Filos

FRANCISCI SVAREZ, E SOCIETATE IESV,

METAPHYSICARVM DISPVTATIONVM,

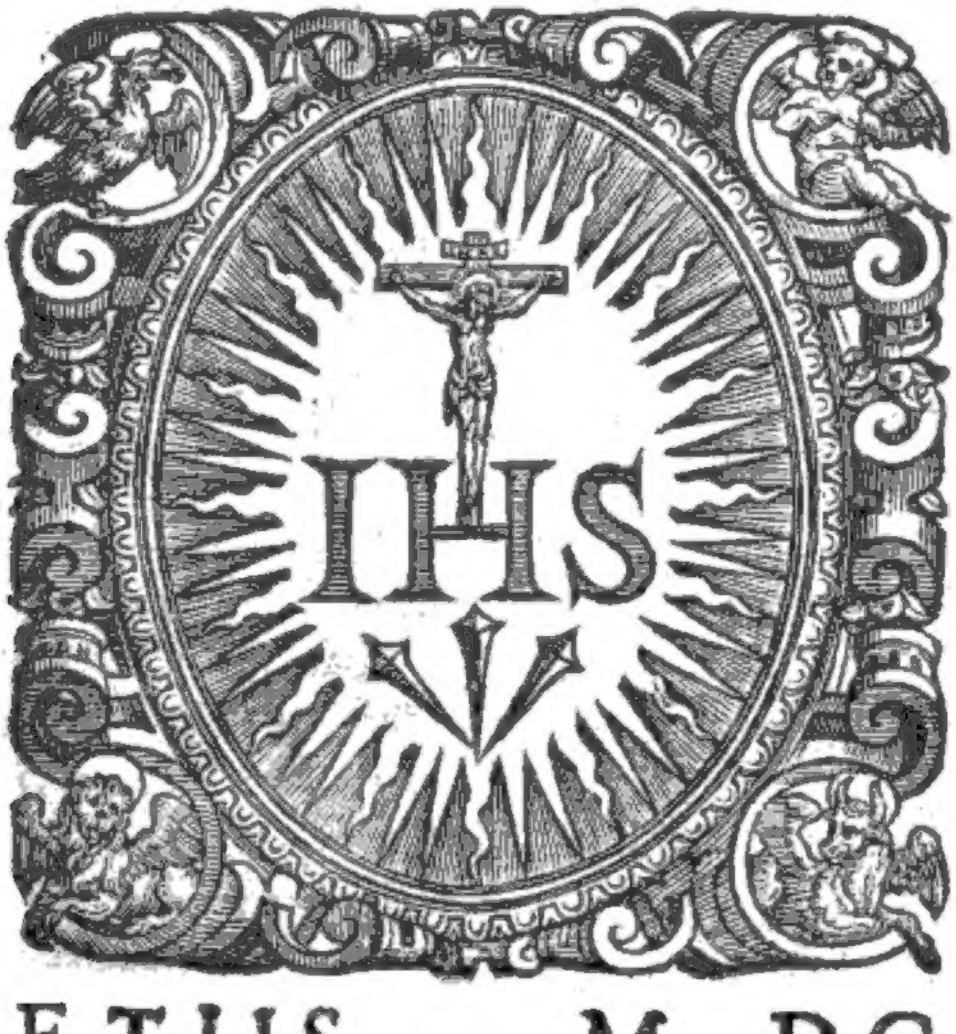
In quibus, & vniuersa naturalis Theologia ordinatè traditur, & Quæstiones ad omnes duodecim Aristotelis libros pertinentes, accuratè disputantur,

TOMI DVO.

Cum quinque Indicibus: quorum prior Disputationes, & Sectiones vtriusque Tomi complectitur. *Secundus* breuem Aristotelici textus expositionem continet, & loca, vbi Quæstiones ad textum pertinentes hoc in opere disputantur, designat. Tertius est rerum præcipuarum in vtroque Tomo contentarum. Quartus est Philosophicus. Quintus verò Theologicus.

Summa recenter cura, præ cunctis alijs hucusque impressis, à mendis omnibus expurgati.

CVM LICENTIA SVPERIORVM.

VENETIIS, M. DC. XIX.

Apud Petrum Mariam Bertanum.

RATIO, ET DISCVRSVS TOTIVS OPERIS AD LECTOREM.

Quemadmodum fieri nequit, vt quis Theologus perfectus euadat, nisi firma prius Metaphysicæ iecerit fundamenta: ita intellexi semper, operæ precium fuisse, vt antequam Theologica scriberem Commentaria (quæ partim iam in lucem prodiere, partim collaboro, vt quam primum, Deo fauente, compleantur) opus hoc, quod nunc Christiane Lector, tibi offero, diligenter elaboratum præmitterem. Verum iustas ob causas, lucubrationes in tertiam D. Thom. partem, differre non potui, easque primum omnium prælo mandare oportuit. In dies tamen luce clarius intuebar, quam illa diuina, ac supernaturalis Theologia, hanc humanam, & naturalem desideraret, ac requireret: adeo vt non dubitauerim illud inchoatum opus paulisper intermittere, quo huic doctrinæ Metaphysicæ suum quasi locum, ac sedem darem, vel potius restituerem. Et quamuis in eo opere elaborando diutius immoratus fuerim, quam initio putaueram, & quam multorum expostulatio, qui Commentaria illa in tertiam partem, vel (si sperari potest) in vniuersam D. Thom. Summam, perfecta desiderant: tamen suscepti laboris nunquam me pœnitere potuit, confidoque, lectorem sententiam meam, vel ipso adductum experimento, comprobaturum.

Ita verò in hoc opere Philosophum ago, vt semper tamen præ oculis habeam, nostram Philosophiam debere Christianam esse, ac diuinæ Theologiæ ministram. Quem mihi scopum præfixi, non solum in quæstionibus pertractandis, sed multo magis in sententijs, seu opinionibus seligendis, in eas propendens, quæ pietati, ac doctrinæ reuelatæ subseruire magis viderentur. Eamque ob causam, Philosophico cursu nonnunquam intermisso ad quædam Theologica diuerto, non tam, vt in illis examinandis, aut accuratè explicandis immorer (quod esset abs re, de qua nunc ago) quam vt veluti digito indicem lectori, quanam ratione principia Metaphysicæ, sint ad Theologicas veritates confirmandas referenda, & accommodanda. Fateor me in diuinis perfectionibus, quæ attributa vocant, contemplandis, immoratum fuisse diutius, quam alicubi fortasse præsens institutum exigere videretur: at compulit me rerum in primis dignitas, & altitudo, deinde quod mihi nunquam visus sum luminis naturalis, atque adeo, nec Metaphysicæ, limites transilire.

Et quoniam iudicaui semper, magnam ad res intelligendas, ac penetrandas, in eis conuenienti methodo inquirendis, & iudicandis, vim positam esse, quam obseruare, vix aut ne vix, quidem possem, si, Expositorum more, quæstiones omnes prout obiter, &

veluti

veluti casu circa textum Philosophi occurrunt, pertractarem: idcirco expeditius, & vtilius fore censui, seruato doctrinæ ordine, ea omnia inquirere, & ante oculos lectoris proponere, quæ de toto huius sapientiæ obiecto inuestigari, & desiderari poterant. Illud verò obiectum, quodnam sit, explanat prima huius operis disputatio, simulque in ea præfamur dignitatem, vtilitatem, & cætera, quæ in procemijs scientiarum scriptores præmittere consueuerunt. Deinde in priori Tomo eiusdem obiecti amplissima, & vniuersalissima ratio, quæ videlicet appellatur ens, eiusque proprietates, & causæ diligenter expenduntur. Et in hac causarum contemplatione latius, quam fieri soleat, immoratus sum, quod & per difficilem illam, & ad omnem Philosophiam, & Theologiam vtilissimam esse existimauerim. In Tomo autem altero inferiores eiusdem obiecti rationes prosecuti sumus, initio sumpta ab illa Entis diuisione in creatum, & creatorem, *vtpote, quæ prior est, & entis quidditati vicinior, & ad huius doctrinæ decursum aptior: qui subinde procedit per contentas sub his partitiones, ad vsque genera omnia, & gradus entis, qui intra huius scientiæ terminos, seu limites continentur.*

Quia tamen erunt permulti, qui doctrinam hanc vniuersam Aristotelis libris applicatam habere cupient, tum vt melius percipiant, quibus tanti Philosophi principijs nitatur, tum vt eius vsus ad ipsum Aristotelem intelligendum facilior sit, ac vtilior: hac etiam in re lectori inseruire studui, Indice a nobis elaborato, quo, si attente legatur, facillimè (ni fallor) poterunt omnia, quæ Aristoteles in libris Metaphysicæ pertractauit, & comprehendi, & memoria retineri: rursusque præ manibus haberi quæstiones omnes, quæ inter illos libros exponendos excitari solent.

Demum benignum lectorem admonendum duximus, vnum quidem opus hoc esse, nec eius disputationes fuisse ab vno volumine seiungendas, nisi aliqua nos ratio coegisset. Nam in primis ne mole sua nonnihil afferret molestiæ, in duo volumina illud diuisimus: deinde verò, vt, quoad fieri posset, nostrorum laborum studiosis debitum officium præstaremus, hoc prius emisimus statim, ac è prælo prodijt; quamuis aliud eo iam processerit, vt existimem, non prius hanc partem perlectam fore, quam illa fuerit in lucem edita. Vtinam vtraque, & cætera, quæ molimur, in magnam Dei Optimi Maximi gloriam, & Ecclesiæ Catholicæ vtilitatem cedant. Vale.

INDEX DISPVTATIONVM ET SECTIONVM, QVAE IN HOC OPERE CONTINENTVR.

IN PRIORI TOMO.

DISPVTATIO PRIMA.

De natura primæ Philosophiæ, seu Metaphysicæ.

DISPVT. II.

De ratione essentiali, seu conceptu entis.

DISPVT. III.

De passionibus entis in communi, & principijs eius.

DISPVT. IV.

De vnitate transcendentali in communi.

DISPVT. V.

De vnitate indiuiduali, eiusque principio.

2 *Vtrum*

DISPVT. VI.

De vnitate formali, & vniuersali.

DISPVT. VII.

De varijs distinctionum generibus.

DISPVT. VIII.

De Veritate, seu Vero, quod est passio entis.

DISPVTATIO IX.

De falsitate, seu falso.

DISPVT. X.

De bono, seu bonitate transcendentali.

DISPVTATIO XI.

De malo.

DISPVTATIO XII.

De causis entis in communi.

DISPVTATIO XIII.

De materiali causa substantiæ.

Quo-

DISPVTATIO XIV.

De causa materiali accidentium.

DISPVTATIO XV.

De causa formali substantiali.

DISPVTATIO XVI.

De formali causa accidentali.

DISPVTATIO XVII.

De causa efficienti in communi.

DISPVT. XVIII.

De causa proxima efficiente, eiusque causalitate, & omnibus quæ ad causandum requirit.

DISPVT. XIX.

De causis necessariò, & liberè, seu contingenter agentibus, vbi etiam de fato, fortuna, & casu.

DISPVT. XXX.

De primo ente seu Deo, quid sit.

DISPVT. XXXI.

De essentia entis finiti vt tale est, & illius esse, eorumque distinctione.

DISPVT. XXXII.

De diuisione entis creati in substantiam, & accidens.

DISPVT. XXXIII.

De substantia creata in communi.

DISPVT. XXXIV.

De prima substantia seu supposito, eiusque distinctione à natura.

DISPVT. XXXV.

De immateriali substantia creata.

DISPVT. XXXVI.

De substantia materiali in communi.

a 3 Vtrum

DISPVT. XXXVII.

De communi ratione, & conceptu accidentis.

DISPVT. XXXVIII.

De comparatione accidentis ad substantiam.

DISPVT. XXXIX.

De diuisione accidentis in nouem summa genera.

DISPVTATIO XL.

De quantitate continua.

DISPVT. XLI.

De quantitate discreta, & coordinatione prædicamenti quantitatis, & proprietatibus eius.

DISPVT. XLII.

De qualitate, & speciebus eius in communi.

DISPVT. XLIII.

De potentia.

DISPVT. XLIV.

De habitibus.

DISPVTATIO XLV.

De qualitatum contrarietate.

Quænam

In

DISPVT. LII.

De situ.

DISPVT. LIII.

De habitu.

DISPVT. LIV.

De ente rationis.

LAVS DEO.

INDEX LOCVPLETISSIMVS IN METAPHYSICAM ARISTOTELIS,

In quo ordo, & ratio librorum, ac capitum eius aperitur, omniumq. breuis summa proponitur, & Quæstiones omnes, quæ in eis moueri solent, aut possunt, designantur, cum locis in quibus in sequenti opere disseruntur.

Quòd si quæ breuiores, ad textus intelligentiam pertinentes, in ipso opere omissæ sunt, in hoc Indice pro cuiusque rei difficultate, & vtilitate breuiter expediuntur.

LIBER PRIMVS METAPHYSICAE.

TOtus hic liber proœmialis est, & in duas partes diuiditur. Prior propriè proœmium continet, in quo materia & dignitas huius doctrinæ aperitur; prius generalius in primo capite, deinde specialius in secundo. In posteriori parte per septem alia capita antiquorum Philosophorum opiniones de principijs rerum referuntur ab Aristotele, & confutantur.

Caput primum proœmiale.

Quæst. 1. Quis sit verus sensus illius axiomatis Aristotelis, Omnis homo naturaliter scire desiderat, disp. 1. sect. 6. a num. 2. usque ad 12.

2 An visus vtilior cæteris sit ad scientiam, & ob eam causam præ illis diligatur. ibid. nu. 8.

3 Quæ animalia bruta solũ sensum, quæ vero memoriã, quænam etiam experientiam vel prudentiã participent, & quomodo, ibid. nu. 11. 14. 15. 17.

4 Qualiter homo per memoriam experiẽtiam, per experientiam vero artem & scientiam acquirat, & quæ sit inter hæc constituẽda differẽtia. ibi. nu. 18. & 19. Sententia verò Poli, quam Arist. hic affert, [Experiẽtia genuit artẽ, inexperientia fortunã,] apud Platonẽ in Gorgia sic habet, [Multæ, quidem artes insunt hominibus ex peritia peritè adinuentæ. Peritia enim efficit vt via nostra per artem incedat, imperitia vero vt per fortunam temere circumuagetur.] Quæ sentẽtia & verborum significatione & sensu videtur satis diuersa, verba tamen Arist. explicant nomina [peritiæ & imperitiæ] apud Platonem non tam latè sumẽda esse, quam in absoluta significatione præ se ferũt: peritia enim non solum de experientia, sed ẽt de arte dicitur, & ideo non propriè dici potuit, peritiã generare artem, nisi ratione experientiæ. Secunda vero pars illius sententiæ, melius uidetur apud Platonem explicari: in experientia enim non tam generat fortunam, quàm fortunæ & casui hominem exponit.

5 An experientia sit absolutè necessaria ad scientiarũ principia cognoscẽda, ibid. a nu. 10. usq. ad 26.

De subsistentia. 6 Quo sensu dictum sit ab Arist. actiones omnes circa singularia versari. disp. 34. sect. 9.

Hic tamen circa textum Aristot. obseruare oportet, eum asserere, medicum per se curare Socratem seu singularem hominem, per accidens uero hominem: & rationẽ insinuat, quia accidit Socrati ut homo sit. Vtrumque uero habet difficultatẽ: quia Petrus non per accidens, sed per se est homo. Quod si accidere ibi non significet ex accidente conuenire, sed absolutè inesse, ut D. Tho. exponit, nõ rectè infert Aristot hominem per accidens curari. Neque etiam satisfacere uidetur expositio alia, quam idem D. Thom. & Alensis afferunt, nimirum, quod licet Petro absolute non accidat esse hominem, Petro tamen ut curato accidit: id enim non uidetur verum, quia ut Petrus curari possit necesse est quòd sit homo: non ergo medici curatio per accidens circa hominem exercetur, cum ex propria ratione sua non possit circa aliam naturam fieri: sicut uisio non fit per accidens circa colorem, etiamsi semper, necessarioque exerceri debeat in singulari circa particularem colorem: nam sicut color est obiectum visus, ita suo modo corpus humanum est obiectum medicinæ. Respondetur. Aristotelem non loqui de curatione absolute & abstracte, quo modo potius concipitur quàm exerceatur: sed loqui de hac actione curandi prout in re exercetur, & hanc ait per accidẽs versari circa hominem, non quia omnino hoc ei accidat, seu quia non per se primo & quasi adæquatè versetur circa hominem, vt sic, sed vt contractum ad hunc singularem hominem, ex cuius propria cõplexione & affectione maxime pendet curatio. Vnde illud [per accidens,] idem esse videtur quod [per aliud,] saltem ratione distinctum, vel est idẽ quod [per partem,] eo modo quo singulare est pars subiectiua specifici totius: sic enim totum quodammodo per accidens dicitur moueri ratione partis. Et iuxta hæc optimè quadrat expositio alterius propositionis, scilicet accidere Socrati quòd homo sit, id est conuenire ei tamquam parti subiectiuæ contentæ sub homine. Vel certè dici potest accidere eo modo quo inferior differentia accidit generi, id est, extra rationem eius: sic enim propriæ conditiones indiuidui sunt extra rationem speciei: quod satis est vt homo per accidens, id est per aliud sanari dicatur. Quamquam in hoc sensu potius dicendum esset Socratem accidere homini, quàm è conuerso: tamen in re idem significatum est, & eodem omnia tendũt, nimirum, vt intelligatur, actionem maxima ex parte pẽdere à conditionibus indiuidui, quę magis sub experientiam quàm sub artẽ cadunt, & ideo artem siue experientia expositam esse errori & fortunæ, vt superius dictum est.

7 An sola scientia speculatiua, vel etiam practica, propter veritatis cognitionem appetatur. disput. 1. sect. 6. nu. 27. 28. 29.

8 Vtrum scientia Metaphysicæ sit, propter se maximè appetibilis ab homine. disput. 1. sect. 6. per totam.

Caput

Caput secundum proœmij.

Reponitur fere totũ hoc caput disp. 1 sect. 2. & 5.

Quæst. 1. Quidnam sapientia sit, quot modis hæc vox usurpetur. disp. 1. sect. 5. à n. 7.

2 Quomodo sapientia res omnes, earumq. causas & principia contempletur. disp. 1. sect. 2. per totã. & sect. 4. & n. 11. & seq. & sect. 5. n. 14. & 15.

3 An vniuersalissima sint nobis cognitu difficillima. disp. 1. sect. 5. nu. 16. 17. 18. & 19.

4 An Metaphysica sciẽtias alias, præsertim Mathematicas, certitudine superet. ibid. à nu. 20. vsque ad 24. & nu. 30

5 An Metaphysica, seu sapientia certior sit quàm habitus principiorum. ibid. à nu. 25. vsque ad 29.

6 An Metaphysica per omnes causas propriè demonstret. disp. 1. sect. 5. nu. 33. 34. & 35.

7 An Metaphysica cæteris sciẽtijs aptior sit ad docendum. ibid. nu. 32.

8 An Metaphysica sit scientia speculatiua, quæ veritatis cognoscendæ causa inquiritur. disp. 1. sect. 4. à princ. & sect. 5. à princ.

9 An, & quo modo sapientia, seu Metaphysica imperet alijs scientis. ibid. 38.

10 An omnes scientiæ subalternentur Metaphysicæ. disp. sect. 5. nu. 39. 40. & 41.

11 An Metaphysica simul sit scientia, & sapiẽtia. disp. 1. sect. 5. per totam, & specialiter n. 42.

12 Quàm sit Metaphysica ad alias scientias vtilis. sect. 4. a nu. 3. vsque ad fin.

13 An, & quomodo Metaphysica demõstret obiecta aliarum scientiarum. ibid. nu. 5. 6 7. & 8.

14 Quomodo Metaphysica ad alias scientias comparetur ordine doctrinæ. ibid. nu. 9.

15 Quomodo Metaphysica prima principia demonstret. disp. 1. sect. 4. n. 11. 12. 17. 18. 19. 20. & 21.

16 Habitus principiorũ quid sit. ibid. n. 15. & 16.

17 Tradatne Metaphysica instrumenta sciẽdi, an Dialectica, quidve in hoc numero sit vtriq. propriũ disp. 1. sect. 4. à nu. 24. usque ad finem.

18 Vtrum admiratio ex ignorantia oriatur. Hoc enim axioma solet ex hoc capite sumi, ait enim Aristoteles, [propter admirationẽ cœpisse homines philosophari,] ut nimirum acquisitione sciẽtiæ ignorationem depelleret. Oportet autem aduertere Aristotelem tãtũ dixisse, [Qui dubitat, & admiratur plane se ignorare existimat.] Duo itaque coniunxit, dubitationẽ scilicet, & admirationem: non ergo necessariũ videtur omnis qui admiratur, ignoret, sed solùm is qui dũ admiratur dubitat. Quod obiter notetur propter Christi admirationem, quæ licet vera admiratio fuerit, nõ tamen fuit ex ignorantia profecta, vt latè declaraui to. 1. 3. p. in com. 2. 8. q. 15. D. Thomæ, ex quo loco uera expositio, seu potius limitatio illius axiomatis petenda est.

19 An expediat homini studio sapientiæ vacare. De hac quæstione, quod clarissima sit satis erit Aristot. consulere & quę in laudem, & commendationem sapientiæ eo loco dicit diligẽter notare. Habet enim nonnullas sententias consideratione dignas. Prima est, [Diuina scientia, seu contẽplatio de Deo, quę sapiẽtia dr̃, maximè libera est ideoq. in humana natura, quæ multis modis serua est, perfecta esse nõ pót, sed solus Deus honorem suum sibi vendicat.] oportet autem aduertere, afferre Arist. hoc vltimum dictũ ex quodã Simonide: & significare, ut D. Tho. Boetius, & alij interpretantur, illum sensisse non debere hominem diuinam quærere sapiẽtiam, quia nõ congruit naturæ eius, sed solius Dei. Et ideò (inquit Arist.) si, vt Poetæ aiunt, in Deum cadere potest inuidia, maximè inuidere hominibus hanc diuinã sapiẽtiã quærentibus. Cui consonat illud Socratis: [Quæ supra nos, nihil ad nos.] Facit etiam consilium sapiẽtis, [Altiora te ne quæsieris.] At uerò meritò philosophus dictũ illud in eo sensu reprehendit, vel potius, ut Aphrodisæus exponit, ita sententiã illã intelligit, ac moderatur, vt Deus solus hanc sapientiã exacte, ac perfecte possidere credatur. Ex quo nõ sequitur hominem non debere studio sapientiæ vacare, sed potius sequitur eum maxime ac totis viribus debere hanc sapientiã quærere, ut Deo similis fiat quãtum potuerit. Et hoc est, quod sub disiunctione inferius Arist. ait, [Et enim (scilicet sapientiam) aut solus ipse Deus, aut maximè habet.] Ideoq. negat hõiem quærentem hãc sententiã esse Deo inuisum, tum quia diuinitas inuidia esse non potest, tũ etiam quia alias infelix esset homo qui hãc scientiam assequeretur. Quæ enim maior infelicitas quam habere Deũ aduersarium, & proprijs commodis inuidentem? Absurdum autem est dicere, sapientes, eò quòd sapientes sint, esse infelices, cum in sapiẽtia potius hominis felicitas, præstantia consistat. Eandem tandem sententiam idem Philosoph. 10. Ethic. c. 7. reprehendit dicentes, oportere nos, cum simus homines, humana sapere, & mortalia, cum simus mortales. Ipse verò ait oportere nos, quoad fieri possit, à mortalitate vendicare, atque omnia facere, vt ei nostri parti quæ in nobis est optima, id est mẽti, cõuenienter uiuamus,] & c. 8. subdit, eum, qui sic uiuit, & sapientiam colit, esse Deo charissimum, & ab eo maximè honorari, & remunerari. Hæc autẽ intelligenda sunt de his qui sobriè, & pro captu suo diuinam sapientiam quærũt nam qui ratione aut iudicio suo diuinitatem comprehendere aut metiri uolunt, hi sine dubio Deo sunt inuisi. [illegible] Quibus consulit sapiens ne altiora se quærant, quia, ut alibi dixit, Scrutator maiestatis opprimetur a gloria.] Nõ quia Deus illi inuideat, sed quia temeritatis, & superbiæ eius est ultor. Quòd si hæc, quæ Aristoteles dixit de naturali sapientia uera sunt, ut re uera sunt, multò altiori ratione in supernaturalem, ac diuinam contemplatonẽ conueniunt, quæ homines reddit pene diuinos, & à corporis seruitute quodammodo liberos, atque immunes: sed de hoc alias.

20 An hæc scientia disserat de Deo, ut de obiecto, an solum, vt de principio, & causa omnium rerum. disp. 1. sect. 1. à nu. 7. Quomodo autem iuxta rationem naturalem verum sit Deum esse principiũ, & causam rerũ omnium, & habere in se quidquid est perfectionis, & excellẽtiæ, & nulli inuidere, sed omnibus benefacere, solumq. ipsum se perfectè cognoscere, ac sapere (hæc enim omnia Aristot. de Deo indicat) tractatur latè disp. 30. & 31. quæ sunt de naturali cognitione Dei.

Caput tertium.

De varijs opinionibus antiquorum Philosophorum circa rerum principia.

Quæst. 1. Quot sint causæ rerum naturalium: hęc circa lib. 5. tractatur latè à disp. 12. per plures.

2 Quæ fuerint antiquorum opiniones de rerum principijs. ibid. disp. 15. sect. 2. & 3.

3 An idem possit seipsum mouere latè, dispu. 18. sect. 4. per totam. Hoc autem loco verba Aristotelis sunt, [Neque id quod subijcitur, suam ipsius mutationẽ efficit:] quę in fine dictæ sectionis exponũtur.

4 Vtrum sit euidens ordinem huius vniuersi non casu, sed ab intentione alicuius agentis esse institutũ latè disp. 30. sect. 2. & nõnulla disp. 23. sect. 1. Verba aũt Arist. hoc loco sunt valde notanda. [Neque æquũ est (inquit) tantã rem (scilicet ordinem uniuersi) casui, & fortunæ tribuere. Itaque qui mentem quemadmodum in animantibus, sic in natura, causam tum mundi, tũ etiam totius ordinis esse dixit, is præ superioribus temerè loquentib. quasi sobrius uisus est:] sic etiam apud Platonem in Phedone loquitur Socra-

Socrates, in hoc valde Anaxagoram laudans, quod dixerit, [Mentem oĩa exornare, omniumq. causam esse.] Comparatio autem illa quę fit cum animantibus, dupliciter intelligi potest; primo vt per animalia quasi per Antonomasiam homine intelligantur, vt ex paruo ad magnum mundũ argumẽtum fiat. Secũdò potest generatim sumi pro animantib. omnibus, in quibus compositio, & ordinatio membrorum omnium tam est artificiosa, vt pro cõperto habuerint cordatiores Philosophi fieri non posse sine authore mente prędito. Ex quo sumitur argumentum ad probandum, maiori ratione id existimãdũ esse de toto vniuerso, in quo omnia sunt ita composita & ordinata, vt ea ratione tanquam vnum animal à multis etiam philosophis appellatum sit, vt notauit Alber. in princ. Metaphys. tract. 3. c. 3.

Caput quartum.

De eisdem opinionibus.

Hoc capite noua non occurrit quæstio. Adnotetur solum confirmare hoc loco Aristotelem, quę superiori capite opin. 4. de Mente & mũdi opifice dixerat, & adducto pulcherrimo exemplo antiquos philosophos qui eam veritatem agnouerant, simul laudare & reprehendere. [Queãdmodũ (inquit) in exercitati in pugna faciunt, ij, n. cum in omnẽ partem ferunt, insignes plagas persæpè inferunt: verum neque illi ex arte faciunt, neque hi videntur ea quæ dicunt scientia tenere.]

Caput quintum & sextum.

De eadem re.

Quæst. 1. Peculiaris quęstio posset circa hæc capita tractari opinione Platonis, quoniam illa celebrior est, an scilicet ideas posuerit eo modo quo illi Aristoteles attribuit: & an eo sensu recte impugnetur ab Aristotele: præsertim cum inferat hic c. 6. abstulisse efficientiã ideis, ponendo illas immobiles. De hac vero re dictum est tractando de vniuersalibus, disp. 5. & de causa exemplari, disp. 25. & de efficientia intelligentiarum, disp. 35. sect. vlt.

Secunda quæstio hic esse potest circa fin. cap. 6. an præter quatuor causarum genera ponenda sit exemplaris, vel alia, tractatur disput. 25. sect. 2. & tangitur disp. 12. sect. vltima.

Caput septimum.

Impugnantur veterum opiniones.

1 Circa hoc cap. duo uel tria potissimum possunt inquiri. Primum an rationes Aristotelis contra antiquos Philosophos, præsertim cõtra Platonicos efficaces sint. Secundum, an quæ de numeris & magnitudinibus Arist. c. 7. tractat, vera sint. Tertium, an forma sit tota quidditas rerũ materialiũ, vt Aristot. hic c. 7. tex. 51. significat. Sed primam quęstionem omittendam censui, tum quod opiniones illæ antiquorũ philosophorum, prout ab Aristotele tractãtur, antiquatę iam sint, & prorsus a philosophia relegatę tum ẽt quòd in illis rationibus nihil philosophus attigit, quod ad alias rescognoscendas aliquid vtilitatis afferre possit: & ideo inutile reputo in illis rationib. aut explicandis, aut defendendis immorari, sed legantur expositores, & præsertim Fonseca, cuius translatio tã est elegans & dilucida, vt fere sine expositore a quouis intelligi possit. Secũda q̃stio multas amplectitur, quæ à nobis tractãtur in disputationibus de quantitate, quæ sunt 40. & 41. Tertia tractatur disp. 36. sect. 1.

LIBER SECVNDVS Metaphysicæ.

De hoc libro varia sunt expositorũ placita, quia non uidetur cæteris cohærere: quib. omissis, pars quædã proœmij, uel quoddam eius additamentum mihi esse uf. Idq. sumes ex ipso Arist. li. 3. text. 2. ubi se referens ad ea q̃ in hoc lib. dixerat, ait, [In ijs quæ proœmij loco dicta sunt.] Nã quia in proœmio Aristoteles hanc sciam potissimum cõtemplari veritatem, & postea ostenderat quantum priores philosophi in illius inuestigatione errauerint, hoc loco iterum aperire uoluit difficultatem, quę in ueritatis inuestigatione inest, & quis modus in ea tenendus sit, & quo principio, uel fundamento utendum nobis sit, nẽ frustra laboremus.

Caput primum.

Difficile esse veritatem inuenire, quàm hæc sapientia inquirit.

Quæst. 1. Vtrum pro dignitate ueritatem assequi sit homini non solũ difficile, sed etiam impossibile. Hæc quæstio magis Theologica est, q̃ Metaphysica: tractariq. solet a Theologis in principio doctrinæ de gratia Dei. Proponit uero eã Arist. in princ. huius capitis, & satis cõsentaneè ad doctrinã catholicã eam definit. Absolute. n. negat posse quenquã hominũ dignitate ueritatem assequi: Quid aũt significet cũ ait [pro dignitate,] intelligi põt ex eo, quod subdit inferius cognitionem ueritatis ex parte esse facilem, quia iuxta uetus prouerbiũ, [Ecquis ab ostio aberret?] idest, ut D. Th. & Auer. exponũt, quis non facile assequatur principia, q̃ sunt ueluti ostium & ianua veritatis inueniẽdæ? vel, vt exponit Alxãder, quis nõ assequatur saltẽ ea quæ facilia sunt? Sicut. n. iaculator, si ei totum ostium in scopum pponatur, non errat propter facilitatẽ attingendi, ita veritates aliquas & facil. s assequi possumus, non tñ oẽs. Vnde subdit Arist. [Quod autẽ totũ, & partem, (idest principia, & cõclusiones,) habere nõ possumus.] scilicet integre, & sine errore, [id eius difficultatẽ declarat:] Vbi ẽt per totum, & partem, intelligere possumus, qđ Theologi aiũt, singulas veritates, aut oĩum collectionẽ. Verũ tamen ergo pro dignitate assequi, est totũ & partẽ cognoscere: hoc est non vnã tantũ, vel alteram ueritatẽ, sed oẽs absq. errore. Quem sensum fortasse Arist. ipse non omnino est assecutus: tñ, cum naturali ductus lumine hominis imbecillitatem ad veritatem cõtemplandã subodoraret, illis uerbis, eam declarauit, q̃ rem ipsam cõprehenderent, & cum catholica doctrina cõsentirent. Et hoc ipsum cõfirmat indiciũ illud quo vtitur, nimirũ, [Quia singuli eorum, veritatẽ inquirunt, parum ad eam cõferunt, ex oib. uero in unum cõgestis magnitudo quædã existit.] Vbi ẽt obseruatione dignum est, non dixisse vnam perfectam, & exactã veritatis cognitionem ex oib. confici, sed solum magnitudinem quandã: quia re vera, quod vnusquisq. sua industria inuenire potest, vel nihil, vel parũ est. Quod vero oẽs simul, aut vnusquisq. aliorũ laborib. & industria adiutus scire valet, aliquid maius est, non tñ perfectũ, nec oib. erroribus liberum: & ideo absolutè est homini impossibile humanis uiribus pro dignitate veritatẽ contemplari. Quid uero in hoc per diuinã gratiam possit, altioris contemplationis est, & ideo de hac q̃stione pro loci opportunitate hæc sunt satis.

2 Vnde oriatur difficultas quæ in cognitione ueritatis homini accidit, tractatur late disp. 9. sect. 2. a nu. 10. usque ad finem.

3 An prima principia sint naturaliter nota. Hæc quæstio

quæstio implicitè tantum ab Aristotele tāgitur: quare immerito hic disputatur: eam verò pro nostræ doctrinæ opportunitate attigimus disp. 1. sect. 6. & disput. 2. sect. 1. in princ.

4 An possimus in hac vita quidditatiuè cognoscere res actu, & maximè intelligibiles, substantias scilicet separatas, disp 35. sect. 2. latè.

5 An scientia speculatiua, & practica differant ex fine, quod illa in contēplatione veritatis sistat: hæc ad opus illam referat: ideoque illa causam veritatis per sese inquirat, cū non sit absoluta scientia veritatis sine causa, hæc uerò solū causam inuestiget, quātum ad opus confert: de hac re aliqua tacta sunt disput. 1. plura in 44. quæ est de habitibus.

6 Quis sit verus sensus illius pronūtiati, [Quod cęteris est cā, vt talia sint, ipsum est maximè tale.] Ex hoc loco elici solet alio modo hoc axioma, videlicet. [Quod est maximè tale, cæteris est cā, vt sint talia.] Ita refert hoc principium D. Th. 1. p. q. 2. art. 3. rat. 4. & q. 44. art. 1. & lib. 1. cōtra Gent. c. 13. quib. locis Caiet. & Ferrar. in hoc sensu illud defendūt: & Capreolus in 2. d. 14. q 1. art. 1. in fi. & lat. in 1. dist. 3. q. 1. Ab Aristotele autem non profertur nisi, vt à nobis propositum est: & in rigore vnum ex alio nō sequitur: quia propositio vniuersalis affirmatiua non conuertitur simpliciter. Quod autem hæc sit mens Arist. patet, tum ex uerbis, tum ex contextu, ac intentione philosophi. Concludere .n. intendit scientiam hanc esse de rebus maximè ueris, quia disserit de primis causis, & principijs ueritatis cæterarū rerum: quod autem est causa ueritatis in alijs rebus, est in se maximè uerum: quia unumquodque maximè tale est, quod cæteris est causa, vt talia sint. Atq. hoc modo explicatum axioma coincidit cū illo proposito lib. 1. Poster. c. 2. [Propter qđ vnumquodq. tale, & illud magis:] hic uero explicatius dicitur, causam debere esse talem, vt in nomine, & ratione cum effectibus conueniat: quod Scotus exponit de vniuoca conuenientia: satis verò est, si de vnitate rationis formalis, seu eiusdem cōceptus obiectiui intelligatur, vt latius traderur à nobis infra explicādo analogiam entis disp. 28. sect. 3. Atq. hoc modo exponunt illud pronuntiatum hoc loco ferè omnes expositores: Alex. Comment. & D. Thom. de quo plura tractantur infra disp. 29. sect. 2.

Caput secundum.

Non dari processum in infinitum in specie aut numero causarum.

Tractatum hunc inseruit hoc loco philosophus, tum ut ostēderet ueritatis cognitionem, quæ ex causarum notitia pendet, etsi difficilis sit, non tamen esse impossibilem: tum etiam ut ostendat dari primas entium causas, circa quas dixerat hanc sapientiam uersari. Quia uero materia ad disputationē de causis spectat, in disputationibus de causis omnes quæstiones nos inseruimus, quæ hic desiderari possent.

Quæst. 1. Vtrum genera, seu species causarū, sint in aliquo definito num. disp. 12. sect. 3. per totam.

2 Vtrum in causis materialibus detur progressus in infinitum, uel in aliqua prima materia sistendū sit. disp. 15. sect. 6. à nu. 67. usque ad fin. sect.

3 Vtrum in causis formalibus physicis detur processus in infinitum, disp. 15. sect. 6. nu. 66.

4 Vtrum in causis formalibus Metaphysicis, seu in prædicatis quidditatiuis detur processus in infinitum, disp. 15. sect. 7. à nu. 19. usque ad finem sect.

5 Vtrum prædicata essentialia eiusdē rei differant formaliter ex natura rei, uel sola ratione, disp. 5. sectio. 2. nu. 6 & disp. 6. sect. 1. & latius in sect. 5.

6 Vtrum dari possit processus in infinitum in causis efficientibus tam per se, quam per accidens subordinatis disput. 29. sect. 1. a num. 15. vsque ad 40.

7 Vtrum dari possit processus in infinitū in causis finalibus. disput 24. sect. 1.

8 Vtrum infinitum cadat sub sciētiam ita vt exactè cognosci possit. Hæc quæstio solet hoc loco tractari occasione verborum Arist. tex. 11. [Cognito quoq. ipsa euertitur: quæ .n. hoc pacto infinita sūt quomodo intelligi possunt? & tex. 13. Id aūt quod additione infinitū est: tpe finito percurri nequit.] Iuxta quæ posteriora verba, priora sunt exponēda, vel limitanda, & ita quæstio nō habet difficultatē. Tractari enim pōt aut de ente infinito simpliciter, & in tota entis latitudine, aut de infinito creato & secundū quid. Itē sermo esse pōt vel de intellectū increato, vel de quouis creato, vel specialiter de humano, de quo solo Arist. locutus est. Ac deniq. potest quæstio esse de cognitione quacunque ēt confuse, & imperfecta, vel de cognitione perfecta distincta, de qua similiter Aristoteles est locutus.

De ente igitur infinito, qualis est solus Deus, tractamus late disput. 30. sect. 11. & seq. vbi declaramus quo modo Deus, cum se ipsum comprehēdat, inuisibilis sit, & incomprehēsibilis omni creaturæ. De ente autē creato, cum uerius existimemus esse impossibile dari ens creatum actu infinitū in quacunque ratione, id est, tam in intensione, quā magnitudine, aut multitudine, cōsequenter cōstat huiusmodi infinitū cognosci non posse uera ac distincta cognitione. Nam id quod nō clauditur sub latitudine entis, ex se non est uerum, nec intelligibile: hoc autem infinitum, cum sit impossibile, nō clauditur sub latitudine entis: non est ergo proprie cognoscibile, cum hęc sit proprietas consequēs rationem entis sed solum per ens finitum adiūcta negatione limitationis, aut termini, cōcipi aut excogitari potest vt impossibile. Posita uero contraria hypothesi, nimirum hoc infinitum esse possibile, dicēdū esset ab intellectu diuino facillime cognosci ac comprehendi posse, cum sit infinitæ uirtutis longe eminentioris. De intellectu autem creato non pōt ferri uniuersale iudiciū, quia nec tanta uis intelligendi conuenit necessario omni intellectui creato, neque ēt omni intellectui repugnat. Vnde intellectus humanus cū sit imperfectissimus omniū, tantam uirtutem nō habet: angelicus uero, ut opinor, illā habere potest, quia eius uirtus est ordinis superioris, & abstractiori ac subtiliori modo intelligit. Quocirca esto non possit dari in reb. ens creatum actu infinitum, potest tñ in infinitum augeri, uel in intēsione, uel in magnitudine, uel in multitudine totūq. illud argumentū pōt simul uno intuitū cognosci, quod de intellectu diuino certissimū est, ut prædicta disp. 30. sect. 12 ostendimus. De intellectu autem creato uidente clare diuinam essentiā, & creaturas in ipsa, id etiam frequētius admittūt Theologi, & meritò, ut tractaui to. 1. 3. p. disp. 26. sect. 2. & 3. Extra illam aūt uisionem nonnulli id negāt de cognitione infiniti in se ipso, quā Theologi uocant in proprio genere. Existimo tamen nō repugnare, non solum per cognitionem eleuatam, & supernaturalē, ut de scientia infusa animæ Christi prædicto loco 3. p. tractaui, sed etiam propria & naturali ui alicuius intellectus creati: pręsertim si nō sit sermo de tota collectione infinita creaturarum possibiliū, sed in aliqua determinata ratione. Nam, ut dicebā, licet necesse non sit omnē itellectū creatum habere tantā uirtutem: & ideò nec intellectus humanus, nec fortè inferiores Angeli illā habeāt, tamen nō excedit totū ordinem intellectus creati: qa nō est necessaria ad hāc cognitionē uirtus infinita simpliciter, nec infinita pfectio in gñe entis, sed sufficit uirtus finita superioris speciei & rōnis.

Neq. obstat quòd uirtus finita quo uersatur circa plura, cominuatur in singulis, ut ea rōne uidea

tur

tur nō posse singula perfecte cognoscere si infinita sint. Illud enim axioma intelligendum est, quando illa plura talia sunt, ut singula adæquent virtutē potentiæ: & ideo multitudo illorum excedat talē virtutem: quando uerò omnia comprehenduntur sub vna adæquata ratione, & uirtute talis potentiæ, nō est necesse ita minui cognitionem, & attentionem, vt non possint exacte singula cognosci, & omnia simul, quia tūc censentur cognosci per modū vnius. Atq. ad hunc modū dicūt Theologi, & attingemus infrà, superiores Angelos per unam speciem intelligibilem simul cognoscere plura genera, uel species rerum exacte, & sufficienter cognoscendo singulas. Et pari rōne tā perfectus pōt esse Angelus ultima specie, ut uno intuitu cognoscat aliquam rerū multitudinem infinitā (ut aiunt) syncategorematice sub aliquo certo genere, uel specie cōtentā: quia hoc requirit in cognoscēte infinitatem simpliciter, sed solum secundū quid, seu eminentiā superioris rōnis.

Dixit autem semper vno intuitu, quia successiuè impossibile est huiusmodi infinitū cognosci, ita ut exhauriatur, qa impossibile est, successiuè numerādo, exhauriri infinitum: alias numeraretur successiue totum quod innumerabile est, & perueniretur ad finem eius, quod infinitum est, quod inuoluit apertā repugnantiam contra rōnem ipsius infiniti, ut cōstat ex 3. phys. c. 7. Atque hac de causa, quia homines nō simul, sed paulatim rerum causas cognoscūt pro eodem duxit Arist. absolute prius inferre, cognitionem rei per infinitas causas esse homini impossibilem, & postea quod sit impossibile cognoscere infinitas causas. Maxime cum ea successio solum tempore finito duret in quolibet homine. Veruntamē non solum in intellectu humano, sed etiam in diuino id uerum habet: quia hæc repugnantia non oritur ex defectu uirtutis intellectiuæ, sed ex ipsa natura infiniti, quæ in hoc consistit, ut successiue pertrāsiri non possit. Præcipuè cū successio semper esse debeat in re actu finita: quod ex parte unius extremi, scilicet posterioris, seu termini desitionis omnes admittunt, & est per se euidens, quia in eo semper finitur successio: ex parte uero alterius extremi anterioris, seu inceptionis, multi aliter sentiunt: at ego id etiam verum esse opinor: quia existimo nō posse esse realem successionem, siue continuam, siue discretam, quæ principio careat, & æterna sit, ut infra attingam disp. 29. sect. 1. & disputatione 30. sectione 3. Hac ergo ratione uniuerse, & absque limitatione verum est non posse infinitum successiue cognosci: quod hoc loco Arist. præcipue intendit. Neque cōtra hoc difficultas alicuius momenti occurrit.

Caput Tertium.

De modo, & ordine in ueritate indaganda seruando.

Cum dixisset philosophus ueritatis cognitionem esse difficilem, non uerò impossibilem, hic declarat quis modus in ea inquirenda tenendus sit, & quæ impedimenta uitanda: estque eius sententia perspicua, circa quam pauca interrogari possunt.

Quæst. 1: Vtrum dicēdi ratio consuetudini sit accōmodāda: tractatur hęc quæstio sufficienter in textu. Vbi primum declarat tantam esse consuetudinis vim ut sæpe rōne illius ueris præferantur fabulosa: & quę præter consuetudinem sunt, statim peregrina iudicentur. Vnde fit, ut propter uarias consuetudines, diuersas etiam discendi rationes homines appetant: alij enim coniecturis, alij exemplis, alij testimonijs, alij uero exquisitis rationibus delectantur. Ex quo tacite concludere uidetur Arist. non posse regulam certam ex consuetudine sumi, sed addiscentē debere institui, ut iuxta rei exigentiam, vnamquāque inquirat, & approbet.

Vbi duo obseruare oportet: unū est nō esse idē iudiciū ferendū de omni consuetudine: quædā enim est parua, & præter rōnem, vt eorū qui cōsueuerūt, rerum omnium æqualem demōstrationem petere: vel è cōtrario eorū, qui ea tantū credēda putāt, quæ inueniūt in authorib. sibi familiarib. & reliqua omniū, vt noua, & insoluta statim reijciūt. Quos oporteret philosophi verba lib. 1. Eth. c. 6. attente legere, & perpendere. Melius, (inquit) Forsitā, & oportere videbitur, sua quoq. præsertim philosophos, p ueritatis salute refellere: nam cum ambo sint amici, sanctū est honori ueritatē præferre.] Itaque quando cōsuetudo huiusmodi est, non est illi ratio docendi accōmodāda, sed potius ipsa rationis efficacitate superanda est, aut moderāda. Aliquādo uero consuetudo est optima, & accōmodata sanæ doctrinæ, & tūc optimū cōsiliū est, dicēdi rationē consuetudini accōmodari, quia, vt Arist. hic ait, q. cōsuetū est, semper est notius: discēdi aūt ratio à notioribus, quoad fieri possit, sumēda est. Cōsuetudo etiā altera censetur quę uero magis sunt naturę cōsentanea, facilius addiscūtur. Vt igitur Arist. ait. 2. Ethic. c. 1. [Nō parū, sed plurimū, quin potius totū refert, ut sic, uel nō sic homines ab adolescētia cōsuescāt. Qđ non solum in moribus, sed etiam in scientia addiscenda uerū est.

Alterum notandum est, non solum ex consuetudine, sed ex naturali ingenio, ac peculiari cuiusque constitutione oriri, ut alij aliter discere, aut docere appetant, ut hic recte Fonseca notauit. Et quādo ex hoc capite oritur, ut disciplinis aliter quam debeat, tractetur, difficilius est naturam corrigere, aut mutuare, vt per se constat.

2 Quo sensu dictum ab Arist. sit, [Absurdū est sciētiam simul, & modū scientiæ quærere.] Omnes ferè interpretes per modum sciēdi dialecticam intelligunt: unde sumūt aliqui occasionem tractādi hoc loco de natura dialecticæ, an scilicet scientia sit, & an necessaria ad alias sciētias: quoniam Aristoteles in prędictis uerbis uidetur eam à scientia distinguere, & docere ante scientiam præmitti debere. Verūtamen has quæstiones in ipsam dialecticam reijciēdas censeo: & supponēdum, doctrinam propriam dialecticæ, quam dialecticam docētem uocant, esse ueram scientiam. Procedit enim ex principijs euidentibus ad demonstrandas cōclusiones suas, interdum à posteriori seu ab impossibili, interdum etiam per propriam causam, ut ex discursu illius doctrinæ satis constat. Tamen quia tota illa doctrina eo tēdit vt modum sciendi doceat, quamuis illum demōstratiuè doceat, ex fine appellata est ab Aristotele modus sciendi, & ab alijs scientijs distincta, quæ tātum scientiæ sunt, & modum sciendi non demonstrant, sed tantum participant ipsum à dialectica.

Dices: Ergo saltē in dialectica ipsa nō erit absurdū, simul quærere scientiam, & modū sciēdi. Respōdetur concedendo sequelam, quia in illa sciētia modus sciēdi latè, ac generatim sumptus inquiritur, ut finis, seu ut obiectum cognoscendum: scientia uerò ipsa inquiritur, ut forma, & perfectio tali studio obtinēda. In alijs uerò scientijs cum modus sciēdi nō quæratur, ut obiectū, aut finis, debet supponi, ut instrumentum deseruiens ad scientiam obtinendam, ideoque in alijs scientijs absurdum, & operosum esset simul inquirere scientiam, & sciendi modum, & de illis, ut dixi, locutus est *Arist.*

Quod uero in dialectica nō sit impossibile simul inquirere modum sciendi, & sciētiā: ratio est, quia intellectus reflectitur in seipsum, & ita dum in suismet actib. modum inquirit, quo aptè ad sciētiam acquirendam disponantur, hanc ipsam formā, seu dispositionem suorum actuum per proprias causas inuestigat, & in eis demonstrandis eandem dispositionem, seu ratiocinādi modum tenet, atque ita in inquisi-

quisitione, & ostensione illius modi sciendi, modū scientiæ seruat, & ita simul scientiam acquirit. Ad quod etiā iuuatur naturali Dialectica, quæ in homine est principium omnis scientiæ, quantum ad formam, & modum discurrendi. Denique ideo specialiter in Dialectica hoc non est absurdum; quia non potest aliter fieri, nec ante illā supponi potest alius sciendi modus acquisitus, nec procedi debet in infinitum, sed sistēdum est in forma, quę simul sit quod & quo, id est scientia, & modus sciendi.

Addi denique potest, præter Dialecticam quæ generalis est omnib. scientijs, esse in unaquaque scientia peculiarem, ac proprium procedendi modū, qui etiam modus sciendi appellari potest. Quo sensu distinxit Auer. Logicam communem, & propriā unicuique scientię, ut Alex. Alens. hic notauit: modum enim illum proprium sciendi, appellauit propriam Logicam: est enim applicatio quædam Dialecticæ, uel alicuius partis eius. Et hic etiam modus sciendi in singulis scientijs præmittēdus est, ne confuse procedatur, vt tetigit etiam Arist. 1. de partib. animal. c. 1. & lib. 1. Ethic. cap. 3. & in Physica, alijsque fere scientiis obseruat. Et hoc etiam in tradenda Dialectica fere ab omnib. authoribus seruatur, ut in principio perfunctoriè, & absque exacta demōstratione viam sciēdi præparent: postea uero per ipsam Dialecticam, sciendi modum demonstratiuè perficiant.

Quæst. 3. Vtrum in omnibus scientijs æqualis sit certitudo, uel euidentia. Hæc quæstio mouetur occasione verborū Arist. tex. 16. [Mathematicorū accurata docēdi rō non in omnibus postulāda est:] Quæ ferè repetit infra li. 6. c. 1. & similia habet lib. 1. Eth. c. 3. & 7. Et in genere quo modo in certitudine possit esse inæqualitas tractatur in lib. 1. Poster. quamuis Theologi exactius id edisserāt in materia de fide: in pręsenti uerò de gradu certitudinis Metaphysicæ comparatę ad Mathematicam, & physicam, disseremus infra disp. 1. sect. 5. nu. 20. & seq.

Quæst. 4. An omnis res naturalis habeat materiā proponitur propter particulam illam, fortasse, quā ponit Arist. tex. 16. dicēs, [Fortasse omnis natura materiā habet,] ubi nomine naturæ res naturales, & motui physico subiectas intelligit iuxta phrasim suā, ut patet ex lib. 12. c. 7. & alijs locis. Putant aliqui ergo adhibuisse Arist. illā particulam, fortasse, qd non crederet cęlos habere materiā. Sed facilius dici potest eam posuisse, quia existimabat eos habere materiam, licet non cum tanta certitudine sicut de alijs naturalibus rebus: Vel certe eam adhibuit quia materia cęlorum alterius rationis est. Verius tamē existimo nullū esse in ea uoce mysterium, sed esse morem Arist. ita loqui modestiæ causa, quando ex professo rem non disputat. Itaque illa quęstio parum est hoc loco necessaria, tractatur autem infra disp. 13. sect. 10. 11.

Quæst. 5. An sit una scientia rerum omnium vel plures. Hanc attigit philosophus in ultimis uerbis huius capitis, & pro huius scientiæ opportunitate disseritur disp. 1. sect. 2. & 3.

Quæst. 6. An Metaphysica ante, uel post alias sciētias addiscenda sit. Tangitur ab Arist. ibidem, expeditur breuiter disp. 1. sect. 4. nu. 10.

LIBER TERTIVS Metaphysicæ.

Dubitationes omnes quæ in hac scientia occurrunt, summatim continens.

Solent expositores inquirere cur Arist. hoc loco in quæstionib. proponendis absq. earū resolutione integrū librum consumpserit. Existimo tamen id fecisse ad exaggerandā huius doctrinæ difficultatem & utilitatem, & fortasse ad excitādū lectori desiderium inquirendi scientiā, in qua tot dubia expediūtur: & propter alias rationes quas, ipse tetigit c. 1. & sunt in eo satis perspicuæ. Proponit ergo Aristot. in primo capite uarias quæstiones, in cæteris uero rationes dubitandi in utrāque partē affert, nihil autē definit. Et in proponēdis his quęstionibus nullam fere methodum, uel certū ordinē seruat, sed prout in mentē veniebant, ita eas effudisse videtur. Quod ideo moneo, ne quis putet teneri nos, aut rationem illius ordinis redere, aut illū seruare, cū de his quæstionib. disputauerimus. Ob utrāque ergo rationē proponemus quęstiones omnes cū locis ubi à nobis tractatæ, ac definitę sunt. Quod si omissæ aliquę fuerint vt inutiles, ac parui momenti, hoc etiam admonebimus.

Caput primum.

Quæst. 1. Sitne vnius scientiæ an pluriū, omnes causas contēplari. Agitur ab Aristot. statim c. 2. in principio. Veritas est hoc esse munus pręcipue Metaphysicæ, quatenus unius scientiæ esse potest, uide disp. 1. sect. 1. & 5.

2 An hæc scientia simplicia tantum substātiæ principia consideret, uel etiam prima principia complexa. Disputatur in utramque partem ab Aristot. hic c. 2. text 4 definitur verò affirmans eius pars lib. 4. c. 3. & à nobis disp. 1. sect. 4. & disp. 3. sect. 3.

3. An hæc sciētia disputet de substantijs oīb. uersatur in utrāque partē hic à philosopho c. 2. tex. 5. & definitur lib. 4. c. 2. lib. 6. c. 1. & à nobis disp. 1. sc. 2.

4 An præter substantias sensibiles dentur aliæ separatæ. Hæc solum tractatur hic ab Arist. de ideis, & de rebus Mathematicis, de quibus sup. lib. 1. c. 6. & 7. & inf. lib. 7. c. 12. & seq. Sed hoc sensu censeo inutilem quæstionē, ideoque breuiter expeditur à nobis disp. 4. sect. 1. & 2. & disp. 5. per totam: & aliqua addimus in disp. 25. de causa exēplari. Propria vero quæstio est de substantijs angelicis, quę tractatur à philosopho lib. 12. c. 8. & à nobis disp. 35.

5 An ead. scientia sit de substantijs, & de illis quę per se substantijs accidunt. Versetur c. seq. tex. 6. & definitur pars affirmans lib. 4. c. 1. & 2 Et est res clara magisq, Dialectica, quā Metaphysica, & in ordine ad hāc sciētiā expeditur à nobis disp. 1. se. 1. & 2.

6 An cōmunes affectiones entis, vt idē, ac diuersum, & similes, considerentur in hac scientia. ibid.

7 An genera, & differētiæ cēsenda sint principia rerum, uel potius partes physicæ ut materia, & forma. Hanc versat in utramque partem Aristot. in caput 3. huius libri. Nobis uero non uideatur specialem disputationem requirere: utraque enim censemus dici posse principia, illa Metaphysica, hæc physica. Quia uero compositio Metaphysica solum per rationē est, physica uero realis: ideo principia physica censemus esse propria rerum materialium, de illisque disputamus per totas disput. 13. 14. 15. & 16. Principia vero Metaphysica solum sunt principia secundum modum nostrum concipiendi, & secundum rōnem, de eisque dicimus tractando de uniuersalib. disp. 5. sect. 1. & 2. & disp. 6. per totam.

8 An inter genera ea sint magis principia, q̄ magis vniuersalia sunt. Hanc uerſat latissime Arist. fere toto c. 3. Est uero inutilis, nā genera remota dici possunt magis principia extensiuè: propinqua uero intensiuè: vel illa magis in ratione potentię, & materię, hęc in ratione formæ, & perfectionis: sed hęc solum pertinent ad loquendi modum.

9 An pręter materiā aliqua sit per se causa, atque ea separabilis necne, & an una, uel plures numero. Hanc ponit Arist. eisdem fere uerbis uersus finem capitis: habet autem ambiguum sensum. Nam si priora uerba, ut sonant, sumantur, uidetur quęri an ultra causam materialem detur formalis, et aliq.

Et

Et hoc sensu tractatur, hæc q̃stio infra lib. 5. c. 2. & à nobis late disp. 12. de causis in communi, & in sequentib. Non uidetur aũt hic esse sensus Aristotelis, quia statim c. 4. quæstionem hanc cũ alijs sequẽtibus disputat in sensu longe diuerso. Alius ergo quæstionis sensus erit, an [præter materiã,] idest extra res singulares, [sit aliqua per se causa.] Ita enim vti solet Arist. voce illa, pater, in sensu Platonico, cũ Platone enim hanc sæpe agitat quæstione, & in hoc sensu tractat illam, cap. 4. tex. 12. & à nobis definita est disput. 5. & 6. tractando de uniuersalib. Solum manet difficultas, quia tunc sequens quæstio cum hac uidetur coincidere.

10 Est ergo decima quæstio, an sit aliquid præter ipsum totum materiale indiuiduum. Hanc quæstionem proponit Aristotel. tex. 2. illis obscuris verbis, [Sitne aliquid præter simul totum.] Exponit aũt quid intelligat per [simul totum, dicens, voco aũt simul totũ, cum aliquid de materia prædicatur,] id est, ut interpretor, species de materiali indiuiduo. Videtur ergo quærere, an in reb. materialis species sit aliquid præter indiuidua, & in hoc sensu quæstio est cũ Platone. Apparet aũt eadem cũ præcedente, prout a nobis exposita est. Nisi dicamus, ibi quæri ex ratione causæ, hic ex ratione quidditatis, & ita materialiter esse eandem q̃onem, formaliter uerò diuersam. Vel certè ibi quæri de reali separatione, hic de formali, seu ex natura rei, prout a nobis disputatur disput. 5. sect. 2. Alii uero intelligunt generatim hic quæri, an quod quid est in rebus materialibus, sit idem cum eo cuius est. Quam quæstionem latè Arist. prosequitur lib. 7. cap. 4. & 15. & nos late disp. 34. fere per totam.

11 An principia non solum specie, sed etiã numero definita sint, id est, uniuscuiusque rei propria, & in distinctis rebus diuersa. Hæc tractatur inf. c. 4. text. 3. & lib. 12. cap. 4. Sed non est in ea immorandum, nam certũ est principia intrinseca multiplicari numero multiplicatis indiuiduis, & non plusquã ista: idque aliter in formis, aliter in materia uerum esse. Formæ enim multiplicantur secundum suas entitates in diuersis indiuiduis: materia autẽ nõ semper: quia uno numero entitas materiæ subest successiue diuersis formis: uariatur aũt secundũ dispositiones, atq. ita materia ꝓxima semper est diuersa, uel specie, uel numero pro ratione formarũ. Principia autẽ extrinseca non ita multiplicãtur, quia unum esse põt diuersarum rerũ principium: aliquando uero multiplicantur, & semper sunt in numero finito, quia in nulla multitudine causarum datur progressus in infinitum, ut supra lib. 2. annotatum est.

12 An rerum corruptibilium, & incorruptibiliũ sint eadem principia. Tractatur ab Arist. infra c. 1. tex. 15. & 17. & lib. 12. cap. 4. A nobis uero in disp. 13. sect. 11. vbi de principijs intrinsecis: de extrinsecis uero disp. 29. sect. 2. a nu. 15.

13 An omnia principia etiam corruptibiliũ rerũ sint corruptionis expertia. Tractatur ab Arist. eisdẽ locis, sed in particulari disserit de materia a nobis in propria disputatione. De forma uero solũ habet controuersiã in anima rationali, quæ nõ spectat ad hanc scientiam. In causis aũt extrinsecis fere nõ est locus huic quæstioni: causa enim ꝓxima, & vniuoca rerum corruptibiliũ esse debet corruptibilis: causa vero superior esse potest incorruptibilis, & æterna. Necessariũ etiam est species omnes incorruptibiles ab aliqua re æterna, & incorruptibili ducere originem, ut demonstratur a nobis disp. 29. sect. 1.

14 An unũ, & ens sit ipsa rerum substantiã, an vero aliquid aliud eis subijciatur. Hæc disputatur ab Aristotele, c. 4. tex. 16. Est tamen inutilis, & Platonica. Namque si de ente, & vno transcendentib. sit sermo satis constat non esse aliquid præter substantiam, seu essentiam indiuisam vniuscuiusq. rei, de quo satis in disputatione 4. & 5. disserimus. Si vero sumatur per Antonomasiam pro primo ente per se vno sic constat esse quid separatum a cæteris rebus, non tamen esse substantiam earum, nec subiectũ, sed primam earum causam, de quo disputatione 22. sect. 1. & disput. 29. sect. 1. & 2. copiose disserimus. Si tamen alijs occultis, & Metaphoricis significationibus sumantur ens, & unum, explicentur illæ, & facilis erit responsio.

15 An principia rerũ sint ipsa uniuersalia, uel res singulares. Hæc quæstio tractatur infra c. 6. tex. 20. & lib. 7. a c. 13. & intelligi potest moueri contra Platonẽ, an scilicet ideæ sint principia rerũ, & sic iam tractata est dicto loco, & alias sæpe. Potest etiam coincidere cum illa quæ quæritur an actiones sint singularium, quæ tacta est in lib. 1. & tractata disp. 34. sect. 9. Vel, ut D. Th. exponit, an principia talia sint secũdum rationem uniuersalem, uel singularem, vt sic tacta est disp. 5. sect. 3. 4. & 6.

16 An principia rerum causent aliter quã per motum. Hæc de sola efficiente causa uidetur proprie tractari, ut in disput. 22. sectione 1. Aristoteles autẽ nunquam in hoc sensu eam ex professo disputauit, sed uidetur eam proponere propter ideas Platonis, quas ille dicebat alio modo inducere formas. & uidetur illam discutere infra, capit. 6. text. 18. Quo ẽt sensu traditur a nobis disp. 15. & 18. Vbi de eductione substantialis formæ, & principio eius effectiuo disserimus.

17 An principia rerũ sint actu uel potẽtia. Hęc de singulis principijs infra suis locis disputãt, scilicet de materia, forma, &c. At uidetur hic proponi ab Aristot. propter elemẽta, quæ sunt principia misti, de quibus quæstio est an sint actu, uel potentia in misto. Quæstionem disputat c. 6. tex. 19. & nos disp. 15. sect. 10. num. 41. & sequent.

18 An numeri, figuræ, longitudines, & pũcta, substantiæ quædã sint, necne. Tractatur ab Aristotele infra ca. 5. & lib. 13. & 14. latissime: in ea uero nihil dicendum est præter ea quæ inferius de quantitate disputauimus, disp. 40. 41.

Caput secundum.

Afferuntur quinque priuarum quęstionum rationes dubitandi.

Superuacaneum censeo singulas rationes adnotare, quæ in textu, & alijs expositoribus, & legi, & facile intelligi possint. Quãquam uero Aristoteles inter proponendum has rationes, nonullas sentẽtias proferat scitu, & disputatione dignas, tamẽ cũ hinc & inde argumentando semper ꝓcedat, nihil firmũ de illius sentẽtia, habere possumus, ut etiam Auer. initio cõmentariorũ huius libri adnotauit. Et ideo si recte procedendum est, nullum in toto hoc libro præbet Arist. fundamentum ad quæstiones quas incidentes, seu textules uocant, pertractãdas. Nihilo minus solent circa hoc caput sequentes tractari.

Quæst. 1. An scientiæ Mathematicæ demonstrẽt per causam efficiẽtem, & finalem: partẽ enim negantem assumit ut uerã Aristot. argumentãdo in tex. 3. Tamen cum illo argumẽto aliquid falsum Aristoteles apparenter confirmare nitatur, scilicet nullam esse scientiam, quæ omnes causas cõsideret, constat ex illo testimonio nihil de Aristotelis sentẽtia affirmari posse. Illam autem quæstionem prætermittẽdum censui in hoc opere, tum quod ad naturam, & rationem scientiarum Mathematicarum declarandam potius spectet, tum etiam quod facillima sit. Nam constat res illas de quibus Mathematicæ disputant, secundum se habere causas efficientes, & finales: nã quantitas, linea, pũcta, ab aliquo, & propter aliquid fiunt. Tamen prout consideran

tur à scientijs speculatiuis Mathematicis abstrahuntur ab his causis, quia abstrahuntur à motu, & ab omni vsu. Et ita non dixit Aristoteles res Mathematicas nō habere causam efficiētem,& finalē, seu Mathematicas sciētias nō demonstrare per has causas.

Et ratio à priori esse videtur, quia Mathematicæ non considerant propriam essentiam, & naturam quātitatis, sed solum proportiones quasdam, & proprietates, quæ ad eas consequuntur, non per causalitatem realem, sed per consecutionem tantum illatiuam. Ex quo intelligere licet, Mathematicas etiam non demonstrare per causalitatem materialē, quod ut notius videtur Aristoteles reliquisse, quia hæ sciētiæ abstrahunt a materia. Vnde nec per formam propriam ac physicam demonstrare possunt, quia forma & materia sunt quasi correlatiua. Atque hinc tādem inferunt aliqui, Mathematicas non demonstrare per vllam causam, ideoque non esse propriè scientias propter quid, solumq. demonstrare cōclusiones suas ueras esse, interdū ab impossibili, interdum a signo, & quasi ad sensum. Sed licet de multis demonstrationibus Mathematicis hoc uerum sit, tamen negandum non est, quin interdum fiat in illis scientijs demonstratio propter quid, quæ est per causam. Sed distinguendum est de causa: alia enim est realis per proprium influxum, quæ dicitur in ordine ad esse, & de hac est uerum non interuenire in Mathematicis demonstrationibus, ut insinuauit Auerroes 1. physic. in princip. Alia est causa in ordine ad cognitionem, quæ magis dicitur ratio, quæ sufficit ad demōstrationem à priori, ut patet cum unum attributum diuinum per aliud demonstramus: & hoc modo demonstrat Mathematicus per causam, vt cum per definitionem trianguli aliquid ostendit de hoc uel illo triangulo.

Quæstio 2. Solet autem occasione verborum Aristotelis secundo hic quæri, an entia Mathematica sint bona, quā satis attingimus in disp. 10. sectione 2.

3 Vtrum omnes actiones sint cum motu. Hoc enim etiam affirmat Aristoteles in discursu illius rationis: vbi etiam multa dicit pertinentia ad materiā de causis, vt quod immobilia non habeāt efficiētem, neque finem. Quod de intelligentijs creatis est falsum; sed, ut dixi, nihil eorum, quæ hic assumūtur ab Aristotele, necesse est ab eo affirmari ex propria sententia. De priori tamē propositione disputamus latè tractando de creatione, disp. 22 sect. 1. vbi partē negatiuam demonstramus. Quod uero hic sumit Aristoteles, exponi potest de actione physica, nam supponit res Mathematicas non habere aliam superiorem actionem. Altera uero propositio disputatur ibidem, & disput. 29. sectio. 1. & 2. & disp. 35. sectio. 1. Hoc autem loco per immobilia solum Mathematica intelliguntur: & hæc non secūdum rem, sed secūdum talem abstractionem, & considerationem dicūtur non habere causam, ut declaratum est.

Caput Tertium.

Tractatur quæstio de principijs, an sint ipsa genera vel elementa, seu principia Physica.

De quæstione quam Aristoteles ex professo disputat, nihil nouum occurrit præter ea quæ ca. 1. qu. 7. notata sunt. Circa ea vero quæ obiter attingit philosophus, nonnullæ quæstiones occurrunt præsertim circa tex. 10.

Quæst. 1. An genus prædicetur per se de differentijs quibus contrahitur, vel, vt aliter quæri solet. An sit de ratione generis, vt habeat differentias extra sui rationem, id est, in quarum intrinseco, & essentiali conceptu genus ipsum non includatur. Hoc enim aperte supponit philosophus in ratione, quam text. 10. conficit. Et ne quis dicat non procedere hic definiendo, sed argumentando tantum, id ex professo probat idem philosophus libro sexto Topicorum, capite tertio. Quocirca quæstio hæc in vno sensu Metaphysica est, in alio Dialectica. Est enim Metaphysica quatenus attingit distinctionē inter genus & differentiam, & præcisionē unius ab alio, ac modum cōpositionis speciei ex illis, & in hoc sensu tractatur posterioribus uerbis supra positis, & satis est a nobis tractata disp. 6. sectione 5. numero 23. & sectio. 6. & ad eandem conferent quæ in disputatione 2. & sectione 6. & disputatio. 39. sect. 2. tractantur.

Est autem Dialectica hæc quæstio, quatenus inquirit qualitatem prædicationis, scilicet an illa prædicatio generis de differentia, vel è conuerso sit per se, ut [rationale est animal, vel animal est rōnale.] Et hoc sensu tractant eam hic latè Ianduaus quæst. 12. qui affirmat esse per se: & Antonius Andr. quæst. 2. & Iauellus quæstione 2. qui id negant: & Niphus disputatione 2. qui varijs distinctionibus vtitur, sed res est, & aliena, & satis clara. Illæ enim propositiones non sunt in primo, aut secūdo modo dicēdi per se, quos Aristoteles posuit in libro 1. Posteriorum, quia in eis nec prædicatum est de ratione subiecti, nec subiectum de ratione prædicati. Et ratio à priori sumitur ex decisione prioris sensus. Nam cum genus, & differentia ita comparentur, vt unum sit extra conceptum, & rationem essentialem alterius, & alioqui differētia nō sit proprietas manans ex natura generis, vt est per se notum, fit vt vnū de alio, nec per se primo, nec p se secūdo prædicari possit. Quod si quis velit loqui iuxta alios modos per se positos ab Aristotele libro 5. Metaphysicor. c. 18. vel alios qui excogitari possunt, scilicet, vt per se distinguitur cōtra per aliud, vel vt excludit compositionem per accidens, sic differentia sicut per se coniungitur generi, id est immediate, & non per aliud, vel sicut genus & differentia per se, & non per accidens unum componunt, ita dici potest unum de alio per se prædicari. Sed hi modi per se applicati prædicationes, non sunt ita vsitati sicut priores: præterquam quod illæ prædicationes non sunt admodum naturales, sed aliquomodo propriæ, & in hoc etiam deficiunt à propositionibus per se. Nam licet differentia diuisiua comparetur ad genus per modum formæ, tamē minus uniuersalis est quam genus: è contra uero licet genus sit uniuersalius comparatur tamen ad differētiā vt potētia, vt nō actus, & ideo nō tā propriè & directe prædicatur. Absolute ergo propositiones hæ reijciendæ sunt, à numero propositionum per se.

2 An habere differētias extra sui rationem, in quibus non includatur, nec de eis per se prædicetur, sit nō solū de ratione proprij generis, sed etiā de ratione omnis prædicati vniuoci, vel habētis unū conceptū obiectiuū communē omnibus contentis sub illo. Hāc quęstionem attigimus disputatione secūda, sectione 5. & 6. ubi ostendimus, non oportere ut ea proprietas conueniat omni prædicato communi secundum eundem, obiectiuum conceptum, & disputatio. 39. sectione secunda ostendimus non conuenire omni prædicato essentiali seu quidditatiuo. Et Aristotelem hoc loco solum de proprio genere locutū fuisse, quidquid nonnulli expositores contendant. Idemque attigimus disp. 32. & 39.

3 An species per se prædicetur de differentia constituente ipsam, ut, rationale est homo. Hanc tractāt hoc loco authores supra citati, & quidam affirmant. Alij negant, alij distinctionibus utūtur. A nobis uero prætermissa est, tum quod Dialectica sit, tum, q (vt bene Fonseca in comment. indicauit) Aristoteles tam claram existimauerit partem negantem, ut eam sine probatione reliquerit, & declaratione. Neque obstant, quæ alij obijciunt, scilicet, in ea propositione subiectum esse de ratione prædicati: & ideo

esse in secundo modo dicendi per se, nam hæc est eius definitio. Itē quia hæc propositio[homo est rationalis:]est in primo modo dicendi per se; ergo cōuertens;erit etiam per se saltem secūdo modo. Hęc (inquam)& similia non obstant: nam illa propositio nō est naturalis, sed indirecta, improprijssima, & præter naturam:& ideo est extra omnem latitudinem propositionum per se. Nam definitiones illę modorum per se intelligendæ sunt de prædicatis,& subiectis proprijs,& connaturalibus,non de ijs quę à nobis inuerso, & connaturali ordine componuntur,& conuertuntur. Vnde etiam dici potest genus in illis definitionibus propositionum per se, esse ꝓpositionem propriam,& naturalem. Atque eadem ratione non est necesse propositionem per se cōuerti in aliam per se,quando per conuersionem fit indirecta, & impropria. Adde etiā hanc esse per se primo modo,[homo est animal:]hāc uero:[animal est homo,]nullo modo. Video controuersiā esse de modo loquendi:& multos censere hanc propositionē, [Risibile est homo,]esse per se primo modo,licet sit indirecta. Sed nihilominus prior modus est formalior,& magis proprius. Alioqui etiam illa propositio[rōnale est homo,]esset in primo modo per se:nā si in definitione risibilis ponitur homo,cur,non in definitione rōnalis? Atque ita eadē propositio,[rationale est homo,]esset in primo, & secundo modo per se:quod est absurdum. Sunt ergo hæ propositiones indirectæ extra ordinem propositionum per se. Vide Caiet.lib.1.Poster.c.4.& 18.

Caput quartum.

Disputat hic Aristoteles in utramque partem pluresquæstiones in primo capite propositas, scilicet à quęst.9.usque ad 14. Nihil tamen definit,nec nouū quid, aut nostra disputatione,aut notione indigens affert.

Caput quintum.

Hic disputat quæstion. 18. de rebus Mathematicis,seu quantitate,an scilicet hæc sit substantia,necne:nihilque dicit notatione dignum,aut noua disp. indignum; sufficiunt ea quæ de quantitate dixerimus disp.40. sect.1.& 2. Est tamen hic locus obseruandus pro ijs,quæ ibi traduntur.

Caput sextum.

Hic disputat cęteras quęstiones supra pręmissas: & semper fere reuertitur ad inutilem disputationē de ideis cum Platone. Quare nihil noui solet hic etiam disputari.

LIBER QVARTVS Metaphysicæ.

De subiecto huius doctrinæ, eiusque partibus, affectibus, ac principijs.

Caput primum.

De subiecto Metaphysicæ.

Quæst. 1. Vtrum Ens in quantum ens sit Metaphysicæ subiectum: id quod in hoc loco Arist. affirmat.disp.1.sect.1.per totam.

2 Quænam entia,seu quas rationes entium Metaphysica sua contemplatione attingat,disp.1. sect.2. per totam.

3 An ens secundum se habeat passiones, quæ per se illi insint, & in hac scientia de illo demonstrentur.disp.3.sect.1.

4 Quotnam illæ passiones sint, quemve ordinem inter se seruent.disp.3.sect.2.

5 An hęc sciētia uersetur circa prima principia,& qd muneris circa illa exerceat.disp.1.sect.4. n.12.

6 An ratione obiecti uel principiorum aliæ scientiæ subalternentur Met.disp.1.sect.5.n.43.

7 An hæc scientia habeat aliqua prima principia, ex quibus demonstret.disp.3.sect.2.

8 An hæc sciētia consideret primas rerum causas & principia,& quo modo.disp.1.sect.4.nu.5.& disput.12.in princ.

9 An ens in quantum ens habeat causas reales,locis proxime citatis.

10 An ens in quantum ens dicat vnam aliquam rationem obiectiuam. Hæc quæstio hic habet locū propter ea verba *Aristotelis*. [Quoniā uero principia, summasq. causas quærimus illud necessariū esse perspicuum est,naturæ alicuius per se eas esse.] Et in fine capitis cōcludit, [Quapropter à nobis primę causæ entis quatenus ens est,sumēdæ sunt.] Ex quibus sententijs inter se constare uidetur ex sententia Aristot.ens in quantum ens, dicere aliquam naturam, vel aliquam rationem communem per modum unius naturæ, cuius propriatates per se principia,& causæ possunt in hac scientia inuestigari. Tractamus autem dictā quęstionem disp.2.sect. 2.Cui quæstioni annexæ sunt sequentes.

11 Vtrum ens habeat in nobis unum conceptum formalem communem omnibus entibus. disput.2. sect.1.per totam.

12 Vtrum ens in quantum ens sit aliquid re ipsa præcisum ab inferioribus.ibi.sect.3.

14 Vtrum præscindi saltem possit secundum rationem.disp.4.sect.2.nu 14.& seq.

14 Vtrum ens in quantū ens includat actu uel potentia inferiora.disp.2.sect.2.nu.20.

15 Vtrū ens in quantum ens significet immediatè omnia suprema genera, uel tātum mediatè.disp. 2.sect.2.nu.21.& seq.

16 In quo posita sit communis, ac præcisa ratio entis.disp.2.sect.4.

17 An ens dicatur essentialiter, uel accidētaliter de particularibus entibus maxime de creatis. disp. 2.sect.4.nu.12.

18 An ratio entis transcendat omnia,ita ut in omnib.modis,& differentijs includatur.disp.2.sect.5.

19 Quo,modo contrahatur ens ad inferiora.disp. 2.sect.6.

20. Hic etiam tractari potest,an existentia creaturę distinguatur ab eius essentia, de qua re est copiosa disp.31. Quæ plures continet quæstiones quæ tū ibi,tum etiā in indice disputationum,disp.31.videri possunt.

Caput secundum.

De Analogia entis, & nonnullis eius proprietatibus.

Quæst.1. An ens sit vniuocum,uel Analogū tum ad ens creatum,& increatum,tū ad substantiam,& accidens. Prior quæstio tractatur disp.28.sect.3.posterior disp.32.sect.vlt.

2 An recte Arist. Analogiam entis cū Analogia sani cōparauerit. Et ratio difficultatis est, quia uidetur longe diuersæ rōnis, ut ex prædictis disputationibus constat. Duob. modis responderi pōt; primò comparasse illa in Analogia absolutè,non tamen in modo Analogiæ:quia in modo nō sunt similia. Sanum,enim ita est Analogū,ut forma quā significat, uni tantū significato intrinsece insit: alijs per denominationē extrinsecam. Ens,uero significat formā seu rationem omnibus significatis intrinsece inhærentem. Vnde fit ut,sanum,non significet unum cōceptum communem omnibus significatis, sicut significat,ens.

Ex quo fit vlterius, cum Aristoteles æquiparat ens & sanum in eo, quod sicut vna scientia agit de sano quoad omnia significata eius, quatenus ab una sanitate deriuatur, ita ut, scientia tractat de ente: cum (inquam) hæc comparat, intelligi etiam debere secundum similitudinem, non secundum ęqualitatẽ. Nam sanum secundum totam Analogiam suã, non est adæquatum obiectum unius scientiæ, directę sub se cõprehendens sua significata, tãquã proprias partes subiectiuas talis obiecti, directè, (uel ut aiunt) in recto pertinentes ad obiectum talis scientię: solũ enim principale significatum sani, est adæquatum, & directum obiectum medicinæ: reliqua vero quæ Analogicè dicuntur sana, in obliquo pertinent ad illam scientiam, vt signa sanitatis, uel instrumentum, vel aliquid huiusmodi. At uero ens est obiectũ adæquatum directè complectens suas, quasi partes subiectiuas, ut in disputationibus cap. præcedenti citatis ostensum est. Vnde fit, ut ens secũdum adæquatam significationem possit esse extremum demonstrationis in qua proprietates illi adæquatæ de ipso demonstrẽtur: sanùm uerò minime, sed solum ratione primarij significati.

Secundo responderi põt, de ente dupliciter posse nos loqui, uno modo, ut comprehendit tãtum vera entia realia, & illa omnia transcẽdit, & sub se cõtinet. Alio modo ut extenditur ad multa, quæ verè & intrinsece entia non sunt, solumq. per quandam attributionem extrinsecam entia dicuntur, ut sunt priuationes, uel entia omnino per accidens, aut rõnes. Priori modo uidetur locutus de ente Arist. in capite superiori: & illo modo est propriè adæquatũ obiectum, & directum vnius scientiæ: & habet Analogiam cum unitate conceptus, & rationis obiectiuæ intrinsecè inuẽtæ in omnibus significatis etiam secundarijs, ut dictis locis ostẽdimus, & quoad hæc est comparabile cum sano non secundum æqualitatem, sed tantum eo modo quem nũc explicuimus. Posteriori modo uidetur hic locutus Aristot. de ente; & sic includit respectu multorum significatorũ Analogiam plurium conceptuum, & secundum extrinsecam denominationem respectu aliquorũ, & quoad hæc comparatur cum sano, etiam in modo Analogiæ, & in modo quo sub unam scientiam cadit, ut facile ex dictis constat.

Nec mirum uideri debet, quod in diuersa significatione sumat Arist. nomẽ entis in his duob. capitibus: nam in eis diuerso modo loquitur: in priori enim cum adæquatum obiectum Metaphysicę constituat, agit de ente secundum proprium eius cõceptũ obiectiuum: in hoc verò capite agit de tota amplitudine significationis nominis entis: unde satis expresse plura numerat, quę uera entia non sunt, ut priuationes, & similia, quæ ipsamet excludit ab obiecto Met. directo, scilicet, & adæquato, li. 6. in fi.

3 Vtrum ad Metaphysicum spectet agere de propria ratione substantiæ, proprijsque principijs eius. disp. 1. sect. 2.

4 Vtrum Metaph. tractet de speciebus entis, secũdum proprias rationes eorum, & in uniuersum sciẽtia de genere sit etiam de speciebus. Tractatur disp. 1. sect. 2. Et resolutio simpliciter est negatiua. Verba aũt Arist. in tex. 2. in quib. hæc quæstio fundatur, [Vnius generis una est sciẽtia, quare, & entis quot quot sunt species, unius scientiæ genere est contemplari, & specierum species:] hæc (inquam) uerba ambigua sunt, & ibidem late explicantur, num. 21. Solum hic notetur, sermonem esse formalem de speciebus entis in genere scibilis. Et ita dici potest genus entis scibilis, ut sic, pertinere ad genus sciẽtię varias autem species scibilium ad uarias species sciẽtiarũ. Vel etiam omnia entia quatenus in una aliqua ratione scibilis conueniunt, cadere sub unam scientiã quę licet sit una specie, generalis dicitur ob uniuersalem tractationem cõueniunt vni scibili ratione. Nihilominus tamẽ earum species sub proprijs rationibus (obiectorum utique scibilium) ad scientias specie diuersas pertinent.

3 An ens, & unum idem sint, & una natura. disp. 4. sect. 1. & 2.

4 An ens. & unum conuertantur, seu (ut Aristot. ait) mutuo de se sequatur. disp. 4. sect. 4.

5 An in hac reciprocatione rectè cõparauerit Aristoteles ens, & unum ad principiũ, & causam. disp. 13. sect. 1. In solut. argumentorum.

6 An quæ eadem generatione generantur, & eadem corruptione corrumpuntur, unũ sint. disp. 7. sectio. 2. num. 15. & 17.

7 An unum priuatiue opponatur multitudini, ut hic Aristot. significat. disp. 4. sect. 6.

8 An Dialectica, & Sophistica uersentur circa omne ens, & in eo conueniant aliquo modo cum Metaph. Hoc enim uidetur affirmare Arist. in textu. spectat tamen ad Dialecticos potius quam ad nos Et ideo breuiter obseruãdum est, id non debere intelligi de propria doctrina Dialecticę, & Sophisticæ artis, sed de usu earum. Nam doctrina Dialecticæ, seu Thopicæ (hic enim in eadem significatione sumitur) solum versatur in docendo modo probabiliter concludendi, aut argumentandi, præsertim ratione materię. Sophistica uero circa modũ apparẽter cõcludendi. Vnde sub hac ratione nõ uersantur circa ens, aut entia omnia, sed circa talia opera intellectus. Vsus uero Dialecticæ, & Sophisticæ artis ad omnia extenditur: quia in omni re, seu materia fieri possunt probabiles, seu apparentes rationes. In quo excedunt hæ partes logicæ doctrinam demonstratiuam: nam usus eius non extenditur ad res omnes, sed in ueris tãtum, ac necessarijs uersatur. Nõ ergo æquiparatur doctrina Metaphysicæ cum doctrina Dialecticæ, sed cum usu, estque comparatio proportionalis, non omnino similis, & ita est res clara.

Quamuis autem Aristoteles in hoc capite non tã disputet de uno, quam dicat esse disputãdum, solẽt hic tractari quæstiones omnes ad unitatem pertinẽtes, imo, & ad alias passiones entis. De quibus fuse egimus a disp. 4. usque ad 11. vt uidere licet in indice sequenti, ne hic fiat inutilis repetitio. Aliqui etiã hic disputãt de esse existentiæ quomodo ad ens, uel essentiã cõparetur. De qua re latè dictũ est. disp. 31.

Caput tertium.

Pertinere ad hanc scientiam prima principia, & maximè illud, quod est omnium primum.

Quæstio unica. An hoc sit primum omniũ principiũ, [Impossibile est idem simul esse, & non esse.] disp. 3. sect. 3.

Cætera quæ de tractatione principiorum hic dicũtur tum ibi, tum etiam disp. 1. sect. 4. tractata sunt & in superioribus sunt annotata.

Caput quartum vsque ad octauum.

Defendũtur principia prima, Impossibile est idem simul esse & non esse. *Et*, Necesse est quodlibet, aut esse, aut non esse.

Hæc quinque capita consumit Aristoteles in redarguendis quibusdam Philosophis, qui hæc principia uel negabant, vel se negare fingebant: nisi fortasse id ipse finxit disputandi gratia. Vtcunque id sit, nihil fere occurrit in his capitibus quod utilitatem specialem afferat, aut occasionem alicuius quæstionis præbeat, præter unum uel alium locum.

Quæst. 1. tractari c. 4. potest, circa tex. 13. & 14. An

quenti disputationum indice ordinatè continentur, & ex illo facile peti possint.

Caput tertium.

De elemento.

Quæst. 1. esse potest in hoc cap. an elementum recte sit ab Arist. definitum. Hæc vero parui est momenti, nam descriptio ab Aristot. data, solum est quædam explicatio significationis illius vocis iuxta cõem usum eius, & ideo breuiter illam declaramus in disp. 15. sect. 10. num. 55. *Atque* idem censendum est de omnib. quæstionibus, quæ ex illa uoce pendent: sunt enim magis de nomine, quam de re.

2 An materia sit elementum, de quo disputat. 15. sect. 10. num. 56.

3 An forma sit elementum. ibidem.

4 An genus, & differentia sint elementa. De qua nihil dicendum uidetur, quia est solum quæstio de nomine: sed legi possunt, quæ de simili quæstione sub nomine principij notaui supra lib. 3. c. 1. q. 7.

5 Potest etiam hic quæri an sit de ratione elementi, ut formaliter, ac per se ipsum cõponat id cuius est elementum. Quod fere incidit in illam celebrem quæstionem, an elemẽta maneant formaliter in misto, de qua dictum est disp. 15. sect. 10. a nu. 51.

Caput quartum.

De natura.

Quæst. 1. Caput hoc quantum ad Metaphysicam considerationem spectat exposuimus disp. 15. sect. 11. nu. 4 5. & 6. ubi illam quæstionem cõem breuiter expediuimus, quod sit proprium huius uocis significatum, & an recte ab Arist. traditum sit. Neq. hic occurrit difficultas alicuius momenti, uel in litera philosophi, uel in re ipsa, quia non agitur hic nisi de significatione vocis.

2 Quæstio autem de definitione naturæ in lib. 2. physic. tradita, non est huius loci, licet eam aliqui hic disputent.

3 Aliqua vero quæstio, quæ hic obiter tractari solet, an partes materiæ, quæ diuersas habent formas, possint esse continuæ in disp. 40. inter explicandam necessitatem quantitatis continuæ expedita est.

Caput quintum.

De necessario, & modis eius.

Modi necessarij quos Arist. tradit, satis clari sunt ponit enim duplex necessarium ex fine, scilicet, vel simpliciter, uel ad melius esse, & tertium ex efficiente, quod uiolentum appellat.

Quæst. 1. Circa quem modũ quæri posset, an omne necessarium ex causa efficiente sit violentũ. Sed quia res est facilis, notetur breuiter, dupliciter posse esse aliquid necessarium ex causa efficiente. Vno modo ex sola illa: alio modo non ex sola illa, sed simul ex parte passi, seu recipientes. Quod hoc posteriori modo est necessariũ, non est violentum, vt patet de motu lapidis deorsum, etiamsi contingat fieri ab extrinseco agente: solum ergo prior necessitatis motus, qui prouenit mere ab extrinseco, pertinet ad violentiam. Sed rursus in illo distinctione opus est; nam aliquãdo passum nõ repugnat effectui, seu motioni, licet eam nõ appetat, & tunc etiam necessitas illa non est violenta, vt patet de motu cęli, vel (extra omnem opinionem) de motu ignis in propria sphæra. Sola ergo illa necessitas est violentia, quæ fit passo repugnante, quod satis Arist. declarauit hic in illis verbis: [Præter popensionẽ electionemq.] Vbi obiter insinuauit violentum generatim dictũ superius quid esse ad coactum: nam coactũ proprie sumptum, est cõtra electionẽ (vbi sub intellige omnem appetitionẽ elicitam) uiolentum uero est, aut contra hanc, aut contra naturę appetitum, & propensionem, in naturali potẽtia, siue actiua, siue passiua fundatẽ: Aristoteles enim nihil inter hæc distinxit. Vnde etiam tacite explicuit libro 3. Ethicorum, cap. 1. & dixit uiolẽtum esse [quod est ab extrinseco, passio non conferente uim, positiue esse intelligendũ,] nõ conferente,] id est repugnante, uel (ut sic dicam) non patienter ferente.

Dices: Ergo addi potest alius modus necessarij, scilicet, quod est ab efficiẽte causa absque uiolentia, uel cõnaturalitate. Respondetur huiusmodi necessarium, uel nullum esse, uel reduci ad quartum modum, quem statim Aristoteles posuit, scilicet, quod non potest aliter se habere, quod dixit esse necessarium simpliciter, & per eius participationẽ reliqua omnia necessaria nominari. Hoc autem ita declaro, nam uel ille effectus est a causa agente ex necessitate naturæ, & sic tale necessarium pertinet ad necessarium simpliciter, quia non potest aliter se habere, & nõ habet aliam specialem rationẽ necessitatis. Vel ille effectus est a causa libera, solumq. dicitur necessarius ex suppositione, quia illa agente, passum resistere non potest. Et hic modus necessitatis, respectu agentis, ad illum reducitur, quo res quando est, necessario est, quia hic prætermissus uidetur, utpote impropriissimus, & nullam inducens necessitatem nisi conditionatam; respectu uero recipientis pertinet ad quartum modum, quia passum illud non potest aliter se habere, altero sic agente. Vnde statim Aristoteles uidetur diuisionem quãdam adiungere illius quarti modi necessarij: nam aliquod est habens causam talis necessitatis, aliud uero quod non causam, sed per se tale est.

2 Circa hanc uero partitionem quęritur, an secũdum Aristotelem, & ueritatem dentur aliqua entia necessaria per sese, nullamq. habẽtia causam suę necessitatis. Nã Aristoteles ita uidetur hic affirmare, & multi censent Aristotelem ita sentire. Sed hic locus non cogit, ut hoc Aristoteli imputetur. Nam in primis illa diuisio intelligi potest, nõ de entib. quoad existẽtiam, sed solũ quoad esse essentiæ, seu quoad ueritatem complexionum abstrahentium a tempore, quæ necessarię dicuntur, quia sunt externę ueritatis. Et inter eas quædam sint habentes causam suæ necessitatis, ut propositiones mediatæ, quæ per priora principia demonstrantur: aliç quæ non habent causam, ut principia per se nota. Vel si Arist. loquatur de entib. existẽtibus, licet in plurali tradat diuisionem, necesse non est, ut utrumq. membrum in plurali uerificetur. Vnde in fine solum sub conditione concludit, si aliqua sunt huiusmodi entia, illa esse sempiterna. Quid uero alijs locis senserit, uidebimus in sequẽtib. & rem totam disputamus uarijs locis sequentis operis, nã disp. 20. per totam tractamus de dimanatione omnium entium ab uno per creationem, disp. autem 19. sect. 1. de necessitate primi entis, & sect. 2. quomodo hoc ei sit proprium: at uero in disp. 30. sect. 16. an primum ens agat ex necessitate naturæ, & quid in hoc Arist. senserit.

3 Econtrario uero etiam hic quæri potest an sint aliqua entia, quæ licet habeant causam, dici possint entia necessaria. Tractatur disp. 28. sect. 1. in disp. 35. sect. 3. prope finem.

4 Vltimo quęri potest an ueritates cõplexę, quæ necessariæ dicuntur, habeant causam suæ necessitatis, & qualis sit earum necessitas. Hanc tamẽ attigimus disp. 1. sect. 4. num. 12. & disp. 8. de uero, sect. 1. & 2. latius disputatione 31. sect. 2. & sect. 12. versus finem.

Caput

Caput sextum.

De vno, & varijs modis eius.

Quæ circa hoc caput disputari possunt, & ad rem maximè pertinent, tractantur in disput 4.5.6. & 7. per plures quæstiones, quæ sequenti indice videri possunt. Circa textum verò nonnulla possunt de vnitate quantitatis, & de continuatione disputari vt, An recte definiatur continuum per motum, scilicet, illud esse cōtinuum, quod per se vno motu mouetur. Secundo, an corpora heterogenea, sint verè continua. Tertio an partes, vel substantiæ habentes plures formas diuersas, verè possint continuari. Quarto an vnum sit principium numeri, & quale principium sit. Quinto an hoc æque conueniat omni vnitati, vel speciali modo vltima vnitas dicatur forma numeri. Sextò an ratio mensuræ speciali ratione conueniat vnitate. Hæc tamen omnia in se facilia sunt, ideoque breuiter attinguntur, & expediūtur inter disputandum de quantitate continua, & discreta, disput. 40. & 41.

7 Septimò inquiri potest, quomodo Arist. dixerit, esse vnum, vel idem, verius prædicari de reb. specie diuersis cū adiectione generis remoti, quam proximi, vt homo, & equus verius dici idem viuens, quā idem animal. Et ratio dubij est, quia maior est vnitas in genere proximo, quam in remoto. Respondetur Aristotelem non agere de re, sed de figura locutionis. Nam quoad rem certum est maiorem esse vnitatem in genere proximo, tamen in modo prædicationis verior fit prædicatio, minusq. æquiuoca sub ea forma, quam Arist. posuit. Et ratio est, vt notauit D. Tho. quia respectu generis remoti conueniunt species non solum in genere ipso, sed etiam in differentia contrahente illud; vnde cum homo, et equus dicuntur idem viuens, significatur non solum conuenire in genere viuentis, sed etiam in differentia contractiua eius, quod verum est: cum verò dicuntur esse idem animal, similiter significatur non solū vtrumque esse animal, sed etiam esse eiusdem rationis in aliqua ratione determinata animalis: illa.n. sunt determinata animalia, quæ differentijs animalis differunt: cum ergo dicuntur vnum, vel idē animal, indicantur conuenire in aliqua differentia cōtrahente aīal, & eadē proportionali rōne, Petrus, & Paulus non dicuntur vnus hō, absolute loquendo: facilius aūt dicuntur idem aīal. Quamquam, quia hæc spectant solum ad modum loquendi, seruādus est communis vsus, & cauenda omnis æquiuocatio.

Solent etiam multa quæri circa diuisionem illam quam Aristot. ponit tex. 12. Alia sunt vnum numero, alia specie, alia genere, alia analogia. Videlicet quō hæc diuisio differat à prima, qua diuiditur vnū in vnum continuatione, vnum ratione formæ, vnū genere, definitione, seu specie, & vnum omnimodā indiuisione, id est, indiuiduum, seu indiuisibile, vt alij volunt. Dico tamen breuiter, diuisionem partim esse eandem, partim diuersam, quia aliqua mēbra formaliter continentur in prima, quę in secūdā omittuntur, & è contrario, licet virtute in idem incidant. Nam vnitas cōtinuationis, & indiuisionis, quæ in priori distinguuntur, sub vnitate numerali comprehenduntur. Vnitas item definitionis, & formæ ad vnitatem specificam pertinent, sicut, & vnitas differentiæ, cuius Arist. in neutra definitione expresse meminit: pertinet autem ad vnitatē speciei. Ad quam etiam reducitur secundum aliquos) vnitas proprij, & accidentis: sed hæ magis pertinent ad vnitates per accidens. At verò vnitas analogię, quia imperfecta est, omissa fuit oīno in prima diuisione, imo in secunda videtur omissa vnitas analogię attributionis: nam Aristot. solius proportionalitatis meminit. Sed Aristotelis verba facile possunt ad vtrāque accommodari, vel potest vna facile ad aliam reduci, maximè illa analogia proportionis, quæ mérè extrinseca est: nam illa, quæ est per intrinsecam, & propriam conuenientiam, aliquo modo potest ad vnitatem generis reuocari. Atque ita patet tum diuersitas, & conuenientia inter illas diuisiones, tum etiam earum sufficientia.

9 Sed quærūt vlterius, an hæ diuisiones sint rationis, vel reales, & an sint Logicæ, an Metaphysicæ. Quæstio tamen est parui momenti, si supponamus (quod dicto loco fusè disputatū est) omnē vnitatem vniuersalem esse rationis: formalē autem esse rei aliquo modo. Nam hinc facilę constat, plura membra illarū diuisionum posse, vel secundū rem, vel secundū rationē, atq. adeo, & Logicè, & Metaphysicè, explicari. Ab Aristot. autem potissimum traduntur, vt reales sunt, quāuis vnitates cōmunes sæpe declaret per terminos Logicos, quia sunt aptiores ad explicādum fundamentum, quod in re habent hæ vnitates: vnitatem aūt numericam, quia magis realis est, simpliciter p terminos reales declarat. Possūt ergo ambę diuisiones partim reales, partim rōnis cēseri.

10 Rursus circa illam definitionem Arist. Vnum numero sunt, quorū est materia vna, hic late tractari solet de principio indiuiduationis: de qua re integrā fere disputationem quintam confecimus. Quoad sensum propositionis Aristot. licet Scotistæ contendant non loqui de materia, quæ est pars cōpositi, sed de materiali differentia, quā hęccceitatē vocāt: simplicior tamen, & verior sensus est, loqui philosophum de propria materia: hoc est enim apud Arist. significatum illius vocis, & non aliud. Et in eodem illa vtitur agēs fere de eadem re lib. 7. tex. 28. & lib. 12. tex. 49. vt in dicta disp. latius ostendi. Et ideò difficile est accōmodare verba illa, vt adæquatā definitionem contineant vnitatis numericæ, quia in Angelis, & accidentibus est vnitas numerica sine materia. Quapropter Cōmentator ait, non definiri ibi adæquata vnum transcendens, sed vnū quātitatiuē, Et in idem fere incidit D. Tho. dum ait, non definiri indiuiduum in cō nuni, sed explicari in reb. materialibus. Imo addēdum est tantū explicari in substantijs materialib. simulq. existentibus, vel intelligendum est de materia nō absolutè, sed signata certis accidentibus. Et re vera Arist. hic non satis declarauit indiuiduationis principiū, sed quoad nos aliquo modo indicauit, quod sit indiuiduum.

11 Per veritatem genericam Arist. plane hic intelligit vnitatem prædicamentalem: vnde quæri et hic solet an prædicamenta differant prędicamenti figura: quia vero hęc quęstio propriam difficultatem habet in diuisione nouem prędicamentorum accidentium, ideo illam tractamus explicādo illam diuisionem disp. 39. sect. 2.

12 Vltimo inquiritur, quo modo verum sit posteriores vnitates sequi priores, vt Aristot. dicit, i. quę sunt vnum numero, esse etiam vnū specie, genere, & analogia. Nā Petrus, qui est vnus numero, nō est vnus analogicè, & Petrus, & Paulus, qui sunt vnū specie, nō sunt analogicè unū. Respōdetur, sensum esse, in re indiuidua, et singulari esse omnes vnitates superiores, atq. ita ea, quę sunt vnū in inferiori vnitate, necessario esse vnum in superiori, etiāsi illa analoga sit, non est tamen necesse, vt respectu illorū sit illa vnitas analoga, sed satis est, quod ipsum prędicatū analogum illis commune sit. Quo sensu æquiualet hęc regula illi, quam tradūt Dialectici, quod de quocunque dicitur prędicatum inferius, dicitur, & superius, quocūque modo vnum sit. Nam si Petrus est hic homo, erit, & homo, & substantia, & ens, & ita si Petrus, & hic homo sunt idem numero et sunt vnum specie, genere, & analogia, id est, sunt vnū in ratione formali, specifica, generica, & analogica.

Caput septimum.

De ente, eiusque varijs modis, seu significatis.

Quæst. 1. Prior quæstio hic esse potest, de diuisione in per se, & per accidens, quàm latè explicamus disp. 4 sect. 4.

2 Altera est, de diuisione entis in ens in actu, & ens in potentia. De hac nonnulla tacta sunt disp. 2 sect. 4. Ex professo verò tractatur in disput. 31. per tres primas sectiones.

3 Addi hic potest quæstio, quid sit aliquid esse verum, vel falsum, propter ea, quæ hic Arist. interposuit de esse, quod est in veritate propositionis. Sed ea res partim tractatur in disp. 8. & 9. quæ sunt de veritate, & falsitate, partim in disput. vltima, quę est de entibus rationis. Hoc enim esse verum, quod hic Aristot. distinxit, solum est esse obiectiuum in compositione mentis vera, vel falsa, quod solum est esse rationis, seu per denominationem extrinsecam ab opere rationis. Quod verò ad Aristotelem attinet, aduertendum est, ideo hic interposuisse sermonem de hoc esse, vt indicaret, licet de negationibus dicatur aliquo modo hoc esse verum, non tamen pertinere ad entia propria ac per se, neq. ad prædicamēta, nisi reductione quadam.

4 Denique hic etiam tangitur diuisio entis in prędicamenta, quam in disp. 32. & disp. 29. tractamus. Hic tantum aduerto, solum septem membra accidentis Aristot. numerasse, omissis, Situ, & Habitu, quod licet casu forte factum sit: nos autem libenter aduertimus ex Commētatore, illa duo prædicamenta parui esse momenti, & nullius ferè considerationis, & ideo de illis breuissimè in disp. 52. & 53. huius operis differimus.

Caput octauum.

De substantia.

In hoc capite nihil occurrit notatione dignū, de ipsa vero re disputamus latè a disp. 31. usque ad 36. per plures quæstiones, quarum tituli, & loca videri possunt in indice sequenti.

Caput nonum.

De Eodem, Diuerso, & Simili.

Quas diuisiones Aristot. addidit de vno per accidens, & per se, & de varijs modis vnius, tradit hic ēt de eodem; & consequenter de diuerso, quod tot modis dici potest, quot suum oppositum, & ideo nihil rei disputandum hic occurrit. Nam, quæ dicuntur de distinctione inter diuersum, & differens, solum spectant ad vsum terminorum, sicut etiam, quæ de similibus, & dissimilibus dicuntur. De Eodem autem, & Diuerso breuem addidimus quæst. de disp. de vno, disp. 7. sect. 3.

Caput decimum.

De oppositis, & specie differentibus.

Quæstio vnica. Hic quæri solet an duo accidētia solo numero differentia possint simul esse in eodē subiecto, occasione verborum Aristot. in fine capitis, vbi inter ea, quæ specie differūt, ponit, omnia, q̄ cum in eadem substantia sint, differentia habent. Tractatur autem latè à nobis disp. 5. sect. 8. vbi n. 18 Aristotelem non vniuersè intelligendū censuimus, sed de accidentibus omnino similibus in ratione indiuiduali, vt ibi late exponimus. Reliqua, quæ de oppositis, & contrarijs Arist. hic dicit, in Dialectica copiose disputantur, aliqua tamē attigimus in disp. 45. vbi de contrarietate qualitatum differimus.

Cur autem post oppositorum, & contrariorum enumerationem redierit Arist. ad diuersitatē specificam declarandam, non oportet quærere: quia neque in ordine horū capitum, nec in singulis eorum membris, aut in enumerandis horum uocū significationibus certam aliquam rationem aut methodū video ab Arist. obseruari. Cur enim prius egit de uno: postea de ente, & substantia: deinde de eodem, & diuerso? Nulla sane ratione id fecit, sed solū quia parum interesse putauit hęc, vel illud præponere in his præsertim minutioribus rebus.

Caput vndecimum.

De modis prioris, & posterioris.

Quæst. 1. Primū omnium hic quæri potest, quæ sit ratio prioris, & posterioris, & an consistat in aliqua relatione reali, vel rationis. Potest autem quæri vel de sensu Aristot. vel de re ipsa. Aristoteles enim in principio capitis, ait Priora esse, quæ sunt alicui principio, (seu primo) propinquiora. In qua descriptione uidetur ponere rationē prioris in relatione propinquitatis ad aliquod tertium: non uero inter se. Ex quo uidetur sequi, illud, quod est primū, non esse prius cęteris: quod est absurdū. Propter, qđ aliquib. non placet, vt ea sit descriptio generalis. Priorum, vt fic: sed assignatio cuiusdā modi Priorū. Duobus. n. modis intelligi potest vnum dici prius alio: uel per respectū ad aliquod tertiū, uel per habitudinē, quā inter se habeant. Prius mēbrū attigit Aristo. in prædicta descriptione: unde etiam tacitè diuisionē insinuauit, dū ait, Quædā priora, talia esse. Deinde post illius membri explicationem, & subdiuisionē ita cōcludit, Atque hæc quidem hoc pacto priora dicūtur. Et statim uidetur aliud membrū principale subiūgere, dicens: Alio autem modo, &c. Hoc autem posterius mēbrum nō declarat philosophus aliqua descriptione cōmuni, sed solum per quandā bimembrem diuisionem, uidelicet, quia quædam inter se ita comparantur, vt vnum sit, vel prius rōne alio; vel prius natura seu subsistendi consequentia.

Est quidem hæc interpretatio probabilis, sed rectè potest prima illa descriptio ad omnia priora accommodari. Quando enim dicitur illud esse prius alio, quod est propinquius primo, clarum est, supponi, & tacitè dici, ipsum primum multo magis esse prius cæteris, quia (si licet dicere) multo magis est propinquum sibiipsi, vel aliquid magis, qȝ propinquū, vt, v. g. si corpus illud est prius loco in vniuerso, quod primo cęlo propinquius est, multo magis ipsum primū cęlum est prius cęteris. Itaq. generaliter prioritas in quadā habitudine, seu relatione consistit, inter ea, quæ prius, & posterius denominātur: interdū uero hæc habitudo mensuratur per aliqđ tertium, & quasi fundatur in alia habitudine, seu ꝓpinquitate, & distantia ab illo interdum verò in sola conditione aliqua extremorum: quę inter se cōparantur, ut prius, & posterius: quia nimirum unum habet existentiam quando aliud nōdum habet: vel quia unum est causa, aliud effectus, uel quia unum est dignius alio. Et quidē prioritas per se, & intrinsece spectata, in hac habitudine extremorū inter se cōsistit: in ordine aūt ad tertium est remote, & fundamentaliter, vel, (vt sic dicam) quasi mensuratiuè.

Hæc uero relatio, cū sit cuiusdam ordinis, ut nomen ipsum prioris præ se fert, esse potest, uel in ordine loci, uel tēporis, uel motus, seu generationis, vel causalitatis, uel cognitionis, uel naturæ, uel subsistēdi consequentia. Et ita numerātur uarij modi prioris, qui sunt satis perspicui in Arist. tum hic, tum in Postpræd. Ex quo fit hanc relationē prioris p se loquendo non esse realē: quia sæpe tribuitur iis, quæ in re non distinguuntur. Vt homo dicitur prior Petro subsistēdi consequentia. Interdum tribuitur respectu

spectu rei nõ existentis, vt ergo dicor prior tempore Antichristo. Nonnunquam vero ratio prioris negationeui quadã consummatur: dicitur enim aliquid prius tẽpore alio, quia existentiã habet, vel habuit, altero nondum existente. Interdum vero cõsistit in quadam comparatione relationum, vt cum dicitur prius, quod est primo propinquius. Deniq. aliquãdo hæc prioritas habet fundamentum in natura, aliquãdo vero in sola humana existimatione, vel designatione, vt etiam Arist. hic notauit. Per se igitur ad prioritatem non requiritur relatio realis: quatenus vero talis relatio coincidit aliquãdo cum aliqua alia, quæ est realis: potest etiam esse realis, vt v. g. cũ causa dicitur prior natura effectu: illa relatio prioris re vera non est alia in re præter relationem causæ: quæ propter quandam conuenientiam, vel proportionalitatem, prioritas nominatur: tunc ergo relatio prioris erit etiam realis: & fortasse nunquam alio modo inuenietur realis.

Tandem facile intelligitur ex dictis hanc enumerationem priorum non esse diuisionem aliquã vniuocam, sed Analogam, imperfectam, & proportionalitatis. Nõ est enim hic attributio ad vnũ primũ significatum: sed est proportio quædam. Et videtur quidem primũ dicta ratio prioris, & posterioris in motu, aut tempore: inde vero per quandam proportionatam similitudinem ad alia translata.

2 Vltimo põt hic quæri, cur Aristoteles hic prætermiserit eam prioritatẽ naturæ quæ existit in causalitate. Respõdetur, vel omisisse illam: quia, nisi includat aliquam aliam prioritatem in subsistendi cõsequentia, impropria est: vel certe sub prioritate naturæ illam comprehendisse, vel sub his quę dicũtur priora potestate. Videantur dicta de hac re disp. 26. de causis sect. 1. Damas. certe in sua Dialect. c. 7. nõ agnoscit aliam prioritatem naturę, nisi eam, quę est in subsistendi consequentia.

Caput duodecimum.

De potentia.

Quæst. 1. Primo quæri solet de definitione potentiæ actiuæ, scilicet. [Est principiũ trãsmutãdi aliud, aut quatenus aliud est:] habet enim plures difficultates. Prima, quia non cõprehendit potentiã creandi: de hac vide disp. 20. sect. 1. breuiter dicatur, Arist. notioribus verbis vsum fuisse: posse tamen accõmodari, vel extendi, si nomine, mutationis, nõ rigorose, sed late vtamur, pro quauis eductione de nõ esse ad esse: & consequenter, per aliud, non intelligamus solem subiectum, sed etiam terminum effectionis.

Secunda difficultas est, quia non comprehendit potentias actiuas actione immanente. Et tertia fit, quia non comprehẽdit grauitatem, & leuitatẽ, quæ sunt principia mouendi, nõ aliud, sed ipsum in quo sunt. De his disput. 18. sect. 3. & disp. 43. sect. 2. Dico breuiter comprehendi ratione illius particulæ, quatenus aliud est, quia non agunt in propriũ subiectũ, nisi quatenus caret tali actu, vel motu. Nec est necesse quod talis potẽtia quãdo inest ei, qui per illam mouetur, per accidẽs ei insit: vt quidã interpretãtur. Nam licet in exẽplo quod Arist. affert, de medico curante se, ita contingat: nõ tamen dixit Arist. necessarium esse vt semper ita fit. Alij reijciunt has facultates, grauitatẽ, &c. quia solum sunt instrumenta motus. Sed nõ mihi placet, quia re vera sunt propriissime potentiæ actiuæ, licet respectu generãtis denominationem instrumẽti accipiant, satis improprie, ac late, vt explicui disp. 17. sect. 2. Quarta difficultas e cõtrario est: q a sub hac definitione nõ solũ comprehenduntur potentiæ, sed habitus etiam, ut ars, in qua ponit exemplum Aristotelis. Respondẽtur (quia res est facilis) hic non sumi potentiam stricte pro secũda specie qualitatis, sed late pro quouis principio agendi, & ita comprehendi etiã formam substantialẽ quatenus aliquid agere põt. Sicut, & potentia passiua, de qua statim Arist. agit, cõprehendit materiam, & quantitatẽ, vt receptiua est. Et similiter in alia acceptione potentiæ, quam statim ponit, nempe vt posse dicatur, qui bene potest, comprehendit habitus, & dispositio, quæ confert eam facilitatem, ratione cuius dicitur aliquis bene posse.

2 Rursus quæri potest, quid sit potentia resistendi, q̃ etiam hic Arist. inter potẽtias numerare videtur: itemq. an impotentia sit priuatio potentiæ, vel etiam positiua potentia. Sed prior q. tractatur disp. 43. sect. 1. Alia vero disp. 40. sect. 3.

3 An potentia obiectiua sit aliqua potentia realis, & consequenter unde dicatur res possibilis, quãdo actu nõ est. De hac re partim dixi disp. 31. sec. 3. partim disp. 43. in principio. Reliqua quæ de potentia passiua, & de alijs acceptionib. potentiæ hic dicuntur, non habent difficultatem suppositis, quæ de potentia actiua sunt notata: nam per proportionẽ ad illa reliqua sunt intelligenda: nã, ut in fine c. Arist. dixit illa est prima potẽntia, & per aliquam habitudinem ad illã omnis alia potẽtiæ denominatio sumpta est. De hac vero materia, scilicet de potentia, & actu, late agimus disp. 43.

Caput decimumtertium.

De quanto, seu quantitate.

Circa hoc caput graues occurrunt q̃stiones quas prosequimur disput. 40. & 41. & ideo eas hoc loco recensere necesse non est. Circa textum vero Arist. nulla specialis difficultas occurrit, quæ ibi tractata non sit, eo uel maxime, quod litera est perspicua, totaque difficultas est in rebus.

Caput decimumquartum.

De quali, & qualitate.

Hoc caput ex professo exponimus à disp. 42. vsq. ad 46. neque est, quod hic aliquid addamus.

Caput decimumquintum.

Hoc etiam caput copiose tractamus disp. 47. & ideo nihil annotare necesse est.

Caput decimumsextum.

De perfecto.

In hoc capite nulla occurrit quæstio, quæ nostra disputatione indigeat. Tradit enim Arist. cõem descriptionem, vel significationẽ perfecti, dicens illud esse perfectũ, cui nihil deest, eorum, s. quæ ibi debita sunt ad suum complementum. Quam descriptionem in varijs generibus declarat, seu diuersos modos proponendo, quibus aliqua dicuntur perfecta, scilicet magnitudine, & partium integritate, & cõplemento, & virtute, & finis consecutione, quæ oĩa in textu sunt perspicua, & in disp. 10. tractantes de bono, q̃ de perfecto necessaria videntur, tradimus: quoniã bonum, & imperfectũ, vel sunt idẽ, uel multum inter se connexa esse videntur, ut ibi notamus.

Caput decimumseptimum.

De termino.

Nihil etiam hoc loco occurrit notandum, aut disputandũ, quia solum hic agitur de significationib. huius vocis, terminus, q̃ in textu satis sunt perspicuæ, & in primis etiã Dialecticæ rudimentis tradi solent. De re verò ipsã nulla occurrit quæstio, tum propter magnã Analogiam, & amplissimam significationem, nam, terminus, dicitur, & de voce ipsa significa-

gnificatiua, quo modo tractatur a Dialecticis: & peculiari ratione dicitur de definitione, vt hic Aristoteles annotat: dicitur etiã de termino reali, vel quãtitatis, de quo agitur in prædicamẽto. Quãtitatis, vel tẽporis, motus, habitudinis, seu relationis, inquisitionis, potẽtialitatis, de quibus varijs locis disseritur. Tũ maxime, quia cõmunis appellatio termini prout Metaphysice cõsideratur, vel in quadã negatione cõsistit, quatenus res nõ tẽdit vltra terminũ, uel in denominatione extrinseca, quia est id ad qd aliud tẽdit, vel in quo sistit, vt disput. 26. sect. 10. attingimus, explicando terminum relationis.

Caput decimumoctauum.

De secundum quod, & secundum se, ac per se.

Ex ipsa capituli summa constat hic non agi de rebus, sed de significationibus harum vocum: sunt enim hæ voces syncategorematicæ, quæ non significãt res aliquas, sed habitudines rerum. Et ita ait Aristoteles dictionem [secundũ quod,] sæpe significare habitudinem causæ formalis, vt si dicamus hominẽ esse studiosum secũdum virtutem: aliquando vero dicere habitudinẽ causæ materialis proxime, vt cũ dicitur paries albus secundum superficiem: sæpe etiam extendit ad alia causarum genera. Ac denique aliquando significare habitudinem situs, vt cũ dicitur Petrus sedere secundum regem. Quæ vltima acceptio est notanda, est enim in scholis parũ usitata: te tamẽ vera est latina, & in rigore significat esse ꝓxime post aliũ. Vnde nõ solum ad ordinẽ situs, sed etiam ad ordinem perfectionis significandum extẽditur, vt si dicas fidem esse perfectissimam virtutem secũdum charitatem, id est proxime post charitatẽ.

Deinde transfert Aristoteles sermonem ad significationẽ huius vocis [secundũ se, & per se,] quas reputat, ut synonyma, indicans, secundũ, sæpe idẽ significare quod per, ut ex prioribus significationib. ipsius, secundum quod, colligi potest: nam habitudines causarum particula, per, optime significat. Significationes aũt uocis, secundum se, aut, per se, claræ sunt in textu. Aduerte tamen, omissos hic uideri aliquos modos, per se, positos in lib. 1. Poster. Nam modus per se secundo, scilicet cum passio prædicatur de subiecto, hic non ponitur, nisi reducatur ad tertium hic positum, qui est uniuersalior, & dicitur de omni eo quod primo alicui inest, seu conuenit, quod potest propriæ passioni attribui respectu proprij subiecti. Quartus etiã modus dicendi per se ratione causalitatis hic prætermissus est. Possunt etiã aliæ significationes harum vocũ annotari, quę hic non tanguntur, quod dictio, secundum quod, interdum diminuit significationẽ, ut cum dicitur [Albus secundũ dentes,] & dictio per se aliquãdo excludit unionem per accidẽs, ut supra circa tertium capitulum libri tertij, annotauimus. Satis ergo est, Aristotelẽ attigisse præcipuas significationes ad quas uel aliæ reduci possunt, vel ex eis intelligi. Neq. hic occurrit quæstio aliqua disputatione digna.

Caput decimumnonum.

De dispositione.

Hoc caput ex professo exponimus disp. 42. sect. 2. explicando primam speciem qualitatis.

Caput vigesimum

De habitu.

Prior pars huius capitis pertinet ad speciale prędicamẽtum Habitus, & ideo illã exponimus disp. 53. quæ est de hac re. Posterior vero pars spectat ad eã significationẽ, qua speciẽ quandã qualitatis propriẽ cõstituit, & ad alias ẽt equalitates significãdas transfertur: & ideo hanc partẽ tractamus in d. disp. 42. & latius in disp. 44. quę est propria de habitib.

Caput vigesimumprimum.

De passione.

Significationes huius vocis hic tactas ab Arist. & multo magis significata ipsa tractamus disput. 42. sect. 2. explicando tertiam speciem qualitatis, quæ est passio, & passibilis qualitas, & in disput. 49. quæ est de prædicamen. Passionis.

Caput vigesimumsecundum.

De priuatione.

Caput hoc quantũ ad uarios modos priuationũ quos Arist. in eo tradit, pspicuũ, & tritũ est in Dialectica, uel mediocriter exercitatis. Nõnullæ ergo q̃stiones in eo excitari possunt pertinẽtes ad entitatẽ priuationis, vel ad oppositionẽ priuatiuã. Vt an priuatio aliquid reale, sit aut ens rõnis, & qũo. An in priuatiua oppositione detur aliquod mediũ, vel absolutẽ, uel respectu talis subiecti. Itẽ an priuatio magis, uel minus suscipiat. De quibus disserimus partim in disp. 45. quæ est de oppositionib. & partim disp. vlt. totius operis, quæ est de entib. rationis.

Caput vigesimumtertium.

De habere; *Et in aliquo esse.*

Circa hoc caput præter notata de habitu nihil occurrit: videantur ergo dicta in disputationib. quas citauimus, c. 20. & de modis [essendi in] videri põt ipsemet philosophus 4. phys. c. 3. & aliqua annotamus in disp. 37. quæ est de essentia accidentis.

Caput vigesimumquartum.

Ex aliquo esse, *quot modis dicatur.*

Hoc etiam caput non continet nouam rem, aut proprietatem entis, sed significationes huius dictionis ex, & varias habitudines, quas potest indicare, quæ in textu sunt satis perspicuæ.

Caput vigesimumquintum.

De parte.

Hic diuidit Arist. partem in integralẽ, seu quantitatiuam, aliquotã, uel non aliquotam, subiectiuam, seu potestatiuam, essentialem, vel Metaphysicam, quæ omnia satis per se constant.

Caput vigesimumsextum.

De toto.

Totum, significat Arist. dupliciter dici, s. uel respectiuẽ ad partes, quia ex illis constat, uel ut opponitur mutilo, ut scilicet totũ dicatur, cui nulla pars deest: & hæc significatio posterior constabit ex c. seq. ubi de mutilo agit: priorem hic prosequitur. Et prius uaria eius significata enumerat, quæ ex ijs quæ dicta sunt de parte, possunt esse perspicua: quia quot modis dicitur unum oppositum, tot etiam modis dicitur, & reliquum. Item cum hoc totum sit vnum compositione, quæ dicta sunt supra de uno, applicari hic possunt ad totũ: nã fere quo sunt modi unius, sunt & totius, si unum cũ compositione sumatur, & ideo de hac parte nihil addere oportet.

Deinde vero exponit philosophus vsum horum terminorũ, omne, & totum, sed is consistit tantum in loquendi proprietate, & consuetudine, q̃ seruanda est. Neq; enim ad rem quicquã refert, siue omnem,

nem, siue totam aquam dixeris, siue totam domũ, vel omnem, licet prius cum maiori proprietate, minorique ambiguitate, uel equiuocatione dicatur.

Caput vigesimumseptimum.

De mutilo.

In hoc etiam capite nihil occurrit, quod alicuius momenti sit: solum enim declarat Arist. quæ conditiones requirantur, uel ex parte rei quæ mutilatur, uel ex ea parte, q̃ abscinditur, aut abest, ut res mutila dicatur. Et ex priori capite ait requiri, ut q̃d mutilũ sit, sit aliquod totũ cõstãs ex partibus ut per se patet. Deinde, ut sit cotinuum, nam numeri nõ mutilantur: nam per ablationẽ cuiuscunq. unitatis esse desinunt. Vnde tertio necesse est, ut sit, totum heterogeneum: nã homogeneũ mutilari proprie non potest cũ in qualibet parte maneat ratio totius, nec totum requirat certam partium compositionẽ. Necessariũ etiã est ut res quæ mutila manet, maior sit, quam quæ abscinditur, eandemque substantię, & essentiæ denominationẽ accipiat: alias nõ erit res mutila, sed alia. Ex quo etiã necesse est, vt pars quę deest non sit ex præcipuis, siue aliqua enim ex his res manere nõ potest, ut sunt caput, & cor, &c. Oportet tamẽ, ut sit ex prominẽtibus, & dissimilaribus: q̃a nõ quælibet particula abscissa facit rem mutilam, ut cõstat ex usu loquendi. Deniq. ait Arist. talem debere esse partem, vt iterũ generari non possit; nõ enim dicitur res mutila, etiam si pili radãtur, quia nasci iterum possunt. Sed hæc omnia, ut ex ipsismet constat solũ spectãt ad usum uocis: posset enim res dici mutila pro eo tempore quo caret parte, etiamsi posset illam restaurare nutritione: sed hoc usus non habet.

Caput vigesimumoctauum.

De genere.

Hic etiam non de re agitur, sed numerantur solũ significationes huius vocis genus, quæ sũt satis vulgares, & à Porphyrio etiam traduntur in lib. Prædicab. Hac uero occasione docet Arist. duobus modis posse aliqua differre genere nempe, aut physico, id est subiecto, seu materia, aut Metaphysico, seu Logico, i. prædicamento. De qua distinctione aliqua infra notabimus lib. 10. circa c. 5. & plura in disp. 13. sect. 2. nu. 13. & disp. 35. sec. . Quia uerò una significatio generis est ut significat primum prædicabile, ideo aliqui Scriptores hic latissimam texunt disputationem de prædicabilibus. Sed quę de tractatione vniuersalium Met. postulat, ea traduntur à nobis disp. 5. 6. & 7. Reliqua uerò, quæ Dialecticorũ sunt propria, eis relinquimus.

Caput vigesimumnonum.

De falso.

In hoc capite declarat philosophus, quomodo falsitas, falsiq. denominatio, & rebus, & orationib. & hominibus tribuatur. Quæ omnia quantum ad uocum significationem attinent, sunt satis in textu perspicua. De re vero occurrit hic disputatio an sit, & quid sit falsitas, & an inter passiones entis numerãda sit, & ubi formaliter sit, ubi uero per solam denominationem extrinsecã. De qua re propriam disp. instituimus, quæ est num. 9.

Caput trigesimum.

De accidente.

Accidẽs dupliciter dicitur, aut in ratione effectus; aut in ratione entis, quod est extra essentiã alicuius eique aliquo modo inest, etiamsi per se secundo, aut quarto modo posterioristico, id est uel ex intrinseca dimanatione ab essentia, uel ex certa aliqua, & p se causa insit. Has ergo duas significationes accidẽtis attingere uidetur hoc loco Aristoteles, & de eis possunt graues quæstiones pertractari. Nam circa priorem occurrit grauius disputatio de causis, & effectibus contingentib. & de fortuna, & casu, de qua re in disp. 19. copiose disseruimus. Circa priorẽ uero significationem dicendum occurrebat de natura accidentis in communi, & comparatione eius ad substantiam, eiusque diuisione, De qua re late egimus in disp. 37. 38. & 39. & ideo circa librum hunc nihil amplius notandum occurrit.

LIBER SEXTVS Metaphysicæ.

De ente prout in huius scientia considerationem cadit, uel ab illa reijciendum est.

Adhuc immoratur phylosophus in prooemijs, & (ut ita dicam) in uestibulo huius doctrinæ: nõ enim incipit de reipsa dicere, seu ad cõstituendũ eius obiectũ regreditur. Et primo statuit obiectũ huius scientię esse ens in quantum ens, prout includit entia immobilia, & re ipsa separabilia, & hac occasione multa docet de proprietatib. huius scientiæ, & de diuisione scientiarum speculatiuarũ, earumq. comparatione. Deinde excludit quædã entia ab huius sciẽtię cõsideratione, scilicet ens per accidens, & ens uerũ.

Caput primum.

Hanc scientiam esse de ente ut ens; ideoque esse primam scientiam speculatiuam, & ab alijs diuersam.

Omnia quæ docet Aristot. in hoc capite de hac scientia, & obiecto eius, tractantur à nobis in disp. 1 proęmiali, & ab eodem ferè tractata sunt in lib. 1. c. 1. & 2. & lib. 4. cap. 1.

Quæst. 1. Vt an obiectum huius scientiæ sit ens in quantum ens, disp. 1. sect. 1.

2 An hæc scientia sit speculatiua, & in eo ordine sit prima disp. 1. sect. 5.

3 An hæc scientia sit vniuersalis, & tractet de omnibus entibus, & quomodo, disp. 1. sect. 2.

4 An hæc scientia cõstituat alijs scientijs obiecta, & eorum quod quid est aliquo modo ostendat, eadem disp. 1. sect. 4. num. 5.

5 Solet etiam hic quæri an ens in quãtum ens habeat principia, & causas, quę in hac scientia considerentur, quod disp. 3. sect. 3. tractatum est.

6 Deniq. propter ultima uerba philosophi in hoc c. quæri solet, si nulla esset substantia immaterialis, an scientia Met. distingui posset à physica, quã quęstionem, locumque Arist. tractaui disp. 1. sect. 1 n. 12 & sequentibus.

Alia multa solẽt hoc loco quæri, de habitu, & actu practico, & speculatiuo, nempe quo modo differant & in quo uniuscuiusq. propria ratio consistat, & pręsertim agi solet de illa diuisione scientię speculatiuę in physicam, Mathematicã, & Metaphasicã, sed hęc quantum spectãt ad proęmium huius scientiæ satis à nobis tractantur disp. 1. sect. 5. & 6. Quãtum uero ad res ipsas, magis spectãt ad scientiam de Anima, quæ de intellectu eiusque muneribus cõsiderat: ita men pro huius scientiæ complemento attinguntur à nobis infra declarãdo illam speciẽ qualitatis, quæ est habitus, disp. 44. sect. 8.

Tandem multa Dialectica hic attingũtur, quę ad libros Poster. pertinent, quæ a nobis propterea prætermissa sunt, ut an scientia supponat an est, & quid est, de suo obiecto, uel illud aliquo modo demonstrent, & similia.

Caput secundum.

Ens per accidens, & ens verum ab huius scientiæ consideratione excludi.

Quæst. 1. Circa priorē huius capitis partē in qua remouet Aristot. ens per accidens à consideratione huius scientiæ, quæri potest primò, de quo ente per accidēs loquatur. Dupliciter enim potest ens per accidens dici: primò in ratione entis, quia nō est vnū per se, sed pluribus essentijs constat: secundo in ratione effectus, quia nō habet causam, per se, sed præter intentionē agētis euenit, qui alias dici solet effectus contingens. Cum ergo ens per accidēs æquiuoce his duobus modis dicatur, uidetur philosophus ineptè procedere, nam in principio loquitur priori modo, & excludit illud ens per accidēs quod nō est unum, sed plura: postea uero a textu 5. loquitur de ente per accidens posteriori modo. Nā ut ꝓbet esse huiusmodi entia per accidēs, probat esse effectus cōtingentes, & non omnia ex necessitate euenire.

Dicendum uerò est, Aristotelem utroq; modo excludere ens per accidens, ut ex cōtextu cōstat. Neq; est æquiuocatione usus, sed ab uno ente per accidēs secundum esse, seu per aggregationem diuertit ad effectum per accidens. Quia modus, quo consurgūt entia per accidens priori modo, est causalitas per accidens, & præter intentionem agentium naturaliū. Nam licet interdum accidētale compositum uideatur una actione fieri, & per se: sub ea tamen ratione non est omnino ens per accidens, sed aliquo modo per se iuxta ea, quæ tradimus disp. 9. Cum igitur ens per accidens nō sit unū propriè loquēdo, neq. una generatione fit, neque per se intenditur à natura, & ideo ex eo, quo sub scientiā non cadūt, quæ per accidens, & contingenter eueniunt, rectè infert. Arist. entia per accidens, ut sic non cadere sub scientiam. Nec refert quod ens per aggregationē potest interdum per se intendi ab agente intellectuali: quia uel sub ea rōne est aliquo modo per se in ordine ad aliquem finem à tali agente intentum, uel certe illud idem est merè cōtingens, & per accidens, atque ita vt tale est, sub scientiam non cadit.

2 Iam uerò quæstio relinquitur, quo sensu verum sit ens per accidens nō cadere sub scientiā. Sed quia res hæc tractatur in 1. Posterior. vbi agitur de subalternatione scientiarum, & per se satis est clara, dicēdum est breuiter, ea ratione, qua scientia nō est, nisi de necessarijs, ens per accidēs nō esse obiectū scibile, quatenus tale est. Itē, quia ens per accidēs, ut sic, nō est ens, sed entia, & ita nō cadit sub unā scientiā.

Et ex prima ratione collige, nō tantū ea, quæ rarò & per accidēs eueniūt, sed etiā ea, quæ ad utrumlibet, & per se moraliter; seu ex intentione agētis fiūt ut sunt libera, ut sic nō cadere sub scientiā. Vt hinc intelligatur, uanas esse doctrinas, quæ diuināt de futuris liberis in particulari, & definitè: de quo alias.

Ex secunda vero ratione collige, ens constans ex multis diuersorum generū, licet absolute sit ens per accidens: tamen si consideretur sub aliqua ratione per se una in ordine ad aliquos effectus, uel proprietates, posse cadere sub scientiam, maxime subalternatam, ut latius in Dialectica tractatur.

Vltimo est considerandum aliud esse loqui de ente per accidens quoad rē subiectam huic denominationi, aliud de ipsamet formali ratione entis per accidens, quod aliter dicitur, aliud esse loqui de ente per accidēs in actu exercito, & in actu signato: ens ergo per accidēs quoad rē subiectā, seu exercitā, nō cadit sub scientia, & hoc est per se euidens ex dictis. Atq; hoc modo ostēdimus in disp. 1. sect. 1. ens per accidens non comprehendi sub obiecto huius sciētiæ. At uero ratio formalis entis per accidens considerari potest scientifice: nam concipitur per modū vnius rationis formalis per se, quæ habet suas proprietates, & hoc modo egimus de diuisione entis in ens per se, & per accidens: propriamq; rationē entis per accidens quoad esse declarauimus disp. 4. sect. 3. Similiter inter disputandum de causis efficientibus diximus de entibus per accidens quoad contingentias, an sint, & quas causas habeant, disp. 19. ferè per totam. Vbi etiam hac occasione de facto, & fortuna alijsque causis per accidens disseruimus. Quæ simili modo, ut exercent causalitatē per accidens, sub sciētiam nō cadunt: ratio autem formalis illius causalitatis, in quo posita sit, & unde oriatur sub sciētiam cadit. Atque hæc de priori parte huius capitis.

In posteriori autem excludit philosophus à consideratione huius scientiæ ens, quod appellat uerum cui opponitur falsum, ut nō ens. Et rationē reddit, quia hæc tantum sunt compositione, & diuisione mētis, & ita sunt entia rationis. Circa quam partem multa dubitari possunt. Primum an veritas sit solū in compositione, & diuisione intellectus, uel etiā in simplicium apprehensione. Aristoteles enim hic aperte uidetur affirmare primum, & negare secūdū, illis verbis, [Quod autem, tāquam verum ens & nō ens vt falsum: quoniā circa cōpositionē, & diuisionē est, &c.] Et infra. Non est aūt uerū, & falsum in rebus sicut bonū, & malum, sed in mēte, [Circa simplicia uero, & circa ea, quæ quid sunt, nec in mēte.] Vbi aperte, & affirmat ueritatem esse in compositione, & negat esse in rebus, sed in mente, & declarat non esse in qualibet mentis operatione, quia non in simplici. qua cognoscitur q d est, sed tātum in cōpositione. Cum aūt sermo sit doctrinalis, & indefinitus, æquiualet uniuersali, & quæcūque exceptio, uel distinctio fiat, erit aperta contradictio, uel limitatio doctrinæ Aristotelicæ, & extra mētē eius. Vnde Cōmētator, Alex. Aphrodiseus, Scot. & alij ita simpliciter exponunt absq; declaratione, uel limitatione.

Diuus Thomas vero, & Alexander Alens. aperte limitant, & aliquā ueritatem fatētur esse in simplici mentis cōceptu. Quam sententiam latè defendimus disp. 8. sect. 3. Et breuis resolutio est quā tetigit Ægidius quodlib. 4. q. 7. duplicem esse ueritatem: unam quæ habet falsitatem oppositam, alteram quæ non habet oppositam falsitatem, sed ignorationem. Aristoteles ergo hoc loco de priori falsitate loquitur: & de illa uniuersaliter uerum est solum reperiri in compositione, & diuisione. Posterior autē ueritas in simplici conceptione locum habet.

Hanc vero esse legitimam Aristotelis intelligentiam ex eodem Aristotele colligimus. Nā in prima distinctio illa duplicis ueritatis ex ipso desumpta est lib. 3. de Anima cap. 6. text. 26. & lib. 9. Metaphys. c. 11. ut ibi expositores, præsertim Aphrodiseus, & Diuus Thomas, & Alensis notarunt, Themistiusq; 3. de Anima, c. suo 45. In priori itaq. loco sic ait Arist. [Est aūt dictio quidē aliquid de aliquo, quē admodum affirmatio: estq. uera, uel falsa omnis, at intellectus nō omnis, sed q est ipsius quid est ex ipso q d erat esse, & uerus est, nō aliq d de aliquo, sed ut uisus proprij uerus est.] Vbi aperte distinguit aliū modum ueritatis præter illū, q est ut aliq d de aliquo: idest, in compositione. Quod autem illa ueritas nō habeat falsitatem oppositam, declarat Aristoteles li. 9. Met. c. vltimo, ubi cum text. 21. dixisset verum, & falsum in compositione, & diuisione reperiri: interrogat deinde textu 22. quo modo possint in simplicibus inueniri, & respondet, suo etiam modo reperiri in eis uerum, & falsum: sed uerum proprie, falsum autem solum impropriè, & per ignorationem, seu per accidens. Nā attingere (inquid) & dicere uerū. (Ne tamen quis putaret hic sumi, dicere, pro, componere, sicut in citato loco de anima, interponit dicēs) Nō enim est idē affirmatio, & dictio (hic enim

dicere sumitur pro eo, quod est, cõcipere rem sicut est,) At, [nõ attingere, ait, est ignorare, (quasi dicat, ibi nõ est falsitas, sed ignorantia,) nisi secundũ accidens, idest, adiungendo cõpositionem, & tribuendo alienum conceptum ei, cuius conceptus non est.

Quo etiã modo dixit lib. 3. de Anima, c. 3. tex. 161. in phantasia, & sensibus esse interdum falsitatem: intelligit enim non proprie, & per se, sed per accidens. Nam sensus ipse cũ decipitur, solũ deficit nõ apprehendẽdo, quod est, sed aliud, quæ est impropria falsitas, & potius quædam ignoratio: per accidens uero sequitur falsitas, non tam in sensu, quam in intellectu, quia id quod sensui apparet, tribuit rei cui non conuenit. Hanc uero differentiã inter ueritatem, & falsitatem simpliciũ, quod illa sit propria, hæc uero impropria, Arist. satis explicat in citato loco 9. Metaph. dum ueritatem illam, simpliciter ueritatem appellat: alteram uero potius ignorationem, & falsitatem per accidens, sed potius occasionem falsitatis, ut disp. 9. sect. 1. num. 13. & 14. latius declaramus ex eodem Arist. lib. 5. Metaph. c. 29.

Deniq. quod hoc loco 6. Metaph. solũ loquatur philosophus de ueritate illa, q̃ habet propriam falsitatem oppositam, patet tum quia alijs locis ponit distinctionem duplicis ueritatis, & alteram extra cõpositionem admittit: tum ẽt, quia hoc loco non sine consideratione semper coniunxit uerũ, & falsum, ut significet se loqui, de illo ente vero, cui non ens falsum opponitur. Tum præterea, quia supra lib. 5. c. 7. tex. 14. inter alias acceptiones entis posuit illã, qua esse significat veritatem compositionis, & ad illud ens uerũ alludit hic, cum dicit ens verum solũ in cõpositione reperiri. Nam in principio huius capitis resumpsit Aristot. tres diuisiones entis quas in illo 7. c. lib. 5. Metaphys. posuerat, scilicet, in ens per se, & per accidens: in ens verum, & non ens falsum, & in ens actu, & potentia. Et potius exclusit per accidens, statim autem ens verum: ergo de eodem loquitur hic, de quo lib. 5. locutus fuerat.

4 Ex his facile expeditur alia quæstio, an verũ, & falsum reperiantur in reb. uidetur enim hic Arist. negare, sed eandẽ habet interpretationẽ: nam in rebus ẽt non est veritas, quæ habeat propriam falsitatem oppositam: est tamen sua propria ueritas, de qua late dictum est disput. 8. sect. 7. Cõstatq. hãc veritatem cognitam, fuisse ab Aristo. cum dicat lib. 2. Metaph. c. 1. Vt [vnũquodq. est ita, & verum esse:] eaq. esse uerissima entia, q̃ sunt maximo perfecta.

5 Rursus quæri hoc loco posset, an bonum, & malũ sunt in reb. de qua re dictum est disp. 10. & 11. Discrimen aũt ab Aristotele hic positum est, bonitatem, quæ habet propriam malitiam oppositam in rebus reperiri: ueritatem autem, quæ habet propriè falsitatem oppositam non reperiri in rebus, sed in mente, & ita est res clara.

6 Tandem esse põt quæstio, an entia rationis pertineant ad Metaph. considerationem. Quia ea ratione, qua Arist. excludit uerũ ens, excludit ẽt omne ens rõnis. Quod est verũ loquendo de obiecto directo, & proprio, ut disp. 1. sect. 1. dixi. Hoc uero non obstat quo minus per occasionẽ, & ad distinguendũ illud ab ente reali, cõsideretur ens rõnis in hac sciẽtia, ut in disp. vlt. huius operis annotamus, sic enim Arist. cum hic excluserit ens uerum, aliquã de alio tractationem promittit, eamq. tradit lib. 9. c. vlt.

LIBER SEPTIMVS. Metaphysicæ.

De præcipuo entis significato, quod est substantia.

In hoc libro incipit philosophus agere de principali subiecto, & quodammodo vnico (ut ipse primo cap. dixit) obiecto huius scientiæ, quod est substantia: & prius intentionem proponit, deinde declarat quid sit substantia, & præsertim agit de Quod quid est, ac tandẽ in agitãdis opinionib. philosophorũ de varijs modis substantiarum plurimũ immoratur.

Caput primum.

Substantiam esse primum ens, primumq. huius scientiæ obiectum.

Quæst. 1. posset hoc loco tractari primo quæstio de analogia entis inter substantiam, & accidentia, quoniam aperte hic Aristoteles eam docet. Videatur disput. 32. sect. 3.

2 Secundo quæri solet utrum accidentia in abstracto sint entia: quoniam Aristoteles hic eam videtur quæstionem mouere. Sed præterea, quæ de diuisione entis inter substantiam, & accidens ibi diximus, nihil addendum occurrit. Quia cum dicuntur accidentia in abstracto, nihil additur, vel adimitur ipsis accidentibus, nam illud, in abstracto, solum dicit denominationem extrinsecam ex nostro modo concipiendi, aut significandi desumptam. Quare non solum esse potest quæstio de ipsis formis, uel modis accidentalibus, non prout hoc, uel illo modo significantur, sed secũdum se, seu prout tales formæ sunt: sic enim merito dicuntur accidentia in abstracto: quia, ut formę sunt, nõ sunt, aliter significabiles. De his ergo formis nulla superest quæstio, quin sint entia diminuta quidem, & imperfecta: tamen vera entia, & quæ simpliciter, & sine addito possunt ita appellari, vt citato loco dixi.

3 Est autẽ differentia inter accidens concretũ, & abstractũ in modo significandi: quia illud includit subiectum in sua significatione: hoc vero nõ, sed significat tantum ipsam formam. Et ex hac parte uidetur cõcretum magis absolute ens tanquam id q̃ est, quam solum abstractum: hoc enim argumentũ Aristoteles hic proponit. Dicendũ uero est accidẽs abstractum, & concretum idem esse, ideq. ens importare, si formaliter, ac per se sumantur, ut sumi debent, nam materialiter certũ est cõcretum ratione subiecti, quod cõnotat esse magis ens, quia est subsistens, seu compositum ex subsistente, & forma accidentali, tamen licet sub ea ratione plus habeat entitis, minorem tamẽ vnitatẽ per se habet, est enim ens per accidens. Sed de hac distinctione accidentis in abstractũ, & concretum dixi plura disp. 39. sect. 2.

Vbi etiam uulgarem quæstionem attigi, quæ hic tractari solet, scilicet an concreta accidentium significent de formali subiectum, ut uult Auicenna, quẽ nõnulli Nominales sequuntur, sumentes fundamẽtum ex hoc loco Aristotelis: an vero de formali significent qualitatem, ut Commentator, D. Thom. & frequentius doctores docent ex Aristot. in Prędicam. c. de substantia, dicente; [Album solam qualitatem significat.] Sed neutra sententia satis ex Aristo. sumitur: nam hic solum argumentando dicit, videri magis ens concretum, quam abstractum propter inclusionem subiecti, quod est verum, etiamsi subiectum includatur, vt cõnotatum. In c. autem de substantia non dicit, [Albũ solũ qualitatẽ, sed, solũ quale significat:] in quo ẽt subiectum includitur: quã quam mens Aristotelis ibi solum fuerit dicere non significare quale quid, vt secundas substantias, sed quale accidẽtale, quod vocauit, solum quale. Nihilo minus posterior sententia, sicut communior, ita, & verior est, vt ex ipso vsu uocum satis constat, & dicto loco satis probatum est. Videri etiam potest Caietan. cap. de ente, & essentia.

4 Rursus hic quæri solet, utrum inhærentia sit de essentia accidentis, eo quod Arist. hic ait, accidens esse entis ens. Tractatur disp. 37. sect. 1.

Pręterea quomodo uerum sit, quod hic dicet Aristoteles,

ſtoteles, natura, cognitione, ratione, & tempore eſſe ſubſtantiam priorem accidente: tractatur diſp. 38. per totum, vbi textus philoſophi late exponitur.

Caput ſecundum, & tertium.

Quid ſit ſubſtantia, & quotuplex.

Quæſt. 1. & 2. Hæ duæ quæſtiones, quid nimirũ ſubſtantia ſit, & quotuplex in diſp. 33. latè tractãtur vbi ſpecialiter diſputatur illa diuiſio ſubſtãtiæ in primam, & ſecundam, ad quã reuocat hic Diuus Tho. quadrimembrẽ diuiſionem, quàm hic ponit philoſophus, ſubſtantiã diuidens in quod quid erat eſſe, id eſt eſſentiam, & quidditatem rei, ipſum vniuerſale, id eſt ſupremũ genus ſubſtantiæ, & genus, ſubintellige ſub illo cõtentũ, adde etiã, & ſpeciem, & primũ ſubiectũ, id eſt primam ſubſtantiam. Nam primum membrum non eſt proprie ſubſtantia, imo nec proprium prædicamẽti ſubſtantiæ, ſed Analogũ ad omnẽ rei quidditatem: & ideo in Prædic. ſubſtantiæ omiſſum eſt. Secundum vero, & tertium cõtinentur ſub ſecunda ſubſtantia; quartum verò idẽ eſt, quod prima ſubſtantia. De qua etiam quo modo dicatur maxime ſubſtantia, ibidem declaratum eſt.

3 Tertiò poſſet hic tractari diuiſio ſubſtãtiæ in materiam, formam, & compoſitum; quam etiam tradit Ariſtot. infrà c. 10. huius lib. & cap. 13. & 15. ac lib. 8. cap. 2. 3. & lib. 12. capite tertio, text. 14. & in principio ſecundi de Anima: Tractatur autem a nobis diſp. 33. ſect. 1. Id ſolum videtur hic notandum Ariſtotelem hoc loco diuiſiſſe primam ſubſtãtiam in illa tria membra, quæ eadem proportione ſumenda ſunt. Potuiſſet tamen pari modo diuidere, vel ſubſtãtiam ſecundam, vel ſubſtantiam in communi, vt feciſſe uidetur in lib. de Anim. Sed hoc parum refert: intellexit enim Ariſtot. ex una diuiſione in particulari data alias ſubintelligi facile poſſe.

4 Quartò quæri hic ſolet circa tex. 7. in fine, an forma ſit prior ac præcipua ſubſtãtia quam materia, & compoſitum. Solet enim ita intelligi textus hic Ariſtotelis, vt patet ex interpretatione D. Thomæ, Alenſis Scoti, & Commentatoris. Sed occaſio errãdi fuit, quod infideliter Antiquus interpres tranſtulit: vbi enim textus Græcus habet, & ipſum, ipſe uertit, & ipſo. Vnde Aphrodiſæus aliter exponit, ſcilicet, non ſolum formã, ſed etiam compoſitum eſſe perfectius materia: quod Ariſtoteles ſtatim tradit text. 8. Vel certe ſenſus eſt, ſi forma eſt perfectior materia, cõpoſitum eſſe vtraq. perfectius. Tractatur hoc ex profeſſo diſp. 15. ſect. 7. n. 6. Vbi etiam forma cum materia comparatur, & explicatur ratio Ariſtot. qua probat formam eſſe perfectiorem materia, quia eſt ſeparabilis. Intelligitur enim permiſſiuè, ſeu de forma, & materia, vt ſic: nã in tota latitudine forma eſt aliqua ſeparabilis, non vero in tota latitudine materiæ: id enim ſatis indicat exceſſum formæ reſpectu materiæ, ex genere ſuo, & ex cõmuni ratione actus, & potentiæ eiuſdem generis.

5 Quinta quæſtio huius loci maximè propria eſt, qualis ſubſtantia ſit materia, & an ſit pura potentia, vel aliq̃d habeat actualitatis, de qua re late diſp. 13. ſect. 4. & ſeqq. Cũ qua quæſtione coniuncta neceſſario eſt quæſtio de forma ſubſtantiali, an detur, quã etiã hic Ariſtoteles attigit, eamque late diſſeruimus diſput. 16. Quod ergo hoc loco Ariſtoteles definit, ſolum eſt materiam ſolam nõ eſſe illam ſubſtantiam primam, quam appellamus maxime ſubſtantiã, ſed eſſe quandam potentiam ad illam: non tamẽ negat Ariſtot. habere materiam ſuam ſubſtantialem entitatem, quamuis potentialem ad formam recipiẽdã. Cum ergo ibi Ariſtoteles ſignificat materiã eſſe notiſſimam, vel argumentando tantum loquitur: uel certe intelligit materiã eſſe notiſſimam ſub communi ratione materiæ, ſeu ſubiecti traſmutationum, nõ uero ſub propria ratione materiæ primæ.

6 Sexto quæri poteſt, an quantitas ſit ſubſtantia; quòd hic Ariſtoteles negat, & merito: de qua re egimus diſp. 43. ſect. 2.

Caput quartum.

De definitione, ſeu quidditate rei.

Ariſtoteles in fine præcedentis capitis, de ſubſtantiali forma ſe acturum promiſit: quia vero ſubſtantialis forma eſt, quæ complet ſubſtantiæ quidditatẽ ſeu, quod quid erat eſſe, ut ipſe loquitur, ideo ab ipſo quod quid erat eſſe diſputationẽ exorditur. Et tacite inchoat diſputationem contra Platonem, vt oſtẽdat formas ſeparatas, ſeu ideas non eſſe neceſſarias, nec propter definitiones, nec propter eſſe indiuiduorum, nec propter rerum generationes. In hoc ergo capite tractat de quidditate, ſeu quod quid eſt (hoc enim nomen magis proprium, concretumque eſt quam quidditas) agit (inquam) logice, vt ipſe dicit, ſeu in ordine ad definitiones. Quia verò quod quid eſt, latius patet quàm forma ſubſtantialis rigoroſe ſumpta, ideò hic generalius de illo diſputat. Et hac occaſione multa præfatur de ordine doctrinæ in procedendo à notioribus ad minus nota: circa quæ immorari aut mouere quæſtionem ſuperuacaneum eſt, cum ea methodus paſſim ab Ariſt. repetatur, ſitque proprium Dialectici declarare illam.

Quæſt. 1. Primò ergo quæri poteſt, an verum ſit quod in principio huius capitis Ariſt. ait, illud eſſe quod quid erat eſſe rei, quod per ſe primò prædicatur de re, id eſt ita ut in definitione prædicati nõ ponatur ſubiectum, vt ipſemet declarat. Et ratio dubij eſſe poteſt, quia genus prædicat per ſe primo de ſpecie, vt animal de homine, & tamen non eſt quod quid erat eſſe hominis. Rurſus differentia, vt rationale, non dicit quod quid eſt, quia non in quid, ſed in quale prædicatur, & tamen prædicatur per ſe primò. Veruntamen hæc quæſtio reijcienda eſt in lib. Poſter. vbi de modis per ſe late Ariſtot. diſputat. Et breuiter dicendum eſt, quod quid erat eſſe, logice ſumptum, nihil eſſe aliud quam definitionem eſſentialem, ac quidditatiuam rei, quæ ut eſt formaliter in mẽte aut uoce, eſt opus Dialecticæ, ut uero eſt eſſentia rei mente obiecta, aut definitione explicata, eſt eſſentia Metaphyſica, quæ dum in ordine ad definitionem explicatur, logice declarari dicitur, & ita loquitur philoſophus hic.

Hæc autem definitio poteſt aut tota diſtincte prædicari de definito, & tunc eſt propria, & adæquata prædicatio quidditatis: poteſt idẽ prædicari per partes enunciando vel ſolum genus, uel ſolam differentiam: & tunc licet abſolute non prædicetur totum quod quid eſt, tamẽ explicite prædicatur aliquid eius, & implicite totum, quia nec genus, nec differentia prædicantur vt partes, ſed vt aliquo modo dicũt totum. Et ideò ſub quod quid erat eſſe, nõ ſola definitio, ſed etiam genus, & differentia, ea ratione qua prædicantur de definito, comprehenduntur. Et hoc modo animal dicitur eſſe quod quid erat eſſe hominis, non integrum formaliter, confuſe tamen totũ. Nec refert quòd differentia dicatur prædicari in quale, quia prædicatur in quale quid, id eſt eſſentiale, & conſtituens rei eſſentiã. Vnde conſtat omnia prædicata accidentalia, qualiacũq. ſint, excludi à quod q̃d erat eſſe: quia non prædicantur per ſe primo de re.

2 Secundò hic quæri poteſt an accidentia habeãt quod quid erat eſſe, id eſt an definiri poſſint, & quo modo. Quam rem latiſſime tractat Ariſtoteles hic tex. 12. & ſequentib. & toto c. ſeq. Sed vix poteſt hic eſſe quæſtio de re, ſed de nomine tantum. Summa ergo eorum, quæ Ariſtotel. tradit, in hoc cõſiſtit. Quod ſi Metaphyſice loquamur de quod quid erat eſſe,

esse, id est, de essentia, constat accidentalia aliquam habere realem essentiam, sicut sunt entia realia, nã ens, per essentiam in ratione entis constituitur. At sicut accidentalia Analogicè, & secundum quid sũt entia, ita solum habent essentiam secundum quid, & cum eadem proportionali Analogia.

Atq. hinc vlterius loquendo logicè de qđ, quid erat esse, id est, de definitione, eadem proportione constat esse dicendum, accidentia posse aliquam definitionem habere, nam habent realem essentiam, & Metaphysicè non omnino simplicem: omnis aũt essentia realis, & composita potest oratione aliqua, & expressa mentis conceptione declarari; & hoc est definiri. Item accidentia habẽt sua propria genera, & differentias: ergo per ea definiri possunt. Sicut aũt essentia accidentalis est imperfecta, ita non, nisi imperfectè potest definiri. Quę imperfectio consistere potest, uel in eo, quod genus, & differentia eius in latitudine entis ualde incompleta sunt, & imperfecta multo magis, quam sit genus animę, uel materię: uel certè in eo, quod non possunt definiri accidentia, nisi ponendo in definitione aliquod additum, ut per ordinem ad illud talis essentia declaretur. Quomodo superius dictum est substantiam esse priorem definitione accidente, quia non potest accidens, nisi per substantiam definiri. Nam, ut definitio eius uerè, ac propriè declarat essentiam eius necesse est, ut per aliquam habitudinem ad substantiam illã explicet, de qua re diximus disp. 37. sect. 1.

Illud autem aduerte, uideri in hoc textu Aristotelem aliquando loqui de ente per accidens, aliquãdo uero de accidente; de quibus tamen non est omnino eadem ratio in ordine ad definitionem. Nam ens per accidens, ut sic, re uera non habet definitionem, sed per plures definitiones, seu aggregatũ definitionum explicandum est; quia sicut non est ens, sed entia, ita non habet essentiam, sed essentias, & idem proportionaliter est de definitione. Accidens uero propriè sumptum est ens per se (inquam) non, prout distinguitur contra in alio, sed, prout distinguitur contra per accidens: seu est per se non in ratione entis, sed in ratione unius, & ita una etiam definitione definiri possunt, non tamen oĩno perfectè una, quia in ea ponendum est aliquod additum, & quoad hoc cõparatur aliquo modo enti per accidẽs.

Caput quintum.

Soluuntur dubitationes circa definitiones accidentium.

Quęst. unica. Hic nihil occurrit notatione dignũ pręter regulam quandam, quę communiter ex hoc cap. colligitur, nempe non committi nugationem cum accidens in concreto adiectiuè cõiungitur subiecto, q connotat, ut cùm dicitur nasus simus, aut capillus crispus, aut etiam corpus albũ, hęc enim regula nõ solùm in accidentibus propriis, ut quidã significãt, sed etiam in communibus locum habet respectu adęquati subiecti, quod connotant. Nam horum omniũ eadem est ratio apparentis nugationis, eo, quod altera dictio uideatur idẽ significare, quod utraq. simul: nã album, significat corpus disgregatiuũ uisus, & simũ, nasum curuũ, unde fit argumẽtũ loco nominis posse poni definitum, atq. ita perinde esse dicere, capillus crispus, qđ capillus talis figurę.

Nihilominus certum est, quod Aristoteles docet in his non cõmitti nugationem, quod satis constat ex cõi modo loquendi, qui proprius, & nõ abusiuus censetur. Ratio uero est, quia hęc concreta nõ significant de formali subiecta, sed tantum excõnotant, & quando adiectiuè, seu ex parte pręadicati ponuntur, propriè non ponuntur ratione materialis significati, sed ratione formalis tãtum, quod applicant materiali, & ideo non fit vlla repetitio, seu nugatio. Neque etiam in his licet totam definitionem ipsius accidentis concreti ponere loco ipsius concreti adiectiui, quia in sua definitione includit (ait Diuus Tho. hic) aliquid, quod est extra essentiam suã. Vel clarius, quia in definitione ponitur ipsum subiectum, seu materiale loco generis, & tamen in prædicatione, vel compositione cum ipso materiali, solum adiungitur ratione formalis.

Caput sextum.

An, quod quid est sit idem cum eo cuius est.

Hoc capite tacitè probat Aristoteles propter esse indiuiduorum non esse necessarias separatas quidditates, quia, quod quid est, non separatur ab eo cuius est, de qua re multa in expositionẽ huius capitis diximus disp. 34. sect. 3. ubi de natura, & supposito eorũq. distinctione agimus. Solum aduertatur diligẽter quid intelligat Aristoteles per, quod quid est, & quid sit id cum quo illud comparat: nam ex horũ intelligentia pendet sensus Aristotelis, & explicatio quæstionis. Igitur per, quod quid erat esse, intelligit Arist. definitionem essentialem rei, eodem. n. modo hic accipit, quod quid est, quo in præcedentib capitibus, ut manifeste patet ex cõnexione cõtextus, & in superioribus semper hoc sensu egerat de quo qđ, & quoad hanc partẽ omnes expositores cõueniunt.

Quidam uero aiunt Aristotelem comparare, qđ quid cum definito. Sed obstat, quia secundum hunc modum non solum in substantijs, sed etiam in accidẽtibus, quod quid est, esset idem cum eo cuius est, quod Aristoteles negat. Et sequela patet, quia in omnibus rebus definitum esset idem cum sua definitione, & è conuerso. Respondent non negare hoc Arist. in accidentibus, sed in entibus per accidẽs, quæ non habent, quod quid est. Sed obstat, quia Arist. hic de his, quæ accidentaliter dicuntur, non dicit non habere, quod quid est, sed potius supponit habere illud, licet minus perfectũ, ut superiori c. tradiderat, & negat illud esse idem cum eo cuius est.

Quocirca mihi ualde placet expositio Alex. Alensis, quam ex Commentatore sumpsit, comparari hic quod quid est ad primã substãtiã, seu ad subiectũ cui attribuitur: omnia enim, quæ habent aliquo mõ, qđ quid est, sunt ipsius primæ substantiæ. Et hoc modo clarissima est doctrina philosophi, quod est esse idẽ cũ eo cuius est, id est, cum eo subiecto, cui attribuitur in eo, quod quid, ac per se, non uero cum eo, de quo dicitur per accidens. Itaq. cõparat philosophus quod quid est ad omne subiectũ, de quo dicitur, & duas generales regulas constituit. Prima est, Respectu eius de quo dicitur per se, esse idem cũ illo. Alia, respectu eius de quo dicitur ex accidẽti nõ esse idẽ. Et quia, quod quid est substãtiale, quia, ut tale est de nullo dicitur per accidẽs, sed tãtum per se, ideò simpliciter est idem cum eo cuius est. Quod quid autẽ accidentale, si formaliter comparetur ad rẽ sui generis, & sibi per se subiectam in prędicatione, etiam est idem cum eo cuius est, ut quod quid est albedinis cum albedine, uel cũ hac albedine. Quia uero huiusmodi, quod quid est accidẽtale, potest etiã dici per accidens de substantia, ideo respectu eius, cuius hoc modo est, non est idem cum eo, quia nõ est eius, ut, quod quid est eius, sed, ut accidens eius.

Atq. hoc modo explicata sententia Aristotelis, aptissimè per illam paratur uia ad ostendendũ ideas non esse separatas à rebus, & substantiis particularibus, quod Arist. intendit. Sic etiam cessant hic quæstiones de distinctione naturæ a supposito, & de distinctione abstracti a concreto in substantiis, etiam uniuersæ cõceptis, ut sunt homo, & humanitas, quæ a nobis tractatæ sunt d. disp. 34.

Quæst.1. Pertinet autem huc propriéq. de identitate definitionis, cum definito, sed quia Dialectica est, & nihil habet difficultatis, eam prætermitto,

2. Posset etiam hic tractari quæstio, quomodo definitum in communi, seu species, sit idem cũ indiuiduo, de quo per se dicitur, quæ disp. 5. de vnitate indiuiduali tractatur. Hinc tamen collige, cum Arist. ait, quod quid est, non esse idem cum eo cuius est, non excludere omnem distinctionem rationis, siue fundatam in modo concipiendi, vt inter definitionem, & definitum, siue in re concepta, vt inter speciem, & indiuiduum: excludit ergo distinctionẽ rei, & ex natura rei, & omnem illam, quæ impedit prædicationem formalem, ac per se, & sic erit facilis litera philosophi quoad reliqua.

Caput septimum.

Quomodo, & à quo formæ rerum fiant.

Hic incipit perficere tertiam partẽ disputationis contra Platonem, quod ideę non sint necessariæ propter generationẽ, & ea occasione in hoc, & seq. cap. varia distinguit principia, & modos generationem scilicet ab arte, vel natura, vel casu, & alia, quæ latissimè disputãtur a nobis in disp. 18. de cã efficiente.

Quæst. 1. Hic verò specialiter disputari solet occasione tex. Arist. primò, An omnia, quæ fiunt, fiãt ex aliqua materia, quod tangit quę. illam, an Arist. cognouerit creationem. Sed hic Arist. de actionib. naturalibus loquitur, & in his verum habet generalis propositio, quæ affirmat, omnia fieri ex materia aliqua. Et eodem modo accipienda est alia propositio, quam habet tex. 24. [Quare, quemadmodum dicitur, impossibile est fieri, si nihil præexistat.

2 Secundò quæri solet, an omnia, quæ materiam habent, possint esse, & non esse, propter verba philosophi tex. 22. [Cuncta, quæ natura fiunt, habent materiam, possibile. n. est esse, & non esse eorum vnumquodque hoc autem materia.] Sed in hoc textu non habet fundamentum illa, quæ quia hic solum dicitur omne, quod potest esse, & non esse, id habere ex materia; non potest autem hæc affirmans propositio conuerti simpliciter, nec Arist. id dixit. Tractatur verò illa quæstio d. 13. sect. 8. & seq.

3 Tertiò quæri potest, an omnia, quæ generantur ex semine, possint ex putrefactione, & sine semine generari. Nam Arist. hic tex. 22. clàre affirmat, eadẽ quæ ex semine fiunt, contingere fieri sine semine. Propter, quod Auer. 8. physic. com. 46. de omnibus animalib. sine distinctione id affirmat. Auice. verò lib. 2. sufficien. in vniuersum negat id fieri posse: putat enim specie distingui animalia, quæ sine semine fiunt ex putrefactione ab alijs, quæ similia videntur ex semine generãtis. Sed vtraque opinio satis est repugnans experientiæ. Nam videmus nonnulla animalia generari ex putrefactione omnino similia ijs, quæ per seminalem propagationem fiunt, & in plãtis idem est euidens. Et è contrario præter omnem naturalem euentum est, quod animalia perfecta, vt equi, leones, &c. generentur, nisi per propriam, & per se generationem.

Quapropter D. Th. hoc loco rectè distinguit, expendens accuratè verba philosophi dicentis; [Quædam enim eadem ex semine, & absq. semine fiũt.] Dixit enim, quædam, quia non est, id commune oib. Distinctio ergo est de perfectis, & imperfectis viuẽtibus: hæc enim possunt sine semine virtute cęlestiũ corporum causari, quia sunt adeò imperfecta, vt dispositiones ad eorũ formas necessariæ casu possunt in subiecto consurgere ex contingente concursu aliorum agentium: at priora viuentia adeo sunt perfecta, & tam exactam, ac mirabilem organizationẽ postulant, vt minimè possit, nisi à causa propria, ac per se fieri, Atque ita hoc ipsum docet experientia de vtroque viuentium ordine, vt dixi. Et in hac resolutione conueniunt contra Auicẽnam, & Cõmẽtatorem sectatores vtriusq. scholæ D. Tho. & Scot. hic Alex. Alens. & alij.

4 Hinc verò nascitur altera quæstio, quænã causa inducat formas substantiales in hæc viuentia, & an cœlum habeat ad hoc sufficientem virtutem, de qua re dixi disp. 15. sect. 1.

5 quæri item potest, an huiusmodi rerum generatio sit dicenda casualis. Hoc verò facilem habet resolutionem; nã respectu particularium agẽtium est casualis, respectu vero Solis non ita. Ita D. Tho. cuius sententia defenditur contra impugnationes Isidori à Iauello q. 10. Sed est res facilis. Aliter dici potest, illam generationem quãtum ad cõcursum causarum disponentium materiam esse per accidens, & à casu: posita vero illa dispositione per se, & ex intentione agentis vniuersalis induci talem formam substantialem, quod attigimus disp. vlt. sect. vlt.

6 Præterea hic quæri põt quõ exemplaria artium ad suos effectus cõcurrãt: quia Arist. hic ait sanitatẽ in materia oriri ex sanitate ĩ mẽte, seu sine materia. Hãc quæstionẽ, & locũ exponimus disp. 25. sect. 2.

Denique potest quæri, utrum actiones immanentes, sint uerè actiones: ita enim expresse uidetur affirmare philosophus, dum ait: [Generationum aũt, & motuum, hæc quidem intellectio, illa uero effectio, seu factio uocatur.] De hac re latè disputatũ est disp. 48. sect. 2. & disp. 49. sect. 4.

Caput octauum.

De eadem re, & quod forma non per se fiat, sed compositum.

Quæst 1. Primo ab ipso philosopho tractatur an forma per se generetur, quam quæstionem expediuimus breuiter disp. 15. sect. 4.

2 An hoc non solum in formis substantialib., sed etiam accidentalibus uerum sit. ibid. nu. 6. ubi breuiter affirmantem partem resoluimus.

3 An formæ substantiales introducantur in materiam ab aliquo agente uniuersali, uel à particularibus. De hac quæst. latè disput. 15. sect. 2. à num. 9. & disput. 18. sect. 1. & 2.

4 An vnumquodq. generet sibi simile. Hæc quęstio ex eisdem locis expedita est, & ex diuisione causæ efficientis in uniuocam, & ęquiuocam, quę traditur, & explicatur disp. 17. sect. 2. Solum aduertenda sunt duo. Vnum est Aristotelem loqui propriè de generatione, sub ea comprehendendo alterationem, quę ad illam disponit: non uero de omni effectione: sic enim, quę localiter mouet, non propriè agit simile: nec per omnes actiones immanentes intendunt agentia productionem sibi similium: sed unaquæque potentia dicitur agere id, quod proportionatum, & accommodatum est ad suam perfectionem. Hęc enim non tam agunt, ut se communicẽt, quam, ut per se perficiant: & ideo non agunt propriè sibi similia. Quamquam si latè extendatur similitudo ad causam ęquiuocam, possunt etiam hæc dici agere sibi similia. Secundo igitur aduertendum est, Aristotelem hic non dixisse omnia generari a sibi similibus, sed indefinitè ait, [In quibusdam manifestum est, quod generans tale est, quale id, quod generatur.] Est ergo generaliter, & in omni proprietate uerum in causis uniuocis, in æquiuocis autẽ secundum eminentiam, & uirtualem similitudinẽ, in artificialibus uero, seu intellectualibus causis secundum idealem, seu intentionalem repręsentationem, et ita nullam habent difficultatem, quę de hac re tractari solent: uide Soncin. hoc lib. quæstio. 14. Iauell. quęstio. 12. & alios.

Ca-

Caput nonum.

De eadem re dubitationes nonnullæ cum solutionibus earum.

Quæst. 1. Primo quæri solet hic de eductione formæ de potentia materiæ quæ & qualis sit, & an aliquid formæ actu præcedat in materia. De qua re late disp. 15. sect. 2. & 3. vbi in 2. nu. ex professo exponitur tex. 29. huius capitis.

2 Quomodo uirtus seminis, vel accidentales uirtutes efficiant substantialem generationem: de quo late disp. 18. sect. 2.

Quæstiones etiam omnes in superiori capite annotate in hoc habent locum, qui ab Aristotele fere reperitur eadem doctrina.

Caput decimum.

De quidditate in ordine ad definitionem.

Quæst. 1. Principio hic quæri posset, Ad philosophumne primũ pertineat de definitione disputare: sed de hoc disp. 1. procemiali sect. 4. a n. 24. vbi ostẽdimus formã definiendi tũ mente, tũ cõsequẽter verbo, ad Dialecticã spectare: Metaphysicũ uero explicare fundamentũ definitionis, quod est essentia rei. Tamẽ quia hæc ipsa essentia, & quidditas, prout in se est, difficile cognoscitur, ideo Arist. multa tradit de ipsa definitione, prout a nobis fit, aut fieri debet, vt in ordine ad nos rõnem essentiæ declarat, & maxime ut ostendat materiã pertinere ad essentialẽ rationem aliquarum rerũ, vt hac etiã ratione contra Platonẽ ostendat, non posse dari talium rerũ ideas à materia separatas. Hac ergo ratione in his capitibus agit de definitione, in quorum tractatione nos ea omnia, quæ mere Dialectica sunt breuiter attingemus.

2 Secundò ergo inquiritur an de ratione definitionis sit vt partib. constet. Sed in hoc satis expressa est sententia Arist. hic affirmãtis, &, si nomen ipsum & munus definitionis explicetur, dubitationem nõ habet. Nos enim per simplices cõceptus non possumus distincte cognoscere & explicare rerum essentias: & ideo ad distincte concipiendã uel explicandam naturam rei, eã in plures cõceptus diuidimus; vt quid ei proprium, quid commune, quid essentiale, quid accidentale sit, cognoscamus: atque ita tandem apte coniungendo conceptus essentiales rei, ipsam distincte concipiamus, eamq; distinctã conceptionẽ, definitionem essentialem uocamus, vel mente conceptam, vel voce expressam: & proportionali modo conficimus definitiones quas descriptiuas appellant. Sic ergo constat de ratione definitionis esse, vt sit oratio, & consequenter ut partes habeat, unde proprius modus venãdi definitionẽ est per diuisionem conceptuum communium vsque ad proprios alienos reijciendo, vt latius Arist. li. 2. Poster. c. 14.

3 Tertiò, an partes definitionis correspondeant partibus rei definitæ: id enim affirmare uidetur philosophus initio huius capitis dicens, [Sicut ratio ad rem similiter, & pars rõnis ad partem rei se habet.] Idque colligi potest ex munere, & in fine definitionis. Nam cum distincte declarat totam rei essentiã, & ad hoc munus vtatur (vt sic dicã) partialibus conceptibus, videtur necessarium, vt illis correspõdeãt partes proportionatæ in definito. In contrariũ est, quia sæpe definitum est res simplex, & non habet ueras partes. Item, licet eas habeat, non semper illis respondent partes definitionis, sed potius quælibet pars definitionis dicit totam rei essentiam, licet minus distincte, quam ipsa definitio: genus enim, & differentia licet sint partes definitionis, non significãt partes definiti, sed totum confusa, & incompleta ratione. Aliqui putant Arist. loqui de rebus tãtum naturalibus, & compositis, & in illis verã esse in uniuersum propositionem eius, quia generi correspondet forma generica, & differentiæ forma specifica, quæ distinctæ sunt. Sed hæc responsio primum supponit falsam sententiam de pluralitate formarum, iuxta ordinem prædicatorum essentialium, quam improbamus disp. 15. Deinde est contra verba Aristotelis absoluta, & generalia.

Duobus ergo modis exponi potest philosophus. Primo eius locutionem solum esse per proportionalem comparationem, nec esse absolutam, sed cum distributione accõmodata. Vult enim, partes definitionis eã proportionẽ inter se, & ad definitũ seruare, quam partes rei inter se, & cum toto. Non quod necesse sit omnem rem definitam habere partes sed quod comparatio fiat ad illam, quæ eas habet. Consistit autẽ proportio in hoc quod partes definitionis comparantur, ut potentia, & actus, sicut partes rei. Altera expositio est, vt partes rei dicantur, vel partes physicæ, si res physicè ac proprie composita sit, quibus respondent partes definitionis, uel secundum rem, si definitio detur modo physico, uel secundum proportionẽ, & imitationem, si definitio sit propria ac Metaphysica per propriũ genus, & differentiam. Vel latius etiã dicantur partes rei, ipsius gradus Metaphysici præcise concepti, qui per genus, & differentiam, vt sunt partes definitionis, indicantur.

4 Quarta ac præcipua quæstio circa hoc caput est. Vtrum materia sit pars quidditatis substantiæ materialis, & consequenter an in definitione talium rerũ ponatur materia. Sed prior quæstio ex professo tractatur disput. 36. sect. 2. Vbi cum Aristotele & Diuo Thoma affirmantem partem amplectimur. Ex qua sequitur in definitione quidditatiua substãtiarum materialium poni materiam: non vt additum: hoc enim est præter perfectionem, & naturam substãtiæ complete, sed ut de intrinseca essentia talium rerum existens. Ponitur autem materia in tali definitione, vel expresse, si definitio detur modo physico, ut cum dicitur homo constare corpore, & anima: vel implicite, ut inclusa in genere Metaphysico, vt cum dicitur homo animal rationale. Denique ponitur materia in definitione secũdum aliquam uniuersalem rationem, non tamen ut materia signata, nam hæc propria indiuiduorum est, ut hic docet philosophus, & Diuus Thomas, & alij late exponunt.

5 Hinc oritur quinta quæstio, an singulare, ut singulare definibile sit, & consequenter in eius definitione poni possit materia signata. Est autem quæstio de singulari non in actu signato (vt sic dicam) id est, de communi ratione singularitatis: hoc enim modo iam aliquid commune sumitur, quod definiri suo modo potest, sicut persona, suppositũ, & alia huiusmodi, sed est quæstio de singulari (vt sic dicam) exercito. Et hoc modo negat hic Aristoteles text. 35. singulare definiri: ideo enim negat materiam signatã poni in definitione: idem habet infra ca. 15. text. 53. & supra cap. 4. text. 13. dixerat solam speciem posse definiri proprie: & 1. Poster. cap. 7. ait, indiuiduorũ neque scientiam esse, neque definitionẽm. Quo loco res hæc ex professo tractanda est.

Non enim caret difficultate, cur non possit indiuiduum definiri, cum possit in duos conceptus resolui, scilicet in conceptum speciei, & propriæ differentiæ indiuidualis, Quod enim quidam dicunt, nõ habere indiuiduum propriam differentiam indiuidualem, sed tãtum accidens indiuiduale, falsum est, vt ex dictis à nobis in disput. 5. constat. Præterea de indiuiduis perpetuis est uera scientia, vt de Deo, hoc Angelo: (nã Aristot. solum de indiuiduis materialibus hoc negat) cur ergo non potest eorundem esse propria definitio? Quod si illorum esse potest, etiam erit aliorum, prout abstrahuntur à tempore, & ab

& ab actuali existentia. Propter quæ nõ desunt qui existiment singulare ex se, & natura sua esse definibile; à nobis tamen non definiri, quia propriã eius differentiam non attingimus.

Existimo tamen quæstionem esse de nomine, & Aristotelis locutionem magis esse propriã, sicut, & magis receptã. Quia definitio ꝓprie dicta, explicat essentiã rei: vnde sicut indiuiduum non habet aliã essentiã præterquã essentiam speciei, ita neque aliã propriã definitionem habere censetur. Item contractio speciei ad indiuiduũ est quasi materialis rationis talis entitatis: & ideo id quod indiuiduum addit vltra speciem, non tã definitione propria explicatur quam applicatione definitionis essentialis ad hanc entitatem. Proprie ergo definitur species quæ genere, & differentia essentiali cõstat. Genera vero summa, & indiuidua non ita propriã definitionẽ habẽt, licet aliquo modo describi, & explicari valeant. Qđ uero de singularibus non sit scientia, vel demonstratio, intelligendũ est fere eodẽ modo, quia de eis vt talia sunt solũ cõtingentia, & mutabilia cognoscũtur. Qđ si aliqua necessaria demonstrari videtur, id semper est in ui alicuius medij uniuersalis, & ita potius est applicatio sciẽtiæ uniuersalis ad peculiarẽ, quam propria scientia particulariũ. Quod in omni re creata fortasse verũ est: quia nulla res est essentialiter singularis præter Deũ, de quo perfectissima scientia esse potest. Et maxime hoc intelligitur de humana sciẽtia, nam Angelica est alterius rationis per intuitionem singularum rerum, prout in se sunt.

6 Rursus quæri hic potest, an partes definiti sint priores ipso definito. Item, an loco partis definitionis liceat eius definitionem semper ponere.

7 Quas quæstiones videtur hic proponere Arist. Et priorem quidem magis ex professo tractat: & in summa respondet, partes formales esse priores, materiales uero minime. Per formales autem partes intelligit eas quæ sumuntur à forma, vt sic, vel quæ illi formaliter correspondent, vel deniq. quę sumuntur æque vniuersaliter, ac ipsum definitũ. Vnde per materiales partes intelligit indiuiduales uel omnes illas quæ contrahunt rationes definiti ad particularẽ materiã, quã ex vi suæ formalis rationis non requirit, vt est respectu sphæræ quod ænea sit. Dicũtur autẽ partes formales priores definito prioritate quadã naturæ, seu causalitatis, interdũ etiã subsistendi consequentiæ: quãuis nõ semper: quia interdũ sicut totũ non potest esse sine his partibus, ita neq. e conuerso partes extra totum, ut Arist. etiam hic notauit.

De altera uero quæstione nil fere Arist. dicit, & resolutio sumi potest ex notatis supra capit. 4. Nã si id quod ponitur in definitione est uere essentiale, & definitionẽ propriã habet, nihil impedit quin loco eius definitio ponatur: sic enim, cum homo definiatur esse animal rationale, recte dicitur esse uiuẽs sensibile rõnale: imo sic distinctior est definitio. Si uero pars definitionis sit ita simplex vt definitionẽ nõ habeat, non oportet loco illius descriptionẽ eius ponere, vt patet in generib. summis, differẽtijs: & hac ratione transcendentia nõ ponuntur in definitionibus. Similiter si id quod ponitur in definitione nõ sit essentiale, sed additum quoddã, non ponitur loco eius ipsius definitio, quia sæpe committeretur nugatio, aut circulus vitiosus, vt c. 4. tactũ est. Et iuxta hæc intelligendus est idem Arist. 2. Topic. c. 2.

Caput vndecimum.

Quæ sint partes formales, quæ uero materiales.

Quæst. 1. In hoc capite, nihil noui quęrẽdum occurrit, nã fere nihil in eo additur, sed inculcatur iterum quæstio de materia an sit pars essentiæ specificæ, necne: & pars affirmans concluditur: & hac ratione dicitur, partes formales seu quæ sunt de definitione speciei non excludere materiam sensibilem in rebus naturalibus, nec intelligibilẽ in Mathematicis, sed in prioribus excludere indiuiduam materiã, in posterioribus uero sensibilẽ. Vnde partes formales dicuntur, quæ secundum specificam rationẽ, & ad munus aliquod ratione illius conueniens, requiruntur, etiamsi materiam in uniuersali, seu modo proportionato includãt, materiales uero dicuntur, quæ sunt quasi per accidens ad cõmunem rationẽ speciei. Quæ omnia eo tendunt, ut contra Platonem cõcludat rationes communes, & specificas harum rerum non posse ab omni materia abstrahi.

2 Rursus inculcat quæstionem, an quod quid est, sit idem cũ eo cuius est, quam supra iam tetigimus, & hic locus in particulari, & uerba etiã Philosophi explicata ex professo sunt in disp. 34. sect. 5. in fine.

Caput duodecimum.

Ex partibus definitionis, seu ex genere, & differentia fieri per se vnum.

Quæst. 1. Hic prima quæstio esse potest unde habeant definitũ, & definitio vnitatẽ per se. Nõ est aũt sensus unde habeant vnitatem definitum, & definitio inter se cõparata: hoc enim iam est actũ, habẽt enim illam ex identitate: sed est sensus, cum definitio plura dicat, vel contineat, unde habeat definitũ, a quo illa omnia dicuntur, qđ sit unum, & non plura. Idẽque consequenter de ipsa definitione intelligendũ est. Et resolutio est per se satis clara. Definitio enim una est, quia cõstat genere, & differentia, quę comparantur, ut propria potentia, & actus, & simili modo definitum est unũ, quia essentia eius constat genere, & differentia, ut proprio, actu, & potentia Metaphysicis, ac per se ordinatis, ex huiusmodi autem actu, & potentia semper fit vnũ per se etiam in reb. physicis, ut infra li. 8. docuerit de materia, & forma, & sumitur ex li. 2. de Anima, textu 7. ergo multo magis ex Metaphysicis. Qđ probatur ex altera ratione philosophi in præsenti: quia uidelicet, genus nõ est præter ipsas species, seu extra illas, unde tantũ est ipsa essẽtia speciei cõfuse cõcepta. Et (ut recte D. Tho. declarat) ideo genus non põt esse sine speciebus, quia [formę specierũ nõ sunt alię a forma generis:] ergo in re dicunt eandem essentiam, solũque differunt, ut determinabile, & determinãs secundũ rõnem cõponũt ergo unum per se. Hac ergo de causa, tam definitũ, quam definitio habent unitatem propriam.

Sed est aduertendum, definitionẽ, & definitum posse considerari, uel, ut sunt formaliter in mente, uel, ut sunt obiectiue. Primo modo definitio est proprie, & secundum rem composita ex conceptibus mentis re ipsa diuersis: dicitur tamen habere unitatem ad modum totius cuiusdam artificialis, ob subordinationem, & cõiunctionem aliquam talium conceptuum. Obiectiue autem non habet compositionem realem ex ui generis, & differentiæ, sed solum rationis per denominationem à compositione conceptuum mentis. Definitum autem neutro modo habet compositionem rei, sed tantum rationis, etiam ex ui generis, & differentiæ. Hoc autẽ nomẽ Definitum, proprius dici videtur de conceptu obiectiuo, quam de formali, licet è conuerso, Definitio, proprius videatur dici de conceptu formali, quã de obiectiuo: & ideo hæc vnitas magis cernitur per se in definito, quam in definitione: atque ita Aristoteles in hoc capite præcipue loquitur de vnitate per se ipsius definiti, seu essentiæ, quatenus ex genere, & differentia componitur. De hac autem compositione, & extremorum distinctione, & comparatione videnda sunt, quæ late tractantur disp. 6. sect. 9. 10. & 11.

2 Quæri uero ulterius potest an genus possit extra omnes

omnes species reperiri. Et ratio dubij est: nam Aristoteles sub disiunctione dicit: Genus non est præter eas, quæ, vt species generis sunt, aut si est quidé, sed tanquã materia est. Vndè innuere videtur posse genus interdũ reperiri extra species, saltẽ per modũ informis materiæ. In cõtrariũ est, quia genus nullo mõ põt extra oẽs species reperiri, cum in re ab ipsis non distinguatur, nec dicat aliam essẽtiam ab ipsis.

Duobus modis intelligi potest genus esse extra omnes species, vno modo realiter per separationem in re ipsa: & hoc modo simpliciter est impossibile genus esse extra species, vt rationes factæ cõcludũt, & hoc vbique docuit Aristoteles agens cõtra ideas Platonis, & inferens hoc inconueniens, quod si darentur ideæ specierum abstractæ ab indiuiduis, dãdæ essent ideæ generum separatæ ab speciebus. Si ergo de hac separatione hic textus intelligatur, vt cõmuniter intelligitur a D. Thoma, & alijs, disiũctio s[...] additur ad tollendam quarundam vocũ æquiuocationem, quæ videntur significare genera, quæ separantur ab speciebus, re tamen vera, vt sic, nõ significat genera, sed partem materialem totius compositi. Et patet in exemplo vocis, quo Aristot. vtitur: vox enim significare potest articularum sonum in communi, &, vt sic, est genus: vt vero significare potest tantum sonum, vt capacem talis formationis, est materia. Et idẽ est de corpore, vt D. Tho. hic notat: nam, vt significat compositum ex materia, & forma substantiali in cõmuni, est genus, &, vt sic, nõ est vllo modo separabile ab omnibus speciebus: vt vero significat primum subiectum actum informari substantialiter, dicit materiam. Alio vero modo dici potest genus esse separabile ab speciebus secundum rationem, ita non sit prædicabile de illis, & hoc modo etiam est verum dictum Aristotelis, vel non esse separabile, vel non sumi, vt genus, sed materiam. Et ex vtroque membro concluditur intentũ, nempe genus esse separabile propter identitatem, & vnitatem, & quatenus separatur aliquo modo significari, vel concipi, vt materiam, & ideo aptũ esse ad componendum per se vnum cum differentia.

3 Tertia quæstio esse potest, quo modo verum sit differentiam superiorem diuidi per inferiores: sic enim philosophus ait: Oportet diuidi differentia differentiam. Est autem ratio dubij, quia differentia indiuisibilis videtur: alioqui si differentia per differentias diuisibilis, & in infinitũ procederetur, & non constituat speciem indiuisibilem. Respondetur, Aristotelem clare loqui de differẽtijs subalternis, quas diuidi dicit, non quia ipsæ, vt differentiæ sunt, diuidantur, sed quia constitutum ex illis, vt tale est, amplius est diuisibile per alias formales differentias. Nec proceditur in infinitum, quia in aliqua vltima differentia sistitur, vt idem Aristoteles dicit. Neque etiam fit, vt talis differentia non constituat speciem, sed, vt non constituat speciem vltimam.

Aduertit vero philosophus hanc diuisionem debere esse formalem, ita, vt posterior differentia per se determinet priorem, & sit modus, seu actus eius. Intellige autem, aliquando posteriorem differentiam esse eiusdem ordinis cum priori, & tunc esse solum, quasi determinationem eius in eadem latitudine, vt sensibile determinatur per talem sentiendi modũ: interdũ vero posteriorem differentiam pertinere ad superiorem ordinem, & secum euehere priorẽ differentiam, quo mõ rationale comparatur ad sensibile. Et tunc nõ solu determinat illã quasi modificando intra suum gradũ, sed addẽdo etiam gradum superiorem; tamen quia illud additũ est formalis actuatio prioris gradus, simulq. est perfectio illius intra suum gradum, non solum illa est ppria & formalis differẽtia, verũ etiam est perfectissima.

4 Quarta quæstio est, num differentia inferior superiorem includat. Id enim affirmare videtur philosophus, cum ait: [Si ergo hæc ita se habent, manifestũ est, qd vltima differentia, rei substantia erit, & definitio, (& infra,) si igitur differentiæ differentia fiat, una, quæ ultima est, erit species, & substantia.] Adhibetq. exemplũ in his, animal habens pedes, bipes: nã hæc secunda includit primã, vt per se cõstat, & hinc concludit, in definitione non esse ponendã, nisi vltimã differentiã: nã si simul priores ponantur, cõmittetur nugatio. Vt si in dicto exẽplo dicatur, aĩal habens pedes bipes. In contrariũ vero est, quia differentia superior includitur in genere, vt sensibile in aĩali: ergo non põt includi in differentia inferiori. Patet consequentia, tũ, quia genus omnino extra rõnẽ differentiæ est, vt in lib. [...] est dictum, tũ etiam quia alias semper committeretur nugatio adiũgendo differẽtiã generi, quod est plane falsum. Itẽ quoties in definitione ponitur genus remotũ, non satis est ponere differentiam ultimam, sed oportet addere intermedias, ut hic etiam dicitur; ergo non includuntur in ultima; alias esset nugatio.

Aliqui exponunt, & significat S. Thomas, Aristotelem loqui de differentia, non secundum præcisũ conceptum eius, vt est pars definitionis, sed, vt est quoddam totum includens confuse, non solum superiores differentias, sed etiam genus ipsum. Nã solum in hoc sensu potest esse verum, quod differẽtia vltima sit substantia rei, & definitio, nimirum æquiualenter, & implicite. Aliter Alensis, & indicat etiã Scotus, ait vltimam differentiam appellari substantiam rei, & definitionem, quia complet illam, non quia omnia superiora includat, sed quia illã per se supponit, & necessaria consecutione, cui vltima differentia conuenit, necesse est, omnes superiores cõuenire. Sed licet hæc uera sint: tamen non sufficiũt ad explicandam Aristotelis argumentationem, nimirũ cõmitti nugationem, si simul cum ultima differentia superiores in definitione ponantur. Nam hoc per se loquendo, nõ sequitur, dicendo. n. uiuẽs sensibile rationale, non cõmittitur nugatio, etiamsi rationale, sumptũ confuse, & per modum totius superiora omnia includat, quia in illa definitione nõ ita adiungitur, sed secundum suam præcisam rationem. Neque etiam committitur nugatio, propterea, quod rationale per se supponat superiora, & implicite ac illatiue illa indicet: satis est enim, quod illa formaliter nõ includat. Videtur ergo Aristoteles sentire ultimam differentiam formaliter includere superiores, & ideo committi nugationem. Idq. uidetur clarum in exemplo Aristotelis: nam hæc differẽtia, bipes, includit formaliter hanc superiorem, scilicet, habere pedes.

Dicendum nihilominus est, per se loquendo differentiam ultimam nõ includere formaliter superiores, sed præsupponere, aut cõfuse, ut citati authores uerè dixerunt. Ex qua etiam fit non cõmitti nugationem, per se loquendo, & generaliter, ponendo in definitione plures differentias per se subordinatas, quando definitio nõ datur per genus proximũ, sed per remotum. Et hoc etiam est certissimum, & sumitur ex eodem Aristotele in hoc capite. Aliquando uero talis esse potest diuisio differẽtiarum, ut in cõceptu vnius alia formaliter includatur, & fiat repetitio vtramque ponẽdo, ut in dicto exemplo Aristotelis. Quo indicio particulari utitur Aristoteles, ut ostendat, ultimam differentiam esse actum per se superiorem, & completiuam unius essentiæ definiti, qd erat in hoc discursu intẽtum. Nam ex hoc indicio sumi potest, idem esse in alijs ultimis differentijs etiamsi non ita formaliter superiores includãt. Addi etiam potest, ut tacitæ obiectioni respondeamus, differentiam ultimam præcise sumptam nunquam includere formaliter superiores: aliquãdo uero ita esse coniunctam, ut nec cõcipiatur, nec significetur, nisi includendo superiores, ut in exemplo

Aristo-

Aristotelis cōstat: hocq; satis esse ad discursum Aristotelis. Fortasse etiam Arist. non loquitur de differētia vltima, & subalterna, sed de vltima, quā vult ostēdere tātū esse vnā, nec posse poni in definitione duas vltimas sine nugatione, vt statim declarabo.

5 Alia quæstio in hoc capite definitur, nēpe quas cōditiones requirat definitio essentialis, vt recte tradita sit: multę enim cōditiones in hoc capite colligūtur. Prima, vt detur per ea, quę definitioni cōueniūt per se primo, & secundum quod ipsum, quia debēt explicare quod quid est eius. Secunda, vt detur per propriā potētiā, & actum per se ordinata: & si plures differētiæ ponantur, vna per se diuidat aliā. Tertia, vt differentia vltima, vna tantum sit; nam, si sint plures, vel vna includat aliā, & sic erit nugatio, vel neutra includet aliam, & tunc, vel sunt per accidens ordinatæ, & sic non component per se vnam essentiā, uel si per se ordinatæ sunt, una est potētia, & alia actus, & hæc tantū erit vltima: altera uero generaliter erit. Quartam cōditionē colligit Alensis, quod, scilicet, ut definitio recto ordine constituatur, quia communiora sunt, præcedant, & si plures ponātur differentiæ prius ponatur subalterna, deinde ultima. Sed Arist. hāc nō posuit, quin potius significat in fine capitis, hunc ordinē nō pertinere ad substantiā, quod quidem uerum est, si materialiter sumatur, formaliter tamen quoad rationē actus, & potētię necesse est, ut potentia supponatur, & sic sumatur, ut prior, licet, forte non prius proferatur, & hoc sensu coincidit hæc conditio cū præcedenti. Vltima conditio, quæ colligitur est, definitionem debere esse propriam, & reciprocam definito. Quam etiā Arist. expresse nō ponit, in ea tamen includitur, quod definitio debet habere unitatem ab ultima differētia, quæ propriam rei substantiam, & essentiam declarat.

6 Sexta quæstio hic tractari solet: An unitas per se substantiæ compositæ unā formam requirat. Hanc enim quęstionē sæpe inculcat hic D. Tho. colligens unitatem formæ ex rationibus, quibus hic Arist. utitur. Scotus uero ibidem id redarguit, & rationes conatur soluere: D. Thomæ autem sententia pręferenda est, quam late tractamus disp. 15. sect. 10.

Caput decimumtertium.

De substantia secunda, seu uniuersali.

Ab hoc capite incipit Aristot. dicere expressius, & claris de secundis substātijs, præsertim ad concludendam disputationem de ideis contra Platonem.

Quest. 1. Vnde prima quęstio hic occurrit, an vniuersalia sint substantiæ, quā Arist. hoc capite præcipue tractat. Et potest primo intelligi de omnib. uniuersalibus, & sic constat non omnia esse substātias, quod attingimus disput. 6. sect. 7. Secundo potest in speciali intelligi de vniuersalibus prædicamēti substantiæ, quæ in prædicamentis secundæ substantiæ dicuntur. Vnde constat talia uniuersalia substātias esse: de quib. late disputamus disp. 35. sect. 2. Arist. aūt hoc capite contendit non esse substātias simpliciter, idest, per se subsistentes in seipsis; & hoc probāt rationes eius, de quib. legi possūt expositores.

2 Deinde hac occasione disputari hic pōt de uniuersali, an recta definiatur esse illud, [Quod plurib. natura aptum est esse:] ita enim illud hic philos. definit tex. 45. Sed hęc res disputatur late disp. 6. per totam: ubi tractamus quid sit aptitudo ista, & quo modo sit in rebus, & ab ipsis distinguatur.

3 Hic etiam tractari potest, quo sensu uera sit illa uulgaris ꝓpositio, [Ex duob. entibus in actu nō fit unum in actu, sed duobus in potentia, actus enim separat:] hæc enim sunt uerba Aristot. hic tex. 49. Sed de hoc axiomate dicimus late tractādo de existētia rei creatæ disp. 31. sect. 11. Quod uero ad mentem Arist. attinet, constat eū loqui de entib. in actu cōpletis, & quatenus talia sunt. Eam enim ꝓpositionem affert, vt demonstret nō posse uniuersalia esse substantias integras, & per se subsistentes, & ita inesse indiuiduis substantijs, ut cum eis unū per se, & actu componant. Et ita nulla superest difficultas.

Caput decimumquartum.

Vniuersalia non esse substantias ab indiuiduis separatis.

In hoc capite nihil notatione dignum occurrit, superuacaneum enim existimo in re tā clara singulas Arist. rationes expendere, cū in eis nullum sit peculiare principiū, aut Metaphysicū dogma, quod noua expositione indigeat: legantur ergo expositores.

Caput decimumquintum.

De eadem.

Hic obiter tangūtur ab Arist. aliquæ propositiones notādæ, & quæ in quæstionem adduci possent.

1 Prima est illa: [Rei singularis nō est definitio, nec demonstratio, quia nō habet materiā:] In qua ipsa propositio de inesse, & causalis difficultatem habent. Sed hæc res tacta sufficienter est circa c. 10.

2 Secūda est: [Quod hēt materiā, esse, & non esse contingit, & corruptibile est:] Sed intelligenda est iuxta subiectam materiam: hic enim solū agit de rebus sublunarib. ex materia, & forma compositis.

3 Tertia est non fieri formam, sed compositū, & consequenter, neq. ideam, sed rem singularem. De quo partim li. 1. c. 2. partim in hoc lib. c. 8. dictū est.

4 Quarta est definitionē debere ex plurib. partibus, seu nominib. constare, quæ tractata est c. 10.

5 An vero efficaciter inde Arist. concludat singulare nō esse definibile, non est facile ad explicandū. Summa. n. rationis, vt ex interpretatione D. Tho. & aliorū colligitur, est, quia vel uterq. terminus definitionis est cōis, uel singularis uterque, aut alter. Si primū, definitio non erit rei singularis adæquate, sed alijs etiam de se conueniret. Si secundum, nō erit definitio, sed erunt nomina sinonyma quantū ad terminum singularem definitionis, & nō definiti. Hæc uero ratio videtur inefficax quod hoc posterius membrum, nam differētia indiuidualis, etsi sit conuertibilis cum re singulari, nō est vox sinonyma, quia alio modo, & per alium conceptum illam rem significat, sicut differentia specifica non est sinonyma speciei, licet cum ea conuertatur.

Discursus ergo Aristot. maxime videtur concludere contra ponentes ideas esse res subsistentes, & consequenter particulares, & tamē separatas ab omni cōtractione indiuiduali, sic enim definiri nō possunt per differentiam indiuidualem, & cōsequēter habere non possunt definitionem constātem ex terminis communibus, ex quibus nō potest confici definitio ita ꝓpria ideæ, ut idea est, quin possit alijs rebus conuenire, & ita procedunt alię rationes Arist. quæ non carent suis difficultatibus, sed inutile censeo in eis explicandis immorari. Quo modo item illa ratio possit habere aliquā uim, quoad uera indiuidua, etiam materialia, supra c. 10. tactum est.

Caput decimumsextum.

Quomodo possint substantiæ ex pluribus partibus componi.

Pauca de proposita intētione hic dicit Arist. statim enim reuertitur ad repugnādas ideas Platonis: circa, quā partem nihil noui occurrit. Circa priorē uero, possunt hic q̄stiones uariæ moueri de plura-

litate

litate formarũ, sed duæ sunt præcipuæ. Prior est an elemẽta sint formaliter in misto. Posterior vero est an in partib. heterogeneis animalium sint partibus formæ diuersarum rationũ. Quas quæstiones breuiter attingimus disp. 15. sect. 10.

Caput decimumseptimum.

Quod quid est esse principium, & causam eorum quæ rei conueniunt.

Circa priorem partem huius capitis tractari possunt quæstiones logicę, vt an necessario de re supponatur an sit, & quid sit; an vero hæc possint demonstrari. Item an quæstio propter quid locum habet circa ipsum quid. Sed hæc, & similia in li. 2. Posteriorũ tractantur, & difficultatem nõ habent. Nam integra quidditas rei non potest habere causam intrinsecã, nisi quatenus forma, vel materia assignantur, vt causa totius, vel vna pars assignatur aliquo modo, vt causa alterius: quod tamẽ essentia rei talis sit, seu qd ex talib. principijs, v.g. anima rationabili, & corpore, talis quidditas hominis consurgat, nõ põt habere aliã causam intrinsecam præter naturã talis formæ, & talis materiæ. Et in hoc sensu verum est, non dari causam ipsius quod quid est, sed ipsum esse causam aliorũ, quę rei cõueniũt. At vero loquẽdo de causa extrinseca finali efficiente, aut etiam exemplari, interdũ potest dari causa ipsius propter quid, quo modo vna definitio quidditatiua interdũ demõstratur p aliã ẽt a priori, vt in prin. lib. 2. de Anim. differitur, & in l. 2. Poster. c. 8. & sequẽtibus. Et de hac re aliquid attigimus disp. 1. sect. 4. nu. 12.

Quæst. 2. Circa alterã vero partem huius capitis tractari solet quæstio, an totum distinguatur a suis partib. simul sumptis. Hãc tractamus disp. 36. sect. vlt. Et resolutio ibi data est consentanea Arist. hic, q aperte docet totũ, q est aliquo modo per se vnũ, distingui a partib. tanquã addens aliquid vltra illas, non tamẽ ab illis sumptis simul cũ illo addito. Quid aũt illud additũ sit, nũquã satis explicat Arist. nos aũt breuiter diximus illud esse vnionẽ partiũ.

LIBER OCTAVVS Metaphysicæ.

De substantia sensibili, & principijs eius.

Liber hic uideri potest ad phys. doctrinã potius quã ad Metaphys. spectans: tamẽ licet res de quibus in eo tractantur, cões sint physicæ considerationi, modus, & ratio disserendi de his est proprius Metaphys. ut disp. 1. proęmiali latius exponimus. Vnde præsentis libri materia late disputatur a nobis disp. 12. 13. 14. & 15.

Caput primum.

Substantiam sensibilem materia constare, & quid illa sit.

In hoc capite præsertim est notanda illa propositio in tex. 3. [Sensibiles uero substantiæ materiã habẽt.] Numerauerat aũt paulo antea in tex. 1. inter, sẽsibiles, seu naturales substãtias cęlũ, seu partes cœli: & aperte loquitur in dict. tex. 3. de materia substãtiali, quã statim definit dicens: [Materiam aũt dico, quæ cũ non quod quid actu sit, potẽtia est, quod quid.] Ex his ergo uariæ quæstiones oriuntur.

Quæst. 1. An materia substantialis sit in reb. quæ aliqua uera substantia sit.

2 An sit ens in pura potentia, & quo sensu id accipiendum sit.

3 An sit in omnibus rebus corporalib. ẽt in cęlis.

4 An sit vna in oib. vel diuersa. Pro qua sunt notãda illa verba Arist. in fine capitis: [Non enim est necesse, si quid materiã habet localẽ, hoc generabilem ẽt, & corruptibilem habere. Vbi plane sentit in reb. generalibus, & ingeneralibus esse diuersas materias. Hæ vero quæstiones omnes cũ alijs, quæ de materia desiderari possunt, tranctantur late disp. 12.

5 Alia quæstio est an forma substãtialis sit separabilis a materia. Arist. enim tex. 3. ait, [Esse ratione separabilẽ.] Resolutio vero est, materialẽ formam aliquãdo nullo modo separari posse in re a materia, vt in corporib. incorruptibilibus; aliquando uero separari posse: ita tñ, ut separata non maneat, sed destruatur. At vero formam immaterialẽ realiter separari posse, ita vt separata cõseruetur: de qua re nihil Arist. hic tetigisse videtur. Quãuis Alexand. Aphrod. indicet, Arist. hoc dixisse propter animam rõnalem, sensumq. esse, formã esse rõnem separabilem, quia formæ, vt sic ex ratione formæ non repugnat separari: nã aliqua separabilis est. Materia vero ex absoluta ratione materiæ separabilis non est. Alia vero expositio est, quod forma ratione separabilis, idest, cognoscibilis præcise, vt entitas distincta a materia, quãquam sine habitudine ad materiã plene intelligi, ac definiri nõ possit. Et ideo cũ dicit Aristot. esse ratione separabilẽ, non est intelligendũ, id est definitione, ita ut sine materia definiri possit, sed intelligentia, ac pcisione, vt dictũ est. Alij exponũt q est definitione separabilis a materia signata, & in diuidua, sed Aris. de hac re hic nõ loquit', vt constat.

6 Sexto quæri põt de composita substantia quid sit, & quomodo cõparetur ad partes suas, de qua re dicemus disp. 46. Quod uero Arist. in tex. 3. ait, Cõpositum esse separabile simpliciter, nõ est intelligendũ esse separabile a partibus, ita, ut sine illis esse possit, id enim clare repugnat, sed separabile dicitur, q a potest esse per se subsistens, distinctũ, & separatũ a qualibet alia substãtia. Et ita potest cõsequenter exponi ratio, quam subiungit his uerbis: [Earũ enim substãtiarũ, quæ secundũ rationẽ,] supple, formę, id est, q per formã constituuntur, [quædã sunt separabiles] idest, in se subsistẽtes, ut primæ substãtiæ, [quędã uero nõ,] scilicet secũdæ substantiæ. Alij exponunt hæc posteriora uerba, sed non declarant contextum, nec vim illius coniunctionis causalis, enim.

7 Vltimo habet ẽt hic locũ q̃stio, an solũ compositum per se generetur, quæ tractatur disp. 5. sect. 4.

Caput secundum.

De substantiali forma.

Vnica questio hic occurrit, an detur substãtialis forma, q̃ hic Arist. probat esse, solũ, ex proportione ad actus accidentales. Sed de hac re, & alijs, quæ ad hanc formam spectent, dictum est latius disp. 15.

Caput tertium.

De principio formali per comparationem ad positiones Platonis, & Pythagoræ.

Duas partes cõtinet hoc caput, in priori agit Aristot. de formis, & specieb. rerum per comparationẽ ad ideas, quarum impugnationem semper inculcat: in posteriori comparat formas ad numeros.

Qustæ. 1. Vt priorem partẽ prosequatur, primo mouet qõnem. [An nomen cõpositum substantiã significet, an actũ, & formam.] Et quãquam nõ declaret de quo nomine loquatur, sine dubio tñ agit de nominibus absolutis significantibus substantiarũ species, ut [homo, equus:] nam quæstionẽ hanc mouet, ut ex nominis significatione colligat, significata horum nominũ non esse res aliquas a materia

sepa-

separatas. Nō videtur aūt quęstioni clare, ac distincte respondere. Vnde Alex. Aphrod. ait, Arist. non respondisse ad quæstionem hāc, quia erat clara eius resolutio, s. hæc nomina significare formam. Sed fallitur, vt patebit. Alij putant Arist. quæstioni respondere in illis verbis: [Erit aūt utiq. in utrisque animal, non ut una ratione dictū, sed ut ad unum.] Ex quibus Alexander Alens. colligit resolutionem esse, nomen significare utrumque, s. compositum, & formam, non tamen uniuoca ratione, sed unum per prius, aliud uero in ordine ad aliud. Tamen hoc etiam uerum esse non potest, eo quod neque nomē totius, proprie loquendo, significat formam absq. materia, ut per se patet, neque in his nominibus sit uera aliqua Analogia. Et ideo Scotus ait Arist. solum respondere quæstioni Platonice, & non ex propria sententia.

D. Tho. autem ait, Aristotelem in illis uerbis non respondere quæstioni, nisi forte indirecte, & implicite. Nam potius illud refert tanquā inconueniēs, quod sequitur ex sententia Platonis, qui ponebat ideam hominis separatam, esse per se hominem, indiuidua uero participatione illius. Hinc ergo fit, si, homo, significat utrumq. & formā sine materia, quæ est idea, & compositū, Analogice significare illa, quod est absurdum. Quis enim dicat Petrū esse Analogice hominem? ita ergo tacite cōcludit Arist. hæc nomina significare ipsum totū, & non solā formam. Et hoc vī esse, quod obscurissime Arist. subdit, scilicet illā resolutionem Platonis, nimirū, noīa hæc significare solas formas, ad aliqd fortasse aliud esse utilē, puta in substantijs abstrahentibus a materia, in sensibilibus uero nihil cōferre, quia substātia sensibilis non dicit solum, quod quid erat esse, [nisi homo anima dicatur,] quod est absurdum, & ideo nomen significans substantiam sensibilem non potest significare formam separatam a materia.

Quæst. 2. Ex hac vero interpretatione oriuntur aliæ duæ qōnes. Nimirum, an in substantia sensibili sola forma sit quidditas eius, uel etiam materia, seu constans ex vtraq. Nam uidetur Arist. in prædictis verbis sentire, solam formam esse, quod quid est, compositum uero esse id cuius est.

3 Vnde rursus pullulat alia quæstio, An in formis separatis, quod quid est nō sit aliud ab eo cuius est: in sensibilibus aūt reb. hæc distinguantur. Vtrumque enim uidetur Aristot. docere in citatis verbis. Existimo aūt esse magnam æquiuocationem in his verbis, & quæst. prout nunc tractantur in scholis, & prout Aristot. eas ponit, ut in superiorib. tactum est. & ex hoc loco fiet manifestum.

Forma ergo nunc cōi usu, ut pro forma partis sumitur, aut pro forma totius, quæ est, v. g. humanitas. Arist. uero de forma totius fere nunquam facit mentionem expressam, licet possit comprehendi sub nomine quidditatis. Arist. ergo præter formam partis, quæ est proprius actus materiæ, per formas intelligit frequēter in 7. & in hoc 8. li. illas Platonicas, quæ (iuxta sensum in quo Arist. illam sententiā tractat, ponendę erant separatæ, & distinctę nō solum a materia, sed etiam a formis singularib. actuātibus materiam. Quia vero Plato asserebat, illas formas esse quidditates ipsorum singularium, videtur illas easdem posuisse secundum se abstractas, & separatas: participatione aūt quadā intrinsecas ipsis indiuiduis, & exercentes in eis munus formę, actuādo materiam, & constituendo indiuiduum, & ideo Arist. ita etiam loquitur in ea sententia, ac si in substantia sensibili nō sit alia forma præter ideā, ideoq. sæpe ab vna ad aliam transitum facit. Hinc etiā est, vt nomine [quidditatis, seu, quod quid erat esse,] sępe nō totā rei essentiā, sed solā formā significet, conueniens in hoc modo loquendi cum Platone, nō vt in re illi consentiat, sed potius, vt cōcludat nō posse quod quid est rerum materialium in sola forma cōsistere. Atque hoc fere modo loquitur in præsenti.

Vnde in prima quæstione mens eius est, hæc nōmina significare in rebus sensibilibus substantiam compositam ex materia, & forma. Quod, ut plenius explicetur, distinguere possumus adæquatū significatum nominis, & formale, seu quasi formale. Vt in hac uoce, homo, adæquatū significatū est totus homo, formale uero est humanitas, formalius aūt uideri posset anima rationalis. Hæc igitur nomina adęquate significāt cōpositas substātias, ut est per se euidēs, nā illud significat nomē, quod per definitionē explicatur, ut patet supra libr. 4. tex. 18. definitiones aūt harum rerū non includūt solas formas, sed compositum ex materia, & forma, ut constat ex dictis li. 7. tex. 18 & sequētibus: illud ergo significāt nomina. Idemq. satis constat ex modo concipiendi omnium: nemo enim per nomen, homo, solā animā concipit, nec animam esse hominem quispiā dixerit: significat ergo homo adæquate compositum ipsum. Quin etiam de formali significat compositum ex materia, & forma, scilicet, integram hominis naturam, quæ non est sola forma physica, licet dicatur forma metaphysica, seu totius, quæ est humanitas. Animā uero neutro modo proprie significat, sed eā includit in suo significato, sicut etiā includit materiam, licet in diuerso genere, nam animam includit ut formam constituentem quidditatem rei, materiā uero ut inchoantem illam.

Ex quibus colligitur resolutio secundæ quæstionis, & interpretatio Arist. in hoc loco circa illā. Simpliciter enim uerū est, & de sentētia philosophi nō solam formam, sed etiam materiā esse de quidditate substantię sensibilis, ut tractamus late disput. 36. sect. 1. Nihilominus forma speciali ratione dicitur, quod quid est rei cuiuscunque, quia dat ultimā speciem, & constitutionem. Et hoc sensu dicit Aristot. hic, substantiā sensibilem nō solum includere quod quid est, id est, formam constituētem quod quid est, sed etiam materiam, ut recte Alensis.

Atque eodem sensu (ut tertiæ quæstioni respondeamus) ait in forma ipsa non distingui quod quid est ab eo cuius est, quia omnis forma seipsa talis est, nec habet formam, cōstituentē esse specificū illius: in re aūt materiali id qđ formaliter constituit quidditatē, distinguitur ab habente ipsam formā: nā habēs est totū compositum, forma vero est pars eius. Vnde de Aristot. hoc loco nō cōparauit naturā integrā ad suppositū, quo sensu solet illa quæstio nunc tractari, vt late disserimus disp. 34. Nec ēt cōparauit hic naturam specificā ad indiuidua, quia solet esse alius sensus illius quæstionis, vt tractamus dispu. 5. sect. 1. & disp. 6. sect. 1. & 2. Vnde nihil etiā hoc loco distinxit Philosophus inter materiā cōmuniter sumptam, & materiā signatā, seu indiuiduā, quia Plato, (vt ipse ei tribuit) non solū a materia signata, sed absolute a materia separabat ideas, & essentias rerum sensibilium. Ac deniq. non declārat Aristoteles, an hæc nomina significēt compositum substantiale in cōmuni tātum, vel etiā in indiuiduo, de qua re diximus etiā tractando de vniuersalibus disp. 6. sect. 5.

4 Aliæ præterea quęstiones occurrere possunt circa eandem partem, quas Arist. attigit, ut an indiuidua tantum per se generentur, vt Arist. hic sentit, vel etiam species.

5 Item, an totū præter materiā, & formā aliquid aliud includat, vt plane hic Philosophus intendit.

6 Ac denique an res simplices definibiles sint, vel tantum compositæ, vt hic Arist. significat, intelligēdumq. est de re composita, vel reipsa, vel ratione ex genere, & differētia. De qua re, & de cæteris quęst. satis in superioribus tactum est.

7 Circa alteram capitis partem quæri etiam solet, an numerus sit per se vnus.

Item

8 Itē an vltima unitas sit forma numeri, quę duæ qōnes in disp.41. de quātitate discreta late tractātur.

9 Rursus potest disputari : [An essentiæ rerū sint sicut numeri:] hoc.n.axioma ex hoc loco sumi solet, & ad verum illius sensum percipiendū, oportet præ oculis habere, illam particulā, sicut, non dicere adæquatam, imo nec verā similitudinem, sed proportionem. Quæ in hoc consistit, quod sicut numeri, ex pluribus vnitatibus, ita essentiæ rerum materialiū (de his enim hic agitur, quamuis eadem ratio sit de omnibus creatis) cōponuntur ex pluribus prædicatis quidditatiuis, licet diuerso modo; vnitates enim sunt realiter plures, prædicata vero solum ratione. Item sicut unitates in quolibet numero finitæ sunt, ita, & quidditatiua prædicata, vt supra circa lib.2. tactum est. Quo etiam fit, vt sicut diuisio numeri non procedit in infinitū, ita nec resolutio speciei in prædicata quidditatiue, sed tandē sistit in aliquibus simplicibus, & primis. Rursus sicut vltima vnitas determinat rationem talis numeri, ita & ultima differētia rationem specificam. Quare sicut addita unitate mutatur numerus, ita, & addita differentia mutatur species. Et quoad hoc maxime dicitur uniuscuiusque rei essentia esse, sicut numerus, & consistere quodammodo in indiuisibili, sicut ille consistit.

Quæstio.10. Hinc uero suboriebatur altera quæstio. Quomodo formæ aliquæ possint suscipere magis uel minus, et an tunc ipsa species mutetur, augeatur, uel minuatur, uel sola forma indiuidua, & an hoc habeat locum in accidentibus tantum, uel etiā in formis substantialibus. Sed hanc materiam de intensione formarum tractamus late in disp.46. circa prædicamentum Qualitatis.

Caput quartum.

De principio materiali substantiarum.

In hoc capite nihil fere nouum Arist. docet. Vnde fere omnes quæstiones de materia, imo, & de causis hic tractari possent.

Quæst.1. An materia prima omnium rerum generabilium una sit.

2 Secunda, an materia proxima sit diuersa, & quo modo id debeat intelligi de materia proxima, & quo modo de remota, & qualis hæc distinctio sit.

3 Hæ tractatæ sunt in disp.13. in prioribus sect.

4 Rursus, an rerum naturalium quatuor sint causæ, in disp.12. late.

5 An finis, & efficiens in eādem coincidāt, in disp. 27. Præterea, an in substantijs naturalibus incorruptibilibus sit materia, & qualis, in disp.13. sect.9. & sequentibus.

6 Ac tandem tractari hic potest de materiali causa accidentium, quod Arist. in fine capitis attigit, & de ea in disp.14. consterimus. Neque aliquid aliud notatione dignum hic occurrit.

Caput quintum.

Quomodo materia. principium ad transmutationes deseruiat.

Quęst.1 In hoc capite celebris esse solet illa sentētia philosophi: [Quæcunque absq. eo, quod trāsmutētur sunt, aut non, horū materia nō est:] cuius occasione tractari hic solet quæstio de materia cęli, quia ex illa propositione dici solet cęlos iuxta philosophi sētentiā, materiā non habere, eo, ꝙ transmutari nō possint. Sed in primis Arist. sentētia aliena est ab hoc ꝓposito. Cum enim in principio huius capitis dixisset quædā esse, & nō esse absq. generatione, & corruptione, nō loquitur in dictis verbis de rebus incorruptibilibus, illæ.n. nō sunt ex ijs quæ possunt esse, & non esse, sed necessario sunt hic ergo loquit᷑ de ijs rebus, quæ possunt esse, & nō esse absq. generatione & corruptione, scil. quę ad illas ꝑ se primo fit, cuius modi sunt formæ ipsę. De his ergo dicit in dicta propositione, nō habere materiā, sed esse actus materiæ. Ipsa autē cōposita, quæ materia cōstāt, esse proprie transmutabilia per generationē, & corruptionē. Deinde si illa propositio nude sumpta, de cęlis etiā sumeretur, intelligēdum esset iuxta superiora, scilicet, in illis rebus non esse materiam subiectam trāsmutationi, sed proportionatam, ut supra dictum est.

Quæst. 2. Circa finem huius capitis attingit Aristoteles quæstionem, An sit regressus ex priuatione ad habitum. Quæ potest intelligi aut de regressu ad eundem numero habitum, seu ad eandem numero formam, & sic attingit materiam de resurrectione, quæ ab hoc loco satis est aliena: tractauimus autem illam late in 2.tomo 3.par. & in hoc opere sæpius illam obiter attingimus, præsertim disp.5. sect.3. sequentibus, vbi de principio indiduationis agimus.

Vel potest intelligi quæstio de reditu ad eandem formam in specie, & sic non est dubium, quin possit esse regressus, non tamen in omnibus immediate; nō enim ex aceto fit immediate uinum, nec ex cadauerē animal, licet ex aere, & fiat aqua, & ex aqua aer. Et ratio, quā Aristoteles insinuat, & D. Tho. melius declarat, est, quia aliquæ sunt formæ, quas ęquali ordine & immediate respicit materia, aliæ uero, quæ certum ordinem requirunt, ut ita una post aliam in materia introducantur, seu ut una res ex alia, ut ex termino à quo generetur. Forma.n. aceti uel cadaueris naturaliter introduci nō pōt, nisi post formā uini, uel animalis, & ad recessum eius: & hic non pōt mutari naturalis ordo generationis, ut ex aceto fiat uinū, sicut ex sanguine fit semē: nō uero e cōuerso, & ideo in his necesse est, ut materia prius redeat ad elementū, uel ad alias formas, ut iterū tādē disponi possit ad formam eiusdem speciei cum ea quam amisit.

Caput sextum.

Cur ex genere, & differentia, materia, & forma fiat per se vnum.

Quæst.1. Totum hoc caput consumit Aristoteles in explicanda hac quæstione, quam supra etiam tetigit lib.8. ca.12. ubi aliqua adnotauimus, & plura in disp. de materia, & forma, præsertim disp.15. sect.1. Neque in eius discussione aliquid aliud Aristoteles docet notatu dignum. Solum obseruatur, cum Aristoteles in fine capitis uidetur excludere omne medium, ut ex materia & forma fiat unum, non excludere modum unionis: id enim impossibile est, ut ostēdimus eadem disp.15. sect.6. sed excludere aliā entitatē distinctā a qua sit illa unitas, & sic est res clara.

2 Obseruetur etiā, quomodo Arist. hic ait, res simplices, & abstrahentes a materia seipsis habere unitatem, & esse unum quid, confirmans plane expositionem a nobis datam supra c.3.

3 Ex doctrina etiam huius cap. confirmari potest quo de modo determinationis entis ad uniuersalissima genera tradimus, disp.3. sect.6.

LIBER NONVS.

Metaphysicæ.

De diuisione entis in potentiam, & actum.

Celebris est diuisio entis in ens actu, & ens in potentia, seu in potentiam, & actum, ex qua solet Arist. uarias quęstiones dissoluere, ut an qđ fit, antea existeret: ait enim præexistere in potentia, & non in actu, & proxime in fine superioris libri ex eadē partitione definierat quæstionem de unitate substantię compositæ. Ob hāc ergo causam postquam philosophus de substantia tractauit in hoc libro prædictam diuisionem declarat. Est āt pro totius libri intelligen-

ligentiā aduertēdū, aliud esse diuidere ens in ens in potentia, vel in actu, aliud uero diuidere ens in ens quod est potentia, vel quod est actus; nam prior nō est diuisio in entia essentialiter diuersa, sed in diuersos status eiusdē entis secundū rationem existendi: & de hoc sensu pauca dicit philosophus in toto hoc lib. illam vero diuisionē nos applicamus in disp. 31. sec. 3. Posterior aūt diuisio est secūdū diuersas rationes essentiales entium, siue existentiū actu, siue in potentia tantū: utercque enim status habet locum in vtroque membro, & hoc sensu tractatur a philosopho in discursu huius libri. Sic aūt sumpta diuisio potissime locū habet in substantia, & qualitate, & ideo secundum priorem rationem tractatur à nobis inter disputādum de materia, & forma disp. 13. & 15. Posteriori vero modo tractando de qualitatis speciebus disp. 43.

Caput primum.

De varijs significationibus nominis potentiæ.

Quæst. 1. In hoc capite fere repetit Arist. quę tradiderat in lib. 5. c. 12, vnde quæstiones ibi tactæ hic etiā locum habent. Addi uero possunt aliæ, ut an potentia vniuoce dicatur de potētia actiua, & passiua: hic enim Arist. videtur docere dici Analogice, & de potētia passiua dici per habitudinē ad actiuam. Resolutio vero est, si nomē potentiæ transcendētaliter sumat, Analogice dici de illis, si uere sumatur, ut ē species qualitatis, sic dici vniuoce: de qua re agimus latius citato loco. Hic uero obserua, Aristot. hoc loco nō agere de potentia, vt est secūda species qualitatis, sed late vt cōprehendit omnia principia agendi: vnde artē, & alios habitus sæpe potentias nominat.

2 Rursus inquiri potest, An potentia actiua, & passiua semper sint distinctæ potentiæ, vt hic Aristo. innuit, vel aliquando in eandem coincidant, vt videtur contingere in potentijs animæ. De qua re dicimus in prædict. disp. 44. sect. 1.

3 Cum hac coniuncta est alia quæstio, an idē possit pati à seipso: nam Arist. hic negat his verbis, [Propter qd̄ nullum, prout connaturale factum, ipsum à seipso patitur.] Quæ possunt in primis exponi de passione proprie, & rigorosè dicta, id est physica, & aliquo modo corruptiua: ita ut non comprehendāt passiones perfectiuas, ut sunt immanentes. Secūdo & melius expendenda cēseo verba illa, prout naturale factū: duo enim includere videntur, Vnū est, nihil existēs in suo naturali, & perfecto statu pati a se ipso: aliud est nihil pati à se, prout connaturale factum, id est, secundum id præcisè quod habet a natura, sed indiget aliquo alio, vt speciebus, uel alia re simili, sed hęc res disputatur latissime à nobis disp. 18.

Caput secundum.

De potentijs rationalibus, & irrationalibus.

In hoc cap. solum agit Aristot. de potentia actiua, quam supra dixerat esse per se primo potētiam, idq. facile patet ex discursu textus, & ex diuisionib. quas tradit, & ex declaratione, seu differentia, quā subiūgit. Quæri ergo primo potest quæ sit potentia uitalis quæ uero non uitalis: hæc enim diuisio insinuatur à philosopho, cum ait quasdam esse potentias animæ, alias uero rerum inanimatarum. Quę diuisio mag is spectat ad scientiā de Anima. Et ideo breuiter dicendū est, potentias uitales dici omnes illas, quæ consequuntur animā ut anima est, seu aliquem uitæ gradum. Et quia gradus uitæ à nobis non concipitur, nec discernitur, nisi per ordinē ad operationem propriam, qua uiuens in se ipsum agit, ut se actuet, uel perficiatur: ideo potentia uitalis illa est, quę est principium proximum, & intrinsecum operationis uitalis, per quā ipsum uiuens se ipsum perficit, & actuat. Et in hoc genere potest ulterius distingui duplex potentia, unaquæ est proximum principium, quo uiuens seipsum perficit, non tamen secundum eandē potentiam: alia quæ secundum eandem potentiam est principium proximum actuandi seipsum: & hæc est proprie potentia ad actum immanentem, quę perfectiori modo uitalis est. Et hæc rursus distinguitur in rationalem, & irrationalem, quam diuisionem expressius hic Aristoteles posuit.

2 Circa quam quæri ulterius potest, An dicta diuisio conueniens sit, & quæ sit potentia rationalis, & quotuplex sit. Quæ quæstiones etiam spectant ad scientiam de Anima, Et ideo dicēdum est breuiter. Potentiam rationalem appellari omnem illam, quę consequitur gradum intellectualem, ut sic, omnem uero inferiorem potentiam uocari posse irrationalem. Vnde duplex distingui potest potētia rationalis alia eliciens, uel imperans, alia exequēs cum subordinatione ad priorem potentiā, & potest uno uerbo dici imperatiue rationalis iuxta doctrinā philosophi lib. 1. Ethic. c. 13. Priori modo dicitur rationalis illa potētia, quæ in se rationalis est, eliciteq. actum modo rationali. Quæ rursus subdistingui potest, nā quædam est ipsa ratio formaliter, seu per essentiam, ut est intellectus, alia est rationalis participatiue, seu per concomitantiam, & regimen, ut uoluntas, & de utraque loquitur Arist. hic, quia utraque gradū rationalem sequitur. Vel potius de illis uidetur philosophus loqui per modum unius, quia ex utraque cōpletur, ueluti unum adæquatū principium humanarum actionum, quatenus altera quoad exercitiū, altera quoad specificationem mouet. Potentia imperatiue rationalis dicitur illa, quæ cum in se rationalis non sit, natura sua obedire potest rationi, quomodo Arist. citato loco 1. Ethic. appetitum sensitiuum hominis uocat rationalem per participationem, licet sit irrationalis simpliciter, & ad hunc ordinem reduci potest potētia executiua ad extra, quatenus subiacet monitioni uoluntatis, & rationis, qualis est potētia motiua secundum locum, de qua philosophus libro 3. de anima, c. 9. & sequentibus.

Ex illo uero loco, præsertum tex. 41. & 42. oritur specialis dubitatio, qa ibi uidetur Arist. reijcere, ut insufficientem hāc diuisionē potentiarū in rationales, & irrationales. Responderi potest primo, illam diuisionē dupliciter dari posse. Primo ut adæquatā potentium animæ, & hoc sensu non probari ab Arist. citato loco: alio modo ut propriam, & specialem diuisionem potentiarum hominis, seu animæ rationalis, & hoc modo tradi ab Aristot. tam hic, quam lib. 1. Ethic. c. 13. Ratio uero differentię est, quia potentiæ hominis habent aliquo modo ordinem ad rationē, quatenus omnes in eadem anima rationali radicantur, & ideo possunt cōuenienter diuidi per ordinem ad rōnem, aut participationem uel carentiā actus. Potentiæ uero brutorum, uel aliarum rerū naturalium non habent ordinem ad rationem, & ideo nec rationales, nec irrationales proprie dicunt. Sed hæc responsio non recte accommodatur huic loco Arist. nam aperte sub potentijs irrationalibus includit omnes, quæ naturaliter agunt, & sine ratione; Vnde expresse ponit exemplum irrationalis potentiæ in calore. Item, quia per illam differētiam quasi priuatiuam, scilicet irrationale, circūscribi potest modus agendi omnium potentiarum naturalium, & uitalium, quæ gradum rationis nō attingunt. Nō uidetur ergo dubium quin hæc possit esse adæquata diuisio potentiarū non solum in homine, nec solum in anima, sed absolute in omni agēte. Aristot. ergo in 3. de Anima, non definiendo, sed disputando tantum procedit, ut D. Tho. notat, uel certe non improbat illam diuisionem, ut insufficientem, non absolu-

te,

re, sed quia non satis erat ad explicandum numerum, & varietatem potentiarum animæ.

3 Tertia quæstio principalis hic est, an recte assignetur ab Arist. discrimen inter has potentias, ex eo quod solæ rationales potentiæ sunt principia cõtrariorũ de qua re late dictũ est disp. 19. in qua de causis liberis, & necessarijs fusè disserimus, & explicamus quęnã potentiæ liberæ sint, & quõ sint principia contrariarũ actionũ. Itẽ in disp. 26. sec. 6. tractamus, an eadẽ causa possit efficere cõtrarios effectus & in utroque loco hunc Arist. locum explicamus.

Caput tertium.

Potentiam esse separabilem ab actu.

In hoc capite reprobat Arist. quorundam sententiam, qui dicebant potentiam non esse, nisi dũ actu operatur, quæ tam est absurda, ut per sese statim falsa appareat. Vnde rationes Arist. perspicuæ sunt. Hincq. sumitur hoc principium, [Potentia pręcedit actum suũ.] Quod si intelligatur de antecessione secundum naturę ordinẽ, est in uniuersum uerũ, quia cum potentia sit causa sui actus, pręcedit illum ordine naturę. Loquimur enim de potentia cõparata ad actũ, quia ab illa propria manat. Quod aduerto ut excludam potentiã generandi, uel spirandi, quæ est in diuinis personis, de qua alia est ratio, & cõsideratio. At vero si intelligatur de antecessione durationis, sic intelligendum est illud principium, de possibili, seu indefinitè, non de necessitate, seu uniuersaliter. Potest enim potentia tum actiua, tũ etiã passiua præcedere tempore actum suum: non est tamen necessarium, nec in qualibet potentia, neque respectu omnium actuum: potentia enim illuminandi nõ præcedit tempore omnem illuminationem, nec potentia materiæ omnem formam.

2 Ex eodem c. in fine sumptum est illud vulgare axioma continens definitionem possibilis, scilicet, [Possibile illud est, quo posito inesse nihil sequitur impossibile.] Qđ est euidẽs, si cũ proportione sumãtur possibilitas, & reductio in Actũ. Aliquid. n. possibile est secundum actum successiuũ, & non simultaneum, ut continuũ diuidi in infinitum est possibile, nõ ita ut tota diuisio possibilis simul ponatur, sed vt successiue ponatur, & nunquam finiatur. Sic etiã aliquid est possibile diuisim, non tamen compositè vt album fieri nigrum. Si ergo reductio ad actum cum proportione fiat, manifesta est illa propositio, cuius rationem in seq. c. magis declarabimus.

Caput quartum.

Non omne quod non fit, possibile esse fieri.

Vt Arist. confirmet descriptionem possibilis, quã in fine superioris capitis tradit, hic reprobat sententiam eorum, qui dicebãt, vnumquodque esse possibile, etiamsi futurum nõ sit quod tam est aperte falsum, ut nulla egeat refutatione, aut declaratione.

Quæst. 1. Solum est aduertendum, nonnullos ex hac litera Arist. colligere, nõ solum nõ omne quod futurum nunquã est, esse possibile, sed etiam omne quod nunquã futurũ est, esse impossibile, sed (quod idem est) omne quod possibile est, aliquando esse futurũ. quia omne id, quod semper non est, impossibile est esse. Et hæc uidetur esse expositio Commentatoris hic. tex. 8. & 9. quã defendit Iãdun. hic. q. 5. vt refert, & late impugnat Iauellus q. 10. Veruntamẽ non solum repugnat menti. & verbis Aristotelis, tũ hic, tum etiam alijs locis, sed est etiam euidenter falsa, & repugnans etiam principijs fidei Catholicæ. Primũ patet, nam philosophus hic ut, recte D. Tho. & alij exponunt, expresse docet quędam quidem esse possibilia quæ nunquã futura sunt, sunt possibilia esse, uel fieri. Et li. 2. de generatione, c. 11. tex. 64. dicit, [Qui iam iam ambulaturus est, facile nõ ambulabit:] vbi non solũ ait aliquid possibile, sed etiã qđ iam est in proposito, uel quasi in vestibulo, ut fiat, interdum nõ fieri. Et ratio est euidens ex principio posito in præcedenti capite, quia potẽtia potest esse prior tẽpore quã suus actus: unde fieri potest, ut aliquem actum nunquã exerceat, etiamsi possit. Deinde in effectibus diuinis est hoc nõ solũ euidens, sed etiã de fide certum: multa enim potest Deus facere quæ nunquã facit: sic enim dixit Christus Mat. 26. [An nõ possum rogare Patrẽ meum, &c.] Deniq; ex contingẽtia, & libertate aliquorum effectuum, uel causarum, necessaria consecutione id sequitur. De qua re late tractamus disp. 19. sect. 2. & seq. Neque est uerum omne id, quod nunquam est, esse impossibile, sed quod ex se, & ab intrinseco nũquam est, ita vt careat capacitate essendi.

2 Vltimo considerandum est quod in tex. 9. Arist. infert, scilicet, quando in proportionibus de in esse vnum necessario infertur ex alio, eodẽ modo sequi in propositionibus de possibili, ut si antecedens possibile sit, etiam, & consequens sit possibile. Vt si recte inferatur, currit: ergo mouetur, recte et inferatur potest currere, ergo potest moueri: quia alias si possibile esset currere, impossibile autem moueri, aut possit poni cursus sine motu contra priorem illationẽ, aut posito in re motu, qui supponitur possibilis, sequeretur aliquid impossibile, scilicet, cursus ille qui dicebatur esse impossibilis. Est ergo euidens illud dogma: & in idẽ fere incidit, quod Dialectici aiunt, in bona consequẽtia non posse esse antecedẽs verũ & consequens falsum, quia sicut ex possibili non sequitur impossibile, ita nec ex uero falsum. Et ratio à priori est, quia cõsequẽs uirtute continetur in antecedẽte, impossibile autem est vt possibile uirtute contineat id, quod est impossibile, aut uerũ aliquod falsum, quia hoc ipso iã illud nõ esse possibile, cum possibile respiciat actũ, & non possit respicere actũ impossibilem: quia ad impossibile non est potentia: & eadẽ ratione illud non esset uerum cũ de ratione veri sit, ut nihil falsum contineat. Item est alia ratio quia actu esse, necessario infert possibile esse, cum actus supponat potentiã, & ideo si inter actus est necessaria cõsecutio, à fortiori etiã inter potentias. Recte aũt aduertit D. Tho. hic esse sermonẽ de possibili in cõmuni, ut abstrahit a necessario, uel contingẽti, quia fieri potest, ut in bona illatione de inesse, antecedens sit possibile tantũ contingens, consequẽs uero necessarium, ut, si ridet, est risibilis, aut est homo: & ratio est, quia etiam ipse actus abstrahit ab esse necessario, uel contingẽte: & quia ex proprietate necessaria sequitur actus contingẽs, qui actus necessario includit, uel supponit potentiam, non tamen sub eadem conditione necessarij, aut contingentis.

Caput quintum.

De ordine inter potentiam, & actum.

Quæst. 1 Hic primo inquiri potest, an in uno, & eodẽ subiecto actus interdum antecedat potẽtiam, quod hic Arist. affirmare uidetur. Sed hæc quæstio facile dissoluetur, si aduertatur quod supra notatũ est, Aristotelem hic uocare potentiam omne principium agẽdi, etiamsi sit ars, uel habitus. Hoc ergo sẽsu constat aliquas potentias, id est principia agendi supponere actus suos, quibus generantur, sic enim ars, & habitus consuetudine acquiruntur. At uero propria naturalis potẽtia actiua, vel passiua semper supponitur ad actum suum: uel tempore, uel saltem natura, nec fieri potest, ut in eodem præcedat actus talem potentiam, ut aperte hic docet Aristot. Et ratio est, quia talis potentia est causa sui actus, & non est effectus illius, nisi forte in genere causę finalis, quæ causa nõ præcedit in esse, sed fortasse in appre-

hensione, & intentione, & sic est res clara, quam iterum in c. 8. Arist. attingit.

Secundo inquiri hic potest quo modo potẽtia reducatur in actum, & quænam differentia in hoc sit inter potẽtias rationales, & irrõnales. Sed hęc res late tractata est disp. 19. Hic solum notetur ex hoc loco Aristotelis plane colligi definitionem potẽtiæ liberæ, quã dicto loco late tractauimus, scilicet esse illã, [quæ positis omnib. requisitis ad agẽdũ potest agere, & non agere.] Hoc.n. est ꝙ hic philosophus ait; [Quoniã vero potest, aliquid potest, aliquãdo, & aliquo modo, & quæcunq. alia necesse est adesse in definitione;] hæc.n. verba ęquipollent illi particulæ definitionis prędictę, [positis omnibus requisitis ad agendum.] illa.n. omnia ait Arist. & exponit optime D. Tho. sumenda esse, seu supponenda, ut aliqd dicatur posse, seu esse possibile simpliciter. De potẽtia autem sic sumpta subdit Arist. hanc esse differentiam inter potentias naturales, & liberas, seu (quod idem est) irrationales, & rationales, ut ipse loquitur qd [in prioribus necesse est, ut cũ quoad possint passiuũ, & actiuum approximẽt, hoc quidẽ faciat illud uero patiatur.] De alijs vero ait: [Illas uero nõ est necesse.] Qd perinde est, ac si diceret, potẽtiã liberã talẽ esse, vt approximata ad agẽdum cum omnibus requisitis, nõ necessario agat, sed possit agere, & nõ agere, & subdit optimam rationem. Quia cum potẽtia libera sit per se, & ex se potens ad contraria, si approximata ad generandum ex necessitate ageret, simul ageret contraria, quod est impossibile.

3 Tertio quæri potest quid determinet potentiã rationalem, uel liberam ad actũ: hoc enim in fine huius capitis Aristotelis inuestigat. Et nihil aliud respondet, nisi hãc potẽtiã determinari [electione, & proposito, seu desiderio, quo posito] (supple efficaci, & absoluto) [ex necessitate operatur qd potest.] Qd per se satis clarum est. Restabat autem ulterius inquirendum quid determinet hanc potẽtiam ad ipsam electionem: sed de hoc nihil inquisiuit philosophus, quia nihil esse credidit amplius inquirendum, qa hęc potẽtia sua ui naturali, ut actu primo (loquor in naturalibus, & moralibus electionibus ac per se loquendo) & ipsamet uolitione, seu electione, ut actu secundo se determinat ad uolendum, & eligendũ: nam uolendo eligit, & eligẽdo vult: nõ tamen se sola: seu sine concursu, & auxilio superioris causæ requisitæ: hoc.n. semper supponitur. Quã sententiam attigit Sonc. 5. lib. 9. Metaph. q. 14. eamq; non improbat, sed defendit, putatque esse consentaneam doctrinæ philosophi hoc loco. Postea uero ipse addit, ad hanc determinationem saltem quoad specificationem concurrere iudicium intellectus, sed quo sensu id uerum sit, & an hæc determinatio sui ipsius sit ipsi potentiæ liberæ tribuẽda, latissimè tractauimus in dicta disputatione 19. tam comparatione iudicij intellectus in sect. 6. quam comparatione diuini cõcursus in se. 4. & disp. 27. se. 2. 3. & 4.

Caput sextum.

Quidnam actus sit.

In hoc cap. nulla occurrit quęst. alicuius momẽti: Solum notetur, Arist. hic nõ tam explicare quid sit actus, qui proprie respondet potentię actiuę, aut passiuę, quã absolute quid sit esse in actu, prout distinguitur ab esse in potentia. Et hoc modo esse in actu latissime patet, & est ueluti trãscendens quoddam, & ideo ab Aristot. non declaratur definitione, seu exemplis, & inductione quadã, quia uix potest definitione hoc explicari, nisi utẽdo ipsomet actu ad id explicandum: nam esse in actu non est aliud, quã actu, seu de facto habere id quod erat in potẽtia. Itaque ũ esse in actu distinguatur ab esse in potẽtia, nihil est aliud, quã actu existere, de quo quid sit, diximus late disp. 31. Si uero in actu, dicatur ne potentia actiua, idẽ est, quod actu operari. Si de passiua, idem erit quod actu recipere, seu informari. Quæ omnia exponuntur à nobis partim disp. 43. vbi de potẽtia actiua, & passiua, & actibus earum agimus partim disput. 48. & 49. vbi agimus de actione, & passione, quæ sunt immediatiores actus harum potẽtiarum.

Caput septimum.

Quando dicatur res proprie esse in potentia.

In hoc etiam capite nihil occurrit notatione dignum: solum enim docet philosophus tunc rem dici proprie, & absolute esse in potentia, cum est in potentia proxima, ità ut per unius agẽtis effectionem possit reduci ad actum. Quãdo uero est solum in potentia, remota, nõ dicitur proprie, & absolute esse in potentia, ut aqua nõ est in potẽtia homo, uel equus simpliciter loquendo, imo nec sperma (ait Aristoteles) quia multis transmutationibus indiget, ut inde fiat homo. Quæ omnia solum ad modum loquendi spectant: nam res per se satis constat.

Deinde vero declarat quo modo materia dicatur de re, & docet prædicari denominatiuè, non abstracte, seu essentialiter, dicitur enim lignũ aereum, nõ aer, & arca lignea, non lignũ. Et ratio est clara, quia pars nõ prędicatur de toto, nisi denominatiue, quia nõ prædicatur per modũ totius, quia id quod afficitur tali denominatione est ipsum totum. Quare hic nulla relinquitur quæstio, quę alicuius momẽti sit.

Caput octauum.

Actum esse priorem potentia.

Quæst. 1. Primo inquiri potest, an actus sit prior potẽtia definitione, seu ratione, & cognitione, ut hic Arist. docet. De qua re ex professo agimus disp. 43. sect. ult.

2 Secundo, an actus præcedat tempore naturalẽ potentiam, saltem secundũ speciem, seu in diuersis subiectis. Hæc etiam quæstio tractata est ibidem.

3 Vltimo, an potentia, quæ usu acquiritur, id est, habitu, sit posterior tẽpore suo actu: quomodo per illum generetur, quod etiam c. 5. tactum est, de qua re diximus disp. 44. quæ est de habitibus.

Caput nonum.

Actum esse priorem substantia, seu perfectione, quam potentiam.

Quæst. 1. Prima quæstio, & in hoc capite directe intenta est, an actus sit perfectior quã potentia. Hęc tractatur disp. 43. sect. vlt.

2 An posteriora generatione, sint pfectiora. Hanc propositionẽ assumit hoc loco Aris. ut principiũ, ex quo infert actũ esse perfectiorẽ potẽtia. Cuius principij sensus uerus est, quãdo aliquid ita est generatione prius, ut ad posterius ordinetur tanq via ad terminũ, uel tanquã id, qd inchoatũ est, ad id quod est consummatũ, tunc quod est posterius, esse perfectius: & hunc sensum declarãt exẽpla Arist. de viro, & puero, & de semine, & homine. Et ratio ẽt quam subdit dicẽs: Illud enim (scilicet quod posterius est generatione) iam habet formã, hoc vero nõ: id est, illud perductũ est ad terminum, & cõsummationem cõparatione alterius. At uero quãdo aliquid est posterius generatione tãquam quid consequens, & dimanans ab alio, ut passio, seu proprietates respectu formæ, tũc nõ oportet, vt sit perfectius, ut per se constat. Nisi forte ita fiat cõparatio, ut quod posterius est, includat id quod est prius, & addat aliquid: sic enim perfectior est anima suis potentijs affecta, quã in sua nuda substantia: & sic est res clara.

Quæ-

3 Quęstio hic tractari poterat de distinctione duplicis finis in eum, qui est operatio tantum, vel qui est aliquid factum. Sed hanc diuisionem sufficiēter attingimus in disp. 23. sect. 2.

4 Quarto hic occurrit quæstio de differentia, quā hic Aristoteles tangit inter actionem immanentē & transeuntē, quod illa in agēte manet, hæc uero in patiente recipitur: de qua re inter explicandum prædicamentum actionis late tractamus disp. 48. sect. 2.

5 Quinto ex hoc capite sumpta est quędam vulgaris propositio, Omnis potentia simul cōtradictionis est, seu vt cōmuniter circumfertur, est potentia contradictionis. Cui difficile est verum, ac doctrinalem sensum tribuere. Nam inprimis, vt Diuus Thomas notat, videtur non posse intelligi de potētia actiua: quia supra dictum est ab eodem Philosopho, nō omnem potentiam actiuam esse oppositorum, sed rationalem tantum. De potentia etiam passiua nō potest esse vniuersaliter vera, maxime in doctrina eiusdem philosophi: quia materia cœli est potentia ad formā, & tamen non est potentia contradictionis, quia nō est subiecta priuationi, nec est in potentia ad repugnantem formam. Et cœlum ipsum habet potentiā, & motum, & tamen iuxta doctrinam philosophi, non est in potentia contradictionis, quia non potest quiescere. Quod si quis dicat, Aristotelem loqui de potentia, quæ est coniuncta, vel subiecta priuationi hoc sensu erit plane inepta, & quasi idētica propositio, nihilque ad doctrinam deseruiēs. Perinde enim est, ac si diceretur, potentiam ad habitum, & priuationem esse potentiam contradictionis.

Dicendum uerò est, Aristotelem aperte loqui de potentia, quæ simul includit esse in potentia, quæ non dicit solam potentiā receptiuam, quoad positiuam entitatem, & capacitatem eius, sed includit etiam statum, in quo dicitur esse in potentia & carere actu. Hanc vero esse Aristotelis mentem perspicuū est: nā hoc sensu ait, nihil potentia æternum esse, qđ aliter verum non esset (iuxta eius sententiam) de materia, vel quantitate cœli aut intellectu, vel voluntate Angeli. Rursus ait in cœlo nō esse potentiā ad moueri absolute, quod etiam esset plane falsum, si de sola potentia receptiua quoad eius positiuam rationē sermo esset: loquitur ergo de potentia, vt includit esse in potentia. Et hoc modo potest intelligi non solum de potentia passiua, sed etiam de actiua. Quod ipsemet inferius videtur declarare, cū ait potentias rationales per se esse potentias contradictionis, id est, quæ possunt agere, & non agere: potentias autē irrationales, solum quia adsunt, & absunt: id est solū quia possunt esse, & non esse applicatæ: sic enim possunt interdum agere, interdum non agere, quem locum exponimus disp. 26. sect. 4. num. 14.

Quod verò in hoc sensu sit nimis clara expositio, non obstat, tum quia in rigore non est identica, tum etiam quia in eo deseruit intentioni, seu discursui Aristot. quo vult concludere, rem in actu esse perfectiorem potentia; nā ob hanc causam res eternę in actu sunt, & non in potentia. Dici etiam potest hoc amplius explicando, potentiam quæ non solum est ad formam recipiēdam, sed etiam ad propriam actionem, vel passionem, esse potentiam contradictionis, vel simpliciter respectu totius mutationis, seu formæ, vt in potentia ad generationem, vel saltem secūdum partes diuersas, vt in potentia ad localem motum cęli, iuxta sententiam philosophi, & sic nullam patitur exceptionem propositio. Et ratio est, quia nulla potentia receptiua, quæ per propriam actionem potest recipere actum suum, secundum Aristotelem habet illum ex æternitate congenitum, & immutabilem: nam potentia, quæ huiusmodi est, non actuatur per propriam actionem, sed concreatur coniuncta suo actui, & natura sua determinata est, vt sub illo semper sit. Quod quidem ita existimauit Aristoteles esse verū in rebus incorruptibilibus, vt eas propterea æternas esse crediderit: & in hoc sensu negat in eis esse potentiam, id est, quæ possit esse in potentia, & carere actu simpliciter loquendo.

Iuxta ueram autem doctrinam dicendum est, res omnes creatas ex se, & absolute cōsideratas, esse potētiales seu in potentia tantum, non passiua, sed actiua creatoris, cum non repugnantia ex parte earū: res aūt incorruptibiles hoc habeant speciale, vt postquam creatæ sunt, ex se non habeant potentiam intrinsecam ad non esse, & hoc modo est uerum illas non habere potentiam contradictionis, quātum ad illud esse in quo sunt incorruptibiles. Inde tamen non sequitur illas esse æternas à parte ante, quia ut absolute sint, pendent ex libera Dei uoluntate.

6 Vltimo posset hic disputari, an secundum Arist. detur plura entia per se necessaria, & puri actus absque vlla potentia: id enim uidetur hoc loco significare cum ait, Eaquę quæ necessaria sunt, non esse in potētia, quia illa sunt prima entia; [Si. n. ipsa non essent nihil esset profecto.] Sed de hac re late disserimus disp. 30. sect. 2. & disp. 35. sect. 1. Quod vero ad hunc locū attinet, D. Th. & alij illū exponūt de complexionibus necessarijs ex sola essentiali, vel intrinseca connexione prædicati cū subiecto, quæ etiā in entibus corruptibilibus reperiuntur. Et quatenus necessaria sunt non sunt in potētia, sed semper in actu, quoad veritatē, seu essentialem connexionē. Quod si quis velit Aristotelem intelligere de substātiis, & rebus necessario existentibus, de quibus sane loqui uidetur, dicat uel doctrinaliter locutum fuisse plurali numero, non definiens an talia entia sint plura, vel unum tantum, ac si diceret quæcunque illa sint, esse in actu, & non in potentia. Vel certe, sicut posuit plura entia æterna, ita etiam posuisse plura necessaria, non tamen æqualiter, sed unum ex se necessarium, alia ex necessario influxu alterius, super necessariam emanationem ab alio.

Caput decimum.

Actum esse meliorem potentia in bonis, secus in malis.

Hic uidetur Aristoteles limitare conclusionē superioris capitis, nimirum, actū esse perfectiorē potentia, dicitque intelligendum esse quando actus est bonus potentiæ, non uero si sit malus.

Quæst. 1. Circa quā assertionem non parua difficultas occurrebat, an id intelligendum sit tātum de actu bono, & malo in moralibus, vel etiā in naturalibus. Et si hoc posterius verū est, an id sit intelligendum respectu potētiæ passiuæ, vel tantū respectu actiuæ. Hęc vero omnia tractātur d. disp. 43. sect. vlt.

2 Obiter etiam hic attingit Aristoteles quæstionē de malo, An sit aliqua propria natura, vel quid in rebus sit. De qua re instituimus propriam disputationem, quæ est vndecima.

3 Item attingit quęstionē, An in rebus incorruptibilibus malū esse possit. Arist. enim hic absolute negat: quia, & malum omne est quædam corruptio, & corruptio quoddam malū. Optime uero id expedit D. Tho. vno uerbo, id esse uerum de incorruptibilibus formaliter quatenus incorruptibilia sunt: nam ut sic non possunt priuari esse: malum autem nō est nisi cū priuatione aliqua. Nihilominus ea, quę sunt incorruptibilia in substantia, possunt esse mutabilia in accidētibus, motibus, aut actibus, & ut sic potest in eis habere locū aliquis motus corruptionis physicæ, seu secundum quid. Similiter quę sunt indefectibilia in naturalibus possunt in moralibus habere defectū, & ut sic potest malū morale habere locū in incorruptibilibus: quæ res à Theologis disputatur copiosius, aliquid tamē attingimus disp. 35. sect. 5.

Caput vndecimum.

Actum esse priorem cognitione quam potentiam.

Hic conclusionẽ declarat hic philosophus exemplo Geometriæ,in qua,reducẽdo in actum,per diuisionẽ id,quod in potentia continetur in lineis cõtinuis,peruenitur ad cognoscendas ueritates Geometriæ:& circa textum quidem nihil notatu dignum occurrit:conclusio autem ipsa dicta disp.43.sec. vlt. declaratur.

Caput duodecimum.

De veritate,& falsitate,quomodo sint in simplicium cognitione.

Vt caput connexionẽ habeat cũ præcedentib.ait D.Tho.hic,in eo ostendere philosophum, veritatẽ in actu potius,quã in potentia reperiri. De qua re nihil fere in textu legitur. Vnde verisimile est Arist. digressionẽ facere,& redire ad tractandũ aliquid de ente uero. Tribus enim distinctionibus entis præcipue utitur in toto hoc opere, scil. entis, per se(omissis ente per accidens)in decem prædicamenta: entis in actu,vel potentia:&[entis veri,vel non entis falsi. Quoniam ergo de primis duab. dixerat in his trib. libris 7.8.& 9.licet ens uerum, simul cum ente per accidẽs excluserat lib.6.à consideratione huius sciẽtiæ,nihilominus in hoc capite breuiter ad illud redit,præsertim,vt declaret quomodo in simpliciũ cognitione veritas inueniatur:hoc enim in 6.li.omnino prætermiserat. Et in primis repetit quod 6.li. dixerat,scilicet,ueritatem,& falsitatem in compositione reperiri. De qua sententia multa dubitari possũt quæ tractata sunt disp 8.sect.1.vsque ad 6.

2 Vlterius autem quæritur,an ueritas compositionis sumatur ex compositione rerum,vt Arist.significat. Sed res est clara non enim est sensus compositioni mentis,ut uera sit,debere correspondere compositionem in re,sed unionem, & coniunctionem extremorum, quæ per compositionem mentis significatur. Quãquam enim mens nostra,non enunciat esse uel non esse,nisi realiter componendo suos conceptus simplices,non tamen attribuit rei conceptæ illum compositionis modum sed rem in se simplicem intelligit per modum compositæ. Veritas ergo compositionis mentis fundatur in vnione vel identitate quam extrema compositionis habent in re, siue illa sit absoluta identitas,& simplex,siue unio cum aliqua compositione. Nisi fortasse in ipsamet compositione mentis exprimatur modus identitatis,uel aliquid eiusmodi,tunc enim necesse est ut talis modus identitatis,correspõdeat in reipsa inter extrema,qua lis per copulam significatur.

3 An eadẽ propositio possit esse uera,& falsa, non quidem simul: hoc enim modo certũ est absolutam veritatem,dum inest excludere omnem falsitatem: quod tactum est in disp.9.sect.1.sed successiue,nam Arist.hic affirmat,& non caret aliqua difficultate: tamen sententiam Arist.defendimus disp.8. sect.2.

4 An in simplicium Intelligẽtia sit aliqua veritas, dictum est disp.8.sect.3.& supra in fi.lib.6.nonnulla notata sunt pro huius capitis expositione.

5 An in simpliciũ intelligẽtia sit aliqua falsitas ꝓprie,& quomodo ꝑ accidẽs interueniat. disp.9.se.1.

6 An intellectus humanus possit quidditates substantiarum immaterialium cognoscere Arist.enim ait habere ignorantiam earum,non ut negationem, sed ut priuationẽ: significans habere intellectũ humanum potestatem consequendi illam cognitionẽ. Et ita D.Tho.hic notat,Aristot.in hoc loco definiuisse affirmantem huius quæstionis partem, quam indecisam reliquerat lib.3. de anima tex.36. Sed si quis recte consideret,Aristot.in 3.de anima,loquitur de intellectu coniuncto:vt autem uera sit huius loci sententia,quod ignoratio, quam nũc habemus de essentia substantiarum materialium, est ad modum priuationis, satis est quod in nostro intellectu secundum se sit capacitas naturalis ad illam cognitionem,etiamsi propter impedimentum sensuũ nõ possint in hac vita expleri. Quapropter ex præsenti sententia non omnino habetur resolutio illius quæstionis propositæ in 3. de anima. Vnde D.Tho. ibi affirmat nullibi esse ab Aristotele definitam. De ea vero dicimus late disput.35.sect.2.

7 Obiter etiã hic quæri potest,an ex sententia Aristot. omnes substantiæ immateriales sint ex necessitate entia in actu:& an recte intulerit,si sint in potẽtia,esse generabilia,& corruptibilia:in hoc enim uidetur Arist.profiteri se non agnoscere alium productionis modum, & indicare omnia incorruptibilia esse necessario entia in actu. Sed de hac re disputamus late disp.20.sect.1.& disput.30.sect.2. disp.35. sect.1.

LIBER DECIMVS Metaphysicæ.

De unitate,ac multitudine, eorumque oppositione,ac differentijs.

Quamuis lib.4.& 5.nonnulla dixerit Aristot.de uno,tamen quia semper illud annumerauit enti,tãquam præcipuam eius proprietatem,hoc loco redit ad eius consideratiõnẽ,eamque fusiorem, magisque elaboratam tradit in toto hoc libro. Omnia tamen quæ ad illum pertinent traduntur à nobis in disp.4. vsq. ad 9.& in disp.40.& 41. In prioribus enim agimus de unitate,& multitudine trãscẽdentali,in posterioribus de numero quãtitatis, & uno illi proportionato,& ideo circa textum pauca notabimus.

Caput primum.

De ratione unius in communi.

In hoc capite repetit Arist.quæ lib.5.c.6. dixerat videantur ibi notata:nihil enim addendũ occurrit.

Caput secundum.

Rationem mensuræ per se primo vnitati quantitatis conuenire.

Quæst.1. Quæri solet hoc loco,an primũ in unoquoque genere sit mensura cæterorum: supponitur enim Aristotelem in principio capitis id affirmare, cuius uerba hæc sunt:

Maxime autem mẽsurã esse cuiusque generis, primam,& maxime propriè quantitatis:hinc enim,& ad alia aduenit.]Quæ dupliciter legi possunt,& exponi. Primo,ut hic notata sunt,ita ut illa dictio,primum,non sit nomen,sed aduerbiũ: vnde planus sensus est,esse mensuram in quolibet genere,primo, & proprie cõuenire quantitati, & fauet subiũcta ꝓbatio,scilicet quia alia non mensurant,nec mensurantur,nisi per quandã proportionem ad quãtitatẽ: hãc enim uim habent illa verba; hic.n. & alia aduenit. Et totus discursus capitis ad hoc tendit. Secundo legi possunt illa uerba,ita,vt,primũ,nomen sit, & ibi fiat diuisio,scil.[Maxime autem mensuram esse cuiusque generis primũ,]supple dicimus,& deinde addatur,& maxime proprie quãtitatis. Et ita ex prioribus verbis sumptum est illud axioma. Primum in unoquoque genere est mensura cęterorũ, quod est facile,ac uerum,si recte intelligatur.

Aliqui enim ita exponũt,ut per illud significetur omnia quæ sunt in aliquo genere participare suam perfe-

perfe-

perfectionem ab eo, quod est præcipuum, & primū in illo genere: & ideo natura sua per illud mēsurari, tanquam per mensuram extrinsecam maxime accommodatam. Sed licet hoc interdum ita sit, vt v. g. quando illud primum est tale per essentiam, & reliqua per participationē; tunc enim illud primum est dicto modo mensura quasi a priori, (vt sic dicam) cæterorum: non tamen, id est, in vniuersum necessarium, nec ab Aristotele alicubi assertum, vt lib. 2. text. 4. notatum est. Quapropter, vt sit generale pronunciatum, intelligendum est de mensura extrinseca, nostro modo cognoscendi accommodata, & siue sit causa, siue non, & siue sit a priori, siue solū ex quadam debita, & necessaria proportione. Sic enim recte colligimus, quod magis accedit ad id, quod est perfectissimum in aliquo genere, esse etiam perfectius: subintelligendum est autem, cæteris paribus, ac simpliciter, & non tantum secundum quid, vt legitime commodetur mensura: & sic est res facilis, nec maiori indigens discussione.

Quæst. 2. Quæstiones igitur huius loci propriæ ad tractatum de quantitate spectant. Nimirum, an ratio mensuræ sit ab Arist. tradita, quam explicamus disput. 40. sect. 3.

3 Rursus, an ratio mensuræ primo, ac proprie in quantitate reperiatur: in alijs vero quasi secundario & per analogiam: id enim est, quod Arist. hic sentire uidetur: dictum est autem de ea re disp. 5. sect. 6. num. 4. & latius disp. 4. sect. 3.

4 Altera quæstio est, an ratio mensuræ per se primo unitati, seu uno conueniat, ut etiam Arist. significat, & quo modo dictum hoc cum priori conueniat, quandoquidem unū, quantitas nō est, sed principium numeri, ut statim hic dicitur: de quo disput. 40. sect. 3.

5 Quomodo verū sit, unum esse principiū numeri, & de quo uno id accipiendum sit. disp. 41. sect. 2.

Caput tertium.

Prosequitur Philosophus eandem materiam.

1 In hoc capite quæri solet, an mēsura esse debeat homogenea, eiusdem generis cū re mensurata: hoc enim addit Aristoteles in hoc capite. Habet tamen facilem solutionem: sensus enim Aristotelis nō est, mensuram, & mensuratum debere esse semper eiusdem generis proprie sumpti. Nam primum ens est mensura cæterorum, & cum illis in genere non cōuenit. Est ergo sensus, inter mensuram, & mensuratum debere esse formalem conuenientiam, nam si omnino sint æquiuoca, & solo nomine conueniāt, non poterit unum per accessum ad aliud mēsurari: nā erunt omnino diuersa: hæc autem conueniētia interdum est tantum analoga, ut inter Deū, & alia entia, interdum est generica, ut inter albedinem, & reliquos colores. Additque Alensis hic, non posse esse specificam, quia indiuidua sunt eiusdem rationis, & ideo non est maior ratio cur unum sit mensura, quam alia. Veruntamen hoc solum procedit de indiuiduis quatenus æqualia sunt: quatenus uero inæqualia esse possunt, potest quod perfectissimū fuerit, uel maxime unum, esse mensura cęterorum, uel in intensione, uel in duratione, uel etiam in singulari perfectione; si in hac potest esse inæqualitas inter indiuidua eiusdem speciei. Procedit etiam de mensura ex natura rei: nam secundum humanam accommodationem sumi potest quantitas unius indiuidui ad aliam similem mensurandam.

2 Altera quęstio, uel propositio hic notāda est. An scientia ex reb. uel res ex scientia mēsurentur. Aris. enim hoc posterius affirmare uidetur in illis verbis, At scientiam quoque, & sensum mensuram rerum esse. Sed non intelligit esse mensuram obiectorum, sed rerum, quas per mensuras cognoscimus, nā applicando ad sensum, uel intellectum ipsam mensuram, fit mēsuratio. Quod patet ea rōne, quā subdit, dicens, propterea quia per ea aliquid, cognoscim*. Sicut ergo 4. phys. c. 14. animā uocauit Arist. numerū numerantē partes motus, ita hic uocauit sciētiā, & sensum mensurā mensurati. At cōparatione obiectorū subdit statim philosophus, Atqui mensurantur magis, quā mensurent Hæc. n. uerba D. Tho. & omnes referunt ad mensurationē cognitionis ex obiecto. Quāuis Arist. solū explicare uoluerit in ipso ēt actu mensurādi, unā quantitatem per aliam etiā ipsam scientiā. & sensum mēsurari, quia mensurādo rei quantitatē, simul mensuratur cognitio, quæ de illa quantitate habetur, quatenus illā repræsentat. De illa uero q. scilicet, de mensura ueritatis, uideri possunt dicta in disp. 8. de ueritat. ubi diximus, ueritatē nostræ scientiæ ex rebus mēsurari. & non ē cōuerso scientia autē Dei esse mensuram rerū, & ab eis nō mēsurari: & declarauimus quid discriminis in hoc sit inter naturalia, & artificialia respectu humani intellectus, & inter res secundum esse essentiæ, & secundum esse existentiæ respectu diuini.

Caput quartum.

Vnum non esse substantiam à rebus indiuiduis separatam.

Præcipuè hic quæri solet, an detur unum ens primum, quod sit mensura cæterorum, uel una substantia, quæ sit aliarum mensura. Veruntamen, quod ad mentem Aristoteles attinet sciendum est, ipsum in hoc capite directe non tractare, an detur una substātia, quæ sit mensura cæterarum, uel unum ens primū, qđ sit omniū mensura: uix enim aliquid de hac quæstione in toto textu reperitur: & D. Thom. qui optime exponit, nullam ferè de hac re mentionem facit. Sed tractat philosophus quæstionem cum Platone, an ipsum unum sit substantia quædam abstracta, quæ nō habeat aliam naturam, nisi unitatem, & ex professo probat non dari talem substantiam, quæ sit ipsum unum: quod est euidentius, quam, ut probatione indigeat: neque existimo tale unum a Platone unquam excogitatum. Hinc ergo concludit Aristoteles, quod sicut in quantitate, & qualitate, & alijs reb., unitas nihil aliud est, quā entitas uniuscuiusq. rei indiuisa, ita ēt in substātijs. Ex quo tandē obiter infert, qđ sicut in colorib. datur unus primus color, ita in substantijs una substātia, quæ non erit aliquid separatū, sed singularis aliqua substātia.

Hinc sumpserunt expositores occasionē quærendi, quæ sit hæc substātia una. Et Scotus hic quē trāscribit Antonius Andr. quæst. 1. lib. 10. dicit nō esse Deum, sed primam intelligentiā, quia hæc est in genere substantiæ, non uero Deus. At uero Commentator, & latius Alex. Alens. declarant esse Deū. Sed lis fere est de nomine, & parui momenti.

Non est enim dubium, quin Deus sit extrinseca mensura omnium multo altiori modo, quā possit esse intelligentia. Primo, ratione summæ perfectionis suæ, simplicissime, & eminentissimè continēs omnes perfectiones. Secundo, ratione ipsarum rerū omnium, quas in se habet. Tertio, quia omnia entia sunt entia per analogiam ad hoc ens, & per participationem eius, & omnes substātiæ creatæ similiter sunt participationes huius substantiæ, & non alterius. Quarto, quia si sit sermo de mensura secundū se, sic cōstat, Deo maxime conuenire, quia est maximè indiuisibilis, immutabilis, & perfectus: si quoad nos, nobis etiam est notior, quam prima intelligentia. Neque oportet, ut Deus sit proprie in genere, sed satis est, ut habeat conuenientiam aliquam formalem, ut præced. cap. dictum est.

Si quis autem uelit assignare mensuram intrinsecam substantiarum contentam in prędicamēto substantiæ, nō est dubium, quin prima intelligētia possit eam

sit eam rationem subire. Nam habet perfectionem tali muneri accommodatam, scilicet, vt per compa rationem ad illam, cæterarum perfectio mẽsuretur & cognoscatur. Item suprema species in toto gene re animalium, vel viuentium, vel corporum, potest esse mensura omnium specierum sub tali genere cõ tentarum, seruata proportione: ergo, & prima species totius generis substantiæ poterit esse reliquarũ mensura. Dices, Mensura secundum Aristotelem debet esse minima: perfectio autem Dei, vel Angeli nõ est minima, sed magna, vel infinita, ex qua par te magis repugnat Deo ratio mensuræ, quia infinitè, atque ita æqualiter superat omnia. Respõdetur, Mensura quanta debet reduci ad minimam aliquã quantitatem, vt sit aliquo modo indiuisibilis, tamẽ mensura perfectionis non debet esse minima, sed summa, maxime autem indiuisibilis, & simplex. Infinitas vero non obstat, quia inæqualiter à creaturis participatur: & ita ex parte earum est inæqualis accessus ad illam Dei magnitudinem: & hoc mõ per illam mensurantur.

Caput quintum.

De oppositione inter vnum, & multa.

1 Prima quæstio hic est quomodo vnum, & multa opponãtur, quã breuiter tractamus disp. 5. sect. 6.

2 An vnum sit prius multitudine, & diuisio in diuisione. ibid. sect. 7.

3 An idẽ, & diuersum adæquatè diuidant ens, & quomodo opponãtur. disp. 7. sect. 3. & idem cõstat, quid sit dicendũ de simili, & dissimili: æquali, & inæquali; hæc. n. omnia eandẽ proportionem seruãt.

4 Quo modo intelligenda sit illa propositio, Ea genere differunt, quorum non est materia vna. dispu. 35. sect. 2.

5 An genera diuersorum prædicamentorũ dicenda sint propriè differre, vel esse diuersa. Aristo. enim hic primum insinuat, ac communiter censentur primo diuersa. Sed de hac re satis disp. 32. sect. vlt. disput. 39. sect. vlt. nonnihil disput. 4. sect. 1. & 2.

Cætera, quæ de diuersitate, ac differentia hic dicuntur, à philosopho sufficienter tractantur: & insinuata etiam sunt supra li. 5. c. 9. & 10.

Caput sextum.

De contrarietate.

Hinc ad finem vsque libri agit Aristoteles de oppositis, & præsertim de contrarietate, quæ res parũ difficilis est, & fere Dialecticorum propria; & ideo pauca in hoc opere de oppositis disputamus. Ea verò, quæ necessaria visa sunt, inter disputandum de qualitate, in quo solo genere propria cõtrarietas reperitur, dicta sunt disp. 45. per totam. Oppositio vero relatiua in disp. de relatiuis, quæ est 47. propriũ locum habet. De negatione autem, & priuatione, in vltima disputatione de entibus rationis dicimus.

Quæstio 1. In hoc ergo cap. disputari posset primò de illa propositione, quę in principio capitis supponitur, Vbi datur maior, & minor distantia, datur etiã maxima, seu summa. Videtur enim non esse in vniuersum vera, nã in numeris est maior, & minor distãtia: magis enim distat binarius à quinario, quã à ternario: & tamen non datur maxima. Idem est in figuris, & in speciebus rerum substãtialium: magis enim distãt inter se homo, & leo, quã leo, & equus: & tamẽ non datur maxima distantia, quia data qua cunque specie perfecta potest dari perfectior. Item non sequitur, datur maior, & minor distantia, ergo potest dari minima: ergo nec sequitur dari maximã, patet antecedens, quia inter extrema maxime distãtia possunt in infinitum multiplicari media magis, & minus distantia, ita, vt nunquam perueniatur ad vltimum, quod minime possit distare ab extremis, vt calor summus, & minimus in intentione (supposito, quod dentur) maxime distant, & dantur inter hos quidam magis, alij minus distantes, & tamẽ nullus datur calor distãs à summo, qui minime distet. Deniq. in quãtitate datur maior, & minor pars, & tñ non datur maxima, aut minima: & ideo dari põt maior, vel minor inæqualitas, nõ tamen maxima.

Respondeo argumenta conuincere consecutionem non esse formalem, sed solum in iis tenere in quibus nõ datur processus in infinitum. Supponit autem philosophus de facto non dari hunc processum in speciebus rerum, aut qualitatum: & ideo nõ probat specialiter illationem: sed tanquam certum sumit, sicut datur in qualitatibus, v. g. maior, & minor distantia, ita etiam dari maximam. Quod inductione, & experientia cõfirmat ex proximis terminis mutationum, quæ fiunt inter aliquos vltimos terminos, & maxime distantes. Denique secluso processu in infinitum, quia solum datur, aut in reb. possibilibus, de quibus non est sermo, aut in diuisione continui, uel aliqua proportione, quæ inde resultet, vt fere in omnibus exemplis adductis fit, secluso (inquam) hoc processu, optima est illatio. Vnde Diuus Thom. in Commentario non aliter eam probat, nisi quia non datur processus in infinitum. Et eodem modo inferri potest dari minimam distantiã, si uersus alterum extremum non detur ille processus.

Et præterea ex ui illationis, non inferri dari maximam distantiam positiuè sed negatiuè tantum, id est aliquam, qua nulla sit maior: hoc autem euidenter infertur ex eo, quod non proceditur in infinitũ. Quod uero illa sit tantum, quæ cæteris sit maior, & quod sub eodem genere non possunt dari duæ distãtiæ specierum inter se repugnantium, seu oppositarum æque distantium, non potest satis colligi ex illo antecedente, neque ex negatione processus in infinitũ, ut per se cõstat. Fortasse uero ad contrarietatem sufficit distantia maxima illo modo: tantum enim distare uidetur iustitia ab iniustitia, sicut tẽperantia ab intẽperantia: & utraque distantia est sub genere habitus moralis. Et sub genere uitii tantum distat prodigalitas ab auaritia, sicut temeritas à pusillanimitate. Itaq. licet in una ueluti linea, & latitudine, extrema maxime differant, non tm̃ negatiuè, sed et positiuè comparationem mediorum: tamẽ secundũ diuersas lineas, & considerationes possunt esse plures distantiæ maxime etiã sub eodem genere prout ad contrarietatem sufficit, ut declaratum est.

2 Secundo potest inquiri an bona sit definitio cõtrarietatis, quę ex hoc capite sumitur, scilicet, est, Maxima distantia eorum, quæ sub eodem genere maxime differunt, & ab eodem subiecto se expellũt. Ita enim fere omnes expositores definitionem colligunt: & ita censendus est Aristoteles alias definitiones, quas hic refert, prę hac, ut huic ęquiualeãt. De quo disp. 45. dictum est.

3 Vbi et tractamus quæstionẽ illam, an contrarietas in solis qualitatib. reperiatur: quoniã definitio vt etiã aliis cõuenire, nisi aliquid subintelligatur.

4 Item an uni unum tantum contrariũ sit, & quo modo media opponantur extremis, & inter se.

5 Pręterea quomodo extreme cõtraria sint in medijs, uel possint esse simul in eodem subiecto.

6 Et ea occasione ibid. agitur de contrariorũ permistione: De eorum uero intensione, & remissione agimus in disp. 46.

Caput septimum.

De differentia inter contrarietatem, & alias oppositiones.

In hoc cap. nihil fere occurrit notatione dignũ. Nam quod Aristoteles ait, primam contrarietatẽ esse

esse habitum, & priuationem, hunc habet sensum, omnia contraria esse aliquo modo priuatiue opposita, & illud esse quasi radicem suę oppositionis. Duobus aűt modis potest intelligi in contrarietate includi priuatiuam oppositionem, s. uel quia unum contrarium infert priuationem alterius, uel quia unum est imperfectum, & deficiens respectu alterius: & ideo ad illud per modum priuationis comparatur, & utrumque uerum est, hoc autem posterius magis intendit philosophus.

Quod etiam hic dicitur inter priuatiue opposita dari medium, ita intelligendum est, ut in ipso medio recedatur a proprietate priuationis: datur. n. medium, tum formæ, tum etiam aptitudinis ad formam: de qua re latius in prædicto loco.

Caput octauum.

Quomodo vnum vni contrarium sit.

Hæc res tractatur a nobis dicta disput. 45. Quod uero hic Aristot. tractat de æquali, quo modo opponatur duobus, scilicet maiori, & minori, difficultatem non habet: opponitur enim quasi relatiue, seu potius per carentiam cuiusdam relationis, quam posset habere: & ideo ait Aristoteles opponi quasi priuatiue. Ait etiam illam oppositionem posse reduci ad eam, q̃ est inter unum, & multa: quia æqualitas in unitate fundatur, magnum autem, & paruum in carentia illius unitatis, seu in veritate magnitudinis, uel quantitatis.

Caput nonum.

Quo modo vnum opponatur multitudini, & numero.

Quæst. 1. In hoc cap. dubitatio non habet, q̃ ait Arist. multitudinem cőparari, ut genus ad numerű, & numerum addere multitudini rationem mensurati, seu měsurabilis per vnitatě: ideoq. multitudinem opponi vni quasi cőtrarie, uel priuatiue numerum vero opponi relatiue. Et ratio difficultatis est, quia sicut oīs numerus est multitudo, ita oīs multitudo est numerus: quo modo ergo multitudo se habet, ut genus ad numerű. Item oīs multitudo unitatib. constat, ergo per unitatem mensurari põt: nő ergo in hoc differt a numero. Hic locus dupliciter explicari potest: primo, ut Arist. hic sentiat solã multitudinẽ ex rebus quantis constantẽ esse numerű, ac mensurabilem vnitate quantitatiua, solamq. hãc esse principium numerari: ideoque multitudinẽ appellari genus, vel quasi genus, quia cőprehẽdit numerum quantitatiuű, & omnem multitudinem trãscendentalem. Secũda interpretatio est, numerum significare multitudinem definitam, ac terminatã, multitudinem vero abstrahere, & de se comprehendere etiam infinitam multitudinem: & ideo numerum dicere multitudinem mensurabilem vnitate: multitudinem vero abstrahere, quia multitudo ex vi huius communis rationis potest esse immensurabilis. Quod horum sit magis ad mẽtem Arist. nő videtur ab ipso satis declaratum. Prior tamen expositio est D. Thom. & communis, Iuxta quam hic est sermo de mensura quantitatiua, & sensibili. Quid autem in re verum tractatur disp. 41. sect. 2.

Caput decimum.

[illegible] lium inter contraria esse eiusdem generis, ex illisque constare.

Quæst. 1. Primo quæri potest, de quo genere [illegible] rariorum loquatur hic Aristoteles: Et non est quęstio de medio per abnegationem extremorum, tum quia certum est hoc medium non constare illo modo ex extremis, & de illo non posse verificari alia, quę hic Aristoteles de medio docet: tum ẽt quia inter priuatiue, & relatiue opposita inuenitur hoc medium, quod hic Aristoteles negat. Certum est ergo hic loqui Aristotelem de medio positiuo, quod est aliqua forma positiua media inter extreme contrarias. Hoc autem mediű triplex videtur reperiri: vnum per formalem mistionẽ contrariorum in gradibus remissis, vt est tepiditas, alterum per virtualẽ continentiam, seu participationem extremorum, vt sunt colores medij inter extremos: aliud denique per recessum ab vtroq. extremo, vt virtus inter duo extrema vitia.

Quęri igitur potest, an quæ Aristoteles hic docet de medio, vera sint absolute, & vniuerse de medio formali, seu positiuo, an de aliquo horű in particulari. Aristoteles enim nihil distinguit, & doctrinaliter loquitur: unde uidetur sermo eius esse uniuersalis. At obstare uidetur, q̃ mediű tertij generis non potest uere dici constare ex extremis, nec esse in eodem genere cum illis, neque esse quasi proximű terminum trãsmutationis ab uno uitio ad aliud extremum: has autem tres conditiones potissime tribuit Aristoteles hoc capite medijs inter contraria.

Sed dicendum, sermonem esse uniuersalem, ut expresse constat præsertim ex fine capitis. Verificatur autem doctrina proprijssime de medio primo modo sumpto (quanquam quęstio specialis sit an tale medium detur, de qua in dict. disp. 45.) In medio autem secundo modo satis etiam proprie locum habent duæ primæ cõditiones: tertia vero non est ita intelligenda, ut necesse sit media, non per quod procediтur ab extremo in extremű esse semper eiusdẽ rationis, sed in quibusdam cõtrarijs continget trãsiri per medium formale, seu formaliter continẽs extrema refracta, in alijs uero per medium uirtuale: solum uero accidit hoc posterius, quãdo qualitates extremæ non possunt formaliter coniungi, de quo etiam in citato loco dictum est.

At vero de medio tertio modo non uerificantur dictæ conditiones improprie, sed per quandam proportionem. Est autem considerandum, habitum uirtutis qui est medium in extrema uitia, posse considerari, uel solű in ratione habitus inclinantis ad talem operandi modum, uel in ratione uirtutis, & honesti boni. Priori modo habet proprie rationem medij, & ita conuenit in genere cum extremis: secũdo autem modo minime; unde nõ opponitur illis, ut medium sub eodem genere, sed, ut extreme oppositum ratione generis contrarij: quo modo ait Aristoteles capite de Oppositione in Postprædicam. opponi bonum, & malum. Vnde sub hac secũda consideratione nullo modo constat hoc medium ex extremis. Priori autem ratione licet non proprie cõstet, sapit tamen aliquo modo naturam extremorű, nam aliquid habet de opere, seu inclinatione utriusq. extremi. Liberalitas enim inclinat ad dãdum, in quo aliquo modo conuenit cum prodigalitate: simul uero inclinat ad retinẽdum aliquãdo, in quo accedere uidetur ad aliud extremum. Et hac etiam de causa, licet non sit necesse transit a uitio ad uitium per uirtutem, necesse tamen est transire per quandam quasi materialem participationem, uel limitationẽ uirtutis: nemo enim ex auaro fit prodigus, nisi prius cœperit expendere, quod posset sæpe studiose facere si uellet.

Quãquam principium illud; [Nõ transitur ab extremo in extremű nisi per mediű,] intelligi debet de transmutatione, quæ fit per modum physicum ac proprium; nam quæ fit per actus immanẽtes aut instantaneas mutationes, non oportet ita fieri, ut per se constat.

Caput

Caput vndecimum.

Contraria esse specie diuersa, & specificā diuersitatem includere differentiarum contrarietatem.

Quæstio. 1. Præcipua quæstio, & huius loci propria est, an differentiæ diuidentes genus in varias species sint contrariæ, & e conuerso, an cōtraria specie differāt. Vtrūque enim videtur Arist. affirmare. Et posterior pars difficultatē nō habet, quia clarum est, quæ sub eodē genere cōtraria sunt, necessario esse specie diuersa, nā quæ sunt eiusdem speciei, ut talia sunt, nō possunt esse contraria, cum similia sint.

Altera vero pars uidetur, vel impropria, vel falsa, scilicet omnes differentias, diuidentes genus in species distinctas, esse contrarias. Alias etiā in substantia, & in omni genere esset propria cōtrarietas, quod falsum est, vt constat ex Arist. in Prædicamētis, & ex ijs quę tradidimus disp. 45. Sed dicendum breuiter, contrarietatem inter formas physicas esse propriam qualitatū: cōtrarietatē vero inter formas, seu quasi formas Metaphysicas extendi ad alia genera. Adde etiam hanc contrarietatem, quæ dici potest Metaphysica, esse minus propriam, quia genus non comparatur ad differentias proprie, vt subiectum, a quo mutuo se differentiæ expellant: sed vocatur contrarietas, quia est repugnātia inter formas positiuas, & ita maxime assimulatur propriç contrarietati.

3 Rursus posset hic obiter inquiri, an genus ita cōtrahatur per differētias, ut ipsummet in diuersis speciebus, diuidatur, & essentialiter diuersificetur. Expresse enim id affirmat Philosophus, vt notarūt D. Thomas, Alens. & alij. Videtur tamen habere difficultatē, propter generis vnitatē, & vniuocationem fundatam in re ipsa. Nihilominus sententia Arist. verissima est: ex qua habes genus ī re nō differre ab ea specie, in qua contractum est: hęc enim est mens Arist. hic quam latius tractaui disp. 6. sect. 9. Habes etiam hinc principium, seu formā a qua sumitur genus, non esse eiusdem essentiæ in rebus differentib. specie, atque ideo non esse in re formas distinctas a quibus differentia generica, & specifica sumuntur, ut late diputatione decimaquinta, sect. 10.

Quęst. 4. Vltimo hic quęri potest an genus, & species inter se differant specie, uel sint eiusdem speciei; Aristoteles hic utrumque negandam censet; quod explicui disp. 7. sect. 3.

Caput duodecimum.

Contrarietatem aliquam esse sine specifica diuersitate.

Quæst. 1. Hic statim occurrit quæstio de ipsa assertione a philosopho intenta; quoniam videtur repugnare, quod contraria nō sint essentialiter diuersa, ut ex definitione supra tradita colligitur, & ex eo quod dictum est ca. præcedenti, quod contrarietas esse non potest inter similia, ut talia sunt, quæ uero sunt eiusdē speciei, similia sunt. Sed res est facilis; possunt enim cōtraria formaliter inter se comparari, ut sunt sub genere, sub quo per se cōstituūtur, uel respectu subiecti, cui denominatiue tribuūtur. Priori modo differunt specie, vt album, & nigrum quatenus alia sunt, & sub colorato per se collocantur; & sic procedit ratio dubitandi facta. Posteriori modo non causant semper specificam diuersitatem in subiecto: & hoc sensu procedit dubitatio, & resolutio Aristotelis in hoc capite. Perinde enim est, ac si quęsiuisset, cur differentiæ quædā inter se oppositę sint, per se respectu subiectorum, & indicēt essentialem differentiā inter illas, quędam vero sint per accidēs, & solam indiuidualem distinctionem ostendant. Imo interdum, neque hāc demōstrant, sed accidentalem mutationem eiusdem indiuidui. In hoc ergo sensu uerum est aliquam contrarietatem non constituere specificam diuersitatem in subiecto.

Reddit autem Arist. rationem, quia quædā cōtrarietas sequitur formā, & illa est per se, & ad essentialē differentiā pertinet: alia sequitur materiā; & hæc est, vel indiuidualis, uel accidētia. Vbi solū notetur, aliquid posse consequi materiā, ut per se, ac necessario connexum cū essentia talis materiæ secundum se. & contrarietas, quæ sic sequitur materiam, etiā facit essentialē diuersitatem, ut de corruptibili & incorruptibili dicetur cap. sequenti. Et ratio est, quia ēt materia pertinet ad essentiam rei. Aliquid uero dicitur cōsequi materiā, quia ex dispositionib. vel mutationib. materiæ consequitur: nā quia materia est passiua potentia, est principiū, & radix omnium extrinsecarum mutationū. Contrarietas ergo, q̄ hoc modo ex materia sequitur, est uel accidentaria omnino, si ab extrinseco, mere per accidēs eueniat, vel ad summū indiuidualis, si ex peculiari, & indiuiduali dispositione materiæ consequatur, ut est conditio sexus fœminini, uel masculini, de qua particulari hoc cap. Arist. quæstionem proposuit.

Caput decimumtertium.

Contrarietatem interdum esse inter ea, quæ differunt genere.

Hic solum occurrit quæstio de illa propositione, [Corruptibile, & incorruptibile differunt genere,] quo sensu uera sit, quæ tractata est disp. 35. & in superioribus sæpe notata est.

LIBER VNDECIMVS Metaphysicæ.

In toto hoc lib. nihil nouum Aristot. docet, sed in summam quandā redigit, quæ in superioribus libris tradiderat, adiūgens multa ex ijs, quæ in libris physicorum docuerat, & ideo vero omnes interpretes, & scriptores nullam quæstionem, circa totum hunc librum mouent, neq. aliquid notant, præter ea, quæ ad textus intelligentiam conferunt. Quæ D. Tho. præter alios, satis perspicue docet.

In duob. ergo primis capitibus proponit iterum philosophus quæstiones fere omnes quas lib. 3. proposuerat, nihil definiens: quare iterum eas hic repetere superuacaneum duco.

In capitib. tertio, quarto, & quinto ea resumit, q̄ in toto libro quarto latissime tradit. Nimirum in tertio capite proponit huius scientiæ obiectum, & analogiam entis, secūdum quam, ait posse vnū obiectū huius scientiæ constitui, ad quam proinde pertinet prima principia, primasque iterum causas, proprietas, & oppositiones considerare. Vbi obiter attingit quo modo inter priuatiuè opposita possit esse medium, quod iam notatum est in libro 10. circa caput septimum. In quarto vero, & quinto capite defendit Aristot. veritatem illius primi principij, [Impossibile est idem de eodem simul affirmari, & negari:] nihilque addit ijs, quæ in lib. 5. dixerat. Obiter uero in capit. 5. attingit quæstionem de continuitate alterationis, & augmentationis. De qua in dispot. 46. aliqua tractamus.

Rursus in 6. cap. repetit, quod sit munus, & obiectum huius scientiæ, attingitque diuisionem illam scientiæ in speculatiuam, & practicam: & huius in factiuam, seu mechanicam, & actiuam, seu moralē: illius vero in physicam, Mathematicam, & Metaphysicam: quam etiam tradiderat in libro sexto. Et hac occasione declarat diuersos modos definiēdi physici, & Metaphysici per materiā, & sine materia, de quibus latissime in septimo libro dixerat. Hic etiam repetit propositionem, quam circa lib. 6. capit. secundo notauimus, quod scilicet, si nulla

est substantia separata à materia, scientia naturalis ac physica est omnium prima, quam etiam declaramus loco ibi notato. Denique in eo capite habet propositionem hanc, Si aliqua est in rebus natura, & substantia separabilis, & immobilis, in eo ordine diuinitatē esse: & hoc (inquit) erit primum, & principale principiū. Quæ notanda est pro iis, quæ de mēte Aristotelis de primo principio disputamus disp. 29. sect. 2. Cui coniungi potest illa, quam in capite secundo (licet disputando) proponit, vbi ait a peritioribus philosophis positum esse aliquod tale principium, talemque substantiam. Quo namque pacto ait ordo erit non existente aliquo perpetuo, separato, & permanente.

Deinde in capite septimo repetit Aristot. quæ li. 6. Metaph. docuerat, nimirum, ens per accidens, & ens verum, sub scientiam hanc non cadere, & huius occasione recolligit etiam, quæ de contingentib. effectibus, fortuna, & casu, tum ibi, tum etiam 2. physicor. docuerat: de quibus in superioribus iam sunt signata disputationum loca: nam de vero ente dicimus disput. 8. de contingentia vero in disp. 19.

In reliquis capitibus ab 8. vsque ad 11. recapitulat Aristot. multa ex ijs, quæ in physic. a 3. libro usque ad 6. docuerat. In capite enim octauo definitionem motus inuestigat, & quo modo ad mobile, ad mouētem, ad actionem, & ad passionem comparetur: & eandem doctrinam habet, quam in 3. physic. quam nos, prout ad Metaphysicum spectare potest, tractamus in disput. 48. & 49. quæ sunt de actione, & passione. Hac occasione, aliqua tangit philosophus de actu, & potentia, quæ in disput. 43. fuse tractantur.

In nono autem capite repetit, quæ de infinito docet lib. 3. physic. & in lib. de Cœlo. Solum aduerto, hic philosophum extendere aliquantulum sermonem, & probare non posse esse infinitum, non tātum in corporibus sensibilibus, sed simpliciter in entibus etiam separatis. Veruntamen semper supponit infinitum esse passionem rei quantæ: & ita nihil affert, quod infinitati Dei obstare possit.

In capite 10. materiam de motu prosequitur, varias species motuum, ac mutationum distinguens. In quo solum obserua, cum inductione omniū prædicamentorum ostendat, solum ad quale, quātum, & vbi esse mutationem: cumque per cætera discurrat, solum Quādo, habitum, & situm omittere; fortasse quia de quando, & de motu, seu passione eandem rationem esse censuit, quod tempus sit passio motus: habitum autem, & situm, sæpe prætermittit (ut supra lib. 5. c. 7. notauimus) tanquā parui momēti, & impropria, parumque à cæteris diuersa.

Tandem in cap. 11. Aristot. recolit explicationē quorundam terminorum, quibus uti solemus in his rebus, quæ motum circumstant, ut esse simul, uel separata tangi; consequenter se habere, cōtiguum, uel continuum esse, & similia, quæ in lib. 5. huius operis, & lib. 5. physic. c. 11. tradita sunt, & neq. expositionem, neque disputationem requirunt.

LIBER DVODECIMVS Metaphysicæ.

Caput I. II. III. IV. & V.

In his quinque primis capitibus repetit Aristoteles, & in summam redigit ea, quæ superius lib. 7. de substantia, & principijs eius tractauerat, & multa, quæ in primo libro physicor. docuerat. Nam c. 1. solum proponit, Metaphysicam scientiam primo, ac præcipuè de substantiis disputare, quæ est res p se perspicua, & ab ipso sæpissime repetita, quam in disput. 1. seu proœmiali fusius declaramus.

In capite secundo, post diuisionem substantiæ in sensibilem, & separabilem, seu insensibilem, & incorruptibilem, & æternam, proponit tria principia rei naturalis, seu substantiæ sensibilis, & ex professo probat dari materiam: additque eam communem esse omnibus corporibus, non tamen eandem, quæ omnia dictis locis dixerat, eaq. tractamus in disp. 12.

Quæst. 1. Hic vero disputari poterat, an secundū Aristotelem sit possibilis creatio: quia hic significat ex non ente simpliciter nihil fieri, de quo in disputatione 21. dictum est.

2 Item disputari poterat, an secundum Aristotelem omnes substantiæ immateriales sint immobiles: ita enim hic eas appellat, de quo disp. 35.

Deinde in capite tertio ostendit, præter materiā necessarias esse formas, non separatas, vt Plato ponebat, sed materiam informantes, quæ licet non proprie generentur, sed composita ex illis, & materia, non tamen antea sunt, quam generatio fiat: quæ et in lib. septimo dicta fuerant, & tractantur dispu. 15. Proponit vero hic Arist. grauem quæstionem, scilicet, esto forma non sit ante generationē, an post corruptionem totius maneat: & absolute respondet, in quibusdam nihil obstare, quin ita sit, scilicet in anima intellectiua; nam in cæteris (ait) fortasse id impossibile est. Sed hanc cōsiderationem remittimus in lib. de Anima.

Postea vero cap. quarto docet tria principia posita eadem esse secundum analogiam, & proportionē in omnibus generibus accidentium: quia in omnibus considerari possunt, potentia, seu subiectum, forma, seu ipsum accidens, & priuatio eius. Vbi quæri potest, an accidentia constent propria potentia, & proprio actu physicis, siue in abstracto, siue in concreto sumpta. Quæ quæstiones satis sunt extra intentionem præsentis libri, in quo hæc omnia cursim præmittuntur ad disputationē de superioribus substantiis. Nec Aristotelis mens fuerit tribuere singulis accidentibus proprias, & distinctas potentias receptiuas suorum generum: sed solum explicare proportionaliter in eis illa tria principia rerum: illę uero quęstiones tractantur a nobis disput. 14. quęst. 5. Vltimis uero extendit philosophus sermonem ad omnes causas, dicens easdem secundum proportionem, seu analogam rationem esse in accidentibus, quę sunt substantiarum. Et obiter nonnulla hic recolligit de principio, causa, & elemento, quę in lib. 5. dixerat fusius, & ibi sunt exposita: latiusque tractata in disputationibus de causis a 12. usque ad 27. Addit uero hic propositionem notandam; nempe, pręter causas omnes particulares esse causam cuncta mouentem tanquam omnium primam: de qua dicto loco disput. 20. 21. & 22. instituimus, pręter alia, quę in cęteris disputationibus pręsertim in 24. & 25. sparsim diximus.

Tandem in capite quinto hoc ipsum prosequitur, uariis modis ostendens eadem principia rerum omnium: uel quia substantię sunt causę omnium accidentium: & ita principia substātiarum, sunt principia reliquorum entium. Vel quia inter substantias quędam sunt primę, & causę cęterarum, ut cœlestia corpora, & animę eorum, id est, ut D. Thom. exponit, motrices intelligentię [siue proprie dicantur animę, siue per metaphoram,] & ideo addit, uel intellectus, appetitus, & corpus, id est, substantię intelligentes, & amantes, & corpora quibus proxime utuntur, seu, quę mouent, & per ea causant. Ac tandem repetit actum, & potentiam esse principia omnium, non tamen eadem, sed per analogiam: quę omnia ex disputationibus citatis constant, neque hic aliquid addendum occurrit.

nA

Caput

Caput sextum.

Præter naturales substantias dari aliquam perpetuam, & immobilem.

Quæst. 1. Prima quæstio hic occurrit an ostēdere huiusmodi substantias esse sit physici muneris an Metaphysici tractatur disp. 29. se. 3. & disp. 35. se. 1.

2 An recte Arist. hoc demōstrarit in præsenti. Sūma rationis eius est. Impossibile est omnes substantias esse corruptibiles: ergo necessaria est aliqua substantia æterna. Antecedens patet, quia si substantiæ omnes essent corruptibiles, nihil esset sempiternum, cum substātiæ sint prima entia sine quibus alia esse non possunt. Consequens autem est falsum, quia necesse est motum saltem esse sempiternum: ergo. Minorem probat, quia tempus nō potuit de nouo incipere, ita ut antea non fuerit: quia sine tempore non potest esse prius, & posterius: sed tempus non est sine motu, quia uel sunt idem, aut tempus est quædā passio motus: ergo perinde oportet motum esse sempiternum, & cōtinuum, sicut, & tempus Quod (ait) [de nullo nisi de circulari, & locali dici potest.] Itaque totus hic discursus reuocatur ad illam propositionem, quod sine tempore non est prius, & posterius. & ideo non potest dari initium temporis.

Quę ratio quoad hanc vltimam ualde friuola est quia, si modo nostro concipiendi loquamur, præter prius, & posterius reale, imaginarium cōcipitur: & ita potuit tēpus reale habere initiū, ante quod non fuerit, illud vero ante quod nō significat prius tempus, sed imaginarium tantū. Si aūt loquamur secundum rem, ante hoc tēpus præcessit infinita æternitas, cui hoc tempus non semper coexistit: & sic illud ante non dicit tempus prius, sed æternitatem, quæ in Deo præextitit, quando tēpus non erat. Itaq; processus Arist. nec firmus est, nec necessarius. Posset autem per dilemma fieri efficax: quia vel substantiæ corruptibiles semper fuerunt, uel non: si primum, necessaria est aliqua substātia ęterna illis perfectior à qua manauerint. Si uero non semper fuerunt non minus necessaria est illa substantia, ut ab illa originē duxerint. De hac re disseruimus late disp. 29. se. 1.

3 An satis ostendat Arist. illam substantiā non esse potentiā, sed actum, quia perpetuo mouet. Respōdetur, iam ex dictis cōstare rationem hanc ex falso principio, & insufficienter probato procedere. Adhuc tamen illo posito, non potest ex solo illo colligi, illam substantiā esse purū actum: nā substātia creata posset illū motum perpetuum efficere si esset possibilis. Solum ergo colligitur ex illo motu substātiā illius motoris semper esse in actu mouēdi. Adde, ad hoc etiam esse supponendum, illam substantiā esse semper eandem, quod probatum non est: possunt enim plures motores vicissim mouere, & sigillatim cessare. Denique etiāsi idē motor sit semper in actu mouendi, nō sequitur non posse cessare: quia potest nō ex necessitate, sed ex libertate perpetuo mouere. De hac re latius disp. 30. sect. 8. & disp. 35. sect. 1.

4 An satis probetur a phylosopho has substantias esse immateriales, quia sūt perpetuæ. Difficile sane est huic rationi efficaciam tribuere, cū statim appareat defectus illationis in ipsis cęlis, qui æterni sūt, & non sunt immateriales. Videatur disp. 30. sect. 4. & disp. 35. sect. 1. & 2.

5 An idem senserit Arist. de omnibus intelligentijs, quod de prima quoad necessitatem essendi, & naturæ simplicitatē, & actualitatem: tractatur disp. 39. sect. 2. disp. 25. Et exponitur hic locus, in quo uidetur Arist. confuse, & indifferenter loqui de illo supremo substantiarum ordine, quanquam interdum in singulari, interdum in plurali loquatur.

Cætera quæ Aristoteles hic tractat de actu, & potentia, circa lib. 9. sunt notata.

Caput septimum.

De attributis primi motoris.

Quęst. 1. An ex motu cæli sufficienter colligatur unus primus motor immobilis: de hoc fuse disp. 30. sect. 1. & 8.

2 An ex sententia Arist. primus motor solum moueat cęlum, ut finis, uel etiam, ut efficiēs hic enim priorem tantum causandi modum illi attribuere uidetur: sed hoc solum facit, vt eius immobilitatem declaret, alioqui enim eius efficientiam agnoscit, ut latius tractamus disp. 23. & disp. 30. sect. 17.

3 An secundum Arist. primus motor moueat primum orbem mediante alia intelligētia, uel per seipsum. Hic enim priorem partē insinuat, nisi exponatur quod moueat, ut amatus non ab alio, sed à se: ita enim melius explicatur immobilitas primi motoris quia non solum in genere efficiētis, sed etiā in genere finis mouet, ut nō motus ab alio, sed qui propter se operatur absque motione. Nā sicut in genere efficientis, ita in genere finis est primum, & supremū. At vero in reliquis omnibus dictis Arist. sentit nō esse alium motorem illius cæli primum, & immobilem, sed de hac re latius in libris de cęlo.

4 An primus motor sit primū intelligibile in actu tanq̄ simplicissima, & actualissima substātia. ita enim de illo hic sentit philosophus. Tractat disp. 38. se. 11

5 An primus motor sit primum appetibile; quod perinde est, ac quęrere an sit ultimus finis de quo in disp. 24. disserimus. Ex hoc uero loco habes ab Aristot. distinctionem duplicis finis. Vnus est præexistens, alter non præexistens. Prior acquirendus per media, posterior etiam efficiendus: & ideo priorem rationem finis ait habere locum in primo motore, non uero posteriorem.

6 An primus motor sit ppetua substātia oīum simplex, & secundū actū, seu purus actus. disp. 30. sec. 3.

7 An primus motor sit ens simpliciter necessariū natura sua, quod nullo modo possit aliter se habere disp. 29. sect. ..

8 An secundū Aristotelem primus motor moueat ex necessitate naturę, uel potius ex præconcepto fine eiusque necessitate. disp. 30. sect. 16.

9 An cęlum, & natura pendeant à primo motore sec. Arist. non tātum quoad motum, sed etiam quoad substantiam. disp. 20. sect. 1. & disp. 29. sect. 2.

10 An primus motor optimam ac perpetuā, & actualē uitam habeat, summa, ac perfectissima iucunditate affectā, quę ex sui cōtēplatione nascitur. Tractamus late disp. 30. sect. 14. Non est tamen dubiū, quin Arist. hoc loco optime de Deo sentiat, ac loquatur. Cuius illa sūt verba notatione digna: [Si ita bene se hēt Deus sēper, sicut nos aliquādo, admirabile est, quod si magis adhuc, admirabilius est: at ita se habet.] Videtur sane philosophus expertus aliquādo magnā quandā iucunditatē in sua qualicunq. speculatione substantiarum separatarū, & præsertim primæ, in qua proinde humanam felicitatē alibi cōstituit: hinc ergo ascēdit, & in admirationem uenit diuinæ perfectionis. Sicque fere ratiocinatur, Intellectus intelligit per quandam coniunctionē ad rē intellectam, & illam in se habens cōtemplatur, & hęc operatio est optima, & maxime delectabilis: si ergo Deus est summum intelligibile, sibique coniunctissimum, & se per se ipsum perpetuo contemplatur, admirabilis est eius vita atque delectatio.

11 An Deus non solum sit sempiternum, ac optimū uiuens, sed etiam sit sua vita, quia est sua operatio, ac purus actus: ita enim de eo Aristot. sentit, & optime, vt disp. 30. sect. 3. & 14. tractamus.

12 Quomodo verum sit id quod hic Aristoteles asserit, nempe Deo inesse æuum continuum, & æternum. disp. 30. sect. 8. & disp. 30. sect. 1.

An

13 An Deus, sicut est omnium entium principiũ ita vt sit optimum & pulcherrimum earũ. Tractatur a nobis in prædicta disputat. Habetque locum circa textum nũc, nam hæc omnia plane significat Aristoteles, dũ reprehendit Pythagoricos, & Speusissum, eo quod negaret Deum esse optimũ & pulcherrimum, licet sit principium: non enim semper principia sunt æq. perfecta, atq id quod ab illi fit, ut patet in semine. At ipse respondet principium proximũ & instrumentariũ non semper esse æque perfectum, principale vero ac præsertim primum, necessario esse perfectissimum.

14 An senserit Aristoteles Deum esse simpliciter infinitum: recteque id probauerit ex eo quod infinito tempore mouet. disp. 30. sect. 2.

15 An Primus motor immaterialis sit ac simpliciter impassibilis, idq. satis demonstretur ratione naturali. disp. 30. sect. 1. & 8.

Caput octauum.

De numero substantiarum separatarum.

Aristoteles in hoc capite ex numero cęlorũ mobilium probat numerum immaterialium substantiarum mouentium, & ordinem ac proprietates earum ex ordine cęlorum mobilium colligit. Circa quem discursum variæ quæstiones insurgunt.

Quæst. 1. An probari satis possit cęlos moueri ab aliqua substãtia separata præter primã. Hæc spectat ad libros de cęlo, illã vero attingimus disp. 35. se. 1.

2 Esto ita moueantur, an necesse sit à tot substantijs separatis moueri cęlos, quos sunt ipsa corpora cælestia. ibid.

3 An probari possit numerum substantiarum separatarum non esse maiorem quam cęlorum, aut è conuerso hunc numerum esse maiorem illo, vel neutrum possit satis ostendi. ibid.

4 An superius cęlum a superiori & perfectiori intelligentia moueatur, idque intelligendum sit de perfectione indiuiduali, vel specifica. Quo loco attingi solet quæstio, an cęlum Solis sit perfectius superioribus planetarũ cęlis. Sed non est huius loci: Nec refert ad rem præsentem; nam quidquid sit de substantiali perfectione, in ratione mobilis, certũ est, cęlum quo superius, eo habere rationem mobilis perfectioris, tum propter magnitudinem, tum quia est superius, & continet inferiora.

5 An ex incorruptibilitate cæli, vel motus ipsius æternitate, recte colligatur substãtias separatas esse incorruptibiles & perpetuas. disput. 35. sect. 1. & 2.

6 An ex cęli motu æterno colligi possit illas substantias esse sine magnitudine, & cõsequenter esse infinitas secũdũ Aristotelẽ. ibidem, & disp. 30. se. 4.

7 An putauerit Aristoteles tales esse substantias motrices inferiorum cęlorum ac primi, & quo sensu, intellexit hanc esse primam, illam vero secundam. Hæ omnes quęstiones attinguntur à nobis in disp. 29. sect. 2. & in disp. 35. sect. 2. Et quę ad Metaphysicum per se spectant, fuse tractantur: quæ vero sunt proprie physicæ, & pertinent ad libros de Cælo, solum breuiter expediuntur.

8 Et eadem ratione omittimus reliquam partẽ capitis, in qua Aristot. fuse agit de numero orbium cęlestium. Itẽ agit de vnitate cęli, id est, totius sphæræ cælestis, & consequenter totius vniuersi, ostendens esse vnum. Ratio aũt eius friuola est, scilicet, quia si essent plures cęli, haberent principia plura solo numero diuersa: quod impossibile probat, quia oporteret talia principia habere materiam. Sed illa prima sequela friuola est, quia possunt esse plures mundi ab eodem principio, ut latius tractamus disp. 29. sect. 1.

9 Impugnatio etiam illius consequentis attingit quęstionem de principio indiuiduationis, de qua late disputatione 5. sectione 2. & sequ. In toto vero hoc discursu Arist. præ oculis habenda sunt illa verba eius satis modesta: [Ita rõnabiliter arbitrandũ est, quod .n. necessarium est, relinquatur potentioribus dicendum.] Recte enim intellexit has non esse demonstrationes, seu discursus probabiles.

Caput nonum.

Dubia quædam continens circa diuinam intelligentiam.

Quæst. 1. Prima quæstio ab Aristot. posita est an diuina mens actu semper intelligat. Et ratiõnẽ dubitandi proponit: quia si non actu semper intelligit: [quidnã præcellens erit? Erit enim vt dormiẽs.] Si aũt semper intelligit actu: ergo ab actu intelligẽdi hẽt nobilitatem suam: nõ est ergo ipsa nobilissima substantia. Respõsio vero est, semper actu intelligere, non intellectione addita substãtiæ suę, sed per suãmet nobilissimã substantiã. Et ita satisfit vtriq. rationi dubitandi. Quã rem ex professo tractamus disput. tricesima, sect. 15. Addit vero hic Philosophus aliam probationem dictæ responsionis, s. quia si Deus non esset sua intellectio, laboriosa ei esset cõtinuatio intelligendi. Sed ratio non est conuincens, alias idem probaret de omnib. alijs intelligentijs: Quãuis ergo actio non sit substantia, potest nõ esse laboriosa continuatio eius: quia nullam repugnantiam habet cum natura, nec contrariam aliquam alterationem, vel mutationem causat.

2 Quidnã intelligat diuina mens, an se, vel aliud; & an aliud, & aliud semper, uel semper idẽ. Respõsio est, [Manifestũ est, illud intelligere, qd diuinissimũ honorabilissimumq. est. Quo fit ut seipsum intelligat.] Virtute ergo hũc conficit discursum. Diuina mens est suprema, ac nobilissima intelligẽtia, seu intellectio ipsa, sed ad nobilitatem intellectionis multum refert nobilitas rei intellectæ: propter qđ melius est quædã non videre, q̃ videre, si uilissima sint: non ergo quælibet intelligentia est optima, sed illa quę est optimæ rei intellectæ: ergo diuina mens intelligit id quod optimum est: ergo intelligit se ipsam: alias esset quippiam aliud dignius ipsa.

3 Hinc vero oritur quæstio 2. An secundum Philosophum Deus nihil extra se intelligat, sed solũ se ipsum. Nam prima facie uidetur Aristoteles ita de Deo sentire. Sed exponi potest cum D. Thoma, nõ cognoscere aliud à se, per se primo, aut ita ut ab eo perficiatur, vel ita ut a nobilissimo obiecto cognoscendo impediatur, vel distrahatur. Sed de hac re latius dicta disp. 30. sect. 15.

4 Alia quæstio suboritur ex resolutione cuiusdam dubitationis, quam hic philosophus proponit; An scilicet in omnibus, quæ carent materia, & cõsequẽter in omnibus intelligentijs, idem sint intellectio, & res intellecta: & consequenter angelus sit sua intellectio. Videtur enim hanc partem Aristoteles insinuare. Cum enim proposuisset dubium quo modo diuina mens possit esse intelligentia sui, cum soleat intellectio ab obiecto distingui, respõdet intellectionem non distingui ab obiecto, nisi ut formam sine materia à forma, quæ est in materia. Vnde cũ diuina mens careat materia, nõ oportet, vt in ea res intellecta ab intellectione distinguatur. Quæ ratio si efficax est, in omnibus intelligentijs locum habet. Sed dici potest, illam tantum fuisse accommodatã quandam proportionem ad explicandum, quo modo in diuina scientia propter summam eius immaterialitatem, & subtilitatem necesse non sit obiectũ proprium ab ipsa scientia distingui. Non est autem necesse, vt id uerum habeat in quauis intelligentia, neque est cur dicamus eam fuisse mentem Aristotelis, de qua re late disp. 35. sect. 4.

Quin-

5 Quinta quæstio est, An Deus semper, ac necessario permaneat in actuali cognitione sui, vt hic definit Philosophus. Quod probat optime, quia in deterius mutaretur, siue ita cessaret, vt maneret in solo actu primo tanquam dormiens, vt in 1. q. dictum est: siue (quod ad hanc quæstionem pertinet) a sui contemplatione ad alia transiret; quia semper trāsiret ad aliud minus nobile: de hac quæst. agimus disput 30. sect. 15.

6 An Deus intelligat per simplicem intelligētiā, vel componendo: & definit priorem partem: & est res clara: Vide disp. 30. sect. 15.

Caput decimum.

Vnum esse principem, ac gubernatorem vniuersi.

Hæc assertio est ab Aristot. in hoc capite intenta, quam etiam voluit esse totius operis conclusionem, & quasi perorationem tanto philosopho dignā. Eā vero huiusmodi discursu demonstrat: Vniuersi bonum consistit in debito ordine suarum partium, ita vt hoc bonum sit, quasi bonum intrinsecum, & inhærens ipsi vniuerso: sed non potest habere huiusmodi bonū, nisi in eo sit vnus aliquis princeps supremus, & gubernator eius, qui simul sit extrinsecus, & vltimus finis illius, à quo emanet, & ad quē tēdat intrinsecū bonū vniuersi; ergo necessarius est in vniuerso vnus supremus princeps, & gubernator.

Hunc discursum primo declarat philosophus exemplo exercitus, cuius intrinsecum bonum in debito ordine consistit: ad illum autem requirit ducē, qui maius bonum est tertius exercitus: quia ab ipso & propter ipsum est ordo exercitus. Deinde declarat priorem propositionem assumptam, explicando breuiter ordinem partium vniuersi per cōparationem ad domum, & familiam bene ordinatam: & res est per se satis clara.

Minorem autem propositionem nō expresse sub sumit, eam tamen re vera intendit: & ea occasione diuertit hic iterum ad attingendas leuiter, & reijciēdas antiquorum opiniones de principijs, vt inde colligat nullū ex dictis modis posse recte intelligi, quo modo mirabilis ordo huius vniuersi ex illis principijs subsistat, & conseruetur, sine vllo supremo gubernatore.

Et obiter optimas attingit rationes, quāuis breuissime, & subobscure, qualis est illa, quod nō satis est dicere omnia fieri ex contrarijs, nisi ponatur aliud superius principium, quod illa ita disponat, & ordinet vicissitudines eorum, vt neutrum eorum aliud prorsus absumat, sed successio generationum perpetuo duret. Est item alia ratio, quod sine hoc principio non potest assignari causa, cur hoc indiuiduum nunc participet speciem, & nō antea, & aliud prius, aliud posterius. Vtramque verò rationē, vt optime D. Tho. notauit, habet in verbis illis: [At tū illis qui duo principia faciunt, aliud principalius principiū necesse est esse (.i. propter rationem primam) tum illis qui formas (idest ideas) quia aliud principalius principium est: cur. n. participauit, aut participat?] Ecce rationem secundam. Tandem verò in fine capitis hanc probationē illius minoris subiūgit, [Elnralitas principatuum,] seu primorum principiorū non est bona; nec confert ad bonum regimen:] [at entia nolunt male gubernari: vnus ergo princeps.

Quæst. 1. Circa hanc philosophi conclusionem, eiusque probationes, variæ insurgunt quæstiones. Prima, an hoc discursu, vel alijs naturalib. sufficienter demonstretur esse vnum tantum Deum: quam late tractamus disp. 29. sect. 1. & disp. 30. sect. 10.

2 An Deus habeat huius vniuersi prouidentiam, & qualem, quidque in hoc Aristot. senserit, disp. 30. sect. 16. & 17. præter dicta disp. 22.

3 An Deus dicatur summum bonum vniuersi solum tanquam finis vltimus eius, an uero etiam, vt efficiens. Hæc sæpe tacta est in superioribus, & designata sunt disputationum loca. Hic solum notetur, Aristotelem in hoc capite sæpe concludere, & coniungere vtrumque, & reprehendere antiquos, qui alteram rationem omiserunt. Specialiter tamen approbat Anaxagoram, quod posuerit mentem, vt primum mouens, id est, efficiens. Et subdit statim, [Verum alicuius gratia mouet, quare alterum, nisi sit vt nos dicimus,] scilicet quod propter se mouet.

Cætera, quæ de naturali cognitione Dei, seu primæ causæ, & intelligentiarum desiderari possunt, disputamus late in nostris disputationibus. Et de Deo quidem sub ratione primæ causæ in disput. 20. 21. & 22. sub ratione ultimi finis in 25. sub ratione primi exemplaris in 26. sub propria ratione Dei in 29. & 30. de intelligentijs autem creatis in disp. 35. vt specialius sequens index monstrabit.

L A V S D E O.

INDEX RERVM PRAECIPVARVM,

QVAE IN VTROQVE TOMO huius operis Metaphysici continentur.

Res ad priorem Tomum pertinentes duplici tantum numero notatæ sunt, quorum prior Paginam, posterior Columnam designat; quæ vero ad posteriorem spectant, tribus numeris indicantur, ex quibus primus Tomum posteriorem, secundus Paginam, tertius vero & vltimus Columnam indicat. Additæ etiam sunt litteræ, sub quibus res indicatæ continentur.

Boni

causa

Causa secunda libera.

Causa necessaria, & naturalis.

Causa vniuoca, & æquiuoca.

Causa finalis.

causa

Agens.

Aeternitas.

Aeuum.

Aliquid.

Alteratio.

Amor.

Analogia, & Analogum.

Angelus.

Angeli cognitio.

Angeli voluntas.

Angeli operatio transiens.

Angeli

Boni

causa

f Causa

Causa exemplaris, & exemplar.

CHRISTVS.

Cęlum.

Cognitio.

Compositio.

Comprehensio.

Conceptus.

Concretum.

Concursus diuinus. Vide, Causa efficiens, Prima.

Conseruatio.

Continentia.

Contingentia.

Continuum.

Contradictoria.

Contraria, Contrarietas

crea-

Scien-

diuinam

ad

Esse-

entis

Forma

Forma accidentalis.

Forma Metaphysica.

Fortuna.

Futura contingentia.

Generatio.

Lo-

mate-

Me-

medi

Motus, mutatio, & motor.

Mors.

Mundus.

Naturæ.

Natu-

Per*4

Pro-

Proprium, & proprietas.

Qualitas.

Quando.

Quantitas.

Quantitas continua.

Rela-

Spe-

Speculatio.

Subalternatio.

Subiectum.

Subsistentia in communi, & subsistere.

Subsistentia creata.

Subsistentia materialis & spiritualis.

Substantia.

Sub-

Vbi

Praxis.

Prædeterminatio.

Prædicabile.

Prædicamentum.

Prædicatum.

Principium rei.

Principium cognitionis.

Prius, & Posterius.

Priuatio.

Propositio.

Proprium, & proprietas.

Qualitas.

Quando.

Quantitas.

Quantitas continuæ.

Rela-

Relatio, in vnitate fundata.

Relatio fundata in actione, & passione.

Relatio fundata in mensura, & non mutua.

Relatio transcendentalis, & secundum dici.

Relationes diuinæ.

Spe-

Sub-

Vbi

Cum

Vnitas

Vnitas formalis, & vniuersalis.

Voluntas, & voluntarium.

F I N I S.

AD PROOEMIALES LOGICAE.

Liber Prædicabilium.

Ad Caput de Genere.

Ad Caput de Specie.

Ad Cap. de Differentia.

Ad Cap. de Proprio, & Accidente.

Liber Prædicamentorum.

Ad Cap. de Substantia.

Ad Cap. de Quantitate.

Ad Cap. de Qualitate.

Ad Cap. de Relatione.

Ad sex vltima prædicamenta.

Ad Cap. de Oppositis.

Ad libros Posteriorum.

Ad primum librum Physicorum.

Ad secundum librum Physicorum.

Ad tertium lib Physic.

Vtrum

Ad 4. librum Physic.

Ad 5. librum Physic.

Ad 6. librum Physic.

Ad 7. librum Physic.

Ad 8. librum Physic.

Ad libros de Cœlo.

Ad libros de Generatione.

Ad libros de Anima.

F I N I S.

INDEX Theologicus, Ad Primam D. Thomæ partem.

FINIS.

DISPVTATIONES METAPHYSICAE,

VNIVERSAM DOCTRINAM Duodecim Lib. Aristotelis comprehendentes.

AVTHORE R. P. FRANCISCO SVAREZ E SOCIETATE IESV.

PROOEMIVM.

DIVINA, & supernaturalis Theologia, quamquam diuino lumine, principijsq; à Deo reuelatis nitatur, quia verò humano discursu, & ratiocinatione perficitur, veritatibus etiã naturę lumine notis iuuatur, eisq; ad suos discursus perficiendos, & diuinas veritates illustrandas, tanquã ministris, & quasi instrumentis vtitur. Inter omnes autem naturales scientias, ea, quæ prima omniũ est, & nomen primæ Philosophiæ obtinuit, sacræ, ac supernaturali Theologiæ præcipuè ministrat. Tũ quia ad diuinarum rerum cognitionem inter omnes proximè accedit: Tum etiam, quia ea naturalia principia explicat, atque confirmat, quæ res vniuersas comprehendunt, omnemque doctrinam quodammodo fulciunt atque sustentant. Hanc igitur ob causam, quãuis grauioribus Sacræ Theologiæ commentationib. ac disputationibus pertractandis, & in lucem emittendis sim distentus, earum cursum paululum intermittere, vel potiùs remittere sum coactus, vt quę de hac naturali sapientia ante plures annos iuuenis elaborauerã, & publicè dictaueram, saltem succisiuis temporibus recognoscerẽ, & locupletarem, vt in publicam vtilitatem omnibus communicari possent. Cùm enim inter disputandũ de diuinis mysterijs hæc Metaphysica dogmata occurrerent, sine quorum cognitione, & intelligentia vix, aut ne vix quidem, possunt altiora illa mysteria pro dignitate tractari, cogebar sæpè, aut diuinis, & supernaturalibus reb. inferiores quæstiones admiscere, quod legentibus ingratum est, & parum vtile: aut certè, vt hoc incommodum vitarem, in huiusmodi rebus sententiã meã breuiter proponere, & quasi nudam fidem in eis à legentibus postulare. Quod, & mihi quidem molestũ,

A *& illis etiam importunum videri meritò potuisset. Ita enim hæc principia, & veritates Metaph. cum Theologicis conclusionib. ac discursibus cohærẽt, vt si illorũ scientia, ac perfecta cognitio auferatur, horũ etiam sciẽtiam nimiũ labefactari necesse sit. His igitur rationibus, et multorũ rogatu inductus hoc opus præscribere decreui, in quo Metaphysicas oẽs disputationes ea doctrinæ methodo cõplecterer, quæ ad rerum ipsarũ comprehensionẽ, & ad breuitatẽ aptior sit; reuelatæque sapientiæ inseruiat magis. Quapropter necessariũ non erit in plures libros opus hoc distribuere, seu partiri, nam breui disputationũ numero, ea omnia, quæ huius doctrinæ sunt propria, quæ-*
B *ve subiecto eius sub ea ratione, qua in ipsa cõsideratur, conueniũt, cõprehendi, & exhauriri possunt; quę verò ad purã Philosophiam, aut Dialecticam pertinent, (in quibus alij Metaphysici scriptores prolixè immorantur,) vt aliena à præsenti doctrina, quoad fieri possit, resecabimus. Prius verò, quàm de materia huic doctrinæ subiecta dicere incipiam, de ipsamet sapientia, seu Metaphysica, eiusque obiecto, vtilitate, necessitate, attributis ac illius, atque muneribus, Deo auspice, disserere aggrediar.*

DISPVTATIO PRIMA.

C

De natura primæ Philosophiæ, seu Metaph.

VT à nomine, vt par est, sumatur exordium, varia sunt nomina, partim ab Aristotele, partim ab alijs auctoribus, huic doctrinæ imposita. Primò enim appellata est Sapientia 1. Metaph. c. 2 quoniam de primis rerum causis, & supremis, ac difficillimis rebus, & quodãmodò de vniuersis entib. disputat. Nec refert q̃ 1. Met. Prudentia appelletur. id enim cognomen non propriè, sed per analogiam quandam illi accommodatũ est: *Varia Metaphysicæ nomina.*

quia sicut in practicis prudentia, ita in speculatiuis hæc sapientia maximè expetêda est. Deinde dicitur absolutè, & quasi per antonomasiam philosophia 4. lib. Metaph. tex. 5. vbi etiam text. 4. & libr. 6. text. 3. Prima philosophia nominatur: est enim philosophia studium sapientiæ: hoc autem studium intra naturæ ordinem in hac scientia acquirêda maximè adhibetur, cum ipsa sapientia sit, & in diuinarum rerũ cognitione versetur. Hinc rursus, naturalis Theologia vocatur ex lib. 6. Metaph. c. 1. & lib. 11. cap. 6. quoniam de Deo, ac diuinis rebus sermonem hêt quantum ex naturali lumine habere potest: ex quo etiam Metaphysica nominata est, quod nomen nõ tam ab Aristotele, quam ab eius interpretibus habuit: sumptum verò est ex inscriptione, quã Aristoteles suis Metaphysicæ libris præscripsit, videlicet, Τῶν μετὰ τὰ φυσικά, id est, de his rebus, q̃ scientias, seu res naturales consequuntur. Abstrahit enim hæc scientia a sensibilibus, seu materialibus rebus, (quæ physicæ dicuntur, quoniam in eis naturalis philosophia uersatur,) & res diuinas, & à materia separatas, & communes rationes entis, quæ absque materia existere possunt, contemplatur: & ideo Metaphysica dicta est, quasi post physicam, seu vltra physicam constituta: post (inquam) non dignitate, aut naturæ ordine, sed acquisitionis, generationis, seu inuentionis: vel si ex parte obiecti illud intelligamus, res de quibus hæc scientia tractat, dicuntur esse post physica, seu naturalia entia, quia eorum ordinem superant, & in altiori rerum gradu constitutæ sũt. Ex quo tandem appellata est hæc scientia, aliarum princeps, & domina 6. Metaph. cap. 1. & lib. 11. c. 6. quòd dignitate antecellat, & omnium principia aliquo modo stabiliat, & confirmet. Hæc autem vniuersa nomina ex obiecto, seu materia circa, quam hæc doctrina versatur, sumpta sunt, vt ex eorum rationibus, & interpretatione, facile cõstare potest. Solent enim à sapientibus vnicuiq. rei nomina imponi, spectata prius cuiusque natura, & dignitate, ut plato in Cratilo docuit, uniuscuiusque autê scientiæ natura, & dignitas ex obiecto potissimũ pendet, & ideo primum omnium inquirêdum nobis est huius doctrinæ obiectum, seu subiectum, quo cognito constabit facilè, quæ sint huius sapientiæ munera, quæ necessitas, vel vtilitas, & quanta dignitas.

SECTIO PRIMA.

Quod sit Metaphysicæ obiectum.

I. VAriæ sunt de hac re sententiæ, quæ sigillatim, ac breuiter sunt annotandæ, & examinandæ, ut intelligamus exactè, de quibus rebus in discursu huius doctrinæ nobis differêdum sit, ita, ut neque illius fines transgrediamur, neque aliquid intra ens contentum relinquamus intactum.

Prima, & secunda opiniones exponuntur.

II. PRima igitur sententia est, ens abstractissimè sumptum, quatenus sub se complectitur non solum uniuersa entia realia tam per se, quam per accidens, sed etiam rationis entia, esse obiectum adæquatum huius scientiæ. Quæ opinio suadetur Primò, quia ens sic sumptum potest esse obiectum adæquatũ alicuius scientiæ: ergo maximè huius, quæ est omnium abstractissima. Antecedens patet, tum quia ens in tota illa amplitudine intellectui obiicitur: ergo, & potest obiectum scientiæ, est enim eadem ratio: tum etiam quia sicut intellectus illa omnia intelligit, ita hæc scientia de omnibus illis differit, nempe de entibus rationis, & realibus, & de entibus per se, & per accidês: ergo, si propter illam causam continentur sub obiecto intellectus, propter similem contineri debent sub obiecto adæquato huius scientiæ: ergo ens, prout obiicitur huic scientiæ, sumi debet sub ea abstractione, & latitudine, quã hæc omnia directè comprehendat, & eodem modo sunt, q̃da erunt communia attributa, de quibus hæc scientia tractat, qualia sunt unitas, multitudo, ueritas, & similia. Vnde argumêtor secundo, quia ad perfectionem, & amplitudinem huius scientiæ pertinet, ut hæc omnia se patet, ac distinguat, & de uniuersis doceat, quicquid certa cognitione de his sciri potest: nã hoc maximè pertinet ad rationem sapientiæ: ergo hæc omnia entia secundum communes rationes suas directè continentur sub obiecto adæquato huius scientiæ. Tertio, nam, si quid impediret quominus ens sic sumptum posset esse obiectum, maximè quia non est uniuocum, sed hoc non refert, satis enim est, quod sit analogum: talis nec commune esse posset accidentibus realibus, & substantiis creatis, ac increatæ: ens autem quatenus analogum est, etiam rationis entia complectitur, ut ex 4. Metaph. text. 2. sumi potest, ubi Aristoteles priuationes, negationes, seu non entia subiicit analogiæ entis, quatenus intelligibilia sunt: ergo ens sic analogum esse potest adæquatũ obiectum huius scientiæ, eo, uel maximè, quod oĩa illa comprehenduntur sub abstractione adæquata huius scientiæ, quæ est ab omni materia sensibili, & intelligibili: nam cês illæ rationes entium possunt absque huiusmodi materia reperiri. Tandem in ipsismet proprietatibus, quæ de ente in cõi demonstrantur in hac scientia, ita includuntur entia rationis, ut sine his illæ intelligi nõ possint, ut postea uidebimus ergo necesse est, ut hæc scientia de illis disputet.

III. Nec satis est si quis dicat differere, quidem hanc scientiam de his entibus, non tamen per se, & ex instituto, ut de obiecto, sed obiter, & dum aliud agit, uel ad minus explicãda sua obiecta, uel quia horum cognitio facilè comparatur ex obiecti cognitione: hoc (inquam) satis non est, quia rationes factæ plus probare uidentur; alioqui idê posset dici de accidentibus, imo, & de substantiis creatis. Præsertim quia huiusmodi entia rationis, & similia, sunt per se scibilia, multaque de illis naturaliter cognoscuntur, & demõstrantur: nulla est autê alia scientia, ad quã hoc per se pertineat. Licèt enim nonnulli hoc tribuant Dialecticæ, tamen neque in uniuersum dici hoc potest de omnibus entibus rationis, sed ad summum de quibusdam respectibus, qui consequuntur operationes intellectus: nec de eis per se inquirit Dialecticus, quomodo rationê entis, & proprietates eius participent, sed solum obiter ea attingit, quantum ad explicandas conceptiones intellectus, & denominationes ab eis prouenientes necessarium est.

Secunda opinio esse potest, obiectum huius sciêtiæ esse ens reale in tota sua latitudine, ita, vt directè non comprehendat entia rationis, quia entitatem, & realitatem non habent, complectatur verò non solum entia per se, sed etiam entia per accidês, quia etiam hæc realia sunt, vereque participant rationê entis, & passionês eius: & de his urgêtius procedũt rationes factæ in cõfirmationem superioris opinionis. Et potest confirmari, quia aliquæ scientiæ particulares habent entia per accidens pro obiectis: sed obiectum huius scientiæ directè complectitur omnia obiecta particularium scientiarum: ergo.

Refutantur duæ primæ opiniones.

IV. HÆc uero duæ opiniones manifestè repugnant Aristo. 6. Metaph. Nam in primis, quod ad entia per accidens attinet, quatenus talia sunt, sub sciêtiam cadere non possunt, ut ibidem Aristot. probat tex. 4. appellatur enim hic ens per accidens, nõ in ratione effectus, sed in ratione entis, id est, nõ quod ex acci-

accidente, seu contingēter, & prǽter intētionē agē- **A** tis efficitur, sed quod in se verè vnū nō est, sed quoddam aggrauatū ex multis: de qua distinctione dicemus plura inferius agentes de unitate. Cū ergo hoc ens per accidens non sit unum, sed aggregatio multorum, nec definitionē propriam habere potest, nec passiones reales, quæ de illo demonstrentur, & ideo sub scientiam non cadit. Quod si tale ens cōsideretur, quatenus aliquo modo vnū est, eiusq; vnitas aliquo modo est in re, iam nō consideratur tale ens, vt oino per accidens, sed, vt aliquo modo comprehensum sub latitudine entis per se, quāuis fortasse in illa imperfectū aliquem gradum teneat: sunt .n. varij modi entis per se, & per accidens, ut suo loco declarabimus, de vnitate tractantes. Propterea .n. dixi, **B** sermonem esse de ente per accidens, quatenus tale est: nam illud, vt sic nō est ens, sed entia, & ideo directè nō cōprehenditur sub obiecto unius sciētiæ, sed pluriū, ad quas pertinere pñt entia per se, ex quibus tale ens per accidens constat, vt D. Tho. notauit dicto li. 6. Metaph. lect. 4. Si autem illa vnitas non sit in re, sed tantum in apprehensione, vel conceptione, tale ens, vt sic, nō uere dicetur reale: unde eadē erit de illo ratio, quæ de cæteris entibus rōnis. Hæc autem excluduntur à consideratione directa huius sciētiæ ab eodem Aristot. lib. 6. Metaphys. in fine, ut ibidem omnes interpretes notarunt. Et ratio est, q̄a talia neq; uere sunt entia, sed fere nomine tantum, neque cum entibus realibus conueniont in eodem **C** conceptu entis, sed solum per quandam imperfectā analogiam proportionalitatis, vt infra videbimus: obiectum autem adæquatum scientiæ requirit unitatem aliquam obiectiuam.

V. Vnde non refert, quod aliquādo Aristoteles analogiam entis declarauerit, prout se extendit ad hæc entia, quia ibi nō assignabat huius scientiæ obiectū, sed explicabat vocis significationem ad æquiuocationem tollendam. Postea verò in proprio loco docuit, ens nō esse obiectū secūdum totam illam analogiam, quæ magis in unitate uocis, quā obiecti cōsistit. Et propter hoc etiam nō est similis ratio de accidētibus realibus: nam illa reuera sunt entia, & sub vnitate cōceptus obiectiui entis aliquo modo comprehenduntur, vt postea videbimus. Neq. necesse **D** est oīa, quæ aliquo modo considerantur in scientia, directè contineri sub adęquato obiecto eius, nā multa considerātur obiter per quandā analogiā, seu reductionē, uel, vt eorū cognitione obiectū ipsum magis illustretur, vel quia, cognito obiecto, per analogiā ad illud cætera cognoscūtur, & fortasse aliter cognosci non possunt. Item proprietates subiecti, quæ de ipso demonstrantur, non est necesse directe cōtineri sub ipso obiecto, saltē secundum oīa, quæ includunt. Sic igitur, quamuis hæc sciētia multa consideret de entibus rationis, nihilominus merito excludūtur ab obiecto per se, & directe intēto (nisi q̄s uelit de nomine contendere) propter utrāq. causam dictam. Nam in primis entia rōnis considerantur ali- **E** quo modo in hac scientia, nō tamen per se, sed propter quādam proportionalitatem, quam habent cū entibus realibus, & ut ab eis distinguātur, & ut melius, & clarius concipiatur, quid habeat in entibus entitatem, & realitatem, quid uerò nō habeat; nisi solam speciem eius. Vnde (vt sic dicam) magis considerantur hæc rationis entia, vt cognoscantur non esse entia, quam, ut eorum sciētia, uel cognitio acquiratur. Deinde cōsiderantur ad declarandas proprietates entis realis, & obiecti huius sciētiæ, quæ à nobis non satis cōcipiuntur, & explicātur, nisi per huiusmodi entia rōnis: ita .n. agit hæc scientia aliquo modo de genere, & specie ad explicandas rerum vnitates, & sic de aliis, ut sumitur ex 4. Metaph. c. 1. & 2. & ex lib. 6. & 7. ex discursuq. materiæ id magis constabit: Deinde sæpe tractatur de his entibus

Entia rōnis quare excludantur ab obiecto huius scientiæ.

A ratione alicuius realis fundamenti, quod habent in rebus, uel certè, quia fundamentum ipsum non potest satis cognosci, neq. eius realitas à nobis declarari, nisi prius explicemus, quænam denominationes rationis ibi misceantur.

VI. Arguméta igitur pręcedentium opinionum probant quidem, huiusmodi entia considerari in hac scientia, nō uerò, quod sint partes directe contentæ sub obiecto eius. Imo, vt ego existimo, ad nullam scientiā per se, & primariò pertinent, quia, cum nō sint entia, sed potius defectus entium, non sunt per se scibilia, sed quatenus deficiunt à uera ratione entium, quæ per se consideratur, uel quatenus aliquo modo illam comitari uidentur. Priori modo agit **B** philosophus de cecitate, & de tenebris, ac uacuo, quatenus sunt defectus priuationesq. visus, lucis, ac realis loci. Posteriori modo tractāt multi de relationibus, seu denominationibus rationis. Dialecticus in quantum ad illum pertinet dirigere, & ordinare reales conceptus mentis, à quibus denominationes rationis sumuntur, & in quibus hæ relationes rōnis fundantur: à philosopho verò etiam consideratur, vel cōsiderari possunt, quatenus ipse, & per se, p̄priè speculatur operationes intellectus, non solum directas, sed etiam reflexas, & obiecta earum. In hac verò scientia considerantur ob rationes iam dictas.

Soluuntur fundamenta præcedētū opinionum.

Tertia opinio exponitur.

C VII. PRætermissis ergo his sententijs, quæ nimium amplificabant huius scientiæ obiectum, sunt plures aliæ, quæ nimium illud coarctant. Tertia itaq. opinio, & per extremum opposita, solum supernū ens reale (Deum videlicet) facit obiectum huius scientiæ adæquatum. Hanc opinionem refert Albertus in principio Metaphysicæ ex Alpharabio, libro de diuisione scientiarum, potestque tribui Auerroi 1. physicorum, comment. vltimo: reprehendit enim Auicennam, eò quod dixerit, ad primum philosophum pertinere demonstrare primum principium esse: at (obijcit Auerroes) nulla scientia demōstrat suum subiectum esse: Deus autem, seu primum principium est obiectum totius philosophiæ. Aristoteles etiam lib. 1. Metaphysicæ, in principio ait, hanc sciē- **D** tiam contemplari primam rerum causam, & ideò esse maximè Diuinā, quare, vt vidimus, [Theologiā] illā appellat: Theologia autem nihil aliud est, quā scientia de Deo: erit ergo Deus huius scientiæ obiectum: nam ex obiecto accipit scientia suā dignitatē, & præstantiam, eaq; attributa, uel nomina, quibus talis dignitas indicatur: sed præstantissimum obiectum est Deus: ergo hoc debet esse obiectum præstantissimæ, ac dignissimę scientiæ.

VIII. Neq. satisfaciet, qui respondeat, Deum esse præcipuum huius scientiæ obiectum, idque satis esse ad illam scientiæ dignitatem, & appellationē, licet obiectum adæquatum non sit. Cōtra hoc enim vrgetur argumētum. Primò, quia nobilius, & excellētius est **E** habere Deum pro obiecto adæquato, quā solum pro principali: est autem hæc scientia nobilissima omnium, quæ pñt naturali intellectus lumine acquiri: ergo *Deus* est adęquatum obiectum eius. Primum antecedēs probatur, quia Deus secundū propriam rationem; quid nobilius est, quam esse possit quælibet ratio communis Deo, & creaturis, vt per se constat, quia Deus secundū propriam rationem est ens infinitè perfectum: omnis autem alia ratio abstractior, ex se non dicit, neque requirit infinitam perfectionem: sed illa scientia, quę habet pro obiecto adęquato Deum, immediatè, & per se primò tendit in ipsum secundum propriam rationem eius: illa verò scientia, quę solum respicit Deum, vt principale obiectum, ad summum potest per se primò versari circa aliquam rationē entis communē Deo

Occurrunt obiectioni.

Ad Cap. de Oppositis.

Ad libros Posteriorum.

Ad primum librum Physicorum.

Ad secundum librum Physicorum.

Ad tertium lib Physic.

Vtrum

Ad libros de Anima.

FINIS.

F I N I S.

alisque
ssicaci-
ad hic

nam si

i à Deo

sputa-
m pri-
usolite
ngelos
. sint,
m.
A.B.
tione,

ta hic
quo à
p.sid.
2.E.
catur.

prati
is di-

d sit
pli-
m.
4.
ia.

62

nd

DISPVTATIONES METAPHYSICAE,

VNIVERSAM DOCTRINAM

Duodecim Lib. Aristotelis comprehendentes.

AVTHORE R. P. FRANCISCO SVAREZ
E SOCIETATE IESV.

PROOEMIVM.

DIVINA, & supernaturalis Theologia, quamquam diuino lumine, principijsq; à Deo reuelatis nitatur, quia verò humano discursu, & ratiocinatione perficitur, veritatibus etiã naturę lumine notis iuuatur, eisq; ad suos discursus perficiendos, & diuinas veritates illustrandas, tanquã ministris, & quasi instrumentis vtitur. Inter omnes autem naturales scientias, ea, quæ prima omniũ est, & nomen primæ Philosophiæ obtinuit, sacræ, ac supernaturali Theologiæ præcipuè ministrat. Tũ quia ad diuinarum rerum cognitionem inter omnes proximè accedit: Tum etiam, quia eà naturalia principia explicat, atque confirmat, quæ res vniuersas comprehendunt, omnemque doctrinam quodammodo fulciunt atque sustentant. Hanc igitur ob causam, quãuis grauioribus Sacræ Theologiæ commentationib. ac disputationibus pertractandis, & in lucem emittendis sim distentus, earum cursum paululum intermittere, vel potiùs remittere sum coactus, vt quę de hac naturali sapientia ante plures annos iuuenis elaborauerã, & publicè dictaueram, saltem succisiuis temporibus recognoscerẽ, & locupletarem, vt in publicam vtilitatem omnibus communicari possent. Cùm enim inter disputandũ de diuinis mysterijs hæc Metaphysica dogmata occurrerent, sine quorum cognitione, & intelligentia vix, aut ne vix quidem, possunt altiora illa mysteria pro dignitate tractari, cogebar sæpè, aut diuinis, & supernaturalibus reb. inferiores quæstiones admiscere, quod legentibus ingratum est, & parum vtile: aut certè, vt hoc incommodum vitarem, in huiusmodi rebus sententiã meã breuiter proponere, & quasi nudam fidem in eis à legentibus postulare. Quod, & mihi quidem molestũ, & illis etiam importunum videri meritò potuisset. Ita enim hæc principia, & veritates Metaph. cum Theologicis conclusionib. ac discursibus cohærẽt, vt si illorũ scientia, ac perfecta cognitio auferatur, horũ etiam sciẽtiam nimiũ labefactari necesse sit. His igitur rationibus, et multorũ rogatu inductus hoc opus præscribere decreui, in quo Metaphysicas oẽs disputationes ea doctrinæ methodo cõplecterer, quæ ad rerum ipsarũ comprehensionẽ, & ad breuitatẽ aptior sit; reuelatæque sapientiæ inseruiat magis. Quapropter necessariũ non erit in plures libros opus hoc distribuere, seu partiri, nam breui disputationũ numero, ea omnia, quæ huius doctrinæ sunt propria, quæve subiecto eius sub ea ratione, qua in tota cõsideratur, conueniũt, cõprehendi, & exhauriri possunt; quę verò ad purã Philosophiam, aut Dialecticam pertinent, (in quibus alij Metaphysicæ scriptores prolixè immorantur,) vt aliena à præsenti doctrina, quoad fieri possit, resecabimus. Prius verò, quàm de materia huic doctrinæ subiecta dicere incipiam, de ipsamet sapientia, seu Metaphysica, eiusque obiecto, vtilitate, necessitate, attributisque illius, atque muneribus, Deo auspice, disserere aggrediar.

DISPVTATIO PRIMA.

De natura primæ Philosophiæ, seu Metaph.

VT à nomine, vt par est, sumatur exordium, varia sunt nomina, partim ab Aristotele, partim ab alijs auctoribus, huic doctrinæ imposita. Primò enim appellata est Sapientia 1. Metaph. c. 2 quoniam de primis rerum causis, & supremis, ac difficillimis rebus, & quodãmodò de vniuersis entib. disputat. Nec refert ꝙ 1. Met. Prudentia appelletur, id enim cognomen non propriè, sed per analogiam quandam illi accommodatũ est: *Varia Metaphysicæ nomina.*

A quia

quia sicut in practica prudentia, ita in speculatiuis hæc sapientia maximè expetēda est. Deinde dicitur absolutè, & quasi per antonomasiam philosophia 4. lib. Metaph. tex. 5. vbi etiam tex. 4. & libr. 6. text. 3. Prima philosophia nominatur: est enim philosophia studium sapientiæ: hoc autem studium intra naturæ ordinem in hac scientia acquirēda maximè adhibetur, cum ipsa sapientia sit, & in diuinarum rerū cognitione versetur. Hinc rursus, nam talis Theologia vocatur ex lib. 6. Metaph. c. 1. & lib. 11. cap. 6. quoniam de Deo, & diuinis rebus sermonem hēt quantum ex naturali lumine habere potest: ex quo etiam Metaphysica nominata est, quod nomen nō tam ab Aristotele, quam ab eius interpretibus habuit: sumptum verò est ex inscriptione, quā Aristoteles suis Metaphysicæ libris præscripsit, videlicet, Τῶν μετὰ τὰ φυσικά, id est, de his rebus, q̄ scientias, seu res naturales consequuntur. Abstrahit enim hæc scientia a sensibilibus, seu materialibus rebus, (quæ physicæ dicuntur, quoniam in eis naturalis philosophia uersatur,) & res diuinas, & à materia separatas, & communes rationes entis, quæ absque materia existere possunt, contemplatur: & ideo Metaphysica dicta est, quasi post physicam, seu vltra physicam constituta: post (inquam) non dignitate, aut naturæ ordine, sed acquisitionis, generationis, seu inuentionis: vel si ex parte obiecti illud intelligamus, res de quibus hæc scientia tractat, dicuntur esse post physicas, seu naturalia entia, quia eorum ordinem superant, & in altiori etiam gradu constitutæ sūt. Ex quo etiam appellata est hæc scientia, aliarum princeps, & domina 6. Metaph. cap. 1. & lib. 11. c. 6. quòd dignitate antecellat, & omnium principia aliquo modo stabiliat, & confirmet. Hæc autem vniuersa nomina ex obiecto, seu materia circa, quam hæc doctrina versatur, sumpta sunt, vt ex eorum rationibus, & interpretatione, facile cōstare potest. Solent enim à sapientibus vnicuiq. rei nomina imponi, spectata prius cuiusque natura, & dignitate, ut plato in Cratilo docuit, uniuscuiusque autē scientiæ natura, & dignitas ex obiecto potissimū pendet, & ideo primum omnium inquirendum nobis est huius doctrinæ obiectum, seu subiectum, quo cognito constabit facilè, quæ sint huius sapientiæ munera, quæ necessitas, vel vtilitas, & quanta dignitas.

SECTIO PRIMA.

Quod sit Metaphysicæ obiectum.

I. Variæ sunt de hac re sententiæ, quæ sigillatim, ac breuiter sunt annotandæ, & examinandæ, ut intelligamus exactè, de quibus rebus in discursu huius doctrinæ nobis disserēdum sit, ita, ut neque illius fines transgrediamur, neque aliquid intra ens contentum relinquamus intactum.

Primæ, & secunda opiniones exponuntur.

II. Prima igitur sententia est, ens abstractissimè sumptum, quatenus sub se complectitur non solum uniuersa entia realia tam per se, quam per accidens, sed etiam rationis entia, esse obiectum adæquatum huius scientiæ. Quę opinio suadetur Primo, quia ens sic sumptum potest esse obiectum adęquatū alicuius scientię: ergo maximè huius, quę est omnium abstractissima. Antecedens patet, tum quia ens in tota illa amplitudine intellectui obiicitur: ergo, & potest obiici uni scientię: est enim eadem ratio: tum etiam quia sicut intellectus illa omnia intelligit, ita hęc scientia de omnibus illis disserit, nempe de entibus rationis, & realibus; & de entibus per se, & per accidēs: ergo, si propter illam causam continentur sub obiecto intellectus, propter similem contineri debebit sub obiecto adęquato huius scientię: ergo ens, prout obiicitur huic scientię, sumi debet sub ea abstractione, & latitudine, quā hęc omnia directè comprehendat: & eodem modo sumēda erunt communia attributa, de quibus hęc scientia tractat, qualia sunt unitas, multitudo, ueritas, & similia. Vnde argumētor secundo, quia ad perfectionem, & amplitudinem huius scientię pertinet, ut hęc omnia ipsa paret, ac distinguat, & de uniuersis doceat, quicquid certa cognitione de his sciri potest: nā hoc maximè pertinet ad rationem sapientię: ergo hęc omnia entia secundum communes rationes suas directè continentur sub obiecto adęquato huius scientię. Tertio, nam, si quid impediret quominus ens sic sumptum posset esse obiectum, maximè quia non est

B uniuocum, sed hoc non refert, satis enim est, quod sit analogum: alias nec commune esse posset accidentibus realibus, & substantiis creatis, ac increatę: ens autem quatenus analogum est, etiam rationis entia complectitur, ut ex 4. Metaph. text. 2. sumi potest, ubi Aristoteles priuationes, negationes, seu non entia subiicit analogię entis, quatenus intelligibilia sunt: ergo ens sic analogum esse potest adęquatū obiectum huius scientię, eo, uel maximè, quod oīa illa comprehenduntur sub abstractione adęquata huius scientię, quę est ab omni materia sensibili, & intelligibili: nam eę illę rationes entium possunt absque huiusmodi materia reperiri. Tandem in ipsismet proprietatibus, quę de ente in cōi demonstran-

C tur in hac scientia, ita includuntur entia rationis, ut sine his nec intelligi nō possint, ut postea uidebimus ergo necesse est, ut hęc scientia de illis disputet.

Nec satis est si quis dicat differere, quidem hanc scientiam de his entibus, non tamen per se, & ex instituto, ut de obiecto, sed obiter, & dum aliud agit, uel ad minus explicāda sua obiecta, uel quia horum cognitio faciē comparatur ex obiecti cognitione: hoc (inquam) satis non est, quia rationes factę plus probare uidentur; alioqui idē posset dici de accidentibus, imo, & de substantiis creatis. Præsertim quia huiusmodi entia rationis, & similia, sunt per se scibilia, multaque de illis naturaliter cognoscuntur, & demōstrantur: nulla est autē alia scientia, ad quā III.

D hoc per se pertineat. Licèt enim nonnulli hoc tribuant Dialecticę, tamen neque in uniuersum dici hoc potest de omnibus entibus rationis, sed ad summum de quibusdam respectibus, qui consequuntur operationes intellectus: nec de eis per se inquirit Dialecticus, quomodo rationē entis, & proprietates eius participent, sed solum obiter ea attingit, quantum ad explicandas conceptiones intellectus, & denominationes ab eis prouenientes necessarium est.

Secunda opinio esse potest, obiectum huius sciētię esse ens reale in tota sua latitudine, ita, vt directè non comprehendat entia rationis, quia entitatem, & realitatem non habent, complectatur verò non solum entia per se, sed etiam entia per accidēs, quia etiam hęc realia sunt, vereque participant rationē

E entis, & passiones eius: & de his urgētius procedūt rationes factę in cōfirmationem superioris opinionis. Et potest confirmari, quia aliquę scientię particulares habent entia per accidens pro obiectis: sed obiectum huius scientię directe complectitur omnia obiecta particularium scientiarum: ergo.

Refutantur duæ primæ opiniones.

IV. Hæc uero duę opiniones manifestè repugnant Aristo. 6. Metaph. Nam in primis, quod ad entia per accidens attinet, quatenus talia sunt, sub sciētiam cadere non possunt, ut ibidem Aristot. probat tex. 4. appellatur enim hic ens per accidens, nō in ratione effectus, sed in ratione entis, id est, nō quod ex

acci-

A accidente, & ut contingêter, & præter intêtionê agê(n)t(i)s efficitur, sed quod in se verè vnû nô est, sed quoddam aggrauatû ex multis: de qua distinctione dicemus plura inferius agentes de unitate. Cû ergo hoc ens per accidens non sit unum, sed aggregatio multorum, nec definitionê propriam habere potest, nec passiones reales, quæ de illo demonstrentur, & ideo sub scientiam non cadit. Quod si tale ens côsideretur, quatenus aliquo modo vnû est, eiusq. vnitas aliquo modo est in re, iam nô consideratur tale ens, vt oîno per accidens, sed, vt aliquo modo comprehensum sub latitudine entis per se, quâuis fortasse in illa imperfectû aliquem gradum teneat: sunt .n. varij modi entis per se, & per accidens, ut suo loco declarabimus, de vnitate tractantes. **B** Propterea .n. dixi, sermonem esse de ente per accidens, quatenus tale est: nam illud, vt sic nô est ens, sed entia, & ideo directè nô côprehenditur sub obiecto unius sciêtiæ, sed plurîû, ad quas pertinere pñt entia per se, ex quibus tale ens per accidens constat, vt D. Tho. notauit dicto li. 6. Metaph. lect. 4. Si autem illa vnitas non sit in re, sed tantum in apprehensione, vel conceptione, tale ens, vt sic, nô uere dicetur reale: unde cadê erit de illo ratio, quæ de cæteris entibus rônis. Hæc autem excluduntur à consideratione directa huius sciêtiæ ab eodem Aristot. lib. 6. Metaphys. in fine, ut ibidem omnes interpretes notarunt. Et ratio est, q(uia) talia neq. uere sunt entia, sed fere nomine tantum, neque cum entibus realibus conueniunt in eodem conceptu entis, sed solum per quandam imperfectâ analogiam proportionalitatis, vt infra videbimus: obiectum autem adæquatum scientiæ requirit unitatem aliquam obiectiuam.

V. Vnde non refert, quod aliquâdo Aristoteles analogiam entis declarauerit, prout se extendit ad hæc entia, quia ibi nô assignabat huius scientiæ obiectû, sed explicabat vocis significationem ad æquiuocationem tollendam. Postea verò in proprio loco docuit, ens nô esse obiectû secûdum totam illam analogiam, quæ magis in unitate uocis, quâ obiecti côsistit. Et propter hoc etiam nô est similis ratio de accidêtibus realibus: nam illa reuera sunt entia, & sub vnitate côceptus obiectiui entis aliquo modo comprehenduntur, vt postea videbimus. **D** Neq. necesse est oîa, quæ aliquo modo considerantur in scientia, directè contineri sub adæquato obiecto eius, nâ multa considerâtur obiter per quandâ analogiâ, seu reductionê, uel, vt eorû cognitione obiectû ipsum magis illustretur, vel quia, cognito obiecto, per analogiâ ad illud cætera cognoscûtur, & fortasse aliter cognosci non possunt. Item proprietates subiecti, quæ de ipso demonstrantur, non est necesse directe côtineri sub ipso obiecto, saltê secundum oîa, quæ includunt. Sic igitur, quamuis hæc sciêtia multa consideret de entibus rationis, nihilominus merito excludûtur ab obiecto per se, & directe intêto (nisi q(ui)s uelit de nomine contendere) propter utrâq. causam dictam. *Entia rônis quare excludantur ab obiecto huius scientiæ.* **E** Nam in primis entia rônis considerantur aliquo modo in hac scientia, nô tamen per se, sed propter quâdam proportionalitatem, quam habent cû entibus realibus, & ut ab eis distinguâtur, & ut melius, & clarius concipiatur, quid habeat in entibus entitatem, & realitatem, quid uerò nô habeat; nisi solam speciem eius Vnde (vt sic dicam) magis considerantur hæc rationis entia, vt cognoscantur non esse entia, quam, ut eorum sciêtia, uel cognitio acquiratur. Deinde côsiderantur ad declarandas proprietates entis realis, & obiecti huius sciêtiæ, quæ à nobis non satis côcipiuntur, & explicâtur, nisi per huiusmodi entia rônis: ita .n. agit hæc scientia aliquo modo de genere, & specie ad explicandas rerum vnitates, & sic de aliis, ut sumitur ex 4. Metaph. c. 1. & 2. & ex lib. 6. & 7. ex discursuq. materiæ id magis constabit: Deinde sæpe tractatur de his entibus ratione alicuius realis fundamenti, quod habent in rebus, uel certè, quia fundamentum ipsum non potest satis cognosci, neq. eius realitas à nobis declarar(i), nisi prius explicemus, quænam denominationes rationis ibi misceantur.

VI. *Soluuntur fundamenta præcedêtû opinionum.* Argumêta igitur precedentium opinionum probant quidem, huiusmodi entia considerari in hac scientia, nô uerò, quod sint partes directè contentæ sub obiecto eius. Imo, vt ego existimo, ad nullam scientiâ per se, & primariò pertinent, quia, cum nô sint entia, sed potius defectus entium, non sunt per se scibilia, sed quatenus deficiunt à uera ratione entium, quæ per se consideratur, uel quatenus aliquo modo illam comitari uidentur. Priori modo agit philosophus de cecitate, & de tenebris, ac uacuo, quatenus sunt defectus priuationesq. visus, lucis, ac realis loci. Posteriori modo tractât multi de relationibus, seu denominationibus rationis. Dialecticus in quantum ad illum pertinet dirigere, & ordinare reales conceptus mentis, à quibus denominationes rationis sumuntur, & in quibus hæ relationes rônis fundantur: à philosopho verò etiam consideratur, vel côsiderari possunt, quatenus ipse, & per se, pp(ro)priè speculatur operationes intellectus, non solum directas, sed etiam reflexas, & obiecta earum. In hac verò scientia considerantur ob rationes iam dictas.

Tertia opinio exponitur.

VII. **C** PRætermissis ergo his sententijs, quæ nimium amplificabant huius scientiæ obiectum, sunt plures aliæ, quæ nimium illud coarctant. Tertia itaq. opinio, & per extremum opposita, solum supernû ens reale (Deum videlicet) facit obiectum huius scientiæ adæquatum. Hanc opinionem refert Albertus in principio Metaphysicæ ex Alphatabio, libro de diuisione scientiarum, potestque tribui Auerroi 1. physicorum, comment. vltimo: reprehendit enim Auicennam, eò quod dixerit, ad primum philosophum pertinere demonstrare primum principium esse: at (obijcit Auerroes) nulla scientia demôstrat suum subiectum esse: Deus autem, seu primum principium est obiectum totius philosophiæ. Aristoteles etiam lib. 1. Metaphysicæ, in principio ait, hanc sciêtiam contemplari primam rerum causam, & ideò esse maximè Diuinâ, quare, vt vidimus, [Theologiâ] illâ appellat: **D** Theologia autem nihil aliud est, quâ scientia de Deo: erit ergo Deus huius scientiæ obiectum: nam ex obiecto accipit scientia suâ dignitatê, & præstantiam, eaq. attributa, uel nomina, quibus talis dignitas indicatur: sed præstantissimum obiectum est Deus: ergo hoc debet esse obiectum præstantissimæ, ac dignissimę scientiæ.

VIII. *Occurrunt obiectioni.* Neq. satisfaciet, qui respondeat, Deum esse præcipuum huius scientiæ obiectum, idque satis esse ad illam scientiæ dignitatem, & appellationê, licet obiectum adæquatum non sit. Côtra hoc enim vrgetur argumêtum. **E** Primò, quia nobilius, & excellêtius est habere Deum pro obiecto adæquato, quâ solum pro principali: est autem hæc scientia nobilissima omnium, quæ pñt naturali intellectus lumine acquiri: ergo *D*eus est adęquatum obiectum eius. Primum antecedês probatur, quia Deus secundû propriam rationem; quid nobilius est, quam esse possit quælibet ratio communis Deo, & creaturis, vt per se constat, quia Deus secundû propriam rationem est ens infinitè perfectum: omnis autem alia ratio abstractior, ex se non dicit, neque requirit infinitam perfectionem: sed illa scientia, quę habet pro obiecto adęquato Deum, immediatè, & per se primò tendit in ipsum secundum propriam rationem eius: illa verò scientia, quę solum respicit Deum, vt principale obiectum, ad summum potest per se primò versari circa aliquam rationê entis communê Deo

A & creaturis: ergo illa prior scientia erit longè nobilior: quia nobilitas scientiæ sumitur ex illo obiecto, in quod per se primò tendit. Quod etiam potest exẽplis declarari, & cõfirmari, quia diuinus intellectus nobilissimus omnium est, & ideo solum Deum habet pro adæquato obiecto, nihilque aliud attingit, nisi inquantum in ipsomet Deo, seu per ipsum manifestetur. Similiter visio beata nobilior est, habens Deum pro adæquato obiecto, quam si immediatè attingeret Deum, & aliquid aliud sub aliqua ratione communi. Et deniq. propter hanc causam Theologia supernaturalis censetur habere pro adæquato obiecto solum Deum, vt supernaturaliter reuelatũ: ergo eadẽ rõne Deus, vt naturali lumine intellectus nostri cognoscibilis, erit adæquatum obiectũ huius
B naturalis Theologiæ. Quin potius argumentari possumus, Deum non posse esse principale obiectum huius scientiæ, si non est adæquatum, quia Deus, & creatura nõ possunt cõuenire sub aliqua cõmuni ratione obiecti scibilis: ergo, uel Deus dicẽdus est adæquatum obiectum huius sciẽtiæ, uel omnino excludendus ab obiecto illius. Antecedens patet primo, quia Deus est obiectum intelligibile longe alterius rationis, & eminentioris, quã sit omne obiectũ creatum, magisq. distat Deus ab obiecto quouis creato in abstractione, & immaterialitate, quam distẽt omnia entia creata secundũ proprias rationes suas: sed nõ possunt omnia obiecta creata cõuenire secundũ proprias rationes sub vno adæquato obiecto huius
C scientiæ: ergo multo minus poterũt cõuenire Deus, & alia entia creata. Deinde, quia commune obiectũ est prius natura ijs, quæ sub ipso continentur, quia est superius ipsis, & cum eis non conuertitur subsistendi consequentia: sed nihil potest esse prius natura Deo: ergo non potest esse obiectum principale contentum sub aliquo communi: erit ergo adæquatum.

IX. Quod si obijcias, scientiam hanc nõ de solo Deo, sed de multis alijs rebus disserere: Respondent, alia non tractari in hac scientia per se, seu propter se, sed quatenus ad Dei cognitionem conferre possunt. Et ita Aristot. in 12. Metaphysicæ concludit scientiam de Deo, oĩa uerò, quæ in superioribus libris tradit, ad illum vltimum tamquam ad conclusionem præcipue intentam referuntur. Vnde D. Th. 1. 2. q. 56. art. 2. & Caietanus ibi, dicunt, hanc scientiam uersari circa, id quod est vltimum respectu totius cognitionis, & iudicare de omnibus principijs per resolutionem ad primas causas, quod Caietanus interpretatur de prima, seu altissima causa, quę eminẽter cõtinet primas rationes causandi, quæ, & uniuersales sunt, & ad perfectionẽ simpliciter pertinent, vt sunt finis, efficiens, exemplar: nam materia, & forma vniuersales non sunt, & imperfectionem includunt.

Soluitur obiectio.

Reijcitur tertia opinio.

X. Nihilominus hæc sententia probanda nõ est, repugnat enim Aristoteli, & reliquis fere Philosophis, & interpretib. eius, vt videbimus: repugnat etiã ipsi (vt sic dicam) experientiæ, & doctrinæ, quæ in hac scientia tradi solet, & ad eius perfectionẽ, & complemẽtum necessaria censetur: nam in ea multa continẽtur, & docentur, quæ per se sunt necessaria ad alias res cognoscendas præter Deũ, & ad perfectionẽ intellectus humani, quatenus in huiusmodi rebus, uel in rationibus, ac principijs cõmunib. cognoscẽdis uersari potest, & ad Deũ cognoscendum, uel nihil, uel parum conducunt, neq. ex modo, aut ratione talis scientiæ ad hoc referũtur, quicquid sit de intẽtione sciẽtis. Ratio denique à priori est, quia hæc sciẽtia, cũ discursu naturali procedat, nõ attingit Deũ prout in se est, sed quantũ ex creaturis manifestari potest lumine naturali intellectus humani, & ideo nulla esse potest scientia naturalis, quæ ipsum attingat, & respiciat, vt ad æquatũ obiectum, quia rõ, sub qua attingitur, semper communis est alijs rebus creatis. Vnde cõstat rectè dictum esse, tractando fundamentum superioris sententiæ, Deũ conuenire sub obiecto huius scientiæ, vt primum, ac præcipuum obiectum, non tamen, ut adæquatum.

XI. Ad instantias uerò, seu replicas respondetur. Ad primam quidem fatemur esse magnam excellẽtiam scientiæ, habere Deũ pro obiecto, in quod solũ per se, ac primario tẽdat, & per illud in reliqua; dicimus tamen, hanc perfectionem superare naturales uires ingenij humani, & sciẽtiæ, quæ per illas acquiri potest: & ideo, quamuis hæc scientia sit nobilissima intra suum ordinem, nõ propterea illi tribuẽda est tanta perfectio. Neque in hoc est comparanda cum intellectu diuino, ac uisione beata, imò nec cum Theologia supernaturali, quæ sub altiori lumine, & ex altioribus principijs procedit. Quamquam nec de supernaturali Theologia constet, solum Deum esse obiectum adæquatum illius: multi .n. censent, non Deum, sed ens reuelatum, esse obiectum adæquatũ illius doctrinæ: quia diuina reuelatio, quæ est ratio formalis sub qua, illius obiecti, æquè cadere potest in Deum, & res alias, quod attinet ad vim, & rationem cognoscẽdi, quamuis in ratione finis, & in excellentia rei reuelatæ Deus omnia superet, & ideo dici soleat, uel principale obiectum, uel simpliciter obiectum, practice, & in ordine ad mores res considerãdo. Sed de hoc aliàs.

Ad ultimum respõdetur, non repugnare, Deũ, vt cognitum per creaturas, cõuenire cũ illis in aliqua ratione communi obiecti: nã, licet in suo esse, & secundum se magis distat a creatura qualibet, quã ipsæ inter se, tñ secundum ea, quæ de ipso manifestari possunt sciẽtia naturali, & iuxta rationem, & modum quo manifestari põt ex creaturis maior proportio, & cõuenientia inueniri potest inter Deũ, & creaturas, quã inter aliquas creaturas inter se. Neque ad huiusmodi obiectum adæquatum cõstituendum, quod Deum sub se comprehendat, necesse est dari aliquid, uel aliquã rationẽ entis, quæ sit prior natura Deo, sed satis est, vt detur secundum abstractionem, uel considerationem intellectus, quod nõ
D repugnat, vt infra ostendemus, tractando de conceptu entis. Sicut .n. intelligi potest conuenientia aliqua vel similitudo imperfecta inter Deum, & creaturas in rõne entis, substantiæ, uel spiritus, ita possunt dari aliqui conceptus secũdum rõnem priores Deo in vniuersalitate prædicationis: hæc autem nõ est prioritas naturæ, nec rationes causalitatis, ut per se constat, nec ratione independentiæ, seu prioritatis in subsistendo: nam omnis ratio, quantumuis abstrahatur communis Deo, & creaturis, ita comparatur ad Deum, vt existere non possit in rerum natura, nisi in ipsomet Deo, uel dependenter a Deo, & ideo non potest esse prior natura ipsomet Deo.

Deus an cũ creaturis in rõne obiecti possit conuenire.

E *Refutatur quarta opinio.*

XII. Atque ex dictis contra præcedentem sententiam facile excluduntur duæ aliæ parum certe probabiles. Quarta ergo opinio sit, substantiam, aut ens immateriale, prout in se includit solũ Deum, & intelligentias, esse adæquatum obiectum huius scientiæ. Quæ opinio solet tribui Commentatori 1. Physic. comment. ult. Sed ibi solum dicit, intelligẽtias per se pertinere ad obiectũ huius scientiæ, non uero esse adæquatum obiectum. Potest autem hæc opinio suaderi ex discursu, seu partitione scientiarum: omissis .n. scientijs rationalib. quæ potius sunt artes quædam, & de vocibus, seu conceptibus tractant, & scientijs Mathematicis, quæ non agunt de substantia, sed de sola quantitate: re-

ter scientias, quæ agunt de substantijs, philosophia tractat de omnibus substātijs generalibus, & corruptibilibus, & de substantijs etiam corporeis incorruptibilibus, & de substantia etiam cōposita ex materia, & immateriali forma, qualis est homo: & de ipsa etiam forma immateriali, anima, scilicet, rationali, ac deniq. de quinq. gradibus, seu ordinibus materialium substantiarum, scilicet simplicium corporum, mistorum inanimatorum, vegetabilium tātū, sentientium tantum, & rationalium, & de omnibus proprietatibus eorum. Nihil ergo sciēdum superest in rebus præter immateriales substantias: illæ ergo complent obiectum adæquatum huius sciētiæ. Qui totus discursus primò cōfirmari potest duplici testimonio Aristotelis. Vnum est, 4. Metaphys. tex. 4. vbi dicit, tot esse partes philosophiæ, quot substātiæ. Vnde, sicut duplex est substantia, materialis, scilicet, & immaterialis, ita duplex est scientia, quæ de substantijs philosophatur: vnde cōcludit, illam esse primam philosophiam, quę primam substātiam, idest, immaterialem contemplatur. Alterum testimonium est 6. Metaphys. tex. 3. vbi Aristotel. ait, si non essent substantiæ secundum esse abstrahētes à materia, naturalem philosophiam fore primam, neque præter illam fore aliam scientiam necessariam: ergo tota ratio obiectiua huius scientiæ, quæ illā suo modo constituit, & ab alijs distinguit, est substantia immaterialis: hæc ergo est adæquatum obiectum eius. Secūdò confirmatur, quia communiter distinguuntur philosophia naturalis, Mathematica, & Metaphysica, ex abstractione obiectorum: nam physica considerat res materia sensibili constantes: Mathematica abstrahit ab illa materia secundum rationem, non autem secundum esse, & ideo dicitur non abstrahere à materia intelligibili: Metaphysica verò abstrahit à materia, tam sensibili, quam ab intelligibili, nō solum secundum rationem, sed etiam secundum esse: sed sola substantia immaterialis abstrahit à materia secundum esse, ergo illa est obiectum adæquatum huius scientiæ.

XIII. Hæc verò sententia, ut dixi, non habet maiorem probabilitatem, quam præcedens: vnde nullus est grauis author, qui illam defendat: nam in toto discursu facto diminutè procedit. Probat quidem rectè ille discursus substantias immateriales maximè pertinere ad obiectum huius scientiæ. Probat etiam ex rebus subsistētibus in rerum natura nullas alias cadere per se, & secundum proprias rationes sub obiectū huius scientiæ præter substantias immateriales, vt paulo inferius contra Aegidium dicemus. Non tamen probat, nec rectè includit, substantiam immaterialem, vt sic, esse obiectum adæquatum huius scientiæ, quia in ipsa immateriali substantia cōsiderari possunt aliæ rationes, seu cōceptus obiectiui vniuersaliores, & communiores, de quibus secundum adæquatam rationem potest aliqua scientia tradi, nam his rationibus respondent propria principia, & proprietates: nulla autem alia scientia præter Metaphysicam has rationes contemplatur: igitur adæquatum Metaphysicæ obiectum sub aliqua vniuersaliori ratione designandum est. Quamuis ergo discursui, & inductioni factæ concedamus, omnes res materiales secundum eas rationes, in quibus cū immaterialibus non conueniunt, sufficienter sciri per alias scientias à Metaphysica distinctas, non rectè concluditur immaterialem substantiam, vt sic, esse obiectum huius scientiæ adæquatum: quia adhuc supersunt rationes vtrisque rebus, seu substantijs communes, in quibus propriè demonstrationes fieri possunt.

XIV. Aristotelis testimonia expenduntur. Et ideo ex testimonijs etiam Aristotelis nihil in contrarium colligi potest: ipse enim, vt statim videbimus, sæpe assignat huic scientiæ vniuersalius obiectum, quam sit substantia immaterialis. In priori autem loco citato solum dicit, substantias materiales, & immateriales secūdum proprias rationes suas, ad diuersas sciētias pertinere, & eam scientiam, quæ substantias immateriales contemplatur, priorem esse natura, & dignitate: vtrumque autem verissimū est, etiamsi substantia immaterialis, vt sic, non sit adæquatum obiectum talis scientiæ, sed aliquo modo proprium, in quantum à sola hac scientia consideratur, tam secundum immediatam rationem suam, quàm secundum omnem rationem superiorem in illa inclusam, atque etiam secundum omnem rationē inferiorem, seu partem subiectiuam, quæ sub tali ratione considerari possit. In posteriori autem loco conditionalis illa (Si non esset alia substantia superior pter materiales, naturalis philosophia esset prima, neque esset alia scientia necessaria) verissima est, nō quia substantia immaterialis sit adæquatum obiectum primæ phylosophiæ: sed quia, hac substantia ablata, auferretur tam proprium, quam adæquatum obiectum primę philosophię, quia non solum auferretur immaterialis substantia, sed etiam omnes rationes entis, vel substantiæ communes rebus immaterialibus, & materialibus, & data illa hypothesi, sicut nulla essent entia immaterialia, ita nullæ etiam essent rationes entium abstrahentes à materia secūdum esse, & ideò non esset necessaria alia scientia distincta. Ex quo etiam constat, secundam confirmationem non rectè concludere, quia non solum substantia immaterialis, vt sic, sed etiam omnis ratio entis abstractior, vel superior illa, abstrahit à materia sensibili, & intelligibili secundum esse: nihil n. aliud est abstrahere à materia secūdum esse, quam, quod possit in rerum natura verè, ac realiter existere absque materia: hoc autem uerum est non tantum de substantia immateriali, vt sic, sed etiam de quacunque ratione superiori, quæ cum sufficienter existere possit in substantia ipsa immateriali, constat posse etiam in rebus existere sine materia. — Quid sit abstrahere à materia secūdū esse.

XV. Dices, esto, hoc verum sit, diuerso tamen modo cōuenire hoc abstractionis genus substantiæ immateriali, vt sic, & rationibus superioribus: nam substantiæ, seu enti immateriali conuenit per se, positiuè, ac necessariò, quia nec communis ratio immaterialis substantiæ, neque aliquid sub illa contentum potest in materia existere, at verò rationes communiores vt sunt ratio entis, substantiæ, accidentis, & similes solum permissiuè (vt sic dicam,) & quasi per aliud participāt illam abstractionem: possunt enim existere absque materia ratione unius partis illis subiectę, non tamen eis repugnat esse in materia, ratione alterius partis. — Obiectio. Respondetur, hoc nihil obstare quo minus rationes illæ sub obiecto huius scientię contineantur, sufficienterque illius abstractionem participēt, quia hoc ipso quod rationes illæ possunt sine materia existere, nequeunt ad inferiorem philosophiam, vel scientiam pertinere, vt per se notum est. Neque etiam requirunt aliam sciētiam præter hāc: vel enim esset prior quam Metaphysica, quod non est asserendum, cum Metaphysica sit prima philosophia, vt ex Aristotele vidimus, & cū nullum sit nobilius obiectum scibile, quam sit substātia immaterialis, vt Deum comprehendit: Vel esset scientia aliqua posterior, & inferior, & hoc etiam dici non potest, tum quia scientia, quæ contemplatur substantias immateriales secundum proprias rationes, potest multò magis contemplari rationes alias, quę in eis sunt, licet sint communes alijs reb. inferioribus; tum etiam, quia scientia humana, & naturalis vix potest attingere substantias immateriales, nisi incipiēdo a rationib. quę cōmunes sint illis substantijs, & alijs rebus. Quocirca ad obiectum huius scientiæ satis est, quod in conceptu obiectiuo suo materiam nō includat, neque sensibilem, neque intelligilem. — Solutio.

Quod verò includat etiam aliquid repugnans materiæ, hoc potest pertinere ad maiorem quandam excellentiam, vel proprietatem obiecti, non tamen ad æquatum obiectũ constitui. Atque ad hanc, & præcedentem sententiam reduci potest ea, quam Auicenna attingit in principio suæ Metaphysicę, eorum scilicet qui dicebant primam, vel primas rerũ causas esse obiectum adæquatum huius scientiæ. Quæ opinio ita absolutè sũpta per se improbabilis est: qualiter autem causarum cognitio ad hanc scientiam pertineat, dicetur sect. sequente.

Quinta opinio proponitur, & confutatur.

XVI. QVinta opinio, quæ à fortiori etiam manet ex dictis improbata, est omnino diuersa à duabus pręcedẽtibus, iuxta diuersos sensus illius: dicit enim ens diuisum in decem prædicamenta esse adæquatũ obiectũ huius scientiæ: dupliciter autem potest cõcipi hoc ens iuxta diuersas opiniones. Primo supponendo immateriales substantias finitas, & accidentia earum in prædicamẽtis collocari, & hoc modo obiectum erit ens finitum, solumque excludetur Deus à ratione obiecti, quamuis non omnino excludatur à consideratione huius scientiæ, saltẽ quatenus causa prima est obiecti eius, & hoc modo defendit hanc opinionem Flandria, 1. Metaphys. qu. 1. Alter sensus esse potest: si supponamus, iuxta aliorum opinionem, substantias omnes immateriales in nullo prædicamento collocari: hoc enim supposito omnes illæ ab huiusmodi obiecto excludentur, si statuamus illud esse solum ens in decem prædicamẽta diuisum. Quod hi authores, sic ex Aristotele colligunt: nam postquam ille in libro 4. Metaphysicæ ens constituit obiectum huius scientiæ, statim illud in libro quinto, diuisit in decem prædicamenta. Addunt etiam Diui Thomæ testimonium, qui interdum docet, Deum, & intelligentias considerari à Metaphysico, vt principia, & causas sui obiecti, non, vt partes eius. Afferunt etiam nonnullas coniecturas quæ partim, tractando tertiam opinionem solutæ sunt: illę enim rationes, quibus probari videbatur, non posse Deum esse principale obiectum huius scientiæ, nisi sit adæquatum, vsurpantur ab his authoribus ad probandum non posse vllo modo esse obiectum: sed illis iam responsum est. Alia autem earum pars soluetur examinando verám sententiam.

XVII. Hæc itaque opinio in vtroque sensu falsa est, & improbabilis, & in primis omitto posteriorem sensum, qui supponit sentẽtiam planè falsam, & ad rem præsentem valde impertinentem, scilicet, substantias immateriales finitas, & proprietates earum nõ collocari in prædicamẽtis: est enim hoc sine fundamẽto dictum, cum in rebus illis sint uera genera, & differẽtiæ, & conuenientiæ vniuocæ cum inferioribus rebus, ut in sequentibus proprijs locis ostendemus. Nihil etiam hoc refert ad obiectum scientiæ assignandum, quid enim interest, quod res sit, vel nõ sit in prædicamento, vt sub obiecto scientiæ collocetur, necne? Deinde ob hanc etiam rationem sine causa excluditur Deus ab hoc obiecto, iuxta priorẽ sensum, propterea quod in prædicamentis non collocetur: est enim id impertinens. Falsumq. subinde est, hanc scientiam non agere de Deo, vt de primario, ac principali obiecto suo, sed tantum, vt de principio extrinseco.

Idemque de cæteris intelligentijs dicendum est, vt apertè colligitur ex Aristotele 4. Metaphysicæ, tex. 7. vbi ait, Metaphysicam superare philosophiam naturalem, quia considerat primam substantiam, nimirum, vt præcipuum obiectum, nam, vt extrinsecũ principium etiam à philosophia aliquo modo consideratur, vt ex 8. physicorum patet. Præterea, lib. sexto, capitulo primo, dicit Aristoteles, quoniã præter substantias naturales datur alia superior, dari etiam superiorem scientiam, quam sit philosophia naturalis, quæ de illa consideret. Intelligit ergo considerare de illa, vt de obiecto præcipuo. Idemque satis cõuincunt omnia argumenta in fauorem tertiæ, & quartæ opinionis adducta. Nam Deus est obiectum naturaliter scibile aliquo modo (idemque semper de cæteris intelligentijs dictum intelligatur) ergo potest cadere sub aliquam naturalem scientiam, non solum, vt principium extrinsecum, sed etiã, vt obiectum præcipuum: ergo hęc dignitas pertinet ad hanc scientiam. (Deus nõ solum ut causa obiecti Metaphysicæ, sed etiã, ut pars illius præcipua ad hãc scientiam pertinet.)

Probatur consequẽtia, tum quia hæc est omnium naturaliũ scientiarum prima, & dignissima, quę nõ est sine causa hac excellentia priuanda, tum etiam quia non potest altiori via, & modo Deus naturaliter inuestigari, quàm in hac scientia fiat. Vnde confirmatur, quia hæc scientia non solum considerat Deum sub præciso respectu principij, sed postquam ad Deum peruenit, ipsumque sub dicta ratione principij inuenit, eius naturam, & attributa absolute inquirit, quantum potest naturali lumine, ut ex 14. libro Metaphysicæ cõstat: ergo absolute Deus cadit sub obiectum huius scientiæ. Confirmatur secundò, quia hæc scientia est perfectissima sapientia naturalis: ergo considerat de rebus, & causis primis, & vniuersalissimis, & de primis principijs generalissimis, quæ Deum ipsum comprehendunt, ut, [Quodlibet est, uel non est,] & similibus: ergo necesse est, ut sub obiecto suo Deum complectatur.

XVIII. Nec Diuus Thomas unquam oppositum docuit, sed solum hanc scientiã peruenire ad cognitionem Dei sub ratione principij: non tamen negat, eandem scientiam tractare de Deo, vt de præcipuo obiecto, ut ex eisdem locis facile constare potest, & ex his, quæ infra dicemus. Quod autem Aristoteles diuiserit ens in decem prædicamenta, nihil obstat, nam si illa diuisio intelligatur de his, quæ directè tantum in prædicamento collocantur, sic constat diuisum eius non esse ens, prout est adæquatum obiectũ huius scientiæ, nam illud non solum complectitur entia, quæ in prædicamentis directè collocantur, sed etiam alias rationes transcendẽtales, & analogas, ut accidentis, formæ, & similes, atque etiam differentias entium. Si autem sub ea diuisione intelligantur ea, quæ ad illa capita reuocantur sic etiam Deus dici potest ad substantiam reduci: ens ergo, vel substantia prout est huius scientię obiectum, non excludit Deum, aut intelligentias.

Proponitur sexta opinio, ferturque de illa iudicium.

XIX. SExta opinio, quæ Buriãdi esse dicitur, est, obiectum adæquatum huius scientię esse substantiã, quatenus substantia est, id est, vt abstrahit à materiali, & immateriali, finita, & infinita. Qđ n. hoc obiectũ non possit esse contractius, probant satis ea, quæ contra tres proximas præcedẽtes opiniones dicta sunt. Quod autem neque abstractius esse possit sumi potest ex Aristotele, 7. Metaphysicæ, tex. 5. vbi post diuisionem entis in substantiam, & accidentia, cum dixisset, solam substantiam esse [simpliciter ens, ita concludit, [Quapropter nobis maxime, & primum, & solum (vt ita dicam) de ente hoc pacto quidnam sit, speculandum est. [Quibus uerbis solam substantiam videtur constituere huius doctrinæ subiectum. Vnde in libro 12. in principio iterum sic scribit, [Speculatio de substantia est, siquidẽ substantiarum principia, & causæ quæruntur.] Ex quibus locis ratio etiam desumitur, nam substan-

tia

tia, & accidens ita comparantur, vt substantia propter se sit, accidens verò sit proprietas substantiæ: ergo hæc scientia tractat de substantia, vt de subiecto, & de accidenti, vt de proprietate subiecti: ergo subiectum adæquatum huius scientiæ non abstractius constituendum est, quam sit substantia, vt sic. Patet cōsequētia, quia nihil potest esse abstractius, nisi aliquid commune directe, seu in recto ad substantiam, & accidens: hoc autem assignandum non est, quia subiectum adæquatum scientiæ non est cōmune illi subiecto, de quo demonstrantur passiones, & passionibus ipsis, sed obiectum adæquatū est illud subiectum, de quo passiones demonstrantur, aliàs æquè caderent sub scientiam subiectum, & proprietates, quæ de illo dicūtur: de ratione autem cōmuni vtrique, (quæ assignaretur, vt obiectū adęquatum nihil posset demonstrari, quod est valde absurdum. Igitur, cum substantia, & accidens se habeāt, vt subiectum, & proprietas, non est assignandū obiectum huius scientiæ, quod sit abstractius vtroq; & directè, ac per se illis cōmune; erit ergo sola substantia, vt sic, accidens enim esse non potest, vt per se notum est: sed considerabitur ab hac scientia, vt adæquata affectio substantiæ.

XX. Potestque hoc exemplis declarari, ac cōfirmari, nam scientia, quæ considerat de homine, & proprietates eius de illo demonstrat, nō habet pro adæquato obiecto aliquid commune homini, & proprietatibus eius, sed tantum ipsum hominem. Similiter philosophia naturalis habet pro adæquato obiecto substantiam naturalem, de qua demonstrat proprietates, & nō aliquid commune ipsi, & proprietatibus eius. Ergo idem est in præsenti dicendum de substantia, & accidenti, vt sic. Quod si contra hanc sententiam obijcias, hanc scientiam considerare rationem entis, vt sic, quæ latius patet, quam substantia, & de illa demonstrare proprietates latius etiam patentes, & communes accidentibus: responderi potest hæc omnia esse analoga, & primò, ac simpliciter cum substantia conuerti, & ideo perinde esse hæc demonstrare de ente, ac de substantia: quia ens simpliciter dictum nihil aliud est, quam substantia, præsertim si verum est, enti, vt sic, non vnum, sed plures conceptus obiectiuos respondere.

XXI. Hæc sententia habet nonnihil verisimilitudinis, & apparentiæ: & reuera, qui negant conceptū obiectiuum entis, satis cōsequenter hoc modo loquerentur, quia si nullus est communis conceptus obiectiuus substantiæ, & accidenti, nihil reale abstractius concipitur, quod possit esse huius scientiæ adæquatum obiectum. Nihilominus hæc opinio simpliciter falsa, & à mente Aristotelis aliena, quia, vt inferius ostendetur, simpliciter verius est dari conceptū obiectiuum entis, secūdum rationem abstrahibilem à substantia, & accidēti, circa quem per se, & ut sic, potest aliqua scientia versari, eius rationem, & vnitatem explicando, & nonnulla attributa de illo demonstrando: hoc autem fit in hac scientia, vt ex discursu eius constat, nec potest ad aliam pertinere, quia nulla est prior hac scientia, nullaq. præter illam considerat rationes entium, quæ abstrahunt à materia secundum esse: ratio autem obiectiua entis vt sic, abstrahit à materia secundum esse, imò est prima, & abstractissima omnium, ideoque ad primam scientiam, seu philosophiam pertinere debet. Non ergo potest ratio substantiæ, vt sic, esse adæquata ratio obiecti huius scientiæ, quia non continet sub se rationem entis, vt sic, sed sub illa potius continetur: & sicut illa ratio est secundum conceptus, & obiectiue diuersa à ratione substantiæ, & latius patet, q̄ illa, ita vniuersaliora, & abstractiora habet principia, & attributa, & ideo non potest commodè ad illam reuocari in ratione obiecti scibilis, quia, licet analoga sit, est tamen vna, & communis, non tantum in vnitate vocis, sed etiam obiectiui cōceptus, & abstractionis eius.

Ex quo etiam intelligitur, in discursu, seu fundamento huius sententiæ non rectè procedi. XXII. Primò quidem, quia supponitur, accidens esse adæquatum attributum, quod hæc scientia de subiecto demonstrat: quod tamen falsum est, tum quia prius demōstrat de suo subiecto alia attributa vniuersaliora, quam sit accidens, vt sic: qualia sunt, unum, uerum, bonum, tum etiam, quia nec de substantia, ut sic, demonstratur accidens, ut adæquata passio: nā datur aliqua substantia, quæ nullum potest habere accidens: unde, si illud esset adæquatum obiectū huius scientiæ, quod est ueluti subiectum adæquatum accidentis, non substantiæ, ut sic, sed substantia finita, ponendum esset adæquatum obiectum huius scientiæ, quod tamen falsum est, ut ostendimus. Vnde è conuerso, si substantia, ut sic, ponitur adæquatum obiectum, assignandæ sunt proprietates, quæ de illa possint adæquatè demonstrari, & conueniant oībus substātiis: hæ autem fortasse nullæ sunt præter eas, quæ enti, ut ens est, communes sunt, ac per se primò conueniunt: nam substantia finita, & infinita, nullam communem, & adæquatam passionem habere uidentur præter rationem subsistendi, & negationem inhærendi, quæ illam intrinsecè comitatur. Accedit, quod, licet omne accidens dicatur proprietas substantiæ, quatenus est affectio eius, non tamē semper ita est talis hæc proprietas, quæ per se consequatur rationem substātiæ, & ideo non semper consideratur, vt proprietas, quæ de substantia, vt subiecto adæquato demōstretur, quia solum illæ proprietates, quæ per se consequuntur rationem subiecti, hoc modo demonstrantur. Ac denique quamuis ipsum accidens aliquid substantiæ sit, tamen in illo, ut sic, potest interdum aliquid ueluti absolutè considerari, & ideo aliquando potest aliqua scientia in solis accidentibus uersari, ut Mathematica in quantitate.

XXIII. *Accidens esse potest subiectum alicuius*

Hæc igitur scientia, quæ uniuersalissima est, non considerat accidens solum, ut proprietatem de substantia demonstrabilem, sed, ut ipsum in se participat rationē, & proprietates entis, quamuis illas semper participet in ordine ad substantiam. Quapropter non sunt similia exempla, quæ ibi adducūtur. Neque etiam uerba Aristotelis repugnant his, quæ aliis locis ipse docuit, ut statim udebimus: nō enim intendit accidens excludere, sed substantiam ei præferre, primumque, ac principalem locum substātiæ attribuere, vt Diuus Thomas rectè exposuit, & ex eodem Aristotele sumitur, libro quarto Metaphys. tex. 2. & ex verbis eiusdem in prædicto loco, libro septimo, si rectè ponderentur: ait enim, [maximè, & primum de substantia esse speculandum,] cum uero addit, & solum, subiungit illam limitationem, (ut ita dicam) ueluti significans illud esse per exaggerationem dictum, quia simpliciter non de illa solum speculandum est: quodammodo tamen dici potest, illam solam esse contemplandam, quia illa solū propter se, accidentia uerò fere tantum propter illam inquiruntur.

Diffinitur, quod sit Metaphysicæ adæquatum obiectum.

XXIV. Dicendum est ergo, ens in quantum ens reale, esse obiectum adæquatum huius scientiæ. Hæc est sententia Aristote. 4. Metaphys. fere in principio, quam ibi Diuus Thomas, Alensis, Scotus, Albert. Alexand. Aphrod. & fere alii sequuntur, & Comment. ibi, & lib. 3. comm. 14. & lib. 12. comm. 1. Auicen. lib. 1. suæ Metaphy. cap. 1. Sonc. 4. Metaphys. quæst. 10. Aegid. lib. 1. quæst. 5. & reliqui fere Scriptores. Probataque est hæc assertio ex dictis

ctis hactenus contra reliquas sententias. Ostensum est enim, obiectum adæquatum huius scientiæ debere comprehendere Deum, & alias substantias immateriales, non tamen solas illas. Item debere comprehendere non tantum substantias, sed etiam accidentia realia, non tamen entia rationis, & omnino per accidens: sed huiusmodi obiectũ nullum aliud esse potest præter ens, vt sic: ergo illud est obiectum adæquatum.

XXV. Dissoluitur obiectio cõtra assertionem.

Sed, vt hæc assertio amplius declaretur, occurrendum est obiectioni, quæ statim sese offert, nam ad constituendũ aliquod obiectum sciẽtiæ necesse est, vt habeat proprietates, quæ de illo demonstrari possint, & principia, ac causas per quas possint demonstrari: sed ens in quantum ens, non potest habere huiusmodi proprietates, principia, & causas: ergo. Maior constat, quia hoc est munus scientiæ, demonstrare scilicet proprietates de subiecto suo, quas debet per causas demonstrare, vt sit perfecta scientia, vt constat ex 1. Poster. Minor autem quoad priorẽ partem patet, quia ens in quãtum ens ita abstractũ includitur per se, & essentialiter in omni ente, & in omni modo, vel proprietate cuiuslibet entis; ergo non potest habere proprietatem ita adæquatam, & propriam, quia subiectum non potest esse de essentia suæ proprietatis. Quoad posteriorem autem partem probatur, quia ens in quantum ens complectitur Deum, qui est sine principio, & sine causa: ergo ens in quantum ens non potest habere principia, & causas, quia alioqui talia principia, & causæ deberẽt conuenire omni enti, quia quod conuenit superiori in quantum tale est, debet conuenire omni contẽto sub illo. Et confirmatur, quia hæc scientia est nobilissima: ergo debet habere obiectum nobilissimũ: sed ens in quantum ens, est imperfectissimum obiectum, quia est communissimum, & in infimis etiam entibus includitur, multoque perfectius esset substãtia, vel substantia spiritualis, vel Deus.

XXVI. Quas proprietates de suo obiecto demõstret Metaphysica.

Respondetur, negando priorem partem minoris, nam reuera ens habet suas proprietates, si nõ re, saltem ratione distinctas, vt sunt vnum, verum, bonum, quod ostendemus statim disputat. tertia, vbi declarabimus, an ens includatur intrinsecè, & per se in huiusmodi proprietatibus: & an illud principium, quod subiectum non sit de essentia proprietatis, limitandum sit, vel ad proprietates realiter distinctas, vel ad subiecta, quæ non dicunt rationes transcendentales, vel potius dicendum sit, has proprietates nõ esse omnino reales quantũ ad id, quod addunt supra ens, satisque esse, quod ens non includatur in illis quantum ad id, quod supra ens addũt, quod probabilius est, vt videbimus. Vnde potest argumentum factum in contrarium retorqueri, quia plures proprietates, quas demonstrat hæc scientia, immediatè non conueniunt, nisi enti in quantum ens, & in eis explicandis magna ex parte versatur: ergo illud est adæquatum obiectum huius scientię, quia illud est subiectum scientiæ, de quo proprietates communiores in scientia immediatè, & per se demonstrantur.

XXVII. Quæ item principia.

Ad posteriorem partem respõdetur in primis duplicia principia posse in scientia requiri: quædã dicuntur complexa, seu composita, qualia sunt illa, ex quibus demonstratio conficitur: alia sunt simplicia, quæ significantur per terminos, qui loco medii in demonstratione à priori sumuntur. Priora dicuntur principia cognitionis: posteriora autem, principia essendi. In hac ergo scientia non desunt principia complexa, imò, ut infra uidebimus, ad eam pertinet principia explicare, & confirmare, & primum omnium principiorũ constituere, per quod alia quodammodo demonstrentur. At verò principia incõplexa duplici modo intelligi possunt: primò, quod sint veræ causæ secundum rem aliquo modo distinctæ ab effectibus, vel proprietatibus, quæ per illas demonstrantur: & huiusmodi principia, vel causæ non sunt simpliciter necessariæ ad rationem obiecti, quia necessariæ non sunt ad veras demonstrationes conficiendas, vt constat ex 1. Posteriorum. Deus enim est obiectum scibile, & de eo demonstrãtur attributa, non solum à posteriori, & ab effectib. sed etiam à priori, unum ex alio colligendo, ut immortalitatem ex immaterialitate, & esse agens liberum, quia intelligens est. Alio modo dicitur principium, seu causa id, quod est ratio alterius, secundũ quod obiectiuè concipiuntur, & distinguuntur: & hoc genus principii sufficit, vt sit medium demonstrationis: nam sufficit ad reddendam, veluti rationem formalem, ob quam talis proprietas rei conuenit. Quamuis ergo demus ens, in quantum ens non habere causas proprie, & in rigore sumptas priori modo: habet tamen rationem aliquam suarum proprietatum; & hoc modo etiam in Deo possunt huiusmodi rationes reperiri, nam ex Dei perfectione infinita reddimus causam cur vnus tantum sit, & sic de aliis. Quocirca etiam hanc partem argumenti retorquere possumus, nam ens in quantum ens de se est obiectum scibile habens sufficientem rationẽ formalem, & principia sufficientia, vt de eo demonstrentur proprietates: ergo circa illud versari potest aliqua scientia, quæ non est alia præter Metaphysicam. An verò ens in quantum ens habeat aliquo modo veras, & reales causas, dicemus infra in disputatione de causis.

Sine causis in re distinctis ab effectibus fieri pōt demõstratio.

XXVIII.

Ad confirmationem respondetur ex Diuo Thoma, prima parte, quæstione quarta, articulo secundo, ad tertium, quamuis ens, vt præcise sumptum, & ratione distinctum, sit minus perfectum, quam gradus inferiores, qui includunt ipsum ens, & aliquid aliud, tamen simpliciter ens, seu ipsum esse, secundum quod in re reperitur cum tanta perfectione, quam habere potest in ratione essendi, esse quid perfectissimum. Scientia ergo hæc, quamuis uno modo consideret rationem entis præcisam, & abstractam, non tamen in ea sistit, sed considerat omnes perfectiones essendi, quas in re ipsa potest habere ens, saltem absque concreatione ad materiam sensibilem, & ita includit perfectissima entia, à quibus maxima perfectio huius scientiæ sumenda est, si in ordine ad res quas contemplatur, cõsideretur. Nam, si ad modum etiam speculandi, & scientiæ subtilitatem, ac certitudinem inspiciamus, magna ex parte sumitur ex abstractione obiecti, à qua potest interdum habere maiorem perfectionem in ratione scibilis, quamuis fortasse in suo esse perfectius non sit.

Ratio entis qualiter perfectior & imperfectior respectu inferiorum.

SECTIO II.

Vtrum Metaphysica versetur circa res omnes secundum proprias rationes earum.

I. Ratio dubitandi pro utraq. parte.

EX dictis in præcedente Sectione videtur inferri pertinere ad hanc scientiam de omni ente, & secundum omnem rationem entis disserere, quia scientia, quæ tractat de aliquo genere, ut de obiecto adęquato, tractat etiam de omnib. speciebus sub illo contentis, ut de philosophia constat. Et ratio est, quia alias non erit adęquatio inter tale obiectum, & talem scientiam: plura enim sub uno extremo, quam sub alio continebuntur: ergo pari ratione scientia, quæ speculatur ens in quantum ens, ut adęquatum obiectum, omnia, quæ sub illo continentur, considerat. In contrarium uero est, quia, si hoc ita esset, superuacaneæ essent omnes alię scientię, pręsertim illę, quę proprias rerum naturas inquirunt, quandoquidem totum hoc sola Metaphysica sufficienter pręstaret.

II. Prima opinio. Ad declarandam hanc difficultatem, & materiã, in qua Metaphysica uersatur, eiusque fines, ac terminos clarius, & distinctius aperiẽdos, proposita nobis est præsens quæstio. In qua Aegid. 1. Metaph. q. 22. & in principio Poster. affirmat Metaphysicã de omnibus rebus, & earum proprietatibus usque ad ultimas species, seu differẽtias earũ considerare. Quam sententiam defendit Antonius Mirandul. lib. 13. de euers. singul. certam, Sect. 6. & 7. Qui consequenter affirmat cæteras scientias nõ esse a Metaphysica totaliter diuersas, sed esse partes eius, seu potius oẽs esse partes vnius scientiæ, communi autem vsu distingui, & numerari, vt plures propter commoditatem, & vsum earum in addiscendo, quia ita docentur, & addiscuntur, ac si essent distinctæ, idque propter rerum varietatem.

III. Fundamẽtum. Fundatique põt amplius hæc sententia, primo in auctoritate Aristot. 1. Metaphysicor. cap. 2. dicente, Metaphysicam esse vniuersalem scientiam, quia de omnib. rebus disputat, Et lib. 4. in principio ait, hãc scientiam vniuersaliter de ente disputare, & in fine tex. 2. addit: [*Sicut est vnus sensus vnius obiecti, & eorũ, quæ sub ipso continentur, ita vnã sciẽtiã hanc speculari ens in quantũ ens, & species eius, & species specierũ,*] & lib. 1. Posterior. c. 23. ait, eiusdẽ scientiæ esse considerare totum, & partes, id est, genus, & species, seu prædicata vniuersalia, & specialia, & lib. 6. Metaph. cap. 1. dicit Metaphysicã, quod quid est rerum omnium considerare.

IV. Secundo argumentor in hunc modum, quia nõ repugnat dari vnam scientiam, quæ de rebus omnibus hoc modo consideret: ergo danda est huiusmodi scientia, tum quia non sunt distinguendę, & multiplicandæ scientiæ sine causa, tum etiam quia intellectus acquirit scientias perfectiori modo quo põt: perfectius autem est rerum omnium scientiam vnitam acquirere, quam diuisam, ergo: sed huiusmodi scientia non potest esse alia nisi Metaphyca, quæ dignissima, & vniuersalissima est omnium, quæ naturaliter esse possunt. Primum antecedens probatur, quia vna est intelligendi facultas, quæ circa ens, in quantum ens hoc modo versatur, descendendo ad omnes proprias, & specificas rationes entiũ; ergo potest acquirere vnum scientiæ habitum, quo facilis reddatur, & prompta ad totũ ens eodem modo cognoscendum: oportet enim, vt iste habitus tam vniuersalis sit, sicut est potentia ipsa, alioqui nõ potest perfecte illa potentia bene disponi ad omnes actus suos ad perfectam scientiam necessarios. Vt, verbi gratia, ad perfectam scientiam non satis est scire quid vnumquodque sit, sed necesse est illud a cæteris distinguere, vt verbi gratia, hominem a leone; & ab angelo, & sic de cæteris, quod tamẽ nulla sciẽtia præstare potest, nisi quæ vniuersaliter consideret omnia secũdum proprias rationes eorum, per quas distinguuntur, quia non potest distinctio inter extrema cognosci, nisi cognitis ambobus secundum proprias rationes, in quibus distinguuntur, vt per se notum est, & docet Aristoteles 3. de anima, capite secundo.

V. Vnde argumentor tertio, quia si quid obstaret huic vniuersalitati Metaphysicæ, maxime, quod non omnes rationes entium abstrahant a materia secundum esse: sed hoc non obstat, quia necessario dicendum est, Metaphysicam descendere ad considerandas plures rationes, seu quidditates entium, quæ sine materia esse non possunt. Distinguit enim Metaphysica ens finitum in decem prima genera prædicamentorum: rursusque substantiam in materialem, & immaterialem distinguit: nõ posset enim ad immaterialem descendere, nisi eam a materiali discerneret, neque etiam posset hoc præstare, nisi propriam rationem, & quidditatem substantiæ materialis, vt sic, prius traderet: spectat ergo hoc ad Metaphysicæ munus primo, cum nos immaterialia non nisi ad modum priuationum cognoscamus, prius oportet scire, quid materialis substantia, seu materia sit, vt per carentiam eius immaterialem substantiam apprehendamus. Atque ita Aristoteles 7. & 8. Metaphysicæ ex professo disputat de substantia materiali, & de principijs eius intrinsecis, quæ sunt materia, & forma.

Rursusque idem argumentum in accidentibus fieri potest, vt in qualitatibus, relationis, & similibus. Sed peculiarem difficultatem inferunt quædam prima genera, quæ omnino materiam concernunt, vt sunt quantitas, habitus, & situs, quorum rationes proprias Metaphysica tradit, vt adæquatam diuisionem entis, quæ ad nullam aliam scientiam pertinere potest, conficiat. Quarto, uel supponimus Metaphysicam esse vnum habitum simplicem, uel collectionem plurium quasi partialium. Si primum dicatur, necesse est cõsequenter dicere Metaphysicam præcisè considerare rationem entis ut sic, & ad nullam particularem, seu minus vniuersalem rationẽ entis descendere, quod est plane falsum, vt constat ex dictis Sect. preced. & patebit amplius ex dicendis. Sequela probatur, quia non põt idem habitus simplex attingere rationem communem secundum se, ac præcisam, & ad particulares descendere, vt declarabimus Sect. sequenti. Si autem posterius dicamus, scilicet solum esse verum habitum collectionem plurium partialium, nulla erit maior ratio conficiendi vnam scientiam, quæ versetur circa ens, ut sic, & circa quædam entia, quam circa omnia in particulari: quia vtrumque æque commode fieri potest collectione plurium.

VI. Precedens opinio refutatur. Hæc vero sententia ab oib. fere scriptoribus, vt a mente Aristotelis, & à veritate aliena reijcitur: expresse, n. ipse Arist. lib. 1. cap. 2. cum dixisset, [*Sapientem scire oĩa, subdit, ut possibile est scire non habentem singulariter eorum sciam: (& infra hoc declarans dicit,) Eum qui hẽt vniuersalem sciam, quodãmodo oĩa scire, quæ subiecta sunt uniuersalibus.*] Dicit autem, quodammodo, quia non scit illa simpliciter, & secundum propria ex ratalis scientiæ, sed quatenus sub uniuersali continentur. Clarius lib. 4. in princ. distinguit hanc scientiam a cæteris, [*quia speculatur ens, ut ens est, & quę ei per se insunt: nulla aũt cæterarũ uniuersaliter de ente pro ut ens est, considerant, sed eius aliquam partem abscindentes, quod ei accidit (id est cõuenit) speculantur, ut Mathematicæ sc. i. e.*] Distinguit ergo sciam a cæteris, quæ circa particularia entia uersantur: non ergo hæc considerat partem illam entis, q̃ aliæ abscindunt. Idem repetit lib. 6. a principio, ubi tres speculatiuas scias distinguit, Philosophiã, Mathematicam, & naturalem Theologiã, quas distinguit, tum ex abstractione obiectorum, tum etiã consequenter ex reb. de quibus tractant, tum denique ex modo quo procedunt, & demonstrant, ut infra declarabimus. Atq. hanc diuisionem scientiarum speculatiuarum secuti sunt omnes Aristotelis interpretes, & fere omnes Philosophi, ut latius tradietur in primo Posteriorum.

XII. Est ergo secunda sententia ab his omnibus recepta, Metaphysicam non considerare entia omnia, secundum oẽs gradus, seu rationes speciales, prout a Philosopho, vel Mathematico considerantur. Vnde Auerroes 2. Physicorum commentar. 22. ait, Metaphysicam solũ considerare materiam, ut est quoddam ens: Physicam uero considerare illam, ut est subiectum formæ: & idem fere repetit 4. Metaphysicor. comment. nono, & super alia loca Aristotelis citata. Et Diuus Thomas eisdem locis, & super Boetium de Trinitate, in questione de diuis. scient. articulo quarto, ad sextum. Ratio etiam contra priorem sententiam, sic explicari potest, quia trib.

modis

modis intelligi potest hanc scientiam contemplari [A] res omnes secundum proprias rationes earum. Primo, ut nõ sola ipsa, sed aliæ scientiæ distinctæ a Metaphysica de eis speculentur, ita tamen ut cognitio earum, quæ per alias scias habetur, non sit uerè, ac propriè specifica, sed alicuius ordinis inferioris: & solum appelletur scientia uulgari modo, quia habet aliquam certitudinẽ, uel ex sensu, uel ex aliqua fide humana; ad eum modũ quo scientia subalternata, quando est sine subalternante, scientia appellatur.

Non sola Metaphysica est scientia.

Et hic modus declarandi hanc sententiam falsus est: primo enim supponit falsam sententiam de subalternatione aliarum scientiarum a Metaphysica, de qua paulo post dicemus. Secundo supponit, alias scientias seclusa Metaphysica non habere propriam euidentiã ex proprijs principijs, quod est plane falsum. [B] Sequela patet, quia si habent hanc euidentiã, nihil illis deest ad ueram, & propriam rationem scientiæ: falso ergo negatur cognitionem earum esse uerè, & propriè scientificam. Minor uero patet, quia est contra experientiam, nam Mathematica habet propria principia euidentia, & per se nota, ex quibus per euidentes demonstrationes procedit, nec nititur aliquo testimonio, aut fide humana, ut per se notũ est, sed euidentia cogente intellectũ. Neque etiam nititur sensu, nam per se loquẽdo, abstrahit a materia sensibili, & consequenter ab effectibus sensibilibus. Quod si aliquando utitur figuris uisibilibus, solum est, ut mens perfecte apprehendat terminos principiorum, ut possit intrinsecam [C] eorum connexionem perspicere.

Aliæ scientiæ a Metaphysica ex proprijs principijs habẽt omnimodã euidẽtiam. De Mathematica probatur.

VIII. Philosophia uero quamuis non habeat tãtam euidentiam sicut Mathematica, habet tamen sibi propriam, & accommodatam: quia etiam nõ fundatur per se in humana auctoritate: quod si in aliqua parte ita procedit, quoad illam non est scientia, sed mere fides, & opinio, neq. mutabit rationem suam, aut euidentior fiet propter cõnexionem cum Metaphysica: fundatur ergo per se in euidentia suorũ principiorum, quam etiam non habet primario ex Metaphysica, sed ex habitu principiorũ. Quod si quis dicat hanc euidentiam in philosophia solum esse a posteriori, & ab effectibus per sensum cognitis: respondetur fatendo in nobis magna quidẽ ex parte ita contingere propter imperfectionem nostram: [D] tamen hoc nihil referre ad id, de quo agimus: num illæ res physicæ, quæ tam imperfecte per philosophiam cognoscuntur a nobis, nõ cognoscuntur perfectius, aut euidentius per Metaphysicam. Quod si res aliquæ naturales perfectiori modo cognosci possunt ab intellectu humano corpori coniuncto, ut re uera possunt, in his expectatur maior euidentia a Metaphysica, sed in ipsa philosophia per se haberi potest: nam licet incipiat per sensum, non tñ semper fundatur in illo, sed utitur illo, ut ministro ad percipiendas per intellectum rerum naturas, quib. cognitis conficit demonstrationem a priori p principia per se, & ex terminis euidẽtia intellectui, nec potest fingi alius modus, quo per Metaphysicã habeatur [E] perfectior scientia, aut euidentior huiusmodi naturalium rerum; est ergo gratis confictus huiusmodi dicendi modus.

De Philosophia.

IX. Aliter ergo intelligi potest, quod Metaphysica tractet de omnibus entibus secundum omnes rationes communes, scilicet, quia Metaphysica, tanquã scientia uniuersalissima, omnia hæc cõplectitur uirtute, & efficacia sua (ut sic dicam) etiam si aliæ scientiæ particulares aliquam partem huius obiecti possint attingere proprio, & particulari modo, quãuis scientifico, & in suo genere perfecto. Itaque sicut causa particularis, & uniuersalis, sensus particularis, & uniuersalis, distincti sunt, & uniuersalis attingit quicquid particularis, quamuis non è contrario, ita existimari posset de hac scientia, & de cæteris. Verum tamen hic etiam modus nihil habet probabilitatis: primo, quia, vt ex discursu proxime facto sumi potest, nullus est possibilis naturalis modus demõstrãdi proprias res Physicas, aut Mathematicas, altior, ac perfectior quã is quẽ seruant ipsæ scientiæ particulares: ergo superflue, & sine causa ponuntur scientię particulares distinctę, si est vna uniuersalis, quę ad illa omnia descendat. Deinde, quia hæ scientiæ non sunt excogitandæ, vt facultates, seu potentię distinctæ, sed vt habitus eiusdem facultatis proprijs illius actib. acquirendi, vt ad similes actus eliciẽdos illam facilem reddant: ergo si Metaphysica specularetur res, uerbi gratia, naturales secũdũ proprias rationes earum, vt sic, nõ acquireretur per actus nobiliores quam sint ij, quos philosophia de eisdem rebus exercere posset, quia neque quoad eam partem haberent maiorem euidentiam, neque altiora principia: ergo nulla esse posset ratio multiplicandi hos habitus circa easdem res: neque potentia indigeret habitu facilitante ad illos actus, circa quos iam haberet philosophicam scientiam.

X. Tertio itaque modo intelligi illa opinio põt confundẽdo omnes scientias in vnam Metaphysicam, ita, vt intelligamus has denominationes, vel conceptus Mathematicæ, philosophiæ, ac Metaphysicæ solũ esse denominationes, seu conceptus inadæquatos eiusdem scientiæ. Et hic sensus pertinet magis ad quæstionem de distinctione scientiarum, ut sunt quidam habitus, vel qualitates, quam ad quæstionẽ de obiecto, quam modo tractamus. Certũ est enim ex dictis Metaphysicam, secundum illum conceptum obiectiuum, qui huic voci respondet, nõ versari circa res omnes in particulari, quia hoc ipso quod mens versari intelligitur circa res naturales, vel Mathematicas vt sic, iã intelligitur transilire terminos Metaphysicæ, & philosophia, vel Mathematica uti. Sicut quamuis memoria non distinguatur ab intellectu re ipsa, sed ratione formali obiectiua, non dicetur propriè, & formaliter versari circa res vt presentes, sed solum circa præteritas vt sic. Addo deinde (quidquid sit de illis tribus scientijs, philosophia, Mathematica, & Metaphysica, quo modo vnaquæque earum per se vna sit, quod paulo post breuiter attingemus) per sese incredibile esse eas oẽs uerè, ac propriè vnicam scientiam humanam esse. Primo quidem, quia hoc per se notum visum est omnibus fere philosophis. Secundo, quia agunt de rebus omnino diuersis, & fere nullam inter se habent connexionem, quantum ad ea, quæ sunt propria vniuscuiusque. Tertio, quia multum differunt in modo procedendi: nam philosophus vix recedit a sensu: Metaphysicus uero procedit per principia vniuersalissima, & maxime abstracta: Mathematicus uero medio quodammodo procedit; qui modi procedendi oriuntur ex illa uulgari triplici abstractione a materia. Quod si hæ tres scientiæ distinctæ sunt, non minus distinguitur Metaphysica ab alijs duabus, quã aliæ duæ inter se, quia res a materia separatæ, de quibus tractat, non minus imo magis distant a cæteris, quam reliqua omnia inter se, tum in perfectione entis, tum in abstractione, tum etiam in modo ratiocinãdi, & difficultate, ac subtilitate ipsiusmet scientiæ: cum ergo Mathematica distincta a philosophia sit omnium consensu ob diuersam abstractionem, modumque procedendi omnino diuersum, idem maiori ratione censendum est de Metaphysica respectu illarum: ergo nõ versatur circa res omnes, quas aliæ scientiæ considerant secundum proprias rationes, quibus ab eis considerantur.

Opinio tenenda, & pro ea prima conclusio.

HAec posterior sententia uera est, & tenenda, quam ut distinctius proponamus, & cõfirmemus,

mus, & vt clarius constet, de quibus rebus nobis in discursu huius doctrinæ tractandum sit, nonnullæ propositiones subijciendæ sunt. Dico ergo primò, quamuis hæc scientia cõsideret ens in quãtum ens, & proprietates, quæ ipsi, vt sic per se cõueniunt, nõ tamen solum in præcisa, & quasi actuali ratione entis vt sic, sed ad aliqua inferiora consideranda descendit secundum proprias eorum rationes. Tota hæc assertio constat ex dictis in præcedente sectione: & quoad priorem partem de ente, in quantum ens, cõfirmari potest ex adductis inter referendam secundam sententiam. Quoad alteram vero partem confirmari potest ex dictis circa primam sententiam: & statim amplius declarabitur. Solum est animaduertendum, quod Dialectici dicunt, genus considerari posse, vel, vt totũ actuale, vel ut potentiale, seu (quod idem est) considerari posse, vt abstractum abstractione præcisiua, id est, secundum id tantum, quod in sua ratione formali actu includit in suo conceptu obiectiuo, sic præciso, vel abstractione totali, vt abstrahitur tanquam totũ potentiale includẽs inferiora in potentia: hoc (inquam) quod de genere dicitur posse suo modo applicari ad ens in quantũ ens: nam & habet suam rationem formalem, quasi actualem, quæ præcisa secundum rationem considerari potest & inferiora habet quæ suo modo in potentia includit secundum rationem. Quando ergo ratio aliqua communis assignatur, vt adæquatum obiectum alicuius potentiæ, vel habitus, non semper assignatur, vt est quid actuale, & omnino præcisum abstractione formali, sed, vt includit aliquo modo inferiora: sicut ens naturale, vel substantia materialis dicitur esse subiectum adæquatum philosophiæ, non tantum secundum præcisam rationem substantiæ materialis, vt sic, sed etiam secũdum proprias rationes inferiorum substantiarum materialium, corruptibilium, vel incorruptibilium, &c. Sic ergo cum Metaphysica dicitur uersari circa ens in quantum ens, non est existimandum sumi ens omnino, ac formaliter præcisum, ita ut excludantur omnia inferiora, secundum proprias rationes, quia hęc sententia non sistit in sola consideratione illius rationis formalis actualis: sumenda ergo est illa ratio, prout includit aliquo modo inferiora.

Ens cõcipi pôt, & quasi totum actuale, & vt totũ potentiale.

Quid intelligendum quãdo Metaphysica dicitur considerare ens in quantum ens.

XII. *Quas rationes in particulari speculetur Metaphys. quas non item.*

Dico secundò; Hæc scientia non considerat omnes proprias rationes, seu quidditates entium in particulari, seu vt talia sunt sed solum eas, quæ sub propria eius abstractione cõtinentur, vel quatenus sũt cum illa necessariò coniunctæ. Hæc est mens Aristotelis, & auctorum, quos citaui in secunda sententia, & aliorum, qui de hac scientia scripserunt. Qui omnes distinguunt triplicem abstractionem in sciẽtijs speculatiuis, & realibus, quales sunt tres supra numeratæ, physi. Mathematica, & Metaphysica: nã de alijs scientijs, vel moralibus, vel rationalibus, vel practicis alia est ratio, & modus considerandi unitatem obiecti, vel ex fine scientiæ, vel ex modo procedendi, de quo alias. Illę ergo tres scientiæ in aliqua abstractione conueniunt, nam omnes considerant de rebus in uniuersali: differunt tamen in abstractione quasi formali, & præcisiua à materia, nam philosophia quamuis abstrahat à singularibus, non tamen à materia sensibili, id est, subiecta accidentibus sensibilibus, sed ea potius vtitur in suo ratiocinandi modo. Mathematica verò abstrahit quidem secundum rationem à materia sensibili: non autem ab intelligibili quia quantitas quantumuis abstrahatur, non potest concipi, nisi vt res corporea & materialis. Metaphysica vero dicitur abstrahere à materia sensibili, & intelligibili, & nõ solum secũdum rationem, sed etiam secundum esse quia rationes entis, quas considerat, in re ipsa inueniuntur sine materia: & ideo in proprio, & obiectiuo conceptu suo per se non includit materiam. De qua tri-

Sciẽtiæ speculatiuæ reales qualiter in abstractione conueniãt, differant qualiter.

A plici abstractione, & partitione harum trium scientiarum per has abstractiones ex professo differitur in libris Posteriorum: Nunc nobis sufficiat hactenus non esse inuentam aptiorem rationem distinguendi has scientias, & aliunde hanc videri satis cõuenientem: nam, cũm hæ scientiæ sint de rebus ipsis, sintque maximè speculatiuæ, ideoque abstractione vtantur, vt constituant obiectum scibile, de quo possint demonstrationes fieri: rectè ex diuerso modo abstractionis intelligitur variari obiectum scibile, vt sic: & ideo solet dici hæc abstractio, quatenus in ipso obiecto fundamentum habet, ratio formalis sub qua talis obiecti in ratione scibilis. Itẽ, quia res eò sunt perfectius intelligibiles, quo magis abstrahunt à materia: & similiter cognitio, quo est de obiecto B immaterialiori, & consequenter abstractiori, eò est certior: & ideo ex diuerso gradu abstractionis, seu immaterialitatis, rectè cõsideratur varietas obiectorum scibilium, & scientiarum. Ex hac autem recepta doctrina facile intelligitur, & probatur assertio posita, quia scientia non trãsgreditur limites sui obiecti formalis, seu rationis formalis, sub qua sui obiectũ considerat autem quidquid sub illa continetur: ergo hæc scientia considerat omnia entia, seu rationes entium, quæ sub prædicta abstractione cõtinentur: & ultra non progreditur, nam cætera ad physicam, vel Mathematicam spectant.

Modus distinguẽdi sciẽtias per diuersã abstractionẽ à materia q̃ aptus.

XIII. *Rationem substãtiæ, vt sic, & accidentis, vt sic, considerat Metaphysica.*

D. Thom.

Quid sit abstrahere a materia secundum esse.

Vt hoc autẽ clarius intelligitur, dico tertio. Hæc scientia sub ratione entis considerat rationem substantiæ, vt sic, & rationem etiam accidentis. De hac C assertione nullus dubitat: & patet facile ex principio posito, quia illæ duæ rationes abstrahunt à materia secundum esse: vt enim supra diximus, & rectè notauit Diuus Thomas in prolog. Metaphysicæ, nõ solum dicuntur abstrahere à materia secundum esse illæ rationes entium, quæ nunquã sunt in materia, sed etiam illæ, quæ possunt esse in rebus sine materia, quia hoc satis est, ut in sua ratione formali materiam non includant, neque illam per se requirãt. Accedit etiam, quod hæ rationes sunt scibiles, & habere possunt attributa, vel ut, adæquata, & propria, & ad aliam scientiam non spectant: pertinent ergo ad hanc: nõ potest enim intellectus humanus, si perfectè sit dispositus, carere huiusmodi scientia. Vnde D sicut philosophia considerans de varijs speciebus substantiarum materialium, considerat subinde cõmunem rationem materialis substantiæ, & adæquata principia, & proprietates eius: rursusque agens de uarijs speciebus uiuentiũ, considerat communẽ rationem uiuentis, vt sic, & propria principia, & proprietates eius: ita scientia humana, (ut sic dicã) considerans varios gradus, & rões entium, necesse est, ut consideret communem rationem entis. Item cum uarias substantias speculetur, & varia accidentia, necesse est, ut consideret communes rationes substantiæ, & accidentis: hoc autem non præstat, nisi per hanc vniuersalem, & principem scientiam.

XIV. *Quæ aliæ rationes sub ente ad Metaphysicam consideratiõnẽ pertineant. Notatu dignum.*

Atque hinc constat (ne eadem repetamus) idem E dicendum esse de omnibus rationibus communibus, quæ sub ente, substantia, & accidente ita abstrahi possunt, vt sint in rebus sine materia: huiusmodi sunt ratio entis creati, vel increati, substantiæ finitę aut infinitæ, & similiter accidentis absoluti, uel respectiui, qualitatis, actionis, operationis, aut dependentiæ, & similium. De quibus obseruandum est, plures posse abstrahi rationes communes rebus materialibus, & immaterialibus, quarum consideratio iuxta principium positum in rigore deberet ad hãc scientiam spectare, vt est communis ratio viuentis, quæ abstrahi potest à rebus materialibus, & immaterialibus: item communis ratio cognoscentis, & intelligentis; sicut etiam communis ratio entis necessarij, seu incorruptibilis ab hac scientia considerantur:

tur:

nit: tamen quia plures ex prædictis rationibus, ut à nobis cognoscuntur, non nisi ex diuersis animatum gradibus cognosci possent, ideo nihil de illis potest hic conuenienter dici, præter ea, quæ in scientia de anima dicuntur: idcoque in eum locum ea prædicata reijcimus, quæ ex operationibus vitæ sumuntur, & communia sunt.

Prædicata solis immaterialib. rebus communia, huius sunt considerationis.

Secundò vlterius à fortiori infertur pertinere ad hanc scientiam tractare in particulari de omnibus entibus, seu rationibus entium, quæ non nisi in rebus immaterialibus inueniri possunt, vt est cómunis ratio substátiæ immaterialis, ratio primæ, seu increatæ substantiæ, & spiritus etiam creati, & omnium specierum, seu intelligentiarum, quæ sub ipso continentur. Solum est attendendum, has substantias præsertim creatas, valdè imperfectè posse naturaliter cognosci, ad summum secundum quasdam communes rationes, & negatiuos conceptus, non tamē secundum proprias, & specificas differentias: eo tamen modo, quo cognosci possunt ad hanc sciētiam potissimum pertinere earum contemplationem, vt supra dictum est. Non enim pertinet proprie, & per se ad physicam nisi fortasse secundum quandam rationem communem extrinsecam, & non satis certā, scilicet quatenus Angeli sunt motores cælestium orbium; per se autem, & quoad cognitionem essentiæ & proprietatum intelligentiarum, quæ naturaliter haberi potest, excedunt physicam facultatē, quia sūt a sensibus remotissimæ, & ideo earum cognitio difficilior est, & altior. Pertinet ergo ad hanc scientiā, quæ hominem perficit secūdum id, quod in eo præstantissimum est, & in quo eius felicitas naturalis, magna ex parte consistit, idest, in contemplatione rerum altissimarum, vt Aristotel. dixit 10. Ethic. cap. 7.

XV. Cómunis ratio causę & quatuor generum causarum, & potissime illarum causalitates ad Metaphysici spectant.

Tertiò colligitur ex dictis pertinere ad hanc sciētiam tractare de communi ratione causæ, & de singulis causarum generibus, vt sic, & de primis, ac potissimis causis, seu rationibus causandi totius vniuersi. Declaro singula, quia inprimis ratio causæ, & effectus, vt sic, ex se communis est rebus materialibus, & immaterialibus: nam in Deo, qui summe immaterialis est, ratio causæ reperitur, & in angelis ratio effectus, & omnibus entibus creatis, quatenus entia finita sunt, commune, & essentiale est, vt ab aliqua causa emanent, & ad ipsa etiam creata entia, vel materialia, uel immaterialia secundum communē rationem aliquod genus operationis, vel causalitatis pertinet. Rursus hæc ratio causæ non tantum secundum communem rationem causæ, sed etiam secundū speciales, & distinctos causandi modos ex se abstrahit à materia secundum esse: nam ratio causę efficientis, vt sic, per se non requirit materiā, & multo minus ratio finis. Item hæc ratio agentis liberi, & à proposito, itē ratio causæ exemplaris, seu ratio causę agentis per proprium exemplar, vel ideā. Rursus causa materialis, & formalis, quamuis prout in substantijs reperiuntur, nó videantur a materia abstrahere: tamen quatenus secundum communes rationes suas à substantijs, & accidentibus abstrahunt, a materia etiam separantur: pertinet ergo ad Metaphysicam hæc genera causarum distinguere, & singulorum rationes explicare. Et quia ipsa Sapientia est, & suprema naturalis scientia, ad eam pertinet primas, & altissimas causas, vel potius primas rationes causandi in prima causa considerare: eiusmodi autem sunt ratio causæ efficientis, & finalis: hæ namque secundum suam perfectionem supremam nec materiam requirunt, neque ipsam, aut aliud genus causę supponunt, neque imperfectionem requirunt, sed per se, ac primario in prima causa, quæ est Deus, cōiunguntur: secus uero est de ratione materiæ, ac formæ: hæ namque necessario supponunt aliā causam priorem a qua oriantur saltem efficienter, & finali- A ter, & ideo non computantur inter causas, seu rationes causandi simpliciter primas, & ideo earum exacta cognitio non pertinet ad Metaphysicum, nisi secundum rationes communes talium causarum, non tamen secundum eas, res, in quibus tales rationes causandi reperiuntur, quæ sunt materia, & forma substantialis: Nam licet à Metaphysica attingantur, tamen integra earum scientia à philosopho traditur.

XVI. Illud denique circa hoc considerandū est, varijs, scilicet, titulis, seu rationibus pertinere ad Metaphysicum hanc causarum considerationem: nam si virtus causandi, vel causalitas ipsa, vel relatio inde resultans, considerentur, ut sunt entia quædam, pertinent ad hanc scientiam, vt obiectum eius, non qui- B dem, vt adæquatum (vt quidam falso dicebant, qđ supra tetigimus) sed, ut pars obiecti, quia hæc tantum sunt quædam entia, seu modi entium, non uero in se concludunt totam latitudinem entis. Si vero consideretur ratio, vel uirtus causæ in ordine ad ipsam causam, scilicet, quatenus est proprietas, seu attributum eius rei, quę causa dī, sic pertinet ad hāc scientiam considerare de causa, non, vt de obiecto, vel parte obiecti, sed, vt de attributo quodam obiecti uel partis eius: atque hoc modo, quia hæc scientia considerat de Deo, consequenter in eo considerat rationē primæ causæ finalis, efficientis, & exemplaris, & considerans de Angelis, inquirit quam virtutem causandi habeant in reliqua entia, & tractās de sub- C stantia, vt sic, speculatur, quam causalitatem habeat circa accidentia, & sic de alijs. Denique consideretur ratio causæ in ordine ad effectum: id est, quatenus eius cognitio necessaria est, ad exactam effectus cognitionem, sic etiam pertinet ad hanc scientiam causarum cognitio, non ut obiectum, neq. ut proprietas obiecti, sed, ut principium, seu causa obiecti seu partis eius.

XVII. Animæ ne rationalis cōsideratio sit Metaphysici muneris.

Duæ vero supersunt difficultates circa dicta. Vna est de anima rationali, an eius consideratio ad Metaphysicū pertineat, siue in ratione entis siue in ratione causæ consideretur: Est enim hęc anima substantia quædam immaterialis, & consequenter abstrahit à materia secundum esse, vnde etiam abstrahit in proprijs operationibus suis. Hac ergo ratione D videri potest propria, & specifica cōsideratio huius animæ ad hanc scientiam pertinere. Quod videtur confirmare Aristot. 1. de partib. c. 1. significans physicū non considerare de omni anima. In contrariū vero est, quia anima rationalis etiā, vt rationalis est, est forma naturalis habens essentialem ordinē ad materiam, & vt sic, est principium suarum operationum, etiam earum quas per corpus exercet etiā secundum eum peculiarem modum, quo ab homine exercentur. Sed hæc controuersia tractari solet ex professo in principio librorum de Anima, vbi videri potest Cardin. Toletus quæst. 2. proœmiali.

XVIII. Nunc breuiter dicitur huius animæ considerationem remittendam esse in postremam, & perfectissimam partē philosophiæ naturalis. Primò, quia sciē- E tia de homine, vt homo est, physica est: eiusdem autem artificis est de toto, & de essentialibus eius partibus considerare. Deinde, quia licet anima habeat esse subsistēs, & separabile à materia quantū ad actualem coniunctionem: non tamen quantum ad aptitudinem, nec quantum ad ordinem ad materiam, & consequenter, neque quantum ad perfectam cognitionem, tam essentiæ, quam proprietatum, & operationum eius; omnis autem cognitio per materiam physica est. Non est ergo dubium, quin cognitio animæ quantum ad substantiam eius, & proprietates per se illi conuenientes, & modum, seu statum existendi, vel operandi, quem habet in corpore, ad physicum pertineat. De statu vero animæ separatæ, & modo operandi, quē in eo habet considerare, putat

aliqui

aliqui ad Metaphysicam per se pertinere: quod est probabile, quia secundũ eam rationem videtur omnino fieri abstractio à materia, & nihil de anima, prout in illo statu cognosci posse, nisi per analogiã quandam, & proportionem ad reliquas substantias immateriales: nihilominus tamẽ, quia ad perfectionem scientiæ spectat integrè atque completè subiectum suum considerare, commodius hæc oĩa in philosophia tractantur, maximè, quia hæc consideratio animæ, & statuum eius, quasi in partes diuisa, & in diuersis scientijs tradita, prolixitatem parit, & confusionem: & ideo in discursu huius operis à consideratione animæ rationalis, tam coniunctæ, quam separatæ abstinebimus. Præsertim, quia etiã de angelis propter eãdem causam perpauca dicturi sumus, quia integra eorum consideratio, & contemplatio à Theologis meritò iam vsurpata est, quam totã huc traducere alienum esset à naturali scientia, & consequenter à nostro instituto: res autem obiter attingere, aut imperfectè tractare, aut nullius, aut paruæ vtilitatis esset. Atq. eadem fere ratio est de cognitione *Dei*, quamuis, quia de Deo plura possunt naturaliter cognosci, quam de intelligentijs, & quia eius cognitio naturalis, magis est ad perfectionem huius scientiæ necessaria, nonnulla de ipso dicemus, quatenus, vel a philosophis tacta sunt, uel ratione naturali inueniri possunt.

XIX. Altera difficultas erat de communibus rationibus substantiæ materialis, & alijs, quæ materiam includunt, vel sine materia esse non possunt: hæc vero in argumẽtis tangitur, & in solutionibus eorum expedietur.

XX. Ad primam ergo rationem dubitandi in principio positam solutio patet ex dictis: Non est enim necesse, vt si scientia, quæ considerat vniuersalem rationem, in particulari descendat ad omnia, quæ sub tali ratione continentur, sed solum ad ea, quæ eandem rationem scibilis, seu eandem abstractionem participant. Quocirca quamuis considerando conuenientiam realem in communi ratione entis, non videatur esse maior ratio de quibusdam entib. particularibus, quam de alijs, vt sub hanc scientiã cadãt secundum proprias rationes considerando tamen conuenientiam in abstratione à materia secundum esse, quæ est inter quasdam speciales rationes entiũ, cum ipsamet cõmuni, & abstractissima ratione entis, datur sufficiens ratio, ob quam hæc sciẽtia ad particularia quædam entia descendat, & non ad alia.

Rõnibus oppositæ sẽtẽtię satisfit.

Quorũdã entiũ i particulari cõsideratio cur ad Metaphysicã pertineat, non vero aliorum.

XXI. Ad primum vero fundamẽtum primæ sententiæ sumptum ex Aristotelis testimonijs patet responsio ex dictis, dicitur enim hæc scientia vniuersaliter cõsiderare de ente, quia abstractissimam rationem entis in quantum ens considerat, & de omnibus, quæ in eadem abstractione, & ratione scibilis cũ illa cõueniunt. Et eodem modo dicitur tractare de omnibus rebus. s. quatenus entia sunt, & quia docet principia generalia, & communia omnibus rebus. Specialem vero difficultatem uidentur habere uerba illa, libro quarto, textu secũdo, vbi dicitur huius sciẽtiæ esse considerare ens, & eius species, ac species specierum. Quidam respondent eam distributionẽ esse accommodate intelligendam, scilicet, de speciebus entis proximis, & remotis sub eadem abstractione scibilis contentis. Sed melius D. Tho. & alij antiqui, quos Fonseca sequitur, ad hoc respondent, aliter construendo literam Aristotelis, quæ sic habet secundum visionem antiquam. [Entis in quantum ens quascumq. species speculari vnius est scientiæ genere, & species specierum. [In quibus verbis illa duo [& species specierum] æquiuoca sunt: possunt .n. coniungi, ita, vt vnum determinet aliud, & referantur ad ens, & ad species specierũ entis, & hunc sensum significat clare versio Argyropoli, & in eo procedit expositio data. Aliter uerò possunt illa duo

Difficilis Aristotelis locus exponitur.

A verba disiungi, & ad diuersa referri, scilicet, ad species rerum scibilium, & ad species scientiarum, & hoc recte significauit Fonseca vertens hoc modo: [Entis quotquot sunt species, vnius scientiæ genere est, & species specierũ contemplari:] atq. ita sensus erit vnius scientiæ genere esse contemplari species entis in communi, & in genere: variarum tñ specierum scientiarum esse contẽplari varias species entis secũ proprias, & specificas rationes scibilis. Atque ex hoc sensu confirmatur nostra sententia: nã si per sciẽtiam vnam intelligamus in rigore commune genus scientiæ, ex hoc loco habetur non pertinere ad aliquam scientiam in specie contemplari omnia entia secundum omnes specificas rationes eorum, sed hoc pertinere ad genus sciẽtiæ speculatiuæ in com-

B muni: Ad sciẽtias autem specificas spectare particularia obiecta scibilia secundum proprias rões eorum. Si autem per sciẽtiam unam in genere intelligamus scientiam generalem ratione obiecti, qualis est Metaphysica, sic etiam ex hoc loco habetur huiusmodi scientiam solum cõsiderare omnes species entis sub communi ratione entis, uel substãtię: scientias autẽ speciales considerare species entis sub proprijs, & specificis rationibus.

XXII. Ad secundum respondetur non posse dari vnam scientiam humanam, & proprijs actibus humani ingenij acquisitam, quæ vniuersaliter illud perficiat quoad omnia scibilia secundum omnes rationes eorum, alioqui non solum illæ tres scientiæ speculati-

C uæ, philosophia, Mathematica, & Metaphysica, sed etiam morales, & rationales, ac denique omnes in unam coalescerent, quę esset adequata perfectio intellectus humani, quod est incredibile, quia cum actus, & discursus humani ingenii, sunt tam uarij, & tam particulares, & distincti, atque independentes inter se, non est uerisimile fieri posse, ut omnes concurrant ad eandem scientiam generandam. Neque id est necessarium ad effectum, de quo in argumento fit mentio, scilicet, ad iudicandum de diuersitate rerum distinctarum, quę ad diuersas scientias pertinere dicuntur, quia vnaquæque scientia tradens cognitionem sui obiecti sufficienter reddit facilem intellectum ad distinguendum illud à reliquis, si tamen reliqua cognoscantur, unde duę sciẽ-

D tiæ possunt sese iuuare, & concurrere ad huiusmodi iudicia, maximè si una præbeat ueluti formale medium: alia uero, quasi ministret materiam, cui medium illud applicatur. Ita enim fere in proposito contingit, vt enim intellectus iudicet, & demonstret, vnum esse diuersum ab alio, uerbi gratia, equum à leone, ex Metaphysica sumit formale medium, quod est ratio diuersitatis, seu quid sit esse diuersum, & illud applicat, seu attribuit equo, & leoni, quorum conceptus, seu rationes ex philosophia sumit, tamen quia medium est quasi formale demonstrationis, ideo talis demonstratio, Metaphysica censetur, & hoc modo dicitur esse Metaphysicæ munus diuersitatem in rebus ostendere, & eodem

E modo dicitur demonstrare quidditates rerum: quia medium demonstrandi quidditatem in ratione quidditatis, Metaphysicum est, quia rationem quidditatis, vt sic cognoscere, proprium est Metaphysicæ.

Vna humana scientia acq̃sita omnia scibilia ambire nõ põt secundum proprias ratiões.

XXIII. Ad tertium respondent aliqui distinguẽdam esse in Metaphysica duplicem rationem. Vna est scientiæ particularis, sub qua ratione negant attingere materialia, vt sic. Alia est, quatenus est communis ars, aliisque scientijs, uel artibus præest: hoc enim munus tribuit illi Aristotel. in hoc proœmio, & primo Poster. ca. 7. tex. 23. ubi per scientiam omnium Dominam Metaphysicam intelligit, ut omnes exponunt, sub hac ergo ratione dicunt, Metaphysicam cognoscere res materiales, ut materiales sunt, imo, & materiam istam, quatenus puta potẽtia pas-

 siua

siua est, quod si obijcias, quia nō potest sciētia transgredi obiectum suum, sub eadem distinctione respōdetur id verum esse de scientia, vt particularis scientia est: non verò, vt communis ars. Verumtamē distinctio, & responsio maiori indigent declaratione. Nam illæ duæ rationes non distinguuntur ex natura rei in habitu Metaphysicæ, tamquam duæ partes eius in se ipsa distinctæ, sed solum cōsideratione; & præcisiua abstractione nostra per inadæquatos conceptus, nam Metaphysica non nisi rōne sui obiecti abstractissimi, & vniuersalissimi dicitur esse vniuersalis sciētia, & principia vniuersalia tradere, ideoq. posse alias scientias iuuare: ergo non potest illa duo munera diuisim (vt sic dicam) seu per diuersas sui partes præstare, sed simul, dum suum obiectū proprium perfecte tractat, consequitur quidquid perfectionis habet super alias scientias, & confert oēm vtilitatem, quam ad illas præstare potest: illa ergo partitio est tantum secundum rationem nostram. Igitur fieri nō potest, vt Metaphysica transcendat rationem formalem sui obiecti, tam secundum vnā rationem, quam secundum aliam. Et confirmatur: nam si Metaphysica, vt esse dicitur vniuersalis, transcendit abstractionem suam, & in rebus materialibus, quatenus tales sunt, versatur: ergo in hoc nullū habet terminum, aut limitem, sed ad omnia obiecta aliarum scientiarum secundum omnes rōnes eorū descendet, & sic inciditur in oīa incommoda, quæ contra alias sententias intulimus. Sequela vero patet, tum quia si ex ratione formali obiecti non assignatur talis terminus, non est vnde assignetur: tum quia si Metaphysicus attingit proprium obiectum philosophiæ, v.g. vt constituat illud, etiam attingeret oīum scientiarum obiecta, & in ipsa philosophia oporteret, omnes species naturalium entium contemplari, vt si forte plures sunt philosophiæ, earum obiecta secernat, si verò est vna, quomodo ex tot rebus vnum eius obiectum conflетur, declaret.

XXIV. Existimo ergo, Metaphysicam sub nulla ratione consideratam trāsilire proprie rationem formalem sui obiecti, nec attingere materiali, nisi concernendo aliquo modo abstractionem suam: nec denique esse vniuersalem, aut deseruire ad alias sciētias, nisi sub ea ratione, qua perfecte exhaurit obiectū suum. Vt autem hoc declarem; dico in primis, metaphysicam non attingere rationem substantiæ materialis, & alias similes, quæ sine materia nō reperiūtur, nisi quatenus illarū cognitio propria necessaria est ad tradēdas generales diuisiones entis in decē summa genera, & alias similes, vsq. ad propria obiecta aliarum scientiarum præscribenda: hoc enim munus proprium est huius sciētiæ, ut sumitur ex 6.7. & 8. Metaphysicæ, & quia ad nullam aliam scientiam hoc pertinere potest, vt per se facile constat. Item, quia sine his diuisionibus non posset metaphysica suum obiectum exacte cognoscere, nec secundum communem rationem entis, quæ cum analoga sit, non satis distinctè cognoscitur, non distinguendo modos, quibus contrahi potest, neque secundum eas proprias, & speciales rationes, quæ à metaphysica per se, & exacte contemplandæ sunt, quia non potest has rationes perfecte attingere, nisi ab alijs eas separet, ac distinguat.

XXV. Secundò dicitur, quoniam rationes vniuersales, quas metaphysica cōsiderat, transcendentales sunt, ita, vt in proprijs rationibus entiū imbibantur, hinc fieri, vt dum metaphysicus attingit nonnullos gradus entium, quæ materiam includunt, ut ab illis separet cæteros gradus, qui ad se directe, & per se pertinent, de illis abstracte consideret rationes, & proprietates, quæ communes sunt entibus abstrahentibus à materia, & ipsis etiam materialibus entibus, etiam, vt talia sunt, specificatiuē cōueniunt. Vt, verbi gratia, distinguit metaphysica substantiam in materialem, & immaterialem, vel, vt substātiæ immaterialis propriam rationem, & considerationem assumat, vel, quia ad scientiam pertinet proprias partes sui obiecti aliquo modo cōsiderare, vt dicitur primo Posteriorum capite 23. Tradita autem huiusmodi diuisione, substantiam immaterialem per se, & directe consideras, oīa in uniuersum tractando, quæ de illa cognosci possunt: substātiam autem materialem nō ita cōtemplatur, sed solum quatenus necesse est ad distinguendam illam à substantia immateriali, & ad cognoscendum de illa omnia metaphysica prædicata, quæ illi, vt materialis est, conueniunt, vt, v.g. esse compositam ex actu, & potentia, & modum huius compositionis, & quod sit quoddam ens per se unum, & similia.

XXVI. Tertiò in forma ad argumentum respondetur, ideo metaphysicam non considerare in particulari omnia entia, quia non transcendit propriam abstractionem sui obiecti: gradus autem quosdam genericos considerare, qui attingunt materiam, nō omittendo suam abstractionē, tum quia illosmet abstrahit à materia, quatenus est subiecta motui, & sensui, solumque considerat illos secundum communes rationes actus, seu formæ, & potentiæ, & similes: tum etiam, quia solum indirectè attingit proprias rationes eorum in ordine ad propriam abstractionem, scilicet vt declaret quomodo in eis reperiantur communia, & transcendentia prædicata, & quomodo ab eis distinguantur alij gradus, uel genera, quæ re, ac secundum rem ab omni materia abstrahunt. Et hoc quod Aristoteles 4. Metaphysic. textu quinto, significauit, cum dixit, [Philosophi est de omnibus posse speculari: si enim non philosophi, quis erit, qui considerabit: si idem Socrates, & Socrates sedens, aut si vnum vni contrarium, &c.] Philosophiam enim per antonomasiam vocat metaphysicam, ad quam dicit pertinere considerare diuersitatem rerum in communi, quia idem, & diuersum sunt passiones entis: & hoc declarat prædicto exemplo, quod affectandæ fortassis obscuritatis gratia in quodam indiuiduo posuit, cum constet scientiā nō descendere ad indiuidua ex primo Poster. cap. 7. & lib. 3. metaphys. cap. 13.

XXVII. Quartum argumentum est reuera difficile, attingit enim difficultatem de sciētiæ vnitate, qualis sit, quæ nō potest hoc loco exactè tractari: attingemus tamen illam breuiter sect. seq.

SECTIO III.

Vtrum Metaphysica sit vna tantum scientia.

I. Explicato obiecto metaphysicæ, facile erit eius essentialem rationem exponere: quoniam uero essentia, & vnitas rei, ut sunt idem, uel intrinsecè coniuncta, ideo simul explicanda est eius unitas, præsertim, quia sermo est de unitate specifica, nam de numerica nulla est quæstio, cum constet in diuersis multiplicari hanc scientiam secundum numerum, sicut, & reliqua accidentia. In eodem autem certum est nō multiplicari in ordine ad easdem res, an vero respectu diuersarum ipsa etiam distinguatur, & cōsequenter in eodē subiecto multiplicari possit, pendet ex priori quæstione de vnitate eius specifica, seu essentiali. Quoniam uero hæc vnitas per genus, & differētiam declaratur rectè, eo quod species ex genere, & differentia constat, ideo supponimus id, quod certum, ac per se notū est, metaphysicam esse uerè, ac propriè sciētiam, ut Aristo. in principio metaphysicæ, & alijs innumeris locis docuit, & constat ex definitione scientiæ, quæ ex 1. Poster. & 6. Ethic. c. 3. sumitur, scilicet, quod sit cognitio, seu habitus præbens certam, ac euidentem cogni- Metaphysica vere ac proprie scientia.

cognitionem rerũ necessariarũ per propria earũ principia, & causas, si sit scientia perfecta, & à priori. Hæc autem omnia in hac doctrina inueniũtur, quantũ est ex vi, & ratione obiecti eius; & ideo nõ est dubium quin hæc sit in se scientia, quamuis fortasse in nobis non semper, vel non quoad omnem statum, vel perfectionem scientiæ assequatur. Constat ergo hanc scientiam contineri sub genere scientiæ. Immo ex dictis facile constare potest contineri sub genere speculatiuæ scientiæ, vt Aristotel. dixit, 1. Metaphys. cap. 2. & lib. 2. cap. 1. quia circa res maxime speculatiuas, & quæ ad opus non ordinantur, versatur, vt inferius commodius declarabimus attributa huius scientiæ explicando. Deinde constat ex dictis hanc scientiam esse essentialiter distinctam à reliquis sciẽtijs speculatiuis, ac realibus, vt sunt philosophia, & Mathematica: vnde fit etiam consequẽs habere illam, vt sic vnitatem aliquam, ratione obiecti à nobis explicati. Sub qua ratione definiri põt, Metaphysicam esse scientiam, quæ ens in quantum ens, seu in quantum à materia abstrahit secundum esse contemplatur.

Metaphysica scientia speculatiua.

Metaphysica ab alijs scientijs distinguitur.

Metaphysicæ definitio.

II. Difficultas ergo in præsenti tractanda superest, an hæc vnitas sit generica, vel specifica, & consequẽter, an illa differentia, quæ sumitur ex habitudine ad obiectum adæquatum à nobis expositum, sit subalterna, ita, ut sub ea possint plures specificæ designari, vel potius sit una indiuisibilis atque vltima. Multi enim priori modo de illa existimant, quorum sẽtentia suaderi potest: primò, quia in obiecto à nobis constituto abstractiones variæ possunt assignari: in primis enim est illa duplex abstractio à materia secundum esse aut necessario, aut permissiue tantum, quæ videtur sufficiens ad variandum secundum speciem obiectum scibile, vt sic; & consequenter scientiam. Rursus inter res, quæ necessario existunt sine materia, videtur, ut minimum valde diuersa abstractio Dei, qui est omnino purus actus, & ab omni etiam Metaphysica compositione abstrahit, ab abstractione aliarum intelligentiarum, quæ licet materia careant: compositæ tamen sunt, eisque attributa longe diuersa conueniunt. Possunt ergo sub generali Metaphysicæ vnitate tres saltem scientiæ specie distinctæ constitui. Vna quæ versetur circa ens in quantum ens, & ad summum descendat ad communes rationes substantiæ, & accidentis, & ad nouem genera quæ sub illo continentur: secunda, quæ intelligentias creatas: tertia vero, quæ solum Deum contempletur. Nam sicut in eo solo naturalis beatitudo consistit, ita videtur danda scientia naturalis quæ secundum vltimam, & specificam rationem suã Deum solum attingat. Neque fortasse deerit, qui in plura membra hanc scientiam partiatur iuxta diuersos gradus abstractionis in ipsis communibus rationibus entis in quantum ens, vel substantiæ in quantum substantia, & sic de alijs.

II. Metaphysica ne una sit in specie subalterna an uero in infima.

Prima opinio.

III. Secundo principaliter argumentor in hunc modum, quia si hæc scientia est una, maxime quoad habitum iudicatiuũ, qui in mente relinquitur ex actibus eius. Nã species intelligibiles, quibus hæc scientia vtitur, certum est esse quamplurimas, & nõ vnã tantum: similiterque cõstat actus eius esse varios, & multiplices, nõ solum numero, sed etiam specie differentes. Quis enim dubitaret diuersum esse actum quo iudicamus, omne ens esse vnum, seu unitatẽ esse passionẽ entis, & quo iudicamus, intelligẽtias esse immortales, vel aliquid simile? Si ergo vnitas specifica in Metaphysica excogitari potest, solum est quoad habitum iudicatiuum: Sed in eo etiam cõstitui non potest: Ergo in nullo esse potest. Probatur minor, quia si ille habitus est unus specie, vel est omnino simplex in sua entitate secundum ordinem ad obiectum (omissa pro nunc compositione, si qua est, per solam intensionem, aut radicationẽ in subiecto) vel est qualitas composita: Neutrum autem dici posse videtur. Primum probatur, quia cum habitus Metaphysicæ ad uaria iudicia, & de rebus distinctissimis inclinet, ut sit ipsis actibus, quasi commensuratus, non videtur posse per unam & eandem simplicem qualitatem ad omnes illos inclinare, seu omnes efficere.

IV. Quod secundo ita declarant, quia habitus Metaphysicæ primo acquiritur per unum actum circa unum obiectum, verbi gratia, circa hanc conclusionem [: Omne ens est verum,] uel etiam similẽ, deinde per alios actus augetur, & extenditur ad alias cõclusiones ualde diuersas, in quo augmento necesse est aliquid realitatis, uel entitatis illi addi, quia impossibile est intelligere augmentum reale sine additione reali. Hæc autem additio non potest esse sufficiens per modum intensionis solius, quia hoc augmentum non tantum est ex diuersa participatione subiecti secundum maiorem, & maiorem radicationem ipsius formæ in ipso, sed est ex parte ipsiusmet habitus per maiorem extensionẽ ad obiectum: ergo requiritur additio ex parte ipsiusmet habitus, quatenus ei aliquid additur, quo nouũ obiectum, seu nouam cõclusionem respiciat, ut aperte docuit Diuus Thomas agens de habitibus in communi, 1. 2. quæstione 52. articulo primo, & secundo. Non potest ergo huiusmodi habitus esse omnino simplex, ut respicit totam latitudinem sui obiecti. Quod uero neque compositus esse possit, & tamen esse uere unus in specie, probatur primo, quia id, quod primo acquiritur in habitu per actus unius speciei, & quod additur per actum specie distinctum, sunt etiam inter se specie distincta: ergo non componunt unum habitum secundum speciem. Antecedens patet, tũ quia actus quibus illi generantur, sunt specie distincti, tum etiam, quia inclinant ad similes actus specie distinctos: tum præterea, quia non est maior ratio distinctionis inter actus ipsos secundos quam inter inclinationes, quæ per modum actus primi manent, ad similes actus inclinantes, ijs, quibus genitæ sunt, & consequenter commensuratæ, & proportionatæ ipsis: tum denique, quia si non esset distinctio specifica inter illa duo, nec numerica esset necessaria, sed sufficeret augumentum per modũ intensionis. Consequentia aũt prior probatur, quia ex duabus qualitatibus specie distinctis nõ potest una qualitas, & unius speciei componi.

V. Responderi potest, illa duo non distingui specie totali, sed partiali, ideoque posse qualitatem integram, simpliciter unam ex eis componi tanquam ex partibus heterogeneis. Sed contra, nam interrogo qualis sit hic compositionis modus nam, aut est per ueram, & realem vnionem illarum qualitatũ (quæ dicuntur partiales) non tantum in eodem subiecto, sed etiam inter se, uel est solum per adunationem in eodem subiecto. Neutrum dici potest, nam primum non uidetur satis posse intelligi, aut explicari; nam interrogo qualis sit illa unio? At enim est per immediatam coniunctionem unius cum alio, & hoc nõ, quia talis unio non interuenit, nisi inter ea, quæ se habent ut potentia, & actus, uel ut forma, & materia, accidens, & subiectum, terminus, & res terminabilis: nullo autem ex his modis illa duo inter se cõparantur, ut per se constat, quia utraque respicit per se suum obiectum, & non requirit aliam, ut ab ea terminetur, uel actuetur. Vel uniuntur per modum cuiusdam continuationis in aliquo termino communi, ut creduntur uniri gradus intensionis: & hic modus unionis etiam est intellectu difficillimus. Primò quidem, quia oportet assignari aliquem indiuisibilem terminum, in quo illa duo uniantur. Quod tamen non uidetur posse fieri quia ille terminus etiam debet respicere aliquod obiectum: nullum est autem ad quod possit tẽdere, quia nec simul

tendit in vtrumque obiectum illorum partialium habituum, seu actuum, per quos geniti sunt, neque est vlla ratio, ob quam magis tendat in vnum, quam in aliud: nec fingi potest nouum obiectum, in quod tendat, cum nullum aliud fuerit per actus cognitum, seu iudicatum. Tertiò, quia in actibus non potest requiri talis vnio, neque talis indiuisibilis terminus in quo vniantur: alias omnes actus scientiæ Metaphysicæ possent in vnum coalescere, & realiter uniri, quod est in intelligibile: ergo neq. in habitu est talis unio, quia non potest aliquid esse in habitu, quod non fuerit in actibus: Si autem actus nõ habent inter se unionem, non habent vnde, vel quo illã efficiant. Et hæ rationes procedũt, etiãsi illi duo particulares habitus fingantur esse eiusdem rationis & speciei. Si autem specie differũt, addi potest quarta ratio, scilicet, quia ea, quæ differunt specie, non possunt per se esse continua, neque habere propriũ terminum communem.

Tãdem, si propter has rationes dicatur, illas qualitates solum componere vnum habitum per adunationem in eodem subiecto, sequitur primò, non esse veram vnitatem in hac scientia, sed tantum per accidens ratione subiecti, maximè, si (vt uidetur probabilius) qualitates illæ specie distinguuntur. Sequitur secundò eadem ratione ex omnibus habitibus, scientiarum componi vnam scientiam per adunationem in eodem subiecto.

VI. Duæ difficultates, seu quęstiones tanguntur in argumentis propositis. Prima est propria, & specialis huius loci, an Metaphysica sit vna scientia specie, nec ne. Secũda est generalis, & eiusdem rationis in omnibus scientijs, & fere in omnibus habitibus acquisitis, an sint simplices qualitates, vel compositæ secundum extensionem ad obiecta.

VII. *Variæ hac super re opiniones.* Circa priorem partem, quæ est propria huius loci aliqui sentiunt, Metaphysicam non esse vnam sciẽtiam specie, sed genere, & ad minus cõtinere sub se tres illas species prædictas, scilicet, de Deo, qui omnino abstrahit, & à materia, & ab omni uestigio materiæ, vt existimari potest omnis compositio: itẽ ab omni mutatione, & vicissitudine, & de intelligẽtijs creatis, quę neque abstrahũt ab omni compositione neq. ab omni mutatione, tũ locali, tum intellectus & volũtatis: Abstrahunt tamen intrinsece, & essentialiter a materia, & motu physico, & de ente, quod solum permissiue abstrahit a materia secũdum esse: Neque est hoc contra diuisionem scientię speculatiuę datum ab Aristotele in physicam, Mathematicã, & Metaphysicã, quia illa nõ est diuisio in ultimas species, sed subalternas, vt constat de Mathematica, quæ plures scientias sub se continet.

VIII. *Metaphysica est una scientia specie.* Nihilominus asserendum est cum cõmuni sententia, Metaphysicam simpliciter esse unam scientiam specie. Hæc enim videtur clara mens Aristotelis in toto proœmio, seu capite primo, & secundo, libro primo Metaphys. vbi semper de hac scientia, tanquam de una specie loquitur, eique tanquã uni, & eidem attribuit nomina, & attributa, quæ partim illi conueniũt, secũdum quod versatur circa Deum & intelligentias. Sic enim vocatur Theologia, seu scientia diuina, & prima philosophia: partim, vt versatur circa ens in quantum ens, & prima attributa, & principia eius, qua ratione dicitur scientia vniuersalis, & Metaphysica: Sapientia autem vocatur quatenus hæc omnia complectitur, & prima principia, primasque rerum causas contemplatur. Item in libro quarto, vbi ex professo tractare videtur de obiecto huius scientiæ, dicit illam esse vnã, & considerare omnia, quę a materia sunt secreta. Vnde ĩ discursu, & modo tradendi hanc doctrinam, satis indicat eam esse scientiam vnam in specie, & sępe indifferẽter ait ens in quantum ens, esse adæquatum obiectum huius scientiæ, eiusque præcipuam partem esse substantiam, vel simpliciter vel immaterialem, ac primam, vt patet ex lib. 4. cap. 2. & 3. & lib. 7. cap. 1. & lib. 12. & in quo de Deo, & de intelligẽtijs cognitionem tradit, eamq. dicit esse præcipuam huius doctrinæ partem, ad quam quodammodo cęteræ ordinantur. Ac denique lib. 6. cap. 1. & lib. 11. cap. 6. abstractionem à materia secundum esse constituit, vt adæquatam rationem formalem sub qua obiecti huius scientiæ. Si autẽ distincta esset scientia, quæ ageret de ente, vt ens est, ab ea, quę tractat de ente immateriali, & re ipsa à materia separato, illa prior nõ participaret propriè, ac perfectè hmõi abstractionem, neque ageret de primis rerum causis, neq. alia haberet, quæ Aristoteles Metaphysicæ tribuit: & hoc fere argumento concludit D. Thom. 1. 2. q. 57. art. 2. sapientiam naturalem tantum esse vnam, cum habitus aliarum scientiarum plures sint, vbi necesse est loqui de vnitate specifica: nam secundum genus etiam aliæ scientiæ vnitatem habent: hæc autem sapientia non est Metaphysica: nec potest dici sapientiam vocari solam eam partem, seu scientiam ultimã Metaphysicæ, quę de Deo agit, quia illa præcisè sumpta non considerat prima principia communia omnibus scientijs, neque illa corroborat, & confirmat, quod ad sapientiã spectat: sicut econtrario pars illa prior Metaphysicæ, quæ agit de ente, ut sic, per se sola nõ cõsiderat omnes altissimas causas, & ideo etiam illa præcisè sumpta non habet propriam rationem sapientiæ: oportet ergo, ut una, & eadem scientia hæc omnia complectatur. Et hoc ipsum docuit idem D. Thom. sup. citata loca Aristotelis, & præcipuè in prologo Metaphysicæ, idemque sentiunt reliqui expositores antiqui, & moderni.

IX. Ratio uero huius sentẽtiæ est, quia nullũ est sufficiens fundamentum ad hanc scientiarum multiplicationem: & alioqui omnia ea, quæ in hac sciẽtia tractantur, adeò sunt inter se connexa, ut nõ possint commodè diuersis scientijs attribui. Eò uel maximè quod ratione eiusdem abstractionis omnia conueniunt in eadem ratione scibilis. Nam licet Deus, & intelligentiæ secundum se consideratę uideãtur altiori quodam gradu, & ordine esse constitutæ, tamen prout in nostram considerationem cadunt, nõ possunt à consideratione transcendentium attributorum seiungi. Vnde etiam confirmatur: nam perfecta scientia de Deo, & alijs substantijs separatis tradit cognitionem omnium prædicatorum, quæ in eis insunt: Ergo etiam prædicatorum communium & transcendentium. Neque est eadem ratio de inferioribus scientijs, verbi gratia, Philosophia quæ licet consideret de materiali substantia, non tamen propterea contemplatur prædicata communia, & transcendentia, quæ illi etiam insunt, quia cum illa sit inferior scientia, nõ potest ascẽdere ad abstractiora, & difficiliora prædicata cognoscenda, sed per altiorem scientiam cognita supponit. At uero scientia de Deo, & intelligentijs est suprema omnium naturalium, & ideo nihil supponit cognitum per altiorẽ sciẽtiam, sed in se includit quidquid necessarium est ad sui obiecti cognitionem perfectam, quantũ per naturalem lumen haberi potest: eadem ergo scientia, quæ de his specialibus obiectis tractat, simul considerat omnia prædicata, quæ illis sunt cum alijs reb. communia, & hæc est tota Metaphysica doctrina: est ergo una scientia.

X. *Rationi primæ dubitandi respõdetur.* Atque ex his satisfactum est primæ rationi dubitandi in principio positæ: declaratum est enim, quo modo illa abstractio à materia secundum esse, quæ permissiua dicitur, uel necessaria, non uariet specificam rationem obiecti scibilis, tum propter nostram connexionem talium rerum, & prædicatorum inter se, præsertim in ordine ad cognitionem, tum etiam propter eundem ordinem doctrinæ, & certitudinis. Denique, quia illa diuersitas abstractionis solum

est

est secundũ diuersos conceptus rationis, quæ diuersitas sola per se non sufficit ad diuersam scientiā cōstituendā, nisi alia maior ratio distinctionis occurrat. Alioqui quot sunt cōmunia prædicata abstrahibilia ab inferioribus, tot essent scientiæ multiplicādæ, & quot essent rerum species, tot etiā essent scientiæ specie differentes, q̄ cōmuniter nō admittitur.

Metaphysicæ vnus ne habitus. Ad secundam dubitandi rationem nō possumus in hoc loco ex professo satisfacere, quia, vt dixi, quęstio, quæ ibi tangitur, communis est omnibus scientijs, & fortasse inferius tractando de qualitate, eam examinabimus. Nunc breuiter dico, difficillimum mihi videri velle defendere habitum Metaphysicæ esse, aut vnam simplicem qualitatem, aut ita compositam, vt ex varijs partialibus entitatibus, vera, ac reali vnione inter se vnitis consurgat, quam difficultatem satis ostendunt, quæ in illo argumēto proposita sunt. Quare facilius dici videtur huiusmodi sciētiam includere partiales qualitates, seu habitus, qui vnam scientiam componere dīr non sola aggregatione per accidens in eodem subiecto, cui inhærēt, sed subordinatione aliqua, ac dependētia, quam inter se habent per ordinem ad idem subiectum, circa quod versantur: non. n. necesse est in omnibus rebus eundem ordinem vnitatis inueniri. Quod si quis inquirat, quisnā sit iste ordo subordinationis & dependentiæ: responderi potest consistere in habitudine ad idem obiectum, quod licet res varias complectatur, & diuersas proprietates habeat, quæ de illo demonstrantur, ita tamen inter se sunt connexæ, vt harum cognitio ab illis pēdeat, & sese mutuo in cognitione iuuent sub eadem ratione, & modo scientiæ, ac doctrinæ. Sed hæc res, vt dixi, magis accuratam postulat inquisitionem, ac disputationē suo loco tradendam.

SECTIO IV.

Quot sint huius scientiæ munera, quis finis, quęve vtilitas?

I. Explicato obiecto, & essentia huius scientiæ, oportebat nonnihil dicere de causis eius: sed quoniam de materiali, formali, & efficiente nihil proprium, ac peculiare dicendum occurrit, ideo solum dicemus de causa finali. Materialis. n. causa huius scientiæ non est alia, nisi subiectũ eius, quod constat esse intellectum, nisi, quis velit materiam, circa quam ad materialem causam reuocare: illa autem materia non est alia, præter obiectum scientiæ, de quo satis dictum est: Rursus cum ipsa scientia forma quædam sit: nō habet aliam causam formalem propriam, sed habet essentiam suam, seu rationem formalem, habet ēt obiectum, quod quatenus speciem tribuit rōnem quandam formæ habere dicitur, saltem extrinsecæ. Deniq. cum hæc sciētiā acquisita sit, per proprios actus, tamquā per proximam causam efficientem fit, in quo nihil speciale habet præter ea, quæ communia sunt cæteris habitibus acquisitis. Igitur solus finis, & munus huius scientiæ explicāda supersunt: hæc enim duo ita in præsenti coniuncta sunt, vt vnum potius esse videātur: est autem hæc scientia quoad habitum propter suam operationem, quam proximā elicit: hoc enim commune est omni habitui, neq. aliquid in particulari habet habitus huius scientiæ, quod noua declaratione indigeat. De ipsa uero operatione, seu actu huius scientiæ explicandum est qualis sit, & quem finem habeat, & inde constabit, quænam fuerit huius scientiæ necessitas, vel vtilitas.

Quę sit materialis causa Metaphysicæ.

Quæ formalis.

Quæ efficiens.

II. Dico ergo primò, finem huius scientiæ esse ueritatis contemplationem propter seipsum. Ita docet Aristot. 12. Metaph. cap. 2. & lib. 2. c. 1. ubi id probat primo à priori, quia ea sciētia maximè est propter veritatis cognitionem, & propter seipsam, quæ de primis rerũ causis, & principijs, & rebus dignissimis considerat: huiusmodi enim res aptissimæ sunt, vt sciantur, & earum cognitio maximè expetibilis, sed hæc scientia versatur in cognitione altissimarum rerum, & causarum, vt constat ex his, quæ de obiecto illius diximus: ergo hæc scientia maximè est propter se, & propter ueritatis cognitionem. Secundò, quia hæc scientia non inquirit ueritatis cognitionem propter operationem: ergo propter seipsam: non est enim inter hæc inuenire medium. Antecedens autem probatur ab Aristotele duplici signo: unum est, quod homines propter admirationem, & causarum ignorationem hāc scientiam inuenire cœperunt: ergo propter cognitionem, & nō alterius operis gratia, eam inquisierunt. Secūdum signum est, quia homines, cum eis oīa ad hanc vitā necessaria suppeterent, hanc scientiam inuestigarunt: non ergo propter alium usum, sed ad expellendam ignorantiam, atq. adeo propter ipsam ueritatis cognitionem, eam inquisierunt. Tertiò nos id probare possumus, quia, scientia, quę cognitionem ordinat ad operationem, proximè disputat de rebus operabilibus ab homine: hęc autem scientia nō tractat de huiusmodi rebus, sed de nobilissimis entibus, & de vniuersalissimis rationibus entis, & maximè abstractis.

III. Sed si quis rectè consideret, tam assertio posita, quam ea, quæ ex Aristotele in eius cōfirmationem adduximus, cōmunia sunt omnib. speculatiuis scientijs, & maximè naturali philosophiæ, & ita ex dictis rationibus rectè infert Aristoteles hanc scientiā speculatiuam esse, & non practicam, quia proxime nō ordinatur ad opus, sed sistit in ueritatis cognitione, quod (vt dixi) cōmune est uniuersæ naturali philosophiæ, vt ergo in assertione posita proprius finis huius scientiæ declarētur, subintelligere oportet eam esse propter cognitionem earum ueritatum, quę de ipso ente, vt tale est, & de rebus, quæ secundum esse abstrahunt à materia, demonstrari possunt. Atq. ita proprius finis eius est declarare naturā, proprietates, & causas entis in quantum ens, & partium eius, quatenus secundum esse à materia abstrahunt.

IV. Atq. hinc colligitur prima necessitas, seu vtilitas huius doctrinę, nimirum, vt perficiat intellectum secūdum se (vt sic dicam) & propter perfectissimas res, rerumq. rationes cognoscendas. Intellectus. n. humanus licet in corpore sit, & ideo ministerio sensuum, & phantasmatum indigeat, tamen secundum se spiritualis est, & uim habet oēs, etiam spirituales, & diuinas percipiendi, propter quod, [quodāmodo diuinus,] appellatus est ab Aristotele, lib. 1. de anima, tex. 82. philosophia igitur naturalis uidetur intellectum perficere, prout vtitur sensibus, & circa sensibilia uersatur. Mathematicę vero scientiæ illũ videntur perficere, prout aliquo modo abstrahit ab externorum sensuum experimēto, cum dependentia tamen ab imaginatione, seu phantasia. Hæc aũt doctrina intellectum illustrat secundum se, abstrahens, quantum in corpore fieri potest à sensibus, & phantasia, & res spirituales, ac diuinas contemplās, rationesq. ac principia omnibus rebus communia, & generalia attributa entium, quæ à nulla inferiori scientia considerantur.

Secundò verò addendum est, sciētiam Metaphysicę, non solum propter seipsam esse conuenientem, sed etiam ad alias scientias perfectè acquirēdas esse valde vtilem. Hæc assertio sumitur ex Aristotel. 1. Metaph. c. 2. & li. 3. c. 2. vbi inter alias conditiones sapientię ponit, quod reliquæ scientię illi ministrēt, ipsa uerò alijs præsit, eisque (ait Aristot.) præcipiat non imperio practico, quod ad prudentiam potius, uel morales scientias spectat, sed directione speculatiua, & subdit huiusmodi esse Metaphysicam,

respectu aliarum scientiarum, quia de præstantissimis rebus, & de primis rerum causis, ac de vltimo fine, & summo bono disp. Addit etiam 1. Poster. c. 7. Metaphysicam solam versari circa prima principia reliquarum scientiarum. Sunt. n. duplicia principia scientiarum, vt in eodem li. docet c. 8. quædam propria, quæ in vnaquaq. scientia declarantur: alia cõmunia multis, uel potius omnibus scientijs, quia oẽs illis vtuntur, vt res subiecta postulat, & quatenus ab eis cætera particularia principia pendent, vt ibidem Philosophus ait, & li. 4. Metaph. tex. 7. Cum ergo omnes scientiæ ab his principijs maximè pendeant, necesse est, vt per hanc scientiã maximè perficiantur: quia, vt supra dictũ est, horum principiorũ cognitio, & contemplatio ad nullã specialẽ scientiã pertinerẽ potest, cũ ex abstractissimis, & vniuersalissimis terminis constet. Sic igitur est hæc scientia ad aliarum consecutionẽ, & perfectionem valde vtilis. Vnde D. Tho. in princip. Metaph. & in 2. d. 3. q. 2. ar. 2. dicit, Metaphysicam esse ordinatiuam aliarũ scientiarum, quia considerat rationem entis absolutè, aliæ verò secundum determinatam rationẽ entis, & in 2. d. 24. q. 2. art. 2. ad 4. ait, Metaphysicam dirigere alias scientias. Deniq. ex his, quæ de obiecto, & materia circa, quam uersatur, diximus, id facile probari põt, quia hæc scientia cõsiderat supremas entium rationes, & vniuersalissimas proprietates, & propriã rõnem essentiæ, & esse, & omnes modos distinctionis, qui sunt in rebus: at sine horum oĩum distincta cognitione non potest perfecta particulariũ rerum cognitio haberi. Quod experimento etiam cognosci potest: omnes enim aliæ scientiæ sæpè vtuntur principijs Metaphysicæ, aut ea supponunt, vt in suis demõstrationibus, vel ratiocinationibus progredi possint, vnde sæpe cõtingit ex ignoratione Metaphysicæ, in alijs scientijs errari.

Soluitur obiectio. Dices, cum hæc scientia Metaphysicæ maximè propter seipsam inquiratur, quo modo põt esse vtilis ad alias: Nam quod est vtile ad alia, est propter illa. R'ndetur: Dupliciter contingit aliquid dici utile ad aliud: vno modo tãquam medium ordinatũ ad aliud: vno modo vtile ad aliud dr̃ tãquam causa superior, & eminentior, influens suo modo in aliud. Hoc igitur posteriori modo est Metaphysica vtilis ad inferiores scientias, & ideo nõ repugnat, sed potius est ualde consentaneũ in cõsequens, qd̃ sit maxime propter se, & alijs valde vtilis, seu proficua. Priori aũt modo cæteræ scientiæ ordinãtur ad Metaphysicam, quatenus oĩs alia cognitio, tam speculatiua, quam practica ordinatur ad supremã contemplationem, in qua naturalis hõis fœlicitas consistit. Ita fere D. Tho. 2. contra Gentes c. 25. rõne 6. vbi sic inquit: Hoc autem modo se habet philosophia prima ad alias scientias speculatiuas: nam ab ipsa omnes aliæ dependent, vtpote ab ipsa accipientes sua principia, & directionem contra negantes principia, ipsaque prima philosophia tota ordinatur ad Dei cognitionem, sicut ad vltimum finem.

Ad aliud multipliciter aliquid vtile.

Sed ut hæc Metaphysicæ munera exactius intelligantur, oportet in specie declarare, quæ sint officia, quæ circa alias scientias exercet, & quomodo illa exequatur.

Quomodo Metaphysica circa obiecta aliarum scientiarum versetur, ea vt demonstrat.

V. PRimum itaq. attribui solet Metaphysicæ, quod vnicuiq. scientiæ obiectum præscribat, &, si necesse sit, illud esse demonstret, qd̃ significauit Auerroes 3. de cælo, comm. 4. dicẽs, metaphysicæ esse defendere, ac verificare (sic. n. loquitur) subiecta particularium scietiarum. Ratio uero esse potest, quia, vt Aristoteles dicet 1. Posterior. scientia non probat, sed supponit suum subiectum esse, & quid sit: A ergo oportet, vt aliunde sumat: ergo cum nõ sem per id sit per se notum, sæpeq. indigeat aliqua declaratione, & probatione, oportet illud sumere ex aliqua superiori scientia, quæ non potest esse nisi Metaphysica, ad quam spectat considerare essentiæ, quidditatis, & ipsius esse rationem.

VI. Obiectio. Dices; Quomodo potest Metaphyca de obiectis aliarum scientiarum demonstrare, quod sint: nam, si sermo sit de actuali existẽtia, hęc non requiritur, vt res scientiæ obijciantur, sed quasi per accidens se habet: vnde demonstrari non potest, præsertim de entibus creatis, cum illis non necessario conueniat, quod si aliquo modo ex effectibus probari potest, id magis uidetur ad philosophum naturalem pertinere, qui ex effectibus sensibilibus philosophatur, B si vero sermo sit de esse in aptitudine, seu in potentia, hoc non potest de uno subiecto demonstrari, quia nullum est medium, quo demonstrari possit: sicut etiam non potest de subiecto scientię demonstrari, quid sit, quia nullum est medium quo vnicuique rei propria essentia conueniat, sed immediatè, ac per sese illi conuenit. Adde, quod hæc scientia non potest descendere ad particularia obiecta singularum scientiarum, quia non potest suam propriam abstractionem transcendere: sicut ergo propter hãc causam non potest demonstrare proprietates eorũ, ita neque ostendere, an sint, uel quid sint. Præterea, si aliæ scientiæ huius ope indigerent, ut ab ea sumerent obiecta sua, non possent ante hanc scien- C tiam addisci: quod est falsum, vt constat experientia: nam licet hęc scientia dignitate prima sit, non tamen generatione. Denique si necessarium est, vt hæc scientiã aliarum obiecta demonstret, necessaria erit alia scientia, quæ huic deseruiat ad ostendendũ proprium eius obiectum, quia ipsa non potest demonstrare subiectum suum esse, sed supponere debet, neque illud est ita per se notum, quin aliqua ostensione indigeat.

VII. Responsio. Respondetur ad primam difficultatẽ, hanc scientiam ita iuuare alias ad ostendendũ earum obiecta esse, uel quid sint, sicut ipsæ de obiectis suis, hoc supponunt. Scientiæ autem, per se loquendo, non supponunt suum obiectum actu existere: hoc enim, ut argumentum factum probat, accidentarium est ad D rationem scientiæ, illam excipio, quæ est de Deo, cuius esse est de quidditate eius: in alijs uero rebus ad scientiam, & demonstrationem non est necessaria existẽtia earum, nisi fortasse interdum ex parte nostra ad inquirẽdam, & inueniendam sciẽtiam, quia nos ex rebus ipsis scientiam accipimus. Igitur hæc sciẽtia non demonstrat aliarum obiecta actu existere, sed ea solum de causa dici potest alia obiecta esse, quia præbet principia ad ostendendũ, in quo gradu entium talia obiecta collocentur, & quam quidditatem habeant. Hoc autem pręstat hęc doctrina, declarãdo in primis ipsam rõnem entis, & essentię, seu quidditatis, & in quo consistat, & deinde distinguendo varios gradus entium, sub quibus oĩa obiecta scientiarum continentur. Quocirca quamuis à E priori, & in se non possit per proprium medium intrinsecum demonstrari obiectum scientiæ esse, & quid sit, tamen quoad nos ostendi potest ex signis, seu effectibus, declarãdo in primis, quid requiratur ad rationem entis, & in quo ratio essentiæ consistat, & quam connexionem, cum talibus signis, uel effectibus habere possit, quæ omnia non nisi per principia huius doctrinæ exacte ostenduntur.

Accedit etiã, quod per causas extrinsecas, vt sunt finalis, & efficiens: potest interdum ostẽdi aliquod obiectum esse, quod maxime fit per primas, & vniuersales causas, de quo hæc scientia considerat, ut ostendere possumus angelos esse, quia, & ad perfectionem vniuersi sunt necessarij, & talis sunt naturæ, ut non repugnauerit a Deo fieri.

Atque

IX. Atque etiam constat, quō possit hæc scientia tale munus exercere circa obiecta particularium scientiarum, etiam si infra illius abstractionem esse uideantur. Nam in primis, ut supra sectione secunda tetigimus, quamuis Metaphysica per se nō uersetur circa res omnes secundum proprias rationes earū, tamen aliquo mō attingit illas, quatenus, scilicet, necesse est ad proprias rationes explicādas, uel diuisiones tradendas, & proprios gradus Metaphysicos secernendos ab alijs, quæ diuisiones Metaphysicę multū alijs scientijs deseruiunt ad sua subiecta præscribenda, & ab alijs secernenda. Ac deinde nō semper necesse est, vt Metaphysica per se ipsam immediate ostendat singularum scientiarum obiecta, sed satis est, quod tribuat principia, & declaret terminos, quib. aliæ scientiæ vti possunt ad supponenda, vel ostendenda, quātum necesse fuerit, obiecta sua.

X.

Metaphysica prior omnib. sciētiis doctrinæ ordine.

Vnde consequenter fatendum est, si ordo doctrinæ spectetur secundum se Metaphysicam esse cæteris priorem, quod non solum ex hoc munere, sed & ex alio, quod statim explicabimus, colligi potest; nam confirmat aliquo modo omnium scientiarum principia. Deinde transcendentales rōnes entis declarat, sine quarum cognitione vix potest in aliqua scientia quippiam exacte tractari. Ac denique quādam habet singularem connexionem cum dialectica, quam inferius declarabo, ratione cuius effectū fortasse est, vt magna pars huius doctrinæ a modernis Dialecticis confuse tractetur.

Quare vltima addiscatur.

Nihilominus tamen rōne nostri modi cognoscendi, hæc scientia postremum locum sibi vindicauit, vt constant ex vsu omniū, & ex ipsamet Aristotelis inscriptione: nā propterea hanc scientiam [Transphysicam, seu postphysicam vocauit. Et ratio est, quam tetigit D. Tho. in 1. Metaph. cap. 1. lect. 2. & Auic. lib. 1. suæ Metaph. cap. 3. quia res, quæ a materia abstrahunt secundum esse, licet secundum se sint maxime intelligibiles, a nobis tñ inueniuntur non nisi per modū, ut constat ex 12. Metaph. Et similiter rationes entis uniuersalissimę, & abstractissimę, quāuis secūdum se sint notoriæ, præsertim quoad quæstionem an sint, tñ, quid sint, & quas proprietates habeant, difficile a nobis cognoscitur, & sæpe incipere oportet a particularibus, & sensibilib. vt ad illas pertingere possimus, & hoc modo dixit Arist. 1. Metaph. capit. 2. vniuersalissima esse cognitu difficilissima.

Vniuersalissima cognitu difficillima.

Vnde loquendo ordine quoad nos, non semper necesse est, hanc scientiam alijs præmitti: semper tamen supponuntur aliqua principia huius scientiæ, vel termini Metaphysici, quatenus aliquo modo cognosci possunt virtute naturalis luminis intellectus, & prout satis est ad discurrendum, & progrediendum in alijs scientiis, quamuis non tam exacte, & perfecte, sicut fit comparata hac scientia.

XI. Ad vltimam confirmationem dicitur, hāc scientiam in hoc superare reliquas, quod ipsa non solum supponit suum obiectum esse, sed etiam, si necesse sit, illud esse ostendit, proprijs principiis vtens, per se loquendo: nam per accidens interdum vtitur alienis, & extraneis propter excellentiam sui obiecti, & defectum nostri intellectus, qui non potest illud perfecte attingerē, vt in se est, sed ex inferioribus. Cum autem dicitur scientiam supponere suum obiectum esse, intelligitur per se loquendo, ut notauit Caietanus prima parte, quæst. 2, art. 3. per accidens uero non inconuenit scientiam aliquam demonstrare quoad nos obiectum suum.

Scientia quō supponat suum obiectum.

Quod si illa scientia suprema sit, non indiget ope alterius, sed ut sua id præstare potest, & huiusmodi est Metaphysica in ordine naturalium scientiarum, sicut etiam id Theologia habet in ordine supernaturali.

A

Quomodo Metaphysica prima principia confirmet, ac tueatur.

XII. Secundū munus pręcipuum, quod huic scientię tribuitur, est prima principia confirmare, ac defendere. Hoc munus tribuit huic sciētię Aristoteles 1. Poster. cap. 7. & 1. Physic. cap. 1. & illud ex professo tradit atq. exercet. 4. Metaph. capite 3. vbi cōmentatores omnes idem tradunt, & Proclus lib. 1. Comment. in Euclid. capit. 4. vt etiam Mathematicis sciētijs ait, Metaphysicam suppeditare principia. Quale autē sit hoc munus, & cur, vel quo modo ad hanc scientiam pertineat, non est facile ad explicandum.

B

Prima difficultatis ratio.

Et ratio difficultatis est primo, quia prima principia sunt per se, naturaliter, ac sine discursu nota: hæc aūt scientia, cum essentialiter scientia sit in omnibus partibus suis, in nulla earum potest, nisi per discursum, & consequenter circa conclusiones, & propositiones mediatas uersari: ergo nullum munus proprium circa prima principia potest exercere.

Secunda.

Secūdo, quia alias confunderetur habitus Metaphsicæ cum habitu primorū principiorum, quia Metaphysica vsurparet propriū munus illius habitus: vnde non oporteret eos distinguere, contra Aristotelem 6. Ethic. capite tertio, ubi quinque virtutes intellectus distinguit, & inter eas ponit intellectū, id est, habitum principiorum & sapientiam, quam esse Metaphysicam constat ex eodem in proœmio

C

huius operis. Prima sequela patet, quia ad habitum principiorum pertinet, assensum præbere primis principijs cum maiori euidētia, & certitudine, quā omnis scientia: quandoquidem omnis scientiarum euidentia ab illo habitu pendet: ergo Metaphysica nō potest confirmare prima principia, aut robur aliquod addere assensui illorū, nisi munus habitus primorum principiorum vsurpet.

Tertia.

Tertio, quia vel hęc scientia exercet hoc munus, explicando tantū terminos ex quibus prima principia cōstant: & hoc nō est munus scientiæ, neq. ad illud est necessarius aliquis habitus iudicatiuus, sed solum conueniens apprensio, & terminorum explicatio. Vel exercet hoc munus, demonstrando aliquo modo ipsa principia: & rursus interrogo, an hoc intelligatur de demōstratione a priori, uel a posteriori.

D

Et primum dici non potest, quia prima principia, vt sic sunt immediata, vnde a priori demonstrari non possunt. Si autem sumantur, vt nō sunt immediata quoad nos, quale est illud principiū, quo prima passio prædicatur de definito, sic non est munus unius scientiæ talia principia demonstrare, sed unaquæque scientia in sua materia demonstrat ea, quæ ad ipsam pertinent, nec potest Metaphysica ad singula in specie descendere, vt ex dictis in sectionibus præcedentibus cōstat: Ergo nihil proprium potest hac in parte Metaphysicæ tribui. Secundum autem de demonstratione a posteriori non potest conuenientius dici, quia hoc genus demonstrationis, & scientiæ non pertinet ad sapientiam, qualis est Metaphysica sed pertinet vel ad experientiam, vel ad scientiam a posteriori, quā [scientiam quia] appellant, quæ sine dubio est inferior, & distinctus habitus a scientia perfecta, quia fortasse non est unus circa prima principia cōmunia, & propria singularum scientiarum.

E

Vnde sicut perfectæ sapientiæ, seu Metaphysicæ adiungi potest in nobis aliquis imperfectus habitus demōstrans a posteriori prima principia cōmunia, ad Metaphysicam spectantia, ita singulis scientijs particularibus adiungi potest similis habitus proportionatus, vniuscuiusq. principia a posteriori demonstrans, quid est ergo quod in hoc munere proprium, ac singulare habet Metaphysica?

XIII. Non possumus commodius ad hanc interrogationem respondere, & hoc munus declarare, quam

per

Propositæ rationes dubitandi soluuntur singulatim.

per difficultates propositas, breuiter discurrendo. Et prima quidem facilis est: concedimus enim munus huius sciẽtiæ circa prima principia non esse elicere illum assensum euidẽtem, & certum, quem intellectus lumine naturali ductus sine vllo discursu præbet primis principijs sufficienter propositis: Hoc enim recte probat argumẽtum illud, & confirmat etiam secundum. Pertinebit ergo ad hanc sciẽtiam aliquo discursu vti circa ipsa prima principia, quo illa conformet aliquo modo, ac defendat: quo modo autem id præstet, in secunda, & tertia difficultate declarabitur.

Circa secũdam aliqui tractare hoc loco solẽt, an habitus principiorũ, quem Aristoteles intellectum appellauit, sit qualitas a potentia intellectiua in re ipsa distincta, & vtrũ sit qualitas a natura congenita, an potius acquisita. Qui enim negant, hunc Habitum esse qualitatem aliquã prꝑter ipsum naturale lumẽ intellectus, quod, quatenus natura sua est sufficienter propensum ad assensum primorum principiorum, illorum habitus appelletur, & nõ realiter, neque ex natura rei, sed sola ratione a facultate intelligendi distinguitur. Qui (inquam) ita sentiunt, facile expediunt difficultatem propositã, dicẽtes Metaphysicam distingui a naturali lumine intellectus; non vero distingui ab alio habitu, qui potest conferre intellectui facilitatem aliquã circa primorũ principiorum assensum. Alijs vero (& quidem probabilius) videtur hanc quæstionem ab illa non pendere, nam siue habitus principiorũ sit qualitas distincta, & per actus acquisita, siue nõ, necesse est Metapysicam esse habitum ab illo distinctum, quia, vt in priori difficultate dicebant, Metaphysicæ munus non potest esse præbere assensum simplicem, seu absque discursu primis principijs. Qui autem ponunt illum habitum qualitatem distinctã, eius munus, & vtilitatem esse dicunt elicere promptius, & facilius cum intellectu ipsummet assensum simplicem, & immediatum primorum principiorum: ergo, etiam si ponamus habitum principiorum esse proprijs actibus acquisitum, non propterea confundere illum debemus cum habitu Metaphysicæ.

XV. Non ergo sunt hæ quæstiones connexæ, neque vna ab altera pendet. Et (vt ego opinior) Aristoteles vtrumque posuit, scilicet, & habitum principiorum esse virtutem distinctam a sapientia, vt constat ex citato loco tertio Ethic. & esse habitum, quem nostris actibus comparamus, vt ex eodem loco, & ex secundo Poster. capite vltimo, facile sumi potest. Nam in priori loco manifeste ponit illum inter habitus, seu uirtutes intellectus: Si autem nõ esset res distincta ab ipsa difficultate intelligendi, proprijssime, imo, & falso diceretur esse habitum intellectus. In posteriori autem loco apertius sentit esse habitum, non a natura inditum, sed acquisitum, nõ per discursum, sed per simplices actus ex sola terminorum propositione, & intelligentia comparatos. Et reuera hoc posterius sequitur ex illo priori. Nam si hic habitus non esset facilitas aliqua vsu comparata ad similes actus promptius eliciendos, nulla esset ratio, aut fundamentũ, cur existimaretur esse qualitas aliqua distincta ex natura rei a lumine naturali intellectus, seu ab ipsa facultate intelligendi, tũ quia vt Aristoteles dixit, tertio de anima, capite quarto, intellectus natura sua est pura potentia in ordine intelligibilium, & tanquam tabula rasa, tum etiam, quia si natura ipsa dedisset totam uim, quæ ex parte potentiæ necessaria est ad eliciendos hos actus, non tantum quoad substãtiam, sed etiam quoad promptitudinem, & facilitatem, superuacaneum fuisset multiplicare entitates in ipsa facultate intelligẽdi, sed ipsa posset, & deberet in suamet intrinseca entitate fortior, & efficacior cõstitui, neque esset ullum indiciũ ad illam distinctionem entitatum colligendam: Si- A cut si voluntas natura sua ita est prompta, & facilis ad amandum bonum in cõmuni, ut non possit per actus promptior, & facilior reddi, optimũ argumentum est, non habere illam promptitudinem per habitum innatũ, sed per suammet entitatem. Et similiter visus, quia ex natura sua habet totam inclinationẽ, & efficacitatem, q̃ ex parte sua habere potest ad eliciendum actum uidendi, recte colligimus habere totam illam uim, & inclinationem per intrinsecã facultatem, & entitatem suam indiuisibilem, & non per aliquam aliam a natura inditam. Vnde D. Thom. 1. 2. quæst. 51. artic. 1. sensit, hunc habitum non esse naturalem secundum se, sed quoad inchoationem quandam, quia, scilicet, actus per quos acquiritur, non sunt per discursum habiti, sed B. immediate ab ipso naturæ lumine profluunt, quãuis in principio, & ante habitum non emanent cum tanta promptitudine, & facilitate, sicut post acquisitum habitum; de qua re late in secundo posteriorum disputauimus, & fortasse in sequentibus non nihil addemus.

XVI. Hac ergo sententia supposita, ad secundam difficultatem negatur sequela: Nam Metaphysica aliter uersatur circa principia prima, quam habitus principiorum: Nam in primis Metaphysica non uersatur circa prima principia formaliter, ut principia sunt, sed ut sunt aliquo modo conclusiones: At vero habitus uersatur formaliter circa principia, ut talia sunt, & ueritates immediatæ: Et ideo hic habitus C attingit, sine discursu, Metaphysica vero, mediante aliquo discursu. Hinc rursus habitus principiorum non addit proprie aliquam euidentiam, vel certitudinem assensui principiorum, qui ex sola natura haberi potest, sed addit facilitatem, & promptitudinem in exercenda illa euidẽtia, & certitudine: Metaphysica uero addit certitudinem, & euidentiam, quia nouo modo, & per nouum medium facit assentiri eidem ueritati. Est autem attente considerandum, hoc augmentum non esse intensiuũ, sed extensiuum. Primo quidem, quia Metaphysica nõ auget euidentiam, uel certitudinem, imo neque intensionem ipsiusmet assensus, quem elicit habitus principiorum; quia, vt dixi, Metaphysica nullo modo operatur circa illum assensum, sed circa D obiectum, seu materiam eius præbet nouum assentiendi modum, per actum vtique distinctum. Secundo, quia si hos actus inter se cõferamus, reuera non est certior, aut euidentior assensus Metaphysicæ, quam assensus habitus principiorum, vt argumentum factum probat, quia semper necesse est, assensum Metaphysicæ in aliquibus primis principijs, vt per se notis niti. Et hac ratione dicimus Metaphysicam non augere intensiue euidentiam, vel certitudinem circa prima principia, sed extensiue tantum, nouam eorum euidentiam, & certitudinem præbendo.

Qualiter Metaphysica versetur circa prima principia, qualiter circa principiorum habitus.

XVII. Circa tertiam difficultatem attingitur alia quæstio, scilicet, quibus modis uersetur Metaphysica E circa prima principia, iuuando, & cõfirmando intellectum in assensu eorum. In qua breuiter dicendum est, doctrinam hanc præstare hoc munus duobus modis in tertia difficultate insinuatis. In primis. n. tradit, & declarat rationem ipsorũ terminorum, ex quibus prima principia constant. Quod satis re experientia ipsa patet in discursu huius doctrinæ, tum apud Aristotelem, præsertim libro quinto, septimo, octauo, & nono, tum etiam apud alios authores, & ex his, quæ in disputationibus sequentibus dicemus, constabit: Traditur enim in hac scientia, quid sit ens, quid substantia, quid accidens, quid totum, quid pars, quid actus, quid potentia, ex quibus terminis, & ex alijs similibus, prima principia constant. Cum enim hæ principia in re non habeant intrinsecum, & quasi formale me-

Terminorum cognitio ad cõ-

Ple x a principia cognoscenda maxime confert.

le medium, quo illorum extrema connectantur, per se cognoscuntur ex cognitione terminorum: vnde nihil magis potest ad eorum cognitionem iuuare, quam scientifica, & euidens notitia terminorum, seu rationem eorum, qualis est illa, quæ in hac sciētia traditur. Neque enim verum est, quod in prædicta difficultate tertia sumebatur, scilicet, hoc munus non pertinere ad scientiam, quæ discurrendo, & iudicando procedit, sed ad simplicem terminorū apprehensionem: nam licet, per se loquendo, ex parte simplicium rerum, & terminorum non requiratur demonstratio: imò neque compositio ad intelligendum, quid vnumquodque sit, aut significet, tamen quoad nos sæpe potest hoc demonstrari, præsertim vtendo diuisione constante ex oppositis mēbris, & demonstrando quid res non sit, (quod frequenter est nobis notius,) & inde concludēdo quid sit. Sæpe etiam hoc fit, tradendo aliquas descriptiones rationum simplicium, quæ sunt quoad nos notiores, & illis vtendo, vt medijs ad demonstrationes efficiendas, quæ ad scientiam humanam acquirendam interdum sufficiunt. Atque hinc tandem intelligitur hunc modum illustrandi prima principia præcipue, & immediate exerceri in hac scientia circa illa prima principia, quæ vniuersalissima sunt, & constant terminis abstractioribus, id est, significātibus res, aut rationes rerum, quæ sine materia possunt existere: nam, vt diximus, hæc sunt, quæ, per se loquendo, sub obiecto Metaphysicæ continentur, cumque illa sit suprema scientia, per se sufficiens est ad tradendum, & explicandum rationes omniū rerum, & terminorum, quæ sub obiecto eius claudun tur. At verò non ita proxime, & immediate descendit ad proxima, & particularia principia singularū scientiarum, & ad terminos ex quibus constant, sed solum illa attingit altero ex duob. modis superiùs explicatis, scilicet, vel quatenus necesse est ad proprias definitiones tradendas, propriosque terminos explicādos, vel quatenus in eis generales rationes, & præsertim transcendentales, includūtur, sine quarū cognitione, & adminiculo nō potest aliqua ratio, seu quidditas cuiuscūq. rei in particulari explicari.

XVIII. Alter modus, quo hæc scientia versatur circa prima principia, est, demonstrando illa, seu ueritatem & certitudinem illorum, quod varijs modis præstare potest. Primò dicunt aliqui, Metaphysicam demonstrare principia à priori, nō quidem per causā intrinsecam formalem, vel materialem, quia, [vt recte probat argumentum factum] in his principiis immediatis, non habet locum tale genus demōstrationis, sed per extrinsecam causam formalem, efficientem, & exemplarem: nam quia Metaphysica cōsiderat primas causas, etiam Deum ipsum, qui sicut est prima veritas, ita est causa omnis veritatis, saltē extrinseca omnibus prædictis modis, potest saltem per hanc causam demonstrare veritatem, nō tātum primorum principiorum, sed etiam conclusionum. Hic tamen modus demonstrandi rarissime, aut nūquam exercetur in hac doctrina, & si attentius consideretur, uix habere potest locum: Nam in primis, quod attinet ad causam efficientem: hæc non habet locū in vniuersalissimis principiis cōstantib. ex terminis communibus Deo, & creaturis: nam sicut respectu Dei nulla potest dari causa efficiens, ita nec respectu illorum principiorum, quæ in Deo ipso ueritatem habent, vt est illud: [Quodlibet est, vel non est, & Impossibile est aliquid de eodem affirmare, & negare.] Atque hinc etiam constat, hæc principia non posse per causam finalem demonstrari, quia causa finalis est in ordine ad effectionem, & operationem, & ideo, quæ abstrahunt ab efficiente, abstrahunt etiam à fine. Rursus hinc fieri videtur, etiam illa principia, quæ solis creaturis communia sunt, quatenus sub scientiam cadunt, non posse per

Vniuersalissima principia non possunt per causas demōstrari.

A causam efficientem, vel finalem demonstrari, quia, vt sic, abstrahunt ab actuali existentia, & consequē ter ab efficientia: nam omnis efficientia est circa rē existentem, seu quæ ad exitum perducitur, vt, verbi gratia: [Oē totum esse maius sua parte:] verū est, oī efficientia seclusa, & sic de cæteris. Et hinc vlterius non uidetur hic possibilis probatio per causam exē plarē, tū, quia quod abstrahi ab efficiente cā, abstrahit etiam ab exemplari; nam exemplar est id, ad cuius similitudinem efficiens operatur, & comparatur tanquam ars, vel ratio operandi respectu efficiētis intellectualis: si ergo ueritas horum principiorū abstrahit ab efficiente, etiam abstrahit ab exemplari causa: tum etiam, quia essentiæ rerum, vt sic, non

B pendent à causa exemplari: ergo nec ueritas primorum principiorum. Antecedens patet, quia homo, verbi gratia, nō ideo est animal rationale, quia Deus talem illum cognoscit, seu quia in exemplari diuino talis repræsentatur, sed potius ideo talis cognoscitur, quia ex se postulat talem essentiam.

XIX. Occurritur obiectioni

Sed ad hæc dici potest, hæc principia abstrahere quidem ab efficientia actuali, non tamen ab efficiētia possibili, & consequenter non omnino abstrahere à causa efficiente, exemplari, & finali, ut enim infra dicemus, quamuis essentiæ creaturarum abstrahi possint ab esse, non tamen ab ordine ad esse, sine quo intelligi non potest vera, & realis essentia; eadem ergo ratione prima principia communia entibus creatis veris, & realibus, etiam si secundum ne

C cessariam connexionem abstrahant à tempore, & actuali existentia, non tamen ab ordine ad esse, scilicet, quia cum tali connexione possent existere, & non aliter, & hoc modo possunt etiam habere respectum ad practicas causas, & per eas demonstrari. Vt, si quis probet omne totum esse maius sua parte, quia ita potest à Deo fieri, & non aliter, vel hominis essentiam esse animal rationale, quia in eo potest à Deo condi, & non in alia. Et similiter ex causa finali potest ostendi, hominem esse animal rationale, quia potest ad Deum cognoscendum, & amandum institui. Vel ex causa exemplari, quia in diuina idea talis repræsentatur: Non enim haberet homo talem essentiam realem, nisi in Deo haberet tale exemplar; nec re-

D pugnat sub diuersis rationibus, vtrumque verum esse, scilicet, & Deum cognoscere hominem esse talis essentiæ, quia reuera talis est, & hominem habere talem essentiam, quia est in Deo talem habet ideam.

XX.

Quæ responsio declarat quidem hunc modū demonstrandi non semper esse impossibilem, nec inutilem. Quamquam enim hi modi demonstrandi in singulis primis principijs non omnes locum habeāt nam quod tria, & quatuor sint septem, nō est necesse, vt habeat causam finalem, & sic de alijs principiis, in quibus est ueritas ex connexione extremo-

E rum, non quidem ordinata ad aliquem finem quia prædicatum non declarat proprietatem aliquā, uel essentiam subiecti, sed identitatem potius, seu repugnantiam oppositorum, ut patet in hoc: [Quodlibet est, vel non est,] & similibus, in quibus dicti modi demonstrandi per causas extrinsecas locum non habent. Nihilominus tū ad multa principia applicari possunt, præsertim illa demōstratio quæ est per causam finalē: nam essentiæ rerum, & proprietates causam finalem habent per quam possint demonstrari, si talis causa aliunde per se nota sit, vel per aliud notius principium ostendi possit: hoc enim in omni demonstratione necessarium est.

XXI. Per efficiēs finē, & exēplar primū demōstrari nō pōt. na turaleiumē

Addo uero ulterius, sæpè hoc probationis genus excedere uim naturalis luminis intellectus humani, & pertinere potius ad Metaphysicam diuinā (ut sic dicam) uel supernaturalem, quam naturalem. Nam exēplaria diuina, nisi in seipsis uideatur, esse

non

non possunt ratio, aut medium cognoscēdi aliquam veritatem: non possunt autem in seipsis videri per Metaphysicam naturalem, imo non potest hæc scientia ostendere, Deum habere hæc, vel illa exemplaria rerum, nisi à posteriori ex rebus ipsis, sicut ex artificio in re effectu cognoscimus, qualē ideam in artifice habuerit. Atque eadem ratio est de causā efficiente prima; quam, diu enim non agnoscimus virtutem Dei in se, non possumus ex illa cognoscere, quales possint ab ea res fieri, sed potius ex rebus factis virtutem Dei inuestigamus, quamuis, cognitā virtute Dei ex quibusdam effectibus, possit per illā demonstrari, quid in alijs facere possit. Et similiter ex perfectione, & efficientia eius possumus inuestigare finem, & perfectionem operum eius, vt quod ad eum spectet omnia propter se condere, vel perfectum facere vniuersum. Ex quo possumus vlterius colligere, quas naturas rebus cognitis tribuerit, quē philosophandi modum attigit Aristoteles li. 12. Metaphysicæ in fine.

XXII. Demōstratio per deductionē ad impossibile Metaphysici muneris est.

Præter hos demonstrandi modos, qui parum sūt vsitati, est alius per deductionem ad impossibile, & hoc modo ostenduntur omnia principia per deductionem ad illud: [Impossibile est de eodem simul idem affirmare, & negare:] Et quia hoc est generalissimum principium huius doctrinæ proprium, id huiusmodi demonstrandi genus ad hanc sapientiam spectat; de illo autem principio, & vsu eius dicturi sumus plura inferius disp. 3. Denique ad augēdam hanc certitudinem circa prima principia, plurimū conferre potest consideratio ipsius luminis intellectualis, quo ipsa principia prima manifestantur, & reflexio circa illud, & reductio ad fontem vnde dimanat, scilicet, ipsum diuinum lumen. Sic enim recte colligimus prima principia, vera esse, quia ipso naturali lumine immediate, & per se vera ostenduntur, quia in huiusmodi modo assentiendi non potest hoc lumen decipi, aut ad falsum inclinare, quia est participatio diuini luminis in suo genere, & ordine perfecta. Vnde est illud Psalm. 4. [Quis ostendit nobis bona? Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.] Vnde Aristoteles in principio scientię de anima, illam scientiam iudicauit esse valde certam, quia lumē ipsum intellectuale cōtemplatur, in quo hæc sapientia illam scientiam superat: nam altiori modo considerat vim, & perfectionem huius luminis secundum se, quatenus secundum esse abstrahit à materia, & quatenus certitudinem, & infallibilitatem diuini luminis participat.

Deductio ad impossibile quō sit demonstratio a priori, quō a posteriori.

Dices huiusmodi ostensionem primorum principiorum non esse à priori, sed a posteriori tantū: non enim hæc principia vera sunt, quia per infallibile lumen cognoscuntur, sed potius, quia vera, & immediata, ideo per tale lumen manifestantur. Respondeo, concedendo hanc probationem non esse à priori, si veritas principiorum in esse rei, (vt ita dicam) consideretur, potest tamen aliquo modo dici à priori in ratione cognoscibilis, seu euidentis, & certitudine enim, & à priori ostenditur, aliquam propositionem esse certam, quia à Deo reuelatur, vel esse euidentem, quia demonstratione probatur. Sic ergo ostendi potest hæc principia esse euidentissima, quia ipso lumine naturali immediate manifestantur: Atque hæc probatio, & reflexio maxime confert ad cōfirmandum intellectum, eiusque certitudinem augēdam, saltē ex parte subiecti, in assensu principiorū.

XXIII. Ex his ergo satis declaratum est, quomodo prima principia contineantur sub Obiecto, seu materia circa quam hæc scientia versatur, quodque munus circa illa exerceat. Atque obiter colligi etiam potest, hoc quidem esse verū de primis, & vniuersalissimis principiis, non de illis solis, vt Soncinas, & Iauell. & nonnulli alij voluerunt: quia licet circa priora principia, per se loquendo, immediatius versetur

A hæc doctrina, & pluribus modis illa demonstret, ut ex dictis patet, tamen etiam ad alia se extendit, quia nonnulli ex prædictis modis generales, & communes omnibus sunt. Et ideo Aristoteles absolute de omnibus locutus est, dicens, Metaphysicam demonstrare principia omnium scientiarum, vt patet ex Procemio, c. 1. & 2. & li. 4. Metaph. tex. 7. & ex 1. Posterior. cap. 7. & ex 1. Topic. c. 2. & 1. physicor. ca. 2. ubi ait, si quis neget prima principia Geometriæ, nō pertinere ad Geometram illa probare, sed ad primum philosophum. Estque aperta sententia Diui Thomæ, 1. 2. quæst. 57. ar. 2. præsertim ad 1. & secūdum. Et rationem facile ex dictis ostendi, nam modi ostendendi prima principia, etiam in particularib. & propriis principiis aliarum scientiarum locū habent. Imo addit Diuus Thomas, citato loco ad hāc

B scientiam non solum pertinere confirmare intellectum in assensu principiorum, sed etiam conclusionum, quod intelligi potest remote, & mediate, quia confirmando principia, virtute etiam confirmat cōclusiones: vel materialiter tantum, (vt sic dicam) quia interdum per altiores causas potest sapientia ostendere conclusiones, quæ per alia media inferiora in aliis scientiis demonstrantur.

Non esse munus Metaphysicæ tradere instrumenta sciendi.

C SVnt qui existiment, munus hoc etiam ad Metaphysicam pertinere. Nam licet Dialecticus definire doceat, diuidere, &c. non tamen potest ex propriis principiis huiusmodi instrumenta declarare, eorumque rationem reddere, sed solū quoad quæst. an sint, huiusmodi instrumenta tradere, & exponere: ad Metaphysicum autem spectare de illis disserere, eorū primas radices, & causas declarādo. Quod de singulis ita exponi potest: nam definitio declarat essentiam rei, rationem essentiæ declarare ad Metaphysicam pertinet: Ergo, & perfectam rationem definitionis tradere, munus est Metaphysicæ. Rursus diuisio declarat rerum distinctionem: sed de rerum distinctionibus agere munus est Metaphysicæ: ergo, & rationem diuisionis explicare ad eam pertinet. Ad hæc, omnis vis argumentationis,

XXIV. Aliquorū sententia.

D si formam eius spectemus, consistit in altero ex his principiis: [Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se: Non pōt idem simul de eodem affirmari, & negari:] Sed hæc principia sunt propria Metaphysicæ scientiæ, ad quā pertinet tractare de eodem, & diuerso, & de ente, & non ente, quæ per affirmationē, & negationem explicantur: ergo ex hoc etiam capite pertinet ad Metaphysicum, instrumentū sciendi tradere. Tandem scientia est spiritualis qualitas: ergo, vt sic, comprehēditur sub Metaphysicæ obiecto: ergo eadem ratione pertinet ad Metaphysicam tradere rationem acquirendi scientiam, & declarare quibus modis, aut instrumentis acquiratur: nā agere de fine, & mediis, eiusdem est doctrinæ: omnia autem hæc ad sciētiam tanquam ad finem ordinātur.

XXV. Reprobatur.

E Sed hæc sententia, nisi amplius declaretur, confundit Metaphysicam cum Dialectica, nam Dialecticæ proprium munus est, sciendi modum tradere quod non aliter facit, nisi docendo instrumenta sciendi, & eorum vim, & proprietates demonstrando. Quocirca, vt, quid veritas rei habeat, exponamus, et unicuique scientiæ suum proprium munus tribuamus, aduertendum est, hæc instrumenta sciendi proprie, & formaliter inueniri in cogitationibus mentis, seu internis actibus intellectus, fundari verò in rebus, vocibus autem explicari. Scientia enim in actu quodam intellectus consistit, vel in habitu, iuxta diuersas acceptiones scientiæ, actualis scilicet, & habitualis; & ideo necesse est, vt propria sciendi instrumenta in ipso intellectu, & in actibus ipsius posita

sitæ sint: nam, quia homo per discursum scientiam acquirit, & ad discursum perficiendum alijs prioribus operationibus, seu conceptionibus rerum indiget, ideo huiusmodi conceptiones mentis ita dispositæ, & ordinatæ, vt ad scientiam acquirendã per se, ac directe conferat, dicuntur instrumenta sciendi: sunt ergo huiusmodi instrumẽta formaliter in operationibus mentis. Quia ergo mentis operationes, vt rectę sint, & veræ, esse debent rebus ipsis proportionatæ, & commẽsuratæ, ideo necesse est, ut huiusmodi instrumenta aliquo modo in reb. ipsis fundentur: explicãtur aũt uocibus, quæ a natura datæ sunt ad exprimenda animi sensa, iuxta illud Aristotelis 1. Periherm. [Sunt aũt ea quæ in uoce, earum, quæ sunt in anima, passionum notæ:] & illud Cic. 1. de Orat. [Hoc vno prestamus feris, quod loquimur inter nos, & qđ exprimere dicẽdo sensa possumus.]

XXVI. Vera Ihoc sententia.

Sic ergo dicendũ est non pertinere ad Metaphysicum directe tradere instrumenta sciẽdi, & modũ, ac dispositionem eorum docere, quam in cõceptib. mentis habere debent, vt apta sint ad sciẽtiam generandam. Probatur argumẽto supra insinuato, quia, hoc spectat ad munus *Dialecticę*: qua ratione dixit Aristot. 2. lib. Metaphy. c. 3. [Absurdũ esse scientiã simul, & modũ scientiæ quærere.] Quibus uerbis docere uoluit (vt omnes expositores tradunt) Dialecticam ante alias scientias, præsertim ante Metaphysicam, esse acquirẽdam, eo quod ad illam spectat modum sciendi tradere: quod nihil aliud est, quam instrumenta sciendi docere, modumque apertum tractandi, & probandi res scientiæ accommodatum. Neque est verum Dialecticam solũ perfunctorie, & quoad an est (vt vocant) hæc explicare, nã quod experimento constat, non solum tradere Dialecticam leges recto definiendi, argumẽtandi aut demonstrãdi, sed etiam rationes harũ rerum: nam etiam a priori demonstrat, cur recta definitio, & argumentatio tales conditiones & proprietates requirant, & similia. Tũ etiam quia alias nõ satis esset Dialectica ad scientiã acquirendam, sed oporteret etiam Metaphysicam præmittere, quod est plane falsum, & cõtra omniũ sensum, & vsum. Sequela patet, quia nunquã acquiritur uera scientia, nisi quis sciat se scire; nam scientia esse debet perfectũ intellectuale lumen, quod se ipsum manifestat, alioqui nõ erit omnino euidens: non potest autem scire, quod sua cognitio est uera scientia, nisi sciat suam ratiocinationem esse ueram demonstrationem, quod scire non potest, nisi sciat quid sit vera demõstratio, & cur talibus principijs, talique forma ratiocinandi cõstare debeat. Si ergo Dialectica horum omnium rationem nõ redderet, sed potius fidem quandam illorum postularet, non posset ad ueram scientiam acquirendam deseruire, aut esse sufficiens. Et confirmatur, quia demonstratio nõ est aptum instrumentum sciendi, nisi cognita, vt demonstratio, id est, ut ratiocinatio necessario concludens ex principijs certis, & euidentibus. Nã si quis conficiat rationem quæ in se sit demonstratio, ab ipso autem nõ cognoscatur, sed existimetur ratio probabilis, uel procedens solum ex certis, nõ uero euidentibus: in illo non generabit uerã scientiam, quia talis demonstratio sic proposita, vel est ineptum instrumentum, vel non satis applicatũ ad talem effectum. Vnde Dialectica ita tradit modum sciendi, ut scientifice illũ doceat: propter quod, qui recte de illa sentiunt, non tantum sciendi modum, sed etiam veram scientiam illã esse existimant: hoc igitur munus ad Dialecticam proprie, & per se spectat, & non ad Metaphysicam.

Dialecticæ est, an, & quod sint sciendi instrumẽta, tractare.

XXVII. Consectarium.

Atque hinc etiam fit eiusdem Dialecticæ, & non Metaphysicæ esse huiusmodi instrumenta tradere, seu dirigere, prout vocibus exprimi, aut confici possunt (sub uocib. autem scripta complectimur, quia quoad hoc solum materialiter differunt) imo nec A *Dialectica* ipsa directe, & ex instituto circa hæc versatur, vt circa proprium obiectum, & materiã suã, sed ex consequenti, & quasi ex quadam concomitãtia hoc præstat. Cum enim voces a conceptib. oriantur, dum Dialectica conceptus dirigit, & ordinat, consequenter docet quibus verbis, seu qua verborum forma exprimendi sint, vt vim habeant suadendi, ac demonstrandi, quod totum, & per se clarum est, & ex ipso Dialecticæ vsu perspicuum.

XXVIII. Metaphysica plurimum illustrat sciendi instrumenta.

Addendum vero est, quatenus hæc instrumenta sciendi in rebus ipsis fundantur, eorum sciẽtiam, & cognitionem plurimum perfici per scientiam Metaphysicæ, ita, vt quod circa oẽs scientias, & principia earũ Metaphysicã præstare diximus, peculiari quadam rõne circa Dialecticam eiusq. munera locum B habeat. Hoc probat ratio dubitandi in principio posita, & declaratur in hunc modum. Nam peculiariter pertinet ad Metaphysicam cognitio essentiæ, & quidditatis, vt sic: definitio aũt cuius rationem, ac formam Dialectica tradit, si sit perfecta, explicat rei essentiam, & quidditatẽ, & ideo dum Metaphysica tradit, quid sit vniuscuiusq. rei essentia, & quidditas, plurimũ confert ad perfectum definiẽdi modũ. Præsertim, quia nõ solũ tradit Metaphysica rõnem essentiæ in cõi, sed etiam intra suam abstractionem varios essentiarum gradus, ac modos declarat: ex quibus maxime pendet cognoscere, quibus partibus definitiones rerũ constare debeant, aut quem modũ definiendi in distinctis rebus (v. g. in substã C tia, vel accidenti, & in re simplici, aut cõposita) tenere oporteat. Sic igitur Metaphysica plurimũ perficit definiendi artem, quãuis directe, & ex instituto illã non tradat. Simili modo cõtingit circa aliud instrumẽtum sciendi, quod est diuisio, cuius leges, & conditiones tradit Dialectica: illæ vero oẽs fundantur in rerum distinctione, seu oppositione: agere vero de varijs distinctionib. rerum ad Metaphysicam pertinet: nam idem, & diuersum ad proprietates entis reducuntur, sicut vnum, & multa: & ideo, dum Metaphysica distinctiones varias rerum exacte declarat, artem ẽt diuidendi illustrat. De argumentatione aũt, seu demonstratione nõ videtur similis ratio, quia nõ fundatur proxime in essentia, vel aliqua proprietate entis, sicut definitio, & diui- D sio; nihilominus alia via, etiam in hoc munere, Metaphysica Dialecticam iuuat, tam ex parte materiæ, q̃ ex parte formæ. Ex parte quidem materiæ, quia dum Metaphysica fere omnium entium rationes distinguit, ac separat, & generatim declarat, quid sit res in essentia, quid ẽt proprietatem: quid res, quid vero modus: materiam subministrat demonstrandi, & argumentandi, seu potius exacte declarat qualia esse debent tam extrema, quam media demonstrationis. Ex parte vero formæ, quia hæc doctrina exacte declarat, & ostẽdit oĩa principia, in quib. oĩs recta forma argumentãdi nititur, vt sunt illa, [Quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se. Non põt idẽ de eodem simul affirmari, & negari,] & similia.

XXIX. Rationes pro opposita sententia soluuntur.

E Ad rationes dubitandi in principio positas facilis est responsio ex dictis. Ad primã de definitione respondetur, Metaphysicum quidem declarare in cõi, quid sit essentia, & qualis etiam sit, simplexne, an composita, intra sui obiecti latitudinem, suamq; abstractionem: Dialecticum autem tractare de modo, quo a nobis concipienda est, & declaranda distincte per definitionem, rei essentia, & natura, seu ex quibus conceptibus, aut vocib. componenda sit definitio, quasve proprietates habere debeat, ut apta sit: hæc autem munera distincta sunt, quãuis se se mutuo iuuent: nam Dialectica iuuat Metaphysicam, sicut modus sciendi scientiam: Metaphysica autem iuuat Dialecticam tanquã generalis scientia, quæ proxime, & exacte de rebus disserit, quas Dialectica, vel supponit, vel solum remote attingit.

Atque

Atque eadem uere responsio appellanda est ad alteram partem ex diuisione: nam Metaphysica tractat de distinctionib. rerum, prout in reb. ipsis sunt: Dialectica vero de modo concipiendi, & explicãdi partitiones rerum. Similiter ad tertium membrũ de argumentatione dicendum est, quod licet Metaphysica aliquo modo demõstret illa principia, eaq. reducat ad illud vniuersalissimũ, [Quolibet est, vel non est, seu, Impossibile est idẽ simul esse, & nõ esse,] tñ etiam Dialectica supponit simile principiũ, vt per se notum, i. non posse idem de eodem affirmari, & negari: ad quod fere omnem vim, & formam rectæ argumentationis reducit, vt illius proprietates, & conditiones demonstret.

XXX. Scientiæ tractatio ad quã scientiam pertineat.

B Ad vltimum membrum de scientia respondetur, considerationem scientiæ, prout est quædam spiritualis qualitas mentis, & habitus, vel operatio eius talis cõditionis, & naturæ, multiplicem esse posse. Vna est mere speculatiua, qua contẽplemur, quid talis res, & quas proprietates habeat: & hæc consideratio, vel pertinet ad eam partẽ Philosophiæ naturalis, quæ de anima rationali tractat, si de humana tm̃ scientia: quæ non est sine phantasia, fit sermo: vel si abstracte, & absolute loquamur de scientia, pertinebit ad Metaphysicam, nã est res, uel proprietas abstrahens a materia secundum esse. Alia consideratio scientiæ est quasi practica, & artificiosa, quæ nõ est de habitibus, sed de actibus scientiæ: nam ars circa operationes versatur: & solum habet

C locum hæc consideratio in humana scientia, q̃ per compositionem, & discursum perficitur, ars enim non versatur circa simplicia, sed circa composita: nam scopus artis est dirigere compositionem, aliq̃, vel concentum: vnde forma artificiosa ex debita proportione, & compositione partium, seu rerũ simplicium cõsurgit: hæc ergo scientiæ directio, & consideratio ad dialecticam spectat, quæ est ars sciendi, non ad Metaphisicam. Vt autem Dialectica hoc munus exercere possit, nõ oportet, quod exacte speculetur totam naturam, & essentiã illius qualitatis, quæ est scientia, sed satis est, quod supponat esse operationẽ mentis, & aliquas eius proprietates tradat, quas ad ueritatem exacte, & sine errore manifestãdam requirit, ut quod sit euidens, certa, & similes.

D Atque hæc cognitio scientiæ traditur a Dialectico, vt constat ex libris Posteriorum, eaque sufficit Dialectico, ut ad eam tanquam ad finem suam artem, & sciendi methodum dirigat. Alia denique consideratio scientiæ potest dici moralis, quatenus vsus, vel exercitium scientiæ potest esse laude, vel reprehensione dignum: quod munus ad moralem Philosophiam, uel prudentiam spectat.

SECTIO V

Vtrum Metaphysica sit perfectissima scientia speculatiua, veraque sapientia.

I.

E Xplicando causam finalem, & vtilitatem huius scientiæ, simul effectum eius declarauimus: nam tota eius utilitas in operatione, & effectu eius posita est: reliquum ergo est, ut de illius attributis pauca dicamus, quæ ex materia subiecta, & ex fine illius facile colligi poterunt.

II. Prima conclusio.

Dico primo Metaph. scientiam esse speculatiuã solum perfectissimam. Ita docet Arist. lib. 1. c. 2. & lib. 2. c. 1. & lib. 3. c. 2. & omnes interpretes. Estq; satis probata hæc assertio ex dictis. Nã sect. præced. ostendimus finẽ huius scientiæ esse veritatis cognitionẽ, & ex se in ea sistere: scientia autẽ ex hoc fine vocatur speculatiua, ut Arist. lib. 6. docet, & inferius suo loco tractabitur. In sect. autem prima ostensum est obiectum huius scientiæ esse nobilissimũ, tam in esse obiecti, propter summam abstractionẽ, quam in esse propter nobilissima entia: quæ comprehendit. Omnis autem sciẽtia habet nobilitatem suam ex obiecto suo: est ergo hæc scientia speculatiua, omnium præstantissima.

III. Quæstiuncula.

Interrogabit autem fortasse aliquis, an hæc scientia pure speculatiua sit, uel etiam practica: vt enim nunc suppono, non repugnat eandẽ scientiam, uel cognitionẽ simul eminenti ratione speculatiuam esse, & practicam: id enim Theologi attribuunt sciẽtiæ diuinæ, nõ tantum vt in ipso Deo est, sed etiam vt participatur a nobis, uel per visionem clarã, uel per obscuram Theologiam, & fidem: ergo etiam in scientijs acquisitis, & naturalib. esse poterit aliqua, quæ hanc eminentiam participet, simulque sit speculatiua, & practica. Quod si alicui, maxime huic doctrinæ conuenire debet. Primo, quia est suprema omnium scientiarum, omnibusque imperat, prout in proœmio Aristoteles dixit. Deinde quod naturalem Dei cognitionem, quantum naturæ lumine fieri potest, perficiat: ex Dei autem cognitione pendet iudicium rectum de agendis: ergo hoc etiam iudicium per hanc scientiam dirigitur, atque adeo ex ea parte practica est. Et declaratur in hunc modũ, nam hæc scientia demonstrat attributa diuina quæ naturæ lumine demonstrari possunt, inter quę sunt esse summe bonum, esse vltimum finem omnium, esse primam veritatem: ergo hæc omnia demonstrat hæc scientia: ergo etiam demonstrabit Deum esse super omnia diligendum, quia hoc debetur ei quatenus summe bonus, & vltimus finis est. Rursus demonstrat hęc scientia Deum habere omnium prouidentiam: esseque sapientissimum, & iustissimum: ergo consequenter etiam docebit eum esse timendum, & illi esse fidendum, & similia: quæ omnia ad mores, & praxim spectant. Denique non alia ratione Theologia infusa merito existimatur eminenter practica, & speculatiua, nisi quia sub altiori lumine considerat in Deo illam rationem finis ultimi, consequendi per media moralia, & practica: ergo idem erit de naturali Metaphys. vt sub inferiori lumine procedit, seruata proportione.

IV. Respõsio.

Nihilominus dicendum est, doctrinam hanc nihil habere practicę scientię, sed tantum esse contemplatricem. Ita sumitur ex Aristotele, & alijs expositoribus, nã licet expresse non attingant hanc quæstionem, tamen dum simpliciter docent, hanc scientiam esse speculatiuã, & aut tacent de practica, aut certe id negant, plane sentiunt esse pure speculatiuam. Accedit quod Aristotelis in libris Ethicorum ex professo disputauit de beatitudine hominis tanquam de prima regula moralium actionum: Beatitudo autem hominis consistit in Deo ut est finis ultimus omnium, & singulari modo creaturę rationalis, illa ergo consideratio non spectat ad Metaphysicam: ergo nulla alia consideratio superest, sub qua possit hæc doctrina esse practica. Quia si est practica, maxime moralis: nam per se notum est non esse factiuam, seu directiuam operationũ artis, imo nec actionum intellectualium, ut præcedente sectione dictum est; moralis autem non est, quia consideratio vltimi finis in ordine ad mores non est munus eius, sed moralis Philosophiæ, ut dictum est.

V. Cur Theologia speculatiua & practica, Metaphysica tãtũ speculatiua.

Ratio autem a priori reddi potest ex differentia inter supernaturalem Theologiam, & hanc naturalem: quæ ex differentia luminis sub quo utraq. procedit, sumenda est. Illa enim procedit sub lumine diuinę reuelationis fidei, quatenus mediate, ac per discursum applicatur ad conclusiones in principijs fidei contentas: fides autem non solum reuelat Deũ ut finem ultimum omnium, sed etiam specialiter docet in eo consistere hominis Beatitudinem: ac proinde non solum reuelat fides ueritates speculatiuas circa Deum, sed etiam practicas: imo etiam fere omnia prima principia morum reuelat:

& ea-

A & eadem certitudine, atque ex se eodem modo circa hæc omnia versatur: ex quibus discurrit Theologia, cõsiderans non tantum speculatiue in Deo rationem vltimi finis, sed etiam moraliter in ordine ad media, quibus est consequendus. At vero Metaphysica procedit tantum sub naturali lumine, quod non eodem modo, nec eadem certitudine oĩa obiecta sua complectitur: & ideo Metaphysica non est habitus illi adæquatus, sed sub speciali quadam ratione, & abstractione perficit naturale lumen circa ea obiecta, quæ abstrahunt à materia secundũ esse, vt diximus. Et ideo de Deo solum speculatiue considerat rõnem vltimi finis, & supremi boni, (quatenus in se talis est, talisq. cognosci potest lumine naturæ, potius quantum ad [an est,] quam quantum B ad [quid est.] Non vero considerat practice, quomodo hic finis sit ab homine consequẽdus, imo nec in particulari attingit, vel inquirit modũ quo Deus est finis vltimus hominis, vel quo homo ipse potest attingere Deum, prout est suus finis vltimus: quia hoc iam est infra Metaphysicam abstractionem, & contemplationem, & ad philosophiam spectat, imo supponit cõsiderationem physicam hominis, seu naturalem philosophiam, quæ mere speculatiua est: & spectat ad philosophiam moralem, quæ quodãmodo & (vt ita dicam) inchoatiuè, practica scientia est: de quarum scientiarum distinctione non est hic dicendi locus. Fateor tamen, quod si de angelis prout in se sunt, haberi posset naturalis scientia Metaphysicè, ad illam pertineret non solum naturã eorum C contemplari, sed etiam quomodo essent capaces vltimi finis sui, & in quo eorum beatitudo cõsisteret, quibusq. medijs ad illam possent peruenire: quæ scientia ex parte moralis esset, simulq. praxim aliquã cum speculatione coniungeret: esset q. tota Metaphysica, cuia tota abstraheret à materia secundum esse. Verumtamen huiusmodi scientia, angelica potius esset, quam humana: nos enim de angelorũ Beatitudine vix aliquid possumus nisi per analogiã ad nostram inuestigare; & ideo Metaphysica prout in nobis est, merè est speculatiua omni ex parte, & ad moralia, seu practica non descendit.

VI. 2. Conclusio. Dico 2. Metaphys. non solum sciẽtia est, sed etiam naturalis sapientia. Hanc assertionem ponit, & ex D professo probat Arist. li. 1. c. 1. & 2. & lib. 5. c. 2. Qui primum supponit esse in nobis aliquam virtutem intellectualem, quæ sit sapientia: quod etiã docuit idem Arist. 6. Eth. c. 2. & sequen. Estq. cõmunis omnium sapientium consensus: nam si nullus habitus hominis esset sapientia, nullus hominum sapiens dici posset, nam sapiens à sapientia est, & dicitur, non .n. est homo sapiens à natura, nec ex sola potentia, seu facultate, vt est per se notum, alias omnes homines essent sapientes: sed sapiẽs fit homo aliquo vsu, & habitu, aut virtute: est ergo sapientia habitus. Rursus ex ipsa voce, & omnium sensu constat significare habitum ad intellectum pertinentem, non quemcunque, sed perfectum, quique virtus intellectualis sit, & valde perfecta. Quod optimo discursu E probat Aristoteles in proœmio ca. 1. distinguens experientiam ab arte, & artem à scientia, quæ propter se quæritur, & in causarum, ac principiorum cognitione versatur: & concludens sapientiam esse debere aliquam huiusmodi scientiam.

VII. Multiplex sapiẽtiæ acceptio. Est autem hoc loco aduertendum, si attendamus vulgarem sermonem, interdum videri hoc sapiẽtiæ nomine significari, non vnum determinatum habitum intellectus, sed rectitudinem quandam intellectualem ad bene iudicandum de rebus oĩbus, cõsurgentem ex perfecta consecutione scientiarum omnium, ad eum modum, quo iustitia in vna acceptione nõ significat vnum singularem habitum, sed concentum, & rectitudinem omnium virtutum volũtatis. Atque ad hanc sapientiæ acceptionem videntur A optime accommodari descriptiones illæ Ciceronis: [Sapientia est rerũ diuinarum, atq. humanarũ, causarumq. quibus hæ res continentur, scientia.] Atq eodem sensu videtur de sapiẽtia locuti antiqui philosophi, qui de rõne sapientiæ aiebant esse, vt omnium rerum sit cognitio, etiam usq. ad infimas species, & omnes proprietates earum: hoc .n. nõ fit vna scientia, sed omnium collectione. Imo, si de homine sit sermo, neq. per omnes scientias simul sumptas tam exactam rerum omnium cognitionem assequitur: & ideò ipsi aiebant non esse in hoĩe veram sapientiam, sed fucatam: nos autem verius dicimus esse in homine veram sapientiam, etiam naturalem, sed humanam, ac proinde valde limitatam. Alio vero modo, magisq. apud sapientes vsitato, sumitur B sapientia pro aliquo peculiari habitu, idq. dupliciter: est enim quædam quæ dicitur sapientia simpliciter: alia, quæ tantum secundum quid: illa est quodãmodo vniuersalis, nõ prædicatione, aut oĩum collectione, sed eminẽtia, & uirtute, vt statim declarabimus: hæc est particularis, non tantum habitu, sed etiam materia, & virtute. De hac posteriori sapientia est longus sermo Socratis apud Platonem, dialog. 3. seu de sapientia, vbi distinguit sapientiam artificum, & gubernatorum, & similes. Et hoc eodem modo vsus dixisse Paulus 1. Corinth. 3 [Vt sapiens architectus fundamẽtum posui.] Dicitur enim sapiẽs, in aliquo genere, vel materia, qui sciẽtiam, vel artem, quę circa eam versatur, perfectè nouit, & per supremas cau C sas illius generis, vt notauit D. Thom. 2. 2. q. 45. art. 1. Alio denique modo (vt ibidem ait D. Tho) quędam particularis scientia, seu intellectualis virtus dicitur sapientia simpliciter, & hoc modo vsus est Aristoteles hac voce, lib. 6. Ethic. loco citato, & in præsenti: & hoc sensu tribuit Metaphysicæ hanc dignitatem sapientiæ. 4. Tusc. & 2. Officior.

VIII. Aliquot sapiẽtiæ proprietates. Secundo ad hoc probandum subijcit Aristoteles cap. 2. conditiones sapientiæ, quarum aliquæ communes illi sunt cum alijs scientijs speculatiuis: aliæ vero sunt illi propriæ: & illæ, quæ communes esse vidẽtur, ita accipiendæ sunt, vt secundum quandam eminentiam, & singularem perfectionem, sapientię conueniat. Prima ergo conditio est, sapiẽtiam versari circa omnia, esseq. omnium scientiam, vt possibi D le est. Hæc conditio satis est a nobis exposita in sect. 2. ratio vero eius constabit ex dicendis.

IX. Secunda conditio sapientiæ ab Aristotele posita est, vt in rebus difficilioribus, & à sensibus remotioribus versetur: nam ea cognoscere, quæ oĩbus sunt obuia, quæve sensibus percipiuntur, non ad sapientes, sed ad quoscumque vulgares homines spectat. Hæc autem conditio intelligenda videtur de cognitione rerum difficiliorum, quanta homini possibilis est: non .n. spectat ad hominis sapientiam altiora se quærere, & quæ lumine naturali cognosci nõ possint, quales sunt futurorum contingentium euẽtus, & similia, quæ per humanam scientiam uelle cognoscere, non sapientia est, sed temeritas. Sapientia igi E tur humana in rebus altioribus, ac difficilioribus iuxta ingenij humani capacitatem versatur.

X. Tertia conditio est, vt sit certissima cognitio: sub qua cõditione etiam euidentia, & claritas comprehẽditur: quia naturalis certitudo, de qua sermo est, ex euidẽtia nascitur, eique commensuratur. Ratio autẽ perspicua huius conditionis est, quia sapientia significat perfectam scientiam, & eximiam cognitionem, maxima autẽ perfectio cognitionis humanæ in certitudine, & euidentia posita est.

XI. Quarta conditio est, vt sit aptior ad docendum, causasq. rerum tradendas. Hoc ipsum significauerat Aristoteles c. 1. dicens, signum sapientis esse posse docere, & ad sapientem pertinere causas rerũ cognoscere, ac tradere. Item in vnaquaque arte, vel scientia illum sapientiorem existimamus, qui rerũ

causas intimius, & vniuersalius comprehendit. Denique humana cognitio tunc perfectior est, cū causā assequitur, alioqui semper est imperfecta: cuius signū est, quia inquirentis animus nō quiescit, donec causam inueniat. Igitur sapiētia simpliciter illa erit quæ rerum causas altiores, & vniuersaliores assequitur: vnde etiam fiet, vt aptior sit ad docendum.

XII. Quinta.

Quinta est, talem sapiētiam maxime dignam esse quæ propter se, sciēdiq. causa appetatur: hoc enim ad dignitatem pertinet, vt per se constat: cum ergo sapientia dignitatem quandam, & excellentiam inter scientias obtineat, non est dubium, quin in eo genere scientiarum collocanda sit, quæ propter ipsum scire quæruntur: & quod in eo habeat supremum quēdam, & excellentem gradum, atque adeo, quod propter se sit maxime expetibilis.

XIII. Sexta.

Sexta proprietas sapiētiæ est præesse alijs, potius quam eis ministrare: quod etiam est consonum dignitati eius: quo autem sensu accipiēdum sit, statim declarabo. Solum circa has proprietates aduerto Aristotelem in eis assignandis fere nō loqui de sapiētia, sed de sapiente, subintelligit tamen eam scientiā esse sapientiam, ratione cuius sapienti hæ conditiones conueniunt. Quod si quis dicat non conuenire has proprietates sapienti, ratione vnius sciētiæ, sed ratione omnium, vel plurium simul: respondēdum est id nunc superius ostendendum, probando has cōditiones reperiri in scientia Metaphysicæ, simulque ostendetur esse vnam quandam scientiam, quæ omnibus illis attributis alijs præemineat, ideoq. sit sapientia, illamque esse Metaphysicam.

XIV. Dictæ proprietates sapientiæ in Metaphysica reperiri demonstratur.

Tertio igitur loco probat Arist. dicto c. 2. has omnes cōditiones in Metaphys. reperiri. Primam quidem, quia ille quodammodo nouit subiecta omnia qui præditus est scientia vniuersali: sed Metaph. est vniuersalissima sciētia: ergo est scientia rerum omnium eo modo, quem sapientia requirit, s. quantum possibile est. De hac conditione satis dictum est supra, sect. 2. & ex ibi dictis colligere licet, duobus, vel tribus modis agere Metaphysicam de omnibus rebus. Primo confuse, & in communi, quatenus agit de rōnibus entis communibus omnibus rebus, aut omnibus substantijs, vel accidentibus, & consequēter de primis, & vniuersalissimis principijs, in quibus omnia principia reliquarum sciētiarum aliquo modo fundantur. Secundo in particulari de rebus omnibus vsque ad proprias differentias, & species; quod aliqualiter uerum est, nō tamen æque nec eodem modo in omnibus: nam in rebus, vel rōnibus rerum, quę abstrahunt à materia secundum esse, id est simpliciter verum ex parte ipsarum rerum: limitatur tñ ex imperfectione intellectus nostri. Itaq; Metaphysica humana (de qua tractamus) de his demonstrat, & differit, quantum humanum ingeniū naturali lumine pōt. In rebus autem, quæ sensibilem, aut intelligibilem materiam, seu quātitatem cōcernunt, nō est id simpliciter uerum, etiam ex parte ipsius sciētiæ, sed quatenus in eis reperiuntur transcendentalia prædicata, uel eis aliquo modo applicantur Metaphysicæ rōnes, & media abstrahentia à materia, vt per ea aliquid de eis demonstretur. Tertio addere possumus hanc sciētiam agere de rebus nō in se, sed in causis suis, quatenus disputat de vniuersalissimis causis rerum omnium, & præsertim de Deo.

XV.

Postea ergo inquiri: quisnam ex his modis ad rationem sapientiæ sufficiat, & consequenter qua ex parte Metaphysica, sapientia sit, vel an solum sit sapientia, prout omnes tres modos comprehēdit. Ad quod breuiter dicendum uidetur Metaphysicam requirere totam illam amplitudinem, & cognitionē, vt sit absolute, & simpliciter sapiētia. Etenim si quis ex Metaphysica sciat communem rōnem entis in quantū ens, & eius attributa, ac principia, habet quidem inchoatam sapientiam, quandoquidem principia tenet vniuersalia, quibus potest alia principia confirmare, & diiudicare. Item, quia habet quandam scientiam, vel sciētiæ partem per se se valde appetibilem, & scitu dignissimam, & ad alias omnes scientias utilissimam; & quodammodo necessariā: esset ergo illa, aliqualis sapientia. Num tamen posset dici sapientia simpliciter: quæ. n. est simpliciter sapientia sine Dei cognitione? Item, quia ens in quantum ens, in eo præcise sistendo, licet in ratione obiecti scibilis sit satis perfectum propter eius abstractionem, subtilitatem, & transcendentiam, tñ in esse rei habet minimam perfectionem, nam maior est in determinatis entibus: ad rōnem autem sapientiæ non satis est obiectum scibile sine dignitate rerum quæ sciuntur. Tamen si in nomine vim faciamus, certe Metaphysica, si in ea entis abstractissima rōne sistat, non erit satis sapida scientia, vt sapientia simpliciter possit appellari. E contrario uero si fingeretur Metaphysica, quæ de Deo, & nō de ente tractaret, illa quidem plus aliquid haberet de rōne sapientiæ, tum propter nobilitatē obiecti, quod re ipsa nō minus abstractum est quam ens, licet nō prędicatione, aut vniuersalitate, tum ob iucūditatem, quā maxime habet adiunctam talis contemplatio, dum denique ob virtualem continentiam, & causalitatem, ex qua sit, ut talis Dei cognitio facile pariat aliarum rerum cognitionem. Verumtamē huiusmodi cognitio Dei exacta, ac demōstratiua non potest per naturalem Theologiam obtineri, non cognitis prius cōmunibus rōnibus entis, substantiæ, causæ, & similibus, quia nos non cognoscimus Deum, nisi ex effectibus, & sub communibus rōnibus, adiunctis negationibus, quibus imperfectiones excludimus. Et ideo fieri nō potest, vt Metaphysica sit sapientia sub postrema rōne, nisi etiam primam includat. Si autem fingatur Metaphysica, quæ ex primo, & secundo modo cognoscendi oīa habeat, quæcumq. necessaria sunt ad cognoscendum Deum, eumq. primario attingat, & contempletur, illa quidem dici posset sapientia absolute, etiam si de alijs rebus parum aut nihil in specie cognosceret: esset tamē ualde imperfecta, & mutila sapiētia, quam necesse esset multa etiam de Deo ignorare, aut imperfectè attingere: quia cum Deus ex effectibus cognoscatur ignoratis præcipuis effectibus, necessarium esset etiam ipsius Dei cognitionem esse diminutam. Et propter hanc causam merito Aristoteles, non partem Metaphysicæ, sed totam illam appellauit sapientiam simpliciter, quam dixit esse unam tantum 6. Ethic. capit. 7. & Diuus Thomas 1. 2. quæst. 57. articulo secundo.

XVI.

Secundam conditionem sapientiæ in Metaphysica reperiri probat Aristoteles, quia tractat de rebus maximè uniuersalibus, & à sensu remotissimis: hæc autem sunt nobis cognitu difficillima: nam cum nostra cognitio à sensu oriatur, quod à sensu longissimè abest, difficile in nostram intelligentiam cadit. Hinc vero occasione sumpta, solent hoc disputare interpretes, an intellectus noster in hoc statu directe cognoscat singularia, vel vniuersalia tantum: & an inter ipsa vniuersalia facilius cognoscat, ea quæ minus communia sunt, ut species vltima, & ideo verum sit, quod hoc loco ait Aristoteles: [Vniuersalissima esse cognitu difficillima.] Verūtamen prior ex his quæstionibus omnino aliena est à præsenti instituto: quid enim refert ad dignitatem Metaphysicæ scientiæ declarandam, aut ad prædictum Aristotelis textum intelligēdum, quod singulare directe cognoscatur ab intellectu, nec ne? hæc ergo quæstio omnino est à nobis in proprium locum, hoc est, in scientiam de anima, remittenda. Speramus enim fore, vt, adiuuante Deo, illius etiam scientiæ disputationes pro uiribus elaboratas aliquando tradamus. Quod si id assequi nō potuerimus

rimus, sufficient, quæ à grauissimis authoribus de prædicta quæstione hactenus tradita sunt: statui. n. de nulla re extra proprium locum, aut omnino extra methodum differere, etiam si omittenda prorsus talis disputatio sit: minoris enim incommodi esse censeo aliquid tacere, quam importunè peregrinis quæstionibus aliunde vocatis, lucidam, ac distinctam methodum obscurare, & confundere.

XVII. Vniuersalia ne an singularia facilius cognoscat noster intellectus.

Atque eadem ferè ratio est de posteriori quæstione, quam idcirco etiam omittam, attingendo tantũ, id quod necesse est, vt sensus Aristotelis in citato loco intelligatur, ne sibi ipsi repugnare videatur. Etenim libro primo physicorum statim in initio ait, in scientia progrediendum esse ab vniuersalioribus ad particularia, quia incipiendum est à notioribus nobis, & vniuersaliora, notiora nobis sunt: hic verò ait hanc scientiam esse de rebus difficillimis, eò, quod sit de vniuersalissimis, quæ sunt hominibus cognitu difficillima. Quam apparentem contradictionẽ ita Diuus Thomas, 1. Metaphys. ca. 2. lect. 2. conciliat, vt intelligamus Aristotelem 1. physicor. locutum fuisse de simplici tantum apprehensione, & imperfecta cognitione rerum vniuersalium, hic vero de scientifica cognitione, & complexa, qua proprias rationes vniuersalium distinctè cognoscimus, eorumque proprietates de illis demonstramus. Non enim semper ea, quæ facilius in mentem veniunt per simplicem apprehensionem, facilius etiam intimè penetrantur, & cognoscuntur: quid enim facilius apprehendimus, quam tempus, motum, & similia? Quid verò difficilius inquiritur quoad exactam cognitionem, tam rationis formalis, seu entitatis, quam proprietatum talium rerum? Sic ergo vniuersaliora dicuntur notiora nobis quoad simplicem, & imperfectam apprehensionem, quoad, an est, (vt sic dicam,) quis enim non facilius concipiat hanc esse arborem quam sit ne pyrus, aut ficus? Ad hos enim vniuersaliores conceptus confusos, & imperfectos paucioribus indigemus, & ideò facilius illos formamus. Dũ tamen illorum exactam cognitionem inquirimus, difficilius eam assequimur, eo quod sint à sensibus remotiores, vt hic dixit Aristoteles.

D. Th. qualiter conciliet duo Aristotelis loca difficilia.

XVIII. Obiicitur contra præcedentẽ cõciliationẽ.

Huic autem expositioni solum obstare video, qđ Aristoteles, 1. physi. non videtur tantum loqui de rudi illa, & imperfecta vniuersalium apprehensione, sed de scientifica cognitione: nam ex ea facilitate cognoscendi vniuersaliora colligit ordinem in scientia seruandum: scientia autem non debet procedere à notiorib. quoad apprehensionem, sed quoad eam cognitionem, quæ per scientiam haberi potest; nam si scientifica cognitio difficilior est, nihil ferè conferet, quod simplex apprehensio facilior sit, vt iuxta conuenientem methodum ab huiusmodi rebus sit incipiendum. Adde ipsa experientia constare etiam in cognitione scientifica facilius cognosci rationes communes, quàm proprias, vt ens mobile, aut naturale, quàm cœlum, vel hominem: & rõnem entis, quam rationem substantiæ, vel accidentis. Et ratio etiam id suadet, nam in scientia per se, & directè intenditur distincta cognitio tam essentiæ, quam proprietatum vniuscuiusque rei, vel rationis formalis: & vniuersalia ipsa non tractantur, aut sciũtur, per se loquendo, ut tota uniuersalia, seu potentialia sunt, sub qua ratione ipsorum distincta cognitio pendet ex cognitione rerum inferiorum: hæc enim est veluti reflexiua cognitio, & dialectica, quia illa proprietas, seu ratio totius potentialis per intellectũ potius conuenit, quam re ipsa: sciuntur enim huiusmodi vniuersalia in scientijs proprijs, ac realibus secundum proprias actuales essentias, & proprietates illis consentaneas, & adæquatas: sic antè facilius sciuntur uniuersaliora, quia ab eis omnino pendet cognitio minus uniuersalium: non verò è contrario, quia vniuersaliora sunt de ratione inferioris, &

A non è conuerso. Atque hæc obiectio non solum uidetur concludere Aristotelem in 1. physicor. de scientifica cognitione uniuersaliorum fuisse locutum, sed etiam falsum esse hæc vniuersaliora esse difficiliora cognitu.

XIX. Aliorũ conciliatio.

Quapropter nonnulli volunt Aristotelem hoc loco non de uniuersalibus rationibus, sed de vniuersalibus causis fuisse locutum, id est, non de vniuersalibus, quæ in prædicando vocant, de quibus in primo physicorum fuerat locutus, & de quibus procedit discursus factus, sed de vniuersalibus in causando, ut sunt *Deus*, & intelligentiæ. De quibus uidetur etiam rectè intelligi ratio Aristotelis, scilicet q̃a uniuersalia sunt à sensibus remotissima: hoc enim est uerum de uniuersalibus in causando, de cæteris B uerò minime: nam cum hæc sint etiam in singularibus materialibus, non uidentur a sensu remota: nam hoc ens, uel hæc substantia obiicitur sensui, sicut hoc animal, vel hic homo, unde uniuersaliora prædicata facilius obiiciuntur sensibus ratione suorum propriorum singularium, quàm minus uniuersalia, & ideo facilius cadit in intellectum nostrum, saltem ex parte nostra animal, quam homo, & substantia, quàm animal, & sic de aliis; quia, regulariter loquendo, & iuxta ordinarium modum, quo nobis applicãtur obiecta sensibilia, facilius imprimũt sensibus species, seu phantasmata horum singularium.

XX.

Nihilominus hæc expositio reiicitur communiter ab interpretibus Aristotelis, licet enim C fateantur dictum philosophi esse uerum etiam de uniuersalibus causis; docent tamen eum propriè locutum fuisse de uniuersalioribus prædicatis: tum quia hæc propriè, & simpliciter dicuntur uniuersalia: tum etiam quia reuera etiam ex ea parte, qua Metaphysica tractat de ente, & substantia, ut sic, est difficilior cæteris scientiis. Et in hæc etiam prædicata cadit ratio Aristotelis, quod scilicet longius absunt à sensibus secundum suam abstractionem, & præcisam rationem: hæ namque communes rationes non habent propria singularia, sed medijs rationibus minus uniuersalibus ad singularia descendunt.

XXI.

Alias responsiones afferunt expositores tam in D hunc Metaphysicæ locum, quàm in illum physicor. & super 1. libr. Poster. cap. 2. & libro 2. capitul. 15. & 18. ubi etiam Aristoteles ait uniuersalia esse naturæ notiora, singularia nobis. Quibus omissis in priori responsione persistẽdum censeo, si paululum tamen explicetur. Dicendum ergo existimo Aristotelem in libr. 1. physicorum locutum fuisse de ordine doctrinæ, in qua dicit esse incipiendum ab uniuersalioribus, quia nobis sunt notiora quoad simplicem, & confusam cognitionem eorum, quatenus sunt quædam tota potentialia, & uniuersalia. Nec refert, quod in scientiis non intendatur cognitio cõfusa, sed distincta, quia Aristoteles non dicit uniuersaliora esse notiora ea cognitione, quæ per scientiã intenditur, sed ea potius, quæ imperfecta E supponitur, ut per scientiam perficiatur. In hoc verò loco Metaphysicæ non agit Aristoteles de ordine doctrinæ à nobis obseruando, sed de perfecta scientia ipsorũ obiectorũ obtinenda, & hoc modo ait vniuersaliora esse cognitu difficiliora. Quod tamen non asseruit simpliciter, sed cũ hac limitatione fere: quia cõtingit interdum uniuersaliora esse etiam quoad perfectam cognitionem nobis notiora, quia difficultas, quæ ex parte abstractionis in eis est, potest aliunde compensari: quo modo ens naturale, vt sic, est nobis notius, quam cęlum, & ens, quam Angelus. Nõ obstante autem ea limitatione, concludit Aristoteles hanc scientiam esse de rebus difficillimis, quia in ea tanta est abstractio, vt omnino præscindat à materia, & ab actionibus, & proprietatibus sensi-

bilibus, vt tales sunt, & ideò nihil in eius obiecto esse potest, vnde difficultas ex tanta abstractione proueniens tollatur: atque hæc satis sint de illa secunda conditione.

XXII. Dubium. Circa tertiam conditionem sapientiæ merito dubitari potest, quomodo huic doctrinæ conueniat, scilicet, esse certissimam. Et ratio difficultatis potissima oritur ex scientijs Mathematicis, quæ videntur multo certiores, cum ex principijs euidentissimis, imò, & sensu notissimis procedant. Vnde idem Aristoteles lib. 2. Metaphys. cap. 3. tex. 16. significat modum procedendi Mathematicæ esse accuratissimũ, & certissimum, eò quod à materia, & mutatione abstrabat, à qua non abstrahit philosophia, & licet Metaphysica videatur abstrahere, si res de quibus tractat, considerentur, prout tamen in nobis est, nõ videtur abstrahere, quia non considerat de rebus illis, nisi ex effectibus sensibilibus, qui in materia versantur. Vnde idem Aristotel. lib. 2. tex. 1. ait res notissimas natura sua esse nobis ignotas, quia intellectus noster ita ad eas comparatur, sicut vespertilionis visus ad lucem Solis. Et cõfirmatur, nam humana cognitio è sensu incipit, vnde per sensum accipit claritatem, & certitudinem: quo ergo fuerit cognitio de rebus a sensu remotior, eò erit minus certa: sicut ergo ex hoc principio colligit Aristoteles supra, hanc scientiam esse difficillimam, ita colligere potuit esse incertissimam. Imo hæc duo videntur semper esse coniuncta, difficultas videlicet, & incertitudo, aut minor certitudo: si ergo hæc scientia est maxime difficilis, erit consequenter minus certa.

XXIII. Responsio. Distinguendæ videntur duæ partes huius doctrinæ: Vna est, quæ de ente, vt ens est, eiusque principijs & proprietatibus disserit. Altera est, quę tractat de aliquibus peculiaribus rationibus entium, præsertim de immaterialibus. Quoad priorem partem non dubium est, quin hæc doctrina sit omnium certissima, quod satis est, vt hæc proprietas ipsi absolutè, & simpliciter tribuatur: nam quoties comparatio fit inter habitus, secundum id quod in eis est optimum, & maximum, fieri debet, vt sumitur ex 3. Topic. c. 2. sic ergo Aristoteles in dicto proœmio absolutè ait hanc doctrinam esse certissimam, & videtur loqui de illa, prout in nobis est. Et ratio eius est optima, & procedit de hac scientia quoad hanc partem, scilicet quia ea scientia est certissima, quæ circa prima principia maxime versatur, & quæ ex paucioribus rem conficit: ita vero se habet hæc scientia, quia talis scientia magis est independens, habetque principia notiora, ex quibus alia principia robur, & certitudinem accipiunt, vt declaratum est, sic enim res illæ, de quibus Mathematicæ tractant, includũt communia, & trãscendentia prædicata, de quibus Metaphysica disserit: principia etiam mathematica includunt metaphysica, & ab illis pendent.

XXIV. De altera verò parte huius scientiæ, quæ in determinatis rationibus entis versatur, distinguendum est: potest enim esse scientia certior, aut secundum se, aut quoad nos. Scientia igitur harum rerum ex se se non dubium est, quin sit certissima, & quod mathematicas scientias antecellat. Nam certitudo scientiæ hoc modo pensanda est ex obiecto: huiusmodi autem res, & substantiæ immateriales sunt ex se aptæ ad gignẽdam certissimam sui cognitionem, tum quia sicut sunt perfectiora entia, magisque necessaria, simpliciaque, & abstracta, ita in eis maior est ueritas, maiorque certitudo principiorum. At uero ex parte intellectus nostri est hæc scientia in nobis quoad hanc partem minus certa, ut experientia docet, & probant rationes dubii in principio positæ. Præsertim illa, quod cum nostra cognitio à sensu oriatur, obscurius, & ex natura rei minus certo attingimus ea, quæ ab omni materia sensibili abstrahunt.

Dices primo: Ergo hæc scientia, prout in nobis est, semper est minus certa in hac parte, quam mathematica: ergo simpliciter est minus certa, quia metaphysica, de qua agimus, non est alia, nisi humana: hæc autem tantum in nobis est, quid ergo refert ad nobilitatem metaphysicæ, quod secundum se sit certior? illud enim erit uerum de metaphysica Angelica, non de nostra. Vnde tractando de nostra, uidetur inuolui repugnantia in illa distinctione, secundum se, & prout in nobis: hæc enim distinctio accõmodata obiectis, seu reb. cognitis optime quadrat, & ita est illa usus sæpe Aristoteles in primo posteriorum, & in principio physi. & Metaph. at uero accõmodata actibus, uel habitibus nostris nullo modo, uidetur posse habere locum, propter rationem factã: hic aũt nõ de obiectis, sed de re ipsa loquimur. Respondent aliqui satis esse, quod metaphysica in Angelis sit certior, quia eiusdem rationis est cũ nostra, quia sub eadem ratione, seu abstractione de his entibus disserit. Sed hoc non recte dicitur, quia illa scientia Angelica est altioris rationis, primum quia illa, uel est à priori, & perfecta, scilicet, ut uersatur circa res creatas, uel si est a posteriori, ut de Deo, est per cognitionem perfectam nobiliorum effectuum. Deinde quia scientiæ differunt genere ex modo procedendi: modus autem intelligendi Angelorum est altior, simplicior, & essentialiter perfectior. XXV. Dubia aliquot proponuntur, & dissoluuntur Primum.

XXVI. Collatio inter Metaphysicam, & Mathematicas in certitudine. Respondetur ergo primo fortasse in aliquo statu posse metaphysicam humanam esse perfectiorẽ, & certiorem, quam sint mathematicæ: nam licet, acquirendo hanc scientiam solis naturalibus uiribus, & ordinario modo humano, non possit tam perfecta obtineri, si tamen noster intellectus iuuetur ab aliqua superiori causa in ipsomet discursu naturali, uel si ipsa scientia modo supernaturali fiat, licet res ipsa sit naturalis, potest forte esse tã clara, & euidens, ut mathematicas superet. Quia uero hæc responsio magis est Theologica, quã philosophica, addo ulterius, quamuis metaphysica in nobis semper sit quoad hanc partem inferior mathematica in certitudine, nihilominus simpliciter, & essentialiter esse nobiliorem: ad quod multum refert, quod sit secundum se, & ex parte obiecti certior: nã dignitas obiecti maxime spectat ad dignitatem scientiæ, & illa est, quę per se redundat in scientiam: imperfectiones autẽ, quæ ex parte nostra miscentur, sunt magis per accidens: & ad hoc tendit distinctio data, in quo sensu nullã inuoluit repugnantiam.

XXVII. 2. Dubium. Dubitabit secundo aliquis, nam hinc sequitur, hanc scientiam metaphysicæ quatenus de Deo agit, minus certam esse quoad nos, quam, ut tractat de intelligentijs, quod tamen non uidetur uerum. Sequela sic deducitur ex ratione facta, nam si hæc scientia est minus certa quoad nos, ut uersatur circa res abstractas a materia, quia nostra cognitio à materialibus incipit: ergo quo res de qua tractat metaphysica, magis elongata, & remota fuerit ab hac materia, eo metaphysica, prout in illa uersatur, erit minus certa: sed Deus summe distat a rebus materialibus, & sensibilibus: ergo. Respondetur, negando sequelam, absolute loquendo. Duobus enim modis intelligi potest unam rem magis distare ab alia, scilicet perfectione, seu entitate, & causalitate, seu connexione effectus, & causę. Priori modo magis distat Deus a materialibus rebus, quam spiritus creati: posteriori autem modo magis distãt spiritus creati ab omnibus rebus creatis, quam Deus. Pendent enim omnia essentialiter a *Deo*, non a cæteris spiritibus, & per se loquendo, omnia Deum imitantur, & aliquam eius similitudinẽ, aut uestigium gerũt, quod uero inde resultet aliqua similitudo, uel conuenientia cum Angelis, est secundarium, & accidentarium. Quia ergo non ex rebus sensibilibus non utcunque consideratis, sed, ut effectibus, ascendimus ad substan-

stantias separatas contemplandas, inde fit, vt naturaliter certius assequamur Dei cognitionem, quam angelorum, quod ipso vsu, & experientia constabit amplius ex dicendis.

XXVIII. 3. Dubium. Tertio potest dubitari, præsertim circa priorem partem positam, an hæc scientia superet alias solum quoad principiorum certitudinem, uel etiam conclusionem. Nam ratio facta solum videtur procedere de principijs: at si hoc dicatur sequitur nõ hãc sciẽtiam, sed habitum principiorum, qui distinctus est, esse certiorem alijs scientijs. Vnde obiter etiam dubitari põt, an sit hæc scientia certior habitu principiorum. Nam si hoc dicatur, facile expeditur posita difficultas, vt per se constat: at hoc ipsum vr̃ difficillimum: nam hæc scientia nititur in ipsis primis principijs: quo modo ergo potest esse certior, quam illorum habitus, cum hic ẽt uerum sit axioma illud, [Propter quod vnumquodq. tale, & illud magis?

XXIX. Ab hac posteriori parte incipiendo, D. Tho. 2. q. 2. artic. 2. ad secundum significat sapientiam esse nobiliorem, & certiorem etiam ipso habitu principiorum, sic. n. ait: [Scientia pendet ab intellectu, sicut à principaliori, & vtrumq. pendet à sapientia, sicut à principalissimo, quæ sub se continet, & intellectũ, & scientiam:] sentit ergo D. Thomas sapientiam esse intellectu, seu habitu principiorum principaliorẽ & perfectiorem. Et rationem indicat, quia sapientia habet quidquid est perfectionis in habitu principiorum, & illud ipsum nobiliori modo, & præterea aliquid amplius: est ergo perfectior. Antecedẽs declaratur, quia intellectus versatur circa prima principia, iudiciũ de illis ferendo: sed hoc ipsum habet sapientia, vt supra ostensum est, & vltra hoc uersatur circa plura alia, quæ ex principijs inferũtur, & circa res nobilissimas, & primas rerũ causas, vt supra ostensum est. Rursus circa ipsamet prima principia versatur nobiliori modo sapientia, quia intellectus simplici tantum modo uersatur, ferendo iudicium ex naturali, & immediata efficacitate naturalis luminis intellectus: sapientia vero, reflexionẽ faciens supra ipsummet lumen, & originem illius contemplans, à qua ipsum habet totam certitudinem suam, illud assumit, vt medium ad veritatem, & certitudinem principiorum demõstrandam: hic autem modus iudicandi videtur altior, magisq. comprehensiuus: ergo habet sapientia plus perfectionis, quam intellectus, & quidquid nobilitatis est in intellectu, id habet perfectiori modo. Vnde etiam videtur satisfieri difficultati in contrarium insinuatæ: nam licet sapientia in principio, & quasi via generationis pendeat ab intellectu, quia necesse est, vt supponat aliqua principia, tñ secundum se, si perfecta sit, non pendet ab eo essentialiter, sed per se sufficit ad assentiendum principijs per propria media, & reflexionem supra ipsum lumen intellectuale, & fortasse ad eam perfectionem peruenire potest, vt iam sine vllo discursu formali principijs suis præbeat assensum. Atq. eandem sñiam tenet Albertus lib. de apprehen. p. 5. habetq. magnum fundamentum in Aristotile, li. 1. Poster. c. 7. tex. 23. vbi significat Metaphysicam esse oĩum principẽ, eo quod sua principia demonstret: & lib. 6. Ethic. c. 7. vbi sic ait: [Sapientem non solum ea scire, quæ ex principijs cognoscũtur, sed ẽt circa principia dicere vera oportet. Quare sapientia, & intellectus est, & sciẽtia, & (vt caput est) scientia rerum earum, quæ summis afficiuntur honoribus.] Non potuit autem intelligere sapientiam esse aggregatum ex intellectu, & scientia aliqua, cũ hæc sigillatim distinxerit, vt virtutes diuersas: intelligit ergo esse intellectum, & scientiam secundum quandam eminentem perfectionem, vt ibi etiam expositores intelligunt, & disputat Buridan. q. 12. qui hanc sententiam insinuat in quæst. vlt. eiusdem lib. 6. Ethicorum.

XXX. Metaphysica ne habitu principiorum certior? Nihilominus aliqui probabiliter existimant limitandam esse hanc sñiam, vt nimirum sapientia præferatur intellectui principiorum, vt versatur circa principia aliarum scientiarum, non uero, vt versatur circa principia eiusdẽ Metaphysicæ. Quæ limitatio videtur sumi ex uerbis, quæ D. Thomas supra subiungit, dicens, sapiẽtiam esse principalissimam, continereq. sub se intellectum, & scientiam,] Vt de conclusionib. (ait) scientiarum dijudicãs, & de principijs earundẽ: vbi notandum est illud relatiuum, [earundem,] refert. n. alias scientias à sapientia distinctas: ergo solum cõparatur sapientia ad intellectũ, vt versatur circa principia aliarũ scientiarũ, & quia de illis dijudicat, ideo nobilior esse dr̃. At uero secus videtur accidere in eadẽ sapientia cõparata ad itellectũ, vt uersatur circa principia ipsiusmet sapientiæ: nam ab illo, vt à proximo fonte hét suam totam certitudinem. Item, ille habitus circa easdem res nobiliori modo versatur, quia ille habitus nõ sistit in primis principijs abstractissimis, pertinentib. ad ens, vt sic, & ad alios terminos abstractos, vt est illud, [Quodlibet est, vel nõ est,] & similia, sed ẽt uersatur circa prima principia substãtiæ, vt sic, & Dei, & intelligẽtiarum, vt sic: unde ad illum proprie pertinet earum quidditates contemplari: nam quidditas rei per simplicem cognitionem intelligitur, vel ex ea immediatum principiũ constituitur, si à nobis per compositionem cognoscatur ad sapientiam vere pertinebit, proprietates harum rerũ ex quidditate demõstrare. Et quidem nõ uidetur posse negari, quin cognatio illorum principiorũ quib. hæc scientia nititur, certior simpliciter sit, quã sit ipsa scientia, quãdoquidem ab illa pendet, vt à propria causa, alterius, & superioris rõnis in modo assentiendi. Nec refert, q̃ Metaphysica in sua principia reflectatur, vt ea demonstret semper. n. necesse est, vt secundum propriam rõnem suam per discursum procedat, & prioribus principijs nitatur, quæ vt notiora, & certiora sumat: non. n. dicendum est eundem habitum acquisitum, per discursum, & sine discursu assentiri. Igitur absolute, & uniuersim comparando principia Metaphysicæ ad ipsam scientiam, certior est illorum cognitio. Et hoc ipsum confirmat experiẽtia, nihil. n. demonstratur in Metaphysica, q̃ sub ea ratione tam certum sit, sicut hoc principium. [Quodlibet est, vel non est,] quatenus est per se notum.

XXXI. Sapientia oibus alijs intellectualibus habitib. quo excellentior. Cum ergo sapientia præfertur omnibus alijs virtutibus intellectualibus, etiã intellectui principiorum, intelligi potest primo de sapientia, vt includit sua principia, & comparatur ad alias sciẽtias, vt sua etiam principia, & cõclusiones includunt: ita enim solere scientias considerari sumitur ex Aristotele 3. Metaphysic. c. 2. tex. 5. vbi Fonseca id aduertit. Dicitur autẽ Metaphysica excedere alias scientias quoad certitudinem tam conclusionum, quam etiam principiorum, non solum comparãdo principia ad principia, & conclusiones ad conclusiones: sic enim non esset propria comparatio scientiæ ad intellectũ, sed scientiæ ad scientiam, & intellectus ad intellectum; in quo sensu etiam una scientia particularis dici potest certior, quam intellectus principiorum, quia potest habere certiora principia. Igitur intelligi debet, ẽt comparando conclusiones Metaphysicæ ad principia propria aliarum scientiarum, dic Metaphysicum excedere in certitudine, quia discursus eius nititur principijs adeo notis, & certis, vt possit generare assensum certiorem, quã sit simplex assensus aliquorum principiorum in alijs materijs: & propter alias rationes supra factas.

XXXII. Habitus ne uidetior euidentiori põt esse no[bilior?] Vel secundo, & fortasse clarius, dici potest sapientiam præferri intellectui principiorum nobilitate, & excellentia simpliciter, non uero semper certitudine, aut euidentia, præsertim respectu nostri, seu prout in nobis est: non enim semper nobilitas habi-

bilior, & in certior certiori.

tus, seu ipsius dignitas, aut scientiæ, cum certitudine, aut euidentia conuertitur: fides .n. Christiana simpliciter in substantia, aut specie sua est nobilior, quam naturalis Metaphysica, licet non sit ita clara & euidens: & naturalis philosophia est nobilior, quam Mathematica, licet sit minus certa, propter obiecti nobilitatẽ, quę ad dignitatem simpliciter intellectualis virtutis magis confert, vt significauit D. Tho. lib. 1. de anima, cap. 1. & 1. p. q. 1. artic. 5. ad 1. vbi adducit illud Aristot. lib. 1. de partibus animal. cap. 5. [Res superiores tametsi leuiter attingere possimus, tamen ob eius cognoscendi generis excellentiam amplius obiectamur, quam cum hæc nobis iuncta, omnia tenemus.] Et similem fere sentẽtiam habet lib. 1. de cœlo, capitulo 12. Sapientia ergo siue Metaphysica etsi non sit certior in nobis, quam intellectus, saltem quoad sua principia, est tamen simpliciter nobilior, & altior, quia attingit nobiliora entia, & supremas causas entium, nempe Deum, & intelligentias, quas intellectus principiorum secundum proprias rationes earum non attingit, sed solũ secundum communem rationem entis, & substantiæ: nam licet de Deo, & intelligentijs multa sint principia per se nota secundum se: tamen respectu nostri nihil est per se notum: nam, si Deum esse non est nobis per se notum, ut infra ostendemus, multo minus reliqua, quæ de his rebus in metaphysica demonstrantur. Atque ita fit, ut de his rebus nihil per intellectum principiorũ immediate cognoscamus, sed solum per sapientiam, & ideo sapientia nobilior sit; esto, non sit certior suis principijs prout in nobis existit: quia ad maiorem nobilitatem satis est, quod sit de rebus simplicioribus, & secũdum se certioribus, cum ex certitudine, & euidentia, quæ per naturale lumen ingenii humani haberi potest. Vt beatitudo naturalis hominis (quod hoc maxime cõfirmat) non in aliquo actu intellectus principiorũ, sed in actu, & contemplatione sapientiæ consistit, dicente Aristotele 6. Ethicor. capitulo 12. quod sicut sanitas est quædam fœlicitas corporis, ita sapientia est fœlicitas animæ: & ideo ibidem præfert illam prudentiæ: nam prudentia ad sapientiam, vt ad finẽ refertur, est namq. (vt optime ait) sapientiæ procuratrix prudentia: ita enim animum regit, vt eum pacatum reddat, & à perturbatione liberum, quod ad contemplationem sapientiæ maxime necessariũ est: idemque docet lib. 10. Ethic. c. 7. & 8.

XXXIII. Atque ex his constat etiam resolutio tertiæ dubitationis quoad priorem partem eius: dicendum est enim hanc doctrinam esse certiorem alijs scientijs, non solum quoad principia, sed etiam quoad conclusiones. Quod quidem si intelligatur proportionate, indubitatum est, vt dixi, scilicet, quod principia huius scientiæ sunt certiora principijs aliarum scientiarum, & conclusiones huius, conclusionibus aliarum: hoc enim posterius ex priori sequitur: nam illæ conclusiones certiores sunt, quæ sequuntur ex certioribus principijs eodẽ genere illationis. Quod autem principia sint certiora, constat, quia sunt abstractiora, & vniuersaliora, & omnium prima, ut infra uidebimus: unde deseruire possunt ad demonstrandum aliquo modo principia aliarum scientiarum, ut declaratum est. At uero si intelligatur illa comparatio absolute, & sine dicta proportione, id est, quod hæc scientia secundum se totam, etiam secundum conclusiones suas, superet certitudine alias scientias, secundum totum, quod in eis est, etiã quoad principia earum, sic cõparatio est minus certa, & non necessaria ad nobilitatem, & perfectionẽ sapientiæ: Nihilominus tamen probabilis est, si loquamur de principiis proprijs, & particularibus aliarum scientiarum, prout à nobis cognoscuntur: vix enim unum reperies, quod ex sola terminorum cognitione tanta certitudine nobis innotescat, quanta potest ex principiis metaphysicæ manifestari.

Quomodo Metaphysica aptior ad docendum sit.

XXXIV. QVartam sapientiæ conditionem, quæ est esse aptiorem ad docendum, Aristoteles ita demonstrat, quia [illa scientia aptior est ad docendũ, quæ magis in causarũ cognitione versatur: ij enim docent, qui causam cuiusque rei afferunt.] Tacite autem subsumit hanc doctrinam maxime versari in causarum cognitione: & ita concludit esse aptissimam ad docendum, ideoque sapientiam esse. Hanc eãdem conditionem declarauit Aristoteles, fere toto capite primo huius prœmij, seu primi libri. Vt enim concludat ad sapientiam pertinere, rerum supremas causas inuestigare, longe petito principio, ait homines naturaliter appetere scientiam: nam hac maxime ratione sensus diligunt: & in cæteris, quidem animalibus esse tantum cognitionem sensuum, & quædam eorum habere etiam memoriã, & innatam quandam prudentiam, uel potius naturalem instinctum, & sagacitatem, & aliqua etiã participare quendam disciplinæ modũ, numquam tamen assequi perfectam experientiam; hominem autem per sensus cognoscere singularia, quæ non solum memoria tenet, sed etiam inter se confert, & ita paulatim acquirit experientiam, quæ solum circa singularia uersatur. Per experientiam vero vltra progreditur, & artem inquirit, qua iam vniuersalia cognoscat, eorumque rationes, & causas inquirat, & ideo, qui artem assecutus est, sapientior censetur, quam solum expertus, quia non solum an res sit, sicut expertus: sed etiam propter quid & causam rei cognoscit. Et ideo (inquit) in quacumque arte architectos nobiliores, & sapientiores putamus eos, qui non tantum actiui sunt (quod suo modo commune est inanimatis) sed etiam causas rerum, rationesque cognoscunt. Et statim subiungit proprietatem in qua nos uersamur, dicens: [Et prorsus signum sapientis est posse docere:] quod præstare potest, qui causas rerum nouit, non uero, qui solos effectus expertus est.

XXXV. Dubium. Circa hanc uero conditionem in primis dubitari potest, cur hæc scientia aptior ad docendum existimetur, quam reliquæ: nam omnis scientia propria, & à priori (inter has enim facienda est comparatio) demonstrat rem per suas causas: ergo tam apta est ad docendum vnaquæque scientia in sua materia, quam hæc in sua. Neq. ad hoc refert, quod hæc sciẽtia de nobilioribus rebus tractet: nam hoc conferet quidem, vt ipsa sit nobilior, nõ vero, vt ad docendum sit aptior: nam ad hoc magis confert proportio effectus ad causam, quam nobilitas vtriusque: tam accommodate enim docetur effectus inferior per suam propriam causam, quam superior per suam: hæc ergo cõditio, vel nulla est specialis in Metaphysica, uel non est distincta à nobilitate obiecti. Quod si alicui sciẽtiæ hæc proprietas attribui potest, certe potius Dialecticæ esset tribuenda: nam illa docet discere, & docet docere: ergo aptior illa est ad docendum quam omnis alia. Atque ita Plato hoc munus Dialecticæ accommodat in Dialogo de Ente, seu Sophista, & ideo ibidem, & 7. lib. de Repub. eam pręfert omnibus scientijs.

XXXVI. Dubij solutio. Ad priorem difficultatem respondetur, licet aliæ scientiæ demonstrent suas proprietates, uel effectus per proprias causas eis accommodatas, quia tamen illæ causæ nõ sunt primæ, nec inde pendẽtes, sed superioribus subordinatæ, ideo non sunt ita aptæ ad docendum aliæ disciplinæ, ac Metaphysica, quæ primas rerum causas, & principia considerat. Itaque non solum excedit Metaphysica in obiecti nobi-

nobilitate, sed ēt in causarum, & principiorum independētia, ac superioritate. Ex qua fit, vt hæc scientia per se sola, & sine alterius adminiculo plene, & exacte doceat omnia, quæ sub obiectum illius cadunt: aliæ vero scientiæ in multis pendeant ab hac, vt exactam causarum cognitionem possint tradere, & ideo dicitur hæc scientia aptior ad docendum.

Ad confirmationem respondetur duo esse, quę ad docendum iuuant, scilicet methodum, & modū docendi, & rerum, ac causarū cōprehensionē. Quoad illud prius, ad Dialecticam pertinet docēdi munus, & in eo sensu pōt dici aptissima ad docendum, vel potius ad discendum, quoniam formam, & methodū docendi tradit. Quantum vero ad posterius attinet, Metaphysica est ad docendum aptissima, quoniam docet demonstrandi media altiora, & efficaciora, & maxime a priori. Quia ergo hoc est potissimum, & difficillimum in scientia: & quia ipsamet Dialectica quatenus scientia est, & per causas demonstrat, in hoc pendet aliquo modo a Metaphysica, ideo simpliciter hæc est ad docendum aptissima. Nec aliud sensit Plato, qui Dialecticæ nomine Metaphysicam, sæpe intelligit.

XXXVII. **Qūo Metaphysica a priori demonstret.** Secundo circa eandem conditionem, seu probationem eius dubitari potest, qūo hæc sciētia per causas possit demonstrare, cum habeat simplicissimum obiectum, quod proprias causas habere non potest. Ens enim in quantum ens, nec secundum se, nec secundum nobilissimum obiectum sub eo cōi contentum, proprias causas habere potest: ergo Metaphysica non potest per causas demonstrare, saltem in suprema sui parte, neque in ea, quæ uniuersalissimas rationes entis considerat. Antecedens cōstat, quia Deus non habet causas, & consequenter, neque ens, ut ens, quod Deum comprehendit. Respōdetur duplices esse causas, alias proprias, & quæ re ipsa influunt in effectum, & alias latius dictas, quæ sunt potius causæ cognoscendi rem a priori, quam existendi, & proprie dicuntur rationes attributorum, seu proprietatum, quæ de subiecto demonstrātur. Loquendo igitur de subiecto huius scientiæ secundum abstractissimam rationē eius, abstractissimam (inquam,) uel secundum rationem nostram, vt est ens in quantum ens: vel secundum rem ipsam, ut est ens primum, seu ipsum esse per essentiā, sic uerū est non habere hanc scientiam proprias rei causas, per quas aliquid de suo subiecto demōstret, habet tamen rōnes, & media secundum modum cōcipiendi nostrum distincta ab extremis, quibus conficit demonstrationes a priori: nā ad huiusmodi demonstrationes, cū modo humano conficiantur, sufficit distinctio conceptuum cum aliquo fundamento in re, & quod proprietas per vnum conceptum cognita, sit ratio alterius attributi demonstrati: & hoc modo demonstramus Deum esse ens perfectū, quia est ens ab intrinseco necessarium, & unam proprietatem entis, uel substantiæ eodem modo demōstramus per aliam. Et hunc demonstrationis modum comprehendit Aristoteles, cum dicit hanc scientiā docere rerum causas, id est, principia, & radices, ac rationes; siue sint proprię causæ Physicæ, siue Metaphysicæ rationes, quæ solent ēt formales causæ late appellari. Et hoc modo exponit D. Th. 6. lib. Metaphy. tex. 1. quod ibi Aristoteles ait, nempe inquiri in hac scientia principia, & causas entium in quantum sunt entia. At vero quoad alias partes, seu entia, quę Metaphysica comprehendit sub obiecto suo, ut sunt entia creata, intelligentiæ, &c. sic proprias habet causas reales, seu in re ipsa uere influentes, per quas possit demonstrationes conficere, ut per se notum est.

Per quot causarum genera demonstret Metapysica.

XXXIIX. **Per finalē demonstrat.** Occurit aūt statim tertia interrogatio, an hæc scientia, vt versatur circa hęc entia, demōstret per omnia causarum genera, an per aliqua tantū. Et in primis certum est sæpissime, & maxime demōstrare per causam finalem, ut ex ipso vsu constat, & quia hæc est causarū prima, & nobilissima, & quæ maxime cōferre solet ad rerum naturas, & proprietates, immo ad cæteras rei causas inuestigādas. **Per efficiētem.** Rursus etiam est certum demonstrare hanc sciētiam per causam efficientem, nam considerat de primo ente, quod est cęterorum omniū potissima causa efficiēs, a qua cætera omnia essentialiter pendent. Et sub ea causa considerat etiam de intelligentijs, quæ aliquam habent causalitatem in hęc inferiora, & denique de alijs rerum causis, quatenus sub obiecto suo comprehendi possunt.

XXXIX. **Obiectioni sit satis.** Dices, Causalitas causæ efficientis tota uersatur circa rerum existentiam, scientia vero abstrahit ab existentia: non ergo potest per efficientem causam quidquam demonstrare. Respondetur primo, licet actualis dependētia a causa efficiente quatenus in actu exercita (vt sic dicam) nō cadat per se sub scientiam, quia non est simpliciter necessaria, sed contingens, & libera: habitudo tamē intrinseca ad causam efficientem, præsertim primam, est necessaria, & cōsideratur in scientia, multæque proprietates rerum ex illa colligūtur. Nam ex eo quod creatura habet essentialem dependentiam a causa efficiente, colligitur nō esse ens per essentiam, sed per participationem, & esse non esse de essentia eius, esseque ens finitum, & similia. Deinde dicitur, esto, scientia non consideret existentiam rei in actu exercito, considerare tamen illam in actu signato, idest, quid sit ipsa existentia, & quomodo vnicuiq. rei conueniat, aut cōuenire possit, atque ad hoc maxime confert causæ efficientis consideratio. Vnde etiam fit, ut de his rebus, quæ aliquo modo sunt entia necessaria, scientia contempletur ipsam existētiam actualē, & exercitam, quod maxime habet verum circa Deum, qui est simpliciter ens necessarium, & actu existens, cuius existendi necessitas nō per efficientem causam, seu per negationem efficientis causæ consideratur. De alijs vero rebus etiam inquiritur in scientia, an æternæ sint, & quomodo dimanent a sua efficiente causa. Multa ergo in Metaphysica per hanc causam demonstrantur.

XL. **Per exemplarem.** Atque hinc etiam constat posse hanc scientiam vti causa exemplari in demonstrationibus suis, si tamē veritatem, ac proprietatem ipsius exēplaris possit attingere in sese, quod tamen rarum est, & in exēplaribus diuinis, quæ ideas vocāt, impossibile naturaliter, quia nō possunt illa diuina exemplaria in se conspici, nisi Deus in se ipso uideatur. Quacunque tamen ratione exemplaris causa cognoscatur, optimum medium est demonstrandi, & Metaphysicæ maxime proprium, nā ex se abstrahit a materia, & in rebus spiritualibus, & intellectualibus proprius reperitur, & est quodammodo ratio, aut forma per quam agens operatur, & ita eadem est de illa ratio, quæ de efficiente causa.

XLI. **Quomodo per materialem.** De causa tandem materiali Soncinas 4. Metaph. quæst. 15. absolute negat Metaphysicam demōstrare quicquam per hanc causam. Ratio eius est, quia Metapysica abstrahit ex parte obiecti a materia: ergo, & principia Metaphysicæ abstrahunt a materia: ergo & demonstrationes. Sed hæc sententia limitatione indiget, nam causa materialis ut sic, & in tota sua latitudine sumpta, latius patet quàm materia sensibilis, aut intelligibilis, seu quātitatiua, a quibus abstrahit Metaphysicæ obiectum. Assumptum decla-

declaratur, nam in rebus spiritualibus vere datur occasio (vt sic dicam) materialis: substantia enim spiritualis creata, vere est causa materialis suorum accidentium, & multi arbitrãtur essentiam esse causam materialem existentiæ, & naturam personalitatis, & terminũ actionis, quæ ad illum tẽdit. Quamquam ergo demus, Metaphysicam non vti materia proprijssime dicta in demonstrationibus suis, negari tamen non potest, quin sæpe vtatur causa materiali, vel ad affirmandum, vel ad negandum aliquid. Priori modo demonstrat, verbi gratia, accidẽtia angelica esse immaterialia, indiuisibilia, & tota in toto, & tota in qualibet parte, quia sunt in subiecto spirituali, &c. Posteriori aũt modo demonstrat, illa accidentia nõ creari, quia pendet a suo subiecto in fieri & conseruari, & similiter ex propria definitione causæ materialis demonstrat, essentiam nõ posse comparari ad existentiam, vt subiectum. Denique causalitas potẽtiæ passiuæ, vt sic, materialis est, pertinet autem ad Metaphysicum considerare potentiam passiuam, & per eam demonstrare: ergo, & per materialem causam. Addo vlterius ex supra dictis de obiecto huius doctrinæ, qđ licet per se, & ex primario instituto, non tractet de materia Physica, tractat tamẽ aliquo modo de illa, scilicet, quatenus necessarium est ad complendam sui obiecti tractationem, & cõsiderationem, & ad distinguẽdum actũ a potentia, & formam completam ab incõpleta, & vtramque a materia, ac denique ad collocandã materiã in eo gradu entis, in quo vere cõstituenda est: in hac vero tractatione multa potest ex ratione cõmuni causæ materialis colligere, ac demõstrare, vt per se notum videtur, & ex ipso vsu constabit. Nõ est ergo omnino aliena ab hac scinetia demonstratio per materialem causam, quamuis aliæ frequentius occurrant, magisque propriæ huius doctrinæ esse videantur.

XLII. De quinta proprietate nihil occurrit addẽdũ his quæ in priori cõclusione, & in præcedente sectione dicta sunt. Ostensum est .n. scientiã hanc esse maxime speculatiuã, & versari circa res propter se maxime expetendas, ac cognoscendas: vnde euidentissimum est hãc scientiam appetendam, & quærendã esse propter se ipsam. Item dictum est naturalem fęlicitatem in aliquo actu huius scientiæ positam esse at fœlicitas maxime expetitur propter se ipsam.

Metaphysica aliarum scientiarum facile princeps.

XLIII. Atque hac conditione facile intelligitur, sextam etiam sapientiæ conditionẽ in Metaphysicam perfectissime conuenire: vnde Aristoteles in hunc modum eam demonstrat. Ea sciẽtia maxime princeps est, ministrantiq. præponitur, quæ primas rerum causas considerat, præsertim finalem, & vltimam, cuius gratia res fiunt: hoc aũt est Metaphysicæ munus: illa ergo est, quæ dominabitur reliquis disciplinis: ergo hoc etiam titulo ipsa est sapientia. At vero dicunt aliqui non hanc, sed moralem scientiam, præsertim politicã, habere hunc principatũ, & quasi imperium in cęteras sciẽtias, vt docte Fonseca ad hunc Aristotelis locum annotauit. Etenim præcipere, ac dominari inter intellectuales virtutes practicis potius quam speculatiuis tribuendũ est: præcipere enim practicus actus est, & philosophia moralis, practica est, & in ea præcipua est politia, quę in ordine ad cõmune Reipublicæ bonũ cuncta præcipit: ergo. Et confirmatur, nam iuxta debitum rationis ordinem non boni mores ad scientiam, sed scientia ad bonos mores referenda est: scientia ergo illa, quæ bonos mores procurat, ei imperare debet quæ in sola rerum speculatione sistit. Sed hæ rationes siquid probant, potius de prudentia, quã de morali Philosophia procedunt, nam præcipere ad prudentiam pertinet, non ad Philosophiam: intendere aũt bonos mores, nec philosophiæ, nec prudentiæ proprie conuenit, sed voluntati, & virtutibus eius Deinde probant quidem illæ rationes prudentiam esse perfectiorem in ratione uirtutis moralis, & sub ea ratione practicæ imperare, & consequenter dare etiã gratis possumus in ordine ad bonos mores aliquo modo præire cæteris scientijs speculatiuis moralem philosophiam: non autẽ probant rationes illę, vel absolute, & simpliciter esse perfectiorem prudentiam Metaphysica, uel in genere virtutis intellectualis philosophiam moralem habere primatum.

Oportet ergo in scientijs duo distinguere, s. ueritatis contemplationem, seu iudicium, & infallibilem uim, seu rectitudinem attingendi illam, & bonum usum talis scientiæ, & actuum eius, quatenus liberi sunt, & bene, uel male, & propter honestum finem, & cum debitis circumstantijs possunt fieri, aut non fieri. Prior ratio est essentialis scientiæ, vt sic, imo in vniuersum omni uirtuti intellectuali hoc per se primo conuenit, quamuis practica uirtus ulterius ipsam ueritatis cognitionem, & iudicium ordinet ad opus: quod non pertinet ad maiorem perfectionem scientiæ, ut sic, sed potius est indicium minoris perfectionis, ut hic Aristoteles docuit in proœmio Metaphysicæ, & fortasse inferius id attingemus, tractando de qualitatib. & habitibus mentis. Posterior ratio, s. usus scientiæ, quod nimirum sit honestus, uel Reipublicæ utilis, uel ad alios fines, est accidentalis scientiæ, ut sic, licet sit maxime necessaria homini. Imperare igitur scientiæ usum hoc posteriori modo, primo spectat ad uirtutes aliquas & ad prudentiam, & ad idem imperium magis conferunt scientiæ morales, quam metaphysica, & hoc proprie uocatur imperium practicum, quia respicit opus scientiæ, magis, ut est opus uoluntatis, quã intellectus: usus enim est actiue in uoluntate, quãuis interdũ executio fit in intellectu. At vero dirigere scientias sub priori ratione, scilicet, ad ueri cognitionem, per se primo, ac maxime pertinet ad Metaphysicam, a qua quodãmodo accipiunt principia, & terminorum cognitionem, & obiecta, seu quidditates suorũ obiectorum, iuxta ea, quæ in superioribus declarata sunt. Et ratione huius directionis, & independentiæ dici potest Metaphysica imperare alijs, imperio potius speculatiuo, quam practico: ratione cuius ipsa simpliciter eminet in ratione scientiæ, & sapientiæ.

Addo denique si Metaphysica consideretur quatenus in perfectissimo actu eius naturalis beatitudo hominis consistit, sic ad illam, ut ad finem ordinari non solum alias scientias, sed etiã morales uirtutes, & prudentiam: nam hæc omnia ad fœlicitatem hominis ordinãtur, & actiones oẽs ad hunc finem optime referuntur, vt scilicet hominem disponant, aptumq. reddant ad diuinam contemplationem, quę formaliter, seu elicitiue ad hanc scientiam pertinet, licet habere debeat cõiunctum amorem, qui ex tali contemplatione solet nasci. Atque hac etiã ratione concludit Aristoteles scientiam hanc omnib. imperare, quia contemplatur summum bonum, & ultimum finem simpliciter: sicut enim in artibus, quæ ad aliquem finem subordinantur, illa architectonica est, alijsque imperat, quæ supremum finẽ in illo ordine considerat: ita Metaphysica, quæ absolute contemplatur ultimum finem scientiarum, artiumque oĩum, totiusq. humanæ uitæ, dicitur imperare omnibus, esseq. omnium princeps, non quia proprie, & practice imperet, sed quasi uirtute, & eminenter. Non enim procedit Metaphysica, practice ostendendo quomodo ille finis obtinẽdus sit, aut alia in eum dirigenda, & ideo nõ proprie, & formaliter imperat: ostendit tamen finẽ, in quem om-

nia

nia dirigenda, cumque finem vltimum rerum omnium esse ostendit: & ideo ex parte rei cognitæ, virtute, & eminenter, quantum est ex se, omnibus imperat, omniaque in eum finem, ac summum bonum dirigit.

Expeditur dubium de subalternatione aliarum scientiarum ad Metaphysicam.

XLV. Aliquorũ optnio.

HIc uero dubium occurrit circa cõditionẽ hãc, an hoc imperium, vel directio Metaphysicæ in alias scientias, tale sit, vt dicendę sint oẽs sciẽtiæ ratione illius subalternari Metaphysicæ. Non .n. defuere, qui ita de hoc imperio Metaphysicæ existimauerint, vt ratione illius omnes scientias subalternatas, solam vero Metaphysicam simpliciter, aut tãtum subalternantem esse dixerint. Quam sententiã aliqui tribuunt Aristoteli, 1. physicor. cap. 2. & li. 1. Posteriorum, ca. 7. & Platoni, lib. 7. de Republ. vbi de Metaphysica nomine Dialecticæ disputat. Eamque insinuat D. Thom. opusculo de natura generis, cap. 14. Alij vero simpliciter negant hãc subalternationem: & hæc est communis, & recepta sententia, vt uidere licet in I.uellio, 1. Metaphys. quæst. 2. Soncinate, lib. 4. quæst. 9. Soto, 1. phys. quæst. 11. Alij denique distinctione vtuntur, & sub una ratione, seu vsu uocis, [subalternationis,] docent posse Metaphysicam dici subalternantem, saltem aliquo modo, simpliciter vero negant. Lege Fonsecam, libro 4. cap 1. quæst. 1.

XLVI. Quæ sit sub alternata scientia.

Ne vero in nominum ambiguitate versemur, supponamus, proprie scientiam illam dici subalternatã alteri, quæ essentialiter, seu necessario ex natura rei ab illa pendet in esse scientiæ, ita, ut esse scientia nõ possit, nisi scientiæ subalternandi coniungatur, & ab illa sumat euidentiam principiorum. Ratio autẽ huius est, quia scientia subalternata nõ habet principia per se nota, & immediata, sed conclusiones demonstrabiles in superiori scientia, & ideo sicut omnis scientia ab habitu principiorum essentialiter pẽdet, ita subalternata à subalternante proprie dicta: quia utraque sumit à superiori uirtute euidentiam principiorum. Dices; Vnde constat subalternatam scientiam non posse habere principia per se nota, sed conclusiones alibi demonstrabiles, illi esse principia? Respondetur, hoc non posse nisi ad significationem vocis pertinere: nam in re constat esse aliquas scientias, quæ huiusmodi vtũtur principijs, vt Medicina, Musica, &c. has ergo dicimus subalternatarum nomine significari. Nam illæ quæ principia habent immediata, proxime, ac per se subordinantur habitui principiorum, & ideo non est cur respectu alterius scientiæ subordinationem habere dicãtur, cum ab illa per se non pendeant: hæc ergo depẽdentia unius scientiæ ab alia, nomine subalternationis significatur.

XLVII. Quæ cõditiones ad subalternationẽ requisitæ.

Ex quo fit, vt subalternatio vera non sit, nisi inter scientias diuersas: nam etsi in eadem scientia sit dependentia unius cõclusionis ab altera vsque ad principia prima, non tamen ideo scientia dici potest, vel in totum, vel in partem subalternata, cum absolute tota scientia non alteri scientiæ priori, sed immediate habitui principiorum subordinetur, sed ad summum dici potest una conclusio subordinata, vel subalternata demonstrationi alterius. Oportet ergo, ut scientiæ distinctæ sint, & quod inter se habeant prędictam dependentiam, & subordinationem. Contingit vero interdum scientiam aliquam non in omnibus suis principijs, neque in omnium conclusionũ demonstrationibus, sed in quibusdam habere dictã dependentiam à sciẽtia superiori; & tũc dicitur illi subalternata, non in totum, sed ex parte, seu partiali subordinatione, non totali: quo modo Geometria dicitur subalternari naturali philosophiæ, quæ licet vtatur multis principijs indemonstrabilibus, aliqua tñ habet quæ in philosophia demonstantur, ut illud, [A quolibet puncto in quodlibet punctũ lineam duci:] qd in physica demonstratur, quia nulla indiuisibilia sunt immediata, eo quòd ex indiuisibilibus componi non possit continua quantitas.

XLVIII. Vnde enascatur scientia unius ad alteram subalternatio.

Oriri autem solet hæc dependentia unius sciẽtiæ ab alia ex subordinatione obiectorum: nam sicut esse scientiæ consistit in ordine ad obiectũ, ita & principia sunt proportionata illi. Quapropter si obiecta duarum scientiarum non sunt inter se subordinata, vtpote si sint genera, uel species omnino condiuisę, inter illas scientias non potest esse subalternatio. Oportet ergo, vt hæc subalternatio in obiectis fundetur, nimirum in eo, quod obiectum unius est idem cum obiecto alterius, adiuncta aliqua differentia accidentali, quæ in esse entis sit per accidens, in esse autem scibilis sit aliquo modo per se, & constituat speciale obiectum scibile. Quando enim duo obiecta scientiæ per se subordinantur, etiam in esse rei, scilicet, ut genus, & species: vel ut superius, & inferius essentialiter, scientiæ de illis obiectis non possunt esse subalternatæ, saltem totaliter, quia, uel pertinent ad eandem scientiam, si in eadem omnino sint abstractione, uel certe, si scientiæ diuersæ sint, erit utraque subalternãs, quia utraq. habere potest propria principia sumpta ex propria differentia obiecti, quod cõsiderat, uel ex prima passione, & per illa poterit demonstrare reliquas conclusiones, quæ de posterioribus passionibus conficiuntur. Nam scientia de homine non considerat quæ conueniunt homini, ut animal est, sed tantum, ut rationalis est, & in illis nõ subalternatur sciẽtiæ de animali, quia esse rationale immediate cõuenit homini, & ex hoc principio oriuntur aliæ passiones hominis, ut homo est. Quod si aliqua est, quæ pẽdeat ex gradu sensitiue, ut sic, aliquo modo, aut ex speciali coniunctione sensibilis cũ rationali, quãtum ad id subalternabitur partialiter scientia de homine scientię de animali, non tamen omnino, & totaliter.

VI.IX.

Ad subalternationem ergo absolutam, & totalem necesse est, vt subiectum subalternæ scientiæ addat accidentalem differentiam subiecto scientiæ subalternantis, vt linea visualis addit lineæ, numerus sonorus numero, humanum corpus sanabile humano corpori: nam ex hac coniunctione prouenit, tum, vt scientia, quæ specialiter considerat proprietates ex illo coniuncto; vt sic, manentes, sit diuersa à scientia quæ abstrahit ab illa compositione, & subiectum secundum se considerat: tum etiam, vt principia talis scientiæ sint conclusiones superioris scientiæ, quia nimirum proprietates talis cõpositi oriũtur ex ipsis componentibus, & ex proprietatibus quas secundũ se habent, & in superiori scientia demonstrantur. De quibus omnibus in lib. 1. ost Perior. ca. 11. latius disseritur: hic uero solum insinuata, & quasi delibata sunt, vt breuiter explicemus, quomodo Metaphysica sit affecta ad alias scientias, etiam quoad hanc proprietatem.

L. Sciẽtiæ subalternãtis proprietates nullę insunt Metaphysicæ.

Ex dictis igitur nõ obscore colligitur nullã proprietatem sciẽtiæ proprie subalternantis conuenire Metaphysicæ respectu aliarum sciẽtiarum. Primum enim non pendent omnino aliæ scientię in esse sciẽtiæ à Metaphysica, quia nõ pendẽt in omni euidentia, & certitudine suorum principiorũ. Habent .n. sua principia immediata, & indemonstrabilia ostensiue, & directè: quòd satis est, vt possint habere euidẽtiam eorum immediatè ab habitu principiorum, quæ sufficit ad generandum scientiam. Etenim, licet Metaphysica demonstrare possit aliquo modo illa principia, illa tamen demonstratio non est simpliciter necessaria ad iudicium euidens taliũ principiorum, cum ex terminis possint euidenter cognosci, & illa demonstratio non sit proprie à priori, sed

per

per deductionem ad impossibile, vel ad summum A per aliquam extrinsecam causam. Metaphysica ergo non est simpliciter necessaria ad euidentiam horum principiorum: ergo neque vt habitus ex eis genitus sit uera scientia: ergo talis habitus non est sciẽtia subalternata Metaphysicæ. Rursus obiecta inferiorum scientiarum non sunt per accidens subordinata enti, aut substantiæ, sed per se, & essentialiter ut patet in ente naturali, quod est obiectum philosophiæ, & de quantitate, quæ est obiectum Mathematicæ. Et ratio est, quia sub ente nihil continetur per accidens, sed per se: quod si sit aliqua scientia quæ agit de aliquo ente rationis, illa nullo modo subordinatur Metaphysicæ quatenus agit de ente reali, quia ens rationis, vt sic, non continetur sub ente reali, sed est primo diuersum: quatenus vero Metaphysica agit de ente rationis, sic quodlibet ens rationis, nõ per accidens, sed per se cõtinetur sub ente B rationis, vt sic, quod Metaphysicus cõsiderat: non ergo intercedit propria, & totalis subalternatio. Qđ ipse etiã usus docet, alias esset Metaphysica ante omnes scientias acquirenda, quoniã sine illa nulla sciẽtia esse posset: oppositum autem habet usus propter causas supra tactas. & nihilominus veræ demonstrationes fiũt ex principijs per se notis sine Metaphysica, & præsertim in Matematicis: nõ intercedit ergo uera subalternatio. Quod aũt in una, vel altera conclusione intercedat interdum, id non repugnat, ut

LI. ex principijs positis facilè intelligi potest.

Quod si extenso vocabulo quis velit subalternationem vocare illam excellentiam, & quasi imperiũ C quod Metaphysica habet in alias scientias, quatenus earum principia potest aliquo modo stabilire, & cõfirmare, & quatenus magnam lucem omnibus affert, vel quatenus attingit vltimum finem vel fœlicitatem hominis, non est cum eo contendendum, cum de nomine discreptatio sit, præsertim cũ graues authores interdum eo genere locutionis vtãtur, vt uidere licet in Simplicio, lib. 1. phys. tex. 8. & Themist. in Paraph. ad lib. 1. Posterior. ca. 2. Aristoteles vero nunquam est usus illo loquendi modo, neque illam proprietatem ad rationem sapiẽtiæ requisiuit, sed solum vt alijs sciẽtijs quodammodo dominetur,

LII. Interrogationi respõdetur. quod longe diuersum est, vt ex dictis constat.

Hactenus ergo satis probata est secunda assertio, D Metaphysicam, scilicet, esse ueram sapientiam. Interrogabit vero aliquis quo modo prior, & posterior assertio cohęreant: nam Aristoteles in Ethicis scientiam, & sapientiam ponit species condistinctas sub genere uirtutis intellectualis: nos vero doctrinã hanc simul facimus scientiam, & sapientiam. Hoc autem facili negotio expeditur, si dicamus cum D. Thom. 1. 2. quæst. 57. art. 2. ad primum. Sapientiam condistingui à scientia, non quia scientia non sit, sed quia in latitudine scientiæ habeat specialem gradũ & dignitatem. Vnde fit scientiam dupliciter sumi, vno modo generice, vt dicit habitum per demõstrationem acquisitum, vt in primo posterior. cap. 2. definitur, vbi hac ratione nulla mentio fit sapientię in E particulari, quia solum agitur de scientia sub illa generali ratione sub qua sapientiam complectitur, & sic procedit prior assertio à nobis posita. Alio modo accipitur scientia magis strictè, prout dicit habitum, qui solum versatur circa conclusiones demonstrabiles, & non circa ipsa principia, idest, pro habitu qui solum sciẽtia est, & nullo modo intellectus, ad eum vtique sensum quo Aristoteles dixit sapientiam esse intellectum, & scientiam: & in hoc sensu scientia distinguitur à sapientia, & sic dicimus Metaphysicam non esse scientiam huiusmodi, sed sapientiam.

SECTIO VI.

Vtrum inter omnes scientias Metaphysica maxime ab homine appetatur appetitu naturali.

I. Ratio proponendi q̃stionem.

Hanc quæstionem præcipuè propono propter Aristotelem in procœmio Metaphysicæ, vt occasione illius nonnulla declaremus, quæ ex illo procœmio declaranda supersunt, ne aut omnino prætereamus, aut necessarium nobis sit ad ea iterũ redire. Confert etiam huius dubitationis expositio ad dignitatẽ huius doctrinæ amplius commendãdã ex eo quod naturæ hominis, vt rationalis est, maxime est conformis, vel potius summa naturalis eius perfectio.

II. Aristoteles ergo lib. 1. Metaphysicæ, c. 1. & 2. videtur directè intendere partem affirmantem huius dubij, nimirum naturalem hominis appetitum maxime ad Metaphysicam attrahi. Quod ut persuadeat, præmittit axioma illud, [Omnis homo naturaliter scire desiderat.

Quis sit sensus illius pronunciati, Omnis homo naturaliter scire desiderat.

III. Circa quod in primis sensum Aristotelis exponere oportet, deinde propositionis veritatẽ. Tres ergo termini in illa propositione declarandi sunt: prior est appetere, vel desiderare. Circa quem supponenda est primo vulgaris distinctio duplicis appetitus, innati, & eliciti. Prior impropriè, ac Metaphoricè dictus est appetitus: propriè verò nihil aliud est quam naturalis propensio, quam unaquæque res habet in aliquod bonum, quæ inclinatio in potentijs passiuis nihil aliud est quam naturalis capacitas, & proportio cum sua perfectione: in actiuis vero est ipsa naturalis facultas agendi. Itaque in his omnibus appetitus non addit aliquid vltra ipsam rei naturam, uel proximam facultatem, ratione cuius conuenit rei talis appetitus. Neque in hoc appetitu distingui potest actus primus, & secũdus, quia hoc modo appetere non est agere aliquid, sed solum habere innatam talem propensionem, qualem habet grauitas ad centrum, etiamsi nihil agat. Appetitus elicitiuus est propriè appetitus, quia fertur in bonum, ut bonum, illudque per proprium actum potest appetere. Vnde duo sunt in hoc appetitu (loquimur in creaturis) vnum est facultas appetendi, aliud appetitio ipsa.

Quis sit appetitus innatus.

Quis elicitiuus.

Primum retinuit iam nomen appetitus, qui in sensitiuum, & rationem diuiditur: & hic appetitus vt sic, etiam est innatus, si generatim de innato loquamur, quia cum ipsa natura datus est, & habet naturalem propẽsionem ad suum obiectum, & ad suũ actum. Quia verò ita est innatus, ut sit, etiam elicitiuus actualis appetitionis, qua tendit in bonum formaliter, & quatenus bonum est, atque ita sit propriissime appetitus, ideo condistinguitur ab appetitu purè innato, & metaphorico: sic enim prior diuisio accipienda est. Secundum, id est, actus appetendi, qui propriè dicitur appetitio, vel appetitus elicitus, nihil aliud est quam actus elicitus ab appetitu eliciente, quo amat, vel desiderat bonum: & hic appetitus nũquam est innatus, saltem in nobis, de quibus in præsenti agimus: interdum verò est naturalis vt inferius ex professo magis declarabo.

IV. Quot modis dicatur naturale.

Alter igitur terminus exponendus, erat [naturaliter:] appetitus enim naturalis multipliciter dicitur, interdum enim naturale dicitur quod ab ipsa natu-

ra

ra datum est, neque est effectu per propriam ipsius hominis, verbi gratia actionem, seu effectionem. Et hoc modo omnis appetitus innatus, naturalis est, & ipse ēt appetitus elicitiuus: nō tamen appetitus, seu actus elicitus, ut ex data terminorum expositione satis constat. Aliquando vero dicitur naturale quod necessario fit ex intrinseca propensione naturæ, etiamsi absolute, & in se nō sit a natura datum, sed ab appetente factum: & hoc modo est homini naturalis appetitus, qui est fames, aut sitis, quando deficit cibus, aut potus: qua ratione appetitus elicitus, naturalis esse pōt, & in appetitu sensitiuo ex se semper talis est: in voluntate vero licet interdū talis appetitus sit naturalis, non tamen semper, quia libera est. Omitto, interdum sumi naturale, vt a supernaturali distinguitur, quo sensu apud naturales philosophos, seu procedendo ex solo lumine naturæ, vt nūc loquimur, omnis appetitus naturalis est, nam supernaturalis appetendi modus, qui per gratiam fit, nō potest naturali ratione inuestigari. Aliquādo etiam sumitur naturale vt violento opponitur, ut est frequens in philosophia. Atque his etiam duobus modis appetitus elicitus etiam si liber sit, naturalis tamen esse potest, vt per se constat. Imo interdū dicitur naturalis appetitus elicitus, hoc ipso, quod est naturæ consentaneus, & opponitur ei quod est prę̨ter naturale tanquam naturæ dissonū, etiam si violentum non sit: quo modo appetitus virtutis, naturalis est, uitij autem minime. Quo tādem fit ut multo magis naturalis dicatur appetitus ille, ad quem ipsa naturæ propensio necessitatē infert: & ideo appetitus necessarius, tametsi elicitus, naturalis merito vocari potest.

V. Duplex autem necessitas huius appetitus distingui solet, scilicet, quoad exercitium, & quoad specificationem. Prior est quando appetitus vitalis ex necessitate elicit, seu exercet actum appetendi, quæ necessitas in appetitu sensitiuo facile reperitur: in rationali uero non inuenitur in hac vita, sed solum in beata, & supernaturali, quæ ad nostram considerationem non spectat. Posterior in hoc consistit, quod licet voluntas nō exerceat actum appetendi ex necessitate, tamen si exercet, necessario appetit, & non refugit tale obiectū, & talis actus vocatur necessarius quoad speciem, non quoad exercitium: & secūdum eam necessitatem dicitur naturalis, & recedit ab actu omni ex parte libero: quoad exercitium scilicet, & specificationem: quomodo voluntas appetit bonum in communi. Ex his ergo satis clara manet illius uocis ambiguitas.

VI. Scientia quot modis, dicatur.

Tertia vox est [scientia, seu scire,] quę ab Aristotele indefinite sumitur: & potest generatim sumi pro quacunque cognitione, seu intelligētia veritatis, sed præsertim pro illa, quæ perfecta est, & propriam rationem scientiæ habet, prout scire dicitur esse, rem per causam cognoscere cum euidentia, & certitudine. Et de scientia etiam hoc modo sumpta loqui possumus, vel indefinite, vel abstracte, uel distributiue de omnib. scientijs, vel singulariter de aliqua, qui modi loquendi de scientia non parum inter se discrepant.

VII. Omnes scientias appetit homo.

Incipiendo ergo ab hoc vltimo termino, certum est Aristotelem in illo generali dogmate non loqui de aliqua singulari scientia, vt patet, tum ex verbis eius, tum ex probatione, quæ generalis est, tum deniq. ex intentione, assumit enim hoc generale principium, vt inde ad hanc scientiam in particulari descendat. Atque hæc ratio vlterius concludit, quod, licet Aristotelis verba indefinita sint, tamen cū sint doctrinalia, æquiualent vniuersalibus: ita vt sensus sit omnes homines naturaliter appetere quamcunque scientiam: tum quia nō ex peculiari ratione alicuius sciētiæ, ut talis est, oritur hic appetitus, sed ex ratione scientiæ, vt sic, tum etiam quia alias nō satis

A efficaciter procederetur in eo discursu ab indefinito sermone ad singularem. Hæc est ergo mens Aristotelis: eamque sententiam in eo sensu veram esse patebit facile ex dicendis.

VIII. Appetitu innato.

Rursus existimant multi expositores hic, præsertim Scotus, & sequaces, Aristotelem loqui de appetitu innato; nec D. Tho. ab ea sententia abhorret, unde illam sequuntur Iauellus, & Flandria. Neque est dubium, quin eo sensu uerissima sit propositio, quam uariis rationibus D. Thom. confirmat. Summa earū est, quia est, quia omnis res naturaliter appetit suam perfectionem, operationem, & fęlicitatem: sed omnibus his modis comparatur scientia ad hominem: est enim magna perfectio eius, & operatio ipsius, & in ea eius fęlicitas consistit. B In qua ratione duo priora membra communia sunt omnib. scientijs, tertium uero est huius proprium, ut dicemus. Vnde etiam existimo Aristotelem non exclusisse hunc sensum, sed supposuisse potius. Quod autem in illo solo locutus fuerit, nec necessariū uidetur, nec uerum. Quod ex proprietate uerborū eius colligi potest, nā ex sensuum dilectione, & amore colligi scientiæ appetitum: loquitur autem aperte de amore sensuum per actum elicitum: id enim proprie amor significat, & inferius similiter ait, quod sensum uisus cæteris anteponimus, nimirum in elicito amore. Et quanquam dici posset verum esse Aristotelē in ea ratione loqui de actu elicito, & ex illo colligere appetitum naturalem, certe ea collectio bona non esset, C nisi supponeret illū elicitū amorem esse etiam aliquo modo naturalem: quia nō ex quolibet appetitu elicito colligi pōt appetitus naturalis, nam interdum appetimus actu voluntatis, quæ ipsi naturæ repugnant, ut mortem, verbi gratia, ergo si ex appetitu elicito colligit Aristoteles naturalem, supponit ipsum elicitum esse etiam naturalem: quod si amor elicitus sensuum est naturalis, multo magis amor scientiæ.

IX. Appetitu etiam elicito.

Dicendum est ergo hominem appetitu etiā elicito scientiam amare. Hoc probant rationes insinuatæ ex D. Tho. illæ enim æque procedunt de appetitu elicito, & de pondere naturæ: quia etiā homo hoc appetitu appetit naturaliter suam perfectionem, operationem, & fęlicitatem: sed scientia est D perfectissima hominis operatio, & uel est fęlicitas ipsa, uel ad fęlicitatem, & commodum huius vitæ maxime necessaria. Nam si sit contemplatiua scientia, in perfectissima eius operatione fęlicitas consistit, vt dicitur lib. 10. Ethic. c. 6. aliæ uero scientiæ speculatiuæ illi superiori deseruiunt, & in omnibus est magna, quædam iucunditas: nam contemplari optimum est 12. Metaphysicorum, tex. 39. Practicę vero scientiæ ad commoda etiam huius uitæ necessariæ sunt, uel ualde utiles.

Exponitur doctrina Aristotelis de visus, aliorumque sensuum dilectione.

X.

E PRæterea discursus Aristotelis ex dilectione sensuum, & præsertim visus, desumptus, optimus est ad idem confirmandum. Duo autem sumit Aristoteles in eo discursu: primum est, quod in dilectione sensuum uisum anteponimus: secundum est, causam huius esse, quia ad scientiam maxime deseruit. Ex quibus infert tertium, scilicet amorem scientiæ esse maiorem, magisq. naturalem, quam ipsius uisus, aliorumq. sensuum. Quæ consecutio uidetur per se euidens, & fundata in eo principio, propter quod vnumquodque tale, & illud magis. Prima autem propositio assumpta, in primis intelligenda est cum præcisione, vt recte fiat comparatio: tactus enim inueniri potest, sine usu, non uero ē cōtrario, quia tactus est omnium sensuum primus, aliorumq. fundamentum. Vnde destructo tactu, non potest

natu-

naturaliter visus manere; quia nec uita sine tactu conseruatur, 3. de anim. cap. 12. & lib. 13. de sensu, & sensibus, c. 1. Quatenus ergo uisus, quodammodo includit tactum, appetibilior erit uisus quam solus tactus: & in contrario sensu quatenus amissio tactus includit amissionem uisus, & non è conuerso, præfertur tactus visui, quia potius eliget homo conseruationem tactus, quam uisus, si ad amissionē tactus uisus necessario amittendus est. Hæc uero cōparatio sic intellecta nullius momenti est, quia non comparantur singuli sensus inter se, sed duo ad vnū qui in eis includitur: est ergo comparatio præcisè facienda in eo, quod singuli per se conferunt.

XI. Deinde est obseruandum Aristotelem hic duplicem amorem sensuum indicare. Vnus est ob utilitatem: alter uero propter cognitionem. Prior est per se notissimus: & sub utilitate comprehendi potest omnis commoditas corporis, pertinens, uel ad conseruationem eius, uel ad delectationem, uel ad alias operationes humanæ vitæ. Posterior amor est maxime proprius hominis, & in ordine ad hunc amorem præcipue comparatur hic uisus cum alijs sensibus, eisque præfertur. Quod experimento probat Aristoteles, quia nihil (inquit) actu ipsum uisum alijs anteponimus. Rationem autem a priori, & quę ad rē præsentē maxime spectat, reddit in altera propositione. Circa, quam est tertio notandum duos esse modos acquirendi scientiam, s. disciplinam, & inuentionem. Ad priorem modum utilissimus est auditus, ut per se constat, quia uoces sunt signa cōceptuum, solus autem auditus uoces percipit, & quamuis ipse nō percipiat earum significationem, sed mens, satis est, quod sit organum propriū, quo mediante tale signum ad mentem peruenit. Hic tamen excessus, & est per accidens, & minimus. Per accidens quidem, quia modus acquirendi sciētiam per disciplinam, est quasi per accidens: nam, & supponit alium, loquendo secundum naturas rerum, & solum est ad supplendam imperfectionē, uel negligentiam hominum in vacando scientiis inueniendis. Minimum autem excessum appello, quia etiam uisus plurimum deseruit ad disciplinā: nam etiam scripturæ sunt signa cōceptuum, & illæ percipiuntur uisu: vnde multo plura uidentur addisci lectione, quę uisu fit, quam auditione. Est tū discrimen, quod tota fere utilitas scripturæ potest etiā auditu percipi, nō tamen è conuerso: ea enim energia, uis, ac claritas, quæ est in uoce ad exprimendos proprios conceptus, non potest scriptura sola, aut uisu suppleri: unde legimus nonnullos carentes uisu fuisse doctissimos, partim auditis solis scriptis aliorum, partim etiam explicationibus, seu doctrinis uiua uoce sibi propositis: quod uero aliquis omnino surdus euaserit doctissimus, me legisse nō memini, & uix id fieri posse existimo. Non igitur comparantur hic ab Aristotele hi sensus, quoad hoc munus, sed quoad modum acquirendi scientiam per inuentionem. In quo dubium non est quin uisus, & tactus tam auditum, quam alios sensus superent, quod adeo notum est, ut non egeat probatione: solum de comparatione uisus, & tactus inter se, breuiter dicendum superest.

Visus, & auditus inter se comparantur.

Lege Arist. de sensu & sensibili.

XII. Et igitur aduertendum quarto, aliud esse loqui de signo (vt ita dicam) melioris facultatis, maiorisque aptitudinis ad scientiam acquirendā: aliud de aptiori instrumento inueniendæ scientiæ: tactus n. priori rōne uisum superat, quia tactus est uniuersalis sensus ex parte subiecti: nam est per totum corpus diffusus, & est signum optimæ, & tēperatæ cōplexionis; unde est illud, [Molles carnes aptę sunt ingenio,] de quo latius in 2. de anima tex. 24. At uisus per se, & ut instrumentū ad scientiā, multis modis tactum superat. Primo in latitudine obiecti, plures enim differentias percipit, ut hic dixit Aristoteles, & circa cęlestia, & terrestria vagatur, & rerum motus, actiones, & figuras perspicacius cognoscit, quam vllus alius sensus: sunt autem hæc veluti prima signa, & indicia, quibus ad res cognoscendas vtimur. Secundo citius quam alij sensus percipit, cum tamen ad res etiam distantissimas se se extendat, & causa est quod puriori, & immaterialiori modo, & absque alternatione materiali operationem suam perficit. Tertio vehementius imprimit phantasiæ, quæ percipit, quod experimento constat: nam tenacius inhærent memoriæ, & facilius postea occurrunt. Causa autem esse videtur, quod eius operatio sicut spiritualior est, ita maiori vi animę & conatu, & cooperatione etiam maiori ipsius phantasiæ fit. Quarto, experimentum visus certius esse uidetur experimento tactus, per se loquendo: etsi enim Aristoteles, libro primo de histor. animal. cap. 15. dicat tactum in homine esse exquisitissimum, ibi tamen non comparat sensus hominis inter se, & respectu ipsius hominis, sed cum sensibus aliorū animaliū: & hoc modo ait hominē superare alia animalia in tactu, & gustu, cum tamē in alijs sensibus superetur a multis, saltem in multis conditionibus sentiendi, vt ab aquila in perspicacia, & fortitudine visus: non tamen ait tactum hominis superare uisum in certitudine. Quin potius sectione 31. Problem. quæstione decima octaua, inquit, tactum æmulari visum. Itaque quilibet horum sensuum habet suam certitudinem in ordine ad proprium adæquatum obiectum: interdum verò deficit circa communia sensibilia ex insufficiente applicatione: & fortasse, quia visus eminus sentit, & non tactus: ideo facilius contingit obiectum visus indebite applicari, ac uisum decipi: si tamen cætera sint paria quoad applicationem obiecti, & dispositionem potentiæ, non magis accidit deceptio in uisu, quam in tactu. Et aliunde uisus ob suam immaterialitatē percipit acutius obiectum, & ex hac parte certior est: ideoque frequentius adhiberi solet ad certitudinem de rebus sensibilibus accipiendam. His ergo de causis uisus est simpliciter utilior ad scientias, eamque ob rem naturaliter magis diligitur: signum ergo est, ut Aristoteles concludit, quod & ipsa scientia naturaliter ab homine diligitur.

C paratio visus cū tactu.

De appetitu elicito scientiæ.

XIII. Sed quo sensu intelligendum sit hominem appetere naturaliter scientiam appetitu, elicito, explicandum superest. Nō enim in eo sensu hoc accipi potest, quod homo, aut ex necessitate semper exerceat amorem, vel desiderium scientiæ, quoties de illa cogitat: neque quod illam spernere non possit, eamque inquirere nolle: utrumque enim contra experientiam est: non ergo potest hic appetitus elicitus esse naturalis tanquam necessarius omnino, uel quoad exercitium, uel quoad specificationem. Primum ergo certum est hunc appetitum rectè dici naturalem, quod sit ualde contentaneus naturæ hominis, eiusque naturali inclinationi, quatenus homo est. Vnde rectè Cicer. 2. de Finib. [Natura (inquit) ingenuit homini cupiditatē ueri inueniendi.] Secundo dicitur naturalis, quia est aliquo modo necessarius quoad specificationem: tum quia, licet homo possit negligere scientiam, uel nolle illam quoad appetitum efficacem quærendi illam: id tamen solum accidere potest propter extrinsecas causas, seu impedimenta, quæ ex accidente adiunguntur scientiæ, nimirum propter laborem & difficultatem, quam habet scientiæ studium, aut quia impedit aliarum rerum inquisitionem, quib. homo, uel indiget, uel affectus est, uel ob alias similes causas: unde rudiores ingenio minus uidentur scientiam appetere ob difficultatem, quam etiam impos-

impossibilitatem vocauit Aristotel. 6. Politicor. ca. vltim. At vero per se se scientia non potest displicere, atque ita seclusis impedimentis, necessitate quadam amatur, saltem quoad specificationem. Atque hoc quidem maximè verum habet in scientia in cõmuni quatenus scientia est, tamen etiam est suo modo verum de qualibet scientia in particulari, si in ea veritatis cognitio in tali materia per se spectetur: sẽper enim est illa perfectio per se expetibilis homini. Quod si contingit hominem vnam scientiam non amare, vt alteri intendat, hoc ẽt reducitur ad extrinseca impedimenta, de quibus diximus: nam quia homo non potest vtramque scientiam acquirere, & vnius studio ab alterius perfecta inquisitione impediretur, ideo illam omittit, vt hanc obtineat. Atque hoc modo quidam homines ex indiuiduali, & propria complexione, ad vnam scientiam magis afficiũtur, quam ad aliam: per se tamen, ac seclusis impedimentis, vel (quod idem est) si una alteram nõ impediret, omnes scientias naturaliter appeteremus, nec ratione unius alteram despiceremus.

XIV. Atque hinc facile etiam constat, quid sit hic appetitus in homine: si enim sit sermo de appetitu elicito, constat esse actum voluntatis, vel efficacem, vel saltem inefficacem, & per simplicem complacẽtiã, quæ maximè naturalis est, & manet etiam in his q efficaciter non intendunt, seu eligunt scientiæ vacare. Si uero sit sermo de pondere naturali, illud põt considerari, vt immediate terminatum ad ipsam sciẽtiam, & sic non est aliud, quam intellectus ipse, & capacitas eius, qua scientiam respicit, vt propriam perfectionem. Sicut enim in materia prima appetens ad formam non est aliud ab ipsa materia, & naturali eius capacitate: & similiter in omni alia potẽtia appetitus ad suum actum non est aliquid additũ ipsi potentiæ, sed naturalis constitutio, & aptitudo ita in intellectu se habet appetitus ad scientiam. At si consideretur pondus naturæ, ut terminatur ad scientiam medio appetitu elicito, non est aliud, quã uoluntas hominis, quæ hoc modo naturaliter propẽsa est ad omnes hominis perfectiones: non. n. appetit uoluntas habere scientiam, appetit tamen naturaliter uelle scientiã hominis, seu intellectui: & hoc modo dicimus hoc pondus uoluntatis terminari ad scientiam medio actu elicito.

Appetitum naturalem sciendi ad speculatiuas scientias esse maximum.

XV. EX his ergo satis explicatum relinquitur axioma illud generale, homini innatum esse appetitum naturalem ad scientiam: sub hoc autem principio sumendum est hunc appetitum maximum esse ad scientias speculatiuas, quæ ueritatis cognoscendæ gratia tantum quæruntur. Hoc tacite uidetur intendisse Aristoteles toto discursu illius capitis primi huius proœmii. Ad quod explicandum distinguit hæc omnia, & ordinem eorum inter se, sensum scilicet, memoriam, experimentum, artem, sciẽtiam, quam tacite distinguit in eam, quæ propter opus, seu utilitatem, & eam, quæ propter se ipsam quæritur, & ultimo loco adiungit sapientiam.

XVI. *Aliquot Aristotelis dicta in proœmio explicãtur.* Dicit ergo in primis sensum à natura datum esse cunctis animantibus: non uerò explicat quid sit, quia hoc non spectat ad præsens: nec etiam dicit omnem sensum communicatum esse omnibus animalibus, sed sensum indefinite: solumque intendit supponere, hunc esse imperfectissimum gradum cognitionis. Secundò addit bruta animalia interdum præter sensum habere memoriam, & quandam ueluti prudentiam naturalem: & aliqua ad hoc extendi, ut sint etiam disciplinabilia, parum autem, uel nihil experientiæ participare. Vbi aduerte, nomine sensus intelligere Aristotelem eam cognitionem sensitiuã, quæ solum in præsentia obiecti fit, siue per internos sensus, siue per interiorem sensum communem, seu phantasiam fiat: quidquid enim ad sentiendũ in præsentia obiecti necessarium est, sub nomine sensus cõprehẽdit: est autem in omnibus necessarium aliquid phantasiæ, seu imaginationis ad sentiendum etiã exterius: & ideo sicut sentire, ita etiam imaginatione uti omnibus brutis commune est. Memoria autem addit uim interiorem conseruandi species, & utẽdi illis in absentia obiectorum, ut hoc modo recordari possit quis earum rerum, quas sensu percepit, ẽt cũ illas præsentes non habet secundum externos sensus. Hanc ergo facultatem ait Aristoteles habere animalia quædam, non uero omnia: non tamen declarat quænam hæc, uel illa sint.

XVII. Communiter tamen censetur habere memoriã quæ proprie, ac perfecte moueri possunt de loco ad locum distantem, siue progressiuo motu per terrã, siue uolando per aerem, siue in aqua natando: nam memoriam in hunc finem data uidetur animalibus ut ad distantem locum moueri possint, uel fugiendo nociua, uel quærendo utilia, quæ aliquo mõ experta sunt. Nec refert, quod interdum potest brutũ ad locum distantem moueri non ex aliqua memoria, ut in recens satis constat; quia, vel tunc mouetur ab obiecto aliquantulum distanti, uel oberrat, & quasi casu uagatur. *Muscæ an habeant memoriã.* Quod uero de muscis ait hic Aristoteles non habere memoriam, etiamsi ad loca distantia moueantur, satis incertum est: nam signũ quo mouetur Aristoteles ad id asserendum, scilicet quia percussæ muscæ, & loco pulsæ, statim redeunt importunæ, insufficiens est, cum potius id possit accidere ex memoria delectationis, quam ibi capiũt, & ex uehementi appetitu, uel quia obiectum illud semper est aliquo modo præsens per uisum, aut olfactum: & ideo uehementius mouet. De solis ergo illis animalibus imperfectis, quæ solo sensu tactus, aut etiam gustus potiuntur, certo affirmari potest carere memoria, quia nullum illius signum, aut effectum habent, nec utilitatem.

XVIII. *Qualis in brutis prudentia.* Quod uero Aristoteles ait, bruta quædam cum memoria habere prudentiam, non proprie, sed per translationem intelligendum est: non enim utuntur discursu, nec habitum acquirunt, quo de agẽdis iudicent: sed quia naturali instinctu ita sæpè operãtur, ut tali naturæ expedit hic, & nunc, & ita prouident de futuris, ac si uere ratiocinarentur, ideo per metaphoram prudentia appellantur. Dices: Ergo hæc prudentia brutorũ nihil est aliud, quam instinctus naturæ: sed hunc instinctum sibi accommodatũ omnia animalia habent, etiam illa, quæ memoria carent: cur ergo Aristoteles hoc tribuit peculiariter quibusdam brutis? Ad hoc Iauell. libr. 4. q. 7 uidetur nihil distinguere inter naturalem instinctum, & prudentiam brutorum, & concedere totum, quod ratio facta probare uidetur, esse scilicet in omnibus brutis hanc prudentiam, eamq. opinionem *D.* Thomæ ascribit. Sed licet fortasse sit quæstio de nomine, ille tamen modus loquendi alienus est à mente Aristotelis, ut ratio facta ostendit, estque præter rationem metaphoræ, nam quædã sunt animalia ita stolida, ut nec per metaphoram possint prudentia appellari, non solum ex his omnibus, quæ memoria carẽt, sed etiã ex his fortasse, quæ memoria prædita sunt. Vnde Aristoteles non oia, sed quædam dixit cũ memoria habere prudentiam. Alii nimio rigore accipientes hanc metaphoram, dicunt illa tantum animalia appellari prudẽtia, quæ operantur ex memoria præteriti, uel ad futura prouidẽda, uel quasi ad eligẽdũ aliquod mediũ. Ita tenet Fonseca hic referens alios. Sed nimia uidetur hæc limitatio: non est enim necessaria in metaphoris tanta proprietas. Cum enim Christus dixit, [Estote prudẽtes sicut serpẽtes,] nõ ob

operationē cum memoria præteriti, sed ob naturalē sagacitatē, qua serpens caput custodit, id dixit, vt Sācti exponunt. Et formica prudens censetur cū grana in hyemē cōgregat, etiamsi sine memoria id faciat, vt cū primo ita operatur. Igitur prudentia hæc brutorum, specialis sagacitas quorundam est, quæ naturæ instinctu ita reguntur, vt rationem, & prudentiam hoīs imitari videantur, vt in genere dixit Aristot. li. 1. de hist. anim. c. 5. & in particulari de multis li. 9. c. 6. & seq. & in 7. ait hoc prudentiæ genus frequentius in minori animalium genere, quam in maiori reperiri, & ibi multa commemorat, quæ ad hanc prudentiam pertinere dicit: non quia ex memoria præteritorū, sed quia ex quodā quasi naturali ingenio, quo rōnem hoīs imitantur, proficiscuntur. Atq. in hunc modū hæc prudentia naturalis nō in oībus reperitur: quæ tamen bruta prædita sunt illa, semper etiam memoriam habent, non quia hæc prudentia semper in memoria fundetur, sed quia hæc animalia semper sunt ita perfecta, ut memoria participent. Addere etiam possumus hæc ipsamet animalia natura sua prudentia, memoria rerū quas experta sunt, prudentiora fieri. Atque hoc modo dici posset in fauorem secundæ sententiæ, quod ipsa naturalis sagacitas tunc maxime prudentiæ nomen meretur, quando rerum memoria quasi exculta est, & perfecta: sed de vsu vocis hæc sunt satis dicta.

XIX. Quę aīalia disciplinabilia. Subiungit Aristoteles quædam animalia non solum memoriam habere, sed etiam esse disciplinabilia, alia vero minime. Huius posterioris generis esse dicit, q̄ cū memoria carēt habeant, auditum, quia auditus est sensus disciplinæ; & quamuis visus etiā ad disciplinam iuuet, & interdum videamus bruta quædam, vt catulos, signis etiam quibusdam externis doceri, & instrui; tamen hoc nunquam fit sine aliqua cooperatione auditus, quo excitantur, & vocantur, vt signa percipiant. Ponit autē Aristoteles exemplum in apibus, de quibus tamen magna controuersia est, an audiant, vt ipsemet Aristoteles docet li. 1. de hist. animal. c. 40. & Plinius li. 11. c. 20. affirmat eas audire: quod absolute videtur probabilius consideratis signis, & experientiis quas ipsi authores referunt. Docent enim, apes quibusdam sonis demulceri, & attrahi. Item inter sese quosdam sonos edere, quando aut fugam volunt arripere, aut à somno excitantur, aut ad dormiendum conuocantur. Vnde Albertus hic distinctionem quandam auditus probabilem adhibet: est enim auditus soni, ut sic, uel uocis, ut dearticulatus sonus est: atq. apes habere priori modo auditum, non tamen posteriori: hunc autem modum posteriorem, esse ad disciplinam necessarium.

Apes an audiant.

XX. De priori genere animalium, scilicet disciplinabilium, nihil notādum occurrit, nisi disciplinā hanc etiam esse metaphorice intelligendam sicut prudētiam: dicuntur enim disciplinæ capacia illa animalia, quæ vsu quodam assuescunt, vel accedere cum uocantur certo nomine, vel congregari cum talem sonum, aut uocem audiunt, aut fugere cum aliud signum percipiunt. Vnde quædam docentur more humano saltare, alia loqui, & similia. Quæ omnia fiunt ab his solo naturali instinctu supposita memoria, & experientia talis signi, aut vocis. Ait vero Aristoteles omnia animalia, quæ auditum habent, disciplinabilia esse. Quod fortasse uerum est, difficile tamen fuerit creditu in omnibus animalibus id experientia constare: sine experimento verò nō uideo quomodo de omnibus, tam uolatilibus, quam aquatilibus id affirmari possit. Facilius dici potest omnia animalia, quæ disciplinabilia sunt, auditum habere, & fortasse etiam usum, memoriam, ac metaphoricam prudentiam, seu sagacitatem.

XXI. Concludit igitur Aristoteles bruta imaginationibus, memoriaque uiuere, parumque experientię participare, indicans tres gradus, quorū posterior priorem includit: unde priores cum exclusione posteriorum intelliguntur. Animalia enim imperfecta, uiuunt tātum imaginatione imperfecta, quam simul cū sensu tactus, uel etiam gustus habent; alia uero perfectiora cū imaginatione habent solam memoriam; alia uero, quæ his sunt disciplinæ capaciora, imperfectam quandam experientiam participare dicuntur, quæ usu, & consuetudine assuescunt, quasi experimento quodam: cur autem illa experientia imperfecta dicatur, statim amplius declarabimus. Hoīes uero arte, & ratione uiuere; quod in reliqua parte capitis declarat, ut ad institutum pertinet. Merito aūt illas duas coniungit, quia neutra vt sine altera sufficere, saltē ad perfectū hominis regimen: nam ratio, quæ naturalis est, non sufficit, nisi arte excolatur: ars uero semper indiget rationis usu, & attenta consideratione, ut ad opus applicetur.

XXII. Tertio igitur ait in hominibus generari experientiam ex memoria. [Nam multæ (inquit) eiusdem rei recordationes unius experientiæ uim perficiunt.] Quo loco offerebat se occasio declarandi fuse quid experientia sit, & an ad sensum pertineat, uel ad intellectum: item sitne habitus iudicatiuus, an apprehensiuus, & quomodo gignatur, uel ad quid inclinet. Sed quia hæc magis pertinent ad scientiam de anima, & obiter tantum hic ab Aristotele attinguntur, breuiter aduertendum est, Aristotelem hic plane docere experientiam non uersari circa uniuersale, sed circa singulare: sic enim ait, [Compertum habere, Calliæ hoc morbo laboranti hoc profuisse, itemque Socrati, atq. eodem modo plurib. singulatim, experientiæ esse, profuisse autem ijs omnibus, qui certo morbo laborent, id iam artis esse;] & infra probat utiliorem esse ad actiones experientiā, quā solā scientiam, uel artem, quia actiones circa singularia versantur. Non ergo pertinet ad experimentū collectio uniuersalis ex singularibus: multoq. minus assensus uniuersalis, sed solū firmū promptūq. iudiciū circa singularia. Potest. n. experientia late sumpta dici de quacunq. perceptione unius singularis, quō dici pōt, quis esse expertus uinū inebriare, etsi semel tantum id passus sit, uel in alio viderit: quia uero, ut Hippocrates dixit, experimētum fallax est, proprie non accipitur pro unius tantum singularis cognitione, sed plurium singularium, ut dixit Arist. Imo nec satis est ad propriam experientiam, & perfectam, sæpius eundem effectum experiri, hoc enim etiam bruta animalia possunt, de quibus Aristotel. dixit parum experientiæ participare, quia solum habent simplicem memoriam eorum singulariū, quæ sensu perceperunt: sed ad perfectam experientiam ulterius requiritur collatio quædam eorundem singularium inter se, quæ propria est hominis, & ideo dixit Aristoteles ex memoria fieri homini experientiam: quia multæ eiusdem rei recordationes experientiam perficiunt. [Eiusdem rei,] dicit non indiuiduæ, & singularis, ita, ut ad experiētiam sufficiat sæpius recordari unius, & eiusdem singularis effectus sensu percepti; hæc enim repetitio efficeret promptiorem memoriam talis effectus, non uero experientiam. Intelligit ergo eiusdem secundum similitudinem, & conuenientiam circumstantiarum: & ad hoc requiritur collatio singularium per recordationem, scilicet, quod tale medicamentum profuit Petro laboranti hoc morbo, & Paulo similiter: nam si non sit similitudo sufficiens, sæpe uidebitur esse experientia, & reuera non erit. Vnde prouenit, ut sæpe sit experimentum fallax. Hoc igitur modo propria est hominis experientia, quæ licet sensu inchoetur, mente tamen, & ratione perficitur, ut declaratum est. Vnde non consistit in notitia apprehensiua, sed in iudicatiua, ex qua generatur habilitas quædam, qua homo promptius redditur ad iudicandum

Experiētia solum circa singulare uersatur.

Experiētia proprie dicta homini peculiaris.

hunc

hunc effectum solere a tali causa prodire, quæ habilitas fortasse nihil aliud est, quam memoria talium effectuum singularium, non vtcunque, sed ut inter se collati sunt, & similes inuenti, & cum eis circumstantijs ab eadem, seu simili causa manasse dignoscuntur. Atque hæc nunc pro huius loci opportunitate de experientia sufficiant.

Experientia quantum arti, ac scientiæ deseruiat.

XXIII. QVarto addit Aristoteles artem per experientiam generari, perfectioremque cognitionem afferre quam experientiam, etiamsi ad actionem sine experientia minus sufficiens sit. Vbi primo aduertere oportet Aristotelem hic indifferenter vti nomine scientiæ & artis, ut ex contextu constat: & quia, licet alias distinctæ virtutes sint, tamen secundum quandam rationem, ars quædam scientia est, vel saltem, quod ad rem præsentem attinet, eadem ratio est de illa, & de scientia. Deinde oportet aduertere scientiam, uel artem duplicem esse: alteram vocant, [quia,] quæ solum demonstrat hoc ita esse: alteram, [propter quid,] quæ reddit causam. De priori facile intelligitur, quod per exepetientiam generetur, quia solum ex effectibus experimento perceptis colligit rem talem esse, vel habere talem proprietatem. Sed Aristoteles hic non de hac scientia, sed de perfecta, & propter quid loquitur, vt manifeste patet: nam cum artifices sapientiores esse dixisset ijs, qui experiẽtia rerum ualent, rationẽ reddit. [Quia illi causam sciunt, hi non itẽ:] ergo per artẽ, & scientiam intelligit illam quæ rei causam attingit, & docet. Cumque pluribus verbis, & signis declaret artifices præferri operantibus ex sola consuetudine, aut ex experientia: omnia tamen huc tendunt, quod artifices cognoscunt propter quid, & causam rei. Cum ergo ait artem experientia generari, de arte architectonica, & propter quid intelligit.

XXIV. Quod tamen difficile est, quia humanum experimentum est fallax, vt ex Hippocrate dixi, & quamuis demus interdum esse certum certitudine sensus: illa tamẽ certitudo minor videtur, quam ea quæ ad scientiam requiritur: maxime, quia experimentum non est vniuersale, seu de omnibus omnino singularibus: scientia autem est uniuersalis simpliciter, & complectitur ea etiam singularia, quæ sub experientiam non ceciderunt. Et quamuis interdum liceat ex his, quæ experimur, idẽ colligere de singularib. quæ sub experientiam non ceciderunt: hæc aũt collectio videtur valde infirma, & ad summũ sufficiet ad scientiam, quia, non vero propter quid. Rursus occurrebat hic difficultas, an propositio illa Aristotelis, artem ab experientia generari, indefinita tantum sit, ut sonat, an uero sumẽda sit, ut doctrinalis, & vniversalis, ita ut nunquam contineat scientiam, aut artem in nobis aliter generari.

XXV. *Scitia propter quid, quo ab experientia causetur.*

Ad priorem parem respondetur argumentum concludere experientiam esse non posse propriam, & per se causam artis, seu scientiæ a priori, sed esse occasionem, uel cõditionem quandam necessariã, quia paratur uia ad scientiam acquirendam. Quod intelligetur facile, aduertẽdo in scientia duo per se requiri, scilicet ueritatem, quæ scitur, ac demonstratur, quę conclusio dicitur: & principia, per quæ scitur, ac demonstratur. Scientia ergo conclusionis per se tantum pendet ex principijs: nam, cum sit scientia a priori, ut diximus, medium ex quo per se deducitur, non est experientia, sed causa ipsius effectus, quem experimur, unde si principia quæ causa conclusionis cõtinent, sciri possent, uel intelligi clare sinẽ experientia, nullo modo scientia cõclusionis ab experientia penderet. Principiorum autem cognitio euidens, quæ propria illorum est, non ex aliquo medio, sed ex ipso naturali lumine immediate nascitur, cognita extremorum significatione, seu ratione. Agimus autem de principijs, primis, & immediatis, nam si sint mediata, erunt conclusiones demonstratæ, de quibus eadem erit ratio, quæ de omnibus alijs veritatibus, quæ a priori sciuntur. Igitur nec immediata principia per se cognoscũtur per experientiam tãquam per proprium mediũ: hoc enim modo non cognoscerentur, vt principia, sed vt conclusiones a posteriori demonstratæ, & scitæ per sciẽtiam quia: vt sic autem, non possent esse sufficientia ad generandam scientiam propter quid conclusionis, quia non potest causa nobiliorem effectum producere quam ipsa sit. Relinquitur ergo expeirẽtia solum requiri ad scientiam, vt intellectus noster manuducatur per eam ad intelligẽdas exacte rationes terminorum simplicium, quibus intellectis ipse naturali lumine suo videt clare immediatam connexionem eorum inter se, quæ est prima, & vnica non assentiendi illis.

XXVI. *An sine experientia, scientia generari possit.*

Altera pars difficultatis fusior est, sed proprium habet locum in lib. 1. Poster. capit. 14. & 18. & ideo breuiter quod sentio, proferam. Quidam enim absolute, & sine vlla restrictione, aut distinctione putant experiẽtiam proprijssime sumptam esse necessariam ad scientiam, uel artem ex parte iudicij principiorum, ita vt nũquam sufficiat unius, uel alterius singularis cognitio experimentalis, sed necessarium sit multa experiri, & inter se conferre, & omnia vniformia, & sine discrimine reperire. Nam antequam intellectus omnem hanc diligentiam adhibeat, non potest omni certitudine naturali assentire, prout in primis principijs necessarium est: quia cum ipsum lumen intellectus nostri sit infirmum, & imperfectum, nisi iuuatur experientia, facile hallucinari potest: sicut e conuerso ipsa etiam experiẽntia per se fallax est, nisi intellectus suo lumine inuigilet ad rationes rerũ, & cõnexionem terminorum in se ipsa intuẽdam: Putaturque hæc sententia esse Aristotelis varijs in locis, scilicet, lib. 1. Prior. ca. 31. & lib. 2. cap. 23. & lib. 1. Poster. cap. 14. & 2. Poster cap. vlt. vbi interpretes antiqui ita sentire videntur. Nihilominus si de experiẽtia proprie dicta sit sermo, mihi videtur distinctione utendum, tam in principijs ipsis, quam in modo acquirendi scientiam. Dixi, si de experientia propria sit sermo, si generatim agatur de quacunque sensibili cognitione necessaria ad terminorum apprehensionem, & intelligẽtiam, clarum est hanc esse necessariam ad cognitionem principiorum, quia omnis nostra cognitio a sensu incipit: hæc autem non est proprie experientia, quæ, vt ex dictis cõstat, in iudicio, seu habitu iudicatiuo cõsistit: & de hac sine dubio locutus est Aristoteles. De hac ergo loquendo, distinctione vtendum est: principia enim non omnia æqualia sunt. Est namq. in primis, vnum, vel alterum generalissimũ, & notissimũ, scilicet, [Quolibet est, vel non est. Impossibile est idẽ simul esse, & non esse:] & ad hæc cognoscẽda nulla requiritur exparientia, sed sola terminorũ apprehensio, intelligẽtia, seu explicatio: imo uix possunt illa principia ad positiuã experiẽtiam reduci: nam licet de quocũque singulari possimus experiri quod sit: tamen quod tunc non careat existentia, nõ possumus positiue experiri distincto experimẽto ab eo quo videtur illud esse, sed sola intelligẽtia id percipitur explicatis terminis. Et hoc uidetur adeo per se notum, ut alia probatione non indigeat. Possumus tamen ad maiorem explicationem exemplum adhibere: nam si hominem rusticum, qui ob ignorantiam terminorũ nescit assentiri illis principijs, velimus inducere ad eorũ assensum, nulla certe noua experientia vtemur, sed solum conabimur ita terminos explicare, ut intelligat, rem, quam uidet esse, non posse absolute non esse.

XXVII. Præter hæc vero principia notissima, de quibus vix potest (vt opinor) esse controuersia, quin propriam experientiam non requirant, sunt alia etiam valde vniuersalia, & communia fere omnibus scientijs, vt, [Quæcunq. sunt eadem vni tertio, sunt eadẽ inter se: &, Omne totũ est maius sua parte: &, Si in æqualibus æqualia demas, q̃ remanent sunt æqualia.] Et de his distinguere, oportet, quãdo taliũ principiorum notitia inuẽtione acquiritur, vel disciplina. Nam in hoc posteriori modo existimo nõ esse necessariam experientiam proprie sumptam, sed supposita illa quę ad distinctam notitiam terminorum satis sit, & explicatis sufficienter per doctrinam rationibus terminorum, absque alia experientia posse intellectum assentiri suo lumine cum sufficiente B euidentia, & certitudine. Et ratio est, quia hæc quæ requiruntur ad huiusmodi assensum euidentem, siue sit experientia, siue quæcumque alia terminorũ declaratio, non requiruntur vt formalis ratio assentiendi, neque etiam vt principium per se efficiens, seu eliciens actum assentiendi, sed vt sufficiens applicatio obiecti, vt in priori parte difficultatis declaratum est. Sed nulla est sufficiens ratio quæ suadeat experientiam rigorose sumptam, prout includit multorum singularium intuitionem, & collationem, ac inductionem, esse necessariam ad sufficiẽtem applicationem horum principiorum, per sufficientem apprehensionem terminorum, eorumq. rationum intelligentiam aptamque compositionem. Cur enim non potest hoc per doctrinam suppleri, adhibito ad C summum vno vel altero exemplo sensibili, quo satis penetrato per intellectum, statim apparet per se euidens veritas principij? Atque hoc ipsum confirmat experientia: ad admittenda enim hæc principia in doctrinis, nullus expectat plurium singularium inductionem, vel experimentalem cognitionem, sed facillimo negotio rationes terminorum quisque intelligit, & statim illorũ veritatem mente intuetur, præceptoris mediocri diligentia adhibita.

XXVIII. Ad scientiarum inuentionem experiẽtia principiorũ regulariter necessaria.

At vero qui sola inuentione scientias acquirunt, indigent experientia ad horum principiorũ cognitionẽ: quia sine illa, & sine exteriori adiutorio præceptoris, & doctrinæ, non possunt hæc principia satis proponi, aut rationes terminorũ satis cognosci, vt illis euidens præbeatur assensus. Atque hoc cõfir D mant testimonia Aristotelis, & vsus ipse satis id ipsum docet. Ratio autem est, quia nostra intellectiua cognitio valde limitata est, & imperfecta, nimiũque a sensu pendet, & ideo sine sufficiẽte adminiculo eius non potest cum sufficiente certitudine, & firmitate procedere, & inde accidit sæpe, vt qui multũ de intellectu cõfidunt, sensum deserentes, facile in rebus naturalibus errent, vt annotauit Aristoteles 8. Physicorum, capite 3. Oportet aũt hic limitationem adhibere, nimirum hoc regulariter intelligendũ esse: nam adeo posset aliquis pollere ingenio, & tam attente, ac cõsiderate rationem totius, & partis, verbi gratia, in vno tãtum singulari perpendere, vt veritatem totius principij inde statim eliceret: sicut E dicunt Theologi animam Christi ex sola efficacia naturalis ingenij, sine speciali adminiculo supernaturali, ex vno phantasmate elicuisse multas veritates vel principia. Quia medium experientiæ non est tam per se necessarium, quin possit aliunde suppleri.

XXIX. Alia denique sunt principia particularia, & propria singularum scientiarum: & de his verisimile est necessariam esse experientiam, & collationem multorum singularium ad firmum, & euidentem assensum eorum, non tantũ via inuentionis, quod est notissimum, sed etiam via disciplinæ: quia rationes terminorum in his principijs non sunt ita notæ, ac faciles, vt sufficiat quælibet propositio eorũ, nisi is qui addiscit, eas conferat cum singularibus quæ nouit, A & videat, cum illis, & cum omnibus quę de talibus rebus expertus est, recte consentire: nunquam item talia principia, instantiam (vt dicunt) passa esse. Denique in his tanta fere semper est difficultas, vt vix perueniatur ad assensum proprium principiorum, seu per se notum de illis habendũ, sed Inductione, & notitia a posteriori sistatur: ergo signũ est ad obtinendum assensum euidẽtem ex ipsorum terminorum rationibus probe cognitis multam esse necessariam experientiam: maiorem quidem via inuentionis, aliquam vero via disciplinæ: quamuis pro ingeniorum diuersitate, maior etiam, uel minor sufficiat.

XXX. Scientiæ variæ partitiones.

Quinto loco proponit tacite Aristoteles diuisionem artis, seu scientiæ (iam enim notauimus hęc nomina indifferenter hic sumi) in scientiam practicã, & speculatiuã, quas in eo distinguit, quod practicæ ad uitę usum, & commoditatem: speculatiuæ solum ad ueritatis cognitionem referantur. Practicas etiã subdistinguit tacitè: nam aliæ ad uitæ necessaria, aliæ uero ad uoluptatem (utique sensibilem) conferunt. Prioris generis sunt uel mechanicæ artes, ut sutoria, &c. uel medicina, & similes: posterioris autem generis esse uidentur artes quę uocantur liberales, ut musica, ars etiam pingendi, omnes denique quæ ad oblectandos sensus pertinent. Ab his ergo omnibus separat scientiam speculatiuam, quæ in cõtemplatione ueritatis sistit, & propter eam solum est adeo, ut licet ad illam maxima uoluptas cõsequa C tur, tamen secundum rectum, & optimum naturæ ordinem illa nõ propter uoluptatem quæratur, sed propter se: uoluptas autem solum ut iuuet ad fruẽdum ipsa ueritatis consideratione, & contemplatione maiori quiete, ac perseuerãtia. Ex quo recte colligit hoc genus scientiæ alteri præferri: eosque sapiẽtiores haberi, qui contemplationẽ ueritatis propter se ipsam intendunt. Nobilius enim est id quod est propter se, quam quod propter aliud: Item quia optimum in homine est ueritatis cõtemplatio: hęc autem eo excellentior est, quo est de rebus altioribus, & quæ ad operationem non ordinantur. Hactenus Aristoteles.

Præferuntur practicis speculatiuæ.

XXXI. Conclusio ex oĩb. Arist. dictis iam explicatis licita.

Ex quibus tacite, ut dixi, cõcludere uisus est illũ appetitum, quem natura homini ad sciendũ dedit, D maxime præpendere in contemplationem ueritatis propter se ipsam; quia hæc est suprema hominis operatio. Et consequenter hinc cõcluditur quod propositũ est, hunc scilicet appetitum esse magis inclinari ad speculatiuas scientias, quam ad alias, quia illæ ordinantur ad ueritatem contemplandam propter se ipsam. Vnde non excluditur, quin appetitu sciendi, etiam ad practicas scientias feramur, sed quod uehementius ad speculatiuas.

XXXII. Practicæ sciẽtiæ propter solã veritatis cognitionem appeti possunt.

Sed quæres an practicę scientię possint etiam appeti propter ueritatis cognitionẽ in ea sistẽdo, absque usus utilitate. Quidam enim generatim negare uidẽtur homines posse appetere scientias practicas tãtum sciendi causa, sed solũ propter opus. Verumtamen licet sciẽtia practica hoc differat a specula- E tiua, quod per se ordinatur ad opus, illa uero minime, ut suo loco dicetur: hoc tamẽ nõ excludit quin practica scientia proxime, & immediate cõferat alicuius ueritatis cognitionẽ, imo id necessarium est: alioqui scientia non esset. Omnis autem cognitio ueritatis est per se amabilis, etiam si aliam utilitatẽ nõ afferat: nam per se est magna perfectio naturæ intellectualis. Vnde angeli has artes norunt, etiamsi ad suum usum illis non seruiãt. Et ideo scientiæ practicæ etiã sunt appetibiles propter cognitionem ueritatis, etiãsi in ea sistatur, & ad usum non ordinetur. Et confirmatur, quia alias reuera non appeterẽtur ex ui appetitus sciendi, quia appeterentur tãtum ut media, medium aũt, ut mediũ nõ appetitur, nisi ex ui propensionis ad finẽ: & ita Musica nõ appeteretur,

tur nisi ex ui appetitus uoluptatis, uel lucri: & sic de alijs, non autem ex ui appetitus scientiæ, vt sic, cum sint ueræ, & in suo genere perfectę scientiæ. Quod etiam experientia docet: multi enim in harum scientiarum exercitio recreantur, non propter vsum, vel vtilitatem, sed solum vt sciant. Regulariter autem solum propter utilitatem aliquam humanam quæruntur: quia hoc est magis conforme institutioni, & fini talium artium: & quia sensibilia commoda vel necessitates aut voluptates frequentius plus mouēt & quia si scientia propter solam veritatem quærenda esset, in alijs sciētijs nobilioribus quæreretur, præsertim cum non possit homo omnibus simul vacare. Si igitur practicæ sciētiæ appetibiles quidem sunt, multo tamē magis speculatiuę, si appetitus hominis vt homo est, spectetur, & alijs humanis commodis, aut necessitatibus non impediatur.

Totius quæstionis resolutio.

VLtimò cōcluditur ex dictis omnibus assertio intenta, Metaphysicam esse maximè appetibilē, ab homine, vt homo est, tam appetitu naturali, quā rationabili optime ordinato. Probatur tacitè ab Aristotele in fine eiusdem capitis, quia inter omnes speculatiuas scientias, hæc maximè nomē sapientię meretur: cum versetur circa primas causas, omniumq. principia, quod à nobis superiori sectione satis declaratum est si ergo scientiæ speculatiuæ inter omnes maximè appetuntur, inter quas hæc est suprema: erit vtique ex se maximè appetibilis. Tandem maximus hominis appetitus est ad suam naturalem fœlicitatem: hæc autem per hanc sciētiam comparatur, uel potius in ipsius perfecta assecutione consistit. Nam vt traditur lib. 10. *Ethicor.* hęc fęlicitas in contēplatione Dei, & substantiarum separatarū posita est: hæc autem contemplatio proprius actus est, & præcipuus finis huius scientiæ: ergo, & fœlicitas naturalis in actu huius scientiæ consistit: est ergo hic appetitus maximè consentaneus, tam naturæ, quam rectæ rationi. Superest ergo, ut omni diligentia, & studio hanc perfectissimam scientiam inuestigemus.

DISPVTATIO II.

De ratione essentiali, seu conceptu entis.

HIs suppositis, q̄ de obiecto, seu subiecto huius scientiæ tradidimus, necessarium in primis est, eius propriam, & adæquatam ratione, ac deinde proprietates eius, & causas exponere, & hęc erit prior principalis pars huius operis. In posteriori præcipuā eius partitionē proponemus, atq. ita res omnes, quæ sub ente continentur, & illius rationem includunt, vt sub obiectiua ratione huius scientiæ cadunt, & à materia in suo esse abstrahūt, quantū ratione naturali attingi possunt, inuestigabimus, & explanabimus. Vt enim maiori compendio ac breuitate utamur, & conueniente methodo vniuersa tractemus, à textus *Aristotelici* prolixa explicatione abstinendum duximus, resque ipsas in quibus hæc sapientia versatur, eo doctrinæ ordine, ac dicēdi ratione, quæ ipsis magis consentanea sit, cōtemplari. Nā quod spectat ad Philosophi textum in his Metaphysicæ libris, nonnullæ partes eius parum habent utilitatis, vel quod uarias quæstiones, ac dubitationes, proponat, easque insolutas relinquat, vt in toto tertio libro, vel q̄ in antiquorum placitis referendis, & refutandis immoretur: ut ex primo fere libro, & ex magna parte aliorum constare facile pōt: vel denique quod eadem, quæ in prioribus libris dicta fuerant, vel repetat, vel in summam redigat, vt patet ex libro vndecimo, & alijs. Quæ uero vtilia sunt, scituque digna, & necessaria, insudarunt satis in eis explicandis, prout in litera Aristotelis continentur, varij expositores Græci, Arabes, & Latini, ex quib. nos præcipue vtemur Alexand. Aphrodisæi, Auerrois, & maximè omnium D. Thomæ expositione. Rerum vero ipsarum examinationem in sequentibus, disputationibus tradēmus, simulque curabimus Aristot. mentem, ac sensum & singula testimonia, in quibus fere quæstiones omnes fundari solent accuratius declarare. Vt verò Aristotelis studiosis omni ex parte satisfaciamus, in fine huius operis indicem quæstionum omnium, quę circa textum Aristotelis, & seruato eius ordine tractari solent, uel nobis occurrerunt, posuimus, & loca, in quibus nos eos disputamus, designauimus. Quod si fortasse sententiæ aliquæ Aristotelis quarum cognitio ad alias scientias utilis est, in his libris occurrant, quæ in nostris disputationibus, seruato doctrinæ ordine, quē instituimus tractari non possint, in eodem indice breues circa textum Aristotelis annotationes tradēmus in quibus, quidquid in disputationibus tactū non est, & aliquid difficultatis, uel utilitatis habet, declaramus. In præsenti ergo disputatione explicāda nobis est quæstio, quid sit ens in quantum ens: nam, quod ens sit, ita per se notum est, ut nulla declaratione indigeat. Post quæstionem autem, an est, quæstio quid res sit, est prima omnium, quam in initio cuiuscunque scientiæ de subiecto eius præsupponi, aut declarare, necesse est. Hæc autem scientia, cum sit omnium naturalium prima atque suprema non potest ab alia sumere, vel probatam, vel declaratam subiecti sui rationem, & quidditatem: & ideo ipsam statim in initio tradere, & declarare oportet.

Ordo rationis quæ doctrinæ in hoc opere seruandi.

SECTIO I.

Vtrum ens in quantum ens, habeat in mente nostra vnum conceptum formalem omnibus entibus communem.

SVpponenda in primis est vulgaris distinctio conceptus formalis, & obiectiui: cōceptus formalis dicitur actus ipse, seu (quod idem est) verbum quo intellectus rem aliquam, seu communem rationem concipit, qui dicitur conceptus, quia est veluti proles mentis, formalis autē appellatur, uel quia est ultima forma mentis, uel quia formaliter repræsentat menti rem cognitam: vel quia reuera est intrinsecus, & formalis terminus conceptionis mētalis, in quo differt à conceptu obiectiuo, ut iam dicam. Conceptus obiectiuus dicitur res illa, uel ratio quæ proprie, & immediate per conceptū formalem cognoscitur, seu repræsentatur, ut verbi gratia, cum hominem concipimus, ille actus quē in mente efficimus ad concipiendū hominem, uocatur cōceptus formalis, homo aūt cognitus, & repræsentatus illo actu dicitur conceptus obiectiuus, conceptus quidem per denominationem extrinsecam à conceptu formali, per quem obiectum eius concipi dicitur: & ideo recte dicitur obiectiuus: quia non est conceptus, ut forma intrinsece terminans conceptionem, sed, ut obiectum, & materia circa quam uersatur formalis conceptio, & ad quam mentis acies directe tēdit, propter, quod ab aliquib. ex Auerroe, intentio intellecta, appellatur: ab alijs dicitur, ratio obiectiua. Vnde colligitur differentia inter conceptū formalē, & obiectiuū, quod formalis semper est uera, ac positiua res, & in creaturis qualitas menti inhærens, obiectiuus uero non sēper est uera res po-

1. Conceptus formalis, & obiectiuus, quid sint, & in quo differant.

fictius, concipimus enim interdũ priuationes, & alia quæ vocantur entia rationis, quia solum habent esse obiectiue in intellectu. Item cõceptus formalis sẽper est res singularis, & indiuidua, quia est res producta per intellectum, eique inhærens: conceptus autem obiectiuus interdũ quidẽ esse potest res singularis, & indiuidua, quatenus mẽti obijci potest, & per actũ formalem concipi, sæpe vero est res vniuersalis, vel confusa, & communis, vt est homo, substãtia, & similia. In hac ergo disputatione præcipuè intendimus explicare conceptum obiectiuum entis, vt sic secundum totam abstractionem suam, secundũ quam diximus esse Metaphysicæ obiectum: quia vero est valde difficilis, multumque pendens ex cõceptione nostra, initium sumimus à conceptu formali qui, vt nobis videtur, notior esse potest.

Variæ sententiæ referuntur.

II. PRima sententia absolutè negat dari vnum cõceptum formalẽ entis, qui reuera sit in se vnus, & præcisus, ac distinctus ab alijs conceptibus particularium entium. Ita sentit Caiet. opusc. de analog. nomin. cap. 4. & 6. Licet enim obscure loquatur, & distinguat de conceptu perfecto, vel imperfecto: tamẽ illa distinctio coincidit cum alia Fonsecæ statim tractanda: vnde si attẽte legatur, hoc re vera sentit, eumque veritatem attigisse, aut propius ad illam accessisse, dixit Fonseca 4. Metaphys. cap. 2. q. 2. sect. 3. Fundamentum est, quia alias ens esset vniuocum, non analogum, quod infra videbimus esse falsum. Sequela probatur, quia vniuoca sunt quorum nomẽ est commune, ratio vero substantiæ nomini accomodata est eadẽ, teste Aristot. initio Prædicamẽ. sed omnibus entibus commune est nomen entis, ergo uel ratio nominis est una, & eadẽ, & sic ens erit uniuocum: vel non est una, & sic nec conceptus formalis entis poterit esse unus: quia conceptus formalis habet suam unitatẽ ex aliqua una re, vel ratione concepta, quam adæquatè respicit. Vnde, si ille conceptus est etiam voci, seu nomini entis adæquatus, non potest magis esse unus, quam sit una ratio entis illo nomine significata.

III. Secunda opinio, quæ potius est præcedentis explicatio, est Ferrar. 1. contra gent. ca. 34. qui distinguit duplicem cõceptum, unum appellat quid nominis, alium quid rei: priorem dicit posse esse unum in cõceptu entis: posteriorem uerò minimè: utrumque uerò fundat in analogia entis. Et explicatur in hũc modum ex communi ratione analogorum: dupliciter enim concipi possunt, uno modo proprio conceptu reali significato per nomen, & hoc modo, quatenus analoga sunt, non habẽt unum conceptum realem, sed plures, ut patet, tam in analogis proportionalitatis, quam proportionis, seu attributionis: nam si audito hoc nomine, ridens, proprius conceptus rei significatæ formetur, non unus, sed duplex conceptus formatur: unus hominis, qui propriè, ac formaliter ridens est: alius bruti, quod solum per quãdam proportionalitatem sic apellatur. Quod si non utrumque horum conceptuum, sed alter tãtum formatur, non concipitur illa uox secũdum totam analogiam, seu communem significationem ad res illas, sed uel solum prout uniuoca est respectu hominum, uel solum prout translata est, & metaphoricè brutum significat. Et simile est in analogis attributionis, uerbi gratia, sanum: nam si proprius rei significatæ conceptus formetur, non est unus, sed multiplex; unus animalis, quod formaliter, & propriè sanum est, alij aliarum rerum, quæ per uarias habitudines, seu denominationes à sanitate animalis extrinsecus sanæ appellantur. In utroque autem ex his analogis potest unus conceptus ualde cõfusus formari, qui magis est de uocis significatione, quam de aliqua re, ut si, audito nomine, sani, concipias quod habet ordinem ad sanitatem. Sic igitur in præsenti, audito nomine entis, potest formari conceptus confusus comprehendens quidquid habet esse, uel habitudinem ad esse; sed hic tantum est conceptus quid nominis, tamen, si re vera concipiantur res illo nomine significatæ, non formatur unus conceptus, sed plures.

IV. Nec multum ab hac sententia differt Fonseca supra distinguens triplicem conceptum entis, scilicet, distinctum, cõfusum, & medium, id est, partim confusum, partim distinctum. Distinctus est, qui determinatè, & expresse repræsentat omnes entitates simplices, quas ens immediatè significat, & hic non est unus, sed plures. Confusus est, qui repræsentat omnia confusè, & indeterminatè, & hic est unus. Medius uerò qui partim cõfusus, partim distinctus est, qui determinat, & repræsentat unam naturam, uerbi gratia, substantiam, cæteras uero, scilicet quantitatẽ, qualitatem, &c. implicitè, & indeterminatè, quatenus omnes cum substantia proportione quadã conueniunt, & hic etiam unus esse dicitur. *Sententia Fonsecæ huic proxima.*

V. Sed huiusmodi distinctiones mihi uidentur sine causa multiplicari, remque potius confundere, quam explicare. Nam de conceptu formali entis loqui debemus, non iuxta id, quod de rebus omnibus, quæ sub hac uoce comprehenduntur, cognosci, & comprehendi potest, prout in se sunt, sed prout hac uoce significantur; alioqui non erit sermo de conceptu entis in quantum ens, sed de conceptu rerum omnium tum existentium, tum et possibilium, quatenus tales sunt, & inter se distinguuntur: quo modo à nemine possunt uno conceptu formali distinctè concipi, nisi à solo Deo, ut rectè idem author notauit. Hoc autem sensu etiam conceptus substantiæ, aut uiuentis, si illi modo sit explicitus, & distinctus, erit tantum ille quo omnes substantiæ uel uiuentia omnia, quatenus talia sunt, distinctè concipiantur quomodo solus etiam Deus poterit habere eorum formalem conceptum distinctum substantiæ, uiuentis, &c. *Tot distinctionũ diuersitatem obesse potius, quam prodesse claritati.*

VI. Dices, substantiam, uiuens, & similia nomina nõ significare immediatè has uel illas natura substantiales, aut uiuentes, sed rationem substantiæ, uiuentis, &c. & ideo ad formandum conceptum distinctũ respondentem significato talis uocis, non esse necessarium ad particulares naturas descendere, secus uero esse de ente, quia immediatè significat entitates, saltem simplices, idest non compositas ex natura cõmuni, & differentia cõtrahente. Sed hoc re uera falsum est, ut fusius constabit ex sectione sequente, & nunc breuiter patet ex communi modo concipiẽdi. Quis enim dicat, ens immediatè significare Deum ut Deus est, etiam si Deus simplicissimus sit, & non compositus ex natura communi, & differentia contrahẽte? Denique idem interrogari potest de substãtia, accidente, & alijs generibus uel conceptibus simplicibus. Item, cur magis dicetur ens significare immediatè entitates simplices, quam compositas ex natura cõmuni, & differentia cõtrahente, ut est animal, habitus, &c. nã ens ut sic, generatim omnia sub se comprehendit, & sicut in conceptu substãtiæ, uel qualitatis nihil includitur quod non sit ens, ita neque in conceptu animalis, uel habitus. Quod aũt cõceptus compositus possit resolui in plures, quorum neuter alterum includat, non aut. in conceptus simplex, parum refert ad mediatam, uel immediatã significationem. Quis enim credat ens immediatè significare rationale, & nõ hominem, quia rationale dicit simplicem conceptum, & homo compositum? Itaque sistendo propriè, ac præcisè in conceptu formali entis, ut sic, non pertinet ad ipsum, ut per eum concipiantur distinctè particularia entia secundum proprias, & determinatas rationes: ideoq. cõceptus entis, ut sic, si in eo sistatur, semper est confusus respectu

spectu particularium entium, vt talia sunt. Et ideò D. Tho. 1. p. qu. 14. art. 6. dicit, quòd si Deus tantum cognosceret alia à se, in quantum sunt entia, tãtum cognosceret in communi, confusè, & imperfectè: vnde concludit, non tantum ea cognoscere, secũdũ, quod communicant in ratione entis, sed etiam secũdum, quod vnũ ab alio distinguitur: sentit ergo conceptum entis, vt sic, præcisè in eo sistendo semper esse confusum respectu cuiuscunque determinatæ rationis entis, prout in se talis est, & ab alijs distinguitur, siue composita sit, siue simplex.

VII. Quapropter etiam illud membrum de conceptu partim cõfuso, partim distincto, est superuacaneum ad rem præsentem explicandam. Primò quidẽ, quia conceptus substãtiæ impropriè dicitur, implicitè, vel confusè esse conceptus accidentis: & in vniuersum conceptus proprius primi analogati impropriissimè dicitur esse confusus conceptus cæterorum analogatorum, quæ secundaria sunt, quamuis multi ita loquantur dicentes, sicut idem nomen, licet immediatè significet primum analogatum, secundario significat cætera: ita conceptum formalem primi analogati, confusè repræsentare cætera, quatenus illi primo similia sunt, vel proportionalia: nã, quod repræsentat distinctè aliquid, consequenter videtur repræsentare, saltẽ confusè, alia illi similia. Sed hoc quamuis sit parui momẽti, & fortasse de modo loquẽdi, mihi non probatur, quia huiusmodi cõceptus proprius, & distinctus primi analogati tantũ est vnus, & formaliter tantum repræsentat ipsum primũ analogatũ: in quo non rectè cum nomine comparatur, quia nomen significat per impositionem tantũ, & ideò idẽ nomen, quod primariò, ac propriè unũ significat, potest per translationẽ imponi ad alia secũdariò significanda: conceptus autem rei tantum naturaliter repræsentat rem ipsam, & ideo si est proprius, & adæquatus conceptus primi analogati secundũ propriam rationẽ eius non põt repræsentare reliqua, unde nec per se facit illa cognoscere, sed ad summũ esse põt, ueluti origo, seu occasio, ut alia concipiantur, & denominentur secundũ aliquã proportionem, uel habitudinem ad primum analogatum: quod non est satis, ut cõceptus specialis, & proprius primi analogati dicatur implicitus, uel cõfusus reliquorum. Deinde interrogo, an ille conceptus primi analogati sit idem omnino cum conceptu, qui respõdet proprio nomini eiusdem rei, seu naturæ, v. g. substantiæ, an uero sit diuersus? Hoc posterius dici non potest, quia, si uterq. est proprius cõceptus substantiæ, intelligi non potest, in quo sit diuersitas, ut alter dicatur repræsentare accidentia, & non alius. Si uero dicatur prius, ergo non magis põt ille cõceptus dici repræsentare accidentia, quam conceptus proprius hominis alia animalia, immo minus id dici poterit, cum sit minor similitudo. Item, quia alioqui dicendum esset, substantiam habere unum conceptum formalem aliquo modo communem substãtiæ, & accidenti, quod re uera impropriissimũ est, & in rigore falsum, quia licet accidens dicat habitudinem ad substantiam, tamen conceptus substantiæ nullo modo repræsentat illam habitudinẽ, sed solũ terminũ eius, & illũ non formaliter sub ratione termini, sed secundum absolutam rationem suã: ergo hoc non satis est, ut ille conceptus dicatur implicitus, uel confusus conceptus accidentis. Atque idem considerari facile potest in cæteris analogatis, seu cõceptibus eorum: nam cõceptus formalis hominis ridentis, ut sic, nullo modo est conceptus cõfusus prati, nec conceptus proprius animalis sani est conceptus medicinæ, & sic de alijs. Et ratio est, quia id, qd fundat huiusmodi analogiam, uel est aliqua realis conuenientia, seu similitudo inter analogata, ut de ente inf. dicemus: & illa non repræsentatur per cõceptum proprium alicuius analogati, uel nõ est propria similitudo, sed solum proportio quædã, uel attributio, & hæc etiam non satis est, ut conceptus proprius unius analogati, ut tale est repræsentet aliquo modo reliqua, sed solum formam illam, per ordinẽ ad quam reliqua talia denominantur, quæ absolute, & prout in se talis est, & non cum habitudine ad reliqua, per talem conceptum repræsentatur.

Modus loquendi aliorũ non probatur.

VIII. Addo ulterius: Quidquid sit de hoc loquendi modo, quod determinatus conceptus substantiæ dicatur confusus reliquorum generum entium, seu accidentium: tamẽ adhuc ille dici non potest cõceptus formalis entis, ut sic, tum quia ille est proprius cõceptus formalis substantiæ, ut substantia est, cõceptus aũt proprius entis esse debet diuersus à conceptu substantiæ, quandoquidẽ ens rectè diuiditur in substãtiam, & accidens, tum etiam, quia ens non significat immediatè substãtiam, ut infra ostendam: ergo nec immediatè exprimit proprium formalem conceptũ substantiæ. Relinquitur ergo conceptum formalẽ entis, ut sic, comparatum ad determinata entia, ut talia sunt, semper esse cõceptũ confusum, & indistinctum in repræsentando hoc, uel illud ens. Dico aũt, respectu particulariũ entiũ, ut talia sunt, quia respectu eius obiecti, quod immediatè, & propriè repræsentat (quodcunq. illud sit) dici potest, & re uera est proprius, & distinctus conceptus, sicut idem conceptus animalis, qui respectu hominis est confusus, respectu animalis, ut sic, est proprius, & distinctus, q̃uis sub hac eadem cõparatione idem cõceptus simplex soleat dici confusus, respectu illius conceptus compositi, quo animal per suam definitionem concipitur. Atque simili modo potest, uel in diuersis hominibus, uel in uno diuersis temporibus, unus conceptus entis esse distinctior alio, & è contrario unus potest uocari cõfusus respectu alterius distinctioris, quatenus contingit ipsammet rationem, seu quidditatem entis, ut sic, magis, uel minus perfectè cognosci: quæ distinctio conceptuum formalium nihil ad propositũ refert: quia magis est ex parte concipientis, & ex perfecto, uel imperfecto lumine, uel modo concipiendi, quam ex habitudine ad obiectum, quã hic præcipuè consideramus.

Vera sententia.

IX. His ergo distinctionibus prætermissis dicẽdum est, conceptum formalem propriũ, & adæquatum entis, ut sic, esse unum, re, & ratione præcisum ab alijs cõceptib. formalibus aliarum rerum, & obiectorum. Hæc est communis sententia, ut fatetur Fonseca supra, tenent eam Scotus, & omnes eius discipuli, ut uidebimus sectione sequenti, Capreol. in 1. distin. 2. quæst. 1. conclus. 1. & 9. & in responsionibus ad argumen. contra illas, & Caietan. de ente, & essen. cap. 1. quæst. 2. qui citat D. Thom. quæst. 7. de pot. art. 5. & 6. Soncin. 4. Metaphys. quæst. 1. Iauell. quæst. 1. Flandr. q. 2. artic. 6. Heruæus quodl. 2. q. 7. Soto in prædicam. cap. 4. quæst. 1. & plane colligitur ex D. Th. locis citandis, sect. seq. Et probatur primò experientia, audito enim nomine entis experimur mentẽ nostram non distrahi, neq. diuidi in plures conceptus, sed colligi potius ad unum, sicut cum concipit hominem, animal, & simil. Secũdo, quia, vt Aristoteles dixit 1. de Interpret. per uoces exprimimus nostros formales cõceptus: sed hæc uox, ens, non solum materialiter est una, sed etiam unam habet significationem ex primæua impositione sua, ex ui cuius nõ significat immediatè naturam aliquam sub determinata, & propria ratione, sub qua ab alijs distinguitur. Vnde nec significat plura, ut plura sunt, quia non significat illa secundum, quod inter se differunt, sed potius, ut inter se conueniunt, uel similia sunt: ergo signum est huic uoci respondere etiam in mente unum conceptum formalem, quo

in sic-

immediatè, & adæquatè concipitur, quod per hanc vocem significatur. Vel potius è cōtrario hoc signo colligimus, ex tali modo concipiendi res vno conceptu, talis nominis impositionem processisse. Tertio argumentari possumus ex conceptu existētiæ: videtur enim per se euidens, dari vnum conceptum formalem existentiæ, vt sic, quia, quoties hoc modo de existentia loquimur, & disputamus tanquam de vno actu, re vera non formamus plures conceptus, sed vnum: ergo etiam conceptus formalis existētis, vt sic, vnus est, quia sicut cōcipitur abstractū p modum vnius, ita, & concretum, vt sic, præcisè constitutum: ergo similiter enti, vt sic, vnus conceptus formalis respondet: nam ens, vel est idē, quod existens, vel, si sumatur, vt aptitudine existens, cōceptus eius habet eandem rationem vnitatis. Hinc etiam conceptus entis, non solum vnus, sed etiam simplicissimus dici solet, ita, vt ad eum fiat vltima resolutio cęterorum, per alios enim conceptus concipimus tale, vel tale ens: per hunc autem præscindimus oēm compositionem, & determinationem, vnde hic cōceptus dici etiam solet ex se esse primus, qui ab hoīe formatur, quia, cæteris paribus, facilius de quacūq; re concipi potest, quæ omnia tradit D. Thom. q. 1. de verit. art. 1. & q. 21. artic. 1. & Auicen. 1. Metaph. Quapropter de vnitate huius cōceptus communissimi, & confusi, ferè nullus est, qui dubitet: ostendimus autem nullum alium posse verè, ac propriè dici conceptū entis, vt sic, qui non sit cōfusus respectu particularium entium, vt talia sunt. Tandem, si conceptus formalis entis non est vnus: erunt ergo plures; quot ergo erunt? nō est maior ratio de duobus, quam de tribus, vel quolibet alio numero: quia, si multiplicantur hi conceptus, necesse est multiplicari iuxta aliquam diuersitatem rerum, vel entitatum sub latitudine entis comprehensarum: hæ autem entitates in infinitū possunt multiplicari, & secūdum proprias rationes distingui, & si semel ponitur, conceptum, vel conceptus entis, vt sic, repræsentare determinatas naturas entis, etiam, vt distinctas, nō est vlla ratio, cur sistendum sit in duabus potius, quam in tribus, vel quatuor, &c. vt euidentius constabit ex his, quæ sectione sequente dicemus de conceptu obiectiuo: nam, licet formalis, quatenus à nobis, & in nobis fit, videatur esse posse experientia notior, tamen exacta cognitio vnitatis eius multum pēdet ex vnitate obiecti, à quo solent actus suam vnitatē, & distinctionem sumere.

X. Ex quo intelligitur primo, quo sensu quàve ratione hic conceptus formalis dicatur, secūdum rem ipsam præcisus ab alijs conceptibus, scilicet, quia à parte rei est realiter distinctus à conceptu substantiæ, vt sic, accidentis, qualitatis, & cęteris similibus: loquimur enim in intellectu humano, qui dum ea ēt, quæ in re distincta non sunt, mente diuidit, in seipso conceptus partitur, conceptus realiter distinctos formando eiusdem rei, secundum diuersam præcisionem, vel abstractionem rei conceptæ, quomodo conceptus formales iustitiæ, & misericordiæ diuinę in nobis sunt realiter præcisi, seu distincti, quamuis misericordia, & iustitia in se non distinguantur. Sic igitur conceptus entis, vt sic, cùm in repræsentādo præscindit à propria ratione substantiæ, vt sic, accidentis, & omnium aliarū, necesse est, vt in se sit realiter præcisus, & distinctus à conceptibus propriis talium rationum, vel naturarū, vt tales sunt: & hoc etiam facile omnes fatentur.

XI. Secundo colligitur ex dictis, hunc formalem conceptum entis, sicut in se est vnus secundum rem, ita etiam secundum rationem formalem suam, & secūdum eam etiam esse ratione præcisum à conceptib. formalibus particularium rationum. Patet primo, quia hic cōceptus in se est simplicissimus, sicut obiectiue, ita etiā formaliter: ergo in se habet unam simplicem rationem formalem adæquatam: ergo secūdum eam præscinditur ab alijs conceptibus formalibus. Secundo, quia, sicut mens nostra præscindendo ea, quæ in re non distinguuntur, in seipsa realiter distinguit conceptus formales suos, ita è conuerso confundendo, & coniungēdo ea, quæ in re distinguuntur, quatenus in se similia sunt, vnit conceptū suum, formādo illum re, & ratione formali vnum: hoc autem modo concipiuntur entia hoc formali conceptu entis: sumit enim mens illa omnia solū, ut inter se similia in ratione essendi, & ut sic, format unam imaginem unica repræsentatione formali repræsentantem id, quod est, quæ imago est ipse conceptus formalis: est ergo ille conceptus simpliciter unus re, & ratione formali, & secundum eam præcisus ab his conceptibus, qui distinctius repræsentant particularia entia, seu rationes eorum.

XII. *Formalis conceptus entis, vt sic, nō multiplicatur secundum multitudinem obiectorū particularium.*

Tertio sequitur, hunc conceptum formalem entis non solum esse unum, sed etiam nō posse esse plures secundum habitudinem ad obiecta magis determinata, seu distinctius concepta ex parte obiectorum. Possunt quidem hi conceptus formales multiplicari, uel secundum numerum in diuersis subiectis, uel in eodem diuersis temporibus, forte etiam secundum speciem ex parte concipientis aliquo modo, uel cū maiori claritate, & distinctiori apprehensione ipsius rationis formalis entis, vt sic, (quamuis fortasse tota hæc distinctio sit solum secundum magis, & minus intra eandē speciē, maxime si sēdo in cōceptibus, qui ab hoīe naturaliter formari possūt) at uero ex maiori, uel minori determinatione obiecti non pōt conceptus entis, ut sic, multiplicari, qa, ut ostensum est, hoc ipso, quod non sistitur in cōi cōceptione entis, ut sic, sed descenditur ad hoc, & illud ens, ut talia sunt, licet multiplicentur conceptus formales, non tamen conceptus entis, ut sic, sed adiungendo conceptum substantiæ, uel accidentis, &c.

XIII. *Hic conceptus nō est tantum nominis, sed etiam rei.*

Quarto colligitur ex dictis, falso uocari hunc conceptum tantum nominis, & non rei significatæ nomine entis, & secundum eam rationem, qua per illud significatur. Primo, quia, ut dixi, hic conceptus prior est uoce, & impositione eius ad res tali modo significandas. Nam, licet quoad nos conceptus sępe formentur medijs uocibus: tamen secundum se, & simpliciter, prior est conceptus, qui ex se parit uocē, qua exprimitur, & est origo impositionis eius: ergo talis conceptus est simpliciter, & absolutè conceptus rei secundum se, & non tantum in ordine ad significationem uocis, ut hac ratione dicatur conceptus nominis, seu quid nominis. Secundo, quia hic conceptus est per modum cuiusdā simplicis imaginis naturaliter repræsentantis id, quod per uocem ad placitum significatur: sed in hoc tantum consistit, quod sit conceptus rei, quanquā, quia conceptus ille simplicissimus est, & ideo obiectum eius non potest propria definitione declarari, ad illud explicandum uti solemus descriptionibus, quæ solum uidētur nominis significationem distinctius declarare, & hoc modo potest in bono sensu dici cōceptus ille esse quid nominis, dummodo non excludatur, quin ille sit proprius, & adæquatus cōceptus rei immediatè significatæ per illam uocem.

XIV. *Quorum analogorū detur unus cōis.*

Fundamentum primæ sententiæ (nam de secunda iam satis dictum est) tāgit materiam de analogia entis infra tractandam, & pendet etiam ex dicendis de conceptu obiectiuo, nam multi existimant unitatem conceptus formalis nō repugnare analogię, sed unitatē conceptus obiectiui, de qua re postea. Nūc breuiter dicitur ex D. Tho. in 1. d. 19. q. 5. art. 2. ad 1. inter analoga attributionis quædam esse, quæ significant formā, quæ intrinsece tantum est in principali analogato, in alijs uero solum per habitudinē, uel denominationē extrinsecam; ut sanum, & similia, & his repugnat unitas cōceptus formalis: quia analogata

logata

logata non habent inter se propriam similitudinẽ, & conuenientiam. Alia vero esse, quæ significant formam, seu naturam intrinsece inuentam in omnibus analogatis: & huiusmodi est, ens, ut infra videbimus, nam accidentia non sunt entia per extrinsecam denominationem, sed per intrinsecam naturã, seu rationem entis, quam participant: & in huiusmodi analogis non est incõueniens dari unum conceptum formalem simpliciter, & absolute in se vnũ re, & ratione formali adæquata; in quo autem eius analogia consistat, infra explicabimus.

SECTIO II.

Vtrum ens habeat unum conceptum, seu rationem formalem obiectiuam.

I. Ratio dubitandi 1. Ratio dubitandi duplex est. Prima tacta est sect. præced. fundaturque in analogia entis, quia, si conceptus eius obiectiuus est vnus, vel vnitate vniuocationis, & sic tollitur analogia, vel unitate tantum analoga, & sic uel reuera non est unus; uel est repugnantia in terminis: quia analogia intrinsece includit, uel plures rationes habentes tãtum inter se proportionẽ, uel plures habitudines ad unam formam, ratione quarum cõceptus obiectiuus nominis analogi non potest esse unus. Quod declaratur, & confirmatur, quia ut ens habeat unũ cõceptũ obiectiuum, necesse est, ut oĩa entia conueniant in una ratione formali entis, quæ per nomen, [ens,] immediate significetur, quia unitas cõceptus obiectiui requirit unitatem, rei, uel saltẽ rationis formalis; si aũt omnia entia conueniunt in una ratione formali: ergo ut sic, habent unam, & eadem definitionem: sicut unum conceptum obiectiuum: quia, si cõceptus obiectiuus unus est, etiam definitio eius potest esse una: ergo nihil deest enti ad perfectam uniuocationem.

II. Secunda. Secũda ratio dubitandi est, quia, si cõceptus obiectiuus entis est unus, ergo secũdum se est præcisus, & abstractus ab omnibus inferioribus, seu determinatis entium rationibus: consequens est impossibile: ergo, & antecedens. Sequela patet, quia si conceptus entis est unus, ergo formaliter, & actualiter nõ includit in se determinatos modos entiũ: illi enim intrinsece opponuntur, & distinctionem efficiunt: unde impossibile est, ut in uno conceptu obiectiuo actu includantur: ergo, ut conceptus entis sit unus, necesse est, ut his omnibus præscindat: hoc autem esse impossibile sic ostẽdo, quia si ens ut sic, præscindit a determinatis rationibus entium, ergo ut ad eas cõtrahatur, seu determinetur, aliquid ei addi necesse est, ergo vel id quod additur, est ens, uel nihil: si nihil, quomodo põt ens realiter determinare, & propriam aliquam rationem entis cõstituere? si uero est ens, ergo non potest ens ut sic, ab eo præscindi, nam quod ab alio pẽscinditur, nõ includitur in illo. Neque enim intelligi potest, quod ens præscinditur a modis, quib. contrahitur: & quod nihilominus in eis intrinsece includatur: neque econtrario, quod modus contrahens ens, nihil includat nisi ens, & tamen, quod illud determinet ad specialem rationẽ entis. Nam contractio, & determinatio non intelligitur, sine additione: non potest autẽ intelligi additio, nisi id quod additur, tale sit, vt nõ includat id cui additur, aut secundũ rem, aut secundum rationem, iuxta modum, quo addi intelligitur. Et confirmatur, nam ob hanc causam dixit Arist. 3. Metaph. tex. 10. genus esse extra rationem differentiarum, scilicet, quia abstrahit, & præscindit ab illis: ergo, si cõceptus obiectiuus entis est præcisus, & vnus, necesse est, ut in cõtrahentibus non includatur.

III. Ratio difficultatis in contrarium. In contrarium autem est, quia vni conceptui formali vnus conceptus obiectiuus necessario respondet: sed ostensum est dari unum conceptum formalem entis: ergo necessario dandus est vnus obiectiuus. Maior constat, quia cõceptus formalis habet totam suam rationem, & vnitatẽ ab obiecto: ergo, vt si unus, necesse est, ut tendat in obiectum aliquo modo vnũ: sed conceptus obiectiuus nihil aliud est, quam obiectũ ipsum, ut cognitũ, uel apprehensum per talẽ conceptum formalẽ: ergo, si conceptus formalis est unus, necesse est, ut obiectiuus ẽt unus sit.

Variæ sententiæ referuntur.

IV. Prima sententia. In hac quęstione, qui negãt dari unum conceptũ formalem entis, cõsequenter ẽt negant dari obiectiuum. Et ita sentit Caiet. locis cit. sect. præced. in 1. opin. & Ferrar. loco citato. Ex his uero, qui admittunt unũ cõceptum formalem entis, negãt unũ obiectiuum, Sonc. 4. Metaph. q. 2. & 3. & Hispal. in 1. distin. 3. q. 1. Heruæus, & Flandr. locis cit. sect. pręced. Tribuitur etiam Capreolo, sed reuera id nõ docet, ut infra dicam. Citatur etiam pro hac sñia D. Tho. 1. p. q. 13. art. 5. q. 7. de potentia, art. 7. q. 2. de uerit. art. 11. quibus locis significat, uocibus, quę cões sunt Deo, & creaturis, non respondere unam rationem conceptam, seu significatam, sed plures. Fundamenta huius opinionis tacta sunt in principio: nam licet plura argumenta ab his auctoribus afferantur, tamen uis omnium in duabus difficultatib. tactis posita est. Non conueniunt autem prædicti auctores in explicando conceptum, uel potius conceptus obiectiuos, qui enti correspondent. Quidam enim aiunt, immediate repræsentari per cõceptum formalem entis omnia genera entium, quatenus inter se habent aliquam proportionem, vel habitudinem, vt Ferrar. & idem sentit Caiet. Alij vero dicunt, per conceptum formalẽ entis immediate repræsentari hoc disiunctũ, [substãtia, uel accidens,] vt Sonc. Heruæus, & alij. Rursus alij dicunt repræsentari absolute omnia genera, seu rationes, uel cõceptus simplices, nõ copulatiue, nec disiũctiue, uel simpliciter, vt Fõseca 4. Metaph. c. 2. q. 2. sect. 4. & 7.

V. Secunda sententia. Secunda sententia oĩno contraria est, dari conceptum obiectiuum entis simpliciter unũ. Hanc tenet Scot. in 1. dist. 3. q. 1. & 3. dist. 8. q. 1. & in 2. dist. 3. q. 3. & F. Iauell. 4. Metaph. 1. Soto in prædicam. c. 4. q. 1. & in ead. opin. est Capreol. in 1. dist. 2. q. 1. Est tamen diuersitas inter hos auctores: nã Scotus ponit hunc conceptũ ex natura rei præcisum ab inferiorib. naturis, & modis contrahentib. ens. Alij vero solum ponunt hanc vnitatem conceptus obiectiui ex modo cõcipiendi nostro, absq. præcisione, & distinctione, quæ sit in rebus: de qua diuersitate opinionum dicemus sect. seq. De alia uero differentia, quæ etiam est inter hos auctores quoad uniuocationem, uel analogiam, dicemus inferius.

VI. Tertia opinio media inter prædictas, utitur distinctione, & uarijs modis explicatur. Quidã enim dicunt, conceptum entis obiectiuũ in se, & absolute sumptum, sine inferiorib. esse unum, & rõne præcisum ab illis, tamen comparatum ad inferiora, & ut inclusum in illis, non esse unum, & ita cõciliant rationes dubitandi in principio adductas: nã, quia p conceptum formalem entis concipitur ens secundũ se, & sine ulla cõparatione ad inferiora, necesse est, ut sub hac saltem cõsideratione conceptus ille obiectiuus habeat unitatem. Quãdo uerò hic conceptus cõsideratur, ut in ipsis inferioribus existens, non potest habere unitatẽ: differunt enim ipsa inferiora, uerbi gratia, substãtia, & accidens, per idipsum quo entia sunt: ergo nõ possunt in illo ut sic, habere, unitatem, quia non possunt secundũ idem cõuenire, & differre, & hanc ẽt posteriorẽ partẽ confirmant rationes dubitãdi in principio positæ. Aliter Fõs. sup. supposita illa distinctione de conceptu confuso, distinctio.

ſtinctio, & medio, ſ. n partim confuſo, partim diſtincto, de hoc tertio cõceptu dicit poſſe q dẽ eſſe unũ, non tñ præciſum ab inferioribus, ſed eſſe conceptũ ſubſtantiæ, verbi gratia, de conceptu aũt diſtincto ſimiliter dicit nõ eſſe vnum adæquatũ enti, niſi fortaſſe in Deo, in nobis uero includere conceptum ſubſtantiæ, qualitatis, &c. Sed, vt dixi, hi reuera nõ ſunt conceptus entis vt ſic. Tandem de conceptu confuſo entis, qui ad rem ſpectat, ait quodãmodo eſſe vnum, & præciſum, non tñ ſimpliciter, ſed ſecũdũ quid. Eſſe quidem aliquo modo præciſum, quia non expreſſe, & determinate continet id, quod eſt proprium inferiorum membrorum, non eſſe autẽ ſimpliciter præciſum, etiam ſecundum rõnem, ne ſequatur illũ eſſe uniuocum. Declarat aũt, hanc p̃ciſionem eſſe ſecundum quid, & non ſimpliciter, B quia hic conceptus confuſus entis ita excludit ea, quæ ſunt propria ſubſtantiæ, & cæterarum entitatum ſimplicium, ut tamen eius eſſentia non ſit alia, quam eſſentia huiuſmodi entitatum.

VII. Sed hæ diſtinctiones, vt præcedente ſectione attigi, mihi non videntur deſeruire ad rem explicandã, ſed quo amplius multiplicãtur, eo magis res videtur obſcurari, & confundi. Omiſſis ergo conceptibus diſtinctis, ſeu particularib. ſubſtantiæ, & aliorũ generum, ſeu membrorũ diuidentium ens in cõi, hic ſolum agimus de eo conceptu obiectiuo, qui immediate, & adæquate reſpondet illi conceptui formali, quem diximus ſect. præced. correſpondere in mente huic voci, ens, & rei immediate ſignificatę C per illam: cæteri enim conceptus particulares ſecundum ſe ſumpti, non ſunt conceptus entis in quantum ens, ſed ut ſunt talia, vel talia entia.

Prior aſſertio.

VIII. *Datur una ratio entis obiectiua.* Dico ergo primo, conceptui formali entis reſpõdere unum conceptũ obiectiuum adæquatũ, & immediatum, qui expreſſe non dicit ſubſtantiã, neq. accidens, neq. Deum, nec creaturam, ſed hæc omnia per modum vnius, ſ. quatenus ſunt inter ſe aliquo modo, & ſimilia cõueniũt in eſſendo. In hac concluſione cõueniunt auctores ſecundæ ſentẽtiæ, & Fonſeca nõ diſſentit. & plurimum fauet D. Tho. loc. ſup. cit. de veritate, q. 1. art. 1. q. 21. art. 1. quate- D nus dicit, conceptum entis eſſe ſimpliciſſimũ, & primum oĩum, determinariq. ad ſubſtantiã, quantitatem, &c. per quandam determinationẽ, & expreſſionẽ talis modi entis, ubi neceſſe eſt eſſe ſermonem de cõceptu obiectiuõ: nam formalis nõ determinatur, nec contrahitur. Vnde apertius, 1. p. q. 5. art. 3. ad 1. ait D. Tho. [Subſtãtia, quantitas, & qualitas cõtrahunt ens, applicãdo, ens ad aliquã quidditatem, ſeu naturã:] contractio aũt intelligi non põt, ſine aliqua vnitate, & cõitate conceptus obiectiui. Atq. eodem modo fauet huic ſententiæ Ariſt. 4. Metaph. tex. 7. vbi inquit, Metaphyſicam conſiderare ens in quantum ens, ſub quo alia genera continẽtur, vbi D. Tho. ait, primã philoſophiã conſiderare ens cõe, E & ea, quæ ſunt eius in quantũ huiuſmodi. Ratione poteſt hæc ſentẽtia ita probari. Neceſſe eſt, conceptum formalem entis habere aliquod adæquatum obiectum, ſed illud non eſt aggregatũ ex varijs naturis entium ſecundũ aliquas determinatas rõnes earum, quantumuis ſimplices: ergo oportet, ut ille conceptus ſit vnus ſecundũ aliquam conuenientiã, & ſimilitudinem entiũ inter ſe. Conſequentia eſt euidens a ſufficiẽte enumeratione, q a ſupponimus (quod eſt per ſe notum) illum cõceptum obiectiuũ non eſſe unum unitate reali, i. numerali, ſeu entitatiua: nam cõſtat hunc conceptũ eſſe cõem multis rebus. Maior enim aſſumpta euidens eſt, quia ille conceptus formalis eſt actus intellectus; omnis autem actus intellectus, ſicut & omnis actus, quate- A nus vnus eſt, habere dẽt aliquod obiectũ adæquatũ, a quo habeat vnitatem. Minor verò probatur, quia, ſi obiectũ illud adæquatũ eſt ex aggregatione plurium naturarũ entis, quæro, quæ ſint iſtæ naturæ, & quomodo in illo conceptu aggregẽtur, nullo enim modo id concipi, & intelligi poteſt. Quod patebit etiam, excludendo omnes modos, quibus id aſſertum eſt, vel excogitari poteſt.

IX. *Ens non ſignificat ſubſtantiã, & accidẽs immediate.* Primo enim, quod Soncinas ait conceptum illũ conſtare ex ſubſtantia, & accidente, ut ſic, eſt plane falſum: nã, vel in illo conceptu includũtur illa duo copulatiuè, & hoc ipſe non dicit, nec dicere poteſt: alias falſo diceretur ſubſtantia eſſe ens, vel qualitas eſſe ens, quia nec ſubſtantia eſt ſubſtantia, & accidens, neq. qualitas, & ſic de alijs. Aut includũtur B illa duo diſiunctiuè, vt ipſe Soncinas dicit, & hoc, præterquam, quod eſt contra experientiã, ut ſtatim dicam, ex illo ſequitur vniuocatio entis, quam ipſe vitare intendit: nam hoc diſiunctum, [ſubſtãtia, vel accidens,] tam verè, ſimpliciter, & æque primo cõuenit accidenti, ſicut ſubſtantiæ, quia ſicut ad ueritatem diſiũctiuè ſufficit veritas unius partis: ita, ut prædicatum diſiunctum ęque primo, ac ſimpliciter prædicetur, ſufficit, ut una pars eius æque primo, ac ſimpliciter ſubiecto cõueniat: tam verè aũt, & tam proprie accidens eſt accidens, ſicut ſubſtantia eſt ſubſtantia: ergo d'ſiũctũ illud tam vere, ac proprie cõuenit accidenti rõne unius partis, ſicut ſubſtantiæ ratione alterius. Quod in omnibus ſimilib. præ C dicatis videre licet: nam eſſe Deum, uel creaturam, v. g. tam uere, ac proprie dicitur de homine, ſicut de Deo, & ſic de alijs. Vel deniq. includuntur illa duo ſimpliciter, i. abſque coniunctione, vel diſiunctione, ſcilicet, ſubſtantia accidens. Et hoc in primis eſt contra experientiam, quia id, quod concipitur, mẽte percipitur, & hoc modo ſub experientiã cadit: nos aũt, audito nomine, entis, & concipiendo præciſè id, quod hac voce ſignificari intelligimus, non percipimus mente ſubſtantiã, ut ſic, neq. accidens vt ſic, vt quilibet in ſeſe experiri poteſt.

Deinde ille conceptus formalis ſimplex eſt, & limitatus, ac re ipſa præciſus a proprijs conceptibus formalibus ſubſtantiæ, & accidentis, ut talia ſunt: ergo per illũ non repręſentãtur ſubſtantia, & accidẽs D proprie, & diſtincte, ſicut repræſentantur per duos conceptus ſubſtantię, & accidẽtis. Neque enim dici poteſt, quod ille unus conceptus entis eminentiori modo contineat totam illam formalem repræſentationẽ, quæ eſt in duobus illis cõceptibus ſimul ſumptis, nam hic modus vniuerſalitatis in conceptu formali eſt alienus ab intellectu humano, de quo agimus, & vix reperitur in angelico: nõ eſt ergo ille cõceptus vniuerſalis per eminentem repræſentationẽ plurium, vt plura ſunt, ſed per cõfuſionem pluriũ, vt aliquo modo vnum ſunt. Quod ſi per illum cõceptum non repræſentãtur ſubſtãtia, & accidens tam proprie, ac diſtincte, ſicut per duos proprios conceptus ſubſtãtiæ, & accidentis, nõ intelligitur mediũ, quomodo repręſentari poſſint ſecundũ propria, ſed E tãtum prout inter ſe ſunt aliquo modo ſimilia: ergo non conſtat cõceptus ille ex ſubſtantia, & accidẽte rępſentatis ẽt dicto modo abſolute, & ſimpliciter.

Accedit præterea, quod iuxta huiuſmodi conceptũ vix intelligitur, quid definite prędicetur de aliquo, cum dicitur eſſe ens: nam id, quod prædicatur, eſt conceptus obiectiuus: ſi ergo ille cõceptus eſt totum hoc ſubſtãtia accidens, hæc prædicatio, hoc eſt ens, æquiualet huic: hoc eſt ſubſtantia accidens: huiuſmodi autem prædicatio non poteſt determinate fieri, aut vere, vel falſo, niſi vtraq. pars prædicati intelligatur copulatiue, aut diſiunctiue prędicari, cũ illæ duæ partes non coniungãtur per modum ſubſtantiui, & adiectiui, vt per modum vnius prædicẽtur: quamuis, etiam ſi hoc modo fieret, ſenſus redi- X.

ret

ret copulatiuus, & fieret falsa propositio. Rursus accedit contra totā hanc sententiā, quia si in illo cōceptu reperitur vtrumq. horum, substantia, & accidēs quocunq. ex predictis modis; inquiro vlterius, quis conceptus substantiæ ibi includatur: nam substātia uel ibi sumitur pro substātia creata, uel pro increata, vel pro aliquo conceptu obiectiuo communi vtriq. Primum, & secundum dici non possunt: quia ens, de quo nunc loquimur, commune est enti creato, & increato, prout suprà diximus, esse obiectū huius scientiæ: si uerò dicatur tertiū, consurgit inde argumentum ad hominem contra predictos auctores tamen quia substantia est quid analogum ad increatam, & creatam substantiā: ergo si, non obstante analogia, datur unus cōceptus obiectiuus cōmunis substātiæ creatæ, & increatæ; poterit etiam dari conceptus entis. Tum etiam, quia magis distat substātia creata ab increata, quā accidens à substantia creata: oporteret ergo, consequenter loquendo, addere aliquid illi cōceptui, dicendo constare ex determinata ratione substantiæ creatæ, & accidentis, quod tamen per se est incredibile, & efficaciùs impugnari potest argumētis factis. Et adhuc superest simile argumentum ex parte alterius membri, scilicet, accidens: nam hoc etiam secundum prædictos auctores analogum est, & saltem respectu aliquorum accidentium est fortasse verum, vt infra dicam: inquiram ergo similiter, an accidens intret conceptum entis, secūdum aliquem conceptum communem, vel (vt ita dicam) secundū partem conceptus obiectiui cōmunis omnibus accidētibus: & contra vtrumque possunt applicari argumenta facta, ac denique potest concludi, hoc etiam membrum esse in plura alia diuidendum.

XI. *Conceptus entis non includit genera omnia prima*

Propter hanc ergo fortasse causam dixerunt alij obiectū adæquatū illius cōceptus formalis entis esse, includere genera omnia prima, seu omnes entitates simplices, quæ proximè diuidunt ens. Sed cōtra hanc sententiā procedunt eodē modo priora argumenta. Primū, quia tales naturæ nec copulatiuè, nec disiunctiuè, nec simpliciter, & absq. ulla copula possunt in tali cōceptu includi, ut patet applicando eodē modo discursum factū: habet enim eandē vim ut facile cuiuis consideranti patebit. Secundū, ab experientia, quia ex vi conceptionis entis non percipimus has oēs distinctas naturas entis, ut tales sunt, & prout inter se distinguuntur: multoq. difficilius esset, tot percipere naturas q̄ substantiā, & accidēs tātū multoq. incredibilius est dari unū conceptum formalē in nobis, qui distinctè repræsentet has oēs naturas, q̄ solā substantiā, & accidens: quod si cōceptus formalis entis nō ita distinctè repræsentat has naturas, ut tales sunt, & prout inter se distinguūtur, concluditur, solū repræsentare illas prout inter sese conueniunt, & aliquo modo similes sunt, quod est intentū. Sequela uerò patet, quia, ut paulò antea declaraui, inter hæc duo nō potest in præsenti mediū inueniri. Tertiū, quia ferè eadē ratione, qua dicitur cōceptus hic obiectiuus entis includere omnia prima genera, vel oēs entitates simplices, dicendus esset includere oēs entitates, quantumuis cōpositas, hominem, leonem, &c. secundum proprias rationes suas: quod nullus hactenus dixit. Sequela patet, quia, si ens includit in cōceptu suo oia genera, uel naturas simplices; vel est quia ratio entis, vt sic, secundū rē non præscindit ab ipsis: uel est, quia illæ nihil addunt supra ens, quod non sit ens; uel est, quia ratio entis secundum rōnem intelligitur immediatè determinari, seu contrahi ad illas naturas. At uerò prima, & secūda harū rationū eodē modo procedūt in quacūq. entitate, et in speciebus infimis, nā secūdū rem, nō magis præscindit ratio entis à ratione hominis, uel equi, &c. quàm à ratione substantiæ, & accidentis, neq. et homo addit supra ens aliqd, quod non sit ens, magis quā substantia, uel quantitas, &c.

Tertia uerò ratio non affertur consequēter, quia, si ens, ut sic, non dicit vnā obiectiuā rationē, seu cōceptū: nihil est in ente, ut sic, quantum ad rem conceptam, quod propriè diuidi, determinari, aut cōtrahi possit neq. immediatè neq. mediatè: ergo illa ratio nihil obstat quo minus omnes entitates quæcunq. illæ sint, includantur in conceptu entis, si aliquæ dicuntur determinatè includi, nec de quibusdā poterit sufficiens ratio assignari magis quam de alijs.

XII.

Propterea tādem aliter dici potest, in obiecto adæquato conceptus formalis entis non includi plures naturas entis determinatè, ac distinctè, secundū propria, neq. oēs sub una aliqua ratione cōmuni sed unam tantum determinatè, & expressè, alias uerò implicitè, & confusè, v.g. naturam substantiæ, ut sic, determinatè, & expressè, naturas uero accidētiū implicitè. Sed hic etiam modus non minus efficaciter impugnari potest, quam precedētes. Primò, quia supra ostendi, per conceptum formalem explicitè, & determinatè repræsentantē substantiā, ut substantia est, nullo modo repræsentari accidentia, neq: implicitè, neq. confusè, si propriè loquamur, ut latè declaraui sect. præc. Secūdò hic etiam urgeri potest argumentum sumptum ab experientia, ex Soto, nā experimur de aliqua re nos concipere, quod sit ens, & dubitare, an sit substātia, uel accidens, vt v.g. de quātitate, euidēter scimus esse realitatē, an verò sit substantia, vel accidens, uel dubitamus, uel in opinione uersatur: ergo in illo concepto entis non includitur substantia, ut substantia, id est, expresse, & secundum propriam rationem. Tertiò, quia alias idē esset conceptus obiectiuus entis, & conceptus obiectiuus substantiæ: quia conceptus obiectiuus substantiæ nihil aliud est, quā rō substantiæ determinatè, & secundū proprium modū ab intellectu concepta: sed eodē modo dicitur concipi rō substantiæ per conceptum entis. Rursus, si in ratione substantiæ sic concepta includuntur confusè, vel implicitè conceptus accidentiū, siue significetur noīe entis, siue nomine substantiæ, includentur eodē mō: quia rō concepta est eadem, & modus concipiendi illā est idē, scilicet expresse, ac determinatè: conceptus ergo obiectiuus substantiæ, & entis erit idē consequens aūt est planè falsum, & contra cōem modū concipiendi: nam hæc prædicatio substantia est substantia, est identica: hæc autem minimè, substantia est ens: non ergo differunt tantum in nominibus, sed etiam in rōnibus obiectiuis, quæ prædicātur. Item alias perinde esset distribuere omnem substantiā, & oē ens. Itē tā falsa esset hæc propositio accidens est ens, sicut hæc accidens est substantia: quæ omnia sunt planè falsa.

Cōceptus entis non includit substantiā explicite, & alia implicite.

XIII. *A priori probatio conclusionis.*

Vltimò ex re ipsa, & quasi à priori probatur nostra sententia contra omnes prædictas, quia omnia entia realia verè habent aliquam similitudinē conuenientiā in ratione essendi: ergo possunt cōcipi, & repræsentari sub ea præcisa ratione, qua inter se cōueniunt: ergo possunt sub ea ratione vnum conceptum obiectiuū constituere: ergo ille est conceptus obiectiuus entis. Antecedēs per se notū uidetur ex terminis: nam, sicut ens, & non ens sunt primo diuersa, & opposita, propter quod dr̄ esse primū principiū omniū, [Quodlibet esse, uel non esse,] ita quodlibet ens hēt aliquā conuenientiā, & similitudinem cum quolibet ente: maiorem enim conuenientiā inuenit intellectus inter substantiā, & accidens: quā inter substantiam, & non ens, seu nihil: creatura etiam participat aliquo modo esse Dei, & ideo dicitur saltē esse vestigiū eius propter aliquā cōuenientiam, & similitudinē in essendo: qua ratione ex esse creaturæ inuestigamus esse Dei, & similiter ex esse accidētis, esse substantiæ. Denique hac rōne tribuimus illis proprietates aliquas, seu attributa cōia, ut habere bonitatē aliquā, uel perfectionē, posse agere, uel se cōmunicare, & similia: est ergo in re ipsa aliqua cōuenientia, &

tia,& similitudo inter entia omnia realia. Prima cõsequentia etiam est per se satis clara, tum quia omnia entia sub illa ratione, & conuenientia sunt cognoscibilia: tum etiã quia hac ratione aliæ res, q̃ habẽt inter se conuenientiam aliquam, sub ea concipiũtur vnitè,& coniunctim: magis autem, vel minus pro ratione maioris, uel minoris conuenientiæ: tũ deniq. quia in re est fundamẽtũ sufficiens ad hũc modũ concipiendi,& intellectu non deest virtus,& efficacia ad huiusmodi conceptionis modum, nam est summè abstractiuus,& præcisiuus rationũ oĩum Et hinc etiã facilis est secunda consequentia, quia, vt diximus, vnitas cõceptus obiectiui non consistit in vnitate reali,& numerali,sed in unitate formali,seu fundamentali, quæ nihil aliud est, quã prædicta conuenientia,& similitudo. Vltima verò cõsequentia, euidens est præsuppositis alijs, quia, si talis cõceptus obiectiuus est possibilis, ille est trãscendens, simplicissimus,& hoc modo primus omniũ, quę sunt attributa conceptus entis. Item illa cõuenientia fundatur in actu essendi, qui est veluti formale in cõceptu entis, vnde etiam sumitur argumentũ, quod sicut cõceptus obiectiuus ipsius esse, seu existẽtiæ unus est, ita etiã cõceptus entis. Tandẽ omnia fundãtur in eo quod supra ex D. Tho. adduximus, quod analogia entis non est in aliqua forma, quę intrinsecè tãtum sit in uno analogato, & extrinsecè in aliis, sed in esse, seu entitate, quæ intrinsecè participatur ab omnibus: illa ergo ratione habẽt oĩa realẽ conueniẽtiam, & cõsequenter vnitatẽ obiectiuam in ratione entis.

Posterior assertio.

XIV. Conceptus entis obiectiu' præcisus est ab oĩ ratione particulari.

Dico secundò: Hic conceptus obiectiuus est secundum rationem præcisus ab omnibus particularibus, seu membris diuidẽtibus ens, etiamsi sint maximè simplices entitates. Hæc conclusio videtur mihi necessariò consequens ex præcedente: quia cũ omnia entia determinata aliquo modo diuidentia ens sint inter se distincta,& plura obiectiuè, nõ possunt intelligi conuenire in unum obiectiuum cõceptum, nisi saltem secundum rationem fiat præcisio, & abstractio à proprijs rationibus, in quibus distinguuntur. Sed, quia tota difficultas in hac abstractione,& præcisione consistit, prius declaranda est, & postea conclusio per se,& ex proprijs probanda.

XV. Est ergo aduertendum abstractionem, seu præcisionem intellectus non requirere distinctionem rerum, seu præcisionẽ alicuius rationis, vel modi, quæ ex natura rei antecedat in re ipsa præcisionem intellectus, sed in rej simplicissima posse fieri huiusmodi præcisionem varijs modis, scil. vel per modũ formæ à subiecto, vel è contrario per modum subiecti à forma: vel per modum formæ à forma, vt in Deo præscindimus *Deum*, vt sic, à suo actu volũtatis, & actũ voluntatis à Deo,& actum voluntatis ab actu intellectus: & similiter præscindimus subsistentiam Dei à natura Dei tanquam modum eius, non quod intellectus affirmet esse modum, sed quod instar modi ex parte sua illã cõcipiat. Sic igitur abstrahit,& præscindit intellectus aliquid ab aliquo tanquam cõmune à particulari, non ob distinctionem, vel præcisionẽ, quæ in re antecedat, sed ob imperfectum, confusum seu inadæquatum modum concipiendi suũ; ratione cuius in obiecto, quod considerat, non comprehendit totũ, quod est in illo, prout a parte rei existit, sed solum secundum aliquam cõuenientiam, vel similitudinem quam plures res inter se habent, quę per modum unius sub ea ratione cõsiderantur. Quo fit, vt ad conceptum obiectiuum præcisum secundum rationem ab alijs rebus, seu conceptibus, non sit necessaria præcisio rerum secundũ se, sed sufficiat denominatio quædam a conceptu formali repræsentãte illum obiectiuum, quia, scilicet, per illum nõ repræsentatur obiectũ illud secundũ id totum qđ est in re, sed solum secundum talem rationẽ conuenientiæ ut patet in conceptu obiectiuo hominis, vt sic, q secũdum rationem præcisus dicitur à Petro, Paulo, & alijs singularibus, à quibus in re nõ differt. Illa, autem præcisio secundum rationem est denominatio a conceptu formali quia nimirum homo, ut obijcitur tali conceptui, non est repræsentatus secundũ omnem modum quo in re existit, sed secundũ cõuenientiam, quam plures homines habent, qui per modum unius sub ea ratione concipiuntur.

XVI. Ratio conclusionis.

Sic ergo explicata hac præcisione rationis in conceptu obiectiuo non est difficile ostendere reperiri in conceptu obiectiuo entis quia per conceptũ formalẽ entis, neq. Deus, neq. substantia creata, neque accidentis repræsentantur, secundum modum quo in re sunt, neq. prout inter se differunt: sed solũ prout aliquo modo inter se cõueniunt, ac similia sunt, ergo id quod immediatè,& adæquatè obijcitur huic conceptui formali, est secundum rõnem præcisum à proprio conceptu obiectiuo substantiæ, vel accidentis. Antecedens probatum est præcedente conclusione adiunctis etiam, quæ dicta sunt superiori sect. consequentia verò patet, quia præcisio secundum rõnem in nullo alio consistit, ut explicatum est. Et cõfirmatur primò; nã conceptus obiectiuus entis secũdum rationem non est cõceptus obiectiuus substãtiæ, aut accidentis, aut alicuius alterius determinati generis neque etiam est aggregatum ex omnibus illis; ergo est aliquid unum secundum rationem præcisum ab illis. Maior,& minor probatæ sunt in superioribus consequẽtia patet, quia hæc præcisio secundum rationẽ solũ consistit in distinctione rationis in ordine ad conceptus formales. Confirmatur secundò, nam propter hanc præcisionem hæc non est identica: substantia est ens: neq. hæc, accidens est ens: & tñ vtraque est uera, quia in eis intelligitur prædicari aliquid cõe utrique,& secundũ rõnem ab utroq. distinctũ. Et hac ẽt ratione, vt supra argumentabamur, fieri potest, vt post conceptionem alicuius sub rõne entis, dubitetur an sit substantia, uel accidens, q sine distinctione saltẽ rationis, neq intelligi põt. Confirmatur tertiò, quia non alia rõne datur conceptus obiectiuus substantiæ, secundũ rationẽ præcisus ab omnibus substantijs: & accidentis ab accidentibus, nisi propter conuenientiam quam habẽt, & secundum quam præcisè concipi possunt: ergo idem dicendum est de conceptu entis.

XVII. Euasio refellitur.

Fortasse aliquis respondebit, non esse conuenientiam realem inter omnia entia in ratione entis, sicut est inter omnes substantias in ratione substãtiæ uel inter accidentia in ratione accidentis. Sed uel est sẽsus inter entia, vt sic, nullam esse realem conuenientiam, vel non esse tantam quãta est inter alia. Primũ est plane falsum, neq. intelligi potest, nisi ab his, qui existimant accidens, verbi gratia, nõ dici ens nisi extrinseca denominatione, sicut medicina dicitur sana, vt interdum videtur insinuare Caieta. opus. de analog. nom. c. 2. sed non est verisimile, cũ ita sensisse, vt dicetur latius infra tractãdo de analogia entis & expresse idẽ Caiet. 1. p. q. 13. art. 5 docet ens, licet analogicè dicatur de Deo,& creaturis, intrinsecè de illis dici: & per se quidem notum videtur, non posse aliquid esse reale ens per denominationem extrinsecam: nam hæc est propria ratio, vel fundamẽtum entium rationis, vt postea dicetur: necesse est ergo, ut quod est ens reale, sit tale realiter, ac formaliter per suam intrinsecam entitatem, quæ est idem cum ipso,& inseparabilis ab ipso, etiam si reliqua omnia ab eo præscindi, vel separari intelligantur: & ita ẽt accidentia, licet entitas substantiæ ab eis separetur, intelligũtur intrinsecè retinere suam entitatẽ, qua sunt entia realia,& ideo supra cum D. Thom. dicebamus, analogiam entis non excludere, quin formalis

ratio ſignificata per ens intrinſecè in omnibus analogatis reperiatur. Hinc autem neceſſariò ſequitur, vt illa habeāt inter ſe aliquam realem conueniētiā, ſecūdum ſuam intrinſecam rationem entis, vt ſupra etiam probatum eſt. Quod autem hæc conueniētia fortaſſe non ſit tanta, quanta eſt inter ſubſtātias, vel accidentia inter ſe in proprijs rationibus, ad rē præſentem non refert, nam ad ſummum concludit, vnitatem conceptus entis non eſſe tantā, non vero, qđ non ſit aliqua, & ſufficiens ad præciſionē cōceptus obiectiui ſecundum rationem: Sicut etiam non eſt tanta conuenientia inter ſubſtantias, vt ſic, quanta eſt inter homines: & nihilominus vtraque ſufficit ad unitatem, & præciſionem conceptus obiectiui. A

XVIII. Aliter poteſt reſponderi, & aſſignari differentia, quia ratio entis eſt intima omnibus, & ideo non uidetur poſſe præſcindi, etiam ſecundum rationem, ab aliquibus, aliæ verò rationes nō ſunt tam intimę rebus. Sed hæc etiam differentia nulla eſt, ſi cū proportione ſumatur, nam etiam ratio entis ſubſtantię, & accidentis communiſſimè ſumptæ intimè ſunt in omnibus ſubſtantiis, & accidentibus ſub quacunque ratione præſcindantur, & conſiderentur. Hoc ergo nihil impedit ad præciſionem conceptus obiectiui, maximè cum oſtenſum ſit, hanc præciſionē nō fundari ſemper in aliqua diſtinctione rei, ſed ſolum in tali concipiendi modo, quo res ſub vna habitudine, & non ſub aliā conſideratur. B

XIX. *Altera euaſio refutatur.* Contra hanc vero doctrinā multa obiici poſſunt, quæ partim attingunt analogiam entis, partim diſtinctionem, vel incluſionem eius in omnibus reb. vel modis determinantibus ipſum, de quibus in ſequentibus dicendū eſt. Nunc ſolum illud obiicitur, quia ex dictis ſequitur prædicamenta non eſſe primo diuerſa, quia in aliqua ratione communi conueniunt. Reſpondetur, prædicamēta non dici primò diuerſa, quia in nullo conueniant, cum conſtet plures conuenientias, uel ſimilitudines inter uaria prædicamenta intercedere, nam prædicamenta accidētium præter rationem entis conueniunt in ratione accidentis, quædam etiam conueniunt in ratione accidentis abſoluti, & diſtinguuntur à reſpectiuis, &c. Dicuntur ergo primo diuerſa, quia in nullo genere conueniunt, ut Porphyrius ſignificauit in capite de ſpecie. Item, quia non proprijs differentiis differunt, ſed ſeipſis, ut ex dicendis ſect. 6. conſtabit. C D

Corollaria ex ſuperiori doctrina.

XX. EX his infero primo, in hoc conceptu entis obiectiuo, & ſic præciſo non includi actu modos intrinſecos ſubſtantiæ, uel aliorum membrorum, q̄ diuidunt ens. Patet, quia, vel includerentur, ut conſtituentes illum conceptum entis, vel, ut diuidētes. Non primum, quia impoſſibile eſt unum, ut unum modis, ſeu differentiis oppoſitis conſtitui. Neque etiam ſecundum, quia iam ille conceptus actu eſſet diuiſus in duos, & ita ille cōceptus non eſſet vnus, cuius oppoſitum probatum eſt. Et confirmo, nam interrogo, quid ſit actu includere illos modos, aut enim eſt, quod in re ipſa communis ille conceptus entis actu includat, in rebus illis in quibus exiſtit, illos modos: aut eſt, quod in mente, ſeu in conceptu illo obiectiuo, ut præciſè terminante talem conceptum formalem, includantur actu illi modi oppoſiti. Primum horum eſt verum, ſed non eſt ad rem, quia hic conceptus obiectiuus conſideratur, ut præciſus, & adæquatus conceptui formali entis, ut ſic: & non ſecundum totam realitatem, quam in re hēt in omnibus inferioribus ſuis; hoc enim modo conceptus entis, nec præciſus eſſe poteſt, neque unus, cum includat actu totum id, quod ad diſtinctionē omnium generum, & conceptuum neceſſariū eſt: nec propriè, ac uerè dici poteſt cōceptus entis, ut ſic ſed ſunt potius plures cōceptus omnium entium ſecundum totas realitates eorum, à quibus conceptus præciſus entis re ipſa non diſtinguitur. Confirmatur, nam hoc modo, etiam conceptus hominis dici poteſt actu includere omnia indiuidua, quia conceptus obiectiuus hominis, prout in re ipſa exiſtit, realiter includit ipſa indiuidua, & proprios modos eorum, nec magis diſtinguitur in re homo à ſuis indiuiduis, quam diuiditur ens à ſubſtantia, accidēte, et aliis generibus, ut inferius conſtabit: ualdè autem impropriè propter hanc cauſam dicetur conceptus obiectiuus hominis actu includere omnia indiuidua, ſeu principia indiuiduantia earum. Loquendo autem de conceptu entis præciſo in alio ſenſu, qui magis eſt ad rem, falſum eſt, includere actu modos oppoſitos inferiorum generum, quia, ut ſic, ſolū includit id, quod repræſentatur per conceptum formalem eius: per illum autem conceptum formalē non repræſentantur hi modi expreſsè, ac diſtinctè ſecundum proprias rationes eorum, quia intellectus, vt ſic, concipiens, nihil horum percipit, ut ex dictis, & ex ipſa etiam experiētia notum eſt, & ex aliis ſimilibus: non enim alia ratione homo dicitur non includere actu indiuidua, ſed potentia tantum, niſi quia, ut repræſentatur per conceptum præciſum hominis, non conſideratur in illo aliqua indiuidualis ratio, ſed ſolum ratio hominis. E A B

Secundo infertur hanc uocem, ens, non ſignificare immediatè ſubſtantiam, uel accidens, aut alia genera, ſeu entitates ſimplices ſecundum proprias rationes earum, ſed cōceptum obiectiuū entis, ut ſic, & ratione illius genera, ſeu entitates, in quibus in re ipſa exiſtit. Ita ſentiunt omnes auctores citati, tā hic, quam in concluſione ſectionis præcedentis, pręſertim ſect. 1. diſt. 3. q. 1. & 3. citātur etiam Auic. 1. ſuæ Metaph. c. 4. Algazel. c. 6. & ſumitur ex D. Tho. citat. locis, & de ente, & eſſentia, c. 1. ubi Caiet. in re idem ſentit, quamuis ab Scoto differat, & conſtituat in hoc differentiam inter ens, & alia nomina ſignificantia determinata genera, uel ſpecies: ſed reuera nulla intercedit, quæ ad rem præſentem multū ſpectet, præter eam, quæ tractāda eſt ſect. ſeq. Vnde potius hoc declaratur, & probatur: primo exemplo hominis, (& idem eſt de ſimilibus) ſignificat enim immediatè hominem, & mediatè Petrum, in quo a parte rei rō hominis reperitur: ergo ſimiliter ens, &c. Probatur conſeq. ex paritate rationis, quia utrobiq. nomen eſt commune, & utrobique conceptus obiectiuus eſt ſecundum rationem præciſus ab inferioribus, & nomen non ſignificat illa, niſi ob aliquā conuenientiam, quam inter ſe habent. XXI. *Ens non ſignificat immediatè ſubſtantiā, uel accidēs* C D

Secundo declaratur a priori, quia, ſicut uoces exprimunt conceptus formales mentis, ita etiam immediatè ſignificant obiecta, quæ per huiuſmodi cōceptus immediatè repræſentantur: nam in tantum deſeruiunt ad exprimendos conceptus, in quātum illud ipſum, quod conceptus naturaliter repræſentant uoces ex impoſitione ſignificant, & ideo uox interdum in communi imponitur: quia conceptus, quem exprimit, communis etiam eſt: ergo illud ipſum, quod eſt immediatum obiectum formalis cōceptus, eſt immediatum ſignificatum uocis adæquatæ illi conceptui: huiuſmodi autem eſt hæc uox, ens, reſpectu conceptus formalis entis. E

Tertio hoc amplius declaratur, quia hæc uox, ens, ita ſignificat plura, ut ex unica, & prima impoſitione illa omnia cōprehendat; ergo ſignum eſt, non ſignificare illa immediatè, ſed medio aliquo cōceptu obiectiuo communi omnibus illis. Antecedens declaratur ex differētia inter analogiam huius uocis, & aliarum, quæ per ſolam proportionalitatem, uel extrinſecam habitudinem ad unum analoga ſunt: nam in cæteris ſemper uox ex primæua impoſitione ſignificat unum tantum, poſtea uero per Metapho XXII.

ram aliquam translata est ad significandũ aliud: unde fit, ut immediatè significet vtrũque, quasi duplici impositione, & significatione. In quo cum æquiuocis conueniunt, solumque differunt, quod in æquiuocis vtraq. impositio est æquè prima, & non manat ab altera, sicut in prædictis analogis. Exempla sunt, risus, ex prima impositione solum significat q̃dam hõis actionem, postea uerò trãslata est hęc uox ad significandam agri amœnitatem: similiter, sanũ, ex prima impositione significat solum sanitatem in animali existentem, deinde uerò translatum est ad significanda alia, quæ habent habitudinem ad sanitatem animalis. Et ratio est, tum quia hęc multiplex significatio, & impositio non est orta ex uno conceptu, sed ex multis, tum etiam, quia non fundatur in reali conuenientia rerum significatarum, sed solũ in extrinseca habitudine, uel proportione. At uerò nomen, ens, ex propria, & primæua impositione habet significationem communem omnibus entibus, ut patet, tum ex communi usu, & apprehensione talis uocis, tum ex formali, uel quasi formali significato eius, quod est esse, quod de se cõe est, & intrinsecum oĩbus realib. entibus: tum denique, quia illa impositio orta est ex unico conceptu formali entis, ut sic. Atque hinc probata etiam relinquitur prima consequentia, quia una uox non potest ex ui unius impositionis significare plura, ut plura, sed, ut sunt aliquo modo unum, & ideo de ratione uocis cõmunis est, ut saltem secundum rationem, & in ordine ad conceptus, quos uoces exprimunt, non significet immediatè plura, ut talia sunt. Quod in præsente ostendi potest, nam ens non significat immediatè substantiã solam, aliàs accidens non esset intrinsecè ens, neq. etiam significat simul substantiã, ut substãtiam, neq. accidens, ut accidens, ut declarari facilè potest, discurrendo per illa tria mẽbra supra posita, quia s. nec disiunctiuè, nec copulatiuè, nec simpliciter, potest illa immediatè significare, ut facile patebit applicando argumenta supra tacta. Hæc enim tria, [conceptus formalis, obiectiuus, & uox,] proportionem inter se seruant, & ideo ab uno ad aliud sæpè argumentamur, non quidem uitiosum circulum committendo, sed de unoquoq. sumendo, quod nobis notius, aut ab aliis facilius cõcessum uidetur.

XXIII. Quarto argumentor, quia propter hanc immediatam significationem conceptus, seu rationis communis entis potest proprijssime ens distribui, dicendo, omne ens est bonum, & diuidi, verbi gratia, in substantiam, & accidens, non enim sola uox ibi diuiditur, sed quod voce significatur. Propterea etiam optimè fit cõparatio, dicẽdo hoc esse perfectius ens, quam illud, quam etiam facit Arist. 6. Metaph. c. 1. Ac denique optimè utimur hac uoce tanquam extremo, uel medio syllogismi, nam uocis unitas non deseruiret ad ratiocinandum, nisi ratione unius significati proximi, & immediati. Atque hoc mõ est optima illa cõis ratio, quod ens in quantum ens, est obiectiuum intellectus, uel scientiæ Metaphysicæ: unde necesse est, ut sit aliquid unum immediatè illa uoce significatũ: næc enim ratio in tantũ efficax esse põt: in quantum illud non est utcunq. obiectũ, sed etiam est subiectum, de quo fiunt demonstrationes, & medium ad demonstrandũ aliqua de inferioribus. Vltimo accedit experientia sæpe tacta, quia audito nomine entis aliquid cõcipimus, & non substãtiam, neq. accidens. Dici enim nõ potest, (ut aliqui significãt) tunc nos sistere in cõceptu uocis, quia, id est, contra experientiã: alium. n. conceptũ format, q̃ scit uocis, ens, significationẽ, quã, qui ignorat: hic. n. concipit uocem, & ibi sistit, uel dubitat, quid ea uoce significetur: ille uerò præter uocẽ concipit rem significatã, & de significatione nullo modo dubitat, & tamen non concipit substantiam, neq. accidens: habet ergo hæc uox aliud immediatius significatũ.

Sed obiicit Soncinas nonnullas rationes, quas sequenti sectione afferemus, solum enim probant, ens non significare aliquod mediũ ex natura rei distinctum à substantia, & accidentibus, non vero, q̃d ratione distingui non possit per confusũ mentis cõceptum. Obiicit deinde Arist. 10. Metaph. tex. 8. dicentem, ens significare decem prædicamenta, quod Auerroes exponit de prima significatione, & sine medio, quem ibi sequitur Alex. Alens. Obiicit secundo Arist. 6. Metaphy. tex. 4. dicentem, si non dantur entia abstracta à materia, philosophiam naturalem esse primam philosophiã, id est, Metaphysicã scientiam ab illa distingui minime posse, quæ consequẽtia nõ esset bona, si ens, vt ens significaret aliquid cõe substantiæ, & accidenti, nam illud esse posset obiectum Metaphysicæ, etiam si non essent immaterialia entia. Tertio obiicere possumus Arist. 1. physic. tex. 25. ubi significat, ens non significare aliquid unum, quod possit esse medium syllogismi, ea enim de causa reiicit illam ratiocinationem Parmenidis. Quicquid est præter ens, est non ens, sed non ens est nihil: ergo quicquid est præter ens, est nihil. XXV.

Quarto obiici potest Arist. 7. Metaph. c. 4. tex. 15 dicens, ipsum ens dici de omnibus generibus, seu prædicamentis, non tamen similiter, id est, non secũdum eandem rationem, & conceptum. Quinto citatur idem Aristot. 8. Metaphys. cap. 6. tex. 16. dicens, ipsum ens hoc quidem, id est, per se, & vt tale est, statim esse substantiam, quale, quantum, &c. & ideo non poni in definitione, quasi dicat, ens immediatè descendere ad prima genera, quibus locis Auerroes, Alexander, & D. Thom. ita exponunt, & sentiunt. Sexto affertur Arist. 1. Prior. c. 28. ubi significat, prima genera talia esse, ut de ipsis nihil dicatur, ut Alexander, & philoponus uidentur exponere.

XXVI. Ad primum testimonium respondetur, Arist. nihil ibi dicere de significatione immediata, sed solum de generali, & æquali prædicatione entis, & unius: nam in omnibus prædicamentis ęquè reperiuntur, & inde concludit inter se idem esse. Ad cuius rationis efficaciam necesse non est, ut in hac significatione tollatur omne medium rationis. Vnde D. Tho. ibi ait, ens significare naturas decem generum secũdum, quod sunt actu, uel potentia, in quo satis indicat, non significare illas immediatè secundum rationes proprias, sed secundum aliquam communem. Expositio itaque Auerrois necessaria nobis non est, quamquam ipse satis declaret, se solũ excludere medium, quod sit genus, quodq. dicat naturam definitam, & propriè cõtrahibilẽ, de quo postea dicemus.

XXVII. Ad secundum respondent aliqui, argumentũ Aristotelis bonum esse, non tamen fundari in eo, quod ens significare non possit conceptum communem substantiæ, & accidenti, sed in hoc, quod si nulla esset res abstrahens secundum esse à materia, rõ entis, vt sic, non abstraheret a materia magis, quam ratio corporis, uel entis naturalis, & ideo cõsideratio entis, ut sic, non transcenderet limites philosophiæ naturalis, quia tunc materialis substantia esset primũ ens, eadem autem est sciẽtia primi entis, & entis cõmunis, ut in principio lib. 4. dixerat, & D. Thom. & Scotus in dicto loco, lib. 6. animaduertunt.

XXVIII. Hæc uero communis responsio maiori eget examine. Dubitare enim inprimis potest, an, licet nullæ essent immateriales substantiæ, danda esset sciẽtia Metaphysicæ, à physica, & Mathematica distincta. Nam uidetur ita esse asserendum, nam tũc daretur ratio entis abstrahens a substãtia materiali, & à quãtitate aliisq. accidentibus. Darentur etiam proprietates cões, ut uerum, unum, idem, diuersum, totum, pars, &c. de quibus nec physica, nec Mathematica tractant nunc, neque etiam tunc tractarent, cum sint communiora, & excedentia propria obiecta. Ergo necessaria esset tertia scientia utraq. superior,

quæ

quæ proinde esset Metaphysica. Vnde pōt secundo dubitari, an illa scientia esset prior tunc, quam naturalis philosophia, uidetur enim ita dicendum, quia esset de obiecto abstractiori, & priori.

Mihi quidem probabile est, etiam data illa hypothesi, adhuc relinqui locum Metaphysicæ scientiæ: nunc enim una tantum pars eius est, quę de substantijs spiritualib. disputat, quod reliquas ergo partes manere tunc posset, disputareq. de ente, alijsq. transcendentib. & de decem prædicamentis, & de principijs, ac causis vniuersalibus. Hoc tamē posito, nihilominus iuxta mentem Aristotelis citato loco, naturalis philosophia esset prima scientia, seu philosophia, saltem dignitate, & præstantia, quoniam ageret de nobilissimo obiecto: scilicet de substantia, vt sic, & de omni substantia: & consequenter etiā ageret de primis causis rerum, & principijs, non quidem secundum abstractionem mentis, sed secundum rem.

XXIX. Vnde tandem dicitur probabilius videri, in eo casu non fore necessariā scientiā Metaphysicæ specialem, & a naturali philosophia distinctam. Ratio est, quia tūc philosophia ageret de omni substantia, & consequenter de omnibus accidentibus, etiam de quātitate, prout est proprietas substantiæ, & quoad entitatē, & essentiā eius, & quatenus distinguitur, tam ab ipsa substantia, quam ab alijs omnibus proprietatibus eius, quia tota hæc consideratio, quantitatis non abstraheret a materia sensibili, ac excederet latitudinē obiecti philosophiæ. Atque eadē ratione ad eandem philosophiam spectaret omnium prædicamentorum diuisio, & consideratio, quia nihil in eis esset re ipsa non fundatum in substātia sensibili: nec enim latius se extenderent prædicamenta accidentium, quam prædicamentū substantiæ. Rursus omnium essentiarum, omniumq. causarum realium consideratio ad philosophiam spectaret, propter eandem causam. Ac deniq. pari ratione eadem ageret de prædicatis communibus substantię, & accidentibus, nec propter illa sola oporteret specialem scientiam construere, quia non abstraherent a materia sensibili, & conceptus entis nō esset alius a cōceptu entis materialis. Neque obstaret, qđ ratio entis, & similes, communes essent reb. Mathematicis, & physicis: quia illa cōmunitas solum esset secundum conuenientiam realem, non secundū aliquam peculiarem abstractionem pertinentem ad constituendum obiectum scientiæ. Sicut etiā nunc quantitas continua, & discreta conueniunt in communi ratione quantitatis, & tamen non datur vna Mathematica communis, quia physica sufficienter tractat de illa conuenientia, & ratione communi, in qua non reperitur specialis abstractio constituens peculiare obiectum scibile: ita ergo esset in eo casu.

XXX. Ad tertium testimonium, omissa Soti, & aliorum expositione, dicentiū illam propositionem esse falsam: [Quicquid est præter ens, est nō ens,] quia ens simpliciter dictū accipitur pro substātia: hoc enim in rigore falsum est, ut infra ostendam: & præterea seruata proportione prędicati, & subiecti, adhuc esset verū dicere, quidquid est præter ens, esse nō ens. Hac (inquam) omissa expositione, respondetur Aristotelem non negare ens posse esse medium syllogismi, neque hac de causa reiicere rationem Parmenidis, sed quia, & sumebat esse ens vnum proprie, & in rigore, cum solum sit analogum: tum etiam quia voce vnius æquiuocè utebatur: sic enim ex præmissis supra positis concludebat, id quod est, seu ens esse unum: ergo quidquid est præter unum, est nihil, ut ita conficeret, omnia unum esse, quæ est manifesta æquiuocatio, nam ipse intendebat, omnia esse unū in re ipsa, ens autem si præcise somatur, & quasi immobilior, non est hoc modo unum, sed ratione tantum: si autem sumatur distributiue, & pro singulis entibus, sic quidem vnumquodq. ens vnum est. nō tamen omnia sunt vnum.

XXXI. Ad quartum negatur illa expositio, cum enim ait Aristoteles, ens existere in omnibus, sed non similiter, non rectè exponitur, id est, nō vno cōceptu, sed non eodem modo, quia de substantia simpliciter, de alijs verò secundum quid dr̄, vt D. Thom. exponit. Quintum solum probat ens non esse tale medium, quod propriè cōtrahatur ad inferiora per aliquid, quod non sit ens, sed per simplicem determinationem, qua unumquodque genus seipso est ens, & tale ens, quod uerissimum est, vt latius videbimus sect. 5. & 6. non tamen excludit medium conceptū ex confuso modo concipiendi nostro. Ad sextum respondeo inprimis, Aristotelem nullam ibi mentionem facere decem primorum generum, sed absolutè ait, quædam esse, quæ de alijs prædicantur, de ipsis autem nihil, quod nos possumus exponere de transcendētibus, de quibus nihil, ut superius prędicatur, sic enim restringenda uidetur illa propositio, nā, ut æquale nihil est, de quo nō possit aliquid prędicari, nam ipsa transcendentia de se inuicē prędicātur propriè, & non omnino identicè. Vnde si quis uelit de decem generibus illud membrum exponere, necesse est, ut aliter illud restringat ad prædicata superiora, quæ sint genera, uel species, nā absolutè quomodo pōt esse uerum, cum euidenter cōstet multa de primis generib. prędicari? Imò ipse Aristotel. 2. Posterior. c. 24. significat prædicata superiora, seu uniuersaliora quędam contineri intra genus, quædā verò de alijs dici etiam extra genus, quod expositores omnes dictū esse intelligūt propter ēos, & similia.

XXXII. Vltimò sequitur ex dictis, ens non solum dicere conceptum unum, & præcisum, prout absolutè abstractum consideratur, sed etiam, prout cōparatur ad inferiora, ut de eis prædicetur, uel existens in eis consideretur. Probatur, quia post quamcunque notitiam abstractiuam conceptus communis a particularibus, potest intellectus facere comparatiuā: ergo illud ipsum, quod abstractum est in ente, potest ad inferiora comparare, non est enim maior repugnantia in conceptu entis, quam in alijs communibus: sed potius est eadem ratio, & quia totus ille conceptus est in ipsis inferioribus, siue ab eis se distinguatur, siue ratione tātum, hoc enim nil refert: imò quo minor fuerit inter illa distinctio in re, eò verius unum attribuetur alteri: sic enim, quamuis sapientiā Dei præscindamus, & ratione à Deo distinguamus, illam ad Deū comparantes, uerè, ac propriè dicimus sapientiā esse in Deo. Ad hunc ergo modum ratio entis præcisè concepta rectè ad substantiā, & accidens cōparatur, & in eis esse dicitur, & hoc modo fiūt hæ prædicationes, [substātia est ens, & accidens est ens.] Vnde confirmatur, quia ois hæc comparatio, uel compositio fit ex simplicibus conceptibus: ergo, postquā intellectus cōcepit præcisè ens, potest simul concipere substantiam, uel accidens secundum proprios conceptus, quia hi cōceptus simplices non habent inter se repugnantiam, ut per se constat: ergo similiter potest tunc intellectus ens ad substantiam comparare tanquam in illa existens, & similiter ad accidens: ergo conceptus entis, etiā, ut comparatus ad conceptum substantiæ, & accidētis est secundum rationem præcisus ab illis.

Conceptus entis etiā, ut comparatur ad inferiora, est præcisus ab illis.

XXXIII. *D*ices: Ergo conceptus entis, etiam, ut inclusus in inferioribus, est præcisus ab illis, quod repugnat supra dictis: quia inclusus in inferioribus, nihil aliud est, quā ipsa, quia nihil in ipsis est, quod nō sit ens: Sequela uerò patet, quia ens non potest comparari ad inferiora, uel prædicari de illis, nisi, ut est in illis: ergo, si, ut dicit præcisum conceptum, comparatur ad inferiora, etiam, ut est in illis, erit præcisus. Respondetur esse æquiuocationem à modo concipiendi nostro ad rem ipsam, & e contrario. In rigore ergo

go negatur sequela, quia licet conceptus entis, qui a nobis præscinditur secundum rationem, sit in inferioribus, tamen ut est præcisus, formaliter loquendo, non est in inferioribus, i. non habet per denominationem extrinsecam ex præcisione intellectus. Quando autem dicitur hic conceptus, etiam, ut præcisus, comparari ad inferiora, eisque attribui, non est sensus, quod secundum eam præcisionem, seu denominationem attribuatur inferioribus, sed solũ, quod ratio illa sic concepta ad inferiores comparata in omnibus illis inclusa inueniatur. Quocirca si non fiat illa reduplicatio de ratione entis, vt præcisa, sed simpliciter sit sermo de ratione entis præcisè concepta, verum est, rationem illam esse in inferioribus, & in eis omnino, & intime includi, & nihilominus ratione præscindi, quamuis in re non sit præcisa.

VXXIV. Sed statim vrget difficultas, quia iuxta hæc nihil videtur deesse conceptui entis ad rationem proprij vniuersalis, nam erit unum in multis, & de multis. Sed hæc difficultas pendet ex duabus rationib. dubitãdi in principio sectionis positis. Vna est de vniuocatione entis, quia si ens non est vniuocum, illa ratio sufficit, vt non sit proprie uniuersale: quomodo autem ex dictis non sequatur esse vniuocum, & quid illi ad vniuocationem desit, infra in proprio loco est tractandum, agendo de diuisionib. entis; nunc solum assero, omnia, quæ diximus de vnitate conceptus entis, longe clariora, & certiora videri, q̃ quod ens sit analogum, & ideo non recte propter defendendam analogiam negari unitatem conceptus, sed si alterum negandum esset, potius analogia, quæ incerta est, quam vnitas conceptus, quæ certis rationibus uidetur demonstrari, esset neganda. Re tamen uera neutrã necesse est, quia ad vniuocationem non sufficit, quod conceptus in se sit aliquo modo vnus, sed necesse est, vt æquali habitudine, & ordine respiciat multa, quod non habet cõceptus entis, vt latius citato loco exponemus. Alia difficultas erat de modo, quo ens descendit, uel trahitur ad inferiora secundum rationem, de qua re paulo inferius propriam faciemus sectionem, quia & obscuram habet difficultatem, & ex alijs prius dicendis pendet.

SECTIO III.

Vtrum ratio, seu conceptus entis in re ipsa, & ante intellectum sit aliquo modo præcisus ab inferioribus.

I. Explicatio quæstionis. HAec quæstio videri potest communis omnibus gradibus, seu conceptibus superioribus respectu inferiorum, de quibus agendum est disput. 5. sectio. 1. & disput. 6. sectio. 2. Sed hic habet difficultatem specialem propter transcendentiam entis, & ideo breuiter expedienda hic est: supponendo, præter distinctionem realem perfectam, quæ intercedit inter entitates mutuo separabiles, posse in rebus ante intellectum aliam minorem inueniri, qualis esse solet inter rem, & modum rei, ut infra latius dicturi sumus. (Disput. 7.) Hic ergo, vt certum supponimus rationem entis, non distingui realiter priori modo ab inferioribus, in quibus existit, quod per se notum est in omni communi prædicato, & a fortiori patebit ex dicendis. Inquirimus autem, an esse tale, uel tale ens, addat aliquem modum ex natura rei, & ante intellectum, distinctum ab ipso ente, uel tale ens, uerbi gratia, substantia, ex natura rei in ratione sua formali distinguantur, quatenus substantia addit aliquem modum, quem non dicit ens.

Argumenta partis affirmantis.

II. Primum. VIdetur ex dictis sequi ita esse affirmandũ. Primo, quia ratio entis eadem est in re, quæ mẽte concipitur, sed in mente concepta non includit modum substantiæ, vel accidentis: ergo neq. in re ipsa, sed rationes substantiæ, uel accidentis includunt suos modos: ergo ratio entis in re est distincta ab illis. Maior (cætera enim omnia nota sunt) probatur, quia non dicimus rationem entis eodem modo esse in re, quo concipitur, quantum ad modum, s. quem habet ex præcisione concipientis, sed dicimus rationem illam conceptam esse eandem, quæ est in re, & hoc uidetur per se notum; quia intellectus in hoc conceptu non fingit rem, uel rationem conceptam: ergo eandem concipit, quæ est in re.

III. Secundũ. Secũdo, quæ in re sunt separabilia, in re sunt aliquo modo distincta, quia includũt hęc duo negationes eiusdem rationis, seu æquiualentes, maxime in rebus finitis: sed ratio entis est in re separabilis a ratione substantiæ, nã saluatur in accidente, & econtrario est separabilis a ratione accidentis, quia saluatur in sola substantia: ergo est aliquo modo in re distincta ab illis. Dices, rõnem entis, quæ est in substantia, non esse separabilem ab illa, neq. quæ in accidente, ab illo, & ideo non esse necessariam distinctionem ex natura rei inter illa. Sed contra, nã ad distinctionem ex natura rei sufficit prædictis separationis modis, s. quod alicubi possit una ratio reperiri, sine alia, si in re sint omnino, idem, non uidetur intelligibile, præsertim in reb. finitis, quod non se semper comitentur, quia, quæ in re omnino idem sunt, ubique sunt idem: sed in accidenti, v.g. ratio entis, & ratio substantiæ non sunt idem: ergo neque secundum se, & absolutè idem sunt.

IIII. Tertium. Quod in hunc modũ tertio declaratur, quia substantia a parte rei non ex eo est substãtia, ex quo est ens: (& idẽ est de accidente) ergo est aliqua distinctio ex natura rei inter conceptũ obiectiuum entis, & substantiæ, etiam prout in re sunt in ipsamet substantia. Antecedens patet, quia substãtia ex eodẽ est ens, ex quo accidens, nam in ratione entis unum sunt: ergo substantia non est substantia ex eo quod ens, alioqui, quidquid ea ratione constitueretur in rõne entis, constitueretur etiam in ratione substantiæ. Prima verò consequentia probatur, quia distinctio ex natura rei optime colligitur ex effectibus formalibus, seu constitutis distinctis: cum ergo aliud quid constituatur per rationem substantiæ, quam per rationem entis, vt sic, necesse, est, vt in re habeant aliquam distinctionem.

V. Quartum. Quarto censeri solet difficile argumentum, quia impossibile videtur, vt eadem res secundum idem conueniat cum alia, & ab ea differat, sed substãtia à parte rei & ante omnem intellectum conuenit, seu est similis accidenti in ratione entis, differt autem, seu est dissimilis in ratione substãtiæ: ergo hæc duo distinguũtur ex natura rei aliquo modo in ipsamet substantia, alioqui secundum idem omnino esset similis, & dissimilis accidenti. Quod esse impossibile probatur, quia hæc duo includunt contradictionem, nam conuenientia, & similitudo dicit aliquã rationem unitatis, similitudo enim fundatur in vnitate, ut Aristoteles dixit 5. Metaphysicæ: dissimilitudo autem dicit potius rationem multitudinis. Et confirmatur, & explicatur contradictio: quia, si in substantia ratio substantiæ, & entis est omnino eadem: ergo quicquid est de essentia substãtiæ, est de essentia entis, & è contrario: alioqui different essentialiter, nam quocunque addito, uel ablato mutatur essentia: si autem differunt essentialiter: ergo in re ipsa habent distinctionem aliquam, nam essentialis ratio in re ipsa cõsistit. Si autem, quicquid est de essentia substãtię, est de essentia entis, sequitur, &

ratio-

rationem substantiæ reperiri in accidente, cum quo conuenit in ratione entis, & non reperiri, quia reuera accidens non est substantia, sed dissimile illi. Sequitur etiam, substantiam esse similem accidenti in ratione entis, quia hoc supponitur, & non esse similem, quia ratio entis in substantia non est eiusdē modi cum ratione entis in accidenti. Et consequenter etiam sequitur rationem entis affirmari de accidente propter conuenientiam cum substātia, & negari posse propter disconuenientiam, quam in eadem ratione habere dicitur. Deniq. conuenientia, & discōuenentia dicunt relationes essentialiter diuersas ergo requirunt in re fundamenta, & rationes fundādi, seu terminandi essentialiter diuersas.

VI. Propter hæc, & similia argumenta opinantur aliqui ens dicere cōceptum obiectiuum ex natura rei distinctum, ac præcisum ab omnibus inferiorib., & à conceptibus quantumuis simplicibus sub eo contentis, vt sunt [substātia accidēs,] & similia, & hęc cēsetur communiter opinio Scoti in 1. d. 3. q. 1. & 3. & d. 8. q. 2. & in 2. d. 3. q. 1. & eam sequuntur Scotistæ qui à fortiori idem sentiunt de omnibus prædicatis uniuersalibus, de quibus latius inferius.

Vera sententia.

VII. Nihilominus dicendum est, cōceptum entis obiectiuū prout in re ipsa existit, nō esse aliquid ex natura rei distinctum, ac præcisum ab inferioribus, in quibus existit. Hæc est opinio communis totius Scholæ D. Tho. quā inprimis necessariò docent omnes, qui negant cōceptum obiectiuum entis esse ratione præcisum, vt Soncin. Caiet. Ferrar. & specialiter id declarauit Caiet. in dicto opus. de ente & essentia, c. 1. quæst. 2. & idem tenet Fonseca loco citato, quamuis de distinctione inter prædicata essentialia superiora, & inferiora aliter sentire videatur, 2. Metaph. c. 2. tex. 11. & alibi, de quo infrà suo loco. Idē ēt à fortiori tenēt omnes, qui negāt genus ex natura rei distingui ab speciebus, vel speciem ab indiuiduis, vt Greg. in 1. d. 8. q. 2. & 3. Capreol. q. 4. art. 3. ad argum. contra 2. con. Sonc. 7. Metaph. q. 36. Soto in Logic. q. 3. art. 2. Eandem opinionē specialiter tenet Capreol. in 1. d. 2. q. 1. ad argum. Scoti cōt. vlt. concl. Et est aperta sententia D. Tho. 1. cont. Gent. c. 26. rat. 4. imo, & Scotus 10 Metaph. te. 3. hanc videtur tenere sententiam, constituit enim differētiā inter ens, & unum: nam ens (inquit) prædicat eandē naturam realiter, & formaliter de generibus, de quibus quidditatiuè prædicatur: unum verò, licet prædicet eandem naturam realiter, non tamen formaliter: quia unum dicit passionē, nō essentiā. Quamuis fortasse in alio sensu ibi Scotus locutus est: scil. ens dicere essentiā omniū generū, non tamen totā: vnū verò omnino esse extra essentiam. Sumiturq. hæc sētentia ex Arist. 8. Metaph. c. vlt. text. 16. vbi dicit, ipsum ens seipso absq. aliquo addito determinari ad substantiā, quantitatē, qualitatē, & ideo nō poni in definitionibus, quia non dicit determinatam naturā contrahibilē per aliquā differētiā. Et ita exposuerunt Commentator, D. Th. & Alex. Alens. ibi. Scot. verò exponit, quod Arist. excludat differentias realiter distinctas, non uerò formaliter. Sed hoc, & est aperte contra mentem Arist. & ab ipso etiam Scoto non dicitur cōsequenter, quia etiam inferiora genera non distinguunt realiter à suis differentijs sed ad summū formaliter, iuxta eiusdē Scoti doctrinam: ergo hanc etiā distinctionē, & compositionē excludit Arist. in determinatione entis ad sua inferiora.

Vide Anto. Trombetā 7. Metaph. q. 10. Anton. And. q. 7.

VIII. 1. Ratio. Ratione probatur primò. Si ens, & substantia ex natura rei distinguantur, vel se habent, ut totum, & pars, seu includens, & inclusum, vel ut omnino cōdistincta. Hoc posterius nemo dicit, neque apprehendi potest, alias substantia præcisè, & formaliter sumpta, vt condistincta ab ente, non includeret ens quod est impossibile, cum de cōceptu essentiali substātiæ sit esse ens simpliciter. Quod uerò nec primū dici possit, probatur, nam, si ens, & substātia illo modo distinguuntur, resolui potest substantia in duos conceptus ex natura rei distinctos: ergo in qualibet singulari substātia datur illa distinctio ex natura rei quæ antecedit intellectū, & debet esse in rebus ipsis singularibus, illi ergo duo conceptus, non tantum prout à nobis apprehenduntur, sed etiam in re ipsa distinguentur. Hoc autem esse impossibile ex parte utriusque conceptus ostendi potest, primo ex parte conceptus ipsius entis, nam si in re ipsa præscindit, & distinguitur à modo cōtrahēte ipsum ad esse substantiæ, quæro, quale ens est illud, quod manere intelligitur præciso illo modo? Aut enim est ens cōmune, & ab omni singularitate abstractū, aut determinatum ad singulare ens. Primū est euidēter falsum, tum quia alias in re ipsa esset rēs vniuersalis, & uniuersaliter quod repugnat, q̄a illud ens est à parte rei existens, & productum: ergo est intrinsecè determinatum, ac singulare, tum etiam, quia est incōmunicabile alteri, præter quā huic substantiæ, si in indiuiduo loquamur. Secundum ergo necessariò dicēdū est, & tunc interrogo, an in ente sic præciso à modo substātiæ sit aliqua distinctio ex natura rei inter cōmunem rationem entis, & tale ens, vel non: nam si est distinctio, redit idem argumentum, oportebit enim resoluere illum conceptū in duos, & sic procedere in infinitum, si uerò non est distinctio: ergo, ut communis ratio entis determinetur ad tale ens, nō oportet inter ea distinctionem ex natura rei fingere: ergo neq. ut determinetur ens ad substantiā: est enim eadem ratio, & omnia argumēta in principio facta applicari possunt ad illum conceptū entis, qui dicitur esse præcisus à substātia, prout in ea realiter existit, & in illo necessariò soluēda sunt, & ita nullū manebit fundamentū ad talem distinctionem fingendam. Præterquam quod vix potest mente concipi entitas realis, & singularis, & tamen quod in sua intrinseca, & essentiali ratione formalissimè non includat rationem substantiæ, aut accidentis.

Deinde idem ostendi potest ex parte alterius cōceptus, seu modi contractiui entis: nam inquiro, an in illo intrinsecè includatur ens, nec ne, si nō includitur nihil est, nihil ergo addit substantia supra ens, neque illud potest efficere distinctionem inter ens, & substantiam: imò nec potest determinare, seu cōtrahere ens, aut constituere substantiam, quomodo enim id quod est nihil, hæc omnia præstabit? Si autem includitur, ergo, & modus ille includit totum conceptum substantiæ, & de illo redit quæstio an distinguatur ex natura rei ab ente, vel non: nam si non distinguitur, idem dici poterit de substantia: si verò distinguitur, oportebit illum resoluere in alios duos conceptus ex natura rei distinctos, & sic in infinitum procedere. Posset huic argumento responderi, negando bimembrem partitionem in principio positam, scilicet ens distingui à substantia tanquam partem à parte, vel tanquam partem à toto; sed ut simplicem conceptum communem à simplici conceptu particulari, ita vt communis in particulari includatur, quamuis non è contrario. Sed, quamuis hæc responsio uerum fortasse sumat, ut inferius latius exponemus, tamen ex ea manifeste sequitur, non posse esse distinctionem ex natura rei inter cōceptum entis, prout existentem realiter in suis inferioribus, & illa. Nam si conceptus inferior, v. g. substantiæ, est simplex, ita ut non possit resolui in duos conceptus inter se ex natura rei distinctos, quomodo potest intelligi, quod in eo sit distinctio ex natura rei inter ipsū, & aliquid in illo inclusum? igitur hoc ipsum satis declarat, hunc distinctionis modum nō esse in rebus ipsis actualiter, sed solū, vt in fun- IX.

damento, per rationis autem præcisionem consum- A mari.

X. 2. Ratio. Secundò, conceptus entis non solum à creaturis, sed etiam à Deo præscinditur: sed in Deo non distinguitur ex natura rei conceptus entis, vt sic, à cõceptu talis, entis, scil. increati, vel infiniti: ergo neq. in cæteris entibus. Maior constat ex dictis, & minor etiã est certa, tum ex summa Dei simplicitate, nam si in eo esset aliqua distinctio ex natura rei, non esset summe simplex, tum etiam, quia aliàs daretur in rebus aliqua ratio realis ex natura rei distincta ab omnib. alijs, ex se, & natura sua prior Deo, vt Deus est, scilicet illa ratio entis, quę in Deo esset distincta à ratione Dei: hoc autem est impossibile, quia Deus, ut Deus essentialiter est primum ens, & duratione, & B perfectione, & natura. Denique, quia illamet ratio entis, quæ in Deo est, essentialiter habet diuinas proprietates, ut esse independentem, & increatam: vnde etiam secundum illã rationem entis prout est in re, infinitè distat Deus à creaturis. Quibus argumentis Soncinas lib. 4. Metaph. q. 2. contendit probare, ens non dicere conceptum obiectiuum præcisum, sed probant de præcisione secundum rem, non tamen de præcisione secundum rationem. Prima vero consequentia argumenti probatur, quia licet conceptus inferiores enti in creaturis nõ sint ęquè simplices conceptui mei, & ideo videri possit dispar eorum ratio, tamen in pręsenti est eadem, tum quia, si rationes in principio factæ ostẽderent distinctionẽ ex natura rei inter ens, & inferiora, eãdem omnino C ostenderent in Deo, nam eodẽ modo applicari possunt, vt in solutionibus patebit, tum etiam, q. a respectu entis, vt sic, etiam inferiores conceptus creaturarum sint simplices, & in eis non potest intelligi aliqua realitas prior natura, quã sit propria vniuscuiusque entitas secundum determinatam rationẽ eius. Quomodo enim concipi potest, ut in substantia sit realiter, seu ex natura rei prior aliqua entitas sub ratione entis, quam sub ratione substantiæ?

XI. 3. Ratio. Vltimò argumentor, quia sola distinctio conceptuum nostrorum, quibus aliquid concipimus per modum communis, & particularis, non indicat sufficiẽter distinctionem ex natura rei in re concepta: ergo neque illam indicat in cõceptu entis respectu inferiorum: ergo nulla est talis distinctio. Hęc secũ- D da consequentia patet, quia nullũ aliud excogitari potest indicium aut vestig.ũ talis distinctionis, quæ non solum sine sufficiente, verum etiam sine cogente ratione asserenda non est: quia in uniuersum loquendo distinctiones non sunt multiplicandæ sine causa, & præsertim, ac specialiter hæc, quæ uix mẽte concipi potest. Prima verò cõsequentia patet, quia non est maior ratio de conceptu communi, & particulari in ente, quam in reliquis, imò in ente propter trãscendentiam suam est minor distinctionis ratio. Primum uero antecedens patet in primis in reb. diuinis tantum, nam conceptus personæ diuinæ communis est tribus diuinis personis, quæ in ea communi ratione cõueniunt, & in ꝓprijs distinguũtur, & E tamen in unaquęq; earum ratio personę, & ratio talis personę non distinguũtur ex natura rei, sed ratione tantum. Deinde patet etiã in rationib. communibus Deo, & creaturis, vt ferè iam explicatũ est in ratione entis prout in Deo existit. Et declarari etiã potest in ratione sapientiæ, v. g. in qua conueniunt aliquo modo sapientia creata, & increata, & tamen neque in increata sapiẽtia distinguũtur ex natura rei communis ratio sapientiæ, & propria talis sapientię propter summam simplicitatem, & perfectionem eius: neque etiam in sapiẽtia creata possunt illæ duæ rationes ex natura rei distingui, quia, quantũuis pręscindas rationem sapientiæ, si illam cõsideres in re existente in sapientia creata, intelliges illam intrinsecè creatam, & consequenter in re ipsa indistinctã, & minimè pręcisam ex natura rei ab illo modo, quo determinatur ad esse sapientiæ creatæ, alioqui oporteret intelligere in sapiẽtia creata rationem aliquã realẽm sapientiæ, quæ nõ solum secundũ rationem sed etiam secundum rem abstraheret à ratione creatæ, & increatæ, quod, & absurdissimũ est, & mente concipi non potest, quia quidquid est entitatis in sapientia creata, est factum, & pendens. Tandem idẽ ostendi potest rationibus communibus solis rebus creatis, quod latè præstabimus infra, de uniuersalibus disputantes: nunc breuiter declaratur, quia postquam ex subtilitate, & modo concipiendi humani intellectus, hi cõceptus superiores, & inferiores infinitis modis variari, & multiplicari: signũ ergo est id nõ semper fundari in distinctione, q̃ sit in rebus sed B in modo concipiendi nostro, supposito aliquo fundamento similitudinis, cõuenientiæ, aut eminẽtiæ ipsarum rerum: alioqui oporteret fingere in unaquaque re infinitos modos ex natura rei distinctos, quibus in se plenè constituatur, & ab alijs plenè distinguatur. Quod uno vel alio exemplo declaratur, nã sensus communis, v. g. habet uim percipiẽdi obiecta omnium sensuum externorum: potest ergo abstrahi communis cõceptus visui, & interiori sensui, sci. sensus perceptiui coloris, & alius communis auditui, & sensui communi, scilicet, sensus perceptiui soni, & sic de reliquis. Quis autem dicat in sensu communi ex natura rei distingui vim percipiendi colorem, vel sonum inter se, aut vim sentiendi in cõmuni distingui in eo sensu à propria ui, & modo, quo at- C tingit sua obiecta, non potius esse ibi vnã simplicem virtutem, quæ attingit omnia illa obiecta, q̃ intellectus inadæquatè concipiens comparat cũ alijs reb. & sic abstrahit conceptus cõmunes non re sed ratione distinctos. Idem est in luce solis, quatenus, & uirtutem habet illuminandi, in qua cõuenit cum splẽdore ignis, & calefaciendi, in qua conuenit cũ calore, & exsiccandi, in qua conuenit cũ siccitate, & ab his omnibus potest intellectus uarios conceptus abstrahere, quos omnes in luce ex natura rei existimare distinctos, friuolum est, & sine fundamento.

Argumentorum resolutiones.

D AD argumenta ergo in principio posita respondetur, primum in genere, illis omnibus esse magna æquiuocationẽ argumẽtando à ratione obiectiua, vt præcisa ab intellectu, ad illã prout est in re, & attribuendo rebus ipsis, quod solum per denominationem extrinsecam conuenit rationib. cõceptis ac præcisis, ut sunt sub tali consideratione, ac præcisione intellectus. Et hoc est maxime considerandũ in his omnibus argumentationibus, quę solũ in modo loquendi, & concipiendi fundantur. Nos enim, sicut concipimus, ita loquimur: vnde sicut cõceptus nostri, etiamsi veri, & non falsi sint, nõ tamẽ semper sunt adæquati rebus ipsis, ita ẽt uoces sunt commensuratæ conceptibus nostris, & ideo cauẽdum est, ne E modum concipiẽdi nostrum transferamus ad res ipsas, & propter diuersum loquendi modũ existimemus, esse distinctionem in rebus, ubi vere non est. XII.

Ad primum ergo respondetur, negando primam consequentiam, nam ratio entis dicitur esse eadem in re, quæ est in mente, quia reuera omnia entia habent in re eam similitudinem, & conuenientiã, sub qua intellectus illa concipit, cũ cõcipit ens, & quia hic modus cõcipiendi ens est inadęquatus respectu entium, prout sunt in re, ideo dicitur ratio entis sic concepta, non includere determinatos modos entium, in qua locutione iam non est sermo de ratione entis absolutè, & ut in se est, sed vt est sub denominatione intellectus: vnde perinde est, ac si diceretur, per illum conceptum nõ considerari ens sub expressis rationibus inferiorum entium, sed solum communi, XIII. Ad primũ respõdetur

A muni, & inadæquato conceptu, & ideo non rectè fertur, quod etiam in re ipsa ratio entis, prout est in singulis entibus non includat proprias rationes, seu modos eorum; posset etiam distingui maior propositio assumpta, scilicet, rationem entis eandem esse in re, quæ mente concipitur: est enim eadem realiter, non tamen ratione, & hoc satis est, vt in re possit includere proprias rationes inferiorum entium, quamuis, vt concepta præcisè illas non includat: sicut sapientia Diuina eadem est in re, quæ mente cõcipitur, quamuis, vt mente concepta, non intelligatur includere iustitiam, quam in reipsa essentialiter includit, quia, quod, vt concepta non includat, solũ est, quod non expresse, & distinctè consideratur, vt includens illam, conceptu illo præcisiuo, non negatiuo.

B XIV. Ad secũdũ. Ad secundum rectè ibi responsum est, rationem entis in substantia non esse separabilem à substãtia, & similiter in accidente, & hinc potius colligi identitatem, & indistinctionem ex natura rei, quia, quæ ita se habent in re, vt nec realiter distinguantur, nec vnum ab alio separari possit, neque econuerso, non est cur in re ipsa distinguantur, nisi aliunde sit aliquod sufficiens principiũ distinctionis, quod in pręsente nullum inuenitur. Vnde ad replicam respondetur, rationem entis, quæ in substantia reperitur, non reperiri eandem secundum rem in accidente, neque è conuerso, sed solum eandem secundum rationem, id est, secundum quandam conuenientiam, & similitudinem, quam potest ratio per modum C unius præcisè concipere, & ad hoc satis est, quod huiusmodi ratio, quæ hoc modo, ut communis concipitur, secundum rationem distincta sit à proprijs rationibus substantiæ, & accidentis. Quod enim est proprium rei infinitæ, solum est, vt eadem numero res sit communicabilis multis rebus realiter distinctis, per identitatem perfectam cum omnibus, & singulis earum, quamuis earum quælibet incommunicabilis sit. Quod uero eadem res, quæ in se est realiter simplex, id est, non composita ex gradibus ex natura rei distinctis, sit realiter incommunicabilis alteri, cum qua habet aliquam similitudinem, & conuenientiam, ratione cuius concipiatur in eis aliqua ratio communis utrique, hoc non excedit D perfectionem rei finitæ, imò in qualibet re quantumuis imperfecta aliquid huiusmodi reperiri potest.

XV. Ad tertiũ. Ad tertium respondetur primo, substantiam in re ipsa ex eodem esse ens, ex quo est substantia, & ecõuerso, nimirum per suam intrinsecam naturam, & entitatem, quam in re habet, & idem est, seruata proportione in accidente. Quocirca in eodem sensu non ex eodem substantia est ens, ex quo accidẽs, neque econuerso, nam accidens est ens per entitatẽ accidentalem, & in ordine ad substantiam, substantia uero est ens per entitatem substantialem, & in se absolutam ab ordine, seu habitudine ad subiectum, neque hoc modo (in eodem sensu loquendo) accidens, & substantia sunt unum in ratione entis, prout in re ipsa constituuntur. E Secundo dicitur, si nõ loquamur secundum rem, sed secundum rationẽ præscindentem, sic substantiam non ex eodem esse substantiam, ex quo est ens, ex eodem (inquam) secundum rationem: ex hoc uero sensu solum potest concludi, rationem entis, & substantiæ distingui ratione in ipsa substantia, & rationem similiter entis, & accidentis in accidente. Atque eodem modo substantia, & accidens solum dici possunt ex eodem cõstitui in ratione entis eo modo, quo in illo conceptu unum sunt, scilicet secundum rationem. Vnde solum potest concludi, rationem illam communem utrique per intellectus præcisionem distingui à proprijs earum.

XVI. Ad quartum. Quibusdam uidetur impossibile, ut idem secundum rem absque ulla distinctione ex natura rei, quam in se habeat, possit esse principiũ, seu fundamentum conuenientiæ, & distinctionis ab alio propter argumentorum factum. Alij uero putant hoc quid repugnare in conuenientia uniuoca, non uero in analoga, quod nobis satis esset. Ego uero existimo, etiam in conuenientia uniuoca id non repugnare, ut patet exemplis, tum in diuinis, tum in creatis. Nam Pater, & Filius uniuoce conueniunt in ratione personæ: quis enim negabit ibi aliquam vnitatem, & conuenientiam, aut affirmabit illam esse analogam, cum in ratione personæ tam perfecta sit una sicut alia? & tamẽ in singulis personis nulla fingi potest ex natura rei distinctio inter distinctionis, & conuenientiæ fundamentum. Eadem enim paternitas in se simplicissima in sua entitate relatiua distinguitur realiter à filiatione, & conuenit cũ illa in communi ratione relationis, seu personalitatis: estque similis quasi genericè, & dissimilis quasi specificè, quamuis in ea hi gradus, seu conceptus ex natura rei non distinguantur. In creaturis, quantitas, & qualitas, (ut est probabile) uniuoce conueniunt in ratione accidentis; & tamen in unaquaque earũ ratio accidentis non distinguitur ex natura rei à propria, ut infra latius dicetur: & idem existimo esse de omnibus speciebus respectu suorum indiuiduorum, ut suo loco dicetur. Ratio uero est, quia, si distinctio, & conuenientia sint diuersorum ordinum, non repugnat in eodem fundari, sic enim una nõ inuoluit negationem alterius, imò quodãmodo illam requirit. Ita uero est in præsenti: nam distinctio est realis, conuenientia autem secundum rationem tantum, & ideo non repugnat, ut duo simplicia, quæ secũdũ rem sunt realiter primo diuersa, secundum rationẽ habeãt unitatem fundatã in reali similitudine, uel conuenientia, quam inter se habent. Ea enim, quæ in re diuersa sunt, in eo ipso in quo distinguuntur, possunt esse similia: quin potius similitudo intrinsece postulat distinctionem secũdum rem cum aliqua unitate rationis, seu formali, aut fundamentali, nã idem proprie non est sibi ipsi simile. Qđ si hæc conuenientia: uel similitudo sit imperfecta, qualis est in analogia entis, & similibus, facilius intelligitur quomodo possint res inter se, quantumuis primo diuersæ, habere nihilominus aliquam imperfectam conuenientiam: non enim dicuntur primo diuersæ, quia nullo modo inter se similes sint: hoc enim in nullis rebus, vel rationibus realibus reperiri necesse est, sed quia se ipsis primo distinguuntur: cum qua distinctione stat prædicta imperfecta conuenientia. Cuius rei exemplum est in Deo, in quo nulla distinctio graduum ex natura rei excogitari põt: unde illa simplicissima natura per se ipsam est prorsus distincta a natura creatã, & tamẽ simul est principium alicuius conuenientiæ analogæ, & secundũ quid cum eadem: hæc ergo duo non repugnant.

XVII. Ad ultimam confirmationem, responsio patet ex dictis. Iam enim dictum est rationem substantiæ, & entis in substantia esse quidem eandem omnino secundum rem, differre tamen ratione, & priori cõsideratione habere in substantia eandem rationem essentialem, ratione tamen diuersam, & idem est de ratione entis, & accidentis, prout in accidente reperiuntur, econtrario uero accidens, & substantia inter se comparata, dicuntur habere in ratione entis essentialem rationem eandem secundum rationem tantum, non secundum rem, & ideo in omnibus illationibus in ea confirmatione factis committitur æquiuocatio, non distinguendo diuersas rationes, & modos conuenientiæ, & distinctionis.

SECTIO IV.

In quo consistat ratio entis in quantum, & quomodo inferioribus entibus conueniat.

I. CVm dictum sit, ens dicere vnum conceptum obiectiuum, oportet in quo eius formalis, seu essentialis ratio consistat, breuiter declarare, saltem per descriptionem aliquam, aut terminorum explicationem, nam, cum illa ratio sit abstractissima, & simplicissima, proprie definiri non pôt. Fuit ergo opinio Auicennæ, quam referunt Comment. & D. Thom. 4. Metaph. Comm. 3. & libr. 10. Metaphys. Comment. 8. ens significare accidens quoddam commune rebus omnibus existentibus, nimirum ipsum esse, quod rebus accidere dixit, cũ eis possit conferri, & auferri. Quæ opinio fundata est in significatione vocis, ens: deriuatur enim à verbo, sum, estque participium eius: verbum autem, sũ, absolute dictum significat actum essendi, seu existẽdi: esse enim, & existere idem sunt, vt ex communi vsu, & significatione horum verborum constat: significat ergo adæquate, ens, id quod est: vnde apud Arist. lib. 1. phys. tex. 17 & sæpe alibi loco, entis, ponitur, id quod est, id est, quod habet actum essendi, seu existendi, vt idem sit ens, quod existens: dicit ergo ens de formali esse, seu existentiam, quæ est extra rerum quidditatem.

Quid entis nomine intelligat Auicenna.

II. Hanc opinionem attingens Soto, tacito nomine Auicennæ, cap. 4. Antepræd. quæst. 1. in fine, prius dicit ens semper esse participium verbi, sum, sicut existens verbi, existo, & de formali significare esse, de materiali verò quod habet esse, postea verò declarat, ens nõ solum significare, quod actu est, sicut existens, sed quod est actu, vel potentia: quia de homine nõ existente, vere dicitur esse ens, sicut esse animal, vel substantiam, & nihilominus cõcludit, ens, non dici quidditatiue de rebus, præsertim creatis, quia dicit habitudinem ad esse, quod est extra essentiam creaturæ. Et in hoc constituit differentiam inter ens, & res, quod res, quidditatiue prædicatur, quia significat quidditatem veram, & ratam absolute, & sine ordine ad esse, ens, autem non prædicatur quidditatiue, quia non significat absolute quidditatem, sed sub ratione essendi, seu quatenus potest habere esse, & hac ratione existimat dictum ab Arist. 8 Metaphysicæ, tex. 16. ens non poni in definitionib. rerum. Quam totam doctrinam videtur sumpsisse Soto ex Caietan. opusculo de ente, & essentia, cap. 4 proxime ante q. 6. vbi præter alia dicit, Auicennam solum reprehendi, quia vocat ens prædicatum accidentale: proprie enim esse non est accidens, sed substantialis actus, non vero esse reprehensione dignũ, eo quod neget, ens esse prædicatum essentiale, seu quidditatiuum; hoc enim verum est, cum esse sit extra quidditatem, citatque D. Thom. quodlib. 2. art. 3. dicentem, ens de solo Deo prædicari essentialiter, quod etiam significat 1. pa. qu. 3. ar. 4. & 5. & 1. cont. Gent. c. 25. & 26.

III. Ad explicandam hanc rem, & tollendam æquiuocationem, vtẽdum nobis est vsitata distinctione entis, quã Caietanus, & Soto supra sine causa reijciũt. Fonseca vero merito eam amplectitur 4. Metaphy. c. 2. quæst. 3. sect. 2. eamque satis insinuat D. Thom. dict. quodlib. licet non eisdem verbis. Ens ergo, vt dictum est, interdum sumitur, vt participium verbi, sum, & vt sic, significat actum essẽdi, vt exercitũ: estque idem quod existens actu, interdum verò sumitur, vt nomẽ significãs de formali essentiam eius rei, quæ habet, vel potest habere esse, & potest dici significare ipsum esse, non, vt exercitum actu, sed in potentia, vel aptitudine, sicut viuens, vt est participium significat actualem vsum vitæ, vt vero est nomen, significat solum id quod habet naturã, quæ potest esse vitalis operationis principium. Quod autẽ hæc distinctio necessario à prædictis authorib. admittẽda sit, patet, nam prior significatio fundata est in proprietate, & rigore verbi, sum, quod absolute dictum actuale esse, seu existentiam significat: vnde etiam Dialectici dicunt in propositione de secundo adiacente verbum, est, nunquam absolui à tempore: Et patet etiam ex communi vsu', nam si quis dicat, Adam est, significat ipsum existere. Habet autem hoc verbum in rigore suum participium in ipso inclusum, in quod potest resolui prædicta propositio. Rursus constat ex communi vsu, ens, etiam sumptũ pro ente reali, (vt nunc loquimur) non solum tribui rebus existentibus, sed etiam naturis realibus secundum se consideratis, siue existant, siue non: quomodo Metaphysica considerat ens, & hoc modo ens in decem prædicamenta diuiditur. Sed, ens, in hac significatione non retinet vim participij; quia participiũ consignificat tempus, & ita significat actuale exercitiũ essendi, seu existendi, & ideo hæc vox, existens, nunquam dici potest de re, quæ actu non existat, quia semper retinet vim participij verbi, existo, ergo necesse est, ens, in hac posteriori significatione sumi in vi nominis. Vnde prædicti authores re ipsa admittunt hanc partitionem, quamuis verbis contemnant, nã perinde est dicere, ens, interdum significare rẽ actu existentem, interdũ potẽtia tm̃, quod dicere interdum sumi, ut participium, aliquando vero, vt nomen, seu, vt alij loquuntur, participialiter, & nominaliter. Quia hoc ipso quod, ens, non significat actualem entitatem, & existentiam, iam nõ sumitur in ui participij, sed tanquam nomen uerbale. Vnde Diuus Tho. in dicto Quodl. postquã tractauit de ente, prout dicitur ab actuali esse, subdit. [Sed verum est, quod hoc nomen, ens, secundũ quod importat rem, cui competit huiusmodi esse, sic significat essentiam rei, & diuiditur per decem genera.

Ens, & participium, & nomen.

Quæstionis resolutio.

IV. HAc ergo supposita vocis significatione, facilis est quæstionis resolutio in communi sumpta. Dicendũ est enim primo, sumpto ente in actu, prout est significatum illius vocis in vi participij sũptæ, rationem eius consistere in hoc, quod sit aliquid actu existens, seu habens realem actum essendi, seu habens realitatem actualem, quæ à potẽtiali distinguitur, quod est actu nihil. Hoc totum, cum solum consistat in declaratione simplicissimi conceptus, non potest aliter probari, quam ex communi modo concipiendi, & ex significatione uocis à nobis explicatæ. Ac denique, quia ex dictis in præcedentib. sectionibus constare potest, ens sub hac ratione posse habere unum cõceptum formalem, & obiectiuum, communem omnibus entibus actu existentibus, cũ inter se similia sint, & conueniant in actuali esse, & entitate, constat etiam posse conceptum illum hac uoce significari, ergo entis sic sumpti, & conceptus eius ratio, non potest in alio consistere, nec potest aliter explicari.

Ens participium quid importet.

Dico secundo: Si ens sumatur, prout est significatum huius uocis in ui nominis sumptæ, eius ratio consistit in hoc, quod sit habens essentiam realem, id est, non fictam, nec chymericam, sed ueram, & aptam ad realiter existendum. Probatio huius conclusionis eadem proportionaliter est, quæ præcedẽtis, quia hic simplex conceptus non potest alio modo intelligi, aut explicari.

Quid sit essentia realis.

V. SOlum restabat exponẽdum, quid sit essentia realis, & in quo ratio eius consistat: nam, cum essentia

Ens nomẽ quid.

sentia sit secundum quam res dicitur, seu denominetur ens, vt Diuus Thomas ait, de ente, & essentia, cap. 1. quod maxime verum est de ente in hac acceptione sumpto: ideo nõ potest satis explicari, in quo consistat ratio entis realis, nisi intelligatur, in quo consistat essentia realis. In quo duo peti possunt, quæ illis duabus vocibus indicãtur: primũ, in quo consistat ratio essentiæ: secundum, in quo consistat, quod realis sit. Primum non potest a nobis exponi, nisi vel in ordine ad effectus, vel passiones rei, vel in ordine ad nostrum modum concipiendi, & loquẽdi Primo modo dicimus, essentiam rei esse id, quod est primum, & radicale, ac intimum principiũ omniũ actionũ, ac pprietatũ, quæ rei conueniunt, & sub hac ratione dicitur [natura uniuscuiusq. rei,] vt constat ex Aristotele 5. Metaphysicæ, tex. 5. & notat D. Thomas de ente, & essentia, cap. 1. & Quodlib. 1. artic. 4. & sæpe alias. Secundo autem modo dicimus essentiam rei esse, quæ per definitionem explicatur, vt dicit etiam D. Thomas dicto opusculo de ente, & essentia, cap. 2. & sic etiam dici solet, illud esse essentiam rei, quod primo concipitur de re: primo (inquam) non ordine originis: sic enim potius solemus conceptionem rei inchoare ab his, quæ sunt extra essentiam rei, sed ordine nobilitatis potius, & primitatis obiecti: nam id est de essentia rei, quod concipimus primo illi cõuenire, & primo constitui intrinsece in esse rei, vel talis, rei; & hoc modo ẽt uocatur essentia [quidditas] in ordine ad locutiones nostras, quia est, id, per quod respondemus ad quæstionem, quid sit res. Ac denique appellatur, essentia, quia est id, quod per actum essendi primo esse intelligitur in vnaquaque re. Ratio ergo essentię his modis potest a nobis declarari.

VI. Quid autem sit essentiam esse realem, possumus aut per negationem, aut per affirmationem exponere. Priori modo dicimus essentiam realem esse, quæ in se se nullam inuoluit repugnantiam, neque est mere conficta per intellectum. Posteriori autem modo explicari potest, vel a posteriori, per hoc, quod sit principium uel radix realium operationũ, vel effectuum, siue sit in genere causæ efficiẽtis, siue formalis, siue materialis: sic enim nulla est essentia realis, quæ non possit habere aliquem effectum, uel proprietatem realem. A priori uero potest explicari per causam extrinsecam (quamuis hoc non simpliciter de essentia, sed de essentia creata verum habeat) & sic dicimus essentiam esse realem, quę a Deo realiter produci põt, & cõstitui in esse entis actualis. Per intrinsecam autem causam non potest proprie hæc ratio essentiæ explicari, quia ipsa est prima causa, vel ratio intrinseca entis, & simplicissima, vt hoc communissimo conceptu essentiæ concipitur: vnde solum dicere possumus, essentiam realem eam esse, quæ ex se apta est esse, seu realiter existere. His ergo modis potest a nobis communis ratio entis declarari, magis autem exacta huius rei intelligentia pendet ex pluribus quæstionibus. Prima est, qualis sit entitas essentiæ realis, quando actu non existit. Secunda, quid sit existentia actualis, & ad quid necessaria sit in rebus. Tertia, quomodo existentia distinguatur ab essentia. Sed quia hæ quæstiones propriæ fere sunt entis creati, & prolixam requirũt disputationem, ideo eas usque ad disputationem 7. differimus, contenti pro nunc prædicta entis, & essentiæ descriptione.

Ens in actu, & in potentia in quo conueniant.

VII. VNa uero dubitatio circa duas conclusiones positas hic prætermitti non potest, quamuis attingat diuisionem entis in ens in actu, & ens in potentia: scilicet an illa duplex significatio entis nominaliter, & participialiter sumpti, sit mere ęquiuoca, vel ita analoga, vt nullus cõceptus communis utrique membro, ei respondeat: an vero habeat aliquem conceptum communem, nam si hoc posterius dicatur, nondum est a nobis communissima ratio entis satis explicata: declarauimus enim singulorũ membrorum rationes, non autem rationem entis, sit communis, & abstrahentis ab utroque membro. Deinde difficilimus erit ad explicandum talis conceptus, & ratio eius, imo, & nomẽ, quia nec significabitur per [ens] nominaliter sumptum, nec participialiter: nõ potest autem fingi alius modus significandi abstrahens ab his duobus. Si vero dicatur: primum, sequitur non posse dari conceptum entis cõmunem Deo & creaturis, vt possibilibus, sed tantum, ut actu existentibus, quod uidetur plane falsum, & contra cõmunem modum concipiendi, & contra omnia supra dicta de communissimo conceptu entis. Sequitur deinde hominem ęquiuoce dici de vero homine possibili, uel actu existente. Patet sequela, quia eadem est ratio de homine respectu illorum duorum membrorum, quę est de ente respectu entis in actu, & in potentia, seu de ente nominaliter, & participialiter sumpto: nam, vt participium significat ens in actu, ita nomen ens in potentia. Consequens autem videtur plane falsum: nam [homo] ex vi eiusdẽ impositionis significat hominem, siue actu existentem, siue possibilem: imo, & simplex conceptus hominis, qui illi voci respondet, æque repræsentat hominem existentem, vel possibilem, non est ergo ibi significatio æquiuoca, idem ergo est proportionaliter de ente sub illa duplici ratione seu significatione sumpto, & de conceptu, qui illi respondet.

VIII. Respondetur ens, secundum illam duplicem acceptionem nõ significare duplicem rationem entis diuidentem aliquam communem rationem, seu cõceptum communem, sed significare conceptum entis, magis vel minus præcisum: ens, enim in vi nominis sumptum significat id quod habet essentiam realem, præscindendo ab actuali existentia, non quidẽ excludendo illam, seu negando, sed præcisiue tantũ abstrahendo: ens, vero, ut participium, est, significat ipsum ens reale, seu habens essentiam realem cum existentia actuali, & ita significat illud magis contractum. Vnde, sicut animal dictum de ipso genere præcise sumpto, & de bruto quatenus tale animal est, nõ diuidit aliquem conceptum communem ad animal vt sic, & tale animal; sed dicit eandem rationem animalis, vt præcisam, vel, vt contractam, ita dicendum est de ente sub illa duplici acceptione. Magisque accommodatum exemplũ est in dispositione vt significat quandam speciem qualitatis ab habitu distinctam, & genus vtrique commune: non enim habet aliquam significationem cõmunem, qua immediate significet alium cõceptum communem generi, & speciei (id enim impossibile est, quia generi, & speciei nil est commune præter ipsum conceptũ generis) significat ergo, vel immediate genus ipsũ, vel immediate speciem quandam duplici significatione. Ita ergo, ens, nõ significat conceptum aliquẽ communẽ enti nominaliter, & participialiter sumpto, sed immediate habet duplicem significationẽ, quam significat, vel ens pręscindendo ab actuali existentia, vel ens actu existens. Quo circa duplex significatio, vel æquiuoca est, vel maxime ad æquiuocationem accedit secundum quandam translationẽ fundatam in aliqua proportionalitate. Primo, enim, ens, significasse videtur rẽ habentẽ esse reale, & actuale, tanquam participium verbi essendi: inde vero translata est illa uox ad præcise significandam id quod habet essentiam realem. Cuius simile etiam est in voce ille, dispositio, nã, vt significat genus, & speciem, siue dubio habet æquiuocam significationem, uel ad summum analogam secundum quandam proportionalitatem.

Resolutio.

Exemplũ accõmodatum ad resolutionis intelligentiam.

IX. Igitur ad exemplum de voce, homo, qđ in contrarium afferebatur, respondetur non esse simile, nam, homo, non habet duplicem significationem, vnam qua significet hominem præcise, vel in potentia, aliam in qua significet hominem existētem, vt sic, sed vnicam tantum, qua significat hominē præcise: siue existat, siue non, quæ significatio est proportionalis, vel similis illi, quam habet ens solũ in vi nominis sumptam. Alia vero, qua habet in vi participij, non reperitur in hac voce, homo, neque est vllus terminus incōplexus, & simplex, qui significet totum hoc, quod hac voce complexa significatur, (homo existēs). Quod si fingamus vocem hominis transferri ad totum hoc significandum, iam habebit duplicem significationem æquiuocam, quam dicimus esse in nomine entis.

X. Ex quo vlterius intelligitur ens sumptũ in vi nominis non significare ens in potentia, quatenus priuatiue, vel negatiue opponitur enti in actu, sed significare solum ens vt præcise dicit essentiam realē, quod valde diuersum est, sicut enim abstractio præcisiua diuersa est a negatiua: ita ens nominaliter sumptum, licet præcise dicat ens habens essentiam realē, non vero addit negationem, scilicet carendi existētia actuali, quam negationē, seu priuationem addit ens in potentia. Quod inde etiam manifeste patet, nam, ens, in vi nominis sumptũ commune est Deo, & creaturis, & de Deo affirmari vere potest, ens autē in potētia nullo modo potest prædicari de Deo: imo nec de creaturis existentibus vt sic, proprie dicitur, quia iam non sunt in potentia, sed in actu: cum tamen de illis dici possit, ens, tam vt participium, quam, vt nomen, quia licet habeant actualem existentiam, vere etiam de illis dicitur, quod habent essentiam realem, præscindendo, & non negando actualem essentiam.

XI. Vnde tandem intelligitur, ens, præcise sumptũ, vt in ui nominis significatur, proprie diuidi posse ens in actu, & ens in potentia, & ens in actu idē esse, quod ens significatum per hanc vocem in vi participij sumptam, atque ita illa duo significare rationem entis, vel præcisam, vel determinatam ad actualem existētiam, siue hæc determinatio essentialis sit, vt est in Deo, siue sit extra essentiam, vt cēsetur esse in creaturis, de qua re inferius disputãdum est: ens autem in potentia dicit etiam reale ens, quantũ ad realem essentiam, cōtractum, & determinatum nō per aliquid positiuum, sed per priuationem actualis existentiæ. Ens autem sic contractum, seu prout in tali statu conceptum, non significatur per hanc vocem, ens, nec per aliquam aliam incomplexam, quæ mihi nota sit, sed solum per hos terminos cōplexos, [ens possibile, ens in potentia,] & similes: quæ oīa sunt diligenter aduertēda: nam ex his vocum significationibus multum pēdet vera rerum conceptio, & ex his magna etiam ex parte obiter exposita est diuisio entis in ens in actu, & ens in potētia, quam iterum postea ex professo tractabimus.

Ens an sit prædicatum essentiale.

XII. Atque hinc obiter colligitur rationem entis cōmunissimam, quę significatur per eam vocem in vi nominis sumptam, esse essentialem, & prædicari quidditatiue de suis inferiorib. quamuis, ens, vt actualem dicit existētiam, & significatur per participium essendi, absolute non sit prędicatum essentiale, nisi in solo Deo. Hæc posterior pars, quatenus ad Deum spectat, Theologia est, & ex principijs naturalib. tractari solet 1of. lib. 12. & eam late disserui in tomo 1. 3. par. in disp. 11. sect. 1. & aliquid attingemus infra, disputando de Deo. Quantum vero spectat ad creaturas, pendet ex dicendis infra de distinctione existentiæ ab essentia in creatura, nunc supponamus, siue distinguantur, siue non, absolute esse dicendum, existere nō esse de essentia creaturę, quia potest illi dari, & ab illa auferri, & ita non habet necessariam connexionem cum essentia creaturæ, pręcise cōcepta, sub qua ratione est inuariabilis, & necessario dicitur de vnaquaq; re, cuius est essentia, hac ergo ratione, ens, participialiter sumptũ, dicitur nō prædicari quidditatiue, seu essentialiter de creaturis. & quoad hoc vera est opinio Auicennę supra recitata, eamque admittit D. Thom. dicto quodlib. 2. & alijs supra citatis, solumque potest Auicenna reprehendi, vel eo quod existentiam putauerit esse verum accidēs, de quo infra suo loco, vel eo quod aliam acceptionem & explicationē entis omiserit, & ideo simpliciter negandũ putauerit, ens sub aliqua ratione sub qua in decem prædicamenta diuiditur, esse posse essentiale omnibus illis.

Probatur ergo altera cōclusionis pars (quam immerito Soto negare videtur) quia habere essentiam realem cōuenit omni enti reali, estque illi maxime essentiale: ergo ens sub prædicta ratione est prædicatum essentiale. Præterea esse ens hoc modo conuenit creaturæ, etiam si non existat, quomodo hæc propositio; [homo est ens.] dicitur esse æternæ veritatis; sed non conuenit illi per se secũdo, vt proprietas aliqua, quia non supponit aliquid prius a quo dimanet tanquam passio: nam potius ille est primus cōceptus confusus entis realis: ergo cōuenit, vt prædicatum essentiale, & de quidditate rei. Et hoc modo dixit D. Thom. dicto quodlib. ens significare essentiam rei, & diuidi per decem genera. Aristoteles aũt dixit, ens non poni in definitionibus, non quia sit extra quidditatem, sed quia non dicit determinatam naturā, sed intime trāscendit omnia, sicut alij dicunt de ente, vt significatur hac voce, res, de quo Soto supra concedit quidditatiue prædicari; quia significat absolute quidditatem realem: idem enim est significare quidditatem, realē, quod significare essentiam realē, quam significat ens, vt præscindit ab actuali existētia: quia essentia, & quidditas idem omnino est, solumque etymologia nominum est diuersa. Quod vero essentia, aut quidditas realis sit, intelligi non potest sine ordine ad esse, & realē entitatem actualem: nō enim aliter concipimus essentiā aliquam, quę actu non existit, esse realem, nisi, quia talis est, vt ei non repugnet esse entitatē actualem, quod habet per actualem existētiam: quamuis ergo actu esse non sit essentia creaturæ, tamen ordo ad esse, vel aptitudo essendi est de intrinseco, & essentiali conceptu eius: atque hoc modo ens prædicatum est essentiale.

XIV. Vnde obiter colligo, ens, in vi nominis sumptũ, & rem, idem omnino esse, seu significare, solumque differre in etymologia nominum, nam, res dicitur a quidditate, quatenus est aliquid firmũ, & ratum, id est, non fictum, qua ratione dicitur quidditas realis, ens vero in prędicta significatione dicit id quod habet essentiam realem: eādem ergo omnino rem seu rationem realem important. Vnde Auicenna tract. 1. suæ Metaph. c. 6. quia non distinxit illam duplicem significationem entis, eā diuisit inter ens, & rem: nam ens de formali significare actualem existentiam, rem vero solum quidditatem, seu essentiam realem, ut notauit D. Thom. in 2. distinct. 37. q. 1. art. 1. Ergo attribuendo enti illam duplicem significationem supra explicatam, altera coincidit cũ significatione nominis, res, scilicet illa, quæ conuenit enti in vi nominis sumpti. Et ita D. Tho. in dict. quolib. 2. dicit, nomen, ens, secundum quod importat rem, cui competit esse, significare essentiam rei, & diuidi per decem genera. Et per hæc satisfactum est omnibus, quæ circa primam opinionem adducta sunt.

SECTIO V.

Vtrum ratio entis transcendat omnes rationes, & differentias inferiorum entium, ita ut in eis intime, & essentialiter includatur.

I. Entia completa, imo & incõpleta in plures conceptus resolubilia rõnem entis participant.

HÆc quæstio difficultatem non habet in entibus completis, uel quæ per modum completorum entium ab intellectu concipiuntur, vt sunt omnia indiuidua, species, & genera, quæ directe in aliquo prædicamento constituuntur vsque ad summa genera: nam in hæc diuiditur ens, & de illis essentialiter prædicatur, & consequenter de omnibus alijs inferioribus, & quæ sub his cõtinentur. Deinde non solum de completis entibus, & conceptibus, sed de quibuscunque partialibus, vel incompletis entibus, quæ resolubilia sunt in plures conceptus reales, est etiam indubitatum, in eis intime, & essentialiter includi ens, quia, si sunt resolubilia in plures conceptus reales: ergo, vt minimũ, debent resolui in conceptũ entis, qui est uniuersalissimus omnium. Item à fortiori hoc constabit ex dicendis.

II. His suppositis est opinio Scoti in 1. d. 3. q. 3. & d. 8. quæst. 2. & in 2. d. 3. q. 6. ens non includi in differentijs ultimis, neque in modis intrinsecis, quibus ad prima decem genera determinatur, neq. in suis proprijs passionibus, quę cum ipso conuertũtur, ut sunt unum, uerum, verbum, de quibus alibi ipse sẽtit, esse positiuas, & reales proprietates, vt patet in 2. d. 3. q. 1. ad arg. Quid autẽ Scotus intelligat per differẽtias ultimas, obscure satis ab eo explicatur: non enim uocat ultimam differentiam illam, quæ cõstituit ultimam speciem, nam ibi expresse dicit rationale, vel rationalitatem non esse differentiam ultimam, si anima rationalis est in re ipsa diuersa à sensitiua. Igitur differentiam vltimam appellat, q̃ sumitur ab ultima realitate formæ, differentiam autẽ nõ ultimam, quæ sumitur à tota forma, vt, si est (inquit) in homine una anima, quæ realiter est uegetatiua, sensitiua, & rationalis, in illa distinguuntur diuersi gradus, seu realitates formales, & differentia, q̃ ab vltima realitate sumitur, dicitur ultima, non solum quia constituit ultimam speciem, sed quia se ipsa differt ab alijs, & non est resolubilis in plures conceptus: si autem fingamus animam rationalem, vt sic esse integram, & p se distinctam formam à sensitiua, & omnibus superioribus, tunc, sicut talis forma est intrinsece, & quidditatiue ens, ita differentia ab illa sumpta, est etiam intrinsece, & quidditatiue ens, & ideo eius conceptus non est simpliciter simplex, sed resolui potest in conceptum entis, & aliquem alium modum, quo determinetur conceptus entis ad esse talis differentiæ, & ideo talis differentia nõ est ultima, quandoquidem per aliquid à se distinctum ab alijs differt.

III. Fundamẽtum Scoti.

Et hinc sumitur primum, ac præcipuũ fundamẽtum Scoti, nam una differentia nõ est alia, ut per se notum est: ergo uel conuenit cum alijs in conceptu quidditatiuo entis, uel non, si non cõuenit: ergo nõ includit talem conceptum in sua quidditate, & essentia, quod intendimus: si autem conuenit cum alijs in illo conceptu, necesse est, quod per aliquid aliud differat: ergo una differentia differt ab alijs per aliam differentiam: ergo illa differentia non erat ultima, quandoquidem in aliam vlteriorẽ resoluitur, & tũc ulterius eodem modo inquirendũ erit de illa alia differentia, an includat cõceptum quidditatiuum entis, in quo cum alijs conueniat, atque ita, uel procedemus in infinitum, uel sistendũ erit in aliqua differẽtia ultima, quæ ita per se differat ab omnibus alijs rebus, uel conceptibus, ut neque in conspectu entis cum illis conueniat, & consequenter, intrinsece, & quidditatiue rationem entis non includat: nam, si includeret conueniret in ea cum alijs, si autem conueniret, indigeret alia differẽtia qua differret, iuxta doctrinam Aristo. 5. Metaphy. cap. 9. & lib. 10. cap. 5. quod ea, quæ inter se conueniunt, differentis differunt. Atque hæc ratio eodem modo applicari potest ad modos intrinsecos quibus ens contrahitur ad prima decem genera: nam, cum vnumquodque illorum generum concipiatur per modum entis completi, certum est, quidditatiue includere rationem entis, in qua omnia illa genera cõueniunt: ergo oportet, ut aliquibus modis, seu differentijs differant: de illis ergo modis ulterius quæritur an includant ens: nam, si non includunt, hoc intendimus, si uero includunt, quærendum est per q̃d differant ab alijs, & quomodo ad illos modos contrahatur ens, & ita, vel procedetur in infinitum, vel sistendum erit in aliqua differentia, seu modo, qui non includat ens: ergo, cum non sit maior ratio de uno, quam de alio, sistendum erit in primo illo modo, quo contrahitur ens ad substantiam, quantitatem, &c.

Atque hoc maxime confirmat secunda ratio Scoti sumpta ex proportione inter Metaphysicam, & physicam compositionem: utraque enim fit ex potentia, & actu, seu (ut Scotus loquitur) ex determinabili, & determinante: sed in compositione physica resolutio ultima fit ad ultimam potentiam determinabilem, quæ in sua entitate nihil includat formæ, seu actus determinantis, & ad ultimã formã, seu actum determinãtem, quæ nihil includat potẽtiæ determinabilis: ergo similiter in compositione Metaphysica omnium entium resolutio faciẽda est in ultimos conceptus determinabilem, & determinãtẽ, quorum unus alium nõ includat, nec è cõuerso, sed omnis hæc resolutio ex parte conceptuum determinabilium sistit ultimate in conceptum entis, in quo, ut sic actu non includitur aliquis modus, seu differẽtia determinans: ergo etiam ex parte conceptus determinantis debet correspõdere aliquis modus, uel differentia, quæ nullo modo includat conceptum entis determinabilem. Denique de passionibus entis plures rationes multiplicat Scotus, quas nunc omittimus, quia de ijs passionibus dicendum est ex professo disputatione sequente. IV. 2. Ratio.

Opinio Scoti confutatur.

V. Differẽtiæ ultimæ & nõ ultimæ explicatio Scotica impugnatur.

HAnc opinionem Scoti merito impugnãt Thomistæ, quamuis nonnulli eorum interdũ illi faueant, ut infra notabo. Et primo quidem illa distinctio differentiæ ultimæ, & nõ ultimę, ut ab Scoto proponitur, & explicatur, & supponit falsum fundamentum, & insufficiens est. Primum patet, quia reuera nulla est differentia, quæ ex tota forma physica sumatur. Primo quidem, quia iuxta ueriorẽ sententiam in composito substantiali non est nisi una forma, & tamen omne compositum substantiale habet aliquam conuenientiam cum alijs compositis, cum omnibus substantijs creatis, & consequẽter ab illius forma, ut habet conuenientiam cum alijs sumitur aliqua differentia non ultima: ergo nulla differentia sumitur à tota forma, sed ultima sumitur ab ultimo gradu, seu realitate eius, ut ipse Scotus loquitur. Quę ratio procedit de substantijs compositis, sed euidentior est in simplicibus, seu immaterialibus creatis, quæ genere, & differentia constant, quia in eis non est nisi una simplex natura, physice loquendo, à qua sumuntur differentiæ non ultimæ, & ultimæ secundum diuersos gradus seu conceptus eius. Et eodem modo procedit ratio in formis accidentalibus, nam ab una, & eadem forma secundum rem, v. g. albedine, sumitur differentia non ultima coloris, & ultima albedinis. Deinde, etiam si daremus

sica constitutione, seu cõpositione: nulla aũt potest esse forma, vel actus realis alicuius, nisi in se sit aliquid reale, quod est esse in se ens reale: ergo repugnat dicere aliquid esse reale quo, & nõ ens, vt q̃d, nã illud quo in huiusmodi quod, necessario fundari debet. Quod in omni compositione physica inductione ostendi potest: est aũt eadem ratio in Metaphysica compositione: quia etiam in illa potẽtia & actus concipiũtur, vt constituentia integram realitatem, seu essentiam: vnde in se etiã considerata necessario concipi debent, vt habentia aliquid realitatis, seu essentiæ saltem partialis: alias non possent concipi, ut apta ad constituendum, & complendũ essentiam realem: & hæc ratio applicari potest ad omnes differentias, tam vltimas, quam non vltimas, genericas, specificas, & indiuiduales.

Secundo possunt è contrario hic applicari rationes factæ de differentijs, præsertim illa, quod differentia non vltima, id est, subalterna, ideo includit ens, quia sumitur à forma secundũ aliquem gradũ realitatis eius, sed etiã hi modi intrinseci sumuntur a forma, vel natura secundum aliquem gradũ realitatis eius: ergo etiam includunt ens. Minor declaratur, nã in substantia modus per se sumitur ex realitate cuiuscunq. naturæ substantialis, quatenus cum alijs cõuenit in aptitudine subsistendi, & ita in substantijs immaterialib. ille modus sumitur ex tota forma simplici secundum eã præcisam rationem, in materialib. vero ex tota forma Metaphysica, seu natura integra, & consequenter ex materia, quatenus ex parte sua confert ad subsistendum: & ex forma, quatenus absolute constituit substantialem naturam. Tenet ergo prima consequẽtia a paritate rationis, & quia sicut hic modus intrinsecus immediate determinans ens concipitur, vt quid simplex, se ipso, & non per alium modum differens ab alijs, ita etiam differẽtia, tam subalterna, quam vltima, vt declaratum est.

X. *Ens esse genus, & modũ entis veram differẽtiã infertur ex Scoti opinione.*

Tertio, quia, si conceptus substantiæ resoluitur in conceptum entis, & conceptum modi omnino con distincti ab ente, & cõtrahentem, & non includentem ipsum, nil deesse potest huic modo, quo minus vera differentia sit, neque enti quominus genus sit, præsertim, cum Scotus supponat, ens esse vniuocũ. Sequela quoad priorem partem probatur, quia de ratione differẽtiæ nihil aliud est, nisi quod essentialiter contrahat superius prædicatum vniuocum, & quidditatiuum, non includendo ipsum, & cũ illo constituendo gradum essentialem aliquem per modum formæ eius, ex quo habet, quod prædicetur (vt aiũt) in quali quid, & consequenter, q̃d faciat differre ab alijs: hæc autem omnia conueniunt modis contrahentibus ens iuxta doctrinam Scoti. Quoad alteram vero partem probatur sequela, quia de ratione generis solum est, quòd sit prędicatum vniuocum, & quidditatiuum, seu in quid non exprimens totam quidditatem vsq. ad vltimum gradum (propter quod dici solet p̃dicari in quid incomplete) & quod sit aptum contrahi, & determinari per differẽtias essentialiter distinctas ex quo habet, q̃d de plurib. essentialiter differentibus prædicetur, sed hoc totum conuenit enti iuxta principia Scoti. Vnde è contrario Arist. 3. Metaph. tex. 10. inde probat, ens non posse esse genus, quia in omnib. differentijs, & modis, quibus contrahitur, essentialiter includitur, quod repugnat generi, vt idem Arist. probat. 6. Topic. c. 3. Respondet Scotus, ens non esse genus, quia licet non in omnibus, saltem in aliquib. differentijs includitur, s. in differentijs non vltimis, quæ sumũtur a tota forma. Sed hoc in primis ostensum est supponere falsum, quia nullæ sunt differentiæ, quæ sumantur a tota forma in sensu a Scoto intento, id est, quæ sumantur a tota forma totaliter (vt sic dicã) & non secundũ aliquem præcisum gradum, seu cõ-

Responsio Scoti ad illatũ inconueniens refutatur.

ceptum. Et deinde non satisfacit, nam quid refert, quod ens includatur in quibusdam vltimis, et remotis differentijs, vt non sit genus respectu substantię, & accidentis, in quæ proxime, & vniuoce diuiditur per differẽtias proprias, & extra sui rationem? Imo è contrario iuxta Scoti sententiam inferendum esset illas differentias non vltimas, prout ab ipso finguntur, non esse proprias differentias, sed quasdam species entis: nam resolubiles sunt in conceptum entis quidditatiuum, & vniuocum ipsis, & in aliquam differentiam vltimam, quæ non includit ens: nihil ergo ibi deerit ad constitutionem, & compositionẽ speciei.

XI. Quarto hi modi intrinseci sunt inæquales in perfectione entitatiua: ergo sunt entia. Antecedens patet, quia substantia est perfectior accidente, & non ratione eius, in quo conueniunt, ergo ratione eius in quo differunt: ergo ratione sui proprii modi intrinseci. Quod etiã per se notum est, ideò enim substantia perfectior est, quia est per se, accidens vero in alio: ergo ipse modus per se essendi perfectior est modo existendi in alio, ergo uterque habet aliquam perfectionem: ergo entitatẽ, nam perfectio sine entitate reali concipi non potest: aut enim sunt idem, aut perfectio supponit entitatem, & est proprietas eius. Vnde nouum argumentum, uel confirmatio confici potest: nam in his modis, (& idem est de omnibus differentijs) reperiuntur passiones entis, sunt enim aliquid; nec enim sunt nihil: & vnum, nam vnusquisque modus est in se indiuisus, & distinctus à quolibet alio, & bonum, quia habent suam definitam perfectionem, & appetibilitatem: & verũ, quia non sunt conficti, & per se intelligibiles sunt. Tandem modus quo constituitur substantia, aliquo modo substantia esse debet: nam, vt dixit Arist. 1. phys. c. 6. substantia non constituitur ex non substantijs, & idem proportionaliter est de modo accidentis, sed quod est substantia, est etiam ens: ergo.

XII. *Sententiæ Scoti, quæ posset explicatio.*

Hinc uero sumere potest aliquis occasionem ad explicãdam sententiam Scoti, uel certè nouam aliã introducendam. Differentia enim, seu modus constituens substantiam, non est substãtia completa, sed incompleta; hac enim ratione substantia, quę est generalissimum prædicamenti substantiæ, habere potest differentias, in quibus non includatur, quia genus illud tantum est substantia completa, differentia autem est solum incompleta substantia: ad hunc ergo modũ dici potest ens, quod determinatur ad esse substantiæ, quantitatis, & aliorum, quæ in rectis lineis prædicamentorũ ponuntur, solum esse ens cõpletum, & ideo nõ includi in modis intrinsecis quibus determinatur, imò neque in differentijs, quæ et sunt incompleta entia, & in hoc sensu omnes rationes factæ non procedunt contra hanc sententiam, quia non negatur, differentias, & modos esse aliquo modo entia, sed solum esse entia completa, quod nullam habet absurditatem.

XIII. *Aliena a Scoti mente, & falsa ostẽditur.*

Sed hæc expositio neq. est ad mentem Scoti, neq. in se uera est. Primum patet, quia Scotus specialiter negat, ens includi in differentijs ultimis, in non ultimis autem concedit includi: non loquitur ergo de ente completo, quia hoc modo nulla differentia ẽst completum ens. Deinde Scotus loquitur de uniuersalissimo conceptu entis realis, quẽ mens nostra potest abstrahere, vt manifeste constat ex citatis locis: ens autem completum prædicto modo explicatam non est uniuersalissimus conceptus entis: nam, cũ entia incompleta aliquid entitatis habeant, conuenientiam aliquam realem habent cum entibus cõpletis: ergo cõcipi potest ratio entis uniuersalior, q̃ secundum rationem ab his præscindat. Quod aute illa sententia in se falsa sit, tribus rationibus ostenditur. Prima est tantum ad hominem, supposita sententia Scoti, quod ens sit uniuocum: tunc enim euidentius

denique sequitur iuxta prędictā interpretationem, ens completum esse vnum genus cōe ad decem prædicamenta, quia habet differentias reales extra sui rationem, & omnia alia requisita ad rationem generis, vt patet applicando rationem supra factam.

XIV. Secunda ratio est, quia ens communissime sumptum, vt est transcendens, & obiectum Metaphysicæ, uel intellectus, abstrahit a completo, & incompleto: nam hæc omnia, ut ex modo significandi patet, se habent per additionem ad ens in quantū ens, in ordine ad præcisionem, vel expressionem nostrorum conceptuum. Et saltem dubium non est, quin possit ens in hac generalitate significari, & concipi, vt paulo antea dicebam: sic autem nunc nos loquimur de ente, quia vt sic est obiectum Metaphysicæ: ergo huiusmodi ens intrinsece includitur in differētiis, & modis intrinsecis. Quod si fortasse authores prædictæ sententiæ dicant, se non loqui de huiusmodi ente, sed de ente completo, in primis non loquuntur ad rem, de qua nunc agimus. Deinde non effugiunt difficultatem, quæ in tota hac sententia præcipuè declarari intenditur, scilicet quomodo ens ad inferiora descendat: nam, licet dicant, ens completū contrahi ad substātiam per quendam modum, qui nec est ens completum, nec omnino nihil, sed incompletum ens: restat illis explicandum, quō, & per quid ens communissimum determinetur ad esse entis cōpleti, uel incompleti. Nam de eo, quod addit ens cōpletum supra ens, inquiram, an includat ens communissime sumptum: nam, si non includit, erit nihil, & procedent omnia argumenta facta, si autē includit: ergo differentia, seu modus contrahens, vel diuidens, includit ipsummet diuisum. Vnde de illo modo restabit inquirendū, per quid distinguatur ab ipso ente in cōi, quod in se includit, & per quid differat ab alijs entibus, & ita incidet hæc explicatio in difficultates, quas Scotus vitare intendit.

XV. Tertia ratio, & maxime propria est, quia ille conceptus entis completi cōis decem prædicamentis, prout in rectis lineis constituuntur, & non aliis rebus, est impossibilis, quia perfectiora entia sunt incōpletæ substantiæ, quæ non ponuntur directè in prædicamento substantiæ, quam accidentia, quæ ponūtur directè in prædicamento accidentis. Quod patet, siue cōsideremus Physice substantias incompletas, siue Metaphysice, nā materia prima perfectior est, magisq. habet de entitate, quam quantitas, & forma substantialis magis, quam qualitas. Similiter rationalitas, prout est differentia substantialis, perfectius quid est, quam quodlibet accidens: ergo ens prout est cōe ad substantiā, & accidentia, multo magis commune est ad substantias incompletas, & consequenter ad omne id, quod quacumque ratione entitatem includit: nam hæc sola conuenientia considerari potest inter substantiam, & accidens. Vnde conceptus ille entis completi, si sit conceptus entis, quod sit per se vnum, tantum esse potest conceptus substantiæ.

Quæstionis resolutio.

XVI. Dicendum est ergo, ens, inquantum ens intrinsece includi in omni ente, & in omni cōceptu positiuæ differentiæ, aut modi entis realis. Ita docet D. Tho. 1. cont. Gent. 25. & quæst. 21. de verit. art. 1. & indicat quodlib. 2. art. 3. & 1. par. q. 3. art. 4. q. 4. art. 3. ad 1. q. 5. art. 1. & docent Thomistæ, Caiet. de ente, & essentia, cap. 1. Sonc. 5. Metaph. q. 14. Soto in Antepræd. cap. 4. Idem tenet Fonse. cap. 4. Metaphys. q. 4. c. 2. q. 3. & sumitur ex Arist. 3. Metaphys. tex. 10. quem supra citaui. Et suppositis ijs, quæ cōtra Scotū dicta sunt, sufficienter probatur inductione, qui, si loquamur physice de rebus, ratio entis includitur in omnibus substantiis, & in omnibus partibus earum, & in omnib. accidentibus, & in omnibus modis positiuis realibus: nam omnia hæc habent aliquo modo essentiam veram, i. non fictam, nec imaginariam, sed realem, aptam ad existendū extra nihil. Si autem Metaphysice res considerentur, ens includitur in omnibus generibus, & speciebus, & indiuiduis absque controuersia, & ostensum a nobis est, includi etiam in differentiis, & in modis positiuis intrinsecis, sed præter hæc nihil est in rebus.

XVII. Obiectio, ei respondetur. Dices passiones entis esse præter hæc omnia, de quibus nihil dictum est. Respondetur: De his passionibus in controuersia positum est, an formaliter dicāt aliquid positiuum ex natura rei distinctū ab ente, uel solum negatiuum, aut ens rationis. Si hoc ergo posterius verum est, cōsequenter dicendū est, passiones illas formaliter non includere ens, neque hoc esse contra conclusionē, quia illæ passiones formaliter non dicunt differentias, aut modos realiter determinantes, aut efficientes ens. Si aūt prior sententia vera est, consequenter asserendū est, has passiones in formali conceptu suo includere ens propter easdē rationes supra adductas, & cōtineri has passiones sub enumeratione facta, quia dicunt modos reales entis illi adæquatos, seu conuertibiles cū ipso: quæ autem harum opinionum verior sit, sequente disputatione tractabitur. Ratio antē aptior conclusionis iam etiam tacta est, & sumitur ex ratione entis supra explicata, q̄ est habere essentiam realem, in quo non includitur, quod illa essentia sit perfecta, vel imperfecta, integra, vel partialis, sed solum, quod realis sit: hoc autē necesse est includi in omnibus rebus, & modis, seu differentijs realibus. A posteriori autem generalis etiam ratio est, quia in his omnibus reperitur semper aliquis effectus, seu quasi effectus realis, quod non potest intelligi, sine inclusione alicuius entitatis: nā cōstituunt, cōplent, aut integrāt, ac distinguunt ens reale, adeo vt et ille modus, quo nostro more intelligendi determinatur ens in cōi ad Deum, seu ens increatum, concipiatur tanquam constituens tale ens: unde nō potest concipi nisi sub ratione alicuius entitatis. Item huiusmodi differentiæ, uel modi solent esse radices proprietatum, uel actionum realium: ergo.

XVIII. Ad primum Scoti fundamentum respondetur, unam differētiam quantumuis ultimam, posse esse diuersam ab alia, etiam si cum illa in cōmuni entis ratione conueniat, sicut de primis generib. generalissimis omnes docent, quæ propterea non proprie differre, sed primo diuersa esse dicuntur, quia alias non essent suprema genera, sed sub alio superiori cōtenta, præsertim posita uniuocatione entis, quam Scotus ponit: quo modo autem hoc intelligendum sit, in sequente sectione declarabimus. Ad secundū respondetur in primo non esse necessariam illā proportionem inter compositionem physicam, & Metaphysicam, alioqui, sicut de omni forma uerum est nihil includere materiæ, & de materia, nullam includere formam, ita de omni genere, seu conceptu determinabili verificandum esset, quod nullam includat differentiam, & è contrario de omni differentia, quod non includat ens, quod est primum determinabile. Secundo dicitur, illam proportionem seruari posse inter compositionem Metaphysicam, & physicam, quādiu in eis sistitur, & tenet in hoc, quod nec genus differētia, nec differentia genus includit, sicut nec materia formam, nec forma materiam: si autem resoluendo Metaphysicam compositionem peruenitur ad simplices conceptus non cōpositos ex genere, & differentia, iam in illis respectu prædicatorum superiorum transcendentium, non oportet seruari prædictam proportionem, quia in eis iam non reperitur ille determinationis modus, sed alius iam explicandus.

SE-

SECTIO VI.

Quomodo ens inquantum ens ad inferiora contrahatur, seu determinetur.

I. Difficultas quæstionis

HÆc est potissima difficultas, ob quam Scotus, *Caietanus*, & alij in sententias extreme oppositas declinarunt. Alij negando conceptum entis præcisum, & abstractum, ut nulla sit necessaria eius contractio, uel determinatio, quia hæc nullo conuenienti modo intelligi potest: quia nec fieri potest per non ens, ut ostēsum est sect. præc. neque etiam per aliquod ens, alioqui in illo ente supponetur iam facta determinatio, & procedetur in infinitum. Sed hæc sententia, si intelligatur de abstractione secundum rem, seu fundata in distinctione aliqua ex natura rei, vera est, & quoad hoc satisfacit, si uero intelligatur de abstractione secundum rationem tantum, non est uera, ut ostendimus, & ideò etiam secundum rationem explicare oportet, quomodò hæc contractio, seu determinatio fiat. Alij ergo ita præsciadunt, & abstrahunt conceptum entis, ut contrahi, & determinari existiment per aliquid quod intrinsecè non sit ens, quomodo philosophatur Scotus, qui non solum secūdum rationem, sed etiā ex natura rei huiusmodi præcisionem excogitauit, tamen in duobus deceptus est, ut ꝓbaui: primò ponendo talem modum abstractionis, & præcisionis realis: secūdò supposita illa fingendo modos, seu differentias positiuas reales, quæ entia non sint.

Aliter verò fauet huic parti Soncin. 4. Meta. q. 1. ad 2. & q. 19. ad 7. & lib. 5. q. 14. dum ait modo constituentem substantiā, & consequenter determinantem ens ad illam esse tātum negationem, vel ens rationis. Vnde (inquit) licet ens includatur quidditatiuè in substantia, non tamen in eo per, quod contrahitur ad conceptum substantiæ, quia id solū est quædam negatio, quam circūscribimus hac uoce, ꝑ se. Sed non uideo quid Soncinatem in eam sententiā induxerit, cum ipse non ponat cōceptum obiectiuū entis præcisum ab hoc disiuncto, [substantia uel accidens,] quia si ab his non abstrahit, nullo modo cōtrahente indiget, sed sola ablatione alterius mēbri alterum determinatum relinquitur, id autem quod relinquitur, non potest intrinsece constitui per solā ablationem alterius membri, sed per id quod intrinsece est.

Nō admisso cōceptu præciso entis nulla cōtractio ipsius necessaria.

Qua enim ratione intelligi potest substantia, constitui in ratione substātiæ, quæ perfectissima est per solam negationem, aut per ens rationis? Vnde omnia fere argumenta, quibus contra Scotū probauimus, modū entis includere ens, procedunt contra hanc sententiam, scilicet, quia substantia nō nisi ex substantijs coalescere, vel constitui potest. Item, quia aliàs etiā modus quo determinatur ens ad ens increatum, esset negatio. Præterea conceptus substātiæ de formali esset priuatiuus, aut per rationem cōfictus, & non realis: quia id, per quod formaliter cōstituitur, diciturr esse negatiuū, seu ens rationis. Denique aliàs etiam accidens per negationem à fortiori constitueretur, cum sit minus perfectum, quā substantia, erit ergo quidā circulus, quia substantia cōstituetur per negationem inhærentiæ, accidēs vero ꝑ negationē perseitatis, quod uix est intelligibile. Quocircà, quamuis hæc simplicia interdū à nobis per negationes explicentur, tamen mens rectè cōcipit res ipsas reales nō constitui negationibus, sic differentiam bruti per irrationale explicamus, qđ non propterea concipimus negatione constitui: similiter infinitatē Dei, negatione declaramus, quā in summa quadam, & positiua perfectione consistere rectè concipimus: sic ergo, quamuis substantiā per se esse interdum explicemus per negationem inhærēdi in alio: tamen mente concipimus nō per eam negationem formaliter constitui, sed per positiuā perfectionem, quam intelligitur formalem vim habere, ut sit ꝑ se absq; subiecto, cui inhæreat: sicut a contrario in accidente intelligimus esse talem positiuam naturā quæ postulat adhæsionem ad aliud, vt esse possit.

III. Substantia & accidens per positiuas perfectiones cōstituuntur

Tertia ergo sententia admittit cōtractionem, seu determinationem entis ad inferiora per modos positiuos, & reales: hæc autem determinatio dupliciter explicari potest. Primo, vt sic per modum compositionis ex ente, & modo aliquo ex quibus tāquā ex partibus Metaphysicis conceptus substātiæ, uerbi gratia, componitur, & in eosdem est resolubilis: quæ compositio non est ex genere differentia, solū quia ens includitur in ipso modo: in his enim compositionibus quæ tantum sunt per rationem non reputatur inconueniens, quod determinabile, quādo transcendens est, includatur in conceptu determinantis. Et hac ratione aiunt conceptum substantię, & aliorum supremorum generum, vel differentiarū vocari simpliciter simplices, non quia nō sunt resolubiles in duos cōceptus: hoc enim est propriū solius entis, sed quia non sunt resolubiles in duos cōceptus mutuò præscindentes, quia unus necessariò debet in alio includi, scilicet ens in modo, quamuis e cōuerso modus in ente actualiter non includatur.

IV. Aliqui qualiter ens determinari existimēt.

Quod si objicias, quia repugnat fieri talem resolutionem in duos cōceptus, & alterum in altero includi, nam si in cōceptu modi, per se, includitur, ens & ipsum, per se: ergo in eo includitur totum id, qđ in conceptu substantiæ: ergo nulla facta est resolutio: Respondéri potest includi quidem ens in modo per se, aliter uero quam in substantia, nam in substantia includitur, vt in completo, & perfecto ente: in modo uero solum, ut in completo. Item substantia includit modum, per se, vt partem Metaphysicā formaliter constituentem ipsam, atque illa est totū cōstitutum ex ente, & modo: modus autem, per se, includit seipsum, seu potius est ipsemet, non ut pars sit, sed ut id quo constituitur substantia, & hac ratione uera fit resolutio substantiæ in eis, & per se non que idem omnino includitur in modo, quod concipiebatur in substantia.

V.

Quòd si ulterius vrgeatur difficultas suprà tacta, de contractione, seu determinatione entis ad ipsum modum, per se, per quid fiat, aut quomodo non procedatur in infinitum. Duplex est modus respondendi. Prior est determinari ens ad, per se, per aliū modum, ita ut modus per se resolubilis sit in duos conceptus, scilicet in conceptum entis, & alterius modi innominati, ratione tamen distincti ab ipso per se minusque perfecti: nam eadē ratio, quæ probat substantiam ipsam esse sic resolubilem, probat etiam uidetur de modo per se: nam in eo est ratio entis modificata, & aliter, quā in substantia, & aliter etiam quàm in modo accidentis: ergo potest ibi ratione distingui ratio entis, quæ modificatur, & ratio illam modificans ratione distincta ab illa, qua modificatur ad substantiam, ut modificatio ipsa diuersæ rationis sit. Iuxta hanc verò sententiam consequenter dicendum est, illum etiam alium modum esse resolubilem in alios similes duos conceptus, & consequenter ita posse in infinitum procedi, quia non est maior ratio sistendi in uno, quàm in alio. Hoc autē esset magnum inconueniens, si ponerentur isti conceptus ex natura rei distincti, quia oporteret fingere in substantia infinitos modos ex natura rei distinctos, & in perfectione inæquales, habētes terminū ex parte modi perfectissimi, & proxime cōstituentis ipsius substantiæ, non uero ex alio extremo: ita ut omnes illi modi simul ibi sint: & tamen in eis nullū sit assignare infinitum in perfectione: hæc enim, & similia reuera sunt absurda. At uerò asseratur solū, esse inter hæc distinctionem rationis, & omnē hāc resolutionem, & compositionem esse per præcisio-

nem, & denominationẽ intellectus, nõ uidetur magnum inconueniens totũ hoc admittere: nam intellectus potest infinitis modis res inter se conferre, aut præscindere, & abstrahere: sicut potest etiam inter duas species in infinita genera, uel infinitũ præscindere, & abstrahere, quatenus inter duas species possunt aliæ intermediæ in infinitum multiplicari. Sed nihilominus hæc responsio non est probanda etiam in hac sententia; quia mens statim abhorret processũ in infinitum, q alias nullus esset modus, aut terminus resolutionis ad rem distinctè concipiendã, nec posset mens inhoare, vel efficere huiusmodi abstractionem, & determinationem, nisi sistẽdo semper in conceptu vlterius resolubili in duos alios cõceptus, & incipiendo ab alio simili. Vnde authores omnes conati sunt hunc processum vitare; & uidetur sanè repugnare Arist. 2. Metaph. c. 2. te. 10. & 11. vbi negat posse procedi in infinitum in prædicatis quidditatiuis: oppositum enim apertè sequitur ex prędicto processu: & statim addemus alias rationes, quę communes sunt, etiam contra hanc responsionem.

VI. Secunda ergo responsio esse potest, modum, p se, non esse vlterius resolubilem in duos cõceptus, sed seipso distingui à quolibet alio completo, vel incompleto ente: nam cum procedimus resoluendo, quod constituitur, in id quo constituitur, sistendum est in eo quo, ne procedamus in infinitum. Nam quod est ratio constituendi, seu distinguendi aliud, hoc ipso est per se distinctũ à quolibet alio: sic enim in rebus physicis forma est quæ distinguit unum compositũ ab alio, ipsa uero per se est distincta: & in uniuersũ actus est qui distinguit, ipse uerò actus p se est distinctus. Sic ergo modus, per se, (& idem est de cæteris) contrahit ens ad substantiã, quam cõstituit, & distinguit ab alijs, simulq. se ipsum ab alijs etiã separat, & per se se determinat ens ad seipsum: & sic cessat processus in infinitũ. Hęc responsio est probabilis, tamẽ non est satis consequenter dicta, nec rem satis declarat, ut ex dicendis in sequente sententia patebit.

Explicatur vera sententia.

VII. QVarta igitur opinio, & quæ mihi probatur est, hanc cõtractionem, seu determinationẽ cõceptus obiectiui entis ad inferiora nõ esse intelligẽdã per modum cõpositionis, sed solum per modum expressioris cõceptionis alicuius entis cõtẽti sub ente: ita, ut uterque conceptus, tam entis, quam substãtię v.g. simplex sit, & irresolubilis in duos cõceptus, solumque differãt, quia unus est magis determinatus, quã alius. Quod in ordine ad cõceptus formales rectè explicatur: differunt enim solũ, quia p unũ expressius cõcipitur res, prout est in se, quàm per aliũ, quo solũ confusè concipitur, & præcisè secũdũ aliquam conuenientiã cum alijs rebus: hoc aũt totum fieri potest, sine propria compositione per solam cognitionẽ confusam, vel distinctã, præcisam, vel determinatã. Sic igitur his conceptibus formalibus intelligũtur correspõdere duo obiectiui simplices, & irresolubiles in plures cõceptus, quorum unus dicitur superior, vel abstractior alio, solum quia respondet confusiori conceptui formali, per quem non cõcipitur res secundũ determinatum modum quo est in se, sed confusè, & præcisè. Potest etiam intelligi ille conceptus superiori includi in inferiori sine propria cõpositione inferioris: quia totum id, quod cõfusè concipitur in illo conceptu præciso, reperitur in alio obiecto expressius concepto, & in toto illo, quacunq. ratione cõsideretur. Ac denique intelligitur determinatio superioris ad inferius, & additio inferioris ad superius, non quasi per additionẽ partis ad partem, sed per solam maiorem determinationem, uel expressionem, aut confusionem eiusdem rei in ordine ad diuersos conceptus mentis.

Talem modum explicandi hanc rem indicat D. Tho. q. 1. de ueritat. artic. 1. dicens; [Quod primo intellectus cõcipit, quasi notissimũ, & in quo omnes cõceptiones resoluit, est ens: unde oportet q oẽs alię conceptiones intellectus accipiãtur ex additione ad ens: sed enti nihil põt addi quasi extranea natura p modũ, quo differẽtia additur generi, quia quælibet natura essentialiter est ens: sed secundũ hoc aliqua dicuntur addere supra ens, inquantum exprimunt ipsius modũ, qui nomine ipsius entis non exprimitur: & infrà, Substantia non addit supra ens aliquã differentiã, sed nomine substãtiæ exprimitur specialis modus essendi.] Idem significat q. 21. de uerit. a. 1. Eundẽ idẽ dicendi modum significauit Scot. 1. dist. 8. q. 4. differt tamen in ratione explicandi, ut ex dictis facile constat. VIII.

Præterea, hunc modum abstractionis, & determinationis intellectualis esse possibilem probatur exẽplis nam cum diuidimus quantitatem in bicubitã, tricubitam, &c. non potest intelligi, quod conceptus bicubitæ quantitatis resoluatur in conceptum quantitatis, & bicubiti, quia impossibile est cõcipere bicubitum non concepta quantitate, signum ergo est, illos duos conceptus solum distingui sicut expressum, & confusum. Idem ferè est in conceptu caloris, & caloris, vt octo: cuius signum etiam est, quod conceptus communis caloris non solũ includitur in toto calore, vt octo, sed etiã in singulis gradibus eius, cum ergo dicitur calor, ut octo, non additur modus distinctus faciens compositionem cũ calore, ut sic, sed exprimitur, & concipitur calor, prout est in re. In præsente etiam hoc est manifestũ in determinatione entis ad ens infinitum, neque enim concipi potest infinitas, tanquam aliquis modus additus enti, uel tanquam aliquid minus ipso ente infinito: solum ergo est ibi expressior, magisque determinatus conceptus cuiusdam simplicissimi entis: & hac ratione ens ipsum nõ est simplicius Deo, quamuis in modo, quo concipitur, sit abstractius. Ita ergo rectè intelligi potest in conceptu substantiæ, & accidentis. IX. Modus contrahẽdi ens assignatus possibilis esse probatur

Si autẽ hic modus possibilis est, quod in præsente sufficiat, & ita fieri censendum sit, facilè suaderi pot. st. Primò, quia hoc modo expeditur facilè difficultas sæpe inculcata in superioribus: & explicatur, quomodo ens possit dicere conceptum præcisum secũdum rationẽ, & nihilominus determinari ad inferiora, & intimè includi in omnibus illis absq. processu in infinitum, & absque propria compositione. Secũdò, quia hoc modo saluatur optimè, quomodo suprema genera dicant cõceptus simpliciter simplices: & nihilominus possit ab eis abstrahi conceptus entis per solam præcisionem intellectus, quæ non consistat quasi in separatione unius ab alio, scilicet, formalis à materiali uel materialis à formali, ut fit in abstractione generis à differentijs: sed quæ consistat in cognitione aliquo modo confusa, qua consideratur obiectum, non distinctè, & determinatè prout est in re, sed secundum aliquam similitudinẽ uel conuenientiam, quam cum alijs habet; quæ cõuenientia in ordine ad conceptum entis est in rebus secundum totas entitates, & modos reales earum: & ideo confusio, seu præcisio talis conceptus non est per separationem præcisiuam unius gradus ab alio, sed solum per cognitionem præcisiuam conceptus confusi à distincto, & determinato. Vnde potest tertiò hoc ostensiue probari, quia conceptus entis non est præcisus secundum rem, sed secũdum rationem, ut probatum est: præcisio autem secundũ rationem potest contingere illis duobus modis, ut ostensum est, & non facile poterit alius fingi, uel excogitari. Rursus præcisio quasi formalis per exclusionem unius gradus ab alio non habet locum in ente propter illimitationem suam, & transcendentiam. X. Ad oẽs difficultates enodãdas talis modus aptissimus.

tiam: & quia cōtinentia in qua fundatur eius conceptus, & quo est in tota entitate secundum se notā: ergo solum potest in ente habere locum altera præcisio per confusionem conceptus: ergo etiam è contrario modificatio, seu determinatio ad inferiora genera solū esse potest per simplicem cōceptū magis expressum, & determinatum, quia contractio debet proportionatè respondere abstractioni, & expressio, seu determinatio præcisioni.

XI. Tandem contra hanc sententiam sic explicatam nō occurrit difficultas alicuius momenti: nihil enim se offert quo ostendi possit hunc modū abstractionis, & contractionis secūdum rationē repugnare, aut nō sufficere ad oīa, quæ de ente, & eius inferioribus dici solent, aut concipi, & ad omnem experientiā, quæ ex modo concipiendi nostro sumatur, vel percipi possit. Solum video posse obijci philosophi testimonium, lib. 5. Metaph. tex. 3. dicentis, nō posse commune prædicatum contrahi per differentiam quæ per se includat ipsum commune prædicatum. Sed vt omittā testimonia, quæ ex illo libro sumuntur nō esse firmæ authoritatis, quia Arist. nihil in illo libro docet asserendo, sed argumentando, & dubitando: tamen falso citatur, quia nō loquitur de quolibet cōmuni prædicato, sed de genere, de quo est alia ratio, ens autē nō est genus, imo hoc ipsum vult ibi Aristoteles concludere. Vnde quod aliqui id extendunt ad omne prædicatum commune, vel vniuocum, gratis dictum est, & præter mentem Philosophi. De qua re iterum infra redibit sermo, tractando de vniuersalibus, & de analogia, vel communitate entis, & accidentis.

XII. Hinc sequitur conceptum substātiæ, & conceptū perseitatis, seu modi, per se, obiectiue non distingui, sed tātum ex modo cōcipiēdi, ut quod, vel ut quo: sicut Deus, & Deitas, quia in re proprie nō est quo, & quod, sed tātum quod: mens autem, quia nō potest explicare duplicia, nisi ad modum compositorum, vtitur illis concipiendi modis. Et ideo supra dicebā recte quidem dici vnū ex his modis distingui ab alio se ipso: tamen, consequenter loquendo, idem esse dicendum de ipsis generibus, quæ apprehendūtur, ut cōstituta per tales modos: quia reuera ibi nulla est cōstitutio per modum compositionis, sed per simplicem, & adæquatam identitatem (sicut dicunt Theologi de relatione, & persona diuina) quia quidquid vnū includit, includit aliud. Neque est vlla ratio ob quē modus, per se magis se ipso distinguatur ab alio modo, quam substantia cum proxime eius sit sub ente, & intime, ac totaliter includat illud. Atque hac ratione optime dicitur suprema genera primo diuersa, nō quia in nullo cōmuni conceptu confuso conueniant, sed quia nō habent determinatas differentias, quæ sint extra rationem illius cōmunis, seu entis, sed se ipsis habent diuersitatem in proprijs, ac determinatis naturis, quamuis etiam habeant imperfectam similitudinem in ratione entis: hæc enim duo non repugnant, vt in superioribus declaratum est.

Quæ ratione supprema genera dicantur primo diuersa.

DISPVTATIO III.

In tres sectiones distributa.

De passionibus entis in communi, & principijs eius.

I. EXplicata formali ratione obiecti adæquati huius sciētiæ, antequam ad particularia obiecta descendamus per varias entis diuisiones, oportet de passionibus illi adæquatis, & quæ cum illo conuertuntur, disputare: quoniam proprium munus scientiæ est passiones de suo subiecto demonstrare. Hic ergo de his passionibus in communi, postea de singulis in speciali dicemus: quia vero sciētia vtitur aliquib. principijs ad suas passiones demonstrandas, hic etiam breuiter declarabimus, quibus principijs vti possit, aut debeat hæc doctrina. Agimus autem hic de principijs cognoscendi, quæ solent principia complexa vocari: nam de principijs, seu causis realibus inferius dicemus.

SECTIO I.

Vtrum ens inquantum ens habeat aliquas passiones, & quales illæ sint.

RAtio dubitandi est, quia, vt aliqua sit vera, & realis proprietas alterius, quatuor conditiones, vt minimum requirit. Prima est, vt ipsa proprietas sit aliqua res, nam si sit nihil, quomodo esse poterit realis proprietas? Secunda, vt distinguatur aliquo modo ex natura rei ab illo, cuius est proprietas: nam si sit omnino idem cū illo, potius erit essentia, vel de essentia eius, quā proprietas. Tertia, vt adæquate illi conueniat, seu cum illo conuertatur: agimus enim de proprietate, quæ per se secundo alicui cōuenit: nā hæc sola est, quæ sub scientiam cadit, & demonstrari potest. Quarta deniq. est, vt subiectum, seu id cuius est proprietas, nō sit de intrinseca ratione, & essentia talis proprietatis, quia, vt Aristotel. dicit lib. 7. Metaphys. cap. 5. tex. 18. & 1. Poster. cap. 18. tex. 35. subiectum non cadit intrinsece, & essentialiter, sed solū, vt additū in definitione passionis: alioqui mutuo ita se haberent, quod passio conueniret subiecto per se secundo, subiectum autem passioni per se primo: quæ videtur aperta repugnantia. Sed fieri non potest, vt respectu entis sit aliqua proprietas, quæ has omnes cōditiones habeat: nam, si proprietas realis est, intrinsece, & essentialiter est ens reale: quia neq. omnino non ens, neque solum ens rationis esse potest: quia (ut dicebam) quod nihil est, uel solum per rationē fingitur, non potest esse realis passio entis realis: debet ergo esse aliquid reale: ergo est ens reale quidditatiue, & essentialiter: nam, ut supra contra Scotum probatum est, nihil potest esse reale, quod intrinsece, & essētialiter ens reale nō sit. Repugnat ergo esse proprietatē realem entis realis, ut sic: quia si est proprietas realis: ergo ens est de essentia eius: si autem ipsa est proprietas entis, ens nō potest esse de essentia eius; quia, ut dicebamus, subiectum non potest esse de essentia passionis. Rursus id, quod est essentialiter ens, nō potest ex natura rei distingui ab ente: ut supra generaliter probatū est: ergo nec potest esse passio entis. Item, quod est essentialiter ens & non est ipsum ens in cōmuni, est inferius ad ens: ergo non conuertitur cum ente: ergo nō potest esse proprietas entis. Tandem, quod est essētialiter ens, debet habere oēs proprietates entis, si quæ illæ sunt: ergo non potest illud ipsum esse proprietas entis, alioqui esset proprietas sui ipsius, quod plane repugnat: uel certe includeret aliam proprietatem sibi similem, & a se distinctam, & idem rursus de illa dici posset: & sic procederetur in infinitum.

Variæ sententiæ referuntur.

II. IN hac re tres inuenio dicēdi modos. Primus est, ens habere reales, & positiuas proprietates ex natura rei ab ipso distinctas, quæ tamen in se intrinsecè, & essentialiter entia non sunt. Sumitur ex Scoto locis supra citatis in 1. dist. 3. quæst. 3. & dist. 8. q. 2. & in dist. 3. q. 3. & 6. Fundamenta eius quoad duas ultimas partes tacta sunt in ratione dubitandi. Prima uero pars probari breuiter pōt, primo ex generali sententia omnium, qui has passiones enti tribuunt,

Prima Scoti sententia.

vnum, uerum, bonum, quæ non sunt cõficta ab intellectu, sed vere, & realiter enti cõueniunt: & sunt extra naturã ipsius entis, quia esse vnum, &c. nõ ita essentialiter prædicatur de reb. sicut esse ens. Item quia scientia nõ demonstrat de obiecto suo reali, nisi proprietates reales: sed Metaphysica est uera sciẽtia demonstrãs de suo subiecto has passiones: sunt ergo hæ ueræ, & reales passiones. Et hoc significauit Arist. 4. Metaph. c. 1. dicens, [hanc scientiam contẽplari ens, quatenus ens, quæ illi per se insunt:] neq; enim per se inesse possunt reali, quę realia non sunt: habet ergo ens proprietates reales.

III. Secunda sententia, quam defendunt aliqui Thomistæ conuenit cum Scoto in primis in hoc, quod necesse est ens habere passiones reales: quia non potest omnino nullas habere, alioqui non posset esse obiectum scientiæ: si autem reales non sunt, nullæ sũt, quia quod reale non est, non põt semper, per se, ac necessario, enti conuenire: quod tamen est de ratione propriæ passionis. Vnde consequenter concedũt, has passiones distingui formaliter ex natura rei ab ente, quia hoc etiam est de ratione proprietatis realis. Item, quia huiusmodi passiones non prædicant formaliter essentiã rei, sed modum extra essentiam. Vnde hæc propositio, homo est ens, est in primo modo dicendi per se: non tamẽ hæc: homo est vnus: propter, quod Arist. 4. Metaph. tex. 2. ait, ens, & unum esse idem, non tamen simpliciter, & vt synonyma, sed vt principium, & causam. Addit vero hæc sententia contra Scotum, has passiones, etiam formaliter sumptas, includere essentialiter ens, propter easdem rationes, quibus id supra probatum est, de differentijs, vel modis realibus, eædẽ enim procedunt de huiusmodi passionibus, supposito, quod positiuæ sint, & reales. Vnde consequenter asserũt, in his transcendentib. non esse inconueniens subiectum includi intrinsece in passione, quia non includitur, vt subiectum, sed ut determinatum ad talem modum, qui modus est passio ipsius entis secundũ se sumpti: & potest esse adæquatus illi, & conuerti cum illo, quia non determinat illud ad speciale genus entis, sed afficit illud quodam modo cõmuni, & vniuersali omnibus entibus. Nam vt D. Thom. ait, q. 1. de uerit. art. 1. dupliciter aliquis modus exprimitur, vel additur supra ens, scilicet, aut tãquam specialis modus entis, aut, tanquam modus generaliter consequens omne ens. Atque ex his putant huius sententiæ authores posse expediri totam dubitandi rationem in principio positam.

IV. Tertia sententia est ens non habere reales passiones positiuas; sed omnia illa, quæ attribuuntur enti tanquam passiones eius addere ipsi enti solum negationem aliquã, vel respectum rationis. Hæc est sententia D. Thom. d. q. 1. de verit. artic. 2. & q. 21. artic. 1. quam etiam significat in 1. p. q. 5. 11. & 16. & vbicunque de his proprietatibus entis in particulari disputat. Eandem tenet Sonc. 4. Metaph. q. 1. ad 1. q. 17. & 19. ad 7. & lib. 5. q. 14. Iauel. 4. Metaph. q. 2. Soto in prædic. cap. de proprio. q. 2. ad 2. Caiet. 1. p. q. 54. art. 2. Fonsec. 4. Metaphys. c. 2. q. 3. Fundamentum huius sententiæ explicatum est in ratione dubitandi in principio posita, & in rigore est uera, indiget tamen explicatione.

Declaratur vera sententia.

Est igitur in primis aduertendum, aliud esse prædicatũ aliquod esse veram, & realem passionẽ subiecti: aliud vero concipi, explicari, & prædicari a nobis per modum passionis, seu proprietatis, quod proprius diceretur per modum attributi, ad cũ modum quo Theologi loquuntur de diuinis perfectionib. De ratione igitur veræ, ac realis passionis sunt illæ cõditiones positæ in principio: ad posteriorem autem modum attributi, seu proprietatis non sunt necessariæ, præsertim illa de distinctione ex natura rei, sed sufficit distinctio rationis, qua vnum, ut subiectum habens aliquam essentiam, seu rationem formalem, saltem confuse conceptam, aliud vero per modum perfectionis, seu proprietatis concipitur. Cuius rei exempla præter adductum de attributis diuinis sumi possunt ex Aristot. in Prædicam. vbi uarias proprietates illis attribuit, quæ non possunt aliter distingui, aut explicari, ut uerbi gratia, docet esse proprietatem quantitatis, qđ sit fundamẽtum æqualitatis, & inæqualitatis, quę proprietas nihil dicit in re distinctum a quantitate, sed est solum aptitudo, quæ nihil aliud est, quam ipsa quantitas: concipitur autem a nobis, ut ratione distincta ad distinctius explicanda munera ipsius quantitatis. Et eodem modo posset attribui quantitati, vt proprietas eius esse subiectum proximum corporalium accidentium, quod tamen in re nihil dicit ab ipsa quantitate ex natura rei distinctum. Proprietas, quę a subiect. re distincta, quæ non item. Exempla.

VI. Secundo obseruandum est, in huiusmodi attributis formaliter sumptis aliud esse, qđ ipsa sint entia realia, vel rationis: aliud quod distinguãtur re, vel ratione: optime enim fieri potest, ut sint realia, quãuis non re, sed ratione distinguantur, ut in exẽplis positis facile patet, & ratio est clara, quia distinctio rationis, quæ oritur ex præcisione intellectus, nõ est per conceptionẽ alicuius fictæ entitatis, q̃ non sit in re, sed per modum solum inadæquatum concipiendi ueram rem: potest ergo esse attributum reale, quãuis modus attributionis, & distinctionis, sit solum per rationem. Quin potius, si proprie loquamur, ut attributum sit sola ratione distinctũ a reali subiecto, oportet, quod sit attributum reale, & nõ rationis tantum, uel priuatiuũ: alioqui formaliter loquendo, plus quam ratione distingueretur, s. ut non ens ab ente, uel ut ab ente vero ens fictũ. Quocirca obseruare etiam oportet, in huiusmodi attributis aliud sæpe esse, quod per illa formaliter significatur, aliud uero, quod p illa a nobis explicari intẽditur; sæpe enim id, quod formaliter significatur, est negatiuum: per illud aũt a nobis explicatur positiua, & realis perfectio rei, ut simplicitas, q̃ a nobis assignatur, ut attributum Dei, uel quorundam aliorum entium in suo gradu, formaliter in negatione consistit, per eam uero nos explicamus talem modum, vel entitatem rei simplicis.

VII. Entis duplex significatum. Vltimo obseruandum est ex Aristot. ex Metaph. tex. 14. & D. Tho. 1. p. q. 48. art. 2. ad 2. & in 1. dist. 19. q. 5. art. 1. ens, proprie, & in rigore significare entitatẽ rei, quomodo hactenus de illo locuti sumus: interdũ uero dici, ens, quidquid simpliciter de aliquo affirmari potest: nã quia affirmatio fit per uerbum essendi, quidquid simpliciter attribuitur reb. quãuis in eis nullã entitatem ponat, dici solet ens, seu esse, huiusmodi autem prædicata, seu attributa videntur posse ad duo capita reuocari. Vnũ est eorum, quæ in negatione, uel priuatione cõsistunt: sic enim dicimus rem esse indiuisibilem, actum moralem esse malum, hominem esse cæcum, & similia. Aliud est eorum quæ consistunt in denominationibus extrinsecis sumptis ex rebus ipsis, quomodo dicitur Deus creator ex tempore, vel paries visus, &c. hæc autẽ denominatio interdum sumitur, vt actualis, & requirit coexistẽtiam vtriusque extremi, vt in exemplis positis: interdum vero, vt aptitudinalis, sicut dicitur paries visibilis, &c.

VIII. Nõ habet ens passiones positiuas ab ipso distinctas. His positis dico primo ens, vt ens non posse habere veras, & omnino reales passiones positiuas ex natura rei ab ipso distinctas. Hæc est sentẽtia D. Thomæ citatis locis, qui recte aduertit, sermonẽ esse de ente in quantum ens: nam, in quantum tale ens, bene potest habere passiones reales ex natura rei distinctas, quia tale ens, vt sic, potest esse extra essentiã al-

alterius entis, & consequenter etiam extra essentiã suæ passionis: ens autem in quantum ens, non potest esse extra essentiã alicuius entis: & ideo nulla proprietas, vel passio potest esse realis, quin in ea essentialiter includatur ens: & ideo non potest esse ex natura rei distincta ab ente: nã, vt supra ostensum est ens in quantum ens, nõ distinguitur ex natura rei ab omni ente, in quo includitur essẽtialiter: & hoc est potissimum fundamẽtum conclusionis, q varijs modis confirmari, & explicari potest. Primo, quia siue ratio entis solitarie, ac præcise cõsideretur, siue ut est in rebus, nulla passio ex natura rei distincta inuenietur manare ab illa, vel ab aliqua re ex eo præcise, quod cõcipitur est ens: sed ex eo tãtũ quod est tale ens. Quod patet inductione, nam attributa entis hactenus inuenta solum sunt illa, quę trãscendentia vocãtur: illa aũt, vel positiua nõ sunt, vel nõ sunt realia intrinseca, vel si aliquo sensu talia sunt, non sunt ex natura rei ab ente distincta: quod melius cõstabit tractãdo de singulis his attributis. Nũc breuiter declaratur, quia hæc attributa sunt cõmunia Deo, & proprijssime in illo reperiuntur absque distinctione ex natura rei. Quod si dicas, secus esse in creaturis, in primis hoc dicitur sine fundamẽto: oportet enim speciale aliquod indicium distinctionis eius, vel necessitatem assignare: nihil autẽ huiusmodi afferri põt. Ac deinde est optima ratio, quia nunc agimus de ente in quãtum ens, vt abstrahit a Deo, & creaturis: ergo, q̃ illi attribuuntur, vel attribuuntur, vt ex natura rei distincta, uel non: si hoc posterius dicatur, id est quod intẽdimus: nam si in aliquo ente hæc distinguãtur, id erit ex peculiari ratione, de quo postea videbimus: si vero dicatur prius sequitur in omni ente, etiam in Deo, distingui ex natura rei, quia quidquid superiori per se attribuitur, debet conuenire omni inferiori.

IX. Et potest hoc amplius vrgeri, quia ipsum ens in quantum ens, ex eo præcise quod tale est, absque alio modo reali ei superaddito, & ex natura rei distincto habet quicquid positiue necessariũ est, vt sit vnum, verum, bonum, &c. vnde in ipsomet explicandi modo dicimus esse ens, quia habet veram essentiam, & perfectionem aliquam realem, &c. Nec refert, q possit mens concipere, & cõsiderare rationẽ entis non expresse cõsiderando alias rationes, quia hoc ad summum indicat distinctionem rationis, vel aliquid negatiuum, aut extrinsecum in illis attributis inclusum, vel connotatum, vt postea declarabimus. Tãdem huiusmodi distinctiones ex natura rei difficillime intelligũtur, & ideo sine sufficiente indicio, & ratione non sunt multiplicandę: hic autem nullũ est apparens indicium huius distinctionis, vt facile patebit ex dicendis, & ex solutionibus argumentorum. Et alioqui propter transcendentiam entis est in eo multo difficilior hæc distinctio, vt rationes etiam in principio factæ ostẽdunt, præsertim illa, quod subiectum sit de essentia passionis, cum tamen passio sit veluti accidẽs subiecti. In quo etiam specialem repugnantiam inuoluit, quod ens in quantum ens, quod abstrahit ab essentia substantiali, & accidẽtali, simplici, vel cõposita, actuali, vel potẽtiali, perfecta, vel imperfecta, pficiẽte, aut perfectibili postulet, aut requirat passiones distincta, q̃ sint veluti quędã intrinseca accidentia quib. perficiatur.

X. *Vera attributa habet ens.*

Dico secundo, ens in quantũ ens habere aliquas proprietates, seu attributa, quæ non sunt per rationem conficta, sed vere, & in reipsa de illo prædicantur. Hoc totũ probatur optime rationibus factis in prima, & secunda sententia. Simpliciter enim verũ est, vnumquodque ens esse vnum, & bonum, &c. vt autem hæc vera sint, non oportet vt mens fingat aliqua entia rationis: quamuis enim mens nihil de rebus cogitet, aurum est verum aurũ, & est vna determinata res distincta ab alijs: & similiter Deus est vnus, & bonus &c. Pręterea hoc recte probatur illa ratione, quod Metaphysica, quæ est realis, ac vera scientia, hæc demonstrat de ente: nõ autem demonstrat aliquid ab intellectu fictum. Quapropter, si in hoc rigore loquamur de ente rationis, non recte dicuntur hæc attributa significare de formali entia rationis, quia huiusmodi entia proprie solum dicũtur esse obiectiue in intellectu: vnde solum sunt, quando cognoscuntur aut fingũtur ab intellectu: hęc autem attributa reuera nõ pendent ex fictione intellectus, sed absolute, & ante omnem intellectus considerationẽ enti ipsi cõueniunt, vt dictum est. Huiusmodi ergo locutiones, vt veræ sint, quadam latiori ratione exponendę sunt, quatenus omne id, quod non ponit in re, cui tribuitur aliquid reale positiuũ, & intrinsecũ, dici põt ens rationis, vel, vt distinguitur contra ens reale proprium, habens veram, & intrinsecam entitatem: vel fundamentaliter, scilicet, quia intellectus ad distincte concipiendũ, & prędicãdum huiusmodi attributa, sumit ex eis fundamentum ad confingenda aliqua entia rationis.

Passiones entis non dicunt de formali entia rationis, & contraria locutio quomodo explicanda.

XI. *Quid addũt de formali passiones entis.*

Dico tertio: Hęc attributa entis de formali addũt vel negationem, vel denominationem sumptam per habitudinem ad aliquid extrinsecum, per ea tamen explicatur realis positiua perfectio entis, non secundum aliquid reale superadditum ipsi enti, sed secundum ipsammet formalem, seu essentialem rationem entis. Hanc conclusionem indicasse mihi videtur Aristot. 4. Metaph. c. 2. simul dicens ens, & vnũ eandem dicere naturam, & nihilominus non idem formaliter significare: quia nimirum unum de formali addit negationem, quam non dicit ens, per eam uero nihil aliud explicatur, quã ipsamet natura entis, quod infra latius declarandum est. Similiter autem dicendum est, de uero, & bono, & si quæ sunt alia huiusmodi attributa, hæc enim formaliter, & in ordine ad conceptionẽ nostram non dicunt idẽ quod ens, neque etiam dicunt negationẽ, ut ex se constat: significant ergo ens sub quadã habitudine ad aliud, scilicet, quatenus in se habet unde ametur, aut uere cognoscatur, aut aliquid simile prout suis locis declarabimus. Et ita uidetur rẽ hanc plane exponere D. Tho. citatis locis. Ratio autẽ huius conclusionis est, quia hæc attributa non sunt synonyma ipsi entis alias nullo modo dici possent proprietates, seu attributa, essetque nugatio dicere ens esse unum, aut bonum: oportet ergo, ut de formali significẽt aliquid pręter ens, non possunt aũt de formali significare entitatem aliquam superadditam enti, ab ipsoque ex natura rei distinctã, ut ostẽsum est: neque ẽt significare possunt entia rationis in rigore sumpta, ut dixi: ergo nihil aliud dicere possunt, nisi aut negationẽ, aut priuationem, uel aliquam habitudinem, seu denominationem extrinsecam. Rursus omnis hæc attributorum ratio eo tendit, ut perfectius a nobis cognoscatur, & explicetur entis natura: alioqui frustra esset, & impertinens ad scientiam entis: non aũt ita est, sed valde accommodata: nam, quia nos simplicia non perfecte cognoscimus prout in se sunt, partim negationibus, partim comparationibus ad res alias utimur ad ea distincte explicãda. Sic igitur, quãuis hęc attributa de formali addãt negationes, vel alias habitudines, tamen per illas omnes explicatur entis natura, vel quoad perfectionem, uel quoad integritatem, aut aliquid simile. Dixi hæc attributa solũ addere supra ens, negationẽ: nec quid simile, quia sub cõtrouersia positum est an formaliter, seu in abstracto hæc attributa dicant solam negationẽ, seu relationem, uel includant entitatem ipsam, quod melius in singulis passionibus explicabitur.

Soluuntur argumenta.

XII. AD rationem ergo dubitandi in principio positam, simul cum adiunctis in prima, & secunda opi-

opinione, facilis est solutio ex dictis, iam enim concessum est hæc attributa nõ esse proprias passiones reales cum eo rigore, & proprietate, uel necessariũ sit omnes conditiones ibi numeratas, eis cõuenire. Declaratum etiam est, quo sensu hæc attributa realia dici possint, s. quia de formali dicunt aliquid, quod suo modo in rebus, & vere, ac simpliciter potest enti attribui per modum priuationis, uel denominationis realis, seu aptitudinis realis cum habitudine ad aliquid extrinsecum. Ex hoc est satis, ut hęc attributa secundum id totum, quod includunt, non sint proprie essentialia: & ideo dicantur esse ad modum passionum, seu proprietatum. Sufficit ẽt hoc, vt possint hæc attributa sub scientiam cadere, quando quidem, & in rebus sunt, & eo modo, quo sunt, ens ipsum consequuntur, & ad illius naturam explicandam conferunt. Eo, vel maxime, quod ad rõnem scientiæ, & ad demonstrationes conficiendas sufficit distinctio rõnis inter attributa, quia nos, sicut cõcipimus, ita etiam ratiocinamur, & ita de Deo verè demonstramus esse immortalem, quia immaterialis est, & sic posset etiam fieri in attributis entis, ẽt si sola ratione ab ipso ente distinguerentur. Tandem ex dictis etiam cõstat, quomodo ens non dicatur essentialiter de his proprietatibus, seu attributis suis, nã secũdum rem quidem essentialiter dicitur de illis, quia illa nihil aliud explicant, quam ipsam entis naturam, tamen non est de essentia illorum quantũ ad id, quod addunt supra ens: quia negatio, v.g. quam formaliter addit unum, non est essentialiter ens uerum, & reale, quale est illud, quod dicitur esse quasi subiectum harum proprietatum: & ita euitatur processus in infinitum, & alia incommoda, quæ in argumentis tangebantur.

XIII. Qualiter attributa entis inter se differant.

Vltimo ex dictis colligitur, quomodo possint hæ proprietates, seu attributa inter se distingui: nã quoad rem intrinsecam, quam in ente significant, nõ distinguũtur in se, cũ nihil dicant ex natura rei distinctum ab ente, vt ostensum est: & hoc modo dici solet, quod in re entitas rei est bonitas eius, & ueritas, & è conuerso. At vero, si consideremus id, quod de formali addunt, dici possunt formaliter differre, nõ quidem rõne formali intrinseca, & positiua, sed vel negatiua, vel extrinseca, ut ex dictis satis constat, & patebit amplius ex dicẽdis in particulari de singulis.

SECTIO II.

Quot passiones entis, & quem ordinem inter se seruent.

I. Rationes reddunt quæstionem ancipitem.

SOlent communiter sex transcendentia numerari, ens, res, aliquid, vnũ, uerum, bonũ: ex quibus uidetur colligi quę. esse passiones entis, quia tot sunt prædicata, quæ cum illo conuertuntur, & non plura. In contrarium autem est, quia neque illa omnia possunt habere rõnem passionis, & præter illa possunt alia a nobis excogitari. Primum probari potest ex dictis, quia res solũ dicit de formali rei quidditatem, & ratam, seu reali essentiæ hæc autẽ nõ est proprietas, sed potius essentia entis: vnde multi censent magis essentiale prædicatum esse rem, quã ipsum ens. Similiter, aliquid, cũ distinguatur immediatè contra nihil, nihil aliud formalissime significare uidetur, quam ipsummet ens, perinde, ac dictum videtur, aliquid, ac habens aliquam quidditatem; hæc autem formalis significatio coincidit cum significatione rei, & entis.

II. Secundũ probatur, quia præter illa prædicata vidẽtur alia cõmunia omni enti, vt, v.g. durare, & esse alicubi: hæc enim necessario comitantur omnia entia. Quod si dicas, hæc non conuenire enti nisi existenti; hic autem esse sermonem de ente secundum se abstrahendo ab actuali existentia; contra hoc est, quia etiã illæ proprietates durationis, vel localis præsentiæ, possunt secundum se considerari abstrahendo ab actuali existentia, & ita sic intelligantur habere connexionem per se cum ente: vnde, sicut hæc prædicatio, ens est vnum, est perpetuæ veritatis absoluendo copulam à tempore, ita & hæc, ens hẽt durationem, vel præsentiam localem. Est autem specialis difficultas de ipso esse actualis existentiæ, nã videtur esse proprietas quædam ipsius entis secũdũ se sumpti, quia non conuenit ei essentialiter nec omnino per accidens. Rursus præter has passiones simplices uidentur esse aliæ complexæ, seu disiunctæ: sicut enim proprietas numeri dici potest, quod sit par vel impar: & quantitatis, quòd sit finita, vel infinita: ita entis passio dici potest, q̃ sit finitum, uel infinitum, actu, uel potentia, aut similia. Vltimo si ad passiones entis, ut dictum est, sufficiunt negationes, seu habitudines rationis, hæ poterunt in infinitum multiplicari, vt esse idem, non esse impossibile, esse amabile, esse intelligibile, &c.

Quæstionis resolutio.

III. Passiones entis tres tantum.

HAec quæstio solum proponitur, ut tractationẽ hanc de passionibus entis ad certa capita reuocemus, & ideò breuiter dicendum est, si propriè loquamur, & nõ fingamus distinctiones minimè necessarias, tres tantum esse proprias passiones entis, s. vnum, uerum, & bonum. Quod enim hæ tres inter se distinctæ sint saltem ratione formali, siue illa sit negatiua, siue positiua, siue realis, siue rationis, facile quis sibi persuadebit. Primò ex communi sententia omnium scribentium de hac materia. Secundo, ex communi modo concipiendi, & significatione, ac interpretatione ipsarum vocum: nam unum, ut sic, solum significat, quod res sit in se integra, & indiuisa: unde formaliter negationem addit, in quo distinguuntur à vero, & bono. Hæc autem inter se distinguuntur, quia uerum dicit adæquationẽ, uel habitudinem ad intellectum: bonum aũt ad uolũtatẽ, seu appetitũ tanquã conueniens illi, siue hoc dicat formaliter, siue fundamentaliter: hæ aũt sunt rõnes, uel habitudines ualde diuersæ. Quod etiam à contrariis facilè declarari potest: nã unitas opponitur multitudini, bonitas malitiæ, ueritas falsitati: hę autem ualde distincta sunt. Tandem ex his, quæ in particulari de his passionibus dicemus, hoc euidentius constabit, simulq. ostendemus, quodlibet istorum attributorum conuenire omni enti reali, atq. ita conuerti cũ ente: sũt ergo hæ tres passiones entis.

IV. Quod autem præter has nõ sint aliæ, colligi põt ex D. Thom. doctrina: licet enim sæpe numeret illa sex transcendentia, eorumque rationem, & sufficiẽtiam declaret, ut quæst. 1. de verit. artic. 1. quæst. 21 art. 1. & sæpe alias: tamen, cum in particulari agit de his proprietatibus, nunquam tractat, nisi de illis tribus, ut patet ex 1. p. q. 5. 11. & 16. & in dictis quæstionibus disputatis. Potestque in hunc modum declarari ex dictis: nam, res, & ens, iuxta cõem usũ tanquam synonyma usurpãtur: & interdũ de ente actu existente dicuntur, interdũ uero ab actuali existentia præscindunt, quare neutrũ est passio alterius. Cuius ẽt signum est, quod unum nunquam prędicatur de alio; & si ita prædicetur, censetur esse nugatio, seu identica prædicatio. Alia uero prædicantur de ente illique adiunguntur, ut adiectiuũ substantiuo; sic enim dicitur, ens unum, ens uerum, &c. ens autem, & res substantiua sunt, neque possunt eo modo coniungi: signum est ergo, unum non esse passionem alterius. Quod si uelimus hæc duo in eo rigore distinguere, quo D. Tho. supra ex Auicenna illa distinxit, quod res præscindat ab existentia actuali, & meram quidditatem significet; ens autem sumptum sit ab esse, & solum dicat ens actualiter exi-

existens: sic constat, rem non significare passionem entis, sed esse prædicatum maximè quidditatiuum. Et potius ens significabit aliquid extra essentiam, saltem in creaturis. Tamen etiam ens non poterit dici passio rei: existentia enim non est passio creaturæ existentis, uel quia non manat ex principiis eius intrinsecis, sed ab extrinseco illo prouenit, uel quia conuenit illi necessario, ac per se: unde neque sub scientiam proprie cadit actualis existentia creaturæ, quatenus actu pendet a uoluntate libera creatoris: quid autem sit hæc existentia, & quomodo distinguatur ab essentia creaturæ, res est obscura, quam infra tractando de ente creato in particulari disputabimus. Si autem iuxta opinionem quandam supra tractatam, ens non solum, ut dicit actu existens, sed etiam, ut dicit aptum ad existendum, distingueretur a re, prout absolute dicit habens quidditatem realem: sic ens esset prima passio rei: sed hoc supra improbatum est, quia in prima ratione quidditatis realis intrat aptitudo ad existendum, & in hoc primo distinguitur quidditas realis a non reali, seu ficta. In his ergo duobus nulla passio entis continetur. Scio Auerr. in sua paraphrasi cap. de Re, dicere, rem, significare non solum rem ueram sed fictam, sed hoc commune est enti, & solum est secundum æquiuocam significationem. De qua, & de aliis æquiuocis significationibus harum uocum dicam in sequentibus.

V. Aliquid iuxta uarias uocis etymologias, uel entis, vel æ nius est synonymũ.

Rursus, aliquid, duplicem etymologiam, seu interpretationem habere potest. Vna est, quod idẽ sit aliquid, quod habens quidditatem aliquam: siue. n. hæc fuerit prima deriuatio uocis, siue non: tamẽ iã in communi usu in hoc sensu accipi uidetur: aliquid enim, & nihil contradictoriè, seu priuatiue opponi censentur: nihil, autem idem significat, quod non ens, uel non habens entitatem ullam: aliquid ergo idem est, quod habens aliquam entitatem, uel quidditatem. In hac ergo significatione constat aliquid non esse passionem, sed synonymum entis: idemq. censetur etiam secundum formalem rationem, & conceptum, dicere de aliquo esse aliquid, & dicere ens, & ita opinatur de hoc attributo Fonsec. 4. Metaph. c. 2. q. 5. sect. 2.

VI. Alia uero etymologia huius attributi est, quam tãgit D. Tho. cit. locis, scilicet, ut aliquid, dicatur, quasi aliud quid, quæ uidetur conformior primæ impositioni huius uocis, ut constat ex Latinis authoribus iuxta quam hæc uox significat de formali aliquid distinctum ab ente, s. distinctionem ab alio, seu negationem identitatis cum alio. Hoc tamen sensu attributum hoc, uel non est diuersum ab uno, uel in eo includitur tanquam consequens illud. Vnum. n. dicitur, quod est indiuisum in se, & diuisum à quolibet alio, ut infra uidebimus: ergo in ratione unius includitur illa negatio, quæ importatur in uoce, aliquid, uel ad illam reuocatur, & ideo hoc attributum non ita auget numerum harum passionum, ut oporteat de illo aliquid specialiter tractare, sed explicata ratione unius, & consequenter multitudinis, quæ illi opponitur, & identitatis, uel distinctionis, quę in eius ratione aliquo modo fundatur, explicatum manebit hoc prædicatum, aliquid. Nam, licet negatio in illa conclusa possit distingui ratione a negatione inclusa in uno, quod unum dicat negationem multitudinis, aliquid uero solum dicat negationem idẽtitatis cum alio, q̃uo distinguuntur, unum, & aliquid, a D. Tho. q. 1. de ueri. ar. 1. tamen quia posterior negatio in priori fundatur, & nullam specialem habet difficultatem in doctrina de his passionib. tradenda, non oportet eas distinguere. Dicunt uero aliqui, ut Iauellus in tract. de transcend. c. 3. aliquid, dicere actualẽ diuisionẽ ab alio ente, ita, ut ante mundi creationẽ Deus esset unus, non aũt aliquid. Sed hoc impropriissime dictum est: quis. n. dicat, ens nõ esse aliquid, propterea quod alia non existant? imò in illo sensu, aliquid, nõ põt esse passio entis, cum non conueniat omni enti: ergo, ut est passio, solum dicit negationem illam in aptitudine, & respectu alterius entis existentis, uel possibilis: & hoc modo, ut dixi, in vnitate fundatur, & cum illa simul explicatur.

Ex dictis ergo sex trãscendentibus tantum relinquũtur tria supra numerata, quæ possint esse passiones entis, quorũ sufficientiam tradit D. Tho. cit. loco de uerit. & quæst. 21. a. 1. quia passiones entis debent aliquid addere supra ens, & non possunt addere aliquid positiuũ reale: ergo, uel negatiuũ, uel positiuum rationis, seu per denominationem, aut conuenientiam ad aliquid extrinsecum. Priori m.õ constituuntur passio unius, quia negatio illa diuisionis in se, & diuisionis a quolibet alio, cõsequitur oẽ ens secũdum se, & absolutè cõsideratũ, & nulla alia est, quæ necessario conueniat omni enti, ut sic. Posteriori mõ constituuntur duæ aliæ passiones, una per respectum, seu conuenientiã ad intellectũ: alia per habitudinem, & conuenientiam ad appetitũ, & uolũtatẽ, nam hæ duæ facultates, & nullæ aliæ sunt vniuersales, & respiciũt omne ens sub diuersa ratione. VII.

VIII. Qualis inter passiones entis ordo seruetur.

Atque hinc colligũt authores, ex his tribus passionibus unitatem esse primam, quia est absoluta: conuenit enim omni enti ex se, & non per denominationem ab alio extrinseco, neque propriè per relationẽ ad aliud, quam significant aliquo modo uerũ, & bonum, quatenus conuenientiam cum aliodicunt: absoluta autem sunt priora respectiuis ex genere suo. Dices, etiam unum, ut dicit diuisionem ab alio, importare habitudinẽ ad aliud. Respondetur primũ de rõne unius non esse illam negationem, q̃ sit aliud a quo distinguatur, sed solum consequi ad unũ quod sit aptũ distingui: Deus enim unus erit, et si nihil sit à quo diuidatur. Deinde illa negatio non est relatio, sed potius negatio relationis, nã potius identitas est relatio, & illa est negatio identitatis, uel certè est fundamentum eius, & consequenter esse potest fundamentum alicuius relationis, rõnis. Denique, etiam si fingamus illam per modũ habitudinis ad aliud, est de se prior aliis relationib. ueri, aut boni, quia est quodammodo abstractior, quia solum respicit aliud sub rõne entis: sic. n. dicitur unũ diuisum a quodlibet alio, cuiuscunq. alterius rõnis illud sit. Itaque Arist. 4. Metaph. cap. 1. unũ cõiũgit cum ente tanquam primam passionem: & D. Thom. 1. p. q. 11. ar. 2. ad 4. sentit post ens, unum esse quòd prius de unoquoque ente cognoscitur, quę latius tractant Soncin. 4. Metaphys. q. 24. & Iauel. tract. de transcendentibus, c. 1.

IX. Ex aliis autem duobus transcendentibus, seu passionibus entis uerum est prius bono, ut docuit D. Tho. 1. par. q. 16. ar. 4. Et patet, quia bonitas quodãmodo fundatur in ueritate: ut enim sanitas bona sit, supponitur esse ueram sanitatem: nam, si sit ficta, nõ erit bona: & sic de aliis. Vnde uerum dicit ordinem ad intellectum, bonum ad uoluntatem: intellectus autem est prior potentia, quam uoluntas. Quod si quis uelit has passiones in perfectione et cõparare, & interroget, quænam illarum perfectior sit, potest inprimis facile responderi, de formali, & secũdum id quod addunt supra ens, nullam dicere perfectionem, quia nihil reale dicunt, seu addunt ipsi entis unde sub hac ratione non est, quod comparentur, quia cõparatio supponit positiuũ, quatenus uero significant aliquo modo ipsum ens, eiusque naturam declarant, eandem omnino perfectionem entis exprimunt, & ita ex hac etiam parte comparari non possunt, quia comparatio distinctionem requirit.

Satisfit argumentis.

AD rationem ergo dubitandi in principio positam respondetur, non ideo sex transcendentia nume- X.

numerati, quia omnia significent distinctas passiones entis, sed aliqua distingui hac ratione: aliqua verò solum ex diuersa etymologia, vel impositione vocis. Et ita distinguuntur res, & ens: quia hoc ab esse, illud à quidditate reali sumptum est. Et similiter aliquid, & vnum ex prima impositione distinguũtur, quod vnum ex negatione diuisionis in se: aliquid vero ex negatione identitatis cum alio dicta sunt: in re verò eandem passionem significant: quia illa duo ad perfectam vnitatem requiruntur.

Quare sex transcendẽtia numerentur.

XI. Ad aliam verò partem, qua probatur, has passiones esse plures, respondetur, primum de duratione fortasse non esse quid diuersum ab existentia actuali: & ita eadem erit de vtraque ratio. Quòd si forte ex natura rei distincta est in creaturis, meritò non numeratur inter passiones entis, q̃a est speciale quoddam ens, vt infrà suo loco videbimus. Et idem dicẽdum est de præsentia locali: nam, vt est modus aliquorum entium, speciale prædicamentũ constituit vt infrà etiam dicemus. De illis autem disiũctis, finitum, vel infinitum, &c. dicendum est, vel proprie non esse passiones entis in communi, sed potius esse diuisiones eius: quia, vel essentialiter contrahũt ipsum ens, quatenus ens est, vel certè neutrum membrum diuidens illi conuenit, nisi, vt contracto, seu determinato ad specialem aliquam rationem entis, vt de finito, & infinito infra videbimus: vel certè significant diuersos status eiusdẽ entis, vt esse in actu vel in potẽtia, vt infra ẽt dicturi sumus: vbi etiã declarabimus, quomodo existentia creaturæ non sit passio eius. Vel certè hæ proprietates disiunctæ reducũtur ad simplices, vt idẽ, vel diuersũ ad vnitatẽ.

XII. Ad vltimum respondetur, posse quidem plures negationes, vel habitudines rationis excogitari à nobis in ente, quæ illis passionibus, quæ à nobis numeratæ sunt, formaliter non explicantur: quomodo nonnulli dicunt, Rem, esse passionem, quę formaliter addit supra ens negationem entis ficti, seu chymerici. Alij addunt, idem, & diuersum, nam quodlibet ens habet relationem rationis identitatis ad se ipsum, & relationem diuersitatis ab alio, saltẽ à non ente, seu ab ente rationis. Item fingi potest relatio similitudinis ad alterum, saltem fundamẽtaliter: vt, sicut æquale ponitur passio quantitatis: ita assimilabile, (vt sic dicam) sit passio entis: nullum.n. est ens, quod non possit habere aliquid sibi simile aliquo modo, saltem analogicè, & infinite aliæ denominationes huiusmodi possunt multiplicari, vt in argumento tactum est. Dicendum nihilominus est illas passiones sufficienter numerari, vel quia illæ solæ conducunt ad naturam entis explicãdam, & habẽt, tum in rebus, tum in uia hominum sufficientẽ causam, & vtilitatem, ob quam excogitatę sint, & distinctæ: uel, si quæ aliæ huiusmodi excogitari possunt, in his uirtute continentur, vel ad eas reuocantur.

Aliquot rationis habitudines cõibus entib. coès entnõ passiones entis.

XIII. Quod igitur, Res, de formali dicat negationẽ aliquam entis ficti, fictum quidem est, & præter omnem Latinam significationem vocis, & communẽ conceptionem hominum: nam, Res, non est terminus negatiuus, seu priuatiuus, sed omnino positiuus. Est etiam impertinens illa negatio, tum quia obscurius est ad explicandum quid sit ens factũ, q̃ quid sit rectum ẽt, quia, si illa negatio necessaria est ad passiones entis, potius in vero, fundanda est: dicitur enim verum ens, quod non est fictum: uel, si formaliter sumatur, in uno, seu aliquo includitur: quia in negatione, quam dicit aliquid, includitur, vt sit diuisum à quolibet alio, & consequenter etiã ab ente ficto. Eo, uel maximè, quod ratio entis ficti, ut sic, in negatione consistit: illud enim est propriè ens fictũ, quod ita mente apprehẽdi potest, ut in se inuoluat repugnantiam, & impossibilitatem, quæ est negatio quædam: & ideo reale ens non propriè diuiditur ab illo per negationem, sed formaliter per suã realitatem, vt latius dispu. seq. in simili dicemus. Et eadem ratione excluduntur similes negationes, quę ex sola reflexione intellectus fieri possunt, vt nõ esse diuersum à se, esse diuersum ab ente rationis, non esse sibi inæquale, & similes, quæ, & inutiles sunt, & in infinitum multiplicari possunt, & sunt mera opera rationis, quæ non sufficiunt ad passiones entis, ut diximus.

XIV. Atque hinc etiam constat, non oportere addere inter passiones entis identitatem uel diuersitatem, quia, ut hæc possunt formaliter dicere relationes rationis, non pertinent ad passiones entis, ut suprà dictũ est generaliter; quia tales relationes non per se conueniunt enti, sed extrinsecus tantum per cogitationẽ, reflexionem, aut comparationẽ mentis: si aũt sumantur, quatenus in re habent aliquod fundamẽtum positiuum, vel priuatiuum, sic sufficienter continentur sub unitate, ut infrà dicemus. Et eodẽ modo reducitur ad unitatem similitudo (si hæc communis est omni enti) nam, si sumatur pro uera relatione, illa sine dubio non est passio, quia nec conuenit semper omni enti, & cui conuenit, non per se, sed ex accidente conuenit. Et si fortè dicatur creaturæ existenti semper conuenire, tamen etiam respectu illius erit, quoddam accidens, sicut relatio creaturæ. Si autem sumatur fundamentaliter, sic ad unitatẽ reducenda est, sic enim dixit Aristot. similitudinem in unitate fundari. Denique iuxta hunc modũ ad ueritatem, reducitur denominatio, intelligibilis, significabilis, ad bonum, reducitur, ratio integri, & pfecti, & denominatio, amabilis appetibilis, & similes: nõ est ergo necesse plures passiones cõfingere.

SECTIO III.

Quibus principijs demonstrari possint passiones de ente, & an inter ea hoc sit primum, Impossibile est, & idem simul esse, & non esse.

I. HAec quæstio præcipuè proponitur propter Aristot. qui 4. Metaph. c. 3. text 8. docuit illud principium, [Impossibile est, idem simul esse, & non esse,] esse primum, ac fere vnicum, ad quod resolui debent omnes huius scientiæ demonstrationes; imò, & aliarum scientiarum, saltem uirtualiter. In contrarium autem esse uidetur primo, quia propria, & intrinseca scientiæ principia sumi debent ex causa, seu ratione, ob quam prædicatum conuenit subiecto: unde idem Arist. 1. Posterior. docet posteriorem passionem demonstrari per priorẽ, primam uero omnium, uel non demonstrari, sed immediatè conuenire subiecto, uel solum quoad nos demonstrari per definitionem subiecti: definitionem autem ipsam nullo modo demonstrari, sed immediate cognosci de subiecto. Sic igitur in omni scientia primum principium erit illud, in quo, uel prima passio de subiecto, uel definitio de definito prædicatur: ergo, & in præsente scientia principia propria, & intrinseca sumenda erunt ex connexione primæ passionis cum ratione entis, uel rationis entis cum ipso ente: erit ergo hoc primum principium, [Omne quod est, unum est,] quia unum est prima passio entis, ut diximus, uel certe hoc, [Omne ens est habens essentiam.] Nõ ergo est illud, [Impossibile est, idẽ simul esse, & non esse,] quia illud est ualde extrinsecũ, & non põt deseruire ad ꝓprias demõstrationes à priori, sed ut summũ ad reductionem ad impossibile. Adde, principium illud a priori reduci ad illud, [Omne ens est unum:] ideo.n. nõ potest simul esse, & non esse, quia unum tantum determinante esse potest. Quomodo multi dicunt, primo conuenire enti quatenus est ens, esse diuisum a non ente, quam proprietatem putant in unitate includi,

Rõ dubi pro utraq; parte.

clu li, de quo postea videbimus. Tãdẽ augetur difficultas, quia etiã inter principia quodammodo intrinseca, & vniuersalissima, nõ videtur illud esse primum; quia est negatiuum: omnis autem negatio in priori aliqua affirmatione fundatur: ergo datur aliud principiũ prius illo, in quo fundetur: quale erit, vel hoc, [Necesse est idem esse, vel non esse, vel hoc, Vtrũ cõtradictoriũ necessario aliud destruit.

Aliquot certiora pronunciata pro sensu quaestionis declaranda.

II. Principijs eget Metaphysica in qua vltimo resoluat cõclusiones.

IN hac re omnes conueniunt in Metaphysica (sicut in alijs sciẽtijs) necessaria esse aliqua prima principia per se nota, quib. passiones demõstrentur; siue sit sermo de passionibus transcendentibus entis vt ens est; siue de proprietatibus specialiorib. aliquorũ entium, vt sunt intra latitudinem formalis obiecti Metaphysicae, iuxta ea quae in proœmiali disputatione dicta sunt, quamuis, quia ens, vt ens in ordine ad hãc scientiam est prius caeteris, passiones illi adaequatae sunt etiam priores, & consequẽter etiã vniuersalissima principia, quae ex ipsis transcendentibus aliquo modo cõstant, priora sunt reliquis; & ideo de illis nunc praesertim agimus. Quod ergo talia principia sint necessaria, eadẽ ratio est in hac sciẽtia, quae est in caeteris, quia etiã illa per demonstrationem procedit, resoluendo conclusiones in principia; in qua resolutione non põt in infinitum procedere: vt constat ex generali doctrina de causis: in nullo enim causarum genere in infinitum procedi potest: ergo necesse est, vt sistat in principijs, seu propositionibus per se notis.

III. Vnicum principiũ ad id muneris non sufficit.

Secũdo ex hac ratione cõcludi videtur, haec principia non tãtum vnum, sed plura, & ad minus duo esse debere, saltem quoad hoc, vt sint propositiones immediatae & a priori indemonstrabiles. Ratio est, quia ex vno solo principio nihil concludi potest, vt constat ex Dialectica: quia formalis illatio requirit tres terminos, qui in vno principio esse nõ possunt: ergo vltima resolutio necessario fit ad duo principia immediata. Quia si vnum sit immediatũ, & aliud demonstrabile, illud quod demonstrabile est, vlterius erit resoluendum, & demonstrandum: non põt autem demõstrari per solum aliud principium immediatum: ergo adiungẽdum est aliud, quod si illud etiam demonstrabile sit, aliud inquirẽdum erit, per quod demõstretur: ne igitur procedatur in infinitũ sistendum est in aliquo, etiam indemõstrabili: sunt ergo necessaria plura principia prima etiam in hac scientia. Atque hinc sequitur, si de primo principio in hoc sensu loquamur, scilicet, vt solũ dicit propositionem immediatam, seu per se notam: hoc sensu non esse quaerendum vnicum principiũ primum in hac scientia; neq. in eo potuisse loqui Aristotelẽ citato loco: quia reuera nullũ est quod hoc, modo sit vnicum, & duntaxat primũ. Igitur in alio sensu põt inquiri principiũ caeteris prius, scilicet, vel quia est vobis notius, vel q a in vsu, seu causalitate est prius, & vniuersalius, vel quia omni modo est demonstrabilius, & in hoc sensu est controuersia inter authores, quodnam sit primũ Metaphysicum principiũ.

Varia placita.

IIII. PRima sententia est, non esse primũ illud, quod ex Aristotele retulimus, sed hoc, [Omne ens est ens] Ita tenet Antonius Andreas 4. Metaph. q. 5. Et ad Aristotelẽ respondet, vocasse illud aliud, primũ principium inter ea quae circumferũtur, vt generalia, vt sũt illa, [Omne totũ est maius sua parte, &c.] Sed hic author etiam in suis principijs non recte loquitur, quia illa propositio est identica, & nugatoria, & ideo in nulla sciẽtia sumitur, vt principiũ de-

A monstrationis, sed est extra omnem artem. Alioqui in omni sciẽtia primum principiũ esset illud in quo subiectum scientiae de se ipso praedicaretur. Et tã per se notum esset primum principium vnius sciẽtiae, sicut alterius, nam omnis propositio idẽtica, quae nota est, vt, [ens mobile est ens mobile, sicut ens est ens.] Et in hac sciẽtia plura essent principia aeq. nota, quãuis nõ aeque vniuersalia, vt [Substãtia est substãtia, Accidẽs est accidẽs.] Apparentius ergo loqueretur, si loco entis sumeret aliquã definitionẽ, vel descriptionẽ explicãtem rationem entis, eamq. de ente praedicaret: nam, licet definitio: & definitũ in re idem sint, tamen propositio, in qua definitio de definito praedicatur, nõ est idẽtica, sed doctrinalis, quia in ea cõceptus distinctus de confuso praedicatur. Et
B hoc modo fauet huic opinioni ratio dubitandi in principio posita. Videtur tñ repugnare Aristo. dicto c. 3. li. 4. Metaph. dum absolute cõcludit illud principiũ, [Impossibile est, &c.] esse simpliciter omniũ principiũ, & ad illud oẽs demonstrationes resolui.

Alij dicũt nõ illud ab Aristotele positũ sed hoc, [Necesse est, quolibet esse, vel non esse,] esse primũ principium oium propter rationẽ supra tactã, quia hoc est affirmatiuũ, illud vero aliud negatiuum. Neque enim verũ est, quod Iauel. lib. 4. Metaph. q. 9. existimauit, illa duo principia eãdem rem diuersis uerbis significare, & ita non esse reputãda duo, sed vnum: nam, si res attẽtius cõsideretur, diuersae sunt res, quae illis principijs significantur: Sicut enim in V.
C contrarijs, vel priuatiue oppositis, aliud est, quod nõ possint simul conuenire eidem, aliud vero quod alterũ eorũ necessario debeat conuenire, vt per se est manifestum: ita ẽt in contradictorie oppositis haec duo formaliter, & in rigore diuersa sunt. Haec autẽ significãtur per illa duo principia: nã per illud, [Impossibile est, idẽ simul esse, & non esse] significatur repugnãtia contradictorie oppositorũ: per illud vero: [Quodlibet est, vel nõ est,] significatur immediatio eorũdẽ, scilicet, inter illa nõ posse cadere mediũ. Et ita, vt distincta ponũtur ab Aristot. lib. 4. Metaphys. cap. 7. tex. 27. & 28. & lib. 3. cap. 2. & 1. Poster. 1. cap. 8. text. 26. & 27. vbi dialecticis terminis eadẽ principia ponit, [Impossibile est idẽ simul affirmari & negari de eodẽ; Necesse est idẽ affirmari, vel nega-
D ri de eodẽ:] quae alijs verbis a Dialecticis dici solẽt: Impossibile est, duas cõtradictorias esse simul ueras: impossibile est, esse simul falsas, quae duo cõstat esse valde diuersa: & primũ fundari in illo principio: impossibile est, idẽ simul esse, & non esse: secundũ vero in alio: necesse est esse, uel nõ esse. Ex his uero rationibus simul constat, cõparando haec principia inter se, prius esse illud de impossibili ab Aristotele positũ, quã aliud de necessario. Primo quidẽ, quia per se euidentius est, contradictoria habere inter se repugnantiam, quã habere immediationem: illud enim prius statim in ipsis terminis relucet, secundũ autẽ nonnullo indiget discursu, & declaratione. Vnde illud prius cõmune est omnibus oppositis, nam quatenus opposita sunt, inter se pugnant, posterius aũt
E non omnibus cõuenit, vt cõstat ex c. de Opposit. Secundo, quia prius secundũ rationẽ est, duas contradictorias non posse esse simul veras, quam non posse esse simul falsas: sicut ueritas ex se prior est falsitate.

Quaestionis resolutio.

VI. Duo demonstrandi genera, & proprietates eorũ.

IGitur, ut quaestioni respondeamus, distinguere oportet duplex genus demonstrationis, unum dicitur ostẽsiuum, aliud deducens ad impossibile. Primum est, per se, & directe ad scientiam requisitum: & in eo, proceditur a causis ad effectus, & ab essentia rei ad passiones demõstrãdas: loquimur enim in scientia a priori, & propter quid: nam quae est a posteriori, non resoluitur in principia, de quibus nũc agimus,

agimus, sed in experientiam potius. Secundum demonstrādi genus per se necessarium non est, sed interdum adiūgitur propter hominis defectum, ignorātiam, vel proteruiā: & utile est, non solum ad cōclusiones, sed etiam ad prima principia persuadenda, & probanda, quod in priori modo fieri non potest, quia, cum sint immediata, non habet medium a priori per quod probentur: tamen ad impossibile deducendo ostendi potest eorum veritas, & conuinci intellectus, vt eis assentiatur: Imo in omni genere demonstrationis, quamuis principia demonstrent a priori cōclusionem, & per se nota sint, uis illationis virtute fundatur in deductione ad impossibile, scilicet, quia fieri non potest, quod idem simul sit, & nō sit, vel quod duæ cōtradictoriæ simul sint veræ. Propter quod dixit Auerroes 2. Metaph. cap. 1. sine illo principio ab Aristotele posito neminem posse philosophari, disputare: aut ratiocinari.

VII. Quis sit modus demonstrādi a priori in hac scientia.

Dicendum ergo est in primis, ad demonstrandū a priori passiones entis de ente prima principia sumenda esse, vel ex ratione ipsius entis, vel ex prima passione eius ad demonstrandas posteriores: & hoc conuincit discursus in principio factus. Et confirmatur, nam quoad hoc eadem est ratio de hac scientia, quæ de alijs: nam cum proprietates entis suo modo sint passiones eius: ex eius intrinseca ratione, & essētia oriri necesse est: quia hoc est de intrinseca ratione propriæ passionis: poterunt ergo per ipsam essentialem rationem entis demonstrari: siue hoc sit per distinctionem ipsarū rerum inter se, siue in ordine ad conceptus, & discursus nostros, ita, vt vnū uere sit ratio alterius, quod ad scientiam humanā, & demonstrationem sufficit. Vnde si passiones entis sunt ita inter se cōnexę, ut una ex altera oriatur, illa, quę fuerit prima, constituet unum principiū ad demonstrandas alias: si uerò (quod fieri interdum potest) plures passiones cum ratione entis immediate connectantur, solum per ipsam rationem entis poterūt de ente demonstrari: quomodo aūt id fiat, postea in discursu scientiæ constabit. In hoc ergo ordine primum principiū erit illud, in quo ratio vel essentia entis distinctè concepta de ipso ente prædicatur.

VIII. Quod sit primum principiū deductionis ad impossibile.

Secundo dicendum est, in alio genere seu modo demonstrandi per deductionem ad impossibile, primū principium, in quo totus ille modus demōstrandi nititur, esse, [Impossibile est idem esse, & nō esse.] Hoc per se notū est, quia oīs deductio ad impossibile in hoc tandem sistit, quod sequatur, idē simul esse, & non esse: & quādiu ad hoc nō deducitur, nō est satis demōstrata impossibilitas: postquā uerò ad hoc deductum est, ibi sistitur, tanquā in vltimo termino resolutionis, & notissimo principio. Et, quamuis interdū possit deduci impossibile ad aliud incommodū, quod duæ contradictorię sint simul falsæ, seu, vt idē neque sit neq. non sit, tū hoc ipsum in tantū est impossibile, in quātū virtute includit aliud, scilicet quod simul de aliquo negetur aliquid, & nō negetur, quod est affirmare, & negare idem de eodem.

IX. Quod sit humanæ sciē principium absolute primum.

Tertio dicendū est, hinc fieri, vt illud principiū: [Impossibile est, idē simul esse, & nō esse:] vt simpliciter primū in humana scientia, & præsertim in Metaphysica. Ratio est, nam illud principium recte vocatur, primum, a quo sumit firmitatē tota humana scientia: sed huiusmodi est prædictum principium, quia ex illo non solum conclusiones, sed prima etiā principia demonstrantur. Imo addit Fonseca lib. 4. Metaph. cap. 3. quæst. 1. sect. 3. per illud principium confirmari a priori prima principia. Sed non video, cur deductionem ad impossibile vocet a priori, cum non sit ex causa, sed per extrinsecū medium. Nisi fortasse intelligat per huiusmodi principiū demonstrari a priori, non quidem veritatem aliorum principiorum, quod fieri non potest: sed impossibilitatem, ac repugnantiam, quæ ex opposito sequitur: A vltima enim resolutio omnis repugnantię fit ad eō traditionē, ad quam per illud principium fit deductio. Hoc vero satis est, vt illud principium dicatur simpliciter primum: nam cum ingenium humanū non statim comprehendat cætera principia prima, prout in se sunt, multum iuuatur, & confirmatur in eorum assensu, deducendo ad impossibile, quod in cæteris fieri potest per illud primum, ipsum autem nullo modo ostendi potest etiam deductione ad impossibile, quia nullū aliud impossibilius inferri potest, quā sit illud, quod in eo pronūciatur, quod est signum illud esse maxime notum, & primum. Dixi autē, vsum huius principij esse maxime necessariū in hac scientia, quia, cum ens simplicissimum sit, vix B potest definiri, & ratione eius distinctius explicari, & applicari ad veras demonstrationes efficiendas, ita, vt propositiones assumptæ identicæ non censeantur.

Soluuntur rationes oppositæ.

X.

AD rationem ergo dubitandi in principio positā quoad priorem partem iam explicatū est. Aristotelem non uocare illud principium, primū, quia illo utatur Metaphysica ad suas proprias, & directas demonstrationes: nam potius idē Aristot. 1. Poster. cap. 8. tex. 26. dicit, non solere illud principiū formaliter ingredi demonstrationem. Dicitur ergo primum principium alijs rationibus iam explicatis: C est enim quasi uniuersale fundamentum, cuius uirtute omnes demonstrationes nitūtur, & alia principia possint, saltem quoad nō, declarari, ac confirmari, quāquam id semper fiat adiūcto aliquo alio principio, uel concesso, vel per se noto. Ad primam confirmationem respondetur ueritatem illius principij proprie nō fundari in unitate sed in oppositione, & repugnantia contradictoriorum, unde non recte probabitur, quod est non posse simul non esse, quia quod est, unum tantum est, tum quia, ut infra dicā, ens quatenus unum, non proprie diuiditur a nō ente, sed ab alio ente, quia a non ente potius diuiditur, quatenus ens, tum etiam, quia hæc ipsa diuisio entis a nō ente fundatur in eo quod non potest idē simul D esse, & non esse propter repugnantiam formalē horum terminorum. Ad ultimam confirmationem dicitur primo, fieri quidē posse, vt aliqua affirmatiua propositio, quatenus simplicior est, quā negatiua, prior sit, quam illa ordine generationis, seu cōpositionis, & tamen quod in ratione ueritatis per se notę, non sit tam manifesta, neq. æque prima, & ita dici potest de illo principio, nā, licet tota ueritas eius fundetur in natura ipsius esse, quod per se excludit non esse, tamē hoc ipsum per illud principium, quā uis negatiuum, explicatur euidentissime, & aptissime ad fundandas demonstrationes deducentes ad impossibile.

XI.

Atque hinc facile soluūtur multa argumēta, quæ fieri solent contra sententiam Aristotelis de hoc pri E mo principio, vt quod cōstet multis vocibus, neq. vniuersalissimis, neq. admodum notis, ut sunt [simul, idem,] quæ relationes significāt, quæ sunt posteriores absolutis. Item quod sit propositio modalis, quæ supponit priorem de inesse. Ad hæc enim, & similia dicitur eis ad summum probari, hinc non esse primam propositionem, seu complexionem, quam intellectus format, non tamen, quod non sit primum principium, quia ad hoc nō est necesse, ut sit prima propositio, solum, quod ex illo quodammodo pendeat omnium aliarum ueritarum scientia, ipsum uero ita sit uerum, notum, & indemonstrabile, ut ab alio non pendeat: hæc autem conueniūt illi principio, ut ostensum est. Posset autem principiū illud ad simpliciores terminos reduci, dicendo,] Nullū ens est, & non est:] sic enim conficitur ex simplici-

bus

bus terminis,& ex vniuersalissimis, ac primis, quod necessarium est in primo principio, ut possit omnibus scientijs esse commune, vt notauit D. Thom. 1. 2. quæst. 94. artic. 2. Vbi aduertit hoc principiũ esse primum in speculabilibus: nam in practicis, seu moralibus datur aliud primum, sc. [Omne bonum est faciendum, & malum vitandum:] nam, quia oẽs actiones morales circa bonum, & malũ uersantur, ideo primum principium morale ex illis terminis cõstare debuit, tamen, quia practica in speculatiua fundantur, ideo, quod in speculatiuis est primum principium, simpliciter, & absolute, est primum. An vero hoc principium, ita sit notum, vt à nemine possit mente negari, quamuis voce contendere videatur: item quibus modis suadendum sit contra eum, qui proterue illud negaret, vel eum ex concessis redarguendo, uel ad inconuenientia sensibus repugnantia eum deducendo, tractat late Arist. 4. Metaphysic. cap. 3. 4. & 5. quibus locis videri possunt expositores, quia non est, quod in hac re amplius immoremur.

In genere moris q̃ primũ principium, & collatio cũ primo in genere naturæ.

DISPVTATIO IV.

De unitate transcendentali in communi.

Series tractationis.

PRIMVM de unitate tractandum est, quia cum entitate maxime est coniuncta, & cæteris passionibus quoddammodo supponitur: quia reliquæ in quadam rerum distinctarum comparatione, seu habitudine consistunt, quæ sine unitate intelligi non potest. Et hunc ordinem seruauit Aristotel. 4. Metaph. c. 3. vnum statim cum ente coniungẽs. Quoniam vero unum multitudini opponitur, & oppositorũ eadem est ratio, seu scientia, ideo consequenter dicendum erit de multitudine. Ac denique quia multitudo ex distinctione, seu diuisione causatur, quam vnitas negat, tractandum etiam erit de uarijs distinctionum generibus: atque in hunc modum omnia genera vnitatum, distinctionum, & multitudinum explicata relinquemus.

SECTIO I.

Vtrum vnitas transcendentalis addat enti rationem aliquam positiuam, vel tantum priuatiuam.

1. *Prima opinio.*

PRima sententia est, unum, addere supra ens accidens quoddam positiuum, ex natura rei distinctum ab ente, per se tamen consequens, & concomitans omne ens. Ita sensit Auicenna. libr. 3. suæ Metaph. cap. 2. & libr. 7. cap. 1. nam priori loco vocat, unum, accidens, & quid comitans essentiam posteriori autem loco dicit non esse absolutè idem cum ente. Et hanc sententiam videtur Scotus 4. Metaph. q. 2. & in 2. d. 3. q. 2. Anton. And. 4. Metaph. q. 3. qui docet, unum, addere supra ens aliquid positiuum ex natura rei distinctum ab ente. Sed hæc sententia quantum ad distinctionem ex natura rei inter ens, & id, quod unum addit supra ens, reiecta sufficienter est præcedente disputatione, & plane repugnat Arist. 4. Metaph. c. 2. & 5. & amplius ex sequentibus confutatur.

Proponitur sententia, quod ratio unitas positiua sit.

II. VNde esse potest secunda sententia, unum, addere supra ens proprietatem quandam positiuã non realiter, uel ex natura rei, sed sola ratione ab ente distinctam, ad eum modum quo sapientia, vel iustitia dicitur addere aliquid Deo, & esse attributum positiuum eius sola ratione distinctum ab illo. Hic opinionem videtur tenere S. Bonauen. in 1. d. 23. a. 1. quæst. 1. vbi dicit, unũ, in Deo dicere aliquid positiuum, in creatura uero interdum dicere priuatiuũ, interdum uero positiuum. Vnde ait, quãuis modus significandi, vel explicandi unitatem sit per modũ negationis, quia simplicia non nisi per negationes à nobis concipiuntur, & explicantur, tamen quoad rẽ significatã, & intellectam esse quid positiuũ. Hoc idem significat Alex. Alens. 1. p. q. 13. mem. 1. & 2. Soto in logica cap. de propr. q. 2. ad 2. potestque, suaderi primo, quia ex omnium sententia unum addit indiuisionem supra ens, sed indiuisio, licet per modũ negationis significetur, tamen reuera non est negatio, positiua ratio, ergo. Maior patet ex ipsa vocis expositione, dicitur enim unum, quod in se est indiuisum, item ex opposito suo, scil. [multitudine: multa] enim dicũtur, quæ inter se diuisa sunt; ergo, unũ, dicitur, quod indiuisum est in se. Item patet ex proportione ad unitatem quantitatiuam, nam illæ quãtitates plures dicuntur, quæ diuisæ sunt, illa uero vna, quæ non est diuisa, sicut ergo quãtitas est una p indiuisionem quantitatis, ita entitas est una per indiuisionẽ entitatis. Minor probatur primo, quia diuisio est negatio, ergo indiuisio, licet habeat formã negationis, tamen in re non est negatio, sed affirmatio potius. Consequentia probatur, quia duæ negationes (vt aiunt) affirmant, & quia in re ipsa nunquã negatio destruitur immediate per negationem: nulla enim talis oppositio inuenitur in rebus, tollitur ergo per positiuam formam oppositam. Antecedẽs autem, scilicet diuisionẽ dicere negationem, est Diui Thomæ, quæst. 9. de Poten. artic. 7. dicẽtis, multitudinẽ includere negationem, scilicet, diuisionem vnius ab alio. Et 1. part. quæst. 11. ar. 2. ad 4. dicit, in tantum nos apprehendere diuisionem, in quantum apprehendimus, hoc ens non esse illud: & idem dicit Soncin. 10. Metaph. quæst. 4. Neque aliter nos concipere possumus diuisionem.

Secundo potest hoc ita explicari ratione, quia in illis rebus, quę sunt vnæ per compositionem: vnitas consurgit per unionem plurium, quæ unio est quid positiuum in ipsis, ut postea videbimus, è contrario uero res plures hoc ipso sũt multæ, & nõ una, quod vnione carent, diuisio ergo formaliter solum dicit carentiam unionis: consistit ergo in negatione, è cõtrario uero indiuisio dicit carentiam diuisionis, qđ est negare carentiam unionis: hoc autem est ponere unionem, quæ quid positiuum est. Et consequenter in his rebus, quæ non sunt unæ per unionem plurium, sed per simplices entitates, unitas dicet positiuam perfectionem consistentem in quadam rei integritate, quæ est altior, & eminentior perfectio, quam unio, quamuis à nobis propter suam simplicitatem per negationem explicetur. Vnde sumitur duplex confirmatio. Prima, quia negatio, ut sic, non suscipit magis nec minus, unum uero, seu unitas recipit magis, & minus, nam magis unũ est quod per simplicem entitatem est unum, quam quod per cõpositionem plurium, & tanto magis ab unitate receditur, quanto compositio maior est, seu minor unio: ergo signum est, unitatem addere aliquid positiuum. Secunda confirmatio est, quia negatio nullam perfectionem dicit unitas uero dicit perfectionem, nam in Deo ad maximam eius perfectionem spectat, quod sit unus tantum, & quod sit maxime vnus, & quod in eo omnia quæ opposita non sunt, unum omnino sint. Et in angelis ad perfectionem eorum pertinere censetur, ut in unaquaque specie sit unus tantum, & modus unitatis eorum, scilicet, p talem simplicitatem, pertinet etiam ad perfectionẽ

III.

eorum, & idem est proportionate in reliquis entibus.

IV. Tertio, id colligi potest ex speciebus, seu modis unitatis, omnes enim sunt positiui, ergo signum est ipsam etiã unitatem, ut sic addere aliquid positiuũ. Antecedens patet primum in unitate quantitatiua, quæ dicitur una continuatione ab Aristot. 5. Metaphy. ca. 6. continuitas autem nõ est negatio, sed positiuum, cum in hoc consistat, quod partes habeãt terminum communem, illa ergo integritas, quæ ex cõtinuatione resultat, est unitas quantitatis continuę, & illa positiuum quid est. Alia est unitas compositionis, v.g. ex materia, & forma, quomodo humanitas uocatur una, de qua iam ostendimus in positiua ratione consistere, unde & generatio, quæ ad hanc vnionẽ tendit, positiua actio est, è cõtrario vero corruptio, quæ illam dissoluit, formaliter in priuatione consistit. Alia unitas est indiuidualis, specifica, & generica, & hæ omnes positiuæ sunt, quia, & genus positiue cõtrahitur ad speciẽ, & species ad indiuiduũ, & conformitas illa, vel conuenientia, quę est in specie, uel genere positiua est.

V. Quarto argumentari possumus ex effectibus, seu proprietatibus, quæ unitati tribuuntur: una est, qđ fundet relationẽ identitatis, seu similitudinis 5. Metaph. cap. 15. relatio autem realis nõ fundatur in negatione, sed in positiuo. Alia est, quod unum est prima mensura multitudinis: quod non potest conuenire negationi, cum nihil sit. Vnde Aristoteles 10. Metaph. cap. 9. text. 21. ponit oppositionem relatiuam inter unum, & multa in ratione mẽsuræ, & mẽsurati. Tandem unum, vt sic, componit multitudinem, nam multitudo formaliter ex unitatibus formaliter constat, unde, & in numero quantitatiuo ultima unitas dicitur esse forma eius, sicut ergo numerus formaliter est aliquid positiuum, ita & unitas.

Vera sententia.

VI. Dicendum est primo, unum nihil positiuum addere supra ens, nec rationis, nec reale, neq. ex natura rei, neque sola ratione ab ente distinctũ. Est sententia D. Tho. 4. Metaphys. lect. 2. & in 1. part. quæst. 11. artic. 1. vbi Caietan. Scholastici in 1. distinct. 24. vbi Capreol. quæstion. 1. artic. 1. Durand. quæst. 1. & 2. Gabr. quæstion. 1. artic. 3. dub. 3. Gregor. quæstion. 1. artic. 2. Henric. quodlib. 1. quęst. 1. Soncin. 4. Metaph. quæstion. 4. Iauel. quæst. 5. & 8. Iandun. quæst. 4. Fonseca ca. 1. quæst. 5. Et fuit etiã sententia Commen. 4. Metaph. Commen. 3. text. 3. & libr. 10. Commen. 8. Et sumitur ex Arist. 5. Metaph. cap. 6. text. 11. & lib. 10. cap. 1. vbi rationem vnius explicat per indiuisionem, & indiuisionẽ, per negationem diuisionis, & 4. Metaph. cap. 2. hac ratione dicit, unum, & ens esse unam, ac eãdem naturam, quia nimirum nullam rationem positiuam dicit præter rationem entis.

VII. Et quidem de ente rationis per modum positiui (de quo est sermo in prima parte cõclusionis) res est satis certa, & extra controuersiam: quia nullum hactenus excogitatum est ens rationis, quasi positiuũ quod unũ de formali dicat, & addat entis quia, aut illud est per modum relationis: & hoc non, quia nomẽ unius omnino absolutum est, ut supra uidimus & constat ex ipsa uoce, & ex communi modo concipiendi, aut est per modum alicuius prædicati absoluti, & positiui: hoc dici non potest, etiamsi fingendi fiat copia. Dicere quis forte posset, unum, addere relationem identitatis ad seipsum. Sed hoc est plane falsum, nam esse unum, & esse idem, sunt prædicata ualde diuersa, & primum esse suo modo reale prędicatum conueniens enti sine fictione intellectus: secundum uero est prædicatum rationi conueniens per operationem intellectus: unde primũ est fundamẽtum secundi, eo modo quo relatio rationis potest in re habere fundamentum.

VIII. Itaque hac parte omissa altera de ratione reali positiua, quæ præcipue est interna, solet hac maxime ratione probari, quia si unum addit enti positiuam realem rationem, ergo necesse est, ut in illa includatur ens: ergo, & unũ, ergo illi addenda erit alia ratio positiua, per quam sit unum, ergo ita procedetur in infinitum, nisi in aliqua ratione reali sistamus q̃ ita sit per se ens, & unum, ut esse sic unam, nihil addat supra entitatem eius: ergo eadem ratione sistendum erit in ipsamet ratione entis. Sed ad hoc argumentum respondet Scotus illam rationẽ unius, ita esse positiuam, ut tamẽ ens non sit. Sed hoc satis est in superioribus improbatum. Et præterea negari nõ potest, quod ad præsens spectat, quin ille modus realis, uel quidquid illud sit, quod unum addit enti, sit vnum quid eo modo quo est, nã unumquodq. ens habet huiusmodi modum unum tantum, & nõ plures, & habet illum distinctũ à modo, seu unitate alterius entis, in se autem indiuisum, recte ergo inquiritur, an ille modus sit unus se ipso, & sine vlla additione positiua, quæ suæ entitati fiat, uel cum additione, nam, si cum additione, procedetur, ulterius in infinitum, si absque additione positiua per solam negationem, cur non idem dicetur de quolibet ente, ut sic?

IX. Dicunt aliqui ipsum modum unius cũ sit id, quo ens est unum, posse seipso etiam esse unum, qđ non ita dici potest de ratione entis, quia ipsum formaliter non est ratio unius, seu unitas, vt quo: id enim quod in aliquo genere est quo, quãdo est simplex & ultimum, seipso potest esse quod, hoc uero non tribuitur ei, quod nullo modo rationem illam formaliter participat. Exemplum commune est in quantitate, per quam substantia quanta est: & ideo potest p seipsam esse quanta, quod nõ potest substantia. Quę euasio habet speciem quandã subtilitatis, sed in præsente nulla est necessitas fingẽdi illud quo, & quod, nam illa ratio unitatis non intelligitur esse una propter aliquam rationẽ positiuã, quam in se habeat, & veluti exerceat circa se ipsam: sicut quãtitas est quãta, quia est extensa, & per se apta ad occupãdũ locũ, sed per solam negationem pluralitatis, seu diuisionis intelligitur esse una: ergo eodẽ modo intelligi potest in ratione entis, neque oportet fingere aliquid positiuum, quod ei sit ratio, vt quo essendi unum. Euasio cõfutatur.

X. Dici tandem potest hoc argumentum recte procedere contra Scotum, & alios, qui ponunt modum illum unius ex natura rei distinctum ab ente, nõ tamen ita vrgere, si dicamus illum modum esse quidẽ positiuũ, & realem: sola tamen ratione ab ente distinctum, quia tunc dicetur, illum modũ, quamuis sit ens, non tamen esse in re distinctum ab ipsomet ente, & ideo esse unum eadem unitate, qua ipsum ens, & præcise, ac secundum rationem non cõsiderari ut unum, seu tãtum ut rationem unius, realiter vero esse vnum seipso, sicut ipsum ens. Sed contra hanc responsionem obijcitur, quia inde sequuntur alia incommoda. Primum, rationem unius esse positiuam, & passionem entis, & quidditatiue includere ipsum ens, quod repugnat propriæ passioni. Secũdũ, quod ille modus sit de quidditate ipsius entis, sicut attributa diuina sũt de quidditate Dei, quia, licet ratione distinguantur, in re dicunt rationes positiuas, q̃ ex natura rei non distinguuntur à Deo: cõsequens autem est falsum, tum quia alias vnũ nõ esset passio entis, sed essentia: tum etiam quia alias nulla per creata posset quidditatiue distincte concipi, nisi formaliter conciperetur, vt vna. Quæ incommoda sunt quidem probabilia, forte tamen aliquis non existimaret inconueniens illa concedere in trãscendentibus, quæ simplicissima sunt. Responde tur replicæ.

Aliter

XI. Aliter ergo proſequendo priorem diſcurſum, oſtẽdo, eodem modo concludere non eſſe ponendum hunc modum poſitiuum ratione diſtinctum, nam præciſo per intellectum illo modo poſitiuo in reliquo cõceptu entis intelligitur, quidquid neceſſarium eſt ad vnitatem: ergo ſignum eſt nihil poſitiuum, etiam per rationem præſcindi ab ente, quo illud vnum ſit. Quod, vt intelligatur, loquamur de aliquo ente in particulari, verbi gratia, Deo quatenus vnus eſt: ſi ergo in illo vnitas eſt attributum poſitiuum ratione diſtinctum a Deo: ergo põt mente præſcindi Deus ab unitate eius, in Deo autẽ ſic conceptó abſq. additione alicuius poſitiui etiam ſecundum rationem, poteſt concipi negatio diuiſionis, ſeu partitionis, quam in ſe habeat, & diuiſio etiã, ſeu ſufficiens fundamentum diuiſionis ab omnibus alijs: ſed hoc ipſo ſufficienter concipitur unus, ergo quidquid poſitiuum, poſtea additur, etiam ſecundum rationem, eſt ſuperflue fictum, neque explicari poteſt, quid, vel ad quid ſit: & idem argumentũ fieri poteſt in aliquo alio ente vno, & conſequenter in ente in communi. Secundo id declaro in entibus compoſitis retorquendo argumenta priora, nam in huiuſmodi ente, quod per compoſitionem fit, quidquid poſitiuum phyſicum conſiderari poteſt, pertinet ad rationem entis, ut tale ens eſt, etiãſi ratione præſcindatur a conceptu vnius, ut in humanitate unio animæ, & corporis eſt de ratione eſſentiali talis entis, ut tale ens eſt ſpecificatiue, & in re ipſa, & ſimiliter in linea unio partium in pũcto eſt de ratione entis, ut eſt in tali ſpecie quantitatis continuæ: ergo omnis etiam ratio poſitiua Metaphyſica, quæ in tali ratione phyſica fundatur, pertinet formaliter, & ſecundum rationem ad rationem talis entis, non quatenus cõcipitur, ut unum, ſed quatenus formaliter contractum, ſeu determinatum in ratione talis entis, ergo ratio unius nihil poſitiuum addere poteſt, etiam ratione diſtinctum. Tertio id explicatur in entibus ſimplicibus, in quibus perfectior uidetur eſſe unitas, imo ipſa ſimplicitas uidetur eſſe maxima unitas, ſed ſimplicitas de formali non dicit rationem poſitiuam, etiã ſola ratione diſtinctam ab ente ſimplici, & a perfectione, quæ in ratione entis, ſeu talis in eo concipitur. adeo, ut etiã in Deo iuxta probabiliorem Theologorum ſententiam ſimplicitas, ut ſic, nihil addat Deo perfectionis etiam ſecundum rationem, ſupra perfectionẽ ſummę actualitatis eius, in qua negatio illa fundatur, quã ſimplicitas exprimit: ergo multo minus unitas, ut ſic poteſt dicere rationem poſitiuam. Et hæc concluſio amplius patebit ex ſequentibus, & ex ſolutionibus argumentorum.

XII. Vnum ſupra ens priuationem addit.

Dico ſecundo, vnum addere ſupra ens negationẽ aliquam per modum priuationis. Ita docent citati authores, & ſequitur ex præcedente aſſertione, nam conſtat unum aliquo modo diſtingui ab ente: quia, & eſt paſſio eius, & illa nomina non ſunt ſynonyma, ſed diuerſi conceptus formales, & obiectiui illis in mente reſpondent: ergo aliquid dicit unum præter ens: ſed non dicit aliquid omnino fictum per rationem, ut per ſe conſtat, quia eſſe unum rebus ipſis vere conuenit: neque etiam dicit aliquã habitudinem rationis, ut oſtenſum eſt: illud ergo ſupereſt, quod addere poſſit præter negationem, ſeu priuationem.

Qualis ſit negatio, quam vnum addat enti.

XIII. DVo tamen ſuper ſunt hic explicanda. Primũ eſt, quæ ſit hæc negatio, & quotuplex. Secundum, quomodo hæc negatio dicatur eſſe per modũ priuationis. Circa primum omnes conueniunt vnum dicere negationem diuiſionis in ipſomet ente, quam ſignificauit Ariſt. dicens, unum eſſe [ens indiuiſum in ſe,] vt patet ex citatis locis, & ex 10. Metaphyſic. c. 5. Et ratione patet, quia per indiuiſionẽ intelligimus, vnum ens fieri plura: ergo nulla alia ratione melius concipitur ens eſſe vnum, quam negatione diuiſionis: & in hoc omnes conueniunt. Sunt tamen prædicta verba attente conſideranda: aliud eſt enim ens dicere negationem diuiſionis in ipſo, aliud vero dicere negationem diuiſionis à ſe ipſo: quamuis enim vtraque negatio poſſit enti attribui, tamen prior eſt, quæ pertinet ad rationẽ vnius, nam poſterior non ſufficit, vt recte notauit Sonc. 4. Metaphyſ. quæſtio. 23. ad primum. Et patet, tum quia illa nõ eſt propria negatio, quæ in re addatur enti, ſed quæ per ſolam reflexionem rationis conſideretur: tum maxime, quia non diuidi à ſe æque cõ- B uenit enti per ſe, & per accidens; ſeu multitudini, aceruus enim lapidum tam non eſt diuiſus à ſe, quã homo, vel Angelus: tamen quia in ſe non eſt indiuiſus, non eſt proprie unum ens: negatio ergo diuiſionis in ſe, eſt, quæ conſtituit ens, non negatio diuiſionis à ſe.

Dubitant tamen vlterius authores, an in ratione unius aliqua alia negatio includatur. Multi. n. definiunt vnum eſſe, quod eſt [indiuiſum in ſe, & diuiſum a quolibet alio,] & ideo præter indiuiſionẽ in ſe, dicunt unum dicere negationem vnionis cũ alio quę negatio explicatur nomine diuiſionis, ſeu diſtinctionis ab alio. Ita opinantur Capreol. Gab. & Sonci. locis citatis: quia ſicut de ratione unius eſt, ut in C ſe non ſit diuiſum: ita, vt non ſit aliud à ſe: alterum enim ex his duobus, ſcilicet, eſſe aliud à ſe, vel nõ eſſe aliud à ſe, neceſſe eſt in ratione unius includi: quia cum contradictorie opponantur, immediate repugnant: ſed eſſe aliud à ſe non eſt de ratione unius, ut conſtat: ergo erit de ratione unius, ut nõ ſit aliud à ſe. Quin potius addunt aliqui negationem diuiſionis ab alio prius ſecundum rationem cõuenire enti, quam indiuiſionem in ſe, quia prius conuenit enti eſſe diuiſum a non ente, quam eſſe in ſe indiuiſũ, ergo utraq. negatio requiritur ad rationem unius. Vnde etiam D. Tho. 1. p. q. 11. ar. 2. ad 4. dicit conceptum diuiſionis ab alio ſecundum rationem eſſe priorem conceptu unitatis. Alij uero negant diuiſionem ab alio eſſe de ratione unius, ſed ſolam indi- D uiſionem in ſe. Ita Fonſeca ſupra, citans Aegid. 4. Metaph. q. 6. & Heruæum quodl. 4. q. 2. & 3. Ratio eius eſt, quia eſſe diuiſum ab alio non requiritur, ut ens ſit abſolute vnum, ſed ſolum, vt ſit vnũ ex multis: & ideo ſufficienter concipitur res, vt vna, quando intelligitur indiuiſa etiam ſi non concipiatur, ut diuiſa ab alijs. Et confirmatur, quia res eſt abſolute vna, quamuis non ſit alia, à quibus diſtinguatur.

XIV.

XV. Vnius nomẽ ęquiuocationẽ pati poteſt.

Sed circa hoc aduertendum eſt, poſſe in nõie tã unius, quam diuiſionis ab alio committi æquiuocationem: Nã interdum communi, & vulgari uſu, unũ, ſignificare ſolet, quod eſt ſolitariũ, & unicũ, quõ dicimus eſſe unum Deum, unũ ſolem: & hoc modo E unũ dicit negationẽ multitudinis, & non tã dicit diuiſionem ab alio, quã negat conſortium alterius. Sed hoc modo eſſe unum non eſt paſſio entis, ut per ſe conſtat: neque ea ſignificatio eſt propria unius, nec rigoroſa, ſed ſolum ex accommodatione uſus interdum ad hoc extenditur: nam in rigore verum eſt dicere hic eſſe unum hominem, quamuis ſint plures: & ideo in rigoroſa ſignificatione ad negandum eſſe plures, additur excluſiua eſſe tantum unũ: igitur negatio multitudinis, ſeu plurium in hoc ſenſu non intrat rationẽ formalem unius tranſcendẽtis.

XVI. Relatio realis diuiſionis ab alio extra rõnem unius

Rurſus eſſe diuiſum ab alio concipi põt per modum relationis realis, ſeu ad terminũ realem, & exiſtentem. Et hoc modo certum eſt diuiſionem ab alio non eſſe de ratione unius, tum quia eſt, quid poſterius illo: ideo. n. hoc eſt diuiſum ab illo, quia in ſe

tale est, & vnum quid: tum ēt, quia unum de se est prius multitudine, & independens ab illa: sic autē esse diuisum ab alio, requirit multitudinē; imo inde cōsurgit multitudo, quia sunt plura vna, quorū vnum non est aliud. Denique hac ratione supra dicebamus, aliquid, quatenus dicit huiusmodi negationem, vel relationē alietatis a termino reali, & existente, nō esse passionē entis: quia per se non cōuenit omni enti, sed per accidens ex coexistētia aliorum: multo ergo minus potest esse hoc de ratione vnius. Vnde, antequā creaturæ existerēt, Deus erat perfecte, & cōplete unus absq. hac relatione, seu negatione. Quin potius etiam si per impossibile nullę aliæ res essent possibiles extra Deū ipse esset vere, ac perfecte vnus, hoc ipso, quod esset in se indiuisus in essentia: etiam si non posset esse diuisus ab alijs, eo, quod alia esse non possent. Tamē, quia de facto, & quodāmodo ex intrinseca ratione entis, secundum totam suam latitudinem considerati, cum quolibet ente possibilis est existentia alterius: ideo ad omne ens consequitur, ut possit esse distinctum ab alio, quod reuera vnicuiq. conuenit ex eo, quod in se vnū est. Et hoc modo esse distinctum ab alio, aptitudine, & fundamentaliter pōt dici cōuenire omni enti, qua vnum est: tamen hoc ipsum non intrat formaliter rationem vnius, sed consequitur illam: sicut consequitur ad quantitatem, vt sit fundamentum æqualitatis, vel inæqualitatis.

XVII. Tandem esse diuisum ab alio concipi pōt solum per modum negationis. Quę comparari etiam potest, vel ad terminum positiuum existentē: & hoc modo eadem est ratio de illa, quæ de relatione: vel ad terminū positiuum absolute sumptum, siue existentem, siue possibilem: & hoc modo esse diuisum ab alio conuenit omni enti, quatenus vnum est: qa sicut non potest vni enti conuenire, vt sit aliud, ita necessario conuenit, vt non sit aliud: nā hæc sunt cōtradicentia, & ideo si alterū eorum necessario separatur ab vno, scilicet esse aliud a se, alterum necessario conuenit vni, s. non esse aliud a se, quod est esse distinctum ab alio. Quæ quidem ratio non probat, hanc negationem primario, ac formalissime intrare rationem vnius, sed conuenire illi necessario, siue per se primo, siue consequenter, & hoc posterius verius videtur, quod intendunt authores secūdæ opinionis, & fortasse non negant authores primæ. Possunt itaq. conciliari, nam, quod hi negant formaliter, ac per se primo: illi affirmant consequenter, ac per se secundo. Et ita explicuit diserte Sonc. 4. Metaph. q. 13 & 27. & hoc solum probant rationes adductæ.

Esse ab alio diuisū qualiter sit necessario coniunctū vni.

XVIII. Deniq. si hæc negatio, seu diuisio unius entis nō comparetur ad terminū positiuū, sed ad negatiuū, & contradictorium, sic ēt omni enti hoc ipso, quod vnus ens est, conuenit, quod sit diuisum a non ente, seu, vt non sit non ens, tamen hæc negatio solū est, quasi per reflexionem intellectus, nā prout obiectiue intelligitur antecedere in ente, potius est affirmatio, nā affirmatio non diuiditur a negatione per aliam negationē. Id enim est impossibile, quia pcederetur in infinitum, diuiditur ergo per se ipsam; sic ergo ens diuiditur a nō ente: non per negationē aliam, sed per se, sicut è contrario non ens diuiditur ab ente, non per aliam negationem, vel affirmationem, sed per se ipsum, itaq. formalissime diuidi a non ente, nihil aliud est, quā esse ens. Hac ergo cōsideratione talis negatio, nec pertinet ad rationem vnius, neq. est passio entis, cū reuera nulla sit: quatenus vero per intellectum excogitari pōt, & solum extrinseca denominatio, seu relatio rationis: & ideo intrinsece etiā non spectat ad rationem vnius, quamuis oppositum videatur sentire Caiet. 1. par. q. 11. art. 4. in fine, de quo plura dicemus in solutionibus argumentorum.

Negatio, quam dicit vnum sitne priuatio.

XIX. Secundum dubium erat, quomodo vnum dicat hanc negationem per modum priuationis: & ratio dubitādi est, quia priuatio dicit negationē in subiecto apto nato: indiuisio autem, quam addit unum supra ens, sępe dicit negationem diuisionis in ente incapaci illius, ut in Deo, esse unum negat diuisionem essentiæ diuinę, quæ diuidi nequit: & simile est in alijs rebus præsertim simplicibus, uel incorruptibilibus imo, & in omnibus entibus, quatenus unumquodque est inseparabile a seipso: nullum enim ens a seipso diuidi potest: hæc autem sola indiuisio est de ratione unius transcendentalis. Respondetur, difficultatem solum consistere in explicatione conclusionis, cur scilicet hæc negatio, quam dicit unum, dicatur esse per modum priuationis. Nam, quia non negat formam, cuius sit capax subiectum, seu ens, quod unum dicitur: ideo non dixi hanc negationem esse priuationem: nam ad hoc oportere, ut negaret formam in subiecto apto nato, ut argumentū probat. Sed dixi esse ad modum priuationis, quia in aliquo imitatur priuationem, & recedit a mera negatione. Nam, sicut priuatio dicit negationem non quomodocumque, sed quasi adherentem subiecto reali, ita unum dicit hanc negationem, quasi addendo illam enti reali, quod connotat: & ideo non ens, seu nihil, quatenus tale est, neq. unum nec plura dicitur, quamuis negatio diuisionis absolute sumptę, illi possit attribui: quia non ens indiuisum est. Entia autē rationis, seu ficta in tātum æquiuoce dicuntur vnum, vel multa in quātum æquiuoce etiam sunt entia, vel potius vt entia cōcipiuntur. Vnum ergo dicit negationem diuisionis in ente, & quoad hoc esse, dicitur ad modū priuationis, siue tale ens sit capax diuisionis, siue non. Addit Fonseca supra diuisionem, q̄ negat vnū, absolute possibilem esse, esto non sit possibilis ei enti, quod vnum denominatur, vt Deus dicitur vnus, quia indiuisus in essentia, quæ diuisio est possibilis in creatura, quamuis sit impossibilis Deo: & ita illa diuisio nō est impossibilis enti, vt ens est: & hoc modo dici potest priuatio, ratione capacitatis saltem in conceptu communi, ad eum modum, quo talpa cæcus dicitur, quia vt animal est capax visus, quamuis nō vt tale animal. Quod in præsente dicitur minus proprie propter analogiam entis.

Argumentorum solutiones.

XX. Ad primum argumentum contrariæ sententiæ prima, & communis responsio est, concedēdo diuisionem consistere in negatione, & consequenter indiuisionem esse negationem negationis. Ita cōcedit D. Tho. in 1. distinct. 24. quæst. 1. art. 3. ad primum. Vnde in solutione ad 2. concedit, secundum rem, magis se habere ad positiuum vnitatem, quam multitudinem: quia negatio unius rei ab alia, quam dicit multitudo, est in re ipsa, negatio vero negationis, quam dicit unitas, est mere per rationem. Quā doctrinā amplectitur Sonc. li. 10. Metaph. quæst. 4. Ad argumentum ergo, scilicet, quia negatio negationis est affirmatio, respondendum est iuxta hanc sententiam, formaliter, & secundum rationem non ita esse, quia ratio potest super vnam negationē nō flecti, & negare illam, & per hanc negationem explicare aliquod positiuum simplex, quod prout in se est, declarare non potest. Secundum rem autem & æquiualenter illud esse uerum, tamen illud positiuum, quod illis negationib. circumscribitur, nihil esse præter entitatem ipsius rei, quæ una dicitur. Hæc respōsio probabilis est, & facile defendi potest,

tamen

tamen videtur supponere negationem, quam dicit vnum, esse, aut negationem diuisionis huius entis alio ente, vel negationem diuisionis huius entis à se ipso, quę reuera sunt negationes rationis, tamẽ prior non pertinet ad rationem vnius, vt dictum est, sed ad illam consequitur. Posterior autem negatio non est propria vnius, sed communis multitudini. Igitur negatio diuisionis in se ipso est proprie de ratione vnius, hæc autem nullam negationem realem videtur supponere in re ipsa, quæ secundum rationem negetur per indiuisionem.

XXI. Secundo ergo respondetur concedendo, vnũ dicere indiuisionem, seu negationem diuisionis, & negando hanc esse negationem negationis. Nam in diuisione, quam vnum negat, duo possunt considerari, primum, quod etiam inter se diuisa sunt quasi in se completa, & terminata suis entitatibus, secundum est, quod vnum non est aliud. Hoc posterius solum dicit negationem, vt per se constat, primum vero dicit positiuum, quod est fundamentum illius negationis, quod tamen in re nihil est præter entitates ipsas, vt explicari potest in quantitate discreta: nam lineas esse plures dicit vnamquamque esse propriis terminis terminatam: vnde sequitur negatio, s. quod non habeant terminum communem. In diuisio ergo, quam dicit vnum, negat diuisionem ratione positiui, quod in rebus diuisis inuenitur, non ratione negationis, quam includit diuisio vnius ab alio: sicut è contrario, negatio, quam dicit diuisio, non negat aliam negationem, sed positiuam vnionem, vel identitatem vnius cum alio.

XXII. Responde tur obiectioni. Dices: hinc sequitur, negationem, quam dicit vnum esse negationem multitudinis, quod tamen supra uidemur negasse. Et patet esse falsum, quia vnũ est prius multitudine: negatio autem est posterior forma, quam negat. Respondetur dupliciter posse intelligi vnum negare multitudinem: Vno modo simpliciter, seu in rerum natura, & hoc modo negauimus supra unum dicere negationem multitudinis neque oppositum sequitur ex dicta solutione, ut per se notum est. Alio modo, ut neget multitudinẽ in ipsa re, quæ dicitur una, id est, quod in se non est plures: hoc autem sensu non est in superioribus negatum a nobis unum dicere negationem multitudinis. Id autem negat Fonseca dicta qu. 5. sect. 5. & est sententia D. Thom. 1. p. q. 30. ar. 3. ad 3. & opusc. 42. cap. 2. ubi adducit rationem, qua etiam Fõseca utitur, scilicet, quia unũ est prius multitudine. Quę ratio, si esset efficax, eadem fieri posset de diuisione, nam unum etiam est natura sua diuisione prius, ut infra dicam.

XXIII. Concedunt ergo alii indiuisionem unius dicere negationem multitudinis in ente, sub ea rõne, qua unum est, quod docuit Aegid. 4. Metaph. q. 8. & fauet D. Thom. in 1. d. 24. quæst. 1. art. 3. dicens, diuisionem, secundum quam aliquid ab aliquo distinguitur, esse in affirmatione, & negatione, & iõ multitudinẽ in ratione sua includere negationem, secũdum, quod multa sunt, quorum unum non est alterum. [Et huiusmodi (inquit) diuisionẽ hoc mõ accepta in ratione multitudinis negatio importatur in rõne unius.] Et in solut. ad 4. art. [Vnum non est priuatio illius multitudinis, quam constituit, sed multitudinis, quæ negatur esse in ipso, quod dicitur unum.] Et licet D. Thom. ibi loquatur de multitudine quoad negationẽ in ea inclusam, ut dictum est, tamen melius fortè dicitur, unum, negare multitudinem, ut in ea sunt plura positiua. Cui etiam fauet, quod idem D. Tho. 1. p. q. 11. ar. 1. dicit [unum opponi multitudini per modum priuationis, ut indiuisũ diuiso,] quod etiam ait Arist. l. 10. Metaph. tex. 9. Et hæc sententia mihi uidetur ualde probabilis: intelligenda est autem de multitudine, ut multitudo est, seu ratione pluralitatis, non quatenus ipsa multitudo pôt alia rõne considerari, ut quid unum: de quo infra dicetur. Vel certe dici potest unum dicere negationem diuisionis, non, vt dicit formaliter negationem, sed, ut dicit fundamentum illius negationis, quod aliquid positiuum est, ut declaraui, &, quia multitudo absolute includit formalem negationẽ, ideo quoad hoc unum non omnino dicit negationẽ multitudinis.

XXIV. Ad secundum, concedo inprimis unionẽ, qua partes coniunguntur ad componẽdum unũ, esse quid positiuum: concedo etiam in reb. simplicibus totam entitatem, seu integritatem rei esse positiuam. Nego tamen inde sequi unum addere rationem positiuam supra ens, quia totum illud positiuum pertinet ad entitatem rei, non ad unitatem, ut supra declaraui: sed oportet adiungere negationẽ diuisionis ut tale ens, siue simplex, siue compositum, unum esse intelligatur. Ad primam confirmationem respondetur, negationem, seu priuationem totalem formaliter, & secundum se non suscipere magis, & minus, posse tamen ratione sui fundamenti, & ita unũ ens esse magis unum, quam aliud, ratione fundamenti quatenus est magis, uel minus compositum. An uero in ipsamet negatione possit etiã magis, & minus considerari, ita, ut non semper sit illa negatio simpliciter, seu totalis, sed interdum tantum secundum quid, & ex parte, dicetur infra sectio. 4. Vnum ens qualiter magis unũ quã aliud.

Ad secundam confirmationem similiter dicitur, cum D. Tho. 1. p. q. 6. ar. 3. ad 1. & Caiet. ibi, unum ratione negationis, nullam addere perfectionem enti, sed ratione fundamenti supponere aliquam perfectionẽ. Nam, si unũ proprie sumatur, ut solum dicit esse in se indiuisum, supponit rei entitatem, & vnionem partiũ, si res cõposita sit, quæ dicunt perfectionẽ in ipsa re. Si tamen sumantur unum, ut excludit aliud, & dicit esse unicũ, seu solitariũ, si clarũ est, talem negationem per se non dicere perfectionẽ, imo nec semper requirere illam, aut prouenire ex illa, nã in Deo esse unum tantum in essentia prouenit ex perfectione, tamen, quod in eo sit una tãtã persona, non pertinet ad perfectionem, sed potius personarũ distinctio ibi est ex summa perfectione. Vnum an & quomodo dicat perfectionem.

XXV. Ad tertium respondetur illis omnibus exemplis solum probari, negationem, quam dicit unum, non esse puram negationem, sed fundatã in ente, quod, si compositum sit, includit aliquam compositionem seu positiuam unionem, in qua fundetur talis negatio: si aũt sit simplex, in simplici entitate fundatur: quod quõ cõueniat singulis unitatibus ibi numeratis, pręsertim genericè, & specificè, infra tractabitur.

XXVI. Quædam attributa unius, quid sint et quo modo illi conueniat explicatur. Ad quartum respondetur, ea omnia, quæ unitati attribuuntur quatenus aliquid positiuũ includunt, conuenire unitati ratione fundamenti, non ratione eius, quod addit supra ens: & ita relatio idẽtitatis, si intelligatur de identitate numerica, seu reali, cum sit relatio rationis, non est inconueniens, quod in negatione fundetur: si uero intelligatur de identitate specifica, seu similitudine rei ad aliam (supposito, quod talis relatio aliquid reale sit in fundamento ex natura rei distinctum ab illo,) non fundatur in unitate ratione indiuisionis negatiuæ, sed ratione illius positiuæ entitatis, & rationis formalis, quã habet fundamentum: de quo latius infra suo loco. Similiter unum dicitur mensura multitudinis, partim ratione positiui, partim ratione negationis: nã multitudo etiam, & positiuum aliquid, & negatiuum includit, ut postea uidebimus: debet enim mẽsuram esse, & nota, & certa, ut sit nota, oportet, ut entitatem habeat, ut uero sit certa, oportet, ut in indiuisibili cõsistat, & quoad hoc nos vtimur unitate, ut est quid indiuisum, tanquam principio certo ad mẽsurandam multitudinem. Atque eodem modo unũ componit multitudinem ratione positiuæ entitatis, quatenus multitudo ipsa positiua est, ut docet

D.Tho.1.p.q.11.articu.2.ad 2. quatenus uerò includit negationem, potest aliquo modo fundare negationem, quæ in multitudine includitur, ut infra videbimus.

SECTIO II.

Vtrum unum de formali dicat solam negationem, quam addit supra ens, vel aliquid aliud.

I. Ratio dubitandi est, quia ex dictis sectione præcedente uidetur planè sequi, unum dicere de formali solam negationem, quia id dicit de formali, in quo distinguitur ab ente, sed distinguitur tantum in negatione, quam addit: ergo illā solum dicit de formali. Secundo, quia unaquæque proprietas, seu passio id dicit de formali, quod addit suo subiecto: sed unum est passio entis: ergo de formali dicit id solum, quod addit supra ens: sed addit solum negationem: ergo. Tertio, quia si ultra negationem dicit aliquid, uel illud est ens, uel quidpiam aliud: hoc secundum cogitari non potest; nam si illud est aliud à negatione, positiuum esse debet, non potest autem esse positiuum rationis, ut supra ostensum est; oportet ergo, ut sit positiuum reale, & consequenter, ut includat ens, iuxta superius dicta contra Scotum. Si autem dicatur primum, scilicet, id quod unum dicit de formali includere reale ens, sequuntur omnia incommoda, & argumenta supra facta contra opinionem asserentem unum addere positiuum supra ens, scilicet, ens quidditatiue includi in passione sua, quod est contra rationem subiecti, & passionis. Item sequitur processus in infinitum supra illatus, quia id quod de formali significat unum, etiam erit unum, &c. Denique sequitur, formale significatum unius esse omnino idem cū adæquato significato, ut etiam includit materiale; Ac denique sequitur, passionem unius includere totā perfectionem entis formaliter, & consequenter passionem esse æqualis perfectionis cum subiecto suo.

Variæ sententiæ.

II. In hac re duæ sunt opiniones. Prima affirmat, unum de formali dicere solam negationem superius explicatam. Hanc sententiam insinuat Caiet. 1. part. quæst. 11. artic. 1. ad 2. Scoti, dum ait, unum formaliter nō esse magis extra nihil, quam alia priuatiua, seu negatiua. Latius, & clarius eam docet Fonseca d.q.5.sect.5. & fauet D.Tho. 1.p. quæst. 6. art. 3. ad 1. quatenus dicit, unum non importare rationem perfectionis, sed indiuisionis tantum. Fundamenta huius sententiæ sunt in principio posita, quibus concludi videtur, vnū in suo significato formali non includere ens, sed tantum connotare illud, & consequenter de formali dicere solam indiuisionem, seu negationem.

III Secunda sententia est, unum de formali non dicere negationem solam, sed entitatem ipsam sub negatione, quæ est communior sententia scribentium hoc loco 4. Metaph. Soncinas, quæ. 20. & 23. Iauellus q.5. & 8. Flandria quæst. 3. artic. 8. Iandun. q.4. tenet etiam Capreol. in 1. d. 24. q. 1. ubi circa primā conclusionem adducit Auicennam 3. Metaph. c. 3. dicentem; [unitas est esse, quod non diuiditur: ita quod esse est de essentia unitatis, & non subiectum eius; unitas enim substantialiter est ipsum esse, quod non diuiditur.] Et significat Soto in Log. c. de prop. q.2. ad 2. Fauet D.Thom. in 1. d. 19. q. 4. ad 2. dicēs quod ipsa essentia entis creati secundum, quod est indiuisa in se, & distincta ab aliis, est unitas eius,] & d.24. q.1. ar.3. ubi dicit, unum claudere in intelle- A ctu suo ens commune, & addere rationem priuationis, & de potentia, q.9. ar.7. ubi ait, unum, non significare indiuisionem tantum, sed ens cum ipsa. Sed his duobus locis postremis aperte loquitur D. Tho. de adæquato significato unius, non de formali, ut Fonseca exponit primus tamen locus non uidetur admittere hanc expositionem.

IV. Fundatur hæc opinio primo, quia si unum de formali diceret solum indiuisionem, esset terminus priuatiuus, consequens est falsum, quia omnis terminus priuatiuus dicit aliquam imperfectionem in re cui tribuitur, quod non potest dici de uno, alias non posset Deo attribui; ergo. Sed hæc ratio non est magni momenti, non enim necesse est, priuatiuum B terminum imperfectionem importare, si forma quam negat, ad perfectionem simpliciter non pertineat, ut patet in his terminis, infinitum immateriale, qui, licet sumantur omnino priuatiue, nullā imperfectionem dicūt, idem ergo esse poterit de uno, quia, diuisio, quam negat, non dicit perfectionem simpliciter. Imo eadem ratio procederet, si esset efficax, etiamsi unum de formali dicat ens cum indiuisione: nam si priuatio pure sumpta dicet imperfectionem, etiamsi aliquid ei adiungatur, eandem dicet imperfectionem, adiunctam perfectioni.

V. Aliter probari solet hæc opinio, quia, teste Aristotele 4. Metaph. ens, & unum, eandem naturam significant, sed si, unum, diceret de formali purā negationem, non posset significare eandem naturam, C quam ens, quia ens non dicit negationem, sed positiuam naturam. Sed hæc ratio etiam non conuincit, nam, si unum significando solam negationem de formali, esset alterius naturæ ab ente, propter distinctionem, quæ est inter priuationem, & positiuum: eadem ratione, quamuis de formali diceret ens cum indiuisione, dicendum esset alterius naturæ ab ente, saltem eo modo, quo totum compositū distinguitur a materia, vel subiecto, vel sicut distinguuntur cœcus, & Petrus. Aristoteles ergo dicit, vnum, & ens, dicere eandem naturam, quantum ad totum positiuum, quod utrumque dicit, & recte, etiam exponitur negatiue, scilicet, unum non dicere aliam naturam (utique positiuam) ab ente. Sicut idem Aristoteles 1. physic. c. 7. dixit, materiam, & D priuationem esse idem, scilicet negatiue, quia priuatio non dicit rem à materia distinctam: sic ergo in præsente dici facile potest.

Quæstionis resolutio.

VI. Existimo sanè, diuersitatem inter has sentētias magis esse de modo loquēdi, quam de re. Quia in re omnes conueniunt, unum in toto, & adæquato suo significato, nihil aliud dicere, quam ens indiuisū, & indiuisionē nihil addere enti, nisi negationē diuisionis, & cōsequenter necesse est, ut oēs fateantur, in uno nihil esse extra rationem entis, ut sic, pter negationem solam, quia totum, quod est ens, p- E ter id, quod ei additur, est de essentiali ratione eius: sed sola negatio est, quæ ei additur: ergo illa sola est extra rationē eius, unde fit ulterius, ut unū solū possit dici passio entis ratione negationis, quā superaddit enti, quia solum est passio secundum, quod dicit aliquid extra rationem entis. His autem in re positis reliqua quæstio de significato formali, uidetur solū esse de impositione nominis. In qua utraq. opinio citata probabilis est, fūdaturq. in probabili modo concipiendi significatum huius uocis, unū. Nā quidam cōcipiunt supposito ente reali, sola negatione diuisionis illi superaddita cōstitui unum, & ideo dicunt, unum de formali solum dicere prædictā negationem. Alii uero concipiunt unitatem non esse ueluti quandam priuationem adiunctam enti, sed esse ipsam rei naturā, seu entitatē, quæ, ut est enti-

tas,

tis, uel essentia, constituit ens, ut uero est entitas indiuisa, constituit unum ens.

VII. *Posterior sententia eligitur.* Et hic modus concipiendi uidetur mihi simpliciter uerò, ideoque posteriorem sententiam simpliciter probandam censeo. Primò propter rationem nunc tactam, & insinuatã à Diuo Thoma in 1. loco supercitato: quia, unũ, de formali dicit unitatem realem; sed unitas realis nõ est sola negatio: ergo est entitas ipsa sub negatione. Minor patet inductione: nam Deus dicitur unus ab unitate D[ei], quæ cõsistit in essentia indiuisa: & similiter Petrus dicitur unus numero, quia habet unam numero neutrã: vnde unitas eius non consistit in sola negatione. Ac denique ex ipsis terminis constare uidetur unitatem realem plus dicere, quam negationem. Secundò: quia unũ non dicitur uniuoce de ente rationis, & reali, ut per se notum est, & tamen, si præcise consideres negationem, æque potest attribui, & denominare ens rationis, sicut reale: ergo signum est, unum non dicere de formali solã negationẽ: alias denominatio unius æque posset cadere in ens rõnis, & reale, quia significatio uocis potissimũ attendenda est ex significato formali. Sicut nomina arte factorum censentur nõ significare solam figurã in significato formali: quia non æque, neque vniuoce dicuntur de rebus habẽtibus eandem figuram in diuersis materijs, ut serra non dicitur uniuoce de ferrea, & cerea: sic ergo neque,

Exemplũ totam rem illustrans. unum, significabit solam negationem de formali, cum non æque dicatur de omnibus, quibus æque potest cõuenire talis negatio, dicit ergo de formali ipsam entitatem indiuisam. Atque hinc sumi potest tertium argumentum, quia unum prout est transcẽdens non dicit de formali aliquid supponens ens, & quasi adiacens, & adueniens illi, sicut albũ dicit de formali albedinem: nõ enim sic intelligitur res esse una, sicut alba: est enim una intime per suãmet entitatem; alba uero est per formam superuenientem alteri entitati: ergo signum est, unum non dicere de formali solam negationem, quasi superadditam entitati: sed ipsam intrinsecam entitatem indiuisam. Vltimo ex infra dicendis cõstabit, ad hunc modum fere necessario esse sentiendum de alijs trãscendentibus, bono, & uero, quæ non possunt de formali dicere solas relationes rationis, sed entitatẽ ipsam cũ aliqua relatione, uel denominatione huiusmodi: ergo idem sentiendum est de uno: nã si argumenta, quæ de ipso in contrarium fiunt quicquã probarẽt, eadem procederent de alijs transcendentibus.

Respondetur ad argumenta.

VIII. AD primum respondetur, unum distingui ab ente radicaliter quidem, (vt sic dicã) ratione negationis, quam superaddit enti formaliter uero nõ distingui per negationem tãquam per formã unius, sed per entitatem indiuisam: itaque ens de formali dicit entitatem, vt sic, unum uero dicit de formali eandem entitatem, ut indiuisam.

Ad secundum respondetur, assumptum illud esse verum in proprietatibus realibus proprijssime sumptis, & addẽtibus subiectis aliquid ex natura rei distinctum ab illis in his enim uerũ est, nomina significantia tales proprietates solere de formali significare præcise id, quod proprietas addit subiecto: in his autem proprietatibus transcendentalibus, quæ non addunt aliquid reale, non oportet id obseruare nam, ut non sint negationes tantum, uel omnino entia rationis, sed aliquo modo proprietatem realem significent, necesse est, ut aliquo modo in formali suo significato includant entitatem ipsam.

IX. Ad tertium respõdetur, unum in concreto dicere ipsum ens, ut indiuisum: unitatem uero in abstracto, dicere entitatẽ etiam in abstracto, ut indiuisam & huiusmodi unitatẽ significare formaliter per pas-

A sionem unius, neque ex hoc sequitur aliquod incõmodum: nam quod ens in concreto sumptum prædicetur quidditatiue de suis passionibus etiam in cõcreto sumptis, nullũ est incõueniens, sic enim bonũ est ens, & uerum similiter: neque in his oportet seruari ea omnia, quæ proprietatibus realibus, & proprijssimis conueniunt: ibi enim subiectum omnino præscindit à proprietate, & e contrario, quia ex natura rei distinguuntur: hic autem nulla est talis distinctio, sed sola additio alicuius negationis, uel denominationis, & ideo eã in eo quidem quod addit unum, non includitur, ut supra dictum est, in ipso uero uno necesse est intime includi, neque inde sequitur processus in infinitum, quia ens, & unũ quoad positiuũ, quod includit omnino idẽ sunt, tũ re,

B tum etiam ratione, nisi ob negationem adiunctam. Quod si loquamur in abstracto de unitate, illa non tam proprie dicetur includere ens quidditatiue, q̃ entitatem, seu essentiam, debet enim in his seruari proportio, & quoad hoc saltem in modo significandi, non est idem significatum formale unius, & adæquatum eiusdem. Dico autẽ, [quoad modum significandi,] quia in his simplicissimis: res significata per abstractum, & concretum eadem est ita idem sunt entitas, & ens, unitas, & unum, solumque differunt ratione, & modo concipiendi, & significandi. Quocirca nullus est processus in infinitum, quia sicut ens sua entitate est ens entitas uero seipsa est entitas, & quo ens, est ens, ut sic uero non concipitur

C tanquam id quod est, quamquam reipsa formalissime sit ipsum ens, ita eadem proportione loquendũ est de uno, & unitate, nam quoad rem positiuã idem significant, solumque differunt, quia unum significat ens, seu entitatem, sub indiuisione. Tandem hoc modo nullum est inconueniens, quod unum re dicat totam perfectionem, quam dicit ens, quamuis illam non dicat sub eodem omnino conceptu, seu formali ratione, quia non dicit illam præcise, ut est perfectio, uel entitas, sed ut est sub indiuisione.

SECTIO III.

Quotuplex sit in rebus vnitas.

D DE hac re disputat Aristot. 5. Metaph. cap. 6. Est autem hoc loco necessario præmittenda ut explicare possimus, quænam unitas sit entis passio. Distinguit ergo Aristoteles uarios modos unius: *Et* prima diuisio eius est, vnum quoddam esse per accidens, aliud per se. Et merito hanc diuisionem primo loco ponit, quia, & uidetur esse ualde analoga: nam unum per se, est simpliciter unum: per accidens uero tantum secundum quid, & per quandam proportionem ad unum per se. Non explicat autem Aristoteles rationes unius, accidens, & per se, per proprias eorum definitiones, sed solum varijs exemplis, quibus simul proponit uarios modos unitatis per accidens, & per se. Vnum enim per I. *Variæ unius diuisiones*

E accidens esse dicit subiectum accidente affectum, vt Petrus musicus. Item duo accidentia eadem subiecto inhærentia vnũ per accidens sunt, seu cõstituũt, vt album dulce. Hanc uero unitatem p accidens in ordine ad prædicationes uarijs modis explicare possumus, vel per incomplexos terminos, uel per cõplexos, vel prædicando accidens de subiecto, vel subiectum de accidente, uel accidens de accidente, aut in communi aut in singulari. Et iuxta hæc distinguit Aristoteles uarias rationes huius unitatis, quæ magis ad Dialecticas prædicationes, q̃ ad rem Metaphysicam spectant. Similiter explicat Aristoteles unum per se uarijs exemplis, seu subdistinguendo illud in uarios modos. Nam quædam (inquit) sunt vnum continuatione, ut linea, aqua, quædam colligatione, ut domus, & alia, quæ arte fiunt, alia rõne

formæ

formæ unius, alia ratione materiæ, uel proximę, vel remotæ, ut liquores (inquit) dicũtur unum. Rursus (ait) quoddam est unũ numero, aliud specie, aliud genere, &c. quæ ibi prosequitur. Ex quibus omnib. difficile est colligere, in quo consistat ratio unius per se, & per accidens: nam in membris, quæ posteriori in loco Aristoteles numerat multa videntur esse unum tantum per accidens, ut domus, & artificialia. Item ibidem ait, plura interdum dici unũ [eo ꝙ aliquid unum, aut agunt, aut patiuntur, aut habẽt, aut aliquid unũ sunt.] Hæc autem omnia uidẽtur tantum per accidens esse unum, uel denominatione potius, quam re. Rursus inter unitates quas ibi ponit, aliqua est realis, ut numerica; alia rationis tãtum, ut generica, & specifica: est ergo difficile, hanc Aristotelis doctrinam, ad certam aliquam rationem ac methodum reuocare.

Explicatur diuisio entis, & unius in per se, & per accidens.

II. VT ergo rem hanc declaremus, quoniam unum consequitur ens, ut intelligatur, quid sit unũ, per se, & unum per accidens, simul explicãdum est, quid sit ens per se, & per accidẽs, sic enim etiam ens diuiditur ab eodem Arist. eod. lib. 5. c. 7. quæ diuisio propria est entis realis: nã entia rationis, sicut æquiuocè tãtum sunt entia, ita non nisi æquiuoce has denominationes recipiunt: *Ens* autẽ reale duplici modo potest per se aut per accidẽs appellari, uno modo in ratione entis, alio modo in ratione effectus. Hoc posteriori modo dicitur per se id quod ex uirtute, & intentione agentis fit, per accidens uero dicitur id, quod præter intentionem agentis casu, & fortuna euenit de qua ait Aristot. 6. Metaphys. ca. 2. esse extra scientiæ considerationem, quatenus scilicet, in singulari exercetur, & per accidens euenit: nam ut sic non habet necessita tem, sed contingentiam. *At* uerò ipsa communis ratio causæ, vel effectus per accidens sub scientiam cadit; sic enim disputatur de casu, & fortuna, & contingentia effectuũ: sed tamẽ ens per se, & per accidens sub hac consideratione nihil ad præsens institutum pertinet.

III. Priori ergo modo ens in ratione entis dicitur per se, aut per accidens, in ordine ad unitatem quam habet seu ratione talis unitatis. vt, v. g. quia cõstat una natura unius prædicamenti, aut naturis diuersorũ prædicamentorũ: sic enim Arist. dicto lib. 5. tex. 13. & 14. entia per accidens uocat quæ constant ex subiecto, & accidente, vel quando multa accidẽtia in eodem subiecto coniunguntur: ens autem per se dicit esse, quod diuiditur in decem categorias. Idemq. Arist. 7. Metaph. tex. 43. & clarius lib. 8. tex. 15. & lib. 2. de Anima, tex. 7. illud significat esse ens per se unum, quod uel simplex est, vel ex potentia substãtiali, & proprio actu componitur. Vnde econtrario per accidens erit, quod neque est simplex, nec prædictam compositionem habet: sed alio imperfectiori modo ex diuersis rebus cõstat. Ex quibus intelligere licet, illud appellari in ratione entis ens per se, ꝙ est per se unum: illud autẽ per accidens, quod tãtum per accidens unum est. Non enim vocatur hic per se, & per accidens ratione modi essendi per se, uel in alio: quomodo sola substantia est ens per se: reliqua uero dici possunt per accidẽs, seu potius accidentalia: sed sumitur, per se, & p accidens in ordine ad unitatem: quæ autem sit unitas per se, aut per accidens in entibus, non satis declaratum est ex dictis, nec eodem modo ab omnibus explicatur.

Quale indicet Arist. per se unũ quale per accidens.

IV. Quidam ergo aiũt, illam unitatem, seu unionem esse per se, ex qua resultat unum, & idem esse: illam uerò esse per accidens, in qua entia, quæ uniuntur, habent plura esse, ut sunt substantia, & accidens, vel duo accidentia diuersorum generum. Tamen hæc

A explicatio, aut supponit aliquid falsum, aut rem obscuram per aliam æquè obscuram explicat; nam uel sermo est de vno simplici absq. compositione, quod in ipso sit, quamuis ex compositione resultet: quomodo multi dicunt, ex materia, & forma unitis resultare unum esse, & hic sensus supponit falsum: nã ut ens sit per se unum, non est necesse, ut habeat huiusmodi esse simplex: infrà enim ostendam, entia cõposita ex materia, & forma non habere esse simplex sed compositum. Vel sermo est de uno esse composito, & resultante ex unione plurium partialium existentiarum, & hoc quidem uerum est, sed de ipso esse inquirendum restat quando ex compositione resultet unum per se: nam etiam accidens, v. g. albedo B adueniens substantiæ affert secũ suum esse, quod respectu compositi albi, potest dici partiale, & ex illo & ex esse corporis, seu subiecti potest dici componi unum esse totius albi, & tamen illud nihilominus dicitur esse ens per accidens.

Siplex existentia nõ est de ratione unius per se.

V. Alio ergo modo dici frequẽter solet ens per accidens esse, quod constat pluribus entibus in actu: illud uerò esse, per se, quod constat ente in potẽtia, & eius actu: nam ex pluribus entibus in potentia nihil constare potest, & ideo necesse non est illud membrum adiungere. Sed hæc etiam doctrina, esto uera sit expositione indiget: nam male intellecta potest esse occasio errandi in multis. Interrogandum est enim quid per ens in actu, & in potẽtia intelligatur. Intelligi enim potest per ens in actu illud, quod ex C se habet actualem entitatem, seu existentiam: p ens autem in potẽtia illud quod nullã habet talẽ actualitatem, seu existentiã. Et hoc modo falsum est, ens per se non posse componi ex actualibus entitatibus partialibus, aut requiri ad ens per se, ut componatur ex huiusmodi actu, & potẽtia illi opposita: nam hoc perinde est, ac si diceretur, ens per se cõponi ex ente, & nihilo, seu ex ente in actu, & ente in potẽtia obiectiua: quæ est repugnantia in ipsis terminis, ut ex inferius dicendis constabit. Aliter ergo intelligi põt per ens in actu ens constans ex aliquo actu formali, receptiua illius. Et hoc modo non contingit aliquid componi ex duobus entibus in actu ita utrũque sit prædicto modo cõpositũ, nisi aut per aggre- D gationẽ, & tunc satis clarum est, cõsurgere ens p accidens, quamuis ratio illius nondum satis sit explicata: aut aliquo artificioso modo: & tunc Arist. videtur tale ens vocare per se unum, unde consequitur esse etiam ens per se unum per accidens. Et in cõpsito physico, & Heterogeneo multi putant dari partialia composita diuersarũ rationũ, & formarũ, ex quorũ coniunctione vnum per se coalescit. Ac deinde restat explicandum, si huiusmodi enti adiũgatur aliud non similiter compositum, nec per modũ continuationis, aut colligationis, sed simplex per modũ formæ, aut actus uerè ac physicè uniti, cur non resultet ex utroque ens per se unum. Aut si interdum resultat, interdum non unde sumenda sit ratio. Vbi variæ quęstiones insinuantur, quę hinc pẽdent, sci- E licet, cur substantia adueniente naturæ iam integrę ex utraque unum per se resultet, non autẽ adueniẽte quantitate, aut alia simili forma. Item cur forma substantialis unum per se faciat cum materia nuda: non possit autem facere per se unum cum materia iam informata substantiali forma, & similes.

Ex duobus entib. in actu quõ fiat vnũ per accidens ex vno aũt in potẽtia, & alio in actu qualiter per se.

Ratio entis, & unius per se.

VI. IN hac igitur re dicendum uidetur, rationẽ entis per se in hoc consistere, quòd præcise habeat ea, quæ ad essentiam integritatem, uel complementum talis entis in suo genere per se, & intrinsecè requirũtur. Hoc insinuauit Aristotelis priori loco citato. Et ex terminis ipsis uidetur clarum: hæc enim communissima, & simplicissima uix possunt aliter probari,

tari, quam explicatis terminorum rationibus. Cum ergo ens dicetur illud quod entitatem, seu essentiā habet, illud erit ens per se proprie, & in rigore, qđ vnam essentiam, vel entitatem habet: Illa autem essentia, seu entitas, vna proprijssime erit, quæ in suo genere habet, quicquid ad eius intrinsecā rationē, seu consummationem spectat: ergo illud ens, quod huiusmodi est, sub ea ratione erit proprie, ac per se ens, omne autem illud, quod ab hac vnitate defecerit, dicetur ens per accidens.

VII. Potest autē hoc amplius explicari, si ens per se se diuidamus in simplex, & compositum, quę diuisio etiam de vno per se dari potest, eamque insinuauit Arist. 10. Metaph. c. 6. dicens, vnum quoddam esse diuisibile, aliud indiuisum. Nam, vt notauit D. Th. part. quęst. 6. art. 4. & q. 11. art. 1. vnum per se, aliud est indiuisum actu, & potētia; aliud vero tantū actu: prius est ens simplex; posterius vero compositum. Igitur de simplici nulla est difficultas: omne enim simplex est ens per se, ac per se vnum, quia, & per se indiuisum est, & vt sic non habet admistionem alicuius extranei, vt possit ens per accidens appellari, & hoc modo quodlibet accidens in abstracto sumptum ea cōsideratione est ens per se, & anima in ratione substantiæ est ens per se, licet incompletum; quatenus vero cōstat pluribus potentijs, habitibus, vel actibus, iam declinat in ens per accidens.

VIII. De ente autē composito certū in primis est, posse vere, ac proprie esse ens per se, ac vnum per se, vt omnes philosophi docent de natura substantiali, quatenus materia, & forma constat, & de supposito quatenus ex natura, & substantia suo modo componitur. Cum enim neque materia, neque forma per se sint entia cōpleta, & integra in suo genere, sed ad illud cōponendū natura sua institutæ sint, merito illud, quod ex eis proxime cōponitur, essentia, & natura per se vna dicitur, & est. Atque eadem ratione, quia illa essentia non habet intrinsecum complementū in suo genere, nisi per se sit intrinsece, & substantialiter terminata; ideo illa etiam cum sua substantia, ens per se vnum constituit. Igitur hæc vnitas per se in hoc consistit, quod resultat ex rebus constituentibus completum ens in aliquo genere, intercedente vnione eorū inter se, ad tale ens cōstituendum accōmodata, quæ in compositione vnius naturæ est per modum actus, & potentię substantialis: in compositione vero vnius personæ, est per modū naturę integræ, & termini eius. Atque hæc ratio accommodari etiam potest ad entia, vt cōposita ex genere, & differentia per se cōtrahente illud intra proximum prædicamentum: nam etiam genus, & differentia comparantur, vt potentia, actus per se ordinata ad constituendum vnum in suo genere completum, & integrum, quamquam hæc compositio magis est rationalis, quam realis, & ideo minus impedire potest realem, ac per se vnitatem entis.

IX. Est autem præter hos alius modus compositionis in entibus, qui dicitur ex partib. integrantibus, qui primo cernitur in quantitate; per eam vero intelligitur etiam esse in substantijs materialibus, & accidentibus, & hæc etiam non tollit vnitate per se, quādo est per veram, & naturalem cōtinuationem. Sic enim quantitas continua est in suo genere proprie, ac per se vna: partes autē, quibus constat non dicuntur esse simpliciter plura in actu, sed in potentia, vt loquitur sæpe Arist. 3. Metaph. cap. 6. & 5. Metaph. cap. 13. Vbi ait, numerum proprie non esse, nisi vbi partes non copulātur termino communi. Et idem dicit Auerr. 3. de Anima, tex. 13. Et ratio est, quia quantitas natura sua postulat hanc extensionem, & compositionem, quæ tota ordinatur ad complementum eius in suo genere, & ideo intra illud habet proprios terminos, quib. partes eius copulari, ac terminari possint. Est ergo tota illa compositio, & vnio per se, & natura sua ordinatā ad componedum vnū ens intra idem genus. Quamuis autē hoc per se primo conueniat quātitati secundū se sumptæ; tamen etiam conuenit substātiæ materiali, quæ quantitati subest, vt cernit inprimis in substātia homogenea: ignis enim aqua, & similia vnū per se sunt, etiamsi in quantis magnitudine sumantur, dummodo cōtinua sint; alioqui nunquam huiusmodi substantia posset esse vna per se, quia nunquam potest non cōstare ex his partibus, etiamsi in minima quantitate sumatur, quod est contra omnes philosophos, & cōtra communem modum sentiendi, & loquendi, & contra rationem supra factam: quia hæc entia natura postulant huiusmodi genus vnionis, & compositionis ad suum complemētum, & integritatem in suo genere, ergo talis compositio non tollit vnitatem per se in huiusmodi entibus.

Oportet tamen (quamuis id latius infra tractandum sit) hic breuiter animaduertere, quid habeat substantia a quātitate in hoc genere compositionis, quid vero habeat ipsa substantia ex propria substantiali entitate, quāuis sub quantitate: nam priori modo ex substantia, & quātitate simpliciter non fit vnū per se, & nunc loquimur, quia quantitas non est, de complemento substantiæ intra rationem, & latitudinem sui generis, & ideo integritas quātitatiua, vt substantiæ adiungitur, & facit vnum cum illa non constituit ens, neque vnum per se. Habet autem ipsa substantia materialis sub quantitate suā substantialem entitatem, in qua etiam habet partes entitatiuas componentes, & integrantes substantialem ipsam entitatem, habentesque inter se suam vnionem substātialem, & hoc modo dicimus substantiam sic compositam esse per se vnam. X.

Hæc autem difficultatē nonnullam habet in substantijs heterogeneis, quia earum partes non videntur ita intrinsece vniri, & continuari, sed solum veluti quibusdam vinculis colligari. Sed nihilominus hæc etiam substantia, vt sic composita est unum ens per se. Quis enim neget, hominem esse unum per se ens? Et a posteriori id declarari potest: nam omnes huiusmodi partes sibi inuicem deseruiunt, & per se separatæ, aut nullo modo, aut non diu possunt conseruari: signum ergo est, illas omnes in suo genere esse incompleta entia, & per se ordinari ad componendum ens aliquod: ergo illud, ut sic compositum est per se ens, & unum per se. Vnde ad hoc satis est, quod partes illæ habeāt naturaliter aliquam cōiunctionem, & copulationem, quæcunque illa sit: nam illa sufficit, ut omnes possint eadem forma informari, & conueniri ad cōstituendum cum illa unū ens, habens unum esse simpliciter. Adde, quod licet hæc membra heterogenea non sint omni ex parte cōtinua inter se immediate, semper tamē habent aliqua ex parte continuationem saltem in aliquo tertio, ut in neruo, aut alia parte simili, de quo alias. XI.

Ex his ergo ueluti inductione facta satis constat, quomodo in omnibus substātijs ens per se unum in ratione a nobis explicata consistat. Potest autem fere eadem inductio applicari ad accidentia: nam de quantitate iam dictum est: alia uero, si omnino simplicia sint secundum rem, constat per se habere unitatem, & indiuisionem; si autem sint composita, ut faciant per se unū, imitari debent aliquo modo quātitatem: Duplex enim tantum potest intelligi hæc compositio. Vna est per modum extensionis: quomodo est una albedo, quæ in superficie unius corporis extensa est, & hæc compositio facit per se unum ad modum totius integralis. Nam ita se habent partes illius albedinis, ut intra suum genus sint colligatæ, & unitę modo sibi proportionato, & constituant unum ens completum, & integrū in sua specie, quā compositionem, & unionem habent partes illæ sub quantitate, seu in quantitate: non tamē habent eam XII.

intrin-

intrinsece, & formaliter per quantitatem ipsam, sed A per suas entitates partiales inter se vnitas proprio vinculo, & vnione sui generis. Quod hac ratione explicari potest: nam, si in superficie continua eiusdem corporis, verbi gratia, parietis, dimidia pars alba, & dimidia nigra, habent quidem albedo, & nigredo continuitatem quandam ex parte subiecti, quia, & superficies, qua inhærent, continua est, & nihil potest in ea signari, quantumuis indiuisibile, quod albedine, vel nigredine affectum non sit, & nihilominus albedo, & nigredo inter se nõ habent intrinsecam vnionem, & coniunctionem, quam habent duæ partiales albedines inter se, & ideo ex illis non fit per se, ac proprie vnum, sicut fieret ex partibus albedinis, quod idem suo modo probabile est posse accidere in substantijs, si contingat, sub eadem quantitate continua esse formas substantiales diuersarum specierum, sub diuersis partibus quantitatis, vt notauit Diuus Thomas 5. Metaphysicæ, textu 7. lectione septima, littera D. Alia compositio in accidentibus esse potest per modum intensionis, supposito, quod gradus intensionis aliquo modo in re distinguantur: de quo alias. Et hæc compositio, quamuis non fiat per se loquendo in quantitate, aut per quantitatem; tamen per proportionem ad illam intelligenda, & explicanda est. Vnde ex tali compositione etiam resultat per se vnum, quia oẽs illi gradus sunt veluti entia partialia, & incõpleta intra suum genus, & natura sua ordinantur ad complendum vnum intra idem genus: & habent inter se naturalem vnionem, & proprios terminos, quibus copulentur, seu terminentur. Igitur etiam in accidentibus ratio entis, seu vnius per se in prædicta ratione a nobis explicata consistit. Quod si fortasse in accidentibus inuenitur alius modus cõficiendi vnum ex multis entibus pręter dictos, vt in numero quantitatiuo, aut iuxta aliquorum opinionem in habitu sciẽtiæ, qui ex collectione multarum specierum, vel habituum consurgit, illa nõ sunt censenda entia per se, sed per accidens, in propria, & vera ratione entis, vt bene docuit Fonse. lib. 5. Metaphys. cap. 7. quæst. 5. sect. 2. quia illa non habent inter se ueram aliquam, & realem vnionem, per quã vnum per se efficiant: quidquid sit, an sub aliqua ratione prædicamentali possint censeri per se, de quo infra explicando singula prædicamenta.

Ratio entis, & vnius per accidens.

XIII. EX his quæ dicta sunt de ente, & vno per se, colligere, licet, quid sit dicẽdum de ente, & vno per accidens, quod ab illo distinguitur: nam in primis omne id, quod ex rebus distinctis constat absq. physica, & reali vnione earum inter se, est in rigore ens per accidens, & non per se. Probatur, tum ex dictis, quia in tali ente nõ potest reperiri ratio entis per se a nobis explicata, tum etiam, quia illud vnũ non potest habere vnam realẽ essentiam: non enim potest intelligi vna essentia, nisi, vel quia simplex sit, vel quia per realẽ vnionẽ plurium consurgat, in prędicto autem casu neutrum horum reperitur. Deinde omne ens, quod ita est vnum, vt constet ex rebus distinctis, quarum altera in aliquo genere completũ ens sit, & per adiunctionem alterius perfectione diuersi generis afficiatur, tale etiam ens in rigore est vnum per accidens, quia non conuenit illi ratio entis per se a nobis explicata: nec põt in tali ente una, vera essentia reperiri. Item, quia hoc ipso, quod unũ ens in suo genere est completũ, & integrum quod ei adiungitur, accidentaliter aduenit, & ideo vnum per accidens cum illo componere dicitur: atque hac ratione uere dicitur, id, quod cõstat ex rebus diuersorum prædicamentorum, & ex natura rei diuersis, unum per accidens esse. Quin potius, etiã in rebus eiusdem prædicamẽti, id uerum habet, si sint diuersi generis, uel speciei, & una accidat alteri in sua ratione, & specie iam completa, & hoc modo ex potẽtia & habitu, uel actu, fit unum per accidens, & similiter uas argẽteum deauratum est ens per accidens, & sic de cæteris.

XIV. Secundo ex dictis colligitur in ente uno per accidens esse uarietatem, & in ea esse magis, uel minus. Quoddam enim est ens omnino per aggregationẽ, in quo multa entia per se integra, & perfecta, sine vlla unione, & sine ullo ordine cõgeruntur, & hoc uidetur esse maxime per accidens, quia omni ex parte opponitur enti per se proprie sumpto, & huiusmodi est aceruus tritici, aut lapidum. Aliud uero est ens B per accidẽs, constãs quidem ex integris entibus per se, non habentibus inter se physicam unionem: habentibus autem inter se aliquem ordinẽ, ut est exercitus, respublica, domus, & alia similia artificialia, in quib. tanta põt esse uarietas, tantaque differentia secundum magis, & minus, quãta potest esse maior, uel minor unio inter entia per se, ex quibus cõstat: & hoc modo uidetur magis una arbor, cui ramus alterius speciei est insitus, quã domus, & domus magis quam exercitus, & sic de alijs. Et in hoc ordine collocãdi sunt liquores misti ex simplicibus imperfecte alteratis compositi, ut uinum lymphatum, oximel, &c. Quo etiã fit, ut licet hæc simpliciter, & absolutè sint entia per accidẽs, tamẽ respectiue, idest, comparatione illius entis, quod est unum per merã C aggregrationem, soleant hęc interdum uocari entia per se. Nam, quia media participant aliquid de extremis, comparatione illorum solent diuersis nominibus appellari: huiusmodi autem entia cõueniunt aliquo modo cũ entibus per se, quatenus in aliqua forma, uel habitudine uniuntur, & ideo ita aliquando nominantur. Quomodo uidetur locutus Aristot. in citato loco, 5. Metaph. Tamen hac consideratione, & comparatione ens compositum ex substantia, & accidẽte sibi inhærẽte, multo magis uidetur posse uocari ens per se: hoc enim est tertium genus entium per accidens, quod magis uidetur recedere ab illo primo, & infimo ente per aggregationem, magisque accedere ad unum per se, quia, & ea, quibus constat non distinguuntur supposito, sicut in alijs: D & habent inter se maiorem physicam unionem: & unum reuera est in potentia ad aliud, quamuis accidentali, & alterum natura sua est ordinatũ ad aliud, & in unione ad illud habet suam perfectionem connaturalem, in quibus omnibus huiusmodi ens imitatur illud, quod est proprie, ac per se vnum: quamuis simpliciter, & absolute vnum per accidens sit.

De vno simpliciter, & secundum quid.

XV. TErtio ex dictis explicãtur facile aliæ diuisiones vnius. Quoddam enim dici potest vnum simpliciter, aliud secundum quid. Vnum simpliciter, proprie, & in rigore dicitur id, quod est unũ per se: E reliqua vero omnia possunt dici vnum secundum quid, qđ ex ipsis terminis uidetur manifestũ, ideo enim ens per se vnum ita appellatur, quia habet vnitatem simpliciter, & absolute: reliqua vero quia ab hac unitate recedunt, dicuntur per accidens. Patet etiam hoc ex definitione vnius: est enim ens indiuisum in se: illud ergo, quod est indiuisum simpliciter, erit vnum simpliciter: quod vero est simpliciter diuisum in se, & solũ habet aliquam indiuisionem in ordine ad aliquẽ finem, vel ad aliquam formã, erit, tantum vnum secũdum quid, & ita contingit in his quæ solum per accidens, sunt vnum, vt ex dictis patet. Aliter Gregor. in 1. dist. 24. q. 1. & ibi alij Nominales dicũt, solum ens simplex esse unum simpliciter, quia ut sit unũ simpliciter, necesse est, ut nihil sit in ipso, quod non sit ipsum: sed hæc definitio gratis

tis est ab ipsis conficta, & iuxta illam solus Deus esset vnum simpliciter. Item repugnat Arist. 10. Metaphys. loco citato, distinguenti vnum in indiuisibile, & indiuisum tantum. Pugnat enim cum communi modo concipiendi, & loquendi: nam ens quamuis compositum per se, & simpliciter dicitur: cur ergo non dicetur etiam simpliciter vnum? Item tale ens non est multa simpliciter: ergo erit vnum simpliciter, quia hæc duo immediate opponuntur, & quasi contradictorie. Denique hac ratione docent Theologi Christum, vt compositum ex Deo, & humanitate esse vnum simpliciter.

XVI. Hic tamen duo videntur obseruanda; primum, aliud esse dicere, rem aliquam esse vnam simpliciter, uel secundum quid, aliud vero duas res esse, unū ad eum modum, quo anima, & corpus dicuntur esse una humanitas, vel plures homines vnus. Nos hic priori modo loquimur: nam ille est proprius, & solutus, id est, secundum absolutam considerationem entis, & vnius, secūdum quam rationem vnū est passio entis, & non secundum comparationem, vel respectum unius rei ad aliam: imo nec secūdum comparationē rationis eiusdem rei ad seipsam: quia vt supra dicebā, hæc relatio rationis identitatis, nō est de ratione vnius, quæ absoluta est. Posterior autem loquendi modus, ut sit uerus, non tam formalis, quam causalis esse debet, ut patet in dictis exemplis: nam materia, & forma proprie, ac formaliter reuera non sunt unum, sed componunt unum; & similiter plures homines, non tam sunt populus, quā componunt unum populum, & sic de aliis: atq. ita illa unitas, quæ in multis reperitur, qualiscunq. illa sit, supponit prius secūdum rationem ens aliquod ex illis constitutum, quod proxime, & immediate unum denominetur, & hoc sensu intelligendū est, quod dici solet, plura simpliciter esse unum secūdū quid, ut iterum attingemus sect. sequente.

XVII. Secundo obseruandum est, hic esse sermonem de vnitate rei, & non de unitate rationis: nam unitas rationis (cum non sit in rebus, sed ab intellectu) proprie non comprehenditur in diuisione posita: si tamen quis uelit hanc unitatem ad dictam diuisionē reuocare, hæc erit unitas maxime secundum quid, & huiusmodi est unitas generis, speciei, &c. quatenus per mentis comparationem, & denominationē efficitur, quæ etiam potest esse maior, uel minor in suo ordine, prout maiorem, uel minorem indiuisionem, secundum rationem includit, seu prout fundatur in maiori, uel minori conuenientia in rebus illis inuenta. An uero hoc fundamentum, quod in reb. antecedit, nomē unitatis mereatur, dicemus postea.

XVIII. Et hinc ulterius explicati manent alij termini, quibus aliqui utuntur, ut uidere est in Fonseca, dicta q. 5. sectio. 6. scilicet, quod unum interdum dicitur de aliquo absolute, interdum comparate, ut qd est unum secum, vel vnum cum Petro in ratione hominis, vel animalis, &c. Item, quod interdum aliquid dicitur vnum in se, & secundum propriam rationem, ut Petrus dicitur unus numero; interdum uero dicitur aliquid unum in superiori, uel inferiori ratione, ut animal in ratione uiuentis, uel in homine. Sed hæc reuera impropria sunt: nam unum proprie, absolute tantum dicimus: illa uero comparata unitas non est unitas secundū rem, sed, uel idētitas secundum rationem, uel similitudo, fundata in aliqua unitate, uel certe est unitas secundum rationem. Et similiter, nullum ens dicitur unum proprie, nisi secundum propriam rationem suam; nam secundum superiorem, aut inferiorem rationem nō dicitur aliquid vnum, nisi fortasse secundario, & ratione alterius.

XIX. Vltimo vero annotare oportet, aliquam vnitatē posse considerari in rebus, quę conueniat enti ratione suæ entitatis, seu in illa præcise considerata; alia vero unitas intelligi potest conueniens uni enti per aliud ens sibi adiūctum, vt, verbi gratia, in materia (ut supra dicebamus) intelligimus unitatem entitatiuam, cōuenientem illi in sua entitate, & ex vi eius etiamsi præcise consideretur, & mente separetur à quantitate, & quolibet alio accidente: alia vero vnitas intelligitur in materia ratione quantitatis, a qua dicitur una quantitatiue, seu materialiter: & idem considerari potest in albedine, & in alijs entibus corporeis: nam in immaterialibus tantum prior modus vnitatis reperitur. Vnitas ergo immediate conueniens entitati per seipsam, dici potest unitas per se, non in sensu, quo supra locuti sumus de ente, & uno per se, sed, ut per se distinguitur contra per aliud, qui modus vnitatis in omni ente, eo modo, quo ens est, reperitur, ita, ut etiam ens per accidens eo modo quo vnum est per se, & non per aliud, habeat eam unitatem, & ideo hæc unitas est, quę per se conuenit enti, vt ens est, & ad tollendam æquiuocationem posset dici unitas intrinseca, seu entitatiua: alia enim vnitas, quæ per aliud conuenit, accidentaria est, & quasi extrinseca, seu denominatiua, de qua plura in sect. 5.

SECTIO IV.

Vtrum vnitas sit adæquata passio entis, & de diuisione entis in vnum, & multa.

HActenus solum declarauimus rationem vnius, & varios modos eius: quia vero tota hæc disputatio eo tendit, vt ostendamus, hanc passionem enti conuenire, duo agenda supersunt. Primo, ut declaremus, quomodo hæc proprietas conuertatur cum ente, & sit adæquata passio eius. Secundo, ut declaremus, cuinam vnitati hoc conueniat: quod præstabimus sectione sequente. I.

Circa primum ratio dubitandi est, quia ens diuiditur per vnum, & multa: vt constat ex Aristot. 10. Metaphys. cap. 1. & ex D. Thom. 1. par. quæst. 11. imo multi contēdunt, hanc esse primam diuisionem entis, ut late Sonci. 10. Metaphys. quæst. 1. sed membrum diuidens non potest conuerti cum diuiso: ergo neque unum cum ente: ergo non est passio eius. Et confirmatur: nam vnum, & multa opponuntur, teste Aristot. supra; ergo non possunt eidem conuenire; ergo ens, quod est multa, non est vnum: ergo unum non est adæquata passio entis. II.

In hoc dubio breuiter dicendum est, vnitatem, seu [vnum] esse adæquatam passionem entis. Ita sumitur ex Aristot. 4. Metaphys. cap. 2. tex. 3. dicente, ens, & vnum se inuicem sequi. Idem docet Plato in Parmenide, dicēs; [Neque ens vni, neque vnū enti deest, sed duo hæc potius per omnia coæquātur. Idē D. Tho. 1. p. q. 11. art. 1. & 2. & omnes Philosophi. Et rōne patet primo, quia inter passiones entis, primo loco ponitur vnum, vt supra vidimus: ergo oportet, vt conuertatur cum ente, quia de ratione passionis propriæ dictæ est, vt sit adęquata subiecto suo, & ideo vnum inter transcēdentia ponitur, sicut ipsum ens. Secundo ex re ipsa declaratur, quia vnitas vera, & realis supponit, vel includit entitatē, vt supra visum est; nam quod nihil est, neque vnum dici potest, nisi æquiuoce, & per denominationem extrinsecam: sed ad omnem entitatem, vt entitas est, consequitur, seu necessario coniungitur indiuisio in se: nam si sit actu diuisa, quatenus talis est, non est entitas, sed entitates: ergo ratio vnius adæquate currit cum ente. Tertio, quia omne ens est simplex, aut compositum; simplex non solum indiuisum est: sed indiuisibile, quatenus simplex est; compositum vero, vt tale est, etiam est indiuisum: nam si actu diuisum sit, non erit compositum: Ergo omne ens III

tam

tam simplex, quam compositum, vnum est: quod autem nec simplex, nec compositum est, ens nõ est, sed, vel nihil erit, vel plura entia.

Explicatur diuisio entis in unum, & multa.

IV. AD rationem ergo dubitandi positam respõdet D. Thom. 1. p. q. 11. ar. 1. ad 2. id, quod est vno modo indiuisum, alio modo posse esse diuisum, & qđ sub vna ratione est multa, sub alia esse posse vnũ. [Et hac ratione (inquit) ens diuiditur per vnum, & multa, tanquam per vnũ simpliciter, & multa secũdũ quid; nam, & ipsa multitudo non contineretur sub ente, nisi cõtineretur aliquo modo sub vno.] Affertq. Dionysius vltimo capite de diuinis noib. dicentem, [non esse multitudinem, quæ non participet aliquo mõ unitatẽ: nam, quæ sunt multa partibus, sunt unũ toto, & quæ sunt multa accidentibus, sunt unũ subiecto, &c.] Ex qua respõsione intelligitur primo, formaliter, & proprie loquẽdo, ens nõ diuidi in multa, vt multa sunt actu, & formaliter, quia huiusmodi multa quatenus talia sunt, reuera non sunt ens sed entia.

V. Duplici ergo modo potest multitudo poni in diuisione entis; primò, si non intelligatur de multitudine actuali, id est, actu diuisa, quæ sola proprie est multitudo, vt constat ex 5. Metaphys. cap. 13. tex. 18 sed de multitudine in potentia tantum, quomodo in continuo dicitur esse multitudo partium integrãtium, aut punctorum, & in natura humana multitudo partium essentialium. Et hoc modo videtur intellexisse D. Thom. diuisionem, cum dicit ens diuidi per unum, & multa, tanquam per vnum simpliciter, & multa secudum quid: nam illud est vnum simpliciter, in quo non sunt multa actu diuisa: & è cõuerso, illa dicuntur multa secundum quid, quæ in re non sunt actu diuisa, seu disiuncta, seu potẽtia tãtum. Vnde in hoc sensu membra hæc, per se loquendo, non est necesse re distingui, sed ratione tantum; idem namque ens, quod est vnum simpliciter, est multa secundum quid, seu in potentia, vt in exemplis positis constat: nisi velimus ea mẽbra cum præcisione, seu exclusione intelligere, hoc modo, aliquod ens ita esse vnum, vt nullo modo sit multa, neque actu, neque potestate, aliud verò ita esse vnum, ut sit etiam multa secundum quid, seu potentia, aut accidentaliter: quo sensu coincidet illa diuisio cum diuisione entis, seu vnius in simplex, & compositũ. Et iuxta hanc interpretandi rationem facile cõstat, diuisionem hanc nihil obstare adæquationi entis, & unius: nam illa multitudo non excludit unitatẽ simpliciter. Denique in hoc sensu potest intelligi in ea diuisione diuidi ens, non, vt commune est ad ens p se, & per accidens, sed ipsum ens per se, quia inter entia per se dantur aliqua, quæ, licet sint vnũ actu, possunt tamen esse multa potestate.

VI. Alio uero modo potest illa diuisio exponi de multitudine simpliciter, ac proprie, quomodo videtur intellexisse Caietan. cum ait, illa verba D. Th. dict. solut. ad 2. [ens diuidi per vnum, & multa, tanquã per unum simpliciter, & multa secundum quid,] ita esse intelligenda, vt simpliciter, & secundum quid, non cadant super unum, & multa, sed, super verbũ, diuiditur, id est, ita diuiditur ens per unum, & multa, ut unum simpliciter sit ens, multa vero solum secundum quid. Atq. hoc modo è contrario dicẽdum est, multitudinem poni in diuisione entis, quatenus contingit, ea, quæ sunt multa simpliciter, esse vnum secũdum quid. Vnde aliud membrum intelligitur de uno simpliciter, & absolutè: atq. hoc sensu membra illa non ratione tantum; sed re ipsa semper distinguuntur, quia includunt oppositionem contradictoriam, seu priuatiuã ex parte diuisionis: nã multa simpliciter sunt, quæ in se sunt actu diuisa: unũ uero, quod non est in se actu diuisum. Et iuxta hũc etiã sensum coincidit hæc diuisio cum illa, qua diuiditur ens in vnum simpliciter, & unũ secũdum quid: nam multa simpliciter non diuidunt ens, nisi quatenus sunt unum secundum quid. Quo etiam fit, ut diuisum in hac diuisione sic explicata non sit ens p se, sed quod diuiditur in ens per se, & per accidens: nam omne ens per se est unũ simpliciter; multa aũt non dicuntur unum secundum quid, nisi quatenus ens aliquod per accidens constituunt, & ita nõ possunt in diuisione entis poni, nisi saltem sub ratione entis per accidens: ergo diuisum in ea diuisione nõ potest esse ens per se, nam repugnaret uni mẽbro, & conuerteretur cũ alio, debet ergo ens abstrahens à per se, & per accidens. Atque ita tandem intelligitur, quomodo prædicta diuisio noñ repugnet adæquationi vnius, & entis; nam ad eam spectat, ut ita vnumquodq. sit unum sicut est ens, ita, ut, si fuerit ens per se, sit etiam unum per se: si uerò ens sit per accidens, sit et unũ per accidens. & sicut ens abstractè significari, ita, & unum, & ideo, sicut ens in hoc sensu diuiditur in unũ, & multa, ita, & ipsum vnũ posset eodem modo diuidi; nã, ut dixi, perinde est, ac si diuidatur in unũ simpliciter, & unũ sm̃ quid.

SECTIO V.

An diuisio entis in unum, & multa sit analoga.

C EX his, quæ dicta sunt, facile possunt definiri nonnulla dubia, quæ de hac diuisione tractari solent ab authoribus. Primum est, an hæc diuisio sit analoga, uel uniuoca.

II Respondetur, si intelligatur in posteriori sensu esse analogam, & fere æquiuocam: quia diuisio entis in ens per se, & ens per accidens, cui prædicta diuisio æquiualet in illo sensu, ut dictum est, analoga est, analogia quadam proportionalitatis, ita, ut enti sic sumpto non respondeat unus communis conceptus, quia ens per accidens, ut sic, reuera non est ens, sed entia, solumque appellatur ens propter quandam proportionem, uel imitationem entis p se. Probatur hæc sententia in primis ex Arist. lib. 4. Metaph. c. 2. in fine, ubi aperte docet, hic interuenire analogiam. Deinde ratione, quia, quæ sunt multa simpliciter, nõ sunt unum simpliciter: nam hæc duo prorsus opponuntur: ergo neq. sunt ens simpliciter: nam ens, & unum, si eadem proportione sumãtur, conuertuntur: ergo ens nõ diuiditur uniuoce in unum, & multa, sed analogice. Et hoc significauit D. Tho. 1. p. q. 11. ar. 1. ad 2. iuxta expositionem Caietani supra adductam, & declaratam. Deinde, quod hæc analogata tanta sit, ut diximus, declaratur in hunc modum, quia esse indiuisum, est de rõne unius; sed hæc indiuisio non reperitur in hmói uno per accidens, nisi ualde analogicè, & ferè æquiuocè, quia in eo reperiuntur multa actu diuisa, & indiuisio solũ est secundum quandam apprehẽsionem, uel habitudinem: ergo ratio unius non conuenit tali multitudini, nisi per quandam proportionalitatẽ, seu imitationẽ: ergo rõ entis eodem mõ illi conuenit, quia, ut dictũ est, ens, & unũ sibi inuicẽ cũ proportione rñdent. Itẽ, quia ens dicitur ab essẽtia, uel existẽtia: in illa aũt multitudine non est essẽtia, neq. existẽtia, sed potius essẽtiæ, & existẽtiæ.

III Dices hoc ad summum procedere de his, quę ita sunt multa simpliciter, ut nullo modo sint unũ, nisi per aggregationem, ut in aceruo lapidum, &c. quia ibi reuera non est unitas, sed propinquitas quędam, quæ non, nisi per quandam proportionalitatem potest uocari unitas, ut rectè declaratum est. Tamẽ in aliis entib. per accidens, quæ habẽt aliquam unionẽ, uel coordinationẽ partiũ, ratione cuius possunt aliquo modo dici unũ per se, ut supra diximus, nõ,

vide-

A videtur procedere ratio facta, nec intercedere tanta analogia: nam hæc videntur comprehendi sub vno conceptu vnius transcendentaliter sumpti, nam habent vnitatem aliquã realem, & indiuisionem, quæ in ipsis rebus fundatur.

IV. Respondetur, hoc quidem esse probabile, præsertim quando intercedit physica, & realis vnio, vt est inter substantiam, & accidens, ipsi intrinsecè inhærens: nam in tali composito, sicut est vera, & physica vnio, ita est aliqualis vnitas realis, quæ licet non sit tanta, quanta est in substantiali composito: habet tamen cum illa realem conuenientiam, qualis est etiã inter illas vniones: illa ergo sufficiet, saltem ad vnitatem conceptus, esto illa, sit cum aliqua analogia, quod pendet ex infrà dicendis de analogia entis. B De alijs verò entibus artificialibus res est magis dubia; quia non intercedit ibi vnio realis, & physica, & cõsequenter nec indiuisio realis: ergo nec conuenientia realis in vnitate, quæ sufficiat ad vnitatem conceptus in ratione entis, vel vnius. Nihilominus tamẽ oppositum potest facile defendi, quia illamet compositio cum aliqua coniunctione, vel coordinatione, est aliqualis vnio, quæ sufficit, vt hæc entia concipiantur, vt aliquo modo per se vna, propter quod suprà diximus, probabile esse sub ea ratione directe contineri sub obiecto Metaphysicæ; & de illis, vt sic posse esse scientiam: hoc ergo etiam satis erit, vt sub uno conceptu transcendentali vnius concipi possint.

V. Atque hinc à fortiori sequitur, si diuisio illa intelligatur C in priori sensu suprà explicato, ita vt diuisum sit ens per se rigorosè dictum, in unum, quod nullo modo est multa, & vnum, quod est multa in potentia: sic multò magis diuidi vnum secundum communem quendam conceptum vnius per se, seu simpliciter, quia esse multa illo modo, scilicet, in potentia, non excludit vnitatem simpliciter, vt dictum est, nõ tamen uidetur excludenda omnis analogia ab illo conceptu, quia Deus, qui in illo continetur, sicut nõ est uniuoce ens, ita nec videtur vniuocè vnus cum cęteris creaturis.

VI. Posset autem probabiliter dici, quamuis vnum, quoad positiuum, quod includit, vel connotat, non dicatur vniuocè de Deo, & creaturis, tamẽ quãtum ad negationem inclusam, nõ repugnare, quod dicatur D vniuocè, quia alia prædicata negatiua possunt vniuocè dici de Deo, & creaturis. Vt, verbi gratia, esse immateriale, ut præcisè dicit negationem, & carẽtiam materiæ primæ, æquè cõuenit Angelis, ac Deo, quamuis positiuum fundamentum illius carẽtię nõ sit in eis vniuocum: sic ergo videtur dici posse de negatione diuisionis, quam dicit vnum. Dices, hoc ad summum procedere de rebus indiuisibilibus, ut sic, verbi gratia, de Angelo. Sed contra primò, quia si semel conceditur, unum transcendens dici vniuocè de Angelo, & Deo, inde sumitur argumentum, dici etiã vniuocè de homine, verbi gratia, quia licet homo non sit tam perfectè vnus sicut Angelus, tamen est vniuocè unus: ergo si Angelus est vnus vniuocè cum Deo, etiam homo erit vniuocè vnus cum utroque. E Secundò ratione à priori id patet, quia vnum præcisè dicit negationẽ actualis diuisionis: sed hæc negatio integrè, & perfectè reperitur in ente propriissimè, & per se vno, etiamsi compositũ sit. Quod autem in substantia indiuisibili aliquid amplius prę ter illam negationẽ reperiatur, pertinet quidem ad maiorem quandam perfectionem entitatis, vel vnitatis, non tamen sufficit ad analogiam in ratione vnius. Vnde, cum alias respectu huius negationis nõ sit propria dependentia, uel causalitas nisi ratione fundamenti, nulla videtur esse in ea sufficiens ratio analogię. Tertiò idem confirmatur, quia alias materia prima, verbi gratia, esset perfectius vnum, quã substantia composita, & idem argumentum fieri potest de anima: imò, & de quolibet accidẽte simplici respectu substantiæ compositæ, & de puncto respectu quãtitatis; nam respectu omnium sequitur unũ esse analogum, & per prius dici de simplici, quantumuis imperfectissimo ente.

VII. Sed, licet hęc probabiliter dicta sint, nihilominus simpliciter dicendum est, vnum transcendens analogicè dici de Deo, & creaturis; & de his omnibus, de quibus ens analogicè dicitur, quia (quicquid sit de negatione) vnum non dicit de formali solam negationem, vt suprà visum est, sed entitatem, seu essentiam indiuisam, & ideo vbi essentia vniuocè non est, nec realis vnitas potest esse uniuoca. Item, quia, vt Aristotelis dixit 4. Metaphys. tex. 2. quod ad rem attinet, idem est dicere vnum, & ens unum: ergo quod non est simpliciter ens, non potest esse simpliciter vnum: ergo, quod fuerit analogicè ens, erit & analogicè vnum. Hoc autem maximè habet veram in Deo, in quo non solum essentia, vt sic est alterius ordinis, sed etiam ut fundat negationẽ unius, habet perfectionem quãdam alterius rationis, & ordinis. In illis autem entibus, in quibus licet essentia sit imperfectior, tamen ut fundat negationem diuisionis, habet quendam excessum simplicitatis, seu indiuisibilitatis, aliquo modo dici potest esse perfectior ratio vnius quoad negationem; non uerò simpliciter propter rationem dictam. Et hinc rursus confirmatur quod supra dictum est, vnum non dicere de formali solam negationem, seu entitatem sub negatione.

SECTIO VI.

Quomodo vnum, & multa opponatur.

I. IN hac re Aristot. lib. 4. Metaphys. cap. 2. unum, & multa significat priuatiuè opponi. At verò lib. 10. capit. 1. sentit neque opponi relatiuè: quia vnum non dicitur ad aliud, nec contradictoriè, quia neutrum est mera negatio; neutrum enim uere dici potest, tam de his, quæ non sunt, quam de his, quæ sunt; nec mere priuatiuè, quia neutrum consistit in sola priuatione, sed aliquid dicit positiuum, nec denique mere contrariè, quia includunt formaliter aliquam negationem, unde concludit, opponi quodammodo contrariè, & quodammodo priuatiuè. D. Thom. autem. 1. part. quæstion. 11. artic. 2. sentit hanc oppositionem magis accedere ad priuatiuam, quia unum (inquit) opponitur multis, sicut indiuisum diuiso.

II. Vt hoc tamen amplius explicetur, considerãdum est, multa dupliciter posse comparari ad unum: primò, ut multa sunt: secundò, ut sunt aliquo modo unum; quomodo diximus, multitudinem esse membrum diuidens ens in ea partitione, qua diuiditur in unum, & multa. Quapropter, formaliter loquendo de multitudine, ut est membrum illius diuisionis, differt ab uno simpliciter dicto, tanquam imperfectum à perfecto, & ita sunt tanquam duæ rationes disparatæ, & distinctæ. Sicut, si consideremus numerum sub ratione unius quantitatis discretæ, uel ponamus, illum habere unam rationem formalem, ut sic, distinguetur ab unitate tanquam quædam ratio formalis distincta à ratione formali unius, sicut solent distingui duæ naturæ, uel species disparatæ, uel sicut distinguitur linea à puncto. At uerò considerãdo multitudinem, ut multitudo est, & mera aggregatio plurium, sic considerare possumus, uel illud tantum, quod positiuum est in unitate, & multitudine, & ita se habent ad modum totius, & partis, quia multitudo ex unitatibus hoc modo resultat, uel considerare possumus negationem inclusam, & sic utrũque includit negationem aliquam: multitudo enim multa positiua entia dicendo includit hanc negationem, quod unum non sit aliud, quæ dici potest

negatio identitatis: vnum uero dicit negationem diuisionis. Et ita videntur mutuo opponi priuatiuè secundum diuersas rationes: nam vnum includit negationem diuisionis, quæ est de ratione multitudinis: multitudo vero includit negationem identitatis, seu realis coniunctionis, quæ est de ratione vnitatis. Tamen, quia multitudo includit vnitatem, & requirit indiuisionem in singulis unitatibus, quib. ipsa multitudo constat: unum uero econtrario non includit multitudinem, nec diuisionem, quæ est de ratione multitudinis, sed potius remouet illã, ideo simpliciter dicitur vnum opponi multitudini per modum priuationis potius, quam econuerso.

III. Vnde licet D. Tho. suprà ad 2. dicat, vnitates cõponere multitudinem secundum id, quod habẽt de entitate, non secundum id, quod habent de indiuisione, quod alijs locis repetit, vt q. 9. de potent. ar. 7. ad 10. & 14. hoc tamen intelligendum videtur cum proportione, scilicet, de multitudine, quatenus positiuum quid est. Ad si considerentur omnia, quæ includit multitudo, aliter dicendum videtur: nam, vt idẽ D. Th. ait 1. p. q. 11. ar. 2. ad 4. & d. q. de pot. ar. 7. ad 15. [Intellectu multitudinis includitur ens diuisum ab alio,] & quod vtrumque ipsorum in se sit vnum; [Quantũcunq; enim](ait) aliqua intelligantur diuisa, non intelligitur multitudo, nisi quolibet diuisorũ intelligatur esse vnũ,] & consequenter indiuisum: sequitur ergo, vnum componere multitudinem quoad omnia, quæ sunt de ratione eius, non solum ratione positiui, sed etiam ratione negationis quam dicit vnum: quia non solũ est de ratione multitudinis, qua res non sit alia, sed etiam, quod singule in se diuisæ sint, quia alioqui nõ cõponerent certam, & determinatam multitudinem. Neque satis intelligo quid sibi velit Caiet. circa prædictam solutionem ad secundum D. Thom. dicens; multitudinem formaliter ex vnitatibus formaliter consurgere, & consequẽter ex negationibus, & nihilominus indiuisionem vnitatis nõ concurrere ad componẽdam multitudinem, in quantum exercet priuationẽ diuisionis, sed in quantum habet entis rationem. Quid est enim priuationem habere entis rationẽ? Si enim hoc dicatur solum ratione entitatis, in qua fundatur, repugnat priori dicto eius, & rationi a nobis factæ: si autem negatio dicatur habere rationem entis, quatenus potest per modum entis concipi, sic est impertinens diuisio, quia hoc solum habet per denominationem extrinsecam, & sic negatio potius est ens rationis tantum, quam habeat rationem entis realis, de quo Caiet. loquitur.

IV. Denique comparari possunt vnũ, & multa in ratione mensuræ, & mensurati; & hoc modo habere possunt oppositionem relatiuam, siue illa sit relatio realis, siue rationis, qđ magis videtur, quia hæc ratio mẽsuræ solum videtur consistere in quadam extrinseca denominatione, magisq; fundari in nostra apprehensione, & usu, ac modo cognoscendi, quam in aliqua relatione, vel habitudine, q̃ in re sit. Vnde D. Thom. dict. art. 2. hanc oppositionem mensuræ, & mensurati tribuit vnitati quantitatiuæ respectu numeri, qui est in quantitate, nõ verò vnitati, & multitudini transcendentali, quod nõ video, cur dici potuerit, nisi in ordine ad usum humanũ, seu secundum quandam denominationem inde resultantem: nam, si res ipsæ secundum se considerentur, eandem proportionem seruat unum transcendens ad suã multitudinem, quam vnum numerale, seu quantitatis ad suum numerum, quia & est principium eius, & illam componit, vnde & per illud etiam mensurari potest.

SECTIO VII.

An vnum sit prius quam multa, & indiuisio quam diuisio.

THomistæ in hac re diuerso modo loquuntur de vnitate, & multitudine, diuisione, & indiuisione. Aiunt enim, vnitatem natura sua esse priorem multitudine, quod est certum, & per se manifestum, tum quia per se loquẽdo unum est independens à multitudine in omni genere: nõ enim vnum pendet à multis, sed multa ab vno, neq; vnũ definitur per multa: multitudo autem definitur per vnitatem: tum etiam, quia unum est principium, & componit multitudinem; vnde etiam quoad subsistendi consequentiam non conuertuntur, nam, si est multitudo, necesse est, vt sit vnitas, non verò è conuerso. I.

II. De diuisione autem, & indiuisione aliqui dicunt, diuisionem esse natura sua priorem indiuisione, & vnitate. Ita docet Soncin. lib. 4. Metaph. q. 23. ad 6. & 10. Metaph. q. 4. & Iauel. ibi q. 6. Caietan. autem 1. par. q. 11 artic. 2. circa ad 3. vtitur distinctione vix intelligibili: ait enim, quod diuisio est prior unitate simpliciter secundum se, in esse tamen intelligibili, & quod est posterior unitate simpliciter, id est, secũdum esse simpliciter, quod est esse in rerum natura. Priorem partem probat, quia affirmatio est prior negatione, sed esse unum est esse hoc, & non esse non hoc: ergo diuisio inter illa extrema contradictoria præcedit naturaliter unitatem: secundum autem probat, quia negatio unius entis ab alio, quæ est negatio realis, est posterior unitate, ex quibus rationibus intelligitur sensus prioris distinctionis à Caietano propositæ: nam per negationẽ in esse intelligibili uidetur intelligere diuisionem entis à nõ ente, & uniuscuiusque entis à tali non ente, quam alij uocant negationem rationis tantum: per negationem autem secundum esse rei intelligit diuisionẽ unius entis ab alio, quæ uocari solet negatio realis. Sed ut ex suprà dictis constat diuisio, quam negat unitas p se primò, neutra ex his est, sed est negatio diuisionis realis ipsius entis in se ipso: & de hac diuisione inquiritur, an sit prior, uel posterior in diuisione.

III. Et mihi quidem uidetur, huiusmodi diuisionem nullo modo esse priorem secundum rem, quã unũ, uel indiuisionem in illo inclusam: nam, si hæc duo generatim, & in tota sua latitudine comparemus, prius est ens aliquod esse in se indiuisum, quã qđ sit aliqua diuisio unius entis ab alio, uel alicuius entis in se ipso: si uerò illas comparemus in singulis entibus, unũquodq. ex natura sua prius habet in se indiuisionem, quã diuisionem. Quæ ergo diuisio, aut in quo subiecto, dicitur, aut ens secundum se prior indiuisione, seu unitate? Deinde, nulla est ratio, quæ contrarium suadeat, quia, quamuis indiuisio opponatur diuisioni per modũ priuationis, non ꝓpterea necesse est, diuisionem esse priorem: primo quidem quia licet in his, quæ propriè, & in rigore priuatiuè opponuntur, habitus natura sua sit prior negatione quia talis priuatio solum est in subiecto apto nato, quod natura sua prius respicit habitũ, quam priuationẽ: in priuatione autẽ latè sumpta, & impropria, qualis est indiuisio unius, ut explicatũ est, nõ esse necesse, ut habitus sit prior negatione, ut licet immateriale priuatiuè sumptũ, negationẽ dicat, simpliciter prius est esse immateriale in rebus, quã esse materiale, quia non dicit priuationem propriè dictam, & in subiecto apto nato, qđ ex se prius postulet esse materiale, quã immateriale, & in homine, v.g. prius est generationis ordine, ut dentibus careat, quã quod illos habeat, quæ carentia licet pro tpe infantiæ non habeat proprijssimam priuationis rationem, magis tamen

tamẽ ad illam accedit, quã negatio diuisionis, quã dicit indiuisio vnius: ergo multò minus necesse est, vt in præsenti, diuisio sit prior natura sua indiuisione. Et ideo D. Thom. 1. p q. 11. art. 2. ad 4. rectè docuit, diuisionem esse priorem vnitate, non simpliciter, sed secundum rationem nostræ apprehẽsionis.

IV. Comparando ergo hæc duo secundum se, & ex natura sua, sicut vnitas multitudine, ita indiuisio est prior diuisione: quoad nos verò dicitur prior diuisio indiuisione: quia cum indiuisio cognoscatur, vt negatio, necesse est, vt prius apprehẽdatur id, cuius est negatio: quia semper quoad nos affirmatio antecedit negationem: hoc autem intelligendũ erit de diuisione sumpta formaliter pro negatione, vel pro fundamẽto negationis, iuxta varios modos explicandi indiuisionem vnius, quod suprà tractauimus. Et eodem modo loquitur Aristot. lib. 10. tex. 6. de uno, seu indiuisione eius respectu multitudinis: ait enim multitudinem esse ratione priorẽ [propter sensum,] in quo vltimo verbo satis declarat, se loqui de prioritate quoad nos, & ita exposuit ibi D. Thom. lect. 4. Et declarat id intelligendum esse de multitudine ratione diuisionis tantum; nam, si sumatur multitudo secundum totum id, quod est de ratione eius: sic etiam quoad nos multitudo est posterior, [quia nihil aliud est (inquit) quam aggregatio vnitatum. Vnde, licet ea, quæ sunt diuisa multa sint, non habent tamen rationem multorum, nisi postquam huic, & illi attribuitur, quod sit vnum.

SECTIO VIII.

An diuisio entis in vnum, & multa sit prima omnium.

1. SCotus in 1. dist. 8. quæst. 3. & in quodl. quæst. 5. artic. 1. negat, hanc esse primam diuisionem entis, sed aliam, qua diuiditur ens in finitum, & in infinitum: quia hæc duo membra contrahũt formaliter ens in quantum ens: alia uerò contrahũt ens in quantum unum; ergo prior est illa diuisio, quam hæc. Consequẽtia patet, quia, sicut prior ratio entis, quam ratio unius, ita etiam prior est diuisio, quæ conuenit enti, ut ens est, quam, quæ conuenit enti, ut unum est: illa enim diuisio quasi per se primò conuenit enti: hæc uero per se secundo, sicut si in homine esse possent uarii modi rationalitatis, & risibilitatis, prior esset diuisio hominis per modos rationalitatis, quam per modos risibilitatis: Antecedens uero quoad primam partem declaratur, quia essentia est, quæ constituit ens in quantum ens: ergo prima diuersitas essentiarum, vt sic, est etiam prima diuisio entis in quantum ens est, sed una essentia, ut essentia differt ab alia, quatenus illa est tantæ perfectionis essentialis: alia uerò maioris, uel minoris, & hæc est prima ratio, qua posita, & præcisis omnibus aliis, manet diuersitas essentiarum, & illa ablata non manet: hoc autem genus diuersitatis primo, ac per se reperitur inter essentiam infinitè perfectam, & omnes alias finitas; ergo prima diuisio entis est illa in finitũ, & in infinitũ. Altera uero pars antecedentis patet ex supra dictis, quia illa duo mẽbra, s. unum, & multa, ut possint diuidere ens, oportet, ut æquiualeant diuisioni entis in unum simpliciter, & unum tantum secundum quid, uel in unũ per se, & unum per accidens: sed hæc diuisio formaliter sumpta est diuisio entis, ut unum est: ergo. Quod si quis contendat, etiam ens, vt ens posse diuidi per illos duos modos unitatis, idem poterit redire argumentum: sic enim illa diuisio erit quasi denominatiua, (vt sic dicam) nam erit diuisio per proprietatẽ entis: cum tamen prior sit essentialis, seu per modos per se primo, & essentialiter contrahentes ens.

At uero Thomistæ contendunt, primam diuisionem entis esse in unum, & multa, seu in ens per se, & per accidens. Ita tenet Sonc. 10. Metap. q. 1. qui hoc tribuit D. Thom. 1. part. quæst. 11. art. 2. ad 4. & in 1. d. 24. quæ. 1. ar. 3. quoniam dicit, quod primo cadit in intellectu esse ens, secundo diuisionem, tertio unum, quarto multitudinem. Fundamentũ est, quia unum est prima passio adæquata entis, ut ens est conueniens illi, etiam, ut abstrahit à finito, uel infinito; ergo prius conuenit enti, quam finitũ, uel infinitum. Sed inprimis ex loco illo D. Th. nihil potest colligi, quia ibi non tractat de comparatione diuisionis entis in unum, & multa ad alias diuisiones entis, sed de modo, & ordine, quo a nobis concipiũtur unum, & multa. Ratio etiã illa nullius est momenti, quia, ut rectè fiat comparatio, non est facienda inter unum, ut est adæquata passio entis, & modos contrahentes ens, sic enim non negaret Scotus, unum prius conuenit enti, quam finitum, & infinitum, uel alios similes modos, sicut proprietas adæquata generi, & conuertibilis cum illo prius ratione intelligitur ei conuenire, quam differentiæ inferiores contrahentes, quia talis proprietas illi secundum se, & præcisè conuenit, differentia uero contrahens cõuenit ratione inferioris. Imo etiam si modi contrahentes ens inter se oppositi disiunctim sumantur, & tribuantur enti per modum unius proprietatis complexæ, scilicet, finitũ, uel infinitũ, &c. adhuc unum, ut est proprietas adæquata, & in complexa censenda erit ratione prior, uel hoc ipso, quod simplicior est, & secundum se magis adæquata, & minus pendens ex alterius conceptione. Eo, uel maximè, quod, ut supra dixi, hæc prædicata complexa, seu disiuncta reuera non sunt proprietatis entis in quantum ens: quia essentialiter diuidunt ipsũ ens. Vt ergo propriè fiat comparatio, loqui oportet de uno secundum determinatos modos unius, & hoc modo non procedit ratio facta, ut per se constat.

Aliter ergo Iauell. Tract. 1. de transcenden. cap. 1 uarias proponens diuisiones entis, primam dicit esse in ens reale, & rationis; secũdam, entis realis, in unũ per se, & per accidens: tertiam, in absolutũ, & respectiuum: quartam, (quæ est tertia entis realis) in unũ, & multa: quintã, in quinq. trãscendẽtia: ultimã, in finitum, & infinitum, quẽ ordinem diuisionum nullis rationibus confirmat. Id uero, quod ad præsentem dissensionem spectat, s. quod duas illas diuisiones comparando, scilicet, in unum, & multa, & finitum, & infinitum illa sit prior, hac apparenti ratione probat, quia ens non diuiditur in finitũ, & infinitum, nisi in quantum bonum, sed alia diuisio, ut dictum est, datur de ente in quãtum est unũ; Ergo hæc est prior illa, sicut passio unius prior est passione boni. Maior patet, quia finitum, & infinitum diuidunt ens, secundum uarios gradus perfectionis: ergo diuidunt illud, ut perfectum: ergo, ut bonum; nam perfectum, & bonum idem sunt. Vnde etiam Scotus, quoniam existimat esse posse aliquod ens reale, quod perfectionem non dicat formaliter, aliam diuisionem præmittit, dicens, ens primo diuidi in quantum, & non quantum, quantitate, scilicet, perfectionis, & postea ens quantum diuidit, in finitum, & in infinitum; ergo ex eius sententia diuiditur hic ens, ut quantum, seu perfectum. In quo etiam significare uidetur Scotus priorem rem esse diuisionem illam in absolutum, & relatiuum, quia solum ens relatiuum, uocatur ab ipso non quantũ, quia relatio, ut sic, non dicit perfectionem. Vnde consequenter fit, solum ens absolutum diuidi in finitum, & in infinitum, quod etiam Iauell. docet. III.

In hac quæstione supponere oportet, sermonem esse de ente reali, nam ens rationis, ut in superioribus dictum est, non habet communem cõceptum, nec realem cõuenientiam cum ente reali, & ideo diuisio entis in ens reale, & rationis nõ rectè inter di- IV.

uisiones entis numeratur, quia illa magis est diuisio nominis, quam rei: hic verò non agimus de varijs significationibus eiusdem vocis, sed de diuersis modis, quibus conceptus rei significatæ per vocem re ipsa determinari, seu contrahi potest. Deniq. hic solum agimus de diuisione entis, quod supra diximus esse proprium Metaph. obiectum, hoc autem non est ens, vt abstrahit ab ente reali, & rationis, sed ens reale tantum.

V. Rursus eadem ratione asserendum est, huiusmodi diuisiones non esse intelligendas respectu entis, vt diuiditur in ens per se, & per accidens, sumendo ens per accidens strictè pro ente omnino per aggregationē; nam, vt suprà etiam ostensum est, huiusmodi diuisio non est alicuius communis cōceptus, sed vocis tantum secundum analogiam imperfectā B alicuius proportionalitatis. Propter quod diximus, nō esse huiusmodi ens in illa latitudine acceptum, adæquatum obiectum huius doctrinæ, sed solū ens reale per se, eo modo, quo possit habere aliquam vnitatem rationis, seu conceptus in rebus fundatā, rōne cuius sit capax, & proprietatū, & diuisionū realiū. Atq. hinc fit, si diuisio illa entis in unum, & multa, sumatur in eo sensu, in quo coincidet cū prædicta diuisione entis in per se, & per accidēs, sic quidē posse dici priorem diuisionē entis in finitum, & in infinitū, eo modo, quo diuisio, seu æquiuocatio vocis in omni doctrina explicanda prius est, quam res ipsa diuidatur. quo sensu etiam illa diuisio in ens rōnis, & rei, potest dici prima. Propriè tamē loquēdo de C diuisionibus realibus contrahentibus, seu diuidentibus obiectum adæquatum huius sciētiæ, illa non pōt in hoc ordine computari, magis, quā diuisio entis in reale, & rōnis, quia in ea etiam uox tantū cōmunis est, non autem conceptus, ut ostensum est.

VI. Superest ergo, ut comparemus diuisiones has, quatenus in eis diuidi potest ens reale, ac per se communissimè sumptum. Possunt autem comparari hæ diuisiones, uel in uniuersalitate, sic enim una diuisio potest dici prior alia, quia est uniuersalior, & altera aliquo modo sub illa cōtinetur, uel in maiori diuersitate, & distantia inter membra diuidētia: sic enim illa diuisio potest dici prior, in qua membra diuidētia primario, magisq. inter se distant, vel deniq. cōparari possunt in habitudine membrorum diuiden D tium ad ipsum diuisum, sic enim illa diuisio dicēda uidetur prior, in qua membra diuidentia magis per se, ac formaliter contrahunt diuisum secundum propriam rationem formalem eius, vt argumentando pro utraque sententia citata declaratum est, nec apparet, qua alia ratione possit vna diuisio dici alia prior.

VII. Ex his ergo tria videntur posse probabiliter dici in hac dissensione: primum est, quoad uniuersalitatem neutram harum diuisionum esse priorem altera: utraq. enim est adæquata enti, & ambit totam latitudinem eius, neq. ullo modo una sub altera cōtinetur, aut est subdiuisio illius, hoc per se notū est, quia utriusq. diuisum est unum, & idem, ut suppo- E nimus, & in utraq. membra diuidentia includunt contradictionem immediatā, qua exhauriunt diuisum. Et hoc quidem manifestum est in diuisione entis in unū, & multa. De diuisione autem in ens finitum, & infinitū iuxta opinionem Scoti non est res ita clara; nam ipse cum multis alijs inueniunt medium inter illa duo membra quorundam entiū realium, quæ nullam dicunt perfectionem, & ideo ipse Scotus, ut suprà dicebam, aliam diuisionem præmittendam putauit entis in quantum, & non quantum, ut solum ens quantum possit adæquatè diuidi in finitum, & in infinitum: unde consequenter fit, hanc diuisionem sic explicatam esse minus uniuersalem, quam sit alia in unum, & multa; nam illud ens, quod dicitur non quantum, sicut est ens, ita, & A vnum existit. Ego tamen suppono, contrariam doctrinam esse veriorem, nullumque ens reale esse, q ex proprio, ac formali conceptu quantum non sit, & consequenter, uel finitum, uel infinitum, aut simpliciter, aut in proprio genere, de quo infrà dicemus, ostendendo omnē ens dicere aliquā perfectionē.

VIII. Dico secundò in modo dicta diuisione entis mēbra diuidentia magis inter se distare, primarioq. differre, quam in altera diuisione entis in unum, & multa: atque hoc modo prædictam diuisionem esse priorē. Suppono enim, infinitum in ea diuisione sumi pro infinito in perfectione entitatiua, & essētiali, præsertim, quia, ut alias constat, solū hmōi infinitum est in rerum natura: nam in rebus creatis, nul- B lum infinitum pōt esse absolutè loquendo, qd non potius simpliciter finitum sit. Intra Deum autem, quicquid in ipso est, simpliciter, & essentialiter est infinitum, quamuis secundum præcisos nostros inadæquatos conceptus possit aliquid præsertim relatiuum, concipi infinitum tantum in aliquo genere, non concepta in eo distinctè infinitate simpliciter, quod nihil ad præsens refert. Hinc ergo patet assertio posita, quia prima diuisio datur per primam diuersitatem, quæ est inter Deum, & creaturas; secunda autem non ita, nam sub uno membro illius continentur Deus, & plures creaturæ, quæ simpliciter, & in toto rigore unum per se sunt, sub altero uerò aliq tantum creaturæ, quæ illo modo non sunt per se entia: magis autem distant inter se Deus, & creatura, C quam distare possit quælibet ratio entis creati ab alia rōne, ēt creata, uel saltem cōi Deo, & creaturis: nā illa infinitè simpliciter distant: hæc uerò minimè. Explicatur hæc rō in hunc modū, quia illa duo membra entis in unū, & multa, solū differunt iuxta maiorem, uel minorem unitatē ipsius entis, & quantum est ex ui illius diuisionis non magis distant inter se illa duo membra, quā distet unitas exercitus, v. g. ab unitate hoīs: nā, licet alia entia possint per se magis distare in unitate, tamen ex ui illius diuisionis illa maior diuersitas nō explicatur, sed prædicta sufficit: sed multo magis distant inter se ens finitū, & infinitum, quā unitas per se, & per accidēs, ut sic; ergo in hoc sensu illa diuisio est prior, vtpote declarās sūmā atq. primariā entis diuersitatē, seu distātiā

IX. D Ex quo infero, idem iudicium ferendum esse de diuisione entis in increatum, & creatū, & in ens p essentiam, & per participationem, uel in purū actū, & ens potentiale aliquo modo: omnes enim hæ diuisiones in re coincidunt, & sub diuersis conceptibus negatiuis, seu connotatiuis, declarant eandem entis partitionē, & diuersitatem. Et eadem rōne existimo, hanc diuisionem esse priorem diuisionē entis in substantiam, & accidens, etiam si in uniuersalitate sint æquales: quia magis distat, & primo diuersū est ens increatū a creato, quā accidens distet a substātia, ut sic, seu a substātia creata, quod perinde est. Et eadē, uel maiori ratione prior est illa diuisio quā alia in absolutum, & relatiuum, quia similiter priora duo mēbra magis distāt, ac diuersa sunt; nam to- E ta diuersitas inter absolutum, & relatiuū in creaturis saluatur absq. infinita distantia: imò illæ duæ rōnes formales conceptæ, nō sunt inter se ita diuersæ, quin possint in eandem simplicissimam rem coincidere, saltē in Deo: unde etiam illæ duæ rationes nō solum non distant, ut ens creatum, & increatū, uerū etiam ex se neutra postulat, ut creata, uel increata sit, ut in materia de Trinit. Theologi docent.

X. Tertio dicendum est, si diuisiones illæ comparētur formaliter ad diuisum, sic diuisionē entis in infinitum, & finitum, etiam esse priorem, respectu entis, ut sic, quamuis altera sit prior respectu unius, ut unum est. Hanc assertionē probat sufficiēter fundamentum adductum in fauorem Scoti, quia modi significati per finitum, & infinitum sunt per se, ac formaliter

maliter determinantes rationem entis, seu essentiæ vt sic. omnis enim essentia realis hoc ipso, quod rea litatem essentialiter includit intrinsece, & essentiali ter postulat, & perfectionem aliquã essentialem, & modum, seu gradum talis perfectionis. Vnde etiam Caietanus 1. par. quæst. 11. in principio, dubitãs, cur prius egerit D. Thom. de perfectione, & infinitate Dei, quam de vnitate, respondet, quia illa duo continentur intra latitudinem prædicamẽtorum quidditatiuorum: vnitas vero ad passiones entis spectat. Sicut in Deo prius secundum rationem est, quòd sit perfectus, & infinitus in essentia, quã quod sit vnus quia illa duo nostro modo intelligẽdi significãt formalissimam talis essentiæ constitutionem, ita in ente creato talis, ac tanta vniuscuiusque perfectio essẽ tialis prior est, quam unitas eius: ergo in cõmunitate speciali entis formalior, ac prior est diuisio eius per modos essentiæ primò, & summè diuersos, quales significantur illis vocibus, finitum, & infinitum, quam diuisio per modos vnitatis.

XI. Neque cõtra hoc obstat bene. si ratio; negatur enim finitum, aut infinitum diuidere ens in quantũ bonum, formaliter loquendo de bono, vt est passio entis, quia, vt infrà videbimus habere perfectionem aliquam, vt sic nõ est passio entis realis, sed essentia nomine enim essentialis perfectionis nihil aliud significatur, quam ipsamet rei essentia, quæ, vt nõ sit ficta, sed realis, aliquid perfectionis formaliter esse debet: & si sit essentia infinita simpliciter, ex se ipsa est summa perfectio: si autem sit finita, est aliqualis participatio illius perfectionis. Quid autem addat ratio boni, vt est passio entis, supra perfectionem entis, dicemus postea. Quod diuisio illa in vnum, & multa, eo modo quo explicata est, formalius sit diuisio vnius, vt vnum est, quam entis vt ens est, facile cõstat ex dictis, quia illa duo membra, vt possint diuidere ens per se, talia esse debent, vt significẽt diuersos modos vnitatis, siue per vnũ significetur id, quod ita est vnũ per se, & nullo modo sit per accidẽs vnum; per multa verò id, quod est simpliciter vnũ per accidẽs, licet aliqua ratione sit per se vnum; siue per vnũ significetur id, quod ita est vnũ, ut in eo nulla sit multitudo, et implicatio; per multa verò omne ens, quod licet sit per se vnum, est aliquo modo multa, saltem in potentia; his enim omnibus rationibus solum describuntur diuersi modi vnitatis: constat autẽ varios unitatis modos formalius contrahere vnũ, quã ens.

XII. His ergo modis comparari possunt prædictæ diuisiones, nec nunc occurrit alia ratio, uel causa, ob quã una diuisio entis possit dici prior alia. Vnde etiã obiter cõstat, ordinẽ illum diuisionum, quem Iauell. ponit, nulla ratione niti, aut fundari, & præsertim improprijssima est illa diuisio, qua diuidit ens in sex transcendẽtia (de alijs enim iam satis dictum est) cũ enim transcendentia omnia æqualia sint inter se, & cum ente cõuertantur, non potest propriè illa dici diuisio entis, sed est annumeratio quædam, tum entis, tum eorũ, quæ ipsi enti per se, & adæquatè insunt.

Vltimò inquiri hic poterat, an multitudo, seu numerus, ut sic, dicat unã formalitatẽ realem, & an in hoc sit aliqua differẽtia inter multitudinẽ trãscẽdẽtalem, & numerum, qui ponitur species quãtitatis, sed de hac re dicemus infrà commodius de quantitate disputantes.

SECTIO IX.

Vtrum unitas transcendentalis sit vnitas numerica, vel quænam illa sit.

I. DVpliciter tractari potest hæc quæstio iuxta duplicem acceptionem unitatis numeralis, scilicet uel pro unitate quantitatiua, uel pro unitate singulari, sic enim dixit Aristot. lib. 3. Met. tex. 14. [unum numero an singulare dicas nihil interest; etenim hoc modo singulare exponimus, qđ numero est unũ.] Iuxta has ergo duas acceptiones, duæ quæstiones, uel opiniones tractandæ sunt.

Varia sententiæ de unitate quantitatiua.

PRima opinio fuit Auicennæ, quam referunt D. Thom. 1. part. quæst. 11. artic. 1. & in 1. distin. 24. q. 1. art. 3. & 4. Metaph. lect. 2. & ibidem Comment. com. 3. qui asseruit unitatẽ, quæ prouenit entibus à quantitate, esse ipsam unitatem transcendentalem rerum, unde consequenter, unũ addere supra ens quantitatem. Quæ sentẽtia sic uniuersè sumpta plane falsa est, tum quia uel oportebit dicere nulla esse entia, nisi quanta, uel unitatem non esse passionem entis adæquatam, sed propriam entium materialiũ, tum etiam, quia in ipsismet materialibus, & quãtis entibus existit propria unitas, & integritas, quã unũ quodque ens in se ipso habet, quæ nõ est formaliter à quãtitate, licet non sit sine quantitate, ut est sectione 3. tactum, & in disputatione sequẽte, & in disputatione etiam de quantitate iterum, atque iterum dicetur. II.

Si autem hæc opinio solum assereret, vnitatem quantitatis esse vnam ex vnitatibus transcendentalibus, haberet apparẽtem aliquam probabilitatem. Nam, sicut ens commune est quantitati, & cæteris prædicamentis, ita, & vnum transcendens commune est omnibus illis: vnde sicut ens determinatur ad singula prędicamẽta per proprios modos entitatis, & ens transcendens, ut inclusum in singulis prædicamentis, nihil aliud est quam tale, uel tale ens: ita vnum transcendens determinatur ad singula prędicamenta per tales modos vnitatis, & unum transcẽdens ut inclusum in singulis prædicamentis nihil aliud erit, quam tale, uel tale vnũ. Ergo vnitas transcẽdẽs in quantitate nihil aliud est, quam talis vnitas, quam unitas natura sua postulat. Ergo hoc modo videtur dici posse unitatem quantitatiuã non distingui à transcendentali, nõ quia, cum illa cõuertatur, sed quia est pars quædam subiectiua eius, ad eũ modum, quo dici etiam potest quantitas, non distingui ab ente. Et hoc modo docuit illam sententiã Durand. in 1. distinct. 24. quæst. 1. qui consequenter ait, in singulis prædicamentis posse distingui speciales modos vnitatis, & multitudinis, non tamen esse peculiaria nomina imposita ad hæc significanda, nisi in quãtitate, quia ratio diuisibilitatis, seu continuitatis, ex cuius diuisione resultat numerus, vt dicitur 3. phys. cap. 7. peculiari modo reperitur in quantitate. III.

Atq; hæc sententia procedit distinguendo quantitatem à re quanta: nam qui putant quantitatem nihil addere substantiæ, consequenter aiunt, vnũ transcendẽs, & quod est principium numeri, nihil inter se distingui, quod multis rationibus conatur defendere Greg. in 1. dist. 24. quæst. 1. & 2. Non quod putet, omne unum esse quãtum, sed econuerso, quia putat omne vnum esse transcendẽs, & vnum quantitatiuum nihil aliud esse, quam unum transcẽdens in substantia, uel accidentibus materialibus. Sed de distinctione quantitatis à re quanta, alibi dicendũ est nunc supponimus quãtitatem habere entitatem distinctam à reliquis. Quo supposito sententia Durandi hac ratione confirmari potest: nam ens, & vnum transcendens conuertuntur: ergo de quocunque vnum dicitur, aliud etiam prædicatur: sed quantitas est ens; ergo est unum transcendens: non est autem vnum transcendens, nisi sua vnitate quãtitatiua: ergo illa sub vnitate trãscendentali continetur. Alioqui oporteret fingere duas unitates in una quãtitate aliam transcendentalem, aliam quantitatiuã, quod superuacaneum est, & vix potest mente concipi. IV.

V. Hanc verò Auicennæ sententiam improbant Auer. supra & D. Tho. qui consequenter docent, vnitatem quantitatiuam hoc differre à transcendẽtali, quod aliquid positiuum, & reale enti addit, qđ non addit vnitas transcendẽtalis. Ex quo aliqui eliciũt, vnitatem quantitatiuam addere ipsi quantitati aliquid positiuũ, & hoc modo differre ab vnitate transcendentali ipsiusmet quãtitatis, & ratione illius positiui esse principiũ numeri, qui ponitur species quãtitatis, cum tamen multitudo transcendentalis propriam, & realem speciem entis conficere non censeatur. Ita tenet Iauel. 4. Metaph. q. 8. cum Capreol. in 1. dist. 24. quæst. vnica, vbi varia loca D. Tho. adducit, & potissimè in hoc fundatur, quod si vnitas quãtitatiua nõ esset aliquid positiuum preter indiuisionem negatiuam quantitatis, nec numerus quantitatiuus esset certa aliqua species realis, nec esset vlla ratio cõstituendi illum numerum inter species rerum potius, quam numerum quorumuis entium. Si aũt quæras, quidnam sit illud, quod addit vnitas supra quantitatem? Respondere videtur Capreol. in explicatione primæ cõclusionis, in quãtitate duo esse distinguenda, scilicet, formam continuitatis, & esse quod talis quantitas continua dat subiecto, & significat vnitatem addere supra quantitatem hoc posterius esse. Quia forma (inquit) [cõtinuitatis est diuisibilis in multa, & ideo non meretur dici unitas, de cuius rõne est indiuisibilitas, sed esse, qđ illa forma dat subiecto, dicitur vnitas, quia id nullo modo est diuisibile, quia si forma illa, uel subiectũ diuidatur, esse primũ non remanet, nec diuiditur, sed quęlibet pars diuisi habet nouũ esse, & nõ habet illud quod prius.] Citatq; Auic. 3. Met. c. 2. dicentẽ, vnitatẽ substantialiter esse ipsum, quod non diuiditur. Vnde significat Capr. hoc positiuum, quod addit vnitas quantitatiua supra quantitatẽ, esse ab illa realiter distinctũ: Ægid. verò eadẽ d. q. 1. dub. 2. eãdem tenens opinionẽ de additione positiua sensit, illud additũ solum rõne distingui hoc modo, quod quantitas quatenus extendit partes substãtiæ, dicatur quãtitas cõtinua, quatenus verò perficit substãtiã nulla habita ratione partiũ, dicatur vnitas. Alij verò dicũt, vnitatem quantitatiuam addere supra quantitatem rationem mensuræ ex D. Th. 1. p. q. 11. art. 2. & 4. Met. lect. 3.

VI. Sed hæc sentẽtia falsa sine dubio est, vt Herueus, Thom. de Argent. Durand. Greg. & alij notarũt dicta dist. Nam distinctio illa, quam fingit Capreol. cõmentitia est, & planè intelligibilis. Tum quia esse, quod dat quantitas (iuxta veriorem sententiã) nõ est res distincta ab ipsa quantitate actuali, & reali, vt infrà generatim dicetur, tũ etiam, quia esto esset distinctũ, non tamen in quantitate magis distinguetur, quam distinguatur in albedine forma albedinis ab esse, quod dat subiecto, vel in forma lapidis ipsa forma ab esse, quod dat materię: ergo vel hæc distinctio nõ satis est, vt vnitas quãtitatiua dicatur aliquid addere supra quantitatem, vel idem dicẽdum est de vnitate albedinis, & cuiuscũq; alterius formę creatæ, tum præterea, quia admisso illo esse distincto à quantitate, sine fundamento fingitur esse indiuisibilius ipsa quãtitate: quis enim credat diuiso ligno in singulis partibus diuisis, manere eandem quantitatem, quæ antea erat, & non manere idem esse quantitatis, quod ipsa quantitas cõferebat? Nõ est enim maior ratio corruptionis vnius, quam alterius, imò omnes etiã, qui sentiunt esse distingui realiter à forma, à qua prouenit, sentiũt, saltẽ naturaliter, & per potentiam ordinariam esse inseparabile ab illa, ipsa manente. Quod si fortasse Capreol. dicat, se non loqui de esse existentię quãtitatis, sed de quodam alio distincto à quantitate, & existẽtia eius, hoc sanè nulla indiget refutatione, quia est merum commentũ sine fundamento confictum. Et præterea, quomodocunque explicetur illud esse, nõ potest esse indiuisibilius ipsa quantitate, quia sicut tota quãtitas dat esse toti subiecto, ita pars quantitatis parti subiecti, neque ex partiali quãtitate, quæ est in vna parte subiecti, prouenit aliquid esse, quod sit in alijs partib. subiecti, neque ecõuerso: illud ergo esse debet necessario coextẽdi ipsi quantitati, nec potest esse indiuisibile magis, quam ipsa. Præcipuè cum materiale sit, & corporeum, & in subiecto diuisibili. Nec uerum est, quod Capreol. ait, formam continuitatis nõ posse dici vnitatẽ, quia indiuisibilitas est de ratione vnitatis: in superioribus enim à nobis probatũ est, nõ indiuisibilitatem, sed indiuisionem tantum esse de ratione vnitatis, & ideo nihil repugnare, vt forma vnitatis, id est, in qua fundatur vnitas, diuisibilis sit dummodo sit indiuisa. Hæc ergo Capreoli declaratio nulla ratione subsistit.

VII. Alia etiã distinctio Ægidij nulla omnino est, nisi tantum in vocibus, tum quia quantitas nõ aliter perficit substantiam, quam extẽdẽdo illam in partes, tũ etiam, quia est repugnantia dicere, quantitatem habere rationẽ vnitatis numeralis, quatenus abstrahit à partibus: nam de intrinseca ratione huius vnitatis est, vt sit in subiecto quanto, & habente partes, & ferè hoc solum addit supra unitatẽ trãscendentalẽ. Alia deniq; expositio de ratione mensuræ facilè refellitur, tũ quia ratio mensuræ non pertinet per se primò ad vnitatem, sed consequitur illam, vt recte D. Tho. docet, lib. 4. Metaph. lect. 8. & li. 10. lect. 2. Tũ etiam quia hæc ratio mensuræ, si quoad aptitudinẽ, quæ in re ipsa est, consideretur, eadem proportione reperitur in vno transcẽdentali respectu multitudinis, qua est in uno quãtitatiuo respectu numeri quãtitatiui: si uero consideretur quoad vsum hominum, id parũ refert ad rationẽ unitatis prout in se existit. Denique contra totam hanc sententiam faciunt tũ Arist. testimonia, tum rationes omnes, quibus supra probatum est, rationem vnius in negatione positam esse: illa enim omnia eadem proportione in vnitate numerali, seu quantitatiua procedũt, ut patet ex Arist. lib. 5. Metaph. texto 12. & lib. 10. à principio, & ex ratione supra facta, quia postquã quis finxerit entitatẽ, seu rationẽ positiuã, quã addat hæc unitas supra quantitatẽ, si mẽte uel re ipsa intelligat eam separari, & manere solam quantitatem indiuisam, intelliget manere quantitatẽ unã: ergo, quicquid additur, superfluè, & sine fundamento additur.

Vera ratio vnitatis quantitatiuæ declaratur.

VIII. ADuertendum ergo est, ut tam res ipsa, quam sententia D. Thom. in hac parte intelligatur, qđ suprà in fine sectio. 3. dicebamus, in substantia materiali posse cõsiderari intrinsecam, & entitatiuam unitatem, & accidentariam denominatiuè conuenientem illi ex affectione quantitatis: vnde fit, vt quantitas ipsa considerari possit, vel vt in se vna est, vel ut ratione illius redditur vnum id, quod per ipsam afficitur. Quo supposito dicendum in primis quoad hanc partem est, vnitatem transcendentalem non esse unitatem quantitatiuam, quæ denominatiuè, & accidentariè conuenit substantiæ materiali media quantitate. Hoc patet ex supra dictis, quia neque in alijs rebus unitas transcendentalis in hoc cõsistit, vt per se constat, neque in ipsamet substantia, vel quacunque alia forma materiali, ut ex dictis in sect. 3. constat. Nam transcendentalis vnitas est maximè intrinseca vnicuique enti, & conuenit ex vi suæ entitatis adiuncta negatione, ut ostensum est, vnde remota quantitate, intelligitur intrinseca unitas entitatiua transcendentalis in substantia etiam materiali. Et confirmatur, quia substantia ut est una per quantitatem, simpliciter loquendo est una per accidens in genere entis, cum constet ex rebus diuersorum prædicamentorum: substantia autẽ, vt est

vna

vna transcendentaliter nõ est vna, per accidens, sed
per se, alioqui substantia materialis non posset ha-
bere in proprio genere vnitatem per se, quod est val
de absurdum. Et hoc etiam probant recte argumen
ta, quæ Gregorius in prædicto loco adducit.

IX. Deinde dicendum est, in quantitate ipsa vnitatẽ,
qua ipsa una est, non esse aliã a transcendentali ex-
plicata ad tale ens, s. quantitatem: hoc etiam recte
probant argumenta Durand. & quæ adduximus
inter referendam eius sententiam. Atque ex his se-
quitur primo unitatem numeralem, seu quantitati
uam respectu quãtitatis nihil addere præter indiui
sionem, quæ solum est negatio quædam, ut supra di
ctum est. Ita tenent alij authores citati, & Soncin.
lib. 10. Metaph. q. 2. Soto in Prædic. c. de quant. q. 1.
Et hoc probant rationes factæ contra Capreolum,
& alios. Et patet etiam, quia hæc unitas est tran-
scendentalis respectu quantitatis: ergo est eiusdẽ
rationis in illa, cuius est in alijs rebus: sicut ergo in
alijs entibus vnitas est uniuscuiusq. entitas indiui-
sa, ita in quantitate vnitas eius est ipsamet quãtitas,
seu cõtinuitas quantitatis, ut indiuisæ. Dices, diuisa
quantitate continua amittitur eius unitas quantita
tiua, & resultat numerus, ut dicitur 3. physic. & tñ
nõ amittitur unitas transcendentalis, quia, ut supra
dicebamus, manet eadem entitas in singulis partib.
diuisis, q̃ in continuo habebant, ergo sunt diuersæ
unitates. Respondetur negando minorem, quia li-
cet partes diuisæ retineant eandem entitatem, q̃ ut
partialem habebant in continuo, tñ simpliciter en-
titas continui non erat posita in illis solis partibus,
sed etiam in unione earum, & termino, quo copula
bantur, uel potius in toto illo composito, quod ex
his omnib. resultabat, cuius vnitas tam quantitati-
ua, q̃ transcendentalis cõsistebat in toto illo, ut in-
diuiso: unde illa unitas ideo p diuisionẽ destruitur,
quia nõ manet eadẽ indiuisio, quæ antea erat, & q a
totũ illud in ratione cuiusdam totius dissoluitur.

X. Secundo infertur ex dictis, unitatem quantitati-
uam, seu numericam, quatenus substantiæ denomi-
natiue cõuenit, addere supra substantiam rem posi-
tiuam sub negatione, s. quantitatem ipsam cum in-
diuisione. Ita intelligendum puto D. Tho. idque
recte annotauit Fonseca lib. 5. Metaph. c. 13. q. 3. se
ctio. 2. ex eodem D. Tho. 4. Metaph. lect. 3. Et patet
facile, quia sicut substantia est quanta per quanti
tatem sibi adiunctam, ita etiam est una quãtitatiue
propter unam quantitatẽ, q̃ in se habet: item hinc
fieri fit, ut substantiæ, quæ in suo genere non ha-
bent transcendentalem unitatem, aliquo modo di-
cantur unum quantitatiue, ratione quantitatis,
quomodo una uirga dicitur, quæ partim est viri-
dis, partim sicca.

XI. Tertio tandem constat ex dictis, quomodo se ha-
beat unitas trãscendens ad unitatem quantitatiuã:
in nullo. n. sensu sunt idem conuertibiliter, vt eui-
denter probant supra adducta. Si tamen loquamur
de unitate quantitatiua secundum se, seu respectu
quantitatis, sicut se habent inferius, & superius: nã
ostensum est, unitatem quantitatiuam esse quandã
transcendentalem unitatem, quamuis non omnis
vnitas transcendentalis sit ẽt quantitatiua. Vnde
unum transcendens reperitur in omnib. prædica-
mentis: unitas uero quãtitatis in solo vno prædica
mento. Si vero loquamur de unitate quãtitatiua, vt
accidentaliter, & denominatiue cõuenit substãtiæ,
uel alijs materialib. accidentibus per quantitatem,
sic differt ab unitate transcendentali: nã hæc est in-
trinseca, & per se comitans entitatẽ rei: illa uero est
quasi extrinseca, quatenus adiuncta est per aliã en-
titatem. Quia vero ẽt hæc vnitas numeralis respe-
ctu substantiæ, realis est, ideo necesse est, vt aliquo
modo sub transcendentali contineatur: continetur
autem eo modo, quo substantia, ut quanta sub ente

A continetur: sicut ergo substantia adiectione quanti-
tatis accidentaliter quanta est, & ex utraq. resultat
ens quoddam per accidens compositum, ita accidẽ-
taliter etiam vna est, & illa vnitas, quæ ex vtraq. re-
sultat, est etiam per accidens, & proportionata tali
composito, & respectu illius est transcendentalis,
quamuis respectu substantię accidentalis sit. Atque
ex his etiam constat, eandem proportionem inter se
seruare numerum quãtitatiuum, & multitudinem,
quam seruant vnum numerale, & transcendens.
Quid vero dicendum sit de ratione numeri, an scili
cet proprium genus, & speciem entis constituat, &
an in hoc differat a multitudine, dicendum inferius
est de quantitate tractando.

B *Confertur vnitas transcendentalis cum singulari.*

XII. SEcunda sententia hoc loco examinanda, est quo
rundam dicentium vnitatem trascendentem es-
se vnitatem indiuidualem vniuscuiusque singu
laris entis, quæ dici ẽt solet vnitas numeralis, diuer-
sa significatione ab ea, quæ in præcedente opinione
tractata est: ibi. n. sumebatur vnitas numeralis pro
illa, quæ est principium numeri quantitatiui. Nam,
quia cognitio nostra a sensu incipit, & p sensum so-
lum numerare possumus ea, quæ magnitudinem ha
beant, ideo harum rerum multitudo specialiter nu-
meri nomen accepit: & ideo hoc speciali modo dici
tur vnitas fundata in quantitate, vnitas numerica.
C Hic vero latius sumitur vnitas numerica, prout di-
stinguitur contra genericam, vel specificam, & repe
ritur in quolibet ente singulari, & dicitur numera-
lis, quatenus ea multitudo, seu numerus trãscenden
talis confici potest: indiuidua vero vel singularis di
citur, quatenus vt talis est, incomunicabilis est infe-
rioribus multis, in quo differt ab vnitate formali, tã
specifica, quam generica. Dicit ergo hæc opinio, hãc
vnitatem singularem propriam, & realem esse pas-
sionem entis, seu vnitatem transcendentalem. Fun-
damentum esse potest: quia vnitas transcendentalis,
quę est passio entis realis, esse debet vnitas realis: sed
in rebus nulla est vnitas realis præter vnitatẽ nume
ralem, ac singularem: ergo, si sola est adæquata pas-
sio entis, ergo illa sola est vnitas transcendẽs. Et cõ-
D. firmatur; nam hæc vnitas conuertitur cum ente rea
li: nã omne id, quod hoc modo unũ est, ens reale est.
Quamuis. n. ens rationis possit dici vnũ numero, &
sic distinguantur a Dialecticis genera, species, & in
diuidua in ipsis entib. rationis: tamen illud est quasi
æquiuoce per solam extrinsecam denominationem;
proprie tamen, & in rigore loquendo, quicquid sim
pliciter vnum numero est, ens reale est; & e contra-
rio omne ẽt ens reale singulare est, & consequenter
vnum numero: quia nõ dicitur ens reale, nisi quod
est in rebus, seu quod est capax realis esse; sed in reb.
nihil est nisi singulare, neq. aliquid est capax existẽ
tiæ realis, nisi res indiuidua; ergo ens reale, & vnum
numero, seu singulare, cõuertuntur: ergo pdicta vni
E tas sigularis est vnitas trenscẽdens, seu passio entis.

XIII. Hæc vero sententia, si communem loquendi, &
concipiendi modum attendamus, difficilis, ac singu
laris videri potest. Nam inprimis Aristoteles 5. Me-
taphysi. cap. 6. tex. 11. inter vnitates entis non solum
ponit unitatem singularem, sed etiam specificam, ge
nericam, & analogam, & uniuersaliter ait: [Quæ-
cunq. non habent diuisionẽ, in quantũ non habent,
sic unũ dicuntur.] Et li. 4. tex. 6. hinc colligit ad Me
taphysicã pertinere de genere, & specie agere, [quia
hæc in sunt enti,] scilicet, tãquã comprehensa inter
passiones eius, non comprehenduntur autem, nisi
quatenus sub unitate continentur. Præterea adæ-
quata passio alicuius communis obiecti non solum
conuenire debet inferioribus contentis sub tali ob-
iecto, sed etiam ipsi communi obiecto secundum se

& for-

& formaliter sumpto ; ergo esse unum non tantum A singulis entibus: sed etiam enti, vt sic conuenire debet: sed ut sic non est unum numero, sed solum analogice ; & ratione formali : ergo. Simile argumentum est, quod de quocunq. dicitur ens, dicitur unũ transcendens, sed ens non solum dicitur de indiuiduis, scilicet Petro, & Paulo, sed et de communibus rationibus precise sumptis, ut de homine, equo, &c. nam, licet fortasse in his uniuersalitas sit per rationem, ut infra dicemus: tamen ipsæ naturæ uniuersales reales sunt, & uera entia realia dicũtur, & ita Arist. lib. 1. Periher. cap. 5. distinguit, rerum alias uniuersales esse, alias particulares: est ergo homo, ut sic ens reale: ergo unus unitate transcendentali: & tamen non est unus unitate singulari, & numerica: ergo unitas transcendentalis latius patet, quam unitas indiuidua, uel singularis. B

Quæstionis resolutio.

XIV. HAec difficultas multũ pendet ex intelligentia illius difficilis quæstionis de unitate, & numerali, quomodo differant, & an utraq. sit uera unitas in rebus existens, & consequenter, an unitas etiam uniuersalis in rebus sit. Sed quoniam hæc ad exactam huius materię explicationem sigillatim tractãda sunt, nũc breuiter dicitur, unitatem transcendentalem, de qua nunc agimus, nõ esse limitandam ad unitatem singularem, uel uniuersalem, materialẽ, & formalem, sed comprehẽdere omnem unitatem, C quæ in aliquo ente reali, seu in ratione formali entis realis inueniri põt: Erit ergo vnitas transcendentalis quęcunq. ratio entis realis per se, quatenus indiuisa est adæquate, & secundum se. Dico, entis per se, eo modo supra explicatum est a nobis esse obiectum Metaphysicæ; nam, si latius sumatur, nullam habet vnitatem, etiam formalem, ut dictum est. Dico etiã, ut indiuisa, quia nec sola entis ratio, nec sola negatio facit unitatem : sed, ratio entis indiuisa, ut supra ostensum est. Denique dico: [adæquate, & secundum se,] quia unitas in unaquaq. re, seu cõcepto obiectiuo reali, secundum propriam eius rationem attendi debet, & non secundum aliquam superiorem, inferiorẽ, aut extraneam: nam hæc aut sunt inadęquata, aut quodammodo per accidens: unitas D uero uniuscuiusq. est illi adæquata, & per se illi cõuenit. Vnde homo dicitur vnus essentialiter: quia secundum propriam adæquatam rationem suam, nõ est diuisus in essentiali ratione, quamuis in indiuiduis entitatiue diuidatur: non dicetur autem homo simpliciter unus illo modo, eo quod sit indiuisus in ratione animalis: ea enim indiuisio nõ sufficeret ad prædictam unitatem, eo quod non conueniat homini adæquate, & per se primo, sed ratione superioris. Ex his ergo satis explicata est ratio unitatis in communi sumpta. Vt tamen distinctius, & radicitus explicetur, oportet, ut de unitate indiuiduali, formali, & uniuersali, quæ sunt propriæ unitates Metaphysicæ, in particulari dicamus. E

DISPVTATIO V.

De vnitate indiuiduali, eiusque principio.

TRia in hac disputatione inquiremus : primum, an hæc vnitas omnibus rebus existentibus conueniat : deinde quid in eis sit, ac denique quod principium, seu radicem in singulis habeat. Et quoniam hoc ultimum non potest in rebus omnibus eadem ratione explicari, sigillatim inquiretur de substantijs materialibus, spiritualibus, & accidentibus.

SECTIO I.

Vtrum omnes res, quæ existunt, vel existente possunt, singulares sint, & indiuiduæ.

I. RAtio dubitandi esse potest primo, quia natura diuina, est realiter existens, & tamen non est singularis, & indiuidua, cum secundum fidem sit communicabilis multis. Secundo, vnusquisque Angelus est res existens, & tamen non habet hanc unitatem numericam, & indiuidualem, sed essentialem præcise, qualis intelligitur esse a nobis in homine, ut sic : ergo. Probatur minor, quia unitas hæc indiuidualis intelligitur aliquid addere supra formalem, seu essentialem, ratione cuius contrahi, & consequenter diuidi potest ratio essentialis in plura indiuidua ; sed in Angelo non est hæc additio ; sed in eo est tota essentia quasi præcisa, & abstracta, propter quam rationem non potest secũdum numerum multiplicari ; sicut, si homo prout abstracte concipitur, sic existeret, non posset multiplicari. Tertio homo in re ipsa existit in Petro, & in Paulo, & ut sic non est, quid indiuiduum, & singulare : ergo non quidquid in rerum natura habet hanc unitatem. In contrarium est, quod Aristoteles sæpissime contra Platonem docet, quidquid est in rebus, esse indiuiduum, & singulare.

II. Supponendum est, ens indiuiduum, seu singulare opponi enti cõi, seu uniuersali, non solum relatiue, quatenus secundum mentis comparationẽ, seu Dialecticam considerationem indiuiduum speciei subijcitur: hoc enim neque omni naturæ indiuiduæ conuenit, ut patet in diuina, neque ad præsentem cõsiderationem spectat : opponitur ergo quasi priuatiue, fere ad eum modum, quo vnitas multitudini opponitur. Commune enim, seu uniuersale dicitur, quod secundum unam aliquam rationẽ multis cõicatur, seu in multis reperitur : unum autem numero, seu singulare, ac indiuiduum dicitur ; qđ ita est unum ens, ut secundum eam entis rationem, qua unum dicitur, nõ sit cõicabile multis, ut inferioribus, & sibi subiectis, aut q̃ in illa ratione multa sit ; hæc enim in idem incidunt, & significata sunt ab Arist. lib. 3. Met. c. 3. tex. 14. dicente; [Singulare exponimus, quod numero est vnum, uniuersale aũt, quod in his:] Et explicantur exemplo: nam humanitas, vt sic in suo conceptu obiectiuo non dicit aliquid singulare, & indiuiduũ, quia ille conceptus de se cõis est multis humanitatib. quæ realiter multæ sunt, & in illis ratio ipsa humanitatis multiplicatur. Vndè fit, ut secundum rõnem, ratio humanitatis sit superior, & communis multis, ut inferioribus: at vero hæc humanitatis, v. g. Christi indiuidua, & singularis est: quia tota illa ratio, seu conceptus obiectiuus humanitatis non potest esse communis multis, quę sub illa ratione multa sunt, id est: multis humanitatibus: quod aũt hęc humanitas sit communicabilis Verbo diuino, u. g. aut et pluribus suppositis, non est contra singularem, & indiuiduam unitatem eius, quia non communicatur illis, ut superior inferioribus, sed, ut forma supposito, uel suppositis, in quibus secundum propriam rationem non multiplicatur nec diuiditur. Per hanc ergo negationem communicabilitatis, seu diuisionis, hæc unitas singularis, & indiuidua completur.

III. Quod amplius ita confirmatur, & explicatur ; nã sicut ratio unius in cõmuni per negationem diuisionis completur, ut cum Aristot. explicatum est, ita ratio talis unius, scilicet, singularis, & indiuidui negatione et complẽda est ; tum quia non est maior ratio in uno, quam in alio, tum etiã, quia rationes magis, & minus communis, debent seruare proportionem, ita quod, sicut differentia per se, & in codẽ

ordine

ordine contrahit genus, ita in uniuersum determinatio se habet ad determinabile, ut per se subordinentur, sicut in præsente fit. Nulla autem alia negatio diuisionis, seu diuisibilitatis excogitari potest, quæ compleat rationem entitatis indiuiduæ, & singularis, nisi ea, quæ à nobis explicata est, scilicet, quod entitas talis sit, ut tota ratio eius non sit communicabilis multis similibus entitatibus, seu (quod idem est) ut non sit diuisibilis in plures entitates tales, qualis ipsa est. Hac enim ratione homo, ut sic non est singularis entitas, quia est diuisibilis in plures, in quibus tota ratio hominis reperitur: è contrario uero hæc quantitas bipedalis indiuidua est, quia, licet sit diuisibilis, non tamen in plura, quorum singula talia sint quale erat totum diuisum, & ita illa est diuisio totius in partes, nō communis in particularia. Dices: Hæc ratio indiuidui communis est multitudini, & enti per accidens, quia etiam aceruus lapidū talis est, ut non sit communicabilis multis, nec diuisibilis in plures tales, qualis ipse est, & numerus quilibet in particulari sumptus idem habet: imo, & species aliqua, vel genus, v.g. homo, vel animal nō sunt diuisibilia in plura, quæ sint talia, quale est ipsum diuisum. Respondetur concedendo omnia illa, quę illam negationem participant, quantum ad id esse indiuidua, & singularia, ut hic aceruus lapidum in ea ratione singulare est, & indiuiduum, & similiter hic binarius, uel ternarius, est quoddam indiuiduū talis speciei numeri, & hoc genus, vel hæc species sub ratione generis vel speciei est unum indiuiduum: tamen hæc tantum secundum rationem, illa uero solum in ratione entis per accidens, uel numeri, seu multitudinis eam vnitatem participant. Quocirca, vt prædicta negatio seu indiuisio ad ens, & unū per se (de quibus agimus) accommodetur, sumenda est, ut adiuncta entitati per se: nam ratio, ut supra diximus, nō consistit in sola indiuisione, sed in entitate indiuisa. Ratio ergo unitatis per se indiuiduæ, & singularis, cōsistet in entitate, seu natura per se una & prædicto modo indiuisa, seu incommunicabili. Dices: Saltem hæc aqua non erit singularis, quia est, diuisibilis in plura, in quibus tota ratio aquæ reperitur. Respondetur, non esse diuisibilem in plura, quę sint hæc aqua, quæ diuiditur, sed quæ sint aqua, & ideo hæc aqua singularis est: aqua vero communis.

Quæstionis resolutio.

IV. Sic ergo explicata ratione indiuidui, seu singularis entis dicendū est res omnes, quę sunt actualia entia, seu quæ existunt uel existere possūt, immediate, esse singulares, ac indiuiduas. Dico, immediate, vt excludam communes rationes entium, quæ vt sic nō possunt immediate existere neque habere actualem entitatē, nisi in entibus singularibus & indiuiduis, quibus sublatis, impossibile est, aliquid reale manere, sicut de primis substantijs dixit Aristoteles in Prædicamentis, cap. de substantia. Et ita explicata assertio est per se euidens, quam cōtra Platonem probat Aristoteles 1. lib. Metaphysic. ca. 6. & lib. 7. tex 26. & 27. & sæpe alias. Quamquam multi existimant, Aristotelem sinistre fuisse interpretatū Platonis sententiam de ideis, quod uel illas posuerit in mente diuina, uel certe nō re ipsa, sed ratione tantū formali ab indiuiduis separatas, sed hoc parū nostra interest: & illud iterum attingemus disputatione sequente. Nunc probatur assertum, quia, quicquid existit, habet certam, & determinatam entitatem; sed omnis talis entitas necessario habet adiunctam negationem: ergo, & singularitatem, indiuiduamque vnitatem. Minor patet, quia omnis entitas hoc ipso quod determinata entitas est, nō potest diuidi seipsa: ergo nec potest diuidi in plures, quæ tales sint, qualis ipsa est, alioq; tota illa entitas esset in singulis, & cōsequenter, vt est in una diuideretur à seipsa, prout est in alia, quod manifestam inuoluit repugnantiam; Omnis ergo entitas hoc ipso, quod est una entitas in rerum natura, necessario est una prædicto modo, atq. adeo singularis, & indiuidua.

V. Quæ ratio concludit, etiam de potentia absolutā intelligi non posse, ut realis entitas, prout in re ipsa existit, singularis, & indiuidua non sit, quia implicat contradictionem, esse entitatem, & esse diuisibilem in plures entitates, quæ sint tales, qualis ipsa est. Alioqui esse posset simul vna, & plures entitatiue, seu secundum eandem realem entitatem, quod inuoluit contradictionem. Et hæc ratio etiam conuincit, uniuersalia nō posse esse à singularibus separata, quia, si homo vniuersalis existeret extra Petrū Paulū, &c. vel ille esset etiam in Petro, & Paulo, vel omnino maneret separatus extra illos: si dicatur hoc posterius iam, homo, vt sic esset quædam res singularis, condiuisa à Petro, & Paulo: falso ergo dicebatur vniuersalis. Et præterea sequitur nec Petrum, nec Paulum esse homines, quia, vt prædicatum essentiale alicui conueniat, necesse est, ut non sit separatum ab illo. Quomodo enim de illo vere dici poterit, si non sit in illo? Aut quomodo intelligi potest, essentialiter constituere eum, in quo non est? Si vero est in Petro, & Paulo, vel est idem omnino realiter, & entitatiue in vtroque, & ita Petrus, & Paulus, non erunt duo homines, sed unus, uel est distinctus secundum rem, & entitatem in utroque eorum, & sic ille homo uniuersalis, & separatus, aut esset quidam tertius condistinctus a Petro, & Paulo, & sic falso diceretur esse in illis, & esse vniuersalis, quia non esset, nisi quidam singularis distinctus ab alijs, aut certe, si idemmet esset in uno, & in altero, oporteret esse, & distinctus à seipso, & unus, & plures realiter secundū essentiā eandem, prout in re existentem, quæ sunt aperte repugnantia. Hac ergo ratione necesse est, ut omnis res prout à parte rei existit, singularis, & indiuidua sit.

Argumentorum responsa.

VI. Ad primum non desunt Theologi, qui dicant, diuinā essentiam nec singularem, nec uniuersalem esse. Sed hoc falsum est; nam illa duo includunt contradictionem immediatam: vnde impossibile est, quin alterum eorum conueniat cuilibet enti. Præterea diuina natura est ita in se una, vt multiplicari non possit, aut in plures similes diuidi: est ergo una indiuidua, & singularis natura, ratione cuius ita Deus est unus numero, vt multiplicari nullo modo possit. Habet ergo diuina natura unitatem indiuiduam, & singularem, cui non repugnat, quod illa natura communicabilis sit tribus personis, quia communicatur eis, non ut uniuersali particularibus, neque, vt superius inferiori, sed vt forma, seu natura suppositis, in quibus ipsa, neque ab ipsis, neque à se ipsa diuiditur, quia tota est in singulis, & in omnibus simul, omnino indistincta ab illis: sed de hoc alias.

Vide Durandum. & alios in 1. d. 35.

VII. Ad secundum nonnulli Thomistæ (vt attigi super 3. par. Diui Tho. quæstio. 4. art. 4.) sentiunt, spirituales naturas existere abstractas in sola veluti specifica essentia, & perfectione absq. propria indiuiduali contractione. Sed de hac sententia, & de sensu, quem habere potest, ne dicat rem omnino absurdā, & intelligibilem, dicemus commodius sectione sequenti, num. 21. nam quod ad præsens spectat negari non potest, quin omnis natura angelica prout in rerum natura existit, singularis, & indiuidua sit. Nam, si ipsa diuina natura, quæ summe immaterialis est singularis est, & indiuidua, multo magis erit quælibet natura angelica: est enim incommunicabilis non solum multis naturis, sed etiam multis suppositis, saltem ex natura sua: Deinde ratio cōclusionis

tiis

nis æque procedit de qualibet natura, vel entitate spirituali; quia impossibile est, quin tali entitati sit addita negatio communicabilitatis, seu diuisionis talis entitatis in plures sibi similes, quia non pōt ipsamet à seipsa diuidi, & esse vna & plures. Denique ad hoc nil refert, quod spiritualis substātia, & natura possit intra eandem speciem secundum numerum multiplicari, necne. Nam, si potest, necesse est, ut quodlibet indiuiduū illius speciei habeat indiuiduā, & singularem unitatem, neque ipsa species existere poterit nisi in aliquo indiuiduo, sicut de alijs uniuersalibus dictum est. Si uerò ea multiplicatio indiuiduorū repugnat tali naturæ; hoc ipso talis natura in re existēs magis est singularis, & indiuidua, quia est magis incōmunicabilis, & quasi essentialiter ad modū diuinæ naturæ. Igitur ad rationem indiuiduę unitatis, de qua nūc agimus, sufficit additio prædictæ negationis. An uero ad hanc negationē requiratur additio aliqua positiua supra specificam naturam, dicetur sectione sequenti.

VIII. Ad tertium respondetur, hominem prout existit in rerum natura, singularem esse, quia nō est aliud à Petro, & Paulo: an uero in eis habeat aliquam distinctionem ex natura rei ab eisdem, seq. sect. & disput. etiam sequenti dicetur.

SECTIO II.

Vtrum in omnibus naturis res indiuidua, & singularis, ut talis est addat aliquid supra communem, seu specificam naturam.

I. OStēdimus esse in rebus vnitatem indiuiduā, & singularem, nunc declarare incipimus, quid illa sit, quod nō potest melius aliter fieri, quam declarādo quid addat supra cōmunē naturā, seu quæ à nobis abstracte, & uniuerse cōcipitur.

Referuntur variæ sententiæ.

II. PRima sententia generaliter affirmat saltē in rebus creatis indiuiduū addere cōmuni naturæ modū aliquē realem ex natura rei distinctum ab ipsa natura, & componētem cum illa indiuiduū ipsum. Hæc videtur esse opinio Scoti in 2. dist. 3. q. 1. & in Quodlibe. quæst. 2. & 7. Metaphys. quæst. 16. & ibidem Anton. Andr. quæstio. 17. quam sententiam videtur defendere Fonseca, lib. 5. quæst. 3. sect. 2. & quæst. 5. per totam. Et pro ea pugnat acerrime Ioā. Baptista Monlerius in speciali opere de uniuersalibus cap. 6. Fundamentum huius sententiæ esse potest illud fere quod, (teste Aristotele) Platonem mouit ad ponendas ideas vniuersalium à singularibus abstractas, scilicet, quia scientiæ, & demonstrationes sunt de uniuersalibus, & non de singularib. Item, quia definitiones essentiales, & proprię dātur de uniuersalibus, & non de singularibus. Item, quia proprietates, quæ per se insunt rebus, conueniunt illis medijs uniuersalibus naturis, ita, vt verum sit dicere, Petrum esse risibilem, quia homo est risibilis, sicut è contrario prædicata contingentia conueniūt communibus naturis ratione indiuiduorum: homo enim currit, quia Petrus currit: ergo hæc omnia indicant distinctionem aliquam ex natura rei inter indiuiduum, & naturam cōmunem: sed hæc distinctio esse non potest, nisi quatenus indiuiduum aliquid addit supra naturam cōmunem, quia includit totā illam: ergo non potest distingui ab illa, nisi vt aliquid addens illi.

III. Secundò argumētor, quia homo, verbi gratia, nō est essentialiter indiuiduum quid: ergo cum sit indiuiduum, aliquid ei additur extra essentiam hominis: ergo necesse est, vt illud sit ex natura rei distinctum ab homine, vt sic. Antecedens patet quia si homo essentialiter esset hoc indiuiduum, nō posset in plura multiplicari, imo nec posset cōcipi absque aliqua indiuiduatione, & singularitate, quia non potest res cōcipi absque eo, quod est de essentia eius: potest autē concipi homo distincte, imo, & definiri essentialiter absque aliqua indiuiduatione. Sicut Deus, quia essētialiter est hoc singulare indiuiduum, ideo nec multiplicari pōt, nec uere, ac propriè cōcipi, nisi sub hac indiuidua, ac singulari ratione concipiatur. Prima vero consequentia uidetur per se nota, quia esse indiuiduū aliquid est in rerum natura, & illud nō est essentiale naturę communi imo neque ipsi indiuiduo (vt communiter dicitur) quia omnia indiuidua sunt eiusdem essentiæ: ergo oportet, ut addat aliquid præter communem essentiam. Et hinc probatur facile secunda consequentia, quia, quod est de essentia, & quod est extra essentiam, uidentur ex natura rei distingui; imo eo maximè ita distinguuntur, quorum vnū nō est de essentia alterius, sed, id quod indiuiduum addit speciei est extra essentiam eius, ut ostensum est: ergo.

IV. Tertiò; Non eodem formaliter constituitur Petrus, vt Petrus, & ut homo, tum quia id, quo constituitur homo, commune est ipsi Petro, & alijs hominibus, quo autem constituitur in esse Petri, est proprius eius: tum etiam, quia alias non posset magis concipi homo sub conceptu communi, quam Petrus. Addique hic possunt omnia argumenta, quibus probari solet, uniuersalia ex natura rei distingui ab inferioribus, quæ partim supra attigimus agētes de conceptu entis, partim attingemus disputatione sequenti.

V. Secunda sententia extremę contraria est, indiuiduum nihil omnino addere communi naturę, quod positiuum, & reale sit, aut re aut ratione distinctum ab illa, sed vnamquāque rē uel naturam per se esse indiuiduam primo, & immediate. Ita sentiunt nominales in primo distinctione 2. vbi Ocham quęst. 4. & 6. & Gabriel. quæst. 6. 7. & 8. tribui etiam pōt hæc opinio Henrico Quodl. 5. quęst. 8. vbi sentit indiuiduum solum addere speciei negationem, de qua sententia dicemus plura sectione sequenti, opinione 3. Fundamētū est, quia nihil potest intelligi reale, quod singulare nō sit, ut probatū est sect. præced. ergo repugnat, quod res fiat singularis per additionem alicuius realis supra naturam communem. Secundò, quia nulla res fieri potest una per realem additionem alicuius positiui, vt supra ostēsum est: ergo neque singularis, & indiuidua. Patet consequentia, tum quia singularitas est quædam unitas, tū etiam, quia uera, ac realis unitas nulla est pręter unitatem singularem, & indiuiduā. Tertiò, quia vel id quod additur est essētiale: uel accidētale: si essētiale, sequitur, speciem diuidi posse per essentiales differentias contra Porphyr. capite de specie: vnde vlterius sequitur indiuidua essentialiter differre, & speciē nō dicere totam essentiam, seu quidditatem indiuiduorum, quod est cōtra Porphyr. & omnes Dialecticos. Denique sequitur, indiuidua posse, & debere definiri propria, & adæquata definitione essentiali, cōtra Aristot. 7. Metaphys. textu 53. Si vero id, quod additur, est accidentale, sequitur indiuiduum esse ens per accidens: sequitur etiam accidens non aduenire subiecto indiuiduo, sed constituere illud, quod impossibile est, quia, si unum ex alio indiuiduatur, potius accidens à subiecto, quam è conuerso, indiuiduationem accipit.

VI. Tertia sententia potest distinctione vti inter res spirituales, & materiales: nā in materialibus res singularis nihil addit supra naturam communem; in materialibus vero aliquid. Quæ distinctio uidetur fundata in Aristotele 7. Metaphys. cap. 11. textu 41.

vbi

vbi dicit in reb. immaterialibus nō distingui, quod quid est, ab eo cuius est: in materialibus vero distingui, vbi per [quod quid est] intelligit essentiam, seu definitionē essentialem, quę cōparari potest, & ad definitū ipsum, & indiuidua, in quib. tale definitū, & definitio existit. Priori modo ea contulit Aristotel. 7. Metaphys. cap. 6. texto 20. & 21. & generatim docuit in entibus per se, quod quid est, esse idem cū eo, cuius est, seu definitionem cum definito, quia eādem dicunt essentiam: solumque differunt in cōfuso, vel distincto modo, quo concipiuntur. Quod cōmune est tam substantijs simplicibus, quam compositis, & accidentibus, si quatenus sunt per se vnū, definiantur. Nam entia per accidens, vel definiri non possunt vna definitione, vel, si aliquo modo definiantur per modū vnius ratione formæ accidētalis, illa definitio est aliquo modo distincta ab eo subiecto cui attribuitur. Posteriori aūt modo, qui ad præsens spectat, comparantur ab Aristotele in altero loco citato, & hoc modo ait, in rebus immaterialibus idem esse, quod quid est, id est, essentiam specificā, quæ definitio explicatur, cum eo, cuius est, id est, cū indiuiduo, seu re singulari, quod secus esse ait in rebus compositus ex materia, & forma. Sentit ergo, rē immaterialem seipsa esse indiuiduam absque additione vlla, materialem vero nō ita, sed fieri hanc indiuiduam per aliquam additionem, atque ita exponunt hunc locū Diuus Thomas, & alij. Et 3. de anim. tex. nono, ait Aristot. in rebus quibusdā aliud esse rem, supple indiuiduam ab specifica quidditate rei, quod ipse dicit illis verbis: [Aliud est magnitudo, aliud magnitudinis esse:] subdit vero nō in omnibus reb. inueniri hāc distinctionē, quod oēs expositores intelligunt, dictum esse propter res immateriales, in quib. indiuidua nihil sunt, nisi naturę ipsæ specificæ subsistentes. Ita Auerroes, philop. & late Diuus Thomas. Vnde hanc sentētiam videtur docere idem Diuus Thomas 1. parte, quęst. 3. articulo 3. & de ente, & essentia cap. 5. quibus locis Caiet. & 3. part. quæstione 4. articulo 4. idem sentit, & uidetur esse recepta sententia in Schola Diui Thomę, ut ex his, quæ referemus sectione 4. magis constabit. Nam ex ibi tractandis sumendum est fundamētum huius sententiæ, scilicet, quia substantiæ immateriales, cum nec materiam habeant, nec ad illam dicāt habitudinem, nihil etiam in eis excogitari potest, quod addant supra essentiā: & ideo de ipsis sunt indiuiduæ: at vero in rebus compositis additur materia signata, ex qua sumi potest aliquid, quod indiuiduum addat supra speciem.

Punctus difficultatis aperitur.

VII. PRimo indubitatū est apud authores omnes, indiuiduum addere supra naturam communem, negationem aliquam formaliter complentem, seu constituentem vnitatem indiuidui. Hoc per se notum est ex ratione vnitatis supra explicata, adiūctis his, quæ sectione præcedēte notauimus circa rationē, seu quid nominis indiuidui. Quin potius, si formaliter loquamur de indiuiduo, quatenus tali modo vnū est, negationē addit in suo conceptu formali, nō solum supra naturam communem abstracte, & vniuerse conceptam, sed etiam supra totam entitatem singularem præcise cōceptam sub ratione positiua, quia tota hęc entitas non concipitur, vt vna singulariter, & indiuidue, donec cōcipiatur, vt incapax diuisionis in plura eiusdē rationis. Difficultas ergo præsens non est de hac negatione, siue illa formaliter pertineat ad rationē huius vnitatis, siue nō: nam de hoc etiam sunt opiniones, de quibus iam diximus præcedente disputatione, quid verius existimemus: sed est difficultas de fundamento illius negationis: nam cum non videatur posse fundari in sola communi natura, illa enim de se indifferens est, & non postulat talem in diuisionē in plura similia, sed in ea potius diuiditur, ideo inquirimus, quid sit in re singulari, & indiuidua, ratione cuius ei conueniat talis negatio.

Quæstionis resolutio.

VIII. DIco primo: Indiuiduū aliquid reale addit præter naturam communē, ratione cuius tale indiuiduum est, & ei cōuenit illa negatio diuisibilitatis in plura similia. In hac cōclusione conuenimus cum Scoto, sumiturque ex D. Thoma. 1. part. quęst. 40. art. 2. dicente, vbicunque est aliquid commune multis, oportere esse aliquod distinctiuum. Et 1. cōtra Gentes cap 42. ratione 7. ait, illud distinctiuum debere esse aliquid additū intentioni communi. Et Thomistæ non dissentiunt ab hac conclusione, vt patet ex Caietano, lib. 1. Posterior. cap. 4. de ente, & essentia, cap. 4. Sonci. 7. Metaph. quęst. 31. Capreol. 2. distinct. 3. quæst. 1. Herueço, Quodlibeto 3. quęst. 9. Soto in logi. quæst. 2. vniuersalium. Et probatur ex his, quæ proxime diximus: nā communis natura de se nō postulat talem negationem, & tamē illi naturæ, vt in re existit, & facta est hæc, per se & intrinsece conuenit talis negatio: ergo additum est ei aliquid, ratione cuius illi adiuncta est, quia omnis negatio ab intrinseco: & necessario conueniens alicui rei fundatur in aliquo positiuo, quod non pōt esse rationis, sed reale; quando quidē illa vnitas, & negatio ipsi rei vere, & ex se cōuenit. Vel aliter proponi hæc ratio pōt, quia natura specifica secundū se, & quatenus est proximum obiectum conceptus cōmunis hominis, leonis, &c. nihil habet repugnans cōmunicabilitati: & ideo dicitur negatiue indifferēs vt infra videbimus: per hanc autē indiuiduationē tollitur hæc eius indifferētia, & fit incapax talis diuisionis, quatenus singularis effecta est: ergo necesse est, vt intelligatur aliquid positiuū ei esse additum, rōne cuius hoc ei repugnat. Deniq. Petrus, & Paulus conueniunt in communi natura, & differūt inter se in proprijs rationibus: ergo illas addūt naturæ cōmuni: sed illæ positiuæ sunt: non enim cōstituuntur negationibus in ratione talis substantiæ, ergo. Idem etiam concludunt argumenta, quæ ad confirmandam opinionem Scoti adducta sunt.

IX. *Dico secundo*: Indiuiduum, vt sic, non addit aliquid ex natura rei distinctū a natura specifica, ita vt in ipso indiuiduo, Petro, verbi gratia, humanitas, vt sic, & hęc humanitas, vel potius id, quod additur humanitati, vt fiat hæc (quod solet vocari hæcceitas, vel differentia indiuidualis) ex natura rei distinguantur: & consequenter faciant veram compositionem in ipsa re. In hac assertione conuenire debent omnes, qui opinionem Scoti impugnant, vt sunt Caietanus de ente, & essētia, quęstione quinta, & prima parte, quęstione quinta, artic. 6. Soncin. 7. Metaphy. quæstione 3. Niph. lib 4. Metaph. disputatione 5. & alij. Qui tamē nō satis distinguunt, an impugnent Scotum quoad totam sentētiam, etiam quoad additionem differentiæ indiuidualis supra specificam, vel solum quoad distinctionem ex natura rei: & argumenta eorum videntur esse vtrique parti communia, & ideo non sunt admodum efficacia. In eadem assertione necesse est conueniant, qui negant naturam esse a parte rei vniuersalē, vt sunt grauiores philosophi, & Theologi, & tota schola D. Th. vt videbimus disputatione sequente. Quod autem unū ex alio consequatur, patet, quia, si in ipsis indiuiduis id, quod addit indiuiduū supra naturam communē, est distinctum ex natura rei ab illa: ergo, & e cōuerso ipsa natura in re ipsa præscindit a tali addito, seu differentia indiuiduali; atque adeo a parte rei natura, & hæcceitas sunt duo, si non us-

duæ

quo sint similes, & in quo distinguãtur alioqui procederetur in infinitum, q in rebus, seu modis ex natura rei distinctis est inconueniens, ut supra in simili dictum est; ergo idem dici poterit de ipsis indiuiduis Petro, & Paulo, quod licet inter se distinguantur, & similes sint, nõ oportet in eis distingui ex natura rei id, quo sunt similes, & id quo distinguũtur: ergo non est cur distinguatur ex natura rei differentia indiuidualis, uel ex natura cõi, tanquam ab extremo componẽte indiuiduum, uel a toto indiuiduo, tanquam ab integro composito. Nec refert, si quis respondeat, illas differentias indiuiduales esse simpliciores, & esse id, quo indiuidua constituuntur, & distinguntur, & ideo magis posse seipsis distingui, quia licet fortasse quoad distinctionem, seu conceptus mentis hoc aliquid conferat, ut statim dicam: tñ si distinctio hæc esset in rebus argumentum urgeret, quia illæ differentiæ considerandæ sunt tanquã duo modi reales, a parte rei existentes, & distincti ex natura rei a qualibet alia entitate, quia, sicut habent effectus quasi formales numero distinctos, scõstituere hoc, uel illud indiuiduum, ita etiam sunt numero distincti. Et quamuis sint, quo, respectu indiuiduorum, quatenus in se sunt aliquid, & realia entia, licet incompleta, sunt etiam, quod, saltem incõplete, ut in simili supra tractando de conceptu entis, ut notauit etiam Caie. 1. p. q. 11. art. 1. circa ad 1. Et tamen cum hac distinctione, & simplicitate habent inter se conuenientiam realem in communi ratione talium modorum, ut idem Caietanus ait, de ente, & essentia, quæst. 5. ergo, uel in his etiam distinguenda est ratio communis a proprijs, vel certe fallax est talis modus argumentandi in quocunque indiuiduo. Aliqui respondent, inter has differentias indiuiduales non esse conuenientiam realem à qua possit abstrahi communis conceptus, sed hoc difficile creditu est, de quo dicetur generaliter disputatione sequenti.

XV. Atque hinc sumitur sexta ratio, quia tota illa distinctio, quæ fingitur esse ex natura rei inter naturã, & indiuiduũ, sumpta est ex modo concipiẽdi, & loquendi, & ex conuenientia, & distinctione, quæ inter ipsamet indiuidua reperitur; hoc autem signũ nullum est ad indicandam distinctionem ex natura rei: & aliunde sunt multa, quæ vrgentius indicant, nullã esse in re talem distinctionem: ergo. Maior constat ex argumentis factis in fauorem Scoti. Minor quoad primam partem patet, tum exemplo adducto de ipsis differentijs indiuiduantibus, tũ ex supra tractatis de conceptu entis; de quo eadem fere argumenta fiunt, tum quia alias oporteret ex natura rei distinguere omnes communes cõceptus à particularibus, quod infra ostendam esse falsum. Tandẽ constabit amplius hæc pars ex solutionibus argumentorum. Altera verò pars minoris satis probata est argumentis factis. Quæ ultimo confirmatur à signo inseparabilitatis; nã ea, quæ, licet diuerso modo concipiantur à nobis, ita se habent in re, vt neutrum ab altero separetur, vel separari possit etiã de potentia absoluta, sine causa finguntur ex natura rei distincta, vt infra latius dicam in disputatione de distinctionibus: sed ita se habent in Petro rõ hominis, & propria indiuiduatio Petri, vt separari nullo modo possint, nec talis modus à natura, nec natura, prout est in Petro à tali modo; ergo. Neque quicquam iuuat dicere rationem hominis esse separabilem à Petro, quia potest esse in Paulo, quia hoc non est considerare rationem hominis, prout realiter existit, sed solum, prout mente concipitur, & iõ non satis est ad distinctionem ex natura rei, quæ esse debet inter ea: quæ à parte rei sunt, si est distinctio inter res positiuas, vel inter rem, & modũ realem positiuum. Vnde illa distinctio, quæ intelligitur inter rationem communem abstracte intellectam, & indiuiduum, solum est rationis, quia illa natura, vt sic, nullibi est, nisi obiectiue in mẽte. Qd si quis illam vocet distinctionem formalem, quia aliam definitionẽ concipit mens de homine, vt sic, & aliam de Petro, faciet quæstionem de voce; quia, qd ad rem spectat, illa distinctio non ita est in re, vt in Petro, vel Paulo intelligantur illa ex natura rei distincta, vel compositionem in re facere, vt ostẽsũ est.

Dico tertiò; indiuiduum addere supra naturam communem aliquid ratione distinctum ab illa, ad idem prædicamentum pertinens, & indiuiduum componens Metaphysice, tanquam differentia indiuidualis contrahens speciem, & indiuiduum constituens. XVI. Prima pars huius assertionis sequitur ex duabus præcedentibus; nam dictum est in prima, indiuiduum addere aliquid naturæ communi, & in secunda negatum est illud esse distinctum ex natura rei: ergo necessarium est, vt saltem ratione distinguatur, quia, si nullo modo distingueretur, nullo modo adderetur. Nec verò inde sequitur id quod additur, esse aliquid rationis: nam sicut est aliud distingui ratione, aliud vero esse tantum rationis, fieri enim potest, vt, quæ realia sunt, sola ratione distinguantur: ita etiam id, quod additur, potest esse reale, sicut reuera est, quamuis sola ratione distinguatur. Dices illa additio est tantum per rationem: Respondeo; quoad rem additam nego, quoad modũ additionis, seu contradictionis, aut compositionis concedo: nam sicut separatio naturæ communis à differentijs indiuiduis est solum per rationem, ita è conuerso, quod differentia indiuidualis intelligatur, vt addita naturæ communi, solum est per rationem: nam in re non est illa propria additio, sed in vnoquoque indiuiduo est vna entitas, vtramq. rationem per seipsam realiter habens.

XVII. Secunda pars conclusionis etiam sequitur aperte ex dictis, sumiturque ex D. Tho. 1. p. q. 29. ar. 1. vbi ait substantiam indiuiduari per seipsam, & q. 10. de Potent. art. 3. negat posse substantiam per accidens constitui: non est ergo hoc additum extra genus ipsius rei, sed in substantijs est substantia, saltem incõpleta, quia in re nõ est, nisi ista substãtia indiuidua. Tertia denique pars facile patet, quia hoc additum non est pars aliqua physica substantiæ, quia prædicatur de indiuiduo, vt dicens totam essentiam eius, quam non dicit pars physica, & ideo non prædicatur de toto. Nec est aliquid per modum totius directe positi in prædicamento substantiæ; est ergo quid incompletum per modum differentiæ. Item contrahit naturam communem, illamque diuidit in indiuidua, & constituit Metaphysice ipsum indiuiduũ, vt per se vnum in suo genere.

XVIII. Sed contra hanc conclusionem obijci potest ratio quædam facta in præcedenti: nam, si indiuiduũ addit aliquid, saltem ratione distinctum, sequitur processus in infinitum in conceptibus obiectiuis ratione distinctis, quod etiam supra in simili reputauimus inconueniens: sequela patet, quia indiuiduũ dicitur addere supra speciem aliquid ratione distinctum, quia conuenit cum alio indiuiduo in ratione specifica, & differt in indiuiduali, sed ipsa etiam differentia indiuidualis conuenit cum alia simili differentia in ratione cõi, & differt numero ab illa: ergo addit etiam secundum rationem aliquid ratione distinctum supra communem rationem talis differentiæ, & rursus de illo addito fiet idem argumentum, & sic in infinitum. Responderi potest primò, in his nostris conceptibus non esse magnũ inconueniens admittere huiusmodi processum, quia patitur intellectus, quæ re ipsa omnino indiuisibilia sunt, & ideo mirum nõ esset, si intellectus in his diuisionibus, seu conceptibus in infinitum procedere posset. Secundò posset aliquis ita philosophari de conceptu speciei, & indiuidui, sicut nos supra

A de conceptu entis, & inferioribus eius ratiocinati sumus; diximus enim inferiora addere supra ens aliquid ratione distinctum; ita tamẽ, vt conceptus inferior immediate conceptus sub conceptu entis, nõ sit proprie resolubilis in duos conceptus, sed sit tantum conceptus simplex magis expressus, & determinatus, quam conceptus entis; sic ergo in presente dici potest, conceptum indiuidui non esse proprie compositum, & resolubilem in conceptum alterius modi, seu differentiæ indiuidualis, sed esse solum expressiorem conceptum ipsius naturæ specificæ, prout in re existit in tali entitate, in qua nec concipi potest talis entitas, neque aliquid illius entitatis, quin talem specificam rationem includat, neque ipsa ratio specifica potest, vt in re existit, B distincte concipi, nisi, vt in tali, vel tali entitate contracta. Et hac ratione facile vitatur processus in infinitum, vt constat ex dictis in simili de ente.

XIX. Sed videri potest hic respondendi modus parũ consentaneus cõmuni modo concipiendi, & loquẽdi philosophorum, qui hanc contractionem speciei ad indiuidua explicãt per modum Metaphysicę cõpositionis. Et non sine ratione videtur hoc communiter affirmari, quia etiam genus, & differentia nõ distinguuntur in re, in qua coniunguntur, vt infra ostendemus, & nihilominus propter varias conuenientias, & disconuenientias, quæ inter plures res reperiuntur, intellectus diuersos conceptus format generis, & differentiæ, quorum vnus in alio non includitur: sic ergo facere etiam potest inter speciẽ, & C indiuidua: est enim fere eadem proportio eorum inter se, & idem discrimen à conceptu entis. Nam ille est transcendens, & ideo non potest proprie contrahi per modum compositionis, neque aliquid ei secũdum rationem addi, in quo ille non includatur: at verò conceptus speciei (sicut, & conceptus generis) est ex se limitatus & non transcendens, & ideo nõ est necesse, vt includatur in omni conceptu determinatiuo illius: poterit ergo per modum compositionis contrahi, & cõsequenter poterit etiam indiuiduum resolui in conceptum speciei, & differentiæ indiuidualis; illa enim nõ est homo, nec Petrus, v.g. sed differentia contrahens hominem, & constituens Petrum. Dicens, etiam esse differẽtiam inter genus D & speciem, quia ratio generica non solum, vt abstracta, & vniuersalis facta in mente, sed etiam, prout in re ipsa existẽs põt mente præscindi, & ratione distingui à differentia specifica, vt infra videbimus; ratio autem specifica non potest distingui etiam ratione à differentia indiuiduali, nisi, prout abstracta, & vniuersalis facta in mẽte, quia, vt in re existẽs non potest concipi, nisi, vt includens indiuiduationem, & quia omnis compositio, etiam secũdum rationem intelligi debet in re, prout actu existit, ideo facilius intelligitur talis compositio inter rationẽ genericam, & specificam, quam inter specificã, & indiuidualem, sed hoc non obstante non est neganda illa Metaphysica compositio indiuidui, quia ad illam satis est, vt specifica ratio possit mente præscindi, vt non inclusa in ista differentia indiuiduali. E

XX. Et ideo admisso illo genere compositionis, & resolutionis indiuidui, respondetur tertiò, non oportere progredi in infinitum: nam eadem mens, quæ concipit indiuiduum, vt compositum ex conceptu obiectiuo speciei, & differentia indiuiduali, cõcipit differentiam indiuidualem, vt omnino simplicem, & irresolubilem, quia non concipit illam sub conceptu speciei, sed differentiæ tantum, de cuius ratione est, vt sit simplex, & non composita ex ratione communi, & alia differentia contrahente. Sicut videre licet in ipsis etiam differẽtiis specificis, vel sub alternis: sensibile enim, vel rationale formaliter nõ componuntur ex alijs differẽtijs, sed hoc ipso, quod sunt rationes differendi, seipsis ab alijs differũt: sic ergo concipiendæ etiam sunt differẽtiæ indiuiduales, in quibus quoad hoc potest admitti modus ille determinandi eas ad seipsas per simplicem determinationem conceptus absque compositione. Et illa ratio differentiæ indiuidualis, quatenus, vt realis, & communis ratio concipi potest, erit etiam veluti transcendens ad singulas differentias indiuiduales, quia nihil in eis concipi poterit, in quo talis ratio non includatur, & ideo illa etiam ratio cõmunis determinabitur ad singulas differentias nõ per nouam compositionem, sed per simplicem determinationem conceptus magis expressi, & determinati, & ita cessat vlterior resolutio, & processus.

Dico quarto: Indiuiduum non solũ in rebus materialibus, & accidentibus, sed etiam in substantijs B immaterialibus creatis, & finitis addit aliqui ratione distinctum supra speciẽ. Excludimus ab hac conclusione diuinam naturã, quia cum illa sit essentialiter ita determinata ad hanc numero naturam, vt omnino ei repugnet secundum eã multiplicari, non potest etiam secundum rationem (si vera sit) abstrahi cõis ratio Deitatis à tali Deitate: nam hoc ipso, quod sic abstrahitur, non concipitur vera Deitas, quia de vero cõceptu Deitatis est, vt sit hæc numero, & non alia: quia hoc requirit eius infinitas. Et hinc consequẽter fit, vt hæc indiuidua Deitas nihil etiam secundum rationem addat supra conceptum veræ Deitatis. Vnde merito reprehenditur Caietanus, eo quod 1. p. q. 3. a. 3. & alijs locis dixerit, Deũ C vno modo sumi posse, vt significat concretum, quasi specificum naturæ diuinæ. Nam talis conceptus vere communis, repugnat veræ diuinitati, de cuius essentia est, quod sit hæc singularis natura, & ideo non magis potest verus Deus cõi conceptu concipi, & abstrahi ab hoc Deo, quam Petrus. XXI.

Ex hac vero exceptione, quæ singularis est, Deoq. specialiter conuenit propter infinitatem eius, cõfirmatur conclusio posita, & generalis regula contraria in omnibus creaturis, etiãsi immateriales sint. Probatur, quia in qualibet substantia immateriali indiuidua, & finita, verbi gratia, Gabriele Archangelo concipit mens, & hoc indiuiduum, quatenus concipit hanc numero entitatem, & rationem essẽtialem, & specificam eius, quæ non includit essẽtia D liter hanc numero entitatem, nec positiuam repugnantiam, vt communicari possit alteri indiuiduo: ergo ibi concipit mens aliquid commune, & aliquid, quod secũdum rationem ei additur, vt ad hoc indiuiduum determinetur: ergo quoad hoc pręcise non est differentia inter substantias immateriales, & alias res. Dicetur fortasse, quamlibet essentiam, seu speciem Angelicam, essentialiter, & ab intrinseco determinari ad hoc indiuiduum, & consequenter hoc indiuiduum nihil positiuum reale, etiam ratione distinctum addere supra ipsam speciem, sed solam negationem communicabilitatis in plura similia, quæ immediate conuenit tali speciei, ratione sui ipsius absque additione vlla. XXII.

Hic sane videtur fuisse sensus authorum, quos citaui in tertia sententia, & idem sentiunt, qui negãt, XXIII. E Angelos solo numero differentes posse intra eandẽ speciem creari, etiam de potentia absoluta; nõ enim alia ratione potest hoc denegari diuinæ potentiæ, nisi quia existimatur esse contra intrinsecam, & essentialem rationem talis naturæ. Habet autem illa sententia fundamentum in *D.* Tho. 1. p. q. 50. art. 4. & quæst. de spiritualibus creaturis, art. 8. & 2. cont. Gentes, 95. de ente, & essentia, c. 5. vbi Caiet. id tenet q. 9. & Capreol. in 2. d. 3. quæst. 1. conclus. 5. & Abulens. Paradox. 4. ca. 34. Et videtur multum fauere Arist. 12. Metaph. tex. 49. & Auicen. 5. Meta. cap. 5.

Sed hæc sententia inprimis supponit materiam signatam esse adæquatum principium illius indiui- XXIV.

duatio-

duationis, in qua indiuiduum addit aliquid positiuum ratione specifica, quæ potest dici indiuiduatio positiua: hæc autem suppositio in prædicto sensu falsa est: Maior constat aperte ex prædictis authoribus. Et ratio eius est clara, quia nõ ob aliam causam negant huiusmodi indiuiduationem in prędictis substantijs, nisi quia materia carent: ergo supponũt materiam, vel secundum se, vel ut signatam quantitate, esse adæquatam radicem talis indiuiduationis, vt ex illo principio, [Si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis,] inferãt ex carentia materiæ carentiã prędictę additionis, seu indiuiduationis. Minor vero propositio probabitur late sectio. sequenti etiam in substantijs materialibus. Sed quamuis daremus in materialibus substantijs huiusmodi indiuidualem differentiam sumi à materia, nõ posset efficaciter inferri materiam esse adæquatum principium illius differentię in tota latitudine entis creati: habent enim diuersæ substantiæ diuersa principia suis naturis accõmodata, neque ex modo compositionis, aut indiuiduationis in rebus exterioribus inuento potest sufficiens argumentum sumi ad res superioris rationis: alioqui eadẽ ratione posset quis negare, dari Angelis compositionem Metaphysicã ex genere, & differentia, quia in rebus materialibus genus sumitur à materia, & differentia à forma, qđ multi volunt esse cum proprietate intelligendum. Item eadem facilitate posset quis dicere in corporibus cœlestibus non addere indiuiduum supra speciẽ aliquid positiuum et à ratione distinctum, vel quia non habent materiam, ut existimauit Auerroes, uel certe quia habent materiam alterius rationis. Nam si uerum est in his rebus inferioribus materiam esse vnicam radicem differẽtiæ indiuidualis, solum possumus nos id attribuere huis materiæ inferiori; nã de superiori nulla sufficienti ratione possumus colligere, an hoc etiam ei cõueniat, cum sit diuersę rationis. Dicẽt fortasse illam materiã subiacere quantitati eiusdem rationis, & hoc satis esse, ut sit principium eiusdem modi indiuiduationis. Sed hoc nõ satisfacit, nam vt infra ostendam, quantitas, cum sit accidens, nullo modo potest ingredi principium indiuiduationis substantiarum. Igitur substantiæ superioris ordinis possũt in compositione Metaphysica conuenire cum substantijs inferioris ordinis, & habere principium illius simpliciori, & perfectiori modo. Atque ita ex negatione materiæ non potest fieri argumentum efficax.

XXV. Deinde redeo ad rationem inchoatã: nam, quod diuina natura essentialiter includat indiuiduationẽ suam positiuam, & incommunicabilitatem respectu inferiorum, ex eo præcisè prouenit, quod infinitati eius repugnat talis multiplicatio; omnis autem substantia immaterialis creata, finita est: ergo non est, cur ei repugnet habere aliam omnino similẽ essentia, distinctam tamen realiter in entitate. Respõderi potest, quamuis substantia spiritualis sit finita simpliciter in genere entis, esse tamen infinitam in specie sua, habereque totam perfectionem possibilem in sua specie, quia cum sit abstracta, & separata à materia, non habet, vnde limitetur, & ideo intra illam speciem multiplicari non potest. Sed huiusmodi infinitas, & sine sufficiente fundamento asseritur & vix potest, declarari, in quo consistat, nisi petendo principium.

Interrogo ergo, an hæc infinitas intensiua sit, vel extensiua? Primum dici non potest, tum quia tota perfectio intensiua talis Angeli cõtinetur intra certum gradum, & limitẽ talis speciei, in qua nulla est formalis infinitas intensiua: nisi forte dicatur infinita secundum quid, quia potest sub se continere species inferioris ordinis syncategorematicè infinitas; quod tamen non indicat infinitatem, sed perfectionem quandam superioris rationis, vnde hoc commune esse potest speciebus rerum materialium, ut patet in specie humana, sub qua species brutorũ in infinitum multiplicari possunt. Hoc ergo perfectionis, seu infinitatis genus nil refert ad quæstionẽ, de qua agimus, nec potest esse ratio ob quam species aliqua per sese indiuidua sit, & non possit in indiuiduis multiplicari. Imo etiam si admitteremus illam infinitatem intensiuam, veram, & formalem in aliquo limitato gradu intrinsece, non sequitur, talem perfectionem, non posse in multis similibus indiuiduis reperiri, quia hoc non habet necessariam connexionem cum illo. Vt, quamuis daretur gratia infinite intensa in anima Christi Domini, v.g. non propterea sequitur, nõ posse dari alias qualitates gratiæ numero distinctę siue finitas, siue infinitas. Quod argumentum etiam declarat, infinitatẽ illam intensiuam propriam, & formalem nõ magis posse dari in substantijs, quam in accidentibus.

Si uero sit sermo de infinitate extensiua, primo, petitur principium, quia hæc extensio non est aliud quam multiplicatio indiuiduorum in ea specie. Deinde id, quod dicitur repugnantiam inuoluit: nam illud indiuiduum formaliter, & in se unum tantum est: quomodo ergo potest infinitatem extensiuam in se continere, quæ in sola multiplicatione indiuiduorum consistit? Dices, continere virtualiter, non formaliter. Sed explicari non potest, in quo consistat hæc virtualis infinitas, seu continentia, aut in quo fundetur, cum non consistat in infinitate intensiua talis naturę, neque in ea fundari possit, vt probatum est: nulla ergo assignatur ratio, ob quam perfectioni talis naturæ repugnet communicari multis indiuiduis in essentiali perfectione similibus. Huiusmodi ergo substantię quamuis abstractæ a materia simpliciter finitæ sunt. Neque enim oportet, ut limitationem habeant à materia propriè dicta (quicquid quoad hoc sit de materialibus formis) sed ex propria differentia, uel ex se, & ex propria entitate, aut quia habent tale esse receptum, aut denique, quia natura sua in tali supposito existunt: igitur ex infinitate nulla ratio sumi potest, ob quam huiusmodi naturæ immateriales essentialiter sint indiuiduæ, & incommunicabiles.

Dici aliter potest ex sola immaterialitate sumi sufficientem rationem. Quia rẽs quæ carent materia, non possunt materialiter multiplicari, ut per se constat: ergo solum formaliter, & essentialiter seu specifice: ergo non indiuidualiter, seu secundum numericam multiplicationẽ: quia hęc est materialis multiplicatio. Sed hæc etiam ratio, si uerba [materialiter,] & [formaliter,] ꝓprie sumuntur in primo antecedẽte, insufficiens est, & principium petit; nam cõclusionem ipsam in ratione sumit, nimirum, uel distinctionem numericam sumi ex materia, uel idem esse differre numero, quod differre materialiter. Esto enim in rebus materialibus hæc habeant aliquam veritatem, quod posteà examinabimus: tamẽ inde non potest sufficiens argumentũ sumi ad immaterialia. Distinctio ergo indiuidualis latius patet, quã materialis differentia dicto modo sumpta: differre enim numero, solum est distingui in proprijs entitatibus cũ conuenientia, & similitudine in integra ratione essentiali: quod commune esse potest, tam rebus spiritualibus, quam corporalibus. Vnde si [materiale,] & [formale,] latius sumantur, prout [formale] dicit rõnem essentialem præcisam; [materiale] vero, quicquid illã contrahit, & determinat ad talem entitatẽ sic duo Angeli eiusdẽ speciei, quãuis distinguantur, vt duæ formæ integrę possunt dici non distingui formaliter, seu materialiter, seu entitatiue, sicut distinguuntur inter se duæ animæ rationales. XXVI.

Et hoc exemplo potest primo confirmari hæc sententia; nam anima rationalis physice considerata etiam est simplex entitas, & spiritualis, & tamẽ non XXVII.

est indiuidua ex ratione essentiali, sed aliquid secũdum rationem addit. Sed dicunt, animam rationalem habere transcendentalem habitudinem ad corpus, & inde indiuiduari. Sed hoc in primis est incertum, nam fortasse tam verum est, hanc animam ideo dicere talem habitudinem ad corpus, quia talis ipsa est, sicut è conuerso. Et deinde quicquid de hoc sit, ad præsens non refert, nam idem argumentum proportionale sumi potest, anima enim rationalis, quæ habet suam specificam rationem cum habitudine transcendentali ad corpus, non habet indiuiduationem ex ui illius præcise, sed ex additione aliqua secũdum rationem, per quã illa habitudo determinatur ad tale corpus, vel potius ad talem habitudinem ad corpus, ergo eadem proportione, substantia Angeli, quæ habet rationem essentialem absolutam absque transcendentali habitudine, nõ erit indiuidua ex ui illius, sed ex aliquo addito secundum rationem proportionato illi. Et simile argumentum sumi potest ab accidẽtibus spiritualibus, in quibus indiuiduum addit aliquid supra speciem, nõ solum in ordine ad diuersa subiecta, sed etiam respectu eiusdem: ideo enim possunt hæc accidentia respectu eiusdem subiecti numero distingui, & multiplicari, saltem successiue, ut patet de diuersis actibus eiusdem rationis in eodem intellectu angelico: si ergo in illis actibus reperitur eadem ratio specifica spiritualis contrahibilis ad diuersa indiuidua, non ex diuersis subiectis, sed ex diuersis differentijs indiuidualibus in ordine ad idem subiectum, cur non poterit eadem ratio specifica substantialis, & spiritualis similiter contrahi per differentias indiuiduales sibi proportionatas? Certe nulla potest reddi sufficiens ratio. Atque similia argumenta sumi possunt ex alijs entitatib. simplicibus, quæ ex se ipsis possunt numero distingui, ut sunt duæ materiæ, vel duæ quãtitates, ut uidebimus latius sect. seq.

XXVIII. Denique sine causa limitatur diuina potentia: ut non possit plures Angelos creare similes in essentia & specie, aut, si annihilare voluisset malos Angelos, non potuisset alios similes creare, quod certe per sese incredibile est; & ideo reliqui fere Theologi in 2. dist. 3. docent id fieri posse à Deo. Scotus q. 7. Durand. quæst. 3. Gabr. quæst. 1. & alij, & Marsil. in 2. quæst. 3. ar. 3. Alexan. Alens. 2. par. q. 20 memb. vlt. art. 2. & 7. Metaph. tex. 41. & ex D. Tho. Ferr. 2. cont. Gent. cap. 93. dicit non repugnare de potentia absoluta huiusmodi distinctionem numericam substantiarum spiritualium, quamuis neget esse secundum ordinem naturalem rerum: & fauet D. Thomas opuscul. 16. cap. vlt. ubi late docet, substantiam immaterialem esse unam numero singularem, atque indiuiduã, quia ex se non est nata participari à multis: subdit tamen rudis esse ingenij, inde colligere non posse à Deo multiplicari. Sed quicquid sit de hoc modo loquendi, an hoc sit dicendum possibile de potentia absoluta, uel naturali, seu ordinaria qđ fortasse est quæstio de nomine: tamen quacunque ratione id sit possibile, sufficienter concluditur substantiam immaterialem non esse indiuiduam ex ui suæ rationis essentialis, & specificæ; nam si hoc haberet, implicaret contradictionem, talem substantiã indiuidualiter multiplicari, sicut implicat, idem indiuiduum numerice multiplicari. Vnde etiam obiter constat, propriam vocem ignorare, qui dicunt, in naturis Angelicis dari conceptum obiectiuum vere specificum, & logice (ut aiunt) vniuersalem, & tamen illam naturam esse ex se ita incommunicabilẽ, vt implicet contradictionem esse in pluribus indiuiduis solo numero distinctis: est enim hæc aperta repugnantia: nam, si illa natura non potest ullo modo esse in multis indiuiduis, ideo est, quia ex se, & ex proprio conceptu essentiali est ita incommunicabilis; ergo, si talis est, repugnat illã abstrahere ab hoc in- A diuiduo, & reddere communicabilem, seu indifferentem, quia hæc eadem abstractio est contra eius naturam, & essentiam, sicut constat aperte in natura diuina. Verius ergo, magisque consequenter dicitur, sicut in substantijs immaterialibus dantur verè, ac propriè species ita etiam dari indiuidua, quod aliquid secundum rationem addat supra speciem, & consequenter posse etiam dari plura similia indiuidua. An vero de facto dentur, & quid in hoc sit magis consentaneum Scripturis, ad Theologicas pertinet disputationes.

Satisfit fundamentis aliarum opinionum.

B

XXIX. AD fundamentum primæ sententiæ respondetur, illa omnia, quę in primo argumento numerantur, solum indicare, naturam specificam dicere conceptum obiectiuum secundum rationem præcisum ab indiuiduis, atque è contrario indiuiduum aliquid ratione distinctum addere supra naturam specificam. Nam scientia humana est de rebus uniuerse conceptis, de quibus immediate sunt definitiones, & demonstrationes; & ad hoc satis est, ut secundum rationem possint abstrahi quamuis in re ipsa non separentur. Quod patet ex dictis de conceptu entis, de quo datur scientia, & fiunt demonstrationes, quamuis constet, re ipsa non esse præcisum C a proprijs rationibus entium, sed tantum secundum rationem abstrahi. Vnde hæc etiam distinctio satis est ad illas causales locutiones, quia homo est risibilis, Petrus est risibilis, quia in eis non datur causa realis, & physica, quæ intercedat inter Petrum, & risibilem, sed explicatur adæquata ratio, & origo illius proprietatis.

XXX. Ad secundum respondetur in huiusmodi argumentis (quod supra notaui tractando de conceptu entis) facile committi æquiuocationem argumentando ex modo concipiendi nostro, & ex usu verborum, quibus significamus res, ut à nobis conceptas, ad res ipsas prout in se sunt, distinctionem rerum ex distinctione secundum rationem colligendo, quod est fallax argumentum. Respondetur ergo, D hominem, vt sic significatum, & conceptum, nõ dicere, neque includere in sua ratione essentiali indiuidualem differentiam aliquam, ut argumentum recte probat. Et patet, quia secundum rationem ab omnibus illis præscinditur, & per plures huiusmodi differentias secundum rationem contrahi, & determinari potest. Vnde recte concluditur aliquid debere addi, quod sit extra essentiam hominis sic concepti, ut singularis fiat; nego tamen inde sequi distinctionem in re inter naturam hominis communem, & indiuidualem eius differentiam, quia natura hominis non reperitur in re ita communis, & abstracta, sicut per intellectum concipitur. Cum autem dicitur, quod est de essentia, & quod est extra essentiam, distingui ex natura rei, & non tantum ra- E tione: respondetur, dupliciter intelligi posse aliquid esse extra essentiam. Vno modo secundum rem, seu considerando res ipsas prout sunt a parte rei, alio modo secundum rationem præscindentem vnum ab alio, quamuis in re præcisum non sit. Priori modo uerum est (præsertim in rebus finitis) quicquid à parte rei est extra essentiam, debere ex natura rei distingui ab illa, quia non potest alia ratione dici esse extra essentiam: nego tamen hoc modo differentiam indiuidualem, verbi gratia, Petri aut Pauli, esse extra essentiam hominis: ut in re ipsa existentis: nam homo in re non existit, nisi in Petro, Paulo, &c. & in vnoquoque propria eius differentia est de essentia hominis, ut in ipso existentis. Dices, inde sequi hominem in Petro, & Paulo differre

ferre essentialiter, seu Petrum, & Paulum non habere eandem essentiam; Respondetur, non habere eãdem realiter, tamen habere eandem ratione, quod in re nihil aliud est, quam habere similem, & quia differre essentialiter sub his verbis non significat tãtum realem distinctionem essentiarum, sed negat etiam essentialem similitudinem, & conuenientiam atque adeo unitatem essentiæ secundum rationem, ideo simpliciter non conceditur, differre essentialiter ea, quæ solo numero differunt. Tamen, si illa verba solum in priori sensu sumerentur, uerum esset, Petrum, & Paulum essentialiter differre, iuxta quam significationem negamus in Deo, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum differre essentialiter, quia nec differentiam essentialem habent, nec distinctionem essentiarum. Posteriori autem modo, scilicet secundum præcisionem rationis, dicitur esse extra essentiam conceptus obiectiui omne id, sine quo saluari potest talis ratio concepta, & hoc modo non est necesse, vt id, quod esse dicitur extra essentiã, sit distinctum ex natura rei ab alio; sed sufficit, quod ratione distinguatur, quia illudmet uerbum, extra, nõ significat absolute esse extra rem, sed esse extra conceptũ, seu esse extra rem, vt conceptam.

XXXI. Vnde ad confirmationem eadem fere distinctione respondendum est, nam à parte rei homo non cõstituitur, vt homo præcise, neque in se separatus, sed constituitur, vt Petrus, Paulus, Franciscus, vnde in vnoquoque eodem constituitur homo quo Petrus: neque in re est aliquid vere unum constitutiuum hominis, quod re ipsa commune sit, sed sunt plura constitutiua singulorum hominum, in quibus dicitur esse ratio communis fundamentaliter propter conuenientiam, & similitudinem, quam inter se habent, vt sequente disputatione latius dicemus. At uero secũdum rationem, sicut homo communis abstrahitur, ita intelligitur habere adæquatum, & cõmune constitutiuum: inde tamen solum potest concludi, illud esse ratione distinctum à singularibus differentijs, quæ indiuidua specialiter constituunt. Ad tertium respondetur ex dictis de conceptu entis constare, illa argumenta non probare distinctionẽ ex natura rei, idemque ostendemus de naturis uniuersalibus, & inferioribus disp. sequente.

XXXII. Ad primum argumentum secundæ opinionis respondetur, recte probare, rem non fieri singularem per additionem realitatis, vel modi ex natura rei distincti a natura, quæ singularis fieri dicitur, quia omnis talis distinctio supponit entitatem, & consequenter singularitatem in utroque extremo. Non probat aũt argumẽtum illud non posse rem fieri singularem per additionem alicuius ratione distincti: quia hæc distinctio non supponit entitatẽ actualẽ, & consequenter nec singularitatem in utroque extremo, quia cũ hæc distinctio sit per conceptus facile intelligi potest inter rem vniuerse conceptam, & modum eius.

XXXIII. Et iuxta hanc doctrinam facile soluuntur nonnulla, quæ Caietanus de ente, & essentia, capite secundo, quæstione quarta, obijcit contra doctrinam Scoti, quatenus contra primam, & tertiam conclusionem à nobis positas applicari possunt, quale est illud, Actus singularis supponit potentiam singularem, 2. physic. capitul. 3. text. 36. sed id, quod addere dicitur indiuiduum supra speciem est actus singularis naturę, ergo supponit naturam singularem: quia respicit illam, vt potentiam, respondetur enim maiorem esse ueram de actu, & potentia realibus, & ex natura rei distinctis, de quibus loquitur Aristoteles citato loco: non uero de actus, & potentia ratione distinctis propter causam explicatam. Sicut etiam actus specificus non supponit potentiam specificam, sed genericam. Aliud argumentum eius est: Quod conuenit vni indiuiduo, & repugnat a-

A lij supponit distinctionem illorum; sed differentia indiuidualis est huiusmodi, ergo non facit distinctionem, sed supponit. Hoc autem argumentum ex vi formæ infirmius est. Nam facile potest negari maior, ut patet in simili forma, quod conuenit uni speciei, & repugnat alteri supponit distinctionem earum: addendum enim esse uel facit: idem ergo addendum esset in præsente. Tamen, si argumentum non fieret de ipsis indiuiduis, sed de natura, quæ per hanc differentiam indiuidualem contrahitur, potest habere uim contra distinctionem ex natura rei inter illam differentiam, & naturam, non uero contra nostram sententiam. Nam in distinctis indiuiduis sunt etiam naturæ realiter distinctæ, unde si

B differentiæ indiuiduantes sunt ab eis ex natura rei distinctæ, necesse est, ut differentia, quæ conuenit uni, & repugnat alteri, supponat earũ distinctionẽ, & non faciat illam: quia supponit, vt dictũ est, potentiam singularem sibi proportionatam, & consequenter distinctam ab alia, quæ sibi proportionata non est: atque ita iam non erit differẽtia indiuidualis, ut supra etiam argumentati sumus. At uero ablata distinctione ex natura rei non procedit argumentum respectu naturæ contrahendæ, quia sic non est una, & altera natura, ut possit differentia conuenire uni, & repugnare alteri, sed est una secundũ rationem. Si uero sit sermo de natura non, vt contrahibilis, sed ut contracta, sic iam est ipsa res indiuidua quę per ipsam differentiam constituitur, & distinguitur

C ab alia.

Ad secundum respondetur, solum procedere de ultima ratione formali unius, seu unitatis indiuiduæ, quæ in negatione consistit, de qua fatemur nõ addere aliquid supra entitatem indiuiduam præter negationem, nos autẽ agimus de fundamẽto huius negationis, & de eo, quod addit entitas singularis supra communem naturam, ratione cuius talis negationis capax sit. XXXIV.

Ad tertium aliqui dicunt, hoc, quod addit indiuiduum supra speciem, esse accidentale. Sed hoc esse falsum, conuincitur, tum argumentis ibi factis, tum alijs, quod faciemus sect. seq. tum etiã ex dictis nam si hoc additum solum est ratione distinctum à substantia, seu essentia rei, & per se illi coniunctum XXXV.

D tanquam per se determinans naturã communẽ ad particularem, quomodo potest esse accidentale? Alij ergo simpliciter vocant hoc essentiale indiuiduo, non speciei, quod reuera ita est, si rem ipsam consideremus, nam quod omnino intrinsece constituit, & componit hoc indiuiduum, est propria eius differẽtia simul cum natura communi: neque potest, non solum esse uerum nec concipi hoc indiuiduum sine tali differentia. Tamen secundum rationem, & secundum modum loquendi Dialecticorum, & Metaphysicorum accommodatum modo concipiendi nostro, non appellatur hæc differentia indiuidualis essentialis, sed intrinseca, entitatiua, & quasi materialis, vt distinguatur à differentia specifica, quæ maximè formalis est: sumitur enim ex illo gradu in

E quo indiuidua formaliter conueniunt, seu assimulantur. Itaque hoc si declarandum videtur, quod indiuidua eiusdem speciei cum reali distinctione habent integram, & perfectam similitudinem in natura, in quo differunt ab indiuiduis differentibus specie sub eodem genere, quæ inter se non habent tantam, tam perfectamque similitudinem. Hinc ergo fit, ut mens nostra concipiat id, in quo illa indiuidua inter se conueniunt, tanquam unum quid, & tanquam id, quod est formale in illis, & quod per se confert ad scientiam: nam distinctio in sola entitate censetur esse quasi per accidẽs, & ideo uocatur materialis. Eademque ob causam definitio scientifica non datur, nisi de communi, & specifico conceptu, atque in hoc sensu species vltima dicitur tota

essentia indiuiduorum, scilicet, formaliter ac præcise sumpta, & concepta, & prout eius cognitio ad humanam scientiã deseruit, quę non descendit ad particularia secũdum proprias, & indiuiduas rationes eorũ, quia nec potest eas percipere, prout in se sunt, neque agit de accidentibus proprijs indiuiduorũ; quia vel contingenter, & per accidens eis cõueniũt vel si fortasse sunt aliqua omnino propria, æque latent, ac ipsæ indiuiduales differẽtiæ. Denique, quia esset ualde operosum, ac pœne infinitum ad singula particularia descendere. Nihilominus tamẽ nõ est dubium, quin indiuidua, etiamsi solo numero differant, habeant in re distinctas essentias, quæ si prout in se sunt concipiantur, & explicentur, diuersis conceptibus, & definitionibus declarandæ erunt, & distinctas etiam habebunt proprietates saltem secundum rem, vel secundũ aliquem modum proprium, sub qua ratione cadunt sub scientiam angelicam, vel diuinam.

XXXVI. Ad tertiæ opinionis fundamenta respõdetur. Ad Arist. in septimo Metaph. primo responderi potest cum Alexandro Alensi, ibi cum Aristoteles ait, [in separatis à materia non distingui quod quid est ab eo cuius est,] nõ sumere materiam cũ omni proprietate pro materia prima, uel pro subiecto proprio alicuius formæ, sed pro quouis supposito, quod a parte rei sit aliquo modo distinctum à natura sua, quomodo nulla substantia creata dici potest abstrahere à materia, quia in omnibus natura est in supposito aliquo modo ab ipsa distincto. Hæc doctrina est uera, sed non existimo Aristotelem eo in loco in eo sensu fuisse locutum. Aliter exponit Alexãd. Aphrodiseus, qui existimat, & reuera valde probabiliter, Aristotel. in vtroque loco supra citato de eisdem substantijs esse locutum, & eodem modo comparare quod quid est, cum eo cuius est. Quod ex verbis eiusdẽ philosophi confirmari potest: ait enim in illo tex. 41. [Dictum est insuper quidditatem, & vnum quodque idem in quibusdam esse, ut in primis substantijs;] ita enim legit ipse Alexander. Et quamuis in textu communiter eo loco non repetatur illa particula, Dictũ est, tamẽ, quę paulo antea præcesserat hanc etiam clausulam comprehendit, vt ex contextu satis patet. Hinc ergo per, primã substantiam, nõ intelligit Alexand. immateriales substantias, vt D. Thom. quia Aristoteles in posteriori loco sese refert ad ea, quæ in priori dixerat, ibi autẽ nihil de immateriali substantia in speciali dixerat, neque in alio affert specialem rationem, ob quam, differentiam in hoc constituat inter materiales, & immateriales substantias: neque est ullum indiciũ, ob quod dicamus æquiuoce vti illo termino, cũ eo cuius est, ut in priori loco sumatur pro definito, hic uero pro supposito, vt ita diuersa sit comparatio vtroque loco facta. Ac denique nunquã Aristoteles nomine, primæ substantiæ vsus fuerat ad significandas specialiter immateriales substantias, nam licet libro quarto, capitulo tertio, text. 7. videatur illa voce uti in ea significatione, tñ, & Commentator, ibi per, primam, substãtiam, Deum intelligit, & quidquid sit de illo loco, nullum inde sumitur argumentum, ad aliũ in quo modo versamur, itaque eadem est iuxta hanc expositionem sententia Aristotelis in utroque loco. Per primas ergo substantias intelligit Alexander quælibet supposita substantialia, à quibus non separatur, quod quid est, id est, communis natura. Quod vero Aristoteles subdit: [Primam substantiam dico, quæ non dicitur eo, quod aliud in alio insit, ut in subiecto, uel materia, explicatur ab Alexandro de substãtia, quæ nõ significatur, vt aliud in alio, sed tanquã vnum per se consistens; in quo differt à composito accidentali, vt est album, verbi gratia, aut simum, in quo aliquid significatur, vt in subiecto tanquam in materia existens: de huiusmodi enim composito ex tali subiecto, vt materia, & accidẽte, ut in illa voce, subdit Aristotel. in eo, cum sit unum per accidẽs, quod quid est distingui à subiecto, in quo est. Atque ita iuxta hanc expositionem nihil potest ex prædicto textu contra nostram sententiam colligi. Præter hanc uero expositionem probabilem, habet ille locus aliam fortasse probabiliorem, tamen, quia attingit quæstionem de distinctione naturæ à supposito in rebus immaterialibus, tradetur commodius infra disputatione de distinctione naturæ, & suppositi in rebus creatis.

Ad aliud testimonium ex 3. de anima, si communis expositio retinenda est, nihil responderi potest; nisi Aristotelem fuisse illius sententiæ, quod tãdem concedit Scotus in secundo, distinctione 3. quæst. 7. ad primum, vbi ait, Aristotelem existimasse Angelos esse entia per se necessaria; & ideo non potuisse consequenter existimare posse dari plures Angelos in vna specie, nam si dari possent darentur de facto, quia in per se necessarijs, & æternis idem est esse, & posse. Et similiter si plures esse possent, in infinitũ, etiam multiplicari possent, ac denique actu essent infiniti. Sed fundamentum huius discursus incertum est, scilicet, Aristotelem sensisse Angelos esse entia per se necessaria. Et fortasse Aristoteles quando hanc differentiam ponit inter indiuidua materialia & immaterialia, non loquitur præcise, ac Metaphysice de indiuiduo, vt dicit solã substantiam singularem, sed loquitur physice de indiuiduo, ut in re ipsa est suis accidentibus effectum: quo modo videtur loqui in dicto loco 3. de anima: nam materiale indiuiduum tale dicit esse, ut circa illud sensus versetur, quod non est uerum de indiuiduo rigorosa, ac Metaphysica præcisione sumpto, sed solum posteriori, ac physico mõ. Et ita potest facile inueniri differentia inter materiale, & spiritale indiuiduum. XXXVII.

Ad rationem prædictæ sententiæ (quidquid sit de illa opinione, quod in rebus materialibus, materia signata est principium indiuiduationis, quã statim disputabimus) respondetur, quamuis in rebus immaterialibus non detur hoc principium indiuiduationis, aliquod tamen dandum esse proportionale, quia etiam illæ substantiæ indiuiduæ sunt, nõ ex ui rationis specificæ, sed singularis. Vnde cum dicitur substantia spiritualis seipsa esse indiuidua, si intelligatur, se ipsa, id est, ex ui suæ rationis specificæ, petitur principium, & falsum assumitur, vt probatum est, si autem intelligatur, se ipsa, id est, per suam entitatẽ, est quidem id uerum, sed nihil impedit, quin in illamet entitate, ratione distinguantur specifica ratio, & differentia indiuidualis: & quod eadem entitas secundum diuersos respectus possit esse vtriusque principium, ac fundamentum. Nam quoad hoc eadem fere ratio est de materialibus substantijs: nam, siue materia signata, dicatur principium indiuiduationis earum, siue quiduis aliud, nihil tamen esse potest, quod non sit ipsamet entitas essentialis rei, vel tota, vel partialis: unde in eadem oportet distinguere, & rationem specificam, ob quam dicitur esse essentia, vel pars essentiæ: & rationem aliam non re, sed ratione distinctam, ob quam dicitur esse indiuiduationis principium. XXXIIX.

SECTIO III.

Vtrum materia signata sit indiuiduationis principium in substantijs materialibus.

Omittimus diuinam substantiam, quoniam, vt diximus, illa per se, & essentialiter indiuidua est, unde non est, quod in ea quæratur indiuiduationis principium, magis quam essentiæ, vel existentiæ ipsius. I.

Sensus

Sensus quæstionis.

II. VT autem sensus quæstionis intelligatur, sumendum est ex dictis sect. præ. in hmôi substantijs creatis considerari posse Metaphysicam compositionem, quæ secundum rationem est e x natura specifica, & differentia indiuiduali: sicut enim id, quod addit species supra genus, iuxta Metaphysicã considerationem est differentia diuisiua, seu contractiua generis, & constitutiua speciei, ita id quod addit indiuiduum supra speciem rectè dicitur differentia contractiua speciei, & constitutiua, ac distinctiua indiuiduorum, quæ verè, ac propriè differre numero dicuntur; propterea enim species dicitur de pluribus differentibus numero prędicari. Item ostendimus hoc, quod addit indiuiduũ supra speciem, licet sit tantum ratione distinctũ, tamen reale esse, & positiuum fundans negationem, seu indiuisionem propriam indiuidui, quia per sese incommunicabile est, & distinctum ab alijs, seu incommunicabile alijs indiuiduis: & ideo adiunctũ speciei cum illa constituit indiuiduum per se vnũ sub tali specie, nihil ergo illi deest, quo minus verã habeat rationem differentiæ. Vnde nonnulli hoc putant esse assignandum principium indiuiduationis, & nullum aliud esse quærendum, vt videre est in Scoto, in 2. d. 2. q. 6. & Fonseca lib. 5. Metap. c. 6. sect. 1. Sed non disputatur in hoc sensu quæstio, nec de illa verè est diuersitas opinionum inter eos, qui de principio indiuiduationis disputant. Sensus ergo quæstionis est, quoddam fundamẽtum, vel principium in re ipsa habeat illa differentia indiuidualis. Solent enim hæc Metaphysica prædicata sumi ex principiis realibus constituentibus rem, quomodo genus dici solet sumi à materia, & differentia à forma, & denominationes substantiales interdum sumuntur à materia, vt cum homo materialis dicitur, interdum a forma, ut cum dicitur rationalis, interdum a tota natura composita, ut cum dicitur homo; ad hunc ergo modum in præsente inquiritur, quod sit principium huius differentiæ indiuidualis. Ex qua declaratione constat hic, nõ inquiri principia, vel causas extrinsecas indiuiduationis, seu potius indiuiduorum, quales sunt causa efficiens, & finalis; nam hæ non aliter causant indiuiduationem, quam causando entitatem indiuiduam: seu dando ipsum intrinsecum principium indiuiduationis: hoc ergo est, quod inquirimus. Et licet quæstio generalis sit de omnibus substantiis creatis, quia tamen materiales sunt nobis notiores, de illis dicemus prius, & deinde facile constabit, quid nos coniectari possimus de spiritualibus. Et quoniam variæ sunt de hac re opiniones, quæ prolixam postulant examinationem, eas sigillatim tractabimus.

III. Est ergo celebris sententia, affirmans principium indiuiduationis esse materiam signatam. Hæc est sententia D. Thom. 1. par. quæst. 3. ar. 3. ad tertium, & quæst. 50. ar. 4. 3. par. q. 77. artic. 2. & in 4. dist. 12. quæst. 1. ar. 1. quæstiuncula 2. & Opuscul. 29. & de ente, & essentia cap. 2. vbi Caieta. prolixè hoc disputat, ac defendit, & Capreol. in 2. d. 3. Sonc. 7. Metaphysicorum q. 33. & 34. Ferr. 1. contra Gent. c. 21. & alijs infrà citandi. Et existimatur hæc sententia Aristot. nam variis in locis distinctionem, & identitatem numericam materiæ primæ attribuendam censet. Vnde lib. 5. Metaph. c. 6. tex. 12. dicit ea esse unũ numero, quorum est materia una, & lib. 7. ca. 8. tex. 28. ait, formam in his carnibus, atque ossibus esse Socratem, & Calliam, & c. 10. tex. 25. Singulare (inquit) ex ultima materia, iam Socrates est, & ex hoc principio in lib. 12. Metaphysicorum ca. 8. tex. 49. concludit, primum motorem non posse esse, nisi vnum numero, quia est expers materiæ, existimãs necessarium, vt quæ conueniunt specie, & differunt A numero, materiam habeant, & per materiam differant. Et similiter primo de cœlo, capitulo 9. probat non posse esse alium mundum, quia hic mundus totam materiam rerum naturalium complectitur. Ex his ergo testimoniis apparet, hanc fuisse sententiam Arist. iuxta, quam consequenter dicẽdum est, (vt dicunt prædicti auctores) in substantiis immaterialibus non esse positiuum indiuiduationis principium, nec propriam differentiam indiuidualem, sed solum naturam de se incommunicabilem.

Fundamentum huius sententiæ, si rationem spectemus, ferè nullum inuenio, quod ad Aristotelis auctoritatem non reuocetur, scilicet, quia materia est principium multiplicationis, & distinctionis in B indiuiduorum intra eandem speciem, vt Aristoteles testatur citatis locis; sed illud est principium indiuiduationis, quod est principium numericæ distinctionis; ergo. Secundo, quia illud est indiuiduum, quod est incommunicabile inferioribus similibus; sed materia est primum fundamentum huius incõmunicabilitatis; nam forma, cum sit actus, de se cõmunicabilis est, materia autem cum sit prima potẽtia, de se est incommunicabilis, & forma tunc limitatur, & determinatur, cum ad hanc materiam coarctatur. Tertiò, quia indiuiduum est primum subiectum in Metaphysica coordinatione; de illo enim omnia superiora prædicantur, & ipsum nõ de alijs: ergo primum principium, & fundamentum indiuidui, vt sic, esse debet illud, quod est primum subiectum inter principia physica: huiusmodi autem est C materia: ergo. IV.

Expenduntur rationes dictæ sententiæ.

SEd antequam vlterius progrediamur, hæ rationes, seclusa auctoritate, non sunt magni momenti. Ad primam enim facile põt responderi, negando maiorem: nam potius il lud est principium multiplicationis, quod est principium distinctionis: principiũ aũt distinctionis non est materia, sed potius forma, nam, ut est in cõi proloquio, Actus est, qui distinguit. Vnde D. Th. cont. Gent. cap. 40. D ex professo probat, materiam non esse primam causam distinctionis rerum: &, quamuis de distinctione essentiali præcipuè loqui intendat, rationes tñ eius etiam de distinctione numerica urgere uidentur, præsertim, quod in secunda ratione, inquit, formam non sequi dispositionem materiæ, sicut primã causam, sed magis ẽconuerso materiam sic disponi, vt sequatur talis forma.] Item quod ibidem ait; ea, quæ reducũtur in materiam sicut in primam cãm, esse præter intentionẽ agentis, & casu fieri. Si ergo materia esset prima causa, ob quã esset tale indiuiduũ, indiuiduũ, vt sic, casu fieret, & præter intẽtionem agentis. Item, quod ibidẽ ait in quarta rõne, [nam materiã indigere alio à se distincto, ut distinguatur ab alia materia:] non ergo illa est primã cã E distinctionis, ut in ratione facta sumebatur. Quapp his, & aliis rationibus conuicti multi ex auctoribus qui prædictã opinionẽ sequuntur, fatentur, cũ duo sint de ratione indiuidui, s. esse incommunicabile inferioribus, & esse distinctum ab aliis indiuiduis, materiam esse principium indiuiduationis quoad primum, quoad secundum uerò esse quantitatẽ, nã illa est, quæ ipsas materias distinguit; quod quam sit verè, & cõsequẽter dictum, postea examinabimus: nunc enim solum vim dictarum rationum expẽdemus. Prima autem ratio solum procedebat de indiuiduatione quoad distinctionẽ vnius ab alio, de qua iam prędicti auctores fatentur, non oriri a materia. Aduerto tamen argumenta facta non cõuincere de omni distinctione, nam, ut infra dicam, materia suo V.

modo

modo habet vnde distinguat vnum ab alio; quatenus ipsa habet aliquem actum entitatiuum, probat tamen, non esse cur prima ratio totius distinctionis numericæ, illi potius, quã alicui formæ attribuatur.

VI. Secunda ratio procedit de prima radice incommunicabilitatis, in qua primum consistit ratio indiuidui, vt supra declaratum est, nã distinctio ab alio potius se habet consequenter iuxta supra dicta de vnitate in communi: vnde si illa ratio esset efficax, sufficienter probaret, materiam esse principium indiuiduationis. Sed, si quis recte consideret, aperta æquiuocatio in eo discursu committitur, cũ enim dicitur, materiam esse principium incommunicabilitatis indiuidui, eo quod ipsa sit primum subiectũ, de se maximé incommunicabile, aut illa uox [incõmunicabile] æquiuocè sumitur, aut falsum in probatione assumitur. Multis enim modis intelligi põt materiam esse incommunicabilem; primò, quod sit incommunicabilis alicui, vt subiecto physico, quod informet, vel cui inhæreat, & hic sensus est verissimus, & recte ex eo probatur, quod materiã est primum subiectum: hoc tamen est impertinens ad rẽ, de qua agimus, tum quia non est de ratione indiuidui, vt sic, quod sit incommunicabile alteri, vt subiecto, nam accidentia sunt indiuidua, licet cõmunicentur hoc modo, & formæ etiam substantiales: tũ etiam, quia illa incõmunicabilitas non sufficit ad rationem indiuidui, materia enim ex vi suæ speciei est illo modo incommunicabilis, & tamen non est indiuidua ex vi speciei, sed communis multis materiis numero differentibus, non est ergo illa incommunicabilitas prima radix indiuiduationis, etiã in ipsa materia, multo ergo minus poterit materia esse primum principium indiuiduationis substantiæ ratione huius incommunicabilitatis. Alio ergo modo potest dici materia incommunicabilis, vel per modum causæ, vel per modum partis, vel per modũ naturæ supposito, vel per modum superioris inferioribus, & oẽs isti modi falsi sunt: nã materia communicatur formæ eo modo, quo est causa eius, & sustentat illam. Item materia communicatur composito, vt pars toti, & vt causa etiam effectui quẽ non aliter causat, quam communicando illi intrinsecè suam entitatem. Item materia, vt pars naturæ communicatur supposito proprio tantum, si naturaliter loquamur, supernaturaliter vero etiam alieno, vt in Christi humanitate videre licet: sed omnes isti modi nihil ad præsens referunt, vt per se constat. Vltimus verò modus (in quo solo termini in prædicta ratione assumpti vniuocè sumerentur) est apertè falsus, vt ratione supra facta conuincitur: quia materia, vt sic, ex vi suæ speciei cõmunicabilis est multis inferioribus, quæ illi possunt subiici in ordine ad prædicationem, quamuis non possint esse subiecta inhæsionis. Quod si dicas materiam, vt sic, esse communem, materiam autem signatam, de qua illa sententia loquitur, esse incommunicabilem. Contra hoc est, quia materia signata, quidquid illa sit, non habet, quod sit incommunicabilis ex ratione primi subiecti, in qua dictum argumentum fundabatur, si ergo materia signata est incommunicabilis, erit ob aliam causam, quæ communis esse poterit formis, uel aliis rebus, vt videbimus in sequentibus. Quocirca ad illam incommunicabilitatẽ, quæ est de ratione indiuidui, impertinens est illa rõ primi subiecti: nam, & formæ Angelicæ, & Deus ipse, sunt illo modo incommunicabiles, quamuis sint omino actus, & non potentiæ. Vnde cum ibidem dicitur forma de se communicabilis, etiam extra propositum est: nam forma, vt forma est communicabilis materiæ, vt subiecto, non, vt inferiori: secundũ suã etiam specificam rationem communicabilis est distinctis formis, & ideo secundum eam rationem nõ est indiuidua, tamen hæc forma tam incommunicabilis est, sicut hæc materia; ergo quoad hoc non est maior ratio de vna, quam de alia.

VII. Atque ex his constat, tertiam cõiecturam, nullã habere efficaciã, quia est longè diuersa ratio de subiecto inhæsionis, & de subiecto prædicationis. Quãuis enim excogitari possit quædam proportio inter hæc duo subiecta: nam superius comparatur ad inferius sibi subiectum, vt forma dans esse, tamen simpliciter non sunt eiusdem rationis, neque unũ fundatur in alio: vnde in simplicibus substãtiis est subiectio, seu subordinatio inferiorum ad superiora, sine subiecto inhæsionis, seu informationis. Adde id, quod est subiectum prædicationis, ex se non esse imperfectius suo prædicato superiori, sicut materia, quæ est primum subiectum, est inferior forma; & ideo necessarium non esse, ut id, quod est primum subiectum in ordine generationis, & imperfectionis, sit primum principium, & fundamentum indiuidui, quod est primum subiectum in ordine prædicationis, continens in se omnem perfectionem superiorum, & addens aliquid proprium, quo illam veluti complet, ac perficit.

Obijciuntur multa contra dictam sententiam.

VIII. SEd videndum est, quamuis sententia hæc rõne conuinci non possit, an ualeat conuenientẽr defendi, ac sustineri, nam hoc satis nobis erit, ut saltem propter Arist. & D. Tho. auctoritatem illam defendamus. Et prima ratio difficultatis circa illã esse potest, quia materia de se communis est, nõ solum quatenus eadem secundum rationem specificã communis est multis indiuiduis materiæ, sed etiã, quia eadẽ numero materia subesse potest multis formis, vel specie distinctis, vel solo numero diuersis, saltem successiuè, quõ ergo põt materia esse principium indiuiduationis? Nam principiũ indiuiduationis debet esse maximè proprium, & nullo modo commune multis indiuiduis, nec simul, nec successiuè. Propter hanc difficultatem additum est in illa sententia, materiam non utcunque, sed signatã quãtitate, esse principium indiuiduationis. Quid autẽ illa uoce significetur, tam est obscurum, ut in ea explicanda defensores huius sententiæ inter se mirum in modum dissideant. Quorum expositiones uarias referre oportet, & examinare, ut quanta sit probabilitas huius sententiæ, clarius appareat.

Primus modus explicandi materiam signatam reijcitur.

IX. PRima expositio est, materiam signatam quantitate nihil aliud esse, quam materiam cũ quãtitate, seu quãtitate affectam: ex his enim duobus censent, hoc principium indiuiduationis quasi integrari, ut materia det incommunicabilitatem, quantitas distinctionem, ut supra dicebamus. Ita Capr. in 2. d. 3. q. 1. ar. 1. concl. & art. 3. & in respõs. ad argumen. contra illam Idem Ferr. 1. cont. Gent. c. 21. & Soncin. li. 7. q. 34. Fauet D. Thom. q. 2. de Verit. arti. 6. ad 1. vbi explicat materiam signatam naturalem esse materiam [cum determinatione harum, uel illarum dimensionum,] & q. 16. de Malo. ar. 1 ad 18. dicit, [materiam dimensionib. subiectã, esse principiũ distinctionis numeralis, in his, in quibus inueniũtur multa indiuidua unius speciei: & super Boetiũ de Trinit. quæst. 4. a. 2. dicit, quantitatẽ distinguere res materiales. Et videtur fundatum in Arist. 3. Metaphysic. cap. 3. tex. 11. vbi distinctionem specificam censet fieri per formam, numericam vero per quantitatem, & libro 10. cap. 3. tex. 4. tantum duos ponit diuisionis modo, scilicet, secundum formam, aut secundum quantitatem, & 5. Metaph.

taphys. cap. 13. quantitati attribuit, quod sit principium diuisionis; vnde [quantum esse, ait, quod diuidi pōt in ea, quorum vnūquodq. hoc aliquid natum est esse :] & 3. phys. c. 7. tex. 68. dicit, numerū nasci ex diuisione continui quanti. Ratio uero esse pōt, quia, ut materia sit principiū indiuiduationis, aliquid necessarium est, quod distinguat hanc materiam ab illa; sed hoc non est ipsa materia, quia distinctio debet fieri per actum : neq. est forma, nam potius hæc forma est distincta ab illa, quia in distincta materia fit, & recipitur.

X. Sed hæc sententia falsa est, & grauib. rationibus impugnari potest. Duobus aūt modis procedere possumus, primo, supponendo aliam sententiam, quā prædicti auctores tenent, quātitatem non esse in materia prima, sed in toto composito, & destrui corrupta substantia, & nouam comparari ad generationē substantiæ. Ex quo fit, simpliciter loquendo, prius hanc numero formam substantialem introduci in hanc materiam, & consequi quantitatem. Vnde cōficitur argumentum, quia hæc forma, cum primū intelligitur recipi in hac materia, intelligitur etiā recipi in materia distincta ab alijs, ergo formaliter, & intrinsece non fit distincta per quantitatē. Item ex materia, & forma præcisè conceptis, & ut præuenientib. quantitatem, resultat hoc indiuiduum substantiale : ergo illud, ut sic unum est, non unitate rationis, sed unitate reali, & singulari, ac transcendentali : ergo sicut ex vi suæ entitatis substantialis est in se indiuisum, ita etiam est substantialiter, & C entitatiue distinctū ab omnibus alijs : ergo non habet distinctionem per quantitatem. Nec refert, si dicas, in genere causæ materialis quātitatē esse priorem in materia, tum quia in ea sententia id non pōt cōmode consequenter dici, ut infra tractandū est, tum etiam, quia saltem non potest id intelligi secundum ueram inhæsionem quantitatis in materia, qa iuxta illud principium, quantitas nunquā inhæret materiæ in duratione reali, sed composito: ergo neque in aliquo signo priori pōt illi conuenire, quia, quod a parte rei, & in duratione reali nō conuenit, neq. prius, neque posterius conuenire pōt: quantitas aūt nō facit rem diuisam, aut distinctam ab alijs, nisi inhærendo, & informando, ergo in nullo signo D habet quantitas hunc effectum primo in materia, sed in toto composito : ergo supponit illud iam indiuiduum, & cōsequenter alia priori diuisione distinctum. Tum denique, quia ad uim rationis satis est, qd in aliquo genere causæ, quod simpliciter prius est, materia, ut peruenit quantitatem hēt ex se distinctionem. *Denique* sic potest ratio concludi, forma recipitur in materia nuda quantitate, ergo hæc forma in hac materia, quia generatio in singulari fit, ergo ex illis resultat hoc indiuiduū ante aduentum quantitatis, imo illa aduenit indiuiduo iam constituto, qd posset Deus sine quantitate seruare distinctum ab omnib. alijs : ergo quantitas intrinsece, ac formaliter non intrat principium indiuiduationis, E vel totius compositæ substantiæ, uel singularum partium, huius scilicet, formæ, & materiæ.

XI. Secundo procedere possumus in alia sententia, quod quātitas inest materiæ primæ, & manet eadē in genito, & corrupto, & tunc aliunde sumitur non minus efficax argumentū, quia non solum hæc materia secundum se, sed etiam, ut affecta hac quantitate potest esse sub diuersis formis, & consequenter in indiuiduis numero distinctis : ergo non magis potest esse principium indiuiduationis, quam sola materia. Dicetur fortasse, materiam cum dimensionibus interminatis esse posse sub diuersis formis, & vt sic non esse principium indiuiduationis, materiam vero cum his determinatis dimensionibus esse propriam huius indiuidui, & ut sic esse principiū indiuiduationis. Sed inquiro, quid addant hæ determi-

A natæ dimensiones supra quātitatem. Dimensiones enim possunt dici interminatæ, solum quia non dicunt certum terminum longitudinis, aut latitudinis, &c. & sic quantitas terminata solū addet certos terminos dimensionum, & hoc non satis est ad præsens, quia eadem materia hoc modo existens sub eadem certa, & determinata quantitate, potest subesse distinctis formis, ut patet in eadē uirga prius uiridi, postea sicca, & similibus. Aliter potest dici quātitas interminata illa, quæ nō est affecta certis dispositionibus, ut tali raritate, aut densitate, uel alijs qualitatibus, quibus materia ad hanc formam potius, quā ad aliam determinantur. Et hoc sensu admitti pōt, materiam quantitate, seu dimēsionibus sic termina B tis affectam, idest, sic proxime dispositā, ita esse propriam huius indiuidui, ut non possit esse in alio. Veruntamen neq. dicti auctores loqui possunt in hoc sensu, neque in illo esset uera eorum sententia. Primum patet, quia ipsi dicunt, quātitatem ex propria ratione, & effectu formali distinguere unū indiuiduum ab alio: ergo non cōuenit hoc illi ratione aliarum qualitatum, seu dispositionum, alioqui nō materia signata quantitate, sed materia quanta signata qualitatib. deberet dici principiū indiuiduationis. Secundum patet, quia alias sequitur accidentia, quibus materia disponitur ad formā, intrinsece includi in principio indiuiduationis substantię: consequens est falsum: ergo. Sequela patet, quia materia signata iuxta hāc opinionem, intrinsece, ac formaliter includit C hæc accidentia, ut ipsi inhærentia, ipsamq. determinantia ad talem formam. Minor uero probatur primo, quia indiuiduum substantiæ est per se unum directè collocatum sub specie in prædicamento substantiæ, non ergo includit intrinsece accidentia, cū tamen intrinsece includat indiuiduationis principiū. Secūdo, quia ostensum est supra, differentiā indiuidualem in re ipsa non esse distinctam ex natura rei a natura substantiali; atque adeo esse ipsammet substantiam indiuiduam: ergo principium intrinsecum eius non potest esse accidens, sed substantia.

Atque hæ rationes possunt procedere etiā in alia sententia, quod quantitas non sit in materia prima, sed in toto composito, quia quantitas accidens est: XII.
ergo in quocunque subiecto sit, non potest intrinse- D ce constitutionem indiuidui substantialis ingredi: ergo non potest eius distinctionem efficere. Vnde abstrahendo ab illis sententijs possumus tertio argumentari, quia, licet res prius natura sit in se vna, quā sit distincta alijs, tamen hoc posterius intrinsece sequitur ex primo absque additione vlla positiua, quæ fiat ipsi rei, quæ est vna, sed solum per negationem, qua, posito alio extremo, verum est dicere hoc nō esse illud. Itaque illud idem positiuū, quod fundat vnitatē quoad, primam negationē, seu indiuisionem in se, fundat consequēter posteriorem negationem distinctionis ab alio, quo sensu dici solet, & verissimum est, per illud rem distingui ab alijs, per quod in se cōstituitur, quia distinguitur per id, E quo est. Quo fere sensu dixit D. Tho. 1. p. q. 76. art. 2. ad 2. [vnūquodq. hoc modo habere vnitatē quo habet esse.] Et patet in vnitate specifica, nā eadē differentia, quæ constituit speciem in se vnam, facit illā a cæteris speciebus distinctam: vnde quod est principium talis differentiæ, est etiam principium, non tantum vnitatis, sed etiam distinctionis specificæ : ergo similiter in vnitate indiuiduali id, quod est principium indiuidui, quoad constitutionē eius, & incōmunicabilitatem, seu indiuisibilitatē in se, est etiam principium distinctionis eius ab alijs: & econuerso, quod est principium distinctionis, debet etiā esse principium constitutionis. Si ergo materia per se, & seclusa quantitate constituit indiuiduum in se incommunicabile, & unum, distinguit etiam illud ab alijs, uel si distinctionem dare non potest, neque

incom-

incommunicabilitatẽ indiuiduitatis dare potest. Et confirmatur. Nam incommunicabile hoc modo dicitur, quod ita est in se unum, ut non possit in multa similia diuidi; quod autem huiusmodi est, ex hoc præcise habet, ut, si alia existãt, ab illis distinguatur. Idemque argumentum potest è conuerso fieri de quãtitate, quod, si illa est, quæ distinguit indiuidua substãtiæ, ipsa etiam debet ea constituere: uel econtrario, si non potest constituere, ut uerius est, quia, cum sit accidens, est extra totam latitudinem substãtiæ, & supponit potius subiectum indiuiduum, neque etiam distinguere potest.

XIII. Respõdent aliqui, rationem hanc recte probare, quantitatem non efficere primam distinctionem inter indiuidua substãtiç, non tamẽ probare, non efficere aliquam distinctionem, s. numericam, & quãtitatem, quod satis est, ut quantitas, quoad hanc partem possit intrinsece pertinere ad principium indiuiduationis. Sed hæc responsio laborat in æquiuoco, nam, si quantitas non causat primam distinctionem, sed aliam, interrogo, quænam sit illa, quã supponit, quæ vero illa, quam causat: prior sanè nulla alia esse potest, nisi distinctio entitatiua, qua hęc materia nõ est, illa, aut hæc substãtia non est illa. Tum, quia nulla alia distinctio prior excogitari põt, tum etiam, quia hæc est maxime intrinseca cuicunq. entitati: sicut enim nihil concipi põt magis intrinsecum vnicuique enti, quam entitas eius, ita nulla distinctio, uel separatio ab alio ente est prior illa, quæ hac negatione explicatur: Hoc ens nõ est illud, propter. quod intelligi nõ potest unã entitatem distingui ab alia entitatiue, ac primo, per aliud a se ipsa.

XIV. Vnde etiam fit (quod est nouum, & sufficiens argumentum contra totam hanc sententiam) nõ pertinere ad effectum formalem quãtitatis distinguere entitatiue vnam materiam ab alia, uel partem materiæ a parte materiæ, quia, sicut quãtitas supponit materiã, ut subiectũ, ita supponit indiuiduam entitatem eius, q̃ per seipsam entitatiue distincta est ab alia entitate simili ergo distinctæ quãtitates supponunt distincta subiecta, in quibus recipiantur, & distinctæ partes quantitatis, partes etiã subiecti entitatiue distinctas. Nam, & hic locũ habet argumentũ illud Caietani, quod actus singularis supponit potẽtiam singularem, quod maxime verũ est in actu, & potẽtia realiter distinctus. Eo vel maxime, quod cũ quantitas re distincta sit a materia, in qua inest, nõ potest illam facere, ac distinctam a seipsa: ergo supponit in illa entitatẽ, quæ per se põt distingui a sua quantitate: ergo per eandẽ poterit distingui ab omnib. alijs, quæ non sunt ipsa: non ergo hoc pertinet ad effectum formalem quantitatis. Quod deniq. a posteriori confirmari põt: nam, si Deus separata q̃titate cõseruaret substantiã corporis Petri, v.g. entitates partiales materiæ, quæ sunt in manibus, pedibus, capite, &c. semper manerent entitatiue distinctæ, siue manerẽt unitæ, siue non, quia licet vna entitas possit coniungi, uel separari ab alia, tamen unã fieri aliam, aut vtramq. coalescere in vnam indiuisibilem cõseruando suam entitatẽ, aperta repugnantia est: quia & essent distinctæ, & nõ essent distinctæ.

XV. Distinctio ergo, quam supponit quantitas in substantia, est distinctio entitatiua, & substãtialis: hæc autẽ est, quæ per se pertinet ad vnitatem indiuidualem, de qua tractamus: nã per hanc intelligitur, indiuiduum esse distinctum ab omnibus alijs, uel sub eadem specie, si cum simil. b. comparetur, uel etiam sub genere, uel sub quocunq. prædicato communi, si cum omnib. alijs conferatur: ergo, si aliquam distinctionem confert quantitatis, illa erit per accidens ad rationẽ indiuidui, & superueniens illi: non ergo ea ratione pertinebit quantitas ad principium indiuiduationis, de qua agimus. Quod ex re ipsa explicatur, nam quantitas, sicut dat substantiæ vnitatẽ quantitatiuam, ita solum potest dare, vel distinctionem quantitatiuam, vel situalem, quarum prior solum consistit in hoc, quod vna substantia sit sub diuersis terminis quantitatis ab alia, & ita nõ sit continua illi continuatione propria quantitatis: posterior autem consistit in hoc, quod una substantia sit extra situm, seu locum alterius. Vnde etiã saluatur, quod quantitas ita distinguit, sicut cõstituit: primo enim facit substãtiam in se extensam, vnitam, & terminatã quantitatiue, & habentem hanc corpoream molem, cõsequenter vero facit illam replere spatiũ locale; & similiter primario distinguit quãtitatiue, & deinde situaliter: tota autẽ hæc distinctio est extra rationem substantiæ indiuiduæ, & accidentaria illi, sicut, & ipsa quantitate.

Quod quidẽ in distinctione situali est per se euidens, quia est valde extrinseca, & mutabilis: & quãtumuis res quanta situm mutet, eadem numero manet: imo per Dei potentiam potest eadem numero substãtia corporea, vel sine quantitate, vel cum illa sine situ seruari: ad eum modum quo est Christi corpus in Eucharistia. Et similiter potest res eadẽ quãta cum duplici situ per Dei potentiam constitui, vt tractando de mysterio Eucharistiæ late ostendi, & duo distincta corpora in eodem situ collocari possunt, & a Deo sępe factum est, vt in materia de resurrectione demõstratum est. Hæc ergo situalis distinctio nihil ad vnitatem, & distinctionem numericã refert. De distinctione autem quantitatiua idem iudicium est, quod de ipsa quantitate, & de vnitate ab illa proueniente, quam supra ostendimus esse accidentalem ad vnitatem intrinsecam, & entitatiuam substantiæ materialis: vnde, licet illam naturaliter comitetur ad modum proprietatis, tamen ordine naturæ supponit illã, & potius causatur ab illa, quã causet illã. Ac deniq. de potentia absoluta posset materialis substantia eadem numero sine sua quantitate seruari, & cõsequenter retinere totã vnitatẽ indiuiduam cũ incommunicabilitate, ac distinctione substantiali absq. vnitate, & distinctione quantitatiua. XVI.

Tertio to. in 3. par. Disp. 52. sectio. 3. Secundo to. in 3. par. Dispu. 48. sect. 5.

Quocirca etiam Soncin. & Ferra. tandem fatentur, substantiam materialem non habere a quantitate vnitatem transcendentalem, sed tamen esse unam numero per quãtitatem. Sed mirum est, quod tam facile diuertant a uero sensu quæstionis, & terminis ęquiuoce utãtur. Vt enim sępe admonuimus, & omnes supponunt, & ipsi (ut existimo) non ignorant, cum hic agimus de unitate numerica, non accipimus numerum, ut est species quãtitatis, sed ut in quibuscunq. entibus reperiri potest, ut notat D. Th. opusc. 16. c. ult. ubi hoc modo, ait, [substantiam etiã immaterialem esse unã numero,] quomodo etiã Arist. in 5. Metaph. distinxit unum numero, specie, genere, & proportione. Hæc ergo unitas numerica in unaquaq. re transcendentalis est, sicut unitas specifica, uel formalis suo modo est transcendentalis respectu naturæ communis: ergo, si substantia materialis habet unitatem indiuiduam transcendentalẽ, & nõ per quantitatem, non pertinet quantitas intrinsece ad principium indiuiduationis substãtiæ. Adde, eo modo, quo substantia est una numero prædicamentali per quantitatem, non solum distingui, sed etiam constitui, & fieri in se indiuisam, & incommunicabilem, & quantitatiue per eadem quantitatem: non enim posset quantitas facere aliquid vnũ in suo genere, nisi faceret etiam indiuisum, cum in hoc ratio unius consistat: si ergo constanter, & uniuoce loquuntur de incommunicabilitate, & distinctione eiusdem generis, male distribuunt hęc munera, aliud materiæ, aliud quantitati tribuendo: si autem nũc de incommunicabilitate substantiali, postea de distinctione quantitatiua loquuntur, nõ persistunt in uero quæstionis sensu, & ęquiuocationem admittunt in usu uerborum. XVII.

Secundus

Secundus modus exponendi materiam signatam reijcitur.

XVIII. SEcunda expositio est, materiam signatam quãtitate non includere quantitatem ipsam intrinsecè, sed, vt terminũ habitudinis materiæ ad ipsã. Est enim materia natura sua capax quãtitatis, sed ut sic non potest esse completũ principium indiuiduationis, quia est indifferens ad quamcunque quantitatem, sicut ad quamuis formam: per actionem autem agentis præuiam ad generationem determinatur, vt sit capax huius quantitatis, & non alterius, & illa, vt sic, dicitur esse indiuiduationis principiũ. Per quantitatem autem intelligimus hoc loco non solã Mathematicam quãtitatem (vt sic dicam) sed physicam, id est, physicis qualitatibus, & dispositionibus affectam. Ita rem hanc explicuit Caietan. de ente, & essentia, capite 2. qu. 5. Sequitur Iauell. 5. Metaphys. quæst. 15. & ante illos Aegid. quodlib. 1. quæst. 5. artic. 1. Hæc verò sententia displicuit eidem Caietan. 1. part. quæst. 29. art. 1. propter argumentũ, qđ infrà referam, & ideo alium inuenit dicendi modũ (si tamen est alius) ait enim, non materiam, vt est in potentia ad hanc quantitatem, sed in uirtute præhabens hanc quantitatem, seu, vt est radix, & fundamẽtum huius quantitatis, esse principium indiuiduationis. Veruntamen non satis intelligo, quid his verbis distinctum à priori significetur, quia materia (p̃sertim in sententia Caiet. & aliorũ Thomistarum) non præhabet quantitatem in genere causæ effectiuæ, sed ab extrinseco agente fit, vel resultat à forma, solum ergo potest illam præhabere in genere causæ materialis, hoc autem nihil aliud est, quam habere illam in potentia receptiua, seu (quod idem est) habere potentiam ad illam, sicut materia, vt præhabens formam nihil aliud esse potest, quam materia, ut est in potentia ad formam, seu potius, vt est potentia receptiua formæ, quia non aliter præhabet quã in genere causæ materialis: idẽ ergo est in præsente propter eandem rationem. Omnia ergo illa verba, materia vt fundamẽtum, vt radix, vt causa eodem reuoluuntur, quia materia non est fundamentum quantitatis, nisi materiale, & passiuũ, neque est radix, nisi vt primum subiectum, nec causa, nisi materialis, q̃ consistit in ratione potẽtiæ receptiuæ, ex qua forma educitur: ergo illis omnibus verbis nihil aliud subesse potest, nisi potentia ipsius materiæ. Quocirca, & argumentum ipsius Caietan. & quæ nos fecimus, æquè procedunt contra hanc sententiam: & ideo necesse non est, illam, vt diuersam tractare.

XIX. Cum his etiam coniungenda est alia, quæ dicit materiam signatam nihil aliud esse, quam materiam vltimo dispositam ad hanc formam, quia non disponitur, nisi quãtitate talibus qualitatib. affecta. Hęc autem sententia dupliciter affirmari potest, primo intelligendo quantitatem, & alias dispositiones inhærere, & manere in materia, & simpliciter præcedere ordine naturę introductionem formæ: & sic recte potest intelligi materia disposita, & signata ad formam, tamen hoc modo ponere materiam signatã principium indiuiduationis est incidere in priorem sententiam Capreoli, quia hæc materia signata includit intrinsecè quantitatem, & accidentia, quæ impossibile est includi in principio indiuiduationis vt ostendimus. Quod si dicatur, has dispositiones licet inhæreant materiæ, non tamen includi in indiuiduo intrinsecè, & formaliter, sed esse uelati conditiones requisitas: contra hoc est, quia inde fit principium indiuiduationis intrinsecè, & formaliter solũ esse aliquid commune multis indiuiduis, scilicet, materiã ipsam secundum se: hoc autem est impossibile, ut suprà argumẽtabamur. Vnde hoc non esset assignare id, quod in se, & reuera est principium indiuiduationis, sed summum, id, quod potest esse signũ indiuiduationis quoad nos, vel occasio productionis talis indiuidui respectu agentis, de quibus modis postea dicemus. Alio ergo modo pōt doceri hæc sententia, supponendo, quantitatem, & alias dispositiones non inesse materiæ, sed composito, & ut conficiunt vltimam dispositionem cõsequi formam: & in hoc sensu idem est, materiam esse dispositã, quod habere ordinem, seu potentiam determinatam ad hanc quantitatem cum his dispositionibus: atque hoc modo coincidit hic modus loquendi cum secunda expositione adducta.

XX. Hanc ergo totam expositionem falsam esse censeo. Et inprimis in illa supponitur, materiam nõ habere sibi inhærentem quantitatem, & dispositiones alias, quod, licet probabile sit fortasse tamen nõ est æquè probabile ac contrarium. Deinde, supposita illa sententia, argumentatur Caiet. in 1. p. nam potentia materiæ ad quantitatem recipiendam est in genere quantitatis quoniam potentia, & actus sunt in eodem genere, vt Aristotel. ait 10. Metaphy. ergo neq. illa potentia ad quantitatem potest intrinsecè pertinere ad principium indiuiduationis substãtię, alias indiuiduum substantiæ non esset per se unum: constaret enim ex rebus diuersorum prædicamentorũ. Hæc tamen ratio per se sumpta non est efficax: bene enim respondet Iauellus, potentiam pertinere ad genus sui actus primarij ad quẽ per se primò ordinatur, & à quo suo modo sumit speciem: materia autem non est ita potẽtia ad quantitatem, ut per se primò ad illam ordinetur, sed ad formam substãtialem: & ideo necesse non est, ut ad prædicamentũ quantitatis pertineat. Quod autem in fauorẽ Caietan. instat Fõseca 5. Metaphys. capite 6. quæst. 4. sect. quãuis potẽtia materiæ simpliciter nõ pertineat ad quantitatem, tamen ut receptiuam quãtitatis ad illud prædicamentum pertinere: hoc (inquam) nõ vrget, quia illa reduplicatio materię, vt receptiuæ quãtitatis non addit potentiam realem ipsi materię, sed solũ secundum nostrũ modũ concipiẽdi, & loquendi explicat illã potentiã per habitudinẽ ad secundarium terminum, qui est quãtitas: & ideo necesse nõ est, ut ea ratione ad prædicamentũ quãtitatis pertineat. Quod ergo attinet ad vim argumenti fundati in illa maxima, [actus, & potentia sunt in eodẽ genere,] bona est responsio Iauelli, vt latius infra dicemus tractando de causa materiali accidentium.

XXI. Tamen ex eadem responsione sumitur argumentum efficax contra hanc ipsam opinionem, nam si potentiæ materiæ prius respicit substantialem formam, quam quantitatem: ergo prius etiam determinatur eius potentia ad hanc formam substantialem quam ad hanc quantitatem: ergo non signatur, seu determinatur ad hanc formam per potentiam ad hanc quantitatem. Prima consequentia patet, tum quia potẽtia determinatur ad actum modo sibi proportionato: si ergo potentia ipsa substantialis est, & non respicit actum accidentalem, nisi medio substãtiali, non determinatur nisi cum eadem habitudine, & proportione: tum etiam, quia iuxta sententiam horum auctorum in re ipsa materia nõ recipit hanc quantitatem, nisi mediante hac forma, & quia recipit hanc formam, ideo recipit hanc quantitatem: ergo similiter in potentia non determinatur eius capacitas ad hanc quantitatem, nisi quatenus determinatur ad hanc formam. Idemque argumentum procedit iuxta aliam formam loquendi Caiet. de materia vt præhabet quantitatem: quia materia non præhabet quantitatem, nisi in quantum pręhabet formã, ad quam sequitur quantitas: ergo nec p̃habet hanc quantitatem cum his dispositionib. nisi in quantum præhabet hanc formam, ad quã sequũtur hæc quantitas, & hę dispositiones: ergo non pōt sigillari ad hãc formã per hoc, quod præhabet hanc quanti-

quantitatem. Denique eadem forma argumentãdi procedit cõtra aliam locutionem de materia disposita vltima dispositione, quia materia non determinatur ad talem dispositionem vltimam, nisi mediãte forma: supponimus enim non recipi in illa, sed in cõposito: ergo non põt materia sigillari, vel per habitudinem ad talẽ dispositionem, vel per ipsam dispositionem, vt actu receptã, quia vtroque modo ꝓcedit simpliciter determinatio huius materię ad hãc formam, tam secundum habitudinem, quam secundum actualem receptionem. Procedit autẽ hęc ratio de dispositione vltima, quę est instanti generationis, & consequitur formam. Si quis verò contendat materiam sigillari per dispositiones immediatè præcedentes, alia via procedendum est.

XXII. Vnde argumentor secundò, principaliter contra totam hanc dispositionem, quia materia de se est indifferens ad hanc quantitatem, & has dispositiones, & ad alias, & in instanti generationis (iuxta hãc sententiam) prius natura, quam recipit formam substãtialem, relinquitur nuda omni accidente, & sine vlla entitate illi superaddita: ergo manet æque indifferens, ac de se existit: ergo potentia eius non est determinata ad hanc quãtitatem: quia intelligi nõ potest, quod potẽtia de se indifferens determinetur sine additione vlla, vel mutatione in ipsa facta: ergo per talem potentiam, sic indeterminatam non sigillatur. Maior per se nota est ex natura materiæ. Minor etiã est per se nota in principijs huius sententiæ, quam impugnamus, quia ante formam substantialem nihil aliud substantiale potest præintelligi additũ materiæ, quid enim illud esset, aut à quo fieret, aut quo fundamento, aut ad quid poneretur? Neq. etiam aliquid accidentale, quia nullũ accidens præcedit in materia ante formam substantialẽ, & in omni sententia nullũ accidẽs præcedit in materia quãtitatem ipsam. Dicunt aliqui addi materiæ in illo instanti quendam modum realem, & ex natura rei distinctum à materia præuium ad introductionẽ formæ substantialis cum sua quantitate, & alijs dispositionibus, & per hunc modum sigillari materiam, & nonnulli vocant illum modum substantiale, alij accidentalem. Sed vtrique gratis loquũtur, neq. explicare possunt, aut rationem reddere eorũ, quæ dicunt, quod est à vera philosophandi ratione alienũ. Nam primò inquiro, ad quid sit iste modus. Dicent, vt materia determinetur ad hanc formam. Contra, ipsa est indifferens ad hunc modũ, & infinitos alios per quid ergo determinatur materia, vt hunc modũ in illo instãti recipiat potius, quam alium? Si enim dicas, determinari per alium modum, procedemus in infinitum: si vero dicas determinari per dispositiones immediatè præcedentes, melius dicetur immediatè determinari materiam ad formam, et ita superfluus est iste modus. Præterquam quod argumẽta, quibus statim ostendemus, nõ posse materiã per dispositiones præcedentes determinari ad formam, eodem modo probant, non posse determinari per eas ad talem modum recipiendum. Si uerò tandem dicatur, materiam sine vlla determinatione præuia recipere hunc modum virtute agentis, cur non dicetur idem de forma? sine ratione ergo vel fundamento interponitur hic modus.

XXIII. Secundò inquiram, quando, & à quo fiat iste modus: nam vel fit paulatim, dum materia disponitur: vel fit in uno instante, aut præuio ad generationem aut in ipso instante generationis. Nihil autem horũ commodè intelligi, aut explicari potest: nam si dicatur fieri successiue, & paulatim cum dispositionib., erit intensibilis sicut illæ: erit ergo aliquod accidẽs, proinde in instanti generationis corrumpetur. Itẽ, ex hac parte principium indiuiduationis erit intensibile, & remissibile; erit etiam materia prius tẽpore sigillata in se ipsa, & modificata ad formã, quam

A illam recipiat. Et consequenter, cum hic modus sit immediatè repugnans cum alio modo determinationis, quam materia habet respectu formæ, sub qua existit, sequitur materiam etiam paulatim illum amittere: & eadem ratione posset inferri, paulatim & successiue amittere vnionem cum tali forma, quæ omnia sunt absurda, & improbabilia. Eademq. apertius sequuntur, si ponatur hic modus fieri totus simul in aliquo instante ante instãs generationis: nã tunc materia esset simul sub vna forma, & vltimo sigillata ad aliam: præter quam quod non potest reddi ratio, cur in vno instante fiat potius quã in alio, loquendo de his, in quibus materia non est apta ad recipiendam formã. Si uerò dicatur fieri simul in B instãte generationis, sequitur materiam prius natura relinqui nudam, quam recipiat talem modum: & consequenter nihil resistere agenti, quo minus in illam agat, quantum potest: ergo sicut dicitur immediatè agere talem modum multò melius dicetur immediatè agere suam formam. XXIV.

Tertiò inquiram, quid sit iste modus. Non est enim substantialis, primò, quia cum nec sit natura, nec pars naturæ nec subsistentia, nec existentia, concipi nõ potest quid sit. Deinde, vel est omnino absolutus etiam secundum relationem transcendentalẽ, & hoc non dicetur consequenter, tum quia per illũ dicitur determinari materia ad hanc formã, vel quãtitatem, tum etiã quia per illum dicitur sigillari materia: si ergo ille est omnino absolutus, materia si- C gnata erit quid omnino absolutum à quantitate, & ab ordine ad quantitatem, quod est contra prædictã sententiam. Et fere idem argumentum fiet si ponatur ille modus cum habitudine aliqua transcẽdẽtalinã, vt modus sit substantialis, oportet, vt terminus primarius illius habitudinis sit forma substantialis, & nõ quantitas. & ita etiã nullo modo ordo ad quãtitatem pertinebit ad principium indiuiduationis. Si autem ille modus ponitur accidentalis, explicari nõ potest quid sit, vel ad quod prædicamentum reuocetur: repugnat etiam illi sententiæ, quod accidentia non sunt in materia prima: sequitur ẽt indiuiduationis principium esse ens per accidens ex substantia, & accidente conflatum: & indiuiduum addere supra speciem modum accidentalem ex natura rei D distinctum à substantia, quod omnino falsum est. XXV.

Quapropter alij respondent, potentiam materiæ in eo instante determinari ad hanc quantitatem ab ipso agente sine ulla re aut modo intrinseco ei superaddito. Sed hoc apertam inuoluit repugnantiam: nam, vel est sermo de agẽte, vt præintellecto in actu primo ante actionem eius, & hoc modo impossibile est, ut per illud determinetur intrinseca potentia, & capacitas materiæ, cum sint res omnino distinctæ, & una, vt sic, actu nõ immutet aliam. Vnde, si in eo instante illud agens annihilaretur prius quã ageret in materia, & aliud applicaretur, distinctã formã sibi proportionatam in eã induceret. Si vero sit sermo de agente in actu secũdo, seu de actione eius, implicat intelligere, agens per actionem suam determina- E re materiam, & nihil intrinsecũ ponere in illa ad determinandã illam, quia talis actio agentis est in passo, in quo necessariò habet aliquem terminum.

Responderi potest, agens determinare materiam per actionem suam, non quam habet in instante generationis, sed quam habuit immediate ante illud instans. Quæ responsio coincidit cum ea sententia, quæ dicit, dispositiones, quæ immediate ante præcesserunt, relinquere potentiam materiæ determinatam, etiam si nihil reale in illa relinquat. Quod quidem de determinatione intrinseca, & positiua intelligi non potest propter argumentum factum, quod capacitas materiæ de se est uniuersalis, & indifferens: ergo non põt limitari intrinsece, nisi ei aliquid addatur, vel aliquo modo in se mutetur: nihil XXVI

autem

autem huiusmodi in ea fit: habitudo autem illa ad præcedētes dispositiones, solum est quædam relatio rationis, seu determinatio extrinseca. Et confirmatur, nam si dispositiones præcedentes determinant materiam, vel effectiuè, vel formaliter: nullū enim aliud genus causalitatis habere possunt illa accidentia in materia, nā licet comparatione formæ dicātur materialiter concurrere, tamē respectu materię minime, quia ad illam non comparantur, ut potentia, sed vt actus: ergo tantum possunt determinare illā formaliter, vel effectiuè. Sed nō formaliter, quia forma, quæ non est, nullum habet effectum formalem realem: vnde sicut materia in illo instante amisit illas formas accidētales, amisit omnes effectus formales earum. Neque etiam effectiuè, tum eadem ratione: quia quod non est, non efficit, tum etiā quia materia nihil recipit ante formā, vt ostensum est: nullo ergo modo intelligi potest potentia materiæ determinata intrinsecè ad hanc quantitatē, vt hoc modo possit esse indiuiduationis principium. Atq; totus hic discursus applicari potest contra posteriorē modum loquendi. Cæterum quia materia de se non magis præhabet hanc quantitatem, quam aliam, vel magis est radix huius, quā alterius: inquiro ergo, per quid determinetur, vt in illo instāte generationis magis præhabeat hāc quantitatē, quam aliam, vel sit radix huius potius, quam alterius, & reddit totū argumētū factū. Quod etiam eodem modo procedit contra alium modum explicandi materiam signatā, quod sit materia disposita per præcedentes dispositiones (nā de subsequētibus iam satis dictum est in prima ratione, & in argumentis factis contra sententiā Capreoli) nam illæ dispositiones nihil relinquūt in materia, cum ipsæ omnino corrūpantur, vt supponitur ergo non possunt illam relinquere intrinsecè, & positiuè dispositam, ut argumentis factis conuincitur: nam, siue dicas dispositam, siue determinatam, perinde est, nam eadem res subest his vocibus.

XXVII. Dico autē semper [intrinsecè, & positiuè,] quia negatiuè ex ui præcedentium dispositionum relinquitur materia, non repugnans introductioni huius formæ, quod potius est manere indifferētem, quā determinatam. Rursus extrinsecè potest dici hic, & nunc naturaliter determinata ad recipiendā hanc formam: quia fortasse naturali quadā consecutione hoc agens hic, & nunc circa hoc subiectū, immediatè post hanc alterationē naturali ordine est determinatum ad hāc formā introducendam. Sed hæc reuera potius est determinatio agētis, q̄ materiæ, & ideo hæc determinatio non pōt efficere, vt materia sit intrinsecum principiū indiuiduationis, sed pertinet ad extrinsecū principiū, quod est ex parte agētis. Eò vel maxime, quod etiam secundum hūc determinationis modum prius intelligitur agēs determinatū ad hanc formam introducendā, quam ad hanc quātitatē, & alias dispositiones: nam hanc formā per se inducit, hāc verò quantitatem, & dispositiones, quatenus ex hac forma resultāt iuxta sententiam, quam prosequimur. Vnde tandem generale potest cōfici argumentum, quia materia non disponitur, nec determinatur per se primò, nisi ad hāc formam, & ꝑpter hanc formam, & ratione illius recipit hæc accidentia: & ideo secundum se, & ordine naturæ, non potest forma esse hac propter hæc accidentia, nec propter ordinem ad illa, & consequenter nec per materiam signatam per ordinem ad aliqua accidentia: ergo materia signata illo modo explicata, non potest esse principium indiuiduationis.

Tertia expositio eiusdem sententiæ de materia signata.

XXVIII. Tertia explicatio est, de principio indiuiduationis dupliciter nos loqui posse, primò secundū se, id est, quatenus reuera est principium constituēs indiuiduum, vt tale est, & radix, seu fundamētum, à quo sumitur indiuidualis differentia. Secundo loqui possumus de principio indiuiduationis in ordine ad productionē, seu multiplicationē indiuiduorum, quod est quærere, quod sit principiū, & radix, ob quam indiuidua substantialia multiplicantur, vel cur potius producitur hoc indiuiduum, quam aliud, seu cur ꝑducitur distinctum à reliquis. Rursus in vtraq; consideratione inquiri pōt id, quod est principiū per se, & in se indiuiduationis: uel id tātū quod in ordine ad nos est principium distinguendi vnum indiuiduum ab alio, vel quod est solum occasio talis distinctionis. Primò ergo loquendo de principio cōstituēte in re indiuiduum, & à quo verè sumitur differentia indiuidualis contractiua speciei, & cōstitutiua indiuidui, negat hæc opinio materiā signatam quantitate esse principium indiuiduationis, quia hoc videntur concludere discursus facti.

XXIX. Secundò ait hęc opinio, materiam esse principiū, & radicem multiplicationis indiuiduorū in substātijs materialibus. Probatur, quia est origo generationum, & corruptionum, per quas fit indiuiduorū multiplicatio. Item quia compositum ex tali materia, ratione illius est corruptibile, & inde habet, ut non possit perpetuo conseruari, & ideo vt species conseruetur, requiritur indiuiduorum multiplicatio: huius ergo multiplicationis radix est materia. Et addi etiam potest, hanc radicem esse materiam affectam quantitate, quiā materia absque quātitate non esset capax alterationis physicæ, & mutationis per varias, & contrarias dispositiones, ex qua nascitur hęc indiuiduorū varietas, & multiplicatio. Hoc autem munus non conuenit materiæ, vt signatæ, & determinatę ad certam formam, vel quātitatem, sed absolute secundum se: quia hactenus nō egimus de radice huius indiuidui in particulari, sed absolute de radice multiplicationis indiuiduorū in eadē specie, materia autem nō est radix huius multiplicationis absolute, quatenus determinata ad vnam formā vel quantitatem, sed potius quatenus est determinabilis ad plures. Dices: Hoc modo etiam materia dicetur radix multiplicationis specierum in substātijs generabilib. & corruptibilibus: ideo enim multiplicari possunt ex eadē materia, qa illa est capax omnium formarum, & secundum se indifferēs ad illas, & ad varias earum dispositiones. Respondetur, nō esse similem rationem, nam, licet illa proprietas materiæ sit necessaria ad prędictam multiplicationem tū propriè non est prima radix illius uarietatis: tū quia, cum tota ipsa materia sit vnius speciei, & partes, seu portiones eius secundum se tātum numero distinguantur, ipsa quantum est de se cōtenta est formis numero distinctis, tum etiā quia distinctio specifica est per se in rebus, & ideo radicaliter prouenit à forma, quæ per se dat speciem, & ideo hæc distinctio sine cōtrouersia in materialibus, & in immaterialibus, corruptibilibus, & incorruptibilibus reperitur: quod de distinctione numerica non constat, neque ita necessarium apparet.

Tertiò ait hęc opinio, materiam signatam quantitate, esse principium, & radicem, vel saltem occasionem productionis huius indiuidui distincti à reliquis. Declaratur, nam potest hoc indiuiduum cōparari, vel ad reliqua indiuidua existētia, uel ad alia possibilia, quæ ex eadem materia produci possunt, etiam ab eodem agente. Priori modo sufficiens, & prima ratio cur hoc indiuiduum producitur distinctum à reliquis, est, quia ex diuersa numero materia producitur: quia, cum nō possit eadem numero forma esse in diuersis numero materijs totalibus, hoc ipso, quod materia est diuersa numero necesse est, ut forma saltem sit numero diuersa: vnde ad hanc distinctionem non oportet dispositiones alias, vel XXX.

K aliam

aliam materiæ signationem adiungere: quia sufficit numerica distinctio materię secundum se, uel cũ sua quantitate: quod tamen non sufficit, vt hæc materia sit radix distinctionis huius indiuidui à reliquis, quę non existunt, seu, quæ ex eadem materia facta sunt, aut fieri possunt. Vnde quidam dixerunt, Aristotel. nõ assignasse principiũ indiuiduationis, quo distinguatur indiuiduum ab omnibus, quæ non existunt quia hæc satis per solam contradictionem distinguũtur: sed assignasse solum principiũ distinguens prædicto modo vnum indiuiduum ab alijs existẽtibus, quod docuit Fonseca lib. 5. c. 6. q. 4. sect. 4. idque refert ex Heruæo quodlib. 3. q. 9. & Caiet. c. 2. de ente, & essent. q. 5. Addendum autem est, per materiam prædicto modo consideratam, non solum distingui indiuiduum ab alijs existentibus, sed etiam à quibuscunque alijs possibilibus, etiam nõ existẽtibus, quæ ex alijs materijs numero distinctis generari possunt præsertim in his, quorum formæ à materia educuntur, quia valde verisimile est, eãdem numero formã, non solum simul, verum nec successiuè posse ex diuersis numero materijs educi. In indiuiduis autem, quæ ex eadem numero matéria generari possunt, nõ habet locum distinctio vnius indiuidui existẽtis ab alio existente, quia non possunt simul existere plura indiuidua ex eadem numero materia constantia, & ideo talis distinctio semper est rei existentis à non existente.

XXXI. Quamuis autem hæc opposito contradictoria sufficiens argumentum sit distinctionis talium indiuiduorum, tamẽ adhuc inuestigari potest principium & radix, cur ita distinguantur, ut uno existẽte, aliud nõ existat: seu cur potius in hac materia hęc numero forma introducatur, quã alia, quę fieri posset. Causa enim huius non potest reddi ex sola materia prima, cum eadem successiuè sit in vtroq; indiuiduo, quod etiam fortasse est uerum de quãtitate coæua ipsi materiæ. Adiungendæ ergo sunt aliæ dispositiones, & circunstantiæ actionis, scilicet, quod ex hoc subiecto sic præparato, & disposito hoc tempore, ab hoc agente, hæc actio fiat, hinc enim fit, ut, licet materia prima, seu remota sit eadem, ex illa tamen fiat hoc indiuiduum distinctũ ab omnibus alijs, quæ ex illa vel facta sunt, vel fieri possunt, quia cum diuersis dispositionibus, & circũstantijs fit productio. Et confirmatur hoc ac declaratur; nam ignis, verbi gratia, de se potens est ad producendas plures formas sibi similes in specie, & numero distinctas, & tamen hic & nunc in hac materia introducit hanc numero formam potius quam alias, quæ determinatio non potest prouenire ab ipso igne, cum sit naturale agẽs, & de se æquè potens ad quamlibet formam introducẽdam: nec potest ab ipsa forma educenda prouenire, quia ipsa nõdum est, neque habet, unde determinet virtutem agentis: neque prouenit ex materia remota, quia illa etiã est de se æquè indifferens: ergo prouenit, vel ex dispositionibus, si illæ manent in materia, uel ex naturali ordine agendi hic, & nunc cũ his circumstantijs: non enim facile potest alia naturalis causa excogitari. Nam, quod quidam existimant reuocandum hoc esse in diuinam voluntatem, quamuis uerum habeat in his effectibus, qui ab ipso Deo immediatè fiunt, tamẽ hoc attribuere omnibus causis naturalibus, non uidetur philosophicum, & in Theologia habet specialem difficultatem, propter determinationem actuũ liberorum, & præsertim malorum, quam infra attingemus tractando de concursu Dei cum causis secundis. Hoc igitur modo materia signata, & his circumstantijs affecta est principium, seu occasio talis indiuiduationis: quia nec materia sufficit sine circũstantijs, vt dictum est, nec circumstantiæ sine materia: nam si hæc sit diuersa, effectus etiam diuersus erit.

XXXII. Dices: Ergo eadẽ materia erit principiũ intrinsecum constitutiuum indiuidui in suo esse, nã sicut res se habet ad fieri, ita, & ad esse. Respondetur negando consequentiam, tum quia aliud est, hãc rem esse tale indiuiduũ, aliud uerò ꝑduci nũc hoc indiuiduum potius, quam aliud, & ideo hæc possunt ꝑuenire ex diuersis radicibus, tum ẽt, quia iuxta hãc explicationem materia signata nõ tam est principiũ indiuiduationis, quam occasio inducẽdi hãc formã in subiecto potius, quam aliam, ista verò forma non est hæc, quia in hoc subiecto, hoc tẽpore, & ab hoc agente fit, quia hæc sunt accidentaria illi secũdũ se, & posset à Deo eadem numero sine his circumstantijs fieri: & loquendo de dispositionibus, potius illæ ordinantur ad talẽ formã, q̃ ecõtrario: solũ ergo potest materia signata dicto modo esse occasio, cur à naturali agẽte ꝑducatur hęc forma ex naturali ordine, quo uirtus agẽtis naturalis determinata est ad talem effectum efficiendum potius, quã aliũ in tali subiecto talibus circumstãtijs applicato, & affecto.

Quartò addit hæc opinio, materiam signatã quãtitate sensibili dici principiũ indiuiduationis quoad nos, quia per illud nos cognoscimus distinctionem indiuiduorum materialiũ inter se. Sic D. Th. opusc. 32. de natura materiæ, & dimensionibus indeterminatis, c. 5. ait, [ex hac materia prima, & hac forma fieri indiuiduũ substãtiæ, non tñ esse hic, & nũc demonstrabile sine dimensionibus determinatis, & ideo](in quid)[dicitur materia sub certis dimẽsionibus causa indiuiduationis, nõ q̃ dimensiones causent indiuiduũ, cũ accidẽs nõ causet suũ subiectum, sed quia per dimensiones certas demonstratur indiuiduum hic, & nunc, sicut per signum proprium indiuidui, & inseparabile.] & idẽ indicat opusc. 29. de principio indiuiduationis. Vnde, quando alijs locis significat D. Th. indiuiduũ addere accidẽtia supra naturã specificã, ut 1. p. q. 3. art. 3. & quodl. 2. art. 4. & q. 2. de verit. ar. 6. ad 1. & alijs locis supra citatis, exponẽdus videtur in ordine ad cognitionẽ nostrã. Est enim illud signũ, quo nos à posteriori distinguimus vnũ indiuiduũ ab alio: non vero est id, quo in se distinguitur, ut ipse D. Th. alijs locis, seu opusculis citatis explicasse uidetur: & optima etiam rõne probasse, s. [quia accidens non causat subiectum suum:] maxime cum idem D. Thom. 1. part. quæst. 29. art. 1. quæst. 9. de potentia, art. 1. ad 8. dicat, substantiã indiuiduari per seipsam, & per propria principia, accidentia uerò indiuiduari per substãtiam; ergo cum alijs locis ponit accidentia, vel ordinem ad accidentia inter ea, quæ indiuiduant substantiã, exponendus necessario est, uel quoad nostram, cognitionem, vel quoad occasionem, quã præbent productioni talis indiuidui substantiæ, ut declaratum est. Attribuitur autem hoc materiæ, ratione quantitatis potius, quam ratione qualitatum, quia etiam ipsarum qualitatum numeralis distinctio maxime nobis nota est ex quantitate: nam, si duę imagines sint inter se valde similes, non aliter distinguimus illas, quam in diuersis subiectis quantis eas numerando. Et in eodem sensu videtur intelligendũ quãtitates ipsas distingui numero ex sitibus: [illegible] est enim id verum quoad nos: ideo enim illas sensibiliter distinguimus, & numeramus, quia eas in diuersis sitibus conspicimus, non tamen est verum secundum se, nã potius occupant quantitates diuersos situs, quia in se distinctæ sunt: solum ergo, quia quantitas natura sua hoc habet, ut constituat partem extra partem in corpus extra corpus in ordine ad situm, & deest aptius principium ad distinguenda indiuidua materialia in ordine ad nos.

Quæstionis resolutio.

XXXIV. HÆc tota opinio in se quidem probabilis est, & mihi aliquãdo placuit: vereor tamẽ, an iuxta

illam

illam satis explicetur mens Arist. & D. Thom. tum quia, alioqui valde diminutè, & cum magna æquiuocatione tradidissent nobis indiuiduationis principium, si omisso eo, quod uerè, & in se est principium cõstitutiuum indiuidui, solum nobis tradidissent, vel signa à posteriori, vel occasiones distinguẽdi, aut producendi indiuidua: tum maxime, quia ex hoc principio videntur intulisse in separatis a materia non dari plura indiuidua, quia non datur huiusmodi principium indiuiduationis. Illud etiã, quod in ea sententia dicebatur de determinatione agẽtiũ ad particulares effectus, & formas ex materia cum circumstantijs actionis, multis, & doctis viris difficile creditu videtur, quia si attente res consideretur, omnia reducuntur ad circũstantiam temporis, quæ videtur ualde extrinseca, vt ab ea possit hæc determinatio prouenire. Sed de hoc vltimo puncto dicã commodius sectio. seq. De alio uerò pertinente ad mentem Arist. & D. Thom. Quod ad D. Tho. pertinet, constat expositionem illam fundatam esse in alijs locis, & uerbis eius, quæ aliter conciliari nõ possunt. Quod verò ad Aristotelem attinet, non uidetur unquam ex professo, & Metaphysicè principiũ hoc inuestigasse, & declarasse, sed solum ex sensibilibus physico more docuisse vnum indiuiduum materiale ab alio distinguere. Quod uero inde intulerunt dicti auctores, in substantijs immaterialibus non esse multiplicationem indiuiduorum in eadem specie, hunc potest ad summum habere probabilem sensum, scilicet, non habere nos rationes, & principia ad distinguendas spirituales substãtias numero distinctas, quas habemus in materialibus, imo multi hoc extendunt, etiam ad materiales substantias incorruptibiles, in quibus etiam nõ habemus tot principia ad cognoscendam, vel ponendam in eis numericam distinctionem, quot habemus in substantijs corruptibilibus, de quibus maximè procedunt omnia, quæ dicta sunt. Denique quod Aristot. dixit in 1. de Cœlo, non posse esse alium mundum præter hunc, quia in hoc est tota materia, videtur certè intellexisse, aut Deum creasse mundum ex materia, nec posse materiam ipsam creare, aut Deum agere ex necessitate naturæ, & ideo non posse plus materiæ creare, quam creauit, vel certè ita esse Deum determinatum in suo modo agendi, vt nullam substãtiam integram, & materialem possit in tempore ex nihilo condere, vt in discursu huius operis videbimus. Itaque ex illa sententia solum ad præsens colligitur ex mente Aristot. materiales substantias non multiplicari, nisi ex materia. Quidquid verò sit de mente horum auctorum constat ex hac sententia sic declarata, non esse nobis traditum proprium, & internum principium differentiæ indiuidualis etiã in rebus materialibus. Nam argumenta facta contra hanc sententiam alijs modis expositã, planè concludunt non posse materiam signatam esse huiusmodi principium.

SECTIO IV.

An forma substantialis sit principium indiuiduationis substantiarum materialium.

EST alia principalis sententia in hac materia principium internũ indiuiduationis esse formam substantialem. Hæc solet tribui Durãd. in 2. distin. 3. qu. 2. qui non omnino illam affirmat, vt postea dicam: eam vero videtur docuisse Auer. 1. de aĩa, c. 7. & li. 2. in princ. & com. 7. 8. & 9. & 60. & 3. physic. com. 60. & lib. 4. com. 38. citatur etiam Auicen. 6. natural. p. 1. dicens: [formam dare subiecto unitatem numericã:] tenet. Zimara Theorem. 97. & Sebast. Episc. Oxonien. 2. de anima, cap. 1. Fauetq. Aristot. ibid. dum ait, [formam esse, quæ constituit, hoc aliquid.] Et ex hoc uerbo Arist. sumendum est præcipuum fundamentum huius sententiæ: nam principiũ indiuiduationis esse debet id, quod intrinsece constituit hanc substantiam, & est maxime propriũ illius: ergo ratione primæ proprietatis esse debet aliquid substantiale: nam accidentia, vt sæpe dictum est, nec constituunt substantiam, neque hanc substantiam: nam hæc substantia, etiam vt hæc, est ens per se, & substantiale. Ratione autem alterius proprietatis hoc principium nõ potest esse materia, sed forma: quia hæc materia nõ est maxime propria huius indiuidui, cũ sub alijs formis esse possit: ergo forma est principium indiuiduationis.

Vnde argumentor secundo, quia idem est principium vnitatis, quod entitatis, propter quod dixit D. Tho. q. vnica, de anima, art. 1. ad 2. [Vnũquodq. secundum idẽ habere esse, & indiuiduationem.] Sed vnaquæq. res propriè habet esse à forma: ergo & vnitatẽ indiuidualẽ. Maior cõstat, quia unitas est passio consequẽs entitatẽ, & non addit illi, nisi negationẽ: ergo non põt habere aliud principium positiuũ, & reale, nisi quod est principium ipsius entitatis.

Sed obijciet aliquis contra hanc sententiam, & rationem, quia quamuis rectè probet formam conferre ad unitatem, non tamen, quod ipsa sola sit principium indiuiduationis: nam etiam materia est principium intrinsecum constituens rei entitatẽ, & ideo etiam erit principium indiuiduationis, si non sola, saltem cum forma. Responderi posset iuxta sententiam Durandi in 4. distin. 44. quæst. 1. formam non tantum habere uim indiuiduandi compositum, sed etiam materiam ipsam, quia forma non tantum dat esse composito, sed etiam materiæ: vnde fit (inquit) vt hoc ipso, quod materia iungitur eidem formæ numero, fit ipsa eadem numero. Sed hæc sententia Durandi falsa est, meritoq. à cæteris Theologis reijcitur, vt ostendi in secundo tomo tertiæ par. disput. 44. sect. 2. Vna enim, & eadem numero materia, q̃ fuit in corrupto, manet in genito, alioqui non esset idem numero subiectum, ex quo fit generatio. Itẽ, quia impossibile est, ut uel res, quæ antea erat numero distincta ab alia: postea fiat illa, seu eadem numero cũ illa indiuisibiliter, vel quod res, quæ erat una numero, postea secundum se totam fiat alia numero distincta: ergo, materia quę sub forma tibi est una numero, non potest fieri alia numero per hoc quod incipiat esse sub forma animæ, & materiæ Petri, & Pauli, quæ sunt numero distinctæ, non fient una numero, etiamsi successiue sint sub forma Petri, & Pauli. Denique alias eadem numero materia semel annihilata restitueretur per solã unionẽ alterius materiæ ad eandem formã: loquimurq. de uera unitate secundũ realem, & physicam entitatẽ, & non tantum secundum apparentiam, vel vulgarem modũ loquendi, quo modo res, quæ est in continuo fluxu & paulatim tãtum mutatur, solet dici una: sic enim etiamsi mutatio fiat in forma, potest conseruari talis unitas, ut patet in fluuio, vel in arbore, aut bruto.

Respondetur ergo aliter, uerum quidem esse adæquatam causam intrinsecam indiuidualis unitatis substantiæ materialis esse formam, & materiam, ut argumentum concludit, tamen, si hæc duo inter se comparentur, præcipuam causam huius unitatis esse formã, & hoc sensu illi specialiter attribui, qd sit indiuiduationis principium. Sicut etiã materia necessaria est ad rationem, seu vnitatem specificã, non enim potest ratio hominis, vel humanitatis, vt sic sine materia constitui, & idem est de ratione generica animalis, viuentis, &c. & nihilominus absolute dicitur ratio specifica sumi a forma: quia illa dat ultimum complemẽtum, solumque præsupponit materiam, vt quid potentiale, & indifferens: eadem ergo ratione illa dicetur principium indiuiduationis, qa illa dat ultimum substantiale complementum indiuiduo,

uiduo, quamuis præsupponat materiam, vt potētialem de se, & indifferentem, propter quod dixit Arist. supra, & 1. phys. c. 7. tex. 69. formam constituere hoc aliquid. Et quoniam, ut supra dicebamus, p idem distinguitur res, per quod constituitur, eadem forma, quæ cōstituit hoc aliquid distinguit illud ab alijs: quoniam, actus est, qui distinguit, 7. Metaph. c. 13. tex. 49. ergo forma est, quæ complet rationē indiuidui. Et hoc confirmat communis concipiendi, & loquendi modus: nam si animæ *Petri*, v. g. uniatur corpus constans ex materia distincta à corpore, quod prius habuit quamuis compositum illud non sit omni ex parte idem, quod antea fuit, tamē simpliciter loquendo, illud indiuiduum dicitur idē ratione eiusdem animæ, at uero è contrario, si corpori ex eadem materia constanti uniatur anima numero distincta simpliciter non censetur idem indiuiduum, sed distinctum: ergo signum est, indiuiduationem sumi præcipuè à forma.

IV. Sed adhuc obijcitur contra hanc sententiam, & rationem factam, quia, licet forma, vt sic, det esse specificum, tamen non dat esse indiuiduale, & numericum, nisi vt est hæc: ergo nō forma, vt sic, sed id, unde ipsa forma habet, ut sit hæc, est indiuiduationis principium, sed est hæc ratione materiæ: ergo materia potius est prima radix indiuiduationis. Probatur minor primò, quia forma nō est per se ipsā hæc, alioqui idem dici posset de qualibet entitate, neque oporteret quærere aliud indiuiduationis principiū: ergo est hæc per materiam, non enim potest alia radix excogitari. Secundò, quia forma habet totum suum esse ordine ad materiam: ergo & indiuiduationem suam: ergo materia est principiū indiuiduationis formæ, & consequenter totius compositi. Tertio, quia formæ multiplicantur numero, quatenus in diuersis materijs recipiantur, & ideo formæ separatæ non multiplicantur numero, quia non recipiūtur in materia: ergo indiuiduantur etiam per ordinem ad materiam: vltima ergo resolutio huius indiuiduationis fit ad materiā, est enim hæc forma hæc, quia in tali materia recipitur: ergo prima radix indiuiduationis est materia.

V. Hæ obiectiones sunt fundamenta opinionis tractatæ sectione præcedenti, quæ potius hanc sententiam, quam nunc tractamus, declarant, & cōfirmāt. Possunt enim fere omnes retorqueri, & fieri de ipsa materia. Concedo itaque formam non esse principium indiuiduationis compositi, secundum specificam rationem suam, vt est, per se notum, sed in quātum est hæc: sed hoc ipsum dicēdum est de materia: quia etiam materia habet specificam, & communē rationem, secundum quam non est sufficiens ad cōstituendum indiuiduum, ergo, si constituit, id facit in quantum est hæc. Quæram ergo rursus, unde habet, quod sit hæc? Respondent aliqui: quia Deus uoluit, hanc potius creare, quam aliā, sed hoc extra rē est; nō enim hic inquirimus extrinsecū principium indiuiduationis, sed intrinsecum: alioqui etiam dicere quis posset, hanc animam esse hanc, quia Deus uoluit potius illam infundere, quam aliam, vel hāc formam esse hāc, quia Deus determinauit ad illam suum concursum, ut est ualde probabile, sicut dicemus sect. seq. Alij respondent, hanc materiam esse hāc, ratione huius quantitatis. Sed hoc, & est falsū, & nō euacuat difficultatem. Primum patet ex supra dictis, quia cū hæc materia simpliciter supponatur huic quantitati, nō potest per illā indiuiduari. Item, quia rationes suprà factę vniuersaliter probāt nihil substantiale posse indiuiduari per accidens superadditum: nam etiā hæc materia est aliquid per se vnū constitutum sub specifica ratione materiæ per se illam contrahens. Imò ex natura rei non distinguuntur materia, & hæc materia, sicut supra ostensum est de quolibet indiuiduo, respectu rationis cōmunis:

A ergo non potest hæc materia intrinsece indiuiduari per quantitatem, quæ est res ab illa distincta, nec p ordinem ad illam, cum potius hæc quantitas dicat ordinem ad hanc materiam, quam e conuerso. Secūdum de quantitate, patet quia de illa etiam inquiram, vnde sit hęc, cum id non habeat ex sua specifica ratione, & cum non sit procedēdum in infinitū, nec uitiosus, & inutilis circulus committendus, sistendum erit in aliqua re, quæ per seipsam sit hæc: ergo hoc potius tribuendum est substantiæ, quam accidenti, cum illa sit prior, magisque absoluta entitas, vel si admittendum est, duo entia incompleta p mutuam habitudinem ad inuicem indiuiduari, secūdum diuersa genera causarum id potius dicendū

B erit de materia, & forma substantiali inter se, quam cum aliquo accidente: quia magis per se connectuntur, & se inuicem respiciunt. Ergo omnia argumenta facta, possunt idem de materia concludere, quod intendunt de forma: nam est inter eas, quoad hoc, quædam æqualitas. Et aliunde materia solum superat formam in hoc, quod est quædam occasio producendi formas uarias, & indiuiduas, ut supra declaratum est: forma verò superat materiam in hoc, qd præcipue constituit indiuiduum, & quod est magis propria eius, & quod materia potius est propter formam, quam e conuerso, vt dicitur 2. physicorum, c. 9. tex. 91. ergo pensatis omnibus potissimum indiuiduationis principium est forma.

C *Quæstionis resolutio.*

Est ergo hæc sentētia, prout a nobis exposita est, satis probabilis, proximeque ad ueritatē accedit. Simpliciter vero dicendum est, formam solam non esse plenum, & adęquatū indiuiduationis principium rerum materialium, si de tota earū entitate loquamur: quamuis sit præcipuum, ideoque iuxta formalem modum loquendi interdum cēseatur sufficiēs ad denominationem eiusdem indiuidui. Quæ omnia declaranda, & pobanda sunt late sect. 6. VI.

SECTIO V.

D *Vtrum principium indiuiduationis sit existentiæ rei singularis.*

Non defuerunt, qui ita affirmarint, quorum sententiam referunt Scotus in 2. d. 3. qu. 3. & Soncinas 7 Metaph. quæst. 32. & illam indicat Henric. quodlib. 2. q. 8. eamque illi tribuit, & in eam inclinat Carthus. in 2. d. 3. Fonseca vero lib. 5. c. 6. qu. 2. sect. 2. refert Henric. quodlib. 5. qu. 8. negantem indiuiduationem fieri per existentiā, nec per aliquid intrinsecum, sed per solum agens. Sed hoc, sicut per se improbabile est ita a nemine asseritur, quod ego uiderim: nam, licet agens sit causa extrinseca indiuidui, tamē id, quod efficit, distinctum est ab ipso agente: efficit autem indiuiduum, I.

E & confert illi naturam indiuiduam: ergo id quo natura est indiuidua, est aliquid intrinsecum ipsi indiuido. Et ita Henric. ibidem expresse concedit id, per quod indiuiduum habet esse hoc, esse aliquid præter materiam, & pręter agēs, quod ipse explicat esse rationem, seu dispositionem suppositi. Vnde sentire uidetur, subsistentiam esse principium indiuiduationis in omnibus substantijs creatis, & ita in priori loco sub distinctione locutus fuerat de existē tia, vel subsistentia, & ideo de singulis aliquid dicere oportebit.

Opinio igitur de existentia ab omnibus reijcitur vt omnino falsa, & improbabilis: dupliciter autē in ea procedi potest: primò, supponendo, existentiam esse ex natura rei distinctam ab essentia indiuidui: secundò, iuxta opinionem asserentem, existētiam nihil II.

hil aliud esse, quam actualẽ entitatem vniuscuiusq; rei. Hoc posteriori modo hæc sententia in re coincidit cum opinione asserẽte vnamquamque rem indiuiduari se ipsa, nulloque alio principio indiuiduationis indigere, præter entitatẽ suam: vnde in re nõ est hæc opinio maiori reprehẽsione digna, quam illa, de qua postea dicemus. Solum reprehendi potest, quod obscuris, & ambiguis terminis vtatur, & quod existẽtiæ potius quam essentiæ hanc rationẽ indiuiduationis tribuat, cũ potius existentiæ nõ possit hoc cõuenire, nisi quatenus est idem cum essentia: Si autẽ procedatur in priori sententia, formaliter quidẽ verum erit, quod vnaquæq; res in ratione existẽtis habet aliquam rationem indiuidualem ab ipsa existentia, sicut hoc album, quãtum ad formalẽm rationem albi constituitur per albedinem, quãuis simpliciter hoc album, quia pro subiecto accipitur, non constituatur per albedinem. Vnde, etiam in proposito, materialiter (ut sic dicam) loquendo de re existẽte, seu de hac numero essentia, improbabile est dicere indiuiduari per existentiam, qua existit: si hæc est res ab ipsa distincta, vel modus ex natura rei diuersus.

III. Primò quidem, quia essentia intra latitudinem essentiæ manens, fit indiuidua, & ea contrahitur, & determinatur essentia specifica: sed essentia specifica nõ cõtrahitur per aliquid ex natura rei distinctum à se, ut supra probatũ est: ergo non contrahi ad indiuiduam essentiam per existentiam. Maior per se euidens est, tum quia homo, v. g. de se cõis est multis indiuiduis, siue illa existant, siue nõ existãt: tum etiam, quia Petrus, & Paulus, vt abstrahũt ab actuali existentia, seu ut possibiles, intrinsece includunt suas rõnes indiuiduas, quibus distinguũtur: tum denique quia differẽtiæ specificę, seu essentiales conueniunt speciebus necessaria connexione, secundum quam propositiones, in quibus prędicata essentialia prædicantur, dicuntur esse perpetuæ veritatis: ita indiuiduo conuenit sua differẽtia indiuidualis. Vnde tam necessario Petrus est hic homo, sicut est homo, & tã necessario Petrus collocatur sub homine, sicut homo sub animali: hæc ergo contractio, & subordinatio non fit per existentiam actualẽ, quę contingẽter aduenit essentię plene cõstitutę, & indiuiduatę.

IV. Secundo hic habet locum argumentum supra relatum ex Caiet. quod actus singularis supponit potẽtiam singularem, quod principium diximus esse verum in actu, & potentia ex natura rei distinctis, quia tunc potẽtia realiter supponatur actui ordine naturæ, & est quid vnum distinctum a suo actu, & unum non cogitatione, sed re ipsa, & ideo fieri non potest, vt formaliter, & intrinsece habeat vnitatem ab actu suo. Sed ita comparantur essentia, & existẽtia iuxta prædictam opinionem: ergo essentia eo modo, quo per se habet entitatem essentiæ distinctam ab existẽtia, & aptam actuari per illam, ita etiam habet suam vnitatem, & indiuiduationẽ. Alioqui oporteret intelligere existentiam esse actum naturæ specificę, & uniuersalis, quod est satis absurdum.

V. Tertiò, quia in ipsamet existentia potest considerari communis ratio existentiæ humanæ, v. g. & ratio huius existentiæ Petri, uel Pauli: ergo de ipsa existentia superest inquirendum, per quid fiat hæc: non enim ab essentia, cum non supponat illam indiuiduam iuxta hanc sentẽtiam, sed communẽ, neq; ab aliquo accidente, ut per se notum est, satisq; in superiorib. probatum: à quo ergo? Si dicas, seipsa fieri hanc cur nõ id potiori ratione dices de essentia, cum & ordine naturę prior, & perfectior sit etiam, & cum quodãmodo sit magis absoluta? Nam existentia est actus huius essentię: vnde hęc existentia potius erit hæc, quia hanc essentiam actuat: sicut in communi etiam existẽtia hominis, & leonis differũt, quia, vel consequuntur, vel respiciunt diuersas essentias, supposita prędicta distinctione. Ex quo potest sumi noua confirmatio, quia, sicut existentia humana in cõmuni est extra essentiam hominis in cõmuni, ita hęc existentia Petri, est extra hanc essentiam indiuiduã Petri, & sicut in Petro, & Paulo sunt duæ numero existentiæ, ita duæ numero humanitates, habentes distinctas indiuiduas entitates essentię. Vltimò à posteriori est argumẽtum, quia (supposita illa sententia) eadem indiuidua entitas conseruatur sine sua existẽtia, aut mutat varias existentias, nam humanitas Christi in ea opinione caret propria existentia, & tamen est indiuidua, & habet intra se suum indiuiduationis principium, similiter eadem numero entitas materiæ primæ, prout mutat formas, dicitur mutare existentias: & tamen eadem semper numero manet.

VI. De his autem facile intelligitur, quid censendum sit de illa opinione, si non de existentia propria, sed de subsistentia loquatur. Nam, aut loquimur formaliter de supposito, aut de natura in abstracto, aut in concreto, & formaliter de indiuiduo, vt contento sub tali specie substãtiæ, scilicet de hoc homine. Primo modo verũ est suppositum indiuiduari per hanc substantiam, quia formaliter per illam constituitur, & hac ratione in Trinitate sunt tria supposita, quãuis sit una natura, quia sunt tres subsistẽtię: persona autem Christi est vna numero, & unũ numero suppositum, quamuis habeat duplicem naturam, quia solum habet vnam numero subsistentiam, suppositum ergo, ut sic, per subsistẽtiam indiuiduatur. Quãuis de ipsa subsistentia quæstio supersit, per quid fiat hæc: nam etiam ratio subsistentiæ, v. g. humanæ, cõmunis est, & specifica, in Petro verò est hęc numero subsistentia, uel illa, de qua quæstione idem dicẽdũ erit, quod de alijs substantijs, vel substantialibus modis, quod infra videbimus.

VII. Secundo modo, idest, loquẽdo de substantiali natura integra in abstracto, uerbi gratia, humanitate, falsum est, & improbabile indiuiduari per subsistentiam, vt à fortiori patet omnibus argumẽtis factis de existentia. Certum est enim, subsistentiam esse aliquid ex natura rei distinctum à substantiali natura, etiam indiuiduè sumpta. Certum est etiam, huiusmodi naturam posse cõseruari indiuiduam sine sua connaturali subsistentia, ut in Christo Domino conseruata est: ergo non potest per illam intrinsecè indiuiduari. Quod si quis forte dicat, indiuiduari saltem per ordinem ad illam, gratis, & sine fundamẽto hoc dicet: quia, si vnum indiuiduandum est per ordinem ad aliud, potius subsistẽtia est hæc per ordinem ad hanc naturam, quam econuerso, quia natura est prior, & perfectior, subsistentia vero solum est quidã modus, & terminus naturæ. Item in diuina natura inuenimus vnicam indiuiduã naturam cum triplici subsistentia: ergo signum est indiuiduationem naturæ esse absolutam à substantia.

VIII. Quocirca in hoc plane uidetur errasse Hẽric. nã de ipsamet natura sentit fieri hanc, & indiuiduã ratione suppositi. De quo aliud etiam docet omnino falsum, & improbabile: scilicet, suppositum solum addere supra naturam specificam duplicem negationem, indiuisibilitatis in se, & diuisionis à quolibet alio, & per hanc duplicem negationem fieri naturã formaliter indiuiduam absque aliquo alio positiuo naturæ specificæ superaddito, in quo tria falsa continentur. Primum est, suppositum solum addere supra naturam, negationem, de quo postea suo loco videbimus, nam loquẽdo respectu naturę indiuidualis, est id minus improbabile, quamuis non uerum, tamen respectu naturæ specificæ omnino est improbabile. Secundo falsum est, naturam indiuidualem supra specificam, solum addere negationem, ut patet euidenter ex dictis sect. secunda, quia alias substantialis natura indiuidua, vt sic, non esset ens reale, sed esset solum natura specifica cum negationibus, quod nec mente concipi potest. Item quia illa nega-

tio requirit fundamentum positiuum, quod non potest esse sola natura specifica, ut ibi satis ostẽsum est. Tertiũ verò magis falsum est, per illasmet negationes, quibus (secundum Henric.) constituitur suppositum, fieri naturam indiuiduam: nam inde sequitur vel Christi humanitatem non esse indiuiduã, uel esse suppositum: vtrumque autem error est. Sequela declaratur, nam cũ in illa duplici negatione dicitur esse indiuisum in se, & diuisum à quolibet alio, vel hoc esse diuisum à quolibet alio, significat, non esse alteri vnitum, seu non esse in alio, & hoc vel non est de ratione naturæ substantialis indiuiduę, uel humanitas Christi Domini idiuidua non est, aut esse diuisum ab alio, (quod apertè Henric. sentit) remouet solum identitatem, & significat distinctionẽ à quali bet alia entitate, vel natura simili, & hoc modo illa duplex negatio nõ sufficit ad rationem suppositi, vel humanitas Christi Domini suppositum est: nullo ergo modo subsistentia; quacũque via eius ratio explicetur, ad indiuiduationem naturæ pertinet.

IX. Quin potius, loquendo etiam tertio modo in concreto, ac formaliter de indiuiduo naturæ specificæ, dicendum est, illud per se loquendo, non sumere indiuiduationem suam à subsistentia, sed natura. Sic enim dicunt Theologi, si tres personæ assumerent vnam humanitatem, fore vnum numero hominem, sicut nunc sunt vnus numero Deus propter unã naturam diuinam: haberet ergo ille homo vnitatẽ numericam ab indiuidua natura. Et Christus Dominus nunc, in quantum est hic homo, est idem numero homo, qui esset, si in ppria natura subsisteret, cũ tamẽ persona, & subsistẽtia sint valde diuersa à propria, & connaturali tali humanitate: ergo indiuiduatio huius hominis non ex subsistentia, sed ex natura sumenda est. Ratio verò est, quia indiuiduum formaliter cõstituitur sub specie ratione naturæ, & nõ ratione subsistentiæ: vnde fit, vt licet cõtingat, subsistẽtiam esse specie, uel genere diuersam: nihilominus, si natura sit eiusdem speciei, indiuiduum vniuoce, & proprijssime continetur sub tali specie, quam ob causam Christus est vniuocè homo cum alijs hominibus, & simili ratione, si natura sit eadem numero, est idem homo numero, etiam si subsistentia sit diuersa.

X. Dixi autem, [per se loquẽdo,] quia hic se insinuabat quæstio, an cum duplici natura possit esse idem numero indiuiduum propter vnitatem subsistentię: sic enim disputatur à Theologis, an, si Verbum diuinum assumeret duas humanitates, esset unus homo vel plures. Nam ex dictis videtur sequi, fore plures numero homines propter plures numero humanitates, quia dictum est, indiuiduationem concreti sumi ex indiuidua natura. Nihilominus tamen, ut in 1. to. 3. p. dixi cum D. Thom. ille simpliciter, & communi modo loquendi diceretur vnus homo, nõ quidem per se, ac formaliter, sed quasi materialiter ratione suppositi, ad eum modum quo dicitur vnus artifex, qui plures habet artes, non solum numero, sed etiam specie distinctas. Hæc autem vnitas diuersa est à præcedente, quæ sumitur ex unitate naturæ, neque est unitas indiuidui formaliter contenti sub specie, ut argumentum probat, sicut etiam vnitas artificis habentis plures artes specie distinctas nõ est vnitas speciei contentæ sub genere, sed est vnitas materialis, seu suppositalis, quæ censetur sufficere ad illũ modum loquendi propter realem, vel substantialẽ vnionem plurium naturarũ in uno supposito, quia nomen substantiuum significat naturam per modũ per se stantis, ut latius dicto loco explicatum est.

XI. Totius quæstionis conclusio. Igitur ex his omnibus satis constat principium indiuiduationis naturę substantialis, aut indiuidui, ut per illam constituti, non rectè in subsistentia, uel existentia constitui.

SECTIO VI.

Quod tandem sit principium indiuiduationis in omnibus substantijs creatis.

I. EX hactenus dictis contra superiores sententias, videtur, quasi à sufficienti partium enumeratione, relinqui, omnem substantiam singularem, neque alio indigere indiuiduationis principio prӕter suam entitatem, vel præter principia intrinseca, quibus eius entitas constat. Nã, si talis substantia, physice considerata, simplex sit, ex se, & sua simplici entitate est indiuidua: si uero sit composita, v. g. ex materia, & forma vnitatis, sicut principia entitatis eius sunt materia, forma, & vnio earum, ita eadem in indiuiduo sumpta sunt principia indiuiduationis, eius, illa verò, cum sint simplicia, seipsis indiuiduantur. Quam sententiam tenuit Aureol. apud Capreol. in 2. dist. 3. quæst. 2. & in re eam tenet Durand. in 2. d. 3. quæst. 1. Eam verò referẽs Fonseca 5. Metaph. c. 6. p. 3. dicit in sect. 2. esse omnium implicatissimam, & quæ si ad verum sensum reducatur, quæstionem insolutam relinquit. Mihi tamen uidetur omniũ clarissima, & tam ipsum, quam fere alios in eam tandem incidere: quia reuera non potest fundamẽtum unitatis ab ipsa entitate distingui. Vnde sicut vnitas indiuidua pro formali nõ potest addere aliquid positiuum reale supra entitatem indiuiduã, quia quoad hoc eadẽ est ratio de illa, et de omni vnitate: ita positiuũ fundamentũ huius vnitatis quoad negationem quam dicit, nihil positiuum addere potest, physice loquendo, illi entitati, quæ vna, & indiuidua denominatur: ergo illa entitas per se ipsam est fundamẽtum huius negationis: & hoc sensu dicitur ab illa opinione se ipsa esse principium indiuiduationis. Nõ enim negat hæc opinio, in illa indiuidua entitate posse ratione distingui naturam communẽ ab entitate singulari, & hoc indiuiduum addere supra speciem aliquid ratione distinctum, quod secũdum Metaphysicam considerationem habet rationem differentiæ indiuidualis, prout in sectione præcedente est, & Durand. non negat, sed potius supponere uidetur. Sed tamen addit hæc opinio (id quod proprie ad præsentem quæstionem pertinet) illam differẽtiam indiuidualem non habere in substantia indiuidua speciale aliquod principium, uel fundamentum, quod sit in re distinctum ab eius entitate, ideoque in hoc sensu dicit vnamquamq; entitatẽ per se ipsam esse suæ indiuiduationis principiũ. Est igitur vera hęc sententia rectè explicata: ut tamẽ clarior fiat, eã sigillatim in uniuersis rebus substantialibus declarabimus.

Per quid indiuiduetur materia prima.

II. PRimo igitur à materia prima incipiendo dicendum est, illam esse in re indiuiduam, & fundamẽtum talis vnitatis esse entitatem eius per seipsam, prout est in re absque vllo extrinseco superaddito. Probatur, quia materia, quę est sub hac forma ligni, est numero diuersa ab illa, quæ est sub forma aquæ, vel hominis: est ergo in se indiuidua, & singularis. Fundamentum autem talis vnitatis in ea nõ est forma substantialis, neque ordo ad hanc, uel illam formam, vt probatum supra est contra Durand. quia variata quacunque forma substantiali, semper manet eadem numero materia, quæ, licet actu sit vnita huic, vel illi formæ, tamen ex se communem, & indifferentem habitudinem dicit ad quamcunque formam, quam potest recipere. Rursus, neque etiam quãtitas potest esse fundamentum huius indiuiduæ vnitatis materiæ, ut idem probat argumentum, si uerum est, materiã amittere, & acquirere quantitates

varias prout formæ substãtiales uariantur. Itẽ quia iuxta eãdem opinionem materia prius natura, quã recipiat quantitatem, subest actioni agentis inducẽtis formam, uel quantitatem: non autem subest nisi vt indiuidua, & singularis: quia actiones sunt circa singularia. Si autem teneamus eãdem quantitatem esse materiæ coæuam, potest idem argumentum accommodari, saltem in ordine ad potentiam Dei: potest enim Deus ab hac materia hanc quãtitatem auferre, & aliam tribuere, uel omnino sine quantitate seruare, esset ergo eadem materia numero sine eadẽ numero quantitate, ergo nõ est quãtitas fundamentum talis unitatis ipsi materię, alias nullo modo posset sine illa suam unitatẽ reseruare. Et prætereà sunt omnia argumenta cõmunia supra facta, quod substantia non indiuiduatur per accidens, nec per ordinem ad accidens, materia enim substantia est, licet partialis. Item quod indiuidua substãtia est ens per se. Item, quod accidens supponit subiectum suum prout est in re, & consequenter singulare. Itẽ quod differẽtia indiuidualis non est in re distincta ab entitate, quam constituit: unde nec potest fundari in entitate distincta.

III. Corollarium. Atque hę rationes a fortiori procedunt de quibuscunq. accidẽtibus, uel dispositionibus materiæ. Quocirca cum dici ab aliquibus solet, materiam indiuiduari ab agente, quatenus eius indifferentia ad hanc formam indiuiduatur, & coarctatur per dispositiones, ut aliqua ratione verum sit, sano modo intelligendum est: quia agens, vt in materiã agat, supponit illam indiuiduam, & actione sua non potest tollere, aut immutare indiuiduationẽ eius, alioqui destrueret illã, & loco eius aliã introduceret, neque etiam fieri põt, ut quod in re iam indiuiduum est, per additionem alicuius entitatis aliam indiuiduationem in se accipiat. Dicitur ergo materia p dispositiones limitari, seu determinari ab agẽte ad hanc formã, non in ordine ad esse, sed in ordine ad actionẽ ipsius agentis, & receptionẽ formæ, idq. uel solũ per accidens, & quasi negatiue, q. per dispositiones tollũtur impedimenta ad hanc actionem, ad huius formæ introductionẽ, uel ẽt aliquo modo per se, & positiue, si hæ dispositiones sunt naturaliter necessariæ ad eductionem, uel vnionem huius formæ cum hac materia, hoc. n. controuersum est inter philosophos, & ad præsentem difficultatem nõ refert, quia hæc coaptatio per dispositiones est quasi extrinseca ipsi materiæ, quæ etiam in indiuiduo sumpta ex se capax est cuiuscumque formæ, & si dispositiones requiruntur, potius est ratione formæ, quam ratione ipsius materiæ: nihil ergo hoc refert ad intrinsecam indiuiduationem eius.

IV. Obiectis aliquot satisfit. Dices, materia hæc nõ distinguitur ab altera nisi per quantitatem, quia, cum sit pura potentia, non põt distingui nisi per actum. Item materia essentialiter respicit formam secundũ speciem suã: ergo hęc indiuidua materia indiuiduari debet per formam, uel per habitudinem ad hanc formam. Ad primũ respondetur, unam materiam distingui ab alia in ordine ad situm per quantitatem, entitatiue vero, & realiter distingui per suam entitatem, ut supra dictum est, quia, sicut materia ex se habet aliquid entitatis, siue existentiæ, siue essentiæ, ita ratione illius habet aliquid actualitatis entitatiuæ per quam põt transcendentaliter ab alia distingui. Ad secundum rñdetur, Eo modo, quo materia essentialiter habet transcendentalem habitudinem ad formã, ita hæc materia hẽt per hanc habitudinem transcendentalem ad formam, quia habet hanc numero capacitatem, & potentiam, & homo indiuiduatur per habitudinem ad formam: sed hoc ipsum est indiuiduari physice p se ipsam: quia eius entitas essentialiter includit hãc habitudinem. Nõ est aũt necesse, ut hæc indiuiduatio fiat per determinationem formæ (quo A sensu deberet argumẽtũ procedere, vt aliquid difficultatis haberet) quia nõ solũ materia in specie, sed etiã hęc numero materia respicit formã in cõmuni, veluti adęquatũ obiectũ suæ capacitatis, etiã in indiuiduo sumptę, & ideo nõ recte dicitur materia indiuiduari per hanc formã, sed indiuiduari indiuidua habitudinẽ ad formã. Sicut potentia visiua in specie dici habitudinẽ ad colorẽ in cõmuni, & in indiuiduo similiter dicit habitudinẽ non ad hunc, vel illum colorem, sed ad colorẽ in communi, & ideo nõ indiuiduatur proprie per hunc colorem, quamuis indiuiduetur cum tali, seu per talem habitudinem transcendentalem, & entitatiuam ad colorem.

B

Indiuidationis formæ substantialis quodnam principium.

V. Secundo dicendum est, formam substantialem esse hãc intrinsece per suammet entitatẽ a qua secundum vltimũ gradum, seu realitatẽ sumitur differentia indiuidualis eius. Hæc conclusio probari potest eisdem rationib. proportionalibus, quibus præcedens, & ex superioribus, præsertim ex his, q̃ in prima, & secunda opinione dicta sunt, facile cõfirmari potest. Nam in primis, nulla accidentia possunt esse intrinseca principia indiuiduãtia formã substantialem, quia etiam talis forma, vt est hæc, est ens per se, licet incompletum, & pertinet ad prędicamentum substantiæ, & sub specifica ratione C talis formę collocatur, quamuis reductiue. Itẽ hæc forma, vel est simpliciter, & omni ratione prior accidentibus, & origo illorum; vel, si aliqua supponit in genere causæ materialis, nõ dicit per se habitudinem ad illa, sed ad summum requirit illa vt conditiones, vel dispositiones necessarias ad præparandũ subiectum: ergo nullo modo potest ab accidentibus indiuiduari. Deinde materia nõ potest per se ipsam esse intrinsecum principium indiuiduãdi vllam formam, quia non est intrinsecum principiũ entitatis eius, idem autem est principium vnitatis, quod est principium entitatis, vt sæpe dictum est, quia unitas nullam rem addit entitati, sed negationem intrinsece comitantem illam. Antecedens autem patet, quia materia est principium cõpositi intrinsecum, quia D per suam entitatem componit illud, non sic autem componit entitatem formæ: non est ergo intrinsecum principium eius. Respectu uero illarũ formarum, quæ a materia pendent in fieri, & in esse materia est causa per se in suo genere formæ, nõ ut intrinsece cõponens illam, sed ut sustentans illam, quod est genus quoddam causalitatis ueluti extrinsecũ, & hoc modo materia dici potest causa, & principiũ indiuidationis talium formarum in suo genere ex principio posito, quod causa entitatis, est causa unitatis, & quia materia non causat formam, nisi singularem, & indiuiduam: ergo causando entitatem, causat indiuidationem eius: Tamen, quia differentia indiuidualis intrinsece prędicatur de re indiuidua, E ideo nõ sumitur ex causis quouis modo extrinsecis ipsius rei indiuiduæ, sed ex intrinseco principio, seu entitate eius, & ideo hoc modo non potest esse materia principium intrinsecum indiuiduationis formarum. Quod a posteriori declaratur in ordine ad diuinam potentiam: potest enim hęc forma substantialis conseruari sine materia, & tunc sicut retinet suam differẽtiam indiuidualem, ita etiam suum intrinsecũ principiũ indiuiduationis: ergo nõ est materia huiusmodi principium intrinsecum. Hoc autẽ manifestius est in anima rationali, in qua, sicut esse nõ causatur per se a materia, ita ẽt neque vnitas, aut indiuiduatio, vt notauit D. Th. 2. cõt. Gent. c. 75. in solutione primę rationis, & c. 81. in principio: ergo materia non solũ non est principium intrinsecum indiuiduationis animæ, uerum etiã nec causa per se eius,

eius, quamuis sit ueluti occasio quædam, ut organizato tali corpore, Deus in illo talem animam creet.

VI. *Dubiosum.* Sed difficultas est, an indiuiduetur saltem forma per materiam tāquam per terminū, ad quem dicit habitudinem. In hoc enim videtur esse differētia inter materiam, & formam, quod materia, quia eadem numero substat pluribus formis, non potest habere indiuiduam terminationem ex forma, quam respiciat: at vero forma non habet eā differentiam, sed determinatur ad hanc materiā actuandā, & ideo indiuiduari potest ex hac materia, tāquam ex termino, ad quē dicit habitudinē, vt talis forma est. Et ita opinantur Thomistę communiter, itaq. intelligunt D. Tho. locis supra citatis, & alijs, vbi ait formā indiuiduari per materiā. Et eodem sensu exponi pōt, quod ait q. vnic. de anima, ar. 3. ad 13. principia indiuiduationis formarū non esse de essentia earū, sed hoc esse verū solum in compositis. Sed in primis ratio facta non habet locū in anima rationali, quæ eadē numero manēs, potest diuersas materias actuare. Primū, enim simul ita actuat diuersas partes materiæ componētes idē corpus, vt tota sit in singulis partibus, ergo nō potest per coaptationē ad totū corpus, & ad singulas partes eius indiuiduari. Sed magis vrget, quod successiue potest informare diuersas materias integras, vt quādo per nutritionē cōtinuā paulatim amittitur tota materia, in quam primū fuit introducta forma, & alia noua acquiritur; & eadē forma informatur. Item ipsi nutritioni accidētariū est, quod his, vel illis cibis fiat, & tamen inde prouenit, quod anima hanc, vel illam materiam postea informet, ergo hoc etiam illi est contingens, & accidentarium: non ergo inde indiuiduatur, nec de se est coaptata ad hanc numero materiam.

VII. Dicet fortasse aliquis, ex se postulare hāc animā, vt saltem in principio in tali materia introducatur, licet postea possit illā relinquere, & aliā informare; & hac ratione indiuiduari ab illa materia, in qua primo introducitur. Sed hoc in primis gratis dicit: nā si eadem anima potest diuersis temporib. varias materias naturaliter informare, signum est uirtutē informatiuam, seu aptitudinē eius ad informandū non respicere, ut adequatum terminum hanc numero materiam. Quo ergo fundamento dici potest ex se magis postulare unam materiā in principio, quā aliam, uel magis intrinsece respicere unā, quam aliam? Alias eodem modo dici posset materia natura sua postulauisse, ut sub eis numero formis crearetur sub quib. creata fuit, & ab illis fuisse indiuiduatā, quamuis potuerit postea sub alijs formis cōseruari: sicut ergo hoc esset ibi gratis dictum, ita etiam sine fundamēto dicitur de anima. Finge enim, illā materiā numero, quā proles per propriā nutritionē acquirit, & informat, fuisse prius sub forma sanguinis materni, ex quo in principio corpus eiusdē prolis formatū est, certe, sicut in illa materia postea per nutritionē disposita introduci potuit hæc numero forma, ita etiam, si in prima formatione disposita fuisset uirtute seminis ex sanguine materno, similiter potuisset eadem forma naturaliter in eā introduci: nulla enim reddi pōt philosophica ratio, cur non potuerit: ergo hæc anima etiam ut hęc, indifferēs est ad plures materias informādas, siue in principio in productione, siue postea in conseruatione.

VIII. Nec refert, si quis dicat, has materias censeri, unam, & eādem, quia paulatim fit mutatio sub dispositionibus, & organizatione eiusdem rationis: quia hæc unitas materiæ, vel corporis magis est secundū externam speciem, & apparentiam, quam secundū uerā, ac physicam entitatē corporis seu materiæ. Adde, quod licet contingeret, totam mutationem fieri per separationem integram unius corporis, & coniunctionem alterius materiæ, nihilominus anima utrumq. naturaliter informaret. Sicut probabile est

A in resurrectione interdū euenturum. Vt si contingat in hac uita, duas animas easdem omnino materias informasse, poterit alteri earum dari corpus ex alia materia, quod non minus connaturaliter informabit, quam, si ex priori materia constaret. Ergo signum est, hanc animam, ut aptam ad informandum nullo modo respicere determinate hanc materiam, & cōsequenter non indiuiduari ab hac materia, ut est hæc, etiā vt a termino suæ habitudinis transcendentalis: quia nō est terminus adæquatus illius. *Notabile Theologicum.* Indiuiduatur ergo hæc anima per seipsam, & ex ui suæ entitatis, & cōsequenter, quia intrinsece habet talē indiuiduam aptitudinem ad informandum corpus humanum ad eum modum, quo paulo antea de habitudine materię dicebamus. Atque ita in particula-
B ri de anima rationali docet Toletus lib. 3. de anima q. 18. concl. 2. & 3. qui hoc confirmat argumento supra a nobis facto, quia in assignando indiuiduationis principio sistendum est in aliquo, quod per se indiuiduetur: ergo si materia, uel quantitas dicātur per se indiuiduari, multo magis, id est dicendum de aīa rationali, quæ per se est subsistens, & magis dat esse reliquis, quam recipiat ab eis. Corporum ergo uarietas est optimum signum a posteriori distinctionis animarum, quia est ueluti occasio producendi diuersas animas, non est tamen proprium, & intrinsecum principium indiuiduationis earum.

IX. Sed, an sit eadem ratio de omnibus alijs formis substantialibus, quæ a materia pendent in esse, non
C vī posse argumento nuper facto diiudicari, quia hæ formæ ita informant hāc materiam numero, ut omnino sint determinatæ ad illā informandā, nec possint naturaliter aliā numero distinctā materiam informare, cū nō possint ab hac separari, neque simul, neque paulatim, quod etiam procedit de animab. brutorum perfectorum, si illæ extensæ sunt, & diuisibiles, vt communis, & fortasse probabilior tenet opinio (nam si indiuisibiles esse supponantur, procedet in eis argumentū factum de animabus rationalibus) recte igitur dici potest materialis forma substātialis esse hæc intrinsece quidem per coaptationē ad hanc numero materiā, per ipsam vero materiā, tanquam per terminum huius habitudinis. Sed nihilominus et in his materialibus formis hoc proprie di-
D ci non potest: quia, vel in hac numero materia includuntur dispositiones, quibus hęc materia ab agente præparatur ad hanc formā, vel intelligitur solū hęc materia prima secūdū nudam entitatē eius: neutro autem modo id satis intelligi, aut explicari potest.

X. Primum patet, quia materia cum accidentibus non potest esse ratio indiuiduationis formæ, etiam ut terminus habitudinis eius, quia cum hęc habitudo sit transcendentalis, & substantialis, nō includit accidentia in suo primario, ac per se termino. Item quia, si supponimus non esse easdem dispositiones in genito, quæ præcesserunt in corrupto, procedūt argumēta supra facta, qđ forma potius natura absolute, & simpliciter informat materiam accidentib. nudam, informat autem illam, vt indiuidua, & sin-
E gularis est: ergo eodē modo respicit illam secundū suam aptitudinem, & coaptationem indiuidualem. Si aūt supponamus, manere in materia dispositiones, quæ fuerunt in corrupto, sic etiam forma non informat materiam, ut affectam accidentibus, licet illa præsupponantur velut conditiones necessariæ, vel fortasse solum, quia relinquantur ex præcedenti alteratione: ergo neq. hæc forma, vt hæc, recipit accidentia, sed materiam tantum. Eo vel maxime, quod licet varientur hæc numero accidētia, vel paulatim naturaliter, vel simul supernaturaliter, & alia similia dentur, conseruabitur eadē numero forma in eadem materia, ergo nullo modo respicit hæc forma, vt est hæc, talia accidentia numero, vt ab eis indiuiduetur. Quin potius, licet da-

remus,

remus, hanc formam requirere hæc numero accidentia, non ideo esset ipsa forma talis in indiuiduo propter accidentia, sed potius econtrario accidentia requirerentur talia propter talem formam, loquendo à priori, & simpliciter, licet quoad nos, vel in ordine ad productionem, vel generationem tales dispositiones sint principium, vel occasio distinguendi formas.

XI. Secundum autem, scilicet, quod neque hæc materia prima pure sumpta, possit esse hoc modo principium indiuiduans formam, probatur primo, quia hæc materia potest esse communis multis formis, vel specie, vel numero diuersis, ergo, vt sic, non est sufficiens principium indiuiduans formam, quia, quod de se commune est, vt sic, non potest esse indiuiduationis principium. Secundo ex parte ipsius formæ, quia licet hæc forma semel facta in hac, & ex hac materia, non possit esse in alia propter dependentiam, quam habet ab illa, quæ dependentia talis est, vt nec forma illa possit naturaliter conseruari sine illo genere causalitatis materialis, neque ét sit aliqua via, aut modus naturalis, quo possit hæc forma in aliam materiam transferri, vt ab illa conseruetur: nihilominus tamen, si entitas talis formæ secundum se consideretur, non videtur eius aptitudo intrinseca determinata ad hanc numero materiam informandam, ita, vt intrinsecè sit inepta ad informandam naturaliter quamcunque aliam materiam numero distinctã: ergo non recipit suam intrinsecam indiuiduationem ab hac numero materia, etiam tanquam à termino suæ habitudinis, seu aptitudinis informatiuæ. Probatur consequentia, quia non est hæc materia terminus adæquatus illius habitudinis, quandoquidem aptitudo huius formæ secundum se æq. connaturaliter posset exerceri in alia, vel alia materia, si in qualibet poneretur. Nam, quod per causas naturales solum ponatur in hac materia, & non in alia, non tollit intrinsecam aptitudinem eius, neque facit, vt hæc materia sit adæquatus terminus illius. Sicut fortasse est in vniuerso aliqua portio materię, quæ semper fuit sub eadem numero forma, & semper erit, nec fortasse est via naturalis ad variandam illam, & non propterea aptitudo materiæ de se terminata est ad talem formam.

XII. Antecedens verò suaderi potest multis coniecturis, quæ communes sunt etiam animabus rationalibus. Prima, quia de potentia absoluta hæc forma transferri posset in aliam materiam, & illam informare, ergo signum est, esse in tali forma aptitudinẽ naturalem intrinsecam ad informãdam illam, quãtum ex ipsa est. Probatur consequentia, quia licet illa actio, seu transmigratio huius formæ à materia in materiam esset supernaturalis quoad modũ, tamen terminus productus naturalis esset, cõpositũ .s. illud ex tali forma, & materia naturaliter subsisteret. Secunda, quælibet alia materia numero distincta est capax quantũ est ex se cuiuscunq. formę indiuiduæ, etiamsi cõtingat esse in alia materia numero distincta; sine fundamento enim existimaret quis capacitatem huius materiæ numero de se esse limitatam ad has formas potius, quam ad illas, eo quod fortasse agentia naturalia secundum naturalem ordinem non possint efficere in ea eas indiuiduas formas, quas in alijs materijs efficiunt. Quia cum materia de se sit pura potentia, & indifferens, non potest ei conuenienti ratione attribui talis determinatio: illa ergo materia numero, quæ de facto est sub hac forma huius equi, quantum est ex se capax esset alterius animæ equi numero distincti, quę de facto informet aliam materiam: ergo, & è cõuerso illa aĩa ét est apta, quantũ est ex se ad informandã hanc, vel illam materiam. Patet consequentia, quia potentia, & actus naturalis sibi mutuo correspon-

A dent: vnde potẽtia nõ respicit naturaliter, nisi actũ illum, qui aptitudinem habet naturalem ad informandam illam.

Tertio quia, si hæc aĩa equina, v.g. tantum esset apta ex se ad informandam hanc numero materiã, oẽs animæ equinæ, quæ possent illam numero materiam informare diuersis tporibus, haberent inter se aliquã conuenientiam realem, quã non haberent cum aĩabus equinis informantib. alias materias, quia oẽs illæ haberent aptitudinem ad informãdam hanc numero materiam, quam aliæ aĩæ equinæ informare non possent. Et idem argumentum fieri põt in oĩbus formis aquæ, ignis, & similibus, quod .s. sub eadem specie formæ ignis, v.g. detur quædã latitudo indiuiduorum respicientium hanc nume- XIII.
B ro materiam tm̃, & aliam latitudinem aliorũ respicientiũ hanc numero materiã, & sic de alijs, atq. ita sub conceptu specifico posset dari cõceptus obiecti uus substãtialis, & cõis multis indiuiduis illius speciei, & non alijs, quod videtur absurdum, nam illa conuenientia, cum sit realis, & substantialis, erit ét essentialis talibus formis, & consequenter species vltima erit diuisibilis per plures differentias essentiales, quod inuoluit apertam repugnantiam. Verũ hæc rõ magis est apparens, quã efficax, quia põt habere nonnullas euasiones, & difficultates, quas attingemus cõmodius disputat. sequenti: tamen aliæ rõnes efficaces sunt, quas amplius cõfirmabimus, & declarabimus sect. seq. Restat igitur satis proba-
C ta conclusio posita, quod intrisecũ principiũ à, quo sumitur indiuidualis differẽtia formæ substãtialis, sit ipsamet entitas formæ, quatenus ex se hẽt talem aptitudinẽ ad informandã materiã, nã exclusa sunt omnia extrinseca, vel distincta ab ipsa forma, quod ab eis indiuiduari nõ possit, quo fit, vt forma nõ sit hæc, quia respicit hanc materiã, sed solũ quatenus habet talẽ aptitudinem ad informandam materiã.

Substantiales modi quo principio indiuiduentur.

Dico tertio: Modus substantialis, quia simplex est, & suo modo indiuisibilis, habet ét suã indiuiduationem ex se, & non ex aliquo principio ex natura rei à se distincto. Declaratur exemplis in v- XIV.
D nione, v.g. formæ ad materiam, vel materiæ ad formam, quam suppono ex infra dicendis esse modum substantialem. Item in subsistẽtia simplici, & idem esset de existentia, si esset modus realis essentiæ ex natura rei distinctus ab illa. Itaque constat vnionem, quã nũc habet anima mea ad meum corpus, esse unam numero, & indiuiduam, tum quia est quid reale, & à parte rei existens, & distinctum ex natura rei ab anima, tum etiam, quia differt numero, & non specie à modo vnionis alterius animę ad corpus suum, habet ergo suam indiuidualem differentiam: ergo, & intrinsecum aliquod principium, seu fundamentum eius; hoc ergo principium dicimus, nihil aliud esse posse, nisi entitatem ipsius modi qualiscunque illa entitas sit. Hoc autem probari
E potest primo rationibus generalibus factis, quod ita vnaquæque res est una, sicut est, & quod negatio, quam addit vnitas, immediate fundatur in entitate rei, secundum quod in se est; ac denique, quia vnaquæq. entitas simplex se ipsa intrinsece talis est seu cõstituitur nostro modo intelligendi in suo esse & consequenter etiam se ipsa distinguitur ab alijs. Secundo probatur excludendo alia principia huius indiuiduationis: nam, si quæ essent, maxime esset hæc anima, vel hęc materia, respectu huius vnionis (ut inchoatum exemplum prosequamur, omitto autem accidentia, quia illa iam satis exclusa sunt rationibus factis de materia, & forma,) sed hic modus nõ indiuiduatur proprie ex hac materia, & ex hac forma; quia licet hic modus unionis in indiuiduo

non

non possit esse in alia forma propter specialem identitatem realem, quam habet cum hac forma, neque etiam possit fieri, nec conseruari in alia materia numero distincta, quia respicit hanc non secundũ aptitudinem, sed secundum actualem quandam rationem, quæ adæquate terminatur ad hanc materiam, nihilominus tñ posset hæc aĩa, & hæc materia vniri alia vnione numero distincta. Nõ.n. est necesse, vt si vnio huius animæ, & formæ nunc dissoluatur, & pereat, & iterum rursus hæc materia, & hæc forma à Deo vniantur, eandem numero vnionẽ recipiãt, quam antea habebant. Nam licet demus hoc posse fieri, de quo aliqui etiam dubitant, non est cur sit necessarium, quia in alijs modis figuræ, sessionis, aut similibus, non est necesse eosdem numero reproduci, imo id non est naturale. Possunt ergo illæ vniones numero distingui in eadem forma respectu eiusdem materiæ, ergo principium indiuiduationis eius non sumitur sufficienter ex hac forma, vel hac materia, ergo oportet, vt ex se habeat talis modus intrinsecum fundamentum suæ indiuiduationis, quamuis secundum illud respiciat hanc formam, & hanc materiam habitudine transcendentali: quia hæc est natura talis modi.

Compositi substantialis quod principium indiuiduationis.

XV. QVartò dicendum est in substantia composita, vt tale compositum est, adæquatum indiuiduationis principium esse hanc materiam, & hanc formam inter se vnitas, inter, quæ præcipuum principium est forma, quæ sola sufficit, vt hoc compositũ, quatenus est indiuiduum talis speciei, idem numero censeatur. Hæc conclusio sequitur ex præcedentibus, & ex dictis sectione 4. & est consentanea opinioni Durandi, & Toleti supra tractatis, & in re non dessentiunt Scotus, & Henr. nec Nominales omnes. Fonseca etiam non dissentit lib. 5. Metaph. c. 5. quamuis dicat, impropriam esse locutionem cũ dicimus, hanc materiam, & hanc formam esse principia indiuiduationis physica, quia neq. forma hęc, neque hæc materia, neque ambæ simul addi posset naturæ specificæ hominis, vt cũ ea constituãt hunc hominem, & quia etiam hæc materia, & hęc forma sunt indiuidua, ex suis naturis specificis, & proprijs indiuiduationis principijs constituta. Sed in his rationibus diuertit à physica ratione ad Metaphysicã compositionem, cum enim hæc materia, & hæc forma dicũtur principia physica indiuiduationis huius compositi, non comparantur ad specificam naturam communem, sed ad physicum compositum, quod componunt; & ideo non est necesse, vt addantur naturæ specificæ communi, sed, vt componant illam componendo indiuiduum, in quo illa includitur. Vnde secundum eandem physicam constitutionem talia principia simplicia sunt, neque habẽt alia, quibus physice indiuiduentur, sed se ipsis indiuiduantur, vt declaratum est. Non est ergo impropria locutio, sed vera, ac propria, quia eadem sunt principia indiuiduationis intrinseca, quæ sunt principia intrinseca entitatis, vt sæpe dictum est, quia indiuiduatio sequitur entitatem, vt est negatio quędam, vt autem includit positiuum, est ipsamet entitas, nihilq. illi addit, sed hæc materia, & hæc forma inter se vnitæ sunt intrinseca principia totius entitatis compositæ substantiæ, de qua agimus, ergo sũt etiam intrinseca principia physica indiuiduationis. Et confirmatur, nam materia, & forma absolute sũptæ sunt principia physica speciei substantiæ compositæ, & specificationis eius: ergo hæc materia, & hæc forma erunt principia physica indiuidui, & indiuiduationis eius. Et eodem modo concludi põt, neutram per se, sed vtramque simul esse hoc adæquatum principium. Quia hoc compositum, vt omnino, & complete sit idem numero, requirit non solum hanc formam, vel hanc materiam, sed vtramque simul, & quacunque variata non manet simpliciter, & omni ex parte idem numero compositum, quod antea erat; quia aliqua ex parte variata est eius entitas, ergo materia, & forma sunt adæquatũ principium vnitatis numericæ totius compositi, ut tale est. Et confirmatur rõne facta, quia eadem sũt principia vnitatis, quæ entitatis: sed hæc materia, & hæc forma sunt adæquatum principiũ intrinsecum huius compositæ entitatis, ergo, & vnitatis, & indiuiduationis.

XVI. Illatum. Atque hinc constat, etiam hanc vnionem eandem numero requiri ad perfectam vnitatem talis compositi, quia suo modo intrinsece concurrit ad constitutionem eius, entitas enim compositi non solum entitatem materiæ, & formę, sed etiã vnionem earum inter se intrinsece includit: ergo variata vnione in aliquo variatur entitas, & consequenter vnitas ipsius compositi: requiritur ergo ad perfectã vnitatem, & indiuiduationẽ: hac ergo ratione posset etiam hæc vnio numerari in his, quæ complent perfectum indiuiduationis principium ipsius compositi. Nõ est autem ita necessaria, sicut materia, & forma, quia hæc sunt simpliciter principia essentialia talis compositi, unio uero est, quasi conditio requisita, seu causalitas materię, ac formę, vt dixi in 2 tomo 3. p. disput. 34. sect. 2. Comparando etiam inter se materiam, & formam, præcipuum principiũ est forma, non tantũ respectu naturæ specificę, sumpta forma in specie, sed etiam respectu huius indiuidui, sũpta forma indiuidua: quia hæc forma est maximè propria huius indiuidui, & quia illa est, quæ cõplet hanc numero substantiam integram, nã hæc materia solum inchoat illam, & quantum est de se non magis inchoat hanc, quam aliam. Itẽ quia hæc forma est præcipuum principium essendi, & consequenter est etiam præcipuum principiũ distinguẽdi hanc substantiam ab alijs: sed idem est principiũ vnitatis, quod est principium entis, & distinctionis eius ab alijs: ergo. Obiectio soluitur. Dices, formam esse principium distinctionis specificæ, quia facit differentiam formalem, non ergo potest esse principium distinctionis numericæ: alias distinctio numerica esset formalis, & essentialis. Respondetur, formam secundũ suam rõnem specificam, & essentialem facere differentiã specificam, & essentialem, formã uero indiuiduam secundũ entitatẽ suam facere distinctionẽ entitatiuã, & numeralem. Petrus.n. & Paulus magis differunt inter se numero, quia habent aĩas numero distinctas, quam, quia habent distincta corpora. Atq. ex his patet ultima pars conclusionis, quæ satis etiã probatur ex communi modo loquendi, quem supra notauimus, simpliciter enim censetur idem homo, non tantum secundum apparentiam, sed etiam secundũ ueritatem, qui habet eandem numero animam, etiãsi corpus mutatum sit. Ratio uero est, quia forma simpliciter censetur constituere speciem, & similiter hæc forma, hoc indiuiduũ sub tali specie.

XVII. Sed quæres, an differentia indiuidualis in rigore sumatur à completo principio, materia scilicet, & forma, an uero ab altero tantum; nam authores uidentur frequentius sentire, ab altero tantum sumi, nam, cum hæc differentia simplex sit, non uidetur sumenda à toto composito, neque à duplici principio partiali, sed ab uno tantũ, quod simplex sit. Tamen differunt, nam quidam aiunt, illud principiũ esse materiam, ut Caiet. & alij: alij uero dicunt esse formam, ut Scotus, & in idem inclinat Durand. Et hoc posterius est uerius, supposito priori fundamẽto, scilicet, quod differentia indiuidualis ab altero tantum ex his principijs sumenda sit. Loquimur ãt de ea ipsa secũdum se, nam quoad nos, qui ex rebus

mate-

materialibus cognitionẽ sumimus, sæpe distinctio A indiuiduorum ex materia sumitur, vel ex accidentibus, quæ materiam cõsequuntur, vt sunt quantitas & aliæ proprietates: at vero secundum se, sicut differentia sumenda est a principio substantiali, & nõ ab accidentali, ita inter ipsa substantialia principia, ab eo sumenda est, quod præcipuũ est, & magis proprium, ac vltimũ constitutiuum ipsius rei: huiusmodi autem est forma, vt ostensum est. Item est hoc verum, loquendo de indiuiduo talis naturæ vel speciei, prout formaliter in ea constituitur. Propter quam rationem supra diximus, suppositũ esse vnũ numero, si vnam numero habeat subsistentiam; etiamsi natura una nõ sit, quia formale constitutiuũ suppositi est subsistentia incõmunicabilis, a qua sola sumenda est ratio indiuidualis suppositi, ut sic: è B contrario vero diximus, vnitatem, ac differentiã indiuidualem rei singularis, vt constitutæ sub tali specie, uel essentia substantiali sumendam esse ex natura substantiali, quæ formaliter constituit tale indiuiduum. Ad hunc ergo modum dicimus in psenti, differentiam indiuidualem huius hominis formaliter sumpti, vt indiuiduũ est speciei humanæ, sumi ex hac anima. At uero, si loquamur de hoc composito, ut perfecte, & omni ex parte unum est, verius dicetur, differentiam indiuidualem eius sumi ex tota entitate eius, atq. adeo ex adæquato principio physico, quod materiam, & formam includit, ut hoc modo etiã de toto illo composito uerificetur, per se ipsum, seu per suam entitatẽ indiuiduari: nam per illam habet identitatem simpliciter in se, & diuersitatem ab omni alio. Neq. est inconueniens, qđ differentia, quæ secundum conceptum Metaphysicũ simplex est, id est, non composita ex genere, & differentia, sumatur ex entitate, seu natura physice composita, quatenus vna est, & per modum vnius indiuiduæ naturæ concipitur.

Spirituales substantiæ completæ, quo indiuiduentur.

Vltimo ex dictis satis constat, quid dicendum sit de substantijs immaterialibus, in quib. differentiæ etiam indiuiduales inueniuntur, ut ostẽdimus: vnde, cum in eis non sit, nisi simplex substantialis entitas completa, constat in eis non posse esse aliud principium indiuiduationis præter ipsam vniuscuiusq. rei entitatem, quæ ex se talis est, & per se ab alijs distinguitur. Et in hoc omnes conueniunt, qui has D substantias indiuiduas esse fatentur, quacunque ratione declarent indiuiduationem earũ. Qui autem dicunt, de se conuenire tali naturæ specificæ spirituali, multo magis, & a fortiori docent per suas entitates indiuiduari, ut patet ex Capreol. in 2. dist. 3. Caiet. & alijs 1. par. quæst. 3. artic. 3. quæst. 50. artic. 4. Soncin. 12. Metaphys. quæst. 49. Iauel. quæst. 25. Ferrar. 1. contr gent. cap. 21. Qui uero censent etiam in rebus immaterialib. indiuiduationem fieri per additionem differentiæ, necessario etiam docent, illam esse sumendam ab ipsa entitate substantiali Angeli secundum se, quia nec sumenda est ab accidentibus, neque est aliud, unde sumi possit: quę omnia satis probata sunt ex dictis. Argumentum E autem vulgare, quod si hæ substantiæ per suas entitates differunt, necessario differant formaliter, & essentialiter; iam est solutum in simili de alijs formis. Nam illæ entitates quantumuis formales, possunt esse omnino similes in ratione essentiali; & tunc licet se ipsis distinguantur, nihilominus distinctio est numerica, quia est in entitate, non in ratione formali. Dicuntur autem distingui se ipsis, non quia similes non sint, sed quia una ex se habet, quod non sit alia, similitudo enim non excludit distinctionem, ut infra dicitur.

SECTIO VII.

Vtrum principium indiuidationis accidentium, sit ex subiecto sumendum.

I. IN hac dubitatione ijdem fere dicendi modi esse possunt, qui in præcedente sectione relati sunt: tamen quia eadem doctrina, quæ de formis substantialibus data est, ad accidentales est proportionaliter applicanda, ideo breuissime potest hæc res expediri, addendo pauca, quæ sunt propria accidentiũ. Supponimus ergo ex dictis in sect. 2. in formis accidẽtalibus necessarias esse differẽtias indiuiduales, quas indiuiduæ formæ addant rationibus specificis, a quibus saltem ratione distinguantur, nam doctrina ibi data generalis est, & rationes factę de omnibus speciebus, & indiuiduis procedunt. Vnde fit, loquendo de principijs Metaphysicis constituentibus, & distinguẽtibus, res, nullam relinqui quęstionem circa principium indiuiduationis accidẽtis: est enim eis differentia indiuidualis, quæ in vnoquoque propria est, & contrahit speciem ad esse talis indiuidui. Solum ergo restat quærendum, quodnam sit Physicum fundamentũ, & principium huius differentiæ, & hoc sensu inuestigamus hic principium indiuiduationis accidentium, sicut de substantijs diximus. Et ideo nulla nobis est hoc loco cõtrouersia cum Scoto, qui suis hæcceitatibus (quæ nihil aliud sunt, quam differentiæ indiuiduales) quæstionem hanc terminandam esse censuit, nos enim etiam admittimus differentias illas, tamen vlterius inquirimus Physicam radicem earum differentiarum.

II. Duæ igitur opiniones tãtum hic referri possunt. Prior est, accidentia indiuiduari per subiectum. Ita docet D. Thom. 1. par. quæst. 29. art. 1. & quæst. 37. art. 3. & opusc. 29. in fine. Sed quodlib. 7. art. 19. limitat hanc sententiam, dicitque esse veram in alijs accidentibus præter quantitatem, quam, dicit non ex subiecto, sed ex situ indiuiduari, reliqua vero accidentia ex subiecto, saltem ex quantitate. Vnde infert, quamuis possit quantitas indiuidua conseruari a Deo sine subiecto, non tamen albedinem, aut reliqua accidẽtia quæ necessario requirunt subiectum, saltem quãtitatem ipsam, vt fiat indiuidua. Hincq. docet D. Tho. sępe non posse dari duas albedines separatas, & solo numero distinctas, quia non haberent per quod distinguerentur 1. par. quæst. 50. art. 4. & quæst. 35. artic. 7. Idemque docet, ac defendit Capreol. in 1. dist. 54. artic. 2. conclus. 2. Fundamenta huius sententię sunt eadem, quę superius allata sunt ad probandam formam substantialem indiuiduari a materia signata. Et confirmatur primo, nam accidens habet totum suum esse in ordine ad subiectum: ergo indiuidationem habere debet a subiecto, nam vnaquaque res indiuiduari debet ex eisdẽ principijs, a quibus habet esse. Secundo, quia, si accidentia non indiuiduarẽtur a subiecto, possent plura accidentia solo numero diuersa in eodem subiecto recipi, quia non obstante identitate subiecti haberet possent inter se distinctionem, vnde nulla posset ratio huius repugnantiæ assignari, videmus autem, non posse idem subiectum duas albedines, vel duos colores recipere: tota ergo ratio huius est, quia a subiecto indiuiduantur; & ideo hoc ipso, quod in eodem subiecto recipiuntur, sunt vnũ, & non duo.

III. Aliorum opinio. Secunda opinio est, vnamquamque formam accidentalem physice indiuiduari per se ipsam, vt est talis entitas actu, uel aptitudine, neq; habere aliud intrinsecũ principium indiuiduationis, præter suã entitatem. Ita sumitur ex opinione Durandi supra tractata: & omnes rationes, quas adduximus de forma substantiali, probant idẽ de forma accidentali. Et summa est, quia unaquęq. res per illud idem formaliter,

maliter, & intrinsece est una numero (quoad fundamentum vnitatis, seu negationis, quā dicit vnū) per quod est ens actu in rerum natura, vel aptum, vt sit huiusmodi, quia omne tale ens est singulare, vt supra ostensum est, sed omnis res per suam entitatem est intrinsece, & formaliter huiusmodi ens actu, ergo per eādem est singulare quid, & indiuiduū, ergo & accidentia hoc habent. Et confirmatur, quia subiectū non potest esse principium indiuiduās accidentia, ergo tantum esse potest huiusmodi principium intrinseca entitas ipsorū accidentium. Antecedens patet, quia in primis subiectū non potest dici principium intrinsecum indiuiduationis accidētis, tanquam intrinsece, & per se cōponens accidēs, quia nunc nō agimus de composito ex subiecto, & accidente, sed de ipsa accidentali forma, quam constat nō componi intrinsece ex ipso subiecto, nec subiectum hoc modo esse principiū intrinsecū eius. Rursus nec subiectum potest dici principium indiuidans accidens, tanquam terminus habitudinis, seu aptitudinis talis accidentis ad informandū tale subiectum, primo quia respectu eiusdē subiecti numero possunt duo accidētia solo numero distincta habere aptitudinem ad informandū illud, ergo illæ aptitudines non possunt distingui numero ex subiecto: ergo ex se ipsis. Secundo hoc maxime vrget de quibusdam accidentibus quæ secundū habitudinem suam non sistunt in subiecto, sed illud referunt, vel aliquo modo in aliud ducunt, vt sunt relationes, actus, habitus, & similia: si enim accidens dicitur indiuiduari a subiecto, quia respicit illud naturaliter, cur hæc accidentia nō dicentur potius indiuiduari ab vltimis terminis, quos naturaliter respiciunt, maxime cum ab illis secundū cōmunes rationes sumāt essētiales, seu specificas rationes suas? Tertio, quia sine fundamento dicitur, hoc accidens numero habere naturalem coaptationē, & habitudinem tantum ad hoc subiectum: nam, licet fortasse per naturales causas in solo illo fieri possit: nihilominus tamen ipsum de se aptum est, vt informet quoduis subiectū capax talis accidentis, sicut e cōtrario accidere potest, vt hoc subiectum non possit naturaliter habere, nisi hanc albedinem, vel hanc quantitatem, & tamen non propterea capacitas eius intelligenda est ita ex se limitata, & determinata ad hoc accidens, vt nō sit de se sufficiens ad similia accidentia recipienda. Denique hoc ipsum suadere potest omnibus rationibus, quas de forma substantiali fecimus.

Quæstionis resolutio.

IV. HAec controuersia distinctione supra insinuata dirimenda est, & definienda. Diximus enim dupliciter posse nos loqui de principio indiuiduationis; primo in ordine ad esse, & ad propriā rei constitutionem secundum se. Secundo in ordine ad productionem, quatenus determinatur agens ad distinctum indiuiduum producendum, vel ad efficiendum vnum potius, quam aliud, & consequenter in ordine ad nostram cognitionem, quatenus sensibiliter (vt sic dicam) distinguere possumus vnum ab alio. Priori igitur consideratione (quæ maxime a priori est, & maxime propria huius scientiæ) vera est posterior sententia, docens, accidentia non ex subiecto, sed ex proprijs entitatibus habere suam indiuiduationem, & numericam distinctionem, vt satis probant rationes factæ tam hic, quam sectione præced. & patebit amplius ex dicendis in solutionibus argumentorum. Posteriori autem consideratione (quæ magis est physica, & a posteriori) dici possunt accidentia accipere indiuiduationem ex subiecto, tanquam ex radice, seu occasione potius multiplicationis, & distinctionis eorū. Hoc tamen non

A de subiecto nude sumpto, sed adhibitis alijs circunstantijs, uel conditionibus ad actionem necessarijs intelligendum est, ut in solutionibus argumentorum commodius explicabitur.

Fundamentum ergo prioris opinionis, quatenus eadem sunt cum rationibus, quibus probari solet, materiam signatam quantitate esse principium indiuiduationis, & repugnare possunt priori parti sententiæ a nobis positæ, satis tractata sunt, & expedita sect. præced. Prima uero confirmatio solū probat, accidens habere suam indiuiduationem in ordine ad subiectum, ab eoque naturaliter pendere, non tamen, quod indiuiduatio subiecti sit principium intrinsecum indiuiduationis accidentis. In secunda vero confirmatione, & in fundamentis posterioris sententiæ petitur commune dubium, quod hoc loco prætermitti non potest, suam tamen propriam quæstionem postulat. V.

B

SECTIO VIII.

An repugnet, duo accidentia solo numero diuersa, esse simul in eodem subiecto, ob eorum indiuiduationem.

ACcidentia solo numero differentia esse in eodem subiecto duob. modis accidere potest, scilicet simul, uel tantum successiue, & I.
C vtrumque est in controuersia positum, & in præsenti sectione solum priorem tractamus.

Prima opinio tractatur.

IN qua est prima opinio, quæ non solum de accidentibus eiusdem speciei, sed etiam diuersarum specierum, si sub eodem genere proximo continētur, negat posse simul esse in eodem subiecto. Videatur D. Tho. 1. p. q. 85. art. 1. vbi [Impossibile (inqt) est, idem subiectum perfici simul pluribus formis vnius generis, & diuersarū specierum, sicut impossibile est; quod idem corpus secūdum idem simul coloretur diuersis coloribus, uel figuretur diuersis figuris.] In quæst. autē 8. de verit. art. 14. id declarat
D de formis existentib. in actu perfecto. Quam expositionem amplectuntur cōiter Thomistæ, & ita soluunt argumenta de pluribus speciebus intelligibilibus, seu sensibilibus sub eodem proximo genere cōtentis (ut sunt species hominis, & equi) in eadem potentia simul existentibus, & de duabus scientijs, v. g. vel duabus virtutibus moralibus, vel Theologicis, quæ, cum sæpe differant, & sub eodem proximo genere contineantur, simul esse possunt in eadē potentia, etiam cum perfecta intensione, hæc enim, & similia dicunt esse simul solum in actu incompleto, quia solum sunt simul in actu primo, seu in habitu non in actu secundo.

Sed reuera difficile est, opinionem hanc in ea ge- II.
E neralitate simpliciter, & absolute sustinere. Primo, quia non potest sufficiens eius ratio reddi; vt enim bene Scotus obijcit in 2. dist. 3. quæst. 6. §. [Ad quæstionem igitur.] In exemplis, quæ D. Th. supra attulit, ideo illa accidentia specie differentia nō possunt esse simul, quia includunt aliquā oppositionem in ordine ad subiectum, semper enim duo colores opponuntur, aut tanquam extreme cōtrarij, aut sicut extremus, & medius, aut sicut accedentes magis ad alterum extremorum: figuræ etiam includunt repugnantiam in situ, aut in rectitudine, & obliquitate, vel aliqua re simili: non est autem necesse, omnia accidentia specie differentia habere huiusmodi oppositionem respectu subiecti. Deinde non male vrget Durand. in 2. distin. 3. quæst. 8. argumentum de speciebus intelligibilibus (quamuis ipse male illo vta-

lo vta-

lo vtatur ad urgandas species intelligibiles) argu-
mentatur igitur, quia, quamuis intellectus actu nõ
intelligat, species plures sunt perfectæ, & cõpletæ,
quantum ad actum informandi: nam actualis ope-
ratio nihil refert ad esse completum formæ. R̃ndet
Caiet. 1. par. quæst. 85. art. 4. hoc esse verum de spe-
ciebus in esse reali, non tamen in esse intelligibili.
Sed, vt omittam, hanc esse quandam petitionẽ prin
cipij in quæstione, quã ibi disputat, scilicet, an pos-
sit intellectus simul habere plures actus intelligen-
di; quia, vt ipsemet exponit, illud esse intelligibile
nihil aliud est, nisi, quod actu moueat potentiã ad
actualem considerationem: vt hoc (inquam) omittã,
ad quæstionem, de qua hic agimus satis est, quod
duo accidentia secundum suum esse reale simul ha
B beant actum informandi completum in eodem su
biecto. Et idem argumentum fieri potest de habiti-
bus virtutum moralium, aut scientiarum, in quib.
non habet locum illa distinctio de esse reali, aut in-
telligibili. Et ex his potest extendi argumentum, ẽt
ad actus: non enim repugnabit eos esse simul, quan
tum est ex parte ipsorum, aut ex parte potentiæ re-
ceptiuæ: si non desit virtus actiua, quæ possit simul
illos efficere: quia in reliquis non est maior repu-
gnantia inter actus, quam inter habitus eiusdem
generis, si alias non sint contrarij.

III. Et ita etiam soluitur ratio, quam D. Thom. insi-
nuat in dicta quæstio. 8. de verit. scilicet, quia actus
eiusdem generis respiciunt eandem potentiam, &
C terminant illam; non potest autem simul eadem po
tentia pluribus actibus terminari. Respondetur e-
nim, hoc esse verum in actibus adæquatis eidem po
tentiæ, non verò in inadæquatis, vt in præsenti vna
species, vel vnus habitus non est adæquatus actus
primus intellectus, quia non perficit illum in ordi-
ne ad adæquatum obiectum eius: & ideo possunt in
eo simul plures esse, etiam si sint eiusdem generis,
donec integrè, & adæquatè ipsum perficiant. Et idẽ
dicendum erit de quibuscunq. formis accidentali-
bus. Vt v.g. calor, & siccitas, quamuis fortasse cõue
niant in genere proximo, possunt in eodem igne si-
mul esse, quia neutra illarum qualitatum per se im-
plet capacitatem naturalem ignis, neque passiuam
quam habet ratione materiæ, neque quodammo-
D do actiuam, quam habet ratione formæ per natu
ralem dimanationem. Propositio ergo illa D. Tho.
vt aliquo sensu vera sit, intelligenda est de formis,
quæ complete, & adæquatè actuant potentiam su-
biecti in tali genere, seu ratione, vt magis ex dicen-
dis patebit. Hæc enim opinio, quæ hactenus tracta-
ta est, non fundatur in indiuiduatione accidentiũ,
& ita non referebat ad præsentem quæstionem, ta-
men necessario præmittenda fuit, tum ad comple-
mentum doctrinæ, tum etiam, quia lucem affert ad
ea, quæ dicemus.

Secunda opinio.

IV. SEcunda ergo opinio etiam extrema est, nulla
E omnino accidentia eiusdem speciei posse simul
esse in eodem subiecto. Quæ existimatur esse
Arist. 5. Meta. c. 10. tex. 15. dicentis, illa accidentia
differre specie, quæ cum in eadem substantia sint,
differentiam habent. Vbi D. Tho. lect. 12. genera-
lem rationem reddit illius assertionis, quia impossi
bile est plura accidentia eiusdem speciei in eodem
subiecto esse. Idem docet 3. part. quæst. 35. ar. 5. vbi
etiã plures relationes solo numero diuersas non ad-
mittit in eodem patre respectu plurium filiorũ, ne-
que in eodem filio respectu patris, & matris. Et ita
generaliter defendunt hanc opinionem Capreo. in
1. distinct. 7. quæst. 2. Caietan. 3. part. quæstion. 35.
artic. 5. Herui. eus quodlib. 3. quæstion. 9. & in 3. di-
stin. 8. quæstion. 1. & ibi Palud. quæst. 2. Soncin. 7.
A Metaphy. quæst. 4. vbi plures rationes adducit. Sed
præcipua sumitur ex indiuiduatione, nam distin-
ctio in formis solum est, aut formalis, quæ est speci-
fica, aut materialis ex subiecto, quæ est numerica ex
Arist. 3. Metaph. cap. 3. li. 5. c. 6. ergo vbi neutra ista
rum intercedit, non potest esse distinctio; ergo, vbi
est vnitas specifica accidentis in eodẽ subiecto, non
potest esse pluralitas numerica. Confirmatur, quia
alias, qua ratione possent duo accidentia solo nume
ro diuersa in eodem subiecto simul inesse, possent
etiam in infinitum multiplicari: quia nõ est maior
ratio de vna multitudine, quàm de alia: vnde infe-
retur, esse in eodem subiecto infinitas relationes, &
alia similia incommoda.

V. B Sed difficile etiam est, sententiam hãc in tota hac
generalitate absque vlla exceptione sustinere pro-
pter varia exempla, in quibus plane videtur defice
re, quæ statim afferemus. Et ideo, quãuis nullus au-
thorum sententiam extremè contrariam simplici-
ter doceat; scilicet, quæcunque accidentia solo nu-
mero differentia, cuiuscunque speciei sint, posse si-
mul esse in eodem subiecto, id enim non solum A-
ristoteli, & omnibus philosophis, sed etiam ipsi ex-
perientiæ apertè repugnat, ut supra tactum est, &
ex dicendis latius constabit: plures tamen exceptio
nes, & limitationes adhibent prædictæ sententiæ:
quia uero difficile est mediam uiam eligere, & ra-
tionem eius reddere, ideo in hac exceptione facien
da inter se non conueniunt.

C

Tertia opinio.

VI. TErtia ergo opinio est Thomistarum, distinguẽ-
tium de accidentibus in actu cõpleto: vel in-
completo: nam priori modo negant posse simul esse
in uno subiecto accidentia solo numero differẽtia,
propter rationes factas, & authoritatem Arist. & D.
Thom. quos sic exponunt. Posteriori autem modo
admittunt. Ita Caietan. 1. par. quæstion. 95. artic. 4.
Clarius Capr. in 2. distin. 3. quæst. 2. ad argumenta
cont. 9. concl. Iauell. 5. Metaphys. quæst. 16. Qui ui
dentur hoc sumpsisse ex D. Thom. quęst. 8. de verit.
art. 14. & præcipue videntur ducti argumento spe-
cierum intentionalium: quia negare non possunt,
D quin plures solo numero differentes possint esse in
eodem subiecto, scilicet, in eodem intellectu, vel in
eadem phantasia, vel in eodem medio secundum
eandem partem.

VII. Sed in primis hæc distinctio nõ est sufficiens, nã
ostendemus inferius non solum hæc accidentia intẽ
tionalia, sed etiam plura alia secundum totum suũ
esse completum, posse simul esse in eodẽ subiecto.
Deinde de his accidentibus intentionalibus redit
argumentum supra factum, qua scilicet ratione di-
cantur esse incompletè in subiecto, an quia non ef-
ficiunt, vel quia non plene informant; hoc poste-
rius est falsum, quia secundum totum suum esse in
sunt, ergo informant: primum autem uidetur im-
pertinens, quia completum esse accidentis non cõ-
E sistit in efficiendo, sed in formando. Accedit tandẽ,
quod, si hæc accidentia non possunt esse in eodem
subiecto propter indiuiduationem, ergo idem erit,
siue sint in actuali operatione, siue non: quia prius-
quam operentur, habent suam indiuiduationẽ ex
subiecto; ergo, uel illa ratio congrua non est, uel æ-
que probat hæc accidentia non posse distingui nu-
mero in codẽ subiecto, etiam dum non operantur.

Quarta opinio.

VIII. QVarta opinio est, accidentia propria, seu quæ
intrinsece manãt à subiecto, non posse plura
solo numero differẽtia esse in eodem; ea uero, quæ
sunt accidẽtia communia, posse simul esse. Ita Iant

dun. 5. Metaphy. quæst. 26. Ratio prioris partis est, quia natura abhorret superfluitatem: vnde, cum accidens proprium sit intrinsecum naturæ, & vnum sufficiat ad naturæ functionem, & finem, non multiplicatur. Et hinc sumitur ratio alterius partis: nã, cum accidens commune ab extrinseco, & per accidens sæpe proueniat, non repugnat multiplicari in eodem subiecto, & ita contingit plures calefactiones fieri simul in eodem ligno à diuersis ignibus.

IX. Sed hæc sententia licet quoad priorem partẽ vera sit, tamen quoad posteriorem non est in vniuersum vera, quia nec plures albedines, nec plures calores possunt simul esse in eodem subiecto, cum tamen hæc sint accidentia communia. Neque id, qd dicitur de pluribus calefactionibus, verum est: nã, quando duo ignes idem lignum secundum eandẽ partẽ calefaciunt: sicut efficiunt vnum calorem, ita & vnam calefactionem, quæ à singulis est partialiter, & ab vtroque simul, vt à causa totali. Præterea, si regula esset generaliter vera, sequeretur, duas scientias eiusdem speciei, & in ordine ad idem obiectũ, & similiter duas temperantias solo numero diuersas posse esse simul in eodem, quod non est probabile. Denique obstat ratio generalis, quia etiam in extraneis, & accidentalibus mutationibus agens extrinsecum intendit assimilare sibi passum; vnde, si inuenit simile, non iterum agit in illud: aliàs, postquam illud semel sibi assimilaret, iterum atq. iterũ ageret in illud, & sic, in infinitum procederet actio, saltem quoad multiplicationem formarum accidẽtalium. Et eadem ratione, res omnino similes in eodem accidente ad inuicem, mutuoq. sese immutarent, & similia accidentia in seipsis multiplicarent. Imo eadem, vel maiori ratione, idẽ ageret in se ipsũ per vnum accidens aliud simile in se producendo, vel, si iã hêret duo, efficeret tertiũ, & sic, in infinitũ, quæ oĩa sunt planè falsa, & absurda. Vnde colligitur, ẽt in his mutationib. accidentalibus, principiũ earũ ex parte subiecti esse priuationẽ similis formæ: & ideo huiusmodi mutationẽ non tendere ad multiplicandũ accidẽs eiusdẽ speciei in eodẽ subiecto.

Quinta opinio.

X. QVinta opinio distinguit de accidentibus, quę fiunt per proprium motum, vel, quæ sine motu fiunt, & de prioribus negat posse simul esse in eodẽ subiecto propter rationem adductã, qd motus fit ex contrario in contrarium; de posterioribus autẽ affirmat posse simul esse in eodem subiecto accidentia solo numero diuersa. Hanc opinionem refert Fonseca lib. 5. cap. 10. q. 1. sectione 1. Soletque tribui Scoto, Gabr. Durand. & alijs in 3. d. 8. tamẽ Durand. ibi quæst. 3. nihil de hoc dicit, sed potius in solutione ad primum, in accidentib. absolutis solum admittit ea, quæ sunt eiusdẽ speciei posse esse in eodẽ supposito secundũ aliam, atq. aliam partem: in relatiuis verò secundum aliud, & aliud fundamentũ. Gabr. autem ibi art. 3. dub. 1. nullam distinctionem adhibet, sed simpliciter negat repugnare duo accidentia solo numero differentia esse in eodem subiecto. Et fere eodem modo loquitur ibi Scot. quæstione vnicâ. Indicat tamen per operationem agentis naturalis non fieri multiplicationem qualitatũ eiusdem rationis in eodem subiecto; quia naturale agens intendit formam præexistentem imperfectã perficere: & ideo nõ inducit omnino aliam formã, sed aliquem gradum, seu quasi partem, quã vnit præexistenti, vt illam perficiat. In quo significat distinctionem illam de accidentibus, quæ fiunt per motum, vel sine illo. Quam etiam insinuat Anton. Andr. 5. Metaph. q. 8. Dicit enim relatiua accidẽtia solo numero differentia posse esse in eodem: de absolutis verò subdistinguit, nam quædam educũtur de

A potentia subiecti, & hæc non multiplicantur numero in eodem subiecto: alia verò non educuntur, & hæc possunt multiplicari. Et hmõi putat esse lumẽ, de quo perspectiui contendunt à duobus luminosis duo lumina produci in eadem parte subiecti: quia duas vmbras efficiũt, & quia ablato uno luminoso aliquod lumẽ in aere corrũpitur, & aliquod manet.

Sed hæc, partim falsa sunt, partim non satisfaciunt. Et, vt ab hoc vltimo incipiamus, falsum est, aliqua esse accidentia in subiecto, quæ eo mõ, quo in eo fiunt, de eius potentia non educãtur, quia oĩa pẽdent à subiecto in fieri, & in esse, & specialiter de lumine constat educi ex potentia subiecti, nõ enim creatur, nec solũ in subiecto fit, sed ex subiecto, concurrente. s. aere, verbi gratia, in genere causæ mate- XI. Omnia accidentia subiecto inhęrentia, de eius potentia educitur. De hoc latius disp. 4

B rialis ad effectionem eius. Falsum est etiam lumina multiplicari numero in eodem subiecto: neq. est vlla experientia, qua id probari possit: nam solum docet experientia, cæteris paribus, plus agere duo luminosa in eadem parte, quã alterum tantum, sed id non est propter multiplicationem luminũ, sed propter maiorem intẽsionem eiusdem luminis: ex quo fit, ut ablato uno agente, uel in ea parte, ad quã peruenit unius actio, & non alterius, minor appareat effectus, non quia vnum lumen corrũpatur, & maneat aliud, sed quia idem remissius fiat, & conseruetur. Et hinc est etiam, vt interdum resultẽt duę umbræ, quia umbra nihil aliud est, quam carentia, uel diminutio luminis, & sæpe fit, vt interiecto uno cor-

C pore duob. luminosis inter se distantibus in uno loco impediat actionem unius, & in alio distãte actionem alterius, in loco autem intermedio neutrius actio impediatur; & inde fit, ut plures umbræ appareant. Et hinc confutatur facile prima distinctio de accidentibus, quæ fiunt per motũ, vel sine illo; nã, si motus sumatur in rigore pro motu successiuo, qui fit ex contrario, exemplo luminis constat, esse falsã posteriorem partem: nam lumen non fit per motũ, sed per mutationem instantaneam, nec fit ex termino positiuo contrario, sed ex priuatiuo, & tamẽ multiplicari non potest in eodem subiecto. Item illa distinctio videtur ualde per accidens: quid enim refert ad hanc numericam distinctionem, uel identitatem accidentium, quod fiant per motum, uel per

D mutationem? Quia distinctio accidentium nõ inde sumitur, sed, ut ex se ipsis, uel ex subiecto. Quod si subiectum est tantum in potentia ad unum calorẽ qui successiuè fit, cur non dicetur etiam esse tãtum in potentia ad unum lumẽ, licet simul fiat? uel ecõtrario, si est in potentia ad plura lumina, cur non erit in potẽtia ad plures calores? Quod si dicatur, in his, quæ successiue fiunt, agens non intendere inducere nouũ accidens, sed perficere præexistens, idem dicetur de lumine, & quacunq. alia simili qualitate, quæ sicut fit in instante ex priuatione opposita, ita etiam potest intendi in instante ex priuatione tantæ intensionis. Vnde hic etiam locum hẽt ratio supra tacta ex Scoto, quia non solum motus succes-

E siuus, sed omnis actio naturalis agẽtis est: ut passũ reddat sibi simile, & ideo non agit in simile, sed requirit in passo priuationem, ut principiũ suæ actionis: quando ergo lumẽ est in aere, vt quatuor, & applicatur nouum luminosum, nõ aget in aerem, quatenus sibi simile est in quatuor gradibus, sed potius quatenus est dissimile in vlterioribus gradibus; est ergo eadem ratio accidentium, quæ per mutationem, uel per motum fiunt.

Quod si motus in ea distinctione non in eo rigore sumatur, sed, ut comprehendit mutationem, ita, ut sensus sit ea accidentia, quę per se fiunt per propriam actionem, non multiplicari in subiecto secũdum numerum, alia uero multiplicari: Sic etiã impugnari potest distinctio: primò, quia datur per ea, quæ sunt ualde extrinseca, & per accidẽs ad distin- XII.

ctionem

ctionem numericam accidentium. Secundò, quia neutra pars uidetur esse cõstans, nam species sensibiles fiunt per propriam actionem, & tamen multiplicantur numero in eadem parte medij sonus etiã uidetur per se fieri propria actione, & tamen multiplicatur numero in eodem subiecto, vt experientia probare videtur; audiuimus enim concentũ pluriũ vocum in eodem tempore, & per idẽ mediũ, quod fieri non posset, nisi soni essent diuersi. E contrario verò figura non fit per se primo per motum, & tamẽ non potest multiplicari numero in eodem subiecto; & idem est in omnibus similibus absolutis, quia nõ possunt multiplicari per mutationẽ alicuius extrinseci, vt relatiua, & ideo, sicut per se non fiunt, ita nec per se multiplicari possunt in eodem subiecto; neq. etiam cõcomitanter, quãdoquidem forma illa, quæ per se fit, & ad quam consequuntur, non multiplicatur numero in eodem subiecto.

XIII. Præterea distinctio de absolutis, & relatiuis non satisfacit omni ex parte: nam, si relatiua sumantur in rigore pro relatiuis secundum esse, & prædicamẽtalibus, verum quidem est, posse hæc aliquãdo multiplicari numero in eodem subiecto, ut agẽtes de relationibus dicemus, sed non est hoc in uniuersum verum; relatio enim creaturæ non potest in eodem subiecto multiplicari. Sed minus vniuersalis est alia pars de absolutis, ut patet exemplis adductis de speciebus, & de sonis, & similibus. Alia distinctione vtitur Fonseca loco suprà citato, sectione tertia, quæ magna ex parte cum prædictis coincidit. Et summatim dicit, ex accidentibus naturaliter acquisitis per motum aut mutationem motui coniunctam nõ posse dari plura eiusdem speciei in eodem subiecto, & de his explicat in quarta dictum Arist. quod in hoc sensu vniuersè & sine exceptione verum esse intelligit. Addit uero subinde, ex accidentibus, quę non intenduntur, & remittuntur siue per motum, mutationemve motui coniunctam, siue alio modo acquirantur, necessarium esse dari pleraque eiusdem speciei in eodem subiecto. Vnde videtur priorem sententiam limitare ad ea accidentia, quæ intendũtur & remittuntur; & ita prior sententia non est omnino generalis, vt in quarta cõclusione significat. Sed neque cũ illa limitatione uidetur in uniuersum uera hæc sententia, quia species intentionales intendi possunt, & remitti, & nihilominus in eodem subiecto multiplicantur; probabile est etiam, sonum remitti, & intendi, quem tamen ipse dicit in eodem subiecto multiplicari. Quod etiam ibidem addit in ordine ad potentiam Dei absolutam non posse in eodẽ subiecto esse plura accidẽtia numero distincta, quãdo talia sunt, ut natura sua in unum numero intensius coalescant, difficile creditu est, ut statim latius declarabo.

Accidentia relatiua multiplicari possunt sub eadem specie in eodẽ subiecto non tamen omnia.

Resolutio quæstionis quoad modum, quo plura accidentia similia possunt simul esse in eodem subiecto.

XIV. IN tanta ergo sententiarum varietate difficile est certam aliquã regulã in hac re pręscribere, eiusque ueram rationem assignare. Duo tamen mihi in hac materia certa videntur. Vnum est, uniuersalem hanc negatiuam propositionem: non posse plura accidentia eiusdem speciei esse in eodem subiecto: nõ posse absolutè, & simpliciter, seu sine aliqua limitatione verificari. Quod maxime mihi probãt exẽpla de speciebus intentionalibus, & de relationibus, supponendo, eas esse aliquid reale distinctum ex natura rei ab absolutis. Exemplum autem de sono adductum non est adeo conuincens, tum quia non est certum, sonum fieri per se primo per illum motum, seu actionem: tum maxime quia non satis cõstat plures sonos qui audiuntur, in eadem parte subiecti esse: nam semper fiunt in principio in locis distinctis, & ibi propriè percipiuntur, quando autem perueniũt ad auditum, vel ad partem medij auditui propinquam, fortasse iam non perueniunt secundum esse reale, sed secundum intentionale tantum. Alia exẽpla adduci solent de continuitatibus, & durationibus duorum motuum, qui simul in eodem fieri possunt, ut v. g. idem lignum potest simul calefieri, & exiccari, qui duo motus, licet specie diuersi sint, tamen continuitates, & durationes eorum solum numero differre videntur. Sed hęc exempla non admodum cogunt, tum quia valde probabile est, nec durationem esse accidens, aut modum ex natura rei distinctum ab existentia rei durãtis: nec continuitatẽ intrinsecam, seu entitatiuam à re ipsa cõtinua, tum etiam, quia etiamsi admittamus huiusmodi accidẽtia, illa non insunt immediatè mobili, sed mediante motu, quem afficiunt; & ideo non sunt proprie in eodem subiecto secundum idem. Tamen priora exẽpla sufficiunt, quibus addi potest, quod eadem potẽtia potest habere simul plures actus numero distinctos quamuis fortasse non omnino similes, vel summe perfectos, ut si uolũtas, uel appetitus simul amẽt duos homines actibus diuersis, vel si beatus (ut multi uolunt) simul amet Deum necessario, & liberè ex charitate.

XV. Secundo est certum, non in quacunque specie accidentium posse naturaliter contingere, ut plura, quę solo numero differunt, simul sint in eodẽ subiecto. Hoc constat de omnibus proprietatibus, quæ ab intrinseco conueniunt, ut sunt quantitas, quæ ab intrinseco conuenit ratione materiæ: potentiæ, seu facultates cõnaturales, quę in unaquaq. re manãt à forma, & in eadem parte subiecti nunquam multiplicantur intra eãdem speciem, ut inductione satis constat. Item reales, & absolutæ qualitates: vel primæ, quibus materia disponitur; uel secundæ quę ex his resultant, ut experientia etiam probari potest: nam instãtia, quæ adduci solet de gradibus intẽsionis, non est ad rem; nam illi nõ propriè numero differunt, de quo alias. Idem denique est probabilius de lumine, & similibus. Quæ autẽ generalis regula tradenda sit, aut quæ ratio differentiæ assignanda, nihil inuenio, quod mihi ex omni parte satisfaciat. Possumus autem hoc modo id explicare. Quædã accidentia ita differunt solo numero, ut præter distinctionem entitatũ in reliquis omnibus habeant quãdam similitudinem, & cõuenientiam, scilicet in munere, uel officijs, ad quod destinantur, & in quacunque habitudine quam dicunt, ut sunt duo calores, duæ albedines, & similia. Alia uerò sunt, quæ, licet in specifica rõne conueniant, & sub ea tantum numero differant, tamẽ non habent inter se tantã similitudinem, sed differũt uel in munere, uel in habitudine, ut v. g. duæ species uisibiles Petri differunt numero priori modo. Duæ autem species uisibiles Petri, & Pauli differunt numero hoc posteriori modo, non enim sunt tam similes inter se sicut illę duę, nã diuersas habent habitudines transcendentales ad obiecta, & ad diuersa numera ordinantur.

De quibus accidẽtib. iudicandũ posse coexistere in vno subiecto, de quibus non.

XVI. Dico ergo tertiò, accidentia prioris generis non posse multiplicari numero in eodem subiecto: quæ uero sunt posterioris generis, posse multiplicari. Et utrumque potest probari inductione, & exẽplis adductis. Ideo enim accidentia omnino absoluta nunquam in eodem subiecto multiplicantur numero, quia sunt similia priori modo: accidentia uerò respectiua, siue prædicamẽtali, siue trãscendentali respectu, multiplicari possunt: quia cum specifica unitate habere possunt aliquam dissimilitudinem, uel saltem materialẽ, cuius occasione multiplicari possũt; unde fit ut respectu eiusdem nũquam possint multiplicari: & ideo nõ potest multiplicari relatio crea-

turæ, quia terminus illius tantum potest esse vnus, & respectu eiusdē termini non possunt relationes multiplicari. Ideo ēt, quamuis demus relationes ad patrem, & matrē esse plures, & solo numero diuersas, tamen relatio ad patrem non potest in eodem filio multiplicari. Ratio autē differentiæ inter vtraque accidentia potest satis probabilis ex dictis assignari. Primò ex causa finali, quia quando accidētia sunt omnino similia, superflua, & otiosa esset eorū multiplicatio in eodē subiecto, quod natura abhorret: quādo verò sunt aliquo modo diuersa, vel ordinantur ad diuersos fines, vt patet in speciebus intentionalibus, vel resultant ex rebus ordinatis ad diuersos fines, & diuersas habitudines inde participant, vt contingit in relationibus, & ideo non est superflua, neque præter finem consentaneum naturæ numerica multiplicatio.

XVII. Secundò ex parte agētis: quia, quando accidētia sunt omnino similia, nullum agēs per se intēdit, aut pluralitatem eorum, aut aliud inducere in subiectū iam habens aliud omnino simile, quia solū intēdit agens reddere passum sibi simile, quod per vnam tantum huiusmodi formam satis consequitur. At verò, quando accidentia non sunt prędicto modo similia cessat hęc ratio, & subiectum indiget maiori assimilatione: & ideo agens etiam illā procurrat. Vt v.g. quamuis medium recepta specie *Petri*, sit illi simile intentionaliter, non est sufficienter simile Paulo, & ideo manet in Paulo virtus ad inducēdum speciem, quia illud reddat simile, & sic de alijs.

XVIII. Vnde tertio redditur ratio ex capacitate subiecti: sicut enim materia prima, quamuis sit indifferens ad omnes formas substantiales, non tamen habet capacitatem ad habendas omnes simul, neque plures: quia vna forma sufficienter actuatur: ita etiā subiectum accidentium, quamuis per se primo sit capax alicuius speciei accidentis, & consequenter sit indifferens ad quodlibet indiuiduum eius, nihilominus non est capax, vt simul recipiat omnia, vel plura indiuidua talis speciei, quatenus in eis specifica ratio eodem modo reperitur, quia sufficienter actuatur huiusmodi capacitas vna forma talis speciei: & hoc cōtingit, quando indiuiduæ formæ sunt oīno similes, & eiusdem rationis, & habitudinis: quando verò accidentia dissimilia sunt, & varias habent habitudines, tunc vnum non sufficit ad replendam capacitatem subiecti, & ideo fieri potest, vt in eodem subiecto multiplicentur, donec capacitatem eius omnino repleant. Vt potētia intellectiua quatenus est capax scientiæ naturalis Dei, uel hominis, sufficienter disponitur in actu primo vna numero scientia Metaphysicæ, vel philosophiæ, & ideo iam non manet capax alterius scientiæ similis, tamen eadem facultas intellectiua, ut est capax actualis cognitionis hominum, non plene actuatur vno actu quo Petrū, vel Paulū cognoscit, neque vna specie intelligibili, & ideo est capax plurium, donec eius facultas sufficiēter compleatur: quia illa plura non actuant illa omnino eodē modo, sed in ordine ad diuersa. Quo tādem fit, ut ex distinctionibus supra allatis, illa quę distinguit inter absolutum, & respectiuū, proxime ad veritatem accedat: absoluta enim non multiplicātur, quia semper sunt omnino similia, respectiua verò, vel secundum esse, vel secundum dici, seu relatione prædicamentali, vel transcendentali habitudine multiplicari possunt, quando diuersos terminos respiciūt, vel ad diuersa munera ordināntur propter dissimilitudinem, quam in se habent, quia nullū eorum pleno actuat subiectum, vt declaratum est. Et iuxta hæc explicandus est locus Aristotelis in 6. Metaphysic. Non est enim necesse, vt illud iudicium diuersitatis specificæ sit vniuersale omnino de omnibus accidentibus, sed de his quæ in indiuiduo sunt perfectè similia.

Formalis responsio ad quæstionem, quatenus ad indiuiduationem spectat.

EX his colligitur formalis responsio ad præsentē quæstionem, propter quā hęc omnia dicta sūt, scilicet, nō prouenire per se ex indiuiduatione, qd aliqua accidentia solo numero diuersa, non possint esse simul in eodem subiecto. Nam, licet in eo simul essent, possent optimè intelligi distincta numero, ratione, suarum entium, sicut distinguuntur ea, quæ simul esse possunt, ut dictum est, vel sicut distinguūtur ea, quæ successiue insunt eidem subiecto, vt statim dicetur. Sed quod aliqua inesse non possint, prouenit ex incapacitate naturali subiecti, & adęquatione, quę inter potentiā receptiuam eius talem actum reperitur, & consequenter ex defectu naturalis agētis, quod eam possit multiplicationem efficere. XIX

Vnde vlterius infero, de potentia absoluta nō repugnare plura accidentia solo numero differentia, etiamsi sint omnino similia, simul poni in eodem subiecto: quia ex indiuiduatione, & distinctione eorū non repugnat, & Deus potest operari in subiectum vltra naturalem capacitatē eius, & si Deus id uellet facere ad ostensionem potentiæ suæ, non esset omnino superfluum. Hoc autem limitant aliqui ad ea accidentia, quę non intenduntur, nec remittuntur, nā de his, quæ intensionem recipiūt impossibile putāt etiam de potentia absoluta poni plura solo numero differentia in eodem subiecto, quin unam intensam qualitatem componāt, si vtrumque eorum subiecto inhæreat, quia hoc ipso necessario inter se uniuntur in unum intēsius: quia nullam aliam vnionē requirunt duo gradus caloris, vt unum intensum calorē componāt, nisi quod in eodem subiecto sint. Vnde, si alterum eorum subiecto inhæreat, alterū vero nō inhæreat, sed alio modo sustentetur ab eodem subiecto, sine inhæsione, tunc non repugnabit, esse simul vel potius sustentari simul ab eodem subiecto, quia tunc nō habent inter se unionem necessariam ad unam intensiorem qualitatem componendam: & in hac sententia citatur Aegid. in 1. d. 17. q. p. d. p. 2. art. 1. ubi verò nihil dicit. XX.

XX. Hæc tamen sententia falsa principia circa intensionem qualitatum supponere videtur. Primum intensionem fieri per additionem, seu congregationē plurium gradum eiusdem qualitatis omnino similium inter se. Secūdum illos gradus nullam vnionē inter se habere, neque in aliquo communi, ac reali termino positiuo, neq; alio genere unionis per modum actus, & potentiæ, sed solum vniri in subiecto, & in eadem parte subiecti, si partes habeat. Tertiū, illos gradus non respicere subiectū aliquo ordine, sed omnes æquè immediate, ita ut non sit inter eos ordo primi, secundi, & tertij gradus, nisi fortasse ex ordine generationis, & productionis; Si tamen simul fiant omnes esse æquè primos. Ex qua doctrina optime sequitur, non posse Deum multiplicare gradus caloris in eodem subiecto inhærentes, quin faciant unum intēsiorem: quia talis intensio nihil aliud est, quam congregatio plurium graduū similium in eodem subiecto, sine his autem principijs non uideo quo fundamento niti possit illa limitatio, vt statim ostendam, imo illa sententia sic explicata non proprio limitat, possit Deum quascunque qualitates intēsibiles solo numero diuersas ponere in eodem subiecto, sed addit, hoc ipso, quod illas ponat, necessariò effecturas unam intensiorem.

XXII. Illa tamen doctrina de intensione, aliqua repugnantia inuoluit, quæ cum sint ab hoc loco aliena, non possunt ex professo declarari: indicantur tamē breuiter. Nam, uel gradus illi, quibus qualitas intensa componi dicitur, v.g. octo gradus caloris, sunt in se indiuisibiles, vel habent singularem latitudinem

inten-

intensionis, & remissionis: primum dici nõ potest, primo quia alias intẽsio non posset esse motus continuus, nam quilibet illorũ graduũ totus simul necessario acquiri deberet: alioqui non esset indiuisibilis: ergo tota intensio deberet fieri per mutationes momentaneas, & indiuisibiles: ergo non successione continua, quod est, & contra sensum, & experientiam, & contra rationem, quia quamdiu, agens naturale vincit passum, non est cur interrumpat actionẽ, alioqui non esset in potestate eius postea illã iterare, nec posset reddi philosophica ratio, cur nũc potius, quã antea, vel postea illã efficiat. Secundo, quia alias gradus caloris nullo modo facerent vnũ calorem per se, sed mere per accidens vnirentur in eodẽ subiecto, sicut albedo, & dulcedo: hoc aũt nõ B est satis, vt efficiant vnum indiuiduum caloris magis, quã si Deus poneret duos intellectus in eadem aĩa. Imo si ad intensionem id sufficeret, nulla posset reddi ratio, cur si Deus poneret duos intellectus in eadem anima, illi non efficerent vnum intensiorẽ: nam si dicas intellectus non esse qualitates, quæ aptæ sint coalescere in unã intensiorẽ: contra hoc est, quia iuxta illam opinionem, vt qualitates possint coalescere in unam intensiorẽ, nihil aliud requiritur, nisi quod, cum sint omnino eiusdem rationis, possint uniri in eodẽ subiecto: hoc autem habebunt intellectus saltem in ordine ad diuinam potẽtiã. Tertio sequuntur ex illa sententia multa absurda, scilicet, quod qualitas remissa possit aliam æqualẽ, uel ẽt intensiorẽ intendere, efficiendo tot gradus, quot in se habet: vel, si obstat similitudo, sequitur intẽsio rem qualitatem non posse intendere remissiorem, quia sunt oĩno similes in forma. Sequitur etiã, nullã posse reddi naturalem rationem, ob quam cùm forma remittitur, unus gradus potius abiiciatur, quã alius, & alia similia, quæ longum esset persequi. Necessario ergo dicendum est, in illis gradibus intẽsionis caloris, verbi gratia, quos nos mente partimur, esse latitudinẽ secundum, quam potest in eis esse cõtinua intensio, uel remissio, quam latitudinẽ necesse est esse in infinitum diuisibilem, alias non posset ratione illorum fieri alteratio continua, quia motus continuus necessario esse debet in infinitũ diuisibilis: unde consequenter etiã necessariũ est, ut hi gradus inter se copulentur aliquo termino communi, quia non potest aliter inter eos concipi continuitas, nec vera realis unio, sine qua intelligi non potest illa latitudo: quia, si duo gradus non sunt inter se uniti hoc modo: ergo neq. in uno gradu duæ partes, uel medietates eius, (vt sic dicam) erunt inter se unitæ; quia ita componitur tota qualitas ex plurib. gradibus, sicut componitur unusquisq. gradus ex duabus, uel tribus partibus æqualibus; non possunt autem hæc intelligi sine dicta unione, magis, quam possit intelligi continuum in omnem suam partem diuisum.

XXIIII. Ex his autem contrariis principiis de intensione plane sequitur, posse Deum ponere in eodem subiecto plures qualitates intensibiles solo numero differentes, quæ non efficiant unam intensiorem, ut uerbi gratia, duos calores, ut octo: quia potest illos ponere subiecto inhærentes, & inter se nõ habẽtes aliquam unionem per se, sed solum per accidens ratione subiecti, quæ non satis est ad intensionem. Neque in hoc afferri potest noua implicatio contradictionis, & ita sentiunt frequentius doctores in primo sententiarum, distinctione 17. vbi Gregorius quæstione 5. Ocham quæstione 7. Aegidius quodlibeto 4 quæst. 1. ubi adducit non contemnendam coniecturam, quia Deus potest duas quantitates solo numero differentes in eodem situ intime collocare, conseruata earum distinctione, & absq. ulla reali unione inter eas, ratione cuius efficiant unã maiorẽ quãtitatem; cur ergo non poterit duas albedines in eodem subiecto ponere, seruata earum distinctione, & absque unione, ratione cuius unam intensiorem componat.

SECTIO IX.

An repugnet indiuiduationi accidentium, vt plures solo numero differentiæ successiue sint in eodem subiecto.

DIcuntur plura accidentia esse in eodem subiecto successiue, quando subiectum prius habuit vnum accidens, & deinde amisit illud, & postea acquirit accidens eiusdem speciei, & tunc quæritur, an posterius accidens necessario sit, vel possit esse numero distinctum a priori. Quidam enim modicus ita defendunt indiuiduationem accidentis a subiecto, vt impossibile existiment, etiam hoc modo esse plura accidentia solo numero differentia in eodem subiecto. Vnde inferunt, semper reproduci in eodem subiecto idem numero accidens, quod ante perierat, scilicet eundem calorem, idem lumen, & consequẽter idem vbi, eundem motũ localem, præsertim si sit per idem spatium; eadem enim est omnium horum ratio. Et hanc opinionem ex parte defendit Scotus, saltem quãdo idem est agens, idemque subiectum: qui non fundatur in indiuiduatione, sed in hoc, quod idem agens circa idem subiectũ semper est natum facere idem, nec potest C sufficiens ratio assignari, cur faciat numero distinctum. Quin etiam Aristoteles 8. Metaphys. tex. 11. significat, si agẽs, & materia sunt vnum numero, etiam effectum esse vnum numero: Et in hunc modũ explicatur, nã si ego apertis oculis cõtinuo intueor hunc parietem per horam, eundẽ numero actũ efficio, & conseruo: ergo si paululum claudã oculos, & iterũ aperiam, eũdem numero actum iterũ efficiam, nam illa interruptio nihil impedit, quo minus illa potẽtia in tota illa hora, & in qualibet eius parte per se sumpta efficere possit, & recipere eundem numero actum. Quod si obiicias, sequi etiam formam substantialem reproduci eãdem numero in eadem parte materiæ, quandocunque inducitur similis in specie, & cõsequenter naturaliter reproduci idem indi D uiduum, quod antea fuerat, quod est dicere, Resurrectionem posse naturaliter fieri. Non desunt qui id concedant, vt uidere est in Paulo Veneto, lib. 2. de generatione, in fine. Alij uero negant esse eandem rationem, quia forma substantialis requirit materiã dispositam, & nunquam concurrit cum eisdem dispositionibus.

Alia uero sententia est extremẽ contraria, scilicet, nõ solũ posse plura accidentia solo numero differentia esse successiue in eodem subiecto, sed necessario ita esse, quotiescunq. accidens simile in specie in eodem subiecto reproducitur, quod etiam in ordine ad potentiam Dei absolutam necessarium esse, tenuit Durand. Marsil. & alij, quorũ, & Scoti opinio E nem late tractaui in 2. tomo 3. partis, disputat. 44. sectione 6. Fundamentum Durandi est, quia quotiescunque illa productio fit, iteratur actio distincta ab ea quæ antea fuit, nam actio reproduci non potest, sicut neque entia successiua: ergo etiam terminum actionis oportet esse distinctum. Vnde confirmatur, quia si talia accidentia permanentia, quę successiue fiunt in eodem subiecto, non essent distincta; etiam accidentia successiua possent non esse distincta, & ita posset idem tempus numero reproduci, quod omnes reputant impossibile. II.

Quæstionis resolutio.

SEd media uia tenenda est, & dicendum posse fieri, vt successiue sint in eodem subiecto plura acciden- III.

cidentia solo numero diuersa. Quod quidem, si intelligatur de potētia Dei, per se notum est, quia nullam inuoluit repugnantiam, & sequitur à fortiori ex dictis, etiam simul posse esse, multo ergo magis successiue. Et hoc satis est ad ostendendum accidentia eiusdem speciei non habere intrinsecam distinctionem numericam, & entitatiuam per subiectū, seu per habitudinem ad hoc numero subiectum: alioqui nullo modo possunt distingui, etiam si diuersis temporibus fiat productio, seu reproductio: quia, vt statim declarabo, sola diuersitas temporis non est per se sufficiens ad hanc distinctionē, si alioqui in ipsis formis productis, non sit sufficiens fundamentum distinctionis, & differentiæ indiuidualis. Si autem intelligatur assertio de potentia, & ordine naturalium agentium, sic etiam est vera, vt à fortiori patebit ex dicendis.

IV. Secundò dico non solum esse possibile, verū etiā ita fieri secundum naturæ ordinem, vt accidentia solo numero distincta fiant successiue in eodem subiecto. Hæc est communior sententia philosophorum 5. physicorum, c. 4. & 2. de Generat. cap. vlt. & Theolog. in 4. distinct. 43. & 44. De qua nonnulla dixi 2. tomo 3. p. disput. 44. sectione 7. vbi ostēdi secundum naturæ ordinem non reproduci in eodē subiecto idem numero accidens, quod corruptum fuerat; nam ex hoc principio infertur debere esse distinctum, quod hic intendimus. Non est autem facile primam causam, & radicem huius necessitatis naturalis assignare. Durandus enim supra eam reddit ex diuersitate actionis, seu mutationis: in quo idem sentit Henr. quodlib. 7. quæst. 16. quamuis differat à Durando, quod non ponit hanc necessitatē in ordine ad potentiam Dei, sicut Durandus. Qui in hoc grauiter errauit, vt prædicto loco ostendi, quia Deus in agendo non pendet à tempore, neq. ab alijs circumstantijs, à quibus agentia naturalia pendere possunt, quia agunt per motum, & transmutationē. Propter quod dixit Arist. 5. Phys. c. 4. ad vnitatem motus requiri temporis vnitatem, quā rationem amplectitur Tolet. lib. 2. de generat. q. 13.

V. Sed est difficilis ratio, & satisfacere non videtur. Primò, quia potius vnitas numerica mutationis petenda est ex vnitate numerica termini, seu formę ꝓductæ, quàm è conuerso, vt Arist. 5. physic. eodem loco docuit; ergo, dum dicuntur accidentia producta esse numero diuersa, quia actiones sunt diuersę, vitiosus circulus committitur. Secundò, quia etiā si demus actiones esse diuersas, non sequitur, formas fore diuersas, quia ad vnitatem actionis plura requiruntur, quàm vnitas formæ productæ ex eodem Arist. citato loco, & alioqui forma non hēt vnitatē & distinctionem ex actione sed aliunde. Vnde contingit, idem numero lumen ab vna lucerna productum ab alia conseruari, quod necesse est fieri per diuersam actionem. Tertiò, quia de ipsismet actionibus superest quæstio, cur necesse sit, secundū naturæ ordinem esse numero distinctas, nam, quod dicitur de diuersitate temporis, non satisfacit; nam, vel est sermo de tempore extrinseco, quod in motu cœli cōsideratur, & hoc nihili videtur referre ad intrinsecam indiuiduationem, vel distinctionē numericā actionum; quia ab hoc tempore solum sumitur quædam extrinseca denominatio eorum, quæ in tali tēpore esse dicūtur: vnitas autē, vel distinctio numerica non consistit in extrinseca denominatione. Item, quia eadem numero actio, etiam indiuisibilis potest permanenter durare, & coexistere priori, & posteriori tempori extrinseco, vt patet de actione illuminandi, videndi, & similibus. Vel est sermo de tempore, seu duratione intrinseca ipsimet actioni, & mutationi, qua producitur: & sic cum talis duratio in re nihil aliud sit, quam existentia ipsius actionis, dicere, has actiones esse distinctas, quia diuerso tpe fiūt, perinde est, ac si diceretur esse distinctas, quia habent diuersas durationes, & existētias, quod est idem, vel æquè obscurum: hoc enim est, quod inquirimus, cur necesse sit, illas durationes, existētias, aut entitates illarum actionum esse distinctas, & non potius eandem iterum, atque iterum repetitam. Sicut quando Deus reproducit eandem numero formam, certum est, posse illam reproducere eadem numero actione, qua prius illam produxerat; hoc enim nullam inuoluit repugnantiam, vt prædicto loco latius dictum est; ergo, vt sit actio distincta, vel, vt habeat intrinsecam durationem distinctam, non satis est, quod bis fiat, seu cum priori, & posteriori tempore extrinseco: ergo, vt ostendatur respectu agentis naturalis has actiones necessario fore distinctas, aliunde est ratio petenda.

Neque ratio illorum authorum conuincit, scilicet, quia si eadem numero actio posset reproduci, etiam successiua reproduci possent: quod videtur plane repugnans. Etenim si hæc ratio valida esset, procederet etiam in ordine ad potētiam Dei absolutam. VI. Vnde necessario videtur dicendum, in rebus successiuis considerari posse id, quod est reale, & positiuum, & id, quod per modum negationis, seu priuationis in successione includitur, nam successio intrinsecè dicit, vt aliquid fuerit, & iam non sit, & aliquid futurum sit, nondum autem sit. Quantum ad hanc ergo negationem, seu priuationem non potest ens successiuum restitui, quia hoc modo ad preteritum non est potentia. Quantùm ad positiuum autem nulla videtur esse repugnantia; quod, sicut reproducitur à Deo idem calor, reproducatur etiā eadem calefactio, & sicut eadem sessio, & idem vbi, ita consequenter idem motus localis. Nam hæc omnia dicent reales modos positiuos, qui ex se ipsis habent suam indiuiduationem, & non pendent ab extrinseco tempore magis, quam aliæ res, sed ab intrinseca duratione: est ergo eadem ratio quoad hoc de illis, quæ de cæteris rebus; igitur ex parte actionis non potest sufficiens ratio reddi, ob quam hoc repugnet naturalibus agentibus.

XII. Dicunt ergo alij huius rei causam, & rationem pendere ex alia quæstione, scilicet, vnde causa secunda determinetur ad hunc numero effectum hic, & nunc efficiendum, potius quàm alium: nam illa eadem, quæ est causa huius determinationis, debet etiam esse causa, ob quam, quoties causa secunda de nouo agit, ad nouum effectum, distinctumque ab omnibus præcedentibus efficiendum determinatur; nam ex sola vi causæ efficientis, aut ex sola capacitate subiecti non potest huius rei sufficiens causa reddi, cum tam vis agentis, quam capacitas ipsius subiecti eadem semper sit, & integra maneat, & de se sit æque indifferens ad quodlibet indiuiduū agendum, vel recipiendum. Dicunt ergo aliqui in prædicta quæstione, totā huius determinationationis causam, & radicem reducendam esse in diuinam voluntatem, & prædefinitionem. Videns. n. Deus hoc agens hic, & nunc esse dispositum ad immutandū hoc subiectum ad talem formā in specie, & de se esse indifferens ad hanc, vel illam formam in indiuiduo; & ex se nō posse eligere, seu determinare actionem suam ad hoc potius, quàm illud, ipse sua voluntate decreuit dare concursum ad producendum tale indiuiduū in particulari in hoc instante, & in hoc subiecto, & quia causa secunda non potest agere sine concursu Dei, consequenter illa determinatur ad agendum hic, & nunc tale indiuiduum, & non aliud. Hunc dicendi modū obiter attigi in citato loco, mihiq. non placere significaui, quia illa rō non vr̄ satis philosophica, & quia in actib. liberis hēt aliquas difficultates: nūc autē re attentius considerata cēseo esse valde probabilē, tū, quia non solum Greg. in 1. d. 17. q. 4. a. 2. ad 7. & d.

35.

35.quæst.1.ar.1.& alijs Nominal. uerū etiam mul tis modernis scriptoribus doctissimis placere video. Toletus enim 8.physic.quæst.3.conclus.2. rat.2.ex hoc colligit libertatem primæ causæ, quod pro sola uoluntate sua determinat causas secundas ad indiui duos effectus. Fonseca etiam 1.Metaphys.cap. 2.q. 3.sect.8.dicit,in quibusdam effectibus necessarium esse recurrere ad diuinam determinationem & prę finitionem,quod repetit lib.5. cap.2.quæst. 9.sect. 2.rat.6.qua probat essentialem dependentiam causarum secundarum a prima in agendo, & idem docent Copulata Conimbricensia lib.2.physic.cap.7. quæst.15.artic.2. Tum etiam,quia non est voluntarium,nec præter physicam,& naturalem rationem, quod causa prima iuuet causas secūdas, & suppleat defectus earum in his rebus,in quibus ipsæ vidētur deficere;in præsente autem videtur eis deficere modus,quo determinari possint ad quosdā effectus singulares potius,quam ad alios. De qua re iterū infra disp.de causis. Nunc igitur iuxta illam sententiā cōsequenter dicendum est, Deum determinasse cōcursum suum cum causis secundis semper ad nouos, & distinctos effectus producendos, non uerò ad producendum iterum effectum,qui prius fuit,& iam esse desijt.

VIII. Sed inquiretur meritò ab huius sententiæ auctoribus,vnde constet,causam primam hoc modo concursum suū determinasse: aut enim hoc erat aliquo modo debitum ipsis causis secundis, seu fundatum in connaturali modo agendi earū,vel est ex sola uoluntate Dei,sicut quod determinetur productio ad hoc indiuiduum potius,quam ad aliud. Si dicatur hoc secundum,cum talis uoluntas Dei reuelatione non habeatur,incerta prorsus res erit, cum ratione ostendi nō possint,neque ex aliquibus principijs naturalibus deduci. Si uero dicatur primum: ergo primaria,& quasi vltima ratio huius determinationis non est ex diuina uoluntate, sed ex natura causarū proximarum:& hoc est,quod inquirimus,quo modo in natura causæ proximæ possit hoc fundari. Maxime si non fundatur in illa determinatio ad hunc numero effectū producendū, potius,quā ad alium.

IX. Propter hoc dicere posset aliquis causas secundas & finitas semel tantum (vt ita dicam) continere in uirtute sua quemlibet singularem effectum, & ideo postquam talis causa semel aliquem effectum ꝓduxit,non relinqui in ea uirtutem ad producendū iterum illum effectum,neque ad iterādam actionem, per quam illum ꝓduxit, quia per primā productionem ueluti exhausta est eius uirtus quatenus ad talē numero effectum terminari potest:sed hoc est gratis,& sine probatione dictum, & intelligi etiam nō potest,nam uirtus actiua per se,& quatenus talis est non operatur per aliquam sui diminutionē,vel immutationem,sed per immutationem, vel productionem alterius. Vnde tam integra,& perfecta manet efficacia eius, ac si nihil produxisset:ergo ex ui productionis semel factæ non manet impotens ad eandem iterum atque iterum faciendam, si aliunde nō est repugnantia ex parte ipsius effectus. Hac enim ratione quælibet potentia actiua,quātumuis finita, potest successiue agere in infinitum,si integra perseueret in suo esse:quia manet etiam integra in efficacia sua,& ex parte effectus illa successio, vel multiplicatio in infinitum non repugnat:ergo idem erit, quoad reproductionem eiusdem effectus,si ex parte eius non est repugnātia. Quod ideo dico, quia postquā semel res producta est,& in esse permanet,non potest iterū ab agente produci quamuis integra maneat eius virtus actiua,quia ex parte effectus repugnat,saltem ex natura rei. Quod vero id quod non est,fiat,ex parte ipsius repugnare nō potest etiamsi antea fuerit. Quid enim hoc obstare potest,ut iterū fiat,si iam non est? Cum iam tantundem distet ab esse,ac si nunquam fuisset. Ergo si aliunde uirtus actiua manet integra, non potest ex inefficacia eius ratio huius necessitatis sumi.

X. Addi ergo tandem potest,agentia naturalia,quāuis ex se habeant virtutē quasi generalem, & indifferentem ad plura indiuidua eiusdem speciei,tamē ex se postulare certum modum, & ordinem in vsu, & exercitio talis uirtutis,ita ut natura sua determinata sit ad agendum hic,& nunc in tali subiecto tale indiuiduum,& post illud aliud, & post hoc alterū,& sic de reliquis:nam ipsamet natura postulare videtur hāc determinationem, & ordinem, ne in se inuoluat quandam perplexitatem,& confusionem. Hinc ergo prouenit,vt nunquam in agendo ad eundem effectum redeat,sed semper nouum producat. Quem modum dicendi in loco prædicto elegi,quia in re obscura,& difficili nihil occurrit,quod omnino satisfaceret,neq. nunc etiam sese offert: imò hoc ipsum,quod naturæ talium agentium tribuitur,nō uidetur posse satis fundari, aut explicari:nam cum naturalis vis agendi sit ex se simplex, & eadem omnino, non apparet,quomodo in illa possit fundari hęc naturalis determinatio,aut unde cōstare possit. Nec circumstantiæ extrinsecæ, vt sic, ad hoc iuuare possunt,vt supra ostensum est de tempore: & est oīno eadem ratio de loco,quatenus dicit extrinsecam superficiem,vel habitudinem ad extrinseca corpora. Fatendum ergo est,vel hoc pendere ex sola diuina uoluntate; vel, si aliquam habet causam naturalem,nobis esse occultam, & ad summum dici posse, cum hæ uirtutes naturales ad multiplicationē indiuiduorum ordinentur,eamque naturaliter intēdāt, esse magis consentaneum naturis eorum, vt semper concursum recipiant ad nouos effectus. Hac enim de causa,non solum in Dei uoluntate,sed in ipsis ēt naturis rerum fundatum est,quod in hominum generationibus semper nouæ animæ producantur,& non uniantur iterum corporibus, quæ semel iam creatæ,& separatæ existunt.

DISPVTATIO VI.

De vnitate formali, & vniuersali.

POST vnitatem indiuiduam, seu numeralem,dicendum est de formali, & consequenter de uniuersali, quæ numerali, quodammodo opponitur, nam hæc includit incommunicabilitatem respectu inferiorum, illa uero intrinsece requirit naturam multis inferioribus communicabilem. De his ergo formali,& uniuersali unitatibus videndum inprimis est,an sint aliquo modo reales & an sint diuersæ unitates, uel in unam aliquo modo incidāt. Item quotuplex vnaquæque sit,& quod sit in rebus uniuscuiusque principium:ac denique,quomodo, & per quam operationem intellectus consummetur.

SECTIO I.

Vtrum sit in rebus aliqua unitas formalis distincta à numerali, & minor illa.

RAtio dubitandi est, quia dictum est in præcedente disput.omnes res quæ sunt in mundo esse indiuiduas, ita ut repugnet esse in rebus aliquod uerum ens,quod indiuiduum,& singulare non sit ergo neque esse potest in rebus aliqua unitas uera,& realis præter numericam, seu indiuidualem entitatem. In contrarium autem est, quia unum nihil aliud est,quam ens indiuisum, ut Aristoteles ait 4.Metaphys.text.3.& libr.10.tex.2.sed I. Dubitandi vtrinque ratio.

præ-

præter indiuisionem numericam indiuidualem, q̃ materialis dicitur, datur in rebus indiuisio essentialis, seu formalis, quomodo plures homines, v.g. quãuis materialiter, seu numero distincti sint, sunt tamen eiusdem essentiæ, & naturæ: ergo præter vnitatem numeralem datur in rebus vnitas formalis.

In quo auctores conueniant, vel dissentiant.

II. IN hac re Thomistæ, & Scotistæ conueniunt, docentes dari in rebus formalẽ vnitatẽ aliquo modo distinctã à numerali. Ita Scotus in 2. dist. 3. quæst. 1. & 7. Metaphys. quæst. 10. & ibi Ant. Andr. quæst. 17. & Caietan. de ente, & essentia, c. 4. q. 6. & Sonc. 7. Metaphys. quæst. 4. dicit, naturam consideratam secundum se, id est, ut præscindit ab esse, quod habet in indiuiduis, vel per intellectum, habere aliquam unitatem, & idem sentit Iauell. lib. 8. Metap. quæst. 13. imò D. Thom. videtur apertè hanc sententiam docere opusc. de natura generis, c. 7. quod non potest esse uerum, nisi de vnitate formali, quia indiuidualis esse non potest, cum dicatur natura sic sũpta præscindere ab esse indiuiduorum. Sed in modo explicandi hanc vnitatem formalem dissentiunt prædicti auctores: videtur autem differentia in duobus potissimum consistere. Primum in hoc, quod Scotus hanc vnitatem formalem, seu naturã ipsam, vt formaliter unam censet esse formaliter, & ex natura rei distinctam ab vnitate, seu differentia indiuiduali. Alij uerò existimãt, solum distingui ratione: quorum sententia nobis magis probatur, ut disput. præced. sect. 2. tractatum est, & in sequẽtibus sectionibus iterum attingemus. Secundo differũt in hoc, quod Scotus non censet, vnitatem hanc formalem, seu naturam prout habentem hanc unitatem formalem, multiplicari numero in ipsis indiuiduis, sed omnia indiuidua eiusdem naturæ habere vnam, & eandem formalem unitatem, vnam (inquam) non tantum ratione, sed re ipsa, seu naturam, prout in re ipsa existit in multis indiuiduis, habere vnicam formalẽ vnitatem. Alij verò existimant in singulis indiuiduis habere naturam formalem vnitatem ratione distinctam à numerali, hanc verò multiplicari in indiuiduis cum unitatibus indiuidualibus, & consequẽter non esse unitatem aliquam, quæ secundũ ueram vnitatem realem eadem sit in multis indiuiduis, sed solum secundum quandam cõuenientiam, vel similitudinem. Et in hoc etiam puncto hæc posterior sẽtentia magis probatur. Quamuis aliqui existiment differentiam esse in modo loquendi tantũ, quod Thomistæ vocant distinctionem rationis, Scotus, & alij vocant formalem: &, quod illi appellant conueniẽtiam, vel similitudinem, Scotus vocat unitatem: sed quidquid sit de huius, vel illius auctoris intentione, nos satis explicuimus, quęnam sit distinctio ex natura rei, quam negamus interuenire inter indiuiduũ, & communem essentiam: negamus enim omnem distinctionem, quæ in re ipsa quouis modo actu esse possit ante mentis functionem: Atque eodem sensu, & proportionali ratione loquendum est nobis de vnitate, quę distinctioni opponitur, cum quærimus an natura, vel secundum se, vel in re ipsa, secluso omni actu intellectus, talem habeat unitatem formalẽ, quæ sit uera, & realis vnitas, ut eandem omnino habeat, & retineat in omnibus indiuiduis.

Fundamenta prioris sententiæ.

III. Primum. VT autem ueritas melius explicetur, aliquo modo suadẽda est Scoti opinio. Primò, quia Arist. 5. Metap. tex. 8. & 12. inter modos unius ponit unitatem speciei, & generis, quatenus aliquo modo unitates reales sunt: nam ibi nõ erat sermo de intentionibus rationis, sed de unitate, quæ est passio entis, quam necesse est, esse aliquo modo realem; unitas autem speciei, & generis potest maxime esse realis propter vnitatem formalem. Vnde 7. Metaph. tex. 51. ait idem Aristot. eãdem esse rationem animalis in omnibus speciebus. & 2. de anim. tex. 88. ait eandem esse naturã diaphaneitatis in aere, & in aqua.

Secundò ratione sumpta ex D. Thom. suprà: quia natura humana, quę in Petro, & Paulo existit vnica & proprijssima definitione potest definiri, ut per se notum est, ergo, vt sic, habet aliquam vnitatem: sed non habet illam per intellectum: ergo ex se, ergo est uera, & realis unitas. Prima consequentia constat, quia nihil definiri potest, nisi quatenus vnum est, teste Arist. 4. Metaph. tex. 10. 7. Metaphy. tex. 13. Minor probatur, quia natura non habet ab intellectu, quod sit definibilis, sed ex se: ergo neque ab intellectu habet illam unitatem, quæ ad definitionẽ necessaria est: omne autem id, quod conuenit naturæ, & nõ per intellectum, est reale, vel positiuum, vel per modum priuationis, quod satis est ad vnitatem, quę in priuatione formaliter consistit. IV. Secũdum.

Vnde argumentor tertio, quia vnitas consistit in indiuisione, sed natura humana ex se habet formalẽ indiuisionem: ergo ex se habet vnitatem formalem. Minor patet, quia humana natura ex se nõ habet diuisionem formalẽ: quia, si ex se illam haberet, vbique, & semper illam haberet, nec posset sine illa cõcipi: concipitur autem optime sine tali diuisione, ergo ex se non habet illã: ergo ex se habet indiuisionẽ: quia indiuisio nihil aliud est, quam carentia diuisionis. Neque enim satisfacere videtur, quod freq̃ẽter dicere solent Thomistæ, naturam ex se negatiuè esse unam, & indiuisam, quia ex se non habet quod sit diuisa, & multiplex, tamen ex se nõ esse positiue vnã, vel indiuisam. Videtur enim in hac distinctione inuolui repugnantia: quia nihil est positiue unum, sed negatiuè, nec indiuisio, vt sic potest alicui aliter cõuenire, quam per negationem diuisionis, ergo si ex se habet hanc negationem diuisionis, ex se habet indiuisionem: ergo, & vnitatem, quæ in indiuisione consistit. Et confirmatur ac declaratur, nam, si ex se habet negationem diuisionis: ergo repugnat illi diuisio: quia id, quod ex se conuenit naturæ, est inseparabile ab illa, & ideo contradictorium eius semper illi repugnat: ergo carẽtia diuisionis intrinsece illi cõuenit, & consequenter positiue conuenit quantum conuenire potest ratione fundamenti. Dicetur fortasse, naturæ ex se nec diuisionem, nec non diuisionem formalem conuenire, sed esse quodammodo indifferentem ad utrumque, sicut superficies ex se, neque alba est, neque non alba: sed negatiue tantum potest dici, non esse alba. Quo sensu uidetur intelligenda illa communis responsio, quod indiuisio, seu negatio diuisionis, non conuenit naturæ ex se positiue, sed negatiue; hi enim termini non cadunt super indiuisionem, sed super hoc, quod est, de se cõuenire, ita ut sensus sit naturam non postulare ex se diuisioné, neque etiam ex se postulare diuisionis carẽtiã, vel unitatem. Hoc enim sensu rectè potest negatio interdum conuenire alicui ex se positiue, interdum negatiue, nam carentia rationalitatis animali, ut sic, conuenit ex se negatiue, bruto autem conuenit ex se positiuè, quia ita conuenit, vt positiua forma opposita illi repugnet. Sed contra hoc insto, nam etiã in hoc sensu videtur natura ex se positiue indiuisa formaliter, nam ita habet ex se negationem diuisionis, ut omnino repugnet illi diuisio formalis quamquã enim in indiuiduis materialiter diuidatur, non tamen formaliter, quia formaliter diuidi nihil aliud est, quam diuidi essentialiter, homo autem, v.g. essẽtialiter diuidi non potest, quamuis materialiter diuidatur in plura indiuidua. V. Tertium

Vnde argumentor quarto, quia natura humana, v.g. de se, ac positiue est ens: ergo de se, & positiue (in sensu VI.

(in sensu dicto) habet aliquã vnitatem, & non materialem, seu indiuidualẽ, ut supra latè probatũ est, & est per se notum, quia alias non posset multiplicari numero, imo nec verè cõcipi, sine unitate numerali: ergo saltem formalem, quia non põt aliud medium excogitari. Primum antecedens manifestum est, quia ens intrinsece, & essentialiter conuenit nõ tantum reb. singularibus, sed etiam naturis, quæ a nobis vniuersaliter concipiuntur: nã illæ nec sunt oĩno nihil, neq. ex se sunt plura entia indiuidua, quia nõ includunt proprias singularitates, seu principia indiuiduantia, sed solum essentialia principia: ergo vnaquæq. natura ex se, neq. est plura entia, neque oĩno nihil, sed ens reale, & cõsequenter vnum quid aliquo modo, quia ad omne ens cõsequitur aliqua vnitas. Et cõfirmatur, quia natura humana, & equina, ex se, & seclusis oĩbus indiuiduantibus principijs sunt plures, & distinctę realiter, & essentialiter: ergo vnaquæq. earum ex se est una formaliter, & essentialiter, nam multitudo supponit vnitates, & diuisio ab alijs supponit indiuisionem in se.

VII. Atque ex his vlterius concludi põt hanc vnitatẽ formalem esse cõem omnibus rebus indiuiduis, quibus natura, quæ dicitur formaliter una, communis est: quia nõ potest natura esse communis, nisi vnitas eius communis sit. Item, quia hæc vnitas formalis non habet, per quid diuidatur in plures vnitates. Aut enim diuiditur in plures vnitates formales: & hoc non, quia de ratione eius est, ut formaliter indiuisa, & in hoc consistit eius vnitas. Aut diuiditur ĩ plures vnitates materiales, & indiuiduas; & sic non diuiditur ipsa unitas formalis, vt sic, sed cõtcatur multis, quod intendimus. Tandem, quia alias non posset distingui in ipsis indiuiduis vnitas formalis, & indiuidualis: in quo enim distinguerentur, si ambæ multiplicarentur numero? Nã, quidquid hoc modo multiplicatur, indiuiduum est.

Vera sententia confirmatur.

VIII VT vero contrariam, & veram sententiam explicemus, dicendum est primò, dari in rebus unitatem formalem per se conuenientem vnicuiq. essentiæ, seu naturæ. In hoc omnes cõueniunt, & hoc probant argumẽta facta in fauorem Scoti. Itẽ, quia cũ unitas dicat carentiã diuisionis, quot sunt diuisionum genera, tot poterunt esse vnitatum: sed in rebus est diuisio materialis, & formalis, seu entitatiua, & essentialis, ergo similiter erit unitas formalis ꝑter materialẽ. Tandem quodlibet indiuiduũ, v. g. Petrus, non solũ est unus numero, sed etiã est unus essentialiter, & utramq. unitatem habet in re ipsa, & non per mentis cogitationem: nam sicut a parte rei caret diuisione numerali, ita etiam caret diuisione essentiali, siue specifica, siue generica: unitas aũt formalis nihil aliud est, quã unitas essentialis: ergo.

IX. Secundo dicendũ est, hanc unitatẽ formalem ratione saltem distingui ab unitate indiuiduali. Hoc ẽt probant argumenta pro Scoto facta. Et patet breuiter, q̃a natura cõis est aliquo modo, saltem rõne, distincta ab indiuiduis, & ut sic distincta, non hẽt unitatem indiuidualem, retinet aũt unitatem formalem: differunt ergo hæ unitates saltem ratione. Item unitas indiuidualis non conuenit essentię cõi per se ipsam, sed oportet intelligere aliquid additũ, saltem ratione distinctu, quo illa essentia cõis indiuidua fiat, unitas aũt formalis per se immediatè conuenit ipsi essentiæ, & cõi absq. ullo addito etiam secundum rationem. Tandem hac ratione non potest intelligi essentia, quin illam comitetur hæc unitas formalis, a quo omnino præscindi non potest cum tamen possit præscindi ab vnitate indiuiduali: sunt ergo hæ unitates ratione distinctæ, ad eũ modum, quo in re, indiuidua distinguitur essentia, ut essentia, & vt talis indiuidua, ac singularis entitas.

Vnitas formalis à singulari per rationã distincta.

Vnde dico tertio: Hæ vnitates nõ distinguuntur a parte rei, seu ex natura rei. Hæc cõclusio sequitur ex dictis præcedẽte disputatione. Et probatur, essẽtia cõmunis, & entitas singularis nõ distinguuntur ex natura rei, sed ratione tãtũ: ergo nec formalis, & indiuidua possunt ex natura rei distingui, sed ratione tãtũ. Præterea natura ipsa, licet a nobis secundũ se considerari possit, id est, secundũ ea, quæ illi ex se cõueniunt, vt ratione præscinditur ab indiuiduis, tamẽ huiusmodi natura nõ est verũ ens reale, nisi in indiuiduis, quia [destructis primis substantijs, impossibile est aliquid remanere,] vt dixit Arist. in c. de substãtia, q̃a extra indiuidua nihil põt habere existentiã realem, sine qua nullũ esse põt uerũ ens reale, vel actu, vel potẽtia, iuxta superius dicta de ente: natura ergo secundũ se nõ habet realitatẽ, nisi in indiuiduis: ergo neq. vnitatẽ verã, & realem habere põt, nisi in indiuiduis: ergo nec potest habere vnitatem formalem, quę in re ipsa sit ex natura rei distincta a singulari vnitate uniuscuiusq. indiuidui. Patet hęc vltima cõsequẽtia, quia quicquid est in re indiuidua intrinsecum, & essentiale illi, nõ distinguitur ex natura rei ab illa.

XI. Vnitas formalis prout in re existit, incõmunicabilis est.

Ex his concluditur quarto hanc vnitatem formalem, prout existit in rebus ante omnẽ operationem intellectus nõ esse cõmunem multis indiuiduis, sed tot multiplicari unitates formales, quot sunt indiuidua. Probatur primo, quia hæc unitas formalis comitãtur naturã secundũ se, sed in re non est aliqua natura cõmunis, sed tot multiplicantur naturę, & essẽtiæ, quot sunt indiuidua, ut ex supra dictis patet, & dicemus iterum in sequentibus, ergo idem est dicẽdum de unitate formali, quę est ueluti intrinseca, & transcendentalis proprietas talis naturæ: & ideo se mutuo cõsequuntur, &, multiplicato uno, multiplicatur alterum, iuxta doctrinam *Arist.* 4. Metaph. tex. 3. Secundo, quia unitas formalis a parte rei existens non distinguitur ex natura rei ab unitate indiuiduali, ut dictũ est: ergo necesse est multiplicari in re ipsa, multiplicatis indiuiduis, & vnitatib. indiuidualib. eorum: ergo nulla est unitas formalis in re ipsa cõmunis multis rebus eiusdem naturæ. Probatur prima cõsequẽtia, quia, si unitas formalis, & indiuidualis ex natura rei nõ distinguuntur: ergo in unoquoq. indiuiduo, in Petro, u. g. unitas formalis, & indiuidualis eius in re nõ distinguuntur: ergo distinguũtur ab vnitate formali, & indiuiduali Pauli: quia hoc ipso q̃d unitas formalis Petri in re est omnino idẽ cũ unitate indiuiduali eiusdẽ, necesse est distingui ab unitate indiuiduali Pauli, quia non põt in re esse idem cum rebus omnino distinctis, & quodã modo oppositis. Tertio, nam quicquid a parte rei existit, singulare est, & consequenter incõmunicabile, seu non cõmune pluribus inferioribus, ut ostensum est disput. præced. sect. 1. & dicetur etiam sect. seq. sed hæc unitas realis est, & suo modo a parte rei existit, ut declaratum est, ergo est singularis: ergo non est in re ipsa communis. Patet ultima consequẽtia, quia, quod est singulare, est proprium alicuius indiuidui: & ideo non potest esse cõmune multis, & propterea talis cõmunitas requirit abstractionem ab omnibus indiuiduis, quæ non potest rebus realiter conuenire, sed tantum per intellectum.

XII. Illata aliquot.

Atque ex his sequitur primo, quãuis vnũquodq. indiuiduum a parte rei sit formaliter unum absque mentis cogitatione, tamen plura indiuidua, quæ dicuntur esse eiusdem naturæ, non esse unum quid uere unitate, quæ sit in rebus, sed solum, uel fundamẽtaliter, uel per intellectum. Ac propterea Aristoteles quandocunq. dicit plura esse unum essentia, seu ratione formali, eam unitatem explicat per ordinẽ ad intellectum, scilicet, quia sub una ratione, vel definitione concipiuntur, ut patet 5. Metaphys. cap. 6. tex.

tex. 11. lib. 10. in princip. Et D. Thom. de ente, & essentia, c. 4. hoc sensu dixit, naturam de se non habere vnitatem cōmunem, quia alias singularis fieri nō posset. Secundo sequitur, aliud esse loqui de unitate formali: aliud de cōmunitate eiusdem unitatis: nā unitas est in rebus, ut declaratum est, communitas autem proprie, & in rigore non est in rebus, quia nulla unitas, quæ in re existit, cōmunis est, ut ostendimus: sed est in rebus singularibus quædam similitudo in suis unitatib. formalibus, in qua fundatur cōmunitas, quam intellectus attribuere potest tali naturæ, ut a se conceptæ, quæ similitudo nō est proprie unitas, quia nō dicit indiuisionem entitatum, in quibus fundatur, sed solum conuenientiam, seu relationem, aut coexistentiam utriusque.

Soluuntur fundamenta prioris opinionis.

XIII. AD primum prioris opinionis fundamentū respondetur, Aristotelem inter modos vnius numerasse unitatem genericam, & specificam, uel propter unitatem formalem, quam dicūt in singulis rebus, in quib. existūt, uel quia sunt aliquo modo fundamētaliter in rebus, ut postea declarabimus: & hoc modo dicuntur plures res esse eiusdem naturę, uel identitate rationis, uel in fundamētali unitate, quæ in similitudine consistit. Vnde dicitur ad secūdum, ut natura possit definiri, hāc unitatē sufficere, quia definitio proprie non est in rebus, sed in ratione: & ideo non est una definitio communis, nisi quatenus mens concipit aliquid, ut commune separādo illud a quolibet singulari, ad quod satis est unitas formalis, quam natura habet in quolibet indiuiduo cū similitudine omnium talium unitatum inter se, nam inde fit, ut intellectus uno conceptu communi illā rationem formalem concipiat, ac definiat. Vnde, cum dicitur natura non habere ab intellectu, quod definibilis sit, dicendum est, id esse uerum fundamētaliter, & remote, non autem proxime, uel (quod perinde est) id esse uerum, quoad essentiam, quę definitione explicatur: illa enim in rebus antecedit: non uero quoad conditionem, quā requirit, ut a nobis definiatur, quæ est communitas: hanc enim habet solum per cogitationem mentis.

XIV. Ad tertium dicitur primo cōcludere, naturā ex se habere unitatem formalem, nō uero communitatē eiusdem formalis unitatis. Vnde unitatem habet prorsus inseparabilem, communitatem autem minime, nā in singulis indiuiduis natura est una formaliter, non tamē est communis, neque indifferens ad plures, sed in unoquoque est singularis, & propria eius effecta. Quocirca, cū dr̄ naturam ex se ita esse formaliter indiuisam, vt repugnet illi formaliter diuidi, æquiuocum id esse potest, nam, uel est sensus, naturā, quæ sic est formaliter, una, non esse ulterius diuisibilem per differētias formales, & essentiales: & in hoc sensu in naturis genericis simpliciter falsum est, habet enim natura generica suam formalē unitatem: & nihilominus formaliter diuisibilis est per differentias specificas. In naturis autem specificis est quidem id uerum, nihil tamen refert ad id, de quo agimus: nam, licet natura specifica non sit vltra diuisibilis per differentias essentiales, est tamē diuisibilis per differentias indiuiduales, & in vnoquoque indiuiduo habet suam vnitatem formalem distinctam ab ea, quā habet in alijs, & hoc satis est, vt talis vnitas in re communis esse non possit. Vel est sensus, naturam ita esse ex se indiuisam, vt ei repugnet oīs diuisio, seu multiplicatio suę vnitatis formalis: & hoc sensu assumptio est simpliciter falsa, etiam in naturis specificis. Quia, sicut supra dicebamus, quamuis in indiuiduis non sit diuisio, seu distinctio essentialis, esse tamen diuisionem, seu distinctionem essentiarum: ita dicendum est in præsenti, A quamuis indiuidua eiusdem speciei simpliciter nō dicātur differre formaliter, nihilominus habere distinctas unitates formales singulis proprias. Nā distingui essentialiter, uel formaliter, non solū significat habere distinctam essentiam, seu formam, sed et habere secundum eam dissimilitudinem, & disconuenientiam, atq. adeo distingui non tm̄ secundum rem, sed etiam secundum cōem rationem, & definitionē, quā mens potest fabricare. Habere autem distinctam essentiam, seu unitatem formalem, solum dicit distinctionem entitatiuā, & realē quomodo, sicut Petrus habet distinctam humanitatem a Paulo, ita etiam habet distinctam essentiam, & distinctam unitatem formalem, quamuis in ea sint similes. B Naturæ ergo, quæ ex se dicitur formaliter vna, non repugnat secundum eam unitatem multiplicari in multis, & in singulis habere illa unitatem incommunicabilem, & consequenter distinctā ab alijs, sed solum repugnat dissimilitudo, seu disconuenientia secundum eam rationem, idest, quod ea, quæ participant illam unitatem formalem, in ea non sint similes, & inter se conueniant.

Ad quartum cū confirmatione eadem est respon- XV.
sio: probat enim naturam cōmunem habere ex se vnitatem formalem, secundum quam una natura specifica differt formaliter, & specialiter ab alia, nō tn̄ probat, eam unitatem formalem esse in re ipsa cōem, nisi secundum similitudinem, vel conueniētiam, vt declaratum est. Et eodem fere modo re- C spondetur ad argumenta, quibus vltimo loco probatur, quod hæc vnitas formalis sit in re cōmunis: ita enim est cōis, sicut ipsa natura, cuius est unitas. Natura autem non est communis secundum rem, sed secundum rationem, uel fundamentalē similitudinem, ut sæpe tactum est, & sequente sect. ex professo dicetur. Eodem ergo modo est cōis unitas formalis, quæ in re diuiditur in plures unitates formales, quarum quælibet est in se indiuisa formaliter, inter se vero, seu una ab altera, non sunt in re formaliter indiuisæ, nisi secundum similitudinē, & cōuenientiam, ratione cuius non dicuntur simpliciter, & proprie formaliter distinctæ, ut dictum est, sed sunt vnitates formales distinctæ entitatiue, seu indiuidualiter. Hæc enim duo non repugnant, sci- D licet ipsasmet vnitates formales multiplicari, & nō multiplicari formaliter, sed materialiter, seu indiuiduo: ipsa enim vnitas formalis in vnoquoque indiuiduo singularis est, indiuidua, quamuis id non habeat ex vi vnitatis formalis: sed ex differentia indiuiduali. Fatemur igitur omnem vnitatem formalem, prout est in re, esse indiuiduam & singularem, differre tamē nihilominus secundum rationem ab vnitate indiuiduali, quia vnitas formalis per se, & ex proprio conceptu solū dicit indiuisionem in prædicatis essentialibus: unitas uero indiuidua dicit indiuisionē in ipsa entitate. Vnde unitas formalis dicit in re fundamētum similitudinis cum alia re eiusdem naturæ: unitas autē indiuidualis dicit absolu- E te, & simpliciter fundamētum distinctionis, ac denique unitas formalis dicit fundamentū cōicabilitatis saltem secundum rationem, unitas autem indiuidualis dicit omnimodam incommunicabilitatē, tam secundum rem, quam secundum rationem.

SECTIO II.

An vnitas vniuersalis naturæ distincta a formali sit in rebus actu ante mentis operationem.

PRincipio statuendum est naturas illas, quas nos uniuersales, & communes denominamus, reales esse, & in rebus ipsis uerè existere: non enim eas mente fingimus, sed apprehendimus potius easque in rebus esse intelligimus.

A & de illis sic conceptis definitiones tradimus, demõstrationes efficimus, & scientiam inquirimus. Sic Aristot. 1. Metaph. cap. 6. & lib. 4. cap. 5. reprehẽdit Heraclitum, & Cratylum, quod dicerent in rebus nihil esse præter singularia. Et 7. Metaphys. tex. 56. tradit vniuersalia non esse à rebus separata, & text. 37. & 53. ait definitiones dari de rebus vniuersalib., & 1. Poster. tex. 5. 11. 33. 39. 43. dicit scientiam esse de uniuersalibus, quæ in singularibus existunt, & ab illis abstrahuntur: & idem habet 1. Metaph. cap. 1. Et eodem sensu 1. de interpr. cap. 5. dicit, rerum alias esse uniuersales alias singulares. Et in hoc omnes philosophi, & Aristotelis interpretes conueniũt, Nominalibus exceptis, qui voces solum aiunt esse uniuersales in significando; & cõceptus vniuersales in repræsentando, & circa hos proxime uersari definitiones, & scientias, vt videre licet in Ocham in 1. distin. 2. quæst. 4. & quodlib. 5. quæst. 12. & 13 & Gabr. in 1. distin. 2. qu. 7. & 8. quod late impugnat Fonseca, lib. 5. cap. 28. quæs. 2. Et meritò reprehendendi sunt, quoad aliquos loquendi modos, nam in re fortasse non dissident à uera sententia: nam eorũ rationes huc solum tendunt, vt probent vniuersalitatem non esse in rebus, sed cõuenire illis prout sũt obiectiue in intellectu, seu per denominationem ab aliquo opere intellectus, quod verum est, vt infrà dicam. Et ideo in referendis, & soluendis eorum argumentis non est, quod immoremur: nam ea nihil omnino obstant, quo minus uerum sit naturas, quæ denominantur uniuersales, in singularibus esse ipsaque singularia habere inter se aliquid, in quo conueniant, vel similia sint, & aliquid, in quo differant, seu distinguantur. Vnde falsò negant demonstrationes, aut definitiones dari de rebus, quia scientiæ nõ sunt de nominibus, & conceptibus formalibus nostris, sed directe de rebus, seu cõceptibus obiectiuis. Quapropter, licet denominatio uniuersalitatis reb. proueniat ex conceptibus, tamen res sic denominatæ reales sunt, & in rebus existunt.

Res quæ vniuersales denominãtur, vere in re existũt.

II. Secundò supponendum est, has res, vel naturas, quas nos vniuersales denominamus, non esse realiter separatas a rebus singularibus: quia, vt suprà demonstratum est, omnis res, quæ existit, necessariò est singularis, & indiuidua: apertamque inuoluit repugnantiam, quod existat homo, v. g. ab omnibus singularibus hominibus realiter separatus, & sit uniuersalis respectu omnium illorũ. Nam, si est separatus, non est in illis intrinsece, & essentialiter, si autẽ est vniuersalis, esse debet in illis intrinsece, & essentialiter, quia hoc est de ratione talis uniuersalis: neq. uero simul esse potest separatus ab illis, & intrinsece in illis: quia hæc duo in re ipsa sumpta inuoluunt repugnantiam. Item, quia, vel homo, vt sic est res distincta realiter à Petro, Paulo, &c. vel non est res distincta: si dicatur hoc secundum, hoc est, quod intendimus: nam hoc sensu dicuntur uniuersalia nõ esse separata, quia non sunt res realiter distinctæ à singularibus, neque habent propriam entitatem, & realem vnitatem distinctam ab illis: si vero dicatur primũ, sequitur aperte, hominem, vt sic, esse rem quandam distinctam à Petro, & Paulo, nam realis distinctio non potest intelligi, nisi inter res certas, & determinatas: erit ergo illa res quidam homo distinctus a cęteris hominibus. Vnde neq. esse poterit de essentia illorum, neque poterit simul esse in omnibus illis. Item alioqui eadem ratione dandum esset animal separatum ab omnibus speciebus animalium, & viuẽs separatum ab omnibus generibus uiuentium, & sic de cæteris quidditatiuis prædicatis, quæ omnia sunt impossibilia inutilia prorsus, quia neque ad scientiã, neque ad definitiones tradendas oportet huiusmodi idearum monstra confingere.

Vniuersalia in re non sunt à singularibus separata.

III. Quod adeo manifestum, ac per se notum est, ut multis incredibile videatur, Platonem docuisse contrarium eo sensu, quo 1. & 7. Metaphys. & alijs locis Arist. illi attribuit, & latissime impugnat. Ita sensisse Eustratium, & Simplicium refert D. Tho. li. 4. de regimine Principum, c. 4. & in particulari agens de ideis Aug. lib. 83. quæstionum, q. 46. & li. 7. de Ciui. c. 28. declarat Platonem fuisse locutum de ideis, quæ sunt in mente diuina, quod etiam sentit Seneca lib. 8. epist. 66. Imo ab ipso Platone in Parmenide, & Timæo id significari videtur. Legatur Eugub. lib. 1. de peren. philosoph. c. 10. Quod si ita est, consequenter dicendum est, Platonem non posuisse ideas propter modum nostrum concipiendi, definiendi, aut sciendi res in uniuersali: ad hoc enim nihil cõferũt ideæ, prout sunt in mente Dei: quia nec nos illas concipimus, aut definimus: & si per impossibile non essent B tales ideæ, possent eodem modo uniuersalia a nobis concipi, ac definiri. Sed ponuntur huiusmodi ideæ, vt sint prima exemplaria horum inferiorũ: & in ea insituant tanquam primũ, & immutabile principiũ in suo genere: de quibus ideis sub hac consideratione tractatur a Theologis in 1. d. 36. cum D. Thom. 1. p. q. 15. & inferius tractando de causis aliquid attingemus. Sed, quicquid sit de mente Platonis, hæc cõsideratio nihil ad præsens institutum refert: quia nõ agimus de uniuersali, quod vocãt in causando, siue per modum efficientis, siue per modum exemplaris, sed de uniuersali in essendo, seu prædicando.

Quo sensu Plato uniuersalia asseruerit separata.

Sensus quæstionis, & variæ opiniones.

C

IV. His ergo suppositis, quæstio superest, an natura, quæ vniuersalis denominatur, quamuis sit in rebus singularibus nihilominus ex se habeat sufficiẽtem unitatem, ob quam vniuersalis denominetur, ita ut non solum natura vniuersalis, sed etiam uniuersalitas eius in rebus sit. Tres in hac re uersantur opiniones. Prima est, naturam ita habere ex se, & per se aliquam vniuersalitatem, vt etiam realiter existẽs in ipsis indiuiduis eã retineat, actuq. vniuersalis sit, quam opinionem defendit late Ioan. Monlorius speciali disp. de hac re, c. 5. & 6. & cõmuniter tribuitur Scoto in 2. d. 3. q. 1. & 7. Metaph. q. 18. vbi Ant. Andr. q. 16. illã defendit. Quamuis Scot. in præd. dist. potius ita loquatur, vt simpliciter neget, uniuersale D in actu esse in rebus: solumque uidetur admittere uniuersale aptitudine, seu potentia, quod Aristot. & omnes concedunt. Quapropter in exponenda Scoti sententia varij sunt eius discipuli, vt Fonseca infra citãdus latè tractat, vbi etiam ipse, sicut & alij, eum conatur in suam sententiam adducere. Sed, ne in æquiuoco laboremus, oportet hos terminos, [uniuersale in actu, & uniuersale in potentia,] declarare.

V. Itaque, si per vniuersale in actu intelligatur natura ab oĩ indiuiduatione abstracta, quę cõcipitur per modum unius entis indiuisi, & cõmunis multis, & habentis proximam aptitudinẽ, vt de illis prædicetur sic per se notum est, vniuersale in actu, vt sic, nõ esse in rebus: & hoc modo explicuit hãc vniuersalitatem E Scotus suprà: & eodem loquitur Aristot. cum negat contra Platonẽ dari vniuersale in rebus, scilicet, uniuersaliter subsistens, & ab omni singulari, & indiuidua cõtractione separatum. Datur ergo hoc vniuersale solum per intellectũ, ut sect. seq. declarabimus. Rursus, si uniuersale in potẽtia dicatur, quicquid nõ habet actualẽ vniuersalitatẽ dicto modo explicatã: præbet autẽ intellectui fundamẽtum, ut illam possit cõcipere, aut fingere, sic etiã certum est dari in reb. vniuersalitatẽ in potẽtia, quia datur in eis aliquod fundamentũ abstractionis, seu conceptionis uniuersalis, quam intellectus facit. Sed quale est hoc fundamentum? in hoc est enim punctus cõtrouersiæ. Opinio igitur citata affirmat, fundamentũ hoc esse uniuersalitatẽ quandã, quæ ex se, & realiter cõuenit naturæ, vt est prior natura suis inferioribus contrahentibus

tibus ipsam. Nam, licet in re non sit separata ad eis, A tamen reuera est communis omnibus illis secundũ eandem rationem, & vnitatem formalem. Et ita hęc vniuersalitas, licet respectu prioris dicatur aptitudinalis, seu fundamentalis, tamen respectu singularitatis, seu indiuiduationis naturæ est vera, realis, & actualis vniuersalitas, quę ab unitate formali solum hoc differt, quod vltra negationem diuisionis in se dicit indifferentiam, & communitatem ad multa.

VI. Sic igitur declarata opinio probatur primò, quia natura, v.g. humana, de se habet vnitatem formalẽ, vt dictum est: habet etiam de se, quod sit communicabilis multis: ergo de se, & ante omnem intellectũ est vna in multis: & de multis, in quo ratio vniuersalis cõsistit, teste Arist. 1. Poster. tex. 25. habet ergo B natura ex se, & in rebus ipsis aliquam vniuersalitatem, quæ sit realis proprietas eius, & non tãtum rationis. Minor, in qua est vis argumẽti, probatur primò, quia natura humana de se nõ est incõmunicabilis, alioqui secundum numerum multiplicari nõ posset: est ergo de se cõmunicabilis: quia inter communicabile, & incõmunicabile nõ est dare medium respectu eiusdem naturę, nam sunt opposita cõtradictoriè. Secundò, quia natura non est de se hæc, & indiuidua, ut præcedente disp. probatum est: sed indiget aliquo adiuncto, quo indiuiduetur: ergo de se apta est, ut per principia indiuiduantia contrahatur: imò, cum non sit apta ad subsistẽdum abstractè, & vniuersaliter, postulat, & requirit hanc determinationem, ut possit subsistere: est ergo ex se apta ad C illam: ergo est etiam ex se cõmunicabilis multis indiuiduis. Probatur hæc ultima consequentia, quia talis natura non est adæquatè cõtrahibilis per unã solã indiuidualem differentiam, imo hoc illi repugnat ergo hæc repugnantia, quam habet talis natura, ut in uno solo indiuiduo adęquatè contrahi possit, fundatur in naturali aptitudine, quã habet ut in multis esse possit: hæc ergo aptitudo cõuenit illi realiter, & secundum se. Tertiò idem probatur ex attributis naturarũ vniuersalium, ut vniuersales sunt, dicuntur enim esse propria obiecta scientiarum, immutabilia, & perpetua, ingenerabilia, & incorruptibilia, dicuntur etiam esse res immediatæ significatæ per uoces, seu conceptus cõmunes, quibus per se primò conueniunt essentialia prædicata, & intrinsecæ D proprietates: sed hæc omnia non sunt per intellectũ conficta, neque cõsistunt in denominatione aliqua extrinseca prouenientẽ ab aliquo actu intellectus: ergo natura in rebus ipsis habet aliquam vniuersalitatem, quæ sit horum omnium ratio, ac fundamẽtũ. Et cõfirmatur, quia alias vix possumus vitare, quin incidamus in opinionẽ Nominalium, qui negãt in rebus esse naturas uniuersales, sed solum res singulares, quia, si natura in re nullam habet vniuersalitatem, nec distinguitur ex natura rei ab indiuiduis, ut suprà ostensum est, non apparet, quid possit in reb. immediatè correspondere terminis communibus, aut cõceptibus eorum, præter ipsa singularia, quod Nominales docent, & consequenter non poterit esse scientia de rebus communibus, sed solum de uo- E cibus, ut ijdem contendunt.

VII. Secunda sententia est, naturam existentem in indiuiduis non esse actu vniuersalem, nihilominus tamen nõ habere à solo intellectu, quod actu uniuersalis sit, sed ex se, & ante operationem intellectus, & ante omnem cõtractionem ad indiuidua, atq. adeò ante omnem existentiam, tam in intellectu, quã in re ipsa, esse actu vniuersalem. Hanc opinionem latè tractat, & defendit Fonseca, lib. 5. Metaph. c. 28. per quinque primas quæstiones. Cuius fundamenta videbimus postea, dum veram sententiam confirmabimus: est enim hæc opinio media inter duas alias, & ideo ab eisdem sumit argumẽta partim ad eas cõfutandas, partim ad ipsam tuendam, & suadendam.

Tertia opinio est, naturas fieri actu vniuersales solum opere intellectus, præcedente fundamento aliquo ex parte ipsarum rerum, propter quod dicũtur esse à parte rei potentià vniuersales. Hæc sententia communis est antiquorum, & recentiũ phylosophorum cum Arist. sæpissimè in his lib. Met. præsertim in 7. & com. 1. de anima, com. 8. dicente, [intellectũ esse, qui facit vniuersalia in rebus,] & Auic. q hoc sẽsu dixit, lib. 5. suæ Met. in principio: [Equinitas secundum se tantũ est equinitas, non vna, vel plures,] & eodem modo loquitur D. Th. opusc. de ente, & essentia, c. 4. vbi ait, [naturam secundum se neque vniuersalem, neq; singularẽ esse,] & alijs locis in eodẽ sensu ait, [intentionem vniuersalitatis esse ab intellectu,] vt 1. p. q. 85. art. 1. & 1. 2. q. 29. art. 6. & 7. Metaph. lect. 13. & in eadem sententia conueniunt omnes eius discipuli: Caiet. loco citato de ente, & essentia, Sonc. & Iauel. citati sect. præced. Soto in Logica q. 2. de vniuersalibus, & alij. VIII.

Quæstionis resolutio.

Hæc postrema sententia est sine dubio vera. Vt autem eam explicemus, & confirmemus, duo quæ in titulo quęst. proposuimus, declaranda sunt. Primum, quomodo differat vnitas, quæ ad vniuersalitatem naturæ necessaria est ab unitate formali. Secundum, quomodo naturę sic uni cõuenit aptitudo essendi in multis. Ex quibus tandem constabit tertium, scilicet, quomodo vniuersalitas naturę nõ possit in rebus ipsis inueniri. Suppono aũt, quod Arist. sæpe docuit, rationem vniuersalitatis, vt sic, in duobus cõsistere, scilicet, in vnitate, & communicabilitate. Hęc enim duo continentur in illa definitione, qua vniuersale dicitur, [Vnũ in multis, & de multis, seu, pręter multa,] quę sumpta est ex varijs locis Arist. 1. Perih. c. 5. 1. Post. c. 18. 7. Met. c. 13. Nam si natura nõ sit una aliquo modo, nõ erit quippiam vniuersale, sed erit rerũ multitudo, seu aggregatio: si autem nõ sit apta esse in pluribus, non erit vniuersalis, sed singularis, & ideo necesse est, ut sit in multis modo opposito singularitati, seu indiuiduationi, id est, quod sit in multis inferioribus, quę sub ea cõi ratione multiplicari, & numerari possint. Hæc ergo duo, s. vnitas, & communitas, explicanda sunt, vt cõstet rationem constituentem proprium vniuersale non reperiri in rebus secluso intellectu. IX.

Dico primò, Vnitas formalis per se sola non sufficit ad unitatem quam requirit natura uniuersalis, vt vniuersalis est, ac denominatur, sed requiritur maior aliqua vnitas. Probatur primò, q̃a vnitas rei vniuersalis, ut uniuersalis est, talis esse debet, ut sit illi propria, & rei singulari, ut singularis est, conuenire non possit: sed vnitas formalis non est huiusmodi: ergo illa, ut sic, non sufficit ad unitatem naturæ vniuersalis, ut sic. Maior ex communi omnium consensu cõstat, & ex oppositione, quæ est inter singulare, & uniuersale, vt talia sunt: cum enim opponantur, vt communicabile, & incommunicabile, unitas illa quę ad utrumque horum indifferens est, non potest esse sufficiens ad rationem vniuersalis, ut magis ex sequente ratione constabit. Minor autem constat ex supra dictis de unitate formali: ostẽsum est enim eam de se esse indifferentẽ ad naturã, uel vniuersè conceptam, vel in indiuiduis contractam. Secundò ꝓbatur, quia vnitas formalis multiplicatur in indiuiduis cũ ipsa natura, sed vnitas, quæ est propria naturę vniuersalis, ut uniuersalis est non potest multiplicari in inferioribus, nam potius illa sunt vnũ sub ea rõne, quomodo dixit Porphyr. [participatione speciei plures homines esse vnũ hominẽ:] ergo aliũ modũ unitatis habet natura uniuersalis, vt sic, pręter vnitatẽ formalẽ. Maior supra probata est. Ostendimus enim, vnamquãq; naturam indiuiduam, esse X.

in se

in se formaliter vnam propria, & intrinseca unitate formali distincta ab ea, quę est in alia simili natura, quia vnaquęq; per id, quod in se est, est in se formaliter indiuisa. Et hinc facile probatur minor propositio, quia si vnitas naturæ vniuersalis, ut uniuersalis est, multiplicaretur in inferioribus, multiplicaretur vnitas specifica in indiuiduis, uel generica in specieb. qđ est impossibile, alioqui, & plures homines essēt plures species, & unusquisq. eorū haberet in se vnitatē uniuersalitatis, & cōsequēter unusquisque esset unus uniuersaliter, sicut est vnus formaliter, quod est plane falsum. Vnde argumētor tertiò, quia vnitas formalis solū dicit formalē, seu essentialem indiuisionē illius rei, quæ sic vna denominatur vnde ad hāc, vnitatē impertinēs est, quod illa res sit singularis, vel cōmunis, at vero unitas uniuersalis dicit intrinsece indiuisionē pluriū in ea re, uel rōne, quæ una uniuersaliter denominatur, ita ut nullū eorū inferiorū, quæ sub tali rōne cōtinentur, per se sumptum habeat totam illam uniuersalem unitatem, sed omnia sub illa ratione unū sint, quomodo oēs species animalis sunt unū in ratione animalis: nulla autē species per se sumpta habet in se vniuersalē unitatē animalis, quæ est quasi potētialis, licet in se habeat formalem unitatē eius. Quamquā ergo vnitas formalis pręrequiratur ad vnitatē uniuersalis, & sit fundamentū eius, non tamen est per se sufficiēs, sed aliquid vltra illā addit vnitas vniuersalis.

XI. Dices: Quę ergo, aut qualis esse potest hęc vnitas naturæ uniuersalis, vt sic? Omnis enim unitas, ut supra insinuatum est, aut formalis, aut numeralis esse debet: quia omnis diuisio, aut formalis est, aut materialis: sed unitas uniuersalis nō potest esse unitas numeralis, quia hæc est propria rerum singularium: si ergo neque formalis est, quænam esse potest? Respōdetur esse quandā unitatem ab his distinctam habētem proprium nomen, propriamq, rationem. Dicitur enim hæc vnitas uniuersalis, eiusque ratio cōsistit in indiuisione alicuius naturā in plures naturas similes sub eodem nomine, & ratione, cum aptitudine, ut in eas diuidatur. Itaque huiusmodi unitas utrumque includit, scilicet, indiuisionem, & aptitudinem ad diuisionem in plura eiusdem nominis, & rationis, seu quæ talia sint, ut vnumquodque totū diuisum quoad eius actualitatē in se claudat, & cōtineat. Vnde hæc indiuisio proximè accedit ad propriam priuationem, quia dicit negationem diuisionis in natura apta ad talem diuisionē. In quo differt hæc vnitas ab unitate indiuiduali, quæ nō solum dicit indiuisionem, sed etiam ineptitudinē ad diuisionē in plura, quæ talia sint, quale est ipsum diuisum. Ab unitate autem formali differt, quia hæc vnitas quamuis non repugnet cum illa aptitudine, seu cōmunicabilitate ad plura, nō tamen illam requirit. Vnde in Deo potest intelligi vnitas formalis cū incommunicabilitate ad plures naturas. Cum ergo dicitur, quod omnis unitas, aut est formalis, aut numerica, id uerum est de unitatibus, quę rebus ipsis secūdum se, seu in re ipsa cōueniūt: præter has uero potest esse alia vnitas, quæ per intellectū perficitur: & huiusmodi est unitas vniuersalis, ut ostendemus.

XII. Vnde ulterius additur, hāc unitatē posse ad numeralem reuocari, quæ tamen nō simpliciter realis sit, sed rationis, seu obiectiua. Declaratur, nam species humana in ratione speciei ita est vna, ut cū alijs componat numerū ternarjū, uel quaternariū, &c. specierum sub animali contentarum: omnis autem vnitas, quę potest numerum cōficere, sub ea ratione numerica dici potest. Propter quod, licet homo, & equus absolutè differāt essentialiter, & specie, tamen in ratione uniuersalium, seu specierum differūt numero. Itē formalis cōceptus hominis, ut sic, est vnus numero: vnde obiectum eius in ratione obiecti unū et numero dici potest, & ita homo, quatenus obij- A citur illi conceptui, dicitur habere unitatem numeralem obiectiuam, seu in ratione obiecti, quæ etiā est unitas rationis, seu per denominationem extrinsecam à conceptu mentis: hæc ergo vnitas ad rationem vniuersalis necessaria est, & sub ea ratione potest ad numeralem reuocari. Quod in hūc modum potest etiam explicari, nam, si fingeremus iuxta *Platonis* sententiam, vt ab Aristot. explicatur, uniuersalia esse res separatas a singularibus, necessario intelligendum esset, hominem, ut sic, in se subsistentē, esse rem quandam in se quidem transcendentaliter numerabilem cum alijs, atque ita unam numero, quāuis simul fingeretur existens in pluribus numero distinctis, quod aliunde repugnātiam inuoluit, ut dictum est, quod ad præsens non refert: nā hinc B solum intēdimus declarare vniuersale eo modo quo est, vel apprehenditur, debere intelligi, ut in se indiuisum, & numerabile, uel secundum rē, si fingatur in re ipsa separatum, uel secundum rationem, & cōceptum, si solum mente abstrahatur.

XIII. *Vnitas uniuersalis nō est ante operationē mentis.* Ex his dico secundò: Vnitas naturæ uniuersalis, vt uniuersalis est, nō est realis, neque est in reb. prout in re ipsa existūt, antecedūtque omnem operationem intellectus. Hæc conclusio sequitur apertè ex præcedente: quia in rebus nulla unitas intelligi potest præter formalem, & numeralem, neutra autem harum sufficit ad rationem uniuersalis, vt sic. Dicetur fortasse in rebus nō solum reperiri eā unitatem formalem, qua vnaquæq; natura humana, v.g. dicitur in se formaliter una, sed etiam reperiri unitatē, C qua omnes humanæ naturæ dicūtur habere eādem rationem formalem, & cōsequēter formalem unitatem, ratione cuius eādem definitionē participāt, & omnes homines à parte rei dicūtur esse eiusdem naturæ. Sed contra, nam hęc reuera non est unitas, sed similitudo tātum, nihil enim uerè unū, & in re indiuisū est a parte rei in hac, & in illa humana natura, sed solū in hac est aliquid, cui aliquid simile est in altera natura: hæc autem nō est realis unitas, sed similitudo. Vnde solū possunt res plures dici a parte rei eiusdem naturæ, id est, similis: hæc enim identitas, cum dicatur esse inter res distinctas, nō potest in re ipsa quippiam esse præter similitudinem, ratione cuius dicūtur etiam participare, seu habere eandem definitionem, fundamētaliter quidem ex ui di D ctę similitudinis, formaliter autem per rationem, nam definitio opus rationis est.

XIV. *Similitudinis relatio realis ad rationē uniuersalis nec sufficiens, nec necessaria.* Hæc autem similitudo, neque necessaria simpliciter est ad rationem uniuersalis, neque sufficiens. Intelligo autem nō esse necessariam secūdum actualē existentiam, & relationem, quia non est de ratione uniuersalis, ut actu sit in multis: nam si ueræ essent ideæ Platonis, uniuersales essēt ex se quamuis actu nullū aliud indiuiduū existeret, & de facto naturæ cœli, & Gabrielis sūt uniuersales, siue in re sint plura eorum indiuidua, habētia inter se prædictā similitudinem, siue nō. Si autem esset sermo de similitudine illa potētia, sic necessaria est ad naturæ uniuersalitatē, quia alias non posset intelligi natura ut E cōmunis, ut statim latius explicabimus. Quod autē illa similitudo nō sufficiat ad rationem uniuersalis, probatur, quia ex ui illius similitudinis præcisè, siue in actu, siue in potētia sumptæ, nō cōcipitur aliquid ut unum cōmune multis, sed cōcipiūtur multa ut similia inter se: uniuersale autē, vt sic, debet cōcipi ut unum. Itē, quia uniuersale ut uniuersale, cōcipitur, ut indiuisum actu, quatenus tale est, & diuisibile, & communicabile aptitudine: res autē prout à parte rei sunt similes in natura, potius sūt actu diuisæ, & aptitudine, seu fundamētaliter unibiles (ut sic dicam) in una natura uniuersè concepta.

XV. Atque hinc apertius confirmatur conclusio pōsita. Nam uniuersalitas, ut sic dicit aliquam indiuisionem, alioqui non esset uniuersalitas, sed multitudo

tantum: sed illa non potest esse indiuisio, quæ conueniat rebus, ut in se sunt, sed solum vt substant cōceptibus mentis: ergo vnitas quæ inde sumitur, non est realis, sed rationis. Minor declaratur, nam, ut recte dixit Aristot. 7. Metaph. ca. 14. & sæpe alias esse in re ipsa indiuisum, & simul esse actu diuisum, in plura eiusdem nominis, & rationis, inuoluit repugnantiam, nam si res est à parte rei indiuisa, à parte rei est singularis, & una numero: si autem est diuisa in plures similes eiusdē nominis, & rationis, erit ēt plures numero, quod fieri non potest. Et hæc repugnātia sequebatur expositione Platonis, quę cessat si vniuersale intelligatur habere indiuisionem tātū secundum rationem: quia esse indiuisum secūdum rationem, & diuisum secundum rem, non opponūtur inter se. Atque hoc modo omnes homines in ratione speciei dicuntur vnus homo, quia in cóceptu hominis, vt sic, non diuiduntur: & ita unitas hominis, quatenus uniuersalis est, per rationem consummatur: quia homo, ut sic, solum habet indiuisionē, vt subest conceptioni mentis. Quæ indiuisio consistit in hoc quod homo, v. g. abstractè conceptus, nō est communicabilis multis hominibus, seu cōceptibus obiectiuis sic abstractis, licet sit communicabilis per contractionem multis indiuiduis.

SECTIO III.

Vtrum natura communis ex se habeat aliquam unitatem præcisionis extra indiuidua, & ante mentis operationem.

I. ANtequam argumentis contrariæ sententiæ respondeamus, tractanda est obiectio, quæ hic occurrit, & quædam opinio, quæ penè singularis, ac noua mihi visa est. Obijci itaque potest contra præcedentem resolutionem, quia quælibet natura communis, verbi gratia, humana, nō solum quatenus per intellectum, abstracta est, sed etiā quatenus ex se præscindit à differentijs indiuidualibus, & est naturæ ordine prior illis, habet vnitatem quādam: quia, vt sic, non est plures, sed vna tātum: illa autem vnitas, cū conueniat naturæ ex se, realis erit: ergo illa sufficiet ad rationem vniuersalis. Circa hoc Fonseca lib. 5. Met. cap. 28. q. 3. sect. 2. 3. & 4. sentit, naturæ uniuersali secundum se sumptæ cōuenire unitatem quandam, quam suis inferioribus nō cōmunicat, sed illi tantum, ac pręcise cōuenit, prius quam existat, tā in rerum natura, quā in intellectu, quam unitatē dicit esse distinctā ab vnitate formali, quia hęc multiplicatur indiuiduis, non verò illa. Vocat autem illam unitatem præcisionis, seu numeralem, non simpliciter, & absolutè, sed naturæ communis, quæ est conditio diminuens, unde etiam eā vocat quodāmodo mistam ex formali, & numerali. Et in hanc sententiam citat D. Thom. opusc. 42. de natura generis ca. 7. & 8. vbi significat, esse naturas vniuersales habentes quandam unitatem conuenientem naturæ absolutè sumptæ, quæ non communicatur indiuiduis talis naturæ, nec cōuenit naturę per intellectum. Citat etiam Sonc. 7. Metaph. q. 40. ubi ait, naturam secundum se consideratam, id est, nec prout est in indiuiduis, nec prout est in intellectu, habere quādam unitatē: & nō uidetur loqui de unitate formali, quia addit, naturam nō communicare hanc vnitatem suis inferioribus: & idem sentit Capreol. in 3. d. 5. q. 3. art. 3. ad argumēta Scoti contra 1. conclus. ubi nō de omnibus vniuersalibus, sed de quibusdam id affirmat ex D. Thom. loco cit. scilicet de his, quæ habent, non tantum Logicam, sed etiam physicam unitatem, & conuenientiam. Quæ limitatio rem facit difficiliorem, & obscuriorem, quia, impossibile est reperire vniuersalem unitatem nō fundatam in unitate formali, ut ex dictis satis cōstat, & amplius patebit ex dicendis: supposita autē formali unitate, eadem est ratio quantum ad omnem aliam vnitatem in quacūque natura vniuersali: quia omnis talis natura potest secundum se, & absolutè considerari, &, ut sic, eadem non repugnantia, indifferētia, aut indiuisio in qualibet reperitur. Et ideo Fonseca illam limitationem non admittit, sed generaliter hanc unitatem præcisionis tribuit omnibus naturis uniuersalibus.

II. Quod si interroges, ubi, aut quādo cōueniat hæc unitas tali naturæ: respondēt, naturam existentem nūquam habere huiusmodi unitatem, quia in indiuiduis illam nō habet, cum in illis contracta sit, natura autem nō habet existentiam, nisi in indiuiduis neque etiam conuenire illi tātū, ut est in intellectu, quia illi secūdum se conuenit, prius quam ab intellectu aliquid habere intelligatur: neque cōuenire illi per solā denominationem extrinsecam, sed per verā negationem, seu indiuisionem cōuenientem ipsi naturæ secundum se. Et hoc ipsum sentit Sonc. supra, qui propterea dicit, hāc unitatem non esse actualē, sed potentialem, & vterque illam explicat per hanc conditionalem: quia, si natura existeret sine contractione ad indiuidua, hanc unitatem haberet. Quod si rursus obijcias, quia, si hæc vnitas per se conuenit naturæ absolutè sumptæ erit inseparabilis ab ipsa, nam, quod per se alicui conuenit, semper conuenit, neque oppositum eius potest ei conuenire: sed in indiuiduis nō habet natura eam unitatem, sed potius oppositam multitudinem: ergo non potest illa unitas per se conuenire tali naturæ. Respondent, dupliciter sumi posse illud, per se, seu, secūdum se primò, ut significet necessariam cōnexionem prædicati cū subiecto tanquam de essentia eius existentis, aut ab illo intrinsecè manantis: quomodo sumpsit Aristoteles, cū duos modos per se numerauit 1. Poster. c. 4. & hoc modo recte probat argumentum, prędictam vnitatē non conuenire per se naturę vniuersali: alio modo sumitur, per se, pro eo, quod est, absolutè, seu, solitariè: & hoc modo dicitur cōuenire hæc unitas naturæ secūdū se, seu per se sumptæ: quia absolutè considerata illa natura, ac solitariè, id est, quatenus non habet adiunctas differentias contrahentes, seu indiuiduantes, statim habet illam vnitatem. Neque enim necesse est, ut, quicquid cōuenit naturę hoc posteriori modo secundum se sumptę, cōueniat etiam per se priori modo, id est, ab intrinseco, & necessariò: multa enim prędicata, præsertim negatiua, possunt illi sic sumptæ contingenter conuenire, ut [nō existere, nō generari, nec corrūpi, non esse albū, nigrū,] aut similia omnia, quæ non conueniunt naturæ communi, nisi ratione indiuiduorum. Sic igitur hæc unitas præcisionis, quæ in negatione, seu priuatione consistit, conuenit naturæ secundum se, & absolutè consideratæ: quia, ut sic non conueniunt ei differentiæ, quibus contrahitur, & diuiditur, nō tamen per se, & necessario conuenit: quia medijs inferioribus potest ei oppositum conuenire.

III. Præcedētis sententię refutatio.

Sed nihilominus hæc sententia probari mihi non potest. Nam (ut omittam esse plane contrariam D. Thom. lib. de ent. & essent. c. 4. & Caiet. ibi, & alijs auctoribus citatis, & referendis inf. conclus. 4.) non satis intelligo, qualis possit esse vnitas, quę cōueniat naturæ ante intellectum, & tamen nunquam possit illi cōuenire in inferioribus, seu in singularibus existentibus: nam, si illa unitas cōuenit naturæ ante intellectū: ergo est unitas realis: ergo potest realiter ipsi naturę aliquādo conuenire: ergo necesse est, ut possit illi conuenire in indiuiduis, uel in aliquo indiuiduo: nihil enim conuenit realiter naturæ omnino, nisi quod potest illi conuenire, vt existēti in aliquo indiuiduo. Quod enim aiunt, hāc unitatem conuenire realiter naturæ secundum esse essentiæ, non secundum esse existētiæ, non uidetur posse intelligi: quia,

quia, vt suprà dixi, tractando de conceptu entis, & infra iterum dicam tractando de essentia, & existentia creaturarum, esse essentiæ, non potest concipi, ut reale, nisi saltem aptitudine includat ordinē ad existentiam: ergo, si hæc unitas non potest conuenire essentiæ, vt existenti, neque cōuenit illi, vt aptę ad existendum: quia, sicut non existit, nisi ut indiuidua, ita neque est apta ad existendum, nisi vt indiuidua: ergo nullo modo illi realiter conuenit. Et confirmatur, quia nullum prædicatum, nec positiuū, nec negatiuū conuenit naturæ secundū se, & solitariè sūptæ, nisi aut per se posterioristicè illi conueniat, aut possit indiuiduis conuenire: sed hæc unitas non conuenit per se dicto modo naturæ secundum se sumptæ, ut ipsi fatentur: neque etiam potest illi conuenire ratione indiuiduorum, quia potius illi, vt sic repugnat: imò hoc ipso, quod indiuiduis sumitur, iam non per se, & solitariè consideratur: ergo nullo modo conuenit per se primò. Maior constat ex Porphyr. c. de commun. D. Tho. Caiet. & alij in locis citatis. Et inductione patet in prędicatis etiā negatiuis (nam de positiuis nulla est dubitandi ratio) quia, [nō esse albū, aut nigrū, &c.] in tantum conueniunt homini, vt sic, in quantum alicui indiuiduo hominis cōuenire possunt: imo & ipsum non existere, quāuis nō possit conuenire homini ratione alicuius indiuidui existentis, conuenit tamē illi quatenus vel aliquod, vel omnia indiuidua humanæ naturæ non existunt. Ratio est, quia hęc prædicata sunt contingentia, & ideo non conueniunt speciei, nisi ratione indiuiduorū.

Prædicata solitariè naturæ cōuenientia per se posterioristicè conueniunt.

IV. Obiectioni respondetur.

Quod si quis obijciat quędam esse prædicata negatiua, quæ conueniunt naturę communi secundū se, & tamen non conueniunt indiuiduis, vt uidētur esse hæc, [nō generari, non corrūpi] (repugnat enim naturam uniuersalem absolutè sumptam generari, vel creari, aut etiam existere) dicendum est, esse sophisticam æquiuocationem: multiplex enim potest esse sensus illarum negationum. Primus est, quod natura abstracta nec generari, nec corrumpi, nec esse potest, & hoc modo sunt veræ illæ negationes, tñ si rectè intelligantur, non dicuntur de natura secundum se & absolutè sumpta, sed vt habente quendam statum, quem solum per intellectum habere potest: realiter enim nulla est natura sic abstracta, & solitaria, sed per intellectum cōsideratur: & illi, ut sic, cōsideratæ attribuitur talis negatio. Quare mirum nō est, quod in indiuiduis illi non cōueniat, quia per existentiam in indiuiduis destruitur ille status, ratione cuius cōuenit naturæ talis negatio. Vnde, si illa unitas præcisionis cum his negationibus cōparāda est: hinc potius colligitur, non cōuenire naturæ, nisi ut subest operationi intellectus abstrahētis, & præscindentis illam. Alius sensus illarum negationum est, quod natura communis absolutè non generatur, neque corrūpitur, & hoc potest intelligi, vel, quod non generatur vllo modo, & sic est falsum, nam saltem secundariò generatur, & existit in indiuiduis. Vel quod non generatur per se primò, sed ratione indiuiduorum, & hoc est uerum: tamen hoc etiam dici potest de natura existente in indiuiduis, sicut Aristot. dicit secundas substātias existere in primis, & ratione illarum, & consequenter nō per se primo. Vnde hæc negatio in hoc sensu sumpta non conuenit naturæ contingenter, sed per se, ac necessariò: sicut ecōtrariò fieri, & esse per se primò conuenit indiuiduis, si alicui conuenire debet. Nulla ergo prædicata contingentia, etiam negatiua, conueniūt communibus naturis, nisi uel ratione indiuiduorū, vel in ipsis indiuiduis, uel ratione status, quē in intellectu habēt.

V. Tandem argumentor in hunc modum contra dictam sententiam, quia natura communis nō distinguitur ex natura rei ab indiuiduis, sed tātum per intellectum: ergo nō potest habere unitatem aliquam secundum se, quam non habet in indiuiduis, nisi tā A tum per intellectum. Antecedēs sæpe est probatum: consequētia probatur primò, quia unum reale consequitur ens: ergo si natura secundum se non habet entitatem distinctam ab entitate indiuiduorum: neque vnitatem realem habere potest distinctā ab unitate indiuiduorum: ergo nullam unitatem ex se habere potest quam nō habet in indiuiduis, sed omnis alia est per intellectum. Secundò probatur eadem consequentia ex ipsis terminis, quibus alia opinio utitur, vocat enim hāc vnitatem, præcisionis: si ergo præcisio non est in re, neque conuenit naturę secūdum se, sed per intellectum tātum, neque etiam vnitas conuenire potest naturæ secundum se, secludendo intellectum. Imò si quis rectè consideret, hoc ipso, quod dicitur, secundum se, in sensu superius de- B clarato, inuoluit operatio intellectus: quia natura non præscinditur, aut separatur ab omnibus differentijs indiuidualibus, nisi opere intellectus. Vnde quicquid conuenit naturę secundum se sumptę propriè, & peculiariter ratione illius cōditionis, seu status, qui explicatur per illam particulam, secūdū se, in sensu prædicto, conuenit illi per intellectū: huiusmodi autem est prædicta unitas, vt ostensum est.

VI. Vēdicatus à colūnia.

Et hinc obiter intelligitur nullam æquiuocationē committi a D. Thoma, Caietano, & alijs (vt putauit Fonseca) quando dicunt quicquid conuenit naturę secūdum se, aut per se, conuenire illi indiuiduis existenti: quia quicquid per se alicui conuenit, semper conuenit: nam vtrobique, per se, sumunt eodem mo- C do, scilicet, posterioristice, vt reuera sumendum est. Et similiter, quando ijdem auctores distinguunt, tripliciter aliquid conuenire naturæ, scilicet, uel ut in indiuiduis existenti, vel ut in intellectu, vel secundū se, eodem sensu sumunt illud, secundum se, scilicet licet pro eo, quod per se, & ab intrinseco conuenit naturæ, & non ratione alicuius status contractionis aut præcisionis, seu abstractionis. Supponunt enim (id quod uerum esse ostendimus) nihil posse naturę proximè, & immediatè, quatenus talis natura est, cōuenire, nisi etiam per se conueniat, atque econtrario quidquid contingenter conuenit naturæ communi conuenire illi ratione status indiuiduationis, quem habet in re, aut separationis, quam habet per intellectum. Vnde, ut apertius tollatur ęquiuocatio, omne D prædicatum, quod dicitur immediatè (vt sic dicam) de natura communi, id est, non ratione indiuiduorum, potest dici conuenire illi secundum se, tamen hoc prædicatum potest esse duplex; vnum conueniens naturæ, ut præcisè habēti talem rationem formalem, vt, esse animal rationale, & consequēter esse risibile, admiratiuum, &c. & huiusmodi prædicata dicuntur proprijssimè conuenire naturæ secundum se, & per se, id est, ex hoc præcisè, quod talis natura est. Et hoc modo est sermo D. Thom. & aliorum de natura secundum se, quando illam distinguūt à duplici statu eius, scilicet in indiuiduis, vel in intellectu, & ideo rectè cōcludunt, quicquid hoc modo cōuenit naturæ secundum, se, conuenire illi, vbicūque & quomodocūque existit. Alia uero prædicata dici E possunt conuenire naturæ, secundum se, id est, in cōmuni sumptę non tamen ratione ipsius naturæ, sed ratione illius præcisionis, & separationis, quam circumscribit illa particula, secundum se. Et talis cōsideratio naturæ coincidit cum statu, quem natura habet per intellectum, & illa prædicata similiter coincidunt cum attributis, quæ conueniunt illi naturæ ratione illius status: alioqui oporteret, quartam cōsiderationem naturæ adhibere pręter triplicē nuper expositam, quod inauditum est. Cum ergo illa unitas dicatur conuenire naturæ secundum se, non tamen hoc ipso, quod natura talis est, sed hoc præcisè, quod secundum se sumitur, vel consideratur, planè conuincitur, eam unitatem non conuenire naturę nisi secundum statum, quem in intellectu habet.

VII. Tertiò probatur, & declaratur amplius eadē cōsequentia principalis argumēti, quia natura actu existens non distinguitur ex natura rei ab indiuiduo, ideo, vt sic non potest habere vnitatem realem repugnantem indiuiduationi, qualis esset unitas communis, sed natura etiam cōmunis sumpta, ut possibilis, vel secundum esse essentię non distinguuitur ex natura rei ab indiuiduis sumptis ēt in esse possibili, seu secundum esse essentiæ indiuiduæ: ergo eadem ratione non potest conuenire tali naturę secūdum se, & ante intellectum aliqua unitas repugnans unitati indiuiduali, qualis esset illa unitas pręcisionis, seu numerica communis. Maior cōstat ex dictis, & ab alijs nō negatur. Minor probatur facile, quia eadem est proportio rerū possibilium inter se, quæ est existētium inter se: quia non aliæ res existunt, aut fiūt nisi quæ sunt possibiles. Neque humanitas possibilis habet aliam essentiam, nisi quam habet, dum existit: ergo si humanitas, vt sic, quādo actu existit, non distinguitur ex natura rei ab hac, & illa humanitate, neq. etiam humanitas, vt possibilis distinguitur ex natura rei ab hac, & illa humanitate possibili. Imò, si propriè loquamur, humanitas non est possibilis, nisi in quantum hæc, & aliæ indiuiduæ humanitates possibiles sunt, sicut neque existit humanitas, nisi in quātum indiuidua humanitas existit. Consequentia uero probatur eadem ratione, & proportione: quia humanitas possibilis non est aliud ab hac, & illa humanitate secundum rem, & secluso intellectu: ergo nō possunt illi conuenire unitates repugnantes. Et cō- C firmatur: nam, si hæc unitas cōuenit naturæ ante intellectum, cui quæso naturæ cōuenit? an singulari? & hoc non, vt per se notum est, & ipsi fatētur, aut communi quatenus communis est? hoc non, quia nulla est talis natura, ēt possibilis ablata operatione intellectus, aut naturæ, vt natura est, nihil aliud adiungendo etiā per intellectum? & hoc etiam nō, quia vt sic solum habet natura unitatem formalem, quæ cōmunicatur indiuiduis, & in eis multiplicatur: ergo, secluso intellectu, nullum esse potest adæquatū subiectum, & fundamentum talis unitatis.

VIII. Fundamētū oppositę sentētię euertitur.

Ad difficultatem ergo respondetur, negādo quod in ea assumitur, scilicet, naturam humanā, v.g. habere ex se unitatem aliquam distinctam ab unitate formali. Procedit autem illa obiectio ex falso principio D nimirum quo natura specifica ex se præscindat, ab indiuiduis aliqua præcisione reali, seu quæ ex natura rei illi conueniat: cum reuera nō præscindat, nisi per intellectum abstrahentem, & cōcipientem naturā communem absque indiuiduis, cuius quidē præcisionis est in natura ipsa fundamentum: sed hoc nō est aliud ab unitate formali, quæ indiuiduis multiplicantur, & est in eis per identitatem. Aliud ēt falsum videtur in ea obiectione supponi, scilicet naturā specificā, v.g. esse ordine naturę priorē indiuiduis, & ut sic habere vnitatē illam præcisionis, seu numeralem cōmunem: nam, si sit sermo de prioritate reali idest, fundata in aliqua reali causalitate, seu habitudine, vel ordine reali, id non est uerum, tum quia, E ubi non est distinctio ex natura rei, non potest esse realis ordo, vel causalitas. Tum etiam, quia neq. in ratione existendi, neque in esse essentiæ potest intelligi talis prioritas. Primum patet, quia, si aliquis est ordo potius natura specifica existit, quia aliquod eius indiuiduū existit, sicut Aristoteles dixit de primis, & secundis substantijs. Secundum patet, quia esse essentiæ præcisum ab existentia, nihil aliud est, quā entitas rei in esse possibili, vt infrà ostendetur: probauimus autem, etiā hoc modo uniuersalia esse possibilia ratione singularium possibilium. Quod si esse essentiæ sumatur pro prædicatis quidditatiuis pręcisè sumptis, & abstractis a differentijs indiuiduātibus, huiusmodi esse essentiæ inuoluit operationem rationis concipientis communem rationem, in A qua indiuidua cōueniunt, abstractam a proprijs eorum differentijs. Si uerò essentia cōmunis hoc modo sumpta dicatur prior natura, nō propria, & reali proprietate, sed illa, quę dicitur esse subsistendi cōsequentia, illa potius est prioritas rationis: inuoluit. n. conceptum mentis abstrahentem rationem communem à singularibus: vnde esse hoc modo prius, nihil aliud est, quam esse uniuersalius. Ex hac autem prioritate non potest colligi aliqua vnitas numeralis, q̄ conueniat naturæ secundum se ante indiuidua, & ante omnem intellectum: nulla ergo est talis unitas, nisi tantum per rationem, & conceptum mentis ut in conclusione diximus.

Sed contra dicta obijci potest, quia natura uniuer- IX. salis, vt sic, non potest dici vna numero in ratione B uniuersalis per extrinsecam denominationem à conceptu formali mentis, scilicet, quia per unum cōceptum numero repræsentatur: ergo oportet, vt dicatur una numero in ratione vniuersalis ab aliqua alia unitate, quæ in natura ipsa præcedit, & per illum cōceptum repręsentatur: ergo talis unitas cōuenit naturæ ex se, & non per intellectum. Primum antecedens patet primò, quia potius cōceptus habet vnitatem ab obiecto, quā econuerso: ergo nō ideo obiectum est unum, quia cōceptus est unus, sed econtrariò. Secundò, quia alias eadem natura a diuersis hominibus distinctis cōceptibus repręsentata esset plura numero vniuersalia, nam multiplicata forma dāte unitatem, multiplicabitur unitas. Cōsequēs autē C est planè falsum: non enim dicemus esse plures numero species humanas, propterea quod humana natura pluribus conceptibus repræsentetur: sicut non sunt plures Christi Domini facies, propterea quod pluribus imaginibus repræsentetur: sicut ergo conceptus plures non dant naturæ uniuersali pluralitatem, ita neque vnus conceptus dat unitatem, sed supponit illam: ergo hæc unitas, de qua loquimur, non fit per rationem, sed conuenit naturæ ex se quatenus objicibilis est pluribus similibus conceptibus.

Responderi potest, solum probari, naturæ secun- X. dum se conuenire unitatem formalem, eamque supponi conceptioni mētis, & ratione illius naturā humanam, v.g. posse habere rationem unius obiecti respectu conceptus abstrahentis, & præscindentis il- D lam, & quia illa non multiplicatur etiamsi formales conceptus eiusdem naturę multiplicentur, ideo simpliciter nō multiplicari numero huiusmodi uniuersale, vt uniuersale est. Sed cōtra, quia sola unitas formalis non sufficit ad constituendum hoc numero uniuersale, nisi aliquid aliud addatur, quia talis unitas communis est rebus indiuiduis, & multiplicabilis in illis: ergo præter unitatem formalem necessaria est alia unitas, a qua natura communis, vt sic, dicatur una numero in ratione vniuersalis: nihil enim potest unum numero denominari, nisi ab unitate, quæ sub ea ratione numerica sit, & de hac procedit argumentum. Vt, uerbi gratia, natura humana dicitur vna numero species: non potest ergo habere illam vnitatem a sua vnitate formali, ut sic: quia Pe- E trus habet similem unitatem formalem, & non est talis species: ergo est alia unitas naturę humanæ incommunicabilis indiuiduis, a qua denominatur una species. Vel ergo habet illam vnitatem a conceptu mentis, & ita multiplicabitur hęc unitas, multiplicato concepto, ut argumentum factum contendit, uel non fit per conceptum, & sic conueniet naturæ ex se, ut opposita opinio dicebat. Respondetur, declarādo amplius responsionem datam, uerum quidem esse unitatem formalem non sufficere ad unitatem uniuersalitatis, seu ut natura dicatur unum numero uniuersale, sed necessariam esse præcisionem mētis, ratione cuius conueniat naturæ sic abstractæ unitas incommunicabilis indiuiduis, quæ consistit in indiuisione, seu incommunicabilitate ad plures

natur-s

naturas sic abstractas, & communes, cũ aptitudine vt cõmunicetur pluribus naturis contractis, seu indiuiduis; hæc autem negatio, seu incommunicabilitas non multiplicatur in natura, etiamsi conceptus formales numero multiplicentur, & ideo necesse non est, ut propter plures cõceptus formales numero distinctos, dicatur natura concepta esse plura vniuersalia numero distincta.

XI. Responsio. Ad obiectionẽ ergo in forma respondetur negando primũ antecedens in sensu iam exposito. Ad primam probationem respondetur, ad vnitatem conceptus formalis satis esse, vt ex parte obiecti supponatur vnitas fundamentalis conceptus obiectiui, quæ consistit in similitudine, seu cõuenientia plurĩu singularium in vnitate formali: nam hoc satis est, ut intellectus sua ui, & efficacia intelligẽdi possit abstrahere cõceptum obiectiuum cõmunem: unde quoad hãc præcisionem talis obiecti cõmunis, & vniuersalis intellectus non supponit obiectum suum, sed facit, seu potius cõfert illi statũ illum præcisionis per extrinsecam denominationem. Ad secũdam probationem respondetur, formam à qua propriè natura denominatur sic vna, non esse ipsum conceptũ mẽtis, sed esse negationem incõmunicabilitatis ad plures naturas sic cõmunes, quæ negatio fundatur in abstractione mẽtis, eadem autem est talis negatio, siue hęc abstractio fiat per unum, siue per uarios cõceptus formales numero distinctos.

XII. Aliter etiã dici posset, quod, licet in abstracto multiplicẽtur intentiones vniuersalitatis ex multiplicatione cõceptuum formalium circa eandem naturã (quomodo dicere solent Dialectici, distinctã numero relationem rationis speciei insurgere in natura humana per distinctã comparationẽ eius ad indiuidua factam à Petro, & Paulo, uel ab eodem diuersis temporibus) nihilominus tamen uniuersale in concreto simpliciter nõ multiplicatur, quia id quod substat tali intẽtioni vniuersalitatis, formaliter nõ multiplicatur, sed sumitur vt habens eandẽ omnino formalem unitatem cum eadem præcisione. Sicut quãuis plures albedines numero distinctę inhærere possent eidẽ homini non diceretur plura alba, sed vnũ: & paries, quamuis in ratione visi cõstituatur, seu denominetur à visione, quæ est in oculo, nõ denominatur plura visa, sed vnum, quamuis pluribus visionibus simul videatur: nam in huiusmodi concretis vnitas sumitur ex supposito, seu subiecto, seu qđ se habet ad modum subiecti. In præsẽti autem, natura quæ denominatur vniuersalis, se habet ad modum subiecti respectu intentionis vniuersalitatis, & ideo quamuis formæ, seu cõceptus denominantes multiplicentur, uniuersale nõ multiplicatur, quia omnes versantur circa eandem naturam, eamque præscindunt secundum eandem unitatem formalem.

SECTIO IV.

Quid sit in natura vniuersali aptitudo, vt sit in multis.

I. RAtio dubitãdi satis constat ex dictis duabus sectionibus præcedentibus, & præcipuè ex argumentis in sectione secunda propositis: ad illa enim clarius soluenda hæc dubitatio proposita est.

II. Aptitudo essendi in multis nihil est in natura, vt à parte existit. Dico ergo primò. Aptitudo naturę communis, vt sit in multis nõ est aliquid cõueniens ipsi naturæ, prout à parte rei existit. Hæc cõclusio receptissima est, ut uidetur euidens, præsertim, si supponamus, quod sæpe dictum est, uniuersale non distingui ex natura rei à singularib. seu inferioribus. Probatur ergo, quia à parte rei nihil est, nisi singulare, & indiuiduũ, & in ipsis singularibus nihil est ab eis ex natura rei distinctũ; ergo in natura prout à parte rei existit, non potest esse aptitudo vlla ad essendum in multis. Patet consequentia, quia in re indiuidua, vt sic, non est talis aptitudo, seu non repugnantia, sed potius repugnantia opposita: natura autem, prout existit in rerum natura indiuidua est, prorsus indistincta in re ab ipsis indiuiduis. Dicunt aliqui, licet in natura existente nõ sit potẽtia proxima, vt sit in multis, quia vt sic est contracta, & determinata ad vnum, esse tamen aptitudinem remotam, quia quãtum est ex se, si contractio auferatur, potest communicari multis, sicut materia prima existens sub una forma, & sub dispositionibus illi accommodatis, nõ est proximè apta ad alias formas, retinet tamẽ suam aptitudinem remotam ad illas. Sed exemplum non est ad rẽ, quia materia, & aptitudo eius substãtialis ad formam, est una numero, & singularis entitas distincta realiter à forma, & dispositionibus, quas hũc habet, quæ potest hanc formam amittere, & aliã recipere, & ideo mirum non est, quod materia existẽs sub una forma, retineat aptitudinem radicalẽ ad recipiendas alias. At verò natura communis, vt cõtracta ad hoc indiuiduum nõ est aliquid ex natura rei distinctum ab ipso, vel à differentia cõtrahente: nec fieri potest, ut natura humana, v.g. existẽs in Petro eadem secũdum rem amittat indiuiduationẽ quam habet in Petro, & acquirat aliam, & ideo vt in re existit, nec proximã, neque remotam habitudinẽ habet ad existendum in multis, nec simul, nec successiuè.

III. Vnde argumentor secundò, quia omnis natura communis, vt in re existit in vnoquoque indiuiduo, ita est determinata ad illud, vt non possit eadem secũdum rem ad illud determinari: ergo in nullo indiuiduo est indeterminata ad plura indiuidua: opponuntur enim contradictoriè, seu priuatiuè, esse determinatã ad hoc, & esse indeterminatã ad plura: ergo in nullo indiuiduo habet realem aptitudinem ad essẽdum in multis, quia hæc aptitudo esse nõ potest sine indifferentia: ergo absolutè: prout in rerum natura existit, nõ habet illam aptitudinem, quia nõ existit, nisi prædicto modo determinata in indiuiduis. Dices, non repugnare esse de se indifferentem, determinatam autem per differẽtiam indiuidualẽ: vtrumq. ergo poterit habere natura in indiuiduis existens. Respondetur, quicquid sit de vero sensu illius assumptæ ꝓpositionis, [Natura est de se indifferẽs,] de quo statim dicam, tamen ex illa solum colligitur naturã non habere determinationẽ sine differentia indiuiduali: quod licet ita sit, nihilominus, postquam naturæ adiungitur talis differentia indiuidualis, non potest natura sic cõtracta manere actu indifferens. Sed ad summum dici potest, quod, si nõ haberet illam contractionem, esset indifferens: quia tamen de facto numquam est sine tali cotractione, ideo de facto numquam existit indifferens, neque cum aptitudine, vt sit indifferens.

IV. Tertiò id declaratur, quia natura uniuersalis nõ existit in multis, nisi per identitatem cũ singulis eorum: sed talis natura idẽtificata uni indiuiduo, nõ potest eadem secundum rem, & secundum existentiam realem identificari alijs: ergo talis natura, ut in re ipsa indiuiduis communicatur, & in eis existit non potest habere aptitudinem realem essendi in multis. Maior certa est ex supra dictis, in quibus ostendimus uniuersale non distingui à singularib. ex natura rei. Imò ad efficaciam prædictæ rationis sufficit identitas realis, nam ratione ipsius identitatis, non potest genus iam contractum ad vnam speciem, idem secundum rem, & existentiam realem contrahi ad aliam. In genere igitur, specie, & differentia essentiali euidens maior propositio sumpta: quia, cum hæc sint essentialia suis inferioribus, & essentialiter prædicentur de illis, nõ per modum partis, sed per modum totius, quia pars nõ prædicatur de toto, necesse est, ut quatenus de illis prædicãtur,

sint in illis per identitatem, quia nihil magis idétificatur cum vnaquaq; re, quam essentia eius. De proprio vero, & accidéte ha sitare quis potest, qa hęc non videntur esse in suis inferioribus per idétitaté, sed per informationē. Sed nos de prioribus vniuersalibus præcipuè loquimur: nā proprijssima vnitas naturæ vniuersalis est respectu inferiorum, quę sub illa essentialiter continentur. Tamen etiam in proprio, & accidente, ut uniuersalia sunt, uerum habet propositio assumpta. Nam proprium, & accidens non habēt rationem vniuersalis, vt sunt formę quędam physicæ informātes subiecta sua, tum quia sub hac ratione cōsiderantur in abstracto, quomodo nō prędicātur de suis subiectis. Tum etiam, quia etiam hoc modo nullum datur in re ipsa proprium, vel accidens, quod de se vniuersale sit ad plura subiecta informanda. Et quamuis secūdum cōmunem rationē alicuius proprij, vel accidētis, v.g. albedinis, vel risibilitatis, possit aliquo modo dici forma uniuersalis respectu taliū subiectorū, tamen hoc ipsum non conuenit huic formæ, nisi quatenus cōmunis ratio eius per identitatē existit in singulis formis indiuiduis informātibus talia subiecta. Et hoc modo talis aptitudo essendi in multis reducitur ad modū essendi in inferioribus per idētitatem. Propriè vero hæc dicuntur vniuersalia, quatenus in cōcreto sumpta, apta sunt prædicari de subiectis suis: & sic etiā sunt in illis per identitatem, non ratione formæ accidētalis, sed ratione suppositi. In tantum enim vnū de multis, & de singulis verè prædicatur, in quātū est idem cum illis, nam propositio affirmans, hoc esse illud, ut vera sit requirit idētitatem aliquā inter prędicatum, & subiectum, quia necesse est, vt pro eodē supponant, & quod vel explicitè, vel implicitè idem significēt. Sic igitur verū est, omne uniuersale esse in suis inferioribus per identitatem, quę erat maior propositio assumpta. Minor vero satis probata est in præcedente rōne, & ferè ex terminis patet: quia natura specifica, v.g. prout in re existit, ita idētificatur cum vnoquoq; indiuiduo, in quo est, vt quatenus in illo est, non possit amittere identitatē cū illo, & consequenter neq; possit, vt sic habere idētitatē realem cum alijs, repugnat ergo tali naturæ, ut in re habeat aptitudinē ad essendū in multis per identitatē: ergo cum actus essendi in multis naturæ vniuersalis sit per identitatem, aptitudo realis ad talem actū repugnat reperiri in natura à parte rei existente.

V. Tertia ratio adiungi potest, quia si hæc aptitudo est in natura existēte: ergo ipsa etiam aptitudo in re existit: ergo ipsa etiam aptitudo est singularis, & indiuidua, nam quicquid in re existit, singulare, ac indiduū est: ergo talis aptitudo erit in aliqua natura indiuidua, non enim potest esse per se separata, sed in natura, cū sit proprietas, & aptitudo eius: cum autē sit realiter existens, & indiuidua, necesse est, ut sit in natura realiter existēte, & indiuidua, & cōsequēter, cū non sit maior ratio de vna natura indiuidua, quam de alijs, erit talis aptitudo in omnibus, ac singulis indiuiduis naturis. Hinc aūt multa absurda sequūtur. Primum, tot esse naturas humanas vniuersales, quot sunt naturæ in singulis indiuiduis cōtractę, quia vnaquęque earum est in se una habens suā propriam, & realē aptitudinem essendi in multis, distinctam ab aptitudine alterius. Neq; enim fingi potest, quod eadē numero aptitudo ad essendum in multis sit in omnibus naturis indiuiduis. Alioqui dicendū etiam esset, eandem numero naturam esse cōtractā ad singula indiuidua, quo nihil potest esse absurdius. Sequela patet, quia aptitudo non est, nisi in natura; imo nec fingi potest res distincta à natura: ergo, si aptitudo est uera numero in omnibus, natura etiam erit una numero in omnibus. Item, uel illa aptitudo dicitur una numero quasi collectiuè, ita ut nō sit tota in singulis naturis, sed in unaquaque sit aliquid illius aptitudinis, & ex omnib. resultet una aptitudo ad plura indiuidua, & hoc extra propositū est. Quia iuxta illā explicationē in unaquaq; natura indiuidua tātū est aptitudo essēdi in se ipsa, et nullā habet aptitudinē essendi in multis. Qđ si sit sermo de collectione, sicut tota collectio aptitudinū consideratur per modum vnius, ita etiam cōsiderari potest tota collectio naturarū: illa vero, ut sic, idest, ut una collectiuè, non est in multis, quia tota collectio nō est in singulis naturis indiuiduis, sed in aggregato oīum: hæc ergo unitas collectionis impertinens est ad rationē uniuersalis, quod ita debet esse in multis, ut totum sit in singulis eorū: vel illa aptitudo est in se vna simpliciter, & est tota in singulis, & in omnibus indiuiduis, & sic erit idem dicēdum de ipsa natura propter eandē rationem; & quia non est maius incōueniēs, hoc admittere in natura ipsa, quam in illa aptitudine. Quod autem utrumq; absurdissimū sit, patet, tum quia hoc multo maius est, quam ponere unum accidēs numero simul in diuersis subiectis, tum etiam, quia terminis inuoluitur repugnantia, cum dicitur, eandem numero naturam contrahi ad plura indiuidua, quia si est eadē numero ergo una numero, & indiuidua: ergo incommunicabilis multis indiuiduis. Rursus sequitur, in unoquoq; indiuiduo esse aliquam intrinsecā realem aptitudinem ad differētiam indiuidualem alterius indiuidui: hoc autē impossibile est, quia ad id, quod omnino repugnat, nō potest esse realis aptitudo, sed omnino repugnat, ut aliquid quod in me essentialiter, & realiter est, contrahatur, & indiuiduetur per differentiam indiuidualem alterius hominis: ergo non potest ad hoc esse in me realis aptitudo.

VI. Dico secundò: Aptitudo ad existēdum in multis non est aliqua proprietas realis conueniens naturæ communi secūdum se ante operationē intellectus. Hæc assertio probari potest eisdem fere rationibus, quibus paulò antea ostendimus, naturam secundū se non habere unitatem pręcisionis, nisi per intellectum: hæc enim duo sese consequuntur. Nam si natura ut actu exiltēs, nō est realiter apta esse in multis, ideo est, quia non existit, nisi contracta, & determinata ad hoc, uel illud indiuiduum: ergo talis aptitudo ad essendum in pluribus, non potest cōuenire nisi naturę, ut pręcisę ab omni contractione: ergo si natura non habet hanc præcisionem ex se, sed per intellectum, neque etiam poterit secundū se habere hanc aptitudinem ante omnem intellectum. Secūdo, quia si hęc aptitudo conuenit naturę secundum se ante omnem intellectum, aut cōuenit naturę existenti, aut nō existenti: non quidem naturæ existēti ut ostēsum est, quia nō existit nisi effecta indiuidua per identitatem: neque etiam cōuenire potest naturæ non existenti, quia, ut natura non existens possit concipi, ut habens hanc aptitudinem, debet saltem cōcipi, ut possibilis, quia posse esse in multis, intrinsecè includit, & supponit posse esse: ostensum est autem, naturam ut possibilem tam esse indiuiduam, quam naturam, ut existentem: non ergo magis potest esse in natura ut possibili, quam ut existente.

Aptitudo ad existendū in multis, nō conuenit naturæ cōi secūdum se ante intellectum.

VII. Tertiò: nam inquiro, quid sit hæc aptitudo. Respondent esse modum quendam positiuum conuenientem naturę secundum se, in quo fundatur non repugnantia naturę, ut sit in multis: eum tamē modum non esse actualem, sed potentialem, id est, esse talem, ut non possit conuenire naturæ actu existēti, sed tantum in potentia, seu obiectiuè existenti. Quo etiam fit, ut talis modus non sit omnino inseparabilis à natura: sed potius separabilis, quia natura actu existens non habet talem aptitudinem, neque talē essendi modum. Sicut (inquiunt) modus essendi, quem habet res in suis caussis, modus realis est, conueniens rebus, quamdiu non existunt, qui desinit illis conuenire, quam primum producūtur, quia tam

non in causis, sed extra causas esse dicitur. Sed hæc mihi non probantur: non enim satis côcipio modũ realem, & positiuum, & quod impossibile sit illum existere in rerum natura. Nam eo modo, quo aliquid positiuum reale dicitur, clauditur sub latitudine entis realis: ens autem reale non est, nisi in ordine actum essendi: ergo, cui omnino repugnat actus essendi, non potest sub latitudine entis realis comprehendi, ergo nec potest esse res, nec modus realis positiuus. Quod si non est modus realis, erit modus rationis, & consequenter nõ conueniet naturæ ante intellectũ. Præterea hic etiam vrget argumentũ supra factum, quod prędicata contingentia non cõueniunt naturæ secundũ se, sed ratione alicuius additi, statusve, quẽ in re habet, aut intellectu; si ergo hæc aptitudo illi ex se conuenit, & non ratione alicuius status conueniet etiam illi per se, & nõ côtingenter: ergo côueniet illi inseparabiliter, quod ipsi merito negant, quia indiuiduis ei non conuenit.

VIII. Deinde de illa aptitudine quæ concipienda dicitur, vt modus quidam potentialis realis, inquiram etiam, an sit concipienda, vt vna numero, vel vt una tantum specie, & multiplicabilis numero. Hoc posterius dici non potest, quia oporteret concipere illam, ut multiplicabilem in indiuiduis, quod repugnat. Primum etiam uix potest mente concipi, quo modo enim una numero aptitudo realis potest concipi in ordine ad plures differentias indiuiduales distinctas, cum reuera nulla sit quæ eadem numero possit simul, vel successiue in illis omnib. contrahi? Quod si dicatur illa non esse vna numero simpliciter, sed secundum quid, scilicet vnitate numerica cõmuni, iam ostensum est, talem vnitatem nullam intelligi posse, nisi per rationem. Deinde uel illa aptitudo intrinsece consequitur vnitatem formalem naturæ specificæ, vel ab extrinseco ei aduenit. Si primum dicatur, sequitur, non magis esse posse vnã numero, quam sit ipsa vnitas formalis, quam ostendimus nõ esse unam numero cum sit multiplicabilis numero. Sequitur etiam aptitudinem illa reperiri, vbicunq. vnitas formalis reperitur, quod est falsum; alioqui reperiretur in indiuiduis. Si vero dicatur secundum, assignandum erit, vnde, vel ex quo principio, seu causa accidat hæc aptitudo naturæ habenti talem rationem formalem; declarandum subinde erit, in quo statu, uel sub qua conditione, quę se teneat ex parte ipsius naturæ, & non ex parte intellectus fingenda, aut concipienda sit illa natura, q̃ est veluti adæquatum subiectũ illius aptitudinis, & plane intelligetur neutrum horum posse declarari, nisi in ordine ad abstractionem, & separationẽ, quę mente fit: quia hac seclusa, nulla est natura communis ex natura rei distincta ab indiuiduis, siue in statu actualis existentię, siue in statu potentiali, aut in esse essentiæ, seu possibili, ut sæpe declaratum est.

IX. Exemplum aũt illud de modo potentiali, quem dicitur res habere in causa antequam existat, nihil iuuat prædictam sententiam. Primo, quia modus ille quatenus realis dr, uel existimatur, est aliquando in rerũ natura, scilicet quãdiu res in causa esse dicitur. Deinde, quia etiam ille modus, uel nõ desinit esse, quando res pducitur extra causas suas, vel qua ex parte desinit esse non est modus positiuus, sed potius priuatiuus, quãdo enim dicitur res habere esse tantum in causis, prius quã existat, duo dicũtur, primũ est, quod in causa est virtus ad dandum esse tali rei, q̃ uirtus quasi per denominationẽ extrinsecam denominat effectũ esse, non simpliciter sed in causa, & quantum ad hoc non amittitur tale esse in causa, etiamsi res in se, & extra causam pducatur, quia uirtus causæ integra manet. Aliud, qd indicatur, cũ dicitur res habere esse in causa, est in se nondum existere, & hoc est, quod amittitur, qñ in se producitur, hoc autem non est positiuum, sed priuatiuum, vt cõstat. Dices, vltra hæc esse ex parte effectus modum quendam potẽtialem, quo possibilis dicitur, qui modus admittitur, ex quo incipit existere. Respondetur, hunc non esse modum positiuũ ex parte effectus distinctũ a prædictis, quia, vt dicetur inferius tractando de essentia, & existentia, aptitudo obiectiua rerum possibilium ad existendum, non est ex parte illarum, nisi non repugnantia quædam, & ex parte causæ denotat potentiam ad illas producendas. Quamquã, quod ad præsens attinet, licet daremus illam aptitudinem esse modum positiuum, dicendũ consequenter esset, cum res producitur, non amittere illam aptitudinẽ quoad positiuũ, sed solum quoad carentiam sui actus: nam res, quando existit, non est minus apta ad existendum, quam antea: sed solum habet actum existẽdi, quem antea non habet: neque est verisimile, quod amittat modum positiuum realem, per hoc præcise quod actu incipit existere.

Modus essendi in causa an sit in effectu aliquid reale.

X. Dico tertio, Aptitudo naturæ communis, vt sit in multis solũ est indifferentia quædam, seu non repugnantia, quæ fundamentum habet in ipsa natura secundum se, actu vero nõ conuenit illi, nisi prout subest abstractioni intellectus. Hæc assertio communis est, in eaque videntur cõuenire authores citati, maxime *Caietanus*, & alij Thomistæ. Prius vero declaranda est, deinde probãda. Duobus enim modis intelligi potest, hanc indifferẽtiam conuenire naturæ secundum se. Primo, quod ipsa non repugnantia per se conueniat naturę ex vi suæ vnitatis formalis. Et hic sensus est falsus: alias nõ repugnãtia, seu indifferentia (quod idem est) esset inseparabilis a natura, & consequẽter natura, vt in re existens haberet illam nõ repugnantiam, quod est aperte falsum, nã vt est in re, est ita intrinsece, & per identitatem indiuidua effecta, vt illi repugnet esse in multis. Alio modo potest intelligi mere negatiue, scilicet quod natura ex vi unitatis suæ formalis præcise sumptæ non habet repugnantiã, ut sit in multis. Et hic sensus est verus. Ex quo facile patet cõclusio, quoad vtranq. partem: nam in primis fundatur talis nõ repugnantia sic explicata in ipsamet vnitate formali, quæ ex se indiuidua nõ est, & hoc modo dici potest natura, etiã in re existens habere hanc nõ repugnantiã: quia etiam in re ipsa non est incommunicabilis ex vi vnitatis formalis suæ, sed ex vi vnitatis indiuidualis: quãquã enim tota natura, & vnitas formalis, quæ est in indiuiduo, incommunicabilis sit, eiq. repugnet esse in multis, nihilominus id nõ habet ex vi unitatis formalis naturæ, sed ex indiuiduatione.

XI. Et hinc confirmatur altera pars: scil. hanc aptitudinem ad essendũ in multis et per nõ repugnantiã explicatã, nõ conuenire naturæ cõmuni, prout existẽti a parte rei, quatenus ad rationẽ uniuersalis necessaria est. Quia, ut natura sit vniuersalis, non satis est, ut ex se non habeat determinationem ad unũ, si aliunde, saltẽ ex adiuncta differẽtia indiuiduali, illã habet, sed requiritur, ut absolute, & simpliciter sit indifferens: sed prout existit a parte rei nõ est ita indifferens, sed potius est simpliciter determinata ad unũ ubicunq. existit: ergo natura prout in re existit, non habet indifferentiã, seu non repugnantiã. Confirmatur, & declaratur, quia repugnãtia essendi in multis conuenit naturæ existẽti ratione indiuidualis differentiæ: ergo naturam esse aptam ad existendum in multis per non repugnantiam, nihil aliud est, quam esse aptam ad existendum in multis per abstractionẽ, seu præcisionem ab omni differentia indiuiduali: hæc autem præcisio, & abstractio non conuenit naturæ, ut existenti a parte rei, neque etiã conuenit illi in aliquo statu, qui omnẽ intellectus considerationem antecedat: quia nullus est huiusmodi status, in quo natura secundũ se abstrahat ab indiuiduis, uel existẽtibus, uel possibilibus, ut supra decla-

declaratum est: ergo. Tandem cõfirmatur a sufficiẽte partium enumeratione, quia hæc aptitudo, vel repugnantia non conueniat naturæ existenti secundũ se ante omnem actum intellectus, ergo solũ potest illi conuenire, vt subest cõceptioni intellectus. Præsertim, quia declaratum iam est, hanc nõ repugnantiam, vel indifferentiam consistere, aut oriri ex separatione omnium differentiarum inferiorum, seu indiuidualium, hęc autem separatio nullo modo antecedit in ipsa natura, neque in re existente, neq. sumpta in aliquo statu possibilitatis, sed solum prout est obiectiue in intellectu: ergo.

XII. Obiectio. Sed instabit aliquis, quia, quod plura indiuidua possint sub eadem specie multiplicari, non prouenit ab intellectu, sed in ipsa rei natura fundatum est: ergo, & aptitudo essendi in multis cõuenit naturæ ex se, & nõ ab intellectu. Patet consequentia, quia hęc duo, vel sunt idem, vel in re ipsa se mutuo cõsequũtur, scilicet, indiuidua posse sub eadem specie multiplicari, & naturam specificã posse illis communicari.

X Antecedens autẽ patet, tum quia indiuidua esse multiplicabilia sub eadem specie, non est aliquid per rationem confictum, sed in rebus ipsis inuentum etiam a contrario, quia si natura angelica (vt multi volunt) nõ est multiplicabilis numero, id prouenit ex aliqua reali, & intrinseca proprietate eius, quod in diuina natura certissimum est: ergo econuerso, quod natura humana sit multiplicabilis numero est realis proprietas eius, & non aliquid ratione excogitatum.

Respõsio. Respondetur, hoc argumentũ confirmare cõclusionem, & concludere aptitudinẽ essendi in multis, fundamẽtaliter, & remote esse in rebus ipsis, non autẽ proxime, prout dicit indifferentiam, & indeterminationem naturæ communis ad vnum. Hæc autem aptitudo remota, & proxima nõ in eo sensu a nobis vsurpatur, quo aliqui (vt supra dicebam) asserunt, aptitudinem, vel potentiã sub vno actu esse remotam ad alios, & naturam in re existẽtem habere hanc aptitudinem, id enim satis est a nobis improbatum. Sed fundamentum remotũ huius aptitudinis voco naturalem conditionem, seu proprietatem talis naturæ, ratione cuius non repugnat illi multiplicatio indiuiduorũ intra eãdem speciẽ: hęc autem proprietas non est aliqua aptitudo naturæ communis, vt sic, quæ intelligatur quasi potentia quædam actuabilis per plures differentias, sed est solum talis perfectio, & limitatio huiusmodi naturæ.

Indiuidua plura quare esse possint sub vna specie non sub alia.

Vnde hæc proprietas, quæ fundat hãc indifferentiã seu nõ repugnantiam, non solum in natura communi, & præcisa intelligi potest, sed etiam in ipsis particularibus, seu indiuiduis, vt talia sunt. Vt uerbi gratia, in specie humana vnumquodq. indiuiduum talis conditionis est, vt illi non repugnet habere aliud simile in specie, & vtrique, seu omnib. indiuiduis illius speciei cõmune est, vt eis non repugnet habere alia similia tantum secũdum aliquod genus, & nõ in specie, quod eis prouenit, vel ex eo quod materialia sunt, vel ex eo, quod sunt substãtiæ finitæ, quibus non repugnant, vt inter se habeant similitudinẽ, vel conuenientiam vniuocam. *Sic ergo recte* intelligitur, & hanc aptitudinem essendi in multis habere fundamẽtum in rebus ipsis, & tale fundamentum non esse positiuam aliquam aptitudinem in re ipsa communem, & indifferẽtem, sed limitationem, seu conditionem taliũ rerum, quæ nihil in sua entitate includũt ratione cuius eis repugnet habere alias res sibi similes in perfectione, vel æquales. Ac denique intelligitur hoc fundamentum indifferentiæ, seu nõ repugnantiæ non esse fingendũ solum in natura cõmuni secundum se, sed in ipsismet indiuiduis, & singularibus rebus, quia, licet in vnoquoque indiuiduo natura sit determinata ad illud tantum, nihilominus ita est in illo, ut ex ui eius nõ repugnet esse in alio simili, seu potius similem naturam esse in alio indiuiduo: & hoc solum est fundamentũ sufficiens eius indifferentiæ, & aptitudinis essendi in multis, quæ est in communi natura, ut abstracta per intellectum, & non est indeterminatio aliqua, quam natura ipsa ex se, vel in indiuiduis habeat.

XII Respõsio. Ad obiectionem ergo in forma concedo antecedens, scilicet res aliquas indiuiduas posse similes in specie multiplicari, esse fundatum in rebus ipsis, & non in operatione intellectus: distinguo autem cõsequens, s. aptitudinem essendi in multis conuenire naturæ ex se. Potest enim intelligi de aptitudine proxima, id est, quæ a nobis concipitur per modum cuiusdam capacitatis præcisè ab omnibus differentijs contrahẽtib. & actuabilis per illas, & hoc sensu negatur consequentia; quia ut indiuidua possint in re multiplicari in eadem specie, nõ est necessaria talis capacitas, quæ in re ipsa præcedat in natura, sed sufficit, ut in indiuiduis nulla sit proprietas ratione cuius eis repugnet habere alia similia. Si autem consequens illud intelligitur de fundamẽto remoto in prędicto sensu, sic conceditur cõsequentia; nõ est tamen contra ea, quę diximus, ut constat. Vnde, quod dicitur in probatione cõsequentiæ, nempe hæc duo idẽ esse, indiuidua posse multiplicari in eadem specie, & naturam specificam posse illis communicari, æquiuocũ etiam est. Nam in multiplicatione indiuiduorũ eiusdem speciei non est in re alia cõicatio naturæ, quam assimilatio, & conuenientia quædam inter ipsa indiuidua; vnde neq. est in natura cõi secundum se alia aptitudo, vt communicetur multis, quam sit in ipsis indiuiduis non repugnantia habendi alia similia. Si ergo per cõicationem naturæ specificæ nihil aliud intelligatur, cõceditur totum, & nihil infertur contra dicta. *Si autẽ* (vt magis verba sonant) naturam posse multiplicari multis, intelligatur per modum superioris aptitudinis cuiusdam naturæ communis; quæ, cum vna sit, concipiatur tanquam sese diffundens, & cõmunicans multis, hoc est opus rationis, & modus intelligendi noster: nam in re nihil huiusmodi antecedit, neque necessarium est ad multiplicationem indiuiduorum inter se similium.

SECTIO V.

An vnitas vniuersalis consurgat ex operatione intellectus. Et quomodo difficultatib. in contrarium positis satisfaciendum sit.

EX dictis omnibus facile colligitur vera resolutio de unitate uniuersali, & argumentorũ responsio, quæ in sect. 1. proposita sunt. I.

Dicendũ itaq. est unitatẽ vniuersalem per intellectus functionẽ insurgere, sumpto ex ipsis reb. singularib. fundamento, seu occasione. Atq. ita esse quãdam unitatem rõnis, conuenientem naturis, prout obijciũtur menti, & per denominationẽ inde insurgentem. Hanc existimo esse sententiam Arist. locis citatis, qui hac ratione dixit 1. de anima, text. 8. [Vniuersale, aut nihil esse, aut posterius esse, (id est, post intellectus operationẽ, ut ibi D. Tho. Albertus Magnus, & oẽs alij intelligunt, & propterea dixit ibi Comment.) intellectum facere in reb. vniuersalitatẽ. (Et 12. Metaph. cõm. 4.) vniuersalia apud Aristotelem esse collecta ex particularibus in intellectu, qui accepit inter ea consimilitudinem, & facit ea unam intentionem, & comm. 27. ait, vniuersalia non habere esse extra animã, & comm. 28. ait, De particulari non fit demonstratio, quãuis illud tantũ sit res in rei veritate.] Eadem est sententia D. Tho. de ente & essen. c. 4. & alijs locis supra cit. qui citat Auicen. 5. Metaph. c. 1. Conueniunt etiam in hoc omnes Thomistæ, Capr. Caiet. Sonc. & alij supra citati. Idẽ tenet Durand. in d. 3. q. 5. & in 2. distinct. II.

Vniuersalitas est per intellectũ cũ fundamento in re.

distin. 3. quæst. 7. Aegid. in 1. quæst. 2. Prolog. & d. 19. p. 1. & Scotus posset in eandem sententiam trahi, nã uerba eius nõ repugnant: cum dicat solũ esse in rebus uniuersale in potentia, non in actu: & ita uidetur eum exponere discipuli eius, ut latè refert, & tractat Fonseca dicto c. 28. q. 5. sect. 2. sed non est quod in eo immoremur, nostra enim non multum refert quid Scotus senserit, presertim, cum uerba eius ualde sint æquiuoca. Et pro hac sententia citatur Damasc. li. 3. de fide, c. 11. ubi ait, [naturam, aut sola cogitatione contemplari, aut in omnibus eiusdem speciei hypostasibus, quas coniungit, aut in uno indiuiduo tantum.] Vbi per naturam sola cogitatione contemplatam, intelligit naturam, ut uniuersalem; quomodo ait, non existere, sed cogitari tãtum: in indiuiduis autem dixit existere, uel in omnibus secundum totam latitudinem suam specificam, ut realiter existentem, uel in uno tantum.

III. Ratione probatur, quia unitas, & aptitudo essendi in multis, quatenus ad rationem uniuersalis necessaria sunt, non conueniunt realiter naturę ipsi, sed per intellectum; ergo, & uniuersalitas, eodẽ mõ conuenit. Confirmatur, ac declaratur, quia, si natura habet ante intellectum uniuersalitatẽ: ergo, uel in indiuiduis, uel in se non in indiuiduis, quia, nec, ut in uno tantũ, cũ in illo sit indiuidua, & determinata ad unum, neq. in multis, seu omnibus simul: tum quia natura potest esse vniuersalis, etiamsi in vno tantũ indiuiduo reperiatur, tũ ẽt, quia nulla proprietas realis cõuenit naturæ, vt existenti in multis indiuiduis, quæ non conuenit ei in singulis, vel in aliquo eorum præter ipsam multitudinem indiuiduatonum, seu singularitatum, in qua vniuersalitas non consistit, vt per se constat. Neque etiam põt uniuersalitas conuenire naturæ in se præscindẽdo ab indiuiduis, nisi per intellectum, quia, si talis natura sumatur, vt existens in reipsa, non præscindit ex natura rei ab indiuiduis, cum ab eis ex natura rei non distinguatur, vt ostensum est: si aũt natura in se non est existens concipi non põt quis, vel qualis sit ille status eius, nisi illũ habeat obiectiuè in intellectu, quia realiter illum non habet, nec habere põt, neq. ẽt secundum esse essentiæ, seu possibile distinguitur ex natura rei ab indiuiduis in eodem statu consideratis, vt sæpe dictum est. Tandem si esse uniuersalem conuenit naturæ realiter, aut cõuenit per se, aut ex accidente: neutrum dici potest: ergo non conuenit realiter: ergo per rationem tantum. Minor quoad primam partem patet, quia, si per se conueniret homini esse uniuersalem, conueniret ẽt omnibus indiuiduis: nam quidquid per se primò, vel secundò conuenit superiori, conuenit etiam inferiori: & quia nulla proprietas potest adiungi naturæ superiori ratione inferioris, quæ repugnet essentiæ, uel proprietatibus per se conuenientibus ei, cum neque hæc possint ab illa separari, neque cum proprietatibus repugnantibus simul manere. Quoad posteriorem autem partem probatur minor, quia, si uniuersalitas realiter conuenit, & contingenter, seu accidentaliter, erit accidens aliquod naturæ: ergo, si est accidens reale, conueniet illi ratione alicuius singularis, ut supra de unitate, & de aptitudine essendi in multis argumentabamur. Item cõueniet illi hoc accidens per aliquam actionem extrinseci agentis, uel per carentiam actionis, si fingatur esse accidens priuatiuum: omnis autem huiusmodi actio respicit per se indiuidua. Denique, nec fingi, nec explicari potest quale sit hoc accidens reale, est ergo rationis, & per rationem.

IV. Soluuntur oppositæ rationes. Ad fundamenta contraria, posita in secunda sectione, iam declaratum est, quomodo natura in re sit communicabilis multis, non per aliquam aptitudinem, seu indifferentiam, quæ ipsi naturæ secũdũ se cõueniat, sed solum per non repugnantiam ipsarum

A rum rerum singularium, ut habere possint alia sibi similia, quæ non repugnantia non satis est ad rationem uniuersalis, ut declaratum est. Vnde ad primum negatur illa consequentia, [natura humana non est de se incommunicabilis: ergo de se cõicabilis,] nam in rigore est à negatiua ad affirmatiuã ex parte illius modi, seu termini, de se: & fieri põt, ut neutrum illorum de se ei conueniat, quamuis in re semper alterum eorum insit. Quod si non in eo rigore sumatur particula illa de se, ut. s. idem sit, quod per se, & ab intrinseco, sed solum, ut idem significet, natura de se, quod natura ex ratione formali sua, & præcisa ab omni differentia inferiori, sic cõcedi põt consequentia, potius ratione materię, quàm ratione formæ. Potest enim dici natura communicabilis de se in sensu superius explicato, quia non

B repugnat illi habere plura indiuidua inter se similia in essentia, & natura, neq. uni indiuiduo repugnat habere aliud sibi simile, quæ tamen non repugnantia non sufficit ad rationem uniuersalis, ut dictum est. Atque eadem responsio accommodanda est ad secundum argumentum: in ipsa. n. natura reali nulla est aptitudo positiua, & realis ad plures differentias indiuiduales, sed solũ est non repugnantia in ipsis ẽt indiuiduis, ut hẽre possint alia sibi similia. Et inde prouenit, & quod natura dicatur cõicabilis, seu apta, ut sit in multis, & quod talis natura nõ possit adęquatè contrahi per unam differentiã indiuidualẽ, ut satis expositum est. Ad tertiũ respondetur,

C omnia illa attributa dicere aliquo modo ordinẽ ad intellectum: fundantur autem in rebus ipsis, non quatenus in ipsis natura habet aliquam uniuersalitatẽ, sed quatenus in ipsis indiuiduis est cõueniẽtia & similitudo in essentia, & proprietatibus eius, & in intrinseca connexione: quã inter se habent essentia, & proprietates, rõne cuius abstrahuntur conceptus cões obiectiui, ex quibus fiunt uniuersales ꝑdicationes, necessariæ, ac perpetuę ueritatis, prout à tempore abstrahuntur. Et hoc modo dicitur esse scientia de uniuersalibus, & non de singularibus, nõ quia sit de nominibus, & non de singularibus, sed quia est de conceptibus obiectiuis communib. qui licet in re ipsa non distinguantur à singularibus, distinguuntur tamen ratione, & hoc satis est ad om-

D nes locutiones prædictas. Quod non satis aduerterunt Nominales, & ideo aliter loquuti sunt, quamuis in re non multum à nobis differant, ut diximus. Per quod responsum est ad ultimam confirmationem. Ad alia fundamenta nihil respondendum superest, nam ex dictis satisfactum est omnibus.

SECTIO VI.

Per quam operationem intellectus fiant res vniuersales.

I. HAec quęstio sub aliis uerbis tractari solet in principio Dialecticę, scilicet an uniuersale fiat per abstractionem, uel per comparatio-

E nem intellectus. Tractari etiam solet, ac magis propriè in 3. de Anima explicando obiectum intellectus, quod uniuersale esse dicitur. Quoniam uerò dictum a nobis est, unitatem uniuersalem per opus intellectus resultare, prętermittere non possumus, quin declaremus, quod, & quale sit hoc opus intellectus. Oportet autem breuiter distinguere duplicem intellectum, agentem, & possibilem: illius munus est efficere species intelligibiles: huius operari, & intelligere per illas: habet autem duplicem orationem (pretermissis aliis, quę ad præsens institutum non spectant) una uocatur directa, qua directè tendit in rem, quam species intelligibilis repręsentat, & ad quam ducit intellectum ꝑ se, ac simpliciter. Alia uocat reflexa, qua intellectus

reuol-

renouatur supra priorem cognitionem, vel supra obiectum eius, secundum eas conditiones, vel denominationes, quas ex cognitione accipit.

Tres proponuntur opiniones.

II. 1. Opinio. TRes igitur in hac re possunt esse opiniones: prima est, vniuersale fieri per operationem intellectus agentis, quæ antecedit omnem operationem intellectus possibilis, & cõsistit in productione speciei intelligibilis repræsentãtis naturam præcisã, & abstractam ab omnib. indiuiduis, quæ proinde dici solet abstractio naturæ communis facta virtute intellectus agentis. Ita significat D. Tho. 1. p. q. 85. art. 1. in corpore, & ad 4. & art. 3. ad 4. 7. Metaphys. lectio. 13. de ente, & essent. c. 4. & Com. 3. de anima comm. 10. dicens, [intellectum moueri ad vltimam perfectionem à rebus vniuersalibus.] s. repræsentatis in speciebus intelligibilibus.] Et ideo 3. de aĩa text. 8. dicit, si vniuersalia essent extra animam, frustra fore intellectum agentem. Fland. 3. Metaph. q. 2. ar. 2. 7. Metaph. q. 16. art. 1. Fonseca 5. Metaphys. c. 28. q. 5. & 6. Soto in Log. q. 3. vniuersaliũ. Quę sẽtentia supponit inprimis, intellectũ possibilem directè, & ex vi speciei, quam recipit ab intellectu agẽte non cognoscere singularia materialia, sed tantũ naturas communes. Ex quo infert, speciem productã ab intellectu agente tantum repræsentare directè naturam cõem præcisam ab omnibus indiuiduis, & consequenter esse vniuersalem in repræsentãdo. Ex quo tandem fit, naturam sic repræsentatã, obiectiuè, & denominatione extrinseca fieri vniuersalẽ per huiusmodi abstractionem: nam, si contractionẽ fit singularis & indiuidua, abstractione fiet vniuersalis, & communis. Et confirmatur, quia vniuersale est obiectum intellectus agentis, & possibilis, illius vt potentiæ actiuæ, huius, vt passiuæ, seu receptiuæ: ergo fit per actionẽ intellectus agẽtis, antecedit verò operationẽ intellectus possibilis: nam de ratione potentiæ actiuæ est, vt faciat obiectum suũ: potentia vero passiua supponit illud, ab eo. n. pati solet.

III. 2. Opinio. Secunda opinio est, vniuersale non fieri ab intellectu agẽte, sed à passibili per operationem directã, qua cognoscit naturam communem secundum suã præcisam rationem formalem, & essentiã, nihil de inferiorib. rationibus, vel de indiuiduis considerãdo, neque etiam formaliter, & quasi in actu signato considerando communitatem ipsius naturæ, sed solum essentiam, quæ communis est. Hanc sententiã quoad priorem partem negantẽ, in qua differt à pręcedente, necessario docere debent, qui tenent intellectũ possibilem cognoscere directè singularia etiã materialia. Nam iuxta illam opinionem consequenter dicendum est, intellectum agentẽ per se loquendo efficere speciem singularem, non solum in essendo, sed etiam in repræsentando rem indiuiduam, & singularem; quia non posset eam intellectus primo & directe cognoscere, nisi reciperet speciem propriè & in particulari repræsentantẽ illã. Quo fit, vt iuxta hanc sententiam intellectus agens non abstrahat vniuersale à singularibus, solumque dicatur abstrahere speciẽ intelligibilẽ à phantasmate, quia separat illam a conditionib. materiæ, quantum ad esse reale illius, non uero quantum ad obiectum, quod repræsentat: producit enim speciẽ spũalem, & immaterialẽ in entitate sua, repræsentantem eandẽ numero rẽ indiuiduã, quã repræsentat phãtasma; non. n. repugnat, materiale indiuiduũ per immaterialẽ formam, seu qualitatem intẽtionaliter repręsentari. Et in vniuersalitate generis pôt hoc cõfirmari in omni sententia, quia, licet demus intellectum agẽtem abstrahere illo modo naturam specificam ab indiuiduis, nõ tamen necesse est, quod abstrahat naturam genericam ab speciebus: quia certum est, intellectũ possibilem posse directè, & immediatè ferri ad cognoscendam specificam naturam, & intellectum agentem posse efficere speciem intelligibilem, quæ in repræsentatione sua non abstrahat a differentia specifica, quidquid sit de indiuiduali: ergo tunc nõ fiet uniuersale, quod est genus, per abstractionem intellectus agentis.

Altera uero pars affirmatiua opinionis, scilicet hoc uniuersale sufficienter fieri per abstractionem intellectus possibilis, sumi potest ex D. Tho. 1. p. qu. 16. ar. 3. ad 2. & opusc. 42. c. 5. in fine, ubi affert illud Comm. 1. de anima tex. 8. Intellectus facit uniuersalitatẽ in rebus; quod licet possit existimari dictũ de intellectu agente, tamen à fortiori uerum erit de intellectu possibili, de quo Auerroes loquitur, nã tractat de intellectu definiente, & demonstrante. Denique authores citati in præcede. opinione, quãuis doceant, primam uniuersalitatẽ fieri ab intellectu agente, non tamen possunt consequẽter negare, quin hæc operatio intellectus possibilis sufficiat ad similem, uel perfectiorem uniuersalitatẽ. Et ita D. Tho. aliis locis citatis indifferẽter loquitur de intellectu abstrahente, siue agente, siue possibili. Expressius vero de solo intellectu possibili hoc docet Durand. in 1. d. 3. q. 5. n. 27. & in 2. d. 3. q. 7. nu. 12. Et a fortiori potest rationibus primæ sententiæ probari, quia cõceptus, seu species expressa intellectus possibilis formalius repræsentat, quã species impressa: ergo, si intellectus præcisè, & abstracte contemplatur hominẽ, hõ, ut in eo conceptu repræsentatus, erit uniuersalis obiectiue, multo melius, quam si repræsentaretur in specie impressa, quia hẽt esse obiectiuum magis actuale, & magis propriũ, & secundũ illud esse est uniuersale. Et confirmatur primo, nam homo fit singularis per differentias indiuiduantes: ergo hoc ipso, quod ab illis omnibus præscindit per actualẽ conceptum abstractum, fit uniuersalis. Confirmatur secundo, quia si homo ita in re existeret, sicut illi conceptui obiicitur, esset uniuersale in essendo, quale Platoni tribuitur: ergo ẽt nunc est uniuersale per denominationem ab intellectu. Confirmatur tertio, nã si intellectus reflectatur supra hoĩem sic conceptũ considerans conditionem, seu quasi statũ eius, cognoscit illum nõ esse aliquod singulare, sed esse quid commune omnibus singularibus, in qua conceptione nõ fallitur intellectus, ut constat, neq. ẽt tribuit hoĩ sic concepto aliquid nouum, sed concipit, quod in illo præerat: ergo ante hãc reflexionẽ iam homo erat uniuersalis per priorem conceptionem directam. Et ad hoc etiam deseruire potest ratio adducta pro superiori sententia, quod operatio intellectus supponit obiectum: est enim hoc uerum de obiecto, quod per operationem cognoscitur, nõ uero de conditione, quæ in obiecto resultat, quatenus cognitum est, quando illa conditio per talẽ actum non cognoscitur, quia, cum talis conditio resultet ex actu, comparatur ad potentiã potius, ut actiuã, quã, ut passiuam, ita uero est in præsente: nã uniuersalitas, quæ quodammodo inesse dicitur, uel cõuenire naturæ abstractè cognitæ, est quædam cõditio, uel denominatio resultans ex tali actu, & modo cognoscendi, quæ tamen non cognoscitur per illum actum, sed solum ipsa natura, quæ uniuersalis denominatur, & ideo non est necesse uniuersalitatẽ illius obiecti supponi ante illam actionem. At uero, quando postea intellectus reflectitur, & contẽplatur illammet conditionem, seu statum naturæ abstractæ, iam illa est obiectum cognitum per talem actum: supponitur ergo illi actui, & tamen illa conditio nihil aliud est, quam uniuersalitas naturæ: ergo uniuersalitas supponitur ante hanc notitiam reflexiuã, seu, (quod idem est) comparatiuam: fit autẽ per abstractiuam, seu, (quod idem est) per cognitionem directam, ac præcisam naturæ uniuersalis. IV.

V. Tertia sententia est, vniuersale fieri per notitiam comparatiuam qua intellectus possibilis, postquam naturam præcisè, & abstracte apprehendit, confert illam sic conceptam cum rebus in quib. existit, & intelligit illam, vt vnũ quid aptum, vt sit in multis inferioribus, & de illis prędicetur. Itaque iuxta sententiã hanc natura in singularibus existens uniuersalitatem habet solum in potentia remota, quia nõ est communis, vel positiue tãquam aliquid vere vnum existens in multis, vel etiam negatiue, tãquã aliquid nulli rei singulari proprium. Sed est tãtum in illa quædam similitudo, & conuenientia pluriũ rerum inter se, quę præbet occasionẽ, & fundamentum remotũ vniuersalitati. Natura vero abstracte cognita dici potest vniuersalis in potẽtia proxima, quia iam est communis negatiue, quia cõcipitur secundum se, & nõ, vt propria alicuius indiuidui, nõdum tamẽ censentur esse actu vniuersalis, quia nõdum cõcipitur, vt habens aptitudinem, & relationẽ ad multa in quibus sit, quam relationem accipit per notitiam comparatiuã, & ideo per illam dicitur vltimo cõstitui vniuersale in actu. Quod vlterius probatur, quia vniuersalitas nõ est res aliqua habens verã existentiam, sed est tantũ ens, seu relatio rationis: ergo tãtum habet esse obiectiue in intellectu: ergo tantum est, quando actu fit ab intellectu, nã tũc solũ est obiectiue in intellectu: ergo tantum est per notitiam comparatiuam: quia per eam solam fit, seu excogitatur ab intellectu. *Cõfirmatur*, nam vniuersale, vt uniuersale, relatiuum est, vt patet, tũ ex eius definitione, per suum enim correlatiuum definitur, scilicet, [Est vnũ in multis, & de multis,] tũ ex suis specieb. vt sunt genus, species, differẽtia, &c. hęc enim relatiue dicuntur, vt constat ex definitionib. a Porphyrio datis in prędicabilibus: relatiua aũt sunt simul natura, & cognitione: ergo vniuersale in actu nõ est eo modo quo esse potest, scilicet obiectiue in intellectus, donec eius correlatiuum eodem modo sit: nõ potest autem esse illo modo, donec vnum ad alterum conferatur, quod fit solum per dictam comparatiuam notitiam: ergo. Et huic opinioni fauet D. Thom. qui vbique docet, relationes rationis tantũ esse in apprehensione rationis conferentis vnũ alteri, vt 1. par. q 2. & artic. 1. in corp. & ad 4. q. 7. de potent. art. 1. & significat 4. Metaph. lect. 4. & 1. lib. de interpr. lect. 10. Significat ẽt Caietanus agens in communi de relatione rationis, dicta q. 28. 1. p. & in particulari de relatione vniuersalitatis, de ente & essent. c. 4. q. 7. & paulo ante illam. Citantur ẽt Scotus 7. Metaph. q. 11. Anton. And. q. 17. & Anton. Trõb. q. 2. Metaph. artic. 1. nam eo modo, quo ponunt vniuersale in actu per intellectum, videntur illud ponere in notitia comparatiua, potius quam in præcisiua. Est autem differẽtia inter hos authores, quod aliqui eorũ per notitiam comparatiuam intelligũt notitiam directam, qua vniuersale confertur cũ inferioribus, vt existẽs in illis, vel prædicabile de illis. Ita uidetur sentire D. Tho. & clarius Scot. sup. & 4. d. 2. q. 2. Sonc. 6. Metaph. q. 18. Alij vero intelligũt notitiam reflexam, qua post prædictam comparationem, intellectus cõcipit ipsammet comparationem, vt relationem quandam, & naturam comparatam, genus, vel speciem, &c. respectu inferiorum.

Fertur iudicium de prima opinione.

VI. INter has sententias prima est quidem probabilis ex suppositione illius sentẽtię, quod intellectus agens nõ producit species reprę́sentantes indiuidua, & adhuc, ea supposita, non procedit generaliter de omni uniuersali, sed ad summum de specifico, & de solo illo, formaliter loquendo, vt ratio quædam supra facta probat. Et amplius declarari potest, quia in primis certum est, intellectum agentem nunquam imprimere speciem repræsentantem solam differentiam, ut differẽtia est, sed totam specificam naturã. Quia, sicut phantasma non repræsentat in indiuiduo aliquid per modum formæ, sed per modum totius indiuidui: ita intellectus agens producit speciẽ repræsentantem totam naturam specificam indiuidui per modũ totius, nec potest prę́scindere, seu immutare actionem istam, ut nunc ꝓducat vnam speciem repræsentantem differentiam per modum formæ, deinde producat aliam repræsentãtem totã naturam specificam per modum totius: quia, neq. est liber in agendo, sed naturaliter imprimit speciem, quantum potest, supposito tali phantasmate, neque est cognoscitiuus, ut nunc possit uno modo naturã cõcipere, postea alio. Vnde in Proprio etiam, & Accidente, quamuis demus efficere species repræsentãtes illa in communi abstrahẽdo ab indiuiduis, tamẽ unumquodquę eorũ ex ui talis speciei intelligibilis solum repræsentatur, ut quid cõmune multis indiuiduis in ea ratione similibus. Et idẽ suo modo est in gradu generico, si forte aliquãdo ob imbecillitatẽ phãtasmatis producatur species intelligibilis repræsentans præcise illum gradum: nã sicut phantasma tunc reprę́sentat solum hoc animal, verbi gratia, ita species intelligibilis ab illo sumpta reprę́sentabit gradũ animalis solum, ut abstractũ, & prę́cisum a similibus indiuiduis. Et hac ratione dicimus etiã supposita illa sententia per hanc abstractionem intellectus agentis per se non abstrahi, nisi naturã specificam. Obijcies, hunc discursum fieri posse de abstractione facta per conceptionẽ intellectus possibilis, præsertim quoad uniuersale proprij, & accidentis. Respondeo non esse parem rationem, ut patebit ex his, quæ sectione sequenti dicemus.

Addo ergo ulterius, si proprie, ac uere intelligatur ratio, & natura speciei intelligibilis, satis improprie dici per hãc abstractionẽ fieri naturam uniuersalem, quia iuxta uerã sententiã, species impressa, neque est formalis imago, neque ullo modo formaliter reprę́sentat, sed effectiue, quatenus est, ueluti semen, seu instrumentum obiecti ad efficiendam formalem reprę́sentationem intentionalem, quę fit per conceptum mentis. Vnde natura non dicitur esse proprie obiectiue repræsentata in specie impressa, nisi ualde remote, & mediate, quatenus illa species est effectiua actus, cui natura illa obijcitur. Ac deniq. etsi demus uniuersale aliquo modo fieri per abstractionẽ intellectus agentis, id solum erit in habitu, seu in actu primo: ex quo fit, multo magis, ac perfectius fieri per actum secundũ proportionatũ illi actui primo, ut supra argumẽtabar. Omitto primam illam sentẽtiam procedere ex falsa hypothesi, simpliciter enim uerius est, speciem impressam ab intellectu agente non abstrahere a repræsentatione eiusdem indiuidui repræsentati in phantasmate, sed solum materialitate reali, & entitatiua ipsius phantasmatis, sine qua esse potest repræsentatio eiusdem indiuidui, quantumuis materialis, hanc enim non repugnat esse, aut fieri per formam, seu qualitatem, aut entitatem spiritualem, ut in angelis, & in Deo ipso patet. Quod si non repugnat, nulla potest afferri physica ratio, ob quam non possit talis forma, vel species ab intellectu agente fieri: sine rõne autem id negandum non est, cum hoc sit magis consentaneum, & uarijs experimẽtis, & naturali ordine cognoscẽdi, & fini, & actiuitati naturali ipsius intellectus agentis, qui ad hoc datur, vt media actione spirituali intellectũ possibilem reddat similẽ repræsentationi phantasmatis, quantum potest, quod latius hic persequi, & probare, alienum esset a præsenti instituto. Iuxta hanc verò sententiam constat, abstractionem vniuersalis, nullo modo fieri ea necessitate ab intellectu agente, imo & fortasse nullo modo fieri posset: nam, si intellectus agens semel ponitur

VII.

potest vel sola habitudo particularium inter se, vt inter se habent habitudinem similium, & hæc comparatio, vt sic, non pertinet ad constitutionem vniuersalis, sed ad considerationem cuiusdam relationis mutuæ inter ipsa particularia. Vel quatenus per eã consideretur habitudo naturæ communis ad particularia, in quib. existit. Postquam enim intellectus apprehendit Petrum, & Paulum esse similes in esse hominis, rursus considerat hoc prædicatum, homo, habere se ad Petrum, & Paulum, vt quid commune ad particularia; & in hac comparatione videtur consummari ratio uniuersalis, etiam respectiui, per eam enim consurgit in mente, vel potius in re mẽti obiecta, habitudo rationis unius rei cõmunis ad plura. Vltra uero intelligi potest alia notitia magis reflexa quam intellectus facit cognoscendo quasi in actu signato naturam sic abstractam, & cum suis inferioribus collatam inde habere denominationes generis, speciei, & similes, hasque denominationes esse rationis, non rei. Hæc autem cognitio iam non est fabricatio vniuersalitatis, sed est quędam eius contemplatio magis formalis, & expressa.

SECTIO VII.

An uniuersalia sint entia realia, corporea, substantialia, vel accidentalia, quasque causas habeant.

EX dictis facile possunt variæ questiones expediri, quæ de vniuersalibus tractari solent.

Dubium primum expeditur.

I. QVæritur ergo primo, an uniuersalia sint entia, necne. Quod interrogari potest, vel de natura quæ uniuersalia denominatur, vel de ipsa intentione, seu denominatione vniuersalitatis. De natura iã diximus, esse in rebus ipsis: vnde fit, quoad rem denominatam vniuersalia esse entia realia: hoc uero intelligendum est, vel permissiuè, vel de his uniuersalibus, quæ per se cadunt in directam operationem intellectus: ita ut, vel per se primo, vel saltem per sua propria singularia directè cognita directe etiam concipi possint. Quod ideo dicitur, quia in ipsis entibus rationis, quæ per reflexionem, & multiplicem operationem intellectus confinguntur, potest intellectus eo progredi, ut ab his etiam abstrahat rationes uniuersales, & communes, & uniuersale conficiat etiam in rebus fictis, quæ uera entia non sunt, quomodo dicunt Dialectici, genus secundo intentionaliter sumptum, esse quoddam vniuersale specificum commune multis generibus, quę intentione, seu ratione generis solo numero differunt: & sic de alijs. Ratio uero est, quia vniuersale actu solum habet esse obiectiue in intellectu, esse autem obiectiue in intellectu, nõ solum ueris entibus, sed etiam fictis conuenire potest, & ideo illis etiam possunt attribui relationes illæ, seu denominationes, quæ hoc tantum esse requirunt, ut sunt ratio subiecti, & prædicati, & idem est de ratione uniuersalis. Et ideo dicimus, permissiue, seu indefinite uniuersalia esse entia realia, non tamẽ necessario, & omnino vniuersaliter. Quia vero cognitio intellectus incipit necessario à realibus entibus, tum quia operatio reflexa supponit directam, tum etiam quia ficta entia non cõcipiũtur, nisi per aliquam habitudinem, vel proportionem ad uera entia, ideo recte etiam dicitur, ea uniuersalia esse entia realia, quæ per directam operationem intellectus abstrahi possunt. Si autem sit sermo de uniuersalitate ipsa, seu de intẽtione uniuersalitatis, sic communiter dici solet non esse ens reale, sed rationis, quod in hoc sensu uerum est, scilicet, quod non est proprietas aliqua, neque aliquid intrinsece,

A & realiter inhærens naturæ, quæ denominatur uniuersalis, iuxta ea, quæ diximus. Tamen in alio sensu nonnulla distinctione, & declaratione opus est. Dupliciter. n. diximus, naturam posse denominari uniuersalem, primo denominatione absoluta, ac si, vniuersaliter subsisteret: secundo denominatione respectiua. Priori modo non est uniuersalitas ens rationis, tanquam aliquid proprie confictum à ratione, sed solum tanquam denominatio extrinseca proueniens ab actu rationis sicut esse abstractum, cognitũ, & alia huiusmodi, quæ non dicunt aliquid existens realiter in natura denominata, nec proprie dicunt aliquod ens rationis fabricatum ab intellectu tanquã aliquid obiectiue confictum ab ipso, quia talia entia nõ finguntur, nisi dũ cogitãtur; tunc aũt in- B tellectus nihil tale cogitat, vel cognoscit. Est ergo denominatio extrinseca à conceptu intellectus; nã quia per conceptum abstractè, & vniuerse repręsentatur, ideo denominatur uniuersalis prædicto modo. Quapropter vt hæc uniuersalitas dicatur esse, non oportet, ut ipsa formaliter, & quasi reflexe cognoscatur, quasi in actu signato, sed satis est, quod natura ipsa cognoscatur tali modo, scilicet præcise, & abstracto, ut quasi in actu exercito natura constituatur vniuersalis. Et ad hunc modum explicat per denominationem extrinsecam hanc vniuersalitatem Soto in Logica, quæst. 3. uniuer. artic. 1. dub. 2. & adducit Scotum, & D. Thomam in eam sententiam.

Posteriori autem modo loquendo de vniuersali C relatiue, seu de relatione vniuersalitatis, satis ex dictis constat, uniuersale non esse ens reale quia illa relatio non est realis, sed rationis. Quod in hũc modũ breuiter declaratur multiplex. n. relatio fingi, seu excogitari potest in natura vniuersali una in ordine ad actum essendi; altera in ordine ad actum prædicandi; utraque autem potest, aut secundum aptitudinẽ, aut secundum actum apprehendi, concipitur enim natura communis, ut apta ad existendum in multis, & ut sic concipi potest, ut habens relationem aptitudinis ad communicandum illis suum esse, potest itẽ concipi ut actu existens in illis; & ut sic habens relationem actualem, seu rei actu se communicãtis multis. Sicut enim in accidente intelligimus relationem aptitudinalis, vel actualis inhæsionis; ita eam possumus fingere, vel D excogitare in natura uniuersali, vt communicabili, vel ut cõmunicata multis. Et vtroque modo solet uniuersale definiri, sufficit tamen aptitudinalis relatio, ut natura completè censeatur uniuersalis. Nam quod actu sit in multis quæ existant, contingens est, & non mutat naturam rei aptitudo uero est simpliciter necessaria, nam in ea distinguitur vniuersale a singulari. Vnde repugnantiam inuoluunt qui dicunt naturas Angelicas esse uniuersales, & esse incommunicabiles multis. II.

Similiter in ordine ad actum prædicandi potest natura concipi, vel ut apta prędicari de multis, uel ut actu prædicata de multis, prior uero consideratio proprie denominat naturam prædicabilem. Omnes E autem istæ relationes sunt rationis tantum; nam vniuersalis natura non est in multis, nisi per identitatem, & ideo sub ea ratione non potest ad illa multa realiter referri. Item, quia, ut diximus, in re nulla est natura, quæ sit in multis, uel quæ sit apta esse in multis: ergo fundamentum proximum illarum relationum non est in re, sed in modo concipiendi intellectus; ergo relatio in eo fundata non potest esse realis: & hæc ratio idem plane probat de relatione prędicabilis, uel prædicati, nam etiam omnes hæ fundantur in extrinsecis denominationibus intellectus & ideo non possunt esse reales. III.

Expeditur secundum dubium.

IV. Corporeane vniuersalia an non.

ET iuxta hæc definienda est alia quæstio, quã Porphyrius in prædicabilibus proponit, scil. an vniuersalia sint corporea. Eodẽ.n.modo dicendum est, posse quidem aliqua uniuersalia esse corporea, ea nimirum, quæ conueniunt rebus ex materia, & forma compositis, vt patet de conceptu hominis, equi, animalis, corporis: imo hęc vniuersalia sunt maxime accõmodata intellectui humano corpori coniũcto: nam a sensibilibus accipit cognitionem, & ideo hæc uniuersalia per se loquẽdo prius concipit, & abstrahit. Absolute tamen ratiò uniuersalis non limitatur ad naturas corporeas, inuenitur B enim in naturis spiritualibus: nam in eis etiam dantur singularia habentia inter se aliquam conuenientiam, & differentiam, seu distinctionem, ratione cuius possunt in illis concipi naturæ cõmunes, & vniuersales. Quia uero non solum res spirituales inter se, & corporeæ inter se, sed etiam corporalia cum spiritualibus aliquam conuenientiam, & similitudinẽ habent, ideo non solum dantur uniuersalia quædam corporea, & alia incorporea, sed etiam quædam dantur utrisque communia, vt substantia, qualitas, &c. Hæc enim à corporeis, & incorporeis rebus abstrahunt.

Tertium dubium.

V. Vniuersalia an sint substantię an accidentia.

C VNde facile etiam expeditur similis quæstio, an vniuersalia sint substantiæ, vel accidẽtia. Hæc enim quæstio, sicut & præcedens, non fit proprie de intentione vniuersalitatis, illa enim, cum nõ sit q̃d reale, sed solum denominatio, vel relatio rationis, neque est uerè substantia, neque accidens, neque corpus, neque spiritus, quanquam per modum accidẽtis incorporei concipienda sit. Est ergo prædicta interrogatio de natura, quæ denominatur uniuersalis & hęc nõ solũ substantialis, sed etiã accidentalis esse potest, vt per se manifestũ est. Solet uero interdũ Arist. dicere uniuersalia non esse substantias, vt 7. Metaph. tex. 20. li. 6. tex. 45. intelligit autem nõ esse res per se, & in se subsistentes extra singularia. Et ideo D in prædicamentis ca. de substantia, vniuersalia substantialia uocat secundas substãtias, indiuidua uero substantiarum, seu supposita, uocat substantias primas, quas dicit esse magis substantias, quam secũdas: quia illæ primo subsistunt, cæteræ uero in ipsis.

Quartum dubium.

VI. Qui dicantur æterna vniuersalia.

ALtera quæstio de uniuersalibus definitur ex dictis, scil. an sint æterna. Talia enim communiter existimantur: quia, cum sint obiecta propria sciẽtiarum, oportet, necessaria, & immutabilia esse, & consequenter ęterna. Quomodo autem hoc intelligendum sit, non eodem modo ab omnibus explicatur. Plato enim hac ratione posuit ideas, quæ sunt E formæ ęternæ, & immutabiles, vt Aristoteles refert. Ipse uero Aristoteles fortasse diceret in his rebus corruptibilibus vniuersalia esse æterna, quia nũquam desunt aliqua eorum singularia, in quibus ipsa subsistant. Nos autem supponimus, hæc singularia non semper esse, & extra illa non existere vniuersalia; unde concludimus, hæc non posse dici æterna, secundum realem existentiam, quam extra suas causas habent. Dicuntur ergo hæc uniuersalia perpetua secũdum esse essentiæ, seu potentialẽ. Dices, hoc modo etiam indiuidua sunt æterna, quia etiam ab æterno sunt possibilia: & habent suas essentias immutabiles secundum esse essentiæ. Vnde de eis fieri etiam possunt propositiones, quę habeãt perpetuam veritatẽ, prout abstrahuntur a tempore. Respondetur, quoad

Obiectioni obsistitur.

A rem quidem ita esse, tamen in modo concipiendi & loquendi esse differentiam: nam uniuersalia, vt sic, hoc ipso, quod a singularibus abstrahuntur, consequenter etiam a tempore, & loco, & ab omni mutatione, inceptione, & desitione separantur, & ideo recte dixit D. Thom. 1. part. quæstion. 16. artic. 7. ad 2. [uniuersalia dici solere esse vbique, & semper, non positiue, sed negatiue,]id est, non quia in omni loco & tpe sint, sed quia, vt sic non determinant sibi locũ & tẽpus in quãtũ abstrahuntur, ab hic, & nũc. Hoc autem non conuenit proprie in indiuiduis: nã circa ea uersantur actiones, & mutationes, inceptiones, & desitiones. Vnde, quãuis aliqua uniuersalia sint generabilia & corruptibilia, vt homo, animal, & similia, quæ ex sua ratione formali secum afferunt ta B lem potentiã, seu postulant talem modum inceptionis, & desitionis: tamen hanc ipsam proprietatẽ nõ habent, nisi in ordine ad indiuidua: homo enim ut sic, nec generari potest, nec corrumpi, dicitur tñ generabilis, & corruptibilis, quia est talis naturæ, vt non possit connaturali modo communicari indiuiduis, nisi per generationem: ipsumq. indiuiduum, quod talem naturam participat, ex se fit subiectum corruptioni. Addunt etiam aliqui, uniuersalia dici ęterna, quia unitas præcisionis, & aptitudo existẽdi in multis perpetuo illis conuenit, etiam quando nõ existunt eo modo, quo aliæ proprietates dicũtur eis perpetuo conuenire, absoluendo copulam ab existẽtia temporis. Ita Fonseca lib. 5. c. 28. q. 8. sect. 3. Sed C non uideo quõ possit hoc esse uerum, nisi fateamur aliquam vniuersalitatem per se, ac necessario cõuenire naturæ: propositio enim quæ perpetuæ ueritatis dicitur, oportet, vt sit necessaria ex connexione terminorum: nõ põt autẽ sic esse necessaria, nisi aliquo modo sit per se: & ideo existimo, vniuersalia nõ posse dici æterna illo modo, nisi in ordine ad aliquẽ intellectum, qui ęternus sit, vt expresse dixit D. Tho. in dicta solu. ad secundum.

Quintum dubium.

VLtimo intelligit ex dictis, an & quomodo uniuersalia causas habeãt: nã, aut est sermo de vniuersalibus naturis, aut de illarum vniuersalitate. D Priori modo, sicut vniuersales naturę non fiunt nisi in indiuiduis, ita non habent causas, nisi in illis, neque alias, quam ipsa habeant, nam, & ab eodem efficiente fiunt, & (si composita sint) ex eisdem principijs, seu eadem materia, & forma constant, & ad eũdem finem natura sua ordinantur. Si uero loquamur de ipsa uniuersalitate, cum illa non sit ens reale, nõ oportet, vt habeat proprias, ac reales causas: tamen eo modo, quo est ens, seu potius imitatur ens, habet suo modo causam materialem, & efficientem, ipsa enim natura, quę denominatur uniuersalis, imitatur materialem causam quatenus est veluti subiectum, quod substernitur intentioni uniuersalitatis, & ab ea uniuersale denominatur: quia vero illa for E ma non est realis intrinseca, ideo subiectum illud non est inhæsionis, sed denominationis, magisque est materia circa quam, quam in qua, vel ex qua. Efficiens autem est intellectus ipse, qui facit conceptum repræsentantem abstracte ipsam naturam, vel comparationem eiusdem naturæ sic abstractæ ad sua inferiora: nam relationem rationis proprie non efficit, sed considerat, vel fingit illam non tam in actu signato, quam in actu exercito, vt dixi: ita nimirum concipiendo habitudinem, ac si esset uera relatio. Formalem autem causam, vel finalem hic quærere non oportet, nam ipsius uniuersalis in actu, sic considerati vniuersalitas ipsa est quasi forma, quæ nihil aliud est, quam uel denominatio proueniens ab actu intellectus, vel relatio rationis in ea fundata, & concepta. Finis

Vniuersalium an dẽtur causæ, an non.

autem

autē huius vniuersalitatis, uel nullus est proprie loquendo, quia solum est quid resultans ex cōceptione intellectus intendentis cognitiones rerum, vel si aliquis finis assignari debet, solū est ipsamet cognitio intellectus: quia considerando essentias rerū abstrahit illarum gradus, & rationes formales, & quia vim habet percipiendi, & discernendi omnia, & reflectendi supra se suas actiones, non solum intendit cognoscere rerum naturas, sed etiam denominationes, vel habitudines, quas uidentur habere prout ipsimet intellectui obijciuntur, & propter hunc finem fabricatur vniuersalia, & eorum relationes confingit.

SECTIO VIII.

Quotuplex sit vniuersale, seu unitas eius.

I. EXplicuimus, quid sit vniuersalis unitas, & quomodo rebus conueniat: superest, ut varios modos huius unitatis, seu uniuersalitatis declaremus, ut hinc etiam constet, quid in hoc differat inter Metaphysicum, & Dialecticū, & qua ratione ab utroque vniuersalia distinguenda sint, vel multiplicanda.

Prima diuisio.

II. Primo igitur diuidi solet uniuersale in uniuersale in causando, in repræsentando, in essendo, & in prædicando. Sed hæc diuisio ad præsens institutum non refert, quoad priora duo membra. Nam causa quæ uniuersalis dicitur, quia varios effectus potest producere, res aliqua singularis est, vt Deus, cęlum, &c. vnde non habet aliam vnitatem nisi realem, singularem, seu numericā: sed illa dicitur quasi vniuersalis in obiecto, quia ad plures effectus virtus eius extenditur: sicut intellectus, & uolūtas dici solent potentiæ uniuersales obiectiue, quia circa oīa entia versantur: & sensus communis respectu externorum dici etiam potest eodem modo uniuersalis, quamuis in se unus, & singularis sit. Idéque dicendum est de uniuersali in significando, seu repræsentando, siue illud sumatur in nominibus, quæ à Dialecticis [termini cōes] uocantur siue in speciebus intelligibilibus, siue in conceptibus formalib. siue denique in quauis imagine, quacumque ratione fingatur repræsentans vniformiter plura: quicquid enim sit huiusmodi repræsentans in se vnum singulare indiuiduum est, & solum ex parte obiecti uocatur vniuersale, quia significat, vel repræsētat plura. Tertium autē uniuersale, quod uocatur in essendo, vel nullum est, uel in re coincidit cum quarto, solumq. nomine, & habitudine rationis differunt. Si enim vniuersale in essendo dicatur illud, quod in re ipsa uniuersale est, huiusmodi uniuersale nullum est, ut declarauimus: si autē sit illud, quod in re habet aliquod fundamentum, per intellectum tamen cōcipitur tanquam quid unum existēs in multis, & sic efficitur vniuersale in essēdo, hoc ipsum est uniuersale in prædicādo, ideo enim de multis prędicari potest, quia in eis est per identitatem aliquā, ut declarauimus. Sed ratione prioris habitudinis in ordine ad esse proprie appellatur vniuersale, ratione vero posterioris habitudinis in ordine ad prædicationem, vocatur prædicabile. Vnde dici solet à Dialecticis esse prędicabile, esse quasi passionem, seu propritatem uniuersalis.

Quid uniuersale in causando.

Quid in repræsētādo.

Secunda diuisio.

III. HInc secundo diuidi solet uniuersale in uniuersale Metaphysicū, physicum, ac Logicū, quæ alijs nominibus dici possunt vniuersale antē rē, in A re, & post rem. Vniuersale Metaphysicum proprijssime diceretur, si quod esset ab indiuiduis re ipsa separatum: nam re ipsa maxime abstraheret ab omni mutatione, & contractione: de rebus autem sic abstractis potissimum considerat Metaphysicus. Et ideo Aristoteles in his lib. Metaphysic. præsertim 7. accurrate inquirit de hoc vniuersali: & ostēdit re uera nullum esse; sed hoc vniuersale Metaphysicū, nō re, sed ratione tantum esse ab illis distinguendū. Rursus uniuersale physicum dici potest natura ipsa uniuersalis prout in rebus existit; & hoc modo non sumitur uniuersale formaliter, ut uniuersale est, sed solum materialiter pro natura, quæ potest abstrahi, & vniuersalis denominari. Dicitur autem hoc uniuersale physicum, quia cum sit in rebus ipsis singulari- B bus contractum subiectum est mutationi, & accidētibus sensibilibus, à quibus physica consideratio incipit. Quāquam hoc uniuersale non est extra Metaphysicam considerationem, tum quia etiam in reb. immaterialibus, & abstrahentibus à materia secundum esse reperiri potest, tum etiā, quia hoc vniuersale aliquam requirit vnitatem formalem, cuius cōsideratio ad Metaphysicum spectat. Imo etiam Dialecticus de hoc vniuersali aliquo modo considerat, non per se propter naturas ipsas sic uniuersales, sed solum quatenus fundamētum remotum est, & quasi subiectum intentionis vniuersalitatis.

Metaphysicū vniuersale quid.

Vniuersale physicum, quid.

IV. Vniuersale autē Logicum dicitur ipsum vniuersale in actu, quod per operationem intellectus consurgit: nam quia Dialectici munus est operationes C intellectus dirigere in ordine ad definitiones, diuisiones, & argumentationes, seu demonstrationes rectē, & ordinate conficiendas, quæ potissime traduntur de rebus uniuersaliter cōceptis, & inter se cōparatis, & coordinatis, ideo necesse est, ut intentiones rationis, seu denominationes inde consurgentes cōsideret, quāquā non ita hoc est proprium Dialecticis, quin magis proprie, ac per se possit ad Metaphysicum pertinere: & aliquo etiam modo ad physicū. Hic.n. de anima disputans, consequenter tractat de intellectu, & de actibus, & obiecto eius: unde necesse est, ut uniuersale quatenus vniuersale est consideret, tum quia est aliquo modo proprium obiectum intellectus, tum etiam quia per abstractionem, vel D comparationem insurgit, quæ sunt propriæ operationes intellectus. Maxime autem id spectat ad Metaphysicum: nam ut supra uidimus, ad illū pertinet distinguere entia rationis à realibus, & quam essentiā vel entitatem habeāt, declarare: quod valde alienum, & extrinsecū est à Dialectico instituto: sed solum obiter hæc attingit, ut opera ipsa intellectus ordinare, & in certam methodū, & artē possit redigere. Quod si uelimus unicuique, quod proprium est, tribuere, Metaphysicus considerat propriam rationē uniuersalis, quatenus est unū in multis: & quicquid ad illam consequitur ratione, qua naturam entis, & essētiæ, & proprietates eius imitatur. Dialecticus uero per se solum considerat rationem prędicabilis non quidem eius quidditatem, vel entitatē cō- E siderans, sed solum quod ad definitiones, uel prædicationes conficiendas nosse oportet. Quod ergo ad præsens spectat, & ad conuenientem uocum usum omne vniuersale in actu sub ratione uniuersalis, Metaphysicum uocemus, sub ratione autem prædicabilis, Dialecticum appelletur.

Quid uniuersale Logicum.

Tertia diuisio in quinque vniuersalia.

V. TErtio, & quod ad rem maxime spectat, diuidi solet uniuersale in illa quinque membra quæ Porphyr. distinxit in prædicabilibus: scilicet Genus Speciem, Differentiam, Proprium, & Accidens. De

2 cuius

cuius diuisionis qualitate, & sufficientia, nō est nūc in animo disputare: id enim sine exacta cognitione singulorum prædicabilium, commode fieri non potest; de singulis autem prædicabilibus disserere, alienum esset a nostro instituto, speramus autem, Deo adiuuante, de vnaquaque re in proprio loco tractare. Solum igitur est recolēda distinctio illa supra data de vniuersali cōcepto per modum absoluti, quale consurgit per simplicem conceptionem abstractiuā seu præcisiuam intellectus: & uniuersali relato, seu comparato ad sua inferiora. Inquiri ergo potest quo modo diuisio hæc intelligenda sit, seu de quo uniuersali, vel sub qua ratione concepto, absoluta scilicet, uel respectiua, seu Metaphysica an Logica. Duo quo possunt esse respondendi modi. Prior est ibi diuidi uniuersale Logicū, ut respectiuum rationis, & nō uniuersale Metaphysicum, seu ut præcise abstractum. Quia in eo, ut sic, nō uidetur posse illa quinq. membra semper, & in uniuersum commode distingui. Nam licet interdum in diuersis naturis, uel cōceptibus hęc facile distinguantur, ut in homine, animali, &c. tamen in alijs hæc distingui non possunt, sistendo in cōceptu absoluto, donec ad diuersa fiat relatio, seu comparatio. Sic album, v. g. abstracte cōceptum uniuersale quoddam est: non tamen potest in ea abstractione sistendo potius accidens prædicabile, quam species denominari, quia respectu diuersorum vtriusque habitudinis capax est, unde donec fiat comparatio ad diuersa, nō potest illa duplex ratio in eo vniuersali distingui. Simile quid cōsiderari potest in proprio, quod respectu diuersorū rationem proprij, & speciei habere potest; imo, & natura generica, etiam substantialis, licet respectu specierū genus denominetur, tamē respectu propriorum indiuiduorum (iuxta probabilem multorum opinionem) habet rationē speciei. Quin, & de ipsa differētia probabile est, quod, licet respectu speciei, uel indiuiduorū eius constituat proprium uniuersale, tū respectu inferiorum differentiarum formaliter sumptarum, aliam rationem prędicationis cōstituat, uel ad prædicabile speciei reuocetur; nam rationale de hoc rationali v. g. formaliter sumpto non in quale, sed in quid prædicatur, qd hic amplius discutere, & examinare nō licet. Sola ergo species ultima naturæ substantialis, uel accidētalis in abstracto sumptæ incapax omnino est alterius habitudinis uniuersalis & non habet alia inferiora, est quę comparari possit præter indiuidua; quorum integram quidditatē cōtinet. Igitur illa diuisio non uidetur habere locū in uniuersali, quatenus per abstractionem præcise consurgit.

VI. Quod si inquiras, quale sit illud uniuersale appellādū: responderi potest, rationem uniuersalis sub ea consideratione solum consistere in separatione præcisiua à singularibus, ex qua consurgit quędam unitas rationis cum aptitudine ad multa, quæ sub hac præcisa consideratione eiusdem rationis est in quocūque uniuersali: & ideo uniuersale, ut sic, nō diuidi ulterius, sed solam uniuersalis rationem retinere donec cum inferioribus conferatur, & in ordine ad diuersa, uarias denominationes accipiat. Et ita sub hac ratione uniuersale nō comparatur ad prædicta membra, ut genus ad differentias, sed potius, ut subiectum ad accidētia, uel fundamētum proximum ad varias relationes, quis denominari potest. Vnde quando à Dialecticis solet dici uniuersale, uel prædicabile genus ad quinque uniuersalia, uel prædicabilia, sumendū est formaliter, & cum debita proportione, ut relatiuum in communi conceptum.

VII. Considerando autem uniuersale, ut comparatur ad inferiora, recte per illa quinque membra diuiditur, cuius diuisionis ratio sic breuiter assignari potest. Nam quod est unum in multis, seu prędicabile de multis, dicere pōt aliquid essentiale illis, uel aliquid extra essentiam: rursus, si essentiale sit uel dicit totam essentiam, & sic est uniuersale specificum, quod solum potest esse commune indiuiduis numero differentibus, quia sola indiuidua huiusmodi possunt in tota essentia conuenire, uel dicit tantum partem essentiæ; & hoc potest accidere dupliciter. Primo, ut sit ueluti quid materiale, & potentiale: & sic constituitur uniuersale generis, quod ut tale est, necessario respicit diuersas species, quia conuenientia illa in generica natura, quæ est fundamētum huius vniuersalitatis, neque est in tota rei essentia, neq. in ultimo formali cōstitutiuo, & determinatiuo eius, sed in gradu quodam potentiali, & per plures differentias determinabili. Secūdo fieri potest, ut uniuersale dicat partem essentiæ per modum formæ cōstituentis formalem vnitatem eius, & sic constituitur vniuersale differentiæ, & prędicari dicitur in quale quid, quia se habet ad modum formæ constituentis quidditatem. Qui modus uniuersalitatis, & prędicationis interdum potest esse communis rebus differētibus specie: interdū uero rebus solo numero differentib. ut constat in differentijs ultimis, & subalternis. Et ratio est, quia talis modus constitutionis per differentiam essentialem, nec per se excludit ulteriores differentias essentialiter etiam constituentes, & specificas essentias distinguētes, nec illas etiam per se requirit, unde quia hoc accidentarium est tali uniuersali, etiā illi accidit, quod inferiora, in quibus inuenitur, specie, aut numero differāt. Quo modo autem hæc accommodanda sint his, quæ Porphyrius docuit in c. de differentia, & quid ipse circa hoc senserit, in Dialecticos commentarios remittēdum est. Denique, si uniuersale, uel prędicabile sit extra essētiam, esse potest, aut per se connexum cum essentia, & ab illa dimanans: & hoc uocatur proprium; si uero nullo modo sit connexum per se cū essentia, sed contingens, & omnino accidentaliter conueniens appellatur accidens quintum prædicabile.

Quinque prędicabiliū sufficiētię.

VIII. Quamuis autem, tam proprium, quam accidens sint formæ eorum, de quibus prædicantur, non sunt tamen in abstracto, sed in concreto sumenda, ut rationem talium uniuersalium inducere possint, quia alio modo non sunt apta, ut de inferioribus tali modo dicantur. Quin potius si tales formæ in abstracto concipiantur, non respiciunt sua subiecta ea habitudine, qua uniuersale respicit inferiora, sed eo modo quo actus respicit potentiam, quam informare potest; ut ergo hęc possint ad talia inferiora sub tali ratione, & habitudine vniuersalium comparari, cōcipi debēt in concreto per modum totius communis, qd sit in inferioribus sibi subiectis, & de illis in recto uere possit prędicari. Quod in omnibus etiā uniuersalibus obseruari potest, quā in omnibus uerū est concreta solum de concretis posse prædicari, & consequenter solum respectu illorū posse habere rationem uniuersalium. Ob hanc causam dici solet, uniuersale nō respicere, nec prædicari de suis inferioribus nisi per modum totius: nam, licet dixerimus, genus, & differentiam formaliter nō dicere totā essentiam, sed partem Metaphysicam, tamen, ut uniuersalium rationem habeāt, necesse est, ut per modum totius concipiantur, & ideo sumi debent, & in cōcreto ut rem totam saltem implicite dicant, & quatenus in potētia saltē includunt plura inferiora, quomodo dixit Porphyr. genus esse totum (scilicet potentiale) respectu specierū: & Arist. 1. phys. c. 1. dixit uniuersale est quoddam totum. Quomodo uerò abstracta substantialia rationem uniuersalium participent, & quomodo in eis locum habeat prædicatio uniuersalis, in sect. 10. huius disputationis attingemus.

IX. Occurrebant autem hoc loco uariæ obiectiones, quæ contra sufficientiam huius diuisionis sic exposita fieri solent, quæ Dialecticorum sunt propria, & ideo solum aduerto, hanc diuisionem duplici titulo

Aliquot obiectionib. occurritur.

inlo existimari posse non apte traditam. Primo, qa in ea non numerantur omnes rationes vltimæ vniuersalium, nam differentia posset in plures, diuidi, & similiter proprium, &c. Vel si dicatur hæc omnia comprehendi sub generalibus rationibus differentiæ, aut proprij, aliunde videbitur inepta, vel superflua diuisio, quia posset ad pauciora membra generalia reuocari: nam genus, & species non minus videntur inter se conuenire, quam differentia generalis, & specialis.

X. Differẽtia cur uno prædicabili contineatur.

Sed hæc difficultas nullius momenti est, quia, siue illa membra vltima, & specifica sint, siue generalia, nihilominus diuisio sufficiens erit saltem ex hoc capite: quia nullum aliud membrum affertur, quod sub numeratis non contineantur. Et quamuis demus quædam membra esse generalia, quædam specifica, non propterea erit inepta diuisio; neq. enim necesse est, vt diuisionis membra æqualia sint, seu æque abstracta, & communia: sufficit enim, vt sub diuiso contineantur, & opposita aliquo modo sint, ipsumque exhauriant. Quod autem quædam sub communiori, alia sub minus communi ratione numerentur, accidentarium est, & ob peculiares causas potest interdum expedire, vt fortasse in præsente factum est, quia distinctio illorum quinque mẽbrorum necessaria erat, & sufficiebat ad coordinanda prædicamenta, & definitiones faciendas, & alia Dialecticorum munera, propter, quæ diuisio illa inuenta est. Addi denique potest, non esse necessariũ admittere, non omnia illa membra in ratione vniuersalis, & p̃dicabilis esse specifica, & vltima. Quia ad propriam relationem vniuersalis, & essentialem differentiam eius, nil refert, quod inferiora magis, vel minus inter se differant, dummodo habitudo superioris ad ipsa eiusdem modi, & rationis sit: hoc ãt ita contingit in differentijs vltimis, vel subalternis. Eademque ratio est de proprio, & accidente, non uero de genere, & specie inter se comparatis, vt ex ratione adducta ad explicandam sufficientiam diuisionis satis constare potest, fusius enim hæc explicare, & discutere non est nostri instituti.

XI. Ex secundo capite potest videri insufficiens prædicta diuisio; quia videntur esse quædam alia vniuersalia, quæ sub his nullo modo comprehenduntur: hæc autem sunt in duplici genere, quædam sũt transcendentia, quæ superiora sunt ad species, & ad genera, quæ cum habeant vnum conceptum obiectiuum, vt supra dictum est, & in multis esse, ac de ijs prędicari possint, nihil deesse videtur, quo minus vniuersalia dicantur. Vnde Arist. 4. Metaph. tex. 10 ens, & vnum dicit esse maxime vniuersalia.

XII. Transcendentia quare nõ uniuersalia.

Sed responderi potest huiusmodi transcendẽtia, non esse proprie, & simpliciter vniuersalia, quãuis interdum late, & secundum quid ita appellẽtur, ea ratione qua omne id, quod aliquo modo vnũ est, & commune multis, potest vniuersale vocari. Tamen quoniam hæc analoga sunt, vel non habent vnitatẽ simpliciter, vel nõ ęq. plura respiciunt, ideo ex hac parte excluduntur a propria ratione, & diuisione uniuersalis, quod in ea partitione diuidi intelligẽdũ est. Vnde Aristoteles 1. Ethic. ca. 6. expresse requirit ad rationem uniuersalis, quod uniuocum sit, & 4. Metap. c. 2. hoc modo negat, ens, & unum esse uniuersalia. Quod si instes, quia non repugnat dari aliquos conceptus obiectiuos communes essentiales pluribus prædicamentis, & uniuocos, & consequẽter uniuersales, & non genericos, quia multis prædicamentis nullum genus commune est, qualem multi existimant esse conceptum accidentis, aut cõceptum entis successiui, & similes, quos consequenter dicunt, non esse genera, sed ad modum transcẽdentium: Respondetur breuiter, vel nulla esse huiusmodi prædicata uniuoca, (ut multi uolunt,) uel certe, si quæ sunt, ad genus reuocari, quia in ratione vniuersalis, & in mõ prædicationis essentialis in quid incõpletũ, & non prædicando totã rei essẽtiã, cum eo conueniunt: differunt tamen à proprio genere, quia non habent proprias differentias, quibus contrahantur: & ideo, neq. ad definitiones, neq. ad coordinanda prędicamenta deseruiunt: de qua re inferius occurret cõmodior dicendi locus: cũ de diuisione accidẽtis in nouem prędicamẽta dicemus.

XIII. Indiuiduũ uagum an uniuersale sit.

Aliunde uero ex alio extremo uidentur esse quędam prędicata communia quasi inferiora infima specie, & media inter ipsam, & singula determinata indiuidua, quale existimauit Caiet. in c. de specie, esse indiuiduum uagum, & probabilius exemplum adduci potest de communi ratione personę, uel suppositi, uel de ipsa ratione indiuidui. Ad quam difficultatem, quidam negant, hęc prędicata esse uniuoca. Sed hoc incredibile est, nam reuera esse personam uniuoce dicitur de quolibet homine, & esse primam substantiam uniuoce dicitur de qualibet prima substantia: quę enim ratio analogię, uel ęquiuocationis in his prędicatis excogitari potest. Alij dicunt, contineri sub uniuersali speciei, nam ratio personę tanquam specifica comparatur ad hanc, & illam personam, & ratio indiuidui ad hoc, uel illud indiuiduum, ut tale est. Sed licet fortasse hoc defendi possit formaliter comparando, v.g. rationem personę ad hanc personam, ut sic: tamen non uidetur uerum, si comparatio fiat ad hunc hominem, ut sic, non est prędicatum quidditatiuum illius. Quod sumi potest ex D. Tho. 1. p. q. 30. ar. 4. ad 3. Et hoc satis est ad constituendum distinctum uniuersale secundum relationem, prout nunc consideratur a nobis. Sicut risibile etiam est species respectu huius, & illius risibilis, ut sic: nihilominus respectu huius, uel illius hominis, ut sic, nouum prędicabile constituit: quia sub ea ratione prędicatur essentialiter.

XIV. Dicendum ergo uidetur indiuiduum, ut sic, respectu pluriũ indiuiduorum non constituere nouũ uniuersale, quia de formali nihil aliud dicit, quã unitatem transcendentalem uniuscuiusque entitatis prout in re existentis: & ita excluditur, sicut alia p̃dicata transcendentia. Præsertim quia, si sumatur secundum id positiuum, quod dicit, nihil addit supra ens: si uero sumatur secundum id, quod formaliter addit, illud solum est negatio quædam. Vnde inter indiuidua eiusdem speciei, v.g. duos homines pręcise considerando eorum essentias indiuiduas, pręter conuenientiam specificam non est alia in ratione indiuidui, nisi quatenus in ratione entis indiuisi conueniunt, quę tantum est transcendentalis conuenientia. Rationem autem personę, uel suppositi existimo posse reduci ad prędicamentum proprii, quatenus modus ille, quo constituitur, scilicet personalitas, uel subsistentia, essentialis non est, sed per se concomitans essentiam, sicut actu inhęrere dici potest quoddam proprium accidentis. Nec refert, quod ille modus personalitatis, uel subsistentiæ non sit in sua entitate proprietas accidentalis, sed substantialis modus: quia hoc non uariat modum uniuersalitatis, seu prędicationis, sicut esse capitatum, esse bipedem actu, dicitur accidens quinti prędicabilis, quamuis res unde sumitur, non sit accidens, sed substantia; quia modus prędicationis accidentalis est, & contingens: sed de his hęc sint satis.

XV. Vltimo addere possumus alium modum explicandi diuisionem illam de uniuersali absoluto, seu quatenus consurgit per abstractiuam considerationem intellectus, in quo, licet non possint prędicta membra omnino distingui secundum uarias relationes ad inferiora, ut discursus supra factus ostendit, possunt tñ aliquo modo distingui in ordine ad Metaphysicam compositionẽ. Ita, ut genus dicatur illud, quod per modum potẽtię aptum est speciem constituere. Differentia, quę per modũ formę, aut

actus genus contrahit, & diuidit; an constituit speciem: Species vero erit, quæ ex his componitur; Proprium vero, quod speciei per se accidit; Accidens, quod indiuiduis, seu speciei ratione indiuiduorum contingenter inest. Et hoc modo non tam diuiditur vniuersale secundum diuersas rationes vniuersalitatis, quam secundum diuersas habitudines ipsorum vniuersalium inter se. Ita tamen, vt vniuersale speciei sit quasi præcipuum, totale, & absolutũ: alia verò dicant aliquam habitudinem, quasi partialem, vel formalem ad ipsam speciem, vt declaratũ est. Vnde etiam est probabile, vniuersale sub hac ratione, non dici æque primo, & vniuoce de his vniuersalibus, sed primo de his, quæ essentialia sunt, deinde vero de alijs, quæ sunt extra essentiam, & inter priora vniuersale speciei esse præcipuum: propter, quod etiam Plato, vt Aristoteles interdum significat, specierum tantum ideas ponebat. Non oportet autem intelligere analogiam inter speciem, genus, & differentiam in ratione uniuersalis, quia omnia dicunt conuenientiam, & vnitatem essentialem, & habent eundem modum identitatis respectu eorum a quibus abstrahuntur, quod secus contingit in proprio, & accidente. Atque hæc consideratio vniuersalium secundum proprias rationes suas, & secundum, quod inter se distinguuntur, seu comparantur, maxime confert ad rerum essentias cognoscendas, & definiendas: ideoque ad Metaphysicum institutum maxime necessaria est. Quoniam vero proprium, & accidens sunt extra rerum essentias, nihil de eis quatenus uniuersalia sunt, cõsiderandum occurrit, præter intentiones, & relationes rationis, quæ in ordine ad prædicationes a dialecticis declarantur, & quæ inferius suo loco dicemus de propria, ac reali essentia accidentis, & distinctione eius a substantia, variisque habitudinibus, quas habet ad substantiam, inter quas una esse potest intrinseca dimanatio, a qua habet, ut propriũ nominetur: de aliis ergo tribus uniuersalibus, genere, specie, differentia, dicendum superest, quomodo in rebus distinguantur, & quod habeant in eis principium, ac fundamentum.

SECTIO IX.

Quomodo in re distinguantur vnitas generis, & differentiæ, tam inter se, quam ab specifica vnitate.

I. Genus, & differentia in re distingui, his argumentis suaderi posse videtur; primo, quia species componitur ex genere, & differentia, quæ compositio Metaphysica dicitur, nec censetur omnino per rationem conficta, sed in rebus ipsis aliquo modo inuenta, & ideo probatiores Theologi docent, non inueniri in Deo, quia repugnat summæ simplicitati eius: ergo signum est, genus, & differentiam in re ipsa aliquo modo distingui: & non tantum ratione, seu conceptibus nostris, quia alioqui non facerent in re compositionem: sola. n. rationis distinctio, etiam fundata in uirtuali rei distinctione, seu eminentia non sufficit ad ueram rei compositionem: est ergo in re distinctio aliqua inter genus, & differentiam. Et confirmatur, nam hac ratione Arist. 7. Metaph cap. 10. tex. 33. cum dixisset, definitionem debere constare ex partibus, nimirum genere, & differentia, subdit, [Sicut se habet definitio ad totam rem, ita partes definitionis ad partes rei] est ergo inter eas uera aliqua distinctio, sicut inter partes rei.

II. Secundo probatur idem, quia, quæ in reipsa habent essentias, uel partiales aliquo modo diuersas, in reipsa aliquo mõ distinguuntur; sed ita se habent genus, & differentia: ergo. Probatur minor ex his,

A quæ generi, & differentiæ communiter attribuuntur. Nam in primis Arist. 3. Metaph. tex. 10. ait, differentiã esse extra rationem generis, non est ergo differentia de essentia generis, neque è conuerso. Vnde 6. Topic. c. 3. ait Arist. neque genus participare differentias, neque differentias genus: & 7. Metap. cap. 12. tex. 42. dicit, differentias non poni in rõne generis, sed genus comparari ad differentias, vt potentiam ad actum essentialem: & ideo fieri ex eis vnum per se. Et ratione patet, nam differentiæ diuidẽtes genus, sunt inter se oppositæ: ergo nõ possũt ambæ esse de essentia generis: ergo neque una, neq. altera esse potest de essentia eius. Patet consequentia, tum quia nõ est maior ratio de una, quam de alia, tum ẽt, quia si una esset de essentia, esset inseparabi-
B lis, vnde altera nunquam posset ei conuenire, cum opposita non possint simul eidem inesse: habet ergo genus essentiam ex se distinctam à differentiis, sed non includentem illas. Quod uero è contrario differentia etiam dicat essentiam non includentẽ genus, patet, tum, quia alias genus esset transcendens, tum etiam, quia alioqui differentia includeret totũ id, quod includit species, vnde quædam nugatio cõmitteretur, quando differẽtia adiungitur generi.

III. Tertium argumentum esse potest, quia, quæ in re separantur, necesse est aliquo modo distingui ẽt in re, sed gradus inferior, & superior in re separantur, nam alicubi est ratio animalis, ubi rationale nõ inuenitur, & sic de aliis. Simile argumentum est, qđ
C in re ipsa duæ species sunt similes in ratione generica, non uero in specifica: unde uidetur necessarium, has rationes in re ipsa esse distinctas. Item, quod differentia contrahit genus, & actuat illud: non sunt ergo oĩno idem: quia idem nõ contrahit se ipsum.

IV. Quarto argumentor, quia hæ locutiones præcisè, & abstractè sunt falsæ, [animalitas est rationalitas,] & similes, & non, nisi ob distinctionem formalem, nam, si essent omnino idem prædicatum, & subiectum propositio affirmans uera esset: sed illis uocibus significantur præcise gradus genericus, & differentialis, distinguuntur ergo hi gradus ex natura rei.

V. Atque hic ulterius concluditur, genus, & differẽtiam sigillatim sumpta distingui ex natura rei à tota
D specie, quia comparantur ad illam, ut partes ad totum uerẽ, ac re ipsa compositum ex illis: totum autem distinguitur ex natura rei à singulis componẽtibus, esto non distinguantur ab omnibus simul sũptis, & unitis: distinguitur enim saltem, ut includẽs aliquid, quod aliud non includit. Vnde hac ratione communiter etiam dicitur, genus, ac differentiam præcisè sumpta in ratione partium non posse uerẽ prædicari de specie: quia pars non prædicatur de toto. Et confirmatur primo, nam si in re homo, & animal nullo modo distinguerentur, neque etiam equus, & animal, ergo neque homo, & equus possẽt distingui, nam, quę sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se: & quicquid est de essentia unius, erit de essentia alterius, & è conuerso: nam, si homo, &
E animal in re sunt idem, quicquid est de essentia hominis erit de essẽtia animalis, & simile erit in equo: ergo idem erit comparando hominem, & equum inter se: uel certe fatendum erit, aliquid esse de essẽtia animalis in homine, quod non sit in equo, & è conuerso, ex quo sequitur animal non dici uniuoce, neque secundum eandem rationem de homine, & equo, sed ęquiuoce, uel ad summum secundum analogiam quandam proportionalitatis. Tandem confirmatur illa ratione sæpe facta, quia non possũt res diuersę secundum idem omnino esse similes, & differentes, sed duę species sunt simpliciter, & essẽtialiter differentes, & tamen sunt similes in genere: ergo fieri non potest, quin genus, & species aliquo modo in re ipsa distinguantur.

Referuntur variæ sententiæ.

VI. IN hac re varij possunt esse dicendi modi. Primus
est, hos gradus distingui non vtcunque ex natu-
ra rei, sed omnino realiter, saltē per inclusionem ali
cuius rei realiter distinctæ, quæ est in uno, & non in
alio. Hanc opinionem significat Ianduu. 2. Metaph.
q. 9. & eandem tenere debent omnes, qui existimāt
hos gradus genericum, & specificum sumi ex formis
realiter distinctis: nam inde sequitur corpus signifi-
care tātum compositum ex materia, & forma corpo-
reitatis, viuens uero significare compositum ex cor-
pore, & anima uegetatiua; animal vero addere ani-
mam sensitiuam realiter distinctam: homo uero ra-
B tionalem. De differentijs autem, rationali, & simili-
bus fortasse diceret hæc opinio, solum dicere ultimā
formam, ut informantem: vnde etiam sit dicere ali-
quid realiter distinctum à genere. Et hinc fortasse
existimauit Durand. in 2. dist. 3. q. 1. in simplicibus
vt sunt angeli, & accidentia, vel formæ ipsæ, nō pos-
se dari differentias proprias, & consequenter nec cō
positionem ex genere, & differentia.

VII. Secunda sententia est, hæc prædicata distingui ex
natura rei inter se, & ab ipso composito, saltem di-
stinctione formali, seu modali, quam uocant. Ita te-
net Scotus in 2. dist. 3. q. 1. & 7. Metaph. q. 16. & ibi
Ant. Andr. q. 7. nā, licet Scotus interdū ponat distin-
ctionem realem inter formas physicas communē, &
C propriā, vt inter formā corporeitatis, & animā, v. g.
& tunc necessario dicere debeat inter gradus, sum-
ptos ab his formis esse maiorē distinctionem, quam
formalem iuxta præcedentem opinionē, tamen nō
censet, eam distinctionē realem formarū, esse neces-
sariam ad distinguēdos hos gradus, nam in eadē re
simplici physice admittit verum genus, & differen-
tiam, eorumq. compositionē, & adeo generatim lo-
quendo dicit sufficere distinctionē formalem ex na-
tura rei, eamq. vt minimum esse necessariam. An ve
ro hæc distinctio formalis apud Scotum sit actualis
in re, vel solum virtualis, aut fundamētalis, & ita co
incidat cum alia, quæ rationis ratiocinatæ dicitur,
nō satis constat, nam varie loquitur, et attingemus
disput. seq. nunc opinio hæc in eo sensu à nobis tra-
D ctāda est, quo ponit in re distinctionem actualem; &
in eo uidetur illam sequi Ferr. 1. cont. Gent. c. 24. &
42. & Fonseca. 2. Metaph. c. 2. tex. 11. vbi id colligit
ex textu Aristotelis, qui negat posse dari processum
in infinitum in prædicatis essentialibus, quia si sola
cognitione distinguerentur, nullum esset inconue-
niens dari in eis processum in infinitum. Idem repe
tit Fonseca lib. 4. cap. 2. q. 4. sect. 3. & lib. 5. c. 7. qu.
3. sect. 3. ad secundum.

VIII. Tertia sententia extremę contraria esse potest,
hæc neq. re, neque ēt ratione distingui, sed esse om-
nino idem, etsi diuersis uocibus significentur. Quæ
opinio attribui potest Nominalibus, quatenus om-
nino negant, hæc vniuersalia in rebus reperiri: vix
autem credibile est, opinionem hanc in mentem ali
E cuius philosophi venisse, vt argumenta in principio
facta ad minimum concludunt.

IX. Vera ergo sententia est, hęc omnia ratione distin
gui, sumpto aliquo fundamento ex rebus ipsis, nō ta
men esse ueram aliquā, & actualem distinctionem,
realē, aut ex natura rei inter oēs huiusmodi gradus,
prout à parte rei coniuncti existunt. Hæc est opinio
D. Tho. vt cōstat ex 1. p. q. 50. art. 4. ad 1. q. 76. art. 3.
ad 4. & de ente, & essentia, cap. 4. & seq. 7. Metaph.
lect. 4. & sæpe alias, eamque tenent cōmuniter Tho
mistę, Heru. quodlib. 1. q. 9. Capr. 1. dist. 8. q. 2. art.
3. Caiet. Sonc. & Sote locis cit. sect. præced. Greg.
in 1. dist. 38. Gabr. & alij Nominales. Et quoniam
pars affirmatiua de distinctione rationis, euidenter
probata est argumentis factis, & difficultatem non
A habet, nihil de illa addere oportet; fundamentū au-
tem talis distinctionis declarabitur in solutionibus
argumentorum, & magis in seq. sect.

Vera sententia declaratur.

X. VT probemus alteram partem negantem, aduer
tendum est cum agimus de distinctione horū
graduū generis, differentię, & speciei: quatuor mo-
dis posse illa conferri, seu comparari: primo, prout à Primum notabile.
parte rei in diuersis rebus, seu speciebus inueniun-
tur, vt si animal, quod est in homine cōparetur cum
specie leonis, aut equi, vel, si animal, prout est in leo
ne comparetur ad differentiam rationalis, v. g. uel a-
liam similem; & hæc comparatio est extra rem, &
B impertinens: nam hoc modo constat, rationem ge-
nericam in re existentem, posse distingui realiter ab
aliqua differentia, vel specie sua; quia in diuersis spe
ciebus formalis unitas ipsius generis, secundum rē
multiplicatur; sicut supra diximus formalem unita
tem specificam, prout in re existit, numero multipli
cari in indiuiduis. An uero genus, prout à parte rei
est in una specie, distinguatur ab alia specie, vel dif-
ferentia eius, nō solum realiter, sed etiam essentiali-
ter, & quidditatiue, fortasse pertinet ad modum lo-
quēdi, & pēdet ex probationibus huius sententię, ex-
plicaturque in solutionibus argumentorum.

XI. Secundò possunt hęc comparari secundum se ab
strahendo ab existentia, tam in rebus, quam in intel
C lectu, ad eum modum, quo in superioribus citaui-
mus aliquos, dicentes, naturā secūdum se, idest, nu-
de, & solitarie sumptam, esse uniuersalem, vt antece
dit etiam omne opus intellectus: nam in eodem sen
su videtur illi sentire prędicata quidditatiua inter se
ex natura rei distingui. Quia si animal, v. g. ex se, &
ante omnem intellectum habet positiuam aptitudi-
nem ad uarias differentias, & unitatem præcisionis
ex se communem multis speciebus, necessario conse
quitur habere ex natura sua distinctionem aliquā a
differentijs omnibus, quibus diuidi potest, & ab spe
ciebus, ad quas potest cōtrahi. Positis autem his: quę
diximus de ratione uniuersalis, hæc comparatio lo-
cum non habet; ostendimus enim, nullum esse sta-
tum, in quo natura communis, quæcunque illa sit,
D habere possit aliquam unitatem præcisionis seclusa
intellectu, sicut in rebus ipsis existens illam habere
nō potest. Quia natura extra intellectum duplicem
tantum statum habere potest, actualis scilicet existē
tiæ, & possibilitatis, neque alius status medius fingi
excogitatiue potest, natura autem, vt possibilis non
aliter præscinditur, vel distinguitur à differētijs, uel
speciebus possibilibus quam natura existens a diffe-
rentijs, uel speciebus existentibus: neque est aliqua
natura possibilis distincta a suis inferioribus indiui
duis, vel speciebus, si in re existens nunquam potest
esse distincta: quia, natura existens, & possibilis nō
sunt alia, & alia, sed eadem in diuersis statibus consi
derata: hæc igitur comparatio reuera nulla esse po-
test, quæ in re habeat fundamentum.

XII. E Tertiò comparari possunt genus, & differētia tā
inter se, quam cum specie, quam componunt, prout
sunt in intellectu præcise, & abstracte eorū singula
concipiente, & hoc modo constat illa distingui ratio
ne ut diximus: an uero plusquam ratione distinguā
tur, non potest (quod valde notandū est ad soluen-
da argumēta in principio facta) ex hac sola compa-
ratione sufficienter colligi, nisi in reb. ipsis aliquod
aliud maioris distinctionis signū inueniatur. Pro-
batur, quia hæc est uis intellectus, ut pręscindat, &
abstrahat ea, quæ in re non sunt actu distincta, aut
præcisa: ergo ex hoc, quod aliqua, vt obiecta menti,
ratione distinguantur, non potest aliqua distinctio
in re inter ea colligi: quia, sic ratione distingui nihil
aliud est, quam distinctis conceptibus intellectus

obijci, & diuerso modo, aut sub diuersa habitudine concipi, quod totum stare potest sine distinctione in re. Et confirmari hoc potest ex his, quæ supra diximus de conceptu obiectiuo entis, quomodo præcisus sit per intellectum, & secundum rem indistinctus ab omnibus inferioribus entibus: nam rationes ibi factæ eodem modo hic procedunt, easque statim breuiter attingemus.

XIII. Quarto itaque modo possunt hęc cõparari, prout in re existũt in una, & eadem specie, & in uno, & eodem indiuiduo talis speciei, & hoc sensu reuera intenditur hæc comparatio in præsente quęstione, & in eodem sensu dicimus, in Petro, v.g. non distingui ex natura rei esse sensitiuum a rationali, nec gradum animalis a gradu hominis, & sic de reliquis.

Secũdum notabile. Vbi est secundò considerandum in re ipsa, & in eodem indiuiduo duobus modis posse intelligi, gradum genericum distingui ab specifico, vno modo ut uniuersale à particulari, alio modo, vt indiuiduum ab indiuiduo saltem formaliter ex natura rei distincto. Prior modus distinctionis haberet locum, si verũ esset vniuersalia a parte rei existentia actu, & ex natura rei distingui ab indiuiduis, in quibus existũt & hoc modo videtur processisse, & consequenter locutus fuisse Scotus, quia animal, v.g. non descendit ad indiuidua nisi media specie; & ideò, si semel admittimus, naturam specificam, vt sic, ex natura rei esse distinctã à differentia, qua contrahitur ad indiuidua, pari ratione, satisque cõsequenter dicetur, naturam genericam eodem modo distingui à gradu differentiali prius natura, quam ad indiuidua contrahatur. Hic uerò distinctionis modus locum non habet in suppositis, quæ contra Scotum diximus de naturæ vniuersalitate, quòd nullo modo sit actu in reb., neque insit naturę existendi in indiuiduis, sed ut est tantum abstracta per intellectum. Si enim natura in se non habet uniuersalitatem, ergo neque habet uniuersalitatem generis, nec differentię, nec speciei: ergo non possunt hæc in re distingui, ut unum uniuersale ab alio, seu a suo inferiori. Et confirmatur, quia rationes quibus supra ostensum est, uniuersale in re non distingui a singulari, æque probant de quocunque uniuersali, siue generico, siue specifico, respectu illius singularis, in quo existit: ergo in re nulla distinctio esse potest inter unum gradum inferiorem, & superiorem uniuersaliter sumptos, cum a parte rei non distinguantur a singularibus.

XIV. Solum igitur superest examinandus alter distinctionis modus, quo excluso, satis ostensum erit, nullã esse distinctionem ex natura rei inter hos gradus. Et in hoc est discrimen aliquod, & nonnulla maior difficultas in præsente quęstione, quam in illa supra tractata de distinctione vniuersalis a differentia indiuiduali: nã seclusa differentia indiuiduali non manet res singularis, & indiuidua: & ideò nec potest manere res existẽs, quę in re distinguatur a tali differẽtia: at uero in præsenti seclusa differẽtia specifica potest intelligi gradus genericus, nõ solũ in vniuersali, sed etiam in indiuiduo, & realiter existẽs: est. n. Petrus, v.g. non solum hic homo, sed etiam hoc animal, & hoc rationale: & ideo seclusa per intellectũ differentia specifica, adhuc potest intelligi gradus genericus, ut in indiuiduo, & singulari existens, ac proinde adhuc habet locum quęstio, quomodo in indiuiduo distinguantur, hoc animal, & hic homo, seu hoc rationale: quod ergo in re non distinguantur, aliunde quam ex uniuersalitate probandum est.

Veræ sententiæ probatio prima.

XV. Potest igitur probari primò ex indiuiduatione, quia in uno indiuiduo una omnino, & eadem est, ac simplicissima indiuidualis differẽtia cõtrahẽs proxime, & immediatè vltimã speciẽ, & cũ illa, ac per illam consequenter determinãs oẽs superiores gradus, ergo non possunt illi gradus inter se magis distingui, quã unusquisq. a sua differentia indiuiduali distinguatur: sed nullus eorũ distinguitur ex natura rei à sua differentia indiuiduali, ut probatum est: ergo nec inter se distinguuntur ex natura rei in eodem indiuiduo. Primum antecedens commune est apud Dialecticos, & Metaphysicos, vt refert, & declarat late Fonseca lib. 5. c. 28. q. 14. sect. 3. vbi ostendit genus non respicere indiuidua, nisi mediante specie. Et ratio est, primo, quia ratio generica præcisè sumpta est indifferens, & quasi in potentia essentiali, vt per differentiam specificam determinetur: & ideò, donec intelligatur hoc modo determinata non est proximè capax indiuiduationis. Secundò quia non est minus essentialis ordo inter differẽtiam genericam, specificam, & indiuidualem, quam inter superiores differentias essentiales magis, & minus uniuersales vsq. ad specificam: sed corpus, v.g. non est aptum contrahi per differentiã animalis, nisi media differentia viuentis, neq. vegetatiuũ per differentiam rationalis, nisi media differentia sentientis: ergo neque animal est determinabile per differẽtiã indiuidualẽ huius animalis, v.g. Petri, nisi media differẽtia hominis, seu rationalis: est ergo una omnino indiuisiblis differentia indiuidualis, quæ contrahẽdo hominẽ ad hũc hominẽ, simul contrahit animal ad hoc animal: & sic de cęteris superioribus prædicatis. Vnde argumentor tertiò, quia huiusmodi differẽtia indiuidualis unica, & indiuisibilis sufficit ad determinandum in singulari totam & integram rei essentiam, ut includit omnia prædicata, specifica, generica, seu superiora, quæ in ea abstrahi, vel excogitari possunt: ergo superfluũ esset, plures huiusmodi differentias Metaphysicas confingere in eodem indiuiduo. Et confirmatur a signo: nam hoc animal, v.g. quod est Petrus omnino intrinsece, & quasi essentialiter determinatũ est, vt sit Petrus; & ideo omnino repugnat intelligere hoc indiuiduum animalis extra hoc indiuiduũ hominis, & idem est de exteris superioribus prędicatis: ergo signũ est nõ determinari animal immediatè, & secundũ se ad hoc indiuiduũ animalis, sed quatenus determinatũ est ad esse hominis, ergo eadẽ differẽtia indiuidualis determinatur ad esse huius hominis, & huius animalis.

XVI. Tandem confirmatur, nam res indiuidua, vt sic, intelligitur esse proxime capax existentiæ: uniuersale enim, vt sic, id est, sua vniuersalitate existere nõ potest: & ideo quod prædicatum aliquod vniuersalius intelligitur, eò ut sic concipitur magis esse elongatũ ab existentia, vt v.g. substantia in cõmuni nõ intelligitur apta ad existendum, nisi determinetur ad materialẽ, vel immaterialem: & eadẽ ratio de tota serie generalium prædicatorũ vsque ad ultimam speciem, quæ contracta ad suum indiuiduum est proxime capax existentiæ: ergo, sicut nullum indiuiduũ existere potest, nisi sit in aliqua specie infima, ut est certissimum (præsertim seclusa falsa sententia de distinctione reali plurium formarum substantialium, essentialiter subordinatarum in eodem composito) ita nulla ratio generica determinari intelligitur ad proprium indiuiduum, nisi ut contracta, & determinata ad aliquam speciem. Quod sane in rebus præsertim simplicibus tam integris, quam partialibus videtur per se euidentissimum: quis enim fingat, aut mente concipiat, Michaelem, v.g. per aliud esse hãc substantiam, hunc spiritum, & hunc angelum? aut animam rationalem Petri per aliud esse hanc animam, & hanc animam rationalem, & sic de alijs? Imo in quibusdam neque abstractione mentis, potest satis concipi hoc indiuiduum, ut existens sub ratione generica, & non sub aliqua specifica, ut v.g. hæc substantia existens non intellecto hoc corpore, aut hoc spiritu: sit ergo constans, omnia attributa

buta essentialia in vno, & eodem indiuiduo vnica differentia singulari indiuiduari in ultima ratione specifica. Ex hoc autem aperte concluditur (qđ in prima cõsequentia inferebamus) attributa essentialia in eodem indiuiduo, nõ posse magis inter se distingui, quam a differentia induiduali, quia illa est una, & indiuisibilis: ergo quę per illã indiuiduantur, nõ possunt distingui, vt duo indiuidua ex natura rei distincta, quia distinctis indiuiduis eo modo quo distincta sunt, debent etiam distinctæ indiuiduales differentiæ reperiri: rursus, quæ sunt oĩno idem ex natura rei cũ eadẽ differẽtia indiuiduali, & indiuisibili, nõ possũt inter se indiuidualiter distingui: ergo nullo mõ distinguũtur ex natura rei, qa ut probatum est, distinctio ex natura rei non põt intercedere, nisi inter res indiuiduas, & singulares, vt sic.

Secunda probatio.

XVII. SEcundo probatur assertio posita, quia in vno indiuiduo, v.g. Petro, esse hoc animal, & esse hunc hoĩem ab eodem physico principio, proueniũt; scilicet ab hac anima: vt per se manifestũ est, & declarabitur sect. seq. sed in hac anima, v.g. Petri esse rõnalem, sensitiuã, & vegetatiuã (siue formaliter, siue eminenter) non sunt gradus distincti ex natura rei: ergo nec gradus hoĩs, & aĩalis distinguuntur vllo modo in Petro: cõsequentia patet, qa recte cõcludimus, hoc animal nõ distingui realiter ab ipso homine, quia hæc anima quæ dat esse animalis, nõ est distincta realiter ab ea, q̃ dat esse huius hoĩs: ergo eodẽ modo cõcluditur non distingui ex natura rei. Dices, hoc argumentum ꝓcedere ex æque ignotis: nã qui hanc distinctionem ponit in cõposito, ponit ẽt in forma, & in quacunq. alia re etiã si physice simplex sit. Rñdetur, esto ita sit cõsequenter loquendũ in ea sententia, merito tamen reuocari argumentũ, & difficultatẽ ad radices horum graduũ, & ad simplices entitates physicas, quia in eis clarius apparere põt, quam superflue, & sine causa fingatur hæc distinctio: cũ nullum sit sufficiens eius indicium in fundamento, & radice talium graduum. Quod sic patet, nã anima rõnalis, v.g. in re simplex forma est; quæ si consideretur, vt principium efficiens operationum oĩum, quæ in homine sunt, intelligitur esse vnum eminens, & quasi vniuersale principium earũ, neq. oportet in ea fingere varias entitates, aut modos reales ex natura rei distinctos, per quos sit principale, & radicale principiũ taliũ operationum: alioqui ẽt in forma, vel luce solis, quatenus põt esse principium vniuersale plurium actionũ fingendi essent varij gradus, seu modi entis, ex natura rei distincti. Similiterq. philosophandũ esset in omni generali principio plurium actionum, uel effectuum, quod est alienũ ab omni rõne, & recta conceptione: quia, quæ sunt in inferiorib. distincta, sunt in superiori principio unita. Igitur, anima rationalis per suam entitatem in re oĩno eandem, & simplicem, est principiũ radicale oĩum humanarũ operationum absq. ulla distinctione actuali, q̃ in ipsa sit, vt habet rationem talis principij, q̃uis per conceptus inadæquatos possit a nobis multipliciter concipi, atq. ita ratione distingui in ordine ad uarias operationes. Ergo eodẽ modo eadẽ anima in genere causę formalis confert homini omnes gradus uiuentis, animalis, & hominis secundũ eandem omnino realitatẽ absq. ulla distinctione actuali, quæ in ipsa inueniatur ex natura rei. Patet consequentia, tum quia eadẽ est ratio de anima in uno, & in alio genere causę considerata: tum etiam, quia tãtum, seu per idem est anima principium radicale operationum, per quod est principium formaliter constituens operantem. Imo non aliter distinguuntur a nobis in anima illi gradus, quam in ordine ad

A operationes. Vnde, si in ordine ad illas non est necessaria distinctio ex natura rei earum principio, neque in ratione informandi erit necessaria.

Quod si in his gradibus, qui sumuntur in ordine ad diuersas operationes, nõ est necessaria distinctio ex natura rei, multo minus erit necessaria in alijs superioribus, uel inferioribus generibus, aut differentijs, vt sunt, v.g. ratio corporis, aut substantiæ: vel si de formis loquamur, ratio formæ substantialis, vel formæ corporis: nam hoc ipso, quod aliqua est forma materiæ, actuans substantialem potentialitatẽ, eius est forma substantialis, & est etiã forma corporis: hoc aũt inseparabile est, & indistinguibile ex natura rei a quacunque forma actuante materiã, & cõponente cũ illa vnum substantiale cõpositum. B Similiter inferiora genera, vt est ratio bruti sub animali, & alia huiusmodi minus possunt distingui, quã prędicti gradus in homine; nã, si in anima hominis, vt est principium variarum opinionum, nõ reperitur distinctio ex natura rei, multo minus reperiri poterit in anima bruti, v.g. in ordine ad operationes sensitiuas tali modo, in eo gradu, & ordine effectas. XVIII.

Probatio tertia.

TErtio est optima ratio a priori, quia hæc abstractio generum, & specierũ, vt per intellectũ fiat, habet sufficiens fundamentum tum in ipso, tum in rebus, absq. ulla distinctione actuali, quæ in ipsis rebus antecedat: ergo non est talis distinctio asserẽda. XIX. C Probatur consequentia, quia tota ratio introducẽdi hanc distinctionẽ sumpta fuit ex modo concipiendi nostro, & consequẽter ex modo loquendi in modo concipiendi fundato: ergo si ob hanc causam, in illa distinctio necessaria non est, neq. etiam est credenda, quia distinctiones reales, vel ex natura rei non sunt multiplicandæ sine fundamẽto. Primũ aũt antecedens licet probatũ sit tractando de conceptu entis, & de identitate inter cõmunem naturam, & indiuiduã, hic declaratur breuiter, & probatur. Quia, ut intellectus illos conceptus formet, atque pręscindat, ex parte rerũ sufficit cõuenientia, & similitudo earum inter se, magis, uel minus perfecta, cũ aliqua dissimilitudine, & discõuenientia; ex parte uero in D tellectus sufficit quod possit id in quo res cõueniũt, concipere per modũ vnius, pręciso illud cõcipiẽdo, sed hoc totũ fieri potest absque actuali distinctione graduũ, quæ in re ipsa fit: ergo. Probatur minor exẽplis supra adductis: nã duo homines cõueniũt inter se in ratione hominis, & distinguũtur, ut indiuidua sunt absq. distinctione in re inter rationẽ cõmunẽ, & indiuidualem differentiã. Item Deus, & creatura conueniunt in ratione entis realis, & differũt in ratione talis entis absque distinctione inter rationem communem, & propriam, neque ex parte Dei, ut est certum, neq. ex parte creaturæ, quia nullus gradus pręscindi põt in creatura, si positiuus, & realis est, qui non habeat illam conuenientiam cũ Deo in ra E tione entis. Hæc ergo exempla declarant, eandem omnino rem posse esse principium, & fundamẽtum conuenientię, & differentię cum alia, ob maiorem, uel minorem similitudinem cum illa absque ulla distinctione actuali, quæ in ipsis rebus antecedat.

Quod non solũ uerum habet in cõuenientia analoga, ut quidam significãt, sed etiam in uniuoca, ut satis declarat exemplũ de cõuenientia specifica, & differẽtia indiuiduali, & alia adduci possunt de uniuersalioribus, seu genericis conuenientijs: nam sensus cõmunis, u.g. cõuenit cum uisu in perceptione coloris, & inde facile abstrahi potest conceptus cõmunis, cum auditu aũt conuenit in perceptione soni, & potest inde alius cõceptus abstrahi: nemo autem dicet, uim percipiẽdi sonũ, & colorẽ ex natura rei distingui ipso sensu cõmuni. Simile est de luce XX.

solis

nitur productiuus specierum rerum singularium, A verisimile est numquam posse producere species repræsentantes naturas abstractas a singularibus, sed de hoc latius suo loco.

Aliæ duæ opiniones examinantur, & quæstio resoluitur.

VIII. OMissa ergo prima sententia, ut de alijs duabus iudicemus, aduertendũ est, vniuersale dupliciter posse a nobis concipi, uel denominari. Primo, vt quid absolutum secundum esse, quod potest relationem aliquam fundare. Secundo, ut relatiuum secundum esse, dicens ordinem ad inferiora. Primo modo intelligeretur substantia vniuersalis, si esset homo a parte rei subsistens separatus omni contractione, iuxta Platonicam opinionem: neque esset vniuersalis propter relationem realem secundum esse ad inferiora, sed propter unitatem suam cum intrinseca, & substantiali aptitudine ad existẽdum in multis. Ad quem fere modum dicebant Doctores citati sectione præcedente, naturam in statu potentiali, quem habere fingitur ante existentiam in indiuiduis, habere uniuersalitatem quandam, quæ non consistit in relatione secũdum esse, sed in proprietate quadam absoluta naturæ, habentis talem unitatem, & communitatem, hoc solet uocari ab aliquibus uniuersale ante rem: quod si esset, absolutum esset, tamen reuera nullum est. Imo, & qui ponunt uniuersale actu in ipsis indiuiduis realiter existens, quod uocant uniuersale in re, non ponunt uniuersalitatem eius in relatione. Nam putant uniuersalitatem esse realem, relationem autẽ minime, quia, uel inter naturã, & indiuidua nõ est sufficiens distinctio in re ad relationem realem, uel natura, ut præscindit ab indiuiduis, non habet sufficientem entitatem ad fundandam relationẽ realẽ, cum nõ habeat, ut sic entitatem singularem, in qua possit talis relatio fundari. Ponunt ergo uniuersalitatẽ hãc in proprietate absoluta, quæ est unitas quędam, & communitas talis naturæ. Hęc ergo exempla, quamuis uera non sint, declarant tamen, conceptum uniuersalis, ut sic, nõ esse conceptũ rei relatiuæ secundum esse, sed rei absolutæ habentis modũ talem essendi, in quo habeat indifferentiam, & aptitudinẽ essendi in multis. Nec refert, quod hęc aptitudo videatur per modum respectus explicari. Nã sicut in potentia reali intelligimus respectum transcendentalem, & secundum dici, priorem respectu prædicamentali secuudũ esse, & inclusum in re absoluta, ita in pręsenti possumus concipere hanc aptitudinem rei vniuersalis, vt absolutam quidẽ in se, licet explicetur per modum respectus transcendentalis. Et hinc fit vlterius, vt hæc aptitudo, quia concipitur ad modum potentiæ habentis saltem transcendentalem ordinem ad ea, quibus potest se communicare, possit etiam intelligi, vt fundamentum sufficiens ad relationem, vel habitudinẽ ad ea, quibus potest se communicare, quæ habitudo concipitur, vt quædam relatio secũdum esse, & dici etiam potest vniuersalitas quędam, cũ sit habitudo vnius ad multa, in quibus esse potest, vel de quibus potest prædicari.

IX. Vniuersale igitur priori modo cõceptum fit per directam operationem intellectus, quæ pręcise, & abstracte concipit naturam communem absque differentijs contrahentibus: quod satis probant rationes factę in secunda opinione. Et confirmari potest euertendo fundamentum opinionis tertiæ, quia nõ est de ratione uniuersalis relatio aliqua secundũ esse ergo, quamuis in natura sic abstracta nõ intelligatur aliqua relatio secũdum esse ad inferiora, põt intelligi actu uniuersalis. Patet consequẽtia, quia si illa relatio non est necessaria, nihil aliud deesse potest, quia ibi est natura cõis, & ad modum subsistentis abstracte ab indiuiduis. Vnde ita se habet in co statu per intellectũ, sicut se haberet realiter, si a parte rei subsisteret extra indiuidua, sed tunc esset realiter vniuersalis, ergo & nunc est intellectualiter vniuersalis, vt sic dicam. Tandem in natura sic concepta est noua vnitas rationis, quia habet vnũ conceptum obiectiuum indiuisibilem in plures similes, habet etiam communitatem, seu aptitudinem, vt insit multis, & de eis prædicetur: ergo nihil illi deest ad rationem vniuersalis.

At vero loquendo de relatione vniuersalitatis, prout a nobis concipitur ad modum relationis secũdum esse, hæc non potest resultare per solam abstractionem, sed eo modo, quo est, fit per comparationẽ. Quia, vt suppono, hæc relatio non est realis, sed rationis: ergo nõ est in natura ipsa dum absolute, & abstracte cogitatur, quia ex vi illius actionis, illa non refertur per intellectũ, quia intellectus nõdum comparat illam ad sua inferiora, neque etiã refertur realiter, ergo nondum est talis relatio. Et hoc satis etiam probãt rationes adductæ in tertia sententia. Quocirca, si illę duę opiniones vnum affirment, & aliud non excludant, non sunt inter se contrarię, neque vnius rationes contra aliam procedũt. Quia nihil obstat, quod eidẽ naturę possit per intellectũ conuenire duplex ratio vniuersalitatis, absoluta scilicet, & respectiua, & quod illæ per diuersas operationes intellectus fabricentur. & quod una, scilicet quæ absoluta est, sit proximum fundamentum alterius, scilicet relatiuæ. Neq. etiam repugnat, aliquid conuenire naturæ per intellectũ, & esse per modũ absoluti, quando illud eiusmodi est, vt solum per extrinsecam denominationem conueniat, sic enim naturam esse abstractã, seu uniuersaliter conceptam, non addit naturæ, nisi esse quoddam conueniens illi per extrinsecam denominationem, quod esse obiectiuum appellatur. Sicut esse visum, vel esse cognitũ non est aliquod esse reale additum rebus, nec formaliter consistit in relatione rationis, sed in denominatione prouenientc ab actu videndi, vel cognoscendi super quam potest intellectus fabricare relationem rationis, si vnum cum altero conferat: ita ergo est in præsente.

XI. Sed adhuc superest circa has opiniones explicandum, qualis sit hęc cognitio præcisiua, vel cõparatiua, per quam fit vniuersale vtroq. modo dictũ. Varijs enim modis põt vniuersalis natura præscindi, vel comparari. Primo enim abstrahi potest natura communis per puram præcisionem naturæ ab vno inferiori absq. vlla comparatione, vel superioris cõceptus ad aliquẽ inferiorem, vel ipsorum inferiorũ inter se, ut quando a solo Petro simpliciter præscindo indiuiduãtes proprietates, & sisto in humanę naturę consideratione. Et per hanc notitiam pure præcisiuam putant aliqui nullũ uniuersale fieri. Verius tamen est per eam etiã fieri uniuersale absolutum, iuxta ea quæ de secunda opinione diximus. Nã hoc etiam probant rationes factæ: quanquam hæc notitia non sufficiat ad cognoscendam an natura sic concepta uniuersalitatem, seu superioritatem, quam habet vt iam dicam.

XII. Secundò abstrahi potest natura communis per comparationem singularium, seu inferiorum inter se, ut quando conferendo Petrum cum Paulo, cognosco eos esse inter se similes in natura humana. Quæ comparatio supponit priorem pręcisionẽ, nam supponit de utroq. singulari cognosci, esse talis naturæ, unde supponit conceptum talis naturę, ut pręscinditur a singulis indiuiduis. Vnde per hanc comparationem solum additur cognitio conuenientiæ, & similitudinis pluriũ inferiorũ in tali abstracta, ac præcisa natura. Hæc autem comparatio ulterius potest subdistingui, quatenus per eam considerari

potest.

potest vel sola habitudo particularium inter se, vt inter se habent habitudinem similium, & hæc comparatio, vt sic, non pertinet ad constitutionem vniuersalis, sed ad considerationem cuiusdam relationis mutuæ inter ipsa particularia. Vel quatenus per eã consideretur habitudo naturæ communis ad particularia, in quib. existit. Postquam enim intellectus apprehendit Petrum, & Paulum esse similes in esse hominis, rursus considerat hoc prædicatum, homo, habere se ad Petrum, & Paulum, vt quid commune ad particularia; & in hac comparatione videtur consummari ratio uniuersalis, etiam respectiui, per eam enim consurgit in mente, vel potius in re mẽti obiecta, habitudo rationis unius rei cõmunis ad plura. Vltra uero intelligi potest alia notitia magis reflexa quam intellectus facit cognoscendo quasi in actu signato naturam sic abstractam, & cum suis inferioribus collatam inde habere denominationes generis, speciei, & similes, hasque denominationes esse rationis, non rei. Hæc autem cognitio iam non est fabricatio vniuersalitatis, sed est quędam eius contemplatio magis formalis, & expressa.

SECTIO VII.

An vniuersalia sint entia realia, corporea, substantialia, vel accidentalia, quasque causas habeant.

EX dictis facile possunt variæ quæstiones expediri, quæ de vniuersalibus tractari solent.

Dubium primum expeditur.

I. QVæritur ergo primo, an uniuersalia sint entia, necne. Quod interrogari potest, vel de natura quæ uniuersalis denominatur, vel de ipsa intentione, seu denominatione vniuersalitatis. De natura iã diximus, esse in rebus ipsis: vnde fit, quoad rem denominatam vniuersalia esse entia realia: hoc uero intelligendum est, vel permissiuè, vel de his uniuersalibus, quæ per se cadunt in directam operationem intellectus: ita ut, vel per se primo, vel saltem per sua propria singularia directè cognita directè etiam concipi possint. Quod ideo dicitur, quia in ipsis entibus rationis, quæ per reflexionem, & multiplicem operationem intellectus confinguntur, potest intellectus eo progredi, ut ab his etiam abstrahat rationes uniuersales, & communes, & uniuersale conficiat etiam in rebus fictis, quæ uera entia non sunt, quomodo dicunt Dialectici, genus secundo intentionaliter sumptum, esse quoddam vniuersale specificum commune multis generibus, quę intentione, seu ratione generis solo numero differunt: & sic de alijs. Ratio uero est, quia vniuersale actu solum habet esse obiectiue in intellectu, esse autem obiectiue in intellectu, nõ solum ueris entibus, sed etiam fictis conuenire potest, & ideo illis etiam possunt attribui relationes illæ, seu denominationes, quæ hoc tantum esse requirunt, ut sunt ratio subiecti, & prædicati, & idem est de ratione uniuersalis. Et ideo dicimus, permissiue, seu indefinite uniuersalia esse entia realia, non tamẽ necessario, & omnino vniuersaliter. Quia vero cognitio intellectus incipit necessario à realibus entibus, tum quia operatio reflexa supponit directam, tum etiam quia ficta entia non cõcipiũtur, nisi per aliquam habitudinem, vel proportionem ad uera entia, ideo rectè etiam dicitur, ea uniuersalia esse entia realia, quæ per directam operationem intellectus abstrahi possunt. Si autem sit sermo de uniuersalitate ipsa, seu de intẽtione uniuersalitatis, sic communiter dici solet non esse ens reale, sed rationis, quod in hoc sensu uerum est, scilicet, quod non est proprietas aliqua, neque aliquid intrinsecè,

A & realiter inhærens naturæ, quæ denominatur uniuersalis, iuxta ea, quæ diximus. Tamen in alio sensu nonnulla distinctione, & declaratione opus est. Dupliciter. n. diximus, naturam posse denominari uniuersalem, primo denominatione absoluta, ac si, vniuersaliter subsisteret: secundo denominatione respectiua. Priori modo non est uniuersalitas ens rationis, tanquam aliquid proprie confictum à ratione, sed solum tanquam denominatio extrinseca proueniens ab actu rationis sicut esse abstractum, cognitũ, & alia huiusmodi, quæ non dicunt aliquid existens realiter in natura denominata, nec proprie dicunt aliquod ens rationis fabricatum ab intellectu tanquã aliquid obiectiue confictum ab ipso, quia talia entia nõ finguntur, nisi dũ cogitãtur; tunc aũt in-B tellectus nihil tale cogitat, vel cognoscit. Est ergo denominatio extrinseca à conceptu intellectus; nã quia per conceptum abstractè, & vniuersè repręsentatur, ideo denominatur uniuersalis prædicto modo. Quapropter vt hæc uniuersalitas dicatur esse, non oportet, ut ipsa formaliter, & quasi reflexe cognoscatur, quasi in actu signato, sed satis est, quod natura ipsa cognoscatur tali modo, scilicet præcisè, & abstractè, ut quasi in actu exercito natura constituatur vniuersalis. Et ad hunc modum explicat per denominationem extrinsecam hanc vniuersalitatem Soto in Logica, quæst. 3. uniuer. artic. 1. dub. 2. & adducit Scotum, & D. Thomam in eam sententiam.

II. Posteriori autem modo loquendo de vniuersali C relatiue, seu de relatione vniuersalitatis, satis ex dictis constat, uniuersale non esse ens reale quia illa relatio non est realis, sed rationis. Quod in hũc modũ breuiter declaratur multiplex. n. relatio fingi, seu excogitari potest in natura vniuersali una in ordine ad actum essendi, altera in ordine ad actum prædicandi: utraque autem potest, aut secundum aptitudinẽ, aut secundum actum apprehendi, concipitur enim natura communis, ut apta ad existendum in multis, & ut sic concipi potest, ut habens relationem aptitudinis ad communicandum illis suum esse, potest itẽ concipi ut actu existens in illis; & ut sic habens relationem actualem, seu rei actu se communicãtis multis. Sicut enim in accidente intelligimus relationem aptitudinalis, vel actualis inhæsionis; ita eam possumus fingere, vel excogitare in natura uniuersali, vt D communicabili, vel ut cõmunicata multis. Et vtroque modo solet uniuersale definiri, sufficit tamen aptitudinalis relatio, ut natura complete censeatur uniuersalis. Nam quod actu sit in multis quæ existant, contingens est, & non mutat naturam rei aptitudo uero est simpliciter necessaria, nam in ea distinguitur vniuersale a singulari. Vnde repugnantiam inuoluunt qui dicunt naturas Angelicas esse uniuersales, & esse incommunicabiles multis.

III. Similiter in ordine ad actum prædicandi potest natura concipi, vel ut apta prędicari de multis, uel ut actu prædicata de multis, prior uero consideratio proprie denominat naturam prædicabilem. Omnes E autem istæ relationes sunt rationis tantum; nam vniuersalis natura non est in multis, nisi per identitatem, & ideo sub ea ratione non potest ad illa multa realiter referri. Item, quia, ut diximus, in re nulla est natura, quæ sit in multis, uel quæ sit apta esse in multis: ergo fundamentum proximum illarum relationum non est in re, sed in modo concipiendi intellectus; ergo relatio in eo fundata non potest esse realis: & hæc ratio idem plane probat de relatione prędicabilis, uel prædicati, nam etiam omnes hæ fundantur in extrinsecis denominationibus intellectus & ideo non possunt esse reales.

Expeditur secundum dubium.

IV. Corporeane vniuersalia an non.

ET iuxta hæc definienda est alia quæstio, quã Porphyrius in prædicabilibus proponit, scil. an vniuersalia sint corporea. Eodẽ.n.modo dicendum est, posse quidem aliqua uniuersalia esse corporea, ea nimirum, quæ conueniunt rebus ex materia, & forma compositis, vt patet de conceptu hominis, equi, animalis, corporis: imo hęc vniuersalia sunt maxime accõmodata intellectui humano corpori coniũcto: nam a sensibilibus accipit cognitionem, & ideo hæc uniuersalia per se loquẽdo prius concipit, & abstrahit. Absolute tamen ratio uniuersalis non limitatur ad naturas corporeas, inuenitur enim in naturis spiritualibus: nam in eis etiam dantur singularia habentia inter se aliquam conuenientiam, & differentiam, seu distinctionem, ratione cuius possunt in illis concipi naturæ cõmunes, & vniuersales. Quia uero non solum res spirituales inter se, & corporeæ inter se, sed etiam corporalia cum spiritualibus aliquam conuenientiam, & similitudinẽ habent, ideo non solum dantur uniuersalia quædam corporea, & alia incorporea, sed etiam quædam dantur utrisque communia, vt substantia, qualitas, &c. Hæc enim à corporeis, & incorporeis rebus abstrahunt.

Tertium dubium.

VI. Vniuersalia an sint substantię an accidentia.

VNde facile etiam expeditur similis quæstio, an vniuersalia sint substantiæ, vel accidẽtia. Hæc enim quæstio, sicut & præcedens, non fit proprie de intentione vniuersalitatis, illa enim, cum nõ sit q d reale, sed solum denominatio, vel relatio rationis, neque est uerè substantia, neque accidens, neque corpus, neque spiritus, quanquam per modum accidẽtis incorporei concipienda sit. Est ergo prædicta interrogatio de natura, quæ denominatur uniuersalis & hęc nõ solũ substantialis, sed etiã accidentalis esse potest, vt per se manifestũ est. Solet uero interdũ Arist. dicere uniuersalia non esse substantias, vt 3. Metaph. tex. 20. li. 6. tex. 45. intelligit autem nõ esse res per se, & in se subsistentes extra singularia. Et ideo in prædicamentis ca. de substantia, vniuersalia substantialia uocat secundas substãtias, indiuidua uero substantiarum, seu supposita, uocat substantias primas, quas dicit esse magis substantias, quam secũdas: quia illæ primo subsistunt, cæteræ uero in ipsis.

Quartum dubium.

VI. Qui dicantur æterna vniuersalia.

ALtera quæstio de uniuersalibus definitur ex dictis, scil. an sint æterna. Talia enim communiter existimantur: quia, cum sint obiecta propria sciẽtiarum, oportet, necessaria, & immutabilia esse, & consequenter ęterna. Quomodo autem hoc intelligendum sit, non eodem modo ab omnibus explicatur. Plato enim hac ratione posuit ideas, quæ sunt formæ ęternæ, & immutabiles, vt Aristoteles ref. tt. Ipse uero Aristoteles fortasse diceret in his rebus corruptibilibus vniuersalia esse æterna, quia nũquam desunt aliqua eorum singularia, in quibus ipsa subsistant. Nos autem supponimus, hæc singularia non semper esse, & extra illa non existere vniuersalia; unde concludimus, hæc non posse dici æterna, secundum realem existentiam, quam extra suas causas habent. Dicuntur ergo hæc uniuersalia perpetua secũdum esse essentiæ, seu potentialẽ. Dices, hoc modo etiam indiuidua sunt æterna, quia etiam ab æterno sunt possibilia: & habent suas essentias immutabiles secundum esse essentiæ. Vnde de eis fieri etiam possunt propositiones, quę habeãt perpetuam veritatẽ, prout abstrahuntur a tempore. Respondetur, quoad

Obiectioni obsistitur.

A rem quidem ita esse, tamen in modo concipiendi & loquendi esse differentiam: nam uniuersalia, vt sic, hoc ipso, quod a singularibus abstrahuntur, consequenter etiam a tempore, & loco, & ab omni mutatione, inceptione, & desitione separantur, & ideo recte dixit D. Thom. 1. part. quæstion. 16. artic. 7. ad 2. uniuersalia dici solere esse vbique, & semper, non positiue, sed negatiue, id est, non quia in omni loco & tpe sint, sed quia, vt sic non determinant sibi locũ & tẽpus in quãtũ abstrahuntur, ab hic, & nũc. Hoc autem non conuenit proprie in indiuiduis: nã circa ea uersantur actiones, & mutationes, inceptiones, & desitiones. Vnde, quãuis aliqua uniuersalia sint generabilia & corruptibilia, vt homo, animal, & similia, quæ ex sua ratione formali secum afferunt talem

B potentiã, seu postulant talem modum inceptionis, & desitionis: tamen hanc ipsam proprietatẽ nõ habent, nisi in ordine ad indiuidua: homo enim ut sic, nec generari potest, nec corrumpi, dicitur tñ generabilis, & corruptibilis, quia est talis naturæ, vt non possit connaturali modo communicari indiuiduis, nisi per generationem: ipsumq. indiuiduum, quod talem naturam participat, ex se fit subiectum corruptioni. Addunt etiam aliqui, uniuersalia dici ęterna, quia unitas præcisionis, & aptitudo existẽdi in multis perpetuo illis conuenit, etiam quando nõ existunt eo modo, quo aliæ proprietates dicũtur eis perpetuo conuenire, absoluendo copulam ab existẽtia temporis. Ita Fonseca lib. 5. c. 28. q. 8. sect. 3. Sed

C non uideo quõ possit hoc esse uerum, nisi fateamur aliquam vniuersalitatem per se, ac necessario cõuenire naturæ: propositio enim quæ perpetuæ ueritatis dicitur, oportet, vt sit necessaria ex connexione terminorum: nõ põt autẽ sic esse necessaria, nisi aliquo modo sit per se: & ideo existimo, vniuersalia nõ posse dici æterna illo modo, nisi in ordine ad aliquẽ intellectum, qui ęternus sit, vt expresse dixit D. Tho. in dicta solu. ad secundum.

Quintum dubium.

VLtimo intelligit ex dictis. an & quomodo uniuersalia causas habeãt: nã, aut est sermo de vniuersalibus naturis, aut de illarum vniuersalitate.

D Priori modo, sicut vniuersales naturę non fiunt nisi in indiuiduis, ita non habent causas, nisi in illis, neque alias, quam ipsa habeant, nam, & ab eodem efficiente fiunt, & (si composita sint) ex eisdem principijs, seu eadem materia, & forma constant, & ad eũdem finem natura sua ordinantur. Si uero loquamur de ipsa uniuersalitate, cum illa non sit ens reale, nõ oportet, vt habeat proprias, ac reales causas: tamen eo modo, quo est ens, seu potius imitatur ens, habet suo modo causam materialem, & efficientem, ipsa enim natura, quę denominatur uniuersalis, imitatur materialem causam quatenus est ueluti subiectum, quod substernitur intentioni uniuersalitatis, & ab ea uniuersale denominatur: quia vero illa forma

Vniuersalium an dẽtur causæ, an non.

E non est realis intrinseca, ideo subiectum illud non est inhæsionis, sed denominationis, magisque est materia circa quam, quam in qua, vel ex qua. Efficiens autem est intellectus ipse, qui facit conceptum repræsentantem abstracte ipsam naturam, vel comparationem eiusdem naturæ sic abstractæ ad sua inferiora: nam relationem rationis proprie non efficit, sed considerat, vel fingit illam non tam in actu signato, quam in actu exercito, vt dixi: ita nimirum concipiendo habitudinem, ac si esset uera relatio. Formalem autem causam vel finalem hic quærere non oportet, nam ipsius uniuersalis in actu, sic considerati vniuersalitas ipsa est quasi forma, quæ nihil aliud est, quam uel denominatio prouenienes ab actu intellectus, vel relatio rationis in ea fundata, & concepta. Finis autem

autẽ huius vniuersalitatis, uel nullus est proprie loquendo, quia solum est quid resultans ex cõceptione intellectus intendentis cognitiones rerum, vel si aliquis finis assignari debet, solũ est ipsamet cognitio intellectus: quia considerando essentias rerũ abstrahit illarum gradus, & rationes formales, & quia vim habet percipiendi, & discernendi omnia, & reflectendi supra se suas actiones, non solum intendit cognoscere rerum naturas, sed etiam denominationes, vel habitudines, quas uidentur habere prout ipsi met intellectui objiciuntur, & propter hunc finem fabricatur vniuersalia, & eorum relationes confingit.

SECTIO VIII.

Quotuplex sit vniuersale, seu unitas eius.

I. EXplicuimus, quid sit vniuersalis unitas, & quomodo rebus conueniat: superest, ut varios modos huius unitatis, seu uniuersalitatis declaremus, ut hinc etiam constet, quid in hoc differat inter Metaphysicum, & Dialecticũ, & qua ratione ab utroque vniuersalia distinguenda sint, vel multiplicanda.

Prima diuisio.

II. PRimo igitur diuidi solet uniuersale in uniuersale in causando, in repræsentando, in essendo, & in prædicando. Sed hæc diuisio ad præsens institutum non refert, quoad priora duo membra. Nam

Quid uniuersale in causando.

causa quæ uniuersalis dicitur, quia varios effectus potest producere, res aliqua singularis est, vt Deus, cęlum, &c. vnde non habet aliam vnitatem nisi realem, singularem, seu numericã: sed illa dicitur quasi vniuersalis in obiecto, qa ad plures effectus virtus eius extenditur: sicut intellectus, & uolũtas dici solent potentiæ uniuersales obiectiue, quia circa oĩa entia versantur: & sensus communis respectu externorum dici etiam potest eodem modo uniuersalis, quamuis in se unus, & singularis sit. Idẽque dicendum est de uniuersali in significando, seu repræsentando, siue illud sumatur in nominibus, quæ à Dia-

Quid in repræsẽtãdo.

lecticis [termini cões] uocantur siue in speciebus intelligibilibus, siue in conceptibus formalib. siue denique in quauis imagine; quacunque ratione fingatur repræsentans vniformiter plura: quicquid enim sit huiusmodi repræsentans in se vnum singulare indiuiduum est, & solum ex parte obiecti uocatur vniuersale, quia significat, vel repręsẽtat plura. Tertium autẽ uniuersale, quod uocatur in essendo, vel nullum est, uel in re coincidit cum quarto, solumq. nomine, & habitudine rationis differunt. Si enim vniuersale in essendo dicatur illud, quod in re ipsa uniuersale est, huiusmodi uniuersale nullum est, ut declarauimus: si autẽ sit illud, quod in re habet aliquod fundamentum, per intellectum tamen cõcipitur tanquam quid unum existẽs in multis, & sic efficitur vniuersale in essẽdo, hoc ipsum est uniuersale in prędicãdo, ideo enim de multis prędicari potest, quia in eis est per identitatem aliquã, ut declarauimus. Sed ratione prioris habitudinis in ordine ad esse proprie appellatur vniuersale, ratione vero posterioris habitudinis in ordine ad prædicationem, vocatur prædicabile. Vnde dici solet à Dialecticis esse prędicabile, esse quasi passionem, seu propritatem uniuersalis.

Secunda diuisio.

III. Metaphysicũ vniuersale quid.

HInc secundo diuidi solet uniuersale in uniuersale Metaphysicũ, physicum, ac Logicũ, quæ alijs nominibus dici possunt vniuersale ante rẽ, in re, & post rem. Vniuersale Metaphysicum proprijssime diceretur, si quod esset ab indiuiduis re ipsa separatum: nam re ipsa maxime abstraheret ab omni mutatione, & contractione: de rebus autem sic abstractis potissimum considerat Metaphysicus. Et ideo Aristoteles in his lib. Metaphysic. præsertim 7. accurrate inquirit de hoc vniuersali: & ostẽdit reuera nullum esse; sed hoc vniuersale Metaphysicũ, nõ re, sed ratione tantum esse ab illis distinguẽdũ. Rursus uniuersale physicum dici potest natura ipsa uniuersalis prout in rebus existit; & hoc modo non sumitur uniuersale formaliter, ut uniuersale est, sed solum materialiter pro natura, quæ potest abstrahi, & vniuersalis denominari. Dicitur autem hoc uniuersale physicum, quia cum sit in rebus ipsis singularibus contractum subiectum est mutationi, & accidẽtibus sensibilibus, à quibus physica consideratio incipit. Quãquam hoc uniuersale non est extra Metaphysicam considerationem, tum quia etiam in reb. immaterialibus, & abstrahentibus à materia secundum esse reperiri potest, tum etiã, quia hoc vniuersale aliquam requirit vnitatem formalem, cuius cõsideratio ad Metaphysicum spectat. Imo etiam Dialecticus de hoc vniuersali aliquo modo considerat, non per se propter naturas ipsas sic uniuersales, sed solum quatenus fundamẽtum remotum est, & quasi subiectum intentionis vniuersalitatis.

Vniuersale physicum, quid.

IV. Quid uniuersale Logicum.

Vniuersale autẽ Logicum dicitur ipsum vniuersale in actu, quod per operationem intellectus consurgit: nam quia Dialectici munus est operationes intellectus dirigere in ordine ad definitiones, diuisiones, & argumantationes, seu demonstrationes recte, & ordinate conficiendas, quæ potissime tradũtur de rebus uniuersaliter cõceptis, & inter se cõparatis, & coordinatis, ideo necesse est, ut intentiones rationis, seu denominationes inde consurgentes cõsideret, quãquã non ita hoc est proprium Dialecticis, quin magis proprie, ac per se possit ad Metaphysicum pertinere: & aliquo etiam modo ad physicũ. Hic.n. de anima disputans, consequenter tractat de intellectu, & de actibus, & obiecto eius: unde necesse est, ut uniuersale quatenus vniuersale est consideret, tum quia est aliquo modo proprium obiectum intellectus, tum etiam quia per abstractionem, vel comparationem insurgit, quæ sunt propriæ operationes intellectus. Maxime autem id spectat ad Metaphysicum: nam ut supra uidimus, ad illũ pertinet distinguere entia rationis à realibus, & quam essentiã vel entitatem habeãt, declarare: quod valde alienum, & extrinsecũ est à Dialectico instituto: sed solum obiter hæc attingit, ut opera ipsa intellectus ordinare, & in certam methodũ, & artẽ possit redigere. Quod si uelimus unicuique, quod proprium est, tribuere, Metaphysicus considerat propriam rationẽ uniuersalis, quatenus est unũ in multis: & quicquid ad illam consequitur ratione, qua naturam entis, & essẽtiæ, & proprietates eius imitatur. Dialecticus uero per se solum considerat rationem prędicabilis non quidem eius quidditatem, vel entitatẽ cõsiderans, sed solum quod ad definitiones, uel prædicationes conficiendas nosse oportet. Quod ergo ad præsens spectat, & ad conuenientem uocum usum omne vniuersale in actu sub ratione uniuersalis, Metaphysicum uocemus, sub ratione autem prædicabilis, Dialecticum appelletur.

Tertia diuisio in quinque vniuersalia.

V. TErtio, & quod ad rem maxime spectat, diuidi solet uniuersale in illa quinque membra quæ Porphyr. distinxit in prædicabilibus: scilicet Genus Speciem, Differentiam, Proprium, & Accidens. De

cuius diuisionis qualitate,& sufficientia,nõ est nũc in animo disputare: id enim sine exacta cognitione singulorum prędicabilium, commode fieri non potest;de singulis autem predicabilibus disserere, alienum esset a nostro instituto, speramus autem, *Deo* adiuuante, de vnaquaque re in proprio loco tractare. Solum igitur est recolẽda distinctio illa supra data de vniuersali cõcepto per modum absoluti,quale consurgit per simplicem conceptionem abstractiuã seu præcisiuam intellectus:& uniuersali relato,seu comparato ad sua inferiora. Inquiri ergo potest quomodo diuisio hæc intelligenda sit, seu de quo uniuersali,vel sub qua ratione concepto, absoluta scilicet,uel respectiua,seu Metaphysica an Logica. Duo que possunt esse respondendi modi. Prior est ibi diuidi uniuersale Logicũ,ut respectiuum rationis, & nõ uniuersale Metaphysicum, seu ut præcise abstractum. Quia in eo,ut sic,nõ uidetur posse illa quinq. membra semper, & in uniuersum commode distingui. Nam licet interdum in diuersis naturis,uel cõceptibus hęc facile distinguantur,ut in homine,animali,&c. tamen in alijs hæc distingui non possunt, sistendo in cõceptu absoluto, donec ad diuersa fiat relatio,seu comparatio. Sic album,v.g. abstracte cõceptum uniuersale quoddam est: non tamen potest in ea abstractione sistendo potius accidens prædicabile,quam species denominari,quia respectu diuersorum vtriusque habitudinis capax est,unde donec fiat comparatio ad diuersa,nõ potest illa duplex ratio in eo vniuersali distingui. Simile quid cõsiderari potest in proprio, quod respectu diuersorũ rationem proprij,& speciei habere potest:imo,& natura generica,etiam substantialis,licet respectu specierũ genus denominetur,tamẽ respectu propriorum indiuiduorum(iuxta probabilem multorum opinionem)habet rationẽ speciei. Quin,& de ipsa differẽtia probabile est,quod,licet respectu speciei,uel indiuiduorũ eius constituat proprium uniuersale, tũ respectu inferiorum differentiarum formaliter sumptarum,aliam rationem prędicationis cõstituat,uel ad prædicabile speciei reuocetur;nam rationale de hoc rationali v.g. formaliter sumpto non in quale, sed in quid prædicatur,qđ hic amplius discutere,& examinare nõ licet. Sola ergo species ultima naturæ substantialis,uel accidẽtalis in abstracto sumptæ incapax omnino est alterius habitudinis uniuersalis & non habet alia inferiora,est quę comparari possit præter indiuidua;quorum integram quidditatẽ cõtinet. Igitur illa diuisio non uidetur habere locũ in uniuersali,quatenus per abstractionem præcise consurgit.

VI. Quod si inquiras,quale sit illud uniuersale appellãdũ:responderi potest,rationem uniuersalis sub ea consideratione solum consistere in separatione præcisiua à singularibus,ex qua consurgit quędam unitas rationis cum aptitudine ad multa, quæ sub hac præcisa consideratione eiusdem rationis est in quocũque uniuersali:& ideo uniuersale,ut sic,nõ diuidi ulterius, sed solam uniuersalis rationem retinere donec cum inferioribus conferatur,& in ordine ad diuersa,uarias denominationes accipiat. Et ita sub hac ratione uniuersale nõ comparatur ad prædicta membra,ut genus ad differentias, sed potius, ut subiectum ad accidẽtia, uel fundamẽtum proximum ad varias relationes,quis denominari potest. Vnde quando a Dialecticis solet dici uniuersale, uel prædicabile genus ad quinque uniuersalia,uel prædicabilia,sumendũ est formaliter,& cum debita proportione,ut relatiuum in communi conceptum.

VII. Considerando autem uniuersale,ut comparatur ad inferiora,recte per illa quinque membra diuiditur, cuius diuisionis ratio sic breuiter assignari potest. Nam quod est unum in multis,seu prędicabile de multis, dicere põt aliquid essentiale illis, uel aliquid extra essentiam: rursus, si essentiale sit uel dicit totam essentiam,& sic est uniuersale specificum, quod solum potest esse commune indiuiduis numero differentibus,quia sola indiuidua huiusmodi possunt in tota essentia conuenire,uel dicit tantum partem essentiæ:& hoc potest accidere dupliciter. Primo,ut sit ueluti quid materiale,& potentiale: & sic constituitur uniuersale generis,quod ut tale est,necessario respicit diuersas species,quia conuenientia illa in generica natura,quæ est fundamẽtum huius vniuersalitatis,neque est in tota rei essentia,neq. in ultimo formali cõstitutiuo,& determinatiuo eius, sed in gradu quodam potentiali,& per plures differentias determinabili. Secũdo fieri potest,ut uniuersale dicat partem essentiæ per modum formæ cõstituentis formalem vnitatem eius, & sic constituitur vniuersale differentiæ,& prędicari dicitur in quale quid,quia se habet ad modum formæ constituentis quidditatem. Qui modus uniuersalitatis,& prędicationis interdum potest esse communis rebus differẽtibus specie: interdũ uero rebus solo numero differentib. ut constat in differentijs ultimis, & subalternis. Et ratio est,quia talis modus constitutionis per differentiam essentialem,nec per se excludit ulteriores differentias essentialiter etiam constituentes,& specificas essentias distinguẽtes, nec illas etiam per se requirit,unde quia hoc accidentarium est tali uniuersali,etiã illi accidit,quod inferiora,in quibus inuenitur,specie,aut numero differãt. Quo modo autem hæc accommodanda sint his, quæ Porphyrius docuit in c. de differentia,& quid ipse circa hoc senserit,in Dialecticos commentarios remittẽdum est. Denique,si uniuersale,uel prędicabile sit extra essẽtiam,esse potest,aut per se connexum cum essentia, & ab illa dimanans:& hoc uocatur proprium;si uero nullo modo sit connexum per se cũ essentia, sed contingens, & omnino accidentaliter conueniens appellatur accidens quintum prædicabile. Quinque prędicabiliũ sufficiẽtię.

VIII. Quamuis autem, tam proprium, quam accidens sint formæ eorum,de quibus prædicantur,non sunt tamen in abstracto, sed in concreto sumenda, ut rationem talium uniuersalium inducere possint,quia alio modo non sunt apta,ut de inferioribus tali modo dicãtur. Quin potius si tales formæ in abstracto concipiantur,non respiciunt sua subiecta ea habitudine,qua uniuersale respicit inferiora,sed eo modo quo actus respicit potentiam, quam informare potest;ut ergo hęc possint ad talia inferiora sub tali ratione,& habitudine vniuersalium comparari,cõcipi debẽt in concreto per modum totius communis, qđ sit in inferioribus sibi subiectis, & de illis in recto uere possit prędicari. Quod in omnibus etiã uniuersalibus obseruari potest,nã in omnibus uerũ est concreta solum de concretis posse prædicari,& consequenter solum respectu illorũ posse habere rationem uniuersalium. Ob hanc causam dici solet,uniuersale nõ respicere, nec prædicari de suis inferioribus nisi per modum totius:nam,licet diximus,genus,& differentiam formaliter nõ dicere totã essentiam,sed partem Metaphysicam, tamen,ut uniuersalium rationem habeãt,necesse est,ut per modum totius concipiantur,& ideo sumi debent,& in cõcreto ut rem totam saltem implicite dicant, & quatenus in potẽtia saltẽ includunt plura inferiora,quomodo dixit Porphyr. genus esse totum(scilicet potentiale) respectu specierũ:& Arist. 1. phys. c. 1. dixit uniuersale est quoddam totum. Quomodo uerò abstracta substantialia rationem uniuersalium participent,& quomodo in eis locum habeat prædicatio uniuersalis,in sect. 10. huius disputationis attingemus.

IX. Occurrebant autem hoc loco uariæ obiectiones, quæ contra sufficientiam huius diuisionis sic expositæ fieri solent,quæ Dialecticorum sunt propriæ,& ideo solum aduerto, hanc diuisionem duplici titulo Aliquot obiectionib. occurritur.

tulo existimari posse non apte traditam. Primo, qa A in ea non numerantur omnes rationes vltimæ vniuersalium, nam differentia posset in plures, diuidi, & similiter proprium, &c. Vel si dicatur hæc omnia comprehendi sub generalibus rationibus differentiæ, aut proprij, aliunde videbitur inepta, vel superflua diuisio, quia posset ad pauciora membra generalia reuocari: nam genus, & species non minus videntur inter se conuenire, quam differentia generalis, & specialis.

X. Differentia cui uno prædicabili contineatur.

Sed hæc difficultas nullius momenti est, quia, siue illa membra vltima, & specifica sint, siue generalia, nihilominus diuisio sufficiens erit saltem ex hoc capite: quia nullum aliud membrum affertur, quod sub numeratis non contineantur. Et quamuis demus quædam membra esse generalia, quædam specifica, non propterea erit inepta diuisio; neq. enim necesse est, vt diuisionis membra æqualia sint, seu æque abstracta, & communia: sufficit enim, vt sub diuiso contineantur, & opposita aliquo modo sint, ipsumque exhauriant. Quod autem quædam sub communiori, alia sub minus communi ratione numerentur, accidentarium est, & ob peculiares causas potest interdum expedire, vt fortasse in præsente factum est, quia distinctio illorum quinque mẽbrorum necessaria erat, & sufficiebat ad coordinanda prædicamenta, & definitiones faciendas, & alia Dialecticorum munera, propter, quæ diuisio illa inuenta est. Addi denique potest, non esse necessariũ admittere, non omnia illa membra in ratione vniuersalis, & p̃dicabilis esse specifica, & vltima. Quia ad propriam relationem vniuersalis, & essentialem differentiam eius, nil refert, quod inferiora magis, vel minus inter se differant, dummodo habitudo superioris ad ipsa eiusdem modi, & rationis sit: hoc ãt ita contingit in differentijs vltimis, vel subalternis. Eademque ratio est de proprio, & accidente, non uero de genere, & specie inter se comparatis, vt ex ratione adducta ad explicandam sufficientiam diuisionis satis constare potest, fusius enim hæc explicare, & discutere non est nostri instituti.

XI. Ex secundo capite potest videri insufficiens prædicta diuisio; quia videntur esse quædam alia vniuersalia, quæ sub his nullo modo comprehenduntur: hæc autem sunt in duplici genere, quædam sũt transcendentia, quæ superiora sunt ad species, & ad genera, quæ cum habeant vnum conceptum obiectiuum, vt supra dictum est, & in multis esse, ac de ijs prędicari possint, nihil deesse videtur, quo minus vniuersalia dicantur. Vnde Arist. 4. Metaph. tex. 10 ens, & vnum dicit esse maxime vniuersalia.

XII. Transcendentia quare non uniuersalia.

Sed responderi potest huiusmodi transcendẽtia, non esse proprie, & simpliciter vniuersalia, quãuis interdum late, & secundum quid ita appellẽtur, ea ratione qua omne id, quod aliquo modo vnũ est, & commune multis, potest vniuersale vocari. Tamen quoniam hæc analoga sunt, vel non habent vnitatẽ simpliciter, vel nõ eq. plura respiciunt, ideo ex hac parte excluduntur a propria ratione, & diuisione E uniuersalis, quod in ea partitione diuidi intelligẽdũ est. Vnde Aristoteles 1. Ethic. ca. 6. expresse requirit ad rationem uniuersalis, quod uniuocum sit, & 4. Metap. c. 2. hoc modo negat, ens, & unum esse uniuersalia. Quod si instes, quia non repugnat dari aliquos conceptus obiectiuos communes essentiales pluribus prædicamentis, & uniuocos, & consequẽter uniuersales, & non genericos, quia multis prædicamentis nullum genus commune est, qualem multi existimant esse conceptum accidentis, aut cõceptum entis successiui, & similes, quos consequenter dicunt, non esse genera, sed ad modum transcẽdentium: Respondetur breuiter, vel nulla esse huiusmodi prædicata uniuoca, (ut multi uolunt,) uel certe, si quæ sunt, ad genus reuocari, quia in ratione vniuersalis, & in mõ prædicationis essentialis in quid incõpletũ, & non prædicando totã rei essẽtiã, cum eo conueniunt: differunt tamen à proprio genere, quia non habent proprias differentias, quibus contrahantur: & ideo, neq. ad definitiones, neq. ad coordinanda prędicamenta deseruiunt: de qua re inferius occurret cõmodior dicendi locus: cũ de diuisione accidẽtis in nouem prędicamẽta dicemus.

XIII. Indiuiduũ uagum an uniuersale sit.

Aliunde uero ex alio extremo uidentur esse quędam prędicata communia quasi inferiora infima specie, & media inter ipsam, & singula determinata indiuidua, quale existimauit Caiet. in c. de specie, esse indiuiduum uagum, & probabilius exemplum adduci potest de communi ratione personę, uel suppositi, uel de ipsa ratione indiuidui. Ad quam B difficultatem, quidam negant, hęc prędicata esse uniuoca. Sed hoc incredibile est, nam reuera esse personam uniuoce dicitur de quolibet homine, & esse primam substantiam uniuoce dicitur de qualibet prima substantia: quę enim ratio analogię, uel ęquiuocationis in his prędicatis excogitari potest. Alii dicunt, contineri sub uniuersali speciei, nam ratio personę tanquam specifica comparatur ad hanc, & illam personam, & ratio indiuidui ad hoc, uel illud indiuiduum, ut tale est. Sed licet fortasse hoc defendi possit formaliter comparando, v.g. rationem personę ad hanc personam, ut sic: tamen non uidetur uerum, si comparatio fiat ad hunc hominem, ut sic, non est prędicatum quiddítatiuum illius. Quod suC mi potest ex D. Tho. 1. p. q. 30. ar. 4. ad 2. Et hoc satis est ad constituendum distinctum uniuersale secundum relationem, prout nunc consideratur a nobis. Sicut risibile etiam est species respectu huius, & illius risibilis, ut sic: nihilominus respectu huius, uel illius hominis, ut sic, nouum prędicabile constituit: quia sub ea ratione prędicatur essentialiter.

XIV. Dicendum ergo uidetur indiuiduum, ut sic, respectu pluriũ indiuiduorum non constituere nouũ uniuersale, quia de formali nihil aliud dicit, quã unitatem transcendentalem uniuscuiusque entitatis prout in re existentis: & ita excluditur, sicut alia p̃dicata transcendentia. Præsertim quia, si sumatur secundum id positiuum, quod dicit, nihil addit supra ens: si uero sumatur secundum id, quod formaD liter addit, illud solum est negatio quędam. Vnde inter indiuidua eiusdem speciei, v.g. duos homines pręcise considerando eorum essentias indiuiduas, pręter conuenientiam specificam non est alia in ratione indiuidui, nisi quatenus in ratione entis indiuisi conueniunt, quę tantum est transcendentalis conuenientia. Rationem autem personę, uel suppositi existimo posse reduci ad prędicamentum proprii, quatenus modus ille, quo constituitur, scilicet personalitas, uel subsistentia, essentialis non est, sed per se concomitans essentiam, sicut actu inhęrere dici potest quoddam proprium accidentis. Nec refert, quod ille modus personalitatis, uel subsistentiæ non sit in sua entitate proprietas accidentalis, sed substantialis modus: quia hoc non uariat modum uniuersalitatis, seu prędicationis, sicut esse capitatum, esse bipedem actu, dicitur accidens quinti prędicabilis, quamuis res unde sumitur, non sit accidens, sed substantia; quia modus prędicationis accidentalis est, & contingens: sed de his hęc sint satis.

XV. Vltimo addere possumus alium modum explicandi diuisionem illam de uniuersali absoluto, seu quatenus consurgit per abstractiuam considerationem intellectus, in quo, licet non possint prędicta membra omnino distingui secundum uarias relationes ad inferiora, ut discursus supra factus ostendit, possunt tñ aliquo modo distingui in ordine ad Metaphysicam compositionẽ. Ita, ut genus dicatur illud, quod per modum potẽtię aptum est speciem constituere. Differentia, quę per modũ formę, aut

actus genus contrahit, & diuidit; an constituit speciem: Species vero erit, quæ ex his componitur; Proprium vero, quod speciei per se accidit; Accidens, quod indiuiduis, seu speciei ratione indiuiduorum contingenter inest. Et hoc modo non tam diuiditur vniuersale secundum diuersas rationes vniuersalitatis, quam secundum diuersas habitudines ipsorum vniuersalium inter se. Ita tamen, vt vniuersale speciei sit quasi præcipuum, totale, & absolutũ: alia verò dicant aliquam habitudinem, quasi partialem, vel formalem ad ipsam speciem, vt declaratũ est. Vnde etiam est probabile, vniuersale sub hac ratione, non dici æque primo, & vniuoce de his uniuersalibus, sed primo de his, quæ essentialia sunt, deinde vero de alijs, quæ sunt extra essentiam, & inter priora vniuersale speciei esse præcipuum: propter, quod etiam Plato, vt Aristoteles interdum significat, specierum tantum ideas ponebat. Non oportet autem intelligere analogiam inter speciem, genus, & differentiam in ratione uniuersalis, quia omnia dicunt conuenientiam, & vnitatem essentialem, & habent eundem modum identitatis respectu eorum a quibus abstrahuntur, quod secus contingit in proprio, & accidente. Atque hæc consideratio vniuersalium secundum proprias rationes suas, & secundum, quod inter se distinguuntur, seu comparantur, maxime confert ad rerum essentias cognoscendas, & definiendas: ideoque ad Metaphysicum institutum maxime necessaria est. Quoniam vero proprium, & accidens sunt extra rerum essentias, nihil de eis quatenus uniuersalia sunt, cõsiderandum occurrit, præter intentiones, & relationes rationis, quæ in ordine ad prædicationes a dialecticis declarantur, & quæ inferius suo loco dicemus de propria, ac reali essentia accidentis, & distinctione eius a substantia, variisque habitudinibus, quas habet ad substantiam, inter quas una esse potest intrinseca dimanatio, a qua habet, ut propriũ nominetur: de aliis ergo tribus uniuersalibus, genere, specie, differentia, dicendum superest, quomodo in rebus distinguantur, & quod habeant in eis principium, ac fundamentum.

SECTIO IX.

Quomodo in re distinguantur vnitas generis, & differentiæ, tam inter se, quam ab specifica vnitate.

I. Genus, & differentia in re distingui, his argumentis suaderi posse videtur; primo, quia species componitur ex genere, & differentia, quæ compositio Metaphysica dicitur, nec censetur omnino per rationem conficta, sed in rebus ipsis aliquo modo inuenta, & ideo probatiores Theologi docent, non inueniri in Deo, quia repugnat summæ simplicitati eius: ergo signum est, genus, & differentiam in re ipsa aliquo modo distingui: & non tantum ratione, seu conceptibus nostris, quia alioqui non facerent in re compositionem: sola. n. rationis distinctio, etiam fundata in uirtuali rei distinctione, seu eminentia non sufficit ad ueram rei compositionem: est ergo in re distinctio aliqua inter genus, & differentiam. Et confirmatur, nam hac ratione Arist. 7. Metaph cap. 10. tex. 33. cum dixisset, definitionem debere constare ex partibus, nimirum genere, & differentia, subdit, [Sicut se habet definitio ad totam rem, ita partes definitionis ad partes rei:] est ergo inter eas uera aliqua distinctio, sicut inter partes rei.

II. Secundo probatur idem, quia, quæ in reipsa habent essentias, uel partiales aliquo modo diuersas, in reipsa aliquo mõ distinguuntur; sed ita se habent genus, & differentia: ergo. Probatur minor ex his, quæ generi, & differentiæ communiter attribuuntur. Nam in primis Arist. 3. Metaph. tex. 10. ait, differentiã esse extra rationem generis, non est ergo differentia de essentia generis, neque è conuerso. Vnde 6. Topic. c. 3. ait Arist. neque genus participare differentias, neque differentias genus: & 7. Metap. cap. 12. tex. 42. dicit, differentias non poni in rõne generis, sed genus comparari ad differentias, vt potentiam ad actum essentialem: & ideo fieri ex eis vnum per se. Et ratione patet, nam differentiæ diuidẽtes genus, sunt inter se oppositæ: ergo nõ possũt ambæ esse de essentia generis: ergo neque una, neq. altera esse potest de essentia eius. Patet consequentia, tum quia nõ est maior ratio de una, quam de alia, tum ẽt, quia si una esset de essentia, esset inseparabilis, vnde altera nunquam posset ei conuenire, cum opposita non possint simul eidem inesse: habet ergo genus essentiam ex se distinctam à differentiis, sed non includentem illas. Quod uero è contrario differentia etiam dicat essentiam non includentẽ genus, patet, tum, quia alias genus esset transcendens, tum etiam, quia alioqui differentia includeret totũ id, quod includit species, vnde quædam nugatio cõmitteretur, quando differẽtia adiungitur generi.

III. Tertium argumentum esse potest, quia, quæ in re separantur, necesse est aliquo modo distingui ẽt in re, sed gradus inferior, & superior in re separantur, nam alicubi est ratio animalis, ubi rationale nõ inuenitur, & sic de aliis. Simile argumentum est, qd in re ipsa duæ species sunt similes in ratione generica, non uero in specifica: unde uidetur necessarium, has rationes in re ipsa esse distinctas. Item, quod differentia contrahit genus, & actuat illud: non sunt ergo oĩno idem: quia idem nõ contrahit se ipsum.

IV. Quarto argumentor, quia hæ locutiones præcise, & abstractè sunt falsæ, [animalitas est rationalitas,] & similes, & non, nisi ob distinctionem formalem, nam, si essent omnino idem prædicatum, & subiectum propositio affirmans uera esset: sed illis uocib. significantur præcise gradus genericus, & differentialis, distinguuntur ergo hi gradus ex natura rei.

V. Atque hic ulterius concluditur, genus, & differẽtiam sigillatim sumpta distingui ex natura rei à tota specie, quia comparantur ad illam, ut partes ad totum uerè, ac re ipsa compositum ex illis: totum autem distinguitur ex natura rei à singulis componẽtibus, esto non distinguantur ab omnibus simul sũptis, & unitis: distinguitur enim saltem, ut includẽs aliquid, quod aliud non includit. Vnde hac ratione communiter etiam dicitur, genus, ac differentiam præcisè sumpta in ratione partium non posse uerè prædicari de specie: quia pars non prædicatur de toto. Et confirmatur primo, nam si in re homo, & animal nullo modo distinguerentur, neque etiam equus, & animal, ergo neque homo, & equus possẽt distingui, nam, quę sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se: & quicquid est de essentia unius, erit de essentia alterius, & è conuerso: nam, si homo, & animal in re sunt idem, quicquid est de essentia hominis erit de essẽtia animalis, & simile erit in equo: ergo idem erit comparando hominem, & equum inter se: uel certe fatendum erit, aliquid esse de essẽtia animalis in homine, quod non sit in equo, & è conuerso, ex quo sequitur animal non dici uniuoce, neque secundum eandem rationem de homine, & equo, sed ęquiuoce, uel ad summum secundum analogiam quandam proportionalitatis. Tandem confirmatur illa ratione sæpe facta, quia non possũt res diuersę secundum idem omnino esse similes, & differentes, sed duę species sunt simpliciter, & essẽtialiter differentes, & tamen sunt similes in genere: ergo fieri non potest, quin genus, & species aliquo modo in re ipsa distinguantur.

Rese-

Referuntur variæ ſententiæ.

VI. IN hac re varij poſſunt eſſe dicendi modi. Primus eſt, hos gradus diſtingui non vtcunque ex natura rei, ſed omnino realiter, ſaltē per incluſionem alicuius rei realiter diſtinctæ, quæ eſt in uno, & non in alio. Hanc opinionem ſignificat Ianduu. 2. Metaph. q. 9. & eandem tenere debent omnes, qui exiſtimāt, hos gradus genericum, & ſpecificum ſumi ex formis realiter diſtinctis: nam inde ſequitur corpus ſignificare tātum compoſitum ex materia, & forma corporeitatis, viuens uero ſignificare compoſitum ex corpore, & anima uegetatiua; animal vero addere animam ſenſitiuam realiter diſtinctam: homo uero rationalem. De differentijs autem, rationali, & ſimilibus fortaſſe diceret hæc opinio, ſolum dicere ultimā formam, ut informantem: vnde etiam ſit dicere aliquid realiter diſtinctum à genere. Et hinc fortaſſe exiſtimauit Durand. in 2. diſt. 3. q. 1. in ſimplicibus vt ſunt angeli, & accidentia, vel formæ ipſæ, nō poſſe dari differentias proprias. & conſequenter nec cōpoſitionem ex genere, & differentia.

VII. Secunda ſententia eſt, hæc prædicata diſtingui ex natura rei inter ſe, & ab ipſo compoſito, ſaltem diſtinctione formali, ſeu modali, quam uocant. Ita tenet Scotus in 2. diſt. 3. q. 1. & 7. Metaph. q. 16. & ibi Ant. Andr. q. 7. nā, licet Scotus interdū ponat diſtinctionem realem inter formas phyſicas communē, & propriā, vt inter formā corporeitatis, & animā, v. g. & tunc neceſſario dicere debeat inter gradus, ſumptos ab his formis eſſe maiorē diſtinctionem, quam formalem iuxta præcedentem opinionē, tamen nō cenſet, eam diſtinctionē realem formarū, eſſe neceſſariam ad diſtinguēdos hos gradus, nam in eadē re ſimplici phyſice admittit verum genus, & differentiam, eorumq. compoſitionē, & adeo generatim loquendo dicit ſufficere diſtinctionē formalem ex natura rei, eamq. vt minimum eſſe neceſſariam. An vero hæc diſtinctio formalis apud Scotum ſit actualis in re, vel ſolum virtualis, aut fundamētalis, & ita coincidat cum alia, quæ rationis ratiocinatæ dicitur, nō ſatis conſtat, nam varie loquitur, ut attingemus diſput. ſeq. nunc opinio hæc in eo ſenſu à nobis tractāda eſt, quo ponit in re diſtinctionem actualem; & in eo uidetur illam ſequi Ferr. 1. cont. Gent. c. 24. & 42. & Fonſeca. 2. Metaph. c. 2. tex. 11. vbi id colligit ex textu Ariſtotelis, qui negat poſſe dari proceſſum in infinitum in prædicatis eſſentialibus, quia ſi ſola cognitione diſtinguerentur, nullum eſſet inconueniens dari in eis proceſſum in infinitum. Idem repetit Fonſeca lib. 4. cap. 2. q. 4. ſect. 3. & lib. 5. c. 7. qu. 3. ſect. 3. ad ſecundum.

VIII. Tertia ſententia extremę contraria eſſe poteſt, hæc neq. re, neque ēt ratione diſtingui, ſed eſſe omnino idem, etſi diuerſis uocibus ſignificentur. Quæ opinio attribui poteſt Nominalibus, quatenus omnino negant, hæc vniuerſalia in rebus reperiri: vix autem credibile eſt, opinionem hanc in mentem alicuius philoſophi veniſſe, vt argumenta in principio facta ad minimum concludunt.

IX. Vera ergo ſententia eſt, hęc omnia ratione diſtingui, ſumpto aliquo fundamento ex rebus ipſis, nō tamen eſſe ueram aliquā, & actualem diſtinctionem, realē, aut ex natura rei inter oēs huiuſmodi gradus, prout à parte rei coniuncti exiſtunt. Hæc eſt opinio D. Tho. vt cōſtat ex 1. p. q. 50. art. 4. ad 1. q. 76. art. 3. ad 4. & de ente, & eſſentia, cap. 4. & ſeq. 7. Metaph. lect. 4. & ſæpe alias, eamque tenent cōmuniter Thomiſtę, Heru. quodlib. 1. q. 9. Capr. 1. diſt. 8. q. 1. art. 3. Caiet. Sonc. & Soto locis cit. ſect. præced. Greg. in 1. diſt. 38. Gabr. & alij Nominales. Et quoniam pars affirmatiua de diſtinctione rationis, euidenter probata eſt argumentis factis, & difficultatem non

A habet, nihil de illa addere oportet; fundamentū autem talis diſtinctionis declarabitur in ſolutionibus argumentorum, & magis in ſeq. ſect.

Vera ſententia declaratur.

VT probemus alteram partem negantem, aduertendum eſt cum agimus de diſtinctione horū graduū generis, differentię, & ſpeciei: quatuor modis poſſe illa conferri, ſeu comparari: primo, prout a parte rei in diuerſis rebus, ſeu ſpeciebus inueniuntur, vt ſi animal, quod eſt in homine cōparetur cum ſpecie leonis, aut equi, vel, ſi animal, prout eſt in leone comparetur ad differentiam rationalis, v. g. uel aliam ſimilem; & hæc comparatio eſt extra rem, & B impertinens: nam hoc modo conſtat, rationem genericam in re exiſtentem, poſſe diſtingui realiter ab aliqua differentia, vel ſpecie ſua; quia in diuerſis ſpeciebus formalis unitas ipſius generis, ſecundum rē multiplicatur; ſicut ſupra diximus formalem unitatem ſpecificam, prout in re exiſtit, numero multiplicari in indiuiduis. An uero genus, prout à parte rei eſt in una ſpecie, diſtinguatur ab alia ſpecie, vel differentia eius, nō ſolum realiter, ſed etiam eſſentialiter, & quidditatiue, fortaſſe pertinet ad modum loquēdi, & pēdet ex probationibus huius ſentētię, explicabiturque in ſolutionibus argumentorum. X. Primum notabile.

Secundò poſſunt hęc comparari ſecundum ſe abſtrahendo ab exiſtentia, tam in rebus, quam in intellectu, ad eum modum, quo in ſuperioribus citauimus aliquos, dicentes, naturā ſecūdum ſe, id eſt, nude, & ſolitarie ſumptam, eſſe uniuerſalem, vt antecedit etiam omne opus intellectus: nam in eodem ſenſu videtur illis ſemper prędicata quidditatiua inter ſe ex natura rei diſtingui. Quia ſi animal, v. g. ex ſe, & ante omnem intellectum habet poſitiuam aptitudinem ad uarias differentias, & unitatem præciſionis ex ſe communem multis ſpeciebus, neceſſario conſequitur habere ex natura ſua diſtinctionem aliquā a differentijs omnibus, quibus diuidi poteſt, & ab ſpeciebus, ad quas poteſt cōtrahi. Poſitis autem his: quę diximus de ratione uniuerſalis, hæc comparatio locum non habet, oſtendimus enim, nullum eſſe ſtatum, in quo natura communis, quæcunque illa ſit, habere poſſit aliquam unitatem præciſionis ſecluſo intellectu, ſicut in rebus ipſis exiſtens illam habere nō poteſt. Quia natura extra intellectum duplicem tantum ſtatum habere poteſt, actualis ſcilicet exiſtētiæ, & poſſibilitatis, neque alius ſtatus medius fingi excogitatiue poteſt, natura autem, vt poſſibilis non aliter præſcinditur, vel diſtinguitur à differētijs, uel ſpeciebus poſſibilibus quam natura exiſtens a differentijs, uel ſpeciebus exiſtentibus: neque eſt aliqua natura poſſibilis diſtincta a ſuis inferioribus indiuiduis, vel ſpeciebus, ſi in re exiſtens nunquam poteſt eſſe diſtincta: quia, natura exiſtens, & poſſibilis nō ſunt alia, & alia, ſed eadem in diuerſis ſtatibus conſiderata: hæc igitur comparatio reuera nulla eſſe poteſt, quæ in re habeat fundamentum. XI.

E Tertiò comparari poſſunt genus, & differētia tā inter ſe, quam cum ſpecie, quam componunt, prout ſunt in intellectu præciſe, & abſtracte eorū ſingula concipiente, & hoc modo conſtat illa diſtingui ratione ut diximus: an uero pluſquam ratione diſtinguātur, non poteſt (quod valde notandū eſt ad ſoluenda argumēta in principio facta) ex hac ſola comparatione ſufficienter colligi, niſi in reb. ipſis aliquod aliud maioris diſtinctionis ſignū inueniatur. Probatur, quia hæc eſt uis intellectus, ut pręſcindat, & abſtrahat ea, quæ in re non ſunt actu diſtincta, aut præciſa: ergo ex hoc, quod aliqua, vt obiecta menti, ratione diſtinguantur, non poteſt aliqua diſtinctio in re inter ea colligi: quia, ſic ratione diſtingui nihil aliud eſt, quam diſtinctis conceptibus intellectus XII.

obiici,

obijci, & diuerso modo, aut sub diuersa habitudine A concipi, quod totum stare potest sine distinctione in re. Et confirmari hoc potest ex his, quæ supra diximus de conceptu obiectiuo entis, quomodo præcisus sit per intellectum, & secundum rem indistinctus ab omnibus inferioribus entibus: nam rationes ibi factæ eodem modo hic procedunt, easque statim breuiter attingemus.

XIII. Quarto itaque modo possunt hęc cōparari, prout in re existūt in una, & eadem specie, & in uno, & eodem indiuiduo talis speciei, & hoc sensu reuera intenditur hæc comparatio in præsente quęstione, & in eodem sensu dicimus, in Petro, v.g. non distingui ex natura rei esse sensitiuum a rationali, nec gradum animalis a gradu hominis, & sic de reliquis.

Secūdum notabile. Vbi est secundò considerandum in re ipsa, & in B eodem indiuiduo duobus modis posse intelligi, gradum genericum distingui ab specifico, vno modo ut uniuersale à particulari, alio modo, vt indiuiduum ab indiuiduo saltem formaliter ex natura rei distincto. Prior modus distinctionis haberet locum, si verū esset vniuersalia a parte rei existentia actu, & ex natura rei distingui ab indiuiduis, in quibus existūt & hoc modo videtur processisse, & consequenter locutus fuisse Scotus, quia animal, v.g. non descendit ad indiuidua nisi media specie; & ideò, si semel admittimus, naturam specificam, vt sic, ex natura rei esse distinctā à differentia, qua contrahitur ad indiuidua, pari ratione, satisque cōsequenter dicetur, naturam genericam eodem modo distingui à gradu differentiali prius natura, quam ad indiuidua contrahatur. Hic verò distinctionis modus locum non habet C in suppositis, quæ contra Scotum diximus de naturæ vniuersalitate, quòd nullo modo sit actu in reb., neque insit naturę existendi in indiuiduis, sed ut est tantum abstracta per intellectum. Si enim natura in re non habet uniuersalitatem, ergo neque habet uniuersalitatem generis, nec differentię, nec speciei: ergo non possunt hæc in re distingui, ut unum uniuersale ab alio, seu a suo inferiori. Et confirmatur, quia rationes quibus supra ostensum est, uniuersale in re non distingui a singulari, æque probant de quocunque uniuersali, siue generico, siue specifico, respectu illius singularis, in quo existit: ergo in re nulla distinctio esse potest inter unum gradum inferiorem, & D superiorem uniuersaliter sumptos, cum a parte rei non distinguantur a singularibus.

XIV. Solum igitur superest examinandus alter distinctionis modus, quo excluso, satis ostensum erit, nullā esse distinctionem ex natura rei inter hos gradus. Et in hoc est discrimen aliquod, & nonnulla maior difficultas in præsente quęstione, quam in illa supra tractata de distinctione vniuersalis a differentia indiuiduali: nā seclusa differentia indiuiduali non manet res singularis, & indiuidua: & ideò nec potest manere res existēs, quę in re distinguatur a tali differētia: at uero in præsenti seclusa differētia specifica potest intelligi gradus genericus, nō solū in vniuersali, sed etiam in indiuiduo, & realiter existēs: est. n. Petrus, v.g. non solum hic homo, sed etiam hoc animal, & hoc rationale: & ideo seclusa per intellectū E differentia specifica, adhuc potest intelligi gradus genericus, ut in indiuiduo, & singulari existens, ac proinde adhuc habet locum quęstio, quomodo in indiuiduo distinguantur, hoc animal, & hic homo, seu hoc rationale: quod ergo in re non distinguantur, aliunde quam ex uniuersalitate probandum est.

Veræ sententiæ probatio prima.

XV. POtest igitur probari primò ex indiuiduatione, quia in uno indiuiduo una omnino, & eadem est, ac simplicissima indiuidualis differētia cōtrahēs primè, & immediatè vltimā speciē, & cū illa, ac per illam consequenter determinās oēs superiores gradus, ergo non possunt illi gradus inter se magis distingui, quā unusquisq. a sua differentia indiuiduali distinguatur: sed nullus eorū distinguitur ex natura rei à sua differentia indiuiduali, ut probatum est: ergo nec inter se distinguuntur ex natura rei in eodem indiuiduo. Primum antecedens commune est apud Dialecticos, & Metaphysicos, vt refert, & declarat late Fonseca lib. 5. c. 28. q. 14. sect. 3. vbi ostendit genus non respicere indiuidua, nisi mediante specie. Et ratio est, primo, quia ratio generica præcisè sumpta est indifferens, & quasi in potentia essentiali, vt per differentiam specificam determinetur: & ideò, donec intelligatur hoc modo determinata non est proximè capax indiuiduationis. Secundò quia non est minus essentialis ordo inter differētiam genericam, specificam, & indiuidualem, quam inter superiores differentias essentiales magis, & minus uniuersales vsq. ad specificam: sed corpus, v.g. non est aptum contrahi per differentiā animalis, nisi media differentia uiuentis, neq. vegetatiuū per differentiam rationalis, nisi media differentia sentientis: ergo neque animal est determinabile per differētiā indiuidualē huius animalis, v.g. Petri, nisi media differētia hominis, seu rationalis: est ergo una omnino indiuisiblis differentia indiuidualis, quæ contrahēdo hominē ad hūc hominē, simul contrahit animal ad hoc animal: & sic de cęteris superioribus prædicatis. Vnde argumentor tertiò, quia huiusmodi differētia indiuidualis unica, & indiuisibilis sufficit ad determinandum in singulari totam & integram rei essentiam, ut includit omnia prædicata, specifica, generica, seu superiora, quæ in ea abstrahi, vel excogitari possunt: ergo superfluū esset, plures huiusmodi differentias Metaphysicas confingere in eodem indiuiduo. Et confirmatur a signo; nam hoc animal, v.g. quod est Petrus omnino intrinsece, & quasi essentialiter determinatū est, vt sit Petrus; & ideo omnino repugnat intelligere hoc indiuiduum animalis extra hoc indiuiduū hominis, & idem est de cæteris superioribus pręedicatis: ergo signū est nō determinari animal immediatè, & secundū se ad hoc indiuiduū animalis, sed quatenus determinatū est ad esse hominis, ergo eadē differētia indiuidualis determinatur ad esse huius hominis, & huius animalis.

XVI. Tandem confirmatur, nam res indiuidua, vt sic, intelligitur esse proxime capax existentiæ: uniuersale enim, vt sic, id est, sua vniuersalitate existere nō potest: & ideo quod prædicatum aliquod vniuersalius intelligitur, eò ut sic concipitur magis esse elongatū ab existentia, vt v.g. substantia in cōmuni nō intelligitur apta ad existendum, nisi determinetur ad materialē, vel immaterialem: & eadē ratio de tota serie generalium prædicatorū vsque ad ultimam speciem, quæ contracta ad suum indiuiduum est proxime capax existentiæ: ergo, sicut nullum indiuiduū existere potest, nisi sit in aliqua specie infima, ut est certissimum (præsertum seclusa falsa sententia de distinctione reali plurium formarum substantialium, essentialiter subordinatarum in eodem composito) ita nulla ratio generica determinari intelligitur ad proprium indiuiduum, nisi ut contracta, & determinata ad aliquam speciem. Quod sane in rebus præsertim simplicibus tam integris, quam partialibus videtur per se euidentissimum: quis enim fingat, aut mente concipiat, Michaelem, v.g. per aliud esse hāc substantiam, hunc spiritum, & hunc angelum? aut animam rationalem Petri per aliud esse hanc animam, & hanc animam rationalem, & sic de alijs? Imo in quibusdam neque abstractione mentis, potest satis concipi hoc indiuiduum, ut existens sub ratione generica, & non sub aliqua specifica, ut v.g. hæc substantia existens non intellecto hoc corpore, aut hoc spiritu: sit ergo constans, omnia attribu

bu ta

A buta essentialia in vno, & eodem indiuiduo unica differentia singulari indiuiduari in ultima ratione specifica. Ex hoc autem aperte concluditur (qđ in prima cōsequentia inferebamus) attributa essentialia in eodem indiuiduo, nō posse magis inter se distingui, quam a differentia induiduali, quia illa est una, & diuisibilis: ergo quę per illā indiuiduantur, nō possunt distingui, vt duo indiuidua ex natura rei distincta, quia distinctis indiuiduis eo modo quo distincta sunt, debent etiam distinctæ indiuiduales differentiæ reperiri: rursus, quæ sunt oīno idem ex natura rei cū eadē differētia indiuiduali, & indiuisibili, nō possūt inter se indiuidualiter distingui: ergo nullo mō distinguūtur ex natura rei, q̄a ut probatum est, distinctio ex natura rei non pōt intercedere, nisi inter res indiuiduas, & singulares, vt sic.

Secunda probatio.

XVII. SEcundo probatur assertio posita, quia in vno indiuiduo, v.g. Petro, esse hoc animal, & esse hunc hoīem ab eodem physico principio, prouenīūt; scilicet ab hac anima: vt per se manifestū est, & declarabitur sect. seq. sed in hac anima, v.g. Petri esse rōnalem, sensitiuā, & vegetatiuā (siue formaliter, siue eminenter) non sunt gradus distincti ex natura rei: ergo nec gradus hoīs, & aīalis distinguuntur vllo modo in Petro: cōsequentia patet, q̄a recte cōcludimus, hoc animal nō distingui realiter ab ipso homine, quia hæc anima quæ dat esse animalis, nō C est distincta realiter ab ea, q̄ dat esse huius hoīs: ergo eodē modo cōcluditur non distingui ex natura rei. Dices, hoc argumentum ꝓcedere ex æque ignotis: nā qui hanc distinctionem ponit in cōposito, ponit ēt in forma, & in quacunq; alia re etiā si physice simplex sit. Rn̄detur, esto ita sit cōsequenter loquendū in ea sententia, merito tamen reuocari argumentū, & difficultatē ad radices horum graduū, & ad simplices entitates physicas, quia in eis clarius apparere pōt, quam superflue, & sine causa fingatur hæc distinctio: cū nullum sit sufficiens eius indicium in fundamento, & radice talium graduum. Quod sic patet, nā anima rōnalis, v.g. in re simplex forma est; quæ si consideretur, vt principium effi- D ciens operationum oīum, quæ in homine sunt, intelligitur esse vnum eminens, & quasi vniuersale principium earū, neq. oportet in ea fingere varias entitates, aut modos reales ex natura rei distinctos, per quos sit principale, & radicale principiū taliū operationum: alioqui ēt in forma, vel luce solis; quatenus pōt esse principium vniuersale plurium actionū fingendi essent varij gradus, seu modi entis, ex natura rei distincti. Similiterq. philosophandū esset in omni generali principio plurium actionum, uel effectuum, quod est alienū ab omni rōne, & recta conceptione: quia, quæ sunt in inferiorib. distincta, sunt in superiori principio unita. Igitur, anima rationalis per suam entitatem in re oīno eandem, & simplicem, est principiū radicale oīum hu- E manarū operationum absq. ulla distinctione actuali, q̄ in ipsa sit, vt habet rationem talis principij, q̄tenus per conceptus inadæquatos possit a nobis multipliciter concipi, atq. ita ratione distingui in ordine ad uarias operationes. Ergo eodē modo eadē anima in genere causę formalis confert homini omnes gradus uiuentis, animalis, & hominis secundū eandem omnino realitatē absq. ulla distinctione actuali, quæ in ipsa inueniatur ex natura rei. Patet consequentia, tum quia eadē est ratio de anima in uno, & in alio genere causę considerata: tum etiam, quia tātum, seu per idem est anima principium radicale operationum, per quod est principium formaliter constituens operantem. Imo non aliter distinguuntur a nobis in anima illi gradus, quam in ordine ad operationes. Vnde, si in ordine ad illas non est necessaria distinctio ex natura rei ea in principio, neque in ratione informandi erit necessaria.

Quod si in his, gradibus, qui sumuntur in ordine ad diuersas operationes, nō est necessaria distinctio ex natura rei, multo minus erit necessaria in alijs superioribus, uel inferioribus generibus, aut differentijs, vt sunt, v.g. ratio corporis, aut substantiæ: vel si de formis loquamur, ratio formæ substantialis, vel formæ corporis: nam hoc ipso, quod aliqua est forma materiæ, actuans substantialem potentialitatē, eius est forma substantialis, & est etiā forma corporis: hoc aūt inseparabile est, & indistinguibile ex natura rei a quacunque forma actuante materiā, & cōponente cū illa vnum substantiale cōpositum. Similiter inferiora genera, vt est ratio bruti sub animali, & alia hujusmodi minus possunt distingui, quā prędicti gradus in homine; nā, si in anima hominis, vt est principium variarum opinionum, nō reperitur distinctio ex natura rei, multo minus reperiri poterit in anima bruti, v.g. in ordine ad operationes sensitiuas tali modo, in eo gradu, & ordine effectas. XVIII.

Probatio tertia.

TErtio est optima ratio a priori, quia hæc abstractio generum, & specierū, vt per intellectū fiat, habet sufficiens fundamentum tum in ipso, tum in rebus, absq. ulla distinctione actuali, quæ in ipsis rebus antecedat: ergo non est talis distinctio asserēda. Probatur consequentia, quia tota ratio introducēdi hanc distinctionē sumpta fuit ex modo concipiendi nostro, & consequēter ex modo loquendi in modo concipiendi fundato: ergo si ob hanc causam, in illa distinctio necessaria non est, neq. etiam est credenda, quia distinctiones reales, vel ex natura rei non sunt multiplicandæ sine fundamēto. Primū aūt antecedens licet probatū sit tractando de conceptu entis, & de identitate inter cōmunem naturam, & indiuiduā, hic declaratur breuiter, & probatur. Quia, ut intellectus illos conceptus formet, atque pręscindat, ex parte rerū sufficit cōuenientia, & similitudo earum inter se, magis, uel minus perfecta, cū aliqua dissimilitudine, & discōuenientia; ex parte uero intellectus sufficit quod possit id in quo res cōueniūt, concipere per modū vnius, pręcise illud cōcipiēdo, sed hoc totū fieri potest absque actuali distinctione graduū, quæ in re ipsa sit: ergo. Probatur minor exēplis supra adductis: nā duo homines cōueniūt inter se in ratione hominis, & distinguūtur, ut indiuidua sunt absq. distinctione in re inter rationē cōmunē, & indiuidualem differentiā. Item Deus, & creatura conueniunt in ratione entis realis, & differūt in ratione talis entis absque distinctione inter rationem communem, & propriam, neque ex parte Dei, ut est certum, neq. ex parte creaturæ, quia nullus gradus pręscindi pōt in creatura, si positiuus, & realis est, qui non habeat illam conuenientiam cū Deo in ratione entis. Hæc ergo exempla declarant, eandem omnino rem posse esse principium, & fundamētum conuenientię, & differentię cum alia, ob maiorem, uel minorem similitudinem cum illa absque ulla distinctione actuali, quæ in ipsis rebus antecedat. XIX.

Quod non solū uerum habet in cōuenientia analoga, ut quidam significāt, sed etiam in uniuoca, ut satis declarat exemplū de cōuenientia specifica, & differētia indiuiduali, & alia adduci possunt de uniuersalioribus, seu genericis conuenientijs: nam sensus cōmunis, u.g. cōuenit cum uisu in perceptione coloris, & inde facile abstrahi potest conceptus cōmunis, cum auditu aūt conuenit in perceptione soni, & potest inde alius cōceptus abstrahi: nemo autem dicet, uim percipiēdi sonū, & colorē ex natura rei distingui ipso sensu cōmuni. Simile est de luce XX.

solis

solis quatenus cum calore cõuenit in efficiendo calorem, & cum siccitate in exsiccando. Item qualitas media inter extremas cõtrarias, vt color viridis, aut rubeus inter albedinem, & nigredinem, & liberalitas inter auaritiã, & prodigalitatem, habet quãdam conuenientiam, & dissimilitudinem cum extremis: nam liberalitas comparata ad auaritiam differt ab illa, & cõuenit cũ prodigalitate in vi, & propensione effundendi se, & communicandi, comparata vero ad prodigalitatem differt ab illa in moderatione, & conuenit cum auaritia in retinendo: vanum aũt esset fingere in liberalitate varios gradus, seu modos reales ex natura rei distinctos propter has intellectus nostri comparationes, & conceptiones, quæ (si res attente consideretur) fere possunt in infinitum multiplicari, & vix possunt differentiæ adeo simplices excogitari, quas intellectus diuidere non posset inueniendo in eis conuenientiam, & differentiam cum alijs rebus, vt in homine quatenus rationalis est, inuenit cõuenientiam cum angelo in intelligendo, & differẽtiam in modo intelligendi; & sic de alijs. Satis igitur ex his constat, huiusmodi conceptus intellectus non esse sufficientia signa distinctionis actualis rerum.

Argumentorum solutio.

XXI. *Cõpositio ex genere, & differentia, cõpositio rationis.*

AD primum argumẽtum in principio positum respondetur compositionem ex genere, & differentia non esse realem compositionem, sed rationis tãtum: quia, ut bene probat argumentum, sine distinctione ex natura rei, neque compositio uera, & quæ in re fit, intelligi potest: quia compositio nihil aliud est, quam distinctorum unio, ubi ergo nõ est distinctio in re, neque compositio esse potest: est ergo hæc rationis compositio. Dicitur autem hæc compositio non esse omnino per rationem cõficta, non quia in re actu antecedat, sed quia in re est fundamentum, ut intellectus possit cõcipere unam rationem, ut potentialẽ, & præcisam ab altera, & aliam ut actualem, & determinantem alteram, & ita proprie compositio tantum est in conceptibus: in re uero solum per extrinsecam denominationem a conceptibus mentis, & hoc modo dicitur esse compositio rationis. Quocirca huiusmodi cõpositio non repugnat Deo propter solam simplicitatẽ, ut infra dicam, sed etiam ratione illimitationis & eminentiæ diuinæ. Nam in primis ob hanc causam non potest habere cõuenientiã uniuocam cum creatura; & consequenter, nec genericam. Deinde non potest in Deo aliqua ratio communis ita abstrahi, & præscindi, vt nõ includatur in qualibet ratione propria, & particulari propter summã Dei illimitationem, & simplicitatem, quod etiam repugnat compositioni generis, & differentiæ.

XXII. *Definitio, & eius partes quatenus rei cũ suis cõmensurentur.*

Ad confirmationem respondetur, partes definitionis, nõ proprie dici significare partes rei, sed habere quandam proportionem cum partibus rei, vt D. Tho. exponit 7. Metaphy. lect. 9. quia se habent genus, & differentia ad modum materiæ, & formę, quæ sunt partes rei, a quib. propterea genus, & differentia sumi dicuntur, vt sect. seq. latius explicabimus. Deinde dicitur, definitionem esse opus intellectus, & necessario requirere compositionem aliquam veram, & propriã ex distinctis conceptibus, sicut definitio voce prolata distinctis vocibus partialibus constare debet; explicat enim distincte rei naturam, quod a nobis vna voce, vel vno simplici conceptu fieri non potest; & hac ratione dicitur cõstare ex partibus: non est tamen necesse, ut singulæ partes definitionis explicẽt singulas partes definiti in re distinctas, sed vnaquæque dicere potest totam naturam, vel entitatem definiti, vna tamẽ dicit illã confuse, & sua ratione aliqua communi, & potentiali; alia vero sub ratione magis determinata, & propria; & huiusmodi rationes diuersæ possunt vocari partes definiti, non secundum rem, sed secundum rationem tantum: nam definitum, ut definitum, dicit denominationem rationis.

XXIII. Ad secundum respondetur, genus, & differentiã dicere essentias, seu rationes essentiales diuersas secundũ rationem, non secundũ rem: atq. hoc modo genus dicitur esse extra rationem differẽtiæ, & differentia etiam extra rationem generis: nam vtriusque ratio ita mente cõcipitur, ac præscinditur, vt secundum eam præcisionem, & abstractionem, neutra in altera formaliter includatur: ad quod nõ est necesse, vt in re ipsa distinguantur in vna, & eadem re, sed ex parte generis satis est, quod ratio eius, ut tali cõceptioni respondet, non constituatur intrinseco per differentiã diuisiuam eius, & consequenter, ut possit in re inueniri absq. tali differentia: ex parte aũt differentiæ, vt genus dicatur esse extra rationẽ eius, satis est, quod in eius præciso cõceptu obiectiuo, non includatur conceptus obiectiuus generis, sed concipiatur differentia, vt actus generis, oĩno ratione distinctus. Atque hoc etiam satis est, ut genus, & differentia dicantur comparari, ut potentia, & actus essentialis, non secundũ rem, sed secundum rationem tm̃: nam qualis est compositio, tales esse debent actus, & potentia, est aũt hæc compositio rationis, ut diximus: eodem ergo modo dicitur componi unũ per se ex genere, & differentia secundũ rationem, & nõ secundũ rem; & ideo tale compositũ est maxime per se unũ, quia cõponentia in re unum sunt, & secundum rationem per se comparantur, & subordinantur. Et hoc sensu dixit D. Thom. 7. Metaph. lect. 12. differentiam non addi generi, ut diuersam essentiam ab illo, sed ut contentam in eo implicite sicut determinatum continetur in indeterminato: & hac de causa ex eis componi unum per se.

XXIV. Ad rationem respondetur, dupliciter nec posse loqui de genere, & differentia. Primo, ut a parte rei existunt: secũdo, vt per intellectum præscindatur. Priori modo cum genus, & differentia in re non distinguantur in unaquaq. specie, genus, & differentia eandem habent essentiam quam species, quãuis diuersimode illa significetur per cõceptus, aut verba significantia genus, & differentiam, ut D. Tho. nuper citatus dixit. Atque hoc modo genus, put in re est, actu includit differentias oppositas, prout est in diuersis speciebus, quo modo dicuntur in genere latere æquiuocationes. Et sic etiam dicit Arist. 10. Metaph. c. 11. tex. 24. genus prout in vna specie existens diuersum esse a se ipso, prout est in alia. Neq. obstat, qđ differentiæ illæ oppositæ, quia genus sic consideratum non habet realem vnitatẽ, sed multiplicatur eius formalis unitas in diuersis speciebus, & ideo in eis potest oppositis differẽtijs actuari, vel potius eis idẽtificari. Secundo aũt modo, & magis proprie, ac vsitate loquimur de genere, & differentia, vt substant abstractis, & præcisis conceptib. nostris: & sic solum illud dicitur esse de essentia vniuscuiusque quod per se necessariũ est ad formalem rationem, & constitutionem rei, vt sic cõceptæ: & hoc modo (vt dictum est) & differentię diuisiuę nõ sunt de essentia generis, nec genus de essentia differẽtiarum: tamen tota hæc distinctio, & præcisio est per operationem intellectus, ad quã dicit habitudinẽ, seu eam inuoluit, & constat essentia, quando nominibus generis, & differentiæ significatur.

XXV. Tertium argumẽtum, & omnia quæ in illo indicantur, sæpe soluta sunt in superioribus, nam eadem argumenta fiũt in specie respectu indiuiduorum, & in ente respectu inferiorũ. Dico ergo genus, prout est a parte rei coniunctum cum differentia sua, esse prorsus inseparabile ab illa: & a tali differẽtia dicimus in re ipsa nõ distingui: quod vero genus, prout est

est in vna specie, sit separabile in re à differentia alterius speciei, nullum argumentū est, quod in vna, & eadē specie genus, & differētia distinguātur, quia genus, prout in re est in vna specie, & in altera, non est realiter vnū, & idē, sed rōne, & abstractione tantum: solum ergo includit distinctionē rationis, cuius in re ipsa est aliquod fundamentū, nimirū similitudo aliqua diuersarum naturarum incompleta, & imperfecta, quæ esse pōt in re absq; actuali distinctione, vt declaratum est. Illa vero locutio quod differentia contrahit genus, uel actuat illud, dicit ordinem ad conceptus nostros, & ideo sufficit distinctio rationis ad illius veritatem, & proprietatem.

XXVI. Quartum argumētum tangit difficultatem, quæ sequentem postulat sectionem; cętera verò argumēta, quæ afferebantur ad ostendendam distinctionē ex natura rei inter genus, & speciem, inter se, & differentiam, ac speciē inter se, cum supponant distinctionem ex natura rei inter genus, & differentiam inter se, facilem habent ex dictis solutionem. Vnde ad primum respondetur genus, & differentiam nō comparari ad speciem, vt partes ex natura rei distinctas, sed solum ratione. Et hoc satis esse, vt genus, vel differentia cum præcisione sumpta non possint prędicari de specie, vt declaratū est. Ad primam confirmationē etiam patet solutio ex dictis: nam, licet in homine animal sit idem cum homine, & in equo sit idem cum equo, non sequitur hominem, & equum esse idē inter se, quia non sunt realiter vnū aīal, sed solum habent similitudinem in esse animalis: ratione cuius in vno aīalis conceptu conueniunt: & hoc satis est, vt animal sit uniuocum, & secundum eādē rationem conceptam de vtroque dicatur, quamuis secundū rem aliam essentiam realem habet animal in homine, quam in equo, & è cōtrario. Ad vltimā confirmationem negatur assumptum: nihil enim repugnat, ut sæpe etiam est ostensum, rem omnino eādem, & sine ulla distinctione, quæ ex natura rei in ipsa sit, fundare similitudinem, & differentiam ad aliam; quia possunt imperfecte, & secundum quid tantum assimilari, simpliciter tamen differre.

SECTIO X.

Vtrum abstracta Metaphysica generum, & specierum, & differentiarum vere possint inter se prædicari.

I. ABstracta Metaphysica voco ea, quæ à conceptibus Metaphysicis abstrahuntur, ut animalitas, rationalitas, & similes: uoco autem illa abstracta Metaphysica, ut illa distinguam a physicis, ut sunt albedo, color, &c. inter, quæ non est dubium, quin possint ueræ, & propriæ prædicationes fieri, ut albedo est color, & similes. De prioribus ergo terminis, & propositionibus, quæ ex illis conficiuntur, ut animalitas est rationalitas, & similibus Scot. in d. 2. q. 7. & d. 5. q. 1. & in prædicab. quæ. 16. sentit falsas esse propter distinctionem extremorū formalem, & ex natura rei. Soto uero in quæst. 3. uniuersal. art. 2. dicit Scotum in hoc differre ab omnibus realibus: unde contrarium ipse opinatur ex opposito fundamento, scilicet, quia sola distinctio rationis non sufficit ad falsitatem propositionis.

II. Sed non solum Scotus, uerumetiam alii authores censent illas locutiones esse negandas, nō ob distinctionem ex natura rei, sed ob modum significandi, qui adiuncta distinctione rationis, sufficit efficere falsam propositionem, quando una ratio formalis præcise cōcepta prædicatur de altera ratione distincta, similiter præcise concepta, quod in illis locutionibus fit. Quia termini abstracti significant rōnes formales præcisas, unde cum una de altera prædicatur, significatur, quod una sit altera, non tm secundum rem, sed etiam secundum præcisionem mētis & secundum rationem, quod falsum est, & hoc modo tenet hanc sententiam Niphus lib. 5. Metaphys. disp. 2. & Caiet. de ente, & essentia, cap. 4. & significat D. Tho. ibid. c. 3. & 4. & confirmari potest, quia hæc abstracta significant naturam per modum partis: sed una pars non potest uere prædicari de alia, nec de toto: unde dici communiter solet, etiam genus ipsum, uerbi gratia, animal si præcise sumeretur per modum partis, non posse uere prædicari de specie, solumque uere prædicari, quatenus confuse saltem significat totum, quod est in specie: uel quia adæquate significat id, quod habet talem naturam, quod est ipsum totum: ergo multo minus possunt uerificari propositiones illæ in abstracto sumptæ.

Quod si obiicias, si in abstractis accidentium possunt fieri prædicationes huiusmodi, cur non in abstractis substantiarum? Respondetur, ex Scoto, quia hæc abstracta sunt ultima abstractione, idest, tali abstractione, ut ulterius abstrahi non possint, seu in alia magis abstracta resolui: accidentia uero, quæ in abstracto significantur iuxta communem usum, & in quibus dicimus posse fieri illas prædicationes, non sunt abstracta ultima abstractione, possent. n. ulterius resolui, seu abstrahi, ut si ab albedine abstrahatur albedineitas, à colore coloreitas: tunc enim in his abstractis, etiā non possunt fieri prædictę prædicationes: militat enim eadem causa. Proprius uero, ac formalius dicetur eandē esse rationem substātiarum, & accidentium, si abstractio sit eiusdem rationis, scilicet, aut physica, aut Metaphysica, inter has uero esse diuersam rationem. Nam per abstractionem physicam, scilicet albedinis à subiecto non abstrahitur essentia ab ipsamet re, (ut sic dicam) quā constituit: sed abstrahitur forma à subiecto: & ideo ex ui talis abstractionis solum tollitur prædicatio uniuersalis per modum proprii, uel accidētis, quia, ut sic, non pōt talis forma de subiecto suo prædicari, nec de cōposito, quia ad hoc cōparatur tanquam pars; ad illud uero, ut res ab eo distincta, & non significatur, ut in eo existens, sed, ut per se stans. Denique, ut sic, non significat ullo modo habentē formam, nec supponit pro illo, sed solū pro ipsa forma, quam significat. Et simile huius in substantiis erit, si formā a cōposito abstrahamus, & abstracte significemus, ut aīam ab aīato, &c. sic enim nō poterit abstractum de concreto prædicari: inter abstracta uero poterunt fieri prædicationes superiorum de inferiorib. nam anima recte de tali anima prædicatur. Per aliam uero abstractionem Metaphysicam abstrahitur essentia ab entitate, quam cōstituit, & formaliter concipitur, ac significatur, ut cum dicitur albedineitas, & ideo in his abstractis non possunt fieri ueræ prædicationes, quando rationes conceptæ distinctæ sunt saltem secundum rationem. III.

Inter has sententias ultima ueritatem magis attigit: tamē, ut rē amplius explicemus, distinguere hic possumus quatuor prædicationum genera: primò enim prædicari potest abstractum superius, & quasi genericū de abstracto inferiori, quasi specifico, & integro, ut cum dicimus: Humanitas est animalitas. Secundò potest prædicari idem abstractum genericum de abstracto non speciei, sed solius differentiæ, quod comparatur ad aliud tanquam formale ad materiale, ut sic, dicamus, rationalitas est animalitas. Tertio potest è contrario prędicari hoc abstractum formale, seu differentiale de abstracto specifico, ut in hac humanitas est rationalitas. Quarto potest idē abstractum differentię dici de abstracto generico, seu materiali, ut in hac, animalitas est rationalitas. IV.

Ab hac ergo ultima prædicatione incipiendo, uidetur mihi in rigore falsa, propter rationes factas; &, quia illa duo extrema, prout pręcise, & abstracte significātur, nullo modo comparātur, ita, ut unum V.

in alio

in alio formaliter includatur: & consequenter, neque vnũ dicere potest id totũ, quod dicit aliud, neq. actu, neq. potentia, neque explicite, nec confuse. Et quamuis identice interdum animalitas, & rationalitas sint eadem essentia, tamẽ hæc non significatur per illum modũ enũciandi, sed potius significatur, ac si prædicatũ sit de formali, & quidditatiuo conceptu subiecti. Vnde sumitur optima confirmatio, quia rationalitas nõ potest vere prædicari de animalitate, nisi, vt differentia eius diuisiua, & contractiua: atq. adeo extra rõnem eius existens: sed in illa locutione non prędicatur, vt differentia diuisiua: quia differentia diuisiua, cum sit extra genus, adiacet illi, & se habet per modum accidentis, & ideo non potest de illo prædicari in abstracto, sed tantum in concreto. Propter, quod recte dixit Auicenna tract. 5 suæ Metaph. c. 6. rationalitatẽ, vt in abracto significatur, non esse differentiã, sed differentiæ principiũ. Et pp eandẽ causam existimo, tertiã locutionẽ esse in rigore falsã, quia ẽt in illa rõnalitas non prædicatur, vt differentia, quia non prædicatur in quale: prædicatur ergo, vt tota, & integra rõ humanitatis, & ita efficit sensum falsum. Similiter existimo, enunciationes secundi generis esse in rigore falsas, quãuis in sensu identico sint minus indirectæ, quã primæ: nã oĩs essentia, quæ est realiter rõnalitas, est etiã animalitas, non vero è conuerso.

VI. At verò locutiones primi generis, videntur posse admittere aliquem sensum verum in omni rigore, & proprietate, quãuis æquiuocæ videantur, & iõ non sint sine distinctione admittendæ. Humanitas enim cum dicat integram hominis essentiam, & naturam, includit in conceptu sub animalitatem, & rationalitatem, quia totum hoc est de essentia hoĩs. Item, quia humanitas non dicit solam rationalitatẽ: plus enim in conceptu suo includit, vt p se notũ est: non enim dicit solam vltimam differentiam hominis, nec solum abstractum differentiæ: sed dicit formam totius, quæ physice includit totam naturã compositã ex materia, & forma, & Metaphysice omnes gradus talis naturæ. Igitur humanitas reuera est quædam natura sensitiua, & in hoc habet aliquã conuenientiã, & similitudinẽ cũ natura equi, & leonis in abstracto sumpta: nam omnes sunt principiũ integrũ sentiendi: ergo potest ab illis omnib. vnus conceptus cõmunis abstrahi, qui sit ille genericus, & de illis possit prædicari: & in confuso, ac in potentia dicat totum id, quod in singulis membris reperitur, & sane hic conceptus significari videtur illa voce, principium integrum, seu totale sentiendi, quod sine dubio verè prædicatur de omnibus illis naturis. Si ergo noĩe animalitatis idem conceptus eodẽq. mõ significetur, erit vera illa locutio. Nõ videtur autẽ hæc significatio aliena à proprietate illius vocis: quia, licet illud abstractum significetur, vt pars respectu concreti, & ideo nõ possit de illo vere prędicari (iuxta veriorẽ sententiam infra tractandã in disputatione de supposito) tamen respectu ipsiusmet formæ totalis, quãuis formaliter non exprimat totã illius rationẽ, tamẽ confuse videtur posse significare totam illam, seu conceptum illius communẽ, vt includentem in potentia omnes determinationes suas: in hoc ergo sẽsu erit vera illa propositio: sicut hæc est ẽt vera, hæc humanitas Xp̃i est humanitas, & pertinet ad prædicationẽ speciei de indiuiduo.

VII. Nihilominus tamen propter formalem significationem, ac præcisionem vocis abstractæ potest esse æquiuocatio in illa voce animalitas, ita, ut per illã significetur ratio constitutiua animalis, vt præcisa ab oĩ inferiori, & in hoc sensu esset falsa locutio, vt conuincunt argumenta prius facta; ideoque nõ esset illa locutio sine distinctione admittẽda, & quoad hoc non est eadẽ rõ de communibus abstractis physicis formarum, seu accidentium: nam cum hæ natura sua sint formæ reales, & physicæ, quando in abstracto significantur, vel concipiuntur plane intelliguntur abstrahi à subiectis, non vero præscindi ab oĩbus differẽtijs inferioribus: natura autem substantialis est tantum forma Metaphysica, & nõ est proprie in subiecto, & ideo, quando in abstracto cõcipitur, & significatur, videtur cum omni præcisione ab omni ẽt contrahente significari, iuxta illud Auicennæ, [Equinitas est tantum equinitas:] quãuis non repugnet ẽt significari per modũ totius potentialis respectu inferiorum, vt diximus. Sed quæres, si animalitas potest in hoc sensu cõcipi, vt genus humanitatis, & aliarum naturarũ in abstracto sumptarum, cur rationalitas non habebit rationem differentiæ, aut quænam erit eius differentia. Respondetur, si quis velit Metaphysice humanitatem definire, facile id intelliget: neque enim dicet, humanitatem esse animalitatem rationalitatem: esset enim incongrua locutio: neque illa esset definitio: quia illæ duæ partes nullo modo inter se coniunguntur ad unam orationem componendam. Dicet ergo, humanitatem esse, animalitatem rationalem; rationale ergo est differẽtia etiam illius abstracti: quia, vt supra dicebam abstractum, vt sic, non potest prędicari per modum differentię, sed generis, vel speciei: nam semper prędicatur in quid: prędicatio enim in quale tantum fit per terminos connotatiuos, seu adiectiuos, qui significent formam, vt informantẽ, vel adiacentem alteri. Et ideo etiam in accidẽtibus, quamuis genus prædicetur in abstracto de specie, differentia nunquam dicitur per modũ abstracti, sed concreti: non enim dicimus, albedinem esse colorem, & disgregationem visus: sed colorem disgregantem, vel disgregatiuum uisus. Quod si tandem obiicias, non posse eandem differentiam esse generis in abstracto, & in concreto sumpti. Respondetur, rationale coniunctum animali in concreto, & animalitati in abstracto, non eodem sensu utrique tribui: nam in uno significat esse naturam tantum rationalem; in alio uero esse rationale suppositum.

SECTIO XI.

Quod sit in rebus principium vnitatis formalis, & vniuersalis.

I. QVamuis vnitas vniuersalis aliquo modo differat ab unitate formali, ut diximus, tamen, quia non est vnitas secundum rem, sed secũdum rationem, ideo in re non est diuersum vtriusque unitatis principium, & ideo necesse non est, diuersas de illis quęstiones mouere, sed explicato principio unitatis formalis, erit explicatum de uniuersali: quia hæc non fundatur in rebus, nisi media vnitate formali. Et ideo recte dixit Ferrar. 2. contra Gent. cap. 95. cum quæritur, a quo sumatur genus, & differẽtia, nõ quæri de genere, & differẽtia secundo intentionaliter, hoc est, ut per rationem habent unitatem, uel relationem rationis, sed prime intentionaliter, id est, secundum unitatem formalem, uel conuenientiam, quam in re habere possunt. Est aũt hic sermo de principio physico: sicut enim in superioribus explicata unitate indiuiduali, inquisiuimus, & explicuimus principiũ eius, i. fundamentũ physicum, quod in re habere potest: ita hic simile principiũ inuestigamus respectu vnitatis formalis, quæ, uel est unitas generis, vel differẽtiæ, uel speciei ex utraque compositæ: omitto enim nunc unitatẽ formalem transcendentalem, quia, uel analoga est, & sic non est unitas simpliciter; uel, si sit uniuoca, ad genericam reuocanda est, ut supra dixi: & idem proportionale habet fundamentum, ut explicabo.

II. Sic igitur declarata quæstio coincidit cum illa cõmuni, unde sumatur genus, & differentia. Et ratio dubi-

dubitandi est, quia communiter dici solet, genus sumi à materia, & differentiam à forma; quod tamen verum non apparet. Primò, quia etiam in Angelis reperitur vnitas formalis generis, & speciei: & tamen in eis, nec materia, nec forma reperitur. Secundo, quia si genus sumeretur à materia, ergo, quę materiam non haberent communem, nec genus possent habere commune, consequens est apertè falsum, quia, & substantiæ materiales cum immaterialibus in genere aliquo conueniunt, & corpora terrestria cum cœlestibus, quamuis in materia non cõueniant. Tertiò, quia in substantijs etiam similem materiam habentibus non sumuntur genera à materia: vt patet de genere viuentis, animalis, & similibus; viuens enim non habet vitam à materia, sed à forma: & sic de alijs. In contrarium est, quia ille modus loquendi est verè omnium antiquorum, præsertim verò D. Tho. de ente, & essentia c. 4. 5. & 6. & 2. cont. gent. c. 95. & q. de spirit. creat. art. 1. & significat Auer. 10. Meta. in fine, comm. 26. propter Arist. ibi dicentem, [Corruptibile, & incorruptibile differre genere,] eo quod materia etiam differant: In quo significat, genus, vel esse materiam, vel omnino à materia esse sumendum.

Prior opinio obijcitur.

III. IN hac re duplex potest esse dicẽdi modus. Prior est, materiam, & formã propriè, & in rigore sumptas esse propria, & necessaria principia vnitatis formalis genericæ, vel specificæ: atque hoc sensu genus sumi à physica materia tanquam à proprio principio, differẽtiam vero, seu speciem (hæ enim duæ ꝑ eadem reputantur, cum differentia, speciem constituat) sumi à forma. Atque in hunc modum videtur sensisse, qui negant res immateriales componi ex genere & differentia, sed tantum res ex materia, & forma compositas, inter quos est Durand. in 2. d. 3. q. 1. & indicant Albert. in prædicam. c. de Subst. & ibidẽ Aegid. & quodlib. 1. q. 8. nam hac ratione moti, (vt videtur) negant substantias corporeas esse vniuocè substantias cum incorporeis. Quod etiã negauit Auerr. loco supra citat. de corporibus terrestribus, & cœlestibus, quia putauit cęlos nõ cõstare materia, de quo alias. Verũ est, ex hoc principio non necessario sequi, hos authores negasse in Angelis, vel cœlis genera, & differentias, quia existimare potuerunt habere inter sese genericã conuenientiã, etiãsi negauerint habere illam cum inferioribus substantijs. Tamen, si ita sentiant, nullam probabilem rõnẽ afferre poterunt, ob quam negent communia genera his substantijs compositis ex materia, & forma, & illis immaterialibus, quæ compositionem generis, & differentiæ in se admittunt: quia, sicut in hoc similes sunt inferiorib. substãtiis, ita cũ illis hẽre possunt aliquã vnionẽ, & genericã conuenientiã: neq. hoc repugnabit earum simplicitati, aut perfectioni: magis ergo consequenter dicent, hoc ipso, quod materiam, & formã non habent, nec genus, & differentiam habere posse: quia hęc in illis fundãtur. Huius autem assertionis sic expositæ nõ uideo, quod possit fundamentum afferri, nisi quia, sicut materia est in potentia ad plures formas, & cum illis componit diuersas essentias, ita se habet genus ad plures differẽtias. Sed hæc opinio sic exposita est apertè falsa: ut cõuincũt argumẽta in principio facta, & quæ afferemus: fundamẽtumq. illud valde leue est, quia illa cõueniẽtia nõ est ꝑ verã similitudinẽ, ac proprietatem, sed solum secũdum quandam proportionem.

Quæstionis resolutio.

IV. ESt igitur secunda sententia, materiam, & formã, non secundum proprietatem physicam, sed secundum quãdam proportionem, & analogiam esse principia, à quibus genus, & differẽtia sumũtur. Nã materia est prima, & quasi essentialis, seu substãtialis potentia naturæ substantialis de se indiff. rẽs ad plures naturas, seu actus: forma vero est primus actus substantialis determinans, vel constituẽs naturam. Quia ergo genus est quid potentiale, & indifferens, & per differentiam actuatur, & determinatur ad certũ gradũ, seu speciem naturæ, iõ dr̃ genus sumi a materia, & differentia à forma, i. per proportionem quandam ad materiam, & formã. Atq. hæc est sententia Aristotelis 8. Metaph. tex. 6. D. Thom. dict. opusc. de ente, & essentia, & 2. cont. gent. c. 95. & 7. Metaph. lect. 11. & 12. & aliis locis infra citandis. Atq. hic sensus est verus, & facilis. Dicendũ ergo est, in vniuersum loquẽdo principium formalis unitatis esse totam rei essentiam, & naturã diuerso tamen modo, nam unitatis genericę principium, est ipsa natura, ut ulterius est perfectibilis, seu determinabilis, seu, vt habet conuenientiam, & similitudinẽ cũ aliis in aliquo gradu potẽtiali, seu amplius determinabili. Vnitatis aũt specificæ, seu differentiæ est eademmet natura secundũ vltimam perfectionẽ essentialem suam. Probatur primo rõnib. factis, quia non potest assignari alius modus, qui cõmunis sit omnibus substantiis, & accidentibus, ac formis. Secundo, quia in ipsismet substãtiis materialibus, nec forma, nec materia est sufficiens principiũ generis, & differẽtiæ, quia, vt supra dictum est, tã genus, quã differẽtia dicunt aliquo modo totã rei naturam, & ideo possunt prædicari de specie. Vnde, si per impossibile intelligeremus compositum ex anima rõnali, & alia materia alterius rationis ab ea, à qua nunc homo constat, ex tali materia, & forma non sumerẽtur genus, & differentia, quib. nunc homo essentialiter constat; quia rationale, licet sumatur præcipuè ab anima, includit tamen essentialiter talẽ materiã. Et è contrario, quãuis fingatur hæc materia absque compositione cum aliqua forma, nullum genus ꝓprium substantiæ ab ea sumi posset, nisi fortè genus materiæ, respectu cuius ipsa materia se habet, vt tota natura, a qua, ut habet conuenientiã cũ materia cęli in gradu aliquo ulterius determinabili, sumi põt tale incõpletũ genus, & cõsequenter ab eadem, vt habet complemẽtum in sua essentia sumetur ultima differentia constituens speciem talis materię, & idem est suo modo in forma: ergo in vnaquaque re omnis huiusmodi unitas sumitur ex tota natura aliter, & aliter comparata, seu concepta. Hoc aũt cum debita proportione intelligendum est, nam in substantiis cõpletis, & integris, id simpliciter, & cũ ꝓprietate uerum est, quia illæ sunt, quæ habẽt proprias, & integras naturas: quia uero etiã in partialibus substãtiis, ut sunt materia, & forma reperitur suo modo unitas generica, & specifica, in eis dẽt cũ proportione intelligi, quod a tota natura. s. partiali, id est, a tota entitate formæ, uel materiæ secundũ diuersas rationes huiusmodi genus, & differentia sumantur, quod ad formas etiam accidentales eodẽ modo accommodandum est, ut latè in D. Thom. uideri potest opusc. de ente, & essentia c. 7.

Genus sumi dicatur à materia, a forma uero differentia.

Argumentorum responsa.

V. AD primũ ergo fatemur, in Angelis esse genera & species, ut latè D. Tho. declarat dicto opusc. de ente, & essentia c. 5. & 6. & 1. p. q. 50. art. 2. ad 1. & alii, vt infra tractabimus disputando de intelligẽtiis. Neque oportet, ut in eis sit materia, & forma, quia, ut diximus non semper illæ sunt participia generis, & differentiæ, sed quælibet natura, etiam simplex, dũmodo talis sit, ut possit habere cũ aliis conuenientiam uniuocam in gradu aliquo abstrahibili per intellectũ, ut determinabili, uel determinãte:

In Angelis uere genera, & differentiæ reperiũtur

hoc autẽ nõ repugnat inueniri in Angelicis naturis, cum sint finitæ, & limitatæ perfectionis. Dices, ergo nulla est in hoc differentia inter substantias materiales, & immateriales: quia in vtrisque sumũtur genus, & differentia à tota natura secundũ perfectiorem, vel imperfectiorem gradũ, vnde materia, & forma veluti per accidens se habent, quia solum concurrunt quatenus sunt partes componentes talẽ naturam: consequens aũt est contra D. Tho. cit. locis, præsertim 1. p. q. 50. art. 2. ad 1. vbi ait esse differentiam inter substantias materiales, & immateriales, quod in illis ab alia re sumitur genus, & ab alia differentia: in his vero ab vna, & eadem re secundũ rationẽ diuersam vtrũq. sumitur. Respondet Ferrara supra, si loquamur de proximo principio nullam esse differentiam, quia illud est tota natura in omnibus substantijs, vt diximus, si aũt sit sermo de radicali principio, in hoc esse aliqualem differentiam: nam in substantiis immaterialibus, cum non sint compositæ ex partibus physicis, idẽ est principiũ radicale, quod proximũ omnis vnitatis formalis, in substantijs aũt materialibus, quia cõpositę sunt ex partibus physicis, quãuis tota natura sit principiũ proximũ, materia vero censetur radicale principium generis, quia est radix totius potentialitatis: & quia per proportionem ad illam consideratur genus, vt determinabile per differẽtias: forma vero cẽsetur prima radix differentiæ, quia illa dat vltimã perfectionem, & in actum redigit completam naturam. In quo etiam potest aliqualis differentia inter materiam, & formam considerari, quia materia per se non est propriè causa radicalis alicuius gradus etiam generici, donec actuetur per formam, à qua primario, & essentialiter pendet omnis gradus naturæ substantialis. Vnde D. Tho. qu. de spirit. creat. ar. 1. ad 24. dicit cum genus à materia sumi dicitur, non esse intelligendum de materia prima, sed secũdum, quod per formam recipit quoddam esse imperfectum, & materiale respectu specifici, sicut de animalis est imperfectũ respectu hominis, & vtrũque est ab anima. Vnde fit, vt propriè loquendo, materia non sit principium generis, nisi per analogiam & proportionem, vt diximus. Forma uero aliquid amplius habere uidetur respectu cuiuscunque differentiæ, quia est propria radix illius, quod non solum de vltima, sed etiam de subalternis differentiis uerũ est. Quãuis non sit omnino in suo genere excludenda materia: quia oĩs forma naturalis est actus eius, & ab illa, vt sic, sumitur differẽtia, ideoque ip in tali differentia includitur aliquo modo materia.

VII. Materiales substantiæ cũ immaterialib. uniuoce conueniunt.

Ad secundum non desunt, qui concedant sequelam, scilicet nullum dari commune genus reb. non habentibus materiam communem, seu eiusdem rationis, vt supra citatum est. Sed in nullo probabili fundamento nititur; quia, ut ostendimus, non repugnat compositio generis, & differentiæ rebus finitis etiamsi, vel nulla materia physica constent, vel materia alterius rationis a materia horum inferiorũ. Item non repugnat illis habere uniuocam conuenientiã, uel similitudinẽ cum his inferioribus, ut cõstat de conceptu substantiæ, qui secundã præcisam suam rationem consideratus æquè conuenit substãtiis integris materialibus, ac immaterialibus, & terrestribus, quam cęlestibus. Respondetur ergo ad argumentum negando sequelam: nam in primis qđ attinet ad corpora cęlestia, & terrestria, quamuis demus materias eorum esse specie differentes, cũ illæmet materiæ genere inter se conueniant, nullũ erit inconueniens ab eis suo modo sumi unum cõmune genus his corporibus, non solum quatenus substantiæ sunt, sed etiam quatenus corpora sunt. Quod uero spectat ad immateriales substantias, uniuocè cõueniunt cũ inferioribus in rõne per se essendi, seu subsistendi in substantiali natura; unde habere possunt commune genus, non sumptum à propria materia, sed à tota natura secundum indeterminatam rationem eius, ut dictum est. Neque huic ueritati repugnat dictum illud Aristotelicum Corruptibile, & incorruptibile differunt genere, quia, ut exponunt D. Thom. Alex. Alensis, & alii tum ibi, tum 5. Metaph. tex. 33. illud non est intelligendum de genere Logico, aut Metaphysico, quod per conuenientiam in aliqua unitate formali consideratur, sed de genere physico, quod est ipsa materia, de qua interpretatione plura infra disput. 39. sect. 3. Tertia ratio iam dictis dissoluta.

Elucidatur dictum Aristotelis

DISPVTATIO VI.

De varijs distinctionum generibus.

HAec disputatio necessaria hoc loco visa est ad completam expositionem huius attributi, seu proprietatis entis: nam cũ vnitas indiuisionẽ includat, & iõ multitudini opponatur, quæ ex diuisione, seu distinctione cõsurgit ad cõprehendendos oẽs modos unitatis, necesse est, omnes etiam modos distinctionis comprehendere: quia, quod modis dicitur unũ oppositorũ, tot dicitur, & reliquũ. Est autẽ hoc in Metaphysica non minus necessarium, quam difficile: nam, vt ex Aristotele sumitur 2. Post. ca. 14 vniuscuiusque rei essentia, & quidditas per diuisionẽ, seu distinctionẽ attingitur, nã diuidẽdo vnũ ab alio ad propriam uniuscuiusq. rei definitionẽ peruenitur: vnde, quã est difficile rerũ essentias cognoscere, tãtũdẽ est varios gradus, & modos distinctionũ explicare. Inquirẽdũ ergo est, quotnam illi sint, & quibusnam indicijs, seu modis discerni possint.

SECTIO I.

Vtrum præter distinctionem realem, & rationis sit aliqua alia distinctio in rebus.

I. Distinctio realis datur, & q sit.

IN hoc titulo duo supponuntur, vt certa, & tertium inquiritur. Primo enim per se notum est, dari in rebus distinctionem realẽ, quæ ad maiorẽ explicationem appellari solet distinctio rei à re, quæ in hoc consistit, quod vna res non sit alia, neq. è contrario: constat autem existere plures res, quarum vna omnino non est alia. Solum est obseruandum, interdum res non solum esse sic distinctas, sed etiam non esse inter se unitas, ut sunt duo supposita, uel accidentia, quæ sunt in distinctis suppositis, & alia huiusmodi in quibus nulla est difficultas cognoscendi prædictam distinctionem; quia nullum est in eis vestigium realis identitatis. Aliquando uero contingit, huiusmodi res sic distinctas esse inter se unitas, ut patet in materia, & forma, quantitate, & substantia: & in his sæpè est difficillimum discernere realem distinctionem, quæ sit rei à re, si potest esse in rebus alia minor illa, quod statim tractabitur: & tunc etiam explicabitur, quomodo sit una distinctio ab alia discernenda.

II. Positiua alia, alia negatiua, & quid utraque.

Illud etiam est in hac distinctione obseruãdum, solere distingui in positiuam, & negatiuã: quę partitio, non tam ex parte ipsius distinctionis, quã extremorum eius data est: distinctio enim ipsa formaliter semper in negatione consistit, ut supra dictum est, tamen hæc negatio intercedit aliquando inter res positiuas, & reales, quarũ una, nõ est alia: & tunc dicitur distinctio positiua, & hæc est propria distinctio realis, de qua nos locuti sumus. Aliquã[do] uero cõsideratur talis distinctio inter ens, & nõ ens, aut inter nõ entia omnino diuersa, & tunc uocatur distinctio realis negatiua; quia unum illorum extre-

tremorum

morum non habet realitatem quam habet aliud, si ens positiuum, & reale sit; uel si utrũque sit ens priuatiuum, ut tenebræ, & cæcitas, quia ita separantur ac distinguũtur inter se, quod si positiuæ res essent, realiter distinguerentur, vel certè quia fundamenta habēt realiter distincta, in quibus suo modo esse cēsentur. Vnde hæc distinctio negatiua per proportionem, uel analogiam ad positiuam intelligenda, ac declarãda est, ac propterea illa omissa hic solum de propria, ac positiua distinctione reali agendum nobis est.

III. Tandē animaduertendum est, ad præsentem disputationem nihil referre, quod ad distinctionem realem consequatur relatio realis, uel rationis: nec enim non consideramus hic distinctionem, ut importare potest formalē relationem, sed solum rõne fundamenti, ad quod potest consequi illa relatio. Vnde ad distinctionem realem non est necessaria (formaliter loquẽdo) relatio realis, Deus enim realiter distinguitur ab Angelo quamuis ad illũ nõ referatur realiter. Quod si dicas, Angelum referri ad Deum. Respondetur, quicquid de hoc sit, tamen ante illam relationem intelligi Angelum esse rē distinctã à Deo: inde enim resultat illa relatio, si qua est. Et in Deo tres personæ distinguuntur realiter, quãuis inter eas distinctio nõ sit specialis relatio realis. Omittenda ergo est hæc relatio tanquam impertinens præsenti instituto.

IV. Secundo est certum dari præter distinctionē realem distinctionem rationis. Et est illa, quæ formaliter, & actualiter non est in rebus quæ sic distinctæ denominãtur, prout in se existunt, sed solũ ꝓut substant conceptibus nostris: & ab eis denominationē aliquam accipiunt, quomodo distinguimus in Deo unum attributum ab alio, vel relationem idētitatis à termino, quando dicimus: Petrum esse idem sibi. Hæc autē distinctio duplex distingui solet: una quę non habet fundamentum in re, & dicitur rõnis ratiocinantis: quia oritur solum ex negotiatione, & operatione intellectus, alia quæ habet fundamẽtum in re, & à multis uocatur rationis ratiocinatæ, quãuis hęc uox, sicut impropria ualde est: ita, & çquiuoca esse potest. Nã distinctio rationis ratiocinatę sic dicta existimari potest, quia in re ipsa pręxistit, antequam ratiocinetur, ut quasi ex se ratiocinata dicatur, solumque requiratur ratio ad illam cognoscendam, non uero faciendam: solumque dicatur distinctio rationis, & non realis: quia non est, tanta neq. per se tam patens, sicut realis; & ideo requirat attentam operationem rationis ad distinguendam illam. Sed explicata significatione huius uocis iuxta hanc etymologiã, talis distinctio non est uere distinctio rationis, de qua nunc agimus, sed coincidit cum distinctione ex natura rei, de qua statim dicemus. Alio ergo sensu dici potest distinctio rationis ratiocinatæ: rõnis quidem, quia actu, & formaliter nõ est in rebus sed per rationem fit, aut excogitatur: ratiocinatæ, uero, quia nõ est omnino ex mero opere rationis sed ex occasione, quam res ipsa præbet, circa quam mens ratiocinatur. Vnde fundamentum, qđ dicitur esse in re ad hanc distinctionem, non est uera, & actualis distinctio inter eas res, quæ sic distingui dicuntur: alias non fundamẽtum distinctionis, sed distinctio ipsa antecederet, sed esse debet, vel eminentia ipsius rei, quam sic mens distinguit, quæ à multis appellari solet uirtualis distinctio, uel certe habitudo aliqua ad res alias uere, & in re ipsa distinctas, penes quas talis distinctio excogitatur, seu concipitur.

Distinctio rationis an & quæ sit.

V. Hæc autem duo distinctionum rationis genera, quãmuis ab aliis aliter explicentur, cõmodè tamen possunt in hunc modum declarari, nimirum, ut distinctio rationis ratiocinantis fit in ordine ad eũdē conceptũ adæquatũ, seu simplicem, eiusdem rei so-

A lum per quandam repetitionem, uel comparationē eius, quæ in mente fit. Sic enim distinguitur Petrus à se ipso, uel in ratione subiecti, & prædicati, quãdo de se ipso enunciatur, uel in rõne termini, & subiecti relationis, quãdo idē sibi dicitur: in his. n. & similib. distinctionib. rõnis, idem est atq; integer cõceptus Petri, solumq. fit quædã repetitio, & comparatio eius. At uero posterior distinctio rõnis, fit per conceptus inadæquatos eiusdē rei: nã licet per utrũque eadem res concipiatur, per neutrum tamē exacte concipitur totũ id, quod est in re, neque exhauritur tota quidditas, & ratio obiectiua eius, qđ sæpe fit concipiendo rem illam per habitudinē ad res diuersas, uel ad modum earum: & ideo talis distinctio

B semper habet fundamentum in re, formaliter autē dicetur fieri per conceptus inadæquatos eiusdē rei. Sic distinguimus in Deo iustitiam à misericordia, quia non concipimus simplicissimam virtutē Dei, prout in se est, & secundũ totam vim suam, sed eam cõceptibus partimur in ordine ad diuersos effectus quorum est principium illa eminens uirtus, uel per proportionem ad diuersas uirtutes, quas in homine inuenimus distinctas, & eminentissimo modo reperiuntur vnitæ in simplicissima uirtute Deo.

Ex quibus intelligitur primo, distinctionem rationis nõ appellari, eo quod inter entia rationis uersetur, in quo multi decepti sunt, ut postea uidebimus: constat enim ex dictis exemplis, ea quæ sic distingui dicuntur, entia realia esse, uel potius ens reale diuersis modis conceptum: & ratione etiã id patet, quia ratio nõ fingit entia, quæ sic distinguit, sed solum per modũ distinctorum concipit, quę distincta non sunt: ergo nõ ea, quæ distinguũtur, sed sola ipsa distinctio per rationē resultat. Nec tamē mens fallitur sic distinguendo, quia nõ affirmat in re esse distincta, quæ sic concipit, sed simpliciter, & absque cõpositione, seu affirmatione, aut negatione, ea concipit, ut distincta per abstractionem pręcisiuam, per quam quasi efficit huiusmodi distinctionē. Quod si postea per reflexionem, uel compositionem illam prædicat de rebus sic conceptis, nõ affirmat simpliciter illas esse distinctas, sed tantum secũdum quid, id est, secundum rationem. Quanquam autē distinctio hæc non requirat extrema, quæ in se sint entia rationis, semper tamen supponit in eis aliquam denominationem rationis, qualis est denominatio subiecti, aut prædicati, uel saltē esse sic cõcise, uel inadequate concepta. Ex quo etiam fit, ut, licet hæc distinctio non rēquirat extrema, quæ absolutè sint entia rationis, possit tamen etiam inter illa fingi, & excogitari: nam ens rationis semel conceptum, potest ad se ipsum comparari, & sic ratione distingui. Imo & relatio speciei, v. g. quãuis in se unũ numero ens rationis sit adæquate respiciēs omnia indiuidua, potest etiam præcise concipi vt ad unum, uel aliud terminatur, & sic ratione distingui. Quamuis ergo distinctio rationis non requirat entia rationis, ut extrema, neque inde denominetur potest tamen ad illa extendi, seu in illis uersari. VI.

C

D

E Ex quo ulterius intelligitur, distinctionem rationis dupliciter dici posse, seu denominari, primo intrinsecè, nimirum quia in se non est uera distinctio sed concepta solum, seu ratione conficta, & hæc est propria distinctio rationis, de qua loquimur: alio tamē modo põt distinctio rationis dici quasi extrinsece ab extremis, in quibus versari intelligitur: ita ut distinctio rationis dicatur; quæ inter extrema, seu entia rationis omnino versatur, & hæc non semper est distinctio rationis priori modo, sed tunc solum, quãdo circa idem ens rationis uersatur, ut explicatum est. Possunt autem interdum distingui duo entia rationis, quæ nõ possunt dici proprie realiter distingui, quia entia realia non sunt, tamen neq. etiã dici possunt ratione distingui proprie, & intrinsece: VII.

Rationis distinctio extrinseca altera, altera intrinseca.

quia eo modo quo sunt, non iam ex fictione rationis, sed ex se uerè distinguũtur. Nam, cũ distinctio negatio sit, communis esse potest etiam fictis entib. & ita potius est illa distinctio quasi realis. Sicut supra dicebamus de distinctione inter tenebras, & cęcitatem: similis enim intelligitur inter relationem speciei ad indiuidua, quæ concipitur in natura humana ad sua indiuidua, & in equina ad sua: ita .n. cõparantur illæ duæ relationes inter se, quod, si reales essent, realiter essent distinguẽdæ: habent enim fundamenta, & terminos realiter distinctos.

VIII. *Vnde oriatur rõnis quæuis distinctio.* Vltimo ex dictis intelligitur, distinctionẽ rationis propriam, & intrinsecam, de qua loquimur proprie, & per se nõ esse, nisi medio intellectu cõcipiẽte res imperfectè, abstractè, confusè, vel inadæquatè. Quia cum hæc distinctio non sit in re, neque in obiecto cognito, solum consistit in quadã denominatione à conceptibus mẽtis, & ideo requirit distinctionem saltem in ipsis conceptibus, & in denominatione, quæ ab illis sumitur; hæc autem distinctio conceptuum respectu rei, quę in se omnino una est nunquam est, nisi ob imperfectionem ipsorum conceptuũ. Quapropter intellectus diuinus per se non proprie facit distinctionem rationis, quamuis comprehendat illam, quæ ab intellectu finito, & imperfectè concipiente fieri potest.

Punctus quæstionis, & opiniones variæ.

IX. His positis præcipua difficultas superest, an prę ter hęc duo genera distinctionũ, sit aliud admittendum, quod sit ueluti mediũ inter illa. Multi negant posse excogitari, aut intelligi mediã aliquã distinctionem. Ita sensit Durand. in 1. d. 2. quæst. 2. Ocham. q. 3. Heruæus quodlibet. 3. quæstion. 3. Ioan. de Gandauo 6. Metaphysic. q. 10. Soncin. 7. Metaphys. quęst. 36. & idem sentit Caiet. 1. p. q. 54. artic. 2. & Soto quæst. 3. uniuer. & c. de Prop. q. 2. Sed in his authoribus cauenda est æquiuocatio rõne cuius possunt, uel nominibus tantũ differre, uel etiã in re. Nulla enim distinctio inter extrema positiua, & realia excogitari potest, quę, si per rationem conficta non sit, non debeat necessario in re ipsa antecedere, et esse ante omnem operationẽ intellectus & quia, quicquid huiusmodi est, reale est, quatenus in rebus existit, ideo in hoc sensu omnis distinctio, quæ rationis nõ est, realis dici potest, atq. ita manifestum uidetur, non posse dari medium inter distinctionem realem, & rationis. Tamen hoc posito, adhuc superest quæstio, an omnis distinctio, quæ antecedit in rebus omnem operationem intellectus nõ tãtũ fundamẽtaliter, & virtualiter, sed etiam actualiter, & formaliter sit ueluti eiusdem rationis quoad hoc, ut sit inter res distinctas, an uero in rebus ipsis sit aliqua maior, & minor distinctio, & illa quæ maior est, s. inter rem, & rem nomen distinctionis realis obtineat, alia uero uocetur distinctio media, seu alijs nominibus infra explicandis. Si ergo dicti authores priori tantum sensu negant distinctionẽ mediã inter realem, & rationis, solis terminis differũt ab his qui illam admittunt, nõ tamen constanti modo loquũtur, qui nũc illã negãt, nũc uero illa utuntur, qđ maxime in Soto uidere licet citatis locis, & in c. de relatione, & alijs. Si aũt posteriori sensu negãt distinctionẽ mediã, sic erit dissẽsio maxime de re.

In hoc ergo sensu suadetur primo hæc sententia.

X. Non sunt plura genera distinctionum, quã entium: quia unũ, & multa consequuntur ens, distinctio autem est per quam multitudo consurgit, sed nõ sunt alia entia nisi realia, uel rõnis, ut colligitur ex Aristo. 5. Metaph. tex. 14. & 6. Met. tex. 6. nã cum hæc duo includant immediatam contradictionẽ, nõ potest inter ea medium excogitari: ergo. Secundo, quęcũque sunt in re ante intellectum, vel sunt idẽ realiter, uel realiter diuersa, alioqui daretur mediũ inter idem, & diuersum, quod repugnat Arist. 4. Met. tex. 4. & 5. vbi dicit, idem, & diuersum adæquate diuidere ens, sicut unum, & multa, & lib. 10. text. 13. dicit, quodlibet ens ad alterum cõparatum esse idẽ, vel diuersum ab illo. Et ratio est, quia hæc etiã opponuntur per immediatam contradictionem, sicut ergo idẽ, & diuersum in genere, ita enim tale idẽ, & diuersum, scilicet realiter, conuenit cuicunque enti respectu alterius. Igitur omnia, quę ut duo entia à nobis cõcipiũtur, uel sunt idem realiter, uel diuersa realiter, si diuersa realiter, distinguũtur realiter, si uero sũt idem realiter, nõ possunt in re distinctionem habere ante intellectum, quia repugnat simul esse idem, & diuersum à parte rei.

XI. Quod si forte dicatur, non repugnare esse idẽ in communi ratione entis, esse tamen diuersa in ratione talis, uel talis entis, verbi gratia, qualitatis, uel relationis, actionis, uel passionis, &c. cõtra hoc argumentor. Tertio. Multiplicato inferiori, necesse est, ut eodem modo multiplicetur prædicatũ superius, sed quælibet determinatæ rationes entiũ sunt inferiores ad ens: ergo non possunt à parte rei multiplicari aliqua sub determinatis rationib. entiũ, ut v. g. in ratione qualitatis, & relationis, albedinis, uel similitudinis, quin multiplicẽtur sub communi rõne entis. Ergo si sunt plura sub his determinatis rõnibus, sunt etiam plura entia: ergo non possunt in illis rationibus distingui à parte rei, quin realiter distinguãtur. Prima propositio videtur per se nota ex dictis supra de uniuersalibus, non potest enim idẽ attributum uniuersale, seu commune existens à parte rei, unũ, & idem numero oppositis differentijs, seu modis contrahi, aut determinari, ac propterea diximus unitatem in communi aliqua ratione: non esse ueram, & realem unitatem à parte rei, sed solã similitudinẽ rei, & unitatẽ rationis: ergo, si aliqua multiplicãtur in re, secundũ determinatas rationes entis, necesse est in illis etiã multiplicari in re, ipsam rationẽ entis. Quia, cum illa duo, quatenus à parte rei distinguantur, includant oppositos, seu repugnãtes modos, aut differẽtias, quibus inter se distinguũtur, non possunt habere in re ueram, & realem identitatem, nec numericã unitatẽ in ratione entis, quia non potest idem numero ens suppositis differentijs simul affici, ac determinari. Et confirmatur, quia alias posset etiam esse unum numero accidens in re, & tamen esse duas qualitates, & qualitatem simul, & quãtitatem, & eadẽ ratione posset esse una substãtia, duo corpora, & unum numero animal, equus, simul, ac leo, uel aliquid huiusmodi. Quod, si in his cernitur aperta repugnantia, eadem erit in omnib. quæ in re distinguuntur secundum proprias rõnes respectu cuiuscunque superioris, & etiã ipsius entis. Quia nõ minus essentialiter includitur ens, in quibuscunque inferioribus rationibus, quam omnia prædicata intermedia. Et quia differentiæ illę oppositæ seu diuidentes eandem repugnantiã inuoluũt respectu eiusdem indiuidui sub quacunque ratione superiori, uel inferiori consideretur.

XII. Quarto aliter hoc ipsum explicatur, nam quicquid à parte rei est, habet suam realem essentiam: ergo quæ à parte rei sunt distincta, à parte rei habẽt distinctas essentias, vel numero, si ipsa sint tantum numero distincta, uel specie, aut genere, si illa dicatur esse essentialiter distincta: ergo habent etiam à parte rei distinctas entitates, quod est realiter distingui. Patet hæc ultima consequentia, tum quia entitas rei nihil aliud est, quam realis essentia extra causas posita, vt infra ostendemus, si autem sunt essentiæ distinctæ, illæ sunt reales, & extra causas positæ: erunt ergo distinctæ entitates. Tum etiam, quia, si ibi sunt duæ essentiæ reales, unaquæque earum est essentia alicuius entis realis, quia ens, & essentia

sentia adæquatè comparantur, ut abstractum, & cõcretum, sed vnum, & idem ens, nõ potest habere nisi vnam essentiam: ergo si sunt duæ essentiæ reales, sũt duo entia realia. Minor propositio vltima videtur per se nota, quia res maximè habet unitatem à sua essentia, & quia, nihil magis esse debet inuariabile, & fixum, ac certum in re, quam essentia. Ac denique, si res est per unam essentiam constituta, secundum illam habet ultimam differentiam, & speciẽ, ergo nõ est amplius determinabilis: ergo nõ potest illa, & eadem res actuari, determinari, seu constitui per differentiam alterius speciei: ergo non potest habere aliam essentiam: si ergo est alia essentia distincta, aliam rem constituit.

XIII. Secunda sententia est, dari in rebus, quandam distinctionem actualem ante intellectum, quæ proinde non est rationis, sed maior illa, neque etiã est tanta distinctio, quanta est realis inter rem, & rẽ. Hæc sententia communiter tribuitur Scoto in 1. dist. 2. quæst. 7. §. ult. & dist. 5. quæst. 1. & dist. 8. quæst. 4. & in 2. distin. 3. quæst. 1. & alijs innumeris locis, in quibus, vel de distinctione attributorum Dei, vel de distinctione uniuersalium, uel de similibus disputat. Quanquam his locis non satis explicet Scotus, an hæc distinctio, quam ipse formalem uocat, sit actualis in re, uel tantum fundamẽtalis, seu uirtualis interdum enim virtualem appellat, & ita inter eius sectatores est uarius opinandi modus. Nam aliqui existimant, distinctionem formalem apud Scotum, nõ esse aliam à distinctione rationis ratiocinatę, eo sensu, & modo quo a nobis declarata est, quã dicũt vocari formalem: quia diuersæ definitiones, seu rõnes formales ibi concipiuntur: dicunt etiam appellari distinctionem ex natura rei, quia in rebus ipsis habet fundamẽtũ, & uirtualiter in ipsis est, licet actu nõ præcedat in quo sensu Scotus nihil fauet secũdæ opinioni propositæ: nec uidetur dubiũ, quin in aliquibus locis Scotus ita sentire uideatur, præsertim quando agit de attributis diuinis. Nihilominus tamen alij Scoti discipuli intelligunt, eum esse locutum de distinctione uera, & actuali, quæ in re sit ante intellectum, quam non solum in creaturis, sed etiam in Deo existimant reperiri, saltem inter relationes diuinas, & essentiam, De quibus idẽ tenet Durand. in 1. d. 1. 2. p. dist. 5. q. 2. ad 4. & latius dist. 33. q. 1. & multi alij, quos hic longum esset recensere. Possunt etiã pro hac opinione referri multi, qui inter varias res admittunt distinctionem ex natura rei, & non realem, ut inter existẽtiam, & essentiam naturam, & suppositum, quantitatem, & substantiã fundamentum, & relationem, ac similia, quæ inferius suis locis videbimus.

Scoti sẽsus in ponẽda distinctione formali.

XIV. Solet item hæc opinio Arist. attribui; vel quia in 3. phys. asserit, eundem motum esse actionem, & passionẽ sub diuersis rationibus formalibus. Et 4. phys. eodem modo distinguit tempus à motu, quod tamẽ dicit non esse rem ab illo distinctam. Et quod 1. de Generat. similem distinctionem inter nutritionem, & augmentationẽ constituere videatur, dicens, esse idẽ subiecto, idest, entitate, distingui autem secundum esse, idest, secundum formale esse. Ac denique quod in prædicam. constituat eandem qualitatem verbi gratia, calorem sub diuersis speciebus, quod non potest intelligi, nisi quia duæ species possunt esse idem secundum rem, & formaliter distingui. Sed hæc testimonia non multum cogũt, quia in duobus primis exemplis, & in ultimo etiam sufficit distinctio rationis per inadæquatos conceptus, ut latius dicemus infra tractãdo de accidẽtibus, & prædicamẽtis. In secundo aũt exemplo uiolenta est expositio illorũ uerborum Arist. apud quem esse idem subiecto, nihil aliud est quam (quod verba ipsa sonãt) esse in eodem subiecto, & supposito coniuncta, distingui autem secundum esse potius, est distingui in sua entitate, seu forma. Quomodo ait idem Arist. 1. phys. tex 21. [album, & musicum esse eadem secundum rem, & ratione distingui.] Vbi ualde æquiuocè utitur his uocibus, rõnem, enim uocat essentiã, seu definitionem, rem, uero subiectum, seu suppositum in quo hæc insunt. Ad hunc ergo modum exponi potest, uel etiam debet: cũ ait, nutritionem, & augumentum esset idem subiecto, distingui autem secundum esse, maximè, si nutritio significet mutationem ut terminatam ad substantiam, auctio uero mutationem, ut terminatam ad quantitatem: nam si utraq; sumatur, ut terminatur ad quantitatem, sic possunt tantum ratione, uel habitudine distingui, quatenus acquisita quantitas maior, uel æqualis est deperditę sed de hoc alias. Ex his ergo, & similibus Arist. testimonijs nullum firmum pro hac sententia argumentum desumi potest. Et idem sentio de D. Tho. & de alijs antiquis authoribus, qui fere semper utuntur uocibus [distinctionis realis, & rationis] in priori sensu supra explicato, & quæstionem, in qua nunc versamur, distinctè non tractant.

Formalis distinctio Scotica an iuxta mentem Arist.

XV. Ratione solet potissimum hæc sententia suaderi: nam, quicquid est extra definitionem essentialẽ rei, est aliquo modo in re distinctum ab illa, sed multa sunt extra essentiam rei, quæ non sunt res distinctę ab ipsa re: ergo datur distinctio in re minor distinctione reali. Vel aliter, quę distinguuntur definitione, & conceptu obiectiuo, distinguuntur ex natura rei, & ante intellectum: sed multa distinguũtur hoc modo, quæ non distinguuntur, ut res à re: ergo. His & similibus rationibus utuntur Scotistę quia his ferè modis videtur Scotus distinctionem formalẽ declarare, tamen si quis rectè cõsideret, uel in eis petitur principium, uel sumitur distinctio formalis pro distinctione ratione ratiocinatæ per conceptus inadęquatos, quæ uirtualiter tantum, seu fundamẽtaliter dici potest esse ex natura rei. *Probatur*, seu declaratur, quod dicimus, quia essentia rei non definitur à nobis semper prout in re est, prout à nobis cõcipitur, sic enim definimus essentiam hominis, vt communem, cum in re non sit nisi singularis, & hoc modo loquendo de essentia, falsum est quicquid est extra essentiã distingui à parte rei actualiter ab eo, qđ est de essentia, ut patet ex dictis supra de indiuiduatione, & natura specifica, & de alijs vniuersalibus, scilicet, genere, & differentia, de quibus uidẽtur potissimè loqui prædicti authores. Vnde ita etiam uidẽtur loqui de essentia in prima ratione: nam si loquantur de essentia prout est in re, hæc nihil aliud est, quam ipsa rei entitas, & ideo cũ supponitur esse in re aliquid distinctum ab essentia, qđ non sit res distincta, id supponitur, quod probandũ est. Multo autẽ infirmior est secunda ratio. Maior. n. non est uniuersaliter vera, multa enim distinguuntur in conceptibus obiectiuis respectu nostri, quæ tantum ratione distinguuntur per conceptus inadæquatos, ut patet ex dictis de conceptu entis, de indiuiduo, specie, & alijs vniuersalibus: & eodem modo possunt definitione distingui solum secundum rationem, quando definitio non est adæquata rei prout est in se, sed prout obijcitur tali conceptui nostro.

Quæstionis resolutio.

Nihilominus censeo, simpliciter verum esse dari in rebus creatis aliquam distinctionem actualem, & ex natura rei, ante operationem intellectus, quæ non sit tanta, quanta est inter duas res seu entitates omnino distinctas, quæ distinctio, quãuis generali vocabulo possit uocari realis, quia verè est à parte rei, & nõ est per denominationem, extrinsecam ab intellectu, tamen ad distinguendum illam ab alia maiori distinctione reali, possu- XVI.

mus illam appellare, vel distinctionẽ ex natura rei A applicãdo illi tanquam imperfectiori generale nomen (quod usitatum est) uel proprius vocari potest distinctio modalis: quia, ut explicabo, versatur semper inter rem aliquam, & modum eius. Nomen autem distinctionis formalis non ita mihi placet, quia est ualde æquiuocum, sæpe enim conuenit rebus realiter distinctis, quatenus inter se distinguũtur essẽtialiter, si specie differant, habẽt enim diuersas unitates formales, & ita etiam formaliter differunt. Imò & indiuidua eiusdem speciei, quatenus distinctas habent unitates formales indiuiduas, ut suprà diximus, dici possunt formaliter distingui. Imò, & in Trinitate Paternitas, & Filiatio, quæ realiter distinguuntur, & non essentialiter, etiã secundum nu B merum, dici possunt formaliter distingui in obiectiuis rationibus relationum, qui modus distinctionis extra illud mysteriũ non reperietur. Sic ergo distinctio formalis latius patet, & maior esse potest, quam distinctio ex natura rei, de qua nũc loquimur. Aliũde uerò etiam potest esse minor, & ita est communior, quia frequenter applicatur ad rationes formales, ut conceptas, & præcisas per intellectum nostrũ & tunc illa distinctio non transcendit gradum distinctionis rationis.

XVII. Vt autem assertio probetur, & explicetur, suppono in rebus creatis præter entitates earũ, quasi substantiales, uel radicales (ut ita dicam) inueniri quosdam modos reales, qui & sunt aliquid positiuũ, & afficiunt ipsas entitates per se ipsos, dando illis ali- C quid, quod est extra essentiam totam, ut indiuiduã, & existentem in rerum natura. Hoc patet inductione: nam verbi gratia in quantitate, quæ est in substãtia, duo cõsiderari possunt: unum est, entitas ipsius quantitatis, aliud est unio, seu actualis inhærentia eiusdẽ quãtitatis cũ substantia. Primum uocamus simpliciter rem quantitatis, includentem quicquid est de essentia quãtitatis indiuiduæ, & in rerum natura positę, quod manet, & cõseruatur, etiamsi quãtitas à subiecto separatur, & impossibile est conseruari illam rem numero, quæ est hæc quantitas, quin includat hanc essentiam quantitatis cum sua intrinseca indiuiduatione, & actuali esse, de quo esse postea videbimus: cætera enim constant ex suprà dictis. Secundum, id est, inhærentiam, appellamus D modum quantitatis, non quidem illa generali significatione, qua omnis qualitas solet modus substãtię appellari, ut ait D. Thom. 1. 2. quæstione 49. art. 2. Neque etiam illa generali loquendi ratione quã omne contrahens, vel determinans solet appellari modus contracti: sic. n. rationale dici potest modus animalis, & specialiter solet hæc uox applicari ad illos modos, quibus determinantur ens, uel accidens ad genera generalissima. Neque etiam sumitur hęc vox in illa generaliter, qua modus dici solet omnis determinatio, vel limitatio præfixa vnicuique rei finitæ iuxta mensuram eius, ut eodem loco notauit D. Th. ex Aug. lib. 4. Genes. ad lit. c. 3. dicente, [Modus est quem mensura præfigit.] Quo modo ait idẽ E August. lib. de natura boni, cap. 3. Ex tribus necessarijs ad uniuscuiusq. rei creatę bonitatem, quorum duo sunt [species, & ordo,] tertium esse [modum,] id est debitam commensurationem ad sua principia, vt explicuit D. Thom. 1. p. quæst. 5. art. 5 & 1. 2. q. 85. art. 4. & sæpè alias. Sed ab hac generali ratione modi recedendo, & applicãdo illam ad rem præsentem, appellatur inhærentia quantitatis modus eius, quia est aliquid illam afficiẽs, & quasi ultimo determinans statum, & rationem existendi eius: nõ tamem addit illi propriam entitatem nouã, sed solum modificat præexistentem.

VXIII. Nam quod nouam entitatem propriam non afferet, vix potest in dubitationem venire, quia si esset noua omnino entitas, non posset esse actualis unio A inter quantitatem, & subiectum, sed ipsa potius indigeret, quo subiecto uniretur, & quo inhæreret, sicut quãtitas ipsa indiget inhærentia, qua subiecto uniatur. Quod si inhærentia nõ indiget alia vnione, uel inhærentia, qua uniatur, uel inhereat, ideo est, quia ipsa per se non affert propriam entitatem, quæ inhæreat, & uniatur, sed est tãtũ quidam modus qui per se est ratio vnionis, & inhærentiæ. Cuius signum ét est, quia hæc inhærentia habet talem modum essendi, ut per nullam potentiam esse possit, nisi actu coniuncta ei formæ cuius est inhærẽtia, & quod hæc inhærentia numero non potest afficere, seu potius unire nisi hãc numero formam, cui est ueluti affixa, qui modus afficiẽdi numquam reperitur in his formis, vel rebus, qui ꝓprias ex se habent entitates. Quod B autem in quantitatis inhærentia explicatum est, in qualitatem eodem modo procedit, & in unione formæ substantialis ad materiam, & subsistentia, seu personalitate respectu naturę, & in præsentia, & motu locali, & in quacunque actione, seu dependentia respectu sui termini, de quibus omnibus non est hic dicendi locus. Occurrit tamen in huius operis progressu. Solum vnum exemplũ, quod facilius videtur, paululũ explicabo, pendet enim lumen, v. g. à sole, quę dependentia aliquid est præter lumen, & solem, potest enim intelligi manere lumẽ, & solem, & lumen non pendere à sole, vt si Deus nollet concurrere cum sole ad producendum, vel conseruandum lumen, sed sua sola uirtute utrumque cõserua C ret. Non potest autem mente concipi, hanc depẽdẽtiam luminis à sole esse entitatem prorsus distinctã ab ipso lumine: tum quia per illam dependentiã influit causa tanquam per viam in effectum, seu terminum: unde nõ potest esse res omnino distincta ab illo, tum etiã quia alias illa entitas saltem de potẽtia absoluta esset separabilis ab alia, quod est plane intelligibile: est ergo illa dependentia modus quidam ipsiusmet luminis, quem aliquis fortasse relationẽ vocabit, non est tamen relatio prædicamentalis, sed includit relationẽ, seu habitudinem transcendentalem, vt latius infrà dicetur. Igitur dantur in entitatibus creatis modi aliqui efficientes ipsas, quorũ ratio in hoc uidetur consistere, quod ipsi per se nõ sufficiũt constituere ens, seu entitatem in rerum natu- D ra, sed intrinsecè postulant, ut actu afficiant entitatem aliquam, sine qua esse nullo modo possint.

Ratio autem ponendi hos modos à posteriori sumitur ex inductione facta, à priori autem esse videtur, quia, cum creaturæ sint imperfectæ, ideoque uel dependentes, uel cõpositæ, uel limitatę, uel mutabiles secundum uarios status, præsentiæ unionis, aut terminationis, indigent his modis, quibus hæc omnia in ipsis compleantur. Quia nec per entitates omnino distinctas hoc semper fieri necesse est, imò nec commode intelligi potest, neque etiam fieri potest per id, quod sit omnino nihil, & ideò saltem requiritur modus realis. De quo quotuplex sit, & in quo prædicamento collocetur per se, aut reductiuè, E dicam inferius in diuisionibus prædicamẽtorum. Denique hos modos uidetur agnouisse Durand. in 1. dist. 30. quæstione 2. num. 15. ubi loquens de esse in seu inhęrentia accidẽtis, dicit esse respectum, qui analogicè dicitur res, uel ens, quia non est res, sed modus essendi, neque est entitas habens modũ sed modus tantum entitatis: & nume. 16. idem dicit de dependentia, & de omni eo, quod est solus modus essendi. Et eodem modo loquitur de inhærentia. Astudil. 1. de Gener. quæstione 5. ad 1. Et in particulari tractando de subsistentia, ita illam explicant multi, vt Ægid. titul. de composit. Angel. quæstio. 5. Ac denique Fonseca libro quinto, Metaphysic. capitulo 6. quæstione 6. sectione 2. hos modos expresse ponit, quãuis distinguunt tria genera modorum, quidam qui sunt entitates ex se distinctæ ab alijs XIX.

Modos à rebus modaliter tantũ distinctos ponendi, quæ sit ratio.

A alijs, vt albedo, dulcedo, & in hoc ordine ponit figuram, sed immerito, quia in tertio constituitur, quia respectu quātitatis illam afficit, tanquam modus, nō tanquam res omnino ab illa distincta. Alij qui non solum nō sunt entitates distinctæ, uerum, neque ullo modo in re distinguuntur ab his rebus: quarum modi esse dicantur, sed ratione tantum, ut sunt illi modi, quibus contrahitur ens ad inferiora. Sed hæc duo genera modorū iam sunt a nobis prætermissa, quia hi posteriores non sunt modi, nisi secundum rationem, illi vero priores sunt res, vel formæ habentes ex se proprias entitates. In tertio ergo ordine ponit eos modos, quos propria, & speciali ratione reales modos appellamus, de quibus idem sentit, quod nos explicuimus, quamuis aliqua ponat exempla, quæ incerta nobis sunt. Vt est illud

B de existentia rerum creatarum, de modo vnde res dicitur necessaria, aut contingens: aut ens completum, uel incompletum. Nam hoc vltimum æquiuocum esse potest: quia si hæc dicantur de toto, & partib. integralibus, sic verum est, esse modum quendam ad quantitatē pertinentem: eadem enim portio aquæ, v.g. si per se terminata sit, & seiuncta ab alijs, dicitur ens cōpletum, seu totale, si vero sit alijs continua, dicitur ens partiale, vel incompletū, qui modus solum consistit in diuersa unione, uel terminatione. Si vero illa dicantur de ente secundū se, potius pertinent ad modos intrinsecos, & essentiales entis, siue ens dicatur incompletum secundum

C rationem, ut differentia, siue physice, & secundum rem, ut anima rationalis, quæ dicitur ens incompletum, non per aliquid additum essentiæ eius, sed per suammet essentiam: vnde ille modus solum ratione distinguitur ab illa. Et idem existimo de alio modo entis necessarij, uel cōtingentis, si in ratione absoluta entis hæc considerentur: nam, si considerentur in ratione effectus, sic sunt denominationes extrinsecæ, ut infra dicemus. De existentia verò, res est magis controuersa, quam infra disputabimus. Quicquid uero sit de exemplis, verissimè dicit Fonseca, modum hunc non esse propriè rem, seu entitatem, nisi latè, & generalissimè vocando ens, quicquid non est nihil: tamen sumendo entitatem pro illa re, quæ ex se, & in se ita est aliquid, ut non

D postulet omnino intrinsece, & essentialiter esse semper affixam alteri, sed vel non sit alteri vnibilis, vel saltem uniri nō possit, nisi medio aliquo modo a se ex natura rei distincto, modus nō est ꝓpriè res, seu entitas, & in hoc eius imperfectio optimè declaratur, quod semper esse debet affixus alteri, cui per se immediatè unitur, sine medio alio modo, ut sessio sedenti, vnio rebus unitis, & sic de alijs, de quibus sæpè occurret sermo in sequentibus.

XXI. Ex his ergo facile intelligitur sensus, & probatio conclusionis positę, nā hic modus prout a nobis est explicatus ex natura rei distinguit᷑ actualiter à re, cuius est modus, ut omnes fatentur, imo plures vocant illam distinctionem realem, quia in rebus ipsis

E reperitur, quod euidentius cōstabit ex dicēdis sect. seq. sed non propriè distinguitur hic modus ab eo, cuius est modus tanquā res a re: distinguitur ergo minori distinctione, quæ proprijssime appellatur modalis. Minor probatur, tum quia modus per se, ac præcisè consideratus non est propriè res, aut entitas, ut satis explicatum est: ergo nec propriè distinguitur, ut res a re: tum etiam, quia hic modus, tam intime includit coniūctionem cum re, cuius est modus, ut per nullam potentiam, sine illa esse possit: ergo signum est illam cōiunctionem esse quendā modum identitatis: est ergo minor distinctio inter hūc modum, & rem, quam inter duas res: quæ omnia magis confirmabuntur sect. seq. declarando signa harum distinctionum, & consequenter differentias quibus inter se distinguuntur.

A Vltimo addo, præter distinctionem realem, modalem, & rationis nullam aliam reperiri, quæ, vel non sit communis his, vel in illis non contineatur. Hoc dixerim propter aliquos, qui addunt distinctionem formalem, qualis est inter hominem, & animal: quam distinguunt in mutuam, vt inter animal, & rationale, & non mutuā, qualis est inter animal, & hominem: item distinctionem essentialem qualis est inter hominem, & equum, & distinctionē potentialem, qualis est inter partes continui, & similia multiplicari solent, quæ mihi necessaria non videntur. Sufficientia ergo prædictæ partitionis facile colligitur ex dictis: nam vel extrema distinctionis non sunt a parte rei actu distincta vllo modo, & sic semper est distinctio rationis, & etiamsi alijs no- XV

Præter modalem, realem, aut rationis, nulla distinctio.

B minibus appelletur, quia solum conuenit per denominationem, extrinsecam, quatenus eadem res obijcitur, vel subordinatur diuersis conceptibus. In hac autem distinctione possunt gradus reperiri, ut dixi, & quando habet in re fundamentum, & fit per plures conceptus inadæquatos, potest appellari distinctio formalis, vel interdum etiam essentialis secundum rationem. Et in hoc ipso potest esse multiplex modus, quatenus extrema varijs respectibus comparari possunt, scilicet, vel solum, ut determinatum, & indeterminatū, sicut ens, & substantia: vel ut totum, & pars, ut differentia, & species, uel, ut duæ compartes, sicut animal, & rationale. Atq; ita potest etiam hæc distinctio intelligi, tanquam inter in-

C cludens, & inclusum, uel tanquam in ea, quæ secundum rationem neutrum includit alterum, quo sensu, & nullo alio uero potest hæc distinctio dici mutua, uel non mutua, reciproca, uel non reciproca, tamen hęc omnia cadunt sub latitudine distinctionis rationis. At uero, si extrema distinctionis a parte rei actu distincta sunt, vel utrumq. est uera res habens propriam entitatem simplicem, uel cōpositam, uel unum est res, & aliud est modus eius. Priori modo constituitur distinctio realis, posteriori autem modalis: non est autem intelligibilis alia habitudo inter hæc extrema: neque aliud medium inter ea excogitari: includunt enim inter se immediat. in oppositionem, quasi cōtradictionis: non est ergo alius modus distinctionis.

D In ipsa tamen distinctione reali, seu plurium rerum, possunt, uel uarij modi, uel uariæ habitudines X considerari. Primum enim intelligere possumus res sic distinctas non solum esse re ipsa distinctas, sed etiam dissimiles in sua intrinseca, & essentiali entitate: & tunc dicuntur, non solum realiter, sed etiam essentialiter distingui, & quo maior est illa dissimilitudo, vel minor, dicuntur distingui, uel specie ultima, vel subalterna, uel etiam genere, aut prędicamēto. Vnde distinctio essentialis, vel communis est ad realem modalem, & rationis, vel si proprijssime sumatur includitur in reali, quamuis cum illa non cōuertatur: & potius addit dissimilitudinem, quā distinctionem. Quæ omnia procedunt vtendo in ri-

E gore illa uoce distinctionis essentialis: nam si sit sermo de distinctione essentiarum, qualis inter indiuidua etiā intercedit, ut supra diximus: hæc nihil proprio addit, sed indicat res inter quas est distinctio: sic distinctio personalis uocatur illa, quæ est inter personas. Rursus, hæ res sic distinctæ interdū possunt esse unitæ inter se, interdum uero uni tertio: priori modo uniuntur materia, & forma, & similiter partes integrales continuæ, ut omittamus alias uniones magis extrinsecas, & accidentales. Quocirca, sicut materia, & forma, quamuis unitę sint, nihilominus distinctionem realem inter se retinent: ita etiam partes continuæ quamuis sint unitæ, distinguuntur realiter, nō solum quoad designationem, ut quidam loquuntur, sed etiam quoad partialem entitatem vniuscuiusque.

Solum

XXII. Solum est aduertendum, quod materia, & forma ex se sint entia incompleta, & partialia, siue coniunctæ sit, siue separatæ existere supponatur, & ideo semper censentur distingui eodem modo. At vero partes integrales non habent rationem partis, neq. entis incompleti, nisi quando coniunctæ sunt: nam statim, ac separantur, vnaqueq. incipit esse entis integrum, & totale, quia per se nō ordinatur ad componendum aliud: & ideo aliter censentur distingui (magis quoad denominationem, vel modum, quā quoad rem) quando sunt disiunctæ, vel vnitæ: nam in priori statu distinguuntur, vt entia totalia, in posteriori vero vt partialia, & ideo dicit aliquando solent huiusmodi partes vnitæ actu distingui, ut partes, in potentia vero vt entia, idest, vt tota quædam, quia sūt in potētia talia fiant. Quæ omnia maxime cernuntur in partibus homogeneis continuis: nam in heterogeneis: licet in re fere idem sit, tamen in modo est nonnulla diuersitas, quia maiorem dissimilitudinem habent, & ideo uidentur maiorē quādam distinctionem habere, etiam dum sunt in toto, & quando separantur, si nō mutent substantialem formam, sed eandem cōseruent, quam habebant in toto, ut contingit in plantis, & animalibus sectilibus, adhuc cēsentur entia incompleta, & partialia: quia semper sunt quasi per se ordinata ad componendum aliud. Ex his ergo facile intelligitur, quod distinctio illa quæ ab aliquib. uocatur potentialis, est distinctio realis: quia uero distinctio est negatio, duo possunt per eam negari unum, quod hoc sit illud: & hoc actu uerum est de partibus actu unitis: quia una non est alia, & hæc negatio est, quæ per se primo requiritur, & sufficit ad distinctionē. Aliud quod potest negari, est hoc esse coniunctū illi, quod est dicere, hoc nō esse illud tanquam ens totum, & integrū distinctum ab illo, & hoc non conuenit partibus unitis in actu, sed in potentia, & sub hac ratione potest illa distinctio uocari potentialis: tamē, vt sic nondum est, & ideo nō oportet eam inter distinctiones numerare tāquam ab alijs distinctam. Tandē hinc a fortiori intelligitur, sine causa aliquos uocare hanc distinctionem inter partes cōtinui distinctionē rationis habentem fundamētum in re, quia partes illæ nō distinguūtur actu, sed designatione & potentia. Non est enim hoc uerū, quia ibi non est solum fundamentum distinctionis, sed uera distinctio proprie hac uoce utendo, non prout dicit separationem, seu disiunctionem, sed prout dicit diuersitatem entitatis totalis, uel partialis. Alias materia, & forma, quando sunt vnitę, non deberent dici distinctæ actu, sed potentia tantum: quia non est minor unio inter materiam, & formam, quā inter partes continui. Separatio ergo inter illas partes poterit dici rationis: quia solum per rationem possunt considerari, ac si essent disiunctæ, & quasi quædam tota: distinctio autem partium actualis est, & realis. Nam partes istæ, etiam dum componunt totum, realitatem aliquam habent, quia sicut Aristot. dixit 1. phys. c. 2. [Substantiam non cōponi, nisi ex substantijs:] ita integrū ens non cōponitur, nisi ex entibus saltem partialibus, manent ergo talia entis distincta, licet vnita: imo, nisi distincta manerent, compositionem facere non possent, quia compositio non est, nisi ex distinctis.

Distinctio potentialis vere realis.

XXIII. Distinctio includētis ab incluso realis.

Et hinc vlterius nascitur alius distinctionis modus, qui cōsiderari potest, in quolibet toto respectu singularum partium, non enim sunt omnino idē, ut per se notum est, neque ēt distinguuntur, vt duæ partes inter se, quia illæ ita se habēt: vt neutra alterā includat, totum aūt in sua entitate continet utrāq. partē, & ideo dicuntur distingui, vt includens, & inclusum. Tamen etiam illa distinctio prout hic intercedit, realis est, quia aliquam rē includit totū, quam nō includit pars. Vnde hic modus distinctionis, includentis, & inclusi, suo modo reperiri potest in distinctione reali, modali, & rationis, nā in vnoquoque ordine potest cōparari id, quod se habet, vt totum, ad aliud, quod se habet tanquam pars, tamē in singulis manet in latitudine distinctionis realis, modalis, uel rationis: quia illud, quod vnum extremum includit ultra aliud, distinguitur realiter, aut modaliter, aut ratione ab altero incluso. Ex his ergo satis constat, nullum esse distinctionis modum, qui in prædictis tribus non contineatur.

Solum videtur posse obijci, quia præter distinctionem inter rem, & rem, & inter rem, & modū potest inueniri distinctio inter modum, & modū, ut multi putant de substantia, & existentia, & est certius de subsistentia, & præsentia locali. Hi enim modi non possunt distingui ratione, q. a parte rei ita existūt, vt habeāt diuersa principia, & diuersas affectiones, ac deniq. ut separari possint, quę sunt indicia actualis distinctionis in re existētis, ut iam diximus: neq. etiam distinguuntur realiter, q. non distinguūtur, vt res, & res, cū non sint verè res; hoc enim argumento probauimus, modū non distingui realiter ab ipsa re, quam afficit. Nec deniq. dici possunt distingui tantum modaliter, tum quia vnus non est modus alterius, tum quia sæpe sunt mutuo, & ad inuicem separabiles, quod est signum maioris distinctionis, quam modalis, ut statim dicemus. XXIV.

Respondetur, cum hi modi non habeant esse, seu entitatem, nisi ex re, vel in re, cui adhærent, ex illa pensandum esse quo ab alijs modis distinguantur: semper tamen distinctio ad realem, uel modalem pertinebit, supposito, q. in re existunt. Quod ideo dico, quia etiam possunt excogitari modi sola ratione distincti: sicut enim ratio per conceptus inadæquatos potest distinguere unam rem, ita & unum modum, ut est ualde probabile de actione, & passione, de motu, & tempore, de existentia, & duratione, & de alijs. Loquendo autem de modis in re ipsa distinctis, ut sunt præsentia localis, v. g. & subsistentia humanitatis: aut hi comparantur tm̄ prout sunt in eadem re, & sic solum distinguuntur modaliter propter argumentum factum, quia cum ex se non habeant propriam entitatem, etiam ex se non habent, unde plusquam modaliter distinguantur, neque ex re, quam afficiunt, plus distinguuntur, quia supponimus esse eandē: ergo non habent maiorem distinctionem, quam modalem. Et confirmatur, quia unusquisq. illorum habet aliquam identitatem cū illa re, quam afficit, ergo in illa, & per illam habent aliquam identitatem inter se: ergo retinet solū distinctionem modalem. Vnde non refert, quod possint mutuo separari, idest, q. possit vnus manere, alio non existente, uel econuerso: quia saltem necesse est, ut semper maneat illa res, in qua vterque existit cum aliqua identitate. At uero si inter se comparentur modi afficientes res diuersas, siue illi modi sint eiusdem rationis, ut duæ subsistentiæ duorum hominum, siue diuersarum rationum, ut sessio unius, & substantia alterius, sic distinctio inter hos modos est realis, non ratione ipsorum, sed ratione rerum in quibus sunt, nam unusquisq. habet aliquam identitatem cū re, quam afficit, & illæ res distinguuntur inter se realiter: ergo, & modi ratione illarum. Et hoc etiam bene confirmat illa ratio, quia illi modi sunt mutuo separabiles, & inter se, & vnusquisque ab illa re, quam alius afficit: nam hoc est sufficiens signum distinctionis realis. Atque in hunc modum omnis distinctio etiam inter ipsos modos ad prædictos tres reuocatur. XXV. Duo modi inter sequi distinguantur.

Soluuntur argumenta.

Ad argumenta prioris opinionis, quatenus procedere possunt cōtra distinctionem modalem a nobis XXIII.

a nobis positam, respondendum est. Ad primum respondetur duplici sensu posse sumi argumentũ ab ente reali, vel rationis ad concludendam distinctionem realem, vel rationis. Primo tanquam a propria ratione, & causa, ita vt talis existimetur esse distinctio, quales sunt res, in quibus versatur. Et hic sensus est falsus: ostensum est enim inter extrema realia intercedere distinctionẽ rationis, & e conuerso inter extrema rationis esse saltem quãdam imitationem distinctionis realis. Secundo argumentũ esse potest proportionale, seu a paritate rationis: vt quia in entibus non dantur nisi realia, vel rationis, neq. in distinctionibus dandæ sint, & hoc sensu concedi potest proportio argumenti, si debito modo fiat, nihilq. contra nostram sententiã concludet. Etenim, si ens reale in sua amplissima cõceptione sumatur, pro omni eo, quod non est omnino nihil, quodque potest esse in rebus sine fictione intellectus, sic uerum est, non dari medium inter ens reale rationis, & in eodem sensu concedo non dari medium inter distinctionem realem, & rationis: nã omnis distinctio ex natura rei potest in hac amplitudine dici realis: & ita locuti fere sunt antiqui scriptores. Alio tamẽ modo potest sumi ens reale pro eo, quod ex proprio conceptu, seu ex vi suę rationis formalis potest propriam entitatem afferre, seu constituere, & hoc sensu falsum est; non posse dari medium inter ens reale, & rationis: datur enim modus entis, qui neq. est merum ens rationis, ut per se constat, neque est ens reale in eo rigore, & proprietate sumptum, ut a nobis declaratum est: & ita etiam datur distinctio modalis media inter distinctionem rationis, & realem rigorose sumptam.

XXVII. Secundũ. Ad secundum respondetur, inter idem, & diuersum secundum eandem rationem sumpta non dari medium, ut recte argumentum probat, tamen secũdum diuersas rationes fieri posse, ut quæ sunt idem vno modo, alia sint diuersa, vt D. Tho. dixit 1. par. quæst. 11. art. 1. ad 2. Sic igitur ens, & modus possunt dici idem realiter, & nihilominus habere in re distinctionem modalem.

XXVIII. Tertium. Neque cõtra hoc quicquam vrget tertium argumentum, nam nos non dicimus rem, & modum distingui secundum proprias rationes, & non secundum cõem, quod supponunt ferè omnes replicæ ibi factæ: nam eo modo quo distinguuntur ens, & modus a parte rei, distinguuntur omnia prædicata superiora etiam transcendentalia inclusa in modo ab his, quæ includunt in re cuius est modus. Atque ita concedendum est, quatenus modus est ens, eatenus ipsum, & rem quam modificat, esse duo entia, & distingui in re ipsa, vel realiter latè loquendo. Nihilominus tamen addimus, modum non esse propriè, & rigorosè ens, & hoc modo negamus ibi esse duo entia: negamusque subinde, ens hoc modo proprie sumptum esse prædicatum superius ad rem, & modum eius. Et ideo necesse nõ est, propter distinctionẽ modi a re multiplicari entia in dicta proprietate, & rigore sumpta. Vnde ad confirmationẽ illius tertij argumenti, idem dicendum est de accidente, quod dictum est de ente, quia accidens interdũ significat formam habentem propriam entitatem ex se distinguibilem, & separabilem realiter ab omni alia, interdum significat modum solũ alterius, uel accidentis, uel substãtiæ. Et priori modo repugnat, in eadem re inueniri plures rationes accidentis, vt argumentũ conuincit, non tamen repugnat vnam entitatem accidentalem habere unũ, uel plures modos ab ipsa tantum modaliter distinctos. Substantia vero simpliciter dicta, non significat modũ, sed rem propriam, & perfectam in suo esse, & idem est de corpore, & de quocunq. gradu substantiæ sub his collocato; & ideo fieri non potest, vt hi gradus in re ipsa multiplicentur, non multiplicatis rebus, & substantijs. Tamen etiam in latitudine substantiæ in communi, seu analogice sumptæ, possunt dari aliqui modi substantiales, in quibus fieri potest, vt in eadem re, seu substantia proprie, & simpliciter dicta, sint vnus, vel plures modi substantiales inter se, & ab illa modaliter distincti, vt sunt subsistentia, vnio, &c.

XXIX. Quartũ. Atque ex eis facilis est solutio ad quartum, nam quod dictum est de ente, dicendum est de essentia reali. Potest significare propriam naturam ex se sufficientem ad constituendam entitatem in rerũ natura, vel latius quamcũque rationem realem constitutiuam entis, aut modi realis. Hoc posteriori sensu cõcedimus in re, & modo esse distinctas essentias, & ideo esse inter ea distinctionem ex natura rei, & aliquo modo realem. Priori tamen sensu vnica tantum est essentia in qualibet entitate: modi autem, qui ab illa ex natura rei, seu modaliter distinguuntur, nõ possunt esse de essentia eius, sed, vel accidentia, vel ad summum, pertinentes aliquo modo ad integritatem, uel causalitatem eius, vt de singulis postea exponemus. Ex quo sequitur) quod valde notandum est) in qualibet entitate proprie dicta esse vnicam essentialem rationem, vt conuincunt ad minimũ omnia illa argumenta in principio facta, quę ratio essentialis, quasi fundamentalis est, & inuariabilis in tali entitate: ita, vt impossibile sit, illam entitatem conseruari in rerum natura sine illa ratione essentiali: quia per illam primo constituitur: unde non potest esse nisi una specifica, ut argumenta facta conuincunt. Rationes autem modales, quæ possunt esse quasi adhærentes, uel affixa tali entitati multiplicari, & uariari, possunt, quia in re sunt extra essentiam eius: ut in particulari clarius constabit in discursu totius Metaphysicæ.

SECTIO II.

Quibus signis, seu modis discerni possint variari gradus distinctionis rerum.

I. In quo sita sit difficultas. TOta difficultas consistit in discernenda distinctione modali a cæteris: nam distinctio realis, & rationis cum sint extreme oppositæ facile discernuntur: distinctio autem modalis cum sit media interdum existimatur realis propter conuenientiam, quam habet cum illa: interdum uero existimatur nulla in re, sed secũdum rationem tantum propter quandam conuenientiam cum alia. Vt ergo aliqua generalia signa habeãtur, quæ ad particulares quæstiones applicari possint, nonnulla breuiter dicenda sunt, supponendo, ut aliqua a nobis distinguantur plusquam ratione ratiocinãtis (de qua distinctione nihil oportet addere, quia est prorsus conficta) vt minimum, seu in primis necessariũ esse, vt habeant distinctos conceptus obiectiuos, & secũdũ eos rationes formales aliquo modo distinctas: quia nisi hoc saltem modo concipiantur, nec concipientur, ut distincta, neq. erit ulla ratio inquirẽdi, quanta, uel qualis sit inter ea distinctio: suppositis vero pluribus cõceptibus obiectiuis optime, & merito inquiritur, quomodo cognoscetur, an in re habeant distinctionem, & qualis illa sit.

Signum actualis distinctionis in re.

II. DIco primo, Quandocũq. duo cõceptus obiectiui ita se habent, vt a parte rei, & in indiuiduo separari possint, vel ita vt vnũ sine alio in rerũ natura maneat, vel ita vt realiter disiungatur, & realẽ vnionẽ, quã habebãt, amittant, signum est inter illa esse maiorem distinctionẽ, quã rationis ratiocinatæ: atque adeo actualẽ aliquam ex natura rei, seu quæ a parte rei sit. Hæc assertio cõmunis

est

est Doctorũ, & sumitur ex Aristot. 7. Topic. cap. 1. A loco 15. vbi sic inquit, [Amplius, si pōt alterum sine altero esse, nō erit idē,] vbi Alex. Aphrodis. id notat. Sumi ēt potest ex August. 6. de Trinit. cap. 6. vbi cũ dixisset, [In vnoquoq. corpore aliud est magnitudo, aliud color, aliud figura,] talem probationē subiūgit: [Potest .n. & diminuta magnitudine manere idē color, & eadem figura, & mutato colore manere eadem magnitudo, & eadē figura, & figura eadem nō manente, tam magnum esse, & eodē modo coloratum, & quæcũq. alia simul dicuntur de corpore, possunt, & simul, & plura sine cæteris cōmutari, ac per hoc multiplex esse cōuincitur natura corporis, simplex aũt nullo modo.] Et inferius inde probat, animā humanam non esse simplicem, quia habet varios actus, & affectus, quos esse distinctos ostendit: [Quia alia sine alijs, & alia magis, alia minus inueniri possunt.] Hac ēt regula vtūtur frequēter Scholastici, vt patet ex Mag. in 1. dist. 8. Durand. dist. 30. q. 2. Scoto in 3. dist. 1. q. 5. & in 3. dist. 8. quæst. 1. Ochā in 1. dist. 2. q. 3. & ibi Gabr. q. 3 art. 3. dub. 1. Heruæo quodlib. 2. q. 3. & ex Metaphysicis vtūtur hac regula Io. de Gandauo 6. Metaphy. q. 10. Anto. Trombeta 5. Metaphysic. q. 3. art. 1. Fonseca 5. Metaph. cap. 6. q. 6. sect. 1. Item Ferrar. 1. Phys. q. 10. & Paul. Venet. 3. Phys. tex. 19. Astudil. citatus sect. preced. Eadem vtuntur multi ad probādam distinctionem ex natura rei inter subsistentiā, & naturā creatam, vt patet ex Aegid. cit. sect. præced. Med. 3. par. quæst. 4. artic. 2. Et infra plures referemus suo loco. Et eodem argumento probari solet inhærentiam distingui ab existentia accidentis; & dependentiam, seu actionem a termino, quæ omnia in sequentibus videbimus.

III. Ratione probatur, quia, si ea, quæ a nobis concipiuntur, vt habētia duos conceptus obiectiuos, in re inueniūtur cōiuncta, & postea separātur, vel vtrūq. manet a parte rei existens post separationē ab alio, vel alterum desinit esse, & alterum manet: si priori modo accidat, necesse est, illa duo ex natura rei imo & realiter distingui; primo, quia impossibile est idē omnino a se ipso seiungi, ac separari a parte rei: inuoluitur enim aperta cōtradictio: nulla enim excogitari potest maior vnio in re, quā totalis identitas in re, imo illa non est unio, sed unitas. Sicut ergo impossibile est diuidi, quod indiuisibile est, ita, & a se ipso seiungi, quod idem omnino est. Deinde, quia si illa duo manent a parte rei, & nō unita inter se, unū non est modus alterius, neque e contrario: quia de essentiali ratione modi, ut uidimus, est esse actu unitū, seu affixū rei cuius est modus: ergo quandocūq. aliquid potest separari ab alio, & separatū conseruari, est signum euidens, nō esse modum illius: erit ergo, uel res per se ipsam distincta realiter ab alia, uel modus alterius rei aliter distinctæ, ratione cuius ēt modus ipse realiter distinguetur ab alia re. Si autem duo ita separātur in re, ut unum existens maneat, & non aliud, necesse est, ut saltē modaliter distinguantur. Primo, quia impossibile est, ut idem sit, & nō sit: ergo, si hoc non existit, quod antea existebat, & aliquid manet existens, non possunt esse in re idē omnino, alioqui idem simul existeret, & non existeret. Secundo, quando hæc duo ita separātur, aliquid positiuū est id quod in re tollitur ab alio, & desinit esse sumendo late aliquid ut distinguitur cōtra nihil, pro omni re, uel modo reali, tale .n. supponimus esse utrumq. eorū quæ prędicto modo separabilia sunt: illud ergo, quando erat, distinctū aliquo modo erat ab eo, quod existens manet. Tandē, quia nō est minus impossibile separari idem omnino a se ipso, destructo altero extremo, quā cōseruato vtroque, sed ostensum est, non posse idē a se ipso separari manēte extremo: ergo neq. poterit altero non manente: ergo quoties fieri potest talis separatio, supponitur in re distinctio. Et ideo valde errant, qui existimant, relationem esse aliquid reale positiuū, sine quo potest fundamentum manere in re ipsa, & tñ non distingui actualiter, & a parte rei ab ipso fundamento: est enim aperta implicatio cōtradictionis. Nam, si relatio in sua essentia aliqd reale est, & nūc est in fundamento, & postea nō est, manente ipso fundamento integro in sua entitate, & essentia, necesse est, ut, quidquid illud est, q est relatio, sit aliquo modo in re ipsa distinctum a fundamento: alioquin idem omnino secundum rem desineret esse, & maneret.

Sed obijcies, nam animal est in re coniunctū homini, & est separabile ab illo in equo, uel in leone: & tñ non distinguitur in re ab illo, ut supra dictum est. Respondetur, ideo in proposita regula dixi, [id B quod in re ipsa, & in indiuiduo est separabile:] animal .n. (& idem est de oīb. similibus prædicatis) solū est separabile ab homine secundum cōem rōnem conceptam, secundū quam non habet in re vnitatē in multis, sed ratione tantū: quatenus vero animal est in re, & indiuiduo coniunctum homini, non est separabile ab homine: nam hoc indiuiduum animal, quod in re est hic homo, nunquam potest in re manere nisi maneat homo, neque ė conuerso potest durare hic homo, quin duret hoc animal. IV. Obiectio dissoluitur.

Vrgebis, nam saltem in Deo, diuina essentia est in re coniuncta paternitati, & eadem numero est separabilis ab illa, quatenus est cōiuncta filiationi, & tamen non distinguuntur actualiter in re ipsa. Aliqui C Theologi propter hanc difficultatem admittere uidentur distinctionem actualem, & in re ipsa saltem modalem inter relationem diuinam, & essentiam, quod solet tribui Scoto, sed clarius id sentit Durandus: nam Scotus obscurius, & ualde in cōi loquitur de ista distinctione formali. Ea uero sententia in pdicto sensu est ualde falsa, multumq. repugnans diuinæ simplicitati, & perfectioni. Hanc uero disputationem Theologis relinquimus: & respondemus breuiter. Primo negando essentiam esse separabilem a paternitate: aliud est enim esse communicabilē Filiationi, uel Processioni, aliud vero esse separabilē a paternitate: quin potius ex intrinseca ratione sua, postulat ita cōicari illis, ut ab hac non separetur: non ergo habet hic locum regula posita de separatione. Secundo respondetur, esse illo modo D cōicabile multis inter se distinctis realiter, sine distinctione ab eo, quod illis cōe est, nisi sola ratione, seu uirtualiter, esse propriū rei infinitæ simpliciter: & ideo, quamuis late loquendo de separatione pro coniunctione cum alia re distincta realiter, in creaturis optimum argumentum sit, quidquid coniungitur cū alio realiter distincto, esse etiam ipsum in re distinctum ab altero extremo: quia non pōt una res finita eadem numero per identitatem coniungi cū rebus realiter distinctis; tamen in re infinita hoc nullū argumentum est propter summam eius simplicitatem, & perfectionem; & hoc est misterium Trinitatis, quod sola, ac certissima fide tenemus. V. Replicæ Theologicæ respondetur. Relationes diuinæ ab essētia nullo modo in re distinctæ.

E

Signum distinctionis tantum modalis.

VI. Dico secundo: Separatio vnius ab alio, quæ solum est non mutua (vt vulgo appellatur) idest, in qua unum extremum pōt manere, sine alio, non tamen ė conuerso, est sufficiens argumentum distinctionis modalis, non tamen maioris, seu realis proprie sumptæ. Prior pars satis probata est in præcedente assertione. Posterior probatur, quia ex huiusmodi separatione non mutua recte conuincitur, eā rem, quæ potest manere destructo alio extremo habere per se suam realitatē indepēdenter intrinsece, & entitatiue, seu essentialiter ab illo extremo, quod destrui potest, ipsa manente: non vero potest inde concludi aliud extremū, quod destrui pōt habere

ex se

ex se propriam entitatem: quia, vt supponitur, illud A extremum tale est, ut manere non possit sine altero; sed ad hoc sufficit, vt sit, modus eius: imo hoc est intrinsecum, ut diximus entitati modali, vt per se manere non possit, nec separari actu ab eo, cuius est modus: ergo ex prædicta separatione non potest concludi maior distinctio, quam modalis. Et confirmatur, nam ita comparatur motus localis ad mobile, sessio ad sedentem, actio ad terminum, inter quæ nullus, qui recte sentiat, maiorem distinctionem ponit, quam modalem.

VII. Quæstiuncula notabilis. Sed quæret aliquis, esto sit uera hæc regula, quasi negatiua, ex hac separatione non necessario colligi maiorem distinctionem, an positiua etiā regula uera sit, ea scilicet, quæ hoc tantum modo separabilia sunt, tātum etiam modaliter distingui, & nō maiori B distinctione reali. Videtur enim incerta, atque adeo falsa talis regula, nam, licet illud solum signum nō sit sufficiens argumentum maioris distinctionis, nō videtur tamen signum sufficiens ad negandam maiorem distinctionem. Fieri enim potest, vt illa inseparabilitas, quæ est ex parte alterius extremi, non oriatur ex idētitate aliqua, uel minori distinctione, sed ex aliquo modo dependentiæ magis intrinseco, & separabili. Verbi gratia, subiectum, & accidens ita comparantur, ut subiectum possit manere sine accidente: accidens uero non possit naturaliter manere sine subiecto, etiam si sit res distincta ab illo. Et aliqui existimant nonnulla accidentia, etiamsi sint realiter distincta, non posse etiam supernaturaliter sine C subiecto conseruari, vt actus uitales, & si quę fortasse sunt alia similia. Illa ergo positiua regula, vel falsa est, uel incerta. Respōdetur, aliud esse loqui de inseparabilitate naturali, aliud uero de inseparabilitate in ordine ad potentiam Dei absolutam. Nam ex priori sola non potest sufficiens argumētum sumi in distinctionis realis proprijssime, & in rigore sumpte, ut argumentum factum conuincit, & exemplū de subiecto, & accidente, & simile de materia, & singulis formis materialib.: materia enim potest à qualibet indiuidua forma separari, & sine illa conseruari: nulla uero talis forma potest naturaliter separari a materia, ita ut sine illa conseruetur.

VIII. At uero, si sit sermo de inseparabilitate in ordine ad potentiam Dei absolutam: valde probabile argu- D mentum sumitur, ea, quæ prędicto modo comparātur, & conseruari non possunt mutuo separata, tantum distingui modaliter. Ratio est, quia si alterum extremum ex illis duobus tale est, vt per potentiam Dei absolutam, non possit sine alio conseruari, magnum argumentum est, illud essentialiter tātum esse modum quendam, & non ueram entitatem: quia si esset uera entitas non posset habere tam intrinsecam depēdentiam ab alia entitate, vt nō possit Deus illam supplere sua infinita potentia: ergo solum potest id prouenire ex eo, quod illud extremum in sua intrinseca essentia non est entitas, sed tātum modus. Antecedens patet: quia causalitatem efficiētē, ut sic, Deus potest supplere, ut omnibus est notum. Item, E conseruando accidens sine subiecto supplet causalitatem materialem non respectu compositi, sed respectu alterius extremi; quę sola illius generis in præsente interuenire potest. Et eadē ratione posset supplere similem causalitatem formalē, si interueniret, quia nō est de se minus intrinseca, quam materialis. Nec fingi potest aliud dependentiæ genus inter res absolutas, ut omittam relationem, & terminum, de quibus statim. Dices. Multi putant, materiam non

Obijcitur obiectio. posse conseruari à Deo sine forma, licet forma possit conseruari sine materia: & tamen non sequitur solū modaliter distingui: Respondetur, quia ita sentiūt, ipsi uiderint, quo probabili fundamento id asserāt: mihi enim illa sententia probari nūquam potuit, vt infra dicam tractando de causis. Deinde non est simile de materia; nam, licet gratis demus non posse materiam sine omni forma conseruari: tamen certū est, posse naturaliter conseruari sine hac, vel illa, & sine quacunque forma determinatè: & hoc est sufficiens argumentum, materiam non esse modum formæ, sed esse rem distinctam, quantum est ex se, nam id quod est modus tantum, non solum, separari non potest ab omni re cuius est modus, sed etiam neque hic modus in indiuiduo potest separari ab hac re indiuidua, ut hæc sessio ab hoc sedente, cum ergo materia in indiuiduo, & hæc numero, separari possit ab hac forma, & esse sub quacunque alia, recte colligitur, ipsam non esse modum formæ. At rursus ex eo, quod forma est res separabilis, & potēs manere sine materia saltem de potentia absoluta, recte etiam cōcluditur ipsam non esse modū materiæ, sed in se habere suam entitatem, quę per distinctam vnionē materiæ coniungitur. Præter alia argumēta, quæ sumi possunt ex perfectione formæ super materiam, & ex actiuitate eius, & alijs similibus. Regula ergo positiua, etiā illo positiuo modo declarata, quoad nos ualde probabilis est. Dico, quoad nos, quia fortasse contingere potest, ut in se sint distincta, quę respectu cognitionis nostræ non exhibent sufficiens signum distinctionis. Tamē, quia nos iudicium ferre non possumus de ijs, quę in se ipsis non uidentur, nisi per effectus, uel signa nobis nota, & quia generalem regulam habemus, non esse multiplicādas distinctiones sine sufficiente fundamento: quia distinctio nō fit à natura sine sufficiente causa, vel necessitate, ac denique quia illa inseparabilitas videtur ēt directe ostēdere aliquam identitatē, ideo probabiliter coniectamus, vbi non est possibilis separatio mutua, sed non mutua tantū, non esse distinctionem nisi modalem.

Signa realis distinctionis.

Dico tertio: Quamuis ad distinctionem realem cognoscendam, plura indicia soleāt assignari, IX. tamen duo, quæ ex separatione sumuntur, uidentur potissima, unum est de separatione tantū, quoad realem unionem, idest, si utrumq. simul, & actu possit conseruari in rerum natura absq. unione reali inter se. Aliud est de separatione mutua quoad existentiā, idest, quod unum possit sine alio conseruari, & econuerso, per se immediate & sine ordine, seu connexione necessaria cum aliquo tertio. Hæ duæ regulæ, sunt ferè probatę explicando duas conclusiones precedentes. Et prima patet, quia illa duo quæ sic separantur, nō possunt sic se habere, ut unum sit modus alterius neque econtrario: quia de essentia modi est vt non possit esse, nisi unitus actu ei, cuius est modus, quia se ipso unitur, & non alio vnionis modo, vt satis declaratū est: ergo illa duo, vel erunt res distinctæ, quod intendimus: vel erunt modi rerum distinctarum, uel unum erit res, & aliud erit modus alterius rei distinctæ: & quocunq. istorum modorū se habeant, distinguētur realiter: vel per se, uel ratione rerum distinctarum, iuxta dicta in sect. præced. Secunda probatur, quia, quādo duo ita se habent, vt mutuo separari possint, & vnum sine altero conseruari: neutrū potest esse modus alterius, quia intrinseca ratione modi est, vt manere non possit sine re, cuius est modus: ergo vtrumq. illorum erit vera res secum afferens veram entitatem, quę conseruari potest sine altera. Ergo necesse est, ea quæ huiusmodi sunt realiter distingui: quia distinguūtur à parte rei cum separari possint, & non distinguuntur tāquam res, & modus rei, sed tanquam res, & res: ergo distinguuntur realiter. Dixi autē, per se, & immediate, quia fieri potest, vt duo modi eiusdem rei possint mutuo vnus esse sine altero, & econtrario: & tunc non recte colligitur distinctio realis inter illos: quia, licet nō ratione sui formaliter loquendo saltem ratione rei, quam

quam modificant, habent inter ſe quandam realem identitatem, & neuter illorum eſt ſeparabilis, ita ut conſeruetur ſine re, quam modificat.

X. Atque ex his conſtat, nihil referre, quod hæc ſeparatio naturaliter fieri poſſit, vel de potentia abſoluta quia tam eſſentiale eſt illi rei, quam nos tantum modum appellamus, eſſe actu affixam; & modificãtem rem, cuius eſt modus, vt repugnet ei de potẽtia abſoluta conſeruari ſine illa re, ſeu aliter, quam actu modificãdo illam. Qua ratione nec mente intelligi poteſt figura ſeparata ab omni quãtitate, & re, cuius ſit figura, vel relatio ſine fundamento, ſi eſt modus eius vel motus ſine mobili, & ſic de alijs ſimilibus. Et ratio eſt ſupra tacta: quia, quæ huiuſmodi ſunt, non habent ex proprio conceptu ſufficientem entitatem, in B qua conſeruentur, ſed ſolum ex quadam identitate ad ea, quibus inſunt, ergo quidquid prædicto modo ſeparabile eſt, etiã de potentia abſoluta, non eſt modus, ſed res diſtincta. Quod ergo attinet ad inferendam in re ipſa diſtinctionem, nihil refert, quod ſeparatio prædicta naturaliter, vel ſupernaturaliter fiat, ſolum quoad nos poterit eſſe notior diſtinctio, quando ſeparatio naturaliter fit, interdum vero notificatur nobis per ſupernaturalia myſteria, quorũ cognitio multum iuuat ad naturalia cognoſcenda. Quomodo per myſterium Euchariſtiæ certius nobis cõſtit, quãtitatem eſſe rem diſtinctam à ſubſtantia, quã per cognitionem naturalem conſtare potuiſſet.

XI. *Attētione dignum.* Vbi etiam obiter obſeruari poteſt, quod, licet interdum non ſit facta natura ſeparatio, & cõſeruatio C duarum rerum, ſed unius tantum ab alia, nihilominus nobis ſufficit ad inferendam diſtinctionem realem, ut in prædicto exemplo. Hactenus quidem factum non eſt à Deo, vt materialis ſubſtãtia ſine quãtitate conſeruetur, ſed ſolum, vt quantitas ſine ſubſtantia materiali permaneat, & nihilominus hoc nobis eſt ſufficiens argumentum, vt colligamus quãtitatem, & ſubſtantiam non ſolum modaliter, ſed etiã realiter diſtingui. Non quidẽ ratione formæ, (vt ſic dicam) ſed ratione materiæ: nam in humanitate, & ſubſiſtentia factum etiam eſt, vt humanitas ſine ſubſiſtentia creata conſeruetur: non eſt autem factum, neque fieri poſſe credimus, ut ſubſiſtentia creata ſit abſque propria natura ſubſtantiali, cuius eſt termi- D nus, vnde in hoc exemplo ex prædicta ſeparatione nõ colligimus diſtinctionem realem, ſed ſolum modalem. Igitur in his præter ſeparationẽ oportet cõſiderare naturam eius, quod ſine alio conſeruatur; nã ſi illud ſit natura ſua, quaſi adhærẽs alteri, & imperfectius illo, ac deniq. id quod maxime uidetur habere poſſe rationem modi, & nihilominus ſine alio cõſeruatur, ſignum eſt diſtinctionis realis, ſecus uero eſt, quando, id quod in re manet, eſt perfectius, habenſque præcipuam rei entitatem. Vt in prædictis exemplis comparando ex ſe ſubſtantiã, & quantitatem, clarum eſt ſubſtantiã eſſe perfectiorẽ: &, quod ſi una eſſe deberet modus alterius, non ſubſtãtia quãtitatis, ſed quantitas deberet eſſe modus ſubſtantiæ: E igitur, cum per ſeparationem quantitatis à ſubſtantia ſatis declaratum ſit quantitatem nõ eſſe modum, ſed ueram rem, ſatis cõſequenter declaratũ eſt, ſubſtantiam, & quantitatem non diſtingui, ut rẽ, & modum, ſed vt duas res. At uero in natura, & ſubſiſtẽtia potius conſtat, ſubſtantialem naturam, eſſe præcipuã rei entitatem: & quod, ſi aliqua earum eſt modus alterius, ſubſiſtentia eſt modus naturæ, & non è contrario: ex ui autem ſeparationis factæ declaratũ non eſt ſubſiſtẽtiam eſſe plus quam modum, cũ ipſa non ſit ſine natura conſeruata, & ideo ex illa nõ licet colligere diſtinctionem realem, ſed modalem tantum.

XII. *Vnde cõijcienda diſtinctio in* Sed difficultas hic ſupereſt, quando nulla ſeparatio, nec naturalis, nec ſupernaturalis facta eſt, quomodo tunc cognoſci poſſit diſtinctio realis, quia tũc regulæ prædictæ deſeruire non poſſunt, cum tamẽ A nõ repugnet, multa diſtingui realiter, quę hactenus non ſint aliquo ex prędictis modis ſeparata, ut materia, & forma cęli. *ijs quę per nullã uim ſeparata adhuc extiterunt.* Quod ſi dicas eſto non ſint ſeparata, poſſe cognoſci, vt ſeparabilia: hoc perinde dictum eſt ac ſi diceretur cognoſci eſſe diſtincta, vel ſaltem eiuſdem difficultatis eſt: hoc enim inquirimus, quo modo cognoſcemus eſſe ſeparabilia, ſi nec naturaliter ſeparantur, neque a Deo hactenus ſeparata ſunt aliquo ex prædictis modis. Et augetur difficultas, quia aliqua ſunt inſeparabilia, ẽt de potẽtia abſoluta, quę tamẽ cẽſentur realiter diſtincta, vt de intellectu, & uoluntate, tam inter ſe, quã reſpectu animæ, multi exiſtimãt. Propter priorẽ difficultatẽ dici põt, dictũ ſignũ ex ſeparatione ſumptũ, neque eſſe adæ- B quatum, neque vnicum, nec ſemper primũ, aut neceſſarium, ſolumque aſſignari vt certius, & notius, quando haberi poteſt; ideoque præter illud aſſignari ſolent nõnulla alia, quæ breuiter attingẽda ſunt.

Aliud ſignum realis diſtinctionis, vt inutile reijcitur.

Primum eſt, diſtinctio exiſtentiarum: nam quæ diſtinguuntur realiter, habent diſtinctas exiſtẽ- XIII. tias, quæ vero diſtinguuntur modaliter vnicam tantum exiſtentiam habent: nam modus ideo modus eſt, quia non habet aliam exiſtentiam præter exiſtẽtiam rei, cuius eſt modus.

Sed hoc ſignum nullius momenti eſt: quia, vel eſt XIV. C obſcurius, quam id de quo agimus, vel petit principium, vel aliquid falſum inuoluit. Primum enim, ſi uerum eſt, exiſtentiam eſſe actualem rei entitatem: perinde eſt dicere illa diſtingui realiter, quæ habẽt exiſtentias diſtinctas, ac ſi diceretur, ea diſtingui realiter, quæ habent entitates diſtinctas. Si autem exiſtentia fingitur eſſe res diſtincta ab eſſentia actuali aut ſupponitur, eas res quę habent diſtinctas exiſtẽtias, habere etiam diſtinctas eſſentias: & hoc eſt quidem verum, tamen non eſt minus difficile cognoſcere diſtinctas exiſtẽtias, quam diſtinctas eſſentias niſi forte per ſeparationem, vel aſſeritur poſſe duas eſſentias habere unam exiſtentiam: & tũc diſtingui tantum modaliter: realem uero diſtinctionem eſſe, quando cum diſtinctione eſſentiarum, coniungitur D etiam exiſtentiarum diſtinctio: & hoc non ſolũ exiſtimo ita eſſe occultum, vt naturaliter de nullis reb. cognoſci poſſit: uerum etiam eſſe falſum: quia nulla eſt maior ratio diſtinguendi eſſentias, quam exiſtentias, in his quæ modaliter diſtinguuntur: idem enim modus diſtinctionis, qui eſt inter eſſentias, eſſe põt inter exiſtentias. Quocirca ſupponendo, quod infra probabimus, exiſtentiam nihil aliud eſſe prę̨ter rem ipſam eſſentię actualis, ſicut in re, & modo intelligũtur diſtinctę exiſtentię: quia modus, ut cõdiſtinctus a re quã modificat, habet ſuam actualitatem: eadem ergo eſt ratio, idemque modus diſtinctionis inter illa duo, ſiue in potentia, ſiue in actu, ſiue ſecũdũ eſſe eſſentiæ, ſiue ſecundum eſſe exiſtentiæ cõſiderẽtur. E Adde denique iuxta opinionem aſſerentem eſſe exiſtẽtiam rem diſtinctam ab eſſentia, poſſe res realiter diſtinctas eadẽ indiuiſibili exiſtentia exiſtere, vt materiam, & formam, & partes omnes eiuſdem compoſiti: ergo etiam iuxta illam opinionẽ diſtinctio rerũ non ſatis neque vere manifeſtatur per diſtinctionẽ exiſtẽtiarum, in his rebus, quæ ita ſunt diſtinctæ, vt ſint inter ſe coniunctæ, in quibus pręſens difficultas potiſſimum verſatur, quando quidem res diſtinctæ poſſunt habere eandem exiſtentiã. Quod ſi fortaſſe aliquis hoc non admittat, non eſt cur poſſit conſequenter admittere, rem & modum habere eandem omnino exiſtẽtiam, ſed modaliter etiam diſtinctam, vt vnumquodque habeat eſſe ſibi accommodatum: igitur eadem queſtio erit de diſtinctione rerum, vel modorum, & de diſtinctione exiſtentiarum.

Aliud

Aliud signum realis distinctionis ex Aristotele sumptum exponitur.

XV. SEcundum signum sumi potest ex diuersa productione, vel corruptione, ita, vt ea dicantur realiter distingui, quæ diuersa generatione, & corruptione generantur, & corrumpuntur. E contrario vero [ea esse realiter idem, quæ eadem generatione generantur:] hoc enim signo vsus est Aristotel. lib. 4. Metaphys. textu 3. ad probandum, ens, & vnũ esse idem. Hanc sententiam refert Fonseca ex Ant. Tromb. tractat. de formalit. capit. 2. & eam impugnat. Quia proprietates animæ eadem actione cum ipsa anima producuntur, & tamẽ sunt res distinctę: B & è contrario relatio nõ distinguitur realiter à fundamento: nec figura à quantitate, & tamen diuersa actione producuntur. Sed non censeo, hoc signum esse falsum, si debita proportione intelligatur, censeo tamen esse fere inutile ad cognoscendam distinctionem, nisi quatenus aliquo modo includit signũ separationis. Explico singula, & inprimis suppono, sermonem esse de naturali actione, seu productione rerum, non miscendo miracula. Item esse sermonem de his, quæ ex se, & natura sua requirunt distinctas actiones, quibus fiunt, etiamsi simul producantur. Cur autem hæc supponam, infra explicabo. Rursus aduerto duobus modis posse intelligi aliqua produci distincta actione. Vno modo per se C primo, & absque vlla naturali connexione, vel consecutione talium actionum inter se: alio modo cum connexione actionum, ita, vt vna ex altera naturali necessitate resultet. Vnde è conuerso duobus etiam modis possunt dici aliqua eadem actione fieri, scilicet, vel æquę primo, & absque vlla dimanatione vnius ab alio, vel vnum primario, & aliud secundario, quatenus à priori termino necessario resultat.

XVI. Igitur, quæ priori modo per se primo fiunt actionibus in re distinctis, necesse est, vt in re distinguantur: & quoad hoc verissima est regula supra posita. Quia tota ratio, & distinctio actionũ, sumitur à terminis: ergo, si termini tales sunt, vt requirant actiones distinctas, etiam ipsi erunt distincti: tamen non D potest hinc absolutè inferri distinctio realis inter terminos, nec maior, quam sit inter ipsas actiones: quę interdum possunt realiter distingui, vt productio ligni, & calefactio eius: interdũ verò tantum modaliter, vt productio ligni, & motio localis eius, quæ tãtum distinguuntur, vt duo modi eiusdem ligni: & eodem modo distinguuntur res productę per huiusmodi actiones, nam per priores producuntur substantia, & calor, quæ sunt realiter distincta: per posteriores vero substantia, & vbi, seu præsentia localis, quæ tantum modaliter distinguuntur. Seruant ergo proportionalem distinctionem res productæ cum suis productionibus. Quod quidem uerum est, non solũ quando huiusmodi actiones separatim fiunt, & absq. naturali coniunctione, ut contingit in productione, & calefactione ignis, sed etiam quando illæ E actiones naturaliter coniunctę sunt, & vna resultat ex alia. Vt contingit, v.g. in productione alicuius rei grauis in regione aerea, & motu eius deorsum, qui naturaliter ad talem generationem consequitur: ibi. n. euidenter, & fere ad sensum patet distinctio actionum, quia vna fit intrinsecè in vno instante, alia tantum extrinsecè in eodem inchoatur. Esse tamen potest eadem distinctio, & consecutio inter actiones instantaneas, vt inter productionem ignis, & consecutionem caloris, & idem est de productione animæ, & emanatione potentiarum eius ab ipsa: nam, si illæ potentiæ sunt res distinctæ, etiam illa emanatio est actio physicè distincta, quamuis ab alia resultet: & ideo dicatur non fieri per se primo. Ex A similia exempla adhiberi possunt in actionibus tantum modaliter distinctis, ut sunt creatio Angeli, verbi gratia, & productio alicuius ubi, seu præsentię localis, quæ ad illam naturaliter consequitur: & productio alicuius quantitatis, & figuratio eius, quæ postea fit; & idem est de productione fundamenti, & resultantia relationis, supponendo eam esse modum distinctum. Atque ita constat, instantias, seu exempla adducta contra illam sententiam non vrgere, nam in illis omnibus, sicut est distinctio inter actiones, ita, & inter terminos, & è conuerso.

XVII. Constat deinde, quo sensu uerum sit principium ab Aristotele dicto loco positum, [quæ una productione generantur esse idem.] Est enim hoc uerum de his, quæ per se fiunt, & immediatè unica actione B reali, quæ autem solum dicuntur produci, uel potius comproduci una actione, quatenus unum resultat ex alio, non oportet, vt sint idem realiter, sed solum subiecto, uel colligatione quadam: quia reuera immediatè, & proximè non fiunt una reali actione, ut in substantia, & passionibus realiter distinctis declaratum est. Imo necesse est, ut illa una actio indiuisibiliter sumatur, nam si sit aliquo modo composita poterit in adæquato termino eius reperiri aliqua distinctio. Vt unica actione, v.g. calefactione, seu eductione formæ de potentia materiæ fit calor, seu forma, & unitur subiecto, seu materię, ubi in termino duo fiunt ex natura rei, seu modaliter distincta, s. entitas formæ, seu caloris, & unio eius, & tamen actio est una: tamẽ aliquo modo composita ex C modis, quasi partialib., qui in ea possũt cõsiderari.

XVIII. Atque hinc ulterius ex dictis cõstat, cur dixerim hoc signum fere esse inutile ad distinctiones rerum cognoscẽdas: nam ijdẽ varij modi distinctionum possunt reperiri inter actiones, qui sunt inter terminos, s. realis, modalis, & interdum rationis, vt est inter generationem hominis, & animalis: hi autem modi distinctionum non sunt nobis notiores in actionibus, quam in terminis. Quin potius frequentius, magisq. a priori distinctionem actionũ ex terminis uenamur, non. n. alia rõne censemus, calefactionem esse actionem realiter distinctam a ligno, constitutionem autem eius in tali ubi, solum modaliter distingui, nisi quia calor est res distincta, D præsentia autem localis solum est modus distinctus. Addidi præterea, hæc esse intelligenda de distinctione actionum, quam termini per se, & natura sua requirunt, quia, si actiones solũ distinguuntur, uel ex tẽporis successione, uel ex diuerso modo, quo fiũt, nõ est necesse, ut ex distinctione actionũ, aliqua distinctio in termino colligatur. Nam, sicut eidem rei possunt modi distincti inesse, præsertim successiuè, ita ad eundem terminũ possunt distinctæ actiones terminari, si sint a distinctis agẽtibus, uel distinctis tẽporibus quomodo idem lumen nunc producitur vna actione ab una lucerna, & potest deinde ab alia per actionem distinctam conseruari; & idem homo per generationem producitur, & per resurrectionẽ E reproducitur. Dixi denique non esse admiscẽda miracula, quia diuina uirtute nõ solum successiuè, sed etiam simul potest eadem res pluribus actionibus produci, aut conseruari, ut in 3. tom. 3. partis, latius tractaui. E contrario uero, non existimo fieri posse ut res omnino distinctæ eadẽ actione producantur. Ratio autem differentiæ non est difficilis ex dictis, quia actio est quidam modus rei, quæ fit: non potest autem unus, & idẽ modus indiuisibilis distinctis rebus inesse, ut in superioribus probatum est, quod autem plures modi eidem rei insint, non est repugnantia, quando ipsi modi inter se non sunt oppositi: sed uideri potest superfluum, quando uel sunt eiusdẽ rationis, uel ad idem tendunt: tamen respectu diuinę sapientiæ potest non esse superfluum, & nulla ostenditur repugnantia propter, quam possibile non sit.

Expenditur aliud signum realis distinctionis.

XIX. TErtium signum adhiberi solet, scilicet quando vnum se habet vt producens, & aliud vt productum, esse sufficiens signum distinctionis realis. Ita Fonseca libr. 5. Metaphys. capit. 6. q. 6. sect. 1. ex D. Thom. 1. p. q. 41. artic. 4. Sed hoc signum in primis non est vniuersale, vt per se constat. Deinde si solũ assignetur ad concludendam distinctionem ex natura rei, abstrahendo à modali, vel propria reali, est generaliter verum: si autem intelligatur de propria distinctione reali, vt uerum teneat, coarctandũ est ad productionem, uel substantialem propriam, perfectam, ac primariam, uel accidentalem, quæ terminetur ad aliquid, quod ipsi producenti non vnitur: nam in his duobus casib. semper requiritur distinctio realis, in aliis uero non semper. Primum patet, quia non potest idem suppositum substantiale se ipsum producere propriè, ac primario, quia, ut producat, supponitur esse, & ideo si producit, suppositum aliud à se distinctum producit. Vnde etiam diuinæ personæ, quamuis unitatem in essentia habeant, ob realem productionem vnius ab alia realiter distinguuntur. Dixi autem, propriè, ac primario, quia per miraculum fieri fortasse potest, ut aliqua res se ipsam reproducat, tamen tunc necesse est, ut illa res supponatur prius alia actione producta; & ideo secunda actio non est primaria productio, neque propria, sed solum per modum conseruationis: de qua re latius in materia de Eucharistia. Secundum ita declaratur, quicquid ab aliquo producitur, debet ab illo in re ipsa acta distingui: quia ipsamet productio debet esse à producẽte distincta aliquo mõ, maximè cum ponatur esse accidentalis: ergo, & terminus eius debet esse distinctus a parte rei ab ipso producente: ergo si aliunde supponatur, quod talis terminus non producitur cum unione, & coniunctione ad ipsum producentem, necesse est, ut non sit modus eius, sed res distincta ab ipso, uel modus rei distinctæ ab ipso; necesse est ergo, ut non tantũ modaliter, sed re aliud distinguatur, uel per se immediatè, uel ratione eius, in quo est. At vero, si productio sit accidentalis, & terminetur ad aliquid, quod unitur, & coniungitur producenti, non est signum sufficiens distinctionis realis. Nam licet interdum possit interuenire talis distinctio, ut in uisu producente uisionem, & intellectu, uoluntate, ac simil. facultatibus, quæ producunt qualitates realiter a se distinctas, quibus ipsæ informantur; tamen hoc simpliciter necessarium non est, ut patet, quandocũque, id quod producitur, solum est modus ipsius producentis, siue per se, & per propriam actionem producatur, ut in præsentia locali, quam in se efficit, qui se mouet: siue per actionem tantum resultantem, ut in emanatione subsistentiæ a natura, & similibus. Quod si dicatur, non quamcunque productionem, sed eam, quæ est re distincta a producẽte, inferre distinctionem realem producentis, & producti: hic erit circulus omnino inutilis: nam actionẽ huiusmodi esse re distinctam à producente, non potest aliunde colligi, quam ex eo, quod non producitur per eam modus aliquis producentis, sed uera qualitas, seu forma ipsũ afficiẽs, qd inquirebatur.

XX. Atque idem iudicium est de alio signo, quod idẽ author ibidẽ subiũgit de relatione causæ, et effectus. Nam hoc maxime habere potest locum in causa efficiente, de qua procedunt omnia dicta; & applicari suo modo possunt ad causam formalem, uel materialem, etiam, licet propriissimè non reperiantur, nisi inter actum, & potentiam realiter distincta: tamen aliqua etiam ratione interueniunt inter modum afficientem, & rem affectam: in causa autẽ finali non habet locum, cum finis, & effectus possint in eandem rem coincidere: imo, & finis, & agens, uel finis, & forma.

Vix ergo potest aliquod certum iudicium realis distinctionis dari, quando res huiusmodi sunt, ut naturaliter semper, ac necessariò sint inter se realiter unitæ, & hactenus non sunt diuinitus separatæ, non nego tamen posse inueniri plures res hmõi realiter distinctas, ut exemplis superius allatis constat, sed solum assero, huiusmodi distinctionem non posse aliquo generali signo discerni, sed in singulis considerandam esse propriam rationem essentialem, & gradũ perfectionis, & munus, ad quod ordinantur, ut ex omnibus in unum collectis possit iudiciũ de distinctione fieri: vt verbi gratia, inter materiam, & formam cœli, facilè credimus, esse distinctionẽ realem; quia ex cõibus rationibus essentialibus materiæ, & formæ intelligimus neutram earum esse modum, sed ueram entitatem: & aliunde ex uariis proprietatibus cœli intelligimus, in eo reperiri utrãq. secundum proprias rationes earum, ac deniq. ex limitata earum perfectione concludimus, ipsas esse ex natura rei, & consequenter realiter distinctas. Simili modo inter formam substantialem, & potentiã per se primo ordinatam ad actum accidentalem efficiẽdum creditur intercedere realis distinctio, quia ratio facultatis operatiuæ ualde perfecta in suo genere est, unde non uidetur esse aliquis modus accidentalis, qui solet esse ualde imperfectus, sed uera entitas, & forma per se ordinata ad talem actum, aliunde uero, considerata limitatione substantiæ finitæ, non uidetur in sua essentiali ratione, prout in re existit, comprehendere tam diuersas rationes, seu habitudines ad actus adeo diuersos, quales sunt actus essendi, & operandi: vnde concludimus, esse inter illa duo, realem distinctionem, cum non sit inter rem, & modum, sed inter essentias constituẽtes proprias entitates. Ad hunc ergo modum in cæteris philosophandum est, considerando prius, an rationes illæ, inter quas distinctio quæritur, excedant rationẽ modi, & utraq. per se sufficiat ad constituendã entitatem: & deinde, an tanta appareat in eis diuersitas, vt in re finita requirant aliquã distinctionẽ ex natura rei, & actualẽ in re ipsa: & ita fieri poterit probabilis coniectura de qualitate distinctionis.

XXI. Conclusio ex dictis elicita.

Dubium occurrens de separabilitate rerum distinctarum.

XXII. DVbium vero superest, quod in altera parte propositæ difficultatis tangebatur, an scilicet omnia, quæ sunt a parte rei realiter distincta, possint p. diuinam potentiam separari. Quod potest de duplici separatione supra tacta intelligi. Primo, de sola separatione quoad vnionem realem conseruato in esse utroq. extremo. Secundo, de separatione quoad esse, id est, in qua uno destructo, aliud esse cõseruetur. Suppono autem, quæstionem versari circa res omnino inter se condistinctas, ita, vt non se habeant vt totum, & pars, seu, ut includens, & inclusum: nã de his constat, quod aliud includit, non posse sine illo conseruari; quia ex illo intrinsece constat. De rebus autem priori modo condistinctis uariæ possent referri opiniones, quas omitto, quia ad particulares materias pertinent. Et ad priorem sensum respondeo, huiusmodi res semper posse illo modo separari de potentia absoluta (sic enim loquimur) neq. occurrit ulla exceptio, quam in hoc facere oporteat. Et ratio est, quia his rebus non potest repugnare mutua separatio unius ab alia ex defectu sufficientia entitatis, (sicut in modis contingit) quia, ut supponimus, utraq. earum habet ueram entitatem distinctam ab alia: si ergo est repugnãtia, solum potest esse, uel ex dependentia unius ab alia: uel ex naturali connexione, seu dimanatione alterius ab altera:

ra: non enim potest alia ratione excogitari. Sed, quãuis hinc rectè inferri possit naturalis inseparabilitas, nõ tamẽ in ordine ad potentiam Dei absolutã: quia, ut supra tactum est, omnem illam dependẽtiã potest Deus supplere, quia vel est dependentia in genere causę efficiẽtis, uel, si est causę formalis, aut materialis, non est tanquam intrinsecè componentis, sed tanquam sustentantis, vel actuantis rem à se distinctam, quæ dicitur causalitas quodãmodo extrinseca, quam totam Deus supplere potest. Multo autem facilius potest impedire quamcũque naturalem dimanationem: tum quia illa fieri nõ potest sine influxu Dei, quem ipse potest non dare, tum etiã quia potest destruere quamcunque unionẽ inter illas duas res, & sua virtute sola utrãque efficere, uel conseruare. Itaque in hoc, nec generalem repugnãtiam, nec rationabilem exceptionem inuenio. Nã, quã aliqui faciunt de passionibus, & essentia, uel nulla ratione nititur, uel, si quæ est apparẽs, illa potius probat, illas nõ esse in re distinctas, quam, supposita distinctione, separari non posse.

XXIII. Occurritur obiectioni.

Solum posset instari de relationibus unionis, uerbi gratia, materiæ, & formæ, quæ realiter distinguũtur, sicut ipsa materia, & forma: quia in ipsis sũt adęquate, & tamen non possunt conseruari disiunctæ, sed tantum unitæ. Respondetur primum, si sit sermo de relationib. prædicamentalibus, fortasse illas non esse aliquid reale distinctũ in re ab huiusmodi unione, sed solum mutuam denominationem rerũ vnitarũ inter se: vel, si admittamus illas relationes esse positiuos modos reales partium unitarũ, respõdetur, illas nõ esse inter se vnitas, formaliter loquẽdo: sed esse inter partes unitas, ideoque non posse cõseruari sine vnione earũ, quia in illa fundantur, qđ non est cõtra dicta. Si autem sit sermo de ipsa unione formali, quę est relatiua secundum dici, seu trãscendetaliter, illa non est res distincta à partibus vnitis, sed modus earum: & ideo mirum nõ est, quod non possit talis modus cõseruari dissoluta ipsa vnione, cum sint idem modus, & unio.

XXIV. Rerum distinctarum una destrui potest, manẽte altera in esse.

Ad posteriorem autem sensum respondeo, etiam illo modo posse res distinctas separari per potẽtiam Dei, triplici adhibita exceptione, quę sub uno nomine essentialis habitudinis, uel dependentiæ comprehendi potest. Ratio generalis regulæ est ferè iam tacta, quia, si res realiter distinguuntur, disiungi etiã realiter possunt: quæ sic autem disiuncta sunt, nõ repugnat, uel contradictionem inuoluit, unum à Deo conseruari sine alio; quia regulariter solum potest esse inter illa dependentia effectiua, non vero essentialis, & illam Deus supplere potest.

XXV. Prima exceptio de Deo, & creaturis.

Vnde prima exceptio est de creaturis respectu Dei: sunt enim res à Deo distinctæ, & potest Deus sine esse illis esse, non autẽ illæ sine Deo: nõ solũ quia *Deus* est per se ens necessarium, sed propter essentialem dependentiam, quam habent à Deo: ratione eius, si per impossibile fingatur *Deus* non esse, non possent creaturæ esse sine illo. Quam dependẽtiam effectiuam ita essentialem non habet vna creatura ab alia, præsertim, si habeat ueram entitatem, & realitatem, de qua nunc loquimur, nã fortasse id, quod intrinsecè tantum est modus, potest essentialiter de pẽdere ab eo, cuius est modus: de quo alias, nam ad præsens non refert.

XXVI. Secunda de relatione, & termino.

Secunda exceptio est relationis, & termini realiter distincti, non enim potest in rerũ natura alterũ sine altero mutuo conseruari, quamuis non habeãt inter se ꝓpriã realẽ unionẽ, sed habitudinẽ. Ratio vero est, quia relatio, ut sic, essẽtialiter, & quasi formaliter pẽdet a termino, & ideo neq. cõsurgere, aut cõseruari potest sine illo; neq. abunde potest hæc ratio amplius probari, nisi quia huiusmodi est relationis essẽtia, ut nũc ex cõmuni opinione supponitur: loquimur. n. de relatione reali purè prędicamẽtali.

XXVII. Tertia de personis diuinis ab inuicem.

A Tertium exemplum est de diuinis personis, quæ, licet distinguantur realiter: non possunt inter se separari in esse, propter intrinsecam, & necessariã connexionem, quam inter se habent. Quę potest ad præcedens caput reduci: sunt enim relatiuæ personę, & ideo una esse nõ potest sine alia. Item oritur ex vnione, quam habent in essentia per ueram atque perfectam identitatem cum illa, ratione cuius fit in primis, ut quælibet illarũ personarum sit ens simpliciter necessarium: atque adeo, ut ei repugnet absolutè & simpliciter non esse, & consequenter fit, vt nulla possit esse sine alia: quia, si nulla illarum personarũ potest non semper esse, neque etiam poterit vna esse, cum alia nõ sit. *Sicut* ob hanc etiam causam quãuis creaturæ non pendeant per se à relationibus diuinis, ut sic, nihilominus non possunt prædicto modo separari in esse ab eisdẽ relationibus: quia nõ possunt creaturæ existere, quin supponantur relationes illæ existentes, sunt enim ens simpliciter necessarium, & licet ex parte creaturæ non sint per se necessariæ ad eius creationem, tamen ex parte Dei sũt necessariæ: quia, & per se sunt in Deo; & ipsę essentialiter sunt Deus. *Denique* formaliter, ac sufficienter id prouenit ex vnione cum essentia per identitatem; nam cum quælibet relatio, & essentia sint inter se oĩno idem in re, neq. essentia esse potest à parte rei sine qualibet relatione, neq. relatio quælibet sine essentia. Vnde fit: ut neq. ẽt una relatio possit sine alijs existere. Dices, hoc argumentum fundari in illo principio Arist. 4. Met. tex. 3. [Quę sunt eadẽ uni tertio, sunt eadẽ inter se,] qđ in Trinitate locũ non habet: alioqui non solum inferretur, unam relationem non posse esse sine alia, sed etiam esse aliã: respondetur formaliter non fundari in illo principio, sed uel in hoc, quod ea quæ sunt omnino idem in re, non possunt ita in re separari, ut unum sine alio existat, uel certè in hoc, quod essentia, & relatio diuina, non vtcunque sunt idem, sed ita, ut essentia sit de essentia relationis, & relatio sit intrinsecus terminus essentiæ, & ideo nec relatio potest esse sine essentia sibi essentiali, neque essentia sine suo termino intrinseco, & simpliciter necessario. Sed de his satis pro huius loci occasione.

Obiectio soluitur.

Signa distinctionis rationis.

XXVIII.

VLtimo ex dictis facile intelligi potest quomodo distinctio rationis possit dignosci; & ab alijs discerni. Nã in primis, de distinctione rationis ratiocinantis nulla est difficultas, quia, cum hæc nõ solum non sit in re, sed neque etiam in illa habeat fundamentum, facillime cognoscetur: maxime, cũ neque etiam in ipsis conceptibus obiectiuis habeat formalem diuersitatem, sed solum quasi materialẽ per repetitionem, uel comparationem eiusdem conceptus, quo, cum vnus sit, ut pluribus vtimur: sicut Aristoteles dixit 5. Metaphysic. capit. 9. text. 16. Distinctio autem rationis ratiocinatæ in primis requirit diuersitatem aliquam formalem in conceptibus obiectiuis, in quo differt ab altera distinctione rationis ratiocinantis; cõuenit autem in hoc cum distinctionibus in re inuentis. Vt autem talis distinctio iudicetur rationis, & non rei, satis est, ut præter illã distinctionem conceptuum, nullum inueniatur signum ex omnibus positis ad distinctionem modalem, uel realem cognoscendam: nam, cum distinctiones non sint multiplicandæ sine causa; & sola distinctio conceptuum non sufficiat ad inferẽdam distinctionem rei, quandocunque cum illa distinctione conceptuum non adiungitur aliud signum maioris distinctionis, iudicanda semper est distinctio rationis, & non rei. Ex quo infero, quandocunque certo constet, aliqua duo quæ in re unita coniuncta sunt: ita esse in conceptib. obiectiuis distin

cta, ut in re, & indiuiduo sint prorsus inseparabilia, tam mutuo, quam non mutuo, & tam de potentia absoluta, quam naturaliter, & tam quoad esse, quã quoad realem vnionem inter se tunc magnum, & fere certum argumentum esse, illa non distingui actu in re, sed ratione ratiocinata. Probatur ex dictis, & primo inductione: nã Petrus, homo, animal, & cætera prædicata, prout in re sunt in Petro, nõ distinguũtur ex natura rei. Similiter in intellectu ratio superior, & inferior, synderesis, memoria, & similia attributa eius, non significant aliqua in re distincta, sed ratione tantum ratiocinata: quia illa potentia talis est, vt hæc omnia in sua adæquata ratione comprehẽdat, nec sint in illa separabilia vllo modo ẽt de potentia Dei absoluta, quoad ipsam facultatem, seu actum primum, licet quoad vsum possint separari. Secundo rõne insinuata, quia, quæ huiusmodi sunt, nõ alia de causa videntur ita inseparabilia, nisi quia in re vnam, & indiuisibilem habent essentiam, & entitatem: alioqui cur saltem diuina virtute separari non possint, præsertim in creaturis? Denique, quia ibi nullũ est sufficiens signum maioris distinctionis: ergo debet iudicari illa distinctio, esse rationis, quamdiu maior non constiterit.

SECTIO III.

Quomodo idem, & diuersum tum inter se, tum ad ens comparentur.

I. DE eodem, & diuerso ait Aristot. 5. Metaph. capit. 9. & multi hanc ponunt inter distinctas passiones entis, quam nos supra diximus sub unitate comprehẽdi, sumiturque ex Arist. lib. 10. Metaphys. tex. 9. cap. 5. & 6. & ideo in fine harum disputationum de unitate, & multitudine pauca dicenda sunt de eodem, & diuerso, potius ad explicandum usum plurium uocũ in hac scientia quã ad rem nouam addendam, quicquid enim ad rem spectat, in his quæ de unitatibus, & distinctionibus diximus, traditum est.

II. Primo igitur aduertendum est, idem duobus modis dici posse, scil. relatiuẽ, & negatiuẽ; seu (prout alij loquuntur) formaliter, & fundamentaliter. Idẽ enim formaliter sumptum relationem importare uidetur, in quo maxime ab unitate distinguitur; negatiue autem dicitur idem, quod nõ esse ab aliquo diuersum, seu distinctum: quomodo fere nihil differt ab uno, nisi quod unum dicit negationem diuisionis in se, idem uero dicit negationem diuisionis à se seu ab eo, cum quo ens idem esse dicitur: propter qđ dixit Arist. 5. Metaph. capit. 9. text. 16. [identitatem unitatem esse quandam ipsius esse.] Et declaratur in ea idẽtitate, qua aliquis dicitur esse idem sibi; nã, si hoc relatiuẽ sumatur, & formaliter, tantum dicit relationem rationis, vt sumitur ex Aristotele supra, & est certa, & communis sentẽtia, quia eiusdem ad se ipsum non potest esse relatio realis: quia oportet ueram esse oppositionem inter relationem, & terminum, quæ non potest esse eiusdem ad se ipsum, tamẽ hoc modo, seu formaliter non dicetur aliquis idẽ sibi, id est, ad se referri tali relatione, nisi quando per intellectum ita concipitur, seu comparatur. At uero sine vlla huiusmodi cõparatione, uel fictione intellectus dicitur aliquis idem sibi fundamentaliter seu negatiue: quia non est à seipso diuersus, seu diuisus. Atq. hoc posteriori modo potest identitas inter passiones entis numerari: quãuis illa negatio, ut supra dicebamus, nõ soli enti uero, sed etiam ficto, attribui possit, neq. soli enti per se, sed etiam cuilibet aggregato entium, seu multitudini, ac numero, quilibet enim numerus est idẽ sibi, sicut vnum, vel unitas. Alio sensu distinxit Scotus identitatem in absolutam, & relatiuã, prout referũt Heruæus Quodlib. 4. quæst. 2. & Soncin. 10. Metaphys. quæst. 3. Iauell. quæstion. 7. Absolutam identitatem vocat qua una res dicitur idem sibi, quia ibi non implicatur respectus ad aliam rem. Relatiuam verò identitatẽ vocat, qua vna res dicitur eadem alteri. Et has duas identitates vult Scotus, vt dicti authores referũt, esse re ipsa distinctas, & in hoc illum impugnãt. Et quidem si identitas respectiua sumatur inter res tantum ratione ratiocinata distinctas, ut sunt homo, & Petrus, merito improbatur illa sententia, quia identitas Petri ad se ipsum, uel ad hominem, aut animal non differunt re, sed ut maior, & minor, secũdum rationem; alias oporteret extrema ipsa in re distingui: si autem identitas respectiua, sumatur inter res realiter distinctas, & sic comparetur identitas, qua Petrus est idem sibi, uel qua est idem Paulo, sic possunt dici idẽtitates re ipsa diuersæ, cum altera sit rei, altera rationis; de nominibus autem curandum non est, cum res constet.

Secundò obseruandum est ex Aristotele, supra, identitatem aliquando cõsiderari in aliqua re in se ipsa: seu respectu sui ipsius: aliquando vero in multis inter se collatis, seu in una re cum alia cõparata. III. Priori modo dicitur Petrus idem numero secũ. Posteriori autem modo est idem specie cũ *Paulo*, uel idem genere cum leone. Et hoc modo dixit Arist. 5. Metaphysic. c. 9. eadẽ esse, quæ in aliquo unũ sunt, vel in genere, vel in specie, uel in aliqua ratione analoga. Prior idẽtitas si quoad negationem, vel fundamentum consideretur, est identitas simpliciter, sicut, & vnitas, quia est identitas realis: in ratione autem respectiua est tantum secundum quid: quia relatio idẽtitatis ad se ipsum non est realis, sed rõnis. E cõtrario uero identitas pluriũ distinctarũ rerum in ratione communi (de creaturis enim loquimur, ut omittamus idẽtitatẽ triũ personarũ diuinarũ in una numero essentia) quoad fundamẽtũ, & quoad negationem diuisionis, est tantum identitas secũdũ quid, uel potius est similitudo quędam: quia solũ est unitas rationis, ut supra ostẽsum est; quoad relationẽ uero identitatis censetur hæc identitas simpliciter, quia relatio hæc, cũ sit inter res distinctas, realis est iuxta cõem conceptũ de relationibus, de quo infra uidebimus. Et hæc quidem quod ad rem spectat, generalia sunt: quod autem pertinet ad usum vocum, est obseruandum, cõuenientiam hanc pluriũ rerum in ratione communi in substantijs retinuisse nomen identitatis, simpliciter loquendo, ex accõmodatione usus, & quasi per antonomasiam: in qualitatibus vero uocari similitudinẽ, in quãtitate vero vocari ęqualitatẽ, quãuis hæc uox non tantum significet cõuenientiã in essentiali ratione, sed etiam in magnitudine: in his tamen omnibus, sicut est idẽ modus unitatis, ita etiã, & eadem ratione formalis identitatis, & ita hæc omnia comprehenduntur sub eodem, & diuerso, prout transcendentaliter sumuntur, & enti attribuuntur.

IV. Quod distinctionis tot identitatis genera.

Tertiò obseruandum est, cum idem dicatur per negationem diuisionis, uel à se ipso, si unus dicatur idem sibi, uel inter aliqua duo, si illa dicantur esse idẽ, quot sunt modi diuisionis, seu distinctionis tot posse esse modos idẽtitatis, iuxta illud, quot modis dicitur vnum oppositorum, tot potest dici, & reliquum. Vnde fit, aliqua esse posse idem re, & modo, & ratione ratiocinata: nam ratione ratiocinãte, nihil est quod non possit à se ipso distingui, si aliquo modo ad se cõparetur: nam si nullo modo ut plura concipiantur, iam nullo modo erit aliqua, sed aliquid tantum, unde Arist. citato loco ait. [idẽtitatẽ esse vnitatem quandã, aut pluriũ, aut cũ quis uno ex pluribus utitur] Aliqua uero sunt idẽ re, & modo, non tamen rõne: alia possunt esse idem secundum rem, non tamen secundum modum: alia denique nullo

modo sunt idem secundum rem, sed tantum secundum rationem. Atque hinc intelligitur primo, quomodo idem, & diuersum inter se opponantur: opponuntur enim in primis respectu eiusdem, non respectu diuersorum: quia opponuntur ad modum relatiuorum. Deinde opponuntur comparata ad idem genus distinctionis, seu diuisionis. Quia negatio non erit opposita affirmationi, nisi sit de eodem secundū idem hæc autem in tantum opponuntur, in quantū vnum includit negationem alterius; igitur esse idem re excludit esse diuersum realiter, non tamen esse diuersum modaliter, uel ratione. Et è cōuerso esse idē ratione, non excludit esse realiter distinctum, seu diuersum, quia ratio, sicut distinguit conceptibus, quę in re sunt idem, ita e contra unit conceptu, quæ in re sunt diuersa, ut patet ex dictis supra de unitate uniuersali.

V. Obiectioni respondetur.

Quod si obijcias, quia, licet nō omnis identitas inferat negationem omnis diuersitatis, tamen maior identitas uidetur inferre negationem maioris diuersitatis, vt, si aliqua sunt idem modaliter, nō solum infertur non esse diuersa modaliter, sed etiam non esse diuersa realiter, sed idētitas rationis uidetur esse maxima: ergo rectè ex illa infertur identitas modalis & realis. Respondetur, esse æquiuocationem in identitate rationis, non enim illa semper est maxima; est enim quędam identitas rationis, quam nō facit, sed solum concipit ratio: & hæc est maxima, quia supponit, non solum actualem negationem distinctionis in re, sed etiam negationem fundamenti, seu uirtualis distinctionis, alia uero est identitas rationis, quā cōficit rō: & hæc non est maxima, imo est tantum secūdum quid: quia non supponit in re identitatē simpliciter, sed solum fundamentū similitudinis, uel cōuenientiæ, & ideo hæc unitas non excludit diuersitatem simpliciter, seu secundum rem.

VI. Distingui differre & esse diuersum quid sit, & qualiter inter se cōparētur.

Hic uero cauere oportet ęquiuocationem horum terminorum, distingui, differre, & esse diuersum: ait enim Aristotel. 5. Metaph. capit. 9. lib. 10. cap. 5. nō esse idem, differre, & esse diuersa: nam differre dicuntur, quæ in aliquo conueniunt, & in alio distinguūtur: esse autem diuersa dicuntur etiam illa, quæ in nullo conueniunt: vnde esse diuersum videtur esse quid superius ad differre, ut idem Aristotel. dicit libro 4. cap. 2. Et in hac latitudine sumitur hic esse diuersum: esse autem distinctum pro eodem etiam sumitur, quod esse diuersum, quamuis in alia acceptione, & satis vsitata esse distinctum solum uidetur dicere negationem identitatis realis: esse autem diuersum, addere etiam uidetur negationē similitudinis, & conuenientiæ, vt una imago dicitur distincta ab alia, quantumuis inter se similes sint, cum tamen diuersa dicitur, non solum hoc significari videtur, sed etiam, quod sit dissimilis, vel minus perfecta. Sed hęc, vt dixi, solum spectant ad significationem uocum ex accommodatione vsus: nam de re satis constat. Igitur, vt idem, & diuersum opponantur, cum proportione sumenda sunt, & respectu eiusdem, & hoc modo immediatam includunt oppositionem, sicut vnum, & multa, vt Aristotel. dixit 4. Met. c. 2. quia unum includit negationem alterius.

VII.

Atque hinc etiam constat, quomodo omne ens sit idem, aut diuersum, vt expresse ait Aristot. lib. 10. Metaph. cap. 5. de quo multa Sonc. ibi, quęst. 5. & 6. Iaueli. quæst. 7. & 8. sed est res facilis. Nam si hęc sumantur relatiuè, non oportet conuenire omni enti, quia nec relatio rationis necessaria est, ut per se constat, nec semper unum ens requirit aliud, ad quod realiter referatur relatione reali idētitatis, uel diuersitatis, vt patet in Deo, nā in creatura, quia essentialiter dependet à Deo, semper erit relatio realis diuersitatis, seu distinctionis, si talis relatio realis est. Si autem loquamur (vt vere loqui oportet) de identitate fundamētali, seu negatiua, seu respectu diuersorum,

A omne ens est idem sibi, & est diuersum à quolibet alio, vel existēte, vel possibili, uel etiam ab ente ficto, vel imaginario, quia de quolibet horum negari potest, iuxta quē sensum dicunt multi, aliquid, esse passionē entis, quia solum significat diuisionem a quolibet alio. At uero respectu eiusdē, omne ens est idē uel diuersum ab illo, si proportionate sumantur, sic enim includūt contradictionem: secus uero si uarietur modi identitatis, & diuersitatis, vt ex dictis satis constat. Dices, Homo & animal nec sunt idem, neque diuersa, quia neque sunt eiusdē generis, aut speciei, neque diuersæ, quia nec conueniunt in differentia ultima, & sic non possunt esse eiusdem speciei, nec habent differentias ultimas oppositas, vt possint differre specie. Respondetur, idem diuersum respectu eiusdem opponi immediate, si sumātur, vt negatiue, uel priuatiue opposita, nō vero quasi contrarie: B ut in proposito, si esse diuersum in specie, sumatur quasi negatiue tantum, genus, & species, seu homo & animal dici possunt diuersa in specie vltima, quia non constituuntur eadem differentia vltima. Si aūt diuersum in specie sumatur quasi positiue, & cōtrarie, sic nec sunt idem in specie, nec differunt specie, & simili proportione, nec sunt idem genere, nec diuersa, sed negatiue, nō conueniunt immediate in eodem genere, & ita dici possunt nō eiusdem generis. Cum ergo hæc dicuntur immediate opposita, negatiue sumendum est alterum extremum. Hinc etiā, esse oppositum alteri existimatur esse passio entis, C non quidem oppositione relatiua, quę requirat vtrūque extremum, sed oppositione fundamentali, quatenus omne ens habet in se aliquam rationem, differentiam, seu essentiam, quæ ab ipso excludit omnē aliam oppositam, seu repugnantem. Sed hoc intelligēdum est, vel de oppositione late sumpta, vt includit non solum quatuor genera posita ab Aristotele in prædicam. & 5. ac 10. lib. Metaph. sed etiam qualibet repugnantia, uel certe intelligi potest de fundamento oppositionis, quod saltem ad contradictionē sufficiat, respectu alterius cuiuscūque, & hoc modo nihil amplius nomine oppositionis, quam nomine diuersitatis explicatur. Et ita satis est declarata hæc proprietas entis.

VII. Expositio pronunciati Aristotelici.

Vltimo potest ex dictis colligi quomodo sit intelligendum illud axioma, quod Aristot. posuit 4. D Metaph. [Quæcunque sunt eadē uni tertio, sunt eadē inter se] intelligendum est enim cum proportione, nā si sunt eadem re uni tertio, simili modo erunt eadē re inter se, poterunt autem esse ratione diuersa: si autem re, & ratione sint uni tertio eadem, erūt eodē, non eadem inter se. Sed hoc principium in creaturis, & in rebus finitis simpliciter tenet, in re aūt infinita, qualis est diuina essentia, non uerificatur illa maxima absolute loquendo, quia propter suā infinitatem potest esse idem relationibus, oppositis, quę propter oppositionem inter se idem esse nō possunt, nisi tantum in essentia de quo alias.

E

DISPVTATIO VIII.

De veritate, seu uero, quod est passio entis.

Ordo disputationis.

POst cōsiderationē de vnitate sequitur disputatio de Vnitate, quę ratione prior est Bonitate, & inter passiones entis secundum locum post Vnitatem obtinet ut in superioribus uisum est: nā, sicut intellectus prior est potentia, quā voluntas, ita etiam verum quod respectum dicit ad intellectum, prius ratione est, quā bonum, quod ad uoluntatē pertinet. Eo vel maxime quia bonitas vniuscuiusque rei quodammodo in ueritate fundatur, nulla enim res esse potest in sua specie

 bona,

bona, nisi prius in eadem vera intelligatur: nō enim est bonum aurum, aut bona sanitas nisi sit uerū aurum, ac sanitas vera, nam ficta sanitas bona existimari non potest, sicut, neque ficta virtus honesta est: sed, vt honesta sit, veram esse necesse est. His igitur de causis hoc loco disputationē de veritate instituimus, quod ad hanc scientiam maxime pertinere docuit Aristot. 2. Metaphys. tex. 3. vbi dicit, [hāc scientiam maxime esse ueritatis contemplatricē,] qđ non solum de ueritate (vt ita dicam) in actu exercito, sed etiam in actu signato intelligi potest. Est enim considerandum, duplicem esse posse ueritatis cōtemplationem, prior dici potest quasi materialis, seu in actu exercito: quæ fit cognoscendo res: & proprietates earum, prout à parte rei insunt: & hoc modo omnes scientiæ, etiam practicæ considerāt, seu demonstrāt ueritatem: magis autem per se, ac proprie speculatiuę, nam practicæ considerant veritatem propter opus, speculatiuæ uero per sese propter cognitionem veritatis, ideoque hoc maxime conuenit huic scientiæ (quod Aristot. prædicto loco præcipue intendit) quia, & maxime speculatiua est de primis entibus, & maxime ueris, & de primis causis, ac principijs ueritatis disserit. Posterior ueritatis consideratio est quasi formals, & (vt sic dicam) in actu signato, scilicet inquirendo quidnam ipsa ueritas in rebus sit, & quotuplex, & quando ad ens comparetur. In quo est rursus obseruandum triplicem solere distingui ueritatem, scilicet, in singificando, & cognoscendo, & in essendo. Prima ueritas proprie reperitur in uocibus, uel scripturis, aut etiam in conceptibus, quos non ultimatos uocānt. Secunda est in intellectu cognoscente res, seu in cognitione, & conceptione ipsarum rerum. Tertia est in rebus ipsis, quæ ab illa denominantur veræ. Prima igitur ueritatis consideratio ad dialecticum pertinet. Secunda ad physicum, quatenus de anima, eiusque functionibus considerat. Tertia uero est propria huius scientiæ, quæ tractat de ente, in quantum ens, & de passionibus entium. Tamen, quia omnes hæ ueritates inter se habent conuenientiam aliquam, vel proportionem ratione cuius melius intelligentur, si simul de omnibus disputetur, & quomodo inter se differant, declaretur: ideo de omnibus hoc loco dicemus, sic enim facilius constabit, quid sit ueritas, quæ proprietas entis esse dicitur. Maxime, quia omnis alia ueritas, si realis sit, aliquo modo sub ueritate transcendentali continetur, si autem si rationis, per analogiam, & proportionem ad ueritatem realem declarāda est. Quoniam uero ratio nominis in principio omnis disputationis necessaria est, supponimus ex communi omnium consensu, ueritatem realem consistere in adæquatione quadam, seu conformitate inter rem, & intellectum, siue sit conformitas intellectus ad rem, siue rei ad intellectum, quod postea videbimus vbi latius hanc definitionem explicabimus. Hinc uero sumpta analogia, uel proportione, ueritas rationis, seu significationis consistit in adæquatione inter propositionem significantem, & rem significatam.

SECTIO I.

Vtrum in compositione, & diuisione intellectus sit formalis veritas.

I. QVod intellectus, componendo, & diuidendo, uerus, vel falsus dicatur, certum est ex cōmuni omnium consensu. Vnde August. lib. de uera relig. cap. 36. [Cui manifestum est (inquit) falsitatem esse, qua id putatur esse quod nō est, intelligit eam esse ueritatem, quæ ostendit id, quod est:] tunc autem intellectus concipit, seu ostendit aliquid esse, uel non esse, quando componit, & diuidit: certum est ergo ueritatem esse in intellectu media compositione, & diuisione. Quid autem sit illa ueritas, & quomodo in conceptione sit, non est facile ad explicandum, & ideo uariæ sunt opiniones.

Tractatur prima sententia.

PRima sententia est, ueritatem illam non esse in formali actu, seu cognitione intellectus, sed esse in re cognita, ut obiecta intellectui quatenus conformis est sibi ipsi vt a parte rei existenti, & hoc modo exponit, ueritatem esse conformitatē intellectus ad rē, id est, esse conformitatē cōceptus obiectiui intellectus enunciantis ad rem secundū esse reale eius. Hanc sententiam insinuare uisus est D. Thom. 1. cont. Gent. cap. 59. sed eum locum melius expendemus sect. seq. clarius hoc docuit Durand. in 1. distinct. 19. quæst. 5. & fere idem docet Henricus quodlib. 3. quæst. 1. artic. 2 & 3. eamque defendit ut probabilem Soncin. 6. Metaphys. quęst. 16. Flandr. quæst. 23. Iauell. quæst. 13 Fundamentum Durandi est, quia ueritas hęc non potest esse conformitas inter formalem actum, quo intellectus iudicat aliqd esse, uel non esse, cum re iudicata secundum esse reale talis actus, seu secundum conuenientiam realem, quam habet cum obiecto: quia hoc modo sunt ualde dissimilia, & actus intellectus est spiritualis, obiectum autem esse potest quid materiale: ergo solum potest esse conformitas in repræsentādo huiusmodi autem conformitas solum attenditur secundum id, quod se habet obiectiue in intellectu: ergo ueritas solum est obiectiue in intellectu. Atque ita nihil aliud erit, quam conformitas rei in esse obiectiuo ad se ipsam in esse reali. Minor probatur, quia conformitas in repræsentando solum consistit in hoc, quod res cognita ita repræsentatur sicut in se est: sed in hoc solum declaratur conformitas rei in esse obiectiuo ad se ipsam in esse reali: quando enim dicitur res sic repræsentari sicut est in se, per illas duas particulas sic, & sicut, non comparantur actus intelligendi ad rē; nam sic esset falsa cōparatio, & propositio: sed cōparatur id, quod obijcitur tali actui secundum esse cognitum, seu apprehensum ad seipsum secundum esse reale: ergo in conformitate inter hæc ueritas consistit. Secundo potest hoc confirmari, quia obiectum intellectus, seu iudicij eius, est uerū vt verum, ergo ueritas non est conformitas ipsius iudicij: sed est conformitas ipsius obiecti. Patet consequentia, quia intellectus directe iudicans de ueritate, nō iudicat de proprietate, seu conformitate sui actus, sed de ueritate ipsius obiecti: est ergo conformitas in obiecto ipso. Vnde argumentor tertio, nam, quando intellectus reflectitur ad cognoscendum formaliter ueritatem, non cōparat suum actum cū obiecto sed comparat obiectū in esse apprehēso ad se ipsum in esse reali: imo, vt cognoscat suum iudicium fuisse uerum, incipit ab ipsa re iudicata, & comparās illam de seipsam ut est in re, si inueniat cōformitatē in illa tunc iudicat se uere iudicasse: ergo signū est, ueritatem cōsistere in cōformitate rei in esse obiectiuo ad se ipsam in esse reali, & ab illa solum per denominationem extrinsecam denominari iudicium uerum.

II. Prima sententia sadeat.

Quæstionis resolutio.

III. NIhilominus hęc sententia mihi non probatur, existimoque ueritatem cōplexæ cognitionis, seu compositionis, & diuisionis, seu iudicij, quo iudicamus aliquid esse hoc aut illud, uel non esse (hęc enim omnia pro eodem sumimus) esse conformitatem iudicij ad rem cognitam, prout in se est, ex qua conformitate prouenit, ut res ipsa iudicata dicatur ita esse in se, sicut iudicata est. Hanc existimo esse

Quid sit ueritas cōplexa.

senten-

sententiam D. Thom. vt sumi potest ex 1. p. q. 17. a. 1. 2. & 8. vbi id tenet Caiet. art. 2. Item D. Thom. 1. cont. Gent. cap. 59. 60. & ibi Ferr. Sonc. 6. Metaph. q. 17. Aegid. quodlib. 4. q. 7. & alii, qui D. Thom. sequuntur. Et probatur primo ex Arist. in prædicam. c. de subst. dicente: [Ex eo, quod res est, vel non est, propositio vera, vel falsa est, vbi (vt recte D. Thom. dict. q. 16. artic. 1. ad 3. ponderauit) non dicit, ex eo, quod res vera est, sed ex eo, quod res est: ergo cognitio non denominatur vera à conformitate, seu veritate ipsius obiecti, sed à veritate, vel conformitate ipsiusmet iudicii ad obiectum: ergo in huiusmodi conformitate veritas eius consistit. Secundo hoc potest declarari ex veritate in significando, quæ est in propositione vocali: illa enim non consistit in cōformitate rei, vt significatæ ad se ipsam, vt in se existentem, sed consistit in immediata conformitate vocis significantis ad rem significatam. Imo in quacūque imagine, quæ vera denominetur, simile quid reperitur: nam imago Petri, v. g. tunc vera imago dicitur, quando repræsentat illū, prout in se est: vnde illius veritas non consistit in conformitate inter Petrum in aliquo esse repræsentato, quod sit veluti obiectiuum respectu imaginis ad seipsum in se existētem, sed in conformitate immediata inter repræsentationem imaginis, & rem ipsam repræsentatam.

Quid ueritas in significando.

IV. Tertio est generalis ratio, quia res, vt cognita, vel vt repræsentata, quando uere cognoscitur, & repræsentatur, non habet aliud esse obiectiuum, præter illud, quod in se habet: quod solum dicitur actu esse obiectum tali cognitioni per denominationem extrinsecam à cognitione, quæ terminatur ad ipsum sicut res. nisi in esse obiectiuo respectu uisus sumatur in aptitudine, seu in actu primo, nihil aliud dicit præter ipsum esse coloratum, aut lucidum, quo in se res habet. Si autem sumatur, vt actu visa, nihil addit, nisi denominationem extrinsecam à visione; ergo nulla est ibi conformitas obiecti ad rem, sed illa est potius omnimoda identitas. Si autem sumatur obiectum, vt denominatum a cognitione, seu forma repræsentante ipsum, sic de formali includit formam denominantem ipsum. Vnde obiectum sic sumptum, vt cognitum, vel repræsentatum, non pōt alia ratione dici conforme sibi in esse reali, nisi quia ipsa forma, qua cognoscitur, uel repræsentatur habet immediatam conformitatem cum re cognita, vel repræsentata secundum se: ergo in hoc consistit primo, ac per se veritas cognitionis.

V. Quarto tandem, quia sæpe res nullum habet esse in se, quod sit esse existentiæ exercitum, præter esse quod habet intellectui obiectum: quomodo Deus habet ueram cognitionem eorum, quæ nunquā futura sunt, siue cognoscantur, vt possibilia tantum, siue, ut ea, quæ futura fuissent, si hoc, uel illud accideret: in his aūt obiectis non pōt facile excogitari conformitas rei, vt obiectæ intellectui ad seipsam, ut in se: quia nullū aliud esse habet in se, præter illud, qđ obiicitur intellectui. Idem autem est de cognitione intuitiua, quæ terminatur ad rem, prout in se existit, ut est, v. g. uisio beatifica ipsius Dei, quæ potest dici uera cognitio Dei, quandoquidem per illam agnoscitur Deus, prout est in se: non potest aūt fingi, quomodo illa ueritas sit conformitas ipsius Dei, ut nisi ad se ipsum, ut in re existit, quia immediate uidetur, prout in se existit, & esse uisum, solū addit illi denominationē extrinsecam. Est ergo ueritas talis visionis, uel scientiæ conformitas immediata inter ipsam, & obiectum: idem ergo est in oī cognitione, seu iudicio, quo iudicatur aliq̄d esse, uel nō esse.

Argumentorum solutio.

VI. Ad argumentum autem Durandi respondetur, hanc conformitatem cognitionis, quam veritatē eius esse dicimus, non consistere in similitudine entitatum, ut per se notum est: neque etiam in similitudine formalis imaginis, seu talis repræsentationis, qualis est in formali imagine; quia hæc non est sine similitudine in aliqua entitate, seu forma reali, quæ non est necessaria ad cognitionem, ut alibi latius dicendum est. Consistit ergo in quadam repræsentatione intentionali, qua scilicet fit, ut intellectus per actum, vel iudicium ita percipiat rem, sicut in se est. Atque ita hæc conformitas est debita quædam proportio, & habitudo inter perceptionē intellectus, & rem perceptam. Quæ proportio recte explicatur illis verbis: quod res cognita ita repræsentatur, seu iudicatur, sicut in se est: quibus non comparatur res ipsa cognita ad se ipsam in se, ut Durandus ait, sed comparatur cognitio ipsa, seu iudicium intellectus ad rem cognitam in ratione repræsentātis, & repræsentati: & ideo nulla est falsitas in illa comparatione. Sicut quando dicimus hanc imaginem esse propriam, quia ita repræsentat, sicut res est, non comparamus rem ipsam repræsentatam ad se ipsam, sed imaginem ad rem.

Quod si quis dicat, comparare imaginem, ut imaginem ad rem, nihil aliud esse, quam comparare rē in esse repræsentatiuo ad se ipsam in esse proprio. Respōdetur, si noīe rei in esse repræsentatiuo intelligatur aliud, quam imago ipsa repræsentans, ut sic, falsum esse assumptum: si uero ipsum esse imaginis, ut repræsentantis uocetur esse imperfectum, seu diminutum rei repræsentatæ, sic idem illis uerbis dicitur, quod nos asserimus. Sed hoc reuera non est cōparare eādem rem ad se ipsam, sed imaginem à qua ipsa extrinsecè dicitur habere esse repræsentatiuum ad ipsam secundum uerum esse: & idem est de cognitione, quatenus repræsentat, & imago intentionalis dicitur sui obiecti. *Satis fit obiectioni.*

VII. Ad secundum respondet D. Thom. supra ad tertium, & Soncin. dict. quæst. 16. ad primum: Verum non formaliter, sed fundamentaliter esse obiectum iudicii, seu cognitionis intellectus, quia, ut Aristoteles dixit, esse rei causat ueritatem intellectus, seu est obiectum iudicii ueri. Vnde, quando dicitur intellectus tantum assentiri uero, sensus est, solum assentiri obiecto, quatenus ita esse ostenditur: & hoc modo iudicat de ueritate obiecti, non formaliter, (ut sic dicam,) sed causaliter, seu fundamentaliter, idest, ab ipso esse rei, ita, ut ex conformitate ad illud ueritas in cognitione resultet, seu existat.

VIII. Ad tertium negatur assumptum: nam ad formaliter cognoscendam ueritatem, solum comparamus cognitionem nostram ad rem, seu econtrario rem ad cognitionem, iuxta illud, [Ex eo, quod res est, uel non est, propositio uera, uel falsa est.

SECTIO II.

Quid sit veritas cognitionis.

I. Declarandum superest, quid sit hæc conformitas, quam dicimus esse ueritatem cognitionis, an scilicet in ipso actu sit aliquid absolutum, uel respectiuum, reale, uel rationis. Quidam enim existimant, ueritatem esse aliquid reale, & absolutū in ipsomet actu cognoscendi, seu iudicio intellectus. Quæ opinio suaderi potest, nam, quod hæc ueritas aliquid reale sit in ipso actu, uidetur ualde probabile. Primo, quia iudicium à parte rei, & sine ulla fictione intellectus denominatur uerum: ergo illa denominatio prouenit ab aliqua forma reali, & non a forma extrinseca; quia, ut ostendimus, ueritas formaliter est in ipso actu, & nō extrinsece. Secundo, quia ueritas est perfectio simpliciter intellectus: ergo est aliquid reale in ipso intellectu, & non est in ipso, nisi mediante actu: agimus *Prima sententia suadetur.*

mus enim de veritate actuali; ergo est proprietas realis ipsius actus. Vnde confirmatur tertio, quia in habitu scientiæ est magna perfectio, quod verus sit: ergo veritas habitualis, (vt sic dicam) est realis proprietas eius: ergo similiter erit in actuali cognitione.

II. Quod autem hæc proprietas absoluta sit, & non respectiua, probari potest primo ex dictis, quia est perfectio simpliciter. Secundo, quia non pēdet per se loquēdo, & ex necessitate, ab aliquo termino reali, & existente, nisi quando tale esse iudicatur: quod est per accidens, nam veritas eiusdem rationis dēt esse in omnibus, in hoc autem iudicio, chymera est ens fictum, est veritas realis absque relatione reali: ergo idem est in omnibus, quicquid sit, an in aliquibus consequatur ad veritatem relatio realis: sicut et in scientia habitudo ad obiectum scibile, non est relatio realis formaliter loquendo, quamuis interdū possit ad illā consequi. Tertio sumi potest argumētum ex veritate diuina: nā in Deo est veritas cognitionis, quæ sine dubio est magna perfectio illius, & tamen non potest esse relatio realis, quia si comparetur ad ipsam essentiam Dei non distinguitur in re ab illa, si vero ad creaturas, non pōt ad illas realiter referri: erit ergo proprietas, & perfectio absoluta. Tandem, quia veritas, vel falsitas necessario comitatur iudicium intellectus, & tamen nulla relatio realis illud necessario comitatur: ergo non est aliquid relatiuum, sed absolutum quid. Et hanc opinionem videtur tenere Sonc. 6. Metaph. q. 17. vbi, licet dicat veritatem dicere absolutum cum respectu, explicans tamen hunc respectum in summa dicit, esse secundū dici, non secundū esse, & vtitur hoc exēplo. Sicut intellectiuū pōt dici includere respectum, quia nō potest concipi sine habitudine ad intelligibile: constat autem, huiusmodi respectum in intellectiui esse tantum transcendentalē, seu secundū dici, & idē sentit Capreol. in 1. d. 19. q. 3. concl. 3.

III. Alijs tamen videtur huiusmodi ueritatem solum in relatione consistere. Quod tenēt Duran. & Heruæus, Iauell. & Fland. citati in superiori sect. Amō. 1. Perih. cap. 1. & ibi alii expositores. Fundamentū in communi est, quia esse veritatis omnino pendet ex termino, ita, vt, illo mutato mutetur veritas, & illo posito ponatur, nulla facta mutatione ex parte cognoscentis: nam teste Aristotele eadem propositio mutatur de vera in falsam, & è conuerso, mutato obiecto: ergo signum est veritatem solum consistere in relatione, nam proprium est relationis, vt stante fundamēto consurgat posito termino, & mutetur illo mutato. Vnde cōfirmatur primo, quia ueritas non est de essentia actus, quandoquidem mutatur, illo manente: ergo est accidens eius: & tamen non est accidens absolutum: non est enim qualitas, quia actus secundus, & vltimus nō est subiectū alterius qualitatis, neque etiam est in aliquo alio genere accidentis absoluti, vt videtur per se notum: ergo erit relatio. Confirmatur secundo, quia ueritas nihil est aliud, quam conformitas quædam, conformitas autem est aliud, quam conuenientia, uel similitudo, aut proportio: omnia autem hæc relationem indicant; sicut conformitas imaginis ad suū exemplar relatio est, & sic de alijs.

IV. An uero hæc sit relatio realis, vel rationis, cōtrouersum est, etiam inter prædictos authores: nam, argumenta, quibus prima sententia probabat, veritatem esse proprietatem realem, uidentur consequenter probare hanc relationem debere esse realē. Argumenta uero, quibus eadem prima sententia probabat, ueritatem esse proprietatem absolutam, uidētur concludere, non esse relationem realem, sed rationis. Vtraque vero argumenta inter se collata uidentur probare, hanc relationem interdum eē realem interdum rationis: nam interdum uidētur om-

A nia cōcurrere, quæ ad relationem realem necessaria sunt, interdum uerò aliquid deesse potest; ergo aliquando etiam erit relatio realis, aliquando uerò minime. Antecedens declaratur, nam ad relationem realem primum requiritur terminus realis, & deinde fundamentum non solum reale, sed etiam capax relationis, seu ordinabile ad terminum: sæpe autē hæc duo concurrunt in hac relatione ueritatis. Nā & sæpe respicit terminum realem, & realiter existentem, & ex parte ipsius iudicii sæpe est fundamētū sufficiens, quia, & iudiciū, quid creatū est, & ex hac parte referibile realiter ad extrinsecum terminum: & præterea tale est, vt comparetur ad suum obiectum tanquam mensuratum ad mensurā, quæ relatio realis est ex parte mensurati, qua ratione relatio scientiæ ad scibile, realis esse censetur: huiusmodi autem est hæc relatio veritatis. B At uerò aliq̄do deest in hac conformitate terminus realis, ut q̄do iudicium uerum est de non entibus: aliquando uerò deest fundamentum aptum ad fundandam relationē realem, uel quia nō est ordinabile ad aliud extrinsecum, ut contingit in diuina scientia respectu creaturarum existentium, uel quia nō est distinctū a termino, ut in eadē scientia Dei respectu eiusdē Dei, uel quia non cōparatur, ut mēsuratū ad mēsuram, sed potius, ut mensura ad mensuratū, ut eadem scientia Dei ad omnes creaturas, & idem censetur de arte humana respectu artificii: ergo in his casibus erit hæc relatio rationis, & non realis.

C

Quæstionis resolutio.

V. VT rem hanc explicemus, aduertēdū est, aliud esse inquirere quid addat veritas supra actū, qui denoīatur uerus: aliud uerò quid includat totū id, qd̄ noīe ueritatis significatur, ad eum modū, quo supra de unitate dicebamus, aliud esse, qd̄ addit supra ens, aliud uerò, quod noīe unitatis significatur.

VI. *Veritas nihil in re distinctū addit cognitioni.*

Primò ergo certum existimo, ueritatem non addere actui uerò aliquam rem, uel modum absolutū ex natura rei distinctum ab ipso, seu ab essentia, & entitate eius. In hoc uidentur omnes authores conuenire; neque aliquem inuenio, qui oppositum expressè docuerit. Et probatur satis argumentis D factis in secunda sententia. Item, quia neq. intelligi, neq. explicari potest quid, aut quale sit hoc absolutum, neque ad quid ponatur. Quod ita declaro, quia uel illud est aliquid separabile ab actu uero, uel est omnino inseparabile: si dicatur hoc secundum, sine causa ponitur distinctū ab actu ex natura rei: si uero dicatur primum, illud non erit absolutum, sed respectiuum, ut argumentum factum probat; quia separatur per mutationem solam obiecti, sine alia absoluta mutatione ex parte actus: nam actus ex se idem, & eodē mō repræsentat, solūq. mutatur eius ueritas: quia res non eodem modo se habet. Dices, ueritatem addere, quid absolutum inseparabile ab actu: non tamen re, sed ratione distinctum ab illo. Sed contra, quia, uel hoc absolutum complet actū E tanquā ultima differentia specifica, uel indiuidualis eius, uel non cōplet, sed supponit perfecte completum. Si primum dicatur: ergo tale absolutum non additur actui constituto, sed constituit illū: ergo non recte dicitur ueritatem addere hoc absolutū supra actum: secundum autem dici non potest, quia impossibile est intelligere actui plene cōstituto addi aliquid reale absolutum sola ratione distinctum. Ac deinde contra hoc procedit argumentum de mutatione eiusdem actus de uero in falsum.

VII. *Nō addit ueritas relationem predicamentalē.*

Secundò dicendum est, ueritatem non addere supra actum relationem realem propriam, & prædicamentalem actus ad obiectum. Hoc etiam sufficienter probatur argumentis factis, nam in multis impossibilis est talis relatio; & ab eis sumitur argumētum,

tum, nunquā esse necessariam talem relationem ad rationem veritatis, vt sic. Tum quia cōceptus, & modus veritatis eiusdem rationis, seu proportionis est in omnibus. Tum etiā, quia, licet gratis cōcedamus inter dū concurrere omnia necessaria, vt inter actū & obiectum consurgat relatio realis, tamē prius natura intelligitur actus, uerus, quā intelligatur consurgere relatio realis. Nam hæc dicitur consurgere posito fundamento, & termino, actus autem formalissime verus est hoc ipso, quod ponitur tale fundamētum, & terminus: ita ut, si per impossibile impediretur resultātia relationis, adhuc actus esset uerus ex ui tali actus, & obiecti in rerum natura positorū: ergo in formali conceptu ueritatis non intrat relatio, quicquid sit, an interdum consequatur.

VIII. *Neq. relatione rationis stricte sumptam.* Tertio dicendum est veritatem vt sic, nō addere actui vero relationem rationis actualem proprie, & in rigore sumptam. Hoc etiā mihi sufficienter persuadet argumentum illud, quod denominatio ueritatis non pendet ex huiusmodi relatione: nam hæc eo modo, quo esse potest, nō est actu, nisi intellectu actu cogitante, uel comparante unum ad aliud: sed absque huiusmodi comparatione actus est simpliciter uerus, ergo. Præterea argumentum factum de relatione reali a fortiori probat de relatione rationis: nam, sicut illa consurgit posito fundamento, & termino, ita hæc fingitur per intellectum, supposito eo, quod per modum fundamenti, & termini interuenire potest: sed ex ui eius, quod supponitur ad talem relationem, uel fictionem, actus est uerus: ergo talis relatio non intrat formaliter conceptum veritatis: ergo, nec veritas habet talem relationem supra ipsum actum.

IX. *Veritas addit cognitioni connotationē obiecti, sicut iudicatur se habentis.* Quarto dicendum est, veritatem cognitionis vltra ipsum actum nihil addere reale, & intrinsecum ipsi actui, sed connotare solum obiectum, ita se habens sicut per actum repræsentatur: Hæc assertio sequitur ex præcedentibus, nā actum esse verū plus aliquid dicit, quam actum esse, nō dicit aliquid reale absolutum, vel relatiuum vltra ipsum actum, nec etiam dicit propriam, & rigorosam relationem rationis: ergo nihil aliud addere potest præter dictam cōnotationem, seu denominationem consurgētem ex connexione, seu cōiunctione talis actus, & obiecti. Præterea hoc confirmat argumentum, quo posterior opinio probat veritatem non esse aliquid omnino absolutum, scilicet, quia mutato obiecto, mutatur veritas cognitionis, & tamen nō mutatur ibi aliquid intrinsecum actui, sed tollitur concomitantia obiecti: ergo signum est, veritatē includere, vel saltē connotare prædictam concomitantiam obiecti.

X. *Eadē enūciatio p extrinsecā mutationē ex falsa vera fit.* Respondent aliqui negando posse eandem mentalem propositionem transferri de vera in falsam sine intrinseca mutatione eius, loquendo de propria cognitione, seu iudicio ipsius rei: quia propositio, quæ pro aliquo tēpore vera fuit, non potest esse falsa pro eodem tempore, &, ut fiat falsa, necesse est, ut mens coniungat extrema pro alio tempore, quod facere non potest, nisi in ipsa sit aliqua mutatio. Sed hoc simpliciter repugnat Aristot. in prædicam. cap. de substantia, & D. Thom. 1. par. q. 14. ar. 15. ad 3. Et primo sumi potest argumentum a propositionibus uocalibus, seu mentalibus, quæ dicuntur esse in mente non ultimata: nam in eis dubitari non pōt, quin sit eadem omnino propositio, quę antea erat uera, & nunc est falsa per mutationem rei significatæ absque ulla mutatione signi, uel significationis eius: ergo ueritas illa in significando, quæ conuenit his propositionibus præter totum id, quod se tenet ex parte propositionis significantis, connotat talem concomitantiam obiecti. Sic ergo intelligi potest in ueritate ipsius iudicij, seu ueritatis existentis in mente ultimata saltem imperfecta, & abstractiua. Quod idcirco addo, quia in cognitione intuitiua

A perfecta, qua exactè uidetur res in particulari secundū omnes conditiones existentiæ oīno determinatas, non potest esse mutatio conformitatis inter cognitionem, & obiectum manente immutata cognitione: tunc enim recte procedit argumentum factum, quod semper terminatur actus ad rem prout in tali tempore, & momento existentem: pro quo tempore, & momento mutari non potest ueritas, quamuis pro alijs temporibus mutetur. Propter quam rationem diuina scientia semper est conformis obiectis cognitis, quantumuis hæc pro suis diuersis temporibus mutentur. Et idem fortasse est in cognitione angelica, quando est perfecte intuitiua, quamuis differat a diuina, quod hæc simpliciter immutabilis est, illa uero mutari potest. Nihilominus
B tamē in cognitione imperfecta, & abstractiua, qualis est nostra cognitio, nō repugnat idem omnino iudicium mutari de vero in falsum absq. intrinseca mutatione: quia illa duratio, quā concipimus: & per copulam significamus, non est indiuisibilis, nec omnino determinata, sed aliquo modo indifferens, & confusa: & consequenter latitudinem habent, ratione cuius potest in vna parte illius successionis obiectum se habere uno modo, & diuerso modo in alia. Et hac ratione fieri potest, ut eadem cognitio mutetur de uera in falsam ex mutatione obiecti, ipsa cognitione in se manēte inuariata: sicut cognitio, seu propositio indefinita ex parte obiecti eadē manens pōt nunc esse uera ratione unius singularis, postea ratione alterius, quamuis ipsa in se
C nō mutetur: quia in conceptu illo confuso rei cōmunis, & indefinite conceptæ includit aliquo modo plura singularia, quorū singula sufficiūt ad eius ueritatem: & ideo, licet ipsa mutētur, ueritas manere potest in eodem conceptu confuso, si autē omnia singularia deessent, omnino periret ueritas. Idem ergo est respectu temporis, seu durationis confuse conceptæ: nam etiam respectu illius propositio, seu cognitio est quasi indefinita: & ideo eadē manens, & ad diuersa instantia, seu tempora comparari potest, & in eis nunc vera, nunc autem falsa reperiri, sine mutatione sui, per solam obiecti mutationem. Ergo signum est, hanc ueritatem cognitionis connotare saltem concomitantiam obiecti in tali statu, qualis
D per cognitionem repræsentatur.

Vltimo confirmatur a simili de bonitate: nam, sicut uerum dicit conformitatem, ita bonum conuenientiam: sed bonum, ut conueniens solum addit denominationem, seu concomitantiam alterius extremi habentis talem naturam, uel aptitudinem ad talem perfectionem, ut infra ostendimus: ergo eodem modo de ueritate philosophandum est. XI.

Quinto ex dictis concludo, ueritatē cognitionis includere talē repræsentationem cognitionis, quę habeat coniunctam concomitantiam obiecti, ita se habentis, sicut per cognitionem repræsentatur. Probatur ex dictis, quia ad ueritatem nec sola repræsentatio sufficit, si obiectum non ita se habeat, sicut repræsentatur: neque cōcomitantia obiecti potest sufficere ad denominationem ueritatis, nisi præsupposita prædicta repræsentatione, uel potius includēdo illam: quia veritas non est sola illa denominatio extrinseca, sed includit intrinsecam habitudinē actus terminatam ad obiectum taliter se habens. XII. *Veritas requirit intētionalē repræsentationem obiecti sicut est.*

Censura primę opinionis, & solutiones argumentorum eius.

XIII. Atq. hinc intelligitur primo, quid ueritatis habeat prima opinio, & quid dicendum sit ad rationes eius. Nam, si per absolutum intelligat solam entitatem actus cum reali, & transcendentali habitudine ad obiectum, quam habet omnino inseparabiliter, & immutabiliter: sic falsum est ueritatem con-

consistere in hoc solo absoluto: quia alias esset omnino immutabilis manente eodem actu. Si autem dicat consistere in absoluto, quia nullam intrinsecam relationem addi necesse est, sed solam concomitantiã obiecti, sic fatemur veritatem esse aliquid absolutum, vel potius consistere in absoluto cum respectu secundum dici: nam illa denominatio sumpta ex concomitantia obiecti non incongrue potest respectus secundum dici appellari. Tamen quia rationes illius opinionis videntur in priori sensu procedere, & possint his, quæ diximus, obstare, eis satisfaciendum est.

XIV. Ad priora ergo argumenta, quibus probatur, veritatem cognitionis esse realem, & intrinsecam proprietatem actus, respondetur, aduertendo, denominationẽ veri dupliciter posse tribui actui cognitionis. Vno modo formaliter: alio modo radicaliter; formalem veri denominationem appello eam, quã hactenus explicui: quæ cõsistit in actuali conformitate ad obiectum: radicalem autem voco illam perfectionem actus, a qua habet huiusmodi conformitatem cũ obiecto, ut est in scientia euidentiã, uel in fide certitudo ratione cuius habet, ut infallibilis sit, & consequenter, ut existere non possit, quin conformitatem habeat cum materiali obiecto suo. Hoc ergo supposito ad primum respondeo, denominationem ueri radicaliter sumptam ex intrinseca perfectione actus, uel habitus esse realem, & absolutam: nos tamen nunc non loquimur de illa: quia illa nõ tam est denominatio ueri, quã certi, uel euidentis assensus. Vnde perfectio illa, a qua sumitur hæc denominatio nõ est aliquid ex natura rei distinctum ab ipso iudicio, sed est ipsamet specifica differentia, quæ sumitur ex tali obiecto formali, seu ratione assentiendi. Denominatio autem ueri formalis, & actualis, est quidem in re ipsa absque fictione intellectus, ut recte probat argumentum, non tamen est omnino intrinseca denominatio, sed partim est a forma intrinseca, partim cõnotat coexistentiã obiectiuam, seu concomitantiam obiecti ita se habentis sicut per cognitionem iudicatur. Vnde, quod diximus, huiusmodi ueritatem, de qua agimus, conuenire ipsi formali iudicio, seu cognitioni, & non tantũ obiecto eius, intelligendum est ab hac conformitate ipsum iudicium primo, ac per se denominari uerum, quamuis forma, a qua denominatur, non sit omnino intrinseca, sed concomitantiam alicuius extrinseci includat.

Verũ formale quid, quid verũ radicale.

XV. Ad secundum eadem distinctione satisfaciendũ est: nam ueritas radicalis, quæ sumitur ex formali ratione talis cognitionis, est perfectio simpliciter intellectus: quia pertinet ad rationem uirtutis intellectualis simpliciter: veritas autem actualis, de qua loquimur, per se non est perfectio simpliciter: imo neque addit perfectionem supra naturam, uel speciem ipsius actus cognoscendi. Nam hæc ueritas actualis, qua ex parte connotet, uel includit concomitantiam, seu cõuenientiam extrinseci obiecti, nihil reale addit actu, & consequenter nec perfectionem ullam ei afferre potest; qua vero ex parte supponit, uel requirit in ipso actu repræsentationẽ, seu habitudinem realem ad obiectum dici realem aliquam perfectionem eius: illa autem perfectio aliquando esse potest perfectio simpliciter; interdum vero est tantum secũdum quid. Nam interdum hæc ueritas actualis est infallibiliter, ac necessario coniuncta cũ essentiali, ac reali perfectione talis actus, & ex ui illius: & tunc perfectio, quam per se supponit in actu est perfectio simpliciter: pertinet enim ad rationem intellectualis uirtutis simpliciter. Interdum uero non est hæc ueritas actualis necessario cõiuncta cũ actu, aut non ex ui rationis formalis, & essentialis eius: & tunc perfectio, quæ supponitur in actu, non est simpliciter, sed secundum quid: quia non pertinet ad rationẽ uirtutis intellectualis simpliciter: & semper, ac intrinsece habet admixtam imperfectionem obscuræ, uel confusæ cognitionis, vt est in humana fide, & opinione, &c. Ad tertium eadem est responsio, nam in habitu scientiæ: quod verus sit radicaliter, est perfectio eius; vltra quam actualis ueritas nihil perfectionis ei addit.

XVI. Alia vero argumenta, quibus probatur, veritatẽ esse proprietatem omnino absolutam, admitti quidem possunt, quatenus probant, non esse necessariam relationem realem ad huiusmodi veritatem, quatenus vero excludere possunt omnem extrinsecam connotationem, non recte concludunt: vnde ad primum iam declaratum est, quando, & quomodo veritas sit perfectio simpliciter non quidem formaliter, & in se, sed in radice, quando illa talis est vt necessario secum habeat veritatem coniunctam. Ad secundum concedo veritatem, ut sic, nunquam consistere formaliter in relatione reali, nego tamen inde sequi non includere concomitantiam obiecti, cui cognitio conformetur. Nec refert, quod huiusmodi veritas cognitionis nõ semper requirat obiectum actu existens, quia nõ dicimus realem existentiam obiecti includi in conceptu veritatis, sed solum, quod ita se habeat, sicut per cognitionem repræsentatur, seu iudicatur: seu quod habeat tale esse quale cognoscitur. Quod esse non semper est existentiæ, sed quale sufficit ad ueritatem enunciationis, vt tetigit Arist. 5. Metaph. c. 7. & lib. 6. cap. vlt. & lib. 9. cap. vlt.

XVII. Ad tertium idem dicendum est de veritate diuina, quod dictum est de ueritate scientiæ, & cuiuscunque uirtutis intellectualis, quod in Deo dicit pfectionem quantum ad radicalem ueritatẽ, quoad actualem vero conformitatem cum obiecto nullam nouam perfectionem addit, neque etiam realem relationem, ut recte argumentum probat. Quod, ut magis intelligatur, omnisq. æquiuocatio tollatur, aduertendum est, perfectionem summam veritatis triplici modo tribui Deo, scilicet ratione essentiæ, seu esse: ratione intellectus, & ratione voluntatis: quibus modis dicitur Deus prima veritas in essendo, in intelligendo, & in dicendo. De prima ratione ueritatis in essendo dicemus inferius, quia illa nihil aliud est, quam veritas transcendentalis, quæ in Deo est in summo, ac primo perfectionis gradu. Postrema veritatis ratio nihil etiam ad præsens refert, quia nomen veritatis sub illa significatione valde æquiuocum est, significatq. uirtutem quandam moralem in voluntate existentem, quæ inclinat ad verum semper loquendum, & dicendum iuxta mẽtem: quæ virtus est in Deo in gradu eminentissimo, tamq. naturalis est illi, vt nullo modo possit aliud, quam verum loqui: & hoc modo veritas est perfectio simpliciter, sed moralis. Secunda ergo veritas, scilicet intellectualis duo significari potest in Deo. Primum, vim intelligendi adeo perfectam, vt nunquam ab scopo aberret, neque aberrare possit: & hoc est magna perfectio simpliciter, quam ex se habet Deus in eminentissimo gradu: & hac ratione dicitur prima ueritas in cognoscendo. Deinde dicere potest actualem cõformitatem inter cognitionem Dei, & rem cognitam: & hoc supponit quidem prædictam perfectionem, non vero addit nouam, sed connotat tantum obiectum ita se habere in se, sicut cognoscitur.

Veritas in Deo quot modis, & an sit perfectio simpliciter.

Responsiones ad argumenta posterioris opinionis.

XVIII. AD fundamentum contrariæ sententiæ respondetur, illo argumento recte probari, veritatem præter totam perfectionem realem, & intrinsecam cognitionem, connotare, & consignificare concomitantiam

tantiam

rantiam obiecti, non tamen propriam relationem consurgentem ex coexistentia cognitionis, & obiecti, vt satis declaratum est. Dices, si hoc argumentũ in præsente non est efficax ad inferendam relationem, nullum relinqui sufficiens ad probandas relationes reales, præsertim, quę in unitate fundari dicũtur, ut relationes similitudinis, æqualitatis, & similes: nam licet mutato alio extremo dicatur mutari similitudo, dici potest, non inde variari relationem aliquam, sed solam denominationem ortam ex coexistentia vtriusque extremi. Respõdetur argumentum hoc pertinere ad prædicamentum, ad aliquid, de quo postea dicturi sumus; nunc duo dicenda vidẽtur, vnum est, talem argumentandi modum non esse sufficientem ad inferẽdam relationem realẽ, quę sit modus ex natura rei distinctus à fundamento, & termino eius, & quasi medium quid inter illa, ut argumentum (sententia mea) conuincit: vnde quidquid sit de talibus relationibus, negari non potest quin prius natura quam illæ insurgant, intelligantur simul existentia fundamentum, & terminos, in quibus est fundamentalis unitas, seu conuenientia. Vnde secundo dicitur, esto demus insurgere relationẽ aliquam inter cognitionem, & obiectum, quando in altero est sufficiens fundamentum, & in altero sufficiens ratio terminandi, tamen ad rationem ueritatis formaliter non esse necessariam, sed sufficere id, quod in utroque extremo antecedere intelligitur ad talem relationem; sicut etiam sufficit, quãdocunque extrema talia sunt, vt non possint fundare, nec terminare relationem realem: & sane probabilissimum est, hanc relationem nunquam esse realem, vt iam dicam.

XIX. Vnde ad primam confirmationem concedo, generatim loquendo, ueritatem de qua agimus, secundum id totum quod includit, non esse de essentia actus cognitionis; Non tamen inde fit, esse aliquod accidens intrinsecum, & inhærens ipsi actui, sed solum præter entitatem, & intrinsecam perfectionem actus cõnotare aliquid aliud extrinsecum, sine quo ueritatis ratio non subsistit: ratione cuius potest interdum ueritas actus uariari, quamuis actus ipse in se intrinsece non mutetur: & tunc se habet ueritas ad modum accidentis separabilis, seu quinti prædicabilis ratione extrinseci connotati uariabilis. In his uero actibus, qui habent inseparabilem, & indefectibilem ueritatem, perfectio illa, unde oritur huiusmodi necessaria coniunctio cum ueritate, quæ a nobis radicalis ueritas dicta est, nullo modo est accidens, sed essentialis proprietas talis actus: ueritas autem formalis, se habet in his ad modum proprietatis inseparabilis.

XX. Ad secundam confirmationem primo iam respõsum est; quod, licet conformitas possit formalissime pro relatione sumi, tamen etiam potest accipi pro concomitantia illorum extremorum, inter quæ fingitur illa relatio, prout ordine naturæ antecedit talem relationem: & huiusmodi conformitatem ostẽdimus sufficere ad rationem ueritatis. Quocirca nihil ad explicandam ueritatis essentiam refert controuersia de illa relatione, an sit semper realis, uel semper rationis: uel interdum realis, interdum autem rationis: nam, quidquid de hoc sit, ueritas ipsa antecedit talem relationem. Et sine dubio uerum est talem relationem non semper esse realem, ut recte probat argumentum de ueritate scientiæ diuinæ: & de ueritate cognitionis circa obiecta non existentia: & hoc satis est, ut intelligamus, propriam relationem non esse necessariam ad rationem ueritatis: quia nec realis necessaria est, ut patet ex dictis, nec rationis, quia hæc non est proprie nisi dum cogitatur, seu fingitur. Addo autem ulterius, nunquam consequi relationem realem in actu cognitionis præcise ex illa conformitate, quæ ad ueritatem necessaria est: quia illa conformitas non consistit in vera, ac propria similitudine formali, sed solum in quadam proportione, & intentionali repræsentatione, ratione cuius ita res percipitur, sicut est quod magis ex sequentibus fiet manifestum.

SECTIO III.

Vtrum veritas cognitionis sit solum in compositione, & diuisione, vel etiam in simplicibus conceptibus.

COmmunis sententia esse uidetur, ueritatem cognitionis, proprie, & in rigore loquendo, solum esse in compositione, & diuisione intellectus, & nõ in actibus eius simplicibus. Ita sentit Caietanus 1. p. q. 16. a. 2. & ibi aliqui Thomistę Heruæus, quodlib. 3. qu. 1. art. 2. & 3. Durand. in 1. dist. 16. q. 5. nũ. 14. & videtur esse opinio D. Tho. ibi: sic enim scribit: [Proprie loquendo, veritas est in intellectu cõponente, & diuidente: non aũt in sensu, neque in intellectu cognoscente, quod quid est.] Similia habet 1. cont. gent. c. 59. & q. 1. de veritate, art. 3. Et videtur id sumpsisse ex Aristotel. 1. de interpretat. ca. 1. & 3. vbi ait: [Verum, & falsum in compositione, diuisioneque consistere.] Similia habet 3. de anima c. 6. ubi ait: [In indiuisibilis mentis conceptione falsitatẽ non esse.] Vbi autẽ falsitas esse non potest, nec ueritas esse potest: nam opposita circa idem nata sunt esse. Vnde concludit Aristot. [At in quibus & falsitas, iam & ueritas inest, in hisce compositio quædam iam est conceptuum intellectus] & 9. Metaph. ca. vlt. & lib. 6. cap. 2. dicit: [Veritatem solum esse in intellectu, quia tantum in illo est compositio, & diuisio.]

1. Prima sententia.

II. Ratione potest hæc sententia fundari: primò, quia in uocibus non est ueritas, & falsitas in significando, nisi in oratione complexa, qua significamus hoc esse, uel non esse, non autem in prolatione uocum incomplexarum: ergo idem iudicandum est de ueritate in cognoscendo, respectu conceptuum mentis: quod scilicet non sit in incomplexis, ac simplicibus conceptibus, sed in his tantum, quibus componendo cognoscimus, ac iudicamus, hoc esse, uel non esse. Probatur consequentia: quia uoces sunt signa conceptuum, & quidquid ueritatis, uel falsitatis est in conceptu, potest esse in uoce, ut in signo. Quæ tota ratio sumpta est ex Aristotel. 1. de interpret. capit. 1.

III. Secundò, quia, si in simplici conceptione est ueritas, vel omnis conceptus simplex est uerus, & nunquam falsus: uel interdum est uerus, interdum falsus, vel semper est uerus, & falsus respectu diuersorum: nullum autem istorum potest dici probabiliter: ergo neque etiam potest ueritas simplici conceptioni attribui. Minor declaratur, quoad singulas partes. Primò enim, si in simplici conceptu potest esse veritas, nulla ratio fingi potest, cur non possit in eodem esse falsitas: nã, ut dicebam, contraria circa idem uersantur: ergo quamuis conceptus simplex possit esse uerus, non ideo omnis talis conceptus erit uerus; quin potius ex eodem principio inferre licet, aliquando posse esse falsum. Et confirmatur, ac declaratur exemplo: nam, si conceptus simplex, ac proprius ueri auri verus est: ergo, si aurichalcum, ut uerum aurum simpliciter concipiatur, conceptus ille falsus erit. Deinde si hoc concedatur, scilicet, aliquem conceptum simplicem posse esse falsum respectu alicuius, probo necessario debere esse falsum respectu alterius: quia impossibile est, pars conceptum intellectus, qui non habeat aliquod proprium obiectum, quod repræsentet: ergo, si ad illud comparetur, non potest non esse uerus conceptus talis obiecti: quia necesse est, ut

naturaliter illud repræsentet: nō potest autem illud naturaliter repræsentare, nisi intentionaliter sit illi conformis, si autem est conformis, est etiam uerus: quia ueritas nihil aliud est, quam conformitas intellectus ad rem. Vt in exemplo adducto, quamuis cōceptus aurichalci respectu auri falsus existimetur, tamen respectu aurichalci uerus conceptus illius est. Imo nullum potest esse obiectum ita fictum, & impossibile, quin conceptus illius, vt sic uerus sit, vt cōceptus chymeræ, vel hippocentauri, etiamsi dici possit falsus conceptus ueri, aut possibilis animalis, tamen respectu chymeræ, aut hippocentauri est uerus conceptus eius. Denique, si hac de causa dicatur idē conceptus uerus esse, & falsus respectu diuersorum sequitur in omnibus cōceptibus esse falsitatem aliquam, quod est ab omni ueritate alienum; alioqui etiam in diuino conceptu esset falsitas. Item, quis dicat imaginem Christi Domini, hoc ipso, quod est uera imago eius esse falsam imaginem Antichristi?

IV. Dices, sicut eadem res, hoc ipso, quod uni est similis, est dissimilis alteri: ita nullum est inconueniens, quod idem conceptus sit verus, & falsus respectu diuersorum. Respondetur, potius hoc argumento declarari, veritatem, vel falsitatem cognitionis non cōsistere in simplici similitudine, vel dissimilitudine, sed in aliqua alia comparatione, seu compositione, per quam rei attribuitur proprius conceptus eius, uel alienus, ut in adducto exemplo, in concipiēdo aurichalco non potest esse falsitas, sed in attribuēdo rei sic conceptæ naturam ueri auri. Et confirmatur, ac declaratur, quia aliud est, non cognoscere rem aliquam, aliud falli in cognitione eius: qui autem concipit simplici, ac uero cōceptu rem unam, quamuis ex ui illius non concipiat alias res dissimiles, tamen non fallitur in conceptione earum: quia neque illas concipit, neque aliquid alienum eis attribuit: ergo conceptus simplex, & proprius unius rei non potest dici falsus conceptus aliarum rerum, eo quod illas non repræsentet, & eadem ratione nō poterit dici uerus ex sola simplici repræsentatione sui obiecti. Et confirmatur tandem, quia alias in sola specie intelligibili posset esse ueritas: quia etiam illa simpliciter repræsentat, & in repræsentatione eius poterit intelligi conformitas quædam ad rem repræsentatam: consequens autem est falsum, quia in sola specie intelligibili, ut sic, non est cognitio: ergo neque ueritas esse potest.

Secunda sententia.

V. Aliorum nihilominus opinio est, ueritatem cognitionis non tātum in compositione, & diuisione, sed etiam in simplicibus mentis conceptibus reperiri. Quam opinionem tenet Ferrar. 1. contra gentes, cap. 59. & 60. idemque sentit Capreol. in 1. dist. 19. q. 3. art. 1. cōcl. 3. Sonc. 6. Metaph. c. 2. q. 17. Aegid. quodlib. 4. q. 7. Fonseca lib. 4. Metaph. c. 2. q. 6. sect. 4. Et probari potest primo ex Aristot. 3. de anima, c. 6. in fi. vbi D. Tho. lect. 11. ait: [Quod, licet intelligibile incōplexū non sit neque uerum, neque falsum, intellectus tñ intelligendo ipsum uerus est, in quantum adæquatur rei intellectæ.] Et ita exponit Arist. ibi dicentem, intellectū, qui est ipsius quid ex ipso quid erat esse, uerum esse, etsi non aliquid de aliquo: [supple, enunciet, vel affirmet. Et confirmatur exēplo, quod ibidē adducit Arist. quia ipsemet dixerat secundo de anima, c. 6. sensum in cognitione proprij sensibilis uerum esse: constat autem, in sensu tantum esse simplicem actum, seu cognitionem: ergo multo magis in simplici cognitione intellectus erit ueritas. Item lib. 9. Metaphys. c. 7. tex. 21. & 22. vbi id et D. Tho. notat lect. 11. dicens: [In simplicibus esse ueritatē per hoc, quod cognoscitur res secūdum propriam quidditatem.] Ratione cōfirmatur hæc sententia: quia, vt per simplicem cōceptum res cōcipiatur, necesse est, vt sit aliqua cōformitas conceptus ad rem in repræsentando propter quod dixit Arist. 3. de anima, cap. 8. animam intelligendo fieri omnia, quia per repræsentationem omnibus conformatur: ergo illa conformitas est quædam veritas, nam illi conuenit definitio ueritatis.

VI. Secundo in intellectu diuino, & angelico est perfectissima ueritas, & tamen in eis nō est compositio neque diuisio: ergo etiam in nostro intellectu simpliciter cognoscente potest esse ueritas. Dicetur fortasse ex D. Tho. 1. p. q. 16. art. 5. ad 1. & 1. cont. gent. c. 59. quamuis Deus simpliciter cognoscat, tamē illo actu simplici iudicare, ita esse, vel non esse, quod nos complexe iudicamus. Sed contra hoc obijcitur ex eod. D. Tho. eod. c. 59. lib. 1. cont. gent. nam etiā nos per simplicem cōceptionē iudicamus aliquid de re, ita ut simplex aliquis conceptus virtute contineat quicquid per conceptum complexum, seu per cōpositionem iudicatur. Vt quando cōcipio hominē sub cōceptu distincto animalis rationalis, & hūc apprehendo, vt quidditatē hominis, ibi virtute iudico hominem esse animal rationale, & illa simplex conceptio virtute continet totum id, quod per hanc enunciationem significatur: ergo erit etiā veritas propria in illo simplici conceptu. Tertio omnis res, quæ est conformis, & adęquata suæ mensuræ, suisq. principijs, habet propriā veritatem: sed in cōceptu simplici est conformitas ad obiectū tanquam ad suā mensuram, & principiū, cui debet cōformari: est ergo in eo ueritas, quæ nō est alia, quam ueritas cognitionis quandoquidem illa est cōformitas cognitionis.

Duo certa ex dictis opinionibus colliguntur.

VII. Fvndamēta harum opinionum duo cōuincere videntur. Vnum est, ueritatem aliquam reperiri in simplici mētis cōceptione, neq. solū mentis sed etiam sensuū. Alterum est, veritatem aliqua propria, & speciali ratione reperiri in compositione intellectus, quia in simplici notitia intellectus nō reperitur. Et primum quidem constat primo ex adductis testimonijs Arist. & D. Tho. & ex eod. D. Tho. 1. p. q. 16. art. 2. & seq. & 1. contra gent. c. 59. & alijs locis, quæ ibi Ferrar. adducit. Secundo ex communi modo loquendi: recte enim dicimus, eum formare verum conceptum hominis, qui illum tanquam rationale animal apprehendit, & sic de conceptibus aliarum rerum. Tertio, quia hi cōceptus mētis sunt res quædam, seu qualitates: si ergo in alijs rebus est veritas, vt infra ostendemus, etiam in his conceptibus veritatem esse necesse est: unde, sicut dicitur verum aurum, quod propriam habet auri naturam, ita dicetur uerus auri cōceptus, qui habent entitatē commensuratam uero auro in repręsentādo intentionaliter, & simile est de reliquis. Atque hinc etiam constat, quæ uel qualis sit hæc ueritas, quę in simplici mentis notitia reperitur: nihil enim aliud est quā ueritas ipsa transcendentalis, his entibus accommodata. Nam, si ueritas, quam vocant in essendo, est adæquata passio entis, vt dicemus, in vnoquoq. ente iuxta modum naturæ suæ reperietur: ergo in his entibus, quæ sunt simplices conceptus mentis. Vnde quia esse proprium horum conceptuum est esse cognitionis: & cōsequenter formaliter reddere cognoscentem eum, cui insunt, ideo ueritas talis conceptus est etiam ueritas cognitionis.

VIII. Veritas speciali modo in cōpositione, & diuisione. Secundum, scilicet, in compositione, & diuisione speciali modo veritatem, & falsitatem reperiri probatur. Non enim sine causa Aristoteles in locis citatis specialiter dixit ueritatem, & falsitatē in sola mētis cōpositione reperiri, cum enim hoc verū esse non possit de omni ueritate, & falsitate, vt ex priori puncto cōstat, necesse est, vt aliquo proprio, & peculiari

modo

modo veritas sit in huiusmodi compositione, vt doctrina etiam Aristotelis vera sit. Et ita plane sensit D. Thom. in eisdē locis citatis, præsertim in prima parte. Secundo hoc constat ex communi modo sentiendi, & loquendi: quia tunc aliquis censetur verā rei cognitionem habere; quando cognoscit, & iudicat, ita esse, uel non esse, sicut est, uel non est in re, quod homines non facimus nisi componendo, aut diuidendo. Vnde sicut in loquēdo veritas, vel falsitas singulari modo est in propositionibus: quia non cēsetur aliquis verum dicere, uel falsum, donec propositionem enunciet; ita etiam in mēte erit speciali modo veritas, & falsitas in compositione, & diuisione. Tertio idem potest à contrario declarari, quia falsitas proprie non reperitur in simplici conceptu mētis, sed in compositione, aut diuisione, vt disp. sequenti latius exponam: ergo signum est, ueritatem etiam, cui falsitas, & deceptio opponitur, speciali modo in cognitione composita reperiri.

Punctus difficultatis, & varij modi expediendi illum.

IX. Difficultas autem est in explicando, quisnam sit hic specialis modus, quo veritas dicitur in compositione reperiri. Quidam enim contenti sunt dicēdo, veritatem complexam reperiri tantum in compositione, incomplexam vero in simplici notitia. Sed hoc nihil est dictu, neq. rem explicat: nam eadem ratione dici posset, ueritatem speciali modo reperiri in simplici notitia: quia incomplexa tantum in illa reperitur. Item, quia ex hoc nō habetur, quod veritas aliter in cognitione composita formaliter loquendo, quam in alijs rebus, sed solum quasi materialiter, quod fit in illa modo illi accommodato: hoc autem commune est omnibus alijs rebus: ergo propter hanc solam causam non erat, cur veritas cognitionis speciali modo soli compositioni tribueretur. Assumptum declaratur exemplis, nam etiam veritas aliter est in homine, verbi gratia, quam in angelo, nam in homine est ueritas per compositionē (loquor de ueritate entitatiua) in angelo autē est veritas simplex, in homine est materialis, in angelo vero immaterialis, & simile est in cæteris entibus: singula enim sunt uera ueritate sibi accommodata, & tamen non propterea dicitur ueritas specialiter modo esse in uno magis, quam in alijs: sed absolute dicitur communis omnibus communitate transcēdētali: ergo, si in compositione mentis nihil aliud singulare reperitur, nisi hoc solum, quod sicut esse talis cognitionis compositum est, ita, & ueritas eius complexa est, non est cur dicatur veritas singulari titulo in sola compositione reperiri.

X. Alij ergo respondent, in simplici notitia reperiri veritatem, non autem falsitatem, saltem regulariter & per se loquendo, in compositione autem, & diuisione indifferēter reperiri ueritatem, & falsitatem, & ideo specialiter asseruisse Arist. in sola compositione, & diuisione ueritatem, & falsitatem reperiri. Sed hoc neq. rem ipsam, neq. Aristotelis locutionem satis declarat. Nam, si ueritas ita reperitur in simplici conceptu, vt in eo non reperiatur falsitas, in compositione autē indifferēter veritas, & falsitas reperitur, potius dicendum fuisset, ueritatem esse quodammodo propriam simplicium conceptuum, falsitatem autem in sola compositione reperiri, vel, ad summum, dicēdum esset compositionem esse indifferentem ad ueritatem, & falsitatem, non autem quod sit veluti proprium vtriusq susceptiuum. Ac denique. (vt dicebam) hoc ipsum, scilicet, in simplici apprehensione esse ueritatē talis rationis, cui nulla opponatur falsitas in tali subiecto: in compositione autem reperiri ueritatē, cui falsitas opposita inesse potest, indicat, veritatē esse speciali modo in com-

A positione: nam illud prius commune est omni veritati in essendo, vt inferius dicam: quis autem sit hic specialis modus veritatis non declaratur per solam illam indifferentiam.

Aliter dici solet, ideo veritatem, uel falsitatē specialiter attribui compositioni, & diuisioni: quia secundum eam dicimur uere sentire, uel falli, quod non proprie dicimur ratione conceptuum simplicium. Sed hoc quidē (vt supra etiam argumētabar) indicium est à posteriori esse singulari modo in cōpositione, & diuisione ueritatem, & falsitatem, non tamen à priori rem declarat, in quo scilicet hic modus consistat. Non enim ideo compositio uera, uel falsa est, quia secundum eam nos uere, uel falso sentimus, sed potius è contrario, quia illa uera, uel fal- XI.
B sa est, ideo secundum eam nos uere, uel falso sentimus: est enim ipsa cōpositio forma, quæ sicut suum esse, ita, & proprietates suas nobis communicat.

Hac super re D. Thomæ doctrina expenditur.

XII. Diuus Thomas igitur 1. p. q. 16. art. 2. rem hanc declarans, dicit: Veritatem singulariter tribui compositioni, & diuisioni, quia per hanc solam operationem est ueritas in intellectu tāquam in cognoscente ueritatē ipsam. Itaq. significat per simplicē notitiam esse ueritatem in intellectu; sosum, ut in cognoscēte rem tali notitia apprehensam, non vero tamquam in cognoscēte ueritatem ipsam: per compositionem autem esse ueritatem in intellectu non
C solum tamquam in cognoscente rem, sed etiam tāquam in cognoscente ipsam ueritatem. Nam ueritas in cōformitate consistit, dum autem intellectus componit, comparat rem, ut simpliciter conceptam vno modo, ad esse ipsius rei, & cognoscit conformitatem, quam inter se habēt, & ideo nō solum rem, sed etiam ueritatem cognoscit, eamq. ob causam dicitur ueritas esse singulari modo in compositione, & diuisione. Et hoc idem est, quod alij dicunt, ueritatem esse subiectiue quidem non solum in compositione, sed etiam in simplici notitia, obiectiue autē esse tantum in compositione, & diuisione.

XIII. Sed hæc responsio non paruam habet difficultatem, quia uel est sermo de notitijs directis, ut de re-
D flexis. Si de directis, non est uerum, in cōpositione, & diuisione directa esse obiectiue ueritatē, & multo minus falsitatē. Neq. etiam uerum est, intellectū componēdo, & diuidēdo non solum concipere rē, sed etiam ueritatē suam. Probatur, quia quando intellectus componit, hominem esse album, & hoc directe cognoscit, non comparat conceptum suum ad aliquam rem, nec rem ad conceptum, ut ueritatē cognoscat, sed solum comparat unam rem ad aliam, ut cognoscat coniunctionem earum inter se, quod est componere: ergo. Vnde fallax uidetur ille argumētandi modus, vt quia intellectus tunc cōparat unū ad aliud, ideo dicatur comparare, & cognoscere cōformitatem, in qua ueritas cōsistit, quia nō cōparat cōceptum formalem ad rem, nec rem ad conceptū,
E sed comparat rem conceptam ad aliam, uel seipsam. Vnde non fit, ut per talem compositionem cognoscat ueritatem, sed solū illud esse rei, quod fundat ueritatem, iuxta illud Arist. Ex eo, quod res est, vel non est, opinio uera, & falsa est, quod esse formaliter non est ueritas, quāuis causet ueritatem in intellectu, ut dixit idem D. Tho. d. q. 16. art. 1. ad 3. Et confirmatur, nam aliud est, quando intellectus cōponendo dicit, homo est albus, aliud uero, quādo dicit, hominē esse album, est uerū: hæc enim posterior cōpositio est reflexa, & ideo in illa est obiectiue veritas, quia formaliter per illam cognoscitur. At uero prior conceptio est tantum directa, & nō hēt idē obiectum, quod posterior: ergo per illam nō cognoscitur formaliter ueritas, neq. in illa est obiectiue.

XIV. Si autem dicatur, sermonem esse de cognitione reflexa, sequitur primo, nõ esse in vniuersum verã, quod Aristot. ait, veritatem, & falsitatem in compositione, & diuisione reperiri: consequens autem est falsum, quia sicut enũciatio õis vocalis vera, vel falsa est, ita, & mentalis compositio, uel diuisio. Vnde per omnem illam, aut verè, aut falso sentimos. Secundo sequitur: nullam esse differentiã, quia etiam per simplicem notitiam reflexam potest ueritas formaliter, ac vere concipi: sicut enim simpliciter concipimus, quid est homo, ita etiam simpliciter concipere possumus, quid est veritas, & per simplicẽ conceptum possumus concipere conformitatem inter cõceptum, & rem per modum cuiusdam relationis: tũc ergo erit etiam veritas obiectiue in simplici notitia: nulla ergo est prædicta differentia.

XV. Rñderi potest doctrinam D. Thom. intelligendã esse de compositione, & diuisione, quæ fit per directam cognitionem, nam certum est in omni tali cõpositione propriam ueritatem, vel falsitatẽ reperiri. Ad obiectionem aũt contra hoc factam, si vera esset snĩa Durandi, quod ueritas est cõformitas rei prout est in esse obiectiuo intellectus ad se ipsam prout est in re, facilis esset rñsio, dicendo, intellectum, qñ cõponit, comparare conceptum obiectiuum vnius rei ad aliã, vel ad se ipsam aliter, seu prius cõceptã, atq. ita cognoscere conformitatẽ inter illa, & ideo dici cognoscere veritatem. Atq. hoc modo vĩ declarasse hanc rem D. Tho. 1. cõtra gentes. c. 59. in 1. ratione, dicens: [Cum veritas intellectus sit adæquatio intellectus, & rei, secundum, quod intellectus dicit esse, quod est, vel nõ esse, quod non est: ad id in intellectu veritas pertinet, quod intellectus dicit, non ad operationem, qua id dicit: non. n. ad veritatem intellectus exigitur, vt ipsum intelligere rei adæquetur, cum res interdum sit materialis, intelligere vero immateriale, sed illud, quod intellectus intelligendo dicit, & cognoscit, oportet esse rei æquatum, s. vt ita in re sit, sicut intellectus dicit.] Iuxta hanc ergo interpretationem facile intelligitur, per directam cognitionem, compositiuam cognosci conformitatẽ, in qua veritas consistit.

XVI. Sed hæc responsio, si aliud non addatur, nobis satisfacere non potest. Primo, quia snĩa illa Durandi à nobis supra reiecta est, neq. est uerisimile D. Tho. in citat. verbis eum sensum intendisse, ut patet ex ratione, quam adducit, [quod non oportet, vt intelligere rei adæquetur: quia interdũ res est materialis, & intelligere immateriale.] Vbi cõstat aperte loqui de intelligere, quãtum ad conuenientiã, quã habet cum re intellecta in esse entis, & cõditionibus eius, & non de conuenientia, quam habet in ratione repræsentãtis, & repræsentati. Et ita Ferrar. ibi distinguens inter intelligere, & conceptũ, seu uerbũ mentis, & existimans intelligere nõ esse repræsentatiuũ rei, conceptum autem, seu verbum repræsentare illã, exponit D. Tho. loqui de cõceptu ipso, seu verbo, & in illo constituere, cõformitatem, seu veritatem, & non ipso intelligere. Ego autem existimo, si proprie loquamur, intelligere formaliter fieri per ipsũ verbum, seu cõceptum, vt informantem intellectũ, & ideo non posse verbum, vt uerbum esse cõforme in repræsentando rei, cuius est uerbum, quin etiam intellectus, quatenus per verbum formaliter intelligit, fiat eidem rei conformis D. Tho. ergo nõ potuit excludere hanc conformitatem in ratione repræsentandi, sed tm̃ conformitatem in essendo. In eodem ergo sensu intelligendum est, quod paulo superius ait: [Veritatem pertinere ad id, quod intellectus dicit, nõ ad operationem, qua id dicit.] Sensus. n. est veritatẽ non pertinere ad illam operationem, quasi materialiter sumptam, vt est qualitas quædam spiritualis, sed formaliter, quatenus refert intellectui rem, quæ per illam dicitur, seu quatenus in esse repræsentatiuo continet rem cognitam.

XVII. Secundo, non recte applicatur illa sententia ad præsentem difficultatem explicandam, quia, quando intellectus cõponit, vel ex parte prædicati enunciat rem, vt est in se, vel, vt obiectiue conceptam. Si primum dicatur, ergo per illam comparationẽ non cognoscit cõformitatem rei, vt obiectiue conceptæ ad seipsam, vt est in se, in qua ueritas consistere dicebatur, & ita non cognoscet ueritatem. Si uero dicatur secundum, ergo etiã ex parte subiecti nõ fit comparatio ad rẽ prout est in se, sed prout obiectiue conceptam: quia nõ est maior ratio de prędicato, quam de subiecto: vtrumq. enim cõparat intellectus prout ab ipso cõceptum est, ita, vt cõpositio sit quasi collatio quædam simplicium cõceptuum obiectiuorũ, & cognitio coniunctionis, quam in se habent: ergo neq. hoc modo concipitur ueritas prout à Durãdo explicatur, quia nõ cognoscitur cõformitas rei in esse obiectiuo, ad seipsã in re, sed cõformitas, uel identitas, uel unio inter unã, & alterã rem, prout utraq. est in esse obiectiuo. Tertio multo minus potest ille modus ad falsitatem applicari: nam quando per cõpositionem unum de alio falso affirmatur, non cognoscitur difformitas, quæ est inter illa, sed potius cognoscitur, seu concipitur conformitas, quæ non est in re: ergo tunc falsitas non est obiectiue in tali cognitione, seu compositione intellectus.

Mens Diui Thomæ, & res ipsa iuxta illam explicatur.

XVIII. Dicendum ergo est, non esse mentem D. Thomæ quando intellectus componit, uel diuidit, formaliter, & in actu signato (vt bene Caietanus ibi distinxit) cognoscere ueritatem, & conformitatem illam, in qua ueritas formaliter cõsistit, hoc enim sensu verificari id non posse obiectio facta conuincit. Intelligit ergo D. Thomas, quando intellectus componit, aut diuidit, in actu exercito cognoscere id, in quo ueritas consistit, & consequenter affirmare, uel negare ueritatem ipsam, seu falsitatem. Et hac speciali ratione dici ueritatem esse proprie in compositione, & diuisione. Quid autem sit, in actu exercito ueritatem cognoscere, seu affirmare, ita potest declarari: nam intellectus noster per vnum simplicem conceptum non concipit adæquate, neq. exhaurit distincte, & clare rem conceptã, sicut faciunt Deus, uel angeli, & ideo, post quam aliquo modo confusè, & inadæquatè illam concepit, vt illam distinctè, & adæquatè cognoscat, illi attribuit plura prędicata siue re, siue ratione tantum distincta. Sicut autẽ de vocibus Aristotel. dixit, quia res non possumus adducere ad scholas, vtimur terminis pro rebus, ideoque quando affirmamus unam rem de alia, id exterius non facimus, nisi mediante uoce significante, & quatenus significans est: ita quando mẽte unum de alio affirmamus, quamuis præcipue intẽdamus rem de re affirmare, id tamen non facimus, nisi per conceptus, quatenus naturaliter nobis repræsentat res. Atque hinc fit, vt, dum componimus unam rem conceptam cum alia, uel cum ipsamet alio modo concepta, comparando rem ipsam, simul in actu exercito comparemus conceptum nostrum, vt repræsentantem illam rem. Vt, verbi gratia, quando intellectus componendo dicit, hominem esse album, formaliter, & directe cognoscit identitatem, uel coniunctionem, quam album habet cum homine, simul tamen in exercito ipso cognoscit conceptum albi aliquo modo continere sub se hominem, & repræsentare illum, & consequenter esse illi aliquo modo conformem. Atque ita dum mens affirmat, hominem esse album, in actu exercito affirmat ueritatem, seu hoc esse uerum: quia dum affirmat, album inesse homini, affirmat, con-

ceptum albi veram aliquam conformitatem habere cum homine. Et hoc sensu dixit D. Tho. dicto art. 2. [intellectum cognoscere cõformitatem sui ad rem intelligibilem, quando iudicat, rem ita se habere, sicut est forma, quam de re apprehendit, quod facit componendo, & diuidendo.] Non quod, quãdo intellectus cõponit, iudicet, ita se hēre rē, sicut est formaliter, seu inhæsiue est in intellectu, sed quod iudicet, ita se habere, sicut est forma apprehensa per intellectum, & consequenter in actu exercito iudicet, ita se habere rem, sicut est forma, seu conceptus formaliter repræsentans in intellectu: quia conceptus formalis, vt repræsentans tanquam vnum quid censetur cum re repræsentata, & quia intellectus non cõparat rem repræsentatã, nisi, vt à se conceptã. Hoc ergo mõ recte intelligitur, cur veritas dicatur specialiter esse in intellectu nostro cognoscente media cõpositione, & diuisione: nam per simplices conceptus nullo mõ cognoscit intellectus conformitatem, vnde nec proprie affirmat, aut sentit ueritatē, sicut facit, quando simplices conceptus cõponit. Vnde, licet tam cõpositio, quã simplex apprehensio rerum, sit absolute cognitio directa, tamen, si cõpositionem ad simplicem apprehensionē comparemus, quodammodo est quasi reflexiua supra illam, veluti in ipso exercitio: quia per compositionem fit collatio inter simplices conceptus, ratione cuius est ueritas in illa, prædicto speciali modo.

Soluuntur opposita rationes.

XIX. ET per hæc patet responsio ad fundamenta prædictarum opinionum, quas nõ existimamus inter se contrarias, si recte intelligantur, ut exposuimus, & ipsimet authores reuera exponunt, vt aperte constat ex Diuo Thoma, & Caietano, supra Ferrar. vero, qui Caietano opponitur, vel eum, & Diuum Thomam intelligere noluit, vel solũ verbis diuersis rem eandem explicat. Fundamenta igitur utriusque opinionis, quatenus illas in uero sensu confirmant, admittenda sunt: declarandũ uero superest quomodo in alio sensu eis non repugnēt. Ad testimonia itaq. Aristotelis priori loco adducta respondetur, ibi loqui Aristotelem de veritate existente in intellectu nostro, ut cognoscente aliquo modo veritatem ipsam. Vnde ad primam rationem respõdetur, eadem proportione esse de uocibus loquendum, qua de conceptibus, nam in simplici, & incomplexa voce est ueritas signi tanquam in habente illam ad modum ueritatis transcendentalis, seu in essendo: nam hæc uox, homo, & significat uerum hominem, & potest dici uerum signum hominis: tamē in uoce simplici non est ueritas tanquam in significante ueritatem, quomodo est in enunciatione cõposita, quæ dum significat hoc esse illud, significat consequenter, & quasi in actu exercito, conformitatem, & ueritatem, sicut de conceptibus explicatum est. Ad secundum, quod tangit materiam de falsitate, dicetur clarius disput. seq. Nunc respondetur, ex tribus membris ibi enumeratis illud esse eligendum, quo dicitur, simplices conceptus ita esse ueros ut non sint proprie falsi, ut argumenta ibi facta satis probant. Neque uero necesse est, ut in omni subiecto ubi potest esse unum oppositorum, possit etiã esse aliud. Præsertim, quia cum veritas alio modo sit in simplici apprehensione, quam in compositione, ea ratione fieri potest, ut ea ueritas talis sit, quæ non habeat falsitatem oppositam. Cur autem hoc ita sit, & cur potius ueritas compositionis possit habere propriam falsitatem oppositam, patebit ex dicendis. Quod autem in ultima confirmatione tangitur de specie intelligibili, declarabitur statim. Ad fundamenta secundæ sententiæ nihil addere oportet, solum enim probant, in simplici cõceptione esse veritatem tanquam in habente, non tanquam in cognoscente. Solum circa secundum oportet ex dictis notare, non esse eandem rationem de simplici cognitione Dei, aut Angelorum: illi enim simplici conceptu perfecte iudicant de re, & quod ita se habet, sicut cognoscitur, seu quod ei insit id, quod de ea iudicatur, & cognoscitur. Imo illud iudicium simplex tale est (præsertim si sit sermo de diuino,) ut per illud perfectissime etiam cognoscatur omnis conformitas, quæ esse potest inter ipsum, & rem cognitam, & ideo non est simile de illa simplici cognitione.

SECTIO IV.

An veritas cognitionis, seu intellectus in eo non sit, donec iudicet.

ANte iudicium, intelligi possunt in intellectu, uis ipsa intelligendi, species intelligibilis, sub qua reliquos habitus comprehẽdo, ipse actus cognitionis, prout est in fieri, & apprehensio ipsa. Dubitari ergo potest primo, an hæc ueritas dici possit esse in specie intelligibili, uel in actu, uel in conceptu, uel in habitu, aut ipsa ui intelligendi. I.

Nam D. Thom. 1. cont. gent. capit. 59. ratione 1. in uerbis supra citatis significat tantum esse in conceptu, seu uerbo mentis, ubi Ferrar. ita illum intelligit, & addit non esse in actu intelligendi: quia non est imago, nec repræsentat obiectum. Vnde infert, prius ordine natura esse ueritatem in intellectu, quã intellectus cognoscat rem per conceptum repræsentatam, quia prius ordine naturæ actio intellectus terminatur ad conceptum, quam cognoscat rem in illo repræsentatam. Quo sensu uidetur dixisse D. Tho. q. .de uerit. ar. 1. Cognitionem esse ueritatis effectum. De specie uero intelligibili ait in illa eē ueritatem quatenus illa etiam repræsentat obiectũ, & secundum illam repræsentationem, habet conformitatem cum illo, imperfecto tamen mõ, quatenus repræsentatio speciei imperfecta est, & quatenus habitus ad actũ, ut imperfectum ad perfectũ cõparatur. De ipsa autem ui intelligendi, & habitu eius iudicatiuo, & qui tenet se ex parte potẽtiæ, nihil dicit, tamē cõsequenter dicturus ẽt esset, in eis non esse ueritatem, quia non repræsentant obiectum.

II. Sed nobis supponendum est, hic solum esse sermonem de ueritate cognitionis. Credimus autem cognitionem fieri formaliter per cõceptum, seu uerbum mentis, ut informantem ipsum intellectũ: conceptum autem, seu uerbum mentis in re ipsa nõ distingui ab actu intelligẽdi, quatenus est aliquid factum ab intellectu, seu qualitas in facto esse, intellectionē uero, quatenus est actio in fieri, distingui modaliter à uerbo sicut distingui solet actio, uel dependẽtia à termino. Cum ergo cognitio simpliciter significet actualem cognitionem, ueritas cognitionis absolutè, ac simpliciter est in cõceptu, seu uerbo aut actu intelligendi in facto esse: quia hæc omnia idem sunt, & significant formam, qua intellectus fit actu cognoscens, ac si diceremus, ueritatem calidi, ut sic, in calore inesse. In actione autem intelligendi, ut sic, non est quidem ueritas cognitionis, quia illa actio, non est cognitio simpliciter, sed uia ad cognitionē, tamen eo mõ, quo est, habet suam ueritatem, sicut calefactio, quamuis ueritatem caloris nõ habeat, habet tamē ueritatem calefactionis, quia est uera tendentia ad calorem: sic enim actio intelligẽdi est etiam uera tendentia ad rei cognitionem. Et quamuis dicatur non repræsentare per modum formæ, repræsentat tamen per modũ uiæ: quia est tendentia ad ueram repræsentationem: ueritas ergo cognitionis dici potest esse in fieri in actu intelligẽdi, ut actio est. In specie autem intelligibili non est ueritas cognitionis, nisi tanquam in principio, & actu

primo, est tamen in illa propria veritas entitatiua, ratione cuius vera dicitur species intelligibilis talis obiecti. Ad quod nihil refert, quod species intelligibilis repræsentet formaliter, vt imago, vel tantum effectiue, & virtualiter, vt semen obiecti: quia quacunq. ratione repræsentet, secundum eam habere potest suam veritatem per debitam commensurationẽ ad tale obiectũ, sicut semen hominis non hẽt quidem in se ueritatem humanæ naturę, nisi virtualiter, seu instrumentaliter, habet tamen ueritatẽ humani seminis secũdum debitam proportionẽ, & habitudinem ad talem naturam, vel actionẽ. Quo etiã fit, vt vis intelligendi, seu lumen intellectus, aut habitus illud perficiens, formaliter, ac proprie non habeant per se veritatem cognitionis, de qua agimus, vt per se constat: habeant tamen suam accommodatam veritatem, quæ radicaliter dici potest ueritas cognitionis: quatenus lumen intellectuale eatenus verum est, quatenus de se inclinat ad veram rei cognitionem, & idem est suo modo de habitu.

III. Ex quo tandem intelligitur, falsum esse, quod dicebatur, prius natura esse ueritatem in cõceptu mẽtis, vel in intellectu per cõceptum, quã intellectus actu intelligat; quia conceptus mentis, seu uerbum non prius natura est, quam insit intellectui: non fit enim, nisi per eductionem de potentia eius, & ideo non fit in aliquo signo naturæ, in quo non uniatur intellectui, ut possit intellectus per modum potẽtiæ actiuæ, & receptiuæ ad illius productionem cõcurrere: ergo non prius natura uerbum habet ueritatẽ, quam illam formaliter communicet intellectui: ergo nec prius natura est in eo ueritas, qua intellectus sit actu cognoscens. Patet vltima consequẽtia, quia non aliter constituitur intellectus actu cognoscens, nisi per informationem uerbi, seu conceptus. Est ergo veritas cognitionis primo, ac per se in intellectu actu cognoscente per uerbum, conceptũ, seu actum in facto esse, tanquam per formam qua actu cognoscit. Vnde, quod D. Thom. dicto loco ait, q. 1. de uerit. ar. 1. [Cognitionem esse quendam ueritatis effectum, intelligendum est, aut de ueritate fundamentali, quæ est ipsum esse rei, à quo, vt obiecto hẽt cognitio, ut uera sit, uel de ueritate conformitatis, quæ est per speciem intelligibilem, uel certe de effectu formali, quem uerus cõceptus mẽti tribuit.

De notitia apprehensiua.

IV. SEcundo dubitari potest, an ueritas cognitionis sit in apprehensiua notitia, uel tantum in iudicatiua. Et ratio dubitandi esse potest, quia simplex notitia tantum est apprehensiua, & tñ diximus in illa esse ueritatem. Item in sensibus est ueritas simplex, ut ex Aristotele supra diximus: & tamẽ in eis non est, nisi apprehensiua cognitio. Tandem in compositione apprehensiua, etiamsi intellectus nesciat discernere, & iudicare, sitne in illa ueritas, an falsitas: nihilominus tamen alterutrũ horum in tali apprehensione reuera inest; nã si propositio uocalis, aut uera, aut falsa necessario est, multo magis mẽtalis, etiam apprehensiua tantum. In contrariũ aũt est, quia intellectus non denominatur uerus, aut falsus, nisi quando iudicat. Quamuis. n. ego apprehendam hanc propositionem, astra sunt paria, si dubito, & suspendo iudicium, nec falsus sum, nec uerus: ergo signum est, in illa apprehensione, nec ueritatẽ esse, nec falsitatem, alioqui uerum, uel falsum denominaret. Vnde ubi Aristot. ait 6. Metaph. c. 2. ueritatem esse in mente, Græce est uox, Dianoia, quæ sẽtentiam, seu intelligentiam significat.

V. Respondetur, ueritatem cognitionis propriè esse in iudicio, & quemlibet actũ intellectus tantũdem huius ueritatis participare, quantum de iudicio participat. Nam si attente res spectetur, intellectus ni- A hil uere cognoscit, donec iudicet: ergo nec potest esse uerus, uel falsus in cognoscendo, donec iudicet: ergo ueritas cognitionis esse non potest, nisi in iudicio. Antecedens manifestum est in cognitione compositiua: quando enim intellectus apprehendit cõpositionẽ, & suspendit assensum, ideo est, quia ignorat, an reuera illa extrema ita coniuncta sint in re, sicut per compositionem apprehenduntur. Vt in dicto exemplo de apprehẽsione huius compositionis, astra sunt paria, quamuis intellectus cognoscat aliquo modo quid sint astra, & quis sit numerus par, ignorat tamen omnino, an illa duo in re coniuncta sint, & ideo, licet compositionem apprehendat, non iudicat: è contrario uero fieri non potest, ut intelle- B ctus componat prædicatum cum subiecto, actu cognoscendo eorum coniunctionem, quam in re habent, uel habere existimantur, quin iudicet, ita esse, uel non esse. Quia, si totum hoc cognoscit, nihil est, quod iudicium addere possit. Igitur iudicium compositionis in cognitione illa consistit, qua cognoscitur prædicatum conuenire subiecto, ratione cuius diximus supra cum D. Thom. ueritatem esse in intellectu componere tanquam cognitum in cognoscente. Sic ergo ueritas compositionis proprie solum est in notitia iudicatiua.

Notitia autem simplex, quæ simplex apprehẽsio dici solet, in tantum est capax alicuius ueritatis, in quantum cognitio est, & aliquam rationem iudicii participat. Nam, licet conceptio per simplices actus C dici soleat simplex apprehensio, quatenus potentia cognoscens format in se similitudinem rei, & quodammodo illam ad se trahit, & ut distinguatur à proprio iudicio, quod à nobis datur, cum rem unam cũ alia componimus, uel eas diuidimus: tamen quatenus illamet apprehensio est aliqua rei cognitio, est etiam aliquale iudicium, quo implicite iudicatur res id esse, quod de illa cognoscimus. Et hoc modo in tali apprehensione, uel simplici cognitione rei includitur aliquo modo iudicium: quia, cum illa apprehensio sit actus potentiæ cognoscitiuæ, necessario debet per illam aliquid cognosci: quod autẽ cognoscitur, ea ratione iudicatur; nam, quod iudicari non potest, ignoratur. VI.

Quocirca ad priores rationes dubitandi respõde- D tur in simplici apprehẽsione intellectus esse aliquale iudiciũ, licet imperfectum, & secundũ illud esse in eo actu ueritatem cognitionis. Et idem est dicendum proportione seruata de cognitione sensus, quãdo enim ouis cõcipit lupum, & fugit, quamuis simplicem tantum actum habeat, tamen vere cognoscit illum, ut inimicum, & ita iudicat, quamuis imperfecto modo: & uisus, dum cognoscit album, aliquo etiam modo iudicat, hoc esse album. Quod si interdum intellectus, uel imaginatio uidentur aliquid simpliciter apprehendere, nihil omnino iudicãdo, ut quando fingitur mons aureus, aut chymera, uel quid simile, tunc non apprehenditur aliquid, ut uera res, sed, uel, ut possibilis, saltem quoad illam figu- E ram, sub qua apprehenditur; uel, ut imaginabilis, seu significabilis per uocem: quo modo dicunt aliqui, tunc magis apprehendi significationem uocis, quã rem aliquam. Vnde tunc solum cognoscitur id, qđ consurgeret, si hæ, uel illæ partes coniungerẽtur, & ita hoc ipsum aliquo modo iudicatur, & eodem modo est aliqualis ueritas simplex in huiusmodi apprehensione: quia reuera illud obiectum tale apprehẽditur, uel cognoscitur, quale consurgeret, si partes illæ in re copularentur. VII.

Vnde ad aliam partem de composit[illegible] VIII. hensiua respondetur inprimis, hu[illegible] sitiones mentales, quæ sunt a[illegible] lariter fieri per conceptus [illegible] rerum: quia cum in re[illegible] iunctio prædicati cum[illegible]

henditur secundum rem, sed secundum vocem, seu copulam significantem talem unionem. Quod si ita est, tunc illa compositio apprehensiua est in mente, vt vocant, non vltimata, & in ea est veritas, vel falsitas, non, vt in cognitione, sed vt in signo tantum ad placitum, sicut est in voce, uel in scriptura. Deinde dicitur, si hæc apprehensio non iudicatiua, aliquo modo esse dicitur in cõceptu compositiuo ipsarum rerum, vel id solum esse, quatenus per illum aliquid concipitur, & aliud ignoratur: vel apprehendi tantum in ordine ad significationem vocis. Prior modus erit, si concipiam astra, vt paria, & cognoscam hoc esse possibile, & ignorem an ita sit. Et tunc quoad illud, quod cognoscitur, cognitio est, non tãtum apprehensiua, sed etiam iudicatiua, & consequenter aut vera, aut falsa, quoad aliud verò, sicut non est iudicatiua cognitio, ita neque vera, neque falsa. Immo neque est apprehensiua per modum compositionis intellectus affirmantis, uel negantis, sed per modum cuiusdam simplicis apprehensionis illius possibilis enunciati, de quo dubitatur, an ita sit nec ne. Nam si hoc non cognoscitur per talem conceptum, scilicet hoc esse possibile, non uideo, quid ibi apprehendi possit per ueram compositionem, quæ includat copulam de inesse: ergo tantum apprehendi potest per modum quæstionis, an hoc ita sit, uel non sit, & tunc non est necesse, ut ibi sit aliqua veritas, uel falsitas. Posterior modus erit si extrema illius compositionis, uel compositio in se tantum apprehendatur, quatenus est, quid significatum hac voce: verbi gratia, astra sunt paria, & tunc etiam intellectus non apprehendit, aliquid affirmando, uel negando, sed quasi simpliciter apprehendo hoc tanquam significatum illius uocis, siue in re ita sit, siue non sit, & quoad illud primum inuoluitur ibi aliqua cognitio, & consequenter aliquid ueritatis simplicis. Sic ergo omnis ueritas cognitionis eo modo quo est, in iudicio existit.

SECTIO V

An veritas cognitionis sit tantum in intellectu speculatiuo, vel etiam in practico.

I. Ratio dubitandi sumi potest ex quadam vulgari doctrina indicata à D. Thom. 1. p. q. 16. artic. 1. & alijs locis, quod veritas dicit conformitatem cognitionis ad rem cognitam tamquã mensurati ad mensuram, iuxta illud Aristo. [Ex eo, quod res est, uel non est, propositio uera, uel falsa est.] Hinc ergo sequi videtur, in sola speculatiua scientia, esse proprie ueritatem, quia sola scientia speculatiua mensuratur ex obiecto suo, nam scientia practica potius est mensura sui obiecti, ideo .n. res arte facta uera est, quia est conformis arti. Rationem autem tetigit D. Thom. illo loco, quia res intellectu duplicem potest habere ordinem ad intellectum, per se scilicet, & per accidens, per se habet ordinem ad intellectum à quo non pendet, sed cognoscitur tantum. Priori modo pendent effectus artis ab arte, & res creatæ à Deo, & ideo non sunt res mensuræ cognitionis, seu potius è cõtrario: ergo in tali cognitione non est ueritas, sed potius in rebus, quatenus illi commensurantur. Posteriori autem modo comparantur res ad scientiam speculatiuam, & ideo in hac cognitione erit tantum ueritas, quatenus commensuratur rei cogn[...] [con]trarium autem est, quia etiam in cogn[...] iud[...] ctis est ueritas, uel falsi[...] n[...] positione, & diuisione[...] [...]us [...] solum moralibus, & [...] d ctu[...] libus esse proprijssi[...] [...]m, [...] aut quomodo pos[...] [pr]actic[...]

tiæ, si non esset in eis ueritas? habent ergo non solum ueritatem, sed etiam sua principia per se nota, & conclusiones euidenter ueras. Item, si non de ueritate complexa, sed de incomplexa loquamur, etiã idea artificis, si sit propria, & adæquata rei efficiendæ per artem, est maximè uera, tantoq. magis, quanto non solum ipsa uera est, sed etiam est causa veritatis artificij. Deniq. in scientia, quam Deus habet de creaturis, est perfectissima ueritas, quamuis sit etiã mensura creaturarum.

Dicendum itaq. est, ueritatem non solum esse in intellectu speculatiuo, sed etiam in practico, quatenus in eo ex rerum agendarum, seu efficiendarum cognitio, vt posteriora argumẽta probant, & docet Aristo. 6. Ethic. c. 2. & est res per se satis nota. Ad rationem vero in contrarium dupliciter responderi potest: primò, negando ueritatem dicere semper, & in rigore relationem mensurati ad mensuram, alioqui non posset dici Deus uerus, quia mẽsuratus nõ est, etiam per propriam scientiam: uidetur ergo sufficere quælibet relatio conformitatis, siue illa sit mẽsurati ad mensuram, siue è contrario mensuræ ad mensuratum. Sed hæc responsio non uidetur esse conformis communi modo sentiendi, & loquendi de ueritate: omnes enim censent, ueritatem cognitionis esse in intellectu, quatenus conformatur rei intellectæ, & consequenter esse relationem mensurati, aut se habere ad modum eius. II.

Respõdetur ergo secundò, cognitionem practicam dupliciter posse comparari ad obiectum: uno modo in ratione cognitionis: alio modo in ratione causæ, aut efficientis, aut exemplaris, vt est idea artificis. Et hoc quidem posteriori modo cognitio practica sicut est causa, ita est mensura sui obiecti, ut habet rationem effectus ipsius, & ideo, vt sic non denominatur proprie uera, sed efficax, uel sufficiens ad causandum effectum in suo genere: priori autem modo cognitio practica est uera: unde sub ea ratione comparatur ad obiectum suum, vt mensuratum ad mensuram: quia sub ea consideratione præcisa non est causa illius, sed mera cognitio, quæ, vt sic, solum est repræsentatio intentionalis obiecti, & ideo ueritatem habet quatenus illi commensuratur. Qđ in hunc etiam modum declarari potest, nam scientia, vt scientia, etiamsi practica sit, abstrahit ab existentia obiecti, & uera est, etiamsi nihil efficiat, seu causet: si ergo scientia practica ad obi[ectum] secundum se, & ut abstrahit ab exist[e]ntia comparetur, sic non est mensura eius: quia non est causa illius, ut sic: ergo talis scientia mensuratur potius ab obiecto secundum suam rationem, & essentiam considerando, & per conformitatem ad illud habet suam ueritatem. Quod tam in artificialibus, quam in moralibus facile suaderi potest: nam scientia, seu ars ædificandi, ideo dictat domum esse in hac proportione, figura, &c. extruendam, quia perfectio domus secundum se, & quasi natura sua id postulat, constituto fine ad quem ordinatur, & proprietatibus, quas requirit, ut uerbi gratia, quod sit [...] pulchra. Et Dialectica, quatenus practica [...] tias imitatur, ideo dictat syllogismum esse [...] modo, & figura construendum, quia natura syllogismi hoc postulat. Igitur secundum [...] hendo ab existentia, non ideo res [...] struenda est, quia scientia, uel ars [...] tius ideo scientia. uel ars hoc [...] proponit talis artificij, quia [...] talem perfectionem in ordine [...] videre licet in moralibus, [...] tiæ, uerbi gratia, non [...] [...] philosophi[...] [...] III.

veritatem practicam moralem non sumi ab appetitu recto tãquam à mensura, sed potius è cõtrario ipsam esse mensuram appetitus recti. Ratio autẽ generalis est, quia etiã sciẽtia practica, quatenus scientia est, nititur primis principijs per se notis, q̃ præcipue sumũtur ex definitione obiecti, & prima proprietate: hæc autem secũdum se, & abstrahendo ab existentia conueniunt obiecto ex intrinseca sua natura sine causalitate talis scientiæ. Igitur veritas huius scientiæ, vt scientia est, & cognitio mẽsuratur ex obiecto secundum esse essentiæ consideratur. Quia vero illud idem obiectum quoad existentiam est effectus talis scientiæ secundum illum statum mensuratur per illam scientiam, & hoc modo dicimus, domum recte esse constructam, quia est secundum regulas, seu ideam artis.

IV. Obiectioni satisfit. Dices, sicut scientia abstractiua comparatur ad obiectum abstrahens ab existentia, ita scientia intuitiua ad obiectum existens: ergo, sicut illa mensuratur ab obiecto secundum se, ita hæc ab obiecto existente; ergo sub nulla ratione obiectum mensuratur per scientiam. Respondetur, concesso antecedente cum prima consequentia, & negando secundam: quia scientia practica non est causa obiecti sui existentis, ut est cognitio intuitiua eius: nam hæc nec est proprie scientia, de qua agimus, sed experientia, nec proprie, ac per se est practica, sed mera cognitio, quia non est actiua obiecti, sed supponit factum. Igitur eadem scientia propria, quæ considerat obiectum secundum se, & vt abstrahit ab existentia, per voluntatem applicata ad opus, est causa eius, & ita etiam est mensura operis facti, & existentis.

V. Sed adhuc superest difficultas de scientia Dei, nam sequitur scientiam Dei, ut ueram, mẽsurari ab obiecto suo. Respondetur, scientiam Dei posse comparari, vel ad ipsum Deum, uel ad creaturã. Respectu sui non potest secundum rem habere mensurã: quia non distinguitur à se, seu a suo obiecto, est ergo supra omnem mensuram, & per se ipsam uera, imo ipsa ueritas: secundum rationem autem ita est; nam ideo Deus ueram, & adequatã de se ipso scientiã habet, quia ita est in re, sicut seipsum cognoscit. Neque hoc est contra perfectionem, aut immensitatem Dei; quia hoc non est esse mensurabilem proprie, aut vere, sed est potius per se ipsum esse talem, & esse sibi ipsi æqualem: sicut esse Deum comprehensibilem a se ipso non repugnat perfectioni eius, sed ad maiorem perfectionẽ pertinet. Si uero scientia illa comparetur ad res creatas, quatenus est scientia practica, & causa illarum, prout existentes sunt, sic constat nõ mensurari ab illis, sed esse potius mensuram earum: & non habere ab eis ueritatem, sed potius illas esse ueras, quatenus conformes sunt diuinis ideis, vt statim dicemus. Considerando uerò diuinam scientiam solum, prout est simplex intelligentia creaturarum secundũ esse essentiæ, seu possibile, uel quatenus est intuitiua uisio existentiæ, sic videtur sine inconueniente posse concedi etiã illius scientiæ ueritatem consistere in conformitate ad illa obiecta, nam secundum hanc præcisam considerationem nõ est causa talium obiectorum, sed mera intuitio, & quasi speculatio, & ideo secundũ eandem considerationem nõ ideo res est talis essentiç, quia talis à Deo cognoscitur: sed è conuerso ideo talis cognoscitur, quia talis essentiæ est, neq. aliter poterat uerè cognosci. Et similiter dicunt Sancti, & graues Theologi, non ideo rem esse futuram, quia Deus illam futuram intuetur, sed quia futura est, ideo Deum illam intueri. Origen. lib. 7. in epist. ad Rom. circa illa uerba, capite octauo. [Quos vocauit, hos, & iustificauit.] Hier. Dialog. 3. contra Pelag. Et in cap. 6. Isaiæ 26. Hierem. 2. Ezech. Chrysost. homil. 60. in Matth. Bed. lib. Var. quæst. quæst. 13. significat August. lib. 5. de Ciuit. cap. 10 plures Scolastici in 1. distinct. 38.

Vt tamen propriè, & caste loquamur, dicere non debemus, diuinam scientiam etiam sub his considerationibus mensurari ab his obiectis, tum quia Deus ita habet scientiam horum obiectorum, ut ab eis illam nõ accipiat, sed ex se illam habeat, & ab intrinseco, & ex ui suæ essentialis perfectionis habeat omnem rectitudinem, & infallibilitatem eius. Tum etiam, quia illa scientia ita attingit hæc secundaria obiecta, ut nullam ueram relationem, seu habitudinem realem habeat ad illa, sed eminentiori modo illa omnia attingit Deus per hoc, quod se ipsum comprehendit: quia ergo in ratione mensuræ, & mensurati contrariæ imperfectiones indicari possunt, ideo dici non potest scientia Dei mensurari ab his obiectis, etiamsi uera non sit sine conformitate cum illis.

SECTIO VI.

An in diuisione sit veritas ęque, ac in compositione.

I. QVoniam diximus ueritatem cognitionis esse speciali modo in compositione, & diuisione; operę pretium erit exponere, an sit ęque in vtraque, vel magis sit in compositione, quam in diuisione. Videtur enim hoc ultimum, quia in compositione, cum unum de alio affirmetur, intellectus cognoscit conformitatem unius cum alio, & ideo in ea cognitione obiectiue est ueritas modo supra exposito; at uero in diuisione potius cognoscit intellectus conceptum illum, quem de alia re negat, non habere coniunctionem, seu conformitatem cũ illa: ergo per illum actum non cognoscit ueritatẽ, sed potius ueritatis negationem: ergo non ita est ueritas obiectiue in diuisione, sicut est in compositione. In contrarium autem est, quia Aristo. & D. Th. & cum eis cæteri doctores æque tribuunt ueritatẽ diuisioni, ac compositioni. Item, quia tam est uerũ, rem nõn esse, quod non est, quã esse, quod est: ergo tam est verus intellectus cognoscendo, seu componendo illam negationem, quam componendo hanc affirmationem.

II. Dicendum itaque est tam verè, ac propriè reperiri ueritatem in diuisione, sicut in compositione. Nã propositio vocalis negatiua tam simpliciter, ac proprie uera est, sicut affirmatiua: ergo diuisio, quæ in mente respondet, tam uera est, sicut compositio. Vnde (Theologicè argumentando) tam est de fide, Deum non esse corporeum, sicut esse æternum: vtrumque ergo iudicium æque certum est, ergo, & æque uerum, licet unum diuidendo, aliud componendo feratur.

III. Ad argumentum autem respondetur, ueritatem (vt sup. dixi) non ita esse obiectiue in compositione, & diuisione, ut formaliter, & proprie cognoscatur per illam, sed solum implicite, quia, dum unus conceptus obiectiuus ad alium comparatur, in actu exercito quodammodo cognoscitur conformitas inter rem, & conceptum. Sicut ergo in compositione cognoscitur hæc cõformitas, ita in diuisione cognoscitur difformitas, seu disconuenientia eorum obiectiuorum conceptuum, quorum unus de altero negatur, & consequenter in actu exercito cognoscitur difformitas inter formales conceptus illorum obiectorum, & uirtute etiam cognoscitur conformitas, quam unusquisque eorum cõceptuum habet cum suo obiecto. Quando enim mens concipit, hominem nõ esse leonem, implicite etiam cognoscit, conceptum, quẽ de homine habet, non cõuenire leoni, sed unicuiq. proprium conceptum correspondere. Et hoc modo etiam in diuisione includitur cognitio veritatis, seu conformitatis, non quidem illorum

extremorum inter se, quorum vnum de alio negatur: sed vniuscuiusque eorum cum suo conceptu: nam in hoc veritas illius negationis fundatur. Vel secundo, ac breuius dici potest, sicut cognoscere conformitatem prout est, verum est, ita etiam cognoscere difformitatem prout est, verum esse: & hoc ipsum per diuisionem significari, & in actu exercito cognosci, & ideo veritatem propriissime esse in diuisione, sicut in compositione.

SECTIO VII.

Vtrum veritas aliqua sit in rebus, quæ sit passio entis.

I. HAec quæstio est præcipue intenta in hac disputatione: nam ad explicandam veritatẽ entis reliqua præmisimus. Videtur ergo fieri non posse, vt veritas aliqua sit passio entis realis, primo quidem ex Aristot. 6. Metaphy. in fine dicente, verum, & falsum non esse in rebus, sed in mẽte, & in hoc constituente differentiam, quod bonum, & malum sunt in rebus, non autem verum, & falsum, sed in mente tantum. *Secundo*, quia verum supra ens, aut nihil addit, aut solam denominationem extrinsecam: ergo nullo modo potest esse proprietas entis. Probatur consequentia, quia si nihil addit, aliud est, quam ipsummet ens, & consequenter non magis est proprietas eius, quam ipsum ens sit proprietas sui. Si autem addit solam denominationem extrinsecam, illa non potest sufficere ad rationem proprietatis entis. Tum, quia alias infinitæ proprietates huiusmodi possent multiplicari, quia infinitæ possunt esse huiusmodi denominationes. Tum etiam, quia hæc denominatio cõis est non entibus, seu entibus rationis, sicut enim aurum dicitur verum aurum, ita relatio rationis potest dici verum ens rationis, & (sicut nuper dicebamus) ita negatio habet veritatem, sicut affirmatio, non ergo potest veritas ratione huius denominationis esse proprietas entis realis, de qua agimus. Tum denique, quia alias etiam falsitas posset dici proprietas entis realis: nam sicut potest ens vere cognosci, ita etiam false: ergo, sicut inde denominatur verum, hinc potest denominari falsum.

II. Primum vero antecedens huius rationis declaratur, & probatur: nam cum ens aliquod, v.g. aurum, dicitur verum aurum, dupliciter potest esse, aut intelligi talis denominatio. Primo, vt sic oĩno absoluta, & intrinseca, & hoc modo nihil potest addere tali enti, sed solum magis explicare entitatem, & relationem eius: quia hoc modo esse verum aurum, nihil aliud est, quam nõ esse tantum apparens, vel fictum, sed habens propriam, & realem naturam, & essentiã auri. Hoc aũt nihil aliud est, quam esse aurum: ergo esse verũ aurum, quoad hanc denominationẽ nihil addit supra esse aurum. Et eadem rõne in vniuersum, esse uerum ens reale nullum alium conceptum dicit, q̃ esse ens reale, i. non fictum, neque chymericum. Qua ratione supra dicebamus, rem nihil addere supra ens reale: quia nihil dicit, nisi habere ratam essentiam, quod nihil aliud est, q̃ habere realem essentiam, & idem est dicere veram essentiam. Et sumendo hoc sensu denominationẽ veri, dixisse uidetur Aug. lib. 2. Soliloquiorum c. 5. [Verum esse id, quod est, non aũt, id quod uidetur, aut quod tale est, quale videtur. Quia etiamsi res non videatur, neque conformitatem habeat cũ aliqua cognitione, nihilominus uera est;] in quo significat, ueritatẽ non esse denominationẽ extrinsecam. Et in eodem sensu quadrat definitio Auicennæ dicentis: [Veritas vniuscuiusque rei est proprietas sui esse, quod stabilitum est ei.] Cum enim ait esse proprietatem, non sumit illam vocem, vt signi- A ficare solet passionem, seu facultatem aliquam, sed significat esse proprium, id est, non extraneum, nec alienum, quod nihil addit supra ipsum esse, sed explicari potest ad modum relationis identitatis, sic enim dici potest relatio proprietatis: nam hoc modo sic vnaquæq; res habet illud esse, quod suum est, seu quod stabilitum est ei, & hoc ipsum est, habere ueritatem talis entis.

Alio uero modo potest illa denominatio sumi, non, vt absoluta, & intrinseca, sed, vt aliunde proueniens, & hoc modo esse nõ potest, nisi extrinseca rei denominatio: scilicet, quod vere talis enuncietur, seu enunciabilis sit. Quod sensisse videtur D. Tho. 1. par. quæst. 16. artic. 1. dicẽs: [Verũ nominare id, in quod tendit intellectus, esseq. in intellectu secũ- B dum quod conformatur rei intellectæ, & ab intellectu deriuari ad rẽ intellectã, quæ uera dicitur secũdũ quod habet aliquem ordinem ad intellectum.] III. Constat aũt, ex conformitate intellectus ad rẽ solũ resultare in re cognita denominationẽ extrinsecã. Vnde artic. 6. expresse dicit D. Tho.: [Omnes res creatas denominari veras vna, & eadẽ veritate,] scilicet veritate intellectus diuini, a qua tñ non possunt nisi extrinsece denominari. Et in solutione ad secundum, hoc confirmat ex Ansel. lib. de veritate, cap. 14. dicente: [Sicut tẽpus se habet ad tẽporalia, ita veritas ad res veras,] quod D. Tho. intelligit de vno tempore communi a quo constat solum extrinsece res temporales denominari. Ratione denique C patet, quia aut res est vera, quia cõfirmatur intellectui, aut quia intellectus cõformatur ad ipsam. Primũ dici non potest, quia potius ex eo quod res est, vel non est, intellectus est verus: alias incideremus in errorem philosophorum dicentium, nihil esse uerum, nisi quod intelligitur. Si autem secundum dicatur, aperte sequitur illam tantum esse denominationem extrinsecam, quia intellectum conformari ad rem, nihil ponit in re, nisi tantum vere cognosci. Præter illa autẽ duo nihil aliud excogitari potest; quia ex communi omniũ consensu, omnis veritas sumitur ex conformitate intellectus, & rei. Et confirmatur: quia falsitas in rebus esse non potest, nisi denominatio extrinseca, ergo nec veritas: nam oppositorum eadem est, seu proportionalis ratio. In D contrarium autem est, quia teste Aristot. lib. 2. Metaphys. cap. 1. [Vt vnumquodq. est, ita, & verũ est] quib. verbis significat, ueritatem ita comitari ens, vt iuxta gradum, & rationem entitatis sit in unoquoque gradus veritatis, signum ergo est veritatem comitari ens, ut passionem eius.

Transcendentalis veritas an sit.

IV. IN hac re constat, ueri denominationẽ solere rebus attribui: sic enim dicere solemus esse uerum aurum, ut illud ab apparenti distinguamus, & verum hominem, ut distinguamus a picto; & uerum Deum, ut a falsis illum separemus: & hoc modo loquuntur non solum sacræ, & prophanæ litteræ, sed E etiam uniuersi homines. Vnde plane fit, eandem ueri appellationẽ, posse cuilibet enti reali attribui, uel ut ab ente ficto, & imaginario separetur, uel ut in sua specie, & ratione propriam talis rei essentiam habere iudicetur: nam quoad hæc duo eadem est huius appellationis ratio omnibus entibus. Atque hinc rursus manifestum etiã est, uerum sub aliqua ratione esse attributum entis, & cum illo conuerti. Vt autem declaretur qualis sit hæc denominatio, oportet ante omnia exponere, quid sit hæc ueritas, quæ enti attribuitur, ut inde constet, quomodo possit esse proprietas eius, & cum illo conuerti. Possunt ergo uarij modi explicandi ueritatem excogitari.

Prima

Prima sententia circa quid sit improbatur.

V. PRimus est, ueritatem transcendentalem significare quandam proprietatem realem absolutã, & ratione ratiocinata distinctã ab ente. Ita sentiunt quidam Thomistæ moderni 1. par. quæst. 16 & putant esse sententiam D. Thom. quæst. 1. de uerit. art. 2. Capreoli in 1. distin. 19. quęst. 3. concl. 3. Soncin. 6. Metaphys. quęst. 17. Iauel. tracta. de transcendentalib. capit. 5. Probatur, quia ueritas est realis perfectio: ergo dicit rationem realem, non relatiuam: ergo absolutam: & non est nomen synonymum idem significans, quod entitas: ergo dicit perfectionẽ saltem ratione distinctam ab entitate. Primum antecedens patet, tum quia rem esse ueram non est aliquid fictum, imo hoc ipsum uidetur excludi nomine ueritatis: tum etiam quia res omnes ex se sunt ueræ, & non ex intellectus consideratione, tum præterea quia ueritas in Deo est magna perfectio: & alia est mensura ueritatis creatæ: tum denique, quia cũ ueritas sit proprietas entis, non potest non esse perfectio realis. Quod uero illa relatiua non sit, facile inferius probabitur. Quod denique ueritas, & entitas non sint idem tanquam synonyma, constat ex cõmuni modo cõcipiendi omnium, & ex diuersis definitionibus, quib. earum conceptus obiectiui a nobis explicantur: necesse est ergo saltem ratiocinata distingui. Imo, secundum sententiam Scoti supra tractatam cum de his passionibus in communi ageremus, dicendum esset, distingui formaliter ex natura rei.

VI. Sed in hac sententia, & in omnibus sequentibus obseruandum est, aliud esse loqui de toto illo, quod includit ueritas in essendo: aliud uero de eo, quod addit ueritas supra entitatẽ, seu (quod idem est) uerũ supra ens. Priori modo admittimus ueritatem entiũ realiũ dicere perfectionẽ realem, ut argumenta facta probant, & alia quibus supra ostendimus unitatem non dicere solam negationem, sed entitatẽ sub negatione: sic enim nunc asserendum est, ueritatẽ non dicere solam rationem extrinsecam, uel intellectu fabricatã, sed esse entitatem sub aliqua alia ratione significatam, uel addendo aliquid, quod nũc inquirimus. In hoc ergo sensu uera est dicta sententia, & reuera D. Tho. Capreol. & antiquiores Thomistæ nihil aliud intendunt, moderni uero plus significare uidentur.

VII. Alio ergo modo intelligi potest, ueritatem addere enti supra rationẽ essentiæ, uel entitatis proprietatem absolutam & realem. Et hoc sensu existimo, falsam esse prædictam sententiam. Et primum si intelligatur de perfectione ex natura rei distincta sufficienter probari potest, tum argumentis supra factis contra Scotum de passionibus entis in genere, tum ex supra dictis de distinctionib. ex natura rei. Nam hic nõ potest interuenire realis distinctio rei a re, ut omnes fatentur, quia nullum est fundamentum ad fingẽdam talẽ distinctionẽ: neq. etiam põt esse distinctio modalis, tum quia nullũ iudiciũ distinctionis inter talẽ modum, & ens excogitari potest: sunt enim omnino inseparabilia, ita ut uix possint etiam intellectu præscindi, ut statim dicã. Tum etiã, quia nulla res intelligitur esse uera per modũ superadditũ, sed per suã entitatem, quã si habeat etiamsi omnem alium modum seperates, intelliges manere uerã rem, uel in ratione entis, uel in ratione talis entis, quale aptum est, tali entitate constitui. Atque hæc ratio cum proportione applicata probat etiã, nõ posse ueritatẽ addere supra entitatem perfectionẽ aliquã ratione ratiocinata, cõdistinctã ab entitate; nam si ita condistinguuntur, ut neutrũ extremũ in præciso cõceptu alterius includatur (sic enim loquimur) separetur ratione ueritas ab ente, & argu-

A mentor de vtroq. extremo. Ens sic præcisum est, intelligibile quantũ est ex se, tum, quia directo, & proprio conceptu ab intellectu concipitur, tum etiam, quia, quantum unumquodq. habet de esse, tantum habet de intelligibilitate, ut alias dixit D. Th. q. 16. 1. par. art. 3. ergo ens in illo præciso conceptu includit oẽm perfectionem realem, quæ requiritur ad rationem ueri, quia hoc ipso, quod ens est intelligibile, uerum est; nam hoc sensu dicitur uerum esse obiectum intellectus, & quia inter omne ens intelligibile, & intellectum potest esse conformitas. Ex alio uero extremo etiam sumitur argumentum, nã aut ueritas sic præcisa intelligitur includere entitatem realem, & sic non præsciditur dicto modo, uel illam non includit, & sic non dicet perfectionẽ realem. Et hoc totum significauit D. Tho. dict. q. 16. 1. B par. art. 3. ad 3. dicens: [Quãuis ens possit apprehendi nõ apprehensa rõne ueri, (idest, includendo illã expresse, ac formaliter;) tñ è contrario non posse apprehendi uerũ, quin apprehẽdatur ratio entis: quia ens cadit in ratione ueri: neque ẽt posse apprehendi ens, nisi ad eam apprehensionem ratio ueri cõsequatur,] idest, quin ipsum ens, quantũuis præcisè conceptum uerũ sit, & sub ratione ueri apprehendi possit, etiamsi nulla perfectio absoluta ei addatur. Et addit exemplum dicens: [Et est simile si comparemus intelligibile ad ens, non enim potest intelligi ens, quin ens sit intelligibile, sed tamen potest intelligi ens, ita quod non intelligatur eius intelligibi-C litas; & si militer ens intellectum est uerum, non tamen intelligendo ens intelligitur uerum.]

Præterea argumentor secundo inquirendo, quænam sit hæc perfectio absoluta, quam uerum addit supra ens: non enim potest intelligi ita absoluta, ut nec respectu transcendentalem, aut secundum dici (vt vocant) includat, ut prædicti authores fatentur ex communi oĩum conceptu: nam omnes concipiunt ueritatẽ per conformitatẽ inter rem, & intellectũ, uel in ordine ad illam, nec facile fingi posset, aut explicari talis ratio realis oino absoluta, & distincta a ratione entis, in qua ueritas cõsistat. Si autem dicatur hæc ratio absoluta cum respectu transcend. entali, uel explicata per modum respectus ille esse non põt nisi in ordine ad aliquem intellectum, D sed ueritas, ut explicata per talem respectũ, non potest esse aliud, quam entitas ipsa cum eodem respectu: neq. supra eam addere potest rõnem realem absolutam et aut ratione distinctam: ergo. Maior probatur ex dicta ueritatis definitione, quæ declarat ueritatis primã conceptionem eius. Nam ueritas adæquationem quandam, & conformitatem significat, sed non omnis conformitas rationem ueritatis habet, qualis enim inter duas res, & similitudo, est cõformitas quædam, & non dicitur ueritas: ergo ueritas dicit specialem rationem conformitatis, quæ nõ potest esse alia, nisi quæ in ordine ad intellectũ sumitur, seu explicatur. Vnde probatur minor, quia hæc cõformitas ad intellectum duplex intelligi potest, scil. cet actualis, & aptitudinalis. Actualis in E hoc tantum cõsistere potest, quod res talis sit, qualis actu intelligitur: aptitudinalis uero in hoc, quod res sit talis, ut uero, ac proprio conceptu talis rei intelligi possit. Sed neutro ex his modis additur supra entitatem rei aliqua realis perfectio absoluta, qui actu intelligi nihil addit entitati intellectæ ut sic: ergo neq. rẽ esse talẽ qualis intelligitur, põt illi addere rõnem realẽ absolutã. Rursus hoc ipso qd ens est ens, vel tale ens, si in alio sit vis ad intelligendũ aptum est adæquari vero conceptui: ergo nõ solum superfluum, sed etiam impossibile est, quod hæc actualis vel aptitudinalis conformitas addat enti aliquam perfectionem absolutã, etiam ratione distinctam. Sicut impossibile est, quod in albedine esse aptam assimilari alteri, dicat perfectionem absolutam

VIII.

lũtam additã rationi albedinis: & multo magis impossibile est, quod actualis similitudo addat rationem absolutam intrinsecam ipsi albedini.

Secunda opinio cum varijs interpretationibus examinatur.

IX. PRopter hæc ergo esse potest secunda sententia dicens, veritatem addere enti relationem conformitatis ad intellectum hoc enim concludi uidetur ratione proximè facta contra præcedentem sententiam. In hac autem opinione explicanda, posũt varij modi excogitari. Vnus est, vt intelligatur de relatione conformitatis actualis: nam ueritas actualẽ cõformitatem significare videtur. Alius est, vt intelligatur de aptitudinali conformitate: & hoc modo dicunt aliqui, nihil aliud esse ueritatem trãscendẽtalem, quam intelligibilitatem entis, quæ intelligibilitas non solũm dicit denominationem extrinsecam à facultate, quam res intellectiua habet ad intelligẽdum omne ens; sed ex parte ipsius rei intelligibilis dicit aptitudinem quandam, vt intelligi valeat, quę addit relationem ad intellectum, cui, quãtum est ex se, potest cõformari. Rursus quidam intelligũt, hãc relationem sumendam esse tantùm in ordine ad diuinum intellectum; quia ab illo res omnes pendẽt per se, non uero ab alijs; imo ad illos per accidens comparantur. Alij existimant, sumendam esse in ordine ad quemcumque intellectum, quia res de se intelligibilis à quocunque, & ita est de se apta conformari omnibus, vnde ad omnes dicere potest prædictam relationem, sicut color in quantum visibilis dicit relationem ad omnẽ visum, etiamsi ab illo non pendeat. Denique quidam existimant hanc relationem esse realem, quoniam veritas reale quid est, & in rebus existit. Alij uolunt esse relationem rationis quia non requirit existentiam, nec distinctionẽ extremorum; quod sentiunt Durand. Capreol. Caiet. locis citatis, & citandis, & fauet D. Thom. 1. distin. 19. quæst. 5. art. 1. Alij tandem putant illam relationem interdum esse realem, sæpe vero rationis iuxta capacitatem extremorum, vt Soncin. & Iauel. supra Ferrar. 1. cont. Gent. cap. 60. fauetque D. Thom. q. 1. de ueritate articul. 2. & libro 1. de interpretat. lect. 5.

X. Sed, vt intelligamus, quid ueritatis, vel falsitatis esse possit in his dicendi modis, supponendum est, hanc sententiam, (vt sit ab alijs distincta) intelligendam esse de propria relatione, quam prædicamentalem vocant, si sit realis, vel similem illi, si sit rationis. Nã si late sumatur relatio pro omni transcendẽtali habitudine, vel pro qualibet denominatione, quæ ex consortio plurium rerum consurgit: sic sentẽtia hæc in uno sensu coincidet cũ præcedenti, in alio vero cum ea quam postea tractabimus.

XI. Primò igitur existimo denominationem non esse sumptam ex aliqua relatione rationis in dicta proprietate sumpta, quia veritas nec huiusmodi relationem dicit, nec entitatem sub tali relatione. Probatur ratione sæpe repetita, quia passio entis realis nõ potest consistere in prædicta relatione, neque illã formaliter includere. Deinde, quia talis relatio non est nisi dũ cõsideratur aut fingitur: veritas autem rerũ non requirit huiusmodi fictionem, quin potius, vt supra dicebam, cum ipso veritatis nomine, quandã habeat repugnantiam. Item Deus ab æterno est verus transcendentaliter secũdum completam, & exactam rationem veritatis, & tamen nec fingit relationes rationis, nec illas requirere potest: vt uerus Deus sit dicatur. Denique hæc relatio non est, nisi per reflexionem, & comparationem intellectus: antequam, & hoc ens est uerum aurum, verbi gratia, & tale esse cognoscitur.

Ad transcẽdentalẽ veritatem stricta rõnis relatio non requiritur.

XII. Secundò videtur certum loquendo in communi de uero transcendentali, vt abstrahit ab ente creato, & increato, non posse cõsistere, aut requirere formaliter relationem realem ad alterum, in ordine ad quod ueri denominatio sumatur. Patet, qa in Deo non potest veritas transcendentalis huiusmodi relationem includere, quia vel illa veritas consideratur in Deo, vt Deus est, quomodo dicimus tres personas esse vnum verum Deum: uel cõsideratur in singulis personis secũdum proprias relationes, vt hoc Theologis demus. Priori modo Deus nullam habet relationem realem: quia neque ad aliquid extra se, vt cõstat, neq. ad aliquid intra se. quia uera diuinitas nullam in re distinctionem habet ab his omnibus quæ intra Deũ sunt. Item, quia illa relatio, si quę est, debet esse ad intellectum, uel ergo est ad intellectũ, ut causantem: & hæc non habet locum in uera diuinitate, quæ causam non habet: uel est ad intellectum ut intelligentem: & hæc non potest esse relatio realis ad intra, cum sit eiusdem ad se ipsum. Posteriori etiam modo non potest esse realis relatio. Primò, quia in Deo non sunt aliæ relationes reales, præter relationes quæ comitantur origines, in quibus nullæ alię fundari possunt. Deinde, quia in Patre uerbi gratia, non potest illa relatio ueritatis esse ad intellectum, ut producentem: quia persona Patris non est producta, neque, ut intelligentem: quia est relatio eiusdem ad se ipsum. In Filio item, quamuis sit persona producta, non potest ueritas filiationis consistere in relatione conformitatis ad intellectum, ut producentem, seu, quod idem est, ut habentem ideam, uel exemplar, quo talis res producitur: quia Verbũ diuinum non producitur per ideam: sed est ipsa imago, uel exemplar à Patre naturaliter productũ. Neque etiam potest dicere relationem realem conformitatis ad intellectum, ut intelligentem: quia sic ẽt in Verbo talis relatio est eiusdem ad se ipsum. Nam licet Verbũ intelligatur etiã à Patre, & ipsum etiã intelligat Patrem, tamen, ut sese mutuo intelligũt, nõ distinguuntur ab intellectu, & ab actu, quo se intelligunt. Et eadem ratio cum proportione applicata locũ habet in Spiritu sancto. In Deo ergo nulla est relatio realis conformitatis, in qua ueritas possit cõsistere: & consequenter nec ueritas entis, ut abstrahit à creato, & increato, potest hanc relationem realem requirere.

Relatio realis ad veritatem transcedẽt. lẽ non necessaria.

XIII. Tertiò, etiamsi cõtractius loquamur de ente creato, eiusque ueritate transcendentali, ut uidentur loqui, qui dicunt, ueritatem huius entis consistere in conformitate ad intellectum diuinum, ut in se continet exemplaria, seu ideas creatorum entium: quamuis (inquam) de hoc ente loquamur, non existimo, ueritatem hanc consistere in aliqua relatione reali propria, & prædicamentali huiusmodi entis ad ideam diuinam. Quod aliqui probant, quia illa relatio conformitatis, quæ ad ueritatem requiritur, communis est in his entibus, siue existant, siue non existant: ergo non potest esse relatio realis. Sed hæc ratio non est magni momenti. Primò quidem, quia fortasse assumit falsum: nam, ut supra dicebam, creaturæ consideratæ tantum secũdum esse essentię, nõ habent ueritatem essentiæ ex conformitate ad diuinam mentem, seu ideam: non enim homo est talis essentiæ, quia talis cognoscitur à Deo, sed potius ideo talis essentiæ cognoscitur: quia talis est essentialiter. Deinde, posita illa relatione, dicetur esse realis cum proportione sumpta: nam in ente creato in potentia tãtum existente est ueritas, etiam tantũ in potentia: eodem ergo modo esse potuit relatio realis in potentia: in eodem autem ente actu existente, sicut est ueritas realis in actu, ita, & esse poterit relatio realis in actu. Aliter ergo probari potest illam relationem non esse realem, quia alias daretur processus in infinitum in tali relatione, nam etiam illa relatio haberet ideam cui esset conformis & illa

Probatur increatis entibus.

& illa per aliam relationem, & sic in infinitum: sed hæc ratio omnibus fere relationibus communis est præsertim his, quæ in unitate fundantur, vt sunt similitudo, æqualitas, & similes.

XIV. Probatur ergo aliter; quia vel est relatio similitudinis, vel relatio effectus ad causam, quæ alio nomine dici solet mensurati ad mensuram. Non primū quia relatio similitudinis proprie non est, nisi quæ fundatur in unitate, vel cōuenientia formali: inter creaturam autem, & ideam, quam habet in Deo, nō est talis conuenientia formalis, sed solum intentionalis, seu idealis, sicut inter speciem intentionalem, & obiectum visibile non est propria relatio similitudinis, quamuis sit intentionalis repræsentatio. Nec secundum dici potest, quia ideo, vel exemplar artificis non habet alium influxum immediatum in effectum præter eum, quem habet artifex, vt causa perfecta efficiens est, neq. per aliam actionem, nisi qua efficiens est, quia exemplar, vt sic, non habet aliam causalitatem, quam dirigere actionem agentis, ergo in effectu non resultat alia relatio, nisi quæ cōsequitur ex ui actionis, agentis, vt agens est: ergo non habet aliam relationem realem conformitatis; vel dependentiæ ad exemplar. Quod si dicas, effectum pēdere ab exemplari quoad specificationē, ab efficiente vero, vt sic quoad exercitium: hoc ipsum conuincit, in effectu nō resultare specialem relationem ad exēplar, sed solum eam, quæ est ad causam efficientem, quia unica est causalitas, & actio, qua res fit, & in tali specie fit, & illa distinctio quoad exercitiū, & specificationem, in præsenti solum est secundum rationem, & accommodationem, non secundum rem. Imo exemplar non comparatur ad efficiens, vt causa distincta, sed vt constituens illud suo modo in actu primo ad efficiendum: ergo neque in effectu resultat multiplex relatio, sed sola illa, quæ est effectus ad suam causam efficientem.

XV. Dicetur fortasse, argumentum quidem probare has relationes non esse distinctas, nihilominus tamen verum esse relationem creaturæ in sua essentia includere, vt sit relatio conformitatis ad ideam creatoris, sicut actio ipsa creatoris in sua essentia includit, quod sit ab idea. Sed quicquid sit de tali relatione reali, & siue distincta sit, siue non, probo vlterius nō posse in illa cōsistere rationē veritatis entis creati. Primo illa ratione generali supra dicta, quod passiones entis non possunt addere enti modum realē positiuum, neque absolutum, neque respectiuū. Secundo, quia aliud est relationē cōsequi ex alio, aliud vero formaliter illud constituere: illa autem relatio si est, supponit rationem veritatis in ente creato, & illam consequitur: ergo non constituitur formaliter veritas tali relatione. Consequētia est euidens: quia id, quod constituitur formaliter per aliquam formā non potest ipsi formæ supponi. Antecedens vero patet primo exemplo sensibili rerum artificialium, nā res arte facta secundum ideam, & regulas artis, non ideo est recte facta, & conformis arti, quia in se habet relationem aliquam prædicamentalem ad artē, sed præcise, quia habet talem figuram, proportionē, &c. qualem ars postulat, & inde postea sequitur relatio, si vere resultat. Vnde si mente præscindamus talē relationē: vel, si fortasse vera est opinio, quæ negat huiusmodi relationes resultantes, nihilominus intelligetur res artificialis vera in genere artificij: ergo idem est in creatura respectu diuinarum idearū nam comparatur ad illas, sicut ad artificem. Deinde explico in hunc modum, quia prius natura est creatura producta a Deo, quam ad ipsum referatur relatione prædicamētali creaturæ: ergo, & est vera creatura, seu verū ens creatum prius natura, quā referatur prædicta relatione: & similiter prius natura est verus homo, aut uerus leo: non ergo includitur illa relatio formaliter, & intrinsece in ratione veritatis.

A Antecedens patet quia prius natura est fundamentum, quam relatio: hęc autem relatio fundatur in entitate creaturæ existentis: & ideo supponit illā creatā, & manantem a Deo. Prima vero consequentia patet, quia ens creatum ex ui illius entitatis, quam à Deo habet prius natura, quam in illo resultet relatio prædicamentalis, non solum est intelligibile vero conceptu entis, sed etiam est vere constitutum in tali, vel tali specie entis creati: ergo præcisa tali relatione præintelligi potest esse verum ens, & tale ens: non ergo addit verum, vt uerum prædictam relationem supra ens.

XVI. Quæ ratio non solum procedit contra eos qui dicunt, hanc relationem esse realem, sed etiam contra eos, qui dicunt, illam esse relationem rationis, si de B formali, & actuali relatione loquātur: secus, si de fundamentali, quæ non tam est relatio, quam concomitantia plurium rerum, vel rationum formalium, seu denominatio ex tali concomitantia sumpta, vt supra declaratum est in ueritate cognitionis. Sed prędicta ratio præcipue procedit de conformitate actuali ad ideam diuinam, à fortiori tamen probat de simili actuali conformitate ad quamcūque aliam cognitionem: quia omnis alia relatio posterior est, magisque extrinseca. Et applicari etiam potest ad relationem aptitudinalem, qua dicitur res apta intelligi, vel cōformari intellectui habenti proprium, seu uerū conceptum eius: hæc enim denominatio reuera non addit relationem realē in re, quæ intelligibilis dicitur: C quia solum est aptitudo ad quandam extrinsecā denominationem, ad quam comparatur obiectum, vt terminus, seu materia, circa quam uersatur cognitio. Item, quia, vt argumenta facta probant, res est intelligibilis per se ipsam, & non per relationem superadditam, quātum ad id quod ex parte eius requiritur: nā ex parte alterius requiritur facultas ad intelligēdum. Item, quia scibile, vt sic, non dicit relationem realem ad scientiam, vt omnes docent: & idem est de visibili respectu visus. Denique etiāsi fingas nullum actu esse intellectum res erit intelligibilis ex se & vera. Quomodocunq. ergo ueritas explicetur, siue per actualē conformitatē, siue per aptitudinalē, nō potest in formali, & propria relatione cōsistere.

D

Tertia opinio improbatur.

XVII. Tertia sententia excogitari potest, quod ueritas transcendentalis supra ens solum addat negationem aliquam. Quæ sane opinio videri potest singularis: quia omnes authores supponunt, uerum dicere positiuam denominationem, tamen, si considerentur supra dicta, uidebitur apparens: quia ostensum est non addere veritatem supra ens positiuam rationem absolutam, neque etiam relatiuam rei, aut rationis: ergo nihil relinquitur, quod addere possit præter negationem. Confirmatur ex communi modo declarandi hanc veritatem, ut enim argumentatur Aureol. apud Capreol. in 1. dist. 25. quæst. 3. ut E concipiamus, & explicemus ueritatem alicuius rei, uerbi gratia, hoc esse uerum aurum, non recurrimus ad exemplaria diuina, neque ad aliquem aliū intellectum, ut ex ipso usu concipiendi, & loquendi constat, sed per negationem id declaramus: dicimus enim esse uerum aurum, quod non est fictum, uel apparens tantum, seu, quod habet propriam auri naturam, quam ex proprietatibus, & effectibus colligimus. Vnde hæc ueritas magis uidetur explicanda per principia intrinseca rei, ut uerus homo dicatur, quia essentialibus principijs hominis constat, hoc autem nihil addit supra entitatem rei, nisi negationem fictionis, seu apparentiæ. Præterea declaratur à simili, nam, sicut esse idem (ut supra dicebamus) quamuis per modum positiui significetur, tamen in re nihil addit supra ens, nisi negatio.

gationē: ita in vero cōtingere videtur, dicitur enim res aliqua vera in tali ratione entis, quia veram naturam, aut propria principia essentalia illius rei habet: dicitur autem habere ueram naturam, quia nō habet fictam, nec extraneam, & apparentē, sed eā, quæ est propria talis rei; sicque dicitur verus Deus, vt a falsis distinguatur, & vera diuinitas, ut indicetur non esse fictam, sed quæ ex se talis est. Denique ad hunc modum alia transcendētia a multis explicantur: nam res, quod significat essentiam, ut realē, & ratam, dicitur importare negationē imaginariæ, aut fictæ essentiæ: & aliquid, negationē nihili, aut negationem identitatis. Quid ergo mirum, quod verum etiam per negationem declaretur, quamuis speciem habeat positiuæ proprietatis.

XVIII. Videtur ergo hic modus dicendi nō omnino improbabilis, tamē quia nouus apparet, probādus nobis nō est, nam ratio, & definitio veritatis iuxta cōmunem modū concipiendi omnium, qui de veritate loquuntur, includit, vel cōnotat aliquo modo habitudinem ad intellectum, seu ad potentiam cognoscentem, & non per modum negationis, vt per se cōstat: ergo per modum conformitatis, quæ vt positiuum aliquid cōcipitur. Deinde, quia potius falsitas rei in negatione posita est, vt infra dicetur, quia dicit carentiā perfectionis debitæ ad veritatē rei: ergo veritas non addit de formali negationē illius carētiæ perfectionis debitæ, neq. negationem fictæ naturæ, sed propriam, & positiuam rei perfectionem. C Denique, quamuis hæc simplicia sæpe explicētur a nobis per negationem (quod solum probant coniecturæ addductæ) non tamen propterea significant formaliter talem negationem.

Quarta opinio.

IIX. Est ergo quarta sentētia, hanc veritatem solum esse denominationem extrinsecam. Ita sentit Caiet. 1. par. quæst. 16. art. 6. in fine. Vbi solum agit de rebus creatis, quas dicit esse ueras denominatione extrinseca, vel a veritate diuina, quatenus sunt signa eius, eamq. imitantur, vel à veritate creata speculatiue intellecta, quatenus sunt, uel esse possunt causa eius. Ratio eius est, quia ita se habet verū ad D cognitionem, & res: sicut sanum ad animal habens sanitatem, & ad medicinam, &c. nam sicut, ablata sanitate, quæ formaliter est in animali, reliqua non denominarentur sana, ita ablata veritate cognitionis, reliqua non denominarentur uera: ergo, sicut animal dicitur sanum intrinseca denominatione, reliqua uero tantum extrinseca, ita intellectus est, qui formaliter, & intrinsece denominatur verus: alia vero tantum extrinseca denominatione, quatenus sunt signa, uel causæ ueritatis intellectus. Non declarat autem Caietanus quid dicendum sit de ueritate qua Deus dicitur uerus, fortasse tamen diceret, etiam in eo significare denominationem extrinsecam non signi, sed causæ, ut scilicet Deus dicatur, E uerus, qui potest ueram sui cognitionem causare, uel proprie in alienis intellectib. uel improprie, & secundum rationem tantum respectu sui intellectus, in quantum potest per modum obiecti esse suo intellectui ratio formandi de se ipso verum conceptum *Dei*.

XX. Quod si obijcias, quia hæc ipsa uirtus causandi, uel essendi sufficiens ratio obiectiua talis cognitionis est intrinseca ipsi enti. Item, quod, cū cognitio Dei sit ei maxime intrinseca, non potest ab illa extrinseca denominatio sumi. Responderi potest ad priorem partem, uirtutem quidem, seu perfectionē illam esse intrinsecam, denominari tamē ueram, seu ueritatē ab extrinseco; sicut etiam in medicina uirtus causandi sanitatem intrinseca est, tamē ratio sanitatis in illa est extrinseca. Ad alteram partem di-A cetur, quod, licet cognitio, qua Deus se cognoscit, sit illi maximè intrinseca; & ideo intrinsece denominet illum cognoscentem; tamen denominatio cogniti, vt sic per se, ac formaliter est extrinseca, accidítque illi, vt forma a qua sumitur, sit intra rem, quæ cognita denominatur.

Hæc sententia quantū ad aliquid, clara est, nimirum, quod verum supra ens non addit, nisi concomitantiā alicuius extrinseci, vt infra ostēdemus. quatenus vero dicit res solū per denominationē extrinsecā denominari ueras, vt hæc sententia difficilis. XXI.

Primo, quia Arist. dicto loco 2. Metaph. tex. 4. sentit aliquā veritatem cōsequi ad omnia entia, quod Quæ videātur ob
ēt docet D. Tho. 1. contra Gent. c. 60. ratione vltima distinguens duplicem veritatem, s. intellectus, stare præcedenti o-
B & rei, & de posteriori exponens definitionem Auicennæ tract. 1. suæ Metaph cap. 6. & tract. 8. cap. 6. [Veritas rei est proprietas esse vniuscuiusq. rei, qđ stabilitum est ei (Et 1. par. q. 16. art. 1. de eadē veritate exponit definitionē Aug. lib. de uera relig. c. 36 dicentis) Veritas est summa similitudo principij, quæ sine vlla dissimilitudine est: (& definitionem Ansel. dialog. de veritate, c. 12.) Veritas est rectitudo sola mente perceptibilis.] In quibus oib. significatur, ueritatē rei esse aliquam intrinsecā formā, & perfectionē eius. Vnde Aug. supra: [Vera, inquit, in tantū uera sunt, in quantū sunt: in tantū aūt sunt, in quantum principalis vnius similia sunt. (Vnde addit, veritatē esse) formā verorum sicut similitudo C est forma similium.] Præterea D. Tho. quæst. de verit. art. 4. quamuis multū uideatur fauere opinioni Caietani, tandem tamē dicit: [Quāuis ueritas, secundū quam oēs res dicuntur ueræ, minus proprie ueritas dr: tamen ab illa denominari rem verā, sicut a forma inhærente, nihilq. aliud esse, q̄ entitatem intellectui adæquatā.] Et idem sentit ibidem art. 5. & 6. Est ergo hæc veritas aliquid intrinsecū rebus, & non tm̄ denominatio extrinseca. Ratione hoc confirmari pōt primo, quia sola extrinseca denominatio non potest proprie inter rei proprietates numerari; veritas autem dicitur ab omnibus proprietas entis: ergo non est tantùm externa denominatio. Maior patet, quia proprietas debet ab intrinseco conuenire: denoīatio autem extrinseca acciden- D taria, & ab extrinseco cōuenit. Quod maxime verū est de denominatione illa, q̄ solum per analogiā fere mi dicitur ex proportione, vel habitudine ad aliud: nemo enim dixerit, sanitatem, vt sic, esse proprietatem cibi, aut vrinæ, uel risibilitatem esse proprietatem prati florentis, quia hæc prædicata solum quasi metaphorice conueniunt illis subiectis.

XXII. Dices, quamuis hæc prædicata, quoad impositionem vocum sint Metaphorica, tn̄ reuera significant quasdam proprietates earum rerū, quib. attribuuntur: & hoc modo sanitas dici pōt proprietas talis cibi, non quoad ipsam formalē sanitatem, sed quoad id, quod per talē denoīationem sani declarari intēditur. Sed contra, nā hinc saltē recte colligimus, saE nitatē non esse proprietatē cibi distinctā ab illa, quę per talem metaphoram declaratur: quod si illa nō esset proprietas, sed etiam ipsius cibi, certe sanum nō significaret proprietatem, sed essentiam cibi. Sic ergo in præsente, si verum tantum dicitur de reb. per analogiam, & extrinsecam denominationem a veritate intellectus, interrogo quid indicetur, vel significetur in ipso ente per hanc metaphoram, vel habitudinē. Aut enim indicatur sola rei entitas, & sic verum non est proprietas entis, sed solum differt ab illo, quod verum metaphorice significat id, quod ens significat cum proprietate: sicut ridere non est in prato alia perfectio ab ea, quæ est esse uiride, uel floridum, sed est eadem metaphorice significata. Aut per illam ueri appellationem analogiā indicatur in ente aliquid ab entitate diuersum: & de hoc inqui-

XIV. Si autem dicatur, sermonem esse de cognitione reflexa, sequitur primo, nõ esse in vniuersum verã, quod Aristot. ait, veritatem, & falsitatem in compositione, & diuisione reperiri: consequens autem est falsum, quia sicut enũciatio oris vocalis vera, vel falsa est, ita, & mentalis compositio, uel diuisio. Vnde per omnem illam, aut verè, aut falso sentimus. Secundo sequitur: nullam esse differentiã, quia etiam per simplicem notitiam reflexam potest ueritas formaliter, ac vere concipi: sicut enim simpliciter concipimus, quid est homo, ita etiam simpliciter concipere possumus, quid est veritas, & per simplicẽ conceptum possumus concipere conformitatem inter cõceptum, & rem per modum cuiusdam relationis: tũc ergo erit etiam veritas obiectiue in simplici notitia: nulla ergo est prædicta differentia.

XV. Respõderi potest doctrinam D. Thom. intelligendã esse de compositione, & diuisione, quæ fit per directam cognitionem, nam certum est in omni tali cõpositione propriam ueritatem, vel falsitatẽ reperiri. Ad obiectionem aũt contra hoc factam, si vera esset sñia Durandi, quod ueritas est cõformitas rei prout est in esse obiectiuo intellectus ad se ipsam prout est in re, facilis esset rñsio, dicendo, intellectum, qñ cõponit, comparare conceptum obiectiuum vnius rei ad aliã, vel ad se ipsam aliter, seu prius cõceptã, atq. ita cognoscere conformitatẽ inter illa, & ideo dici cognoscere veritatem. Atq. hoc modo vr̃ declarasse hanc rem D. Tho. 1. cõtra gentes. c. 59. in 1. ratione, dicens: [Cum veritas intellectus sit adæquatio intellectus, & rei, secundum, quod intellectus dicit esse, quod est, vel nõ esse, quod non est: ad id in intellectu veritas pertinet, quod intellectus dicit, non ad operationem, qua id dicit: non. n. ad veritatem intellectus exigitur, vt ipsum intelligere rei adæquetur, cum res interdum sit materialis, intelligere vero immateriale, sed illud, quod intellectus intelligendo dicit, & cognoscit, oportet esse rei æquatum, s. vt ita in re sit, sicut intellectus dicit.] Iuxta hanc ergo interpretationem facile intelligitur, per directam cognitionem, compositiuam cognosci conformitatẽ, in qua veritas consistit.

XVI. Sed hæc responsio, si aliud non addatur, nobis satisfacere non potest. Primo, quia sñia illa Durandi à nobis supra reiecta est, neq. est uerisimile D. Tho. in citat. verbis eum sensum intendisse, ut patet ex ratione, quam adducit, [quod non oportet, vt intelligere rei adæquetur: quia interdũ res est materialis, & intelligere immateriale.] Vbi cõstat aperte loqui de intelligere, quãtum ad conuenientiã, quã habet cum re intellecta in esse entis, & cõditionibus eius, & non de conuenientia, quam habet in ratione repræsentãtis, & repræsentati. Et ita Ferrar. ibi distinguens inter intelligere, & conceptũ, seu uerbũ mentis, & existimans intelligere nõ esse repræsentatiuũ rei, conceptum autem, seu verbum repræsentare illã, exponit D. Tho. loqui de cõceptu ipso, seu verbo, & in illo constituere, cõformitatem, seu veritatem, & non ipso intelligere. Ego autem existimo, si proprie loquamur, intelligere formaliter fieri per ipsũ verbum, seu cõceptum, vt informantem intellectũ, & ideo non posse verbum, vt uerbum esse cõforme in repræsentando rei, cuius est uerbum, quin etiam intellectus, quatenus per verbum formaliter intelligit, fiat eidem rei conformis D. Tho. ergo nõ potuit excludere hanc conformitatem in ratione repræsentandi, sed tm̃ conformitatem in essendo. In eodem ergo sensu intelligendum est, quod paulo superius ait: [Veritatem pertinere ad id, quod intellectus dicit, nõ ad operationem, qua id dicit.] Sensus. n. est veritatẽ non pertinere ad illam operationem, quasi materialiter sumptam, vt est qualitas quædam spiritualis, sed formaliter, quatenus refert intellectui rem, quæ per illam dicitur, seu quatenus in esse repræsentatiuo continet rem cognitam.

XVII. Secundo, non recte applicatur illa sententia ad præsentem difficultatem explicandam, quia, quando intellectus cõponit, vel ex parte prædicati enunciat rem, vt est in se, vel, vt obiectiue conceptam. Si primum dicatur, ergo per illam comparationẽ non cognoscit cõformitatem rei, vt obiectiue conceptæ ad seipsam, vt est in se, in qua ueritas consistere dicebatur, & ita non cognoscet ueritatem. Si uero dicatur secundum, ergo etiã ex parte subiecti nõ fit comparatio ad rẽ prout est in se, sed prout obiectiue conceptam: quia nõ est maior ratio de prędicato, quam de subiecto: vtrumq. enim cõparat intellectus prout ab ipso cõceptum est, ita, vt cõpositio sit quasi collatio quædam simplicium cõceptuum obiectiuorũ, & cognitio coniunctionis, quam in se habent: ergo neq. hoc modo concipitur ueritas prout à Durãdo explicatur, quia nõ cognoscitur cõformitas rei in esse obiectiuo, ad seipsã in re, sed cõformitas, uel identitas, uel unio inter unã, & alterã rem, prout utraq. est in esse obiectiuo. Tertio multo minus potest ille modus ad falsitatem applicari: nam quando per cõpositionem unum de alio falso affirmatur, non cognoscitur difformitas, quæ est inter illa, sed potius cognoscitur, seu concipitur conformitas, quæ non est in re: ergo tunc falsitas non est obiectiue in tali cognitione, seu compositione intellectus.

Mens Diui Thomæ, & res ipsa iuxta illam explicatur.

XVIII. Dicendum ergo est, non esse mentem D. Thomæ quando intellectus componit, uel diuidit, formaliter, & in actu signato (vt bene Caietanus ibi distinxit) cognoscere ueritatem, & conformitatem illam, in qua ueritas formaliter cõsistit, hoc enim sensu verificari id non posse obiectio facta conuincit. Intelligit ergo D. Thomas, quando intellectus componit, aut diuidit, in actu exercito cognoscere id, in quo ueritas consistit, & consequenter affirmare, uel negare ueritatem ipsam, seu falsitatem. Et hac speciali ratione dici ueritatem esse proprie in compositione, & diuisione. Quid autem sit, in actu exercito ueritatem cognoscere, seu affirmare, ita potest declarari: nam intellectus noster per vnum simplicem conceptum non concipit adæquate, neq. exhaurit distincte, & clare rem conceptã, sicut faciunt Deus, uel angeli, & ideo, post quam aliquo modo confusè, & inadæquatè illam concepit, vt illam distinctè, & adæquatè cognoscat, illi attribuit plura prędicata siue re, siue ratione tantum distincta. Sicut autẽ de vocibus Aristotel. dixit, quia res non possumus adducere ad scholas, vtimur terminis pro rebus, ideoque quando affirmamus unam rem de alia, id exterius non facimus, nisi mediante uoce significante, & quatenus significans est: ita quando mẽte unam de alio affirmamus, quamuis præcipue intẽdamus rem de re affirmare, id tamen non facimus, nisi per conceptus, quatenus naturaliter nobis repræsentant res. Atque hinc fit, vt, dum componimus unam rem conceptam cum alia, uel cum ipsamet alio modo concepta, comparando rem ipsam, simul in actu exercito comparemus conceptum nostrum, vt repræsentantem illam rem. Vt, verbi gratia, quando intellectus componendo dicit, hominem esse album, formaliter, & directe cognoscit identitatem, uel coniunctionem, quam album habet cum homine, simul tamen in exercito ipso cognoscit conceptum albi aliquo modo continere sub se hominem, & repræsentare illum, & consequenter esse illi aliquo modo conformem. Atque ita dum mens affirmat, hominem esse album, in actu exercito affirmat ueritatem, seu hoc esse uerum: quia dum affirmat, album inesse homini, affirmat, con-

ceptum

ceptum albi veram aliquam conformitatem habere cum homine. Et hoc sensu dixit D. Tho. dicto art. 2. [Intellectum cognoscere cõformitatem sui ad rem intelligibilem, quando iudicat, rem ita se habere, sicut est forma, quam de re apprehendit, quod facit componendo, & diuidendo.] Non quod, quãdo intellectus cõponit, iudicet, ita se hẽre rẽ, sicut est formaliter, seu inhæsiue est in intellectu, sed quod iudicet, ita se habere, sicut est forma apprehensa per intellectum, & consequenter in actu exercito iudicet, ita se habere rem, sicut est forma, seu conceptus formaliter repræsentans in intellectu: quia conceptus formalis, vt repræsentans tanquam vnum quid censetur cum re repræsentata, & quia intellectus non cõparat rem repræsentatã, nisi, vt à se conceptã. Hoc ergo mõ recte intelligitur, cur veritas dicatur specialiter esse in intellectu nostro cognoscente media cõpositione, & diuisione: nam per simplices conceptus nullo mõ cognoscit intellectus conformitatem, vnde nec proprie affirmat, aut sentit ueritatẽ, sicut facit, quando simplices conceptus cõponit. Vnde, licet tam cõpositio, quã simplex apprehensio rerum, sit absolute cognitio directa, tamen, si cõpositionem ad simplicem apprehensionẽ comparemus, quodammodo est quasi reflexiua supra illam, veluti in ipso exercitio: quia per compositionem fit collatio inter simplices conceptus, ratione cuius est ueritas in illa, prædicto speciali modo.

Soluuntur opposita rationes,

XIX. ET per hæc patet responsio ad fundamenta p̃dictarum opinionum, quas nõ existimamus inter se contrarias, si recte intelligantur, ut exposuimus, & ipsimet authores reuera exponunt, vt aperte constat ex Diuo Thoma, & Caietano, supra Ferrar. vero, qui Caietano opponitur, vel eum, & Diuum Thomam intelligere noluit, vel solũ verbis diuersis rem eandem explicat. Fundamenta igitur utriusque opinionis, quatenus illas in uero sensu confirmant, admittenda sunt: declarandũ uero superest quomodo in alio sensu eis non repugnẽt. Ad testimonia itaq. Aristotelis priori loco adducta respondetur, ibi loqui Aristotelem de veritate existente in intellectu nostro, ut cognoscente aliquo modo veritatem ipsam. Vnde ad primam rationem respõdetur, eadem proportione esse de uocibus loquendum, qua de conceptibus, nam in simplici, & incomplexa voce est ueritas signi tanquam in habente illam ad modum ueritatis transcendentalis, seu in essendo: nam hæc uox, homo, & significat uerum hominem, & potest dici uerum signum hominis: tamẽ in uoce simplici non est ueritas tanquam in significante ueritatem, quomodo est in enunciatione cõposita, quæ dum significat hoc esse illud, significat consequenter, & quasi in actu exercito, conformitatem, & ueritatem, sicut de conceptibus explicatum est. Ad secundum, quod tangit materiam de falsitate, dicetur clarius disput. seq. Nunc respondetur, ex tribus membris ibi enumeratis illud esse eligendum, quo dicitur, simplices conceptus ita esse ueros ut non sint proprie falsi, ut argumenta ibi facta satis probant. Neque uero necesse est, ut in omni subiecto ubi potest esse unum oppositorum, possit etiã esse aliud. Præsertim, quia cum veritas alio modo sit in simplici apprehensione, quam in compositione, ea ratione fieri potest, ut ea ueritas talis sit, quæ non habeat falsitatem oppositam. Cur autem hoc ita sit, & cur potius ueritas compositionis possit habere propriam falsitatem oppositam, patebit ex dicendis. Quod autem in ultima confirmatione tangitur de specie intelligibili, declarabitur statim. Ad fundamenta secundæ sententiæ nihil addere oportet, solum enim probant, in simplici cõceptione esse

A veritatem tanquam in habente, non tanquam in cognoscente. Solum circa secundum oportet ex dictis notare, non esse eandem rationem de simplici cognitione Dei, aut Angelorum: illi enim simplici conceptu perfecte iudicant de re, & quod, ita se habere sicut cognoscitur, seu quod et insit id, quod de ea iudicatur, & cognoscitur. Imo illud iudicium simplex tale est (præsertim si sit sermo de diuino,) ut per illud perfectissime etiam cognoscatur omnis conformitas, quæ esse potest inter ipsum, & rem cognitam, & ideo non est simile de illa simplici cognitione.

SECTIO IV.

B *An veritas cognitionis, seu intellectus in eo non sit, donec iudicet.*

I. ANte iudicium, intelligi possunt in intellectu, uis ipsa intelligendi, species intelligibilis, sub qua reliquos habitus comprehẽdo, ipse actus cognitionis, prout est in fieri, & apprehensio ipsa. Dubitari ergo potest primo, an hæc ueritas dici possit esse in specie intelligibili, uel in actu, uel in conceptu, uel in habitu, aut ipsa ui intelligendi. Nam D. Thom. 1. cont. gent. capit. 59. ratione 1. in uerbis supra citatis significat tantum esse in conceptu, seu uerbo mentis, ubi Ferrar. ita illum intelligit, & addit non esse in actu intelligendi: quia non est imago, nec repræsentat obiectum. Vnde infert, C prius ordine natura esse ueritatem in intellectu, q̃ intellectus cognoscat rem per conceptum repræsentatam, quia prius ordine naturæ actio intellectus terminatur ad conceptum, quam cognoscat rem in illo repræsentatam. Quo sensu uidetur dixisse D. Tho. q. 1. de uerit. ar. 1. Cognitionem esse ueritatis effectum. De specie uero intelligibili ait in illa eẽ ueritatem quatenus illa etiam repræsentat obiectũ, & secundum illam repræsentationem, habet conformitatem cum illo, imperfecto tamen mõ, quatenus repræsentatio speciei imperfecta est, & quatenus habitus ad actũ, ut imperfectum ad perfectũ cõparatur. De ipsa autem ui intelligendi, & habitu eius iudicatiuo, & qui tenet se ex parte potẽtiæ, nihil dicit, tamẽ cõsequenter dicturus ẽt esset, in eis non esse D ueritatem, quia non repræsentant obiectum.

II. Sed nobis supponendum est, hic solum esse sermonem de ueritate cognitionis. Credimus autem cognitionem fieri formaliter per cõceptum, seu uerbum mentis, ut informantem ipsum intellectũ: conceptum autem, seu uerbum mentis in re ipsa nõ distingui ab actu intelligẽdi, quatenus est aliquid factum ab intellectu, seu qualitas in facto esse, intellectionẽ uero, quatenus est actio in fieri, distingui modaliter à uerbo sicut distingui solet actio, uel dependẽtia à termino. Cum ergo cognitio simpliciter significet actualem cognitionem, ueritas cognitionis absolutè, ac simpliciter est in cõceptu, seu uerbo aut actu intelligendi in facto esse: quia hæc omnia idem sunt, & significant formam, qua intellectus fit E actu cognoscens, ac si diceremus, ueritatem calidi, ut sic, in calore inesse. In actione autem intelligendi, ut sic, non est quidem ueritas cognitionis, quia illa actio, non est cognitio simpliciter, sed uia ad cognitionẽ, tamen eo mõ, quo est, habet suam ueritatem, sicut calefactio, quamuis ueritatem caloris nõ habeat, habet tamẽ ueritatem calefactionis, quia est uera tendentia ad calorem: sic enim actio intelligẽdi est etiam uera tendentia ad rei cognitionem. Et quamuis dicatur non repræsentare per modum formæ, repræsentat tamen per modũ uiæ: quia est tendentia ad ueram repræsentationem: ueritas ergo cognitionis dici potest esse in fieri in actu intelligẽdi, ut actio est. In specie autem intelligibili non est ueritas cognitionis, nisi tanquam in principio, & actu

primo, est tamen in illa propria veritas entitatiua, ratione cuius vera dicitur species intelligibilis talis obiecti. Ad quod nihil refert, quod species intelligibilis repræsentet formaliter, vt imago, vel tantum effectiue, & virtualiter, vt semen obiecti: quia quacunq. ratione repræsentet, secundum eam habere potest suam veritatem per debitam commensurationē ad tale obiectū, sicut semen hominis non hēt quidem in se ueritatem humanæ naturę, nisi virtualiter, seu instrumentaliter, habet tamen ueritatē humani seminis secūdum debitam proportionē, & habitudinem ad talem naturam, vel actionē. Quo etiā fit, vt vis intelligendi, seu lumen intellectus, aut habitus illud perficiens, formaliter, ac proprie non habeant per se veritatem cognitionis, de qua agimus, vt per se constat: habeant tamen suam accommodatam veritatem, quæ radicaliter dici potest ueritas cognitionis: quatenus lumen intellectuale eatenus verum est, quatenus de se inclinat ad veram rei cognitionem, & idem est suo modo de habitu.

III. Ex quo tandem intelligitur, falsum esse, quod dicebatur, prius natura esse ueritatem in cōceptu mētis, vel in intellectu per cōceptum, quā intellectus actu intelligat; quia conceptus mentis, seu uerbum non prius natura est, quam insit intellectui: non fit enim, nisi per eductionem de potentia eius, & ideo non fit in aliquo signo naturæ, in quo non uniatur intellectui, ut possit intellectus per modum potētiæ actiuæ, & receptiuæ ad illius productionem cōcurrere: ergo non prius natura uerbum habet ueritatē, quam illam formaliter communicet intellectui: ergo nec prius natura est in eo ueritas, qua intellectus sit actu cognoscens. Patet vltima consequētia, quia non aliter constituitur intellectus actu cognoscens, nisi per informationem uerbi, seu conceptus. Est ergo veritas cognitionis primo, ac per se in intellectu actu cognoscente per uerbum, conceptū, seu actum in facto esse, tanquam per formam qua actu cognoscit. Vnde, quod D. Thom. dicto loco ait, q. 1. de uerit. ar. 1. [Cognitionem esse quendam ueritatis effectum, intelligendum est, aut de ueritate fundamentali, quæ est ipsum esse rei, à quo, vt obiecto hēt cognitio, ut uera sit, uel de ueritate conformitatis, quæ est per speciem intelligibilem, uel certe de effectu formali, quem uerus cōceptus mēti tribuit.

De notitia apprehensiua.

IV. SEcundo dubitari potest, an ueritas cognitionis sit in apprehensiua notitia, uel tantum in iudicatiua. Et ratio dubitandi esse potest, quia simplex notitia tantum est apprehensiua, & tñ diximus in illa esse ueritatem. Item in sensibus est ueritas simplex, ut ex Aristotele supra diximus: & tamē in eis non est, nisi apprehensiua cognitio. Tandem in compositione apprehensiua, etiamsi intellectus nesciat discernere, & iudicare, sitne in illa ueritas, an falsitas: nihilominus tamen alterutrū horum in tali apprehensione reuera inest; nā si propositio uocalis, aut uera, aut falsa necessario est, multo magis mētalis, etiam apprehensiua tantum. In contrariū aūt est, quia intellectus non denominatur uerus, aut falsus, nisi quando iudicat. Quamuis. n. ego apprehendam hanc propositionem, astra sunt paria, si dubito, & suspendo iudicium, nec falsus sum, nec uerus: ergo signum est, in illa apprehensione, nec ueritatē esse, nec falsitatem, alioqui uerum, uel falsum denominaret. Vnde ubi Aristot. ait 6. Metaph. c. 2. ueritatem esse in mente, Græce est uox, Dianoia, quæ sētentiam, seu intelligentiam significat.

V. Respondetur, ueritatem cognitionis proprie esse in iudicio, & quemlibet actū intellectus tantūdem huius ueritatis participare, quantum de iudicio participat. Nam si attente res spectetur, intellectus A nihil uere cognoscit, donec iudicet: ergo nec potest esse uerus, uel falsus in cognoscendo, donec iudicet: ergo ueritas cognitionis esse non potest, nisi in iudicio. Antecedens manifestum est in cognitione compositiua: quando enim intellectus apprehendit cōpositionē, & suspendit assensum, ideo est, quia ignorat, an reuera illa extrema ita coniuncta sint in re, sicut per compositionem apprehenduntur. Vt in dicto exemplo de apprehēsione huius compositionis, astra sunt paria, quamuis intellectus cognoscat aliquo modo quid sint astra, & quis sit numerus par, ignorat tamen omnino, an illa duo in re coniuncta sint, & ideo, licet compositionem apprehendat, non iudicat: è contrario uero fieri non potest, ut intelle B ctus componat prædicatum cum subiecto, actu cognoscendo eorum coniunctionem, quam in re habent, uel habere existimantur, quin iudicet, ita esse, uel non esse. Quia, si totum hoc cognoscit, nihil est, quod iudicium addere possit. Igitur iudicium compositionis in cognitione illa consistit, qua cognoscitur prædicatum conuenire subiecto, ratione cuius diximus supra cum D. Thom. ueritatem esse in intellectu componere tanquam cognitum in cognoscente. Sic ergo ueritas compositionis proprie solum est in notitia iudicatiua.

Notitia autem simplex, quæ simplex apprehēsio dici solet; in tantum est capax alicuius ueritatis, in quantum cognitio est, & aliquam rationem iudicii participat. Nam, licet conceptio per simplices actus C dici soleat simplex apprehensio, quatenus potentia cognoscens format in se similitudinem rei, & quodammodo illam ad se trahit, & ut distinguatur à proprio iudicio, quod à nobis datur, cum rem unam cū alia componimus, uel eas diuidimus: tamen quatenus illamet apprehensio est aliqua rei cognitio, est etiam aliquale iudicium, quo implicite iudicatur res id esse, quod de illa cognoscimus. Et hoc modo in tali apprehensione, uel simplici cognitione rei includitur aliquo modo iudicium: quia, cum illa apprehensio sit actus potentiæ cognoscitiuæ, necessario debet per illam aliquid cognosci: quod autē cognoscitur, ea ratione iudicatur; nam, quod iudicari non potest, ignoratur. VI.

Quocirca ad priores rationes dubitandi respōde- VII.
D tur in simplici apprehēsione intellectus esse aliquale iudiciū, licet imperfectum, & secundū illud esse in eo actu ueritatem cognitionis. Et idem est dicendum proportione seruata de cognitione sensus, quādo enim ouis cōcipit lupum, & fugit, quamuis simplicem tantum actum habeat, tamen vere cognoscit illum, ut inimicum, & ita iudicat, quamuis imperfecto modo: & uisus, dum cognoscit album, aliquo etiam modo iudicat, hoc esse album. Quod si interdum intellectus, uel imaginatio uidentur aliquid simpliciter apprehendere, nihil omnino iudicādo, ut quando fingitur mons aureus, aut chymera, uel quid simile, tunc non apprehenditur aliquid, ut uera res, sed, uel, ut possibilis, saltem quoad illam figu E ram, sub qua apprehenditur: uel, ut imaginabilis, seu significabilis per uocem: quo modo dicunt aliqui, tunc magis apprehendi significationem uocis, quā rem aliquam. Vnde tunc solum cognoscitur id, qđ consurgeret, si hæ, uel illæ partes coniungerētur, & ita hoc ipsum aliquo modo iudicatur, & eodem modo est aliqualis ueritas simplex in huiusmodi apprehensione: quia reuera illud obiectum tale apprehēditur, uel cognoscitur, quale consurgeret, si partes illæ in re copularentur.

Vnde ad aliam partem de compositione appre- VIII.
hensiua respondetur inprimis, huiusmodi compositiones mentales, quæ sunt absque iudicio, regulariter fieri per conceptus uocum potius, quam rerum: quia cum in re ipsa non cognoscatur coniunctio prædicati cum subiecto, non etiam apprehendi-

henditur secundum rem, sed secundum vocem, seu copulam significantem talem unionem. Quod si ita est, tunc illa compositio apprehensiua est in mente, vt vocant, non vltimata, & in ea est varitas, vel falsitas, non, vt in cognitione, sed vt in signo tantum ad placitum, sicut est in voce, uel in scriptura. Deinde dicitur, si hæc apprehensio non iudicatiua, aliquo modo esse dicitur in cõcepta compositione ipsarum rerum, vel id solum esse, quatenus per illum aliquid concipitur, & aliud ignoratur: vel apprehendi tantum in ordine ad significationem vocis. Prior modus erit, si concipiam astra, vt paria, & cognoscam hoc esse possibile, & ignorem an ita sit. Et tunc quoad illud, quod cognoscitur, cognitio est, non tãtum apprehensiua, sed etiam iudicatiua, & consequenter aut vera, aut falsa, quoad aliud verò, sicut non est iudicatiua cognitio, ita neque vera, neque falsa. Immo neque est apprehensiua per modum compositionis intellectus affirmantis, uel negantis, sed per modum cuiusdam simplicis apprehensionis illius possibilis enunciati, de quo dubitatur, an ita sit nec ne. Nam si hoc non cognoscitur per talem conceptum, scilicet hoc esse possibile, non uideo, quid ibi apprehendi possit per ueram compositionem, quæ includat copulam de inesse: ergo tantum apprehendi potest per modum quæstionis, an hoc ita sit, uel non sit, & tunc non est necesse, ut ibi sit aliqua veritas, uel falsitas. Posterior modus erit si extrema illius compositionis, uel compositio in se tantum apprehendatur, quatenus est, quid significatum hac voce: verbi gratia, astra sunt paria, & tunc etiam intellectus non apprehendit, aliquid affirmando, uel negando, sed quasi simpliciter apprehendo hoc tanquam significatum illius uocis, siue in re ita sit, siue non sit, & quoad illud primum inuoluitur ibi aliqua cognitio, & consequenter aliquid ueritatis simplicis. Sic ergo omnis ueritas cognitionis eo modo quo est, in iudicio existit.

SECTIO V

An veritas cognitionis sit tantum in intellectu speculatiuo, vel etiam in practico.

I. Ratio dubitandi sumi potest ex quadam vulgari doctrina indicata à D. Thom. 1. p. q. 16. artic. 1. & alijs locis, quod veritas dicit conformitatem cognitionis ad rem cognitam tamquã mensurati ad mensuram, iuxta illud Aristo. [Ex eo, quod res est, uel non est, propositio uera, uel falsa est.] Hinc ergo sequi videtur, in sola speculatiua scientia, esse proprie ueritatem, quia sola scientia speculatiua mensuratur ex obiecto suo, nam scientia practica potius est mensura sui obiecti, ideo enim res arte facta uera est, quia est conformis arti. Rationem autem tetigit D. Thom. illo loco, quia res intellectu duplicem potest habere ordinem ad intellectum, per se scilicet, & per accidens, per se habet ordinem ad intellectum à quo non pendet, per accidens ad intellectum à quo non pendet, sed cognoscitur tantum. Priori modo pendent effectus artis ab arte, & res creatę à Deo, & ideo non sunt res mensuræ cognitionis, seu potius è cõtrario: ergo in tali cognitione non est ueritas, sed potius in rebus, quatenus illi commensurantur. Posteriori autem modo comparantur res ad scientiam speculatiuam, & ideo in hac cognitione erit tantum ueritas, quatenus commensuratur rei cognitæ. In contrarium autem est, quia etiam in cognitionibus, & iudicijs practicis est ueritas, uel falsitas: quis enim neget, in cõpositione, & diuisione, quæ fit in rebus practicis, nõ solum moralibus, & agibilibus, sed etiam in factibilibus esse proprijssimam ueritatem, & falsitatem? aut quomodo possent sciẽtiæ practicæ esse ueræ sciẽtiæ, si non esset in eis ueritas? habent ergo non solum veritatem, sed etiam sua principia per se nota, & conclusiones euidenter ueras. Item, si non de veritate complexa, sed de incomplexa loquamur, etiã idea artificis, si sit propria, & adæquata rei efficiendæ per artem, est maximè uera, tantoq. magis, quanto non solum ipsa uera est, sed etiam est causa veritatis artificij. Deniq. in scientia, quam Deus habet de creaturis, est perfectissima ueritas, quamuis sit etiã mensura creaturarum.

Dicendum itaq. est, ueritatem non solum esse in intellectu speculatiuo, sed etiam in practico, quatenus in eo ex rerum agendarum, seu efficiendarum cognitio, vt posteriora argumẽta probant, & docet Aristo. 6. Ethic. c. 2. & est res per se satis nota. Ad rationem vero in contrarium dupliciter responderi potest: primò, negando ueritatem dicere semper, & in rigore relationem mensurati ad mensuram, alioqui non posset dici Deus uerus, quia mẽsuratus nõ est, etiam per propriam scientiam: uidetur ergo sufficere quælibet relatio conformitatis, siue illa sit mẽsurati ad mensuram, siue è contrario mensuræ ad mensuratum. Sed hæc responsio non uidetur esse conformis communi modo sentiendi, & loquendi de ueritate: omnes enim censent, ueritatem cognitionis esse in intellectu, quatenus conformatur rei intellectæ, & consequenter esse relationem mensurati, aut se habere ad modum eius. II.

Respõdetur ergo secundò, cognitionem practicam dupliciter posse comparari ad obiectum: uno modo in ratione cognitionis: alio modo in ratione causæ, aut efficientis, aut exemplaris, vt est idea artificis. Et hoc quidem posteriori modo cognitio practica sicut est causa, ita est mensura sui obiecti, ut habet rationem effectus ipsius, & ideo, vt sic non denominatur proprie uera, sed efficax, uel sufficiens ad causandum effectum in suo genere: priori autem modo cognitio practica est uera: unde sub ea ratione comparatur ad obiectum suum, vt mensuratum ad mensuram: quia sub ea consideratione præcisa non est causa illius, sed mera cognitio, quæ, vt sic, solum est repræsentatio intentionalis obiecti, & ideo ueritatem habet quatenus illi commensuratur. Quod in hunc etiam modum declarari potest, nam scientia, vt scientia, etiamsi practica sit, abstrahit ab existentia obiecti, & uera est, etiamsi nihil efficiat, seu causet: si ergo scientia practica ad obiectum secundum se, & ut abstrahit ab existentia comparetur, sic non est mensura eius: quia non est causa illius, ut sic: ergo talis scientia mensuratur potius ab obiecto secundum suam rationem, & essentiam considerando, & per conformitatem ad illud habet suam ueritatem. Quod tam in artificialibus, quam in moralibus facile suaderi potest: nam scientia, seu ars ædificandi, ideo dictat domum esse in hac proportione, figura, &c. extruendam, quia perfectio domus secundum se, & quasi natura sua id postulat, considerato fine ad quem ordinatur, & proprietatibus, quas requirit, ut uerbi gratia, quod sit vtilis, fortis, pulchra. Et Dialectica, quatenus practicas scientias imitatur, ideo dictat syllogismum esse in tali modo, & figura construendum, quia natura syllogismi hoc postulat. Igitur secundum se, & abstrahendo ab existentia, non ideo res arte facta talis cõstruenda est, quia scientia, uel ars hoc dictat, sed potius ideo scientia, uel ars hoc dictat, talemque ideã proponit talis artificij, quia ipsum ex se postulat talem perfectionem in ordine ad suum finem. Idẽ videre licet in moralibus, nam medium temperantiæ, uerbi gratia, non ideo in tali re consistit, quia moralis philosophia, uel prudentia illud dictat; sed è contrario potius, ideo moralis scientia illud dictat, quia illud in se tale est, talemque proportionem requirit. Et ideò dixi in prima secundæ, III.

veritatem practicam moralem non sumi ab appeti- A tu recto tanquam à mensura, sed potius è contrario ipsam esse mensuram appetitus recti. Ratio autẽ generalis est, quia etiã scientia practica, quatenus scientia est, nititur primis principijs per se notis, quę præcipue sumũtur ex definitione obiecti, & prima proprietate: hæc autem secũdum se, & abstrahendo ab existentia conueniunt obiecto ex intrinseca sua natura sine causalitate talis scientiæ. Igitur veritas huius scientiæ, vt scientia est, & cognitio mẽsuratur ex obiecto secundum esse essentiæ consideratum. Quia vero illud idem obiectum quoad existentiam est effectus talis scientiæ secundum illum statum mensuratur per illam scientiam, & hoc modo dicimus, domum rectè esse constructam, quia est secundum regulas, seu ideam artis. B

IV. Obiectioni satisfit. Dices, sicut scientia abstractiua comparatur ad obiectum abstrahens ab existentia, ita scientia intuitiua ad obiectum existens: ergo, sicut illa mensuratur ab obiecto secundum se, ita hæc ab obiecto existente: ergo sub nulla ratione obiectum mensuratur per scientiam. Respondetur, concesso antecedente cum prima consequentia, & negando secundam: quia scientia practica non est causa obiecti sui existentis, ut est cognitio intuitiua eius: nam hæc nec est proprie scientia, de qua agimus, sed experientia, nec proprie, ac per se est practica, sed mera cognitio, quia non est actiua obiecti, sed supponit factum. Igitur eadem scientia propria, quæ considerat obiectum secundum se, & vt abstrahit ab existentia, per voluntatem applicata ad opus, est causa eius, & ita etiam est mensura operis facti, & existentis. C

V. Sed adhuc superest difficultas de scientia Dei, nam sequitur scientiam Dei, ut ueram, mẽsurari ab obiecto suo. Respondetur, scientiam Dei posse comparari, vel ad ipsum Deum, uel ad creaturã. Respectu sui non potest secundum rem habere mensurã; quia non distinguitur à se, seu a suo obiecto, est ergo supra omnem mensuram, & per se ipsam uera, imo ipsa ueritas: secundum rationem autem ita est: nam ideo Deus ueram, & adęquatã de se ipso scientiã habet, quia ita est in se, sicut seipsum cognoscit. Neque hoc est contra perfectionem, aut immensitatem Dei: quia hoc non est esse mensurabilem proprie, aut vere, sed est potius per se ipsum esse talem, & esse sibi ipsi æqualem: sicut esse Deum comprehensibilem à se ipso non repugnat perfectioni eius, sed ad maiorem perfectionẽ pertinet. Si uero scientia illa comparetur ad res creatas, quatenus est scientia practica, & causa illarum, prout existentes sunt, sic constat nõ mensurari ab illis, sed esse potius mensuram earum: & non habere ab eis ueritatem, sed potius illas esse ueras, quatenus conformes sunt diuinis ideis, vt statim dicemus. Considerando uerò diuinam scientiam solum, prout est simplex intelligentia creaturarum secundũ esse essentiæ, seu possibile, uel quatenus est intuitiua uisio existentiæ, sic videtur sine inconueniente posse concedi etiã illius scientiæ ueritatem consistere in conformitate ad illa obiecta, nam secundum hanc præcisam considerationem nõ est causa talium obiectorum, sed mera intuitio, & quasi speculatio, & ideo secundũ eandem considerationem nõ ideo res est talis essentię, quia talis à Deo cognoscitur: sed è conuerso ideo talis cognoscitur, quia talis essentiæ est, neq. aliter poterat uerè cognosci. Et similiter dicunt Sancti, & graues Theologi, non ideo rem esse futuram, quia Deus illam futuram intuetur, sed quia futura est, ideo Deum illam intueri. Origen. lib. 7. in epist. ad Rom. circa illa uerba, capite octauo. [Quos vocauit, hos, & iustificauit.] Hier. Dialog. 3. contra Pelag. Et in cap. 6. Isaiæ 26. Hierem. 2. Ezech. Chrysost. homil. 60. in Matth. Bed. lib. Var. quæst. quæst. 13. significat August. lib. 5. de Ciuit. cap. 10 plures Scolastici in 1. distinct. 38. D

Vt tamen propriè, & caste loquamur, dicere non debemus, diuinam scientiam etiam sub his considerationibus mensurari ab his obiectis, tum quia Deus ita habet scientiam horum obiectorum, ut ab eis illam nõ accipiat, sed ex se illam habeat, & ab intrinseco, & ex ui suæ essentialis perfectionis habeat omnem rectitudinem, & infallibilitatem eius. Tum etiam, quia illa scientia ita attingit hæc secundaria obiecta, ut nullam ueram relationem, seu habitudinem realem habeat ad illa, sed eminentiori modo illa omnia attingit Deus per hoc, quod se ipsum comprehendit: quia ergo in ratione mensuræ, & mensurati contrariæ imperfectiones indicari possunt, ideo dici non potest scientia Dei mensurari ab his obiectis, etiamsi uera non sit sine conformitate cum illis.

SECTIO VI.

An in diuisione sit veritas ęque, ac in compositione.

I. QVoniam diximus ueritatem cognitionis esse speciali modo in compositione, & diuisione; operę pretium erit exponere, an sit ęque in vtraque, uel magis sit in compositione, quam in diuisione. Videtur enim hoc ultimum, quia in compositione, cum unum de alio affirmetur, intellectus cognoscit conformitatem unius cum alio, & ideo in ea cognitione obiectiue est ueritas modo supra exposito: at uero in diuisione potius cognoscit intellectus conceptum illum, quem de alia re negat, non habere coniunctionem, seu conformitatem cũ illa: ergo per illum actum non cognoscit ueritatẽ, sed potius ueritatis negationem: ergo non ita est ueritas obiectiue in diuisione, sicut est in compositione. In contrarium autem est, quia Aristo. & D. Th. & cum eis cæteri doctores æque tribuunt ueritatẽ diuisioni, ac compositioni. Item, quia tam est uerũ, rem non esse, quod non est, quã esse, quod est: ergo tam est verus intellectus cognoscendo, seu componendo illam negationem, quam componendo hanc affirmationem.

II. Dicendum itaque est tam verè, ac propriè reperiri ueritatem in diuisione, sicut in compositione. Nã propositio vocalis negatiua tam simpliciter, ac proprie uera est, sicut affirmatiua: ergo diuisio, quæ in mente respondet, tam uera est, sicut compositio. Vnde (Theologicè argumentando) tam est de fide, Deum non esse corporeum, sicut esse æternum: vtrumque ergo iudicium æque certum est, ergo, & æque uerum, licet unum diuidendo, aliud componendo feratur.

III. Ad argumentum autem respondetur, ueritatem (vt sup. dixi) non ita esse obiectiue in compositione, & diuisione, ut formaliter, & proprie cognoscatur per illam, sed solum implicite, quia, dum unus conceptus obiectiuus ad alium comparatur, in actu exercito quodammodo cognoscitur conformitas inter rem, & conceptum. Sicut ergo in compositione cognoscitur hæc cõformitas, ita in diuisione cognoscitur difformitas, seu disconuenientia eorum obiectiuorum conceptuum, quorum unus de altero negatur, & consequenter in actu exercito cognoscitur difformitas inter formales conceptus illorum obiectorum, & uirtute etiam cognoscitur conformitas, quam unusquisque eorum cõceptuum habet cum suo obiecto. Quando enim mens concipit, hominem nõ esse leonem, implicite etiam cognoscit, conceptum, quẽ de homine habet, non cõuenire leoni, sed unicuiq. proprium conceptum correspondere. Et hoc modo etiam in diuisione includitur cognitio veritatis, seu conformitatis, non quidem illorum E

extremorum inter se, quorum vnum de alio negatur: sed vniuscuiusque eorum cum suo conceptu; nam in hoc veritas illius negationis fundatur. Vel secundo, ac breuius dici potest, sicut cognoscere conformitatem prout est, verum est, ita etiam cognoscere difformitatem prout est, verum esse: & hoc ipsum per diuisionem significari, & in actu exercito cognosci. & ideo veritatem proprijssime esse in diuisione, sicut in compositione.

SECTIO VII.

Vtrum veritas aliqua sit in rebus, quæ sit passio entis.

I. HAec quæstio est præcipue intenta in hac disputatione: nam ad explicandam veritatẽ entis reliqua præmisimus. Videtur ergo fieri non posse, vt veritas aliqua sit passio entis realis, primo quidem ex Aristot. 6. Metaphy. in fine dicente, verum, & falsum non esse in rebus, sed in mẽte, & in hoc constituente differentiam, quod bonum, & malum sunt in rebus, non autem verum, & falsum, sed in mente tantum. *Secundo*, quia verum supra ens, aut nihil addit, aut solam denominationem extrinsecam; ergo nullo modo potest esse proprietas entis. Probatur consequentia, quia si nihil addit, aliud est, quam ipsummet ens, & consequenter non magis est proprietas eius, quam ipsum ens sit proprietas sui. Si autem addit solam denominationem extrinsecam, illa non potest sufficere ad rationem proprietatis entis. Tum, quia alias infinitæ proprietates huiusmodi possent multiplicari, quia infinitæ possunt esse huiusmodi denominationes. Tum etiam, quia hæc denominatio cõis est non entibus, seu entibus rationis, sicut enim aurum dicitur verum aurum, ita relatio rationis potest dici verum ens rationis, & (sicut nuper dicebamus) ita negatio habet veritatem, sicut affirmatio, non ergo potest veritas ratione huius denominationis esse proprietas entis realis, de qua agimus. Tum denique, quia alias etiam falsitas posset dici proprietas entis realis: nam sicut potest ens vere cognosci, ita etiam false: ergo, sicut inde denominatur verum, hinc potest denominari falsum.

II. Primum vero antecedens huius rationis declaratur, & probatur: nam cum ens aliquod, v. g. aurum, dicitur verum aurum, dupliciter potest esse, aut intelligi talis denominatio. Primo, vt sic oĩno absoluta, & intrinseca, & hoc modo nihil potest addere tali enti, sed solum magis explicare entitatem, & relationem eius: quia hoc modo esse verum aurum, nihil aliud est, quam nõ esse tantum apparens, vel fictum, sed habens propriam, & realem naturam, & essentiã auri. Hoc aũt nihil aliud est, quam esse aurum: ergo esse verũ aurum, quoad hanc denominationẽ nihil addit supra esse aurum. Et eadem rõne in vniuersum, esse uerum ens reale nullum alium conceptum dicit, q̃ esse ens reale, i. non fictum, neque chymericum. Qua ratione supra dicebamus, rem nihil addere supra ens reale: quia nihil dicit, nisi habere ratam essentiam, quod nihil aliud est, q̃ habere realem essentiam, & idem est dicere veram essentiam. Et sumendo hoc sensu denominationẽ veri, dixisse uidetur Aug. lib. 2. Soliloquiorum c. 5. [Verum esse id, quod est, non aũt, id quod uidetur, aut quod tale est, quale videtur. Quia etiamsi res non videatur, neque conformitatem habeat cũ aliqua cognitione, nihilominus uera est;] in quo significat, ueritatẽ non esse denominationẽ extrinsecam. Et in eodem sensu quadrat definitio Auicennæ dicentis: [Veritas vniuscuiusque rei est proprietas sui esse, quod stabilitum est ei.] Cum enim ait esse proprietatem, non sumit illam vocem, vt signi- A ficare solet passionem, seu facultatem aliquam, sed significat esse proprium, id est, non extraneum, nec alienum, quod nihil addit supra ipsum, esse, sed explicari potest ad modum relationis identitatis, sic enim dici potest relatio proprietatis: nam hoc modo sic vnaquæq; res habet illud esse, quod suum est, seu quod stabilitum est ei, & hoc ipsum est, habere ueritatem talis entis.

Alio uero modo potest illa denominatio sumi, non, vt absoluta, & intrinseca, sed, vt aliunde proueniens, & hoc modo esse nõ potest, nisi extrinseca rei denominatio: scilicet, quod vere talis enuncietur, seu enunciablis sit. Quod sensisse videtur D. Tho. 1. par. quæst. 16. artic. 1. dicẽs: [Verũ nominare id, in quod tendit intellectus, esseq. in intellectu secũ- B dum quod conformatur rei intellectæ, & ab intellectu deriuari ad rẽ intellectã, quæ uera dicitur secũdũ quod habet aliquem ordinem ad intellectum.] Constat aũt, ex conformitate intellectus ad rẽ solũ resultare in re cognita denominationẽ extrinsecã. Vnde artic. 6. expresse dicit D. Tho.: [Omnes res creatas denominari veras vna, & eadẽ veritate,] scilicet veritate intellectus diuini, a qua tñ non possunt nisi extrinsece denominari. Et in solutione ad secundum, hoc confirmat ex Ansel. lib. de veritate, cap. 14. dicente: [Sicut tẽpus se habet ad tẽporalia, ita veritas ad res veras,] quod D. Tho. intelligit de vno tempore communi a quo constat solum extrinsece res temporales denominari. Ratione denique C patet, quia aut res est vera, quia cõfirmatur intellectui, aut quia intellectus cõformatur ad ipsam. Primũ dici non potest, quia potius ex eo quod res est, vel non est, intellectus est verus: alias incideremus in errorem philosophorum dicentium, nihil esse uerum, nisi quod intelligitur. Si autem secundum dicatur, aperte sequitur illam tantum esse denominationem extrinsecam, quia intellectum conformari ad rem, nihil ponit in re, nisi tantum vere cognosci. Præter illa autẽ duo nihil aliud excogitari potest; quia ex communi omniũ consensu, omnis veritas sumitur ex conformitate intellectus, & rei. Et confirmatur: quia falsitas in rebus esse non potest, nisi denominatio extrinseca, ergo nec veritas: nam oppositorum eadem est, seu proportionalis ratio. In D contrarium autem est, quia teste Aristot. lib. 2. Metaphys. cap. 1. [Vt vnumquodq. est, ita, & verũ est] quib. verbis significat, ueritatem ita comitari ens, vt iuxta gradum, & rationem entitatis sit in unoquoque gradus veritatis, signum ergo est veritatem comitari ens, ut passionem eius. III.

Transcendentalis veritas an sit.

IN hac re constat, ueri denominationẽ solere rebus attribui; sic enim dicere solemus esse uerum aurum, ut illud ab apparenti distinguamus, & verum hominem, ut distinguamus a picto; & uerum Deum, ut a falsis illum separemus: & hoc modo loquuntur non solum sacræ, & prophanæ litteræ, sed E etiam uniuersi homines. Vnde plane fit, eandem ueri appellationẽ, posse cuilibet enti reali attribui, uel ut ab ente ficto, & imaginario separetur, uel ut in sua specie, & ratione propriam talis rei essentiam habere iudicetur: nam quoad hæc duo eadem est huius appellationis ratio omnibus entibus. Atque hinc rursus manifestum etiã est, uerum sub aliqua ratione esse attributum entis, & cum illo conuerti. Vt autem declaretur qualis sit hæc denominatio, oporteret ante omnia exponere, quid sit hæc ueritas, quæ enti attribuitur, ut inde constet, quomodo possit esse proprietas eius, & cum illo conuerti. Possunt ergo uarij modi explicandi ueritatem excogitari. IV.

Prima

Prima sententia circa quid sit improbatur.

V. PRimus est, ueritatem transcendentalem significare quandam proprietatem realem absolutã, & ratione ratiocinata distinctã ab ente. Ita sentiunt quidam Thomistæ moderni 1.par.quæst.16 & putant esse sentẽtiam D. Thom. quæst.1. de ueri.art. 2. Capreoli in 1. distin. 19. quęst. 3. concl. 3. Soncin. 6. Metaphys. quęst. 17. Iauel. tracta. de transcendentalib. capit. 5. Probatur, quia ueritas est realis perfectio: ergo dicit rationem realem, non relatiuam: ergo absolutam: & non est nomen synonymum idem significans, quod entitas: ergo dicit perfectionẽ saltem ratione distinctam ab entitate. Primum antecedens patet, tum quia rem esse ueram non est aliquid B fictum, imo hoc ipsum uidetur excludi nomine ueritatis: tum etiam quia res omnes ex se sunt ueræ, & non ex intellectus consideratione, tum pręterea quia ueritas in Deo est magna perfectio: & alia est mensura ueritatis creatæ: tum denique, quia cũ ueritas sit proprietas entis, non potest non esse perfectio realis. Quod uero illa relatiua non sit, facile inferius probabitur. Quod denique ueritas, & entitas non sint idem tanquam synonyma, constat ex cõmuni modo cõcipiendi omnium, & ex diuersis definitionibus, quib. earum conceptus obiectiui a nobis explicantur: necesse est ergo saltem ratiocinata distingui. Imo, secundum sententiam Scoti supra tractatam cum de his passionibus in communi ageremus, dicendum esset, distingui formaliter ex natura rei.

VI. Sed in hac sententia, & in omnibus sequentibus obseruandum est, aliud esse loqui de toto illo, quod includit ueritas in essendo: aliud uero de eo, quod addit ueritas supra entitatẽ, seu (quod idem est) uerũ supra ens. Priori modo admittimus ueritatem entiũ realiũ dicere perfectionẽ realem, ut argumenta facta probant, & alia quibus supra ostendimus unitatem non dicere solam negationem, sed entitatẽ sub negatione: sic enim nunc asserendum est, ueritatẽ non dicere solam rationem extrinsecam, uel intellectu fabricatã, sed esse entitatem sub aliqua alia ratione significatam, uel addendo aliquid, quod nũc D inquirimus. In hoc ergo sensu uera est dicta sententia, & reuera D. Tho. Capreol. & antiquiores Thomistæ nihil aliud intendunt, moderni uero plus significare uidentur.

VII. Alio ergo modo intelligi potest, ueritatem addere enti supra rationẽ essentiæ, uel entitatis proprietatem absolutam, & realem. Et hoc sensu existimo, falsam esse prædictam sententiam. Et primum si intelligatur de perfectione ex natura rei distincta sufficienter probari potest, tum argumentis supra factis contra Scotum de passionibus entis in genere, tum ex supra dictis de distinctionib. ex natura rei. Nam hic nõ potest interuenire realis distinctio rei a re, ut omnes fatentur, quia nullum est fundamentum ad fingẽdam talẽ distinctionẽ: neq. etiam põt E esse distinctio modalis, tum quia nullũ iudiciũ distinctionis inter talẽ modum, & ens excogitari potest: sunt enim omnino inseparabilia, ita ut uix possint etiam intellectu præscindi, ut statim dicã. Tum etiã, quia nulla res intelligitur esse uera per modũ superadditũ, sed per suã entitatem, quã si habeat etiamsi omnem alium modum separes, intelliges manere ueram rem, uel in ratione entis, uel in ratione talis entis, quale aptum est, tali entitate constitui. Atque hæc ratio cum proportione applicata probat etiã, nõ posse ueritatẽ addere supra entitatem perfectionẽ aliquã ratione ratiocinata, cõdistinctã ab entitate: nam si ita condistinguuntur, ut neutrũ extremũ in præciso cõceptu alterius includatur (sic enim loquimur) separetur ratione ueritas ab ente, & argu-A mentor de utroq. extremo. Ens sic præcisum est, intelligibile quantũ est ex se, tum, quia directo, & proprio conceptu ab intellectu concipitur, tum etiam, quia, quantum unumquodq. habet de esse, tantum habet de intelligibilitate, ut alias dixit D. Th. q. 16. 1. par. art. 3. ergo ens in illo præciso conceptu includit oẽm perfectionem realem, quæ requiritur ad rationem veri: quia hoc ipso, quod ens est intelligibile, uerum est; nam hoc sensu dicitur uerum esse obiectum intellectus, & quia inter omne ens intelligibile, & intellectum potest esse conformitas. Ex alio uero extremo etiam sumitur argumentum, nã aut ueritas sic præcisa intelligitur includere entitatem realem, & sic non præscinditur dicto modo, vel illam non includit, & sic non dicet perfectionẽ realem. Et hoc totum significauit D. Tho. dist. q. 16. 1. par. art. 3. ad 3. dicens: [Quãuis ens possit apprehendi nõ apprehensa rõne veri, (idest, includendo illã expresse, ac formaliter,) tñ è contrario non posse apprehendi uerũ, quin apprehẽdatur ratio entis: quia ens cadit in ratione ueri: neque ẽt posse apprehendi ens, nisi ad eam apprehensionem ratio ueri cõsequatur,] idest, quin ipsum ens, quantũuis præcisè conceptum uerũ sit, & sub ratione ueri apprehendi possit, etiamsi nulla perfectio absoluta ei addatur. Et addit exemplum dicens: [Et est simile si comparemus intelligibile ad ens, non enim potest intelligi ens, quin ens sit intelligibile, sed tamen potest intelligi ens, ita quod non intelligatur eius intelligibi-C litas; & similiter ens intellectum est uerum, non tamen intelligendo ens intelligitur uerum.]

VIII. Præterea argumentor secundo inquirendo, quænam sit hæc perfectio absoluta, quam uerum addit supra ens: non enim potest intelligi ita absoluta, ut nec respectu transcendentalem, aut secundum dici (ut vocant) includat, ut ẽt prædicti authores fatentur ex communi oĩum conceptu: nam omnes concipiunt ueritatẽ per conformitatẽ inter rem, & intellectũ, uel in ordine ad illam, nec facile fingi posset, aut explicari talis ratio realis oĩno absoluta, & distincta a ratione entis, in qua ueritas cõsistat. Si autem dicatur hæc ratio absoluta cum respectu transcendentali, uel explicata per modum respectus ille esse non põt nisi in ordine ad aliquem intellectum, D sed ueritas, ut explicata per talem respectũ, non potest esse aliud, quam entitas ipsa cum eodem respectu: neq. supra eam addere potest rõnem realem absolutam etiam ratione distinctam: ergo. Maior probatur ex dicta ueritatis definitione, quæ declarat ueluti primã conceptionem eius. Nam ueritas adæquationem quandam, & conformitatem significat, sed non omnis conformitas rationem ueritatis habet, æqualitas enim inter duas res, & similitudo, est cõformitas quædam, & non dicitur ueritas: ergo ueritas dicit specialem rationem conformitatis, quæ nõ potest esse alia, nisi quæ in ordine ad intellectũ sumitur, seu explicatur. Vnde probatur minor, quia hæc cõformitas ad intellectum duplex intelligi potest, scilicet actualis, & aptitudinalis. Actualis in E hoc tantum cõsistere potest, quod res talis sit, qualis actu intelligitur: aptitudinalis uero in hoc, quod res sit talis, ut uero, ac proprio conceptu talis rei intelligi possit. Sed neutro ex his modis additur sup. entitatem rei aliqua realis perfectio absoluta, quia actu intelligi nihil addit entitati intellectæ ut sic: ergo neq. ẽt esse talẽ qualis intelligitur, põt illi addere rõnem realẽ absolutã. Rursus hoc ipso qđ ens est ens, vel tale ens, si in alio sit vis ad intelligendũ aptum est adæquari vero conceptui: ergo nõ solum superfluum, sed etiam impossibile est, quod hæc actualis, vel aptitudinalis conformitas addat enti aliquam perfectionem absolutã, etiam ratione distinctam. Sicut impossibile est, quod in albedine esse aptam assimilari alteri, dicat perfectionem abso-

lutam

iûtam additã rationi albedinis: & multo magis impossibile est, quod actualis similitudo addat rationem absolutam intrinsecam ipsi albedini.

Secunda opinio cum varijs interpretationibus examinatur.

IX. PRopter hæc ergo esse potest secunda sententia dicens, veritatem addere enti relationem conformitatis ad intellectum hoc enim concludi uidetur ratione proximè facta contra præcedentem sententiam. In hac autem opinione explicanda, possũt varij modi excogitari. Vnus est, vt intelligatur de relatione conformitatis actualis: nam ueritas actualẽ cõformitatem significare videtur. Alius est, vt intelligatur de aptitudinali conformitate: & hoc modo dicunt aliqui, nihil aliud esse ueritatem transcendẽtalem, quam intelligibilitatem entis, quæ intelligibilitas non solũm dicit denominationem extrinsecam à facultate, quam res intellectiua habet ad intelligẽdum omne ens; sed ex parte ipsius rei intelligibilis dicit aptitudinem quandam, vt intelligi valeat, quę addit relationem ad intellectum, cui, quãtum est ex se, potest cõformari. Rursus quidam intelligũt, hãc relationem sumendam esse tantũm in ordine ad diuinum intellectum: quia ab illo res omnes pendẽt per se, non uero ab alijs; imo ad illos per accidens comparantur. Alij existimant, sumendam esse in ordine ad quemcumque intellectum, quia res de se intelligibilis à quocunque, & ita est de se apta conformari omnibus, vnde ad omnes dicere potest prædictam relationem, sicut color in quantum visibilis dicit relationem ad omnẽ visum, etiamsi ab illo non pendeat. Denique quidam existimant hanc relationem esse realem, quoniam veritas reale quid est, & in rebus existit. Alij uolunt esse relationem rationis quia non requirit existentiam, nec distinctionẽ extremorum; quod sentiunt Durand. Capreol. Caiet. locis citatis, & citandis, & fauet D. Thom. 1. distin. 19. quæst. 5. art. 1. Alij tandem putant illam relationem interdum esse realem, sæpe vero rationis iuxta capacitatem extremorum, vt Soncin. & Iauel. supra Ferrar. 1. cont. Gent. cap. 60. fauetque D. Thom. q. 1. de ueritate articul. 2. & libro 1. de interpretat. lect. 5.

X. Sed, vt intelligamus, quid ueritatis, vel falsitatis esse possit in his dicendi modis, supponendum est, hanc sententiam, (vt sit ab alijs distincta) intelligendam esse de propria relatione, quam prædicamentalem vocant, si sit realis, vel similem illi, si sit rationis. Nã si late sumatur relatio pro omni transcendẽtali habitudine, vel pro qualibet denominatione, quæ ex consortio plurium rerum consurgit: sic sentẽtia hæc in uno sensu coincidet cũ præcedenti, in alio vero cum ea quam postea tractabimus.

XI. Primò igitur existimo denominationem non esse sumptam ex aliqua relatione rationis in dicta proprietate sumpta, quia veritas nec huiusmodi relationem dicit, nec entitatem sub tali relatione. Probatur ratione sæpe repetita, quia passio entis realis nõ potest consistere in prædicta relatione, neque illã formaliter includere. Deinde, quia talis relatio non est nisi dũ cõsideratur aut fingitur: veritas autem rerũ non requirit huiusmodi fictionem, quin potius, vt supra dicebam, cum ipso veritatis nomine, quandã habeat repugnantiam. Item Deus ab æterno est verus transcendentaliter secũdum completam, & exactam rationem veritatis, & tamen nec fingit relationes rationis, nec illas requirere potest: vt uerus Deus sit dicatur. Denique hæc relatio non est, nisi per reflexionem, & comparationem intellectus: antequam, & hoc ens est uerum aurum, verbi gratia, & tale esse cognoscitur.

Ad transcẽdentalẽ veritatem stricta rõnis relatio non requiritur.

XII. Secundò videtur certum loquendo in communi de uero transcendentali, vt abstrahit ab ente creato, & increato, non posse cõsistere, aut requirere formaliter relationem realem ad alterum, in ordine ad quod ueri denominatio sumatur. Patet, quia in Deo non potest veritas transcendentalis huiusmodi relationem includere, quia vel illa veritas consideratur in Deo, vt Deus est, quomodo dicimus tres personas esse vnum verum Deum: uel cõsideratur in singulis personis secũdum proprias relationes, vt hoc Theologis demus. Priori modo Deus nullam habet relationem realem: quia neque ad aliquid extra se, vt cõstat, neq. ad aliquid intra se, quia uera diuinitas nullam in re distinctionem habet ab his omnibus quæ intra Deũ sunt. Item, quia illa relatio, si quę est, debet esse ad intellectum, uel ergo est ad intellectũ, ut causantem: & hæc non habet locum in uera diuinitate, quæ causam non habet: uel est ad intellectum ut intelligentem: & hæc non potest esse relatio realis ad intra, cum sit eiusdem ad se ipsum. Posteriori etiam modo non potest esse realis relatio. Primò, quia in Deo non sunt aliæ relationes reales, præter relationes quæ comitantur origines, in quibus nullæ alię fundari possunt. Deinde, quia in Patre uerbi gratia, non potest illa relatio ueritatis esse ad intellectum, ut producentem: quia persona Patris non est producta, neque, ut intelligentem: quia est relatio eiusdem ad se ipsum. In Filio item, quamuis sit persona producta, non potest ueritas filiationis consistere in relatione conformitatis ad intellectum, ut producentem, seu, quod idem est, ut habentem ideam, uel exemplar, quo talis res producitur: quia Verbũ diuinum non producitur per ideam: sed est ipsa imago, uel exemplar à Patre naturaliter productũ. Neque etiam potest dicere relationem realem conformitatis ad intellectum, ut intelligentem: quia sicut in Verbo talis relatio est eiusdem ad se ipsum. Nam licet Verbũ intelligatur etiã à Patre, & ipsum etiã intelligat Patrem, tamen, ut sese mutuo intelligũt, nõ distinguuntur ab intellectu, & ab actu, quo se intelligunt. Et eadem ratio cum proportione applicata locũ habet in Spiritu sancto. In Deo ergo nulla est relatio realis conformitatis, in qua ueritas possit cõsistere: & consequenter nec ueritas entis, ut abstrahit à creato, & increato, potest hanc relationem realem requirere.

Relatio realis ad veritatem transcedentalẽ non necessaria.

XIII. Tertiò, etiamsi cõtractius loquamur de ente creato, eiusque ueritate transcendentali, ut uidentur loqui, qui dicunt, ueritatem huius entis consistere in conformitate ad intellectum diuinum, ut in se continet exemplaria, seu ideas creatorum entium: quamuis (inquam) de hoc ente loquamur, non existimo, ueritatem hanc consistere in aliqua relatione reali propria, & prædicamentali huiusmodi entis ad ideam diuinam. Quod aliqui probant, quia illa relatio conformitatis, quæ ad ueritatem requiritur, communis est in his entibus, siue existant, siue non existant: ergo non potest esse relatio realis. Sed hæc ratio non est magni momenti. Primò quidem, quia fortasse assumit falsum: nam, ut supra dicebam, creaturæ consideratæ tantum secũdum esse essentię, nõ habent ueritatem essentiæ ex conformitate ad diuinam mentem, seu ideam: non enim homo est talis essentiæ, quia talis cognoscitur à Deo, sed potius ideo talis essentiæ cognoscitur: quia talis est essentialiter. Deinde, posita illa relatione, dicetur esse realis cum proportione sumpta: nam in ente creato in potentia tãtum existente est ueritas, etiam tantũ in potentia: eodem ergo modo esse potuit relatio realis in potentia: in eodem autem ente actu existente, sicut est ueritas realis in actu, ita, & esse poterit relatio realis in actu. Aliter ergo probari potest illam relationem non esse realem, quia alias daretur processus in infinitum in tali relatione, nam etiam illa relatio haberet ideam cui esset conformis

Probatur increatis entibus.

& illa

& illa per aliam relationem, & sic in infinitum: sed hæc ratio omnibus fere relationibus communis est præsertim his, quæ in unitate fundantur, vt sunt similitudo, æqualitas, & similes.

XIV. Probatur ergo aliter; quia vel est relatio similitudinis, vel relatio effectus ad causam, quæ alio nomine dici solet mensurati ad mensuram. Non primũ quia relatio similitudinis proprie non est, nisi quæ fundatur in unitate, vel cõuenientia formali: inter creaturam autem, & ideam, quam habet in Deo, nõ est talis conuenientia formalis, sed solum intentionalis, seu idealis, sicut inter speciem intentionalem, & obiectum visibile non est propria relatio similitudinis, quamuis sit intentionalis repræsentatio. Nec secundum dici potest, quia ideo, vel exemplar artificis non habet alium influxum immediatum in effectum præter eum, quem habet artifex, vt causa perfecta efficiens est, neq. per aliam actionem, nisi qua efficiens est, quia exemplar, vt sic, non habet aliam causalitatem, quam dirigere actionem agentis, ergo in effectu non resultat alia relatio, nisi quæ cõsequitur ex ui actionis, agentis, vt agens est: ergo non habet aliam relationem realem conformitatis; vel depẽdentiæ ad exemplar. Quod si dicas, effectum pẽdere ab exemplari quoad specificationẽ, ab efficiente vero, vt sic quoad exercitium: hoc ipsum conuincit, in effectu nõ resultare specialem relationem ad exẽplar, sed solum eam, quæ est ad causam efficientem, quia unica est causalitas, & actio, qua res fit, & in tali specie fit, & illa distinctio quoad exercitiũ, & specificationem, in præsenti solum est secundum rationem, & accommodationem, non secundum rem. Imo exemplar non comparatur ad efficiens, vt causa distincta, sed vt constituens illud suo modo in actu primo ad efficiendum: ergo neque in effectu resultat multiplex relatio, sed sola illa, quæ est effectus ad suam causam efficientem.

XV. Dicetur fortasse, argumentum quidem probare has relationes non esse distinctas, nihilominus tamen verum esse relationem creaturæ in sua essentia includere, vt sit relatio conformitatis ad ideam creatoris, sicut actio ipsa creatoris in sua essentia includit, quod sit ab idea. Sed quicquid sit de tali relatione reali, & siue distincta sit, siue non, probo vlterius nõ posse in illa cõsistere rationẽ veritatis entis creati. Primo illa ratione generali supra dicta, quod passiones entis non possunt addere enti modum realẽ positiuum, neque absolutum, neque respectiuũ. Secundo, quia aliud est relationẽ cõsequi ex alio, aliud vero formaliter illud constituere: illa autem relatio si est, supponit rationem veritatis in ente creato, & illam consequitur: ergo non constituitur formaliter veritas tali relatione. Consequẽtia est euidens: quia id, quod constituitur formaliter per aliquam formã non potest ipsi formæ supponi. Antecedens vero patet primo exemplo sensibili rerum artificialium, nã res arte facta secundum ideam, & regulas artis, non ideo est recte facta, & conformis arti, quia in se habet relationem aliquam prædicamentalem ad artẽ, sed præcise, quia habet talem figuram, proportionẽ, &c. qualem ars postulat, & inde postea sequitur relatio, si vere resultat. Vnde si mente præscindamus talẽ relationẽ: vel, si fortasse vera est opinio, quæ negat huiusmodi relationes resultantes, nihilominus intelligetur res artificialis vera in genere artificij: ergo idem est in creatura respectu diuinarum idearũ nam comparatur ad illas, sicut ad artificem. Deinde explico in hunc modum, quia prius natura est creatura producta a Deo, quam ad ipsum referatur relatione prædicamẽtali creaturæ: ergo, & est vera creatura, seu verũ ens creatum prius natura, quã referatur prædicta relatione: & similiter prius natura est verus homo, aut uerus leo: non ergo includitur illa relatio formaliter, & intrinsece in ratione veritatis.

A Antecedens patet quia prius natura est fundamentum, quam relatio: hęc autem relatio fundatur in entitate creaturæ existentis: & ideo supponit illã creata, & manantem a Deo. Prima vero consequentia patet, quia ens creatum ex ui illius entitatis, quam à Deo habet prius natura, quam in illo resultet relatio prædicamentalis, non solum est intelligibile vero conceptu entis, sed etiam est vere constitutum in tali, vel tali specie entis creati: ergo præcisa tali relatione præintelligi potest esse verum ens, & tale ens: non ergo addit verum, vt uerum prædictam relationem supra ens.

XVI. Quæ ratio non solum procedit contra eos qui dicunt, hanc relationem esse realem, sed etiam contra eos, qui dicunt, illam esse relationem rationis, si de B formali, & actuali relatione loquãtur: secus, si de fundamentali, quæ non tam est relatio, quam concomitantia plurium rerum, vel rationum formalium, seu denominatio ex tali concomitantia sumpta, vt supra declaratum est in ueritate cognitionis. Sed prędicta ratio præcipue procedit de conformitate actuali ad ideam diuinam, à fortiori tamen probat de simili actuali conformitate ad quamcũque aliam cognitionem: quia omnis alia relatio posterior est, magisque extrinseca. Et applicari etiam potest ad relationem aptitudinalem, qua dicitur res apta intelligi, vel cõformari intellectui habenti proprium, seu uerũ conceptum eius: hæc enim denominatio reuera non addit relationem realẽ in re, quæ intelligibilis dicitur: C quia solum est aptitudo ad quandam extrinsecã denominationem, ad quam comparatur obiectum, vt terminus, seu materia, circa quam uersatur cognitio. Item, quia, vt argumenta facta probant, res est intelligibilis per se ipsam, & non per relationem superadditam, quãtum ad id quod ex parte eius requiritur: nã ex parte alterius requiritur facultas ad intelligẽdum. Item, quia scibile, vt sic, non dicit relationem realem ad scientiam, vt omnes docent: & idem est de visibili respectu visus. Denique etiãsi fingas nullum actu esse intellectum res erit intelligibilis ex se & vera. Quomodocunq. ergo ueritas explicetur, siue per actualẽ conformitatẽ, siue per aptitudinalẽ, nõ potest in formali, & propria relatione cõsistere.

D

Tertia opinio improbatur.

XVII. TErtia sententia excogitari potest, quod ueritas transcendentalis supra ens solum addat negationem aliquam. Quæ sane opinio videri potest singularis; quia omnes authores supponunt, uerum dicere positiuam denominationem, tamen, si considerentur supra dicta, uidebitur apparens: quia ostensum est non addere veritatem supra ens positiuam rationem absolutam, neque etiam relatiuam rei, aut rationis: ergo nihil relinquitur, quod addere possit præter negationem. Confirmatur ex communi modo declarandi hanc veritatem, ut enim argumentatur Aureol. apud Capreol. in 1. dist. 23. quæst. 3. ut concipiamus, & explicemus E ueritatem alicuius rei, uerbi gratia, hoc esse uerum aurum, non recurrimus ad exemplaria diuina, neque ad aliquem aliũ intellectum, ut ex ipso usu concipiendi, & loquendi constat, sed per negationem id declaramus: dicimus enim esse uerum aurum, quod non est fictum, uel apparens tantum, seu, quod habet propriam auri naturam, quam ex proprietatibus, & effectibus colligimus. Vnde hæc ueritas magis uidetur explicanda per principia intrinseca rei, ut uerus homo dicatur, quia essentialibus principijs hominis constat, hoc autem nihil addit supra entitatem rei, nisi negationem fictionis, seu apparentiæ. Præterea declaratur à simili, nam, sicut esse idem (ut supra dicebamus) quamuis per modum positiui significetur, tamen in re nihil addit supra ens, nisi negatio.

gationē: ita in vero cōtingere videtur, dicitur enim res aliqua vera in tali ratione entis, quia veram naturam, aut propria principia essentalia illius rei habet: dicitur autem habere ueram naturam, quia nō habet fictam, nec extraneam, & apparentē, sed eā, quæ est propria talis rei; sicque dicitur verus Deus, vt a falsis distinguatur, & vera diuinitas, ut indicetur non esse fictam, sed quæ ex se talis est. Denique ad hunc modum alia transcendētia a multis explicantur: nam res, quod significat essentiam, ut realē, & ratam, dicitur importare negationē imaginatæ, aut fictæ essentiæ: & aliquid, negationē nihili, aut negationem identitatis. Quid ergo mirum, quod verum etiam per negationem declaretur, quamuis speciem habeat positiuæ proprietatis.

XVIII. Videtur ergo hic modus dicendi nō omnino improbabilis, tamē quia nouus apparet, probādus nobis nō est, nam ratio, & definitio veritatis iuxta cōmunem modū concipiendi omnium, qui de veritate loquuntur, includit, vel cōnotat aliquo modo habitudinem ad intellectum, seu ad potentiam cognoscentem, & non per modum negationis, vt per se cōstat: ergo per modum conformitatis, quæ vt positiuum aliquid cōcipitur. Deinde, quia potius falsitas rei in negatione posita est, vt infra dicetur, quia dicit carentiā perfectionis debitę ad veritatē rei: ergo veritas non addit de formali negationē illius carētiæ perfectionis debitæ, neq. negationem fictæ naturæ, sed propriam, & positiuam rei perfectionem. Denique, quamuis hæc simplicia sæpe explicētur a nobis per negationem (quod solum probant coniecturæ addductæ) non tamen propterea significant formaliter talem negationem.

Quarta opinio.

XIX. Est ergo quarta sentētia, hanc veritatem solum esse denominationem extrinsecam. Ita sentit Caiet. 1. par. quæst. 16. art. 6. in fine. Vbi solum agit de rebus creatis, quas dicit esse ueras denominatione extrinseca, vel a veritate diuina, quatenus sunt signa eius, eamq. imitantur, vel à veritate creata speculatiue intellecta, quatenus sunt, uel esse possunt causa eius. Ratio eius est, quia ita se habet verū ad cognitionem, & res: sicut sanum ad animal habens sanitatem, & ad medicinam, &c. nam sicut, ablata sanitate, quæ formaliter est in animali, reliqua non denominarentur sana, ita ablata veritate cognitionis, reliqua non denominarentur uera: ergo, sicut animal dicitur sanum intrinseca denominatione, reliqua uero tantum extrinseca, ita intellectus est, qui formaliter, & intrinsece denominatur verus: alia vero tantum extrinseca denominatione, quatenus sunt signa, uel causæ ueritatis intellectus. Non declarat autem Caietanus quid dicendum sit de ueritate qua Deus dicitur uerus, fortasse tamen diceret, etiam in eo significare denominationem extrinsecam non signi, sed causæ, ut scilicet Deus dicatur, uerus, qui potest ueram sui cognitionem causare, uel proprie in alienis intellectib. uel improprie, & secundum rationem tantum respectu sui intellectus, in quantum potest per modum obiecti esse suo intellectui ratio formandi de se ipso verum conceptum Dei.

XX. Quod si obijcias, quia hæc ipsa uirtus causandi, uel essendi sufficiens ratio obiectiua talis cognitionis est intrinseca ipsi enti. Item, quod, cū cognitio Dei sit ei maxime intrinseca, non potest ab illa extrinseca denominatio sumi. Responderi potest ad priorem partem, uirtutem quidem, seu perfectionē illam esse intrinsecam, denominari tamē ueram, seu ueritatē ab extrinseco: sicut etiam in medicina uirtus causandi sanitatem intrinseca est, tamē ratio sanitatis in illa est extrinseca. Ad alteram partem dicetur, quod, licet cognitio, qua Deus se cognoscit, sit illi maximè intrinseca; & ideo intrinsece denominet illum cognoscentem; tamen denominatio cogniti, vt sic per se, ac formaliter est extrinseca, accidit que illi, vt forma a qua sumitur, sit intra rem, quæ cognita denominatur.

Hæc sententia quantū ad aliquid, clara est, nimirum, quod verum supra ens non addit, nisi concomitantiā alicuius extrinseci, vt infra ostēdemus, quatenus vero dicit res solū per denominationē extrinsecā denominari ueras, vt hæc sententia difficilis. XXI.

Primo, quia Arist. dicto loco 2. Metaph. tex. 4. sentit aliquā veritatem cōsequi ad omnia entia, quod & docet D. Tho. 1. contra Gent. c. 60. ratione vltima distinguens duplicem veritatem, s. intellectus, & rei, & de posteriori exponens definitionem Auicennæ tract. 1. suæ Metaph cap. 6. & tract. 8. cap. 6. [Veritas rei est proprietas esse vniuscuiusq. rei, qd stabilitum est ei (Et 1. par. q. 16. art. 1. de eadē veritate exponit definitionē Aug. lib. de uera relig. c. 36 dicentis:) Veritas est summa similitudo principij, quæ sine vlla dissimilitudine est: (& definitionem Ansel. dialog de veritate. c. 12.) Veritas est rectitudo sola mente perceptibilis.] In quibus oīb. significatur, ueritatē rei esse aliquam intrinsecā formā, & perfectionē eius. Vnde Aug. supra: [Vera, inquit, in tantū uera sunt, in quantū sunt: in tantū aūt sunt, in quantum principalis vnius similia sunt. (Vnde addit, veritatē esse) formā verorum sicut similitudo est forma similium.] Præterea D. Tho. quæst. de verit. art. 4. quamuis multū uideatur fauere opinioni Caietani, tandem tamē dicit: [Quāuis ueritas, secundū quam oēs res dicuntur ueræ, minus proprie ueritas dr̄: tamen ab illa denominari rem verā, sicut a forma inhærente, nihilq. aliud esse, q̄ entitatem intellectui adæquatā.] Et idem sentit ibidem art. 5. & 6. Est ergo hæc veritas aliquid intrinsecū rebus, & non tm̄ denominatio extrinseca. Ratione hoc confirmari pōt primo, quia sola extrinseca denominatio non potest proprie inter rei proprietates numerari; veritas autem dicitur ab omnibus proprietas entis: ergo non est tantùm externa denominatio. Maior patet, quia proprietas debet ab intrinseco conuenire: denoīatio autem extrinseca accidentarie, & ab extrinseco cōuenit. Quod maxime verū est de denominatione illa, q̄ solum per analogiā sanitatis dicitur ex proportione, vel habitudine ad aliud: nemo enim dixerit, sanitatem, vt sic, esse proprietatem cibi, aut vrinæ, uel risibilitatem esse proprietatem prati florentis, quia hæc prædicata solum quasi metaphorice conueniunt illis subiectis. — Quæ videatur obstare præcedenti opinioni.

XXII. Dices, quamuis hæc prædicata, quoad impositionem vocum sint Metaphorica, tn̄ re uera significant quasdam proprietates earum rerū, quib. attribuuntur: & hoc modo sanitas dici pōt proprietas talis cibi, non quoad ipsam formalē sanitatem, sed quoad id, quod per talē denoīationem sani declarari intēditur. Sed contra, nā hinc saltē recte colligimus, sanitatē non esse proprietatē cibi distinctā ab illa, quę per talem metaphoram declaratur: quod si illa nō esset proprietas, sed etiam ipsius cibi, certe sanum nō significaret proprietatem, sed essentiam cibi. Sic ergo in præsente, si verum tantum dicitur de reb. per analogiam, & extrinsecam denominationem a veritate intellectus, interrogo quid indicetur, vel significetur in ipso ente per hanc metaphoram, vel habitudinē. Aut enim indicatur sola rei entitas, & sic verum non est proprietas entis, sed solum differt ab illo, quod verum metaphorice significat id, quod ens significat cum proprietate: sicut ridere non est in prato alia perfectio ab ea, quæ est esse uiride, uel floridum, sed est eadem metaphorice significata. Aut per illam ueri appellationem analogiā indicatur in ente aliquid ab entitate diuersum: & de hoc inqui-

inquirimus quid sit, & an sit sola denominatio extrinseca: nã, si ita est, nõ poterit esse proprietas entis, si aũt est aliquid vltra denominationẽ extrinsecã, quoad id ratio veri intrinseca erit, quidquid sit de impositione vocis an ab extrinseco desumpta sit.

XXIII. Et confirmatur, quia, si veritas esset sola denominatio extrinseca, tam posset conuenire entibus rationis, sicut realibus, quia huiusmodi denominationes sumptę ex cognitione tam possunt cõuenire entibus rationis, sicut realibus, vt esse genera species, vere cognosci, significari, & similia. Quod si dicatur formaliter ita esse, fundaméta aũt harum denominationum aliter conuenire entibus realibus: cõtra hoc ergo semper rationẽ factam: quia hoc fundamẽtũ in hac denominatione veri, vel est aliquid præter ens, uel non: si est aliquid, quæro, quid illud sit, an extrinsecũ, uel intrinsecum: & redeunt argumenta facta, si nõ est aliquid, ergo verum prout est in rebus, non est proprietas entis, sed ipsum ens. Simile argumentum fieri põt, quia sequitur id, quod est perfectius ens, non esse perfectius verum ueritate rei, quod est aperte contra Arist. & D. Thom. supra, & contra cõem sensum omnium: quis enim dicat non esse verius ens in ratione entis angelum, q̃ hominem; vel etiam Deum, quã angelum? Sequela vero patet, quia in denominatione illa, quæ sumitur ex veritate intellectus, non possunt habere inæqualitatem: quia tam uera est idea, quam Deus habet de homine, sicut idea, quam habet de angelo, tantaque est conformitas inter illa extrema, sicut inter hæc, & tam vera est cognitio, quam Deus habet de angelo, sicut quam habet de se ipso.

Quæstionis resolutio.

XXIV. IN hac opinionum varietate difficile est, verum iudicium de ueritate ferre, & fortasse difficultas inde orta est, quod non satis in usu harum uocũ distinguimus id, a quo earum impositio sumpta, uel translata est, & ad quod significandum imponũtur: fieri enim potuit, & uerisimile est, omnem ueri appellationem ex ueritate cognitionis duxisse originem, ut Scot. seq commodius dicam: nihilominus tamẽ nomine ueri non significari in rebus solam denominationẽ sumptam ex ueritate cognitionis, sed aliquid aliud, ad quod significandum nomen illud impositum est. Vt ergo hoc declarem, dico primo, ueritatẽ transcendentalem intrinsece dicere entitatem realẽ ipsius rei, quæ vera denominatur, & præter illã nihil ei intrinsecum, neque absolutũ, neq. relatiuum, neq. ex natura rei, nec sola ratione distinctum, addere. Hęc conclusio satis probata est ex dictis in prima sententia, & sumitur clare ex D. Tho. cit. locis, & quæst. 1. de verit. art. 1. ad 6. & ar. 8. Capreol. Caiet. Ferrar. & alijs supra in prima opinione citatis.

Quid intrinsece dicat veritas trãscendentalis.

XXV. Dico secundo, veritatem transcendentalem significare entitatem rei connotando cognitionem, seu conceptũ intellectus, cui talis entitas conformatur, vel in quo talis res repræsentatur, uel repræsentari potest prout est. Hæc conclusio probatur etiã ex dictis a sufficienti partium enumeratione. Et existimo quamuis authores diuersimode loquantur, oẽs fere hanc eandem rem dicere voluisse. Eamque in hunc modum explico. Existimo enim, hunc ueri entis conceptum esse uirtualiter comparatiuum unius rei, uel naturæ ad proprium cõceptum eius rei, quæ uera esse dicitur: ut uerbi gratia, ad profitendũ Eucharistię mysterium: dicere solemus hostiam consecratam esse uerum corpus Christi Domini, ubi per [uerum corpus,] nihil aliud significamus, quã illud idẽ corpus, quod per propriũ, ac uerũ conceptũ corporis Christi repræsentatur. Et similiter ad confitendum mysterium incarnationis dicimus, Deum esse uerum hominem, id est, habere illam naturam, quã

Quid connotet veritas trãscẽdentalis.

A in essentiali specie hoĩs vere concipimus. Et hinc dixit Hernæus quodlib. 3. q. 1. art. 2. & 3. hanc veritatem esse conformitatem rei, prout est in se ad se ipsam, vt obiectiue conceptã. Durã dus vero in 1. dist. 19. q. 5. è cõtrario dixit, hanc veritatem esse conformitatem rei secundũ esse obiectiuũ ad se ipsam secũdum esse reale: vterq. enim intellexit hanc veritatem nihil rei addere præter denominationem ortã ex cõiunctione, & proportione, seu cõformitate inter intellectũ, & rem. Sed ipsi declarant per conceptum obiectiuum, quod non per formalem, tñ quia cõceptus obiectiuus nihil præter rẽ addit, nisi denominationẽ termini conceptus formalis, ideo nõ recte explicatur conformitas inter rem, & cõceptum obiectiuũ, sed inter rem potius, & cõceptũ formalẽ,

B seu idem. Atq. idem existimo sensisse eos, qui dicũt, uerũ addere supra ens relationẽ rationis cõformitatis entis ad intellectũ, ut significat S. Th. in 1. d. 19. q. 5. artic. 1. hoc enim, ut uerum sit, non est intelligendum de relatione propria, & actuali, sed de illa mutua connexione rei, & conceptus, & connotatione unius, ut correspondentis alteri, quæ quia per modum relationis a nobis concipitur, relatio rationis dici solet. Denique in hoc sensu facile applicatur ad hanc ueritatẽ illa uulgaris ueritatis definitio, qđ sit [conformitas inter intellectũ, & rem:] illa enim cõformitas non intelligitur esse relatio aliqua, ut supra in ueritate cognitionis explicatũ est, sed denominatio sumpta ex consortio pluriũ ita se habentium, ut tale unum sit, quale ab alio repræsentatur.

C Dico tertio, hanc ueritatem transcendentalem posse, & per modum aptitudinalis, & per modũ actualis cõformitatis explicari: & in ordine ad intellectum diuinum, & ad creatum: & in ratione cognitι, & cognoscentis: si uniuersaliter de ente uero loquamur, uel in ratione causati, & causæ, uel mensurati, & mensuræ, si de ente creato, seu artificiali sermo sit. Declaro singula, nam in primis, quod hæc ueritas dicere possint cõformitatẽ actualem, omnes fatentur, & ex ipso nomine ueritatis, & conformitatis constare uidetur, magis enim significat actum, quam aptitudinem. Item ueritas cognitionis dicit actualem cõformitatem, & commensurationem: ergo idem est proportionaliter de ueritate rei. Quod

D si obijcias August. lib. 2. Soliloquiorum, capit. 5. dicentem: [Verũ nõ recte dici esse id, qđ ita se habet, ut uidetur cognitori: quia secũdũ hoc nihil esset uerũ, si nullus cognosceret:] Respõdebimus, secundũ hãc denominationẽ non esse illam definitionẽ reijciendam absolute, & simpliciter, si intelligatur, ut intelligi debet de cognitore vere attingente rẽ ipsam. Vnde etiam admittimus, illam conditionalem esse ueram, tamen sicut antecedens est impossibile saltem respectu intellectus diuini: ita & consequẽs. Vnde D. Thom. 1. part. quæst. 16. artic. 1 ad 1. tractans hũc locum Augustini dicit, solum excludere comparationem ad intellectum creatum. XXVI.

August. dictum explicatur.

E Præterea, quod hæc ueritas possit etiam per aptitudinalem conformitatem declarari, sumitur ex illo eodem loco Augustini, ubi post illa uerba: [Verũ est, quod ita se habet, ut uidetur cognitori: (additur:) Si velit, & possit cognoscere.] (Quę uerba aptitudinem significant. Clarius Anselmus dialog. de uerit. c. 9. dicit: ueritatem esse) Rectitudinem sola mẽte perceptibilem. (Et D. Tho. dicta quæst. 16. art. 5. dicit:) ueritatem inueniri in re secundũ, quod habet esse cõformabile intellectui: (& 1. cont. Gent. c. 60. declarans definitionem Auicennę:) Veritas rei est proprietas esse vniuscuiusque rei, quod stabilitũ est ei, (addit,) In quantum talis res nata est facere de se uerã æstimationem,] Et probatur, quia omne ens reale natum est facere de se ueram æstimationem, quomodo omne ens intelligibile dicitur, siue sit principium cognitionis, siue tantum terminus: XXVII.

tus: hæc enim aptitudo de se abstrahit ab his modis ergo nihil impedit, quominus hęc possit nomine veri, seu veritatis significari. Et confirmatur: nam licet sit impossibile esse aliquod ens, quod actu non uere concipiatur ab aliquo intellectu saltem diuino: nihilominus tamen, etiamsi intellectus apprehendat illam hypothesim impossibilem in re positam, nimirũ quod omnis intellectus, etiã diuinus, cessaret ab actuali rerum conceptione, nihilominus adhuc esset in rebus veritas, nam, & compositum ex corpore, & anima rationali esset uerus homo, & aurum esset uerum aurum, &c. vel secundum ueritatem essentiæ, si intelligamus non manere res existentes, vel etiã secundum existentiam, si fingamus, cessante actuali cognitione adhuc conseruari res existẽtes à Deo operante per suam potentiam exequentem: ergo hæc veritas intelligi potest sufficienter per illam actualẽ conformitatem, etiamsi actualis non sit. Dices, simili argumẽto posset probari conformitatem aptitudinalem non esse necessariam, nam etiamsi fingatur alia hypothesis impossibilis scilicet, quod res nec intelligatur, nec possit ab aliquo intelligi, & quod maneat in sua essentia, vel existentia, nihilominus vnaquæque res in sua essentia vera esset: & tamen tunc non intelligeretur, vt apta ad faciendam veram de se æstimationem, quia non esset apud quem posset illã facere: ergo etiam illa aptitudo non est de ratione veritatis. Respondetur primum, illam posteriorem hypothesim inuoluere magis directam, & formalẽ repugnantiam, cũ propria ratione entitatis realis saltem secundum essentiam, nam de ratione eius est, vt sit possibilis, & consequenter, ac multo magis, vt sit intelligibilis. Deinde facta illa hypothesi posset res dici vera fundamentaliter, seu non repugnanter, nõ tamen positiuè, ac formaliter: quia tunc nõ esset possibilis veritas cognitionis, & cõsequenter omnis veri denominatio cessaret.

Obiectioni fit satis.

XXVII. Veritas rei maxime spectãda in ordine ad diuinũ intellectum.

Præterea ex his facile constat, hanc appellationẽ, seu conformitatem potissime, ac per se esse sumendã in ordine ad intellectum diuinum, vt D. Thomas docet d. qu. 16. artic. 1. & alijs locis. Primo, quia cõformitas ad hunc intellectum est maxime per se in omnibus rebus: in creatis quidem propter dependentiam, quam ab illo habent: in ipso verò ente increato propter intrinsecam, & essentialem identitatem cum suo intellectu, & actuali intellectione. Deinde quia in diuino intellectu est summa, & infallibilis veritas, & perfectissima rerum omnium ratio, seu repræsentatio: ergo tunc res maximè dicitur vera, quando conformari potest conceptui, quem de tali re Deus habet.

XXIX. Secũdario in ordine ad creatũ.

Quod autem etiam sumi possit in ordine ad intellectum creatum quamuis secundario, docet expressè D. Thom. quæst. 1. de verit. locis cit. Et potest facile declarari ex dictis: quia hæc conformitas quam dicit veritas, potest non solum de actuali, sed etiam de aptitudinali intelligi: at verò secundum aptitudinem, omne ens natum est habere veram sui æstimationem in omni intellectu non solum diuino, sed etiam creato. Vnde, si velimus hanc denominationẽ per modũ relationis concipere, intelligemus quodlibet ens habere hanc relationem intelligibilitatis, non solum ad intellectum diuinũ, sed etiam ad quẽcunque creatum. Item, quia intellectus creatus est quædam participatio diuini intellectus, cui natus est cõformari in intelligendo, si uerè intelligit: ergo hoc ipso, quod ens dicitur uerum, quia est conformabile intellectui diuino, poterit etiam dici uerũ, quia est conformabile intellectui creato uerè intelligenti. Tandem hoc probat argumentum illud, quod nos non semper cognoscimus veritatem rerum per conformitatem ad ideam diuinam, sed per conceptionem, quam de tali re nos habemus. Atque hoc modo uti solemus definitione talis rei, seu naturæ

A ad probãdũ aliquid verè esse tale definitio enim nihil aliud est, quã explicatio talis naturæ, vt à nobis concipitur: potest ergo hæc veritas sumi non solum ex conformitate ad intellectum diuinum, sed etiam ad creatum.

XXX. Cõformitas veritatis cõi, est cõformitas cognoscentis, & cogniti.

Hoc autem maximè verum habet si conformitas hæc sumatur solũ in ratione cognoscentis, & cogniti quomodo necesse est sumi, de transcendentali veritate in tota sua latitudine sermo sit. Quia in Deo non potest aliud genus conformitatis intelligi, cũ non sit ens dependens, neque causatum, vt per se cõstat, neque etiam propriè dici possit mensuratum in ratione veri per aliquam scientiam, non solum quia propter summam identitatem non potest ibi esse ratio mensuræ, sed etiã quia eo modo, quo possunt ratione distingui, & cõmensurari, potius essentia Dei
B vera est mensura suæ scientiæ, quam è conuerso: nõ enim Deus ideo verus Deus est, quia talẽ se esse cognoscit, sed potius quia est verus Deus, ideo verè se talem esse cognoscit. Ergo verum transcendentale in tota sua latitudine sumptum non potest dicere cõformitatem ad intellectum, vt ad causam, vel ad mẽsuram, sed tantum, vt ad repræsentantẽ, seu cognoscentem, vel actu, vel aptitudine. Hoc ergo modo talis cõformitas præsertim aptitudinalis, in ordine ad quẽcunque intellectum sumi potest, ita vt Deus dicatur verus, quia in quocunq. intellectu gignere potest verum conceptum Dei, vel quia re ipsa in se habet illam naturam, quam in Deo cõcipit quilibet intellectus verè Deum concipiens. Et idem eadem ratione est de entibus creatis: nam idem conceptus veritatis potest ad omnia proportionabiliter applicari
C & quod in Deo sufficit ad ueritatem si in alijs potest per participationem reperiri, vt re uera potest, sufficiet etiam ad ueritatẽ eorum per participationem.

XXXI. Entia creata intellectui diuino, vt opifici conformãtur.

Additur uerò in ultima parte conclusionis reperiri in entibus creatis cõformitatem ad intellectum diuinũ, ut ad causam, & exemplar, ratione cuius possunt talia entia uera denominari, quia etiam illa est uera conformitas ad intellectum, ut practicè cognoscentem, & suo modo operantem. Et eadem ratione entia artificialia, quæ ab intellectu humano procedunt, respectu illius habẽt eandem conformitatem ut ad suum exemplar, uel ideam, & secundum eam uera etiam dici possunt. Imo sentit D. Thom. ab hac
D conformitate potissimum denominari uera entia creata, quia illa per se eis conuenit: conformitas autem ad alios intellectus speculatiuè cognoscentes, est magis extrinseca, & per accidens. Quod maximè habet locum in rebus existentibus, & actu creatis: nam res secundum esse essentiæ non habẽt actu causam exemplarem, sicut neque efficientem: habent tamen in potentia: & ideo si considerentur, ut possibiles sunt, per se requirunt exemplaria, & ideas in primo artifice, quæ unumquodque tale esse repræsentent, quale esse potest, aut natura fieri postulat. Et hoc modo res omnes creatæ, etiam secundum esse essentię per se primario postulant esse in diuino intellectu, & habere conformitatem cum illo tanquam
E cum primo artifice, à quo solo possunt ad esse perduci. Deus autem cum increatum ens sit, ad nullũ intellectum potest habere hãc habitudinem: nihilominus tamen alia ratione potest dici per se habere conformitatem respectu proprij intellectus potius, quam aliorum: quia per se, & essentialiter postulat, ut seipsum actu intelligat, sitque non solum intelligibilis, sed etiam actu intellectus à se ipso, & suamet intellectio. Atque ita probata est conclusio quoad omnes partes eius.

XXXII.

Sed obijcies: ergo ratio ueritatis transcendentalis non est una, sed multiplex; quia aptitudinalis, uel actualis conformitas, & speculatiua, uel practica, ualde diuersæ sunt. Secundo specialiter obijci potest, quia ueritas dicit relationem mensurat ad mensu-

ram, saltem fundamentaliter: ergo non potest ueritas rerum sumi in ordine ad intellectum creatum, cuius cognitio nõ est mensura veritatis rerum, sed per illas potius mensuratur. Vnde argumentor tertio, nam cognitio est uera, quia cõformatur rebus cognitis: ergo non possunt è conuerso res dici veræ p conformitatem ad talem cognitionem: quia inter hæc nõ est relatio mutuæ, seu similis comparationis qualis est inter duo similia, sed dissimilis, seu nõ mutuæ comparationis, qualis est inter mensuram, & mensuratum.

XXXIII. Ad primum aliqui non existimant inconueniẽs totum id concedere, quod in argumento infertur: quia cum hę tantum sint quædam denominationes quæ ad modum relationum desumuntur, seu explicantur, non est inconueniens ex uarijs capitibus, & diuersis considerationibus multiplicari. Imo quidã etiam addunt, sub una ratione esse respectu reales, sub alia verò rationis. Quod saltem concomitanter probabile est, quamuis non sit verũ formaliter. Melius tamen fortasse dicetur, illos omnes respectus sub vno adæquato contineri, seu ad unum reuocari nimirum ad illam aptitudinem, qua vnaquęque res nata est ueram sui æstimationem conferre: nam illã habet respectu cuiuscunq. intellectus, vel cognitionis, & supra illam nihil addit actualis conformitas, præter denominationem, seu coexistentiam cognitionis. Quod si inde resultet relatio, quando illa cognitio est practica, & causa rerum, illa supponit potius veritatem quã constituat, vt circa secundã opinionem ostensum est. Ad secundum respondetur, in rigore non esse necessarium, vt ens dicatur verũ in ratione mensurati per cognitionem cui cõformatur: alias non posset Deus uerum ens dici, vt supra argumentabar; quia in ratione entis nullam habet mensuram, nec secundum rem, nec secundum rationem; & ideo, vt 1. p. quæstione 14. latius dictum est, diuina scientia non comparatur ad suam essentiam suũque, vt practicã, sed, vt speculatiua tantum. Solũ ergo in ueritate cognitionis speculatiuę uerum habet quod ratio ueri sumitur in ratione mensurati: nã diuina etiam scientia practica, vt practica est, vera est, quamuis, vt sic non habeat rationem mensurati, sed potius mensuræ. Vnde ad tertium respondetur, negando consequentiam: quia ipsamet ratio ueritatis non eodem modo dicitur de cognitione, & de rebus & ideo non est inconueniens, vt secundum diuersas habitudines conueniat cognitioni per conformitatem ad res, in quantum illas, vt sunt repræsentat, & rebus in ordine ad cognitionem, in quantum aptæ sunt, vt in ratione obiecti veram sui existimationem inducant.

XXXIV. Veritas trãscendẽtalis nõ est mera denominatio extrinseca.

Dico vltimo hanc ueritatem transcendentalem non esse meram denominationem extrinsecã, quãuis includat aliquo modo, seu connotet coniunctionem alterius rei, vnde illa resultat. In hac conclusione differo ab opinione Caietani, quãuis fortasse nõ tam sit differentia, quam explicatio, sententiæ eius. Probatur ergo ex dictis, quia ueritas rei intrinsecè includit entitatem eius: ergo non est mera denominatio extrinseca. Antecedens patet ex definitionib. ueritatis, quas tradunt August. Anselm. & Auicẽna & ex alijs supra adductis. Item, quia propterhãc causam entia fictitia non sunt vera entia, & lõge aliter sunt intelligibilia, quam vera entia: nã hęc ex se nata sunt apprehendi, & cognosci prout sunt: illa uerò minime, sed oportet, vt artificio, & vi intellectus aliqua realitatis specie, seu vmbra induãtur. Item hac ratione, quo res magis habet de entitate magis etiã habet de hac veritate: & quod perfectius est ens, id ex se magis intelligibile dicitur. Vnde vlterius argumentari possumus: quia esse intelligibile, non est mera denominatio extrinseca: ergo neque esse verũ obiectiuè, seu realiter. Antecedens patet, tum ex di-

A ctis, quod intelligibilitas sequitur entitatẽ rei, tum & quia obiectum est natura prius potentia, & ratio illius: ergo supponitur in obiecto aptitudo aliqua ratione cuius aptum sit terminare actum potentiæ, vt, verbi gratia, in colore, & sono, respectu visus, & auditus: ergo similiter in ente quatenus intelligibile est, non solum intelligitur facultas extrinseca, quæ vim habet intelligendi, quamuis hæc necessaria sit, sed etiam ex parte ipsius entis, supponitur aptitudo intrinseca ratione, cuius potest actũ huiusmodi terminare. Præterea hoc confirmant quæ in fauorem primæ opinionis adducta sunt, & alia addemus sect. sequenti.

B

Corollaria ex superiori resolutione.

XXXV. Atque ex his intelligitur primò, quomodo esse verum conueniat omni enti reali, siue creato siue increato: quia omne ens de se est aptum cõformari intellectui: imo nullum est ens, quod nõ sit actu conforme alicui intellectui, saltẽ diuino. Quo fit, vt hæc ratio veri primario conueniat primo enti quod est Deus: quia per se, & essentialiter includit cognitionem, & cum illa summam, ac necessariã cõformitatem habet: & quia per se (, vt ita dicam) est ratio suæ ueritatis: & est origo, & mẽsura omnis ueritatis, quæ in creaturis reperitur.

XXXVI. Verũ qualiter passio entis.

Secundo intelligitur ex dictis, quomodo Verũ sit passio entis. Dicitur enim passio, non quasi sit realis **C** pprietas distincta ex natura rei ab ente, sed latiori modo solum, quia est quoddam attributum, quod reciprocatur cum ente, ab eo aliquo modo distinguitur, saltem secundum rationem, seu connotationem. Primum constat, quia ostensum est omne ens essę verum. Constat item ex dictis, omne uerum eo modo, quo à nobis explicandũ est, esse ens reale: q. licet entia rationis eo modo, quo cognoscuntur, dici possint habere conformitatem cum intellectu: tamen quia ex se non habent intelligibilitatem, neq. entitatem, in qua fundetur illa cõformitas, ideo neque ueritatem habent, quæ est passio entis. Maximè cum ostensum sit hanc veritatem dicere entitatem ipsam, vt cõformẽ. Altera verò pars de distinctione satis etiam est ex dictis explicata. Neque contra il- **D** lam procedunt, quæ circa tertiã opinionem Caietani obijciebamus, quia non asserimus solam denominationem esse proprietatem, sed ipsam entitatem sub tali ratione conceptam. Quo fit, vt per hoc ueri attributum nulla noua perfectio, aut realis ratio in ipso ente explicetur, sed solum declaretur amplius ipsamet ratio entis per habitudinem ad cognitionem, eo mod, quo a nobis explicata est. Et, quia hæc habitudo accedit quodammodo ipsi enti, vt sic: & est aliquo modo saltem secundum rationem posterior illo (quamuis semper sit cum illo coniuncta) ideo uerum, quod per hanc habitudinem declarat naturã entis attributum, seu proprietas eius dicitur.

XXXVII. Aristotelis dictum explicatum.

Tertio intelligitur ex dictis, quo sensu dictum sit ab Arist. in fine lib. 6. Metap. verum non esse in re- **E** bus, sed in mente, loquitur enim de veritate complexa, quæ est in compositione mentis, & de alio esse, uel non esse, quod per huiusmodi complexionem significatur, & ad eius veritatem requiritur. Nã, q. veritas est speciali modo in compositione, & diuisione intellectus, vt supra dixi, ideo veritas quasi per antonomasiam, vel analogiam specialiter dici solet de illa ueritate, quæ est in compositione, & diuisione, quæ in negationibus, & affirmationibus æque reperitur, & per se non requirit reale esse, sed quale per complexionem significatur.

SECTIO VIII.

An veritas per prius dicatur de veritate cognitionis, quam de veritate rei, & quo modo.

I. Dubitandi rationes. Diximus, veritatem in rebus, & in cognitione reperiri: explicare ergo oportet, quo ordine, ac modo vtriq. conueniat, quod etiā conferet, vt amplius explicata maneat veritatis transcendentalis ratio. Videtur ergo prius conuenire ueritatem rebus, quam cognitioni. Primo quidem, quia verum est obiectum intellectus: ergo ante omnem actum intellectus supponitur veritas: ergo prius est veritas in rebus, quam in cognitione. Secundo, quia veritas rerum vniuersalior est, cum sit transcēdens: ergo est prior: quia vniuersaliora priora sunt natura sua. Immo cum dictum sit, uerum conuerti cū ente reali, & ipsi cōceptus mentis entia realia sint, non alia ratione videtur esse veri, nisi quatenus entia sunt: ergo veritas rerum de se communior est, & prior, quam veritas cognitionis. In contrarium autem est, quia omnes authores sentiunt, uerum esse, quid analogum, cuius principale analogatum est veritas cognitionis, ex Arist. 6. Metaph. in fine dicēte veritatem esse tantum in intellectu formaliter, & propriè: in rebus autem, vt in causa, vt etiam dicit 9. Metaph. ca. 12. In vocibus autem dicitur esse tamquam in signo, quatenus uerum, uel falsum significant, vt dicitur 1. Perih. c. 4.

Opiniones variæ.

II. Est igitur multorum sñia, ueritatem primò, ac præcipuè reperiri in cognitione; secundariò vero in rebus: immo in sola cognitione esse intrinsecè ac formaliter, in rebus autē causaliter, seu obiectiuè. ita vt, sicut sanum est analogum attributionis, q̄ de vno tm̄ analogato dicitur intrinsecè, ac formaliter; de alijs uerò per solam denominationem ab illo: ita verum sit analogum attributionis eiusdem oīno rationis, quod de cognitione dicetur formaliter, quia vera est, de rebus vero solū denominatione sumpta à ueritate cognitionis, quatenus causa illius sunt. Sicut etiam dicitur de ueritate locutionis, solum quatenus est signum illius. Ita sentit Caieta. præced. sect. citatus. Et uidetur sumi ex D. Thom. dict. q. 16. 1. q. ar. 1. 3 & 6. & q. 1. de uerit. ar. 3. & super citata loca Arist. Et declarari amplius potest ex se ipsa ueri definitione, prout his oībus applicatur. Cognitio enim dicitur vera, quatenus est cōformis rei, quam repræsentat, nō vt res ipsa uera est, sed vt talis est, qualis mente concipitur, & affirmatur, seu negatur, ut notauit D. Th. dict. q. 16. ar. 1. ad 3. Res autem dicitur uera, quatenus conformis, uel cōformabilis est vero cōceptui, quem aliquis intellectus habet, aut habere pōt de tali re. Ergo signum est, rationem veritatis per se reperiri in cognitione, in rebus uerò nō nisi per denominationē ab illa, & nullam esse rationem ueri, vtrisq. communem. Simili enim rōne concludimus, veritatem in vocibus solū analogicè, vt in signo reperiri: quia non sunt veræ, nisi quatenus ueram cognitionem significant. Tandem ex modo ipso loquendi, & concipiendi oium, videtur posse hoc satis cōfirmari: omnes enim simpliciter loquendo, veritatem attribuūt iudicio intellectus; rebus autem nō nisi secundum quid: & ideo simpliciter dicimus intellectū esse uerum: alias verò res non dicimus simpliciter veras, sed cum addito, uerum aurum, uel quid simile.

III. Alij uerò distinctione utuntur. Nam duob. modis denominari possunt res veræ: vno modo, vt mēsura cognitionis, alio modo, vt mensuratæ per cognitionem. Priori modo dicūtur res veræ, ut obiecta speculatiuæ cognitionis, quatenus, vel conformantur, vel aptæ sunt cōformari veritati illius: quia obiectum est mēsura talis cognitionis, præsertim si sit obiectum primarium illius. Quod dico propter cognitionem, quam Deus habet de essentijs creaturarum, à quib. non mensuratur, vt supra dixi: quia non respicit illas, vt primarium obiectum, sed, ut secundarium, in primario eminenter contentū, à quo proximè illa cognitio quasi mensuratur. Imo addit Ægid. quodlib. 4. q. 7. neque cognitionem, quam Angelus habet de Sole, v. g. & alijs rebus, quarum habet inditas species, propriè mensurari ab illarum obiectis, sed ab ideis diuinis, à quibus illæ species profluxerunt, de quo aliàs: nunc. n. satis est, q̄ huiusmodi res dicantur veræ, quatenus adæquari possunt intellectui humano, vt mensura eius. Posteriori autem modo dñr veræ omnes res, quæ ab intellectuali exemplari, seu idea manāt, illiq. conformātur tamquam suæ mensuræ. Dicunt ergo, ueritatem æque primo dici de omni adæquatione mensurati ad mēsuram, quæ inter rem, & intellectū, seu cognitionem inuenitur, siue illa sit cognitionis, siue rei: de adæquatione aūt mensuræ ad mensuratum, siue sit cognitionis, siue rei non dici verè, ac propriè, qđ sit ueritas, sed ad summū dici posse per prædictam analogiam attributionis. Fundamentum huius sententiæ solum est, quia ueritas, ut nomen ipsum præsefert dici relationem mensurati: nam dicit conformitatē intellectus ad rem: quod enim alteri conformari debet, vt uerum sit, respicit illud, vt mensurā.

IV. Iuxta, quam sñiam sequitur primò, Deum in rōne entis non esse uerum, sed solum in ratione scientiæ, seu sciētis speculatiuè: quia in quantum est ens, nō habet mensuram suæ ueritatis, & sui esse, nec cō formatur alicui intellectui etiam proprio vt mensuratus ab illo, ut supra dictum est. Nisi uelit, q̄s negatiuè explicare, Deum esse uerū, quia non est alicui mēsuræ, seu ideæ difformis, vt in simili explicuit D. Th. d. q. 16. ar. 5. ad 2. Sequitur sc̄do, diuinam scientiā, vt practicā nō esse uerā simpliciter loquēdo, q̄a vt sic nō est mensurata, sed mensura rerum. Sequitur tertio, essentias creaturarum sc̄dm esse essentiæ consideratas non posse ueras dici simpliciter, sed tātum per prædictam analogiam, quia non habent mensuram in rōne essentiæ. Sequitur quarto, absolutè loquendo non esse ordinem prioris, & posterioris inter ueritatem rerū, & cognitionē, sed inter ueritatē mēsuræ, & mēsurati: q̄a hæc siue in rebus, siue in cognitione existat, dicitur esse p̄pria, & formalis ueritas: illa verò tā in reb. quā in cognitione, dicitur nō esse ueritas, sed solū relatio mēsuræ, quæ per analogiā interdū dicitur ueritas. Et hāc opinionē uidentur sequi multi ex modernis scriptoribus.

V. Tertia opinio esse potest, aliud esse loqui de prima origine, seu impositione huius uocis, uerum, seu [veritas:] aliud de proprio significato, qđ iam de facto habet. Nā priori modo est quidem uerum, per eam uocem primo significatam esse ueritatem cognitione, seu compositionis, & diuisionis: quia illa est nobis notior: nihilominus tamen iam uocē illā extensam esse, non per Metaphoricā translationē, sed per proprietatem ad significandam ueritatē rerum, quæ in ratione etiam ueritatis perfectior esse pōt, quam ueritas cognitionis. Sicut dicere solent Theologi noia paternitatis, aut misericordiæ, uel similia, primo esse imposita ad significandas has proprietates in creaturis; deinde uerò extēsa esse ad significandas similes proprietates Dei, non per Metaphoram, sed per summam proprietatē, & analogiā, in qua primum. ac præcipuum analogatū est Deus, vt habens huiusmodi proprietates. Fundamentum huius sententiæ est, quia tam perfecta, & propria est adæquatio rei ad intellectū, sicut est adæquatio intellectus ad rem: ergo ex hac parte nihil obstat, quo

R 2 minus

minus ratio veritatis æque cõueniat vtrique. Rursus, quod hæc adæquatio sit per modũ mẽsuræ, vel mensurati, nihil referre videtur; quominus vtroq. modo possit, & nomen, & rationem veritatis obtinere: tum quia nulla sufficienti ratione probatur, rationem veri intrinsece dicere, ac postulare rationẽ mensurati, neq. ex communi definitione veritatis id colligitur, sed potius contrarium: dicitur. n. [Cõformitas inter rem, & intellectũ:] ubi nihil dicitur de cõformitate per modum mensuræ, uel mensurati. Imo, vt notauit D. Thom. locis supra citatis ex vi illius definitionis nõ magis dicitur veritas, conformitas intellectus ad rem, quam conformitas rei ad intellectum. Tum etiam, quia illa ratio mẽsuræ, & mẽsurati, nihil addit in vno extremo potius, quam in alio, nisi, vel denominationem sumptam ex causalitate aliqua eius rei, quæ mẽsura dicitur, ad rem, quæ dicitur mensurata, vel ordinẽ aliquẽ transcendentalẽ, secundum quẽ una res ordinatur ad alterã potius, quam è contrario, vt scientia ad scibile potius, quam scibile ad scientiam. Sed hi respectus nõ mutant veritatem, seu proprietatem adæquationis, seu conformitatis, quæ per se tantum ad rationem veritatis requiritur. Vt, v.g. si res artefacta comparetur ad intellectum artificis, a quo processit, & ad intellectum alterius, qui perfectè concipit rationem, & ideam talis artificij, nihil influendo, neq. causando in illud, certè artificium in re æque conforme est vni, & alteri intellectui: ergo æque uerum est respectu vtriusq. etiamsi ad unum habeat relationem effectus, & non ad aliud.

VI. Atque huc accedunt ea, quæ ex secunda sentẽtia consequi inferebamus: quæ, quia per se incõuenientia videntur, suadent, nõ pertinere ad rationem veritatis differẽtiam hanc formaliter, ac per se. Seclusa autem hac differentia, nihil est, cur non possit ratio ueritatis in omnem adæquationem inter rem, & intellectum cõuenire, siue illa sit inter intellectum, & rem, siue inter rem, & intellectũ; & siue sit inter mẽsuram cum mensurato, siue inter mensuratum cum mensura, siue inter ea, quæ neutram rationem inter se habent, vt de essentijs creaturarũ, vt sic, & de sciẽtia Dei creaturarum speculatiua dicebamus. Imo neq. sufficiens ratio analogiæ uidetur posse assignari inter ueritatem rei, & cognitionis: tum quia licet nomen ueritatis primum sit à nobis inuẽtum propter cognitionem: nõ tamen inde fit analogicẽ dici de ueritate rerum, vt explicatum est: tum etiam propter ea, quæ in Sect. præced. circa opinionẽ Caietani proposita sunt, quibus ostendi uidetur, veritatem rerum nõ posse in sola extrinseca, & Metaphorica denominatione consistere.

Quæstionis resolutio.

VII. EX his opinionibus aliquid, quod ad quæstionẽ hanc explicandam conferat, sumere possumus: Verũ resolutio, quæ nobis uerior uidetur, intelligatur, aduertendum est, quod supra diximus ueritatem specialiori modo reperiri in compositione, & diuisione, quam in simplicibus, aut cõceptibus, aut rebus. Veritas autem illa specialis, quæ est in compositione, & diuisione intellectus, reuera non est ueritas transcendentalis illius actus, seu iudicij, quod in cõpositione, & diuisione uerũ denominatur. Quod sic patet, quia ueritas transcẽdentalis cũ sit suo modo propria passio entis, est immutabilis, & inseparabilis ab ente, illa autem ueritas, quæ est in compositione est separabilis ab illa, quantum est ex ratione sua, quia interdum separatur, quando, manente eodem iudicio res iudicata mutatur incipitq. aliter se habere, quam iudicetur, cum antea conformitatem cum iudicio haberet. Quod si interdũ hæc veritas est immutabilis ex eo prouenit, quod res circa quã

Veritas cõpositionis, & diuisionis, nõ est transcẽdentalis.

A iudicium uersatur, immutabilis est, uel simpliciter, vel prout sub iudicium cadit.

VIII. Atque hinc intelligere licet, in hocmet iudicio, seu actu compositionis, & diuisionis, duplicẽ veritatem reperiri: unã transcendentalem, aliã specialem, quã veritatem cognitionis, seu accidentalem uocare possumus, alij formalẽ appellant. Quod sic declaratur & probatur, nam quãdo iudicium mutatur de uero in falsum, amittit aliquam veritatẽ, & non amittit omnem, sed aliquam necessario retinet, ergo duplicẽ habebat. Maior per se nota est, nam falsitas, cum sit ueritati contraria, aliquam ueritatem ab actu excludit, cũ de uero in falsum mutatur. Minor autẽ patet, quia uerum, cum ente conuertitur, ut diximus: sed illud iudiciũ, quod de uero in falsum mutatur,

B manet nihilominus reale iudiciũ, & reale ens: ergo necesse est, ut uerũ ẽt maneat transcendentali ueritate. Quæ in hoc cõsistit, quod in ratione iudicij intellectus ille actus habet verã essentiam, & speciem iudicij, & cõformitatem cum proprio cõceptu, seu idea intellectualis iudicij. Quod in uocali propositione commode explicari potest; hæc. n. enunciatio omnis homo est albus, uel alia similis, si in ea consideres conformitatem ad rem, quã significat, non habet ueritatem, sed falsitatem; hoc sensu nõ uera, sed simpliciter falsa uocatur: si uerò in ea consideres definitionẽ, seu essentiam propositionis, & conformitatẽ, quã habet cum regulis artis dialecticæ, seu cũ idea propositionis, intelligitur habere suã ueritatẽ quasi

C transcendentalẽ, secũdum quam dici potest esse uera propositio, eo modo quo aurum dicitur uerũ aurũ, & eo modo quo syllogismus dicetur uerus syllogismus, si bona sit illatio, etiamsi falsum concludat.

IX. Hac igitur distinctione constituta, censeo imprimis, ueritatem in primæua significatione dictam esse de ueritate cognitionis, quæ in cõpositione, ac diuisione specialiter reperitur. Hoc probant omnia supra adducta, hac. n. ratione Aristot. sæpe dixit, ueritatem esse in intellectu, seu in compositione, & diuisione. Itẽ propter hãc causam iudicium habens hãc ueritatem simpliciter uerum dicitur. Si autem illa careat, dicitur simpliciter falsum, etiamsi ueritatem transcendentalem modo a nobis declarato habeat. Deniq. ratio esse uidetur, quia huiusmodi ueritas

D nobis est notior, magisq. formaliter est in cognitione nostra, ut in superioribus explicatum est.

X. Secundo censeo, res cognitas posse ab hac ueritate cognitionis per extrinsecam analogiã ac denominationẽ dici ueras, nõ tamen secundum hanc rationem, aut denominationem sumi uerũ, cũ dicitur esse passio entis. Prior pars probatur ex adductis inter referendam primã sñiam, & opinionẽ Caietani secunda Sect. tractatam. Declaratur etiam illo exemplo de sano: nã sicut sanũ dicitur, & quod habet sanitatem, & qd causat, & significat illã; ita in præsente uerum dici potest, & iudicium habens hanc ueritatem, & uocalis propositio illam significans, & res ipsa quatenus causat, uel fundat illã. Vnde hoc etiam

E cõfirmat usus, nõ solum. n. dicimus esse uerum iudicium, quo credimus, Deum esse trinum, & unũ, & similiter uerã esse ꝓpositionem, qua id affirmamus, sed etiã hoc ipsum, Deum esse trinum, & unũ, uerũ esse: quã ueritatẽ solum habet illa res prout est obiectiue in intellectu, id est, quatenus cõplexè cognoscitur, & uerè ac sicut est iudicatur: & de huiusmodi uero, seu denominatione ueri, dixit etiam Aristoteles, nõ esse in re, sed in intellectu. Vnde hæc denominatio ueri etiam non entibus conuenit: sic n. verum esse dicimus, & chymeram esse ens fictum, & hominem nõ esse equum. Atq. hinc patet posterior pars, quod hæc denominatio non sit ueritas, quæ est passio entis. Et hoc etiã cõfirmat illa ratio, quod uerum est obiectum intellectus: nam licet quidam dicant, ueritatem esse conditionem tantum obiecti

In compositione cũ veritate, aut falsitate eius stat semper trãscendentalis veritas.

Vocis veritas primæua significatio.

In primæua significatione veritas potest rei alia & tõnis entia extrinsece denominare.

intel-

intellectus; non antecedentem, sed consequentē potius actū intellectus, vt uidere licet in Toleto 3. de anim. q. 20. tamen hoc modo valde impropriè diceretur uerum obiectum intellectus: quia obiectū potentiæ passiuæ, ut sic, supponitur ad actum, & ideo conditiones illæ, quæ sunt propriæ obiecti debent supponi, non subsequi: ergo uerum prout dicitur esse obiectum intellectus, non est quatenus ab ipsomet actu denominatur, sed secundum aliquam aliā rationem, secundum quam possit antecedere actū. Hoc denique confirmant ea, quibus supra probatū est veritatem transcendentalem non consistere in sola hac extrinseca denominatione.

XI. Translatio vocis ueritas. Tertiò itaque censeo, ab hac veritate cognitionis translatum esse hoc nomen veri, ad significandum hanc proprietatem cuiuslibet entis realis, quę est cōformitas cum intellectu actu, uel potentia concipiē se rem sub tali ratione entis realis. Hoc patet ex dictis, & sufficiente enumeratione. Dices hanc denominationem in nullo differre ab illa denominatione extrinseca, qua res dicitur vera, quia fundare potest, uel causare ueritatem intellectus. Respondetur, negando consequentiam, quia illa denominatio præcise sumitur ex ueritate extrinseca, vt denominante obiectum, seu causam suam. hæc autem ueritas rerum non sumitur ex illa denominatione, sed ex ipsa rei entitate, vt habēte conformitatē ad aliū. Itaq. sicut cognitio, vel iudicium dicitur verum, quia conforme est ipsi esse, vel non esse rei, & tñ non denominatur uerum à ueritate ipsius rei, sed a suo esse, connotando simul esse ipsius obiecti tale, quale per iudicium repręsentatur: ita in præsente res dicitur uera, quia habet esse conforme, seu conformabile tali conceptui, quæ denominatio non sumitur extrinsecè à ueritate conceptus, sed ab intrinseca entitate, vt est sub habitudine, vel quasi habitudine ad aliud. Confirmatur, ac declaratur primo, nam, sicut in relatiuis hoc album, verbi gratia, dicitur simile alteri non per extrinsecam denominationem à similitudine, quæ in alio est, sed quia habet in se relationē, qua tendit in aliud; vel quia habet in se talē qualitatē, qualis in alio est: ita in præsenti potest facile intelligi, rem dici ueram propter conformitatem cū intellectu, quamuis non denominetur extrinsecè à sola veritate intellectus: Tādem, si cum præscindamus veritatem cognitionis a repræsentatione ideæ vel cōceptus, adhuc res denominaretur uera per cōformitatem ad ideam sic repræsentantem: ergo hęc denominatio formaliter non sumitur ab ipsa veritate intellectus.

XII. Veritas de veritate cognitionis ac rei qua analogia dicatur. Vnde ulterius colligo, verum, prout dicatur de veritate compositionis, aut diuisionis, & de ueritate rerum, seu transcendentali, non dici propriè secundū aliquam analogiam attributionis sumptam ab aliqua forma, quæ intrinsecè conueniat alicui analogatorum, alijs verò extrinsecè, quia, vt ostensum est non intercedit in præsenti huiusmodi denominatio. Videtur ergo hæc uox æquiuocè dici sub his duabus rationibus, vel ad summum, secundum analogiam proportionalitatis. Quia hic etiam nō uidetur intercedere vnus conceptus obiectiuus secūdum unam aliquam communem rationem: nam, vt explicuimus longe alia est ratio veritatis in compositione & diuisione, quam sit in alijs rebus. Solum ergo relinqui potest quædam proportionalis analogia, quę in hoc consistit, quod sicut veritas compositionis requirit illam conformitatem inter esse rei, & iudiciū ita veritas transcendentalis requirit talē rei entitatē, quæ adæquari possit proprio conceptui, seu ideæ, aut intellectuali ræpræsentationi talis rei. Huiusmodi autem analogia nihil obstat, quo minus verū transcendens possit esse proprietas entis: quia licet translatio nominis ex illa proportionalitate sumpta sit, non tamen formaliter significat illam, sed proprietatem, in qua illa considerari potest. Sicut in sano præter analogiam attributionis supra declaratā intelligi potest alia proportionalitatis, secundum quā pomum, in quo nihil est corruptum, sanum dicitur quia sicut sanitas in animali consistit in debita humorum proportione, ac dispositione, ita pomum dicitur sanum, quia habet debitam omnium suarū partium dispositionem; & tamen sanum sub hac significatione proprietatem aliquam, seu intrinsecā perfectionem pomi significat, scilicet, integritatem, seu incorruptionē eius. Sic igitur uerum quamuis per aliquam analogiam proportionalitatis translatum sit ad veritatem rerum significandam, nihilominus proprietatem ipsius entis significare potest.

XIII. Quod autem dicimus de veritate rerum, intelligēdum ēt est de ueritate, quę attribuitur sensibus, aut simplicibus mentis conceptibus: imo de ueritate ipsius compositionis, quatenus in ea aliqua ratio entis consideratur: nam in his omnibus veritas est eiusdem modi, seu rationis cū ueritate transcendētali, & propriè consistit in adæquatione talis rei ad ideam, vel relationem, quæ de illa formari potest, quamuis in sensu, vel intellectu per ordinē ad obiecta interdum explicetur: quia obiectū est veluti forma actus, uel conceptus, qui ab illo sumit speciem. Et sæpe hæc ueritas transcendentalis per intrinseca principia, & præsertim per formam explicari solet, sicut dicitur uera paternitas, quæ ad uerum filiū à se genitum terminatur: quamuis formalis ratio ueritatis, etiam in paternitate ipsa, in adæquatione ad intellectum consistat.

Soluuntur rationes dubitandi in principio positæ.

XIV. VLtimo ex his satisfactum est rationibus dubitādi in principio positis: nam priores probant ueritatem transcendentalem secundum se esse priorem, non tamē, quod hæc uox primo sit imposita ad illam significandam. Et hoc item probant rationēs secūdo loco factæ de ueritate cognitionis. Quæstio autem quæ ibi attingitur de uero, quo modo sit obiectum intellectus, non est propria huius loci, sed in materia de anima explicanda est, quamquam in re facilius sit ex dictis expositio. Nam si sit sermo absolutè de intellectu, non aliter verum dicitur obiectū eius, quam ens, solum enim nomine ueri significatur aptitudo illa, uel proportio, quæ est in ente, ut intelligi possit, quatenus enim tale est, ut adæquationem habere possit cum aliquo conceptu eatenus terminare potest intellectus actum, esseque obiectū illius. Vnde e contrario intellectus tunc rem intelligit quando illum cōceptum format, cui res illa adæquari potest, & ideo dicitur intelligere illam, ut ueram. Et hoc modo ueritas dicitur esse conditio necessaria in obiecto intellectus, de qua te legi potest Caietanus prima parte quæstione 16. articulo tertio, ad tertium, & 22. quæstione, prima, articulo primo, & Capreolus in 1. distinctione secunda, articulo primo, Ægidius quodlibet. 4. quæstione vigesima. Si uero sit sermo de intellectu, ut propriè iudicāte, seu, ut componente, & diuidēte, sic uerum dicitur obiectum iudicij intellectus: quia eo modo, quo dicitur esse ueritas in cōpositione, nunquam intellectus præbet assensum suum, nisi cognoscendo ueritatē, seu conformitatem unius rei, seu conceptus eius ad aliam in actu exercitio, cognoscendo, inquā, uel saltem existimando se cognoscere, & hoc modo dicitur intellectus semper assentiri sub ratione ueri, & uerum esse proprium obiectum iudicij, seu assensus intellectus.

DISPVTATIO IX.

De falsitate, seu falso.

QVamuis falsitas non attribuatur enti, vt proprietas eius, tamen, quia veritas opponitur, & oppositorum eadem est sciētia, vnumque eorum ex alio amplius manifestatur, ideo de falsitate breuiter hoc loco disserendum est, de qua eadem ferè, quæ de ueritate inquiri possunt, tamen suppositis, quæ de ueritate diximus, una ferè aut altera dubitatione omnia poterunt comprehendi.

SECTIO I.

Quidnam, & vbi sit falsitas, & an sint entis proprietas.

I. PRincipio, quod falsitas aliquid sit, & alicubi inueniatur, aut saltem, quod ad hunc modū, à nobis concipiatur, constat ex communi modo loquendi de rebus, & de sermonibus, & iudicijs rerum: dicimus enim, & iudiciū, seu compositionē, aut diuisionem falsa esse, & locutionem similiter, & res etiam aliquas falsas denominamus, ut auricalcū dicimus esse falsum aurum: hæ autem denominationes ab aliqua forma, seu quasi forma desumuntur, & de hac inuestigamus quid sit. Vt autem hoc commodius fiat, prius declarare oportet, an hæc falsitas verè, ac propriè attribuatur rebus, eodē modo quo veritas: simulque explicandū est, an uerè, ac propriè attribuatur conceptibus simplicibus intellectus, & consequenter actibus etiam sensuum, uel in sola cōpositione, aut diuisione propriè inueniatur.

Variæ opiniones circa quid sit.

II. PRima opinio asserit falsitatē nō minus propriè reperiri in rebus, aut conceptibus simplicibus, quam ueritatem. Ita sentiunt nonnulli moderni super 1. p. D. Thom. q. 17. Et probatur primò ex Arist. 2. de anima, c. 7. dicente, sensum non falli circa proprium sensibile: circa cōmune autem posse decipi: ergò supponit esse posse falsitatem in sensu, saltem quoad aliquos actus, vel aliqua obiecta eius, cum tamē omnes actus eius simplices sint, & li. 3. tex. 161. limitans priorem sententiam, ait sensum, vel nō falli circa proprium sensibile, vel raro, ponit ergo in illo falsitatem, & idem ait ibi de phantasia. Vnde D. Th. 1. p. q. 17. a. 2. exponit, qđ Arist. ait, sensum circa propria sensibilia non habere falsam cognitionem, intelligendum esse per se, & ut in plurimum: uā per accidēs, & in paucioribus, etiam in cognitione proprij sensibilis poteſt in sensu esse falsitas. Atq. idem argumētum sumi potest ex parte intellectus in cuius simplici cognitione, qua apprehendit, seu cognoscit quod quid est, negatur esse falsitas 3. de anima, tex. 21. & 51. & 9. Metaphy. tex. 22. per se, & ut in plurimum, tn̄ ex accidenti, & in paucioribus nō repugnat in eo reperiri, vt D. Thom. ibi indicat, & 1. cont. gent. c. 59. & 60. Secundo argumētor ratione, quia oppositorum eadem est ratio: ergo sicut veritas consistit in cōformitate, & adæquatione, ita falsitas in difformitate: sed sicut conformitas reperitur, non solum inter cognitionem complexā, & rem, sed etiā inter conceptus simplices, & res, ita reperitur difformitas non solum in cōpositione, aut diuisione, sed etiam in simplicibus, tam rebus, quam conceptibus ergo. Minor probatur, & primo in cognitione simplici nam illamet imperfectio, quæ solet esse radix deceptionis, & difformitatis in iudicio complexo, inueniri potest in simplici cognitione, tā sensus, quā intellectus, nimirū, quod species obiecti imperfectè imprimatur: hæc enim est prima radix omnis deceptionis: nam potentia desse sufficiēs esset, si obiectū per speciē sufficienter applicaretur, & uniretur: hæc autem radix communis est tam simplici operationi, quam compositæ. Imo tota deceptio in cōpositione solet ex eo prouenire, quod conceptus simplices difformes sunt rebus ipsis: inuenitur ergo difformitas in his conceptibus, & consequenter etiam falsitas.

III. Rursus, quod in rebus etiam inueniatur falsitas, patet in his præcipuè, quæ arte fiunt nam sæpe sunt difformes suę regulæ, & idea; ergo sub ea ratione habeant falsitatem. Idemque reperitur in aliquibus effectibus naturalibus, qui dicūtur monstra, seu peccata naturæ, nam discrepant ab idea, seu regula, quā deberent causæ secundæ naturales imitari, & ad eā suos effectus conformare. Quomodo etiam actio humana, quę deuiat à diuinis regulis, mendacium appellari solet: Psal. 4. [Vt quid diligitis vanitatē, & quæritis mendacium?] Sicut è cōtrario operatio cōformis prudentiæ, seu regulæ diuinę, vocari solet veritas, Ioan. 3. [Qui facit ueritatem, uenit ad lucem. (De qua Paul. ad Ephes. 4.) Facientes veritatem in charitate crescamus.] Atque in hunc modum de cōformitate, & difformitate rerum ad intellectum philosophatur D. Thom. dict. quæst. 17. artic. 1. significans, tam esse propriam falsitatem rerū hanc difformitatem, sicut est ueritas illa conformitas.

IV. Quod si obijcias, nam sequitur falsitatem esse ponendam inter proprietates entis sicut veritatem, negatur consequentia: quia non omne ens est falsum; omne autem ens est verum: nam Deus nullo modo falsus appellari potest, neque in ratione entis, neq. in ratione Dei, aut alicuius entis in particulari: imo nec res creatæ omnes possunt falsæ nominari: quia ea, quæ à Deo fiunt, si immediatè ab eo fiant, non possunt ab eius arte discrepare; si autem fiant ab ipso medijs causis secundis, licet possint discrepare ab vna regula, vel idea diuina ad quam causæ secundę conformari deberent in agendo, tamen prout ab ipso Deo procedunt, discordare non possunt ab illa regula, & idea, per quam Deus operatur, quando in illas influit, & hoc modo habent ueritatem.

V. Secunda sententia negat, in simplicibus, vel conceptibus, uel rebus esse falsitatem, sed solum in compositione, & diuisione, quod sentit Alb. 2. de anima tract. 3. 5. & ibi Appollin. q. 15. Aegid. quodlib. 4. q. 7. Ferr. 1. cont. gent. c. 59. Fonse. 4. Metaph. c. 2. q. 6. sect. 1. Et hęc sententia est magis consentanea Arist. & D. Thom. citatis locis, & mihi videtur etiam verior, si de falsitate in eo rigore, & proprietate loquamur, qua in præced. disp. de ueritate locuti sumus.

Falsitas rebus attributa, quid.

VI. AD quod explicandum dico primò, in rebus extra intellectum non esse propriam, & rigorosam falsitatem, sed uocari falsas res per quandā Metaphoram, & extrinsecam denominationem. Probatur, quia sicut ueritas, ita, & falsitas sumenda est per habitudinem ad intellectum, quæ in rebus considerari potest, ut supra diximus, uel in ordine ad intellectum speculatiuum, vel in ordine ad practicū. Rursus illa habitudo esse potest, vel actus conformitatis, seu difformitatis, uel aptitudinalis tantum. Ac denique considerari potest, uel in ordine ad intellectum diuinum, uel in ordine ad creatum, nullo autem ex his modis potest propria falsitas rebus attribui. Quod breuiter ostendo discurrendo per singula. Et primo in ordine ad intellectum diuinum, ut speculatiuè cognoscentem omnia, per se notum est, nullam rem posse propriè, vel impropriè falsam denominari: quia scientia speculatiua, quam Deus

habet

habet de omnibus rebus, necessario est verissima, ac proprijssima: ergo res cognitæ in ordine ad hãc sciẽtiam non habẽt difformitatem vllam, sed summam conformitatem. Secundò in ordine ad eundem diuinum intellectum, vt practice cognoscentẽ, & operantem, nõ possunt res falsæ denominari: quia, vel res sunt factæ à Deo, vel non. Res non factæ à Deo, tantum sunt, aut res summè bona, quæ est ipsemet Deus, qui supra omnem est mensuram, & supra omnem idem, & extra omnem causalitatẽ intellectus practici, & ideo non potest ex hac habitudine propriam ueritatem habere, nedum falsitatem: aut res summè mala, quæ est culpa, vt culpa est (si tamẽ res appellanda est) hæc enim, sicut à Deo non fit, ita neque in eo propriã ideam habet, sed est potius in *Deo* idea bonitatis, & honestatis, à qua culpa discordat: ex quo habet, quod uera culpa sit, quia, sicut eius esse, ita, & eius ueritas in priuatione, & defectu consistit. Solet autẽ interdum culpa, falsitas, & deceptio appellari, non tam in ratione mali, aut culpę, quam in ratione boni; omne enim peccatum hẽt aliquam rationem apparẽtis boni, sub qua falsum quid, & fucatum vocari solet, eam uero denominationẽ non habet in ordine ad *Deum*, sed in ordine ad hominẽ, quem decipit, sicut de alijs rebus falsis statim dicemus. Aliæ uero res, quæ à Deo fiunt, nunquã discordant ab arte, uel idea eius, quia est tam potens in exequendo, quantum est sapiens in cognoscendo.

VII. Obiectioni respondetur.

Dices, licet hoc sit uerum de his, quæ Deus per se ipsum operatur, non tamen de his, quæ per causas secundas efficit: nam tunc accommodat suam potentiam exequentem actiuitati causarum secundarũ, & ideo hinc fieri potest, ut effectus nõ adæquet ideã artificis, ut uidetur contingere in monstris naturæ. Respondetur cum illa non conueniant casu, & fortuito respectu Dei, sed ex uera scientia, & uoluntate eius, necessarium esse, ut etiam hæc, quatenus entia sunt, non discordent à diuina sciẽtia practica: quia *Deus* sicut vult cum causis secũdis nõ impeditis influere ad effectus integros, & perfectos perficiẽdos, ita vult cum eisdem impeditis influere ad efficiẽda monstra. Vnde sic fit, quando optimus pictor nõ ex impotẽtia, sed uoluntate depingit monstrum, illud nõ dicitur discordare ab arte; neque esse aliquid falsum respectu talis pictoris, ita neque monstra naturæ falsitatem habent respectu supremi artificis Dei, qui ea sciens, & uidens fabricatur, quatenus entia sunt. Quod ideo semper adiungo, quia si hæc considerentur, quatenus in eis est priuatio, seu carentia alicuius perfectionis, vt sic, non per se fiunt, sed per accidens, neque habent propriam ideam, ad quã cõformentur, ut respectu illius uera, aut falsa dici possint, sed habent talem defectum, quatenus deficiũt ab alia perfectiori idea: hic autem defectus, uel non est à Deo, ut in defectibus culpæ, uel, si est ab ipso, ut in malis pœnæ, non est præter scientiam, & intẽtionem, seu uoluntatem eius, & ideo respectu illius nõ potest dici falsitas, an uero respectu causæ secundæ ita appellari possit, statim dicam.

VIII. Nullæ res falsæ in ordine ad intellectum creatum speculatiuum.

Tertiò, si res ad intellectum creatum speculatiuum comparentur, non possunt intrinsecè, ac proprie falsæ denominari. Quod sic ostendo, quia, vel denominarentur falsæ ex aptitudinali difformitate, uel ex actuali, neutrum dici potest: ergo. Minor quoad priorem partem probatur, quia omnis res, quantum est de se apta est cognosci sicut est, & generare proprium, & adæquatum sui cõceptum. Quod autem aliquis intellectus in eis cognoscendis interdum decipiatur, non prouenit ab ipsis, quatenus entia sunt, sed, vel ex defectu virtutis intellectus, vel ex alijs impedimẽtis: ergo rõne aptitudinis, quia est in rebus, ut intelligantur, non conuenit eis falsitas, quod amplius patebit ex cõfirmatione alterius partis. Probatur ergo altera minoris pars primo rõne tacta præcedente disputat. sect. 2. quia, si res falso cognitæ ab intellectu creato, haberent propriam, & intrinsecam falsitatem ex eo, quod discordant à tali intellectu, nulla esset res, quæ non posset falsa denominari: quia nulla est, quæ non possit falso cognosci: esset ergo etiam in Deo falsitas, quod absurdissimum est. Item, si res est falsa respectu intellectus: ergo, uel respectu intellectus uerũ, & propriũ conceptum formantis talis rei: & hoc non, ut per se constat, quia ab illo non discordat, uel respectu intellectus uere concipientis aliam rem, ut aurichalcũ uidetur dici falsum aurum respectu intellectus concipientis uerum aurum, & hoc modo etiam aurum potest dici falsum aurichalcum, respectu intellectus uerum aurichalci conceptum formãtis, & sic redit idem inconueniens supra illatum, quod in rebus omnibus sit aliqua falsitas. Denique, uel res dicitur falsa in ordine ad conceptum simplicem, vel in ordine ad conceptum complexum. Primum dici nõ potest, tum propter rationes dictas, tum quia, ut ostendam, in solo conceptu simplici non est proprie falsitas: ergo multo minus erit in re speculatiue cognita in ordine ad talem conceptum: tum etiam, quia, si res ad proprium suum conceptum comparetur, respectu illius non erit falsa, sed uera, si uero cõparetur ad conceptum alterius rei, per illum nõ est falso cognita, sed potius ignorata: ergo nec respectu illius poterit denominari falsa: inter nos autem conceptus nõ potest medium excogitari sistendo in simplicibus conceptibus: ergo per difformitatem ad illos non habent res propriam falsitatem. Si autem hæc denominatio sumatur in ordine ad compositionem, & diuisionem, sicut Aristot. dixit 6. Metaphy. nec ueritas est in rebus, sed tantum obiectiue in intellectu, multo ergo minus falsitas.

IX. Naturalia entia per ordinẽ ad humanam praxim nul a falsa.

Quarto, si res creatæ comparentur ad intellectũ creatum practice cognoscentem, si excludendæ in primis sunt res naturales, quæ non pendent ab ullo creato intellectu, tanquam a suo artifice: & ita de omnibus his rebus probata relinquitur cõclusio posita, quod respectu nullius intellectus habent, propriam falsitatem. Vnde infero, etiam naturalia monstra non habere propriam falsitatem, sed imperfectionem, uel defectum, ideoque non tã falsa entia, quam imperfecta, sed mala denominari solent. Probatur, quia non denominantur falsa respectu primæ causæ uniuersalis, ut diximus, neq. ẽt respectu causarum secundarum, quia illæ non operãtur per intellectum, falsitas aũt sumenda est in ordine ad aliquẽ intellectum. Dices, sicut opus naturæ est opus intelligentiæ, ita hæc mõstra posse dici falsa respectu naturalis uirtutis causæ, non prout sẽ sumptæ, sed quatenus subordinari deberet ideæ primi artificis, dirigẽtis illam ad perfectum effectum producendum. Respondetur inprimis, hanc denominationem, & solum extrinsecam esse, & Metaphoricã magis, quam propriam. Sicut opus naturæ non est proprie, & intrinsece opus intelligentiæ, sed extrinsece, & metaphoricè, uel sicut dicitur errare manus projicientis sagittam, quando scopum non attingit: nam error propriè non illi tribuitur, sed per Metaphoram tantum. Deinde dicitur, quod illa imperfectio effectus non prouenit ex ullo defectu intellectus, & ideo non potest proprie falsitas appellari, sed imperfectio, uel malitia, & ita hæc solent uocari monstra, uel peccata naturæ, quæ uoces malitiam potius, quam falsitatem indicant.

X. Res artificiales in ordine ad humanos opifices an falsæ.

Solum supersunt res artificiales, & morales, ad quas potest intellectus creatus practice comparari, & ut causa earum. Artificialia ergo nõ est dubium, quin interdum discrepent ab arte. Sed hoc dupliciter contingit: uno modo, quod discrepent ab arte, quæ est in artifice, seu ab idea, quam re uera habet conceptam: alio modo, quod discrepent ab arte,

quam deberet habere, quamque alius probus artifex habet. Quando hoc posteriori modo contingit, non videtur proprie habere locum denominatio falsitatis, quia tunc res artefacta non discordat ab idea, a qua procedit: ad alias vero perfectiores ideas, quæ sunt in aliis artificibus, non comparatur talis res, ut ad principium practicum, sed, ut ad cognitionẽ speculatiuam; & ideo respectu illarum non habet propriã falsitatẽ, iuxta dicta in tertio pũcto. Et cõfirmatur, nã, si quis simul habeat ideas perfecti, & imperfecti artificii, & volens faciat rem imperfectam, & conformem imperfectæ ideæ, non dicetur ille errare in operando, ut artifex est, nec res facta in genere artificis dicetur falsa: ergo idem erit, quãdo hẽt imperfectam ideam solam, & iuxta illam operatur. Dices, hunc artificem deficere ab arte, vel quia habens ideam tantũ imperfectam vult effectum facere perfectum, & conformem suæ ideæ, quæ est manifesta repugnantia, uel quia existimat iuxta ueras regulas artis, ita esse rem perficiendam. Respondetur, in eo, qui sic operatur, interuenire errorem speculatiuum potius, quam practicum, seu antecedentem ante conceptionem ideæ, per quam res est fabricanda: & ideo ab eo errore non proprie denominari rẽ falsam, sed, ad summum, metaphoricè, & valde extrinsecè. Cuius signum est, quia, si talis res ex industria fiat illo modo propter aliquem finem, vel voluntatem artificis, non erit res ullo modo falsa, cum tamen in re eandem conformitatem, vel difformitatem habeat cum idea. Item, quia huiusmodi regulæ artis sæpe sumuntur in ordine ad aliquem finem, & supposita tali materia, uel circumstantiis: sed hæc omnia non uariant intrinsecam formam artificialem rei, nec conformitatem, quam habet cum idea, à qua proxime procedit, ergo quandocunque res artefacta est conformis ideæ, a qua proxime procedit, tũc non est in ea falsitas, etiamsi aliàs sit simpliciter res imperfecta respectu aliarum ideatũ perfectarũ, vel si sit inutilis in ordine ad finẽ intẽtum.

XI. Quãdo uero res artefacta prodit difformis ideæ, quæ est in artifice, ut actu operante, seu a qua proxime procedit, tunc maxime uidetur esse falsitas in tali re artificiali, sed adhuc illa non potest proprie dici falsitas, tum quia illi defectus in effectu, nõ procedit ex imperfectione, aut falsitate intellectus, sed ex imbecillitate potentiæ exequentis, vel alio simili occurrenti impedimento: tum etiam, quia illud artificium, ut tale, seu quatenus cum illa deformitate fit, non procedit ab idea, sed casu fit: ergo non cõparatur ad illam, ut ad causam, & mensuram, ut per conformitatẽ, uel difformitatẽ ad illam falsum denominetur. Et cõfirmatur, nam cognitio illa, uel idea non est falsa per difformitatem ad illud opus, quia re uera non habebat illud pro obiecto: ergo neq. è contrario opus ipsum potest denominari falsum in ordine ad talem cognitionẽ, cum neq. sit obiectum, neq. effectus illius, quantum ad imperfectionẽ secũdum quam ab idea discordat. Dicetur ergo tale artificiũ incongruũ, aut malũ in genere artificij, nõ autem proprie falsum. Quomodo dicunt Dialectici, consequentiam, seu illationem, quæ non fit iuxta regulas artis, esse quidem malam, non autem falsam.

XII. Res morales in ordine ad humanos opifices num falsæ.

Atque idem discursus fieri potest de operib. prudentiæ, seu moralibus: ea enim opera, quæ à regulis prudentiæ discordant, quãuis interdum dici soleãt falsa practice, ut supra dicebamus ex illo Psal. 4. Vt quid diligitis uanitatem, & quæritis mendaciũ? tamen hoc solum est, quatenus sequuntur ex aliquo dictamine falso practice, quod dictamen ad iudiciũ intellectus per compositionem, & diuisionem spectat. Vnde ab illo solum extrinsece, & per analogiã denominatur opus falsum. Proprie tamen non est in ipso opere falsitas, sed malitia: nam si comparetur ad dictamen, à quo actu procedit, illi est conforme:

A quia illud dictamen imprudens est, & erroneum; si autem comparetur ad illud dictamen, per quod deberet quis tales actus, uel necessitudinẽ habere, quatenus actus humanus est, respectu illius, non tam falsus, quam prauus dicitur: tum quia illud debitũ operandi iuxta dictamen prudentiæ, non tam ad ueritatem rerum, quam ad honestatem morum pertinentium maxime, quia opus illud, quatenus realiter fit, non est obiectum illius dictaminis, neque ab illo procedit. Vnde tandem confirmari potest tota hæc conclusio ex August. lib. 2. Soliloquiorũ. c. & dicente: Si uerum esse id, quod est, dixeris; falsum nõ esse uspiam, concludetur. Quæ uerba exponens D. Tho. 1. p. q. 17. ad 1. inquit; [Res cõparata ad intellectum secundũ id quod est, dicitur uera, secundũ id,
B quod non est, dr falsa: unde uerus tragœdus est falsus Hector, ut dicit idẽ August. 2. Soliloquiorũ,] ca. 10. Igitur entia, quatenus entia sũt, nõ sũt falsa: sed si falsitas aliquo mõ eis attribuitur, solũ est, & per attributionẽ quandam, & quatenus nõ entia sunt.

Exponendum uero superest, qualis sit hæc analoga denominatio. In quo breuiter dicendum est cũ D. Thom. dicta quæst. 17. art. 1. uariis modis per se rem denominari falsam. Primus, & maxime usitatus est, propter similitudinem ad rem ueram: ratione cuius occasionem falsitatis nobis præbet, ut scilicet illud existimemus esse, quod non est. Hoc modo aurichalcum dicitur falsum aurum, non propter solã disconuenientiam, quam habet cum uera idea, uel XIII. Falsitatis nox quot, & quæ significet.
C conceptu artis; nam rem etiam habet plumbum, uel stannum, quæ non denominantur falsum aurum: agitur propter similitudinem, & speciem auri, quam gerit, ratione cuius facile existimatur esse aurum. Et de hoc modo dixit Arist. 5. Metaph. cap. 29. falsa dici, quæ natura sua apta sunt, ut uideantur esse, aut quæ non sunt, aut qualia nõ sunt, uelut pictura, & insomnia; & Augu. li. 2. Soliloquior. dixit, c. 6. Eas falsas esse nominamus, quas uerisimiles deprehendimus.] Secundò dicitur aliquid falsum, quia est obiectũ falsæ enunciationis, quod tamen obiectum est obiectiue tantum in intellectu: & ita Aristoteles supra, qui addit, in huiusmodi falsis esse latitudinem: nam quædam sunt etiam impossibilia, ut diametrũ esse commensurabilem costæ, alia uero sunt tantũ
D falsa, ut Petrum currere, si quiescit. Et ad hũc modũ idolum dicitur falsus Deus, quia est obiectum falsæ opinionis, quod idolum sit Deus. Quo sensu dixit Paul. ad Rom. 1. Idolum esse mendacium, & 1. ad Corinth. 8. dixit, idolum esse nihil. Tertius modus esse potest, quando res dicitur falsa, quia nõ est adæquata, uel conformis arti. Hunc posuit D. Thom. & dicit, solum habere locum in rebus arte humana factis: uerum tamen Aristot. illum modum prætermisit, & mihi, (ut dixi) ualde improprius uidetur, parumque communi modo loquendi usitatus non tamen repugnat talis Metaphorica denominatio, ut quia res dicitur uera, quando est arti conformis, falsa dicatur, quando non est conformis, quamquam
E hoc ipsum magis conueniat ei, quatenus habet aliquid non entis, quam, ut entitatem habet.

De falsitate simplicium conceptuum.

XIV. In simplici cognitione quacũq. metaphoricè est falsitas.

Dico secundò: In simplicibus conceptibus, seu actibus cognoscendi, siue intellectus, siue sensus non est propria falsitas, seu deceptio, sed per Metaphoram eis attribuitur, sicut rebus ipsis. Hæc conclusio est Aristot. lib. 3. de anima, c. 6. & latius lib. 9 Metaph. c. 12. sequiturque ex præcedente, quia conceptus simplices æquiparantur rebus in ueritate, ut constat ex dictis disput. præced. ergo, & in falsitate: est enim par ratio, & totus discursus factus in præcedente conclusione hic potest facile applicari. Secũdò potest idẽ probari ratione late tractata disput.

præ-

præced. sect. 2. quia si in cóceptu simplici posset esse falsitas proprie, ppter difformitatem ad aliquas res nullus esset conceptus simplex, qui nó esset falsus respectu aliquarum rerum, quia nullus est cóceptus, qui non habeat difformitatem cum aliquibus rebus, præsertim in creaturis, cósequens autē absurdum est, vt ibidem ostendi. Tertio, hinc potest ratio a priori declarari: quia falsitas inter ea versatur, inter quę versatur veritas: sunt enim opposita: veritas autē versatur inter cognitionem, & rē, quæ est obiectum eius, falsitas ergo etiá versari haberet inter cognitionem, & rem, quæ est obiectum eius: vnde, quamuis cognitio habeat disconuenientiá cũ re, quæ non est obiectum illius, illa nó potest denominari falsitas, sed erit (vt ita dicam) disparata quædam habitudo, ut in compositione etiá, & diuisione intellectus videre licet. Hinc ergo conficitur argumẽtum, nam simplex apprehensio, seu cognitio non potest habere diffinitatem cũ re, quæ est obiectum eius, esto possit esse difformis alijs rebus: ergo non potest in illa esse falsitas. Minor declaratur in hunc modũ, quia, cum habitudo huius cognitionis ad obiectũ sit simplex, seu per simplicem representationem, non potest esse difformis rei tanquã obiecto repræsentato: quia, aut talis res repræsentatur per talem actum cognitionis, vel non. Si non repræsentatur, non est obiectum, & ita respectu illius nó erit falsus talis actus. Si vero repræsentatur per illum, erit conformitas inter illa, quia necesse est repræsentans, & repræsentatum habere inter se cóuenientiam: ergo etiam respectu illius obiecti nó erit falsus talis actus: ergo respectu nullius obiecti potest huiusmodi actus habere falsitatem.

XV. Dices, posse huiusmodi actum repræsentare rē, non tñ sicut est: & ideo posse respectu obiecti sui esse falsum. Respódetur, in simplici actu, seu repræsentatione inuolui repugnantiá: quia in hoc modo repręsentandi non attribuitur vna res alteri, neque vnus cóceptus obiectiuus alteri, sed simpliciter res aliqua repræsentatur: ergo vel repræsentatur sicut est, vel non est illa, quæ repræsentatur, & consequẽter repugnat, esse obiectũ, & non repræsentari sicut est. Sicut imago sensibilis simpliciter repræsentans personam aliquã, oportet, vt repræsentet illã sicut est, vel si in aliquo non repræsentat illã sicut est, in illo non est imago eius, & ideo nó potest dici falsa imago proprie loquendo, sed imperfecta, aut diminuta, vel non imago. Vnde, quando appellamus aliquam falsam imaginem, falsitas re vera existit in attributione, vel cópositione nostra, quia, s. attribuimus talem imaginem ei, quem non repræsentat, existimantes esse imaginem eius, & ita illa falsitas solum est obiectiue in intellectu, seu denominatiue ab actu intellectus, eodem ergo modo censendum est de simplicibus conceptibus, seu actibus cognoscendi, qui ita se habent, sicut simplices imagines.

XVI. Et hoc plane docuit D. Tho. 1. q. 17. art. 2. & 3. si attente legatur, & solutiones argumentorum cum doctrina articuli coniungantur. Quamuis. n. dicat, sensum falli circa sensibile cóe, aut per accidens, & similiter intellectum per accidens posse falli in simplici apprehensione quidditatis rei, quod etiam Arist. citatis locis docuit, tñ non intelligit, falsitatem proprie sumptam in ipsa simplici apprehensione reperiri, sed esse in his apprehesionibus occasionem erroris, & deceptionis, & inde falsas nominari. Quomodo dixit Aristoteles, picturam, & insomnia falsa dici, [quia imaginatio, quam afficiunt, entis non est.] itaque non est dubiũ, quin interdum sensus, (& idem proportionaliter est de intellectu) apprehendat rem exteriorem aliter, quã in re existat. Quo fit, vt non tam illam, quam loco illius apprehẽdat. & ideo dicimus non proprie falli, quia ipse nó attribuit illam suam apprehensionem rei tam se existenti, sed simpliciter illud obiectum sibi repræsentatum apprehendit. Vnde, sicut imaginatio apprehendens montem aureum non fallitur, quia nó cóponit, neque hoc rei attribuit, ita nec sensus, tamen, quia sensus exterior mouetur ab exteriori obiecto, & apprehendit illud per modum intuitionis, atque adeo per modum pręsentis, & existentis, ideo, quádo apprehendit rem, quæ re vera non est, uel nó eo modo quo est, falli dicitur, quia discrepat ab illa re, quam pro obiecto habere videtur, quamuis re uera ad illam, vel ad talem modũ eius, non terminetur eius apprehensio: & ideo non sit in eo propria falsitas, sed imperfectio quædam, quæ est occasio falsitatis. Vnde Aristot. supra dicat: [Visus nó errat dicens esse colorem, sed quid sit id, quod est infectũ colore, vel vbi,] id est, errat circa subiectũ, quod est affectũ colore, cóstat aũt visum non habere in se errorē formaliter, sed causaliter, seu occasionaliter, quia nó iudicat p se de subiecto coloris: non est ergo propria, ac per se falsitas in his simplicibus actibus, atque ita etiam sentiunt auctores supra citati.

De falsitate compositionis, & diuisionis.

Dico tertio: Falsitatem proprie reperiri in compositione, & diuisione intellectus. Hęc est communis, & recepta sententia Arist. D. Tho. & aliorũ locis citatis. Et sequitur a sufficienti enumeratione ex dictis, quia falsitas non est in rebus, neq. in simplicibus conceptibus: ergo oportet, vt saltem sit in cópositione, & diuisione: quia, nec potest aliud mẽbrum excogitari, nec potest nullibi esse suo modo, quia cætera per Metaphoram, & analogiá denominãtur falsa: ergo per habitudinem, uel imitationem alicuius, quod proprie falsum nominatur: hoc autẽ nó est, nisi compositio, & diuisio intellectus. Ratio a priori ex dictis sumitur, quia in huiusmodi cópositione, vel diuisione potest reperiri proprie difformitas inter cognitionem, & rem, quæ est obiectum eius: ergo & falsitas. Antecedens patet, quia quãdo intellectus componit ea, quæ in re nó sunt coniuncta, habet pro obiecto adæquato vnionem, seu coniunctionem vnius extremi cum alio. Vnde ipsa etiá extrema in actuali obiecto cóplectitur, vnũ vt materiam, seu subiectum, cum quo aliud comparat, & iudicat habere cũ illo cóiunctionē, & consequẽter in actu exercito iudicat conceptũ unius habere conformitatē cum alio: ergo quando inter illa extrema non est illa cóiunctio, seu conformitas, quam intellectus iudicat, discordat iudiciũ ab obiecto suo: est ergo in illo propria, ac rigorosa falsitas. Dices: Veritas, & falsitas sunt in cópositione, & diuisione tanquam in cognoscente, ut supra diximus cũ D. Tho. at vero quando intellectus cóponit prædicatũ cum subiecto, quæ in re nó sunt composita, nullo modo cognoscit falsitatē: imo ideo sic componit, & iudicat, quia id esse uerũ existimat: ergo uel nó est proprie falsitas in huiusmodi cópositione, uel falsa sũt, quæ supra diximus. Respondetur, neutrum sequi, quia, ut supra etiam declaratum est non ita dicũtur ueritas, & falsitas esse per compositionem, & diuisionem in intellectu tanquam in cognoscente: quia oporteat eas directe, & formaliter cognosci compositione ipsa, aut diuisione, quod specialem includit repugnantiam respectu falsitatis: quia tunc in compositione, uel diuisione est falsitas, quando intellectus decipitur, ideo autem decipitur, quia uerũ esse existimat, quod falsum est: unde necesse est, ut falsitatem ignoret, quam habet, nisi. n. illam ignoraret, illam non haberet, & ideo error dici solet ignorantia prauæ dispositionis. Dicitur ergo falsitas esse in compositione, & diuisione tanquam in cognoscẽte, non quia falsitas ipsa ut falsitas est, directe cognoscatur: sed quia cognoscitur unum, ut cóniunctum, uel confor-

XIV.

XVII. Falsitas proprie in cópositione, & diuisione.

conforme alteri, quod re uera potius est disiunctũ, ac difforme, & ideo in actu exercito cognoscitur id, quod est difforme, & falsum, scilicet hoc esse illud, quod in re non est, aut non esse quod est.

Illata quædam ex dictis.

XVIII. Atque hinc intelligitur primo differentia inter cõceptus simplices, & iudicium cõpositionis, & diuisionis: nam cõceptus simplex prout directe, & positiue tẽdit in obiectum per ipsum apprehensum, & cognitum, solum repræsentat illud, & nõ dicit, uel representat positiue ita esse in re, uel nõ esse, (loquor de humanis actibus) unde, si contingat habere aliquam difformitatem cum re, prout est in se, est potius per modum negationis, quam per modũ positiuę repugnantię, scilicet, quia nõ repręsentat id, quod est, sed aliud. Vnde etiam fit, ut nõ proprie discordet ab obiecto, quod repræsentat, & in quod directe tendit. At uero iudiciũ discordat positiue ab obiecto suo: quia iudicat, aut habere, quod non habet, aut non habere, quod habet, & ideo inuenitur propria falsitas in cõpositione & diuisione, nõ aũt in simplici cõceptione. Et ideo Theologi, quamuis sentiãt, in intellectu Christi, aut B. Virginis, nõ potuisse esse errorẽ, seu falsum assensum, non tñ existimant inconueniens, ut per sensus potuerint apprehendere res aliter, quam in se sint, quia hæc nõ est propria deceptio, nec falsitas, neq. indecens imperfectio: maxime cũ per sapientiã intellectus corrigere possent sensus, ne in deceptionem inducerent. Et idem probabile est de Adamo, & hominibus in statu originalis iustitiæ existẽtibus, si ille perdurasset.

XIX. Falsitas stricte sũpta quid. Secundo colligitur ex dictis, quid sit falsitas, nã si de ea in omni proprietate loquamur, dicit disconuenientiam illam, seu inadæquationem, quæ est inter iudicium intellectus componentis, & diuidẽtis, & rem ipsam prout est in se. Non tamen hæc inadęquatio significat aliquam propriam relationem realem, uel rationis, ut a fortiori constat ex his, quæ de ueritate dicta sunt. Neq. etiam significare uidetur solam denominationem extrinsecam: quia falsitas intrinseca imperfectio intellectus est. Neque priuationem solam: tum quia falsitas in hoc distinguitur ab ignorantia priuationis, tum etiã, quia actus potest ex uero fieri falsus absq. priuatione reali alicuius perfectionis, quia fit falsus sine mutatione reali sui, ut supra dictũ est. Igitur hæc falsitas uidetur includere, & positiuam relationem, seu cõparationẽ unius ad alterum, quæ per cõpositionem, & diuisionẽ fit, & præterea connotare obiectum aliter se habens. Sic .n. ueritas, & falsitas, quæ opposita sunt, oppositas rationes habere intelligũtur. Vnde eadẽ proportione explicanda est hęc falsitas, qua opposita ueritas supra est a nobis declarata. At uero falsitas improprie dicta, quæ rebus, uel simplicibus cõceptibus attribuitur, solum est denominatio extrinseca, uel signi, uel causæ, seu occasionis, uel obiecti falsi iudicij, uel certe interdũ significat negationẽ aliquam cõuenientiæ inter aliquam rem, & aliquẽ conceptum simplicem, quę potius consistit in carẽtia perfectionis, seu adæquationis perfectæ, & integræ, quam in directa, & opposita disconuenientia, & ideo non meretur nomen propriæ falsitatis, quæ omnia ex his, quæ diximus, satis patent.

XX. Et iuxta hæc intelligendũ est, quod Augustinus ait lib. 83. quæst. q. 32. [Quisquis ullã rẽ aliter quã ea res est, intelligit, fallitur.] Dupliciter .n. cõtingit rem intelligere, aut cõcipere aliter, quã est, scilicet positiue, & negatiue. Positiue appello, quãdo res aliter concipitur, attribuendo ei illum alienum conceptum, vel remouendo proprium, quod fit falsa compositione, & diuisione. Negatiue autem appello, quãdo, licet intellectus rem aliter concipiat, id est, non secundũ eum modum, quem res habet, sed secundum aliũ, non tñ ei attribuit, aut modum illũ, aut vllum alienum conceptum, quod accidit in simplici cõceptione imperfecta: constat aũt hunc posteriorem modũ non sufficere ad deceptionem, vel falsitatẽ. Loquitur ergo Aug. priore modo, & eodẽ sensu intelligendũ est, quod subdit. [Et oĩs, qui fallitur, id in quo fallitur, non intelligit. Quisquis igitur vllam rẽ aliter, quam est, intelligit, non eã intelligit:] huiusmodi .n. propositiones veræ sunt, quamuis non conuertantur: oĩs enim error ignorantia est: non tamen oĩs ignorantia est error: & ita oĩs falsitas includit carentiã alicuius intelligentiæ, quãuis carentia intelligentiæ ad falsitatẽ non sufficiat.

XXI. Tertio colligitur ex dictis, falsitatem, seu falsum analogice dici de compositione, & diuisione, & de simplicib. cõceptibus, & reb. Hoc satis cõstat ex dictis, quia ostensum est, proprie solum reperiri in cõpositione, & diuisione, in alijs vero per denominationẽ extrinsecam, & Metaphoram. Solum est in hoc notanda differentia inter veritatem, & falsitatem: nã licet de veritate ẽt dixerimus, sub quadam ratione primo dici de veritate cõplexa, & analogice de signis, vel causis eius, quatenus ab illa pręcise denominantur, quod nunc eodem modo de falsitate docemus: tamen sub alia consideratione admisimus propriã veritatem in reb. & conceptibus reperiri, quod de falsitate negamus. Ratio aũt huius differentiæ est, quia inter intellectum, & res, quæ illi obijciuntur põt esse, imo, & esse debet positiua cõformitas in rõne repræsentantis, & repræsentati, in qua consistit simplex veritas, non tamen põt esse propria difformitas inter obiectum, & actum, quia hoc ipso, quod non repræsentatur, desinit esse obiectum: negatio aũt conuenientiæ, & conformitatis inter cognitionem, & rem, quæ non est obiectum eius, non habet rõnem falsitatis, quamuis interdum ita nominetur, propterea quod res quandam similitudinem, vel propinquitatem cum obiecto habeat, & aliter, quàm in se sit, repræsentari videatur.

XXII. Qualiter falsitas veritati opponatur. Vltimo intelligitur ex dictis, q̃ sit oppositio inter veritatem, & falsitatem: nam D. Tho. d. q. 17. artic. 4. dicit opponi contrarie: [Quia vtrumque, inquit, est, aliquid positiuum, & inter se repugnans. (Quod confirmat auctoritate Arist. 4. Metaph. tex. 27. dicentis.) Falsum est, ex eo, quod iudicatur esse, quod non est, uel nõ esse, quod est.] Ex quo intelligitur D. Tho. loqui de vero, & falso proprie dictis, put sunt in cõpositione, & diuisione: nã falsum impropriũ, seu Metaphoricũ non opponitur vero, nisi vel negatiue, seu priuatiue, vel tanq̃ imperfectũ perfecto, vel tanq̃ apparens existenti iuxta varias denominationes falsi supra explicatas. Addendumq. vlterius est, etiam in cõpositione intellectus, ut verũ, aut falsũ cõtrarie opponantur, debere versari circa idem, & secundũ idem: & alioqui si ad diuersa comparentur, cõtingit, non solum uerum, & falsum nõ esse contraria, uerum etiam in idem saltem diuersis temporib. conuenire, sicut Aristoteles dixit, & supra explicatum est, eandem propositionem mutari posse de uera in falsam ex mutatione sui, sine mutatione obiecti. Et ratio est clara, quia ueritas, uel falsitas duo includit, s. iudicium, seu existimationem intellectus, & talem coexistentiam, seu connotationem obiecti: & ideo ex mutatione alterius potest mutari veritas, vel falsitas. Et hoc ipso, quod iudicium ad diuersas res, aut ad eandem pro diuersis tẽporibus comparatur, non est omnino eadem veritas, quæ in illo cernitur, & ideo mirum non est, quod propriam oppositionem absolutam ad falsitatem non seruet, sed solum quasi relatiuam. Vt ergo verum & falsum contrarie opponantur, necesse est, vt sumantur respectu eiusdem omnino obiecti: tunc enim oppositio oritur, non ex relatione sola,

seu

seu quasi relatione, sed ex ipsismet actibus intellectus habentibus oppositas habitudines ad tale obiectum, quatenus vnus est per modum assensus, alius per modum dissensus, & ideo tunc est propria contrarietas inter tales actus, quomodo dixit Aristotel. opiniones de contradictorijs, esse inter se cõtrarias.

XXIII. Quæsitũ. Sed quæret hic obiter aliquis, an sicut idẽ iudicium diuersis temporibus põt esse verũ, & falsum, respectu obiecti aliter se habentis, ita possit esse simul verum, & falsum respectu diuersorum. Quidã .n. affirmant, quia uidetur esse similis ratio in prædictis casibus, & quia quamuis uerum, & falsum non sint in rigore relatiua, tñ illa imitantur, in relatiuis autem contingit, simul esse idem simile, & dissimile

Responsio respectu diuersorum, & citatur pro hac sententia D. Tho. 1. p. q. 17. art. 3. Sed neque D. Tho. ibi hoc docet: nec verum est, vt patet ex incõmodo supra illato, quod omnis fere cognitio esset simul falsa, & vera, sicut eadẽ qualitas semper fere est similis, & dissimilis respectu diuersorum. Itẽ alias propositio subcontraria esset simul vera, & falsa respectu diuersorũ. Rõ verò est, quia veritas iudicii nõ est pensanda penes vnã, vel alteram partem obiecti, sed penes totum obiectũ adæquatum. Et si respectu illius cõformitatẽ habet, est simpliciter uerũ, & nullo modo falsum. sin autem prædicta conformitate careat, erit falsum, & nullo modo uerũ: fieri autẽ non potest, ut respectu adæquati obiecti simul habeat conformitatẽ, et difformitatẽ: & iõ nõ põt simul ueritas & falsitas in eodẽ actu reperiri respectu sui obiecti.

XXIV. Dices: ergo in veritate, & falsitate propositionũ non datur magis, aut minus, quia si omnis ueritas est sincera ueritas, omnemque falsitatem excludit, nulla potest esse maior, non erit igitur una enunciatio uerior alia, idemque erit de falsitate. Consequẽs autẽ est contra Arist. 4. Metaph. c. 4. in fi. & contra omnium sensum, & loquendi modum. Respondetur simpliciter negando sequelam, quia non semper vnum oppositorum dicitur maius, aut minus propter admistionem contrarii maiorem, & minorem. Nã vna propositio est certior alia licet neutra quippiã habeat dubitationis aut formidinis, vt supra disput. 1. sect. tactum est. Fateor ergo omnes propositiones ueras, quoad carentiam falsitatis esse æquales, item uerum est habere quandam æqualitatem in proportionali conformitate ad sua obiecta, quia illa consistit, (vt ita dicam) in indiuisibili, & ideo in hoc non recipit magis, aut minus. Nihilominus tamen dicitur vna propositio uerior alia, quia immutabilior, habensque cum suo obiecto magis infallibilem conformitatem. Item ratione fundamenti dici potest uerior, quia fundatur in esse ueriori: è contrario uero dicitur magis falsa propositio, quia impossibilior, & quia magis recedit à uero, sic magis falsũ esse dicitur, quod mille sint æqualia duobus quam quod quatuor, licet in carẽtia ueritatis æqualia sint.

SECTIO II.

Quæ sit falsitatis origo.

I. SVppono inprimis, sermonem esse de falsitate proprie dicta, quæ, vt diximus, in compositione, & diuisione reperitur: nã de falsitate, prout alijs rebus tribuitur, vel nulla est difficultas, quia, uel solum est extrinseca, aut Metaphorica denominatio, quæ si sit in ratione signi, ut in uerbis, oritur ex prauo eorum usu, si uero sit in ratione causæ, uel occasionis falsitatis, oritur ex aliqua similitudine, uel proportione, quæ diuersis rebus, pro earum uarietate, & natura, diuersa etiam erit, vt inductione facta facile considerari potest, uel certe si illa falsitas consistat in aliqua imperfectione, cum à nobis potius censeatur habere rationem malitiæ, quam falsi-

A tatis, non est, quod hoc loco illius radicẽm declaremus, quanquam paucis verbis insinuari possit, & ad propria loca remitti. Nam si illa falsitas sit in rebus naturalibus, vt in monstris naturæ, radix illius communiter est ex parte materiæ, uel ex defectu uirtutis proximi agentis, ad quam reducitur etiam concursus contrariorum agentium sese impedientium, ut latius tractatur in 2. physic. Si uero falsitas illa sit in rebus artificialibus ex eisdem causis, seruata proportione, prouenit, s. ex defectu materiæ, uel ex defectu uirtutis exequentis, uel certe ex defectu ipsiusmet artis, seu directionis eius, ut per se constat, & in eodem lib. 2. physic. tractatur. Si uero falsitas hæc attribuatur humanis actibus moralibus, proxima radix eius est libertas voluntatis, quæ non

B habet intrinsecã, aut necessariam cõformitatẽ cum sua regula, concurrente simul aliquo defectu intellectus. De quo quid sit, & quomodo sit necessarius, attingemus infra, inter disputandum de causis efficientibus liberis, & latius disputant philosophi morales, & Theologi. Si denique hæc falsitas attribuatur sensibus, vel alijs simplicibus cognitionib. proxime vĩ prouenire ex aliquo defectu speciei intentionalibus sensibus exterioribus impressæ, ut significat D. Tho. 1. p. q. 17. ar. 2. & 3. Nam cum oĩs interior apprehensio ex exteriori nascatur, defectus in simplici apprehensione interiori per se loquendo oritur ex defectu exterioris sensationis: cum autem facultas ipsa sentiendi de se sit eadem, & indifferẽs,

C constituatur autem in actu, ac proxime determinetur per speciem, ex imperfectione speciei oritur sensationis defectus. Hic autem defectus speciei consistere potest, uel in aliqua imperfectione entitatis eius, uel in modo quo imprimitur, aut in permistione cum alijs speciebus. Vnde interdum prouenit ex imperfectione, uel distantia obiecti, interdum ex aliqua indispositione medii, nonnunquam vero ex læsione organi, ut latius in secundo de anima disputatur. Vnde hæc sunt satis de hac falsitate.

Secundo suppono, quod ad nos attinet, solum habere quæstionem hanc locum in humana cognitione: nam in diuinam certum est nullo modo posse cadere falsitatem, nõ solum, quia illa cognitio est simplicissima, sed maxime, quia est perfectissima, infi- II.

D nita, & prorsus immutabilis, ac æterna. De cognitione autem Angelica non pertinet ad nos disputare, an possint intelligentiæ in aliquibus rebus, quas nõ perfecte cognoscunt ex natura sua, ut sunt supernaturales, vel contingentes, componere, & diuidere, & hoc modo in errorem incurrere, uel an etiam sine compositione formali possint interdum proprie decipi circa aliqua obiecta: hæc enim disputatio propria est Theologorũ, & ideo ad illos ẽt spectat, radice illius falsitatis declarare, si forte potest in Angelis ex natura sua, uel nũc in malis reperiri: loquimur ergo tantũ de falsitate in humana cognitione.

Tertio suppono, posse huius falsitatis radicem, & Theologicè, & philosophicè inuestigari. Priori enim modo dicet Theologus, radicem omnis erro- III.

E ris, & falsitatis in hominib. esse originale peccatũ, nam si illud non interuenisset, homines per originalem iustitiam ab omni errore seruarentur immunes. Verũtamen hanc causam omittamus, tũ quia ad nos nunc non spectat, tum ẽt, quia illa nõ est cã proprie inducens in falsitatem, sed remouens prohibẽs. Vt enim magis ꝓbata est, ac fere certa Theologorum sententia, peccatum originale non induxit in hõies aliquam entitatẽ positiuã, quæ, aut eos ad deceptionem inducat, aut tenebras eorum sensibus, uel intellectibus infundat. Solum ergo eos priuauit iustitia, quæ omnem falsitatẽ depelleret. Vnde hoc ipsum supponit esse in natura humana, si extrinseco dono non præueniatur, seu custodiatur, sufficiens principium, uel occasionem falsitatis, & hoc

est

est, quod philosophicè inquiri potest, siue illud sit aliquod internum principium in ipso homine existens, siue aliquod externum, quod possit hominem in falsitatem inducere.

IV. Quartò considerandum est, compositionem, & diuisionem reperiri posse, aut in sola apprehensiua conceptione præscindente à iudicio, aut in conceptione, quæ simul sit iudicatiua: diximus autem in superioribus, veritatem complexam propriè reperiri in compositione iudicatiua: vnde fit, idem dicendum esse de falsitate: nam cõtraria sunt eiusdem generis. Vnde nemo censetur decipi, seu errare donec iudicet, quantumuis falsas compositiones apprehẽdat. Quoniam autem apprehensio illa, quæ fit sine iudicio, regulariter fit per conceptus vocum potius quam rerum, vt suprà dixi, sicut in compositione vocũ est falsitas sicut in signo, ita admitti potest in illa apprehensione, quamuis in ea sit quasi materialiter, idest, tanquam in affirmante, vel proferente falsũ, sed tanquam in signo, quod secundum se falsum significat. Sicut est falsitas in hac propositione, [Non est Deus,] vel scripta, vel materialiter prolata ab eo, qui refert: [Dixit insipiens in corde suo, Non est Deus:] & ideo de huiusmodi falsitate eadẽ rõ est, quæ de falsitate, quæ est in compositione vocali, vt in signo. Si autem apprehensio fiat per conceptus rerum, vix potest intelligi, quomodo fiat propria compositio apprehensiua absq. aliquo iudicio: quia talis compositio includit cognitionem, nõ tantum extremorũ, sed etiam coniunctionis eorum inter se: imò in hoc vltimo compositio consummatur, quamdiu autem non est iudicium, nõ est cognitio talis cõiũctionis: ergo neque esse potest vera cõpositio per cõceptus rerum in sola apprehensione sistendo, sed erit tantũ aut conceptio per modum simplicis apprehẽsionis, nõ solum de extremis, sed etiam de vnione eorum, aut complexio quædam per modum quæstionis potius quam per modum enunciationis, & ita non poterit ibi esse falsitas, de qua agimus, nisi admisceatur ibi aliqua compositio iudicatiua, qua illa propositio apprehensa iudicatur, uel possibilis, vel incerta. Quò dicunt Theologi, dubiũ in fide esse hæreticum, quia licet non habeat compositionem iudicatiuam, quod aliqua propositio fidei falsa sit, tamẽ dũ apprehendit rem, vt dubiam, iudicat esse rem incertam, & hoc ipsum contra fidem est, & hæreticum. Solum ergo restat dicendum de falsitate iudicij.

Quæstionis resolutio.

V. Est itaque animaduertendum quintò, duplici via posse hominẽ cognitionem acquirere, seu de reb. iudicare, scilicet, inuentione, & doctrina, seu disciplina, & vtraque via peruenire põt ad verũ, et falsum iudiciũ. Sed est diuersitas, nam iudiciũ, quod sola inuẽtione acquiritur, semper fundatur in rebus ipsis, prout cognoscenti repræsentantur, iudicium autem per disciplinã, interdum hoc modo fit, interdum vero nititur in sola auctoritate dicentis, seu docentis, ita, vt aliquando doctrina solum se habeat, vt proponens, & applicans obiecta, & media iudicandi, interdum vero sit tota ratio iudicij. Quãdo ergo iudiciũ est huius posterioris modi, ita, vt nitatur sola auctoritate dicentis, facile est radicem falsitatis in eo reperire, nam quoad specificationẽ, (vt sic dicam) prouenit ex imperfectione dicentis, seu docentis, quia nimirum, vel falli potest, vel mẽtiri, & ideo huiusmodi origo semper est aliqua auctoritas humana, vel potius creata, vt Angelicam ẽt includamus, quæ si aliunde non sit per veritatem increatã confirmata, ẽt esse põt falsitatis causa. Quoad exercitium vero propria causa est volũtas ipsius hominis iudicantis, quod vniuersale est in omni iudicio falso, etiamsi per inuentionem acquiratur.

VI. Quod prouenit ex differentia notanda inter veritatem, & falsitatem, nam ad veritatem potest intellectus necessitari, ad falsitatem autem non põt simpliciter, & absolute loquendo, & ideo quoad exercitium nunquam potest in falsum iudicium incurrere, nisi per liberam motionem voluntatis, nam seclusa necessitate, nõ potest determinari intellectus ad iudicium, nisi per voluntatem, cum ipse liber nõ sit. Rõ autem illius differentiæ est, quia intellectus non determinatur ex necessitate ad iudicium, nisi media euidentia rei cognitæ, vt experientia ipsa docet, & ratio, quia absque euidentia obiectum nõ perfecte applicatur potentiæ, ut eam ad se ex necessitate trahat, ac determinet, euidentia autem nõ potest B falsum iudicium parere, quia fundatur in re ipsa cognita, prout est in se, uel necessario resolui debet in aliqua principia per se nota, & manifesta. Et hinc etiam fit, ut ueritas sit longe immutabilior, quã falsitas: iudicium enim falsum ex se mutabile est, uel potius intellectus quoties profert iudicium falsum, potest mutari, & uerum ferre iudicium: iudicium autem uerum, si perfectum sit, est ex se quodammodo immutabile etiam in creaturis, nam licet simpliciter mutari possit, quia potest desinere esse, tamen quantum est ex se non permittit mutationem in iudicium falsum ratione euidentiæ: de hoc enim iudicio loquimur: nam si iudicium sit liberum, quantumuis uerum sit, potest intellectus ex illo in falsũ iudicium mutari, quantum est ex ui illius, ex efficacia C uoluntatis.

VII. Dices, interdum potest intellectus necessitari ab extrinseca causa, ut à Deo, uel ab Angelo, qui, si malus sit, potest ita proponere aliquid falsum, ut intellectus dissentire non possit. Et confirmatur, nam ipsa euidentia interdũ est apparẽs tantum; ergo tunc potest circa falsum uersari, & tamen non minus necessitat intellectum, quàm si esset uera. Respondetur, posse quidem Deum necessitatem inferre intellectui, etiam in his, quæ euidentia non sunt: hic aũt modus operandi est præter, uel supra naturam intellectus, secundũ quam nunc tantũ loquimur. Posito autẽ illo miraculo vera, & sana doctrina Theologorum docet, nõ posse Deum inducere intellectum ad D falsum, quia non minus hoc eius bonitati repugnat, quam mentiri. Vnde fieri nullo modo potest, ut prima falsitatis origo in Deum speciali modo ad illam inducentem, seu operantem referatur. Quod uero ad Angelum spectat, dicendum est, nõ posse Angelum naturali uirtute immediate immutare intellectum ad iudicium, seu actũ secũdum, hoc est enim proprium Dei, auctoris eius. Vnde multo minus potest Angelus malus necessitate intellectum ad falsum assensum, sed ad summum potest suggestione, & persuasione inducere ad assensum falsum per modum disciplinæ, semper tamen potest homo illi dissentire, aut saltem non assentire, si uelit.

VIII. Ad illud denique de apparenti euidentia respondetur, dupliciter dici posse euidentiam apparẽtem, E Primò, quia in nullo ordine uere talis est, sed ex aliquo errore, aut præcipitatione intellectus existimatur esse talis. Secũdò, quia in ordine naturali est re uera sufficiens euidentia, nihilominus tamen interueniente aliquo opere supernaturali potest deficere à ueritate, Hoc posteriori modo fatemur, esse posse aliquã apparentem euidentiam, præsertim quando abstractiua est, ut in intellectu humano: qualis uideri potest ethnico, quando iudicat hostiam consecratam esse panem. Tamen hæc euidentia quantum est de se non inclinat ad falsum, sed ad uerum, & quando uersatur circa actualem existentiam alicuius rei, quæ non in se uidetur, sed ex alia colligit, semper habet subintellectam conditionem, scilicet, hoc ita esse quãtum est ex uirtute naturæ, seu ex naturalibus causis, seu, nisi Deus aliquam supernatu-

talem mutationem in rebus faciat. Et ita non simpliciter necessitat intellectum, sed ex suppositione, quod cõstet, nullam huiusmodi mutationem à Deo factam esse: quapropter hæc euidentia per se numquam est origo falsitatis, sed ratione alicuius defectus, quem habet adiunctum, cuiusmodi est incredulitas, vel saltem ignorantia supernaturalis operis. Priori autem modo nulla est apparens euidentia, quæ simpliciter necessitet intellectum: quia plane repugnant illa duo inter se. Sed interdum ita vocatur per exaggerationem, & præcipitationem, quæ magis est in verbis, quam in interiori iudicio. Aliquando autem appellatur hæc euidentia ex suppositione aliqua, quæ est euidentia cõsequentiæ, non consequentis, & ideo non repugnat hoc modo intellectum necessitari ad falsum, quia illa non est necessitas simpliciter, sed ex suppositione, nec falsitas oritur ex euidentia, sed ex aliquo alio priori errore, quem oportet voluntarium, ac liberum esse, quoad exercitium in ipso iudicio.

IX. Semper ergo falsitas actualis, seu exercita per actuale iudicium, habet proximam originem in humana voluntate, quamuis quoad specificationem (vt sic dicam) seu quoad motiuum oriatur ex auctoritate creata, seu ex imperfectione eius in prædicto iudicandi modo. Quod, si vlterius inquiratur, vnde proueniat falsitas in eo, qui illam testificatur. Respondemus, dupliciter posse illum testificari falsitatem, primò absque proprio errore, sed cognoscentẽ esse falsum, quod testificatur, quod est proprium, & formale mendacium, & tunc origo eius est malitia, seu libertas voluntatis. Alio modo potest id prouenire ex priori errore ipsius loquentis, seu magistri docentis, cuius error prouenire ulterius potuit ex alterius doctrina, & falsa testificatione, ne tamen in hoc genere in infinitum procedatur, sistendum necessario est in aliquo errore commisso, seu acquisito via inuentionis ab aliquo, qui ueritatem inquirens in errorem lapsus est, putans se uerum inuenisse. Et hoc tertio modo magna ex parte falsæ opiniones permistæ sunt ueris in humanis disciplinis.

X. Sexto tandem dicendum est, originem huius falsitatis, quæ in ipsarum rerum cognitione miscetur absq. extrinseca auctoritate, radicaliter oriri ex eo, quod homo non concipit res per proprias earum species, & prout in se sunt: hoc autem ex eo prouenit, quod non immediate, sed per species ministerio sensuum acceptas res concipit, & apprehendit: nam hinc fit, vt sæpe ex imperfecta apprehẽsione sensus oriatur imperfecta apprehẽsio intellectus, & ex imperfecta apprehensione falsum iudicium: hoc enim modo interdũ iudicamus aliquid esse animal, quod non est. Aliquando vero existente perfecta apprehensione in sensu, & in intellectu, circa obiectum per se sensibile, potest in intellectu accidere falsitas ex inepta compositione cõceptuum simpliciũ: quia ipsa coniunctio eorum inter se non semper per propriam speciem cognoscitur, aut sufficienter repræsentatur: idemque contingit ex mala illatione. Ac denique tota ratio huius defectus est, quia homo non assequitur euidentem ueritatis cognitionem: nam omnis cognitio, quæ huiusmodi non est, & ex rebus ipsis sumitur, de se est exposita falsitati. Quod autem actu sit falsa, quasi contingenter, & per accidens prouenit ex eo, quod res aliter se habeat, [illegible] quam iudicatur: per se enim numquam [illegible] hoc prouenire potest ex intentione assentientis, quia non potest tendere in falsum, qua falsum est.

SECTIO III.

Vnde oriatur difficultas veritatem assequi.

HOc dubium annexum est præcedenti, & ideo expediendum hoc loco est, tetigitque illud Aristot. lib. 2. Metaph. cap. 1. & lib. 4. c. 5. & sequẽtibus fusè disputat contra eos, qui non solum difficile, sed, & impossibile putant syncęram assequi ueritatem. Quod si intelligerent collectiue, ut Theologi aiunt & per naturales vires, non essent improbandi, tamen quia sentiebant, in nulla omnino re assequi posse hominem ueritatem prout in re se habet, ideoque non esse apud homines aliquid verum, nisi quod apparet: ideo ualde errabant, vt late ibi Aristot. demonstrat. Igitur illo errore prætermisso de difficultate, quæ non nobis est in rerum cognitione, breuiter dicendum est. I.

Variæ sententiæ

TRes ergo sunt de hac re sententię: Prima refert totam hanc difficultatem assequẽdi ueritatem, in imperfectionem nostri intellectus. Hanc tenent Scotus, [illegible] Andreas, & alij citato loco. Eisque multum videtur fauere Arist. cit. loco dicens: [Cum difficultas duob. modis accidat, nõ in rebus, sed in nob. illius cã sita est.] Ratio uero est, quia res oẽs de se sunt cognoscibiles, neq. in eis est ulla difficultas, si in cognoscente sit uirtus. Et ita à Deo æqua[li] facilitate omnia cognoscuntur, quia ad omnia est, ex parte illius sufficientissima uirtus: Angeli etiam facillimè cognoscunt ea omnia, ad quæ perfectio intellectiuæ uirtutis eorum extendi potest. Quod si aliqua, uel non possunt, uel difficile intelligere possunt, solum est, quia uirtus intellectiua eorũ est illis rebus inferior: ergo, & in nobis tota difficultas prouenit ex imperfectione nostra. II.

Secunda è contrario censet, totam hanc difficultatem sitam esse in rebus ipsis, quam ex Heraclito refert Fonseca. Et potest ita declarari, & suaderi, quia ideo intellectus noster difficultatem patitur in ueritatibus assequendis, quia nõ habet proprias species rerum, per quas illas cognoscat: sed quod has non habeat non ex ipso prouenit, qui quantum est de se in potentia est ad omnes, sed prouenit ex rebus ipsis, quæ non sunt productiuæ specierum propriarũ in intellectu nostro: ergo ex parte ipsarum rerum prouenit hęc difficultas. Exemplis res patet, nã substantia materialis, ideo non potest à nobis cognosci, quia non potest speciem sui imprimere, neq. in sensu, neque in intellectu, quod non prouenit ex parte nostra, sed ex parte ipsius substantiæ, & idem est de partibus substantiæ, & in accidentibus, quæ per se sensibilia non sunt. Idem autem etiam est in spiritualibus substantijs, saltem creatis, ut Deum omittamus: non enim habent efficaciam ad immutandum intellectum nostrum, suique speciem illi imprimendum: ergo ex inefficacia ipsarum rerũ prouenit hæc difficultas. III.

Tertia sñia media est, quasdam esse res perfectas, & superiores homine, alias uero imperfectas, & inferiores, & in omnibus cognoscendis difficultatem pati hominem, sed diuersa ex causa. Respectu itaq; superiorum (ait hæc opinio) tota difficultas oritur ex nostra imperfectione, & non ex rebus, nam illæ, quantum est ex se, maxime intelligibiles sunt. Et de his vr̃ maxime locutus Aristot. citato loco, vbi vulgatã illam rationem subdit: [*Sicut oculus noctuæ ad lumen solis, ita se hẽt mens nostra ad manifestissima naturę.*] Ex quo ortũ habuit illa vulgaris distinctio ueritatum, nã quædam sunt per se notæ in se, quæ nobis non sunt, ita notæ, aliæ econtrario. IV.

Respectu vero rerum inferiorum difficultas eas cognoscendi oritur ex ipsis: nam in nostro intellectu re uera est subijciens uirtus, tamen, quia ipsæ imperfectę sunt, & parum intelligibiles, ideo difficile illas cognoscimus. Exemplo res declaratur in visu, lumẽ enim Solis videre non potest, propter imperfectionem suam, nõ solis, tenuissimam autem lucem, aut minimum aliquod obiectum uidere nõ potest propter imperfectionem ipsius obiecti, quia inefficacissimum est ad potentiam immutandam. Et hæc est sententia D. Thom. Auer. Alexand. Alberti Magni in cit. loco Metaph: quos cæteri tam Thomistæ, quã Auerroistæ sequuntur.

V. Quod si inquiras, in quo ordine illarum rerum collocandæ sint res quædam, quæ videntur esse mediæ, ut elementa, & res aliæ naturales. Respondent aliqui in neutro illorum ordinum comprehendi, neque id esse necessarium, quia ad has res proposita, quæstio non pertinet eo, quod in illis agnoscẽdis nullam difficultatem homo patiatur, sed facillimè illas cognoscat. Ita sentit Fonseca lib. 2. Metaphys. cap. 1. q. 1. sect. 2. Putat enim quæstionem hanc nõ versari de difficultate, quę est in exacta, & distincta cognitione rerum, nam hoc modo constat difficillimum esse etiam harum rerum sensibilium perfectã cognitionem assequi, sed quæstionem dicit esse de confusa, & simplici rerum cognitione, quę respectu nostri ordine prior est, quam distincta. Quia aliàs (inquit) dicendum esset, species rerum naturalium nobis esse cognitu difficillimas: quia, cum sint compositæ, distincta earum cognitio pendet ex principiorũ cognitione, & ita difficilior est. Vnde infert, motum, & tempus non recte numerari à D. Thoma, & alijs inter res secundi ordinis, quæ propter sui imperfectionem difficile cognoscuntur: quia quantum ad an est, & cognitione simplici, & confusa nihil facilius cognoscitur, quam tempus, & motus, quamuis explicare, quid sint, sit difficillimum, vt August. dixit 11. confess. cap. 14.

VI. Hæc tamen sententia mihi nõ probatur, est enim contra mentem omnium auctorum huius tertię opinionis, vt cõstat ex hoc ipso exẽplo motus, & temporis proxime adducto. Deinde, quia nulla ratione probatur, hic esse sermonem de cognitione cõfusa, & nõ de distincta, in qua præcipue inuenitur difficultas assequendi ueritatem, & multiplex est errãdi occasio, cuius rei causam, & radicem potissime inuestigant philosophi. Præterea, quia aliàs non ex perfectione, uel imperfectione rerum eam distinctionẽ sumpsissent, sed ex eo, quod res sint magis, uel minus sensibiles, aut magis, uel minus cum sensibilibus cõiunctæ, ideo enim facilius percipimus confusa, & simplici cognitione colores, primas qualitates, & similes, quia per se primo sensibiles sunt. Deinde magnitudinem, & alia cõia sensibilia per se secundo, inter quæ cõnumeratur motus, & cõsequenter tempus. Post hæc, sensibilia per accidens, quæ re ipsa cõiuncta sunt cum sensibilib. per se, & ideo inter hæc facilius est totum cognoscere, quam partes, quia est magis sensibile, & inter tota ipsa, ea, quæ sunt propinquiora sensibus. Et simili proportione eo modo, quo res separatæ à sensibili materia cognoscibiles nobis sunt, illæ facilius cognoscuntur, quæ maiorẽ magisq. intrinsecam cum sensibilibus habent coniunctionem. Et ideo facilius Deus cognoscitur, quã angeli, illo cognitionis genere, & inter angelos, qui motores sunt orbium, quam alij.

VII. Itaq. non solum agimus de cognitione confusa, sed simpliciter de ueritatis assequendæ difficultate, & errandi facilitate, ideoq. res etiam materiales, in secundo ordine comprehendi censentur, vt Iauell. notauit 2. lib. Metaphys. q. 2. quia non actu, sed potentia tantum intelligibiles sunt. Qua ratione etiã ipsæ qualitates per se sensibiles, quantum ad suam essentiam, & naturam difficile cognoscuntur. Imò & anima ipsa rationalis, quæ sibi ipsi uidetur esse maxime proportionata, & adæquata, seipsam difficillime cognoscit, quia est forma materialis corporis, in quo aliquo modo deficit à perfectione rerum actu intelligibilium. Neque contra hoc obstat illa ratio, quod species naturales essent difficillimæ cognitu. Aut enim comparantur ad alias rerum species simplices, aut minus compositas, aut ad principia, quibus constant: priori modo neganda est sequela, quia difficultas cognoscendi, neq. secũdum se, neq. quoad nos oritur ex maiori compositione respectu aliarum rerum, quæ nullo modo intrant talem compositionem, quia ad eas res oĩno per accidens comparantur. Posteriori autem modo concedendum est illatum, quod nullum est inconueniẽs, vt per se constat. Quid enim mirum est, ut rei cognitio ex cognitione principiorum pendeat? Vnde cõparatio præsentis quęstionis, vt recte fiat, non debet fieri inter ea, quorum vnum, alterum includit; sed inter res condistinctas, & ita fere loquuntur omnes prædicti auctores.

VIII. Quarta sñia excogitari potest, quod prædicta difficultas ex utroq. capite proueniat. s. ex rebus, & ex nobis, quæ, ut probabilius sit, de rebus creatis tantum loqui debet. Nam in Deo nulla ratio ex parte eius potest excogitari, ob quã cognitu difficilis sit: nulla (inquam) quæ ad defectum, uel limitationem pertineat; ita enim loquimur. Quia alioqui certum est, Deum ob suam perfectionem infinitam non posse exacte cognosci ab intellectu creato, nedũ ab humano; imo nec prout in se est, uideri naturaliter potest: tamen prout hæc impossibilitas ex impotentia prouenit, hoc modo dicimus, non refundi in Deũ, sed in defectum uirtutis creaturæ. Atque in eodem sensu dicit hæc opinio, in omnibus alijs rebus difficultatem cognoscendi partim ex rebus ipsis, partim ex nobis oriri. Nam, quod circa res immateriales, & perfectas maxime ex parte hoc proueniat ex imperfectione nostra, prima, & tertia opiniones citatæ fatentur, & per se notum est. Quod autem aliqua ex parte tribuendum etiam sit imperfectioni ipsarum rerum, probatur ratione facta in opinione secunda. Quæ præterea declaratur in hunc modum: quia inter qualitates materiales, illæ, quæ non pñt sui speciem suo modo imprimere sensibus, dicũtur insensibiles, non tãtum ex defectu sensuum, sed ex natura sua, & simul etiam ex defectu uirtutis, quam habẽt ad speciem sui efficiendam, & (ut ita dicam) ad se manifestandum: sed etiam res creatæ quãtumuis immateriales, sunt ineptæ ad se manifestandum (vt sic dicam) intellectualiter, & ad producendam sui speciem: ergo ex hac parte etiam ipsis est tribuẽdus defectus. Confirmatur, nam cognitio ex duob. principijs oritur, potentia nimirum, & obiecto: ergo, si tam obiectum quam potentia, sit inefficax cognitionis, difficultas cognoscendi nõ minus proueniet ex defectu obiecti, quam ex defectu potentiæ, cum utriusq. efficacia necessaria sit, sed in præsenti nõ solum potẽtia nostra est inefficax, sed etiam res ipsæ cognoscẽdæ sunt inefficaces, uel, ut communicent sui speciem, uel, ut per seipsas ad sui cognitionem concurrant: ergo.

IX. Dices, his argumentis probaretur, non solum in nostro intellectu corpori coniuncto, sed etiam separato, imò, & in ipsis intelligentijs esse naturalẽ difficultatem, seu ineptitudinem, ut cognoscantur: quia etiam in aliorum intellectibus separatis nõ possunt speciem sui producere, nec sese ullo modo eis manifestare. Respondetur, imprimis illud incertum esse: probabile namq. est, posse unam intelligentiam quantum ex se est, sese obiectiue alijs manifestare, suique speciem eis imprimere. Quod si nunc id nõ efficiunt, ideo est, quia omnes habẽt à principio spe-

cies

cies substantiarum omnium per se infusas, respectu autem nostri intellectus, præsertim quãdo est in corpore, non habent huiusmodi efficaciam. Secundò dicitur, concesso illo antecedente recte quidem sequi, quantum est ex efficacia talium obiectorũ etiã ipsis intelligentijs esse difficilem, imo, & impossibilem aliarum intelligentiarum cognitionem: nihilo minus tamen, simpliciter, & absolute non esse illis difficilem, quia, licet non possint ab obiectis sumere species, habent tamen aliam naturalem viam, qua illas obtineant tanquam, sibi debitas.

X. Atque hinc facile probatur, etiam circa res inferioris ordinis difficultatem assequendi veritatẽ oriri non tantum ex imperfectione rerum, ut secunda, & tertia sentẽtia asserebant, sed etiam ex imperfectione nostra, vt prima docet. Nam quod imperfectio rerum sit causa, à fortiori probant rationes factæ de rebus immaterialibus, quia multo ineptiores sunt res materiales ad se manifestandum intellectui, eũque immutandum, quam res spirituales, & quo illæ res imperfectiores sunt, minusque habent de entitate, eo sunt minus aptæ ad prædictum effectum. Itẽ, quia, ut possint intelligi, oportet, vt eleuentur ad superiorem ordinem, & fiant aliquo modo immateriales, saltẽ in esse repræsentatiuo, seu uirtuali, quod habent in specie intelligibili: ergo signum est, ipsas secundum se esse imperfectas in genere intelligibiliũ, & consequenter ex parte ipsarum esse magnam difficultatem intelligendi illas, & inueniendi ueritatẽ, tantoque hanc difficultatem esse maiorẽ, quanto hę res in suo ordine minus perfectiorem habent entitatem, minusque per propriam speciem repræsentabilem. Quod uero hæc difficultas etiam oriatur ex imperfectione nostra, præter adducta in opinione Scoti, declaratur ex proxime dictis, quia, si intellectus noster esset perfectus, haberet aliquam naturalem viam, qua posset obtinere proprias species harũ rerum, etiamsi res ipsæ ineptæ sint ad illas præstandas: ergo, quod intellectus noster nulla ratione, aut naturali uia possit illas obtinere, imperfectio eius est: ergo huic etiam tribuenda est illa difficultas. Et cõfirmatur, quia tota hæc difficultas magna ex parte oritur ex eo, quod intellectus noster corpori cõiunctus pendet in actu suo à phantasmatibus, cuius signum est, quia separatus à corpore plura, & facilius poterit cognoscere, etiam de his rebus, quæ imperfectę sunt, minusque intelligibiles esse uidentur: sed hæc est imperfectio nostri intellectus: ergo illa est semper causa, vel, (vt ita dicam) concausa huius difficultatis. Accedit, quod Theologi docent, hominem nõ posse lumine naturæ omnes veritates inuenire, aut omnes errores euitare, etiam in rebus naturalibus, et speculatiuis, cũ Dei autẽ adiutorio vtrũq. posse: ergo signum est, hãc difficultatem, uel potius impossibilitatem, oriri ex limitatione nostri intellectus, & dependentia, quam habet à sensibus.

Quæstionis resolutio.

XI. IN hac re existimo, tertiam sententiam, quæ Diui Thomæ est, simpliciter veram esse, dũmodo prima non omnino excludatur: secunda enim improbabilis est, quarta vero ex parte minus probabilis, licet in multis veritatem attingat. Itaque, quod hæc difficultas respectu omnium rerum oriatur aliquo modo ex imperfectione nostra probant rationes adductæ in prima, & quarta opinione, quæ quoad hoc conuincunt: neque existimo, *D. Tho.* hanc causam exclusisse, sed in quibusdam rebus aliam adiũxisse. Vnde vlterius uerum etiam est, respectu rerum inferiorum hanc difficultatem augeri, seu simul oriri ex imperfectione illarum, quod etiam probãt rationes tertiæ, & quartæ opinionis, ipsaque experientia satis docet: quasdam enim res imperfectissimas difficillime cognoscimus, cum tamen res aliquas perfectiores facilius cognoscamus: signum ergo est, difficultatem hãc oriri ex rerum ipsarum imperfectione. Neque Scotus, vel alij auctores primæ opinionis hoc negare poterũt, vel, si hoc negent, falsi sunt. Non est uero quoad hoc eadem ratio de rebus perfectis, & immaterialibus, quod D. Thom. etiam intendit, & in eo quarta opinio deficit: quia illæ res sunt de se aptissimæ, ut intelligantur.

XII. Obiectio autem facta de productione specierum in hunc modum dissoluenda est, nam inprimis, si teneamus, illas substantias esse productiuas specierũ, se repræsentantium in aliorum intellectibus, consequenter dicendum est, quod id non faciant circa intellectum humanum, præsertim corpori coniũctũ, non prouenire ex inefficacia earum, sed quia ille nõ est capax talium specierum, præsertim pro illo statu: nam si in statu separationis illas potest recipere, etiã illa obiecta actu intelligibilia poterunt illas imprimere iuxta passi capacitatem. Si autem teneamus, has substantias non posse imprimere sui species, dicẽdum inprimis est, id non proprie prouenire ex imperfectione earum, sed potius ex quadam perfectione, quamuis limitata, & finita. Sicut quod una substantia immaterialis non possit producere sibi similem, non est proprie ex imperfectione, cum aliquæ res minus perfectæ id possint, sed ex perfectione, ratione cuius habent, ut non possint, nisi per creationem producere: sic ergo in præsenti, quamuis illæ substantiæ actu sint intelligibiles, tamen quia substantiæ sunt finitæ, non possunt esse immediata principia ad efficienda accidentia in alijs subiectis. Vel certe, quia per se respiciunt intellectus omnino abstractos a materia, qui natura sua postulãt, vt à principio sint in actu primo, ideo tales substantiæ ex se quidem sunt actu intelligibiles tanquam proportionata obiecta terminatiua intellectionis, quæ supponunt in intelligente actum primum, non uero illũ conferunt. Vnde si aliquis intellectus respectu illarum rerum est in pura potentia, illius imperfectioni attribuendum est, quod actu primo careat, non autem imperfectioni obiecti. Vel secundò dici potest, quod sicut his substantijs quatenus intelligẽtes sunt debetur actus primus, seu species qua intelligere ualeãt, ita eisdẽ quatenus intelligibiles sunt debitum est, ut earum species cæteris substantijs eiusdem ordinis communicentur. Vnde quod intellectus noster, dum est corpori coniunctus, non possit illarum species obtinere, nõ est proprie ex impotentia earum: sed est ex eius imperfectione, quia in eo statu non potest talibus speciebus vti. Vnde statim ac separatur à corpore, illas recipit suæ capacitati accomodatas, quibus deinceps vti potest.

XIII. Relinquitur ergo difficultatem hanc oriri ex improportione, quæ est inter intellectum nostrum, & obiecta intelligibilia: improportio autem hæc in vtroque extremo, intellectu, scilicet, & obiecto, fundatur, non tamen eodem modo; nam respectu rerũ inferiorum fundatur in imperfectione earum, iuncta imperfectione intellectus non habentis vim ad attingendam (, vt ita dicam) minimam intelligibilitatem talium rerum: in rebus autem superioribus, fundatur in excessu perfectionis, quam imperfectio nostra satis capere non potest, atque ita fit, ut fere in rebus omnibus difficile nobis sit ueritatem inuenire. Accedit etiam, quod in singulis rebus, & quæstionibus veritas vna est, falsitas autem multiplex quia multis modis à ueritate recedi potest, multaq. possunt habere apparentem similitudinem alicuius rei, quæ re uera non sunt. Et inde etiam fit, ut ueritatis inuentio difficilis sit, lapsus autem in falsitatem facilior, atque frequentior.

DISPVTATIO X.

De bono, seu bonitate transcendentali.

HÆc est ultima proprietas simplex, quæ enti attribuitur, de qua in primis supponimus bonitatē esse, id n. tam certum, & per se notum est, vt nō indigeat probatione; nā & Scriptura dicit, vidisse Deum bonitatē in creaturis a se productis, Gen. 1. & Aristoteles, dixit bonū esse, qd omnia appetunt, 1. Ethicorū, c. 1. Vnde, quā est certū, & experimēto cognitū, esse in rebus naturalē inclinationē, seu appetitū ad aliquid, tam est etiam notum, esse bonum, seu bonitatem in rebus. Hoc ergo posito explicandum est, quidnam bonitas sit, & quotuplex, & quænam illarum sit passio entis, & quomodo ad ipsum ens comparetur.

SECTIO PRIMA.

Quid bonum, seu bonitas sit.

I. CVm bonum nomen sit connotatiuū, seu denominatiuum, nūc nō inquirimus, quid illud sit, quod bonum denominatur; nam certum est, illud, in communi loquendo, esse ens, quod natura, seu ratione bonum antecedit, vt in superioribus dictum est, & ex sequentibus magis constabit, sed inquirimus, quænā sit illa forma, seu ratio, à qua res bona denominatur. In qua explicāda eadē est uarietas opinionum, quæ in cæteris passionibus entis.

II. Prima opinio ait, bonitatem non dicere aliquam rationem realem, sed solum relationem rationis cōuenientiæ vnius ad alterum. Quæ opinio indicatur à Capreol. 2. dist. 34. quæst. 1. in hunc modum explicatur. Nam bonitas, ut ex ipsa voce, & ex communi modo concipiendi constat, non addit enti aliquam rationem priuatiuam, quia priuatio potius dicit carentiam perfectionis, seu bonitatis: dicit ergo positiuam rationem. Rursus, non dicit formaliter ipsam rationem entitatis, tum quia hæc duo diuersis conceptibus ac definitionibus à nobis concipiuntur, & explicantur, tum etiam, quia alias bonitas non esset proprietas entis, sed potius voces illæ essent synonymæ. Neque etiam bonitas potest in suo conceptu includere entitatem, & aliquid illi addere, quia proprietas non includit intrinsece in conceptu suo naturā, seu essentiam sui subiecti. Necesse est ergo, ut bonitas dicat aliquid superadditum enti: sed hoc non potest esse aliquid reale; quia, ut supra late ostensum, est de passionibus entis in communi enti reali, ut sic non potest addi aliqua ratio realis non solum ex natura rei, verum nec ratione distincta, quæ sit passio eius. Item, quia nec talis ratio potest esse absoluta, nec relatio realis, ut infra probabimus: ergo solum addere potest bonū supra ens, aliquid rationis, qd non potest esse, nisi prædicta relatio conuenientiæ. Qui discursus videtur esse D. Thom. quæst. 1. de ueritate, artic. 1. & quæst. 21. art. 1. Et confirmari potest, quia bonum, & appetibile in re idem sunt, quāuis his vocibus non idem respectus significetur; nā appetibile dicit formalem denominationem ab appetitu, uel respectum ad illum: bonum autem non addit formaliter, sed id, quod ex parte obiecti est fundamentum talis denominationis, seu habitudinis propter, quod hæc causalis uera est, quia bonum [illegible] appetibile. Sed omnis res appetitur, propter conuenientiam, quam habet cum appetente: amat enim vnusquisque, quod conueniens est: ergo ratio boni in hac ratione conuenientiæ consistit: hæc autem ratio conuenientiæ non est, nisi relatio, ut ipsa vox præ se fert, & explicari potest, quia [illegible] quoad omnia absoluta huic est conueniens, illi disconueniens, ut calor est conueniens igni, & disconueniens aquæ: ergo consistit conuenientia in relatione, & non reali, ut ostendemus, ergo rationis.

Bonitas non est relatio rationis.

III. SEd nihilominus hæc opinio virtute improbata est in superioribus quoad duo. Primum, qd neget, has passiones entis includere in conceptu suo formali, & intrinseco entitatem, quod tam in communi, quam in singulis supra tractatis ostendimus esse falsum, & in præsenti uidetur manifestius: nam quod entitatem non includit, nihil est, quis autem concipiat bonitatem esse nihil, cum illa trahat appetitum, & rationem causæ finalis habere dicatur, & sit ipsa perfectio rei, uel integra, uel ex parte, ut explicabimus? Vnde D. Thom. 1. par. quæst. 48. art. 5. dicit, bonum per se, & principaliter cōsistere in perfectione; perfectio autem sine entitate, ueque intelligi potest. Vnde August. lib. 1. de doct. Christiana, c. 32. ait, quod [in quantum sumus, boni sumus.] Secundum est, relationem rationis esse passionem entis, nā loquendo proprie de relatione rationis, prout dicit aliquid mente confictum, & quasi additum rebus, ostendimus id esse falsum, & in præsenti euidenter etiam constat. Primò, quia, ut Aristot. docet 6. Metaphys. in fine. Bonum est in rebus, & in hoc distinguit illud à uero, non est ergo formaliter sola relatio rationis. Deinde, quia, vt ex August. lib. de natura boni, c. 3. tract. D. Thom. 1. par. q. 5. art. 5. [Bonum consistit in modo, specie, & ordine,] quod etiā infra exponemus: hæc autem nōn sunt conficta per intellectum, sed in rebus ipsis existunt: ergo neque ratio boni. Item, quia hæc est differentia inter uerum bonum, & apparens, quod apparens solo intellectu fingitur, & apprehenditur, uerum autem bonum in re ipsa subsistit, & ante omnem fictionem intellectus supponitur: unde de Deo dicitur, [uidit omnia quæ fecerat, & erant ualde bona,] at non uidit in eis relationem rationis, non ergo consistit bonitas in ficta relatione, neque hæc ad illam requiritur.

IV. Sunt uerò, qui dicant, quamuis aliquæ relationes rationis tales sint, quæ à fictione, & cognitione intellectus pendeāt, ut relationes generis, vel speciei, alias uero esse, quæ sunt in rebus ipsis absque cogitatione intellectus, ut relatio creatoris, vel Domini in Deo. Sed hi, vel æquiuoce loquuntur de relationibus, vel in uerbis inuoluunt repugnantiam. Quomodo enim in rebus ipsis sunt ante opus rationis, si relationes rationis esse dicuntur? Aut in quo differunt à relationibus realibus, si sunt subiectiue in rebus, & non tātum obiectiue in intellectu? Nec illæ denominationes creatoris aut Domini, prout intelliguntur antecedere cogitationē intellectus sumuntur à relationibus rationis, de quo aliàs. Adde, qualiscunque hæc relatio fingatur, non posse in ea rationem bonitatis consistere, quod magis constabit ex his quæ de relatione reali dicemus. Fundamentum autem huius sententiæ ad summum probat, bonum præter totam intrinsecam rei entitatē connotare aliquid aliud extrinsecum, seu denominationem sumptam ex consortio plurium, præsertim, quando una res dicitur bona alteri, ut infra declarabimus.

Bonitas non est relatio realis.

V. SEcunda sententia ponit rationem bonitatis in aliqua relatione reali superaddita enti cōsistere. Quæ opinio fundāda, ac declarāda est, sumpto principio contra præcedentē sententiā, probato boni-

bonitatem consistere debere in ratione aliqua reali: nam illud non potest esse mere absolutum, ut probat satis argumentum factum, quod eadem res respectu unius sit bona, & respectu alterius mala; erit ergo relatio realis. Quæ sententia tribuitur *Durando* in 1. dist. 34. q. 1. Sed cum *Durandus* in alijs etiam rebus neget proprias relationes reales, alia est in præsenti mens eius, vt infra videbimus. Cuiuscumque autem sit illa sententia, manifeste falsa est. Quod eisdem argumẽtis, quibus de ueritate id probauimus, cum proportione applicatis hic ostendi potest. Primò, quia Deus ab æterno bonus est, bonitate transcendentali communi tribus personis, & tamen in eo nulla est relatio realis, communis trib. personis. Secundò, quia calor, vbicumq. existat, habet totam suam bonitatem etiamsi ignis non existat, neq. aliquod aliud subiectum, cui conueniẽs sit calor: ergo, & tunc nõ habet relationem realem conuenientiæ: ergo non consistit bonitas in hac relatione. Tertiò, etiam quãdo calor existit in igne, uel iustitia in homine, nõ est bonum eius propter relationem realẽ: nam hoc ipso, quod talis forma per suam entitatem absolutã informat tale subiectum, est bonũ, & perfectio eius, præcisa omni insurgente relatione, uel secundum realem durationem, si re uera nulla est talis relatio, uel scdm intellectum, & naturæ ordinẽ: prius enim natura sunt talia extrema secundũ suas entitates, & perfectiones absolutas, quam inter ea insurgat relatio. Quartò, quia, vel relatio illa realis dicit perfectionem, & entitatem realem, uel non. Si non dicit (vt multi existimant) aliquam perfectionem realem, quomodo potest esse bonitas alicuius rei, cum bonitas perfectionem dicat? Si autem dicit perfectionem, ergo, & bonitatem: dicet ergo realẽ relationem conuenientiæ, & illa relatio erit eius bonitas: & sic procedetur in infinitum, quod argumentum vulgare est in relationibus. Vel si illa relatio est conueniens, & bona absque tali relatione conuenientiæ, idem facillime intelligi poterit in quacumque forma, uel re absoluta.

Bonitas nihil absolutum dicit in re distinctum ab entitate.

VI. TErtia sententia est, bonitatem dicere quãdam proprietatem absolutam, ac realem superadditam enti, & ex natura rei, seu formaliter distinctam ab illo, quæ sñia tribuitur Scot. in 1. dist. 3. & alijs locis, quæ supra tractata sunt, & uidere licet in Capreol. 2. d. 34. q. [illegible] Et potest probari ex dictis à sufficienti enumeratione, quia bonitas oportet, ut sit aliquid reale, & non potest esse relatio: ergo debet esse absolutum. Et, ut sit proprietas oportet, ut in re aliquo modo distinguatur. Sed contra hanc sententiam procedunt omnia, quæ in communi de passionibus entis, & in particulari de unitate, & ueritate dicta sunt. Et præterea, ut clarius in præsenti falsi esse intelligatur, distinguere possumus, dupliciter ens aliquod dici bonum, uno modo absolute, & in se, s. quia in se bonum est, quomodo dicitur Deus bonus, aut homo bonus. Alio modo dicitur aliquid bonum, quia alteri bonũ est, quomodo uirtus dicitur esse bona, quia bonum facit habentem, & sic ait D. Thom. quæst. 21. de ueri. art. 1. [bonum dicere rationẽ perfectiui alterius.] De qua distinctione statim plura dicemus. Res ergo, quæ dicitur bona alteri, non põt denominari bona ab aliquo modo reali, & absoluto ex natura rei distincto ab entitate eius: quia huiusmodi res præcisè cõcepta in sua entitate, ratione illius est conueniens ei, cui bona dicitur, ut sanitas per seipsam, & nõ ratione alicuius modi superadditi, est cõueniens animali, & uirtus, aut scientia ex eo præcisè quod uirtus, & sciẽtia est, est conueniẽs homini: omnino ergo fictum est ponere in huiusmodi formis modos superadditos, quibus bonæ sint, præscindamus enim per intellectum talem modum, & consideremus in scientia solam essentiã eius, & inueniemus illam conuenientem, uideque proportionatã humano intellectui. Et similiter forma ex eo præcisè, quod forma est, est bona, & conueniens materiæ, & sic de alijs. Adde, hic etiam habere locum argumentũ illud, quod de illo modo superaddito interrogari poterit, an sit conueniens alteri, necne: nam si cõueniens nõ est, quomodo forma illo modo affecta ratione illius potest esse conueniens? Si autem etiam ille modus cõueniẽs est per seipsum (ne vlterius, & in infinitum progrediamur) etiam forma ex vi suæ essentiæ, seu differentiæ ultimæ per seipsam poterit esse conueniens.

VII. Et hinc facile intelligitur, in re, quæ bona dicitur in se, & absolute, etiam esse cõfictum modum illũ. Aut. n. res dicitur bona essentialiter, aut accidentaliter, quomodo dicitur bonus, homo studiosus. Hoc posteriori modo est quidem bonitas aliquid distinctum ab ipsa re, quæ denominatur bona, vt sanitas est distincta a sano, & pulchritudo à pulchro: vnde interdum est modus rei sic affectæ, vt figura, interdum uero est entitas addita alteri enti ad perficiendum illud, ut scientia additur intellectui. Non tñ est hæc bonitas, quam nunc cõsideramus, quia talis bonitas respectu illius entis cui accidit, nõ est intrinseca passio entis, sed est quoddam accidens eius: unde non est bonitas transcendentalis, sed potest dici bonitas formalis, uel materialis, uel obiectiua, uel alia similis iuxta uarios respectus cõueniẽtiæ, quos una res potest ad alteram habere. Nisi forte cõsideretur illa bonitas respectu ipsiusmet rei, uel formæ, quæ bona alteri dicitur, de qua iam dictum est: uel respectu totius cõstituti per illam, quomodo est intrinseca pars entitatis eius, sicut forma est intrinseca pars compositi, & dici potest quoddam bonũ, uel bonitas eius, & sic iam pertinet ad bonitatem essentialem illius constituti, ut sic. De hac ergo etiam est euidens nõ posse addere modũ intrinsecum, & absolutum ex natura rei distinctũ ab entitate rei: quia bonitas totius nõ est, nisi quæ consurgit ex bonitate partium, sed ostensum est, bonitatem formæ nõ addere aliquid intrinsecum ultra formã, & consequẽter, nec bonitatem materiæ supra materiam, nec bonitatem unionis supra unionem, ergo nec bonitas compositi addet aliquam proprietatem distinctam supra totam entitatem compositi, ut sic. Et declaratur applicando argumentum factum: nam præcisa illa proprietate manent in illo composito tota bonitas materiæ, & formæ, inter se unitæ: ergo, & bonitas compositi. Quod, si neq. in ente composito bonitas addit illum modum, neq. etiam in ente simplici, quod ordinatur ad aliud componendum: euidẽter infertur, etiam in substantijs simplicibus, bonitatem substantialem, seu essentialem, uel transcendentalem, nihil intrinsecum addere entitati earũ, est enim eadem, uel maior ratio: quia hæc entia sunt & simpliciora, & perfectiora.

VIII. Et hinc à fortiori impugnatur opinio, quam refert Sonc. 4. Metaph, quæst. 19. quæ asserebat, bonitatem hanc transcendentalem esse accidens quoddam uerè, ac propriè pertinens ad prædicamẽtum qualitatis. Quod est euidenter falsum, tum, quia prædicatum transcendens nõ potest ad unum genus limitari, tum etiam, quia unaquæq. res per seipsam bona est, quod non solum in *Deo* est certissimum, sed etiam in alijs entibus, ex discursu facto. Nam anima, uerbi gratia, præcisè ratione suæ substantiæ aliquid perfectionis habet, & bona est, ac conueniens homini, & appetibilis ab ipso, & idem est in quantitate, & in qualitatibus ipsis: nam in singulis speciebus est propria bonitas, ac perfectio, unde bonitas non constituit proprium qualitatis genus,

vel speciem, aliqui vna qualitas per aliam bona esset, quod est ridiculum, maxime cum eadem qualitas possit esse bona vni, & mala alteri.

Bonitas absolute non consistit in perfectione reali entis.

IX. EST ergo quarta sententia, bonitatem nihil aliud dicere, quam intrinsecã rei perfectionem, quæ absoluta est in absolutis, & relatiua in relatiuis. Vnde fieri videtur consequens, bonum nihil aliud esse, quã ipsum ens, quatenus in se aliquid perfectionis habet. Hæc opinio tribuitur Herueo quodlib. 1. q. 2. ibi tamen magis sentit bonitatem dicere entitatem, quatenus est perfectiua alterius, seu quatenus ad alterius perfectionem ordinatur, quam vt in se habet perfectionem aliquam, de quo sensu infra dicam. Aliter ergo põt explicari hæc opinio, quod bonitas vniuscuiusq. rei sit illa perfectio, qua vnaquæq. res in sua entitate perfecta est: vnde si sit ens simpliciter, erit in se habens tantam perfectionem, ratione cuius in se ēt erit quoddam bonum; si vero sit ens secũdum quid, seu entis ens, vt pars totius, uel accidens subiecti, sic erit bonum illius, cuius est ens, & ratione perfectionis entitatiuæ, quã habet, dicetur in se quoddam bonum: ea uero ratione, qua illa perfectio, vel instituta est, uel apta ad perficiendũ aliud dicetur bonum alterius. Vnde sicut accidēs eadem entitate, est in se ens, & ens alterius ita eadem perfectione est in se, id est, intrinsece quoddam bonum, & bonum alterius. Sic ergo recte intelligitur, & explicatur, bonitatem in vnaquaq. re, nihil esse præter vniuscuiusque perfectionem.

X. Probatio autem huius sententiæ sic expositæ imprimis sumi potest ex dictis à sufficiēte enumeratione: quia bonitas nõ est relatio rationis, nec realis, neq. absolutum, quid additum enti: nihil ergo aliud superest, quod esse possit, nisi rei perfectio. Deinde, quia bonũ, & perfectum idē sunt, vt docet D. Tho. 1. p. q. 5. art. 1. 3. & 5. & infra declarabimus: ergo, & bonitas, & perfectio sunt idem: nam bonũ, & perfectum non materialiter tantum, sed formaliter idem sunt, quia vnumquodque in tantum bonum est, in quantum est perfectum. Denique hoc modo facile concipi, & declarari potest ratio bonitatis, & nulla ratio est, quæ cogat ad aliquid aliud addendũ, neq. quid illud sit, facile potest explicari, uel intelligi: ergo signum est in hoc consistere rationem bonitatis.

XI. Sed licet hæc sñia uideatur per se facilis, ac perspicua, & magna ex parte rem declaret, nõ tamen omnino, & ideo aliquid aliud addere oportet, propter duo. Primò, quia iuxta hanc expositionē, bonũ non est passio entis realis, sed essentia eius. Vnde bonum & ens potius tamquã synonyma conuertentur, quã vt subiectum, & passio. Sequela patet, quia nihil est magis essentiale enti reali, quam habere aliquid pfectionis, & donec concipiatur aliquid, ut ens alicuius perfectionis, nõ concipitur, vt ens reale: unde in hoc sensu aliqua est differentia inter hęc duo nomina, magis tñ in etymologia, quam in re significata: quia ens sumptũ est ab actu essendi, bonum autem à pfectione, quam formaliter, & ex necessitate includit actus essendi. Secundum est, argumētum supra propositũ, quod eadem res dicitur bona vni, & mala alteri, cum tñ eandem perfectionem includat.

Bonitas addit enti rationem conuenientiæ.

XII. DIcendum ergo est, bonum supra ens solũ posse addere rationē conuenientiæ, quæ nõ est proprie relatio, sed solum connotat in alio talem naturã habentem naturalem inclinationem, capacitatē, vel coniunctionem cum tali perfectione: vnde bonitas dicit ipsam perfectionem rei, connotando prædictã

A conueniētiam, seu denotationem consurgentem ex coexistentia plurium. Hanc conclusionem intendit Duran. cit. loco, & probari potest primò à sufficiēte enumeratione ex omnibus dictis cõtra alias sententias, & quia nihil aliud excogitari potest, illis exclusis. Secundo, quia, quæ adducta sunt in fauorē vltimæ sententiæ, probant sine dubio perfectionem includi in conceptu bonitatis, & idem etiam confirmant, quæ dicta sunt contra primam sententiam, quia nõ potest bonitas non includere entitatē, & consequenter perfectionem. Rursus, quæ obiecta sunt contra vltimam sententiam, optime saluantur posita prædicta connotatione: nã illa sufficit, ut sit nonnulla distinctio rationis fundata in reb. inter bonũ, & ens, vt sic possit bonũ attribui enti tãquam proprietas,

B & non esse synonymũ cũ illo, quia formaliter aliud est esse, seu habere entitatem: aliud uero ratione entitatis habere semper aliquam conuenientiam, quã ratio boni declarat. Deinde hoc satis est, ut eadem res, retinēs eandem perfectionem, sit bona uni, & mala alteri: nam cum dicitur bona uni, præter perfectionem eius, quæ bona dicitur, connotatur in altera cui bona dicitur, inclinatio, seu capacitas cõnaturalis alterius: in alia uero, cui mala dicitur, cõnotatur carentia talis capacitatis, seu inclinationis, uel potius cõtraria inclinatio: ergo hoc modo saluãtur oĩa, quæ in bonitate inueniuntur absq. alia relatione adiuncta, ut in simili dictum ēt est de ueritate. Tandem hoc potest declarari inductione in omni-

C bus bonis: nam bonum honestum ex oĩum sententia dicit bonũ, per se est conueniens naturæ rationali, ut sic, bonũ item delectabile nihil aliud est, quam bonũ habens conuenientiã cum natura sensibili, ut Caiet. late tractat 1. 2. q. 3 2. art. 1. explicans quomodo id nõ sit relatio, sed ipsa res, ut accommodata tali naturæ, quod nihil aliud dicere potest, quã mutuã rerum connexionem, & fundamentalem proportionem, idemq. reperitur suo modo in bono vtili, qđ solum dicit bonum aptum, & accommodatum ad finem intentum. Recte igitur conuenientia, quam dicit bonum, prædicto modo declaratur.

Vna tantum superest difficultas, quia hoc modo non adæquate, sed tãtum ex parte ratio boni explicatur: nam, ut supra dicebam, bonum dupliciter de XIII. Obiectio.

D rebus dici solet, scil. quia res in se bona est, uel quia est bona alteri, quæ diuisio sumpta est ex August. 8. de Trin. cap. 3. & ex D. Thom. in 2. dist. 27. quæst. 1. artic. 2. ad 1. quæst. 1. de virtut. artic. 2. ad 1. & 1. 2. quæst. 26. art. 4. Vbi etiam addit id, quod in se bonum est, esse absolute, & simpliciter bonum: quod autem est bonum alteri, tñ est bonum secundum quid. Quo sensu dicere solet idem D. Thom. accidēs non esse bonum, ut habens bonitatem, sed quia cedit in bonitatē subiecti, ut uidere licet in 3. p. q. 11. art. 5. ad 3. Et 1. 2. q. 55. artic. 4. ad 1. dicit uirtutes, non tam esse bona quædam, quam bonitates quasdam, quod dictum est, non quia in se non habeant perfectionem, sed quia eam habēt accommodatam ad perficiendum aliud. Sicut accidentia dicuntur

E esse entis entia potius, quam entia, quia tñ habet unaquæq. res de bonitate, quantum habet de esse, ut idem D. Thom. art. 1. 2. quæst. 18. art. 1. Eandem distinctionem boni secundũ se, seu respectu alterius habet Scot⁹ quodlib. 18. At uero prædicta ratio boni, ut à nobis explicata est, solum conuenit rei, ut dicitur bonum alterius; sub hac enim ratione optime explicatur, quod rem esse bonam dicat perfectionē talis rei, connotando in altera capacitatem, inclinationem, uel aliam similem connexionem: hoc autē non potest cõuenire illi bonitati, qua res dicitur in se bona, quia hæc bonitas omnino absolute dicitur, & absq. ullo respectu ad aliud, etiam fundamentali, seu secũdum dici: ergo illo modo non explicatur adæquata, nec præcipua ratio boni.

Ad

XIV. 1 Responsio. Ad hanc difficultatem responderi potest primo, A nos hic describere bonitatem, quæ est passio entis: bonum aūt solum esse passionem entis, prout dicit conuenientiam ad alterum, seu prout est bonum alteri: hoc enim modo distinguitur bonum aliquo modo ab ente, & conuenit omni enti, ēt perfectissimo; Deus enim, qui summe bonus est, etiam est bonum aliorum: nam Deus clare visus est summum bonum obiectiuū creaturæ rationalis, & Verbum Diuinum est maximum humanitatis Christi. Bonū aūt absolute sumptum, s. prout est bonum in se, nō videtur pertinere ad passionem entis, sed potius ad essentiam, seu entitatem eius, vt supra argumentabar, quia bonum hoc modo idem est, quod perfectum, vt D. Tho. sæpe dicit 1. par. quæst. 5. perfectum autem includitur in essentiali conceptu B entis realis, quia non potest concipi ens cum entitate, quin concipiatur cum perfectione essentiali. Tum quia ipsum esse est perfectio, tum etiam, quia perfectio essentialis conuenit enti per se primo, & in hoc differt a perfectione accidētali, siue sit extrinseca, siue intrinseca ad modū propriæ passionis: Vnde per hanc perfectionem essentialem vnaquæq. res constituitur in certo gradu entis, & per eādem inter se distinguuntur, & ordināatur entia, Sic. n. ut (suprà dicebamus) primo distinguitur ens in infinitū, & finitum secundum perfectionem essentialem: ergo huiusmodi perfectio essentialis non addit aliquid sup. ens, & essentiam: ergo bonū sub hac rōne non videtur proprie esse passio entis, sed ipsum ens. Et C hoc modo dixit Scotus quodlib. 6. magnitudinem perfectionis essentialis non esse aliud ab essentia, etiam in creaturis. Quod cæteri omnes docent. Et potest hoc a simili explicari ex his, quæ supra dicebamus de veritate, s. quod quatenus dicit absolutā rationem veræ entitatis, id est, non fictæ, sed ratæ, vt sic non dicit passionem entis, sed declarat solum ipsam realis entis rationem, ideoque solum est passio, ut connotat aliquo modo conuenientiam, ad intellectum: sic ergo videtur dicendum de bono seruata proportione.

XV. Quomodo bonum, & perfectum comparentur. Quæ responsio fiet verisimilior, si exacte intelligatur, quō si habeant ratio boni, & ratio perfecti: dicit. n. Arist. 5. lib. Metaph. c. 16. [perfectum dici, D extra quod non est vllam partem accipere, seu cui nihil deest.] Quo sensu non omne bonum perfectū est, vt per se constat, neq. etiam omne ens est perfectum, licet sit bonum: puer enim ens est, & homo, nondum tñ perfectus: & homo habens perfectam quantitatem: nō vero qualitates, vel habitus suæ naturæ consentaneos, licet bonus aliquo modo sit: nō tñ perfectus. Hoc ergo sensu perfectū dicitur, non quodcūq. bonum, sed illud, quod omni ex parte consummatum est, quod est simpliciter bonum. Alio tñ non pōt perfectum dici, quidquid sub aliqua ratione entis, habet perfectionem simpliciter necessariam, & essentialem, quō puer potest dici perfectus homo, quoad essentia. n. & similiter dicūt Theologi charitatē remissam, licet dicatur imperfecta respectu intensæ, tñ simpliciter, & quoad essen- E tiam esse perfectam, quō ait Ioan. 1. Cano. cap. 2. [Qui seruat verbū eius verè in hoc charitas Dei pfecta est.] Atque hoc modo bonum, & perfectum cōuertuntur, imo sunt omnino idem, prout bonum dicit id, quod in se bonum est, seu, quod habet bonitatem, i. perfectionem sibi debitam: hoc autem nihil aliud est, quam habere essentiam, vel entitatem sibi debitam, igitur bonum sub hac ratione nihil aliud essentialiter, ac formaliter dicit, q̄ ens, esse. n. charitatem perfectam dicto modo, nihil aliud re vera est, quam esse charitatem, & sic de alijs. Imo ēt esse perfectum priori modo, seu bonum simpliciter, nihil aliud est, quam esse ens habens totam entitatem, quæ ad complementum eius requiritur.

Et hoc modo intelligendus est D. Tho. cū dicere solet (vt videre licet 1. p. q. 5. art. 1.) aliter inter se comparari in creaturis ens simpliciter & secūdum quid, quam bonum simpliciter & secundum quid: nam res habet, quod sit ens simpliciter per esse substantiale, secundum quid vero per esse accidētale: habet autem quod sit bona secundum quid per esse substantiale, simpliciter autem per esse accidentale. Hoc tamen vltimum intelligendum est nō præcise de esse accidētali, sed vt coniuncto esse substantiali: non esset enim bonus homo per accidentales virtutes, nisi supponeretur homo, & consequenter substātialiter & naturaliter bonus. Vnde in illis vocibus [secundum quid simpliciter,] videtur esse æquiuocatio: nā cū dicūtur de ente, vidētur dici de substātia & accidēte præcise cōparatis: cū aūt dicuntur de bono, dicuntur de substātia creata, aut solitarie sumpta, aut vt affecta dispositionibus & facultatibus sibi connaturalibus. Quo fit, vt licet in modo loquendi sit diuersitas, in re tñ nulla videatur esse differentia, quia etiam bonitas, uel perfectio, quam confert accidens, si præcise cōparetur ad eā bonitatē, quā confert substantia, est secundum quid. Sic enim in vniuersum verū est, quod ex D. Tho. supra retulimus, vnumquodq. quantum habet de esse, tātum habere de bonitate, & quod etiā retulimus ex August. quod in quantum sumus, boni sumus. XVI.

Atq. ita tādem fit, quod bonum absolute dictum nihil aliud sit, quam ens ipsum, quomodo dicūtur res naturaliter bonæ, vel perfectæ, si in sua entitate sint consummatæ, & homo dicitur moraliter bonus si habeat morales virtutes, seu perfectiones, quæ nō sunt, nisi reales quædam formæ & entitates, sic etiā Deus dicitur summe bonus, & perfectus ratione suæ entitatis, ētsi ad nihil aliud cōparetur: & sic de alijs. Hęc igit doctrina & respōsio hoc modo exposita ꝓbabilis est, & charitatē ac facilitatē quādā præ se fert, eamq. indicauit Henric. in loco supra citato. XVII.

Veruntamen propter usum uocum potest adhiberi alia responsio. Nā, licet prior in hoc habeat verum, quod bonum sub ea ratione in re non differt ab ente, nihilominus possunt ratione distingui, qđ satis est vt bonū assignetur vt proprietas entis, ad modum aliorū transcendentium. Est itaq. quoad impositionem, uel significationem nominis aduertendum, ens solū dici ab esse aut entitate, vt supra exposuimus, perfectum autem clarius exprimere entis perfectionē: in quo negationem quandā includit, uel saltē sine illa nō potest a nobis eius significatum explicari, scilicet, quod nihil ei desit secundum eam rationē, secundū quam perfectū dicūtur. Bonum uero dicere conuenientiam aliquā ratione cuius habet res, quod appetibilis sit: nā bonū per ordinem aliquem, aut appetitū dictū est, ut D. Tho. docuit 1. p. q. 5. art. 1. ex illo Arist. 1. Ethic. [Bonū est quod oīa appetunt,] & statim magis explicabitur. Vnde necesse est res ēt illas, quæ absolute & secundū se dicūtur bonæ, sic denominari: quia habēt perfectionem sibi cōuenientem: & appetibilem, & ita etiam fit, ut bonum hoc modo, de formali significet perfectionem existentem in tali re connotando in eadem re capacitatem, inclinationē, seu naturalem connexionem cum tali perfectione. Quod clarius patet, quando talis perfectio est distincta ab ipsa re, quæ ab illa bona denominatur: nā quādo homo dicitur bonus ratione uirtutis, de formali significatur uirtus, nō utcūq. sed ut bonitas quædam, in quo importatur, non tantum perfectio uirtutis, sed etiam conuenientia, quā habet cum humana natura connotando ex parte ipsius naturæ capacitatem, uel propēsionem ad talem perfectionē. In his uero rebus, in quib. non est distinctio inter perfectionē, & rē, quæ perfecta dicitur, difficilius uidetur explicari hæc conuenientia, uel connotatio: dicendū est

tamen,

tamen, quamuis in re non sit distinctio, a nobis tamen concipi, ac significari ad modum distinctorũ, id est, per modum formæ denominantis, & rei denominatæ, & ideo significari illam formã, ut perfectionem accommodatam ei, in quo existit, in quo computatur naturalis cõnexio eius cũ tali forma, & ita distingui tale bonum ab ente, saltem ratione.

Bonum, & appetibile quomodo comparentur.

XVIII. EX his, quæ de ratione boni dicta sunt, intelligere licet, quomodo se habeant bonũ, & appetibile. Atqui enim existimant idem formaliter, & sinonyme his uocibus significari, & cõsequenter aiunt, bonũ supra ens addere respectũ ad appetibile, quibus fauere uidetur D. Thom. dict. q.5. 1.p. art.1. dicens. [Ratio boni in hoc consistit, quod aliquid sit appetibile. (& art.3. ad 1. dicit expresse.) Bonũ non addit aliquid supra ens, nisi rõnem tãtũ appetibilis, (& art.4. ad 1.) Bonũ, inquit, respicit appetitum. (Similia habet 1.p.q.16. art.1. & 3. & lib.1. con. Gent. c.4. rat.3. fauet Arist. 1. Ethic. c.1. definiens:) Bonũ esse, quod oĩa appetunt.] Et põt confirmari sumpto proportionali argumẽto ex his, q̃ de uero dicta sũt: nã ita cõparatur bonum ad appetitum, sicut verũ ad intellectũ, sed verum non addit supra ens, nisi conformitatem ad intellectum: ergo bonum non addit nisi cõuenientiam ad appetitum. Alij distinguunt inter bonũ, & appetibile, ut Caietan. 1. p. q. 5. ar. 5. ubi ait appetibile sumi dupliciter, scilicet, fundamẽtaliter & formaliter. Priori modo ait esse idẽ bonũ, & appetibile, & ita exponit D. Tho. ibi: nam proxima ratio, ob quam res habet, ut possit mouere appetitum, est bonitas eius, quam habet respectu appetẽtis, in qua includitur nõ sola entitas & perfectio rei secundũ se, sed prout habet aliquam conuenientiã cum appetente. Posteriori autem modo dicit distingui bonum ab appetibili saltẽ ratione, seu denominatione, quia appetibile, ut sic importat respectũ ad appetitum, & denominationẽ extrinsecãm prouenientem ab illo, seu consurgentem ex cõuenientia, & proportione inter bonum, & appetitum: aliquid ergo formaliter explicat appetibile, quod non dicit bonũ, ut sic, ratione cuius hæc causalis uera est, quia res est bona, ideo est appetibilis, sicut hæc etiã causalis est vera, quia res est lucida, & colorata, ideo est uisibilis: ita enim comparatur appetibile ad bonũ, sicut uisibile ad lucidum. Vnde D. Thom. 1. Ethic. cap.1. declarãs illam descriptionem Arist. [Bonum est quod oĩa appetunt,] ait sumptam esse a posteriori: quia ratio appetibilis posterior est, quã ratio boni. Et hæc sententia vera est, quam prius docuerat Capreol. in 2. distinct. 2. quæst. 3. Et postea Ferrar. 1. contra Gentes, cap. 3.

XIX. Differentia inter bonũ & verum. Ex quo intelligitur, aliter comparari bonum ad appetitum, quam uerum ad intellectum: nam verũ transcendens (de hoc enim loquimur) includit in sua ratione & denominatione aliquam cõformitatem ad intellectum; bonum autem formaliter in ratione, & denominatione sua non includit cõformitatem ad appetitũ, quamuis hæc ad rationem boni consequatur. Vnde ratio veri transcendentis non supponitur proprie in obiecto, ut formaliter attingatur ab intellectu, sed est denominatio sumpta ex proportione, vel cõformatione inter ipsum obiectũ, & potentiam, seu actum eius, & ideo dici solet illa ueritas conditio consequens, uel concomitans obiectum intellectus, potius quã formaliter illud cõstituens; bonitas autem supponitur in obiecto appetitus, & est ratio formalis attingendi illud: appetibilitas autẽ dicit denominationem sumptam ex proportione tali obiecti cum tali potentia, unde nõ dicit formalem rationem obiecti, sed conditionem concomitantem.

SECTIO II.

Quomodo se habeat bonum ad rationem finis.

EX his etiam constat, quomodo ratio finis ad bonum comparetur. Ait enim D. Thom. 1. par. q.5. artic.2. ad 1. bonum, cum habeat rationem appetibilis, importare habitudinem causæ finalis. Et in eodem sensu ait 1. con. Gentes. cap.38. rat. 3. Bonum habere rationem finis, eo, s. modo, quo habet rõnem appetibilis. Etenim si formaliter sumatur habitudo, ac denominatio finis, illa nõ est de ratione boni, sed ad illam consequi potest, nam finis, ut sic dicit rationem causæ in ordine ad media, vel ad aliquam actionem, quæ propter finem fiat: quam habitudinem non dicit bonum, sed solam rationem conuenientis. Si autem sumatur finis fundamentaliter, sic attribuitur bono, qua rõne bonitatis habet finis vim causandi finaliter. Hoc autem intelligendũ est de bono simpliciter, quale est per se bonum, nam si sumatur bonum in tota sua latitudine: non tantum finem, sed etiam media complectitur, vt ex sequenti sectione constabit.

Quotuplex sit bonum.

ANtequam tractemus, quõ bonum sit passio entis, declarare oportet nonnullas diuisiones boni, vt sic melius constet, quænam ratio boni enti attribuatur. Et primo quidem diuidi solet bonum in bonum verum, & bonum tantum apparens. Verũ bonum dicitur, quod tale est, quale existimatur, & cognoscitur, apparens vero, quod existimatur, non tamen est in re. Sed hæc diuisio eodem modo bono conuenit, quo potest cuilibet enti, seu rationi entis attribui: datur enim aurum verum, & apparens, & sic de alijs rebus. Peculiari autem ratione solet hęc partitio in bono declarari, quia, cum propria causalitas boni sit, appetitum mouere, & allicere, æque se re, id præstat bonum existimatum, ac verum, quia, cũ ad mouendum appetitum per cognitionem applicetur, tantum mouet, quantum iudicatur, seu existimatur, quamuis reipsa tale nõ sit. De bono igitur tantum apparente, seu existimato nihil est, quod dicamus, quia eius ratio solum in hoc consistit, quod tale existimetur, quale solet esse verum bonũ, quãuis re vera tale non sit. Vnde quot sunt vera bona, tot esse possunt existimatione ficta, quia in omni bonorum genere, error, & falsa existimatio reperiri potest. I. Prima diuisio.

II. Secũda diuisio. Secundo diuidi potest bonum in illud quod in se bonum est, & quod est alicui alteri bonum. De qua diuisione satis multa dicta sunt sect. præced. vbi insinuauimus, quamquam ratio boni, quæ est passio entis, possit accommodari vnicuiq. enti, quatenus perfectionem habet sibi conuenientem, clarius tamen reperiri in quolibet ente, quatenus alicui alteri conueniens, ac consentaneum est. Accedit etiã, qđ hæc ratio boni alterius, supponit, seu includit rationem boni in se, nihil enim est alteri bonũ proprie, & in rigore, nisi quod in se est bonum, & perfectionem habet alteri conuenientem. Dixi, proprie, & in rigore, quia interdum carentia alicuius formæ censetur bona alicui, quamuis formaliter nullam perfectionem ei conferat, aut in se habeat, veruntamen priuatio non est proprie bona, sed ita interdum denominatur, quia priuat forma disconueniente, & sub ea ratione appetibilis est. Igitur bonum alteri supponit bonum in se, & ideo aliæ diuisiones boni potissime videntur de eo, quod est alteri bonum, & in eo a nobis explicabuntur, simul tamen declarabimus illas, quæ ad ens pertinuerint, quatenus in se bonum est.

Exponi-

Exponitur diuisio in bonum honestum, vtile, & iucundum.

III. TErtio, ac præcipuè diuidi solet bonum in honestum, delectabile, & vtile. Quam diuisionē tradit D. Tho. 1.p.q.5.art.6.& 2.2.q.145.art.3. eamque affert ex Ambros. lib.1.Offic.c.9.& 10. vbi obscurè satis eam insinuat: clarius eam docuit Arist.2. Ethic.c.3.& lib.8.c.2. vbi honestum appellat absolute bonum à iucūdo, & vtili illud distinguens. Aduertit autē D. Th. ibi, diuisionem hanc potissimum traditam esse de bono humano, accommodari tamen posse ad bonum in communi, seu secundū se. Primo igitur declarabitur a nobis in bono humano, in quo propriè, & absque metaphora illæ rationes boni reperiuntur, deinde videbimus, quomodo ad bonum, vt sic, applicari possit. Est autem supponendum sermonē esse de homine, quatenus homo est, id est, quatenus ratione vtitur, tum quia ratio est suprema regula omnis boni conuenientis homini, ratio (inquam,) vel naturalis, si philosophicè tantum homo consideretur, vel diuino lumine illustrata, si consideretur Theologicè, tum etiam, quia propriæ, ac formales rationes horum bonorū, præsertim honesti, & utilis, non possunt, nisi per rōnem discerni.

IV. Quot modis quid piā alteri cōueniat. Cum igitur bonū idem sit, quod conueniens, dupliciter potest aliquid esse homini conueniens: uno modo per seipsum, quia nimirum illa perfectio, quā in se habet ex se ipsa consentanea est, & conueniens homini. Quod adhuc potest duobus modis accidere, primo quod sit conueniens in ordine ad delectationem; quam tale bonum secum affert, & hoc est bonum delectabile. Secundo absque ordine ad delectationem, sed solum, quia per se decet, vel cōueniēs est homini, vt sic, & hoc est bonum honestum. Alio uerò modo est aliquid conueniēns, nō per se ipsum, sed solum ratione alterius boni, quod per illud, seu mediante illo obtineri potest, quia nimirum, licet ex se spectatum delectationē non afferat, neq. ex se deceat, aut conueniens sit homini, tamen, vt cōferre potest ad aliud bonum obtinendum, conueniēs censetur, & hoc est bonū vtile. Atque ita constat, & illa tria membra sub ratione boni contineri, & esse aliquo modo inter se distincta, saltem ratione formali concepta, seu habitudine: nam re, seu subiecto non semper necesse est distingui. constat enim eandem rem, v.g. amorem, aut deuotionem erga Deū, esse, & honestam, & iucundam, & vtilem.

V. Denique facile ex dicta declaratione intelligitur membra illa exhaurire diuisum, quia neque inter bonum per se, aut in ordine ad aliud, reperiri potest mediū, cum hæc immediatè, & quasi per contradictionem opponantur, neque præter bonū conueniens ob delectationem, vel absque illa, sed solū propter se ipsum, potest aliud membrum excogitari, cū hæc etiam membra, quasi per contradictionem, seu immediatam negationem distinguātur, quia oē bonum, quod per se est conueniens præcisa ratione delectationis, honestum reputatur. Dico autem, præcisā delectatione, quia hæc membra per abstractionem præcisiuam potius, quam negatiuam, distinguenda sunt, si ad rem, quæ bona denominatur, cōparentur, quia, vt res sit honesta, non est necesse, vt sit iucunda, vel vtilis, sed solum, vt habeat aliquam rationem conuenientiæ propter; quam sit amabilis etiam si nec iucunda, neque utilis sit, & sic de reliquis. Vnde formaliter, & quasi conditionaliter, possunt hæc membra distingui, etiam per abstractionē negatiuā: nā de rōne honesti, vt honesti, est, ut ad suā rationem, & conuenientiā sufficientem ad mouendum appetitum rectum delectationem, aut utilitatē non requirit, siue in re illas habeat coniunctas, siue non: nam etiam si illas nō haberet, esset sufficienter

A bonum, & conueniens, & in suo ordine, & idem est proportionaliter de reliquis. Atque in hanc modū videtur satis exposita prædicta diuisio.

Variæ difficultates circa prædictam diuisionem.

VI. Prima difficultas circa bonum honestum. SEd, ut exactius declarētur, nonnullæ difficultates insurgentes breuiter tractandæ sunt. Prima est, quomodo bonum honestum dicatur per se conueniens. Aut enim dicitur per se conueniens, tanquam forma pæne consentiens cum natura hominis, ut rationalis est, ad eum modum, quo calor est per se conueniens igni, & sic sequitur, ipsas potentias intellectus, & uoluntatis esse bona honesta, quod est contra August. lib. 2. de lib. arb. c. 19. ubi B distinguens oīa bona hoīs, in maxima, media, & infima, potentias aīæ in medio ordine collocat, quia eis possumus male vti, cum tamen maxima bona illa esse uideantur, quæ honesta sunt. Deinde sequitur, Deū non esse bonū honestum hoīs, quia nō est ei per se conueniens per modum formæ. Sequitur & actionē dandi eleemosynā, non esse bonum honestū, quia non est aliqua forma per se conueniens homini. Vel bonum honestū dicitur per se conueniēs non, ut forma, sed, vt operatio decens hōiem, & sic sequitur inprimis idem inconueniens de Deo. Et ulterius sequitur, uirtutes præsertim infusas, non esse bona honesta, quia non sunt operationes hoīs, quod est plane falsum, & contra Augustinū citatum, ore. C Vel dicitur bonū honestū per se conueniens obiectiuè: quia, sc. est bonū per se amabile, quæ ratio vniuersalior est: nam, & in operationem, tā internā, quam externā, & in quamcunq. formā, & in Deū ipsā cōuenire potest. Sed neque hoc modo euitatur omnes difficultates tactæ, quia sequitur potentias animæ cōputandas esse inter bona honesta; imo, & sanitatem, & alia bona corporis, quæ per se amabilia sunt. Et præterea insurgit alia difficultas, quia hæc rō, nempe, quod obiectum aliquod sit per se amabile sine ordine ad delectationē, non potest esse prima rō boni, quæ in tali obiecto reperitur, quia supponit rationem boni, propter, quam tale obiectū per se amabile est, Sicut in sect. præcedente dicebamus, rationē appetibilis supponere rationem boni, & conuenien- D tis, propterea enim res appetibilis est, quia bona est, & conueniens: idem autem est esse bonū per se amabile, quod esse posse appetibile: non potest ergo hæc esse prima ratio, in qua bonum honestum consistit.

VII. Secunda difficultas circa bonū delectabile. Secunda difficultas est circa bonum delectabile, quo modo habeat peculiarem, ac propriam rationē boni in se, ac per se appetibilis: aut enim per bonum delectabile intelligendum est obiectum, circa quod delectatio uersatur, aut delectatio, quæ ex tali obiecto nascitur. Si primum dicatur, sequitur, hoc bonū non magis esse per se, & in se bonum, quā bonū utile. Probatur, quia nō est bonū eo, quod in se habeat delectationē, quæ est res ab illo distincta, sed quia aptū est ad delectationē generandā, quæ uidetur esse utilitas quædam cōsistens in habitudine ad delectatio- E nē ipsam, ratione cuius tale obiectum amabile est. Sicut cibus, verbi gratia, si ametur, quia sanitatē cōfert, dicitur amari, vt bonū utile ad sanitatem; ergo, si ametur quatenus delectationem affert, amabitur, ut utile ad delectationem; ergo bonum delectabile, hac ratione sumptum, non est per se, & in se bonū, nec formaliter differt à bono utili, sed tantum materialiter, seu tanquam particulare a communi. Si uerò delectatio ipsa dicatur esse bonum delectabile, ut D. Thomas in citato loco 1. p. indicat, uerum quidē est delectationē esse quendā actum per se conuenientem, & consentaneum naturæ, uel appetitui, qui delectatur, tamen nulla apparet ratio, ob quā hæc peculiaris conuenientia talis actus ab alijs distinguatur, & cōstituat suā peculiarē rōnē boni, magis quā con-

conuenientia, quam habet quilibet alius actus cum facultate operandi, vt intellectio veritatis cum intellectu, & visio obiecti pulchri cum visu. Et praeterea nõ videtur ratio boni delectabilis primario posse consistere in delectatione ipsa: nam delectatio, circa aliquod bonum, vt bonũ versatur, cũ sit quies appetitus, qui non quiescit, nisi in bono adepto: ergo supponit delectatio in obiecto rationem boni priorem delectatione, & quae in se talis sit, & nõ pro ordine ad delectationẽ: bonũ enim, circa quod delectamur, non ideo bonũ est, quia delectat, sed potius ideo delectat, quia bonũ est, supponit ergo delectatio in obiecto conuenientiã, & bonitatẽ distinctã à delectatione ipsa. De illa ergo inquiro, an cõstituat bonũ delectabile, nec ne: nam, si constituit: ergo nõ est delectatio ipsa primũ delectabile bonũ: imo nec videtur habere similem conuenientiam, seu rationẽ boni, quia cum delectamur, verbi gratia, in visione rei pulchra, longe alterius rationis est conueniẽtia visionis à conuenientia delectationis: cum tamẽ visio sit illius delectationis obiectum. Si autẽ bonitas illa, seu conuenientia, quae est in obiecto delectationis, non constituit bonum delectabile, erit iam aliud bonum distinctum a tribus enumeratis.

VIII. Tertia difficultas circa bonum vtile. Tertia difficultas esse potest de bono vtili, quomodo negetur esse in se bonum, & in hoc à reliquis distinguatur: nam bonum vtile, licet ad aliud à se distinctum vtile sit, tamen in se habet utilitatem suã, quae consistit in aliqua virtute, vel efficacia praestãdi rem illam, ad quam est utile. Dicetur fortasse, bonitatem rei vtilis non consistere in utilitate ipsa, sed in conuenientia, & appetibilitate, quam habet talis vtilitas respectu hominis, & consequenter dicetur, bonum utile non habere hanc conuenientiam ex se, sed ex fine, ad quem est vtile. Contra hoc tamẽ est, quia, licet conuenientia boni vtilis supponat conuenientiam illius rei, ad quam est vtile, & ab illa fortasse deriuetur, tamen illa supposita, reuera ipsum bonum vtile, quatenus habet habitudinẽ ad talem rem, habet in se propriam cõuenientiam, ratione cuius bonum est, & amabile: ergo in hoc nõ est differentia formalis inter bonum vtile, & alia bona: nam etiam bonum honestum, uel delectabile, potest interdum accipere rationem suam ex habitudine ad aliquod extrinsecum. Imo bonum honestũ interdũ est tale ex conformitate ad legem extrinsecam, vel saltem ex conuenientia, quae in eo resultat, supposita tali lege. Vnde etiam fit, vt aliquod bonũ vtile non habeat aliam conuenientiam, uel bonitatem, nisi honestatis, vt v. g. corporis afflictio, quatenus utilis est ad satisfaciendum Deo, non habet bonitatem aliã, nisi honestam, & eadem ratione medium, qđ tantũ est utile ad delectationem capiendã, non habet conuenientiam aliquam, uel bonitatem, nisi participationem quandam illius delectationis: ergo bonum utile non recte ab alijs distinguitur.

IX. Quarta circa idem. Atq. hinc oritur quarta difficultas, cur bonum utile non distinguatur in duo: nam tale est vtile bonum quale est illud ad quod ordinatur: ergo sicut bonum per se amabile, aliud est honestum, & aliud delectabile, ita bonum ex utilitate ad aliud quoddã honestum, aliud uero delectabile.

X. Vltima difficultas circa sufficientiam diuisionis. Vltima difficultas est, quia praedicta diuisio uidetur insufficiens, nam praeter dictas rationes boni videtur esse alia, quae ab illis distingui, seu praescindi potest: sunt enim quaedam bona per se amabilia, non quia delectant, nec quia honesta sunt, sed praecise, quia naturam perficiunt, ut sanitas, scientia, corporis integritas, & ipsum esse, ac uiuere: nam etiamsi mente praescindamus omnem delectationem, haec sunt bona, & amabilia, ut per se constat: & similiter, licet praescindamus omnes rationes uirtutis, haec sunt amabilia, ut cõnaturalia bona, & propter illa possũt amari alia, ut utilia, praecisa honestate. Cuius signũ

A est, quia interdum per honesta media, interdũ per turpia inquiruntur, non ob delectationem, sed ob solam naturalem cõuenientiam: datur ergo aliqua ratio boni ab illis tribus distincta.

Expeditur prima difficultas.

XI. Ad satisfaciendum primae difficultati, & declarandũ quid propriè sit honestũ bonum, aduertẽdum est duobus modis dici, uel sumi posse bonum honestum. Vno modo in ordine ad actiones humanas, & morales, prout recta, & prudenti ratione regulari possunt: & hoc modo bonum honestum dicitur, quod per se, & ex se decet hominem, uel personam ratione utentem, ut sumitur ex D. Thom 2. 2.
B q. 145. ar. 1. & sequent. In qua conuenientia non cõsideratur aliqua commoditas, quae per tale bonũ accrescat illi personae, respectu cuius dicitur esse huiusmodi bonum, haec enim, licet saepe intercedat, per se tamen, ac formaliter non est ad honestatem necessaria, sed sufficit illa decentia, & proportio, quae reperitur inter tale bonum, & naturam, quae operationes sua recta ratione dirigit. Sicut dare eleemosynam est honestum, quia est per se consentaneum naturae rationali, etiamsi per impossibile homo sic operans nullam inde utilitatem, uel commoditatẽ caperet, praeter ipsum recte operari. Quomodo etiã respectu Dei dicitur esse conueniens, & honestum sese communicare, benefacere, ac misereri,
C non quia illi sit cõmodũ, sed quia est per se decens, ac proportionatum illius bonitati. Bonũ ergo honestum hac ratione explicatum dicit peculiarem rationem conuenientiae, & ex parte rei, quae honesta dicitur, includit perfectionẽ eius cum omnibus cõditionibus, uel physicis, uel moralibus ad praedictam conuenientiam cum natura rationali necessarijs.

XII. Solet autem hoc bonum per conuenientiam ad dictamen rectae rationis declarari: nam illud bonũ est honestum, quod recta ratio dictat esse faciẽdum, vel amandum, &c. Tamen, si hoc dictum intelligatur de recta ratione, prout dicit iudicium, seu cognitionem eius, quod expedit facere, sic non consistit honestas in conformitate ad dictamen rationis, neque est illa prima regula, seu prima ratio talis honestatis. Non enim ideo bonum est honestum, quia recta ratio iudicat esse tale, sed e conuerso, quia ipsum
D bonum uere, & in re tale est, ideo recta, & uera rõne iudicatur esse tale. Et ideo quoad nos rectum iudicium est regula boni honesti, quia nobis manifestat illud: tamen secũdum se supponit illud iudiciũ propriã cõuenientiã, ex qua habet bonum honestũ quod tale sit: hanc autem dicimus esse ad naturam rationalem, quatenus talis est, & tales habet proprietates, seu attributa. Si uero dictamen rationis non formaliter, sed quasi radicaliter sumatur, sic bene, & à priori dicitur bonum honestum esse illud, qđ est conforme rationi, id est, quod est conforme naturae rationali, quae propterea nata est iudicare, hoc sibi esse faciendum, uel appetendum.

E

XIII. Bonum autem honestum hoc modo sumptum, distingui potest in actum, habitum, & obiectum honestum; sunt n. actus formaliter boni, & honesti, ut sunt actus uirtutum, praesertim uoluntatis, & his correspondent habitus uirtutum, qui inter maxima bona, & honesta merito computãtur, quia maximè deceat hominem ratione utentem: & his actib. uel habitibus supponuntur obiecta honesta: nam ab his sumunt actus, & habitus suam honestatem, ut significat D. Tho. 1. 2. quaestione 19. ar. 1. ad 3. ubi de hac re latius disputatur, & q. 20. artic. 1. ad 2. & quaest. 2 de malo, ar. 3. in corp. & ad 8. Actus enim honestus, vt sic, nõ uersatur, nisi circa bonum honestum: unde necesse est, ut in illo talẽ bonitatẽ supponat: nã actus uoluntatis non confert obiecto suo bonitatẽ,

sed

sed potius illa fundatur, & ideo Diuus Thomas supra, hanc honestatem, bonitatem primordialem vocat.

XIV. Atque ex his responsum est ad totam illam primã difficultatem, quatenus spectat ad bonum honestũ in hoc rigore, & proprietate sumptum. Cõcedimus enim, hoc bonum nõ limitari ad operationem, uel habitum, uel formam, sed conuenire omni rei, quæ honeste, & secundum rectam rationem est appetibilis ab homine. Concedimus deinde, hoc bonũ non ideo tale esse, quia est per se cõueniens volũtati, seu appetitui hominis in ratione obiecti appetibilis, nã, vt recte argumentũ ibi factum probat hæc ratio per se appetibilis, formaliter sumpta, supponit conuenientiam cum natura rationali, ratione cuius tale bonum illi est per se appetibile.

XV. Alio uero modo sumi potest bonum honestũ nõ in ordine ad mores, sed in ordine ad naturam, & est illud, quod per se perficit naturam, & est cõmodũ illi, etiam seclusa ratione virtutis, vt est sanitas, integritas, & vita ipsa, quam interdum amare, vel tueri turpe est, etiamsi ex se maxime conueniens naturę videatur. Et hoc bonum videntur antiqui philosophi appellasse [bonum naturæ,] quod distinguebãt a bono honesto, quod [per se decens] appellabãt, vt colligitur ex Cic. lib. 3. & 4. de finib. Tamẽ, quia hoc bonũ naturæ per se conueniens est, & amabile, ideo ita censetur comparari appetitus naturæ ad hoc bonum, sicut appetitus rationalis ad bonum per se decẽs, atque hac ratione in ordine ad naturam hoc bonum comprehenditur sub bono honesto. Accedit etiam, quod hæc ratio boni sufficiẽs est vt ipsum honeste appetatur, si aliũde impedimentũ aliquod nõ intercedat, quia cũ recta ratio sit, qua homo regi debet, aut gubernari, ad illam pertinẽt ea, quæ sunt naturæ commoda, & cõsentanea, proponere, nisi aliunde aliquid obstet, vel maius aliquod incommodum subsequatur. Hoc igitur modo loquendi de bono honesto, concedẽdum est potentias animę esse quędam honesta bona; non quidem eo modo, quo virtutes, quibus male vti non possumus, sicut potentijs ipsis, propter quod ab Augustino hæc maxima, illa vero media bona esse dicuntur, sed ea ratione, qua bona pertinentia ad integritatem, & complementũ naturæ per se conuenientia sunt, & quatenus ex ipsis est, recte amabilia. Atque hoc modo ipsum esse & viuere, & sapere honesta sunt. Neque solũ inhærentia bona, sed etiam res extrinsecæ, quæ interdũ sunt per se cõuenientes, saltem vt obiecta vitalium actuum, inter hæc bona honesta computantur: & sic est expedita est prima difficultas, quatenus ad hoc bonum pertinere potest, de quo in solutione vltimæ difficultatis plura dicemus.

Tractatur secunda difficultas.

XVI. Circa secundam difficultatem duo sunt distinguenda, quæ ibi attingũtur, scilicet delectatio, & delectationis obiectum, & de vtroque dicendum est esse bonum ex se cõueniens aliquo modo, & per se appetibile. Et quidem de delectatione ipsa, id est per se manifestum: nã est actus, qui ex se valde inuitat, & trahit appetitum; quod est signum, ex sese habere cum illo magnam proportionem. De obiecto autem delectationis probatur, quia obiectũ delectationis est bonum; ergo delectatio supponit in obiecto illo bonitatem, quia actus animæ non cõstituunt obiecta sua, sed supponũt: obiectum ergo delectationis non est bonum, & conueniens, quia est delectationis obiectum, sed e contra, quia bonũ est & conueniens, ideo delectationis obiectum esse potest. Est igitur ex se bonum & appetibile, & non per solam denominationem, vel habitudinẽ ad delectationem, quamuis fortasse nominis Etymologia, vel

A impositio inde sumpta sit. Hinc igitur constat, siue delectabile bonum sumatur pro delectatione ipsa, siue pro obiecto, seu bono illo, quod delectat, siue (quod probabile est) pro vtroq. per modum vnius, scilicet, pro quiete in tali re, sicut beatitudo interdũ sumitur pro obiectiua, interdum pro formali, interdũ pro tota beatitudine, quæ per modũ vnius vtrãque cõplectitur: quocumq. (inquam) ex his modis bonum delectabile sumatur, merito per se bonũ dici, & non tantum extrinseca habitudine, vel denominatione, in quo recte a bono vtili distinguitur.

Rursus facile distinguitur bonitas, vel conueniẽtiã ipsius delectationis a bonitate, vel conuenientia honestatis, siue moralis, siue naturalis: nam conuenientia delectationis solũ consistit in suauitate illa, & vitali quiete, (vt sic dicam) q̃ appetitus habet in bono adepto, siue habeat conformitatem aliam cum ratione, seu rationali natura, siue nõ, hęc enim ad rationem delectationis, ut sic accidentalia sunt. Atq. ob hanc causam merito delectabile bonum, saltem ratione delectationis a bono honesto, tã morali, quam naturali distinguitur, tum quia habet peculiarem cõuenientiam, ut dixi, tum etiam, quia habet peculiarem vim mouendi appetitum, ex qua fit, vt interdum moueat non solum contra rationem, sed etiam contra commodum naturæ. XVII.

B

XX

At vero de bonitate obiecti delectabilis, quæ in eo supponitur, vt delectationem causet, non est facile ad iudicandũ, quænam sit, & quo ab honestate, vel morali, vel naturali distinguatur. Et ratio difficultatis est, quia delectatio est de bono conueniente, & consecuto, seu præsenti, vt sumitur ex Arist. 1. Rhetor c. 10. & D. Thom. late 1. 2. quæst. 31. artic. 1. & seq. Bonum autem conueniens, cuius consecutio delectationi supponitur, non est aliud nisi bonum naturæ conueniens, vel spirituali naturæ, si delectatio spiritualis sit, vel corporali, si sit sensibilis: bonum autem conueniens naturæ nõ est aliud, nisi bonum honestum: vel morale, si sit ita conueniens naturę rationali, ut sic, vt per se deceat, vel naturale, si solum sit per se commodum naturæ, ut ad perfectionem eius spectans: ergo delectatio nõ supponit bonum delectabile, vt delectabile est: imo hæc potius est denominatio extrinseca ab ipsa delectatione imposita, sicut visibile a visione, sed supponit tantum bonum conueniens appetenti, de cuius consecutione delectatur. Et confirmatur hoc exemplis, nam, cum infirmus delectatur de cõsecuta sanitate, nullam aliam rationem boni cõsiderat, vt delectetur, nisi commoditatem illam, quã naturæ suæ affert sanitas: ergo in sanitate, ut est obiectũ delectationis, non est alia bonitas, præter naturalẽ conuenientiam sanitatis, cum natura hominis. Similiter visio beata, seu Deus clare visus, & possessus est obiectum perfecti gaudij, non alia ratione, nisi quia est bonum maxime proportionatum, & cõueniens naturæ hominis: ergo in vniuersum, bonum delectabile fundamentaliter, (vt sic dicam) & quatenus intrinsece supponitur ipsi delectationi ex parte obiecti, nullum aliud est, nisi bonum per se cõueniens naturæ, atq. adeo honestum, vel morale, vel naturale. XXIII.

C

D

E

XIX. Ad hoc duobus modis responderi potest. Primo, concedendo totum discursum factum, & cõsequenter dicendo, bonum delectabile non distingui a bono per se conueniente naturæ, nisi prout delectationem includit, quæ in tali bono consideratur, ut propria ratio mouens ad appetitionem eius. Quæ videtur esse sententia Diui Thomę 1. par. quæst. 5. ar. 6. & 1. 2. quæstio. 32. artic. 1. ad tertium, ubi ait, operationes esse delectabiles, in quantum sunt connaturales, & proportionatæ operanti, & in tota illa quæstione idem insinuat, & idem significat Caietanus in his, quæ notat circa illum articulum primũ. Ex

quo

quo vlterius dicendum est cõsequenter, bonum delectabile, quatenus dicitur per se bonum, & amabile, intrinsece includere delectationẽ ipsam, siue solam ipsã delectationẽ apprehendatur, vt tale bonum per se conueniens propter id quod est, i. propter suauitatem illam, quam formaliter confert, siue hoc totum, tale obiectum, vt secum habet delectationẽ, adiunctam apprehendatur per modum vnius obiecti, quod bonum delectabile dicitur, cuius veluti forma est delectatio ipsa. Vnde Aristoteles 10. Ethic. c. 2. ait: [Voluptatẽ esse per se expetibilem, faciteque, quodlibet bonum magis expetibile, si illi addatur.] In quibus verbis indicat, delectationẽ quidem supponere bonum: ipsam vero illi additã, facere illud magis appetibile, quia nimirum constituit illud iucundum, & delectabile: ergo tale bonum delectatione ipsa completur, & quasi formaliter constituitur. Et hoc ipsum significauit D. Th. 1. par. q. 5. art. 6. cum docet, bonum delectabile terminare appetitum ratione delectationis, quæ est quies in re desiderata.

XX. Additq. ibi in solutione ad secundum, [illa proprie dici bona delectabilia, quæ nullam aliam habent rationem appetibilitatis, cum aliqui sint, & noxia, & inhonesta.] Quæ verba fauent dictæ sententiæ, quatenus in eis dr, delectationem esse totã rõnem appetendi bonũ delectabile, vt sic: in eo vero, quod in eis dr posse dari rem, in qua nulla prorsus sit alia ratio appetibilis præter delectationẽ, videntur contradicere superius dictis: vnde falsa videntur ob rõnem supra factã, quod delectatio resultat ex bono consecuto, & ideo necesse est, vt aliam priorem rõnem boni supponat rõne cuius sit appetibilis: nõ ergo põt dari res, quæ delectationẽ afferat, & tamen nullam habeat aliam rationẽ appetibilis, præter delectationem. Dici vero põt D. Th. nõ intẽdisse excludere ab hujusmodi re oẽm rationẽ cõueniẽtiæ delectatione priorẽ, in qua delectatio fundetur, sed indicare voluisse, interdũ contingere, hãc conuenientiã talem esse, vt exclusa delectatione, nõ faciat rem simpliciter appetibilem, quia est noxia, vel inhonesta. Iuxta hunc ergo dicendi modum ad secundam difficultatem cõcedendum est, rem illã, vel operationem, quæ est obiectum delectationis, licet aliam priorem rõnem boni habeat, tñ non esse bonum delectabile, nisi ea tantum ratione, qua habet delectationem adiunctam. Neque inde fit, confundi hoc bonum cum bono vtili, aut habere tantum extrinsecam rationem boni eo modo, quo bonum vtile, quia res comparatur ad delectationem, quæ ex illa sequitur, vt obiectum eius, & ideo ex vtraque vnum bonum delectabile intrinsece, & per se appetibile, constitui censetur.

XXI. Alter modus respondendi esse potest, in obiecto delectationis reperiri semper specialem quandam cõuenientiam, ratione cuius esse põt delectationis obiectũ, & ab illa proprie, & intrinsece denominari bonum delectabile, tamq. conuenientiam distinctam esse, ac separari posse, seu præscindi a propria conuenientia honestatis, tam moralis, q̃ naturalis. Nam, vt bene Caietanus tract. 1. 2. q. 32. art. 1. obiectum delectationis est res, uel operatio apprehensa ut cõueniens: nõ est aũt necesse, ut hæc conueniẽtia sit aliquo modo honesta, uel commoda naturæ, sed satis est, vt sit proportionata gustui, v. g. uel alteri sẽsui, aut potẽtiæ: Videtur ergo esse in his obiectis delectabilibus, quidam specialis modus conuenientiæ sufficiens ad constituendã specialem rationem boni, quę sub delectatione comprehendi uidetur, quotiescunq. delectatio dicitur esse tota ratio appetibilis in bono delectabili, vt sic. Et ita fauet huic modo dicendi Diuus Thomas in uerbis supra citatis ex 1. parte, quæstione 5. articulo 6. ad secundum.

XXII. Sed (vt uerum fatear) hic posterior dicendi modus, nec sufficiẽter fundari põt, nec declarari, quia intelligi non potest, quænam sit illa specialis conuenientia, præter eam, quæ est in bona constitutione naturæ, seu in esse, vel operari naturæ proportionato. Quod sumitur ex Aristot. 7. Ethic. c. 12. & 13. & lib. 10. cap. 4. & 5. & 1. Rhetor. capite 10. in fine, ubi hoc sensu ait, [voluptatẽ esse affectionẽ totã simul, & sensibiliter in naturã proficiscentẽ,] vt exponit, & tractat D. Tho. 1. 2. q. 31. art. 1. & 32. art. 1. & ibi Caietanus. Item, quia delectatio in idẽ bonum, & conueniens tẽdit, in quod amor, vel desiderium: solum enim differt ab eis, quia tẽdit in illud bonũ, vt præsens, & consecutum: sed respectu amoris vel desiderij, seclusa delectatione, nõ intelligitur alia ratio cõuenientię præter eam, quæ ad honestatẽ moralẽ, uel naturalem pertinet, uel saltem certissimũ est, amorem, & desiderium directe ferri posse in huiusmodi conuenientiam, seu in bonum sub tali ratione: ergo æque certum est, delectationem in obiecto suo non requirere aliam cõuenientis rationem: ergo illã excogitare vel fingere, vt priorẽ delectatione ipsa, nec fundamẽtũ habet, nec satis explicari potest. Nam, quod aliquæ delectationes oriantur ex peculiari cõuenientia obiecti cum aliqua facultate, vt cũ gustu, vel tactu, id non est, nisi vel quia qualitas illa, quæ sensu percipitur, & delectationem parit, est obiectũ connaturale, & per se conueniens tali facultati, vel quia operatio, ad quã talis delectatio cõsequitur, est similiter naturalis perfectio proportionata potẽtiæ. Atq. ita semper huiusmodi ratio boni, quę ex parte obiecti ad delectationem supponitur, ad bonum per se naturæ conueniens reuocatur. Prior ergo responsio solidior est, & per eam fit satis secundæ difficultati superius positæ.

Tertia difficultas simul cum quarta expeditur.

AD tertiam difficultatem de bono, & vtili nonnulli cõcedunt habere bonum vtile suam propriã & intrinsecam bonitatem, ratione cuius est in se appetibile, licet nõ propter se. Hæc enim duo diuersa sunt: nam medium reuera in se amatur, id est, in se terminat amoris motum; vnde necesse est, ut in se habeat bonitatem utilem, distinctã a bonitate finis, ratione cuius possit terminare dilectionis, seu electionis affectum: non tñ diligitur propter se, quia illa bonitas non est absoluta, sed respectiua ad finem, seu propter finem, & quia finis est prima causa diligendi medium, seu bonum vtile. Quod fit, ut iuxta hanc sententiam bonũ utile non distinguatur a reliquis eo, quod solum sit bonum bonitate extrinseca finis, sed, quia totam bonitatem suam habet in ordine ad finem. Et potest hæc sententia confirmari, quia repugnat esse bonum, & aliena bonitate bonum esse; nam bonum idem est quod perfectũ: nulla autem res perficitur sola extrinseca denominatione ab aliena perfectione: sed bonũ vtile est uere bonum: ergo non est bonum per solam denominationem a bonitate finis, sed in se habet suam propriam bonitatem. Sed hæc sententia falsa est, ut latius dicemus inferius de causa finali disputantes. Estque cõtra sanctum Thomam 1. parte quæst. 5. ar. 6. praesertim in solutione ad secundum, ubi sic ait: [Vtilia dicuntur, quæ nõ habent in se, unde desiderẽtur, sed desiderantur solum, ut sunt ducentia in alterum, sicut sumptio medicinæ amaræ.

Recte igitur inter proponẽdam tertiam difficultatẽ responsum est, aliud esse loqui de utilitate, prout significat uim, quę est in bono utili ad effectum ad quẽ utile dicitur: aliud uero esse loqui de illa utilitate in ordine ad appetentem, cui tale bonum utile est. Priori modo uerum est, utilitatem esse posse uirtutem aliquam, & perfectionẽ intrinsecam ipsi XXIV.

bono vtili, quæ quidē perfectio cōparata ad ipsummet bonum, quod vtile denominatur, est illi conueniens, non tanquam bonum vtile, sed tanquam bonum per se illi proportionatum, & connaturale, vt in medicina, v.g. quę est vtilis ad sanitatem, quia habet vim expellendi aliquem humorem, clarum est illam vim esse proprietatem aliquam intrinsecam tali medicinæ, quæ respectu illius non est vtilis, sed per se conueniens, & appetibilis ipsi: respectu verò hominis illa vis dici potest vtilitas, quæ est in tali re in ordine ad talem finem. At verò tota hæc vtilitas comparata ad hominem, & per se tātum considerata, non inuenietur illi bona, conueniens, aut appetibilis, sed in tantum censetur conueniens, in quantum sanitas ipsa, diminutio, aut expulsio talis humoris cōueniēs est. Vnde, si homo nunc non indiget ad sanitatem tali purgatione, illa virtus medicinæ non est conueniens homini: si vero indiget censetur conueniens solū ob sanitatem. Igitur tota virtus, quamuis intrinseca medicinæ, ex se non est cōueniens homini, neq. appetibilis ipsi, sed solū quatenus à bonitate finis quodammodo informatur, & denominatur: ergo bonitas, & conuenientia, quę est in bono vtili formaliter sumpto, vt vtile est, non est intrinsecè in illo complete, ac formaliter, sed est in illo, quasi materialiter, vtilitas ipsa, seu vis actiua alterius rei, formaliter verò conuenientia, & tota ratio appetibilitatis est bonitas finis. Cuius etiam argumentum est, quòd bonum vtile, vt vtile, nō excitat, neq. trahit, aut mouet appetitum ad se, alioqui mediū, vt mediū haberet causalitatem finis, qđ falsum est, sed finis est, qui voluntatem mouet ad appetendū mediū, seu bonū vtile: vnde licet voluntas tēdat in rem vtilem, tanquam in materiale obiectū, & hoc modo dicatur bonum vtile terminare in se motum voluntatis, tamen formaliter, etiam ille motus terminatur ad finem, quia est tota ratio tendendi mediū, & ideo in bono vtili non requiritur intrinseca, & formalis bonitas ad determinādū talē actū.

XXIV. Ad quartam ergo difficultatem respondetur, negando, bonum vtile, vt sic, ex se habere propriam cōuenientiam respectu appetentis, ratione cuius illi sit bonum, & appetibile, sed eam habet ex fine, non solum, vt ex radicali, & remota causa, sed, vt formali, & proxima, quia non solum habet conuenientiā suam, & bonitatem per habitudinem ad finem, sed habet illam ab ipso fine tanquam ab extrinseca forma, & ratione ob quam est diligibile. Et in hoc differt propriè bonum vtile ab honesto, & delectabili. Quocirca, si interdum est aliquod bonum vtile, qđ ex se habeat propriam conuenientiam cum natura, aut recta ratione, sub ea ratione non est vtile, sed honestum, & per se amabile. Vnde, quod inter bonā vtilia quædam esse possint honesta, alia verò delectabilia, solum materialiter contingit, in quantum hæ rationes boni in eadem re cōiungi possunt, imo, & se inuicem denominare; nam, & honestas, & delectatio vtilis esse potest ad salutem, vel animæ, vel corporis, & vtilitas ipsa honesta esse potest. Formaliter tamen hæ rationes sunt diuersæ, & ratio boni vtilis eadem proportione reperitur, siue vtilitas sit ad delectationem, siue ad honestatem, siue ad aliud naturæ commodum, & ideo non oportuit, bonum vtile in varia membra distinguere.

Expeditur quinta difficultas.

XXV. QVinta difficultas ex dictis expedita est. Distinximus enim bonum honestum in ordine ad virtutem, seu regulam rectæ rationis, quod idē est, ac per se decens, & consentaneum rectæ rationi, & bonum in ordine ad naturam, quod per se illi conueniens est, & commodum. Si ergo priori modo sumatur bonum honestum, fatemur non esse adęquatum membrum huius diuisionis, non solum respectu inferiorum rerum, quæ ratione non vtuntur, sed neque respectu ipsiusmet hominis, qui, (vt argumentum conuincit) potest diligere aliquod bonū, vt per se conueniens sibi non propter honestatem, nec propter delectationem, sed solum propter conseruationem, vel commodum suæ naturæ. At verò sumptum honestum bonum posteriori modo, sic est adæquatum membrum illius diuisionis, quam hoc modo declarauit D. Tho. supra, vbi honestum bonum appellari dicit: [omne illud, quod appetitur, vt vltimo terminans motum appetitus, sicut quædā res, in quam per se appetitus tendit.

Atque hinc intelligitur primò, quo modo hæc diuisio locum habeat in bono in communi, prout abstrahit à bono humano, quomodo item mēbra eius in aliis rebus ab homine reperiantur. Nam bonum honestum naturale propriè reperitur in inferioribus rebus, non solum sentientibus; sed etiam inanimatis: nam in omnibus reperitur perfectio aliqua, quæ per se terminat appetitum animalem, vel naturalē, vt est ipsum esse, uel conseruari, quod quælibet res appetit. Quo fit, in qualibet etiam re propriè inuenire possit bonum utile per habitudinem ad hoc bonum naturæ: sic. n. hirundo congregat paleas ad nidificandum, quæ actio non alia rōne bona est, nisi quia est vtilis, & motus deorsum respectu lapidis cōparatur, ut bonū utile, quia per se non pertinet ad perfectionē eius, sed solū, vt in proprio loco constituatur. Bonum autē delectabile propriè reperitur in rebus cognoscentibus, magis quidem perfecte in ratione utentibus, quā in sentientib. tantum: verè tamen, ac propriè in vtrisque: rebus autē cognitione carentibus, solū per metaphoram, & analogiā, quādam attribui potest, in quantū quietem hēt unaquæque res in proprio bono consecuto, quia tamen illa quies non est per proprium actum, sed per solā carentiā motus, ideo propriā, & specialem rationem boni habere non potest. Quapropter, quando hęc diuisio datur de bono in communi non est sensus omnia hæc tria bona in singulis rebus reperiri, sed simpliciter dari in rebus, seu entibus huiusmodi rationis bonorum, & è conuerso, omnes rationes bonorū in quibuscunque entibus inuentas sub trib. prędictis sufficienter comprehendi. An uero hę tres rōnes boni solum possint per intellectum apprehēdi, & discerni, vel etiam possint per sensum cognosci, & quomodo, non spectat ad hunc locum, sed in sciētia de anima tractandum est. Legatur D. Th. 1. p. q. 78. ar. 4. q. 81. ar. 2. & Caiet. ibi. & 1. 2. q. 40. ar. 3.

XXVI. Bonum honestum naturale per omnia cetera diffusū.

Bonum utile in omnibus rebus inuenitur.

Delectabilis boni sola cognoscentia propriè capacia.

Secundo colligitur ex dictis, qualis sit prędicta diuisio: nam Diuus Thomas citato loco ad tertium absolutè dicit, bonum non diuidi in hæc tria, vt vniuocum, sed, vt analogum, quod prius dicitur de bono honesto, deinde de delectabili, postremo de utili. Sed si loquamur de propria, & rigorosa analogia, qua vnū dicitur tale per denominationē ab alio, sic vera est analogia inter bonum vtile, & reliqua, quia bonū utile non est bonum, nisi per denominationē ab alio, quod per se bonum est, & conueniens. Et hoc probat quoddam argumentum in superioribus factum, quod nulla res est bona per extrinsecam denominationē: est. n. id verum de bono simpliciter, non tñ de bono secundū quid, & analogicè; nihil enim uetat, huiusmodi bonum constitui per denominationem ab extrinseca bonitate. Hoc autem modo non uidetur esse propria analogia inter bonum delectabile, & honestum, nam bonum delectabile ex se, & per se est simpliciter bonum, nō per denominationem à bono honesto, sed ex sua intrinseca conformitate, ac bonitate: cuius signum est, nam oblata omni honestate uera, aut existimata si manet aliqua delectatio, illa est per se bona, & amabilis: ergo non denominatur bona per analogiam ad honestum.

XXVII. Diuisio bonum in prædicta mēbra, an analogicè, & qua analogia.

XXVIII. Quapropter dici potest primo, hanc analogiam nõ esse æqualem in utroq. bono; sed in bono utili esse propriam, in delectabili verò latius sumi, ad indicandum, esse bonum imperfectum comparatione boni honesti, non verò, quod absolute, & simpliciter bonũ nõ sit, cũ ex se, & sine habitudine ad aliud habeat unde appetatur: sicut econtrario, dolor, qui delectationi opponitur, simpliciter malum est, quãuis non sit maximum malum, atque ita in scriptura malum pœnæ, simpliciter malum dicitur. Vel aliter dici potest, in utroq. bono utili, & delectabili, esse analogiam, nõ tamen eiusdem modi, nam in bono utili est analogia attributionis, sumpta ab extrinseca forma, qualis est in sano, prout de medicina dr: sic enim dicitur medicina bona, aut utilis, sicut dicitur sana. In bono autem delectabili saluari põt analogia, non quidem per extrinsecam denominationem, ut ratio supra facta probat, sed per intrinsecam habitudinẽ unius ad aliud, qualis reperitur in accidente respectu substantiæ. Sic enim delectabile bonum intrinsece supponit aliud bonum per se conueniés, in quo appetitus quiescat per delectationem, & ex natura sua ad hoc tãtum instituta est delectatio, ut sit uelut quidam decor, & quasi cõdimentũ quoddam alterius superioris boni. Et ideo imperfectus ordo est appetere operationem propter delectationẽ in ea sistendo, cum potius delectatio sit propter operationem amanda, sicut est instituta. Præsertim uerò respectu hoĩs bonum delectabile, quod non habet honestatem adiunctam, non potest simpliciter bonum existimari, quia, & maiori priuat bono, & non conducit ad bonum simpliciter hoĩs, quod est uiuere secundum rationem, ut in simili dixit D. Tho. Et hoc sensu dicunt aliquando Patres nihil esse bonum, nisi virtutem, ut patet ex Hieronymo Isaiæ 11. & Ambros. 1. Officior. cap. 9.

XXIX. *Quid bonũ naturale, & quid morale.* Tertio intelligitur ex dictis, alia diuisio boni in bonum naturale, & bonum morale, quę, licet de bono in communi intelligi possit, quia bonum delectabile, & utile, etiam potest, aut naturale esse, aut morale, propriè tamen dari solet de bono honesto, generatim sumpto, quod esse potest terminus ultimus appetitus tamquam per se conueniens. Bonũ ergo morale idem est, quod bonum honestum magis strictè sumptum, pro illo, quod per se decet, & est consentaneum naturæ rationali, ut talis est, bonum aũt naturale est illud, quod per se est cõueniens cuicunque naturę. Dices, iuxta hanc descriptionem etiam bonum morale esse bonũ naturale, quia natura rationalis quædam natura est, & illi consentaneum bonum morale per modum formæ, uel operationis. Rñdetur primò, naturam sumi posse, ut solum significat essentiam rei, & hoc sensu est uerũ omne bonũ dici posse naturale, in quantum est conueniens alicui naturæ, uel in quantum habet perfectionem, quam natura sua postulat, & hoc modo procedit obiectio facta. Aliter uerò sumitur natura, ut dicit non solum essentiam rei, sed etiam modum operandi, uel appetendi ex solo impetu naturæ, & necessitate quadam, & in ordine ad naturam hoc modo acceptam, solet naturalis operatio a libera, seu morali distingui, & in eodem sensu datur diuisio boni in morale, & naturale: nam bonitas, & perfectio rei ex operatione potissimum dignoscitur, uel interdum etiam per illam consummatur, & ideo iuxta diuersos modos operandi sumpta est diuisio boni in naturale, & morale. Dicitur ergo bonum naturale, q̃ est consentaneum cuicunq. naturæ, secundum id, quod naturaliter est, uel naturaliter operari potest, bonum autem morale est, quod est consentaneum rei, ut liberè operatur: mos enim unde morale dictũ est in libera operatione consistit, ut constat.

XXX. Quamuis ergo bonum naturale, & morale conueniant in hoc, quod utrumque est per se conueniens alicui rei, seu naturæ (hæc enim ratio excludi non potest ab eo bono, quod per se, & simpliciter tale est) differunt tamen, quia bonum naturale præcise respicit naturam, ut sic, seu, ut naturaliter operantem: bonum autem morale respicit illam, ut eleuatur ad modum operandi liberè, quod proprijssime illi competit, ut rationalis est, & ideo dicitur bonũ morale consentaneum naturę rationali, ut talis est, tam in gradu, quam in modo operandi. Vnde fit, ut bonũ morale præcipue cõsistat in operatione libera: cõuenit autem suo modo etiam proprio obiecto eius, quatenus honestum est, & uirtuti, quæ est principium eius. Quomodo dixit Aristoteles 2. Ethicorum c. 9. [Virtutem esse, quæ bonum facit habentẽ, & opus eius bonum reddit.] Quid autẽ in his omnibus sit bonitas moralis, quatenus moralis, uel q̃ addat hæc denominatio ipsi bonitati, non ad hunc locum, sed ad philosophiam moralem spectat, & tractatur a Theologis in 1. 2. q. 18.

XXXI. Quarto possunt facile ex dictis declarari aliæ diuisiones boni, quæ materiales potius sunt ex parte rerum, quę bonę denominãtur, quam formales ex parte ipsius bonitatis, seu cõuenientiæ. Sic diuiditur bonum in bonum trãscendens, & bonũ de genere qualitatis à D. Thoma, quæstione nona, de potẽtia, articulo septimo ad quintum. Hæc enim diuisio nõ datur secundum diuersas rationes formales boni, sed secundum eandem magis, uel minus contractam. Nam bonum trãscendens dicit in communi perfectionem rei conuenientem, præsertim illam, quam unaquæq. res habet per entitatem suam, ut sequente sectione declarabitur: Bonum autem de genere qualitatis dicit perfectionem, quam res habet per qualitatem aliquam suæ naturæ conuenientem, quomodo etiam posset distingui bonum de genere quantitatis: magis autem solet attribui qualitati, quia perfectio creaturæ maxima solet qualitatibus consummari.

XXXII. *Bona corporis, animæ, & fortunæ quę. Bonũ laudabile, & honorabile quod.* Rursus diuidi solet bonum, in bonũ corporis, & animæ, & extrinsecum, quod fortunæ bonum appellari solet, ut patet ex Arist. 1. Ethic. c. 8. Qui rursus c. 12. bonum distinguit in laudabile, & honorabile. Quę diuisio à posteriori sumpta uidetur ex effectu, & quasi præmio bonitatis, & nõ uidetur exhaurire omnia bona: nam bonum delectabile ex se neq. honorabile est, neque laudabile, nisi in quantum, uel utile est, uel cum honestate est cõiunctum, aut illam comitatur, & ad illam iuuat. Bonũ igitur honestum propriè honorabile est, quatenus ꝓpter se est expetibile: laudabile autem, ut Arist. superius uult, dicitur bonum, ut ad aliud referatur. Vnde communiter dici solet, utilia bona esse laudabilia, quod intelligendum uidetur cum præcisione quadam: nam illa, ut sic sunt laudabilia tantum; alia uero sunt etiam honorabilia: nam honestum bonum etiam dignum est laude, non tamen sola: utrum etiam honore: utrumq. igitur bonum laudabile est: alterum uerò etiam honorabile, atque ita est intelligenda diuisio.

XXXIII. *Bonũ quod simpliciter, quod vero secundum quid.* Præterea diuidi solet bonum, in bonum simpliciter, & bonum secundum, quid. Quæ diuisio uarijs modis intelligi potest: nã primo potest ad tria mẽbra superius posita applicari: ex quibus bonum honestum: ut diximus, est bonum simpliciter, alia uero tãtum secundũ quid. Secundo potest attribui bono transcẽdenti, quatenus absolute dicitur de ente, ut in se bonum est. Idque duobus modis: unus est, ut alia membra referantur ad totam latitudinẽ entis, & boni, ut sic, quo sensu bonum simpliciter dicetur illud, quod totam entis bonitatem, & perfectionem in se continet: bonum uero secũdum quid est illud, quod ex parte tantum bonum est. Atque hoc modo solus Deus est bonum simpliciter: omnis uero creatura est bonum tantum secundum quid. Quomodo intel-

intelligi potest illud Marci 10. Nemo bonus, nisi solus Deus, qui etiam solus hac ratione dicitur esse sūmū bonū. Atq. in hoc sensu coincidit hæc diuisio cū alia, qua vtuntur Theologi ex Dionysio de diuinis nominibus cap. 1. & 4. & August. 8. de Trinita. c. 3. & Boetio lib. de Hebdom. ca. 2. diuidentes bonū in bonum per essentiam, & per participationem. Nam bonum per essentiam est bonū simpliciter, est enim ipsa essentia bonitatis, [quæ in cætera cūa pro vniuscuiusque captu radios bonitatis emittit,] vt ait Dionysius: vnde in se essentialiter includit quicquid ad rationem boni, & perfecti pertinere potest, quod est Dei proprium: & ideo solus ipse, & est bonū per essentiam, & bonum simpliciter, ac summum: alia verò sunt bona secundum quid, & per participationē.

XXXIV. Alter sensus illius diuisionis est, vt membra non referantur ad totam latitudinem entis, sed ad determinatum genus, vel speciem, & hoc modo ad oīa genera, vel species entium potest diuisio applicari, & bonum simpliciter dicetur, illud ens, quod hēt omnem perfectionem sibi debitam in suo ordine: bonum autem secundum quid erit, quod aliquid p̄fectionis debitæ habet, & aliquid ei deest. Et hoc modo substantia creata non est bona simpliciter, nisi sit debitis accidentibus affecta; neque accidens est bonum simpliciter, nisi habeat intensionem debitam, vel aliam similem perfectionem. Atque hoc modo dixit Diony. supra: Bonum est ex integra causa, malum autem ex quocunque defectu.

XXXV. Tertio potest intelligi in ea partitione diuidi bonum, prout est alteri conueniens, & potest etiam referri, vel ad ens, vt sic, vel ad determinatum ens. In priori sensu coincidit ferè illa diuisio cum alia, quā tradunt Theologi, diuidentes perfectionem in perfectionem simpliciter simplicem, & perfectionem secundum quid cum Anselmo in Monolog. ca. 14. Bonum ergo, seu perfectio simpliciter dicitur illa, [quæ in indiuiduo entis melior est ipsa, quam non ipsa,] id est, quæ in genere entis talem perfectionē dicit, ut nullam maiorem, uel æqualem excludat. Perfectio autem secundum quid, seu in certo genere est, quæ licet bonitatem aliquam afferat, tamē cū alia maiori, vel æquali repugnat, vel imperfectionē aliquam habet admistam, ut sunt perfectiones oēs creaturarum, prout in eis sunt. In posteriori autem sensu eadem fere proportione applicari poterit diuisio ad quodlibet genus entis: nam unicuique rei illud est bonum simpliciter, quod bonitatem aliquā illi affert, & maiorem, uel æqualem non secludit, sic est bonum igni esse calidum, & homini esse temperatum. si uerò afferat aliquā bonitatem, excludat tamen maiorem, cuius illa res esset capax non erit bonū simpliciter; sed secūdū quid, sic esse nigrum quāuis in se aliquod bonum sit homini habenti illud, non est tamen simpliciter bonum, quia excludit esse album, quod est homini melius. Hoc autem sensu [simpliciter, & secundum quid] solum distinguūtur tāquam magis, & minus perfectum, quo sensuēt sensibilia bona dicuntur secundum quid respectu spiritualium, & temporalia respectu æternorum.

SECTIO III.

Quodnam bonum sit, quod cum ente conuertitur tanquam passio eius.

I. Dubitandi ratio. RAtio difficultatis est, quia, aut bonum sumitur pro eo, quod in se bonitatem, seu perfectionem habet, aut pro eo, quod est conueniens alteri, neutro autem modo uidetur bonum cum ente conuerti, aut passio eius: ergo. Minor probatur quoad priorem partem de bono absolutè sumpto: primo, quia relationes reales sunt entia, & tamen ex sententia multorum bonæ non sunt, quia

A nullam perfectionem habeat. Secundo, quia res Mathematicæ veræ res sunt, & tamen, teste Aristo. 3. Metaph. non sunt bonæ. Tertio, quia materia prima est aliquo modo ens, & tamen bona non est, quia, sicut actualitatē nō habet, ita nec perfectionem. Quarto, essentiæ rerum creatarum sunt aliquo modo entia realia, cum non sint nihil, & tamen bonæ non sunt, quia seclusa existentia perfectionē nō habent, unde nec sunt appetibiles, nisi in ordine ad esse. Quinto addere possumus, multas esse res, quæ carent modo, & ordine debito naturæ suæ, quæ proinde bonæ dici nō poterunt, cum bonum cōsistat in modo, specie, & ordine, vt ait Augustin. lib. de nat. boni, ca. 3. & 4. Altera vero pars minoris probatur, primo ex omnibus adductis, quia, quod in se perfectionē non habet, neq. alteri poterit esse bonum,

B vt relatio, v. g. si in se non dicit perfectionem, nihil conferre poterit ad bonitatem eius, cui inest. Secūdo econtrario obijcere possumus, quia bonum, prout dicitur hoc modo cōueniens, non tantum de entibus, sed etiam de non entibus dici potest, quomodo Matt. 26. dicitur de Iuda: [Bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille:] ipsum ergo non esse, vel non nasci, quatenus conueniens esse potest ad maiora mala impedienda, bonum à Christo appellatur. Et in moralibus non solum implere præceptū, sed etiam non agere prohibitum, bonum censetur, & conueniens homini; ergo bonum sub hac ratione non potest esse passio entis, cum latius pateat,

C quam ens. Et confirmatur tādem: nam bonitas, quę est passio entis, solum est vna in vno ente: at vero cōuenientia vnius entis ad aliud nō est vna, sed multiplex, & diuersarum rationum: ergo non conuertitur hæc bonitas cum ente tanquam passio eius.

Supponenda est distinctio superius tradita de bono, prout absolutè dicitur de re, quatenus in se bona est, vel quatenus dicitur bona alteri, seu respectu alterius. De his enim variæ sunt opiniones. Quidam enim existimant, bonum trāscendens, prout est passio entis, sumi posteriori modo sub ratione cōuenientis alteri, quod sentiunt Heruæus, Capreolus, & Durandus supra, nō tamē declarāt, quomodo bonū, vt sic, cum ente conuertatur. Et ideo alij hanc sententiā reiiciunt propter argumēta superius insinuata, II.

D qui cōsequēter sentiunt, bonum sub posteriori acceptione esse plusquam transcendens, eo quod nō solū entia, sed ēt nō entia trāscēdat. Quo fit, vt iuxta hāc sententiā, duplex sit bonū: aliud q̄ sit proprietas entis quarto modo: aliud verò, quod sit proprietas secundo mō, quia conuenit omni enti, sed nō soli.

Quæstionis resolutio.

DIcendum tamē censeo, bonum propriè dictū semper supponere, vel includere ens, seu fundari in ente, ideoque non posse bonum, sub quacūque prædictarum rationum, latius patere, quā ens. III. Hęc conclusio sumitur ex Aristotele 1. Ethic. c. 6. di-

E cente: [Bonum diuidi per omnes categorias, sicut ens, (& ex D. Tho. 1. p. q. 5. ar. 5. vbi ait:) rationē entis esse priorem ratione boni.] Et hoc ipsum significare uoluit q. d. 21. de uer. ar. 2. cum dixit, [bonum transcendens fundari in esse.] Et rō est, quia bonū, siue significet id, quod in se bonū est, siue q̄d est bonum alteri, includit intrinsecè in conceptu suo perfectionem, nam bonum, & perfectum idem sūt: sed non potest intelligi perfectio uera sine entitate: nā quod entitatem non habet, nihil est. Quod autē est nihil, quomodo dicere potest, vel includere perfectionem? Præterea de eo, quod est in se bonum, nullus dubitat propter rationem factam, quin debeat esse ens; hinc autē recte colligitur, etiam illud quod est uerum bonum alteri, debere esse ens: ergo bonum sub vtraq. ratione includit rationem entis,

 & non

& non potest alicui cõuenire, quod non sit ens. Mi- A
nor declaratur primo, quia quod in se perfectionẽ
non habet, non potest esse alicuius perfectio. Secun
do, quia bonum, vt conueniens dicit ordinem ad
existentiam, nihil enim censetur conueniens, nisi,
vt existens, vel in ordine ad existendum: quod autẽ
existit, vel existere potest, est ens: ergo bonum, vt
conueniens includit, vel supponit ens. Tertio, quia
ea, quæ reputantur conuenientia alicui, cum tamẽ
non sint entia, sed potius priuationes, aut negatio-
nes entium, reuera non sunt bona, & eo modo, quo
interdũ bona appellãtur, quatenus appetibilia sũt,
etiam dicuntur quodammodo entia: ergo æqua est
vtriusque ratio. Declaratur minor quoad priorem
partem, quia id, quod dicitur conueniens tanquã
priuatio, reuera non est bonum, sed carentia alicu- B
ius mali, si præcise in priuatione sistatur: carentia ãt
mali, vt sic, non est bonitas, nisi aliud addatur. Sicut
etiam in moralib. aliud est declinare à malo, aliud
facere bonũ, & non agere malũ non est virtus, aut
bonum, nisi includat positiuam voluntatem, non a-
gendi malum. Sic ergo est in naturalibus: carere. n.
calore propriè non est bonum aquæ, sed est carẽtia
mali, seu disconuenientis, & conditio quædam ne-
cessaria vt suam bonitatem, ac perfectionem habere
possit. Quocirca, si conuenientia in hac amplitudi-
ne sumatur, non est idem bonitas, & conuenientia,
etiam, prout bonitas dicitur de eo, quod est bonum
alteri: sed bonitas dicit entitatem, seu perfectionem,
vt conuenientem alicui, & ideo, quod est conueniẽs C
solum per modum priuationis, reuera non est bo-
num. Vel (vt probemus alteram partem minoris) si
huiusmodi priuationes conuenientes rebus deno-
minari possunt bonæ, eodem modo vocari possunt
entia. Nam, vt in superioribus, ex doctrina Arist. &
D. Th. notauimus, ens interdum dicitur, quod reue
ra habet esse, interdũ verò, quod per modum entis
verè prædicari potest, quomodo dicitur homo esse
cæcus, vel cæcitas esse in homine. Propter hanc er-
go vmbram entis fit, vt tale ens, si sit conueniens ali
cui, bonum ei appelletur: semper ergo bonum pro-
portionem seruat ad ens, neque vniuersalius, quam
illud extenditur.

IV. Dico secundo: Omne verum ens in se bonũ est,
Bonum, & ens mutuo se inferunt; Manichæorum, & Priscillianist. seu bonitatem aliquam habet sibi conuenientem: D
atque ita fit, vt bonum absolutè dictum cum ente
conuertatur. Circa hanc conclusionem referri põt
Manichæorum, & Priscillianistarum error; illi. n.
dixerunt, esse quasdã creaturas ex se malas, & à quo
dam principio summè malo procreatas, vt latè refe
runt Nicephorus li. 6. Hist. c. 31. & Euseb. li. 7. c. 28
& fusius August. to. 6. li. de hæres. hæresi. 46. & innu
meris opusculis contra Manichæos, & D. Tho. 1. p.
q. 48. & 49. & 3. cont. Gent. c. 7. & 8. & Leo Pap. e-
pist. 93. ad Thuribium, specialiter contra Priscillia-
nistas definit. Idem Concilium Brachar. 1. c. 7. & 8.
Et ex diuina Scriptura facile conuinci potest: nam
Genes. 1. de singulis diuinis operibus dicitur: [Et vi
dit Deus, quod esset bonũ:] de omnibus verò simul
subiungitur: [Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & e- E
rant, valde bona. Eccle. 3. Cuncta fecit bona in tem
pore suo 1. Timot. 4. Omnis creatura Dei bona est.
Ratio conclusionis est quia omne ens reale necessa
rio habet aliquam perfectionem, qua in suo esse cõ-
stituitur, quæ in re nihil aliud est, quam ipsamet en
titas, qua perficitur: ipsa enim entitas rei, vel forma
materia, aut natura, quibus res in suo esse constitui
tur, dicuntur perfectiones rei, quia illis perficitur
in suo esse. Sicut ergo intelligi non potest ens reale,
quod sua entitate non constet, seu constituatur, ita
intelligi non potest sine perfectione reali, qua perfi
citur, perfectio autem, & bonitas, qua res in se bona
dicitur, idem sunt.

V. Potest autem hæc perfectio in creaturis esse, vel
A essentialis, seu intrinseca (sub qua ipsum esse compre
hendo,) vel accidentalis. Prior est inseparabilis ab
vnoquoque ente, si in suo actuali esse conseruetur:
Posterior verò sæpe potest separari. Denominatio
igitur boni, quæ omni enti necessario conuenit, illa
est, quæ à perfectione intrinseca, & essentiali desu-
mitur, prout vero sumi potest à perfectione accidẽ-
tali (sub hac ratione includendo quicquid ex natu-
ra rei distinguitur ab essentia rei, & entitate actua-
li,) sic non est necesse, omne ens creatum, esse bonũ,
id est, affectum omni perfectione sibi possibili, aut
debita. Atque ita fit, bonum priori ratione sumptũ
conuerti cum ente: ostendimus enim omne ens esse
bonum, nihilque esse verè bonum, nisi quod verè
est. Sequitur deinde, bonum sub eadẽ ratione sum-
B ptum esse aliquo modo passionem, seu proprietatem
entis, quia, & cum illo conuertitur, & secũdum ra-
tionem illud supponit, & ab eo aliquo modo distin
guitur secundum formalem rationem a nobis con-
ceptam, & significatam. Et ideo dixi, esse aliquo mo
do passionem, quia nõ est passio in eo rigore, in quo
passio requirit distinctionem aliquam ex natura rei
à suo subiecto, sed solũ, vt dicitur de quolibet attri-
buto secũdũ rationẽ distincto ab eo cui attribuitur,
vt superius declaratũ est, tractando de passionibus. VI.

Dico tertio; Omne ens etiam est bonum respectu Omne ens
alicuius, i. alicui conueniens, quocirca ẽt bonũ, sub alteri con-
ratione conuenientis sumptum, cum ente conuerti ueniens.
tur, & est attributum, seu passio eius. Prior pars pro
C batur primo inductione: nam inprimis oẽ ens acci- Inductio in
dentale est bonum alicui substantiæ. Quia licet in- omnib. gra
terdũ alicui subiecto non sit conueniens, vt calor a- dib. entiũ.
quæ: nunquam tamen potest accidens non dicere
habitudinem, & aptitudinem ad aliquod subiectũ,
quod bene, & conuenienter afficiat secundũ aliquã
rationem, vel propriam, vel coẽm: sic. n. calor, quã-
uis non sit bonus aquæ, est tñ bonus igni, & quãuis
non sit bonus aquæ, vt aqua est, est tamen bonus a-
quæ, vt ens naturale, vel materiale est. Et iudicium
erroneũ intellectus, quamuis, vt erroneum est, non
sit conueniens intellectui, tamen, vt est iudiciũ, seu
repræsentatio quædam talis obiecti, est conueniẽs
intellectui, ut est in potentia ad actũ secundũ, & ad
intellectualem repræsentationem, & idẽ est de acti
D bus voluntatis, quantumuis quidã eorũ intrinsecè
mali esse videantur. Rursus substantiæ creatæ com-
positæ ex materia, & forma ita se habent, vt, & mate
ria sit conueniens formæ, & forma materiæ, & unio
earũ similiter sit utrique conueniens, & consequen
ter totum ipsum non solũ sibi ipsi cõueniens sit, sed
etiam singulis partibus. Vnde fit, vt quælibet pars
naturaliter appetat totius conseruationem plusquã
conseruationem sui ipsius, vt notauit D. Tho. 2. 2. q.
26. ar. 1. Atque hic modus conuenientiæ, extendi
potest ad oẽm substantiam creatam, & quatenus est
aliquo modo cõposita, vel ex natura, & aliquo mõ,
seu termino substantiali, vel ex ipsamet, & suis acci-
dentibus, quibus ipsa bona est, & conueniens.

In substantia autem simplicissima, quæ est Deus, VII.
E non reperitur propriè intra ipsam hic modus cõue
nientiæ, qui intelligitur esse vnius rei ad aliam, ali-
quo modo in re distinctam, sed per summam iden-
titatem, & simplicitatẽ est Deus conueniens sibi ipsi
& natura eius est conueniens suæ personæ, & perso
nalitas ipsi naturę; sed hæc conuenientia potius est
secundum eam rationẽ, qua redditur in se bona, &
perfecta, quam secundum eam, qua dicitur esse ali-
cui conueniens. Quamquam dubitare posset Theo-
logus, an, supposita in Deo Trinitate personarũ cũ
unitate in essentia, possit verè vna persona dici bo-
num alterius, seu conueniens alteri, non tantum ra
tione essentię, in qua sunt simplicissimè vnum, sed
etiam ratione proprietatum, in quibus distinguun
tur. Non enim uidetur inconueniens cõcedere, v-

nam personam esse rem conuenientem alteri, non vt formalem perfectionem eius, sed vt principium principiato, uel vt terminus dici potest conueniens relationi, vel existentia vnius relatiui potest dici cõueniens alteri correlatiuo, & societas plurium personarum potest existimari singulis conueniens: in quibus omnibus nulla imperfectio denotatur, nec dependentia, sed solum necessaria coexistentia triũ personarum in una essentia. Sed hoc Theologis relinquamus.

VIII. Respectu verò creaturarũ Deus est summum bonum maximè conueniens illis, non ut bonitas formalis earum. Quomodo quidã errarunt existimantes, oẽs res creatas esse bonas bonitate diuina, q; est manifeste falsum, quia diuina bonitas non potest esse forma creaturis inhærens; aut cum eis in compositionem uenire, ut eas formaliter bonas cõstituat. Neque etiam creaturæ esse, aut dici possent bonæ, per solam denominationem extrinsecam à bonitate Dei, quia, sicut in se habent propriũ esse distinctũ ab esse Dei, licet ab illo participatum, ita in se habẽt propriam bonitatem, & perfectionem distinctam à bonitate diuina, ab illa uerò manãtem, & participatam. Est ergo Deus bonum cõueniens omnib. creaturis in genere efficientis, & finis: nam ab illo bono omnis creaturæ bonitas profluit, ac pendet, & in illius boni consecutione, uel aliquali imitatione summa perfectio creaturę consistit. Et hoc modo dixit Aug. 8. de Trin. c. 3. [Deum esse bonum oĩs boni.] At uerò è contrario creaturæ non possunt dici conuenientes *Deo* eo modo, quo ipse est conueniens illis, s. tamquam bonum eis commodum, & bonitatem eis communicans: sed tamen dici possunt conuenientes *Deo* tamquam opera decentia ipsum, & cõsentanea bonitati, & sapientiæ eius: sic enim cœlos dicimus esse opus Deo dignum, eiq. conueniẽs, sicut dicimus imaginem recte depictam, esse opus conueniens tali artifici: Quo sensu posset exponi illud Genes. [Vidit Deus, quod esset bonum,] id est, conuenienter dispositum, & fabricatum, prout talẽ opificem decebat.

IX. Atq. ad hunc modũ intelligi facile potest, quod una res, uel substantia, etiam supposito distincta, sit bonum alteri cõueniens. quod in creaturis etiã intueri licet: est enim una creatura cõueniens alteri, vel quia aliquo modo confert ad esse, uel ad perfectionem, aut pulchritudinem eius. Vel ad communicandam bonitatem suam, quam à Deo habet participatam, suasve actiones exercendas. Non potest ergo excogitari ens aliquod uerũ, & reale, quod nõ sit aliquo modo conueniẽs alicui: Vnde ratio generalis reddi potest, quia omne ens est in se aliquo modo bonum, & perfectum: omne autem bonum, non solum sibi ipsi conueniens est, sed etiã est alicui conueniens, uel, ut sese illi communicet aliquo modo, uel saltem, ut ab illo fiat, & ad aliorum cõmodum, uel saltem ad uniuersi pulchritudinem, & aliquale complemẽtum ordinetur. Atq. hac ratione nullum est ens, quod non possit sub obiectum uolũtatis cadere, tamquam cõueniẽs alicui, seu ad aliquẽ finẽ. Sic igitur constat, bonũ, etiã, ut dicit rationẽ conuenientis, cõuerti cũ ente, quia ostẽdimus, omne id q; uerè, ac positiue conueniens est, esse ens, & è contrario omne uerum ens esse aliquo modo conueniens. Atq. hinc tandẽ concluditur, bonũ etiã sub hac ratione inter passiones entis posse numerari, quaten⁹ est quoddã generale attributum entis, quod nõ est omnino synonimũ illi, sed aliquid ultra rei entitatẽ connotans, seu includens, ut sect. 1. declaratum est,

X. *Bonitas honesta naturalis, bonũ trãscendẽs precipue constituit.* *Dico* quarto: Bonum trãscendens potissimè sumptum uidetur à bonitate honesta, non in genere moris, sed naturæ. Quãuis etiam possit abstractè, & generatim dici à bonitate, ut ab omnib. abstrahit. Declaratur, nam, si ens dicatur bonũ in se, ea denominatio ex eo sumitur, quod in se habet perfectionẽ sibi conuenientem: hæc autem conuenientia pertinet ad honestatem naturalem, quatenus omne huiusmodi bonum est per se appetibile, saltem ab eo, cuius est bonum, & perfectio. Vnde ortum est illud axioma, [Amabile bonũ vnicuiq. autẽ proprium.] Est ãt satis verisimile, bonũ transcendens primario sumptũ esse ex habitudine, seu denominatione, qua vnumquodq. ens habet in se aliquã perfectionẽ sibi conuenientẽ. Sic igitur bonitas aliquo modo honesta in ordine naturæ est uniuersalis ꝓprietas entis, à qua bonum transcendens denominatũ est. Si uerò ens dicatur bonũ, quatenus est cõueniens alteri, sic omne ens uidetur esse per se cõueniẽs alicui, cũ quo habet naturalem aliquam proportionẽ, vel vt causa cum effectu, uel vt effectus cũ causa, uel, ut pars cũ toto, aut totum cũ parte, aut alio simili modo, & ita in omni ente reperiri potest aliqua cõuenientia ob quã sit per se appetibile, respectu alicuius, quæ sub ea ratione ad honestatẽ naturæ reuocatur. Et ideo ab hac bonitate denominatio boni, & conueniẽtis, quatenus cõis est omni enti, sumpta videtur, nã est maximè intrinseca, & uniuersalis; bonitas autẽ vtilis propriè sumpta est magis intrinseca, & secundũ, quid tm, bonitas verò delectabilis nõ ita cõis omni enti: sed particularis esse videtur, si propriè, & non Metaphorice de delectatione sit sermo. Ex his ergo satis constat prior pars conclusionis. Posterior verò facillima est, quia, si bonum abstractè sumatur, cum de omni ente dicitur; non est sensus, omnem rationem boni. s. honesti, vtilis, & delectabilis, in quolibet ente reperiri, sed simpliciter rationem boni, quod uerum erit, si aliqua saltem ratio boni in vnoquoq. ente inueniatur. Potest ergo bonum transcẽdens in ea abstractione sumptum, vt proprietas entis assignari, quamuis in particulari vnicuique enti secundum proprium modum, & determinatam rationem bonitatis, & conuenientiæ tribuenda sit.

Relatio an dicat perfectionem.

XI. AD rationem dubitãdi in principio positam respondetur, negãdo, bonum non conuerti cum ente; Ad probationes autem circa priorem partem de bono absolutè dicto sigillatim dicendum est. In prima tangitur vulgaris difficultas de relatione reali, an dicat perfectionẽ, quam solẽt disputare Theologi occasione mysterij Trinitatis, quoniam, si relatio, vt sic dicit perfectionem, etiam relationes diuinę dicẽt illã: ex quo fiet, vt aliqua perfectio sit in vna persona, q̃ non est in alia, & plures perfectiones in multis personis, quã in vna, & in Trinitate, quã in essentia, quæ omnia repugnãt æqualitati diuinarum personarum. Propter hanc ergo causam multi negant, relationem, ut relatio est, dicere perfectionem, uel imperfectionem, sed aiunt neutro modo se habere. Ita tenet Caietanus de ente, & essent. c. 2. circa medium, vbi id supponit tamquam communiter receptum in schola D. Thomæ, & Scoti. Et fauet quidem D. Thomas 1. p q. 42. artic. 4. ad secundum, vt sentit, perfectionem, vt sic dicere aliquid absolutum. De Scoto dicam inferius: idem tenet Caiet. prima parte, quæstione 28. articulo 2. circa ad tertium, Capreolus in 1. distinctione 1. quęstione 7. ad tertium. Aureol. cont. 1. conclus. Durãdus in 3. dist. 1. quæstione 3. num. 12. & Marsil. in primo, q. 23. art. 3. Et omissa Theologica ratione, potest fundari hæc sententia, quia incredibile videtur, ex eo solum, quod alter fiat albus, aut niger, aut loco mutetur, me acquirere, uel amittere perfectionem aliquam, quia perdo, vel acquiro relationem similitudinis, propinquitatis, & similes. Alij verò distinctione vtuntur, quia relatio cõsiderari potest quoad esse in subiecto, & vt sic aiunt relationem dicere per-

Quorũdã opinio.

Aliquorũ placitum.

sectionem: vel secũdum esse ad terminum, & quo-ad hoc negant dicere perfectionẽ, quia esse ad, vt ad nihil ponit in subiecto, vnde ex se relationibus rationis commune est, & hoc significauit Capreolus dicens, relationem in quantum huiusmodi, non dicere perfectionem, quia, vt sit nihil ponit in eo, cui attribuitur.

XII. Sed, quia de natura relationis inferius in pprio loco disputandum est, nunc breuiter supponẽdum est, quæstionem hanc procedere de relationibus veris ac realibus, quę verę sint res, aut modi reales entium; nõ disputã hoc modo quænã relationes huius modi sint, uel quomodo sint, quod prædicto loco fiet. Hoc ergo supposito, non uideo quomodo possit iuxta superiores sententias difficultati propositæ satisfieri, nisi limitãdo conclusionem superius positam, quod nimirum bonum conuertatur cũ ente absoluto non uerò cum ente, vt commune est absoluto, & respectiuo: uel certè, quod licet omne ens, vt distinguitur à modo rei, dicat perfectionem, tñ modus rei non addat specialem bonitatem, seu perfectionem. At verò hæ limitationes, nec fundamentũ habere possunt, nec ueritatem. Et prior quidem repugnat Aristoteli 1. Ethic. c. 6. dicenti, [Bonũ æque diuidi, ac ens.] & per oĩa prædicamenta vagari, & expresse dicit, [Bonum, & in substantia dicitur, & in quali, & in eo, quod est ad aliquid, &c.] Vbi D. Tho. ait, [bonum cõuerti cum ente, quod in decem prædicamenta diuiditur,] & hic est sensus oĩum, qui bonum transcendens dicunt esse passionem entis, & cum illo conuerti, illa ergo non est limitatio, sed destructio receptæ sententiæ.

XIII. Præterea, quod reale ens dicat aliquam perfectionem, nõ tantũ ei conuenit, quia absolutum ens est, sed simpliciter, quia uerã entitatem habet, quæ tale constituit ens, quale esse debet, & in hoc cõsistit, q̃ sit perfectio eius. & ideo dixit Aug. lib. 83. quæstionum, q. 24. [Omne, quod est, in quantũ est, bonum est.] & lib. 3. de lib. arb. c. 15. dicit, [Quicquid est sicut esse debet, bonũ est.] & lib. 1. de doct. Christiana, c. 32. cũ dixisset, Deũ esse, [summe est, (ait:) At cætera, quæ sunt, nisi ab illo esse nõ pñt, & in tantũ bona sunt, in quantum acceperunt, ut sint.] & Boetius lib. de Hebdom. c. 2. [Quidquid est (inquit) in eo, quod est, bonũ est,] ergo bonitas non cõsequitur ad hunc, uel illum entitatis modum, sed ad entitatẽ rei debitam: supponitur autem relatio habere propropriam entitatem, per quam tale esse habet, quale habere debet: ergo, & bonitatem.

XIV. Præterea, quomodo intelligi potest ens reale sine aliqua reali perfectione? nã qua ratione aliquis finxerit, posse hoc intelligi in entitate relatiua, quãuis nõ inueniatur in absoluta, poterit aliquis idẽ fingere in qualibet entitate accidẽtali, uel etiam in quolibet modo reali, quod nimirum nullam dicat perfectionem, etiamsi aliquid reale sit, quod tamẽ in vniuersum concedere de oĩbus accidentibus, aut modis realibus oĩno falsum est. Nec potest sufficiens ratio differentiæ assignari inter relationem, & alios modos, si supponamus relationem esse ueram rem, seu realem modum: nam, licet relatio dicat ordinẽ ad terminum, tamen secundum totum id, quod est, afficit subiectum, & inest illi. Vnde nihil iuuat illa distinctio de relatione [secũdum esse in, uel secundum esse ad; nam, si, esse ad, sit] uerum, ac reale: necesse est, ut afficiat subiectũ, quod refert ad terminũ: vnde, sicut relatio, etiam secũdum esse ad, ponit in subiecto aliquid reale, ita etiam ponit aliquid bonitatis, vel perfectionis. Neq. est uerum, relationẽ secundæ esse ad, præscindere ab esse in, sicut nõ præscindit ab esse entis, uel accidentis, quia illud esse in, est trãscẽdens ad oĩa accidentia, & modos eorũ, sicut ipsum esse ad omnia entia, & modos entium: Neq. etiam est uerum, esse ad, abstrahere à reali, & rationis nisi

A nisi uoce tantum, nam relatio rationis, sicut uera relatio non est, ita nec habet esse ad, sed habere fingitur, seu ita concipitur, ac si haberet.

XV. Relatio vere ac proprie bonitatem includit ac perfectionem.

Dicẽdum ergo est, relationem ut relatio est, sicut propriam dicit entitatem, seu entitatis modũ, ita et propriam dicere bonitatem, seu perfectionẽ, ut bene docuerunt Ocham & Gabriel in 1. distinctione 19. q. 1. & Gregor. quæst. 1. articulo 1. & significat Durãdus in 2. distinct. 34. quæstione 1. ad 3. nec dissentit Scotus dict. quodlib. 5. nã in vltimis eius verbis rem dubiã & indecisam relinquit, & in 1. dist. 1. quæstione 2. argu. 1. probas ex testimonio Arist. ex lib. 1. Eth. supra adducto, relationem habere propriam, bonitatẽ: & in solutione concedit habere bonitatem in communi loquendo, non tñ bonitatem
B perfectam, quę constituat specialem rationem obiecti fruibilis: de quo alias. Et sane, si quis cõsideret testimonia Scripturæ, & Sanctorum, quib. probauimus omne eius creatum esse bonum: & rationẽ, ac modum, quo declarauimus, bonitatẽ adequate conuenire enti, plane intelliget eque procedere de quolib. ente, quod in se aliquam entitatẽ habeat, ita vt necesse sit tantundem perfectionis in se habere, esseque in se aliquod bonum, quidquid sit an alicui alteri sit conueniens, præterquã sibi ipsi, vel cõstituto per ipsum quatenus tale est. Cõfirmatur, ac declaratur, nam propter easdem generales locutiones, & rationes, excipi non põt entitas actus peccati: neque aliquis realis modus, aut differentia eius,
C quo minus, quatenus talis est, & a Deo fiat, & bona sit: ergo idem est de quacunque alia ratione positiua entis, quantumuis respectiua sit.

XVI. Diuinæ relationes an ex proprio conceptu perfectionẽ dicant. Quorũdã sententia reijcitur.

Ad difficultatem autem Theologicam respondẽt aliqui, quamuis relatio creata dicat perfectionem ex proprio cõceptu & ratione, nihilominus relationem diuinam ex proprio cõceptu nullã dicere perfectionem. Quod præcipue dicũt, ut euitent illud inconueniens, qd aliqua perfectio sit in vna persona, quæ non est in alia. Rationem vero differẽtiæ reddunt, quia relatio creata dicit perfectionem finitã: relatio aũt increata nõ potest dicere finitam perfectionẽ, quia hoc repugnat diuinæ perfectioni: neque etiã ex propria ratione dicere potest infinitam perfectionem, quia hæc infinitas solum põt con-
D uenire ratione essentiæ. Sed mirum est quod incõueniens censeant, rem aliquam diuinam dicere ex se finitam perfectionem, & non reputent incõmodum, eãdem rem diuinam nullam ex se dicere perfectionem: cum tamen ex suo genere melius sit, aliquam perfectionem dicere, quam nullã. Addo, intelligi facile posse, relationem ex proprio cõceptu esse infinitam in genere paternitatis, aut filiationis, &c. non esse tamen infinitam in genere entis, nisi ratione essentiæ, quam includit.

XVII. Aliorũ placitũ cõfutatur.

Alij reddũt rationẽ differentiæ, quia relatio creata distinguitur ex natura rei ab omni re & perfectione absoluta; & ideo oportet, vt secum afferat suã perfectionẽ. Relatio aũt diuina nõ distinguitur ex na-
E tura rei a perfectione absoluta diuinæ naturæ, sed cũ perfecta idẽtitate, & simplicitate illã in se includit: & ideo necesse non est, vt secũ afferat perfectionem: & hanc responsionem indicat Gregorius supra. Veruntamen neq. illa ratio mihi satisfacit: quã uis .n. recte cõcludat, relationẽ diuinã nõ posse dicere perfectionẽ ex natura rei distinctã ab essentia, non tamen, quod non dicat perfectionẽ ratione distinctam, eo scilicet modo quo dicit entitatem. Et quoad hoc nulla potest assignari sufficiens ratio differentiæ, cur de ratione entitatis creatæ sit, vt secũdum omnem suam rationem positiuam dicat aliquam perfectionem, & non maiori ratione hoc ipsum conueniat entitati increatę, cum hoc ex suo genere melius sit, imo necessarium ex vi communis conceptus entis realis vt sic. Vnde ratio facta de

conuer-

conuertibilitate inter ens, & bonum, æque vrget in A relationibus diuinis, ac in creatis. Nam si, ut Aristoteles dixit, bonũ æque diuiditur, ac ens, sicut in Deo sunt, ens absolutũ, & respectiuum, quamuis nõ re, sed ratione distincta, ita erit bonitas, & perfectio absoluta, & respectiua, non re, sed ratione distincta: ergo & relatio diuina ex proprio conceptu dicet perfectionem. Et declaratur in hunc modum, nam, si respicere filiũ relatione creata, est formaliter aliqua perfectio, quomodo intelligi potest in æterno Patre nullam esse perfectionem respicere Filiũ? Quod si formaliter est perfectio, necesse est, vt sit relatiua, quia consistit in habitudine ad terminũ: ergo illa, vt sic, prouenit formaliter a relatione, & non ab essentia vt essentia, quamuis hęc in re nõ distinguãtur. B

XVIII. Cũ in creata relatio perfectionẽ dicat, qualiter diuinæ personæ æque perfectæ.

Concedendum ergo censeo, omnem relationem realem dicere propriam bonitatẽ seu perfectionẽ. Neq. hinc fit personas diuinas esse inæquales in perfectione, neque absolute loquendo, aliquã perfectionem esse in vna, quę non sit in alijs, quia in singulis personis est eadẽ perfectio infinita in genere entis, formaliter, uel eminenter includens omnem perfectionem omnium entium, tam absolutam, quam respectiuam, tam personalem, quam essentialem. Sed de hoc latius prima parte, quæst. 28. & 41. Ad aliã rationem, quod incredibile videtur, hominẽ reddi perfectiorem, quia alter fiat albus, respondeo, in tãtum hoc incredibile esse, in quãtũ incredibile est, hominẽ in se acquirere aliquid entitatis, vel aliquẽ realem modũ ex natura rei distinctũ ab omnibus, C quę antea habebat, ex eo solũ quod alter fiat albus. Qui ergo hoc crediderit de entitate, cur dicet esse incredibile de bonitate, uel pfectione? Qui aũt dixerit esse nonnullas denominationes relatiuas, q̃ præter oĩa absoluta, quæ sunt in vno termino uel subiecto, nihil intrinsecum & reale illi addunt, sed solum connotant coexistentiam alterius extremi cũ his, uel illis cõditionib. absolutis: qui sic (inquã) opinatus fuerit, recte, & cõsequenter dicet, huiusmodi relationes nullã dicere perfectionẽ, p̃ter absolutas cum mutua aliqua denominatione. Nos aũt non de his relationibus, seu denominationibus loquimur, sed de ueris entitatibus, seu modis respectiuis, qui uere & intrinsece sunt in aliquo subiecto D uel supposito, respiciendo alium terminum: & hęc de prima difficultate.

Mathematica res vt sic, an perfecta.

XIX. Secunda, & breuior difficultas erat de rebus Mathematicis, quas Aristot. negat esse bonas. Quã dissoluit D. Thom. 1. p. quæst. 5. art. 3. ad quartum, & quæst. 21. de veritate, art. 2. ad quartũ, asserens, res quidem Mathematicas in se bonitatem habere, per scientiam autem Mathematicam non considerari, quatenus bonæ vel conuenientes sunt, sed præcise, & abstracte, quatenus magnitudinem habent, & secundũ illam aliquas proprietates sortiuntur. Aristot. ergo, qui de Mathematicis ait, non esse in E eis bonitatẽ, formaliter, ac pręcise loquitur de illis, vt sunt sub Mathematica præcisione, seu abstractione. Vnde perinde est ac si diceret, Mathematicũ nõ considerare in quãtitate rationem boni, aut conuenientis, nam quantitas non habet rationẽ boni, uel conuenientis, nisi prout existit, vel existere põt in rerum natura, vel in materia sensibili: & ideo etiã præscindit à ratione boni, & à ratione finis, & appetibilis, quod ibi Arist. intendit. Et, quamuis Arist. non dicit Mathematicas res non esse bonas, sed [in immobilibus, non reperiri boni naturam:] & inde concludat, in Mathematicis nihil per causam finalem demonstrari, tamen per immobilia intelligit quæcunque abstrahuntur ab omni motu, & actione, qualia sunt entia Mathematica.

Sed obijcies, nã magnitudines & ut sunt sub abstractione Mathematica sunt entia: non enim abstrahuntur ab esse, alias Mathematici agerẽt de entibus rationis: ergo & vt sic, oportet, ut habeant bonitatem. Item, si sola abstractio à materia sensibili satis esset, vt res sic abstractæ nõ dicerentur bonæ: ergo etiam res vniuersales abstractæ a singularibus non essent bonæ. Patet consequentia, quia sicut res Mathematicæ nõ subsistũt, sic abstractæ, ita nec cæteræ res uniuersales, atq. ita fiet, ut omnes res, quatenus sub sciam cadunt, non sint bonæ. Item, si res Mathematicæ non sunt bonæ, quia abstrahuntur a motu, etiam res immateriales, & omnes, quæ in Metaphysica considerantur, vt sic non essent bonæ, quia multo magis abstrahuntur a motu. XX. Obiectiones aliquot proponuntur.

XXI. Obiectionibus propositis satisfit.

Ad primum aliqui respondent, res Mathematicas, vt sic, i. vt in ea scientia cõsiderantur, & abstrahuntur, non esse vera entia, quia, vt sic esse non possunt. Sed hoc nõ recte dicitur, quia quidquid a Mathematico consideratur, est verũ, & absolutũ ens, & vt tale consideratur. Neq. oportet, vt eo modo esse possit, quo cõsideratur: alioqui neq. vniuersalia essent vera entia. Satis ergo est, vt res, quæ abstracte cõsiderãtur, verè esse possint. Præsertim, quia licet naturaliter esse nõ possit quantitas, nisi in materia sensibili, absolute tñ non inuoluit contradictionẽ quod separata sit: per illam ergo abstractionem non excluditur vera ratio entis, neq. a re considerata secundum se, neq. ut sub talem considerationẽ cadit. Secus vero est de ratione boni, nam, licet hęc nõ excluditur ab ipsis reb. præscinditur tamen a tali sciẽtia, vel tali consideratione sub tali abstractione. Recte igitur D. Tho. supra in forma respõdet, negãdo consequentiam, quia ratio entis est prima oĩum, ratio vero boni, eo modo quo est distincta, est posterior: & ideo possunt sciæ Mathematicæ, quamuis non abstrahant ab entitate, præscindere a bonitate.

Ad secundum respondetur, nõ esse parem, vel similem rõnem de abstractione uniuersalium: Mathematica. n. non ideo dicuntur abstrahere a bonitate, quia abstrahuntur ab inferioribus, neq. quia sic abstracta esse non possunt, sed quia præscinduntur ab omni ordine ad motum, vel actionẽ: & consequenter ab omni ratione cõuenientis, vel appetibilis: aliæ vero vniuersales naturæ, quãuis considerentur abstracta a singularib. nihilominus considerantur cũ ordine ad motum, vel actionem, quę primam originem sumit a fine, teste Aristot. Vnde fit, ut res consideratę in alijs scientijs in singularib. habeant omnes cõditiones, quæ ad rationem boni pertinẽt, vel ad rationem finis, quæ quidem a talib. scientijs considerantur, licet non in singulari, sed in vniuersali. At vero Mathematicæ, neq. in vniuersali, neq. in singulari considerant in rebus sibi obiectis eas conditiones, seu habitudines, quæ ad rationem boni, seu conuenientis spectant. XXII.

Ad tertium respõdetur primo, licet in reb. alijs ex abstractione a motu physico non recte inferatur abstractio a bonitate, tñ in rebus Mathematicis id innuisse Arist. quia cum istæ res nõ sint capaces alterius motus, vel actionis, dum ab hoc motu abstrahuntur, ab omni & actione, & a causalitate finis, atque adeo a rõne boni abstrahuntur. Vel dici põt, intelligentias, & res alias, quæ in Metaphysica considerantur, licet abstrahantur a motu materiali, & physico, nõ tñ a motione Metaphorica, qua mouet finis. Vnde inferius lib. 12. c. 7. dixit Arist. primum mouẽs mouere cæteras intelligẽtias, vt motũ, & desideratum, quod pertinet ad rationẽ finis, & boni. XXIII.

Materia prima an bona.

Tertia difficultas erat de materia prima, de qua, qui sentiunt, illam non habere proprium esse, XXIV.

nec propriam entitatem actualem, fortasse diceret non habere propriam bonitatem, vel saltē non habere illam ex se, sed a forma: nam cum bonum sequatur esse, & in eo fundetur, vt ex Aug. Diuo Thoma, & Boetio supra diximus, si materia non habet esse nisi a forma, nec bonitatē habere poterit, saltē in actu, sed, ad summum, in potētia: & ita loquitur Diuus Thom. prima parte, quæstione quinta, artic. 3. ad tertium, & quæstio. 21. de verit. articulo secūdo, ad tertium. Dicendum vero est, materiā ex se, & intrinsece ratione sua habere propriam bonitatem, & perfectionem, vt etiam Diuus Thom. notauit. 3. cōtra gentes, capite vigesimo, quia suam habet propriam entitatē, & naturā distinctā ab entitate formæ. Item, quia inter materias primas vna est perfectior alia: materia enim cœlestiū perfectior est, quā horum inferiorum: est ergo in materia aliqua perfectio. Item, quia materia naturaliter appetit formā tanquam complementum perfectionis suæ, & forma etiam appetit materiam: sed neq. appetitur nisi bonum, neq. appetit bonum: nisi id quod ex aliqua parte bonum est. Tandem, quamuis materia nō habeat existentiam, nisi dependentem a forma, habet tamen propriam & inseparabilem existentiā, cum intrinseco ordine, & dependentia a forma: sic ergo suam etiam habet bonitatē, vt etiam Dionysius docuit capite 4. de diuin. nomin. Quia vero materia ex se in genere entis simpliciter imperfecta est, & ex se tantū habet per modum potentiæ receptiuæ formæ: ideo comparata ad entia simpliciter, dicitur nō esse simpliciter bona, sed in potentia: quod intelligēdum est, non de potentia ad quamcunq. bonitatē, etiam incompletam & potentialem, (ut sic dicā) sed de potentia ad bonitatem actualem, seu completā, quæ est per formam: hæc vero potentialitas ad formam, est in latitudine entis aliqua actualitas, & ita est etiam aliqua bonitas, licet imperfecta.

Materia quo sensu dicatur nō bona simpliciter.

Creatæ essentiæ num perfectæ.

XXV. Essentiæ creatæ existentes, bonæ.

QVarta difficultas erat de essentijs creaturarū de quibus dupliciter loqui possumus. Primo, prout sunt actu in rerū natura. Secūdo, prout sunt in potentia antequam existant. Priori modo certū est, huiusmodi essentias esse bonas sua intrinseca, & essentiali bonitate: quod præcipue clarum est, si per suam formalem entitatem sunt actualia entia. Qui vero distinguūt in re ipsa entitatem essentiæ etiam actualem ab entitate existentiæ, dicere consequenter debent, etiam in entitate essentiæ reperiri propriam transcendentalem bonitatem, & perfectionē distinctam ab ipso esse existentiæ, & separabilem ab illa, vt de Christi humanitate multi opinātur, de qua re infertius dicturi sumus. Posteriori autem modo loquendo, de essentijs rerum nondum existentibus, quidam dicunt, quamuis sint entia, non tamē esse bona, quia bonum cōuertitur cū ente in actu, non cum ente in potētia. Quod significauit. D. Th. prima part. q. 5. artic. 1. dicens: [Bonū idē esse, quod perfectum: perfectum aūt esse unumquodq. in quātū est actu, quia esse est actualitas omnis rei.] Idem habet 1. cont. gent. c. 38. Vbi Ferr. addit, seu declarat, non solum ens actu existens, sed etiam habens ordinem ad existentiam, esse bonum, sicut etiam est appetibile.

XXVI. Essentiæ creatæ nō existentes in potē tia tantum entia sunt, & bonæ.

Dicendum ergo est, in hoc etiam æquiparari, & reciprocari ens, & bonum: nam essentiæ rerū nō existentium, sicut non sunt actu entia, ita neq. sunt actu bona, & sicut sunt in potētia, quatenus possunt recipere esse, ita etiam sunt bona in potentia, quatenus possunt recipere actualem perfectionem ac bonitatem. Quoad vsum autem vocum solet uocari ens, etiam quod non existit, propter obiectiuam capacitatem essendi: non solet autem uocari simpliciter bonum, nisi quod actu existit: & ita etiā nihil appetitur, nisi in ordine ad actualem existētiam, i. quatenus illam habet, vel saltem quatenus habiturum speratur, vel aliquo modo cum illa, apprehenditur, vt sumitur ex D. Tho. 1. p. q. 82. artic. 3. & notauit Caiet. 1. par. quæst. 5. art. 3. in fine. Vnde etiā diuina voluntas eas creaturas proprie dicitur amare, quas vult aliquando esse creaturas autem possibiles, quas decreuit nunquam procedere, non proprie amat, quin nullum bonum in actu eis cōicat, illud aūt esse in potentia, non est nunc in eis aliqua actualis bonitas. Quod si aliquo modo dr̄ Deus in eis complacere, id est, vel secundum esse, quod habent in ipso Deo, vel secundum quod ab omnipotentia Dei denominātur possibiles, quod potius est complacere in sua omnipotentia, a qua habent, vt sint possibilia, etiam ea, quæ non sunt.

Modus, species, & ordo, an necessaria in vnaquaque ratione boni.

QVinta difficultas ex superioribus expedita est: diximus. n. bonum, quatenus a propria entitate, & perfectione sumitur, conuerti cū ente: & hoc modo omne ens esse bonū, non tamen prout bonū sumitur in creaturis, a perfectione accidētali superaddita essentiæ. Sic igitur, cum bonū dicitur consistere in modo, specie, & ordine, si intelligatur de modo, pulchritudine, & cōpositione, seu ordine accidentali, sic verū est, non omne ens creatū hēre debitum modū, speciē, & ordinē: ex quo solū sequitur nō omne ens creatum esse bonum simpliciter, non vero, non sit aliquo modo bonum. Si vero illa tria sumantur magis intrinsece, & essentialiter, nulla est res, quæ non habet modum sibi cōnaturalē, vt, verbi gratia, quod sit substantia, uel accidens, & speciē, i. formā, uel speciem sibi debitam, & ordinem ad proprium finē. Atq. ita bonū etiam, ꝙ hæc tria includit, cum ente conuertitur. Quocirca, ne sit æquiuocatio in voce, qua aliquid appellatur bonū simpliciter, oportet aduertere, illud [simpliciter] sumi posse, vel tanquā addens aliquid ipsi bono trāscendenti, ita vt bonū simpliciter dicatur illud, cui nihil, i. ad consummatam perfectionem, sibi debitam: & hoc sensu non est necesse, omne ens creatū esse bonum simpliciter: uel aliter sumi pōt illa vox [simpliciter] ad significandum id, quod absolute, & sine addito potest vocari bonum: & hoc sensu dicimus, vnumquodq. ita esse simpliciter bonum, sicut est simpliciter ens, & eadem proportione habere modum, speciem, & ordinem suæ naturæ debitum, vt latius declarat D. Thom. d. q. 5. art. 5. XXVII.

DISPVTATIO XI.

De Malo.

Connexio doctrinæ.

QVoniam bonum, & malum opposita sunt, ex vocibus ipsis constat, & testatur Aristoteles in postprædicam. cap. de opposit. necessarium visum est disputationem hanc præcedenti subiungere, vt vtriusq. boni scilicet, & mali rationib. inter se collatis, melius, ac facilius vtrumq. cognoscatur. Disputant autem phylosophi pauca de malo: plura vero Theologi, præsertim Diuus Thomas, tum in quæstionibus disputatis, tum 1. par. quæst. 48. & 49. tum etiā alijs locis, scilicet, quid malum sit, & quotuplex, quantum, & quomodo opponatur bono, quas causas habeat, vel effectus, quæ nos hic breuiter complectemur, simulq. declarabimus, cum malum inter proprietates entis non numeretur.

SECTIO I.

Vtrum malum sit aliquid in rebus, & quotuplex sit.

I. In rebus est malum.

QVod malũ aliquo modo in rebus sit, easque malis interdum denominet, constat ex cõmuni omnium sensu, & sermone, qui ẽt in diuinis Scripturis frequens est, *Ecclesiastici* 11 [Bona, & mala, vita, & mors, paupertas, & honestas à Deo sunt. & c. 39. Bona, & mala in omnibus tentabit. Isa. 5. Væ qui dicitis malum, bonum, & bonũ, malum. Matt. 6. Libera nos à malo.] Quod frustra diceremus de Deo, si nulla essent mala, ut recte dicit Aug. lib. 1. cont. Iul. c. 3. Quid autem sit malum, & quomodo sit in rebus, obscurum est, & in controuersia positum. Est autem quæstio de malo quoad formale, à quo malum denominatur, nã quoad materiale, seu quoad rem, quæ mala denominatur, constat esse posse quamcumque rem, quæ careat perfectione debita, ut uidebimus.

Error vetus de malo confutatur.

II. FVit ergo antiquus error, malum esse naturã positiuam quarundam rerũ, quæ censebantur, esse omnino malę, & à quodam principio summè malo profectæ. Qui fuit error Manichæorum, & Priscillianistarũ, vt pręcedente disputatione, sect. 5. tactũ est. Et eundem tribuit Pythagoricis *D*. Tho. 1. p. q. 49. art. 1. ad primum, & sumitur ex Arist. 1. Metaphys. c. 5. vbi refert Pythagoricos posuisse bonum, & malum inter prima rerũ principia. Quoniam uero Scriptura sacra aperte docet, & unum esse tãtum primũ rerum principium summè bonum, & omnes res ab illo effectas bonas esse, ut constat ex testimonijs præced. sectione citatis: ideo apud phylosophos Christianos certum est, malum nõ posse esse rem aliquã positiuã, quæ ex natura sua, ac secundũ se totam mala sit, tũ quia nõ potest esse bona, & omnino mala simpliciter, ac secundum se: ostensum est aũt, quamlibet rem ex se bonã esse: tum etiam, quia res non põt esse mala ob naturalem perfectionem sibi debitã: quidquid autem ei de tali perfectione defuerit, aut quidquid ei aduersum habuerit, nõ potest ei esse cõnaturale, cum supponatur esse debitę perfectioni oppositum nulla ergo res esse potest natura sua in se mala.

Quid malum sit deffinitur.

III. EX hoc autem principio ulterius intulerunt Patres, malum pro formali, seu malitiã, à qua res aliqua denominatur mala, non esse rem aliquã, seu formam positiuam, neque ẽt esse meram negationẽ sed esse priuationem perfectionis debitæ inesse. Ratio primæ partis est, nam omnis res positiua est bona, ut dictũ est. Ratio autẽ secundæ partis est, quia res non est mala eo, quod non habeat excellentiorẽ perfectionem, si ei nõ debeatur: alioqui omnis creatura mala esset, eo quod nõ habeat pfectionem creatoris. Atq. ita relinquitur tertia pars satis cõfirmata à sufficienti partiũ enumeratione. Eãq. late confirmat Dionys. c. 4. de diuin. nom. vbi hoc sensu dicit, malum, [non esse existens, neq. esse aliquid, sed esse perfectionis boniq. proprij, & accõmodati priuationẽ: (rursusq. addit, malũ esse) imbecillitatẽ boni,] q̃ in idem redit. & D. Basil. in constit. Monast. c. 3. [Vitium (inquit) nõ est nisi virtutis desertio:] & homil. Quod Deus non est auctor malorum: [Non subsistit (inquit) prauitas neque essentiam ipsius substãtẽ, (id est, realem, & positiuã) producere possumus: priuatio. n. boni est malum. (Similiter Greg. Nissen. hom. 2. in Cantica,) Non est (inquit) alia mali substã-

A tia, q̃ de bono separatio.] Et similia habet orat. mag. cateche. c. 5. 6. & 7. & Damasc. lib. 2. de fide ca. 4. & li. 4. c. 2. [Nihil (inquit) est malum, nisi boni priuatio sicut tenebræ luminis.] Eandem sentẽtiam habet Athan. orat. cont. idola. Naz. orat. 9. circa fin. & orat. 38. Epiph. hæres. 24. & 66. Chrys. ho. 2. in Act. circa fin. & Iustin. q. 46. & 37. ad Gentes, [Malũ, ait nihil esse præter boni corruptionem, & deprauationẽ, ac priuationẽ.] Et in priori quæstione ex professo pbat non esse rem positiuam: in posteriori autem egregie confirmat, non esse solam negationem. Inter Latinos vero Patres præcipuus auctor, & confirmator huius sententiæ est Aug lib. 11. de Ciuit. c. 9. [Mali nulla natura est, sed amissio boni mali nomen accepit. (idẽ li. 12. à princ. & in Ench. c. 11.) Res, in quã-
B tũ, quædã naturæ sunt, malæ esse non possunt. (& c. 24. agens de peccato ait,) esse primum creaturæ rationalis malũ, id est, primã priuationẽ boni, & li. 83. quæstionũ, q. 7. dicit, (nomẽ mali sumptũ esse ex priuatione speciei. Idem lib. 3. Confess. c. 7. & lib. 7. à c. 5. vsq. ad 16. & lib. 1. contra aduersar. leg. & Prophet. c. 5. li. 1. de uera relig. c. 40. & lib. de nat. boni cont. Manic. & lib. 2. de Morib. Manich. & lib. de li. arb. c. vlt. vbi in specie disp. de malo culpæ; & dicit esse nihil, ideoq. non esse à Deo: ad hoc accõmodãs illud Io. 1. Sine ipso factũ est nihil, (id est, peccatũ. Ambros. li. de Isaac, & anim. c. 7. [Quid est (inquit) malitia nisi boni indigentia?] Eandem sententiam habet Hieron. Mat. 27. Isaię 18. Amos 3. Gregor. 36.
C Moral. c. 24. aliàs 32. & lib. 1. in 1. Reg. ca. 14. circa principiũ, vbi specialiter de malo culpę loquitur. Itẽ Fulgent. de fid. ad Pet. c. 21. Ansel. lib. de Concord. præsc. & li. arb. c. 1. in fine, & li. 1. de Conceptu Virgin. capit. 27. & ex professo lib. de Casu diab. à c. 7. Bernard. homil. 6. Aduentus. Ac tandem fauet Leo Papa epist. 93. c. 6. Et hanc doctrinam amplectuntur omnes Theologi, pręsertim D. Tho. dicta, q. 48. 1. p. & 1. 2. qu. 54. a. 3. 71. ar. 1. 72. art. 1. & q. 2. de malo, art. 2. & 9. & alij in 2. d. 34. & 35. ac. 40.

Difficultates circa superiorem resolutionem.

CIrca hanc uero receptam doctrinam nonnullæ difficultates occurrunt. Prima est, quia omne IV. An malũ culpæ & pęnæ in aliquo positiuo consistant.
D malum, aut est culpæ, aut pęnæ, sed utrumque eorũ est aliquid positiuum, ẽt formaliter quoad malitiam ipsam: ergo. Minor quoad priorem partẽ probatur: tum quia in moralibus malum contrarie opponitur bono, teste Arist. in ca. de Opposit. & 2. Ethic. c. 8. tũ etiam, quia in actu, v. g. intemperantiæ, ipsa positiua conuersio voluntatis ad inordinatũ obiectum est rationi cõtraria, atque adeo mala: ttũ denique, quia actus uitij non est malus solum ob priuationẽ virtutis oppositæ, aliàs eandem malitiã haberet auaritia, quã prodigalitas, quia priuant eadẽ virtute liberalitatis: est ergo malus ratione suæ positiuæ contrariatis. Quoad alteram uero partẽ de malo pęnæ, probatur similibus argumentis, nã dolor est malum pęnæ, & tamen est, quid positiuũ. Neque dici poterit, dolorẽ
E esse malũ, quia priuat opposita voluptate, nam licet priuatio voluptatis, nonnullum malũ sit, longe tamẽ maius, & alterius rationis malum est existẽtia doloris, non ergo sola illa priuatio, nec positiuũ tantum ratione illius priuationis malum est, sed etiã ipsum positiuum. Vnde etiamsi fingamus, dolorem cõtrariam delectationem non excludere, nihilominus ipse dolor esset aliquod malum: sicut ergo bonũ delectabile positiuũ est, ita malum contristans, seu doloriferũ positiuum est. Item, si res, v. g. dulcis, est positiue conueniens gustui, ita res amara est positiue discõueniens. Itẽ error in intellectu, est malum quoddam pęnæ, & sine dubio est longe diuersum malũ, quam ignorãtia priuationis: est ergo positiuum malum ratione positiuæ habitudinis ad tale obiectum.

Secunda

Secunda difficultas est, quia nulla sufficienti ratione probari videtur, malum pro formali in sola priuatione consistere, quia sicut est multiplex bonum, ita, & malum bono oppositum: quamuis ergo nullum sit ens positiuum, in quo aliqua ratio boni non inueniatur, quod solum videntur probare rationes superius adductae, nihilominus poterit aliquod ens esse positiuè malum aliquo genere malitiae. Nam, sicut in superioribus dicebamus eandem rem posse, esse bonam secundum varias rationes boni, nimirum honestam, & delectabilem, ita fieri poterit, vt eadem res sit bona uno titulo & mala alio, quamuis vtraque ratio positiua sit, utpote si sit honesta, & dolorifera, uel econtrario si sit delectabilis, & turpis.

VI. *Prior difficultatum solutio reijcitur.* Propter haec quidam distinguunt malum in genere naturae, & in genere moris: & de priori aiunt consistere in priuatione, de posteriori autem consistere in positiua forma, seu differentia. Haec fuit sententia aliquorum Theologorum, & praecipuus eius auctor censetur esse Caiet. 1.2.q.18.art.5.q.71.art.6.& q.27.art.1. qui tamen non distinguit malum naturae & moris, sed malum simpliciter, & malum moris. Sed, quia haec materia de malo morali, ut tale est, ad Theologum potius, vel philosophum moralem, quam ad Metaphysicum spectat, non est hoc loco specialiter tractanda. Solum est breuiter dicendum, distinctiones illas non recte, neque consequenter adhiberi. Primò quidem quia sancti Patres locis citatis potissime loquuntur de malo culpae, quod est malum morale, maxime D. August. & D. Tho. quem falso Caiet. in suam sententiam adducit ex 1.par.q.48.art.1. ad secundum, & tertium, & lib. 3. cont. gent. c. 19. cum tamen priori loco dicat, bonum & malum specificare actus morales, tamen bonum per se, malum autem in quantum est remotio debiti finis. Posteriori autem loco expresse dicat, malum, quod est differentia in moralibus, non esse aliquid, quod in se malum sit sed in quantum priuat ordine rationis, qui est hominis bonum. Secundò, quia ratio Sanctorum, quae sumitur ex eo, quod Deus est auctor omnis boni, nihilque potest ab eo esse, quod bonum non sit maxime procedit malo morali, si enim positiuum est, à Deo est, & consequenter potius esset simpliciter bonum, quam malum. Tertiò, quia, quod ad priorem distinctionem attinet, eadem ratio est de malo naturali, quae de morali, nam sicut in homine dantur positiuae formae, vel qualitates disconuenientes rationali naturae, vt sic, & ideo contrariae recta rationi quae est regula earum, quae hominem decent: ita in aqua, v.g. datur positiua qualitas eis disconueniens, & contraria eius naturae: unde, si aqua esset capax cognitionis, recte iudicaret illam sibi esse uitandam: si ergo ob eam causam malum morale dicitur esse positiuum, etiam aliquod malum naturale positiuum erit: uel, si hoc non satis est, ut malum naturale sit positiuum, neque in morali erit satis.

VII. *Malum in simpliciter, & moris inepta diuisio.* Quod vero spectat ad uerba Caietan. vix intelligitur, quid per malum simpliciter intellexerit, aut quomodo membra illius partitionis opponantur. Si enim malum simpliciter appelletur, quod absolute & absque ullo addito malum est, nullum magis est simpliciter malum, quam malum morale, imo quodam modo solum illud meretur nomen mali: caetera enim comparatione eius, sunt secundum quid mala. Si uero malum simpliciter dicatur malum in communi, ut abstrahit ab omnibus malorum differentijs, non recte, nec sufficienter diuiditur malum in malum simpliciter, & malum morale, sicut non recte diuideretur animal, in animal simpliciter, & rationale, quia ex una parte diuisum ipsum coincidit cum uno membro diuisionis, & ex alia omittuntur alia membra, quae numerari poterant. Et praeterea non recte intelligitur quo modo si malum in communi in priuatione consistit, sub illo directe contineatur malum positiuum, cum priuatio non possit esse de essentia positiui. Si vero per malum simpliciter intelligatur malum illud, quod pure malum est nihilque habet admistum boni, hoc in primis dici non potest de re, quae denominatur mala, seu de subiecto malitiae: sic enim nullum est malum simpliciter, sed malum semper fundatur in bono, ut D. Tho. ex Dio. & alijs Patribus docet, & infra declarabimus. Oportet ergo ut ratione ipsius malitiae dicatur purum malum in priuatione consistere. Vnde fit, vt malum morale solum propter hanc causam possit dici positiuum, quod praeter malitiam aliquid boni includit: atque ita etiam id, quod in eo pertinet formaliter ad rationem mali, erit tantum priuatio, quando quidem, quidquid est positiuum, potius est admistio boni, quam constituens formaliter malum. Neque in hoc erit aliquid speciale in malo morali potius, quam in naturali: nam etiam calor respectu aquae non est malum simpliciter, id est, purum, & nullam habens admistionem boni, eo quod positiua forma sit.

Malum in se, & alteri malum, quidnam sint.

VIII. Aliter ergo distinguere possumus de malo, prout de eo dicitur, quod in se malum est, & quod est malum alteri: his enim duobus modis diximus supra posse aliquid esse bonum: quot modis autem dicitur unum oppositorum, potest dici, & alterum. Id ergo, quod in se malum dicitur, à sola priuatione malum denominari potest: atque hac ratione uere dicitur, malum formaliter in sola priuatione positum esse. Atque hoc optime conuincit ratio supra insinuata, quod res non potest dici mala à perfectione positiua sibi debita, cum ratio boni in hoc consistat, quod res habeat perfectionem sibi debitam, & conuenientem: ergo oportet, ut ex sola priuatione talis perfectionis res in se mala denominetur. Et confirmatur, nam vnaquaeque res positiua, habet in se suam essentiam, & suum esse positiuum: utrumque autem est sibi bonum, & conueniens: & ideo nihil est, quod non appetat suum esse, suamque essentiam: ergo nihil positiuum, ut sic, potest esse in se malum. Loquendo autem de eo, quod est malum alteri, sic concedi potest malum consistere in positiuo, & opponi bono non priuatiuè, sed contrariè, quomodo dolor opponitur uoluptati, uitium virtuti, & sic de alijs. Et ratio est, quia non tantum priuatio, sed etiam forma positiua potest esse disconueniens alicui subiecto: haec autem ratio mali, eadem est cum ratione disconuenientis alicui: sicut ergo bonum sub ratione conuenientis alteri nihil aliud dicit, quam perfectionem unius rei, connotando in alia conditionem aliquam, ratione cuius sibi debetur, aut congruit talis perfectio, ita malum huic bono oppositum formaliter, ac praecisè nihil aliud dicit, praeter perfectionem unius rei, connotando in alia conditionem aliquam, ratione cuius repugnantiam, vel disconuenientiam habet cum tali forma: igitur sicut bonum illud in positiuo consistit, ita, & hoc malum ei oppositum.

IX. Iuxta hanc ergo distinctionem dicendum est Patres superius citatos loqui de malo priori modo sumpto, scilicet, quod in se malum est: illud enim est proprie, & simpliciter malum. Quod autem solum denominatur malum, quia est disconueniens alteri cum in se sit bonum, non est simpliciter malum, sed tantum secundum quid, & quasi per accidens. Rationes uero, & difficultates in contrarium obiectae, procedunt de posteriori malo, seu disconuenienti: sic enim dolor in se quoddam bonum est, est autem animali disconueniens, & similiter calor est in se bonus simpliciter, licet sit disconueniens aquae, & in caeteris malis naturalibus, seu disconuenientibus naturae, idem reperitur: & eadem ratio est de malo morali: nam uoluntas mentiendi, ut in se est quoddam ens, aliquod bonum est, est autem disconueniens homini ratione utenti, & ideo est mala moraliter.

X. Haec quidem distinctio optima est, & quae in priori

Substantia nulla positiue mala dicenda.

cluso membro dicuntur, simpliciter probanda sunt, non uero quæ in posteriori. Quod, ut declarē, infero primo nullam substantiam posse proprie, ac formaliter denominari malam positiue, sed priuatiue tantum: quia substantia non est proprie, ac formaliter mala alteri: in se autem solum potest denominari mala, ratione alicuius priuationis, ergo. Maior patet, quia substātia est per se, & nō est ens alterius. Dices hoc esse uerum de substantia integra & completa: respondetur etiam materiam, & formā, hoc ipso, quod una ad alteram ordinatur, nō esse malū eius, sed bonum, nam, & materia conueniens est formæ, cui desseruit, & quælibet forma est conueniens materiæ, quamuis sit discōueniens oppositę formę, uel eius composito: partes item integrales ex se etiā conuenientes sunt composito, & reliquis partibus; quomodo autem ob improportionem possit interdū aliqua pars esse disconueniens, infra dicemus. Dixi, aūt, [proprie, ac formaliter,] quia p denominationem extrinsecam pōt substantia denominari mala, quia efficit formā disconuenientem alicui, quomodo etiam Deus, quatenus est auctor mali pęnæ, in eo genere pōt denominari, uel potius apprehendi, & existimari malus, id est, disconueniens: sub qua ratione potest ēt odio haberi a uoluntate inordinata: hæc tamē nō est uera malitia, sed denominatio sumpta ab externa malitia, seu disconuenientia existente in alia re.

XI. Accidens quoduis alicui subiecto bonū.

Secundo infero ex concessis in illo priori membro, omne accidens, ratione suæ perfectionis positiuæ, non solum in se quoddam bonum esse, sed etiā esse bonum, & conueniens alicui subiecto: Probatur, quia nullum est accidens, cui nō sit connaturale esse in aliquo subiecto, cum quo, uel naturalē cōnexionem habeat, uel saltem ad illud ordinetur, ut perfectio eius: erit ergo bonum aliquod, respectu talis subiecti: ergo nulla est res positiua, quæ ratione sui sit mala, uel disconueniens omnibus.

XII. Nullū ens in se malū ratione alicuius positiui.

Atque hinc uidetur tertio concludi, nulli etiam subiecto posse esse malam rem aliquam ratione positiui præcisè sumpti. Quod potest probari ex doctrina data in priori membro distinctionis positæ. Quia alioqui necesse est dari aliquod ens in se malū ratione alicuius positiuæ formæ: nā si forma positiua ut sic, est mala alicui subiecto: ergo compositū, ex tali subiecto & tali forma, erit quoddam malū ens, cum sit compactum ex entibus disconuenientibus, seu non recte cohærentib. inter se: ergo, uel fatendum est, ens aliquod esse in se malū ratione positiuæ formæ, uel negandū, positiuam formā, ut sic, & ex ui præcisæ perfectionis suæ esse malam. Item subiectum tali forma affectum est malum, seu male dispositū: ergo, & malitia absolute loquendo est aliqua forma positiua, & aliqua res est in se mala, non quia priuata est aliqua perfectione, sed potius quia affecta est aliqua re positiua. Patet cōsequētia, quia malitia nihil aliud esse uidetur, quam id, quo male afficitur aliquod subiectū: unde, sicut D. Tho. 1. par. q. 5. art. 5. ad secundū, & 1. 2. q. 51. art. 4. ad primū, & 3. part. q. 11. art. 5. ad tertium dicit, habitus uirtutum nō tam esse bona quędam, quā bonitates quasdam, quib. bene afficitur uoluntas, quæ illis affecta dicitur in se bona: ita forma illa, quæ ratione sui positiui male afficit aliquod subiectū, dici posset malitia quædam, & subiectum illa affectum, seu cōpositum ex illa resultans dicendum esset ens quoddam in se malum ex ui suę positiuæ affectionis, seu cōpositionis. Præterea est optima ratio, quia forma, quæ in se bona est, & perfectionem dicit, non potest esse mala alicui, ratione suæ bonitatis præcise sumptæ: ergo, ut censeatur mala & disconueniens alicui, oportet aliquid aliud interuenire, quod nō pōt esse, nisi priuatio aliqua: nā, si sit aliquid positiuū, illud etiam dicet bonitatem, & perfectionem: unde

A de illo reddit idem argumentum: ergo oportet, vt omnis malitia priuatione aliqua compleatur.

XIII. Quod tande declaratur rōne, & exemplis sumptis ex Dionysio, & alijs Patribus, nam in eo, quod dr̄ malum alteri, considerare possumus, aut illud ens, quod alteri dicitur malū, aut illud, quod ex utroq. resultat, vt v. g. homini malum est habere sex digitos in manu: si ergo consideretur totum illud compositū, i. manus sex digitis constans, dici pōt malū quoddam, tanquam monstrū, seu peccatum naturæ. At tñ Dionysius, d. capite 4. de diuin. nomin. tale malum constituit priuatione, quam ipse vocat [ineptam dissimiliū cōpositionem, & defectū proportionis debitæ, & conuenientis iuxta naturæ institutionē. (Sic etiam August. lib. de natura bon. B c. 3. & 4 ait) malum nihil aliud esse, quam corruptionē modi, vel speciei, vel ordinis naturalis,] Qđ explicans D. Tho. 1. p. q. 5. art. 5. ad quartum ait, modū, speciē, & ordinē, quatenus talia sunt, bona esse, vocari aūt mala, quatenus, [vel minora sunt, quā esse debuerunt, vel quia nō his reb. accōmodantur, quib. accōmodanda sunt, uel quia sunt aliena, & incongrua.] Sic igitur monstrum illud appellatur malū, in quantū caret debita specie, & conuenienti partiū proportione, atq. ita non ex vi positiuæ perfectionis malū est. Idemque reperitur in quolibet ente cōposito ex partib., quæ inter se nō bene cōueniunt, qđ in vniuersum pōt mōstruosum appellari.

XIV. Res quę alteri, ratione alicuius priuationis talis est.

Atq. hinc vlterius fit, si consideremus eam partē C talis cōpositi, quæ dicitur alteri disconueniens, seu mala, vt est sextus digitus respectu manus humanæ, vel calor respectu aquę, nō habere rōnem mali, nisi ratione alicuius priuationis adiunctæ. Nā in primis, ipsamet discōuenientia ad priuationē pertinet, sicut in vniuersum [contrarietas, repugnantia, dissimilitudo, & distinctio] in suo intrinseco cōceptu negationē includūt, Contrarietas. n. includit incōpossibilitatē oppositarū formarum in eodē subiecto, incompossibilitas aūt negationem includit: sic ergo disconuenientia dicit improportionem, seu ineptitudinem ad conuenientem unionem, seu cōpositionem. Deinde in eo subiecto, cui alia res, seu forma mala dicitur, connotatur carentia naturalis propēsionis, seu connexionis cū tali re. Ac denię, D in ipsamet re, q̄ alteri mala dicitur, denotatur carētia perfectionis tali subiecto cōuenientis, quæ licet respectu ipsius formæ absolutæ cōsideratæ videatur esse negatio, quædā tamen respectu subiecti habet rationem priuationis, quia est carētia perfectionis illi debitæ. Et respectu formæ dici potest priuatio nō simpliciter, sed ex hypothesi, seu in ordine ad talem effectum, quia licet absolute non debeatur tali formæ talis perfectio, tamen, ut posset conuenienter informare tale subiectum, indigeret illa.

XV. Et hoc modo in moralibus, actus intemperantiæ dicitur malus homini, quatenus caret rectitudine tēperantiæ: & in naturalib. calor est malum aquæ, quatenus caret perfectione frigoris: & sic in uniuersum dixit D. Tho. 1. par. q. 5. artic. 3. ad secundum, E [nullum ens dici malum, in quantū est ens, sed in quantū caret quodā esse,] & idem sentit quæst. 3. de potent. art. 6. ad duodecimum, & clare, ac optime, id explicat q. 1. de malo, art. 1. ad primum dicens, dupliciter dici aliquod malum, scilicet simpliciter, & secundum quid. [Simpliciter (inquit) malum est, quod est secundum se malum, hoc autē est, quod priuatur aliquo particulari bono, qđ est ex debito suæ perfectionis, sicut ægritudo est malū aīalis: sed secundū quid dr̄ esse malū, quod non est malum secundum se, sed alicuius, quia non priuatur aliquo bono, qđ sit de debito suæ perfectionis, sed quod est de debito perfectionis alterius rei, sicut in calore est priuatio perfectionis debitæ aquæ: & ideo non est malus in se, sed aquæ.] Sic igitur omne ma-

A ne malum priuationē includit, sed proportionate, nā quod est in se malum, includit carentiā perfectionis sibi debitæ, quod vero est malum alteri includit carentiam perfectionis debitæ illi cui est malum.

XVI. Quamuis ergo distinctio data de duplici malo, scilicet, quod in se malum est, uel quod est malum alteri bona sit, de neutro tamen malo concedendum est, in sola entitate positiua consistere, sed priuationē includere. Solum potest cōstitui differentia, quia quando res in se mala dicitur non interuenit, nisi res, quæ denominatur mala, & priuatio à qua sic denominatur, quæ sola habet rationem mali formaliter seu potius malitiæ: at uero, quando res dicitur mala alteri, interuenit positiua entitas, seu forma, quæ, vt substat alicui priuationi, dicitur mala alteri B rei, seu subiecto. Vnde, non sola priuatio, sed ipsa ēt forma, vt illi substat, habet rationem mali formaliter respectu alterius subiecti quia re uera est forma male afficiens ipsum, nihilominus tamē in ipsamet forma, quatenus est mala alteri, id quod est positiuū, est quasi materiale, priuatio vero est quasi formale, constituens rationē mali respectu alterius, nam quod respectu vnius est forma, potest respectu alterius comparari, ut subiectū, seu materia: atque ita fit, ut in uniuersum formale constitutiuum mali in priuatione consistat, vt sancti Patres docuerunt.

Satisfit difficultatibus superius positis.

XVII. AD primam ergo difficultatem, & primum eius C membrum de malo culpæ, respōdetur, malū culpę proprie esse malū hominis, vt rationalis est, & libero arbitrio vtitur: & ideo non semper dici de sola priuatione, sed ēt de actu positiuo, non tamen ratione solius positiui, sed quatenus debita rectitudine caret. Hoc ergo malū ratione actus, quē includit pōt contrarie opponi actui bono, seu virtutis: & idē proportionaliter est de habitibus. Et eodē modo ipsemet actus dicitur contrarius rationi, quia caret debita rectitudine, vnde non tantū est malus, quia excludit à subiecto contrarium actū, uel habitum bonum (quod in argumentis supponi videtur) sed, quia ipsemet est disconueniens rationali naturæ: est autē disconueniens non ob positiuā entitatem præcisam: D sed, ut substantem carētiæ rectitudinis debitæ, ut dictum est. Et ita potest in huiusmodi malo esse diuersitas specifica, etiāsi fortasse nō excludat à subiecto formam, seu uirtutem specie diuersam: quia hęc malitia, ut dixi, non consistit in priuatione formæ contrariæ, quæ causatur in subiecto, sed in priuatione debitę rectitudinis, quæ in ipsomet actu intelligitur quæ pro actuum diuersitate diuersa esse potest.

XVIII. Ad alterum membrum de malo pęnæ dicendum similiter est, dolorē non esse in se malū, habet enim perfectionem suam, & quidquid in latitudine talis perfectionis sibi debitū est: est ergo dolor quid malum tanqaam disconueniens homini, vel animali. Vnde concedendum est, non tantum esse malū causaliter, id est, quia excludit delectationem oppositā, E sed etiam, quia ipsemet est disconueniens, & disproportionatus animali, quod recte argumentum ibi factum probat. Non tamen est disconueniens ratione solius positiuæ entitatis pręcisè sumptæ, sed quia secundum illam includit carentiam alicuius perfectionis necessariæ, ut posset esse forma conueniens, & proportionata homini. Et eodem modo respondendum est ad alia exempla, quæ in illa difficultate proponuntur.

XIX. Ad secundam difficultatem respondetur, concedendo, non repugnare, eandem rem esse bonam, & malam diuersis rationibus: negamus tamen vtramque esse posse omnino positiuam, quia non potest res sub ea ratione esse mala, sub qua est bona: sub omni autem ratione positiua præcisè considerata,

Eadē res vt positiua, bona, ut priuationē includit, mala est potest.

A bona est, ut ostendimus; & ideo sub qua ratione est mala, non est mere positiua. Itaque, si sit sermo de re in se bona, vel mala, potest quidē eadem res esse in se bona essentialiter, mala autem integraliter, seu accidentaliter: illud tamen ei cōuenit, quatenus habet perfectionem essentialem tali naturæ debitam: hoc uero quatenus caret debita integritate, vel perfectione accidentali. Si uero sit sermo de re bona in se, & mala alteri illius prius habet ratione propriæ naturæ, & perfectionis positiuæ, hoc uero posterius habet solum ratione alicuius disproportionis, uel discōuenientiæ, quam habet cum alia re, atque adeo ratione alicuius priuationis adiunctæ, & idem fere est seruata proportione, quando eadem res uni est bona, & alteri mala. Quod uero in se sit omnino mala, B & alicui bona, contingere non potest, tū quia nulla res est in se omnino mala, tum quia supra ostendimus, nihil posse esse alteri bonum, proprie loquēdo, quod in se bonum sit.

Bonum malo qualiter opponatur.

XX. ATque ex his facile constat, quomodo bonū, & malū opponantur, hoc enim ēt in difficultatibus positis petebatur. Possunt igitur bonum, & malum, vel formaliter cōparari secundum bonitatē, & malitiam, vel tantum materialiter, quoad res ipsas, quæ bonę, & malæ denominantur. Deinde, ut bonum, & malum sint opposita. debent respectu eius- C dem cōparari, prout ratio oppositorum requirit, vnde paulò ante dicebamus, eandem rem respectu diuersorum posse esse bonam, & malā, in qua neq. est materialis oppositio, cum res sit eadem, nec proprie formalis: nam, licet illę rationes boni, & mali sint diuersæ, non tamen oppositæ, sed disparatæ, sicut esse simile vni, & dissimile alteri. Atque de bono, & malo sic consideratis uerum habet, quod Aug. dixit in Enchir. c. 14. in bono, & malo deficere regulā Dialecticam, quod contraria eidem inesse non possunt, quia eadem res potest esse bona, & mala, cū tamen bonum, & malum contraria sint, seu opposita. Loquitur enim de bono, & malo secūdum communes rationes, secundum quas non habent perfectam, & completam oppositionem, nisi in particulari, & cū D omnibus conditionibus requisitis sumantur.

XXI. Proprie igitur comparando bonum, & malum respectu eiusdem, in suis formalibus rationibus opponuntur priuatiue, nā bonum idē est, quod perfectū, quantum ad id, in quo bonum est, malum autē est, quod debita perfectione caret, & alicui bonum est, quod est illi conueniens, malum vero, quod disconueniens est. Vnde fit, ut proprietates habent oppositas, nā bonum ex se est appetibile, illud enim est, qđ omnia appetunt: & ideo finis causalitatem habet, vel saltem medij, malum autem ex se appetibile nō est, sed potius à se auertit appetitum. Vnde per se, & ut tale est, nec finis, nec medij rationē habere potest sed solum, vt quandam rationē boni induit, v.g. qua- E tenus ad vitandum maius malum, utile censeri potest. At uero, si cōparentur res, quæ bonæ, & quæ malæ denominantur, sic non opponuntur proprię quatenus in se bonę, vel malæ dicuntur sed quatenus respectu alterius vna est conueniens, disconueniēs altera: sic enim mutuo se excludunt, nō uero prout in se bonæ, vel malæ sunt. Atque hoc modo possunt in se habere oppositionem contrariam, tam in moralibus, quam in naturalibus, ut supra dictum est.

XXII. Atque ita locutus est Arist. c. de opposit. de bono, & malo, non ratione malitiæ præcisè, sed ratione, actus, uel qualitatis, quæ mala alteri denominatur, sicut verū, & falsum possunt dici cōtrarie opponi ratione assensuum, seu iudiciorum. Sic etiā Dionys. c. 4. de diuin. nom. ait, (malum non pugnare contra bonū, nisi ratione alicuius boni, nam secundum se

est

est impotens. (Et D. Thom 3. contra gent. c. 9.) Malum non repugnat bono positiue, nisi ratione alicuius bonitatis.] Idē q. 1. de malo, ar. 1. 2. 3. & 4. & qu. 3. de potent. ar. 6. ad 11. & 2. d. 40. vnde non semper est necessaria talis oppositio, sed interdum priuatiua sufficit, si id quod malum denominatur, non sit ens positiuum, sed priuatiuum: quo modo cęcitas, uel ægritudo est quoddam malum: interdum vero sufficit alia repugnātia inter formas positiuas, quamuis non sit proprie contrarietas, sit enim error, & scientia opponūtur, vt bonum, & malum homini, quamuis non sint proprie contraria

SECTIO II.

Quotuplex sit malum.

I. HÆc quæstio facile ex dictis definitur est namque de malo formaliter, ut malum est: nam materialis diuisio ex parte rerum non cadit sub scientiam. Sic igitur diuiditur malum in illud, quod in se malum est, & quod est malum alteri, qđ Diuus Thomas appellauit malum simpliciter, & secundum quid, alij autem vocant malum absolute, uel respectiue, quorum rationes satis sunt ex dictis expositæ.

Malum in se, & malū alteri.

II. Rursus, quod est malum alteri, diuidi potest in illud, quod est disconueniens alteri, quatenus res naturalis est, & illud, quod est discōueniēs alteri quatenus ens, uel agens liberum est: & hoc modo diuiditur malum in naturale, & morale. Naturale malum est omnis priuatio naturalis boni naturę debiti, seu omne id, quod natura sua est disconueniens alteri naturæ. Malū vero morale est discōueniens naturæ liberæ, quatenus libera est. Vnde naturale malum inuenitur in omnibus rebus ratione carentibus, & sese etiā extendit ad res intellectuales, quatenus propriam naturam habent, & naturalem aliquā perfectionem requirunt, quia priuari possunt, sine suo cōsensu vel cooperatione libera: morale autē malum solum in naturali libera reperitur, ut libera est, quia ut in superioribus, diximus, mores proprie consistūt in liberis actionibus. Vnde licet morale malum sit disconueniens naturæ rationali, ut rationalis est, & in hoc possit cōuenire cū aliquo naturali malo, est tamen disconueniens tali naturæ, prout habet peculiarem operādi modum scilicet cum libertate, & in hoc differt à naturali malo.

Alteri malum, ut naturali enti & ut libero agenti.

Culpæ, & pęnæ mala quid sint.

III. ATque hinc vlterius orta videtur alia celebris diuisio mali in malum culpæ, & pęnæ, quam tradit D. Thomas, in prima parte, quæst. 48. articulo 5. & 6. vbi differentiā inter illa membra constituit, quod malum culpæ dicit defectum in actione seu actu secundo: malum autem pęnæ dicit defectum in aliqua forma, vel integritate rei, quæ ad actum primum pertineat. Quæ expositio habet difficultatem, quia neq. omnis defectus actionis pertinet ad malū culpæ, ut constat de errore, uel de actione male scribendi aut pingendi, neq. ecōuerso omnis culpa est in actu secundo, nā peccatum originale, uel habituale est malū culpæ, & non est in actione, & similiter non ōis defectus in actu primo est pęna, nā cæcitas, verbi gratia, interdū nō est pęna, sed malū mere naturale: neque etiam omnis pęna est in defectu actus primi, nam error etiam est malum pęnæ, imo ipsa culpa pōt esse pœna prioris culpæ, ut docet idem Diuus Thomas, 1. 2. q. 87. a. 2. ex illo ad Ro. 1. [Propter quod tradidit eos Deus in desideria cordis eorum].

Malū culpæ, & pœnæ quo differant.

IV. Sed quia hæc diuisio magis pertinet ad Theologos, & philosophos morales, dicēdum est breuiter, diuisionem hanc proprie dari de malo creaturæ rationalis, quatenus libera est, seu libertatem suam exercet nam in alijs rebus, uel actionibus, nec culpa proprie esse potest, cum culpa significet moralem actum, & consequenter neque etiam potest esse pęna quia hæc dicit respectum ad culpam, propter quam infligitur, ut recte dixit August. 1. Retract. capite 9. Cum ergo dicitur, malum culpæ consistere in defectu actionis, intelligendum est de actione libera, quatenus libera est, siue hic defectus sit carentia liberæ actionis, debitę secundum legem, seu rectam rationem, siue sit carentia honestatis, uel rectitudinis tali actioni debitæ, id est, siue sit omissio actionis debitæ siue sit actio carentis rectitudine debita. Nā actualis usus libertatis solum est in actione, uel carētia actionis uolūtaria: & ideo hoc malum culpæ per se primo est in huiusmodi actione, quia est malum creaturæ rationalis, ut liberæ, id est, ut utentis libertate sua. Neque obstat, quod de culpa originali uel habituali obijciebatur, quia hæc non habent rationem culpæ, nisi per ordinem ad actualem culpam, per quam sunt voluntaria. Vnde quasi mediate tantum participant rationem mali culpæ, quatenus in eis moraliter permanere censetur defectus liberę actionis, atq. ita fit, ut malum culpæ, quod per se primo, & immediate tale est, in defectu actus secūdi humani, seu liberi, ut sic consistat. Malum autem pęnę dicitur esse in defectu actus primi, nō quia in actionibus, etiam reperiri nō possit, sed quia in qualibet carentia perfectionis debitæ, etiam per modū actus primi, sufficienter saluari potest, vel certe quia, sicut malum culpæ radicaliter & primario est in actione, ita malū pęnę radicaliter, ac primario est in actu primo. Nam, licet contingat, actionem naturalem, id est, non liberam, esse defectuosam, tamen ille defectus semper prouenit ex priori aliqua imperfectione, & defectu in actu primo, seu in causa proxima. Quod si defectus actionis non sit naturalis, sed uolūtarius, iam, vel pertinebit ad malum culpæ, uel nullā habebit rationem mali, quia nō erit defectus perfectionis debitæ. Quamuis autem unum peccatum dicatur esse pęna alterius, non tamen secundum id, quod est formaliter culpa in ipso, sed secundum aliquam aliam rationem, & ita etiam illa pœna est primario in re aliqua, quæ se habet ad modum actus primi respectu culpæ, qualis est denegatio alicuius auxilij, uel permissio occasionis cadendi, quæ dici possunt ad actum primum pertinere, quatenus ablatio impedimenti supponitur ad actionem, & est conditio in actu primo requisita.

V. Sic igitur breuiter, ac perspicue dicere possumus, malū culpæ esse inordinationē in actione vel omissione libera, seu carentiam perfectionis debitæ secūdum liberam actionem, malum autem pęnæ esse quamlibet aliam carentiam boni debiti contractā, seu inflictam ob culpam. Quo fit, ut hæc diuisio cōprehendat omnia mala rationalis naturæ, quia potest facile ad contradictoria membra reuocari, quia omne malum, quod est extra actionem liberam, ut sic pertinebit ad malum pœnę. Et quamquā, seclusa diuina prouidentia, intelligi posset in creatura rationali aliquod naturale malum, quod non esset inflictum propter culpam, quod proinde nō esset culpa neq. pœna, tamen ex diuina prouidentia credimus, nullum defectum perfectionis debitæ esse in creatura rationali, qui non sit culpa, vel ex culpa originē traxerit, & ideo August. in imperf. Genes. ad literā, c. 1. omne malum dicit esse, aut peccatum, aut pęnā peccati. Quin potius nō solum malum quod in ipso homine formaliter est, sed etiam, quod est in reb. irrationalibus, uel inanimatis, si in aliquod nocumētum ipsius hominis cedat, ad malum pęnæ spectat, non respectu inferiorum rerum, sed ipsius hominis, propter cuius culpam infligitur, vel permittitur.

Culpæ, & pęnæ male vbi sita.

VI. Atq. hinc etiam constat, quomodo hæc duo mala

culpæ: hæc enim ordinate, & recte intédi potest, & habere bonũ finem, quia ex se mala non est, sed potest esse bona. Atq. hoc modo Deus permittit malũ propter aliquod bonum, tum quia talis permissio ad pulchritudinem, & varietatem uniuersi spectat, ut Dionys. dixit c. 4. de diuin. nomin. tum etiam, quia nouit Deus ex malis permissis, si fiant, multa elicere bona, vt late disserit. Aug. in Enchir. c. 27. Malum autem pœnæ, non solum quoad permissionem, sed etiam quoad effectionem potest per se ac recte intédi propter honestum finem, iustam scilicet culpæ vindictam: & hoc modo hoc malum, ut tale est, potest habere finalem causam, atque ita Deus intendit mala pœnæ, quorum est auctor. Huc etiam reuocari potest malum, quod medicinale dici potest, quod interdum infertur ad impediendum maius malũ, vt cum brachium abscinditur ad conseruandam uitam: illud enim malum tunc directe intenditur, nõ tamen, ut finis, sed ut medium, & ita habet tunc suã causam finalem ex intentione operantis. Sic igitur potest bonum non tantum apparens, sed etiam uerum, esse causa finalis alicuius mali.

Malum medicinale e[ff]ectioni ordinatę subiacet.

Mali causa subiectiua quæ.

IV. Dico secundò: Malum quatenus malum est, habet materialẽ causam, quę semper est aliquod bonum: quod alijs uerbis dici solet, malum, ut malum esse in bono, tanquam in subiecto. Sic loquitur Augustinus in Enchirid. ca. 13. & 14. ubi inter alia dicit, nõ posse esse malum nisi in bono, quia si esset purum malum, seipsum destrueret, quod etiam docet D. Thom. 1. par. quæstio. 48. artic. 3. Et ratio est, quia malum pro formali, nec res pure positiua est, nec pura negatio est ergo priuatio debitæ perfectionis: ergo requirit subiectum, cui talis perfectio debeatur: ergo illud subiectum necessario esse debet aliquod bonum, in quo malum, seu malitia inesse intelligatur. Probatur hæc vltima consequentia, tum quia subiectum illud necessario esse debet aliquod ens positiuum, & consequenter aliquod bonũ, tum etiã, quia hoc ipsum, scilicet, quod tali subiecto debeatur perfectio, qua malum priuat, est efficiens signum, & testimonium, quod tale subiectum bonũ sit, quia bonitas, & perfectio non potest esse debita, nisi illi rei, quæ bona sit. Et hoc modo Augustinus 1. contra Iulian. capit. 3. & in Enchirid. capite 12. ac sæpe alibi, ex ipso malo, quod interdum naturæ, uel uoluntati accidit, probat, ipsam naturam, uel uoluntatem bonam esse, quia fit mala, dum bonitate debita priuatur, & non omnino destruitur, alioqui iam non mala esset, sed omnino nõ esset, ut ergo mala sit, oportet, ut natura aliqua sit debita perfectione priuata.

V. Obiectiones aliquot.

Sed obijciet aliquis, nam malum pro formali, nõ est ens positiuũ, & reale, ergo non requirit, imo nec proprie esse põt in subiecto reali, ens. n. rationis nulli subiecto inest, ergo non potest esse in bono tamquam in subiecto, seu causa immateriali. Vnde Dionys. capite 4. de diuin. nomin. vers. fin. absolute dicit, [malũ nõ esse in his, quæ sunt.[Secũdo, quia malum destruit bonum, cuius est malũ, ergo nõ potest esse in illo tamquam in subiecto, nulla enim forma destruit subiectum suum. Tertio, quia alias corruptio, & mors nõ esset malum, quod est contra communem oĩum sensum, sequela patet, quia corruptio nõ est malũ illius subiecti, quod sub ipsa corruptione manet, id est, materiæ primæ, cum illa indifferẽs sit ad formam geniti, uel corrupti, si autẽ dicatur esse malum rei corruptæ: ergo iã non est in eo bono, cuius est malũ, ergo necesse non est, ut illud bonum maneat sub tali malo. Et cõfirmatur, nã aliàs annihilatio rei non esset malũ eius, q incredibile uidetur, cum sit maxime odio digna, & valde incommoda, &

A aduersa appetitui, quo res omnes appetunt esse.

VI. Dissoluuntur.

Ad primam obiectionem respondetur, malũ pro formali, seu malitiã, esse in subiecto per modũ priuationis, de qua Aristoteles dixit esse carentiam in subiecto apto nato, quæ carentia in re ipsa esse dicitur in actu exercito, vt corruptio, seu remotio, vt Caietanus bene declarat 1. p. q. 48. art. c. 2. Vbi D. Tho. ad secundum ait, malum, non esse ens, vt significat entitatem rei, habere tamen tale esse quale sufficit ad veritatem propositionis, qua dicimus, cæcitatem esse in oculo, quod esse nõ significat ponere aliquid in oculo, sed potius remouere. Hoc ergo modo dicitur malum esse in bono tãquam in subiecto, non tãquam ponens aliquid in illo, sed potius, vt remouẽs vlteriorem perfectionem ei debitam. Cũ autẽ Dionysius ait, malum non esse in rebus, intelligit non
B esse tamquam uerum ens ponens aliquid in ipsis.

VII. Malum quoduis nõ quodlibet bonum destruit.

Ad secundam iam in superiorib. dictum est, non omne malum esse oppositum cuilibet bono: vnde necesse non est, ut malũ destruat oẽ bonum, sed illud cui formaliter opponitur: nõ uero illud, qđ in suo subiecto supponit, vt tenebræ destruunt bonitatẽ luminis, nõ tamen perfectionẽ aeris. Dices, sæpe malũ minuit bonitatem subiecti, quia nõ solum tollit oppositam perfectionem, sed etiam minuit habilitatẽ, seu aptitudinem ad talem perfectionem, ut peccatũ & formaliter excludit actum bonum, & promptitudinem minuit ad similem faciẽdum: ergo ad eo potest malum augeri, uel multiplicari, vt omnino de-
C struat bonitatem subiecti: nõ igitur semper supponit illam. Rñdetur, duplicem intelligi posse habilitatem subiecti ad bonum. Vna est superaddita ipsi, & distincta ab illo, vt est habitus in potentia, uel cõueniens qualitatum temperamentum in organo. Alia est habilitas omnino intrinseca facultati, uel subiecto, quæ in re nõ distinguitur ab entitate eius, sed ratione tantũ. Rursus habilitas ad bonum dupliciter minui potest. Primo per subtractionẽ, & realem diminutionem bonitatis, quo modo minuitur bonum aquæ, quãdo minuitur frigiditas eius. Alio modo per additionem impedimẽtorum, quomodo dici potest minui habilitas materiæ ad formã ignis per nimiam humiditatem. Prior ergo habilitas distincta a potentia potest per subtractionem ac pro-
D prie in se minui: vnde etiam potest totaliter auferri per malum contrarium, quod non est incõueniens, quia illa habilitas nõ est proprium subiectum talis mali, sed potius est forma, uel dispositio illi opposita. Posterior autem habilitas nõ minuitur per subtractionem, quia, cum non sit res à subiecto distincta, sicut illud in entitate sua non minuitur, ita neque huiusmodi habilitas, sed solũ dicitur minui posteriori modo: & proprius diceretur impediri, ideoque nũquam potest absumi, seu penitus auferri. Et, quia subiectum mali est bonum, secũdum hanc intrinsecam habilitatem ad propriam perfectionem, ideo numquam potest per malum destrui totũ bonum, quod est in subiecto eius. Atque hac ratione,
E quamuis peccata dicantur minuere habilitatem uoluntatis ad bene operãdum, numquam possunt illã penitus absumere, etiamsi in infinitum multiplicentur, vt latius D. Thomas tradit 1. 2. q. 85. art. 1. ad 2. Sicut etiam radicalis habilitas materię ad vnam formam non potest tolli, etiamsi dispositiones ad oppositam formam infinite crescant.

VIII. Dices: Interdum forma disconueniens omnino destruit subiectum suum, si nimium crescat, ut calor aquam: ergo, & malum poterit destruere omnino bonitatem subiecti sui. Rñdetur negando antecedens in rigore, nam forma numquam corrũpit proprium subiectum cui inhæret, licet possit esse dispositio ad corruptionem subiecti, quod denominat. Quæ responsio procedit iuxta sententiam asserentem, calorem inhærere materiæ primæ. Iuxta oppo-

 sitam

Istam vero sententiam dicendum est, calorem, qui reuera aquæ inhæret, non destruere illam formaliter, quamuis per accidens disponat ad illius corruptionem, non proxime, sed remote: nam in instanti in quo aqua corrũpitur, nouus calor iuxta hanc sententiam introducitur, qui iam nõ inhęret aquę, sed igni, & ab illo, seu potius à forma ignis formaliter corrumpitur aqua. Sic ergo malum numquam destruit subiectum, cui inest: quod si interdum per accidens ad illius corruptionem disponat, consequenter etiam disponit ad destructionem sui ipsius, ita vt numquam maneat sine subiecto bono.

IX.

Mors quo modo malum, & cui subiecto.

Vnde ad tertium respondeo, mortem, uel corruptionem dupliciter considerari posse. Vno modo prout est in fieri per alterationes, & dispositiones, quæ antecedunt instans mortis, & hoc modo facile intelligitur habere rationẽ mali respectu subiecti, quod paulatim corrumpitur, contra quod nõ procedit argumentũ. Alio modo cõsiderari potest mors, vt est in instanti, quo res destruitur; & sic concedo (quidquid alij sentiant) mortem proprie, & in rigore non esse malam illius rei, quæ per illã destruitur, propter argumentum factum. Vnde D. Thom. q. 5. de potentia, art 3. ad 14. concedit, annihilationem non esse malum, quia non relinquit bonum in quo fundetur, quod etiã sentit August. in Enchirid. capite 12. & 13. ubi late probat, destructa omnino natura, non manere malum. Solet autem late loquendo, hæc corruptio, uel destructio rei malum appellari; quia est totalis ablatio boni, quæ sufficiens ratio est, ut odio habeatur, uel fugiatur.

Annihilatio an illius malum.

Mali, an detur formalis causa.

X.

DIco tertio: Malum non habet propriam, & intrinsecam causam formalem, præter seipsum, seu suam malitiam: habere autem potest causam formalem quodammodo remotã, & extrinsecam. Declaratur, & probatur, quia, cum malum formaliter consistat in priuatione, ipsa priuatio est forma eius; priuationis autem ipsius non est aliã forma, qua ipsa constituatur, vt per se constat. Contingit autem sæpe, priuationẽm unius formæ consequi ad aliam formam positiuam, non per effectionem, sed ex ui solius causalitatis formalis: quomodo priuatio frigoris sequitur ad informationem caloris producti in aqua; & ita calor inhærens aquæ iuxta verã philosophiam non effectiue, sed formaliter expellit frigus, atq. ita ille calor recte dici potest causa formalis priuationis frigoris, quæ priuatio est malum aquæ. Hoc ergo modo dari potest causa formalis mali, quam uoco extrinsecam, & remotam, quia non est proprie, & intrinsece constituens ipsum malum, sed solum est forma, ad quam consequitur tale malum.

Mali efficiens quod.

XI.

DIco quarto: Malum semper habet aliquam causam efficientem, non tamen per se; sed per accidens, & præter intentionem primariam, & intrinsecam agẽtis. Prior pars nota est ex his, quæ in principio sectionis diximus; nam ratio mali non conuenit enti per se, & ab intrinseco; ergo ab extrinseco, ergo per aliquam efficientiam, seu efficientem causam, nihil enim potest ab extrinseco aduenire, quod non ab alio efficienter proueniat. Vt uero posterior pars declaretur, aduertendum est, tribus modis posse malum accidere rebus. Primo modo per efficientiam perfectam causæ agentis, vt quando causa efficiens perfecta uirtute introducit formam, ad quã vero consequitur priuatio alterius formæ, quæ habet rationem mali; & hoc modo ignis est causa efficiẽs malũ in aqua (scilicet priuationẽ frigoris) & Deus est causa omnis mali naturalis, aut pœnę, quod hoc modo consequitur, seu fit, quia, & instituit causas efficientes huius mali, & cum eis operatur. Constat autem, hanc efficientiam non esse per se, sed per accidens, quia institutum agentis nõ est destruere aliud, sed suum esse communicare: accidit vero, vt inde sequatur non esse alterius, quia est incomparabile cum alio. Quod si quis dicere velit, hoc malũ, licet nõ sit propter se intentum, tamen propter aliud aliquo modo intendi, id est, ut medium, & dispositionẽ necessariam ad aliud bonum introducendũ, qui hoc (inquam) dixerit, nõ multum aberrabit. Et ideo dixi, hanc mali effectionem esse præter primariam intentionem agentis, quæ per se nõ est ad malum, sed ad bonum. Addidi vero, sermonem esse de intrinseca intentione agẽtis, id est, de illa, quam habet ex ui actionis suæ: nam, si sit agens liberum, potest directe ac per se intendere malum alterius, propter alium finem, vt supra dicebamus de malo pœnę, quod Deus directe intendit supposito malo culpæ: hæc vero intentio extrinseca est illi actioni, per quam fit tale malum.

Quod malum ad causalitatem perfectam agentis cõsequatur.

XII.

Malum aliquod oritur ex imperfectione causæ

Secundo modo contigit malũ consequi ad actionem causæ efficientis ex imperfectione, vel defectu talis causæ. Et hoc contigit, quando ipsum malum admiscetur ipsi actioni, vel effectui, seu formæ introductæ, & intentæ ab ipsa causa efficiente: sic claudicatio est, quoddam malum in ratione progressiui motus, quod consequitur in actione ex defectu uirtutis motiuæ principalis, uel instrumentalis: & tũc etiam constat, malum esse præter intentionẽ agentis: imo non consequi ad illud, vt agens est, sed vt deficiens est. *Dices*, quamuis, comparando illã malitiam actionis ad positiuam virtutem, & efficientiã causæ, sit per accidens, tamen comparando illam ad imperfectionem causæ, erit per se ab illa, iuxta illã regulã, [*Sicut affirmatio est causa per se affirmationis, ita negatio negationis.*] Rñdetur, hinc ad summum concludi, malum, ut malũ habere causam per se deficientẽ, quæ ut sic potius est causa nõ efficiẽs, quam efficiẽs, quod in idem redit: nam illa malitia per accidens coniungitur cum efficiẽtia, vt sic, licet per se sequitur ex defectu, & imperfectione causæ; Quæ consecutio dicitur per se, uel in ordine ad moralem rationem, vt statim explicabo, uel certe secundum quandam accommodationẽ, & attributionẽ, supposita necessaria cõsecutione unius ex alio: nam proprie ac physicé priuatio non influit in priuationem, nec defectus in defectum, sed quia ex causa defectiua sequitur defectuosa actio, ideo perfectio effectus per se tribuitur perfectioni causæ, defectus autem imperfectioni.

Occurritur obiectioni.

XIII.

Dicet rursus aliquis: Ergo hoc malũ in actione, seu in effectu, semper supponit malũ in causa. Consequens autem uidetur falsum, nam de illa malitia causæ inquiro, an habeat aliam causam, necne: si nõ habet, ergo datur malum, quod nullam habeat causam, quod supra ostendimus fieri non posse: si uero habet causam, uel illa habebit etiam defectum: & ita de illa redibit eadem interrogatio, & sic in infinitum procedetur: uel sistendum erit in causa, quę, cum nullam habeat malitiam, seu defectum, sit causa defectuosæ actionis, & effectus. Consequens est contra dicta, & contra rationem: cum enim quælibet causa agat in sibi simile, vel proportionatũ, cur causa bona, nullamque habens malitiam, producet effectum malum, & defectuosum? Respondetur negando absolute primam sequelam, non enim oportet, ut malitia effectus supponat semper malitiam in causa; quia, quacunq. ratione causa impediatur, ne agat secundum totam perfectionem debitam actioni, uel effectui, poterit actio esse defectuosa, & mala in suo genere. Potest autem causa sic operari, uel impediri, etiamsi nulla malitia proprie sumpta in ea suppo-

Malitię effectus cõ necessario malitiã supponit in causa.

supponatur. Quamquam hic modus agendi semper supponit aliquam imperfectionem, quæ non semper est propria malitia, aut priuatio perfectionis debitæ, sed tantum negatio maioris perfectionis, naturaliter consequens limitatam perfectionem talis causæ.

XIV. Effectus causarum necessario agentium vnde cõtrahant malitiam.

Hoc, vt clarius intelligatur, distinguamus inter causas naturaliter agẽtes, & liberas, nã cã, quæ naturaliter agit, si in se perfecta sit, & non sit impedita, aget quantum potest, & ideo nunquam committet defectum in actione, qui habeat rationem mali naturalis: & hoc recte conuincit ratio facta, quia à causa bona, & agente quantum potest, & non impedita, non est vnde possit malitia in actionem resultare. Ex duplici ergo causa accidere potest talis defectus in actione. Primò ex eo, qđ causa ipsa in se est male affecta, vt si oculus, v.g. sit praue dispositus: & tunc verum est, malitiam actionis supponere malitiam in causa, non tamen necesse est procedere in infinitum, quia illa malitia causæ prouenire potest ex actione alterius causæ perfectæ in suo genere, q̃dum intendit effectum suum perfectum producere, ex consequenti introducit in oculo aliquam dispositionem disconuenientem illi, iuxta primum modum superius positum: vel potuit in ipsa formatione prouenire ex aliquo naturali impedimento, vt iam dicam. Secundo igitur hoc prouenire potest ex aliqua extrinseca causa impediente, siue hæc sit materialis, siue efficiens, siue sit in ipso passo, siue in medio: nam ex concursu huiusmodi causarum sibi resistentium, & sese impedientium, contingit, actionem vnius causæ defectuosam, & monstrosam prodire, etiamsi in ipsa causa, nullum naturale malum proprie sumptum præcedat.

XV. Effectus malus semper in necessaria cã defectum supponit.

Neque contra hoc procedit ratio facta, quia licet à causa bona, qua bona est, non procedat, nisi bonũ, & perfectio, quia tamen illa causa impediri potest, ne secundum totam suam perfectionem agat, inde accidere potest, vt effectus non recipiat totam perfectionem sibi debitam, vel, vt illam non recipiat cũ modo, specie, & ordine naturæ ipsius accommodato, in qua carentia ratio mali consistit. Quamuis autem tunc malitia effectus non proueniat ex malitia causæ, semper tamen supponit in illa imperfectionem aliquam, saltem negatiuam, scilicet, defectum D virtutis ad vincendam causam se impedientem, vel materiæ indispositionem, aut resistentiam. Atq. ita facile intelligitur, unde hoc malum in naturalibus effectibus euenire possit, ita, vt necesse non sit, vel in infinitũ procedere, vel sistere aliquo malo, quod nullam habeat causam: sistendum est enim in naturali imperfectione vnius causæ, adiuncto impedimẽto alterius; hoc autem impedimentum prouenire potest ex naturali cursu, & ordine, ac virtute naturalium causarum, Imperfectio autem illa, seu impotentia ad vincendũ impedimentum nõ requirit aliquam causam, quia est mera negatio intrinsece, & necessario cõiuncta cum tali rei natura ad talẽ gradum, & perfectionem entis ex se limitata. Neq. est E inconueniens, vt imperfectio, quæ in causa est mere negatiua, & nõ hẽt rõnẽ mali, sit radix, & origo imperfectionis priuatiuæ, & habentis rationem mali in actione, vel effectu, quia ratione interuenientis impedimẽti per accidens euenire põt, vt effectus priuetur perfectione sibi debita, quia causa impeditur, ne agere possit secũdum totã perfectionẽ suam.

XVI. Liberę cãę dominium adæquata origo est malitiæ, & defectus in sua actione.

In causa verò libere agente, est alius proprius modus deficiendi in actione sua, nimirum ex dominio, quod habet in suum actum absque alio extrinseco impedimento. Nam hoc ipso quod libera est, non semper agit quantum potest, & debet: & ideo ex eadem radice potest actionem peccaminosam efficere absq. alio impedimẽto. Et hinc etiam fit, vt malum prouenicns à causa libera, quod est proprie malum A morale, seu culpæ, non necessario supponat in causa aliud simile malum: alioqui nõ possemus sistere in primo malo culpæ prouenięte à tali causa, quod est impossibile. Imo nec necesse est, vt hoc primum malum culpæ supponat in causa aliquod prius malũ, quod non sit culpæ, sed alterius generis, scilicet naturæ: nam, vt dixi, ex sola libertate creaturæ potest prouenire, libertas autem non est malum, sed potius bonum. Præsertim, quia iuxta doctrinam superius traditam ex Augustino, omne malum creaturæ rationalis est, aut culpæ, aut pœnæ; malum autẽ pœnæ secundum se totum, supponit aliquod malũ culpæ: ergo malum culpæ, si sit primum, nõ potest supponere aliud malum. Supponit tamen imperfectionem aliquam intrinsecam, & connaturalem creatu B ræ, quæ est esse mutabilẽ, & defectiuam, quam, formaliter loquendo, non habet ab alia causa, sed ex se, eo quod sit ex nihilo, & limitatæ, ac finitæ perfectionis in suo ordine; ex hac enim limitatione hẽt, tũ quod non sit sibi regula suarum operationũ, sed superiori regula indigeat, tum etiam, quod non sit per se, & infallibiliter coniuncta suę regulæ, sed possit ab illa deficere. Hęc autẽ naturalis imperfectio, quamuis mala non sit (nõ est enim priuatio, sed mera negatio) potest tamẽ esse origo mali moralis, quia adiuncta libertate, ex ui illius absque alio extrinseco impedimento, potest uoluntas mutabilis nõ agere totum quod potest, & debet, uel agere, non sicut potest, & debet, sed alio imperfectiori modo.

C Tertio modo contingit malum sequi sine vlla positiua efficientia ex sola subtractione efficientię, seu influxus bonitatis debitę. Cum enim malum in priuatione consistat, per se non requirit positiuum influxum, ut suo modo sit, nam omnis positiuus influxus ad positiuam formam, seu rem, per se primo terminatur: hoc autem per se loquendo, necessarium non est ad priuationem: igitur, ut malum sequatur, satis est, quod bonum alicui subiecto debitum non fiat, uel non conseruetur conseruato subiecto cum eadem aptitudine, ac, (ut sic dicam) iure ad tale bonum. Atque in moralibus quidem hoc potest accidere ex solo dominio potentiæ liberę in actionem suam. Quamquam quęstio sit controuersa, an possit dari purum malum morale sine vlla actione, qđ D appellari solet pura omissio, de qua re nobis nõ est disserendum: satis est enim ad rem, de qua agimus, quod hoc malum ex vi sui esse non requirat actionem, quidquid sit, an ob rationem voluntarij necessarius sit actus. At uero in naturalibus, quia causa non potest suspendere actionem ex se, sed solũ, quia vel passum remouetur, vel ipsa est distans, vel aliquod aliud impedimentum intercedit, quod non fit sine aliqua actione positiua, ideo, quamuis malum proueniens à causa naturali, per se, ac formaliter sæpe proueniat ex sola carentia actionis, tamen illa semper consequitur ad aliquam aliam actionẽ, seu mutationem, vt, licet tenebrę sequantur in aere ex sola non illuminatione Solis, tamen hęc carentia illuminationis sequitur ad motum illuminan E tis, vel alterius corporis. Ad hunc ergo modum accidere potest priuatio, in qua malum consistit: & tũc idem fere iudicium est de hoc modo efficiendi malum, quod de primo: sequitur enim hoc malum per accidens ex actione alterius causæ, non quia actio ipsa defectuosa sit, sed quia terminus talis actionis incompossibilis est cum actione alterius causæ, seu cum aliqua conditione ad illam requisitã.

XVII. Malum in effectu quandoq. ex sola carentia influxus causæ.

XVIII.

Hinc uerò infertur, cum dicitur habere malum causam efficientem, uel intelligendum esse de causa, aut positiua, aut priuatiua, quia priuatio ad positiuum reuocatur, vt in simili dixit D. Tho. 1.2.q.71 art.6. ad 1. vel certe, si intelligatur de causa positiue agente, cum proportione uerificandum est, nam in naturalibus semper antecedit aliqua actio natura-

lis, ad quam consequitur, vel cui adiungitur priuatio, quæ est malum, in moralibus autem, si moraliter loquamur, semper etiam intercedit actio voluntatis, quam malitia comitatur, vel saltem necessaria est illa actio, seu voluntas virtualis, quamuis fortasse Metaphysicè loquendo, nō repugnet esse tale malum sine formali actione.

Quomodo malum sit à prima causa.

XIX. Atque ex his satis constat, quæ sit causa efficiēs mali proxima, & particularis: quo modo autē malum sit etiam à causa prima, & vniuersalissima, quæ est Deus, breuiter superest explicandum. Tribuuntur autem Deo effectus causarum secūdarum dupliciter, scilicet, vel mediate, quia dedit virtutem agendi causis secundis, vel immediate, quia cum eis cōcurrit, & in earum actiones, & effectus proxime influit. Rursus habemus ex dictis, malum dupliciter sequi ex causa proxima, scilicet, vel ex vi actiuitatis, & positiuæ perfectionis eius, vel solū ex carentia perfectionis, vel actionis. Dicendū ergo est, Deū prædictis duob. modis esse causam illius mali, quod sequitur ex vi actiuitatis perfectæ alicuius causæ. Patet, quia Deus, & dedit illam virtutem, seu actiuitatem, & cum ea concurrit, ad illam actionem perfectam, ad quam sequitur alterius malum. Ita verò efficit Deus hoc malum, sicut causa proxima quātum ad hoc, quod non per se, & directe, sed consequēter & per accidens illud causat: quia ipsum malum, cū sit priuatiuum, non est aliter factibile. Quod intelligendum est quantum ad actionem physicam, nam quantum ad intentionem agentis, cum Deus sit agens per intellectum, potest directe intendere malum ipsum propter aliquod bonum. Atque hoc modo est Deus causa cuiuscunque mali mere naturalis, iuxta illud, Deus mortificat, & viuificat, 1. Reg. 2. Est item, ac maxime causa mali pœnæ, quomodo dicitur: Nullum est malum in ciuitate, quod nō fecerit Dominus, Amos 3. Quod autem interdum dicitur, Deus non fecisse mortem, Sap. 2. intelligitur, eā non intendisse, nec voluisse ex primaria intētione sua, sed quodāmodo coactū hominū culpa, qua supposita vere facit mortē, eamq. vult in pœnā culpæ. Quapropter non solum per causas, sed etiā immediate per seipsum, potest Deus hoc malum efficere, quia nullū requirit defectum in causa immediata, sed ex sola efficacia perfecta prouenire potest.

XX. At vero malum illud, quod consequitur ex carentia perfectionis, vel actionis causæ proximæ, per se non requirit Dei influxum; neque est necessario cōiunctum cum actione Dei, vt sic, & ideo necesse nō est, vt Deo tribuatur. Probatur, quia hoc malum nō sequitur ex perfectione, vel actiuitate causæ proximæ, sed ex imperfectione, & carentia; ergo non sequitur ex eo, quod causa habet à Deo, sed ex eo potius quod ex se habet, vel potius quia ex se caret perfectione sibi non debita. Rursus, causa secunda non indiget concursu Dei in quantum non agit, sed in quantum agit aliquid: ergo hoc malum per se non habet vnde tribuatur Deo, neque mediate, neq. immediate. Et hac ratione malum culpæ in Deum nō refunditur: nam secundum fidem Deus auctor peccati non est. Imo neque vlla malitia actionis proueniens ex defectu uirtutis proximæ Deo tribui potest, vt est, v.g. claudicatio, quod docet D. Th. 1. p. q. 49. art. 2.

XXI. Sed in hoc est notanda differentia inter malum culpæ, & alia, quod in malo culpæ imperfectio, quę necessario supponitur in causa, ex se illi conuenit, & nullo modo ab extrinseco, & ob specialem conditionem, & libertatem talis causæ potest esse origo mali culpæ absque extrinseco impedimento. Vnde fit, ut prima & sufficiēs radix talis mali, vt sic, sit ipsa cau-
A sa proxima sine interuentu primæ. At vero in aliis malis naturalium actionum imperfectio, quæ supponitur in causa, si sit mere naturalis, ac negatiua, non potest esse radix defectuosæ actionis: nisi interueniente aliquo extrinseco impedimento, vt supra dictum est, quod impedimentum semper prouenit ab aliquo motu, vel effectu positiuo, cuius Deus potest esse causa, & ex hac parte potest radix talis mali in Deum reuocari. Rursus, si imperfectio causę sit præternaturalis illi, & consequenter habens rationem alicuius mali in illa, talis defectus semper prouenit ex aliqua alia actione, vel motione naturali, quam necessarium est à Deo esse. Atque in hunc modum omne naturale malum in Deum tandem re-
B fundi potest, non quatenus prouenit ex defectu, qui non fit à Deo, sed quatenus prouenit ex aliquo effectu, vel actione, quæ fit à Deo. Vt in dicto exemplo claudicationis, quamuis defectus illius motus non fit in illa actione ex vi dimanationis, quam habet a Deo, sed a tibia debili, seu defectuosa, quia tamē hic defectus tibiæ potest esse factus a Deo, vel a causa secunda perfecte operante, uel intendente suum effectum, ideo claudicatio ipsa potest tandem in primā causam reduci, quod in malo culpæ locum habere non potest.

Accedit etiam alia differentia, quod malum culpæ propter suam turpitudinem non potest esse à Deo intentum, seu volitum, sed tantum permissum: reliqua autem mala, vndecūque proueniant, si cul- XXII.
C pam non includant, possunt à Deo esse directe uolita, & intenta, quia non habent turpitudinem repugnantem summæ bonitati eius: & ideo solius mali culpæ non potest Deus esse causa, aliorum vero potest. Et hinc etiam est, vt malum proueniens ex sola carentia actionis, si morale sit, non possit esse, vel à solo Deo, vel ab eo, vt primaria causa, & radice, sed à libertate defectibili creaturæ. Si autem tale malum mere naturale sit, potest esse, vel à solo Deo suspendente totam actionem, qua se solo conseruet bonum, vel à Deo, vt prima causa, & radice, vt si causa secunda agere omittat, solum quia Deus suspendat concursum suum.

SECTIO IV.

D *Cur malum inter attributa entis non numeretur.*

Ratio dubitandi esse potest, quia malum, vt ex hactenus dictis cōstat, ratione distinguitur ab ente, eique tribuitur, ipsumque denominat: cur ergo inter proprietates entis non numeratur? Quod enim bonum sit etiam eius proprietas, non obstat, cum possit ens diuersis rationibus bonum, & malum esse. Neque etiam obstat, quod priuationem dicat, nam etiam vnum de formali dicit negationem, & nihilominus est vna ex præcipuis proprietatibus entis. Denique non obstat, quod nō omne ens videatur esse malum, quia licet nullum I. Rō difficultatis.
E ens sit in se absolute malū, id est, defectuosum, tamē omne ens, etiam Deus ipse, est alicui malum, id est, disconueniens: ergo hoc satis est, vt malum in communi debuerit inter proprietates entis numerari.

Dicendum nihilominus est, merito non numerari, malum inter attributa entis. Cuius rei rationes plures reddi possunt, sed quę inter arguendum tactæ sunt, possunt sufficere. Primum enim malum, vt malum non dicit de formali aliquid pertinēs ad rationem entis, sed potius tendentiam, (vt sic dicam) ad non ens, seu defectum, & imbecillitatem entis: ergo non potest huiusmodi ratio constituere peculiare attributum entis, vt ens est, sed potius posset attribui alicui enti, ut defectibile est. Vnde non est similis ratio de vnitate, tum quia unitas non dicit so- II. Conclusio qua dubiū expeditur.

lam negationem, sed entitatem sub negatione, malitia autem in sola priuatione sufficienter saluatur, tum etiam, quia per illam negationem, quam unũ includit, circumscribimus integritatem, quam ens in se habet, & consequẽter entitatẽ eius: per priuationem autem, quã malum dicit, non declaramus entitatem, nec circũscribimus aliquid pertinens ad constitutionem ipsius entis, sed explicamus potius defectum entitatis, qui in aliquo ente interdũ esse põt. A

III. Ens hinc excedit malũ à quo illinc exceditur.

Secundo hinc fit, ut malum non sit reciprocum enti, ut vel ob eam causam non possit esse attributũ eius. Non est autem reciprocũ, tum ex parte ipsius mali, quod latius patet quam ens, tum ex parte ipsius entis, quod aliũde latius patet, quã malum. Primum patet, quia cum malitia non includat in suo conceptu entitatem, sed efficienter saluetur in priuatione entitatis, B nõ requiritur reale ens ad propriã mali denominationẽ: ipsa enim priuatio perfectionis debitę non solum est malitia, sed uerè, ac ꝓpriè dicitur malum quoddam, nam eo modo, quo concipitur per modum entis (quamuis verum ens nõ sit) concipitur etiam, & denominatur malum quoddã, quamuis non concipiatur vt ens in se malum, sed ut malum eius cuius est priuatio. Quomodo etiam in moralibus pura omissio, si esset uere ac ꝓpriè peccatum, esset & malum hominis. Secundum patet, quia non omne ens est uerè, ac propriè malum, quod quidem de Deo est certissimum, nam nec ipse in se habet defectum aliquem, vnde malus dici possit, neq. alicui enti est uerè, & absolutè discõueniens, sed maximè conueniẽs, C imo simpliciter necessarium ad cuiuslibet alterius entis bonum, & perfectionem. Qđ si aliquando apprehenditur, ut discõueniens, illud vel falso apprehenditur, vel solum secundum quid, & per quandam denominationem extrinsecam id Deo tribui potest ratione alicuius effectus disconuenientis homini, quem in ipso causat, hæc autem denominatio extrinseca nec propriè malum constituit, nec ad proprietates entis pertinere potest. Neque solum in Deo, sed etiam in multis entibus creatis reperiri potest integra bonitas sine ulla malitia. Quanquam enim extra Deum nullum sit ens creatum, quod non possit alicui malo subiacere: malo (inquam) vel morali, si sit creatum, & intellectuale suppositum, uel naturali saltem, aut pœnali: D tamen multis entibus creatis communicare potest, ut nullam propriè habeant malitiam, sed totam perfectionem sibi debitam, ut in beatis Angelis contingit, quibus hoc peculiare est, ut nulli malo subditi unquam fuerint, nec futuri vnquam sint. Homines enim etiam beati, licet iam careant omni malo in perpetuum, aliquando tamen alicui malo subiacuerunt, si nõ culpæ, quod rarũ est, saltem pœnę, quod nullus euasit. In reliquis autem entibus sola cœlestia corpora uidẽtur libera omni malo naturali, quatenus incorruptibilia sunt, & à peregrinis impressionibus omnino libera. Est autem considerandum, hæc omnia esse intelligenda de malo propriè sumpto quatenus de formali dicit propriam priuationem bonitatis debitæ; E nam, si generalius loquamur de malo, ut dicat negationem solam alicuius bonitatis, & perfectionis simpliciter sic quidem omne ens extra Deum potest dici aliquo modo malum: quo sensu posset illud intelligi, [Nemo bonus nisi solus Deus.] Veruntamẽ illa acceptio mali impropriissima est, ut ex supra dictis patet; nam propter solam negationem perfectionis non debitæ, dici potest ens aut imperfectum negatiuè, aut minus perfectum, non tamẽ malum. Neq. Deus solus dicitur bonus, quia omnia alia sint mala, sed quia solus ipse est bonus per essentiam, aut per antonomasiam, vel analogiam. Addo præterea eo modo quo ens creatum, malum in ea proprietate, seu potius imperfectum dicitur, nõ id habere ex ratione entis, sed quia ex nihilo est.

IV. Cęli naturali bono integrè prędite.

Tertia ratio ex dictis sumi potest, quia, proprietates entis debent per se, & ab intrinseco consequi ipsum ens: malum autem nõ ita comparatur ad ens, sed omnino per accidens, & ab extrinseco illi conuenit. Qua ratione superius probabamus, malum non esse sine aliqua causa, quia dicit defectum contra naturæ debitum, qui non contingit, absque extrinseca causa. Prouenit ergo malũ illi enti cui inest, nõ ex se sed ab extrinseco & ex accidenti, non ergo potest ad entis proprietates pertinere. Et quamuis interdum contingat ex intrinseca natura duorum entium consequi, ut unum sit alteri disconueniens, & consequẽter malum eius, quomodo in moralibus dicuntur esse aliqui actus intrinsece mali tamen hoc ipsum est valde per accidens ad rationẽ entis, & peculiare quorundam entium habentium inter se repugnantiam, uel improportionem aliquam. Ob has ergo causas non debuit malum inter rationes entis recenseri.

Malum enti non nisi accidentario inest.

DISPVTATIO XII.

De causa entis in communi.

POstquam dictum est de essentiali ratione, & proprietatibus entis in quantũ ens est, priusquam ad diuisiones eius descendamus, oportet de causis eius exactè disputare. Nam licet physicus de causis disputet, id tamen est nimis contractè, & imperfectè, quatenus ratio causę in physica materia, uel cũ aliquo motu aut physica mutatione exercetur ratio autem causæ uniuersalior est, & abstractior: nam secundum se abstrahit à materia, tam sensibili, quam intelligibili: ideo propria eius consideratio ad Metaphysicum pertinet. Primò quidẽ quatenus ipsemet ratio causæ, seu causalitas (vt aiunt) aliquem gradum entis participat: de quo oportet declarare quid, & quo modo sit. Secundò, quia ipsa causalitas est ueluti proprietas quædam entis vt sic: nullum est enim ens quod aliquam rationem causæ non participet. Tertiò, quia ad scientiam pertinet considerare causas sui obiecti. Quamuis autem non omne ens comprehensum sub obiecto huius scientiæ, habeat verã ac propriã causam, nam Deus causam non habet: tamen omnia alia præter ipsum, causam habent: & in eius non solum determinatæ, seu particulares rationes entis, sed etiam ipsa entis ratio per se ac propriè causatur, ita ut uerũ sit dicere, ens in quantum ens specificatiuè, etsi nõ reduplicatiue, habere causam. Eò uel maximè, quod eiusdem doctrinæ est rationem causæ & effectus contemplari; nullum autem est ens quod non sit uel effectus, vel causa. Accedit quod, licet Deus non habeat ueram & realem causam: quædam tamen rationes eius cõcipiuntur à nobis, ac si essent causæ aliarũ, ad quas melius declarandas utile etiam erit ueras rationes causandi pręnoscere. Ob has ergo rationes ad Metaphysicũ pertinet causarum consideratio. De quibus pauca prius in cõmuni dicemus de ratione causę, & mẽbris eius: deinde fusius de singulis: postremo eas inter se, & cũ effectibus uarijs modis conferemus.

SECTIO I.

Vtrum causa, & principium, idem omnino sint.

I. Causam esse est lõge notissimũ.

NOn inquirimus an causa sit, quia nihil est per se notius: ad inuestigãdum autem quid sit, commodè à ratione principij initium sumimus, quoniam omnis causa principium est, & per illud tanquam per genus, uel loco generis definiri potest & debet. Ratio igitur dubitandi in proposita quæ-

quæstione ex varijs dictis Aristotelis sumitur, nam interdum significat, causam, & principium, idem omnino esse, & reciprocè dici. Nam in 4. Metaphys. cap. 2. ait, [ita comparari inter se causam, & principium, sicut ens, & unum:] ens autem & unum conuertuntur inter se, ut supra dictum est. Item 5. Metaphysi cap. 1. vbi varios modos principij enumerat in fine ita cōcludit: [Totidem autem modis, & causæ dicuntur, omnes enim causæ, principia sunt.] Rursus cum 1. physicorum priuationem inter principia rei naturalis numerasset, in 12. Metaphysic. ca. 2. eam causam uocat: sentit ergo causam, & principium esse idem. Et huic sententiæ fauet modus loquendi aliquorum Patrum Græcorum, qui etiā in diuinis personis Patrem vocant causam Filij, eo q sit principium eius: & similiter Patrem, & Filiū causam Spiritus Sancti: quod est iudicium, apud Græcos idem esse [causam quod principiū.] Quod significauit, illos Patres exponens Concilium Florentinū sess. vlt. Ratio verò esse pōt, quia principiū relationem dicit ad principatum, sicut causa ad effectū: principatum autem idē esse uidetur quod effectū.

Ex modo loquendi Patrū Græcorum. Damas. lib. 1. de fid. c. 8 & 9 ac 11. Athanas. in Actis Nicenæ synodi. Nazian. orat. 29. de dogmate, & constitutione Episcop. & orat. 35, q est 1 de Filio & 3. de Theologia

II. Aliquando verò significare uidetur Aristoteles causam latius patere quam principium: ait enim li. 5. de Gener. animal. ca. 7. de ratione principij esse, [ut ipsum quidē causa sit multorū, sed ipsius nulla sit superior causa,] non est autē de ratione causæ, ut nō habeat superiorē causā, ergo iuxta Aristotelis sententiam, principium quid contractius est, quam causa. Vnde etiā 1. physic. cap. 5. de ratione principiorū ait esse, [ut non sint ex sese, nec ex alijs, sed alia ex ipsis.] de ratione autē causæ non est, ut nō sit ex principijs & causis: latius ergo patet causa quā principiū. Deniq. aliunde apparet manifestū, principium generalius quid esse, quam causam: nam omnis causa principium est, ut ex Aristot. retulimus. non tamen omne principium potest dici causa: priuatio enim, teste Aristotele, est principium generationis, non tamen causa, & aurora est principium diei, & non causa. Et apud Theologos sana, & recepta doctrina est, in diuinis personis unum esse principium alterius, non tamen causam, ut patet ex D. Thom. 1. par. qu. 33. art. 1. ad 1.

Varij principiorum modi, & illorum ordo.

III. AD explicandam hanc quæstionem incipiendū est à nomine, & ratione principij: quoniā verò, vt Damasc. ait Dialog. cōtra Manich. in initio, principij vocabulum, æquiuocum, id est analogum, est, melius erit uarias eius significationes enumerare, quas ibi recenset Damasc. & prius Aristoteles 5. Metaphysic. c. 1. Vt uerò aliqui certa methodo à nobis tradantur: primo distinguere possumus duplex principiū, aliud rei, aliud cognitionis, seu sciētiæ, q alio modo solet distingui in principia incomplexa, & complexa: nam principium rei incomplexum est, cognitionibus autem complexum. Quāquam enim principia cognoscendi frequenter desumantur ex principijs rei, proximè tamen non sunt principia sciētiæ, nisi prout ex eis fiunt principia cōplexa. Et hoc modo ait Aristoteles supra, [suppositiones demonstrationū uocantur principia:] & 2. Elench. ca. vlt. in principijs cognoscendis ait præcipuè insistendū esse, quia illis cognitis, facile est congnoscere ea quæ sequuntur. De his autem principijs cōplexis nihil amplius à nobis dicendum est, nam quæ ad hāc doctrinā necessaria sunt, disputatione 1. & 3. sufficiēter sunt tradita: reliqua verò ad libros Posterior. spectant. Denominatio autem principij quæ his tribuitur, ad aliquod genus causalitatis pertinet, uel ad aliquā habitudinem ex his, quæ statim numerabimus: nam, quia cognitio res quædam est principium cognitionis secundum aliquam habitudinem dicitur, in qua conuenit cum alijs principijs rerum.

Principiū complexū seu cognitionis qd.

IV. Principium igitur rei dici potest aut solum ratione ordinis, & cuiuscunque connexionis, aut ratione alicuius intrinsecæ habitudinis. Priori modo dixisse uidetur Arist. in Poetica, aliquantulum à principio: [Principium illud esse dicimus qd non necessario post ipsum aliquid est, & post ipsum aliquid esse, vel fieri natū est.] Hæc aūt appellatio sub hac rōne multiplex est. Primo. n. in omni actione, aut negotio, illud unde inchoatur, principiū dicitur, q aliquādo est arbitrium, seu casuale, aliquādo est debitū ipsi rei, vel saltem magis cōsentaneū, ut cōuenienter fiat uel spectata natura rei, quæ fit, uel interdum considerata conditione operantis. Atque hoc modo in ordine traditæ sciētiæ ait supra Arist. id quod est notius nobis, appellari posse principium doctrinæ, quia inde conuenienter inchoatur scientia. Secundo in successione, seu ordine temporis aurora dicitur principium diei quia inde incipit dies. Tertio in ordine loci qui primus sedet, dicitur principium cæterorum, & locus etiam, ille ex quo fons oritur, dici solet principium eius. Quarto addit Damasc. etiam solere dici propter ordinem dignitatis, ut [Rex (ait) est principiū eorum quibus præest:] quamuis hoc possit ad causalitatē pertinere, vt Arist. significat. Deniq. qd alteri præsupponitur, potest dici principiū eius, ut fundamētum dicitur principium domus, & unitas principium numeri. Et in omni re quæ extensionē habet uel latitudinem, prima pars aut primum extremum, quod alijs supponitur, dici potest principiū totius, vel reliquarum partium. Vnde hæc acceptio uel denominatio principij lauissima est, & uarijs modis potest multiplicari, ita ut nō possit ad certam, & scientificam rationem reuocari, quia est fere æquiuoca denominatio.

V. Alio igitur modo, & magis philosophico, dicitur principiū ratione alicuius habitudinis per se inter ipsum, & id cuius est principiū, ita ut ex illo aliquo modo per se oriatur. Quod duobus modis accidere potest. Primò per positiuum influxum, & communicationem sui esse: qui modus respectu rerum creatarum semper est cum dependentia, & causalitate, ut explicabimus: quare huiusmodi principium, philosophicè loquendo, semper induit rationem causæ. Solum in diuinis personis inuenitur principium cum uero influxu, & communicatione proprij esse sine causalitate: cur autem hoc ita sit, sectione sequēte explicare tentabimus. Vnde hoc genus principii quatenus rationē causæ includit, in tot membra diuidi pōt, quot causa. Sunt enim quædam principia intrinsecè constituentia rem, alia verò sunt extrinseca, quæ esse influunt in rem, & extra illam manent, ut finis, & efficiens, de quibus postea dicendum est.

Strictius acceptū principiū quid significet.

VI. Secundo potest aliquid ex alio per se oriri, ut ex principio, non per positiuum influxum, sed solum propter necessariam, & per se habitudinē ad aliud. Quo modo priuatio inter principia rei naturalis numeratur ab Aristotele, quæ mediam quandam rationē habere uidetur inter duos modos principiorum declaratos. Nam ille prior latissimus est, & solum fundatur in quolibet ordine proprietatis, nec requirit habitudinē per se, sed in quolibet genere cōpositionis, aut successionis inueniri potest: priuatio autem perfectiori modo, & magis intrinseco dicitur principium generationis naturalis. Alter verò modus principij per influxum, perfectior est, quam ut possit priuationi conuenire, quia priuatio cum non sit uera res, non potest habere proprium influxum in rem, quæ fit, seu eius generationem: & multo minus potest intrinsecè componere rem genitam. Dicitur ergo principium propter intrinsecam habitudinem generationis ad ipsam: nam quia generatio essen-

Priuatio qualiter dicatur principium rei naturalis.

essentialiter est, transitus de nō esse ad esse, ideo per se supponit priuationem, & ex illa tanquā ex necessario termino per se fit: hac ergo ratione dicitur priuatio esse principium rei naturalis, non quidē constitutionis eius in facto esse, sed generationis.

VII. Forma aliter generationis, aliter rei genitæ principium.

Imo (vt hoc obiter dicam) et forma, vt est principium generationis, longe aliter est principium, quā vt est principium rei genitæ, & constitutionis eius: ipsius enim rei est principium per influxū, & causalitatem formalem, ut infra declarabimus, generationis autem non potest esse principium hoc modo, quia ipsa non potest esse causa propria eius generationis per quam fit, ita vt in eam vere influat, nisi forte reducatur ad causam finalem; nam finis generationis est formę introductio: vel etiam ad formalem extrinsecam, in quantum generatio speciem sumit a forma ad quam tendit; quæ causalitates physicè sunt valde impropriæ respectu talis formæ, vt postea patebit. Et ideo hæc ratio principij forma dicitur principium generationis, propriè pertinet ad hunc postremum modum: nam generatio per se & intrinsecè intendit formam, vt formalem terminum ad quem tendit; quod satis est vt dicatur generationis principium. Secus vero est de materia: quia hæc etiam respectu generationis, habet aliquem influxum & causalitatem, licet diuersam ab ea, quam habet circa constitutionem rei naturalis, in hanc enim rem naturalem influit materia intrinsecè constituendo illam per se ipsam; in generationem vero non ita, sed solum sustentando & recipiendo illam. Et hæc sint per occasionem dicta de his principijs, quia illis solet quasi per Antonomasiā nomen principij rei naturalis accomodari. Denique ad hanc vltimam principij denominationem possunt reduci aliqua exempla posita in prima, & generali denominatione, quatenus in eis reperiri potest ordo per se, & ab intrinseco necessarius, sic enim punctus dici potest per se principium lineæ, & primus gradus, totius qualitatis, & fundamentum, domus; quāquam in his talis modus principij per semper reducitur ad aliquod genus influxus, seu causalitatis.

Materia qualiter principiū generationis.

Esse prius, omni principio qualiter commune.

VIII. Ex hac principiorum enumeratione colligi potest primū commune esse omni principio, vt sit aliquo modo prius principiato: hoc enim pręse fert ipsum principij nomē. Imo Aristoteles citato loco 5. Metaphysicæ colligit, [commune omni principio esse vt sit primū:] quod aliquid maius est quam esse prius, nam hoc solū dicit antecessionē ad principiatum; illud vero dicit negationem prioris. Sed considerandum est, principium simpliciter in aliquo genere, vel sub aliqua rōne dici, quod ita est principium, vt non sit principiatum sub illa ratione; nam si sit principiatum ab alio in ea serie, nō erit principium simpliciter illo ordine, sed tantum secūdum quid respectu alicuius: verbi gratia, punctus tunc est proprie principium lineæ, quando ante illum nullus punctus, & consequenter nec pars lineæ antecessit; punctus autem continuans partes lineæ, tantum respectiuè potest dici principiū subsequentium partium, cum sit terminus præcedentium. Quod clarius in tempore considerare licet: absolute enim illud solum instans est principium tēporis ante quod instans nullum tempus præcessit, sed immediate subsequitur: instans autem intermedium non dicetur simpliciter principium temporis, sed tantum respectiue, vel sub aliqua determinata ratione, scilicet principium diei, vel anni. Et ad hanc verborum proprietatem videntur alludere Sanctorum dicunt, Patrem æternum, esse principium fontem, & originem totius deitatis. Non enim ita loquūtur quia Pater sit principium ipsius naturæ diuinæ: quia iuxta fidem catholicā diuina natura nō habet principiū, quia à nullo procedit, alias ab eo distingueretur: vnde sicut damnatur hæc locutio, essentia generat: ita & hæc essentia generatur, vel procedit. Vocant ergo patrem principium diuinitatis, quia in illo gradu, seu ordine (vt ita dicam) diuinarū personarum solus ipse ita est principium aliarum personarum in diuinitate subsistentium, vt nullum principiū habeat; & ideo dicitur principium diuinitatis, omnis communicationis diuinitatis. Filius autem, quia principium habet, non potest absolutè vocari principium diuinitatis: dicitur autem vere principium Spiritus sancti, seu communicationis diuinitatis per modum spirationis, quia sub ea ratione non habet principium. Sic igitur de ratione omnis principij est vt sit prius eo cuius est principium, quod si absolute sit, & simpliciter in aliquo ordine principium sit, erit etiam primum in illo ordine.

Concil Tolet. VI & XI in princ. Dionys. c. 1. de Cœlest. Hierarc. & 2 de diuin. nominib.

Cap. Damnamus de summa Trinit. & fide cathol. Nazianz. orat 19. Athanas. orat. in illud dictū, De' de Deo.

IX. Forma an prior generatione.

Dices: Forma est principiū generationis rei naturalis, & tñ nullo modo est prior generatione, cū sit formalis terminus eius. Item obijciet Theologus in diuinis personis nullam propriam prioritatem inueniri, cū tamen in eis sit proprissima ratio principii. Ad priorem partē respondetur formam esse priorem generatione in ratione termini per se, ad quem ordinatur generatio, quæ reuocatur ad prioritatē in ordine intentionis. Non deerit tamē qui dicat formam ēt esse priorem natura in executione, & in genere causæ formalis: sed id nō recte dicetur respectu generationis, quia vt dixi, non est propria causa illius, satis ergo est prior habitudo generationis ad formā, vt hæc sit principiū illius, quidquid sit de propria causalitate respectu illius. Dices: Ergo actus vocari poterit principium potentiæ: quia licet sit posterior generatione, vel tēpore, q̄ potentia, tamen est terminus, quem per se respicit potentia, & a quo speciem sumit: vnde natura est prior ordine intentionis. Respondetur primo concedendo sequelam in eo genere principij specificantis: quod enim est inconueniens? Deinde multo maior est ratio de forma respectu generationis, quia forma est ita extrinseca generationi, vt inseparabiliter, & intime, ac essentialiter habeat illam coniunctam, ita vt non possit intelligi actualis generatio, quin ibi interueniat forma actu informans: actu vero est magis extrinsecus potentiæ.

X. Altera pars obiectionis ad Theologos magis pertinet. Inter quos diuersitas quædam est fortasse potius in modo loquendi, q̄ in re. D. Thom. itaque in 1. par. quæst. 42. art. 3. in corpore, licet concedat inter Diuinas personas esse ordinem originis, negat tamen simpliciter unam esse priorem alia, quia in Trinitate (inquit) est ordo naturæ sine prioritate. Et in solutione ad secundum declarat, ibi nec prioritatem naturæ esse, nec intellectus, quia illæ psonæ, & relatiuæ sunt, & in vnamet natura subsistunt: vnde nec ex parte naturæ habere possunt prioritatē, cum illa eadem sit, nec ex parte relationem, cū correlatiua sint simul natura, & intellectu. Quapropter idem Doctor sanctus dicta quæstione 33. art. 1. ad tertium ita respondet difficultati, quam nunc tractamus, vt negare nostram assertionem videatur. Dicit enim, quāuis nomen [principij] sumptum sit a prioritate, non tamen significare prioritatem. Nam frequens est, ut in nomine aliud sit, quod significet, aliud vero illud, a quo ad significandum imponitur. Nec sibi est cōtrarius Diuus Thomas, cum prima parte, quæstione quadragesima, articulo quarto, inquit, personam producentem esse nostro modo intelligendi priorem persona producta. Nam ibi loquitur de

modo intelligendi nostro imperfecto, & cõfuso. In altero aũt loco agit de intelligentia perfecta, quæ reb. ipsis prout in se sunt, debetur. Et ita intelligũt Caietanus, & Thomistæ, & cũ eis in re concordat Durandus in 1. distinct. 9. quæst. 2. & distinct. 20. quæst. 2. Estque hæc sententia satis probabilis, modusq. ille loquendi cautus est, & securus: iuxta, q̃ opinionem assertio nostra limitari poterit, vt Metaphysice intelligatur, non Theologice, i. de principio, quod lumen naturæ cognoscit, non quod sola fides reuelat. Nihilominus Scotus in 1. distinctione duodecima, quæst. 2. & distinct. 28. quæst. vlt. quem sequitur Gabriel in 1. distinct. 9. qu. 3. concedit, sicut in diuinis personis, vna est principium alterius, ita esse priorem, non duratione, perfectione, aut natura, sed origine tantum. Nam hæc prioritas imperfectionem non includit, & in ipsa ratione principii producentis necessario includitur. Vtrumq. patet, quia solum importat in persona producente, quod habeat esse absque tali origine, secundum quam alia persona ab illa procedit; vt Pater habet esse absq. generatione, Filius uero non nisi per generationem: & uterque habet esse absque spiratione, sanctus uero Spiritus non nisi per illam. Quod genus prioritatis inter correlatiua non potest in creatis rebus inueniri, quia vnũ relatiuum, ut tale est non procedit ab alio in Diuinis autem reperitur processio vnius correlatiui ab alio, quatenus talia sunt. Et iuxta hanc sniam, assertio nostra vniuersaliter uerũ habet: nam in Diuinis personis vera inuenitur, multo magis in creatis. Non est aũt mirum, quod sicut ratio principii in illis personis singularis est, ita ẽt modus prioritatis sit peculiaris, & longe alterius rationis ab omnibus, qui in creaturis inueniantur. Estq. hic modus loquendi ẽt probabilis, & in re (vt opinor) nõ contradicit D. Thom. quia ipse nunquam expresse negauit hoc prioritatis genus in Diuinis personis, sed alia, quæ in creaturis inueniuntur. Tacuit tamen, nunquamque usus est illa locutione, sed ordinem originis appellauit non prioritatem. Et sane non sine causa, tum quia in rebus Diuinis modus loquendi Patrum imitãdus est, apud quos illa locutio non reperitur: tum etiam, quia prioritas originis nõ est absolute prioritas, prout in Diuinis personis reperitur: qui prioritas simpliciter, & sine addito asserta, imperfectionem aliquam in re, quæ posterior dicitur, indicare uidetur. Item, quia illud dicitur absolute prius, quod potest, aut esse, aut saltẽ exacte intelligi sine alio, vna uero persona diuina neutro modo ad aliã cõparatur. Quod uero addunt aliqui, unam personam diuinã esse priorem alia in ordine naturalis enumerationis, quo, primam, secundam, & tertiam personam numeramus: hoc (inquam) non est diuersum a præcedenti, nam hic modus enumerandi non fundatur nisi in prioritate originis, vnde in re ipsa nõ indicat aliud prioritatis genus, declarat aũt optime ille numerandi modus hunc modum prioritatis originis, si congruis uerbis, & sano sensu declaretur, non esse omnino alienum a modo loquendi Ecclesiæ, & Doctorũ. Vnde cum illo addito acceptari potest, sufficiensq. est vt in vniuersum verum sit, omne principium esse aliquo modo prius eo, cuius est principium: quãuis hoc semper maneat singulare in Trinitate, quod cũ ratio principii absolute, & simpliciter conueniat vni personæ respectu alterius, ratio autem prioris solum cum addito, & limitatione tribuatur, nam illud absolute dictum nullã imperfectionem in altero extremo, hoc uero aliquam, indicare uidetur. Prioritas ergo originis dicto modo explicata, satis est ut uera ratio principii in diuinis inueniatur: vnde quod D. Tho. ait, nomen principii sumptum esse a prioritate, non tamen significare

A illam, si per prioritatem, intelligat absolutam & positiuam prioritatem, quæ imperfectionem cõnotet in principiato, verum est; si tamẽ sit sermo de pura antecessione quasi negatiua, sub ea ratione sub qua principium dicitur, sic nõ solum nomen principij sumptum est a prioritate, sed etiã illam significat, & requirit cum proportione debita, vt declaratum est, & constat ex definitione Aristotelis, & ex omnibus adductis.

Descriptio principij in communi consummatur.

B SEcundo infertur ex dictis, ad rationẽ principij nõ satis esse, vt sit prius alio, sed necessariũ esse vt inter illa sit aliqua cõnexio, vel cõsecutio unius ab alio, quod principium denominatur. Hoc patet ex communi modo concipiendi hominum, & inductione facile declaratur. Nam homo heri natus non est principium eius qui hodie nascitur, licet sit prior illo, & in diuinis, si Spiritus sanctus nõ procederet a Filio, Filius non posset dici principium eius, etiamsi cogitari aliquo modo posset ratione prior, eo scilicet modo quo actus intellectus dicitur prior actu uoluntatis. Est ergo necessaria aliqua connexio, uel consecutio: & ideo iuxta uarios modos talis cõsecutionis, uaria etiam est denominatio principij: interdum .n. oritur ex situ: interdum ex successione intrinseca: aliquando ex dimanatione, C & sic de aliis superius enumeratis. Atq. hoc totum significauit Aristoteles dicto loco 5. Metaphys. cũ dixit, [Principiũ esse primũ, unde aliquid est,] &c. nam illa dictio (unde,) prædictam connexionẽ uel consecutionem indicat. Est autem hoc cum proportione intelligendum, nã esse potest principium in actu & in potentia & utroque modo requirit habitudinem ad alterum, quod ad illud consequitur, vel actu, uel potentia. — XI. Inter principium, & principiatum cõnexio requisita.

Atque ita concluditur descriptio principii in communi & confusissimè sumpti, quam sub his terminis D. Thomas tradit 1. parte, quæstione 33. articulo primo [Principium est id a quo aliquid procedit quocunque modo:] ubi uerbũ illud (procedit,) non est sumendum stricte pro uera origine, sed pro D quacunque consecutione uel connexione, ut hactenus locuti sumus: & ad hoc significandum addidit fortasse Diuus Thomas illam particulam [quocũque modo.] Atque hoc sensu sumpta est de illa definitio ex prædicto loco Aristotelis, dicentis principium esse: [Id unde aliquid est.] Consulto enim uidetur abstinuisse a peculiari uerbo significante originem, uel alium modum emanationis, ut per illam particulam [unde,] omnem modum coniunctionis, seu consecutionis complecteretur. Addidit uero ad maiorẽ explicationem principiũ esse, [Id unde aliquid est, aut fit, aut cognoscitur.] ut simul cum descriptione generalem quandã diuisionẽ principiorum explicaret: ad illa .n. tria membra E modo commemorata possunt omnia principia reuocari, præsertim ea quæ sunt per se: nam quæ sunt per accidens, vix possunt ad certam methodũ reuocari, nisi quatenus reducuntur ad ea quæ sunt per se. Sic igitur principia omnia, aut sunt principia rei in fieri, aut principia rei esse: & ad hæc duo mẽbra reducuntur omnia principia rerum, quia non põt intelligi in rebus alius status, nisi in fieri, uel in esse: & nõ semper principium effectionis, est principiũ constitutionis rei, ut patet in priuatione. Sub principio autẽ eius quod fit, comprehenditur omne principium motus, uel operationis, ut sic, uel cuiuslibet rei successiuæ: nã ista omnia habent suũ esse in fieri: sub principio uero eius quod, est, includuntur omnia principia rerum, quæ aliquo modo habent esse (ut aiunt) in facto esse. Quia uero etiam — XII. Principij generalis quædã diuisio.

res

res successiuæ, & actiones ipsæ aliquo modo sunt, ideo generalius sumendo verbum est, dici solet à Theologis [Principium esse id vnde aliquid est.] At que eodem modo posset sub his verbis comprehendi principium cognitionis, & re vera comprehenditur, si cognitio consideretur quatenus quædam res est, quæ fit, vel est: meritò tamen Aristoteles tertium membrum adiúxit de principijs cognitionis, vt significaret non semper principium cognitionis esse principium rei cognitæ, sed sæpe alia esse principia rei in esse cognito, à principijs eiusdem rei in esse, aut fieri. Non addidit autem in speciali principium amandi, quia hoc nullum est, nisi, vel principium essendi, vel cognoscendi. Atque ex his satis cõstat, tum descriptio, tum etiam diuisio ab Aristotele tradita: diuisio (inquam) dicta, quæ est trimembris. Post illam verò subiungit Aristoteles aliam bimembrem, dicens, [aliud esse principium intrinsecum, aliud extrinsecum,] quæ est subdiuisio priorum mẽbrorum, vt ipsemet satis clarè indicat. Atque ad illã trimembrem diuisionem reuocat omnes acceptiones principij, quas supra numerauerat: & omnes alias, quæ excogitari possunt. Non enim solicitus fuit in enumerandis omnibus significationibus ipsius vocis, quod prolixum esset, & minimè necessarium, sed eas, quæ, vel erant magis vsitatæ, vel ex quibus aliæ facile poterant cognosci. Et ideo superuacaneum censeo scrupulosè inquirere aliam sufficientiam illius numerationis. Quod si quis copiosã de illa re disputationem requirat, legat Fonsecam lib. 5. Metaph. c. 1. per quæstiones septem, præsertim in quarta.

Intrinsecũ principiũ quod, & vero extrinsecum.

A

Analogia principij declaratur.

XIII. Tertio ex dictis infertur, Principium non dici merè æquiuocè de omnibus membris, quæ sub illo continentur, superiusque numerata sunt, quandoquidem non tantum nomen, sed etiam aliqua ratio nominis est illis communis. Dubitari verò solet an sit vniuoca, vel analoga. Ad quod breuiter dicendum est nõ posse esse vniuocam. Tria enim possunt in principio considerari, vnum est res ipsa, quæ denominatur principium: aliud propria relatio secundum esse, quæ principij ad principiatum cõcipitur; tertium est id, quod intelligitur tanquam proxima ratio fundandi illam relationem, quæ est consecutio illa, seu dimanatio prĩcipiati à principio. In nullo aũt ex his cõueniunt vniuocè ea omnia, quæ principia dicuntur. Primum patet, quia principium denominatur non tantum ens increatum, sed etiam creatum, nec solum ens reale, sed etiam rationis: sed hæc non conueniunt vniuocè in aliqua ratione propria, & intrinseca: ergo. Atque eadem ratio fieri potest de secundo, nam etiam relatio principij communis est ad creatam, & increatam, quamuis hanc posteriorem philosophia non agnoscat. Item ad relationes reales, & rationis. Et ex his idem concludi potest de tertio: primo quidem: quia tanta est varietas in illis rationibus, seu connexionibus principiatorum cum principijs, vt vix inter se conueniant, nisi in nomine, & proportionalitate aliqua. Secundo, quia quando id quod denominatur principium, est ens rationis tãtum, ratio fundandi relationem principij non potest esse realis: in alijs verò rebus sæpe est vera dimanatio, & processio realis. Rursus hæc interdum est creata, interdum increata: est ergo in his eadem ratio analogiæ. Tandem, quia principia quæ solum ob successionem temporis, aut ordinem situs, vel aliam similem accidentalem connexionẽ sic denominantur, longe distant à principiis per se, & maximè ab illis, quæ per verum influxum, & causalitatem talia sunt. Neque huic analogiæ obstat vnitas descriptionis datæ; nam termini quib. illa cõstat, adeo sunt transcendentales, vt analogiam in se inuoluant. Neque etiam obstat, quod fere semper absolutè, & sine addito, principium, dicatur de quocunq. significato supra posito; nam hoc accidere potest, vel propter proportionalitatem claram, & non tam, vel quia ex subiecta materia constat in qua significatione sumatur vox, vel certe propter aliquam propriam, & intrinsecam rationem principii, iuxta ea, quæ inferius dicemus de analogia entis.

Quæret autem fortasse aliquis qualis sit hæc analogia, & quibus significatis, principium, primario dicatur. De qua re multa dicunt interpretes dicto libro quinto, Metaphysicæ, capitulo primo. Ego tamen breuiter, censeo hanc analogiam non esse vnã sed multiplicem respectu diuersorum significatorum: non enim repugnat idem nomen primariò significans rem aliquam ad quasdam alias transferri per attributionem, ad alias vero per proportionalitatem. Vt sanum primario significans animal, per attributionem significat medicinam, per proportionalitatem vero pomum integrum, & incorruptum. Sic igitur dicendum censeo de principii nomine respectu suorum significatorum. Est autem considerãdum, aliud esse loqui de prima impositione huius vocis, prout ab hominibus facta est, aliud de re significata per illam, vt in simili distinguit D. Thom. prima parte, quæstione decima tertia, articulo sexto. Priori modo existimo hanc uocem impositam esse ad significandum principium motus, vel temporis, nam quia priores philosophi non cognoscebant nisi res corporales, in eis primum distinxerant principium, medium, & finem: hæc autem uidentur primum cognita ex motu, seu actione aliqua: & ideo verisimile est nomen principii, primum fuisse impositum ad significandum principium motus, vel actionis, vel partem illam magnitudinis a qua incipit motus. Et fortasse hoc significauit Aristoteles primo loco hanc acceptationem enumerans. Hinc uero deriuata est hæc uox per proportionem, uel proportionalitatem ad alia significata.

XIV. Idem respectu diuersorum, & attributionis, & proportionalitatis analogum.

B

Ordo impositionis vocis principium ad sua significata.

C

At uero quantum ad rem significatam principalius significat hæc uox principia per se, quam per accidens: & ea præsertim, quæ sunt principia per verũ & realem influxum, quia in his est multo verior, & proprior dimanatio unius ab alio, & origo, quam nomen principii præfert. Hæc autem ratio principii cum causalitate coniuncta est respectu creaturarum, & conuenit, tum Deo, tum etiam creaturis. Et hac ratione potest de Deo, & creaturis dici secundum analogiam attributionis, verbi gratia, esse principium efficiens analogicè dicitur de Deo, & creaturis, non secundum proportionalitat. m tantum, sed propter veram, & realem conuenientiam: analogam tamen, & includentem attributionem, ut inferius generaliter explicabimus in analogia entis ad Deum, & creaturas. Et idem dici potest de principio finali, uel exemplari. Quomodo uero ratio principii, communis sit principio, efficienti, finali, & exemplari, pertinet ad diuisionem de causa in hæc, & alia membra, de qua infra dicemus. In solo autem Deo ad intra, (quod philosophia non agnouit) reperitur uera ratio principii positiui, ac per se cum uero influxu, seu productione absque causalitate, quæ est altior, & mirabilior ratio principii.

XV.

D

E

Vnde merito solet a Theologis inquiri, an principium in communi, etiam dictum de ipso Deo, ut est principium creaturarum, uel, ut una persona diuina est principium alterius, sit uniuocum, uel analogum. Quidam putant esse analogum, & per prius dici de Deo secundum emanationes ad extra, quã ad intra, quia creatura procedit a Deo, non tantum secundum personam, sed etiam secundum natu-

XVI.

ram,

stam vero sententiam defendendum est, calorem, qui reuera aquæ inhæret, non destruere illam formaliter, quamuis per accidens disponat ad illius corruptionem, non proxime, sed remote: nam in instanti in quo aqua corrūpitur, nouus calor iuxta hanc sententiam introducitur, qui iam nō inhæret aquæ, sed igni, & ab illo, seu potius à forma ignis formaliter corrumpitur aqua. Sic ergo malum numquam destruit subiectum, cui inest: quod si interdum per accidens ad illius corruptionem disponat, consequenter etiam disponit ad destructionem sui ipsius, ita vt numquam maneat sine subiecto bono.

IX. Mors quo modo malum, & cui subiecto.

Vnde ad tertium respondeo, mortem, uel corruptionem dupliciter considerari posse. Vno modo prout est in fieri per alterationes, & dispositiones, quæ antecedunt instans mortis, & hoc modo facile intelligitur habere rationē mali respectu subiecti, quod paulatim corrumpitur, contra quod nō procedit argumentū. Alio modo cōsiderari potest mors, vt est in instanti, quo res destruitur; & sic concedo (quidquid alij sentiant) mortem proprie, & in rigore non esse malam illius rei, quæ per illā destruitur, propter argumentum factum. Vnde D. Thom. q. 5. de potentia, art 3. ad 14. concedit, annihilationem non esse malum, quia non relinquit bonum in quo fundetur, quod etiā sentit August. in Enchirid. capite 12. & 13. ubi late probat, destructa omnino natura, non manere malum. Solet autem late loquendo, hæc corruptio, uel destructio rei malum appellari; quia est totalis ablatio boni, quæ sufficere ratio est, ut odio habeatur, uel fugiatur.

Annihilatio an illius malum.

Mali, an detur formalis causa.

X. DIco tertio: Malum non habet propriam, & intrinsecam causam formalem, præter seipsum, seu suam malitiam: habere autem potest causam formalem quodammodo remotā, & extrinsecam. Declaratur, & probatur, quia, cum malum formaliter consistat in priuatione, ipsa priuatio est forma eius; priuationis autem ipsius non est alia forma, qua ipsa constituatur, vt per se constat. Contingit autem sæpe, priuationem unius formæ consequi ad aliam formam positiuam, non per effectionem, sed ex ui solius causalitatis formalis: quomodo priuatio frigoris sequitur ad informationem caloris producti in aqua: & ita calor inhærens aquæ iuxta verā philosophiam non effectiue, sed formaliter expellit frigus, atq. ita ille calor recte dici potest causa formalis priuationis frigoris, quæ priuatio est malum aquæ. Hoc ergo modo dari potest causa formalis mali, quam uoco extrinsecam, & remotam, quia non est proprie, & intrinsece constituens ipsum malum, sed solum est forma, ad quam consequitur tale malum.

Mali efficiens quod.

XI. DIco quarto: Malum semper habet aliquam causam efficientem, non tamen per se; sed per accidens, & præter intentionem primariam, & intrinsecam agētis. Prior pars nota est ex his, quæ in principio sectionis diximus; nam ratio mali non conuenit enti per se, & ab intrinseco; ergo ab extrinseco, ergo per aliquam efficientiam, seu efficientem causam, nihil enim potest ab extrinseco aduenire, quod non ab alio efficienter proueniat. Vt uero posterior pars declaretur, aduertendum est, tribus modis posse malum accidere rebus. Primo modo per efficientiam perfectam causæ agentis, vt quando causa efficiens perfecta uirtute introducit formam, ad eā vero consequitur priuatio alterius formæ, quæ habet rationem mali; & hoc modo ignis est causa efficiēs malū in aqua, scilicet priuationē frigoris; & Deus

Quod malum ad causalitatem perfectam agentis cōsequatur.

A est causa omnis mali naturalis, aut pœnæ, quod hoc modo consequitur, seu fit, quia, & instituit causas effectrices huius mali, & cum eis operatur. Constat autem, hanc efficientiam non esse per se, sed per accidens, quia institutum agentis nō est destruere aliud, sed suum esse communicare; accidit vero, vt inde sequatur non esse alterius, quia est incomparabile cum alio. Quod si quis dicere velit, hoc malū, licet nō sit propter se intentum, tamen propter aliud aliquo modo intendi, id est, ut medium, & dispositionē necessariam ad aliud bonum introducendū, qui hoc (inquam) dixerit, nō multum aberrabit. Et ideo dixi, hanc mali effectionem esse præter primariam intentionem agentis, quæ per se nō est ad malum, sed ad bonum. Addidi vero, sermonem esse de B intrinseca intentione agētis, id est, de illa, quam habet ex ui actionis suæ; nam, si sit agens liberum, potest directe ac per se intendere malum alterius, propter alium finem, vt supra dicebamus de malo pœnæ, quod Deus directe intendit, supposito malo culpæ; hæc vero intentio extrinseca est illi actioni, per quam fit tale malum.

XII. Malum aliquod oritur ex imperfectione causæ

Secundo modo contigit malū consequi ad actionem causæ efficientis ex imperfectione, vel defectu talis causæ. Et hoc contigit, quando ipsum malum admiscetur ipsi actioni, vel effectui, seu formæ introductæ, & intentæ ab ipsa causa efficiente; sic claudicatio est, quoddam malum in ratione progressiui motus, quod consequitur in actione ex defectu uirtutis motiuæ principalis, uel instrumentalis: & tūc C etiam constat, malum esse præter intentionē agentis: imo non consequi ad illud, vt agens est, sed vt deficiens est. *Dices*, quamuis, comparando illā malitiam actionis ad positiuam virtutem, & efficientiā causæ, sit per accidens, tamen comparando illam ad imperfectionem causæ, erit per se ab illa, iuxta illā regulā, [Sicut affirmatio est causa per se affirmationis, ita negatio negationis.] Rñdetur, hinc ad summum concludi, malum, ut malū habere causām per se deficientē, quæ ut sic potius est causa nō efficiēs, quam efficiēs, quod in idem redit: nam illa malitia per accidens coniungitur cum efficiētia, vt sic, licet per se sequitur ex defectu, & imperfectione causæ. Quæ consecutio dicitur per se, uel in ordine ad moD ralem rationem, vt statim explicabo, uel certe secundum quandam accommodationē, & attributionē, supposita necessaria cōsecutione unius ex alio: nam proprie ac physicē priuatio non influit in priuationem, nec defectus in defectum, sed quia ex causa defectiua sequitur defectuosa actio, ideo perfectio effectus per se tribuitur perfectioni causæ, defectus autem imperfectioni.

Occurritur obiectioni.

XIII. Dicet rursus aliquis; Ergo hoc malū in actione, seu in effectu, semper supponit malū in causa. Consequens autem uidetur falsum, nam de illa malitia causæ inquiro, an habeat aliam causam, necne: si nō E habet, ergo datur malum, quod nullam habeat causam, quod supra ostendimus fieri non posse: si uero habet causam, uel illa habebit etiam defectum: & ita de illa redibit eadem interrogatio, & sic in infinitum procedetur: uel sistendum erit in causa, quæ, cum nullam habeat malitiam, seu defectum, sit causa defectuosæ actionis, & effectus. Consequens est contra dicta, & contra rationem: cum enim qualislibet causa agat sibi simile, vel proportionatū, cur causa bona, nullamque habens malitiam, producet effectum malum, & defectuosum? Respondetur negando absolute primam sequelam, non enim oportet, ut malitia effectus supponat semper malitiam in causa, quia, quacunq. ratione causa impediatur, ne agat secundum totam perfectionem debitam actio ni, uel effectui, poterit actio esse defectuosa, & mala in suo genere. Potest autem causa sic operari, uel impediri, etiamsi nulla malitia proprie sumpta in ea suppo-

Malitiæ effectus nō necessario malitiā supponit in causa.

supponatur. Quamquam hic modus agendi semper supponit aliquam imperfectionem, quæ non semper est propria malitia, aut priuatio perfectionis debitæ, sed tantum negatio maioris perfectionis, naturaliter consequens limitatam perfectionem talis causæ.

XIV. Effectus causarum necessario agentium vnde cõtrahant malitiam.

Hoc, vt clarius intelligatur, distinguamus inter causas naturaliter agẽtes, & liberas, nã cã, quæ naturaliter agit, si in se perfecta sit, & non sit impedita, aget quantum potest, & ideo nunquam committet defectum in actione, qui habeat rationem mali naturalis: & hoc recte conuincit ratio facta, quia à causa bona, & agente quantum potest, & non impedita, non est vnde possit malitia in actionem resultare. Ex duplici ergo causa accidere potest talis defectus in actione. Primò ex eo, qđ causa ipsa in se est male affecta, vt si oculus, v.g. sit praue dispositus: & tunc verum est, malitiam actionis supponere malitiam in causa, non tamen necesse est procedere in infinitum, quia illa malitia causæ prouenire potest ex actione alterius causæ perfectæ in suo genere, q̃ dum intendit effectum suum perfectum producere, ex consequenti introducit in oculo aliquam dispositionem disconuenientem illi, iuxta primum modum superius positum: vel potuit in ipsa formatione prouenire ex aliquo naturali impedimento, vt iam dicam. Secundo igitur hoc prouenire potest ex aliqua extrinseca causa impediente, siue hæc sit materialis, siue efficiens, siue sit in ipso passo, siue in medio: nam ex concursu huiusmodi causarum sibi resistentium, & sese impedientium, contingit, actionem vnius causæ defectuosam, & monstrosam prodire, etiamsi in ipsa causa, nullum naturale malum proprie sumptum præcedat.

XV. Effectus malus semper in necessaria cã defectum supponit.

Neque contra hoc procedit ratio facta, quia licet à causa bona, quà bona est, non procedat, nisi bonũ, & perfectio, quia tamen illa causa impediri potest, ne secundum totam suam perfectionem agat, inde accidere potest, vt effectus non recipiat totam perfectionem sibi debitam, vel, vt illam non recipiat cũ modo, specie, & ordine naturæ ipsius accommodato, in qua carentia ratio mali consistit. Quamuis autem tunc malitia effectus non proueniat ex malitia causæ, semper tamen supponit in illa imperfectionem aliquam, saltem negatiuam, scilicet, defectum virtutis ad vincendam causam se impedientem, vel materiæ indispositionem, aut resistentiam. Atq. ita facile intelligitur, unde hoc malum in naturalibus effectibus euenire possit, ita, vt necesse non sit, vel in infinitũ procedere, vel sistere aliquo malo, quod nullam habeat causam: sistendum est enim in naturali imperfectione vnius causæ, adiuncto impedimẽto alterius; hoc autem impedimentum prouenire potest ex naturali cursu, & ordine, ac virtute naturalium causarum, Imperfectio autem illa, seu impotentia ad vincendũ impedimentum nõ requirit aliquam causam, quia est mera negatio intrinsece, & necessario cõiuncta tum tali rei natura ad ta.ẽ gradum, & perfectionem entis ex se limitata. Neq. est inconueniens, vt imperfectio, quæ in causa est mere negatiua, & nõ hẽt rõnẽ mali, sit radix, & origo imperfectionis priuatiuæ, & habentis rationem mali in actione, vel effectu, quia ratione interuenientis impedimẽti per accidens euenire põt, vt effectus priuetur perfectione sibi debita, quia causa impeditur, ne agere possit secũdum totã perfectionẽ suam.

XVI. Liberę cãę dominium adæquata origo est malitiæ, & defectus in sua actione.

In causa verò libere agente, est alius proprius modus deficiendi in actione sua, nimirum ex dominio, quod habet in suum actum absque alio extrinseco impedimento. Nam hoc ipso quod libera est, non semper agit quantum potest, & debet: & ideo ex eadem radice potest actionem peccaminosam efficere absq. alio impedimẽto. Et hinc etiam fit, vt malum proueniens à causa libera, quod est proprie malum morale, seu culpæ, non necessario supponat in causa aliud simile malum: alioqui nõ possemus sistere in primo malo culpæ prouenientẽ à tali causa, quod est impossibile. Imo nec necesse est, vt hoc primum malum culpæ supponat in causa aliquod prius malũ, quod non sit culpæ, sed alterius generis, scilicet naturæ: nam, vt dixi, ex sola libertate creaturæ potest prouenire, libertas autem non est malum, sed potius bonum. Præsertim, quia iuxta doctrinam superius traditam ex Augustino, omne malum creaturæ rationalis est, aut culpæ, aut pœnæ, malum autẽ pœnæ secundum se totum, supponit aliquod malũ culpæ: ergo malum culpæ, si sit primum, nõ potest supponere aliud malum. Supponit tamen imperfectionem aliquam intrinsecam, & connaturalem creaturæ, quæ est esse mutabilẽ, & defectiuam, quam, formaliter loquendo, non habet ab alia causa, sed ex se, eo quod sit ex nihilo, & limitatæ, ac finitæ perfectionis in suo ordine; ex hac enim limitatione hẽt, tũ quod non sit sibi regula suarum operationũ, sed superiori regula indigeat, tum etiam, quod non sit per se, & infallibiliter coniuncta suę regulæ, sed possit ab illa deficere. Hęc autẽ naturalis imperfectio, quamuis mala non sit (nõ est enim priuatio, sed mera negatio) potest tamẽ esse origo mali moralis, quia adiuncta libertate, ex ui illius absque alio extrinseco impedimento, potest uoluntas mutabilis nõ agere totum quod potest, & debet, uel agere, non sicut potest, & debet, sed alio imperfectiori modo.

XVII. Malum in effectu quandoq. ex sola carentia influxus causæ.

Tertio modo contingit malum sequi sine vlla positiua efficientia ex sola subtractione efficientię, seu influxus bonitatis debitę. Cum enim malum in priuatione consistat, per se non requirit positiuum influxum, ut suo modo fit, nam omnis positiuus influxus ad positiuam formam, seu rem, per se primo terminatur: hoc autem per se loquendo, necessarium non est ad priuationem: igitur, ut malum sequatur, satis est, quod bonum alicui subiecto debitum non fiat, uel non conseruetur conseruato subiecto cum eadem aptitudine, ac, (ut sic dicam) iure ad tale bonum. Atque in moralibus quidem hoc potest accidere ex solo dominio potentiæ liberę in actionem suam. Quamquam quęstio sit controuersa, an possit dari purum malum morale sine vlla actione, qđ appellari solet pura omissio, de qua re nobis nõ est disserendum: satis est enim ad rem, de qua agimus, quod hoc malum ex vi sui esse non requirat actionem, quidquid sit, an ob rationem voluntarij necessarius sit actus. At uero in naturalibus, quia causa non potest suspendere actionem ex se, sed solũ, quia vel passum remouetur, vel ipsa est distans, vel aliquod aliud impedimentum intercedit, quod non sit sine aliqua actione positiua, ideo, quamuis malum proueniens à causa naturali, per se, ac formaliter sæpe proueniat ex sola carentia actionis, tamen illa semper consequitur ad aliquam aliam actionẽ, seu mutationem, vt, licet tenebrę sequantur in aere ex sola non illuminatione Solis, tamen hęc carentia illuminationis sequitur ad motum illuminantis, vel alterius corporis. Ad hunc ergo modum accidere potest priuatio, in qua malum consistit; & tũc idem fere iudicium est de hoc modo efficiendi malum, quod de primo: sequitur enim hoc malum per accidens ex actione alterius causæ, non quia actio ipsa defectuosa sit, sed quia terminus talis actionis incompossibilis est cum actione alterius causæ, seu cum aliqua conditione ad illam requisitã.

XVIII.

Hinc uerò infertur, cum dicitur habere malum causam efficientem, uel intelligendum esse de causa, aut positiua, aut priuatiua, quia priuatio ad positiuum reuocatur, vt in simili dixit D. Tho. 1.2.q.71 art.6. ad 1. vel certe, si intelligatur de causa positiue agente, cum proportione uerificandum est, nam in naturalibus semper antecedit aliqua actio naturalis,

lis, ad quam consequitur, vel cui adiungitur priuatio, quæ est malum, in moralibus autem, si moraliter loquamur, semper etiam intercedit actio voluntatis, quam malitia comitatur, vel saltem necessaria est illa actio, seu voluntas virtualis, quamuis fortasse Metaphysicè loquendo, nō repugnet esse tale malum sine formali actione.

Quomodo malum sit à prima causa.

XIX. Atque ex his satis constat, quæ sit causa efficiēs mali proxima, & particularis: quo modo autē malum sit etiam à causa prima, & vniuersalissima, quæ est Deus, breuiter superest explicandum. Tribuuntur autem Deo effectus causarum secūdarum dupliciter, scilicet, vel mediate, quia dedit virtutem agendi causis secundis, vel immediate, quia cum eis cōcurrit, & in earum actiones, & effectus proxime influit. Rursus habemus ex dictis, malum dupliciter sequi ex causa proxima, scilicet, vel ex vi actiuitatis, & positiuæ perfectionis eius, vel solū ex carentia perfectionis, vel actionis. Dicendū ergo est, Deū prædictis duob. modis esse causam illius mali, quod sequitur ex vi actiuitatis perfectæ alicuius causę. Patet, quia Deus, & dedit illam virtutem, seu actiuitatem, & cum ea concurrit, ad illam actionem perfectam, ad quam sequitur alterius malum. Ita verò efficit Deus hoc malum, sicut causa proxima quātum ad hoc, quod non per se, & directe, sed consequēter & per accidens illud causat: quia ipsum malum, cū sit priuatiuum, non est aliter factibile. Quod intelligendum est quantum ad actionem physicam, nam quantum ad intentionem agentis, cum Deus sit agens per intellectum, potest directe intendere malum ipsum propter aliquod bonum. Atque hoc modo est Deus causa cuiuscunque mali mere naturalis, iuxta illud, Deus mortificat, & viuificat, 1. Reg. 2. Est item, ac maxime causa mali pœnæ, quomodo dicitur: Nullum est malum in ciuitate, quod nō fecerit Dominus, Amos 3. Quod autem interdum dicitur, Deus non fecisse mortem, Sap. 2. intelligitur, eā non intendisse, nec voluisse ex primaria intētione sua, sed quodāmodo coactū hominū culpa, qua supposita vere facit mortē, eamq. vult in pœnā culpæ. Quapropter non solum per causas, sed etiā immediate per seipsum, potest Deus hoc malum efficere, quia nullū requirit defectum in causa immediata, sed ex sola efficacia perfecta prouenire potest.

XX. At vero malum illud, quod consequitur ex carentia perfectionis, vel actionis causæ proximæ, per se non requirit Dei influxum; neque est necessario cōiunctum cum actione Dei, vt sic, & ideo necesse nō est, vt Deo tribuatur. Probatur, quia hoc malum nō sequitur ex perfectione, vel actiuitate causæ proximæ, sed ex imperfectione, & carentia; ergo non sequitur ex eo, quod causa habet à Deo, sed ex eo potius quod ex se habet, vel potius quia ex se caret perfectione sibi non debita. Rursus, causa secunda non indiget concursu Dei in quantum non agit, sed in quantum agit aliquid: ergo hoc malum per se non habet vnde tribuatur Deo, neque mediate, neq. immediate. Et hac ratione malum culpæ in Deum nō refunditur: nam secundum fidem Deus auctor peccati non est. Imo neque vlla malitia actionis proueniens ex defectu uirtutis proximæ Deo tribui potest, vt est, v.g. claudicatio, quod docet D. Th. 1. p. q. 49. art. 2.

XXI. Sed in hoc est notanda differentia inter malum culpæ, & alia, quod in malo culpæ imperfectio, quę necessario supponitur in causa, ex se illi conuenit, & nullo modo ab extrinseco, & ob specialem conditionem, & libertatem talis causæ potest esse origo mali culpæ absque extrinseco impedimento. Vnde fit, ut prima, & sufficiēs radix talis mali, vt sic, sit ipsa causa proxima sine interuentu primæ. At vero in aliis malis naturalium actionum imperfectio, quæ supponitur in causa, si sit mere naturalis, ac negatiua, non potest esse radix defectuosæ actionis: nisi interueniente aliquo extrinseco impedimento, vt supra dictum est, quod impedimentum semper prouenit ab aliquo motu, vel effectu positiuo, cuius Deus potest esse causa, & ex hac parte potest radix talis mali in Deum reuocari. Rursus, si imperfectio causę sit præternaturalis illi, & consequenter habens rationem alicuius mali in illa, talis defectus semper prouenit ex aliqua alia actione, vel motione naturali, quam necessarium est à Deo esse. Atque in hunc modum omne naturale malum in Deum tandem refundi potest, non quatenus prouenit ex defectu, qui non sit à Deo, sed quatenus prouenit ex aliquo effectu, vel actione, quæ sit à Deo. Vt in dicto exemplo claudicationis, quamuis defectus illius motus non sit in illa actione ex vi dimanationis, quam habet a Deo, sed a tibia debili, seu defectuosa, quia tamē hic defectus tibiæ potest esse factus à Deo, vel a causa secunda perfecte operante, uel intendente suum effectum, ideo claudicatio ipsa potest tandem in primā causam reduci, quod in malo culpæ locum habere non potest.

XXII. Accedit etiam alia differentia, quod malum culpæ propter suam turpitudinem non potest esse à Deo intentum, seu volitum, sed tantum permissum reliqua autem mala, vndecūque proueniant, si culpam non includant, possunt à Deo esse directe uolita, & intenta, quia non habent turpitudinem repugnantem summæ bonitati eius: & ideo solius mali culpæ non potest Deus esse causa, aliorum vero potest. Et hinc etiam est, vt malum proueniens ex sola carentia actionis, si morale sit, non possit esse, vel à solo Deo, vel ab eo, vt primaria causa, & radice, sed à libertate defectibili creaturæ. Si autem tale malum mere naturale sit, potest esse, vel à solo Deo suspendente totam actionem, qua se solo conseruet bonum, vel à Deo, vt prima causa, & radice, vt si causa secunda agere omittat, solum quia Deus suspendat concursum suum.

SECTIO IV.

Cur malum inter attributa entis non numeretur.

I. Rō difficultatis. Ratio dubitandi esse potest, quia malum, vt ex hactenus dictis cōstat, ratione distinguitur ab ente, eique tribuitur, ipsumque denominat: cur ergo inter proprietates entis non numeratur? Quod enim bonum sit etiam eius proprietas, non obstat, cum possit ens diuersis rationibus bonum, & malum esse. Neque etiam obstat, quod priuationem dicat, nam etiam vnum de formali dicit negationem, & nihilominus est vna ex pręcipuis proprietatibus entis. Denique non obstat, quod nō omne ens videatur esse malum, quia licet nullum ens sit in se absolute malū, id est, defectuosum, tamē omne ens, etiam Deus ipse, est alicui malum, id est, disconueniens: ergo hoc satis est, vt malum in communi debuerit inter proprietates entis numerari.

II. Conclusio qua dubiū expeditur. Dicendum nihilominus est, merito non numerari malum inter attributa entis. Cuius rei rationes plures reddi possunt, sed quę inter arguendum tactæ sunt, possunt sufficere. Primum enim malum, vt malum non dicit de formali aliquid pertinēs ad rationem entis, sed potius tendentiam, (vt sic dicam) ad non ens, seu defectum, & imbecillitatem entis: ergo non potest huiusmodi ratio constituere peculiare attributum entis, vt ens est, sed potius posset attribui alicui enti, ut defectibile est. Vnde non est similis ratio de vnitate, tum quia unitas non dicit solam

solam

Iam negationem, sed entitatem sub negatione, malitia autem in sola priuatione sufficienter saluatur, tum etiam, quia per illam negationem, quam unũ includit, circumscribimus integritatem, quam ens in se habet, & consequẽter entitatẽ eius: per priuationem autem, quã malum dicit, non declaramus entitatem, nec circũscribimus aliquid pertinens ad constitutionem ipsius entis, sed explicamus potius defectum entitatis, qui in aliquo ente interdũ esse põt.

III. Ens hinc excedit malũ à quo illinc exceditur.

Secundo hinc fit, ut malum non sit reciprocum enti, ut vel ob eam causam non possit esse attributũ eius. Non est autem reciprocũ, tum ex parte ipsius mali, quod latius patet quam ens, tum ex parte ipsius entis, quod aliũde latius patet, quã malum. Primum patet, quia cum malitia non includat in suo conceptu entitatem, sed efficienter saluetur in priuatione entitatis, nõ requiritur reale ens ad propriã mali denominationẽ: ipsa enim priuatio perfectionis debitę non solum est malitia, sed verè, ac ꝓpriè dicitur malum quoddam, nam eo modo, quo concipitur per modum entis (quamuis verum ens nõ sit) concipitur etiam, & denominatur malum quoddã, quamuis non concipiatur vt ens in se malum, sed ut malum eius cuius est priuatio. Quomodo etiam in moralibus pura omissio, si esset uere ac ꝓpriè peccatum, esset & malum hominis. Secundum patet, quia non omne ens est uerè, ac propriè malum, quod quidem de Deo est certissimum, nam nec ipse in se habet defectum aliquem, vnde malus dici possit, neq. alicui enti est uerè, & absolutè discõueniens, sed maximè conueniẽs, imo simpliciter necessarium ad cujuslibet alterius entis bonum, & perfectionem. Qđ si aliquando apprehenditur, ut discõueniens, illud vel falso apprehenditur, vel solum secundum quid, & per quandam denominationem extrinsecam id Deo tribui potest ratione alicuius effectus disconuenientis homini, quem in ipso causat, hæc autem denominatio extrinseca nec propriè malum constituit, nec ad proprietates entis pertinere potest. Neque solum in Deo, sed etiam in multis entibus creatis reperiri potest integra bonitas sine ulla malitia. Quanquam enim extra Deum nullum sit ens creatum, quod non possit alicui malo subiacere: malo (inquam) vel morali, si sit creatum, & intellectuale suppositum, uel naturali saltem, aut pœnali, tamen multis entibus creatis communicare potest, ut nullam propriè habeant malitiam, sed totam perfectionem sibi debitam, ut in beatis Angelis contingit, quibus hoc peculiare est, ut nulli malo subditi unquam fuerint, nec futuri vnquam sint. Homines enim etiam beati, licet iam careant omni malo in perpetuum, aliquando tamen alicui malo subiacuerunt, si nõ culpæ, quod rarũ est, saltem pœnę, quod nullus euasit. In reliquis autem entibus sola cœlestia corpora uidẽtur libera omni malo naturali, quatenus incorruptibilia sunt, & à peregrinis impressionibus omnino libera. Est autem considerandum, hæc omnia esse intelligenda de malo propriè sumpto quatenus de formali dicit propriam priuationem bonitatis debitæ; nam, si generalius loquamur de malo, ut dicat negationem solam alicuius bonitatis, & perfectionis simpliciter sic quidem omne ens extra Deum potest dici aliquo modo malum: quo sensu posset illud intelligi, [Nemo bonus nisi solus Deus.] Veruntamẽ illa acceptio mali impropriissima est, ut ex supra dictis patet; nam propter solam negationem perfectionis non debitæ, dici potest ens aut imperfectum negatiuè, aut minus perfectum, non tamẽ malum. Neq. Deus solus dicitur bonus, quia omnia alia sint mala, sed quia solus ipse est bonus per essentiam, aut per antonomasiam, vel analogiam. Addo præterea eo modo quo ens creatum, malum in ea proprietate, seu potius imperfectum dicitur, nõ id habere ex ratione entis, sed quia ex nihilo est.

A Tertia ratio ex dictis sumi potest, quia, proprietates entis debent per se, & ab intrinseco consequi ipsum ens: malum autem nõ ita comparatur ad ens, sed omnino per accidens, & ab extrinseco illi conuenit. Qua ratione superius probabamus, malum non esse sine aliqua causa, quia dicit defectum contra naturæ debitum, qui non contingit, absque extrinseca causa. Prouenit ergo malũ illi enti cui inest, nõ ex se sed ab extrinseco & ex accidenti, non ergo potest ad entis proprietates pertinere. Et quamuis interdum contingat ex intrinseca natura duorum entium consequi, ut unum sit alteri disconueniens, & consequẽter malum eius, quomodo in moralibus dicuntur esse aliqui actus intrinsece mali tamen hoc ipsum est valde per accidens ad rationẽ entis, & peculiare quorundam entium habentium inter se repugnantiam, uel improportionem aliquam. Ob has ergo causas non debuit malum inter rationes entis recenseri.

IV. Celi naturali bono integrè prediti.

Malum enti non nisi accidentaliter inest.

DISPUTATIO XII.

De causa entis in communi.

POstquam dictum est de essentiali ratione, & proprietatibus entis in quantũ ens est, priusquam ad diuisiones eius descendamus, oportet de causis eius exactè disputare. Nam licet physicus de causis disputet, id tamen est nimis contractè, & imperfectè, quatenus ratio causæ in physica materia, uel cũ aliquo motu aut physica mutatione exercetur ratio autem causæ uniuersalior est, & abstractior: nam secundum se abstrahit à materia, tam sensibili, quam intelligibili: ideo propria eius consideratio ad Metaphysicum pertinet. Primò quidẽ quatenus ipsemet ratio causæ, seu causalitas (vt aiunt) aliquem gradum entis participat: de quo oportet declarare quid, & quo modo sit. Secundò, quia ipsa causalitas est ueluti proprietas quædam entis vt sic: nullum est enim ens quod aliquam rationem causæ non participet. Tertiò, quia ad scientiam pertinet considerare causas sui obiecti. Quamuis autem non omne ens comprehensum sub obiecto huius scientiæ, habeat verã ac propriã causam, nam Deus causam non habet: tamen omnia alia præter ipsum, causam habent: & in eius non solum determinatæ, seu particulares rationes entis, sed etiam ipsa entis ratio per se ac propriè causatur, ita ut uerũ sit dicere, ens in quantum ens specificatiuè, etsi nõ reduplicatiue, habere causam. Eò uel maximè, quod eiusdem doctrinæ est rationem causæ & effectus contemplari; nullum autem est ens quod non sit uel effectus, vel causa. Accedit quod, licet Deus non habeat ueram & realem causam: quædam tamen rationes eius cõcipiuntur à nobis, ac si essent causæ aliarũ, ad quas melius declarandas utile etiam erit ueras rationes causandi prænoscere. Ob has ergo rationes ad Metaphysicũ pertinet causarum consideratio. De quibus pauca prius in cõmuni dicemus de ratione causę, & mẽbris eius: deinde fusius de singulis: postremo eas inter se, & cũ effectibus uarijs modis conferemus.

SECTIO I.

Vtrum causa, & principium, idem omnino sint.

I. Causam esse est lõge notissimũ.

NOn inquirimus an causa sit, quia nihil est per se notius: ad inuestigãdum autem quid sit, commodè à ratione principij initium sumimus, quoniam omnis causa principium est, & per illud tanquam per genus, uel loco generis definiri potest & debet. Ratio igitur dubitandi in proposita quæ-

quæstione ex varijs dictis Aristotelis sumitur, nam interdum significat causam, & principium, idem omnino esse, & reciprocè dici. Nam in 4. Metaphys. cap. 2. ait, [ita comparari inter se causam, & principium, sicut ens, & unum:] ens autem & unum conuertuntur inter se, ut supra dictum est. Item 5. Metaphysi. cap. 1. vbi varios modos principij enumerat in fine ita cōcludit: [Totidem autem modis, & causæ dicuntur, omnes enim causæ, principia sunt.] Rursus cum 1. physicorum priuationem inter principia rei nruralis numerasset, in 12. Metaphysic. ca. 2. eam causam uocat: sentit ergo causam, & principium esse idem. Et huic sententiæ fauet modus loquendi aliquorum Patrum Græcorum, qui etiā in diuinis personis Patrem vocant causam Filij, eo q fit principium eius: & similiter Patrem, & Filiū causam Spiritus Sancti: quod est iudicium, apud Græcos idem esse [causam quod princip. ū.] Quod significauit, illos Patres exponens Concilium Florentinū sess. vlt. Ratio verò esse pōt, quia principiū relationem dicit ad principatum, sicut causa ad effectū: principatum autem idē esse uidetur quod effectū.

Ex modo loquendi Patrū Græcorum. Damas. lib. 1. de fid. c. 8 & 9 ac 11. Athanas. in Actis Nicenę synodi. Nazian. orat. 29. de dogmate, & constitutione Episcop. & orat. 35, q est 1 de Filio & 3. de Theologia

II. Aliquando verò significare uidetur Aristoteles causam latius patere quam principium: ait enim li. 5. de Gener. animal. ca. 7. de ratione principij esse, [ut ipsum quidē causa sit multorū, sed ipsius nulla sit superior causa,] non est autē de ratione causæ, ut nō habeat superiorē causā, ergo iuxta Aristotelis sententiam, principium quid contractius est, qua n causa. Vnde etiā 1. physic. cap. 5. de ratione principiorū ait esse, [ut non sint ex seinuicem nec ex alijs, sed alia ex ipsis.] de ratione autē causæ non est, ut nō sit ex principijs & causis: latius ergo patet causa quā principiū. Denique aliunde apparet manifestū, principium generalius quid esse, quam causam: nam omnis causa principium est, ut ex Aristot. retulimus. non tamen omne principium potest dici causa: priuatio enim, teste Aristotele, est principium generationis, non tamen causa, & aurora est principium diei, & non causa. Et apud Theologos sana, & recepta doctrinā est, in diuinis personis unum esse principium alterius, non tamen causam, ut patet ex D. Thom. 1. par. qu. 33. art. 1. ad 1.

Varij principiorum modi, & illorum ordo.

III. AD explicandam hanc quæstionem incipiendū est à nomine, & ratione principij: quoniā verò, vt Damasc. ait Dialog. cōtra Manich. in initio, principij vocabulum, æquiuocum, id est analogum, est. melius erit varias eius significationes enumerare, quas ibi recenset Damasc. & prius Aristoteles 5. Metaphysic. c. 1. Vt uerò aliqua certa methodo à nobis tradantur: primo distinguere possumus duplex principiū, aliud rei, aliud cognitionis, seu sciētiæ, q alio modo solet distingui in principia incomplexa, & complexa: nam principium rei incomplexum est, cognitionibus autem complexum. Quāquam enim principia cognoscendi frequenter desumantur ex principijs rei, proximè tamen non sunt principia sciētiæ, nisi prout ex eis fiunt principia cōplexa. Et hoc modo ait Aristoteles supra, suppositiones demonstrationū uocantur principia:]& 2. Elench. ca. vlt. in principijs cognoscendis ait præcipuè insistendū esse, quia illis cognitis, facile est cognoscere ea quæ sequuntur. De his autem principijs cōplexis nihil amplius à nobis dicendum est, nam quæ ad hāc doctrinā necessaria sunt, disputatione 1. & 3. sufficiēter sunt tradita: reliqua verò ad libros Posterior. spectant. Denominatio autem principij quæ his tribuitur, ad aliquod genus causalitatis pertinet, uel ad aliquā habitudinem ex his, quæ statim numerabimus: nam, quia cognitio res quædam est principium cognitionis secundum aliquam habitudinem dicitur, in qua conuenit cum alijs principijs rerum.

Principiū complexū seu cognitionis qd.

IV. Principium igitur rei dici potest aut solum ratione ordinis, & cuiuscunque connexionis, aut ratione alicuius intrinsecæ habitudinis. Priori modo dixisse uidetur Arist. in Poetica, aliquantulum à principio: [Principium illud esse dicimus qd non necessario post ipsum aliquid est, & post ipsum aliquid esse, vel fieri natū est.] Hæc aūt appellatio sub hac rōne multiplex est. Primo. n. in omni actione, aut negotio, illud unde inchoatur, principiū dicitur, q aliquādo est arbitrium, seu casuale, aliquādo est debitū ipsi rei, vel saltem magis cōsentaneū, ut cōuenienter fiat uel spectata natura rei, quæ fit, uel interdum considerata conditione operantis. Atque hoc modo in ordine traditæ sciētiæ ait supra Arist. id quod est notius nobis, appellari posse principium doctrinæ, quia inde conuenienter inchoatur scientia. Secundo in successione seu ordine temporis aurora dicitur principium diei quia inde incipit dies. Tertio in ordine loci qui primus sedet, dicitur principium cæterorum, & locus etiam, ille ex quo fons oritur, dici solet principium eius. Quarto addit Damasc. etiam solere dici propter ordinem dignitatis, ut [Rex (ait) est principiū eorum quibus præest:] quamuis hoc possit ad causalitatē pertinere, vt Arist. significat. Denique qd alteri præsupponitur, potest dici principiū eius, ut fundamētum dicitur principium domus, & unitas principium numeri. Et in omni re quæ extensionē habet uel latitudinem, prima pars aut primum extremum, quod alijs supponitur, dici potest principiū totius, vel reliquarum partium. Vnde hæc acceptio uel denominatio principij latissima est, & uarijs modis potest multiplicari, ita ut nō possit ad certam, & scientificam rationem reuocari, quia est fere æquiuoca denominatio.

V. Strictius acceptū principiū quid significet.

Alio igitur modo, & magis philosophico, dicitur principiū ratione alicuius habitudinis per se inter ipsum, & id cuius est principiū, ita ut ex illo aliquo modo per se oriatur. Quod duobus modis accidere potest. Primò per positiuum influxum, & communicationem sui esse: qui modus respectu rerum creatarum semper est cum dependentia, & causalitate, ut explicabimus: quare huiusmodi principium, philosophicè loquendo, semper induit rationem causę. Solum in diuinis personis inuenitur principium cum uero influxu, & communicatione proprii esse sine causalitate: cur autem hoc ita sit, sectione sequēte explicare tentabimus. Vnde hoc genus principii quatenus rationē causæ includit, in tot membra diuidi pōt, quot causæ. Sunt enim quædam principia intrinsecè constituentia rem, alia verò sunt extrinseca, quæ esse influunt in rem, & extra illam manent, ut finis, & efficiens, de quibus postea dicendum est.

VI. Priuatio qualiter dicatur principium rei naturalis.

Secundo potest aliquid ex alio per se oriri, ut ex principio, non per positiuum influxum, sed solum propter necessariam, & per se habitudinē ad aliud. Quo modo priuatio inter principia rei naturalis numeratur ab Aristotele, quæ mediam quandam rationē habere uidetur inter duos modos principiorum declaratos. Nam ille prior latissimus est, & solum fundatur in quolibet ordine proprietatis, nec requirit habitudinē per se, sed in quolibet genere cōpositionis, aut successionis inueniri potest: priuatio autem perfectiori modo, & magis intrinseco dicitur principium generationis naturalis. Alter verò modus principii per influxum, perfectior est, quam ut possit priuationi conuenire, quia priuatio cum non sit uera res, non potest habere proprium influxum in rem, quæ fit, seu eius generationem: & multo minus potest intrinsecè componere rem genitam. Dicitur ergo principium propter intrinsecam habitudinem generationis ad ipsam: nam quia generatio essen-

essentialiter est, trãsitus de nõ esse ad esse, ideo per se supponit priuationem, & ex illa tanquã ex necessario termino per se fit: hac ergo ratione dicitur priuatio esse principium rei naturalis, non quidẽ constitutionis eius in facto esse, sed generationis.

VII. Forma aliter generationis, aliter rei genitæ principium.

Imo (vt hoc obiter dicam) et forma, vt est principium generationis, longe aliter est principium, quã vt est principium rei genitæ, & constitutionis eius; ipsius enim rei est principium per influxũ, & causalitatem formalem, ut infra declarabimus, generationis autem non potest esse principium hoc modo, quia ipsa non potest esse causa propria eius generationis per quam fit, ita vt in eam vere influat, nisi forte reducatur ad causam finalem; nam finis generationis est formę introductio: vel etiam ad formalem extrinsecam, in quantum generatio speciem sumit a forma ad quam tendit; quæ causalitates physicè sunt valde impropriæ respectu talis formæ, vt postea patebit. Et ideo hæc ratio principij forma dicitur principium generationis, proprie pertinet ad hunc postremum modum: nam generatio per se & intrinsecè intendit formam, vt formalem terminum ad quem tendit; quod satis est vt dicatur generationis principium. Secus vero est de materia: quia hæc etiam respectu generationis, habet aliquem influxum & causalitatem, licet diuersam ab ea, quam habet circa constitutionem rei naturalis, in hanc enim rem naturalem influit materia intrinsecè constituendo illam per se ipsam: in generationem vero non ita, sed solum sustentando & recipiendo illam. Et hæc sint per occasionem dicta de his principijs, quia illis solet quasi per Antonomasiã nomen principij rei naturalis accomodari. Denique ad hanc vltimam principij denominationem possunt reduci aliqua exempla posita in prima, & generali denominatione, quatenus in eis reperiri potest ordo per se, & ab intrinseco necessarius, sic enim punctus dici potest per se principium lineæ, & primus gradus, totius qualitatis, & fundamentum, domus; quãquam in his talis modus principij per semper reducitur ad aliquod genus influxus, seu causalitatis.

Materia qualiter principiũ generationis.

Esse prius, omni principio qualiter commune.

VIII. Ex hac principiorum enumeratione colligi potest primo commune esse omni principio, vt sit aliquo modo prius principiato: hoc enim pręse fert ipsum principij nomẽ. Imo Aristoteles citato loco 5. Metaphysicæ colligit, [cõmune omni principio esse vt sit primũ:] quod aliquid maius est quam esse prius, nam hoc solũ dicit antecessionẽ ad principiatum; illud vero dicit negationem prioris. Sed considerandum est, principium simpliciter in aliquo genere, vel sub aliqua ratiõe dici, quod ita est principium, vt non sit principiatum sub illa ratione: nam si fit principiatum ab alio in ea serie, nõ erit principium simpliciter illo ordine, sed tantum secũdum quid respectu alicuius: verbi gratia, punctus tunc est proprie principium lineæ, quando ante illum nullus punctus, & consequenter nec pars lineæ antecessit; punctus autem continuans partes lineæ, tantum respectiuè potest dici principiũ subsequentium partium, cum sit terminus præcedentium. Quod clarius in tempore considerare licet: absolute enim illud solum instans est principium tẽporis ante quod instans nullum tempus præcessit, sed immediate subsequitur: instans autem intermedium non dicetur simpliciter principium temporis, sed tantum respectiue, vel sub aliqua determinata ratione, scilicet principium diei, vel anni. Et ad hanc verborum proprietatem videntur alludere Sancti cum dicunt, Patrem æternum, esse principium fontem, & originem totius deitatis. Non enim ita loquũtur quia Pater sit principium ipsius naturæ diuinæ: quia iuxta fidem catholicã diuina natura nõ habet principiũ, quia à nullo procedit, alias ab eo distingueretur: vnde sicut damnatur hæc locutio, essentia generat: ita & hæc essentia generatur, vel procedit. Vocant ergo patrem principium diuinitatis, quia in illo gradu, seu ordine (vt ita dicam) diuinarũ personarum solus ipse ita est principium aliarum personarum in diuinitate subsistentium, vt nullum principiũ habeat; & ideo dicitur principium diuinitatis, omnis communicationis diuinitatis. Filius autem, quia principium habet, non potest absolutè vocari principium diuinitatis: dicitur autem vere principium Spiritus sancti, seu communicationis diuinitatis per modum spirationis, quia sub ea ratione non habet principium. Sic igitur de ratione omnis principij est vt sit prius eo cuius est principium, quod si absolute sit, & simpliciter in aliquo ordine principium sit, erit etiam primum in illo ordine.

Concil Tolet. VI & XI in princ. Dionys. c. 1. de Cœlest. Hier. c. & 2 de diuin. nominib.

Cap. Damnamus de summa Trinit. & fide cathol. Nazianz. orat 19. Athanas. orat. in illud dictũ, De Deo.

IX. Forma an prior generatione.

Dices: Forma est principiũ generationis rei naturalis, & tñ nullo modo est prior generatione, cũ sit formalis terminus eius. Item obijciet Theologus in diuinis personis nullam propriam prioritatem inueniri, cũ tamen in eis sit proprissima ratio principii. Ad priorem partẽ respondetur formam esse priorem generatione in ratione termini per se, ad quem ordinatur generatio, quæ reuocatur ad prioritatẽ in ordine intentionis. Non deerit tamẽ qui dicat formam ẽt esse priorem natura in executione, & in genere causæ formalis: sed id nõ rectè dicetur respectu generationis, quia vt dixi, non est propria causa illius; satis ergo est prior habitudo generationis ad formã, vt hæc sit principiũ illius, quidquid sit de propria causalitate respectu illius. Dices: Ergo actus vocari poterit principium potẽtiæ; quia licet sit posterior generatione, vel tẽpore, q̃ potentia, tamen est terminus, quem per se respicit potentia, & a quo speciem sumit: vnde natura est prior ordine intentionis. Respondetur primo cõcedendo sequelam in eo genere principij specificantis; quod enim est inconueniens? Deinde multo maior est ratio de forma respectu generationis, quia forma est ita extrinseca generationi, vt inseparabiliter, & intime, ac essentialiter habeat illam cõiunctam, ita vt non possit intelligi actualis generatio, quin ibi interueniat forma actu informans: actu vero est magis extrinsecus potentiæ.

X. Altera pars obiectionis ad Theologos magis pertinet. Inter quos diuersitas quædam est fortasse potius in modo loquendi, q̃ in re. D. Thom. itaque in 1. par. quæst. 42. art. 3. in corpore, licet concedat inter Diuinas personas esse ordinem originis, negat tamen simpliciter unam esse priorem alia, quia in Trinitate (inquit) est ordo naturæ sine prioritate. Et in solutione ad secundum declarat, ibi nec prioritatem naturæ esse, nec intellectus, quia illæ psonæ, & relatiuæ sunt, & in vnamet natura subsistunt: vnde nec ex parte naturæ habere possunt prioritatẽ, cum illa eadem sit, nec ex parte relationem, cũ correlatiua sint simul natura, & intellectu. Quapropter idem Doctor sanctus dicta quæstione 33. art. 1. ad tertium ita respondet difficultati, quam nunc tractamus, vt negare nostram assertionem videatur. Dicit enim, quãuis nomen [principij] sumptum sit a prioritate, non tamen significare prioritatem. Nam frequens est, ut in nomine aliud sit, quod significet, aliud vero illud, a quo ad significandum imponitur. Nec sibi est cõtrarius Diuus Thomas, cum prima parte, quæstione quadragesima, articulo quarto, inquit, personam producentem esse nostro modo intelligendi priorem persona producta. Nam ibi loquitur de

modo intelligendi nostro imperfecto, & cõfuso. In altero aũt loco agit de intelligentia perfecta, quæ reb. ipsis prout in se sunt, debetur. Et ita intelligũt Caietanus, & Thomistæ, & cũ eis in re concordat Durandus in 1. distinct. 9. quæst. 2. & distinct. 20. quæst. 2. Estque hæc sententia satis probabilis, modusq. ille loquendi cautus est, & securus: iuxta, quã opinionem assertio nostra limitari poterit, vt Metaphysice intelligatur, non Theologice, i. de principio, quod lumen naturæ cognoscit, non quod sola fide reuelat. Nihilominus Scotus in 1. distinctione duodecima, quæst. 2. & distinct. 28. quæst. vlt. quem sequitur Gabriel in 1. distinct. 9. qu. 3. concedit, sicut in diuinis personis, vna est principium alterius, ita esse priorem, non duratione, perfectione, aut natura, sed origine tantum. Nam hæc prioritas imperfectionem non includit, & in ipsa ratione principii producentis necessario includitur. Vtrumq. patet, quia solum importat in persona producente, quod habeat esse absque tali origine, secundum quam alia persona ab illa procedit; vt Pater habet esse absq. generatione, Filius uero non nisi per generationem: & uterque habet esse absque spiratione, sanctus uero Spiritus non nisi per illam. Quod genus prioritatis inter correlatiua non potest in creatis rebus inueniri, quia vnũ relatiuum, ut tale est non procedit ab alio in Diuinis autem reperitur processio vnius correlatiui ab alio, quatenus talia sunt. Et iuxta hanc sñiam, assertio nostra vniuersaliter uerũ habet: nam in Diuinis personis vera inuenitur, multo magis in creatis. Non est aũt mirum, quod sicut ratio principii in illis personis singularis est, ita ẽt modus prioritatis sit peculiaris, & longe alterius rationis ab omnibus, qui in creaturis inueniantur. Estq. hic modus loquendi ẽt probabilis, & in re (vt opinor) nõ contradicit D. Thom. quia ipse nunquam expresse negauit hoc prioritatis genus in Diuinis personis, sed alia, quæ in creaturis inueniuntur. Tacuit tamen, nunquamque usus est illa locutione, sed ordinem originis appellauit non prioritatem. Et sane non sine causa, tum quia in rebus Diuinis modus loquendi Patrum imitãdus est, apud quos illa locutio non reperitur: tum etiam, quia prioritas originis nõ est absolute prioritas, prout in Diuinis personis reperitur: qui prioritas simpliciter, & sine addito asserta, imperfectionem aliquam in re, quæ posterior dicitur, indicare uidetur. Item, quia illud dicitur absolute prius, quod potest, aut esse, aut saltẽ exacte intelligi sine alio, vna uero persona diuina neutro modo ad aliã cõparatur. Quod uero addunt aliqui, unam personam diuinã esse priorem alia in ordine naturalis enumerationis, quo, primam, secundam, & tertiam personam numeramus: hoc (inquam) non est diuersum a præcedenti; nam hic modus enumerandi non fundatur nisi in prioritate originis, vnde in re ipsa nõ indicat aliud prioritatis genus, declarat aũt optime illũ num. rãdi modus hunc modum prioritatis originis, si congruis uerbis, & sano sensu declaretur, non esse omnino alienum a modo loquendi Ecclesiæ, & Doctorũ. Vnde cum illo addito acceptari potest, sufficiensq. est vt in vniuersum verum sit, omne principium esse aliquo modo prius eo, cuius est principium: quauis hoc semper maneat singulare in Trinitate, quod cũ ratio principii absolute, & simpliciter conueniat vni personæ respectu alterius, ratio autem prioris solum cum addito, & limitatione tribuatur, nam illud absolute dictum nullã imperfectionem in altero extremo, hoc uero aliquam, indicare uidetur. Prioritas ergo originis dicto modo explicata, satis est ut uera ratio principii in diuinis inueniatur: vnde quod D. Tho. ait, nomen principii sumptum esse a prioritate, non uero significare illam, si per prioritatem, intelligat absolutam & positiuam prioritatem, quæ imperfectionem cõnotet in principiato, verum est; si tamẽ sit sermo de pura antecessione quasi negatiua, sub ea ratione sub qua principium dicitur, sic nõ solum nomen principij sumptum est a prioritate, sed etiã illam significat, & requirit cum proportione debita, vt declaratum est, & constat ex definitione Aristotelis, & ex omnibus adductis.

Descriptio principij in communi consummatur.

XI. Inter principium, & principiatum cõnexio requisita.

Secundo infertur ex dictis, ad rationẽ principij nõ satis esse, vt sit prius alio, sed necessariũ esse vt inter illa sit aliqua cõnexio, vel cõsecutio unius ab alio, quod principium denominatur. Hoc patet ex communi modo concipiendi hominum, & inductione facile declaratur. Nam homo heri natus non est principium eius qui hodie nascitur, licet sit prior illo, & in diuinis, si Spiritus sanctus nõ procederet a Filio, Filius non posset dici principium eius, etiamsi cogitari aliquo modo posset ratione prior, eo scilicet modo quo actus intellectus dicit prior actu uoluntatis. Est ergo necessaria aliqua connexio, uel consecutio: & ideo iuxta varios modos talis cõsecutionis, varia etiam est denominatio principij: interdum. n. oritur ex situ, interdum ex successione intrinseca, aliquando ex dimanatione, & sic de aliis superius enumeratis. Atq. hoc totum significauit Aristoteles dicto loco 5. Metaphys. cũ dixit, [Principiũ esse primũ, unde aliquid est,] &c. nam illa dictio (unde,) prædictam connexionẽ uel consecutionem indicat. Est autem hoc cum proportione intelligendum, nã esse potest principium in actu & in potentia & utroque modo requirit habitudinem ad alterum, quod ad illud consequitur, vel actu, uel potentia.

XII.

Atque ita concluditur descriptio principii in communi & confusissimẽ sumpti, quam sub his terminis D. Thomas tradit 1. parte, quæstione 33. articulo primo [Principium est id a quo aliquid procedit quocunque modo:] ubi uerbũ illud (procedit,) non est sumendum stricte pro uera origine, sed pro quacunque consecutione uel connexione, ut hactenus locuti sumus: & ad hoc significandum addidit fortasse Diuus Thomas illam particulam [quocũque modo.] Atque hoc sensu sumpta est de illa definitio ex prædicto loco Aristotelis, dicentis principium esse: [Id unde aliquid est.] Consulto enim uidetur abstinuisse a peculiari uerbo significante originem, uel alium modum emanationis, ut per illam particulam [unde,] omnem modum coniunctionis, seu consecutionis complecteretur. Addidit uero ad maiorẽ explicationem principiũ esse, [Id unde aliquid est, aut fit, aut cognoscitur.] ut simul cum descriptione generalem quandã diuisionẽ principiorum explicaret: ad illa. n. tria membra modo commemorata possunt omnia principia reuocari, præsertim ea quæ sunt per se: nam quæ sunt per accidens, vix possunt ad certam methodũ reuocari, nisi quatenus reducuntur ad ea quæ sunt per se. Sic igitur principia omnia, aut sunt principia rei in fieri, aut principia rei esse: & ad hæc duo membra reducuntur omnia principia rerum, quia non põt intelligi in rebus alius status, nisi in fieri, uel in esse: & nõ semper principium effectionis, est principiũ constitutionis rei, ut patet in priuatione. Sub principio autẽ eius quod fit, comprehenditur omne principium motus, uel operationis, ut sic, uel cuiuslibet rei successiuæ: nã ista omnia habent suũ esse in fieri: sub principio uero eius quod, est, includuntur omnia principia rerum, quæ aliquo modo habent esse (ut aiunt) in facto esse. Quia uero etiam

Principij generalis quædã diuisio.

res successiuæ, & actiones ipsæ aliquo modo sunt, ideo generalius sumendo verbum est, dici solet à Theologis [Principium esse id vnde aliquid est.] Atque eodem modo posset sub his verbis comprehendi principium cognitionis, & re vera comprehenditur, si cognitio consideretur quatenus quædam res est, quæ fit, vel est: meritò tamen Aristoteles tertium membrum adiunxit de principijs cognitionis, vt significaret non semper principium cognitionis esse principium rei cognitæ, sed sæpe alia esse principia rei in esse cognito, à principijs eiusdem rei in esse, aut fieri. Non addidit autem in speciali principium amandi, quia hoc nullum est, nisi, vel principium essendi, vel cognoscendi. Atque ex his satis cõstat, tum descriptio, tum etiam diuisio ab Aristotele tradita: diuisio (inquam) dicta, quæ est trimembris. Post illam verò subiungit Aristoteles aliam bimembrem, dicens, [aliud esse principium intrinsecum, aliud extrinsecum,] quæ est subdiuisio priorum mẽbrorum, vt ipsemet satis clarè indicat. Atque ad illã trimembrem diuisionem reuocat omnes acceptiones principij, quas supra numerauerat: & omnes alias, quæ excogitari possunt. Non enim solicitus fuit in enumerandis omnibus significationibus ipsius vocis, quod prolixum esset, & minimè necessarium, sed eas, quæ, vel erant magis vsitatæ, vel ex quibus aliæ facile poterant cognosci. Et ideo superuacaneum censeo scrupulose inquirere aliam sufficientiam illius numerationis. Quod si quis copiosã de illa re disputationem requirat, legat Fonsecam lib. 5. Metaph. c. 1. per quæstiones septem, præsertim in quarta.

Intrinsecũ principiũ quod, & vero extrinsecum.

Analogia principij declaratur.

XIII. Tertio ex dictis infertur, Principium non dici merè æquiuocè de omnibus membris, quæ sub illo continentur, superiusque numerata sunt, quandoquidem non tantum nomen, sed etiam aliqua ratio nominis est illis communis. Dubitari verò solet an sit vniuoca, vel analoga. Ad quod breuiter dicendum est nõ posse esse vniuocam. Tria enim possunt in principio considerari. vnum est res ipsa, quæ denominatur principium: aliud propria relatio secundum esse, quæ principij ad principiatum cõcipitur; tertium est id, quod intelligitur tanquam proxima ratio fundandi illam relationem, quæ est consecutio illa, seu dimanatio prĩcipiati à principio. In nullo aũt ex his cõueniunt vniuocè ea omnia, quæ principia dicuntur. Primum patet, quia principium denominatur non tantum ens increatum, sed etiam creatum, nec solum ens reale, sed etiam rationis: sed hæc non conueniunt vniuoce in aliqua ratione propria, & intrinseca: ergo. Atque eadem ratio fieri potest de secundo, nam etiam relatio principij communis est ad creatam, & increatam, quamuis hanc posteriorem philosophia non agnoscat. Item ad relationes reales, & rationis. Et ex his idem concludi potest de tertio: primo quidem: quia tanta est varietas in illis rationibus, seu connexionibus principiatorum cum principijs, vt vix inter se conueniant, nisi in nomine, & proportionalitate aliqua. Secundo, quia quando id quod denominatur principium, est ens rationis tãtum, ratio fundandi relationem principij non potest esse realis: in alijs verò rebus sæpe est vera dimanatio, & processio realis. Rursus hæc interdum est creata, interdum increata: est ergo in his eadem ratio analogiæ. Tandem, quia principia quæ solum ob successionem temporis, aut ordinem situs, vel aliam similem accidentalem connexionẽ sic denominantur, longe distant à principijs per se, & maximè ab illis, quæ per verum influxum, & causalitatem talia sunt. Neque huic analogiæ obstat vnitas descriptionis datæ, nam termini quib. illa cõstat, adeo sunt transcendentales, vt analogiam in se inuoluant. Neque etiam obstat, quod fere semper absolutè, & sine addito, principium, dicatur de quocunq. significato supra posito; nam hoc accidere potest, vel propter proportionalitatem claram, & notam, vel quia ex subiecta materia constat in qua significatione sumatur vox, vel certe propter aliquam propriam, & intrinsecam rationem principij, iuxta ea, quæ inferius dicemus de analogia entis.

XIV. Quæret autem fortasse aliquis qualis sit hæc analogia, & quibus significatis, principium, primario dicatur. De qua re multa dicunt interpretes dicto libro quinto, Metaphysicæ, capitulo primo. Ego tamen breuiter, censeo hanc analogiam non esse vnã sed multiplicem respectu diuersorum significatorum: non enim repugnat idem nomen primariò significans rem aliquam ad quasdam alias transferri per attributionem, ad alias vero per proportionalitatem. Vt sanum primario significans animal, per attributionem significat medicinam, per proportionalitatem vero pomum integrum, & incorruptum. Sic igitur dicendum censeo de principii nomine respectu suorum significatorum. Est autem considerãdum, aliud esse loqui de prima impositione huius vocis, prout ab hominibus facta est, aliud de re significata per illam, vt in simili distinguit D. Thom. prima parte, quæstione decima tertia, articulo sexto. Priori modo existimo hanc uocem impositam esse ad significandum principium motus, vel temporis, nam quia priores philosophi non cognoscebant, nisi res corporales, in eis primum distinxerant principium, medium, & finem: hæc autem uidentur primum cognita ex motu, seu actione aliqua: & ideo verisimile est nomen principii, primum fuisse impositum ad significandum principium motus, vel actionis, vel partem illam magnitudinis a qua incipit motus. Et fortasse hoc significauit Aristoteles primo loco hanc acceptationem enumerans. Hinc uero deriuata est hæc uox per proportionem, uel proportionalitatem ad alia significata.

Idem respectu diuersorum, & attributionis, & proportionalitatis analogum.

Ordo impositionis vocis principium ad sua significata.

XV. At uero quantum ad rem significatam principalius significat hæc uox principia per se, quam per accidens: & ea præsertim, quæ sunt principia per verũ & realem influxum, quia in his est multo verior, & proprior dimanatio unius ab alio, & origo, quam nomen principii præfert. Hæc autem ratio principii cum causalitate coniuncta est respectu creaturarum, & conuenit, tum Deo, tum etiam creaturis. Et hac ratione potest de Deo, & creaturis dici secundum analogiam attributionis, verbi gratia, esse principium efficiens analogicè dicitur de Deo, & creaturis, non secundum proportionalitatem tantum, sed propter veram, & realem conuenientiam analogam tamen, & includentem attributionem, ut inferius generaliter explicabimus in analogia entis ad Deum, & creaturas. Et idem dici potest de principio finali, uel exemplari. Quomodo uero ratio principii, communis sit principio, efficienti, finali, & exemplari, pertinet ad diuisionem de causa in hæc, & alia membra, de qua infra dicemus. In solo autem Deo ad intra, (quod philosophia non agnouit) reperitur uera ratio principii positiua, ac per se cum uero influxu, seu productione absque causalitate, quæ est altior, & mirabilior ratio principii.

XVI. Vnde merito solet a Theologis inquiri, an principium in communi, etiam dictum de ipso Deo, ut est principium creaturarum, uel, ut una persona diuina est principium alterius, sit uniuocum, uel analogum. Quidam putant esse analogum, & per prius dici de Deo secundum emanationes ad extra, quã ad intra, quia creatura procedit a Deo, non tantum secundum personam, sed etiam secundum naturam,

ram, & essentiam: & ideo maior ratio principii videtur esse in Deo respectu creaturarum, quã sit in Patre æterno respectu Filij, cuius personam producit, non naturam. Et confirmatur, quia ratio principii respectu creaturarum est absoluta, & essentialis: alia verò relatiua, & notionalis: ea verò, quæ sunt essentialia, ex propriis conceptibus videtur potiora, & priora notionalibus. Confirmatur secundo, quia potentia simpliciter in Deo prius dicitur de potẽtia producendi ad extra, quam ad intra: unde Deus simpliciter est omnipotens per potentiam operãdi ad extra, non uero ad intra, alias Spiritus sanctus non esset omnipotens eo, quod ad intra producere nõ possit. At vero eadem est ratio de principio, quæ de potentia, cum principium sit ratione potentiæ. Atque ita sentit Durandus in 1. d. 29. q. 1.

VXII. Aliis uero placet esse analogum, per prius dictũ de principio ad intra, quam ad extra, tum quia relatio principii ad creaturas est rationis; inter personas uero diuinas est realis, tum etiam, quia principium est unde aliquid est; sed creatura analogicè est respectu diuinæ personæ procedentis, quia hæc procedit in esse increato: ergo illa processio est longe nobilior, etiam secundum analogiam: ergo etiam ratio principii, quæ illi respondet, per prius dicitur secundum emanationem ad intra, quam ad extra. Atque huius sententiæ uidetur esse D. Thom. prima parte, quæst. 33. articulo primo ad 4. artic. 3. Sed illis locis non agit de nomine principii, sed de nomine, patris, de quo est longe diuersa ratio. Sed sub nomine principii id expresse affirmat in 1. distinct. 29. q. 1. art. 2. ubi Capreol. Alber. Richar. & alii idem sentiunt.

XVIII. Tertia uero sententia esse potest hoc nomẽ; principium, esse uniuocum ad illas duas rationes, non enim repugnat idem nomen, quod est analogum respectu plurium, esse uniuocũ respectu aliquorum, ut per se constat, & infra tractando de communitate entis, & accidentis latius dicemus. Quod autem ita sit in præsente quoad hanc partem de qua agimus, probatur, quia hic non interuenit analogia proportionalitatis, nec attributionis. Prior pars probatur, tum quia alias solum per translationem diceretur Deus principium creaturarum, non per proprietatem, tum etiam, quia Diuus Thomas supra expresse fatetur dari unam rationem communem originis processioni creaturarum a Deo, uel unius personæ diuinæ ab alia, quæ est, aliquid ab aliquo esse & sic etiam dari unã communem rationem principii, in analogia autem proportionalitatis, non est una communis ratio. Secunda autem pars probatur, quia Deus, ut dicitur primum principium creaturarum, non refertur ad se, ut est principium personarum: ergo nulla potest ibi esse analogia attributionis. Item, quia alias Spiritus sanctus diceretur principium creaturarum per attributionem ad Patrem, uel ad Filium, quod uidetur satis absurdum. Item quia hic cessat ratio analogiæ attributionis, quæ esse solet inter Deum, & creaturas, nimirum, quod omne esse, seu omnis perfectio creaturæ primario est in Deo, & ab illo pendet: hic autem una ratio principii non causatur ab alia, neque ab illa pendet: imo nec emanatio creaturarum per se pendet ex emanationibus diuinarum personarũ: quia multitudo personarum non erat per se necessaria ad productionem ad extra: cessat ergo in præsenti omnis ratio analogiæ attributionis.

XIX. In hac re distinguenda uidentur illa tria, quæ supra in omni principio distinximus, scilicet relatio principii, proxima ratio talis relationis, & id quod principium nominatur. Quoad primum non est dubium, quin hic sit analogia, quia relatio principii Dei ad creaturas est rationis: personæ autem diuinæ producentis ad productam est realis. Et hunc sensum declarauit expresse Scotus distinct. 29. quæst. 1. Imo hæc analogia, vel non est attributionis, sed proportionis, tantum, uel saltem si est attributionis, nõ est secundum communem cõceptum: quia hic nullus ad est ens rationis, & reale.

XX. Quoad secundum etiam existimo probabilius rationem principii actualis dici analogicè, & principalius de Deo secundum processiones ad intra, quã ad extra, propter rationes adductas. Est autem hæc analogia attributionis, & non solum proportionis, sicut est analogia entis, & aliorum attributorũ, quæ de Deo, & creaturis propriè dicuntur. Nam hæc analogia principii fundatur in analogia, quæ est inter creationem, & processiones diuinarum personarum in ratione originis, seu emanationis. Quia si productiones non conueniunt vniuocè in communi ratione productionis, nec ratio principii potest esse uniuoca, præsertim cum esse hoc modo actuale principium creaturarum non conueniat Deo, nisi per denominationem extrinsecam ab emanatione creaturæ ab ipso. Quod autem ratio processionis analoga sit respectu creatæ, & increatæ, quodq. per prius dicatur de processione increata, probatur primo ex generali regula diuinorum attributorum, quæ proprie semperque per prius de Deo dicuntur: ut infra probaturi sumus. Habet autem uerum non tantum in essentialibus, sed etiam in personalibus: nam persona analogice dicitur de creata, & increata: & Pater, aut Filius, dicuntur analogicè de diuinis personis, & humanis.

XXI. Secũdo, quia etiam in hac ratione est aliquo modo necessaria dependentia, & antecessio naturalis inter origines ad extra & ad intra. Nam licet creatio ex parte sua per se non requirat Trinitatem personarum, & consequenter nec processiones ad intra: ex parte tamen Dei per se, ac necessario illas requirit, & ab eis suo modo pendet. Tum quia omnis effectio per se pendet à persona agente, in Deo autẽ nõ potest esse persona sine productione, vel processione ad intra. Tum etiam, quia creaturarum productio ex se pendet ex intelligentia, & amore: nõ potest autem esse in Deo intelligentia sine Verbo, nec amor sine Spiritu sancto. Et iuxta hanc considerationem dixit Diuus Thomas 1. parte quæstione 45. articulo 6. Processiones personarum esse rationes productionis creaturarum, & in respons. ad primum addit, quod processiones diuinarum personarum sunt causa creationis. Atque ita solutum manet fundamentum, quod referendo tertiam sententiam attulimus contra hanc partem. Fundamẽtum autem Durandi nil obstat, imo declarat professiones diuinarum personarum, cum sine ulla dependentia, uel imperfectione esse adeo eminentis rationis, vt non possint cum creatis productionibus uniuoce conuenire. Quod ergo in persona producta, essentia non producatur, sed communicetur tantum: nõ minuit ueritatem productionis, sed potius pertinet ad infinitam perfectionem eius. Sicut quod Pater æternus producat Filium, non tantum similem in natura specifica, sed etiam eiusdem numero naturæ, nõ minuit veritatem generationis, sed pertinet ad infinitam perfectionem eius, optimè annotauit D. Tho. 1. p. quæstione quadragesima prima, articulo quinto, ad primum.

XXII. Quod uero ad tertiam attinet, id est, ad id, quod principiũ denominatur, si omnino materialiter, (ut ita dicam) sumatur, clarum est nõ posse intercedere analogiam, neq. esse aliquid prius quam id quod primum principium creaturarum denominatur. Neque etiam esse potest aliquid perfectius, quam id quod ex parte talis principii est radix, & origo talis denominationis: est enim infinita perfectio eius. Imo et si nõ adeo materialiter de illo principio loquamur, sed formaliter quatenus est, (ut sic dicam) principiũ

in po-

in potentia, sic etiã existimo rationem principij nõ posse dici minus propriè, aut per posterius de Deo, ut est principium creaturarũ: & hoc persuadẽt nõnulla argumenta facta in prima, & tertia opinione. Et maxime, quod hæc denominatio est absoluta, æterna, & essentialis: sumitur enim ex attributio omnipotentiæ, potentia autem Dei in rõne potentiæ, actiuæ, uel productiuę nõ est analogicè potẽtia, sed primario ac principaliter. Ratio ergo principij prout ab illa præcise sumitur, non potest esse analoga.

XXIII. Satisfit obiectio. Dices: Ergo potẽtia non dicitur analogicè de potentia creandi, & generãdi, uel spirandi: cõsequens autem uidetur falsum, nã talis est potẽtia, qualis est actio, uel productio, sed productio est analoga, ergo & potentia. Respõdeo primum concedendo non esse talem analogiam, quæ posterius dicatur de potentia creandi: quia, vt dixi, potentia effectiua Dei non potest esse analogice potẽtia; quia per nullam proportionem, aut attributionẽ ita nominatur: & quia est prima, ac perfectissima potentia. Vnde addo, uel quoad hoc esse vniuocationẽ, uel si est aliqua analogia, ut fortasse est, per prius potentiam productiuam dici de potentia creandi, &c. quàm generandi, &c. Ratio est, quia formalis ratio potentiæ, quæ actum primum ad producendum significat, cũ omni proprietate, & perfectione reperitur in Deo respectu creaturarum: respectu autem internarum originũ, vel diuinarum personarum procedentium, magis est secundum modum concipiendi nostrum, quam secundum rem. Quia in re nõ tam est actus primus quàm ultimus respectu internarũ processionum, ut latius infra constabit tractando de scientia, volũtate, & potẽtia Dei. Ratio autem est, quia potentia Dei respectu creaturarũ est ad emanationẽ transeuntem reipsa distinctam, & non necessario fluentem a tali potentia: & ideo illa est propriissime potentia, & actus primus respectu talis emanationis: at uero potẽtia generãdi, uel spirandi est secundum processionem immanentem, quæ in re nõ potest esse tantum in potentia, sed semper in actu, nec potest esse in re distincta ab eo, quod a nobis cõcipitur per modum potentiæ, quantum ad absolutam perfectionẽ eius, ut constat ex D. Tho. 1. p. q. 41. art. 5. & ideo secundum rem, & ueritatem proprius dicitur potentia de creatiua, quam de generatiua, &c.

XXIV. Neq. obstat, quod origo, uel productio sit analoga: tum quia potentia Dei non sumit rationem suã ex habitudine ad extrinsecum, sed ex sua essentiali, & absolutissima perfectione: tum etiam, quia ad excellentiam diuinæ potentiæ absolute sumptæ pertinet, vt neque ex necessitate sit cõiuncta suę actioni, nec etiam possit habere actionẽ sibi adequatam, seu eiusdem ordinis: atq. ita fit, ut imperfectio, quam essentialiter includit productio, seu dependẽtia creaturæ, non solum non diminuat perfectionẽ, & proprietatem potentiæ Dei ad agendum extra se, sed etiam sit manifestum indicium infinitæ perfectionis eius. E contrario uerò excellentia internarum originum indicat summam, & infinitam perfectionẽ, & proprietatem actuum immanentium Dei, & consequenter aliquo modo minuit proprietatem potẽtię in actu primo, vt declaratum est. Atq. hæc sint obiter dicta propter declarãdam exacte analogiã principij. Illud uerò magis Theologicum est, quod quæri solet an principium dictum intra Deum de generante, & spirante sit uniuocum, uel analogũ: in quo ego censeo cum Scoto loco supra citato esse uniuocum, sicut est relatio, uel persona, neq. in his quę cũ omni proprietate dicuntur de diuinis personis intelligo analogiã, uel attributionem, cũ ibi nulla sit dependentia, aut imperfectio, uel prioritas naturæ. Rursus quæri solet utrum principium ad extra dictũ de Deo, vt creãte, uel operãte ex psupposita materia, sit analogũ: quod aliqui sentire uidentur: ego

Principiũ generatiuũ & spiratiuũ an dicantur vnione. Principiũ de Deo creãte, & operãte ex subiecto quali ter dicatur.

A uerò censeo esse vniuocum: quia effectio uniuoce dicitur de creatione, & eductione, præsertim quæ à Deo fit, vt à primo agente, sed de his hæc sunt satis.

Principalis quæstionis resolutio.

XXV. Principium latius patet, quã cã. Vltimo ex dictis colligitur responsio ad quæstionem propositam, propter quam tam multa de principio diximus, scilicet, principiũ, & causam nõ esse omnino idem, nec reciprocè dici, sed principiũ communius esse quã causam. Ita docet expresse D. Thom. 1. p. q. 33. art. 1. ad 1. inde rationem sumens, cur in Deo vna persona dicatur principium alterius, & nõ causa. Idem habet in 1. dist. 29. art. 1. in corp. B & ad 2. & de potent. q. 10. art. 1. ad 9. & est cõmunis sententia. Quam rectè probant rationes dubitandi positæ in principio in tertio loco, & ex omnibus dictis de principio manifestè constat. Nã, principium, dicitur etiam de eo, qui propriè non influit in aliũ, causa verò minimè. Item hinc fit, vt principium non tantum entib. realibus, sed etiam entibus rationis, seu priuationi conueniat: causa uerò non item. Est ergo hæc conclusio manifesta comparando causam ad principium in totã sua generalitate: si verò comparetur ad principiũ verè, ac per se influẽs aliquod esse in eo, cuius est principium, est etiam vera conclusio, tamen ita difficilis, vt non possit cognosci lumine naturæ, quia in solo Trinitatis mysterio reperitur talis principij modus & ideo difficile est discrimen C & rationẽ assignare, de quo dicemus sect. seq.

Soluuntur argumenta.

XXVI. An principium, & cãm idem Arist. reputauerit. AD primum testimonium Aristotelis initio positum multi respondent per illam regulam dialecticam, exemplorum non requiri veritatem: in eo enim loco obiter, & gratia exempli posuit Aristoteles principium, & causam. Sed hæc dura interpretatio est, uel modesta potius concessio Aristotelici lapsus. *Alij* exponunt nomen causæ ibi non accipi propriè, sed vulgari modo, prout de quacumque occasione, uel conditione necessaria dicitur. Sed hæc etiam expositio habet difficultatem infra attingenD dam, nam nomen causæ etiam vulgariter sumptum numquam tam late patet sicut, principium. Dici ergo potest, Aristotelẽ duo ibi dicere de ente, & vno. Primum est, esse idem. Secundum est, conuerti inter se: cum ergo Aristoteles ait, [sicut principium, & causa,] nõ comparat ea in secundo, sed in primo, intendit enim docere ens, & unum esse idem re, nõ tamen ratione: & ad hoc inducit exemplum dicẽs, quod se habent sicut principium, & causa, non sicut tunica, & uestis: vnde immediate post illa verba, principium, & causa, subdit, [sed non, ut quæ una ratione dicuntur.] Vel si in utroq. fiat comparatio, non oportet uniuersaliter intelligi de principio, & causa, sed indefinite: quod aliquando principium, & causa, licet mutuo consequantur, ratione differ-E rant, v. g. principium, & causa efficiens.

Varij Aristotelis loci ad id expẽduntur.

XXVII. Ad secundum testimonium ex quinto Metaphysicæ respondent aliqui, etiam ibi sumi nomen cãæ lato, & vulgari modo. Sed hoc aperte est contra mẽtem Aristotelis, cum distincte tractet de principio, & cã: & utriusq. significata philosophice, & proprie exponat. Alia expositio est, cum Aristoteles ait, tot modis dici causam, quot principium, non esse intelligendum positiuè, sed negatiuè, id est causam non dici alijs modis quam his quibus dicitur principium, licet non necesse sit dici omnibus illis modis. Et quidẽ licet proprietas illius vocis, tot modis, refragari huic expositioni videatur, tñ ratio quã Aristoteles subiungit, uidetur cogere ad illam admittendam: subdit enim: [Quoniam omnes causæ principia sunt.] Ex qua rõne ineptissime inferretur, causam

sam dici omnib. modis, quib. dicitur principium: esset.n.argumentari à superiori ad inferius affirmatiuè: vt si quis colligeret, [Oīs substantia est ens: ergo quot modis dicitur, totidem dicitur substantia.

XXVIII. Aliam verò expositionem indicat Alexand. Alēs. scilicet tot modis dici principium, quot dicitur causa, quia omnis causa est principium. Ita, vt post enumeratas significationes principij subiunxerit Aristoteles quasi generalem regulam, quod principiū etiam dicitur oībus modis quib. dicitur causa, quāuis non illis solis. Et iuxta hunc sensum optimè quadrat ratio Aristotelis; tamen uix potest accommodari ad priora verba. Alia expositio indicatur à D. Thoma, scilicet, principij acceptiones ibi numeratas tot conuenire causæ, quamuis non sub eadem ratione: nam ex causa incipit motus, & sic de alijs. Iuxta quam expositionem probatio Aristotelis aliter est inducenda. f. vt inde confirmet, illas acceptiones habere locum in principio, quia ēt habent locū in causa, quia omnis causa principium est: inde tñ non sequitur causam, & principium reciproce dici, quia licet acceptiones ibi numeratæ secūdum alias rationes possint causæ accommodari, tamen principium latius patet, quia dicitur omnibus illis modis quibus dicitur causa, & secundum propriam rationem causæ: & præterea dicitur alijs modis secundū generalem principij rationem.

XXIX. Ad tertium testimonium ex 12. Metaphysicę, vbi Aristoteles priuationem vocat causam, cōmunis omnium, & necessaria expositio est ibi fuisse usum nomine causæ vulgari modo, prout causa dicitur quidquid ad aliud quouis modo requiritur.

XXX. Sed dicet aliquis; Ergo si verè, & cum proportione loquamur, fatendum est, principium, & causam reciprocè dici, nam si vtrumque in tota sua amplitudine, & analogia, & vulgari vsu sumatur, cōuertūtur: si autem strictè, & cum omni proprietate causa sumatur, etiam conuertitur cum principio eodē modo sumpto. Si uero causa sumatur propriè, & principium latè: & ideo dicatur principium generalius esse quam cā, impropria fit comparatio: & eadē ratione dici posset, causa latius patere quàm principiū, quia si causa large sumatur, & principiū propriè, latius patebit. Rñdeo negando vtramq. partē assumptionis: nam comparando principium proprium ac per se ad propriam, & per se cām, cōis est principium, vt patet Theologicè in principijs diuinarum processionum, & physicè in priuatione. Et sumendo utrumq. in sua latissima significatione, ēt existimo principium esse, quid communius. Nam licet causa sic sumpta plura comprehendat, quæ non sunt propriè, vere, ac per se causæ: tamen nihil comprehendit, quod sub generali significatione principij non contineatur: principium uerò aliqua complectitur, quæ nullo modo dicuntur causa, etiam vulgari sermone: primogenitus enim vocatur principium filiorum, non tamen causa ullo modo.

XXXI. Græci Patres causæ noīe pro principijs vsi. Ad modum loquendi Patrum Græcorum rñdetur vsurpasse nomen causæ latius, quam in Latina proprietate possit, aut debeat usurpari: re tamen ipsa non attribuisse nomen causæ personis diuinis, ad intra quatenus proprie dicit relationē ad effectum, & in eo indicat aliquam imperfectionem: sed solū vt dicit originem unius ab alia.

XXXII. Principiatum, an, aliquid in diuinis, & qđ principij correlatiuum. Ad rationem, Theologi negant Principiatum esse correlatiuum Principium Filij, negant tamen Filium esse principiatum a Patre. Ita D. Thomas 1. p. q. 33. art. 1. ad secundum, & alij communiter. Iuxta quem loquendi modum, correlatiuum principij erit, id quod est ab alio. Quæ sententia meritò approbata est a Theologis Latinis ob reuerentiam mysterij Trinitatis, & ad tollendam occasionem erroris: nam principiatum uidetur significare aliquid factum, vt supra argumentabamur, uel etiam indicat idem, quod initiatum, & consequenter indicat initium essendi. Omisso uero illo mysterio, & ablata vocis inuidia, si nomine principiati solū significetur id, quod est correlatiuum principij, sic negatur idem esse principiatū, quod cātum, uel effectū: sed significare tm̄ id, quod ab alio est, uel quod habet principium, non dubitationis (hæc enim æquiuocatio etiam tollenda est) sed uel originis, uel cuiusuis alterius modi. Atq. in hoc sensu sunt explicādi Græci, qui ut D. Thomas supra refert, admittunt Filium principiari à Patre.

XXXIII. Soluuntur q̄ probant cām principio latiorem. Ad argumenta secundo loco facta, quibus probatur causam latius patere, quam principium, rñdetur Aristotelem in primo testimonio non loqui generatim de principio, sed de primo principio in aliquo ordine, quod habeat influentiam, & causalitatem. De quo principio ibidem dixerat. [licet magnitudine paruum sit, facultate esse magnū.] Et de hoc primo principio negat habere causam superiorem. f. in illo ordine. Nam solum primum principium absolute, & in tota latitudine entis nullam habet causam. Et eodē sensu in 1. physic. ponit in definitione principiorū entis naturalis, quod [nō sint ex alijs,] eo. f. modo, quo ens naturale est ex ipsis, quia illa sunt prima principia in illo ordine. De quib. principijs, ut principia sunt, & eorum propria definitione in philosophia disputandum est: ut uerò aliqua eorum sunt causæ, de illis dicetur inferius.

SECTIO II.

Verum sit aliqua communis ratio causæ, & quænam, & qualis.

I. EX Aristotele nullam causæ in communi definitionem habemus: posteriores uerò philosophi in ea assignanda laborarunt, ut à communi ad proprias rationes singularum causarum explicandas melius procedatur, simulq. declaretur, qualis sit conuenientia causarum inter se. Supponendū autem est sermonem esse de causa in actu formaliter, ut causa est: sicut enim supra de principio dicebamus, ita etiam in causa tria considerari possunt, f. res, quæ causat, causatio ipsa (vt sic dicam) & relatio, quę uel consequitur, uel cogitatur. De hoc tertio membro nihil in tota materia tractandum est: habet enim inferius suum proprium locum in materia de relatione. De alijs uero duobus dicturi sumus, primo autem de causatione ipsa, per quam formaliter constituitur causa in actu, & ex qua nobis innotescit causa ipsa, seu uirtus causandi.

II. Prima dicta descriptio reprobatur. Prima igitur definitio hæc tradi solet. [Causa est id per quod satisfit interrogationi, qua inquiritur pp, quid aliquid sit, seu fiat.] Quæ sumi pōt ex Aristotele 2. physic. c. 7. ubi sufficientiā causarū probat ex eo, quod per illas satisfit oībus modis quib. quæri solet, propter quid res sit: significat ergo causam esse id per quod satisfit quæstioni propter quid. Vnde constat dictionem [propter, quid] non sumi illo speciali modo quo solet dici de causa finali, sed generalius, ut comprehendat oēs causas. Hæc uero definitio nihil fere rem declarat; nam æque obscurum est, quid significet illud uerbum [propter quid:] nā si rectè sumatur, solum significat habitudinem causæ finalis, & illam ipsam nō satis declarat, ut postea videbimus. Si uero sumatur fusius, comprehendit varios modos, qui illis uocibus significantur, [Ex quo, per quid, à quo aliquid est,] unde solū imponitur nomen commune, non tamen explicatur communis ratio. Addo illam uocem in ea generalitate etiam posse comprehendere principia, quæ nō sunt causæ, sicut Christus dixit Ioan. 6, [Ego uiuo propter patrem,] ubi non habitudo causæ, sed principij tantum significatur.

Secun-

III. Secunda causæ definitio refutatur. Secunda definitio, & ualde cõmunis est. [Causa est id, ad qđ aliud sequitur.] Quæ referri solet ex lib. de Causis, vbi nõ reperitur; & potius videtur sumpta ex definitione principij supra declarata ex Aristotele 5. Metaphysic. Nam quod Aristoteles posuit [primum] loco generis, in illa definitione causæ ponitur per terminum magis transcẽdentalem, scilicet, [id:] reliquæ uerò particulę, scilicet [ad ꝙ aliud,] manifestè ęquiualẽt illis uerbis Aristotelis, [vnde aliquid.] Deniq. quod Aristoteles sub disiunctione dixit, est aut fit, aut cognoscitur, satis confusè comprehẽditur sub unico verbo, sequitur: in hoc. n. verbo nõ põt significari sola cõsecutio per illationẽ, alioqui conueniret definitio etiã effectibus, ex quibus inferuntur causæ oportet ergo, ut generatim quãcunque connexionẽ vel consecutionem significent. Atque ex hac ipsa expositione sumitur potissimum argumentum contra ipsam definitionem: quia illa definitio non tã est causæ, quam principij: unde etiam conuenit priuationi: nam ex illa sequitur mutatio, nisi fortè dicatur uerbum, sequitur, intelligendũ esse per influxum, & dependentiã: quo sensu cõstabit quidem, definitio erit tamen ualde obscura.

Quæstionis resolutio.

IV. Causæ germana adæquata q. descriptio. Tertia definitio est, quam potissimè afferunt aliqui moderni: [Causa est id à quo aliquid p se pendet.] Quæ quidẽ, ꝙ ad rem spectat, mihi probatur: libentius tamen eam sic describerem, Causa est [Principiũ per se influẽs esse in aliud.] Nã loco generis existimo conuenientius poni illud nomen commune, quod propinquius, & immediatius conuenit definito: hoc autem modo comparatur principium ad causam: nam ens, & illud relatiuum, id, quod absolutè positum illi æquiualet, remotissimum est. Per illã autẽ particulam, per se influens, excluditur priuatio, & omnis causa per accidens; quæ per se nõ cõferunt, aut influunt esse in aliud. Sumendum est autem uerbum illud, influit, non strictè, ut attribui specialiter solet causæ efficienti, sed generalius, prout æquiualet verbo dandi, uel communicandi esse alteri. Obijciunt autem quidam contra hanc partem ꝙ causa materialis non dat esse sed formalis; inter extrinsecas verò finalis non dat esse, sed efficiẽs. Sed licet speciali modo attribuatur illis duabus causis dare esse, formæ vt complenti proprium, & specificũ esse, efficienti uero, vt realiter influenti, tamen absolutè, & communi ratione, etiam materiæ in suo genere dat esse, quia ab illa dependet esse effectus; & ipsa dat suam entitatem, qua constituatur esse effectus: causa etiã finalis eo modo quo mouet, influit etiam in esse, ut postea declarabitur.

Ad declarandam verò amplius hanc partem definitionis, aduertendũ est si phylosophice ageremus de solis causis, & principijs naturalibus, seu quæ naturali lumine cognosci possunt, sufficienter videri causam definitam illis uerbis, & distincta ab omnibus principijs, quæ veræ causæ non sunt: quia tamẽ nostra physica, & Metaphysica deseruire debent Theologiæ, talem oportet causæ definitionem tradere, quæ Patri ęterno vt est principium Filij, uel Patri, & Filio ut sunt unum principium Spiritus sancti, non conueniat, & hoc est quod facessit nobis negotium, nam persona producens uidetur principiũ per influens esse in aliam personam, atque ita uidetur illi conuenire tota definitio causæ, cum tamen causa non sit, ut ex recepta sententia Theologorum constat.

Difficultas ex mysterio Trinitatis sumpta.

V. Ad excludendum ergo huiusmodi principium per se dans esse sine causalitate: vsi sunt authores moderni uerbo, depẽdendi, quia una persona diuina ita recipit esse ab alia, ut ab illa non pendeat, quia id quod ab alio pendet, oportet ut habeat essentiam saltem numero diuersam ab eo à quo pendet. Sed in primis explicare oportet quid sit ꝓprie vnũ pendere ab alio, aut cur ad dependendum requiratur diuersitas essentiæ, & non sufficiat distinctio rerum, quæ necessario intercedit inter rem producentem, & productam; quia non apparet ratio cur maiorem distinctionem requirat uerbum dependendi quam procedendi. Item unum relatiuum proprie dicitur pendere ab alio, quia illo posito ponitur, & ablato aufertur, & tamen non est de necessitate relatiuorum, ut sic habere distinctam numero essentiam: nam personæ diuinæ sunt correlatiuæ, cum tamen sint eiusdem essentiæ. Quod si dicantur esse eiusdem essentiæ absolutæ, distingui tamen in rationibus respectiuis, idq. satis esse ad correlatiuam dependentiam: cur non idem sufficiet ad dependẽtiã producti à producente: non enim producitur quatenus est idem cum producente, sed quatenus ab eo distinguitur: ut sic autem habet distinctam entitatẽ respectiuam receptam ab alio ergo secundum illam uere pendet ab alio. Adde quod secundum propriã rationem respectiuã habet persona producta distinctum esse personale ac respectiuum à persona producẽte: & illud habere non potest nisi ab alio datum: ergo in illo vere pendet ab alio. Quid est enim pendere ab alio in aliquo esse, nisi nõ habere illud à se, sed datum, & communicatum ab alio, à quo semper dari debeat, ut semper haberi possit?

Ad hoc ergo explicandum dixi, causam esse, quæ influit esse in aliud: his enim verbis eadem res declaratur quę importatur in uerbo, depẽdẽdi: significatur autem per illa, ad causalitatem necessarium esse ut illud esse quod causa per se primò influit in effectum, sit causandum ab ipsa causa; & consequenter quod sit esse distinctum à proprio esse, quod causa in se habet. Vnde hoc est proprie pendere in suo esse ab alio, habere scilicet esse distinctum ab illo: & participatũ seu aliquo modo fluens ab esse illius. Hunc autem modum dependentiæ inueniri in omnibus causis, quas nos experimur, ostendi breuiter potest in omni causarũ genere. Nam materia, & forma influunt esse in composito, communicando quidem se ipsas, & suas entitates: esse tamẽ compositi quod inde consurgit distinctum est ab esse, tum materiæ, tum formæ; & ideo ab illis proprie pendet, quia ad illud constituendum vna quæque confert suum esse & inde consurgit esse à qualibet earum distinctum, quod sine illis esse non potest. Idem cõstat in causa efficiente (omissa pro nunc finali: quæ obscuriorem habet influxum, de quo infra videbimus) omnis enim res, quæ influit esse in aliud per modum principij per se, & extrinseci, extra mysteriũ Trinitatis, dat illud efficiendo ipsummet esse, quod communicat: & ideo semper dat esse distinctum ab esse proprio quod in se habet: & hoc est proprie causare, & efficere. Et ecõuerso tum proprie res producta pendet in eo genere efficientis causæ, quando ipsum esse, quod ab alio habet per se primo receptum, manat ab esse alterius, & sine tali influxu esse non potest. VI. Quid sit proprie ab alio pẽdere

In processionibus autem diuinarum personarũ, nõ ita contingit, quia illud esse quod per se primò per illas productiones cõmunicatur, nõ est aliud ab ipso esse personæ producentis, sed est ipsummet numero ꝙ est in persona producente: & hoc est singulare, & admirabile in illis diuinis processionibus: & ideo ita una persona procedit ab alia, ut tamẽ ab illa recipiat esse omnino independẽs, quia recipit ipsummet esse numero, quod est in persona producente. Diuinæ personæ productæ quare à producente non pendeant.

VII. Occurritur obiectioni. Neque obstat quod relationes ipsę distinctę sũt, & habent proprium esse relatiuum distinctũ, quia non esse relatiuum vt sic, sed esse absolutum, & essentiale,

tiale, per se primo communicatur per illas processiones. Procedit enim Deus de Deo, & Pater, generando Filium, primario communicat ipsi suam naturam, relatio verò requiritur tanquam proprietas necessaria ad constituendam distinctam personam; quod est quasi materiale (vt sic dicam) in omni productione. Sicut in generatione humana, quod per se primo ac formaliter, intenditur, est communicatio humanæ naturæ, & humani esse: consequenter verò est requisita personalitas. Ratio ergo productionis principaliter pensanda est ex formali esse per se primo communicato. Vnde generatio Christi vt hominis fuit verè humana propter verum esse humanæ naturæ, etiamsi personalitas fuerit alterius rationis. Sic igitur, quia generatio diuina talis est, ut esse quod per se primo per illam communicatur, non sit manens ab alio esse, & ideo nec pendens nec causatum sed communicatum tantum à persona producente, ideo generatio illa non est effectio neque causatio (vt sic dicam) sed productio longe superioris rationis. Accedit quod ipsummet esse relatiuum illarum personarum tale est, ut essentialiter includat totum esse diuinum, quod essentialiter est independens, & ideo neque ipsum esse relatiuum potest dici dependens.

VIII. *Vnum relatiuum etiã creatũ. propriè ab alio non pẽdet.*

In relationibus vero creatis dicitur interdum una relatio pendere ab alia, quatenus sine illa esse nõ potest. Sed est impropria & lata locutio, quia ubi est dependentia, prout nunc propriè loquimur, est prioritas naturæ, relationes autem mutuæ sunt omnino similes, minusque impropriè diceretur relatio creata pendere à suo termino, si supponatur esse aliquid absolutum, quia posito fundamento, & termino resultat relatio. Ex quo fit ut in creatis multò minus dici possit una relatio influere in aliam, quoniam, vna non est causa, imò nec principium alterius, sed solũ habent necessariam similitudinem, seu concomitantiam, in diuinis verò licet unum relatiuũ procedat ab alio, nõ tamen per dependẽtiã, nec per influxum diuersi esse essentialis, quod per se primo per talem productionem communicetur.

IX. Ad declarandã ergo hanc proprietatem causæ, diximus esse [principium qđ influit esse,] quia oportet ut ipsummet esse sit causatum, & consequenter essentialiter distinctũ ab esse ipsius causæ. Ad quod etiã indicandũ consultò addidit particulã in [aliud,] & non, in aliquem vel in alium, nam [aliud] absolutè, & propriè non dicitur nisi ab eo, quod est in essentia diuersum. Quod autem causa includat hanc proprietatem, & requirat talem modum influxus, non aliter probari potest, quam ex communi notione, & usu huius uocis, maxime apud Latinos. Itẽ ex correlatiuo, quod communiter cẽsetur esse effectus, quæ uox apertè indicat imperfectionem, & dependentiam in eo rigore quẽ declarauimus; quare certum est personam diuinam productam non posse dici effectum, alioqui diceretur etiam facta, quod est contra fidem, ut constat ex Symbolo. Tandem, quia ex re ipsa prout declarata est, constat, illum modum influxus, vel emanationis qui cõuenit effectibus creatis respectu omnium suarum causarum, esse longè diuersæ rationis ab emanatione unius personæ diuinæ ab alia; & habere illum modum dependentiæ quem nos declarauimus: ergo potest una communi voce significari, quæ cõprehendat causas rerũ creatarum, & non principia diuinarum personarũ: huiusmodi autem est hæc vox [causa,] & conceptus qui illi respondet, quem per dictam causæ definitionem explicamus. Sic igitur verum est de ratione causæ esse ut sit essentialiter diuersa à suo effectu: & quod effectus propriè pendeat a causa: vtrunque autem in illa particula, prout à nobis declarata est indicatur, & per illam excluditur principium in diuinis ratione causæ.

Difficultas ex mysterio Incarnationis.

X. ALia uerò difficultas nobis oritur ex alio mysterio fidei, scilicet Incarnationis: nam Verbo diuino ut personaliter terminanti humanitatem, conuenit tota illa definitio causæ: & tamen ut sic non est causa iuxta sanam doctrinam: cum neque possit esse causa formalis, quia imperfecta est, neque efficiens, quia alias haberet Verbum efficientiam ad extra, nõ communem Patri, & Spiritui sancto. Maior propositio probatur, quia iuxta communem modũ loquendi Theologorum, verbum diuinum terminat depẽdentiam humanitatis; ergo uerbum est id, à quo pendet illa humanitas. Quod si dicas pendere quidem ab illo ut à termino, non ut à causa: primò non soluitur difficultas, imo potius inde concluditur non omne id à quo aliud pendet, esse causam: & deinde valde obscurum est quid sit dependere, ut à termino. Sed hoc posterius mirum non est, quia res est ualde supernaturalis, quam explicant Theologi, prout possunt. Illud uerò prius conuincit planè definitionem causæ melius explicari per principium influens per se esse in aliud, quã per dependẽtiam, nisi hæc particula per priorem declaretur. Igitur Verbum ut terminans humanitatem, nõ est principium per se influens esse in illam, neque humanitas hoc modo pendet à Verbo, ut à principio influẽte esse in illam: sed solum in ratione termini, qui est proprietas quædam necessaria, sine qua humanitas illa non potest existere.

Vide dicta in 1. to. 3 p. disp 8. sectio. 3.

XI. Quæ responsio rectè satisfacit, quãtum ad dependentiam humanitatis à uerbo: adhuc tamen manet difficultas de dependentia Christi, ut est persona cõposita. Suppono enim ex uera Theologorũ doctrina imo, & Conciliorum, & Patrum, ex Verbo ut terminante humanitatẽ, & humanitate ipsa, consurgere Christi, ut Dei hominis personam per se unam, ac mirabiliter compositam. Illud ergo compositum vere pendet à Verbo, tanquam à quodam principio intrinseco, ex quo cõstat: vnde necesse est, ut in illud influat esse, communicãdo illi suum esse personale: ex quo cum humanitate resultat hæc persona composita, quę ut sic aliquo modo distinguitur à Verbo nude sumpto. Sed ad hoc eadẽ responsio applicanda est, nam Verbum non aliter concurrit ad constituẽdum illud compositum, quam terminando humanitatem: vnde si in hoc non exercet aliquod causalitatis genus, neque etiam constituẽdo illam personam compositam habet aliquam rationem causæ respectu illius. Argumentum aũt factũ non tantũ procedit in dicto mysterio, sed accommodari põt ad omnia extrema componentia aliquod cõpositũ, ut est punctũ respectu lineæ, & subsistentia creata respectu suppositi, &c. De quibus omnibus dicendũ est, rectè probare reduci quidẽ ad aliquod genus causæ intrinsecæ, id est formalis, uel materialis, quomodo autem, & in quo, aliquando deficiant à proprietate talium causarum, & præsertim in dicto mysterio, pendet ex his q̃ de causis in particulari dicẽda sunt.

Lege quæ diximus 1. to. disp 8. sect. 1.

Diuinũ Verbum cum humanitate qualiter ad Christi cõstitutionem concurrat.

Modi terminãtes, quã respectu terminatorum causalitatẽ exerceant.

Causalitas quid.

XII. EX his quæ de ratione causæ in communi diximus, colligitur primò, quid sit id, quo causa in actu formaliter, & proxime constituitur in esse causæ: quod solet vocari [causatio uel causalitas] in communi hoc autẽ nil aliud est, quam influxus ille, seu concursus, quo vnaquæque causa in suo genere actu influit esse in effectum: hic uero concursus necessario oportet ut sit aliquid distinctum in re, seu ex natura rei à relatione ipsius causæ, cum possit res illa, quæ causa denominatur, in re manere sine hoc actuali influxu: quod est certum signũ distinctionis ex natura rei, ut in superioribus visum est. Non potest au-

tem

tem hic influxus esse sola ratio prædicamẽtalis causæ ad effectum, nã hæc, qualiscumq. illa sit, resultat ex ipso influxu causæ, vt terminato ad effectũ, eo scilicet modo, quo dici solet, posito fundamẽto, & termino, consurgere relationem, est ergo ille influxus aliquid prius relatione: secundũ illum enĩ causa est prior natura suo effectu, cum tamen secundum relationem sint simul natura. Est igitur ille influxus aliquid mediũ inter entitatẽ, & relationẽ causæ, quid autem illud sit, & an sit, aliquid in ipsa causa, vel in effectu, & an sit aliquis modus distinct⁹ ab illis, vel tantum denominatio ex vtroq. desumpta, nõ potest hic distinctius explicari, donec ad singula causarum genera declarãda veniamus. Et idem est de quibusdam proprietatibus, vel cõditionibus, quę communẽ rationem causæ comitari videntur, & in diuersis causis diuersimodè reperiuntur, vt esse prius natura, distingui realiter, uel essentialiter ab effectu, &c.

Causæ unicus obiectiuus conceptus.

XIII. SEcundò colligi potest ex dictis, nomen causę nõ esse merè æquiuocum, cum non tantum nomẽ, sed ẽt aliqua ratio nominis cõmunis sit. An vero huic nomini secundum illam definitionem correspondeat unus conceptus tam formalis, quã obiectiuus causæ in communi, in controuersia est: nam quidam existimant non correspondere huiusmodi conceptum vnum, quia modi, quibus effectus pendent à causis in diuersis generib. causarum, ita sunt primo diuersi, ut ab eis una communis ratio dependentiæ abstrahi non possit. Sed hoc neque ab ipsis probatur, neq. mihi uidetur admodum uerisimile, nam ex omni reali cõuenientia potest abstrahi conceptus communis, inter causas autem nõ solum est proportionalitas aliqua Metaphorica, alioqui non de cĩbus illis causa cum proprietate diceretur, sed est uera, & realis conuenientia, ut ex definitione data, & expositione eius cõfirmari etiam potest; & ex his, quæ de conceptu entis diximus, multa hic applicari possunt. Nõ est ergo cur negetur unus communis conceptus causæ. An uerò secundum illũ sit vniuocatio, uel aliqua Analogia, constabit melius post traditam diuisionẽ causę, & explicata singula membra, ac modos causandi: & ideo illud omittemus, donec causas ipsas inter se conferamus.

SECTIO III.

Quotuplex sit causa.

CElebris est illa diuisio causæ in quatuor causarum genera, scilicet materialis, formalis, efficientis, & finalis: quam tradit Aristot. 5. Metaphysic. cap. 2. & lib. 2. physic. cap. 3. & sequentibus cuius diuisionis expositio omnino pendet ex singulorum membrorum exacta intelligentia, quã in toto hoc tractatu latè prosequemur: & ideo nũc in communi solum proponemus ea, quæ circa hãc diuisionem dubitari possunt, & ea breuiter expediemus. Primum est, an omnia illa membra uerè ac propriè sub diuiso contineantur. Secundum, an inter se distinguantur, & opponantur. Tertium, an sufficienter comprehendant totum diuisum. Quartum an proxime, & immediate causa in illa membra diuidatur, uel possit aliqua diuisio media excogitari. Quintum, an illa diuisio sit infima, seu atoma, an possint singula membra in alia diuidi. Sextum, an sit vniuoca, uel analoga.

Quatuor propria causarum genera.

AD primam dubitationem dicendum est, omnia illa uerè ac propriè rationẽ causæ participare, & ideo merito causam in illa quatuor membra diuidi. Hæc assertio præter communem omnium consensum post Aristotelem, sic probatur. Nam quod illa quatuor in rebus, seu effectibus quos experimur, inueniantur, facile declarari potest, supponendo, aliquid nouum in rerum natura fieri: quod est tã euidens ex perpetua rerum vicissitudine, alteratione, generatione, ac corruptione, vt illud argumẽtis probare, superuacaneum sit. Si ergo fit aliquid de nouo, necessaria est aliqua alia res à qua fiat, quia non potest idem facere seipsum: & hanc vocamus efficiẽtem causam. Quæ, uel producit suũ effectum ex nihilo, uel ex aliqua re, quã ad suam actionẽ præsupponat; primum non potest in uniuersum dici, nã experimento constat, neque artificem facere statuam, nisi ex ligno aut ære, neq. ignem calefacere nisi aliquid ei supponatur, quod calorem suscipiat, neque efficere ignem nisi ex ligno, stupa, aut alia re simili. Imo hic modus agendi tam est proprius naturaliũ causarum, vt philosophi, qui ad illas tantum attẽderũt, inde sumpserint axioma illud, [Ex nihilo nihil fit.] Illud ergo subiectum, quod ad actionẽ efficientis cãæ supponitur, materialẽ causam uocamus. Necesse est autẽ, ut causa efficiens tale subiectũ aliquã rem introducat: alias nihil nouum efficeret, contra positam hypothesim. Illud ergo uocamus formam, qualiscunque illa sit, de quo postea uidebimus. Tandem cum causæ per se agentes non temere, & casu agant, ut ipso rerum experimento constat: & præcipue in actionibus humanis, ut res sit extra cõtrouersiam, necesse est, ut præter illa tria detur etiam finis, propter quem causa efficiens operatur. Reperiuntur ergo hæc quatuor mẽbra in rebus: siue etiã illa in singulis effectibus inueniantur, siue non, hoc. n. postea erit inquirendum, nã ad præsens sat est, quod in rerum uniuersitate hæc inueniantur.

Quod autem quælibet ex his uera sit causa, de materiali quidem, formali, & efficiente, facile probari potest, nam quælibet ex his manifeste influit, aliqđ esse, materia. n. ab Aristotele definitur esse, [id ex quo insito fit aliquid.] Vbi per particulã, ex, cũ proprietate sumptam distinguitur materia ab alijs causis; per particulam aũt, [insito,] separatur à priuatione, & declaratur proprius influxus, quo materia, & in uniuersum subiectũ exhibet se, vt ex eo cõsurgat esse totius. Similiter forma seipsam exhibet, ut illa tanquam actu compositum cõstituatur: imò frequẽter definiri solet forma, qđ sit [causa intrinseca, quæ dat esse rei:] materia. n. est quasi inchoatio quædam, uel fundamẽtum ipsius esse, forma uerò illud consummat, & complet; propter quod [ratio quidditatis] appellatur ab Aristotele citatis locis. Item hæc numerantur inter principia intrinseca rei naturalis: uel potius illa duo tantum, sunt principia cõstituentia rem naturalem: sunt autẽ principia per se, cum sint maxime necessaria, & essentialia, & dãt esse eo modo, quo explicatum est, sunt ergo propriæ causæ. De efficiente etiam patet, quia sua actione efficit, ut res habeat esse, quod antea non habebat; & ad hoc per se ac directe tendit actio eius: ergo efficiens est quasi fons, & principiũ per se influens esse in effectum; quod esse effectus distinctũ est ab esse efficientis: ergo tota definitio causæ proprijssime conuenit efficienti. De fine uerò potest esse nonnulla dubitandi ratio, quia nullum esse reale in eo præsupponitur, quo causare possit; sed, quia de hoc latius in propria disputatione dicendũ est, nunc breuiter declaratur, quia licet finis sit postremũ in executione, tamen est primum in intentione: & sub ea ratione ueram habet rationem principij: nam est primum, quod excitat, seu mouet agens ad agendũ, est autem principium nõ fictum, sed uerum, & reale, quia uere excitat, & mouet. Vnde sicut habet sufficiens esse, quo possit talẽ rõnem principij exercere; ita

Margin notes (right column): II. Materia vere causa. — Forma est proprie causæ. — Efficiens vere cãa. — Finis an vera causa.

ita etiam rationem causæ: illud autem esse quamuis in mente sit, nõ est extra latitudinem entis realis, & ideo sufficiens esse potest ad talem rationem causæ. Rursus huiusmodi principium non est per accidẽs, sed per se: imò ab illo habet causalitas agentis, quod per se, & ordinate tendat in effectum: atque hoc hac ratione per se influit esse in illum, ergo etiam fini verè ac propriè conuenit definitio causæ.

IV. Prima obiectio.

Contra hanc verò sententiam obiicere quis potest Augustinum li. 83. quæstionum in 28. dicentẽ: [Omnis causa efficiens est.] Quam sententiam vt sumpsisse ex Platone in Dialogo de pulchro, seu qui inscribitur Hyppias maior, vbi significat causam, & efficientem idẽ esse, & finem nõ posse dici causam, quod cõfirmat, tum quia est effectus, tũ quia ipsius causæ efficientis non potest esse causa. **B** Eandẽ fuisse cõem sniam Stoicorum .s. quod sola causa efficiens sit uera causa, refert Seneca lib. 5. epist. 66. ubi etiam ipse eam probat: [Qm̃ si omnia] (inquit) sine quib. effectus fieri non potest, ponenda sunt in causarum numero, plures essent numerandæ; nimirum tempus, locus, motus, &c. sine quib. nullus fit effectus. In vna ergo causa efficiente sistendum est, reliqua uerò sunt veluti adiumẽta huius causæ, aut cõditiones necessariæ.]

Stoici solã efficiens verã causam agnouere.

Secunda obiectio.

Aliter obiici posset in alio extremo ex Socrate apud Platonẽ in Phædone, q̃ solus finis nomẽ cãæ mereatur, nã tota causa rei est id ꝓp q̃ fit: reliqua uero oĩa solum sunt conditiones requisitæ, vt res fiat, vnde interrogationi propter quid res est, aut fit, sola responsio per finalem causam satisfacit.

VI. Prima obiectio cũ Augu. loco difficili enodatur.

C Ad priorem obiectionem locus Augustini difficilis est, negat. n. ibi quærendum esse, quare Deus voluerit creare mundum, quia hoc est, quærere causã voluntatis Dei: oĩs autem causa efficiens est, quæ in diuina voluntate locum habere non potest: vbi videtur planè Augustinus confundere causam finalẽ cum efficiente: nam qui quærit, quare Deus voluerit creare mundum, non quærit causam efficiẽtem, sed finalem. Dicendum uerò est, sensum Augustini esse, non esse quærendam causam cur voluerit creare mundum: ita ut ipsius uoluntatis Dei propria aliqua causa esse putetur, quia si diuina uoluntas aliquam causam huiusmodi haberet, haberet causam efficientem: non quia finis, & efficiens formaliter sint idem; sed quia nihil potest habere propriã causam extrinsecam finalem, quin habeat efficientem, **D** uel quia finis ipse nõ causet sine efficientia, ut multi volunt, vel quia finis proximè mouet efficiens ad efficiendum. Cum ergo dicit Augustinus omnem causam esse efficientem: loquitur de causalitate extrinseca, quæ numquam est sine interuentu efficientis causa: non tamen intendit August. excludere quin cum illa causa possit coniungi aliud causandi genus. Alij breuius respondent, Augustinum locutum esse strictè de causa, prout dicit relationem ad effectum strictè etiam sumptũ, & denominatum à verbo efficienti. Sed hoc vix potest accommodari discursui Augustini: nam qui quærit quare Deus voluit, &c. non quærit causam, ita strictè sumptam.

VI. Quot Aristoteles, tot causarũ genera admisit Plato.

E Ad Platonem, certum est illum posuisse oĩa genera causarum, quæ Aristoteles posuit: & fortasse plura, ut postea uidebimus. Et citato loco nõ dicit causam, & efficiens, idem esse, ut ei tribuitur: sed econtrario ait. [Efficiẽs nihil aliud est quã causa.] Quæ propositio non potest simpliciter cõuerti, ut per se constat. Inde autem non infert: finem non esse causam, sed infert, id quod fit ab efficiẽte causa, esse distinctũ ab ipsa, quia nõ potest causa efficere seipsam. De alijs uerò philosophis existimo, uerbis potius quam re ab Aristotele dissentire. Nam ipsi non negant necessitatem, & concursum materiæ, aut formæ, uel finis: sed in nominibus differunt, nam materiam vocant, quid præ requisitũ, formam uero potius appellandam censent effectum, quam causam,

Veterũ Philosophorũ in hoc sensus.

A qui ad ipsam tota causalitas terminatur, uel ad summũ vocãt partem causæ; vt loquitur Seneca supra; finẽ uerò appellant aliquo modo causam, seu potius concausam cũ efficiente, seu esse, quid superueniens efficienti medio proposito, seu intẽtioni finis, vt causare possit. Præterea causa efficiens habet influentiam, & magis realẽ, & quodammodo immediatiorẽ ipsi effectui, quàm finis; & notiorẽ, & quodãmodo magis propriã, quã materia, & forma, & priorẽ etiã illis, & ideo causæ nomen interdũ per Antonomasiam, uel etiã ratione primæ impositionis, ꝓ causa efficiẽte sumi solet. Nihilominus tamẽ rem ipsã physice cõsiderãdo, nõ est dubiũ quin singulæ ex dictis causis verã, & propriã rõnem causæ habeant, & in suo genere totalẽ, ac plane diuersam, ut in secundo puncto dicemus: & ideo multò meliùs Aristot. hæc distinctè numerauit sub cõi notione causæ.

Causæ nomen cur efficiens per antonomasiã vsurpet.

VII. Locus tempus, & similia cur non causa.

Nec ratio ex Seneca adducta quidquam obstat; non enim in causis numerantur omnia, sine quib. effectus non fit: sed ea tãtum, quæ per se influunt in effectum. Quod non habet locus, quia est, quid extrinsecũ; uel si sit sermo de ubi intrinseco, illud non præsupponitur, sed cõsequitur in effectu, et quoddam accidens eius. Et idem est de tempore: nã prout est communis mensura, extrinsecum est, prout vero esse potest intrinsecum, solum est duratio ipsius motus quo fit res, quando successiue fit: ille autem motus nõ est causa, sed est potius ipse actualis influxus causæ efficiẽtis successiuè, vt infra declarabitur. At uero materia, quãuis sit, quid præ requisitũ ad actionẽ agẽtis; tñ in ipso instante, uel tẽpore quo agẽs agit, etiã materia per se influit in effectu, immo, & in ipsam actionem agentis, si ex illa operatur, vt postea videbimus. Forma uerò, licet sit effectus agẽtis, uel etiam materiæ, est tamen causa totius cõpositi, complens essentiã eius. Et, quãuis sit pars compositi, est tamen in suo genere totalis causa eius, nec est cur pars causæ appelletur, quia neque est pars agentis, neq. materiæ. Quod si appelletur pars causæ respectu totius causalitatis necessariæ in omni genere ad effectum, hoc modo etiam materia, & efficiens dici potest pars causæ, est tamen impropria locutio, quia omnes illæ non componunt unam causam, sed aggregatum, uel requisitum numerum causarũ. Atq. idẽ est proportionaliter de fine, nam licet requiratur ex parte agentis, ut actio eius non temere fiat, sed ex instituto, habet tamẽ influxum proprium ac per se, & diuersum ab influxu agentis, qualis uero ille sit, & an semper sit necessarius, infra dicemus.

VIII. Finis in moralib. causa præstitior.

Vnde ad alteram partem obiectionis respondetur, Platonem, & Socratem illo loco moraliter potius, quam physice loqui. In moralibus enim finis est quodãmodo tota causa actionum, seu effectuũ, non quod aliæ causæ excludantur, quatenus physice necessariæ sunt, sed quod omnes aliæ ex fine sumant quasi primam rationem causandi. Vnde finis potest quodammodo dici sola causa, quia ita est causa, vt non habeat priorem causam, uel rationem, omnes autem aliæ, ita sunt causæ, ut habeant aliquam priorem causam, uel saltem priorem rationem causandi, quod dico propter primam efficientẽ causam, quæ est Deus, quod inferius declarabimus. Si autẽ vis fiat in voce [propter quid,] dicendum est stricte sumptam, solum accõmodari fini: latius uero solere etiam ad omnes causas extẽdi. Imo Aristoteles supra inde probat prædicta causarũ genera, quia per omnia illa satisfieri solet quæstioni propter quid, dicimus enim hominem esse mortalem propter materiam, & uiuere propter animam, &c.

Quatuor causarum mutua distinctio.

IX.

Ex his facile est expedire punctum secundum de distinctione harum causarum. Potest autem

esse sermo de distinctione formaliter, ac præcisè in ratione causæ, vel de distinctione quasi materiali reali in esse entis. Prior distinctio est, quæ ad præsens spectat, quam certum est inter hæc membra reperiri. Primo ex Aristotelis testimonio, quia aliàs esset vitiosa diuisio. Secundò ratione, quia causa vt causa in actu formaliter constituitur per actualem influxum in effectum: sed in quattuor illis membris sunt influxus diuersarum rationum, ergo. Probatur minor, quia influxus causæ materialis & formalis est intrinsecus per internam compositionem: influxus autem causæ efficientis & finalis est extrinsecus: Rursus influxus materiæ est per modum potentiæ, formæ autem per modum actus. Influxus item efficientis est per actionem, seu mutationem realem: influxus autem finis est per mutationem intentionalem, aut Metaphoricam: sunt ergo omnes hæ causalitates formaliter distinctæ: constituunt igitur causas in actu formaliter distinctas. Vnde etiam rationes, seu virtutes causandi harum causarum distinctæ sunt, nam materia causat, quatenus est passiua potentia: efficiens uero quatenus habet potentiam actiuam in aliud: forma uero quatenus uim habet actuandi per se ipsam: finis tamen, quatenus bonus est, & per bonitatem habet uim alliciendi effectum: quæ omnia in sequentibus exponentur latius: neque hic occurrit specialis difficultas circa hanc partem.

X. Eadem res diuersarum munera causarum pôt exercere respectu effectuum diuersorum.

Circa distinctionem autem realem, seu materialem harum causarum dubitari potest, an semper intercedat, uel fieri possit, ut eadem omnino res habeat plures rationes causandi ex numeratis. Potest autem hoc quæri, uel in ordine ad diuersos effectus, uel ad eundem. Priori modo dicendum est non esse necessariam distinctionem realem, seu materialem inter dictas causas: quia non repugnat eandem omnino rem in ordine ad diuersos effectus habere plures causalitates diuersarum rationum. Eadem enim forma est finis respectu generationis, seu alterationis, per quam fit, & est forma respectu materiæ & compositi: & est principium efficiens respectu actionis in aliud: & potest esse materialis causa suarum proprietatum, ut est anima rationalis, quatenus est subiectum intellectus, uel uoluntatis. Hi namq. influxus, seu causalitates, quantumuis diuersæ rationis sint respectu diuersorum effectuum, non habent inter se repugnantiam, neq. etiam repugnat, quod ab eadem re prodeant: quia sicut eadem res est capax diuersorum respectuum in ordine ad diuersa: est enim vni similis, & alteri dissimilis, principium vnius, & finis alterius, ita pôt in ordine ad diuersos effectus participare diuersos respectus causandi. Ratio denique à priori est, quia eadem res creata potest in sua entitate includere actum potentiæ admistum: & ideo potest ad vnam rem comparari per modum actus formalis, ad aliam vero per modum subiecti; actus autem formalis cum det esse rei, simul esse solet principium agendi aliud, quia operatio cosequitur esse: ac denique, quia talis actus aliquod bonum est, et potest esse principium Metaphoricæ motionis. Sic igitur non repugnat omnia hæc genera causarum in eandem rem conuenire respectu diuersorum.

XI. Quod si interdum in aliqua re non coniunguntur, non est ex formali repugnantia talium causalitatum in ordine ad diuersa, sed ex peculiari conditione. Et interdum prouenit ex perfectione: interdum vero ex imperfectione, verbi gratia, Deus potest esse causa efficiens & finalis, non tamen materialis respectu alicuius, quia est purus actus, & nullam habet potentiam passiuam: neque etiam exercere potest causalitatem formalem: quia hæc requirit entitatem incompletam & imperfectam. Et ob eandem rationem angelicæ substantiæ non possunt exercere causalitatem formalem: quia vero non sunt puri actus, possunt aliqua ex parte exercere materialem saltem respectu

A aliquorum accidentium, & quia non sunt pura potentia, possunt habere rationem aliquam efficiendi, & multo magis finalizandi. E contrario uero materia prima, cum causalitatem materialem exercere possit, tamen quia est pura potentia, nec causalitatem formalem, nec proprie effectiuam participat: tamen quia non est ita pura potentia quin aliquam entitatem, & actualitatem habeat, aliquam causalitatem finalem habere pôt: ratione cuius anima appetit corpus suum, & quælibet forma materiam. At vero forma substantialis, cum causalitatem formalem, efficientem, & finalem exercere possit, non tamen materialem substantialem (vt sic dicam) quia non est potentia passiua in genere substantiæ. Respectu vero accidentium potest interdum exercere hanc causalitatem, quod B proprie conuenit formæ subsistenti, nam illa forma, quæ ob imperfectionem suam ex se subsistere non potest, neque et est potens per se ipsam ad sustentanda accidentia. Et ad hunc modum facile discurri potest per entitates accidentales, quatenus prædictas causandi rationes participare possunt.

XII. Respectu eiusdem eadem res formæ, & materiæ munia subire nequit.

At vero, si hæ causæ comparentur ad vnum, & eundem effectum, nonnulla maior difficultas est. Et quidem in quibusdam est clara repugnantia, in alijs vero è contrario est manifesta possibilitas, in quibusdam autem res est controuersa & dubia. Itaque eandem rem in ordine ad idem simul esse causam materialem & formalem, plane repugnat: quia hæ causalitates requirunt conditiones formaliter oppositas, C quales sunt esse in potentia, & in actu formali: vnde si sit sermo de propria forma substantiali, semper requirit distinctionem realem à sua causa materiali: & idem est in forma accidentali, quæ suam propriam habeat entitatem. Quia vero sunt aliquæ formæ accidentales, quæ tantum sunt modi substantiæ, vt præsentia localis, vel si quid aliud huiusmodi in illis, sicut ratio formæ est imperfecta, ita sufficit distinctio modalis. Semper tamen necesse est, vt formalis & materialis causa respectu eiusdem compositi distinguatur realiter, vel ex natura rei. Deinde etiam constat formalem, & efficientem causam non posse in eadem re coniungi respectu eiusdem effectus: quia forma exercet causalitatem formalem in eo, in quo est, efficientem vero respectu alterius formæ, vel compositi: & ideo forma vt informans, vel supponitur ad D actionem vt principium agendi, vel consequitur vt effectus, seu terminus formalis actionis: & ideo fieri non potest vt causalitas formalis & effectiua, eidem formæ conueniant respectu eiusdem: nam includunt habitudines repugnantes.

Forma, & efficiens respectu eiusdem in idem coincidere non possunt.

XIII. Forma cum fine an possit in eandem entitatem confluere.

Rursus et est clarum, finalem & formalem causalitatem quodammodo côuenire posse in eandem formam respectu eiusdem: quodammodo autem non posse. Si enim comparentur ad idem subiectum, vel suppositum, optime possunt in eandem rem côuenire: eadem enim forma, & est finis materiæ, & eam informat: eadeq. visio beata est forma intellectus, & finis, ac beatitudo eius. Et ratio est, quia ipsamet forma vt informans, & informatio eius est bonum E ac perfectio subiecti quod informat: & ideo potest ad illud cōparari simul in ratione formæ, & finis. At vero, si comparatio fiat ad ipsum compositum, quod per formam constituitur, sic non potest eadem esse forma & finis respectu eiusdem: quia non est forma finis compositi, sed potius forma est propter compositum, vt propter finem suum. Quod si côparentur ad actionem, seu generationem, et respectu illius eadem est forma & finis. Quo sensu videtur dixisse Aristoteles infrà citandus, finem & formam coincidere in eandem rem numero: sub eo tamen respectu, licet forma propriè sit finis generationis, non tamen propriè est causa formalis eius, sed tantum principium, vt sect. præced. dicebam.

XIV. Præterea eadem fere proportione loquendum est, de fine,

An coniungantur in eodem efficiens, & finis.

A de fine, & efficiente: nam secundum quandā rationem finis conuenire possunt eidem rei, nō vero secundum aliam. Duplex enim finis, vt infrà videbimus, distingui solet, scilicet finis cuius gratia actio fit, vel cui, seu in cuius gratiā, & cōmodū fit, vt in curatione finis cuius gratia, est sanitas: cui vero, est ipse homo, cui sanitas procuratur. Prior ergo finis non potest esse eadē res cum causa efficiente, quia est effectus eius: posterior aūt finis optimè potest esse eadem res cum causa efficiente: nam sæpe efficiēs operatur propter se ipsum: & hoc modo Deus est simul primum efficiens, & vltimus finis suorū operū. Et iuxta hæc intelligitur facile uulgare dictum Aristotelis 2. physic. capite 7. [Finis & forma coincidunt in idē numero: finis aūt & efficiēs in B idē non numero, sed specie:] loquitur .n. de fine cuius gratia, seu qui per actionē formaliter intenditur, & fit: de quo iā diximus, distingui ab agente tanquā effectum eius: & ideo non posse esse idem numero cum illo. Quod uero sit idē specie, cōtingit in agentibus uniuocis, nō in omnibus, ut ipsemet Aristoteles indicauit: Quomodo autem causa formalis & finalis in eandem rem numero coniungi possint, iam declaratum est. Addo uero ēt posse aliquam rationem finis in eandē numero rem cū causa materiali coniungi: nam subiectum accidentiū & est causa materialis eorum, & finis: ut enim dicebam, finis proximus sanitatis procurandæ est homo, & inter alios fines forma inducitur in mate-

An materia rōnem aliquam finis in sua entitate patiatur.

C riam propter ipsam materiam cōfectuandam: nam quia ratio finis fundatur in bonitate, quæ trāscendentalis est, & in omni entitate ex parte reperitur, ideo coniungi potest aliqua ratio finis cum qualibet alia causa.

XV. Efficiēs an idem esse possit cum materia.

Solum supererat comparanda causa efficiens cū materiali, an possit vtraque ratio coniungi in eadē re respectu eorūdem effectuum. Et quidē loquendo de causa materiali substantiarum naturalium, certum est non posse materialem & efficientē causam coniungi in eadem re in ordine ad talē effectum, quia materia nō potest esse principium efficiens formæ ex illa educēdæ, & consequenter nec totius compositi. At vero loquendo de causa materiali accidētium, maius dubium est, an eadē causa D materialis possit esse efficiēs eorundem. Potest autē hæc efficiētia intelligi dupliciter: vna per naturalē resultantiam, & de hac loquendo, non est dubium quin possint illę causalitates cōiungi, & ita dici solet passim, animā, uerbi gratia, habere triplicē causalitatē in suas naturales potentias, nempe finalē, materialem, & efficientem: & multi censent hoc genus actiuitatis, nec materię primę repugnare in suā propriam passionem, quæ est quantitas. Altera efficiētia est per se, & per propriā actionem, & de hac est maior difficultas: coincidit tñ cum illa quæstione, an omne, quod mouetur, ab alio moueatur, seu (quod idem est) an agens & patiens semper distinguantur, saltem secūdum proxima principia agen- E di, & recipiendi, quam postea tractabimus, disputando de causa efficiente.

Causæ in quatuor genera diuisio an adæquata.

XVI. Instrumenta sub efficiente, nō sub materiali causa collocāda.

Circa tertium pūctum, an hęc quatuor genera sufficienter diuidant causam, solent variç difficultates proponi de causis instrumentarijs, dispositiuis & obiectiuis. Sed hæc & similia difficultatē non habent, nam causa instrumentalis quædā species est causæ efficientis, ut postea uidebimus. Nec potest cum aliquo fundamēto reduci ad materialē causam, ut falsò excogitauit Philoponus 2. physic. text. 27. nisi fortasse loquatur de dispositionib. materiæ, quæ solent etiam instrumēta appellari: sed illæ nisi efficientiam habeant, re vera nō sunt instrumenta: si vero efficientiā habent, vt sic non sunt dispositiones, neq. ad causam materialem vllo modo pertinent, sed ad efficientem, q̄ uel adiuuant, uel eius vicem gerunt. Dispositiua aūt causa cōmuniter reducitur ad materialem, quia præparat materiam ad formam. Sed hæc denominatio solum esse videtur per quandam attributionem: nam si loquamur cū proprietate uera dispositio quædam causa formalis est: nō enim disponit, nisi informando subiectū: calor enim qui est in ligno, nō disponit ad formā ignis, nisi formaliter calefaciendo lignum: loquor aūt de uera, ac propria dispositione physica, & positiua: nam vulgari modo solet dispositio uocari, quæcunq. remotio impedimenti, vel quæuis conditio necessaria, vt applicatio ad agendum, vel quid simile, & in his nulla est uera causalitas, sed tantum per accidens.

XVII. Obiectum cuius generis circa potentiam, & actum eius exerceat cāsalitatem.

Causam obiectiuam appello obiectum respectu potentiæ, uel actus. In quo obiecto duplex pōt habitudo considerari; vna est mouentis, altera terminātis. Prior respectu potentiæ cognoscitiuæ est causalitas efficiens, siue consideretur obiectū quatenus mouet imprimendo speciē, siue quatenus p speciem cōcurrit ad actum, respectu vero potentiæ appetitiuæ est causalitas finalis, vel propria & formalis, ut in appetitu rōnali, vel materialis & imperfecta, vt in sensitiuo, quod postea uidebimus. Sub posteriori aūt respectu aliqui reducunt obiectum ad causam finalem, quia potentia, & actus in illud vt in finem tendunt. Neque obstat, quod hæc habitudo sit essentialis, quia non repugnat, quod aliqua res essentialiter sit ordinata ad suum finem. Alij ad formalē causam reuocāt, quatenus obiectū dat speciem actui: quidquid.n. dat speciem, habet rōnem formæ, dicunt aūt esse non intrinsecam, sed extrinsecam formam. Ego vero libentius negarem obiectum sub hac ratione exercere aliquod verum genus causalitatis, sed puri termini specificantis, non per verum aliquem influxum, qui causam cōstituat, sed per solam habitudinem alterius ad ipsum. Neque Aristoteles vnquam illius causæ formalis extrinsecæ meminit, nec terminum motus appellauit causam motus, quamuis dixerit ab illo sumere speciem: & idem est de vno relatiuo respectu alterius, seu de termino relationis ut sic. Nec D. Thom. aliter loquitur, vt videre licet 1. 2. quæst. 1. art. 3. Sed hæc facilia sunt, ac fere de modo loquendi.

XVIII. Exemplar hanc distinctum causæ generis a numeratis.

Potissima difficultas est in hoc puncto de causa exemplari, quam Plato addit quatuor ab Aristotele numeratis, vt constat ex Timæo, & Phædone, & refert Seneca cit. epist. 66. Sed de hac materia propter grauitatem eius propriam disputationem instituemus. Nunc breuiter concedimus Platoni exēplar veram causalitatem exercere, quod Aristoteles non ignorauit, nam hic numerando formam, addit & exemplar: & ideo fortasse non est necesse propter eam causam augere numerum, quod dicto loco examinabimus.

Diuisio causæ prædicta, sitne immediata.

XIX. Causæ in internam & externā diuisio alior quam prædicta.

Circa quartum videri pōt diuisio illa immediata, eo quod Aristoteles proximè diuiserit causam in quatuor illa membra. Sed nihilominus dicendum est illam diuisionem non esse immediatam: possunt. n. facile conuenientiæ inter quędam ex his membris excogitari, ratione quarum aliæ priores diuisiones causæ, & in pauciora membra constituātur. Sic ergo potest primo causa diuidi in internam, & externā: interna rursus in materiam, & formam: de quib. dubitari non potest, quin peculiariter cōueniant in modo causandi: dant enim

esse

esse effectui conferendo illi suammet numero entitatem, & interne componendo illum: efficiens autẽ & finis, longè aliter causant, & in hoc conueniunt, quod non componunt intrinsecè effectum: & ideo causæ extrinsecæ communiter appellantur. Igitur in ratione causæ abstrahi potest ratio cõmunis materiæ, & formæ, quæ non sit communis alijs causis, & è conuerso: ergo rectè diuiditur causa immediatè in intrinsecam, & extrinsecam, & deinde illa in materialem, & formalem: hæc vero in efficientem, & finalem. Alio item modo posset alia diuisio causę immediatior excogitari: nam tres aliæ causæ pręter finalem, conueniunt in hoc, quod conferunt ad esse effectus per realem influxum, ideoque requirũt existentiam realem ad suas causalitates, vt postea videbimus: causa autem finalis influit intentionaliter: ideoque causare potest antequam in se realiter existat. Rectè igitur diuidi potest causa immediatè in realem, & intentionalem, strictè sumẽdo in priori membro illum terminum [realem:] nam si sumatur in tota sua latitudine, & transcendentia, etiam causæ finali conuenit. Et rursus causa realis diuiditur in intrinsecam, quæ in materiam, & formam, & extrinsecam, quæ est efficiens, & peculiari ratione, & quasi per antonomasiam dici potest extrinseca: nam licet finalis causa comparata ad formalem, & materialem, extrinseca etiam sit, comparata tamen ad efficientem, est quodammodo intrinseca: nã habitudo ad finem est magis intrinseca vnicuiq. rei, & in quibusdam est etiam essentialis.

Quatuor causæ membra, an atoma.

XX. De quinto puncto pauca hoc loco dici possunt, donec de singulis causis tractemus: & ideo breuiter dicendum est, hanc non esse diuisionẽ in vltimas rationes causæ: nam sub quocunque illorũ membrorum dari possunt variæ diuisiones. Causa enim materialis quædam est pura potentia, alia vero est tantum potentia secundum quid. Quæ nõ est diuisio tantum materialis, (vt ita dicam) secundum entitatem, quæ est causa, sed etiam est formalis in ratione causæ materialis. Nam de ratione formali illius est, vt sit potentia, & ideo secũdum diuersam rationem potentiæ receptiuæ, erit diuersa ratio causæ materialis, quæ diuersitas attendi etiam põt ex effectibus: nam illa prior est causa materialis substãtiæ, posterior vero accidentium. Vnde prior dici potest causa materialis simpliciter, posterior vero secũdum quid, sumendo has voces non ex entitatib. talium causarum, sed ex habitudine ad effectus: nam quoad entitatem materialis causa accidentium esse potest ens simpliciter, seu substantia integra: materialis autem causa substantiæ tantum esse põt ens secundum quid, tamen quoad causationem, seu habitudinem causæ hæc causat ens simpliciter, illa secũdum quid. Rursus materialis causa substantiæ diuiditur in materiam corruptibilium, uel incorruptibilium substantiarum: causa uero materialis accidentium diuidi potest, vel in corporalem, & in spiritualem, uel in proximam, aut remotam, vel in eam, quę in se sit accidens, vel quæ sit substantia, aut partialis, aut integra: de quibus omnibus in proximis disputationibus dicam. Atque proportionali modo diuidi potest forma in substantialem, & accidentalem, & vtrumque membrum subdiuiditur in uarias formas, iuxta uarietatẽ substantiarũ compositarum, & accidentium. Causæ item efficientis, & finalis, quã plures sunt diuisiones, quæ non possunt hic breuiter recenseri, sed in propriis disputationibus.

XXI. Dices, si causa potest immediatè diuidi in pauciora membra, & remotè in plura, cur Aristot. potius quadrimembrem illam diuisionem, quam aliàs tradidit? Respondetur, hoc ipso quod illa diuisio est media inter illa extrema, fuisse aptiorem ad doctrinalem diuisionem tradendam. Maximè, quia membra illa habent rationes, & modos causandi magis distinctos, & notiores. Adde, Aristotelem non omnino omisisse, sed insinuasse satis, tam conuenientias harum causarum inter se, quam diuisiones earum, vt ex citatis locis constat.

Qualis sit data diuisio.

In sexto puncto auctores omnes, supponendo potius, quam probando, vel disputando, docent, illam diuisionem causæ esse Analogam, & propter eã causam dicunt non fuisse causam in communi ab Aristotele definitam. Non tamẽ declarant satis modum, aut rationem huius Analogiæ. neque à nobis declarari potest, donec rationes singularum causarum exactè tractentur. Et ideo nunc supponamus, sententiam illam veram esse ex communis sentẽtiæ auctoritate; & ex hac generali ratione, quod illi modi causarum communes sunt causis accidentium, & substantiarum, quæ non possunt esse vniuocè causæ, quia non dant vniuocè esse, vnde nec ratio effectus uniuoca esse potest in accidente, & substãtia: exactiorem uero huius Analogiæ declarationem in prædictum locum remitto. XXII.

DISPVTATIO XIII.

De materiali causa substantiæ.

Prætermitto disputationem in communi de causa materiali, vt abstrahit à cã substantiæ, vel accidentis: quoniã potissima ratio huius causæ cernitur in materia prima: & si in illa declaretur, facile erit reliqua cum proportione intelligere. Neque timenda est aliquorum censura, qui existimant tractationem de materia prima nullo modo ad Metaphysicum pertinere, sed ad solum physicum, iam enim in superioribus, præsertim in procemiali disputatione, declaratum est, multis titulis negotium hoc ad Metaphysicum spectare. Quoniam licet physicus sub propria, & speciali ratione agat de materia, vt est principiũ generationis naturalis, & ut est causa, uel pars entis naturalis: nihilominus Metaphysicus, considerando communem rationem causæ materialis, quod illius proprium est, necessariò agit de prima causa illius generis, quæ est materia prima. Itẽ agẽs de essentia substantiæ, necessariò tractat de materia, quatenus est pars essentiæ, ut infra uidebimus, tractando de substantia materiali. Hæc ergo loco sub hac consideratione de materia tractamus. Et quia ratio causandi intelligi non potest, non intellecta entitate materię, inuestigabimus prius, an sit materia: deinde qualis sit entitas, & essẽtia eius, postea de proprietatibus, ac tandem de causalitate eius.

SECTIO I.

An sit euidens ratione naturali dari in entibus causam materialem substantiarum, quam materiam primam nominamus.

Quoniam materia prima duo includit, oportet ante omnia exponere significationem vocis quoad vtramque partem. Materia ergo diuidi solet in materiam ex qua, in qua, & circa quam. Quæ diuisio uarijs modis explicari potest; primo, ut non sit diuisio rerum, seu materiarum, sed respectuum, ac officiorum eiusdem materiæ. 1. Variæ materiæ partitiones.

teriæ. Eadem enim materia dicitur ex qua, vel respectu compositi, quod ex illa constat, vel respectu formæ, quæ ex illa educitur. Vnde priori respectu corpus hominis est materia ex qua, non tamen posteriori consideratione, quia forma hominis non educitur ex potentia materiæ. Vnde respectu talis formæ dicetur materia, in qua introducitur forma, ita, vt illud, in qua, dicat respectum vnionis, non eductionis. Potest etiam illud, in qua, abstractè sumi, vt includat habitudinem ad formam, vt inhærentem materiæ. Respectu verò agentis dicitur eadem materia, circa quam agens operatur. Iuxta hanc ergo interpretationē terminorū nullum membrū ex dictis à præsenti consideratione excluditur, agimus enim de materia secundū se, vel prout in suo conceptu adæquato oēs illas habitudines includit; an verò illo pertineant ad varias causalitates, & ex natura rei distinctas, postea videbimus. Aliter sumi solet materia circa quam, prout distinguitur à materia ex qua, & in qua secundum realem vnionem, & inhærentiam: & sic propriè dicit respectum ad agens actione immanente, & nihil aliud est quā obiectum, circa quod tale agens versatur. Quæ significatio materiæ Metaphorica est, & nihil ad præsens refert, quia illa, vt sic, non exercet causalitatem materialem, sed vel efficientē, vel finalē, vt supra tetigimus; nō est ergo hic sermo de materia obiectiua, sed de subiectiua.

II. Rursus solet, materia ex qua diuidi in transeuntē & manentem. Priori modo dicetur lignum, v. g. materia ex qua fit ignis, & in ea significatione illud, ex qua, non designat tantum habitudinem causæ materialis, sed includit etiā habitudinē termini, a quo: & ex hac parte non pertinet illa significatio ad præsentem disputationem. Materia autem manens, est propria, & interna causa materialis, quæ manet in composito, seu in termino generationis, conferēs suo modo ad constitutionem illius. Denique diuidi solet materia in Metaphysicam, & physicam: Metaphysica est genus respectu differentiæ: illa verò appellatio solum est per Analogiam, & proportionem ad materiam physicam, quæ est propriè, & simpliciter materia, de qua hic agimus: de Metaphysica vero præter ea, quæ diximus supra agentes de vnitate vniuersali, addemus aliqua disp. 15. sect. vlt. agētes de forma Metaphysica.

III. Prima vero dici potest materia, & per negationē prioris, & per respectum ad secūdam: quia ergo materia dicit rationem subiecti, illa dicetur prima, q̄ nullum prius subiectum supponit; & ita Aristoteles 1. physicorum, ca. 9. definiuit materiam esse [primū subiectum ex quo fit aliquid.] Materia autem secunda dicetur, quæ prius subiectum supponit. Atq. ita multi uocant substantiale compositum materiam secundam respectu accidentium, quia ita est subiectum accidentium, vt ex priori subiecto constet; & simili ratione, qui plures formas substantiales in eodem supposito admittunt, compositum, verbi gratia, ex materia, & forma corporeitatis vocant materiam secundam respectu animæ. Sæpe etiam vocatur materia secunda, materia disposita, seu affecta dispositionibus accidentalibus, non quia compositum ipsum ex materia, & accidentibus, sit subiectū, in quo recipitur forma, sed solum, quia receptio talium dispositionum antecedit ordine naturæ, & cōstituit materiam proximè capacem talis formæ, unde propriè vocatur talis materia, proxima: Aristoteles vero 8. Metaphysicorum, tex. 11. materiam propriam, seu proximam vocauit materiam transeuntem accommodatam ad rei generationem, ut uinū est materia aceti, de qua materia ait Commentator 2. physico. comm. 31. esse materiam alterationis, nō compositionis. Omnis itaque materia secunda supponit primam, & addit aliquam formam, vel dispositionem.

Quæstionis resolutio.

IV. Ex necessitate primi subiecti in qualibet mutatione materia prima colligitur.

Atque hinc constat, si in cōi, & quasi formaliter loquamur de materia 1. i. de primo subiecto mutationum, vel formarum abstrahendo à quæstione quale sit tale subiectum, qualisve forma, quæ in eo recipitur, sic tam euidens esse dari materā primā, quā est euidens, dari in reb. mutationes ad uarias formas, quia omni mutationi aliquod subiectū supponitur, ut supra probatum est, & experimento constat. Igitur, vel illud subiectum supponit aliud, uel non, si non supponit, illud est primum, & habetur intentum. Si uero supponit aliud, quæram de illo: est aūt euidēs non posse procedi in infinitum: ergo necessario sistendū est in aliquo primo subiecto, seu materia prima. Minor proposito vltimo assumpta demonstratur ab Aristot. de omnib. causis in lib. 2. est tamen quodammodo euidentior in causa materiali, quia est intrinsecū totius cōpositi fundamentū, non potest aūt intellectu percipi cōpositū per se stans, cuius una pars nitatur in alia, & alia rursus in alia, quin tandem sistatur in aliqua, q̄ cæteris substet. Cū ergo omne naturale compositū ita per se sit, ut secundum se totum non pendeat in genere causę materialis ab aliquo subiecto, quod extra ipsum sit: necesse est, ut intra se habeat aliquod subiectum, quod sit primum respectu omnium aliarum entitatū, ex quibus constat, & in subiecto sunt. Sic igitur euidens est dari materiam primam, seu subiectum primum in rebus naturalibus.

V. Ex rerum continuata vicissitudine materia colligitur.

Secundo principaliter probatur, nam est euidēs res generabiles, & corruptibiles ita transmutari, ut aliæ ex alijs vicissim, ac mutuo generentur, saltē mediate: ergo necesse est, ut in aliquo communi subiecto conueniant, quod in omnibus ipsis maneat, ratione cuius sint capaces illius mutuæ transmutationis: ergo illud subiectum est primum, atq. adeo prima materialis causa huiusmodi rerum. Antecedens est euidens experientia; nam elementa mutuò inter se agunt, & unum in aliud conuertitur, siue mediatè, siue immediatè, & mista ēt ex eis generantur, & consequenter in ea etiam resoluitur: atq. ita fit, ut oīa sublunaria, quantum est ex ui suæ naturæ, & cōpositionis, mutuo sint transmutabilia. Dico, [quantum est ex ui naturę suæ,] quia fieri potest, ut aliquę partes elementorū nunquam transmutentur, eo qd sint in abditis, & remotissimis locis, ad quę actiones contrariorum agentium non perueniant.

VI. Prima consequentia probatur primo, quia nulla transmutatio naturalis fieri potest, nisi manente cōmuni subiecto sub vtroque termino: tum quia aliàs res, quæ corrumpitur, omnino secundum se totam periret, & alia, quæ incipit esse, secundum se totam fieret: atque ita altera transiret in nihilum, altera ex nihilo fieret, nulla communi re sub vtraque manente: annihilaretur ergo una, & crearetur alia, quod naturaliter est impossibile. Tum etiam, quia aliàs tota actio agentis naturalis esset, uel impossibilis, vel impertinens ad rerum generationem. Sequela declaratur, quia loqui possumus, vel de accidentali alteratione, quam experimur: quam euidens est nō fieri, nisi in subiecto, & ex subiecto communi, quod manet sub utroque termino: quia experimento cōstat, hanc actionem non fieri, nisi subiectum supponatur: accidens enim, quod per illam fit, non potest naturaliter esse, nisi in subiecto, quod sustentet tam actionem, quam formalem terminum eius, à quo subiecto expellitur forma, vel priuatio opposita: datur ergo commune subiectum in huiusmodi actione, uel loquimur de actione illa, seu transmutatione substantiali, quæ fit in termino alterationis, in quo res, quæ perit, amittit esse simpliciter, quod antea habebat, & res alia simpliciter incipit, ut cum

ex stupa ignis. Et ibi etiam necesse est subiectum cõmune manere, alioqui tota præcedens alteratio, seu calefactio stupæ, esset impertinẽs ad procreationem ignis, quia nullo modo cõferret ad illã, si omnino periret ipsa, & totum subiectum eius: sed ad summum posset deseruire ad euacuandum locum, seu spatium, in quod posset res procreãda introduci: ad hoc autem impertinens esset destructio rei: sufficeret enim localis expulsio, quę fieri posset per introductionem alterius rei in illud spatium, vt in motu locali fit.

VII. Esset etiã impossibilis talis destructio rei per alterationem, quia accidens nõ potest, per se loquendo, destruere subiectum suum, cum ab illo sustentetur, & accipiat esse. Vel ergo subiectum illud est simplex, vel compositum: si est simplex, nullo modo potest per actionẽ, vel per accidẽs, quod in ipso fiat, destrui, quia illud esse est necessarium, vt talis actio, vel tale accidens esse possit. Si vero subiectũ illud est compositum ex priori subiecto, & alia forma, poterit quidem destrui ratione alterationis, & accidens in illud introduci, non tamen per se, sed per accidens ratione alterius actionis, & formę cõsecutæ ad priorem alterationem: hæc autem consecutio intelligi nõ potest, nisi subsequens forma introducatur in idem subiectum, in quo erat prior: quia aliàs nulla esset causa cur dissolueretur vnio inter prius subiectũ, & formam eius: ergo tota hæc naturalis transmutatio necessariò fundari debet in aliquo communi subiecto, quod sub vtroque termino maneat.

VIII. Ex specialibus aliquibus mutationibus. Potestque hoc ipsum declarari inductione facta in aliquib. transmutationibus: cum animal, verbi gratia, alitur ex cibo, vel aliquid cibi manet in fine nutritionis, & coniungitur substantiæ viuenti: vel omnino destruitur cibus, & totum quod in illo est, per actionem viuẽtis. Si nihil cibi manet, superflua est tota actio viuentis, nihilq. ex cibo iuuari potest, vt inde vel crescat, vel cõfortetur, quia ex eo, quod perit in cibo, nihil confortatur, vel crescit. Si uero aliquid cibi manet, illud esse non potest, nisi communis materia vel subiectum. idem argumentum sumi põt ex visibili, & impropria nutritione ignis, non enim crescit, nisi supponãtur ligna, vel aliquid simile, nec cõseruatur, nisi nutriatur oleo, aut simili materia: hęc ergo materia non potest esse transiẽs secundum se totam, alias esset inutilis, nullaque ratio reddi posset, cur sit necessaria ad tales effectus, neque declarari, quid ad illos conferat: est ergo illa materia aliquo modo manẽs sub forma rei genitę, seu nutritæ: manet ergo secundum aliquod subiectum commune.

IX. Quod tandem confirmatur, quia aliàs rerũ trãsmutatio non esset corruptio, & generatio, sed transubstantiatio quædã, quia tota substantia vnius rei periret, & tota alia inciperet. Imo plus esset, quam transubstantiatio: quia non solum in totalibus substantijs, sed etiam in omnibus earum accidentibus esset in illa successio: quia si nullum subiectũ commune maneret, multò minus manere posset naturaliter idẽ accidens, quod à suo subiecto pendet in esse, & conseruari. Hoc autem genus trãsmutationis alienum est ab omni philosophia, & ab omni actione naturali: & præter rationem annihilationis, & creationis, quã includit, vt suprà dicebam, nõ potest cogitari ratio, cur illa duo sint ita cõnexa in rerum natura, vt ad vnius productionem necessaria sit destructio alterius, & econuerso: nõ est ergo trãsmutatio naturalis per totalem destructionẽ, & inceptionẽ, sed per transformationem ex aliquo cõmuni subiecto. Et ad hoc fere tendit demonstratio Aristotelis, quod hæc transmutatio semper fit ecõtrario in contrarium (sub contrarijs includẽdo priuatiuẽ opposita) quæ subiectum habent cõmune, est ergo euidens dari subiectũ, seu materialem causam communem.

1. physic. c. 6. & 8. Metaph. c. 1.

X. Ex resolutione ad vnũ primũ subiectum materia reperitur. Superest probanda secũda consequentia principalis rationis, qua inferebamus, hanc materiã esse primam causam in suo ordine, eoq. sensu verissime appellari primam materiam: hoc aũt nullo euidentiori modo ostendi potest (quidquid aliqui velint) quã supra tacto, s. quia non potest procedi in infinitum in subiectis proximis, & remotis, seu in subiectis, vt subiectis (vt ita dicam) sed sistendum necessario est in aliquo subiecto, quod non subiectetur, neque etiam componatur ex parte, quæ in subiecto sit, quia omne tale compositũ resoluitur tandem põst in simplicia, in quibus aliquod esse oportet, quod omnino in subiecto non sit. Neque supponit hic discursus, quod in formis substãtialib. eiusdem compositi non sit processus in infinitum: nã, etsi hoc etiam euidens sit, tñ si per impossibile fingeretur infinitę formæ in eodem cõposito, ex parte potentiæ recipientis eas necessario fundatũ erit in aliquo subiecto simplici, quod non sit in subiecto, quia tota collectio talium formarum est in aliquo subiecto: ergo illud est simplex, ut magis statim demonstrabimus, hoc ergo uocamus materiã primã. Præter hoc aũt potest etiam illa consequentia probari ex cõitate huius subiecti: cum. n. omnia hæc inferiora mutuo transmutentur immediate, uel saltem mediate, ut dictum est, necesse est, ut subiectum illud, quod his transmutationib. supponitur, sit primum in ratione subiecti, seu materiæ: nam si esset ex alio priori subiecto, vel materia constans, uel illud esset etiam transmutabile: & sic non esset commune subiectum omnium transmutationum, sed illum, quod maneret post resolutionem eius, uel non esset transmutabile: & sic non omne corporeum ens esset transmutabile in quodlibet aliud: cuius oppositum supponebamus, sed de hoc latius sectione tertia.

XI. Illatum ex omnib. præmissis. Ex dictis ergo oĩbus generatim probatum relinquitur in omni transmutationum ordine dandam esse primam aliquam causam materialem: non potest aũt ex dictis concludi dari veram materiã primã, quæ sit causa materialis alicuius substantiæ, aliquid adiungatur. Vnde discursus facti formaliter sumpti, æque probant dari in vnoquæq. corpore cęlesti aliquod primum subiectum earũ mutationum, quæ in ipso fiunt: imo etiam cum eadem proportione idem probant de quauis substantia spirituali quatenus est capax realis mutationis, vel localis, uel intellectualis, aut effectiuæ: nã licet illa mutatio non sit corruptiua, sed perfectiua, necessario tñ supponit aliquod subiectum: & ideo necesse est, ut reducatur ad aliquod subiectũ primũ in suo ordine, quod etiam appellari potest prima causa materialis illius mutationis, quamuis non vocetur materia prima iuxta cõem usum huius vocis: propriè. n. significat materiale principium substantialis transmutationis, uel constitutionis. Ex quo etiam fit, ut licet res, quæ aliquo modo transmutantur, habeant materialem causam suæ transmutationis sibi proportionatam, tñ si transmutatio non sit vnius rei in aliam, ex ui transmutationis nõ poterit concludi, dari aliquam primam causam materialem cõem huiusmodi rebus, ut licet Angeli habeant primum subiectum suarum mutationum, & res corporales similiter, tamen quia neq; hæ possunt in Angelos transmutari, neque econuerso, nõ potest ex transmutatione concludi dari aliquod primum subiectum commune omnibus illis. Eademque ratio est de corporibus cœlestibus, & sublunaribus, quia neque hæc in illa transire possunt, neque econuerso: imo idem est de cœlis ipsis inter se, quia non sunt mutuo transmutabiles, sed vnumquodque in se tãtum potest accidentaliter

ter mutari. Quod ipsum a fortiori verum est in spiritualib. substantijs creatis. In his ergo omnib. solum concluditur, dari vnum cõe subiectum accidentium, inter quæ fit mutatio. In his aũt inferiorib. substantijs, & corporibus, quoniam mutuo transmutabilia sunt, recte concluditur aliquod cõe, & primum subiectum. Vt aũt concludatur hoc subiectum esse materialem causam ipsiusmet substantiæ talium rerum necesse est addere illam mutuã transmutationem earum inter se esse secundum substãtiam, & non tantum secundum accidentia, quia si in solis accidentibus transmutarentur, satis esset in eis dari primum subiectum talium accidentium, siue illud esset substantia simplex, siue composita, & siue esset vnius rationis in omnibus, siue diuersæ.

XII. Non accidẽtalis modo, sed substantialis etiam in rebus transmutatio.

Ad concludendum ergo dari materiam primã, qualem Aristoteles posuit, restabat probandũ, trãsmutationem horum corporum inferiorum, quã experimur, non solum esse accidentalem, sed etiam substantialem. Hoc aũt præter experientiam, quæ per se uidetur satis euidens, non solum in elementis, & in mixtis inanimatis, sed multo magis in viuentibus, animalibus, & in nobis ipsis, cum generamur, & morimur: præter hanc (inquam) experientiã, ratione probandum est ex necessitate formarum substantialium ab accidentibus distinctarum: nam si dantur hæ formæ, necesse est dari materiam primam, quæ sit subiectum earum, & cum eis componat vnam substantiam integram, quod est esse causam materialem substantiæ. Dari autẽ formas substantiales, probandum est infra disputat. 15. & ideo nunc supponatur: & tantum ex ea hypothesi demonstratum habeatur dari veram, ac propriam materiam primam in his rebus, quæ generantur, & corrumpuntur: est enim consecutio euidens, & omni carens difficultate: antecedens uero dicto loco probandum est.

SECTIO II.

Vtrum materialis causa substantiarum generabilium, & corruptibilium sit vna, vel multiplex.

I. IN hac sectione, & sequenti breuiter attingendæ sunt opiniones ueterũ philosophorũ, quas Aristoteles variis in locis latè pertractauit, atque impugnauit, præsertim 1. Metaphysicæ, cap. 3. & sequentibus, & 1. physic. a capite 2. & 1. de Generat. cap. 1. & sequentibus, & 3. de cœlo, c. 7. & apud Diogenem Laertium in vitis horum philosophor. eadem leguntur: & apud Platonem in Theęteto, & Sophista, & Plotinum lib. 9. & Aeneid. 2. & Theophrastum in suæ Metaphysicæ, ca. 3. & Plutarch. lib. 1. de placitis, cap. 3. & ex Patribus attigit Augustinus lib. 8. de Ciuit. a principio, & Epiphan. libro 3. contra hæres. in 80. & Irenæus lib. 2. cont. hæres. cap. 19. & Clem. Rom. lib. Recognitium, & Clemens Alexandr. lib. 1. Stromat. & Eusebius 14. de præparat. Euangel. a principio, & Ambrosius libro 1. Exam. capit. secundo. Horum itaque Philosophorum sententias ad duo capita reuocamus: unum eorum, qui posuerunt plura materialia prima principia, de quibus hic agemus: aliud eorum, qui vnum tantum posuerunt, sed in eo assignando errarunt, de quibus dicemus sectione sequente.

Sententia infinita principia materialia constituentium.

II. PRima igitur sententia fuit materialem causam rerum omnium conflari ex corpusculis indiuisibilibus, seu atomis, quę posuerũt esse infinita Leucippus, Democritus, Epicurus, Metrodorus, & Anaxagoras. Qui fere omnes cẽsuerũt hæc corpuscula esse similia inter se: & eiusdem rationis, solumq. pro uarietate situs, figuræ, & ordinis uaria entia cõponere: & rerũ corruptionem nihil aliud esse quã dissipationem, seu inordinationem atomorũ: generationem uero esse nouam compositionem earum. Anaxagoras uero posuit atomos partim similes, partim dissimiles, ut ex similibus res homogeneæ fierent, ex dissimilibus uero res dissimiles, ut in corpore organico partes heterogeneæ, u. g. caro ex atomis carneis, os uero ex osseis, & sic de alijs. Rursus uidentur quidã eorũ posuisse has atomos oĩno indiuisibiles: & ideo ut possent corpus cõponere, aiebant non solum ex ipsis, sed ẽt ex aliquo uacuo, seu inani corpus coalescere: nam si illæ omnes immediate, & solide coniungerentur, nunquam moles accresceret, vt sumitur ex Aristot. 1. Metaph. 4. Alij vero nõ videntur illas posuisse Mathematicè indiuisibiles, sed Physice tantum, iuxta quam interpretationẽ nõ est necessariũ interponere aliquod inane inter ipsas atomos, ut ex eis corporis magnitudo excresceret. Rursus ex his philosophis quidam nullã efficientem causam rerũ præter has atomos posuisse, neque ẽt finalem, sed ex earum vario concursu, & perpetua agitatione res quasdam disso[l]ui, & alias casu consurgere: & ideo, vt Aristot. refert, Epicurus dixit habere hæc corpuscula naturale pondus, quo semper feruntur. Alij vero, vt Anaxagoras, posuerũt efficientẽ causam intellectu, & voluntate operantẽ, & ex his corpusculis varia cõponentem. Citatis locis & 4 Metaph. c. 1.

III. Refertur proposita sententia. Sed hæc pars spectat ad disputationes de causis efficiente, & finali. Nunc, quod ad rem præsentem spectat, hi philosophi in primis non cognouerunt ueram materialem causam, quæ sit potẽtia physicę receptiua alicuius actus: nam illæ atomi nõ sunt in potentia ad recipiendam aliquam formã physicã, nec possunt dici materia totius compositi, nisi eo modo, quo partes integrales dicuntur materia totius, & lapides ac ligna materia domus. Vnde ulterius fit, ut iuxta illum philosophandi modũ formæ naturalium entium, quasi artificiales tantũ sint, nimirum figuræ quædam cõsurgentes ex uario situ, & ordine atomorum. Atque ita nulla erit uera substantialis generatio, & corruptio, sed tantum uaria coordinatio, aut deordinatio atomorum. Et quanquam Anaxagoras ponat atomos diuersarum rationum, tamen necesse est, ut omnes ponat cõfusas, & permistas in singulis reb. ut per eductionem earũ possit ex una re alia generari. Atque ita res oẽs solum in hoc differunt, quod quędam habent quasdã atomos magis patentes, seu in exteriorib. partibus, alias vero magis latentes, & in partibus secretioribus: quæ tota diuersitas solum est in situ, & coordinatione atomorum. Adde intelligi non posse, quomodo, tam varia corpuscula habentia repugnantes conditiones, in singulis rebus intime coniungantur. Nec minus est inexplicabile, quomodo ex qualibet re hæc corpuscula latentia in lucem proferantur, vt res aliæ gigni, vel potius componi videãtur.

Absurda secuta ex sententia asserente atomos materialem causam.

IV. Illud etiã est absurdum in his omnibus philosophis, quod infinitam multitudinem ponant horũ corpusculorum: nam vel intelligunt, in singulis entibus naturalibus, esse infinitam multitudinem harum atomorum, vel solum in toto vniuerso: in singulis vero corporibus, aut partibus eius esse finitã multitudinem. Priori sensu est sentẽtia prorsus absurda: non enim possent infinitæ atomi componere aliquod corpus, quin illud excresceret in infinitam magnitudinem: nã si atomi non fingantur indiuisibiles Mathematice, sed physice, habebunt singulæ aliquam magnitudinem, in qua uel omnes erũt æquales, quia nulla est inæqualitatis ratio, vel

saltem

saltem assignari poterit minima atomus, cui aliæ sint, uel æquales, vel maiores: ergo ex huiusmodi atomis infinitis necessariò componeretur magnitudo actu infinita. Si verò atomi sint indiuisibiles Mathematicè non possunt magnitudinem componere, nisi interponatur spatium inane, quod spatiū erit diuisibile, & alicuius magnitudinis, ex quo similiter cōcluditur infinitas atomos sic inter se distantes necessario efficere infinitum corpus, occupans, seu includens infinitum spatium, partim inane, partim repletum atomis. Nec potest afferri instantia de infinitis punctis existentibus in linea, nam ibi nulla sunt pūcta immediate, quia tota linea est continua; in atomis autem necesse esset, signata qualibet atomo esse aliquam proximè distātem ab illa, per certam aliquam, & definitam distantiam, & sic de reliquis: necessarium ergo esset, vt infinita illa corpuscula, infinitum spatium illo modo occuparent.

V. Posteriori autem sensu est etiam illa sententia improbabilis: & in primis contra illum procedunt omnia, quæ aduersus infinitam mundi magnitudinem scripsit Arist. 3. physic. & 1. de Cœlo. Deinde euidens est totā sphæram rerū generabilium, & corruptibilium esse finitam, cum ad sphæram lunę terminetur: attribuere autem etiam cœlis compositionē ex atomis, illosque extendere in infinitum, non potest esse philosophicum, quia neq. experiētia, neq. ratio nos ducit ad ita existimandū. Tandem, si qdlibet corpus finitæ magnitudinis constat tantum finitis atomis, non potest sufficere hæc atomorum fictio ad generationes, & corruptiones rerum: tūquia ex eadem re possunt res uariæ ferè in infinitum generari: tum etiā, quia oporteret semper corporis magnitudinem multū diminui in qualibet generatione, & corruptione per dissipationem atomorū, cum tamen constet experientia, non semper id accidere. Nisi fortè dicatur semper fieri veluti quandam circuitionem atomorum, dum interiores ad externas partes educuntur, exteriores vero ad intimas partes impelluntur: ideoque non minui rei magnitudinem. Sed hoc nihil potest esse absurdius. inde enim fit, re ipsa nihil mutari, nisi secundum locum, aut apparentiam. Estque illa inductio, & eductio atomorum contra experientiam: quando enim ex stupa generatur ignis, non tantum in exteriorib. partibus, sed intimè, & in tota magnitudine fit generatio: & cum hō moritur, in oib. partibus tā internis, quam externis fit corruptio. Est ergo hæc sententia prorsus absurda, neq. habet fundamentum, cui satisfacere necesse sit. Illud.n. principiū, in quo tā citati philosophi, quā alij fundati sunt: [Ex nihilo nihil fit,] quē verū sensū habeat, inferius declarabimus.

Opinio ponentium plura principia materialia finita.

VI. SEcūda sentētia ponit etiam plura principia, seu plures primas causas materiales rerum generabilū, in numero tamen finito. Ita sensit Empedocles, qui quatuor elementa, ignem, aeré, aquā, & terram, dixit esse quatuor primas causas materiales, ex quibus mista generantur, ipsa uero non habere priorem causam, aut principium materiale. Veruntamen hæc sententia falsa est, & euidenter refutari potest: nam in primis quamuis attigerit compositionem, seu generationem misti ex elementis, non tamen considerauit transmutationem elementorum inter sese, cum tamen constet, & aerem conuerti in ignem, & aquam in terram, & econuerso. Huiusmodi autem transmutationis nō possunt elementa esse principia materialia, sed aliquod subiectū commune omnibus illis. Quod si fortè existimauit Empedocles elementa non trāsmutari substantialiter, idq; que non cōstare materia, & substantiali forma, sed

Refutatur præcedens sententia.

A esse quædam entia omnino simplicia, accidentibus subiecta: contra hoc inprimis ostendimus inferius, non minus esse certum dari formas substantiales elementorum, quam aliorum entium naturaliū, & cōsequenter uerè, ac substantialiter inter se transmutari. Deinde licet id admitteremus, nullum videt fūdamentum ad multiplicandas materias, seu prima subiecta substantialia, sed dicendum potius esset in omnibus elemētis esse idem substantiale subiectum, quod diuersis accidentibus affectum, distinctū appellatur elemētum. Cumque illud etiam subiectum sit principium materiale mistorum, fit, vt re ipsa, & substantialiter tantum sit vna prima causa materialis omnium rerum.

B Quod si fortasse diceret Empedocles illam naturalium accidentium diuersitatem, quæ in elemētis cōspicitur, indicare satis essentialem distinctionem substantialium subiectorum: ex hoc ipso sumitur efficax argumentum ad hominem, quando aer ita ab igne transmutatur, ut propriis accidentibus ignis maneat affectus, non solum fieri mutationem in accidentibus, sed etiam in ipsa substantia: non potest autē fieri in tota entitate substantiali propter rationes factas in superiori sectione de annihilatione, & creatione: ergo necesse est fateri, etiam in ipsis elementis esse aliquod subiectum prius ipsis; & commune illis, ratione cuius possint mutuo transmutari; ergo non sunt illa causæ primæ materiales, sed datur alia prior, quibus illa constant. Atque hinc etiā C concluditur, non esse hæc elementa primas causas materiales mistorū, quia in ipsismet datur materia prior ipsis, & hæc est etiam causa materialis mistorum, quæ in illis manet, & eorū formis informatur; illa est ergo causa prima in illo ordine etiam mistorum, eo, uel maximè, quod iuxta ueram sententiam elementa non manent formaliter in misto, id est, secundum proprias formas substantiales, quia nō potest forma substantialis misti cadere, (ut sic dicam) supra formam elementi, seu informare materiā, ut iam informatam forma elementi; ergo elementa secundum proprias substantias non sunt causa materialis permanens, & propria mistorum, sed eadem materia, quæ est prima causa materialis ipsorum elementorum, est etiam mistorum. VII.

D

Quæstionis resolutio.

DIcendum ergo est primam materiā, seu materialē causam oīum rerum sublunariū esse tātū vnam. Quæ est cōis sententia oīum philosophorū, quos in sequentibus referemus. Et sufficienter probatur ratione nunc facta contra Empedoclem, & posteriori discursu facto sectione præcedēte. Vbi ex communi, & mutua transmutatione rerum sublunarium, ostendimus dari communem materiam: illa enim ratio æquè probat primum subiectum, qđ sub his oībus transmutationibus manet, esse unum tantum. Tum quia contraria principia, exquib. fiūt E generationes, & corruptiones, versari debent circa idem. Tū etiā, quia illud subiectū est ex se indifferēs ad quascunque formas rerum corruptibilium, & dispositiones earum: nō ergo requirit in se distinctionem, seu multiplicationem, imo non est unde illam habeat. Et econuerso omnis forma rei generabilis cuiuscunque speciei, potest introduci in quamcunque partem huius materiæ, si cōmodè disponatur: ergo signum est, materiam hanc secundum se esse vnam, & eiusdem rationis, & sufficientem in suo genere ad causandos omnes effectus, qui in his rebus possunt materialiter causari, si aliæ causæ in alijs generibus necessariæ applicentur, seu concurrant. VIII.

Solum potest obijci, quia causa materialis est intrinseca, & essentialis; hæ autē res generabiles, & corruptibiles sunt essentialiter diuersæ: ergo nō potest IX.

Obiectioni satisfit.

vna,& eadem materia esse in omnib. illis. Sed hęc obiectio tangit quæstionem illã, an materia sit pars quidditatis substantiarum materialium, quam infe rius commodiori loco tractabimus, nunc breuiter respondetur, essentias harum rerum materialium esse diuersas, ac similes quoad formas: similes verò quoad primam materiam. Neque hoc quicquã obstat essentiali diuersitati; hæc enim non excludit cõuenientiam,& similitudinem in aliqua parte.

SECTIO III.

Vtrum prima, & vnica causa materialis generabilium substantiarum, sit aliquod corpus simplex, vel substantia integra.

I. ANtiqui philosophi,(vt Aristoteles,& alij auctores præcedente sectione citati referunt) qui vnum tantum materiale principium naturalium rerum posuerunt, fere omnes putarunt esse aliquam substantiam integram, seu corpus simplex, quale Auerroes existimat esse cœleste corpus. De illo autem corpore, seu materiali causa, fuit inter eos multiplex opinio.

Opiniones Philosophorum de vno materiali principio.

II. PRima asseruit hoc principium esse aquam, cuius auctor fuit Thales Milesius: alij vero, vt Plutarchus, putant antiquiorem esse, & ab Orpheo duxisse originem. Secunda opinio hoc munus tribuit aeri, qua docuere Anaximenes, & Diogenes Apolloniades, vt Aristoteles refert 1. physicæ c. 3. & ibidem Simplicius declarat. Tertia opinio fuit, ignẽ esse huiusmodi causam, quam docuere Hippasus,& Heraclitus:& eandem secuti sunt Stoici, vt est apud Ciceronem 2. de Natura Deorum. Quarta sentẽtia potuit ad hoc officium terram eligere, eo, quod oĩbus subsit, & sit veluti communis omnium mater. Aristoteles tamen 1. Metaphysicæ cap. 7. ait, hanc fuisse vulgi opinionem, nullum autem philosophorum in eam inclinasse, eo, quod terra propter nimiã densitatem,& siccitatem ad recipiendas aliarum rerum formas, vel figuras inepta esse videatur. Hesiodus tamen in sua Theogonia absolutè vocat terram omnium rerum materiale principium; idemq. sensisse Pherecidẽ refert Theodoretus in libro de Materia,& mundo. Quinta opinio nulli ex quatuor elementis hoc munus tribuit, sed cuidam corpori in sensibili medio, vel inter aquam, & aerem, vt Aristoteles refert primo Metaphysicæ c. 7. vel inter aerem,& ignem, vt Anaximander, qui addidit hoc medium corpus esse infinitum, ne vnquam generatio deficeret: contra quam infinitatem alibi disputat Aristoteles. Videtur autem inde colligi, philosophum hunc non posuisse hoc corpus incorruptibile alioqui non esset cur timeret successione generationum posse consumi, si finitum esset, quamquam vix possit intelligi quomodo fecerit illud corruptibile, si existimauit illud esse simplex,& commune subiectum generationis.

III. Iudicium fertur de prædictis sententiis. Prolixum esset, ac superfluum propria motiua horum omnium philosophorum referre, eo, quod, & incerta sint, & nullam præ se ferant probabilitatẽ, aut verisimilitudinem, ut ex dicendis obiter constabit. Illud uero commune omnibus fuisse videtur, quod nihil de nouo simpliciter fieri putarunt, quoniam ex nihilo nihil fieri potest, ideoque nec substantiales formas agnouisse videntur, nec generationem, corruptionem ve substantialem. Imò multi eorum iudicant nullas esse accidentales formas, quæ vera entia sint, quia non intelligebant aliquam veram rem posse de nouo fieri, sed omnem mutationẽ quam experimur putabant consistere in variis modis se habendi illius rei, quam putabãt esse communem materiam. Ex quo aliqui eo vlterius progressi sunt, vt non dicerent causam materialem omnium entium esse vnam, sed omnia entia esse vnum, non numero, sed substantia,& essentia, qui licet rem falsam,& improbabilem dicerent, consequenter tamẽ loquebantur, si de solis corporibus generabilib. agebant. Nam, si hæc non transmutantur substantialiter, nec differunt per substantiales formas, sed per accidentia, aut diuersos modos se habendi, re vera nulla datur materialis causa substantiæ, sed datur tantum substantia simplex, quæ non est alia, & alia essentialiter, sed una aliter,& aliter se habens sub diuersis accidentibus.

Atque hæc fuit opinio Xenophanis, Parmenidis, & Melissi, qui hoc sensu dixerunt omnia esse vnum ens,& quidquid est præter illud, esse non ens: nam accidentia, vel modos illius entis inter entia nõ numerabant. Et consequenter omnem generationẽ, aut mutationem simpliciter è medio tollebant, eo quod illud ens facerent ingenerabile,& incorruptibile,& mutationes accidentales, quia non dant esse simpliciter, non censebant dignas absoluta appellatione mutationum. Sunt qui horum philosophorũ sententiam alijs modis interpretentur, scilicet, quod per unum ens intellexerint unũ uniuersum, quod omnia complectitur, ut innuit Aristoteles 1. de Gener. capite 8.& Simplicius 1. physicæ, capite secundo, uel per unum ens intellexerint Deum, qui solus uerè est. Refert enim Aristoteles 1. Metaphysicę, capite quinto,& Cicero libro 2. Academic. quæstionum, Xenophanem illud vnum ens, Deum appellasse. Atque ita multi,& graues auctores hos philosophos per ænigmata locutos fuisse, & figuratis locutionibus ueritatem occultasse existimant: Aristotelem uero impugnasse eorum sententias quatenus in ipsa uerborum specie, & superficie proferri videbantur. De qua re legi possunt D. Tho. 3. Metaphy. textu 15. philopon.& Simplicius 1. physicæ, cap. 2, Eugubinus libro 3. de peren. philosoph. à capite 5. Mirandus libro sexto, de examin. vanit. capite primo,& Bessario, libris contra Calumniat. platonis. Nostra parum refert quid isti philosophi senserint, aut, quæ mysteria suis uerbis occultauerint. Nõ est tñ dubiũ, quin si formas substantiales ignorarũt, ut ignorasse uidẽtur, cum de eis nullã mentionẽ fecerint, facilè, satisq. consequenter potuerint in eã sententiã incidere, prout à nobis explicata est. Vnde sola substantialium formarũ probatione, & confirmatione, tam hæc sententia, quam cæteræ refutantur.

Potest tamen hoc loco referri alia opinio, quam multi ex modernis philosophis secuti sunt, ponẽtes in materia prima formam corporeitatis illi coæuã, & ab illa inseparabilem. Nã licet respectu talis formæ materialis, causa eius sit simplex, id est, absque essentiali,& physica compositione, tamẽ illud commune subiectum, quod sub omni transmutatione manet,& est uniuersalis causa materialis omnis generationis,& omnis formæ substantialis, quę per eductionem fit, & omnis compositi, quod generatur, illud (inquam) subiectum iuxta prædictam opinionem non est simplex, sed essentialiter compositum, & corpus aliquod non mixtum, neque etiam aliquod ex elementis, neque medium inter illa per eorum participationẽ, sed absolutè corpus per præcisionem omnium inferiorum formarum. Quam opinionem tenuit Auicenna libro 1. Sufficient. ca. 2. Cuius fundamentum est, quia subiectum generationis debet esse corporeum,& extensum,& consequenter quantum: non potest autem esse huiusmodi, nisi aliquam formam substantialem habeat. Et IV. Opinio asserẽs corporeitatis formam materiæ coæuã.

hanc

hanc opinionē ex parte secuti sunt Scotus, & Henricus: ille enim in 4. dist. 11. q. 3. art. 2. in omnibus, & solis viuentibus putat esse necessarium huiusmodi formam corporeitatis, seu mistionis (vt ipse loquitur) hic vero quodlib. 1. q. 2. & 3. & quodlib. 3. q. 13. & 14. in solo homine illam admittendam censet propter diuisibilitatem aīæ rationalis. Vnde hi duo auctores non ponunt hanc formam inseparabilem à materia, neq. vt per se necessariam ad primā causalitatem materialem subiecti generationis, sed propter alias speciales causas: & ideo eorum opinio ad præsentem locum non spectat.

Quæstionis resolutio.

V. Prima conclusio. Dicendum igitur est primò, causam materialem in suo ordine vniuersalem, & primam non esse aliquod ex sensibilibus corporibus, seu elementis, quæ contrarijs qualitatibus afficiuntur. Hæc assertio est contra quatuor opiniones, & est euidens ex dictis in sectione præcedenti: nam, si hæc elementa, & omnia corpora sensibilia inuicem trāsmutantur substantialiter, nullum eorum potest esse primum subiectum transmutationis: nam primum subiectū, quod est prima causa materialis, quā inquirimus, nō transmutatur, nec recedit a sua substantia: alioqui resolueretur in aliud prius subiectū, & ita ipsum non esset primum. Præterea cum generatio fiat inter contraria, necesse est, ut commune generationis subiectum, nullum habeat contrariorum sibi naturaliter innatum, alioqui, uel numquā erit capax alterius contrarij, vel corrumpetur per abiectionē eius, quod sibi est connaturale: sicut destruitur elemētū ablata qualitate sibi necessaria. Cum ergo singula elementa sint affecta proprijs qualitatibus habentibus contrarium, nullum eorum esse potest aptū generationis subiectum: ergo neq. esse potest prima causa materialis entium naturalium.

VI. Atque hinc consurgit tertia ratio, quia non est cur hęc causalitas potius attribuatur uni elemento, quam alij, neq. etiam est cur magis repugnet omnibus simul, quam alicui eorum: sed ostensum est nō posse omnibus conuenire: ergo nulli uerè attribuitur. Prior pars maioris propositionis declaratur, quia singula elementa sunt simplicia corpora, & vnumquodq. est aptum, & institutum ad mistorum generationem, & nullum eorum ex alijs potest vllo modo cōstare: singula enim proprias habent qualitates repugnantes alijs: ergo in omnibus est æqualis ratio, uel repugnantia, ne esse possint communis materia rerum omnium generabilium. Quod enim in quibusdam sint quædam conditiones accommodatæ ad officium materiæ communis, vt est, v.g. in igne subtilitas, ratione cuius facile potest oīa penetrare: in aere quod ferè sit communis locus rerum omnium, & facile externas impressiones recipiat, in aqua humiditas cum ea densitate cōiuncta, quæ ad constituendum nutrimentum rerum omnium proportionata videatur: hæ (inquam) conditiones nil referunt, tum quia magis iuuat, uel ad rationem efficiendi, uel ad rationem materiæ trāseuntis, quam ad propriam, & intrinsecam rationem causæ materialis: tum etiam, quia illæ cōditiones sicut sunt accommodatæ quibusdam rebus, ita sunt repugnantes alijs: subtilitas enim ignis habet proportionem cum materia rerum subtilium, non vero cum materia rerum densarum: & sic de alijs. Prima uero materialis causa cum sit communis omnibus, ex se debet esse indifferens ad omnia.

VII. Altera pars maioris propositionis probatur, quia oīa elementa simul nō possunt esse materia communis, quia transmutantur ad inuicem substantialiter: Immo nec mistum componere possunt, nisi substantialiter transmutata: sed hæc ratio æquè probat de A vnoquoque elemento per se sumpto: ergo. Vnde cōfirmatur tandem, quia nullum elementum potest esse materia aliorum elementorum, vt per se notum videtur, cum sibi repugnent. Nec in sua natura manens potest esse materia alicuius misti, cum etiā forma misti pugnet cum forma elementi: ergo nullum elementum esse potest communis materia rerū omnium naturalium. Et hæ rationes à fortiori conuincunt de omnibus mistis, maxime cum illa ex elemētis constent: & ideo nullus hactenus hanc causalitatem alicui misto attribuit.

Dico secundò: Materia prima nō est aliquod corpus, seu substantia completa, & integra in essentia, & specie substantiæ. Duobus modis intelligi potest materiam esse huiusmodi substantiā. Primò, ut ipsa B sola sit substantia omnium rerum generabilium, solumque formetur distinctis accidentibus eorum: & in hoc sensu probanda est assertio ex eo, quod res naturales non tantum differunt accidentibus, sed etiā substantia, & essentia, ut superiori sectione contra Epicurū, & alios argumentabamur. Item reijcienda est (& ferè in idem redit) ex ueritate formarum substantialium, quam demonstraturi sumus disputatione decimaquinta. Illa enim ueritate supposita, euidēter sequitur, materiam nō esse tam rerum materialium substātiam, & has res non tantum accidētibus, sed essentia etiam, & substantia differre, nec secundum sola accidentia, sed etiam secūdum substantiam transmutari. Quod etiam ipsa experientia C satis est euidens: nam quando res mutatur in solis accidētibus, permanet in illa, aliquod uestigiū proprietatum, & operationum eius, uel saltem remotis agentibus cōtrarijs ad suum statum, & naturam reducitur: videmus autē res aliquas ita mutari, & destrui, ut priores ꝓprietates, & operationes prorsus amittant, neque ad illas redeant unquam, etiam si omnis actio contraria cesset, & econuerso res aliæ, ita producuntur, & generantur, vt in illo esse, quod acquirunt, tāquam in proprio, & connaturali constanter permaneant, & secundū illud habeant proprias, & connaturales operationes, ac dispositiones, quas conseruant, quoad possunt, & si aliquando ab aliquo cōtrario labefactētur, uel minuātur, statim ac cōtraria eas recuperant ex propria, & intrinseca D natura: signum ergo est corrūpi res, & generari, non tantum in accidentibus sensibilibus, sed etiam in propria substantia. Atq. his modis impugnatur tam quinta opinio suprà recitata, quam ea, quæ asserebat omnia esse unum in sensu declarato.

VIII. 2. Conclusio.

Alio ergo modo posset quis fingere, materiā esse substantiam integram, & completam in aliqua specie substantiæ, & nihilominus esse aptam ad recipiendas ulteriores formas substantiales, & componendas cum eis uarias substantias, & essentias materialium rerum. Et hic etiam sensus improbabilis est: aut enim materia esset completa substātia omnino simplex, aut esset composita ex aliqua potentia, & actu substantiali, hoc posterius dici non potest: primò, quia iam non totum illud compositum, sed po- E tentia ex qua constat, esset prima causa materialis. Dicetur fortasse id esse uerum respectu illius compositi, quod ingenerabile fingitur, & incorruptibile: respectu tamen omnium entium generabilium, seu generationis ipsorum primam causam materialem esse totum compositum. Sed contra hoc obijcitur secundò, quia sine ullo fundamento fingitur tale compositum: nullum enim est indicium, aut sensibile signum illius formæ interiectæ inter puram materiam, & alias formas, quæ per generationem inducuntur. Quia illa forma nullam habet sensibilem proprietatem, qua dignoscatur, nam primæ qualitates per se consequuntur ad formas elementorum, & temperamenta ex illis qualitatibus composita ad formas mistorum, reliquæ autem qualita- IX.

res omnes, uel proprietates, quas experimur, supponunt saltem in genere causæ materialis, & dispositiuæ priores qualitates: nullum ergo est sensibile, aut materiale indicium talis formæ. Vnde fit tertiò, vt sit omnino superflua, quia nullus est Physicus effectus, propter quem sit necessaria, quia non propter efficiendum, cum non habeat vllam qualitatem per quam efficiat: aliunde unicuique qualitati sufficiat propria forma, cui est connaturalis. Neque etiam propter recipiendum: nam ad hoc sufficit illa potentia, quæ tali formæ substare dicitur: cur enim non poterit etiam illa immediatè subijci formæ, quæ per generationem inducitur? Et propter eandem causam non est necessaria talis forma ad conseruandam illam potētiam cuius actus esse dicitur, quia ad hoc etiam satis est forma, quæ per generationem inducitur. Igitur superfluè, & sine fundamento fingitur talis forma.

X. Quartò accedit impossibilitas coniungendi duas illas formas in eadem potentia, seu materia: nam, licet in quæstione sit, an forma quasi generica, & specifica, possint simul actuare materiam, quod paulò inferius attingemus, tamen quod duæ formæ specificæ simul coniungantur ad actuandam eandem potētiam substantialem, planè est impossibile naturaliter: & in hoc ferè omnes auctores conueniunt. Quia, vel duæ illæ formæ immediatè actuarent materiam, vel una esset actus alterius, seu materię, vt informatæ per illā. Primum dici non potest, præsertim iuxta illam sententiam, quia aliàs prior forma non necessariò supponeretur ad posteriorem, neq. compositum ex materia, & tali forma, esset prima potentia, & materialis causa subsequentis formæ. Secundum enim dici non potest, quia forma substantialis, constituens integram, & compositā substantiam habet rationem actus vltimi in ratione actus substantialis, & essentialis, quia constituit vltimam quandam speciem substantiæ: ergo nō potest comparari per modum substantialis potentiæ ad vlteriorem formam. Denique ratio generalis est, quia non potest vna, & eadem substantia essentialiter, ac per se constitui in duabus speciebus vltimis, sed per quamcumq. formam ex illis cōstituitur in propria, & completa specie substantię: ergo non possunt simul coniungi illæ duæ formæ in eadem materia. Aliàs quęlibet substantia quantumuis completa, posset actuari per ulteriorem formam substantialem, quia non potest maior ratio reddi de una, quam de alia. Et huc etiam spectat illa communis ratio, quod forma adueniens enti iam in actu constituto nō facit unum per se, sed per accidens ex Aristotele 7. Metaphysic. tex. 49. & 2. de anim. tex. 7. & ideo non potest esse forma substantialis, sed accidentalis, quia forma substantialis cōstituit per se unū, non per accidens. Et ratio est, quia forma substantialis dat esse simpliciter, & essentiale, & ideo non pōt supponere rē constitutā in esse simpliciter, & in essentia completa, & consummata. Forma uero accidentalis dat esse secundū quid, quod per accidens adiungitur essentiæ cōsummatæ. Igitur impossibile est subiectū, quod est causa materialis rerum generabiliū, & generationis substantialis, esse substantiā cōpletam, & per formam propriam ac specificam, constitutam.

XI. Atque hæ rationes æquè efficaciter probant, non posse illud subiectum esse simplicem substantiā integram, & completam in ratione, & specie substantiæ: quia impossibile esset talem substantiā vlterius actuari, & compleri per substantialem formam. Si enim hoc repugnat substātiæ compositæ, multo magis simplici, quæ per seipsam sit in actu cōpleto, & perfecto, illa enim repugnantia nō prouenit ex cōpositione, sed ex actualitate completa in ratione, & essentia substātiæ, quæ non potest intra illud genus vlterius actuari substantialiter, & essentialiter: hæc

A autem ratio repugnantiæ eadem, uel maiori ratione locum habet in substantia simplici, si in genere substantiæ integra, & cōpleta esse supponatur. Atque hac ratione substātia immaterialis nō potest habere rationem substantialis potentiæ ad ulteriorem formam, quia est substātia simplex completa, & idem est de substantia cęli, si est simplex physicè, ut multi volunt: nam est completa in quadam specie substantiæ: & ideo non potest ulterius substantialiter actuari: materia ergo prima, quę actuari potest substātialiter, & ens per se unum componere cum substātiali forma, non potest esse talis substantia simplex, quæ sit integra, & completa in genere substantiæ.

B Dico tertiò: Causa materialis rerū generabilium non est substantia composita ex substantiali potentia, & aliqua forma substantiali incompleta, & quasi generica. Hanc assertionē communiter approbāt ferè omnes auctores cōtra Auicennam, præsertim, qui negant esse plures formas substantiales in eodē composito, vt D. Thom. 1. p. q. 76. art. 3. & 4. libro 2. contra Gentes, capite 58. & lib. 7. Metaphysicæ, lectione 12. quem sequuntur Thomistæ, Capreolus in 2. dist. 15. q. 1. Caietanus dicto loco, prima parte, & & 1. de anima, capite 1. Ferrarien. citato loco contra Gētes, Soncin. 8. Metaphysicæ, quæstione 8. Iauell. quæstione 4. Soto 1. physic. quæstio. 7. Astudillo 1. de Gener. quæst. 1. & ibid. Marsil. quæst. 6. & Albert. de Saxonia, q. 5. & latè Ægid. tractatu de pluralitat. format. & 2. de anim. dubio 6. Idem docuere Philopon. 1. de Gener. in principio. Themist. 5. phys. tex. 7. & Comment. lib. de substant. orbis. & 1. Metaph. tex. 17. & 1. phys. tex. 65. & 69. Immo, & Auicen. 1. de ani. p. 1. cap. 5. significat in corruptione manere solam materiam, & lib. 1. sufficient. c. 3. dubitat, an in corruptione pereat corporeitas, vt ipse loquitur. Aristot. etiam 1. de Gener. text. 12. & alijs locis suprà citatis apertè indicat eandem sententiam. Rationes afferuntur variæ à Doctoribus: duæ tamen sufficere videntur, quæ cum proportione sumi possunt ex probationibus præcedentis assertionis. — XII. 3. Conclusio.

C

XIII. Prima ratio est, quia in natura nullū est indiciū talis formæ perpetuo coæuæ, & inseparabilis a materia, neq. effectus aliquis, propter quem sit necessaria: ergo sine fundamento, uel necessitate fingitur talis forma. Antecedens probatur, quia illa forma nullam habet qualitatem sibi propriam, per quam cognoscatur, neque ex transmutatione substantiali colligi potest, quia ex huiusmodi trāsmutatione solum colligitur dari aliquod substantiale subiectum eius. Quod autem sit compositum, neque ad rationem subiecti necessarium est, nec ex alio indicio inferri potest. Dices ad rationem subiecti mutationis physicę requiri, vt sit extensum, & diuisum ab alijs: & ad hoc necessarium est, ut habeat aliquā formā, quia sola materia per se ipsam nō est capax extēsionis, & diuisionis: nam actus est, qui distinguit: hoc enim fuit fundamentum contrariæ sententiæ. Sed hęc ratio nullius momenti est, quia siue opinemur quantitatē, & extensionē ordine naturæ præcedere simpliciter in materia prima ad substantialē generationē, siue opinemur subsequi ad formā per generationē introductā, & afficere totū cōpositum, neutro modo est necessarium, ut subiectum generationis sit compositum ex materia, & aliqua forma. Declaratur utraq. pars, nam si quātitas supponatur ad formam per generationem inducendā, facilè intelligi potest inhærēs ipsū entitati materiæ: nā, vt infrà ostendemus, uerā, & substantialē entitatem habet.

D

E

Ex confirmatur, nam illud compositū, quod fingitur ex materia, & forma corporeitatis, incōpletū quid est, & ita potentiale, ut naturaliter appetat ulteriorē formam, sine qua uel omnino, uel saltē connaturali modo esse non potest. Et nihilominus dicitur

citur illud compositum esse sufficiens subiectũ quãtitatis prius natura, quã recipiat vlteriorem formã: ergo multò melius, & facilius attribuetur tota illa capacitas simplici entitati materiæ, quia nulla maior repugnantia fingi pōt quoad hoc in entitate simplici, quam in illo composito, neque actualitas talis entitatis qualiscunque illa sit, magis repugnabit cũ vnione, ac compositione per se ultimæ formæ substãtialis, quam actualitas illius compositi ex materia & forma corporeitatis: ergo iuxta hãc opinandi rationem non est necessaria illa forma. Minus autem necessaria est, si opinemur, quantitatẽ cõsequi formã, quæ per generationem introducitur, nam iuxta hãc sententiam supponit quantitas ordine naturæ substantiam compositam ex materia, & propria forma. B Vnde dicẽdũ consequenter erit iuxta illã opinionẽ ante instans intrinsecum generationis, toto tempore quo fit alteratio prævia, supponi materiã in se extensam, & diuisam ab alijs per quantitatem, & formam rei corrumpendæ: in instanti uero generationis conseruari extensam, & diuisam per formam introductam, & quantitatem comitantem illam in eodem instanti: nullus ergo est naturalis effectus, nullum ve signum ratione cuius talis forma, vel compositio ex parte materiæ admittenda sit.

XV. Secunda ratio est, huiusmodi formam esse incõpossibilem in materia cum subsequentibus formis. Hoc autẽ cõter probari solet ex illa maxima, quod ex duobus entibus in actu non fit vnũ per se: nã prima forma substantialis constituit ens in actu abso- C lutè, & simpliciter, qa dat esse simpliciter: ergo nulla forma superueniẽs potest ens per se unum, ac simpliciter constituere. Ad hanc vero rationem responderi potest, solum procedere de forma substantiali dante esse specificum, & ultimum: nam illa, quæ dat præcisè esse genericum, licet habeat rationem actus respectu materiæ, comparatur tamen vt potentia ad inferiorem formam, & quia est eiusdem generis, cõstituere poterit unum per se cum suo actu. Ita enim philosophantur hi auctores in physicis formis, sicut omnes ratiocinamur in Metaphysicis differentijs, in quibus differentia subalterna est actus, superius genus actuans, & propriam speciẽ constituens: quæ tamen est potentia ad inferiorem differentiam, cum qua ens per se unũ Metaphysicè componit. Sic ergo D dicendum est iuxta prædictam sententiam de physicis formis. Vnde cum dicitur, omnem formam substantialem constituere ens actu simpliciter: respondebitur id esse verum secundum proportione: nam forma generica constituit ens actu in gradu generico forma uero specifica in gradu specifico. Ex ijsque proportione distinguetur illa maxima, quod aduenit enti in actu, aduenit accidentaliter.

XVI. Nulla forma præcisũ genericũ gradum dare pōt.

Quocirca, vt radicitus impugnetur illa sententia probandum nobis est nullam esse posse formã, quæ præcisè det esse genericum, quin det etiam aliquod esse specificum in illo genere: nam hoc probato, optimè procedit discursus factus, quia omnis forma substãtialis constituit ens actu simpliciter, & in aliqua specie vltima substãtiæ, & ideo impossibile est, E vt compositum constitutum per talem formam, sit vlterius actuabile per substantialem formam. Illud autem assumptum probatur primò inductione, tum in formis accidentalibus, tum etiam in formis separatis. Qualitates enim etiam concipiuntur dare esse specificum, vt esse album, & genericum, ut esse coloratũ, &c. & tamẽ nulla est accidentalis forma, quæ in re præcisè det esse genericum, & non aliq. specificum. Similiter in Angelis datur generica ratio spiritus, & propria differentia specifica: non potest autem esse, imò nec concipi aliqua forma separata, quæ sit substantia spiritualis, & quod in re ipsa sistat in hac præcisa, & generica ratione: ergo eadẽ ratione in formis substantialibus, quæ sunt quasi mediæ, A nõ potest dari forma, quæ in re præcisè det gradum genericum: nulla enim assignari poterit diuersitatis ratio. Vnde argumento secundò ex propria ratione ipsius formæ, quia non potest intelligi forma in re ipsa existens, quæ essentialiter non sit constituta in aliqua vltima specie formæ substantialis, sed omnis forma communicat composito totum esse, totamque essentiam suam: ergo constituit illud in aliqua ultima specie substantiæ compositæ. Consequentiæ cũ minori sunt euidentes, & declarari possunt optimè inductione facta in prima ratione. Maior uero etiã videtur certissima, quia omnis forma substantialis habet propriam entitatem distinctã in se ipsa à materia, vel alijs formis, ergo necesse est in illa entitate intelligere vltimam, & propriam differentiam, seu B rationem, per quam distinguitur essentialiter ab alijs formis habentibus diuersam essentiam, cum quibus conuenit in cõmuni ratione formæ substantialis: ergo omnis forma substantialis est necessariò cõstituta secundum suam entitatem in aliqua vltima specie substantialis formæ.

XVII. Dices etiam, materia prima habet suam propriam entitatem substantialem, & tamen secundum se nõ est constituta in aliqua ultima specie, sed tantum reducitur ad genus substantiæ materialis, donec per formam determinetur ad aliquam particularem rationem: ergo idem dici poterit de forma communi cozua materiæ. Respondeo falsum esse assumptum: nam materia prima rerum generabiliũ, de quo nũc C agimus, essentialiter est constituta in aliqua vltima specie materiæ, quam retinet sub omni forma, neq variare illam potest, sed ad summum per accidentia superaddita potest ad hanc vel illam formam accõmodari. Quia vero illa essentia materiæ, quãuis in se specifica, & ultima talis est, ut re ipsa communicari possit pluribus substantijs essentialiter diuersis, ideo secundum se spectare dicitur ad substantiam materialem generabilium, ut sic, & non ad aliquam speciem eius. Vnde obiter colligitur, conceptum substantiæ generabilis, ut sic non esse genericum ratione materiæ, sed ratione communis gradus, seu conuenientiæ in forma.

Materia prima generabiliũ stabilem atomãque speciem sibi vendicat.

XVIII. Vrgebis; Materia etiãsi in essentia sua habeat ultimam specificationem materiæ, nihilominus est cõmunis substantijs essentialiter diuersis: ergo pari ra- D tione licet forma corporeitatis in sua entitate, & essentiali conceptu habeat aliquã ultimam specificationem, nihilominus esse poterit communis multis substantijs habentibus ulteriores rationes essentiales diuersas. Respõdeo esse disparem rationem, nam essentia materiæ est esse quasi fundamentum integræ naturæ substantialis, & compositæ, & ideo solũ est quædã essentia inchoata (vt sic dicam) per modũ potentiæ: & propterea de se est indifferens, ut per uarios actus compleatur: at uero forma est complementũ naturæ, & essentiæ substantialis, & ideo hoc ipso, quod habet determinatam, & specificam rationem formæ, adiuncta materiæ complet cum illa in- E tegram substantialem naturam, & in aliqua vltima specie substantiali cõnstituit: & ideo non relinquit illam naturã indifferentem ad ulteriorem speciem. Quapropter omnes, qui ponunt formam corporeitatis in omnibus, uel in aliquibus entibus naturalibus, consequenter aiunt illam formam præcisè constitui in gradu subalterno corporeitatis absque ulla contractione essẽtiali, quod re uera est intelligibile.

XIX. Et consequẽter admittent compositum ex materia, & tali forma, si in re ipsa cõseruetur absque vlteriori forma, esse indiuiduum generis corporis corruptibilis, & in nulla vltima eius specie constitui. Quod aũt possit ita conseruari de potentia absoluta videtur euidens, consequenter loquendo, cum inferiores formæ realiter ab illo cõpsito distinguãtur, & à fortiori patebit ex his, quæ inferius de materia

dicemus. Scotus vero etiam naturaliter putat id esse possibile, ut v. g. in morte hominis vel alia similiad- mittit enim ibi corruptionem substantialem sine generatione, & cadauer nihil aliud esse, quam hoc indiuiduum corpus his accidentibus affectũ, & in nulla inferiori specie substantiali constitutum. Hoc autem consequens per sese mihi videtur absurdum, & incredibile: non enim magis potest concipi hoc indiuiduum corpus per se existens sine vlla specificatione, quam hic spiritus extra omnem speciem, vel hoc coloratum re ipsa affectum hoc colore, & nulla specie coloris. Et ratio est supra tacta, quia indiuidua entitas necessariò differt essẽtialiter ab alijs, & ideo necessarium est, ut in se sit cõstituta in propria essentia non communi alijs. Vnde confirmatur, nam ex dicta positione sequitur, rationẽ genericam, & specificam distingui realiter in una, & eadem re, quia sumuntur ex formis realiter distinctis: consequẽs aũt falsum esse constat ex dictis supra de uniuersalibus, & declarabitur etiam in sequentibus rationibus. B

XX. Tertia ratio sumitur ex differentia inter essentialem compositionem Physicam, ac Metaphysicam, quas velle in hoc æquiparare, causa est erroris, cũ altera in rebus, altera in conceptibus existat. Argumẽtor igitur, nam si dari potest forma Physica, quæ solum cõferat gradum genericum: ergo quot sunt gradus generici, & specifici substãtiarum materialium, tot erunt multiplicandæ formæ substantiales realiter distinctæ, consequens est falsum: ergo. Sequela probatur à paritate rationis: quæ enim ratio afferri potest, ob quam quidam gradus genericus datur per propriam formam realiter distinctam, & non alij? C Maximè, quod iuxta sententiam quã impugnamus non solum in rebus, quæ vidẽtur eleuari ad altiorẽ gradum corporum, ut sunt viuentia, sed etiam in infimis, & inanimatis corporibus distinguitur forma dans esse corporis, à forma dante esse ignis, aut lapidis, vel aliud simile: quæ cõtractio est cum minima diuersitate, quæ esse potest inter aliquod genus, & differentiam substantialẽ: si ergo illa sufficit ad realem distinctionem formarum, quælibet sufficiat: cur de non defuerũt philosophi, qui consequens illud admitterent, est tamen non solum falsum, sed etiam ridiculum. Primò, quia constat euidenter inductione superius facta ad abstrahendos conceptus generis differentiæ, & speciei, non esse necessariam illam distinctionem realem formarũ, ut patet in angelis, accidentibus. Secundo, quia sequitur multiplicandas esse in homine tres animas, quæ est sententia omnino falsa, ut ex scientia de anima suppono. Imò plures etiam multiplicandæ erunt, nam in gradu sentiẽdi potest aliqua conuenientia essentialis abstrahi inter hominẽ, & aliqua animalia perfecta, quæ nõ sit communis omnibus animalibus, & in ratione intelligendi potest abstrahi ratio generica communis homini, & Angelis, quæ per propriam differentiam ad hominem cõtrahatur. Vnde ulterius sequitur innumeras formas realiter distinctas esse asserẽdas in singulis compositis, quia differentiæ genericæ, & specificæ possunt varijs modis multiplicari, iuxta uarias conuenientias, & differentias, quæ facile possunt in rebus considerari, & secundum eas possunt varij cõceptus communes vel particulares abstrahi. Est ergo magnus error in Metaphysica, & philosophia propter modum nostrum concipiendi confusum vel distinctum, ex quo sæpe oritur generũ, & differentiarum multiplicatio, reales, ac Physicas formas distinguere. Alioqui non unam tantum, sed duas vel tres corporeitatis formas ponere oporteret: vnam corporis in comuni ut est genus ad corruptibile, & incorruptibile, simplex vel mixtum: aliam corporis corruptibilis aut mixti ut sic. Quæ omnia ridicula sunt. Vnde non solum necessarium non est propter has mẽtis operationes formas ipsas multiplicare uerũ etiã

Absurda ex opinione asserente formam corporeitatis.

Notatu dignum.

A illis repugnat, quia de ratione proprij generis, & propriæ differentiæ est, vt eandem rei entitatem dicant diuersimodè conceptam.

XXI. Quod tandem confirmatur, quia impossibile est, dari formam substantialem dantem specificum gradum substantiæ quæ non det etiam illum gradũ genericũ, & effectũ formalem quem dare fingitur forma corporeitatis distincta: ergo, & superflua, & impossibilis est talis forma. Consequentia est euidens, quia idem essentiale prædicatũ, idemq. effectus formalis non põt eidem rei conuenire per duas formas realiter distinctas. Antecedens uero probatur, quia non potest dari forma substantialis, quæ cõferat specificum gradũ, quæ essentialiter non includat cõem ac genericã rationem formæ substantialis informantis materiam, sed hæc præcisa ratio sufficit ad constituendam formam corporeitatis: ergo forma corporeitatis non est specialis forma, sed est qualibet forma substantialis considerata secundum cõem rationem formæ substantialis informantis. Minor probatur (reliqua enim clara sunt) nã ex hoc præcisè, quod aliqua substantia intelligatur cõposita ex materia, & forma substantiali, essentialiter est substantia corporea, seu corpus de prædicamento substantiæ: nam ex ui talis cõpositionis, & est essentialiter distincta à substantia incorporea, & est capax quantitatis, seu trinæ dimensionis, in quo consistit ratio substantiæ corporeæ. Vnde forma corporeitatis vt sic, nõ dicit, nec requirit, quod ipsa corporea sit seu extensa, sed solũ, quod informet materiã: ratione cuius compositum inde resultans, sit capax trinæ dimensionis: nulla est ergo necessaria aut possibilis forma media, quæ det esse genericũ corporis, sed qualibet forma substantialis ex ui suæ genericæ rationis illud confert.

XXII. Relinquitur ergo ex omnibus dictis, primam causam materialem substantiarũ generabilium nõ esse aliquã substantiam integram: neq. vllũ corpus aut compositũ ex materia, & forma, ac proinde ad substantiarũ generationẽ non supponi per modũ subiecti, in quo generatio recipiatur, aliquod corpus ingenerabile, & incorruptibile, sed solam materiã primam, solam (inquam) quoad substantiã: nam quoad accidentia quid dicendum sit, postea uidebimus.

Ex omnib. dictis infertur conclusio.

D

SECTIO IV.

Vtrum materia prima habeat aliquam entitatem actualem ingenerabilem, & incorruptibilem.

I. HActenus explicuimus potius quid non sit materia, quam quid sit: nunc hoc secundum inquirendum est, quia non possumus causalitatem materiæ, & rationem causandi declarare, nisi prius sciamus quid entitatis habeat ipsa materia.

Certa aliquot stabiliuntur.

II. E VT ergo ab his, quæ certa uidentur, incipiamus, primò indubitatum esse uidetur materiã, quæ actu est sub forma, & cum illa componit substantiã corpoream, habere aliquid entitatis realis, & substãtialis, & realiter distinctæ ab entitate formæ. Tota hæc assertio sumitur ex Aristot. 8. Metaph. tex. 3. & 12. Metaphysicæ, tex. 14. & 2. de anima, tex. 2. & alijs locis, in quibus diuidit substantiam in materiã, formam, & compositum. Quia vero materia, nõ est substantia completa, ideo 1. physicæ textu 66. & 69. ait materiam esse ens, non ut hoc aliquid, sed ut subiectum, eiusque entitatem explicat per analogiam ad materiam artificialium, & tex. 79. & sequentib. ait proprius accedere ad rationem substantiæ, & lib. 2. phys. tex. 10. materiam dicit quandam naturam. Similiter Plato in Timæo materiam sub ente constituit.

ruit, eiusque naturam latè, & optimè declarauit: interdum tamen vocat materiã non ens, in quo reprehenditur ab Arist. quia esse nõ ens, magis conuenit priuationi, quam materiæ. Sed est dissensio in voce tantum: appellatur enim non ens, sumpto ente per antonomasiam pro ente completo, quod est ens simpliciter: conueniunt etiam in hac assertione omnes interpretes Aristot. Auerroes 1. phys. tex. 66. & de substantia orbis cap. 1. Simplic. 1. phys. tex. 69. philop. tex. 60. Themist. text. 61. & D. Tho. quæst. de spirit. creatur. artic. 1. ait, materiam primam esse in genere substantiæ, & ex alijs locis, quæ statim referam idem colligitur.

III. Et probantur breuiter singulæ partes. Prima quidẽ, quia materia non est omnino nihil; alioqui nullum verum, ac reale munus exercet in natura, & dũ res, quæ corrumpuntur, in materiam resolui dicuntur, in nihilum redigerentur, & dũ ex materia producuntur, ex nihilo fierent, atq. ita nihil materia deseruiret ad generationes, & corruptiones, neque ad euitandam perpetuam rerum creationẽ, & annihilationẽ: est ergo materia aliquid rei: ergo maxime id habet, cũ est coniuncta formæ, & componit compositum. Vnde Aug. 12. Confess. c. 7. & 8. ait materiã esse creatam à Deo, non quæ sit nihil, [sed propè nihil,] nec nulla res, sed [penè nulla res.] Estq. de fide certum, & infra etiam ratione probabitur materiã esse creatã à Deo, vt constat ex 1. p. q. 44. art. 2. & q. 46. ar. 1. ad 3. quod åt creatur, aliquid entitatis realis accipit: alioqui tam maneret infectũ sicut antea.

IV. *Entitas primæ materiæ substantialis.* Secunda pars ex eo euidẽter probatur, quod materia prima essentialiter componit substantiam, 8. Metaph. tex. 15. 16. & 36. & li. 9. in fi. & infra latius tractabitur. Substantia autem non componitur, nisi ex substantiis saltem incompletis. Item substantia composita aliquid rei addit præter formam, & illud non est accidens: est ergo aliquid substantiale. Denique materia primo eo modo, quo est ens, non est in subiecto, nam hoc maximè repugnat illi cum sit primum subiectum.

V. Vltima pars etiam est clara, quia materia est entitas realiter separabilis à qualibet forma particulari determinata, quod satis est, vt a forma sit in reipsa distincta; non distinguuntur aũt solum modaliter, nã forma substantialis non est modus, sed res vera habens propriam entitatem: vnde interdum naturaliter etiam conseruari potest separata à materia, vt anima rationalis, & per potentiã absolutam quælibet forma põt separata cõseruari. Distinguuntur ergo materia a forma tanquam res a re. Et confirmatur: nã cõpositio substantiæ ex materia, & forma est realis, & physica, & non ex re, & modo: ergo ex duab. rebus. Denique cũ materia sit perpetua, & ante formam, euidens est distingui realiter à forma, supponẽdo formam non esse tantum aliquem modũ, sed verum actum, & propriam entitatem, quod etiã est certum, cum sit res perfectior, quã materia, de quo infra latius dicetur. Soncinas verò 7. Metaph. q. 19 quamuis hanc partem veram esse concedat, addit tamen posse aliquem defendere, materiam nõ esse actu distinctam à forma, quia non habet esse distinctum. Sed quidquid sit de esse existentiæ, de quo statim dicetur: nemo tamen negare potest quin secundũ entitatem essentiæ alia sit entitas materiæ ab entitate formæ, vt rationes factæ demonstrant.

Difficultatis punctus, & quorundam placitum.

VI. His ergo positis extra cõtrouersiam, difficultas huius quæstionis est, an materia ex se habeat aliquam entitatem actualem. Potest autem illa particula [ex se] dicere negationem, vel causæ formalis, vel efficientis, & in utroque sensu tractanda est quæstio, sed præsertim in priori. Nam d[illegible] [illegible] nulla est controuersia inter philosophos [illegible], licet nonnulli Ethnici in contrarium [illegible]. In priori vero sensu multi existimant materiam ex se nullã entitatem actualem habere, sed omnino a forma. Quæ sententia uidetur esse D. Tho. 1. p. q. 44. arti. 2. ad 3. vbi ait materiam ex se esse tantum in potentia: & iõ non posse creari, nisi sub forma, & idem significat q. 45. art. 4. & q. 66. ar. 1. vbi ex eo principio concludit materiam non posse esse sine forma: idem qu. 4. de potent. ar. 1. & quodl. 3. q. 1. & sæpe alias, & ita opinantur Thomistæ Caiet. de ente, & essentia, c. 5. q. 8. & 1. p. q. 76. ar. 1. Ferr. 2. cont. Gen. c. 68. Sonc. 7. Metaph. q. 17. Iauel. q. 5. & idem tenet Durand. in 2. dist. 12. q. 3. & in 4. dist. 44. q. 1. Fundamentũ huius sententiæ est quia, materia est pura potentia: ergo non potest ex se habere aliquem actum; ergo neque entitatem actualem. Prima consequentia probatur, quia actus opponitur potentiæ, & cũ dicitur pura potentia, illud additum includit negationem omnis actus. Secunda etiam consequentia probatur, quia actualis entitas est aliquis actus: nam est ens actu. Antecedens uerò est ueluti cõe axioma philosophorum omnium sumiturque ex Aristot. 1. physico. tex. 69. ubi ait ita se habere materiam ex se ad res naturales, sicut res naturalis ex se ad artificiales, ad quas tantum sunt in potentia, & 7. Metaph. c. 3. ait materiam per se neque quid, neque aliud huiusmodi esse. Et 1. de Gener. c. 8. dicit essentiam materiæ consistere in ipso posse, & 8. Metaph. tex. 3. & l. 11. c. 2. & 5. physic. tex. 8. sentit materiam esse non ens actu, sed potentia tantum. Idem quoque docet Commentator eisdem locis, & ideo lib. de substantia orbis in principio, & 2. physi. com. 12. ait, [materiam substantiari per posse.] In eadem sententia uidetur fuisse plato in Timæo, idque probat ex eo, quod receptiuum debet esse expers eorum omniũ, quæ recipere potest.

Deinde probatur ratione idem antecedens, quia si materia non est pura potentia: ergo, uel est composita ex potentia, & actu, vel est aliquis actus. Primũ dici non potest, ut constat ex sect. præced. & quia alias daretur alia potentia prior ipsa materia. Rursus si est actus, uel actus informans, uel actus subsistens. Non primum, ut per se notum est, alias esset actus alterius subiecti, & consequenter daretur aliud subiectum prius materia, quod repugnat rõni materiæ. Neque etiam dici potest secundum, primo quia actus subsistens est perfectior actu informãte: unde si ita sit subsistens, ut informare non possit, signum est substantia completa, hac enim ratione Angelicæ substantiæ sunt perfectæ, & completæ, quia sunt actus subsistentes, & qui ponunt substantiam cœli esse simplicem, dicunt esse cõpletam, quia est actus per se subsistens. Denique Deus ipse, qui est perfectissimus actus, est actus subsistens, & nõ informãs; ergo signum est actum subsistentem ex sua ratione esse perfectiorem informante. At materia prima est imperfectissima, atq. adeo minus perfecta, quã quælibet forma substantialis, quæ est actus informans, & non subsistens. Et confirmatur: nam omnis actus siue informans, siue per se subsistẽs, habet aliquam operationem, ut patet discurrendo per omnes huiusmodi actus: materia autem prima nõ habet propriã actionem, non ergo est actus, sed pura potentia. VII.

Quæstionis resolutio.

VIII. Vt quæstioni respondeamus seclusa omni ambiguitate terminorũ, distinguamus quæstionẽ de entitate essentiæ, & de entitate existẽtiæ, nã est ualde cõtrouersũ quõ hæc duo distinguãtur in creaturis, & iõ certior est resolutio de una, quã de altera. Rursus cũ inquiritur, an materia hẽat ex

se

se entitaté, & nõ à forma, dupliciter intelligi potest A illa negatio: vno modo, quod non habeat a forma intrinsecè, seu, vt ab actu informante, & dante esse materiæ per suam intrinsecã informationem; alio modo, quod nulla ratione habeat suum esse per formã, seu per habitudinem ad formam, aut per dependentiam ab illa.

IX. Dico ergo primo; Materia prima ex se, & non intrinsece a forma habet suam entitatem actualem essentiæ, quamuis non habeat illam, nisi cum intrinseca habitudine ad formam. Loquor in hac assertione de actuali esse essentiæ, vt in nominibus, & modo loquendi conueniam cum authoribus contrariæ opinionis: quanquam in hoc sensu, & quoad hanc partem non video quomodo possit esse opinionum B diuersitas; nam materia creata à Deo, & in composito existẽs, habet aliquam essentiam realem, alioqui non esset ens reale, sed essentia materiæ non constituitur intrinsecè in suo esse essentiæ per formam: ergo per se ipsam habet suam qualemcunque entitaté essentiæ. Minor probatur, quia forma non constituit intrinsece aliquam naturam in suo esse essẽtiæ, nisi componendo illam per modum actus: forma autem non componit essentiam materiæ, vt per se constat; quia materia essentialiter est entitas simplex, sicut, & forma, & ex vtraque consurgit compositum. Vnde sumitur secunda ratio, nam omnis entitas simplex necessario habet per se ipsam intrinsecè, & non per aliam entitatem, suam essentiam, quia in hoc consistit ipsamet ratio entitatis, seu essẽtiæ simplicis: sed materia est essentia simplex; ergo. C Tertio materia essentialiter est entitas incompleta; ergo intrinsece non constituitur per formam. Patet consequentia, quia si formam includeret, nihil illi deesset ad rationem completæ essentiæ. Tandem ex ipsa ratione puræ potentiæ hoc ipsum colligitur: nã si materia haberet suum esse essentiæ intrinsece per formam in suo essentiali conceptu includeret actũ formæ, non, vt extrinsecum terminum, seu additũ, sed, vt intrinsecum actum formalem cõstituentem, atque ita non esset pura potentia.

Materiæ actuale esse a distinctã a forma hẽt, at ab illa dependenté.

X. Dices, hæc argumenta recte probare de esse essentiæ potentiali, non vero actuali. Respondetur. Si sit sermo de esse in potentia obiectiua, seu in virtute causæ, & de esse in actu opposito huic potentiæ, sic D non solum procedent rationes factæ de esse potentiali, sed maxime de actuali, quia siue materia existat per entitatem a se distinctam, siue non, tamẽ certum est, quod cum in actu est coniuncta formæ, hẽt suã actualem essentiam, de qua (quidquid sit de existentia) procedunt omnia dicta, quod essentialiter est entitas simplex, actuabilis quidem per formã, non tamen includẽdo in sua essẽtia intrinsecè formam. Et ideo, conseruata eadem numero entitate essentiæ, potest abiicere vnam formam, & aliam acquirere: ergo per illam simplicem entitatem suam hẽt propriam perfectionem essentialem distinctam ab illa, quam forma confert: & similiter secundum illã hẽt actuale esse essentiæ: nam omnis essentia includit aliquod esse, saltem essentiale. Si vero sit sermo de E esse potentiali, ut dicitur à potentia receptiua, & distinguitur ab actu actuante; sic uerum est materiã solum dicere entitatem potentialem, tamen hoc nõ excludit, quin in illa qualiscunque essentia seipsa sit intrinsecè constituta, & non per formam.

XI. Quod uero materia non habet suammet entitatẽ essentiæ sine transcendentali habitudine ad formã, probatur, quia essentialiter est potentiæ, ut infra ostendetur, & patet ex definitione Aristot. dicentis materiam esse primum subiectum, &c. omnis autẽ potentia dicit intrinsecam habitudinem ad suum actum: proprius autem actus materiæ est forma: habet ergo materia suam propriam essentiam per se ipsam cum habitudine ad formam. Hæc autẽ habitudo non est per se primo ad hanc, uel illam formam, sed ad formã absolute, & consequenter ad quãcunque formam generabilem, seu quæ per generationẽ uniri possit: & ideo, quãuis in materia uarientur formæ, nõ uariatur essentialis ratio, uel habitudo materiæ. Quod etiam est clarũ argumentũ materiam non habere entitatem essentiæ ab informatione formæ.

XII. Sed obiiciunt aliqui, nam omne esse essentiæ debet esse cõstitutum in aliqua certa specie, sed omnis species est per formam: ergo nullum esse essentiæ põt esse plene cõstitutum, nisi per formã. Vnde D. Thom. 1. p. q. 44. art. 2. dicit, materiam contrahi per formam ad determinatam speciem. Ad hoc in superioribus fere responsum est, materiam rerũ generabilium cõstitutam esse in ultima specie materiæ, in qua specie non constituitur per eam formã, qua informatur, nam eandẽ semper habet sub quacunque forma. Cum autem dicitur, formam esse, quæ dat speciem, intelligitur de specie completa, & perfecta. Et eodem sensu intelligit D. Tho. materiam contrahi per formã ad determinatam speciem, ut aperte declarat sequentibus uerbis dicens: [Sicut substantia alicuius speciei per accidens illi adueniens contrahitur ad determinatũ modũ essendi, ut hõ contrahitur per albũ.] Quod exemplũ solũ adducitur ad declarandũ naturã determinationẽ materiæ per formã non esse, quoad intrinsecam essentiam ipsius materiæ, sed quoad essentiam compositi, quæ quodãmodo accidit ipsi materiæ secundũ se, quatenus modus existendi materiæ sub hac, uel illa forma, non est de essentia materiæ, sed uariabilis in ipsa. Vnde D. Th. in illo eodem articulo apertè supponit, materiã ex se habere aliquod esse præter illud, quod dat forma: inde. n. concludit, Deum esse cãm materiæ, quia est causa rerũ, non solũ secundũ quod sunt tales per formas accidentales, uel substantiales, sed ẽt secũdũ omne illud, quod pertinet ad esse illarum quocũq. modo. Et eadẽ 1. p. q. 14. art. 11. ad 3. ait: [licet materia recedat a similitudine Dei sm̃ suam potentialitatem, tamen in quantum, uel sic esse habet similitudinem quandam habere diuini esse. (& q. 3. de uer. ar. 5. ad 1. ait) licet materia prima sit informis, tamẽ inest ei imitatio primæ formæ, quantũcunq. enim debile esse habeat, illud tamẽ est imitatio primi entis.

Obiectio dissoluitur

XIII. D Dico secundo: Materia prima etiam habet in se, & per se entitatem, seu actualitatem existentiæ distinctam ab existẽtia formæ, quãuis illã habeat depẽdenter a forma. Priorẽ partẽ tenet Henricus quodlib. 1. q. 10. & quodli. 4. q. 16. Scotus in 2. dist. 12. q. 1. & 2. & ibid. Gregor. q. 1. Gabriel, & alii ibidem. Fundamentũ huius conclusionis supposita præcedẽti, est, quia esse existentiæ nullã rẽ, uel modum realem addit supra entitatẽ essentiæ, ut actualẽ, & extra causas positã, quia hoc ipso, quod entitas concipitur actualis extra causas, concipitur existens. Quod principium infra disput. 34. ex professo probãdum est. Ex illo autem euidenter sequitur materiã, sicut habet entitatem essentiæ actualem, distinctam a forma, ita habere suum proprium esse existentiæ, quod E retinet sub quacunque forma. Vnde confirmatur: nam materia eandem numero entitatem actualem habet sub forma geniti, quam habet sub forma corrupti, ergo & habet idem numero esse, quo constituitur in tali entitate actuali. Illud autẽ esse, est esse existentiæ, ut dicto loco probatur. Confirmatur secundo, nã materia, ut præsupponitur formæ, & est subiectum generationis non est omnino nihil, alias generatio fieret ex nihilo: est ergo aliqua entitas creata, ergo entitas actualis, & existens, quia creatio non, nisi ad actualẽ entitatẽ, & existentẽ terminatur. Nec subiectũ reale esse potest, nisi sit in rerũ natura existens. Demum talis est existentia rei, qualis essentia actualis, sicut ergo essentia substantiæ corporeæ componitur ex partialibus essentiis materiæ, & for-

& formæ, ita enim integra existentia eiusdem substantiæ componitur ex partialibus existentijs materiæ formæ. Quod in citato loco latius probandum est: sequitur .n. manifeste ex dicto principio quod existentia, & essentia actualis non re, sed ratione distinguuntur: ergo materia, vt est actualis entitas realiter distincta à forma, in sua entitate includit propriam partialem existētiam, in re etiam distinctam ab existentia partiali formæ.

XIV. Quod autem hęc existentia materię pendeat aliquo modo à forma, & ab informatione eius videtur negare Scotus, Henricus, & Gregorius locis supra citatis: cōtraria vero sententia, quam in 2. p. assertionis posuimus, communiter recepta est, quia materia, quamuis propriam existentiā habeat, illa tamen adeo imperfecta est, vt sine formæ adminiculo, naturaliter esse non possit: & hæc vocatur in præsenti dependentia materiæ à forma. Qualis autem sit hic modus dependentiæ, declarari commodè non potest, nisi prius explicemus causalitatem formæ, & ibidem etiam tractabimus, an sit tanta dependentia materiæ à forma, vt sine illa nullo modo esse possit.

XV. Dico tertio; Materia non habet ex se actualē entitatem, vel existentiam sine causa efficiente, sed oportet vt ab alio, scilicet à Deo, hoc esse recipiat. Hæc assertio secundum fidem certissima est; secundum Philosophiā vero non omnes admittunt esse demonstrabilem. Vnde ex sententia Platonis materia ad omnem actionem, etiam Dei supponitur, & ideo infecta esse censetur, vt referunt ex Patrib. Iustinus in orat. Parænetica ad Gentes, & Ambros. li. 1. Hexemer. c. 1. & Athanas. libro de incarnat. Verbi in initio, & ex Philosophis Plutarch. li. 1. de placitis. Philopon. 1. Phys. tex. 6. & Themist. text. 32. De sentētia vero Aristotelis dubia res est, quā tractabimus infra agētes de causa efficiente. Sufficienter aūt demonstratur assertio posita, ex eo quod tātū esse potest vnum ens per essentiam, & ab intrinseco necessarium, vt ostendemus infra, demōstrando, esse Deum, illud autem ens non potest esse materia prima, nisi incidamus in eorū errorem, qui dixerunt materiam primam esse Deū, quē merito stultissimum appellat D. Thom. 1. p. q. 3. ar. 8. & 2. cōt. Gent. cap. 17. nullum est enim ens substantiale magis distans à Deo, quā materia prima, nec quidquā magis Deo repugnat, quā illud munus, propter q ponit materia prima, quod est recipere & esse potētiam passiuā, actuari ac perfici; ergo materia nō est ens per se necessariū, ac per essentiam; ergo nō est ex se actualis entitas donec ab alio fiat & existētiā recipiat. Et confirmatur; nam esse ens actu ex se, & ex vi solius essentiæ propriæ, est magna perfectio, quam entia finita perfectiua, vt sunt cœli & Angeli, non habent: imo illa sola est indicium infinitæ perfectionis: cum igitur materia imperfecta sit, nō potest hæc perfectio ei conuenire: sed hæc omnia latius tractanda sunt inferius locis citatis.

Vide Alcinoum, lib. de doct. Plat. c. 9. Bessar. lib. cōt. Calū. Plat. c. 5.

Corollaria ex superiori doctrina.

XVI. Primum. Ex hac conclusione sequitur primo, materiam factam esse per creationem, nec potuisse aliter fieri, & hoc sensu accipi debere, quod Aristoteles eā vocet ingenerabilem 1. physic. c. 9. nā si intelligat, materiam esse omnino infactibilē, omnino errat, vt ostēdimus: debet ergo intelligi, quod tali modo, scilicet per generationē, producibilis nō sit. Quod est euidens, quia materia, cū sit primum subiectū, non potest ex subiecto produci, alias supponeret aliud subiectū prius, q repugnat: ergo nō potest per generationē fieri: illud enim per generationē fit, q ex præsupposito subiecto fit: relinquitur ergo vt solū possit per creationē effici: quia solum pōt fieri ex nihilo. Dices hoc repugnat axiomati recepto ab omnibus philosophis: [Ex nihilo nihil fit.] Rñdeo, hoc solum esse verum respectu agentium naturaliū, q sunt finita, & solum habent vim agendi per formā: non vero respectu Dei, qui est infinitæ uirtutis, & summæ actualitatis, & primum, ac per se ens, quod est causa prima totius entis participati, in quantum tale est. Recte vero inde concluditur, solum Deū esse posse effectorem materiæ primæ, quia proprium eius est creare, vt infra ostendetur.

Secundò infertur ex dictis, materiæ entitatem esse incorruptibilem, quod potest ratione superius facta proportionaliter demonstrari: nam, quod pōt corrumpi pōt resolui in materiā præiacentem: materia aūt non potest resolui in priorem materiam. Vnde corrumpi, si propriè sumatur, solū competit composito ex materia, & forma, quarū vnio sit dissolubilis. Si vero extendatur ad ea, quæ concorrumpuntur (vt ita dicam) sic etiam potest cōuenire formæ, quæ a materia pendet in suo esse: quia ita destruitur, ut saltem maneat subiectum eius, si autem subiectum etiam primum destrueretur, nō esset corruptio, sed annihilatio. Dices hac ratione recte pbari, materiam non esse corruptibilem in dicta proprietate: non uero, q ad corruptionē compositi non possit oīno destrui, seu amittere esse: videtur autē hoc modo posse corrūpi, seu destrui: nā agens naturale sępe est potens ad expellendam vnam formā, & non ad introducendā aliam: ergo hoc modo esse potest ad destruendam materiam, cum non possit sine forma conseruari. Respondeo nunquam posse formam expelli a materia naturaliter, nisi per introductionē alterius, siue hæc introductio fiat ab agente proximo principaliter, siue instrumentaliter tantum, seu dispositiue: atq. hunc modum generationis, & corruptionis postulat ipse naturalis ordo rerum. Quæ oīa in sequentibus ex professo declaranda sunt. Inde uero fit, non posse materiam naturaliter corrumpi, aut destrui secundū esse proprium, sed solum secundum unionem ad hanc uel illā formam, uel secūdum priuationem alicuius formæ, vt Arist. dixit loco citato: Deus aūt per suam potentiam posset materiam destruere: non corrumpendo, sed annihilando, suspendendo influxum, quo illam conseruat, & concursum, quo in illa formam introducit: hoc autem solum est per potentiam extrinsecam Dei: vnde non impedit, quo minus materia de se perpetua, & incorruptibilis sit. XVII. Secundū.

SECTIO V.

Vtrum materia sit pura potentia, & quo sensu id accipiendum sit.

I. Solutio argumentorum, quæ contra nostram sententiam in præcedēte sectione posita sunt, ex resolutione præsentis quæstionis pendet: non est enim nobis negandum, quin materia sit pura potentia, cum in ea assertione philosophi omnes conuenire uideatur: sed verus sensus illius locutionis explicandus.

Variæ opiniones.

II. Discipuli ergo D. Thomæ cōiter interpretantur materiam dici puram potentiam, quia neque ex se, neque in se habet vllam existentiam nisi per formam. At vero Scotus, Henricus, & alij supra citati, distinguunt duplicem actum, formalem, scilicet, & entitatiuum, & materiam docent ex se habere actum entitatiuum, non tamen formalem, & consequenter aiunt materiam vocari puram potentiam in ordine ad actum formalem, non vero in ordine ad actum entitatiuum.

Capreo. in 2. d. 3. q. 3. art. 2. & in 2. d. 13. art. 3. Sonc. & Iauel. 9. Metaph. q. 1. & locis sup. cit.

Qui

Fonsec. li. 1. Metaph. c. 8. q. 3. sec. 7. & 8. Conimbricenses lib. 1. Phy. c. 7. q. 5. a. 2.

Quidam autem moderni authores, cum in re ab Scoto non dissentiant, modum tñ loquendi non ꝓbant: fatentur. n. illi materiam habere propriã existentiam distinctam ab existentia formæ, & consequenter docent materiam actu esse extra nihil: negant tamen dicendam esse actum entitatiuum: tum propter rõnem superius factam, quod neq. est actus informans, nec subsistens: tum etiã, quia licet materia habet actum existentiæ sibi proprium, non tamen est sua existentia, quia in omni creatura, existentia distinguitur saltem ex natura rei ab essentia.

III. Veruntamen, si res, quã illi authores docẽt, non displicet, non video, cur modus loquendi displicere possit, quia neq. Aristoteli talis loquendi modus repugnat, ut ostendemus, neque à cõi, & recepto usu terminorum discrepat. Nam quot modis dicitur potẽtia, tot põt dici & actus: dicitur aũt res esse in potentia, vel passiuẽ, quia potest recipere actum, uel actiua, quia potest efficere, uel obiectiua, seu logica, quia, quamuis non sit, illi, non repugnet esse: sic ergo res dici potest esse actus, seu in actu, vel respectu potentiæ receptiuæ, uel potentiæ obiectiuæ omissa pro nunc potentia actiua, quæ nihil ad præsens refert. Materia ergo prima, quamuis sit pura potentia receptiua: atque ita in sua essentia nullum includat actum formalem, quod significatur per illam particulam, [pura,] nihilominus postquam creata est, non potest dici esse in pura potentia obiectiua: ergo hac ratione recte dicitur esse uel habere actum entitatiuum.

IV. Neque quidquam ad hoc refert, quod sit, vel nõ sit sua existentia. Primò quidem, quia cum materia dicitur pura potentia, non solum negatur, quod sit actus, sed etiam quod constet ex actu & potẽtia: si autem materia habet propriam existentiam, licet demus non esse suam existentiam, negare tamen nõ possumus, quin constet ex sua essentia, & existẽtia: ergo includit actum; nam existentia actualis actus est essentiæ secundum omnes, & maxime in illa opinione: ergo non põt materia dici pura potentia in ordine ad actũ entitatiuum. Deinde iuxta illam sententiam non diuiditur sufficienter actus in formalẽ, & subsistentẽ: nã præter eos datur actus existentiæ, qui nõ est subsistẽs, cum in essentia recipiatur, nec est formalis ꝓprie, cum non sit forma, sed dici potest actus terminatiuus essentiæ: ergo, cũ materia, prout in re distinguitur à forma, includat hunc actũ, non põt dici pura potentia in ordine ad actũ entitatiuum. Præterea, iuxta illam sñiam de distinctione reali, uel ex natura rei existentiæ ab essentia actuali, negari non põt, quin essentia actualis, ut condistinguitur ab existentia, habeat aliquã actualitatem, quam nõ habet essentia concepta in sola potentia obiectiua: ergo essentia ipsa actualis, esto nõ sit sua existentia, est aliquis actus entitatiuus, idest aliquid aliud præter puram potentiam obiectiuã: imo, nisi ita concipiatur essentia actualis, non potest intelligi illa opinio, quę distinguit illam ab existentia, tanquam rem a re vera, uel a modo reali.

V. Quidquid ergo opinemur de distinctione essentię & existẽtię, certe materia vt est in re distincta a forma est aliquis actus entitatiuus, tñ diuerso modo: nam qui non distinguunt existentiã ab essentia ex natura rei, sed tantum ratione: dicent materiam, vt est entitas actualis, esse suammet existentiam, & actualem essentiam, quæ in re idem sunt. Et quia iuxta hanc opinionẽ, actus entitatiuus rei nihil aliud est, q existentia, vel actualis entitas eius, ideo recte cõcluditur materiã esse aliquem actũ entitatiuum: Iuxta aliã uero materiã distinguentem ex natura rei existentiam ab essentia actuali, & nihilo minus admittentem, materiam primã habere suã propriam existentiam, quam retinet sub quacunq. forma, dicendum est materiã præter actum formæ, & esse suam essentiam actualẽ, & habere præterea propriũ actum existentiæ. Qui vero ita ponunt distinctionem realem inter essentiam & existentiam vt negent materiam habere propriam existentiã, pręter existentiam, quam affert forma, consequenter dicent materiam esse puram potentiã in ordine ad actum, tam formalẽ, quam entitatiuum, seu existentiæ: nõ tamen possunt negare, quin sit aliqua entitas actualis in esse essentiæ. Quãuis, quia ipsi sẽtiunt actualitatẽ essentiæ omnino pẽdere ab existẽtia distincta, ea ratione dicere possint materiã, etsi in re habeat entitatem essentiæ, tamen illã esse ita potentialem, vt nõ sit capax existentiæ, nisi mediãte forma: atque hoc sensu possunt illam vocare purã potentiam, etiam in ordine ad actum entitatiuum.

VI. *Materia in re existens per se est actus entitatiuus.* Cum igitur nos opinemur habere materiã suam partialem existentiam, & existentiam nõ distingui à parte rei ab actuali essentia: sed tantum modo cõcipiendi nostro, verissimum etiam censemus materiam vt in re est actualis entitas, esse etiam in re aliquem actum entitatiuum, & secundum rationem, seu modo nostro concipiendi, componi ex esse & essentia, tanquã ex actu terminante, & potẽtia quasi obiectiua. Et vtrumque constat satis ex proxime dictis contra superiorem sententiam. Loquor autem semper de materia vt est actualis entitas, quia si cõcipiatur secundum id tantum, quod ex se habet seclusa omni efficientia, si nullam habet actualitatem in se, sed tãtum est in virtute causæ, & ex se solum habet non repugnantiam essendi, ueruntamẽ hoc non est proprium materiæ: nam etiam forma, imo & omnis creatura secundũ se spectata, est hoc modo in pura potẽtia: oportet ergo loqui de materia ut est actualis entitas, uel quod idem est, quatenus secundum se habet proprium actum existendi distinctam ab actu formæ.

VII. Vt autem soluantur difficultates tactę superiori sectione, & explicetur modus loquẽdi philosophorum, & omnis ambiguitas terminorum auferatur, aduerto nomen [actus] multipliciter sumi posse, nã interdum absolute, interdũ respectiue dicitur: aliquãdo enim dicitur actus, quia actus aliquid, quomodo forma est actus materiæ, & hũc uoco actum respectiuum; quia est actus alterius. Aliquando uero dicitur, quia in se est actuale quid, & non potentiale, quamuis nihil aliud actuet, quo modo Deus dicitur actus, & hũc uoco actum absolutè dictum. Rursus uterque istorum actuum subdistingui potest: nam actus actuans alius est physicus & formalis, vt est forma physica: alius uero est actus Metaphysicus, qui est multiplex: alius enim est actus essentiæ, ut differentia, alius existentiæ, ut existentia, & addi etiam potest actus, seu modus subsistentiæ. Actus uerò absolute dictus, alius est actus simpliciter, alius secũdũ quid. Prior est ille actus, qui in genere entis simpliciter, seu substãtiæ, ita est completus, ut neç cõstituatur per actum physicum à se distinctum, neq. per illum actuetur, aut illo indigeat ad existendum. Vel aliter explicari potest, illud ens dici actũ simpliciter, quod ex vi suæ actualitatis solius includit perfectionem formalem, quã alia entia composita habere solent per substantialem actum informantem. Vnde licet huiusmodi actus absolutus, non sit actus actuans, uel informãs dici tamen potest esse actus formalis eminenti modo, id est, per se habens complementũ illud perfectionis, quod per actum informantem cõferri solet his entibus, quæ per compositionem complentur. Actus autem secũdũ quid dicetur ens illud, quod habet aliquã actualitatẽ, in quantum actu est extra nihil: illam tamen habet incompletam, & imperfectam, quia non est ita sufficiens, quin indigeat alio actu, tum vt compleatur in ratione entis simpliciter, tum etiam ut existat.

Quæ-

Quæstionis resolutio.

VIII. Materia nō excludit oēm actū.

DIcendum est ergo primo, materiam non vocari puram potentiam respectu omnis actus Metaphysici, id est, quia nullum actum Metaphysicū includat: hoc enim verum esse non potest. Primò, quia materia prima in suo cōceptu essentiali potest intelligi ex genere, & differentia composita, vt, verbi gratia, si materia cęli, & horum inferiorum distinguuntur specie, hæc materia generabilium, de qua nunc agimus, constat genere materiæ, in communi & propria differentia, quæ sumi potest ex ordine ad formam entis generabilis: habet ergo hæc materia suum actum formalem Metaphysicum, quo in sua essentia constituitur. Et confirmatur, nam materia natura sua aliquam perfectionem, & bonitatē transcēdentalem habet, ut etiam docuit Diuus Thomas 3. cont. Gent. ca. 20. Certum est enim, compositum ex materia, & forma, perfectius quid esse, quam sit sola forma: ergo aliquid perfectionis habet materia quam addit composito. Item ipsa materia est appetibilis, & conueniens, non tantum vt medium, sed per se, quia ratione suæ perfectionis est conueniens huic formæ, vel composito: ergo habet materia ex natura sua aliquam propriam perfectionem: sed non potest intelligi perfectio sine actualitate aliqua, saltem transcendentali. Præterea habet materia actum existentiæ proprium, ut ostensum est. Tandem habet actum subsistentiæ partialem, & proportionatū illo enim omnino indiget, ut possit esse primum subiectum: primum enim subiectum substat omnibus prius autem est in se subsistere, quā substare alijs. De qua re dicemus plura infra tractando de subsistentia. Igitur non potest materia prima ita esse pura potentia, ut excludat omnem actum Metaphysicum actuantem.

IX. Quē act. admittat materia.

Dico secundò: Materia non est ita pura potentia, quin sit aliquis actus entitatiuus secundū quid. Hęc assertio satis declarata est, & probata ex dictis circa opinionem Scoti. Et ex ratione primi subiecti sufficienter colligitur: nam in primo subiecto necessaria est realis potentia passiua, uel potius ipsummet essentialiter est potentia passiua, non potest autem intelligi potētia passiua realis, sine aliqua actualitate entitatiua. Qualiter enim potest intelligi, quod aliquid sit uerè, ac realiter receptiuum alterius, nisi in se aliquid sit? Vnde rectè Commentator 3. de cęlo, comment. 29. ait, omnem potentialitatem passiuam in aliqua actualitate fundari. Et D. Thom. 1. parte quæstione 45. artic. 1. ad primum ait, materiam non dici ens in potentia eo modo, quo dicitur esse in potētia ens possibile: ex sola repugnantia terminorum: supponit ergo esse aliquod ens actu fundans realem potentiam passiuam, uel quod potius sit realis potentia passiua in genere substantiæ.

X. Materialiter pura potentia.

Dico tertiò: Materia dicitur esse pura potentia respectu actus informantis seu actuātis, & respectu actus absolutè & simpliciter dicti. Declaratur; nam inprimis materia non est actus actuans, neque informans, ut per se constat ex ratione primi subiecti. Deinde in suo intrinseco conceptu & essentiali non includit actum physicum informantem: ostendimus enim esse entitatem simplicem, quod etiam ex ratione primi subiecti colligitur. Præterea materia talis est entitas, ut per se sola sufficiens non sit ad existendum sine substantiali actu ipsam perficiente, & actuante, vnde ex ui suæ præcisæ entitatis nullum formalem actum includit formaliter, aut eminēter, & ideo non est actus absolutè, & simpliciter. Denique, quidquid est entitatis in materia prima, totum cētad exercendum munus potentiæ receptiuę formæ substantialis: ad hoc enim est primario ac per se instituta, & ideo ut supra dicebamus, in sua essentiali ratione includit transcendentalem habitudinē ad formam. Ex his ergo constat, meritò dici puram potentiam in genere substantiæ, optime que prædicto modo explicari; nam cum materia sit entitas simplex, & tota ipsa sit potētia receptiua, optime appellatur pura potentia. Sicut autem dici solet, dictionem exclusiuam non excludere concomitantia, ita illa dictio pura non excludit entitatem & actualitatem secundū quid, necessariam ad rationem potentiæ realis, sed excludit inprimis omne aliud munus preterquā potentiæ passiuæ, & deinde excludit rationē actus cōpleti, seu simpliciter, & absolutè dicti, & (quod in idē redit) excludit omnem actum formalem, tam proprie informantem, quam simpliciter constituentem actum perfectum, & completum.

XI. Esse potentiā, & esse potētia in quo differant.

B Est autem propter usum uerborum considerandum aliud in rigore significari, cum dicitur materia pura potentia. Primum enim simpliciter uerum est, & habet legitimum sensum expositum: secundum uerò, ut minimum est ambiguum; nam esse in pura potentia in rigore significat priuationem actualis existentiæ: unde solum dicitur de eo, quod actu nihil est esse tamen potest, quod dici nō potest de materia postquam creata, vel cōcreata est. Nam, licet sit prope nihil, non tamen nihil, sed uera res, ut supra cum Augustino dicebamus. Et simili modo distinguere possumus has locutiones, [Esse in actu, uel esse actū materiam enim esse in actu,] simpliciter uerum est, quia hoc nihil aliud significat, quam materiam esse C in rerum natura, & existere, quod uerū est: sic est uerum, materiam esse creatā, recipere formam, & componere compositum, quæ omia includunt existere; [Materiam verò esse actum,] ut minimum est ambiguum; nam absolute significare videtur esse actum actuantem, aut certe esse actum simpliciter: & ideo absolutè id admittendum non est, sed cum aliquo addito diminuente, scilicet esse actum entitatiuum, imperfectum, & secundum quid.

XII. Explicatio præmissa de potentia materiæ Aristoteli cōsentanea.

Quod autem hæc explicatio materiæ in ratione puræ potentiæ, sit consentanea dictis Aristotelis, & aliorū philosophorum, patet. Nam primo physicæ tex. 69. comparans materiam primam ad materiam artefactorum, dicit, ita se habere ad formā, & essentiam simpliciter, sicut lignum ad statuam, vel formā D statuæ. Vnde concludit materiam esse quid informe: per hæc aūt, & similia dicta solum excluditur à materia omnis actus formalis, & completus: nō uerò actus entitatiuus, incompletus, & quasi inchoatus, sine quo realis potentia receptiua esse non potest. Deinde id constat ex definitione materię, quam tradit 1. phys. c. 9. tex. 82. dicens materiam esse [primum subiectum, ex quo per se fit aliquid, cum insit.] Dicitur enim materia inesse rei genitæ, quia per suā entitatem manet in re genita, per se componendo illam, & secūdum eam entitatem ait Aristoteles ibidem, materiam esse priorem re genita, & esse ingenerabilem, & incorruptibilem. Ac tādem ait, materiam per se esse ens: per accidens autem nō ens ratione priuationis: non ergo excludit a materia omE nem actualitatem entitatiuā, sed formalem, ad quā est in potentia. Denique 7. Metaphys. & alijs locis, cum ait, materiam non esse quantum, neque quale neque hoc aliquid, solum excludit ab entitate materiæ compositionem ex actu informante, & omnem actum formalem. Neque ad munus, & officium materiæ, re uera aliquid necessarium est, ut patet ex illa ratione, quam affert etiam Plato in Timęo, & ex illo Aristoteles 3. de Cęlo, cap. 8. scilicet, quia hoc receptiuum est aliorum, oportet non habere actu ea, quorum est susceptiuum, sed potētia tantum: materia autem est susceptiua actus formalis, & esse complete: ergo respectu horum dicitur esse pura potentia, non respectu propriæ entitatis. Præterea in eodē sensu dixit Auerroes materiam substantiam per pos-

& quia talis substantia est, ut tota sit ordinata ad recipiendum, & ideo essentialiter sit incompleta, & potentialis. Et eodem modo declarat potentialitatẽ materiæ D. Thom. quæstione de spiritualibus creat. art. 1. citans Augustinum lib. 1. Genesis ad literam, c. 14. & 15.

Soluuntur argumenta ex præcedente sectione relicta.

XIII. *Materia Metaphysicè cõposita ex actu & potẽtia nõ Physicè.*

PEr hæc ergo satis responsum est ad omnia testimonia, quæ in præcedẽte sectione cõtra nostrã sententiam afferebantur. Imo & rationes etiam ferè solutæ sunt, probant enim optimè materiam esse puram potentiam, nõ tamen in alio sensu ab eo, quem nos explicuimus, quod patebit clarius respondẽdo in forma ad rationem ibi factam. Cũ enim dicitur, materiam non esse compositam ex actu, & potẽtia, id verum esse concedimus de proprio actu, & potẽtia physicis: Metaphysicè verò concedi debet, materiam componi ex actu, & potentia sibi proportionatis, id est, ex genere, & differentia, essentia, & existẽtia natura, & subsistentia incompletis. Cum verò infertur, quod daretur potentia prior materia: respondetur de physica potentia, id est, inconueniẽs, & plane repugnans, non tamen sequi ex dictis, cum non dicamus materiam esse compositam ex potentia, & actu Physico. Si verò sit sermo de potentia Metaphysica, sic verum est materiam in communi concipi ut priorem, quã hanc speciem materiæ, & essentiã materiæ, ut priorem sua existẽtia, non quatenus est ens actu, sed absolute, & similiter naturam materiæ in aliquo genere esse priorem sua subsistẽtia partiali. Nec tamen in rigore sequitur dari in respla aliquam potentiã priorem materia, sed in ipsa materia dari unam rationem priorem alia: semper tamen in illa ratione, qua, ut prior concipitur, includitur ipsa potentia materiæ vel in confuso, ut in cõceptu materiæ in communi, uel ut possibilis, ut in præciso cõceptu essentiæ materiæ, uel per modum partialis naturæ tantum præciso partiali modo subsistendi.

XIV. Ad alteram verò partem, qua probatur materiam nullo modo esse actum, concedimus non esse actũ actuantem seu informantem, neque etiam esse actũ simpliciter in se cõsummatũ & perfectũ. Quod ad summũ ostendunt rationes quibus ibi probatur, materiam non esse actum subsistentem, non tamen probatur, non esse actum incõpletum, & entitatiuũ. Vnde in hoc sensu nego, partialem entitatem, seu actũ subsistentem esse perfectiorem quolibet actu informante quia [illegible] partialis entitas minus participat de ratione actus, quã actus informans. Deinde nego, nõ posse dari actũ subsistentẽ incompletũ, nã ipsamet essentia materiæ subsistens est propria subsistentia partiali, & cum illo addito potest appellari actus secundum quid, id est secundum suam entitatem, qua separatur à nihilo, & ab ente possibili. Reliqua uerò omnia, quæ ibi adducuntur, procedunt, de actu cõpletè subsistente, & includẽte actũ formalem per simplicem modum, & excellentiorem. Et in eodem sensu est uerũ, quod in quadam confirmatione ibidem subditur omnem actum esse principiũ alicuius operationis: est enim id uerum de actu formali, siue informante, siue complete subsistente: nõ tamen oportet, ut sit in uniuersum verum de omni actu partiali, & entitatiuo: quia non est necesse omnem entitatẽ esse principium alicuius operationis propriè, & in genere causæ efficientis; nam potest ad aliud genus causæ exercẽdum institui, & ità entitas materiæ est ad recipiendum non ad agendum.

An omnis actus alicuius operationis principium.

XV.

Obiectiones contra superiorem resolutionem.

SEd adhuc supersunt soluendæ nonnullæ aliæ obiectiones, quæ contra ultimã assertionẽ huius A sectionis fieri solent. Prima, quia absque esse nullũ est actus, quia nihil habet actualitatem, nisi in quãtum est: & ideo ipsum esse est actualitas omnium rerum, ut ait D. Thom. prima parte, quæstione 4. art. 1. ad tertium, sed materia non habet esse nisi per formam, ut ait Auicenna libro 2. suæ Metaph. cap. 2. & Boetius lib. de Vnitate & uno; ait omne esse in rebus creatis esse à forma: ergo. Secunda, quia alias ex materia & forma non fieret per se unum: quia ex duobus entibus in actu non fit unum per se ideo enim ex subiecto & accidente non fit per se unũ, quia aliud est esse subiecti, aliud accidentis. Tertia. Materia physicè est omnino simplex: ergo uel tota est actus, uel tota potentia, quia simplex entitas nõ potest constare ex actu & potentia physicis. B Sed non potest dici, quod tota sit actus, cum sit essentialiter potentia: ergo est omnino potentia nihil includens actus. Quarta, quia purus actus ita est actus, ut nihil habeat admistum potentialitatis, seu potentiæ receptiuæ: ergo è contrariò pura potentia ita est potẽtia, ut nihil habeat actualitatis admistum: nam oppositorum eadem est ratio: & quia pura potentia debet summe distare à puro actu: nõ distaret autẽ summè, si aliquid actualitatis includeret. Quinta, quia si materia aliquid est actu: ergo vel substantia, vel accidens: non secundum, ut per se constat: neque ẽt primum, quia est potentia ad substantiam: quod autem est potentia ad aliquid, non est actu illudmet, nam hæc duo repugnant. Vltima, quia alias posset C materia cognosci per se, & directè: ac propria cognitione, quod videntur philosophi communiter negare cum Arist. & Platone locis citatis.

Prima & secunda obiectio ex professo tractandæ sunt infra disputatione de essentia, & esse creaturarum: nunc breuiter principiũ illud: [Omne esse est à forma,] duobus modis exponi põt. Primo de esse specifico, & completo. Secundo quod omne esse est à forma, vel intrinsece dante, & componente illud vel saltem terminante aliquo modo dependentiam eius. & hoc modo ipsum esse materiæ potest dici esse à forma, quatenus ab illa pẽdet, ut dictum est. Aliud verò axioma: [Ex duobus entibus in actu nõ fit vnũ per se.] non potest intelligi de quibuscunq. entitatibus actualibus: nam potius impossibile est ens D per se ac completũ actu cõponi, nisi ex entibus actualib. incõpletis: nã quod nihil est, ut sæpe diximus, non potest realiter cõponere, & præsertim ens per se vnũ. Debet ergo intelligi de entibus in actu completis in suis generibus: illa. n. nec per se ordinãtur, nec rectè cohærent ad cõponendum vnũ per se. Nõ dicimus aũt materiã esse hoc modo ens actu, sed potius dicimus esse ueluti quãdã inchoationẽ entis, quæ naturaliter inclinatur, & per se cõiungitur formæ vt cõpleti integrum ens, vt latius postea explicabimus. XVI.

Vide Disp. 4. de vno § se.

Ad tertium respondetur, materiam totam esse potentiam, & totam esse actum, qualem nos explicuimus, non per compositionem actus cum potentia, sed per identitatem, & (ut ita dicam) per intimam, & transcendentalẽ inclusionẽ: non enim omnis potentia E opponitur omni actui, sed cũ proportione: potentia igitur receptiua non opponitur actui entitatiuo incompleto, sed potius illum essentialiter includit. XVII.

Ad quartam dicitur primo, sicut purus actus nullam includit potentiam receptiuam alterius actus: ita puram potentiam nullum includere actũ actuãtem aliud: & quoad hoc tenet proportio, non uero quoad actum entitatiuum. Vnde si de hoc sit sermo negatur consequentia, quia uolunt repugnantiam, quod sit potentia realis receptiua quantumuis pura quin intime includat actualitatem entis. E contrario uero non repugnat ita includere actualitatẽ entis ut nullam potentialitatem inuoluat. Potentialitas enim dicit imperfectionem: non repugnat autem dari perfectionem ita puram, vt omnem im- XVIII.

Pura potentia quomodo æquiparetur actui puro.

perfe-

perfectionem excludat: repugnat verò dari imperfectionem realem puram sine ulla perfectione: nã potius esset nihil, & pura negatio omnis perfectionis. Unde, sicut Theologi dicunt dari summum bonum, quod nihil mali includat: nõ tamen dari summum malum, quod tale sit, nullam bonitatem habeat, uel in ea fundetur: ita licet detur actus purus, qui omnem excludat potentiam; non tamen potest dari pura potentia, quæ omnem excludat actualitatem, etiam entitatiuam, & incompletam. Quod autem obijciebatur de summa distantia inter purã potentiam, & purum actũ, primo expediri potest, negãdo esse de ratione puræ potentiæ, vt summè distet à puro actu; nam materia cœli est pura potentia, & tamen non summè distat à puro actu: plus enim distat materia horum inferiorũ, cũ sit imperfectior; & incertũ adhuc est, an possit fieri alia materia minus perfecta, quam hæc inferior, & consequenter magis distans à perfectione Dei. Accidentia item magis distant à perfectione Diuina, quam materia prima. Distingui item potest duplex distantia: vna dici potest negatiua, qualis est inter ens, & nihil: alia positiua ex parte vtriusq. extremi. Non est ergo de ratione puræ potentiæ, vt distet à Deo priori modo, sed posteriori; & ideo quamuis admittamus puram potentiam summè distare à puro actu, non sequitur debere puram potentiam, nullã includere actualitatem; quia illa distãtia non est summa comparata ad negatiuam, sed inter positiuas; & ideo requirit aliquam conuenientiam inter extrema in entitate, esto illa conuenientia minima sit.

XIX. Ad quintam respondetur, materiam esse substantiam, vt expresse docet Aristoteles 8. Metaphysic. à principio, & sæpe alias. Unde materia non est potentia ad totam latitudinem substantiæ, sed ad formã, & ad esse compositi; ad substantialem autem entitatem materię non est in potentia, sed actu est talis entitas. Repugnat enim dari potentiam realem, & receptiuam respectu totius generis, & latitudinis substantiæ, vt completam, & incompletam comprehendit, quia substantia prior est accidente; & ideo talis potentia, cum sit primum subiectum, non potest esse accidens, sed substantia; neque etiam potest esse in potẽtia ad se ipsam: ergo nec potest esse in potẽtia ad totam latitudinem substantiæ. In quo est magna differentia inter formam substantialem, & accidentalẽ: nã accidẽtalis supponit ens nobilioris generis, scilicet substantiam, & ideo fieri potest, vt subiectũ, vel potentia ad accidens non sit accidens ullo modo, id est, neq. completum, neq. incompletum: forma verò substantialis non supponit ens nobilioris generis: & ideo potentia ad talem formam non potest non esse aliquis substantia, saltem incompleta.

SECTIO VI.

Quomodo materia possit cognosci.

I. *Materia ex se directam cognitionẽ terminare potest.* Ultima obiectio postulat, vt de cognitione, seu cognoscibilitate materiæ pauca dicam. De qua multa dicuntur ab authoribus breuiter tamen dicendum est, aliud esse loqui absolute de cognitione materiæ secundum se: aliud uerò de modo quo à nobis cognosci potest. Priori consideratione concedo materiam posse cognosci directa, & propria cognitione: sic enim & à Deo, & ab Angelis cognoscitur per propriam speciem, uel conceptum. Quamquam enim Theologi disputent, an Deus habeat propriam ideam materiæ, & quidam negare uideantur cum Platone in Timæo: tamen re uera id negare non possunt, nisi forrasse quoad modum loquendi. Plato enim negauit materiam esse creatam a Deo: & ideo mirum non est, quòd Deo negarit idcam materię: quamuis verisimile nõ

A sit negasse Deo propriam cognitionem saltem speculatiuam materiæ. Cum autem secundum ueram doctrinam Deus sit materiæ creator, nõ potest omnino carere idea materiæ, cum oĩa per intellectum & voluntatem operetur. Solet autem illa idea dici non esse propria, id est adæquata ipsi materiæ, quia Deus non habet aliam ideam totius, & partium, sed per ideam cõpositi repræsentat materiam, vt ait D. Tho. 1. p. q. 15. art. 3. ad tertium. Hoc tamen nõ impedit quo minus exactè, directè, & prout in se est, materiam repræsentet, vnde Caiet. ibi speculatiuã rationem materiæ admittit, quamuis nõ ideam. Albert. verò 1. d. 35. art. 10. non dubitauit etiam ideam materiæ concedere. Simili modo Angelus dici potest cognoscere materiam directè, & per propriam B speciem, non quia illa species nihil aliud repræsentet: fortasse. n. eadem species, quæ totum compositũ repræsentat, est principium cognoscẽdi materiam, sed quia talis species repræsentat materiã secundũ propriã rationẽ eius, & directè, & absque ulla Metaphora, vel Analogia in eius cognitionem ducit. *Materia ideã Deus habet.*

II. Dices: Materia non potest sine forma cognosci, etiam a Deo, uel Angelo: ergo nũquam potest propria cognitione cognosci. Aliqui respõdent negando antecedens: cum enim materia suã entitatẽ absolutam habeat distinctam a forma, secundum illam potest præcisè concipi, vel conceptu realiter distincto ab alijs, vt in Angelo, qui uoluntarie potest solã materiam cõtemplari, uel saltem ratione distincto, C vt in Deo, quod sentit Scotus in Prolog. q. 1. & in 2. dist. 12. q. 1. & inclinat Themistius 1. physicor. text. 61. qui loquuntur absolute de cognitione materiæ. Probabilius autem uidetur materiam nõ posse prout in se est essentialiter, & comprehensiuè concipi sine forma, saltem, vt termino aptitudinis essentialis, quam materia habet ad formam, vt frequentius authores docent: & sumitur ex Aristot. 2. physicor. c. 2. ubi ait materiam esse eorum, quę sunt ad aliqd, habitudine. s. transcendentali, vt supra declarauimus: quæ autem huiusmodi sunt, non possunt cognosci sine suis terminis. Unde admisso antecedente negatur consequentia, quia conceptus proprius est vnicuiq. rei accommodatus: & ideo si res sit respectiua, tunc proprio conceptu intelligitur, quãdo D concipitur per respectum ad aliud. Neq. inde sequitur, quod materia non habeat in se, & ex se propriã actualitatem suæ entitatis, sed solum, quod non habeat illam sine habitudine transcendentali ad formam: nam etiam è conuerso forma, ut informans, seu, vt informatiua est, non potest concipi sine respectu ad materiam cuius est actus. *Materia cõprehẽdi nõ potest, non cognita forma.*

III. Si uerò loquamur de cognitione materiæ quoad nos, in ea cognitione considerare possumus, uel modum inquirendi, & inueniendi cognitionem materiæ: uel terminum huius inquisitionis, seu conceptũ vltimũ, quem de materia formare possumus. Quoad primum, uerum est, quod Aristotel. ait 1. physic. cap. 7. tex. 69. & ex illo Damasc. in sua physica, c. 3. E materiam cognosci à nobis per proportionem, seu Analogiam ad materiam rerum artificialiũ, uel ad subiectum mutationum accidẽtalium, nam nos nõ peruenimus in materiæ cognitionem nisi per uiam mutationis, vt supra declaratũ est. Hoc aũt nõ prouenit ex eo, quod materia non habeat aliquam entitatem, & actualitatem, sed ex eo, quod substantialis mutatio occultior est, & sentiri per se non potest: & ideo a nobis non percipitur nisi per ordinem ad accidentales, & sensibiles mutationes. Imo inde etiam fit, ut forma substantialis non cognoscatur a nobis directè, sed per indicia sensibilia, vt mox uidebim⁹. Et hac ratione dixit etiam Plato in Timæo materiã cognosci adulterina cognitione, ut notauit Simplicius 1. Physic. tex 69.

IV. Quoad secundum autem dicendum est perueni-

re quidem nos in aliquem proprium cóceptű materiæ primæ, non tamé omnino distinctum & proprium, ut in se est: sed negatiuű partim, partim confusum. Quě de materia cóceptű formare possim*. Tota hæc assertio cóstat ex definitione materiæ tradita ab Arist. scilicet est [primum subiectű,] &c. nă per illam descriptionem aliquem conceptum obiectiuum explicamus: ille auté est proprius materię, sicut & ipsa definitio. In ea uero definitione subiectű quid confusum est & cómune: additur vero q̃ sit primum, ut ad materiam limitetur: primum aűt negationem importat prioris subiecti. Perinde est quod communiter natură materiæ declaramus per rationem purę potentiæ: nam ratio potentiæ confusa est, & cómunis, at uero dictio puræ negationem dicit omnis formæ cóponétis, uel constituentis ipsam materiă. Ratio uero est, quia nos uix cognoscimus simplicia proprijs cóceptibus, nisi adiungédo aliquam negationé: quare hic est frequentior modus declarandi naturam materiæ per carentiă formæ, & completæ actualitatis, &c. Et ita describit illă Arist. 7. Met. tex. 8. dicens materiă [nó esse quătum, neq. quale,] &c. & ideo fortasse dixit in eodem lib tex. 35 materiam esse per se ipsam incognitam. Interdum uerò, vt notauit D. Bonauen. in d. 3. art. 1. q. 2. videmur declarare naturam materiæ per cóceptus pure positiuos, vt si dicamus esse substantiă incompletam receptiuam formæ substantialis: sed quod dicitur [incompleta,] negationem importat. B Ac deniq. numquam satis materiæ naturam declaramus, nisi adiungamus negationem oís actus formalis constituentis ipsam. Et ideo dixit Aug. lib. de Natura boni, c. 18. [materiă per nullă speciem, sed per priuationem oís speciei cogitari vix posse.] Et lib. 12. Confess. c. 5. ait: [Conari nos materiă cognoscere ignorando, vel ignorare noscendo.] Sicut n. tenebræ videntur à nobis, dű non videtur lumé: ita dum intelligimus, quid informe, quod est ignorare formă, cognoscamus aliquo modo materiă. Et è cóuerso cum cognoscimus aliquid formatű, seu cópositű forma, ignoramus materiam, seu potius cognoscimus illud nó esse materiam, & aliquid remouemus, vt solam materiam concipiamus. Hoc autem non prouenit ex eo, quod materia nullă habeat entitatem, sed ex eo, quod habet illam ita simplicem, & potentialem, & latentem sub formis substantialibus, & accidentalibus, ut a nobis nó possit alio modo inuestigari, aut concipi.

Lege Aegidiű 1. p. r. Herá. c. 3.

SECTIO VII.

Quod causet materia.

I. EXplicuimus naturam materiæ primæ, & obiter attigimus omnes causas eius .s. efficienté, quæ est *Deus*, & finalem, quæ est forma, uel compositum: & aliquo modo formalem, quæ etiam est forma, de qua infra plura dicturi sumus. Materialem autem non habet præter se ipsam, uel partes suas integrantes, cum sit simplex, & primum subiectum. Reliquum ergo est, vt causalitatem eius (qđ in hac sectione præcipuè est intentum) declaremus. Quatuor uerò in hac causalitate, sicut in cæteris, desiderari possunt: primum, quid causet materia: secundum quo causet, seu quæ sit ex parte illius principalis, & proxima ratio causandi: tertium quæ sit necessaria conditio, quartum quid sit causalitas ipsa, per quam causa in actu constituitur.

Variæ opiniones.

II. CIrca primam partem, quidam aiunt propriű, & vnicum effectum materiæ esse ipsum compositum; quod potest sumi ex definitione materiæ s. [Primű subiectum, ex quo fit aliquid,] &c. Propriè A enim solum compositum fit. Item materia est causa intrinseca: solum autem ad compositum comparatur, vt intrinseca causa. Item materia non est causa formæ: ergo solius compositi: antecedens patet, q̃a materia nó est principium formæ: ait enim Arist. 1. Physicorum, unum principium nó esse ex alio. Deniq. quia materia vnicam causalitatem habet: ergo & unum causatum, seu adæquatum effectű, ita sentit Maior in 2. d. 12. quæst. 2. citans Auicen. 6. suæ Metaphysic. tract. 2. c. 4. Item Albertus 2. Physicorum, tract. 2. cap. 1. Qui tamen uidetur æquiuoce loqui: ait enim materiam non esse causam formæ nisi per accidens, quia forma non fit, sed compositű, vnde non videtur negare formam eo modo quo fit, causari à materia.

III. B Alij autem volunt formam etiam esse proprium effectum materiæ: nó uero omnem, sed illam quæ de potétia materiæ educitur. Quæ sententia uidetur communis. Nullus n. quem ego viderim, excludit compositum à causalitate materiæ. Quamquam enim Auerroes, & alij dicant materiam non esse de essentia compositi, quod infra in proprio loco disputabimus: nó tamen negant materiă esse causam cópositi, nec negare possunt, cű sit euidens ex ea constare. Hæc ergo secűda opinio quoad hoc non differt à prima, sed addit causalitatem materiæ in formam, quæ de eius potentia educitur. Et probatur quoad hanc partem, quia huiusmodi forma pendet a materia: ergo est effectus eius. Item hæc forma educitur de potentia materiæ, ergo materia conducit in suo genere ad eductionem illius, ergo est causa illius. C Ex quibus rationibus uidetur è contrario concludi, materiam non esse causam formæ rationalis; quia hæc nec pendet a materia, nec educitur de potentia illius.

IV. Hanc uero sententiam etiam indicat insufficientem Fonseca lib. 5. Metaph. capite 2. q. 1. sect. 2. quě imitantur Conimbricenses 2. Physic. c. 7. q. 8. art. 1. & ideo addit materiam esse causam omnis formæ etiam rationalis. s. ut informantis: & hanc dicit esse generalem causalitatem materiæ. Quæ sententia hac sola ratione conuinci uidetur, q̃ licet substătia, uel existentia formæ interdum non pendeat a materia, informatio tamen formæ semper pendet a materia, tamquam a propria potentia, & subiecto, ergo forma, vt informans pendet a materia, ut a materiali causa: est ergo effectus eius. D Confirmari hoc pót, quia anima pendet a materia, ut a termino sui esse, ad quem habet essentialem habitudinem, vt loquitur D. Tho. q. de Anim. art. 1. ad 12. Habet etiam rationalis anima quodammodo dependere a materia quoad initiű sui esse, q̃a naturaliter nó debetur illi esse, nisi i tali materia, a qua pédet in vnione: ergo.

V. Præter hæc uerò addere possumus, materiam etiă esse generationis ipsius materialem causam; quæ ex natura rei distincta est a forma, & a composito. Et probatur, quia materia est principium generationis, teste Aristotele, & est principium per se, & a quo essentialiter pendet generatio: est ergo uera, & propria causa generationis: E nam in illam suo modo propriissimo influit.

VI. Quot & qui materiæ effect*. Ex his ergo uidentur colligi quatuor effectus materiæ ex natura rei distincti .s. compositum, forma, quæ materialis est, unio formæ cum materia, & generatio totius compositi. Quod enim hæc omnia causentur a materia, satis probatum uidetur. Quod autem illa omnia sint distincta, saltem ex natura rei, facile ostendi potest. Nam forma distinguitur à composito, ut pars a toto. Vnio uero distinguitur a forma, saltem, ut modus ex natura rei distinctus, & separabilis ab ipsa, ut in anima rationali patet, & idem fieri posset in alijs formis saltem de potentia absoluta, sicut factum est in quătitate Eucharistię, de quo plura infra, tractando de causa formali.

mali. Generatio vero differt ab omnibus dictis, sicut fieri à re facta: vnde in reipsa est separabilis ab illis: nam transacta generatione, & cessante actione agẽtis, manet forma vnita materiæ, & constituẽs cõpositum in facto esse. Nec refert, quod cessante generatione maneat loco eius conseruatio, qua effectus saltem à prima causa conseruatur, tũ quia hoc est quasi per accidẽs ad propriã rationem, & distinctionem generationis. Nam licet per impossibile intelligeremus rem genitam non pendere in conseruari ab alia causa, sed solum in fieri à generante, manerent vnio, forma, & compositum cessante generatione. Tum etiã, quia licet post generationem, quæ est à causa proxima, succedat conseruatio, quæ est à sola causa prima, tamen, vnio formæ cum materia eadem numero perseuerat, sicut est etiam eadem numero forma, & compositum idem: & hoc satis est, vt generatio intelligatur esse modus ex natura rei distinctus ab illis omnibus: ergo quatuor illa, quæ à materia causari ostendimus, ex natura rei distincta sunt.

Quæstionis resolutio.

VII. Generatio via potius ad effectus materiæ quã vnus ex illis.

SEd quãquam hæc in re sint vera, nihilominus adæquatus effectus materiæ in ipso composito continetur. Quod duplici modo causatur à materia, scilicet in fieri, & in facto esse: in fieri quidem quatenus materia est causa generationis: non enim causat illam, nisi quatenus est via ad compositum, seu quatenus per illam pendet compositum in fieri ab ipsa materia. Vnde licet generatio causetur à materia, tamen non tam causatur, vt effectus, quam vt via ad effectum: & ideo licet ex natura rei distinguatur, non censetur augere numerum effectuum: quia ubi est unum propter aliud, ibi est unum tantum. Sicut respectu efficientis causæ actio est quid distinctum ex natura rei à termino, ut calefactio a calore, & utrumque est ab agente: nam calefactio manat, & fit à calefaciente, non tamen proprie, ut effectus, sed, ut uia ad effectum, & ideo non censetur ponere in numerum cum effectu. At uero in facto esse materia est causa compositi quatenus componit illud; non componit autem illud, nisi quatenus ipsi materiæ unitur forma, & sustentando ipsã formam si talis sit, ut eo fundamento indigeat. Igitur in hoc effectu adæquato, qui est componere cõpositum, includitur causalitas materiæ respectu formæ, uel, ut informantis, uel etiam, ut existentis iuxta exigentiam formæ. Imo adeo sunt isti effectus cõiuncti, & quasi ordinati ad componendum unum adæquatum, ut causalitas materiæ circa illos non uideatur ex natura rei distincta, sed solum habitudine, seu præcisione, aut inadæquata conceptione intellectus nostri, ratione cuius diuersis loquendi formulis hãc causalitatem explicamus. Dicimus enim formam pendere à materia, ut a recipiente, uel, ut a comparte: compositum uero, ut à parte componente; quibus uerbis explicamus aliam esse habitudinẽ materiæ ad formam, & aliam materiæ ad compositum: cum hoc tamen stat, ut modus causalitatis, in quo hæ habitudines fundantur, in re sit idẽ. Quod ita esse, paulo inferius ostendemus: & consequenter etiam declarabimus, loquendo de actuali causalitate, magis distingui inter se causalitatem materiæ respectu compositi in fieri, à causalitate eiusdem compositi in facto esse, quam differat causalitas respectu compositi, & formę, sumpta utraque in fieri, uel utraque in facto esse.

Iudicium de alijs opinionibus.

VIII. EX quo tandem facile est opiniones omnes adductas ad ueritatem reuocare. Nam prima cõsiderauit adæquatum, & per se primo intentum effectum materię: & ideo dixit esse ipsũ compositũ.

A Non tamen negauit, aut negare potuit, uel duplicẽ rationem, & quasi statum eiusdem compositi, scilicet, in fieri, & in facto esse: uel materiam esse utroq. modo causam eius; vel esse ueram causam generationis, & eductionis, sicut in uniuersum mobile est causa materialis motus. Neque etiam negat illa opinio, quin materia componẽdo compositum, influat in suo genere in formam, saltem, ut informantem. Imo dicendum uidetur ordine naturæ, & quasi uia originis: hinc proxime inchoari causalitatem materiæ, quia materia recipiendo actum, componit compositum. Ordine vero intentionis primario tendere in cõpositum, & ad illud ultimatè terminari: & ideo illud propriè designari, & nominari effectum materiæ. Sicut agens dicitur propriè efficere compo- In executione prior materiæ effectus est forma materialis, in ratione totum cõpositum.

B situm, cum tamen causalitas eius proximè etiam versetur circa formam, eam educendo, & uniendo materię. Qua intelligentia supposita, solum uidetur dissensio de nomine, an materia sit dicenda causare formam, necne, ut etiam fatetur. Maior loco citato, significans in re non dissentire: non est tamen cur in illa locutione dubitemus, quia uerbum [causandi] amplissimũ est, quod non solum attribui solet ultimo termino generationis, uel cõpositionis, sed &c actioni, & cuicunque rei, quę ab alia uerè pendet.

IX. Materia dici potest formæ principiũ.

Neque aliud probant argumẽta illius opinionis; nam duo priora solum probant materiam primo, ac per se esse causam compositi. Ad tertium uero respondetur, idem esse dicendum de principio, quod

C de causa; nam materia etiam dici potest principium formę, uel quia ex eius potentia educitur, uel quia ei unitur. Quod autem Aristoteles ait, unum principium non esse ex alio, intelligendum est, uel quoad compositionem, quia unum non componitur ex alio; uel quoad effectionem simpliciter, & primario intentam a natura, sic enim non fit principium vnũ ex alio, sed quod ex eis constat. Argumenta uero aliarum opinionum soluenda non sunt, nam rectè probant aliquam causalitatem materię in illa oĩa non tamen excludũt, quin omnis illa causalitas in causalitate compositi includatur, & ad illã ordinetur. Solum posset quis specialiter dubitare de unione animę rationalis, quomodo pendeat a materia,

D cũ in se spiritualis sit, sed de hac unione quę, & qualis sit, inferius ex professo tractabitur, nunc breuiter dicitur, unionem non solum ex materiali, (ut ita dicam) entitate, sed ex formali ratione unionis habere talem modum essendi, ut essentialiter pendeat ab altero extremo ad quod fit vnio, & in eo genere, & modo quoad illud fit unio. Vnde si fiat ad subiectum, pendet ab illo in genere causæ materialis, si ad formam, in genere causę formalis, si ad subsistentia, ut a puro termino: quo modo unio humanitatis, quamuis creata sit, essentialiter pendet à Verbo increato, sic igitur unio animæ rationalis, quamuis in se spiritualis sit, pendere potest a materia, ut à subiecto cui forma illa unitur.

E

SECTIO VIII.

Per quid causet materia.

SIcut in causa efficiente creata distinguere solent principium principale agendi, & principium proximum, & cõditiones necessariæ ad agendum: ita existimant aliqui hæc omnia distingui posse, & debere in causalitate materię. Nam I. principalis ratio causandi materialiter (inquiũt) est ipsa essentia materiæ: illa enim est primum fundamentũ, & basis totius materialis causalitatis, substẽtationis, & ex illa vt sic, essentialiter constat compositum. Principiũ autem proximum huius causalitatis dicunt esse potentiam materiæ: per eam enim proxime recipit formam: omnis enim actus proxi- Quorũdã sententia.

mè recipitur in potentia sibi proportionata: est autem illa potentia proprietas ipsius materiæ data illi à natura ad suum effectum causandum, vt sentit Cõment. de substantia orbis cap. 1. & 1. Physicorũ text. 70. & ibi Themist. tex. 69. Quorũ ratio est, quia omnis potẽtia fundatur in aliqua entitate, & essentia. Aliqui verò addunt hanc potentiam, per quam materia proxime causat, esse quãtitatem eius, quia materia prima præcisè considerata absque quantitate non est apta, vt sit subiectum generationis, quia nõ est extensa, neq. habet partes: per quantitatem autẽ fit apta, quia fit extensa.

II. *I*nter conditiones autem requisitas ad hanc causalitatem, quidam ponunt existentiam materiæ, qa ad causalitatem, & compositionem realem existentia realis videtur necessaria. Alij, nec existentiam requirendam putant, quia sufficit materiæ, vt causet suum esse essentiæ; existentiam vero non habet, vt prærequisitã, sed solum, vt consequente formam. Rursus alij requirunt, vt conditionem necessariam quãtitatem propter rationem superius factam: quia agens non potest agere, nisi in subiectum extẽsum: ergo præsupponit in subiecto quantitatem saltem, vt conditionem necessariam. Alij vero neque hanc conditionem necessariam existimant, quia putant quantitatem consequi formam, & ab ea omnino pendere. Quapropter nullam conditionem requirunt ad causalitatem materiæ præter entitatem, & potentiã eius. Posset etiam hic referri opinio eorum qui in materia requirunt sigillationem, qua materia, quæ de se indifferens est ad omnem formam, ad hanc indiuiduam potius quam ad alias determinetur, quia causa indifferens manens indifferens, non potest definitum effectum causare, de qua opinione satis multa superius dicta sunt, tractando de principio indiuiduationis.

Materiæ potentia ab ipsa indistincta ratio est causandi ipsi.

III. DIcendum vero inprimis est materiam primam nõ habere duas rationes causandi alterã principalem, alteram proximam, sed per se ipsam, & per entitatẽ suam, & principaliter, & proxime causare effectum suum in suo genere. Hæc sententia sumitur ex D. Thom. 1. physicorum tex. 79 vbi ait potentiã materiæ non esse aliquid materiæ additum, præter substãtiam, & essentiam eius; & idem habet prima parte, q. 5. ar. 3. ad tertium, & q. 77. art. 1. ad secundum, & 1. contra Gent. c. 43. & in 1. d. 3. q. 4. artic. 1. idemque sentiunt communiter Thomistæ, Herуæus de vnit. formar. quæst. 16. Capreol. in prima distinctione 42. quæstione prima ad argumenta Aureoli contr. 4. conclus. Soncin. 8. Metaphysic. quæstione sexta, Henric. in Summ. art. 5. quæstione octaua, & hoc ipsum significauit *A*uerroes de substant. orbis, cũ dixit, [Materiam substantiari per posse.] Ex hoc ergo principio probatur cõclusio in hũc modum. Materia primo, ac principaliter causat per essentiam suam, proximè uero, & immediatè per suam potentiam: sed potentia materiæ non est aliud ab eius essentia, neque realiter, neque ex natura rei: ergo in materia non est aliud proxima ratio causandi à ratione principali, sed sunt omnino idem. Consequentia est euidens: & maior etiam est extra controuersiam, nam, quod attinet ad priorem partem eius, nihil prius, vel principalius excogitari potest in materia, quod sit prima radix, & quasi origo causalitatis eius, quam ipsius essentia. Quoad secundã vero partem, cum causalitas materiæ sit causalitas subiecti, & recipientis, etiam constat, potentiam receptiuam, seu capacitatem materiæ esse proximam rationem causandi. Item, quia materia causat recipiendo actum, actus autem proximè recipitur in potentia: ergo materia per potentiam suam proximè respicit actum, suumque effectum causat.

IV. Minor vero asseritur a dictis authoribus. Et ratione probatur primo, quia materia essentialiter ordinatur ad formam, ut supra dictum est cum Aristot. 2. physic. text. 26. sed non ordinatur, nisi, vt potẽtia receptiua: ergo materia essentialiter est huiusmodi potentia. Secundo, forma per essentiam suam est actus materiæ: unde anima definitur, quod sit actus corporis physici, &c. ergo e conuerso materia essentialiter est potentia ad formam: habent enim inter se proportionalem correlationem, & ita sunt essentialiter institutæ, ut per suas essentiales entitates immediate coniungantur: & inde est, quod vnam essentiam per se, & essentialiter componant: componunt autem, vt actus, & potentia inter se vnita: est ergo materia essentialiter potentia, sicut forma est essentialiter actus. Tertio ad hoc confirmandum adduci possunt omnia quibus probauimus materiam esse puram potentiam; non enim tantum dicunt philosophi materiam habere potentiam, sed totam ipsam nihil aliud esse, quam potentiam: & hoc ipsũ est, quod Aristoteles dixit, materiam esse primum subiectum. August. etiam lib. de natura boni contra Manichæos, c. 18. materiam ait Græce appellari [syluam,] quod operantibus apta sit, non, vt aliquid ipsa faciat, sed unde aliquid fiat. Damascenus etiam in sua phys. c. 3. ait materiam, quantum ad id, quod potentia est, substantia præditam esse.

V. Vltimo declaratur in hunc modum, nam, vel potentia materiæ est ipsamet substantia, & essentia materiæ, uel est aliquod accidens realiter ab illa distinctum, vel modus aliquis saltem ex natura rei diuersus: præter hæc enim nihil aliud excogitari potest; sed non potest secundum, aut tertium dici: ergo primum verum est. Minor quoad priorem partem probatur primo, quia potentia proportionata actui, ergo ad actum substantialem, potentia esse debet substantialis. Secundo, quia alias forma uniretur materiæ mediante aliquo accidente: & ita non componeret cum illa unum per se, quia earum vnio nõ esset substantialis, sed accidentalis. Vnde Aristoteles 8. Metaphysicæ, tex. 15. docet materiam, & formam substantiales, per se immediatè uniri, ut unum per se componant. Tertio, quia si esset aliquod accidẽs, maxime quantitas: sed hoc non: ergo. Maior patet, quia nullum est accidens materiæ propinquius, q̃ quantitas. Minor uero probatur, quia quantitas nõ ordinatur per se ad recipiendam formam substantialem, sed potius est, vel proprietas consequens illã, vel ad summum est dispositio præparans subiectũ ad receptionem eius. Et cõfirmatur, nam alias sicut albedo, verbi gratia, recipitur in quantitate, ita etiã forma substantialis reciperetur in illa, & communicaret illi suum esse substantiale: & consequenter sicut ablata substantia, & conseruata per se quãtitate sine nouo miraculo permanet illa quantitas alba, ita ablata materia, & conseruata quantitate sine nouo miraculo maneret informata forma substantiali: quę oĩa sunt absurda. Tandem, quodcunq. sit illud accidens, quod per modum potentiæ interponitur inter substantiam materiæ, & formam, necesse est illud recipi in materia, quia recipi debet in aliquo subiecto, & ibi non est aliud, cum talis potentia supponatur formæ, & consequenter etiam composito: ergo est in materia potentia ad recipiendũ in se tale accidens, cũ subiectetur in materia; inquiro ergo, an illa potentia materię sit ipsamet substantia materię, vel aliud accidẽs: hoc posterius dici nõ potest, alias procederetur in infinitũ: si uero dicatur illud prius: ergo aliqua potẽtia receptiua materię est ipsa substãtia eius: ergo hęc potius est ad actũ substãtialẽ, quã ad accidẽtalem: uel saltẽ primario ad illũ actũ ordinatur, est ergo per se, & immediatè receptiua illius.

Atque

VI. Atque hinc facile probatur altera pars minoris, scilicet, hanc potentiam non esse modum ex natura rei distinctum à substantia materiæ. Primò quidē, quia nulla est nec essitas, nec vestigium talis distinctionis. Nam talis potentia cōnaturalis est materię, & ab illa omnino inseparabilis, etiam per potentiā Dei absolutam, imo etiam per intellectū cōcipi non pōt materia cōpleta in essentia materiæ, quin concipiatur capax formæ: ergo illa capacitas non est modus in re distinctus a materia, sed est veluti differentia essentialis eius; nā materia essentialiter est entitas substātialis, nō completa sed partialis, nō per modum actus, sed per modum potentiæ: est ergo ipsa materia per essentiam suam, & principalis, & proxima ratio recipiēdi formā, & causandi materialiter.

VII. *Existentia essentialiter requirit materia vt causet.* Dico secundo: Existentia materiæ etiā est necessaria ad causalitatem materiæ, non tamen propriè, ut conditio tm̄, quæ sit extra rationē principij per se in genere causæ materialis, sed vt in illo intimè, & formaliter inclusa. Prior pars probatur, quia materia non pōt esse reale subiectum, uel actu exercere munus eius, prout est in sola potētia obiectiua, vel in uirtute primæ causæ: quia sedm priorem considerationē nihil est, sed solum cōcipitur, vt non repugnans esse: secundū posteriorē verò non est aliud, quā ipsa creatrix essentia, ergo, vt actu exerceat munus realis subiecti, necesse est, ut in se sit actu extra causam suam, & extra potentiā obiectiuā: sed hoc ipsum est existere: ergo ut materia materialiter causet, necesse est, quod actu existat. Et confirmatur, nā ideo res naturales non creantur, quia fiunt ex materia, sed nō ideo nō creantur, quia fiant ex materia possibili: ergo quia fiunt ex materia actu existente: & consequenter ipsa materia nō causat materialiter nisi quatenus actu existens. Minor probatur, nam ipsa materia dum fit à Deo, fit ex materia possibili, & nihilominus creatur, quia fieri ex materia possibili, est fieri ex nihilo, eo qd materia possibilis, vt sic, nihil sit. Vnde dictio, ex, in illa locutione nō dicit habitudinē causæ materialis, sed termini a quo. Qñ ergo dicit habitudinē causæ materialis, necesse est, ut designet rem, quæ non solum sit possibilis sed etiam actu, & extra causas. Tandem materia nō potest materialiter causare, nisi sit creata a Deo, sed creatio terminatur ad rem existentem: ergo materia non potest materialiter causare, nisi existens. Quæ rationes formaliter, & immediate probant materiā nō causare materialiter, nisi, ut est extra causas suas tanquam actualis entitas in suo esse essentiæ: consequenter uerò probant de esse existentiæ, quia eis actualis entitas extra causas formaliter constituitur per existentiam, ut infra suo loco probabimus.

VIII. Atque hinc etiam probatur facile posterior assertionis pars: nam quod materia sit entitas actualis est quasi extrinseca cōditio necessaria ad causandū, sed est intrinseca, & propria ratio causandi: nā materia per suam entitatem actualem recipit formā: sed per existentiam constituitur in esse entitatis actualis: ergo existētia materiæ non vtcunq. est conditio necessaria, sed ut per se, ac formaliter pertinēs ad principium causandi. Qua res cō stabit latius ex dicendis infra de existentia. Solum pōt obijci, quia materia pendet in sua existentia a forma, ergo non potest prius etiam ordine naturæ existere, quā formam recipiat, ergo existentia nō potest illi esse necessaria ad causandum. Patet cōsequentia, quia conditio necessaria ad causandum supponitur ad effectum. Nec intelligi potest, quod causa in suo esse necessario ad causandū pendeat a suo effectu. *Materia qualiter à forma dependeat.* Respondetur exactam huius obiectionis responsionem dari non posse donec explicemus causalitatem formę erga materiam, & illam propositionem Aristotel. [Causæ sunt sibi inuicē causæ:] ideo breuiter dicit probabile esse materiam non dependere propriè a forma, vt causa sua, quæ potest dici dependentia antecedens, sed solum, ut a connaturali actu, & quasi dispositione, & conditione necessaria, quæ potest dici dependentia consequens, secundum quam nō est inconueniens causam materialem pendere a suo effectu. An vero dici possit pēdere etiam a priori materiam à forma, infra videbimus.

IX. *Proximitatem cū forma ad suā causalitatē requirit materia.* Dico tertio: Conditio necessaria ad causandū in materia est propinquitas intima, seu indistātia a forma. Itaq. sicut in causa efficiente applicatio ad passum dicitur cōditio necessaria ad agendū, ita in materiali causa applicatio ad formam: nam respectu illius, uel cum illa exercet causalitatem suam. Hęc āt applicatio est per intimam propinquitatē, & indistātiam: quia non possunt materia, & forma vniri nisi sint indistantes, & quasi penetratæ intime per entitates suas. Dices hanc nō esse cōditionem necessariam, sed ipsammet coniunctionem materiæ, & formæ. Rñdetur non ita esse, quia intima præsentia aliquid distinctū est ex natura rei ab unione: cum. n. anima creatur in corpore, non unitur corpori ex vi creationis in tali loco, sed per aliā actionem, & tñ creatur intime indistans a corpore. Vnde etiam ro ipsa est, separabilis illa intima præsentia ab unione. Sicut enim Angelus potest esse intime præsens materiæ, & nō informans illā, ita etiam potest esse anima rationalis, imo, & quælibet alia forma, saltē per potentiā Dei absolutā: est ergo illa intima præsentia quid distinctum ab vnione, & cōditio necessaria ad illa, & ad materiæ causalitatem. Hæc autē conditio in hois generatione manifestè est prior natura, quia ibi supponitur forma creata absq. causalitate materiæ circa illam: in alijs uerò formis non tam vī conditio prior natura, quam concomitans, quā aliæ formæ absolute, & simpliciter, & secundum ordinem causalitatis, non prius natura sunt, aut fiunt, quam vniantur, ut postea uidebimus. Intercedit āt ibi alia naturæ prioritas quæ dicitur in subsistēdi cōsequentia: nam intima præsentia talis est, ut possit saltē per diuinam potentiā conseruari sine unione, & consequenter sine causalitate materiali: econtrario uero nullo modo potest materialis causalitas actu conseruari sine intima propinquitate, ut per se constat.

X. *Quantitatē nō requirit materiā vt necessariam cōditionem ad causandū.* Dico quarto præter hanc conditionem nullam aliam esse simpliciter necessariam ad causalitatē materiæ, quantū est ex parte eius. Explicatur breuiter, nam quod attinet ad quantitatem satis controuersa res est, an illa sit in materia, uel in cōposito, & quomodo. Et quamuis sit probabile esse in materia, & naturaliter non separari ab illa: id tamen non ideo est quia quantitas est conditio necessaria ad causalitatem materialem, formaliter loquendo, sed quia materia est talis entitas, quæ natura sua talem proprietatem postulat, ita ut quātitas potius sit proprietas consequens talem causam materialem, quā conditio antecedenter necessaria ad causalitatem eius. Vnde fit, ut vel forma, si materialis etiam sit, vel saltem suo modo informatio formæ, participent effectum, seu modum quantitatis, non quia per se sit necessarius ille modus ad unionem cum materia, sed quia forma sese accōmodat materiæ, quatenus omne, quod recipitur, ad modum recipientis recipitur. Et simili modo materiale agens indiget extensione quantitatis in passo, vt in illud agere possit, id tamē prouenit ex eo, quod ipsum agens ratione talis proprietatis cōsequētis materiā, habet modū existendi, & agendi illi accōmodatum secundū omnes facultates, quæ a materia pendent. Itaq. (quidquid sit de illa quæstione, de qua modo nihil definimus) nunc solum dicimus quantitatem per se, ac formaliter nō esse necessariam propter causalitatē materialē. Vnde si per potentiā Dei conseruetur materia sine quātitate, quantum est ex parte sua poterit exercere suū munus sustentandi formam, uel informationē eius.

XI. Rursus sigillatio materiæ, quæ sit aliquid distinctum à quantitate, & qualitatibus disponentibus materiam, prorsus est, quid fictum, & commentitium, vt loco supra citato monstratum est. Qualitates autem si fortasse non manent eædem in genito, & corrupto: nõ aliter sigillant materiam, nisi quia hę qualitates, quæ præcedunt instans generationis, denudant materiam, & relinquunt illam liberam, & expeditam vt agens in eam introducat suam formam: qualitates uero, quæ in eo instante introducũtur solum consequuntur formam, & quasi fouent, ac eã retinent in materia. Si autem eædem numero dispositiones, quæ fuerunt inchoatæ in corrupto, manẽt consummatæ in genito, sic facilius dici possunt determinare materiam ad talem formam: illud tamẽ non est, quia materia ex se illis indigeat ad suã causalitatem, sed uel ob naturalem modum, & ordinẽ agendi mediis accidentibus, necessario ita præmittuntur, uel quia forma ipsa tales postulat dispositiones. Materia autem quamuis ex se sit indifferens ad plures effectus, seu formas, non est ex se insufficiẽs, aut incõpleta ad singulos effectus suos, sed potius in suo genere est quasi uniuersalis causa, sufficiens ad singulos effectus; causa autem sic indifferens, bene potest determinatum effectum causare, si aliũde concurrant aliæ causæ, ad eam determinationẽ necessariæ, vt sunt in proposito agẽs, uel dispositiones. Igitur per se & intrinsece ex ui causalitatis materialis, nulla sigillatio ad illã requiritur, vt necessaria cõditio. Præter has autẽ conditiones nullæ aliæ hactenus excogitatæ sunt, neque fingi facile possunt, cum nulla appareat ratio, uel fundamentum talis necessitatis. Omitto enim conditionem generalẽ, & quasi transcendentalem respectu omnis causæ creatæ, scilicet, quod conseruetur à Deo, nam hoc, & commune est, & sub existentia comprehenditur. Omitto etiam necessariam habitudinem, seu relationem ad formam: & (ut ita dicam) concausalitatem formæ, nam hoc potius est, quid necessario consequens, quam requisita conditio ad causandum. Nihil ergo aliud ad causalitatem materiæ ex parte illius necessarium est. Et hæc satis sint de hoc puncto, nam fundamenta aliarum opinionum, quæ inter illas referendas insinuata sunt, ex dictis sufficiẽter soluta, & expedita sunt.

SECTIO IX.

Quid sit causalitas materiæ.

I. Variæ sunt hac de re opiniones. Dicunt enim aliqui causalitatem materiæ nihil aliud esse, quam ipsammet materiam, quæ se ipsam exhibet composito, & per se ipsam sustentat formam, quia eius causalitas non consistit in productione alicuius rei à se distinctæ, sicut causalitas efficientis, sed in hoc solum, quod se ipsam præbet suo effectui. Sed hæc sententia uera esse non potest: nam licet uerum sit materiam non aliter causare, quam sustentando, aut componendo id, quod causat: nihilominus hoc quod est sustentare, aut componere, aliquid est in re ipsa distinctum ab ipsa materia, nam potest materia esse in rerum natura, & non causare hanc formam, uel hoc compositum: & successiuè uariare causalitatem suam circa uarios effectus, manente inuariata entitate eius: ergo causatio ipsa aliud est ab eius entitate. Imo de potentia absoluta potest conseruari materia sine vlla forma, vt infra ostendemus, & tunc nihil actu causaret, sed solum ex se esset potens ad causandum: ergo aliud est id quo constituitur actu causans ab eo, quo constituitur potens ad causandum: hac enim sola ratione probamus in causa agente aliud esse actionem à potentia agentis. Quod si quis fortè dicat, materiam causare non addere aliquid ipsi materiæ, sed connotare existentiam formæ in illa, non satisfaciet. Nam, quidquid sit de illo addito, quod postea videbimus, formam existere in materia, formaliter, ac præcise loquendo, non est materiam causare, sed potius causari, uel informari: oportet autem aliquid designare à quo formaliter sumatur illa denominatio causandi, & declarare an illud sit intrinsecum, vel extrinsecum materiæ.

Causalitas materiæ nõ est ipsa entitas materiæ.

II. Secundo dicunt alij causalitatem actualem nihil addere materiæ præter relationẽ causæ ad effectũ. Sed si sit sermo de propria relatione prædicamentali, non potest hæc sententia uera esse, quia hæc relatio cõsequitur causatio iã effectu, & positis fundamẽto, & termino: ergo supponit causalitatem, ut rationem proximam ad quam consequitur: ergo nõ potest causalitas in hac ratione consistere. Quod, & supra de causa in cõmuni dictum est, & pro omnib. causis dictũ intelligatur, ne id amplius repetere necesse sit. Si verò sit sermo de aliqua relatione trãscẽdẽtali, coincidit hęc opinio cũ quarta statim referẽda.

Causalitas materiæ neque est prædicamentalis relatio.

III. Potest ergo tertia sententia esse asserens hãc causalitatem materiæ esse ipsummet effectum eius; diuerso modo significatum, & conceptum: quia hoc sufficit ad explicandã hanc causalitatem, & uix potest alia inueniri, aut cogitari. Sed, licet de aliquo effectu hoc fortasse uerum sit, ut de generatione, & vnione statim declarabo (nam hęc ita se habent sicut actio ad causam agentẽ, quę etiã dici põt effectus, eius) non tamen potest id esse in uniuersum uerũ; tum, quia causalitas in oib. causis est aliquid mediũ inter causam, & effectũ, tum etiã, quia forma materialis est effectus materiæ, & non potest esse causalitas eius. Nam anima equi, v.g. quæ nunc causatur materialiter à sua materia, potest in re conseruari sine tali cãlitate: ergo illa causalitas aliud est in re ab illa anima, & ab entitate eius. Sicut quãtitas Eucharistiæ, quæ antea cõseruabatur media causalitate materiali substãtiæ panis, postea conseruatur cessante illa causalitate, quod est signum causalitatem illam esse, quid diuersum à realitate quantitatis. Qđ si forma secundum suam absolutam entitatem non est causalitas materiæ, nec totum compositum esse potest: maxime, quia in composito includitur ipsa materia, quæ à seipsa non causatur, & in aliquo cõposito, nempe hoie, includitur etiam forma, quæ à materia non causatur: quo modo ergo totum compositum esse poterit causalitas materiæ?

Causalitas materiæ nõ est idẽ cũ oi effectu ipsius.

IV. Quarta opinio esse potest, causalitatem materiæ esse modum quendam ipsius materiæ realem, & ex natura rei distinctum. Nam cõsiderata absoluta entitate materiæ, hic modus solum in potẽtia ab ea cõtinetur: oblata autem occasione agentis inducentis formam, materia etiam actu exhibet hunc modũ, quo in se recepit, & fouet formam: & consequenter componit compositum. Si autem talis forma recedat, adueniente alia forma, materia etiam admittit priorem modum, & alium exhibet circa aduenientem formam. Ita sentiunt Conimbricenses 2. Phys. q. 6. & 8. Fundamentum sumitur tum à sufficienti partium enumeratione, tum etiã quia talis modus necessarius est, cum ostensum sit hanc causalitatem esse aliquid, & nõ sit necesse, vt sit entitas distincta, cu materia per se ipsam immediatè uniatur formæ: ergo oportet, vt sit aliquis modus realiter quidem identificatus materiæ, modaliter autem, & ex natura rei distinctus, cum sit separabilis ab ipsa.

Quorundã opinio.

Quæstionis resolutio.

V. Verumtamen hęc sententia partim falsa videtur, partim dubia. Quod, ut declarem, & meã sententiam aperiam, distinguo illa quatuor, quæ supra dixi causari ex materia, generationem, vnionẽ formæ,

meæ entitatem formæ, & compositum ipsum. Quoad generationem ergo existimo per se ipsam causari à materia nulla alia re, vel modo addito materiæ pręter ipsam generationem illi inhærentem: atq. adeo causalitatē ipsius generationis a materia nihil aliud esse, quā ipsammet generationem, vt est eductio ex materia. Sicut enim actio est ab agente, nō per aliā actionem, sed per se ipsam, & habet rationem actionis, vt est ipsa emanatio a causa agente, & ut sic est ipsa causalitas agentis, vt infra dicā: ita eductio, seu passiua generatio, quatenus essentialiter pendet a subiecto, & per se ipsam necessariò illi coniungitur, ab illo causatur materialiter non per aliā causalitatem, sed per se ipsam. Hoc imprimis probatur ex ipsamet rei declaratione: nam hoc modo optimè intelligitur causalitas materiæ circa generationē, & nihil aliud est necessarium: ergo superuacaneum est aliquid aliud fingere. Secundò id declaratur ex accidentalibus mutationibus, & vnionibus: quando. n. lignū calidum fit, calefactio fit in tali subiecto, & ex subiecto: non fiunt autem tunc duæ mutationes in illo subiecto, vna, quæ sit ipsa calefactio passiua, alia, quæ sit modus aliquis, quo tale subiectum causat materialiter calefactionem, illiue vnitur: superfluum enim est has multiplicare mutationes, nam hoc ipso, qd calefactio talis est, vt intrinsece dicat habitudinem actualis unionis, & dependentiæ a tali subiecto in genere causæ materialis, & ipsa causatur a subiecto, & subiectum causat ipsam, & ipsa vnitur subiecto, & subiectum manet illi unitum: superfluum ergo est aliam mutationem in subiecto addere: idem ergo est in causalitate materiali substantialis generationis. Vnde confirmatur tertiò, quia per idem, seu per eundem modum quo effectus causatur, causa causat, quia causatio ipsa, ut sic, duplicem illam habitudinē essentialiter includit, ad causam, vt ad principium, & ad effectū, ut ad terminum: & ideo vtrunque denominat, alterum causans, alterum causatū, sed generatio hoc ipso, quod intrinsece & essentialiter est pendens a materia, per se ipsam causatur ab illa: ergo ab eadē, vt est ex materia, denominatur materia causans illam: ergo nulla alia res, aut modus necessarius est, vt materia denominetur actu causans generationem. Imo neq. intelligi potest quomodo materia per alium modum causet generationem. Quod quartò declaratur, nam materiam causare generationem, nihil aliud est quam sustentare illā ut subiectum; sustentat autem illam immediate in entitate, & per entitatem suam hoc ipso, quod generatio in ipsa fit: ergo omnis alius modus est impertinens ad hanc causalitatem, nec conferre quidquam potest ad hanc sustentationem.

Caufali as materię respectu generationis, est ipsamet generatio

VI. Vltimò argumētor, quia si præter generationem ipsam, causalitas materiæ esset modus realis distinctus oporteret fieri ab aliquo agente: omnis. n. modus realis nouus a noua causa fieri debet, sed nullum est agens à quo fiat talis modus: ergo. Probatur minor, quia agēs sicut solum agit per suam formam substantialem, vel accidentalem, ita non concurrit effectiue, nisi ad eductionem formæ, quę est calefactio, v.g. vel generatio: ergo præter illam non facit aliquem alium modum. Dices: Quāuis per se primò ille alius modus non fiat, resultat tamen, nam hoc ipso, qd hæc res unitur illi resultat unio illius ad hanc. Sed contra primò, quia ostensum est nullā esse necessitatē talis resultantiæ ad causalitatem, neque uidetur ēt necessaria ad vnionem. quia potest alia res denominari unita per vnionem alterius ad ipsum, sine nouo modo unionis in ipsa, vt in mysterio incarnationis dicūt. Theologi, & in naturalib. cū homo sedet, verbi gratia, sessio unita est homini, & homo sessioni: quis autem fingat hominem denominari unitum sessioni per nouū modū distinctū à sessione, & non potius per ipsam sessionem, quæ per se ipsam vnitur subiecto? alioqui procedēdum esset in infinitum. Sic ergo materia denominatur vnita generationi, quia generatio in ea fit, neque est necessarius alius modus, qui in materia resultet. Deinde inquiram qualis sit, & à quo illa resultantia: duobus enim modis intelligi potest, primo, quod posita in materia actione agentis educentis formam, resultet à materia ille modus: atq. ita materia effectiue faceret suam causalitatem materialē, quod dici non potest, etiam si dicatur esse illa efficientia per resultantiā naturalē. Secūdò potest excogitari illa resultantia, quod fiat ab agēte extrinseco media forma quam inducit materiam: & sic, forma inducta efficeret causalitatem materialem, per quā ipsa causatur, & prius natura esset in materia, quam ille modus resultaret: ex quo facile conuincitur talem modum esse impertinentē ad materiæ causalitatē.

Obiectioni respondetur.

VII. Ex his ergo (ut existimo) satis constat in materiali causalitate generationis nō distingui huiusmodi causalitatem ab ipsa generatione, prout est in materia, a qua denominatur materia actu causans, quatenus ab illa est, sicut ab eadem denominatur generās actu agēs, quatenus ab illo est. Vnde sicut denominatio agentis non est ab aliquo modo, qui sit in ipso agente, sed extrinsecus ab actione: ita denominatio causātis actu in ipsa materia nō est ab aliquo modo, qui sit illi ita intrinsecus, vt sit in re idē cū ipsa, sed ab ipsamet generatione, quatenus est ex ipsa: & hac ratione poterit dici talis denominatio extrinseca, quāuis, quia generatio est in ipsa materia, ea ratione possit dici intrinseca, in quo differt a denominatione agentis. Dices, posse Deum eandem numero generationem conseruare separatam à materia: tunc autē non causaretur a materia, & consequenter non denominaret illā actu causantem, ergo nō denominatur actu causans præcisè à generatione vt sic: oportet ergo adiungere aliquem aliū modū. Respondetur in primis, falsam esse assumptionem, nam implicat esse, aut conseruari actionem generationis extra subiectum, & absque causalitate materiæ: tū quia generatio essentialiter est mutatio, mutatio autem nec intelligi potest sine subiecto. Tum etiam, quia generatio in omnibus alijs extra hominem essentialiter est eductio de potētia materię: in homine vero est vnitio formæ cum materia: vtroq. autē modo repugnat intelligi sine concursu materiæ. Tum denīq., quia actio sine concursu subiecti est creatio, vel productiua, si sit noua, vel conseruatiua, si sit circa rem præexistentē: ergo hoc ipso, quod forma, quę erat in subiecto, & a subiecto pendebat, extra subiectum cōseruatur, necessario variatur actio. Vnde concluditur, mutationem illam, quę est generatio, essentialiter includere vnionē ad materiā, & causalitatē materię: & ideo ab illa precisè sūpta, denominari materiam causantē. Adde, quod licet gratis daremus id, quod assumitur, nō inde inferretur, ad illam denominationem esse necessariū in ipsa materia specialē modum, sed ipsa generatione distingui entitatem, & formalitatem generationis ab vnione eius cum materia, sicut inferius dicemus de ipsa forma: sed quia in mutatione, quę est generatio, id verū nō est, in hoc nūc nō immorabimur.

Generatio nequit etiā supernaturaliter extra subiectum conseruari.

VIII. Ex his vlterius concluditur, causalitatem materiæ, quatenus est causa in fieri, vel formæ, vel compositi, non esse aliud, quā ipsammet generationem, vt essentialiter pendentem a materia: nam, mediāte illa, concurrit materia ad eductionem formę, vel compositionem compositi: causalitas autem causæ nihil aliud est, quam cōcursus eius. Item quia causare aliquam rem fieri, nihil aliud est, quam quod fieri talis rei sit à tali causa: ergo per eandē causalitatem causatur res in fieri, per quā causatur ipsummet fieri rei. Quod patet à simili ex causa agente: nam ipsamet actio, quæ est per se ipsam ab agente, est

Materia in formā, & compositū generatione vt causalitate influit.

est causalitas actiua eius respectu termini, seu rei in fieri: eadem ergo proportio seruāda est in causalitate materiali. Tandem applicari ad hoc possunt multa ex argumentis factis, præsertim illud, quod hæc rō causandi sufficit ad eam denominationē, qua materia dr̃ causare rem, quæ generatur, & posita illa ratione causandi, & præciso per intellectum quocūque alio modo, sequitur necessariò illa denoīatio: ergo, quidquid aliud fingatur, est superuacaneum, & sine fundamento. Solū uidetur notanda differētia in hac causalitate respectu formæ, & respectu cōpositi, quod respectu formæ materia quodammodo extrinsecus manet, quatenus sustentat formam in se velut informantem, non vero intrinsece componit illam, & ideo manifestissimum uidetur causalitatem materiæ respectu formæ in fieri, nihil aliud esse q̄ eductionem, uel unitionem eius, prout est à materia, quam ostendimus in re non esse aliud præter ipsam generationem. At vero respectu compositi, materia comparatur magis intrinsece, quia per se ipsam illud cōponit: & ideo respectu cōpositi necessariū uidetur, ut ipsamet materia intrinsecus includatur. Sed hoc est quidē uerū quoad inclusionē in effectu causato, non tñ quoad uiá, seu fieri quo tēditur ad talē effectū in hoc genere causæ materialis: nā materia non ita est causa in fieri rei genitæ, ut ipsa etiam fiat: nā illa semper præsupponitur facta, & solum se cōicat composito, q̄ generatur in suo genere causæ, & quatenus hæc cōicatio est in fieri, & materia est causa eius, dicitur esse causa rei genitæ in fieri: non est autem hæc communicatio in fieri, nisi media eductione, vel generatione: & ideo tota hæc causalitas, quatenus intelligitur esse quid medium inter materiā, & effectū, seu cōpositū, in re, non est aliud ab ipsa generatione, vt est ex materia.

Quæ materiæ causalitas post motum perseuerans.

IX. *Vnio formæ ad materiam per se ipsam a materia causatur, & pendet.*

SVperest dicendū de causalitate materiæ in facto esse, ad quam explicandā incipiendū est a causalitate unionis formæ cum materia: nam ēt hanc diximus causari a materia: nunc vero addimus non causari per aliquam causalitatem distinctam à tali vnione, sed per ipsammet. Quod facile demonstrari pōt ex dictis de ipsa generatione: est.n. eadem proportionalis ratio. Quod sic ostendo: nam ēt hæc unio formæ cum materia, per se ipsam est coniuncta materiæ eo modo, quo esse pōt: ergo per se ipsam est pendens a materia eo modo, quo pendere pōt: ergo per se ipsam causatur, eatenus.n. causatur, quatenus pendet: ergo è conuerso, materia causat illam unionem per ipsammet: nam, vt dixi, eadem est causalitas, à qua, & effectus denoīatur causari, & causa causare. Omnes cōsequentiæ probatæ sunt in superioribus: antecedens vero patet primo à posteriori, quia impossibile est, illam vnionem conseruari sine concursu materiæ, seu quin sit in materia eo modo, quo esse potest: ergo signum est per se ipsam immediatē, ac essentialiter pendere a materia: nā, si pēderet mediāte aliquo modo ex natura rei distincto, posset Deus, auferendo modum illum, conseruare vnionem illam, sine materia: hac.n. ratione potest conseruare formam, vt infra dicam. Antecedēs patet, quia non pōt unio manere, quin actu vniat, nō potest aūt actu vnire, quin coniungat extrema, & vtrumque attingat eo modo, quo pōt, & debet. Et hæc est ratio a priori, propter q̄ illa vnio per se ipsā pendet essentialiter, tum a forma, tum a materia, a singulis in suo genere, quia est veluti actuale vinculum illarū, & non indiget alio interiecto vinculo, aut modo, quo ipsās attingat, seu illis coniungatur, ne procedatur in infinitum. Tandem confirmatur ratione supra facta, quia hoc sufficit ad hanc causalitatem, & sine illo poni non potest: ac, illo posito, & præciso omni alio modo, sufficienter intelligitur talis causalitas materiæ: ergo omne aliud est fictū, & sine fundamento, neque in hoc est ulla difficultas præter statim attigendam.

X. *Permanēs causalitas materiæ in formā materialē est vnio.*

Hinc vlterius addo, causalitatem materiæ in ipsam formam (quando forma talis est, ut a materia causetur, & pendeat) non esse aliud a propria vnione talis formæ cū materia, quatenus ipsamet vnio materialiter causatur a materia, & mediante illa forma ipsa pendet ēt à materia. Dixi, nō esse aliud a propria vnione talis formæ, quia nō quælibet vnio sufficit ad hanc causalitatē: anima enim rationalis habet propriam unionem cum materia, quæ vnio ēt causatur materialiter à materia, & tamē ipsa anima nō causatur; nō ergo quælibet vnio est causalitas ipsiusmet formæ, sed illa, quæ est per eductionē formæ. Ex quo obiter intelligimus vnionē animæ rationalis cum materia esse singularem, & diuersæ rationis essentialis ab omni vnione materialis formę, quam substantialem inhęsionem appellare possumus: & hanc dicimus esse causalitatem, per quam materia causat talem formam.

Qualis sit rationalis animę cū materia nexus.

XI. *Obiectioni occurritur.*

Dices: Cur non possumus in forma materiali distinguere duos modos, quorum vnus sit mera vnio formæ cū materia, qualis est in anima rationali: & per illum nō pendeat illa forma à materia, sed solū vniatur ad componendum cōpositum: alius vero modus sit dependentia talis formæ à materia? Respondeo, quia vel plane impossibile, vel omnino superfluum est tales modos distinguere, & multiplicare. Primò, quia in accidēte nō distinguimus duos modos, quorū vnus sit vnio, alius inhærētia, seu dependētia accidentis à subiecto, sed eadē inhærentia vnitur, & pendet: ergo, & similiter, &c. Secundò, quia propria dependentia à causa materiali intrinsece, & essentialiter includit vnionem, ita vt neq. fieri neq. intelligi possit, quin illā intime includat: ergo inhęsio, quæ idē est, quod dependētia materialis, non est modus ex natura rei distinctus ab vnione formæ inhęrētis, sed est veluti species vnionis in cōmuni: nā alia est inhæsiua, alia vero non, sicut ergo genus, & species nō sunt modi ex natura rei diuersi in eodē indiuiduo, ita unio, & inhęsio, seu dependētia materialis, nō sunt modi distincti in eadem forma. Ex his ergo facile probata relinquitur assertio posita, quia hæc forma per suā unionē pēdet à materia: ergo mediante illa causatur à materia in suo genere: ergo ēt materia causat formā mediante illa, iuxta principiū supra positū, quod causari & causare dicant eādem causationē sub diuerso respectu: ergo hæc ipsa unio est causalitas materiæ circa talē formam. Secundò, quia causalitas causæ mediat quodammodo inter ipsam, & effectū: sed inter materiam, & formā nō mediat, nisi hæc unio, & quasi inhæsio: ergo illa est causalitas materiæ in formā. Tertio, quia hæc sufficit ad hoc genus causalitatis, præciso quocumque alio etiam per intellectum.

XII. Dices, neq. hoc uideri necessariū, quia forma & materia immediate uniuntur, ut supra dictū est. Rñdetur immediatā unionē nō excludere modum vnionis realiter, uel ex natura rei distinctū ab extremis: sed excludere formā mediá, quę intercedat tāquā cōis, terminus, in quo coniungantur extrema: modus aūt vnionis excludi nō potest, quādo extrema talia sunt, quæ possint esse separata: quia, nisi uel utrūq. uel alterū illorū aliter se habeat, quā cū sunt seiuncta, non poterunt esse realiter unita, & ideo ēt in mysterio incarnationis ponunt Theologi hunc modum vnionis ex parte humanitatis.

Quotuplex vnio in materiali composito.

XIII. SEd hinc oritur alia difficultas, quę sola videtur esse alicuius momēti in hac sentētia, & propter quam

quam diximus quartã opinionem ex parte esse dubiam, nimirum, quia si forma unitur materiæ per proprium modũ unionis: ergo etiã materia unitur formæ per proprium modum unionis ergo materia non tantum causat per unionem, vel inhæsionẽ formæ, sed multò magis per propriam unionẽ, qua ipsa cõiungitur formæ: atque ita causalitas materiæ erit potius proprius modus ipsius materiæ, quã formæ. Ad hanc difficultatem fateor, rem esse dubiã, an in compositione materiæ, & formæ habeat materia proprium unionis modum, distinctum ab unione formæ. Dico tamen duo. Vnum est, esse valde probabilem partem negantem, quia ad unionem duorũ extremorum, quæ inter se immediatè uniuntur, sufficit unus simplex modus unionis, & assignari potest specialis ratio, ob quam talis modus magis ad formam pertineat, & cum illa realiter idẽ sit, quã cum materia: ergo non oportet plures modos huiusmodi multiplicare. Maior probatur, quia omnis modus unionis est uinculum duorũ extremorum, unde ad utrumque dicit habitudinem, sine qua esse non põt: ergo quilibet modus unionis unit duo extrema, quorum est unio: ergo unus sufficit ad huiusmodi extrema coniungenda. Et ideo supra dicebamus, unionẽ formæ ad materiam nõ posse esse, aut intelligi in rerum natura sine coniunctione, & dependentia, non solum a forma, sed etiam a materia: & ideo, si per intellectum præscindamus omnem alium modũ identificatum materiæ, per solam unionẽ formæ ad materiam, intelligemus materiam, & formam esse perfectè unitas inter se, & materiam exercere in formã totam causalitatem quam habet ergo non est necessarius duplex modus unionis, sed unus sufficit. Minor autem, scilicet, hunc modum potius pertinere ad formam, quam ad materiam, probatur, quia tota efficientia agentis naturalis terminatur formaliter, & proximè ad formam, educendo illam, vel uniẽdo materiæ: ergo, quidquid de nouo facit, est in forma tanquã in formali termino actionis, in materia autem solũ, ut in subiecto, & ideo non unit materiam formæ, directè efficiendo in materia specialẽ modũ sed solum uniendo formam ipsi materiæ, & efficiendo in ea informationem, & unionẽ, vel inhærẽtiam. Estque hoc consentaneum modo se habendi, & concurrẽdi materiæ, & formæ: nam materia substat actioni agentis, & aduentui, ac recessui formarũ. Vnde, quantum ad suam entitatem, omnemque suum intrinsecum modum inuariata manet, solumq. uariatur, vel mutatur ratione priuationis, aut formę recedentis, aut denuo aduenientis. Quod his uerbis dixisse videtur *Damascenus* in sua physica, cap. 3. vbi de materia ait: [Vt quæ subiecti ratione obtineat, & quantum ad id, quod potentia est, attinet, subst̃atia præditam esse, & cũ priuatione esse, ac forma actu præsente, manere atque illud suum, (hoc est, potentia,) ab omni mutatione liberum cõseruare, hincq. fieri: ut nec ab hoc, quod potentia est in actum migret, uerum in suo statu manens formã suscipiat, ac forma recedẽte, rursus priorẽ statũ retineat.] At uero forma est, quæ aduenit materiæ, & ab illa recedit & ideo omnis mutatio, quæ fit in materia, est ratione formæ, & similiter omnis unio est per coniũctionẽ formę ad illam. Qd præterea materiali exẽplo declarari põt: nam basis, quæ supponitur columnæ, in se non uariatur, nec mutat locum, aut aliquẽ alium modũ, ex hoc, qd columna ei superponatur, uel auferatur, aut varietur, sed tota mutatio fit in columna quæ superponitur, à qua prouenit oĩs denominatio in basim, quę dicitur sustentare columnã. Et similiter in accidẽtalib. mutationibus, quãdo lignũ, v. g. calefit, nõ fit duplex mutatio in ligno. Vna in adhæsione caloris, altera in unione ligni ad calorem sed una tantũ, quæ consistit in introductione caloris.

Addo secundo, quamuis gratis admitteremus esse A in materia proprium modum unionis, distinctũ ab unione formæ, nihilominus non posse illi tribui, quod sit causalitas per quam materia causat formã, quia nec materia per talem modum sustentat formam, neque forma per illum modum pendet à materia. Prior pars constat, quia materia non per modum, sed per suam entitatem sustentat formam. Posterior probatur, quia forma per suam inhæsionem pẽdet a materia, unde, si in materia est talis modus unionis, potius erit, ut effectus consequens ex informatione, &, quantum est ex se, eiusdem rationis erit siue forma pendeat à materia, siue nõ. De qua unione materiæ iterum occurret sermo, tractando de causa formali.

B Ex his ulterius concluditur, causalitatẽ materiæ circa compositum, nihil omnino addere ipsi materiæ præter unionem formæ, atque ita nõ esse aliam causalitatem compositi nisi ipsãmet causalitatẽ formæ, uel unionis, solumque addere respectu compositi, quod materia, media unione, se ipsam exhibet ad componendum intrinsecè compositum: vnde ipsa entitas materiæ magis intimè ingreditur causalitatem compositi, quam formæ, uel unionis, in re tamẽ nihil aliud interuenit, nisi entitas materiæ, & unio seu causalitas formæ. XV. Materia qua causalitate cõpositum constituat.

Vltimò, intelligitur ex dictis, quod suprà etiam insinuatum est duas tantũ esse causalitates materiæ ex natura rei distinctas, licet ratione possint plures distingui. Causalitas enim materialis respectu rei in C fieri, vel in facto esse, ex natura rei distinctæ sunt, sicut generatio ex natura rei distinguitur à forma, seu à re genita, & unitio in fieri ab unione ut facta: ostẽdimus autem, causalitatem rei in fieri non distingui in re ab ipsa generatione, vel unitione, causalitatem uero rei in facto esse similiter non distingui ab unione, ut facta, & formaliter terminante vnitionem: ergo necesse est huiusmodi causalitates inter se esse distinctas ex natura rei. Dices, posse has duas causalitates ad unam reuocari, quia res in facto esse nõ causatur, nisi mediante actione: ergo causalitas tota cõsistit in actione, & generatione ipsa, prout est à materia, reliqua enim omnia potius sunt quid causatum quã causalitates, sicut respectu agẽtis tota causalitas cõsistit in actione vel unitione, & unio in facto esse D non est causalitas agẽtis, sed quid causatũ. Respondetur, nõ esse parẽ rationẽ, quia causa materialis per se est causa rei in facto esse, etiãsi cesset omnis actio, ita ut si per impossibile compositũ materiale nõ penderet ab aliquo agente in fieri, vel in cõseruari, nihilominus haberet materia suam causalitatem circa tale cõpositũ, vel circa formam eius: est igitur in materia propria quædã causalitas, quæ nõ uersatur circa actionẽ vel mutationem, neque per illã fit, sed immediatè est circa ipsum esse totius compositi, quatenus includit vnionẽ materiæ cũ forma: & ex sectione sequenti cõstabit, interdũ esse materiam causam rei, & non productionis: sunt ergo hæ causalitates ex natura rei distinctæ. Vnaquæque verò earũ E põt comparari, & præcisè concipi in ordine ad res diuersas, & secundum uarias habitudines explicari, in ordine ad formam, uel compositũ: tota tamen illa distinctio est per rationẽ, seu per conceptus nostros inadæquatos, ut ex superioribus constat. XVI. Duplici distincta causalitate fungitur materia. Obiectioni satisfit.

SECTIO X.

Vtrum materialis causa substantialis in corporibus incorruptibilibus inueniatur.

HActenus solum explicuimus materialẽ causam in substantijs generalibus, & corruptibilibus, in quibus notior est ob continuam transmutationem: nunc videndum superest, an sit etiam hoc genus causæ in corporibus incorruptibilibus. I.

lib. In qua re multæ continentur quæstiones. Prima, vtrum in cęlis (hos n. nomine corporum incorruptibilium intelligimus) sit materia. Secunda, qualis sit, & quo cum materia generabilium conueniat, aut differat. Tertia, quomodo materialẽ causalitatem cum illis corporibus exerceat: &, quamuis duæ primæ quæstiones physicæ sint, & in libris de Cœlo tractari soleant, tamẽ ad explicandam tertiam, quæ propria est huius loci, aliq necessario præmittẽdę sunt.

Prima Commentatoris opinio.

II. Circa propositam ergo quæstionem fuit opinio Commentatoris negantis, esse in cęlo compositionẽ materiæ, & formę. Ita habet 8. Met. comm. 12. & libro 12. comm. 20. & 1. de Cęlo, comm. 20. & lib. de substant. orbis, ca. 1. & 2. Eumque sequuntur omnes sectatores eius. Iandun. de substant. orb. quęstione 1. Zimara theorem. 107. Caietan. de Thienis 1. physic. quæst. 21. & ex Scholasticis Durand. & Gabr. & alia in 2. dist. 12. ubi etiã D. Tho. in eandẽ sententiam inclinauit q. 1. a. 1. & in q. disput. de spiritualibus creatur. artic. 6. ad 2. & 8. Metaphys. cap. 14. Fundatur præcipuè hæc sententia in uarijs Aristotelis testimonijs, propter quæ Scotus in 2. distin. 14 quæstione prima, fatetur esse sententiam Aristotelis, licet eam non approbet. Primum est 8. Metaphysic. textu 14. vbi ait: [Neque omniũ materia est, sed quorumcunq. generatio, & transmutatio inuicem sunt: quæcunque uero absque eo quod transmutentur, sunt, aut non, horum materia nõ est: (& tex. 4. eiusdẽ libri ait:) Non est necesse, si quid materiam habet localem, etiã habere materiã generabilem, & corruptibilem,] id est, quæ sit fundamentũ generationis, & corruptionis, quæ apud ipsum idem esse uidetur, quod materia componens substantiam ut statim ostẽdã. Et eodẽ sensu subdere uidetur tex. 12. substantias perpetuas, aut non habere materiam, aut non talem, sed solũ quæ secundũ locum mobilis est, & libro 9. text. 17. ait, in rebus perpetuis nõ esse potentiã ad esse simpliciter, sed tãtũ ad ubi: [Alioqui (inquit) etiam esse potentia ad non esse, nam omnis potentia est potentia contradictionis (Demũ 12. Metaph. tex. 10. eandẽ sententiã repetens, ait:) Quæcunque mutantur, materiã habẽt, sed diuersam, nam, & ipsorum sempiternorum quæcunque non sunt generabilia, sed ratione mobilia, attamen non generabilem, sed unde quò.

III. Ratio huius sententiæ est, quia philosophi non peruenerunt in cognitionem materię, nisi per uiam transmutationis, sumpta proportione à transmutatione artificiali, vel accidentali ad substantialem ergo in his substantijs, ubi nullum est vestigium transmutationis substantialis, non est necessaria materia nec potest esse vllum fundamentum ad eam asserendam. Secundò declaratur amplius hæc ratio: quia [natura nihil facit frustra,] sed in cęlis nõ est ad vllũ finem necessaria hæc cõpositio ex materia; in his enim rebus inferioribus, quia futuræ erant continuæ generationes, & corruptiones ob earum contrarietatem, necessaria erat materia, quæ esset primum subiectum, & fundamentum earum: at uero cum cęli instituerentur, ut essent perpetui, sicut cõditi sunt sine contrarietate, ita etiam sine illa compositione, quæ est propria earum rerum, quæ sicut componũtur ita dissolui possunt: aptior enim est simplex entitas ad perpetuitatem, quam composita. Tertiò, quia si aliquod esset signum materiæ in cęlo, maximè, quia quantitatem habet, at hoc non est sufficiẽs signum, quia non repugnat fieri integram substantiam physicè simplicem, & capacem quantitatis: ergo quantitas non est sufficiens signum materialis compositionis. Nam si illa substantia est possibilis, faciat illam Deus: ergo tunc extensio quantitatis nõ esset sufficiens indiciũ materialis compositionis in tali substantia: ergo neque nunc est in cęlo. Cur. n. non dicemus talem esse substantiam cœli; Etenim si huiusmodi substantia quanta possibilis est, melior est, & perfectior, si sit simplex quam si composita, cæteris paribus. Rursus ad decorem, & perfectionẽ uniuersi pertinebit talis substantia, sunt enim in uniuerso quædam substantiæ simplices non quantę & alię substantiæ compositæ, & corporeæ: ergo ut in uniuerso sit omnium rerum uel graduum varietas, optimè quadrat, ut sit aliqua substantia simplex quoad compositionem physicam, & essentialẽ, quanta uero, & composita ex partibus integrantibus: ergo huiusmodi sunt illa corpora æterna, quæ ex hac parte propinquius uidentur accedere ad modũ existendi substantiarum simplicium.

IV. Quod vero non repugnet id, quod in hac ratione assumitur, scilicet, dari substantiam non compositã ex actu, & potẽtia physicis, & substantialibus, & capacem quantitatis, probatur: quia nulla repugnantia inuoluitur in his terminis, vel conditionibus, neque fieri potest ulla ratio, ob quã tale ens nõ cõprehendatur sub latitudine entis creabilis. Dices, omnem substantiam esse, aut formam, aut materiã, aut compositum. substãtia ergo, quę neque est cõposita, neque capax materiæ, erit forma subsistens: ergo intellectualis: ergo incorporea: ergo repugnat esse substantiam simplicem, & corpoream: vnde perinde est dicere substãtiam immaterialem, & corpoream, ac dicere substãtiam immaterialem, & materialem. Et confirmatur (ac ferè in idẽ redit) nam omnis substãtia, vel est potentia, vel actus, vel composita ex potẽtia, & actu: sed illa substantia non esset potentia substantialis, ac receptiua, alioqui esset materia: neque etiam esset composita ex actu, & potẽtia: ergo esset actus subsistens, sed huiusmodi actus non est capax quantitatis, alioqui occluditur via ad probãdũ Angelicas substantias non esse capaces quãtitatis. Sed hæ rationes non satis videntur ostendere repugnantiam, nam prior diuisio substantiæ in materiam, formam, & compositum, non est adęquata substantiæ in communi, nam Aristot. cum eam diuisionem tradit in 2. de anima, in princ. & 7. Metaph. tex. 7. planè loquitur de forma informante: sic autem Angelica substantia nec est forma, nec materia, nec compositum: diuiditur ergo ibi substantia inferior, seu aliquo modo generationi, & corruptioni obnoxia. Alioqui, ut diuisio sit adæquata omni substantię, loco illius membri, scilicet, substantiæ compositæ, ponenda esset completa, omnis enim substantia, aut est completa, aut incompleta per modum potentiæ, ut materia: aut per modum actus, ut forma, Substantia verò completa rursus diuidenda est in compositam ex materia, & forma, & simplicem secundum negationem talis cõpositionis: hæc uero vlterius potest subdiuidi in corpoream, quæ est ita simplex, vt compositionẽ etiam partium integrantium excludat; & corpoream, quæ habet cõpositionem ex his partibus sine compositione ex principijs essentialibus materiæ, & formæ: nulla enim affertur ratio, ob quã repugnet, eandem substantiam completam habere vnam compositionem sine alia.

V. Quapropter repugnantia illa, quod talis substantia esse materialis, & immaterialis, solũ in vocibus cõsistere videtur. Vnde distingui põt illa vox [materialis;] propriè enim significat rem compositam ex materia, quæ sit pura potẽtia, & forma: & in hoc sensu illa substantia simplex nõ esset materialis, sed potius immaterialis, sumpta hac priuatiua uoce in cõtraria, & proportionata significatione: sic autem nõ conuertentur immateriale, & incorporeum, iuxta prædictã sententiam. Quia uero partes integrantes ad materialẽ causam reducũtur ab Aristotele, ideo latius potest sumi illa uox omnis substantia, quæ

partes

partes habet integrantes, appellari pōt, & materialis, & cōposita aliquo modo ex materia. Et hoc sensu illa substātia, de qua agimus, nō diceretur immaterialis, sed materialis: nā immateriale sumptum in proportionata significatione reciprocè dicetur cum incorporeo. Nec sunt inusitatæ hæ significationes, nā forma ligni dr̄ materialis, quamuis materia nō constet, quia est extensa: forma uero hoīs contraria rōne immaterialis est. Altera uero diuisio actus, & potentiæ ēt patitur æquiuocationem, nam, si noīe actu subsistentis intelligatur substantia integra, q̄ non indiget alio actu substantiali, & intrinseco, vt actus sit, sic cōcedimus illā substantiam simplicem, de qua agimus, fore actum subsistentem: negamus tñ, huiusmodi actum subsistentem non posse esse capacē quantitatis: neq. propterea occluditur via ad probandū substantias Angelicas esse incapaces quātitatis, id enim non est probandum ex cōi ratione actus subsistentis in ea significatione, sed aliunde, s. quia sunt actus perfectiores, & indiuisibiles, & intelligentes. Vnde si nomine actus subsistentis intelligatur substantia ita perfecta, ut omnino recedat a conditionib. materiæ, & a cōpositione ex partibus integrantibus, sic negamus diuisionē illā esse adæquatā, aut illam substantiā simplicem, & corpoream esse actū subsistentem. Atq. hæc est tota probabilitas huius sniæ, iuxta quam negandum est propriam causam materialem, & substātialem, de qua agimus, reperiri in cęlestib. vel incorruptibilib. corporibus, sed solum reductiuè, quatenus partes integrantes, vt dixi, ad materialem causam reducuntur. Negari enim non pōt, quia substantia corporea necessario habeat hanc compositionem, contrarium enim claram repugnantiam inuoluit.

Secunda D. Thomæ sententia.

VI. SEcunda sententia principalis, est ōia corpora, etiam incorruptibilia, cōponi ex vera, & propria materia, q̄ sit substantialis potentia physica ad formam. Hæc est opinio D. Thomæ, & discipulorum eius 1. par. quęst. 66. art. 2. & 1. de Cęlo, lect. 6. & 8. Phys. lect. 20. Capreol. in 2. dis. 12. q. 1. Sonc. 12. Metaph. q. 7. Iauel. li. 8. q. 12. Soto Phys. q. 1. Tenet etiā Scotus loco cit. & Aegid. in 2 distin. 2. & 1. par. Hexamer. c. 4. & seq. Ocham in 2. q. 22. D. Bonauent. in 2. dist. 12. art. 2. q. 1. Tenuit etiā Auicenna lib. 1. Sufficiet cap. 6 Paulus Venet. in summa de Cœlo, c. 2. vbi refert Themistiū, Theophrastū, & alios. Et pro hac etiā parte afferuntur varia Aristotelis testimonia, ita vt, quæ fuerit eius in hac parte snia, satis obscurum esse videatur. Nam 1. de Cœlo, c. 9. tex. 93. 94. & 95. expressè dicit, cęlum ex materia constare, & inde probat, non posse esse aliud cęlū, quia ex vniuersa materia constat. Præterea 12. Metaph. text. 22. ait, oīum sensibilium corporum eadem esse principia, materiam, s. & formam, & 2. de generat. c. 9. tex. 51. ait, duo principia materiā, s. & formam, etiam rebus æternis, primasque tenentib. tribui: in his vero inferioribus addi tertium, nempe priuationem ad generationem constituendam. Denique 8. Metaph. tex. 10. ait, omnem substantiam sensibilē materia constare. Ratione fundatur hæc sententia, duobus principijs superiori oppositis. Vnū est, ad incorruptibilitatem cœlorum, seu corporū non esse necessariam carentiam materiæ: quod principium declarabitur fusius in puncto sequente. Nūc breuiter probatur, quia quamuis res cōstet materia, & forma, potest vnio earū esse indissolubilis, quod satis est ad incorruptibilitatem. Alterū principiū est, quantitatem molis, quam habent omnia corpora et ā incorruptibilia, esse necessario coniunctam cum materia, ita vt sit proprietas tam propria materiæ, seu rei cōpositæ ex materia, ut sit certum indicium illius. Qd his verbis scripsit Plotinus Aeneade 2. lib. 4. c. 6. Quidquid hēt molem, hēt materiam.

Collatio superiorum opinionum.

VII. EX his sententijs neutra pōt euidenter probari, quia nullus est effectus, qui euidenter nobis ostendat esse, vel nō esse materiā in huiusmodi corporibus. quod satis declaratum est, referendo ipsas sententias. Nam prior ex incorruptibilitate infert carentiam materiæ; quam illationem posterior sententia euidenter ostendit non esse bonā: nam, licet res immaterialis necessario sit incorruptibilis. non tñ conuertitur, atq. ita, licet in re incorruptibili, vt sic nō sit necessaria compositio ex materia ad incorruptibilitatem, tamen potest esse necessaria propter alias causas, non impediente incorruptibilitate. Quia, licet hæc sæpe oriatur ex simplicitate rei, interdum tamē potest oriri ex indissolubili nexu formæ & materiæ, vt posterior opinio recte dicebat. Neque enim rationabiliter dici potest, repugnare vnioni materiæ, & formæ, quod sit indissolubilis: quæ est .n. hæc repugnantia? Non .n. omnis compositio postulat, vt dissolui possit ēt in naturalibus, vt patet in compositione ex accidente, & subiecto. Si ergo datur forma accidentalis inseparabilis a subiecto, cur non poterit ēt dari forma substantialis inseparabilis à materia? Item cōpositio ex partibus integrantib. potest esse naturaliter indiuisibilis, vt est in cęlo: ergo etiam alia compositio ex materia, & forma poterit esse naturaliter indissolubilis: inefficax ergo est illatio, quæ fit ex incorruptibilitate ad carentiam materiæ.

VIII. Posterior vero sententia ex quantitate molis infert compositionem ex materia, quæ consecutio etiam videtur incerta, ob argumentum vltimū prioris sententiæ. Propter quod non est mihi euidens, implicare contradictionem, fieri substantiam simplicem, & completam quantitatis capacem: quod si hoc non implicat, eneruatur omnino illa consecutio, cum non sit formalis, neq. absolutè necessaria. Nihilominus tamen, quantū ex signis, & effectibus nos iudicare possumus, verisimilis est, cęlum esse compositum ex materia, & forma. Primo quidem, quia in illo sunt omnia accidentia, quæ materiam cōsequuntur, excepta corruptibilitate, vt sunt quātitas, quæ eiusdem rationis est in omnibus corporibus. Deinde est in cęlis rarum, & densum, quæ per materiam definiuntur: est enim densum, quod sub parua quantitate multum habet materię, vt cōstat ex 2. de generatione. Ad hæc in cœlis sunt quędam accidentia, quæ, videntur ordinata tantum ad recipiendum, vt quantitas, secundum quam sunt physicè mobiles alia vero ad agendum, vt lumen, & si quæ sunt alię facultates, per quas influunt: ergo, sicut hęc indicant formam, ita illa indicant materiā. Deniq. omnia corpora physicè mobilia, sunt entia naturalia: ideo enim sub obiecto Philosophiæ comprehenduntur: vnde Aristotel. 1. de Cęlo, c. 1. cęlestia corpora ponit inter naturalia entia, quæ natura constant: sed iuxta eiusdē doctrinā 2. Phys. c. 1. & 2. natura non est, nisi vel, materia, vel forma, neq. nos aliā Physicā naturā cognoscimus: ergo omnia corpora etiā incorruptibilia huiusmodi natura cōstant. Quę ratio saltem probat, esse hanc sententiā magis consentaneam doctrinę Aristotelis. Quid vero ad priora testimonia respondendum sit, videbimus sequente sect. Atque hęc resolutio magis ex sequentibus responsionibus persuadebitur.

Cęlū ex materia & forma cōpositum.

Argumentorum solutiones.

IX. AD primam ergo rationem prioris opinionis respōdetur, quod, licet prima cognitio materię

primę

primæ inuenta fuerit per viam motus, & transmutationis, tamen, semel cognita hac compositione ex materia in inferioribus corporibus, inde ratiocinatum est ad superiora, & ex aliis similitudinibus, & accidentibus talium corporum intellectum est, hanc compositionem communem esse omnibus corporibus. Vnde ad secundam respondetur, non oportere, vt compositio ex materia, & forma sit propter aliquem finem extrinsecum, sed propter ipsam substantiam componendam, quæ ex eis constat: &, quia natura talis substantiæ huiusmodi compositionem postulat, vt habeat omnia, quæ sibi connaturalia sunt, scilicet, materiam, vt possit subsistere, occupare locum, moueri, & similia: formam vero, vt sit in actu, & vt agere possit. Quocirca falsò videtur in eo argumento supponi, materiam in his rebus inferioribus solum esse propter generationes, & corruptiones: est enim hæc vna ex proprietatib. huius materiæ, non tamen adæquata ratio materiæ ut sic.

X. Ad tertiam respondetur primò, probabile esse, quantitatem, & materiam ex natura sua ita esse adæquate connexas vt repugnet quantitatem esse connaturalem alicui enti, quod materiam non habeat, hoc enim magis indicant ea, quæ de corporibus experimur, & nullum est prorsus fundamentũ sufficiens ad fingendum aliud genus naturalium entiũ possibiliũ. Neq. hoc repugnat infinitati Diuinæ potentiæ, vt per se satis patet, quia potẽtiæ Diuinæ infinitas, non immutat rerũ naturas: &, quamuis possit supra illas operari, nõ tamen facit, vt sit connaturale, quod ordini naturæ congruum, vel consentaneum non est. Vnde inferius ostendimus, è conuerso fieri non posse, vt sit substantia ex materia, & forma composita, cui naturale nõ sit habere quantitatem: quid ergo mirum videri debet, vt econuerso etiam repugnet dari substantiam omnino completam, & quantã, quæ non sit composita ex materia, & forma tanquam ex suis partibus? Concipiendi ergo sunt duo ordines substantiarũ à Deo creabiliũ, scilicet, compositarum ex materia, & forma, & simplicium. Prioribus omnibus commune est hæc imperfectio, quod sunt capaces quãtitatis, posteriores vero omnes substantiæ adeo perfectæ sunt (agimus de substantiis cõpletis) ut eis quantitatis repugnet, & ideo tales substantiæ dicuntur ab Aristot. separatæ, & actus simplices ac intellectuales. Repugnat autem naturis rerũ, ut hi duo ordines inter se confundantur, ideoque non potest una, & eadẽ res habere imperfectionem unius ordinis coniunctam cum perfectione alterius.

XI. Addo deinde quamuis hoc admitteremus, scilicet, posse dari substantiam simplicem, & integrã, ac subiectam quantitati molis, nõ posse conuenienter attribui cęlo talem substantiæ modum, quia esset valde imperfecta: quia nõ esset actus perfectissimus, ut per se constat, quia esset imperfectior substantiis intellectualibus, imo, & multis substantiis cõpositis ex materia, & forma, præsertim homine, & aliunde etiam careret actu substantiali, qui est maximè perfectus inter actus informãtes. Sicut ergo substãtia creata carens omni pulchritudine formæ accidentalis, esset valde imperfecta, ita substantia corporea, carens pulchritudine formę substantialis, esset valde imperfecta, & quasi mõstruosa. Et fortasse, hinc sumitur non leue argumentum proportionale, nec parui (vt ita dicam) ponderis, sicut non potest dari substãtia creata incapax accidẽtis, ita non posse dari substãtiam corpoream incapacẽ substantialis formæ, seu nõ constitutam per actualitatẽ illius, si integra, & cõpleta sit: si uero sit simplex, & sub quantitate subsistens, non esse integrã, sed potentialem partẽ indigentem actualitate formæ.

XII. Et confirmatur, nam talis substantia nõ posset esse secundũ se totam actiua ullo actionis genere: non enim actione immanente, cum esset res inanimis, nec vero transeunte, quia hoc excedit limites naturalium agentium, qualia sunt corpora cęlestia: & ita potius esset nullius actiuitatis, aut efficaciæ. Sicut ergo corpora cęlestia non agunt, nisi inducendo formã in materiam, ita ẽt non sunt, nisi per existentiã propriæ formæ in propria materia. Quocirca quãuis simplicitas, cæteris paribus, sit indiciũ, & argumentum perfectionis, tamen illa simplicitas in substantia corporea nõ esset indicium perfectionis, sed potius imperfectionis: nec enim semper entia, quo simpliciora, eo perfectiora sunt.

SECTIO XI.

An materia incorruptibilium corporum sit eiusdem rationis cum elementari.

I. Opinio Auicennæ. IN hac re fuit sententia Auicennæ, eandem secũdum speciem esse materiam omnium corporũ, tam cęlestium, quam terrestrium, tam corruptibilium, quam incorruptibilium, quam opinionem multi ex Theologis secuti sunt, pręsertim Aegidius locis citatis, & in eandem inclinat Scotus, & alij. Potest autem hæc sñia duobus modis defendi. Primò, asserendo cęlum esse corpus corruptibile, & elemẽtaris naturæ, & hoc modo eam docuit Plato, ut etiam D. Thomas infra citandus meminit: & Nemesius lib. de natura hominis, c. 5. refert, Platonem posuisse cęlum ex igne, & terra. Secundò potest illa sententia defendi simul cum cęli incorruptibilitate, & vtroque modo a nobis tractabitur, quamuis in præsenti nos potius supponamus incorruptibilitatem aliquorum superiorum corporum, & ea incorruptibilitate supposita, materialem causam eorum inquiramus. Fundari autem potest prędicta opinio partim in naturali ratione, partim Theologica.

II. Prima ratio Metaphysica est, quia impossibilis est distinctio specifica inter materias, quia teste Aristot. 7. Metaphysicæ, textu 49. [actus est, qui distinguit,] pręsertim specificè, & essentialiter: sed quælibet materia est pura potentia: ergo non põt in ea reperiri distinctio specifica. Et cõfirmatur, quia materia prima est infimũ ens substantiale, quod esse potest, & ideo ab Augustino dicitur esse prope nihil: ergo intra latitudinem materiæ non põt dari specifica distinctio: alias, cum duæ res specie diuersæ necessariò sint inęqualis perfectionis, esset vna materia essentialiter perfectior alia, atq. ita aliqua materia non esset infimum ens, nec summè distans à Deo, quod repugnat imperfectiori materiæ. Nam pura potentia extreme opponitur puro actui, videnturq. esse quasi duo extrema totius altitudinis substantiarum, vnde sicut in puro actu non potest esse specifica distinctio, ita nec uidetur possibilis in pura potentia.

III. Secunda prædictæ opinionis ratio sit, quia talis distinctio necessaria non est. Si quid enim cogeret ad illam introducendam, maximè incorruptio cœlorum, sed hoc non. Primò quidem, quia licet cœli numquam actu corrumpantur, nõ inde fit ab intrinseco esse incorruptibiles, fieri enim potest, ut licet ex vi suæ compositionis substantialis cęlum corruptibile sit, de facto tamen nunquam corrumpatur, quia in suo loco naturali existens, & distans ab omnibus agentibus contrariis, est ita dispositũ vt omnibus resistere possit. Vel secundò, quia licet cęlũ constet ex hac materia, põt esse naturaliter incorruptibile ab intrinseco. Quia sola materia prima non est sufficiens principium corruptibilitatis, nisi etiam forma talis sit, ut unio eius sit separabilis a materia, quod duplici ex capite prouenire solet:

ſolet:ſcilicet,vel quia forma talis eſt, ut non repleat
totam capacitatem materiæ: vel quia vnitur mate-
rię,medijs diſpoſitionibus habentibus contrarium:
quæ duæ rationes inueniuntur in formis rerū gene
rabilium, non autem in formis cœlorum,nam for-
ma cœli propter ſuam eminētem perfectionem uir-
tute continet inferiora, & ita per ſeſe replet totā ma
teriæ capacitatem, & propterea unitur materiæ per
diſpoſitiones non habentes contrarium, vnde Ari-
ſtoteles inde ſolum probauit,cœlum eſſe incorrupti
bile,quia non habet contrarium. Sic ergo conficitur
ratio,nam ut cęlum ſit incorruptibile,ſatis eſt,quod
vnio eius cum materia ſit naturaliter indiſſolubilis,
ſed hoc eſſe poteſt abſque diuerſitate materiæ pro-
pter modum informationis,& diſpoſitionum: ergo
propter hanc cauſam non oportet illam materiarū
diſtinctionem introducere. Quod poteſt declarari
exemplo Theologico,nam unio humanitatis Chri-
ſti ad Verbum indiſſolubilis eſt,quanquam illa hu-
manitas ex ſe ſit capax propriæ ſubſiſtentiæ, & illa
careat,quia ſubſiſtentia Verbi talis eſt, ut repleat ca
pacitatem humanitatis,& contrarium non habeat:
ſic ergo in præſenti intelligi poteſt de informatione
formæ cęli,etiāſi ſit in materia rerum generabiliū.
Et confirmatur,quia alias,ſi propter incorruptibi-
litatem cęlorum oporteret materiam eorum diſtin-
gui à materia inferiori;eadem ratione diſtinguēda
eſſet materia vniuſcuiuſque cęli à materia aliorum,
quod uidetur ualde abſurdum:ſequela autem patet
à paritate rationis.

IV. *Theologico argumento robotatur præcedens opinio.* Tertiò addunt Theologi fundamentū ſumptum
ex prima rerum creatione, qđ hic prætermittere nō
poſſumus,ut declaremus Metaphyſicam non repu-
gnare Theologiæ. Aiunt ergo ex hiſtoria Geneſis
conſtare,Deum ex eadem materia cęlos, & elemen
ta condidiſſe,ideoque nulla eſſe corpora,quæ ex di
ſtinctis materijs conſtent. Antecedens probatur ex
illis verbis Geneſ.1.[In principio creauit Deus cę-
lum,& terram,terra autem erat inanis, & uacua,&
tenebræ erant ſuper faciē Abyſſi.]Vbi Auguſtinus
12.Confeſſ.c.7.intelligit,per cęlum ſignificari natu
rā angelicā,nomine autem terræ materiam primā,
ex qua omnia corpora formata ſunt. Alij vero,quia
illa interpretatio illius uocis cęlum, nimis uidetur
Metaphorica,nomine cęli ſignificari dicunt cęlum
Empyreum,quod eſt ſedes Beatorum,de quo multa
in antiquis Patribus leguntur,ut uidere licet apud
Damaſcen.lib.2.fidei,cap.6.& Theodoretum Quæ
ſtionum ſuper Geneſ.quæſt.11.& 14.& Baſilium, ho
mil.2.& 3.in Geneſim, & Bedam in ſuo Hexamer.
in principio,& Chryſoſtomum exponentem verba
illa ad Hebræos 8 [Sanctorum miniſter,& taberna
culi Dei,quod fixit Deus,& nō homo,(& Hilarium
in illa verba Pſalmi 122.)Ad te leuaui oculos meos
qui habitas in cęlis;]& Diodorū apud Lippomanū
in Catena ſuper Geneſim. Nomine autem terræ ſi-
gnificari dicunt materiā primam,ſeu corpulētā maſ
ſam,ex qua Deus omnia corpora formauit, in quo
cum Auguſtino conueniunt. Quam opinionem ſe-
quitur Abulenſis in Geneſim,& tribui ſolet Bedæ,
Straboni,& Hugoni Victori, & eandem inſinuat
Theophil. Antiochenus lib.2.ad Autolicum, ali-
quantulū à principio: & Philaſtro libro de hæreſi-
bus inter ignorantias quorundam hæreticorum re
fert, quod duplicem terræ acceptionem ignoraue-
rint. Vna,qua ſignificat hoc elementum, quod inha
bitamus. Altera,qua ſignificat Hyle, id eſt, materiā
inuiſibilem,& incompoſitam,quæ ueluti matrix eſt
omnium rerū. Quæ ſententia confirmari pōt diffici
li loco Sapiētiæ 11. [Omnipotēs manus tua creauit
orbem terrarū ex materia inuiſa:]hæc ergo materia
nomine terræ ſignificata eſt, & ex illa, tanquam ex
materia conſtat totus terrarum orbis.

V. Alij uero,quoniam hæc etiam interpretatio no-
minis terrę ualdē Metaphorica eſt, & aliena ab hi-
ſtorica narratione,proprie intelligunt ea uoce ſigni
ficari elementum terræ,qđ Deus primo die ſimul cū
cęlo Empyreo creauit. Addunt tamen ſimul cū eis
creatam fuiſſe aquam,quæ totum illud ſpatium re-
plebat,quod inter terram,& cęlum Empyreum in-
teriectum eſt,ex qua poſtea Deus omnes cęlos, &
elementum ignis,& aeris creauit: atque ita conclu-
dunt,hæc omnia corpora eadem materia conſtare:
Aſſumptum uero probant ex illis uerbis proximè ſe
quentibus:[Et tenebræ erant ſuper faciem abyſſi:]
abyſſus enim eſt copioſa aqua,ad cuius fundum nō
facile penetrari poteſt,ut Baſilius declarat ſuper Ge
neſim,& Auguſtinus in Pſalmo 14. Vnde ſtatim ſub
ditur;[Et Spūs Dñi ferebatur ſuper aquas.]Fuerūt
ergo aquæ ſimul cum terra,& cęlo, & inter terram
& cęlum procreatæ: & cum veriſimile non ſit ali-
quod ſpacium interpoſitum inter cęlum, & terram
manſiſſe vacuum,conſtat totum repletum fuiſſe a-
quis, quia Scriptura non facit mentionem alterius
corporis tunc procreati,quo repleri poſſet. Atque
ita cōcluditur,cęlum productum eſſe ex aqua. Cui
ſententiæ fauent verba illa Petri 2. Epiſt.capit.vlt.
[Latet hoc volentes,quod cęli erāt prius,& terra de
aqua,& per aquam conſiſtens verbo Dei.]Idemq.
dixiſſe eundem Petrum cum Simone Mago diſpu-
tantem refertur in lib.1. Recognition. Clemētis cir
ca principiū. Denique vox etiam Hebræa, qua cœli
Samaim appellantur,huic ſententiæ fauet, nam(vt
ait Hieron. Epiſt.83. ad Oceanum) illud nomen ex
aquis ſumptum eſt. Aliqui vero addunt, corpus il-
lud quo ſpacium inter terram,& cęlum replebatur,
non fuiſſe propriū elementum aquæ,ſed aqueā ma-
teriam,quaſi vaporem quendā aut nebulā, iuxta il-
lud Eccleſiaſtici 24.[Sicut nebula,texi oēm terram:
(& illud Iob.38)Quis concluſit oſtijs mare,quādo
erūpebat quaſi de vulua procedens,cū ponerē nubē
veſtimentū eius,& caligine illud, quaſi pānis infan
tiæ,obuoluerē?]Et ex hac materia nebuloſa aiunt
creatos eſſe cęlos omnes præter Empyreum; atque
ita fit,vt eadem materia conſtent.

Et confirmatur hęc opinio, alia duplici ſententia VI.
Scripturæ, Vna eſt,quod ſunt ueræ aquæ ſuper fir-
mamentum,id eſt,ſuper octauam, & ſtellatā ſphæ-
ram,ut conſtat ex eodem Geneſ.1.[Fiat firmamen-
tum in medio aquarum,& diuidat aquas ab aquis,
& fecit Deus firmamentū,diuiſitq. aquas, quæ erāt
ſub firmamento ab ijs,q̄ erāt ſuper firmamentū:]&
in alijs Scripturæ locis ſæpe fit mētio aquarum ſu-
pra cęlos exiſtentiū, ut Pſalm.103.& 148.& apud
Danielem in Cantico trium puerorum. Ex hac ergo
Scripturæ ſententia colligitur, cęlum non eſſe alte
rius materiæ,quam elementum aquæ, fuiſſeque ex
aqua formatum,partēque aquarū ſuper ipſum fuiſ-
ſe relictam. Altera ſententia Scripturæ eſt,cœlos ali
quando fore corrumpendos,& igne comburendos,
& in meliorem ſubſtantiam transformandos,ut ui-
detur expreſſe prædicere Iſa. c.51.& 65. & clarius
D.Petrus 2. Cano.c.vlt.& indicatur multis alijs lo
cis. Hinc ergo rectè colligitur, conſtare cęlum ma-
teria capaci ſubſtantialis mutationis,& conſequen-
ter habere materiam eiuſdem rationis cum materia
horum inferiorum.

Poſterior ſententia priori contraria.

SEcunda ſententia docet, materiam cęli eſſe di- VII.
uerſę rationis à materia horum inferiorum,vel
vt uniuerſalius,magiſque Metaphyſice loquamur,
materiam corporum incorruptibilium neceſſario
eſſe diuerſæ rationis à materia corruptibilium cor-
porum. Ita docet D.Thom. 1.par.q.66.ar.2.& 1.2.
q.49.art.4.& 2.cont.Gent.cap.16. & eam ſequun-
tur authores citati in ſuperiori ſectione. Imo etiam

Comment. 8. Metaph. com. 12. licet absolute neget A cælum habere materiam, sub conditione tamen ait, si illam habet, eam esse diuersæ rationis. Atque hæc est sine dubio sententia Aristotelis locis citatis pro opinione Commentatoris in superiori puncto: nã in eis plane negat, cælum habere talem materiã qualem habent hæc inferiora: vnde cum alijs locis dixerit habere materiam necesse est, ut illam asserat esse diuersæ rationis. Id quod disertis fere uerbis affirmat 12. Metaph. tex. 11. & in hoc sensu communiter exponitur, quod lib. 10. Metaphysic. c. 5. ait, corruptibile, & incorruptibile differre genere, nõ est enim hoc uerum de genere logico, cum corpora corruptibilia, & incorruptibilia in genere substãtiæ, & corporis conueniant, oportet ergo intelligi de genere physico, quod omnes materiam esse intelligunt, B quæ ita appellatur, quia eam proportionem seruat ad formã, quam genus ad differentiam. Vnde 1. de generat. cap. 6. apertius dicit, ea quæ nõ possunt mutuo agere, & pati, non habere eãdem materiam. Est ergo hæc sententia magis consentanea philosophicę doctrinæ: vt uero simpliciter ueriorem esse ostendamus, paulatim procedendum est, iuxta tria fundamenta prioris sententiæ.

Materiarum specifica diuersitas non repugnat.

VIII. Dico primò, nihil repugnare naturis rerũ quod in substantialibus potentijs, & materijs detur C specifica, & essentialis diuersitas. Probatur primo ostensiue ex ijs, quæ in superioribus dicta sunt de natura materiæ primæ. Ostendimus enim habere verã essentiam, realem, & substantialem, & in genere entis habere suam actualitatem entitatiuam, quamuis incompletam, & cum habitudine ad formam: ergo in illo gradu, & modo essentiæ partialis potest esse diuersitas, & maior & minor essentialis perfectio. Patet consequentia, quia nec ex parte *Dei* est impotentia, nec ex parte rei est repugnantia. Sicut enim potentia passiua, & accidentalis potest esse diuersa specie, quia ad actum specie, & genere diuersum ordinatur: eodem modo possunt distingui potẽtię substantiales. Quod declaratur amplius, nam formæ substantiales quædam sunt, quæ vniuntur materiæ D per generationem totius, quę lato modo dici possũt formæ generabiles: aliæ vero sunt formæ, quæ non possunt fieri, aut uniri per generationẽ, sed per creationem vel conseruationem tantum: ergo si instituatur materia apta ad recipiendas solas formas prioris generis, & incapax aliarum, erit plane diuersæ naturæ à materia capaci ingenerabilium formarum: non autem repugnat, vt huiusmodi materia cum tali natura, & capacitate instituatur: ergo nõ repugnat fieri materias diuersarum naturarum, & essentiarum.

IX. Secundò potest hoc probari, soluendo fundamentum primæ sententię, & omnes rationes quibus probare conantur eius defensores hoc esse impossibile. Cum enim ex Aristotele adducitur illud principiũ: [Actus est qui distinguit,] si nomine actus in tota E sua latitudine vtamur facile respondebimus, materiam unam distingui specie ab alia per intrinsecam differentiam essentialem, quæ ad genus materiæ cõparatur, ut actus Metaphysicus: iam enim supra ostẽdimus, non repugnare puræ potentialitati materiæ in genere physico, constitui ex potentia, & actu Metaphysicis. Neq. enim necesse est recurrere ad Analogiam materię in communi respectu materiarum diuersarum rationum, quam constituit Caieta. 1. p. q. 66. artic. 2. Talis enim Analogia nulla probabili ratione fundatur, cum essentialis ratio potentiæ substantialis proprijssime conueniat cuilibet materiæ, & sine vlla habitudine unius ad aliam. Itaque si de actu Metaphysico loquamur, quælibet materia in se habet intrinsecum actum, quo ab alia distinguatur, quod manifeste conuincitur ex distinctione essentiali materiæ à forma, nam si actus est qui distinguit, necesse est, ut materia in se habeat actum, quo a forma distinguatur. Eo vel maximè, quod valde probabile est, dari conceptum communem vniuocũ & genericum ad materiã, & formã, eo scilicet modo, quo in partibus potest genus reperiri, iuxta supra dicta de uniuersalibus: huiusmodi namque esse videtur conceptus naturæ, aut principij vel causę intrinsecæ, & essentialis: hoc ergo genus per differentias oppositas diuiditur tanquam per actus: ita ergo potest communis ratio materiæ per uarias differentias distingui. Quod si sit sermo de actu physico, seu reali, adhuc distinguere possumus de actu entitatiuo uel formali, & priori modo nõ oportet, ut quælibet simplex entitas distinguatur ab alia dissimilis naturæ per alium actum, præter ipsiusmet rei entitatem. Quia entitas simplex non potest in se distingui ab alia, nisi seipsa: nam eodem distinguitur, quo est. Loquendo autem de posteriori actu, scilicet formali, sic etiam illi attribui potest omnis distinctio, quatenus, vel per ipsum, vel per habitudinem ad ipsum fit: sic enim compositum distinguitur per formam, ut per actum constituentẽ: vna uero materia distinguitur ab alia per habitudinem ad diuersam formam generabilem uel ingenerabilem, vt declarauimus.

Et declaratur amplius conclusio, quia materiæ primæ non repugnat vnitas specifica cum distinctione numerica: ergo nec repugnabit distinctio specifica cũ unitate numerica. X. Cõsequẽtia inde ꝓbatur quia sicut actus est qui distinguit ita ẽt actus est qui dat unitatem, & qui constituit specificam naturam, prius enim secundum rationem est constituere, quam distinguere. Item, quia sicut genus comparatur, ut potentia ad differentiam specificam, ita species ad differentiam indiuidualem. Ac denique quia etiam numerica distinctio, cum sit actualis, & realis, debet fieri per actum, ut constat ex superius dictis de principio indiuiduationis. Primum uero antecedens quoad utramque partem manifestum est. Nam quoad priorem, omnes fatentur materias omnes rerum generabilium esse eiusdem speciei. Primo quidẽ, quia sunt omnino similes in essentia, unde, & eandem habent definitionem. Secundo, quia quælibet portio materiæ est capax omnium formarum, quarum est alia, nam quælibet est commune subiectum harum transmutationum, & ideo recte dixit Aristoteles, eas res vnam habere materiã, quæ sunt inuicem transmutabiles, quod de unitate specifica necessario intelligendum est. Denique supra late probauimus, primam causam materialem rerũ generabilium non posse esse nisi unam, utique secũdum speciem, id quod docet Aristoteles toto primo lib. physicorum, præsertim tex. 69. & Comment. ibi, & 12. Metaph. Comment. 14. & D. Thom. 1. p. quæst. 66. artic. 2. Nec probandus est modus loquendi quorundam dicentium, materiam generabilium esse unam specie negatiue, non positiue, volunt enim unitatem specificam positiuam esse per formam. *Est* tamen inepta distinctio, nam si loquantur de unitate pro formali, oĩs unitas negatiua est, si autem pro fundamento vnitatis, hoc tam positiuum in multis materijs sicut in multis formis vel compositis, nam uere habet positiuam essentiam, & positiuam similitudinem, seu conuenientiam in tota sua essentiali natura. Quoad alteram etiam partem de distinctione numerica, res est clarissima: corpora enim duorum hominum numero differunt: ergo, & materiæ eorum, quam distinctionem retinent, etiamsi priuentur suis formis. Quin etiam materiæ, quæ sunt sub formis specie diuersis, quamuis quoad dispositiones proximas dicantur

Actũ distinguere qualiter intelligendum.

Materia generabilium est una positiue.

cantur differre aliquo modo specie, vt sumitur ex Aristotele 8. Metaph. tex 11. tamen materiæ primæ quoad entitates suas solum sunt numero diuersę, cũ qua distinctione conseruare possent absque vlla forma actu informãte. Nec refert, quod tota hæc materia generabilium posset sub forma eiusdem rationis constitui, & sub eadem quantitate continua, & ita esse vno numero, nam hæc vnitas, vel distinctio in materia talis est, qualis esse solet in rebus homogeneis, quarum partes integrantes, si sint actu diuisæ sunt etiã plura indiuidua simpliciter, & actu distincta numero, si uero non sint disiunctę, sed cõtinuæ, actu sunt numero: & plura in potentia. Sic igitur constat, vnitatem uel distinctionem, tam specificã, quam genericam, vel numericam non repugnare cum natura, vel essentia materiæ.

XI. Materia est omnium entiũ imperfectissima. Ad confirmationem, quæ fundabatur in imperfectione materię, respõdetur primò, probabile esse materiã, vt sic secũdum suum commune genus tam esse imperfectum ens, vt nullum possit esse in genere substantiæ magis infimum, & imperfectum, nõ solum comparãdo genus ad genus, ꝙ clarissimũ est, sed etiam comparando omnia, & singula contenta sub genere materiæ ad alia omnia, quæ sub alijs generibus, uel rationis substantiæ continentur. Declaratur hoc, nam materia, vt sic distinguitur intra latitudinem substantiæ, tum à forma, tum à substantia completa, siue cõposita, siue simplici, atq. hoc modo clarum est, genus materiæ, vt sic minus perfectũ esse, quam genus formę, & à fortiori quam substantiam compositã, uel completam. Possumus tamen vlterius comparare quamlibet formam cũ quaibet materia, & sic nõ est tam euidens, omnem materiã esse inferiorem qualibet forma. Quod enim, si quis dicat, materiam cœli Empyrei esse perfectius ens, quam sit forma terræ? qua enim euidẽti ratione demonstrabitur, id esse falsum? Nam quod forma illa plus habeat de ratione actus actuantis, non videtur satis continere, quia etiam accidentia habent plus de ratione actus actuantis, quam materia, & nihilo minus in sua entitate actuali simpliciter sũt minus perfecta, quia absolute minorem perfectionem conferũt in genere entis. Sic ergo dicere quis posset, meliorem esse materiam, quę ueluti inchoat perfectissimum corpus, quale est cœlum Empyreum, quam sit forma, quæ veluti consummat, & cõplet corpus imperfectissimum, quod est terra. Nec etiam obstat, ꝙ illa materia sub genere minus perfecto cõtineatur, nam sæpe accidit, perfectam speciem sub genere minus perfecto esse simpliciter nobiliorem, quam sit aliqua species infima sub meliori genere, sicut volũtas est absolute perfectior potẽtia, quã uisus, licet hæc contineatur sub genere potentiæ cognoscentis, quod nobilius est. Nobilitas enim generis nõ est sumenda ex comparatione omnium, & singularũ specierum, sed uel secundum se, & comparando præcisas rationes, uel certe conferendo supremam speciẽ unius generis ad supremam alterius. Quamquã uero hoc ita disputari possit, nihilominus tãquam probabilius admittimus, quamlibet materiam esse inferiorem qualibet forma, quia est pura potentia in genere substantiæ, sub quo genere parum perfectionis participare potest. Item, quia alias facile posset quis dicere, aliquam materiam esse perfectiorem aliqua substantia completa, & integra, quia cum ponatur esse perfectior quã forma, & alioqui includat totam materiæ perfectionem, facile fieri potest, ut, saltem intensiue, excedat in perfectione aliquã substãtiam integram, & compositam, quod uerisimile non est. Hoc igitur modo optime explicatur materiam primam esse infimum ens, non solum ratione huius inferioris materiæ rerum generabilium, de qua potissimũ locutus est Augustinus, cum dixit, [materiã esse prope nihil:] sed etiã ratione totius generis, seu totius latitudinis materię, nã tota pertinet ad infimũ gradum substantialis entis.

XII. Non uero spectat ad hanc infimam materiæ perfectionem, ut in eius latitudine non possit esse gradus, uel maior, & minor essentialis perfectio, quia non oportet, ut illa perfectio materiæ sit omnino indiuisibilis essentialiter: nam, ut declaraui, per uarias differentias diuidi ac contrahi potest. Neque quoad hoc comparanda est pura potentia cum puro actu, cuius signum manifestum est, quia purus actus essentialiter est unus numero, & singularis, non autem pura potentia. Ratio autem est, quia purus actus in se constituitur per infinitam perfectionem simpliciter, in se includentem omnem aliam perfectionem, cui infinitati, & continentiæ repugnat multiplicatio tam essentialis, quam numerica, ut postea uidebimus. Pura autem potentia non constituitur per infinitam perfectionem, ut per se constat, cum sit infimæ perfectionis: neque etiam constituetur per carentiam omnis perfectionis, nec per inclusionem (ut sic dicam) omnis imperfectionis, nec denique de ratione materiæ, ut sic, est quod habeat infimam, & indiuisibilem perfectionẽ Physicam, nam ratio puræ potentię hoc non postulat, & aliunde id nõ habet. Sed hic statim occurrebat quęrendum, quænam harum materiarũ sit minus perfecta, non enim sunt æquales, ut iam concessimus, & ratio specificæ distinctionis postulare uidetur. Rursus quæri potest, an possit fieri alia materia minus perfecta essentialiter, quam sit quælibet materia creata, & consequenter an in eis materijs possit procedi in infinitum. Sed hæc declarabuntur cõmodius sectione sequente.

Assertio secunda.

XIII. Dico secundò, si solam rationem spectemus, probabilius est, materiam cœlorum esse diuersæ rationis à materia rerum generabilium. Ad probandam hanc conclusionem, supponimus cœlum esse ingenerabile, & incorruptibile. Quanquam, ut dixi, nos hoc loco non agimus de cęlo, quasi materialiter (ut sic dicam) sed formaliter de corpore incorruptibili. Est autem certum, non repugnare dari aliquod corpus incorruptibile, de quo procedit quæstio proposita, siue illud de facto detur, siue nõ. Rursus de aliquo corpore cœlẽsti, saltem de Empyreo cœlo, Theologi pro comperto habent, esse corpus incorruptibile, ut ex authoribus superius citatis cõstat. Denique, quanquam de inferioribus orbibus multi existiment eos esse corruptibiles, & nonnulli ex antiquis Patribus id interdum significent, & moderni etiam Astrologi ex quibusdã apparitionibus cometarum, id se demonstrare existiment, nobis tamen uerisimilior est Aristotelis sententia, illa omnia corpora usque ad cœlum Lunæ esse natura sua incorruptibilia: tum propter experientiam, videmus enim corruptibilia corpora, uel secundum se tota, uel secundum partes, aut corrumpi, aut alterari, peregrinas impressiones recipiendo, aut a naturali statu interdum cadere: at uero uetustissimo experimento constat, cęlos, tam secundum se totos, quam secundum omnes partes suas, integros à creatione mundi permansisse, & inuariabili vniformitate eodem modo moueri, nec alterari, aut deijci à statu connaturali, ex qua experientia ortus est communis omnium gentium consensus, existimantium cœlum ex se perpetuum esse, ut Aristoteles lib. de Mundo ad Alexandrum, & secundo de cœlo ca. 1. adnotauit. Tum etiam quia hoc est magis consentaneum fini, propter quem corpora illa creata sunt, nimirum, ut sint quædam causæ uniuersales, quæ suo motu, & influxu uniformiter uariabili adiuuẽt hæc omnia inferiora, ut per continuã successionem — Cælestes orbes oẽs incorrupubiles.

& generationem cõseruentur: ad hunc autem finẽ necessarium fuit, vt cœli essent perpetui, & eodem modo inuariabili mouerentur. Tum denique, quia non repugnat cœlos esse creatos naturæ incorruptibilis, vt ex dictis constat, & magis patet ex dicendis: ergo uerisimilius est, tales creatos esse: nam, ut dixi, hoc est magis consentaneũ fini eorum, & magis etiã pertinet ad perfectionẽ, & pulchritudinem vniuersi, neq. in Scriptura diuina est aliquid, q. huic Philosophicæ rationi repugnet, ut sequenti assertione ostendã. Imo sunt multæ locutiones, quę illi fauent, vt quod cœli firmissimi 2. Paralipomenon. 6. & solidissimi, Iob 37. & ęterni, scilicet in posterum, Psal. 148. & 2. ad Corinth. 5. dicuntur.

XIV. Hoc ergo supposito, probatur conclusio posita,
Probatio quia, si cęlum esset compositum ex materia elemen
cõclusiõis. torum, tam esset ex se corruptibile, quam sunt ipsa elementa. Probatur sequela, quia materia cœli esset capax aliarum formarum, v. g. elementorũ, & careret illis: ergo esset subiecta propriæ priuationi taliũ formarum, & consequenter, quantum est ex se, illas appeteret, sed hæc est tota radix corruptibilitatis elementorum, ergo. Respondent aliqui, negãdo Maiorem, quia materia dum est sub una forma, nõ est capax alterius, quia nõ potest habere vtramq. simul, & ideo non habet propriè priuationem, neq. appetitum alterius, quia ea forma, quam habet contenta
Quorũdã est. Sed hoc friuolum est, nam capacitas ad plures
responsio formas non est in sensu composito (vt aiunt) sed di
refutatur. uisim declaranda. est enim idem subiectum capax contrariarũ formarũ, nõ quia possit simul vtrãque recipere, sed quia de se indifferens est, ut unam, uel aliã suscipiat, atq. hoc satis est, vt quãdo vnã habet, vere sit altera priuatum, quia uere caret forma, cuius est capax. Alias neq. materia generabiliũ rerũ esset subiecta priuationi, neq. in aliquo subiecto, in quo est forma, uel qualitas positiua, esset unquã priuatio formæ opposita, q. est contra communem omnium sensum, & [illegible] modum. Deniq. materia generabilium nõ [illegible] ratione est principium corruptionis, nisi quia hoc modo est capax aliarũ formarum, quibus caret, & ea ratione dicitur eas appetere, secundum Metaphoram, nam hic appetitus non est aliud a naturali capacitate, ut in prima disputatione procemiali declaratum est.

XV. Alij respondent, formam cœli explere capacitatem materiæ propter suam eminentiam, & uirtualẽ continentiam, & ob hanc peculiarem rationem, materiam existentem sub tali forma nõ appetere alias, nec proprie esse capacem illarũ. Sed hoc etiã est falsum, nam forma cœli non cõtinet eminenter ac virtute omnes alias formas, non enim cõtinet animam rationalem, neque alias formas perfectorum uiuentium, neq. forma unius cœli eminenter, aut uirtute continet formas aliorum cœlorum, supposito quod specie differant. Vnde, cum dicitur forma cœli explere capacitatem materię, intelligi potest intẽsiue, & hoc neq. est uerum, nec satis est, nam anima rationalis perfectius actuat materiam, & cum illa sit perfectissima, illa sola dici potest explere intensiue capacitatem materiæ, & nihilominus relinquit illam ita capacem aliarum, vt sit sufficiens principiũ corruptionis. Responderi potest animã rationalẽ excedere formam cœli in gradu formæ, excedi tamen in modo informandi. Nos uero dicimus, ex hoc excessu, & informãdi modo colligi sufficienter diuersitatem materiæ, & alias explicari nõ posse, qualis sit ille excessus, vt ex sequẽtibus magis cõstabit. Vel ergo intelligitur forma cœli explere capacitatẽ materiæ extensiue, & hoc impossibile, si illa materia est eiusdem oĩno rationis, & capacitatis cũ hac nostra materia, quia de se est plane indifferens ad omnes formas, quarum perfectiones, nec formaliter continet forma cœli, nec eminenter. Quapropter fieri nõ potest, ut per se sola, & per suum informandi modũ repleat capacitatem talis materiæ.

Alia responsio est, capacitatem materiæ dupliciter posse considerari: vno modo secundũ se, & quasi remotè, alio modo proximè, & vt est reducibilis ad actum. Priori modo concedunt materiam cœli esse capacem aliarum formarum, vt argumentũ factum probat, & similiter habere priuationem, & quasi radicalem appetitum: proximè uero negãt habere capacitatem, quia iam illa materia, ita est affecta, disposita, & actuata, vt non sit reducibilis ad aliũ actũ, eo q. non sit separabilis ab illo, quem nunc habet. Hoc autem prouenit partim ex dispositionibus, quæ nõ habent cõtrarium, partim ex ipsamet informatione seu modo informãdi, qui talis est, vt inseparabiliter coniungat talem formam huic materię. Materia autem est principium corruptibilitatis, non prout cõsideratur secundum remotam capacitatẽ, sed prout est proximè disposita, & affecta. Hæc quidẽ responsio est probabilis, non tamen ita satisfacit, quin contraria opinio probabilior relinquatur. Primo quidẽ, quia vt agens possit alterare passum, nõ oportet, supponat in illo dispositionem positiue cõtrariam, sed satis est, ut supponat capacitatem cum priuatione, nam hæc, adiuncta forma, quam agens introducit, sunt sufficientia principia naturalis mutationis: ergo licet in cœlo nõ sint dispositiones directè, & positiue cõtrariæ qualitatib. elementorum, si tñ in eo est materia capax talium qualitatum, & carens illis, hoc satis est, vt possit cęlum ab elemẽtis alterari, & peregrinas impressiones recipere. Dices, habere cœlũ nobiles aliquas qualitates formaliter repugnantes, & resistẽtes omnibus his inferioribus qualitatibus. Sed hoc in primis dicitur voluntarie, & sine probatione, ac deinde ex illa rñsione ad summũ habetur, cœlos non posse corrumpi, quia nõ est inferiori agente, uirtus, quæ possit, vincere resistentiã passi, si ergo virtus actiua augeretur, aut fortior redderetur, posset cœlum alterare, & ad corruptionem disponere. XVI.

Ac deniq. licet daremus esse possibilem illum incorruptionis modum, tamen negari nõ potest quin facilior, & nobilior modus sit, si cœlum non per resistentiã qualitatum, sed per intrinsecam, & substantialem compositionem sit incapax peregrinarũ impressionũ, & formarum. Cum ergo cęlũ factum sit, vt ab his omnibus impressionibus & alterationibus sit abstractum, & ut materia eius nunquã mutet formam, uerisimilius est, factã esse de se incapacem omnium harum formarum, & qualitatum, atque adeo non solum quoad formam, sed etiam quoad materiam est. cœlum alterius rationis, & ordinis ab omnibus inferioribus corporibus. Quod si quis dicat, hanc incapacitatem peregrinarum impressionũ corrumpentium non esse tribuendam, aut incapacitati materiæ, aut qualitatibus resistentibus, sed modi informandi formæ: Contra hoc est, quia, si materia habet eandem capacitatem, uix potest intelligi, quo modo per solum modum informationis reddatur ipsum compositum incapax inferiorum qualitatũ. Maximè cum passiua potentia ad recipiendas has qualitates conueniat corporibus ratione materiæ. Et propter hanc causam Aristoteles locis supracitatis merito existimauit, sicut ea, quæ mutuo transmutantur, communem habent materiam, ita etiam è conuerso, quæ transmutari non possunt, non habere materiam communẽ, quia sola diuersitas in forma nõ potest ad id sufficere. Accedit, quod licet forma cœli habeat talem informandi modum, ut natura sua postulet inseparabilitatem à subiecto, quod in forma tñ per hoc ipsum sufficienter indicatur, materiã illi formæ subiectam debere esse diuersæ rationis. Quia potentiæ distinguuntur per actus, sed forma illo modo informãs, est actus longe diuersæ XVII.

ratio-

rationis à forma generabili, & postulat in subiecto conditiones longe diuersas, nempe inseparabilitatem, & plenam satietatem, & (vt ita dicā) perpetuam quietem sub tali actu: ergo potentiæ, seu materię ordinatæ ad huiusmodi actus distinctæ sunt.

XVIII. Cœlestes orbes oẽs ingenerabiles.

Vltimo possunt rationes non minus efficaces sumi ex eo, quod cœlum est ingenerabile naturali generatione, hactenus enim solum incorruptibilitatē eius pōderauimus. Si ergo materia aeris, & Solis, verbi gratia, essent eiusdem rationis, esset nunc materia aeris capax formæ Solis, & carens illa, & appetens illam, non enim est minor ratio de illa, quā de alijs formis quarum est actus. Ergo quantum est ex parte causæ materialis, cælum re vera est generabile ex aere, ergo simpliciter est generabile. Patet consequentia, tum quia hæc denominatio maximè sumitur ex parte materiæ, tum etiam, quia potentiæ passiuæ naturali correspondet potentia actiua naturalis, alias superflua esset, & otiosa talis potentia in rerū natura. Vel certe quamuis de facto non daretur talis vis actiua, non tamen repugnaret dari intra ordinem agentium naturalium. Atq. ita quantū est de se cęlum esset naturaliter generabile. Quin potius nulla ratio reddi posset, cur cælū ipsum, aut Sol non possit ex materia sibi applicata generare sibi simile, quia datur in natura subiectum continēs in potentia illā formā, & carens illa: ergo illa forma factibilis est per eductionē de potentia talis subiecti: ergo, & in suo esse, & gradu finita est, & in mō quo fieri potest: ergo per uirtutem finitam agentis naturalis educi potest: cur ergo non est in cælo, aut in Sole talis uirtus ad generandū sibi simile? certe non potest ulla rō philosophica assignari. Cū ergo cælū sit ingenerabile, forma eius talis est, ut nec possit educi de potentia materiæ, neq. illi uniri per generationē: ergo non cōtinetur in potentia illius materiæ, quæ est subiectū generationis, neq. illā respicit, aut actuare pōt: ergo è contrario materia, quę substicitur tali formæ, natura sua est subiectū incapax generationis, & consequenter est diuersæ naturæ ab alia materia, quæ est generationis subiectū. Atq. hæ rōnes, quāuis exēpli causa de materia cæli factæ sint, tamen vniuerse, & formaliter procedunt de corpore ab intrinseco incorruptibili, quæ magis cōfirmabuntur soluendo secundū fundamentum prioris sententiæ.

Ex opposito quot oriantur absurda.

XIX. Fundamentum ergo secundum prioris sententię ex confirmatione præcedentis assertionis solutum est, iam enim satis ostēdimus, quomodo ex corporis incorruptibilitate, si omnino naturalis, & intrinseca sit, inferatur diuersitas materiæ: & omnia, quę in discursu illius fundamenti attinguntur, sigillatim sunt à nobis tractata, & expedita. Exemplum autē, quod ibi adducitur de indissolubili vnione humanitatis Christi, nihil ad rem præsentem refert: non. n. negamus aliquam unionem posse esse indissolubilē natura sua, sed dicimus, huiusmodi vnionē formæ cū materia esse indiciū diuersitatis nō solum in forma, sed etiam in materia: tum quia potentia proportionatur actui, tum etiam, quia talis unio postulat materiā incapacem peregrinarum impressionum.

Comparantur materiæ cælorum inter se.

XX. IN confirmatione vero illius fundamenti petitur specialis difficultas de materijs cęlorū, an inter se etiā differāt specie, in qua loqui possumus, uel supponendo cælestia corpora esse eiusdem speciei, vel ex hypothesi, quod differant specie: &, vt sæpe dixi, nihil ad præsentem quæstionem refert, quid de facto in hoc uerius sit, nam satis est loqui de possibili, in quo non est dubium, quin possint dari corpora incorruptibilia, & eiusdem, & diuersæ speciei. Si ergo loquamur de corporib. habentibus formas eiusdem rationis, nulla superest quæstio, quin materiæ debeant ēt esse eiusdem rationis essentialis, quia nō habent vnde distinguantur. Neque talis cōuenientia in materia potest obstare incorruptibilitati taliū corporum, quia simile non patitur à simili, unde inter talia corpora non potest esse naturalis actio, & transmutatio, nec materia vnius appetit formam alterius, cum sint eiusdem speciei. Et quoad hoc eadē est ratio de diuersis corporibus, quæ de diuersis partibus homogeneis eiusdem corporis: partes autem eiusdem corporis homogenei distinctas, habēt portiones materiæ, eiusdem tamen rationis, sicut sunt formæ. Non est autem improbabile, hanc singularē materiam talis speciei esse naturaliter coaptatam, & proportionatam huic singulari formæ, & cum ea habere peculiare uinculum, & propriam indiuidualem habitudinem, quanquam id incertum sit, parū, que ad rem præsentem referat.

XXI. Difficultas ergo in prædicta confirmatione tacta procedit supponendo distinctionem specificam inter huiusmodi corpora, siue illa intercedat inter corpora integra, qualia sunt, verbi gratia, cælum Empyreum, & Cælum Lunæ, quæ specie differre lōge uerisimilius est, siue se habeant, ut partes eiusdem corporis, ut sunt astra respectu aliarū partium corporū cælestium. De his ergo omnibus est difficultas, quia si ratio facta est efficax, æquè probat, materias oīum corporū incorruptibiliū specie differentium esse etiā specie differētes, quod videtur incredibile.

XXII. Quorūdā à hoc solū. In hac re diuisi sunt discipuli D. Thomę, nam Capreolus quem Soncinas, & alij sequuntur, nō existimat esse admittendū illud consequēs, quia, ut materiæ sint specie diuersæ, non satis est formas esse specie distinctas, cum constet in his rebus inferiorib. eādem materiam recipere uarias formas: oportet ergo ut sit diuersitas in modo informandi, omnes āt formæ cælorum conueniunt in eodem modo informādi inseparabiliter, & explendo appetitum materiæ: ergo, quamuis in gradu essentiali illæ formæ differant, nihilominus materia oīum est una, quia respicit oēs ueluti sub una ratione formali, quæ sumitur ex modo informandi, sicut materia inferiorum corporum est una, quia respicit plures formas, quatenus conueniunt in alio modo informandi, s. separabiliter. Vnde Aristoteles quamuis dixerit corruptibile, & incorruptibile differre genere, nunquam tamen dixit incorruptibilia inter se differre etiam genere physico; non ergo differunt in materia. Tandē illa omnia corpora, sicut sunt incapacia alterationū corrumpentium, ita sunt capacia earum mutationum, quæ corruptionem non afferunt, ut motus localis, & passiuæ illuminationis: ergo signum est habere materiam eiusdem rationis.

XXIII. Materiæ cęlestium orbium inter se specie diuersæ. At uero Caietanus concedit sequelam argumenti, & docet omnia corpora incorruptibilia specie diuersa habere non solum formas, sed etiam materias specie diuersas. Et in ea sententia magis consequenter loquitur, quia rationes factæ eandem efficacitatem in præsenti habēt. Nam si materia cæli crystallini, verbi gratia, est eiusdem rationis cum materia cæli Empyrei: ergo est naturaliter capax formæ eius, & dispositionum omnium, quæ ad illam requiruntur: ergo forma cæli empyrei, quantum est ex se, & ex parte talis subiecti, educi potest de potētia eius: ergo cælum empyreum naturaliter est generabile, & è contrario crystallinum cælum erit naturaliter corruptibile, & transmutabile in aliud. Patet consequentia, quia materia dicitur esse de se indifferens ad omnes illas formas, & per proprias uniuscuiusq. dispositiones determinari ad illas: ergo erit tanta repugnantia inter dispositiones, sicut inter formas: ergo per illas dispositiones poterit materia illa præparari ad abiiciendam unam formā, & recipiendā aliam. Neq. ad hanc transmutationē uidetur necessa-

ria cōtrarietas positiua, & perfecta, sed sufficiet propria oppositio priuatiua cum naturali repugnantia & incōpossibilitate formarum, & propriarū qualitatum, vel dispositionum. Quod si ex parte potētiæ passiuæ naturalis, hoc totum verum est, nulla ratio afferri potest, cur potentia actiua naturali illi potentiæ passiuæ correspondens sit impossibilis: imo nec reddi potest ratio, cur de facto non reperiatur in cęlis. Igitur, quod talia corpora sint ad inuicem impassibilia tali passione, quæ ad corruptionem, vel generationē disponat, prouenit ex eo, quod vnum quodque habet propriam materiam ita accommodatam & commensuratam propriæ formæ, & dispositionibus illius, vt sit prorsus incapax aliarum, unde necessario fit, tam esse diuersas specie materias horum corporum, quam formas eorundem.

XXIV. Quocirca quamuis verum sit, omnes materias cęlorum in hoc conuenire, quod ordinentur ad formā inseparabiliter informantem, tamen hæc conuenientia non potest esse in eis specifica, sed generica, & ex illa infertur diuersitas specifica. Nam, vt vnaquæq. materia inseparabiliter coniungatur propriæ formę, necesse est, ut ex ui suæ entitatis, & essentiæ cū sola illa possit naturale vinculum contrahere: nam si esset indifferens, hoc ipso posset suam formam dimittere, & alteri repugnanti coherere. Igitur respicere formam inseparabiliter informantem, nihil aliud est, quam determinate respicere propriam, & vnicā formam, & è contrario, quod forma inseparabiliter informet, ideo est, quia talem respicit potentiā, quæ illo actu contenta est, neque alium appetit, quia alterius non est capax. Neque alia ratione intelligi potest, quod vnaquæque forma cœli sentiet appetitū propriæ materiæ. Est ergo in hoc magna dissimilitudo inter materiam rerum corruptibilium, & incorruptibilium, nam illa ideo respicit formam separabilem, quia ex se indifferenter respicit plures formas inter se repugnantes, unde ipsamet separabilitas formarum requirit vnitatem in materia, & talem capacitatem, quæ non omnino expleatur una, uel alia forma. At uerò materia uniuscuiusque cœli ideo respicit formam inseparabilem, quia non respicit aliā nisi suam, & ideo illa satiatur, quia non est capax aliarum, neque indifferens, sed ex ui suæ essentiæ est determinata ad talem formam. Neque Aristoteles huic sententiæ repugnare potest, cū ille generatim dixerit, illa differre materia, quæ non sunt inuicem transmutabilia. Quod verò 10. Met. dixerit corruptibile, & incorruptibile differre genere, non impedit, quo minus ipsa etiam incorruptibilia possint dici inter se genere physico differre, si hoc nihil aliud sit, quam differre materia: si uero illa locutione plus indicetur, sic speciali ratione dicentur differre genere corruptibilia corpora ab incorruptibilib. potius quam incorruptibilia inter se, quia nimirū illa sunt diuersorū ordinum, hæc uero unum gradum constituit. Item materiæ cœlorum, & elementorū differūt quodammodo genere physico, quia una materia est subiectum generationis, tota uero alia materia est incapax generationis, & ita est etiam maior similitudo specifica, & subalterna inter materias cęlorū inter se, quam cum materia horum inferiorum. Et illa conuenientia satis est, ut in aliquibus mutationibus localibus aut perfectiuis conuenire possint, ut per se constat. Atque ita sufficienter satisfactum est fundamentis aliorū, & nostra sententia cōfirmata.

Tertia assertio, qua Diuinæ Scripturæ testimonijs satisfit.

XXV. Dico tertio. Ex diuinis scripturis colligi non potest cœlos esse factos ex materia elementorū, & consequenter nihil est in Scriptura sacra, quod A propositæ philosophicæ ueritati repugnet. Hæc assertio excedit quidem limites Metaphysicæ, nō possumus tamen eam prætermittere, tum ut satisfaciamus fundamentis oppositæ sententiæ, tum etiā, ut breuiter attingamus materialem causam totius uniuersi corporei, & conditionis eius, in quo non solū Theologi, sed etiam philosophi è principio laborarunt. Primum ergo, quod attinet ad cœlum Empyreum, conclusio est extra cōtrouersiam: nam Theologi, qui cęlum illud admittunt, in primo momento creationis rerum docent fuisse creatum simul cum terra, illudque aut significari, aut saltem comprehēdi in uerbis illis: [In principio creauit Deus cęlū.] Vnde, saltem quantum ad hoc corpus, sine ulla difficultate Theologica procedunt omnia dicta de B materia cęli. Propter quod etiam Theologi docent, illud cęlum in fine mundi, neque esse igne comburēdum, neque innouandum, quia semper est purissimum, & clarissimum, prout sedem Beatorum decet. Philosophi uero nihil de illius cęli existentia cognoscere potuerunt, quia nec motum habet, nec illuminationem, aut manifestam influentiam, qua possit à mortalibus humano discursu inuestigari. — Cęlum Empyreum sō g incorruptibile.

De alijs autem cęlis probatur conclusio, quia nulla ratio cogit, ut nomine cęli in citatis uerbis unum tantum corpus cœleste, illudq. supremū, & Empyreum intelligatur, nā frequens, & usitatus modus loquendi habet, ut nomine cęli simpliciter dicti totus ordo cęlestium corporum comprehendatur, C Qui mos etiam est frequens in Scriptura: eo, uel maximè, quod illud singulare in Hebræo plurale est, eo quod uox Samaim singulari careat, & in alio loco in plurali transfertur, Psal. 101. [Initio tu, Domine, terrā fundasti, & opera manuū tuarū sunt cęli:] ubi significatur, omnes cęlos simul cū terra fuisse conditos. Nec uero obstat, quod paulo post in eodem capite 1. Genes. dicitur Firmamētum factū fuisse 2. die, & appellatum [cęlum,] & Solem, Lunā, ac stellas, quarta die fuisse creatas: hoc (inquam) nō obstat, tum quia probabilius est hæc non fuisse creata secundo, & quarto die quantum ad substantiā, sed solum quoad quædam accidentalia munera, ut paulo post indicabimus: tum etiam, quia illud firmamētum, de quo secundo die fit mentio, non est aliquod D ex corporibus incorruptibilibus de quibus loquimur, ut mox declarabimus. Verisimilius ergo est nomine cęli comprehendisse Moysem omnes orbes cęlestes, & maximè locutum fuisse de cęlo hoc uisibili, quod humanis oculis conspicitur: hoc enim præcipuè egit in eo opere, ut Deum ostenderet creatorem omnium uisibilium, sicut annotauit Hieron. epist. 139. ad Cyprianum. Non est ergo credendum incepisse Moysem narrationem suam à creatione solius cæli inuisibilis: comprehendit ergo sub illa uoce omnes cælos uisibiles, ut interpretatur etiam Basil. hom. 2. Hexameron. Imo probabile satis est noīe cęli comprehendisse omnia corpora usque ad aerē E inclusiue: est enim frequens in Scriptura, ut nomine cæli comprehendatur aer. Psal. 103. [Extendens cęlū, sicut pellem, qui tegis aquis superiora eius.] Et frequenter in Scriptura fit mētio auium, seu [uolucrū cęli,] id est aeris: & in eodem loco Genesis dicitur. [Vocauitq. Deus firmamentum, cęlū:] quod firmamentum, uel aeris pars quædam est, uel aerē includit. Sicut ergo paulo inferius dicitur: [Et uocauit aridam terram,] & nihilominus eodem nomine (quasi per anticipationem) illam in principio appellauerat, etiā de nomine cęli cōmode intelligi pōt. — XXVI. Inferiores orbes cælestes simul cum Empyreo ex nihilo creati.

XXVII. Atque hinc ulterius colligitur, nullum esse argumentum, cælum fuisse creatum ex aqua, aut totum spacium à superficie terræ usque ad cælum Empyreum plenū fuisse aquis, eo quod in illa prima narratione tantum cæli, terræ, & aquarum Moyses mētionem fecerit. Hoc (inquam) argumentum efficax non

non est. Primo, quia declaratū iam est, nomine cœli comprehendisse omnia corpora superiora vsque ad aerē. Secundo etiam, quia probabilis est expositio multorum Patrum qui nomine [spiritus] intelligūt aërem significari, cum ibidē dicitur: [Et spiritus Domini ferebatur super aquas,] ut uidere licet in Theodoreto, quęst. 8. super Genes. & alijs, quos in catena Genesis refert Lippomanus. Tertio, quia valde etiā probabilis est multorum expositio, qui putant nomine terræ complexum esse Moysem quatuor elementa suis sitibus naturalibus, & proprio ordine disposita. Quæ est sententia Basilij, & Bedæ in Examer. & Damascen. lib. 2. de fid. cap. 5. & communior Theologorum; nam sicut nomine cœli totum superiorem orbem, ita terræ nomine totum inferiorem mundū comprehendere potuit, ex extremis media subintelligendo. Præsertim, quia (ut philosophi aiunt) posito vno contrariorum in rerū natura, necesse est aliud etiam existere: vnde facta mentione creationis terræ, ignis etiam illi extremè contrarius in situ, & leuitate, creatus subintelligitur: & in eis comprehenduntur media, vel certe sub terra, & aqua comprehenduntur aer, & ignis, quæ in qualitatibus primis extremè illis opponuntur. Addo denique, si ex eo quod in uerbis illis: [In principio creauit Deus cœlum, & terram,] solū elementū terræ expresè nominatum est, rectè colligitur aerem, & ignem non fuisse tūc creatos; pari ratione colligi posse neque aquā tunc fuisse creatam, quia neque hoc de illa narratur sed statim subditur; [Terra autē erat inanis, & uacua, & tenebrę erant super faciem abyssi, &c.] Vnde aliqui hæretici sumpserunt occasionē dicendi Deū non creasse abyssum illā, de qua ibi fit mentio, neq. terram illam inuisam, & incompositam, quia de his non dicitur, quod creata sunt, sed quod erant: vtiq. antequam creatio rerum fieret. Aiebantque illis verbis significari illud antiquum chaos, quod philosophi, vel Poetæ excogitarunt; uel materiam primam quam Plato increatam existimauit, ex qua dicebant Deum creasse cœlum, & terram elemētatem. Quæ expositio hæretica est. Necesse est ergo, vt sub cęlo & terra aquam etiam intelligamus: vnde sicut proxime sequentia verba: [Terra autē erat inanis, & uacua] nō intelliguntur de alia terra, quam de illa, q̄ creata est in principio: ita abyssus aquarū, de qua in eisdē verbis fit mentio, in eodem principio simul cū terra creata intelligitur: ergo necesse est sub illis verbis: [In principio creauit Deus cœlū, & terram], aliquid aliud comprehendere, præter id quod expresse verba significant: ergo qua ratione cōprehenditur aqua, comprehendentur etiam alia elementa.

XXVIII. Et quidem si nomine cœli significari intelligamus totum corpus cęleste usque ad cœlum aereū, optime nomine terræ significantur terra, & aqua, quæ ita sunt coniuncta, ut unum corpus, & inferiorem mundum quodammodo componat. Nec refert, quod in eo principio, in quo creata sunt nō erant ita disposita, nec habebant omnino eum situm quem nunc habent nam satis est, quod quādo Moyses scripsit iam ita essent constituta, ut de eis per modum unius loqueretur. Si uero nomine cœli solum intelliguntur proprij orbes cœlestes; sub terræ nomine comprehendentur reliqua elementa ratione iam dicta. Itaque vtroque modo concluditur nomine cœli, & terræ ibi comprehendi totū uniuersum ex simplicibus corporibus quoad eorum substantiā constans, sine ornatu tamen, & dispositione, quam nunc habet. Et hæc est magis excepta expositio Græcorum, & Latinorum super Genesim: nec displicet Augustino 11. de Ciuit. c. 33. & li. 2. con. Maximin. cap. 3. lib. & aliquid amplius interdum addat, quod ad præsentem disputationem non spectat.

Græcorū, & Latinorū recepta expositio.

XXIX. Ex his constat, nullum posse argumentum colligi ex historia creationis mundi, quo suadeatur cœlos

A & elementa ex eadem materia fuisse condita: quod si inde non habetur ex nullo alio Scripturę testimonio id colligi pōt: vtrumque autē manifestius fiet, respondēdo ad tertiū fundamentū prioris sententiæ. Expositio igitur illa, quæ nomine terræ materiā primā intelligit, & ex ea omnia corpora, pręter cœlum Empyreū, formata dicit, quoad priorē quidē parte est Augustini, nō vero quoad posteriorem. Quamuis enim nomine terræ intelligat materiā primā, non inde fit intellexisse vnā esse, & eandē materiam ex qua formata sunt corpora cœlestia & terrestria, sed solū qđ utraque ex aliqua materia informi creata sunt. Eo uel maxime, quod idē Aug li. de Genes. cōt. Manich. c. 7. arbitratur nomine cęli, & terrę significari materiā informē, ex qua cęlū, & terra

B formata sunt, quā dicit sic appellari, nō quia iā hoc erat sed quia esse poterat: ergo eadē ratione intelligi pōt sensisse Augustinum aliquā diuersitatē in ipsa materia informi præcessisse, ob quam distinctis illis nominibus appellata est. Sed (quod ad rem spectat) tota illa expositio Augustini est valde Metaphorica, & aliena à sensu historico, qui esse debet proprius, & non diuertere ad Metaphoras, præsertim obscuras, & inusitatas. Vnde aliud est dicere nomine cęli cōprehendi Angelos, non excludendo propriū sensum vocis, sed addendo contentum comprehēdi in continenti, seu locatum in loco; aliud vero est dicere nomine cęli significari solam naturam angelicā, quod est incredibile, quia illa Metaphora est ualde

C obscura, & inusitata, maximè cū eodem capite sæpe significet visibile corpus: multo vero incredibilius est nomine cęli significari materiam informem. Atque idem fere est de nomine terræ, quod in toto illo capite elementum terræ significat, & hæc sola est propria significatio eius, quæ excludi nō debet, quāuis sub illa aqua etiam vel alia elementa comprehēdantur, vt explicuimus. Et hic est, ut dixi cōmunis sensus Patrum: imo Tertullianus lib. cōtra Hermògen. cap. 21. vehementer in illū inuehitur, eo quod nomine terrę materiam informem interpretaretur. Item alias etiam nomen abyssi, & nomen aquarum significaret materiam informem, quod valde repugnat certitudini, & veritati historiæ.

XXX. Locus Sapientiæ 11. exponitur

Ad locum autem Sapientiæ 11. [Manus tua crea
D uit orbē terrarū ex materia inuisa,] duobus modis respondere pōt; primo, vt uerba illa, [ex materia inuisa], non significent materialem causam ordine temporis præexistentē creationi orbis terrarū, sed tantū ordine naturæ, ita vt non proprie significent materialem causam ipsius creationis, sed rerum creatarū vt sensus sit; Manus tua creauit orbem terrarum cōstantem ex informi materia, quam eadem manus tua condidit, vt ex ea totum orbem formaret. Quæ expositio est consentanea doctrinæ Augustini, qui alijs locis ait informitatem materiæ non tempore, sed natura, corporum creationem præcessisse, vt infra videbimus. Iuxta hanc uero interpretationem, non oportet, ut uerbum illud [ex materia inuisa, seu informi,] (ut ad literam habent Græca) significet ali
E quā speciem vltimā materiæ, sed absolute materiā, siue sit vnius generis, siue speciei. Secūdo, & magis ad literam, respondetur non loqui ibi Sapientē; de prima rerum creatione, quæ non ex materia, sed ex nihilo facta est, sed de ornatu, dispositione, ac rerum distinctione, qua hic mundus conditus est, & in eo statu, & pulchritudine, quam nunc habet, constitutus. Quamuis enim Vulgata Latina vertat [creauit,] non tamen sumit uerbū illud in eo rigore, quo significat productionem ex nihilo, sed prout significare etiam solet quamcumque effectionem; atque ita verbum Græcum Κτίζω quod ibi respondet, fabricare, & condere generatim significat. Vnde per materiam inuisam non intelligitur ibi materia prima (de qua nunquam expressam mentionem fe-

cit

cit diuina Scriptura) sed significantur omnia corpora simplicia, ex quibus Deus hũc mundũ constituit, & ornauit, eo modo quo lapides, & ligna dici solent materia domus, & in uniuersũ res quæ supponitur ad actionem vel fabricationem, dici solet materia actionis. Dicitur autem illa materia informis, non informitate substãtiali absolute, & simpliciter, sed uel accidẽtali propter carentiam lucis motus, &c. vel aliqua etiam informitate substãtiali, quia formæ mistorum nondum erant in materiam introductæ: & peculiari ratione dici potuit materia inuisa propter tenebras, quæ erant super faciem abyssi. Potest autẽ hæc expositio declarari ex Paulo, qui ad prædicta verba sapiẽtis videtur allusisse, cũ scripsit ad Hæbr. 11. [Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei,] vbi recte Caietanus aduertit, Paulũ loqui de opere distinctionis, & ornatus, & ideo nõ dicere creata esse omnia, sed [aptata esse secula,] quia sex dieb. Deus aptauit, & disposuit hũc mundũ, [ut ex inuisibilib.] id est ex latẽtibus, & inornatis corporibus, tũ propter tenebras, tũ quia terra sub aquis delitescebat, [visibilia fierent,] id est in eo statu cõstituerentur, in quo uideri possent; & tã simplicia corpora, quã mista, & præsertim animãtia, possent hoc uisibili mũdo frui.

XXX. *Illatio notanda.* Præterea ex dictis etiam constat, non colligi ex historia Genesis totum illud spatium, quod inter cœlum Empyreum, & terrã iacet, prius fuisse quasi plenum, ut ex eis cœli procrearentur. Abyssus enim sufficienter dicitur de toto elemento aquæ, quod tunc circundabat terram, & tenebris erat circunfusum: super illud autem erat aer, & alia corpora cœlestia. Verba autẽ illa D. Petri, [Cęli erant prius, & terra de aqua, & per aquã consistens,] nihil ad rẽ faciunt; tum quia ibi non est sermo de cœlo æthereo, sed aereo; tum etiam quia non cœlum, sed terra dicitur cõsistere Dei uerbo de aqua, & per aquam, non qui idẽ quoad substantiã suam, sed quoad statum quem nũc habet, vt habitabilis sit, & fructifera esse possit, ut latius exposui in 2. tom. 3. p. disp. 57. sect. 2. Quod denique Hebraicum nomen, quo cœli nominantur ex aquis sumptum sit, non ideo est, quia cœlum conditum sit ex aqua, sed quia cœlum interpositum est inter aquas, ut diuideret aquas ab aquis.

XXXI. *Vapor aqueus nõ fuit materia ex qua corporũ inter empyreum, & terram sitorum.* Nec probabilior est alia sententia, quæ omnia, præter cęlum Empyreum, & terram, facta esse, dicit ex aqueo vapore; nam si ille uapor aqueus distinctũ quid est ab aqua, repugnat id Scripturæ, quæ aquã dicit fuisse creatam super terram, non aqueum vaporem. Repugnat etiam rationi, quia ille vapor nõ potest esse nisi aliquod mistum imperfectum; est autem contra rationem, dicere quod mista fuerint facta ante corpora simplicia. Vnde etiã repugnat omnibus antiquis expositoribus, quia nullam mentionem fecerunt illius vaporis aquei in primo instãte cum cęlo, & terra creati. Neque testimonia Scripturæ, quę ad id confirmãdum afferuntur, quidquam efficiunt; nam quod Ecclesiastici 24. Sapiẽtia de se dicit, [Sicut nebula texi omnẽ terrã;] duobus modis ad literã exponitur. *Ecclesiastici locus exponitur.* Primo, vt nõ significetur aliquod opus peculiare diuinæ sapientiæ, sed eius præsentia, & maiestas, qua replet omnem terrã: quę per similitudinem, & Metaphoram nebulæ declaratur: quemadmodum re ipsa interdum Deus exhibebat pręsentiam suam in specie nebulę in tabernaculo: & iuxta hunc sensum [nebula] in dicto testimonio nõ est ablatiui casus, sed nominatiui. Alter sẽsus, est ut nõ formaliter (ut ita dicam) sed effectiue dicatur sapiẽtia obtexisse terram nebula; & sic referri potest ad primam creationem mundi, quando tenebræ erãt super faciem abyssi: vel referri potest ad continuam successionem tenebrarum, & noctis post illuminationem Solis, quod indicare videntur proxime antecedentia verba: [Ego feci in cęlis vt oriretur lumen indeficiens, & sicut nebula texi omnem terram.

XXXII. *Iob locus elucidatur.* Alia aũt verba Iob 38. [Quis conclusit ostijs mare?] &c. solũ commendant diuinam omnipotentiã, qua in tertio die creationis mũdi congregauit aquã in locũ vnum, quæ primo die quasi erũpebat, ut vniuersam terrã circundaret. Cum uero subditur: [Cũ ponerem nubem vestimentũ eius, & caligine obuoluerẽ,] nihil aliud significatur nisi quod Genes. 1. dicitur: [Et tenebræ erãt super faciẽ abyssi.] Potest autẽ aliquis ex eo loco ansam sumere opinãdi, fuisse tũc aquã circundatam densissima aliqua nube, quę erat causa illarũ tenebrarum: & ideo dici, fuisse nubem quasi vestimentum aquæ, &c. Quæ opinio licet vera esse admittatur, non oportet fingere nubẽ illã repleuisse omnia superiora loca vsq. ad cęlum empyreũ, sed tantũ fuisse iuxta aquã in dẽsitate, & magnitudine, quæ sufficeret, vt aquã caligine obuolueret. Quod si ita fortasse factum est, facile ratio redditur tenebrarũ, quæ tunc erant super faciem abyssi, nõ tamen facile redditur ratio, cur Deus uoluerit in primo instanti illam nubẽ creare, & aquam illa tegere. Nec verba illa cogunt, ut nubem proprie intelligamus: nam aer caliginosus, & tenebrosus qui aquã circundabat, potuit per Metaphoram nubes appellari. Quod si hoc ita est, causa tenebrarũ esse potuit uel quia Deus non indidit lucẽ Soli in primo instanti, vel quia non concurrit cũ illo ad illuminandũ. Vtcũque tamẽ id sit (hoc enim ad rẽ pręsentem nõ spectat) nulla põt assignari materia, neq. vllũ corpus, ex quo corpora cęlestia, & elementa condita fuerint.

XXXIII. *Veræ neaquæ supra firmamentum.* Ad aliam confirmationem de aquis supra firmamentum, omissis multis quæ de illa quęstione disputari possunt, & erudite tractantur à Benedicto Pererio lib. 1. in Genes. in opere secundi diei, ea mihi sententia placuit semper quæ negat esse supra cœlos æthereos veras, & elementares aquas, quia oppositũ non habet in Scriptura sufficiens fundamentũ, quo sublato constat, sententiam illam esse ab omni ratione philosophica alienam. Maior nunc solum ostenditur declarando locum Genesis: constat enim ex omni interpretum sententia, & ex proprietate uocabuli *raxia* firmamentum non significare unum tantum corpus, sed totam hanc expansionem cœli tam aerei quam ætherei, de quo toto dictũ est, [Extẽdens cęlũ sicut pellem.] Quoniam uero in illa expansione uariæ sunt partes, aliquid interdum ei tribuitur secũdum partem supremam, ut cum dicitur Deus posuisse stellas in firmamento cęli interdũ vero secũdum partem infimam: & sic dicitur Deus posuisse firmamentum, id est hanc infimam regionẽ aeris, in medio aquarum, scilicet pluuialiũ, & terrestriũ. Et eodem modo additur in citato loco: [Qui tegis aquis superiora eius [superiora enim vocat respectu nostri, non respectu supremorum corporum: & de his aquis ac cęlo aereo, facillimo negotio exponi possunt omnia Scripturę loca in quibus fit mẽtio aquarum supra cęlos existentium. Atq. hanc interpretationem satis indicat Hieremias ca. 10. dicens: [Qui facit terram in fortitudine sua præparat orbem in sapientia sua, & prudentia sua extẽdit cœlos: Ad uocẽ suã dat multitudinem aquarum in cælo, & eleuat nebulas ab extremitatibus terræ, & c. 51. Dante eo uocẽ, multiplicantur aquę in cœlo qui leuat nubes ab extremo terrę.] Obijciũt aliqui quod c. 2. Genes. cõdito iam paradiso dicitur, [Nondũ pluerat Dñs super terrã:] vnde colligunt pluuiales aquas non potuisse eleuari, & diuidi ab inferiorib. secũda die. Propter quod aliqui concedunt nõ fuisse secũda die sublatos vapores, & nubes usque ad mediã regionẽ aeris, sed solũ fuisse designatũ aerem, ut diuideret aquas ab aquis. Sed non placet, tũ quia Scriptura dicit eo die factam esse diuisionem aquarum: tum etiã quia seclusa hac diuisione, & subleuatione aquarum, illa designatio aeris nihil est nisi fortasse aliqua denominatio extrinseca. Nec uideo vim collectionis illius argu-

argumenti, non enim statim ac vapores aquei ascendunt ad mediam regionem aeris, ita disponuntur ut subito pluat; maxime cum Iob 26. scriptum sit, Qui ligat aquas in nubibus suis, ut non erumpant pariter deorsum.

XXXIV. Qualis in die iudicij rerum omnium immutatio. Vltima confirmatio illius sententiæ sumebatur ex innouatione mundi futura in die iudicij, in qua cęlum comburendum est iuxta Scripturam, de qua re disputaui late in 2. tom. 3. disput. 58. sect. 2. ubi ostendi, in die iudicij non esse cęlestia corpora secũdum substantiã immutanda, sed solum secundum aliqua accidentiã pertinentia ad perfectionem status gloriæ, ignemque conflagrationis non ascensurum supra cęlum aereum: ubi, & locum Petri, & alia Scripturæ testimonia fusè exposuimus; quæ hic repetere non est necesse.

SECTIO XII.

Vtra materia, cęlestisne an elementaris perfectior sit.

I. CVm ex dictis constet nihil in Scripturis reperiri quod cęlorũ incorruptibilitati, & creationi ex nihilo repugnet: cõsequens fit eam sententiam, quæ affirmat cęlum habere materiam diuersæ rationis à materia generabilium, Philosophicæ doctrinæ magis esse consentaneam, & Catholicæ nihil repugnare. Quæri vero subinde potest, quænam istarum materiarum perfectior sit: non enim sunt æque perfectæ, cum specie differant, ut in superioribus dictum est.

II. Et quidem, comparando materias cęlorum inter se, certum est illam esse perfectiorem materiã, quæ natura sua destinatur ad nobiliorem formam recipiendam. Probatur, quia illa est potentia nobilior, quæ ad nobiliorem actum natura sua ordinatur: sed quælibet materia cęli ordinatur ad suam formam, ut ad actum sibi adæquatum: ergo illa est nobilior, quę est ad nobiliorem formam. Neque in hoc occurrit aliqua probabilis ratio dubitandi.

III. Difficultas uero est comparando materiã rerum generabilium ad materiam incorruptibilium, ut sic, quænam illarum minus perfecta sit. Et ratio dubitandi est, quia se habent, ut excedens, & excessum, nam materia cęli est determinata ad formam quandam perfectissimam; materia uero inferiorum corporum est indifferens ad formas etiam imperfectissimas. Item materia cęli est semper ac necessario coniuncta suo actui: quo fit, ut tam secundum entitatem suam, quam secundum unionẽ ad suum actum sit omnino incorruptibilis: alia vero materia licet secundum entitatem sit incorruptibilis, tamen secundum unionem mutatur. Tertio, prior materia non est subiecta priuationi: unde nec secundum eam rationem corrumpi potest: posterior uero semper est subiecta alicui priuationi, imo infinitis priuationibus, secundum quas corrumpi potest, vt Aristoteles dixit 1. Physic. Quarto, prior materia semper est plene satiata, quia semper est plene actuata: vnde aliam formam non appetit, præter eam, quam habet; quare non habet appetitum per modum desiderij, sed solum per modum amoris, & quietis: altera uero appetit, & quasi desiderat alias formas quas non habet: & ideo, & turpis, & malefica ab Aristotele primo Physicor. text. 81. appellatur, & principium corruptionis dicitur 7. Metaphysicæ, text. 22.

IV. At uero materia rerum corruptibilium cęlestem superat in hoc, quod simpliciter est capax nobilioris formæ, q̃ illa: imo uidetur esse capax nobilissimæ formæ omnium, quæ esse possunt, s. animæ rationalis: sola autem hæc excellentia uidetur maioris momenti, magisq. pertinere ad absolutã perfectionem materiæ, quam omnes aliæ enumeratæ. Nam perfectio potentiæ non ex quocunque, sed ex nobilissimo actu pẽsanda est: ergo quamuis materia generabilium sit capax plurĩu formarum, inter quas quædam sunt ignobiliores formis cęlestibus, tamẽ quia in toto illo ordine formarum sunt aliæ, vel saltem aliqua nobilior omnib. cœlestibus formis, hoc satis est vt hęc materia absolute nobilior iudicetur. Et confirmatur, quia ẽt materia generabiliũ excedit in amplitudine, & capacitate suæ potentiæ, quę ẽt per se confert ad perfectionem potentiæ passiuę, vt intellectus, quia in genere potẽtiæ cognoscitiuę potẽria perfectissima est, plures potest recipere formas: ergo si aliũde adiungatur, quod illa amplitudo materiæ sub se complectitur nobilissimam formam, erit absolute talis materia nobilior.

Nihilominus, oẽs authores, qui distinguunt has materias, censent cęlestem esse nobiliorem, imo cõmuniter materia hæc generabilium reputatur infima rerum omnium, quæ esse possunt, etiã per potẽtiam Dei absolutam, intra genus substãtiæ. Quod sentit Richard. quodlib. 2. quæstio. 5. & Aegidius quodlib. 3 quæst. 5. Durand. in 2. distinct. 12. q. 1. & ibidem Richard. q. 2. & inclinat Scotus q. 2. ad argumenta, quamuis dubius sit: idẽ tenet Thomas de Argentina in 1. distinct. 44. quęst. 1. artic. 2. Abulens. in c. 22. Matthæi, quæst. 222. Et ratio est, quia in genere loquendo, maxima imperfectio est potẽtiæ passiuæ, si cum perfectione actus eiusdem generis conferatur: ergo inter potentias passiuas substantiales illa est imperfectissima, quæ de se est maxime passiua, atque adeo maxime indifferens ad recipiendum quemlibet actum, siue perfectum, siue imperfectum. Et confirmatur, ac declaratur, in hunc modum; nam materia generabiliũ sub minima forma conseruari potest: ergo signum est illam esse minime perfectionis, & entitatis. Tandem, materia cœlestium corporũ est incapax omnis alterationis, & peregrinę impressionis: ergo signũ est esse in altiori ordine constitutã. Vnde licet in potentijs actiuis perfectio attendatur penes actum perfectissimum; non autem in passiuis, nisi cętera paria sint: sed cõsiderandus est proprius, & adæquatus actus earũ, & præcipue modus actuandi. In quo etiam excedit materia cęlestis, quia respicit actum inseparabiliter informantem: materia autem corruptibilium respicit formam informantẽ separabiliter: & ideo qualibet materia cęlestis perfectior est materia elementari. V. Cælesti materia longe præstatior inferiori.

Quod vero de potẽtia absoluta nulla possit creari materia inferior hac, non est adeo cõstans, & certum, nam si cõcipiamus materiam capacem formę lapidis, v.g. & ad illam ita determinatam, vt sit incapax omnium perfectionum, illa sine dubio esset minus perfecta, quam materia generabilium, quæ nũc est. Nihilominus probabilior videtur communis sententia, quia, vt dixi, hæc materia videtur esse summę potẽtialitatis, & prope nihil, vt Augustinus dixit. Nec videtur possibilis materia capax vnius formæ corruptibilis, quæ ex se non sit etiam capax aliarum: tum quia omnes formæ corruptibiles conueniũt in hac ratione separabiliter informãdi, quæ est sufficiens ad cõstituendam vltimam quandam speciem materiæ, sub qua nõ potest essentialis diuisio intelligi: tum etiam quia hoc ipso, quod materia contingitur formæ corruptibili, est subiecta priuationi, & cõsequenter capax diuersarum formarum, & contrariarum dispositionum: & ideo non potest talis materia esse determinata ad formam, neq. esse capax vnius, quin sit etiam omnium repugnantium, quæ illam ex se pellere possunt ab eodem subiecto. Et ideo materia corruptibilium non solum minus perfecta est, quam cęlestium, sed etiam infima omnium quę esse possunt. VI. Num infima hæc materia alia quæ et esse inferior.

SE-

SECTIO XIII.

Qualis causalitas materiæ incorruptibilium corporum.

I

Materia cœli suam circa compositū, & formam exercet causalitatem.

SVperest dicendū de causalitate materiali, quā exercet materia corporis incorruptibilis. Duas autem causalitates materiæ circa substantiam supra distinximus: vnam quoad constitutionem: alteram quoad effectionem. De priori est certū exerceri a materia cęlesti circa suum compositum, & consequenter etiam circa formam eius. Nam illud compositum tale est, vt essentialiter constet ex sua materia, & forma: ergo ab illa essentialiter pendet tanquā ab intrinseco, & essentiali principio, & materiali causa componente. Forma item cęli talis est, vt extra suam materiam conseruari non possit: pendet ergo ab illa esse tanquā à subiecto, in quo sustētatur, exercet ergo illa materia circa talem formā causalitatem suam. Ex quo etiam fit, materiā illam exercere hanc causalitatem media vnione formę cęli cum illa materia, nam illa etiam vnio pendet essentialiter à tali materia, & mediante illa forma, & totum compositum ab eadem materia, neque præter illam est necessarius alius modus, qui sit causalitas talis materiæ, vt ex superioribus facile probari potest; nam quoad hoc eadem ratio corporis incorruptibilis, & corruptibilis.

II.

An in cœli effectione materia aliqualiter cōcurrerit.

De altera vero causalitate quoad effectionem potest esse difficultas, an in aliquo vero sensu dici possit, materiam cęli in suo genere materialis causæ cōcurrere ad effectionē cęli. Et ratio difficultatis est, quia cęlum, & in vniuersum corpus incorruptibile, fit tantum per creationem: ergo effectio illius est ex nihilo, ergo nulla potest dari materialis causa illius effectionis, repugnant enim illa duo. Et confirmatur, nam effectio cęli est (vt ita dicam) totalis effectio substantiæ cęli, etiam quoad materiam, sed non potest materia esse causa materialis effectionis sui ipsius, hoc enim repugnat in omni genere causæ, excepta finali, quia in alijs, causare supponit esse, ergo non potest materia esse causa effectionis cæli. In contrarium vero est, quia cum cęlum fit, forma eius fit dependenter à materia, nam in esse pendet ab illa: ergo & in fieri, ergo effectio totius cęli pendet à materia. Probatur hæc vltima consequentia. nam ab eadem materiali causa pendet effectio totius compositi, à qua pendet effectio formæ: maxime quando talis est forma, vt non fiat nisi vnita materiæ, sed effectio formæ cęli pendet in genere causæ materialis à materia: & effectio totius compositi. Minor patet ex dictis, nam si forma pendet in fieri à materia: ergo effectio eius pendet à materia. Item, quia talis est illa forma, vt naturaliter fieri non possit nisi vnita subiecto. Vnde per eandem actionem fit, qua vnitur subiecto, & per eandem actionem vnitur, qua fit: sed actio vnitiua essentialiter pēdet à subiecto, ad quod fit vnio: ergo. Maior autem videtur etiam clara, quia compositum non fit nisi per vnionem formæ cum materia: ergo si illa actio pēdet à subiecto, etiam effectio compositi pendet à subiecto. Item, non alia ratione compositum corruptibile fit per actionem dependentē à materia, nisi quia forma eius fit, vel vnitur materiæ per actionem pendentem ab illa: sed ostensum est idem contingere in corpore incorruptibili: suppono enim formam talis corporis non esse subsistentem, sed materialem, & pendentem à materia: quæ forma proprie non fit, sed comproducitur composito: & ideo eadem actione, qua illa fit & vnitur, fit etiam compositum.

III. Hæc difficultas non procedit de creatione cęli, quatenus ad materiā eius terminatur, sic enim cōstat nō esse materialem causam eius, sed terminū. Procedit de illa cœli productione, quatenus formaliter terminatur ad formā eius, & ad vnionem formæ cum materia, & ad compositū, quatenus ex illa resultat, an videlicet, illa actio quantum ad illam partem (vt sic loquar) habeat propriam materialē causam: argumenta enim posteriori loco facta videntur affirmantem partem conuincere. Vnde posset quis excogitare, sicut corpus incorruptibile est compositū ex duabus partibus, ita effectionē eius esse compositam ex duabus partibus, seu dependentijs partialibus, quarum altera ad materiam absolute, altera vero ad formam, vt informantem materiam, atque adeo ad compositum, vt sic, terminatur. Actio enim proportionata est termino cū quo identificatur: ergo sicut terminus compositus, est ita, & actio, seu dependentia. Illa ergo actio ratione eius partis, quæ ad materiam terminatur, nō habet causam materialem, vt dictum est: quoad alteram vero partem videtur habere illam, idque satis probari argumentis factis. Sed in hac sententia difficile est ad explicandum, an illæ sint duę actiones, vel una: nam si sunt duæ, altera erit creatio materiæ; altera vero generatio, vel eductio formæ de potentia materiæ: si vero est una, erit veluti mista, & composita ex creatione & eductione, & non apparet, quomodo duo illæ partiales actiones vniantur ad componendam vnam.

Quapropter dici aliter potest, actionem illā esse vnā & indiuisibilem, qua primo, & per se producitur totum corpus incorruptibile, & comproducuntur partes: quæ actio nō potest habere causam materialem, eo quod fit omnino ex nihilo. Atque ita fit, vt materia horum corporum nullo modo concurrat materialiter ad productionem eorū. Sed in hac sententia etiam est creditu difficile, quod actio terminata ad rem cōpositam sit in se indiuisibilis. Nam ratio supra facta uidetur probare oppositū, quia actio identificatur cum termino producto: ergo sicut terminus coalescit ex partib. ita necesse est integram actionem productiuam ipsius termini cōsurgere ex partialibus actionibus productiuis, seu comproductiuis partium ipsius termini. IV.

Est igitur aduertendum, dupliciter posse actionem aliquā dici indiuisibilem: vno modo, quia non est cōposita ex partibus, sicut est indiuisibilis creatio angeli; & hoc modo nō potest dici indiuisibilis productio cęli, vt recte probat ratio facta. Alio modo dici potest actio natura sua indiuisibilis, quia licet constet ex partibus, non tamen pōt nisi indiuisibiliter, seu inseparabiliter fieri, neq. una pars fieri, aut manere potest sine alia, nec per se sola, sed simul cum tota actione. Atque hoc modo existimo esse unam, & indiuisibilē actionem, qua creatur cęlum, & concreatur materia, & forma eius. Quidquid enim sit de potentia absoluta, quod infra uidebimus, tamen ex natura rei ita pendet creatio materiæ cœli ab actuali informatione, seu unitione formæ, ut non possit naturaliter esse illā effectio materiæ, sine consortio alterius partialis actionis, qua in illam introducitur forma; neque è cōuerso illa inductio formæ possit per se fieri per modum totalis actionis, sed solum per modum partis componentis unam totalem actionem simul cum productione materiæ. In quo differt effectio incorruptibilis corporis a productione corporis corruptibilis, nam in corpore corruptibili actio, qua creatur materia, pōt eadem manere, uariata actione qua inducitur forma, vel secundum numerum, uel ēt secundum speciem; quamuis oporteat, ut aliqua maneat uel succedat: & è contrario, actio inductiua formæ potest per se fieri per modum totalis actionis, sicut fit generatio, vt infra latius declarabimus, tractando de eductione formæ. V.

Quot possit modis actio indiuisibilis esse.

Hoc

VI. Solvitur proposita difficultas. Hoc ergo supposito, ad difficultatẽ propositam dicendum est, actionem illam integram, & indiuisibilem absolutè, & simpliciter non pẽdere à materia in genere causæ materialis, quia illi actioni, vt sic, nullum subiectum supponitur, nihilominus tamen fatendum est, illam actionem, quantum ad eam partẽ, qua est comproductiua formæ, pendere à materia, vt à subiecto, & causa materiali: hoc enim rectè probat discursus supra factus. Nec verò inde fit, illã actionem quoad aliquam partem esse generationẽ, aut propriam eductionem formæ de potentia subiecti, nam hæc ratio solum conuenit illi actioni, quę per se, ac separatim, & per modum totalis actionis fieri potest: illa autem partialis actio concreatio dicenda est, quia natura sua est pars vnius totalis actionis, quæ est vera creatio. Nec repugnat concreationi, vt sic, pendere à subiecto, & materiali causa, quã tum ad eam rationem, seu partem, secundum, quam dicitur concreatio: sicut etiam quatenus est partialis concreatio materiæ, pendet suo modo à forma, & vnione eius. Quod nihil aliud est dicere, quam dari quandam creationem totalem, quæ constat ex partibus materiali, & formali proportionatis partibus, quibus cõstat terminus eius: quod verissimum est. Atque ita satisfactum est omnibus rationib. dubitandi, intelligenturque melius hæc omnia ex dicẽdis infra de creatione, & de eductione formæ substantialis, vbi plura de hac difficultate dicam.

SECTIO XIV.

Vtrum in rebus incorporeis dari possit causa materialis substantialis, & quomodo quantitas ad hanc materialem causam comparetur.

I. SVpponit hæc quæstio, esse inter substantias creatas quasdam incorporeas, id est, carentes hac quantitate molis, quam habent corpora: quod infra nobis probandum est, tractando de substãtijs separatis. Hoc ergo supposito, ad explicandam in vniuersum causalitatem materialem circa substantiam, vel assignandos ei terminos quibus clauditur, vel designandam certam proprietatem, qua dignosci possit, necessaria visa est hæc quæstio.

Variæ sententiæ.

II. IN qua nonnulli errarunt, dicentes causalitatem materialem non limitari ad res corporeas, sed in incorporeis etiam reperiri. Quæ sententia duobus modis intelligi potest. Prior est, vt intelligatur de materia eiusdem rationis cum materia rerum corruptibilium. Quo sensu tenuit eam opinionem Auicembron in lib. Fontis vitæ, vt refert, & declarat Diuus Tho. 1. p. q. 50. art. 2. Sed hic sensus facile reijcitur ex dictis præter aliqua, quæ mox subijciemus. Quia ostendimus, corpora cœlestia propter suam incorruptibilitatem non posse constare hac materia: sed substantiæ incorporeæ sunt incorruptibiles, magisque abstractæ ab huiusmodi peregrinis alterationibus, quam cęlestia corpora: ergo.

III. Alio ergo sensu potest illa sentẽtia intelligi de materia alterius rationis specificæ ab hac nostra materia, eiusdem tamen rationis genericæ cum materia rerum corporalium, ita, vt de se illa materia, quæ de facto esse dicitur in rebus incorporeis, capax sit corporeæ molis, & quantitatis, si forma illam admittat. Et hoc sensu dicitur illa materia esse eiusdem rationis communis cum materia rerum corporearũ, quã uis in statu differat, & actu careat mole corporea ratione formæ. Quod etiam asseruit Auicembro citato loco. Est autem etiam hic sensus improbabilis, quia materiæ corporali connaturale est esse sub quantitate, & sub illa, uel per illam diuidi in partes ergo impossibile est, vt aliqua substantia natura sua

A constet huiusmodi materia carente mole corporea. Patet consequentia, tum quia non potest talis materia esse sine quantitate, saltem connaturali modo: non potest autem aliqua substantia naturaliter constare ex materia, & non habere illam in statu connaturali, sed prodigioso, & miraculoso: tum etiã, quia talis substantia incorporea cõstaret ex portione, seu parte materiæ distincta, uel a tota materia substantiarum corporalium, ut argumentatur Diuus Thomas loco citato: uel etiam à materiis aliarum substantiarum incorporearum, ut ibidem Caietanus addit. Repugnat autem huic materiæ secundum cõmunem rationem suam diuidi in partes, nisi media quantitate.

B Sed dicere potest aliquis, non esse de ratione huius materiæ in communi sumptæ habere qualitatẽ, neque positiue, (vt ita dicam) postulare illam, vt proprietatem sibi necessariam, sed solum indifferenter se habere, vt illam habeat, uel non habeat iuxta exigentiam formæ. Sed hoc inprimis est alienũ ab omni ratione philosophica, quia nos nunquam experti sumus huiusmodi materiam, nisi sub quantitate: ergo non solum hæc materia est capax quantitatis natura sua, uel potest admittere illã, si forma non repugnet, sed etiam natura sua postulat esse sub quã titate, imo uix potest intelligi sine illa. Et confirmatur hoc, nam si in materia est capacitas ad quantitatem, non potest naturaliter illa carere propter formam: nam maxime id accideret, quando forma esset spiritualis: vt videmus in homine formam esse spiritualem, & non propterea priuari materiam sua quantitate. Sed præterea argumentor à priori in hunc modum, nam vel illa materia substantiarum incorporearum esset in sua entitate indiuisibilis, & carens partibus entitatiuis integrantibus ipsam; vel haberet partes entitatiuas, sese tamen penetrantes propter carentiam quantitatis. Si primum dicatur, plane sequitur talem materiam non solum non habere actu quantitatem, sed etiam esse omnino incapacem illius, quia rei indiuisibili repugnat per quãtitatem extẽdi, ut per se notum est ex ipsis terminis: talis ergo materia non conueniet cum materia substantiarum corporalium, etiam in hoc communi genere materiæ corporeæ, seu capacis quantitatis. Si vero dicatur secundum, repugnat (saltem naturaliter) illam materiam esse à quãtitate separatam: tum quia materia corporalium non alia ratione postulat quantitatem, nisi quia diuisibilis est in partes: tum etiam quia neque est in natura indicium aliquod, aut uestigium talis materiæ, neque facile, ut dicebã, concipi potest illo modo existens, præsertim natura sua.

V. Posset ergo aliter excogitari, (& sit tertius dicendi modus) in re incorporea compositio ex materia prorsus spirituali, & indiuisibili, ita ut, sicut datur substantia cõposita ex materia, & forma corporeis & substantia composita ex materia corporea, & forma incorporea, ita etiam dari possit substantia composita ex materia, & forma incorporeis. Quid enim repugnat, quin detur huiusmodi compositio in substantia spirituali? Atque hanc sententiam probabilem reputat Alexander Alens. 2. p. q. 20. memb. 2. in fi. & q. 44. memb. 2. vbi distinguit triplicem materiam, scilicet elemẽtarem, cęlestem, & spiritualem, & Bonauent. in 2. dist. 3. art. 1. q. 1. & seq. & reuera loquitur de propria materia, ut est essentialis pars distincta realiter à forma: & idem tenet Richar. eadem dist. art. 1. q. 2. & in eandem sententiam refertur Aureolus ibi: & idem docuit Plot. lib. 4. Aeneadis 2. c. 5. ubi ait, [profundũ uniuscuiusq. rei eẽ materiam, etiam in mundo intelligibili.] Idem tenuit Proclus in elementario proposit. 210. Citatur pro hac sententia ex philosophis Aristoteles 2. Metaph. tex. 12. ubi ait omne, quod mouetur, habere materiam.

riam. Et Commentator 12. Metaph. tex. 10. dicens materiam esse causam potētiæ in rebus, in quib. est potentia, scilicet passiua, significans omnia, quę sūt aliquo modo in potētia, habere materiam: quod & habet 8. physic. tex. 15. Idemque habet Auic. 2. Metaph. c. 2. Vnde lib. 4. c. 2. ait omne, quod habet esse post non esse, habere materiam. Ex patribus vero August. lib. 1. de Mirab. sacræ scripturæ cap. 1. ait, Deum ex informi materia, quam prius ex nihilo cōdidit, cunctarum visibilium, & inuisibilium rerū, hoc est sensibilium, & insensibilium, intellectualiū, & intellectu carentium, species multiformes diuisisse: & 12. Confess. c. 20. & 21. inter alias expositiones illorum verborum: [In principio creauit Deus cœlum, & terram, (hanc ponit, id est,) fecit Deus informem materiam creaturæ spiritualis, & corporalis.] Damasc. etiam lib. 2. de fide, c. 3. ait, [licet quædam creaturæ respectu nostri, materia vacare dicantur, tamen quidquid est aliud à Deo, crassum esse, & materia constare.] Et Boetius lib. de Vnitate, & Vno ait, Angelum esse vnū coniunctione materiæ, & formæ: & lib. 1. de Trinit. c. 3. ait, formam, quæ est sine materia, nō posse esse subiectum accidentium.

VI. Ex quibus omnibus colligit hæc opinio non posse dari substantiam creatam, quæ sit pura forma subsistens, quia nulla est substantia creata, quæ licet actu sit ratione formæ, non sit in potentia, vt possit esse, & non esse, quod conuenit illi ratione materiæ. Item, nulla est substantia creata, quæ non possit agere, & pati, aut moueri: sed primum conuenit ratione formæ, ergo secundū conuenit rōne materię, q non potest eadem potentia secundum eandem rationem simplicem esse actiua, & passiua, quia non pōt secundum idem esse in actu, & in potentia. Denique nulla substātia creata potest esse purus actus: ergo nec pura forma, ergo esse debet cōstans ex materia, & forma. Nec uerò repugnat hæc compositio rei spirituali, quia non repugnat intelligere entitatē substantialē indiuisibilē, ac incorpoream, quæ in suo genere sit pura potentia, & pendeat ab aliquo actu substantiali informante. Nam sicut substantia spiritualis integra est, in potentia ad formas accidētales proportionatas ita dari potest substantia spiritualis partialis, quæ sit in potentia ad substantialem formam proportionatam. Denique sicut in formis sunt gradus, cur non etiam possunt esse in materijs vsque ad gradum spiritualem?

VII. Hæc sententia est sine dubio falsa; tamē duas habet partes. Vna est, causalitatē materiæ esse necessariam in omni substantia creata, quantumuis incorporea. Alia est, hanc causalitatem saltem non repugnare illi. Quia ergo prior pars facilius impugnatur, quā posterior, de ipsa est sigillatim dicendum.

Quæstionis resolutio.

VIII. Dico ergo primo; Non est de ratione substantiæ creatę, & completæ, ut habeat causam materialem intrinsecam, ex qua componatur. Hanc conclusionem supponunt omnes authores, qui docent dari facto substātias creatas nō cōpositas ex materia, nimirum Angelos. Ita sentiunt fere omnes Scholastici in 2. d. 3. & D. Thom. 1. p. q. 50. art. 2. & 2. cont. Gent. c. 50 & 51. & quæst. de spiritualibus creatur. art. 1. Marsil. in 2. q. 2. Henric. quodlib. 4. quæst. 16 Heruæus quodlib. 11. q. 3. & est expressa sententia Dionysij c. 4. de cœlesti Hierarch. & de diuin. nominibus, & sine dubio idem sentit Damascen. lib. 2. c. 3. Aristot. etiam 12. Metaphys. c. 6. clare docet intelligentias esse abstractas à materia, quāuis in hoc excedere uideatur, faciens illas puros actus: de qua re dicemus infra suo loco. Nunc probatur ratione assertio posita, quia neque ex ratione substātię creatæ, ut sic, neque ex proprietatibus, uel effectionibus talis substantiæ potest colligi necessitas huius compositionis, seu causalitatis materialis: ergo nulla est talis necessitas. Antecedens quoad priorem partem patet, quia de ratione substantiæ, vt sic, solū est, qd sit ens per se subsistens, seu natura sua aptum ad subsistendum. Quod verò talis substantia creata sit, addit solum dependentiam ab alio: & consequenter, quod talis substantia sit finita, & nō sit ex se ens necessarium, neque omnino simplex: sed tota hæc ratio substantiæ creatæ optime saluatur, & intelligitur absq compositione ex materia, & forma, seu ex actu, & potentia substantialibus, ac realiter distinctis: ergo. Probatur assumptum, quia, ut substantia non sit omnino simplex, sufficit compositio Metaphysica, uel ex natura, & supposito, uel ex esse, & essentia, de quibus infra dicemus: præter quas etiā est compositio ex genere, & differentia, quæ sufficit ēt, vt talis substantia finita esse intelligatur; neq. talis compositio indicat ueram compositionem ex materia, & forma, quia non oportet genus, & differentiā sumi ex partibus substantiæ realiter distinctis, ut in superioribus dictum est. Denique, ut talis substātia dependeat, satis est, quod ex se, & ex sua intrinseca essentia non sit ens actu, sed per efficiētiam alterius: hoc autē conuenire potest substantiæ hoc ipso quod aliquam compositionē habet ex esse, & essentia, uel ex modo dependentiæ, & re, quę dependet: ergo ad rationem substantiæ creatę non est necessaria propria compositio ex materia, & forma. IX.

Altera uero pars antecedentis probatur, quia non repugnat eandem rem esse in actu in genere substātiæ, & esse in potentia ad accidentia, ut sequenti disputatione latius dicturi sumus. Et patet breuiter, quia respectu diuersorum non repugnant actus, & potentia. Imo hoc ipso, quod substantia creata non habet per seipsum omnem perfectionem, sequitur vt post perfectionem substantialem, sit perfectibilis per accidentia: & hoc est esse in potētia ad illa. Deinde, si talis substantia sit viuens, & maxime intellectualis, per eādem realem facultatem habere potest vim agendi, & recipiendi, vt per eandem uoluntatē potest elicere, & recipere actum volendi: & eodem modo potest se mouere, non ratione materię, sed ratione suę proprię substantię: ergo hęc non sunt sufficientia indicia compositionis proprię ex materia, & forma, quia non necessario illam requirunt, sed pręter hęc nulla alia sunt indicia talis compositionis, quę in omni substantia creata necessario inueniantur: ergo nulla est necessitas attribuendi hanc compositionem omni substantię creatę.

X. Et confirmatur, ac declaratur hic discursus ex anima rationali separata materia: illa enim est substātia creata dependens, & non omnino simplex, & potens ad intelligendum, uolendum, & se mouendū: & horum omnium capax est sine compositione ex materia, & forma. Vnde authores contrarię sententię coacti hoc exemplo, indicant etiam in anima reperiri hanc compositionem, veruntamen, id est, ual de alienum non solum à principijs naturalibus, sed etiam fidei. Nam, uel intelligunt, animam etiam dum est in corpore, esse compositam ex materia, & forma spiritualibus: at inde sequitur, animam non esse ueram formam corporis; tum quia anima per se erit substantia completa, & integra, vtpote ex propria materia substantiali, & propria forma composita; tum etiam, quia non poterit informare corpus per suam materiam, quia materia non est actus actuans, sed primum subiectum formę: neque etiam per suam formam, quia non potest eadem forma simul informare duas materias, neque habere connaturalem, & intrinsecam habitudinem transcendentalem ad illas. Vel intelligunt, animam rationalem statim, ac separatur à corpore, recipere aliquam spiritualem materiam cui vnitur, & in qua con-

Anima ratio-nalis nullā materiā includit.

conseruetur: & hoc æque falsum est, & erroneum. Nam inde fit primo, animam rationalem vere non conseruari separatam. Secundo sequitur necessariam esse creationẽ nouæ materiæ, vt anima possit extra corpus manere, quia illa materia non poterat antea præesse, alias oportuisset, vel esse sine forma, vel aliquid aliud corrumpi, vt anima rationalis extra corpus manere posset. Quę omnia sunt absurda. Imo præterea sequitur, non oportere, vt talis anima aliquando redeat ad corpus: nam si iam habet propriam, & perfectiorem materiã quam informet, cur debet illa priuari, vt corpus redeat? Maximè, quia compositum illud ex tali materia, & anima, natura sua incorruptibile esset. Igitur nullo modo dici potest rationalem animã constare materia, & forma.

IX. Occurritur obiectiõni. Sed dicet aliquis non esse eandem rõnem de anima rationali, & de substantijs completis, de quibus nunc agimus: nam illa cũ sit incompleta, & natura sua instituta ad informãdam materiam, non est mirum, quod tota sit forma, & nõ constet ex materia: secus vero esse potest in substãtijs cõpletis, quæ ita per se subsistunt, vt materiam informare non possint. Sed hæc differẽtia nil obstat, quin potius ex eo, quod anima rationalis, quamuis sit incompleta substãtia, quia incorporea est, põt esse per se subsistens sine materia, & in sese operari, ac se mouere: ex hoc (inquam) inferimus non repugnare, quod dentur completæ substãtiæ incorporeæ, quæ materia non constent, & in se operari possint, ac se mouere. Et ratio huius consequentiæ est, quia sicut in anima eadem res potest esse principium efficiendi, & recipiẽdi motum, & actum accidentalẽ, ita in illis substantijs cõpletis. Et sicut anima separata nõ indiget materia ad suos actus, & motus, ita nec substantia completa, & incorporea indigebit illa. Et aliunde nõ est materia necessaria ad rationem substantiæ incõpletæ, vt sic, nam Deus est completa substantia sine materia: neq. ex eo præcise, quod substantia sit creata, postulat, vt complementum eius sit ex compositione materiæ, vt demonstratum est: ergo.

XII. Et hinc insurgunt duæ aliæ rationes egregie confirmantes cõclusionem. Vna ratio est Diui Thomæ loco citato, quia non repugnat dari substantiã creatam completam, habentem operationem simplicem independentem à materia: ergo non repugnat dari substantiam habentem esse completum absq. materia. Consequentia probatur, quia esse est propter operari; vnde est proportionatũ operationi, & operatio ipsi esse: si ergo substantia nullo modo indiget materia ad operationem, neq. ad suum esse cõpletum illa indigebit: Et vel maximè, quod talis materia nihil conferre posset ad esse, uel subsistere formæ: quia forma, vt supponitur, esset incorporea ergo independens in esse à quolibet subiecto, & per se subsistens, sicut est nostra anima: igitur talis forma, neque quoad esse, neque quoad operari, indigebit materia: ergo nõ potest natura sua esse actus materiæ, sed actus per se subsistens, tanquam substãtia completa. Antecedens vero probatur, quia non repugnat dari substantiam creatam pure intellectualẽ: operatio autem intellectualis per se, & natura sua independens est ab omni materia, ut late probatur in 3. de Anima, & patet breuiter tũ ex obiecto eius, nam sub se complectitur omne ens, quantumuis abstractum à materia; tum ex modo eius, quia ex se abstrahit à tempore, & loco, & ab omni cõpositione: tum deniq. ex primaria substantia intellectuali quæ est Deus, in quo nullũ est genus materiæ, & ex infima, quæ est homo, uel anima rationalis. Nam, licet hæc anima sit actus corporis, cuius ministerio, vt aliquo modo potest ad suas mentis operationes, tamen per se ac formaliter, non indiget anima rationalis aliqua materia ad intellectuales operationes: vnde separata illas exercet sine ulla materia: si ergo

A non repugnat dari substãtiam creatam totaliter intellectualem, non repugnabit dari substantiã creatam carentem compositione ex materia.

Altera ratio sumitur ex similitudine effectus ad causam, saltem secundum communem, & analogã rationem: cum ergo Deus sit substantia completa simplex, non repugnabit dari substantiam similem Deo in hac perfectione, saltem quantũ ad carẽntiã cõpositionis ex partibus realiter distinctis: omnis.n. similitudo ad Deum, quæ non pugnat cum ratione effectus æquiuoci, & dependentis, uel quæ aliunde non pugnat cum ratione entis, vt sic, communicari potest à Deo alicui creaturæ, de quo discursu dicemus plura infrà, tractando de intelligentijs creatis. XIII.

B Dico secundo: Oĩno repugnat fieri incorpoream creaturam habentem verã materialẽ causam substãtialem. Hanc cõclusionem nõ inuenio ita expressã in authoribus: solum.n. dñt angelos carere omni materia: tñ quatenus hoc colligunt ex eo, quod incorporei sunt, plane supponunt, repugnare substantiæ incorporeę, vt sic cõpositionem ex materia, qualiscunq. illa esse fingatur. Potest autem probari assertio primo ab effectu, uel potius ex fine: quia cõpositio ex materia nõ põt conuenire alicui substantiæ nisi quatenus est cõnaturalis: natura autem nõ postulat compositionem ex materia, nisi ob aliquem vsum, vel finẽ consentaneum, & cõposito, & formę, nam materia est propter formam, sed materia incorporea nulli vsui esse põt formę incorporeę: ergo. Minor probata satis est in præcedente assertione, nam C forma incorporea nõ indiget materia absolute, ut sit, neq. ẽt ut operetur intellectualiter, ut ibi probatũ est: neq. ut moueatur localiter, vt probat ẽt exemplum nostræ animæ separatæ. Et ratio est, quia motus localis recipi potest in quacunq. re subsistente habente finitum, & limitatum locum, siue illa res sit composita, siue simplex. Nec fingi potest aliud genus operationis, ad quã talis materia deseruiat, quia in materia incorporea nõ possunt esse sensus, neq. aliquis modus cognitionis, qui per solam formam nõ melius exerceatur: neque etiam esse posset actus vitæ vegetatiuæ, cum substantia incorporea D sit incorruptibilis, est ergo talis materiæ modus ineptissimus ad omnem vsum naturæ: ergo non potest esse connaturalis alicui substantiæ: ergo simpliciter impossibilis est nã materia, vel est pars natura, vel non est materia. Item, si possibilis est aliqua materia, possibilis etiam est forma, quæ sit naturalis actus eius: ergo composito ex utraq. connaturalis erit talis causa materialis, si ergo nulli formæ, uel composito esse potest connaturalis huiusmodi materia, neq. absolute esse põt. Ratio autẽ à priori sumenda uidetur ex nobilitate gradus, & ordinis substãtiæ incorporeæ, nã ille ordo rerum est actualior, quã sit omnis substãtia corporea, & extẽsa; & ideo repugnat dari in illo ordine entitatem substantialẽ per modum puræ potentiæ indigentis forma substantiali, ac realiter distincta, ut esse possit.

Incorporeã substãtia repugnat materialis causa.

E *Materia, & quantitas mutuo sese inferunt.*

EX his infero materiam, & quãtitatem se habere inseparabiliter ac reciproce, ita ut omne cõpositum ex materia, necessario sit quantum: & omne etiam corpus quantum necessario sit compositũ ex materia: hæc enim posterior pars in superiori sectione probata est: prior uero ex proximè dictis constat. Vnde fit consequens, quantitatem comparari ad materiam, ut proprietatem eius, nam cum inseparabiliter sese comitentur, necesse est, ut inter se habeãt aliquam naturalem connexionem, cum autem materia sit substantia, quantitas, & accidens non possunt aliter connecti, nisi ut proprietas, & essentia, radix, seu fundamentum. Imo, si de pro- XV.

prietate reali, & physica loquamur, nullam aliam in materia inuehiemus: nam si quid aliud assignari solet, uel non est proprietas sed essentia: vt esse [potentiã ad formam:] uel nõ est proprietas positiua, sed quæ per negationem declarat eandem essentiã, vt esse [ingenerabilẽ, & incorruptibilẽ, esse de se informẽ, & aliquo modo incognoscibilẽ, carere vi actiua,] & similes. Vel deniq. solũ per Metaphoram explicat eãdem essentialem capacitatẽ materiæ, vt [habere appetitum ad formã.] At uero quantitas est uera, & realis proprietas, propriam habens entitatem (de qua infra suo loco dicemus) naturaliter ac necessario coniunctam cum entitate materiæ. Estque illi valde proportionata, nam est aptissima ad recipiendum, & patiendum, & ex se non est ordinata ad aliquid agendum. Statim vero se se offerunt hoc loco, quæstiones graues, scilicet, an quantitas ita sit proprietas materiæ, vt sit illi coæua, & an ab illa dimanet, vel mediante forma: & an in illa immediate subiectetur, vel in toto composito; sed hæ quæstiones non sunt necessariæ ad præsentem disputationẽ, & in sequẽti habebunt commodiorẽ locum.

VI. Dubium. Solum potest in hac assertione dubitari, si quantitas, & materia sese cõsequuntur, quomodo, uariata ratione materiæ, non variatur ratio quãtitatis: diximus enim materiam incorruptibilium corporũ esse distinctam à materia corruptibilium: nemo autem dicet quantitates esse diuersarum rationum. Quod si dicatur, quantitatem consequi materiam, vt sic secũdum genericam rationem suam: restabit inquirendũ, quę proprietas consequatur hanc, quæ vero illam materiã, quatenus talis est, Vel quomodo ad rationem genericam materiæ sequatur specifica proprietas; & tamen ad specificas rationes materiæ nulla proprietas consequatur. Ad hoc vero dicendũ

Respõsio. est breuiter, nullum esse inconueniens, quod duæ naturæ, seu materiæ specie distinctæ, quatenus inter se sunt aliquo modo similes, habeant proprietatẽ communem: id enim frequens est etiã in formis, & substantijs completis. Nam sicut duæ causæ specie distinctæ possunt habere effectum eiusdẽ rationis, quia possunt habere virtutem communem, vel formalem, vel eminentẽ: ita duæ materiæ posśũt habere proprietatem communem propter conuenientiã in aliqua conditione naturæ, quamuis non cõueniãt simpliciter in tota essentia. Omnes enim materiæ habent integraliũ partium extensionem, & cõpositionem, & in ea sunt omnino similes, & secũdũ eam rationem conuenit illis proprietas: habent vero vlterius, quod sint potentiæ ad formam, & secundum hanc rationem differunt per diuersam habitudinem ad formam. Et secundum hanc specificam rationem, & distinctionem uerum est, non habere vnam materiam aliquam peculiarem proprietatem accidẽtalem, distinctam à quãtitate, uel à proprietatibus alterius materię. Neque hoc est inconueniẽs, quia materia, cum sit pura potentia, non indiget alijs proprietatibus, uel facultatibus.

Argumentorum solutiones.

XVII. AD Argumenta alterius sententiæ respondetur, Aristotelem, cum ait omnia quæ mouẽtur, habere materiam, loqui de motu physico in quo una pars mobilis prius pertransit spacium, quam alia. Commentator autem, & Auicenna procedũt in eo errore, quod intelligẽtiæ omnes sunt entia necessaria, & æterna. Ad Aug. In primis opus illud de mirabilib. sacræ Scripturæ incerti est authoris: deinde D. Tho. q. vnica de spiritualib. creat. art. 1. ad quartum, explicat Augustinum nõ loqui de materia proprie, vt est pars essentiæ, nec de informitate substantiali, sed de materia, vt dicit quamcũq. substãtiam, vel subiectũ accidentaliter informe. Vnde per materiam informẽ in intellectuali natura nihil aliud intelligit, quã ipsam naturam intellectualem nondũ illuminatam à uerbo. Vel fortasse author illius libri existimauit Angelos esse corporeos. Atque hoc modo respondet Capreolus in 2. d. 3. q. 1. ad aliũ locum Augustini ex libris confessionum, eam expositionem esse iuxta opinionem Platonis existimantis Angelos esse corporeos: præsertim quia Augustinus non approbat, sed refert tantum illam expositionẽ. Damascenus aũt aperte sentit Angelos esse immateriales, quamuis comparatione Dei eos appellet crassos ac materiales, nõ quia materia cõstent, sed quia aliquo modo sunt cõpositi, & potentiales. Ita fere D. Tho. q. 50. art. 2. ad primum. Boetius autẽ in priori loco, vel existimauit Angelos esse materiales, uel loquitur late de materia, & forma, prout interdum dñr de quacumq. potentia, & actu, siue sint genus, & differentia, siue essentia, & esse. In posteriori aũt loco, uel loquitur de forma pura, quæ sit purus actus, ut exponit Capreolus, uel loquitur secundum præcisionem formalem, quod forma, ut forma non recipit accidentia, sed quatenus aliud participat de conditionibus materiæ, seu de potentialitate.

Et ex his vltimis uerbis fere responsum est ad rationem illius sententiæ: negatur enim esse impossibilem substantiam creatã non compositam ex uera materia. Ad primam probationem respondetur, falsum esse omnem substantiã creatam posse non esse per intrinsecam potentiam passiuam, quę conuenit rebus ratione materiæ, subiectæ priuationi: si uero sit sermo de potentia ad nõ esse per solam denominationem extrinsecam a causa efficiente, illa non requirit materiam. Ad aliam probationem respondetur, eãdem rem viuentem posse se ipsam mouere accidentaliter, uel in actum reducere, quia ad hoc esse potest per suam substantiam in actu eminensi, seu uirtuali, & in potentia formali, vt supra, confirmando ueritatem, declaratum est, & tractando de causa efficiente latius dicemus. XVIII.

Ad ultimam probationem iam declaratum est, unde repugnet dari substantiã incorpoream, & puram potentiam in genere substantiæ, scilicet ex eminentia illius gradus, & ordinis, & ideo nõ est simile de potentia ad formas accidentales, quia substantia quæ sit simpliciter in actu, potest esse in potentia ad accidentia: quæ non est potẽtia ad esse simpliciter, sed secundum quid. Est denique diuersa ratio formæ, & materiæ, nam forma, cum sit actus, merito reperiri potest in gradu incorporeo, itemque gradus corporeus potest participare actualitatem formę substantialis, quia non est ille ordo adeo imperfectus, quin intra illum reperiatur ens simpliciter in actu per formam constitutum: è contrario uero materia propter suam imperfectionem non potest eleuari ad gradum incorporeum. XIX.

DISPVTATIO XIV.

De causa materiali accidentium.

EXplicata causalitate materiali in prima radice, & causa illius generis, facile est eam applicare ad omnia subiecta, quæ huiusmodi genus causalitatis exercent circa accidentia: nam circa substantiã sola materia prima ueram, ac propriam causalitatẽ materialem habet: quia licet partes integrãtes, uel dispositiones, soleant ad hoc genus causæ reuocari, id solum est per quandã reductionem, non per proprietatem. Igitur de materiali causa accidentiũ primum uidebimus an sit, & qualis, & respectu quorũ accidentium. Deinde, quibus rebus conueniat.

SECTIO I.

Vtrum detur vera causa materialis accidentium.

I. DVpliciter de accidentibus loqui possumus: vno modo in abstracto, seu de sola forma accidentali: alio modo in concreto, seu de cõposito ex tali forma, & subiecto. Et iuxta hanc duplicem considerationem dupliciter potest quæri causa materialis accidentis. s. vel componens ipsum, vel sustentans ipsum, aut vnionem ipsius.

Materialis accidentium causa datur.

PRimo ergo in genere certum est dari causam materialem accidentium. Hoc patet primo ex Arist. 12. Metaph. tex. 13. vbi resoluens quæstionẽ quam li. 3. text. 15. proposuerat dicit oĩum generũ eadem esse principia secundum proportionem: nã (ut Commentator exponit) licet alia sit potẽtia ad esse substantiale, & alia ad esse accidentale, tamen proportionaliter conueniũt in ratione causæ materialis. Vnde hæc causalitas eadem via, & proportione demonstratur, quæ causalitas materiæ primæ: imo tanquam nobis notior, prius cognita est, & per proportionem ad illam, vẽrum est in cognitionem materiæ primæ, ut suprà vidimus. Experimur. n. in eodem subiecto mutationem fieri ab uno accidente in aliud, vt à calido in frigidũ: ex quo intelligimus dari subiectum, quod vtrique accidenti subest, & illud appellamus causam materialem accidentis. Nã re uera est causa, quandoquidem ab illo dependet accidens: & quatenus subiectũ est, non participat aliud causalitatis genus, ut per se constat, & magis patebit ex dicendis. Deinde, quia non in omnibus accidentibus fit hęc transmutatio, addenda est ratio vniuersalis, quæ ex natura entitatis accidentalis sumenda est: entitas. n. accidentalis, in se subsistere non potest, sed indiget subiecto, in quo sustentetur: & ideo indiget causa materiali tanquã necessaria ex natura rei, ut esse possit. Quæ ratio probat, non solũ dari posse causam materialẽ accidentium, sed ẽt oĩa accidentia natura sua necessario postulare hanc causam quia [accidentis esse est inesse,] ut postea suo loco declarabimus: in ipsa autem rõne inhærendi includitur subiectũ, & cõsequenter materialis causa.

II. Notandũ inter substantiam, & accidẽs discrimen. Ex quo colligitur differentia inter substantiam & accidens, quod substãtia ẽt creata, non requirit in uniuersum materialem causam, ut supra ostensum est, accidens vero omne illam requirit. Et ratio est, quia ratio substantiæ, aut formæ creatæ ex hac præcisa, & cõi ratione non requirit materiam, cum ex vi illarum rationum non repugnet esse rem subsistentem, & simplicem, sed requiritur ex peculiari ratione talis substantiæ, nimirum corporeæ, vel talis formæ. materialis. At uero accidens ex præcisã, & communi ratione accidentis postulat materialem causam, quia dicit entitatem ita diminutam, ut natura sua sit inepta ad subsistendum, ac proinde indigentem aliquo subiecto sustentante. Quo fit, ut hæc causalitas materialis, etiam ad incorporalia se extẽdat, nam etiam spiritualia accidentia indigent materiali causa, extenso nomine [materialis] ultra id à quo sumptum est. Materia enim propriè, & in rigore appellata est materia corporea, & ab ea denominatio [materialis] sumpta est: inde tamen extenditur ad omnem causam, quæ rationem causandi eandem, seu proportionalem habet, etiam si secundum entitatem suam spiritualis sit, & incorporea: atque hoc modo accidentia spiritualia, licet in se sint indiuisibilia, & incapacia extensionis quantitatiuæ, nihilominus causam materialem habẽt. Quin potius iuxta principia diuinæ Theologiæ, etiam superna-

A turalia accidentia indigent materiali causa, nam quantumuis sint entia perfectissimi ordinis, tñ hoc ipso quod accidentia sunt indigent subiecto, quo fulciantur. Aduertendũ est tñ vltimò, in hac conclusione sermonem esse de propria entitate accidentali, nam modus accidentalis, qui ex se non hẽt propriã entitatẽ, sed intrinsecè identificatur alicui accidentali entitati, cuius est modus, nõ semper hẽt propriam materialem causam, sed illi sufficit ipsa entitas quam proximè modificat, siue illi coniungatur vt subiecto, siue alio modo, q. in particulari declarari non potest, nisi explicando varia genera horum modorum accidentalium, quod in discursu huius materiæ præstabimus. Et ideò omitto speciales difficultates, quæ hic occurrebant de relatione, ut relatio est, & de actione transeunte, ut sic, & de loco, vel alijs formis extrinsecè denominantibus nam in proprijs locis commodius tractabuntur.

B

Accidens in concreto componitur ex materia, non in abstracto.

DIco secundo: Entitas accidentalis in abstracto sumpta, non habet causam materialẽ, ex qua intrinsecè componatur, sed hoc modo datur causa materialis accidentis in concreto, seu cõpositi accidentalis. Hanc conclusionẽ, præsertim quoad priorem partem, ponunt Soncinas 12. Metaphys. q. 26. & Iauell. q. 8. & significant, aliquos sensisse oppositum propter Arist. ibi text. 26. dicentẽ, in omni genere dari propriam potentiam, & actum. Conclusio, tamen est certissima, loquendo de propria, & reali materia, quia tota entitas accidentalis est quædã forma: non ergo indiget cõpositione intrinseca, & reali ex propria materia, & forma. Antecedens declaratur, quia tota entitas accidẽtalis est in subiecto tanquã forma: vnde qui in accidente fingunt dictã compositionem ex materia, necesse est fateantur, illam partem, quam materiam appellant alterius partis formalis respectu subiecti esse actum, & formam saltẽ partialẽ. Hinc vero probatur prima cõsequẽtia quia forma, ut forma, non postulat cõpositionem ex potẽtia, & actu realiter distinctis, ut in substantialibus constat, & speciali de anima rationali superius probatum est. Neque in accidentali forma excogitari potest propria ratio, ob quam illam compositionem requirat: nam licet talis forma constat genere, & differentia, quæ per modum materiæ, & formæ Metaphysicè comparantur, tamen neq. in re distinguuntur, nec per se requirunt principia, seu fundamenta realiter distincta, ut in superioribus probatum est. Nec verò hæ formæ accidentales propter suam imperfectionem postulant illam compositionem ex potentia, & actu realiter distinctis, quia res imperfecta, si sit partialis, & incompleta, aut forma alterius, potest esse realiter simplex, imo, & indiuisibilis, vt punctus, nam simplicitas non semper importat, aut requirit magnam perfectionem sed tunc solum est signum maioris perfectionis, quando cætera sunt paria: ergo nulla probabilis ratio excogitari potest ad tribuendum accidentibus hanc compositionem. III. Iandun. 8. Metaph q. 8.

C

D

E

IV. Adde præterea, intelligi non posse qualis sit illa materia ex qua intrinsecè componatur forma accidentalis: nã vel est talis, ut eadem numero successiue sit sub diuersis formis accidentalibus: vel semper trãsmutatur, seu perit cum ipsa forma. Primum dici non potest, alias non solum ex calido fieret frigidum, sed ẽt ex calore frigus, & ex amore odium, & sic de alijs, quod est apertè falsum. Item, quia calor actiuus est secundum totam entitatem suam: ergo introducit in subiecto calorem secundum totam entitatem eius, quantum ad illum gradum, quem introducit: ergo expellit oppositum gradum

frigoris similiter quoad totam entitatem eius: non ergo expellit tantum partẽ formalem à materiali, vt in hanc introducat aliam partem formalẽ oppositam, sed simpliciter expellit totam formã, vel totũ gradum contrariũ, ut suũ introducat. Sicut in mutatione pure priuatiua, vt v.g. in desitione luminis, non perit pars formalis luminis, & manet potentialis, sed absolutè totum lumen. Si aũt transmutatio accidentis semper fit in tota entitate formæ ergo illa materia, ex qua finguntur accidentia constare, nihil deseruit ad transmutationes accidentium, neque etiam deseruit ut informent substantiam, nã ratio materiæ ex se potius impedit informationem, quia materia, ut sic non est actus actuans, ut supra diximus. Item non deseruit ad actionem, quin potius impedire potest, ne forma secundum se totam sit actiua, nam materia secundum se non est actiua: cum ergo multæ formæ accidentales sint actiuæ secundum totam suam entitatem, non constant intrinsece materia, & forma. Tandem si accidens ita constat materia & forma, etiam forma ipsius accidentis constabit materia, & forma. Atq. ita procedetur in infinitum: si ergo in aliqua sistendum est, vt re uera est, sistamus in prima, quæ sit ipsum accidens, quod est tantum forma, cuius materia est subiectum quod informat. Prima sequela patet, quia non est maior ratio de una forma, quam de alia, qa vtraque est entitas imperfecta, & incompleta, & forma alterius, & in utraque concipi potest ratio generica & specifica: est ergo eadem ratio.

V. Et ex his facile patet altera pars conclusionis, quia compositum accidentale intrinsece constat ex subiecto, & accidente, & in ea compositione accidẽs habet rationẽ formæ: ergo subiectum habet rationẽ materialis causæ. Vnde fit, causalitatem hanc respectu compositi eadem proportione explicandam esse in his compositis accidentalibus, qua in substantialibus illam declarauimus. Ipsum. n. compositum est effectus talis causæ, cum ex illa constet, & ab illa pendeat. Ratio vero, seu principium causandi est prima potentia, vel entitas, per quam subiectum recipit accidens, de qua potentia, & entitate in sequentibus sectionibus ex professo dicemus. Causalitas uero in re non est aliud, quam vnio accidentalis formæ ad subiectum, nam ea mediãte fit, ut ex subiecto, & accidente unum compositum coalescat. Loquimur. n. de composito, & causalitate eius in facto esse; nam de causalitate in fieri, statim dicetur. Neque oportet in subiecto accidentis fingere distinctum modum vnionis, præter ipsum accidens, vt unitum subiecto, quia cum accidens fit in subiecto, non fiunt in ipso subiecto duæ mutationes: una per informationem accidentis, alia per peculiarem modum unionis identificatum ipsi subiecto, & propter alias rationes supra factas, quæ hic eandem, vel maiorem uim habent. Atque ita patet, quæ sit hæc causalitas respectu accidentalis compositi.

VI. Occurritur obiectioni. Dices, Hoc compositum accidentale est unum per accidens: ergo respectu illius non potest intercedere vera causalitas materialis. Alias omne compositum per accidẽs cõsurgeret ex huiusmodi causalitate; quod patet esse falsum in aceruo lapidum, ut ẽt in domo quatenus constat fundamento, parietibus, & tecto. Respondetur ex supra dictis de unitate, in entibus quæ sunt vnum per accidens, esse latitudinem, & quædam habere maiorem unitatem, quam alia. Compositum ergo ex subiecto, & accidẽte, est unum per accidens, quia constat ex rebus diuersorum Prædicamẽtorum, & ex actu, & potentia non per se ordinatis, sed accidẽtaliter. Nihilominus tñ illa unitas quam habet, non est tantũ Metaphorica aut apparens sed uera, & physica, quia est per ueram unionem, & realem vnius ad aliud, & ideo tale compositũ uere consurgit per realem causalitatem componentium, tum inter se, tum respectu compositi. Aceruus aũt lapidum ita est unum per accidens, ut non habeat verã & physicam vnitatẽ, sed solum Metaphoricam, vel apparentẽ (vt sic dicã) & ideo, sicut non cõsurgit ex uera vnione partium componentium, ita non oportet vt uera causalitas materialis ibi intercedat, sed tñ secundum proportionem, quatenus in situ & ordine vna pars coniungitur alteri. In compositione aũt artificiali solet intercedere q̃dam maior coniunctio, & subordinatio partium: non tñ vera, & Physica unio, atque ita neque vera causalitas materialis: quod intelligitur, cõparando partes integrantes artificiũ inter se, nam si comparetur totum artificium ad propriam formam artificialem, quę est figura respectu illius est magis propria causalitas materialis quatenus figura comparatur ad suum subiectum tanquam uerum accidens illi realiter unitum.

Accidens in abstracto educitur, & sustentatur à materia.

VII. Dico tertio: Accidens quoad suã entitatẽ accidẽtalem præcise, & abstracte sumptã, habet materialem causam, non ex qua componatur, sed à qua sustentetur in suo esse: unde illa non tantũ est materialis causa accidẽtis quoad unionẽ, sed ẽt quoad entitatem eius, quã in suo genere causat mediante unione: neq. etiã est causa solum in facto esse sed ẽt in fieri. Tota hæc assertio sequitur ex præcedentib. à sufficiente diuisione, nam ex prima assertione constat accidentia indigere causa materiali ob diminutã entitatem q̃ habent; & in secunda probatum est entitatem accidentalẽ non indigere hac causa, ut ex ea intrinsece cõponatur: ergo ut ab ea sustentetur. Imo ẽt qui fingunt causam materialem intrinsece componentem accidentia, non excludunt causam materialem sustentantem totum ipsum accidens cõpositum ex intrinseca materia, & forma: quod est nouum argumentum, falso confingi illam intrinsecam compositionem accidentis ex materia, & forma. Rursus ex eadem diminuta, & imperfecta entitate accidentis, cõstat pendere à sua causa materiali non solum in unione, sed in entitate sua, quia in se subsistere nullo modo potest naturaliter. Item quia non minus pendet accidens à sua causa materiali, quam forma substantialis materialis à materia; sed hæc pendet non tantum in unione, sed etiã in entitate: ergo. Deniq. hinc etiam concluditur pẽdere non tantum in facto esse, sed etiam in fieri, tũ quia fieri est proportionatum ipsi esse, tum etiam quia actio per quam accidens naturaliter fit, est ẽt quoddam accidens pendens necessario à subiecto, in quo uel ex quo fit. Est tamen hoc cum proportione intelligendum, nam quædam accidentia fiũt per propriam actionem, alia uero solum per resultantiam, uel consecutionem ad effectionem aliarum rerum: vnumquodque ergo accidens eo modo quo fit, pendet ab aliquo subiecto in fieri, atque ita habet materialem causam suæ effectionis eo modo quo naturaliter fieri potest. Quid autem sit hæc causalitas, non oportet iterum declarare, nam eadẽ omnino est, quæ in substantiali causalitate, seruata proportione.

VIII. Qualiter materialis causa de substãtiali, & accidentali dicatur. Quærere vero aliquis põt, an materialis causa vniuoce dicatur de illa quæ est substãtiæ, & de causa materialis accidentis. Et ratio dubij esse potest, quia causa materialis accidentis in se, uel est perfectior, vel est æque perfecta causa materialis substantiæ, nam uel est integra substãtia, vel forma, vel ad minimum ipsa materia: ergo etiã in ratione causæ materialis est uel perfectior, uel saltem æque perfecta, quia in hac causalitate causa præbet se ipsam, & suum esse: ergo si in se est æque perfecta, etiam erit

in ra-

in ratione causæ. In contrarium verò est, quia esse quod resultat ex hac causalitate, nõ est esse simpliciter, sed secundum, quid nimirum esse accidentale. Item productio, vel generatio accidentis, solum est productio, & generatio secundũ quid. Vnio itẽ formæ accidentalis cum subiecto, est tantum secundũ quid, vt pote accidẽtalis: sed actualis causalitas materialis consistit in ipsa actuali unione, uel unitione, quatenus à subiecto pendet, ergo causalitas hęc respectu accidentis est tantum secundũ quid. Atq. ita dicendum est, causam materialem formaliter in ratione causæ Analogice de his causis dici, & principalius de causa substantiæ, materialiter verò rem, quæ causat accidẽtia, posse esse, vel æquè, uel magis perfectam. Id uero non satis est, ut in ratione causæ sit perfectior, etiamsi per se ipsam intret cõpositionem totius cõpositi accidentalis, quia nõ est inde ratio causæ sumenda, sed ex actuali causalitate, quã exhibet, & ex formali esse, quod inde consurgit.

SECTIO II.

An substantia, vt sic esse possit immediata causa materialis accidentium.

I. DE hac causalitate formaliter sumpta, nihil aliud nobis dicendum superest: de fundamẽto uerò talis causalitatis, & de potentia per quam causat, nõnulla dicere necesse est. Cum enim materialis causalitas consistat in receptione, duo ex parte causæ requiruntur; scilicet res, quæ recipit, & potentia per quam recipit, quæ possunt, vel re, uel ratione distingui. Supponimus autem, vt per se notum ex dictis, substantiam esse quasi primum fundamentum, uel primam rem, quæ causat materialiter accidentia, quia totus ordo accidentium imperfectus est, & insufficiẽs, vt in se subsistat: & ideo primum fundamentum, in quo accidentia nitantur, non potest esse aliquod accidens, sed debet esse substantia. Inquirimus ergo per quam potentiã substantia causet materialiter accidentia, an per potentiam accidentalem realiter, aut ex natura rei distinctam ab ipsa; an verò per se ipsam, seu per potentiã ratione tantum distinctam.

Tractatur prior opinio.

II. QVidam enim authores sentiunt nullum accidens recipi in substantia, nisi media potentia accidentali pertinente ad idem Prædicamentum. Ita sentiunt Soncinas 12. Metaph. q. 26. & Iauel. q. 8. qui dicunt esse in substantia potentiam receptiuã quantitatis, quæ reducitur ad Prædicamentum quãtitatis, & aliam receptiuam qualitatis, ad prædicamentum qualitatis pertinentem, uel potius in superficie ipsa, ait Soncinas, esse aliquid potentiale de genere coloris, ad recipiendum colorem, quidquid illud sit (inquit) putã Diaphaneitas, uel aliquid huiusmodi. Fundamentum eorum est dictum quoddam Aristotelis 12. Metaph. text. 26. [eadem esse principia omnium generum.] Quod Commentator exponit de identitate secundum Analogiam, nã quælibet res alicuius prædicamenti, habet illa tria principia, materiam, formam, & priuationem, non tamen in omnibus prædicamentis sunt eadem, sed proportionalia. Hinc ergo colligunt, quod sicut in vnoquoq. prædicamento est propria forma, & propria priuatio, sic etiam sit propria potentia, constituens proximum materiale principium illius generis. Vnde rectè concluditur, substantiam, ut sic non posse esse principium proximum materiale alicuius accidentis.

III. Atq. hinc sumptũ est illud axioma; [Potentia, & actus sunt in eodẽ genere,] quod à multis, ut primũ A Metaphysica principium, recipitur, ob dictum testimonium Aristotelis, cui addunt aliud Commentatoris 5. Phys. cõm. 9. [Potentiã ad vnũquodq. prædicamentũ esse in illo genere prædicamenti, in quo est actus:] & 1. ad Anim. Cõm. 6. [Potentiã, & actũ esse differentias, quæ contingunt oĩbus prędicamẽtis;] & loquitur de potentia receptiua, nam tractat de anima quatenus est actus, & de potẽtia, quæ illi respondet. Eodem principio utitur D. Thomas sæpè, signatim 1. p. q. 77. art. 1. vbi inquit: [Cum potẽtia, & actus diuidant ens, & quodlibet genus entis oportet, quod ad idem genus referantur potentia, & actus: & ideo si actus nõ est in genere substantiæ, potẽtia, quę dicitur ad illum actum, non põt esse in genere substãtiæ.] In quibus verbis, & principium B illud, & cõclusio intenta, & ratio conclusionis contineri videntur. Est autẽ ratio, quia potentiæ specificantur per actus: ergo potentia ad recipiendam formam accidentalem sumit speciem suam ab actu ad quem ordinatur: ergo illa potentia non potest esse substantia. Simili. n. ratione probauimus supra potentiam materiæ non esse accidens, sed substãtiam: & proportionali discursu concludi potest, potentiã ad recipiendam qualitatem esse in genere qualitatis. Ex qua ratione aliqui extendunt illud principiũ ad potentiam actiuam, & receptiuam: unde generatim inferunt, potentiam ad actum accidentalem esse accidens, & referri ad idem genus.

C *Substantia se ipsa immediata causa materialis accidentium.*

HÆc vero sententia, quantum ad rem præsentem attinet, defendi non potest, nisi forrasse in sensu uerborum æquiuocatio sit. Dico ergo substantiam per se ipsam abiq. additione alicuius rei realiter distinctæ, uel alicuius modi ex natura rei diuersi, posse esse causam materialem immediatè in se recipientem aliquod accidens. Probatur prior pars, quia si substantia recipit quantitatem, v.g. mediante aliqua re distincta, quæ sit potentia ad recipiendam quantitatem, interrogo, an illa res sit substantia, uel accidens. Substantia esse non potest, tũ quia alias non esset res ultra totam substantiam rei: tum D etiam, quia iam poneretur substantia per se ipsam receptiua accidentis. Si est accidens, ergo est in aliquo subiecto proximo; quæro ergo, an illud sit potentia accidentalis realiter distincta, uel ipsamet substantia: si hoc posterius dicatur, habemus intentum. Si uero dicatur prius, de illo accidente iterum redibit quæstio, & ita in infinitum procedemus, nisi in ipsa substantia tandem sistamus. Et ita est re uera necessarium, nam licet substantia possit uniri alicui accidenti, medio alio, ut postea dicemus, tamẽ comparando substantiam ad totam collectionem accidentium, non potest illi uniri, media aliqua re, quæ non sit, aut substantia, aut accidens: ergo necesse est, ut aliqua substantia, & aliquod accidens immediate uniantur, idest, nulla mediante re distincta ab extremis unitis. E Ratio deniq. à priori ex eo sumi potest, quod accidens adijcitur substãtiæ creatæ ad perficiendam illam, & supplendum id, quod talis substantia per se ipsam habere non potest: ergo necesse est, ut in entitate talis substantiæ intime includatur capacitas ad recipienda accidentia: ergo hæc capacitas substantiæ, quæ est receptiua accidentium, ut sic, non potest esse res distincta ab ipsa substantia: unde quoad hanc partem conclusio posita euidens uidetur. IIII.

In altera uero parte, de modo ex natura rei distincto, imprimis non agimus de modo vnionis actualis, de quo supra dictum est, sed de modo (vt ita dicam) potentiali, seu de potentia aliqua ex natura rei distincta à substantia, tanquã modo, & non tanquam

verò ſumatur latè, ſit quaſi tranſcendens, & ratio quædam intime incluſa in varijs rebus diuerſorum prædicamentorũ. & ita fit in propoſito, nã ſubſtantia ſpiritualis per ſe ipſam eſt capax talis præſentiæ. Intellectus aũt & voluntas abſq; vlla dubitatione non ſupponunt in ſubſtantia potentiã aliã de genere qualitatis, vt probatum eſt. Actus vero harum potentiarum inſunt ſubſtãtiæ medijs ipſis potentijs, quãuis de modo ſit controuerſia infra tractanda ſect. 4. tamen id prouenit ex propria ratione inuenta in talibus actibus, vt ibidem dicemus. Et adhuc eſt ſub iudice lis, an tales actus ſint eiuſdem prædicamenti cum ipſis potentijs, aliqui enim eos collocant tantum in genere actionis. Et licet verum ſit eſſe qualitates, & ſupponere potentiam quæ ſit qualitas, tamen id non prouenit ex illa generali ratione, ſed ex peculiari cauſa, & natura.

De accidentibus vero ſubſtantiæ corporeæ omnes fatentur inter accidentia habentia propriam entitatem re ipſa diſtinctam à ſubſtantia, primum accidens talis ſubſtantiæ eſſe quantitatem, quæ nõ ſupponit in ſubſtantia aliquam potentiam, quæ ad prædicamentum quãtitatis pertineat, vt a fortiori probant oĩa quæ hactenus diximus. Ipſa vero quãtitas eſt medium ſeu potentia, per quam hæc potẽtia recipit qualitates corporeas, & ſimilia accidentia: at quantitas nõ eſt potentia pertinens ad prædicamentum qualitatis, vt per ſe notum eſt. Nec vero inter ſuperficiem, v. g. & albedinem fingi poteſt mediare aut intercedere potentiam aliquam de genere qualitatis, per quam ſuperficies recipiat albedinem: quod etiam probant argumenta hactenus facta, quia talis potentia, ſi in re non eſt diſtincta à ſuperficie, non poteſt eſſe vera qualitas: fingere autem illam eſſe diſtinctam, vel vt rem, vel vt modũ ex natura rei diuerſum, & ſuperfluũ eſt, ac ſine fundamento; & vel procedendũ erit in infinitum, vel ſi ſiſtendum eſt in intrinſeca capacitate ſuperficiei qua per ſe ipſam eſt receptiua illius potẽtiæ, verius dicetur ſiſtendum eſſe in eadem intrinſeca capacitate ſuperficie, qua per ſe ipſam eſt immediate receptiua albedinis, & tolletur de media illa inintelligibilis, & minime neceſſaria potentia. Sic igitur conſtat, potentiã per quam ſubſtantia recipit accidens, non ſemper pertinere ad idem prædicamentum cum accidente recepto. Et ratio à priore eſt, quia ex accidente, & ſubiecto nõ oportet fieri vnũ per ſe, ſed per accidens: & ideo nõ requiritur, quod talis potentia; & actus pertineant ad idem genus: vnde nec neceſſe eſt, vt talis potentia ſit per ſe inſtituta, & ordinata ad talem actum.

XI. Qualiter aliqui effugiant vim præcedentium rationum.

Dices, his argumentis recte probare potentiam receptiuam accidentis, non eſſe ſemper proprie ac directe in eo prædicamento, in quo eſt accidens receptum, non vero probari, non collocari in illo ſaltem reductiue, quod ſolum aſſerunt authores prioris ſententiæ; nam cum accidens dicat intrinſecum ordinẽ ad ſubiectũ, quatenus eſt capax ipſius accidentis, neceſſe eſt, vt ſubiectum ſecundum eam capacitatem reducatur ad prædicamentũ accidentis. Propter hanc euaſionem inſinuaui ſuperius poſſe in hac quæſtione eſſe æquiuocationẽ in verbis, nã ſi ſolum ſit ſenſus, ſubſtantiam, vel quantitatẽ conceptam à nobis ſub formalitate capacitatis talis accidentis reduci quodãmodo ad prædicamẽtum illius accidentis, tanquam quoddam additum, per quod definitur tale accidens, ſic cõtrouerſia eſt de modo loquendi, aut cõcipiendi noſtro: nam ſecundum rem nulla vera potentia additur media inter ſubſtantiam & quantitatem, vel inter quãtitatem & qualitatem, ſed ſolum quædã denominatio, vel conceptio reſpectiua. Nos autem loquimur de reali, & vera potentia, de qua loquitur D. Tom. cum ait, potentiã & actum reuocari ad idẽ genus: alias non bene inde concluderet, potentias animæ eſſe res diſtinctas ab anima, quod illis locis intendit: & eodẽ ſenſu loquitur Caietanus, qui propterea adhibuit limitationes, & diſtinctiones ſupra citatas: Commentator item in eodem ſenſu loqui videtur, cum dicit, potentiam & actum eſſe differentias oppoſitas diuidentes ſingula prædicamenta.

Declaratur axioma: *Actus & potentia ſunt in eodem genere.*

QVomodo ergo intelligendum eſt illud axioma: [Actus & potẽtia ſunt in eodem genere?] reijciendumne omnino eſt, ne ſentẽtiæ a nobis poſitæ, & reſolutioni datæ obſtare videatur? Reſpondetur imprimis, axioma illud non recte fundari in Ariſtotele 12. Metaph. nã ibi ſolum aſſerit res omnium prædicamentorũ habere eadem principia ſecundum proportionẽ ſeu *A*nalogiam: nũquã vero ait oĩa illa principia in eodẽ prædicamento collocari, imo ponens exẽpla ait, in coloribus album eſſe principiũ vt formam, nigrum vt priuationem, ſuperficiem, vt materiam, & in illuminatione lumen eſſe formã, tenebras priuationẽ, aerem ſubiectum: & in ſanatione ſanitatem eſſe formam, morbum priuationem, corpus materiã, in quibus exemplis nunquam aſſignat potentiam, quæ debeat eſſe eiuſdem prædicamenti cum forma: non ergo dixit Ariſtoteles materiam, & formam pertinere ſemper ad idem genus, quamuis dixerit res oĩum generũ poſſe habere aliquo modo principium formale, & materiale. Vnde ibidem ait, res omnium generum habere cauſam efficientem, ſeu mouentem, non tamen dicit aut ſentit, illam cauſam pertinere ad idẽ genus cum re effecta. Neq; obſtat Soncinatis replica, quod cauſa efficiens eſt extrinſeca, & ideo non oportet eſſe eiuſdem generis: materiale autẽ principium eſt intrinſecum, quod debet eſſe eiuſdem generis. Reſpondeo .n. materiale principium accidentis, ſi ad totum compoſitum comparetur, eſſe intrinſecum illi, non tamen eſſe illud compoſitum vt ſic, proprie in vno genere, cum ſit vnum per accidens, & conſtat ex rebus diuerſorum generum: ſi vero comparetur ad formam accidentalem, nõ eſſe principium intrinſecum eius, id eſt, illam intrinſece componens, ſed ſolum per modũ additi ſeu ſubiecti, cui forma accidentalis vnitur. Hoc autem principium non eſt neceſſario eiuſdem generis cum forma, in accidentali compoſitione.

XII. Qualiter Scotus explicet dictũ pronũciatum.

Hinc Scotus in 2. diſtin. 16. q. 1. reſpondet axioma illud intellectum de potẽtia receptiua, & actu eius, eſſe falſum, & affert contra illud inſtantias à nobis inſinuatas de ſubſtantia & accidente, de ſuperficie & colore, &c. Et ſimiliter docet, eſſe falſum intellectum de potentia actiua & actu eius, nã etiã habet claras inſtantias, præſertim in potentijs, quæ agunt actione tranſeunte, ſiue comparẽtur ad actionem, vt actio eſt, quia manifeſte pertinent ad diuerſa prædicamenta: ſiue ad rem, ſeu formam factam, nam potentia ſecundum locũ motiua eſt qualitas: efficit autem vbi, ſeu præſentiam localem, & potentia augmentatiua eſt qualitas, agit autem quantitatem, aut ſubſtantiam. Dicit ergo axioma illud eſſe intelligendum de potentia obiectiua. Quam interpretationem multi reijciunt impugnando acriter hanc potentiam obiectiuam. Sed quoad hoc exiſtimo de nomine, & æquiuoce hos cum Scoto diſputare: nam ille non intelligit per potentiam obiectiuam aliquam veram rem, quæ ſit actu in rerum natura, quo ſenſu ſola potentia actiua, vel paſſiua eſt potentia realis, vt infra dicam latius, tractando de eſſentia creaturæ, & declarando ſpeciem qualitatis, quæ eſt potentia: ſed per potentiam obiectiuam intelligit Scotus, rem in ſtatu poſſibili

Quid obiectiua potẽtia apud Scotum.

sibili antequam actu sit: quomodo dicimus rē esse in potentia antequā fit: & quia res, vt est possibilis, est obiectū potentiæ actiuæ, ideo dicitur à Scoto esse in potentia obiectiua. Atq; ita dicit hanc potētiam & actum esse eiusdē generis, quia res possibilis, & res in actu eiusdem generis sunt: imo dicere etiā posset, esse eandē rem negatiue (vt aiunt) quia non sunt duæ res, sed eadē, in diuersis statibus cōcepta. Quocirca res quam Scotus in ea interpretatione intendit, vera est, non tamē recte accōmodatur illa interpretatione authoribus qui ante Scotū illud axioma docuerunt: Aristoteles.n. vt ex dictis patet, numquam in eo sensu locutus est, nec Auerroes, qui loco citato ait potentiā, & actum esse differentias oppositas, & cum 9. Metaphys. in principio varias numeret potentiæ acceptiones, nunquā fecit mentionem illius potentiæ obiectiuæ.

XIII. *Dicendum* ergo est axioma illud communiter intelligi de propria potentia receptiua, vel actiua. Vt autē verum sit, intelligendum imprimis est de potentia per se primo instituta, & ordinata ad talē actum: non vero de potentia vel capacitate intrinsece inclusa, & quasi concomitāte aliquam entitatem absolutam. Declaratur hoc, nam duobus modis intelligi potest, quod aliqua virtus tam actiua, quam receptiua, cōparetur ad actum. Vno modo, quia ex primaria ratione, & essentia sua ordinata est ad talem actum: sic materia est potentia ad formam, vt supra declaratum est, sic grauitas est virtus actiua ad efficiendū motum deorsum, vel permanentiam in ipsomet loco deorsum: sic denique intellectus est virtus actiua, & receptiua intellectionis. Huiusmodi ergo potentia dicitur per se primo instituta propter actum, & ideo ab illo sumit speciem: & de illa ad summū potest axioma illud verificari modo statim declarando. Alio vero modo potest aliqua entitas habere vim vel capacitatem ad aliquam actionem vel actum, non quia propter illum primario sit instituta, sed quia vel ob eminentiam naturæ suæ, vel ob naturalem conditionem, aut modum essendi quem habet, quasi cōcomitanter, vel potius connaturaliter habet per se ipsam talem vim, vel aptitudinem. Sic Deus habet omnipotentiam agendi: sic etiam creatura intellectualis habet & capacitatem, & vim actiuam obedientialem supernaturalium actuū, uel donorum: sic denique substantia materialis est capax quantitatis: & quantitas ipsa est capax qualitatum. Et in hoc posteriori genere potentiæ, vel capacitatis non est necesse potētiam, seu capacitatem, & actum esse in eodem genere: quia cum talis potētia non sit ordinata per se primo ad actū, nec sumat ab illo speciem suam, nec componat cū ipso actu vnum per se, nō est cur talis potentia & actus in eodem genere collocanda sint. Nec D. Thom. vnquam de hoc posteriori genere potētię, sed de priori locutus est: & de eodem exponendus est Auerroes, si eius dicta defendere necesse sit: Nec ratio in contrarium facta plus probat: vnde per hæc sufficienter responsum est fundamentis contrariæ sententiæ.

XIIII. Vt vero principiū illud exacte maneat declaratum, addere oportet duobus modis intelligi posse, potentiā prioris ordinis & actum esse eiusdem generis. Primo, vt gen⁹ latè sumatur pro generalibus rationibus substantiæ, & accidentis, ita vt potentia per se ordinata ad actum substātialem, sit substantialis, ad accidentalem accidentalis: nō vero quod in rigore necesse sit potentiam & actum esse eiusdē prædicamenti accidentis, quamuis in substantia id verum sit, eo quod substantiæ tantum est unicum prædicamentum. Et hæc expositio multis placet, quia euitat difficultates. Alij uero etiā in accidentibus uolunt potentiam huiusmodi, & actum eius ad idem prædicamentum in rigore pertinere, quia

A alias non est in rigore verum, potentiam & actum esse eiusdē generis. Sed hoc in vniuersum defendere difficile est, præsertim in potentijs actiuis. Quapropter probabiliter dici pōt, potentiam passiuam accidentalem (nam de substantiali iam satis dictū est) quādo ex primaria institutione vi suæ essentiæ ordinata est ad actum, sub eodē genere, & prædicamento cū suo actu contineri. Et de hac potentia videtur loqui D. Thom. & Commentator citatis locis: sub potentijs aūt passiuis potentias animæ comprehendimus, quæ licet actiuæ ēt sint, simul tñ sunt passiuæ, & in passione ac receptione, seu informatione habēt consummatā perfectionem suam. Hoc autem modo explicata hæc assertio probari potest inductione in oībus his potentijs, nam habitus, & actus earum in eodem genere in rigore collocantur: licet.n. actio vt actio pertineat ad prædicamentum actionis, tamē vt actus vitalis habens esse consummatum & perfectum in suo genere, collocatur in prædicamento qualitatis: quando autem potentia comparatur ad actum, & ad idem genus pertinere dicitur, nō est comparanda ad actum in fieri, sed ad actum perfectum & consummatum: ad illū enim per se primo ordinatur, & ab illo speciem recipit. Et ita nullum inuenio exemplum, in quo hęc regula deficiat. Ratio aūt reddi potest, quia quando potentia receptiua per se est ordinata ad actum, & comparatur ad illum, vt imperfectum ad perfectum in suo genere, & quodammodo per se unum videtur in illo ordine constituere cum suo actu, vt potentia intellectiua cum actu intelligendi per se coniungitur, & sic de alijs: & ideo oportet vt talis potentia & actus sub eodem genere collocentur, vt ita etiam inter se maiorem proportionem seruent.

D. Thom. & Commentat. qualiter intelligāt Axioma.

At vero in Potentijs actiuis, etiāsi sint per se primo ordinatæ ad agendum, non uidetur necessariū quod potentia, & actus sub eodem genere in rigore contineantur. Nam si per actum huius potentiæ intelligamus actionem vt actio est, constat potentiam, & actionem ad diuersa prædicamenta pertinere. Neq; ullius momēti est quod quidam aiunt, potentiam & actionem, directè quidē & per se, ad diuersa prædicamenta pertinere, tamen per reductionem, & potētiam collocari in genere actionis, & actionem in genere potentię: quia habent inter se mutuam habitudinem trāscendentalem: terminus aūt habitudinis reducitur ad prædicamentum relati. Hoc (inquam) nil refert, quia hæc reductio solum est secundū extrinsecam denominationem, quā includit terminus vt terminus est: nos autem loquimur de collocatione sub uno genere secundum propriam naturam, & essentiam eius. Hoc enim sensu necesse est loquantur authores, cum dicunt potentiam, & actum esse sub eodem genere: alias non recte inde concluderent materiā, v.g. esse intrinsece substātiam, quia est potentia ad substantiam: & intellectum esse qualitatem, quia ēst potentia ad actum accidentalem & vitalem, &c. Potentia ergo actiua comparata ad actionem suam, ut actio est, non constituitur sub eodem genere, si autem per actum huius potentiæ intelligamus terminum formalem actionis eius, non est necesse collocari in eodem prædicamento, ut probat exemplum supra adductū de grauitate, quod in uniuersum adduci potest de potentia secundum locum motiua, siue sit progressiua, siue attractiua, siue expulsiua, aut impulsiua, vel impulsus ipse, quem multi existimāt esse qualitatem, & tamen non ordinatur ad faciēdam qualitatem, sed motum, uel ubi. Et ratio reddi potest, quia potentia actiua vt sic non ordinatur ad actum, ut imperfectum ad perfectum, neq. ut cum illo componat aliquid per se unum, sed ut causa extrinseca ad effectum: fieri autē potest, ut causa actiua non sit eiusdem rationis aut generis cū effectu, XV.

sed

sed eminentioris: & ideo non est necesse, vt in eodem prædicamento cum suo actu collocetur. Quãquam necessarium videatur, si actus maxime proprius talis potentiæ sit accidentalis, etiam potentiam ipsam esse accidentalem, quia substantia, vt sic non ordinatur per se primo ad accidentalem actum; erit ergo talis potentia accidens, quamuis sub nobiliori genere accidentis collocetur.

XVI. Obiectio dissoluitur. Dices, interdum potentiam accidentalem ordinari per se primo ad producendam substantiam, vt potentia nutritiua, & generatiua. Respódeo primo nondum esse exploratum, neq. à nobis tractatum, quomodo accidentia attingant productionem substantiæ: nam si solum attingunt disponendo materiam, cessat difficultas: si verò immediatè etiam efficiunt, & introducunt formam substantialem, dicendum est non attingere substantiam, nisi instrumentaliter. Non attingunt autem instrumentalem actionem, nisi præuia alia actione cõnaturali, & maximè propria, quæ semper est accidentalis, & respectu illius verificandum est talem potentiã, & actũ esse eiusdem generis, nam altera actio instrumentalis, licet fortasse sit à natura principalius intenta, respectu tñ talis potentiæ non est ita propria, & accommodata, vt ei cõmensuretur natura talis potentiæ, seu qualitatis. Notabile. Imo hinc obiter colligere licet extra potentias loco motiuas omnẽ aliã potentiam per se primo ordinatam ad agendum, collocari in eodem prædicamento cum suo actu proprio, seu termino actionis suæ: nam talis potentia semper est qualitas, nihilque efficit, nisi præuia aliqua propria actione tendente ad qualitatem, nam, vt dixi, licet efficiat instrumentaliter substantiam, vel etiã quantitatem, semper id efficit præuia aliqua actione propria tendente ad qualitatem: ad alia autem prædicamenta præter vbi, non est per se actio, sed semper resultant ex termino alterius actionis. Atque ita fit, vt omnis potentia actiua accidentalis prçter motiuam ordinetur ad qualitatem aliquam efficiendã, per actionem maximè propriam, licet fortasse mediante illa possit ad res aliorum prædicamentorum ordinari, saltem, vt instrumentum. Atque hęc dicta sint in explicationem illius axiomatis; [Potentia, & actus sunt sub eodem genere.

SECTIO III.

Quænam substantia possit esse causa materialis accidentium.

I. CVm dictum sit primariam causam materialem accidentis esse substantiam, ad perfectã huius causæ expositionem, necessarium est declarare, quænam substantia possit hanc causalitatem exercere. Suppono autem hic non esse quæstionem de substantia increata, quam constat non esse capacem accidentis, & discurrendum breuiter erit per omnes creatas. Inter quas quædã sunt simplices, aliæ compositæ: de quibus, & de partibus cõponentibus ipsas, esse potest controuersia. Vt ergo, quæ dubitationem habent tractemus, ea quæ certa sunt breuiter præmittamus.

II. Substantię simplices subsistẽtes se ipsis materiales cãę. Primo ergo certum est substantias simplices per se subsistentes esse sufficiẽtes ad recipienda, seu materialiter causanda accidentia sibi proportionata. Hoc constat in oĩbus substãtijs spiritualibus creatis; de his. n. est sermo. Omnis enim substantia creata, quia potentialis est, & imperfecta, capax est accidentium, & ad ea sustentãda sufficit ei, habere per se subsistentiam, si alioqui sit capacitas. Cum autem dicimus has substãtias esse per se sufficiẽtes ad hoc, non excludimus, quin possint causare materialiter vnum accidens mediãte alio, vt sequente sectione dicemus, sed respectu collectionis omnium suorum accidentium dicimus per se sufficere, & non indigere alio adminiculo præter suam substantiam, & subsistentiam propriam.

III. Substantialis forma subsistens sufficiens materia accidentium. Hic secundo est etiam certum formam subsistentem, etiam si sit incompleta substantia, & actus corporis, esse sufficientem causam materialem aliquorum accidentium, quæ illi proportionata sunt. Hoc cõstat in anima rationali non solum à corpore separata, sed etiam coniuncta; & ratio est eadem fere quæ de substantijs Angelicis. Nam quod substantia animæ incompleta sit, non impedit quo minus sustentare possit aliqua accidentia, cum per se esse possit, & à subiecto ipsa non pendeat. Ex quo a contrario sumpto argumento constat, & est ẽt certum, formas substantiales, quæ naturaliter subsistere non possunt, ineptas esse ad causanda materialiter accidentia per se solas: quia quod in se non subsistit, nõ potest aliud sustentare: formæ autem hæ non sunt capaces propriæ subsistentiæ, etiam partialis, vt postea dicemus. An verò simul cum materia sustent accidentibus, paulo post videbimus. Solum posset quis dubitare de nonnullis relationibus, verbi gratia, vnionis, aut similitudinis, &c. quæ videntur subiectari in his formis. Veruntamen probabilius est has relationes non addere rem distinctam à substãtia, vel modis substantialibus formæ. Item probabile est entitatem talis formæ, vt sustentatam suo modo in materia, esse capacem alicuius formæ, aũt modi accidentalis, eo modo quo de ipsis accidentibus in seq. sect. explicabimus.

IV. Hinc etiam obiter constat, quid dicendum sit de partibus integralibus substantiæ; non est enim dubium, quin eo modo quo sunt, & subsistunt, possint materialiter concurrere ad esse accidentium: nam possunt illa in se recipere, & sustentare, ut inductione constat. Et quidem si partes istæ sint actu diuisæ à toto, & solum dicantur partes propter habitudinem ad illud, constat in re esse veras substantias subsistentes, ideoque posse accidentia sustentare, ut de sanguine fere omnes censent. Si uerò sint propriæ continuatæ aliis partibus, propriè nõ dicuntur subsistere in se, sed in toto: & hac ratione ab accidentibus, quę in eis insunt, solet interdum denominari totum, ut homo dicitur crispus, nihilominus tamen tota causalitas materialis, quę ibi interuenit, exercetur per eam partem in qua accidens inhæret: & eadem durabit, si talis pars secundum totam suam substantiam separata conseruetur.

Quantitas an insit materię.

V. SOlum ergo superest quæstio de materia prima, & de integra substantia composita ex materia, & forma: nam de materia quæstio est, an per se ipsam possit materialiter, & immediate causare aliquã formã accidentalem: quę fere coincidit cum cõmuni quęstione, an, & quomodo possit materia esse subiectum accidentiũ. Quę, ut breuius, & distinctius tractetur, tota est reuocanda ad quantitatem, nam nunc non agimus de relationibus, vel modis accidentalib. de quibus postea obiter dicemus, quia nihil fere habent dubitationis, sed agimus de proprijs formis accidentibus realiter distinctis à substantia; inter quas primum locum obtinet quantitas, & alię insunt mediante illa, ut dicemus sect. sequenti. Vnde in quo subiecto fuerit quantitas, erunt reliquę corporeę qualitates.

Sententia negans quantitatem inesse materiæ.

VI. SVnt ergo in hac re duę oppositę sententię ualde communes. Prima est dicentium, materiam per se non habere entitatem sufficientem ad causandũ materialiter aliqd accidens, sed indigere prius coniunctione ad formam substantialem, ut ex utraque resul-

resultet compositum, quod possit accidẽtia recipere. Hæc est opinio D. Thom. 1. p. quæst. 76. art. 6. & q. vnic. de spirit. creatur. art. 3. ad 18. & Alberti in summa de homine, 2. p. q. 20 nutritio fiat ex simili, art. 1. Durand. 1. distinct. 8. 2. p. quæst. 4. Capreol. in 2. distinct. 13. quæst. 1. conclus. 2. & 3. & distin. 18. q. 1. conclus. 6 Caiet. de ente, & essent. cap. 7. q. 16. Soncin. 8. Metaph. q. 7. & 15. 17. & 18. Ferr. 4. Contra Gentes c. 81. q. 2. & 3. Soto 1. physic. q. 7. Astudill. 1. de gener. Tribuiturque Aristoteli: quia 1. de generat. tex. 23. dixit, generationẽ fieri ex materia, nullo sensibili manente: ex quo loco, & ex his, quæ Aristoteles subdit tex. 24. sumunt omnes huius sententiæ authores, in transmutatione substantiali nullum accidens manere in materia prima. Quod ita fit, ob id vtique euenit quod materia non sufficiat sustentare accidentia, sed solum compositũ: & ideo pereunt corrupto composito: quod nulla ratione fieri posset si materiæ primæ inhærerent. Secundo hoc confirmat, quod Arist. 1. phy. text. 81. & 82. ait, materiam primam respicere per se primo substãtialem formam. Tertio, li. 5. text. 8. & li. 1. de ge. tex. 24 differentiam constituit inter generationem, & alterationem, vel augmentationem, quod subiectũ generationis est sola materia, quam dicit esse materiã simpliciter, alterationis verò, & augmẽtationis subiectum dicit esse substantiam integram, quã vocat materiam secundum quid. Quarto, 7 Metap. tex. 8. ait materiam non esse quid, neque quantum, neq. quale, neque aliquid huiusmodi. Quinto 7. Metap. tex. 4. & 12. Metap. tex. 43. ait substantiam esse priorem natura accidente. Sexto in Prædicam. c. de substantia, dicit, destructis primis substantijs, impossibile esse aliquid remanere: primæ autem substantiæ sunt substantiæ integræ simplices, aut compositæ.

Testimonia Arist. pro relata sententia.

VII. Rationes pro hac sententia adducuntur plures. Prima, quia materia est pura potentia, ita, vt neque esse habeat, nisi illud mendicet à forma: ergo ex se est impotens ad sustentanda accidentia, nisi prius, saltẽ natura coniungatur formæ, & ab illa esse recipiat. Probatur consequentia, tũ quia esse secundum quid, qđ dat accidens, supponit esse simpliciter, tũ etiã, quia nihil pôt aliud sustentare, nisi prius in se subsistat: nihil aũt subsistit in se, nisi quod habet esse actuale, & simpliciter. Secũda ratio, qua D. Tho. vtitur, quia materia est potentia ad oẽs actus ordine quodam: ergo respicit substantialem formam, vt primum actum suum, ad quem per se primo ordinatur, accidentia vero, vt actus secundarios consequẽtes primum. Probatur antecedens, quia non potest materia æque primo respicere actus adeo diuersos, alias diuersas etiam species ab eis sumeret essetque simul potentia substantialis, & accidentalis. Consequentia autem probatur, tum quia potentia substantialis primario debet respicere substantialem actum, cum ad illum per se primo ordinetur, & ab illo speciem sumat; ergo illum etiam debet prius recipere: tum ẽt, quia forma accidentalis comparatur ad substantialem, ut actus secundus ad primũ: actus autem secundus semper supponit primum.

VIII. Tertia ratio est, nã si quod accidens esset in materia prima, maxime quantitas: sed hæc non: ergo. Maior recepta est ab omnibus, & constat ex dictis in principio. Minor probatur, quia quantitas est proprietas substantiæ corporeæ necessario concomitans illam: non potest autem esse proprietas consequens materiam, vt sic, sed formam: ergo non potest recipi in materia secundum se, sed vt informata forma, seu in composito. Probatur Minor, quia proprietas manat actiuè ab essentia, cuius est proprietas: non potest autem quantitas manare ab essentia materiæ, vt sic: quia hæc dimanatio est aliqua efficientia; materia autem secundum se, nullam efficientiam habet, vt constat ex Aristot. 1. de Gen. tex. 55. & libro secundo, text. 53. non ergo manat quantitas à materia, sed à substantia corporea, ratione formæ substantialis, vt est forma corporeitatis. Quæ habet etiam optimam proportionem, tum quia forma accidentalis, cum sit actum informans, esse debet participatio formæ substantialis, potius quam materiæ; tum etiam, quia formá substantialis, vt est forma corporeitatis, nullam aliam proprietatem habet, quæ ad illam consequatur, præter quantitatem. Et confirmatur, quia si quantitas prius materiæ inesset, quam substantialis forma, reciperetur forma substantialis in materia, media quantitate; propter ea. n. qualitates corporeæ insunt substantiæ, media quantitate, quia supponunt illã in substantia. Cõsequens aũt est falsum, tum quia alias intimior, magisque proprius actus materiæ esset quantitas, quam forma substantialis. Tũ etiam, quia non posset fieri vnum per se ex materia, & forma substantiali: unirentur. n. medio accidente: vnde potius ex materia & quantitate deberet fieri per se vnum: nam potentia potius facit vnum per se cum suo primo, & immediato actu, quam cum secundario, quem mediatè recipit; nec pôt intelligi, quod compositio entis per se fundetur in ente per accidens. Tum denique, quia alias non solum materia, sed etiam quantitas esset principium materiale generationis substantialis. Secundo confirmatur eadem ratio, quia si quantitas esset in sola materia, esset ingenerabilis, & incorruptibilis, sicut ipsa est, qđ repugnat Aristoteli ponenti motum per se ad quantitatẽ. Sequela verò patet, quia nõ posset quãtitas corrumpi ad corruptionem subiecti, quia materia est incorruptibilis: neque ẽt posset corrũpi à contrario, quia illud uere non habet, vt constat ex Aristotele in prædicamentis, neq. etiam pendet ab alia causa, per cuius absentiã possit naturaliter desinere esse: ergo nullo modo posset quantitas corrũpi, & consequenter neque generari

Quarta ratio sit, quia non repugnat quantitatem & accidentia omnia corporalia recipi in toto composito, mediante forma; & hoc est magis consentaneum naturis rerum: ergo. Maior declaratur, quia non repugnat vnum accidẽs recipi in substantia mediãte alio, vt cõstat qualitate corporea, & de quantitate, & inter quãtitates ipsas reperit interdum hic ordo, vt patebit sect. sequenti: ergo multo magis reperiri potest inter substantialem actum, & accidentalem. Minor verò probatur, quia potentia ad recipiendum accidens est tantum secundum quid; potentia autem materiæ ad recipiendam formam substantialem est potentia simpliciter: ergo est maximè consentaneum naturis rerum, ut hæc potentia materiæ prius reducatur in actum simpliciter, qui solum relinquat potentiam secundum quid: & illo mediante recipiat accidentia, quibus compositum actuetur quo ad potentiam secundum quid, quæ in illo manet. Sic ergo videtur sufficienter probari, solam materiam non posse esse causam materialem alicuius entitatis accidentalis. IX.

Sententia affirmans quantitatem inesse materiæ.

X. SEcunda sententia est, materiam primam ex ui suæ entitatis esse sufficientem causam materialem formarum accidentalium sibi proportionatarum: primo quidem, & immediate quãtitatis, & ea mediante, cæterarum. Hanc sententiam docuit Auerroes in libro, de substantia orbis, & 1. physic. commen. 63. & in epitome Metap. tract. 2. cap. vltimo, qui dicit esse in materia dimẽsiones interminatas illi coæuas, & in re ipsa ingenerabiles, & incorruptibiles, solũ quæ accidentaliter mutabiles. Per dimensiones aũt interminatas nil aliud intelligit, quam ipsam quantitatem, quæ, quantũ est ex parte

mate-

materiæ nec certam aliquam densitatem, nec rari-
tatem, nec definitum terminum magnitudinis, vel
paruitatis, nec peculiarem aliquam figuram postu-
lat & ideo sicut materia de se, informis dicitur, ita
quantitas, vt illi coæua, dicitur interminata, quam-
quam reipsa semper habeat aliquem terminū, iux-
ta exigentiam formæ, vel actionem agentis; & iux-
ta hanc varietatem terminorum, figurarū, vel di-
spositionum accidentaliter mutatur, quamuis in-
entitate sua eadem semper perseueret. Hanc etiam
Simplicius. sententiam, quantum ad inhærentiam quantitatis
in materia, tenuit Simplicius in 1. Physicor. tex. 69.
tribuitque Aristoteli, & Platoni; tenet etiam Philo
ponus 1. libro de generat. text. 33. 40. vbi ait mate-
riam mēsionibus affectam, esse generationis subie-
ctum. Et Ammonius in Prædicamen. cap. de quan
titate, dicit materiam prius accipere molem per
quantitatem; Diuus Thomas in 4. distinct. 12.
quæst. 1. articulo 2. quæstiunc. 4. refert & sequitur
opinionem Commentatoris, prout a nobis relata
est; in opusculo autem 32. quod est de natura mate
riæ, & de mensionibus interminatis, cap. 4. licet eo
dem modo referat opinionem Commentatoris, re
prehendit tamē illam. Omnes denique, authores,
qui tenent eadem numero accidentia corporalia
manere in genito & corrupto, tenent etiā quantita-
tem, & dispositiones materiales subiectari in mate
ria prima, vt Gregor. in 2. distinct. 12. q. 2. artic. 2.
& Aureol. apud Capreol. in 2. dist. 13. quęst. 1. arg.
cōtra. 3. concl. Marsil. 1. de Generat. q. 7. Paul. Ve-
net. sum. de gener. c. 34. Aegid. 7. Metaph. quęst. 4.
Niphus 8. Metaph. disp. 4. Zimara Theoremate. 46.
XI. Et huic sentētię fauet Arist. multis in locis, nā 7.
Met. text. 8. significat quātitatem primo inesse ma-
terię, & in 3. Phys. sentit quātitatē esse proprietatē
ipsius materię. & li. 2. de gen. tex. 6. sētit, dispositio
nes ad formas substātiales, & alterationē, quæ ad
Loci Aristot. pro proxime præcedente opinione. eas fit, proxime versari circa materiā & lib. 1. de ge
nerat. & 2. tex. 27. ait accidētia, in quibus res geni-
ta conuenit cū corrupta manere eadē. Potest etiā in
hanc sententiā Plato adduci, qui in Timæo mate-
riā, [magnū & paruum] appellauit, qđ ex se quanti
tatem habeat, indifferentem tamen ad magnitudi
nem, vel paruitatem. Rōnes pro hac sententia par-
tim Metaphysicæ sunt, partim Physicæ, ex vtriusq.
tamē integer discursus cōflari debet, nam rationes
Metaphysicæ probare videntur non repugnare ex
parte materiæ, seu esse in ea sufficiens fundamen-
tum entitatis, vt sustentet materialiter accidentia:
Physicę autē rationes ostendunt id esse magis con-
sentaneū tā fini, seu numeri ad quod materia insti-
tuta est, quā sēsibilib. effectibus, quos experimur.
XII. *Primo* igitur probatur, hanc causalitatem posse
conuenire materiæ, quia materia habet propriam
entitatem actualem cum sua propria existentia, vt
supra dictum est, & propriam etiam subsistentiam
partialem, vt infra ostēdetur: ergo ex hac parte ha-
bet sufficientem entitatem, vt sustētet aliquod acci-
dens. Patet consequentia, quia quod in se subsistit,
licet alioqui partialis entitas sit, pōt substentare ac
cidētia sibi proportionata, vt paulo antea de anima
rationali dicebamus. Dicetur fortasse materiam de
pēdere in suo esse a forma: & ex hac parte esse infe-
rioris conditionis, quam sit anima rationalis com-
parata ad materiam. Sed hoc non obstat etiamsi il-
lam dependentiā admittamus, quam nonnulli ne-
gāt, quia illa dependentia materiæ à forma nō est,
ut à uera & propria causa ipsius materię, sed ut a cō
ditione quadam naturaliter necessaria, ut materia
conseruetur in esse: huiusmodi autem genus depen
dentiæ, quod est extrinsecum entitati materiæ, id-
est, superueniens illi, & non intrinsece componens
illam, nihil obstare potest, quo minus entitas mate
riæ secundum se sit sufficiens ad sustentāda accidē-
A tia in genere causæ materialis; depēdentia. n. vnius
causæ ab alia extrinseca in suo esse, nihil impedit
quo minus ipsa in suo genere sit sufficiens ad causā
dum. effectū proportionatū. Estque ad hominem
optimū & valde accommodatū exemplū, nam sub-
stātiale compositū pendet à suis naturalibus dispo-
sitionibus, nam illis ablatis, dissoluitur; & tamen
hoc non obstat, quin ipsum compositum secundum
se sit materialis causa aliorū accidentiū. Imo, quod
magis est, etiam ipsarū dispositionū est materialis
causa ipsū cōpositū, licet alias ab eis pendeat; quid
ergo mirum, quod materia quamuis pendet a for-
ma, possit esse materialis causa accidentiū? Accedit
quod, licet materia pendeat à forma, pōt esse causa
B materialis eiusdem formæ; ergo quamuis pendeat
a forma, poterit esse causa materialis quantitatis.
Patet cōsequētia, quia maior videtur esse repugnā-
tia inter illas duas habitudines dependētiæ & cau-
salitatis respectu eiusdē, quam respectu diuersorū.
Ex quo tandem roboratur ratio facta, nam ma- XIII.
teria prima habet in se sufficientem entitatem exi-
stentem & subsistentem, qua in se sustineat formas
substātiales materiales: ergo etiam, vt sustētet, seu
materialiter causet quātitatem. Probatur cōsequen
tia, tū quia non minus, imo plus esse videtur susten-
tare formam substātialem: neq. ad id est minus ne-
cessaria subsistentia, & existentia, uel actualis enti-
tas: tum etiam, quia sicut materia dicitur pendere
à forma, ita potest dici pendere a quantitate: ergo
C sicut hoc non obstat, quo minus materia sustentet
formam, ita etiam non obstabit, quo minus sustētet
quantitatem. Cōsequentia tenet a paritate rationis:
antecedens probatur, quia sicut non potest materia
conseruari sine forma, ita nec sine quantitate, adeo
vt etiam in ordine ad potentiam Dei absolutam fa-
cilius intelligi valeat materia, sine forma, quam sine
quantitate, ut inferius ostendam.
Dices, materiam non posse simul esse materialē XIV.
causam formæ substantialis, & quantitatis, imo hoc Diluitur
ipso, quod est substantialis potentia ad formam, esse obiectio.
improportionatam, vt simul sit de potentia, seu ma-
terialis causa quātitatis. Sed hoc nullā ingerit diffi-
cultatem: quia sæpe accidit, vt una causa plures ha
beat effectus, quorū vnus sit nobilior alio, ut eadē
D forma est principium dispositionum, uel proprieta-
tum, quæ ab ea manent: & simul est principium ge
nerādi sibi simile: & in genere causæ formalis simul
est causa sui cōpositi. Sic igitur nō repugnabit ma-
teriam simul esse causam quātitatis, ut proprietatis
sibi connaturalis, & formæ vt principalis actus, ad
quem natura sua ordinatur. Atque hoc facilius cō-
tingit, quando huiusmodi effectus sunt inter se or-
dinati, ut in præsenti sunt quantitas & forma: est
enim quantitas ueluti dispositio quædam materię,
per quam fit aptū subiectum alterationis, & dispo-
sitionum, quibus accommodatur ad recipiendam
formam substantialem. Vnde omnes authores,
etiam qui priorem sententiam defendunt, fatentur
E materiam esse causam materialem formæ, & quāti
tatis, quāuis quidā dicant respectu formæ esse cau-
sam totalem in suo genere; respectu verò quantita-
tis solum partialem, quia totū cōpositum est causa
totalis. Alij vero etiam iuxta priorē sententiā con-
cedunt materiam esse causam totalē in suo genere,
tam quātitatis, quam formæ: hoc tamen ordine, vt
prius natura sit causa formæ, quam quantitatis: nō
ergo est inconueniens, ut eadem materia sit causa
materialis utriusque. Et, quod ad ordinē attinet,
magis consentaneum uidetur, ut licet secūdum or-
dinem perfectionis, & finis materia prius respiciat
formam, quam quantitatem, tamen ordine execu-
tionis & generationis, prius recipiat quātitatē, quā
formam. Solet enim ordo executionis esse opposi-
tus ordini intentionis. Quod etiam in præsenti ne-
cessa-

cessariū est, cū materia per quātitatem præparetur, A & coaptetur ad formam. Et ideo etiam nō impedit quod materia sit potentia substātialis: nā sicut substātia potest esse capax accidentis: nō per potentiā accidētalē, sed per se ipsā, quia cōcomitanter habet illam capacitatē ex vi suæ entitatis: ita potētia substantialis, quæ talis est, quia per se primo est instituta ad recipiendū actū substātialem, potest cōcomitanter per se ipsam habere capacitatem ad recipiendam proprietatem, vel dispositionem accidentalem naturæ suę consentaneam, & fini, ad quam instituta est, accommodatam.

XV. Ex his ergo satis demonstratum esse videtur ex parte materiæ nō esse repugnantiā, neq. improportionē vllā, quin possit esse sufficiens causa materia- B lis quantitatis. Quod vero ita sit, in primis videtur conuincere exemplū de humano corpore, in quo suppono nō esse aliā substantialē formā, præter rationalem animā, quod in sequente disputatione generaliter ostendā, & in præcedenti ex parte probatū est. Suppono deinde, animam hominis esse spiritualē, & omnino indiuisibilē. Hinc ergo concluditur ratio, nam quantitas humani corporis non potest esse in eo, ratione totius cōpositi ex materia, & forma: ergo est in sola materia: nā cōstat nō esse in sola forma. Antecedens probatur, quia accidens quod est in toto composito, attingit simul sua vnione formā, & materiā per modū vnius: at vero quantitas non potest vllo modo attingere rationalē animam, cum hęc spiritualis sit: ergo non potest esse in C toto composito humano, sed in sola materia.

XVI. Dicetur fortasse, non repugnare, vt accidens materiale attingat sua vnione immaterialem formam vt informantem materiam, nam forma immaterialis attingit sua vnione ipsam materiam: cur ergo nō poterit materiale accidēs attingere huiusmodi formam? Itē in vnione Verbi incarnati videmus corpus crassum, & materiale habere vnionem terminatam ad supremum spirituale suppositum, quale est Verbum Dei: quid ergo mirū, quod quantitas terminet vnionem suam ad infimum spiritum vt corpori vnitum? Sed nihilominus hoc dici non potest, quia quātitas vnitur subiecto suo vt forma & actus eius: & ideo illi tātum rei uniri potest, quę est capax D effectus formalis eius. anima autē rationalis nullo modo est capax effectus formalis quantitatis, quia non est capax extensionis quantitatiuę, etiam dum informat corpus, non ergo potest ullo modo in se suscipere nec totaliter, neq. partialiter quantitatē: neque etiam potest unio quantitatis ad illā terminari, quia illa unio nō est nisi informatio: informatio autem terminari nō potest nisi ad rem capacē effectus formalis. Vnde nulla est proportio in exēplis adductis, ut ex dictis constat.

Quantitas in nullo spiritu recipi potest.

XVII. Aliter responderi potest, hoc quidem argumēto conuinci, quantitatem hominis recipi inhæsiue in sola materia, non tamē probari, quod in tali materia nō supponatur informatio humanæ formę dantis esse materiæ, & constituētis compositum, quod E dicatur recipere & causare quātitatē, quamuis nō per se primo, & secundum se totum illam recipiat sed ratione alterius partis. Sed in primis ex hac responsione sumo, solam materiam esse subiectum, cui quantitas hominis inhæret, & consequenter illam solam esse causam materialem quantitatis: illa enim est causa materialis, ad quā terminatur unio, seu inhæsio formę, quæ materialiter causatur: sed unio, & inhæsio quantitatis corporis humani ad solam materiam terminatur, ut argumētum factum probat, & in responsione conceditur: ergo materia per suam entitatem est sufficiens ad causandā materialiter quantitatē: unde consequenter fit, in qualibet re habere eandē sufficientiā, & uim, quantum est ex se. Et confirmari hoc, ac declarari potest amplius, nam cū in homine sint materia & anima, inter materiā, & animā est immediata vnio substātialis: & inter quantitatē, & materiam est ēt immediata vnio, licet accidentalis: inter quantitatē verò, & animā nulla est immediata vnio, qua inter se vniātur, sed solū per accidens vniuntur in uno tertio, s. materia: ergo sola materia est, quæ exercet munus causæ materialis respectu quātitatis: quia hæc exercetur p mediatā vnionē ipsarū, ut sup. declaratū est.

Quamuis autē hoc satis esse videatur ad id quod nunc intendimus, hinc tamen vlterius cōcludi potest, sine causa, vel fundamento dici unionem materiæ ad animam esse priorem natura vnione eiusdē materiæ ad quantitatem: priorem (inquam) ordine generationis, nā de ordine perfectionis, & finis, verissimum, id est, nil tamen ad rem præsentē refert. Quod autē altera prioritas nulla sit, probatur, quia in primis anima nō dat materiæ intrinsecū, & proprium esse illius, sed supponit illud, ut materiæ vniri possit, ut sæpe dictum est: ergo ex hac parte non supponitur necessario ordine naturæ unio materiæ ad animam. Rursus neque sub aliqua alia ratione unio ad animam, est causa unionis ad quantitatem: ergo nullo modo est prior naturæ. Antecedens patet, quia non est causa in genere causæ materialis: ostensum est enim materia per solam entitatem suā causare materialiter, seu recipere quantitatem. Neque etiam est causa in genere causæ efficiētis, quia neque altera vnio fit ab altera, ut per se notū uidetur, neque etiam ipsa anima quæ vnitur, est principium efficiens quantitatem sui corporis, quia nullū est indiciū, nec sufficiens ratio huius efficientiæ, ut infra generalius ostendam: & specialiter forma incorporea uidetur ualde improportionata, ut per se sit principium effectiuum corporeæ molis, & quantitatis. Nullo ergo modo antecedit unio materiæ ad animā, unionē materiæ ad quātitatem. Imo hæc uidetur ordine naturæ supponi in genere causæ materialis, saltem tanquam conditio ex parte materiæ necessaria, ut possit materia esse subiectum aptum, tum ad actionem, qua aīa unitur materiæ, tum etiā ut ipsa anima possit informare, & subire uicem formæ corporeitatis, extenso quodam modo informās materiam, cum ipsa in se maneat inextensa. XVIII.

Atque hinc ulterius fit unionē materiæ ad quantitatem ēt esse priorem natura, prout dicitur, in subsistendi consequentia: nam in primis extra controuersiam est, unionem materiæ ad animam non posse naturaliter esse, aut cōseruari sine unione ad quantitatem, non solum, quia non potest naturaliter esse anima in materia carente omni quantitate, quod est euidentissimum: sed etiam, quia perseuerante hac unione huius materiæ ad hanc animam non potest uariari hęc quantitas in hac materia. nā quātitas non potest expelli directe ab alia quantitate, quia omnes sunt similes, neque una quantitas habet aliam contrariam, uel ita repugnantem, ut expellat eam ab eodē subiecto: ergo, manente eadem materia, & eodem composito totali uel partiali per unionem ad eandem animam, nō potest quantitas uariari. E conuerso autem, etiāsi anima recedat, & alia forma adueniat, potest eadem quātitas in materia perseuerare: ergo unio ad quātitatem est simpliciter prior in subsistendi cōsequētia, atq. ita sola materia erit propria causa materialiter quātitatis. Consequentia est clara ex dictis, nec de illa est ulla controuersia: Antecedens uero à priori probari potest ex dictis, quia unio ad quantitatem in nullo genere causæ pendet ab anima, uel ab informatione eius, & aliūde potest anima directe expelli à materia per introductionē alterius formę repugnātis, & permutationem aliarū dispositionum, quas necessario postulat talis forma in materia, quam informat: ergo nulla ratio reddi potest, cur recedēte anima à XIX.

mate-

materia, recedat quãtitas, aut dissoluatur vnio eius cum materia: solum enim corrumpitur vna res ad desitionem alterius, quando ab illa pendet. Et quãuis dici possit quantitas mediatè pẽdere ab anima, quatenus materia pendet ab illa, hæc tamen dependentia sufficienter suppletur per subsequentem formam, quæ informando, & suo proprio esse actuando eandem numero materiam, sufficienter terminat dependentiã eius a forma: ergo nulla causa est, ob quam, recedente anima, recedat quantitas humani corporis. Quæ ratio eodem modo probat de omnibus accidentibus, quæ insunt corpori, media quantitate, & ab anima effectiuè non pendent.

XX. A posteriori verò idem probari potest, nam experimur in cadauere hominis statim post mortẽ eius manere eadem accidentia corporalia, quæ erant in homine viuo, exceptis illis facultatibus, quæ sunt propriæ viuẽtium, ac propterea effectiuè ab anima pendent. Ad quam experientiam communiter responderi solet illa accidentia videri eadem, non tamẽ esse, sed similia in specie, gradu, & modo, numero tamen diuersa. Quæ responsio admitti quidem posset, si, & intercederet ratio, quæ nos efficaciter cogeret ad sensum corrigendum, & reddi ẽt posset sufficiens causa taliũ accidentiũ; neutrũ aũt hic interuenit. Primum ostensum satis est in ratione Metaphysica, qua tacite euertimus fundamenta cõtrariæ sententiæ, quibus distinctius inferius satisfaciemus. Secundũ aũt probatur, quia si accidentia, quę insunt cadaueri in instanti mortis, sunt numero distincta ab ijs, quæ erant in homine, necessaria erit aliqua causa efficiens, quæ illa de nouo producat in illo instante: hæc autem sæpe nulla interuenit, ergo. Minor inprimis probatur ab aliquibus de quantitate ipsa, quia non potest fieri ab alia quantitate, cũ quantitas non sit actiua: neq. ẽt a qualitate, quia quãtitas est prior qualitate corporea: vnde non põt ab illa fieri, neq ẽt à forma substantiali, tum quia hæc nõ est immediatè actiua, tum ẽt quia nulla est forma substantialis communis omnibus rebus corporeis, cum tamen quãtitas omnibus sit communis. Accedit, quod si quantitas de nouo fieret in materia cadaueris, fieret in illa, vt prius natura est non quãta, & indiuisibilis: quod inuoluit repugnantiã. Verum hæ rationes non sunt efficaces, nam respon deri põt quantitatem produci, vel comproduci potius ab agente extrinseco inducente formam: proximè verò esse ab ipsa forma introducta, per naturalem resultantiam, hoc enim modo non est inconueniẽs, formã immediate efficere aliquod accidens, vt a forma aquæ emanat intensio frigoris, cum se reducit ad pristinam frigiditatẽ. Neq. ad hoc esset necessarium, vt omnia corpora haberent aliquam formã substantialem communem, sed sufficere posset conuenientia omnium formarum in ratione communi formæ substantialis. Neq. ẽt est inconueniẽs, quod quantitas comproducatur, in materia, & ex materia prius natura nõ quanta, nam in omni opinione necesse est fateri quantitatem aliquando fuisse productam, vel comproductam: & quacunq. ratione facta sit modo consentaneo suæ naturæ, necesse est factam esse in materia, & ex materia: ergo facta est ex materia, vt prius natura de se non quanta actu, quanta aũt in potentia: & de se actu indiuisibili, quantitatiue, diuisibili aũt in potentia. Hoc ergo non includit repugnantiam, quia illa indiuisibilitas quantitatiua non intelligitur actu, & quasi positiue præcedere in materia, sed solum quasi negatiue, scilicet quia materia de se non habet actu illam diuisibilitatem, nisi per quantitatem conferatur: habet autem aptitudinem, quia habet entitatem aptam ad talem formã recipiendã, ad quod necesse ẽ, vt ipsa materia ex se habeat quãdã diuisibilitatem entitatiuã, quam infra explicabo, tractãdo de quan-

A titate. Ad eundem ergo modum posset quantitas resultare ex forma cadaueris, & fieri ex materia sine repugnantia. De quantitate igitur non potest, vt existimo, efficaciter probari assumpta propositio, nisi aliunde supponatur, agentia naturalia nihil posse agere, nisi in subiecto quantitatiuè extenso, & diuisibili: de qua ratione dicemus paulo inferius.

Igitur minor propositio superius assumpta præcipue probatur de qualitatibus, quæ sæpe non habent causam efficientem à qua fiant, si eædem numero non manent: non .n. fiunt per naturalem resultantiam à forma cadaueris, quia non sunt connaturales illi, imo sunt peregrinæ, & extraneæ: vnde fit, ut breui tempore, paulatim amittantur, ut patet B de calore, & similibus. Neque etiam fiunt ab extrinseco agente, quia interdum nullum est circumstãs, aut proximum agens, quod possit inducere tantum calorem, aut tale temperamentum, quale manet aliquo tempore in cadauere hominis, maxime quãdo mors est violenta per suffocationem, iugulationem, &c. in quo genere mortis vix inuenitur causa particularis, quæ possit formam cadaueris inducere: & ad uniuersales interdum confugimus, quæ illam efficiant ob rationem vniuersalem, scilicet, ne materia maneat sine forma: de qualitatibus autẽ similibus, cũ per se necessariæ non sint ad introductionẽ talis formæ, cui non sunt connaturales, non est cur à causis uniuersalibus per se, & ꝓpria actione fiãt; propriæ aũt, & particulares causæ sæpe nullæ sunt, C vt inductione, & experientia constat. Nec denique dici põt, huiusmodi calorem, & alias qualitates fieri in eo instante ab spiritibus uitalibus, qui aliquo tempore manent, aut ab humoribus, præsertim sanguine: quia in primis ẽt de sanguine, & spiritibus dubium est, an eadem anima informentur: uel saltem, an eorũ formæ, quæ sunt quasi partiales, pendeant ex coniunctione ad animam, ita, ut statim pereant, illa recedente, unde multi existimant: sanguinem statim, ac effluit à uenis, & separatur à reliquo sanguine, qui manet in corpore, mutare formam substantialem: etiamsi retineat aliquo tempore calorem, & similia accidẽtia. Deinde, tempus quo durare possunt huiusmodi spiritus, aut humores, est breuissimũ, accidentia verò similia diutius perma-D nẽt. Ac deniq. non solũ in hoĩe, aut alijs animalib. sed ẽt in alijs rebus, manent similia accidentia, ut supra ex Aristotele referebamus, ẽtsi non sint intrinseca, & connaturalia rei genitæ, ut possint à forma eius dimanare, ut, v.g. si ex vapore humido, & non summe frigido, sed habente aliqualem calorẽ per compensationẽ fiat aqua, nõ semper fit summè frigida, & pura, sed retinet eundem calorem, nõ tñ est noua causa extrinsa à qua fiat, sed permanet idẽ calor, quia non põt tã cito expelli à forma aquæ.

Et hinc sumitur etiam optimum, ac generale argumentum, quia hæ qualitates intensibiles, & remissibiles, & habentes contrarium, si non manãt ab intrinseca forma, sed per extrinsecam alterationem E fiunt, nõ fiunt subito in gradu intẽso, sed paulatim, quia, & intrinseca forma, & alia corpora circumstãtia resistunt: sed uidemus has qualitates manere in instanti mortis in magna intensione: ergo non est uerisimile tunc subito per se fieri per actionem extrinseci agentis, cum ergo non fiant per intrinsecã dimanationem à forma cadaueris, signum est non tunc fieri, sed easdem numero manere. Dicunt aliqui nõ esse necessariam aliquam causam efficientẽ harum qualitatum, quia naturali sequela succedũt pereũtibus similibus qualitatibus. Sed in his uerbis inuoluitur repugnantia: quid enim significatur nomine naturalis sequelæ? Aut enim successio necessaria unius post aliud, aut naturalis dimanatio unius ab alio. Si hoc posterius significetur, illamet dimanatio est quædã efficientia, & ideo repugnantia inuolui- XXII.

voluitur: & præterea ostēsum est, nullum esse principium, vel formam, à qua fit talis dimanatio. Si verò dicatur prius, oportet in primis reddere rationē illius necessariæ successionis: nam quod præcesserit similis qualitas, non est ratio sufficiens, vt necessario similis succedat, si subiectum omnino mutatur, & quod succedit priori subiecto, non petit similem qualitatem. Et præterea omnis necessaria successio requirit causam efficientem: nam quod succedit alteri, fit de nouo: ergo ab aliquo fit: ergo, vel per intrinsecam resultantiam, vel extrinsecam efficientiā, nec potest aliter intelligi naturalis sequela. Cum ergo interdum, ac sæpe non intercedat talis causa intrinseca, vel extrinseca, signum est non esse ibi naturalem sequelam, sed durationem eiusdem numero dispositionis, seu qualitatis. Quod si eadem qualitas manet: ergo, & quātitas, nam cum talis qualitas insit, media quantitate, non posset eadem qualitas manere, si quantitas mutaretur.

XXIIII. Præter hæc argumenta physica, quæ ex corpore humano peculiariter sumpta sunt, quamuis nonnulla possint ad alias res extendi, sunt alia communia omnib. rebus generabilibus, quæ ex modo, & ordine generationis naturalis desumuntur. Primū enim materia de se est sufficiens subiectum generationis naturalis, quatenus esse pōt per actionem agentis corporei, & naturalis: & aliunde est de se indifferens ad quamcunque formam, quæ per generationem induci possit: ex vtraque autem conditione intelligi potest, materiam habere ex se quantitatem eorum, & non mutare, vel aliquo modo acquirere illam per generationem. Ex priori quidem, quia vt materia sit aptum subiectum respectu agētis corporei, & extensi, necesse est, vt ipsa præintelligatur corporata, & extensa, quia agens corporeum prærequirit passum, extensum, & corporeum, & localem, ac quantitatiuam applicationem eius: imo, & contactum, vt philosophi communiter dicunt. Nec satis, quod in toto tempore alterationis præuia ad generationem, alteratio fiat circa subiectum quantū, sed necesse etiam est, vt idem contingat in instante intrinseco generationis, in quo est noua actio procedens etiam ab agente corporeo, & quanto: ergo subiectum quod supponitur illi actioni, etiam supponitur corporeum, & quantum: non ergo fit quātum per illam actionem, nec immediate, nec mediate: nam conditio necessaria ex parte subiecti, vt possit officium subiecti exercere, non potest fieri ab agente supponente necessario subiectum iam aptū, vt agere possit.

XXIV. Responderi pōt, ad actionem corporei agentis satis esse, quod toto tēpore alterationis præcedentis supponat subiectum quantum, & in instante generationis ipsum met agens inducat formam talem, ad quam consequatur subiecti quātitas. Iuxta quā responsionem negandum est, extensionem, aut contactum quantitatum esse in rigore conditionem præuiam, aut necessario prærequisitam ad omnem actionem agentis naturalis: sed, vel prærequisitam, vel concomitantem ad actionem enim accidentalem, & alterationem est prærequisita, quia per alterationem non fit talis forma, ad quam consequatur quantitas, sed quæ potius quātitatem supponat: ad actionem aūt substantialem negabitur esse conditionem prærequisitam in illomet instante, sed consequentem ordine naturæ, quia per illam actionem talis inducitur forma, quæ possit secum adducere quantitatem, & corporationem materiæ. Atque hoc modo solui pōt argumentum Commentatoris, nimirum, materiam habere ex se quantitatem, quia in diuersas partes diuidatur, quia ordinata est, vt sit subiectum diuersarum formarum, quas non potest nisi in diuersis partibus recipere, quā partiū diuersitatem non habent, nisi media quantitate. Vt enim

A omittam respōderi posse, ad hoc satis esse entitatiuā partium distinctionem, quam materia ex se habet, & non formaliter quātitatem: et dici potest, materiam à principio diuisim esse in varias partes, quia sub diuersis formis, & consequenter sub diuersis partibus quantitatis condita est. Postea verò in singulis generationibus, & corruptionibus hanc materiam conseruari distinctam ab alijs toto tempore præcedentis alterationis, per quantitatem quam habet sub forma rei, quæ corrumpitur: in instanti verò generationis per quantitatem, quam in eodem instante obtinet, mediante forma geniti.

Sed licet hæc responsio apparens sit; tamen magis philosophicum, magisque consentaneum corporalibus agentibus videtur, quod in omni actione B sua supponat subiectum quantum, & diuisibile, & distinctum ab aliis, non solum entitatiue, sed etiam quantitatiue, sibique propinquum, seu applicatum propria, & locali applicatione, quæ non fit, nisi media quantitate. Et hoc maxime confirmatur ex altera conditione materiæ, quæ est indifferentia ad plures formas: cum enim ex se talis sit, vt determinatā formam recipiat, oportet, vt ab agente prius accommodetur, & proxime disponatur ad talem formam: hæc autem accommodatio, & dispositio non fit, nisi præuijs dispositionibus accidentalibus, quas necesse est in materia recipi, tum quia antecedunt formā ad quam disponunt, tum etiam quia physica, & naturalis dispositio proxime, & immediate esse debet C in eo subiecto, quod disponit, ac præparat: hæ autē dispositiones insunt subiecto, media quantitate: ergo, & quantitas inest eidem materiæ. XXV.

Formæ substantialis, & dispositiones ad illam quem ordinem in materia seruent.

XXVI. Prima responsio reiicitur.

AD hanc rationem uariæ dātur responsiones, quas necesse est proponere, & examinare, vt simul hæc sententia confirmetur, & si quæ est probabilis uia, defendendi priorem sententiam, innotescat. Prima ergò responsio est, materiam sufficienter aptari, & accommodari ad formam per dispositiones, quæ tempore, uel momento præcedunt in- D troductionem substantialis formæ: nam licet in eo instanti in quo forma introducitur, omnes præcedētes dispositiones desinant esse, ita, ut in eo momento iam non sint, nihilominus relinquunt materiā accommodatam, & sigillatam, (vt aiunt,) ut sit proxime capax talis formæ in specie, & indiuiduo, potius quam alterius. Hæc tamen responsio supra, tractando de principio indiuiduationis, reiecta est, eo quod illa sigillatio materiæ nihil esse possit in materia, si materia prorsus manet denudata priori quantitate, & qualitatibus omnibus. Quod autem immediate antea tales qualitates in materia præcesserint, est sola denominatio extrinseca, quia in mate- E ria nullam rem nec realem modum relinquūt, iuxta hanc sententiam: non potest autem intelligi, qđ materia, quæ erat ex se indifferens, maneat disposita per solam extrinsecam denominationem.

XXVII. Secūda responsio improbatur. Secunda responsio est, in eodem instanti generationis disponi materiā per ultimas dispositiones, & per eas præparari, & accommodari ad formam, & nihilominus non esse subiectiue in materia, neque introduci illam, nisi, vt iam informatam substantiali forma, imo, & consequi ex forma ipsa per naturalem dimanationem. Modus autem, quo hoc intelligi, aut fieri potest, declaratur ex illo principio Aristotelis: [Causæ sunt sibi inuicē causæ in diuerso genere.] Vnde fit, ut forma, & ultima dispositio possint sibi inuicē esse causæ: nam calor, ut octo, verbi gratia, est causa formæ ignis in genere dispositionis

nis, quæ ad materialē causam reducitur; forma uero ignis est causa caloris, ut octo in genere principij actiui, uel formalis. Quo fit, ut calor in suo genere sit prior natura, quam forma, & ut sic intelligitur præcedere, disponēdo, & coaptando materiā ad formam, quamuis in alio genere sit natura posterior, & ut sic, intelligatur subsequi formam, & subiectari in toto composito.

XXVIII. Contra hanc uero responsionem multa occurrunt, quibus (ut existimo) satisfacere difficile est. Primum intelligo, quomodo aliqua qualitas sit uere præparans, & adaptans subiectum ad formam, & quod effectiue cōsequatur ipsam formam. Dico autem, [uero præparans, & adaptans,] nam, esset tm̄ dispositio ornans, & perficiens, facile intelligi posset consequens formam, & necessaria etiam ad naturalem cōseruationem formæ: hic tamen agimus de dispositione præparāte, quæ determinat, & quasi proxime limitat capacitatem subiecti: & consequēter etiam determinat agens ad talem formam introducendam: ergo fieri non potest, ut talis forma effectiue sequatur ex forma introducta. Probatur consequentia, quia si dispositio fluit à forma immediate, & forma ab agente: ergo agens simpliciter inchoat actionē suam ab introductione formæ, & nō attingit actiue dispositionem nisi per formam: ergo talis dispositio nullo modo determinatur agens ad talem introductionem formæ, sed potius mediante forma, determinatur agēs ad talem ultimam dispositionem efficiendam. Item, dispositio illa nullā causalitatem realem habere potest, nisi quatenus facta est: fit autem mediante forma: ergo non potest intelligi, ut habens causalitatem realem circa ipsammet actionem, qua fit forma. Præterea, causa dispositiua non disponit, nisi informando, ut supra declaraui: unde licet respectu termini, ad quem disponit, dicatur reduci ad causam materialem, tamen respectu subiecti quod disponit, re uera est causa formalis, si ergo hæc accidentia nō informāt materiam, quomodo disponunt illam? Item, si in genere causæ materialis dispositio illa est prior; ergo in eodem genere inest prius, tum quia eius esse est inesse; tum etiā, quia non disponit, nisi inhærendo, & informando: si autem prius natura inest, cui, quæso, inest? Non materiæ, quia si in reali duratione non inest materiç, nullū genus causalitatis exercere potest, mediante tali inhçrentia: ergo secūdum nullam prioritatē naturæ, uel causalitatis potest uere cōcipi, ut sic inhçrens. Neque etiam potest inhçrere composito, prout exercet talem causalitatem, quia pręparat ad compositum, & quia non disponit compositum sed materiam, quia illud disponit, cui inhçret.

XXIX. Pręterea, si dispositio inhæret composito, necesse est formam substātialem antecedere in genere causæ materialis, & in genere pręparationis, & dispositionis ad ipsam formam accidentalem: ergo impossibile est, vt in eodē genere forma accidentalis antecedet. Consequentia patet, quia non pōt circulus committi inter causas in eodem genere causalitatis. Et antecedēs probatur, quia vel accidēs inhæret toti composito per se primo: & sic partialiter inhæret formæ substātiali; ergo antecedit forma substātialis in genere causç materialis; vel accidens inhæret materiæ, vt prius informatæ forma substātiali, & sic forma substantialis saltem est medium, quo materia recipit quantitatē, & subsequentes dispositiones: ergo multo magis dici potest forma substantialis dispositio materiæ ad recipiendam quantitatem, & cæteras dispositiones, quam econtrario.

Ad hoc respōderi solet, in forma substantiali esse gradus, & prout forma confert superiorem, & genericum gradum, complere subiectū dispositionū subsequentis gradus: & ita non committi circulum in eodem genere causæ inter eadem, secundum eandem rationē: vt, v.g. anima, vt dat esse corporeum, complet subiectum receptiuum quantitatis, in quo subinde recipi possunt dispositiones ad gradum viuentis; & sic de subsequentibus. Sed hæc responsio mihi numquam placere, aut satisfacere potuit: tum quia illa distinctio formæ secundum diuersos gradus est distinctio rationis per nostros cōceptus pręcisos, aut confusos: ergo nihil referre potest ad realē causalitatem, & inhæsionem accidentium in materia, uel composito; tū et, quia etiamsi loquamur de forma secūdum primū gradū formæ substantialis dantis esse corporeum, introducitur in materiam determinata forma, & distincta à reliquis: non. n. introducitur forma in cōmuni: ergo antecedit dispositio præparans materiam: tum præterea, quia forma, quæ corrumpitur, non prius expellitur sub gradu generico, quam specifico, nam est impossibile intelligere gradū specificum sine generico, quia hoc est quasi fundamentū illius: vnde si aliquis ordo deberet intercedere, inchoandū esset ab inferioribus gradibus ergo nec forma opposita introducitur prius secundū gradū genericū, &c. Deniq; falsum est agens prius disponere materiam ad gradū genericū: nam ignis v.g. nō disponit ad formam elemēti, nisi disponendo ad formā ignis; & sic de alijs.

XXX. Vltimo solet fieri argumentum de ratione causæ efficientis, nam dispositio vltima effectiue attingit eductionem, seu introductionem formæ, nam accidens in virtute substantiç attingit affectionem eius: ergo nō potest eadem dispositio effectiue manare à forma, quam efficit. Responden: aliqui non dispositionem vltimam, quæ manet cum forma in instanti generationis, sed quç immediate ante pręcessit, attingere effectiue introductionem formæ, vt instrumentum eius. Sed hoc improbabile est, quia quod non est, non potest esse instrumentum agendi; illa autem dispositio in illo instanti iam non est, iuxta hanc sententiam. Quod uero proximæ præcesserit, non satis est, quia solū est extrinseca denominatio; Et licet sit naturalis sequela inter illā dispositionē, & formam, necesse est, vt illamet sequela sit ex vi alterius causæ efficientis: nā illa sequela non est dimanatio formæ à dispositione, cū res non dimanet ab eo, quod iam non est, sed est solum necessaria, & immediata successio post talem dispositionē, quæ successio fundari necessario debet in efficiētia alicuius causæ, quæ vnum efficit immediate post aliud. Melior responsio est nullam dispositionē receptam in passo, attingere effectiue introductionē formæ: quādo autem dicitur accidens in virtute substantiæ attingere effectiue substātiam, non esse intelligendū de accidēte, quod recipitur in passo, uel effectu, sed de facultate accidentali, quç est in ipso agēte, vt v.g. de calore, qui est in igne, uel de virtute seminali, quæ est in semine. Sed licet hoc admittamus, inde sumitur non leue argumentum, nam instrumētum naturale non attingit superiorem actionem principalis agētis, nisi pręuia propria, & cōnaturali actione iuxta doctrinam D. Th. 1. parte, quçst. 45. art. 5. infra tractandam: ergo si ignis per calorem quem in se habet, attingit formam substantialem in instanti generationis, calor eiusdem ignis in eodem instāti agit pręuia calefactione: ergo calor, qui recipitur in passo tanquā ultima dispositio ad formā ignis nō manat effectiue ab ipsa forma geniti, sed per propriam actionem fit à calore, qui est in igne generante: alias potius actio qua educitur substantialis forma, esset præuia ad emanationem caloris, qui est ultima dispositio, quam ē cōuerso. Nec uero dici potest, quod illa ultima dispositio simul fiat duobus modis, scilicet directe, & immediate à calore ignis per actionem pręuiā in genere causç materialis, & rursus à forma ignis geniti per dimanationem naturalē, quia non potest naturaliter idem effectus si-

Corrupta dispositio non potest taliter Phx instrumen fiee indu te formā.

mul fieri à pluribus causis, & actionibus totalibus ac per se sufficientibus: & quia secundum alteram actionem præuiam deberet dispositio illa fieri in materia, licet per aliam dimanationem dicatur fieri in composito.

XXXI. De tertia responsione fertur iudicium. Tertia responsio ad principalem rationem, & probabilior est, in materia nullam per se requiri dispositionem præuiam: sed solum per accidens ad expellendam formam, & dispositiones contrarias. Vnde tota alteratio quæ antecedit instans generationis solum ad hoc ordinatur, vt in instãte generationis materia maneat sine vlla repugnantia ad recipiendam actionem agentis perfectam, in materia autem sic relicta agens statim introducit suam formam substantialem absque dispositione præuia cum omnibus dispositionibus concomitantibus ipsam. Nec enim quia materia ex se est indifferens, necessaria illi est vltima dispositio præuia, quæ determinetur ad tale formam, quia est indifferens per vniuersalitatem seu integram capacitatem cuiuscũque formæ: agens vero ex sua forma determinatur ad introducendã hãc formam in specie potius quã aliam: & ex circumstãtijs, uel concursu primæ causæ determinatur ad introducendam hanc numero formam. Quod à simili declaratur ex accidentali actione, nam lignum de se indifferens est ad calorẽ & frigus: si vero applicetur igni, recipit calorem potius quam frigus, non propter præuiam dispositionem, sed propter determinationem, & naturam agentis.

XXXII. Hæc responsio est quidem apparens: sed videtur parum consentanea cõmuni doctrinæ Philosophorum, apud quos receptissima est distinctio materiæ in primam, & proximam, id est, præparatam, & vltimo dispositam ad determinatam formam: & econtrario dicere solent ijdem, formam vnamquamque secundũ propriã speciem, non respicere tantum materiam nudam, sed præparatam, & sibi accommodatam per connaturales dispositiones. Vnde, & anima definitur, [quod sit actus corporis Physici, organici, &c.] Deinde nõ possunt oẽs Physici effectus illo modo cõmode saluari. Primo, quia iuxta illam sententiam si agẽs perfectum semper efficeret ex quacumque materia effectum sibi perfecte similem in omnibus qualitatibus sibi connaturalibus, quia si prius omnino denudat materiã: & relinquit illã sine vlla repugnãtia, & in illa primo introducit suã formam perfecte sibi similem in natura specifica, necesse est, vt ad illam formã necessario cõsequantur oẽs qualitates, & dispositiones ei connaturales, quia nihil est, quod resistat formaliter in ipsa materia; vidimus autem non ita accidere in naturalibus generationibus, sed multa substantialiter generari cum admistione peregrinarum qualitatum ob dispositionem, vel impuritatem materiæ ex qua generatur. Secundo in agentibus æquiuocis non potest reddi sufficiens ratio ob quam determinatur ad introducendam vnam formam substantialem potius quam aliam, vt, verbi gratia, quando Sol generat aurum, si in instanti quo introducit formam auri reperit materiam nudam, & de se prorsus indifferentem, non põt ab illa determinari, nec vero ex se est determinatus, alias semper introduceret talẽ formã in materiam indifferentem. Et in generatione hominis optime etiam declaratur hæc difficultas, nã si in instanti in quo anima rationalis inducitur in corpus, tota materia corporis præintelligitur nuda omnibus dispositionibus, æque indifferens est secũdum omnes partes suas, vt anima eas informet hoc vel illo modo, & vt ex illa sequantur hæ vel illæ dispositiones in hac, vel illa parte materiæ; vnde ergo determinatur, vt in hac parte potius vniatur hoc modo, quam alio?

XXXIII. Solum video posse responderi, esse hanc natura- A lem successionem rerum, vt post talem alterationẽ præcedentem sequatur talis forma, vel vnio formæ etiamsi materia de se sit indifferẽs, & virtus agentis eminentior. Ratio autem huius successionis necessariæ: solum reddi potest, uel quia agens natura sua est determinatum ad agendum tali modo, vel quia res ipsæ sunt, ita ex se coordinatæ. Veruntamẽ hæc responsio solum est apta ad fugiendam difficultatem, non vero ad rem declarandam, & rationem eius reddendam. Maxime, quia tota alteratio, quæ precedit, iuxta hanc sententiam per accidens est ad tollenda solum impedimẽta, quæ sunt ex parte passi: ergo ordo, & successio inter illam alterationem, & sequentem actionem non potest esse per se: neq; inde sumi potest sufficiens ratio determinationis. B Tertio vrget ratio superius facta, saltem ad hominẽ, quia ignis, vel Sol introducit formam medio calore, aut lumine, vt instrumẽto: ergo agit præuia calefactione, &c. Responderi verò similiter potest, agere præuia calefactione non in eodem instanti, sed præuia calefactione, quæ præcedit toto tempore ante instans generationis. Quæ responsio eadem ratione non satisfacit, quia illa calefactio duratione anterior, solum per accidens est præuia iuxta hanc sententiam, propter expellendam formam repugnantem. Vnde si fingeremus non esse necessariam calefactionem ad corrumpendum prius subiectum, sed alia via posse corrumpi, nihilominus in instãti generationis, ignis generaret ignẽ medio calore suo: ordo autem instrumenti in agendo præuia actione propria est, per se, & non per accidens: ergo non debet esse solum in actione, quæ antecedit duratione, sed etiam in ipsomet instanti generationis.

In quatuor membra præsens quæstio diuiditur.

D FVndamenta posterioris sententiæ videntur sane ualde vrgentia, & aliquid cõuincere, quod ad præsentem quæstionẽ maxime pertinet, aliquid vero satis probabiliter persuadere: quæ vt declarẽ, & sententiam meam aperiam, distinguo varias quæstiones, quæ hic inuoluuntur. XXXIV. Prima, & in presenti præcipue intenta est, an ratione proprij subiecti, & causæ materialis sola materia possit terminare dependentiam formæ accidentalis, ita ut proxime, & adæquate accidens inhæreat soli materiæ, etiamsi alias debeat esse informata forma substantiali, tanquam necessaria ad esse materiæ non tamen, vt concurrente simul in ratione subiecti, uel causæ materialis ad esse formæ accidentalis. Secunda quæstio est, si quantitas, & alia accidentia, quæ illi insunt, inhærent materiæ prædicto modo, an inde sequatur quantitatem esse coæuam materiæ, & manere eandem numero cum alijs accidentibus in genito, & corrupto. Tertia quæstio est, an in aliquo genere causæ dici possit formam prius vniri materię, quam accidentia: & quomodo in uarijs opinionibus loquendum sit. E Quarta quæstio esse potest, esto, inhærere possit quãtitas soli materiæ, an quando substantialis forma materialis est, & extensa sicut materia, tunc quantitas immediate etiam inhæreat toti composito per se primo, ita, ut utramque eius partem essentialem proxime attingat.

Quantitas interdum soli materiæ inhæret.

DIco ergo primo rationibus posteriori loco factis sufficienter cõuinci, materiam esse posse, & de facto aliquando esse propriũ subiectum, cui soli quantitas inhæret, quamuis non extra compositum substantiale: quod ab alijs dici solet materiam esse subiectũ inhæsionis, quamuis totum compositum sit subiectum denominationis: uel aliter, compositũ esse, quod recipit quantitatem, ratione uero

acci-

recipiendi esse solam materiam: sicut totus homo denominatur intellectualis, & habere, seu recipere intellectum, quamuis ratio recipiendi, seu subiectum inhæsionis sit sola anima. Et hęc cõclusio est authorum secundæ sententiæ, & non est contraria authoribus primæ. Vnum excipio Durandum, qui disertè declarat contrarium sensum: solum propter illā rationem quod materia est potentia pura, & ideò nõ põt recipere actū accidentalē sine substantiali. Quæ ratio solum probat, actum substantialem exigi, vel ad summum pręexigi ante actū accidentalē: nõ verò quod ipsemet actus substantialis necessariò debeat cõcurrere materialiter ad recipiendū accidēs. Nec ideo quomodo Durādus se expediebat ab argumento facto de quantitate corporis humani: cõcedit. n. etiam animam rationalem concurrere proxime, & immediate cum materia ad recipiendā quantitatem: negat tamen inde sequi animam participare effectum formalem quantitatis: quia põt (inquit) forma recipi per se primo in composito ratione vtriusque partis immediate recipientis partialiter formam accidētalem, & nihilominus nõ conferre suū effectum formalem nisi alteri parti cõpositi. Quæ sane est clara repugnātia, & implicatio in adiecto, vt varijs modis superius declaratū, & probatū est; nam recipere materialiter accidens, idem est quod informari accidēte: ergo si partialiter recipit, partialiter informatur: implicat autē informari, & non recipere informationem, iuxta modum informationis, scilicet vel totalis, vel partialis. Et confirmatur ac declaratur, nam reliquæ formę substantiales hoc ipso quod informātur partialiter quantitate, recipiunt formalem effectum eius: ergo si rationalis anima etiā informatur partialiter, participabit eundem effectum. Quod si dicatur alias formas participare illum effectum, quia sunt capaces eius: nostrā vero animam esse incapacē: hæc ipsa responsio conuincit humanam animam non esse capacem proxime, & immediate receptionis partialis quantitatis, sicut sunt aliæ formæ substantiales. Hæc ergo ratio uidetur conuincere assertionem positam.

XXXVI. Cui proximo subiecto actus inhæreant immanentes.

Solū potest obijci de actibus immanentibus sentiendi, & amandi sensibiliter: qui sunt extensi, & cõsequenter immediate in quantitate recepti: & tamē necesse est, vt immediate informent, saltem partialiter, ipsam animam, alias quomodo constituerent animam videntem? nam homo certè non videt per corpus, sed per animam. Sed hæc obiectio longiorē postulat disputationem, pertinentque ad libros de Anima: nā multi propter eam causam putant, potētias etiam sensitiuas non distingui realiter ab anima, & actus ipsos sentiendi esse spirituales, & recipi immediate in sola anima, quibus difficile est, vel colligere immortalitatem animæ ex operatione, vel euitare quo minus idem sequatur in animabus brutorum. Alij dicunt, cognoscere, & amare præcipue cõsistere in efficiendo actus illos: & ideo satis esse, qđ anima actualiter immediate in illos influat, quamuis eis proxime nõ informetur. Alij denique aiunt necessariam quidem esse efficientiam, & receptionem, satis uero esse, quod actus recipiātur in potentia, & corpore, cui anima intime ac formaliter coniuncta sit. Et ideo non tam proprie dicitur anima uidere, sicut intelligere sed homo totus est, qui per se primo uidet, principaliter quidem per animam, instrumentaliter autem per corpus. Quid autem horum verius sit, in proprio loco tractandum est.

Quæ accidentia corrupti eadem numero maneant ingenito.

XI. Quot modis possit accidens perire.

DIco secundo: Quamuis probabile sit naturaliter non manere eadē accidentia numero in regenita, quæ erāt incorrupta, probabilius tñ videtur oppositum quoad quātitatem, & dispositiones quæ uel ordinantur ad formā geniti, vel illi non repugnant præsertim quando in sola materia prius inhærebant. Cur addam hanc limitationem, constabit ex resolutione quartæ quæstionis propositæ. Hanc conclusionem (vt existimo) satis probat multa ex argumentis factis in secunda opinione. Et declaratur breuiter, supponendo, quod Caietanus notauit de ente, & essent. cap. 7. quæst. 17. quatuor tantum modis posse definire accidens, scilicet vel ad corruptionem subiecti, vel per introductionem contrarij, vel per desitionem termini, vel per absentiam alterius causæ conseruantis. In præsenti ergo talia accidentia non possunt desinere ex defectu proprij subiecti cui inhærent: nam supponimus esse inhæsiuè in sola materia, quæ non perit, Itē, secundus modus corruptionis hic non habet locum, quia quantitas non habet contrarium, & licet qualitas illud habeat supponimus tamen in casu, de quo loquimur, non introduci. De tertio ēt modo constat, non esse ad rem, quia est proprius relatiuorum. Superest ergo dicendum de quarto: nam si per absentiam formæ substātialis pereunt omnia accidentia compositi, & non ex defectu causæ materialis, quia supponimus, formam per se non immediatè concurrere, ēt partialiter ad recipiendam quantitatem, necesse est, ut forma habeat respectu accidentium aliquod aliud genus causalitatis, ratione cuius ex absentia talis causæ sequatur corruptio talium accidentium. Nam si accidentia non pendent à forma in aliquo genere causæ non est cur pereant, recedente forma. Duob. autem modis intelligi possunt pendere, scilicet in genere causæ formalis, vel efficientis.

XXXVIII. Accidētia in genere causæ formalis quo modo a forma substantiali pendeant.

Prior dependentia non põt esse immediata, sed mediata: forma enim substantialis non informat quantitatem vel alia accidentia, neq. intelligi potest, quo alio modò immediate circa illa exerceat munus causæ formalis: ergo non possunt accidentia pēdere à forma immediate in eo genere causæ. Mediata vero dependentia vera est, & facile intelligitur, nam, quia accidentia proxime pendēt à materia, ut à subiecto, & materia pēdet à forma in genere causæ formalis, fit, ut saltem mediate, quātitas pēdeat à forma in genere causæ formalis. Hæc autem dependentia non satis est, ut recedēte forma, pereat quantitas, quia formæ quæ recedit, succedit alia, quæ idem numero subiectum conseruat. Etenim sub hac ratione quantitas non alia de causa pendet à forma, nisi quia materia pendet: ergo si circa materiam illa dependentia satis suppletur per subsequētem formam, multo magis circa quantitatem. Et declaratur à simili, nam si materia effectiue conseruaretur ab uno agente, & postea desineret conseruari ab illo, & conseruaretur ab alio nihilominus haberet eādem formam substantialem, & eadem accidētia in eo manerēt, quia formæ, & accidentibus impertinens est, quod materia conseruetur ab hoc, uel illo agente, aut hac vel illa actione, sed per solum est necessarium, ut eadem numero conseruetur idem ergo est in præsenti. Imo, si Deus per absolutam potentiam conseruaret materiam sine forma, supplendo effectiue formalem concursum formæ (quod infra ostendemus fieri posse) quantum est ex ui huius dependentiæ manerent in materia omnia accidentia quæ in illa inhærent, quia ad illa solum requiritur, quod materia conseruetur: quod uero hac uia, id est, mediante forma, vel per solam efficientiam superioris causæ parum interest. Sicut in mysterio Eucharistiæ dicunt Theologi, conseruata quantitate absq. substātia, sine nouo miraculo, ita ea cõseruari accidentia quæ illi inhærent: quia supponendo, quod illi inhæreant, solum pendēt à substantia mediate, ut à sustentante quātitatem: vnde

sibili antequam actu sit: quomodo dicimus rẽ esse in potentia antequã sit: & quia res, vt est possibilis, est obiectũ potentiæ actiuæ, ideo dicitur à Scoto esse in potentia obiectiua. Atq. ita dicit hanc potẽtiam & actum esse eiusdẽ generis, quia res possibilis, & res in actu eiusdem generis sunt: imo dicere etiã posset, esse eandẽ rem negatiue (vt aiunt) quia non sunt duæ res, sed eadẽ, in diuersis statibus cõcepta. Quocirca res quam Scotus in ea interpretatione intendit, vera est, non tamẽ recte accõmodatur illa interpretatione authoribus qui ante Scotũ illud axioma docuerunt: Aristoteles.n. vt ex dictis patet, numquam in eo sensu locutus est, nec Auerroes, qui loco citato ait potentiã; & actum esse differentias oppositas, & cum 9. Metaphys. in principio varias numeret potentiæ acceptiones, nunquã fecit mentionem illius potentiæ obiectiuæ.

XIII. *Dicendum* ergo est axioma illud communiter intelligi de propria potentia receptiua, vel actiua. Vt autẽ verum sit, intelligendum imprimis est de potentia per se primo instituta, & ordinata ad talẽ actum: non vero de potentia vel capacitate intrinsece inclusa, & quasi concomitãte aliquam entitatem absolutam. Declaratur hoc, nam duobus modis intelligi potest, quod aliqua virtus tam actiua, quam receptiua, cõparetur ad actum. Vno modo, quia ex primaria ratione, & essentia sua ordinata est ad talem actum: sic materia est potentia ad formam, vt supra declaratum est, sic grauitas est virtus actiua ad efficiendũ motum deorsum, vel permanentiam in ipsomet loco deorsum: sic denique intellectus est virtus actiua, & receptiua intellectionis. Huiusmodi ergo potentia dicitur per se primo instituta propter actum, & ideo ab illo sumit speciem: & de illa ad summũ potest axioma illud verificari modo statim declarando. Alio vero modo potest aliqua entitas habere vim vel capacitatem ad aliquam actionem vel actum, non quia propter illum primario sit instituta, sed quia vel ob eminentiam naturæ suæ, vel ob naturalem conditionem, aut modum essendi quem habet, quasi cõcomitanter, vel potius connaturaliter habet per se ipsam talem vim, vel aptitudinem. Sic Deus habet omnipotentiam agendi: sic etiam creatura intellectualis habet & capacitatem, & vim actiuam obedientialem supernaturalium actuũ, uel donorum: sic denique substantia materialis est capax quantitatis: & quantitas ipsa est capax qualitatum. Et in hoc posteriori genere potentiæ, vel capacitatis non est necesse potẽtiam, seu capacitatem, & actum esse in eodem genere: quia cum talis potẽtia non sit ordinata per se primo ad actũ, nec sumat ab illo speciem suam, nec componat cũ ipso actu vnum per se, nõ est cur talis potentia & actus in eodem genere collocanda sint. Nec D. Thom. vnquam de hoc posteriori genere potẽtię, sed de priori locutus est: & de eodem exponedus est Auerroes, si eius dicta defendere necesse sit: Nec ratio in contrarium facta plus probat: vnde per hæc sufficienter responsum est fundamentis contrariæ sententiæ.

XIIII. Vt vero principiũ illud exacte maneat declaratum, addere oportet duobus modis intelligi posse, potentiã prioris ordinis & actum esse eiusdem generis. Primo; vt gen⁹ latè sumatur pro generalibus rationibus substantiæ, & accidentis, ita vt potentia per se ordinata ad actum substãtialem, sit substantialis, ad accidentalem accidentalis: nõ vero quod in rigore necesse sit potentiam & actum esse eiusdẽ prædicamenti accidentis, quamuis in sustantia id verum sit, eo quod substantiæ tantum est unicum prædicamentum. Et hæc expositio multis placet, quia euitat difficultates. Alij uero etiã in accidentibus uolunt potentiam huiusmodi, & actum eius ad idem prædicamentum in rigore pertinere, quia alias non est in rigore verum, potentiam & actum esse eiusdẽ generis. Sed hoc in vniuersum defendere difficile est, præsertim in potentijs actiuis. Quapropter probabiliter dici põt, potentiam passiuam accidentalem (nam de substantiali iam satis dictũ est) quãdo ex primaria institutione vi suæ essentiæ ordinata est ad actum, sub eodẽ genere, & prædicamento cũ suo actu contineri. Et de hac potentia videtur loqui D. Thom. & Commentator citatis locis: sub potentijs aũt passiuis potentias animæ comprehendimus, quæ licet actiuæ ẽt sint, simul tñ sunt passiuæ, & in passione ac receptione, seu informatione habẽt consummatã perfectionem suam. Hoc autem modo explicata hæc assertio probari potest inductione in oĩbus his potentijs, nam habitus, & actus earum in eodem genere in rigore collocantur: licet.n. actio vt actio pertineat ad prædicamentum actionis, tamẽ vt actus vitalis habens esse consummatum & perfectum in suo genere, collocatur in prædicamento qualitatis: quando autem potentia comparatur ad actum; & ad idem genus pertinere dicitur, nõ est comparanda ad actum in fieri, sed ad actum perfectum & consummatum: ad illũ enim per se primo ordinatur, & ab illo speciem recipit. Et ita nullum inuenio exemplum, in quo hęc regula deficiat. Ratio aũt reddi potest, quia quando potentia receptiua per se est ordinata ad actum, & comparatur ad illum, vt imperfectum ad perfectum in suo genere, & quodammodo per se unum videtur in illo ordine constituere cum suo actu, vt potentia intellectiua cum actu intelligendi per se coniungitur; & sic de alijs: & ideo oportet vt talis potentia & actus sub eodem genere collocentur, vt ita etiam inter se maiorem proportionem seruent.

D. Thom. & Comment. qualiter intelligãt Axioma.

XV. At vero in Potentijs actiuis, etiãsi sint per se primo ordinatæ ad agendum, non uidetur necessariũ quod potentia, & actus sub eodem genere in rigore contineantur. Nam si per actum huius potentiæ intelligamus actionem vt actio est, constat potentiam, & actionem ad diuersa prædicamenta pertinere. Neq; ullius momẽti est quod quidam aiunt, potentiam & actionem, directè quidẽ & per se, ad diuersa prædicamenta pertinere, tamen per reductionem, & potẽtiam collocari in genere actionis, & actionem in genere potentię: quia habent inter se mutuam habitudinem trãscendentalem: terminus aũt habitudinis reducitur ad prædicamentum relati. Hoc (inquam) nil refert, quia hæc reductio solum est secundũ extrinsecam denominationem, quã includit terminus vt terminus est: nos autem loquimur de collocatione sub uno genere secundum propriam naturam, & essentiam eius. Hoc enim sensu necesse est loquantur authores, cum dicunt potentiam, & actum esse sub eodem genere: alias non recte inde concluderent materiã, v.g. esse intrinsece substãtiam, quia est potentia ad substantiam: & intellectum esse qualitatem, quia est potentia ad actum accidentalem & vitalem, &c. Potentia ergo actiua comparata ad actionem suam, ut actio est, non constituitur sub eodem genere, si autem per actum huius potentiæ intelligamus terminum formalem actionis eius, non est necesse collocari in eodem prædicamento, ut probat exemplum supra adductũ de grauitate, quod in uniuersum adduci potest de potentia secundum locum motiua, siue sit progressiua, siue attractiua, siue expulsiua, aut impulsiua, vel impulsus ipse, quem multi existimãt esse qualitatem, & tamen non ordinatur ad faciẽdam qualitatem, sed motum, uel ubi: Et ratio reddi potest, quia potentia actiua vt sic non ordinatur ad actum, ut imperfectum ad perfectum, neq. ut cum illo componat aliquid per se unum, sed ut causa extrinseca ad effectum: fieri autẽ potest, ut causa actiua non sit eiusdem rationis aut generis cũ effectu,

sed

sed eminentioris: & ideo non est necesse, vt in eodem prædicamento cum suo actu collocetur. Quamquam necessarium videatur, si actus maxime proprius talis potentiæ sit accidentalis, etiam potentiam ipsam esse accidentalem, quia substantia, vt sic non ordinatur per se primo ad accidentalem actum; erit ergo talis potentia accidens, quamuis sub nobiliori genere accidentis collocetur.

XVI. Obiectio dissoluitur. Dices, interdum potentiam accidentalem ordinari per se primo ad producendam substantiam, vt potentia nutritiua, & generatiua. Respódeo primo nondum esse exploratum, neq. à nobis tractatum, quomodo accidentia attingant productionem substantiæ: nam si solum attingunt disponendo materiam, cessat difficultas: si verò immediatè etiam efficiunt, & introducunt formam substantialem, dicendum est non attingere substantiam, nisi instrumentaliter. Non attingunt autem instrumentalem actionem, nisi præuia alia actione cõnaturali, & maximè propria, quæ semper est accidentalis, & respectu illius verificandum est talem potentiã, & actũ esse eiusdem generis, nam altera actio instrumentalis, licet fortasse sit à natura principalius intenta, respectu tñ talis potentiæ non est ita propria, & accommodata, vt ei cõmensuretur natura talis potentiæ, seu qualitatis. Notabile. Imo hinc obiter colligere licet extra potentias loco motiuas omnẽ aliã potentiam per se primo ordinatam ad agendum, collocari in eodem prædicamento cum suo actu proprio, seu termino actionis suæ: nam talis potentia semper est qualitas, nihilque efficit, nisi præuia aliqua propria actione tendente ad qualitatem, nam, vt dixi, licet efficiat instrumentaliter substantiam, vel etiã quantitatem, semper id efficit præuia aliqua actione propria tendente ad qualitatem: ad alia autem prædicamenta præter vbi, non est per se actio, sed semper resultant ex termino alterius actionis. Atque ita fit, vt omnis potentia actiua accidentalis præter motiuam ordinetur ad qualitatem aliquam efficiendã, per actionem maximè propriam, licet fortasse mediante illa possit ad res aliorum prædicamentorum ordinari, saltem, vt instrumentum. Atque hæc dicta sint in explicationem illius axiomatis, [Potentia, & actus sunt sub eodem genere.

SECTIO III.

Quænam substantia possit esse causa materialis accidentium.

I. CVm dictum sit primariam causam materialem accidentis esse substantiam, ad perfectã huius causæ expositionem, necessarium est declarare, quænam substantia possit hanc causalitatem exercere. Suppono autem hic non esse quæstionem de substantia increata, quam constat non esse capacem accidentis, & discurrendum breuiter erit per omnes creatas. Inter quas quædã sunt simplices, aliæ compositæ: de quibus, & de partibus cõponentibus ipsas, esse potest controuersia. Vt ergo, quæ dubitationem habent tractemus, ea quæ certa sunt breuiter præmittamus.

II. Substantiæ simplices subsistẽtes se ipsis materiales cãꝫ. Primo ergo certum est substantias simplices per se subsistentes esse sufficiẽtes ad recipienda, seu materialiter causanda accidentia sibi proportionata. Hoc constat in oĩbus substãtijs spiritualibus creatis: de his.n. est sermo. Omnis enim substantia creata, quia potentialis est, & imperfecta, capax est accidentium, & ad ea sustentãda sufficit ei, habere per se subsistentiam, si alioqui sit capacitas. Cum autem dicimus has substãtias esse per se sufficiẽtes ad hoc, non excludimus, quin possint causare materialiter vnum accidens mediãte alio, vt sequente sectione dicemus, sed respectu collectionis omnium suorum accidentium dicimus per se sufficere, & non indigere alio adminiculo præter suam substantiam, & subsistentiam propriam.

Hic secundo est etiam certum formam subsistentem, etiam si sit incompleta substantia, & actus corporis, esse sufficientem causam materialem aliquorum accidentium, quæ illi proportionata sunt. III. Substantialis forma subsistens sufficiens materia accidentium. Hoc constat in anima rationali non solum à corpore separata, sed etiam coniuncta; & ratio est eadem fere quæ de substantijs Angelicis. Nam quod substantia animæ incompleta sit, non impedit quo minus sustentare possit aliqua accidentia, cum per se esse possit, & à subiecto ipsa non pendeat. Ex quo à contrario sumpto argumento constat, & est ẽt certum, formas substantiales, quæ naturaliter subsistere non possunt, ineptas esse ad causanda materialiter accidentia per se solas: quia quod in se non subsistit, nõ potest aliud sustentare: formæ autem hæ non sunt capaces propriæ subsistentiæ, etiam partialis, vt postea dicemus. An verò simul cum materia sustentent accidentibus, paulo post videbimus. Solum posset quis dubitare de nonnullis relationibus, verbi gratia, vnionis, aut similitudinis, &c. quæ videntur subiectari in his formis. Veruntamen probabilius est has relationes non addere rem distinctam à substãtia, vel modis substantialibus formæ. Item probabile est entitatem talis formæ, vt sustentatam suo modo in materia, esse capacem alicuius formæ, aut modi accidentalis, eo modo quo de ipsis accidentibus in seq. sect. explicabimus.

IV. Hinc etiam obiter constat, quid dicendum sit de partibus integralibus substantiæ: non est enim dubium, quin eo modo quo sunt, & subsistunt, possint materialiter concurrere ad esse accidentium: nam possunt illa in se recipere, & sustentare, ut inductione constat. Et quidem si partes istæ sint actu diuisæ à toto, & solum dicantur partes propter habitudinem ad illud, constat in re esse veras substantias subsistentes, ideoque posse accidentia sustentare, ut de sanguine fere omnes censent. Si uerò sint propriè continuatæ alijs partibus, propriè nõ dicuntur subsistere in se, sed in toto: & hac ratione ab accidentibus, quę in eis insunt, solet interdum denominari totum, ut homo dicitur crispus, nihilominus tamen tota causalitas materialis, quę ibi interuenit, exercetur per eam partem in qua accidens inhæret: & eadem durabit, si talis pars secundum totam suam substantium separata conseruetur.

Quantitas an insit materię.

V. SOlum ergo superest quæstio de materia prima, & de integra substantia composita ex materia, & forma: nam de materia quæstio est, an per se ipsam possit materialiter, & immediate causare aliquã formã accidentalem: quę fere coincidit cum cõmuni quęstione, an, & quomodo possit materia esse subiectum accidentiũ. Quę, ut breuius, & distinctius tractetur, tota est reuocanda ad quantitatem, nam nunc non agimus de relationibus, vel modis accidentalib. de quibus postea obiter dicemus, quia nihil fere habent dubitationis, sed agimus de proprijs formis accidentibus realiter distinctis à substantia; inter quas primum locum obtinet quantitas, & alię insunt mediante illa, ut dicemus sect. sequenti. Vnde in quo subiecto fuerit quantitas, erunt reliquę corporeę qualitates.

Sententia negans quantitatem inesse materiæ.

VI. SVnt ergo in hac re duę oppositę sententię ualde communes. Prima est dicentium, materiam per se non habere entitatem sufficientem ad causandũ materialiter aliqd accidens, sed indigere prius coniunctione ad formam substantialem, ut ex utraque resul-

resultet compositum, quod possit accidẽtia recipere. Hæc est opinio D. Thom. 1. p. quæst. 76. art. 6. & q. vnic. de spirit. creatur. art. 3. ad 18. & Alberti in summa de homine, 2. p. q. an nutritio fiat ex simili, art. 1. Durand. 1. distinct. 8. 2. p. quæst. 4. Capreol. in 2. distinct. 13. quæst. 1. conclus. 2. & 3. & distin. 18. q. 1. conclus. 6. Caiet. de ente, & essent. cap. 7. q. 16. Soncin. 8. Metaph. q. 7. & 15. 17. & 18. Ferr. 4. Contra Gentes c. 81. q. 2. & 3. Soto 1. physic. q. 7. Astudill. 1. de gener. Tribuiturque Aristoteli: quia 1. de generat. tex. 23. dixit, generationẽ fieri ex materia, nullo sensibili manente: ex quo loco, & ex his, quæ Aristoteles subdit tex. 24. sumunt omnes huius sententiæ authores, in transmutatione substantiali nullum accidens manere in materia prima. Quod ita sit, ob id vtique euenit quod materia non sufficiat sustentare accidentia, sed solum compositũ: & ideo pereunt corrupto composito: quod nulla ratione fieri posset si materiæ primæ inhærerent. Secundo hoc confirmat, quod Arist. 1. phy. text. 81. & 82. ait, materiam primam respicere per se primo substãtialem formam. Tertio, li. 5. text. 8. & li. 1. de ge. tex. 24 differentiam constituit inter generationem, & alterationem, vel augmentationem, quod subiectũ generationis est sola materia, quam dicit esse materiã simpliciter, alterationis verò, & augmẽtationis subiectum dicit esse substantiam integram, quã vocat materiam secundum quid. Quarto, 7. Metap. tex. 8. ait materiam non esse quid, neque quantum, neq. quale, neque aliquid huiusmodi. Quinto 7. Metap. tex. 4. & 12. Metap. tex. 45. ait substantiam esse priorem natura accidente. Sexto in Prædicam. c. de substantia, dicit, destructis primis substantijs, impossibile esse aliquid remanere: primæ autem substantiæ sunt substantiæ integræ simplices, aut compositæ.

Testimonia Arist. pro relata sententia.

VII. Rationes pro hac sententia adducuntur plures. Prima, quia materia est pura potentia, ita, vt neque esse habeat, nisi illud mendicet à forma: ergo ex se est impotens ad sustentanda accidentia, nisi prius, saltẽ natura coniungatur formæ, & ab illa esse recipiat. Probatur consequentia, tũ quia esse secundum quid, qđ dat accidens, supponit esse simpliciter, tũ etiã, quia nihil põt aliud sustentare, nisi prius in se subsistat: nihil aũt subsistit in se, nisi quod habet esse actuale, & simpliciter. Secũda ratio, qua D. Tho. vtitur, quia materia est potentia ad oẽs actus ordine quodam: ergo respicit substantialem formam, vt primum actum suum, ad quem per se primo ordinatur, accidentia vero, vt actus secundarios consequẽtes primum. Probatur antecedens, quia non potest materia æque primo respicere actus adeo diuersos, alias diuersas etiam species ab eis sumeret essetque simul potentia substantialis, & accidentalis. Consequentia autem probatur, tum quia potentia substantialis primario debet respicere substantialem actum, cum ad illum per se primo ordinetur, & ab illo speciem sumat; ergo illum etiam debet prius recipere: tum ẽt, quia forma accidentalis comparatur ad substantialem, ut actus secundus ad primũ: actus autem secundus semper supponit primum.

VIII. Tertia ratio est, nã si quod accidens esset in materia prima, maxime quantitas: sed hæc non: ergo. Maior recepta est ab omnibus, & constat ex dictis in principio. Minor probatur, quia quantitas est proprietas substantiæ corporeæ necessario concomitans illam: non potest autem esse proprietas consequens materiam, vt sic, sed formam: ergo non potest recipi in materia secundum se, sed vt informata forma, seu in composito. Probatur Minor, quia proprietas manat actiuè ab essentia, cuius est proprietas: non potest autem quantitas manare ab essentia materiæ, vt sic: quia hæc dimanatio est aliqua efficientia; materia autem secundum se, nullam efficientiam habet, vt constat ex Aristot. 1. de Gen. tex. 55. & libro secundo, text. 53. non ergo manat quantitas à materia, sed à substantia corporea, ratione formæ substantialis, vt est forma corporeitatis. Qđ habet etiam optimam proportionem, tum quia forma accidentalis, cum sit actum informans, esse debet participatio formæ substantialis, potius quam materiæ; tum etiam, quia forma substantialis, vt est forma corporeitatis, nullam aliam proprietatem habet, quæ ad illam consequatur, præter quantitatem. Et confirmatur, quia si quantitas prius materiæ inesset, quam substantialis forma, reciperetur forma substantialis in materia, media quantitate; propterea. n. qualitates corporeæ insunt substantiæ, media quantitate, quia supponunt illã in substantia. Cõsequens aũt est falsum, tum quia alias intimior, magisque proprius actus materiæ esset quantitas, quam forma substantialis. Tũ etiam, quia non posset fieri vnum per se ex materia, & forma substantiali: uni rentur. n. medio accidente: vnde potius ex materia & quantitate deberet fieri per se vnum: nam potentia potius facit vnum per se cum suo primo, & immediato actu, quam cum secundario, quem mediatè recipit; nec põt intelligi, quod compositio entis per se fundetur in ente per accidens. Tum denique, quia alias non solum materia, sed etiam quantitas esset principium materiale generationis substantialis. Secundo confirmatur eadem ratio, quia si quantitas esset in sola materia, esset ingenerabilis, & incorruptibilis, sicut ipsa est, qđ repugnat Aristoteli ponenti motum per se ad quantitatẽ. Sequela verò patet, quia nõ posset quãtitas corrumpi ad corruptionem subiecti, quia materia est incorruptibilis: neque ẽt posset corrũpi à contrario, quia illud uere non habet, vt constat ex Aristotele in prædicamentis, neq. etiam pendet ab alia causa, per cuius absentiã possit naturaliter desinere esse: ergo nullo modo posset quantitas corrũpi, & consequenter neque generari.

IX. Quarta ratio sit, quia non repugnat quantitatem & accidentia omnia corporalia recipi in toto composito, mediante forma: & hoc est magis consentaneũm naturis rerum: ergo. Maior declaratur, quia non repugnat vnum accidẽs recipi in substantia mediãte alio, vt cõstat qualitate corporea, & de quantitate, & inter quãtitates ipsas reperit interdum hic ordo, vt patebit sect. sequenti: ergo multo magis reperiri potest inter substantialem actum, & accidentalem. Minor verò probatur, quia potentia ad recipiendum accidens est tantum secundum quid; potentia autem materiæ ad recipiendam formam substantialem est potentia simpliciter: ergo est maximè consentaneum naturis rerum, ut hæc potentia materiæ prius reducatur in actum simpliciter, qui solum relinquat potentiam secundum quid: & illo mediante recipiat accidentia, quibus compositum actuetur quo ad potentiam secundum quid, quæ in illo manet. Sic ergo videtur sufficienter probari, solam materiam non posse esse causam materialem alicuius entitatis accidentalis.

Sententia affirmans quantitatem inesse materiæ.

X. SEcunda sententia est, materiam primam ex ui suæ entitatis esse sufficientem causam materialem formarum accidentalium sibi proportionatarum: primo quidem, & immediate quãtitatis, & ea mediante, cæterarum. Hanc sententiam docuit Auerroes in libro, de substantia orbis, & 1. physic. commen. 63. & in epitome Metap. tract. 2. cap. vltimo, qui dicit esse in materia dimẽsiones interminatas ubi coæuas, & in seipsa ingenerabiles, & incorruptibiles, solũ quæ accidentaliter mutabiles. Per dimensiones aũt interminatas nil aliud intelligit, quam ipsam quantitatem, quæ, quantũ est ex parte mate-

materiæ nec certam aliquam densitatem, nec raritatem, nec definitum terminum magnitudinis, vel paruitatis, nec peculiarem aliquam figuram postulat & ideo sicut materia de se, informis dicitur, ita quantitas, vt illi coæua, dicitur interminata, quamquam reipsa semper habeat aliquem terminũ, iuxta exigentiam formæ, vel actionem agentis, & iuxta hanc varietatem terminorum, figurarũ, vel dispositionum accidentaliter mutatur, quamuis in entitate sua eadem semper perseueret. Hanc etiam sententiam, quantum ad inhærentiam quantitatis in materia, tenuit Simplicius in 1. Physicor. tex. 69. tribuitque Aristoteli, & Platoni; tenet etiam Philoponus 1. libro de generat. text. 33. 40. vbi ait materiam mẽsionibus affectam, esse generationis subiectum. Et Ammonius in Prædicamen. cap. de quantitate, dicit materiam prius accipere molem per quantitatem; Diuus Thomas in 4. distinct. 12. quæst. 1. articulo 2. quæstiunc. 4. refert & sequitur opinionem Commentatoris, prout a nobis relata est; in opusculo autem 32. quod est de natura materiæ, & de mensionibus interminatis, cap. 4. licet eodem modo referat opinionem Commentatoris, reprehendit tamen illam. Omnes denique, authores, qui tenent eadem numero accidentia corporalia manere in genito & corrupto, tenent etiã quantitatem, & dispositiones materiales subiectari in materia prima, vt Gregor. in 2. distinct. 12. q. 2. artic. 2. & Aureol. apud Capreol. in 2. dist. 13. quæst. 1. arg. cõtra. 3. concl. Marsil. 1. de Generat. q. 7. Paul. Venet. sum. de gener. c. 54. Aegid. 7. Metaph. quæst. 4. Niphus 8. Metaph. disp. 4. Zimara Theoremate. 46.

Simplicius.

XI. Et huic sententię fauet Arist. multis in locis, nã 7. Met. text. 8. significat quãtitatem primo inesse materię, & in 3. Phys. sentit quãtitatẽ esse proprietatẽ ipsius materię. & li. 2. de gent. tex. 6. sẽtit, dispositiones ad formas substãtiales, & alterationẽ, quæ ad eas fit, proxime versari circa materiã: & lib. 1. de generat. & 2. tex. 27. ait accidẽtia, in quibus res genita cõuenit cũ corrupta manere eadẽ. Potest etiã in hanc sententiã Plato adduci, qui in Timæo materiã, [magnũ & paruum] appellauit, qđ ex se quantitatem habeat, indifferentem tamen ad magnitudinem, vel paruitatem. Rõnes pro hac sententia partim Metaphysicæ sunt, partim Physicæ, ex vtriusq. tamẽ integer discursus cõflari debet, nam rationes Metaphysicæ probare videntur non repugnare ex parte materiæ, seu esse in ea sufficiens fundamentum entitatis, vt sustentet materialiter accidentia: Physicę autẽ rationes ostendunt id esse magis consentaneũ tã fini, seu numeri ad quod materia instituta est, quã sẽsibilib. effectibus, quos experimur.

Loci Arist. pro proxime præcedente opinione.

XII. *Primo* igitur probatur, hanc causalitatem posse conuenire materiæ, quia materia habet propriam entitatem actualem cum sua propria existentia, vt supra dictum est, & propriam etiam subsistentiam partialem, vt infra ostẽdetur: ergo ex hac parte habet sufficientem entitatem, vt sustẽtet aliquod accidens. Patet consequentia, quia quod in se subsistit, licet alioqui partialis entitas sit, põt sustentare accidẽtia sibi proportionata, vt paulo antea de anima rationali dicebamus. Dicetur fortasse materiam depẽdere in suo esse a forma: & ex hac parte esse inferioris conditionis, quam sit anima rationalis comparata ad materiam. Sed hoc non obstat etiamsi illam dependentiã admittamus, quam nonnulli negãt, quia illa dependentia materiæ à forma nõ est, ut à uera & propria causa ipsius materię, sed ut a cõditione quadam naturaliter necessaria, ut materia conseruetur in esse: huiusmodi autem genus dependentiæ, quod est extrinsecum entitati materiæ, id est, superueniens illi, & non intrinsece componens illam, nihil obstare potest, quo minus entitas materiæ secundum se sit sufficiens ad sustentãda accidẽ- A tia in genere causæ materialis; depẽdentia. n. vnius causæ ab alia extrinseca in suo esse, nihil impedit quo minus ipsa in suo genere sit sufficiens ad causãdum, effectũ proportionatũ. Estque ad hominem optimũ & valde accommodatũ exemplũ, nam substãtiale compositũ pendet à suis naturalibus dispositionibus, nam illis ablatis, dissoluitur; & tamen hoc non obstat, quin ipsum compositum secundum se sit materialis causa aliorũ accidentiũ. Imo, quod magis est, etiam ipsarũ dispositionũ est materialis causa ipsũ cõpositũ, licet alias ab eis pendeat; quid ergo mirum, quod materia quamuis pendet a forma, possit esse materialis causa accidentiũ? Accedit quod, licet materia pendeat à forma, põt esse causa B materialis eiusdem formæ; ergo quamuis pendeat a forma, poterit esse causa materialis quantitatis. Patet cõsequẽtia, quia maior videtur esse repugnãtia inter illas duas habitudines dependẽtiæ & causalitatis respectu eiudẽ, quam respectu diuersorũ.

Ex quo tandem roboratur ratio facta, nam materia prima habet in se sufficientem entitatem existentem & subsistentem, qua in se sustineat formas substãtiales materiales: ergo etiam, vt sustẽtet, seu materialiter causet quãtitatem. Probatur cõsequentia, tũ quia non minus, imo plus esse videtur sustentare formam substãtialem: neq. ad id est minus necessaria subsistentia, & existentia, uel actualis entitas: tum etiam, quia sicut materia dicitur pendere à forma, ita potest dici pendere a quantitate: ergo C sicut hoc non obstat, quo minus materia sustentet formam, ita etiam non obstabit, quo minus sustẽtet quantitatem. Cõsequentia tenet a paritate rationis: antecedens probatur, quia sicut non potest materia conseruari sine forma, ita nec sine quantitate, adeo vt etiam in ordine ad potentiam Dei absolutam facilius intelligi valeat materia, sine forma, quam sine quantitate, ut inferius ostendam. XIII.

Dices, materiam non posse simul esse materialẽ causam formæ substantialis, & quantitatis, imo hoc ipso, quod est substantialis potentia ad formam, esse improportionatam, vt simul sit de potentia, seu materialis causa quãtitatis. Sed hoc nullã ingerit difficultatem: quia sæpe accidit, vt una causa plures habeat effectus, quorũ vnus sit nobilior alio, ut eadẽ D forma est principium dispositionum, uel proprietatum, quæ ab ea manent: & simul est principium generãdi sibi simile: & in genere causæ formalis simul est causa sui cõpositi. Sic igitur nõ repugnabit materiam simul esse causam quãtitatis, ut proprietatis sibi connaturalis, & formæ vt principalis actus, ad quem natura sua ordinatur. Atque hoc facilius cõtingit, quando huiusmodi effectus sunt inter se ordinati, ut in præsenti sunt quantitas & forma: est enim quantitas ueluti dispositio quædam materię, per quam fit aptũ subiectum alterationis, & dispositionum, quibus accommodatur ad recipiendam formam substantialem. Vnde omnes authores, etiam qui priorem sententiam defendunt, fatentur materiam esse causam materialem formæ, & quãti E tatis, quãuis quidã dicant respectu formæ esse causam totalem in suo genere; respectu verò quantitatis solum partialem, quia totũ cõpositum est causa totalis. Alij vero etiam iuxta priorẽ sententiã concedunt materiam esse causam totalẽ in suo genere, tam quãtitatis, quam formæ: hoc tamen ordine, vt prius natura sit causa formæ, quam quantitatis: nõ ergo est inconueniens, ut eadem materia sit causa materialis utriusque. Et, quod ad ordinẽ attinet, magis consentaneum uidetur, ut licet secũdum ordinem perfectionis, & finis materia prius respiciat formam, quam quantitatem, tamen ordine executionis & generationis, prius recipiat quãtitatẽ, quã formam. Solet enim ordo executionis esse oppositus ordini intentionis. Quod etiam in præsenti necessa-

XIV. Diluitur obiectio.

cessariū est, cū materia per quātitatem præparetur, & coaptetur ad formam. Et ideo etiam nō impedit quod materia sit potentia substātialis: nā sicut substātia potest esse capax accidentis: nō per potentiā accidētalē, sed per se ipsā, quia cōcomitanter habet illam capacitatē ex vi suæ entitatis: ita potētia substantialis, quæ talis est, quia per se primo est instituta ad recipiendū actū substātialem, potest cōcomitanter per se ipsam habere capacitatem ad recipiendam proprietatem, vel dispositionem accidentalem naturæ suę consentaneam, & fini, ad quam instituta est, accommodatam.

XV. Ex his ergo satis demonstratum esse videtur ex parte materiæ nō esse repugnantiā, neq. improportionē vllā, quin possit esse sufficiens causa materialis quantitatis. Quod vero ita sit, in primis videtur conuincere exemplū de humano corpore, in quo suppono nō esse aliā substantialē formā, præter rationalem animā, quod in sequente disputatione generaliter ostendā, & in præcedenti ex parte probatū est. Suppono deinde, animam hominis esse spiritualē, & omnino indiuisibilē. Hinc ergo concluditur ratio, nam quantitas humani corporis non potest esse in eo, ratione totius cōpositi ex materia, & forma: ergo est in sola materia: nā cōstat nō esse in sola forma. Antecedens probatur, quia accidens quod est in toto composito, attingit simul sua vnione formā, & materiā per modū vnius: at vero quantitas non potest vllo modo attingere rationalē animam, cum hęc spiritualis sit: ergo non potest esse in toto composito humano, sed in sola materia.

XVI. Dicetur fortasse, non repugnare, vt accidens materiale attingat sua vnione immaterialem formam vt informantem materiam, nam forma immaterialis attingit sua vnione ipsam materiam: cur ergo nō poterit materiale accidēs attingere huiusmodi formam? Itē in vnione Verbi incarnati videmus corpus crassum, & materiale habere vnionem terminatam ad supremum spirituale suppositum, quale est Verbum Dei: quid ergo mirū, quod quantitas terminet vnionem suam ad infimum spiritum vt corpori vnitum? Sed nihilominus hoc dici non potest, quia quātitas vnitur subiecto suo vt forma & actus eius: & ideo illi tātum rei uniri potest, quę est capax effectus formalis eius, anima autē rationalis nullo modo est capax effectus formalis quantitatis, quia non est capax extensionis quantitatiuę, etiam dum informat corpus, non ergo potest ullo modo in se suscipere nec totaliter, neq partialiter quantitatē: neque etiam potest unio quantitatis ad illā terminari, quia illa unio nō est nisi informatio: informatio autem terminari nō potest nisi ad rem capacē effectus formalis. Vnde nulla est proportio in exēplis adductis, ut ex dictis constat.

Quantitas in nullo spiritu recipi potest.

XVII. Aliter responderi potest, hoc quidem argumēto conuinci, quantitatem hominis recipi inhæsiue in sola materia, non tamē probari, quod in tali materia nō supponatur informatio humanæ formę dantis esse materiæ, & constituētis compositum, quod dicatur recipere & causare quātitatē, quamuis nō per se primo, & secundum se totum illam recipiat sed ratione alterius partis. Sed in primis ex hac responsione sumo, solam materiam esse subiectum, cui quantitas hominis inhæret, & consequenter illam solam esse causam materialem quantitatis: illa enim est causa materialis, ad quā terminatur unio, seu inhæsio formę, quæ materialiter causatur: sed unio, & inhæsio quantitatis corporis humani ad solam materiam terminatur, ut argumētum factum probat, & in responsione conceditur: ergo materia per suam entitatem est sufficiens ad causandā materialiter quantitatē: unde consequenter fit, in qualibet re habere eandē sufficientiā, & uim, quantum est ex se. Et confirmari hoc, ac declarari potest amplius, nam cū in homine sint materia & anima, inter materiā, & animā est immediata vnio substātialis: & inter quantitatē, & materiam est ēt immediata vnio, licet accidentalis: inter quantitatē verò, & animā nulla est immediata vnio, quæ inter se vniātur, sed solū per accidens vniuntur in uno tertio, s. materia: ergo sola materia est, quæ exercet munus causæ materialis respectu quātitatis: quia hæc exercetur p mediatā vnionē ipsarū, ut sup. declaratū est.

Quamuis autē hoc satis esse videatur ad id quod nunc intendimus, hinc tamen vlterius cōcludi potest, sine causa, vel fundamento dici unionem materiæ ad animam esse priorem natura vnione eiusdē materiæ ad quantitatem: priorem (inquam) ordine generationis, nā de ordine perfectionis, & finis, verissimum, id est, nil tamen ad rem præsentē refert. Quod autē altera prioritas nulla sit, probatur, quia in primis anima nō dat materiæ intrinsecū, & proprium esse illius, sed supponit illud, ut materiæ vniri possit, ut sæpe dictum est: ergo ex hac parte non supponitur necessario ordine naturæ unio materiæ ad animam. Rursus neque sub aliqua alia ratione unio ad animam, est causa unionis ad quantitatem: ergo nullo modo est prior natura. Antecedens patet, quia non est causa in genere causæ materialis: ostensum est enim materiam per solam entitatem suā causare materialiter, seu recipere quantitatem. Neque etiam est causa in genere causæ efficiētis, quia neque altera vnio fit ab altera, ut per se notū uidetur, neque etiam ipsa anima quæ vnitur, est principium efficiens quantitatem sui corporis, quia nullū est indiciū, nec sufficiens ratio huius efficientiæ, ut infra generalius ostendam: & specialiter forma incorporea uidetur ualde improportionata, ut per se sit principium effectiuum corporeæ molis, & quantitatis. Nullo ergo modo antecedit unio materiæ ad animā, unionē materiæ ad quātitatem. Imo hæc uidetur ordine naturæ supponi in genere causæ materialis, saltem tanquam conditio ex parte materiæ necessaria, ut possit materia esse subiectum aptum, tum ad actionem, qua aīa unitur materiæ, tum etiā ut ipsa anima possit informare, & subire uicem formæ corporeitatis, extenso quodam modo informās materiam, cum ipsa in se maneat inextensa.

XVIII.

Atque hinc ulterius fit unionē materiæ ad quantitatem ēt esse priorem natura, prout dicitur, in subsistendi consequentia: nam in primis extra controuersiam est, unionem materiæ ad animam non posse naturaliter esse, aut cōseruari sine unione ad quantitatem, non solum, quia non potest naturaliter esse anima in materia carente omni quantitate, quod est euidentissimum: sed etiam, quia perseuerante hac unione huius materiæ ad hanc animam non potest uariari hęc quantitas in hac materia. nā quātitas non potest expelli directe ab alia quantitate, quia omnes sunt similes, neque una quantitas habet aliam contrariam, uel ita repugnantem, ut expellat eam ab eodē subiecto: ergo, manente eadem materia, & eodem composito totali uel partiali per unionem ad eandem animam, nō potest quantitas uariari. E conuerso autem, etiāsi anima recedat, & alia forma adueniat, potest eadem quātitas in materia perseuerare: ergo unio ad quātitatem est simpliciter prior in subsistendi cōsequētia, atq. ita sola materia erit propria causa materialiter quātitatis. Consequentia est clara ex dictis, nec de illa est ulla controuersia: Antecedens uero à priori probari potest ex dictis, quia unio ad quantitatem in nullo genere causæ pendet ab anima, uel ab informatione eius, & aliūde potest anima directe expelli à materia per introductionē alterius formę repugnātis, & permutationem aliarū dispositionum, quas necessario postulat talis forma in materia, quam informat: ergo nulla ratio reddi potest, cur recedēte anima à mate-

XIX.

materia, recedat quãtitas, aut dissoluatur vnio eius cum materia: solum enim corrumpitur vna res ad desitionem alterius, quando ab illa pendet. Et quãuis dici possit quantitas mediate pẽdere ab anima, quatenus materia pendet ab illa, hæc tamen dependentia sufficienter suppletur per subsequentem formam, quæ informando, & suo proprio esse actuando eandem numero materiam, sufficienter terminat dependentiã eius a forma: ergo nulla causa est, ob quam, recedente anima, recedat quantitas humani corporis. Quæ ratio eodem modo probat de omnibus accidentibus, quæ insunt corpori, media quantitate, & ab anima effectiue non pendent.

XX. A posteriori verò idem probari potest, nam experimur in cadauere hominis statim post mortẽ eius manere eadem accidentia corporalia, quæ erant in homine viuo, exceptis illis facultatibus, quæ sunt propriæ viuẽtium, ac propterea effectiue ab anima pendent. Ad quam experientiam communiter responderi solet illa accidentia videri eadem, non tamẽ esse, sed similia in specie, gradu, & modo, numero tamen diuersa. Quæ responsio admitti quidem posset, si, & intercederet ratio, quæ nos efficaciter cogeret ad sensum corrigendum, & reddi ẽt posset sufficiens causa taliũ accidentiũ; neutrũ aũt hic interuenit. Primum ostensum satis est in ratione Metaphysica, qua tacite euertimus fundamenta cõtrariæ sententiæ, quibus distinctius inferius satisfaciemus. Secundũ aũt probatur, quia si accidentia, quę insunt cadaueri in instanti mortis, sunt numero distincta ab ijs, quæ erant in homine, necessaria erit aliqua causa efficiens, quæ illa de nouo producat in illo instante: hæc autem sæpe nulla interuenit, ergo. Minor inprimis probatur ab aliquibus de quantitate ipsa, quia non potest fieri ab alia quantitate, cũ quantitas non sit actiua: neq. ẽt a qualitate, quia quãtitas est prior qualitate corporeã: vnde non põt ab illa fieri, neq ẽt à forma substantiali, tum quia hæc nõ est immediatẽ actiua, tum ẽt quia nulla est forma substantialis communis omnibus rebus corporeis, cum tamen quãtitas omnibus sit communis. Accedit, quod si quantitas de nouo fieret in materia cadaueris, fieret in illa, vt prius natura est non quãta, & indiuisibilis: quod inuoluit repugnantiã. Verum hæ rationes non sunt efficaces, nam responderi põt quantitatem produci, vel comproduci potius ab agente extrinseco inducente formam: proximè verò esse ab ipsa forma introducta, per naturalem resultantiam, hoc enim modo non est inconueniẽs, formã immediate efficere aliquod accidens, vt a forma aquæ emanat intensio frigoris, cum se reducit ad pristinam frigiditatẽ. Neq. ad hoc esset necessarium, vt omnia corpora haberent aliquam formã substantialem communem, sed sufficere posset conuenientia omnium formarum in ratione communi formæ substantialis. Neq. ẽt est inconueniẽs, quod quantitas comproducatur, in materia, & ex materia prius natura nõ quanta, nam in omni opinione necesse est fateri quantitatem aliquando fuisse productam, vel comproductam: & quacunq. ratione facta sit modo consentaneo suæ naturæ, necesse est factam esse in materia, & ex materia: ergo facta est ex materia, vt prius natura de se non quanta actu, quanta aũt in potentia: & de se actu indiuisibili, quantitatiue, diuisibili aũt in potentia. Hoc ergo non includit repugnantiam, quia illa indiuisibilitas quantitatiua non intelligitur actu, & quasi positiue præcedere in materia, sed solum quasi negatiue, scilicet quia materia de se non habet actu illam diuisibilitatem, nisi per quantitatem conferatur: habet autem aptitudinem, quia habet entitatem aptam ad talem formã recipiendã, ad quod necesse ẽ, vt ipsa materia ex se habeat quãdã diuisibilitatem entitatiuã, quam infra explicabo, tractãdo de quantitate. *Ad* eundem ergo modum posset quantitas resultare ex forma cadaueris, & fieri ex materia sine repugnantia. De quantitate igitur non potest, vt existimo, efficaciter probari assumpta propositio, nisi aliunde supponatur, agentia naturalia nihil posse agere, nisi in subiecto quantitatiuè extenso, & diuisibili: de qua ratione dicemus paulo inferius.

Igitur minor propositio superius assumpta præcipue probatur de qualitatibus, quæ sæpe non habent causam efficientem à qua fiant, si eædem numero non manent: non .n. fiunt per naturalem resultantiam à forma cadaueris, quia non sunt connaturales illi, imo sunt peregrinæ, & extraneæ: vnde fit, ut breui tempore, paulatim amittantur, ut patet de calore, & similibus. Neque etiam fiunt ab extrinseco agente, quia interdum nullum est circumstãs, aut proximum agens, quod possit inducere tantum calorem, aut tale temperamentum, quale manet aliquo tempore in cadauere hominis, maxime quãdo mors est violenta per suffocationem, iugulationem, &c. in quo genere mortis vix inuenitur causa particularis, quæ possit formam cadaueris inducere: & ad uniuersales interdum confugimus, quæ illam efficiant ob rationem vniuersalem, scilicet, ne materia maneat sine forma: de qualitatibus autẽ similibus, cũ per se necessariæ non sint ad introductionẽ talis formæ, cui non sunt connaturales, non est cur à causis uniuersalibus per se, & ꝓpria actione fiãt: propriæ aũt, & particulares causæ sæpe nullæ sunt, vt inductione, & experientia constat. Nec deniquo dici põt, huiusmodi calorem, & alias qualitates fieri in eo instante ab spiritibus uitalibus, qui aliquo tempore manent, aut ab humoribus, præsertim sanguine: quia in primis ẽt de sanguine, & spiritibus dubium est, an eadem anima informentur: uel saltem, an eorũm formæ, quæ sunt quasi partiales, pendeant ex coniunctione ad animam, ita, ut statim pereant, illa recedente, unde multi existimant: sanguinem statim, ac effluit à uenis, & separatur à reliquo sanguine, qui manet in corpore, mutare formam substantialem: etiamsi retineat aliquo tempore calorem, & similia accidẽtia. Deinde, tempus quo durare possunt huiusmodi spiritus, aut humores, est breuissimũ, accidentia verò similia diutius permanẽt. Ac deniq. non solũ in hoĩe, aut alijs animalib. sed ẽt in alijs rebus, manent similia accidentia, ut supra ex Aristotele referebamus, ẽtsi non sint intrinseca, & connaturalia rei genitæ, ut possint à forma eius dimanare, ut, v. g. si ex vapore humido, & non summe frigido, sed habente aliqualem calorẽ per compensationẽ fiat aqua, nõ semper fit summè frigida, & pura, sed retinet eundem calorem, nõ tñ est noua causa extrinsa à qua fiat, sed permanet idẽ calor, quia non põt tã cito expelli à forma aquæ. XXI.

Et hinc sumitur etiam optimum, ac generale argumentum, quia hæ qualitates intensibiles, & remissibiles, & habentes contrarium, si non manãt ab intrinseca forma, sed per extrinsecam alterationem fiunt, nõ fiunt subito in gradu intẽso, sed paulatim, quia, & intrinseca forma, & alia corpora circumstãtia resistunt: sed uidemus has qualitates manere in instanti mortis in magna intensione: ergo non est uerisimile tunc subito per se fieri per actionem extrinseci agentis, cum ergo non fiant per intrinsecã dimanationem à forma cadaueris, signum est non tunc fieri, sed easdem numero manere. Dicunt aliqui nõ esse necessariam aliquam causam efficientẽ harum qualitatum, quia naturali sequela succedũt pereũtibus similibus qualitatibus. Sed in his uerbis inuoluitur repugnantia: quid enim significatur nomine naturalis sequelæ? Aut enim successio necessaria unius post aliud, aut naturalis dimanatio unius ab alio. Si hoc posterius significetur, illamet dimanatio est quædã efficientia, & ideo repugnantia inXXII.

voluitur: & præterea ostēsum est, nullum esse principium, vel formam, à qua sit talis dimanatio. Si verò dicatur prius, oportet in primis reddere rationē illius necessariæ successionis: nam quod præcesserit similis qualitas, non est ratio sufficiens, vt necessario similis succedat, si subiectum omnino mutatur, & quod succedit priori subiecto, non petit similem qualitatem. Et præterea omnis necessaria successio requirit causam efficientem: nam quod succedit alteri, fit de nouo: ergo ab aliquo fit: ergo, vel per intrinsecam resultantiam, vel extrinsecam efficientiā, nec potest aliter intelligi naturalis sequela. Cum ergo interdum, ac sæpe non intercedat talis causa intrinseca, vel extrinseca, signum est non esse ibi naturalem sequelam, sed durationem eiusdem numero dispositionis, seu qualitatis. Quod si eadem qualitas manet: ergo, & quātitas, nam cum talis qualitas insit, media quantitate, non posset eadem qualitas manere, si quantitas mutaretur.

XXIIII. Præter hæc argumenta physica, quæ ex corpore humano peculiariter sumpta sunt, quamuis nonnulla possint ad alias res extendi, sunt alia communia omnib. rebus generabilibus, quæ ex modo, & ordine generationis naturalis desumuntur. Primū .n. materia de se est sufficiens subiectum generationis naturalis, quatenus esse pōt per actionem agentis corporei, & naturalis: & aliunde est de se indifferens ad quamcunque formam, quæ per generationem induci possit: ex vtraque autem conditione intelligi potest, materiam habere ex se quantitatem coæuam, & non mutare, vel aliquo modo acquirere illam per generationem. Ex priori quidem, quia vt materia sit aptum subiectum respectu agētis corporei, & extensi, necesse est, vt ipsa præintelligatur corporata, & extensa, quia agens corporeum prærequirit passum, extensum, & corporeum, & localem, ac quantitatiuam applicationem eius: imo, & contactum, vt philosophi communiter dicunt. Nec satis, quod in toto tempore alterationis præuia ad generationem, alteratio fiat circa subiectum quantū, sed necesse etiam est, vt idem contingat in instante intrinseco generationis, in quo est noua actio procedens etiam ab agente corporeo, & quanto: ergo subiectum quod supponitur illi actioni, etiam supponitur corporeum, & quantum: non ergo fit quātum per illam actionem, nec immediate, nec mediate: nam conditio necessaria ex parte subiecti, vt possit officium subiecti exercere, non potest fieri ab agente supponente necessario subiectum iam aptū, vt agere possit.

XXIV. Responderi pōt, ad actionem corporei agentis satis esse, quod toto tēpore alterationis præcedentis supponat subiectum quantum, & in instante generationis ipsummet agens inducat formam talem, ad quam consequatur subiecti quātitas. Iuxta quā responsionem negandum est, extensionem, aut contactum quantitatum esse in rigore conditionem præuiam, aut necessario prærequisitam ad omnem actionem agentis naturalis: sed, vel prærequisitam, vel concomitantem ad actionem enim accidentalem, & alterationem est prærequisita, quia per alterationem non fit talis forma, ad quam consequatur quantitas, sed quæ potius quātitatem supponat: ad actionem aūt substantialem negabitur esse conditionem prærequisitam in illomet instante, sed consequentem ordine naturæ, quia per illam actionem talis inducitur forma, quæ possit secum adducere quantitatem, & corporationem materiæ. Atque hoc modo solui pōt argumentum Commentatoris, nimirum, materiam habere ex se quantitatem, quia in diuersas partes diuidatur, quia ordinata est, vt sit subiectum diuersarum formarum, quas non potest nisi in diuersis partibus recipere, quā partiū diuersitatem non habent, nisi media quantitate. Vt enim omittam respōderi posse, ad hoc satis esse entitatiuā partium distinctionem, quam materia ex se habet, & non formaliter quātitatem: & dici potest, materiam à principio diuisam esse in varias partes, quia sub diuersis formis, & consequenter sub diuersis partibus quantitatis condita est. Postea verò in singulis generationibus, & corruptionibus hanc materiam conseruari distinctam ab alijs toto tempore præcedentis alterationis, per quantitatem quam habet sub forma rei, quæ corrumpitur: in instanti verò generationis per quantitatem, quam in eodem instante obtinet, mediante forma geniti.

Sed licet hæc responsio apparens sit; tamen magis philosophicum, magisque consentaneum corporalibus agentibus videtur, quod in omni actione sua supponat subiectum quantum, & diuisibile, & distinctum ab aliis, non solum entitatiue, sed etiam quantitatiue, sibique propinquum, seu applicatum propria, & locali applicatione, quæ non fit, nisi media quantitate. Et hoc maxime confirmatur ex altera conditione materiæ, quæ est indifferentia ad plures formas: cum enim ex se talis sit, vt determinatā formam recipiat, oportet, vt ab agente prius accommodetur, & proxime disponatur ad talem formam: hæc autem accommodatio, & dispositio non fit, nisi præuijs dispositionibus accidentalibus, quas necesse est in materia recipi, tum quia antecedunt formā ad quam disponunt, tum etiam quia physica, & naturalis dispositio proxime, & immediate esse debet in eo subiecto, quod disponit, ac præparat: hæ autē dispositiones insunt subiecto, media quantitate: ergo, & quantitas inest eidem materiæ. XXV.

Forma substantialis, & dispositiones ad illam quem ordinem in materia seruent.

XXVI. Prima responsio reiicitur. AD hanc rationem variæ dātur responsiones, quas necesse est proponere, & examinare, vt simul hæc sententia confirmetur, & si quæ est probabilis uia, defendendi priorem sententiam, innotescat. Prima ergō responsio est, materiam sufficienter aptari, & accommodari ad formam per dispositiones, quæ tempore, uel momento præcedunt introductionem substantialis formæ: nam licet in eo instanti in quo forma introducitur, omnes præcedētes dispositiones desinant esse, ita, ut in eo momento iam non sint, nihilominus relinquunt materiā accommodatam, & sigillatam, (vt aiunt,) ut sit proxime capax talis formæ in specie, & indiuiduo, potius quam alterius. Hæc tamen responsio supra, tractando de principio indiuiduationis, reiecta est, eo quod illa sigillatio materiæ nihil esse possit in materia, si materia prorsus manet denudata priori quantitate, & qualitatibus omnibus. Quod autem immediate antea tales qualitates in materia præcesserint, est sola denominatio extrinseca, quia in materia nullam rem nec realem modum relinquūt, iuxta hanc sententiam: non potest autem intelligi, quod materia, quæ erat ex se indifferens, maneat disposita per solam extrinsecam denominationem.

XXVII. Secūda responsio improbatur. Secunda responsio est, in eodem instanti generationis disponi materiā per ultimas dispositiones, & per eas præparari, & accommodari ad formam, & nihilominus non esse subiectiue in materia, neque introduci illam, nisi, vt iam informatam substantiali forma, imo, & consequi ex forma ipsa per naturalem dimanationem. Modus autem, quo hoc intelligi, aut fieri potest, declaratur ex illo principio Aristotelis: [Causæ sunt sibi inuicē causæ in diuerso genere.] Vnde fit, ut forma, & ultima dispositio possint sibi inuicē esse causæ: nam calor, ut octo, verbi gratia, est causa formæ ignis in genere dispositi-

uis,

nis, quæ ad materialē causam reducitur; forma uero ignis est causa caloris, ut octo in genere principij actiui, uel formalis. Quo fit, ut calor in suo genere sit prior natura, quam forma, & ut sic intelligitur præcedere, disponēdo, & coaptando materiā ad formam, quamuis in alio genere sit natura posterior, & ut sic, intelligatur subsequi formam, & subiectari in toto composito.

XXVIII. Contra hanc uero responsionem multa occurrunt, quibus (ut existimo) satisfacere difficile est. Primum intelligo, quomodo aliqua qualitas sit uere præparans, & adaptans subiectum ad formam, & quod effectiue cōsequatur ipsam formam. Dico autem, [uero præparans, & adaptans,] nam, esset tñ dispositio ornans, & perficiens, facile intelligi posset consequens formam, & necessaria etiam ad naturalem cōseruationem formæ: hic tamen agimus de dispositione præparāte, quæ determinat, & quasi proxime limitat capacitatem subiecti: & consequēter etiam determinat agens ad talem formam introducendam: ergo fieri non potest, ut talis forma effectiue sequatur ex forma introducta. Probatur consequentia, quia si dispositio fluit à forma immediate, & forma ab agente: ergo agens simpliciter inchoat actionē suam ab introductione formæ, & nō attingit actiue dispositionem nisi per formam: ergo talis dispositio nullo modo determinatur agens ad talem introductionem formæ, sed potius mediante forma, determinatur agēs ad talem ultimam dispositionem efficiendam. Item, dispositio illa nullā causalitatem realem habere potest, nisi quatenus facta est: fit autem mediante forma: ergo non potest intelligi, ut habens causalitatem realem circa ipsammet actionem, qua fit forma. Præterea, causa dispositiua non disponit, nisi informando, ut supra declaraui: unde licet respectu termini, ad quem disponit, dicatur reduci ad causam materialem, tamen respectu subiecti quod disponit, re uera est causa formalis, si ergo hæc accidentia nō informāt materiam, quomodo disponunt illam? Item, si in genere causæ materialis dispositio illa est prior, ergo in eodem genere inest prius, tum quia eius esse est inesse; tum etiā, quia non disponit, nisi inhærendo, & informando: si autem prius natura inest, cui, quæso, inest? Non materiæ, quia si in reali duratione non inest materiæ, nullū genus causalitatis exercere potest, mediāte tali inhærentia: ergo secūdum nullam prioritatē naturæ, uel causalitatis potest uere cōcipi, ut sic inhærens. Neque etiam potest inhærere composito, prout exercet talem causalitatem, quia præparat ad compositum, & quia non disponit compositum sed materiam, quia illud disponit, cui inhæret.

XXIX. Præterea, si dispositio inhæret composito, necesse est formam substātialem antecedere in genere causæ materialis, & in genere præparationis, & dispositionis ad ipsam formam accidentalem: ergo impossibile est, vt in eodē genere forma accidentalis antecedet. Consequentia patet, quia non pōt circulus committi inter causas in eodem genere causalitatis. Et antecedēs probatur, quia vel accidēs inhæret toti composito per se primo: & sic partialiter inhæret formæ substātiali; ergo antecedit forma substātialis in genere causæ materialis; vel accidens inhæret materiæ, vt prius informatæ forma substātiali, & sic forma substantialis saltem est medium, quo materia recipit quantitatē, & subsequentes dispositiones: ergo multo magis dici potest forma substantialis dispositio materiæ ad recipiendam quantitatem, & cæteras dispositiones, quam econtrario.

Ad hoc respōderi solet, in forma substantiali esse gradus, & prout forma confert superiorem, & genericum gradum, complere subiectū dispositionū subsequentis gradus: & ita non committi circulum in eodem genere causæ inter eadem, secundum eandem rationē: vt, v.g. anima, vt dat esse corporeum, complet subiectum receptiuum quantitatis, in quo subinde recipi possunt dispositiones ad gradum uiuentis; & sic de subsequentibus. Sed hæc responsio mihi numquam placere, aut satisfacere potuit: tum quia illa distinctio formæ secundum diuersos gradus est distinctio rationis per nostros cōceptus præcisos, aut confusos: ergo nihil referre potest ad realē causalitatem, & inhæsionem accidentium in materia, uel composito; tū et, quia etiamsi loquamur de forma secūdum primū gradū formæ substantialis dantis esse corporeum, introducitur in materiam determinata forma, & distincta à reliquis: non .n. introducitur forma in cōmuni: ergo antecedit dispositio præparans materiam: tum præterea, quia forma, quæ corrumpitur, non prius expellitur sub gradu generico, quam specifico, nam est impossibile intelligere gradū specificum sine generico, quia hoc est quasi fundamentū illius: vnde si aliquis ordo deberet intercedere, inchoandū esset ab inferioribus gradibus ergo nec forma opposita introducitur prius secundū gradū genericū, &c. Deniq. falsum est agens prius disponere materiam ad gradū genericū: nam ignis v.g. nō disponit ad formam elemēti, nisi disponendo ad formā ignis; & sic de alijs.

Vltimo solet fieri argumentum de ratione causæ efficientis, nam dispositio vltima effectiue attingit eductionem, seu introductionem formæ, nam accidens in virtute substantiæ attingit affectionem eius: ergo nō potest eadem dispositio effectiue manare à forma, quam efficit. Respondent aliqui non dispositionem vltimam, quæ manet cum forma in instanti generationis, sed quæ immediate ante præcessit, attingere effectiue introductionem formæ, vt instrumentum eius. Sed hoc improbabile est, quia quod non est, non potest esse instrumentum agendi; illa autem dispositio in illo instanti iam non est, iuxta hanc sententiam. Quod uero proximæ præcesserit, non satis est, quia solū est extrinseca denominatio: Et licet sit naturalis sequela inter illā dispositionē, & formam, necesse est, vt illamet sequela sit ex vi alterius causæ efficientis: nā illa sequela non est dimanatio formæ à dispositione, cū res non dimanet ab eo, quod iam non est, sed est solum necessaria, & immediata successio post talem dispositionē, quæ successio fundari necessario debet in efficiētia alicuius causæ, quæ vnum efficit immediate post aliud. Melior responsio est nullam dispositionē receptam in passo, attingere effectiue introductionē formæ: quā do autem dicitur accidens in virtute substantiæ attingere effectiue substātiam, non esse intelligendū de accidēte, quod recipitur in passo, uel effectu, sed de facultate accidentali, quæ est in ipso agēte, vt v.g. de calore, qui est in igne, uel de virtute seminali, quæ est in semine. Sed licet hoc admittamus, inde sumitur non leue argumentum, nam instrumētum naturale non attingit superiorem actionem principalis agētis, nisi præuia propria, & cōnaturali actione iuxta doctrinam D. Th. 1. parte; quæst. 45. art. 5. infra tractandam: ergo si ignis per calorem quem in se habet, attingit formam substantialem in instanti generationis, calor eiusdem ignis in eodem instāti agit præuia calefactione: ergo calor, qui recipitur in passo tanquā ultima dispositio ad formā ignis nō manat effectiue ab ipsa forma geniti, sed per propriam actionem fit à calore, qui est in igne generante: alias potius actio qua educitur substantialis forma, esset præuia ad emanationem caloris, qui est ultima dispositio, quam è cōuerso. Nec uero dici potest, quod illa ultima dispositio simul fiat duobus modis, scilicet directe, & immediate à calore ignis per actionem præuiā in genere causæ materialis, & rursus à forma ignis geniti per dimanationem naturalē, quia non potest naturaliter idem effectus si-

XXX. Corrupta dispositio non potest taliter Phx instrumea sice induce formā.

recipiendi esse solam materiam: sicut totus homo denominatur intellectualis, & habere, seu recipere intellectum, quamuis ratio recipiendi, seu subiectum inhæsionis sit sola anima. Et hęc cõclusio est authorum secundæ sententiæ, & non est contraria authoribus primæ. Vnum excipio Durandum, qui disertè declarat contrarium sensum: solum propter illã rationem quod materia est potentia pura, & ideò nõ põt recipere actũ accidentalẽ sine substantiali. Quæ ratio solum probat, actum substantialem exigi, vel ad summum prçexigi ante actũ accidentalẽ: nõ verò quod ipsemet actus substantialis necessariò debeat cõcurrere materialiter ad recipiendũ accidẽs. Nec ideo quomodo Durãdus se expediebat ab argumento facto de quantitate corporis humani: cõcedit.n. etiam animam rationalem concurrere proxime, & immediate cum materia ad recipiendã quantitatem: negat tamen inde sequi animam participare effectum formalem quantitatis: quia põt (inquit) forma recipi per se primo in composito ratione vtriusque partis immediate recipientis partialiter formam accidẽtalem, & nihilominus nõ conferre suũ effectum formalem nisi alteri parti cõpositi. Quæ sane est clara repugnãtia, & implicatio in adiecto, vt varijs modis superius declaratũ, & probatũ est; nam recipere materialiter accidens, idem est quod informari accidẽte: ergo si partialiter recipit, partialiter informatur: implicat autẽ informari, & non recipere informationem, iuxta modum informationis, scilicet vel totalis, vel partialis. Et confirmatur ac declaratur, nam reliquæ formę substantiales hoc ipso quod informãtur partialiter quantitate, recipiunt formalem effectum eius: ergo si rationalis anima etiã informatur partialiter, participabit eundem effectum. Quod si dicatur alias formas participare illum effectum, quia sunt capaces eius: nostrã vero animam esse incapacẽ: hæc ipsa responsio conuincit humanam animam non esse capacem proxime, & immediate receptionis partialis quantitatis, sicut sunt aliæ formæ substantiales. Hæc ergo ratio uidetur conuincere assertionem positam.

XXXVI. Cui proximo subiecto actus inhæreant immanentes.

Solũ potest obijci de actibus immanentibus sentiendi, & amandi sensibiliter: qui sunt extensi, & cõsequenter immediate in quantitate recepti: & tamẽ necesse est, vt immediate informent, saltem partialiter, ipsam animam, alias quomodo constituerent animam videntem? nam homo certè non videt per corpus, sed per animam. Sed hæc obiectio longiorẽ postulat disputationem, pertinent m ad libros de Anima: nã multi propter eam causam putant, potẽtias etiam sensitiuas non distingui realiter ab anima, & actus ipsos sentiendi esse spirituales, & recipi immediate in sola anima, quibus difficile est, vel colligere immortalitatem animæ ex operatione, vel euitare quo minus idem sequatur in animabus brutorum. Alij dicunt, cognoscere, & amare præcipue cõsistere in efficiendo actus illos: & ideo satis esse, qd anima actualiter immediate in illos influat, quamuis eis proxime nõ informetur. Alij denique aiunt necessariam quidem esse efficientiam, & receptionem, satis uero esse, quod actus recipiãtur in potentia, & corpore, cui anima intime ac formaliter coniuncta sit. Et ideo non tam proprie dicitur anima uidere, sicut intelligere sed homo totus est, qui per se primo uidet, principaliter quidem per animam, instrumentaliter autem per corpus. Quid autem horum verius sit, in proprio loco tractandum est.

Quæ accidentia corrupti eadem numero maneant ingenito.

XI. Quot mo- dis possit accidens perire.

Dico secundo: Quamuis probabile sit naturaliter non manere eadẽ accidentia numero in regenita, quę erãt in corrupta, probabilius tñ videtur oppositum quoad quãtitatem, & dispositiones quæ uel ordinantur ad formã geniti, vel illi non repugnant præsertim quando in sola materia prius inhærebant. Cur addam hanc limitationem, constabit ex resolutione quartæ quæstionis propositæ. Hanc conclusionem (vt existimo) satis probat multa ex argumentis factis in secunda opinione. Et declaratur breuiter, supponendo, quod Caietanus notauit de ente, & essent. cap. 7. quæst. 17. quatuor tantum modis posse desinere accidens, scilicet vel ad corruptionem subiecti, vel per introductionem contrarij, vel per desitionem termini, vel per absentiam alterius causæ conseruantis. In præsenti ergo talia accidentia non possunt desinere ex defectu proprij subiecti cui inhærent: nam supponimus esse inhæsiuè in sola materia, quæ non perit. Itẽ, secundus modus corruptionis hic non habet locum, quia quantitas non habet contrarium, & licet qualitas illud habeat supponimus tamen in casu, de quo loquimur, non introduci. De tertio ẽt modo constat, non esse ad rem, quia est proprius relatiuorum. Superest ergo dicendum de quarto: nam si per absentiam formæ substãtialis pereunt omnia accidentia compositi, & non ex defectu causæ materialis, quia supponimus, formam per se non immediatè concurrere, ẽt partialiter ad recipiendam quantitatem, necesse est, ut forma habeat respectu accidentium aliquod aliud genus causalitatis, ratione cuius ex absentia talis causæ sequatur corruptio talium accidentium. Nam si accidentia non pendent à forma in aliquo genere causæ non est cur pereant, recedente forma. Duob. autem modis intelligi possunt pendere, scilicet in genere causæ formalis, vel efficientis.

XXXVIII. Accidẽtia in genere causæ formal s quo modo a forma substantiali pendeant.

Prior dependentia non põt esse immediata, sed mediata: forma enim substantialis non informat quantitatem vel alia accidentia, neq. intelligi potest, quo alio modò immediate circa illa exerceat munus causæ formalis: ergo non possunt accidentia pẽdere à forma immediate in eo genere causæ. Mediata vero dependentia vera est, & facile intelligitur, nam, quia accidentia proxime pendẽt à materia, ut à subiecto, & materia pẽdet à forma in genere causæ formalis, fit, ut saltem mediate quãtitas pẽdeat à forma in genere causæ formalis. Hæc autem dependentia non satis est, ut recedẽte forma, pereat quantitas, quia formæ quæ recedit, succedit alia, quæ idem numero subiectum conseruat. Etenim sub hac ratione quantitas non alia de causa pendet à forma, nisi quia materia pendet: ergo si circa materiam illa dependentia satis suppletur per subsequẽtem formam, multo magis circa quantitatem. Et declaratur à simili, nam si materia effectiue conseruaretur ab uno agente, & postea desineret conseruari ab illo, & conseruaretur ab alio nihilominus haberet eãdem formam substantialem, & eadem accidẽtia in eo manerẽt, quia formæ, & accidentibus impertinens est, quod materia conseruetur ab hoc, uel illo agente, aut hac vel illa actione, sed per solum est necessarium, ut eadem numero conseruetur idem ergo est in præsenti. Imo, si Deus per absolutam potentiam conseruaret materiam sine forma, supplendo effectiue formalem concursum formæ (quod infra ostendemus fieri posse) quantum est ex ui huius dependentiæ manerent in materia omnia accidentia quæ in illa inhærent, quia ad illa solum requiritur, quod materia conseruetur: quod uero hac uia, id est, mediante forma, vel per solam efficientiam superioris causæ parum interest. Sicut in mysterio Eucharistiæ dicunt Theologi, conseruata quantitate absq. substãtia, sine nouo miraculo, ita ea cõseruari accidentia quæ illi inhærent: quia supponendo, quod illi inhæreant, solum pendẽt à substantia mediate, ut à sustentante quãtitatem: vnde

hoc ipso quod Deus supplet effectiue sustentatio- A nem illam materialem, possunt eadem accidentia in quantitate inhærere, & conseruari. Propter hãc ergo solam mediatam dependentiam non destruũtur accidentia, recedente forma.

XXXIX. Alius modus dependẽtiæ esse põt in genere causæ efficientis, qui est probabilis: omnino tamen incertus, nec vlla sufficienti ratione hactenus probatus, ut suprà ostendi, & ex solutionibus argumẽtorum amplius patebit. Nũc verò addo, etiam admissa illa dependentia effectiua immediata, non sequi recedente forma substantiali, perire quantitatem, propter causam paulo anteà insinuatã, videlicet, quia illi causę quia recedit, alia similis succedit, sufficiens ad conseruandũ eundem numero effectum B absque interruptione: quando aũt causæ efficientes ita sibi succedunt, non mutatur effectus, sed idem numero conseruatur. Hæc posterior propositi supponitur ex dicendis infra de causa efficienti. Prior aũt propositio probatur, quia licet forma substantialis, quæ succedit alteri, sit specie diuersa, tamen in ratione causandi effectiue quantitatem, in qualibet est sufficiens vis. Vnde etiam qui dicunt mutari quantitatem, fatentur ex forma succedente, quantũuis imperfecta, manere quantitatem oĩno similem priori, & æque perfectam: ergo multo maiori ratione habebit illa forma vim ad influendam in præexistentem quantitatem, & cõseruandã illam, nec potest reddi sufficiens ratio, cur in hoc effectu hoc magis repugnet, quam in alijs. Nam licet posset ali C quis dicere, eam efficientem quæ est per naturalem resultantiam, esse adeo intrinsecam, ut non possit per successionem similis aut æqualis causę cõtinuari (vt ita dicam) circa eandem proprietatem vel effectum: id tñ dicetur mere gratis ad effugiendam vim rationis; tum quia illa dimanatio quãtumuis intrinseca dicatur, non transcendit causalitatem effectiuam; tum etiam quia qualiscunque sit illa efficientia, alia similis succedit, & ibi nõ adiũgitur alia connexio formalis, aut materialis, neq. indiuiduatio quantitatis est per hanc formam: nihil ergo obstare põt, quo minus per influxum similis formæ eadem quantitas conseruetur; ergo siue quantitas effectiue dependeat à forma substantiali, ut est forma corporeitatis, siue non, hinc inferri nõ potest, D mutari accidẽtia in alia similia numero distincta, mutata forma. Quod si nulla causa sufficiens corruptionis assignatur, superflue multiplicantur res, & introducitur tanta mutatio, vbi et sensus ipsi repugnare videntur. Omitto, hunc dicendi modũ fauorabiliorem, (ut sic loquar) esse ad res aliquas Theologicas explicandas, vt est mysterium Eucharistiæ, & effectus, qui ex illo consequuntur, & veneratio reliquiarum, nam cum cõtingamus quantitatem, & extrinseca accidentia, maior deuotio conciliatur circa corpora Sanctorum, si intelligamus, hanc eãdem quantitatem, quam nos contingimus, fuisse in corpore viuo eiusdem Sancti.

Explicatur mutua dependentia, & prioritas inter quantitatem, & formam substantialem. E

XL. Dico tertio: In aliquo genere causæ verum est compositum substãtiale, ac unionem formæ cum materia esse prius natura quãtitate, & alijs accidentibus: licet in alio genere sint posterius. Hæc assertio in primis põt probari hac generali ratione quod forma substantialis quantitatem requirit in materia, & ecõtrario, accidentia habent aliquam dependentiam à composito, & à forma: sed omnis dependentia secum affert aliquam prioritatem naturæ; ergo. Maior patet ex dictis, nam saltem oportet esse dependentiam mediatam, quatenus materia pendet à cõposito & à forma. Modus autẽ in particulari declarãdi, & defendendi hoc genus causalitatis varius esse põt, iuxta varios modos attribuẽdi formæ causalitatem in quantitatem. Ex quibus ille facilior est, & clarior, & in rigore sufficiens, iuxta quẽ forma dicitur supponere quãtitatem, ut præparationem materiæ: eiusq. prioritatem reduci ad genus causæ materialis: quantitatem vero pendere à forma solum mediate in genere causæ formalis. Vnde, sicut materia, & forma ad inuicem pendet, & sunt prius, & posterius in suis generibus sine repugnantia, ita similiter se habere possunt quãtitas, & forma substantialis: & eadem ratione, sicut materia licet pendeat à forma, & sub ea ratione, dicatur posterior illa nihilominus põt manere sub forma distincta: ita idem proportionaliter est in quantitate.

Ex quo etiam obiter intelligitur non repugnare XLI. eãdem rem esse priorem duratione quam aliam, & posteriorem natura in aliquo genere causæ loquor de eadem re materialiter (ut ita dicã,) & non formaliter, quatenus effectus est alterius: sic.n. materia huius ligni, v.g. absolute prior duratione est quam forma ligni, fuit.n. creata à principio mundi, & ex tunc habet esse; nũc aũt quatenus pẽdet ab hac forma, est natura posterior illa. Similiter, si unum lumẽ prius productum à præcedente luminoso, conseruetur ab alio postea creato, tale lumen est prius tempore sua causa cõseruande; quamdiu uero ab ea cõseruatur, sub hac ratione est natura posterius: & ut tempore antecessit: non fuit effectus talis causæ; & ideo illa tẽporalis antecessio per accidens se habet ad causalitatem vel ordinem naturæ postea subsecutum: & propterea non repugnat eandem rem quæ nũc est natura posterior, tempore antecessisse: nam per se solum necessarium est, ut effectus, natura posterior, ex quo cœpit esse effectus seu quatenus effectus est, non sit tempore prior sua causa à qua pendet per influxum realem: quod addo, ut finalẽ causam excludã. Ad hunc ergo modũ philosophãdum est de quantitate, & forma substantiali: potest.n. quãtitas dici posterior natura substantiali forma, quatenus ab ea pendet modo supra dicto, & nihilominus esse tẽpore anterior hac vel illa forma. Quapropter nullam uim habet illa ratiocinatio: compositum substãtiale est prius natura quam accidẽtale, & forma substantialis, quã quãtitates: ergo quãtitas non inhæret materiæ: ergo recedẽte hac forma, perit hæc quantitas. Negatur.n. vtraq. illatio, quia cũ posterioritate naturæ põt esse prioritas tpõris: & quia qđ vna rõne est prius, põt alia esse posterius.

Atque hic modus est facilis, ut dixi, & in rigore XLII. sufficiens: potest aũt alius excogitari ad explicandum hunc mutuum ordinem inter quantitatem, & formam, vt nimirum altera respectu alterius sit conditio necessaria, ut materia illas possit recipere: nam materia non põt recipere naturaliter formam nisi sit extensa, neque quantitatem nisi sit terminata per formã: atque hac de causa possunt ad inuicem dependere quãtitas, & forma sub diuersis rationib. materialibus. Nam licet forma respectu materiæ sit causa formalis, respectu tamen quantitatis reducit ad materialem, iuxta hunc dicendi modũ, quia est veluti dispositio materiæ, ut possit quantitatem sustentare: Nec est inconueniens, quod dispositiones diuersarum rationum habeant inter se hãc mutuã dependentiã, tum quia ordinatur ad diuersos effectus formales, qui ex diuersis capitibus sũt necessarij subiecto, tum præcipue, quia non habent illum mutuũ ordinẽ inter se immediate, sed respectu subiecti, ad cuius esse sunt necessariæ. Exẽplũ esse põt in calore, & siccitate ignis: vtraque.n. qualitas est necessaria dispositio ad cõseruationẽ ignis unde, & calor dici põt necessaria dispositio ad siccitatẽ, & siccitas ad calorẽ ignis; q̃ a illa necessitas nõ oritur,

ex

ex ipsis qualitatibus secũdum se, sed quatenus vtraque necessaria est ad cõseruationem talis subiecti. Hæc tamen mutua dependentia quantitatis, & formæ, non impedit quo minus quãtitas, & possit inhęrere materiæ, & possit manere mutata forma: quia per se non requirit hanc, vel illam formam, sed absolute substãtialem formam. Addo ẽt, in huiusmodi mutua dependentia prioritatem ipsam naturæ, esse diuersæ rationis in utroq. extremo: nam in quantitate est via originis, & executionis, ac præparationis materiæ, in forma verò est via perfectionis, intẽtionis, & vltimæ terminationis materiæ. Et hac etiã rõne facilius intelligitur posse mutari formam, manente eadem quantitate in materia. Atq. ita posset ẽt hæc mutua prioritas explicari per habitudinem causæ finalis, & materialis, vt ex dictis facile cõstat. Deniq. a multis explicatur per habitudinem causæ materialis, & efficientis, quia quãtitas materialiter comparatur ad formã per modũ dispositionis: forma verò ad quantitatem efficienter. Hic verò modus in se est difficilior pp ea quæ dixi inter arguẽdum pro secunda sentẽtia: erit tamẽ intelligibilior, si quantitas non ponatur, vt dispositio præparans, sed tantũ, vt conseruãs, & fouens. Et, hoc ẽt posito, non obstat, quo minus quantitas inhæreat materię & in ea manere possit, mutata forma, quia põt quãtitas manare a forma in materiam, & per varias formas eadem conseruari, vt supra explicatum est. Mihi tamen priores modi probabiliores videntur, & omnibus difficultatibus sufficienter satisfacere.

Probabilius est quantitatem semper inhærere soli materiæ.

XLIII. DIco quartò: In compositis substantialibus ex materia, & forma extensa, probabile est habere quantitatem peculiarem vnionem cum forma, seu in illa immediate recipi partialiter simul cum materia; probabilius tamen est oppositum, id est, eodem modo philosophandum esse de omnibus substantijs materialibus. Est in his formis specialis ratio dubitandi, quia hæ formæ extensæ participant effectum formalem quantitatis: nam coextenduntur illi, & partes earum non possunt naturaliter se se loco penetrare propter quantitatem: ergo necessarium videtur, vt quantitas longe aliter eis vniatur, quam animæ rationali: ergo vnitur eis proximè & immediate: vnitur autem per modum accidentalis formæ, & dando suum effectum formalem iuxta capacitatem passi: ergo inhæret illis, & accipitur in illis partialiter. Et confirmatur, nam ex negatione formalis effectus quantitatis in anima rationali, inferebamus negationem proximæ unionis, & partialis inhærentiæ, ergo ex opposita affirmatione contraria etiam affirmatio recte colligitur: ideo enim ad negationem sequitur negatione, quia ad affirmationem requiritur affirmatio. Tandem confirmatur, quia duobus tantum modis potest aliqua res participare effectum quantitatis, scilicet, vel quia recipit quantitatem, uel quia recipitur in quantitate, vt calor, vel color, sed forma substantialis non participat effectum quantitatis hoc posteriori modo, quia non potest ipsa recipi in quantitate: ergo oportet, vt fiat priori modo. Maior patet, quia nisi alterò ex illis duobus modis coniungantur quantitas, & res quæ quantificatur, (vt sic dicam) non vniuntur per se immediate, sed tantũ per accidens, quatenus vniuntur eidem subiecto: hoc autem nõ satis est, vt vna participet effectũ alterius, ut patet in anima rationali, & in accidentibus: nam licet albedo, & dulcedo in eodem subiecto vniantur, albedo non fit dulcis: nec dulcedo alba. Propter has ergo rationes uidetur probabile esse, singulare in homine, quod quantitas in sola materia inhæreat, qđ

A licet uerum esset, non repugnaret his, quę hactenus diximus de causalitate materiæ respectu accidẽtiũ: solum enim dictum est materiã ex se posse per suam entitatem solam exercere hanc causalitatem sine adminiculo formæ, (ut sic dicam) conrecipientis accidens: nunc verò probabiliter addimus, compositũ posse per se primo, & adæquate exercere hanc causalitatem immediate circa quantitatem, & mediate circa accidentia, quæ insunt quantitati: unde concluditur, materiam interdum per se solam, interdũ simul cum forma exercere hanc causalitatem.

XLIV. Ad persuadendam autem alteram assertionis partem, qua dicimus oppositum esse probabilius, interrogandum occurrit iuxta dictam sententiam, si quãtitas inest immediate alicui cõposito materiali, ita B vt proximè vniatur formæ, & materiæ partialiter, an in quantitate sit vna indiuisibilis vnio ad materiã, & formam, an verò sit una cõposita ex duabus partialibus. Nam, quod sit indiuisibilis, videtur ex eo probari, quod res quæ unitur, indiuisibilis est: non. n. nunc consideramus in quantitate diuisibilitatẽ partiũ integrantiũ, sed indiuisibilitatem quam habet in ratione formæ: nam comparãdo totã quantitatem, & singulas partes eius ad subiectum, eadẽ entitas quantitatis, quæ vnitur materiæ, unitur formæ, & è contrario: & hoc sensu dicimus illã esse indiuisibilẽ in rõne formę: ergo unio est indiuisibilis, licet res ad quam terminatur vnio, composita sit. C Patet cõsequentia, tũ quia unio, cum sit modus formæ, quæ unitur, debet esse illi proportionata, & accõmodata, tũ ẽt quia per eam vnionem indiuisibiliter unitur quãtitas composito, & utriq. parti eius. Et confirmatur, nam in causalitate effectiua, quãdo effectus procedit a duabus causis per se, uel partialibus in uno ordine, uel totalibus diuersis, unica indiuisibili actione manat effectus ab utraque causa: ergo in genere causæ materialis quãtitas, quę est adæquate in toto cõposito, & partialiter in materia, & forma, eadẽ indiuisibili unione ab utraq pẽdet.

XLV. Incontrarium uerò est, quia illa unio quãtitatis ad materiam potest cõseruari, ẽtsi dissoluatur unio ad hanc formam: ergo non est una, & indiuisibilis unio: nam quod indiuisibile est, non potest ex parte manere, & ex parte corrumpi: pugnat. n. hoc cũ indi D uisibilitate. Vnde, quando effectus per eandem actionem indiuisibilem pendet a duabus causis, non potest illa actio conseruari respectu unius causę, & cessare respectu alterius: quomodo. n. diuidetur, qđ indiuisibile est. Primum uerò antecedens probatur, quia materia de se sufficiens est ad sustinẽdam quantitatem, ut supra est ostensũ: ergo de se est sufficiens terminus unionis quãtitatis ad ipsam: ergo quamuis dissoluatur unio ad formam, si materia in rerum natura manet, conseruabitur unio ad ipsam ut, uerbi gratia, si *Deus*, ablata forma, conseruaret materiam, supplendo effectiue concursum formæ, sine nouo miraculo conseruaretur unio quantitatis ad materiam, propter dictam rationem, & tamẽ, E ablata forma, necesse est auferri unionem ad ipsam: ergo necesse est illas uniones esse saltem partialiter distinctas. Item, de facto in homine conseruetur unio quantitatis ad materiã sine immediata unione eiusdem quantitatis ad formã: ergo pari ratione in quolibet alio corpore potest manere eadem vnio quãtitatis ad materiam, dissoluta, uel mutata unione ad formam. Neque. n. uerisimile est, unionem quantitatis ad materiam esse maiorem, uel alterius rationis in hoĩe, quam in alijs substantijs: quia non habet maiorem, uel diuersum effectum formalẽ in corpore hominis, quam in alijs corporibus: ergo nõ magis inhæret illi, aut diuerso modo. Deniq. alias necesse esset, mutata forma, mutari totam unionem quantitatis ad subiectum suum, quia si est indiuisibilis, non potest minui aut augeri, aut in una parte muta-

A mutari, & in alia manere: sed aut tota manere debet, aut tota mutari; non pōt aūt tota manere, si est indiuisibilis, & peculiari modo, ac immediate ad formam materialē terminatur, quia si forma, quæ recedit, est materialis, iam tollitur vnio ad ipsam: si vero forma, quæ recedit, est materialis, necesse est vt illi succedat materialis forma, cui quantitas peculiariter vnietur, quod non posset fieri per augmētū vnionis, si vnio est indiuisibilis; ergo erit per mutationē totius vnionis: ergo quoties forma mutatur, necessario mutāda est tota vnio quātitatis: ergo, & quantitas ipsa, quia nō pōt quantitas mutari de subiecto in subiectum, nec cōseruari eadem, mutata inhæsione: ostendimus aūt probabilius esse, non necessario mutari quantitatem, mutata forma; ergo.

B XLVI. *Quantitas materiæ, & formæ non simplici vnione nectitur.* Propter hæc ergo probabilius videtur, non vniri quantitatem materiæ, & formæ vna, & indiuisibili vnione. Neq. enim verisimilē est, vnionem quantitatis ad materiā esse diuersę rationis in homine, ac in alijs rebus: quia de vnione non possumus indicare, nisi ex termino, & effectu ipsius: hic aūt est eiusdem rationis in materia hominis, & aliarum rerū: si ergo illa vnio in homine non dicit habitudinem essentialiter, & indiuisibiliter ad duas res, neq. ēt in alijs rebus illam includet. Quapropter si in alijs rebus quantitas peculiari modo vnitur formis, id fit, per augmentum vnionis, addendo scilicet peculiarem, seu partialem vnionem ad formam.

XLVII. *Forma substantialis cū quantitate nō immediate vnitur.* Ex hoc verò vlterius infero probationem posterioris partis conclusionis, scilicet probabilius esse ēt in rebus omnino materialibus non intercedere C specialem vnionem partialem inter formā, & quantitatē. Probatur primò, quia in omnibus rebus quātitas vnitur materiæ, vt causæ totali, & sufficienti in genere causæ materialis: ergo non vnitur alteri rei in eodem genere causæ. Antecedens probatur, quia in hōe vnitur quantitas materiæ, vt causæ totali in illo genere: sed illa vnio est eiūsdē rōnis, & pfectionis in alijs rebus: ergo. Item, quia materia de se est sufficiens, vt sit totalis causa, & in suo genere necessario, & naturaliter causat, quantum pōt: ergo in qualibet re ita causat, & vnitur quātitati per modum sufficientis, & totalis causæ. Tādē, quia quando materia transmutatur a forma hominis ad formam cadaueris, non est verisimile diminui in illa D causalitatem circa quantitatem: & vt dicebam, nō posset satis intelligi illa diminutio sine transmutatione ipsiusmet quantitatis. Prima verò consequentia probatur, quia vnius effectus tantum pōt dari vna causa totalis in quolibet genere, & ordine, si ergo materia est sufficiens, & totalis causa per modū subiecti inhæsionis quantitatis, superfluum est fingere, quod aliquid aliud concurrat proximè in eodem genere causæ. Item, quia vnio quantitatis ad materiā est in sua specie integra, & totalis, vt patet in homine: ergo nō pōt cōiungi cū alia vnione partiali ad componendam unam integram unionem. Tandem, quia quantitas est proprietas intrinseca E substantiæ corporeæ: ergo natura sua dicit definitā habitudinem ad aliquod subiectum inhæsionis sibi connaturale, & proportionatum; ergo, vel illud semper est materia, vel semper compositum: neque enim intelligi potest, quod indifferenter, & quasi sub distinctione respiciat vtrumque, cum habitudo eius sit simplex, & vnius rationis, & determinet subiectum, seu terminum sibi proportionatum. Si ergo hoc subiectum sit totum compositum, erit quantitas in homine præternaturali modo, & quasi inadæquato: si uerò habitudo transcendentalis quantitatis est ad materiam, ut ad proprium, & adæquatum subiectum inhæsionis, semper, & ubique quantitas est in sola materia, ut in tali subiecto.

XLVIII. Et confirmatur, soluendo rationem in oppositum: quia, vt forma materialis sit suo modo extensa, & quanta, non est necesse, ut quantitati subijciatur, sed satis est quod rei quantæ inhæreat, non inhærendo ipsi quantitati, sed rei per se primo quantificatæ per quantitatem se illi coaptando, & coextendendo: quod est manifestum in aliquibus formis, aut modis accidentalibus, vt sect. sequen. tractabimus. Et à priori declaratur breuiter, supponēdo, quod distinctio partium quoad entitatem, neque in materia, neq. in forma, prouenit formaliter a quantitate; sed supponitur potius in vnaquaque entitate ex sua intrinseca natura, & gradu perfectionis, & in materia est veluti primum fundamentum, & aptitudo ad quantitatem. Formæ igitur materiales natura sua hēnt cōstare ex partibus entitatiuis (in quo differunt ab anima rationali,) quod non hēnt a quantitate, sed ex sua specifica, & essentiali rōne, quia non transcendunt talem gradū perfectionis, & quia sunt educibiles de potentia materiæ, a qua in esse, & fieri pendent. Ex hac uerò natura in eis consequitur, ut quādo uniuntur materiæ, coextendantur illi extensione entitatiua, (ut ita dicam,) idest, qđ uniātur uni parti materiæ per unam partem suam, & alteri per aliam, &c. quā extensionem non hēnt formaliter per quantitatem, sed per entitatem suam. Vnde, si Deus conseruaret substantiam materialem sine quantitate, manerent forma, & materia unitæ cum prædicta extensione, seu entitatiua partium distinctione. Ex hoc autē ulterius prouenit, quod cum materia est effecta quantitate, & ratione illius, partes eius sunt impenetrabiles in ordine ad locum, materialis forma, quæ tali materiæ coextenditur, hoc ipso participet illam conditionem quantitatis, non ratione sui, sed ratione subiecti: nam, quia partes formæ inseparabiliter adhærent partibus materiæ quantæ, necesse est, vt sint impenetrabiles inter se, uel cum alia simili forma, sicut sunt partes ipsius materiæ: ergo propter hunc modum essendi talium formarum non est necesse quantitatem immediate inhærere tali formæ, ut partiali subiecto. Vnde ad argumentum in forma respondetur, esse quantum per accidens, non esse effectum formalem quātitatis, sed solum esse quantū per se primò, nā ēt motus, & tempus sunt quanta per accidens, ratione subiecti, uel spatij, idq. magis patebit ex solutione secundæ confirmationis. *Formæ inhærentes subiecto quāto, qualiter extendantur.*

Ad primam ergo respondetur, si sit sermo de proprio, & rigoroso effectu formali quantitatis, neque in formis materialibus, neq. in accidentalibus habere quantitatem hunc effectum; si verò latius dicatur effectus quantitatis quælibet extensio corporalis, sic negatur consequentia. Nam licet ex eo, quod anima rationalis non habet extēsionem per se, uel per accidens, recte inferatur non vniri immediate quantitati per modum subiecti, tamen illa negatio non est adæquata ratio, & ideo ex opposita affirmatione, quantum ad extensionem per accidens, non recte infertur, formas materiales habere prædictam vnionem ad quantitatem. XLIX

Vt ad secundam confirmationem respondeam, inprimis ex ea sumo, quātificationē, (ut ita loquar) formarum, vel qualitatum corporalium non pertinere ad effectum formalem quantitatis, nam interdum resultat hic effectus, seu conditio ex quantitate, non, vt ex forma, sed ut ex subiecto: quātitas autem non dat suum effectum formalem, ut exerceat munus subiecti, sed vt est forma inhærens: nā priori ratione potius ipsa recipit formalem effectum, dū fit alba, &c. Igitur, quod albedo quātitati inhærēs, suo modo quantificetur, non est per informationem, seu causalitatem formalem quantitatis, sed est conditio, & denominatio, quam participat a subiecto suo, in quo inhærendo, ei coextenditur: nam inde fit, ut partes formæ ita inter se distent, vel impenetrabiles sint, sicut partes subiecti. Hinc ergo L.

vlte-

vlterius dicitur, illis duobus membris in argumento positis addendum esse tertium, vel potius secundum subdiuidendum esse, nam potest forma extẽdi ad extensionem subiecti, vel quia recipitur in quantitate, vel quia recipitur in se extensa per quãtitatem, ut declaratum est, & magis constabit ex dicendis sectione sequenti.

Soluuntur argumenta prioris sententiæ.

LI. Quid Aristoteles de hoc senserit. SVperest respondeamus argumentis prioris sententiæ: & primum ad Aristotelem respondetur generaliter, quamuis sæpe dixerit substantiam seu ens actu esse subiectum accidentium, nunquam tamen explicuisse, quod per se primo sit subiectum ratione totius compositi. Potest autem simpliciter tribui composito quod recipiat accidentia, quamuis non per se ipsum, sed per partem illa recipiat. Neq; etiã vnquam dixit aperte, perire oĩa accidentia corrupta substãtia, quin potius sæpe significat, aliquando manere eandem affectionem in regenita, quæ fuit incorrupta: quamuis (vt verũ fatear) etiam non dixit expresse esse eandem numero, & potest exponi de eadem in specie, ipse vero absolute de identitate loquitur, vt patet primo de Generat. tex. 24. & certe in qualitatibus non dicitur eadem, quæ est numero diuersa, sed similis. Deinde respondetur ad singula testimonia.

LII. Aristotelis testimonia in oppositũ inducta explicantur. Primum erat ex. 1. de Generat. vbi constituens differentiam inter generationem & alterationem, ait in generatione non manere subiectum sensibile: & inferius ait tunc esse generationem substantialem, qñ nullum sensibile manet vt subiectũ. Respondetur tamen per [subiectum sensibile] intelligere Aristotelem substantiale compositum, quod solet communiter appellari substantia sensibilis. Vnde idẽ est dicere [subiectum sensibile,] quod suppositum sensibile: illud .n. est in quo principaliter sũt accidentia, & de quo prædicantur: quando ergo in transmutatione manet huiusmodi subiectum secundum idem nomen, & eandem rationem, solum facta est alteratio: quando vero tale subiectum non manet, fit substantialis corruptio, & generatio. Male ergo quidã exponunt, [nullo sensibili manente,] id est, nulla qualitate, vel accidẽte sensibili manente, cum idem Aristoteles expresse addiderit, [Nullo sensibili manẽte vt subiecto,] scilicet integro, & cõpleto. In text. autem 24. non dicit Aristot. in substantiali corruptione mutari oĩa accidentia: sed potius ait; quando in genito & corrupto manet integra eadem affectio, vt eadem frigiditas, vel perspicuitas in aqua, & aere ex illa generato, non esse existimandum frigidum, aut perspicuum esse aliquod commune subiectum, cuius affectiones sint esse aquam, aut esse aerem, alioqui (inquit) solum facta esset alteratio: fit .n. alteratio, quotiescumque quod transmutatur, est passio eius quod permanet. Atque ita exponit illum locum D. Thomas. Ex qua expositione potius habetur posse fieri transmutationem substantialem in subiecto, quamuis maneat eadem affectio.

LIII. Secundum testimonium ex 1. Physic. nil obstat, fatemur enim materiã respicere per se primo substantialem formam, quia hoc nõ impedit, quo minus quantitatem & accidentia recipiat, quatenus ad illam disponunt. Ad tertium ex 5. Physicorum respondetur, differentiam inter substantialem generationem, & alios motus accidentales esse, quod materia vt est subiectum generationis, non supponitur informata aliqua forma substantiali: vnde tam adæquatum, quam proprium & principale subiectum generationis est ipsa materia, vt est in potentia ad esse simpliciter: at vero ad mutationem accidentalem semper supponitur constitutum ens

A simpliciter, seu substantiale suppositum, quod absolute denominatur subiectum quod, seu principale talis mutationis: & eodem sensu dicitur, subiectum mutationis accidentalis esse ens actu, & simpliciter: non est tamen necesse vt secundum se totum, ac per se primo recipiat talem mutationem, sed potest ipsam recipere per partem. Dices: In instanti, quo fit generatio substãtialis, alteratio præcedit in sola materia. Respondetur, si sit sermo de motu alterationis, non præcedere in sola materia secundum sensum prædictum, sed præcedere in ligno, v. g. aut aqua (si ex ea fiat generatio) tanquã in supposito seu subiecto principali, quod solum est de ratione motus proprie dicti, quamuis sit in materia, vt in proprio subiecto inhæsionis, quod
B non repugnat rationi motus. Si vero sit sermo de alteratione quoad vltimum & momentaneum terminum eius, sic verum est ordine naturæ fieri in materia priusquam intelligatur substantialiter informata, sed tamen illa terminatio non est motus proprie dictus, sed mutatio quædam instantanea, vel potius quoddam mutatum esse extrinsece terminans motum. Addo etiam, ex accidente contingere, vt illa mutatio fiat in materia prima quia cõiungitur generationi substantiali, & corruptioni prioris subiecti, quod toto tempore præcedente illo motu mouebatur.

Quartum testimonium ex 7. Metaph. non habet difficultatem, ita .n. dicitur materia ex se neq; qualis, neq; quanta, sicut dicitur informis: dicitur aũt LIIII.
C informis, non quia non formetur, sed quia ex se, & in entitate, sua nullam includit formam: sic igitur dicitur non esse qualis, non quia nulla qualitate afficiatur, sed quia ex se nullam habet qualitatem, nec in entitate sua illam includit. Dices: Saltem dicetur quanta, quia ex natura sua habet quantitatem. Respondeo primum dici posse ex se non quãtam, quia in entitate sua non includit quãtitatem, quamuis illam postulet: sed hoc modo etiam substantia corporea integra posset dici non quanta. Aliter ergo potest dici materia non quanta de se, quia nullum certum terminum quantitatis postulat: & ideo de se neque est magna, nec parua, &c. Item quia licet sit subiectum cui inhæret quãtitas,
D quia tamen solum suppositum est, id quod simpliciter est, ideo illi soli huiusmodi denominationes simpliciter tribuuntur. Si tamen rem ipsam solum spectemus, non est dubium quin sicut materia dicitur corporea, ita etiam possit dici quanta.

Ad quintum testimoniũ ex 7. & 12. Metaphys. respondetur, substantiam esse priorem natura accidente absolute & simpliciter, si ea etiam absolute & simpliciter comparentur: si vero vnaquæque substantia ad sua accidentia comparetur, est etiam prior simpliciter & in omni genere, aut secundum totum, aut secundum partem: comparando vero substantiam compositam ad eius quantitatem, est quidem prior perfectione, & prior natura in ratione finis, & suo modo ẽt in genere causæ formalis: LV.
E tñ in aliquo genere causæ, s. materialis, non repugnat aliquod accidẽs esse prius natura aliqua substantia, quod in omni sententia fere oẽs authores concedunt: & ita nos dicimus via generationis, prius natura quantitatem inesse materiæ, quã formam. Ad sextum testimonium ex capit. de substantia, respondetur non dicere Aristotelem destructa hac vel illa substantia, destrui omnia accidentia, quæ sunt in ipsa, sed destructis primis substantijs, quod est verissimum, quia nisi substantiæ corruptæ succederet alia, non manerent accidentia. Deinde etiam si de particulari substantia loquamur, intelligendum est destructa substantia omnino, id est, secundum totum, & secundum partem, non posse, quod in ipsa est manere: nam si

tota

tota substantia destruatur, & pars maneat, non repugnabit aliquid in illa manere: sic enim destructo homine manet intellectus in anima: quæ manet: cum ergo materia permaneat, poterit in illa quantitas conseruari.

LVI. Rones primæ sententiæ soluuntur. Prima.

Rationes illius sententiæ expeditæ fere sunt ex probationibus secũdæ. Ad primam.n.jam sæpe dictum est materiam habere suũ esse propriũ, quod, licet in genere substãtiæ sit incompletum, tñ comparatione accidentis est esse simpliciter, ac per se subsistens partialiter: & licet pendeat a forma in aliquo genere, & ideo in illo dici possit materia prius natura coniungi formæ substantiali, quã accidentali: hoc tñ non obstat quo minus materia, & per suam entitatem sit capax sustentandi accidentia, & sub alia ratione, & in alio genere causę prius natura cõiungatur illis.

Secunda.

Ad secundam concedimus materiam primario respicere substantialem formam, & ideo ordine intentionis, seu finis prius illi coniungi, non tamẽ ordine executionis: nã potius sub hac ratione prius natura coniungitur accidentali formæ, vt medio, seu dispositioni ad formam substantialem. Sæpe.n.potentia quæ primario ordinatur ad aliquem actum, in executione prius recipit alium quo ad alterum disponitur, ut visus primario ordinatur ad visionem, prius tñ respicit lumen, speciem, &c. & in vniuersum est hic ordo naturæ consentaneus, vt priora intentione sint posteriora executione, & ẽ cõuerso, vt quæ imperfectiora sunt, via originis antecedant. Quod aũt ibi dicitur, formam accidentalem comparari ad substantialem, vt actum secundum ad primum, non est in vniuersum necessarium: nã quantitas non videtur hoc modo comparari, sed tantũ vt connaturalis dispositio substantiæ rõne materiæ. Et similiter accidentia extrinseca, quæ non manant à forma, neq; in illa recipiuntur, non comparantur ad illam, vt actus secundi ad primũ. Addo vero deinde, etiamsi gratis demus totum quod in illo argumento sumitur, nihil inferri contra nostram sententiam: ostendimus.n.quod, licet admittamus formam esse primum actum materiæ, ordine perfectionis, intẽtionis, & primæ originis, atq; etiã ordine causalitatis effectiuæ, nihilominus optime consistit, & est verissimum quantitatem in sola materia recipi, ut in proprio subiecto inhæsionis, & materiali causa; quod a nobis hoc loco præcipue intenditur. Quod vero, nõ obstãte ea prioritate formæ, possit quantitas manere in materia, & esse prior tẽpore in illa, quã quælibet determinata forma præter primam, quę cum materia cõcreata est, satis ꝓbabiliter (ut existimo) est à nobis declaratum in secũda assertione.

LVII. Tertia.

Hinc facile respondetur ad tertiam rõnem, primo gratis concedendo quantitatẽ consequi actiuẽ formã substantialem, ut est forma corporeitatis, & negando consequentiam, quia (ut sæpe dixi) potest manare a forma in materiam, & per successionem formarũ in ea conseruari. Secundo verisimillimũ est, quantitatem esse proprietatem consequentem materiã, seu (quod idem est) debitam cõposito ratione materiæ. Primum.n.commune fere axioma est quantitatem sequi materiam, & qualitatem formam: hac.n.ratione distribuunt Doctores prædicamenta absoluta, & eorum sufficientiã assignant. Deinde per se consentaneum est rationi, ut cũ materia habeat veram ac realem essentiam propriam, licet partialem, ratione illius habeat aliquam proprietatem: nec necesse est, ut forma ex cõi ratione formæ substantialis habeat certam aliquã proprietatem specificam: sed satis est quod illi respondeat aliqua cõis seu generica ratio qualitatis. Sicut ex communi ratione substantiæ immaterialis non sequitur aliqua forma accidentalis specifica, sed sequuntur intellectus, & voluntas ut sic. Præterea cũ homo constet ex materia & forma omnino spiritualı, & nihilominus sibi vendicet eandem quantitatem, quã aliæ res materiales, signũ est postulare illam rõne materiæ, non ratione formæ. Denique ipsa proportio inter quantitatem, & materiam satis indicat, quantitatem consequi materiã: nam quantitas per se non est actiua, sicut nec materia. Item, est apta ad recipiendũ, vel vt potentia proxima, vel vt ratio & conditio bene disponens ad patiendum, & recipiendũ: est ergo satis verisimile quantitatem esse debitã materiæ, seu ratione materiæ. Quod etiã confirmari põt ex eo quod supra probauimus, nẽpe, oẽm rem habentem materiam, habere ẽt quantitatem, & ẽ conuerso.

Quot titulis inter quantitatẽ, & materiã connexio interueniat

Duobus autẽ modis põt intelligi hæc naturalis cõiunctio inter materiam, & quantitatem. Primo solum ratione potentiæ passiuæ intrinsece natura sua postulantis talem affectionem. Neque.n. necesse est, vt oĩs innata proprietas sit debita ratione principij actiui, sed interdũ sufficit passiuum; quo modo multi existimant motum esse naturalem cęlo, & esse in centro, esse naturale terræ, & intellectui angelico esse naturales species intelligibiles secundũ potentiam receptiuam, non actiuam. Secundo modo potest intelligi per intrinsecam dimanationẽ actiuam. Et licet prior modus sufficiat, hic posterior nullum habet incõueniens; quia licet materia sit potentia ad formam substantialem, in se tamen habet veram essentiã actualem & entitatiuam: quid ergo mirum quod ab illa manet aliqua proprietas ipsi proportionata? Quod enim materia nõ sit actiua per propriam actionem, ideo est, quia cum sit pura potentia, nec potest agere rem sibi similem, quia deberet creare illam, nec potest agere in similem potentiam, quia nõ habet ex se actum proportionatum, nisi in potentia tantum receptiua. Sæpe autem contingit, vt res quæ non potest agere propria actione in aliud, habeat intrinsecam dimanationem in se, vt substantia angeli non habet vim actiuam similis substantiæ: habet tamen vim à qua in ipsa dimanent potẽtiæ sibi proportionatæ: & forma substantialis iuxta receptã doctrinam, non est immediate actiua formæ accidentalis, & tamen per intrinsecam dimanationem manant intellectus ab anima, & intensio frigoris à forma aquæ, cum se reducit ad pristinam frigiditatem. Denique probabile valde est alios modos ex natura rei distinctos manare actiue ab essentia materiæ, vt subsistentiam partialem, & intrinsecã præsentiam localem, & relationes, si sunt aliquid ex natura rei distinctum à fundamento.

LVIII. An dicenda materia recipere formã substantialem media quãtitate.

Ad primam confirmationẽ negatur sequela, absolute loquendo, quamuis possit distingui, dupliciter intelligi posse materiã recipere formam substantialem media quantitate. Primo solum, vt dispositione seu conditione necessaria, & sic conceditur: neq; contra hunc sensum procedunt rationes, & incõmoda quæ ibi proponuntur. Secundo tanquam potentia proxime receptiua formæ substantialis, & hoc sensu recte improbatur hoc consequens in illa confirmatione: negamus tamen id sequi, quia nullam habet necessariam connexionem cum doctrina tradita. Quid vero de qualitatibus corporeis dicendum sit, videbimus sectione sequẽti. Ad secundam confirmationem concedo sequelam, nimirum quantitatem esse incorruptibilem, quoad suam entitatẽ, licet quoad varios terminos possit incipere, & desinere esse, per diuisionem, & coniunctionem quantitatis. Quo modo autem ad quantitatem sit per se motus, nõ potest hic pro rei difficultate examinari: breuiter tamen dico ad productionem quantitatis non esse per se motum, sed ad accretionem: eamque non fieri, eo quod noua quantitas, aut noua pars quãtitatis simpliciter incipiat esse in rerum natura, sed quia vna quantitas adiuua-

adiungitur alteri, & quæ erat aliena, fit propria per specialem quandã actionem, ad hoc per se tendentẽ. A

LIX. Ad quartum primò dicitur (applicãdo distinctionem datam) si materiam recipere quantitatem mediante forma, intelligatur solum, vt conditione necessaria, & principali termino suæ existentiæ, sic cõcedi posse totam rationem, & nihil inferri contra doctrinam datam, vt facile intuenti patebit: si vero intelligatur mediante forma, ut partiali subiecto, & propria causa materiali, sic dicendum est, interdum manifeste hoc repugnare, ut in homine: indeque satis probabiliter colligi: non esse id consentaneum naturis rerum, & causalitati materiæ, ac formæ in omnibus rebus naturalibus.

LX. Rationes posterioris sententiæ, quatenus probãt materiam esse propriam subiectum inhærentiæ, & sufficientem causam materialem quantitatis, & accidentium, quæ per illam inhærent, non habent, ut existimo, probabilem solutionem. B Vnde etiam Thomistæ, & specialiter Astudillo 1. de Generat. qu. 2. hoc concedunt etiam in doctrina D. Tho. dummodo non negetur, & formam substantialem simpliciter prius natura præcedere in materia, & quantitatem, & accidentia omnino ab illa pendere. Quatenus autem rationes illæ procedunt contra hanc posteriorem partem, & probant eadem accidentia manere ingenito, quæ erat in corrupto, possent fortasse probabiliter solui, sed quia nobis videntur probabilius saltem id persuadere, in eis dissoluendis immorari non libet.

SECTIO IV.

Vtrum unum accidens posset esse proxima causa materialis alterius.

I. *Supernaturaliter vnum accidens alij inhæret, vt subiecto quod.*

LOquimur iuxta naturas rerum: nam supposito aliquo miraculo, non est dubium, quin possit aliquod accidens concurrere, per modum subiecti, & materialis causæ ad esse alicuius accidentis, & ad effectionem eius de quantitate in Eucharistia consecrata docent probatiores Theologi. Secũdum naturas autem rerum duo sunt certa: primum est nullum accidens esse posse primũ, & (vt ita dicam) fundamentale subiectum alterius accidẽtis, quod ab aliquibus vocatur subiectũ quod. Hoc patet, quia nullum accidens potest sustẽtare aliud, quin vtrũque in altero sustentetur, & in hoc progressu, non põt procedi in infinitũ: alias nihil esset in quo tota illa causalitas materialiter fundaretur. Et eadẽ ratione non potest sisti in aliquo accidente, alias tota collectio accidentium non esset in alio sed in se quod repugnat naturæ accidentis: necessario ergo sistendum est in subiecto seu materia substãtiali. Et ad hunc sensum dici solet accidens, non posse esse primam causam materialem accidentis, sed ad summum proximam. Hocque ex professo docet Aristot. lib. 4. Metap. in loco statim tractando.

II. *Vnum accidens ratione alterius in substantia recipitur.*

Secundo est certum quædam accidentia inesse substantiæ medijs alijs accidentibus, hoc patet inductione, nam actus intellectus insunt substantiæ spirituali medio intellectu: & actus uoluntatis media uoluntate, & sic proportionaliter de reliquis actibus, vel habitibus potentiarum sensitiuarum, & qualitates corporeæ ex omnium sententia insunt media quantitate. Et ratio generalior reddi potest, quia licet omnia accidentia ordinentur ab substantiam, non tamen sine ordine inter se, & ideo potest unum aspicere substantiam mediante alio.

Punctus quæstionis.

III. DIfficultas ergo est, quomodo vnum accidens insit substantiæ mediante alio, an solum, vt quo, vel etiam, vt quod, his enim terminis vtuntur philosophi. In quibus est cauenda æquiuocatio, ut punctus cõtrouersiæ attingatur, nã uno sensu põt negari accidens esse subiectum q. solum quia non est primũ fundamentum, & veluti basis totius causalitatis quia sustentatur aliud accidens; dicetur autẽ iuxta hunc sensum aliquod accidens esse subiectũ quo, quia est id quo mediante substantia recipit aliud accidens, siue priori accidenti posterius vere, ac proprie inhæreat, siue non. Et hic sensus non põt in dubitationẽ cadere, nec de illo est cõtrouersia. Alio sẽsu dici potest accidens esse tantum subiectũ quo, & non q alterius accidentis, quia non põt vnũ accidẽs esse subiectũ etiam proximũ in quo aliud accidens vere inhæreat, quamuis possit esse ratio inhærendi, id est necessaria conditio, vel dispositio prærequisita in substantia, ut aliud accidens ei inhærere possit, quomodo multi putant diaphaneitatem comparari ad lumen. Et iuxta hũc sensum vere, ac proprie vnũ accidens non est causa materialis alterius, nisi eo fortasse sensu, quo causa dispositiua ad materialem reuocatur; quomodo etiam potest accidens esse causa materialis substantiæ: nos autem agimus de propria causa materiali, in qua proximè insit, & recipiatur accidentalis forma. C Vnde è contrario dicetur accidens [subiectum quod] alterius accidentis, si vere illud in se recipiat, & in se proximè terminet vnionem, & inhæsionem illius, etiamsi non sit primum (ut ita dicam) sustentaculum vtriusq. & in hoc sensu tractatur quæstio præsens.

Variæ sententiæ.

IV. PRima sententia est, nullum accidens esse uerũ subiectum, & materiam causam alterius accidentis. Ita tenet Gregorius in 2. & 12. q. 2. artic. 2. Tribuitque Aristoteli 4. Metaph. tex. 13. & 14. vbi probat, accidens non accidere accidenti, nisi quia ambo eidem accidunt & subdit causam, quia non D est maior ratio, cur unum accidens alteri accidat, quam è conuerso. Idem supponere uidentur Nominales, qui negant qualitates panis inhærere quantitati, et post consecrationem panis: quos citaui tertio Thomo 3. par. disp. 56. sect. 3. In eandem sententiam referri potest Capreolus in 1. dist. 3. q. 3. art. 2. ad 2. Scoti cont. 1. conclusionem, ubi non satis explicat, quo sensu loquatur de [subiecto quo, & quod:] nec ex locis D. Th. quæ affert, satis id constare põt, ut uidebimus, Gregorius vero clarius locutus est, qui non profert rationes magni ponderis: summa enim omnium est, quoniam forma non potest esse principium patiendi, aut recipiendi, alias confunditur munus formæ cum officio materiæ, sed omne E accidens est vera forma accidentalis: ergo non potest esse principium receptiuum accidentis.

Secunda sententia est, unum accidens esse posse proximum subiectum, in quo aliud recipiatur, & cõsequenter posse exercere propriam causalitatem materialẽ circa illud. Hanc tenet, & bene declarat Durandus in 1. d. 8. 2. p. q. 4. nu. 15. eamque supponunt D. Tho. & alii authores, qui (ut prædicto loco allegaui) dicunt in Eucharistia post consecrationem panis qualitates inhærere quantitati separatæ, non per inhærentiam nouam, quæ per consecrationem illis conferatur, sed per antiquam, quam habebant in quantitate, quæ antea inhærebat in materia, ut in subiecto, quo sublato, remanent alia accidentia fundata super ipsam quantitatem, ut expresse docet Diuus Thomas 3. part. quæst. 77. artic. 2. ratio-

2. ratione 2. Et in solutione ad secundum declarat [vnum accidẽs per se nõ posse esse subiectũ alterius, quia per se non est: quatenus vero est in alio, posse esse subiectum, quia potest vnum accidens, mediante alio, recipi in subiecto: (& sic ait,) superficiem esse subiectum coloris,] quod non esset absolute verum si accidens tantũ esset modũ, quo in priori sensu supra declarato. Et 1. 2. q. 7. a. 1. ad 3. & quæst. 56. art. ad 3. vbi eandem doctrinam repetit, ait, [vnum accidens inhærere alteri,] quod non potest vere dici de pura dispositione. Similia fere habet 4. distinct. 33. q. 2. a. 4. quæstiuncul. 1. & optime in q. de spiritual. creat. art. 11. ad 13. & sæpe alias. Atque hanc sententiam censeo esse veram.

Quæstionis resolutio.

VI. VT vero illã probemus, & declaremus amplius: Dico primò, quamuis non possit oẽ accidens in alio accidente proximè inhærere, aliquibus tamẽ accidentibus id potest conuenire. Prior pars nota est, quia cum tota collectio accidentium debeat necessario inhærere substantiæ, necesse est, vt aliquod accidens immediate substantiæ inhæreat, non enim potest inter substantiam, & accidens medium inueniri: quamuis inter substantiam, & aliquod accidẽs possit aliud accidens intercedere, quia sicut generalis diuisio entis in substantiam, & accidens adæquata est, ita ut inter membra diuidentia nullum possit cadere medium, ita inter primum accidentis subiectum, quod est substantia, & totam collectionem accidentium, seu inter substantiam, & primũ accidens eius, non possit medium inueniri. Quod recte notauit D. Thomas 1. p. q. 77. a. 1. & 5.

VII. Posterior pars probatur primò, inductione in accidentibus corporeis: nam omnia insunt substantiæ, media quantitate, vt omnes Philosophi docent & uidetur probari experientia, nam albedo in superficie extenditur, & calor similiter, cum diffunditur per corpus, in quantitate eius extenditur. Respõderi potest, hinc solum colligi, quantitatem esse dispositionem necessariam in subiecto, ut alia accidẽtia corporea in ipso possint esse connaturali modo, non tamen ipsam quantitatem esse proximum subiectum, cui talia accidentia vere inhæreant. Sicut de substãtiali forma supra probabiliter dicebamus non ingredi in materiam, nisi extensam per quantitatem, supposita vero ea dispositione, immediate coniũgi entitati ipsius materiæ, & coextẽdi illi: cur ergo non posset idem dici de albedine, & de calore, &c. Respõdetur, rationem esse valde diuersam, nã forma substantialis, cum sit superioris ordinis, est improportionata, vt accidẽti proximè inhæreat. Item, non vnitur per modum accidentalem, sed substantialem, & ideo immediate debet substantiæ vniri, qualitas vero corporea, est accidens, & per modum accidentalem vnitur, & ideo ex se proportionata est ut possit accidenti proximè inhærere: ergo, quando talis est qualitas, ut per se, & necessario in substantia supponat quãtitatem, ad hoc vt mediante illa recipiatur, verisimilis est, in illa immediate recipi. Et confirmatur ex mysterio Eucharistiæ, nam in quantitate separata accidentia inhærent, ut ex Theologia suppono: ergo ex natura sua apta sunt informare quantitatem, quia forma nõ potest suum effectum formalem exercere extra subiectum sibi proportionatum: ergo ante consecrationem illæ qualitates inhærebant quantitati, quia qualitas naturaliter informat subiectum sibi proportionatum, si illi coniunctum sit. Item, quia superflue fingitur noua inhæsio, de nouo, & miraculose facta in illis qualitatibus, si iuxta rei naturam intelligi potest, & præcessisse, & semper permansisse. Euidentiorque est hæc inductio in quibusdam accidentibus, quæ

A non sunt res omnino distinctæ ab accidentibus, in quibus fundãtur, sed modi eorum, ut est figura respectu quantitatis, & motus, & vbi seu præsentia localis respectu eiusdem, & relatio (si est modus distinctus) respectu sui fundamenti. Præterea, in spiritualibus accidentibus (& eadem ratio est de materialibus, quæ illis proportionãtur) hoc videtur certissimum, nam inprimis necesse est habitus operatiuos immediate inhærere in potentijs, ad quas iuuandas ordinãtur: quia hi habitus præbent inclinationem, & facilitatem his potentijs: sed non præbent hanc facilitatem, nisi formaliter per se ipsos; ergo informant has potentias, ergo in eis proximè recipiuntur. Atque hac ratione scientia recipitur in intellectu, B & species impressæ in potentia cognoscente ipsis proportionata, & sic etiam dicunt Theologi fidem esse in intellectu, & charitatem in uoluntate. Atque eadem vel maior ratio est de actibus vitalibus, qui essentialiter sunt actus immanentes: vnde necesse est recipi immediate in proximo principio, à quo procedunt. Ratio vero à priori huius partis sumenda est ex subordinatione naturali talium accidentiũ quam ex ipsis effectibus, & naturalib. indicijs inuestigamus, & non est unde repugnet naturæ accidentis, ut sic.

Dico secundò: Vnum accidens vere põt exercere causalitatem materialem, respectu alterius sibi proportionati. Hæc assertio sequitur ex priori, nam subiectum recipiens in se formam, propriam causalitatem materialem exercet erga illam: sed unum accidens est proximum subiectum recipiens in se aliud C accidens: ergo. Secundò, quia accidens quod in alio recipitur, pendet ab eo in esse, & fieri, & non, ut ab efficiente, formaliter, ac præcise loquendo ex ui receptionis, quæ interdum põt re ipsa separari ab effectione, ut patet in quantitate, quæ nõ facit albedinem, quam in se recipit, vnde albedo non pendet ab illa, media actione, sed media vnione, & inhæsione: pertinet ergo illa dependentia ad materialem causalitatem. Tertiò, accidens quod alteri inhæret, est forma eius, vnde actus vitales dñt actus secũdi potentiarũ, quia illas vltimo actuant, & informãt, & albedo denominat superficiem albam, ut informans illam: ergo è conuerso accidens recipiens aliud, exercet materialem causalitatem circa illud. VIII.

D Sed quæret aliquis, cum vnum accidens causat aliud materialiter, an solum illud proximè concurrat in eo genere, vel etiam ipsum subiectum, aut aliquod aliud accidens. Respondent aliqui, quædam esse accidentia simplicia, i. nec formaliter, nec identice composita ex varijs entitatibus, ut est albedo, visio, &c. alia vero composita ex varijs entitatibus, quæ compositio nunquam reperietur in accidentibus, quæ propriam habent entitatem: nam licet in eis esse possit compositio intẽsionis uel extensionis, hæc tamen in ordine ad subiectum comparatur per modum simplicis entitatis: in accidentibus autem quæ sunt modi rerum, interdum reperitur illa compositio, v. g. præsentia localis panis non tantum est in quantitate, sed etiam substantia panis, vnde integra illa præsentia composita est ex præsentia substantiæ, & præsentia quantitatis. De prioribus ergo accidentibus quando vnum inest substantiæ, medio alio, aiunt materialem causalitatem per solum accidens proximè exerceri, & è conuerso unionem seu inhærentiam accidentis per se, & immediate terminari ad solum accidens, ad subiectum vero alterius accidentis, non nisi remote, & quasi per accidens: nam cum tale accidens, sit simplex modus aut simplex entitas, non potest immediate vniri pluribus rebus: sic Ocham 4. quæst. 4. ait accidens simplex non posse esse, nisi in subiecto æque simplici. IX. Quæstiuncula tracta tur, & resoluitur.

E

X. At uero, quando accidens est compositum modo expli-

explicatio adæquate est in subiecto composito, & ideo licet secundum vnam partem sit in altero accidente, secundum aliam esse pôt immediate in substantia: atque ad hunc modum dici solet, quantitatem discretam esse in multis subiectis partialiter, de quo suo loco. Atque in hac posteriori parte non est in re difficultas, quamuis esse possit quæstio de nomine, an illud sit dicendum vnum accidens, uel potius, duo cum in re sint ita distincta, vt possit vnũ sine alio manere: sicut de facto destructa fuit præsentia substantiæ panis, & mansit præsentia quantitatis, & potuisset etiam contrario modo fieri. Vnde non est dubium, quin illæ præsentiæ sint in re distinctæ, & diuersarum rationum. An verò propter aliqualem vnionem dicendæ sint componere vnam, nil interest ad rem præsentem, & videtur quæstio de modo loquendi.

XI. De priori autẽ parte maior dubitatio est, nam illud principium, quod accidens simplex in entitate sua, non possit immediate, & adæquate recipi in subiecto composito, neq. est certum, neq. uidetur necessariũ. Nam in primis multi ita cẽsent de oĩbus accidentibus corporalibus, quod sint per se primo in composito substantiali, saltem qñ ex vtraq. parte est materiale, (quæ opinio ex hoc præcise, quod subiectum sit cõpositũ, & forma accidentalis sit simplex, non iudicauit repugnantiã) ergo eadem ratione esse poterit in composito accidẽtali. Item, interdũ unũ, & idem accidens, vel accidentalis modus respicit duas res distinctas, vt modus vnionis, & respicit, vel afficit rem quã vnit, & rem cui vnit: ergo similiter vna entitas accidentalis pôt, per se primo respicere duas res, vt componẽtes vnum adæquatũ subiectũ, v.g. materiam, & quantitatem, vt componunt hoc subiectum quantum. Deniq. in hoc nulla apparet intrinseca repugnantia. Existimo ergo ex hoc principio non posse generaliter definiri, quando vnum accidens inest substantiæ, mediante alio, an substantia ibi concurrat solum remote, uel etiam proximè, nec inuenio aliud generale principium, ex quo id possit vniuersaliter expediri.

XII. Quapropter respiciendum censeo ad naturam vniuscuiusq. accidentis, & ad effectum formalem eius: nam si effectus formalis accidentis ob specialẽ naturam suam, nõ postulat immediatum cõcursum materialem substantiæ, verisimilius est substantiam tantum concurrere remote, & immediate solũ inhærere vnum accidens in alio, atq. ita absolute affirmat Durandus loco supra citato. Et ratio est, quia si illa causa proxima est sufficiẽs, superfluum erit aliã addere. Atq. hoc modo existimo albedinem, & similes qualitates inhærere quantitati, ita ut modus inhærentiæ earum in sola quantitate proxime terminetur. Cuius signum optimum est, quia sublata materia, & manente quantitate, conseruatur eadem inhærentia. Neq. est aliquod aliud signum, vel indicium, quod ad effectum formalem, horum accidentium amplius requiri ostendat.

XIII. At vero, si est aliquod accidens, quod ex suo speciali modo informandi requirat immediatã inhærentiam nõ solum ad aliquam facultatem, sed ẽt ad ipsam substantiam rei, non repugnabit ita fieri. Hoc specialiter aduerto propter actus vitales, v.g. intellectus, aut voluntatis, quos aliqui putãt ita esse in facultatibus, vt ipsam ẽt animæ, uel angeli substantiã immediate attingant propter intrinsecum modũ afficiẽdi vitalis actus, & quia ita essentialiter est actus immanens, vt immediate afficiat totum principium intrinsecum, immediate in illũ influens, hoc autem principium, vt hi authores consequenter opinãtur, nõ est sola potentia, sed ipsa etiam substantia angeli, vel aiæ. Quæ sententia ex vi causalitatis materialis nõ repugnat, eius tñ ueritas alibi examinanda est, Atque eodem modo est probabile, quod in Theologia aliqui censent, habitus per se infusos, sicut simul concurrunt actiue cum potentijs ad eliciẽdos actus supernaturales, ita etiam concurre materialiter ad recipiendos illos: hoc enim (si aliud pr. betur necessarium, aut magis connaturale talibus actibus) non repugnat, ex eo quod potentia, & habitus sunt res distinctæ, quia satis est, quod uniãtur & concurrãt per modum vnius integræ facultatis.

Responsio ad argumenta.

Fundamentum Gregorij non habet difficultatẽ. Propositio, n. Aristotelis, quod [accidens nõ accidit accidenti,] intelligẽda est, ut [subiecto quod,] id priore sensu supra declarato. Quẽ sensum D. Thomas ibi indicat. Dici etiam posset, Aristotelem ibi non solum agere accidentali inhærentia, sed etiam de accidentali prædicatione, qua unum accidens omnino per accidens dicitur de alio, vt cum musicus dicitur esset albus: huiusmodi. n. prædicatio nõ oritur ex eo, quod vnum accidat alteri, sed quod ambo in vno tertio coniungantur. At uero interdum potest accidens prædicari de accidente, nõ omnino per accidens, vt in hac propositione: [Quantũ est in loco,] aut [intellectuale intelligit, Appetitiuum amat:] & in his non repugnat accidens inesse accidenti, modo superius exposito, & in eodem sensu non repugnabit accidẽs accidere accidenti, non mere per accidens, sed propter aliquem ordinem per se, quem inter se habeant, quo etiam modo superficies dicitur alba, & sic de alijs. Ad rationem respondetur non repugnare, quod res, quæ est forma respectu unius, sit potentia receptiua respectu alterius: quod patet in anima rationali, & in qualibet potentia passiua accidentali, & ex dictis in sectione prima satis clarum est, neque hic occurrit noua difficultas. XIIII. Acciđẽs an accidat accidenti.

DISPVTATIO XV.

De causa formali substantiali.

Qvoniam causa materialis, & formalis mutuã habitudinẽ inter se dicunt ideo eadẽ methodo, qua de materia disseruimus, dicemus prius de forma substantiali, & postea de accidentali, nã quæ de forma in cõmuni desiderari poterãt, uel tacta sũt in Disputatione de causis in cõi, uel explicabuntur distinctius in singulis mẽbris, quæ in illa ratione cõi solum analogice cõueniunt. Tractãdo aũt de substantiali forma, cõplebimus ea, quæ de materia prima in hunc locũ remisimus, propter intrinsecam connexionem inter ipsam, & formam. Supponendum est autem hic non esse sermonem de forma extrinseca, quã exemplarem vocant, de qua infra dicemus, quia ut sic magis habet rationem efficientis, quam formę. Neque ẽt de forma separata, vt solet natura Angelica, aut immaterialis nominari, non propter causalitatem, sed propter actualitatem, seu pulchritudinem: sed agimus de sola forma informãte seu recepta in materia, quia illa est, quæ propriam, & specialem habet rationem causæ. Rursus uero diuidi solet forma in Physicam, & Metaphysicam: prior est, quæ uerã, & realem causalitatem formæ exercet, & ideo de illa principalius dicendum est. Quamuis enim physica forma dicatur, uel quia naturã rei principaliter constituit, uel quia per motum physicum principalius inuestigatur, priusq. in scientia physica consideratur, non tamen est extra Metaphysicam cõsiderationem, tum quia ratio formæ communis est, & abstracto, tum etiam quia forma constituit essentiã, tum

denique, quia est vna ex præcipuis causis. Quid autem per Metaphysicam formã significetur, & quomodo hanc rationem causæ participet, in fine huius disputationis subijciemus.

SECTIO I.

An dentur in rebus materialibus substantiales formæ.

I. Dubitationes. Ratio dubitandi est primò, quia formæ substantiales nullo experimento cognosci possunt, nec sunt necessariæ ad omnes actiones & differentias rerum quas experimur: ergo nõ sunt sine causa introducendæ. Antecedens patet, quia ignis, v.g. sufficienter intelligitur in suo esse constitutus, si concipiamus quandam substantiam habentem perfectum, & summum calorem cum siccitate coniunctum, etiam si substantia his accidẽtibus subiecta, sit simplex: & hoc etiam satis est ad omnem actionem ignis, quam experimur, & ad distinctionẽ inter ignẽ, & aquã, & ad transmutationẽ vnius in aliud, quæ in hoc uidetur consistere, quod illa substantia a summo frigore transit in summum calorem, & è conuerso. Hoc ergo satis est ad constitutionem, distinctionem, & actionem elementorum, idem ergo proportionaliter sufficiet ad mistorum compositionem: hæc enim ex elementorum mistione procreantur.

II. Secundò inuolui uidetur repugnantia cũ dicitur forma informans, & substantialis: nã uel est res subsistens, & nullo indigẽs subiecto sustentãre, uel illo indiget: si primũ habeat, non potest esse forma informãs, quia repugnat id, quod subsistẽs est, in alio recipi. Si secundum habeat, est forma inhærẽs: ergo accidentalis, non datur ergo substantialis forma.

III. Tertiò, quia positis substantialibus formis, non potest intelligi, quo modo fiant rerum transmutationes, & generationes, nisi aliquod ex nihilo fiat, quod esse non potest iuxta naturalia principia. Sequela patet, quia uel forma substantialis præexistit generationi, aut aliquid eius, uel nihil. Primum dici non põt, alias infinitæ formæ præexisterẽt in materia, & re ipsa nihil de nouo fieret, sed appareret. Neque etiã potest dici secundum, tum quia in eadẽ parte materiæ nõ potest esse aliquid formæ, quin sit tota forma, cum indiuisibilis sit: tum etiã, quia et si pars formæ præsit, & pars inducenda sit, hæc pars fiet ex nihilo: non enim potest ex priori parte fieri: restat ergo, vt dicatur tertium, quod tamen repugnat, & excedat uim naturalium agentium.

IV. Veteres philosophi formas substãtiales ne sciuere. In hac quæstione antiqui Philosophi fere omnes ignorarunt formas substantiales, ut constat ex his, quæ supra retulimus de eorum opinionibus circa materiam primam, uel primum subiectum transmutationum naturalium: cum enim existimauerint illud subiectum esse completum ens actu, nõ potuerunt substantialem formam agnoscere, nam forma substãtialis, & materia prima, quæ sit pura potẽtia, quasi correlatiua sunt. Nonnulli et ex posterioribus Philosophis, saltem in elementis, negarunt substantiales formas. Ita significat Alexãder Aphrodisæus 12. Metaph. commẽto 12, quãquam ibi solum exempli causa, & secundum proportionem loqui uideatur: & Philoponus 2. de Gener. cõ. 7. & prius tenuit eandem sententiam Galenus lib. 1. de Element. & antea idem sensit Empedocles, qui mistorum formas non negauit, sed elementorum, vt significat Aristoteles 1. Physic. tex. 31. & 2. Physic. text. 22.

Quæstionis resolutio.

V. Dicendum uero est, omnes res naturales, seu corporeas constare forma substantiali (præter materiam) tamquam principio intrinseco, & causa formali. Hæc est sententia Aristotelis, innumeris in locis, qui sæpe reprehendit veteres Philosophos, quod, ferè prætermissa substantiali forma, omnem inquisitionem circa materiam adhibuerint, ut cõstat ex toto libr. 1. Physic. & ex lib. 2. c. 1. ubi formã perfectiorem naturam dicit esse, quam materiam. Idẽ habet lib. 1. de partibus animalium, c. 1. & 7. Metaphys. c. 4. & li. 12. c. 2. ubi uocat formã [hoc aliquid] quia complet substantiam, quæ est hoc aliquid: & ibidem, præsertim li. 7. Metaph. vocat formã [quod quid est:] & rationem reddit, quia ipsa est, quæ cõstituit, & distinguit rerũ essentias. Præterea lib. 2. de Anima, c. 1. distinguit substantiam in materiam, formam, & compositũ, & formã vocat ἐντελέχειαν, de quo nomine multa erudite scribit Fonseca lib. 1. Metaphys. in fine: communiter tamen docent scriptores vocem entelechiæ generaliorem esse, & plura comprehendere quam substantialem formam, significat enim proprie perfectionem, seu actum perficientem rem. Per antonomasiam uero attribui solet formæ substantiali, quod sit præcipuus actus, & maxima perfectio rei substantialis. Alijs etiam nominibus solet ab Aristotele forma substantialis nominari, quæ inferius, explicando eius causalitatem, adnotabimus. Non tamen fuit Aristoteles huius ueritatis inuentor, nam ante eum substantialẽ formam agnouit Plato, ut constat ex Timęo, vbi formas appellat vere [existentium simulachra,] id est, idearum participationes, cum tamen ipse non ponat ideas nisi substantiarum. Et ante Platonem cõnulli è Philosophis creduntur substantiales formas attigisse, ut cõstat ex Aristotele l. de partib. animal. c. 1. & alijs locis supra citatis. Iam uero est hoc dogma, ita receptũ in Philosophia, vt sine magna ignorantia id negari non possit: estq. ita consentaneum veritati fidei Christianæ, vt eius certitudo non parum inde augeatur: quare placet huius ueritatis probationem à quodam principio fide certo, & lumine naturali euidente inchoare.

Ex rationali cæteræ substantiales formæ colliguntur.

VI. Prima igitur ratio sit, nam homo constat forma substantiali, vt intrinseca causa: ergo, & res oẽs naturales. Antecedens probatur, nam anima rationalis substantia est, & non accidens, ut patet, quia per se manet separata à corpore, cum sit immortalis: est ergo per se subsistens, & independẽs à subiecto, non est ergo accidens, sed substantia. Rursus illa anima est uera forma corporis, ut docet fides, & est etiam euidens lumine naturali: non enim potest esse substantia assistens, aut extrinsece mouens corpus: alias non uiuificaret illud, neq. ex pręsentia, & cõiunctione eius essentialiter pẽderẽt opera uitæ: nec denique esset ipse homo qui intelligeret, sed quædam alia substantia illi assistens. Constat ergo homo corpore, ut materia, & anima rationali, vt forma: est ergo hæc anima substantialis forma, nam ut infra declarabimus, nomine substantialis formæ nihil aliud significatur, quam substantia quædam partialis, quæ ita potest uniri materiæ, ut cum illa componat substantiam integram ac per se unam, qualis est homo.

VII. Prima uero consequentia probatur, supponendo sermonẽ esse de rebus naturalibus generalibus, & corruptibilibus, nam hæ sunt quoad hanc partem eiusdem ordinis cũ homine, & inter eas põt esse trãsmutatio, & vicissitudo: inde tamen facile concludetur a fortiori idem esse dicendum de incorruptibilibus corporibus, supposita sententia quam suprà tractauimus de materia eorum. Hominis ergo compositio ex materia, & forma substãtiali ostendit esse in re-

in rebus naturalibus quoddam subiectum substantiale natura sua aptum, vt informetur actu aliquo substantiali: ergo tale subiectum imperfectum, & incompletum est in genere substantiæ: petit ergo semper esse sub aliquo actu substantiali. Hoc autem subiectum nõ est propriũ hominis, sed in alijs etiã rebus naturalibus reperitur, vt per se notum est: vnde, & ad generationẽ hominis supponitur, & ad nutritionem, & post eius corruptionem manet: ergo res omnes naturales, quæ illo subiecto, seu materia constant, constant etiam substantiali forma actuante, & perficiente subiectum illud. Præterea, ex eadẽ hominis compositione colligitur, aggregationem plurium facultatum, vel formarum accidentalium in simplici subiecto substantiali non satis esse ad cõstitutionem rei naturalis, nam in homine sunt illæ facultates, & formæ accidentales, plures fortasse, ac perfectiores, quam in alijs naturalibus rebus, & tamen nõ sufficiunt ad constitutionem alicuius naturalis entis completi, sed præterea requiritur forma, quæ veluti præsit omnibus illis facultatibus, & accidentibus, & sit fons omnium actionum, & naturalium motuum talis entis, & in qua tota illa varietas accidentium, & potentiarum radicem, & quandam unitatem habeat: ergo eadem ratione in aliquibus entibus naturalibus necessaria est aliqua forma substantialis distincta ab accidentibus, & intimior, ac perfectior illis. Tertio, eodẽ exẽplo constat generationem, & corruptionẽ hoïs substantialẽ nõ consistere in acquisitione, vel amissione aliquorum accidentium, sed in vnione, vel disiunctione animæ rationalis substantialiter informantis corpus humanum, ad quam præparant accidentia quædam, quibus sublatis, anima recedit, & homo corrumpitur: ergo eodem modo intelligendum est fieri corruptionem, & generationem aliorum entiũ naturalium. Nam, quantum experientia colligi potest, idem modus est generationis, & corruptionis in alijs rebus, qui est in homine, excepta differẽtia in perfectione, & subsistentia formæ humanæ, quam ex modo generationis, & corruptionis non colligeremus, nisi aliunde nobis nota esset. Et propterea dicitur Eccles. 3. [Vnus interitus est hominis, & iumẽtorũ, & æqua vtriusq. cõditio, sicut moritur hõ, ita, & illa moriuntur, &c.] Deniq. omnia indicia, & signa substantialis cõpositionis, quę in hoïe cogitari possunt, sunt in alijs entibus naturalibus, & præsertim in animantibus, vt ex sequente ratione constabit.

Substantialis formæ indicia varia.

VIII. Reductio alterata passi in pristinum statũ. Secunda ergo ratio principalis sumitur ex varijs indicijs, ortis ex accidentibus, & operationib. entium naturalium, quę indicant latere sub illis formam substantialem. Primum cernitur etiam in elementis: nam si aqua, verbi gratia, calefiat, & postea remoueatur agens, ab intrinseco reducitur ad pristinam frigiditatem, vt experimento constat: ergo signũ est, esse in aqua aliquod intimius principiũ, à quo iterum manat intensio frigoris, sublatis extrinsecis impedimentis: illud autem principium nõ potest esse, nisi forma substantialis: ergo. Anima consequentia probatur, quia nullum potest esse extrinsecum principium illius reductionis, tum quia, si illa reductio esset ab extrinseco, non esset per se, ac necessario, sed ex accidentẽ, prout extrinsecum agens casu occurreret: tum etiam quia, discurrendo per omnia principia extrinseca, quæ cõmuniter occurrunt, nullum est à quo possit illa actio prouenire, quia proximè solum occurrere solet circunstans, qui uel naturaliter non est tam frigidus, sicut aqua, uel ex accidente relinqui solet æque calidus, ac ipsa aqua, unde ipse etiam se reducit ad pristinum statum, quantũ põt, remote uerò solum interueniũtur

A causæ cęlestes, & uniuersales, quæ ex se non sunt determinatæ ad huiusmodi actionem, ut notum est.

Secundum uerò antecedens, scilicet nullam aliã causam extrinsecè illius actionis, excogitari posse, præter ipsam aquæ formam, probatur, nam, quæ nã erit illa? Dicunt aliqui in quibusdam partibus aquę semper manere intensum frigus, & ab illis partib. us alias, quæ calefactæ fuerunt, frigefieri, quod probabile censet Caietanus 1. part. quæst. 54. articul. 3. & tribuitur Auerroi 2. de Anima, com. 1. Sed hoc friuolum est, & contra experientiam, sensu enim percipimus totam aquam infusam uasi alicui, esse ualde calidam, quacunque ex parte attingatur: si autem essent aliquæ partes adeo frigidæ, uel perciperentur sensu, uel saltẽ temperarent in aliqua parte aquæ caloris sensum: neutrum autem fit. Est etiam contra rationem physicam, nam tota aqua secundũ omnes suas partes est uniformiter, diff. rmiter applicata igni naturaliter agenti: ergo secundum omnes partes eodẽ modo patitur uniformiter: quid enim est quod posset, uel actionem illam impedire, uel ita interrumpere, ut in quibusdam partibus fieret, & non in alijs? Item, uel illæ partes, quæ frigus retinere dicuntur, possunt calefieri, uel non: si non, ergo neque corrumpi poterunt: si uerò possunt calefieri: ergo si tota aqua est sufficienter applicata igni, etiam illæ calefient, uel certe dari potest status, in quo illa potentia reducatur in actum, & illo posito, adhuc illa aqua reducetur ad pristinam frigiditatem remoto agente contrario, dummodo ad corruptionem aquæ peruentum non sit. IX. Variæ talis reductionis cau. refelluntur.

B C X. Alij respondent, illam actionem non prouenire ab aliquo principio distincto a frigiditate, semper enim maneat frigiditas in aliquo gradu, & ipsamet statim, ac non impeditur, sed reuocat in pristinum statum. Possunt enim in ipsamet frigiditate duo distingui, scilicet essentia, & modus intensionis: & essentia semper manet integra, etiam si intensio minuatur, ideoque potest ab eadem essentia modus intensionis manare. Sed hæc responsio etiam est falsa. Primò, quia nõ potest à qualitate remissa intẽsior gradus procedere, alioqui etiam aer sese efficeret summe calidum, & sic de omnibus alijs rebus. Secundò, quia sæpe contingit, plures gradus caloris esse in aqua quam frigoris: ergo, etiam remoto extrinseco agente, non posset frigiditas uincere calorem intensum: quia nullo modo a subiecto iuuaretur: cum sola materia de se indifferens sit ad utrumque accidens. Tertiò, quia alias nunquam frigus, & calor in gradib. remissis possent quieta manere in eodem subiecto, sed semper altera qualitas alteram expelleret, se perficiendo usque ad ultimam intentionem: quia ex parte subiecti (si solum esset materia prima) nullum esset impedimẽtum, & supponimus omnia alia extrinseca esse sublata. D

XI. Iast. 8 Metaph. q. 9. Alij tandem respondent, necessarium quidem esse aliud principium internum prius frigiditate, quod integrum maneat, etiam si frigiditas remittatur, à quo illa reductio deriuatur: negant tamen illud principium esse formam substantialem, nam ab illa non posset immediate prouenire alteratio, sed dicunt esse qualitatem quandam superioris rationis, uirtute continentem primas qualitates sensibiles. Veruntamen hæc sententia duobus modis intelligi potest: primo, non negando formam substantialem, sed ponendo illam qualitatem uirtualem, mediam inter formam substantialem, & primas qualitates sensibiles: & in hoc sensu non repugnat ueritati, quam probare intendimus: eneruat tamen rationem, quam prosequimur, & præterea reijciẽda est tanquam superuacanea, & gratis conficta, multiplicat enim qualitates sine fundamento, uel experiẽtia ulla, nam emanatio accidentis ab intrinseca forma non indiget alio accidente intermedio, alias E

In elementis nullæ qualitates virtualiter primas cōtinentes.

A procederetur in infinitum. Item, quia repugnat dari I elemētis aliquas qualitates priores primis; sunt autem teste Aristotele primæ qualitates elementorū formalis calor, frigiditas, &c. Vnde licet fortasse in mistis interdū detur qualitas virtute continens calorem, aut frigus, illa tamen, & est posterior temperamento primarum qualitatum connaturali misto, & nō est ad intrinsecam dimanationem primarum qualitatum in eodem subiecto, sed ad efficiendum propria actione in extrinseca subiecta. Aliter potest intelligi illa respōsio ita, vt intendat è medio auferre formā substantialem, & loco illius ponere qualitatem. In hoc autem sensu intellecta, facile refutatur, quia illa qualitas immediate, & per se non sentitur, sed ex hoc effectu naturalis dimanationis B dignoscitur: quo ergo fundamento dicitur, illud internum principium esse qualitatem accidentalē, & non formam substantialem? Item illud principiū est primus actus materiæ, complens cum illa hoc ens naturale, qđ aquam appellamus: ergo est actus substantialis, & non accidentalis. Item, illa forma non solum est radix frigoris, sed etiam humiditatis, densitatis, & aliarum proprietatum, quas elementum aquæ requirit, nam de illis potest fieri idem argumentum, quod si per actionem contrariam ab illo naturali statu, quem aqua postulat, immutentur statim, ac contrarium recedit, ad naturalem statum reuertuntur: ergo habent aliam priorem formam a qua deriuantur, quæ immutata maneat: ergo, vel C singulis respondent singulæ formæ radicales, (vt ita dicam) aut virtuales, quod natura abhorret, & est omnino superfluum, vel est una forma in qua omnes illæ proprietates radicantur, & quasi colligantur, quod est verissimum: ergo illa, forma non est, accidentalis, sed superioris ordinis. Est ergo forma substantialis a qua talis reductio prouenit, ut cōmunis habet sententia, Auicen. lib. 1. suffic. c. 5. Sonc. 9. Metaph. q. 8. Soto 2. physic. q. 1. & aliorum.

XI. Atque hinc sumi potest aliud indicium, quod est confirmatio præcedentis, nam fere euidenti experimento constat etiam in his rebus inanimatis, aut elementis, corruptionem substantialem esse distinctā ab alteratione, loquor in specie de inanimatis, vt à fortiori sit inductio vniuersalis: quoniam in rebus animatis est res euidentior, vt patebit. Experi- D mur itaque alterationem, vt verbi gratia, calefactionem aquæ, aut ferri, interdum esse adeo vehemētē, ut intensissimus calor in eis sentiatur, & nihilominus si actio contrarij agentis cesset, res illæ manent vel integræ, uel fere integræ in substantia sua, & facile etiam ad accidentalem statum reuertuntur: interdum verò adeo procedit alteratio, vt omnimoda transmutatio rei fiat, ita, ut quamuis remoueatur agens, nunquam possit passum illud ad pristinum statū redire, neque priores actiones, aut similia accidentia recuperare, interdum etiam in viliorē substantiam sensibilem, vt cineres, scoriam, &c. mutatur, nonnunquam verò omnino consumitur insensibiliter, quia in aliud corpus subtilius, & insensibi- E le transformatur, ergo signum euidens est alterationem interdum esse puram, & manere intra latitudinem mutationis accidentalis, interdum verò habere coniunctam maiorem rei mutationem. Hęc autem non potest esse alia, nisi quia ipsum substantialem compositum dissoluitur, recedente forma substantiali, dantur ergo substantiales formæ. *Probatur ultima subsumptio*, quia si tota substantia rei semper maneret, æque integra, quantumcunq. procederet alteratio, ipsa de se semper haberet eandē habitudinem ad accidentia; ergo, vel semper post quācunque alterationem maneret quieta sub quibuscunque accidentibus, quantum esset ex se, & remoto contrario agente, uel certe remotis eisdem agentibus semper rediret ad eadem accidentia.

XIII. A Et confirmatur hæc ratio, nam uidemus quędā accidentia esse ita inseparabilia ab aliquibus subiectis, ut si illa auferantur, uel nimium diminuantur, omnimoda transmutatio fiat in subiectis, ita, vt non possint per intrinsecam uim ad pristinum statum redire: ergo illa inseparabilitas prouenit ex connexione taliū accidentiū cū aliquo principio interno taliū rerum. Quod non potest esse materia prima, sed illud primum subiectum, quod manet sub omni transmutatione, quia respectu illius nullum est accidens inseparabile, ex his, quæ possunt per alterationem acquiri, vel amitti. Neq. etiam illud principium pōt esse aliquod accidēs, si sit sermo de primo, & radicali principio, nam licet unum accidens sit inseparabile respectu alterius, vt raritas respectu B caloris, uel albedo respectu talis temperamenti primarum qualitatum: illud tamen temperamentum est inseparabile ab alia priori forma naturæ suæ relicta: sistendum ergo necessario est in aliqua forma, quæ sit prima respectu accidentium inseparabiliū: illa ergo est forma substātialis, & non accidentalis, cū cōstituat propriā essentiam, cui proprietates accidētales cōnaturaliter, & inseparabiliter insunt.

XIV. *Subordinatio proprietatum inter se indicium formæ substantialis.*

Tandem formari potest ex hoc iudicio alia ratio quia in uno ente naturali, multæ proprietates coniungūtur, quæ interdum ita sunt inter se subordinatæ, ut una ab altera oriatur, ut uoluntas ab intellectu: interdum uerò inter se non habent subordinationē, vt calor, & humiditas in aere, albedo, & dul- C cedo in lacte, uel plures sensus in animali: ergo hęc multitudo, & uarietas proprietatum, præsertim quando posteriori modo se habent, requirit unam formā in qua omnes uniantur: alioqui essent mero accidentaliter congregatæ in eodē subiecto, & una omnino sublata, non propter ea recederet alia: ad oppositum constat experientia: ergo signum est, talia accidentia in tali numero, pondere, & mensura in tali subiecto, & ente requisita non habere illam connexionem respectu solius primi subiecti, seu materiæ primæ, sed respectu alicuius compositi, quod ratione formæ illum accidentium inter se ordinē requirit. Soletque hæc ratio specialiter confirmari in corporibus mistis, in quibus uidemus accidentia contraria ad certos gradus redacta in eodem misto D conseruari: id autem non potest prouenire ex ipsis qualitatibus, ut per se satis constat, cum potius natura sua pugnent. Neque etiam prouenit a causa extrinseca, neque a materia, ut facile patet: ergo oportet, ut proueniat a forma. Veruntamen hæc confirmatio, uel nullam omnino habet uim, uel nō est distincta ratio a præcedentibus, nam quatuor qualitates primæ ad eam temperiem redactæ, in qua possint simul esse in eodem subiecto, ut in eo perpetuo conseruentur in eodem statu, non indigent alia interna causa, uel principio, sed sola remotione extrinseci agentis corrumpentis, quia illæ qualitates in eo gradu constitutæ, nec sunt propriè contrariæ, neque possunt inter se habere actionem: imo si eam habere possent, non posset forma sub- E stantialis eam impedire, aut conciliare. Quo fit, ut in uiuentibus, etiam in homine, vbi forma est maximè una, non possit impedire actionem inter partes heterogeneas, quia licet in singulis partibus qualitates sint ita temperatæ, ut inter se consentiant respectu sui proprij subiecti, non uerò sunt ita temperatæ respectu qualitatum alterius partis dissimilis. Ex hac ergo conseruatione temperamenti, ex contrarijs qualitatibus constante, præcise sumpta, non infertur forma substantialis. Infertur tamen optime ex eo, quod in huiusmodi temperamento non solum permittuntur (ut ita dicam) qualitates manere in eo gradu, sed etiam in eo ita connectuntur, & ita illum requirūt, ut si altera earum extrinsecus, uel augeatur, uel minuantur,

mutatur, remoto extrinseco agente, statim ad priorem proportionem temperamentum redeat: quod maximè cernitur in animalibus: hoc ergo est signũ euidens esse tale temperamentum alicuius formæ, in qua illæ qualitates connectuntur. Hoc autem signum concidit cum illo de reductione rei ad naturalem statum.

XV. Quod res vnam intẽse agens, in aliorum actione remittatur, signũ substãtialis formæ.

Vltimo confirmatur hæc ratio alio indicio, sumpto ex actione quarundã rerũ naturalium: experimur enim rem aliquam habentem plures operandi facultates, dum intense per vnam operatur, impediri, ne per aliam operari possit, aut ne cum tanto conatu: ergo est signum, illas facultates esse subordinatas eidẽ formæ, quæ per eas principaliter operatur: nam si nullam subordinationem inter se haberent, neq. cum aliquo communi principio, quælibet earum haberet suam operationem independenter ab alia, neque esse vlla ratio, cur conatus vnius impediret conatum alterius, magis quam si esset in diuersis subiectis: at vero ex subordinatione ad eandem formam redditur optima ratio, quia cũ illa sit finitæ uirtutis, dum intense applicatur ad vnam operationem, distrahitur ab altera, & tanto conatu potest uni incumbere, vt ibi exhauriatur eius virtus. Antecedens declaratur ab aliquibus, in rebus, seu agentibus naturalibus: quæ dum intense agunt ad vincendum contrarium, sese non possunt omnino tueri, quin aliqua ex parte vincantur, vel patiantur à contrario. Veruntamen hæc experientia de repassione agentium naturalium non prouenit ex subordinatione pluriũ facultatũ ad unã formam, sed ex eo, quod res non est semper æque potens ad resistendum, ac est ad agendum. Vnde etiã ferrum calidissimum, dum calefacit aquam, ab ea repatitur, quamuis forma ferri nihil prorsus ad illã actionẽ conferat: imo ibi nõ intercedunt operationes diuersarum facultatum, sed actio unius qualitatis, s. caloris, & passio eiusdem aliqua ex parte contraria, quæ ex eo prouenit, quod calor non est tam potens ad resistendum, sicut ad agendum. Quo circa in rebus inanimatis vix credo posse inueniri experimentum aliquod, quo illud antecedẽs probetur, quia in actionibus accidentalibus, quæ a vita non procedunt, nõ uidetur proximè intercedere aliquis concursus formæ substantialis, ratione cuius remittatur actio vnius facultatis ex conatu alterius. In viuẽtibus autem, & præsertim in nobis, experimur manifeste huiusmodi effectum: interdum enim intẽsior cogitatio attenta, impedit, ne res etiam præsentes videamus, imo & actionem nutritiuæ partis impedire solet diuturna meditatio. Neque refert, si quis dicat hoc prouenire ex concursu spirituum vitalium, qui necessarij sunt ad operationes harum facultatum, & dum ad unam confluunt, aliam destituunt: tum quia ipsemet concursus spirituum vitalium ad unam facultatem potius, quam ad aliam, & signum unius formæ utentis ipsis spiritibus, & facultatib. ad duas actiones, alias nulla esset ratio, cur spiritus magis ad vnam facultatem confluerẽt, quam ad aliam; tum etiam quia intellectualis operatio non fit medijs spiritibus, & tamen conatus, & attentio ad illam impedit inferiores actiones. Nec potest hoc tribui cooperationi phantasiæ, quæ requirit spirituum concursum, nam intellectualis attentio, præsertim si sit vehemens, & circa res superioris ordinis, et ipsam phantasiæ actionẽ valde minuit: ergo nõ prouenit ex spiritibus, sed ex occupatione eiusdem animæ circa aliquam operationem.

XVI. Substãtialẽ formã esse non repugnat.

formæ substantialis causæ ipsam clare ostendunt.

Tertia ratio principalis reddi potest a priori ex proprijs causis formæ substantialis, quæ sunt A finalis, efficiens, & materialis, nam formalem non habet, cũ sit ipsamet forma: vnde ex ipsa nulla potest sumi positiua ratio. Possumus tamen supponere, ex parte eius nullam esse repugnãtiam, quod tale genus entis, uel substantiæ incompletæ detur in rerum natura: quæ enim repugnantia in hoc fingi, aut excogitari potest? Item, quia non repugnat dari in rerum natura actus substantiales supremi ordinis, qui sint subsistentes, & non informantes, vt angeli, & actum substantialem ordinis, qui simul sit subsistens, & actuans, seu informans, vt de anima rationali dictum est. ergo non repugnabit dari actus substantiales infimi ordinis, id est, qui sint actus actuantes, & non integre subsistentes, & hos vocaui mus formas substantiales. Item, uel repugnaret talis B actus, quia actus est, uel quia substantialis est, uel quia hæc duo in eadem re coniungi repugnat: nihil horum potest cum probabilitate dici: ergo nec repugnat dari substantialem formam quantum est ex parte eius. Quod si ex parte eius non repugnat, statim facile probabitur ex alijs causis, uel non repugnare, uel etiam esse necessariam. Duæ primæ partes primi antecedentis per se notæ uidentur. Prima quidem, quia per se notum est dari in rebus entitates, quæ sunt actus, & perfectiones aliarum, sic. n. candor est actus albi, & intellectio intelligentis. Secunda uero, quia etiam est per se notum dari in rebus entitates substãtiales, cum hæ sint aliarum omnium fundamentum. Probanda ergo, superest tertia pars, quod nimirum has duas proprietates, seu rationes in eadem entitate coniungi nõ repugnet; hoc autem patet, tum quia nihil in altera illarum rationum assignari potest, quod cum altera intrinsece repugnet: tum etiam quia ratio actus ex se perfectionem dicit, ergo si illi non repugnat coniungi D cum esse accidentali, cur repugnat cum substantiali copulari? tum denique, qui cum ratio substantialis entitatis ad perfectionem simpliciter spectet, magis uidetur repugnare cum ratione potentialitatis, quam cum ratione actualitatis: sed primum non repugnat, vt in materia prima constat, ergo nec secundum repugnabit. Atq. hinc noua ratio consurgit, nam potentia, & actus in omni genere sibi cũ proportione respondent, sed non repugnat dari in rebus naturalibus substantialem potentiam, quæ in genere substantiæ sit incompletum, & imperfectũ ens, ut supra est ostensum, & ex hominis compositione est manifestum: ergo non repugnabit dari actum proportionatum huic potentiæ, quo possit in qualibet re naturali actuari, & modo sibi connaturali existere, & conseruari.

Atque hinc concluditur facile ratio ex materiali causa desumpta, nã cũ materia sit substantialis potentia, continet in suo genere, & in potentia receptiua omnem actum sibi proportionatum: ergo est potens ad causandũ illum in suo genere, si aliunde non repugnat: ergo ex hac parte habet substantialis forma materialis sufficientẽ causam, ut esse possit. E Rursus concluditur ratio ex causa efficiẽti, nam si sit sermo de prima causa, nõ põt illi deesse virtus qua efficere potuerit in uniuerso formas substantiales actuantes materiam, uel dependenter, uel independenter ab illa, iuxta uarios gradus, & perfectiones talium formarum, supposita non repugnantia earum; ergo cum tales formæ sint necessariæ in rerum natura, effectæ sunt ab huiusmodi causa. Si autem sit sermo de causa proxima, postea uidendum est, quænã intercedere possit respectu vniuscuiusque formæ. Nunc sufficiat dicere non posse talem causam deesse, si talis effectus ad rerum naturalium constitutionem est necessarius: vnde si causis creatis interdum hęc virtus deficiat, ad causalitatem primæ causæ spectat, ut munus etiam causæ proximæ suppleat: quod, per se loquendo, solum facit in ani- XVII. Ex materiali causa, & efficiẽte demõstratur.

mæ rationali quantum ad effectionem eius: alijs enim formis ex modo quo fiunt, nō repugnat fieri ab agentibus creatis, cum fiant cum concursu materiæ, vt statim explicabimus. An uero in talibus agētibus sit sufficiens uirtus, dicemus tractando de causa efficiente.

XVIII. Præcipuus index formæ finis ign... e.t.

Igitur præcipua ratio sumenda est ex fine formę substantialis, qui est constituere, & complere essentiam entis naturalis, qui finis, seu effectus est absolute necessarius ī rerū natura: alioqui nihil esset in rebus corporeis in sua substātiali natura cōpletum, & perfectum: neq. esset multitudo, & varietas specierum substātialium, in qua maximè consistit huius vniuersi corporei mirabilis dispositio, & pulchritudo. Ad hūc ergo finem est oīno necessaria substātialis forma, quia cū materia sit valde imperfectū ens, non potest in illa sola cōsistere integra vniuscuiusque rei essentia. Deinde, quia materia quatenus est primū subiectum, est una, & eadē in oībus rebus naturalibus: ergo nō potest in sola illa consistere earū essentia, alioqui oīa essent unius essentiæ, solumq. accidentaliter differrent: quod repugnat amplitudini, & pulchritudini totius vniuersi, quæ ex specierum varietate maximè consurgit. Quod significari videtur Genes. 1. in illis uerbis: [Faciente semen iuxta genus suum,] uel, [secundum speciē suā.] Et sæpe fit illa repetitio [iuxta species suas, & in genere suo,] & tandē cōcluditur: [Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona;] quia nimirū totius vniuersi cōpleta bonitas ex illa uarietate cōsurgit. Quā etiam variæ rerum virtutes, & operationes, & mutuæ generationes, & corruptiones satis ostendūt, vt declaratum est. Aliquid ergo præter materiā est ipsi addendum, quo essentia vniuscuiusq. rei compleatur: cū autem materia sit potentia, id quod ei additur ad complendam essentiam erit actus, quia potētia dicit essentialem ordinem ad actum.

XIX. Non potest autem ille actus, qui ad complendā rei essentiam adiūgitur materię, esse actus accidentalis. Primò quidem quia ex actu, & potentia diuersorum ordinum non completur essentia uere ac per se una: essentia autem rei naturalis, & substantialis esse debet vere ac per se una: alias non esset una substantia. Secundò, quia cum materia sit substantialis potentia, non expletur per actum accidentalem: ergo cum illo non potest complere ueram essentiā rei naturalis. Tertiò quia si talis actus est accidentalis, interrogo cuinam accidat. Aut .n. accidit composito ex illo actu, & potentia, vt tale est: & hoc repugnat, quia cū cōpositum illud intrinsece constet ex tali forma, nō pōt ei accidere: quomodo etiam albedo non est accidens albi, vt albū est, sed subiecti albi. Aut accidit materiæ, seu subiecto substantiali: & sic interrogo rursus cur dicatur ei accidere? Vel .n. quia potest materia esse cum tali actu, & etiam sine vllo, Et hoc non est satis, alias etiam anima rationalis esset accidens corporis: hoc ergo commune esse potest tam substantiali actui, quam accidentali. Vel est, quia talis forma pendet à materia in suo esse: & hoc etiam nō est satis, quia etiā partes substātię possunt pendere ab alijs partibus: & materia ipsa pendet suo modo a forma: sunt itaque varij modi depēdentiæ, & non repugnat incompletæ alicui substantiæ, quod pendeat a subiecto eiusdem ordinis. Vel denique dicitur accidens, quia in suo esse habet entitatem, ita imperfectam, & diminutam, vt sit inferioris ordinis quam tota latitudo substātiæ. Et hoc in primis est gratis, & sine fundamento dictum: vnde enim constat illum actum materiæ, ad quem ipsa per se primo ordinatur, quiq. cum ipsa complet essentiam rei naturalis, esse iam diminutam, & incompletam entitatem? Deinde repugnat fini talis formæ, quia, vt dixi, non potest ex subiecto substantiali, & forma accidentali, cōponi vna essentia substantialis, maxime cum forma sit, quæ dat vltimum gradum, & complemētum essentiæ. Propter quod merito dixit Aristot. 1. Physic. c. 6. [substantiam nō componi ex non substantijs:] constat autem res naturales, earumq. essentias substantiales esse, ac per se vnas: est ergo certissimum dogma philosophicū de substantialibus formis.

Soluuntur argumenta.

XX. Ex rationibus dubitādi in principio positis, duę primæ ex dictis solutæ relinquuntur. Ad primam enim negatur deesse in rebus naturalibus sufficientia indicia, & effectus, per quos sufficiēter deueniri possit in cognitionem formarum substantialium, negaturque subinde aut actiones omnes, aut transmutationes saluari posse sine formis substantialibus. Ad secūdam negatur repugnare, quod aliqua forma sit subsistens, & informās, uel in diuersis statibus, vel etiam in eodem, vt latius declarabimus infra tractando de subsistentia. Negatur etiam repugnare esse formam dependentem a subiecto, & esse substantialem, vt paulo ante dictum est: quomodo autem differat hæc dependentia ab inhærentia accidentis, dicemus disputat. sequenti. In tertio vero argumento petitur specialis difficultas, quam oportet sequenti sectione tractare.

SECTIO II.

Quomodo possit formæ substantialis fieri in materia, & ex materia.

I. Difficultatis ratio. Ratio dubitādi tacta est in præcedenti sectione: nam forma substantialis est res distincta à materia: uel ergo illa res est aliquid ante generationem, uel nihil: si est aliquid, ergo est forma substantialis antequam fiat, nā illa res est indiuisibilis, & essentialiter est forma substātialis, nō ergo pōt illa res esse aliquid ante generationem, quin sit substātialis forma, hoc autem est impossibile, tum quia alias nulla esset substantialis generatio, tū etiā quia alias essent simul in materia, formæ repugnantes. Si uero eligatur altera pars, nimirum formam ante generationem nihil esse, sequitur formam ex nihilo fieri: quod repugnat Philosophorum axiomati, [Ex nihilo, nihil fit.] Nec satisfaciet, qui rndorit, formā nō fieri, sed compositum, compositum autem fieri ex materia, & ideo nihil esse, quod ex nihilo fiat: hoc, inquam, non satisfacit, quia magis consistit in verbis, & modo loquendi, quam in re, nam forma re uera antea non erat, & postea est, ergo facta est. Itē, quia cōpositum non fit nisi quatenus ex materia, & forma componitur, non autem componitur nisi ex entibus factis. Item, quia cum totū corrumpitur, forma uere desinit esse, transitq. in nihilū, nam quæ antea erat aliquid, postea est nihil, ergo cum totum incipit esse, forma etiam fit.

II. Reijcitur placitū antiquorum philosophorum. Propter hanc difficultatem antiqui Philosophi negarunt formas substantiales: & oīa fieri per solam accidentium mutationem existimarunt. Quorum sententia improbata iā est ex demonstratione substantialis formæ, & generationis ac corruptionis, nūc uero addimus eos nō soluisse difficultatē, negando substantiales formas, nisi etiam accidentales negēt, quæ uere, & realiter de nouo fiant, & consequenter dicant nullam esse in rebus mutationem nisi fortasse localem, sed uideri res trāsmutari, quia quæ apparebāt, occultantur, & quæ occultæ erant, apparent, quod quam sit absurdū, perspicuum est. Assumptum patet, quia de forma accidentali potest eadem difficultas obijci, nam etiam illa forma cum est, habet suam realitatem, & entitatē. Aut ergo illa antequam fiat, erat aliquid, uel nihil: Si aliquid, ergo non

go non fit ſi nihil, ergo fit ex nihilo. Vnde Anaxag. vbi ſup. vidimus, oẽs formas rerũ cõcedebat actu eſſe in atomis, ex quarũ cõcurſu vario oĩa cõponebat: ſed illud placitũ ſatis eſt in ſuperioribus refutatũ.

Prima opinio proponitur. & varijs modis explicatur.

III. OMiſſis ergo antiquis Philoſophis, inter poſteriores ſunt de hac re variæ ſententiæ. Prima eſt omnes formas actu eſſe in materia, non quidem integras, & perfectas, quia vident hoc è medio tollere veram rerum generationem, & corruptionem, & inuoluere manifeſtam repugnantiam, cum formæ ipſæ inter ſe pugnantes ſint, & cum eadem rõ ſit de accidentalibus, quæ interdum ſunt propriè contrariæ. Sed dicunt eſſe formas actu in materia ſm̃ quaſdam inchoationes earum. Hanc opinionem Soto 1. Phyſic. q. 7. tribuit Alberto ibidem tract. 3. c. 3. Soncin. vero 7. Metaph. q. 28. negat Albertũ eſſe huius ſententiæ. Et reuera Albertus ſolum ait, in materia, quæ eſt ſubiectum formarum, eſſe habitum cõfuſum earundem formarum: hunc autem habitum declarat nil eſſe aliud quam potentiam habitualẽ, qua materia claudit in ſe formas: ſignificat autem illum habitum confuſum eſſe aliquid diſtinctum à natura materiæ, ratione cuius forma dicitur præexiſtere in materia. [Nec intendo, (inquit) dicere, q̃d formæ pars ſit ab intus, & pars ab extra, ſed tota eſt ab intus, & tota eſt ab extra.] Quod declarans ſignificat formam eſſe ab intus. i. præexiſtere in materia ſecundum eſſe eſſentiæ, & ideo ait, [agens non agere ad producendam eſſentiam formæ, ſed ad eſſe formæ;] & hoc ſenſu dixerat [formam totam eſſe ab extra,] id eſt fieri ab efficienti quantum ad eſſe exiſtẽtiæ. Quæ omnia licet obſcuriſſime dicta ſint, poſſunt ad rectum ſenſum trahi, ſi per eſſe eſſentiæ ſolũ intelligamus eſſe in potentia, quod non fit ab agente naturali, ſed ſupponitur in materia. Vnde idem Albertus 5. Metaphyſ. tract. 2. cap. 12. ait, totam formam eſſe ab intra, ſecundum eſſe potentiale, & ab extra, ſecundum eſſe actuale: in 8. etiam phyſic. c. 4. potentiam ad formam vocat inchoationem formæ. Recte igitur per illum habitum confuſum intelligemus ipſam potentialitatem materiæ, quam ipſemet Albertus vocat habitualem poteſtatem. Solum videtur diſtinguere potentiam materiæ à materia, q̃d ad aliam quæſtionem ſupra tractatam ſpectat: & poſſet ſatis probabiliter exponi de diſtinctione rõnis, & non rei, nam ibidem eodem modo diſtinguit in genere naturam generis à poteſtate qua differentias continet.

Alb Magn. ab hac ſola eximitur.

IV. Alia ſententia refertur à Durando in 2. diſt. 18. qu. 2. quæ ponebat in materia quaſdã poſſibilitates formarum, quæ non manent qñ producuntur formæ, ſed in eas conuertuntur: atq; ita ſaluabat non fieri formas ex nihilo, ſed ex illis poſſibilitatibus. Non refert autem Durandus aliquem authorẽ huius ſententiæ, & ideo non poſſumus ſenſum illius certo affirmare, vix tamen credi poteſt illos authores per eam poſſibilitatem intellexiſſe rem aliquam veram diſtinctam à materia, & a forma, ſed ſolam eſſentiam formæ poſſibilem, quam alii vocant, in potentia obiectiua: quanquam ſi hoc tantum uolunt hæc opinio, nihil peculiare attulit quo explicaret formam non creari: nam etiam res quæ creantur, fiunt ex huiuſmodi poſſibilitate. Refert tandem Soto aliam opinionem Aureoli in 2. diſtinct. 18. quod forma præeſt in materia ſecundum partẽ ex qua perficitur per actionem agentis, & ideo non fit ex nihilo: eam uero opinionem nec Capreolus refert ex Aureolo, neque apud alium authorem inuenire potui.

Quocunque igitur ſenſu aſſeratur, præcedere in materia rem aliquam diſtinctam ab ipſa materia, ut ex illa producatur forma, eſt improbabilis, nihilq; deſeruit ad enodandam difficultatem in qua verſamur. Primum patet, quia intelligi non poteſt quæ ſit, uel qualis illa entitas, quia uel eſt ſubſtantia, uel accidens, hoc poſterius non dicitur ab illis authoribus, nec dici poteſt, tum quia accidens non eſt intrinſeca inchoatio formæ ſubſtantialis, ſed ad ſummum eſſe poteſt diſpoſitio: tum ẽt quia propter accidens præexiſtens non uitatur, quin tota realitas formæ fiat ex nihilo ipſius, quia accidens nõ eſt aliquid ipſius formæ. Si vero dicatur ſecundum, inquiretur rurſus an illa ſubſtantia ſit materia, uel forma, uel compoſitum: non poteſt eſſe compoſitum, ut per ſe notum eſt: non materia, quia ſupponitur eſſe res diſtincta ab illa, nec forma, quia hæc incipit eſſe per generationem. Dicetur fortaſſe eſſe forma in eſſe imperfecto. Sed contra hoc urgetur ulterius, ſupponendo eſſe ſermonem de eſſe actuali, quo res eſt vera entitas actualis extra cauſas ſuas, nam eſſet valde friuolum loqui de eſſe poſſibili tantum, quia ſecundum illud eſſe non ponitur in materia aliqua vera res diſtincta ab illa, quę ſit extra nihil, & ſit forma in eſſe imperfecto.

Loquendo igitur de huiuſmodi re habente uerũ eſſe actuale, licet imperfectum, inquiro quomodo ex illa re fiat forma in eſſe perfecto, an per intenſionem, an per tranſmutationem unius in aliud. Nec præter hos modos põt alius excogitari, nam in priori modo manet prior entitas, quæ erat imperfecta remota imperfectione per aliquid, quod ei ſuperadditur: in poſteriori autem modo tollitur illa imperfecta entitas, & ei ſuccedit perfecta, ſiue per conuerſionem unius in aliam, ſiue quacunq; alia ratione: includunt ergo illi duo modi immediatam cõtradictionem: vnde non poteſt excogitari alius, qui ad alterum eorum non reducatur. Primus autem modus nullam habet veriſimilitudinem. Primò quia forma ſubſtantialis non eſt intenſibilis, & remiſſibilis, ut infra oſtendam. Secundo, quia alias præexiſterent actu in materia omnes formæ ſubſtantiales, quæ ex illa educi poſſunt, in gradu quidem remiſſo, tamen ſecundum aliquam veram, & actualẽ entitatem, & ita eſſent ſimul in materia infinitæ entitates actuales; nam formæ in infinitum multiplicari poſſunt. Hoc autem eſt planè abſurdum, tum propter infinitatem entitatum, tum etiam quia materia ex ſe non habet congruitas huiuſmodi formas quaſi dimanantes à propria entitate, neque eſt aliquod agens à quo factæ ſint: neque ſunt ipſi materiæ debitæ ut fingamus Deum illas infudiſſe, aut cõcreauiſſe. Tertiò, quia etiam poſitis illis imperfectis entitatibus reſtat eadem difficultas, quo modo fiat ille gradus, vel pars entitatis, quæ additur præcedẽti, quia omnino incipit eſſe, cum antea nihil eſſet: nam in formis quæ intenduntur, ſecundus gradus non fit proprie ex primo, niſi fortaſſe, vt ex termino à quo: quõ potius fit poſterior gradus ex remiſſione, vel limitatione prioris quę eſt priuatio vlterioris gradus, quam ex ipſamet entitate poſitiua prioris gradus: ergo quod vnus gradus ſupponatur, nõ tollit quin ſecundus antea ſit nihil, donec per actionẽ agentis recipiat eſſe, ergo de illo gradu reſtat eadem difficultas quomodo non fiat ex nihilo. Tandẽ iuxta illam ſententiam tollitur vera generatio, & corruptio ſubſtantialis, quia ſolum erit quædam intenſio, uel remiſſio formarum. VI.

VII. Nec deſunt rõnes æque efficaces cõtra poſteriorem modum, primo. n. ex illo ſequitur ſupponi in materia infinitas entitates: nec. n. poteſt fingi vna, & eadem quæ ſit inchoatio omnium formarum: nam ſi quando fit una forma, tollitur, & deſtruitur inchoatio eius manentibus alijs, & ita in omnibus viciſſim, & mutuo fieri poteſt, neceſſe eſt omnes

illas

illas entitates esse inter se distinctas. Secundo, quia si forma perfecta fit ex inchoata per transfigurationem, vel conuersionem: ergo tantum fit vna ex alia tanquam ex termino à quo, ergo fit tota entitas formæ, quæ antea nihil erat actu: nam propter præexistentem inchoationem non potest dici actu præfuisse, cum sint res distinctæ, quarum vna perit, quãdo alia incipit, ergo impertinens est illa entitas imperfecta, vt forma non fiat ex nihilo, nam etiam illa inchoatio non est aliud, id est aliqua pars, vel aliquis gradus eius formæ quæ fit. Quod si habitudo ad terminum à quo positiuum, est necessaria, vel sufficit vt res non fiat ex nihilo, etiam ad hoc non est necessaria illa inchoatio, quia sufficit forma contraria, seu repugnans, quæ semper expellitur, quando alia introducitur, quia generatio vnius est corruptio alterius. Tertiò inquiri põt, an illa entitas imperfecta q̃ abijcitur, & forma perfecta quæ introducitur, sint eiusdem speciei essentialis, vel distinctæ. Nam si sũt distinctæ, ergo vnaquæq. est perfecta in sua specie, & si vna abijcit aliam, erunt inter se repugnantes, ergo ponere illas inchoationes, nihil aliud est quam multiplicare formas in materia sine vtilitate, nã vt vna forma fiat ex termino repugnante, sufficit vna forma contraria, vel incõpossibilis, quæ semper supponitur. Si vero illæ entitates sunt eiusdem speciei, nulla põt reddi ratio cur vna abijciat aliam, aut cur vna fiat in subiecto, in quo actu præexistebat alia.

VIII. Sed obijcies Arist. 7. Metaph. tex. 29. dicentem in mã esse aliq̃ partem rei faciendæ, & constituentẽ in hoc differentiã inter artificialia, & naturalia, q̃ in artificialib. solum supponitur materia apta obedire artifici: in naturalib. vero est in materia aliq̃d formæ introducendæ. Et confirmatur, quia alias nõ magis esset naturalis gñatio substantiæ completæ quã effectio rei artificialis in sua materia. R̃ndetur, Aristot. ipsam aptitudinem materiæ ad formam, vocare partem rei efficiendæ. Ita exponunt D. Th. & Alex. Alẽ. & posset intelligi de parte non ipsius formæ, sed totius cõpositi. Proprius vero sensus est, Arist. non vocare partem, ipsam materiam, sed virtutem aliquam actiuam, quæ interdũ est coniuncta materiæ, & cooperatur ad rei gñationem, vel effectionem. Dubitat .n. ibi Arist. cur ea quæ ab arte fiunt, interdum fiant etiam casu, & absque arte, vt sanitas, interdum vero non contingat fieri sine arte, vt domus: & respõdet rationem esse, quia interdum in materia ex qua, vel circa quam ars operatur, præcedit aliqua pars, quæ potest esse principium mouendi, seu operandi circa illam materiã, vt in sanitate præcedit calor animalis, quam contingit aliunde, excitari, aut iuuari præter artem: atque ita sine illa, & casu quodam efficere sanitatem. Aliquando uero in materia artis nulla est pars actiua, vt in lapidibus, & lignis, & ideo non potest ex eis effici domus sine arte. Nõ loquitur ergo Aristoteles de inchoatione formarum, vt rectè notarunt Diuus Thomas, & Scotus, sed de virtute quæ interdũ est in materia ad inchoandum actionẽ. Et hanc etiam expositionem tradiderunt Commentator, & Alexander Aphrod. Vnde falsum est, & omnino præter literam Aristotelis, quod ibi constituatur differentia inter artificialia: & naturalia: tãtum enim constituitur inter artificialia inter se, & potius ibi text. 31. significat Aristoteles, idem contingere in naturalibus, ut Diuus Thomas notauit: nã interdum passum ex quo generatur res naturalis, est in sola potentia passiua, & tunc non potest ex illo generari aliquid nisi ab extrinseco agente naturali, interdum vero habet adiunctam virtutem seminalem actiuam, quæ est quasi pars eius, ut patet in semine, aut in grano tritici, & tunc contingit fieri effectũ absque alio extrinseco agente. Ad confirmationem respondetur, generationem esse naturalem ex parte potentiæ passiuæ naturalis, & consequenter etiam ex parte potentiæ actiuæ naturalis quæ passiuæ respondent: ad artificialia uero, ut sic non tam esse potentiam passiuam naturalem, quã obedientialem, cui non respondet potẽtia actiua naturalis, seu rationalis, seu idealis, quod paulo inferius declarabimus.

Aristo. quã differentia inter artefactorũ diuersorum mãs posuerint.

Non omnes formæ substantiales creantur.

IX. Secunda sententia fuit aliorum, qui superati difficultate tacta, dixerunt omnes formas substantiales fieri per creationẽ. Quam opinionem refert Albertus in 2. d. 18. articulo 11. & aliqui eam tribuunt Platoni in Phædone, eo quod dixerit formas induci in materiam ab ideis separatis, & Auicennæ 1. sufficient. cap. 10. & 9. Metaphys. cap. 4. qui dixit easdem formas induci ab intelligentia separata, quã decimam post nouem, quæ præsunt nouem corporibus cœlestibus, esse dicebat, & præesse mundo sublunari. Sed hi duo Philosophi, licet fortasse errauerint circa principium effectiuum substantialium formarum (de quo postea circa efficientem causam dicturi sumus) tamen quod errauerint circa modum efficiendi has formas, non constat, neque Aristoteles hoc titulo Platonem impugnat, sed quod separatas ideas sine causa introduxerit, cum huiusmodi res possint à sibi similibus generari. Quæ ratio magis vrget Auicennam, nam Plato fortasse non posuit ideas extra mentem Diuinam, & ab illis dixit introduci formas, vt ab vniuersali principio, quod agentia proxima non excludit: Auicenna vero errauit quidem tribuens intelligentijs superioribus creationem inferiorum, & infimæ introductionem formarum substantialium: non tamen constat ipsũ dixisse omnes inferiores formas fieri per creationẽ. Vnde Soncin. 7. Metaph. q. 29. arbitratur eius opinionem probabiliter posse defendi, de quo dicemus loco citato de causa efficiente, & iterum inferius tractando de intelligentijs creatis. Cuiuscunque uero fuerit illa opinio, vniuersaliter intellecta improbabilis est: de anima namque rationali, vera est catholica: de alijs vero est falsa, quia alias omnes formæ substantiales essent subsistentes, & independentes à materia in fieri, & consequenter etiam in esse, qđ est absurdissimum, alias omnes animæ brutorũ essent immortales. Sequela patet, quia creatio est rerum subsistentium, & non pendet a materiali causa, vt infra dicemus. Secundo vrget contra hãc opinionem rõ supra insinuata, quia si formæ substãtiales creantur propter dictam causam, etiam accidentales creari necesse est, quia etiam forma accidentalis fit ex nihilo sui, & non præexistit actu in subiecto, neq. secundum se totam, neque secundum partem. Quod si hoc concedatur, sequitur vlterius, qđ sicut introductio formarum substantialium ob eã causam non est ab agentibus naturalibus, ita neque effectio accidentalium. Atque ita tandem sequitur, agentia naturalia nihil omnino agere: quod absurdissimum esse infra ostendemus.

Pl. & Auic. ab errore vẽdicantur.

Resolutio quæstionis.

X. Vera igitur, & Peripatetica sententia est inter formas substantiales quasdã esse spirituales, & substantiales, & independentes à materia, quamuis eã vere informẽt, alias vero esse materiales, itaq. materiæ inhærentes, vt ab ea in esse, & fieri pendeant. Prioris ordinis sunt solæ animæ humanæ (agimus enim tantum de formis informantibus,) & de illis concedendum est consequens illatum in difficultate tacta, nimirum fieri ex nihilo per veram creationem, quod in proprio loco latius est ostendendum, nunc satis sit dicere id necessario consequi ex principio

Prior assertio de aĩa rationali.

cipio

cipio posito supposito quod hæ animæ non præexistunt antequam corporibus vniātur, quod certum est ex fide, & ex illo principio quod sunt vere formæ corporis. Imo, licet præexisterent, non possent nisi per recreationem existere, quia nō sunt entia necessaria ex se, & ex sua quidditate habentia esse, ut vniuerse demōstrabimus infra partim in disputat. de causa efficienti, partim demonstrando vnum tātum esse ens increatum. Si autem rationalis anima non habet esse nisi per efficientiam alterius, & fingitur esse ante corpus quodammodo clarius, & euidentius est, habere esse per creationē, quia facta est ex nihilo, & absque cōcursu subiecti, vel causæ materialis. Dico autē esse quodammodo clarius, quia nunc dum expectatur dispositio corporis, ut anima fiat, videri potest non esse tam propria creatio: quia fit cum aliquali concursu materiæ. Nihilominus tamen est vera creatio, quia ex parte corporis nō est concursus per se, & in genere causæ materialis, in ipsum esse vel fieri animæ rationalis, sed est veluti quædam occasio exigens creatione, & illius animæ, sine qua occasione nec ipsi animæ debetur, vt fiat, nec causa eius ad illius effectionem determinatur. Quod autem corpus, seu materia non influat p se in fieri, vel esse animæ, constat ex eo, quod anima rationalis separata à corpore, retinet suum esse: ergo non pendet a subiecto sustentante in suo esse: ergo neque in fieri, quia tale est fieri rei, quale est esse: ergo, & è cōuerso subiectum ipsum, seu materia nō habet per se influxum in esse aut fieri talis animæ, nam hæc duo correlatiua sunt, vel potius idem, dependentia effectus, & influxus causæ.

XI. *Ex nihilo nihil fit, axioma limitandū.* Quocirca principiū illud: [Ex nihilo nihil fit:] uniuerse intellectū de omni causa, & de omni effectu falsum est, & contra rationem naturalē, ut hoc ipso exemplo animæ rationalis ostenditur, & exemplo etiam materiæ primæ, ut supra tactū est, & plura in sequentibus afferemus. Intellectum autem de uirtute agentis finiti, & naturalis, verum est. Vnde quoad hanc formam, condendum est nō esse in proximis agentibus naturalibus uirtutem ad efficiendam illam, sed proximum agens disponere materiā: intelligentiam vero separatam efficere formam, nō quidem intelligentiam creatam, vt putauit Auicenna, nec ideam separatam, & extra Deum existentem, sed Deum ipsu.n; quem solum esse effectorem rerum omnium, quæ per creationem fiunt infra ostendimus.

XII. Dices, hinc fieri materiam primam non esse in potentia naturi ad animam rationalem, quod uidetur inconueniens. Sequela patet, quia omni potentiæ passiuæ naturali correspondet potentia actiua naturalis; sed nulla est potentia actiua naturalis, quæ possit formam hanc in materia efficere: ergo neque in materia est potentia passiua naturalis ad illam. Aliqui concedunt sequelam, tum propter rationē factam, tum etiam quia si materia esset in potentia ad animam rationalem, cum fit hæc anima, diceretur educi de potentia materiæ. Sed non placet hæc sententia, nam si materia non esset in potentia naturali ad animam rationalem, generatio hominis non esset naturalis, quia neque ex principio actiuo, neque passiuo esset naturalis. Item quia materia naturaliter disponitur vltimate ad recipiendā formam rationalem: & illi sic dispositæ iuxta naturæ ordinem debetur talis forma: est ergo in potentia naturalis ad illam. Ad difficultatem ergo respondetur, negando sequelam. Ad primam uero rationem respondetur naturalem potentiam primo, & per se esse attendendam in ordine ad actum connaturalem, & proportionatum: anima autem rationalis est actus naturalis, & proportionatus materiæ, & ideo etiam materia est potentia naturalis ad illum actum, unde ex utraque fit quoddam ens natura-

A le per se vnum, & materia ipsa connaturaliter conseruatur sub tali actu. Quod vero attinet ad potentiam actiuam, inprimis dari potest potentia actiua naturalis ad uniendum talem actum tali potentiæ, & hoc modo iam respondet potentia actiua naturalis, potentiæ naturali passiuæ. Deinde, quamuis hæc forma à solo Deo fieri possit; tamen Deus in ea actione operatur iuxta modum, & ordinem naturis rerum debitum: & hoc satis est, ut dicatur operari per modum causæ naturalis, & ut potentiæ passiuæ sufficiens uirtus actiua respondeat. Ad alteram rationem respondetur, aliud esse materiam continere formam in potentia, & aliud esse in potentia ad formam, nam primum indicat uim causandi formam, nam causa continet effectum in suo genere: secundum vero indicat solum capacitatem ad
B recipiendam formam. Materia ergo est in potentia naturali ad rationalem animam recipiendam, non tamen illam in potentia sua continet, cum non possit causare illam, ideoque anima rationalis non educitur ex potentia materiæ, quia nihil educitur nisi unde continetur: & quia eductio indicat causalitatem materiæ in forma, ut iam dicemus.

Secundo de omnibus alijs formis substātialib. dicendū est non fieri proprie ex nihilo, sed ex potentia præiacētis materiæ educi: ideoq. in effectione harum formarum nihil fieri contra illud axioma, [Ex nihilo nihil fit,] si recte intelligatur. Hæc assertio XIII. *Formæ substātiales oēs, rationali excepta ex subiecto præiacente fiunt.*
C sumitur ex arist. 1. Physicorum per totum, & lib. 7. Metaphys. & ex alijs authoribus, quos statim referam. Et declaratur breuiter, nam fieri ex nihilo duo dicit, unum est fieri absolute, & simpliciter aliud est quod talis effectio sit ex nihilo. Primum proprie dicitur de re subsistente, quia eius est fieri, cuius est esse: id autem proprie est, quod subsistit, & habet esse; nam quod alteri adiacet, potius est quo aliud est. Ex hac ergo parte, formæ substantiales materiales nō fiunt ex nihilo, quia proprie non fiunt. Atq. hanc rationem reddit D. Thom. 1. parte, quæst. 45. artic. 8. & quæst. 90. artic. 2. & ex dicendis magis explicabitur. Sumendo ergo ipsum [fieri] in hac proprietate, & rigore, sic fieri ex nihilo est fieri secundum se totū idest nulla sui parte præsupposita, ex qua fiat.
D Et hac ratione res naturales dum de nouo fiunt, non fiunt ex nihilo, quia fiunt ex præsupposita materia, ex qua componuntur: & ita non fiunt, secundum se totæ, sed secundum aliquid sui. Formæ autem harum rerum, quamuis re uera totam suam entitatem de nouo accipiant, quam antea non habebant, quia vero ipsæ non fiunt, ut dictum est ideo neque ex nihilo fiunt. Attamen, quia latiori modo sumendo verbum illud [fieri,] negari non potest: quin forma facta sit, eo modo quo nunc est, & antea non erat, ut etiam probat ratio dubitandi posita in principio sectionis; ideo addendum est, sumpto [fieri] in hac amplitudine, fieri ex nihilo non tantum negare habitudinem materialis causæ intrinsece componentis id quod fit, sed etiam habitudi-
E nem causæ materialis per se causantis: & sustentantis formam quæ fit, seu consit. Diximus enim in superioribus materiam, & esse causam compositi, & formæ dependentis ab illa: vt res ergo dicatur ex nihilo fieri uterque modus causalitatis negari debet: & eodem sensu accipiendum est illud axioma, vt sit uerum [: Ex nihilo nihil fit,] scilicet uirtute agentis naturalis, & finiti nihil fieri nisi ex præsupposito subiecto per se concurrente, & ad compositum, & ad formam, si vtrumque suo modo ab eodem agente fiat. Ex his ergo recte concluditur, formas substantiales materiales non fieri ex nihilo, quia fiunt ex materia, quæ in suo genere per se concurrit, & influit ad esse, & fieri talium formarum; quia, sicut esse non possunt nisi affixæ mate-

materiæ, à qua sustentetur in esse: ita nec fieri possunt, nisi earum effectio, & generatio in eadem materia sustentetur. Et hęc est propria, & per se differentia inter effectionem ex nihilo, & ex aliquo propter quam, ut infra ostendemus, prior modus efficiendi superat vim finitam naturalium agentium non vero posterior.

XIV. Quid sit educi de potentia materiæ variis modis explicatur. Primo.

Ex his etiam cōstat, proprie de his formis dici nō creari, sed educi de potētia materiæ, & quid sit [educi de potentia materiæ;] in quo explicando multi laborant, tum in 1. physic. tum in 7. Metaphys. Sed vtrumq. breuiter declarauit D. Tho. 1. p. q. 90 art. 2. ad secundū. Nam cum illę formæ non fiant ex nihilo, non creantur: quia creari est fieri ex nihilo. Cū autem illæ formæ in potentia materiæ contineātur, & per actionem agentis quasi extra illam potentiā fiant, non quod extra materiam existant, eiusq. potentiam non actuent, & illi adæreant, sed quod, cū antea tantū continerentur in potentia, & in causa postea sunt actu, & extra causam: & ita ex esse potētiali materiæ, in qua continebantur, in actum educuntur virtute agentis, concurrente eadē materia. Dices. Ergo eadē ratione dicētur res educi de potētia agentis, quia ēt in ea continebātur virtute, & potestate: & ex hoc esse in potentia educentur in actū per actionē ipsius agentis. Respōdetur: absolute negando sequelam quia illa verba in oī proprietate significant habitudinem causæ materialis, & non efficientis. Itaq. tam efficiens quam materia potest dici continere effectum, diuerso tamen modo: nam agens continet eminēter, seu uniuersaliter, materia vero solum in potentia receptiua seu passiua: cum ergo dicitur forma educi de potentia materiæ, peculiariter denotatur hæc habitudo materialis causæ: agens vero, propriè dicitur per uirtutem suam educere effectum de potentia in actum.

XV. Secundo.

Aliter etiam explicari solet, quid sit educi formā de potentia materiæ, nimirum, quod sit fieri in materia cum dependentia ab illa in esse, & fieri: quod conuenit omnibus formis substantialibus, excepta rationali. Quæ explicatio solis verbis differt à præcedenti, nam (vt supra dicebam) materiam continere in potentia sua causalitatē, seu vim causandi importat ex parte materiæ in suo genere: formā ergo trahi, aut fieri extra potentiam materiæ: in qua continetur, nihil aliud est, quam fieri actu in materia, cō currente materia ipsa in suo genere per potentiam suam ad fieri, & esse talis formæ: sed hoc ipsum est fieri formam cum dependentia materiæ in fieri, & in esse: solumque est diuersus modus explicandi per habitudinem effectus ad causam, vel è contrario per habitudinem causæ ad effectum. Alia item explicatio occurrit, quæ licet rem diuersam præcedētibus non contineat, tamen eam magis declarat, & apta est ad nonnullas difficultates insurgentes explicandas. Formam ergo educi de potentia materiæ, est fieri eadem actione, qua fit compositum ex materia præcedente, quæ per illam actionem non fit. Quam expositionem videtur intendisse D. Tho. cum dixit formam non creari, sed educi, quia non est ipsa quæ per se producitur, sed compositum, forma vero comproducitur ex præiacente materia. Et inductione constat ita fieri in omnibus formis, quę educuntur ex potentia materiæ. Ratio verò reddi potest, quia eductio in hoc consistit, quod sit actio vel mutatio per se, & essentialiter pendens à materia: per hanc autem actionē simul forma fit, & unitur materiæ: ideoque per eandem fit per se primo compositum, & comproducitur talis forma, fitque actu extra potentiam materiæ: ergo eductio formæ de potentia materiæ optime per illam actionem declaratur.

Corollaria ex præcedenti resolutione.

XVI. Atque hinc primo intelligitur amplius, quod supra dicebamus, formam rationalem non educi de potentia materiæ, quia nec continetur in potentia illius, ut extra ipsam educatur, neque fit, aut existit dependenter à materia, neq. fit eadem actione, qua fit compositum, seu qua ipsa unitur materiæ: prius. n. saltem natura, in se fit, & accipit esse suum independens à materia, & postea alia actione unitur, qua totum compositum generatur.

XVII. Secundo expeditur ex dictis alia difficultas, quæ hic occurrebat de formis cœlestibus, an. s. dici possint eductæ de potentia materiæ; nam iuxta priores interpretationes uidebatur ita esse affirmandū nam illæ formæ pendent in fieri, & esse à sua materia: ergo educuntur de potentia illius, nam si pendent in fieri, & in esse: ergo causantur à materia: ergo continentur in potentia eius: ergo cum actu fiūt educuntur ex potentia eius. Nec satis est respondere, illas formas non fieri, sed confieri cum compositis, quia etiā formæ rerum generabilium non fiunt, sed confiunt, & nihilominus dicuntur educi propter dictam dependentiam, & continentiam. Dicendum vero est cum communi sententia, illas formas uere non educi, quia ubi non est totius cōpositi generatio, nec potest esse formæ eductio. Ratio autem à priori est, quia, ut supra tactum est, vnica est actio, qua cœlum secundum se totum producitur, & non solum forma, sed etiam materia fit, quæ actio est integra & perfecta creatio totius, & concreatio materiæ, & formæ, & ideo ibi non est eductio de potentia materiæ. Cum ergo dicitur forma educi, quæ pendet in fieri & esse à materia intelligitur, quando ad ipsam formam, vel ad formale esse quod per illam communicatur, tendit proprium fieri, & propria actio, quæ ita materiam præsupponit, ut per eam materia non fiat. Et similiter, cum dicitur educi forma de potentia materiæ quia in potentia eius continebatur, supponitur materia prius existens in potentia ad formam, quam illam actu habeat: materia autem cœli, licet sit in potentia ad suam formam, postulat ex natura sua, ut non sit in potentia ad illam, quia hoc esse in potentia includit priuationem.

SECTIO III.

An in eductione substantialis formæ oporteat materia tempore antecedat.

I. Hæc difficultas nascitur ex præcedenti resolutione, eiusque cognitio est necessaria ad comprehendendā amplius huiusmodi formæ originem, seu eductionem. Explicaturque optimo difficultas in formis elementorum, sub quibus hęc materia generabilium creata est, cum primum fuit producta, de quibus quæritur, an fuerint eductæ de potentia materiæ. Quibusdam enim videtur, idē esse iudicium de his formis, & de formis cœlestibus qua etiam elementa tunc non fuere genita, sed creata: ergo formæ eorum non fuere eductæ, sed concreatæ. Item, quia materia nunquam fuit in potentia ad illas formas, quia semper fuit actu sub illis, ergo non fuerunt eductæ, quia, ut dicebamus, eductio ex proprietate verbi dicit habitudinem ad subiectum quod prius erat in potentia. Item, in illo initio per eandem actionem, qua fuit creata terra, fuerunt simul concreatæ materia, & forma eius: ergo ibi non est eductio. Tertio, cum creatur angelus, uel anima, non educuntur potentiæ eius ex capite subiecti, quia concreātur: ergo multo minus dicentur educi formæ substantiales, quæ concreantur cum qualibet materia. Quarto, cum creatur angelus, non edu-

educitur subsistentia, aut personalitas de potentia naturæ, licet concreetur, ergo similiter, &c. Atque ita his rationibus videtur cócludi, ad eductionem necessarium non esse, vt materia tempore antecedat formam.

II. Aliunde autem videtur esse valde dispar ratio de formis elementorum, ac corporum cœlestium: nam hæ tales sunt, vt natura sua postulẽt fieri eadẽ actione qua fit materia, illæ vero minimè, sed potius supponunt materiam creatam per propriam, & distinctam actionem, & per aliam in eam inducuntur etiam in prima ipsorum conditione, ergo illa actio qua inducitur forma, non potest esse nisi vera eductio. Antecedens probatur, nam actio illa, qua creata fuit materia elementaris, talis est, vt vsque nunc eadem perseueret, conseruando ipsam materiam: actio vero terminata ad formam, vel compositum, cessauit quando illud compositum corruptum fuit, ergo signum est, illas actiones esse ex natura rei diuersas. Nec dici potest, illas fuisse actiones partiales cóponentes vnam: alias dicendum esset, etiam nunc cóponi vnam actionem ex conseruatione materiæ, & eductione formæ, seu generatione. Nam si fuit vna actio composita, qua fuit creata hæc pars terræ, & postea hæc terra corrumpitur, & cóuertitur in herbam, cessat actio quantum ad illam partem, per q̃ conseruabatur forma terræ in illa materia, & loco illius succedit alia, qua inducitur forma herbæ in eandem materiam, actio vero terminata ad entitatem materiæ semper manet eadem: ergo si illa de se est partialis, & componit unam actionem completã cum actione inductiua, vel conseruatiua primæ formæ, eadem ratione componit vnam actionem cum illa, per quam inducitur secunda forma, quæ priori succedit. Probatur consequentia, quia est omnino eadem ratio, proportio, coniunctio, & aptitudo inter has actiones, sicut inter illas: tũ etiam, quia alias actio illa conseruatiua materiæ esset de se partialis, & apta ad componendum vnam totalem actionẽ, & tamen nunc perpetuo maneret incompleta, & sine debita compositione. Consequens etiam videtur plane falsum, quia actio qua fit materia, est vera creatio, & eadem perseuerans est qua conseruatur: ex creatione autem generatione non componitur vna actio; sunt ergo illæ duæ actiones, & non duæ partes eiusdem actionis: ergo etiam in prima rerum conditione interuenerunt hę actiones distinctę inter se, quamuis tempore coniunctæ. Iuxta hunc ergo discursum plane concluditur, ad veram eductionem necessarium non esse, vt materia tempore antecedat, nam ex illis duabus actionibus, illa quæ posterior natura est, habet veram rationem eductionis, nam pendet essentialiter à materia, quæ per illã non fit, sed creata supponitur. Et confirmatur, nã si fingamus, Deum produxisse illam materiam prius informem, & post aliquod tp̃s in eam induxisse formam, nemo negaret eam fuisse verã eductionẽ, sed, licet hæc posterior actio in eodẽ instanti coniungatur priori, est eiusdẽ rationis: ergo est vera eductio.

III. Dices, Simili argumento probaretur, formã cœli educi de potentia materiæ, quia si Deus prius tempore creasset illam materiam sine forma, & postea in eam induceret formam, iam tunc educeret illam de potentia materiæ. Respondetur negando sequellam, & ad probationem negatur assumptum, quia etiam tunc non posset dici cœlum factum per generationem, & consequenter nec forma eius facta per eductionem, quia actio illa ex natura sua non supponit materiam factam, qd vero in illo casu miraculoso illam supponat, est per accidens, & non mutat naturã actionis. Et fortasse illa actio qua fieret, vel conseruaretur materia sine forma, vel sub alia forma distincta, non esset eiusdem rationis cum ea, qua fit sub propria forma. Et ideo in prædicto casu, q̃n induceretur forma cœli in materiam præexistentẽ, cessaret prior actio, qua conseruabatur nuda, & inciperet noua actio, qua ex tunc totum cœlum acciperet esse, quæ in re esset vera, & totalis creatio, quãuis forte non sic denominaretur propter præexistentem materiam. Quod si quis contendat (quod est probabile) Deum conseruare illam materiã per eandem actionem, qua antea eam cóseruabat, & inducere formam cœli per aliam totalem actionem omnino distinctam, in eo casu (si possibilis est) fatebimur illam posteriorem actionem esse eductionẽ formæ cœli, & consequenter cęlum esse generabile miraculoso, ac extraordinario modo: negamus tamen formam cęli ex natura sua per talem actionem fieri, sicut fit forma elementi: cœlum autem nunc factum est modo suæ naturæ proportionato, & ideo non est similis consecutio. Illam vero differentiam inter cœlum, & elementum colligimus ex incorruptibilitate vnius, & corruptibilitate alterius: nam quando materia, & forma sunt inseparabiles natura sua, postulant fieri per unam actionem ex se indiuisibilem, uel omnino, uel saltem ex natura rei. Quãuera materia ex se est separabilis à qualibet forma diuisiue, sub eadem materia possunt uariari actiones inductiuæ formarum, & ideo actio, per quam talis materia fit, & conseruatur, distincta est, & natura sua præsupponitur ad quamcunque actionem inductiuam formæ.

Sed dicet rursus aliquis, esto hæc uera sint, nihilominus primam formam concreatam huic inferiori materiæ, non posse dici eductam de potentia materiæ, quia non antecessit tempore materia illa, ut existens in potentia ad talem formam: neque .n. satis est quod ordine naturæ antecedat, nam etiam materia cœli ordine naturæ antecedit suam formã in genere causæ materialis. Immo addunt aliqui ad eductionem formæ necessarium esse, ut dispositiones & in materia antecedant; quod in creatione elementorum dici non potest. Sed hoc dispositionibus uidetur impertinens: nam dispositiones remotæ solent tempore antecedere quasi per accidens propter inefficaciam, agentis: at si Deus in uno instanti transmutat aquam in uinum, illæ dispositiones nõ præcedũt tempore, & nihilominus illa uera generatio est, & uera eductio. Dispositio autem ultima nunq̃ antecedit tempore introductionem formæ: eo autẽ modo, quo in generatione naturali antecedit ordine naturæ, antecessit etiam in prima elementorum creatione. Nam re uera illa unio formæ ad materiam, quæ tunc facta est, fuit facta cum eadem dependentia ab ultima dispositione, quam nũc habet in quocunque elemento: ergo, & cum eadem causalitate ex parte dispositionis: ergo cum eodem ordine naturæ, nam hic ex causalitate sumitur. De ipsa uero materia prima, hoc est quod contendimus nimirum, ut forma educatur de potentia eius, non uidetur necessarium, materiam antecedere ordine temporis sub priuatione, sed satis esse, quod antecedat ordine naturæ: quomodo constat fuisse priorem creationem materiæ elementorum inductione formæ: nam illæ fuerunt duæ actiones, ut declarauimus, ita subordinatæ, ut inductio formæ essentialiter supponat creationem materiæ, à qua pendet, ut à causa omnino necessaria. IV. Instantia satis fit.

Quod autem hæc antecessio sufficiat, potest multis modis confirmari. Primo à priori ex dictis: nam illa satis est, ut ea inductio formæ sit actio eiusdem rationis cum ea, quæ posterior esset duratione, si Deus prius materiam sine forma crearet, & postea eã informaret. Nam sola temporis interruptio non sufficit uariare actiones essentialiter: ergo eadem antecessio naturæ sufficit ad eductionem formæ. Secundo à simili, quia si eodem instanti, quo aer creatur, illuminetur à Sole, lumen illud educitur de potentia VI.

rentia aeris, suppono n. alias illuminationes fieri per eductionem, quod infra ostendam: sed aer tūc solum ordine naturæ antecederet introductionem luminis, vt constat, ergo. Maior patet, quia illa illuminatio est propria, & per se actio distincta a creatione. Tertiò ex differentia inter materiam cœli, & materiam elementi quoad antecessionem ad formam: est enim duplex differentia notanda, & quæ maximè ad rem pertinet. Prior est, quod materia cœli etiam ordine naturæ nō antecedit simpliciter introductionem propriæ formæ, quia habet cum illa necessariam connexionem, ita vt sine illa mō connaturali creari non possit: materia autem ignis simpliciter antecedit ordine naturæ, quia non habet intrinsecam cōnexionem cum forma ignis, sed posset sub alijs creari. Posterior differentia, quæ præcedētem declarat, est quod materia ignis ita est prior, vt ex vi actionis, per quam creatur, posset esse sub priuatione formæ ignis. Et hoc modo non solū materia, sed materia, vt in potētia, dicitur esse prior natura, non quia in re prius habeat priuationem annexam, sed quia ex vi actionis, per quam creatur, non caret priuatione, sed necessaria est alia actio qua informetur: quæ potest habere veram rationem eductionis: materia autem cœli, eadē actione qua creatur, informatur, & licet secūdum propriam rōnem causandi dicatur prior natura, tamen vt existens in potentia, & aliquo modo sub priuatione, nullo mō dicitur natura prior, & ideo non habet eam prioritatem naturæ, quæ ad eductionem formæ necessaria existit. Quamobrem probabilissimum existimo, esse longe disparem rationem de prima informatione materiæ rerum generabilium, & cœlestium.

Discrimen inter mām cœli, & elementarem quoad concursum ad effectionē f arū formarum.

Resolutio quæstionis.

VI. IN hac re verum in primis censeo, in creatione rei corruptibilis, siue elementi, siue alterius cuiusuis, interuenire duas illas actiones supra declaratas. Quod indicauit Henricus quodlib. 1. qu. 10. citans Augustinum 13. Confess. cap. 33. dicentem, materiam de omnino nihilo, mundi autem speciē de informi materia factam esse. Quanquam ibi Augustinus indifferenter loquatur de cœlis, & elementis. Neq. est cur hoc mirum videatur, quando quidem in conseruatione ignis, vel alterius rei similis duæ actiones interueniunt, vt satis declarat illa rō, quod vna cessante, alia perseuerat. Sed iuxta doctrinam D. Th. conseruatio, per se loquendo, est eadem actio cum productione, ergo. Imò in conseruatione hominis tres interueniunt actiones, s. conseruatio materiæ, & conseruatio animæ, & conseruatio vnionis, seu tertius; quas esse distinctas, inde rectè colligitur, quod hac cessante aliæ duæ manent: & inde etiam rectè fit argumētum easdē tres actiones in productione hominis interuenire: ergo idem est proportionaliter in alijs.

VII. Deinde verum etiam censeo actionem illam per quam materia generabilium informatur in primo instante suæ creationis, esse eiusdem rationis cum actione qua informaretur ab eodem agente Deo, etiamsi creatio materiæ tempore præcessisset. Hoc persuadet illa ratio quod temporis interstitium, uel concomitantia nihil refert ad variandas essentialiter actiones, Item, quia illæ actiones cōueniunt in formali termino, vel totali, & in principijs, vel causis à quibus pendent: ergo nulla est ratio distinguēdi illas essentialiter. Ex quo vlterius concluditur, illam actionem qua informatur hæc materia, etiam in primo instanti quo creatur, non esse creationem in rigore loquendo, & præcisè illam actionem considerando. Probatur, quia si illa actio posteriori tempore fieret, non esset creatio ex omnium sententia: ergo neq; tunc facta, quia est eiusdem rationis. Et ratio a priori est, quia illa actio est ex materia ordine naturæ præsupposita. Neque obstat quod terra absolutè dicatur in principio creata, tum quia etiā virgulta, & animalia dicuntur creata quamuis certum sit formas harum rerum non esse introductas per rigorosam creationem, tum etiam, quia terra dicitur creata, non propter illam vnionem præcisè sumptam, sed vt coniunctam actioni, qua creata est materia terræ, nam quia illæ duæ actiones factæ sunt simul, ac per modum vnius, ab eis dicitur creata terra. Vnde quamuis eodē verbo dicatur, [Creauit Deus cęlum, & terram,] non oportet, vt modus creationis, seu actionis, quæ in vtriusq. productione interuenit, sit idem, nisi quantum ad id qđ vtriq. commune est, nimirum fieri ex nihilo, quoad reliqua vero unumquodque creatur iuxta modum, & capacitatem naturæ suæ.

VIII. Atque hinc vltimo elicio solum de nomine manere quæstionem, an eductio formæ ex materia locum habeat, etiamsi materia duratione non antecedat, sed natura tantum, seu (quod idem est) an illa prima effectio formæ terræ dicenda sit eductio de potentia materiæ, nam si nomine eductionis solum significetur positiua ratio illius actionis, per quam fit forma dependenter in fieri, & esse a materia, quæ per illam actionem non creatur, sed creata supponitur, re vera illa est eductio, vt discursus factus ostendit. Si vero nomine eductionis, præter dictam rationē positiuam, & realem connotetur negatio, uel extrinseca denominatio, nimirum quod cum illa actione nō producatur simul ipsum subiectum, etsi per aliā actionem creetur, sic nō poterit illa uocari eductio vt per se constat, sed dicitur concreatio in sensu statim declarando. Et uidetur sanè nomen eductionis frequentius sumi in hac posteriori significatione, & ideo ita loquendum est cum multis, quamuis oporteat rem ipsam intelligere, & explicare cum paucis. Et iuxta hanc loquendi formam concludantur facile, & conceduntur rationes factæ pro priori sententia, tamen, ne videantur procedere contra rem à nobis declaratam, oportebit earum solutiones attingere.

Argumentorum solutiones.

IX. ET prima quidem, quæ sumitur ex formis cęlestibus, iam expedita est, & constituta differentia inter corpora incorruptibilia, & corruptibilia. Secunda uerò, quæ sumitur ex proprietate verbi educere, et a nobis admittitur, si tantum ad modum loquendi, & ad extrinsecam connotationem respiciat: si uero ad rē actionem positiuam, sic negamus, de ratione eductionis esse, ut subiectum prius tempore antecedat, suffic. enim prioritas naturæ, ut à nobis declarata est. Tertia ratio nitebatur in nomine concreationis, in quo est obseruandum, duobus modis dici aliquid cōcreari alteri: uno modo, quia eadem actione, qua aliquid creatur ipsum fit: quomodo materia, & forma cęli concreantur cum cęlo, & quando forma sic concreatur, non educitur, ut in forma cęli declaratum est. Alio modo dicitur concreari, quod simul fit cum re, quæ creatur quamuis non eadem actione fiat, vt dicitur gratia concreata cum Angelis, & sic etiam dicitur forma terræ concreata materiæ: & quod sic concreatur, potest fieri per actionem, quæ in re sit eiusdem rationis cum eductione, quamuis propter concomitantiam creationis subiecti eo nomine non appelletur. Et hinc etiam patet solutio ad quartam rationem, quæ sumebatur ex concreatione, potentiarum in substantia animæ, vel Angeli. Petitur uerò in illa ultima ratione specialis difficultas, quas hic poterat quarto loco tractari de eductione formæ accidētalis de potentia subiecti, tamen quia de forma accidentali sequentem disputationem instituturi sumus

mus, ibi commodius difficultatẽ hanc explicabimus. A

X. Quinta uero ratio petit difficultatem aliam de modis substantialibus, an scilicet dicendi sint educi de potentia subiecti, ut uerbi gratia, subsistentia de potentia, seu capacitate naturæ, quam terminat, & idem est de modo vnionis formæ respectu potẽtiæ ipsius formæ, vel subiecti, imo, & de generatione ipsa substantiali quæri potest, an educatur de potentia materiæ. De quibus omnibus breuiter dicendũ est in illis esse quendam modum, vel participationem eductionis, non tamen ita proprie illis conuenire, sicut formæ substantiali: subsistentia enim non fit per propriam actionem: & præterea non proprie informat, & consequenter non comparatur ad naturam, vt ad subiectum, & propriam materialẽ causam, quare ex hac parte non dicitur proprie educi, B in hoc autem imitatur eductionem, quod in suo esse, & fieri, qualecunque illud sit omnino pendet à natura, quã per se terminat, & suo modo actuat, ut latius declarauimus infra, tractãdo de subsistentia. Generatio item substantialis non tam fit, quam est via, per quam fit substantia; unde non tam educitur quam est ipsa eductio: eo tamen modo, quo ipsa generatio fit, dum per eam fit terminus & ipsa educitur de potentia materiæ, à qua materialiter causatur, ut supra dictum est, & ab ipsa essentialiter pendet in fieri, & in esse, q̃ duo in generatione idẽ sũt. Denique idem iudicium est de unione formę ad materiam, quæ tamen non per se educitur, sed educitur forma, vt vnita materiæ, & sic etiam (ut ita dicam) coeducitur ipsa vnio. Quod quidem recte dici uidetur in materialibus formis. C

XI. *Vnio rationalis animæ an educatur de potentia materiæ an ipsius animæ.* In anima uero rationali habet peculiarem difficultatem, quia ex una parte videtur educi illa vnio quia fit per se, per propriam actionem, distinctam ab ea, qua fit forma: dico autem unionem per se fieri, ut formalem terminum, nam adæquatus est homo: id autem satis est ad propriam eductionẽ, quia, vt statim dicemus forma nunquam est per se terminus actionis, nisi formalis, & ut quo: illa ergo unio animæ ad corpus proprie, ac per se educitur. Item essentialiter pendet in fieri, & in esse à corpore, ut à materiali causa: ergo proprie educitur, in contrarium uero est, quia illa unio est modus quidam spiritualis: ergo non potest educi de potentia materię, D magis quam ipsa anima. Patet consequẽtia, quia repugnat rem spiritualem contineri in potentia materiæ. Antecedens vero patet, quia ille modus proxime afficit animam ipsam, quam vnit materiæ: est ergo illi proportionatus, & consequenter spiritualis, sicut ipsa est. Et confirmatur, quia si forma non continetur in potentia materiæ: neque vnio contineri potest, quia vnio non est, nisi modus formæ: ergo, si forma non educitur, neq; vnio educi potest. Ad hoc dicendum est, hunc modum vnionis esse ueluti modum quoddam, seu uinculum inter formam, & materiam, & ideo vtramque attingere, & aliqualiter efficere: & ideo ab utraque pendere in fieri, & in esse. Quo fit, vt hic modus animæ rationalis, licet E in sua entitate spiritualis sit, cõditiones tamen participet rei materialis, quia, & à materia omnino pendet, & illi suo modo coextenditur, quamuis ex parte animæ extensionem non habeat. Propter hanc ergo causam potest ille modus educi de potentia materiæ, quamuis non adæquate, neq. primario ex sola illa nam educitur etiam de potentia ipsiusmet animæ, quam per se primo afficit, & unit materię.

SECTIO IV.

An forma, dum ex materia educitur, per se fiat.

I. HÆc difficultas oritur ex superioribus, & ad eas magis explicandas cõferet. Nam cũ dictum sit, eductionem esse actionẽ, qua ita fit forma in materia dependenter ab illa, vt eam actionem non fiat ipsa materia: unde sequi videtur per talem actionem solam formã, per se primo fieri, quod repugnat Arist. 7. Metap. tex. 26. & 27. & lib. 6. tex. 4. Sequela patet, quia per illam actionẽ sola forma secundũ se totam educitur de nõ esse ad esse: totum autem nõ fit nisi quatenus coalescit ex partib. iam factis: ergo forma est quæ fit, & prius, & proprius. Prius quidem, quia, ut totum ex partibus componatur, oportet, ut partes supponãtur habẽtes esse. Proprius vero, quia id, quod secundum suam entitatem educitur de nõ esse ad esse, proprius fit, quam quod solum componitur ex iam existentibus.

II. In hac re prior sententia admittit, quod ratio facta probare uidetur formam proprie, ac per se fieri: ita sumitur ex Alberto 2. de anim. tract. 1. cap. 1. & 3. vbi ait, quod inter hęc tria, materiam, formam, & compositum forma proprie, & primo est ens, quod etiã late defendit Zimara Theorem. 20. Alij distinguunt duas action s, etiam in effectione formarum materialium. Vnam, qua fit forma, aliam, qua unitur: & de priori concedunt per se primo terminari ad formam, licet posterior terminetur primario ad compositum. Hæc opinio sumitur ex durando 2. dist. 1. q. 4 ad ultimum.

Quæstionis resolutio.

III. VTraque tamen sententia falsa est. Et de hac quidem posteriori dicemus late infra, explicãdo varios modos causandi efficientis causæ: Nũc sufficiat contra illam ratio, quæ ex hactenus dictis facile colligi potest, nã formæ materiales (de his enim tantum est sermo) non fiunt etiam quoad entitatẽ suam sine concursu materiali subiecti, sed subiectũ non influit in formam, nisi quatenus sibi vnitur, ut constat ex dictis supra de materiali causa: ergo non potest tali forma fieri per aliquam actionem, quæ non sit unitiua formæ ad subiectum, nõ possunt ergo ibi duæ actiones secundum rem distingui, sed solum secundum rationem, vel inadæquatos conceptus, uel ad summum secundum partes, quæ essentialiter inter se coniuncta sint, ut dicto loco declarabimus.

IV. Prior uero sententia repugnat re uera Aristoteli citatis locis, quem sequuntur Commentator eisdẽ locis, & 12. Metaph. commento 12. & 18. & D. Th. ibidẽ, & 1. part. quæst. 45. artic. 4. & 8. ubi solutione ad primum addit, formas non fieri per se, sed per accidens tantum, quod est sano modo intelligẽdum, late utendo uerbo [per accidens.] prout idẽ est, quod cum alio: proprius uero dicitur forma hæc congenerari, ut idem D. Th. significat illo artic. 4. qu. 65. artic. 4. Idem tenet expresse Scot. 7. Metaph. qu. 10. Anton. Andr. q. 8 Zimar. Theorem. 100. Soncin. 7. Metaph. q. 23. Ratio aũtem, quia eius est per se primo fieri, cuius est esse, cum fieri tendat ad esse, sed id proprie est, quod subsistit: ergo id proprie fit: sed hæ formæ non subsistunt, sed composita ex ipsis: ergo ad cõposita proprie, & principaliter terminatur actio. Confirmatur, nam actio est una, ut supponimus ergo, & terminus adæquatus est unus, sed hic non potest esse forma, quia compositum re uera fit, & non est forma: ergo. Maioris autẽ claritatis gratia distingui solet duplex terminus, scilicet, ut quod,

& vt quo, seu, qui absolute fit, vel quo aliud fit: Cõpositũ ergo est [terminus qui, seu vt qd;] quia illud per se primo fit, nam illud maxime intenditur per generationem, & in id vltimatè terminatur generatio: & à simili patet in artificialibus, nam domus, est quæ per se primo ædificatur, &c. Terminus autem quo, est forma, quia fit, vt per eam compositũ cõstituatur. Vnde, quia verbũ [educi] proprie tantũ indicat habitudinem ad hunc terminum quo, ideo proprie, ac simpliciter dicitur forma educi de potentia materiæ, non autem compositum: verbum autẽ [generari aut fieri,] dicit habitudinẽ principalẽ ad id, quod est, vel quod fit: & ideo simpliciter dicitur de forma, & non de materia.

V. Ad argumentum in contrarium respondetur, negando sequelam, quia loquendo de ordine temporis, non prius fit forma, quam compositum, neque econuerso. Loquendo autem de ordine naturæ, compositum non solum prius fit, sed etiam absolute illud solum fit per hanc actionem: forma vero solum confit. Et quamuis demus, in aliquo genere causæ formam prius natura educi, quasi ordine executionis absolute tamen nõ intelligitur terminata actio nec factum id, quod per se primo intenditur, donec fit totum compositum. Nec refert, quod aliqua pars compositi supponatur, & non formæ: oportet enim quatuor genera actionum distinguere: quædã enim est actio productiua tantum, & non vnitiua, & hæc semper terminatur ad rem simplicem: & ideo ex se terminari potest ad entitatem partialem, si nata fit hoc modo produci, & talis est creatio animæ rationalis, atq. idem est de creatione materiæ primæ, vt opinor. Alia est actio vnitiua tantum, & non productiua componentium, ut est generatio hominis, & hæc sine controuersia terminatur tantum ad compositum, vt quod, & ad vnionem, vt quo. Rursus, est alia actio ita productiua alicuius cõpositi, vt simul sit vnitiua, & comproductiua omniũ componentiũ & huiusmodi est creatio cœli, quam constat per se primo terminari ad compositum, concomitanter vero ad materiam, & formam. Alia denique est actio simul vnitiua, & comproductiua alterius partis cõponentis ex præsuppositione alterius, & huiusmodi est actio eductiua, de qua nunc agimus, & ideo non est de eius ratione, ut ipsius adæquatus terminus ita fiat de nouo, vt nulla eius pars præsupponatur esse.

VI. Atque hinc obiter colligitur, hanc sententiam nõ solum in substantialibus formis, sed etiam in accidẽtalibus veram esse, etiamsi Scotus supra, Anton. Andr. & alij oppositum significent, eo quod ex accidente, & subiecto fiat unum per accidens, quod nõ videtur posse fieri per actionem, & causalitatem per se. Sed sententia proposita vera est, nam Aristot. vniuersaliter loquitur, & maxime adhibet exempla in accidentibus. Ac tandem in tex. 32. expresse, & in particulari hoc docet de formis accidentalibus. Nã (vt ibidem ait) ratio eadẽ, est, quia multo magis accidentia non per se fiunt, sed vt unita subiectis, & ex illis. Nec refert, quod sint entia per accidẽs, nam realem, & veram, ac Physicam compositionem habent, quam per se includit illa actio, & ideo per illam fit per se primo compositum accidentale: nam, & actio ipsa accidentalis est.

SECTIO V.

Quæ sit propria ratio formæ substantialis, propriaq; causalitas eius in suo genere.

I. Descriptio formæ in genere. EX dictis de existẽtia formæ substãtialis, & de modo quo fit, facile intelligi potest, quid ipsa sit, & quem modũ causandi habeat: vtrũq. autem hac breui descriptionem comprehẽdere possumus. Forma est substantia quædam simplex, & incompleta, quæ ut actus materiæ cũ ea cõstituit essẽtiam substantiæ cõpositæ. In qua descriptione substantia ponitur loco generis eo modo, quo à Philosopho distinguitur in materiam, formam, & compositum. Et per eam particulam distinguitur hæc forma ab accidentalibus, quæ substantiæ non sunt, distingui etiã potest à modis substantialibus: nam licet hi ad prædicamentũ substantiæ reuocentur, nõ tamen sunt substantiæ in ea proprietate, vnde neq. ab Arist. in ea partitione enumerãtur, quia nõ sunt propriæ entitates substãtiales, vt est forma, quæ hac ratione substantia dicitur. Additur vero, [simplex, & incompleta,] vt p priorem particulam a composita substantia separetur: per posteriorem vero à substantijs separatis, quæ interdum vocari solẽt formę assistentes, ut illæ, quæ mouent corpora cœlestia, quæ re uera non exercent munus causæ formalis, sed efficientiam aliquam: quare non sunt formę substantiales, prout nunc de illis loquimur.

Reliqua pars definitionis distinguit formã à materia, quæ etiam est substantia simplex, & incompleta, tamen vt potẽtia: forma vero, ut primarius actus illius potentiæ. Et ideo Aristot. 2. de anima definiuit, animã esse [Actũ corporis physici, &c.] Quę definito pót facile ad formã in communi accommodari, si nomine actus substantiale actũ intelligamus, ut intelligi debet, & solum dicamus formã esse actũ corporis physici, reliquam partem auferendo, quæ animã secernit à formis inanimatorum. Possumus II. autem per corpus physicum intelligere, vel materiã ipsam, quatenus est altera pars compositi naturalis: quæ ut forma informetur, semper supponitur, ordine naturæ in suo genere causæ, quantitate, & aliquibus proximis dispositionibus affecta: & ea ratione corpus physicum appellari pót. Vel etiam possumus per corpus physicum ens ipsum naturale intelligere, quod ex materia, & forma cõstat: cuius actus dicitur forma, tanquam constituens illud: quomodo etiam Aristot. definiuit esse [Actum viuentis, seu quo viuimus.] Vtráque igitur habitudinẽ in dicta parte nostræ descriptionis explicauimus: nam forma substantialis, ita est substantia incõpleta, vt sit actus materię, actus (inquam) vel actu informans, vel natura sua institutus ad informandã materiam, nã verba (ut aiunt) in definitionibus dicũt aptitudinẽ, & ita comprehenditur anima rationalis, etiãsi à corpore separata sit. Et hinc consequenter habet, ut cum materia componat essentiam entis naturalis, quod est substãtia cõposita: & ideo Arist. 2. phys. ca. 3. ait, [formã esse essentię, seu quidditatis rationẽ,] id est, quæ cõpositi naturalis essentiam complet, & ab alijs essentialiter, ac quidditatiue eãmdistinguit.

Atq. hinc explicatur et est causalitas formæ; nam quia forma essentialiter est actus, ideo includit intrinsece habitudinem transcendentalẽ ad id cuius est actus, & ad actuationem, quam in illud exercet; ideoq. vix potest ratio formæ, nisi per habitudinem ad eius causalitatẽ, declarari. In qua possumus quatuor illa considerare, quæ in omni causa spectamus scilicet formale principium causandi, cõditionem necessariam ad causandum, causationem ipsam, & effectum qui causatur, quæ omnia sigillatim explicãda sũt, sicut in materia fecimus, licet suppositis quę ibi diximus, breuius hic expediri possint. III.

SECTIO VI.

Quæ sit ratio causandi formæ.

TRia sub hoc titulo complecti possumus, scilicet principiũ causandi, quod sit veluti actus primus, conditionesq́ necessarias ad sic causandum, & causalitatem illam in actu secundo. I.

Quoad

II. Quoad primum dicendum est, principium causandi non esse aliud, quam entitatem, & naturam ipsius formæ, quæ per seipsam, & entitatem suam causat, exhibendo (vt ita dicam) sese totã materiæ, seu composito. Ad quod non indiget alia facultate, vel potentia distincta à seipsa, sed per seipsam est essentialiter apta ad hanc causalitatem exercendam. Vnde, sicut supra dicebamus in materia non distingui principale, & proximum principium causandi, quia potentia receptiua per quam causat, non est proprietas eius, sed ipsamet essentialiter, ita in forma considerari potest, quasi potentia quædam, vel aptitudo ad causandũ formaliter, quæ manet, v.g. in anima separata, etiamsi actu non informet: & illa aptitudo est proximum principium causandi formaliter. Nõ est tñ distinctum à principali, quia illa aptitudo nõ est proprietas superaddita entitati formæ, sed est essentialis ratio, & specificatio eius: nam forma essentialiter est actu actuans, de essentia autẽ huiusmodi actus est aptitudo ad actuandum. Item, quia ex materia, & forma ideo fit per se unum, quia non interuentu alicuius proprietatis, vel accidentis vniuntur, sed immediate per seipsas, propter proportionem, & mutuam aptitudinem, quam ad se habent per suasmet entitates incompletas, ad idem genus pertinentes, vt sumitur ex Aristotele 8. Metaphys. c. 6. & 2. de anima, c. 1. ubi id adnotat Commentator commento 7. & alij Scriptores 8. Metaphys. D. Thom. 2. contra Gentes, c. 70. & 1. p. q. 76. art. 7. & alij Theologi in 2. dist. 12. præsertim Scotus quæstione 1. & Durand. q. 2. ergo sicut in materia non est fingenda potentia distincta, quæ mediet inter ipsam, & formam: ita neq. in forma cogitanda est aptitudo, quæ sit aliquid distinctum ab ipsamet forma. Dices, quomodo potest forma, quæ tãtum distat in sua natura a materia, illi per seipsam immediate vniri? quod maxime uideri potest difficile in anima rationali, quæ spiritualis est. Respondeo imprimis, non esse tantam distantiam, quin in eodem genere conueniat. Deinde, distantiam nihil obstare, si sit debita proportio: vt enim dixit Plato in Timæo, mutua proportio est quasi uinculum inter res, quæ proxime ac per se vniuntur: proportio autem hæc consistit in ratione actus, & potentiæ, & in naturali, & essentiali aptitudine, & mutua habitudine, quam inter se habent.

Conditiones necessariæ, vt forma causet.

III. QVoad secundum de conditionibus necessarijs ad hanc causalitatem exercendam, tres uidentur posse conditiones assignari. Prima est actualis existentia ipsius formæ, de qua diuersimode sentendum est, iuxta diuersas sententias de existentia creaturæ, & distinctione eius ab essentia. Quamquam in nulla opinione uideatur existentia proprie dici conditio necessaria ad causalitatem formæ: nam si existentia est res distincta ab essentia, non potest dici conditio formæ ad causandum, sed potius effectus, vel in genere causæ formalis, prout dicitur forma dare esse: vel in genere causæ efficientis, prout dicunt aliqui, existentiam manare ab essentia, uel, vt alij volunt, in genere causæ materialis, quatenus forma complet essentiam, quæ est proximum receptaculum existentiæ. At vero, si existentia in re non distinguitur ab essentia actuali, existentia formæ, non potest propriẽ dici conditio necessaria ad causandum: conditio enim requisita, si proprie loquamur, distinguitur ab ipsa ratione causandi: existentia autem non potest sic distingui iuxta illam opinionem, quia forma causat per suam entitatem actualem, quia non potest intelligi actu causare, nisi vt habens entitatem suam actualem, & extra causas: ergo vt habens existentiam. Atque hæc opinio

Actualis existentia.

A magis probanda est, quia sicut actualitas formæ, nõ est conditio distincta à ratione causandi, seu actuãdi, ita neq. existentia, quæ intime includitur in ipsa actualiter. An uerò necesse sit, existentiam formæ esse præuiam ad causalitatem eius, dicendum est, non esse necessarium, ut sit præuia ordine durationis, quia tális antecessio est impertinens, imo naturaliter non est possibilis, quia formæ non debetur esse, donec illam postulet subiectum proxime aptũ, quo posito, forma simul ac est, naturaliter illud informat. Rursus neque necesse est existentiam formæ, ita esse præuiam ordine naturæ, ut intelligatur aliquod signum, uel momentum in quo existat, & non informet, quia neque hoc est necessarium ad proprietatem naturæ, neque in formis, quæ à materia pendent, intelligi potest, ut ex dictis sectione p̃cedente constat. B Antecessio autem naturæ, secundũ aliquod genus causalitatis interuenire potest, & necessaria est, nam causalitas formæ ab eius entitate, & existentia pendet: vnde necesse est, vt inter existentiam, & causalitatem formę sit ordo naturæ, ex quo sumitur [prioritas] (vt aiunt) [à quo,] non [in quo.] De quib. prioritatibus plura in sequentibus.

IV. Altera conditio necessaria assignari potest pręsentia, seu intima propinquitas entitatis formæ cũ entitate materiæ, quæ conditio est uerissime assignata, adeoq. necessaria, vt sine illa, etiam de potentia Dei absoluta, non possit forma suum effectum formalẽ præstare. Quis enim intelligat formam substantialem loco distantem a corpore componere substantiam per se unã? Hæc ergo compositio per intimam unionem fit, quæ non est quidem localis pręsentia, sed aliquid distinctum ab illa: necessario tamen illam requirit. Quod ex dictis supra in simili de materia, declarari amplius ac persuaderi potest, nam quoad hoc eadem est ratio de forma.

Intima propinquitas formæ ad materiam.

V. D Tertia conditio assignari potest, dispositio accommodata ex parte materiæ, quam necessario forma requirit, vt suum effectum formalem conferre possit. Quam dispositionem aliqui existimant, adeo esse necessariam, vt etiam per potentiam absolutam non possit forma informare materiam omni carentem dispositione, præsertim quantitate. Ita Henr. quodlib. 7. quęst. 17 Veruntamen quidquid sit, an ex parte materiæ, vel quantitatis repugnet illam ab hac separari, quod tractare non possumus usq; ad disputationem de quantitate, nihilominus si semel supponatur, materiam posse conseruari a Deo sine quãtitate, quod uerius existimamus, non repugnabit conseruari etiam a Deo, talem materiam in eo statu informatam substantiali forma, quiá nulla est tam essentialis connexio inter formam, ut exercentem suum intrinsecum effectum formalem, & hæc accidentia, ut non possit a Deo sine illis conseruari. Nõ intercedit igitur tam absoluta necessitas: quod uero hæc conditio modo naturali, & Physico necessaria sit, experientia ipsa docet. Hinc enim prouenit naturalis rei corruptio, per quam forma a materia E separatur, quæ incipit per abiectionem, seu corruptionem dispositionum: ergo signum est esse huiusmodi dispositiones saltem conditiones necessarias ex natura re, ut forma informet materiam. An uero sint conditiones pręuię, uel consequentes formã ordine naturæ, petendum est ex dictis disputatione pręcedenti.

Dispositiones connaturales formæ.

Causalitas formæ explicatur.

VI. QVoad tertiũ de causalitate actuali ipsius formæ, quidnam sit, non est facile ad explicandum, tamen ex his, quæ dicta sunt de materia, procedere proportionatè possumus ad id declarandũ. Et in primis certum uidetur, huiusmodi causalitatem aliquid esse in rerum natura distinctum ex na

tura rei ab entitate formæ. Probatur, quia sicut agere, aliquid est in rerũ natura, ita & informare, quia vere est, realiter, ac physice causare. Rursus illud, quidquid est, est in re ipsa separabile a forma: nã in anima rationali de facto separatur, & in qualibet forma substãtiali separari posset per potẽtiã Dei absolutam, nam potest extra materiam conseruari, sicut conseruata est quantitas: est enim eadem, vel maior ratio: ergo distinguitur ex natura rei ab illa.

VII. *Vnio formę ad materiam, est formę causalitas.*

Deinde, dicendum est hanc causalitatem nihil aliud esse posse, præter actualem unionem formę ad materiam. Probatur primo a sufficienti enumeratione, quia neq. est materia, neq. forma, neq. compositum: ergo est dicta unio, nã præter hęc nihil aliud excogitari potest: & antecedens quoad omnes partes est per se euidens. Nam de forma iam probatum est, & eadem ratio a fortiori probat de materia, cõpositum autem est ultimus effectus huius causalitatis, ut statim dicetur: non est ergo causatio ipsa. Itẽ, compositum includit entitatem materiæ, & formę: causalitas autem formæ pręcisè sumpta non potest hæc omnia includere. Præterea, posita unione, & præciso quocunq. alio, pręter ea, quę dicta sunt, forma necessario exercet suam causalitatem: positis autem omnibus alijs, & ablata vnione impossibile est formam exercere suam causalitatem: ergo signum est, in vnione consistere talem causalitatem. Maior patet, quia si forma unitur materiæ, necessario communicat illi seipsam per seipsam, id est, non efficiendo aliam similem, sed suammet perfectionẽ, & entitatem illi cõmunicando, & hoc modo illã actuãdo. Et inde ẽt necessario consurgit substantialis natura cõposita per se vna, sed in hoc consistit tota causalitas formæ, totaliq. effectus eius, qui ablata unione, permanere nõ potest, vt per se notum est: ergo. Vnde in hoc est notanda differentia inter unionẽ, quam diximus esse causalitatẽ formę, & actionem, quam postea dicimus esse causalitatem efficientis, quod actio ita est causalitas agentis, ut agens quatenus agens est, omnino maneat extra effectum, quia licet per actionem communicet se, non tamen seipsum per seipsum dãdo effectui, sed similem aliquam entitatem ei cõferendo, vnio uero ita est causalitas formæ, ut, ea mediante, seipsam præbeat, uel materiæ, uel composito: est enim causa intrinseca per se ipsam causans. Quo sensu dici ẽt posset, causalitatẽ formæ complecti in se entitatem formæ, seu hanc causalitatem esse ipsam formam, non absolute sumptam, sed vnitam. Sed in hoc loquendi modo confunditur causa cum causalitate, & ratio causandi quasi in actu primo, cum causatione, quæ est quasi actus secundus, & ideo formalius, & magis pręcisè dicitur hæc causalitas, in ipsa vnione consistere.

Notãdum inter causalitatẽ efficientis & formæ discrimen.

VIII. *Dubiolũ.*

Sed occurrit difficultas, nam hæc unio duplici modo contingit in diuersis formis substantialibus. In quibusdam enim est pura vnio, id est, sine inhæsione, uel dependentia formæ, vt in animabus rationalibus: in alijs uero est unio, quæ simul est dependentia, & quasi inhæsio formæ in materia. Prior ergo unio non pôt esse causalitas formalis rationalis animæ, quia est ab ea effectiue: causalitas autẽ effectiua longe diuersa est a formali. Antecedẽs patet, quia hoc ipso, quod anima creatur a Deo in corpore disposito, statim ipsa quasi naturali impetu sese unit materię, efficiendo vnionem: nam cum anima naturaliter sit propensa ad illam unionem, & habeat applicatum proprium subiectum perfectibile ab ipsa, non est cur nõ possit ipsa quasi naturali pondere sese corpori copulare, ut sensit Henric. quodlib. 11. q. 14. & Aureol. apud Capreol. in 4. d. 43. q. 2. & probabile existimat ibi Rich. art. 3. q. 2. Posterior item unio nõ potest esse causalitas formalis respectu aliarum formarũ, quia illæ formæ per ipsam vnionem causantur à materia, & ab ea pendent in

A suo esse: ergo non possunt eædem formæ esse causæ eiusdem unionis: ergo non pôt unio esse causalitas huiusmodi formæ: causalitas enim est ab ea causa, cuius est causalitas, sicut actio est ab agente: & ideo supponit esse talis causę. Nec pôt intelligi, quod eadẽ res, seu modus sit ratio, seu quasi uia, vt causetur forma, & per quã causet forma. Et confirmatur, nã supra disp. 12. sect. 1. dicebamus, formam non posse esse causam formalem generationis, quia per generationem fit, & educitur de non esse ad esse. ergo eadem ratione non potest esse causa unionis, & consequenter neq. unio potest esse causalitas eius. Patet cõsequentia, tum à paritate rationis, tũ ẽt, quia ipsa generatio uidetur esse idem, quod vnio, cum dictũ sit, has formas eadem actione fieri, & uniri.

B Ad priorem partem respondetur, sententiã Henrici, quæ ibi commemoratur, satis incertam esse, vt videre licet in Scoto in 4. d. 43. q. 3. ar. 3. & Capreolo ibi, q. 2. art. 3. Nam fortasse unio animæ rationalis, & corporis fit, uel virtute seminis, & dispositionum ab ipso generante, uel si ab hoc tantum fit dispositiue, fiet effectiue à solo Deo, à quo anima creatur. Quod uero ab ipsamet anima fiat, nulla sufficiẽti ratione ostenditur, nam licet forma natura sua sit apta uniri, ideoque sit naturaliter propẽsa ad unionem, non inde sequitur esse potentem ad sese uniendum: sunt enim hæ diuersę aptitudines, seu potestates, quarum una non necessario infertur ex altera: sicut etiam materia est apta uniri, & est in suo genere propensa ad unionem, & tamen non est potẽs se unire. IX.

Rationalis anim' corpori disposito itimus nõ sese vniter.

C Quemadmodum enim potentia receptiua, & appetitus in illa fundatus, est diuersę rationis a potentia actiua, & propensione eius, ita potentia (vt si dicam) seu aptitudo formalis, & propensio in illa fundata, est distinctæ rationis ab actiua, nec est ulla sufficiens ratio, cur ex illa inferatur, maxime cum in omnibus alijs formis probabilius uideatur, unionem non esse effectiue a forma. Secundo, etiamsi illa sententia admittatur, neganda est consecutio, nam etiamsi unio ad corpus sufficienter dispositum effectiue manet ab anima rationali, nihilominus esse potest formale uinculum, quo anima coniungitur materiæ, ut actus potentiæ. Nihilque repugnat, quod eadem unio sit ab anima in du-

Dubioli solutio.

D plici genere causę, effectiuę scilicet, & formalis, uel quod sit effectus animę, ut efficientis, & quod sit ratio causandi formaliter totum compositum: nulla enim repugnantia in his diuersis habitudinibus inuoluitur.

X. *Vnio quæ est causalitas formæ, ab hac & à materia causatur.*

Ad posteriorem partem, respondetur eandem unionem causari, & à forma, & à materia, & ab efficiente, ab vnoquoque in suo genere causę, quia ab omnibus illis pendet: ideoq. non repugnare, ut eadem unio, quatenus est à forma, sit quasi uia, seu ratio, qua mediante forma causat totum compositũ, & quatenus est à materia, sit ratio, qua mediãte forma materialis in suo esse a materia pẽdet. Est enim illa unio nexus utriusque, scilicet materię, & formę, & ideo quando talis est unio, vt ẽt sit inhærentia, simul esse potest, & uia (ut ita dicam) materię ad formam, & formę ad materiam.

E Nec refert, quod causalitas formę debet esse a forma, & ideo supponere debet eam esse ordine naturę, nam, ut supra attigimus hęc prioritas non est in quo, sed à quo: nõ repugnat autem, quod eadem unio, & sit a forma, vt informante materiam: & sit talis nexus formę cum materia, vt illo mediante forma sustentetur a materia. Atq. ita eademmet unio quatenus est a forma, est medium seu ratio, qua mediante forma actuat materiam, & componit compositum, & hoc modo dicitur esse causalitas formę: quatenus uero per illã forma materię adhęret, & sustentatur ab illa, est dependentia eiusdẽ formę a materia. Est enim tam intrinseca cõnexio inter huiusmodi formam, & vnionem,

Vnionis variæ acceptiones. nionem, vt diuersis rationibus mutuo inter se pendeant. Ad confirmationem respondetur vnionem, interdum accipi pro actione, quæ ad tollendam æquiuocationem solet dici vnitio, interdum verò, ac magis proprie sumi pro ipso modo vnionis, vel inhærentiæ permanentis in facto esse inter materiam, & formam, & aliquando sumi etiam pro relatione cõsequente, vt latius annotatur in 3. p. q. 2. ar. 8. Cum ergo dicimus vnionem esse causalitatem formæ: nõ est sermo de relatione, vt per se notum est, nam hęc si sumatur, vt aliquid distinctũ ab alijs, vel nihil est, vel quid posterius est. Neq; etiam est sermo de actione, de qua procedit dicta confirmatio fatemur .n. formam, præsertim illam, quæ educitur de potentia materiæ, non esse proprie causam formalem illius actionis, per quam educitur, vt citato loco ostẽdimus, quia est terminus eius, vnde illa actio aliquo mõ actiue cõparatur ad ipsam formam, & ideo non potest verè, ac proprie causari ab ipsa forma. Loquimur ergo de modo vnionis, de quo est longe diuersa ratio, quia non comparatur actiue ad formam, sed est quasi formalis nexus inter ipsam, & materiã & ideo potest habere dependentiam ab vtraque, vt declaratum est.

Hic verò occurrebat statim difficultas, cur hic modus vnionis magis attribuatur formæ, quã materiæ. Sed huic satisfactum est disp. 13. sect. 6. Neq; hic aliquid addendum occurrit.

SECTIO VII.

Quis sit effectus causæ formalis.

I. DVo tantum effectus sunt, qui formæ attribui possunt, scilicet, cõpositum, & materia, nam de generatione, vel vnitione iam dictũ est, non posse proprie effectum eius. De vnione verò ipsa in facto esse constat ex dictis, non posse dici proprie effectum, nisi fortasse eo modo, quo actio dicitur effectus agentis, quatenus ab illo est, quamuis proprius dicatur via ad effectum.

Explicatur prior effectus formæ.

II. Primarius effectus formæ cõpositũ est. QVoad compositum ergo satis clarum est ex dictis, illud esse proprium, ac primariũ effectũ formæ, nam ex illa intrinsece, & essentialiter constat, & ab illa habet speciem, & (vt ita dicam) pulchritudinem suam: nam ipsa complet essentialẽ naturam, & rationẽ eius, vt ex Aristotelis definitione supra tradita constat. Item materia est causa compositi, vt supra ostensum est: ergo multo magis forma: quia magis confert ad esse compositi: ergo, & econuerso ipsum compositum est effectus formæ, nã in suo esse ab illa maxime pendet.

III. Sed obiiciunt aliqui, nam si compositum est proprius, & primarius effectus formæ: ergo propria causalitas formæ erit constituere compositum: hoc autem uerum esse nõ potest, quia forma prius natura actuat materiam, quam compositum: nam cum essentialiter sit actus materiæ, prius respicit materiã, & per illam compositum: ergo compositum non est primarius effectus formæ, sed materia, vt actuata, seu, ut informata: ex quo effectu consequitur compositum, ut posterior effectus. Respondeo his uocibus, non explicari duas causalitates, aut duos effectus formæ, sed unum duntaxat sub diuersis habitudinibus. Vnica est enim unio formæ ad materiam, & illa posita, & præcisa omni alia re, uel modo reali, materia manet informata per formam, & compositum ex utraque resultat; quamuis in ipsa forma possint diuersæ relationes considerari respectu materiæ, uel compositi. Rursus materiam esse actuatã forma, non est effectus ex natura rei distinctus à cõposito: quia per materiam, ut informatam non intelligimus solam materiam cum aliqua denominatione quasi extrinseca, nam hic conceptus, uel nullus est, uel non est conceptus alicuius effectus realis, sed denominationis, quam intellectus confingere potest ex concomitantia, vel habitudine ad formã, vt præsentẽ, sed per materiã informatã intelligimus materiã, vt intrinsece affectã forma: includit ergo materia, ut informata, & materiam ipsam, & formam, & unionem. Sed compositum hæc tria includit, & nihil aliud: ergo hæc nõ sunt in re distincta: ergo non sunt duo effectus, sed unus diuersimode a nobis conceptus, & declaratus.

IV. Et confirmatur, ac explicatur a simili, nam in forma accidentali, non est aliud informare subiectũ, & componere cum illo cõpositum accidentale, ut in albedine dealbare niuem, & constituere hoc album, ut sic, idem sunt: ergo idem est proportionaliter in forma substantiali. Respondent esse disparem rationem, quia ex subiecto, & albedine fit unũ per accidens, quod non est aliquid distinctum ab extremis simul sumptis, & vnitis: ex materia autẽ, & forma fit unum per se, quod oportet esse aliquid præter illa tria, etiam simul sumpta, ut possit esse magis unum. Sed hæc responsio falsam doctrinam supponit; impossibile est enim substantiam compositam in re aliquid includere, præter illa tria simul sumpta. Quod infra ostendam, disputando de essentia substantiæ materialis. Neque in eo consistere potest differentia inter ens per se, & per accidens: sed in hoc quod ipsamet unio, & extrema unionis omnia sunt eiusdem ordinis in ente per se uno, non uero in ente per accidẽs. Vnde etiam fit, ut in ente per se uno, unio sit intimior, & orta ex maiori proportione unibilium inter se. Quod uerò in hoc solum, & non in alio sita sit differẽtia demonstrari potest, quia tam ens per se vnum, prout nunc de illo agimus, quam ens unum per accidens, non est unum unitate simplicitatis, sed unitate compositionis, seu unionis; ergo maior unitas entis per se compositi consistit in nobiliori vnione, & maiori proportione unibilium, & nõ in additione tertiæ entitatis intelligibilis, quæ si sit simplex, & ipsa sola præcisè sumpta dicatur esse per se una, non erit una compositione, & ita non erit compositum illud, quod per formam constituitur. Si uerò illud tertium sit unum, intrinsece includens materiam, & formam, & unionem earum, nihil his adiungere oportet, ut illud sit per se unum, imo inde potius minueretur hæc unitas, nam plura aggregarentur in eo composito, sine ulla necessitate. Retinet ergo ratio facta suã, quod si in accidentali forma actuari subiectum, & constitui accidentale compositum, uerbi gratia, album, idem sunt in re, etiam in substantiali forma actuari materiam, & compositum constitui, idem sunt. Neque unitas per se hoc impedit, sed maiori ratione id postulat.

V. Ad rationem ergo in contrarium, cõcedenda est sequela, nimirum essentiam substantialem compositam, esse primarium effectum formæ in suo genere, & consequenter præcipuam causalitatem formę esse constituere idem compositum, non utcunque, nam hoc absolute dictum commune est materiæ, sed, ut perficientis, & complentis essentiam: materia enim inchoat illam, forma uerò complet. Cum uerò additur, formam prius natura actuare materiam, quam cõstituere compositum, negatur assumptum, quia illa non sunt duo, sed unum in re, unde non est inter ea causalitas, & consequẽter nec ordo naturæ, sed ad summum, potest esse ordo rationis secundum conceptus inadæquatos. Neque obstat, quod forma essentialiter sit actus materiæ, nam æque essentialiter est pars cõpositi, imo, si inter hæc facienda esset comparatio, essentialius est pars compositi quam actus materiæ, quia forma non est pro-

pter materiam, sed propter compositum: re tamen vera hæc non sunt duo in ipsa forma, sed vnum fundans duas relationes. Ex quo potius retorquetur argumentum, nam sicut forma, vna, & eadem aptitudine est pars compositi, & actus materiæ, ita eadem exhibitione se totam dat materiæ, & cōposito, huic vt toti, illi, vt comparti: ergo etiam in effectu idem est, & omnino simul, quod materia sit informata forma, & compositum constitutum: est ergo compositum proprius, & primarius effectus formæ substantialis, & fortasse vnicus in genere causæ formalis: sed de hoc postremo puncto dicendum est in sectione sequenti.

An forma sit perfectior composito.

VI. PRius verò soluēda est occurrens obiectio, nam causa esse debet nobilior effectu, teste Cōmentatore 2. physic. comm. 4. sed forma nō est nobilior composito: ergo non potest compositum esse proprius effectus formæ. Ad hanc obiectionem respondent aliqui negando minorem, nam Arist. 7. Metaphys. textu 7. & 8. præfert formam composito, dicens esse magis ens, & prius illo. Atque ita sentit ibi Comment. & absolute defendit Zimara theorem. 10. qui etiam refert Lynconiensem. Et probat, quia quidquid perfectionis est in composito, est in sola forma, & materia nullam addit perfectionem, & aliunde tota illa perfectio est in forma, tanquam in causa, & illa est, quæ secum affert esse, quod non cōuenit compositio, nisi ratione illius: ergo illa est simpliciter perfectior. Sed hæc respōsio falso fundamento nititur, nam sine dubio compositum est perfectius sua forma. Quæ est aperta sententia Aristotelis, nam in 2. de anima in principio, & vbicunque distinguit substātiam in materiam, formam, & compositum præfert compositum formæ, & formā materiæ: imo infra agentes de substantia ostendemus, analogicè de illis dici, & ita explicuit Commentator 2. de anima comm. 3. & ideo dixit Aristoteles in prædicamento substantiæ, primam substantiam esse maxime substantiam, vbi licet comparet primam ad secundam, tamen etiam præfert primam, & cōpletam substantiam partibus, & incompletis substātijs. Vnde etiam Commentator 12. Metaph. com. 15. dicit compositum esse maioris nobilitatis, quam sit materia, vel forma, & refert Alexander in candē sententiam. Quam etiam tenet Simplicius in 1. physic. textu 70. & 2. physic. textu 4.

VII. Ratio verò est, quia compositum includit quidquid est perfectionis in forma, et addit aliquid: ergo est perfectius. Antecedens probatur ab aliquibus, quia compositum includit esse, quod non includit forma. Sed hæc ratio nullius momenti est; nam, vel existentia distinguitur in re ab essentia actuali, vel non: si non distinguitur, sicut essentia composita includit suum adæquatum esse, ita forma suum proprium esse: si verò distinguitur, primū ratio illa nō habet locum in homine, quia esse prius cōuenit animæ, quam homini. Deinde, vt rectè fiat comparatio, debet fieri inter essentiam formæ, & essentiam compositi præcisè, & sic non procedit illa ratio, vel si fiat comparatio formæ ad cōpositum, ut includit esse, etiam forma sumi debet, vt includēs suo modo esse, nam illi per se primo debetur, vt primæ radici ipsius esse, quæ p illud ēt existit, quamuis, denominatio existendi simpliciter tribuatur cōposito propter modum subsistēdi. Probatur ergo antecedens, quia compositum includit perfectionem formæ, & præterea includit perfectionem materiæ. Respōdet Zimara à materia nullam sumi perfectionem, sed oēm potius imperfectionem. Fallitur tamen, quia vt supra ostensum est, materia habet veram realitatē, & essentiam partialē: vnde necesse est, ut habeat aliquam perfectionē in latitudine entis, & maiorē, quam accidētia. Item subsistētia, perfectio est: hanc autem habet substantia materialis maxime ratione materiæ. Item materia secū affert suum partiale esse, quæ omnia constabunt infra, latius tractando de subsistētia, & existētia. Et hoc sensu applicata prior ratio est efficax, nam compositum habet esse completum: esse autem formæ est incompletū. Denique unio formæ ad materiam aliqua perfectio est: alioqui cur forma illa naturaliter appeter: hanc autem perfectionem includit compositum, non verò forma. Respondet aliter dictus auctor, quamuis compositum formaliter includat aliquam perfectionē præter formam, nō sequi esse perfectius forma, quia omnis illa perfectio est à forma, & virtute in illa cōtinetur. Sicut (inquit) Deus, & mundus nō est quid perfectius, quam *Deus* solus. Sed in primis, ut minimum, falsum erit quod asserit, formam esse perfectiorem composito: sicut Deus solus non est perfectior Deo, & mundo simul. Deinde falsum est formam continere continenter, aut uirtute tota perfectionem compositi: non enim habeat in virtute perfectionem materiæ, nec causalitatem eius vllo modo supplere potest, maxime cum ipsa pendeat à materia. Tandem forma est propter compositum, tanquam propter finem proprium, ac præcipuum: huiusmodi autem finis perfectius quid est eo, quod ad finem ordinatur, 2. phys. tex. 31.

Exponitur Aristotelis locus ex 7. Metaphys.

AD Aristotelem in 7. Metaphys. respōdetur varie locum illum exponi. Prima expositio est Aristotelem in eo text. 7. nō loqui de prioritate perfectionis, sed de prioritate causalitatis: sic enim uirtute colligit philosophus. Forma est prior materia, & materia prior cōposito: ergo forma est prior composito. At si loqueretur de prioritate perfectionis, minor esset falsa, loquitur ergo de prioritate causalitatis. Ita Alb. Magnus, & Scotus, & indicat D. Tho. Sed nō placet expositio. Primo, quia ratio illa argumentandi non est formalis, cū mutetur genus causæ. Deinde, quia melius, & breuius concluderet, formā esse priorem composito, quia est causa eius. Tertio probatur quia Aristoteles non tantum dicit esse priorem, sed etiā esse magis ens. Verum est, Aristotelem in illatione nō repetere, quod sit magis ens, sed solum, quod sit prior: & ideo Iau. ibi q. 4. dicit comparationem inter formam, & materiam fieri in prioritate, & perfectione: inter formam autem, & compositum in prioritate tantum. Sed hoc est præter expositionem omnium: nam ea modo colligendi, & arguendi, quo utitur philosophus, constat aut breuitatis causa fuisse in consequente omissam illā particulam, quæ ex uirtute antecedentis intelligebatur, uel certe sub prioritate comprehensam esse prioritatem perfectionis. Secunda expositio est formam esse priorem, & perfectiorem nō simpliciter, sed secundum quid, ita, ut philosophus uirtute sic colligat. Forma est prior, & perfectior materia, quia illa est actus, hæc potentia: ergo forma est etiam perfectior, & prior, quam compositum, saltem secundū aliquid. s. quia forma est actus simplex, non includens potentialitatem; compositum autem includit potentialitatem materiæ. Ita D. Tho. & Alensis ibi, & Soncin. 7. Metaph. quæst. 28. Dico uerba obstant huic expositioni, unum est, quod propter excessum secundum quid, non debuisset Aristoteles simpliciter id affirmare, & colligere, præsertim cū in antecedente absoluta sit comparatio, quia forma simpliciter est perfectior materia. Aliud est, quod etiam secundum quid non uidetur compositum minus perfectum quam forma: nam includere potentialitatem materiæ, non est imperfectio in composita

VIII. Prima expositio.

com-

comparatione formæ informantis, sed solum comparatione substantiæ completæ immaterialis. Sicut rem esse simpliciorem non est semper maior perfectio, etiam secundum quid, quando talis res ordinatur ad componendum vnum aliquid simpliciter perfectiuis.

IX. Quocirca existimo Aristotelem nullo modo ibi præferre formam composito, sed uel nullam inter ea facere comparationem, uel potius præferre cõpositum formæ quod notauit Simplicius citato loco, & constat ex versione Argyropoli, quæ sic hẽt: [Si forma prior materia est, & magis ens, illud quoque, qđ est ambobus est, prius erit ob, eandẽ rõnẽ.] Vnde antiqua versio decepit expositores, quia loco nominatiui [ipsum,] habet ablatiuũ [ipso.] Et, q̃ ad contextum attinet, hæc etiam lectio est magis cõsentanea intentioni Aristotelis; nam præcipuè intẽdit contra antiquos ostendere, materiam non esse maximè substantiam, sed esse minus perfectam cæteris. Vnde postea in tex. 8. refert, antiquos dicẽtes materiam esse maximè substantiam: ipse verò docet esse impossibile, & concludit; [Propter quod forma & quod ex ambobus, substantia videtur esse magis quam materia.] Vnde in priori comparatione cum concludit compositum esse prius ob eandem rationem, formaliter quidem, & immediatè, solum videtur compara compositum ad materiam, virtute tñ etiam illud præfert formæ, dum sic colligit: Forma est prior materia, ergo etiam compositum, eadem (inquam) ratione, scilicet, quia includit ipsam formam, & consequenter est etiam prius perfectione, & nobilitate ipsa forma, cum ad illam, vt totum ad partem comparetur.

X. Ad obiectionem autem in principio positam respondetur negando simpliciter maiorem, nõ enim est necesse, omnem causam esse nobiliorem effectu, sed solũ in aliqua causa efficiente, & finali: non verò in materiali, ut omnes fatentur, neq. etiã in formali, fere propter eandem causam, quia, nimirum, hæc causæ intrinsecæ ita sunt causæ, vt sint etiã partes, & neutra per se dat effectui totam entitatẽ aut perfectionem eius, sed constituit illum, dando ipsi id quod habet entitatis; ille verò quia consurgit ex multis, euadit perfectior singulis. Vnde addi etiam potest effectum superare causam secũdum id, quod ab ea recipit: posse autem superare secundũ, id quod habet ab alia causa. De quo latius infrà, disput. 26. sect. 1.

Non oĩs causa nobilior effectu.

SECTIO VIII.

Vtrum forma substantialis sit vera causa materiæ, & materia effectus eius.

HIc iam non agimus de materia vt informata: de hoc. n. dictum est sectione præcedẽti, sed de materia quãtum ad entitatẽ, seu quantũ ad esse eius. Et ratio dubitandi est, quia tota entitas materiæ suponitur ad eductionẽ, vel introductionẽ formæ: ergo non potest illa entitas causari à forma: maximè cum materia recipiat esse per creationem, ad quã non potest forma cooperari concausando. In contrarium autem est, quia non repugnat formam esse causam materiæ, cum causæ sint sibi inuicem causæ, secũdo physi. tex. 30. & 5. Metaphys. tex. 2. Item, quia si forma non esset causa materiæ, materia posset naturaliter esse sine forma, quia si non est causalitas, non est cur sit dependentia.

Referuntur opiniones.

II. CIrca hanc quæstionem variæ sunt sententiæ, iuxta diuersum modum sentiendi de esse materiæ. Qui enim existimant materiam ex se nullum A habere esse existentiæ, dicunt formam propriè esse causam materiæ, quia illud est causa rei, quod dat illi esse. Hæc opinio esse uidetur D. Thom. 1. parte, q. 66. art. 1. & de potentia q 4. art. 1. quã tenent omnes Thomistæ, Capreolus in 2. distin. q. 1. Caiet. de ente, & essentia, cap. 5. sub quæst. 9. Ferrar. in lib. 3. contra Gentes cap. 4. Soncin. & Iaueli. 8. Metaph. q. 1. Idemq́ secutus est Durandus in 2. dist. 12. q. 2. & Argentin. q. 1. Modus aũt explicandi hanc causalitatem formalem iuxta opinionem distinguentem realiter existentiam ab essentia actuali creaturæ, hic esse debet, quod entitas partialis essentiæ materiæ de se est incapax existentiæ, donec informetur forma substantiali: ipsa uerò forma secundum suam entitatem essentiæ per se primo vnitur materiæ, & B cum illa componit vnam essentiam integram: atq. hic est primarius effectus formalis formę. Ex quo vlterius sequitur, quod forma communicet esse existentiæ quod secum affert, per se primo composito, & per participationem materiæ, siue illud esse manet actiuè à forma, seu per resultantiam, siue solum formaliter, quod in hoc solo consistere potest, quod tali formæ, vel rei informatæ per illam naturali necessitate debeatur tale esse, etiamsi à sola causa extrinseca conferatur, à qua fit forma. Et hanc explicationem iudicauit Caietanus dicto loco, nec videtur posse conuenientius exponi in principijs illius sententiæ: nam, si existentia est entitas distincta à forma, non potest ipsum esse existentiæ esse primus C effectus formæ, sed esse essentię, quod distinctũ est, nam primus effectus formæ est essentialis rei, qua forma, vt forma est de essentia rei; at vero existentia est extra essentiam iuxta hanc opinionem: non ergo pertinet ad primum effectum formalem.

Vnde iuxta principia huius sententiæ anima rationalis in Christo homine habeat proprium, & primarium effectum formalem: illo. n. priuari non potest si actu informat: & tamen iuxta hanc opinionẽ non habet propriam existentiam creatam, ergo solum potest forma dare formaliter existentiam secũdario, quia videlicet ipsa est, vel constituit propriũ susceptiuum existentiæ substantialis, vel (quod in idem fere redit) quia essentiæ completæ per formã intrinsecè debetur esse substantiale, & non alteri. III.
D Sic autem declarata hæc sententia probatũr primo, quia materia est pura potentia: ergo ex se non habet actum, sed à forma: ergo cum existentia sit actus quidam, non potest materiæ conuenire nisi per formam. Secundo, quia existentia est posterior actus, si comparetur ad essentiam: ergo supponit essentialem actum: hic autem actus est forma. Tertiò, quia esse substantiale est esse completum ac perfectũ: ergo per se non debetur nisi naturæ completæ, & formali: ergo tantum debetur formæ, vel ratione formæ.

Addit uerò Durandus, etiamsi dicatur existẽtia non distingui in re ab essentia, nihilominus asserẽdum esse, formam esse causam formalem existentiæ actualis materiæ: nam licet essentia sit sua existentia id tamen intelligi debet cum proportione, E nam essentia in potentia erit existentia in potẽtia, & essentia actualis erit existentia actualis: ergo sola forma erit actualis existentia, qua formaliter sit in materia. Atq. ex hac opinione vtrouis modo explicata sequitur, materiam naturaliter pendere à forma in tota sua entitate, ita ut non possit sine illa manere, quia non põt manere sine existentia: sed non habet existentiã, nisi à forma, & per formam, à qua ipsa existentia pendet: ergo. Quo etiã fit, ut mutata forma mutet materia existentiam, quamuis sub diuersis formis, & existentijs, eadem essentia materiæ conseruetur. An uerò tanta sit hæc dependentia, vt à Deo suppleri non possit sine forma, dicemus sectione sequenti. IV.

Secun-

V. Secunda opinio omnino contraria est, formam non dare esse materiæ, neq. esse propriam causam eius. Ita tenet Henricus quodlibet 1.q.11.& in eã sententiã citatur Auicen.lib.6.Metaph.& eandem tenet Scotus in 2.dist.12.q.2.in fine, & Gregor.ibi q.1.art.2.ad 2.Aureoli,& q.2.art.3. Fundamentum est, quia materia habet suum proprium esse, quod formaliter à nulla causa recipit, cum sit esse simplex,& partiale,ac condistinctum ab esse quod dat forma, sed habet illud effectiuè à solo Deo,& secundum illud esse supponitur materia formæ absolute & simpliciter ordine naturæ: ergo nullo modo illud esse causatur à forma, sed completur, vel actuatur per formam.

VI. *Qui asseruit,& quomodo materiã sine forma esse posse naturaliter.*

Quod si contra hanc sententiam inferas, materiam naturaliter posse esse sine forma, quandoquidem forma non est causa eius, quidam rñdent concedendo sequelam, quod uidetur sensisse Marsil.in 2.quæst.9.art.2.dum asseuerat in principio creasse Deum materiam rerum generabilium sine ulla forma substantiali, & post aliquod tempus illam formasse. Quod etiã placet Gabrieli, in 2.dist.12.q.1.& 2.& videtur aliquando placuisse August.lib.1.& 2.de Genes.contra Manichæos cap.5.&7.& lib.12.confess.cap.8. Si autem id Deus fecit in creatione mundi, existimandum est, non esse præter naturas rerum, quia, vt August.annotat in principio expositionis Genesis, Deus tunc non est operatus vt miraculorum opifex, sed, vt author naturæ. Neque ab hac opinione uidetur dissentire Henricus supra, dũ ait materiam secundum communem cursum naturæ, non posse explicari omni forma, quia non fuit vnius rei corruptio, quin sequatur generatio alterius. Si ergo fieri posset corruptio naturaliter sine generatione alterius, quantum est ex parte materiæ, naturaliter maneret sine forma. Quod de facto ita accidisse in morte Christi tenet Marsil.in 3.q.3.art.1.& qu.13 art.1.& probabile existimat Henricus quodlib.1.q.4.imo, & verum, quantum ad hoc, quod ibi facta est separatio vnius formæ sine introductione alterius: quod tamen fuisse in Christo singulare,& præternaturale sentit in quodlib 2.q.2.ad 4. At uero Scotus naturale esse putat in qualibet morte hominis, præsertim violenta, imo,& aliorum animantium, ut patet in 4.dist.11.q.3. Hi tamẽ non dicunt in eo casu manere materiam sine forma absolutè, sed sine forma specifica, & cum forma corporeitatis, quam ipsi ponunt. Alij uerò distinctione vtuntur: dicitur enim naturale vel secundum particularem, vel secundum vniuersalem naturã: aquę .n. secundum priuatam conditionem non est naturale ascendere, tñ ad replendum vacuum, est hoc illi naturale secundum propensionem uniuersalis naturæ. Sic (inquiunt) materiæ secundum priuatam naturam non repugnat conseruari sine forma, si illa priuetur: at uero ex debito ordine naturæ vniuersalis id fieri nõ põt, quia si repugnat dari vacuum in locali spatio multo magis in capacitate,& potentia materiæ. Alij tandem dicunt ẽt secundum particularem conditionem suæ naturæ non posse materiam esse sine forma, licet forma non sit propria causa eius nisi omnis conditio necessaria ad existendũ, causa dicatur. Et hic modus dicendi propinquius uidetur ad ueritatem accedere.

Quæstionis resolutio.

VII. Dico ergo primo: Forma non est propria causa materiæ, dans illi formaliter propriũ esse quo materia existit. Probatur, quia forma non dat materiæ illam partialem entitatem essentialem, quam in se habet, vt supra ostensum est, quamq. retinet sub omnibus formis: sed illa entitas includit suam particularem existentiam distinctam ab omni existentia prouenientẽ formaliter à forma: ergo. Maior patet, tum quia illa entitas materiæ quoad propriũ esse essentiæ partiale, est simplex, & condistincta à forma: tum ẽt quia supponitur ad formam,& inuariata, manet, quoad illud esse sub quacunque forma; vnde etiam authores primæ sentẽtiæ aiunt, formam constituere cum materia vnam essentiam cõpletam: non verò dare illi suum proprium esse essẽtiale materiæ, quod potius supponit: ergo non potest forma esse formalis causa propria, & intrinseca illius esse materiæ. Dico aũt propria, & intrinseca, quia extrinsece per modum termini dici potest, hoc esse materiæ sumi à forma, quia essentia materiæ consistit in aptitudine ad formam, sed hic respectus non est ad formam, vt actu informantem, sed aptitudine. Vnde eadem specificatio maneret in materia, etiamsi esset sine forma. Minor àutem probatur, quia esse reale essentiæ, si actuale sit, id est, extra causam suam efficientem, intrinsece est esse existentiæ, ut latè infra probabitur, tractando de esse & essentia, sed materia, vt supponitur formæ secundum proprium esse essentiæ partialis, habet esse actuale prout distinguitur ab esse potentiali obiectiuo, quia sine huiusmodi esse non posset esse verum ac reale subiectum trãsmutationis,& formæ, ergo. Et confirmatur, ac declaratur, nam Deus eadem actione, qua creauit ac conseruauit materiam sub prima forma, conseruat illam sub oĩbus formis quæ postea succedunt: ergo illa actio Dei terminatur ad aliquod esse materiæ, quod manet idem sub omnibus formis: nam creatio,& conseruatio illi respõdens, terminatur ad aliquod esse, & non potest actio permanere eadem, nisi terminus sit idem, ergo illud esse non datur formaliter à forma: nã esse quod dat forma, uariatur, variata forma: illud autem esse est esse existentiæ, quia est esse temporale, & actuale extra causam efficientem: ergo.

VIII. Quocirca Durandus non loquitur cõsequenter, dum, ait etiamsi esse non distinguatur ab essentia, materiam habere esse à forma informãte. In æquiuoco autem laborat, cum ait, materiam tñ habere essentiam in potentia,& ideo ex se solum habere esse in potentia: nam materia secũdum se habet in potentia essentiam formæ, vel compositi: essentiam autem materiæ non habet in potentia, sed in actu, hoc ipso quod creata est: aliud est n. materiam esse essentialiter potentiam, aliud esse tantum essentiam in potentia. Primum namque est in uniuersum verum, etiam de materia, actu existente, quia in eo nihil aliud significatur, quã materiam esse essentialiter subiectum, vel potentiam receptiuam. Secundum verò falsum est de materia actu creata, etiam prout præintelligitur formæ: nã licet essentia materiæ ex se, i. remota efficientia, solum sit in potentia, quod cõe est omni essentiæ creatæ, tamen per suam creationem fit essentia in actu, licet partialis,& potentialis subiectiuè: ergo, vt sic habet suum esse existentiæ proportionatum: illud ergo manat formaliter à forma. Sed de hoc puncto, id est, de existentia materiæ, plura inferius.

IX. *Materia pẽdet à forma nec potest sine illa esse naturaliter.*

Dico secundo: Nihilominus materia pendet in suo esse aliquo modo à forma, quatenus naturaliter esse non potest sine illa, non solum ex ordine vniuersalis naturæ, sed etiam ex debito, & indigentia propriæ,& peculiaris naturæ ipsius materiæ. Prior pars recepta est frequentius à Philosophis,& Theologis, qui hac ratione dicunt esse mutuam cõnexionem, ac necessariam inter materiam,& formam materialem, vt videre licet in authoribus citatis, & Auicenna 2.Metaph.cap.2.& 3.Comment.1.Physic.comment.56.& lib.2.commen.13.Themistio.1.Physic.digress.vit.Plotino Aenead.3.lib.6.ca.14.Sonc.5.Metaph.q.1. Et probatur ratione, quia entitas materiæ esset otiosa in rerũ natura, si maneret sine forma: nullam enim operationẽ exercere posset.

set: hoc autem abhorret à natura: ergo est contra ordinem naturæ, vt materia sit sine forma. Hac ratione vtuntur multi, non tamen videtur efficax, quia, licet frustra sit in natura, quod non est aptum ad aliquod munus naturæ, non est tamen frustra, nec simpliciter otiosum, quod ex se aptum est ad exercendũ aliquod munus, ad quod à natura est institutũ, quãuis interdũ illud non exequatur: Sic ergo, quamuis materia maneret aliquando sine forma, non esset otiosa in natura, quia de se esset apta ad recipiendã illam, si adesset agens qui illam introduceret, & per accidens contingeret quod illa careret, quia fortasse agens, qui disponebat ad illã introducendã, prius abstulit dispositionem necessariã ad alterius conseruationem, quam potuerit alteram introducere. Sicut Scot. fieri putat in morte hominis, vel alterius animalis, nec propterea manet otiosũ cadauer, aut manere materia, præsertim, quia paulatim iterum disponi poterit, vt aliam formam recipiat.

X. Vnde non videtur etiam efficax ratio, quæ reddi solet ex continua successione generationis, & corruptionis, tum, quia non est certum ad omnem corruptionem immediatè & in eodem instanti sequi generationem, vt ex dicta opinione Scoti patet: nã licet natura per se non intẽdat corruptionem, sed generationem, fieri tamen potest, vt res corrumpatur prius quã altera generari possit. Quare quod Arist. dixit, neq. [Generatio vnius est corruptio alterius.] fortasse nõ conuertitur, vel intelligendum, erit per se loquendo, licet ex accidenti possit deficere.

XI. Alia ratio fieri solet, quia, quod non est aptũ per se operari sine alio, neque ẽt est aptum per se esse sine illo: materia autem natura sua nihil operari põt sine forma: ergo natura sua indiget forma, vt existat, nec potest esse sine illa. Sed interrogo, an sit sermo de operatione propriè sumpta, quæ dicit habitudinem ad principium efficiens, & hoc modo nõ est ad rem: nam materia, nec sub forma, nec absq. forma, põt habere aliquam operationem. Vel operatio sumitur latè pro quacunque causalitate, & sic falsa est assumptio: sæpè enim indiget vna res consortio alterius ad causandum, & non ad existendum, vt intellectus agens indiget consortio phantasiæ ad abstrahendas species, & tamen manet sine phantasia, & non censetur esse otiosus, etiam si tunc pro eo statu non exerceat suam operationem. Anima. n. rõnalis indiget consortio corporis ad exercendam causalitatem formalem: non verò ad existendum, & sic de alijs; sic ergo materia poterit indigere consortio formæ ad exhibendam causalitatem materialem, ẽt si ad existendum eam non requirat. Et rõ est, quia causalitas dicit relationem, vel habitudinem transcendentalem, & ideo postulare potest consortium alterius: res autẽ à qua est causalitas, potest esse magis absoluta, & non actu, sed aptitudine tantum societatem alterius postulare.

XII. Ex quo etiam infirma videtur alia communis rõtio, quæ maximè à priori esse censetur, nimirum, qđ materia est pura potentia, & ideo ab actu formæ natura sua pendere debet. Quod. n. dicitur pura potẽtia, non excludit actualem entitatem ipsius materiæ, sed dicit solum talem esse illam entitatem, vt essentialiter sit potentia, & ad munus recipiendi, & sustentandi formam omnino instituta, non est autẽ de ratione potentiæ, generatim loquendo, vt semper sit sub actu suo: vnde ergo ostenditur hoc esse de ratione huius potentiæ? nam ex eo quod sit potentia substantialis, id colligi non potest, cum inde potius habeatur esse potentiam subsistentem, quãuis partialiter, & incõpletè, & ideo posse per se existere, etiamsi causalitatem suam actu non exerceat, sicut manet rationalis anima, quia subsistens est, licet actu non informet.

XIII. Difficile ergo videtur rationem reddere, quæ cõ

A uincat hãc naturalem dependentiã in materia à forma, propter quod hoc tempore multis, præsertim in Italia, placet, materiam quidẽ nunquã separari à forma propter necessarium ordinem agentium naturalium, tum inferiorum, tum cœlestium, quæ semper introducunt vnam formam recedente alia, non verò propter intrinsecam dependentiam materiæ, quam dicunt non forè in nihilum redigendã, si ablata vna forma, altera in illa non succederet, sed naturaliter cum sua entitate, & existentia fuisse permã suram. Nihilominus recedendũ non est ab antiqua & cõmuni sententia, quam his modis explicare, & confirmare possumus. Primo non est verisimile materiam hanc inferiorem esse magis independentem à forma rei generabilis indefinitè sumpta: quam sit B vnaquæque materia cœli à propria forma, cum sit illa minus perfecta, sed vnaquæque materia cœli pendet naturaliter à sua forma: ergo. Secundo non est verisimile materiam hanc magis pendere à formis accidentalibus, quam à substantiali, cum per se primo, ac principaliter illam respiciat, sed ita pẽdet materia hæc ab accidentali forma, vt naturaliter esse non possit sine omni illa, vt est euidens saltem de quantitate. Rõ, prol ãs mãm naturaliter sine forma esse non posse.

XIV. Tertiò, physica coniectura optima est, quod hæc materia ad hoc est istituta, vt semper sit sub aliqua substantiali forma, & ab eis nunquam separetur: ergo signum est, talem etiam esse factam, ut ex natura sua postulet consortium formæ, vt esse possit. Antecedẽs patet inductione, quia materia à principio in C sua creatione sub formis condita fuit. Neque sententia contraria verisimilis est: nam Scriptura nõ dicit Deum in principio creasse materiam, sed cœlum, & terram, quas voces non posse de materia exponi supra ostensum est. Et quamuis Augustinus interdũ videatur in hoc dubitasse, tamen 12. Confess. ca. 17. & 29. priorem opinionem reprobat, & concludit, materiam non tempore, sed natura tantum antecessisse formationem suam, unde 13. Confess. c. 33. ita concludit: Cũ aliud sit cœli, & terræ materies, aliud species: materiẽ quidẽ de omnino nihilo, mũdi aũt speciem de informi materie, simul tñ utrumq. fecisti, ut materiã formæ, nullæ moræ intercapedine sequeretur. Item habet lib. 1. de Gen. ad liter. c. 19. & D lib. 4. c. 22. & seqq. & 1. de Ciuit. cap. 7. Post illam uerò primam creationem nunquam materia caruit omni forma, atque ita sunt ab authore naturæ dispositæ causæ naturales, ut nunquam possit una forma materiam deserere, quin introducatur alia. Illud. n. axioma Aristot. 1. de gener. tex. 17. Generatio unius est corrũptio alterius, in uniuersum uerũ est, nec potest de generatione uerum esse, quod semper ad eam sequatur corruptio, nisi etiam ad corruptionem unius semper sequatur generatio, nam si aliqd corrumperetur, & nulla fieret generatio, postea ex eadẽ materia posset aliquid generari sine noua corruptione. Cũq. uerũ sit in materia nullam esse formam corporeitatis, uel genericã, ut in superioribus E ostensũ est, & inferius ẽt ostendemus, necessariũ est, ut sp formæ forma succedat in materia, nisi dicere uelimus de facto sæpe manere materiã sine forma ulla substantiali cũ solis accidentalibus: Quod absurdum, & paradoxum esset in Philosophia. Aug tandẽ asseruit materiam nũ la rõne tẽ lt informẽ præcessisse.

XV. Est ergo facta hæc materia, ut perpetuo sit sub forma: ergo uerisimile est, talem esse factam, ut forma indigeat ad existendũ. Probatur cõsequentia, quia non repugnat intelligere materiam primam talem esse, ut hãc habeat indigentiam, quod rectè probat illa ratio, quia, scilicet, est pura potẽtia, id est, imperfecta in entitate sua, & incompleta ac potentialis: cum his enim imperfectionibus non pugnat, immo optimè quadrat illa indigentia, & dependẽtia. Nec refert, quod partialiter sit subsistens: nam subsistentia excludit dependentiam à subiecto, non uerò ab

actu,

actu, seu forma. Neque in hoc est comparanda materia cum anima subsistente, quia hæc longe est perfectior, & actualior, & simpliciter immaterialis. Igitur hic modus dependentię non solū non repugnat, verum etiam est maximè consentaneus entitati materiæ, & imperfectioni, ac muneri eius: ergo verisimilius est talem esse naturam materiæ. Deniq. in rebus Physicis, quod semper eodem modo euenit, & non aliter, verisimile est esse naturaliter necessariū, sed materiam esse sub aliqua forma, naturaliter semper ita euenit: ergo est ex necessitate naturæ, & nō ex necessitate formæ, quia quando vna forma perit ex defectu dispositionum, nulla erat necessitas ex parte alterius introducendi nouam formam. Neq; item tribui potest necessitas soli extrinseco agenti proximo, quia sæpè etiam nullum est priuatum agēs à quo fit talis forma: ergo illa necessitas fundatur in indigentia intrinseca ipsius materiæ. Nec satis est dicere, hunc effectum esse naturalem ex ordine vniuersi, seu ex vniuersali natura, aut necessitatem illā oriri ex causis agentibus vniuersalibus, quæ semper sunt paratæ ad introducendam aliquā formam quando particulares deficiunt: nam hæc institutio naturæ in propria indigentia materiæ fundata est: nā quia ad vniuersale bonum pertinebat, vt nulla materiæ portio vnquam deficeret, aut in nihilū redigeretur, ideo natura prouidit, ut nunquam posset priuari omni forma, sed recedente vna, semper succederet alia, quia hoc necessarium erat, vt materia posset perpetuo naturaliter conseruari. Alioqui cur natura fuisset, tam prouida in huiusmodi formarū successione? præsertim quando forma, quæ succedit, per se non erat necessaria ad expellendam aliā, quæ ob defectum dispositionis, vel organizationis necessariæ recedit.

XV. Neq; est simile qđ afferebatur de ascensu aquę ad replendum vacuum, nam vniuersalis natura euitat vacuum propter perfectam vnitatem, & integritatem vniuersi, & propter necessitatem actionis, & influentiæ, & non pp commodum alicuius priuati entis. Quod verò materia esset quasi vacua omni forma, si nihilominus cōseruari posset, & pati, ac disponi ad generationem, & in suo genere ad illam concurrere, nullum esset incommodum naturę vniuersali: Igitur vniuersalis rō nulla est alia, nisi materiæ conseruatio. Fateor totū hunc discursum supponere de facto nunquam manere, materia sine substātiali forma, & inde colligere hoc prouenire ex indigētia materiæ, quam collectionem existimò satis esse probatam: antecedens autem dubito an satis demōstratum sit: nam substantialē formam non experimur, nisi ex effectib. vel accidentibus: sæpe aūt nullus est effectus, qui euidenter ostendat introductionē nouæ formæ post recessum prioris, ut in morte hoīs, & ideo Scot. & alij negant, ibi introduci nouam formam, quamquam ne fateantur manere materiā sine forma, ponant formam corporeitatis, vel mistionis, qua seclusa nos non alia rōne conuincimus, in omni morte, vel corruptione introduci nouam formam, nisi quia alias materia maneret sine forma, & ita videmur in his probationibus circulum cōmittere. Sed licet uerū sit, ex effectibus id non euidenter demonstrari, nihilominus adeo est illud axioma cōsentaneum naturis rerum, & fini, & vsui, ac imperfectioni materiæ, vt unanimi omnium fere antiquorum, & recentiorum Philosophorum consensu, tanquam certum, & indubitatum sit receptum, quod satis est ad philosophicam rationem fundandam.

Qualis sit dependentia formę à materia.

XVI. Duplex dependentiæ modus.

SEd explicandum superest, qualis sit hæc dependentia, duobus n. modis potest intelligi s. uel tāquam à propria causa, uel tanquam à conditione ita necessaria, ut absque illa non debeatur esse tali rei, quos duos modos dependentiæ explicui latè in 1. tomo 3. p. disp. 8. sect. 1. & illos videtur significare Fōseca 5. Metaph. cap. 2. q. 3. sect. 1. dum ait intelligi posse materiam pendere à forma, uel tanquā à vera causa, uel tanquam à quodam concomitāte, & sect. 3. uidetur de eisdem facere mentionem, dum ait, accidentia conseruare substantiam non à priori, sed à posteriori. Dubitari ergo potest, quo ex his modis pendeat materia à forma. Et quidem quod sit tantum dependentia à posteriori, & à conditione necessaria, uidetur probabiliter persuaderi. Primo, quia hic modus dependentiæ possibilis est: nam forma substantialis, uel eius unio ad materiam, atque adeo totum compositum pendet hoc modo ab aliquibus formis accidentalibus, tanquam à dispositionibus necessarijs uia conseruationis, ut aiunt, nō quia sint propriæ, & directæ causæ talis conseruationis, sed quia sunt dispositiones ita connaturales, ut sint etiā necessariæ: ergo maiori ratione potest materia habere talem dependentiam à forma tanquam à necessaria dispositione, & primaria. Item hoc modo pendet materia à quantitate: ergo & potest pendere à forma. Deinde hic modus est sufficiens ad saluādum omnia, quæ dicuntur de dependentia materię à forma, & omnes rationes factæ non amplius probant. Est etiam modus facilis, & clarus, nam iuxta illum facile conciliantur duæ conclusiones positæ. Rectè ēt intelligitur, quo modo uicissim pēdeat forma à materia, & materia à forma: una. n. dicetur pēdere à priori, & altera à posteriori, una tanquam à uera causa, & alia ut à conditione concomitante.

Augmentę probantia mām a formæ solum ut cōdône dependere

XVII. At uerò iuxta alium modum difficilè intelligitur hæc mutua dependentia: nam cum materia simpliciter supponatur formæ, ut hæc ex illius potētia educi possit, uix intelligitur quomodo à priori possit materia à forma dependere. Et explicatur amplius, augeturque difficultas ex eo, quod materia fit per uerā creationem, & per eandem actionem permanentē conseruatur: ergo non pendet in suo fieri à forma, ut à uera causa, quia ad creationē nulla causa creata concurrere pōt naturaliter. Respondent aliqui hoc esse uerum de causa efficiente, non uerò de alijs generibus causarum, nam creatura non pōt esse causa efficiens creationis, potest tn̄ esse causa finalis, ut per se constat, & eadem rationem pōt esse causa formalis, immo, & materialis: nam cum creatur totum, partes concurrūt ad esse, & fieri illius in genere causæ materialis. Sed omissa causa finali, cuius causalitas habet peculiarē rationem, propterea quod non est per realem, ac propriā motionem distinctam ab actione causæ efficientis, & iō non prærequirit reale esse in re, quæ talem causalitatē exercet: de causa materiali uidetur concursus eius directè repugnare cum creatione, ut est propria, & uera creatio: quod facilè patet ex dictis supra de eductione formæ de potentia materiæ, & latius ostendetur infra in propria disputatione de creatione. Loquor autem de creatione, ut propriè creatio est: nam sub ratione concreationis potest habere dependentiam à causa materiali, ut supra declaratum est tractando de materia cœli, quia concreatio, ut sic ordine naturæ supponit creationem, & ideo potest habere aliquam dependentiam. Eadem ergo ratione creatio, ut sic non potest habere dependentiam à causa formali, quia causa formalis supponit materialem, licet concreatio possit habere dependentiam à forma, ut supra loco citato declaratum est. At uerò materia rerum generabilium uerè, ac propriè creatur, & non concreatur propriè, id est, non producitur per unam, & eandem actionem, qua creatur totum: ergo ad creationem eius non potest forma concurrere, ut uera causa.

XVIII. Quod in hunc modū declaratur, & confirmatur

ex dictis: nam creatio huius materiæ rerum generabilium, & inductio formæ, sunt actiones distinctæ, tam nunc in materiæ conseruatione, & rerum generatione, quã in prima rerum sublunarium productione: sed actio inductiua formæ nõ potest esse vera causa actionis creatiuæ materiæ; ergo multo minus forma, quæ per illam actionem inducitur, põt esse vera causa creationis materiæ. Minor patet, tum quia inductio formæ supponit oĩno creationem materiæ, seu materiam creatam, nec intelligi potest, quod formæ inductio, aut vnio supponatur in aliquo genere causæ ad creationem materiæ, quia inductio formæ, vt sic, dicit habitudinem transcendentalem ad materiam iam creatam: vnde sicut relatio non põt præsupponi ad terminum in aliquo genere causæ, ita neque inductio formæ ad creationem materiæ. Tum etiam, quia alias penderet per se creatio, vel conseruatio materiæ ab eductione formæ: ergo, & ab agente educente formam, atque ita agentia naturalia, vt veræ causæ effectiuæ conseruarent materiam. Vnde ẽt fieret, vt quoties forma mutatur in materia, mutaretur actio qua materia conseruatur à Deo, quia mutata dependentia actionis, mutatur actio, eo, quod ipsa sit essentia iter dependentia, ut infra declarabimus. Consequens autem est falsum, quia materia, vt est primum subiectum generationis, est quid ingenerabile, & incorruptibile, quia supponitur generationi, & corruptioni: ergo eadem ratione est quid immutabile quoad actionem per quam fit, & conseruatur, quia supponitur facta, & conseruata: alioqui per quamcunque generationem entis naturalis concrearetur materia, vel ita se haberet, ac si concrearetur, quia per nouam actionem terminatam ad totum ipsa inciperet conseruari: quod plane repugnat actioni agẽtis naturalis: alias eadem rõne dici posset per talem actionem comproduci semper nouam materiam. Igitur creatio, vel conseruatio materiæ non pẽdet ab eductione formæ tanquam à propria causa, vel actione per se: ergo multo minus potest pendere à forma, tanquam à uera causa cum forma sit in omni genere causæ posterior actione, per quã educitur de potentia materiæ: ergo de primo ad vltimum, nec materia ipsa potest pendere à forma, vt à causa per se, sed solum, ut à causa, vel conditione concomitante, & bene disponente, ac actuante ipsam materiam.

XIX. Rationem suadentes materiam a forma pẽdere, ut a propria c. Non desunt tñ argumenta quibus suaderi uideatur materiã posse dependere à forma, vt à propria causa, quæ per informationem suam continet illam in esse. Et præsertim, quia forma substantialis materialis pendet à materia, vt à propria, & per se causa in suo genere, ergo, & è contrario materia pendet à forma, tanquam a vera causa, quia licet non sustẽtet illam, ut subiectum, potest, ut actus continere illam. Nam sicut actus effectiuus tenet effectum in esse per suam causalitatem, ita actus informatiuus potest modo sibi proportionato continere suũ subiectum in esse: ergo ita comparatur forma substantialis ad materiam. Probatur consequentia primo, quia forma materialis, est perfectior, & actualior, quam materia: ergo magis per se pendet materia a forma, quam forma a materia. Secundò, quia non repugnat huiusmodi mutuus nexus inter materiã, & formam tanquam inter causas, quæ mutuo, & vicissim sunt sibi per se causæ. Quod patet tum illa generali ratione, quod in diuersis generibus causarum non repugnat mutua prioritas: tum ẽt quia in cœlo uidetur esse hæc mutua connexio inter materiam, & formã suam, & in fieri, & in esse mutuo, & per se pendent, ut supra dictũ est, ita, ut concreatio unius per se pendeat a concreatione alterius, & è conuerso. Ex quo exemplo põt sumi tertia ratio, quia materia cœli pẽdet à sua determinata forma, vt a causa per se: ergo, & materia horum inferiorum pendebit eodẽ modo à forma generabili, licet indefinitè. Patet consequentia, quia perfectior est materia cœli: ergo si illa ita pendet, multo magis alia.

XX. Iudicium de quæstione, & de rõnibus utrinque propositis. Sunt quidem hæ rationes probabile, & ita potest utraque pars ex dictis probabiliter sustineri, mihi tamen, (ut uerum fatear) prior uidetur intelligibilior, & facilior, & si attentè ponderentur rationes factæ, facilius possunt posteriores dissolui. Quod munus lectori relinquo, quia res facilis videtur, & quia infra explicando quomodo causæ sint sibi inuicem causæ radicitus declarandum est, quænã prioritas mutua possit inter aliqua duo intercedere, & quæ non possit, ex cuius intelligentia maxime pendet præsens resolutio.

SECTIO IX.

Vtrum tanta sit dependentia materiæ à forma, vt sine illa nec per diuinam potentiam conseruari possit, & è conuerso.

I. QVoad dependentiam formæ a materia, solũ potest dubitari de materiali forma: nam de immateriali constat, non solum uirtute diuina, sed ẽt naturaliter posse manere sine materia. De reliquis aũt formis Aristoteles, & philosophi fortasse negarẽt posse ullo modo subsistere separatas a materia, quia existimarent dependentiam, & inhærentiam actualem in materia esse illis essentialem. Catholici aũt, qui credimus Deum conseruare accidens sine subiecto, dubitare non possumus (licet moderni quidam dubitent) quin possit etiam Deus substantialem formam materialem, sine materia cõseruare, quia maior est dependentia accidentis a subiecto, quatenus accidens minus habet entitatis, & actualitatis, quam forma substãtialis. Vnde omnes doctores statim citandi in hoc conueniunt de forma substantiali, quamuis de materia dissentiant.

Tractatur prior opinio de materia.

II. DE materia igitur est prima sententia negans, posse Deum conseruare materiam sine forma substantiali. Tenet D. Thom. locis citatis sectione præcedente cum aliis sectatoribus eius ibi citatis, & præterea quodlibeto 3. art. 1. indicatq. eam Magister in 2. dist. 12. cap. 5. vbi solum dicit, materiam in principio creationis non fuisse prius carẽtem omni forma, quia tale aliquid corporeum existere nõ potest, quod nullam hbeat formam: non tamen declarat, an loquatur de potentia absoluta, uel iuxta naturas rerum. Et eodem modo uidetur loqui Hugo Victorinus 1. de sacramen. par. 1. cap. 4. Apert. loquitur Bonauen. dicta distinct. 12. art. 1. quæst. 1. Heruæus quodl. 6. q. 1. Aegid. in principio sui Hexameron, cap. 1. & 2. Iandun. 1. phys. q. 26. Zimar. theorem. 15. Fundamentum præcipuum huius sententiæ est, quod materia formaliter ex se nullam habet existentiam, sed eam recipit formaliter à forma: Deus aũt non potest dare effectum formalem sine causa formali, neq. etiam potest conseruare materiam sine existentia: ergo non potest conseruare materiam sine forma. Nec refert, quod esse existentiæ iuxta hanc sñiam non sit primarius effectus formalis formæ, tum quia, licet ob hanc causam possit per diuinam potentiam manere effectus primarius sine hoc secundario: tamen è conuerso non potest secundarius dari sine primario: nam ab eo essentialiter pendet, tum etiam quia ad primarium effectũ formæ pertinet esse, uel constituere proximum susceptiuum existentiæ, qui effectus nunquam separatur ab ipsa: nam etiam in Christi humanitate illum habet: non potest aũt Deus constituere actum

extra proprium susceptiuum. Secundo ex Cõmentatore, quia materia est pura potentia: quidquid autem existit, est in actu: ergo repugnat materiam existere sine actu, quia alias simul esset in actu, & sine actu: actus autem materiæ est forma; ergo repugnat esse sine forma. Tertio, etiamsi materia habeat aliqualem existentiam partialem, habet illam pendentem a forma in genere causæ formalis: sed nõ potest Deus per se supplere effectum causæ formalis; ergo. Quarto fieri solet hæc ratio, quia si materia seruaretur sine forma, esset in rerum natura aliquod indiuiduum sub genere substantiæ, & non sub aliqua specie: nam materia esset in genere corporis, v.g. & non pertineret ad aliquã eius speciem. Quinto omne esse accidẽtale est à forma accidentali, & ideo nihil habere potest tale esse sine illa: ergo omne esse substantiale est a forma substantiali, & non potest sine illa: materia autem habet aliquod substantiale esse: ergo illud non potest esse sine substantiali forma. Aliæ rationes solent multiplicari, sed non ingerunt nouam difficultatem, & ideo inutile censeo in eis immorari.

Posterior sententia tractatur, & priori præfertur.

III. Contraria sententia est satis communis. Eam tenet Henricus quodlib. 1. q. 10. Scotus in 2. dist. 12. q. 2. & ibi Lichetus, Maironis, Bassolis, & alij Scotistæ, Richar. q. 4. Gregor. q. 1. Gabriel quæst. 1. Marsil. in 2. q. 8. & in eam inclinat Soto physic. 1. q. 6. & mihi uidetur hæc snã omnino vera, quia nõ solum non inuenio claram implicationem contradictionis, verum ẽt nec rationem satis verisimilem, quæ eam persuadeat. Et inprimis, quamuis teneremus existentiam esse rem distinctã ab essentia, nulla reddi posset sufficiens ratio, cur non posset Deus illum actum ponere in sola materia: quia licet secũdum connaturalem ordinem ille actus recipiendus esset in tota natura, uel integro supposito, tamen per diuinam potentiam posset constitui in vna parte, sicut existentia accidentalis naturaliter recipi non potest, nisi in composito accidentali, seu in supposito substantiali, media accidentali forma: & tamẽ Deus facere potest, ut maneat in solo accidente separato, & maiori ratione posset conseruare esse substantiale in sola forma materiali substantiali, ergo ẽt posset in sola essentia materiæ ponere actum existentiæ, quia licet materia sit potentia ad formam, tamen re uera est quædam partialis essentia substantialis: quatenus ergo aliqua essentia est, poterit per existẽtiam actuari: nam existentia est actus essentiæ. Neque est ulla ratio, quæ probet illum ordinem inter formam substantialem, & actum existentiæ; aut dependentiam illius existentiæ a forma esse adeo essẽtialem, ut a Deo immutari, aut suppleri non possit: nam forma non est ita causa existentiæ, ut intrinsece componat illam, cum supponantur esse entitates simplices condistinctæ: causalitas autem formæ, quæ non est per intrinsecam compositionem, sed, uel per dimanationem, aut aliam similem rationẽ, potest à Deo suppleri: ut statim ostendam.

IV. Nec uerò dici potest, materiam existentem per actum existentiæ realiter distinctũ iam habere formam, quia eius actus est forma. Hoc n. axioma falsum est iuxta illam sententiam, etiã de actu actuante: authores n. illius sententiæ ponunt in vno supposito substantiali formam substantialem, & actum existentiæ realiter distinctũ, & non admittunt duas formas substantiales: ergo existentia substantialis non est forma substantialis. Et ideo etiam dicunt, existentiam creatæ humanitatis, posse suppleri per increatam existentiam Verbi, quia existentia non est forma: ergo si materia conseruaretur cum actu existentiæ realiter distincto à sua essentia absque alia forma, verè cõseruaretur sine forma, & ita esset in actu sine actu informante: non uerò sine actu terminãte. Adde nonnullos ex authoribus, qui ponunt existentiã realiter distinctam ab essentia, concedere, posse Deum cõseruare essentiam in rerum natura, & extra causas sine existentia. In quo licet apertam dicant contradictionem, tñ supposito falso principio consequẽter loqui uidentur. Cur ergo non admittent ẽt essentiã materiæ conseruari posse in rerum natura, & extra causas sine actu existentiæ distincto? nam, ut res sit in rerum natura, & extra causas, sufficit secundũ ipsos esse essentiæ; materia aũt ex se, & per se ipsam formaliter aliquod esse essentiæ habet, quamuis partiale, ac diminutum.

V. Germana a prioriq. conclusionis probatio. Sed hæc ueluti ad hominem ex alienis principijs procedũt: ex proprijs aũt ratio a priori huius sententiæ est, quia materia sicut habet suam partialẽ entitatem essentiæ, ita, & existentiæ: existentia n. substantiæ ita composita est, sicut essentia substantiæ, & ideo sine vlla implicatione, vel repugnantia, potest Deus sicut formam sine materia, ita, & materiã sine forma conseruare. Quia, licet proprium susceptiuum, (vt ita loquamur) completæ, & integræ existentię sit completa natura, vel substantiale suppositum, tamen pars naturæ, seu natura partialis capax est partialis existentię sibi proportionatæ, in qua potest per diuinam potentiam partialiter sola subsistere, sicut quantitas in sua proportionata existentia per diuinam potentiã separata existit. Nulla enim maior repugnantia afferri potest in existentia partiali materiæ, quam in partiali existentia formę, uel accidentali existentia quantitatis. Namque hęc existentia partialis materię, non manat intrinsece a forma, sed solum naturaliter pendet ab illa, uel tanquam à conditione, seu actuali dispositione naturaliter debita, uel ad summũ, vt a causa informante, & per informationem suam per se concurrente, & iuuãte ad esse materię: hic aũt modus dependentię facile potest a Deo suppleri sine repugnantia. Et de priori quidẽ, qui nobis probabilior uisus est, res est clara, quia ille modus dependentię est ualde extrinsecus, & a posteriori, & solum consistit in hoc, quod rei in tali statu constitutę, uel carenti tali dispositione, uel actu, non debetur naturaliter esse. Potest autem *Deus* conferre esse, etiam pręter naturale debitum, seu pręter ordinem naturalem, & ita potest conseruare formam in materia sine naturali dispositione, & animam in corpore sine naturali organizatione.

VI. De posteriori aũt modo dependentię idem probatur, quia licet secundum illum modũ forma concurrat aliquo modo, vt causa ad esse materię, non tamen, ut causa intrinsecè cõponens illud esse, aut proprium subiectum eius, sed, ut causa tantũ informans, uel actuans, & ut extrinseca in hoc sensu, quod est condistincta oĩno ipsi effectui: huiusmodi autem causam *Deus* supplere põt efficiendo, etiamsi ipsa causet informando. Quod à cõtrario probatur causa materiali, quę est intrinseca sicut formalis, & ideo non põt Deus illam supplere respectu illius effectus quẽ intrinsece cõponit. Potest tamen supplere causalitatem eius, respectu alterius componentis, seu formę etiamsi materia in suo genere influat per se, & ut uera causa in esse ipsius formę. Et hoc modo supplet Deus dependentiam accidentis a subiecto, etiãsi sit in genere causę materialis: & eodem modo potest supplere dependentiam substantialis formę corporeę a materia, quia licet uerè sit causalitas per se, & materialis, tamen non est oĩno intrinseca. i. talis, ut ipsa materia sit intrinseca pars talis effectus, sed est circa rem omnino condistinctam sustẽtando illam. Hanc autem causalitatem, quã materia prębet sustentando, potest Deus supplere efficiendo: ergo eadem ratione, poterit supplere

plere

plere causalitatem formæ, non in compositum, sed in materiam, neque informando, sed efficiendo. Patet consequentia, quia æquè cessat tota ratio, repugnantiæ, quæ in hoc consistit quod Deus nõ potest vniri per modum formæ ad materiam, quod necessarium esset ad conseruandum, vel componendum compositum: non verò ad cõseruandam vnam partem compositi sine alia. In quo par est ratio de materia ac de forma, quia non est de ratione partis essentialis actu existentis, quod sit forma, vel habeat formam, quia neque essentia talis partis hoc postulat, cum solum consistat in aptitudine ad formam: non verò in actuali vnione, neque etiam existentia, cum solum extrinsece pendeat à forma modo iã explicato. Et tunc materia esset quidem in actu entitatiuo, seu existentiæ, & in potentia ad actum formalem, in quo nulla est repugnantia aut difficultas, cum potentia receptiua necessario includat aliquam entitatem, & actualitatem entitatiuam, vt supra declaratum est.

VII. Atque hinc obiter intelligitur, per quam actionem possit Deus materiam sine forma conseruare, aut quid noui oporteat ipsum exhibere, vt ita illam conseruet. Diuersimodè enim loquendum est iuxta diuersos modos dependentiæ materiæ a forma supra tactos. Si n. materia solum pendet à forma, vt ab actu, seu dispositione consequente, nulla noua actio necessaria est ex parte Dei ad cõseruandã materiã sine forma, sed si a principio crearet materiã solam sine forma, actio eadem omnino esset cum illa, qua Deus actu creauit materiam sub formis, solũque cõstitisset miraculum, vel præternaturale opus in hoc, quod Deus faceret illam actionem sine concomitãtia alterius per quam induceret formam in talem materiam. Sicut si Deus crearet substantiam animæ sine potentia intellectiua, per eandem actionem illam crearet, & miraculum solum esset impedire naturalem dimanationem facultatis ab essentia: imò de facto anima Christi, eadem actione creata est sine propria subsistentia, ac aliæ creantur, solũque in illa impendita fuit actio, vel dimanatio propriæ subsistẽtiæ. Et proportionali modo loquendũ est, si Deus uelit conseruare sine forma materiam, quæ iam est sub illa: nam expellendo vnam formã, & non concurrendo ad introductionem alterius, solum esset necessarium, Deum continuare illam met actionem, qua nunc conseruat materiam, quia per illã sufficienter conseruaret entitatem materiæ in rerum natura, & extra causas; miraculumq. solum in eo esset positum, quod Deus continuaret actionẽ conseruatiuam materiæ in eo statu, in quo illi non deberetur esse, & sine illis conditionibus, quæ ad naturalem modum existendi necessariæ sunt.

Deus sine forma materiam cõseruaturus quid noui debeat præstare.

VIII. At verò si materia pendet à forma, vt à propria causa per se influente ad esse illius, sic necessarium erit Deũ alio genere efficientię, & actionis supplere illã causalitatem formæ, quia, si illa causalitas formæ per se necessaria est præter communem influxum, quo Deus nunc conseruat materiam, non poterit cum hoc solo communi influxu Dei materia conseruari sine causalitate formæ, nisi huius necessitas alio genere causalitatis suppleatur. Sicut, quãdo Deus conseruat quantitatem sine materiali concursu subiecti, necessarium est, vt speciali efficiẽtia suppleat concursum illum subiecti, sine quo quantitas naturaliter esse non posset. & ideo dicimus lõge diuersa ratione conseruare Deum quantitatem sine subiecto, ab ea, qua illam in subiecto cõseruabat, vt latè tractaui tertio tomo, tertia parte. Sic igitur necessariũ esset in præsẽti seruata proportione. Quænam uero esset illa noua actio quam Deus adhiberet ad materiam conseruandam sine forma, non est facile ad explicandum: dicimus autem illam fore actionẽm per modum absolutę, & omnino indepe-

A dentis creationis, distinguique ab actione, qua nũc conseruatur materia, quia hæc est per modum concreationis, quod quidem in materia cœlesti si conseruanda esset sine forma, facile intelligi potest; in hac verò materia generabilium, difficilius, id est, nam actio per quam fit, re vera est absoluta creatio, vt in superioribus est declaratum, & ideo prior dicendi modus quoad hanc materiam sẽper uidetur verisimilior.

Satisfit rationibus prioris sententiæ.

Rationes contrariæ sententiæ omnes ferè solutæ sunt ex dictis: Ad primam enim iam respon- IX.
B sum, & falsum sumere, nempe omnem existentiam esse a forma, vt ab intrinseca, & quasi essentiali causa (est enim id uerum de existentia completa substantiali, non uerò de quacunque partiali) & illationem non esse necessariam, quia esto intercederet ille naturalis ordo inter formam, & existentiam, nõ inde fieret esse immutabilem per omnipotentiam Dei. Ad secundum respondent Scotus, & alij committi æquiuocationem in nomine potentiæ, & actus: nam materia dicitur pura potentia subiectiua, quæ, si in sua puritate sit, carebit actu informante; cum verò dicitur omnem rem existentem esse in actu, intelligitur de actu entitatiuo, quod non opponitur potentiæ subiectiuæ, sed obiectiuę tantum. Quam responsionem Iauellus, & alij putant satis
C excludi impugnando potentiam obiectiuam, sed non est, quod hęreamus in uoce potẽtiæ obiectiuę, de qua fortasse est controuersia de nomine, ut etiam Iauellus fatetur, & inferius tractandum est: sed attendere debemus ad rem significatam, quæ est res in esse possibili, siue dicatur possibilis à potentia obiectiua, siue à potentia actiua agentis: nunc enim nil refert. Rei autem possibili sic sumptæ opponitur res in actu, & hoc sensu est uerum, rem existentem debere esse in actu: hoc autem esse in actu, non opponitur puræ potentię subiectiuę. Quod si in hoc sensu materia iam creata dicatur pura potentia, falsa est assumptio. Ad tertium satis iam declaratum est, quomodo possit Deus supplere dependẽ-
D tiam naturalem, quã habet materia in sua existentia partiali a forma.

Ad quartum respondetur non magis procedere argumentum illud in materia sine forma, quam in materia formata. Materia enim non habet aliam speciem substantialem, & essentialem sibi, propterea, quod sit sub forma, uel sub hac, uel illa forma. Dico aũt substantialem, & essentialẽ, quia agimus de materia prima, non de materia proxima, quę includit formas, seu dispositiones accidentales, ratione quarum dicitur interdum specie differre, sed illa re uera non est diuersitas in substantiali differẽtia materię, sed in accidẽtib. Forma igitur non dat differentiam specificam materiæ, sed composito. Vnde sicut eadẽ materia numero, manet sub diuersis
E formis, ita, & eadem specie: si ergo materia sine forma existens esset indiuiduum generis sub nulla specie contentum, etiam nunc esset: uel certe, si nunc nõ est tale indiuiduum (vt re vera non est) neq. etiam tũc esset. Vnde simpliciter negãda est sequela, quia ad rationẽ materię non spectat, ut sit in specie hominis, uel equi, sed in specie materię: illa autem materia esset in aliqua specie ultima materiæ, uel cœlestis, uel elementaris. Quare aliud est dicere in eo casu dari materiam, quę in sua latitudine essentię incompletę sub nulla specie ultima sibi proportionata contineretur, & falsum est hoc sequi: aliud verò est dicere, dari materiã ex qua nullum indiuiduum completum sub aliqua specie ultima substantię cõpletę contentum actu componeretur: & hoc fatemur sequi: nullum autem est inconueniens, sed est

X. *Materia substãtialẽ propriã stabilemque speciẽ sibi ascribit.*

ipsamet assertio nostra: quia non est de essentia materiæ quod actu componat tale individuũ, sed quod apta sit illud componere. Ad quintum respondetur esse discrimen inter substantiam, & accidens, quod accidens, & forma accidentalis in tota sua latitudine sumpta convertuntur, quia omne accidens aliquo modo inhæret, & ideo repugnat dari esse accidentale sine forma accidentali: substantia verò, & forma substantialis non convertuntur: datur enim subiectum substantiale, quod nullo modo est forma, & ideo dividitur substantia in materiam, formam, & compositum. Quapropter non esse necesse vt omne esse substantiale sit intrinsecè, & formaliter à forma: nam in latitudine substantialis esse, datur esse simpliciter, & completum: & hoc est à forma propriè ac per se in suo genere, datur etiam esse partiale, quod non semper est à forma, nisi latè loquendo, quatenus ab illa aliquo modo pendet, quam dependentiam Deus supplere potest, vt ostensum est.

SECTIO X.

Vtrum unius substantiæ una tantum detur causa formalis.

I. EXplicata causalitate formæ, necessarium est eius veritatem, vel multitudinem in eodem effectu, vel composito exponere, vt hinc simul constet, an intra hoc genus causæ, sit aliqua subordinatio, vel dependentia causarum respectu eiusdẽ effectus. Duobus autem modis intelligi potest in vna substantia esse plures formas. s. vel in diversis partib. materiæ, vel in eadem materia. De priori modo hic non disputamus: quia etsi in diversis partibus materiæ dentur diversæ formæ, tamen vnaquæque earum vnum tantum habet effectum propriũ in sua materia. Quod si ex omnibus illis substantijs vna componitur tanquam ex partibus integrantibus ipsam, necesse est, ut formæ illæ non sint totales, sed partiales, unam totalem formam integrantes. Atq; ita ea multitudo partium non impediet quo minus unius effectus totalis vna detur adæquata causa formalis. Et quidem si huiusmodi partiales formæ sint eiusdem rationis, non est dubiũ quin possit in materialibus formis pro diversitate partium materiæ multiplicari, & uniri ad componendam unam substantiam. An verò formæ diversarũ rationum possint esse partiales, & inter se uniri ad componendam unam substantiam, & quanta possit esse illa unio. an. s. per veram continuationem Mathematicam, uel per minorem aliquam coniunctionem Physicam: hæc omnia non pertinẽt ad præsentem materiam, sed ad scientiam de anima; nam illa omnia potissimum quæri solent propter partes heterogeneas viventium, & maximè propter sanguinem, & alios humores existentes in animali, de quibus nonnulla attigi primo tomo, tertia parte disputatione 13. sect. 5. 6. & 7.

Partes partiales formæ homogeneæ eodẽ composito inveniantur.

II. Quæstio ergo præsens versatur de causa formali respectu eiusdẽ omnino materiæ, an scilicet in una materia tantum esse possit una forma substantialis, in qua quæstione plures involuuntur pro varietate opinionum, quæ breviter attingendæ sunt.

III. Tribus autem modis excogitari possunt plures formæ in eadem materia: uno modo cum sub ordinatione per se, & essentiali, per modum formæ superioris, & inferioris, quarum prior, licet respectu materiæ sit actus, respectu tamen vlterioris formæ cõparetur per modum potentiæ. Secundo cum subordinatione, non quidem essentiali, sed per modum dispositionis ad formam principaliter intentã. Tertio merè per accidẽs, & sine ullo ordine inter se. Et ad hæc tria capita revocantur omnes opiniones, quæ in hac materia sunt, vel esse possunt, & in singulis est sententiarum varietas.

IV. Nam ad primum caput spectat opinio supra tractata disputatione 13. de forma corporeitatis per se necessaria ad introductionem ultimarum formarum, quam hic iterum referre, & impugnare non oportebit.

Reijcitur opinio de multiplicatione formarum iuxta prædicata essentialia.

V. IBidem est etiam tractata, & cursim impugnata opinio, quæ affirmat, formas substantiales realiter multiplicari in cõposito iuxta multitudinem prædicatorum essentialium, quæ refertur ex Avicebron in lib. fontis vitæ, eamque tenuit Ioannes de Gandavo. 2. Metaphys. quæst. 10. & 1. de anima qu. 8. & Paulus Vene. 7. Metaph. Veruntamen hæc sententia antiquata iam est, & vt omnino improbabilis reiecta: nam præter rationes generales, quas inferius efficiemus pro unitate formæ, hæc ratio convincit falsitatis illam opinionem, quod multiplicet formas sine fundamento, & necessitate: nam in superioribus ostensum est, vniversalia non distingui realiter à particularibus, nec genera ab speciebus: ergo cum hæc prædicata multiplicentur solum per abstractionem, & præcisionem nostri intellectus, vanum est existimare illis correspondere in re formas realiter distinctas. Alioqui etiam in substãtijs separatis, & in formis accidentalibus, multiplicandæ essent formæ realiter distinctæ, & inter se subordinatæ iuxta multitudinem prædicatorum essentialiũ, quæ in his etiam rebus nostra ratio distinguit. Imo etiam materias oporteret realiter distingui, & multiplicari in substantijs materialibus, quia ab illis sumi possunt prædicata diversa essentialia, ut esse rem materialem, quod commune est cœlestibus & inferioribus corporibus, & esse rem generabilem, vel aliquid simile. Denique hæc prædicata quam plurima abstrahi possunt, iuxta varias rerum convenientias: ergo impossibile est iuxta numerum earum multiplicari realiter formas. Omitto alias rationes, quas supra disput. 13. sectione 1. fecimus.

VI. Sed obijcies Aristotelem 7. Metap. cap. 10. dicentem partibus definitionis correspõdere partes rei, partes autem definitionis sunt genus, & differentia: ergo his partibus correspondent in definito partes realiter diversæ, quæ non sunt sola materia, & forma: nam animal, verbi gratia, non significat solam materiam, sed compositum ex materia, & anima sensitiva. Item idem Arist. 2. Metaphys. c. 2. probat non dari processum in infinitum in causis formalibus, quia non datur in prædicatis quidditativis. Item, quia proprietates, quæ secundum hæc prædicata conveniunt, sunt distinctæ in re ipsa, vt, verbi gratia, sentire, intelligere, moveri, &c. ergo & formæ à quibus ea prædicata sumuntur.

Partib. definitionis, vt respondeant partes rei.

Ad primum testimonium Aristotelis respondetur, vel non loqui generaliter de omni definitione, sed de illa, quæ datur modo Physico, & per partes Physicas, ut cum dicitur homo esse ens compositum ex anima, & corpore, vel, si vniversaliter loquatur, non oportere intelligi de partibus in re distinctis, sed re vel ratione, vt sumitur ex D. Thom. ibi, & clarius ex Alexand. Alensi, qui vocat partes reales aut rationis. Ad aliud verò testimonium respondetur ex negatione plurium, vel infinitorum prædicatorum essentialium rectè colligi negationem plurium, vel infinitarum formarum, quia à qualibet forma, ut minimum sumi potest unum prædicatum quidditativum: si ergo non sunt infinita prædicata quidditativa, nec infinitæ formæ esse poterunt. E contrario verò ex multitudine prædica-

Prædicata essentialia & formæ substantiales quẽ ordine [illegible]

dicatorum quidditatiuorum, nõ potest colligi multitudo formarũ, quia ab eadẽ forma possunt plura prædicata sumi iuxta varias conuenientias, ac differentias, quas habet cum illis formis. Quare non est simile, quod ex Aristotele adducitur.

VII. Hinc autem optimè infertur, quod sicut ex unitate formæ non colligitur prædicata quidditatiua non esse plura, sed unum tantum, ita etiam non colligitur illa nõ esse finita, aut nõ posse esse in eis processum in infinitum, quia stante vnitate formæ possunt hæc prædicata multiplicari: an verò aliũde sit terminus in his prædicatis, & quomodo id probauerit Arist. dicemus sect. sequent. Ad ultimum respondetur negando consequentiam, nam, sicut ab eadem causa plures effectus, ita ab eadem forma diuersæ facultates oriri possunt, ut experientia notum est: nã interdum conueniunt plures facultates eidem rei, non solum secundum eandem formam physicam, sed etiam secundum eandem differentiam specificam, ut homini intellectus, voluntas, resibilitas: aliquando verò oriuntur hæ facultates ab eadem forma secũdum varios gradus eius, qui à nobis sæpe distinguuntur per ordinem ad ipsas difficultates vel actiones, quamuis in re, gradus ipsi nõ sint distincti in substantialibus formis, de qua re satis dictũ est, tractando de uniuersalibus.

VIII. *Opinio Scoti de forma corporeitatis reijcitur.*

Tertio ad hoc caput spectat opinio Scoti, & Hẽrici supra tacta dispu. 13. qui ponunt etiã formam corporeitatis aut misti, ut per se necessariã inter materiam, & formas quasdam substãtiales, quãuis non eodem modo: Scotus enim putat intercedere inter materiam, & omnem animam, non verò inter materiam, & formas inanimatorũ: Hẽricus verò solum in homine illam formam requirit. Fundamẽtum Scoti si à priori explicetur, fuisse videtur, quia anima est forma, transcendẽs communem gradum corporis, & requirit in materia dispositionem, & uarietatem quandam organorũ quam aliæ formæ nõ requirunt: ergo anima, vt sic, non dat esse corporis, sed præsupponit illud per aliã formã ratione cuius supponitur materia capax organizationis, & dispositionis necessariæ ad animã: in reb. autem inanimatis cessat hæc necessitas. Et confirmari hoc potest ex communi modo loquendi, dicimus enim viuens cõstare corpore, & anima, nõ tñ dicimus aquam uel aerem constare ex corpore, & tali forma, sed ex materia, & tali forma: ergo signum est corpus, quod in uiuentibus dicitur esse altera pars compositi præter materiam includere quandam substantialẽ formam intermediam inter materiam, & animam. De quo corpore optimè intelligitur definitio illa animæ, est actus corporis physici, organici, potentia vitam habentis. Nam cum illud corpus, quod condistinguitur ab anima, sit pars physica, non includit animam ipsam, etiam, vt dantem superiorẽ gradũ, quia alias non esset ex eis cõpositio physica, sed Metaphysica, nec etiam dicit solam materiã, aut nudã, quia hoc modo communis est omnibus rebus naturalibus, aut cum accidentibus, quia hæc non pertinent ad essentiam substantiæ: ergo includit specialẽ formam substantialem distinctam ab anima. Secundo, ac principaliter motus est Scotus argumẽto à posteriori, quia in morte animalis recedit anima, & nõ statim introducitur noua forma: nõ est autem dicendum manere materiam sine forma: ergo dicendum est manere sub forma corporeitatis, quæ præerat in animali. Maior probatur, quia, si introduceretur forma, illa esset diuersa pro diuersitate dispositionum: videmus autem non ita esse, sed in morte hominis idem cadauer manere, siue ex redundãtia caloris, siue frigoris moriatur. Accedit etiam, sæpe nullum esse agens, à quo talis forma educatur. Ter-

A tio vtitur Scotus argumento Theologico, quod maxime mouit Henricũ: nã dici non põt corpus hominis mortui semp esse specie, aut numero distinctum à corpore viuẽtis: ergo necesse est fateri manere eandẽ numero formã corporis sine noua forma, quia variata forma, variatur in indiuiduũ, imo, & species. Antecedens patet, quia alias non iacuisset in sepulchro idem numero corpus qđ fuit in Christo viuente. Et si hostia fuisset ante Christi mortem consecrata, & seruata in triduo, nõ mãsisset in ea idẽ corpus numero, quæ videntur esse contra dicta Sanctorũ.

Hæc uerò opinio etiam multiplicat formas sine sufficiente fundamento, & impugnari potest eisdẽ rationibus quibus dicta disp. 13. cont. Auicen. vsi sumus. Et præterea supponit Scotus in sua sẽtẽtia duo IX.
B quæ Aristoteli repugnat. Vnum est interdum fieri corruptionem substantialem sine subsequente generatione, contra Arist. 1. de Gener. c. 3. Secundũ est fieri corrũptionem substantialem manente completa substantia sensibili cõposita ex materia, & forma contra eundem Philosophum 1. de Gener. c. 4. Ad quæ respondent Scotistæ Aristotelẽ loqui, quando fit integra corrruptio, quando autem moritur animal, non fit integra corruptio, donec tanta fiat trãsmutatio in materia, vt etiã forma corporeitatis abijciatur. Sed hæc eadem distinctio integræ, vel dimidiatæ corruptionis substantialis, est aliena à doctrina Arist. qui generationem, & corruptionem substãtialem semper definit esse inceptionẽ, & desitionem
C simpliciter totius substantiæ. Et præterea sequitur tertio manere de facto in rerum natura indiuiduum generis de prædicamento substantiæ sub nulla specie corporis constitutum, quod non est minus impossibile, quam intelligere aliquod animal in rerũ natura nullius speciei animalium.

Responderi potest ex Scoto illud cõpositum ex materia, & illa forma corporeitatis non esse indiuiduũ contentũ sub genere corporis de prædicamento substãtiæ, ut putauit Auicenna: nam illud indiuiduũ esse debet substãtia completa re ipsa includens aliquam specificam formam, quam confuse dicit corpus de prædicamento substantiæ, & ideo in recto prædicatur de inferioribus: illud autem corpus cõstãs ex materia, & sola forma corporeitatis, est tã- X.
D tum incompleta substantia, & partialis: nã est pars cuiusdam compositi substantialis. Vnde sicut materia, quia est pars, potest esse reductiuè sub genere corporis, & non sub aliqua specie, ita corpus illud, quod est pars compositi.

Sed hæc responsio non satisfacit, primo, quia, vt aliquod indiuiduum cõtineatur directè sub aliqua specie, satis est, quod contineat actu totam essentiã actualem illius speciei, nec opus est, quod cõtineat actu quidquid species cõtinet in potentia, ut per se notum, est: corpus autem de prædicamento substãtiæ, est species subalterna contenta sub genere substantiæ, de cuius actuali ratione solum est, ut sit substantia composita ex materia, & forma substantiali, vel, ut sit substantia per se existens, & capax quanti- XI.
E tatis, sed tota hæc ratio actualis cõuenit illi indiuiduo ergo. Secundo, quia licet pars substantiæ reductiuè possit esse sub genere, & nõ sub specie, tñ si directe, & proportionate illi assignentur genera, & species, impossibile est esse sub genere quin sit in aliqua specie eius, sicut supra dicebamus materiã, ẽt conseruatam de potentia Dei absoluta sine forma nõ posse nõ esse in aliqua vltima specie materiæ. Ita ergo forma illa quæ cõstituit illud corpus, seu cadauer, nõ potest esse sub communi genere formæ substantialis, quin sit in aliqua vltima specie substãtialis formæ, ergo compositum ex tali forma, & materia erit etiam in aliqua vltima specie substantiæ cõpositæ: ergo nõ tantum reductiuè in genere corporis. Et hæc ratio, ut supra dicebam, conuincit etiam

illud compositum non esse amplius actuabile per vlteriorē differentiam substantialem, neq; per formam à qua talis differentia sumatur, & ideo non esse partem, nec potentiam per se ordinatam ad vlteriorem actum substantialem, sed esse completam substantiam in actu vltimo constitutam: nulla .n. substātia est ita completa, & in actu, nisi quia habet aliquam formam substantialem cōstitutam aliqua specie vltima talis formæ.

XII. Tertio est argumentum ad hominem contra Scotum, quia, si non existimat inconueniens manere hoc corpus, quod dicit esse partem substantiæ, sine vlteriori forma, non est cur incōueniens iudicet materiam manere sine forma, ergo ad uitandum hoc inconueniens non debuit introducere hanc corporeitatis formam. Antecedens patet, quia sicut materia est potentia per se ordinata ad formam ita corpus illud est potentia per se ordinata ad animam. Et sicut materia sub illa forma corporeitatis habet aliquam actualitatem, ita per se sola habet propriā actualitatem entitatiuam, quæ sufficit ad existendum; ergo non est cur magis pēdeat entitas materiæ ab illa forma corporeitatis, quam ipsa forma corporeitatis ab vlteriori forma, id est, anima: si ergo forma corporeitatis potest manere sine anima, etiam materia poterit manere sine forma corporeitatis. Est ergo impertinens illa forma. Quarto sequitur ex opinione Scoti in generatione substātiali sæpe introduci duas formas realiter distinctas: cum ergo mutationes multiplicentur ex terminis, erunt, duæ generationes substantiales ad unum compositum substantiale constituendum.

XIII. Quinto accidere potest, quod idem numero corpus, ex eisdem numero materia, & forma constans, nūc viuat vita hominis, postea vita bruti; nam quādo ex cadauere generatur vermis, non est cur mutetur forma corporeitatis: nam si illa manet in cadauere sine dispositionibus hominis, poterit melius manere sub forma cuiuscunque vinculi. Imo inde videtur vlterius sequi sine causa limitari hanc formā ad sola viuentia, sed ut minimum extendi debere ad omnia mista, etiam inanimata: nam, ut ipse etiā Scotus loquitur, illa est forma mistionis consurgēs ex mistione elementorum: ergo ubicunque fuerit hæc mistio, erit in materia dispositio sufficiens ad hanc formam: erit ergo in omnibus mistis inanimatis: alioqui oporteret vt Scotus declararet, quænā trāsmutatio facta in materia cadaueris sufficiat ad expellendam hanc formam. Nulla certe poterit rationabiliter assignari, nisi fortasse resolutio in prima simplicia elementa: nam ad omnes alias dispositiones, quæ consurgunt ex mistione elementorum, videtur esse indifferens talis forma, cum dicatur manere in ligno, osse, & carne, &c. Quod hoc consequens admittatur, vix poterit assignari rationabilis differentia, cur talis forma non sit in materia cum forma auri, vel alterius misti homogenei, &c. Vnde si ponenda esset forma corporeitatis, magis consequenter loqueretur, qui eam poneret in omnibus entibus naturalibus cum Auicenna, quā in quibusdam, vt alij faciunt. Atq. hæ rationes sufficiunt etiā contra opinionem Henrici: nam quæ dicta sunt de uiuentibus in communi, applicari facile possunt ad solum hominem.

XIV. Eneruātur argumenta pro corporeitatis forma inducta.

Accedit, rōnes quibus hi authores moti sunt ad introducendam illam formam, valde debiles esse. Ad primam enim respondetur, quamuis anima sit superior forma quam forma inanimatorum, & requirat in materia organizationem mēbrorum: nō propterea esse necessariam corporeitatis formam: nam anima per se sufficit ad actuandā immediatè materiam, & conseruandā illam in esse; seu terminandam dependentiam illius, & consequēter satis etiam est, ut compositū ex tali materia, & forma, sit capax trinæ dimēsionis, qđ est esse corpus de prædicamento substantiæ: sufficit denique, vt talis forma requirat in diuersis partibus materiæ diuersas dispositiones accidētales, per quas diuersa organa cōplētur, siue quia anima ipsa si diuisibilis sit, varias hēt partes diuersarū rōnum partialium quibus illæ dispositiones, respondent, siue quia si anima sit indiuisibilis, in sua eminenti, & perfecta entitate totā illā varietatē uirtute cōtinet. An uerò dispositiones hæ accidentales præcedant in materia ordine naturæ, vel oīno cōsequantur animā, quoad gradū proximum, & ultimum, eadem ratio est de dispositionibus heterogeneis, quæ de homogeneis: & ideo necesse non est propter hanc causam particularē formam introducere in viuentib. sed philosophandū in hoc est iuxta dicta superiori disp. de quantitate, & accidentibus existentibus in materia prima.

XV. Viuēs quo sensu dicatur corpore, & anima constitui Arist.

Ad confirmationem, quod ad rem attinet, cum dicitur viuens constare corpore, & anima, si per corpus pars physica intelligenda est, nihil essentialiter includere præter materiam, quia seclusa forma corporeitatis nihil aliud essentiale potest manere in corpore, ut est pars physica, vt recte probat argumentum ibi factum. Vnde Aristoteles 7. Metaph. tex. 39. [Manifestum (inquit) est quod anima quidē substantia prima, corpus vero materia: homo vero uel animal quod ex ambobus.] Et quamuis in tali materia requirantur dispositiones organicæ, ut dispositiones vltimæ, conditionesq. necessariæ: tamē non pertinent ad compositionem substantialem & consequenter nec essentialiter includuntur in parte physica essentiali. Nihil tamen est quod nos cogat, ut nomine corporis intelligamus puram partē physicam, quæ est materia, sed ut stat sub quodam gradu Metaphysico formæ, seu (quod idem est) dicit compositum ex materia, & anima, verbi gratia, non quatenus anima est, sed quatenus dat gradum corporeitatis: ad declarandam enim propriam rationem animæ, & singularem gradum perfectionis quem addit ultra communem gradū corporis distinguimus peculiariter in uiuentibus animam corpore, & significamus corpus per modum partis physicæ, non quia forma in eo inclusa sit pars physica comparata ad animam, sed quia ita concipitur, ac præscinditur, ac si esset forma distincta. De qua re plura dici possent, quæ omitto, quia ea scripsi in tertio tomo, tertia part., disputati. 51. sect. 4.

XVI. In cuiusuis viuētis morte formæ cadaueris introducitur in materiam.

Ad secundum respōdetur esse falsum assumptū: nam in morte hominis, & cuiuscunq. animalis forma cadaueris introducitur, ne materia maneat sine forma. De qua forma, & unitate aut distinctione eius, & de causa efficienti ipsius, non est hic dicēdi locus, & parum refert ad rē de qua agimus. Probabile ergo est in viuentib. specie diuersis formā cadaueris, quæ loco animæ introducitur, esse specie distinctā, vt constat de plantis, atq. & de animalib. Vtrum aūt respectu eiusdem viuentis succedat forma eiusdem speciei, vtrumq. pōt probabiliter dici, vt Caietanus disputat contra Scotum 1. p. q. 76. a. 4. Quoad causam verò efficientem dicendum est, produci ab aliquo temperamento proximo cū concursu alicuius causæ uniuersalis, sicut generaliter dicendum est de his quæ per accidens generantur ex putrefactione. Ad tertium, dicendum est corpus mortuum esse specie diuersum, & consequenter quoad substantialem formam etiam esse numero distinctum. Neq. refert quod de corpore Christi affertur, nam illud dicitur esse uel sensibiliter idē numero mortuū, & viuum propter identitatem materiæ, quantitatis, & sensibilium accidentium, vel suppositaliter idem propter idētitatem suppositi. De qua re dixi in tertio tomo loco citato, & totius in 2. tom. disp. 38. sect. 3. vbi ēt declaraui an forma cadaueris, quæ fuit in triduo in corpore Christi,

fuerit

fuerit hypostaticè verbo vnita. Quod etiam Henricus loco supra citato attigit. Non est ergo necesse propter locutiones Theologicas, quæ commodum sensum habere possunt, fingere in homine nouam formam sine fundamento Philosophico: imo contra veram rationem substantialis, & essentialis compositionis, vt partim ostensum est, & in sequẽtibus amplius ostẽdemus. Specialis autem ratio physica, quæ in homine sumi potest ex eo, quod anima eius spiritalis est, in sequenti puncto tractabitur.

Tractatur sententia de multiplicatione formarum iuxta gradus rerum.

XVII. Vltimus modus dicẽdi in hoc primo capite esse pôt in vnaquaq; re tot multiplicari formas substãtiales per se subordinatas, quot sunt gradus rerũ naturalium, & iuxta numerũ gradũ, qui ab vna, & eadem substãtia participãtur. Sunt aũt quatuor gradus substãtiarum materialiũ. s. inanimatum corporum vegetabilium, sensibiliũ, & rationabiliũ. Rursus entia naturalia quædã participant unum solũ gradũ, & in eis tantum est una forma, & hæc sunt opera inanimata, vegetãtia uero duos participant gradus, unde duabus formis constituuntur, aĩalia tribus, hoĩes quatuor. Quam sententiam hoc modo integre declaratã nõ inuenio, tamen authores, qui docuerunt, esse in hoĩe tres animas realiter distinctas, si cõsequenter loquantur, necesse est, vt totum discursum factum amplectantur: nam qua ratione in hoĩe distinguunt tres, oportet in brutis duas etiã distinguere, & qua ratione ipsas animas inter se separant, oportet qd gradũ ẽt animæ à cõmuni gradu formæ corporalis distinguant, nã his omnibus eadẽ est proportio. Neq. alia ratio distinctionis dari pôt nisi graduũ subordinatio, & distinctio. Tenent aũt eã opinionem de trium animarum distinctione Philop. 1. de anima, textu 91. quem sequitur Iãdun. capite de anima, q. 12. & Paulus Venetus in Sum. de anima capite 5. Quorum fundamenta hoc loco non referam, quia fere coincidunt cum his, quæ in referendis aliorum opinionibus tacta sunt.

XVIII. Solum in homine videtur inueniri peculiaris necessitas plurium animarum saltem duarũ ob duas præcipuas causas hominis proprias. Vna est, quia rationalis anima est perfecte spiritualis, & indiuisibilis, maximeque distans ab imperfectione materiæ: & ideo extrema tam distantia non uidentur posse immediatè coniungi: est ergo necessaria aliqua forma, qua mediante uniantur. Atque hæc ratio peculiariter fauet opinioni Henrici supra tractatę, nam anima rationalis cum sit incorporea, non pôt dare esse corporeum: ergo nec pôt esse forma corporeitatis. Et eadem ratione non potest esse forma uegetatiua, aut sensitiua formaliter, nã huiusmodi formæ sunt materiales, & corruptibiles: ergo præter hæc requiritur in homine aliqua forma materialis præter animam, siue illa sit vna, siue multiplex.

XIX. Altera causa est, quia in hoĩe sunt operationes cõtrariæ, nã [caro concupiscit aduersus spiritũ, & spiritus aduersus carnem,] non possunt aũt contrariæ operationes ab eodem principio prodire, sed à contrarijs. Quo argumento utitur Ochã, qui hanc sententiam docet quodlib. 2. q. 10. & in. 11. addit etiã distingui has animas à forma corporeitatis: & in brutis ẽt distinctam facit talem formã ab anima sensitiua eorum. De anima uerò sensitiua, & uegetatiua negat esse distinctas. In quo certe non cõsequenter loquitur, neq. etiã declarat an in plantis distinguatur anima à forma corporeitatis. Manichæi ẽt duas in homine asserebant esse animas, unam spiritualem à bono Deo inditam, aliam uerò animalem ei contrariã. & a contrario principio, malo. s. Deo, quem illi fingebant, profectam: ut retulit Aug. lib. A de duab. animab. contra Manichæos, & 10. Gen. ad liter. c. 13. & lib. de uera religione, ca. 9. & plures doctores Catholicos secutos esse hanc sententiam de duab. animab. in homine, spirituali, & sẽsuali, testatur Hier. ep. 150. ad Hed. q. 12. tractans locũ quo illi mouebãtur, 1. ad Thess. 5. [Deus pacis sanctificet vos, vt integer spiritus uester, & aĩa, & corpus, sine querela in aduentũ Domini nostri Iesu Christi seruetur.] Cui testimonio cõiungebãt illud Daniel 3. Benedicite spũs, & animæ iustorũ Domino. Idem tenuit Philo. in lib. qđ deterius potiori insidietur. Duas aĩas ponebant.

XX. Improbatur adducta sententia cũ suis explicationibus. Hæc uerò sententia non solũ in Philosophica ratione improbabilis est, sed etiã in nostra fide parũ tuta, quantum ad eam partem quia ponit in homine B plures animas. Et quidem quantum ad illã rationẽ generalem distinguendi plures formas substantiales ex gradibus rerũ, a posteriori ex eo recte improbatur qd ex illo principio sequitur necessarias esse in homine animas realiter distinctas, quod est a sana doctrina alienũ. Deinde omnes rationes quibus probauimus non distingui in viuentib. animã a forma corporis, a fortiori probant additionẽ noui gradus nõ sufficere ad formas realiter distinguendas.

XXI. Imo rationes factæ contra primam sententiam, quibus ostensum est non distingui realiter formas propter diuersa prędicata quidditatiua inter se subordinata, idem probant etiam si unum prædicatum addat alteri nouum gradum, nam quando illi duo gradus in una, & eadem re coniunguntur, unus cõparatur ad aliũ, ut differentia specifica ad genericã, C & ita ex utroque una substantialis species cõstituitur tanquam ex uniuersali, & particulari: ergo in re non distinguuntur illi gradus, seu differentię, ut cõiunctæ in tali specie: ergo nec formæ, quæ sunt principia talium graduum, uel differentiarũ, realiter distinguuntur in tali substantia. Quod tandem declaratur applicãdo cũ proportione rationem supra factam, nam si in equo v. g. est anima uegetatiua, necesse est, ut per aliquam specificam differentiam sit contracta, nam anima uegetatiua, ut sic solum dicit rationem genericam, quæ distinguitur per uarias species, ut in arboribus, & plãtis est euidentissimũ, non potest aũt esse in equo indiuidua, & realis anima constituta sub genere animæ uegetatiuæ, & nõ D sub aliqua specie illius generis: ergo necesse est, ut per aliquã specificã differentiã sit contracta, & constituta. Aut ergo illa differentia cõtinetur intra gradum ipsum uegetatiuum, sicut differentia specifica cuiusdã arboris, v. g. piri, manet intra latitudinem gradus uegetatiui: uel est ipsamet differentia eleuãs animã ad gradũ sensitiuũ. Primũ dici non pôt, quia alias illa anima, ut sic constitueret ultimã quãdam, & infimam speciem rei uegetabilis, quę non esset capax ulterioris differentiæ, & consequenter neque ulterioris animæ: neque cõparetur ille gradus ad subsequentem, ut genus ad speciem, sed opponerentur tanquam duę species ultimę condistinctę: ergo necesse est dicere secundum, nimirum animam uegetatiuam secundum suam rationem gene- E ricam contrahi in anima equi per ipsummet gradũ specificum. Ex quo aperte concluditur, animã uegetatiuam in equo non esse re distinctam a sensitiua, quia nulla res potest distingui realiter à differẽtia, per quam essentaliter constituitur.

XXII. Atque hæc ratio eãdem uim habet in anima rationali, & eodem modo applicari potest; nã, si anima sensitiua. v. g. esset in homine re distincta a rationali, illa esset specificè contracta inter gradũ sensitiuum: vnde esset anima quædam irrationalis, & belluina, quæ seclusa rationali, aut per intellectũ, aut reipsa saltem per potentiam Dei, uerè cõstitueret quoddam brutum tam integrum & completum in specie animalis, sicut est equus: quo modo rectè ait Augustinus lib. 82. q. q. 8. Apollinarem, dum as-

seruit Verbum assumpsisse animam sensitiuam sine rationali, re ipsa dixisse assumpsisse quandam bestiam. Quomodo ergo posset compositum tali anima cōstitutum vlterius informari anima rationali?

XXIII. Præterea est optima ratio cōis quidē oībus, sed quæ euidentius in hoīe conspicitur, sumiturque ex subordinatione & depēdentia oīum humanarū virium, ac facultatum: nam ex attentione nimia ad actionē vnius facultatis v.g. intellectiuę impeditur operatio sensus, imo, & ipsa nutritio, & ex operatione vnius potētiæ, v.g. operatione phantasiæ, mouetur cor, & excitantur aliæ facultates naturales. Ex qua experientia supra probauimus dari formā substantialem distinctā à facultatib. accidentalibus, vt sit vnum principium, in quo omnes facultates radicētur, & à quo prouueniat illa sympathia actionum. B

XXIV. Possent præterea hic adiungi argumenta Theologica, vt est illud, quod sumitur ex illis verbis Genes. 2. [Formauit Deus hoīem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculū vitæ, & factus est homo in animam viuentem:] ille. n. spiritus, quem Deus spirauit, anima rationalis fuit, & per eādem factus est homo viuens, & consequenter etiam sentiens. Aliud est ex VIII. Synodo generali, quæ est Constantinopolitana IV. can. 11. qui habet. [Apparet quosdam in tantum impietatis uenisse, vt hoīes duas animas habere dogmatizent: tales igitur impietatis inuentores, & similes sapiētes, cū uetus, & nouum testamentum omnesq. Ecclesiæ Patres unā aīam rationalem hoīem habere asseuerent, Sācta & C uniuersalis Synodus anathematizat.] Vnde in lib. de Ecclesiasticis dogmatib. c. 15. hoc etiā traditur, vt dogma certū; quia verò Ocham dicit ibi esse sermonem de duabus animabus rationalib. vt cōstet id esse falsum, referā verba: [Neq. duas animas esse dicimus in vno homine; sicut Iacobus, & alij Syrorum scribunt: vnam animalem, qua animetur corpus, & immista sit sanguini, & alteram spiritualem, quæ rationem ministret: sed dicimus vnam esse eandemq. animam in homine, quæ & corpus sua societate uiuificet, & semetipsam suā ratione disponat. Similia habet Augustinus de spir. & anim. cap. 9. Dam. li. 2. de fide, c. 12. Accedit, quod alias mortuo homine aliqua anima desineret esse: & Christus moriens aliquā substantiam Verbo unitam simpliciter D dimisisset. Vnde Ocham, vt hoc incommodum euiteret, dicit animam sensitiuam Christi conseruatā esse in Christo, vel cum rationali, uel cū corpore. Sed si intelligat mansisse unitā corpori, est hęresis, alias corpus illud non mansisset mortuum, sed sentiret. Si uero intelligat mansisse separatam, dicit miraculum inauditum, ꝙ forma materialis conseruata sit sine materia. Item inauditum est in Ecclesia duas animas Christi esse separatas in triduo. Quare temerarium esset, ne dicam erroneum, id asserere.

XXV. Quocirca cum spiritus, & anima hominis distinctè nominantur in Scriptura, nō distinguūtur substantia, sed munere, & officio, vt Hieronymus supra indicat, & latè declarauimus in 1. Tom. 3. p. q. 6. in E Comment. art. 2. & disput. 17 sect. 4. Sępe uerò ipsa anima, prout absolutè viuificat corpus, noīe spiritus appellatur, vt Ecclesiastici 12. [Et spiritus redit ad Dominū,] &c. qui spiritus, immortalis alibi anima vocatur, nēpe Matthæi 10. [Nolite timere eos, qui occidūt corpus, aīam āt nō possunt occidere.] Et de Christo Dño dicitur Matthæi 27. qđ emisit spiritū, id est animam. Vnde Clemen. vnic. de Sum. Trinitate, dicitur Christus assumpsisse partes naturæ nostræ vnitas, corpus scilicet, & animam rationalem.

XXVI. *Rationalis anima licet indiuisa materiæ forma est.* Nec rationes in contrarium factæ difficilem habent solutionē. Ad primam. n. negatur minor, nam licet anima sit indiuisibilis, & spiritualis, potest immediatè vniri materiæ, quia essentialiter est actus eiūs. Non. n. refert, qđ in perfectione entis multum A inter se distent materia, & anima rationalis, nā ad vnionem non est attendenda distantia, vel propinquitas in perfectione entitatis, sed in ꝓportione, & conuenientia in mutuo respectu actus & potentiæ, quæ proportio sufficiens reperitur inter materiā, & animam, imo fortasse maior, & perfectior, quam inter materiam, & quamcunq. aliam formā. Alioqui etiamsi fingatur materia iam informata quacūque forma, vel anima extensa, & materiali, adhuc erit anima improportionata, vt vniatur illi: quia quod ad extensionē attinet, tam extensa est illa forma, sicut materia: ergo si inde oriebatur improportio, nō tollitur, imo augetur aliunde. Primo, quia cum illa anima sensitiua, sit actus substantialis, & specificus, vt probatū est, magis distat ab anima rationali, quoad B proportionē requisitā ad unionem, quam anima, & materia, & ita potius impedit, quam iuuat ad unionem. Secūdo, quia si intercederet anima sensitiua, intellectiua esset purum principiū intelligēdi: purū aūt intelligendi principium non est aptū ad informandū corpus, vt latius ostēdemus infra, tractādo, de intelligentijs separatis. Vt ergo rationalis anima sit uera forma corporis, oportet vt ipsamet sit principiū nō tantum intellectionum, sed ēt operationū quæ exercentur per corpus: ergo maximè operationum sensitiuarū, quę sūt actionib. intelligendi propinquiores. Quod adeo necessariū est, ut dubitauerint nōnulli, an ipsamet anima quatenus intellectiua informet corpus. Non verò est, ꝙ dubitauerunt, C nam rationalis anima essentialiter est forma corporis secundū se totā, & secundū omnes gradus, qui licet à nobis ratione præscindantur, in re tamē idem in anima sūt. Vnde licet ex essentia huius animę nō dimanent potentiæ intellectiuæ, quæ in corpore recipiantur, tamen eædēmet potentiæ sensitiuæ, imo & vegetatiuæ manāt cū singulari quadā perfectione ꝓpria rationalis animę, & proportionata ad ministrandū actionib. mētis. Et hoc ēt est argumentū, eādē esse animā sensitiuā cum rationali in homine.

XXVII. *Anima rōnalis qualiter forma corporeitatis.* Ex quo ēt intelligitur, quomodo anima rationalis, licet sit incorporea, possit esse forma corporeitatis: nam esse actum, aut formam corporeitatis, non est esse ipsam corpoream, seu extensam, sed esse formam constituentem cum materia unam substantiā D compositam capacem quantitatis. Vnde, vt supra disputat. 13. dicebam, idem omnino est esse formā corporeitatis, quod esse formam substantialem materiæ, quia ex hoc præcise, quod sit actus substantialis materiæ, constituitur ex utraque substantia integra, materialis, & corporea. Cū ergo rationalis anima, etiamsi sit indiuisibilis, vera forma sit substātialis corporis, habet quidquid necessarium est, vt sit forma corporeitatis. *Cōc. Viennen. ī Clement. vnica de sum. Trinit. & fid. Cath.* Ex quo etiam concludi potest cōtinere etiam sufficienter gradus intermedios, vegetatiuum scilicet, & sensitiuum, ita vt eos formaliter conferre possit composito, quia non potest continere extremos gradus sine his medijs. Dici autem solet frequenter, rationalē animā uirtute, & eminē- E ter continere hos gradus. Quod tamē alijs uidetur non sufficere ad formalem causam, licet ad efficientem satis sit. *Cōc. Lat. sub Leone x. ses. 8. decreto, qđ īcipit, Apostolici regionis solicitudo.* Atque ita sine dubio dicēdum est, sicut de ratione formæ corporeitatis nō est, ut sit corporea formaliter, ita de ratione animæ uegetatiuæ, & sensitiuæ nō esse, ꝙ sint materiales, & extēsæ, sed qđ sint principiū formale vegetandi, & sentiendi, & ꝙ constituant formaliter viuens secundum hos gradus, uitæ, qđ uerè ac formaliter habet anima rationalis, dicitur tñ eminenter continere, cōparatione facta ad formas illorū graduū, quæ pfectionē eorū non transcendunt: quia altiori modo continet perfectiones eorum. Vnde generatim loquendo negandum est esse de ratione formę uegetatiuę, aut sensitiuæ: ꝙ sit corruptibilis, aut educta de potentia materiæ, sed addēdū esset, illud esse de ratione animæ vegeta-

getatiuæ tantum, aut sensitiuæ tantum: in homine autem nulla est forma, quæ sit, aut vegetatiua, aut sensitiua tantum. Quare nulla est in homine forma educta de potentia materiæ. Neque hoc obstat, vt alij obijciũt, naturali generationi hominis, quia ad hanc non est necesse, vt forma fiat per eductionẽ aliàs, etiamsi in homine esset anima sensitiua educta de potentia materiæ, non generaretur homo, sed illud animal irrationale constitutum per talem animam. Ad generationem ergo naturalem satis est, q̃ vnio animæ ad corpus, naturali modo fiat per naturalem dispositionem, & actionem.

XXVIII. In hoĩe an cõtrariæ operationes. Ad vltimam rationem Ochami respondetur inprimis diuersitatem, vel oppositionem operationũ indicare diuersitatem facultatum proximarum, nõ vero formarum, vt supra dictũ est. Deinde dicitur, dupliciter intelligi posse esse in homine operationes contrarias. s. vel simul, vel diuersis temporibus. Hoc posterius non solum in eadem anima, sed ẽt in eadem potentia accidere potest, vt per se constat, illud aũt prius non est verum, intellectum de ꝓpria contrarietate, nam quando uoluntas, & appetitus simul mouentur affectibus contrarijs, tendunt in obiecta sub diuersis rationibus, & diuerso ẽt mõ: nã si affectus unius est efficax, alterius est inefficax, ex quo potius colligitur, hos appetitus in eadẽ aĩa radicari: nã motus vnius retardat motũ alterius, si sit aliquo mõ repugnãs: si aũt inter se consentiãt uterq; facilius, & prõptius fit. Atq. hæc de 1. cap. & mõ fingendi plures formas substantiales in eadẽ materia.

De partibus heterogeneis, & earum formis.

XXIX. Secundus modus opinandi de pluralitate formarum esse potest, contingere duas formas substantiales manere in eadem materia, vel in eadem parte illius, quando vna est imperfecta, & comparatur ad aliam, vt dispositio præparans materiam, & non vt forma generica, & specifica, in quo est magna differentia inter hunc modum, & præcedentem, quod in illo utraq. forma est essentialis composito, & prædicata a singulis formis desumpta, quidditatiue, & essentialiter inter se prædicantur, vt hominem esse animal, &c. quod plane repugnaret, si formæ essent distinctæ. At uerò iuxta hanc secundam uiam, forma, quæ est dispositio ad aliam, non est de essentia substantiæ compositę ex materia, & alia forma, sicut tales dispositiones accidentales non sunt de essentia, sed causæ aliquo modo extrinsecæ.

XXX. Duas aũt opiniones inuenio, quæ ad hoc secundum caput pertinere videntur. Vna est, quæ in solis viuentibus ponit in singulis partibus dissimilarib. singulas formas partiales specie distinctas, disponentes ad integram formam, quæ est una realiter distincta ab omnibus illis partialibus. Ita tenet Antonius Andr. 7. Metaphys. quæst. 17. & Paulus Venetus in Sum. de anim. c. 5. Niphus 1. de Gener. tex. 78. & solet tribui Commentatori, eo quod 6. Phys. com. 59. dicit cor, caput, & huiusmodi partes specie differre, & 2. Metaphysic. tex. 17. ubi dicit animal, & partes eius conuenire in forma totius, & differre in formis proprijs. Et de his partibus intelligunt aliqui, quod Aristot. ait, secundo de generat. animal. cap. 3. hominem prius uiuere uita plantæ, post animalis, tandem uita hominis. Rationes præcipuæ sunt, quia in his partibus sunt dispositiones, non solum diuersæ, sed etiam contrariæ, & ab eisdem sunt operationes diuersarum rationum, ergo habent etiã formas partiales diuersarum rationum. Item, quia pars heterogenea abscissa retinet eandem naturam carnis, aut ossis, & tamen in ea non manet forma totius: ergo manet forma partialis. Tertio, quia hæ partes differunt specie, ideo. n. partes heterogeneæ, seu dissimilares dicuntur, sed non differunt in forma totius, ergo differunt in formis partialibus.

XXXI. Hęc uero sententia merito reijcitur ab omnibus, qui negant pluralitatem formarum, quos infra referam, & specialiter agit contra illam Iauellus 7. Metaph. q. 16. Et præter rõnes generales, quæ probant unitatem formæ substantialis, impugnatur in hunc modũ. Aut loquimur de uiuentibus habentibus indiuisibilem animam, aut diuisibilem, & coextẽsam materiæ. Si de posterioribus sit sermo, facile concedi põt, in diuersis partib. heterogeneis esse diuersas partes formæ heterogeneas: nam re uera in arbore non est eiusdẽ rõnis illa pars formæ, quæ est in frõde, & quæ est in fructu, &c. sunt tñ partiales illæ formæ, & aptæ, ut inter se uniantur, & continuentur, & ideo componũt unam integram formam totius. Quapp falsum est fingere aliam formam totalẽ superadditam his formis partialibus, & oẽs illas partes iterum informantẽ: ad quid. n. est huiusmodi forma, aut quo indicio probabili ostenditur? quidquid enim est in toto, & in singulis partibus, quantum ad accidentia, & operationes, saluatur sufficienter cum solis illis formis partib. inter se unitis, seu (q̃ idẽ est) cum sola forma integra composita ex illis partib. Præterea inquiro, an illa forma totalis indiuisibilis sit, uel extensa. Primum dici non potest de his formis materialibus, & si de aliquibus dicatur, id pertinet ad secundum membrum supra propositum. Erit ergo forma illa extensa, & cõposita ex partibus: de qua rursus interrogo, an partes eius, quæ correspondent diuersis partibus heterogeneis corporis, sint omnino similes, & eiusdẽ rõnis inter se, uel aliquo modo diuersæ, & dissimilares. Primum dici non potest, præsertim loquendo consequenter in illa soĩa, nam contra illud procedunt argumenta, quibus ipsa nititur, quomodo. s. forma, quæ in se est eiusdẽ rõnis, requirat in diuersis partibus diuersas, & contrarias dispositiones, maximè cum non sit tota in singulis partibus, sed secundum diuersas partes, quæ inter se sunt omnino similes. Item, quomodo hẽat illa forma in diuersis partibus diuersas actiones: nã si hoc tribuatur diuersis dispositionibus, ergo sufficient diuersæ dispositiones accidentales ad eam diuersitatem actionum, cum actiones ipsæ accidẽtales ẽt sint; ergo superfluũ est fingere in singulis partib. duplicẽ formam substantialem, partialem. s. & totalem, quarum una sit dispositio ad aliam. Et præterea contra hunc modũm multiplicandi formas, procedent a fortiori, quæ in seq. membro dicemus.

XXXII. In his ergo uiuentibus, quæ habent indiuisibiles formas, uideri potest nonnulla maior dubitandi rõ, quæ re uera solum habet locum in cõpositione hominis, quamuis enim de animabus perfectorũ animalium sit nonnulla controuersia, suppono tamen esse probabilius, nullam formam materialẽ esse uerè, ac propriè indiuisibilem. Duobus. n. modis potest dici forma indiuisibilis: uno modo, quia licet constet ex partibus tamen, uel separari naturaliter non possunt, ut in formis cœlestibus, uel non possunt ita separari, ut separatæ conseruentur, sed statim, ac diuidũtur, corrũpuntur. Et hoc fortasse modo sunt indiuisibiles animæ perfectorum animaliũ, hæc tamẽ indiuisibilitas nihil refert ad rem, de qua agimus, quia satis est, quod ipsamet anima constet ex partibus heterogeneis, & ex earum inseparabili unione tota consurgat, ut superuacaneum sit alias partiales formas in singulis partibus confingere, ut rõ superius facta probat, nã ęquè procedit, siue illa forma diuisibilis sit, siue indiuisibilis in dicto sensu, ut per se notum est. Alio ergo modo dicitur forma indiuisibilis propriè, & in rigore, quia nullis partibus constat, quam necesse est totam esse in toto, & totam in qualibet parte, & hoc modo solam animã rationalem existimamus esse indiuisibilem, quamquam rationes, quæ de illa fient, possint applicari

Brutorum oĩum formę diuisibiles.

ad quam

ad quamcunq; aliam, si quis existimauerit esse indi- A
uisibilem.

XXXIII. In partibus humani corporis heterogeneis unica forma.

Quod ergo talis forma non requirat in partibus sui corporis organici diuersas partiales formas, probatur primo ex eminẽtia, & perfectione talis formę, quæ, cum in se sit indiuisibilis actus, per se primo respicit, vt adæquatum susceptiuum, totum illud constans ex omnibus illis partibus diuersimodè dispositis partialiter, vt ex eis consurgat integra dispositio, consentanea perfectioni talis formæ: ergo ẽt in tali composito sunt superfluæ tales formę partiales. Patet consequentia, tum quia ipsa indiuisibilis forma est sufficiens ad actuandam plene, & perfectè quamlibet partem illius materiæ, ẽtsi varie disposita sit. Tum ẽt, quia illæ formæ partiales non tollũt, B quin ipsa indiuisibilis forma respiciat oẽs illas partes variè dispositas, vt componentes suum adæquatum susceptiuum, neq; tollunt, quin illa eadem forma sit principium radicale, & principale omnium actionum, quæ per illa varia membra exercentur: in quo; genere illa etiam est sufficiens principium earum, ergo superfluæ sunt illæ formæ partiales.

XXXIV.

Secundo, quia repugnat vnã formã substãtialem esse dispositionẽ proximã, & permanentem ad aliã substantialem formam. Põt quidem una forma esse dispositio remota, & transiens (ut sic dicã) sic. n. forma sanguinis est dispositio, & quasi via ad formam carnis, remota tñ, & transiens, quia non manent simul, sed ex sãguine fit caro, vt ex trãseunte materia. Similiter forma embrionis est dispositio ad formã C hominis, & eodẽ sensu accipiendũ est, quod ex Aristot. supra referebamus, nempe hominem prius viuere vita plantæ, post vita animalis, &c. in hoc. n. significauit processũ generationis ab imperfecto ad perfectum per varias dispositiones, donec ad introductionẽ ultimæ formæ perueniatur: semper tñ imperfectior forma recedit, adueniente perfectiori. Quod vero vna forma substantialis sit dispositio vltima ad aliã, simul permanens cũ illa, fieri nullo modo põt: quia vnaquæque forma substantialis dat esse simpliciter, & constituit essentiã completam in genere substantiæ: ergo non põt una forma esse talis dispositio ad aliã. Nec refert, si quis dicat, hoc esse verum de formis totalibus, non aut de partialibus, tã si in oĩb. partib. corporis humani præter animã sũt D huiusmodi formæ, ex omnibus illis formis partialibus cõsurget una integra forma distincta ab anima rationali: nã, sicut oẽs partes materiæ sunt inter se vnitæ, sicut partes materiæ quas informant, cõponent, ergo unam integrã formã in suo proprio genere, & specie constitutam, ergo non põt esse dispositio ad aliam formam totalem eiusdem materiæ.

XXXV.

Ex quo argumentor tertio, nam, vel illa forma cõposita ex partialibus, est anima vegetatiua, aut sensitiua, vel est forma inanimati. Hoc posterius dici nõ põt consequenter, alias non deseruirent hæ formæ partiales ad propria munera vitalia singulorũ membrorum, cum tamen propter hanc potissimum causam poni dicantur. *Et præterea* contra huiusmodi E formam procedunt omnia, quæ supra dicta sunt de forma mistionis, aut corporeitatis. Et simili modo, si talis forma dicatur esse anima, contra eam positionem procedunt omnia supra adducta in eos, qui ponunt in hoĩe duas, vel tres animas. Neque refert, si quis contendat ex illis formis partialibus non componi vnam, nam tunc de unaquaque forma partiali per se sumpta, ut carnis, aut ossis, eadẽ rõ procedet, quia re vera in hac consideratione vnaquæque forma illarum solo nomine dicitur partialis, cum non sit uera pars alicuius totalis formæ: in se ergo erit quædam forma integra, de qua interrogari poterit, an sit anima, necne, & procedet ratio facta.

XXXVI.

Et similiter poterit inquiri: an hæ formæ partiales, seu integra ex illis cõposita maneat in corpore, A recedente anima rationali, vel pereat. Si primũ dicatur, sequitur primo satis cõsequẽter, manere corpus illud viuum, recedente rationali anima: nã (ut dixi) formæ illæ, aut quæ ex illis consurgit, anima esse debet: aliàs nihil deseruiret ad operationes vitæ. Item, sequitur partem abscissam, & coniunctam corpori humano, esse vniuocè carnem, aut os, &c. quod est contra Arist. 7 Metaph. tex. 56. & clarius 1. de gener. anim. c. 19. & 1. de ani. c. 1. Si vero tales formæ partiales omnes recedunt, recedente anima, primũ absque vllo indicio, vel necessitate finguntur. Et deinde sequuntur inconuenientia Theologica, quæ supra inferebamus. s. in Christi morte aliquam substãtialem formam dimissam esse a Verbo, uel manere separatam simul cum anima rationali.

B Adde Arist. 1. de anima, tex. 91. & sequẽtibus ex professo impugnare opinionem Platonis, ponentis plures animas in diuersis partibus corporis. Est aũt eadem ratio de multis formis partialibus. Verũ est solum posuisse Platonẽ diuersas animas quasi partiales in diuersis partibus, non vero deinde vnam integrã in toto: sed hic modus ponendi plures formas partiales non pertinet ad præsentem disputationẽ, quia re vera iuxta illũ non ponuntur plures formæ in eadem parte materiæ. Constat uero esse omnino falsum, quia ex illo sequitur, animã rationalem non informare corpus humanum, sed aliquã partẽ eius. & consequenter sequitur non esse principiũ omniũ actuũ vitaliũ hominis, quod repugnat sanæ doctrinæ, quę definit animã rationalem esse ueram formã C corporis. Et etiã est ostensum ex connexione harum operationum colligi radicationem illarum in vno principio. Denique ratio Arist. est, quæ ad rem maximè spectat, sic. n. colligit: Aut illæ animæ informantes diuersas partes uniuntur in una anima, uel non. Si non vniuntur, ergo non componunt per se unũ. Si autem uniuntur in una anima, uel per unã, quasi communem omnibus, continentur in uno composito, illa una sufficit, & aliæ plures falso, & superflue multiplicantur, hæc vero ratio æquè procedit de quibuscunque partialibus formis.

37 Plato quõ plures formas in homine posuerit, refutaturque.

Ad rõnes contrariæ sententiæ patet solutio ex dictis. Ad primam respondetur, illas uarias dispositiones partium organicarum complere unam integrã D dispositionem unius formæ totalis, vel diuisibilis, vel indiuisibilis, ut explicatum est. Quod uero ad operationes harum partium attinet, si sit sermo de actionibus mere naturalibus, & transeuntibus, ut calefacere, frigefacere, &c. hæ proximè proueniũt à primis qualitatibus, quib. hæ partes diuersimodè disponuntur, & afficiuntur. Si uero sit sermo de operationibus uitalibus, ut sunt attrahere, expellere, tangere, uidere, &c. hæ proueniunt proximè a diuersis facultatibus uitalibus, quæ interdum in eadem, interdum in diuersis partibus corporis existunt: oium uero radicale principium est una, & eadem forma, quia est uniuersale principium, hæc omnia uirtute continẽs. Et ideo propter has dispositiones, uel opeE rationes non est necesse multiplicari partiales formas: præsertim cum illis positis, necesse sit fateri superiorem, & totalem formam partes illas informare, & requirere in illis, illas uarias dispositiones, & posse per illas exercere illas uarias operationes. 38

Ad secundum respondetur, negando antecedens, nam in parte heterogenea abscissa nõ manet eadem forma, quæ antea erat, & ideo manus abscissa est ęquiuocè manus, ut Arist. dixit. Sed solet cõtra hoc instari, quia huiusmodi pars abscissa, si intra breue tempus iterum coniungatur toti secundum candẽ partem unde abscissa est, uerè, ac substantialiter unitur, & uiuit, sicut antea: ergo retinuit eandẽ formã, alioqui non posset iterũ ab ea informari, quia à priuatione ad habitum nõ est regressus. Sed hęc replica eandem difficultatem habet in omni sententia:

39 Abscissa pars si iterũ uniatur an substantialiter id fiat.

quia negari non potest, quin pars illa per diuisionē amiserit informationem formæ totalis v.g. animæ rationalis: si ergo postea iterū vnitur, & informatur ab illa, fit regressus à priuatione ad habitum. Si aūt negetur iterum informari rationali anima, eadem ratione negabimus nos iterū vere vniri. Vnde Soncin. 8. Metaph. quæ. 10. ad 7. probabilius putat nunquam iterū fieri perfectam vnionem physicam talis partis. Ad experientiam verò, quæ esse dicitur, quod talis pars iterum viuit, & sentit, respondebitur iuxta hanc sententiam, negando esse sensum in ipsamet parte, sed in propinquis: sicut in ossibus, aut dentibus videtur esse doloris sensus ex propinquitate aliarum partium. Quod verò attinet ad nutrimentum, & conseruationem temperamēti, dicetur fieri per iuxta positionem. B Sed quia hæc sunt creditu difficilia, probabilius fortasse est illam partem iterum informari anima rationali: nec est inconueniens ex partiali illa priuatione, & quasi momentanea redire ad habitum, quia forma in se integra mansit, & dispositiones, quæ in tali parte erant ad illam numero formam, eædem permāserunt, & in ea parua mora parum etiam diminutæ fuerunt, & ideo non est inconueniens, quod eadem forma ad illam partem materiæ statim reuertatur.

XL. *An partes heterogeneæ differant substātiali specie.* Ad tertium responderi potest, negando assumptum. s. heterogeneas partes differre specie substantiali, sed satis est, quod accidentali differant: vnde dissimilares dicuntur propter diuersitatem dispositionum. C Nihilominus in viuentibus habentibus animas extēsas, probabilius censeo inter ipsas partes animæ, quę diuersas partes organicas informāt, esse aliquam maiorem diuersitatem, quam sit inter partes formæ homogeneæ, ideoque in ipsamet substantia esse aliquam diuersitatem inter has partes, quæ recte appellabitur specifica partialitas. In forma aūt humana habet specialem difficultatem, quomodo informet has partes, & pro ratione dispositionum diuersimode vniatur illis. Sed hæc res pertinet ad scientiam de anima.

De formis elementorum, an maneant in misto.

XLI. SEcunda sententia pertinens etiam ad hoc secūdum caput, est Auicennæ, Commentatoris, & aliorum, qui dicūt in omnibus mistis manere formas elementorum: non. n. videtur credi posse, q̄ in alium usum maneant, quam, vt sint dispositiones ad formam misti. D Hoc autem tenet Auic. 1. suffi cient. c. 10. & Comm. 1. de Generat. c. de mistione, & 3. de Cœlo, text. 67. Qui differunt, nam ille ponit formas substantiales elementorum indiuisibiles, & ideo affirmat manere in misto integras, & perfectas substantialiter: hic uerò putat illas formas esse intensibiles, & remissibiles, & ideo ait manere in misto remissas, iuxta proportionem suarum qualitatum. Putat. n. has formas elementorum adeo esse imperfectas, ut sint ueluti mediæ inter qualitates, & substātiales formas perfectas: propter quod E fortasse a Platone in Timæo qualitates uocantur, adeoq. imitantur qualitates in graduali latitudine, secundum, quā possunt intendi, & remitti. Quā opinionem sic expositam sequuntur Niphus 1. de Gener. tex. 18. & 8. Metaph. disp. 4. & 11. Metaph. disput. vlt. Zimara Theorem. 48. Multi ēt ex medicis eandem sententiam secuti sunt, ut uidere licet apud Thomam de Garuo in Summ. medicin. li. 1. tract. 1. q. 1. & præsertim Galen. in 2. Methodi, c. 2. & lib. de substantia naturali ad finem, & ex Theologis idem secutus est Aureolus in 2. dist. 15. ut ibi referunt Capreolus, & Gregorius.

XLII. *Varijs modis explicatur sētā.* Varijs autem modis intelligi potest hæc opinio. Primo, quod formæ elementorum maneant in diuersis particulis materiæ minutissimis. Et hoc modo posuit Auicenna manere in misto huiusmodi formas, & fortasse voluit formam misti informare oēs illas particulas, easq. inter se unire, alioqui non posset saluare substantialē mistionem, sed solū per iuxta positionem, ut per se notum apparet. Singulę. n. ex illis particulis sicut materia, & forma distinguerentur, ita, & quantitate: ergo, & loco, non. n. possent loco penetrari, ergo solū per iuxta positionem dicerentur misceri, sicut aqua, & uinum, dum in suis substantijs integra manent, non tamen singulæ particulæ essent mistæ, & cōsequenter nec totum esset substantialiter mistum, neq. esset per se ynum, quia partes nō essent per se cōnexæ: unde facile dissiparētur per mutuā actionem, uel localem motionem. Necessaria ergo est alia forma propria misti, diuersa à formis elementorū, ut iterum infra cōtra Aureolum ostendemus. At hoc ēt est impossibile. Primo, quia forma misti, & forma elementi diuersas requirunt dispositiones, & incompossibiles, ut omittam rōnes generales contra pluralitatē formarum. Secundo, quia cū oēs partes misti, præsertim in rebus homogeneis, habeant idem temperamentum primarum qualitatum, nulla pōt ratio reddi, ob quam in vna parte materiæ misti sit forma ignis, in alia aquæ, &c. Quæ ratio ēt procedit in rebus heterogeneis, nam quælibet pars heterogenea ex homogeneis cōstat, & mista est. Tertio, quia si in partibus eodem modo dispositis manent diuersæ formæ elementorum, signum est illam formam in tali parte non esse dispositionem ad formam misti: quandoquidē in simili parte esse pōt cum contraria forma substantiali misti: ergo æque bene, aut melius esse poterit, etiāsi in tali parte materiæ nulla forma elementi existat, dummodo ibi sit tēperamentum proportionatū primarum. n. qualitatū, quod ēt pendere non potest à forma talis elementi, cum in alia parte simili dicatur esse cū forma contraria. Ex quo ēt concluditur talem formam esse impertinentem ad omnem actionem, & conseruationem illius partis misti, in qua esse dicitur: atque adeo ex nullo effectu, aut signo naturali colligi posse formas elementorum manere hoc modo in misto.

Alio modo potest intelligi illa sententia, quod omnes formæ elementorū simul informēt quamlibet partem materiæ misti, & deinde superueniat forma misti, informans ēt totam illam materiam. Et hic modus tot continet absurda, ut ea de causa à nemine assertus videatur; nam primo sequitur, formas formaliter repugnantes simul esse in eadē parte materiæ in suo esse integro, & perfecto: formæ. n. elementorum formaliter inter se pugnant; nam, si dispositiones eorum sunt formaliter repugnantes, quomodo ipsæ formæ non erunt? Alioqui, qualiter unum elementū generabitur ex alio? aut cur generatio vnius erit corruptio alterius, si formæ eorum nō sunt repugnantes in materia? Secundo, si huiusmodi formæ non habent proprias dispositiones in gradu sibi proprio, & consequenter nec proprias actiones, nihil cōferre possunt ad formam misti: ergo non sunt dispositiones ad illam. Imo impossibile est, quod eadē forma postulet in eadem parte materiæ dispositiones omnino repugnantes, & in esse perfecto earū, ut summum calorem, & summum frigus: at vero non minus repugnāt inter se substātiales formæ aquæ, & ignis, præsertim in suo esse perfecto. Tertio faciūt maxime cōtra hāc sniam argumēta generalia fieri solita cōtra pluralitatē formarū, quia ponit in eadē parte materiæ plures formas specificas, p se sufficiētes ad cōstituēdū suppositū habēs suū propriū esse simpliciter, & requirētes dispositiones ualde repugnātes, forma. n. terrę postulat maximā dēsitatē; at forma ignis raritatē maximā, hæc intensū calorem, forma uerò aquæ, intēsum frigus: qui ergo fieri potest, ut tales

XLIII. (margin, beside "Alio modo potest intelligi")

formæ

formæ integræ, & perfectæ eandem partem materiæ simul informent?

XLIV. Tertio modo intelligi potest hæc sentẽtia, prout Commentator eam exposuit, nempe quod omnes formæ elementorũ sint in tota materia misti, & in oĩbus partibus eius, refractæ tamen, (vt inquit.) & in gradu remisso: & deinde tota materia sic affecta & disposita illis formis, informetur forma misti. In qua sententia primo impugnari solet, quod Commentator supponit, formas. s. elementorum nõ esse perfecte substãtiales, sed medias inter accidentales & substantiales. Contra quod argumẽtatur D. Th. 1. de Generat. tex. 84. quia impossibile est dari medium inter substãtiam, & accidens: tum quia inter contradictoria non datur medium: substantia autẽ & accidens distinguuntur per immediatã contradictionem: tum etiam, quia mediũ est inter extrema eiusdem generis: substãtia aũt, & accidens sunt diuersorũ generum. Deinde addere possumus formam substantialem ignis, & cuiuscunq. elementi esse per se sufficientem ad actuandam materiam, ita, vt illam in esse constituat, seu conseruet, & ad constituendum cum illa vnum suppositum, quod sit proprie, & vniuoce substantia: ergo talis forma tã proprie, & vniuoce substantialis est, sicut quæcunque alia. Et hoc ipsum confirmatum est supra, cum ostenderemus dari formas substantiales.

Elementorum formę perfectissime substãtiales.

XLV. Quod si fortasse Commentator hoc non neget, sed eas appellet medias, solũ quia inter substantiales formas habent minimam perfectionẽ: vnde fit, vt in aliquibus proprietatibus similitudinem habere possint cum formis accidentalibus: contra hoc, omissa cõtrouersia de modo loquendi, ostendo secũdo, falso eis attribuere similitudinem cum formis accidẽtalibus in hac cõditione intẽsionis, & remissionis: quia hæc cõditio ita est propria accidentium seu qualitatũ, ut directè repugnet formæ substãtiali, quatenus talis est: si ergo formæ elementorũ sũt uere, ac ꝓprie substãtiales, ut ostensum est, non possunt esse similes accidẽtibus in hac cõditione. Antecedens probatur primo ex Philos. in Prædicamen. cap. de Substant. dicente, substantiam non recipere magis, & minus; si aũt forma substãtialis aquæ intẽderetur, & remitteretur, re vera sicut aqua est magis, uel min⁹ frigida, ita esset magis, uel min⁹ aqua.

Formis substãtialibus repugnat intẽsio.

XLVI. Secundo argumentatur D. Tho. 1. p. q. 76. art. 4. ad 4. quia esse substantiale cuiuscunq. rei in indiuisibili consistit, & omnis additio, uel substractio uariet speciẽ, sicut in numeris, ut dicitur 8. Met. text. 10. Hæc uerò ratio calumniã pati põt, quia simili ratione probaretur qualitatem non posse intendi, & remitti, quoniã etiam in accidentalib. formis uerũ est, quod essentiæ earũ consistunt in indiuisibili, & quod species earũ sunt sicut numeri, & consequenter, quod quælibet substractio, & additio uariat speciem: intelligendũ uerò est de additione essentiali, & formali, nõ de intensiua: idem ergo responderi poterit de substantialibus formis. Respondetur tamen esse diuersam rationem de forma substantiali, & accidentali; nam illa est, quæ primo constituit essentiam rei simpliciter: & ideo oportet, ut sit omnino indiuisibilis, & inuariabilis, quamdiu manet in eadem materia. Quod declaratur à posteriori ex illo effectu, ex quo supra collegimus dari formas substantiales, nimirum ex reductione aquæ ad pristinã frigiditatem, nam si forma substantialis aquæ remissibilis esset, certe remitteretur, remissa frigiditate, quia sicut forma pendet ex dispositione, ita intensio formæ ex intensione dispositionis: ergo impossibile esset aquam postea ex intrinseca uirtute se reducere ad pristinum statum, quia forma remissa non potest seipsam intendere: nec. ẽt habet aliud principium prius, à quo illa intensio dimanet. Vt ergo aqua, quantumuis calefacta, possit, remotis extrinsecis agentibus, ab intrinseco se restituere in connaturalẽ statũ, necesse est, ut in rõne aquæ integra, & perfecta maneat, & cõsequenter, ut ipsum formale principiũ constitutiuũ aquæ intactũ maneat, (ut sic dicam) quãdiu non oĩno corrũpitur. Et hoc sensu dicimus de rõne formæ substantialis esse, ut sit inuariabilis immutabilis in sua entitate, quando essentialiter manet eadem, & in eadem materia, quia est radicale principium omnium proprietatum, & primam rei essentiam constituit.

XLVII. Et confirmatur, quia ob hanc causam, teste philosopho 5. phys. & 1. de Gener. substantialis corruptio aut generatio elementorum non fit successiue cum ipsa alteratione, sed in momento in fine alterationis, cũ completur dispositio sufficiens: quia. s. forma substantialis non remittitur, nec tollitur per partes, sed tota simul: at si esset intensibilis, & remissibilis, certe introduceretur successiue, & similiter expelleretur, imo, quoties aqua calefit ab igne, tot gradus formæ ignis introducerentur in aquã, quot caloris, quod est incredibile. Adde, quod si formæ elementorũ ita possunt intendi, & remitti, cur ẽt formæ mistorũ non intendentur, & remittentur ad intensionẽ, & remissionẽ formarũ simpliciũ? maxime cũ hæ dicantur ad illas requiri, ut dispositiones necessariç, v.g. si forma auri requirit in sua materia sex gradus formæ ignis, & duos aquæ, ut sit in connaturali statu: si per contrariam actionẽ illi gradus formæ ignis remittantur amplius in auro, & intendatur forma aquæ, cur non recederet ẽt forma auri à sua naturali perfectione, & in suamet entitate minuetur? Certe nulla ratio sufficiens reddi põt, nã quod sit pfectior, nõ satis est: solũ. n. inde sequitur, quod gradus latitudinis eius erunt perfectiores. Dicendum ergo est, de rõne formæ substantialis esse, ut habeat uel constituat essentiam indiuisibilem intensiue, & ideo hoc æq. cõuenit formis elementorũ, ac cęteris.

XLVIII. Tertio principaliter impugnãda est hæc sñia ex re, quã nunc tractamus: quia impossibile est tot formas substantiales simul esse in eadem materia. Nã licet dicantur esse remissæ, nihilominus unaquęq. si substantialis est, dat esse simpliciter, & constituit uerã substantiam, ac substantiale suppositum: non põt autem intelligi, quod unum suppositum simul sit in quatuor, aut quinq. speciebus distinctis, & quod sint multa indiuidua, diuersarum specierum substãtialium ex eadem materia constantium. Quam rationem infra declarabimus latius. Accedit pręterea contra Auerroem, quod, si formæ elementorum in gradibus remissis implentibus latitudinem manẽt simul in eadem materia: ergo, & potentia materiæ est per illas sufficienter actuata, & mistio etiam ex illis solis est sufficienter peracta: ergo, & superfluũ est, & impossibile, quod noua forma misti addatur illis omnibus formis.

Elementorum solum formæ nullo mõ esse queunt in eadem materia.

XLIX. Vnde Aureolus, (ut Greg. supra refert) dixit formam misti non esse aliquã formã simplicem, sed solam illã cõmistionem, seu aggregationẽ ex formis elementorum in esse remisso. Quam uerò sit absurda hæc sñia, per se notum est, nam ex ea sequitur substantias mistas non esse ueras substantias per se vnas. Deinde sequitur, animalia, ẽt hoĩem ipsum, non habere vnã formam simplicem. Deniq. sequitur, mista oĩa non differre substantialiter, & essentialiter, sed tantũ secundum magis, & minus. Neq. habere proprietates, uel actiones perfectioris rationis, quam sint qualitates, & actiones elementorũ. Ipsæ ergo proprietates, & facultates mistorum euidenter indicant proprias substantiales formas nobilioris rationis, quam sint formæ elementorum.

Misti formæ ab elemẽtorum distincta.

L. Et hinc, retorquendo argumẽtum, concluditur, formas illas elementorum simul cõiunctas in eadẽ materia, & quasi suppositas formę misti, superfluas esse, ẽt si per impossibile alioqui non repugnarent,

quia

quia & ad esse materiæ, & ad esse substantiale compositi, & ad omnem actionē physicam, quæ de tali composito experimento cognosci pōt, sufficit forma misti cum facultatibus, quæ ab ea manant, & temperamento primarum qualitatum, quo materia disponitur. Quod quidem temperamentum licet non sit aliqua qualitas simplex virtute continēs primas, vt putauit Auicenna, sed formaliter componatur ex primis in esse remisso, vt habet vera, & communis sētentia, quæ latè tractatur in 1. de Gener. nihilominus non requirit substantiales formas elementorū formaliter ibi existentes, sed sufficit forma misti, cui connaturale est tale temperamentum, & vim hēt, & efficaciam conseruandi, aut recuperandi illud, si extrinseca impedimenta tollantur.

LI. Et quoad hoc rectè dicuntur elementa manere, quoad formas substātiales virtualiter in forma substātiali misti, quoad accidētales uero formaliter, licet nō maneant integræ, sed remissæ. Quod bene declarauit Scot. in 2. dist. 15. quem sequūtur. Gabr. ac Greg. ibi. Aegid. 2. de gener. & alij: & immerito impugnatur à Caiet. 1. p. q. 76. a. 4. in fine, non. n. repugnat doctrinæ D. Th. nullibi. n. id negauit: quin potius id indicat in sensu à nobis exposito opuscul. 35. Neque in eo est vlla difficultas, quia nō dicitur forma misti continere formas elementorum in genere causæ formalis, aut secundum totam perfectionē eminenter contentam, ut videtur Caiet. existimasse sed solum secundum quandam participationem, & conuenientiam, vt declaratum est.

LII. Ex his ergo satis concluditur, non sequi ex mistione elementorum, quod sint in misto plures formæ substantiales: quia formæ elementorum nō manēt in misto formaliter, sed virtute tantum; quæ est sententia Aristotelis, vt infra ostendā, & cōmuniter recepta, vt patet ex Alexandro, Philopono, D. Thoma in 1. de Gen. & eodem D. Thom. 1. p. q. 76. art. 4. ad 4. & q. 5. de potent. ar. 7. & alijs Scholasticis in 2. distinct. 12 præsertim Capreolo, & Gregor. locis citatis: & Scoto q. 1. Heruæo tract. de pluralit. formar. q. 15. Aegid. quodlib. 4. q. 11. Sonc. 10. Metaphysic. q. 27. & lib. 12. q. 68. Est aūt sermo de formis substātialibus elementorum, nam accidentales formaliter manent, sed id nihil refert ad præsentem quæst. Vnde Philosophi, qui negarunt in elemētis formas D substantiales, consequenter dixerunt elementa manere formaliter in misto: & hoc modo processit Galenus, nam, vt vidimus sect. 1. huius disputationis, ille non agnoscit in elementis formas substantiales, sed tantum primas qualitates. Vnde, quod ad rem præsentem attinet, nobis non contradicit, sed potius fauet. Vide illum, lib. 1. Meth. c. 2. & libello de substant. nat. fac. aliquantulum à principio, & li. 8. de Placit. Hippocratis.

LIII. Obiectio. Sed obiciunt nobis Aristot. qui primo de Generat. cap. 10. definit mistionem, quod sit [miscibilium alteratorum vnio,] cum ergo elementa miscentur, non corrumpuntur, sed alterantur tantum, atq; ita in toto illo capite sæpe repetit Aristot. miscibilia nō corrumpi: quod si alterum interierit, non posse misceri, nam quæ non sunt (inquit) in admistionem nō E recipiuntur. Secundo idem Aristoteles 5. Metaph. cap. 3. definit elemētum esse, [ex quo aliquid fit, ita, vt insit,] & [in qd vltimo fit resolutio,] ergo si elemēta non manent in misto, non sunt elementa, neque ē misto poterit in illa resolui, quod est falsum, & contra experientiam, nam, quando lignum comburitur, experimur, & fumum, & aqueum humorem, & cineres, & ignem ex illo prodire. Nec satis est dicere illa omnia contineri in ligno, virtute, aut potentia, alioqui etiam aqua diceretur mista, saltē ex aere, & aqua, tum quia in se habet qualitatē quādam aeris, tum etiam, quia quando aqua calefit, exhalatur ex illa aereus vapor. Et confirmatur, nā ex A continentia virtuali solum sequitur posse ex misto elementa generari, at hoc non satis est, nam etiam potest mistum ex quolibet elemento generari, & vnum elementum ex alio. Vnde Aristot. 3. de Cœlo cap. 3. ait in ligno, & carne elementa contineri, quia ab illis manifestè segregantur, e contra vero carnem & lignum non contineri in igne, quia ab eo segregari non possunt. Aliud est ergo segregari, aliud generari, ergo segregatio requirit formalem continentiam. Tertiò ait, Aristot. 1. de Cœlo, cap. 7. moueri mistum motu elementi prædominantis: ergo manet in illo. Quarto lib. 3. de Cœlo, tex. 67. & 2. de partib. anim. c. 1. & 4. Meteoro. c. 12. ait elementa esse materiam misti.

LIV. Arist. sn̄ia tantū virtute manēt elemēta in misto.

B Respondetur Aristot. 3. de Cœlo, c. 3. sub disiunctione asserere, elementum in esse potētia, aut actu in misto: hoc. n. inquit, utro modo se habeat, adhuc ambigitur, quæstionem autem, quā illo loco indecisam reliquit, resoluit, 1. de Generat. c. 10. dū expressè ait, ea, quæ in mistionem recipiuntur, quodāmodo esse, & quodammodo nō esse, nam actu (inquit) non sunt, uirtute aūt, seu potestate remanent, & in eo constituit differentiam inter mistionem, & alias mutationes: & 2. de partibus animalium c. 1. primā compositionem corporum dicit eam esse, [qua ex primordijs conficitur ijs, quæ nonnulli elemēta appellant: terram dico, aquam, aerem, & ignē, sed melius fortasse dici pōt ex virtutibus confici elementorum, humiditas. n. & siccitas, caliditas, & frigiditas, C materia sunt corporum compositorum.] Igitur de sententia Arist. satis constat. Cum ergo Arist. ait, mistionem esse miscibilium alteratorum unionem [alteratorum] dicit, potius quam [corruptorū,] vt denotaret non omnino perire, sed uirtute, & secundū qualitates manere. Neq. Arist. in eo capite negauit, in uera mistione miscibilia corrumpi, nec id negare potuit, nam cum per mistionē introducatur noua forma substantialis misti, necesse est fieri corruptionem substantialem miscibilium, quia generatio vnius semper est corruptio alterius. Dixit tamen nō omnino perire, quia uirtute manent.

Elucidatur definitio mistionis.

LV. Elementa descriptio explicatur.

Ad secundum responderi potest primo, definitionem illā elementi non conuenire his simplicib. corporibus, quæ communiter elementa dicuntur, sed primis principijs, ex quibus res naturalis componitur. Cui sententiæ fauet Auerroes 5. Metaph. com. 4. dicens materiam primam esse propriè elemētum: corpora uero simplicia non nisi hominum opinione, nam quia antiqui Philosophi non cognouerunt aliam materiam, nisi hæc simplicia corpora, ideo illa appellarunt elementa. Atque ita Arist. 2. lib. de partib. anim. c. 1. non vocat absolutè elementa, sed [quæ nonnulli elementa appellant:] & eodem modo loquitur 2. de Gener. c. 1. & alijs locis. Et pōt hoc confirmari ex illa particula definitionis elementi. s. esse [id, ex quo primo aliquid componitur.] At hæc corpora non sunt, ex quibus primo aliquid componitur, cū ipsa sint ex alijs prioribus composita. Item Aristoteles ibidem ait, elementum deberē esse quid indiuisibile, hæc autem corpora non sunt indiuisibilia, ut constat. Et iuxta hanc sententiam facile respondetur ad argumentum non esse inconueniens, illam particulam definitionis elementi. s. [quod insit,] non propriè conuenire his corporibus, quia nō sunt propriè elementa. Secundo ne in voce tantum hærere videamur, admittimus his corporibus propriè conuenire nomen, & definitionem elementi: immo Diuus Thomas 5. Metaphys. lect. 4 vult illa proprius esse elemēta quam materiam, uel formam. Nam uult de ratione elementi esse, vt sit directè, & propriè in aliqua specie. Quod tamen nō uideo cur ad proprietatem illius uocis pertineat, & non sufficiat elementum esse in sua specie partiale, uel incōpletum quid. Itaque elementum latinè idem dicitur

tur

A tur, esse quod principiũ alicuius rei, quod in suo ordine est primum in compositione, & vltimum in resolutione: & ideo et de ratione elementi est, quod sit indiuisibile, non simpliciter, & omni modo, sed in suo ordine, & latitudine. Et similiter de ratione elementi est, vt insit, non semper formaliter, nec semper virtute tantum, sed modo accommodato suę cõpositioni. Sic igitur quatuor elementa verè participant rationem elementi, quia in eo genere compositionis quo vnum corpus potest ex multis corporibus constari, illa sunt prima, quia non constant ex alijs corporibus, & ex illis constant reliqua. Et similiter sunt simplicia, & indiuisibilia, quia non sunt in plura corpora resolubilia. Denique etiam sunt eo modo, qui necessarius est ad illud genus cõpositionis, B quæ fit per mistionem. Et ita Arist. 3. de Cœlo, c. 3. expresse ponit sub disiunctione in descriptione elementi, quod insit potentia, aut actu.

LVI. Vnde non obstat, quod materia prima sit prior his corporibus, & formaliter insit, seu maneat ĩ suo cõposito: nam inde solũ fit, materiam etiam verè, ac propriè dici posse elementum, alia tamen ratione, & fortasse priori, quatenus materia est prior in compositione, & simplicior, vt notauit D. Tho. 3. de Cœlo, lect. 8. vbi retractare videtur sententiam, quã in 5. Metaph. tenuerat: vt notauit Soncin. 5. Met. post q. 9. circa tex. 4. Arist. qui etiam lib. 12. qu. 27. ad 1. addit formam posse dici elementum, & ita eã nominat Arist. lib. 12. Met. c. 4. & D. Th. citato loco. Nã C licet nomen elementi præcipuè videatur tribui principio materiali, vt patet ex communi vsu, & ex proprietate illius particulæ definitionis, [Ex quo fit aliquid,] tamen latius loquendo, ad quamcunque partem extenditur: sicut etiam dicitur totum componi ex suis partibus, tam formali, quam materiali. Imò hac ratione partes quælibet, si absolutè sub communi ratione partium considerentur, dicuntur habere rationem materiæ respectu totius. Hac ergo ratione quælibet pars, si in suo ordine sit prima, & indiuisibilis, elementum dici potest.

Elementi nomẽ propriè cõuenit primæ.

Nõnunquã formę tributum.

LVII. Ex quo sequitur, ut ad aliam partem argumenti respondeamus non esse de ratione elementi, vt compositum, seu mistum in illud ita resolui possit, vt re ipsa elementum sit conseruabile separatum ab elementato, hoc .n. mõ non potest omne compositum D naturale resolui in materiam, & formam. Et pari ratione non est necesse, quod mistum sit resolubile in eadem numero elementa, ex quibus fortasse mistum fuit, sed satis est, quod in similia resoluatur, qđ interdum accidet, si causæ efficientes sint accommodatæ, & propinquæ ad eam resolutionem faciendã: sæpe vero non ita fit, sed mistum totum conuertitur in aliquod elementum, præsertim in terram. Quocirca, licet vera esset experientia, quæ in argumento affertur, nihil concluderet, quia non est necesse ea, quæ videntur ex ligno fieri, cum comburitur, in eo formaliter præcessisse, sed virtute secundum aliquã minus remotam dispositionẽ, ratione cuius illa omnia de nouo generantur, veruntamen vera illa non sũt E elementa, sed mista imperfecta, quia nec fumus est aer, nec cinis, terra.

LVIII. Adde etiam, in his corporibus mistis sæpe esse plures substantias accidentaliter permistas, per poros, vel per diuisionem, & interpositionem partiũ, quæ substãtiæ postea per actionem alicuius agentis non tã generantur de nouo, quã secernuntur, vt fit in cõcoctione vini, & in corruptione sanguinis extra venas: & fortasse ita etiam accidit in illa actione ignis in lignũ, quamuis accidere etiam possit, ut nõ eædem substantiæ, quæ ibi erant, secernantur, sed aliæ quæ ex illis facile generantur iuxta diuersas earũ dispositiones. Hæc aũt substantiarum permistio non refert ad rem, de qua agimus: quia licet ibi sint plures formæ, sunt tamen in diuersis materijs, & diuersa cõposita conficiunt, quãuis localiter cõiũcta.

In mistis corporib. imbibita interdũ minora corpuscula.

LIX. Nec denique hinc sequitur, quod in eo argumento inferebatur, vnum elementum resolui in aliud, aut constare ex alio: nam licet aqua conueniat cum aere in humiditate, non tamen habet illam participatam ab aere, sed ex se, & ex sua simplici natura. Cũ vero per calefactionem vapor humidus exhalatur ab aqua, non resoluitur aqua in aerem, nam ille vapor non est aer, sed quoddam mistum imperfectũ, quando vero contingit aquam transmutari in aerẽ, non est resolutio in miscibilia, sed quædam generatio, & corruptio. Vnde longe aliter sunt elementa in misto, quam vnum elementum in alio, nam hoc est verum solum in potentia passiua: illud vero nõ tantum hoc modo, sed etiam virtute, & participatione quadam potentiæ actiuæ, hoc .n. modo intelligendus est Arist. cũ ait, elementa esse in misto actu, vel potentia. Et hinc ẽt patet solutio ad tertiũ testimoniũ. Nã, vt mistũ moueatur motu elemẽti pdominãtis, satis est, ꝙ in virtute illud cõtineãt, pluśq. de qualitatib. eius participet, quã alterius. Deniq. elemẽta dicũtur materia misti transiens formaliter, virtute ãt manens. Vnde idẽ Arist. 2. de gener. c. 5. negat elementa esse materiam rerũ naturalium: nam si aer (inquit) remaneret, non generatio, sed alteratio foret. Constat igitur, propter dispositionem vnius formæ ad aliam non contingere vnquam plures substantiales formas in eadem materia coniungi.

Qualiter mistũ moueatur ab elemento prædominante.

C *An duæ formæ non subordinatæ possint simul eandem materiam informarè.*

I

LX. SVpererat dicendũ de tertio modo fingendi duas formas substantiales in eadem materia sine vlla habitudine inter se, aut respectu alicuius tertiæ formæ, ad quam disponat, sed per solam concomitantiam accidentalem, vt se habent albedo, & dulcedo in eodem subiecto. Sed in hoc modo impugnando immorari non est necesse: primo, quia nullam inuenio in hac re opinionem: nullus .n. Philosophus (ꝙ ego sciam) hactenus dixit posse hoc modo, & naturaliter duas formas substantiales simul informare eandem materiam. Dico autem naturaliter, quia de potentia absoluta non existimo implicare contradi D ctionem, siue illa materia in diuersis locis cum diuersis formis ponatur, quod fieri posse, alibi ostendi, siue in eodem loco vtramque formam habeat, vnitas .n. loci non addit specialem repugnantiam. Secũdo, quia ex illis formis simul existentibus in eadem materia, re uera non componeretur una essentia, neque una substantia, quia neque una forma esset de essentia compositi ex materia, & alia forma, neq; e conuerso. Vnde, si fingamus vnam esse formã auri, & aliam ligni, neque lignum esset aurum, neque aurum lignum: quia formæ essentialiter diuersæ non prædicantur de se inuicem, etiam in concreto, nisi rõne eiusdem suppositi, in quo conueniant, illæ autem formę non conuenirent in eodem supposito, E sed tantum in eadem materia, cum qua sicut diuersas naturas, ita, & diuersa composita conficerent, secludo alia miracula. Vnde licet materia posset dici informata forma ligni, & auri, tñ lignum non esset aurum, quia lignum non est materia, neque aurum est materia. Atq. ita, ẽt admisso illo casu, non darentur duę causę formales vnius effectus, quod nos nũc inquirimus, sed vnaquæq. constitueret suum effectum, qui tantum haberet unam causam formalem.

Põt diuinitus mã informari 2. formis. 3. t. 3. p. d. 48. sect. 3.

LXI. Hinc tamen intelligitur naturalis repugnantia, ob quam tales formæ non possunt simul informare talem materiam, quod enim una, & eadem materia successiuè cõponat essentias etiam specie distinctas cum multis formis, non est inconueniẽs, imò naturaliter accidit, quia ipsa est indifferens ad quamcũque formam, & per quamcunq. actuari põt. Quod

uero

Cur naturaliter nō possit eadem materia plurib. substantialib. formis actuari simul.

verò eadem portio materiæ simul componat diuersas essentias cū diuersis formis, multis de causis repugnat naturis rerū. Primò, quia potentia materiæ sufficienter est actuata per vnam formam, & dependentia eius sufficienter est terminata. Secūdò, quia formæ diuersæ requirunt dispositiones naturaliter incompatibiles, quod est signum, etiam effectus naturales earum, esse naturaliter incompatibiles. Tertiò, quia materia deseruit formæ ad suos naturales motus, & actiones, non potest autem eadem materia simul ministrare formis distinctis, quæ naturales habent inclinationes diuersas. Quartò, quia alias, si materia hoc modo posset esse sub distinctis formis, eadem ratione posset esse sub quacunq. multitudine earum in infinitum: quia quæ sunt per accidēs, in infinitum multiplicari possunt: nec potest maior repugnantia in tribus, quam in duobus assignari, & sic de quacunq. numero. Hoc autem, & per se est valde absurdū, & repugnat fini, & institutioni materiæ: sic enim esset inepta ad rerum generationes, & corruptiones. Vnde hoc ipsum, quod generatio vnius naturaliter est corruptio alterius, satis declarat, materiam esse naturaliter incapacem plurium formarum.

Vera sententia, & totius quæstionis conclusio.

LXII. Relinquitur ergo, verissimam esse sententiā asserentem vnius substantiæ compositæ tantum esse vnicam causam formalem, & in vno composito naturali: vnicam tantum esse formam substantialē. Quam tenet D. Tho. 1 p. q. 76. ar. 4. & ibi Caiet. & omnes Thomistæ, latissimè Capr. in 2. d. 15. & Fer. 2. contr. Gent. c. 58. Sonc. 8. Meta. q. 7. Idem habet Greg. in 2. d. 37. q. 2. Aeg. 2. de Ani. q. 6. & tract. de pluralitate formarum, Hæruæ. etiam latè tract. de pluralit. form. Marsil. 1. gener. q. 6. Ex Arist. autem nihil de hac re expresse habemus: at verò ex principijs eius clarè colligitur hæc sententia: nunquam enim tribuit naturali composito, nisi vnam formā: & hoc sensu assignat tria principia rei naturalis: materiam. s. priuationem: & formam: hac enim ratione ait, quoties generatur vnum, corrumpi aliud, & econtrariò: ait præterea formam substantialem esse proprium, per se, ac immediatum actum materiæ: ideoq. ex illis maximè fieri per se vnū, vt sumitur ex 2. de Anim. tex. 7. & 7. Met. tex. 49.

LXIII. Rationes autem facile sumi possunt ex dictis in impugnatione aliorum opinionum. Prima sumitur ex sufficienti partium enumeratione, quia in materia non possunt esse plures formæ essentialiter subordinatæ, vt actus, & potentia, neq. ordinatæ, vt dispositio, & forma, neque etiam omnino per concomitantiam sine vllo ordine inter se: sed præter hos modos non potest excogitari alius: ergo nullo modo possunt plures causæ formales substantiales ad eundem effectum concurrere.

LXIV. Secūda ratio sumitur ex sufficiētia cuiusuis formę substantialis: nam quælibet forma substantialis necessariò talis est, vt per se sola sufficiat ad constituendum vnum substantiale suppositum, completum in aliqua ultima specie substantiæ: ergo non solum non requirit aliam formam concausantem illum effectum, verum etiam neque illam admittere potest. Antecedens cōstat ex dictis, nam probatum est omnem formam substantialem, necessario debere esse constitutam in aliqua specie vltima substātialis formæ: & consequenter esse de ratione eius, quod det esse simpliciter, & completum vsq. ad rationem vltimam in genere substantiæ. Consequentia verò probatur, quia, vel secunda forma adueniret cōposito, vt constituto priori forma, immediatè illud actuando, aut adueniret simul, & quasi concomitanter ipsi materiæ. Primum repugnat rationi formæ substantialis, quæ per se respicit potentiam substantialem; substantia autem cōpleta non est iam in potentia substantiali, sed accidentali tantū: nam de illa maximè verum est, quod Aristot. suprà dixit, scilicet id, quod aduenit enti in actu, nō aduenire per se, sed per accidens. Secundum autem repugnat tam ipsis formis substantialibus, quam capacitati materiæ: illæ. n. secundum suas differentias specificas inter se repugnant: nam hoc ipso, quod vnaquæq. substantialis forma constituit substantialem naturam completam, ita determinat sibi materiam, quā informet, & quasi trahit illam ad suum esse, vt non admittat in illa formam aliam substantialem, seu eiusdem ordinis. Materia item habet limitatam capacitatē, & quasi vim causandi, vt simul nō possit, nisi vnam substantialem formam sustinere: nec concurrere, nisi ad unam essentiam componendam: quod etiā in materia cœlesti uidere licet: est q. id non minus necessarium in hac inferiori materia, quę principiū est corruptionis, quatenus ita subiacet vni formæ, vt eam necessariò deserat si aliam recipiat.

LXV. Tertia ratio principalis confici potest his, quæ suprà diximus ad probandum, dari in rebus naturalibus substantiales formas; potissimæ enim rationes quibus ostenditur substātialis forma, in hoc nituntur, quod ad perfectam constitutionē naturalis entis necessarium est facultates omnes, & operationes eiusdē entis in vno essentiali pricipio radicari: quā connexionem, & radicationem ostendunt etiā ipsi naturales effectus, vt ibi deduximus: ergo pluralitas formarum est omnino aliena à constitutione naturæ. Neq. est in tota natura aliquod indicium ad eam asserendam: nam subordinatio prædicatorum essentialium nullum est indicium, vt diximus: ióq. dixit Arist. 2. de Anim. text. 31. posteriorem formā cōtinere priores, quia quæ dat differentiam vltimā, dat etiam superiores. Multitudo etiam actionē, facultatum, aut organorum non solum non est indicium, verum potius requirit maximè formæ vnitatē. Vicissitudo deniq. seu successio generationis, & corruptionis eandem vnitatem indicat, & requirit: ergo nihil est, quod dubitemus vnā causam formalem ad vnumquemq. effectum naturalem sufficere. Neq. contra hanc ueritatem nouæ obiectiones occurrunt, quibus satisfacere necesse sit.

Non dari processum in infinitum in causis formalibus, ex dictis concluditur.

LXVI. Atque ex his obiter resoluitur illa quęstio, quæ de causa formali moueri solet an sci[l]. in huiusmodi genere causæ possit dari processus in infinitū. Nam, loquendo de propria causa formali physica, cōstat ex dictis nullum dari locum huic quæstioni: id enim solum potest quæri, quādo plures causæ ad eundem effectum concurrere possunt: nam vbi est unica causa, quis processus esse potest? Ostēsum autem est causam formalem nō posse esse, nisi unicam: ergo in hac causa non habet locum quæstio de processu in infinitum. Deinde, hic processus esse solet, aut inter causas per se, & essentialiter subordinatas, aut inter subordinatas per accidens: ostēsum autem est, nullas substātiales formas esse per se subordinatas. Vnde, qui illas distinguunt iuxta ordinem prędicatorū essentialium, nonnihil difficultatis in hoc pati possunt: nam fortasse in his predicatis non repugnat dari processum in infinitum, vt attingemus sectione sequēti: iuxta nostram verò sententiam id nihil refert, quia existimamus hęc prędicata, in quo cunque numero multiplicentur, non solum non requirere formas distinctas per se subordinatas: uerum etiam non posse talia prædicata respectu eiusdem compositi sumi, nisi ab una, & eadem forma, ita, ut non solum ex natura rei, sed etiam de potētia absoluta, non possint dari causæ formales hoc mo-

do per se subordinatæ: quia non potest dari substantialis forma, quæ nõ sit in aliqua vltima specie talis formæ constituta, & consequenter, quæ nõ essẽtialiter includat omnes superiores gradus talium formarum. Neque refert, quod Aristot. 2. Met. ca. 2. ex eo probet non dari processum in infinitum in his formis, quod non detur processus in infinitum in prædicatis quidditatiuis, quia licet ex illa negatione optimè inferatur hæc negatio, non tamen ex opposita affirmatione opposita affirmatio, vt suprà dictum est. Rursus, neq. in hoc genere dantur causæ per accidens subordinatæ, quia etiam est ostensum, non posse plures formas simul concurrere etiã omnino per accidens ad informandam eandem materiam. Quod si quis dicat posse dari processum in infinitum in formis sub eodem genere, vel specie contentis, & eas dicet causas formales per accidẽs subordinatas, aduertat necesse est illas non esse causas vnius, & eiusdem effectus, sed vnamquamq. suum habere distinctum effectum: cum autem inuestigatur subordinatio causarum, respectu vnius, & eiusdem effectus intelligenda est, alioqui non est subordinatio, sed multiplicatio rerum, seu effectuum. Vnde etiamsi per potentiam Dei absolutam in eadem materia multiplicarentur per accidens formæ, non esset ibi subordinatio causarum: quia, vt suprà dixi, non constituerent vnum, & eundem effectum, sed diuersos, & præterea nullum haberent inter se ordinem, sed omnino per accidens multiplicarentur. In hoc ergo genere causæ nullus est processus causarũ, neq. in infinitum, neque in aliquo numero finito.

Processus in infinitũ à materiali causa excluditur.

LXVII. Ex quo tandem intelligitur multò minus esse posse processum in infinitum in materia, quia si esset, solum ex infinitate formarum oriri posset; nam, vt supra demonstratum est, necessariò danda est vna prima materia, quæ non sit in alio subiecto: hæc autem prima materia in vnoquoq. composito nõ potest esse, nisi una, quia non potest una materia recipi in alia, cum hoc sit contra rationem materiæ primæ, neque etiam possunt plures materiæ coniungi in eodem composito, & informari eadem forma, nisi vna earum alteri vniatur, ita, ut ex utraque fiat una potentia: quod intelligi nullo modo potest: ergo in substantialibus materijs non solum, non potest esse processus in infinitum, sed nec omnino ullus processus, aut pluralitas, vlla esse potest.

LXVIII. Quod si non sit sermo de materia prima, sed de proxima, aut intelligitur proxima substantialiter, & tanquam potentia immediatè, ac per se recipiens formam: aut intelligitur proxima accidentaliter, i. ut affecta dispositionib. accommodatis ad formam. Priori modo re uera solum materia prima per suam simplicem entitatem est etiam materia proxima ad quamcunq. formam, & ita nullus est processus: solumq. fingi posset, si inter primam materiam, & ultimã substantialem formam interuenirent aliquæ formæ substantiales, quorum una compararetur ad aliam, ut potẽtia proxima ad suum actum: hæ autẽ formæ non dantur, ut ostensum est, & quamuis darentur, nõ esset intelligibilis in eis infinitus progressus: tum quia infinita multitudo formarum non minus repugnat, quã infinita multitudo in actu quorumuis entium: tum etiam, quia, necesse est dari aliquam formam primam, idest, primo informantem materiam; nam cum materia ex se sit immediata potentia, necesse est, ut immediatè informetur per aliquam determinatam formam, alias nunquam inciperet informatio. Rursus ex parte alterius extremi necessarium est etiam dari ultimam formam; alias nunquam finiretur informatio, neq. res esset constituta in certa aliqua, & determinata specie: ergo inter

A illa duo extrema nõ posset intercedere infinita multitudo formarum, quia unicuique necessario debet esse aliqua immediata, quæ cõpareretur, ut proxima potẽtia, & actus. Omitto alias rationes, quas Aristoteles facit citato loco, quia res est clarior, quam, ut probatione indigeat.

Quod si loquamur de materia proxima ratione dispositionũ accidentaliũ, eædem rationes probant in illis dispositionibus, nõ posse procedi in infinitũ, quia si inter se non sint subordinatæ, sed concomitanter se habentes, ut quatuor primæ qualitates, in eis non potest dari talis processus solum, quia non possunt simul esse qualitates actu infinitæ in multitudine: & multo minus potest finita forma illas postulare; si verò dispositiones sunt inter se subordi- LXIX.
B natæ: & actus, & potentia proxima, sicut quãtitas, & qualitas, procedit ratio facta de formis substantialibus, quod in eis necesse est dari primam, & ultimam, alias neque inchoaretur, neque consumaretur dispositio: inter illa autem extrema non potest esse multitudo infinita. Neque est simile, quod afferri potest de infinitis pũctis contentis inter duo extrema; quia puncta solum sunt infinita in potentia, id est, constituentia cum partibus unam finitã quantitatem continuam: formarum autem multitudo esset actu infinita. Item, quia vnum punctum, Iau. 2. Metaph. q. 6.
non est immediatum alteri, & ita non possunt numerari oĩa puncta media inter duo extrema: una autem forma, siue substantialis, siue accidentalis, si
C cõparatur ad aliã, ut potentia ad actum, necessario debet eã proximè respicere: nullo ergo modo esse põt processus in infinitũ inter materiã, & formam.

Procedunt autem rationes factæ de materia permanente, ex qua fit res, ita, ut insit illi: Aristoteles autem dicto loco secũdi Metaphysicæ etiam de cã materiali transeunte loquitur, cum negat dari processũ in infinitũ in causis materialibus, & quia si ex aqua generatur terra, & ex terra herba, & ex herba quippiam aliud, non proceditur in infinitũ, sed fit circulus. Veruntamen: siue hic processus detur, siue non, nihil refert ad causalitatem, quia ille processus est merè per accidens, & iõ causalitati nihil obstaret, quod in infinitũ tenderet. Quod si non tendit, solum est, quia non dantur infinitæ species rerũ LXX.
D generabilium, neque processus in infinitũ in generationibus talium specierum, sed semper fit circulus, & reditus ad eandem speciem. Quod aliqui putant necessariò cõsequi ex eo, qd quælibet ex his speciebus dicit limitatam perfectionẽ. Sed hoc nullum argumentum est, quia, saltem diuina uirtute, nõ repugnat species mistorum in infinitũ multiplicari, etiamsi quælibet species finita sit, & de facto semper detur summa, & infima species sub illo genere contenta, licet de possibili fieri possit altera, vel perfectior omnib. factis, vel imperfectior omnib. Alij dicunt, experientia cõstare non procedi in infinitũ in generatione vnius speciei ex alia, sed semper fieri reditũ ad eandem speciem: de qua experiẽtia val
E de dubito, an sit nobis euidens, nam multa uirtute cœlorum, & concursu elementorũ generantur fortasse de nouo, quæ nos latent. Adde, D. Thomam 3. part. qu. 10. artic. 3. dicere in potentia creaturæ contineri infinita. Et loquitur de rebus substantialibus nam de his dixerat non videre animam Christi infinita in actu. Vnde explicando ibi illũ locum diximus posse intelligi tam de infinitis speciebus quã de infinitis indiuiduis. Si ergò in potentia creaturæ continentur infinitæ species mixtorum, non repugnabit in infinitum procedi in generationib. earũ. Et fortasse aristoteles dicto loco non repugnat: solum enim probat hunc processum non esse necessarium ad rerum causalitatem, quia generatio vnius est corruptio alterius: & in hoc facile fit reflexio secundum speciẽ, licet non fiat secũdum indiuiduũ,

Nihilo

Nihilominus autem probabilius videtur, naturaliter loquendo, esse statum in generationibus rerum secundum speciem, quia virtutes causarum naturalium finitæ sunt, & modi seu aspectus & cōcursus, quibus applicantur, determinati sunt, & finiti, & ideo licet in absoluta potentia creaturæ contineantur infinita, si in rebus & causis creatis fiant omnes conditiones, & mistiones, quæ absolutè fieri possunt, tñ de facto secundum ordinem vniuersi tātum fieri possunt finitis modis: & ideo etiam verisimilius est in hoc processu dari statum ac terminum.

SECTIO XI.

Quid sit forma Metaphysica, & quæ materia illi respondeat, quamque causalitatem habeat.

I. Voniam distinctio formæ in Physicam & Metaphysicam valde cōmunis est, & quæ hactenus diximus omnia in Physicam formam conueniunt: videtur Metaphysici negotij esse nonnulla etiam de Metaphys. forma dicere, quibus suppositis, quæ diximus, breuiter poterunt expediri, quia hæc solum per Analogiam, & quasi Metaphoram quandam, forma nominatur. Est igitur aduertendum ex dictis in superioribus, præter compositionem Physicam ex materia, & forma esse aliam, quæ illam imitatur: ex se tamen abstrahit à uera materia, & ideo Metaphysica nominatur. Est autē hæc duplex, quantum ad præsens spectat: altera ex natura & supposito, altera ex genere, & differētia: omitto eā, quæ est ex esse & essentia, quia obscurior est: & quantum ad præsens attinet, non interuenit in ea specialis aliqua ratio formæ, vt ex dicendis constabit. Deinde est considerandum in omni compositione, vt ex multis vnū consurgere intelligatur, aliquid semper considerari, vt materiam, & aliquid, vt formam, tum quia compositio ex materia, & forma est prima compositio realis, & maximè propria ac per se, & ideo per quandam analogiam ad illā omnis alia compositio declaratur: tum etiam, quia materia est, quid informe, & imperfectum, & inchoatio quædam, & quasi fundamentum naturæ: forma vero est quasi pulchritudo, & perfectio ac consummatio naturæ: in omni autem compositione est aliquid quasi potentiale, & quod est fundamentum, & inchoatio rei, & aliquid quod est terminus vel consummatio rei: & ideo semper aliquid consideratur, vt materia, & aliquid vt forma. Quod adeo verū est, vt etiam in compositione ex partibus integrantibus, quę maxime materialis esse uidetur, semper una pars consideretur, vt materia, & altera, vt forma: quod clarius apparebit in rebus heterogeneis, vt in homine, caput est veluti forma aliarum partium: & in artificialibus tectū, v.g. est quasi forma ædificij: iuxta quam analogiam distinguunt ēt Theologi materias, & formas Sacramentorum. Et in rebus homogeneis, vbi inter partes non potest distingui illa diuersa habitudo propter earum similitudinem, & vniformitatem, omnes partes dicuntur esse materia totius, compositum autem comparari, vt forma ad singulas partes. In quibus omnibus nō intercedit specialis causalitas, sed sola vnio cum Analogia, & proportione ad materiam & formam.

In quauis cōpositione aliquid vt materia, & aliquid vt forma.

II. Ex his ergo intelligitur formam Metaphysicam in genere vocari, quæ in compositione Metaphysica constituit essentialiter rem ipsam, uel complet, aut actuat essentiam rei: nec pōt aliter describi hæc forma, ita in communi sumpta. Est autē discrimen inter duas compositiones Metaphysicas, supra dictas, quod prior. s. ex natura, & supposito, est compositio rei (in creaturis loquimur) id est, ex ijs, quæ in re ipsa aliquo modo actu distinguuntur, vt sunt natura, & subsistentia, de quibus diffusè infrà tractabimus: posterior uero est compositio rationis; quia eius extrema in re nō distinguūtur actu, sed ratione tantum, vt in superioribus visum est. Est etiā alia differentia, quod in priori compositione unum extremum est tota essentia rei: aliud uero non spectat intrinsecè ad essentiā, sed est terminus aut modus essentiæ: in alia vero cōpositione vtrumq. extremum est essentiale, & neutrum dicit totam essentiam rei explicitè seu actualiter, licet confusè totam illam includere possit. Vnde fit, vt prior dici etiam soleat forma totalis, realis ac proprijssimè Metaphysica: posterior uero magis est forma secundum rationem, & ideo non tantum Metaphysica, sed etiam Logica appellari potest.

Formæ Metaphysicæ essentia ostenditur.

III. Dicendum est ergo primò formam propriè Metaphysicam, quæ est forma totius, nihil aliud esse, quam totam rei substantialis essentiam, quam etiam integrām naturam rei appellamus, quæ non dicitur forma eo, quod specialiter exerceat propriā causalitatem formæ, sed quia rem essentialiter constituit per se ipsam. Declaro & probo singula: nā in homine, v.g. hæc forma totius dicitur esse humanitas, quæ cum ex materia, & forma hominis constet, totam essentiā hominis dicit: id enim quod homo addit humanitati, nō est de essentia hominis, ut infrà dicemus tractando de subsistētia, & in mysterio Incarnationis breuiter patet, nam in Christo est tota essentia hominis, quamuis non sit humana subsistentia creata. Præterea hæc forma totius non tantum in rebus materialibus, sed etiā in spiritualibus reperitur: imò non solum in rebus creatis, sed etiam in Deo ipso à nobis considaratur: concipimus enim Deitatem, ut formam essentialiter constituentem Deum, & quodlibet suppositum diuinum quatenus hic Deus est: quamquam illi sit proprium in re ipsa non distingui ab eo, de cuius essentia est: in quo deficit ab ea ratione formæ, quam essentia habet in rebus creatis: quia illa non pertinet ad perfectionem simpliciter, sed imperfectionem includit: ergo hæc forma in rebus immaterialibus nihil aliud esse potest quam earum essentia. In materialibus autē differt hæc forma totius à forma Physica, & partiali, vt constat ex communi usu harum uocum, & ex ipsa distinctione formæ physicæ à Metaphysica, non differt autem nisi, quia forma totius dicit totam naturam compositam ex materia, & forma: forma autem physica solum dicit partem formalē: ergo hæc forma Metaphysica etiā in his rebus dicit totam essentiam earum. Quia, ut infra ostendemus in disputatione de substantia materiali, etiam materia est de essentia huius substantiæ, & ita natura composita ex materia, & forma est tota essentia eius: atq. ita patet prima pars conclusionis.

Forma Metaphysica est tota rei essentia.

IV. Quod uero hæc forma Metaphysica soleat naturæ nomine proprijssimè appellari, cōstat primò ex usu: sic. n. tribuimus etiam Deo naturam diuinam, intelligentijs angelicam, hominibus humanam, & sic de cæteris rebus. Deinde hoc modo distinguimus naturā à supposito, uel ex natura rei, vt in substantijs creatis, vel ratione tātum, vt in diuina: atq. hoc modo dicimus naturam in Deo non generare, sed suppositum, & Verbum diuinū assumpsisse naturam, non personam humanam. Item, unaquæq. res per suam naturam habet, quod talis sit, & quod essentialiter distinguatur ab alijs, ergo natura rei substātialis adæquatè (vt ita dicam) est ipsa totalis forma, qua talis est essentialiter. Deniq. natura, ut communiter cēsetur, dicit ordinem ad operationē, in quo solum differt ab essentia, quod essentiæ nomen sumptum est ex ordine ad esse: nomen autem naturæ sumptū est ex ordine ad operationem, na-

Forma Metaphysica naturæ nomine insignitur.

tura enim dicta est quasi aliquid nasci faciat: vnde A dicitur natura non esse otiosa, & esse rerum opifex, & nihil facere frustra, &c. Vnde etiã Theologi dicunt facultates, & operationes multiplicari multiplicatis naturis. Primum aũt & adæquatum principium principale operationum in vnaquaq; re est essentia eius, quod in rebus immaterialibus manifestũ est: in rebus autẽ materialib. videtur esse formæ principiũ operãdi, quod est principium formale, & actiuum, tamen, quia materia in suo genere aliquo etiam modo concurrit, præsertim ad naturales, & intrinsecos motus, uel actus, ideo dixi, adæquatum principium primum, & radicale esse uniuscuiusq; rei essentiam: ergo ipsamet essentia, & forma totius idem est, quod uniuscuiusque rei natura.

Vide D. Damas. lib. 3. de fid. c. 13. 14. & 15.

V. Scio Aristotelem 5. Metap. c. 4. varias assignare significationes huius nominis natura, & inter eas vltimo loco ponere eam, quæ significat rei substantiã vel essentiam, quam dicit esse per translationem ab alia significatione, qua natura significat formã, quæ est terminus generationis. Et in 2. Phys. c. 1. rationẽ naturæ ad solum primum principium intrinsecum motus coarctat: & inde solet ens naturale de solis substantijs materialibus dici. Existimo tamen hæc esse intelligenda de hac voce [natura] quantum ad eius impositionem, non vero quãtum ad rem significatam: hæc. n. ualde distincta esse solent in his nominibus Analogis, ut recte notauit D. Thom. 1. p. q. 13. art. 6. Quantum ergo ad uocis impositionem, verisimile est hanc vocẽ prius significasse alia, quæ C Aristoteles ibi numerat: ut, uerbi gratia, generationem naturalem, & præsertim ortum, seu natiuitatẽ viuentiũ: dicitur. n. [natura] quasi [nascitura:] & inde deriuari potuit vox ad significanda intrinseca principia rei genitæ. s. materiam & formam. Vel, ut D. Tho. ait 1. p. q. 29. art. 1. ad quartum, quia natiuitas viuentium est à principio intrinseco, ideo deriuata est hæc vox ad significandum primum principiũ intrinsecum motus, quod est materia & forma. Et quia per formam completur essentia rei, tãdem deriuata est illa vox ad significandam rei essentiam. Et quia antiqui Philosophi, qui disputabant de natura, non cognoscebant alias substantias nisi materiales, ideo illis solis tribuebant naturã, & inde peculiariter obtinuerunt nomen entium naturalium. D

Etymologia nominis naturæ, & variæ significata eius.

VI. At vero, si rem significatam spectemus, & de hac voce Metaphysice potius, quã physice, loquamur, hæc uox absolute, & principaliter significat essentiã simpliciter, & integram uniuscuiusq; rei, prout per modum formæ totalis significatur. Et in rebus immaterialibus simplex est: in materialibus aũt est composita ex materia, & forma, quia nec materia, nec forma est integra rei natura, sed partialis: integra uero rei natura est composita ex utraq; & ideo merito forma totalis metaphysice dicitur. Accidentia uero, sicut non habent essentiam simpliciter, ita nec naturam nisi cum addito. s. naturam accidentalem, & proprius dicitur esse secundum naturam, vel contra, aut præter naturam. Quapropter in acci E dentibus, ut infrà uidebitur, non habet propriè locum hæc ratio formæ totalis, de qua nunc agimus (loquor secũdum rem, quidquid sit de possibili modo concupiscendi nostro) & ratio est, quia accidens est forma quasi partialis, & Physica, vñ in se est natura incompleta, & adeo imperfecta, vt nõ faciat unũ per se, sed per accidens cũ suo subiecto, & inde fit, vt ex utroq; non resultet una integra natura, & forma totius, sicut ex materia, & forma substantiali.

VII. Vltima denique pars conclusionis facile põt ex omnibus dictis probari, nam imprimis, cũ hæc forma totius in rebus materialibus includat ipsã materiam primam, non potest propriam causalitatem formalem exercere, quæ consistit in actuando aliquo subiecto. Item in rebus immaterialibus, cum tota essentia sit simplex, & abstrahens ab oĩ receptiuo, non potest dici forma propter propriam causalitatem formalem. Et, si ex Theologia argumentari licet humanitas Christi est forma Metaphysica huius hominis Christi, & tamẽ nõ est uera forma Verbi diuini, habens ueram causalitatem in illum, ratione cuius dicatur formaliter constituere hunc hominem. Et extendi potest argumentum ad quamlibet naturam respectu proprij suppositi, nam uel cõparatur natura ad subsistentiam ipsam, uel ad compositum ex natura, & subsistentia: Respectu subsistentiæ, natura non habet causalitatem formalẽ, sed potius quasi materialem (omitto actiuam, de qua postea) quia subsistentia propria non comparatur ad naturã, ut subiectũ eius, sed ut terminus ipsius. B Vnde potius subsistentia est aliquo modo actus naturæ, quam econuerso. Item, quia subsistentia est modus naturæ, unde afficit. & aliqualiter actuat illã, secundũ hanc ergo comparationem nõ exercet natura causalitatem formę. Vnde in dicto exemplo de mysterio Incarnationis dicũt Theologi humanitatem non solum comparari ad Verbum, ut formã eius, sed potius Verbum se habere, ut formã, quatenus aliquo modo pficit, & actuat humanitatẽ, quãuis nulla propria ac uera causalitas ibi intercedat.

An forma Metaphysica aliquã causalitatem exerceat.

VIII. Atq; hinc ulterius fit ẽt respectu totius compositi seu suppositi, naturam integram non uocari formam totalem, propter ueram ac propriam causalitatem formæ: quia nunquam est hęc causalitas respectu C compositi, nisi primò, & immediate exerceatur circa aliquod subiectum, ex quo, & forma compositum resultat. Si ergo natura totalis non exercet causalitatem formalem circa aliud extremũ huius compositionis, nec circa totum compositum potest illã exercere. Restat igitur, ut natura integra dicatur forma, solum quia est tota quidditas, ratio, seu essentia intrinsecè constituens suppositũ in tali genere, vel specie. Quæ constitutio non est per causalitatem ab ipsamet natura aliquo modo distinctam, sed est per intrinsecam actualitatem, & entitatem ipsius naturę totalis. Et propter hoc etiam dicitur hęc forma Metaphysica, & non Physica.

IX. Vnde etiam obiter intelligitur huic formę, nullam propriã materiam respondere, quia, ut dictum D est, non appellatur forma eo, qđ informet aliquod subiectum, sed, si generatim loquamur, solum suppositum correspondet huic naturę tanquam essentialiter constitutum per ipsam. In rebus uero materialibus potest natura integra comparari, ut forma totalis ad partiales naturas, ex quibus cõponitur: nam licet altera earum sit forma, tamen quatenus tam materia, quam forma est, quædam pars incompleta, & ex se imperfecta, potest comparari, ut materia ad totam naturam compositam: & hæc tamquam quid totum, & completum comparatum ad partes tamquam forma: totum enim se habet, ut forma respectu partium, teste Aristot. 2. Phys. text. 31. quamuis ibi de toto integrali respectu suarum par E tium potissimum loquatur.

X. Tandem intelligitur ex dictis hanc formam tantum esse posse unã respectu eiusdem: patet, quia dicit totam rei naturam: hæc aũt in una re non potest esse nisi una. Nec refert, quod secundum rationẽ distingui possint in eodem, forma totius specifica & generica, vt humanitas: animalitas, &c. nam si hæc sumantur respectu eiusdẽ, non sunt in re plures formæ, sed una, & eadẽ diuersimode concepta: & quatenus illa cõcipitur, ut plures secundũ rationẽ, non sumitur respectu unius, sed plurium, ẽt secundum rationem: animalitas. n. non est forma totalis hominis, sed animalis, ut sic, atq; ita, seruata proportione, forma totius una tantum est respectu eiusdem.

Metaphysicæ formæ in singulis compositis singulæ.

XI. Solum potest dubitare aliquis circa conclusionem positam, nã forma totalis, si est forma suppo-

Occurritur dubitationi.

fiti

siti, non tantum includit essentialia principia, sed & A
principia indiuiduātia, quæ non sunt de essentia rei quia forma totalis, & natura integra Petri non est tantum humanitas, sed hęc humanitas: ergo falsum est hanc formam solum includere totam rei essentiam. Deinde sequitur, non includi existentiam in hac forma, quia hæc etiam nō est de essentia. Consequens autem falsum apparet: nam si non includit existentiam, quomodo realiter constituit? Ad hæc vero dicendū est, hanc formam sumendam esse cū proportione respectu illius, quod per illam constituitur: & sic semper dicit integram, & solam naturā & essentiam eius. Nam si comparetur ad speciem communem præcisè sumptam, includit tantū principia essentialia specifica, & humanitas dicit formā B
totalem hominis. Si vero ad determinatum indiuiduum comparetur, sic includit principia essentialia indiuidualia, & particularia, quæ licet nō sint de essentia rei, absolutè loquēdo, quia in hac voce includitur quædam præcisio mentis: sunt tamen de essentia indiuidui vt indiuiduum est, suprà declaratum est, tractando de principio indiuiduationis. Similiter dicendū est de existentia: nā licet hæc nō sit absolutè de essentia rei creatæ, seu creabilis, est tamen de essentia eius, vt existentis, seu vt constitutæ in ratione entitatis actualis: & ideo licet hæc forma non includat, nisi rei essentiam, tamē, vt eam actualiter constituat, includit existentiam, non tantum, vt necessariam conditionem extrinsecam, aut concomitantem, sed etiam, vt intrinsecè cōstituentem actua- C
lem entitatem ipsius naturæ, per quā formaliter cōstituit talem substantiā, vel substantiale indiuiduū.

Quid sit forma Logica.

XII. Dico secundò: Forma Metaphysica secundū rationem (quæ Logica etiam appellatur) præcipuè dici solet de differentia essentiali: tamen secundum aliquem respectum attribuitur etiam generi, atque etiam definitioni: vnde hæc forma non habet propriam causalitatem realem, sed rationis tantum, & proportionalis materia illi correspondet. Tota hæc assertio est clarissima, & constat ex communi vsu loquendi, suppositis, quæ de re ipsa dicta sunt suprà, tractando de vniuersalibus, vbi declara- D
uimus quomodo genus, & differentia inter se comparentur, & unde sumantur: vbi inter alia diximus cum Arist. 7. Metaph. tex. 42. & 43. ex genere, & differentia consurgere vnum per se, quia proximè inter se comparantur, vt potentia, & actus eiusdē generis, & per se ordinata inter sese, vbi D. Th. lec. 12. part. 5. declarat non comparari genus, & differentiam, vt potentiam, & actū re distincta, sed quia dicunt eandem essentiam, vt determinabilem, vel per modū determinationis eius. Ex quo intelligitur differentia imitari formam in rōne actuandi, terminandi, ac distinguendi: & ideo illam esse, cui primò conuenit hæc ratio formæ Metaphysicæ: genus aūt cōparatione eius habere rōnem materiæ, quia est potentiale quid, & actuabile, & indifferens ad multa, donec per differentiam intelligatur cōtrahi, ac determinari: vnde etiam fit, vt differentia ex se perfectior sit quam genus, quia id, quod intra idē genus se habet, ut actus, perfectius est, quā quod se habet vt potentia. Vnde etiam loco suprà citato diximus, differentiam ex nobiliori principio sumi: in hoc ergo ēt est proportio inter formam, & differentiam, quod sicut forma est perfectior materia, ita differentia genere. Rursus sicut materia, & forma re ipsa distinguūtur, ita vt neq. una sit alia, neq. intrisecè aliā includat, si etiam genus, & differentia separantur conceptibus, secundum quos ita distinguuntur, ut neque in conceptu generis includatur actu differētia, neque in conceptu differentiæ, genus: alioqui nō esse propria compositio Metaphysica, neq. compararētur, vt ꝓprius actus, & potētia, quia de horū ratione est, vt non se includant: atque hoc docuit Arist. 7. Metaph. vbi suprà, & lib. 5. tex. 10. & 6. Top. c. 3.

Quo etiam fit, vt sicut materiæ ꝑ se, ac necessariò non conuenit, vt sit sub hac, vel illa determinata forma, ita genus per se ac necessariò non requirat determinatè aliquā ex differentijs, quamuis aliquā in cōfuso necessario requirat, sicut materia requirit formā. In hoc aūt est aduertenda differentia inter materiam, & formā ex una parte, & genus, & differentiā ex alia, q, licet materia naturaliter esse nō possit sine aliqua forma, absolutè tamē non implicat contradictionē ita cōseruari: & similiter forma interdū pōt nō pendere à materia ēt naturaliter, & quæ ita pendet, pōt nihilominus supernaturaliter sine materia conseruari: at uero genus, & differentia ita per se coniūgūtur, vt oīno repugnet, aut genus sine oībus differētijs, aut differentiā extra genus, q actuat, subsistere. Et ratio est clara, quia genus, & differentia in re nō distinguūtur, sed dicunt eandē essentiā, ut determinabilē, & determinantē, & ideo mirū nō est, quod non possint in re dicto modo separari. Itē, quia in re non potest esse aliquid, quod non habeat determinatam essentiam, & cōsequenter in aliqua propria, & ultima specie cōstitutam, in qua necesse est, & cōmunia, seu generica prædicata, & propria includi: non possunt ergo hæc ita præcisè, & abstractè subsistere, sicut concipiuntur. XIII.

Ex quo ulterius intelligitur aliud discrimen, nimirum inter genus, & differentiam nō interuenire vnionem mediam distinctam ab ipsis, etiam secundum veram rationem concipiendi, sicut inter materiam, & formam supra dicebamus intercedere modū vnionis in re distinctū ab eis, quia actualis vnio inter eas nō est de intrinseca rōne earū, imò est separabilis ab ipsis: & ideo necesse est, ut inter eas mediet, & ab eis distinguatur. At verò genus, & differētia ita per se vniuntur (vel potius sunt vnū in re, licet distinguātur rōne) vt prorsus sint inseparabilia secūdum rē, & quodāmodo secūdū rōnem: nā, licet conceptu præcisiuo possit differentia intelligi sine genere, tamen non pōt concipi negatiuè, vt existēs sine genere, seu nō actuādo genus. Et ideo sicut in modis realibus qui solū modaliter distinguūtur à rebus, quas modificāt, dicimus, nō vniri ipsis rebus per unionē distinctā, sed seipsis: ita multò maiori ratione differentia cōcipienda est tanquā modus essentialis speciei, & per se ipsam cōtrahens, & actuās genus, absque alia unione media. XIV. Qualiter genus, & differentia vniri intelligantur.

Vltimò ex his intelligitur, differētiam, quatenus forma dicitur, non habere propriam causalitatem realem: quia causalitas realis nō est, nisi inter ea, quę in re ipsa distinguuntur: vel saltem necesse est, vt intercedat aliquis realis influxus, & causalitas distincta ex natura rei ab ipsa causa, vel effectu: hic autem nihil horum interuenit quia nec differentia est in re distincta ab specie, nec à genere, prout per illā E
cōtrahitur. Neque etiam interuenit ibi aliqua causalitas ab ipsa differentia distincta. Est igitur hæc solum constitutio quædam secundum rationē ad modum cōcipiendi nostrum, quæ solū per Analogiam, & proportionem ad realem causam, forma, vel formalis causalitas appellatur. Idemq. de genere intelligendum est, quatenus ei ratio, vel causalitas materiæ attribuitur. Nec refert, quod res ex his constituta, sæpe sit uera realis essentia, vt homo, aut equus: nam licet realis essentia in se realis sit, tñ vt sic composita, non est ens rei, sed rationis, cum compositio ipsa, rationis tantum sit. XV. Differētia non causat realiter.

Sed obijciet aliquis, nam si differentia comparatur ad genus vt forma, & genus ad differentiam, vt materia: ergo utraque comparatur ad speciem, seu XVI. Qualiter genus se tota spec. ꝓdicetur

definitum, ut pars ad totum: ergo neutra poterit absolutè, & in recto prædicari de specie: quia pars licet possit in obliquo, aut denominatiuè prædicari de toto, non tamen absolutè, & in recto: non. n. dicimus: [Homo est materia, sed habet materiã, vel est materialis: (erunt ergo falsę hę locutiones:) Homo est animal,] & similes. Hæc obiectio solum proposita est ad declarandam alteram partem conclusionis, qua dicebamus, & genus respectu specierũ, & definitioné respectu definiti, solere formam Metaphysicam appellari. Communis itaque distinctio est, genus (& idem est proportionaliter de differentia) dupliciter posse considerari, aut præcisè, vt dicit talem gradum, & in eo quasi sistit ex seraque hoc sensu esse partẽ, & ut sic ẽt non prædicari de toto, quæ redderet hunc sensum, hominem, verbi gratia, esse animal præcisè, & solitariè, & abstractè sumptum, seu nõ plus esse, quã animal: qui sensus est planè falsus. Et genus sub hac consideratione cõparatur, vt materia ad differentiam, & econuerso differentia, ut forma ad genus. Et sic procedunt, quæ hactenus dicta sunt. Atq. in eodem sensu ad obiectionem cõceditur totũ, quod in ea infertur, nimirum genus, & differentiam esse partes, & ut sic non prædicari: nec solũ partes, sed etiam elemẽta ab Aristotele appellantur, præsertim differentiæ, & genera summa, propter simplicitatem eorũ, & quia in ea fit vltima resolutio in Metaphysica, ut patet ex 2. Poster. c. 14. Alio uero modo consideratur genus, ut totum, quod potentiale appellant, seu confusum, quia cõfusè dicit totam quidditatẽ speciei: & hoc modo optime prædicatur de specie, seu definito, quia iam nõ prędicatur vt pars, sed ut totum: & hic est communis sensus huius locutionis, cum enim dicitur, [homo est animal,] nihil ab homine excluditur, sed affirmatur, idẽ suppositũ, quod est homo, esse etiã animal, seu hominem eadem forma, & essentia qua est homo, esse etiam animal; vtrumq. autem horum verũ est. Genus ergo quatenus prędicari põt de specie, ut quid superius ad ipsã, & quasi cõnnẽs ipsã, dicitur aliquo modo habere rationem formæ respectu eius & econuerso inferiora, quatenus superioribus subijciũtur, & ea quodãmodo in se sustinẽt, habẽt quãdã rõnẽ materiæ. Et simili uel maiori rõne cõparatur species, vt forma ad indiuidua: hęc uero ut materia.

XVII. Atque hoc sensu intelligo Aristotelẽ 5. Metaph. c. 2. cum vtramque partem definitionis reuocat ad causam formalem: nam quantum ad genus spectat, id intelligẽdum puto, nõ formaliter, vt pars est: sed vt totum quoddam est, ut explicui. At uero tota definitio, quia totam essentiam declarat, & propria ratio est ipsius definiti, & de illo proprijssimẽ prędicatur, ideo forma etiam Metaphysica dici potest, quãuis non sit composita. Atq. ita facile est omnes similes locutiones explicare, quæ solũ in Analogia quadam, & translatione consistunt.

XVIII. Discrimẽ inter Metaphysicam formã, & Physicam. Solum superest breue dubium expediẽdũ, quod oritur ex notanda differẽtia inter hanc formam Metaphysicam, & physicam, quod forma physica substantialis nõ multiplicatur in eodem composito, ut supra diximus; hæc autem forma multiplicari potest; nã & genera eiusdem rei possunt esse plura, & differẽtiæ similiter: imò, & definitio quamuis totã rei essentiã cõtinere, & explicare videatur, nihilominus multiplex esse potest, ut constat ex 1. Post. ca. 7. & li. 2. c. 8. & 12. & 2. de Anim. c. 7. Ratio autẽ differentiæ facilis est, quia formæ physicæ realiter distinctæ ita comparantur, vt quælibet constituat perfectam, & consummatam speciem substantiæ, & earum cõpositio esse deberet realis, & physica: & ideo repugnat in eadẽ substãtia proprie, ac per se vna. At vero hæc forma Metaphysica, nempe differẽtia, nec facit realem cõpositionem, nec distinguitur ab alia differentia, nisi per nostram præcisionẽ, & abstractionẽ: potest autem mẽs nostra eãdem rẽ varijs modis præscindere, & abstrahere, & ideo põt in eadẽ, plura prædicata generis, & differẽtiæ cõcipere: quare multitudo differentiarũ essentialiũ non obstat unitati, & compositioni per se ex genere, & differentia.

Detur ne processus in infinitum in prædicatis essentialibus.

XIX. Ex hoc vero discrimine oritur statim difficultas, nã sequitur dari posse processum in infinitum in his causis formalibus, ac materialibus Metaphysicis, hoc est, in prędicatis quidditatiuis. Consequens autem est contra Arist. 2. Metap. c. 2. vbi potius existimauit nõ posse dari processũ in infinitũ in partibus definitionis, quæ sunt genus & differẽtia quã in formis ipsis: & ideo ex negatione infinitorũ prædicatorũ probat negationẽ infinitarũ formarũ. Sequela autẽ probatur, quia non magis repugnat dari duas differentias in una re, quam tres, vel quatuor, & ita de quolibet numero; ergo potest in hoc numero in infinitũ procedi. Præsertim, quia hic numerus prædicatorum non consurgit ex rebus aut modis distinctis, qui sit à parte rei in una & eadem substantia, sed ex conceptibus nostris cũ aliquo fundamẽto in re: sed nos possumus infinitis modis præscindere, & abstrahere: & in rebus est fundamentum, ut id a nobis fiat propter varias conuenientias, & dissimilitudines, quas vna res habet cũ alijs, in quibus conuenientijs hæ abstractiones fundantur: Et maxime vrget difficultas, si una species non tantum comparetur ad alias species factas, sed ad omnes possibiles, quæ in infinitũ, & infinitis modis multiplicari possunt.

XX. Aliquo rationes qua pro ocũlusione afferri solẽt, inefficaciam redarguãtur. Nihilominus absolutè dicendum est cum Aristotele in etiam his causis formalibus non dari processum in infinitum. Ita docent omnes interpretes, qui varias afferunt rationes. Prima est, quia aliàs res cõstituta, esset infinitè perfecta, quia quodlibet prædicatum addit aliquam perfectionem. Sed forte negabitur consequentia, quia vna finita perfectio potest esse fundamentum infinitorum conceptuum, qui licet dicant perfectiones ratione distinctas, nõ augẽt in re perfectionem. Secũda ratio est, quia si hæ differentiæ sunt infinitæ, etiam proprietates, quæ ad illas consequuntur, erunt infinitæ. Sed respõdebitur ex differentijs genericis, & specifica non semper consequi proprietates re distinctas, ut patet in his prędicatis [substantia, spiritualis, Gabrielis, &c.] sed satis esse, ut ipsæ etiã proprietates secũdum vniuersales, vel speciales rationes proportionatè correspõdeãt, vt in superioribus etiam tactum est.

XXI. Vera ratio conclusionis. Tertia rõ, & maxime probabilis est, quia necesse est dari supremũ genus, quod sit quasi prima materia huius cõpositionis, & differentia specifica, & infima, quæ sit quasi ultima forma: ergo etiam formę intermediæ necessariò sunt in numero finito, & determinato. Maior probatur ab Aristotele, quia in his prædicatis quidditatiuis semper vnum est prius alio, idest, vniuersalius, & ad plura se extẽdens: sed nõ est prius, nisi quia magis accedit ad id, quod est primũ: ergo necesse est dari etiã supremum aliquod genus. Deinde id patet experiẽtia, discurrendo per omnia prædicamẽta, & pręcipuè in substantia, quę, ut immediatè significat substantiã cõpletã, est supremum genus nullum enim potest vniuersalius respectu substantiarum cogitari: suppono autem ens nõ esse genus, quamquam licet esse genus nihil obstaret, nam illud esset supremũ: & ita habemus, quod intendimus. Atq. ita etiam nil impediet, si quis contendat hanc resolutionem debere fieri vsq. ad prædicata transcendentia, quia, quamuis id esset verum, sisteretur in aliquo vltimo. Et ratio est: quia in omnib. rebus, vel substãtijs datur aliqua prima, seu minima

nima conuenientia essentialis, secundum quam abstrahi pôt, vel prædicatum transcendens, vel supremum genus. Minor aũt probatur ex ipsa cõstitutione speciei vltimæ, quia non põt esse vlla res, quę nõ sit in aliqua vltima specie constituta: alias non haberet determinatam essentiam, nec diuersam ab alijs determinatis speciebus: vltimâ autem species per aliquam differentiã vltimam constitui debet. Nec disputo nunc, an hæc differentia vltima sit simplex, an coalescens ex multis, quarũ singulæ communes sint, vt significasse videtur Porphyrius in c. de differentia: & non parum fauet Arist. 1. Topicorum c. 3. & lib. 6. Topi. c. 3. & 4. & li. 2. Poster. c. 14. hoc enim ad præsens nil refert, quia sistendum necessario est in differentiis, quæ per alias nõ actuantur: licet fortasse duæ, vel tres ex his ad constituendam vltimã speciem conueniant: nunc. n. solum de differentiis subordinatis procedit ratio facta. Prima aũt consequẽtia videtur p se nota, quia inter extrema, primũ, & vltimũ, nõ possunt dari infinita media, sicut supra de formis diximꝰ: rõ. n. ibi facta, æq. hic ꝓcedit.

XXII. Obiectiones contra prædictam rationem.

Sed hæc ratio duobus modis eneruari potest: pꝛimo dicẽdo, quod licet prædicata per se subordinata in vera linea per modum actus, & potentiæ, finita sint, nihilominus non subordinata, seu in diuersis lineis possunt in infinitum multiplicari, vt si quis diceret dari plura genera suprema: vel ad constitutionem vltimæ speciei conuenire plures differentias inter se non subordinatas, & has posse in infinitum multiplicari: vel vnum, & idem genus, siue proximum siue remotum, posse simul contrahi pluribus differentijs, quæ non omnino inter se repugnẽt, nec sint inter se subordinatæ: vt v.g. animal iuxta antiquos philosophos cõtrahitur per rationale, & per mortale, quæ in hoĩe conueniunt, in alijs separantur, & substantia posset immediatè diuidi per viuens, & per corporeum, quæ in aliquibus substantijs conueniunt: in alijs separantur. Ex quo etiã cõsequi videtur, vt inter ipsas differẽtias sit quidã circulus, & vicissim, & mutuo comparentur, vt potentia, & actus: nã si substantia immediatè diuidatur in viuentem, & non viuentem: rursus substantia viuens diuidi poterit in incorpoream, & corpoream, si aũt è contrario substãtia diuidatur in corpoream, & in incorpoream: corporea diuidetur in viuẽtem, & non viuentem. Quod si hoc non est inconueniẽs, quia sunt reflexiones intellectus, propter eandem causam non erit absurda multiplicatio illa prædicatorum in infinitum. Altera euasio esse potest, quia licet detur supremum genus, & infima differentia, non repugnat inter ea posse per intellectum præscindi, aut distingui plura prædicata inter media in infinitum, sicut inter extrema puncta lineæ dãtur infinitæ partes, uel puncta: nam sicut hæc sunt infinita in potentia, ita illa prædicata, prout in re sunt, dici possunt esse plura tantum in potentia, quia in re non sunt actu multa, nisi per intellectum distinguantur: & ideo licet intellectus possit plura, & plura in infinitum distinguere, non sequitur in re esse infinita, nisi in potentia. Ex quo ẽt fit, vt ea prædicata, quæ nos actu distinguimus, semper sint infinita, tum quia nos non possumus, nisi finitos conceptus de rebus formare, tum etiam quia omnes conueniẽtiæ, & differentiæ cuiuslibet speciei ad alias quę factæ sunt, in certo, ac determinato sunt numero, etsi respectu rerum possibilium possint fortasse in infinitum multiplicari. Atq. ita posset quis interpretari Aristo. de differentijs, seu prædicatis essentialibus quæ de facto abstrahuntur, seu abstrahi possunt per discursum, vel cognitionem humanam.

XXIII. Soluuntur

Sed nihilominus existimo rationem factam esse efficacem, & simpliciter fieri non posse, ut prædicata in infinitum multiplicentur. Et inprimis sumo respectu cuiuslibet rei dari tantum vnum genus, vel prædicatum supremum, & vnam differentiam vltimam. Et prior quidem pars satis probata est, & ratione, & vsu, seu experiẽtia: de posteriori verò ab aliquibus dubitatum est, mihi tñ æquè certa videtur. Primò quidẽ, quia differentia sumitur à forma: omnis autem forma specie diuersa ab alia, habet aliquem gradum essentialem sibi proprium, & nõ cõmunem alijs: ergo ab illo sumi põt differentia oĩno propria, & nulli alteri cõis. Secundo, quia non põt species vltima constitui sola coniunctione duarũ differentiarum cõium, quia quælibet earum differentiarum constituit speciem subalternam, & genericam: species autem vltima non est aggregatũ duarum specierum subalternatarum: alioqui neq. esset vna propria, & specialis essentia, neq. esset vnum cõpositum Metaphysicum, ex proprio actu, & propria potentia constitutum. Vt v.g. in illo exemplo de homine, si rationale, & mortale sumerentur, vt differentiæ subalternæ, & communes, nunquam ex aggregatione illarum constitueretur homo: sed sumendum est rationale, vt est proprium hominis. i. vt includit discursum, seu aptitudinem ad illum: hoc autem modo rationale erit simplex differentia propria hominis: mortale verò est de se differentia subalterna, & communis, non quidem alijs ratione vtentibus: nullum est. n. rationale aut intellectuale mortale præter hominem, sed alijs sentientibus aut viuentibus. Sic ergo in omnibus speciebus rerum contingit. Et hoc est quod Arist. dixit 7. Metap. tex. 43. procedendum esse in diuisione differentiarum communium, [donec ad indifferentia deueniatur:] id est ad vltimas, & omnino proprias differentias, vt D. Th. & omnes exponunt; [& tunc (inquit Aristot.) tot erunt species, quot differentiæ. Quælibet enim indiuidualis differentia (addit D. Thom.) constituet vnam speciem specialissimam.

Aristotelis dictum explicatur.

XXIV. Intermediæ differẽtiæ finito numero claudũtur.

Hoc autẽ principio posito, quod differentiæ intermediæ tantum esse possint in numero finito, declaratur in hunc modum. Et primo si differentiales gradus essent in re ipsa distincti, euidens est nõ posse esse, nisi finitos, quia essent actu plures: ergo finiti, vel infiniti: in re aũt finita non possunt esse infiniti gradus perfectionum distinctarum: erunt ergo finiti. Eò, vel maxime quod illi gradus non intelliguntur esse inter se cõicantes sicut partes proportionales, sed oĩno condistincti, & indiuisibiles, neque ẽt ita comparantur ad rem sicut puncta ad lineam, quæ ita sunt indiuisibilia, vt nõ augeant quãtitatem lineæ, sed vnaquæq. differentia addit certum gradum, ac quasi determinatã partẽ perfectionis, ex quarum partium coniunctione consurgit integra perfectio speciei, quæ cum finita sit, non põt nisi ex finitis quasi partibus cõsurgere. Vnde sicut in latitudine intẽsiua qualitatis finitæ, non possunt distingui, nisi finiti gradus inter se non communicantes, ex quorũ coniunctione consurgat tota qualitatis intensio finita, ad eundẽ modũ est in gradib. differentialibus proportionate philosophandum. Quamuis aũt hi gradus iuxta veriorem sẽtẽtiam in re nõ distinguãtur actu: tamen discursus factus eãdem vim habet in ordine ad distinctionẽ & conceptionem mentis nostræ: quia etiam vt ratione distincti, concipiuntur vt inter se non communicantes, si gradus ipsi præcisè ac formaliter sumantur, vt sumi debent. Nam vna differentia subalterna non includit aliam, quia neq. inferior est de conceptu superioris, neq. è conuerso: sunt ergo differentiales gradus intermedij oĩno condistincti, & non communicantes inter se: ergo ex hac parte distinctio illorum, etiamsi sit secundum rationem, non potest procedere in infinitum, nec comparari potest cum diuisione partium continui. Aliunde vero quilibet illorum graduum indiuisibilis est secundum conceptum: nã quælibet differentia, siue generica, siue speci-

specifica, indiuisibilis est, estq. taliter indiuisibilis, vt augeat essentialiter rei perfectionem in ordine ad conceptum mentis: ergo etiã in ordine ad mentis conceptum non potest essentia finita diuidi, vel constitui per huiusmodi differentias, nisi numero finitas, quæ cum indiuisibiles sint, non poterit in earum diuisione procedi in infinitum.

XXV. Et ita manet efficax consequentia facta in tertia rõne, & cessat obiectio insinuata in secunda euasione, quia in re finita non possunt contineri, et in potentia, infinita inter se cõicantia, & augentia perfectionem, seu quantitatem rei. Quare, si semel concipiantur, & rõne distinguantur omnes differentiæ, quæ in essentia rei fundari possunt, earũ numerus augeri nõ poterit, siue respectu rerũ existentiũ, siue possibilium: per illas. n. conuenit, aut differt ab omnibus, tam quæ sunt, quam quæ esse possunt.

XXVI. Et inde et facile excluditur prior obiectio, nam quacunq. rõne multiplicentur differentiæ, & siue subordinatæ sint inter se, siue non, non possunt esse, nisi in numero finito propter dictam causam, quia. s. finita perfectio nõ potest et mente diuidi in plures quasi partes inter se non communicantes, nisi solum in numero finito. Probabilius autem est differentias oẽs, quæ ad vnius essentiæ constitutionẽ conueniunt, esse aliquo modo inter se subordinatas, vt potentiam, & actum: alias non possent vnum per se constituere. Neque etiam verisimile in hoc committi circulum, cum habitudines actus, & potentiæ adeo sint inter se oppositæ.

XXVII. Quocirca quãuis idem genus varijs modis à nobis diuidatur, nõ tñ semper diuiditur per proprias, & immediatas differentias, quibus proxime contrahitur, & actuatur: & ideo fieri aliqñ põt, vt duæ differentiæ inter se comparentur, vt actus, & potentia. Vt in exemplo posito licet substãtia diuidi possit p [corpoream, & incorpoream, viuentem, & non viuentem,] semper prior diuisio est immediata, & proxima: cuius signum est, quod illa sumitur quasi ex intrinsecis principijs, & absoluta entitate rei: hæc vero sumitur in ordine ad operationẽ: & ideo differentia viuentis, prout est in rebus corporeis, semper comparatur, vt actus, & non, vt potentia ad gradũ corporeum. Et quamuis illa differentia reperiatur etiam in rebus incorporeis, tamen reperitur longe diuerso modo, quia substantia incorporea est, (vt ita dicam) totaliter uiuens. i. viuit ratione totius substantiæ suæ, corporea uerò ratione partis: quo speciali modo sumi videtur, cum ponitur differentia corporis. Et quamuis demus posse dari communẽ differentiam viuentis abstrahentem ab illis duobus modis, inde ad summum fit, aliqua genera non subalternatim posita habere differẽtiam communem: quod fortasse non est inconueniens: ita enim censuit Arist. 6. lib. Topic. de quo alias.

XXVIII. Sic igitur satis declarata, & cõfirmata manet tertia ratio: & prima et ex prædicto discursu robur accipit. Secunda verò, si non de proprietatibus in rigore, vt dicunt facultates operandi, aut aliquã aliã rem à substantia distinctã, sed de quolibet modo essendi, vel operandi intelligatur, defendi põt, quia hæc genera, & differentiæ maximè distinguuntur à nobis per ordinẽ ad aliquã proprietatem huiusmodi. Vltimo addit Arist. aliam rationem, nempe, quia si in his differentijs esset processus in infinitũ, nunquam posset res a nobis satis distincte cognosci aut definiri, quia cognitio, seu definitio omnino distincta incipit à supremo genere, & per adiectionẽ omnium differentiarum peruenit vsque ad vltimã: quod fieri non posset, si illæ essent infinitæ. Quod maxime hẽt locũ in cognitione humana, quæ paulatim procedit ab vna ad aliam, quomodo impossibile est in infinitũ pertransire, successiue numerando, vt constat ex 3. phys. c. 7. & satis est per se notũ.

Alia pro cõclusione rõ.

DISPVTATIO XVII.

De formali causa accidentali.

MVLTA, quæ de substantialibus formis dicta sunt, accidentalibus applicari possunt: conueniunt enim aliquo modo in ea cõmuni ratione, & secundum eam multa habent communia, q̃ hic repetere non oportebit. Tandem ergo explicabimus, quo hæc causalitas accidentib. conueniat, & an secundum eã rõnem aliquid habeant singulare.

SECTIO I.

Vtrum omnia accidentia veram exerceant causalitatem formalem, & circa quem effectum.

I. RAtio dubitandi est, quia accidens neque est causa formalis sui subiecti, nec compositi: ergo nullum effectum habet: ergo neque veram, ac per se causalitatem. Hæc vltima consequẽtia est euidens, quia causa, & effectus correlatiua sunt: prima verò constat à sufficienti partium enumeratione. Antecedens autem quoad priorem partem probatur, quia subiectum accidentis est substãtia: non potest autem accidens esse causa formalis substantialis. Quoad posteriorem verò partem probatur, quia si accidens esset formalis causa compositi, tale compositum esset per se vnum, quia ex causa propria, & per se consurgit proprius, ac per se effectus: sed compositum ex accidente, & subiecto nõ est per se vnum: ergo.

II. Aureoli opinio reijcitur. Circa hanc quæstionem referri potest opinio Aureoli apud Capreolum in 2. dist. 18. qu. 1. dicentis nullum accidens habere propriam entitatem formæ, per quam formaliter afficiat subiectum, sed esse ipsam actuationem. Quod vix intelligitur, quid significet, nisi fortasse intellexit, nullum accidens esse rem distinctam realiter ab entitate substantiæ, sed modum tantum, quod multis modis repugnat, & dissonat veritatibus fidei. Quis enim intelligat accidentia in Eucharistia separari, & manere sine entitate substantiæ, & quod non habeant propriam aliquam entitatem, distinctam realiter ab entitate substantiæ? Item, quomodo potest recte intelligi tota doctrina, quam fides docet de qualitatibus infusis, si illæ non habent proprias entitates distinctas ab entitate naturali substantiæ? Est præterea illa sententia contra experientiam, quantum res physica esse potest: quis enim videns aerem illuminari nũc, & postea amittere lumen, non fere videat oculis lumen esse entitatem quandam distinctam à substantia aeris? Omitto alia, quæ de quantitate, qualitate, &c. suis locis dicemus. Præterea, illa sententia in eo sensu nulla ratione probabili nititur, cur enim repugnat rationi accidentis, quod habeat entitatem propriam distinctam à substantia, & naturaliter pendentem ab illa? Fortasse tamen non fuit hic sensus illius authoris, sed quod accidens, siue sit res distincta à subiecto siue non, in re non distinguatur ab actuatione, seu inhærentia in subiecto: omnia enim argumenta, quæ ibi refert Capreolus, ad hoc tendere uidentur. Iuxta quem sensum non excludit, quin accidens esse possit verè, ac propriè forma, male tamen explicat formalem causalitatem eius. Estq. etiam in hoc sensu periculosa sententia, vt ibi notat Capreolus: nam si informatio, uel (quod idem est) inhærentia accidentis, non est in re distincta ab illo, intelligi non potest, quomodo accidens sine sua actuali inhærentia conseruetur,

uerum, quod tamen in Eucharistia fieri docet fides. Præterea, si argumenta, quæ ibi refert Capreolus, essent alicuius momenti, idem probarent in forma substantiali, & informatione eius: omnia .n. in hoc potissimè insistunt, vt inquirant, quid sit illa informatio, si est aliquid distinctum ab accidente, an sit respectiuum, vel absolutum, & alia huiusmodi, quæ in substantiali informatione, & in qualibet vnione vulgaria sunt.

III. Multiplex accidentiũ diuisio. Vt ergo quæstionem propositam expediamus, distinguenda sunt varia genera accidentium. Quædã enim sunt, quæ propriè, & intrinsecè afficiunt rem, cui accidere dicũtur, alia, quæ solum extrinsecè denominant, vt actio respectu agentis, & habitus, seu vestimentũ respectu hominis vestiti. Priora rursus accidentia, quædam sunt habentia propriam entitatem, & realitatem distinctam, tam à substantia, quã ab alijs entitatibus accidentalibus. Alia uerò sunt tãtum quidam modi affixi alijs entitatibus, qui interdùm realiter sunt idem cum substantia, vt v.g. præsentia localis: interdum vero sunt idem cum alijs accidentibus, vt figura cum quantitate, & relatio similitudinis (si est modus distinctus) cum albedine.

Accidentales entitates uerè causant formaliter.

IV. Dico ergo primo: Accidentia, quæ propriam habent entitatem distinctam à substantia, propriam ac veram exercent causalitatẽ formalem. Non assero hanc rationem eis vniuocè conuenire: in hoc .n. eadem ratio erit, quæ de ratione entis, aut de ipso esse, nam, cum forma sit, quæ dat esse, si esse, quod dat talis forma, non est vniuocè esse, talis forma non erit vniuocè causa formalis. Tamen sicut accidens, quamuis analogicè sit ens, nihilominus verè, ac propriè est ens, & non metaphoricè, verumque, ac proprium esse reale habet ita accidens, quod dat tale esse, est uerè, ac propriè causa formalis, etsi non sit uniuocè talis. Præterea, substantia uere est in potentia passiua, & receptiua talium accidentium: ergo è conuerso accidentia ipsa sunt proprij actus actuantes, & quasi replentes illam capacitatem receptiuam, eique inhærent, & ab ea sustentantur, ergo sunt propriè formæ, propriamque causalitatem formalem exercent. Atq. ita sentiunt omnes Philosophi, & Theologi, qui hæc accidentia causas formales uocant. Fauetque diuina Theologia, dum iustitiam inhærentem uocat causam formalẽ nostræ iustificationis. Conc. Tri. sess. 6. c. 7. Denique hæc accidentia sunt causæ suorum propriorum effectuum, & nõ extrinsecæ, sed intrinsecæ, quia per se ipsa intrinsecè constituunt suos effectus. Vnde fieri non potest per diuinam potentiam, ut tales effectus fiant sine talibus causis, ut album, u.g. sine albedine. Cum ergo constet, hæc accidentia nõ esse causas materiales, necesse est, ut sint causæ formales: nullum .n. est aliud genus causæ intrinsecæ præter hæc duo.

V. Hinc colligere licet, quatuor illa, quæ in causa formali substantiali supra declarata sunt, eadem proportione reperiri in hac formali causa accidentali: nimirum formale principium, ac proximũ causandi, conditionem necessariã, causalitatem, & effectum. Principium tam principale, quam proximũ in hoc genere, est ipsa entitas talis formę, natura sua apta ad sic informandum, quæ aptitudo non est aliquid in re distinctum ab entitate talis formæ, sed est intrinseca, & essentialis differentia eius, nam ad hoc est per se primo ex natura sua instituta, sicut de forma substantiali dictum est. Idem, quia illa aptitudo omnino est inseparabilis à tali entitate, etiam per diuinam potentiam, quod est signum non esse modũ ex natura rei distinctum. Præterea, quia si aptitudo ad informandum esset quasi potentia quædam ex natura rei distincta à forma accidentali, illa esset quoddam accidens: de quo rursus interrogandum est, an per se afficiat, quod negari non poterit, nisi uelimus in infinitum procedere, nec poterit reddi alia ratio, cur illa aptitudo proximè afficiat, uel sit proxima rõ afficiendi, nisi quia ad hoc est intrinsecè ex natura sua instituta, sed hoc ipsum uerissimè dicitur de ipsa entitate accidentali, ergo in illa sistendum est, & dicendum ipsam, per se ipsam esse aptã ad hanc causalitatem præstandam. De conditione item necessaria ad causandũ nihil peculiare hic dicendũ occurrit præter ea, quæ dicta sunt de forma substãtiali: sola .n. propinquitas, & indistãtia requiri põt, ut conditio necessaria, existentia .n. propriè non est conditio, ut ibidem declaratum est.

Explicatur dicta causalitas.

VI. De causalitate item eodem modo philosophãdum est, negari .n. non potest, quin sit aliquid ex natura rei distinctum a forma, & a subiecto, quandoquidem põt Deus conseruare totam entitatem formæ accidentalis, & subiecti, absq. eo qđ accidens exerceat suam causalitatem formalem circa subiectum, quod intelligi nullo modo potest nisi actualis causalitas sit aliquid distinctum a forma causante, & subiecto recipiente, nam separatio in re est signum euidens distinctionis in re, ut supra ostẽsum est. Addo uerò ulterius huiusmodi causalitatẽ non esse aliud ab actuali unione, uel inhærentia accidentis in subiecto, sicut dictum est de forma substantiali, est .n. eadem ratio proportionalis.

VII. Aure. argumẽta enodantur. Oportet tamen hic breuiter satisfacere argumentis Aureoli. Primũ est, quia uel illa informatio est quid absolutum, uel respectiuum: si absolutum, ergo separabile a forma per potentiam Dei absolutã; ita ut tale absolutum maneat in subiecto sine forma, quia Deus potest separare quodcunque absolutum ab alio. Si uerò relatiuum: ergo esse informatum (ut uerbi gratia, esse album) est relatiuum. Secundo, nã si est quid distinctum a forma, cuiusnam prædicamenti est, maxime .n. erit de prædicamento actionis, hoc autem dici non potest, quia alias causalitas formæ non esset formalis, sed efficiens. Tertiò, quia si actuatio formæ est quid distinctum, cum ipsamet maximè actuet subiectũ, inquiro an actuet per se ipsam, uel per aliquid aliud, si per aliud, procedetur in infinitum, si per se ipsam, ergo satius fuerit stare in ipsa forma. Et ad hæc argumenta reducuntur omnia, quæ ibi latissimè Capreolus refert, præter ea, quæ pertinent ad distinctionem quantitatis à substantia, quæ suo loco tractabimus.

VIII. Ad hæc autem respondet Capreolus, supponendo distinctionem realem inter esse, & essentiam, & dicendo actuationem formæ esse aliquid distinctũ a forma, illud autem non esse aliud accidens, sed esse ipsius formæ, quod reducitur ad speciem formæ, a qua fluit. Sed id, quod supponit, non esse necessariũ in præsenti, neq. satisfacere põt in eius sententia si consequenter loquatur, nã implicat contradictionem, separari actuationem illam a forma informante, at uerò iuxta illius sententiam Deus separat esse a forma informante in Christi humanitate, & eadẽ ratione posset idẽ facere in forma accidentali. Nec satisfacit responsio, quam ibi insinuat. s. Deum non posse separare esse proprium a forma, nisi illud, suppleat per aliquod esse alienum: esto .n. hoc ita sit, nihilominus illud esse alienum, per quod Deus supplet esse proprium, non est effectus formalis formæ. Item, separato, & impedito esse proprio, manet informatio propria, ergo est aliquid distinctum ab esse. Et ita esset sine dubio dicendum consequenter in illa sententia, actuationem illã nõ pertinere ad esse existẽtiæ, sed ad esse essentiæ totius cõpositi, esseque

aliquid

tur, esse quod principiũ alicuius rei, quod in suo ordine est primum in compositione, & vltimum in resolutione: & ideo et de ratione elementi est, quod sit indiuisibile, non simpliciter, & omni modo, sed in suo ordine, & latitudine. Et similiter de ratione elementi est, vt insit, non semper formaliter, nec semper virtute tantum, sed modo accommodato suę cõpositioni. Sic igitur quatuor elementa verè participant rationem elementi, quia in eo genere compositionis quo vnum corpus potest ex multis corporibus conflari, illa sunt prima, quia non constant ex alijs corporibus, & ex illis constant reliqua. Et similiter sunt simplicia, & indiuisibilia, quia non sunt in plura corpora resolubilia. Denique etiam sunt eo modo, qui necessarius est ad illud genus cõpositionis, quæ fit per mistionem. Et ita Arist. 3. de Cœlo, c. 3. expresse ponit sub disiunctione in descriptione elementi, [quod insit potentia, aut actu.

LVI. Elementi nomẽ propriè cõuenit primæ.

Vnde non obstat, quod materia prima sit prior his corporibus, & formaliter insit, seu maneat ĩ suo cõposito: nam inde solũ fit, materiam etiam verè, ac propriè dici posse elementum, alia tamen ratione, & fortasse priori, quatenus materia est prior in compositione, & simplicior, vt notauit D. Tho. 3. de Cœlo, lect. 8. vbi retractare videtur sententiam, quã in 5. Metaph. tex. iterat: vt notauit Soncin. 5. Met. post q. 9. circa tex. 4. Arist. quæ etiam lib. 12. qu. 17. ad 1. addit formam posse dici elementum, & ita eã nominat Arist. lib. 12. Met. c. 4. & D. Th. citato loco.

Nõnunquã formę tributum.

Nã licet nomen elementi præcipuè videatur tribui principio materiali, vt patet ex communi vsu, & ex proprietate illius particulæ definitionis, [Ex quo fit aliquid,] tamen latius loquendo, ad quamcunque partem extenditur: sicut etiam dicitur totum componi ex suis partibus, tam formali, quam materiali. Imò hac ratione partes qualibet, si absolutè sub communi ratione partium considerentur, dicuntur habere rationem materiæ respectu totius. Hac ergo ratione qualibet pars, si in suo ordine sit prima, & indiuisibilis, elementum dici potest.

LVII.

Ex quo sequitur, ut ad aliam partem argumenti respondeamus non esse de ratione elementi, vt compositum, seu mistum in illud ita resolui possit, vt re ipsa elementum sit conseruabile separatum ab elementato, hoc. n. mõ non potest omne compositum naturale resolui in materiam, & formam. Et pari ratione non est necesse, quod mistum sit resolubile in eadem numero elementa, ex quibus fortasse mistum fuit, sed satis est, quod in similia resoluatur, qđ interdum accidet, si causæ efficientes sint accommodatæ, & propinquæ ad eam resolutionem faciendã: sæpe vero non ita fit, sed mistum totum conuertitur in aliquod elementum, præsertim in terram. Quocirca, licet vera esset experientia, quæ in argumento affertur, nihil concluderet, quia non est necesse ea, quæ videntur ex ligno fieri, cum comburitur, in eo formaliter præcessisse, sed virtute secundum aliquã minus remotam dispositionẽ, ratione cuius illa omnia de nouo generantur, re tamen vera illa non sũt elementa, sed mista imperfecta, quia nec fumus est aer, nec cinis, terra.

LVIII. In mistis corporib. inhibita interdũ minora corpuscula.

Adde etiam, in his corporibus mistis sæpe esse plures substantias accidentaliter permistas, per poros, vel per diuisionem, & interpositionem partiũ, quæ substãtiæ postea per actionem alicuius agentis non tã generantur de nouo, quã secernuntur, vt fit in cõcoctione vini, & in corruptione sanguinis extra venas: & fortasse ita etiam accidit in illa actione ignis in lignũ, quamuis accidere etiam possit, ut nõ eædem substantiæ, quæ ibi erant, secernantur, sed aliæ quæ ex illis facile generantur iuxta diuersas earũ dispositiones. Hæc aũt substantiarum permistio non refert ad rem, de qua agimus: quia licet ibi sint plures formæ, sunt tamen in diuersis materijs, & diuersa cõposita conficiunt, quãuis localiter cõiũcta.

Nec denique hinc sequitur, quod in eo argumento inferebatur, vnum elementum resolui in aliud, aut constare ex alio: nam licet aqua conueniat cum aere in humiditate, non tamen habet illam participatam ab aere, sed ex se, & ex sua simplici natura. LIX. Cũ vero per calefactionem vapor humidus exhalatur ab aqua, non resoluitur aqua in aerem, nam ille vapor non est aer, sed quoddam mistum imperfectũ, quando vero contingit aquam transmutari in aerẽ, non est resolutio in miscibilia, sed quædam generatio, & corruptio. Vnde longe aliter sunt elementa in misto, quam vnum elementum in alio, nam hoc est verum solum in potentia passiua: illud vero nõ tantum hoc modo, sed etiam virtute, & participatione quadam potentiæ actiuæ, hoc. n. modo intelligendus est Arist. cũ ait, elementa esse in misto actu, vel potentia. Et hinc ẽt patet solutio ad tertiũ testimoniũ. Nã, vt mistũ moueatur motu elemẽti pdominãtis, satis est, ꝙ in virtute illud cõtineãt, pluśq. de qualitatib. eius participet, quã alterius. Deniq. elemẽta dñtur materia misti transiens formaliter, virtute ãt manens. Vnde idẽ Arist. 2. de gener. c. 5. negat elementa esse materiam rerũ naturalium: nam si aer (inquit) remaneret, non generatio, sed alteratio foret. Constat igitur, propter dispositionem vnius formæ ad aliam non contingere vnquam plures substantiales formas in eadem materia coniungi.

Qualiter mistũ moueatur ab elemento prædominante.

An duæ formæ non subordinatæ possint simul eandem materiam informare. I

LX.

SVpererat dicendũ de tertio modo fingendi duas formas substantiales in eadem materia sine vlla habitudine inter se, aut respectu alicuius tertiæ formæ, ad quam disponat, sed per solam concomitantiam accidentalem, vt se habent albedo, & dulcedo in eodem subiecto. Sed in hoc modo impugnando immorari non est necesse: primo, quia nullam inuenio in hac re opinionem: nullus. n. Philosophus (ꝙ ego sciam) hactenus dixit posse hoc modo, & naturaliter duas formas substantiales simul informare eandem materiam. Dico autem naturaliter, quia de potentia absoluta non existimo implicare contradictionem, siue illa materia in diuersis locis cum diuersis formis ponatur, quod fieri posse, alibi ostendi. siue in eodem loco vtramque formam habeat, vnitas. n. loci non addit specialem repugnantiam. Secũdo, quia ex illis formis simul existentibus in eadem materia, re uera non componeretur una essentia, neque una substantia, quia neque una forma esset de essentia compositi ex materia, & alia forma, neq; e conuerso. Vnde, si fingamus vnam esse formã auri, & aliam ligni, neque lignum esset aurum, neque aurum lignum: quia formæ essentialiter diuersæ non prædicantur de se inuicem, etiam in concreto, nisi rõne eiusdem suppositi, in quo conueniant, illæ autem formę non conuenirent in eodem supposito, sed tantum in eadem materia, cum qua sicut diuersas naturas, ita, & diuersa composita conficerent, secludo alia miracula. Vnde licet materia posset dici informata forma ligni, & auri, tñ lignum non esset aurum, quia lignum non est materia, neque aurum est materia. Atq. ita, ẽt admisso illo casu, non darentur duę causę formales vnius effectus, quod nos nũc inquirimus, sed vnaquæq. constitueret suum effectum, qui tantum haberet unam causam formalem.

Põt diuinitus mãn. formari 2. formis. 3 t. 3. p. d. 48. sect. 3.

LXI. Hinc tamen intelligitur naturalis repugnantia, ob quam tales formæ non possunt simul informare talem materiam, quod enim una, & eadem materia successiuè cõponat essentias etiam specie distinctas cum multis formis, non est inconueniẽs, imò naturaliter accidit, quia ipsa est indifferens ad quamcũque formam, & per quamcunq. actuari põt. Quod

uero

Cur naturaliter nõ possit eadem materia plurib. substantialib. formis actuari simul.

verò eadem portio materiæ simul componat diuersas essentias cũ diuersis formis, multis de causis repugnat naturis rerũ. Primò, quia potentia materiæ sufficienter est actuata per vnam formam, & dependentia eius sufficienter est terminata. Secũdò, quia formæ diuersæ requirunt dispositiones naturaliter incompatibiles, quod est signum, etiam effectus naturales earum, esse naturaliter incompatibiles. Tertiò, quia materia deseruit formæ ad suos naturales motus, & actiones, non potest autem eadem materia simul ministrare formis distinctis, quæ naturales habent inclinationes diuersas. Quartò, quia alias, si materia hoc modo posset esse sub distinctis formis, eadem ratione posset esse sub quacunq. multitudine earum in infinitum: quia quæ sunt per accidẽs, in infinitum multiplicari possunt: nec potest maior repugnantia in tribus, quam in duobus assignari, & sic de quacunq. numero. Hoc autem, & p se est valde absurdũ, & repugnat fini, & institutioni materiæ: sic enim esset inepta ad rerum generationes, & corruptiones. Vnde hoc ipsum, quod generatio vnius naturaliter est corruptio alterius, satis declarat, materiam esse naturaliter incapacem plurium formarum.

Vera sententia, & totius quæstionis conclusio.

LXII. Relinquitur ergo, verissimam esse sententiã asserentem vnius substantiæ compositæ tantum esse vnicam causam formalem, & in vno composito naturali: vnicam tantum esse formam substantialẽ. Quam tenet D. Tho. 1 p. q. 76. ar. 4. & ibi Caiet. & omnes Thomistæ, latissimè Capr. in 2. d. 15. & Fer. 2. contr. Gent. c. 58. Sonc. 8. Meta. q. 7. Idem habet Greg. in 2. d. 37. q. 2. Aeg. 2. de Ani. q. 6. & tract. de pluralitate formarum, Hæruæ. etiam latè tract. de pluralit. form. Marsil. 1. gener. q. 6. Ex Arist. autem nihil de hac re expresè habemus: at verò ex principijs eius clarè colligitur hæc sententia: nunquam enim tribuit naturali composito, nisi vnam formãr & hoc sensu assignat tria principia rei naturalis: materiam. s. priuationem: & formam: hac enim ratione ait, quoties generatur vnum, corrumpi aliud, & econtrariò: ait præterea formam substantialem esse proprium, per se, ac immediatum actum materiæ: ideoq. ex illis maximè fieri per se vnũ, vt sumitur ex 2. de Anim. tex. 7. & 7. Met. tex. 49.

LXIII. Rationes autem facile sumi possunt ex dictis in impugnatione aliorum opinionum. Prima sumitur ex sufficienti partium enumeratione, quia in materia non possunt esse plures formæ essentialiter subordinatæ, vt actus, & potentia, neq. ordinatæ, vt dispositio, & forma, neque etiam omnino per còncomitantiam sine vllo ordine inter se: sed præter hos modos non potest excogitari alius: ergo nullo mõ possunt plures causæ formales substantiales ad eundem effectum concurrere.

LXIV. Secũda ratio sumitur ex sufficiẽtia cuiusuis formę substantialis: nam quælibet forma substantialis necessariò talis est, vt per se sola sufficiat ad constituendum vnum substantiale suppositum, completum in aliqua ultima specie substantiæ: ergo non solum non requirit aliam formam concausantem illum effectum, verum etiam neque illam admittere potest. Antecedens cõstat ex dictis, nam probatum est omnem formam substantialem, necessario debere esse constitutam in aliqua specie vltima substãtialis formæ: & consequenter esse de ratione eius, quod det esse simpliciter, & completum vsq. ad rationem vltimam in genere substantiæ. Consequentia verò probatur, quia, vel secunda forma adueniret cõposito, vt constituto priori forma, immediatè illud actuando, aut adueniret simul, & quasi concomitanter ipsi materiæ. Primum repugnat rationi formæ substantialis, quæ per se respicit potentiam substantialem; substantia autem cõpleta non est iam in potentia substantiali, sed accidentali tantũ: nam de illa maximè verum est, quod Aristot. suprà dixit, scilicet id, quod aduenit enti in actu, nõ aduenire p se, sed per accidens. Secundum autem repugnat tam ipsis formis substantialibus, quam capacitati materiæ: illæ. n. secundum suas differentias specificas inter se repugnant: nam hoc ipso, quod vnaquæq. substantialis forma constituit substantialem naturam completam, ita determinat sibi materiam, quã informet, & quasi trahit illam ad suum esse, vt non admittat in illa formam aliam substantialem, seu eiusdem ordinis. Materia item habet limitatam capacitatẽ, & quasi vim causandi, vt simul nõ possit, nisi vnam substantialem formam sustinere: nec concurrere, nisi ad unam essentiam componendam: quod etiã in materia cœlesti uidere licet: estq. id non minus necessarium in hac inferiori materia, quę principiũ est corruptionis, quatenus ita subiacet vni formæ, vt eam necessariò deserat, si aliam recipiat.

Tertia ratio principalis confici potest his, quæ suprà diximus ad probandum, dari in rebus naturalibus substantiales formas; potissimæ enim rationes quibus ostenditur substãtialis forma, in hoc nituntur, quod ad perfectam constitutionẽ naturalis entis necessarium est facultates omnes, & operationes eiusdẽ entis in vno essentiali pricipio radicari: quã connexionem, & radicationem ostendunt etiã ipsi naturales effectus, vt ibi deduximus: ergo pluralitas formarum est omnino aliena à constitutione naturæ. Neq. est in tota natura aliquod indicium ad eam asserendam: nam subordinatio prædicatorum essentialium nullum est indicium, vt diximus: iõq. dixit Arist. 2. de Anim. text. 31. posteriorem formã cõtinere priores, quia quæ dat differentiam vltimã, dat etiam superiores. Multitudo etiam actionẽ, facultatum, aut organorum non solum non est indicium, verum potius requirit maximè formæ vnitatẽ. Vicissitudo deniq. seu successio generationis, & corruptionis eandem vnitatem indicat, & requirit: ergo nihil est, quod dubitemus vnã causam formalem ad vnumquemq. effectum naturalem sufficere. Neq. contra hanc ueritatem nouæ obiectiones occurrunt, quibus satisfacere necesse sit. LXV.

Non dari processum in infinitum in causis formalibus, ex dictis concluditur.

Atque ex his obiter resoluitur illa quęstio, quæ de causa formali moueri solet an sci[licet] in huiusmodi genere causæ possit dari processus in infinitũ. Nam, loquendo de propria causa formali physica, cõstat ex dictis nullum dari locum huic quæstioni: id enim solum potest quæri, quãdo plures causæ ad eundem effectum concurrere possunt: nam vbi est unica causa, quis processus esse potest? Ostẽsum autem est causam formalem nõ posse esse, nisi unicam: ergo in hac causa non habet locum quæstio de processu in infinitum. Deinde, hic processus esse solet, aut inter causas per se, & essentialiter subordinatas, aut inter subordinatas per accidens: ostẽsum autem est, nullas substãtiales formas esse per se subordinatas. Vnde, qui illas distinguunt iuxta ordinem prędicatorũ essentialium, nonnihil difficultatis in hoc pati possunt: nam fortasse in his predicatis non repugnat dari processum in infinitum, vt attingemus sectione sequẽti: iuxta nostram verò sententiam id nihil refert, quia existimamus hęc prędicata, in quocunque numero multiplicentur, non solum non requirere formas distinctas per se subordinatas: uerum etiam non posse talia prædicata respectu eiusdem compositi sumi, nisi ab una, & eadem forma, ita, ut non solum ex natura rei, sed etiam de potẽtia absoluta, non possint dari causæ formales hoc mo- LXVI.

do per se subordinatæ: quia non potest dari substantialis forma, quæ nō sit in aliqua vltima specie talis formæ constituta, & consequenter, quæ nō essētialiter includat omnes superiores gradus talium formarum. Neque refert, quod Aristot. 2. Met. ca. 2. ex eo probet non dari processum in infinitum in his formis, quod non detur processus in infinitum in prædicatis quidditatiuis, quia licet ex illa negatione optimè inferatur hæc negatio, non tamen ex opposita affirmatione opposita affirmatio, vt suprà dictum est. Rursus, neq. in hoc genere dantur causæ per accidens sub ordinatæ, quia etiam est ostensum, non posse plures formas simul concurrere etiā omnino per accidens ad informandam eandem materiam. Quod si quis dicat posse dari processum in infinitum in formis sub eodem genere, vel specie contentis, & eas decet causas formales per accidēs subordinatas, aduertat necesse est illas non esse causas vnius, & eiusdem effectus, sed vnamquamq. suum habere distinctum effectum: cum autem inuestigatur subordinatio causarum, respectu vnius, & eiusdem effectus intelligenda est, alioqui non est subordinatio, sed multiplicatio rerum, seu effectuum. Vnde etiamsi per potentiam Dei absolutam in eadem materia multiplicarentur per accidens formæ, non esset ibi subordinatio causarum: quia, vt suprà dixi, non constituerent vnum, & eundem effectum, sed diuersos, & præterea nullum haberent inter se ordinem, sed omnino per accidens multiplicarentur. In hoc ergo genere causæ nullus est processus causarū, neq. in infinitum, neque in aliquo numero finito.

Processus in infinitū à materiali causa excluditur.

LXVII. EX quo tandem intelligitur multò minus esse posse processum in infinitum in materia, quia si esset, solum ex infinitate formarum oriri posset; nam, vt supra demonstratum est, necessariò danda est vna prima materia, quæ non sit in alio subiecto: hæc autem prima materia in vnoquoq. composito nō potest esse, nisi una, quia non potest una materia recipi in alia, cum hoc sit contra rationem materiæ primæ, neque etiam possunt plures materiæ coniungi in eodem composito, & informari eadem forma, nisi vna earum alteri uniatur, ita, ut ex utraque fiat una potentia: quod intelligi nullo modo potest: ergo in substantialibus materijs non solum, non potest esse processus in infinitum, sed nec omnino ullus processus, aut pluralitas, vlla esse potest.

LXVIII. Quod si non sit sermo de materia prima, sed de proxima, aut intelligitur proxima substantialiter, & tanquam potentia immediatè, ac per se recipiens formam: aut intelligitur proxima accidentaliter, i. ut affecta dispositionib. accommodatis ad formam. Priori modo re uera solum materia prima per suam simplicem entitatem est etiam materia proxima ad quamcunq. formam, & ita nullus est processus: solumq. fingi posset, si inter primam materiam, & ultimā substantialem formam interuenirent aliquæ formæ substantiales, quorum una compararetur ad aliam, ut potētia proxima ad suum actum: hæ autē formæ non dantur, ut ostensum est, & quamuis darentur, nō esset intelligibilis in eis infinitus progressus: tum quia infinita multitudo formarum non minus repugnat, quā infinita multitudo in actu quorumuis entium: tum etiam, quia, necesse est dari aliquam formam primam, idest, primo informantem materiam; nam cum materia ex se sit immediata potentia, necesse est, ut immediatè informetur per aliquam determinatam formam, alias nunquam inciperet informatio. Rursus ex parte alterius extremi necessarium est etiam dari ultimam formam: alias nunquam finiretur informatio, neq. res esset constituta in certa aliqua, & determinata specie: ergo inter illa duo extrema nō posset intercedere infinita multitudo formarum, quia unicuique necessario debet esse aliqua immediata, quæ cōparetur, ut proxima potētia, & actus. Omitto alias rationes, quas Aristoteles facit citato loco, quia res est clarior, quam, ut probatione indigeat.

Quod si loquamur de materia proxima ratione dispositionū accidentaliū, eædem rationes probant in illis dispositionibus, nō posse procedi in infinitū, quia si inter se non sint subordinatæ, sed concomitanter se habentes, ut quatuor primæ qualitates, in eis non potest dari talis processus solum, quia non possunt simul esse qualitates actu infinitæ in multitudine: & multo minus potest finita forma illas postulare; si verò dispositiones sunt inter se subordinatæ: & actus, & potentia proxima, sicut quātitas, & qualitas, procedit ratio facta de formis substantialibus, quod in eis necesse est dari primam, & ultimam, alias neque inchoaretur, neque consumaretur dispositio: inter illa autem extrema non potest esse multitudo infinita. Neque est simile, quod afferri potest de infinitis pūctis contentis inter duo extrema; quia puncta solum sunt infinita in potentia, id est, constituentia cum partibus unam finitā quantitatem continuam: formarum autem multitudo esset actu infinita. Item, quia vnum punctum, non est immediatum alteri, & ita non possunt numerari oīa puncta media inter duo extrema: una autem forma, siue substantialis, siue accidentalis, si cōparatur ad aliā, ut potentia ad actum, necessario debet eā proximè respicere: nullo ergo modo esse pōt processus in infinitū inter materiā, & formam. LXIX.

Iau. 2. Metaph. q. 6.

LXX. Procedunt autem rationes factæ de materia permanente, ex qua fit res, ita, ut insit illi: Aristoteles autem dicto loco secūdi Metaphysicæ etiam de cā materiali transeunte loquitur, cum negat dari processū in infinitū in causis materialibus, & quia si ex aqua generatur terra, & ex terra herba, & ex herba quippiam aliud, non proceditur in infinitū, sed fit circulus. Veruntamen: siue hic processus detur, siue non, nihil refert ad causalitatem, quia ille processus est merè per accidens, & iō causalitati nihil obstaret, quod in infinitū tenderet. Quod si non tendit, solum est, quia non dantur infinitæ species rerū generabilium, neque processus in infinitū in generationibus talium specierum, sed semper fit circulus, & reditus ad eandem speciem. Quod aliqui putant necessariò cōsequi ex eo, qđ qualibet ex his speciebus dicit limitatam perfectionē. Sed hoc nullum argumentum est, quia, saltem diuina uirtute, nō repugnat species mixtorum in infinitū implicari, etiamsi quælibet species finita sit, & de facto semper detur summa, & infima species sub illo genere contenta, licet de possibili fieri possit altera, vel perfectior omnib. factis, vel imperfectior omnib. Alij dicunt, experientia cōstare non procedi in infinitū in generatione vnius speciei ex alia, sed semper fieri reditū ad eandem speciem: de qua experiētia valde dubito, an sit nobis euidens, nam multa uirtute cœlorum, & concursu elementorū generantur fortasse de nouo, quæ nos latent. Adde, D. Thomam 3. part. qu. 10. artic. 3. dicere in potentia creaturæ contineri infinita. Et loquitur de rebus substantialibus nam de his dixerat non videre animam Christi infinita in actu. Vnde explicando ibi illū locum diximus posse intelligi tam de infinitis speciebus quā de infinitis indiuiduis. Si ergò in potentia creaturæ continentur infinitæ species mixtorum, non repugnabit in infinitum procedi in generationib. earū. Et fortasse Aristoteles dicto loco non repugnat: solum enim probat hunc processum non esse necessarium ad rerum causalitatem, quia generatio vnius est corruptio alterius: & in hoc facile fit reflexio secundum speciē, licet non fiat secūdum indiuiduū;

Nihilominus autem probabilius videtur, naturaliter loquendo, esse statum in generationibus rerum secundum speciem, quia virtutes causarum naturalium finitæ sunt, & modi seu aspectus & cõcursus, quibus applicantur, determinati sunt, & finiti, & ideo licet in absoluta potentia creaturæ contineantur infinita, si in rebus & causis creatis fiant omnes conditiones, & mistiones, quæ absolutè fieri possunt, tñ de facto secundum ordinem vniuersi tãtum fieri possunt finitis modis: & ideo etiam verisimilius est in hoc processu dari statum ac terminum.

SECTIO XI.

Quid sit forma Metaphysica, & qua materia illi respondeat, quamque causalitatem habeat.

I. QVoniam distinctio formæ in Physicam & Metaphysicam valde cõmunis est, & quæ hactenus diximus omnia in Physicam formam conueniunt: videtur Metaphysici negotij esse nonnulla etiam de Metaphys. forma dicere, quibus suppositis, quæ diximus, breuiter poterunt expediri, quia hæc solum per Analogiam, & quasi Metaphoram quandam, forma nominatur. Est igitur aduertendum ex dictis in superioribus, præter compositionem Physicam ex materia, & forma esse aliam, quæ illam imitatur: ex se tamen abstrahit à uera materia, & ideo Metaphysica nominatur. Est autẽ hæc duplex, quantum ad præsens spectat: altera ex natura & supposito, altera ex genere, & differẽtia: omitto eã, quæ est ex esse & essentia, quia obscurior est: & quantum ad præsens attinet, non interuenit in ea specialis aliqua ratio formæ, vt ex dicendis constabit. Deinde est considerandum in omni compositione, vt ex multis vnũ consurgere intelligatur, aliquid semper considerari, vt materiam, & aliquid, vt formam, tum quia compositio ex materia, & forma est prima compositio realis, & maximè propria ac per se, & ideo per quandam analogiam ad illã omnis alia compositio declaratur: tum etiam, quia materia est, quid informe, & imperfectum, & inchoatio quædam, & quasi fundamentum naturæ: forma vero est quasi pulchritudo, & perfectio ac consummatio naturæ: in omni autem compositione est aliquid, quasi potentiale, & quod est fundamentum, & inchoatio rei, & aliquid quod est terminus vel consummatio rei: & ideo semper aliquid consideratur, vt materia, & aliquid vt forma. Quod adeo verũ est, vt etiam in compositione ex partibus integrantibus, quę maxime materialis esse uidetur, semper una pars consideretur, vt materia, & alterà, vt forma: quod clarius apparebit in rebus heterogeneis, vt in homine, caput est veluti forma aliarum partium: & in artificialibus tectũ, v. g. est quasi forma ædificij: iuxta quam analogiam distinguunt ẽt Theologi materias, & formas Sacramentorum. Et in rebus homogeneis, vbi inter partes non potest distingui illa diuersa habitudo propter earum similitudinem, & vniformitatem, omnes partes dicuntur esse materia totius, compositum autem comparari, vt forma ad singulas partes. In quibus omnibus nõ intercedit specialis causalitas, sed sola vnio cum Analogia, & proportione ad materiam & formam.

In quauis cõpositione aliquid vt materia, & aliquid vt forma.

II. Ex his ergo intelligitur formam Metaphysicam in genere vocari, quæ in compositione Metaphysica constituit essentialiter rem ipsam, uel compiet, aut actuat essentiam rei: nec põt aliter describi hæc forma, ita in communi sumpta. Est autẽ discrimen inter duas compositiones Metaphysicas, supra dictas, quod prior. s. ex natura, & supposito, est compositio rei (in creaturis loquimur) id est, ex ijs, quæ in re ipsa aliquo modo actu distinguuntur, vt sunt natura, & subsistentia, de quibus diffusè infrà tractabimus: posterior uero est compositio rationis; quia eius extrema in re nõ distinguũtur actu, sed ratione tantum, vt in superioribus visum est. Est etiã alia differentia, quod in priori compositione unum extremum est tota essentia rei: aliud uero non spectat intrinsecè ad essentiã, sed est terminus aut modus essentiæ: in alia vero cõpositione vtrumq. extremum est essentiale, & neutrum dicit totam essentiam rei explicitè seu actualiter, licet confusè totam illam includere possit. Vnde fit, vt prior dici etiam soleat forma totalis, realis ac proprijssimè Metaphysica: posterior uero magis est forma secundum rationem, & ideo non tantum Metaphysica, sed etiam Logica appellari potest.

Formæ Metaphysicæ essentia ostenditur.

III. DIcendum est ergo primò formam propriè Metaphysicam, quæ est forma totius, nihil aliud esse, quam totam rei substantialis essentiam, quam etiam integrãm naturam rei appellamus, quæ non dicitur forma eo, quod specialiter exerceat propriã causalitatem formæ, sed quia rem essentialiter constituit per se ipsam. Declaro & probo singula: nã in homine, v. g. hæc forma totius dicitur esse humanitas, quæ cum ex materia, & forma hominis constet, totam essentiã hominis dicit: id enim quod homo addit humanitati, nõ est de essentia hominis, ut infrà dicemus tractando de subsistẽtia, & in mysterio Incarnationis breuiter patet, nam in Christo est tota essentia hominis, quamuis non sit humana subsistentia creata. Præterea hæc forma totius non tantum in rebus materialibus reperitur, sed etiã in spiritualibus reperitur: imò non solum in rebus creatis, sed etiam in Deo ipso à nobis considaratur: concipimus enim Deitatem, ut formam essentialiter constituentem Deum, & quodlibet suppositum diuinum quatenus hic Deus est: quamquam illi sit proprium in re ipsa non distingui ab eo, de cuius essentia est: in quo deficit ab ea ratione formæ, quam essentia habet in rebus creatis: quia illa non pertinet ad perfectionem simpliciter, sed imperfectionem includit: ergo hæc forma in rebus immaterialibus nihil aliud esse potest quam earum essentia. In materialibus autẽ differt hæc forma totius à forma Physica, & partiali, vt constat ex communi usu harum uocum, & ex ipsa distinctione formæ physicæ à Metaphysica, non differt autem nisi, quia forma totius dicit totam naturam compositam ex materia, & forma: forma autem physica solum dicit partem formalẽ: ergo hæc forma Metaphysica etiã in his rebus dicit totam essentiam earum. Quia, ut infra ostendemus in disputatione de substantia materiali, etiam materia est de essentia huius substantiæ, & ita natura composita ex materia, & forma est tota essentia eius: atq. ita patet prima pars conclusionis.

III. Forma Metaphysica est tota rei essentia.

IV. Quod uero hæc forma Metaphysica soleat naturæ nomine proprijssimè appellari, cõstat primò ex usu: sic. n. tribuimus etiam Deo naturam diuinam, intelligentijs angelicam, hominibus humanam, & sic de cæteris rebus. Deinde hoc modo distinguimus naturã à supposito, uel ex natura rei, vt in substantijs creatis, vel ratione tãtum, vt in diuina: atq. hoc modo dicimus naturam in Deo non generare, sed suppositum, & Verbum diuinũ assumpsisse naturam, non personam humanam. Item, unaquæq. res per suam naturam habet, quod talis sit, & quod essentialiter distinguatur ab alijs, ergo natura rei substãtialis adæquatè (vt ita dicam) est ipsa totalis forma, qua talis est essentialiter. Deniq. natura, ut communiter cẽsetur, dicit ordinem ad operationẽ, in quo solum differt ab essentia, quod essentiæ nomen sumptum est ex ordine ad esse: nomen autem naturæ sumptũ est ex ordine ad operationem, na-

IV. Forma Metaphysica naturæ nomine insignitur.

tura enim dicta est quasi aliquid nasci faciat: vnde A dicitur natura non esse otiosa, & esse rerum opifex, & nihil facere frustra, &c. Vnde etiā Theologi dicunt facultates, & operationes multiplicari multiplicatis naturis. Primum aūt & adæquatum principium principale operationum in vnaquaq; re est essentia eius, quod in rebus immaterialibus manifestū est: in rebus autē materialib. videtur esse forma principiū operādi, quod est principium formale, & actiuum, tamen, quia materia in suo genere aliquo etiam modo concurrit, præsertim ad naturales, & intrinsecos motus, uel actus, ideo dixi, adæquatum principium primum, & radicale esse uniuscuiusq; rei essentiam: ergo ipsamet essentia, & forma totius idem est, quod uniuscuiusque rei natura.

Vide D. Damas. lib. 3. de fide orthod. c. 13. 14. & 15.

V. Scio Aristotelem 5. Metap. c. 4. varias assignare significationes huius nominis natura, & inter eas vltimo loco ponere eam, quæ significat rei substantiā vel essentiam, quam dicit esse per translationem ab alia significatione, qua natura significat formā, quę est terminus generationis. Et in 2. Phys. c. 1. rationē naturæ ad solum primum principium intrinsecum motus coarctat: & inde solet ens naturale de solis substantijs materialibus dici. Existimo tamen hæc esse intelligenda de hac voce [natura] quantum ad eius impositionem, non vero quātum ad rem significatam: hæc. n. ualde distincta esse solent in his nominibus Analogis, ut recte notauit D. Thom. 1. p. q. 13. art. 6. Quantum ergo ad uocis impositionem, C verisimile est hanc vocē prius significasse alia, quæ Aristoteles ibi numerat: ut, uerbi gratia, generationem naturalem, & præsertim ortum, seu natiuitatē viuentiū: dicitur. n. [natura] quasi [nascitura:] & inde deriuari potuit vox ad significanda intrinseca principia rei genitæ. s. materiam & formam. Vel, ut D. Tho. ait 1. p. q. 29. art. 1. ad quartum, quia natiuitas viuentium est à principio intrinseco, ideo deriuata est hæc vox ad significandum primum principiū intrinsecum motus, quod est materia & forma. Et quia per formam completur essentia rei, tādem deriuata est illa vox ad significandam rei essentiam. Et quia antiqui Philosophi, qui disputabant de natura, non cognoscebant alias substantias nisi materiales, ideo illis solis tribuebant naturā, & inde pe- D culiariter obtinuerunt nomen entium naturalium.

Etymologia nominis natura, & variæ significationes illius.

VI. At vero, si rem significatam spectemus, & de hac voce Metaphysice potius, quā physice, loquamur, hæc uox absolute, & principaliter significat essentiā simpliciter, & integrum uniuscuiusq; rei, prout per modum formæ totalis significatur. Et in rebus immaterialibus simplex est: in materialibus aūt est composita ex materia, & forma, quia nec materia, nec forma est integra rei natura, sed partialis: integra uero rei natura est composita ex utraq; & ideo merito forma totalis metaphysice dicitur. Accidentia uero, sicut non habent essentiam simpliciter, ita nec naturam nisi cum addito. s. naturam accidentalem, & proprius dicitur esse secundum naturam, vel contra, aut præter naturam. Quapropter in acci- E dentibus, ut infrà uidebitur, non habet propriè locum hæc ratio formæ totalis, de qua nunc agimus (loquor secūdum rem, quidquid sit de possibili modo concupiscendi nostro) & ratio est, quia accidens est forma quasi partialis, & Physica, vñ in se est natura incompleta, & adeo imperfecta, vt nō faciat unū per se, sed per accidens cū suo subiecto, & inde fit, vt ex utroq; non resultet una integra natura, & forma totius, sicut ex materia, & forma substantiali.

VII. Vltima denique pars conclusionis facile pōt ex omnibus dictis probari, nam imprimis, cū hæc forma totius in rebus materialibus includat ipsā materiam primam, non potest propriam causalitatem formalem exercere, quæ consistit in actuando aliquo subiecto. Item in rebus immaterialibus, cum tota essentia sit simplex, & abstrahens ab oī recepti uo, non potest dici forma propter propriam causalitatem formalem. Et, si ex Theologia argumentari licet humanitas Christi est forma Metaphysica huius hominis Christi, & tamē nō est uera forma Verbi diuini, habens ueram causalitatem in illum, ratione cuius dicatur formaliter constituere hunc hominem. Et extendi potest argumentum ad quamlibet naturam respectu proprij suppositi, nam uel cōparatur natura ad subsistentiam ipsam, uel ad compositum ex natura, & subsistentia: Respectu subsistentiæ, natura non habet causalitatem formalē, sed potius quasi materialem (omitto actiuam, de qua postea) quia subsistentia propria non comparatur ad naturā, ut subiectū eius, sed ut terminus ipsius. B Vnde potius subsistentia est aliquo modo actus naturæ, quam econuerso. Item, quia subsistentia est modus naturæ, unde afficit, & aliqualiter actuat illā, secundū hanc ergo comparationem nō exercet natura causalitatem formę. Vnde in dicto exemplo de mysterio Incarnationis dicūt Theologi humanitatem non solum comparari ad Verbum, ut formā eius, sed potius Verbum se habere, ut formā, quatenus aliquo modo pficit, & actuat humanitatē, quāuis nulla propria ac uera causalitas ibi intercedat.

An forma Metaphysica aliquā causalitatem exerceat.

Atq; hinc ulterius fit ēt respectu totius compositi seu suppositi, naturam integram non uocari formam totalem, propter ueram ac propriam causalitatem formæ: quia nunquam est hęc causalitas respectu compositi, nisi primò, & immediate exerceatur circa aliquod subiectum, ex quo, & forma compositum resultat. Si ergo natura totalis non exercet causalitatem formalem circa aliud extremū huius compositionis, nec circa totum compositum potest illā exercere. Restat igitur, ut natura integra dicatur forma, solum quia est tota quidditas, ratio, seu essentia intrinsecè constituens suppositū in tali genere, vel specie. Quæ constitutio non est per causalitatem ab ipsamet natura aliquo modo distinctam, sed est per intrinsecam actualitatem, & entitatem ipsius naturę totalis. Et propter hoc etiam dicitur hęc forma Metaphysica, & non Physica. VIII.

Vnde etiam obiter intelligitur huic formę, nullam propriā materiam respondere, quia, ut dictum est, non appellatur forma eo, qđ informet aliquod subiectum, sed, si generatim loquamur, solum suppositum correspondet huic naturę tanquam essentialiter constitutum per ipsam. In rebus uero materialibus potest natura integra comparari, ut forma totalis ad partiales naturas, ex quibus cōponitur: nam licet altera earum sit forma, tamen quatenus tam materia, quam forma est, quædam pars incompleta, & ex se imperfecta, potest comparari, ut materia ad totam naturam compositam: & hæc tamquam quid totum, & completum comparatum ad partes tamquam forma: totum enim se habet, ut forma respectu partium, teste Aristot. 2. Phys. text. 31. quamuis ibi de toto integrali respectu suarum partium potissimum loquatur. IX.

Tandem intelligitur ex dictis hanc formam tantum esse posse unā respectu eiusdem: patet, quia dicit totam rei naturam: hæc aūt in una re non potest esse nisi una. Nec refert, quod secundum rationē distingui possint in eodem, forma totius specifica & generica, vt humanitas: animalitas, &c. nam si hæc sumantur respectu eiusdē, non sunt in re plures formæ, sed una, & eadē diuersimode concepta: & quatenus illa cōcipitur, ut plures secundū rationē, non sumitur respectu unius, sed plurium, ēt secundum rationem: animalitas. n. non est forma totalis hominis, sed animalis, ut sic, atq; ita, seruata proportione, forma totius una tantum est respectu eiusdem. X.

Metaphysicæ formæ in singulis compositis singulæ.

Solum potest dubitare aliquis circa conclusionem positam, nā forma totalis, si est forma suppositi XI.

Occurritur dubitationi.

sui, non tantum includit essentialia principia, sed et principia indiuiduãtia, quæ non sunt de essentia rei quia forma totalis, & natura integra Petri non est tantum humanitas, sed hęc humanitas: ergo falsum est, hanc formam solum includere totam rei essentiam. Deinde sequitur, non includi existentiam in hac forma, quia hæc etiam nõ est de essentia. Consequens autem falsum apparet: nam si non includit existentiam, quomodo realiter constituit? Ad hæc vero dicendũ est, hanc formam sumendam esse cũ proportione respectu illius, quod per illam constituitur: & sic semper dicit integram, & solam naturã & essentiam eius. Nam si comparetur ad speciem communem præcisè sumptam, includit tantũ principia essentialia specifica, & humanitas dicit formã totalem hominis. Si vero ad determinatum indiuiduum comparetur, sic includit principia essentialia indiuidualia, & particularia, quæ licet nõ sint de essentia rei, absolutè loquẽdo, quia in hac voce includitur quædam præcisio mentis; sunt tamen de essentia indiuidui vt indiuiduum est, suprà declaratum est, tractando de principio indiuiduationis. Similiter dicendũ est de existentia: nã licet hæc nõ sit absolutè de essentia rei creatæ, seu creabilis, est tamen de essentia eius, vt existentis, seu vt constitutæ in ratione entitatis actualis: & ideo licet hæc forma non includat, nisi rei essentiam, tamẽ, vt eam actualiter constituat, includit existentiam, non tantum, vt necessariam conditionem extrinsecam, aut concomitantem, sed etiam, vt intrinsecè cõstituentem actualem entitatem ipsius naturæ, per quã formaliter cõstituit talem substantiã, vel substantiale indiuiduũ.

Quid sit forma Logica.

XII. Dico secundò: Forma Metaphysica secundũ rationem (quæ Logica etiam appellatur) præcipuè dici solet de differentia essentiali: tamen secundum aliquem respectum attribuitur etiam generi, atque etiam definitioni: vnde hæc forma non habet propriam causalitatem realem, sed rationis tantum, & proportionalis materia illi correspondet. Tota hæc assertio est clarissima, & constat ex communi vsu loquendi, suppositis, quæ de re ipsa dicta sunt suprà, tractando de vniuersalibus, vbi declarauimus quomodo genus, & differentia inter se comparentur, & vnde sumantur: vbi inter alia diximus cum Arist. 7. Metaph. tex. 42. & 43. ex genere, & differentia consurgere vnum per se, quia proximè inter se comparantur, vt potentia, & actus eiusdẽ generis, & per se ordinata inter sese, vbi D. Th. lec. 12. part. 5. declarat non comparari genus, & differentiam, vt potentiam, & actũ re distincta, sed quia dicunt eandem essentiam, vt determinabilem, vel per modũ determinationis eius. Ex quo intelligitur differentia imitari formam in rõne actuandi, terminãdi, ac distinguendi: & ideo illam esse, cui primò conuenit hæc ratio formæ Metaphysicæ: genus aũt cõparatione eius habere rõnem materiæ, quia est potentiale, quid, & actuabile, & indifferens ad multa, donec per differentiam intelligatur cõtrahi, ac determinari: vnde etiam fit, vt differentia ex se perfectior sit quam genus, quia id, quod intra idẽ genus se habet, ut actus, perfectius est, quã quod se habet vt potentia. Vnde etiam loco suprà citato diximus, differentiam ex nobiliori principio sumi: in hoc ergo ẽt est proportio inter formam, & differentiam, quòd sicut forma est perfectior materia, ita differentia genere. Rursus sicut materia, & forma re ipsa distinguũtur, ita vt neq. vna sit alia, neq. intrinsecè aliã includat, si etiam genus, & differentia separantur conceptibus, secundum quos ita distinguuntur, ut neque in conceptu generis includatur actu differẽtia, neque in conceptu differentiæ, genus: alioqui

A nõ esse propria compositio Metaphysica, neq. comparatetur, vt ꝓprius actus, & potẽtia, quia de horũ ratione est, vt non se includant: atque hoc docuit Arist. 7. Metaph. vbi suprà, & lib. 5. tex. 10. & 6. Top. c. 3.

Quo etiam fit, vt sicut materiæ ꝑ se, ac necessariò non conuenit, vt sit sub hac, vel illa determinata forma, ita genus per ac necessariò non requirat determinatè aliquã ex differentijs, quamuis aliquã in cõfuso necessario requirat, sicut materia requirit formã. In hoc aũt est aduertenda differentia inter materiam, & formã ex una parte, & genus, & differentiã ex alia, q; licet materia naturaliter esse nõ possit sine aliqua forma, absolutè tamẽ non implicat contradictionẽ ita cõseruari: & similiter forma interdũ B põt nõ pendere à materia ẽt naturaliter, & quæ ita pendet, põt nihilominus supernaturaliter sine materia conseruari: at uero genus, & differentia ita per se coniũgũtur, vt oĩno repugnet, aut genus sine oĩbus differẽtijs, aut differentiã extra genus, q actuat, subsistere. Et ratio est clara, quia genus, & differentia in re nõ distinguũtur, sed dicunt eandẽ essentiã, ut determinabilẽ, & determinantẽ, & ideo mirũ nõ est, quod non possint in re dicto modo separari. Itẽ, quia in re non potest esse aliquid, quod non habeat determinatam essentiam, & cõsequenter in aliqua propria, & ultima specie cõstitutam, in qua necesse est, & cõmunia, seu generica prædicata, & propria includi: non possunt ergo hæc ita præcisè, & abstra C ctè subsistere, sicut concipiuntur. XIII.

Ex quo ulterius intelligitur aliud discrimen, nimirum inter genus, & differentiam nõ interuenire vnionem mediam distinctam ab ipsis, etiam secundum veram rationem concipiendi, sicut inter materiam, & formam supra dicebamus intercedere modũ vnionis in re distinctũ ab eis, quia actualis vnio inter eas nõ est de intrinseca rõne earũ, imò est separabilis ab ipsis: & ideo necesse est, ut inter eas mediet, & ab eis distinguatur. At verò genus, & differẽtia ita per se vniuntur (vel potius sunt vnũ in re, licet distinguãtur rõne) vt prorsus sint inseparabilia secũdum rẽ, & quodãmodo secũdũ rõnem: nã, licet conceptu præcisiuo possit differentia intelligi sine D genere, tamen non põt concipi negatiuè, vt existẽs sine genere, seu nõ actuãdo genus. Et ideo sicut in modis realibus qui solũ modaliter distinguũtur à rebus, quas modificãt, dicimus, nõ vniri ipsis rebus per unionẽ distinctã, sed seipsis: ita multò maiori ratione differentia cõcipienda est tanquã modus essentialis speciei, & per se ipsam cõtrahens, & actuãs genus, absque alia unione media. XIV. Qualiter genus, & differentia vniri intelligantur.

Vltimò ex his intelligitur, differẽtiam, quatenus forma dicitur, non habere propriam causalitatem realem: quia causalitas realis nõ est, nisi inter ea, quę in re ipsa distinguuntur: vel saltem necesse est, vt intercedat aliquis realis influxus, & causalitas distincta ex natura rei ab ipsa causa, vel effectu: hic autem nihil horum interuenit quia nec differentia est E in re distincta ab specie, nec à genere, prout per illã cõtrahitur. Neque etiam interuenit ibi aliqua causalitas ab ipsa differentia distincta. Est igitur hæc solum constitutio quædam secundum rationẽ ad modum cõcipiendi nostrum, quæ solũ per Analogiam, & proportionem ad realem causam, forma, vel formalis causalitas appellatur. Idemq. de genere intelligendum est, quatenus ei ratio, vel causalitas materiæ attribuitur. Nec refert, quod res ex his constituta, sæpe sit uera realis essentia, vt homo, aut equus: nam licet realis essentia in se realis sit, tñ vt sic composita, non est ens rei, sed rationis, cum compositio ipsa, rationis tantum sit. XV. Differẽtia non causat realiter.

Sed obijciet aliquis, nam si differentia comparatur ad genus vt forma, & genus ad differentiam, vt materia: ergo utraque comparatur ad speciem, seu XVI. Qualiter genus de tota specie ꝑdicetur.

definitum, ut pars ad totum: ergo neutra poterit absolutè, & in recto prædicari de specie: quia pars licet possit in obliquo, aut denominatiuè prædicari de toto, non tamen absolutè, & in recto: non. n. dicimus: [Homo est materia, sed habet materiā, vel est materialis: (erunt ergo falsę hę locutiones:) Homo est animal,] & similes. Hæc obiectio solum proposita est ad declarandam alteram partem conclusionis, qua dicebamus, & genus respectu specierū, & definitionē respectu definiti, solere formam Metaphysicam appellari. Cōmunis itaque distinctio est, genus (& idem est proportionaliter de differentia) dupliciter posse considerari, aut præcisè, vt dicit talem gradum, & in eo quasi sistit ea ... hoc sensu esse partē, & ut sic ēt non prædicari de toto, quæ redderet hunc sensum, hominem, verbi gratia, esse animal præcisè, & solitariè, & abstractè sumptum, seu nō plus esse, quā animal: qui sensus est planè falsus. Et genus sub hac consideratione cōparatur, vt materia ad differentiam, & econuerso differentia, ut forma ad genus. Et sic procedunt, quæ hactenus dicta sunt. Atq. in eodem sensu ad obiectionem cōceditur totū, quod in ea infertur, nimirum genus, & differentiam esse partes, & ut sic non prædicari: nec solū partes, sed etiam elemēta ab Aristotele appellantur, præsertim differentiæ, & genera summa, propter simplicitatem eorū, & quia in ea fit vltima resolutio in Metaphysica, ut patet ex 2. Poster. c. 14. Alio uero modo consideratur genus, ut totum, qd potentiale appellant, seu confusum, quia cōfusè dicit totam quidditatē speciei: & hoc modo optime prædicatur de specie, seu definito, quia iam nō prędicatur vt pars, sed ut totum: & hic est communis sensus huius locutionis, cum enim dicitur, [homo est animal,] nihil ab homine excluditur, sed affirmatur, idē suppositū, quod est homo, esse etiā animal, seu hominem eadem forma, & essentia qua est homo, esse etiam animal; vtrumq. autem horum verū est. Genus ergo quatenus prędicari pōt de specie, ut quid superius ad ipsā, & quasi cōtinēs ipsā, dicitur aliquo modo habere rationem formæ respectu eius & ecōuerso inferiora, quatenus superioribus subijciūtur, & ea quodāmodo in se sustinēt, habēt quādā rōnē materiæ. Et simili uel maiori rōne cōparatur species, vt forma ad indiuidua: hęc uero ut materia. D

XVII. Atque hoc sensu intelligo Aristotelē 5. Metaph. c. 2. cum vtramque partem definitionis reuocat ad causam formalem: nam quantum ad genus spectat, id intelligēdum puto, nō formaliter, vt pars est: sed vt totum quoddam est, ut explicui. At uero tota definitio, quia totam essentiam declarat, & propria ratio est ipsius definiti, & de illo proprijssimè prędicatur, ideo forma etiam Metaphysica dici potest, quāuis non sit composita. Atq. ita facile est omnes similes locutiones explicare, quæ solū in Analogia quadam, & translatione consistunt.

XVIII. Deferimē inter Metaphysicam formā, & Physicam. Solum superest breue dubium expediēdū, quod oritur ex notanda differētia inter hanc formam Metaphysicam, & physicam, quod forma physica substantialis nō multiplicatur in eodem composito, ut supra diximus; hæc autem forma multiplicari potest; nā, & genera eiusdem rei possunt esse plura, & differētiæ similiter: imò, & definitio quamuis totā rei essentiā cōtinere, & explicare videatur, nihilominus multiplex esse potest, ut constat ex 1. Post. ca. 7. & li. 2. c. 8. & 12. & 2. de Anim. c. 7. Ratio autē differentiæ facilis est, quia formæ physicæ realiter distinctæ ita comparantur, vt quælibet constituat perfectam, & consummatam speciem substantiæ, & earum cōpositio esse deberet realis, & physica: & ideo repugnat in eadē substātia proprie, ac per se vna. At vero hæc forma Metaphysica, nempe differētia, nec facit realem cōpositionem, nec distinguitur ab alia differentia, nisi per mētis præcisionē, & abstractio- A nē: potest autem mēs nostra eādem rē varijs modis præscindere, & abstrahere, & ideo pōt in eadē, plura prædicata generis, & differētiæ cōcipere: quare multitudo differentiarū essentialiū non obstat unitati, & compositioni per se ex genere, & differentia.

Detur ne processus in infinitum in prædicatis essentialibus.

XIX. EX hoc vero discrimine oritur statim difficultas, nā sequitur dari posse processum in infinitum in his causis formalibus, ac materialibus Metaphysicis, hoc est, in prędicatis quidditatiuis. Consequens autem est contra Arist. 2. Metap. c. 1. vbi potius existimauit nō posse dari processū B in infinitū in partibus definitionis, quæ sunt genus & differētia quā in formis ipsis: & ideo ex negatione infinitorū prædicatorū probat negationē infinitarū formarū. Sequela autē probatur, quia non magis repugnat dari duas differentias in una re, quam tres, vel quatuor, & ita de quolibet numero; ergo potest in hoc numero in infinitū procedi. Præsertim, quia hic numerus prædicatorum non consurgit ex rebus aut modis distinctis, qui sit à parte rei in una & eadem substantia, sed ex conceptibus nostris cū aliquo fundamēto in re: sed nos possumus infinitis modis præscindere, & abstrahere: & in rebus est fundamentum, ut id a nobis fiat propter varias conueniētias, & dissimilitudines, quas vna res habet cū C alijs, in quibus conuenientijs hæ abstractiones fundantur. Et maxime vrget difficultas, si una species non tantum comparetur ad alias species factas, sed ad omnes possibiles, quæ in infinitū, & infinitis modis multiplicari possunt.

XX. Aliquo rationes quas pro cōclusione afferri solēt, inefficaciam redarguūtur. Nihilominus absolutè dicendum est cum Aristotele in etiam his causis formalibus non dari processum in infinitum. Ita docent omnes interpretes, qui varias afferunt rationes. Prima est, quia aliàs res cōstituta, esset infinitè perfecta, quia quolibet prædicatum addit aliquam perfectionem. Sed forte negabitur consequentia, quia vna finita perfectio potest esse fundamentum infinitorum conceptuum, qui licet dicant perfectiones ratione distinctas, nō augēt in re perfectionem. Secūda ratio est, quia si tæ differentiæ sint infinitæ, etiam proprietates, quæ ad il- D las consequuntur, erunt infinitæ. Sed respōdebitur ex differentiis genericis, & specifica non semper consequi proprietates re distinctas, ut patet in his prędicatis [substantia, spiritualis, Gabrielis, &c.] sed satis esse, ut ipsæ etiā proprietates secūdum vniuersales, vel speciales rationes proportionatè correspōdeāt, vt in superioribus etia m tactum est.

XXI. Vera ratio conclusionis. Tertia rō, & maxime probabilis est, quia, necesse est dari supremū genus, quod sit quasi prima materia huius cōpositionis, & differentia specifica, & infima, quæ sit quasi ultima forma: ergo etiam formę intermediæ necessariò sunt in numero finito, & determinato. Maior probatur ab Aristotele, quia in his prædicatis quidditatiuis semper vnum est prius E alio, idest, vniuersalius, & ad plura se extēdens: sed nō est prius, nisi quia magis accedit ad id, quod est primū: ergo necesse est dari etiā supremum aliquod genus. Deinde id patet experiētia, discurrendo per omnia prædicamēta, & pręcipuè in substantia, quę, ut immediatè significat substantiā cōpletā, est supremum genus nullum enim potest vniuersalius respectu substantiarum cogitari: suppono autem ens nō esse genus, quamquam licet esse genus nihil obstaret, nam illud esset supremū: & ita habemus, quod intendimus. Atq. ita etiam nil impediet, si quis contendat hanc resolutionem debere fieri vsq. ad prædicata transcendentia, q̃a, quamuis id esset verum, sisteretur in aliquo vltimo. Et ratio est: quia in omnib. rebus, vel substātijs datur aliqua prima, seu mi-

nima

nima conuenientia essentialis, secundum quam ab- A strahi pôt, vel prædicatum transcendens, vel supremum genus. Minor aût probatur ex ipsa cõstitutione speciei vltimæ, quia non pôtesse vlla res, quę nõ sit in aliqua vltima specie constituta: alias non haberet determinatam essentiam, nec diuersam ab alijs determinatis speciebus: vltimã autem species per aliquam differentiã vltimam constitui debet. Nec disputo nunc, an hæc differentia vltima sit simplex, an coalescens ex multis, quarũ singulæ communes sint, vt significasse videtur Porphyrius in c. de differentia: & non parum fauet Arist. 1. Topicorum c. 3. & lib. 6. Topi. c. 3. & 4. & li. 2. Poster. c. 14. hoc enim ad præsens nil refert, quia sistendum necessario est in differentiis, quæ per alias nõ actuantur: licet for- B tasse duæ, vel tres ex his ad constituendam vltimã speciem conueniant: nunc. n. solum de differentiis subordinatis procedit ratio facta. Prima aût consequẽtia videtur p se nota, quia inter extrema, primũ, & vltimũ, nõ possunt dari infinita media, sicut supra de formis diximus: rõ. n. ibi facta, æq. hic pcedit.

XXII. Obiectiones contra prædictam rationem.

Sed hæc ratio duobus modis eneruari potest: primo dicẽdo, quod licet prædicata per se subordinata in vna linea per modum actus, & potentiæ, finita sint, nihilominus non subordinata, seu in diuersis lineis possunt in infinitum multiplicari, vt si quis diceret dari plura genera suprema: vel ad constitutionem vltimæ speciei conuenire plures differentias inter se non subordinatas, & has posse in infinitum multiplicari: vel vnum, & idem genus, siue proxi- C mum siue remotum, posse simul contrahi pluribus differentijs, quæ non omnino inter se repugnẽt, nec sint inter se subordinatæ: vt v.g. animal iuxta antiquos philosophos cõtrahitur per rationale, & per mortale, quæ in hõie conueniunt, in alijs separantur, & substantia posset immediatè diuidi per viuens, & per corporeum, quæ in aliquibus substantijs conueniunt: in alijs separantur. Ex quo etiã cõsequi videtur, vt inter ipsas differẽtias sit quidã circulus, & vicissim, & mutuo comparentur, vt potentia, & actus: nã si substantia immediatè diuidatur in viuentem, & non viuentem: rursus substantia viuens diuidi poterit in incorpoream, & corpoream, si aût è contrario substãtia diuidatur in corpoream, & in incorpoream: corporea diuidetur in viuẽtem, D & non viuentem. Quod si hoc non est inconueniẽs, quia sunt reflexiones intellectus, propter eandem causam non erit absurda multiplicatio illa prædicatorum in infinitum. Altera euasio esse potest, quia licet detur supremum genus, & infima differentia, non repugnat inter ea posse per intellectum præscindi, aut distingui plura prædicata inter media in infinitum, sicut inter extrema puncta lineæ dãtur infinitæ partes, uel puncta: nam sicut hæc sunt infinita in potentia, ita illa prædicata, prout in re sunt, dici possunt esse plura tantum in potentia, quia in re non sunt actu multa, nisi per intellectum distinguantur: & ideo licet intellectus possit plura, & plura in infinitum distinguere, non sequitur in re esse infinita, nisi in potentia. E Ex quo ẽt fit, vt ea prædicata, quæ nos actu distinguimus, semper sint finita, tum quia nos non possumus, nisi finitos conceptus de rebus formare, tum etiam quia omnes conueniẽtiæ, & differentiæ cuiuslibet speciei ad alias quę factæ sunt, in certo, ac determinato sunt numero, ẽtsi respectu rerum possibilium possint fortasse in infinitum multiplicari. Atq. ita posset quis interpretari Aristo. de differentijs, seu prædicatis essentialibus quæ de facto abstrahuntur, seu abstrahi possunt per discursum, vel cognitionem humanam.

XXIII. Soluuntur.

Sed nihilominus existimo rationem factam esse efficacem, & simpliciter fieri non posse, ut prædicata in infinitum multiplicentur. Et inprimis sumo respectu cuiuslibet rei dari tantum vnum genus, vel prædicatum supremum, & vnam differentiam vltimam. Et prior quidem pars satis probata est, & ratione, & vsu, seu experiẽtia: de posteriori verò ab aliquibus dubitatum est, mihi tñ æquè certa videtur. Primò quidẽ, quia differentia sumitur à forma: omnis autem forma specie diuersa ab alia, habet aliquem gradum essentialem sibi proprium, & nõ cõmunem alijs? ergo ab illo sumi pôt differentia oĩno propria, & nulli alteri cõis. Secundo, quia non pôt species vltima constitui sola coniunctione duarũ differentiarum cõium, quia quælibet earum differentiarum constituit speciem subalternam, & genericam: species autem vltima non est aggregatũ duarum specierum subalternatarum: alioqui neq. esset vna própria, & specialis essentia, neq. esset vnum cõpositum Metaphysicum, ex proprio actu, & propria potentia constitutum. Vt v.g. in illo exemplo de homine, si rationale, & mortale sumerentur, vt differentiæ subalternæ, & communes, nunquam ex aggregatione illarum constitueretur homo: sed sumendum est rationale, vt est proprium hominis. i. vt includit discursum, seu aptitudinem ad illum: hoc autem modo rationale erit simplex differentia propria hominis: mortale verò est de se differentia subalterna, & communis, non quidem alijs ratione vtentibus: nullum est. n. rationale aut intellectuale mortale præter hominem, sed alijs sentientibus aut viuentibus. Sic ergo in omnibus speciebus rerum contingit. Et hoc est quod Arist. dixit 7. Metap. tex. 43. procedendum esse in diuisione differentiarum communium, [donec ad indifferentia deueniatur:] id est ad vltimas, & omnino proprias differentias, vt D. Th. & omnes exponunt; [& tunc (inquit Arist.) tot erunt species, quot differentiæ. Quælibet enim indiuidualis differentia (addit D. Thom.) constituet vnam speciem specialissimam.

Aristotelis dictum explicatur.

XXIV. Intermediæ differẽtiæ finito numero clauduntur.

Hoc autẽ principio posito, quod differentiæ intermediæ tantum esse possint in numero finito, declaratur in hunc modum. Et primo si differentiales gradus essent in re ipsa distincti, euidens est nõ posse esse, nisi finitos, quia essent actu plures; ergo finiti, vel infiniti: in re aût finita non possunt esse infiniti gradus perfectionum distinctarum: erunt ergo finiti. Eò, vel maxime quod illi gradus non intelliguntur esse inter se cõicantes sicut partes proportionales, sed oĩno condistincti, & indiuisibiles, neque ẽt ita comparantur ad rem sicut puncta ad lineam, quæ ita sunt indiuisibilia, vt nõ augeant quãtitatem lineæ, sed vnaquæq. differentia addit certum gradum, ac quasi determinatã partẽ perfectionis, ex quarum partium coniunctione consurgit integra perfectio speciei, quæ cum finita sit, non pôt nisi ex finitis quasi partibus cõsurgere. Vnde sicut in latitudine intẽsiua qualitatis finitæ, non possunt distingui, nisi finiti gradus inter se non communicantes, ex quorũ coniunctione consurgat tota qualitatis intensio finita, ad eundẽ modũ est in gradib. differentialibus proportionate philosophandum. Quamuis aût hi gradus iuxta veriorem sñiam in re nõ distinguãtur actu: tamen discursus factus eãdem vim habet in ordine ad distinctionẽ & conceptionem mentis nostræ: quia etiam vt ratione distincti, concipiuntur vt inter se non communicantes, si gradus ipsi præcisè ac formaliter sumantur, vt sumi debent. Nam vna differentia subalterna non includit aliam, quia neq. inferior est de conceptu superioris, neq. è conuerso: sunt ergo differentiales gradus intermedij oĩno condistincti, & non communicantes inter se: ergo ex hac parte distinctio illorum, etiamsi sit secundum rationem, non potest procedere in infinitum, nec comparari potest cum diuisione partium continui. Aliunde vero quilibet illorum graduum indiuisibilis est secundum conceptum: nã quælibet differentia, siue generica, siue speci-

uerti, quod tamen in Eucharistia fieri docet fides. Praeterea, si argumenta, quae ibi refert Capreolus, essent alicuius momenti, idem probarent in forma substantiali, & informatione eius: omnia .n. in hoc potissimè insistunt, vt inquirant, quid sit illa informatio, si est aliquid distinctum ab accidente, an sit respectiuum, vel absolutum, & alia huiusmodi, quae in substantiali informatione, & in qualibet vnione vulgaria sunt.

III. *Multiplex accidentiũ diuisio.* Vt ergo quaestionem propositam expediamus, distinguenda sunt varia genera accidentium. Quaedã enim sunt, quae propriè, & intrinsecè afficiunt rem, cui accidere dicũtur, alia, quae solum extrinsecè denominant, vt actio respectu agentis, & habitus, seu vestimentũ respectu hominis vestiti. Priora rursus accidentia, quaedam sunt habentia propriam entitatem, & realitatem distinctam, tam à substantia, quã ab alijs entitatibus accidentalibus. Alia uerò sunt tãtum quidam modi affixi alijs entitatibus, qui interdum realiter sunt idem cum substantia, vt v.g. praesentia localis: interdum vero sunt idem cum alijs accidentibus, vt figura cum quantitate, & relatio similitudinis (si est modus distinctus) cum albedine.

Accidentales entitates uerè causant formaliter.

IV. Dico ergo primo: Accidentia, quae propriam habent entitatem distinctam à substantia, propriam ac veram exercent causalitatẽ formalem. Non assero hanc rationem eis vniuocè conuenire: in hoc .n. eadem ratio erit, quae de ratione entis, aut de ipso esse, nam, cum forma sit, quae dat esse, si esse, quod dat talis forma, non est vniuocè esse, talis forma non erit vniuocè causa formalis. Tamen sicut accidens, quamuis analogicè sit ens, nihilominus verè, ac propriè est ens, & non metaphoricè, verumque, ac proprium esse reale habet ita accidens, quod dat tale esse, est uerè, ac propriè causa formalis, etsi non sit uniuocè talis. Praeterea, substantia uere est in potentia passiua, & receptiua talium accidentium: ergo è conuerso accidentia ipsa sunt proprij actus actuantes, & quasi replentes illam capacitatem receptiuam, eique inhaerent, & ab ea sustentantur, ergo sunt propriè formae, propriamque causalitatem formalem exercent. Atq. ita sentiunt omnes Philosophi, & Theologi, qui haec accidentia causas formales uocant. Fauetque diuina Theologia, dum iustitiam inhaerentem uocat causam formalẽ nostrae iustificationis. *Conc. Tri. sess. 6. c. 7.* Denique haec accidentia sunt causae suorum propriorum effectuum, & nõ extrinsecae, sed intrinsecae, quia per se ipsa intrinsecè constituunt suos effectus. Vnde fieri non potest per diuinam potentiam, ut tales effectus fiant sine talibus causis, ut album, u.g. sine albedine. Cum ergo constet, haec accidentia nõ esse causas materiales, necesse est, ut sint causae formales: nullum .n. est aliud genus causae intrinsecae praeter haec duo.

V. Hinc colligere licet, quatuor illa, quae in causa formali substantiali supra declarata sunt, eadem proportione reperiri in hac formali causa accidentali: nimirum formale principium, ac proximũ causandi, conditionem necessariã, causalitatem, & effectum. Principium tam principale, quam proximũ in hoc genere, est ipsa entitas talis formę, natura sua apta ad sic informandum, quae aptitudo non est aliquid in re distinctum ab entitate talis formae, sed est intrinseca, & essentialis differentia eius, nam ad hoc est per se primo ex natura sua instituta, sicut de forma substantiali dictum est. Idem, quia illa aptitudo omnino est inseparabilis à tali entitate, etiam per diuinam potentiam, quod est signum non esse modũ ex natura rei distinctum. Praeterea, quia si aptitudo ad informandum esset quasi potentia quaedam ex natura rei distincta à forma accidentali, illa esset quoddam accidens: de quo rursus interrogandum est, an per se afficiat, quod negari non poterit, nisi uelimus in infinitum procedere, nec poterit reddi alia ratio, cur illa aptitudo proximè afficiat, uel sit proxima rõ afficiendi, nisi quia ad hoc est intrinsecè ex natura sua instituta, sed hoc ipsum uerissimè dicitur de ipsa entitate accidentali, ergo in illa sistendum est, & dicendum ipsam, per se ipsam esse aptã ad hanc causalitatem praestandam. De conditione item necessaria ad causandũ nihil peculiare hic dicendũ occurrit praeter ea, quae dicta sunt de forma substãtiali: sola .n. propinquitas, & indistãtia requiri põt, ut conditio necessaria, existentia .n. propriè non est conditio, ut ibidem declaratum est.

Explicatur dicta causalitas.

VI. De causalitate item eodem modo philosophãdum est, negari .n. non potest, quin sit aliqd ex natura rei distinctum a forma, & a subiecto, quandoquidem põt Deus conseruare totam entitatem formae accidentalis, & subiecti, absq. eo qđ accidens exerceat suam causalitatem formalem circa subiectum, quod intelligi nullo modo potest nisi actualis causalitas sit aliquid distinctum a forma causante, & subiecto recipiente, nam separatio in re est signum euidens distinctionis in re, ut supra ostẽsum est. Addo uerò ulterius huiusmodi causalitatẽ non esse aliud ab actuali unione, uel inhaerentia accidentis in subiecto, sicut dictum est de forma substantiali, est .n. eadem ratio proportionalis.

VII. *Aureoli argumẽta enodantur.* Oportet tamen hic breuiter satisfacere argumentis Aureoli. Primũ est, quia uel illa informatio est quid absolutum, uel respectiuum: si absolutum, ergo separabile a forma per potentiam Dei absolutã; ita ut tale absolutum maneat in subiecto sine forma, quia Deus potest separare quodcunque absolutum ab alio. Si uerò relatiuum: ergo esse informatum (ut uerbi gratia, esse album) est relatiuum. Secundo, nã si est quid distinctum a forma, cuiusnam praedicamenti est, maxime .n. erit de praedicamento actionis, hoc autem dici non potest, quia alias causalitas formae non esset formalis, sed efficiens. Tertiò, quia si actuatio formae est quid distinctum, cum ipsamet maximè actuet subiectũ, inquiro an actuet per se ipsam, uel per aliquid aliud, si per aliud, procedetur in infinitum, si per se ipsam, ergo satius fuerit stare in ipsa forma. Et ad haec argumenta reducuntur omnia, quae ibi latissimè Capreolus refert, praeter ea, quae pertinent ad distinctionem quantitatis à substantia, quae suo loco tractabimus.

VIII. Ad haec autem respondet Capreolus, supponendo distinctionem realem inter esse, & essentiam, & dicendo actuationem formae esse aliquid distinctũ a forma, illud autem non esse aliud accidens, sed esse ipsius formae, quod reducitur ad speciem formae, a qua fluit. Sed id, quod supponit, non esse necessariũ in praesenti, neq. satisfacere põt in eius sentẽtia si consequenter loquatur, nã implicat contradictionem, separari actuationem illam a forma informante, at uerò iuxta illius sententiam Deus separat esse a forma informante in Christi humanitate, & eadẽ ratione posset idẽ facere in forma accidentali. Nec satisfacit responsio, quam ibi insinuat. s. Deum non posse separare esse proprium a forma, nisi illud suppleat per aliquod esse alienum: esto .n. hoc ita sit, nihilominus illud esse alienum, per quod Deus supplet esse proprium, non est effectus formalis formae. Item, separato, & impedito esse proprio, manet informatio propria, ergo est aliquid distinctum ab esse. Et ita esset sine dubio dicendum consequenter in illa sententia, actuationem illã nõ pertinere ad esse existẽtiae, sed ad esse essentiae totius cõpositi, esseque

aliquid

aliquid prius ipso esse existentiæ, vt patet in Christi humanitate, in qua iuxta illam sententiam, solum fuit esse essentiæ prium, & tamen in illa fuit ꝓpria actuatio animæ, qua priuata fuit anima in Christi morte, cum tamen non fuerit priuata de nouo aliquo esse existentiæ. Et quantitas in Eucharistia priuatur sua actione, & non sua existentia. Illa ergo argumenta soluenda sunt abstrahendo ab illa quæstione distinctione essentiæ, & existentiæ.

IX. Ad primum ergo dicendum est, hanc informationem, vel actuationem esse quid absolutũ, includens essentialiter transcendentalem respectũ. Est autem quid absolutum non vt entitas realiter distincta ab entitate formæ, sed vt modus ex natura rei distinctus: & ex hac parte implicat contradictionem conseruari talem modum sine ipsa forma, licet non è cõuerso. Includit præterea modus ille transcendentalẽ respectũ actualis vnionis ad subiectum, & ex hac parte implicat contradictionẽ manere in rerum natura modũ illum, quin subiectum maneat affectũ, & informatum tali accidente. Neque est nouũ, aut singulare, modũ absolutum includere essentialiter transcendentalem respectum, sed est valde frequẽs & commune multis entitatibus, præsertim imperfectis, & incompletis. Neque inde etiam sequitur denominationes sumptas à formis absolutis esse respectiuas, vt album, aut esse album, & similes: nã hæ denominationes non sumũtur ab vnionibus (vt sic dicã) sed à formis vnitis: formæ autẽ absolutæ sunt: Ad secundum recte dicitur hunc modũ informationis reduci ad prædicamentum formæ accidentalis: quia est modus complens quodammodo esse eius, sicut subsistentia suo modo complet esse substantiæ. Si quis verò diceret has causalitates reuocari ad ꝑdicamenta actionis, vel passionis, non ut actiones, sed vt causalitates specie distinctas, fortasse non admodũ erraret: id verò examinabimus tractando de sufficientia Prædicamentorũ. Ad tertium respõdeo actuationẽ propriè non actuare subiectũ, sed vnire formam subiecto, per quam formam subiectũ actuatur: sicut actio propriæ non agit, sed coniungit causam agẽtem effectui in suo genere. Vnde sicut actio eo modo quo est ab agente, non est per aliã actionẽ, sed per se ipsam, ita illa actuatio eo mõ quo actuat, vel attingit subiectum, non per aliquid, sed per se ipsam attingit. Neque quoad hoc est eadem rõ de ipsa forma, quia forma in sua præcisa entitate non includit essentialiter transcendentalem respectum actualis vnionis, quem tamen includit illa actuatio.

Declaratur effectus huius formæ.

X. DE quarto. s. de effectu dicendum est, proprium effectum huius formæ esse solum compositum accidentale, nam illud est quod primo, & immediatè consurgit ex accidente informante subiectum, & illud solum est quod intrinsecè, & suo modo essentialiter pendet à tali forma: ergo hic est proprius, & vnicus effectus talis formæ. Deinde, effectus huius formæ non potest esse subiectum ipsum, cum sit substantia, quæ ex se est prior accidente, ergo oportet vt sit compositũ, quia nihil est aliud quod esse possit. Diceretur fortasse inter hæc dari medium. s. subiectum esse affectum accidentali forma, ut v.g. effectum albedinis esse, subiectum albere, vt sic dicam, seu esse album, quod idem est: hoc autem quid distinctum est à toto composito ex subiecto, & albedine: nam dicit tantum effectum relictum ab albedine in subiecto: hic ergo est effectus formalis formæ accidentalis, & non totum compositum. Respondeo, albedinem reddere subiectum album, & cum illo constituere tale compositum accidentale, idem omnino esse, solumque in modo significandi differre, vt constat ex ipsis terminis, & ex superius dictis de forma substantiali. Solum est aduertendum accidentale compositum licet in genere causæ formalis sit effectus solius formæ accidentalis absolutè tamẽ non consurgere ex sola forma, sed simul, & maximè ex ipso subiecto. Quo fit ut ille effectus significari possit, vel ꝓcisè, ut causatur a forma, & sic dicimus effectum albedinis esse reddere album subiectũ, uel absolutè, vt ex tali subiecto, & forma consurgit hoc album, & hoc modo dicitur compositum accidentale esse effectus formæ accidentalis.

Nec rõ dubitandi in principio posita aliquid obstat: est. n. æquiuocatio in termino illo, per se, dũ ad effectum, vt est effectus, vel ut est unum compositũ, applicatur: ipsum. n. accidentale compositum licet in rõne entis non sit per se vnũ, sed per accidens, in rõne effectus est per se effectus formæ accidentalis: sunt. n. hæ diuersæ habitudines, & rõnes formales, & iõ nil uetat illud compositum, quod non est per se vnum, sed per accidens, quatenus tale est, esse effectum per se accidentalis formæ, nam illud compositum, qualecunque sit, per se, & essentialiter requirit illam formam, quatenus tale compositum est, vnde ab illa per se causatur in suo genere. XI. Soluitur rõ dubitandi.

Ex accidente, & subiecto cur non fiat vnum per se.

XII. Rõ aliquorũ improbatur. SEd, vt hoc radicitus explicetur, quæri potest, cur ex forma accidentali, & subiecto non consurgat ens per se vnum, quandoquidem talis forma per se ipsam verè ac realiter vnitur tali subiecto. Multi existimant rõnem esse, quia forma accidentalis supponit in subiecto aliquod esse existentiæ, & præterea ipsa cõfert suũ propriũ, ac peculiare esse existentiæ: ex duplici aũt esse existentiæ non põt unum per se componi, sed tm̃ per accidens. Ita Sonc. 7. Metap. q. 5. & indicat Henr. quodl. 10. q. 8. vbi ait, quod si accidens non haberet suum proprium esse in subiecto, sed solum esset subiecti: nullo modo componeret unum ens per accidens, sed per se. Vnde, vt ibidẽ refert, nonnulli ẽt ex his qui ponebãt plures formas substantiales per se ordinatas in eodem composito, vt saluarent, ex illis consurgere unum per se, dicebant priores formas non dare esse, quando actu sunt coniunctæ ultimæ formæ. Imò ẽt Capreol. in d. 17. q. 1. conclus. 2. existimat probabile, fieri aliquãdo posse naturaliter, ut forma substantialis det esse essentiæ, & non det esse existentiæ, propter quoddã testimonium D. Thom. in opusculo de Natura materiæ, cap. 8. cum tamẽ probabilius sit, illud opusculum non esse D. Thom. Adde, non defuisse Thomistas, qui probabile putauerint accidentia non habere proprium esse distinctum ab esse substantiæ, iuxta quorum sententiam (si verum est principium positum) sequitur ex accidente, & substantia fieri unũ per se, nam quæ habent idem esse omnino ac per se vnum, merito dicentur habere vnitatem per se, cum vnum sequatur ens, & ens ab esse dicatur. Veruntamen hæc omnia fundantur, & supponunt distinctionem realem inter esse, & essentiam, quam nos existimamus non esse possibilem, loquendo de essẽtia actuali, & quamuis esset possibile, aut uera, non est tamen necessaria ad præsentem quæstionem definiendam. Nam, qualis est essentia, tale est etiam esse: vnde sicut essentia potest esse una, uel per entitatem simplicem, vel per compositionem, ita etiã ipsum esse. Si ergo dicantur illa tantum constituere vnum per se, quæ habent unum esse simplex, & non compositum, falsum est illud principiũ, & sine fundamento sumptum. Si uerò sermo sit de uno esse per compositionem, sic quamuis uerum sit formam accidentalẽ dare suũ proprium esse, eadem quæstio manet, cur ex tali esse, & esse subiecti non componatur unum esse, quod uerè, ac propriè sit per se vnũ.

Aliter

XIII Aliter ergo responderi pōt formā accidentalem supponere completum, ac perfectū esse substantiale, & ideo ex esse talis formæ, & subiecti non cōponi vnū esse per se. Quæ ratio est optima, quantū ad accidentia quæ subiectantur in substantia completa. Tamen, quia opinamur quantitatem inhærere in materia prima, cū qua non facit vnum per se, sed per accidens: ideo addendū est, formam accidentalem hoc ipso, quod natura sua respicit subiectū habens esse alterius ordinis, & prædicamenti, & non ordinatur ad constituendū, vel complendum illud esse in illo ordine, & Prædicamento, non constituere cum illo vnū per se, sed per accidens, quia quod est per se vnum, dēt esse unius ordinis, & Prædicamenti. Atq. hac ratione ex materia, & quantitate non fit vnū per se, quia licet materia habeat incompletū esse substantiale, non tñ ordinatur ad quātitatem, vt ad actū, quo illud esse complēdum est. Et similiter ex aīa, & potentijs suis non resultat vnum per se, sed per accidens, quia licet aīa habeat ēt esse incōpletū, non tñ ordinatur ad complendum vnū esse cum proprietatibus suis, quæ sunt inferioris ordinis, sed per se primo ordinatur ad materiam, ut ad potentiā eiusdē ordinis. Itaq. sicut supra dicebamus, rationē ob quā ex materia, & forma fit per se vnū, non esse aliā nisi mutuam proportionē, & habitudinem, quā intra idem genus habent, ita è contrario ratio ob quā ex accidente, & substantia non fit per se vnū, non est alia nisi quia non habent illā proportionem, sed aliam longe diuersam quia licet substantia sit capax accidentis, non tamen est per se ordinata ad talem actum, vt supra ēt declaratum est; & è conuerso, accidens ipsum est talis actus, ut non ordinetur ad cōplendam substātiam in suo genere, sed ad perficiendam illam in alio genere.

XIV. Ex quo ēt intelligitur hanc unitatem, & rationē eius, non solum in esse existentiæ, sed etiam in esse essentiæ (qualitercunq. hæc distinguantur) considerandam esse; imo, per prius in essentia, vt sic, & ratione eius in existentia reperiri. Ex materia. n. & forma substantiali verè fit una essentia propter dictam causā: & ideo esse illius est vere, ac per se vnū: ex forma autē accidentali, & substantiali subiecto non fit una essentia, & ideo neq. vnū esse per se ex illis resultat. Quamquā verò forma accidentalis dicatur cōponere vnum tātum per accidens, nihilominus per ueram, ac physicam vnionem illud componit: agimus. n. de accidentali forma propria, quę intrinsece suo subiecto inhæret: & ideo, vt supra, disputando de unitate, dicebamus, hæc vnitas licet cōparatione vnitatis per se, analogice sit vnitas, nō tñ est vnitas solum per metaphoram, sed quia verè & intrinsecè participat aliquam rationem, vnitatis, in quo multum excedit entia per accidens, quæ per solam aggregationem, aut coordinationem talia dicuntur: non. n. omne compositum per accidens ęq. vnum est, ut ibidem diximus. Atq. ita omnino satisfactum est rationi dubitandi propositæ: nam licet hæc forma constituat vnum per accidens, tamen quia illud tale est, ut aliquā vnitatē physicā, & realem includat, ideo potest illud componere per causalitatem formalem propriam, ac per se, tali composito proportionatam.

Examinantur alij effectus huius formæ accidentalis.

XV. SEd superest altera obiectio contra exclusiuam partē conclusionis, quia non solum compositū, sed ēt ipsum subiectum accidentis, videtur esse effectus accidentis informantis ipsum, & consequenter ēt hunc effectum prouenire ex causalitate formali formæ accidentalis. Assumptum probatur, qa subiectū accidentis pēdet in esse ab ipsomet accidente, & non nisi in genere causæ formalis: ergo. Maior patet in cōposito, quod pendet ab ultima dispositione: & clarius in materia, quæ non pōt esse sine sua quātitate, & in anima, quæ esse non pōt sine suis potentijs. Præterea, vltra hos effectus positiuos habere pōt hæc forma effectū formalem priuatiuū, qui consistit in abiectione formæ cōtrariæ: calor. n. formaliter expellit frigus, & sic de alijs. Deinde, vnum accidens videtur posse esse causa formalis alterius accidentis vt quantitas dicitur esse ratio essendi in loco, cū tamen esse in loco, sit accidens distinctū ab ipsa quantitate: & similiter obiectū, vel per se ipsum, vel per speciem, dicitur esse causa formalis actus visionis, v.g. imo ipsa potentia uisiua dicitur aliquo modo esse causa formalis suæ uisionis: ideo. n. nō potest Deus facere visionem aut uidentem sine potentia uisiua aut sine concursu talis potentiæ, quia interuenit ibi causalitas formalis, quā Deus supplere non potest.

XVI. Ad principalem obiectionem respondetur, non esse in uniuersum, ac per se loquendo necessarium, ut subiectum ab huiusmodi forma accidentali pendeat, ut constat in lumine respectu aeris, & similib. quæ ab extrinseco veniunt. Quapropter etiāsi respectu aliquarū formarū interueniat aliqua dependentia subiecti ab ipsis, nihilominus, per se loquēdo, forma accidentalis, vt sic, in sua causalitate non includit dependentiā subiecti ab ipsa. Addo deinde subiectū nunquā pendere ab accidente, vt à propria causa formali: in quo omnes authores cōuenire videntur: nā si compositū substātiale dependet à proprijs accidentibus fere omnes reuocant illā dependentiā ad genus causę materialis q̄ vocant causalitatem dispositiuā: & maxime hoc habet locū in dispositione præparāte, & aptante subiectum. Nam illa, quæ est concomitans quasi conseruans subiectum, non potest habere rationem causæ dispositiuæ, nedum formalis, cum absolute supponat esse subiecti, & ab ipso manet, vel ratione illius debeatur: & ideo hæc accidentia meritò dicuntur conseruare esse subiecti, nō à priori, vt causæ, sed à posteriori, ut proprietates concomitātes tale subiectum: quod de intrinsecis omnibus accidentibus uere dici potest. Est. n. fere eadem ratio in omnibus illis, solumque potest esse differentia in hoc, quod quædam simpliciter consequuntur, alia ordine naturæ supponuntur non quia specialem causalitatem habeant præter suam informationem, sed quia ex parte materiæ requiruntur, & ideo secundum eam rationem dicuntur ad materialem causam reuocari.

Ad primam confirmationem quidam opinātur accidens effectiue expellere à subiecto suum cōtrarium, & non formaliter. Sed licet hoc sit verum de forma accidentali, quæ est in agente respectu expulsionis formæ contrariæ quæ erat in passo, tamē de forma quæ recipitur in passo, & in uniuersum de formis contrarijs, quatenus respectu eiusdem subiecti unam per se ipsam repugnat alteri, & expellit illā, illud non pōt esse uerū, quia nulla forma expellit effectiue aliā, directe, & per se efficiendo expulsionem, quia (ut aiunt) nullum agens intendens ad malum operatur: neq. est vlla actio, quæ per se tendat ad corruptionē, sed per se facit aliquid positiuum, ex quo sequitur priuatio alterius. At uerò forma accidentalis quæ est in passo, non causat effectiue se ipsam, neq. aliquā aliam formam, per q̄ suum contrariū expellat, nullā ergo efficientiā exercet ad illam expulsionem, sed solum informando subiectum, expellit contrariā formam, eo q̄d inter se habent formalem repugnantiam naturalem, respectu eiusdem subiecti. Ad argumentum ergo concedo, expulsionem, formæ cōtrariæ pertinere ad effectum formalem formæ accidentalis, nō omnis, sed eius quæ habet contrarium. Neque hoc repugnat conclu-

XVII. Accidens quomodo à subiecto expellat accidens.

conclusioni positæ, tum quia illa intelligenda est A de effectu positiuo, & proprio, qui per se primo causatur a forma: tum etiam quia dictio exclusiua non excludit concomitantia: hæc autem expulsio formæ contrariæ, ita comitatur positiuum effectũ talis formæ, vt naturali necessitate consequatur ex ui eiusdem causalitatis formalis, qua forma afficit subiectum, & componit compositum.

XVIII. Accidens nullũ aliud accidens à se distinctũ causat formaliter.

Ad alteram confirmationem videtur nullã formam accidentalẽ proprie causare formaliter aliud accidens distinctũ a se, & à sua vnione cũ subiecto, quia una forma non causat formaliter aliam formam. Vnde si vnũ accidens est intrinsece connexũ alteri erit aut propter naturalem resultãtiam vnius ab alio, quæ ad efficientiam pertinet, aut propter B subordinationem necessariã, qua unum est ratio recipiendi aliud, quod pertinet ad genus causę materialis. Sic ergo quantitas dicitur esse rõ essendi in loco circumscriptiuè, vtroq. ex dictis modis: nã, & est ratio per quã substantia corporea, est capax talis modi essendi in loco, & ad illam naturaliter cõsequitur esse alicubi dicto modo. Obiectum aũt si cõparetur ad potentiam, quatenus in eã influit speciem, vel quatenus mediante specie concurrit ad actum, non habet rõnem causæ formalis, sed effectiuæ, ut per se constat: si verò consideretur, vt terminat, & specificat actum, sic nullã propriã causalitatem exercet, sed puram rõnem termini, quã aliqui reuocant ad causam formalem, & extrinsecã eam vocant, de quo iam supra diximus: nunc verò solũ C agimus de propria causa informante. Deniq. potentia vitalis nullo modo est causa formalis sui actus, sed actiua, & receptiua: ad constituendum autem subiectum in ratione actualiter viuentis, i. cognoscentis vel amantis aut quid simile, dici potest concurrere aliqua ex parte formaliter, quia licet huiusmodi actualis vita consummatur formaliter per actum secundum, tamen ẽt includit primum, quem secundus per se, ac essentialiter supponit: & fortasse hac ratione non potest fieri, vt videat quis sine potentia visiua, & oĩa eius, de quo alias.

XIX. Vnius accidentis vnicus tantũ effectus formalis. Cur plures accidentales formæ possint esse in codẽ subiecto, nõ autem plures substantiales.

Ex quibus oĩbus tandẽ infertur, effectũ formalẽ huiusmodi accidentalis formæ, vnicum tantũ esse, atq. ẽt è conuerso ad huiusmodi effectum formalẽ unicam formalem causam posse concurrere. In quo D est similitudo aliqua inter formam accidentalem, & substantialem, & aliqua differentia, aut dissimilitudo. Differunt. n. quia substantiales formæ, nec p se, nec per accidens coniungi possunt naturaliter in eodem subiecto: plures verò formæ accidentales utroq. modo possunt simul esse in eodem subiecto: quia cum non constituant per se vnum, nec dent esse simpliciter, sed secundũ quid, nõ repugnat huiusmodi esse multiplicari in eodem subiecto, vel oĩno per accidens. i. sine vlla habitudine inter se, vt cum album sit musicũ; vel aliquo modo per se, quia vnũ subordinatur alteri, ut potentia ad actum, vel actus primus ad secundum, qũo quãtum est coloratũ, & oculus videns. Quo fit, vt priori modo possint acciE dentia saltem specie aut genere differentia in eodẽ subiecto multiplicari in quouis numero sine vllo certo termino. quamuis. n. infinita esse non possint ex generali ratione qđ repugnat infinitum in actu dari: & licet fortasse ẽt ex defectu agentium naturalium non possint hæ formæ vltra certum aliquem terminum multiplicari, tam in eodem, quam in diuersis subiectis, tamen, quantum est ex parte subiecti, & ex parte ipsarum accidentalium, nullus potest in hoc assignari terminus, neq. est maior repugnantia in maiori multitudine harum formarum, quã in minori, q. a in his quæ per accidens se habẽt, nihil hoc refert ad repugnantiam eorũ, nisi aliunde specialis contrarietas, aut oppositio intercedat. Secus vero est in his quæ per se ordinata sunt, nã hoc A ipso quod habent inter se ordinem per se, necesse est dari in eis primum, & vltimum, & consequenter si quæ sunt media, necesse est, ut sint in certo numero eadem ratione quia id supra probatum est de prędicatis essentialibus.

Similitudo aũt inter accidentalem, & substantialem formam consistit in hoc, quod sicut substantiale compositum vnica forma constituitur, ita etiam accidentale compositum, quatenus suò modo vnũ est, & unius speciei, per unicam tantum formam accidentalem cõstituitur, quia per subordinationem generis, & differentiæ non fit multiplicatio formarum, etiam in accidentalibus: ex multis autem formis accidentalibus diuersarum specierum non fit vnum propriè ac immediatè, sed tãtũ ratione vnius B subiecti, quod cũ uarijs formis multiplicem facit cõpositionem. Dices: Interdum vna forma consurgit ex coniunctione, & proportione plurium, vt temperamentum, sanitas, pulchritudo, & fortasse vnus habitus. Respõdeo, has unitates vel non esse proprias, vel consurgere ex aliqua unione talium formarum inter se, & qualis fuerit hæc unio, talis erit illa unitas: & sub ea rõne illa forma tm̃ est unius speciei totalis, etiamsi ex pluribus partialibus coalescat. Inquiri etiam hic posset, an ad eundem effectum formalem possint conuenire simul duæ formæ accidẽtales eiusdem speciei; sed hæc quæstio disputata est supra in communi tractando de principio indiuiduationis. Et deinde addimus, quod licet tales forC mæ coniungerentur in eodem subiecto, non concurrerent ad eundem effectum formalem, sed unaquæque conferret suum integrum effectum distinctum ab alia, ut ex dictis facile constat. XX.

Accidentales modi an, & qualiter causent.

Secundo dicendum est accidentia, quæ non habent propriã entitatem distinctã ab alijs, exercere quidem causalitatẽ formalem, diuerso tamen modo, quam aliæ formæ accidentales. Prior pars probatur primo inductione, nam figura forma est rei figuratæ, & ita Aristoteles quartam speciem qualitatis sub distinctione nominat formam, seu figuram: & tamen figura nõ est res, sed modus D tantum distinctus. Item, situs, & ubi, seu præsentia localis, formaliter afficiunt subiectum, vnde hominem v. g. denominant sedentem, aut stantem, vel præsentem, tamen sunt etiam modi, & non entitates distinctæ. Idem dici potest de passiua rei mutatione. Deinde reddi potest ratio, quia hæc accidentia per sese afficiunt verè, & in re ipsa, subiecta in quibus sunt, & cum eis componunt vnum accidentale compositum; quod quatenus tale est, intrinsece pendet ab eis, vt a proprio actu cõstituente: ipsaque accidentia pendet à suis subiectis, vt à materialibus causis: ergo ipsa exercent causalitatem formalem circa sua subiecta. XXI.

XXII.

Secunda pars assertionis declaratur, nã hæc accidentia, cũ non sint res distinctæ, sed modi tantum, E non afficiunt subiecta mediante aliquo modo unionis ab ipsis distincto ex natura rei, per quem eis uniãtur, sed se ipsis immediatè coniunguntur iuxta doctrinam supra traditam de distinctione modali, & de natura modi. Vnde fit, in his formis modalibus causam ipsam formalẽ nõ distingui à sua causalitate actuali, quia causalitas formæ, ut sæpe dixi, nõ est aliud ab unione actuali formæ ad subiectũ: ergo vbi nõ distinguitur vnio à forma, nec causalitas distingui poterit. Cuius ẽt signũ est, quia huiusmodi formæ modales nõ possunt manere in rerum natura, nisi actu causantes suos effectus etiam per potentiam Dei absolutam, non enim potest manere sessio nisi constituat sedẽtem, &c. quod in uniuersum de modis est in superioribus demonstra-

tum.

rum, scilicet, conseruari nō posse separatos a rebus quas modificant: non possunt autem eis esse coniuncti, quin eas afficiant formaliter: non possunt ergo actu esse, quin actu causent: signum est igitur actualem causalitatem eorum non esse distinctam ab ipsis, sed intrinsece, & essentialiter in eorum rationibus includi. In hoc ergo est differentia inter hos modos, & alias proprias formas, in reliquis vero omnibus proportionaliter conueniunt.

XXIII. Obiectio contra supradicta. Solum potest circa hos modo dubitari, quia ex prædicta assertione sequitur modum vnius seu inhærentiæ entitatis accidentalis esse formam ex natura rei distinctam à forma inhærente, v.g. ab albedine: hoc autem videtur absurdum: alias quotiescũque forma est res distincta a materia: erit necessarium, vt duæ formæ interueniant & coniungãtur, vt effectus formalis possit consurgere. Deinde sequitur generationem esse formam materiæ ex natura rei distinctam à forma quæ per generationẽ introducitur: & idem erit de alteratione & quauis mutatione, seruata proportione. Respondetur in primis, quamuis hæc omnia concedantur, in re nihil esse absurdi, si vocum æquiuocatio tollatur: nam hę formæ & sunt diuersarum rationum, & ad diuersos effectus ordinantur: quare nihil est absurdi quod in eadem re multiplicentur, & quod idem modus, qui est via ad terminum, si forma imperfecta respectu subiecti, uel quod idem modus informationis, qui vt est à forma, est causalitas eius, vt illam vnit, & afficit, sit aliqualis forma eius. Addo verò deinde, vt melius & proprius loquamur, quosdã esse modos, qui in latitudine entis non constituunt suas proprias species, sed reducuntur ad species, uel Prędicamenta aliarum rerum, vel formarum, quia solum sunt tanquam conditiones requisitæ, vel causalitates earum intrinsecæ, & hi modi non habent propriam rationem formæ, sed retinẽt propriam rationem modorum substantialium, & accidentalium. Et hac ratione neque vnio animæ rationalis, v.g. dici potest forma, quia nec substantialis, neq. accidẽtalis dici posset. Item neq; vnio humanitatis ad Verbum, nec propria subsistentia uerè dici potest forma, vt infra ostendemus. Sic ergo neq. inhærentia accidentalis formę dici potest forma, neq. accidens distinctum, si propriè loquamur, sed modus accidentis. Conclusio ergo posita, intelligenda est de prioribus accidentalibus: illa enim tantũ, propriè & absolute loquendo, accidentia, seu formæ accidẽtales dicenda sunt. Deniq. dici potest argumento illo recte ostendi hos modos, in vniuersum loquendo, imperfectam causalitatem formalem participare, habereq. alium peculiarem afficiendi modum, ad causam formalem pertinentem.

Dissoluitur.

Extrinsecus adiacentes formæ, aut denominantes, nil causant.

XXIV. Dico tertio: Accidentia impropria, quæ solum extrinsecus denominant, aut adiacent, non exercent ueram causalitatem formalem, sed solam secundũ quandam proportionem, denominationẽ eius participant. Probatur inductione, nã actio non est forma agentis, quia non afficit illud, nec dat illi aliquod esse, neq; cum illo componit aliquid uerè vnum. Idem est de visione, verbi gratia, respectu obiecti, quod uisum denominat: quis enim dicat visionem esse formam rei visæ? Idem est de indumento respectu hominis vestiti, & de superficie circundãte ac continente respectu rei contentæ, & de omnibus similibus. Quorum omnium ratio est, quia hęc omnia nullum esse reale conferunt illis rebus quas extrinsecè denominant: ergo non sunt veræ formæ reales, cum forma sit quæ dat esse. Item quia hæc omnia non habent verã, & realem unionem ad res

A quas denominant: forma autem non causat nisi media vnione: siue sit distincta à forma, siue nõ: seclusa enim unione Physica non est compositum verè vnum: ubi autem nõ est propria compositio ex qua resultet compositum quod sit unum aliqua Physica unitate, non potest intercedere uera, & Physica causalitas formalis. Tandem causalitas formalis, & materialis sunt quasi correlatiuæ, nam sibi inuicẽ correspondent: sed in his rebus, quæ extrinsecè denominantur ab alijs, non intercedit uera causalitas materialis: neq. enim agens dici pôtest causa materialis actionis, & sic de alijs: ergo neque res sic denominantes extrinsece, sunt ueræ formæ. Cuius etiam signum est, quod Deus denominatur agẽs, vel creator, ab actione, uel relatione, quæ est in creatura, & tamen nemo dixerit talem actionem comparari ad Deum, vt ueram formam eius. Seclusa autẽ ab his rebus causalitate formali uera ac Physica, nihil in eis relinqui potest ob quod uocentur aliquo modo extrinsecæ formæ, nisi proportio aliqua: quę in hoc consistit, quod huiusmodi res dicunt aliquas habitudines ad alias res quas denominant, in quibus se gerunt ad modum vltimi termini, uel actus, & ideo denominare uidentur ad modum formarũ. Atq. ita explicata manet, & confirmata conclusio quoad utramq. partem. Quomodo autem hæc uere dicantur constituere aliqua prædicamenta accidentium, uel aliquas species eorum, declarandum erit infra, cum de singulis rationibus prædicamentalibus disseremus: quomodo item in his denominationibus soleant quędam entia rationis fundari, in propria disp. dicemus: & ideo nulla superest circa hoc difficultas hoc loco tractanda.

SECTIO II.

Utrum omnis formæ accidentalis educatur de potentia subiecti.

EX omnibus quæstionibus quas de forma substantiali tractauimus, sola hæc superest circa accidentalem formam, quæ peculiarem declarationem requirat: nam si attente considerentur, quæ in superiori sectione dicta sunt, ibi comprehendimus omnia, quæ ad rationem Physicæ formæ spectant, quæ uerò pertinent ad rationem formæ Metaphysicæ ex sect. vlt. precedentis disputationis sumi possunt. Nam in vltima eius parte ostendimus genera, & differentias eadem ratione, & proportione in accidentibus reperiri. II.

Sensus quæstionis explicatur, certa ab incertis separando.

IGitur vt in præsenti dubitatione separemus certa ab incertis, supponẽda est trimembris illa diuisio præcedenti sectione proposita de entitate propria formæ accidentalis, de modo accidẽtali, & de accidente solum extrinsecus denominante. Et de hoc quidem tertio membro nihil dicere oportet, nã certum est hęc omnia prædicata, quæ extrinsecus alia denominant, non educi de potentia earũ rerũ quæ ab eis denominantur extrinsecus, cum in illis non sint, vt in subiecto, & ab eis, uel simpliciter nõ pendeant, vt indumentũ ab homine, & superficies continens à re contenta, uel si pendent, non est in genere causæ materialis, sed uel efficientis, ut actio ab agente: uel obiectiuæ, ut uisio ab obiecto. Est igitur aduertendum semper eam rẽ, quæ extrinsecus aliã denominat, esse intrinsece in aliqua alia re, nã uel est substãtia aliqua, & illa est in se, uel est entitas aut modus accidentalis, & sic necesse est esse intrinsece in aliquo subiecto, a quo sustẽtetur. Vnde quando de nouo fit quælibet res, quæ aliã extrinsece denomi-

Denominationes extrinsecę nõ educuntur de potẽtia subiecti.

nominat, modus productionis, aut eductionis eius non est considerandus respectu rei extrinsecus denominatæ, sed respectu illius rei, uel subiecti à quo est denominatio. Vnde si illa res sit substantia, in ea erit productio totius, & eductio formæ sicut in alijs substantijs: si aūt fuerit forma, aut modus accidentalis, erit eadē ratio de his, quæ de cæteris accidētib.

III. Varij modi quibus fiūt accidētales formæ.

Rursus distinguere oportet duplicem modum quo accidentia fieri solent, scilicet, aut per se per propriam actionem, aut per resultantiam. Item inter formas accidentales, quædam sunt naturalis ordinis, quædam uerò sunt ordinis supernaturalis, vt gratia, lumen gloriæ, & similes. Et eadem distinctio adhiberi potest de modis accidentalibus: nam quidam sunt naturales, ut figura terræ, uel ubi: alij sunt supernaturales, vt modus existendi corporis Christi in Eucharistia. Et addere hic possumus tertium membrum, nam quidam modi dicuntur esse non naturales, nec supernaturales, sed artificiales, quod membrum non habet locum in proprijs formis, seu entitatibus accidentalibus, quia nulla est quæ per artem propriè fiat, nisi fortasse, uel quatenus ars adiuuat naturam, ut in sanitate, uel quatenus per artem applicantur actiua passiuis, ut si aurum fit per artem alchimiæ, & hoc modo fiunt alia mixta, ut liquores, &c. Quæ formæ omnes non sunt artificiales propriè, nisi fortasse per quandam denominationem extrinsecam, intrinsece enim sunt formæ physicæ, ac naturales, non solum accidentales, sed interdum etiam substantiales esse possunt, & eiusdem rationis cum ijs quæ naturaliter fiunt. Vnde quod applicatio agentium, & potentium per artem fiat, nil obstat quominus per ueram eductionē fiant. Propriæ ergo artificiales formæ tantum sunt quidam modi, omnes enim in figura aliqua consistunt; quia uirtus effectiua humana quæ arte regi, aut dirigi potest, non potest amplius extendi, cuius rationē infra uidebimus. figura autē quælibet solū est modus quidam rei quantæ, ut per se constat.

IV. Accidentia naturalia, quæ per trāsmutationē fiūt ex subiecti potentia educuntur.

Ex his ergo omnibus vnum tantum certum, nimirum accidentales formas naturalis ordinis quæ per propriam actionem, propriamq. subiecti transmutationem fiunt, educi de potentia subiecti, nam in his manifeste cōcurrunt omnia, quæ ad eductionem de potentia materiæ necessaria esse possunt, quod à fortiori ex dicendis constabit. Alia vero multa dubia sunt, & incerta, quę sigillatim attingemus, & breuiter expediemus.

Dubium de qualitatibus intentionalibus.

V. Sequentia aliquorū.

PRimum dubium est, an qualitates quædā, quæ naturales sunt, prout naturale à supernaturali distinguitur (uocantur autem intentionales, & ea ratione a qualitatibus omnino naturalibus & physicis distingui solent, ut sunt species intentionales & similes) dubium (inquam) est, an huiusmodi qualitates educantur de potentia subiecti. Aliqui enim hoc negant, ut Socin. 7. Metaphysicæ, quæstio. 8. quam opinionem sequuntur in 2. sentent. Ægid. d. 13. q. 2. Thomas de Argent. art. 3. Carthu. q. 1. qui hoc extendit ad lumen, quod in aere, uel alio corpore diaphano ab extrinseco producitur: quod etiā docuit Alens. 7. Metaph. tex. 13. Fundamentum eorum est, quia hæ formæ fiunt in instanti, & sine resistentia & abiectione contrarij, & consequenter sine transmutatione materiæ, & ideo appellātur formæ sine materia: ergo non educuntur de potentia materiæ. Et confirmatur, quia hæ qualitates non solum fiunt in corporibus elementaribus, sed etiā in cœlestibus, at uerò nulla forma educi potest de potentia cœli, alias cœlum esset alterabile, & reciperet peregrinas impressiones.

VI. Sed hæc sententia nulla firma ratione nititur: &

A ideo dicendum est, huiusmodi accidentia omnia educi de potentia subiectorum, in quibus recipiuntur. Ita tenet Richar. in 2. d. 13. ar. 2. q. 1. & Herue. d. 18. q. 1. ar. 2. & quodlib. 7. q. 20. Et probatur, quia hæ qualitates fiunt ab agentibus naturalibus, ergo non fiunt ex nihilo: ergo fiunt ex præsupposito subiecto concurrente per suam naturalem uim in genere causæ materialis ad esse & fieri talium formarum: ergo uerè educuntur de potētia subiecti. Omnes enim aliæ conditiones, quæ ad eductionem requiruntur, sunt voluntarie confictæ absque ulla ratione. Nam, quod forma accidentalis in instanti fiat, quid impedit eductionem? nam etiam substantialis forma in instante fit: solum ergo inde sequitur dari posse eductionem instantaneam, & successiuam, sicut & mutationē. Nec refert, quod ad eductionem substantialis formæ præcedat successiua alteratio præuia, nam, vt supra ostendi, ratio eductionis non consistit in habitudine ad præcedentem alterationem, sed in intrinseco modo, & causalitate talis actionis. Vnde quoad hoc per accidens est, qđ præuia alteratio præcedat propter abijciendam formam contrariam. Deinde gratis etiam dicitur, esse necessarium ad eductionem, quod forma habeat contrarium, cum hoc necessarium non sit ad realē actionem, & mutationem ex præsupposito subiecto, quæ in genere causæ materialis concurrat ad esse, & fieri ipsius qualitatis. Et declaratur præterea in lumine, quod contrarium non habet, nam illuminatio talis est actio, vt per eam, non per se primo fiat forma luminis, sed illuminatum: vnde de illa est quędam accidentalis generatio, nam ibi concurrunt tria generationis principia, quæ in omnibus prędicamentis eadem sunt, proportione seruata, teste Arist. 12. Metaphys. Oīs aūt generatio, per quā fit, seu cōproducitur forma, est eductio eiusdem formæ, alioqui nulla certa ratio eductionis assignari poterit: ergo lumen vere educitur de potētia subiecti, & eadē ratio de alijs qualitatib. intētionalibus.

VII. Tandem, cum dicuntur hæ qualitates fieri in subiecto sine transmutatione subiecti, duobus modis id intelligi potest. Primo absolute & simpliciter sine ulla mutatione reali, & hic sensus: nam cum realiter aliquid recipiant, & de potentia in actum reducantur, necesse est aliquo modo mutari realiter, id est, transire ex carentia alicuius esse ad habendū illud. Alio modo intelligi potest de transmutatione corruptiua, seu amissiua alicuius propriæ & connaturalis perfectionis, uel dispositionis: & hoc modo uere dicuntur hæ formæ fieri in subiecto sine transmutatione eius; sed talis transmutatio est impertinens ad eductionem; cuius ratio non consistit in abiectione alterius formæ, nisi quando & quantum necessaria est ad inductionem alterius. Si autem possit fieri inductio formæ sine corruptione, uel abiectione alterius, non erit necessaria talis transmutatio ad eductionem, sed sufficiet mutatio perfectiua. Quod declaratur in hunc modum, nam ibi est uera inductio formæ in subiectum, & non est inductio formæ aduenientis de foris (vt Aristotelis verbis vtar) id est, non est mera vnio præexistentis formæ, ergo est vera eductio formæ, quæ in naturali potentia subiecti continebatur, & aliter fieri non poterat.

VIII. Quæ mutatio cœlo repugnet quæ non.

Atq. ex his responsum est ad fundamentum cōtrariæ sententię. Ad confirmationem autem negatur non posse has formas educi de potentia cœli, nam in potentia eius continentur, tam ipsæ, quam mutationes: per quas naturaliter fiunt. Nec cœlo repugnat omnis mutatio perfectiua, aut productiua, sed illa tantum, quæ aliquo modo disponit ad corruptionem, seu quæ extrahit rem à connaturali statu sibi debito. Quod si nomen alterationis ad instantaneam, & perfectiuam mutationem extendatur,

Dubij enodatio.

datur sic nõ repugnat cęlum alterari: vsitato tamẽ more loquendi alteratio non dicitur, nisi successiua mutatio, quæ ad vnam qualitatem tendit ex contraria: & hoc modo dicitur cęlum inalterabile: sic autem sumpto alterationis nomine, latius patet eductio qualitatis, qua alteratio. Quin potius addo: nõ solum has qualitates corporales, sed etiam spirituales, quæ per propriam actionem fiũt modo naturali, educi de potentia subiecti, in quo, & ex quo fiũt. Sic. n. intellectus agens non creat species intelligibiles, sed educit eas de potentia intellectus possibilis, in cuius naturali potentia continentur, & ab ea pendent in fieri, & in esse: vnde ex ea educuntur in actum per virtutem intellectus agentis. Et eadem ratione actus vitales tam intellectus, quam uoluntatis, & in hominibus, & in Angelis, fiũt per eductionem: nam antea continebantur in potentia non tãtum actiua, sed etiam receptiua suarum potentiarũ à quibus naturaliter pendent in fieri, & in esse: hæc autem solũ sunt de ratione eductionis, vt amplius in sequenti dubitatione confirmabimus.

Dubium de qualitatibus supernaturalibus.

IX. Secũdo dubitari potest, an formæ etiam supernaturales, quæ à Theologis dicuntur per se infusæ, educantur de potentia subiecti, in quo fiunt. Quidam absolutè negant, quia ad has formas non est in subiecto naturalis potentia: ergo non possunt inde educi. Et confirmatur, nam nihil educitur, nisi vnde continetur: anima autem, exempli cã, nullo modo continet gratiam in sua substantia: ergo non potest inde educi. Et eadem ratio est de oĩbus qualitatibus similibus. Tandẽ, hanc rationẽ aliqui Theologi dicunt gratiã, & similes formas creari: alij concreari: omnes verò dicunt saltem infundi, vt extrinsecus aduenire, non verò educi significent. Sed quamuis verum sit productionem harum qualitatum, non esse naturalem eductionem, vt argumenta facta probant, non tñ censeo esse extra latitudinem eductionis formæ de potẽtia subiecti, sed potius sicut qualitas quædam est naturalis ordinis alia supernaturalis: vtraq. tamen est uera qualitas: ita illa eductio formæ accidentalis, alia est naturalis ordinis, alia supernaturalis: vtraque tamen est vera eductio.

Fonseca li. 5 Metap. c. 2. q. 4. Conimbr. li. 1 physic. c. 9 q. 2.

Aliquorũ placitum, & eorum fundamẽtum.

X. Quapropter simpliciter dicẽdum erit, has qualitates fieri per eductionem de potẽtia subiecti, atque ita communiter loquuntur Theologi, præsertim recentiores, tractantes de gratia, & de effectione sacramentorum: ut notaui in 1. & 3. Tom. 3. p. Et probatur omnibus rationibus factis in priori dubitatione, nam omnes conditiones ad eductionem requisitæ, & omnis dependentia, causalitas, ac modus effectionis in his formis reperitur. Solum est discrimen, quia ad has formas non concurrit subiectum per naturalem potentiam, quam cõditionem dicti authores requirunt in subiecto, ut forma dicatur de alitus potentia educi: quod tamen non probant: vnde solum videtur illa conditio adiecta ad has formas excludendas, quomodo potest vnusquisq. aliã conditionem excogitare, & adiungere, ut alias formas excludat. & ita nihil erit firmũ, nisi aliqua ratio eductionis, ex generali aliqua, & firma ratione stabiliatur. Illa ergo cõditio, quamuis sit necessaria ad eductionem naturalem, non uerò ad eductionẽ simpliciter, sub qua eductio supernaturalis cõtinetur, ad quam non requiritur ex parte subiecti potẽtia naturalis receptiua, sed obediẽtialis sufficit. Cur enim, sicut datur qualitas naturalis, & supernaturalis, & intellectio naturalis, & supernaturalis, & effectio naturalis, & supernaturalis, ex præsupposito subiecto, non dabitur etiam eductio supernaturalis distincta à naturali, tam ex parte principii actiui,

Dubii explicatio.

A quã passiui, licet in generali modo eductionis cõueniant? Et declaratur tandem hac ratione, nam eductio formæ immediatè, & adæquatè condistinguitur à creatione formæ in his, quæ per propriam actionem fiunt: inde namque philosophi in cognitionem eductionis formæ peruenerunt, quia intellexerunt, formas non fieri per creationem, ergo supponunt omnem formam, quæ per propriam actionem fit, & non creatur, educi de potentia subiecti. Et quidem merito, nam quod creatur, fit ex nihilo, idest, ex nullo subiecto, & absq. concursu causę materialis: educi autem nihil aliud est, quam fieri ex subiecto, cum prædicto concursu, & dependentia in fieri, & in esse.

B Sed respondere possunt, creationem requirere, vt fit ex nullo subiecto, vel saltem ex nulla potẽtia naturalis subiecti, non verò esse contra rationem creationis, vt sic, productio, aut effectio formæ ex subiecto secundum potentiam tantum obedientialem. Sed hoc repugnat rationi creationis, prout ab omnibus Doctoribus concipitur, & exponitur, nimirum, quod sit productio entis ex nihilo; nam forma, quæ fit ex præsupposito subiecto quacunque ratione, non potest verè dici fieri ex nihilo. Vnde Diuus Thomas, & omnes colligunt creationem propriam semper terminari ad rei subsistentiam, quia forma inhærens, cũ ex subiecto pendeat in fieri, & in esse, non potest terminare creationem. Præterea actio per quam fit talis forma [siue educatur ex potentia naturali, siue obedientiali subiecti] non terminatur per se primo ad ipsam formam in se, sed ad compositum, seu informatũ tali forma, vt sic: ergo sicut, quod per se primo fit per actionem, qua fit calor, non est ipse calor, sed calidum: calor autem cõfit, seu cõproducitur: ita quod per se primo fit per actionem, qua fit gratia, non est gratia, sed gratum: illa autem actio prout terminatur ad gratum, non põt esse creatio, quia creatio est productio totius entitatis, quæ est in termino primario talis actionis per illam autem actionem non fit tota entitas compositi grati, sed solum completur in esse grati: ergo neque illa actio, prout per illam cõproducitur gratia, potest habere rationem creationis; hac enim de causa nulla forma pendens à subiecto in fieri, creatur, quia non per se primo fit, sed confit per actionẽ qua producitur compositum absque creatione. Qd tandem a contrario declaratur, quia quando talis forma desinit, non annihilatur, quia solum condesinit, vt ita dicam, desitionem compositi, quod non annihilatur.

C

D

Ex his ergo satis, vt opinor, conuincitur, non creari has qualitates supernaturales, dũ fiunt dependenter à subiecto, etiamsi fit per potentiam receptiuam obedientialem: & inde apertius concluditur, non posse dici concreari, per se loquendo, & ex ui talis actionis. Nam licet interdum fiant simul cum creatione subiecti, & tunc concreari dicantur, tamen id est per accidens, & solum per extrinsecam denominationem, loquendo tñ per se, & ex ui propriæ actionis per quã fiunt in subiecto, nõ possunt concreari: quia tunc forma creari dicitur, quando per actionem, qua ipsa cõproducitur, creatur totũ compositum, quod ex tali forma constat: sed compositum, quod ex huiusmodi forma constat, nõ creatur per illam actionẽ, quia non fit absolutè, & simpliciter in quantum ens, sed solum in quantũ tale compositum: unde non fit ex nihilo, sed ex præsupposito subiecto, ergo neque huiusmodi qualitates possunt dici cõcreari, nisi latè sumatur nomẽ, creationis, pro quacunque effectione, seu temporali productione. Si ergo hęc accidẽtia nec creãtur, nec concreantur, restat, ut educantur: nam, ut dixi, eductio proxime opponitur creationi formæ, & adæquate cõtra illam diuiditur. Nec refert, quod pro- XII.

E

Accidẽtia supernaturalia non creantur nec cõcreãtur.

ductio harum qualitatum vocetur infusio, solú .n. ita vocata est ad significãdum prouenire ab extrinseca, & superiori causa, & non acquiri per intrinsecam virtutem, & actionem, sicut solent acquisiti habitus comparari. Non fit autem illa infusio sine dependentia à subiecto in fieri, & in esse: neque enim cogitanda est, sicut infusio aquæ in vas, sed sicut infusio luminis in aerem: & ideo talis infusio non est extra latitudinem eductionis. Atq. ita satisfactum est motiuis cõtrariæ sentẽtiæ, & explicatus modus loquendi Theologorum. Nec est inconueniens cõcedere gratiam cõtineri in potentia obedientiali animæ, nam contineri in obedientiali potentia, nihil aliud est, quam quod Augustinus dixit: [Posse habere fidem naturæ est hominum.] Et ideo optime etiam dicitur gratia ex potentia obedientiali aïæ educi, quia non est nata per se fieri, sed dependenter ab aïa, vel alia natura habente similem capacitatẽ.

Augustini dictum exponitur.

Corollaria è superiori doctrina.

XIII. Ex dictis intelligitur primò, formam accidẽtalem supernaturaliter factã in subiecto, quoad modum tantum, & non quoad terminũ, multo magis fieri per eductionem, & non per creationem. Exempla sunt de potentia visiua, quæ cæco diuinitus restituitur, & de sanitate, quæ miraculosè fit absque ordine, vel dispositione naturaliũ causarũ. In his .n. licet modus agendi sit supernaturalis, tñ forma, quæ fit, naturalis est, & in subiecto recipitur secundum potentiam, & capacitatem naturalem, & ab illo pendet in esse, & fieri, etiam prout tali modo fit: nã illa actio etiamsi quoad alia sit miraculosa: quoad dependentiam verò à subiecto fit modo connaturali, & ideo vera est eductio. Vnde hoc extendi potest ad eductionem formæ substantialis, quando ex parte agentis contingit fieri miraculoso modo per subitam, & extraordinariam trãsformationem, vt cum Christus conuertit aquam in vinum: nam ille modus miraculosus non exclusit veram rationem eductionis propter causam dictã. Idemque esset de actione, qua Deus excitaret, & viuificaret cadauer equi, aut leonis, nã illa actio etiã fieret per eductionem, vt eadem ratio probat.

XIV. Secundo colligitur ex dictis, omnem propriam formam accidentalem, si propriam actionem fiat, & modo connaturali quoad terminum, educi semper de potentia subiecti. Hoc patet ex dictis. Primò inductione, quia tam supernaturalis, quam naturalis forma ita fit: ergo quolibet. Secũdo ratione, quia omnis forma accidentalis natura sua pẽdet in fieri, & in esse à subiecto, vt à materiali causa: & hoc tantum requiritur ad eductionem, vt ostensum est. Et ideo dixi, [si connaturali modo fiat quoad terminum;] nam si Deus produceret accidens extra omne subiectum (æque .n. id potest facere, sicut conseruare illud) tale accidens non fieret per eductionem, sed per creationem: fieret enim ad modum rei subsistentis, sine dependentia à materiali causa: atq. ita ex nihilo: tamen ille modus productionis non põt esse connaturalis formæ accidentali, sicut non põt illi esse connaturale, esse extra subiectum.

XV. Dixi etiam, [Si per propriam actionem fiat,] vt excluderem formas accidentales, quæ concreãtur, vel cõgenerãtur cũ suis subiectis, de quibus, vel quo ad rem ipsam, vel saltem quoad modum loquendi, peculiaris est ratio. Duobus enim modis contingit accidẽtalem formam comproduci per subiecti productionem. Prius est per solam concomitantiam in duratione, tamen per propriam actionem omnino diuersam ab actione, qua producitur subiectum, absque naturali resultãtia vnius ab alia, quo modo dicitur concreata gratia Angelis, vel lumen aeri si in eodem instante, in quo creatur, illuminetur, & tũc actio productiua formæ accidentalis quoad rem ipsam vera est eductio omnino eiusdem rationis cũ illa, quæ fit posterius tempore, vt à fortiori constat ex dictis supra de eductione formæ substantialis. Quoad modum autem loquendi accipit aliam denominationem extrinsecam, propter concomitantiam actionum, vt declaratum est. Secũdus modus comproductionis formæ accidentalis subiecto est propter naturalem resultãtiam, qualis est inter proprietatem intrinsecam, & substãtialem formam, seu essentiam. Et tunc proprius dicitur forma accidẽtalis cõproduci ad productionẽ sui subiecti: sicut autem illa comproductio non fit sine aliquali actiuitate essentiæ in proprietatem suam, ita non fit sine aliquali eductione eiusdem proprietatis à potentia subiecti, in quo recipitur, quia illa actiuitas præcise considerata, vt condistincta à productione ipsius substantiæ, essentialiter pẽdet à subiecto in genere causæ materialis. At verò sicut illa actiuitas nõ censetur propria, & per se actio, quia natura sua consequitur, & resultat à termino alterius actionis, & hic est modus proprius, & cõnaturalis talis actiuitatis: ita illa non censetur propria eductio: quia per eductionem absolutè dictam intelligimus actionem, quæ per se primò tendit ad agendũ aliquid ex præsupposito subiecto, quæ etiam differentia magis ad modum loquẽdi, quam ad rem spectat, ut apertius constabit ex infra dicendis de causa efficiente.

Tertio colligitur ex dictis omnem modum accidentalem siue naturalem siue supernaturalẽ, sicut participat rationẽ formæ, ita fieri per eductionem, maximè si per propriam actionem fiat. Hoc patet in genere loquendo, quia talis modus essentialiter pendet in fieri, & in esse à subiecto, adeo, vt nec per potentiam Dei absolutam possit extra subiectũ fieri, in quo excedit accidentalem entitatem, vt supra ostensum est, quo fit, vt nũquam possit fieri per propriam creationem: quare si per se fit, per modũ eductionis fieri necesse est. Et hoc maximè patet in prædicamento ubi, quod consistit in modo quodam accidentali, & ad illud est per se motus localis, ut constat ex communi doctrina in 5. physicorum: illa autem motio cum ab agente naturali fiat, per modum eductionis fit, nam ex præsupposito subiecto, & cũ intrinseca depẽdentia ab illo efficitur. Diximus autem supra hos modos imperfectè participare rationem formæ, & ideo imperfecte etiã participant rationem eductionis, non quidem ex parte dependentiæ materiæ, quæ potius est maxima, sed ex parte rei eductæ, quæ est imperfecta forma. Ex quo licet colligere illos modos, qui non induũt propriam rationem formarum, non nisi impropriissime dici posse educi, vt verbi gratia, motus localis non tam propriè dicetur educi de potentia subiecti sicut terminus eius, quia motus non est propria forma subiecti, sed uia ad formam. Et ideo nõ propriè educitur sed est ipsa eductio. At uerò sicut actio non propriè fit, ita neq. eductio educitur, nisi lato modo loquẽdo dicitur se ipsa educi, sicut actio dicitur se ipsa fieri. Atque idem fere iudicium est de modis accidentalibus, qui non per se fiunt, sed resultant positis alijs quales sunt relationes resultantes positis fundamento, & termino, si supponamus huiusmodi relationes esse modos ex natura rei distinctos à suo fundamento, nã eo modo quo fiunt, dependenter à subiecto fiunt, atque ita educuntur de potẽtia eius tamen quia non per propriam actionem fiunt, sed solum resultant, ideo non est illa propriè edẽctio, sed proprio nomine appellatur resultantia.

XVI. Quiuis modus accidẽtalis cuiusuis conditionis educitur de potentia subiecti.

Expeditur dubium de formis artificialibus.

XVI. Denique hinc expeditur frequens dubium de formis artificialibus, an educantur de potentia

tia subiecti. Quidam .n. absolute negan, quia subiectum harum formarum, non est in potentia naturali ad illas, sed obedientiali respectu artis humanæ. Hæc tamen ratio parum obstat, quia iam ostensum est verè educi formam de potentia obedientiali. Secundò, quia illa potentia obedientialis nõ est extra latitudinẽ potentiæ, naturalis, id est, quę ab agente ordinis naturalis reduci potest in actum, siue talis actus sit naturaliter debitus tali potentiæ, siue nõ. Vnde quando homo efficit talem formam, re uera efficit illam per uirtutem motiuam naturalẽ, quãuis eã moueat per uoluntatem, & dirigat per artẽ. Quare interdum contingit similem formam uel figuram ab agente naturali fieri casu seu ex concursu plurium causarum. Tertio, quia alias in motu lapidis sursum proiecti ab homine, vbi ad quod terminatur, non educeretur de potentia subiecti, quia ẽt lapis dici potest esse tantum in potentia obedientali respectu talis motus: imo quodammodo est minor illa potentia quia motus ille uiolentus est: consequens autem est falsum, quia frigefactio aquæ, ẽt si sit uiolenta, fit per eductionẽm: quamuis .n. repugnet formæ, ex parte materiæ est naturalis capacitas, sic autem est in lapide respectu motus sursum. Quod autem ille motus imprimatur ab agente libero uel naturali, nil refert ad eductionem.

Quapropter alij absolutè docent formas artificiales educi de potentia subiecti propter rationes dictas. Ego uerò censeo idem esse iudicium de his formis, quod de alijs modis, qui per resultãtiam fiunt: nam hę formę artificiales solum sunt modi quidam accidentales vt supra dictum est, & ad illas non est per se actio Physica: quamuis enim intentio artificis ad illas per se tendat, & ideo tali modo dirigat per artem actionem suam, vt formam intentam inducat, tamen actio ipsa per quam exequitur intentionem suam, non terminatur per se, & immediatè ad talem formam, sed ad aliquem alium modum, ex quo talis forma resultat. Semper .n. hæ formæ fiunt per motionem localem, quę proxime terminatur ad vbi, & inde resultant uariæ figuræ artefactorum, vel per incisionem & diuisionem partium, uel per compositionem, & ordinatum situm earum, & ideo in effectione harum formarum non est propria eductio, sed qualis in naturali resultantia esse potest. Hinc verò colligo, hoc non esse proprium harũ formarum, eo quod per artem fiant, sed commune est omnibus figuris, etiamsi per actionem mere naturalem efficiantur: semper enim fiunt per solam resultantiam, vel ad productionem, vel ad rarefactionem, densationem, aut situationem quantitatis.

DISPVTATIO XVII.

De causa efficienti in communi.

Post considerationem materialis & formalis causæ, quæ intrinsece sunt, dicendum sequitur de causis extrinsecis, quæ sunt finalis & efficiens: inter quas licet finalis censeatur prior & nobilior: tñ efficientis causalitas est nobis notior, & ideo de illa dicendum prius est. Non est autẽ necessarium quærere, an hæc causa sit, tum quia hoc satis probatum est supra, tractando de numero causarum, tum ẽt, quia nihil est euidentius, & potius experientia: nam trãsmutationes, & generationes quas experimur, fieri non possunt nisi ab aliquo efficiente, quod sit causa & transmutationis, & effectus: nihil enim potest se ipsum de non esse ad esse transferre. Supposito igitur in rerũ natura hoc genere causæ, uidendum est quid sit, & in quo consistat causalitas eius, & quid requirat, ut causare ualeat. Quia uero in hoc genere multę sunt

A causarum species ac modi, ideo prius in communi declarabimus, quid sit hæc causa, & quot membra sub se contineat: quidque omnibus illis commune sit. Postea verò de singulis causarum efficientium speciebus, & varijs earum causandi modis sigillatim disseremus, quantum pro huius materiæ complemento expedire censebimus.

SECTIO I.

Quid causa efficiens sit.

Aristoteles 5. Metaph. cap. 2. & 2. Physicor. cap. 3. causam efficientem in communi definit, dicens esse id, [vnde primũ principiũ est mutationis aut quietis.] Quæ definitio multa interpretatione, & additione indiget, vt ad uerum sensum reducatur, ita vt omnem causam efficientẽ comprehendat, & eius propriam causalitatem declaret. Nam in primis nihil in ea esse uidetur, quod loco generis constituatur, nam illa particula unde, quam solam Aristoteles ponit, & impropriè ponitur loco generis, & ualde æquiuoca est: nam & tẽpus, & locus dici potest esse id, unde incipit motus. Quare subintelligẽdum videtur loco generis, Principium per se: ne autem uideatur cõmitti nugatio, dicendo causam efficientem esse principium per se, vnde est primum principium motus: dicendum erit, causam efficientem esse principiũ per se, à quo primo est, aut fit mutatio: atque ita fit, vt descriptio Aristotelis uirtute contineat hoc genus, per quod potest causa efficiens definiri. — I. Definitio Aristotel. — Quod in ea genus. — B — C

Sed tunc oritur secunda difficultas, quia definitio sic exposita etiam conuenit alijs causis, nam materia in suo genere est principium per se mutationis & quietis. Nec satis est, si dicatur excludi per illam particulam primò, quia licet per illam particulam possit excludi causa formalis (nam re uera illa non est primum principium mutationis, sed potius est terminus eius, propter quod dicebamus in superioribus formam, non esse propriè causam generationis, sed rei genitæ) tamen causa materialis non excluditur per illam particulam, quia in suo genere æque primo concurrit ad mutationem cum causa efficienti, & ideo etiam illa est principium per se, unde primo incipit mutatio. Dicet fortasse aliquis, quamuis respectu alicuius effectionis materia simul causet mutationem cum efficienti, tamen absolutè comparando causam materialem & efficientem, hanc esse priorem, quia oportet ut ipsa materia prius fiat, quam causet. Sed hoc nihil ad præsens refert, quia illa antecessio est remota, & respectu alterius actionis, cuius Aristoteles non meminit, nec satis constat, an illam cognouerit. Vnde est quasi per accidens respectu concursus materiæ, & efficientis ad naturalem mutationem. Non ergo id satis est ad excludendam causalitatem materiæ, alias etiam causa secunda efficiens excluderetur, quia non est prima simpliciter respectu effectionis, cum necesse sit illam prius effici. Duo ergo dici possunt: unum est, quod licet secundum rem naturalis mutatio simul fit à causa efficienti, & materiali, tamen secundum rationem prior est influxus causæ efficientis, quam materialis. Vnde secundum præcisas rationes formales loquendo, passio est ab actione, & non è conuerso, ideoque uera est ac propria hęc causalis locutio, [quia agens agit, materia recipit.] E contrario uero non proprie dicetur agẽs agere, quia materia recipit. Sic igitur dicitur efficiens esse primum in ratione causandi comparatione materiæ. Deinde dicitur, materiam excludi per illam particulam unde. Nam in rigore significat habitudinem ad principium extrinsecum: materia enim est causa mutationis, quia illã in se intrinsece — II. Qualiter ad solã definitum adaptetur. — D — B

recipit, & in se sustentat: agens uero est principium actionis, seu mutationis, solum quia ab illo manat, & ad illud dicit essentialem habitudinẽ, vt ad principium extrinsecum, à quo pendet, & hæc propria ratio & habitudo declaratur per illam particulam [vnde,] quæ æquiualet particulæ [a quo,] quę ꝓprie tribuitur efficienti: nam materiale principium potius est [ex quo,] Vnde maioris claritatis gratia, dici posset causa efficiens esse principium per se, extrinsecum, à quo primo est mutatio.

III. Quomodo ab illa finis excludat.

Sed tunc occurrit tertia difficultas, quia definitio sic declarata potius conuenit causæ finali, quam efficienti: est enim finis principium per se & extrinsecum, & est prius in causando, quam efficiẽs; nam efficiens non agit, nisi motum à fine, & ideo causa finalis solet dici prima inter oẽs causas. Sed quia influxus causæ finalis, valde obscurus est, maximè respectu physicæ, & realis mutationis, ideo breuiter dicitur, etsi ordine intẽtionis causa finalis prior sit, tamen in executione efficientem causam esse primam: imo illam solam esse, quæ per se, & extrinsecè realiter influit, seu mouet. Et hoc modo intelligenda est prędicta definitio, quod illa particula [unde, vel à quo] satis declarat. Est enim finis principium, uel causa, propter quam fit, uel in quam tẽdit mutatio, non tamen propriè dicitur principium à quo, uel unde primo manat actio: sed hoc propriissime dicitur de causa efficienti.

IV. Primæ causæ & secundis an illa definitio cõueniat.

At verò occurrit statim quarta difficultas, quia illa definitio non complectitur omnem causam efficientem. Hinc enim videtur conueniri soli causæ primæ, quia sola illa est, vnde primo incipit omnis mutatio, uel ad summum conuenit causæ principali, non uero instrumentali, uel facultati, quę est proximum principium agendi, nam instrumentũ non agit nisi motum, seu in uirtute prioris agentis, & ideo non potest dici instrumentum esse id, vnde primò est motus. Aliunde autem uidetur illa definitio non conuenire primæ causæ efficienti secundũ primam, ac potissimam efficiẽtiam eius, quæ est per creationem: quia creatio non est mutatio. Ad priorem partem dicendum est, illam particulam, vnde primo incipit motus, non esse intelligẽdam de primo principio simpliciter, id est omnino independente, & quod nullam habeat priorem causam, alioqui, vt argumentum concludit, tantum primo motori seu efficienti definitio conueniret: sed intelligendam esse de primo principio in tali ordine, aut genere causandi. Vnde causa secunda dicitur primum principium, unde est motus, quia in genere causæ proximæ ab illa primo oritur motus: & ita Aristoteles ponit exemplum in patre respectu filij. Aliqui uerò existimant cum Alexandro Aphrodisæo, per illam particulam excludit causas instrumẽtales, quia non sunt propriè causæ. Sed cum Aristoteles ponat exemplum in causa consiliante, quæ uidetur magis impropria, & uniuersaliter concludat, omni efficienti, uel transmutanti conuenire definitionem, potius dicendum uidetur omnes modos causarum efficientium comprehendisse, vt Scotus notauit: & unãquamque causam in suo ordine habere rationem principij, à quo primum est actio, uel ut à principali principio, uel ut ab instrumentali, uel ut a perficiente, & exequente, uel ut à consulente, aut adiuuante. Illa ergo particula [primo] solum addita est, uel ad excludendas causas omnino per accidens, quæ nullo modo propriè influunt in actionem: uel ad denotandum proprium modũ causandi efficientis causæ, & distinguendam illam a materiali, & formali, quæ non ita sunt primæ, sicut efficiens, ut supra declaratum est. Ad posteriorem partem, si Aristotelis mentem inspiciamus, uidetur quidem solum definiuisse causam efficiẽtem naturalem, quæ semper agit per motum, uel mutationem: in secundo enim Physicorum tantum de causis naturalibus Aristoteles disputabat, & tamen in 5. Metaph. nihil omnino addidit, aut definitioni, aut doctrinæ de causa efficienti. Vtroque tamen loco insinuauit, seruata proportione, posse definitionem extendi ad omnem efficientem causam. Vnde ponens exempla, dixit: [Vt is, qui consulit, & pater filij, & uno nomine id, quod efficit, eius quod fit, & quod immutat, eius quod immutatur.] Si ergo loco illius vocis [mutationis] uel [quietis] ponamus uocem actionis, comprehendet definitio omnem efficiẽtem causam, etiam primam, ut creantẽ, quia, ut infra videbimus, etiam creatio actio est, quamuis non sit mutatio.

V. Qualiter in illa non sit inclusũ definitum.

Nascitur uerò inde alia difficultas, quia uidetur hoc modo definitum poni quodammodo in definitione: erit enim causa efficiens, iuxta expositionem datam, principium per se, à quo primo est actio: æque autem obscurum est, quid sit actio: imò fere est idem, & eadem expositione indiget, nam actio, & effectio idem sunt: vnde efficiens, uel agens, ab actione dicitur, definire ergo efficiens per actionem, est idem per idem, uel obscurum per obscurius declarare. Adde, causam per effectum definiendam esse, cum sint correlatiua: actionem autem non esse effectum causę efficientis, sed rationem causandi: vt infra dicam. Dicendum tamen est, cum actio comparetur ad agens per modum formæ, non male rationem agentis per ordinem ad actionem declarari; at Aristoteles usus est nomine mutationis, quia nobis est notior, ut per illam intelligamus, in vnaquaque re emanationem, seu dependentiam ab illo principio, a quo esse recipit. Vnde, quamuis propria ratio actionis, & distinctio eius ab agente & ab effectu, obscurior sit, ut postea uidebimus, in præsenti tamen satis est per actionem intelligere emanationem, ac dependentiam effectus a sua causa extrinseca, à qua esse recipit: nam hoc modo, confusè & generatim loquendo, notissimum est dari in effectu dependentiam, seu emanationem a suo principio, quidquid illa dependentia, uel emanatio sit.

VI.

Quocirca quamuis actio non sit effectus agentis, tamen quia est uia ad effectum, seu dependentia effectus ab agente, satis in ipsa actione comprehenditur, uel indicatur effectus. Perinde etiam est dicere efficientem causam esse primum principium, unde est actio, ac dicere, unde est effectus, media actione, seu esse principium, à quo effectus profluit seu pendet per actionem. In quo recte etiam significatur differentia inter hanc causam, & alias, nam materia, & forma, per se loquendo, non causant, media actione, sed per formalem, & intrinsecam unionem: finis uero solum causat per Metaphoricam motionem, quatenus finis est: at efficiens causat per propriam actionem ab illo dimanantem. Et in hoc etiam includitur, hanc causam non dare effectui suum, ac proprium formale esse, sed aliud ab eo manans, media actione, in quo differt hæc causa à formali, & materiali, quod hæ causant suum effectum dando illi suam propriam entitatem, & ideo causæ intrinsecæ appellantur: causa uerò efficiens est extrinsece, id est, non communicans effectui suum proprium, & (vt ita dicam) indiuiduum esse, sed aliud realiter profluens, & manans a tali causa, media actione. Ex his ergo satis constat, tum definitio Aristotelis, tum res ipsa, quid uidelicet causa efficiens sit; & in quo ab alijs generibus causarum distinguatur: quæ omnia exactius intelligentur, declarando singula, quæ ad hanc causalitatem concurrunt, ac necessaria sunt.

SECTIO II.

Quotuplex sit causa efficiens.

I. QVoniam hoc nomen [causæ efficientis.] latissimè patet, & improprijssimè, ac per imperfectam quandam analogiam multis rebus tribuitur, alijs vero licet tribuatur propriè, tamen secundum varios causandi modos: ideo priusquam vlterius procedamus, necesse est varias huius causæ diuisiones præmittere, ad quas intelligendas opus est præ oculis habere definitionem datam: nã iuxta diuersum modum participandi illam, erit differentia in causis.

Causa per se efficiens, & accidens.

II. PRima ergo diuisio causæ efficientis cõstitui potest in per se, & per accidens: quam tradidit Aristoteles in citatis locis. Causa per se est illa, à qua directè pendet effectus secundum illud proprium esse quod habet, in quantum effectus est: quomodo (ait Aristoteles) statuarius est causa statuæ, & quia hæc sola est propriè, & simpliciter causa, fere de sola illa futura est tota disputatio sequens. Causa aũt per accidens, cum non sit vera causa, sed per quandam habitudinem, vel similitudinem, aut coniunctionẽ cum causa sic appelletur, non potest commodè vna communi descriptione definiri, sed varijs modis dicitur. Aliquando enim dicitur causa per accidẽs ex parte causæ, aliquando vero ex parte effectus. Ex parte causæ id dicitur per accidens causare, quod per accidens coniunctum est principio per se causãdi, quod interdum est ipsum subiectum formæ, quę est principium agendi, & hoc modo aqua dicitur calefacere per accidens, quia accidit aquæ, quod sit calida, & consequẽter, quod calefaciat, [Et hoc modo (ait Aristoteles) [Polycletus est causa statuę.] Interdum verò est alia forma per accidens alteri cõiuncta in eodem subiecto, per accidens (inquam) quod attinet ad uim efficiendi, quidquid sit, an alia rõne necessariò coniungantur. Et hoc modo musicus per accidens scribit, & album calefacit, &c. Addit vero Aristoteles hunc posteriorem modũ esse magis improprium, seu magis remotum, quã priorem: quia forma concomitans nihil omnino confert ad effectum alterius: subiectum aũt formæ, cum saltem ipsam formam in se sustineat, aliquid conferre videtur. Addit præterea, posse has causas per accidens tam in particulari, quam in communi, id est, in specie, seu genere, assignari, vt [hoc album] aut [album calefacit.] Item, posse simpliciter, vel compositè explicari. vt musicus ædificat, vel Polycletus musicus ædificat. Sed hæc magis pertinet ad modum prædicandi, quam causandi, & cum sint per accidens, in infinitum possunt multiplicari iuxta varios modos concipiendi, & loquendi.

Varii modi cãtum per accidens.

III. Solum potest quis dubitare, cum actiones per se sint suppositorum, cur dicat Aristoteles actionem per accidens tribui supposito formæ. Respondeo primum actionem per se esse à supposito, quatenus affectum est tali forma, non verò necessariò secundum se: & ita calidum per se calefacit, non vero aqua. Addo uero deinde, tunc actionem per accidẽs tribui supposito, quando vis agendi per accidens est illi in est, ut in exemplo dicto, quia tunc in ipso supposito nudè sumpto, nullo modo continetur vis agẽdi, & ita omnino per accidens illi coniũgitur actio, at vero si uis agendi per se insit supposito, etiam si suppositum ipsum nude proferatur, nõ dicetur causa per accidens, sed per se actionis, & ita censeo has esse per se: Sol illuminat ignis calefacit, iuxta quartum modum dicendi per se ex 1. Posterior. capite 4. quia ignis radicaliter, & virtute includit propriam rationem calefaciendi. Dices, ergo hæc est per se: Homo facit statuam, quod est contra Aristotelẽ. Respondẽt aliquid illam propositionem non esse per se, quia non est necessaria, sed contingens. Et hoc nihil refert ad causalitatem per se, seu (quod idẽ est) ad quartum modum dicendi per se: nam ẽt hæ propositiones non sunt necessariæ: Musicus canit, calidum calefacit: & tñ sunt per se quarto modo. Vnde, quod ad causalitatem attinet, ego censeo has esse per se: Animal se mouet, homo ratiocinatur, loquitur, &c. vero Homo facit statuã, magis est per accidens, quia etsi ars illa non possit esse, nisi in homine (intelligentias omitto) tamen simpliciter accidit homini, vnde homo simpliciter dictus non includit artem illam, nisi in potentia valde remota.

Dubio re fausfit.

IV. Solet etiã interdum assignari causa per accidens ex parte effectus, id est, respectu eius, quod accidit effectui per se, atque hoc modo ipsamet causa per se alicuius effectus, est causa per accidens eius, qd coniungitur effectui per se, quomodo motus est causa caloris, aut calidum causa nigri. Hoc etiam modo ea, quæ casu, vel fortuito eueniunt, dicuntur habere causã per accidens, vt qđ fodiens quis inueniat thesaurum. Est aũt in hoc genere causarum per accidens aduertendum primò, interdum effectum appellari per accidens respectu concursus aliquarum causam, quamuis, supposito illo concursu talis effectus per se manet à tali causa, vt v. g. quod cadente lapide contingat Petrum illac incedere, accidentarium est: tamen, supposito illo concursu, quod lapis sua vi percutiat, & tale vulnus efficiat, effectus est per se proueniens à tali vi actiua lapidis, & ideo tũc non dicetur lapis causa per accidens illius effectus, nisi respectu illius concursus, vel ẽt respectu intentionis mouẽtis. Sed de his effectibus hoc modo per accidens dicemus inferius plura, tractando de casu, & fortuna. Rursus est aduertendũ, quando effectus dicitur per accidens, eo quod coniungitur effectui per se, dupliciter dici posse per accidẽs. Vno modo respectu solius intentionis agentis: alio modo etiam respectu ipsius actionis, & connexionis vnius effectus cum alio. Contingit.n. vnum effectum, non solum esse præter intentionem agentis, sed etiam nullo modo esse connexum cũ actione eius, vt quod fodiens terram, inueniat thesaurum. Et tunc est proprissimè causa, & effectus per accidens. Interdum vero vnius effectus ex natura rei est connexus cum alio, quamuis sit præter intentionẽ agentis, ut v.g. corruptio unius ex natura rei necessariò coniuncta est cum generatione alterius, est tñ præter intentionem agentis naturalis: & hac ratione solet etiam dici effectus per accidens, non tñ ita propriè, & simpliciter, sicut prior, nam, quatenus est necessariò connexus, est aliquo modo per se. Cuius signum est, qđ de illo esse põt scientia, & demonstratio. Imò, quatenus in genere dispositionis priuatio formæ contrariæ est quasi medium necessarium ad introducẽdam aliam formam, dici põt ille effectus non esse omnino præter intentionem agentis; quia licet nõ sit propter se intentus, est tñ aliquo modo intentus propter principalem finẽ, & ideo, quod ad præsens attinet, non computamus huiusmodi effectus inter eos, qui sunt à causa per accidens. Vnde omnes, qui huiusmodi sunt, uel consistunt magis in figura prædicationis, quam in causalitate, ut dicitur: Medicus sanat medicum: cuiusmodi fere sunt omnia exempla posita in priori membro, vel certe reducuntur ad casum, & fortunam, de quibus infrà.

Cã per accidẽs ex parte effectus quæ.

V. Præter hos duos modos solent etiam inter causas per accidens numerari conditiones quædam necessariæ ad agendum, quæ per se non influũt in effectum, vel actionẽ: ut est propinquitas agentis ad passum, ablatio alicuius impedimenti, & quælibet

Condõnes requisitæ ad agendũ, an sint causæ per accidens.

ali-

alia similis, quæ vocari solet conditio sine qua non. Verùtamē hæc licet sit per accidens respectu propriæ, & directæ causalitatis, tamen quoad Physicā necessitatem, & quatenus sub scientiam cadere potest, est quodammodo per se, & ideo de his conditionibus necessariò requisitis peculiariter inferius dicendum erit. Solum aduerto, quoniā huiusmodi cōditio, sine qua nō, cū principio per se actionis in eo cōuenit, quod est ex necessitate requisita, interdum non esse facile ad discernendum, vtro modo aliqua dispositio, seu proprietas rei cōcurrat ad actionem, an .s. vt principium per se, an solum, vt conditio sine qua non. Et ideo aliquando id cognosci potest ex generali ratione, aut modo talis proprietatis, vt facile intelligimus, propinquitatē esse tantū conditionem, quia solum est, aut relatio, aut modus præsentiæ, quæ ex suo genere non sunt actiua: & eodem mō ratiocinamur, figuram, aut densitatē non esse principia per se actionū, sed ad summū esse cōditiones requisitas ad aliquas actiones, vel ad velocitatem, & modum earum. Aliqñ vero, id est, obscurius, & ex speciali aliqua rōne eius rei, de qua est quæstio, id venandum est, vt accidit in illa vulgari quæstione, an cognitio obiecti sit solū cōditio necessaria, ut appetitus efficiat suum motum, uel sit ēt principium per se coefficiens: uix .n. pōt certa rōne alterutra pars definiri, & ideo peculiaribus coniecturis ex propria materia sumptis vtendum est. Duo tamen hic generatim aduertenda occurrunt. Vnū est, quandocunq; experimento constat, aliquā proprietatem esse necessariam ad actionem, & aliunde non potest sufficiens rō illius necessitatis reddi, nisi ex propria, & per se causalitate, tunc non esse confugiendum ad conditionem sine qua non, sed illud esse sufficiēs signum alicuius efficientiæ per se: cuius optimū exēplum est in necessitate speciei impressæ ad uidendum, quæ nulla sufficiens intelligi pōt, nisi posita efficientia per se: & iō non rectè dicetur illa esse conditio sine qua non. At uero, quando sine efficientia per se, reddi pōt sufficiens rō necessitatis talis conditionis, facile intelligi poterit, illam tantum esse conditionem sine qua non, maximè, si aliūde est in causa alia uirtus satis proportionata, ut intelligatur esse sufficiens ad influendam actionē: & fortasse ita contingit in dicto exemplo de cognitione ad appetitum elicitum requisita, de quo aliàs: & hactenus de prima diuisione.

Causa Physica, & moralis.

VI. SEcundò diuidi potest causa efficiens in physicam & moralem. Causa physica hoc loco non sumitur pro causa corporali, seu naturali, agente per motū corporeū, & materialē, sed uniuersalius sumitur pro causa uere, ac realiter influente in effectū: nam sicut dicebamus superius, naturam interdum significare quamcūque essentiam, ita influxus physicus aliquando uocatur ille, qui fit per uerā causalitatem realem, propriam ac per se: & hoc mō, & Deus est causa physica, dum creat: & Angelus, dū efficit motum, uel in cælo, uel etiam in seipso, & intellectus, dum efficit intellectionem, & uoluntas uolitionem & sic de cæteris. Causa uero moraliter efficiens dupliciter dici potest. Aliquando etiam dicitur causa moralis, solū quia libere efficit, & hoc modo causa moralis, non omnino condistinguitur a physica generatim sumpta, ut a nobis explicata est, sed distinguetur a physica naturaliter, ac necessariò agente: sic .n. uoluntas dū liberè amat, uera, & physica causa est sui amoris, quē tñ moraliter, seu liberè efficit. Alio uero modo sumitur causa moralis, ut distinguitur omnino a physica, & dicitur de illa causa, quæ per se non uerè efficit, moraliter tamen ita se gerit, ut ei imputetur effectus: quomodo causa consulens

Quid hic noie causæ physicæ.

Cā moralis quæ in proposito.

A aut rogans, aut non impediens cum possit ac dēat, dicitur causa moralis. Atque hoc posteriori modo nunc sumimus moralem causam, ita ut causa physica dicatur, quæ uerè efficit, moralis, quæ tantum imputatiuè. Quo fit, ut physicè, seu Metaphysice hæc considerando, diuisio hæc reuocetur ad priorē de causa per se, & per accidens: nam causa uere efficiens physicè, solum dicitur de causa per se: causa āt quæ moraliter tantum, seu imputatiuè causat, physice considerata, tantum est causa per accidens, cum per se, ac uerè non influat. Vnde semper est, aut causa non impediens, cū possit, ac debeat, aut causa applicans causam per se, uel inducens illam, siue per consiliū, siue per preces, siue per modum meriti, siue interdū etiam per localem motum, ut cum quis B applicat ignem domui: nam licet sit causa per se physica illius motus, cōbustionis tamen solū est causa per accidens. Hæc uero causalitas, quæ physicè est per accidens, moraliter, & imputatiue reputatur per se. De causa ergo morali hoc modo sumpta, nihil amplius a nobis dicendum est, quia quatenus est per accidens physice, non cadit sub scientiam, quatenus uero est per se in genere moris, ad scientiam moralē spectat eius consideratio, non ad meram physicam. Causa aūt physica, ac uera duplicē potest habere agendi modum, .s. uel naturaliter, uel liberè, seu necessariò, uel contingenter: & de his duob. modis agendi dicemus inferius, quia maximè pertinēt ad explicandas tum perfectiones, & naturas diuersarum causarum, tum etiam seriem, & connexionē C effectuum uniuersi, & modū influendi, seu concurrendi primæ causæ cū secūdis: de moralitate āt quæ actib. liberis cōuenit, quatenus liberi sunt, non spectat consideratio ad præsentē scientiam, sed ad moralem phylosophiam, uel potius ad diuinā Theologiā.

XXXII.

Duplex modus agendi causæ physicæ.

De causa principali, & instrumentali prima expositio.

VII. TErtiò diuiditur causa efficiens uera, ac propria in principalem, & instrumentalē: quorum uerborum usus solet esse ualde ambiguus, & æquiuocus: quare diligenter explicanda est eorum significatio. Causa principalis dici solet ea, cui propriè, & D simpliciter attribuitur actio. Verum hæc descriptio non satis rem declarat: primò quidem, quia forma rei, ut anima, u.g. est aliquo modo causa, & non instrumentalis, ut constat: ergo, si diuisio illa est adæquata, continetur sub causa principali, & tamen illi propriè nō tribuitur actio, quia aīa, ut Arist. dixit, propriè nō īt: ergo alia descriptio non conuenit omni causæ principali. Hæc .n. causa principalis, ut ratio facta declarat, alia est, quæ operatur: alia, quæ est principiū principale operādi, quæ solent dici, [causa principalis, ut qđ,] & ut quo: descriptio aūt data conuenit ad summū priori causæ, non uero posteriori. Imò ulterius obiici potest, quod non omni causæ quod, conueniat illa descriptio, sed soli causæ proximæ, & particulari, non uero uniuersali, & primæ. E Vt enim inferius constabit, causa efficiens principalis in primam, & secundam, seu proximā, & uniuersalem diuiditur, & utraq. est causa principalis, imò principalior est prima quam secunda, & tamen simpliciter, & propriè non attribuitur effectus primæ, sed secundæ: cum .n. homo ambulat, uidet, aut intelligit, non dicitur Deus ambulare, uidere, aut intelligere, quamuis principalius efficiat motus illos quam homo. Sed hæc obiectio non multum urget, nam re uera possunt effectus causarum secundarum propriè, & uerè attribui primæ, quia neq. qui plantat est aliquid, neq. qui rigat, sed qui incremētū dat Deus. Vnde licet terra germinet herbam uirentem, Deo tñ tribuitur, quod producat fœnū iumentis, & herbam seruituti hoīum, & quod formet fœtum in

utero,

vtero, ac denique quod oīa opera nostra operetur, ut inferius latius dicemus. Quod ergo illæ denominationes videndi, &c. non tribuantur Deo ideo est, quia non sunt desumptæ ex pura efficientia, sed magis ex informatione, & receptione motas, aut actus effecti. Non enim dicitur videre, qui vtcunq; facit visionem, sed qui ita facit, vt ea informetur imò ab hac posteriori habitudine præcipuè sumitur illa denominatio, adeo, vt si illa manere posset sine efficiētia, vel saltem sine efficientia principali, ad illam denominationem sufficeret. Igitur nō est dubiū, quin effectus quoad purā efficientiā oī principali causæ operanti, vt quod, verè ac propriè attribui possit.

VIII. *Agentis absoluta denominatio an instrumento tribuatur.*

Maiorem difficultatem ingerit, quia nō videtur hoc proprium causæ principalis, nam interdū attribuitur instrumentali, vt patet exemplis Theologicis, homo.n. dicitur cōsecrare, absoluere, &c. quamuis solum instrumentaliter hoc faciat: & in physicis semen dicitur propriè disponere materiam, & mediāte illa dispositione generationē efficere. Et ratio esse uidetur, quia illa denominatio ꝓpriè tribuitur supposito operanti: & ideo, si contingat instrumentum esse suppositum aliquo modo per se operans illi ēt potest attribui actio. Etenim si aqua propriè, & simpliciter dicitur calefacere, etiāsi tantum sit causa per accidens, solum quia est suppositum sustentans principiū calefaciendi, quid mirum, quod homini, vel alteri supposito tribuatur actio, etiamsi solam vim instrumentalē operādi habeat? Sed ad hoc dici pōt, hanc denominationem nunquam attribui causæ, nisi rōne alicuius principalitatis (vt sic dicā) quā in tali operatione hēt, vt homini attribuitur ꝙ cōsecret, vel absoluat, &c. quia in exercendis actionibus externis per quas illi effectus fiunt, operatur, vt causa principalis, & quia illa eadem operatur, ut Dn̄s suarum actionum. Semen autem non dicitur propriè generare, nec etiam propriè organizare, aut disponere materiam, nisi in quantū propria virtute potest aliquid præuium efficere, in quo se gerit, vt agens principale. Deniq; aqua non dicitur per se calefacere, sed per accidens, & ideo non est ad rē, quia hic agimus de attributione per se. Et illa eadem denominatio per accidens, fundamentū hēt in eo, qd aqua in rōne subsistentis, & sustentantis principiū calefaciendi se gerit, vt principale operans. Sic igitur, simpliciter loquendo, proprium est principalis causæ, quod ei tribuantur actio, & effectus. Et posset hoc cū proportione accommodari agenti, quod & principio agendi quo illi ut operāti, huic ut principali rationi operandi. Et addi etiam potest, causā principalem absolutè dici de causa operante, ut qd, de principio autem non nisi reductiuè, & secundū quid: ideoq; satis esse, vt illi eodem modo accommodetur descriptio. In hunc ergo modum sustineri pōt illa definitio, quamuis in ea nō explicetur propria ratio, ob quam causæ principali simpliciter tribuitur effectus, cum tamen in eo consistere videatur propria ratio causæ principalis.

Secundus modus.

IX. ALiter ergo dici solet causa principalis illa, quę propria virtute influit in effectū: vel aliter, quæ sufficiente virtute influit, seu quæ cum concursu sibi debito sufficiens est ad producendum effectum. Nullo sit ex his modis videtur sufficiēter declarari propria, & adæquata ratio huius causæ. Nā propria virtute influere in effectū non solum principali causæ conuenit, sed ēt instrumentali præsertim in naturalibus instrumentis quidquid sit de alijs. Calor.n. naturalis, qui est instrumentum ad conuertendum alimentum in substantiam aliti, naturalem, & innatam vim habet ad illā actionem: & similiter calor ignis, si est naturale instrumentum

A ad introducendam formā substantialem ignis, propriā, & insitam virtutem habet ad illam actionē instrumentariam. Nec q.n. sine virtute proportionata agere potest, neq; illā habet extrinsecam aut aduentitiā: ergo innatam, & propriā. Quod si dicatur habere quidē virtutem, esse tn̄ instrumentariam, hoc est, quod inquirimus, nempe quid illi desit ad rationem principalis principij, cū ostensum sit propria uirtute operari. Neq; .n. necessarium uidetur, quod secundo loco adijciebatur de uirtute sufficiēte. Primò quidē, quia sicut solus calor nō sufficit ad introducendā formā ignis, ita neque solā forma sine calore: ergo eadem rōne forma non erit principiū sufficiens. Deinde quia causa principalis diuidenda est vlterius in totalem, & partialem, & utraque distinguitur ab instrumentali; causa aūt partialis non operatur uirtute sufficienti: ergo non rectè in hoc separatur ab instrumentali. B Præterea cum uirtus causæ principalis dicitur debere esse sufficiens, aut intelligitur de sufficientia in omni genere, aut ordine causæ efficientis: & hoc est falsum, aliàs nulla causa secunda esse principalis, quia nulla est absolutè sufficiens. Imò nec causa prima, quando concurreret cum secunda, ageret ut causa principalis, quia tunc non operatur, ut per se sola sufficiens. Si uero intelligatur de sufficientia in suo genere, ēt causa instrumentalis est in suo ordine sufficiens: ergo per hoc non satis declaratur propria ratio causæ principalis. Deniq; quod additur de concursu debito, nihil C amplius rem declarat, tum quia necessitas concursus non conuenit omni causæ principali, sed tātum secundæ, tum etiam, quia concursus non tātum debetur causæ principali, sed etiam instrumentariæ, calori.n. debetur concursus, & ad calefaciendū, & ad producendum ignem, si sit sufficiens calor: nullo ergo ex his modis uidetur satis declarari ratio causæ principalis, & ab instrumentaria distingui.

Tertius modus.

X. PRopter hæc potest esse alius dicēdi modus causam principalem eam esse, quæ proximè, & per propriū influxum influit in effectum, seu in formā constituentem effectum. Quæ sola melius declaratur, D adiungendo simul rationē instrumentalis causæ, & utriusq; differentiam. Causa.n. instrumentalis erit illa, quæ sua actione non attingit immediatè effectum, seu formam, sed aliquid præuium, ex quo talis forma resultat, quam proxime, & in se instrumentum non attingit. Vnde fit, ut oīs causa instrumentalis sit principalis respectu alicuius effectus, illius nimirum, quem proxime, & per se attingit: instrumētalis uero sit respectu alterius, qui inde resultat. Exemplis declaratur primò in artificialibus, nam serra, v.g. est instrumentum ad tale artificium faciendum, quod instrumentum proximè solum efficit incisionem, impellendo, & loco mouendo partes intermedias, & ad hunc effectum potius E comparatur, ut causa principalis: inde vero resultat forma artificialis, ad quam comparatur, ut instrumentalis causa, quia illam non attingit immediatè propria actione, sed solū resultat ex priori effectu. Deinde in naturalibus calor ignis est instrumentum ad formam ignis, quia immediatè attingit calorem respectu cuius se habet, vt causa principalis, inde vero resultat forma substantialis, quam immediatè non attingit, iuxta probabilem sententiam Scoti, & aliorum. Denique in supernaturalibus, iuxta Paludani, Capreoli, & aliorum opinionem, sacramenta dicūtur instrumenta gratiæ, quia non ipsam sed aliquid præuium ad ipsam attingunt. Vnde non immeritò hic modus dicendi tribui pōt his auctoribus in secundo, & tertio exemplo citatis, quibus nō parum fauere videtur D.Th.1.p.q.45.art.5. dicens, quod

quod causa secunda instrumentalis non participat actionem causæ superioris, nisi in quantum per aliquid sibi proprium dispositiuè operatur ad effectũ principalis agentis. Et ratio reddi potest, quia concursus instrumenti semper est imperfectus, & ideo nõ pertinet ad ipsum, vt immediatè attingat inductionem eius formæ, ad quã est instrumentum, sed solũ, ut ad ipsam efficiendo præparet. Vnde è conuerso omnis causa, quæ immediatè attingit formã, erit principalis, & non instrumentalis.

XI. Hæc vero sententia probari non potest, quia in primis falsum est causam instrumentalem, vt instrumentalem, nunquam attingere immediatè, & in se formam intentam à principali agente: quod patet primò contraria inductione. Nam in supernaturalibus sacramenta sunt instrumenta ad efficiendam gratiã, ipsam in se attingendo: & similiter Christus per actiones suæ humanitatis attingebat immediatè opera supernaturalia, de quibus dictum est latè in 1. & 3. tom. 3. partis. Rursus in naturalibus probabilius est, accidentia, ut instrumenta substãtiarũ attingere immediatè eductionẽ formæ substãtialis. Est etiam probabilis opinio phantasma instrumentaliter attingere productionẽ speciei intelligibilis, & tñ non attingit aliquid p̃uium, sed immediatè ipsam speciem in se. Deniq. in instrumentis artis aliquando videtur per formã instrumenti ꝓximè attingi forma effectus, vt cũ sigillo imprimitur ceræ, aut monetæ similis figura, quamuis tunc ẽt re uera non per se fiat figura, sed vbi quidquid Scotus infrà citandus significet. Igitur generalius dicitur verũ quidem esse, hæc instrumenta per se nõ attingere figuram, seu formam artificialem, tñ id non est, quia instrumentaliter cõcurrunt, sed quia illa forma nõ est aliter per se ꝓducibilis. Vnde neq. ipsum agẽs principale illã aliter inducit: nã per se solum facit terminum localem motionis, qui est aliquod vbi, & quia illã motionem efficit certo modo, & ordine inde resultat talis figura: ergo in ea actione non possunt agens principale, & instrumẽtale distingui in attingendo mediatè vel immediatè. Imò, si consideremus terminũ per se ꝓductũ, qui est vbi, immediatius videtur instrumentũ illum attingere, quia pictor nõ mouet colorẽ, nisi medio penicillo, & sic de alijs. Vltima vero forma, seu figura nõ alia actione per se attingitur, sed ex priori termino resultat.

Instrumẽta attingũt formam intẽta ab agẽte principali.

XII. Præterea declaratur rõne, quia tribus modis intelligi põt instrumentũ concurrere ad effectũ principalis agentis. s. vel tm̃ remotè, attingendo. s. aliqd p̃uium, vel tantum proximè, nempe attingendo immediatè formam intentam à principali agente, vel simul vtroque modo: sed ratio instrumenti nõ limitatur ad priorem modum, esto interdũ ita possit concurrere: ergo non rectè in eo modo attingendi, distinguitur instrumentale agens à principali. Minor satis declarata est exemplis adductis. Et ratio reddi põt, quia etsi instrumentalis concursus sit inferioris rõnis, tamen quia instrumentũ non attingit per se solum, sed ut additum, & confortatum à principali agente, ideo nulla est repugnantia, quod instrumentũ immediatè attingat effectũ principalis agentis. Vnde D. Th. 3. p. q. 77. a. 3. ad 3. & q. 79. a. 2. ad 3. dicit: [Nihil prohibet causã instrumẽtalẽ producere potiorem effectũ, & vltra suã speciem.] Ex qua ratione solutum manet fundamentum contrariæ sñiæ: neq. D. Thom. in alio loco nobis repugnat, sed potius huic sententiæ fauet: non. n. ait instrumentum tm̃ dispositiuè concurre ad effectum principalis agentis, sed non participare actionem principalis agentis nisi media actione propria. Vnde Thomistæ colligunt omne instrumentum duas habere actiones: vnam, qua agit aliquid proprium, in qua non completè exercet officium instrumenti, aliam propriè instrumẽtalem, quia immediate influit in effectum principalis agentis. Quas actiones semper esse realiter distinctas contendit Ferrar. 2. cont. Gent. c. 21. Caieta. vero 1. p. q. 45. ar. 5. rectius dicit hoc non esse necessariũ, nã interdum est unica tm̃ actio, in qua secundum rõnem, vel accommodationem distinguimus aliquid, quod instrumentum ex proprijs potest attingere, & aliquid quod attingit, vt instrumentũ. Ambo aũt conueniunt in hoc, quod ad rem præsentem spectat, nempe instrumentum, ut tale est, & per actionem quã, vt instrumẽtũ exercet, attingere immediatè, & per se effectũ principalis agentis, quantum attingibilis est, seu per se producibilis. Et re vera vix aliter saluatur ratio instrumenti naturalis, nisi impropriè, & per denominationem extrinsecam, ut inferius declarabo. Et in hãc sententiam inclinat etiam Scot. in 4. d. 1. q. 1.

Quarta expositio causæ principalis, & instrumentalis.

XIII. QVartus modus dicendi esse põt, instrumentalẽ causam eã esse, quæ solũ agit, vt mota ab alio: è contrario vero principipalem causam esse, quæ p se, & sine motione alterius vim hẽt operãdi. Quę explicatio sumpta uidetur ex his, quæ in instrumentis artis experimur: illa. n. nobis notiora sunt, & in eis nõ alius est operandi modus. Vnde D. Th. 2. cõt. Gent. c. 21. ratione quarta ait, instrumentũ nunquã adhiberi ad causandũ aliquid nisi per uiã motus, nã de rõne instrumenti est, qd sit mouens motũ, & rõne quinta ait instrumẽtũ esse mediũ inter causam principalẽ, & effectum, ita, vt efficacia principalis agentis proueniat ad effectũ, media motione instrumẽti. Ex quo inferunt aliqui extremè dissidentes à tertio modo supra tractato, qñ simul cõcurrũt causa principalis, & instrumentalis, immediatius attingi effectũ ab instrumentali, quã à principali, immediatius (inquam) immediatione (vt aiunt) suppositi, quia principale agens nõ agit, nisi per instrumentũ: immediatione autẽ virtus dicitur agẽs principale immediatius agere, quia instrumentũ non agit nisi in uirtute eius. Atq. hinc confirmatur ratione hæc sñia, nam instrumẽtum, vt sic, nõ agit nisi in uirtute principalis agentis: sed non põt instrumentum niti in operando uirtuti principalis agentis, nisi quia ab illa mouetur: ergo ratio instrumentalis causæ rectè explicatur per hoc, quod est agere vt motam ab alio & consequenter causa principalis erit, quæ ad agendum non indiget motione alterius.

XIV. Sed neq. hæc sñia plene rem declarat, aut satisfacit. Cum enim dicitur instrumẽtum agere vt motũ ab alio duobus modis intelligi põt. Vno modo de motu uel mutatione reali recepta in ipso instrumẽto, & præuia ad actionem eius: & hoc modo intelligit illam propositionem Ferrar. 2. cont. Gent. c. 21. Non tñ potest in eo sensu propositio esse vniuersaliter vera, imò vix inuenitur vera, nisi in instrumẽtis artis, quæ per motũ localem applicantur ad operandum: in instrumentis aũt naturæ, minimè: nam si phantasma est instrumentum, quã actionem in se prius recipit, vt agat? Nunquid recipit in se aliquod spirituale lumen? At id fictitium est, & subiecto materiali plane repugnans. Item, calor ignis est instrumentum eius ad generandum ignem, & calor vitalis, vel potentia nutritiua ad producendam carnẽ, in quibus nulla vera motio antecedens excogitari potest. Item, semen dicitur instrumentum generantis, quod postquam decisum est, nullam nouam motionem à principali agente recipit. Omitto supernaturalia instrumenta, de quibus late dixi in 3. par. qu. 13. & 62. Addo deinde, non omnia, quæ mouẽt mota, agere vt instrumenta, propriè, & in rigore, sed vt agentia principalia, saltem partialia. Nã quædã non alterant nisi alterata, vt piper non calefacit, nisi

An quã motionẽ recipit instrumẽtũ a principali causa.

calo-

calefactum, & tamen nō calefacit solum per uirtutem receptam, sed etiam per propriam, & innatam, quæ est uirtus eminens ad calefaciendum: unde in eo, se gerit, ut principale agens. Item, nō mouet homo baculum, nisi mouendo manum. Quamuis autem hac ratione soleat dici manus instrumentū, uel potius instrumentum instrumentorum, seu instrumentum ante instrumenta, ut Arist. dixit 4. de part. anim. c. 10. tñ re uera est partiale mouens principale, nam in se habet partialem uirtutem trahēdi aut impellendi, aut subleuādi. Vnde in his sæpe motus eius rei solum est conditio necessaria ad trahēdum, uel impellendum aliam, quod non satis est ad tollendam rationem principalis agentis, & inducēdam propriam rationem instrumenti. Imò, & cœlū (ut multi uolunt) non mouet nisi motum, & tñ non mouet, ut instrumentum, de quo inferius. Itaq. ex rōne, uel conditione mouentis moti per realem mutationem in se receptam, non recte distinguitur instrumentalis causa à principali, quia neque omnia instrumenta ita mouētur ad agendū, & fere eo mō, quo contingit aliqua instrumenta moueri, contingit ēt moueri aliquas causas principales. Cuius signū est, qđ instrumenta artis ēt ad id agendum, qđ ex propria uirtute possunt, indigent aliquo motu, & per artem solum fit, ut ille motus ordinate fiat.

XV. Alio ergo sensu pōt dici instrumentum agere, ut motum ab alio, id est, ut subordinatum alteri, uel ut habens uicem illius, uel etiam, ut adiutum à principali agente, iuxta uaria genera instrumentorum inferius declarāda. Et in hoc sensu est quidē uerum, omne instrumentum agere, vt motum ab alio (si tamen ita loqui licet) tamen hoc non est proprium instrumenti stricte sumpti, prout nūc de illo agimus, & à principali causa illud distinguimus, quin potius cōe est omni inferiori principio agendi, omniq. causæ præter primam. Nam in primis, omnes causæ secundæ agunt motæ à prima, id est, cum concursu & auxilio primæ, vt infra declarabimus, & tamen non sunt propriè instrumenta, sed causæ principales in suo genere. Scio nonnullos ex antiquis auctoribus vocare, quando causas secunda instrumēta primæ, ut patet apud D. Th. q. 3. de potent. art. 7. ubi ita cōcludit: Sic ergo Deus est causa omnis actionis, prout quodlibet agens est instrumētum diuinę uirtutis operantis. Idem sumitur ex 1. p. q. 105. ar. 5. Et eodem modo loquitur Damasc. in sua physica, c. 9. vbi ait, illud esse dogma Platonis, quem in hoc cēset præferendum esse Aristot. Idem Simplicius 1. phys. tex. 29. Vnde Scot. in 4. d. 1. q. 1. §. Ad quæstionē ergo, ait dupliciter dici posse causam pricipaliter operari. Primò principaliter, id est, independēter, & sic causas secundas nō esse principales, sed instrumētales. Secūdo principaliter, id est, per formā propriam & intrinseca, & hoc modo, ait, causas secundas esse principales. In quo licet non satis explicet rationem causæ principalis, uere tñ dicit causas secundas esse principales, & in doctrina Aristotelis certum est ita esse appellādas, ut ex 2. phys. & 5. Metaph. in locis citatis sumitur. Et ex ipsa vocis proprietate constat nō esse idē principaliter, & indepēdenter operari. ut ergo causa sit principalis, nō oportet ut sit omnino independens. Et e cōuerso, qđ causa sit dependens, & indigens auxilio alterius superioris, non satis est, ut sit causa instrumentalis. Præterea, intellectus non censetur cōmuniter instrumentū, sed principale principium suorū actuū naturalium, neq; volūtas, & aliæ similes facultates, quamuis in agendo sint subordinatæ suis formis. Verum est, has oēs facultates, imò & accidentia oīa, uocari ab aliquibus instrumenta, & recte quidem, si nomine instrumenti intelligant omne principium quo operandi, qđ non est propter se, sed vt aliquod suppositū eo utatur, non uero si rigorosè loquamur de instrumenta-

Creaturæ nec dicenturque Dei instrumenta.

li causa, & actione: sic. n. calor nō est propriè instrumentum ad calorem producendum, cum non excedat effectus perfectionem principii, seu causæ.

Vera ratio instrumentalis, & principalis causæ, quæ.

XVI. QVoniam ergo huius rei difficultas magna ex parte pendere uidetur ex usu terminorum, iō, ne in æquiuoco laboremus, oportet significationes horū distinguere. Et incipiendo ab instrumēto, seu causa instrumentali, uno modo distingui pōt à causa principali per Antonomasiā, seu omnino indepēdenter operante, ut Scotus dixit: & sic facilis est horum membrorū in cōmuni distinctio: sed non ita nunc loquor, quia existimo improprium esse sermonem. Secundo dici pōt causa instrumentalis omnis causa, uel uirtus, quæ alicui datur, ut per eam operetur, quomodo ēt forma potest dici instrumentū suppositi, quamuis id non sit in usu, quia forma constituit essentialiter ipsum suppositum: dicitur tamen de omni alia uirtute superaddita supposito, imò interdum ēt de partibus integrantibus, præsertim organicis, ut de manu, & brachio, quomodo Theologi vocant humanitatem Christi coniunctum Verbi instrumentum, quod proprius dicitur in ordine ad actiones miraculosas, & supernaturales, quā in ordine ad actiones connaturales humanitati. Atque hoc secundo modo sumptum instrumentū dicitur quælibet uirtus, aut principium agendi, data supposito operanti, ut per eam operetur, etiāsi talis uirtus sit sufficiēs, & æque perfecta, uel ēt nobilior, quam effectus. Causa uero principalis diuisa contra instrumentalem hoc modo sumptam, erit ipsummet suppositum operans, quatenus per seipsum, uel per suā substantiam, aut per suam formā, uim habet operandi. Alio item modo dicitur instrumentum, id qđ loco alterius substituitur, ut actionem exequatur, ētsi contingat tale instrumentum esse nobilius actione uel effectu, ad quem destinatur, quo modo grauitas dici solet instrumentum generantis, & impetus instrumentum proijcientis, & sic cā principalis respectiue opposita huic instrumento, erit illa, cuius uicē instrumētū gerit. Et in moralib. est frequētius usitatū hoc genus cāæ instrumentalis, seu ministerialis.

Instrumēti acceptiōes variæ.

XVII. Vltimo ac proprijssimo modo dicitur causa instrumentalis illa, quæ concurrit, seu eleuatur ad efficiendū effectū nobiliorem se, seu ultra mensurā propriæ perfectionis, & actionis, ut calor quatenus concurrit ad producendā carnem, & in uniuersum accidens quatenus concurrit ad producendam substantiam. Et de hoc genere instrumentorum multi dubitant non solum in naturalibus, sed etiam in supernaturalibus, loquendo, ut loquimur, de instrumentis uere efficientibus, ac physice attingentibus ipsos superiores effectus, ut uidere licet apud Sco. & alios in 4. d. 1. & latius attingemus disput. seq. tractando de causa efficienti substantiarum. Nos aūt supponimus in omni ordine rerū dari posse huiusmodi instrumenta, ut de naturalibus, ostendemus citato loco, & de supernaturalibus diximus in 3. p. & de artificialibus omnes admittūt, quamuis in illis, ut dixi, forma præcipue intenta ab artifice non attingatur per se, & immediate ab instrumēto, sed resultet, quocunque tñ modo fiat, excedit aliquo modo uim instrumenti secundum se considerati, & fit ab illo, prout ab arte dirigitur, & mouetur. Hoc igitur proprio, & rigoroso modo instrumentum sumimus, cū illud à causa principali distinguimus.

XVIII. Atque ita causa principalis erit illa, quæ per uirtutem principalē, id est, uel nobiliorem, uel saltem æque nobilem cum effectu, influit in actionem, per quā talis effectus producitur. Quomodo non solū causa prima, sed etiam secunda, tam uniuoca, quam

æquiuoca, sub nomine & ratione causæ principalis comprehenditur. Nec solum causæ totali, sed etiam partiali conuenit illa rō, si virtute simili operetur, quia partialis causa propriè dicta dicit habitudinē ad compartialem eiusdem rationis, & ordinis, ita vt neutra alteri subordinetur, sed ex vtraque coalescat vna causa totalis principalis eiusdem ordinis, quæ partialiter est ex talibus causis, & ideo vtraque est principalis, licet partialis. Et huiusmodi cā principalis rectè dicitur operari propria virtute, non solum, quia habet intrinsecam, & innatam illam virtutem agendi, sed etiam quia habet illam per se proportionatam effectui, & non indigentem aliqua eleuatione: & licet interdum indigeat concursu superioris causæ ob generalem rationem entis participati, non tamen ob specialem improportionem cum effectu: ideoque solum indiget concursu sibi ratione suæ perfectionis debito.

XIX. Instrumentū, ut dicatur operari in uirtute princip. agentis.

Causa vero instrumētalis condiuisa principali sic sumptæ, erit illa, quæ influit in effectū per virtutē inferioris rationis, seu perfectionis, vt ratione, & exēplis suprà declaratum est. Et hæc dicitur operari in virtute principalis agētis, non quia non indigeat aliqua virtute intrinseca, id est, in ea existēte, ad suā actionem instrumentalem, siue illa virtus sit innata, siue superaddita rei, & siue sit permanens, & durabilis cessante actione, siue sit fluens (vt aiunt) & in motu consistens; in varijs.n. instrumentis vario mō reperiri pōt, aliqua tamen vis instrumētaria necessaria est, alias non posset à tali re vlla actio prodire, vt rectè supra Sco. notauit, & latè declaraui in 1. to. 3. p. disp. 31. sect. 6. Dicuntur ergo hæc instrumenta operari in virtute principalis agentis, quia illa vis, quæ in eis est, improportionata est, & insufficiēs, & solum hēt vim operandi iuxta mensuram virtutis, & eleuationis principalis agentis. Vnde neq; ei propriè, vel propter se talis concursus, aut eleuatio debetur, sed solū debetur principali agēti, aut rōne illius. Et iuxta hāc interpretationē cessant oēs difficultates tactæ in alijs modis, imò multa, q̄ in eis dn̄tur, excepto tertio mō, ad congruum sensum reducuntur.

Causa prima, & secunda.

XX. Atque ex his facile intelliguntur aliæ diuisiones causarū efficientiū, quæ sūt subdiuisiones dictorū mēbrorū. Quarto.n. diuiditur cā efficiēs in 1. & 2. vbi, si latè loquamur, diuidi pōt cā efficiēs in cōi, quia oīs cā ab alia pendens, siue sit principalis, siue instrumentalis, pōt dici 2. strictius tn̄ loquendo, subdiuiditur ibi cā principalis: nā quædā est oīno independens in operādo, & hęc dr̄ prima, alia vero est dependens, et si per virtutē principalem, & proportionatam operetur: & hæc vocatur cā secunda. Qđ aūt vtrumq; genus causæ in rerū natura detur, euidentissimum est. Aut.n. datur in rebus aliqua causa principalis dependens ab alia in operādo, & ex hoc membro necessario infertur alterum, quia non pōt in infinitum procedi in causis dependentibus, & iō in aliqua independenter sistendum est, quod latius prosequemur infra, demonstrando Deum esse. Admissa aūt causa independente, necessariò etiā infertur alterum membrum, quia nō possunt omnes causæ esse independentes, imò talis causa non potest esse nisi vnica, vt latius demonstrabimus infrà, tractādo de actionibus primæ causæ, & inferius disputando de vnitate Dei. Et ideo de hac diuisione nihil amplius dicemus, quia circa hæc duo membra futura est fere tota nostra disput. de causa efficiente.

Causa uniuoca, & æquiuoca.

XXI. Instrumentū nō æquiuoca cā.

Qvinto diuiditur causa in vniuocā, & æquiuocam, in qua partitione diuidi etiā potest causa in communi, si causam instrumentalem, æquiuocā appellemus. Quod tn̄ impropriè dicitur, & præter communem vsum, vt notauit D. Th. in 4. d. 1. q. 1. 4. q. 1. ad 4. ex Alexandro, & Comment. 11. Metaphy. comm. 24. Diuiditur ergo ibi causa principalis: & quidem diuidi pōt in cōi. quia causa prima etiā est æquiuoca. Sed quia causa prima non solum æquiuoca, sed etiam oīno alterius ordinis esse supponitur: iō magis accommodatè illa diuisio datur de cā principali proxima. Quædam.n. est quæ, efficit effectum eiusdem rōnis: & hæc dr̄ vniuoca, ut ignis dum generat ignem, & uniuersaliter cā, quæ operando per virtutem suæ formæ, similem reddit effectum, est cā vniuoca, & in suo ordine principalis, vt rectè notat D. Th. 3. p. q. 62. a. 1. Alia uero est causa producens effectum alterius rōnis, quam oportet esse nobiliorē effectu, alioqui principalis non esset, sed instrumentalis, & hæc appellatur causa æquiuoca: quia nō cōuenit formaliter cum effectu in eadem forma, sed eminenter illam continet. Rursus diuidi potest causa etiam principalis in eam, quæ ex necessitate naturæ, vel cum libertate. Item, in eam, quæ agit per motum, vel mutationem ex præsupposito subiecto, & eam, quæ agit sine motu, & mutatione, & absque subiecto. Sed hæ diuisiones in superioribus continentur, solūque declarant determinatas actiones, aut modos operandi dictarum causarum, de quibus omnibus in particulari est inferius disputandum.

Instrumentum coniunctum, & separatum.

XXII. Sextò annotanda est diuisio causæ instrumentalis, seu instrumenti, in coniunctum, & separatū: in quibus terminis solet esse magna æquiuocatio, & ideo diligenter aduertendum est, duobus modis intelligi posse instrumentum esse coniunctum principali agenti (respectu.n. illius dicitur coniunctū instrumentum, aut separatum).s. aut secundum esse, aut secundum causalitatem. Coniunctum secundū esse appello, quod est vnitum aliquo modo, vel per contactum, vel per aliquam præsentiam, uel per aliquam unionem realem agenti principali: quomodo calamus est instrumentum coniunctum, &c. separatum autem huic oppositum erit, qd nullo modo coniungitur agenti principali, vt est semen iam decisum. Et iuxta uarios modos coniunctionis, & separationis potest esse latitudo, & uarietas in his terminis. Secundum causalitatem coniunctum appello illud instrumentum, quod ad causandum indiget actuali, & proprio influxu, & causalitate principalis agentis, quomodo etiam calamus est instrumentum coniunctum. Vnde econtrario separatū instrumentū erit, quod in sua actione non requirit specialem influxum, & causalitatem principalis agētis. Et hoc modo, si calor uocetur instrumentū ignis ad calefaciendū, licet sit coniunctus secūdum esse, pōt dici separatus secundū causalitatem, quia non indiget alio influxu ad calefaciendum præter propriam uirtutem suam. Vnde fit, aliquando posse instrumentum esse coniunctum uno modo, & separatum alio, ut patet in dicto exemplo. Et e cōuerso sacramenta dicuntur instrumēta separata humanitatis Christi existentis in cœlo, nimirum secundū esse, & tamen secundū causalitatem fortasse sunt coniuncta, quia nihil possunt efficere, nisi actu influente cum ipsis Christo per humanitatem suam. Aliquando pōt esse instrumentum utroq. modo coniunctū, ut nisus, uel species impressa: aliquādo utroque modo separatū, ut grauitas geniti respectu generantis. Quæ oīa clara sunt, si termini intelligantur. Vnū solum manet in re difficile, quo modo possit dari instrumentum separatum secundū causalitatem, propriè, & in rigore loquendo de instrumento iuxta ultimum modum supra declaratum, nam si latius sumatur

matur pro uirtute per se sufficiente ad effectũ, quæ vicem supplet illius causæ quæ illam impressit, sic res est clara, ut in impetu proiectorum grauitate, &c. Tamen in instrumento proprio, quod eleuari debet ad agendum superiorem effectum, ut est semen, v.g. illud est intellectu difficillimum. Sed huius rei expositio multa prius explicanda postulat; quæ in sequentibus disput. tradentur.

DISPVTATIO XVIII.

De causa proxima efficiente, eiusq. causalitate, & omnibus, quæ ad causandum requirit.

IN superiori disputatione fere tantũ declarauimus, quid nominis causæ efficiẽtis, & plurium specierũ, ac modorũ eius nunc oportet distinctè tractare omnia, quæ ad hanc causam pertinẽt, per ea capita seu mẽbra, quæ in alijs causis attingimus, scilicet, quæ res causet quid causet, per quid seu quo principio causet, quas conditiones ad causandũ requirat, ac deni que in quo actualis causalitas huius causæ cõsistat. Quæ oĩa possent quidem de causa efficiente in communi tractari, tñ, maioris claritatis gratia, visum est hæc oĩa prius in causis creatis, quæ nobis notiores sunt, inquirere, postea uero disserere de causa prima, & increata, ac tandem de dependentia cæterarum ab ipsa. Non distinguimus autem tractationẽ de causa efficiente substantiarum, & accidentium, quoniam, ut uidebimus, hæc ita coniuncta sunt, ut substantiarum productio non nisi medijs accidentibus fiat. Et eadem ratione non separamus disputationem de causa principali, & instrumentali, quoniam tractando de causa proxima efficiente, cui p se, & proprie actio tribuitur, simul videndum est, quibus principijs, quibusve instrumentis ad efficiendum utatur.

SECTIO I.

Utrum res creatæ aliquid verè efficiant.

I. Variæ opiniones.

IN hac re fuit vetus sentẽtia asserens res creatas nihil operari, sed Deum ad presentiam earum omnia efficere tribui aũt actionem igni, aquæ, &c. propter apparentiam, & quia Deus veluti pepigit non efficere tales effectus, nisi ad talium rerum præsentiam: Hãc opinionem referunt Auerroes 9. Metaph. com. 7. & lib. 12. comm. 18. & Albertus 2. Physi. tract. 2. c. 3. & D. Thom. 3. cont. Gent. c. 69 & 1. p. q. 105. art. 5. & in 2. d. 1. q. 1. art. 4. nullum tamẽ certum auctorem pro ea referunt: in eam vero inclinare videtur Philo lib. 2. Allegoriar. dum ait, [Deũ esse vnicã causam efficientem.] & lib. de Cherub, & flam. glad. dũ ait, [propriũ esse Dei efficere, creaturæ aũt pati.] Sed hæc facile possent per Antonomasiã intelligi, sicut, & aliæ Philosophorũ locutiones, quas postea referemus, agentes de actione Dei. Solet etiam hæc opinio tribui Petro Aliacens. in 4. d. 1. art. 1. in fine: ibi tamen apertè fatetur causas secũdas vere, ac proprie agere uirtute propria, & ex natura rei, ac non sola uoluntate Dei; addit tamen simul uerum esse, creaturam nihil facere, nisi ex uolũtate Dei, & ipso etiam faciente, imò, & faciente, ut ipsa faciat: & consequenter plus etiam Deo faciẽte, quã si solus faceret: quæ pertinent ad necessitatem diuini concursus, & possunt verum, & falsum sensũ habere, ut postea in propria disp. videbimus: magis autem fauet huic opinioni Gabr. in 4. d. 1 q. 1 ar. 3. dub. 3. ubi hanc sententiam reputat probabilem, & in fauorẽ eius affert illa verba 1. ad Corint. 13. [Deus operatur oĩa in omnibus, (& 2. ad Cor. 3.) Non qđ simus sufficiẽtes cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis sed sufficientia nostra ex Deo est.] Ipse tamen non audiet illam sententiam asserere.

II. Rationes præcedẽtis sententiæ.

Fundamentum pro hac sententia nullum video quod sit alicuius momenti: præcipuum tamen fuisse videtur, quia quantum efficientiæ tribuitur creaturæ, tantum admitur diuinæ potentiæ creatoris, nam, vel Deus operatur omnia, vel non hoc posterius derogat diuinæ efficaciæ: unde infra ostendemus esse omnino falsum, & erroneũ, quia implicat aliquid esse, & non pendere à Deo. Si autem Deus omnia efficit, interrogo rursus an immediatè, & sufficienti, uirtute, an mediatè tãtum, & in sufficienti virtute. Hoc posterius derogat diuinæ perfectioni. Si autem primum uerum est, superflua est omnis alia efficientia, qua una causa sufficiens, & efficax, satis est ad effectum. Vnde: cũ [natura nihil faciat frustra,] nullam virtutem operandi contulit rebus creatis. Et confirmo, nam quidquid ponatur Deus facere cum causa secunda, poterit facere se solo, nã hoc saltem spectat ad infinitam uirtutem eius, ut infrà patebit: ergo de facto ita facit. Patet consequentia, tum quia hoc magis, decet diuinam uirtutẽ, & efficaciã, tum maximè, quia hoc videtur necessariũ ut creatura fiat. Quod ita probo, nam creatura solo Deo habent essentialem dependentiã, cum sine illo fieri non possit, & sine quocunque alio fieri possit ergo nõ potest esse creatura sine hac essentiali depẽdentia, quam solo Deo habet, quia non potest esse sine his, quæ essentialia sunt; ergo omnis creatura est per dependentiam a solo Deo; ergo est per efficiẽtiam solius *Dei*, nam efficientia, & dependentia, vel sunt idem, vel sunt correlatiua: ergo nulla creatura habet efficientiam in aliam, & consequenter nulla est causa secunda, quæ aliquid efficiat.

III. Secunda sententia.

Secũda sentẽtia negat creaturas corporales posse quicquam efficere, sed de spiritualibus id concedit. Hanc refert D. Thom. citatis locis ex Auicembron. in lib. Fontis vitæ, qui dicebat nullum corpus esse actiuum, quandam uirtutem spiritualis substãtię intimè existẽtem in corporibus efficere omnes actiones, quæ per corpora fieri uidentur. Fundamentum eius fuisse videtur quia agens esse debet intimè pręsens passo corpora autem non possunt ita sibi esse pręsentia, nam quantitas impedit illum intimum illapsum vnius rei in aliam, quem actio requirit. Vnde aiebat quantitatem non solum non esse actiuam, verum etiam actionem impedire. Et confirmatur, quia substantia corporea est infima omnium, & dissimillima primo agenti, & ideo nec inferiorẽ habet substantiam sibi subiectam, in quã possit agere, nec similitudinem potest habere ad Deũ in agendo. Quare Augustinus 5. de Ciuitat. c. 9. expresse dixit, [corporales causas non esse inter causas efficientes numerandas.

IV. Tertia sententia.

Tertia sententia fuit res corporeas posse efficere accidentia, non tamen substantias, spirituales autẽ substantias creatas, posse efficere aliquas inferiores substantias. Hęc refert ibidem D. Th. ex Auicenna lib. 1. sufficient. c. 10. & lib. 9. suæ Metap. ca. 4. & 5. Qui in ea re uidetur duos errores habuisse. Vnus est quod una substantia creata spiritualis potest creare aliam, nam prima causa increata solam unam intelligentiam, eamq. perfectissimam immediatè efficit, illa vero creat secundam, & secunda tertiam, & sic vsque ad infimam. Alter error asserit hanc infimam substãtiam spiritualem infundere substantiales formas in materiam dispositã a proximis agẽtibus corporalibus, quæ substantiales formas efficere nõ sufficiunt. Fundamentum eius quoad priorem partem fuit quia ab uno non est nisi unum proximè, & immediatè. Quoad posteriorem vero, quę ad rem pręsentem magis spectat, quia hęc agentia corporalia nihil agũt, nisi medijs accidentibus, quę sunt insuf-

Ii ficien-

ficientia principia ad efficiendas formas substantiales. Et confirmat hoc, quia experimēto cōstat multas substantias generari, quæ nō habent proximas causas sufficientes ad introducendas tales formas, vt cū generātur animalia ex putrefactione, ob dispositiones accidentales, quæ casu, seu fortuito concurrunt: ergo signum est esse quasi paratam aliquā spiritualem virtutē superiorem ad introducendas formas substantiales, quoties dispositiones accidentales sufficienter cōcurrunt: ergo ab illa virtute fiunt omnes generationes substantiales.

Prima assertio de efficientia causarum creatarum.

V. Dicendum tamen est primò, agētia creata verè ac propriè efficere effectus sibi connaturales, & proportionatos. Quam veritatem nō tantum sensu, & ratione existimo esse euidentissimam, sed etiā iuxta doctrinam Catholicam, certissimam. Vnde, sicut ob priorem causam oppositam sententiā Diui Tho. stultā appellauit, ob posteriorem, vocare possumus temerariā, & erroneam: ideoq. meritò reijcitur ab omnibus Philosophis, & Theologis: Aristo. n. quamuis nūquam oppositam sententiam expressè retulerit aut refutauerit, tamen vbiq. vt euidentissimum supponit naturales causas aliquid facere. Imò omnes antiqui Philosophi, quorū opiniones ipse refert 1. Phys. & 1. Metaphys. & alibi sæpe supponunt causas naturales aliquid efficere, & ideo laborarunt in explicando, quid, & ex quo facere possint, cum ex nihilo nihil fiat. Plato etiā, quem superiori disputatione ex Damasceno citaui, hoc sensu vocat causas naturales instrumēta primæ causæ quia virtutem habēt agendi ab illa deriuatam, & dependentem. Quo sensu dixit et Trismegistus mundum esse instrumentum Dei, & ab eo semina accepisse, vt omnia producat. Et eodē modo Philo libr. de congress. quærēdæ eruditionis causa, dixit Deū huic infimo generi rerū permisisse seminare, atq. gignere. Quos Philosophos secuti sunt Commētator, & alij posteriores. Ex Patribus vero Aug. li. 3. de Trinit. c. 7. 8. & 9. videtur in modo loquēdi dictos Philosophos imitatus, dū ait [indidisse Deum elementis, & alijs causis creatis seminales rerum rationes.] Quæ nihil aliud sunt, quā principia actiua, & passiua generationum, & motuum naturalium, quæ Deus posuit in rebus creatis, vt elegāter exposuit D. Thom. 1. p. q. 115. art. 2. & in 2. d. 18. q. 1. a. 2. vbi Durādus, Herueus, Ægid. & alij & Capreol. in 1. d. 42. art. 3. Rursus idē Augustinus 7. de Ciuit. c. 30. de Deo loquens ait: [Sic omnia, quæ creauit, administrat, vt et ipsa proprios exercere, & agere motus sinat.] Quā sentētia cōfirmāt, & celebrāt Scolastici oēs, vbicunque, vel de causarum efficientijs, vel de hominis libertate disputāt, qui uideri possunt citatis locis, & in 2. d. 1. vbi præsertim Durand. q. 5.

Trismeg. in dial. 9. & in Pimand. c. 16. in fin. philo.

Experimēto probatur assertio.

Et probatur primò experiētia, quid. n. sensu notius, quā quod Sol illuminet, ignis calefaciat, aqua refrigeret? Quod si dicant experiri quidem nos fieri hos effectus præsentibus his rebus, nō tn̄ fieri ab illis, plane destruunt oēm uim Philosophicæ argumētationis, quia nos non possumus aliter experiri dimanationem effectuum ex causis, aut ex effectib. causas colligere. Et huic experientiæ attestatur cōmunis consensus, & vox omnium, qui ita de rebus his sentiunt. Secundò argumentor ab incommodis, nam iuxta illam sententiam non possunt viuentia à non viuentibus distingui, quia non magis haberent res quædam principium suarū actionum, quā aliæ. Deinde frustra natura dedisset diuersis reb. varias qualitates, & uirtutes, quas in eis experimur. Imò neque ex actione possemus huiusmodi qualitatum varietatem in elementis colligere, & consequēter neq. in alijs rebus, Nā si ignis nō calefacit, sed

Absurda ex opposito conclusionis.

A Deus ad præsentiā ignis, æquè naturaliter posset calefacere ad præsentiā aquæ: ergo ex illa actione nō possumus magis colligere ignem esse calidum, quā aquam. Si. n. Deus æquè consentaneè ad rerum naturas potuit pacisci de calefaciendo ad præsentiam aquæ, ponamus id fecisse, tūc non liceret ex calefactione colligere aquam esse calidam: ergo nec nūc possumus inferre esse frigidam, aut ignem calidū.

VI. Dicere pōt aliquis pactum illud non fuisse omnino arbitrarium, sed fundatū aliquo modo in naturis rerum, non quia illæ actiuæ sint sed quia habēt qualitates similes producēdis: & ita colligimus ignem esse calidum, eo quod Deus calefacit ad præsentiam eius, quia hoc pactum fundatū fuit in tali B qualitate ignis. Sed hoc nō pōt Philosophicè dici, tum quia eadem ratione iuxta naturas rerum debuisset Deus producere albedinem ad præsentiam albedinis, quia si ex se nō est magis actiua qualitas calor, quā albedo, ergo ex natura rei non est magis debitum pactum illud calori quam albedini. Et idē argumentū fieri potest de quacunq. alia qualitate, imò, & de quantitate, & de substātia, & de quacūq. re. Tum ēt, quia illud non habet locum in causis æquiuocis, in quibus nō est similis forma, vel qualitas, neq. est necessariò eminentior, si illæ nihil sunt acturæ. Præterea, iuxta illam sententiam superfluæ sunt terræ dispositiones pluuiæ, arationes, cœlorū motus, &c. si hæc oīa nihil agunt, sed sufficeret ad esse triticum, vt Deus ad præsentiam eius triticum C generaret, & sic de rebus alijs præterea sit simile argumentū ex varijs organis, & instrumentis, quibus Deus composuit corpora, præsertim viuentia, nam sicut quædā ex ipsa dispositione apparent apta ad recipiendum, ita etiam alia sunt ad agendum, quæ omnia essent superflua, si hæ res nihil agerēt Denique hac de causa optimè dixit Arist. 2. de cœlo, c. 3. & 1. Ethicorum c. 7. [Omnia esse propter suā operationē,] quare nihil magis repugnat institutioni rerum, & fini earū, quam omni efficientia carere. Præterea, si res creatæ nihil agerent inter se, ex natura rei omnes essent æquè incorruptibiles, quia ab agente creato nihil pati possent: frustra ergo Deus tot motus cœlorum, tantamque causarum multitudinem ordinasset, vt hæ rerum inferiorum species per D generationū, & corruptionū successionem diu conseruarentur: facilius. n. permanerent perpetuò eædē res à principio creatæ, si Deus ipse nihil corrūperet, quia res ipsæ inter se non secū pugnarēt, nec se corrumperent. Similia multa incommoda possunt facile excogitari, ex quibus intelligitur, totum naturæ ordinem contra illam sententiam pugnare.

VII. Ratio a priori conclusionis.

Tertiò est ratio à priori, quia habere vim agendi non repugnat rebus creatis, sed potius est maxime consentaneum perfectioni earum: ergo cum Deus condiderit vnamquamque rem in natura sua perfectam, negandum non est tales creasse res, quæ habeant connaturalem virtutem agendi: Antecedens probatur, quia non omnis virtus agendi requirit E perfectionem infinitam: ergo sufficit virtus finita creaturæ, ut efficacitatem aliquam habere possit. Antecedens patet, quia nulla probabilis ratio persuadet necessitatem infinitæ perfectionis ad omnē actionem. Quin potius, ut infra videbimus, multū laborarunt Theologi, vt rationem inuenirent, quæ probet ad creandum requiri infinitam virtutem: ad alias ergo actiones, & mutationes nō requiritur talis virtus, præsertim in his agentibus, quæ nō agunt absque dependentia à superiori.

VIII. Occurritur obiectioni.

Dices, in hoc ipso reperiri repugnantiā, scilicet, quod sit agens, & dependens in agendo à superiori agente: & ideo requiri infinitam virtutem in omni agēte, quia si agit, sola sua virtute agit, & absq; dependentia ab alio Quæ obiectio tangit fundamentum contrariæ sententiæ, de quo dicendum est latè

infrà,

sest[a], tractando de necessitate diuini cõcursus: nũc respondetur breuiter, negando assumptum; sicut enim non repugnat esse, & dependenter ab alio esse, ita non repugnat agere, & dependenter ab alio agere. Cur enim? An quia repugnat eandem actionem simul esse à pluribus causis totalibus? At hoc falsum est, si illæ causæ sint diuersorum ordinum, & essentialiter subordinatæ. Quo circa tantum abest, vt hæc efficientia causarum secundarum deroget diuinæ efficacitati, vel auctoritati, vt potius illã maximè cõmendet & declaret. Nã, vt D. Th. suprà argumentatur, ita cõmunicauit Deus suã creatis rebus bonitatem, vt eis ẽt dederit inclinationem & vim ad communicandum alijs id, quod de bonitate ipsius Dei participant, vnicuique impertiendo iuxta capacitatem suam. Quia, vt ad hoc propositũ dixit Plato in dialog. de Natur. [Bonus est Deus, & liuore non tangitur, neq; vlli inuidet:] & ideo omnia fecit bona, sibique similia in appetitu se cõmunicandi, iuxta captum suum. Vnde quædam se materialiter cõmunicant, alia formaliter: non ergo repugnat, quod etiam efficienter communicent.

IX. Igitur, quod Aliacus supra dicebat, plus scilicet agere Deum efficiendo cum causis secundis, quã si se solo omnia efficeret, præsuppositiuè (vt ita dicã) verum est, formaliter autẽ falsum, id est, si causa secunda aliquid efficit, supponitur Deus & effecisse ipsam causam secundam, & communicasse illi perfectionem actiuam, in quo suam potentiam magis ostendit, & deinde agit cum causa secunda, quidquid ipsa agit: & ita præsuppositiuè plus agit. At vero per ipsammet actionem, qua cũ ipsa causa secunda agit, nõ plus, neque æqualiter agit, quam si se solo ageret, quia non applicat totam efficaciam necessariam, vt solus agat. Vnde in tali modo agendi quamuis agat sufficienti virtute in ratione causæ primæ, non tamen sufficienti in omni genere. Neque hoc est imperfectionis in Deo, quia non est ex indigentia, aut impotentia eius, sed ex voluntaria & prudentissima applicatione virtutis suæ. Quo sensu verum est etiam, quod Aliacus aiebat, nempe causas secundas nihil agere, nisi ex voluntate Dei: requirunt enim, vt infra dicemus, concursum Dei, quẽ Deus non necessitate, sed voluntate præbet: illa tñ voluntas non est omnino absoluta (seclusis miraculis) sed est accõmodata naturis rerũ, & quasi ex quodã debito iustæ distributionis: & ideo hoc voluntariũ non impedit, quo minus huiusmodi efficientia sit simpliciter naturalis rebus creatis. Sicut ẽt ex volontate Dei habent ipsam virtutem agẽdi, non tñ ex uoluntate omnino super addita, & quasi mere gratis adiuncta illi voluntati, qua vult tales creaturas esse, sed sunt connexæ hæ uoluntates iuxta naturale debitum & connexionem ipsarũ rerũ. Vnde quod uoluerit Deus ignem calefacere, & aquã frigefacere, nõ est mere volũtariũ, sed suo modo debitũ, ex suppositione quod uoluerit tales res creare. Loquimur aũt de vi agendi cõnaturali, nam de supernaturali & infusa, alia est ratio, quæ ad nos non spectat. Atque ita simul probata est conclusio posita, & solutũ fundamentum prioris sententiæ.

An Deus plus agat efficiens cũ causis secũdis, quam si solus.

X. Quod vero in confirmatione tangitur de essentiali dependentia, infra in disputatione de creatione ex professo tractandũ est: nunc solũ dico cõmitti æquiuocationẽ in illa propositione; [Creatura essentialiter pendet a solo Deo;] põt. n. intelligi illa propositio positiuè, & negatiuè; positiuè intellecta reddit hunc sensum: [Creatura essentialiter postulat pendere à solo Deo:] & hoc nõ est uerũ, in vniuersum loquẽdo licet fortasse de aliqua actione, vel de aliqua re ob specialẽ conditionẽ id possit verificari; quod spectat ad speciales quęstiones de creatione, uel de gratia, &c. Negatiuè aũt intellecta, sensus illius est, quod ratio creaturæ, vt sic non postulat es-A sentialiter dependentiam, nisi à Deo. Et hoc est verum, quia ex his non excluditur, quin de facto, vel secundum aliquem modum productionis possit habere dependentiam a Deo, & ab aliqua creatura, vt per se constat.

Ex principijs supernaturalibus eadem assertio tractatur.

Hactenus tractata est philosophicè conclusio posita, quia vero diximus ẽt habere certitudinem iuxta fidei doctrinã, pauca de hac parte adiungere necesse est. Colligitur ergo hæc certitudo primo ex modo loquendi diuinæ Scripturæ, Genes. 1. [Germinet terra herba virentẽ, &c. Producat terra B animã viuentẽ;] vbi Basil. hom. 9. adnotat ex vi horum & similiũ verborũ accepisse res naturales efficaciã continuo efficiendi rerũ generationes & corruptiones, quod latius prosequitur Ambros. lib. 3. Exam. à c. 8. & li. 5. & 6. fere per totos. Vnde Marci 4. ait Christus: [Aliud cecidit in terrã bonã, & dabat fructũ,] &c. & infra: [Vltro terra fructificat, primũ herbã deinde spicã, deinde plenũ frumentũ,] & Lucæ 21. [Arbores cũ producũt iã ex se fructũ, &c. & Sap. 16. miraculo tribuitur, quod ignis suæ virtutis oblitus, iustos & indumenta eorũ nõ consumpserit: & ibi tribuitur aquæ, quod omnia extinguat, & draconibus, quod venenatos habent dentes ad occidẽdum, & diuinæ potestati tribuitur, si interdum C ab his actionibus impediuntur. Præterea sunt aliæ veritates fidei, quæ sine hoc principio subsistere nõ possunt. Prima ac præcipua est ueritas liberi arbitrij, quod non nisi in vi, & modo agendi consistere põt, vt infra ostendemus. Vnde Concil. Trid sess. 6. cap. 4. damnat dicentes, liberum arbitriũ creatum [nihil oĩno agere mereq. passiue se habere] Qua definitione plane damnat primam sententiã supra relatã, & nostrã conclusionẽ definit, & (quod a fortiori rem conuincit) non solum in naturalibus operationibus, sed ẽt in supernaturalibus: & in gratiæ operibus liberis, vult Concilium habere efficientiã humanã voluntatem. Ex quo obiter intelliguntur illa testimonia, quæ Gabriel in contrarium afferebat, in quibus specialiter sermo est de operibus gra-D tiæ, quæ ita tribuuntur Deo vt primariæ causæ, vt non excludatur cooperatio nostra. Nã in eodem loco ait Paulus, & nos non esse sufficientes ex nobis, & sufficientiam nostram ex Deo esse. Et qui in vno loco ait Deum operari in nobis, in alijs ait cooperari nobiscum, & nos esse cooperatores gratiæ *Dei*.

XII. Nec minore efficaciã habet ratio, quæ ex efficientia actus peccati desumitur: nam si causa secunda non efficit, sed Deus ad presentiam eius, nos non facimus volitiones malas, sed Deus solus eas nobis infundit ad præsentiã obiectorum: quod est blasphemum, & erroneum, non solum quia tunc non liberè peccaremus, sed ẽt, quia tunc nõ nobis, sed à Deo peccaremus. præterea sumitur optima ratio Theologica ex definitionibus Conciliorum circa incar-E nationis mysterium, quibus docent esse in Christo duas operationes, duoque operandi principia, seu operatrices virtutes, de quibus legi potest Damasc. 3. lib. de Fid. c. 15. Quę omnia & similia uera esse nõ possunt, si in natura creata nulla vis est agendi. Tandem ex creatione animæ rationalis nascitur optimum argumentum: quia iuxta contrariam opinionem non minus uerum est hominem generantem creare animam rationalem, quam ignem generare ignem: quia sicut Deus ad præsentiam ignis facit ignem, & actio tribuitur igni, solum quia est conditio sine qua non, & qua posita Deus infallibiliter facit: ita Deus ad præsentiam humani seminis creat animam infallibiliter, & non sine illa conditione. Consequens autem est error in fide.

Secunda assertio.

XIII. DIco secundò: Non solũ substãtiæ incorporeæ, sed ẽt corporeæ habere possint Physicã & uerã efficientiã. Hæc sequitur ex præcedẽti, eadẽ fere demõstratione, & certitudine: nã experiẽtiæ, rationes, & testimonia addũcta iã de causis naturalib. & materialibus, quã de immaterialibus procedunt, Imò si de efficientia per actionẽ transeuntẽ sermo sit, notius, & euidentius nobis est corpora agere, quã incorporeas substãtias. Quare nihil in huius conclusionis confirmationẽ addere oportet. Neq; fundamentũ contrariæ sententiæ ullius est momenti, quia ut unũ corpus agat in aliud, nõ est necesse, ut penetratiuè sit simul cũ illo in eodẽ loco, sed satis est, qd̃ sint sufficientia propinqua, ut ipsa experiẽtia ostendit, & inferius latius declarãdũ est. Quocirca, quãuis quantitas nõ sit actiua, nõ tñ oĩno impedit actionẽ. Sicut materia ẽt nõ est actiua, non tñ impedit actionem formæ. Ita.n. uidetur quantitas ad qualitates comparari, sicut materia ad formã. Vnde neutra impedit, sed potius confert suo modo ad actionẽ, si non agendo, saltem sustentando, & cõnaturali modo applicando principium agendi. Ad confirmationem autem respondetur, substantiam corporeã secundum se totam non esse in infimo ordine, neq; summe distare a Deo, sed solum secundum materiã primam, & ideo de illa fatemur nullã habere propriam uiam agendi: at vero secundũ formã habent corpora maiorem perfectionem, & similitudinem ad Deum: & ideo secundum illam habere possunt vim efficiendi. August. autem in ciuitatis verbis loquitur de causis efficientibus, quæ se aliquo modo agunt, id est, quæ dominium habent suarum actionum, & sese possunt applicare ad agendũ. Sic enim ait: [Corporales causæ, quæ magis fiunt quã faciũt, non sunt inter causas efficientes numerãdæ, quoniã hoc possunt, quod ex ipsis faciũt spirituũ uolũtates.

August. quam efficientiã neget corporibus.

Tertia assertio.

XIV. DIco tertiò: Quamuis causæ creatæ non possint efficere substantiam secundum se totam, seu se primò, possunt tamen ex substantiali materia præsupposita, substantiam generare, educendo substantialem formam. Hæc autem efficacia corporalibus potius causis, quam spiritibus creatis tribuenda est. Prima pars huius assertionis est certissima, quia causæ creatæ non possunt aliquid creare, vt agentes de creatione ostendemus: substantia autem per se primò, ac secundum se totam, non potest fieri nisi per creationem, non enim potest fieri ex præsupposito subiecto, quia toti substantiæ nullũ subiectum supponitur, cum sit ens per se completum: ergo necessariò fieri debet ex nihilo, atq; adeo per creationẽ. Et hinc est, quod substantia spiritualis creata nõ potest aliam sibi similẽ, vel in specie, vel in gradu procreare, quia talis substantia cũ sit simplex in essentia, nõ potest nisi per creationem fieri. Et eadẽ ratione materialis substantia quoad materiam non potest effici à causa creata, siue incorporea siue corporea: & hoc sensu dicimus substantiã secundum se totam ac per se primò, id est, quo ad totam entitatem, & nihil substantiæ supponendo, non posse effici à causa creata, sed de hac re plura in sequentibus dicenda sunt.

XV. Secunda verò pars conclusionis de eductione formæ substantialis per propriã efficientiam causarum secundarum non est tam euidens, & certa, sicut sunt superiores de efficientia absolutè, quia effectio huius formæ minus sensibus est, ideoque minus nota nobis, quam efficientia accidentium, & quia in hac efficientia explicanda, non parua est difficultas, vt sect. seq. videbimus. Nihilominus est hæc pars probabilior, præsertim absolutè sumpta, & non descendendo ad particulares modos explicandi hanc efficientiam. Et probatur primò, quia sicut videmus ignem calefacere, ita & generare ignem, & Solem producere mineralia, & terram actione etiam Solis germinare herbam, &c. Secundò, quia cum hæ res non fiant per creationem, sed per generationẽ, neq; ex parte rei factæ, neq. ex modo quo fit, requiritur virtus infinita ad earum effectionem: ergo talis virtus non excedit capacitatem causarum creatarum: ergo est illis communicata à prima causa, estq; illis cõnaturalis. Sed de hac parte plura in sect. seq. nõ enim potest exactè probari & defendi, nisi prius modus huius efficientiæ declaretur.

Formę substantiales à corporeis suppositis fiunt.

XVI. Tertia vero pars conclusionis, nimirum quod hæc efficientia non sit spiritibus creatis tribuenda, ex eo patet, quod sunt improportionati ad huiusmodi actionem: causæ autem corporales sunt magis proportionatæ, & accommodatæ. Inter res autem creatas non satis est, quod aliqua sit magis perfecta, vt possit efficere minus perfectam, nisi aliunde constet eam eminenter continere: spiritus autem creati, licet sint perfectiores quam corpora, tamen cum sint limitati ad proprium gradum, & singuli ad proprias significandas perfectiones, nõ continent eminenter res corporeas, & cum non sint formæ in materia, sed omnino abstractæ, improportionatæ sunt ad formas in materiam inducendas: de qua item re dicemus plura infra, tractãdo de intelligentijs creatis, vbi ostendemus eas nec substantiales formas, nec qualitates posse in corporibus efficere: neque possunt ad nutum suæ voluntatis corpora alterare. Quod si hoc non possunt, multò minus poterunt in materiam, formam substantialem inducere; nam qui virtutem non habet disponendi materiam, multò minus habere potest vim eam informandi. Agentia vero corporea cum possint materiam alterare, ac disponere, magis proportionata sunt, et eam introducendo substantialem formam, iuxta formæ capacitatem, & qualitatem.

Spirituales substantiæ formas substãtiales efficere nequeunt.

XVII. *Ad* fundamentum ergo Auicennę quoad priorẽ negamus à prima causa solam vnam intelligentiã, vel vnum effectũ potuisse prodire, quia prima causa non agit naturæ necessitate, vt ad vnum effectũ sit determinata, sed est intellectuale agens, habens in se infinitarum rerum exemplaria, quarum effectionem sua voluntate & arbitrio definit. Fundamentum autem secundi erroris postulat difficultatem ad sequentem sect. pertinentem.

SECTIO II.

Quodnam sit principium quo substantia creata efficit aliam.

SImul quærimus de principio principali, & proximo, seu instrumentali, quia vnũ sine altero satis explicari nõ potest. Constat autem primò ex dictis sermonẽ tantũ esse de corporali causa, quia creati spiritus nullam substantiam efficere possunt, vt dictum est. Rursus cum in substãtia creata sint materia, forma, & accidentia, constat secundò apud omnes materiam non esse principium huius effectionis: principium (inquam) quo, seu formale, nam principium quod suppositum est, sicut in cæteris actionibus: suppositum autẽ materiale licet constet materia, & forma, & subsistentia, ac prętcrea habeat accidẽtia, tamen vim agendi non habet a materia, quæ actiua non est, vt sæpe diximus. Subsistentiæ autem mentionem non facimus, quia illa solum est modus quidam, & terminus naturę, præcedens quidem naturaliter omnem actionem, non tamen per se conferens vim ad agendum, vt latius infra tractando de subsistentia dicemus. Tota ergo contro-

Materia null⁹ actionis principium quo.

uersia

ueršia ad formam ſubſtantialem,& eius accidentia, A ſeu naturales proprietates reuocatur.

II. Nullũ accidens principale cauſa ſubſtantiæ.

De quibus conſtat tertiò formam accidentalem non poſſe eſſe principiũ principale producẽdi ſubſtantiam,in quo omnes fere conueniunt. Solet.n. in contrarium citari Maior in 4.diſt.12.ſed non cõtradicit,neq; vllus alius quem ego viderim. Nec poteſt eſſe vlla dubitandi ratio, quia cauſa principalis vt oſtẽdimus,eſſe debet,vel nobilior, vel certe non ignobilior effectu: cum enim nemo det quod nõ habet, quo modo poteſt forma imperfecta habere in ſe,vel communicare ſuo ſuppoſito principalẽ vim efficiendi perfectiorem formam, quam nec formaliter,neq; eminenter continere poteſt? Eſt autem accidentalis forma imperfectior ſubſtantiali:ergo nõ põt eſſe principium principale educendi illam. Atque hoc euidentius conſtabit ex dicendis, tum per tractando primam ſententiam, tum etiam vltimam noſtram aſſertionem confirmando.

III. Forma ſubſtãtialis eſt principium principale quo efficiẽs agit.

Ex hoc vlterius fit, ſi in materiali ſubſtantia eſt aliquod principiũ quo principale ad efficiendã ſubſtantiam,illud eſſe non poſſe niſi ſubſtantialem formam: facta .n. enumeratione nihil aliud ſupereſt. Atq; hoc communi etiam omnium conſenſu videtur eſſe receptum: quia cum forma ſit principalis actus ſuppoſiti,& quę illi principaliter dat eſſe,illa ẽt eſſe debet principale principium operandi, cum operatio ſequatur eſſe. Deniq. quia forma ſubſtantialis non põt eſſe principium inſtrumentale; ergo erit principiũ principale. Patet conſequentia, quia neq. datur medium,neq. põt forma omnino excludi a ratione principij, cum ſit fons totius eſſe, omniumq. proprietatum. Antecedens autem patet, quia forma ſubſtãtialis non ſupponit aliam, cuius poſſit ipſa eſſe inſtrumentum,cum ipſa ſit omnium prima ac præcipua: loquor aũt intra idem ſuppoſitum,nam ſi vna forma inferior ad ſuperiorem,comparetur,poterit dici inſtrumentum illius, vt in ſuperioribus factum eſt,& in ſequentib. attingemus. Atq. hinc etiam omnes fere habent pro comperto accidentia eſſe inſtrumenta formæ ſubſtantialis ad producendam ſubſtantiã, quia forma ſubſtantialis non ſe ſola, & immediate producit ſubſtantiã ſimilem,ſed accidentibus vtens, vt experimẽto videtur conſtare,& probat argumentum pro Auicennã factum ſuperiori ſectione.

IV. His ergo poſitis duo explicãda ſuperſunt: primũ quomodo accidens ſit inſtrumentũ ad producendã ſubſtantiam. Secundum quomodo forma ſubſtãtialis ſit principium principale ad educendã ſimilem formam. Vnde duæ ſunt difficultates præcipuæ: prima eſt,an accidens ita ſit inſtrumentum, vt immediatè attingat eductionẽ ipſius formæ ſubſtantialis; an vero dicatur inſtrumentum ſolum, quia diſpoſitiuè operatur ad inductionẽ formæ ſubſtãtalis, qui eſt effectus præcipue intentus a principali agente. Secunda eſt,ſuppoſito, quod accidens immediatè attingat,an cum illo proximè etiam influat ſubſtantalis forma,uel tantũ remote,& quaſi radicaliter.

Prima ſententia circa efficientiam accidentium in ſubſtantiam.

V. Circa primum eſt prima ſententia,accidentia ſolum eſſe inſtrumenta hoc poſteriori modo, id eſt,tantum diſpoſitiue concurrendo: quod poteſt intelligi vel de accidentibus,quæ recipiũtur in paſſo,& sũt ipſæ formales diſpoſitiones materiæ: quo modo id videtur intellexiſſe philoponus 2. phyſic. tex. 27. & ideo hæc inſtrumẽta reuocat ad materialẽ cauſam: In quo,& cõtra Ariſtotelem loquitur,& cõtra rationem. Ariſtoteles enim ſemen, & ſimilia inſtrumẽta ad efficientem cauſam reducit, & meritò: quia inſtrumentum non dicitur, niſi quod per aliquam actionem influit in effectũ: & ideo nullus cauſæ propriè inſtrumenta dicuntur,niſi efficiẽtis. Aliter ergo intelligendum eſt de accidẽtibus, quæ ſunt in ipſo agẽte,& ſunt facultates, per quas proxime operatur, & effectiuè inducit diſpoſitiones in paſsũ,per quas paulatim præparat materiam,donec proxime fiat capax formæ ſubſtãtialis: & hoc modo ſunt inſtrumẽta ad inducendã formã ſubſtantialem,nõ quia ipſam immediate attingãt aut efficiãt: ſiſtit.n.ac terminatur eorum actio in effectione accidentiũ ſibi perfecte ſimiliũ,ſed quia,ut ſubordinata ſunt propriæ formæ, eorũ actio tendit ad productionem ſimilis formæ ſubſtantialis. Hãc opinionẽ tenuit Scotus in 1.d.37.& in 2.d.17. & latius in 4. B d.12.q.3.quã ſequitur Ocham in 2.q.23. Fundamẽtũ præcipuũ eſt,quia nõ põt accidens,cũ ſit ens imperfectius forma ſubſtãtiali:efficere vllo modo illã. Reſpõdent aliqui, licet accidẽs ſit imperfectius in rõne entis,nihilominus in rõne principij actiui eſſe poſſe a ptius,atq. eo sẽſu dici poſſe perfectius in agẽdo. Sed hoc nõ recte dicitur,quia vis agẽdi,prę ſertim in accidente,non eſt aliud ab entitate eius, vel ſi aliquo modo,ſaltem ratione,diſtinguatur,cõſequitur illam,& commẽſuratur illi: ergo poteſt accidens,nobilius eſſe in agendo, quam ſit in eſſendo. Aliàs ſub eadem diſtinctione poſſet quis dicere accidens eſſe principale principium producendi ſubſtantiã,quia licet non ſit nobilius in eſſe,põt eſſe nobilius in actione: quod eſt abſurdum. Præterea, nũ- C quam ex nobilitate actionis poſſemus colligere nobilitatem efficientis cauſæ quoad eius eſſe. Et (vt argumentatur Scotus) de Deo ipſo poſſet quis dicere eſſe nobiliorem in actione quamuis non ſit in eſſe.

Frequentior ergo reſponſio eſt, accidens etſi ſit ignobilius, & ideo virtute propria non poſſit attingere productionem ſubſtãtiæ, tamen in virtute ſuæ formæ ſubſtantialis, cuius eſt proprietas, & virtus agẽdi,poſſe illius eductionẽ immediate attingere. Sed inſtat Scotus,inquirendo quid ſit illa virtus,in cuius vi,& efficacitate dicitur accidens attingere. Aut.n.eſt aliquid ab accidente diſtinctũ,uel non. Si non diſtinguitur,ergo non magis põt in virtute illius fieri ſubſtantia,quã in virtute accidentis. Si verò diſtinguitur,vel eſt accidens,vel ſubſtantia,ſi ac- D cidens,idem procedit argumentum,ſiue illud dicatur eſſe abſolutum,ſiue reſpectiuũ, imò multo minus actiuum erit,ſi ſit reſpectiuum, quam ſi abſolutum. Si vero ſit ſubſtantia,non erit alia, niſi forma ſubſtantialis: atque ita potius forma ipſa erit virtus agendi,& principiũ quo accidens attingit eductionem formæ ſubſtantialis,quam econuerſo. Reſpondent cõmuniter Thomiſtæ ex Caietano 1.p.q.53. art.3.& q.77.art.1.cum dicitur accidens in virtute ſubſtantiæ facere ſubſtantiã illud [in virtute,] non eſſe tranſitiue ſumendum, ſed intranſitiue,quia nõ eſt ſenſus aliquã uirtutem addi accidenti, qua producat ſubſtantiam,ſed accidens per entitatem ſuã, eo quod ipſa eſt quædam virtus ſubſtantiæ, poſſe at- E tingere ſubſtãtiam. Sed hæc reſponſio non videtur eneruare vim argumenti, quia cũ calor natura ſua ſit virtus,& facultas ſubſtantiæ, cũ dicitur agere in virtute ſubſtantiæ,nihil aliud dicitur, quam quod calor natura ſua habet talem actiuitatem; hoc autẽ videtur naturaliter repugnare, nã forma ignobilis non poteſt eſſe naturalis uirtus ſuffi ciens ad producendam formam meliorem.

VI. Frequẽtior Thomiſtarũ reſpõſio examinat.

VII.

Et,ne videamur in uocibus ſiſtere, ut explicetur difficultas,quæ in re ipſa eſt, inquiro an actio illa, qua educitur forma ſubſtãtialis de potẽtia materiæ immediate prodeat a ſolo calore, v. g. a forma vero ſubſtantiali non niſi remote, & radicaliter,quatenus ab illa manat calor: uel ſit actio immediate ab vtraq. forma: ab una ut a principali, & ab altera vt inſtrumẽtali. Si hic poſterior sẽſus aſſeratur, ceſſat

quidem difficultas in argumento tacta, nã hoc modo nullum est inconueniens formam imperfectiorẽ instrumentariè concurrere ad effectum perfectiorem; & tunc optimè exponitur illud [in virtute,] significat.n. id est, aduẽtum a superiori virtute actu influente. Sed tunc insurgunt aliæ difficultates nõ minus graues. Prima, quia experientiæ, quæ probare videntur accidentia attingere effectionem substantiæ, probant accidentia sola id efficere, quia uel substantia non est, vt cum accidentia vini cõsecrati generant vinum; & idem argumẽtum, licet minus efficax, fieri solet de ferro candẽte generante ignẽ. Vel certè, quia substantia nõ est applicata, vt in Sole inducente formas substantiales rerum mineraliũ in visceribus terræ, a quibus longissime distat. Secunda, quia iuxta illam interpretationem iam ponitur forma substantialis principium immediatum alicuius actionis, quod superat perfectionem eius. Nã, quia ad hoc est improportionata, ideo recepit a natura formas accidentales, per quas agat. Vnde oritur tertium argumentum, quod Scotus, & Ocham indicarunt, nam si hic influxus immediatus necessariò concedendus est formæ substantiali, superfluus est immediatus influxus formæ accidentalis. Nã si generatio est vniuoca, forma substantialis, quæ supponitur immediatè influere, habet perfectionẽ, & proportionem requisitã, vt sit principiũ proximum sufficiens ad formam sibi similem producendã: cum .n. calor sit hoc modo sufficiens ad efficiendum similem calorem, cur non erit forma substantialis ad similem formam, cum iam supponatur, influxũ immediatum ei non repugnare? Quod si generatio sit æquiuoca, cum forma generationis sit eminentior, maiori ratione erit ad similem actionem sufficiens.

VIII. Quod si propter has difficultates prius membrũ eligatur, prout videtur etiam frequentius receptũ, manet in primis in sua vi difficultas tacta, nã intelligi non põt, quomodo instrumentum ignobilius se solo, & per vim sibi connaturalẽ absque consortio nobilioris agentis, efficiat effectum nobiliorẽ. Nam quod illud instrumentũ sit virtus alterius, quid refert? Quia inde solum habet, uel qđ sit decisum ab alio, sicut semẽ ab animali, & inde non crescit virtus, quæ tãta est, quãta est pfectio, quã in se recipit, non quanta est perfectio eius, à quo illã recipit, uel certè habet, qđ loco alterius substituatur ad agendũ, vt grauitas loco generantis: & hoc est quod mirabile, & repugnans apparet, scilicet, quod natura substituat virtutem imperfectam, vt se sola, & sine actuali iuuamine superioris virtutis, efficiat vice principalis agentis nobiliorem effectũ. Et præterea sunt aliæ difficultates contra illum dicendi modũ. Præcipua est, quia sequitur formas substãtiales nullam habere actiuitatem propriam, sed solum, quasi per accidens concurrere ad omnem actionem. Nã si Deus, v.g. solum produceret, & conseruaret calorem, & postea non immediatè influeret in actionẽ progredientem a calore, non esset causa per se, sed per accidens illius actionis: ergo similiter si forma substãtialis ita comparatur ad omnem actionẽ caloris, non potest vere dici principium per se efficiẽs actionis, uel ad summum dicetur, principium principale remotum, & per denominationem extrinsecam, scilicet, quia principium proximũ agendi vicem illius habet, vel (vt verius dicam) impotẽtiam eius supplet, nam reuera forma ipsa per sese nullam actiuitatem habet. Hoc autẽ videtur absurdũ, alioqui substantia nũquam esset per se actiua, aut generatiua sui similis, neque esset vlla actio a supposito substantiali creato, nisi ratione accidentiũ; hoc autem repugnat perfectioni substantiæ. Nam, vt argumẽtatur Scotus in 3. dist. 16. si aliqua forma accidẽtalis est immediatè productiua sui similis, cur non erit etiã aliqua substantialis? Videtur etiam contra Aristo. 2. Phys. c. 7. ibi enim triplicem causalitatem formæ tribuit, formalem, finalem, & efficientem: ergo sicut prima, & secunda propriè, ac per se conuenit formæ, ita & tertia.

Secunda sententia opposita circa actiuitatem accidentium in substantiam.

IX. Secunda sententia affirmat accidentia ita esse instrumenta substantiæ ad substantiam producendã, vt proximè, & per se attingant productionẽ substantialis formæ in virtute aliarum formarum, quarum sunt instrumenta. Hæc est sententia D. Th. 1. part. q. 45. artic. 8. ad secundum, & tertium, & q. 77. art. 1. ad tertium, & quartum, & q. 115. art. 1. ad quintum, & 3. part. q. 77. art. 3. Caieta. supra. Ferrar. 4. cont. Gent. c. 66. & Capreoli in 1. dist. 3. q. 3. artic. 2. & in 4. dist. 12. q. 1. artic. 3. Ægid. quod lib. 3. q. 1. ad secund. & in Examer. part. 2. c. 11. Henric. quodlib. 14. q. 1. Heruæi quodlib. 3. q. 12. Et videtur hæc esse communis Peripateticorum sententia. Aristoteles .n. vbique significat naturalem actionem, & generationem fieri medijs accidẽtibus, vnde 1. de Generat. capite 7. ait actionem, vtiq. corruptiuam, inter contraria tantum esse: contrarietas autem propriè solum est inter qualitates: & li. de sensu, & sensibili inquit, nihil agere, aut pati quaten⁹ ignis, aut aqua, aut quippiã simile est. [sed quatenus contrarietatem subit,] idest, quatenus contrarijs qualitatibus afficitur. Vbi Alexand. aduertit, iuxta Peripateticam sentẽtiam, ignem nõ edere actionẽ quatenus ignis, sed quatenus calidus est, idest non per formã ignis, sed per calorem. Item 2. de Anima, text. 10. & 7. Metaph. text. 31. & lib. 3. de Generat. animal. docet Aristoteles semẽ esse instrumentum, quo vnum animal effectiuè generat aliud. Commẽtator etiam li. 7. Metaph. comm. 22. & 31. & 12. Metaph. comm. 18. inquit, eiusdem virtutis esse materiam præparare, & formam inducere: cum igitur constet substantiam vti accidentibus ad præparandam materiam, dicendum est per eadem inducere formam.

X. Rationes, quibus hæc sententia confirmatur, hæ sunt præcipuæ: prima, quia forma substantialis non est per se immediatè actiua, sed per potentiam, quæ sit qualitas ab ea distincta: ergo nec formã substantialem inducit, nisi media potẽtia accidentali: Antecedens patet primò inductione, nã videmus vnãquamq. substantiam ad omnes alias actiones vti accidentibus: quod nõ solũ de materialibus, sed etiã de spiritualibus substantijs creatis uerum est: ergo signum est excedere perfectionem, & limitationem substantiæ creatæ esse simul principale, & proximũ principium suarũ actionum: Item, quia forma substantialis per se ipsam solum determinatur ad dandum formaliter esse, ad actiones vero est indeterminatum principium, quia fere semper potest plures actiones efficere, ad quas per accidentia determinatur: & ideo non est proximum principium actionis per se ipsam, sed per accidentia: ergo idem dicẽdum est de actione, qua producit substantiam.

Rationes secũdæ sententiæ.

Secunda ratio, quæ confirmat vltimam illationem præcedẽtis, est, quia actio per quam reducitur forma substantialis, non est propriè actio cõdistincta à motu alterationis, qui ad illã ordinatur ac tẽdit, sed est quasi terminus eius: & ideo non computantur quasi duæ actiones, sed quasi una, & eadem: sed tota alteratio, quæ ad generationem tendit, fit medijs accidentibus, vt per se constat: ergo & ipsa generatio substãtialis fit medijs accidentibus. Maior patet, quia forma substantialis, quæ educitur de potentia materiæ mediante motu, resultat in materia ex vi ipsius motus: ergo eadem actione, Physicè loquendo, & mediante eodem instrumento fit: Et cõfirmatur, nam accidentia sunt instrumẽta ad expellen-

pellendam formam substantialem corrupti: ergo, & ad efficiendam formam geniti.

Tertia ratio, quia actio ꝓpria solū fit inter cōtraria: ergo solū illud est principiū propriū talis actionis, quod propriè habet cōtrarium: huiusmodi autē est qualitas, & non substantialis forma: ergo.

XII. Variæ experientiæ pro secunda snia.

Quarta, ac præcipuè fundatur hæc sententia in experientijs, nam sæpe generantur substantiæ medijs accidentibus, quando nulla est forma substantialis à qua possit esse actio: quia vel longe abest, vel omnino nō est. Respondet Scotus, quod forma interdum distet, non obstare quo minus in formæ eductionem influat, quia pōt vi, & efficacia sua attingere loca distantia. Et hoc modo existimat formas rerū mineralium immediatè educi à forma Solis. Quando verò nulla inuenitur forma proportionata, vel applicata intra sphæram suæ actiuitatis, tunc ait, formæ eductionē immediatè fieri à prima causa, ad quam spectat supplere defectus inferiorū agētium. Et hoc modo ait frequentius generari animalia, non solum ea quæ ex putrefactione fiunt, sed etiam quæ fiunt ex semine, in quo imperfecta est virtus, & insufficiens ad educendam aīam ex potentia materiæ. Sed prior pars huius responsionis repugnat principio Aristotelico, agens, & patiens debere esse simul, de quo paulo inferius. Posterior vero pars sapit opinionē Platonis, qui dicit formas substantiales induci ab ideis separatis: nam si verū est Platonem non posuisse ideas, nisi in mente diuina, perinde fuit ac dicere formas substantiales effici à prima causa. Quod ēt docuit Philoponus 1. Physic. in fine, vbi ait, formas substantiales prouenire ab vniuersali naturæ artifice: Themist. vero lib. suo 1. de Anima, c. 24. & lib. 3. c. 52. dicit prouenire ab aīa mundi. Auicenna vero, vt supra citauimus, dicit prouenire ab infima intelligentia. A quibus differt Scotus quod non oēs formas, sed plures, & perfectiores etiā materiales dicit fieri ab agente separato, quod etiam videtur maius inconueniens, nam cum hæ oēs formæ educantur de potentia materiæ, non requiritur virtus infinita ad earū effectionē: cur ergo quædā ex formis habent vim ad efficiendas sibi similes, & non aliæ, & præsertim illæ quæ perfectiores sunt? Quapropter hæc experientia est quæ maximè videtur hanc sniam confirmare, nam rōnes certè non sunt adeò efficaces, ut mox uidebimus.

XII. Prius uerò quam hunc punctum definiamus, necesse est proponere secundum, quem attigimus in ratione superius facta in fauorem prioris sniæ, & multum refert ad intelligendam, rectèq. defendendam posteriorem sniam, quanquam ab eius authoribus fere omnino pretermissus esse uideatur. f. supposito quod accidentia sint instrumenta immediatè, & per se attingentia eductionem formæ substantialis, an sint instrumenta separata ab ipsis formis quoad causalitatem, an uero coniuncta. Et consequenter an forma substantialis dicatur principium principale huius actionis solum remotè, & radicaliter, an uerò etiam proximè, & per se actu influens. Et quidē authores omnes posterioris sententiæ uidentur censere accidentia esse instrumenta separata, nam[?] rationes adductæ, & experientiæ, si quid probāt, hoc maximè suadent, nam uidentur accidentia generare substantiam, etiam quando nulla est substantia, quæ cum illis concurrat. Et ita sentiunt præter citatos authores Palud. in 4. distinct. 12. quæst. 4. art 1. concl. 3. & ibi Rich. art. 3. q. 2. & Thom. de Argent. q. 1. Maior. q. 1. Hispal. q. 1. artic. 3. notab. 3. Albert. art. 16. Qui omnes loquuntur de speciebus sacramentalibus, quæ sine substantia manent, & illis tribuunt quod eandem efficientiam habeant in uirtute substantiæ, quā habere possunt quando illi coniunctæ sunt, quod latè declarat ēt Aegidius Theoremate 48. de Eucharistia, Zimara etiā Theor. 114. fusè tractans propositionem illam Auerrois, [idem esse agens disponens materiam, & introducens formam,] sentit totam actionem esse immediatè à qualitatibus, à forma autem non nisi in quantum uirtutem suam agendi cōmunicat qualitati. Idē latè Caiet. 1. p. q. 53. a. 3. Nihilominus tamen hæc sentētia habet difficultates supra tactas inter confirmandū opinionem Scoti in superiori puncto, quia non apparet quo modo possit forma substantialis transfundere (ut ita dicam) totam suam uim agendi in accidentalem formam, ita ut pereunte etiam (si opus sit) substantiali forma, & conseruata sola accidentali, possit hæc sola efficere substantialem formam perfectiorem se, cum actu non habeat esse tam perfectū, neque actu iuuetur a superiori forma.

Prima assertio ad resolutionem quæstionis.

Propter has difficultates difficile censeo iudiciū ferre inter has sententias: breuiter tamen quod sentio proponam. Dico ergo primò, negandum nō esse, quin accidentia ita sint instrumenta ad producendam substantiam, ut proximè, & per se attingāt eductionem formæ substantialis. Probatur primo ex communi sententia tot Philosophorum, quę non est facile reijcienda, ubi euidens ratio in contrariū non occurrit. Secundò, quia experientia, cui Philosophia maximè nititur, hoc multum confirmat, & nihil est, quod repugnet, ut patebit soluendo obiectiones in contrarium. Tertiò, quia alioqui sæpè erit necessarium, totam efficientiam substantiæ tribuere causis uniuersalibus, uel etiam primæ, quod in Philosophia uitandum est, quoad fieri possit: quia recta dispositio uniuersi postulat, ut per causas secundas fiat quidquid commodè, & connaturaliter fieri potest. Quarto denique, quia hic modus efficientiæ consentaneus est naturæ accidētalis formæ, quæ substantiæ datur non solum ad ornamentum, & pulchritudinem, sed etiam ad exercendas actiones suas, ut de alijs actionibus inductione constat. XIV.

Dices, esse disparem rationem de hac actione, & de alijs, nā aliæ actiones sunt accidentales, vt intellectio, visio calefactio, &c. Hæc aūt actio est substantialis. i. per se primo terminata ad substantialē terminum, & ideo licet ad alias actiones accidentia sint apta ad instrumenta, non verò ad hanc, quia principium proximum agendi debet esse proportionatum actioni, & ideo si actio sit superioris ordinis, etiam principium esse debet. Vt v. g. quia intellectio, est spiritualis actio, non dedisset natura aptum principium ad illam, si potētiam, seu instrumentum materiale contulisset, etiamsi anima, quæ est principale principium, sit spiritualis: sic ergo ad substantialem actionem non erit accidens accōmodatum instrumentum, etiamsi forma sit substantialis. Ad hoc respondeti potest ex Caiet. 1. par. q. 54. artic. 3. generationem substantialem non esse propriam operationem, vel actionem, sed esse terminum præcedentis motus, seu alterationis, & ideo principium alterationis esse aptissimum instrumētum, aut principium generationis. Quam responsionem aliqui moderni, ita amplectuntur, ut in ea fere fundent totam probabilitatem sententiæ Diui Thomæ de hac efficientia accidentium, & existimant ante Scotum neminem posuisse hanc actionem ab alteratione distinctam. Miror tamen, quod potuerunt in hanc sententiam induci, quæ mihi videtur, & doctrinæ Aristotelis, & eorundem principijs, & euidenti rationi contraria. Arist. n. toto primo lib. Phys. & 1. de Generat. hoc præcipuè agit, vt generationem substantialem ab alteratione distinguat: & in 5. Physicor. cum ad tria prædicamenta dicat esse per se motum propriè dictum, ait ad substantiam XV.

stantiam non esse motum, sed mutationem, quia non est ex subiecto in subiectum, sed ex ente in potentia in ens simpliciter. Vnde eisdem locis distinguit principia generationis à principijs aliorũ motuum, quæ sunt propria materia, vt est pura potentia, & substantialis forma, & priuatio.

XVI. Generatio an, & qualiter terminus alterationis.

Deinde illi authores æquiuocè vtuntur vocibus, cum aiunt generationẽ esse terminum motus, seu alterationis, nam potest dici terminus intrinsecè, & propriè, & sic est plane falsum, nam talis terminus alterationis non est nisi qualitas, quæ per eam fit: imò in vniuersum impossibile est actionem esse terminum alicuius motus, quia de intrinseca ratione actionis est, vt sit via, & quod non per aliã actionem fiat, sed per se ipsam. Alio modo dici potest terminus successiui motus tanquã mutatio instantanea extrinsecè terminans motum. Quod duobus modis potest intelligi. Primò, quod illa sit quædam indiuisibilis mutatio, seu quoddam mutatum esse, quod reductiue pertinet ad eundem motum, & in re est eiusdem rationis cum mutatis esse continuantibus motum. Et hoc dici non potest de generatione respectu alterationis præcedentis, quia neq; est eiusdem ordinis cum alteratione, neque ad illã vllo modo reducitur. Et præterea, quia mutatio terminans motum intra rationem, seu latitudinem eius, confert aliquid ad consummandum terminum motus intra propriam rationem, & entitatem, vt mutatum esse, in quo primo non est motus localis, consumat illud vbi, quod per talem motum fit, & in eo instante incipit esse, cum antea nondum esset: & idem est proportionaliter in alteratione: quia in eo instãte fit aliquis terminus qualitatis, qui antea non erat. Per generationem aũt non fit aliquis terminus qualitatis, intrinsecè, & intra proprium genus pertinens ad cõsummationem eius, sed fit noua forma altioris rationis. Ergo non põt generatio hoc modo dici terminus motus, seu alterationis. Alio igitur modo dici potest terminus extrinsecus tantum propter immediatam consecutionem, vel concomitantiam. Et hic sensus est verus, tamen hoc non impedit, quo minus generatio sit actio distincta: sic. n. illuminatio est terminus motus, & est propria actio. Et creatio animæ rationalis põt hoc modo dici terminus generationis quoad alterationem præcedentem, quam nemo negabit esse actionem distinctam, & à fortiori idem est de vnione illius animæ ad corpus, cum hæc sit posterior actio, quam creatio animæ. Si ergo generatio hominis est actio distincta ab alteratione, licet sit terminus illo modo: idẽ a fortiori erit in reliquis. Atque hoc maximè necessarium est, si supponamus (vt dicti authores supponunt) in instanti generationis totam præcedentem alterationem, & intrinsecũ terminũ eius desinere esse: sic. n. generatio non potest dici terminus, nisi quia immediatè succedit post illam alterationem: ergo illa non potest non esse noua actio, quia immediata consecutio vnius post aliud non tollit nouitatem, & distinctionem actionis.

XVII. Vnde tandẽ argumẽtor à priori, quia generatio est realiter, essentialiterq; distincta à tota alteratione pcedenti: ergo est per se propria, & noua actio. Antecedẽs patet, quia est eductio nouæ formæ, realiter distinctæ à præcedenti, & fit in subiecto distincto. s. in materia prima immediate; alteratio verò fit, vel in toto composito, vel saltem in materia, media quantitate. Deniq; quia tota alteratio duratione præcedit, & iuxta probabilem opinionem etiam eius intrinsecus terminus non manet. Consequentia verò probatur, quia illa actio est eductio nouæ formæ, quæ per se primo tendit ad nouũ compositum, per se vnum: ergo est per se noua actio. Dicent fortasse non esse propriam actionem, sed resultantiam quandã ex priori alteratione. Sed hoc dici non potest, præsertim si supponamus, accidentia quæ præcesserunt in corrupto, nõ manere in genito: nã aliqua forma non dicitur resultare ex aliqua actione, nisi quatenus resultat ex termino eius: quia vnaquæque actio proxime sistit in suo termino. Vnde nihil resultat ex illa mediatè, nisi quatenus resultat ex termino eius: si ergo in instãte generationis, neque alteratio, nec terminus eius manet, quomodo ex illa resultare põt substantialis forma? Dicent fortasse, quia naturaliter succedit illi. At hoc non est resultare, nam resultantia dicit aliquem modũ efficiẽtiæ per naturalem dimanationem, quæ esse non potest inter res, quæ proximè sibi succedunt, quando vni pereunti succedit altera, alias etiam ex forma corrupti dici posset resultare forma geniti. Quapropter hæc successio non tollit necessitatẽ nouæ actionis, sed illam maxime requirit, ut ex vi eius possit forma introduci, qua expellatur altera, & consequẽter accidentia, si ab illa pendebant.

Vnde minus ẽt consequenter loquuntur, qui cũ alias opinentur, accidentia quæ fuerunt in genito, non manere in corrupto, dicunt formam substantialem resultare in materia, virtute instrumentali accidentium quæ introducuntur per motum, cum primum ad certum terminum perueniunt: nam si illa iam non sunt, quõ esse possunt instrumentaria virtus? Item, illa quæ perueniunt ad certum terminum intrinsecum, non sunt eadem, quæ antea erãt, & secundum illum terminum consequuntur formam iuxta illam sententiã, non ergo possunt esse instrumenta ad illam. Et præterea, vt supra, disputando de materia accidentium, tetigimus, etiamsi eadem accidentia maneant, non possunt esse instrumenta ad substantialem formam: quia nullã habent propriã actionem præuiam, qua mediante eleuentur ad effectũ principalis agentis. Quapropter hæc instrumentaria efficientia non accidentibus, quæ in passo fiunt, & materiam disponunt, sed accidentibus, quæ sunt in agente, à quibus illa alia procedunt, tribuenda est. Ex quo ẽt fit, vt non possit vere dici forma substantialis resultare ab accidentibus disponentibus materiam. Denique quidquid sit de nomine resultantiæ, & quidquid sit an accidẽtia passi habeant etiam efficientiã in eductione formæ, negari non põt, quin illa eductio sit noua actio, & maximè per se intenta, quia illa est propria actio, quæ fit in virtute substantiæ, nam alteratio est actio propria ipsius accidentis secundum se, & est quasi medium ordinatũ ad generationem, quæ est actio per se primo intenta. Sicut etiam nutritio est propriè, ac per se actio, & augmentatio, teste Aristotele, est per se motus, quamuis neutra fiat, nisi præuia alteratione, & medijs dispositionibus, cum quibus possit partialis substantia aggenerari. XVIII.

Aliter ergo respondendum est propositæ obiectioni, concedendo actionem, qua educitur forma substantialis esse, esse substantialem ex parte termini, & esse nobiliorẽ omni actione, vel alteratione, quã accidens potest virtute sua præstare, quod non solum Scotus inuenit, sed ante eũ docuerunt Arist. lib. 2. Phys. tex. 14. & lib. 8. tex. 62. Auer. 4. lib. phys. Comm. 129. Simplic. lib. 5. physic. tex. 8. Idemq; secuti sunt post Scotum multi ex Thomistis, vt videre est in Capreol. 1. dist. 13. art. 3. ad argum. cont. 1. conclus. Soncin. 7. Metaphys. q. 22. Ferrar. 2. contra Gent. cap. 17. Et nihilominus dicunt, & rectè, hi authores, accidens proportionatum formæ substantiali posse esse ex natura sua instrumentum accommodatum ad talem actionem, quia licet in ratione entis sit inferioris ordinis forma accidentalis comparata ad substantialem, tamen in modo essendi habent proportionem, si vtraque sit pendens à materia, & similiter commensurantur in ratione dispositionis, & formæ, & eadem ratione possunt XIX.

propor-

proportionari in ratione instrumentariæ virtutis A & actionis, seu termini: nam sicut est connaturale substantiæ operari per accidentia sibi proportionata, ita est connaturale illi fieri per accidentales dispositiones sibi proportionatas, tanquã per instrumentum accommodatum. Quapropter non est simile, quod obijciebatur de potentia materiali respectu intellectionis spiritualis, quia ibi nulla esset proportio, nec in ratione subiecti, nec in ratione dispositionis, aut in alio genere, & ideo non esset accõmodatum principium. Eo vel maxime, quod intellectus non est tantum instrumentum, sed suo etiam modo principale principium intellectionis sibi cõnaturalis, vt sequente sectione dicam.

XX. An generationẽ hõis accidentia attingant effectiuè.

Sed potest quis instare, quod saltem in generatione hominis non sint accidentia apta instrumenta, vt possint immediatè attingere actionẽ, qua generatur homo: quia illa actio est vnitio animæ rationalis ad materiam, per quã proximè fit modus vnionis eiusdem animæ, qui modus immaterialis est, cum realiter idem sit cum ipsa anima: ergo, & illa actio vnitiua spiritualis, nã est idẽ cum suo proximo, ac formali termino: ergo non potest accidens materiale esse instrumentum ad talem actionem. Respondetur primò, concedendo totum, nam in conclusione non diximus accidentia esse instrumẽta ad vniendam quamcũque formam substantialẽ cum materia, sed ad educendam formam: vtique educibilem: ad vniendam autem rationalẽ formam satis est, quod accidentia seminis cõcurrant effectiuè ad disponendum, & organizandum corpus: dispositiones autem ipsæ materialiter tantum causẽt, & exigant illam vnionem, quod satis est, vt homo dicatur generare hominẽ, quamuis solus Deus, qui creat animam, effectiuè etiam illam vniat, vt tenuit Scotus in 4. distinct. 43. quæst. 3. art. 3. & idem censet probabile ibi Richardus art. 3. quæst. 2. Idem ẽt supponit Henric. Quodlib. 11. quæst. 14. dum ait, animam rationalem, creatam à solo Deo in corpore disposito ab agente naturali, se ipsam vnire absq; efficientia noua extrinseci agentis, sed quasi per naturalem resultantiam vnionis ab ipsa anima: nam ex illa sententia etiam sequitur proximum agens in generatione humana, non attingere immediatè sua efficientia vnionem animæ ad corpus, sed solum remotè ratione dispositionum, quam opinionem tenent etiam Conimbricenses libro 2. Physicorum q. 11. articulo 3. Secundo, si quis defendere velit, accidentia attingere instrumentaliter hanc vnionem, qđ tenet Capreolus in 2. distin. 15. quæst. vnica, a. 3. & clarius in 4. dist. 43. artic. 3. ad argumentum Hẽrici, & Aureoli contra 2. conclus. responderi põt, illam vnionem, tametsi in se immaterialis sit, participare tñ aliquas proprietates rei materialis, præsertim qđ a materia pendet in fieri, & esse propter essẽtialem, & actualem habitudinem ad illam: vnde ẽt habet quandam extensionem ex parte illius, & propter hanc causam fieri posse, vt accidentia materialia eleuentur, vt instrumenta ad illam vnionem faciendam: quod non videbitur difficile ijs, qui credunt materiale phantasma esse instrumẽtum ad efficiendam speciem spiritualem.

Secunda assertio.

XXI. Dico secundo: Negandum non est, quin forma substantialis suã habet propriam, & principalem efficientiam circa eductionem similis formæ de potentia materiæ, immediatè per se ipsam simul influendo cum accidentali, & instrumentali principio, si in re coniuncta illi sit, & sufficienter approximata: quo fit, vt accidens in hac efficientia se gerat, vt instrumentum coniunctum formæ, & nõ vt omnino separatum quoad causalitatem. Tota hæc conclusio, & intentio ac sensus eius, satis, vt opinor, declarata sunt in superioribus. Et amplius manifestantur, nam quando ignis, verbi gratia, generationem ex stupa sibi propinqua, dicimus ignem generantem non solum per calorem suum instrumentaliter, sed etiam per suam formam substantialem principaliter influere in actionem, quæ ad eductionem formæ substantialis intrinsecè terminatur: non tantum mediatè, & remotè, quatenus dat suo calori illud esse, & illam virtutem, per quam causat, sed etiã quia proximè in suo genere simul influit cum suo calore. Et hoc ipsum seruari dicimus in omni eductione formæ substantialis, si aliunde ex parte agentis non sit impedimentum, vel ob carentiam existẽtiæ, vel ob distantiam loci. B Fundamentum etiam huius assertionis sic expositæ, in superioribus insinuatum est: consistitque in duobus principiis. Vnum est formam instrumentariam per se solam, & quasi destitutam ab actuali influxu principalis agentis, non posse esse sufficientem in ratione causæ proximæ ad efficiendam formam se nobiliorem. Qđ principium videtur mihi ferè ex terminis notum, quia si illa forma tunc non iuuatur actu à superiori, tantũ influit per id, quod in se actu habet: cum ergo illud sit quid imperfectum non potest per se solum efficere aliquid perfectius. Item repugnat calorem efficere formam substantialem sola propria virtute: sed quando se solo operatur sine influxu superioris formæ, tantum operatur propria virtute: quia nullam C aliam habet nisi illam, quæ connaturalis est entitati, seu quam habet ex vi sui proprij esse. Quod autem habeat hoc esse à forma ignis, aut quod natura sua sit facultas eius, aut quod vice illius substituatur, ut quasi nomine eius agat: hæc (inquam) omnia cum solum addant calori relationes quasdam, vel denominationes, satis esse non possunt, vt solus calor destitutus (vt sic dicam) omni superiori auxilio, sit sufficiens principium proximum, & immediatũ talis actionis. Item quia alias calor eodem modo esset virtus producendi substantiam, sicut est virtus producendi calorem: quod ex ipso excessu substantiæ constat esse satis absurdum. Sequela patet, quia vtrumque habet calor, vt est quædam virtus substantiæ, & ab illa suum esse participat. Denique D cum virtus agendi caloris sub quacunque ratione nihil aliud sit quam entitas, & perfectio eius, & hæc longè sit minor quam in forma substantiali, intelligi satis non potest, quomodo tota virtus, quæ per se sola sufficiẽs sit ad eductionem substantialis formæ in calorem transfundatur: non igitur potest solus calor loco totius principalis principij substitui.

Instrumentalis forma nõ est sufficiẽs rõ agẽdi non adiũcta forma quæ sit rõ princip.

XXII. Alterum principium in quo nititur assertio posita, est, hunc actiuitatis modum per se loquendo posse conuenire formæ substantiali materiali, si aliunde non desint generales conditiones ad agendum requisitæ. Hoc autem principium videtur satis probatum in rationibus vltimo loco factis in fauorem opinionis Scoti, quas non parum confirmat Aristo E teles 2. de generatione tex. 54. & 55. vbi reprehendens eos qui efficientiam formarum negabant, inquit: [Huc accedit qđ facultates per quas res gignũtur, variè instrumentarias corporibus attribuũt, atque inter eam causam, quæ ad formã pertinet auferunt.] Nec satis est dicere formis attribui efficiẽtiã, quia ab illis manant qualitates, per quas solas exercent oẽs actiones suas, quia vt supra dicebamus, hæc nõ est ꝓpria, & ꝑ se efficiẽtia, sed per se tãtũ remota, & radicalis, nam actio quæ immediatè oritur à sola forma accidẽtali, à sola ẽt illa per se, & essentialiter pendet tanquam à principio proximo, vt omittam concursum causæ vniuersalis. Cuius signum est, quia si Deus conseruet calorem, verbi gratia, conseruari etiam potest omnis actio, quæ ab illo solo pro-

Substantialis forma mãlis cõstituit suppositũ potens efficere.

proximè procedit, vt etiam authores contrariæ sententiæ fatentur: ergo signum est, formam substantialem non esse principium per se talis actionis: ergo si forma nunquam potest actu influere cũ facultate accidentali, nunquam habet veram ac propriã efficientiam; quod Aristoteles supra reprehendit, non parum derogat perfectioni substãtialis formę. Præterea nulla ostendi potest repugnantia in hoc efficiendi modo: ergo non est cur negetur: simili.n. consecutione supra probauimus habere causas secundas vim efficiendi: quia ad perfectionem creaturarum, & ad efficaciam creatoris spectat, quod habeant virtutem se cõmunicandi, quantũ naturis earum consentaneum est: ergo idem erit dicendũ de formis substantialibus, quantũ ad hanc efficientiã, si aliunde eis non repugnat: non potest aũt ostendi vlla repugnantia, per se loquendo, neque ex parte formæ, quæ educitur, neque ex parte formæ educẽtis. Primum patet, quia illa forma, & est finita, & fit (vt ita dicam) modo finito, id est per eductionem sine vlla admistione creationis. Secundum patet, quia illa forma nõ est minus perfecta, neq; est improportionata, cũ sit eiusdem ordinis, scil. n. actus materiæ nobilior, vel æque nobilis, & natura sua instituta, & maximè propensa ad generandum sibi simile.

XXIII. Secũdæ sẽtentiæ rõnibus satisfit. Denique rationes secundæ sententiæ, vel non militant, vel non admodum vrgent cõtra hanc actiuitatem. Prima. n. ratio ad summum probat non esse excludendã instrumentalem actiuitatem accidentium, non verò probat hanc influentiam formæ esse impossibilem, aut non esse necessariam. Duobus itaq; modis intelligi potest formam substantialem esse proximum principium alicuius actionis: vno modo exclusiuè (vt ita dicam) id est absque consortio alterius principij proximi, & instrumentalis. Et hoc modo non sequitur substantialem formam esse principium proximũ alicuius propriæ actionis. Et hoc ad summũ probant rationes factæ in illo argumento. Alio modo intelligi potest, quod forma substãtialis sit principium proximum, id est immediatè influens per suam substantiam in actionem, seu effectum: non tamen sola, sed eleuans, seu adiuuãs instrumentariam virtutem, & vt determinata per illam ad talem actionẽ. Et hoc modo negamus excedere perfectionem formæ substantialis, esse proximum principium principale agẽdi alicuius actionis: quod non solum in generatione substantiali, de qua nunc agimus, sed etiam in aliquibus operationibus accidentalibus verum esse ostendemus sectione sequenti. Neque rationes factæ in illo argumento contra hoc procedunt: quia is modus efficiendi non excludit accidentalem facultatem, seu instrumentum.

XXIV. Secunda verò ratio ex falso fundamento procedit, vt ex dictis constat, nimirũ quod generatio non sit propriè actio ab alteratione distincta. Tertia verò parui est momenti, tũ quia ad efficientiã in rigore sufficit cõtrarietas, seu oppositio priuatiua, maximè, vbi effectio non est per proprium motum successiuum, sed per mutationem instãtaneam, qualis est generatio substantialis: tum etiam quia licet formalis contrarietas sit inter qualitates, tamen radicalis, (vt sic dicã) est in formis substantialibus: & ideo nõ semper qualitas sola est principiũ actionis, sed interdum etiam forma, maximè quando per actionem, non solum qualitas contraria, sed et forma repugnans alteri formæ introducenda est. Denique, licet actio corruptiua, non sit nisi inter cõtraria, nihilominus qualitates ipsę non solum efficiunt qualitates formaliter contrarias, sed etiam formas, in quibus est radix cõtrarietatis, & repugnãtię. Signũ ergo est, quod licet actio incipiat à propria contrarietate, non tamen in ea sistit, sed extenditur vsque ad radicem eius: quid ergo mirum, quod ipsa etiam forma possit in suo genere esse principium talis efficientiæ, saltem prout attingit substantialem formã, & radicem contrarietatis? Experientiæ verò, quæ vltimo loco afferebantur, non procedunt contra hãc conclusionem, quæ solum ex hypothesi posita est. s. si forma sufficienter adsit; quid verò de illis dicendum sit, constabit ex assertionibus sequentibus.

XXV. 2. conclus. secũdæ nõ obstare, ostenditur. Solum potest contra has duas conclusiones afferri obiectio Scoti, nam videtur hæc secunda priori repugnare, quia si forma substantialis per se ipsam proximè influit ad efficiendam similem formam, superflua est immediata actiuitas accidentium, si .n. calor se solo sufficit in rõne principij proximi ad efficiendum similem calorem, cur forma ignis sola non sufficiet ad educendam similem formam, cum iam supponamus posse immediatè influere in illã? Quod illa sufficit, superuacaneum est aliud principium. Respondetur, primum necessarium fuisse, vt accidentia habeant instrumentariam actiuitatem: quia, vt statim dicemus, non solum data sunt ad agẽdum in præsentia formæ: sed etiam in absentia illius. nam hoc sæpe necessarium est ad naturales generationes. Deinde hinc elicimus virtutem propriã disponendi, & præparandi materiam, & virtutem instrumentariam educendi formam, quãdo illa educibilis est, ex natura rei esse coniunctas, & ideo quãuis daremus ex parte formæ, quando illa sufficiẽter adest, non esse absolutè necessariam aliam vim actiuam, tamen quia hæc alias est per se necessaria, & connaturalis, ideo tunc etiam concurrit, & multum iuuat ad actionem. Tandem addi potest, fortasse et tunc esse necessariam illam virtutem, quia forma substantialis per se sola nunquam est sufficiẽs principium actionis, eo quod ex se sit indifferẽs, & quasi generale principium actionis, & quia sicut forma substantialis ex parte materiæ requirit dispositiones accidentales, licet forma accidentalis illas non requirat, ita ex parte principij requirit consortiũ accidentalis instrumẽti, vt de potẽtia materię educatur.

Tertia assertio.

XXVI. Dico tertio: Accidentia non ita sunt instrumẽta coniuncta substantiæ ad formam substantialem educendam, quin possint totam suã actiuitatem circa substantiam exercere, etiãsi à substantiali forma distincta, seu distantia sint. Hæc est clara Diui Thomæ sententia, quam sequuntur omnes authores supra citati tam in secunda sententia prioris puncti, quam in puncto secundo. Eamque probant naturales experientiæ supra adductæ, & illa quæ, supposito Eucharistiæ mysterio, sumitur ex actione specierum uini. Ratio autem à priori est, quia in his accidentibus, quacunque ratione eorũ entitas conseruetur disiuncta à propria substantiali forma, manet tota uirtus agendi eis connaturalis, quia hæc in re non distinguitur ab eorum entitate: ergo si conuenienti modo applicentur alicui passo, habebunt circa illud connaturalem actionem, qua disponunt materiam eius ad formam ipsis proportionatam: sed cum hac actione, si ad terminum requisitũ perueniat, ex natura rei coniuncta, est actio instrumentaria, qua educitur substantialis forma, quia hæc potest naturaliter separari ab ultima dispositione: ergo hanc etiam actionem possunt habere huiusmodi accidentia, etiamsi à propria forma distent, dummodo habeant totam intrinsecam perfectionem, uel intensionem necessariam ad agendum, & ad sufficienter disponendam materiam.

Quarta

Quarta assertio.

XXVII. Dico quarto: Quando accidentia à sua forma disiuncta ita efficiunt substantialem formã, vt non possint à propria forma iuuari, necesse est, vt influxus propriæ formæ, qui ibi deest, per cõcursum alicuius superioris causæ suppleatur: quæ causa esse nõ potest aliqua intelligentia creata, sed esse debet aliqua causa corporea, vt Sol, vel alia similis, uel si hæc ẽt desit, aut insufficiens inueniatur, p concursum primæ causæ totus ille defectus supplẽdus est. Hæc conclusio quoad priorem partem, necessaria consecutione sequitur ex præcedentibus, nã forma accidentalis sola, & destituta ope formæ substantialis, non est sufficiens principium, in rõne causæ proximæ substantialis formæ, vt in secunda assertione probatum est: ergo, qñ deest illi influxus formæ substantialis, non põt consummare effectũ principalis agẽtis, nisi influxus ille aliunde supplea͂tur, quia nunquã põt fieri effectus sine sufficiente causa. Contingit aũt sæpe accidentia sine influxu propriæ formæ pertingere actione sua usq. ad substantialem effectũ: ergo tũc suppletur ille influxus per concursum alicuius causæ superioris, quia non est aliud principiũ, in quod talis actio referri possit, quia inferior causa non sufficit propter eandem rõnem sæpe repetitã, & æqualis nulla interuenit. Declaratur deinde hæc assertio ex quadam communi sententia omnium philosophorum, omnes.n. sẽtiunt aliquos effectus substantiales tribuendos esse alicui causæ superiori, uel cęlesti, ut proximæ causę principali, ob defectum causæ particularis, seu uniuocæ: sic aiunt animalia, quæ ex putrefactione generantur, fieri uirtute cęlesti: idẽ de mineralibus, de forma cadaueris idem multi sentiunt. At uerò si sola accidentia sufficerent ad efficiendam formã substantialem sine iuuamine superioris causæ, nunquam oporteret recurrere in his effectibus ad causam superiorem: sed dicendum semper esset vnumquodq. fieri à suo simili, uel formaliter, vel uirtute existente in suis accidẽtibus, absq. alio influxu cęli, uel alterius causæ uniuersalis, præter eum quem habet cum cæteris causis. Vt v.g. si uerum esset, in ferro candente nullum esse formalem ignem, sed solũ intensum calorem, sufficientem ad disponendam materiã stupæ ad formã substantialem ignis, tunc licet tale ferrum generet ignem, nec cęlum, nec Deus concurreret maiori concursu, quam si ignis generaret ignem, & consequenter illa generatio ignis non magis tribueretur causæ vniuersali, quã si ignis generaret: ergo pari ratione, qñ aurum generatur in visceribus terræ, non cõcurrit ibi Sol speciali aliquo influxu ad formam substantialem auri, sed accidentia, quæ disponunt sufficienter materiam ad formam auri (hæc.n. semper sunt necessaria in eductione cuiuscunq. formæ) in uirtute formæ auri inducent similem formã: ergo non generatur aurum à cęlo, sed ab auro, & cadauer à cadauere, & sic de omnibus alijs, hoc aũt alienum est à sensu philosophorum oĩum dicentium, in illis euentibus causam uniuersalem supplere defectũ particularis: ergo idem dicendum est, quoties similis defectus interuenit. Atque hoc magis declarabitur, discurrendo per nonnullos effectus in particulari.

XXVIII.

Varii modi quib. accidentia possunt esse à connaturalibus substantiis seu princi. palibus separata.

Varijs enim modis contingere potest accidentia esse separata à sua forma substãtiali. Primo modo, quia diuina uirtute extra oẽm substantiam conseruantur, ut in mysterio Eucharistiæ cõtingit. Et tũc accidentia separata, v.g. species uini, propria quidem uirtute, & generali concursu Dei disponunt guttam aquæ, v.g. eis ad mistam, ut eam in uinum conuertant, cum tamen perueniũt ad instans substantialis transmutationis, adhibent quidem eadẽ accidentia totam instrumentariam efficientiam, quam ex natura sua possunt adhibere ad eductionem formæ: tñ quia deest influxus substantialis formæ, necesse est, vt præter concursum generalem, Deus adhibeat maiorem efficaciam, qua suppleat influxum illius formæ. *De* qua re dixi 3. Tomo, 3. parte, disput. 57. sect. 1. vbi authores retuli, qui ita philosophantur, & nihilominus uocant illã actionem naturalem, quia totus ille concursus debitus est, supposito priori miraculo: in reliquis autem omnibus actio fit uirtute, & modo naturali.

Alio modo contingit accidens esse separatum à propria forma substantiali, quia est in extraneo subiecto, sicut est intensus calor in aqua, aut ferro, uel sicut est lumen in aere; uocamus enim subiectum extraneum, non solum, quod est repugnans, sed etiam, quod ex ui suæ formæ non habet tale accidens, nisi illud ab extrinseco agente recipiat. Accidens autem sic existens in extraneo subiecto, si sit eiusdem speciei cum dispositionibus requisitis ad formam introducendam, raro est potens ad efficiendam sufficientem dispositionem ad formam illi connaturalem: vnde, vel habere debet coniunctam formam in ratione principij actiui, uel omnino per accidens sequetur generatio ex materiæ dispositione, & tunc necessaria magis erit uirtus causæ superioris. Et ratio est, quia calor, v.g. separatus ab igne, uel ab animali, per se loquendo non sufficit ad disponendam materiam sufficienter ad formam ignis, quia existens in extraneo subiecto nunquam habet intensionem necessariam ad formam ignis: neque etiam sufficit ad generandam carnem, uel introducendam animam, quia in extraneo subiecto non est ita temperatus, sicut dispositio animæ requirit. Quæ ratio generaliter procedit de quocunq. simili accidente, nam in extraneo subiecto, uel non pertingit ad gradum, quem alia forma requirit, uel non habet coniunctas alias qualitates requisitas ad temperamẽtum talis formæ: & ideo, per se loquendo, non potest sufficienter disponere ad illam formam, & consequenter nec illam instrumentaliter in materiam primam introducere. Vnde in exemplo illo vulgari de ferro ignito, calor qui inhæret ferro, re uera non sufficit ad generandum ignem, habet tamen coniunctum aliquem uerum ignem intime illapsum in poris ferri a quo generatur ignis, calor uero ferri iuuat ad uelocitatem, & uehementiam actionis. Accidit etiam interdum ex dispositione passi, ut licet proximum agens non introducat, nisi calorem in aliquo gradu, per accidens resultet dispositio ad formam ualde diuersam, ut si materia sit humida, & ab igne calefiat, facile resultat temperamentum calidi, & humidi, & forma aliqua misti requirens illam dispositionem. Et hoc modo generantur plurima mista, præsertim imperfecta fortasse etiã mineralia sæpe etiam fiunt hoc modo. Aliquando.n. probabile est fieri per semper actionem sui similis, quasi per accretionem, & augmentum, non quidem uitale, sed per iuxta positionem. Animalia item, quæ ex putrefactione, aut ex pluuia cadente in terram calidã generantur, hoc modo per accidens fieri uidentur. Et in huiusmodi generationibus per accidens non est creditu difficile requiri uirtutem superioris agentis, à quo tales formæ introducantur: quia proximum agens, non solum non habet substantialem formam similem, uel æqualem, uerum etiam neq. qualitatem, aut temperamentum per se sufficiens ad disponendam, ac præparandam materiam, & consequenter, neq. ad instrumentariam actionem sufficientem. Dispositiones autem, quæ recipiuntur in passo, ut sæpe dixi, non concurrunt actiue, etiam instrumentaliter, ad introducendam suam formam, quia uel iam in illo instante non sunt, sed

Ferrum cãdesan vere ignitũ in aliqua parte.

XXIX.

aliæ

ficientia principia ad efficiendas formas substantiales. Et confirmat hoc, quia experimẽto cõstat multas substantias generari, quæ nõ habent proximas causas sufficientes ad introducendas tales formas, vt cũ generãtur animalia ex putrefactione, ob dispositiones accidentales, quæ casu, seu fortuito concurrunt: ergo signum est esse quasi paratam aliquã spiritualem virtutẽ superiorem ad introducendas formas substantiales, quoties dispositiones accidentales sufficienter cõcurrunt: ergo ab illa virtute fiunt omnes generationes substantiales.

Prima assertio de efficientia causarum creatarum.

V.

DIcendum tamen est primò, agẽtia creata verè ac propriè efficere effectus sibi connaturales, & proportionatos. Quam veritatem nõ tantum sensu, & ratione existimo esse euidentissimam, sed etiã iuxta doctrinam Catholicam, certissimam. Vnde, sicut ob priorem causam oppositam sententiã Diui Tho. stultã appellauit, ob posteriorem, vocare possumus temerariã, & erroneam: ideoq. meritò reijcitur ab omnibus Philosophis, & Theologis: Aristo. n. quamuis nũquam oppositam sententiam expressè retulerit aut refutauerit, tamen vbiq. vt euidentissimum supponit naturales causas aliquid facere. Imò omnes antiqui Philosophi, quorũ opiniones ipse refert 1. Phys. & 1. Metaphys. & alibi sæpe supponunt causas naturales aliquid efficere, & ideo laborarunt in explicando, quid, & ex quo facere possint, cum ex nihilo nihil fiat. Plato etiã, quem superiori disputatione ex Damasceno citaui, hoc sensu vocat causas naturales instrumẽta primæ causæ q͂ virtutem habẽt agendi ab illa deriuatam, & dependentem. Quo sensu dixit ẽt Trismegistus mundum esse instrumentum Dei, & ab eo semina accepisse, vt omnia producat. Et eodẽ modo Philo libr. de congress. quærẽdæ eruditionis causa, dixit Deũ huic infimo generi rerũ permisisse seminare, atq. gignere. Quos Philosophos secuti sunt Commẽtator, & alij posteriores. Ex Patribus vero Aug. li. 3. de Trinit. c. 7. 8. & 9. videtur in modo loquẽdi dictos Philosophos imitatus, dũ ait [indidisse Deum elementis, & alijs causis creatis seminales rerum rationes.] Quæ nihil aliud sunt, quã principia actiua, & passiua generationum, & motuum naturalium, quæ Deus posuit in rebus creatis, vt elegãter exposuit D. Thom. 1. p. q. 115. art. 2. & in 2. d. 18. q. 1. a. 2. vbi Durãdus, Herueus, Ægid. & alij & Capreol. in 1. d. 42. art. 3. Rursus idẽ Augustinus 7. de Ciuit. c. 30. de Deo loquens ait: [Sic omnia, quæ creauit, administrat, vt ẽt ipsa ꝓprios exercere, & agere motus sinat.] Quã sentẽtiã cõfirmãt, & celebrãt Scolastici oẽs, vbicunque, vel de causarum efficientijs, vel de hominis libertate disputãt, qui uideri possunt citatis locis, & in 2. d. 1. vbi præsertim Durand. q. 5.

Trismeg. in dial. 9. & in Pimand. c. 16. in fin. Philo.

Et probatur primò experiẽtia, quid. n. sensu notius, quã quod Sol illuminet, ignis calefaciat, aqua refrigeret? Quod si dicant experiri quidem nos fieri hos effectus præsentibus his rebus, nõ tñ fieri ab illis, plane destruunt oẽm vim Philosophicæ argumẽtationis, quia nos non possumus aliter experiri dimanationem effectuum ex causis, aut ex effectib. causas colligere. Et huic experientiæ attestatur cõmunis consensus, & vox omnium, qui ita de rebus his sentiunt. Secundò argumentor ab incommodis, nam iuxta illam sententiam non possunt viuentia à non viuentibus distingui, quia non magis haberent res quæd in principium suarũ actionum, quã aliæ. Deinde frustra natura dedisset diuersis reb. varias qualitates, & uirtutes, quas in eis experimur. Imò neque ex actione possemus huiusmodi qualitatum varietatem in elementis colligere, & consequẽter neq. in alijs rebus, Nã: si ignis nõ calefacit, sed

Experimẽto probatur assertum.

Absurda ex opposito conclusionis.

A Deus ad pręsentiã ignis, æquè naturaliter posset calefacere ad præsentiã aquæ: ergo ex illa actione nõ possumus magis colligere ignem esse calidum, quã aquam. Si. n. Deus æquè consentaneè ad rerum naturas potuit pacisci de calefaciendo ad pręsentiam aquæ, ponamus id fecisse, tũc non liceret ex calefactione colligere aquam esse calidam: ergo nec nũc possumus inferre esse frigidam, aut ignem calidũ.

Dicere põt aliquis pactum illud non fuisse omnino arbitrarium, sed fundatũ aliquo modo in naturis rerum, non quia illæ actiuæ sint sed quia habẽt qualitates similes producẽdis: & ita colligimus ignem esse calidum, eo quod Deus calefacit ad præsentiam eius, quia hoc pactum fundatũ fuit in tali qualitate ignis. Sed hoc nõ põt Philosophicè dici, VI.

B tum quia eadem ratione iuxta naturas rerum debuisset Deus producere albedinem ad præsentiam albedinis, quia si ex se nõ est magis actiua qualitas calor, quã albedo, ergo ex natura rei non est magis debitum pactum illud calori quam albedini. Et idẽ argumentũ fieri potest de quacunq. alia qualitate, imò, & de quantitate, & de substãtia, & de quacũque. Tum ẽt, quia illud non habet locum in causis æquiuocis, in quibus nõ est similis forma, vel qualitas, neq. est necessariò eminentior, si illæ nihil sunt acturæ. Præterea, iuxta illam sententiam superfluæ sunt terræ dispositiones pluuiæ, arationes, cœlorũ motus, &c. si hæc oĩa nihil agunt, sed sufficeret ad esse triticum, vt Deus ad præsentiam eius triticum

C generaret, & sic de rebus alijs præterea sit simile argumentũ ex varijs organis, & instrumentis, quibus Deus composuit corpora, præsertim viuentia, nam sicut quædã ex ipsa dispositione apparent apta ad recipiendum, ita etiam alia sunt ad agendum, quæ omnia essent superflua, si hæ res nihil agerẽt. Denique hac de causa optimè dixit Arist. 2. de cœlo, c. 3. & 1. Ethicorum c. 7. [Omnia esse ꝓpter suã operationẽ,] quare nihil magis repugnat institutioni rerum, & fini earũ, quam omni efficientia carere. Pręterea, si res creatæ nihil agerent inter se, ex natura rei omnes essent ęquè incorruptibiles, quia ab agente creato nihil pati possent: frustra ergo Deus tot motus cœlorum, tantamque causarum multitudinem ordinasset, vt hæ rerum inferiorum species per

D generationũ, & corruptionũ successionem diu conseruarentur: facilius. n. permanerent ꝑpetuò eædẽ res à principio creatæ, si Deus ipse nihil corrũperet, quia res ipsæ inter se non secũ pugnarẽt, nec se corrumperent. Similia multa incommoda possunt facile excogitari, ex quibus intelligitur, totum naturæ ordinem contra illam sententiam pugnare.

Tertiò est ratio à priori, quia habere vim agendi non repugnat rebus creatis, sed potius est maxime consentaneum perfectioni earum: ergo cum Deus condiderit vnamquamque rem in natura sua perfectam, negandum non est tales creasse res, quæ habeant connaturalem virtutem agendi: Antecedens

VII. Ratio a priori conclusionis.

E probatur, quia non omnis virtus agendi requirit perfectionem infinitam: ergo sufficit virtus finita creaturæ, ut efficacitatem aliquam habere possit. Antecedens patet, quia nulla probabilis ratio persuadet necessitatem infinitæ perfectionis ad omnẽ actionem. Quin potius, ut infra videbimus, multũ laborarunt Theologi, vt rationem inuenirent, quæ probet ad creandum requiri infinitam virtutem: ad alias ergo actiones, & mutationes nõ requiritur talis virtus, præsertim in his agentibus, quæ nõ agunt absque dependentia à superiori.

Dices, in hoc ipso reperiri repugnantiã, scilicet, quod sit agens, & dependens in agendo à superiori agente: & ideo requiri infinitam virtutem in omni agẽte, quia si agit, sola sua virtute agit, & absq; dependentia ab alio Quæ obiectio tangit fundamentum contrariæ sententię, de quo dicendum est latè infrà,

VIII. Occurritur obiectioni.

insta, tractando de necessitate diuini cõcursus: nũc respondetur breuiter, negando assumptum: sicut enim non repugnat esse, & dependenter ab alio esse, ita non repugnat agere, & dependenter ab alio agere. Cur enim? An quia repugnat eandem actionem simul esse à pluribus causis totalibus? At hoc falsum est, si illæ causæ sint diuersorum ordinum, & essentialiter subordinatæ. Quo circa tantum abest, vt hæc efficientia causarum secundarum deroget diuinæ efficacitati, vel auctoritati, vt potius illã maximè cõmendet & declaret. Nã, vt D. Th. supra argumentatur, ita cõmunicauit Deus suã creatis rebus bonitatem, vt eis ẽt dederit inclinationem & vim ad communicandum alijs id, quod de bonitate ipsius Dei participant, vnicuique impertiendo iuxta capacitatem suam. Quia, vt ad hoc propositũ dixit Plato in dialog. de Natur. [Bonus est Deus, & liuore non tangitur, neq. vlli inuidet:] & ideo omnia fecit bona, sibique similia in appetitu se cõmunicandi, iuxta captum suum. Vnde quædam se materialiter cõmunicant, alia formaliter: non ergo repugnat, quod etiam efficienter communicent.

IX. An Deus plus agat efficiens cũ causis secũdis, quã si solus.

Igitur, quod Aliacus supra dicebat, plus scilicet agere Deum efficiendo cum causis secundis, quã si se solo omnia efficeret, præsuppositiuè (vt ita dicã) verum est, formaliter autẽ falsum, id est, si causa secunda aliquid efficit, supponitur Deus & effecisse ipsam causam secundam, & communicasse illi perfectionem actiuam, in quo suam potentiam magis ostendit, & deinde agit cum causa secunda, quidquid ipsa agit: & ita præsuppositiuè plus agit. At vero per ipsammet actionem, qua cũ ipsa causa secunda agit, nõ plus, neque æqualiter agit, quam si se solo ageret, quia non applicat totam efficaciam necessariam, vt solus agat. Vnde in tali modo agendi quamuis agat sufficienti virtute in ratione causæ primæ, non tamen sufficienti in omni genere. Neque hoc est imperfectionis in Deo, quia non est ex indigentia, aut impotentia eius, sed ex voluntaria & prudentissima applicatione virtutis suæ. Quo sensu verum est etiam, quod Aliacus aiebat, nempe causas secundas nihil agere, nisi ex voluntate Dei; requirunt enim, vt infra dicemus, concursum Dei, quẽ Deus non necessitate, sed voluntate præbet: illa tñ voluntas non est omnino absoluta (seclusis miraculis) sed est accõmodata naturis rerũ, & quasi ex quodã debito iustæ distributionis: & ideo hoc voluntariũ non impedit, quo minus huiusmodi efficientia sit simpliciter naturalis rebus creatis. Sicut ẽt ex voluntate Dei habent ipsam virtutem agẽdi, non tñ ex uoluntate omnino super addita, & quasi mere gratis adiuncta illi voluntati, qua vult tales creaturas esse, sed sunt connexæ hæ uoluntates iuxta naturale debitum & connexionem ipsarũ rerũ. Vnde quod uoluerit Deus ignem calefacere, & aquã frigefacere, nõ est mere volũtariũ, sed suo modo debitũ, ex suppositione quod uoluerit tales res creare. Loquimur aũt de vi agendi cõnaturali, nam de supernaturali & infusa, alia est ratio, quæ ad nos non spectat. Atque ita simul probata est conclusio posita, & solutũ fundamentum prioris sententiæ.

X. Quod vero in confirmatione tangitur de essentiali dependentia, infra in disputatione de creatione ex professo tractandũ est: nunc solũ dico cõmitti æquiuocationẽ in illa propositione: [Creatura essentialiter pendet a solo Deo:] põt. n. intelligi illa propositio positiuè, & negatiuè; positiuè intellecta reddit hunc sensum: [Creatura essentialiter postulat pendere à solo Deo:] & hoc nõ est uerũ, in vniuersum loquẽdo licet fortasse de aliqua actione, vel de aliqua re ob speciale conditionẽ id possit verificari: quod spectat ad speciales quæstiones de creatione, uel de gratia, &c. Negatiuè aũt intellecta, sensus illius est, quod ratio creaturæ, vt sic non postulat essentialiter dependentiam, nisi à Deo. Et hoc est verum, quia ex his non excluditur, quin de facto, vel secundum aliquem modum productionis possit habere dependentiam a Deo, & ab aliqua creatura, vt per se constat.

Ex principijs supernaturalibus eadem assertio tractatur.

XI. Hactenus tractata est philosophicè conclusio posita, quia vero diximus ẽt habere certitudinem iuxta fidei doctrinã, pauca de hac parte adiungere necesse est. Colligitur ergo hæc certitudo primo ex modo loquendi diuinæ Scripturæ, Genes. 1. [Germinet terra herba virentẽ, &c. Producat terra animã viuentẽ:] vbi Basil. hom. 9. adnotat ex vi horum & similiũ verborũ accepisse res naturales efficaciã continuo efficiendi rerũ generationes & corruptiones, quod latius prosequitur Ambros. lib. 3. Exam. à c. 8. & li. 5. & 6. fere per totos. Vnde Marci 4. ait Christus: [Aliud cecidit in terrã bonã, & dabat fructũ,] &c. & infra: [Vltro terra fructificat, primũ herbã deinde spicã, deinde plenũ frumentũ,] & Lucæ 21. [Arbores cũ producũt iã ex se fructũ, &c. & Sap. 16. miraculo tribuitur, quod ignis suæ virtutis oblitus, iustos & indumenta eorũ nõ consumpserit: & ibi tribuitur aquæ, quod omnia extinguat, & draconibus, quod venenatos habent dentes ad occidendum, & diuinæ potestati tribuitur, si interdum ab his actionibus impediuntur. Præterea sunt aliæ veritates fidei, quæ sine hoc principio subsistere nõ possunt. Prima ac præcipua est ueritas liberi arbitrij, quod non nisi in vi, & modo agendi consistere põt, vt infra ostendemus. Vnde Concil. Trid. sess. 6. cap. 4. damnat dicentes, liberum arbitriũ creatum [nihil oĩno agere mereq. passiue se habere] Qua definitione plane damnat primam sententiã supra relatã, & nostrã conclusionẽ definit, et (quod a fortiori rem conuincit) non solum in naturalibus operationibus, sed ẽt in supernaturalibus: sĩũ gratiæ operibus liberis, vult Concilium habere efficientiã humanã voluntatem. Ex quo obiter intelliguntur illa testimonia, quæ Gabriel in contrarium afferebat, in quibus specialiter sermo est de operibus gratiæ, quæ ita tribuuntur Deo vt primariæ causæ, vt non excludatur cooperatio nostra. Nã in eodem loco ait Paulus, & nos non esse sufficientes ex nobis, & sufficientiam nostram ex Deo esse. Et qui in vno loco ait Deum operari in nobis, in alijs ait cooperari nobiscum, & nos esse cooperatores gratiæ *Dei*.

XII. Nec minorẽ efficaciã habet ratio, quæ ex efficientia ipsius peccati desumitur: nam si causa secunda non efficit, sed Deus ad præsentiam eius, nos non facimus volitiones malas, sed Deus solus eas nobis infundit ad præsentiã obiectorum; quod est blasphemum, & erroneum, non solum quia tunc non liberè peccaremus, sed ẽt, quia tunc nõ nobis, sed à Deo peccaremus. Præterea sumitur optima ratio Theologica ex definitionibus Conciliorum circa incarnationis mysterium, quibus docent esse in Christo duas operationes, duoque operandi principia, seu operatrices virtutes, de quibus legi potest Damasc. 3. lib. de Fid. c. 15. Quę omnia & similia uera esse nõ possunt, si in natura creata nulla vis est agendi. Tandem ex creatione animæ rationalis nascitur optimum argumentum: quia iuxta contrariam opinionem non minus uerum est hominem generantem creare animam rationalem, quam ignem generare ignem: quia sicut Deus ad præsentiam ignis facit ignem, & actio tribuitur igni, solum quia est conditio sine qua non, & qua posita Deus infallibiliter facit: ita Deus ad præsentiam humani seminis creat animam infallibiliter, & non sine illa conditione. Consequens autem est error in fide.

Secunda assertio.

XIII. Dico secundò: Non solũ substãtiæ incorporeæ, sed ẽt corporeæ habere possunt Physicã & verã efficientiã. Hæc sequitur ex præcedẽte, eadẽ fere demõstratione, & certitudine: nã experiẽtiæ, rationes, & testimonia addacta tã de causis naturalib. & materialibus, quã de immaterialibus procedunt. Imò si de efficientia per actionẽ transeuntẽ sermo sit, notius, & euidentius nobis est corpora agere, quã incorporeas substãtias. Quare nihil in huius conclusionis confirmationẽ addere oportet. Neq; fundamentũ contrariæ sentẽtiæ ullius est momenti, quia ut unũ corpus agat in aliud, nõ est necesse, ut penetratiuè sit simul cũ illo in eodẽ loco, sed satis est, quòd sint sufficienter propinqua, ut ipsa experiẽtia ostendit, & inferius latius declarãdũ est. Quocirca, quãuis quantitas nõ sit actiua, nõ tñ oĩno impedit actionẽ. Sicut materia ẽt nõ est actiua, non tñ impedit actionem formæ. Ita. n. videtur quantitas ad qualitates comparari, sicut materia ad formã. Vnde neutra impedit, sed potius confert suo modo ad actionẽ, si non agendo, saltem sustentando, & cõnaturali modo applicando principium agendi. Ad confirmationem autem respondetur, substantiam corporeã secundum se totam non esse in infimo ordine, neq; summe distare a Deo, sed solum secundum materiã primam, & ideo de illa fatemur nullã habere propriam viam agendi: at vero secundũ formã habent corpora maiorem perfectionem, & similitudinem ad Deum: & ideo secundum illam habere possunt vim efficiendi. August. autem in citatis verbis loquitur de causis efficientibus, quæ se aliquo modo agunt, id est, quæ dominium habent suarum actionum, & sese possunt applicare ad agendũ. Sic enim ait: [Corporales causæ, quæ magis fiunt quã faciũt, non sunt inter causas efficientes numerãdæ, quoniã hoc possunt, quod ex ipsis faciũt spirituũ volũtates.

August. quam efficientiã neget corporibus.

Tertia assertio.

XIV. Dico tertiò: Quamuis causæ creatæ non possint efficere substantiam secundum se totam, seu se primò, possunt tamen ex substantiali materia præsupposita, substantiam generare, educendo substantialem formam. Hæc autem efficacia corporalibus potiùs causis, quam spiritibus creatis tribuenda est. Prima pars huius assertionis est certissima, quia causæ creatæ non possunt aliquid creare, vt agentes de creatione ostendemus: substantia autem per se primò, ac secundum se totam, non potest fieri nisi per creationem, non enim potest fieri ex præsupposito subiecto, quia toti substantiæ nullũ subiectum supponitur, cum sit ens per se completum: ergo necessariò fieri debet ex nihilo, atq; adeo per creationẽ. Et hinc est, quod substantia spiritualis creata nõ potest aliam sibi similẽ, vel in specie, vel in gradu procreare, quia talis substantia cũ sit simplex in essentia, nõ potest nisi per creationem fieri. Et eadẽ ratione materialis substantia quoad materiam non potest effici à causa creata, siue incorporea siue corporea: & hoc sensu dicimus substantiã secundum se totam ac per se primò, id est, quo ad totam entitatem, & nihil substantiæ supponendo, non posse effici à causa creata, sed de hac re plura in sequentibus dicenda sunt.

XV. Secunda verò pars conclusionis de eductione formæ substantialis per propriã efficientiam causarum secundarum non est tam euidens, & certa, sicut sunt superiores de efficientia absolutè, quia effectio huius formæ minus sensibus est, ideoque minus nota nobis, quam efficientia accidentium, & quia, in hac efficientia explicanda, non parua est difficultas, vt sect. seq. videbimus. Nihilominus est hæc pars probabilior; præsertim absolutè sumpta, & non descendendo ad particulares modos explicandi hanc efficientiam. Et probatur primò, quia sicut videmus ignem calefacere, ita & generare ignem, & Solem producere mineralia, & terram actione etiam Solis germinare herbam, &c. Secundò, quia cum hæ res non fiant per creationem, sed per generationẽ, neq; ex parte rei factæ, neq. ex modo quo fit, requiritur virtus infinita ad earum effectionem: ergo talis virtus non excedit capacitatem causarum creatarum: ergo est illis communicata à prima causa, estq; illis cõnaturalis. Sed de hac parte plura in sect. seq. nõ enim potest exactè probari & defendi, nisi prius modus huius efficientiæ declaretur.

Formæ substantiales à corporeis suppositis fiunt.

XVI. Tertia vero pars conclusionis, nimirum quod hæc efficientia non sit spiritibus creatis tribuenda, ex eo patet, quod sunt improportionati ad huiusmodi actionem: causæ autem corporales sunt magis proportionatæ, & accommodatæ. Inter res autem creatas non satis est, quod aliqua sit magis perfecta, vt possit efficere minus perfectam, nisi aliunde constet eam eminenter continere: spiritus autem creati, licet sint perfectiores quam corpora, tamen cum sint limitati ad proprium gradum, & singuli ad proprias significandas perfectiones, nõ continent eminenter res corporeas, & cum non sint formæ in materia, sed omnino abstractæ, improportionatæ sunt ad formas in materiam inducendas: de qua item re dicemus plura infra, tractãdo de intelligentijs creatis, vbi ostendemus eas nec substantiales formas, nec qualitates posse in corporibus efficere: neque possunt ad nutum suæ voluntatis corpora alterare. Quod si hoc non possunt, multò minus poterunt in materiam, formam substantialem inducere; nam qui virtutem non habet disponendi materiam, multò minus habere potest vim eam informandi. Agentia vero corpora cum possint materiam alterare, ac disponere, magis proportionata sunt, vt eam introducendo substantialem formam, iuxta formæ capacitatem, & qualitatem.

Spirituales substantiæ formas substãtiales efficere nequeunt.

XVII. Ad fundamentum ergo Auicennæ quoad priorẽ negamus à prima causa solam vnam intelligentiã, vel vnum effectũ potuisse prodire, quia prima causa non agit naturæ necessitate, vt ad vnum effectũ sit determinata, sed est intellectuale agens, habens in se infinitarum rerum exemplaria, quarum effectionem sua voluntate & arbitrio definit. Fundamentum autem secundi erroris postulat difficultatem ad sequentem sect. pertinentem.

SECTIO II.

Quodnam sit principium quo substantia creata efficit aliam.

Simul quærimus de principio principali, & proximo, seu instrumentali, quia vnũ sine altero satis explicari nõ potest. Constat autem primò ex dictis sermonẽ tantũ esse de corporali causa, quia creati spiritus nullam substantiam efficere possunt, vt dictum est. Rursus cum in substãtia creata sint materia, forma, & accidentia, constat secundò apud omnes materiam non esse principium huius effectionis: principium (inquam) quo, seu formale, nam principium quod suppositum est, sicut in cæteris actionibus: suppositum autẽ materiale licet constet materia, & forma, & subsistentia, ac præterea habeat accidẽtia, tamen vim agendi non habet à materia, quæ actiua non est, vt sæpe diximus. Subsistentiæ autem mentionem non facimus, quia illa solum est modus quidam, & terminus naturæ, præcedens quidem naturaliter omnem actionem, non tamen per se conferens vim ad agendum, vt latius infra tractando de subsistentia dicemus. Tota ergo contro-

Materia nullius actionis principium quo.

uersa ad formam substantialem, & eius accidentia, seu naturales proprietates reuocatur.

II. Nullũ accidens princi palis causa substantiæ.

De quibus constat tertiò formam accidentalem non posse esse principiũ principale producẽdi substantiam, in quo omnes fere conueniunt. Solet. n. in contrarium citari Maior in 4. dist. 12. sed non cõtradicit, neq; vllus alius quem ego viderim. Nec potest esse vlla dubitandi ratio, quia causa principalis vt ostẽdimus, esse debet, vel nobilior, vel certe non ignobilior effectu: cum enim nemo det quod nõ habet, quo modo potest forma imperfecta habere in se, vel communicare suo supposito principalẽ vim efficiendi perfectiorem formam, quam nec formaliter, neq; eminenter continere potest? Est autem accidentalis forma imperfectior substantiali: ergo nõ põt esse principium principale educendi illam. Atque hoc euidentius constabit ex dicendis, tum pertractando primam sententiam, tum etiam vltimam nostram assertionem confirmando.

III. Forma substãtialis est principium principale quo efficiẽs agit.

Ex hoc vlterius fit, si in materiali substantia est aliquod principiũ quo principale ad efficiendã substantiam, illud esse non posse nisi substantialem formam: facta. n. enumeratione nihil aliud superest. Atq; hoc communi etiam omnium consensu videtur esse receptum: quia cum forma sit principalis actus suppositi, & quę illi principaliter dat esse, illa ẽt esse debet principale principium operandi, cum operatio sequatur esse. Deniq. quia forma substantialis non põt esse principium instrumentale; ergo erit principiũ principale. Patet consequentia, quia neq. datur medium, neq. põt forma omnino excludi a ratione principij, cum sit fons totius esse, omniumq. proprietatum. Antecedens autem patet, quia forma substãtialis non supponit aliam, cuius possit ipsa esse instrumentum, cum ipsa sit omnium prima ac præcipua: loquor aũt intra idem suppositum, nam si vna forma inferior ad superiorem, comparetur, poterit dici instrumentum illius, vt in superioribus factum est, & in sequentib. attingemus. Atq. hinc etiam omnes fere habent pro comperto accidentia esse instrumenta formæ substantialis ad producendam substantiã, quia forma substantialis non se sola, & immediate producit substantiã similem, sed accidentibus vtens, vt experimẽto videtur constare, & probat argumentum pro Auicennã factum superiori sectione.

IV. His ergo positis duo explicãda supersunt: primũ quomodo accidens sit instrumentũ ad producendã substantiam. Secundum quomodo forma substãtialis sit principium principale ad educendã similem formam. Vnde duæ sunt difficultates præcipuæ: prima est, an accidens ita sit instrumentum, vt immediatè attingat eductionẽ ipsius formæ substantialis; an vero dicatur instrumentum solum, quia dispositiuè operatur ad inductionẽ formæ substãtalis, qui est effectus præcipue intentus a principali agente. Secunda est, supposito, quod accidens immediatè attingat, an cum illo proximè etiam influat substantialis forma, uel tantũ remote, & quasi radicaliter.

Prima sententia circa efficientiam accidentium in substantiam.

V. CIrca primum est prima sententia, accidentia solum esse instrumenta hoc posteriori modo, id est, tantum dispositiue concurrendo: quod potest intelligi vel de accidentibus, quæ recipiutur in passo, & sũt ipsæ formales dispositiones materiæ: quo modo id videtur intellexisse philoponus 2. physic. tex. 27. & ideo hæc instrumẽta reuocat ad materialẽ causam: In quo, & cõtra Aristotelem loquitur, & cõtra rationem. Aristoteles enim semen, & similia instrumẽta ad efficientem causam reducit, & meritò: quia instrumentum non dicitur, nisi quod per [A] aliquam actionem influit in effectũ: & ideo nullus causæ propriè instrumenta dicuntur, nisi efficiẽtis. Aliter ergo intelligendum est de accidẽtibus, quæ sunt in ipso agẽte, & sunt facultates, per quas proxime operatur, & effectiuè inducit dispositiones in passũ, per quas paulatim præparat materiam, donec proxime fiat capax formæ substãtialis: & hoc modo sunt instrumẽta ad inducendã formã substantialem, nõ quia ipsam immediate attingãt aut efficiãt: sistit. n. ac terminatur eorum actio in effectione accidentiũ sibi perfecte similiũ, sed quia, ut subordinata sunt propriæ formæ, eorũ actio tendit ad productionem similis formæ substantialis. Hãc opinionẽ tenuit Scotus in 1. d. 37. & in 2. d. 17. & latius in 4. d. 12. q. 3. quã sequitur Ocham in 2. q. 23. [B] Fundamẽtũ præcipuũ est, quia nõ põt accidens, cũ sit ens imperfectius forma substãtiali: efficere vllo modo illã. Respõdent aliqui, licet accidẽs sit imperfectius in rõne entis, nihilominus in rõne principij actiui esse posse aptius, atq. eo sẽsu dici posse perfectius in agẽdo. Sed hoc nõ recte dicitur, quia vis agẽdi, pręsertim in accidente, non est aliud ab entitate eius, vel si aliquo modo, saltem ratione, distinguatur, cõsequitur illam, & commẽsuratur illi: ergo potest accidens, nobilius esse in agendo, quam sit in essendo. Aliàs sub eadem distinctione posset quis dicere accidens esse principale principium producendi substantiã, quia licet non sit nobilius in esse, põt esse nobilius in actione: quod est absurdum. Præterea, nũ[C]quam ex nobilitate actionis possemus colligere nobilitatem efficientis causæ quoad eius esse. Et (vt argumentatur Scotus) de Deo ipso posset quis dicere esse nobiliorem in actione quamuis non sit in esse.

VI. Frequẽtior Thomistarũ respõsio examinat.

Frequentior ergo responsio est, accidens etsi sit ignobilius, & ideo virtute propria non possit attingere productionem substãtiæ, tamen in virtute suæ formæ substantialis, cuius est proprietas, & virtus agẽdi, posse illius eductionẽ immediate attingere.

VII. Sed instat Scotus, inquirendo quid sit illa virtus, in cuius vi, & efficacitate dicitur accidens attingere. Aut. n. est aliquid ab accidente distinctũ, uel non. Si non distinguitur, ergo non magis põt in virtute illius fieri substantia, quã in virtute accidentis. Si verò distinguitur, vel est accidens, vel substantia, si ac[D]cidens, idem procedit argumentum, siue illud dicatur esse absolutum, siue respectiuũ, imò multo minus actiuum erit, si sit respectiuum, quam si absolutum. Si vero sit substantia, non erit alia, nisi forma substantialis: atque ita potius forma ipsa erit virtus agendi, & principiũ quo accidens attingit eductionem formæ substantialis, quam econuerso. Respondent cõmuniter Thomistæ ex Caietano 1. p. q. 53. art. 3. & q. 77. art. 1. cum dicitur accidens in virtute substantiæ facere substantiã illud [in virtute,] non esse transitiue sumendum, sed intransitiue, quia nõ est sensus aliquã uirtutem addi accidenti, qua producat substantiam, sed accidens per entitatem suã, eo quod ipsa est quædam virtus substantiæ, posse attingere substãtiam. Sed hæc responsio non videtur [E] eneruare vim argumenti, quia cũ calor natura sua sit virtus, & facultas substantiæ, cũ dicitur agere in virtute substantiæ, nihil aliud dicitur, quam quod calor natura sua habet talem actiuitatem; hoc autẽ videtur naturaliter repugnare, nã forma ignobilis non potest esse naturalis uirtus sufficiens ad producendam formam meliorem.

Et, ne videamur in uocibus sistere, ut explicetur difficultas, quæ in re ipsa est, inquiro an actio illa, qua educitur forma substãtialis de potẽtia materiæ immediate prodeat a solo calore, v. g. a forma vero substantiali non nisi remote, & radicaliter, quatenus ab illa manat calor: uel sit actio immediate ab vtraq. forma: ab una ut a principali, & ab altera vt instrumẽtali. Si hic posterior sẽsus asseratur, cessat

quidem difficultas in argumento tacta, nã hoc modo nullum est inconueniens formam imperfectiorē instrumentariè concurrere ad effectum perfectiorem, & tunc optimè exponitur illud [in virtute,] significat.n. id est, aduētum a superiori virtute actu influente. Sed tunc insurgunt aliæ difficultates nō minus graues. Prima, quia experientiæ, quæ probare videntur accidentia attingere effectionem substantiæ, probant accidentia sola id efficere, quia uel substantia non est, vt cum accidentia vini cōsecrati generant vinum; & idem argumētum, licet minus efficax, fieri solet de ferro candēte generante ignē. Vel certè, quia substantia nō est applicata, vt in Sole inducente formas substantiales rerum mineraliū in visceribus terræ, a quibus longissime distat. Secunda, quia iuxta illam interpretationem iam ponitur forma substantialis principium immediatum alicuius actionis, quod superat perfectionem eius. Nã, quia ad hoc est improportionata, ideo recepit a natura formas accidentales, per quas agat. Vnde oritur tertium argumentum, quod Scotus, & Ocham indicarunt, nam si hic influxus immediatus necessariò concedendus est formę substantiali, superfluus est immediatus influxus formæ accidentalis. Nã si generatio est vniuoca, forma substantialis, quæ supponitur immediatè influere, habet perfectionē, & proportionem requisitã, vt sit principiū proximum sufficiens ad formam sibi similem producendã: cum .n. calor sit hoc modo sufficiens ad efficiendum similem calorem, cur non erit forma substantialis ad similem formam, cum iam supponatur, influxū immediatum ei non repugnare? Quod si generatio sit æquiuoca, cum forma generationis sit eminentior, maiori ratione erit ad similem actionem sufficiens.

VIII. Quod si propter has difficultates prius membrū eligatur, prout videtur etiam frequentius receptū, manet in primis in sua vi difficultas tacta, nã intelligi non pōt, quomodo instrumentum ignobilius se solo, & per vim sibi connaturalē absque consortio nobilioris agentis, efficiat effectum nobiliorē. Nam quod illud instrumentū sit virtus alterius, quid refert? Quia inde solum habet, uel qđ sit decisum ab alio, sicut semē ab animali, & inde non crescit virtus, quæ tãta est, quãta est pfectio, quã in se recipit, non quanta est perfectio eius, à quo illã recipit, uel certè habet, qđ loco alterius substituatur ad agendū, vt grauitas loco generantis: & hoc est quod mirabile, & repugnans apparet, scilicet, quod natura substituat virtutem imperfectam, vt se sola, & sine actuali iuuamine superioris virtutis, efficiat vice principalis agentis nobiliorem effectū. Et præterea sunt aliæ difficultates contra illum dicendi modū. Præcipua est, quia sequitur formas substãtiales nullam habere actiuitatem propriam, sed solum, quasi per accidens concurrere ad omnem actionem. Nã si Deus, v.g. solum produceret, & conseruaret calorem, & postea non immediate influeret in actionē progredientem a calore, non esset causa per se, sed per accidens illius actionis: ergo similiter si forma substãtialis ita comparatur ad omnem actionē caloris, non potest vere dici principium per se efficiēs actionis, uel ad summum dicetur, principium principale remotum, & per denominationem extrinsecam, scilicet, quia principium proximū agendi vicem illius habet, vel (vt verius dicam) impotētiam eius supplet, nam reuera forma ipsa per sese nullam actiuitatem habet. Hoc autē videtur absurdū, alioqui substantia nūquam esset per se actiua, aut generatiua sui similis, neque esset vlla actio a supposito substantiali creato, nisi ratione accidentiū; hoc autem repugnat perfectioni substantiæ. Nam, vt argumētatur Scotus in 5. dist. 16. si aliqua forma accidētalis est immediatè productiua sui similis, cur non erit etiã aliqua substantialis? Videtur etiam contra

A Aristo. 2. Phys. c. 7. ibi enim triplicem causalitatem formæ tribuit, formalem, finalem, & efficientem: ergo sicut prima, & secunda proprie, ac per se conuenit formæ, ita & tertia.

Secunda sententia opposita circa actiuitatem accidentium in substantiam.

IX. SEcunda sententia affirmat accidentia ita esse instrumenta substantiæ ad substantiam producendã, vt proximè, & per se attingant productionē substantialis formæ in virtute aliarum formarum, quarum sunt instrumenta, Hæc est sententia D. Th. 1. part. q. 45. artic. 8. ad secundum, & tertium, & q. 77. art. 1. ad tertium, & quartum, & q. 115. art. 1. ad B quintum, & 3. part. q. 77. art. 3. Caieta. supra. Ferrar. 4. cont. Gent. c. 66. & Capreoli in 1. dist. 3. q. 3. artic. 2. & in 4. dist. 12. q. 1. artic. 3. Ægid. quod lib. 3. q. 1. ad secund. & in Examer. part. 2. c. 11. Henric. quodlib. 14. q. 1. Heruæi quodlib. 3. q. 12. *Et* videtur hæc esse communis Peripateticorum sententia. Aristoteles.n. vbique significat naturalem actionem, & generationem fieri medijs accidētibus, vnde 1. de Generat. capite 7. ait actionem, vtiq. corruptiuam, inter contraria tantum esse: contrarietas autem proprie solum est inter qualitates: & li. de sensu, & sensibili inquit, nihil agere, aut pati quaten⁹ ignis, aut aqua, aut quippiã simile est: [sed quatenus contrarietatem subit,] idest, quatenus contrarijs qualitatibus C afficitur. Vbi Alexand. aduertit, iuxta Peripateticam sentētiam, ignem nō edere actionē quatenus ignis, sed quatenus calidus est, idest non per formã ignis, sed per calorem. Item 2. de Anima, text. 10. & 7. Metaph. text. 31. & lib. 3. de Generat. animal. docet Aristoteles semē esse instrumentum, quo vnum animal effectiuè generat aliud Commētator etiam li. 7. Metaph. comm. 22. & 31. & 12. Metaph. comm. 18. inquit, einsdem virtutis esse materiam præparare, & formam inducere: cum igitur constet substantiam vti accidentibus ad præparandam materiam, dicendum est per eadem inducere formam.

X. Rationes secūdæ sententiæ. Rationes, quibus hæc sententia confirmatur, hæ sunt præcipuę: prima, quia forma substantialis non est per se immediate actiua, sed per potentiam, quæ D sit qualitas ab ea distincta: ergo nec formã substantialem inducit, nisi media potētia accidentali: Antecedens patet primò inductione, nã videmus vnã quamq. substantiam ad omnes alias actiones vti accidentibus: quod nō solō de materialibus, sed etiã de spiritualibus substantijs creatis uerum est: ergo signum est excedere perfectionem, & limitationem substantiæ creatæ esse simul principale, & proximū principium suarū actionum: Item, quia forma substantialis per se ipsam solum determinatur ad dandum formaliter esse, ad actiones vero est in determinatum principium, quia ferè semper potest plures actiones efficere, ad quas per accidentia determinatur: & ideo non est proximum principium actionis E per se ipsam, sed per accidentia: ergo idem dicēdum est de actione, qua producit substantiam.

Secunda ratio, quæ confirmat vltimam illationem præcedētis, est, quia actio per quam reducitur forma substantialis, non est proprie actio cōdistincta à motu alterationis, qui ad illã ordinatur ac tēdit, sed est quasi terminus eius: & ideo non computantur quasi duæ actiones, sed quasi una, & eadem: sed tota alteratio, quæ ad generationem tendit, fit medijs accidentibus, vt per se constat: ergo & ipsa generatio substãtialis fit medijs accidentibus. Maior patet, quia forma substantialis, quæ educitur de potentia materiæ mediante motu, resultat in materia ex vi ipsius motus: ergo eadem actione, Physice loquendo, & mediante eodem instrumento fit: Et cōfirmatur, nam accidentia sunt instrumēta ad ex-

pellen-

pellendam formam substantialem corrupti: ergo, & ad efficiendam formam geniti.

Tertia ratio, quia actio ꝓpria solū fit inter cōtraria; ergo solū illud est principiū propriū talis actionis, quod propriè habet cōtrarium: huiusmodi autē est qualitas, & non substantialis forma: ergo.

XII. Variæ experientiæ pro secunda sñia.

Quarta, ac præcipuè fundatur hæc sententia in experientijs, nam sępe generantur substantiæ medijs accidentibus, quando nulla est forma substantialis à qua possit esse actio: quia vel longe abest, vel omnino nō est. Respondet Scotus, quod forma interdum distet, non obstare quo minus in formæ eductionem influat, quia pōt vi, & efficacia sua attingere loca distantia. Et hoc modo existimat formas rerū mineralium immediatè educi à forma Solis. Quando verò nulla inuenitur forma proportionata, vel applicata intra sphæram suæ actiuitatis, tunc ait, formæ eductionē immediatè fieri à prima causa, ad quam spectat supplere defectus inferiorū agētium. Et hoc modo ait frequentius generari animalia, non solum ea quæ ex putrefactione fiunt, sed etiam quæ fiunt ex semine, in quo imperfecta est virtus, & insufficiens ad educendam aīam ex potentia materiæ. Sed prior pars huius responsionis repugnat principio Aristotelico, agens, & patiens debere esse simul, de quo paulo inferius. Posterior vero pars sapit opinionē Platonis, qui dicit formas substantiales induci ab ideis separatis: nam si verū est Platonem non posuisse ideas, nisi in mente diuina, perinde fuit ac dicere formas substantiales effici à prima causa. Quod ēt docuit Philoponus 1. Physic. in fine, vbi ait, formas substantiales prouenire ab vniuersali naturæ artifice: Themist. vero lib. suo 1. de Anima, c. 24. & lib. 3. c. 52. dicit prouenire ab aīa mundi. Auicenna vero, vt supra citauimus, dicit prouenire ab infima intelligentia. A quibus differt Scotus quod non oēs formas, sed plures, & perfectiores etiā materiales dicit fieri ab agente separato, quod etiam videtur maius inconueniens, nam cum hæ oēs formæ educantur de potentia materiæ, non requiritur virtus infinita ad earū effectionē: cur ergo quædā ex formis habent vim ad efficiendas sibi similes, & non aliæ, & pręsertim illæ quæ perfectiores sunt? Quapropter hæc experientia est quæ maximè videtur hanc sñiam confirmare, nam rōnes certè non sunt adeò efficaces, ut mox uidebimus.

XII. Prius uerò quam hunc punctum definiamus, neceste est proponere secundum, quem attigimus in ratione superius facta in fauorem prioris sñiæ, & multum refert ad intelligendam, recteq. defendendam posteriorem sñiam, quanquam ab eius authoribus fere oīno pretermissus esse uideatur. s. supposito quod accidentia sint instrumenta immediatè, & per se attingentia eductionem formæ substantialis, an sint instrumenta separata ab ipsis formis quoad causalitatem, an uero coniuncta. Et consequenter an forma substantialis dicatur principium principale huius actionis solum remotè, & radicaliter, an uerò etiam proximè, & per se actu influens. Et quidē authores omnes posterioris sententiæ uidentur censere accidentia esse instrumenta separata, nam rationes adductæ, & experientiæ, si quid probāt, hoc maximè suadent, nam uidentur accidentia generare substantiam, etiam quando nulla est substantia, quæ cum illis concurrat. Et ita sentiunt præter citatos authores Palud. in 4. distinct. 12. quæst. 4. art 1. concl. 3. & ibi Rich. art. 3. q. 2. & Thom. de Argent. q. 1. Maior. q. 1. Hispal. q. 1. artic. 3. notab. 3. Albert. art. 16. Qui omnes loquuntur de speciebus sacramentalibus, quæ sine substantia manent, & illis tribuunt quod eandem efficientiam habeant in uirtute substantiæ, quā habere possunt quando illi coniunctæ sunt, quod latè declarat ēt Aegidius Theoremate 48. de Eucharistia, Zimara etiā Theor. 114. fusè tractans propositionem illam Auerrois, [idem esse agens disponens materiam, & introducens formam,] sentit totam actionem esse immediatè a qualitatibus, à forma autem non nisi in quantum uirtutem suam agendi cōmunicat qualitati. Idē latè Caiet. 1. p. q. 53. a. 3. Nihilominus tamen hæc sententia habet difficultates supra tactas inter confirmandū opinionem Scoti in superiori puncto, quia non apparet quo modo possit forma substantialis transfundere (ut ita dicam) totam suam uim agendi in accidentalem formam, ita ut pereunte etiam (si opus sit) substantiali forma, & conseruata sola accidentali, possit hæc sola efficere substantialem formam perfectiorem se, cum actu non habeat esse tam perfectū, neque actu iuuetur a superiori forma.

Prima assertio ad resolutionem quæstionis.

Propter has difficultates difficile censeo iudiciū ferre inter has sententias: breuiter tamen quod sentio proponam. Dico ergo primò, negandum nō esse, quin accidentia ita sint instrumenta ad producendam substantiam, ut proximè, & per se attingāt eductionem formæ substantialis. Probatur primo ex communi sententia tot Philosophorum, quę non est facile reijcienda, ubi euidens ratio in contrariū non occurrit. Secundò, quia experientia, cui Philosophia maximè nititur, hoc multum confirmat, & nihil est, quod repugnet, ut patebit soluendo obiectiones in contrarium. Tertiò, quia alioqui sæpè erit necessarium, totam efficientiam substantiæ tribuere causis uniuersalibus, uel etiam primæ, quod in Philosophia uitandum est, quoad fieri possit: quia recta dispositio uniuersi postulat, ut per causas secundas fiat quidquid commodè, & connaturaliter fieri potest. Quarto denique, quia hic modus efficientiæ consentaneus est naturæ accidētalis formæ, quæ substantiæ datur non solum ad ornamentum, & pulchritudinem, sed etiam ad exercendas actiones suas, ut de alijs actionibus inductione constat. XIV.

Dices, esse disparem rationem de hac actione, & de alijs, nā aliæ actiones sunt accidentales, vt intellectio, visio calefactio, &c. Hæc aūt actio est substantialis. i. per se primo terminata ad substantialē terminum, & ideo licet ad alias actiones accidentia sint apta ad instrumenta, non verò ad hanc, quia principium proximum agendi debet esse proportionatum actioni, & ideo si actio sit superioris ordinis, etiam principium esse debet. Vt v. g. quia intellectio, est spiritualis actio, non dedisset natura aptum principium ad illam, si potētiam, seu instrumentum materiale contulisset, etiamsi anima, quæ est principale principium, sit spiritualis: sic ergo ad substantialem actionem non erit accidens accōmodatum instrumentum, etiamsi forma sit substantialis. Ad hoc responderi potest ex Caiet. 1. par. q. 54. artic. 3. generationem substantialem non esse propriam operationem, vel actionem, sed esse terminum præcedentis motus, seu alterationis, & ideo principium alterationis esse aptissimum instrumētum, aut principium generationis. Quam responsionem aliqui moderni, ita amplectuntur, ut in ea fere fundent totam probabilitatem sententiæ Diui Thomæ de hac efficientia accidentium, & existimant ante Scotum neminem posuisse hanc actionem ab alteratione distinctam. Miror tamen, quod potuerunt in hanc sententiam induci, quæ mihi videtur, & doctrinæ Aristotelis, & eorundem principijs, & euidenti rationi contraria. Arist. n. toto primo lib. Phys. & 1. de Generat. hoc præcipuè agit, vt generationem substantialem ab alteratione distinguat: & in 5. Physicor. cum ad tria prædicamenta dicat esse per se motum propriè dictum, ait ad substantiam XV.

stantiam non esse motum, sed mutationem, quia non est ex subiecto in subiectum, sed ex ente in potentia in ens simpliciter. Vnde eisdem locis distinguit principia generationis à principijs aliorũ motuum, quæ sunt propria materia, vt est pura potentia, & substantialis forma, & priuatio.

XVI. Generatio an, & qualiter terminus alterationis.

Deinde illi authores æquiuocè vtuntur vocibus, cum aiunt generationẽ esse terminum motus, seu alterationis, nam potest dici terminus intrinsecè, & propriè, & sic est plane falsum, nam talis terminus alterationis non est nisi qualitas, quæ per eam fit: imò in vniuersum impossibile est actionem esse terminum alicuius motus, quia de intrinseca ratione actionis est, vt sit via, & quod non per aliã actionem fiat, sed per se ipsam. Alio modo dici potest terminus successiui motus tanquã mutatio instantanea extrinsecè terminans motum. Quod duobus modis potest intelligi. Primò, quod illa sit quædam indiuisibilis mutatio, seu quoddam mutatum esse, quod reductiue pertinet ad eundem motum, & in re est eiusdem rationis cum mutatis esse continuantibus motum. Et hoc dici non potest de generatione respectu alterationis præcedentis, quia neq; est eiusdem ordinis cum alteratione, neque ad illã vllo modo reducitur. Et præterea, quia mutatio terminans motum intra rationem, seu latitudinem eius, confert aliquid ad consummandum terminum motus intra propriam rationem, & entitatem, vt mutatum esse, in quo primo non est motus localis, consumat illud vbi, quod per talem motum fit, & in eo instante incipit esse, cum antea nondum esset: & idem est proportionaliter in alteratione: quia in eo instãte fit aliquis terminus qualitatis, qui antea non erat. Per generationem aũt non fit aliquis terminus qualitatis, intrinsecè, & intra proprium genus pertinens ad cõsummationem eius, sed fit noua forma altioris rationis. Ergo non põt generatio hoc modo dici terminus motus, seu alterationis. Alio igitur modo dici potest terminus extrinsecus tantum propter immediatam consecutionem, vel concomitantiam. Et hic sensus est verus, tamen hoc non impedit, quo minus generatio sit actio distincta: sic. n. illuminatio est terminus motus, & est propria actio. Et creatio animæ rationalis põt hoc modo dici terminus generationis quoad alterationem præcedentem, quam nemo negabit esse actionem distinctam, & à fortiori idem est de vnione illius animæ ad corpus, cum hæc sit posterior actio, quam creatio animæ. Si ergo generatio hominis est actio distincta ab alteratione, licet sit terminus illo modo: idẽ a fortiori erit in reliquis. Atque hoc maximè necessarium est, si supponamus (vt dicti authores supponunt) in instanti generationis totam præcedentem alterationem, & intrinsecũ terminũ eius desinere esse: sic. n. generatio non potest dici terminus, nisi quia immediatè succedit post illam alterationem: ergo illa non potest non esse noua actio, quia immediata consecutio vnius post aliud non tollit nouitatem, & distinctionem actionis.

XVII. Vnde tandẽ argumẽtor à priori, quia generatio est realiter, essentialiterq; distincta à tota alteratione pcedenti: ergo est per se propria, & noua actio. Antecedẽs patet, quia est eductio nouæ formæ, realiter distinctæ à præcedenti, & fit in subiecto distincto. s. in materia prima immediatè; alteratio verò fit, vel in toto composito, vel saltem in materia, media quantitate. Deniq; quia tota alteratio duratione præcedit, & iuxta probabilem opinionem etiam eius intrinsecus terminus non manet. Consequentia verò probatur, quia illa actio est eductio nouæ formæ, quæ per se primo tendit ad nouũ compositum, per se vnum: ergo est per se noua actio. Dicent fortasse non esse propriam actionem, sed resultantiam quandã ex priori alteratione. Sed hoc dici non

A potest, præsertim si supponamus, accidentia quæ præcesserunt in corrupto, nõ manere in genito: nã aliqua forma non dicitur resultare ex aliqua actione, nisi quatenus resultat ex termino eius: quia vnaquæque actio proxime sistit in suo termino. Vnde nihil resultat ex illa mediatè, nisi quatenus resultat ex termino eius: si ergo in instãte generationis, neque alteratio, nec terminus eius manet, quomodo ex illa resultare põt substantialis forma? Dicent fortasse, quia naturaliter succedit illi. At hoc non est resultare, nam resultantia dicit aliquem modũ efficientiæ per naturalem dimanationem, quæ esse non potest inter res, quæ proximè sibi succedunt, quando vni pereunti succedit altera, alias etiam ex forma corrupti dici posset resultare forma geniti. Quapropter
B hæc successio non tollit necessitatẽ nouę actionis, sed illam maxime requirit, ut ex vi eius possit forma introduci, qua expellatur altera, & consequẽter accidentia, si ab illa pendebant.

Vnde minus ẽt consequenter loquuntur, qui cũ alias opinentur, accidentia quæ fuerunt in genito, non manere in corrupto, dicunt formam substantialem resultare in materia, virtute instrumentali accidentium quæ introducuntur per motum, cum primum ad certum terminum perueniunt: nam si illa iam non sunt, quo esse possunt instrumentaria virtus? Item, illa quæ perueniunt ad certum terminum intrinsecum, non sunt eadem, quæ antea erãt, & secundum illum terminum consequuntur formam iuxta illam sententiã, non ergo possunt esse in
C strumenta ad illam. Et præterea, vt supra, disputando de materia accidentium, tetigimus, etiamsi eadem accidentia maneant, non possunt esse instrumenta ad substantialem formam: quia nullã habent propriã actionem præuiam, qua mediante eleuentur ad effectũ principalis agentis. Quapropter hæc instrumentaria efficientia non accidentibus, quæ in passo fiunt, & materiam disponunt, sed accidentibus, quæ sunt in agente, à quibus illa alia procedunt, tribuenda est. Ex quo ẽt fit, vt non possit vere dici forma substantialis resultare ab accidentibus disponentibus materiam. Denique quidquid sit de nomine resultantiæ, & quidquid sit an accidẽtia passi habeant etiam efficientiã in eductione formæ, ne-
D gari non põt, quin illa eductio sit noua actio, & maximè per se intenta, quia illa est propria actio, quæ fit in virtute substantiæ, nam alteratio est actio propria ipsius accidentis secundum se, & est quasi medium ordinatũ ad generationem, quæ est actio per se primo intenta. Sicut etiam nutritio est propriè, ac per se actio, & augmentatio, teste Aristotele, est per se motus, quamuis neutra fiat, nisi præuia alteratione, & medijs dispositionibus, cum quibus possit partialis substantia aggenerari. XVIII.

Aliter ergo respondendum est propositæ obiectioni, concedendo actionem, qua educitur forma substantialis esse, esse substantialem ex parte termini, & esse nobiliorẽ omni actione, vel alteratione, quã accidens potest virtute sua præstare, quod non
E solum Scotus inuenit, sed ante eũ docuerunt Arist. lib. 2. Phys. tex. 14. & lib. 8. tex. 61. Auer. 4. lib. phys. Comm. 129. Simplic. lib. 5. physic. tex. 8. Idemq; secuti sunt post Scotum multi ex Thomistis, vt videre est in Capreol. 1. dist. 13. art. 3. ad argum. cont. 1. conclus. Soncin. 7. Metaphys. q. 22. Ferrar. 2. contra Gent. cap. 17. Et nihilominus dicunt, & rectè, hi authores, accidens proportionatum formæ substantiali posse esse ex natura sua instrumentum accommodatum ad talem actionem, quia licet in ratione entis sit inferioris ordinis forma accidentalis comparata ad substantialem, tamen in modo essendi habent proportionem, si vtraque sit pendens à materia, & similiter commensurantur in ratione dispositionis, & formæ, & eadem ratione possunt XIX.

propor-

proportionari in ratione instrumentariæ virtutis A & actionis, seu termini: nam sicut est connaturale substantiæ operari per accidentia sibi proportionata, ita est connaturale illi fieri per accidentales dispositiones sibi proportionatas, tanquã per instrumentum accommodatum. Quapropter non est simile, quod objiciebatur de potentia materiali respectu intellectionis spiritualis, quia ibi nulla esset proportio, nec in ratione subiecti, nec in ratione dispositionis, aut in alio genere, & ideo non esset accõmodatum principium. Eo vel maxime, quod intellectus non est tantum instrumentum, sed suo etiam modo principale principium intellectionis sibi cõnaturalis, vt sequente sectione dicam.

XX. *An generatione hois accidentia attingant effectiuè.*

Sed potest quis instare, quod saltem in generatione hominis, non sint accidentia apta instrumenta, vt possint immediatè attingere actionẽ, qua generatur homo: quia illa actio est vnitio animæ rationalis ad materiam, per quã proximè fit modus vnionis eiusdem animæ, qui modus immaterialis est, cum realiter idem sit cum ipsa anima: ergo, & illa actio vnitiua spiritualis, nã est idẽ cum suo proximo, ac formali termino: ergo non potest accidens materiale esse instrumentum ad talem actionem. Respondetur primò, concedendo totum, nam in conclusione non diximus accidentia esse instrumẽta ad vniendam quamcũque formam substantialẽ cum materia, sed ad educendam formam: vtique educibilem: ad vniendam autem rationalẽ formam satis est, quod accidentia seminis cõcurrant effectiuè ad disponendum, & organizandum corpus: dispositiones autem ipsæ materialiter tantum causẽt, & exigant illam vnionem, quod satis est, vt homo dicatur generare hominẽ, quamuis solus Deus, qui creat animam, effectiuè etiam illam vniat, vt tenuit Scotus in 4. distinct. 43. quæst. 3. art. 3. & idem censet probabile ibi Richardus art. 3. quæst. 2. Idem ẽt supponit Henric. Quodlib. 11. quæst. 14. dum ait, animam rationalem, creatam à solo Deo in corpore disposito ab agente naturali, se ipsam vnire absq; efficientia noua extrinseci agentis, sed quasi per naturalem resultantiam vnionis ab ipsa anima: nam ex illa sententia etiam sequitur proximum agens in generatione humana, non attingere immediatè sua efficientia vnionem animæ ad corpus, sed solum remotè ratione dispositionum, quam opinionem tenent etiam Conimbricenses libro 1. Physicorum q. 11. articulo 3. Secundo, si quis defendere velit, accidentia attingere instrumentaliter hanc vnionem, qđ tenet Capreolus in 2. distin. 15. quæst. vnica, a. 3. & clarius in 4. dist. 43. artic. 3. ad argumentum Henrici, & Aureoli contra 2. conclus. responderi põt, illam vnionem, tametsi in se immaterialis sit, participare tñ aliquas proprietates rei materialis, præsertim qđ a materia pendet in fieri, & esse propter essẽtialem, & actualem habitudinem ad illam: vnde ẽt habet quandam extensionem ex parte illius, & propter hanc causam fieri posse, vt accidentia materialia eleuentur, vt instrumenta ad illam vnionem faciendam: quod non videbitur difficile ijs, qui credunt materiale phantasma esse instrumẽtum ad efficiendam speciem spiritualem.

Secunda assertio.

XXI. Dico secundo: Negandum non est, quin forma substantialis suã habet propriam, & principalem efficientiam circa eductionem similis formæ de potentia materiæ, immediatè per se ipsam simul influendo cum accidentali, & instrumentali principio, si in re coniuncta illi sit, & sufficienter approximata: quo fit, vt accidens in hac efficientia se gerat, vt instrumentum coniunctum formæ, & nõ vt omnino separatum quoad causalitatem. Tota hæc conclusio, & intentio ac sensus eius, satis, vt opinor, declarata sunt in superioribus. Et amplius manifestantur, nam quando ignis, verbi gratia, generationem ex stupa sibi propinqua, dicimus ignem generantem non solum per calorem suum instrumentaliter, sed etiam per suam formam substantialem principaliter influere in actionem, quæ ad eductionem formæ substantialis intrinsecè terminatur: non tantum mediatè, & remotè, quatenus dat suo calori illud esse, & illam virtutem, per quam causat, sed etiã quia proximè in suo genere simul influit cum suo calore. Et hoc ipsum seruari dicimus in omni eductione formæ substantialis, si aliunde ex parte agentis non sit impedimentum, vel ob carentiam existẽtiæ, vel ob distantiam loci. Fundamentum etiam huius assertionis sic expositæ, in superioribus insinuatum est: consistitque in duobus principiis. Vnum est formam instrumentariam per se solam, & quasi destitutam ab actuali influxu principalis agentis, non posse esse sufficientem in ratione causæ proximæ ad efficiendam formam se nobiliorem. Qđ principium videtur mihi ferè ex terminis notum, quia si illa forma tunc non iuuatur actu à superiori, tantũ influit per id, quod in se actu habet: cum ergo illud sit quid imperfectum non potest per se solum efficere aliquid perfectius. Item repugnat calorem efficere formam substantialem sola propria virtute: sed quando se solo operatur sine influxu superioris formæ, tantum operatur propria virtute: quia nullam aliam habet nisi illam, quæ connaturalis est entitati, seu quam habet ex vi sui proprij esse. Quod autem habeat hoc esse à forma ignis, aut quod natura sua sit facultas eius, aut quod vice illius substituatur, ut quasi nomine eius agat: hæc (inquam) omnia cum solum addant calori relationes quasdam, vel denominationes, satis esse non possunt, vt solus calor destitutus (vt sic dicam) omni superiori auxilio, sit sufficiens principium proximum, & immediatũ talis actionis. Item quia alias calor eodem modo esset virtus producendi substantiam, sicut est virtus producendi calorem; quod ex ipso excessu substantiæ constat esse satis absurdum. Sequela patet, quia vtrumque habet calor, vt est quædam virtus substantiæ, & ab illa suum esse participat. Denique cum virtus agendi caloris sub quacunque ratione nihil aliud sit quam entitas, & perfectio eius, & hæc longè sit minor quam in forma substantiali, intelligi satis non potest, quomodo tota virtus, quæ per se sola sufficiens sit ad eductionem substantialis formæ in calorem transfundantur: non igitur potest solus calor loco totius principalis principij substitui.

Instrumentalis forma nõ est sufficiens rõ agẽdi non adiũcta forma quæ sit rõ princip.

XXII. *Substantialis forma mâlis cõstituit suppositũ potens efficere.*

Alterum principium in quo nititur assertio posita, est, hunc actiuitatis modum per se loquendo posse conuenire formæ substantiali materiali, si aliunde non desint generales conditiones ad agendum requisitæ. Hoc autem principium videtur satis probatum in rationibus vltimo loco factis in fauorem opinionis Scoti, quas non parum confirmat Aristoteles 2. de generatione tex. 54. & 55. vbi reprehendens eos qui efficientiam formarum negabant, inquit: [Huc accedit qđ facultates per quas res gignũtur, variè instrumentarias corporibus attribuũt, atque inter eam causam, quæ ad formã pertinet auferunt.] Nec satis est dicere formis attribui efficiẽtiã, quia ab illis manant qualitates, per quas solas exercent oẽs actiones suas, quia vt supra dicebamus, hęc nõ est ꝓpria, & p se efficiẽtia, sed per se tãtũ remota, & radicalis, nam actio quæ immediatè oritur à sola forma accidẽtali, à sola ẽt illa per se, & essentialiter pendet tanquam à principio proximo, vt omittam concursum causæ vniuersalis. Cuius signum est, quia si Deus conseruet calorem, uerbi gratia, conseruari etiam potest omnis actio, quæ ab illo solo pro-

proximè procedit, vt etiam authores contrariæ sententiæ fatentur: ergo signum est, formam substantialem non esse principium per se talis actionis: ergo si forma nunquam potest actu influere cũ facultate accidentali, nunquam habet veram ac propriã efficientiam; quod Aristoteles supra reprehendit, non parum derogat perfectioni substãtialis formę. Præterea nulla ostendi potest repugnantia in hoc efficiendi modo: ergo non est cur negetur: simili.n. consecutionẽ supra probauimus habere causas secundas vim efficiendi: quia ad perfectionem creaturarum, & ad efficaciam creatoris spectat, quod habeant virtutem se cõmunicandi, quantũ naturis earum consentaneum est: ergo idem erit dicendũ de formis substantialibus, quantũ ad hanc efficientiã, si aliunde eis non repugnat: non potest aũt ostendi B vlla repugnantia, per se loquendo, neque ex parte formæ, quæ educitur, neque ex parte formæ educẽtis. Primum patet, quia illa forma, & est finita, & fit (vt ita dicam) modo finito, id est per eductionem sine vlla admistione creationis. Secundum patet, q̃a illa forma nõ est minus perfecta, neq; est improportionata, cũ sit eiusdem ordinis: est.n. actus materiæ nobilior, vel æque nobilis. & natura sua instituta, & maximè propensa ad generandum sibi simile.

XXIII. *Secũdæ sẽtentiæ rõnibus satisfit.* Denique rationes secundæ sententiæ, vel non militant, vel non admodum vrgent cõtra hanc actiuitatem. Prima.n. ratio ad summum probat non esse excludendã instrumentalem actiuitatem accidentium, non verò probat hanc influentiam formæ esse C impossibilem, aut non esse necessariam. Duobus itaq; modis intelligi potest formam substantialem esse proximum principium alicuius actionis; vno modo exclusiuè (vt ita dicam) id est absque consortio alterius principij proximi, & instrumentalis. Et hoc modo non sequitur substantialem formam esse principium proximũ alicuius propriæ actionis. Et hoc ad summũ probant rationes factæ in illo argumento. Alio modo intelligi potest, quod forma substãtialis sit principium proximum, id est immediatè influens per suam substantiam in actionem, seu effectum: non tamen sola, sed eleuans, seu adiuuãs instrumentariam virtutem, & vt determinata per illam ad talem actionẽ. Et hoc modo negamus excedere perfectionem formæ substantialis esse pro- D ximum principium principale agẽdi alicuius actionis: quod non solum in generatione substantiali, de qua nunc agimus, sed etiam in aliquibus operationibus accidentalibus verum esse ostendemus sectione sequenti. Neque rationes factæ in illo argumento contra hoc procedunt: quia is modus efficiendi non excludit accidentalem facultatem, seu instrumentum.

XXIV. Secunda verò ratio ex falso fundamento procedit, vt ex dictis constat, nimirũ quod generatio non sit propriè actio ab alteratione distincta. Tertia verò parui est momenti, tũ quia ad efficientiã in rigore sufficit cõtrarietas, seu oppositio priuatiua, maximè, vbi effectio non est per proprium motum successiuum, sed per mutationem instãtaneam, qualis est generatio substantialis: tum etiam quia licet formalis contrarietas sit inter qualitates, tamen radicalis, (vt sic dicã) est in formis substantialibus: & ideo nõ semper qualitas sola est principiũ actionis, sed interdum etiam forma, maximè quando per actionem, non solum qualitas contraria, sed et forma repugnans alteri formæ introducenda est. Denique, licet actio corruptiua, non sit nisi inter cõtraria, nihilominus qualitates ipsę non solum efficiunt qualitates formaliter contrarias, sed etiam formas, in quibus est radix cõtrarietatis, & repugnãtię. Signũ ergo est, quod licet actio incipiat à propria contrarietate, non tamen in ea sistit, sed extenditur vsque ad radicem eius: quid ergo mirum, quod ipsa etiam A forma possit in suo genere esse principium talis efficientiæ, saltem prout attingit substantialem formã, & radicem contrarietatis? Experientiæ verò, quæ vltimo loco afferebantur, non procedunt contra hãc conclusionem, quæ solum ex hypothesi posita est. s. si forma sufficienter adsit; quid verò de illis dicendum sit, constabit ex assertionibus sequentibus.

XXV. *1. conclus. secũdæ nõ obstare, ostenditur.* Solum potest contra has duas conclusiones afferri obiectio Scoti, nam videtur hæc secunda priori repugnare, quia si forma substantialis per se ipsam proximè influit ad efficiendam similem formam, superflua est immediata actiuitas accidentium, si.n. calor se solo sufficit in rõne principij proximi ad efficiendum similem calorem, cur forma ignis sola non sufficiet ad educendam similem formam, cum B iam supponamus posse immediatè influere in illã? Quod illa sufficit, superuacaneum est aliud principium. Respondetur, primum necessarium fuisse, vt accidentia habeant instrumentariam actiuitatem: quia, vt statim dicemus, non solum data sunt ad agẽdum in præsentia formæ: sed etiam in absentia illius. nam hoc sæpe necessarium est ad naturales generationes. Deinde hinc elicimus virtutem propriã disponendi, & præparandi materiam, & virtutem instrumentariam educendi formam, quãdo illa educibilis est, ex natura rei esse coniunctas, & ideo quãuis daremus ex parte formæ, quando illa sufficiẽter adest, non esse absolutè necessariam aliam vim actiuam, tamen quia hæc alias est per se necessaria, & C connaturalis, ideo tunc etiam concurrit, & multum iuuat ad actionem. Tandem addi potest, fortasse & tunc esse necessariam illam virtutem, quia forma substantialis, per se sola nunquam est sufficiẽs principium actionis, eo quod ex se sit indifferes, & quasi generale principium actionis, & quia sicut forma substantialis ex parte materiæ requirit dispositiones accidentales, licet forma accidentalis illas non requirat, ita ex parte principij requirit consortiũ accidentalis instrumẽti, vt de potẽtia materię educatur.

Tertia assertio.

XXVI. Dico tertio: Accidentia non ita sunt instrumẽta coniuncta substantiæ ad formam substantialem educendam, quin possint totam suã D actiuitatem circa substantiam exercere, etiãsi à substantiali forma distincta, seu distantia sint. Hæc est clara Diui Thomæ sententia, quam sequuntur omnes authores supra citati tam in secunda sententia prioris puncti, quam in puncto secundo. Eamque probant naturales experientiæ supra adductæ, & illa quæ supposito Eucharistiæ mysterio, sumitur ex actione specierum vini. Ratio autem à priori est, quia in his accidentibus, quacunque ratione eorũ entitas conseruetur disiuncta á propria substantiali forma, manet tota uirtus agendi eis connaturalis, quia hæc in re non distinguitur ab eorum entitate: ergo si conuenienti modo applicentur alicui passo, E habebunt circa illud connaturalem actionem, qua disponunt materiam eius ad formam ipsis proportionatam: sed cum hac actione, si ad terminum requisitũ perueniat, ex natura rei coniuncta, est actio instrumentaria, qua educitur substantialis forma, quia hæc potest naturaliter separari ab vltima dispositione: ergo hanc etiam actionem possunt habere huiusmodi accidentia, etiamsi à propria forma distent, dummodo habeant totam intrinsecam perfectionem, uel intensionem necessariam ad agendum, & ad sufficienter disponendam materiam.

Quarta

Quarta assertio.

XXVII. Dico quarto: Quando accidentia à sua forma disiuncta ita efficiunt substantialem formã, vt non possint à propria forma iuuari, necesse est, vt influxus propriæ formæ, qui ibi deest, per cõcursum alicuius superioris causæ suppleatur: quæ causa esse nõ potest aliqua intelligentia creata, sed esse debet aliqua causa corporea, vt Sol, vel alia similis, uel si hæc ẽt desit, aut insufficiens inueniatur, p concursum primæ causæ totus ille defectus supplẽdus est. Hæc conclusio quoad priorem partem, necessaria consecutione sequitur ex præcedentibus, nã forma accidentalis sola, & destituta ope formæ substantialis, non est sufficiens principium, in rõne causæ proximæ substantialis formæ, vt in secunda assertione probatum est: ergo, qñ deest illi influxus formæ substantialis, non põt consummare effectũ principalis agẽtis, nisi influxus ille aliunde suppleatur, quia nunquã põt fieri effectus sine sufficiente causa. Contingit aũt sæpe accidentia sine influxu propriæ formæ pertingere actione sua usq. ad substantialem effectũ: ergo tũc suppletur ille influxus per concursum alicuius causæ superioris, quia non est aliud principiũ, in quod talis actio referri possit, quia inferior causa non sufficit propter eandem rõnem sæpe repetitã, & æqualis nulla interuenit. Declaratur deinde hæc assertio ex quadam communi sententia omnium philosophorum, omnes.n. sẽtiunt aliquos effectus substantiales tribuendos esse alicui causæ superiori, uel cęlesti, ut proximæ causę principali, ob defectum causæ particularis, seu uniuocæ: sic aiunt animalia, quæ ex putrefactione generantur, fieri uirtute cęlesti: idẽ de mineralibus, de forma cadaueris idem multi sentiunt. At uerò si sola accidentia sufficerent ad efficiendam formã substantialem sine iuuamine superioris causæ, nunquam oporteret recurrere in his effectibus ad causam superiorem: sed dicendum semper esset vnumquodq. fieri à suo simili, uel formaliter, vel uirtute existente in suis accidẽtibus, absq. alio influxu cęli, uel alterius causæ uniuersalis, præter eum quem habet cum cæteris causis. Vt v.g. si uerum esset, in ferro candente nullum esse formalem ignem, sed solũ intensum calorem, sufficientem ad disponendam materiã stupæ ad formã substantialem ignis, tunc licet tale ferrum generet ignem, nec cęlum, nec Deus concurreret maiori concursu, quam si ignis generaret ignem, & consequenter illa generatio ignis non magis tribueretur causæ vniuersali, quã si ignis generaret: ergo pari ratione, qñ aurum generatur in visceribus terræ, non cõcurrit ibi Sol speciali aliquo influxu ad formam substantialem auri, sed accidentia, quæ disponunt sufficienter materiam ad formam auri (hæc.n. semper sunt necessaria in eductione cuiuscunq. formæ) in uirtute formæ auri inducent similem formã: ergo non generatur aurum à cęlo, sed ab auro, & cadauer à cadauere, & sic de omnibus alijs, hoc aũt alienum est à sensu philosophorum oĩum dicentium, in illis euentibus causam uniuersalem supplere defectũ particularis: ergo idem dicendum est, quoties similis defectus interuenit. Atque hoc magis declarabitur, discurrendo per nonnullos effectus in particulari.

XXVIII. (Varii modi quib. accidentia possunt esse à connaturalibus substantiis seu principalibus separata.)

Varijs enim modis contingere potest accidentia esse separata à sua forma substãtiali. Primo modo, quia diuina uirtute extra oẽm substantiam conseruantur, ut in mysterio Eucharistiæ cõtingit. Et tũc accidentia separata, v.g. species uini, propria quidem uirtute, & generali concursu Dei disponunt guttam aquæ, v.g. eis ad mistam, ut eam in uinum conuertant, cum tamen perueniũt ad instans substantialis transmutationis, adhibent quidem eadẽ A accidentia totam instrumentariam efficientiam, quam ex natura sua possunt adhibere ad eductionem formæ: tñ quia deest influxus substantialis formæ, necesse est, vt præter concursum generalem, Deus adhibeat maiorem efficaciam, qua suppleat influxum illius formæ. *De* qua re dixi 3. Tomo, 3. parte, disput. 57. sect. 1. vbi authores retuli, qui ita philosophantur, & nihilominus uocant illã actionem naturalem, quia totus ille concursus debitus est, supposito priori miraculo: in reliquis autem omnibus actio fit uirtute, & modo naturali.

XXIX. Alio modo contingit accidens esse separatum à propria forma substantiali, quia est in extraneo subiecto, sicut est intensus calor in aqua, aut ferro, uel sicut est lumen in aere; uocamus enim B subiectum extraneum, non solum, quod est repugnans, sed etiam, quod ex ui suæ formæ non habet tale accidens, nisi illud ab extrinseco agente recipiat. Accidens autem sic existens in extraneo subiecto, si sit eiusdem speciei cum dispositionibus requisitis ad formam introducendam, raro est potens ad efficiendam sufficientem dispositionem ad formam illi connaturalem: vnde, vel habere debet coniunctam formam in ratione principij actiui, uel omnino per accidens sequetur generatio ex materiæ dispositione, & tunc necessaria magis erit uirtus causæ superioris. Et ratio est, quia calor, v.g. separatus ab igne, uel ab animali, per se loquendo non sufficit ad disponendam materiam sufficienter ad C formam ignis, quia existens in extraneo subiecto nunquam habet intensionem necessariam ad formam ignis: neque etiam sufficit ad generandam carnem, uel introducendam animam, quia in extraneo subiecto non est ita temperatus, sicut dispositio animæ requirit. Quæ ratio generaliter procedit de quocunq. simili accidente, nam in extraneo subiecto, uel non pertingit ad gradum, quem alia forma requirit, uel non habet coniunctas alias qualitates requisitas ad temperamẽtum talis formæ: & ideo, per se loquendo, non potest sufficienter disponere ad illam formam, & consequenter nec illam instrumentaliter in materiam primam introducere. Vnde in exemplo illo vulgari de ferro ignito, calor qui inhæret ferro, re uera non sufficit ad generan- (Ferrum cãdens an vere ignitũ in aliqua parte.) D dum ignem, habet tamen coniunctum aliquem uerum ignem intime illapsum in poris ferri à quo generatur ignis, calor uero ferri iuuat ad uelocitatem, & uehementiam actionis. Accidit etiam interdum ex dispositione passi, ut licet proximum agens non introducat, nisi calorem in aliquo gradu, per accidens resultet dispositio ad formam ualde diuersam, ut si materia sit humida, & ab igne calefiat, facile resultat temperamentum calidi, & humidi, & forma aliqua misti requirens illam dispositionem. Et hoc modo generantur plurima mista, præsertim imperfecta fortasse etiã mineralia sæpe etiam fiunt hoc modo. Aliquando.n. probabile est fieri per se, per actionem sui similis, quasi per accre- E tionem, & augmentum, non quidem uitale, sed per iuxta positionem. Animalia item, quæ ex putrefactione, aut ex pluuia cadente in terram calidã generantur, hoc modo per accidens fieri uidentur. Et in huiusmodi generationibus per accidens non est creditu difficile requiri uirtutem superioris agentis, à quo tales formæ introducantur: quia proximum agens, non solum non habet substantialem formam similem, uel æqualem, uerum etiam neq. qualitatem, aut temperamentum per se sufficiens ad disponendam, ac præparandam materiam, & consequenter, neq. ad instrumentariam actionem sufficientem. Dispositiones autem, quæ recipiuntur in passo, ut sæpe dixi, non concurrunt actiue, etiam instrumentaliter, ad introducendam suam formam, quia uel iam in illo instante non sunt, sed

aliæ

aliæ resultantes ex forma, vel si sunt eædem, nō habent ibi vllam actionem propriā, & ideo, neq. instrumentariam habere possunt: ergo in his omnib. generationibus, quæ veluti per accidens fiunt, meritò exigitur superior aliqua causa, quæ formā introducat. Et eadem fere ratio est de introductione formæ cadaueris, quæ quasi per accidens fit, ne materia maneat sine forma, & non tam fit iuxta actionem agentis interficientis animal, v.g. quæ sæpe tātum est diuisio continui, sed fit iuxta dispositionem materialem, quæ in passo manet, aut præerat. Idem est, quando ex vehementi motu collisionis, aut percussionis corporum excitatur ignis, medio vehemēti calore, quem motus ille causat in aliqua particula materiæ, ad illum bene disposita. Ac denique eadem ratio est de omnibus generationibus, quas per accidens fieri contingit.

XXX. At verò si accidens existens in extraneo subiecto, non est eiusdem, sed superioris rationis respectu dispositionum, quibus inferior materia præparatur ad formam rei generandæ, fieri potest: vt medio illo accidente fiat alicuius inferioris substantiæ generatio, non solum per accidens, ratione dispositionum materiæ, sed ēt per se ex intentione superioris agentis. Quod tunc accidit, quando principale agens, eo qđ loco distat, mediatione, (vt aiūt) supposit͡u diffundit virtutem aliquam per medium, vt per eam coniungatur passo immediatione virtutis, quomodo cœlum agit in hæc inferiora per lumen, aut alias influentias, quæ sunt qualitates superioris ordinis, & rationis à qualitatibus elementaribus, quibus proximè materia disponitur. Et de hoc actionis genere dici potest, quamuis principale agens uideatur loco distare, non tamen cessare ab actuali influxu: quia est intra sphæram actiuitatis, & media uirtute diffusa cōtingit passum. Et ita posset intelligi, actionem non esse à solo accidente, vt ab instrumento omnino separato, sed vt coniuncto in ratione causandi suo principali agenti. Verum hoc pendet ex difficultate infra tractanda de propinquitate necessaria inter agens, & passum, & ideo vsque ad illum locum differatur.

XXXI. Vltimo potens accidens, quāuis non sit in extraneo subiecto, esse separatum a principali generante, quia tam ipsum accidens, quam subiectum eius, est a generante decisum, & constitutum, vt in agendo obtineat vices suas. Et hoc maxime contingit in generatione animalium, medio semine, qđ proprijssime est instrumentum separatum, non solum subiecto, sed etiam loco, & interdum etiam tempore: contingit. n. semen efficere generationem, quando generans iam non existit. Ex quo etiam clarè constat, tale instrumentum esse separatum in causalitate ab animali, à quo decisum est, & ideo in hoc instrumento clarior apparet necessitas alicuius influxus superioris causæ, alioqui cum semen sit res valde imperfecta, nō apparet quomodo possit se solo efficere rem longe perfectiorem tanquam causa proxima sufficiēs. Nam quod sit virtus à perfectiori re decisa, & vice sui relicta, licet sufficiat ad aliquam instrumentariam actionē, vt sentit etiā Arist. 2. de Generatione animalium, cap. 1. tamen non pōt esse satis, vt absolute sit totale agens proximum. Neq. etiam satis est, si quis dicat semen non tantum esse instrumentum ratione accidentium, sed etiam ratione formæ substantialis, quæ est in spiritu incluso in crassiore parte seminis, in quo est seminalis, & instrumentaria uirtus. Quamuis enim hoc sit probabile, non tamen sufficit, quia tota illa substantia, & eius forma est multo minus perfecta, quam anima, quæ per eius actionem introducitur: indiget ergo maiori concursu, & iuuamine superioris causæ, maxime in generatione animalium, & viuentium perfectorum.

Lege Arist. 2. de Generat. anima. c. 1. & 3. & D. Th. 1. p. q. 118. ar. 1.

XXXII. Organizatio fetus a quo fiat. Imo addunt aliqui, præsertim Scotus in secūdo, dist. 18. etiam ad dispositionem accidentalem organici corporis, non esse sufficientem illam uirtutem seminis, quia est tam uaria, & multiplex illa actio, ut nullo modo appareat, qua ratione possit à simplici, & imperfecta uirtute, & merè naturaliter agēte perfici. Vnde Commentator, quem ēt Scotus citat secundo de cœlo, Commen. 69. & sequentibus, ait semen agere, & organizare uirtute diuina. Et 7. Metaphys. tex. 31. ait uirtutem seminis esse diuinā, artificiosam, & intellectuali uirtuti similē, [& ideo, (inquit) dubitat Galenus, an illa uirtus sit creator, aut non.] Quod tractat Gale. lib. [de Fetus formatione,] ubi se, etsi multum hac in re laborasset, nihil tamen inuenisse, quod sibi satisfaceret, ingenue, & libenter confitetur: concludit tamen, mirabilē operationem seminis non esse absq. aliquo rōnis, & intellectus cōpote. Et uere est ita mirabilis illa actio, ut uix, aut ne uix quidem possit intelligi. Si ergo ipsamet actio organizandi corpus uix potest intelligi in semine sine aliquo peculiari concursu, & iuuamine superioris causæ, quid mirum est, quod ad ipsam substantialem formam ex materia subiecta educendam maiori ope, & auxilio indigeat? Nam sine dubio est inter hæc magna differentia, & latū discrimen: cum. n. organizatio corporis non substātialis sit, sed accidentalis, rectè potest intelligi, ad totam illam esse quasi eminentem, & vniuersalem uirtutem in semine, siue ratione formæ substantialis, siue rōne alicuius facultatis accidētalis: utraque enim intelligi potest esse instrumentum animæ, sufficiens ad efficiendum temperamentum primarū qualitatum proportionatum, & connaturale membris organici corporis, solum uidetur requiri aliqua diuersa applicatio, ut eadem uirtus seminis possit tam diuerso modo uaria membra disponere, & in ordinem mirabilem, qui in membrorum dispositione debita apparet, ut sua redigere. Et ad hoc fortasse iuuatur ab aliqua naturali facultate materni uteri, uel ab aliquo influxu cœlesti: uel certè [si opus sit] ab aliqua motione, uel directione authoris naturæ. Eo uel maxime, quod semen non perficit a principio, sua sola uirtute, totam organizationem corporis, sed alicuius partis principalis, in quam sensitiua anima introducatur, quæ postea paulatim perficit sui corporis organizationem, ut latè declarat D. Tho. 1. parte, quæst. 118. articu. 1. ad quartum. At uerò, quantum ad productionem ipsius animæ sensitiuæ attinet, non solum deest in semine uirtus, quantum ad modum actionis, sed etiā quoad substantiam actionis, (ut sic dicam,) & ideo multo magis indiget, quoad hanc actionem actuali ope, influxu, & concursu superioris causæ, ut rem hanc apud se diligenter perpendenti, facile constabit.

XXXIII. Obiectio contra supra dicta. Solum potest obstare, quia uidetur esse, & cōtra debitum naturæ ordinem, & contra perfectionem horum agentium, ut semper in eorum generationibus causa superior, uel prima supplere debeat defectum causæ proximæ. Quando. n. ex fortuito concursu causarum, & per accidens cōtingit, ut aliqua generatio fiat sine sufficiente causa proxima magis ex necessitate materiæ, quam ex intentione alicuius agentis naturalis, tunc mirum non est, quod in forma introducēda uniuersalis causa supplere debeat defectum particularis. At uerò, quod in ipso modo generationis per se instituto à natura, causa proxima semper sit adeo imperfecta, uel tam imperfecto modo applicet uirtutem suam, ut nunquam inueniatur sufficiens ad effectum, uidetur esse; & inordinata naturæ institutio, & magna imperfectio causarum particularium hoc modo generantium. Et confirmatur, nam agentia corporea inanimata habent, per se loquendo, sufficientem uirtutem ad pro-

producendum sibi similia: ergo animantia, cũ sint longe perfectiora rebus inanimatis, debent illã habere. Confirmatur secundo, quia alias eadẽ facilitate dici posset, huiusmodi causam secũdã, nihil agere in eductione formæ substantialis, sed totum fieri à prima causa supplente defectũ causæ particularis.

XXXIV. Pro solutione obiectionisque instancia.

Quod si hoc videtur inconueniens, quia non est consentaneũ naturis rerum, etiam illud videri debet. Antequam huic obiectioni plene satisfaciam, explicare oportet, quæ sit causa vniuersalis, quæ hunc defectum particularis supplet, seu instrumentum eius adiuuat, quod in posteriori parte superioris assertionis proposuimus. In qua primum diximus, hanc efficientiã non posse tribui intelligentijs creatis, quia existimamus, eas nullam habere vim ad efficiendum aliquid in corpora præter motum localẽ, vt inferius dicemus, de illis ex professo tractãtes. Vnde actiones naturalium agentium per se nõ pẽdent ex concursu creatarum intelligentiarũ, sicut neq. in esse ab eis pendent, & ideo, quando indigẽt maiori ope, & concursu, nõ ab eis illum concursũ, aut iuuamen expectãt, sed ab aliqua alia causa, cui per se subordinentur. Non desunt tamen, qui dicãt intelligentias, licet per se ipsas non possint hoc modo in corpora influere, tamen per cęlos, vt per instrumenta sua, posse. Sed quam sit hoc intellectu, & creditu difficile, statim dicã. Superest ergo, vt huius modi causa vniuersalis sit, vel cęlum, vel ipsemet author naturæ Deus; nam præter has non potest alia causa superior excogitari. Et cęlum quidem ex se uidetur agens proportionatum, quia cum sit corporeum, & aliunde sit cuiusdam superioris ordinis ac perfectionis, eminentiorem uirtutem habet alterandi corpora inferiora, ut ipsa ẽt experientia, per se satis nos docet. Et ideo mirum non est, quod virtutem habeat etiã substãtias generandi: ergo, & iuuandi accidentia ad substantiarum generationem.

XXXV.

Duo tamen, eaque non contemnenda, interueniunt impedimenta, quæ hanc cęlorum influentiam in substantiales formas rerum generandarum uidẽtur difficilem reddere. Primum impedimẽtum est, vniuersale respectu omnium, quæ in terra, uel alijs elementis generantur, siue viuentia sint, siue inanimata, quia scilicet, vel cęlum agit ad eductionem formarum substantialiũ per sola sua accidẽtia, uel etiam per suam formam substantialem immediatè. Si dicatur primũ, insurgit eadem difficultas, in qua versamur, quomodo illa accidentia sine actuali influxu suæ, vel alterius formę substãtialis, per se sufficiant ad substantialem formam educendam. Nisi forte quis respõdeat accidentia cęlestia esse perfectiora entia, quam sint formæ materiales rerum generabilium, præsertim inanimatarum. Sed hoc absolute falsum est: nam, vt infra ostẽdam, forma substantialis non solũ ex genere, sed etiam vniuersè, & in singulis est perfectius ens quolibet accidente. Et in aliquibus est per se incredibile, ut de forma auri, argenti, & gemmarum, &c. Eo, vel maxime, quod corpora cęlestia proximè efficiũt hos effectus, medijs qualitatibus quas aeri, & alijs corporibus intermedijs imprimunt, ut sunt lumen: & si forte sunt aliæ qualitates insensibiles, quæ non sunt perfectiores ipsa forma aeris, nedũ alijs omnibus. Si ergo ob hanc causã necessaria est propria, & actualis efficiẽtia ipsius formæ Solis, uel aliorum astrorum, obstare uidetur, nimia distantia localis, quo modo enim potest forma Solis immediatè per seipsam efficere formam auri in uisceribus terræ à se tam longè distantib. & remotis? Propter quã difficultatẽ Scotus dixit posse aliquam formam immediate agere in distans, quod uix possunt audire, aut ferre cæteri philosophi: pugnat enim hoc Scoti dictum cum Aristotelico dogmate ab omnibus philosophis recepto, Nec huic difficultati satisfaciet qui dixerit, quod

A efficientia accidentium Solis penetrat vsque ad intima terræ, ita ẽt efficientia formæ Solis. Nõ est. n. vtrobique similis ratio: nam accidentia diffundunt virtutem suam, medijs alijs accidentibus à se productis: forma autem substantialis non potest suam uirtutem diffundere, medijs formis substantialibus ut per se facile constat, quia neque corrumpit corpora intermedia, nec potest formas substantiales formis addere sicut accidentia. Quod si formas Solis solũ medijs accidentibus diffundit uirtutem suam, deuoluimur in priorem difficultatem, quia iam non immediate influit ipsa forma Solis in eductionem alterius formæ, sed per accidentia tantum.

Ad hanc difficultatem duobus modis responderi põt. Primus est, cęlum, aut Solem per suam formam substantialem simul cum accidentali uirtute influere immediate in hæc inferiora, immediatione uirtutis, etiamsi non sit illis immediatè coniunctus immediatione suppositi. Hic aũt modus dicendi, & difficultatem non paruã habet, & modus probabilis defendendi illum, explicari non potest usq. ad sectionem quartam, in qua declarabimus: quo agens debeat esse passo coniũctum, ut in illud agere possit, & ideo usque ad illum locum differatur. Secundus modus est has formas substantiales non effici sola uirtute principali cęlestis influxus, sed necessarium esse, ut author naturæ maiorem cõcursum adhibeat, quo effectũ causæ proximę suppleat, cęlo autem attribui hos effectus, uel generali ratione, secundum quam dicitur Sol, & homo generare hominem, quam inferius declarabimus, tractando de causis essentialiter subordinatis, uel interdum specialiori titulo, scilicet, quia cęlum gerit uicem causæ proximæ, & adhibet totam efficientiam, quã uel ad disponendam materiam, uel ad educendam formam per instrumentariam actionem qualitatũ adhibere solent causæ particulares per instrumẽtarias uirtutes, etiamsi per proprias formas immediatè influere non possint. Et fortasse hoc modo efficit Sol aurum, uel alia mineralia. XXXVI.

Secundum impedimentum minus generale est de formis uiuentium: nam cum cœlum non sit animatum, etiamsi distantia localis nõ impediat, quo minus per formam suam influere possit nihilominus imperfectior gradus uidetur obstare, ne in has formas uiuentiũ possit influere. Respondent aliqui quamuis cęlum non uiuat, nihilominus eius formã ratione suæ differẽtiæ specificæ esse simpliciter perfectiorem his uiuentibus, quæ à cęlo generantur. Quæ responsio sumi potest ex D. Th. 1. p. q. 115. ar. 3. ad 3. ubi ait, corpora cęlestia sua uniuersali uirtute cõtinere in se quidquid inferioribus generatur, & q. 105. ar. 1. ad 1. ait, effectum assimilari agenti, uel secundum speciem, uel secundũ uirtualem continentiam: [Et sic (inquit) aĩalia ex putrefactionis generata, & plantæ, & corpora mineralia assimilantur Soli, & stellis, quorum uirtute generãtur.] Sed inprimis licet respectu imperfectorũ uiuentiũ, seu aĩaliũ probabile sit, quod in ea responsione assumitur, tñ respectu aĩalium perfectorum non uidetur uerisimile, quia, & in operationibus, & in mõ operandi uidentur multum excedere perfectionem cęli. Deinde, cum gradus uitæ, ut sic, perfectior sit gradu non uiuentium, impossibile uidetur formã, quæ non est anima, eminenter continere aliquam animam, ut possit esse principium principale causandi illam: nam forma, quæ eminenter cõtinet aĩam, continet etiam gradum uitæ, nõ quidem secũdum totam potentialitatem eius: sed secundum actualẽ, ac præcisam perfectionem eius, non potest autem intelligi, quod forma sub inferiori gradu contenta, eminenter cõtineat perfectionẽ superioris gradus. XXXVII. Viuentia, an possint cęlum efficere.

Est igitur alia responsio, cœlum propria uirtute non posse efficere formas uiuentium: tamen quia XXXVIII.

non agit, nisi, vt motum ab intelligentia, ideo in virtute intelligentiæ, cuius est instrumentum, posse efficere huiusmodi formas. Ita respondet Diuus Thomas prima parte, q.70. articu 3. ad tertium: vnde in prioribus locis videtur loqui de cœlo, vt coniuncto intelligentiæ, seu illam includit. Sed hæc etiam responsio mihi est ad intelligẽdum difficilis, quia nõ existimo intelligentiam imprimere cœlo aliquid præter localem motum, qui non deseruit ad augmentum uirtutis actiuæ, sed solum ad variam eius applicationem, vt satis significauit Aristoteles libro secundo de Generatione, ca.9. textu 55. [Nam impulsus propterea continuam parit generationem, quod Solem procreandarũ rerum authorem admoueat, & remoueat.] Et ratione patet: nam quid est, quod Angelus imprimit cœlo præter motũ, cũ qualitates vllas ei imprimere non possit? nã materia corporalis solũ quoad motum localem obedit Angelis, vt idem D. Thomas tradit prima parte, quæstione 110. artic. 2. & 3. Quod si nihil præter motũ intelligentia cęlo imprimit, quomodo potest uirtutẽ eius augere ad agendum aliquid vltra propriam perfectionem: nã motus localis per se non est actiuus, neque dat uirtutem agendi. Neque in hoc sunt comparanda agentia physica, quales sunt cęli, cum instrumentis artis, in quibus motus deseruit ad formam artis, quia hęc nihil aliud est, quam modus resultans ex vario situ, aut loco alicuius corporis, & partium eius: quæ uariantur per motum: at verò agentia physica inducunt proprias, & perfectas formas, quæ per se non resultant ex motu, sed tantum per accidens, quatenus per motũ applicatur virtus agendi. Præterea cęlũ natura sua non est instrumẽtũ intelligentiæ, quia nec habet naturalem habitudinẽ ad illam, neque aliqua intelligentia ex natura sua est coniuncta cęlo, aut destinata ad motũ eius, sed tantum ex arbitrio, ac beneplacito authoris naturæ. Neque ẽt ratione solius motus localis, fit instrumentũ alias quisquis applicat ignem, aut aliam causam agentem, uteretur illa, ut instrumento physico, & ob eam causam posset ignis applicatus aliquid amplius agere in uirtute applicantis, quod est plane falsum. Sequela patet, quia nihil amplius habet cęlum ab intelligentia, quam applicationem, neque aliquid magis, vel minus habet cęlũ, eo, quod ab intelligentia magis, uel minus perfecta moueatur, uel à quacunque alia re, dummodo æqualẽ motum recipiat. Denique cum dicitur cęlum efficere viuentia in uirtute intelligentiæ uiuentis, interrogo an intelligentia simul cum cęlo actu per se ipsã, & immediate influat, & efficiat animas viuentiũ, vel solum per cęlum, ita, ut actio intelligentię sistat in motione cęli, à quo immediatè reliqua efficiẽtia oriatur. Primum est falsum, & contra doctrinã D. Tho. ut sæpè diximus, & magna ex parte coincidit cũ opinione Auicennæ. Si aũt secundũ dicatur, non expeditur difficultas, quomodo instrumentum nõ habens in se sufficientem formam, possit efficere effectum absq. actuali adiutorio superioris, & principalioris causæ. Verius ergo, & melius dicetur cęlũ propria quidem uirtute non posse efficere animas, ut in dicta secunda responsione supponitur, tamen efficere illas in uirtute Dei, ut authoris, & generalis prouisoris naturæ, qui suo maiori concursu supplet quidquid uirtutis deest in proximis causis.

Cælũ cum intelligentia uiuens generare nequit.

XXXIX. Quæstiunculæ solutio.

Dicendum est ergo, quotiescunque in his rebus inferioribus deest infimus formæ substantialis ad similem educendam, illam suppleri virtute causarũ cęlestium in his effectibus, qui non excedunt perfectionem, & uirtutem earum, in his uerò, qui illas superant, suppleri per efficientiã primę causę, ad quã spectat generalem concursum necessariũ præbere causis inferioribus, iuxta naturalem capacitatẽ, & indigentiam earum. Vnde non solum in euentibus

Deus in quo effe-

A seu effectibus, qui per accidens contingunt, sed ẽt in his, qui veluti, per se comitantur naturas aliquarũ rerũ, & consequuntur ex naturali modo agendi earum, pertinet ad authorem, & prouisorẽ naturæ Deum, ut hoc modo cũ causis secundis ad agendũ cõcurrat. Quapropter interdum est debitus hic cõcursus Dei ex generali ratione naturæ uniuersalis, ne peruertatur ordo vniuersi, aut materia sine forma maneat, uel in nihilum transeat, sicut aquã moueri sursũ ad replendum vacuum, est solũ ex causa naturæ uniuersalis, & ideo creditur fieri ex solo imperio, & impulsu authoris eius, nisi fortasse id muneris sit à Deo commissum alicui intelligẽtię, quia motus localis non excedit actiuitatem, & ministerium eius, de quo alias. Aliquando verò debetur

ctus ut cã particularis influat.

B talis concursus ex propria natura, & cõditione alicuius agentis particularis, quod non est aptũ alio modo communicare, vel propagare naturam suam, vt in generatione animalium perfectorum accidere credimus, & in hominis generatione est certissimum: longe tñ altiori, & nobiliori ratione. Nam quia hominis anima non solum perfectior, sed etiã altioris, & superioris ordinis est, quam reliquę oẽs, ideo ad hominis generationem non solum maior concursus authoris naturæ, sed altior etiam modus efficiendi animam necessarius est, s. per creationẽ. Quo fit, ut humanum semen, neque instrumentaliter possit ad illam efficiendam operari: sed tantum ad organizandum corpus. In aliorum uero animalium etiam perfectorum generatione, quia animæ

C materiales sunt, educuntur de potentia materię, & ideo potest semen instrumentaliter saltem concurrere ad earum effectionem, non tamen sine ope superioris causæ, quæ suppleat assistentiam, (vt sic dicam,) & actualem influxum principalis formæ.

Neque in hoc est aliqua imperfectio, vel inordinatio naturæ, ut supra obijciebatur, sed est naturalis conditio, seu indigentia, quam secum affert modus generationis, & propagationis, quem talis species natura sua postulat. Sicut quod ad hominis generationẽ requiratur infusio animę per creationẽ, non est imperfectio aut inordinatio naturæ, sed cõditio naturaliter consequens ad talem hominis naturã, & ideo non est extraordinaria illa actio, sed

XL. Obiectioni præmissæ satisfit.

D debita ex communi lege, supposita institutione talis naturæ: sic ergo in præsenti dicendũ est, nõ omnino eadẽ, sed proportionali ratione. Quocirca sicut in homine non est ex imperfectione, quod unus homo, neque principaliter, neque instrumentaliter, possit efficere animam suæ similem, ita in alijs animalibus non est ex imperfectione, quod non possint totã uirtutem principalem ad eductionẽ suarum formarũ necessariam adhibere, sed solũ instrumentariam. Nam ueluti medium quẽdã locũ obtinent, & quia cõparatione animæ rationalis minus perfectas animas, vtpote materiales, habent, ideo aliqualẽ efficientiã, saltem instrumentalem adhibere possunt ad illas efficiendas, quod non põt homo:

E quia uerò cõparatione inanimatorũ lõge perfectiores sũt formæ uiuẽtiũ, ideo plura requiruntur ad earũ effectionẽ, & exquisitus, ac peculiaris modus generationis, & inde prouenit, ut causæ particulares nõ possint adhibere totã uirtutẽ principalẽ, sed tantũ instrumẽtalẽ ad illas efficiendas. Nec uerò, quia principalis uirtus nõ inuenitur in eis sufficiẽs, ideo negãda est eis ẽt instrumẽtaria actio, quia ad hanc inueniũtur sufficienter proportionatæ, & nõ ad illã: natura aũt dedit unicuiq. speciei corruptibili, uirtutẽ, & actionẽ ad propagandã naturam suã, quantũ dare potuit iuxta capacitatẽ, & modũ operãdi eius: & ideo dedit hoi, ut saltem disponẽdo ageret, alijs ut instrumentaliter, alijs uerò etiã, ut principaliter. Quocirca locutio illa, qua D. Th. & alij, ut supra uidimus, uocãt causas secũdas instrumenta primæ, secundum

D.Th.1.p. q.105.a.5.

cundum quẽdam maiorem proprietatem verificatur in viuentibus, præsertim perfectis.

XLI. Scio posse excogitari alios dicendi modos: nam quia in perfectioribus animalibus semen non perficit generationem, nisi vt coniunctum fœminæ, ideo aliqui putarũt animam ipsius fœminæ habere peculiarem influxum principalem in substãtiali formatione fœtus. De alijs vero imperfectis viuentibus, præsertim plantis dicũt aliqui, formam geniti substantialiter nõ excedere formam ipsius seminis, vt apparet in tritico, & alijs eiusmodi. Sed hęc, & similia plures habẽt difficultates, quas hoc loco persequi nõ licet, quia pendent multũ ex scientia de anima, & ideo omnium probabilior videtur sententia quam exposuimus, & ipsamet experiẽtia docet hęc viuentia esse per se minus sufficientia, maioribusq. auxilijs indigere, non solum ad substantialem formam inducendam, sed etiam ad materiam disponẽdam, & organizandam, vt in plantis constat. Imo & inter inanimata, simplicia corpora facilius generantũr, quam mista; nullum ergo est inconueniens fateri indigere viuentia concursu superiori ad sibi similia generanda, quamuis ipsa non carẽãt aliqua virtute, & actione sibi proportionata, & connaturali. Atque hoc modo abunde satisfactũ esse putamus fundamentis prioris sententiæ; probant enim secundam, & quartam assertionem nostram, nihil tamen vrgent contra primam, & tertiam vt in discursu illarum satis declarauimus. Secundam autem sententiam non existimamus esse contrariam doctrinæ à nobis traditæ, nec fundamenta eius aliquid obstare possunt, vt ostensum est.

SECTIO III.

Quodnam sit principium quo substantiæ creatæ efficiunt accidentia.

I. Quæ vtrinque dubitationis causa.

RAtio dubitandi est, quia vel substãtia efficit accidens, medio accidẽte, vel se sola, & per se ipsã. Si primũ dicatur sequitur processus in infinitũ: nam si vnũ accidẽs fit, mediante alio, peto de illo alio quo principio fiat, & si medio alio accidẽte, de illo redit eadem quæstio: si verò sistimus in aliquo, quod proxime fiat à substantia, id debuisset dici de primo, quia non est maior ratio de vno, quã de alio. Si autem ob hanc rationem dicatur substantiam efficere accidens per se ipsam, sequitur primò, nullum accidens esse principium efficiẽdi aliud. Sequitur secundo, potẽtias, & facultates ad operandũ in substantijs creatis nõ esse aliud ab earum formis. Vel certe, si ad euitanda hæc incommoda, dicantur quædam accidẽtia fieri immediatè à substantia per se ipsam: alia vero, medijs accidẽtibus, oportebit huius distinctionis, & discriminis aliquam rationem reddere, & quænam accidentia vno, vel alio modo fiant aperire. Ac rursus exponere oportebit, quando vnũ accidens est [principiũ quo] efficiẽdi aliud, an sit principale, vel instrumẽtale. Hinc enim apparet, accidens ad summum posse agere, vt instrumentum substantiæ, quia solum est entis ens (vt loquuntur Philosophi) & à substãtia, & propter substantiã, tanquam propter finem habet totũ suũ esse. Aliunde tamen videtur debere esse principium principale, cum effectus non excedat perfectionem eius.

II. Ad hanc rem explicandam, suppono duobus modis posse fieri accidentia. Vno modo per propriam actionem, ut cum fit lumẽ per illuminationem, aut vbi per proprium motum localem. Secundo per resultantiam naturalem, vt relatio resultat ex fundamento posito termino (si est modus à fundamento distinctus) vel sicut resultat figura ex diuisione, aut ex motu, vel termino motus localis, & propriæ passiones rerum censentur etiam hoc modo fieri. Tertio autem modo posset intelligi fieri accidens concomitanter cum substantia absque resultãtia ex illa vt quantitas, verbi gratia, cũ materia prima, quem modum nũc omittimus, quia si verus est, ad alterutrum ex præcedentibus reuocari potest, ut explicabimus, & quia in eo productionis modo, quod fuerit principium efficiendi substãtiam, erit principiũ efficiendi accidens, quod cum illa fit.

Prima assertio de naturali dimanatione.

III. DIco ergo primò, Quando accidens fit per naturalem dimanationem, principium proximum illius secundum talem efficientiæ modum, quicunque ille sit, potest esse substantia, si tale accidens sit immediate connexum cum illa: interdum verò potest resultare, medio accidente, si cum illo habeat propinquiorem connexionem. Tota hæc conclusio cõmuniter recepta est, & potest primo inductione declarari: nam intellectus, v.g. proxime manat à substantia animæ, & quãtitas à materia, vel forma. Vnde respectu harũ proprietatum non potest assignari aliquod principiũ intrinsecũ accidentale: est ergo substantiale. At verò figura uerbi gratia, aut vbi resultat, media quãtitate: & albedo resultat ex tali mistione primarũ qualitatũ. Hãc etiam cõclusionem probat ratio dubitandi in principio posita, quia si accidens conueniat substantiæ ab intrinseco, non potest semper conuenire, medio accidente, vt intrinseco principio eius. Sed aliquod accidens, & substantia debet esse necessario immediatè connexa; nõ est tñ necesse, ut oĩa intrinseca accidẽtia sint eiusmodi. Et ratio diuersitatis inter ea est facilis, quia quædã eorũ habent immediatiorẽ ordinẽ ad substantiã quam alia.

IV. Video responderi posse, licet aliquod accidens sit intimè, & immediatè connexum cum substãtia, nõ esse tamen necesse, vt connectatur per dimanationẽ effectiuam accidentis à substantia, sed solum propter naturalem aptitudinem, & inseparabilitatem sicut superius dicebamus probabiliter opinari nos posse de materia, & quantitate. Et iuxta hoc nõ erit necessarium, aliquod accidens dimanare immediatè à substantia, sed recipi immediatè in substãtia ab eodem agente, à quo substantia producitur. Nihilominus tamen supponit conclusio posita cõtrariam sententiam, vt probabiliorem, nimirum proprietates accidentales, præsertim illas, quæ consequuntur aut debentur rei ratione formæ, causari à substãtia, non solum materialiter, & finaliter, sed etiã effectiue per naturalem resultantiam, vel immediatè, si sit prima proprietas, vel mediatè, si sit secunda. Quod tenet Diuus Thomas prima parte q.77.a.6. vbi loquitur de potentijs animæ: est autem eadem ratio de quacunque forma, & proprietatibus consequentibus illam, seu debitis ratione illius. Estq. hoc valde verisimile, quia cum forma substantialis sit, vt actus primus, accidentalis vero, vt secundus, probabile est habere formam substantialem aliquã vim, vt ab ea manent accidentia sibi propria. Item quia hoc modo melius intelligitur naturalis connexio inter formam, & proprietates, & ordo per se inter illas. Et hoc valde confirmat sensibile exemplum aquæ reducẽtis se ad pristinã frigiditatẽ: illa enim reductio fieri non potest, nisi per naturalem resultantiam à forma, vt in superioribus ostensum est: ergo eadem ratione idem sentiendum est de quacũq; proprietate naturaliter cõnexa cũ forma præsertim si aliunde nulla sit repugnantia, aut depẽdentia ab aliquo extrinseco. Et in illo exemplo aquæ manifeste cõstat, verã esse conclusionẽ positam, scilicet aliquod accidens posse immediatè resultare effectiuè à substantiali principio. Nam illa intensio frigoris nullum habere potest propinquius principium vnde resultet, quam sit forma substantialis aquæ.

III. *Naturalis resultantiæ quidditas declaratur.*

Sed antequam vlterius procedamus, declarare semel oportet, quidnam sit hæc naturalis resultãtia, an scilicet sit uera efficiẽtia, & causalitas actiua, nec ne. Quia, si est vera efficientia, interueniet ibi propria actio accidentalis; nam causalitas effectiua in actione consistit, vt infra uidebimus: atq. ita forma substantialis erit principium immediatũ, & unicũ alicuius actionis accidẽtalis: & multiplicabũtur actiones in productione formæ, & proprietatũ eius, eritque per se actio ad hęc omnia, quę comproducuntur, vel concreantur cum alijs, quæ omnia vidẽtur aliena à communi Philosophorum doctrina. Si autem illa non est uera efficientia: ergo neque efficientia dici potest, quia quod nõ est verum aurum, absolutè non est aurum, neque tale dici potest, nisi propter aliquam analogiam, & proportionem, quæ in præsenti nulla apparet, imo neque intelligi põt, quid sit hæc resultantia, si non est efficientia. Circa hoc Caietanus prima par. q. 54. articulo 3. indicat, hanc dimanationem esse naturalem sequelam absque operatione media; nõ tamen declarat, quid sit illa naturalis sequela, aut quõ fiat sine actione vel operatione media. Et q. 77. articulo primo ad secundum, & tertium, expressè ait hanc resultantiam esse per efficientiam sine actione media, & putat esse sententiam Diui Thomæ ibi ad tertium, vbi tamen nõ ait dimanationem accidentium à subiecto esse sine actione, sed non esse per aliquam transmutationẽ, sed per naturalem resultationem.

IV. Quocirca, si in rigore loquamur, verius existimo hanc resultantiam, non esse sine vera actione, quamquam non semper reputetur actio, per se distincta, neq. vt propria mutatio. Hoc, vt existimo, satis probat in communi ratio facta, quia aut hęc est uera efficientia, vel nulla, non potest enim dari mediũ: Si ergo est uera efficientia, interuenit actio. Si non est efficientia, neque etiam est resultantia, aut naturalis sequela caulalis, sed illatiua tantum, quia, posito vno, ponitur aliud propter naturale debitũ. Sicut inter materiã, & formam cœli, est naturalis illatio, non tamẽ dimanatio vnius ab alia. Aliqui vidẽtur inter hæc assignare medium, dicentes, hanc non esse efficientiam, sed quasi efficientiam, quæ in hoc solum consistit, quod causa efficiens substantiam, ratione illius determinatur, vt ei det proprietates illi proportionatas. Sed inprimis hæc re uera nulla efficientia est, sed solum connaturalitas, quæ inter potentiam passiuam naturalem, & actum etiam intercedit. Deinde, exemplum de reductione æque cogit vt maiorem, ac veriorem efficientiam fateamur. Denique, etiam illo posito necesse est dicere, quod ad rem spectat, causam efficientem substantiã, cõcomitãter efficere proprietatẽ distinctã, non tamen sine actione concomitãte, quia repugnat rẽ distinctam fieri sine distincta actione, quando ex illa re nõ cõponitur ipse primarius terminus alterius actionis, quia actio solum est quidam modus ipsius termini formalis, ac per se, ut infra dicam, quã rationem statim amplius declarabo.

V. *Duplex dimanationis naturalis modus.*

Præterea argumentor in hunc modum; nam hæc naturalis resultantia interdum per se sola fit, & separatim à pductione illius rei à qua resultat: interdũ vero ita est coniuncta cum illa ut nunquam sit posterior, sed omnino simul cum illa, vt, verbi gratia, quando aqua se reducit ad pristinam frigiditatem, illa est naturalis dimanatio, vt Caieta. fatetur dicta quæstione 54. articulo 3. in fine, vbi etiam idem ait de motu grauis geniti in superiori loco, qui ablato impedimẽto naturaliter resultat ex grauitate. Quotiescunq; autem resultantia fit hoc modo, euidentissimum est non fieri sine efficiẽtia, & uera ratione ac mutatione, ut in dictis exemplis manifestè patet & ratio est, quia ibi incipit esse aliquid in subiecto, quod antea non erat. Et per se incipit absque noua productione alterius rei: ergo incipit per aliquã efficiẽtem causam, & per propriam actionem in hac mutationẽ: vnde illa est propria frigefactio, & motio localis. Atque eadem ratio est, quotiescũque aliqđ accidens de nouo aduenit alicui subiecto pręexistẽti, per se solum, seu absque alio priori accidente; nã si plura simul inter se cõnexa adueniant illud, quod est primum, & radix aliorũ censetur per se aduenire, reliqua concomitanter. Dices. Ergo quando relatio aduenit fundamẽto ex positione termini, interuenit ibi noua actio per se, quia solum illud accidẽs relatiuũ tunc de nouo aduenit tali subiecto. Respõdent aliqui concẽdendo sequelam; alij negãt: quia satis est, quod resultet ex positione termini. Alij existimant nullam interuenire actionem, quia huiusmodi relatio non est res, aut modus ex natura rei distinctus à fundamẽto, de quo suo loco videbimus.

VI. Ex hac verò resultantia, quæ tempore separatur à productione, ferendum est iudicium de quacũq. alia, etiamsi fit in eodem instante coniũcta; nam simultas in duratione nõ tollit distinctionẽ. Eo vel maximè, quod licet hæc naturaliter fiat simul; possent supernaturaliter separari, quod est sufficiens argumẽtum distinctionis. Assumptum declaratur; nã dum creat Deus substantiam animæ posset suspendere emanationem potẽtiarum ab illa, & post aliqđ tempus permittere illam, seu dare concursum ad talem dimanationem, & tunc illa posterior dimanatio esset propria efficientia, ac vera actio, eadem ratione qua dictum est de frigefactione aquæ reducentis se ad naturalem statum: ergo etiam quando simul tempore fit, est propria, & distincta actio. Pręterea supra tacta est ratio à priori, quia huiusmodi accidentales formæ, seu proprietates, sunt res distinctæ à substantia: ergo licet fiant cum ipsa substãtia, vel ab ipsa resultẽt, necesse est, ut fiant per actionẽ distinctam, licet concomitantem, vel consequẽtem aliam. Patet consequẽtia, quia illa duo, scilicet, substantia, & proprietas, non fiunt æquè primò tanquã duæ partes vnius compositi termini, sed absolute fit prius natura substantia, & deinde resultat, vel additur ei accidens proprium. Vt cum creatur anima actio creaturæ per se terminatur ad solam substantiã illa enim tantum ex nihilo fit, & per se terminat illam actionem: ergo, vt ei addatur aliqua res distincta, necessaria est alia efficientia, & consequenter, noua actio licet ex naturali connexione necessario comitetur aliam. Adde, principiũ proximum talis efficientiæ iuxta nostram sententiam, etiam esse distinctum: nam est ipsamet intrinseca substãtia, quæ est terminus prioris actionis. Item principium materiale sæpe est diuersum, ut in dicto exemplo creationis animæ, nullum est materiale principiũ ipsa vero substantia animæ est materiale principiũ suarum potentiarum. Terminus etiã proprius est in re distinctus, vt supponimus; ergo interuenit ibi actio in re distincta, quamuis physicè in communi modo loquendi tanquam una cõputentur, quia habẽt intrinsecam connexionem, & dimanationem.

VII. *Discrimẽ notãdum inter prędictos modos naturalis dimanationis.*

In quo est notanda differentia inter duos modos resultantiæ naturalis, quos supra distinximus. Quãdo enim dimanatio talis est, ut nunquam possit per se, & separatim fieri, sed solum, vt connexa priori actioni, & termino eius, tũc illa non censetur ppria, & p se actio, & multo minus mutatio, sed quasi cõplementum accidentale prioris actionis. Et ideo ad huiusmodi accidentia vel proprietates dicitur non esse, per se actio, aut motus. At vero quando talis resultantia per se, & separatim fit, ut in reductione aquæ, tunc censetur per se actio, & propria mutatio tendens per se ad talem accidentalem terminum. Quæ differentia non est tam in re, quam in denominatione sumpta ex separatione, vel ex concomitantia actionum.

Corollaria superioris doctrinæ.

VIII. Atque ex rationibus factis colligitur primò: nunc solú hanc resultantiam esse cum uera efficientia, & actione, quando id, quod resultat est à parte rei distinctú ab eo, à quo resultat. Nam, si solú sit ratione distinctum, licet Metaphysicè vnum dicatur consequi ex alio, non potest ibi vera efficiẽtia interuenire, nec dimanatio Physica, sed solum Metaphysica cõsecutio. Vt si dicamus, ex eo quod est formale principium essendi, resultare quod sit etiam principale principium agendi, & idem est de omnibus similibus attributis, quę iuxta nostrum cõcipiendi modum, attribuuntur rei, vt proprietates eius, licet ab hac non distinguantur actualiter in re ipsa. In his enim omnibus non potest interuenire efficientia realis, quia hæc non est in conceptibus, sed in ipsis rebus. Vnde necessario requirit distinctionem in re inter principium, & terminum.

IX. Secundo infertur ex ijsdem principijs, hanc resultantiam naturalem à principio substantiali solú interuenire inter ea accidentia, quæ ita sunt connaturalia, vt simpliciter supponant ipsam substantiá, cuius sunt proprietates. Quod ideo aduerto, quia iuxta probabilẽ opinionem, asserentem, dispositiones tempore præcedentes ad formam instanti generationis intrinsece terminari in tali gradu, quem talis forma requirit, & easdem numero manere: iuxta illam (inquam) opinionem, hæc accidẽtia in instãti generationis non manant à forma, etiamsi sint proprietates maximè connaturales illi, vt est calor respectu formæ ignis, vel frigus aquæ, non quia talis forma non esset sufficiens ad illam effectionem per modú resultantiæ, sed quia supponitur qualitas iam per se producta ab agente per totam mutationẽ tẽpore præcedentem, & terminatam in instanti generationis, prius natura, quam introducatur forma.

Quæ accidentia resultẽt à substãtiali principio.

X. Sed quæres, esto non interueniat hæc resultantia in instanti generationis, an immediate post intercedat per modum conseruationis. Respondeo hanc quęstionem nõ esse peculiarem de his qualitatibus, quæ ordine naturæ antecedũt, sed de omnibus proprietatibus, quæ à principio resultãt ex formis, quæri similiter posse, an illa resultantia sit tantum per modum productionis in primo instante, uel tempore, quo res producitur uel comproducitur, an verò perseueret per modum conseruationis toto tempore, quo durat ipsa proprietas, ita vt sicut in illuminatione non tantum perseuerat lumen, sed etiã actio illuminandi, ita in anima habente intellectum, nõ tantum perseueret intellectus, sed etiam emanatio intellectus ab anima, & similiter igne, uel aqua nõ solum perseueret calor aut frigus, sed etiã actualis emanatio à sua forma. In qua dubitatione nihil video posse certa ratione definiri, sed vtrumque posse coniecturis fieri probabile: nam postquam illa proprietas semel effecta est per naturalem dimanationẽ, non est cur indigeat continua conseruatione, cũ iam habeat esse perfectũ, & sit in suo subiecto connaturali. Aliunde vero apparet probabile illam actualem dimanationem non cessare, quia principium eius est præsentissimum, & coniunctissimũ, & semper habet eandem vim ad continuandam illã. Item, necesse est, vt illa proprietas actu cõseruetur à Deo: ergo, cum sit ibi principium intrinsecum & proximum, quo mediante possit conseruari, magis naturale est, vt illo mediante conseruetur. Itẽ, hoc modo melius explicatur maior resistentia, quæ, cæteris paribus, esse potest in expellenda proprietate a proprio subiecto, quam ab alieno. Vnde hæc pars videtur verisimilior, qua supposita, consequenter dicendum est, licet in primo instanti generationis aquæ, verbi gratia, frigiditas nõ manet a forma eius, quia iam inuenit aqua frigiditatẽ productam a generante: deinde verò, cessante iam actione generãtis, conseruari ab intrinseca forma per naturalem dimanationem eodem modo, ac si a primo instanti ab illa manasset.

Quæstiuncula respõdetur.

XI. Tertiò infertur ex dictis, hanc emanationem, seu resultantiã naturalem esse aliquid in re distinctũ & a forma resultante, & ab illa, a qua resultat, & ab actuali ẽt informatione, nam hæc omnia interuenire possunt absque naturali resultantia: ergo est, aliquid distinctum ab illis. Antecedens patet; nam frigus est in aere actu informans illum, estque accidẽtaliter coniunctum formæ eius, & tamen non manat ab eius forma: calor verò est etiam coniunctus & informat, & præterea dimanat a forma: ergo aliquid addit dimanatio. Dices, licet hoc ita videatur, comparando accidens proprium ad extrinsecum, tamen in ipso accidente proprio non videtur resultantia hæc, aut dimanatio esse aliquid distinctũ ab ipso, ut actu informante. Sed contra hoc est primò, quia aliud est informare, aliud dimanare: illud pertinet ad rationem causæ; hoc ad rationem effectus. Secundo in exemplo supra posito de dispositione vltima, quæ in primo instanti non manat a forma, inuenitur accidens proprium actu informans, & coniũctum propriæ formæ, & ab illa non resultans, quæ tamen in tempore subsequente resultat, seu conseruatur: ergo hæc resultantia est aliquid distinctum ab accidente proprio, actu informante. Tertio declaratur in hunc modum, nam hæc resultantia, cũ sit quoddam efficientiæ genus, non fit sine cõcursu primæ causæ: potest ergo Deus suspendere hũc concursum, & impedire ne intellectus, ut verbi gratia, manet ab anima, & deinde per solam suam efficaciã ponere intellectum in anima, quia nihil repugnat, quod se sola faciat, quod mediante anima fieri potest præcisè considerata ratione efficiendi: ibi ergo manet substantia animæ & entitas, atque actualis innæsio intellectus absque actuali dimanatione intellectus ab anima, sed a solo Deo: ergo signum est, illam dimanationem esse aliquid distinctum, quidquid.n. est in re separabile, distinctum ẽt esse necesse est. Atq; hinc confirmatur, quod supra diximus, nempe hanc naturalem resultantiam non esse, sine aliqua actione: nã id, quod addit resultãtia supra entitatem formę accidẽtalis inhærentis, solũ est quidã modus dependentiæ intrinsecæ proprietatis a sua forma, vt a principio actiuo, depẽdentia aũt a principio agente, & actio idem sũt, vt infra videbimus.

Vnitas & distinctio naturalis resultãtia

XII. Sed obijcies; Ergo omnis actio, quæ naturaliter & sine libertate fit, est naturalis quędã resultantia, quia sicut posita aquæ forma, resultat per verã actionem & dependentiam talis proprietas, & ab vna proprietate interdum etiam resultat alia, ut docet Diuus Thomas prima parte, quæstione septuagesimaseptima, articulo septimo, ita, posito Sole, verbi gratia resultat naturaliter lumen in aere, media illuminatione. Respondeo quoad hoc esse aliquam similitudinem: differentiam tamen esse, quia resultantia naturalis est omnino intrinseca, & quodam modo pertinet ad consummatam rei productionẽ, quia solum tendit ad constituendam rem in connaturali statu per se sibi debito ex vi generationis, actio verò propriè dicta, & quæ a naturali resultantia distingui solet, est magis extrinseca, & supponit, per se loquendo, rem iam constitutam in suo perfecto, & naturali statu. Vnde etiam cõmuniter dici solet naturalem resultantiam tribui generanti, & non esse a formas uel proprietate intrinseca, nisi quatenus vicem obtinet generantis, & est quasi instrumentũ eius. Vnde est illud axioma: [Qui dat formã, dat cõsequentia ad formã,] quia ad generãtem spectat cõstituere genitum cum debitis proprietatibus: in reliquis vero actionibus proprijs iã operatur res pro-

Occurritur obiectioni.

priæ virtute, & illi, vt principali agenti in suo genere tribuitur actio. Et hinc oritur alia differentia, quam statim attingemus: satis enim de naturali resultantia dictum esse existimamus.

Secunda assertio de propria efficientia accidentali.

XIII. Dico secundo: Quando accidēs fit per propriam actionem à naturali resultātia distinctam, principium proximum efficiendi illud, semper est aliquod accidens. Hæc assertio tangit quæstionem cōmunem de distinctione potentię actiuæ à substātia in rebus creatis, quæ solet tractari, tam de substātia angeli & potentijs eius, quam de anima, & eius potētijs, de alijs ēt formis, & earum virtutibus actiuis. Et conclusio posita est consentanea doctrinæ Diui Thomæ, vbique constituentis distinctionem in omnibus creaturis inter proximam facultatem agendi & substantialem formam, vt videre licet in 1. parte q. 54. art. 3. & quæst. 77. artic. 1. quibus locis Caietanus eam defendit, & Capreolus in 1. dist. 3. q. 4. Soto in Logica cap. de propr. quæst. 2. Ægidius qd. lib. 3. qu. 10. Heruæus quodlib. 1. q. 9. & probatur primò inductione facta in omnib. effectibus quos experimur.

In actionibus corporū probat conclusio.

Nam imprimis videmus elementa nullam efficientiam accidentalem exercere, nisi medijs qualitatibus primis, quas esse vere, ac propria accidentia manifestum est. Deinde ipsum etiam localem motum naturalem non habent nisi medijs qualitatibus: quamquam enim ille motus ad naturalem resultantiam pertineat, potest tamen inde argumentum à fortiori desumi. Præterea cœlum, quātū nos experiri possumus, agit per qualitates à sua substantia distinctas, nempe per lucem, seu lumen, & inde sumimus argumentum alias influentias occultiores proximè fieri per qualitates accidētales, nam si illa, quæ videtur omnium maxima & perfectissima ita fit, multo magis aliæ. Rursus mista inanimata, vt metalla, gemmæ, & alia huiusmodi, si quas actiones habent, videntur manifeste illas exercere per virtutes accidentales; cuius signum inter alia est, quod illæ uirtutes possunt intendi, remitti, ac destrui, in quo pendent à temperamento primarum qualitatum. Quod argumentū fieri etiam pōt in herbis & plantis, quę virtutes habeant ad uarias admirabiles actiones attrahendi, aut expellendi, & quædam habent virtualem calorē, aliæ frigus, &c. quæ uirtutes in eis temporis decursu, uel mutatione sui temperamenti remittuntur, cum tamen substantia maneat eadem: signū est ergo, has virtutes esse accidentia. Mysteriū etiam Eucharistiæ hoc nobis cōfirmauit: nā videmus, seclusa substantia, conseruatā esse totā vim agendi, quæ erat in accidētib.

XIV.

In actionibus etiā spirituum.

Hinc vlterius ascendendo ad actiones animæ in quolibet gradu eius, quātum ex sensu cōijcere possumus, principia accidentaliū operationū accidentia etiā sunt, vt patet de calore vitali, seu nutrimentali, & de uirtute attrahendi aut expellendi excrementum, & similia: nam imprimis ipsa diuersitas actionum uidetur esse sufficiens argumentū distinctionis inter uirtutes. Et præterea hic ēt habet locū argumentum factum quod hę virtutes intendūtur, & remittuntur. Deinde in operationibus sensuū uidetur hoc manifestum; nam præter diuersitatē operationum ipsa diuersitas organorum, indicat satis virtutes proximas illarum actionum esse per se distinctas, atque adeo esse accindentales. Et in hoīe certè necessario debent esse ab anima distinctæ: alioqui essent spirituales entitates, qd verisimile nō est, vt suo loco latius est probatū. Iā uerò de ipsis spiritualibus actionibus & principijs earū, nō possumus nos tā clarā experientiā habere, tū quia de illis non possumus, nisi ex his, quę experimur obseruata proportionali ratione, philosophari, merito colligimus, de illis idem esse ferendum iudicium.

XV.

Potentia actiua oīs realiter à substantia distincta.

Ex hac igitur inductione satis probabiliter colligit D. Thomas in omni supposito creato proximam uirtutem agendi, & operandi esse distinctam à substantia eius, & consequenter esse accidens. Addendum verò est, omnem efficientiam substantię pręter generationē substantialem, esse efficientiam alicuius accidentis, quia substantia non potest efficere substantiam, nisi per generationem, & ideo quidquid præter generationem substantialem efficit totum illud est accidens; ergo principium proximum efficiendi accidens, semper est aliud accidens. Vnde confirmatur; nam principium proximum efficiēdi ipsam generationem substātialem est accidens, idq. dupliciter. Primò parando viam ad generationem substantialem, præuia aliqua accidentali actione. Secundo cooperando instrumentaliter ipsi substantiæ in eductione formę substantialis, vt superiori sectione vidimus. Ergo multo magis erit principium proximū efficiendi omnē accidentalem actionem, siue principale, siue instrumentale, quod statim uidebimus. Patet consequētia, quia magis improportionata est substātia ad accidentalē actionē, quā ad substantialem generationē: & è cōuerso magis proportionatum principiū est accidens ad accidentalē actionem, quam ad substantialem generationem.

XVI.

Rationes prędictæ Diui Thomæ? —

Rationes prędictæ d lationis.

Ratio aūt à priori difficile redditur, quamquam D. Thomas plures probabiles afferat citatis locis, quas Scotus, & alij multis argumentis impugnant. Caietanus vero post Capreolum fusè & copiosè satis eas defendit, sed id & operosū, & inutile esse existimo, quia re vera illæ non sunt demonstrationes, neque est, cur à prudenti Philosopho in re tam abdita expetantur. Nisi enim probetur, excidere perfectionem substantiæ creatæ esse proximum, & unicum principium accidentalis actionis, non potest à nobis reddi ratio à priori, cur hæ creaturę, quæ nūc sunt, & operantur, semper indigeāt accidentali principio ad huiusmodi operationes, quia nos non cognoscimus proprias rationes harum creaturarum, vt ex eis peculiares causas huius indigentiæ, seu necessitatis sumamus: ergo si à proprio procedam⁹, necessario sistendum est in communi ratione creaturæ, vt sic, ut sapienter D. Thomas obseruauit. At si ex generali ratione creatæ substantiæ fundamentū sumitur, consequenter dicere necesse est, esse impossibile creare Deum substantiam, quæ per se ipsam solam immediatè operetur. Quod tamen difficile suaderi, aut probari potest, quia ille modus operandi non uidetur exigere infinitam perfectionem in genere entis, aut substantiæ: omnis autem perfectio, quæ hanc illimitationem non requirit, uidetur cōmunicabilis creaturæ: si autem communicabilis est, unde constat, non esse communicatam? aut quomodo ex generali ratione creaturæ ostendi potest dicta necessitas?

XVII. Nihilominus dicendum est, licet hoc demonstrari non possit, ex inductione facta probabiliter satis colligi, substantiam creatam ex limitatione sua habere, ut per sese non possit esse principium totale ac proximum accidentalis actionis, seu formæ. Cuius ratio esse uidetur improportio & distantia, quæ est inter tale principium & talem actionem, ne possint coniungi, nisi per aliquod proportionatum medium, qualis est facultas seu potentia accidentalis. Et ideo sola substantia infinita, quæ omnē proportionem excedit, omnemque vincere potest improportionem, sufficiens est per se ipsam ad omnem huiusmodi effectum, uel actionem.

Inductio in actionibus ad generationē substantialem ordinatis.

Possumusque hoc ita confirmare, quia omnis operatio substantiæ, præter substantialem generationem, aut tendit ad substantialem generationem efficiēdam, aut non. Actio quæ est prioris generis, merito requirit

quirit principium proximum accidentale, quia est accidentalis dispositio ad substantiam. Nã, si substãtia, quæ generatur, talis est, vt sine dispositionibus accidentalibus præuijs fieri non possit, quid mirũ, quod substantia, quæ illam generat, accidentales, ẽt dispositiones requirat, quæ simul sint virtutes agendi, & disponendi ad similis substantiæ generationem? Dices, hanc rationem recte procedere de agẽte vniuoco, & eiusdem rationis: non vero de æquiuoco, in quo potest esse virtus altioris rationis. Respondetur, si agens æquiuocum sit finitum, vt de illo nunc agimus, proportionaliter iudicandum esse de illo, ac de vniuoco agente: nam si eminenter continet formam substantialem rei generandæ per formam substantialem suam: dispositiones etiam accidentales ad illam formam continebit eminenter per nobiliorem dispositionem, seu proprietatem accidentalem suam: nam cum forma substantialis sit in suo genere limitata, & finita, non põt per se solam eminenter continere perfectiones diuersorũ generum, neque esse per se apta ad vtramq; actionem. Quod ẽt satis declarat modus agendi omnium corporum, tam inferiorum, quam cœlestium, vt inductione supra facta expositũ est. Sicut enim nulla est forma substantialis, cuiuscunque ordinis, aut perfectionis sit, quæ non habeat in sua materia dispositiones, seu proprietates sibi proportionatas, ita nulla est forma, quæ ad disponendam aliam materiam ad aliquam formam substantialem, siue æqualem, siue inferiorem, non vtatur proprijs dispositionibus, vel proprietatibus accidentalibus, vt proprijs agendi principijs.

XVII. *In operationib. nõ ordinatis ad substantialẽ generationem.*

Operationes aũt, quæ non ordinãtur ad substantialem generationem, quantum ex rerum experientia coniectare possumus, solum sunt, aut operationes vitæ sensitiuæ, & intellectiuæ, aut varij ac diuersi motus locales. Omitto illuminationem, & intentionales actiones specierum sensibilium: nam de his satis constat ab accidentibus sensibilibus fieri. Neq; ẽt numero operationes vitæ vegetatiuæ, quia oẽs per se tẽdunt ad aliquam aggenerationem substantialem. De qua eadem est ratio, quæ de prima generatione: nam ẽt fit, præuia alteratione, & dispositione accidentali, interuenientibus ẽt aliquib. localib. motibus, attractionis; s. & expulsionis. Aliæ vero actiones, & operationes transeuntes, ẽtsi fiant per eminentes virtutes, semper fiunt, aut alteratione per se primò terminata ad aliquam ex primis qualitatibus, de quibus iam ostensum est, principia proxima earũ esse aliqua accidentia, aut solum consistunt in motu locali attrahendi, aut impellendi, &c. Quod igitur ad operationes cognoscendi, & amandi in gradu sensitiuo requirantur facultates accidentales, ratio in primis sumi põt ex ipsa varietate operationum, & ex varia dispositione, quam in suis organis requirunt. Item ex eo, quod tales actiones immanentes sunt in ipsis principijs proximis, à quibus eliciũtur. Vnde si illæ potentiæ nihil aliud essent, quam ipsæmet formæ substantiales, oẽs illæ operationes manerent in solis substantialibus formis. Ex quo vlterius fieret, quod tales operationes in homine essent spirituales, sicut est ipsa forma. Imò ẽt fieret, vt semper, & in omnibus deberent esse spirituales: nam omnis forma habens operationem propriam, & independentem à materia, vt à subiecto, debet esse per se subsistens, & independens ẽt in suo esse à materia, vt à subiecto: nam independentia in operatione indicat, qualis sit independentia in esse. Et hoc est potissimum principium, vnde colligimus humanæ animæ subsistentiã, & immaterialitatem .s. quia operatio eius intellectualis non dependet à corpore, vt à subiecto, quamuis pendeat vt à ministrante species. Si ergo operatio sensitiua eodem modo esset independens à materia, omnis ẽt anima sensitiua esset independens, & ita vtraque esset immaterialis, & spiritualis. Igitur ex modo talis operationis materialis optimè colligitur, formã substantialem non esse per se aptam ad exercendam talem operationem absque facultate media, quæ ẽt debet esse materialis, & adueniens materiæ, ut iam informatæ tali substantiali forma.

XIX. *In operationib. intellectualibus.*

In operatione aũt intellectuali nõ procedit hæc ratio sumpta ex materialitate actionis: procedit autem alia de diuersitate operationum, & in anima rationali est alia peculiaris ratio, quia per suam entitatem substantialem informat corpus, nõ aũt informat per intellectum, aut voluntatem, quia hæ potẽtiæ ideo non sunt organicæ, quia materiam non informant. Quæ ratio non comprehendit angelos, & ideo in eis est hæc res magis dubia, vt Durand. uoluit, & infrà suo loco videbimus. Nihilominus tñ generalis illa ratio, ẽt in eis est satis efficax, quæ sumitur ex diuersitate operationum: nam vbicunque operatio intellectualis accidentalis est, est magna diuersitas in operationibus illius gradus, præsertim in operibus intellectus, & affectus: ergo cum substãtia creata sit de se indifferens ad huiusmodi operationes eliciendas, & recipiendas, verisimilius est ad illas determinari, & quasi accommodari per proprias facultates, & potentias. Item, oĩs substantia intellectualis, hoc ipso, quod creata est, necessariò habet operationem intellectualem accidentalem, vt de homine constat, & de angelis infrà suo loco ostendemus. Indiget ẽt alijs principijs accidentalibus, ut speciebus intẽtionalibus, & habitibus: quid ergo mirũ, quod indigeat virtute accidẽtali proportionata operationi? Eo vel maximè, quod oĩs naturã intellectualis debet in se habere virtutem per se primò ordinatã ad operationẽ intelligẽdi, vel amandi, quia cũ instituatur propter hanc operationem, non debet institui absq; virtute per se primò ordinata ad illam. Virtus autem per se primò ordinata ad operationem accidentalem, cum ab illa sumat speciem, accidentalis ẽt est. Et huc tendere videtur rõ D. Th. quod essentia substantiæ creatæ, ut sic tantum ordinatur ad suum esse: virtus vero ordinatur ad operationem accidentalem, & ideo distinguuntur ad eũ modũ, quo distingui solent potentiæ per varios actus. Quamuis .n. hæc ratio videatur supponere essentiam creatam distingui ab esse, & comparari ad illud, tanquam potentiam receptiuam, uel actiuam ad actum, tamen abstrahendo ab hac quæstione, potest dicto modo accommodari ratio.

XX. *Virtutes loco motiuæ a substãtia realiter distinctæ.*

Atq; hinc tandem facile suaderi potest, virtutes, quæ sunt in rebus creatis ad varios locales motus efficiendos, esse accidentales. Primò quidem, quia, si præcipuæ operationes, & magis intimæ, ac vitales requirũt huiusmodi facultates, ergo multo magis motus locales. Secundò, quia in rebus naturalibus experimur motum localem, ẽt maximè naturalem, fieri media facultate accidentali, vt grauitate, aut leuitate: ergo multò magis, cũ magnes trahit ad se ferrũ, aut rhabarbarum pellit bilem, id faciunt facultatibus accidentalibus: idem ergo erit in omnibus similibus. Tertiò, quia motus localis, quãuis in hoc sit perfectior cæteris, quod minus transmutat substantiam, aut subiectum, tamen in hoc maximè a substantia distare videtur, quod neque ad illã per se ordinatur, neq. cum illa ferè habet conuenientiam, aut similitudinem, & ideo mirum non est, qđ forma substantialis per se ipsam nõ sit apta ad hunc motum efficiendum absque facultate accidentali. Constat igitur in vniuersum agentia creata efficere accidentia per principia proxima accidentalia.

XXI. *Qui auctores prædictã illationis asseruerint, & eorum fundamenta.*

Non defuere Philosophi, & Theologi, qui saltem ex parte huic conclusioni contradixerint, uel tractando de potentijs animæ, uel de potentijs angelorum, ut patet ex Gregorio in secundũ, distinctione de-

ne decimasexta, quæstione tertia; Scoto quæstione vnica, & in quartum, distinctione quadragesima quinta, quæstione tertia. Durando in primum, distinctione secunda, quæstione secunda, & in secundum, distinctione tertia, quęstione quinta, Marsilio in primum, quæstione septima, articulo septimo, & in secundum, quæstio. decimaseptima, articulo secundo, & alijs Philosophis in secundum de Anima, cum quibus igi agendum est, & de angelis infrà nõ nihil dicemus. Solum nunc aduerto, esse differentiam inter Scotum, ac Gregoriũ, & sequaces, quod Gregorius nullam omnino ponit distinctionem in re inter formas, & facultates earum. Vnde fit, vt cõcedat animam per idem principium proximum intelligere, velle, videre, audire, &c. quod satis absurdum est. Scotus autem ad hoc vitandum ponit distinctionem formalem inter potentias, & formas. Sed si per distinctionem formalem intelligat Scotus distinctionem, quæ in re non sit actu, sed summũ virtute, & fundamentaliter, ac mente perficiatur, solum in modo loquendi differt à Gregorio, & alijs: si vero intelligat verã distinctionem actualẽ, quæ in re sit, saltem modalem, primum non contradicit conclusioni positæ, quia modus ille accidens quoddam erit, quod satis est ad veritatem dictæ assertionis. Deinde immerito negat proprijssimam distinctionem realem, nam, vt statim dicam, proxima difficultas operandi non est modus aliquis, sed aliqua propria entitas, ac vera forma, & ideo si in re distinguitur à forma substantiali, non distinguitur, vt modus, sed vt res, atque adeo propriè realiter. Pręsertim, quia, si aliquæ rationes sunt, quæ probent distinctionem in re, non minus probant distinctionẽ realem, quam modalem, & econtrario, si rationes, quæ ab ipso, & alijs fiunt contra sententiam D. Th. essent alicuius momenti, æquè procederent contra distinctionem modalem.

XXII. Non tamen censeo expedire, nunc illa argumenta sigillatim proponere, tum quia mihi non videntur difficilia, tum ẽt, quia Caiet. & alij sufficienter soluuntur, tum deniq; quia omnia fere eo tendunt, vt probent, sine necessitate nõ debere res multiplicari: hic aũt non interuenire sufficientem necessitatem probant, vel soluendo rationes D. Thomæ, vel quia substantia, cum sit nobilior, sufficere poterit ad id, propter quod efficiendum accidens adiungitur. Et peculiariter vrgere põt contra nos ratio sumpta ex priori assertione; nam si potentiæ fluunt ex essentia per veram efficientiam: ergo continet eminenter ipsas potentias: ergo sufficiens erit per se ipsam efficere quidquid p potẽtias põt. Respondetur tñ sufficientem necessitatem esse, vt substantia creata habeat principia accommodata accidentalibus actionibus, quæ necessitas sufficienter probatur inductionibus, & rationibus supra factis, neque enim de omnibus rebus demonstratio fieri põt. Nec refert, quod substantia sit perfectior, tum quia non semper quod perfectius est, põt efficere quidquid põt res minus perfecta, tũ ẽt, quia inde ad summũ habetur, substantiam esse principale, seu radicale principium, non vero ẽt proximum: plus aũt est esse vtroq; modo principium, quam altero tãtum. Quo sensu dicere ẽt possumus, quid perfectius esse substantiam cum sua potentia, quam solam. Deniq; ẽt manus est perfectior, quã calamus, & tñ nõ põt scribere sine calamo. Ad vltimã obiectionem primum occurrere possumus sensibili exemplo, nã aqua per suã formã est sufficiẽs, vt ab illa resultet frigiditas, & tñ sine frigiditate non est sufficiens ad frigefaciẽdum alios. Neganda est ergo consequentia, & ratio reddi põt primò, quia virtus formæ, aut principij potest esse limitata, tũ ad perfectionem proprij suppositi, tum ad talem modũ actionis, seu dimanationis, sicut grauitas per se mouet ipsum graue, in quo existit, non aliud. Secundò, quia interdum formalis potentia, seu facultas est ita accommodata actioni, vt non quælibet virtualis sufficiat, vt intellectus agens, aut solus, aut cum phantasmate virtualiter continent speciem intelligibilem, & tamen nõ possunt per se concurrere ad intellectionem, sed per speciem quam efficiunt. Tertiò, & maximè, quia non censeo essentiam continere eminenter passiones, sed tantum instrumentaliter: nam ideo, vt dixi, ille effectus tribuitur generanti: fieri autem potest, vt aliquid sit aptum instrumentum ad efficiendum aliud, seu aliam facultatem, & non ad efficiendum immediatè actionem illius facultatis, vt in instrumentis artis manifestè conspicitur.

SECTIO IV.

Quæ accidentia possint esse principia agendi.

I. Difficultas ratio.

Circa doctrinam superioribus sectionibus traditam, nonnulla breuiora dubia explicanda supersunt. Primum est, quod in titulo huius sectionis propositum est, quod potest vniuersè intelligi, tam de actiuitate accidentium in substantiam, quam in alia accidentia, tamen quia accidens non efficit substantiam, nisi præuia actione alicuius accidentis, ut dictum est, ideo tota quęstio reuocari potest ad propriam efficientiam, quam accidentia habent in alia accidentia. Et hinc nascitur ratio dubitandi, quia accidens dicitur esse proximum principium producendi accidens, vt sit illi proportionatum: ergo tale oportebit esse accidens, quod est principium actionis, qualis est terminus actionis: erit ergo quantitas principium proximũ efficiendi quantitatem, & vnum vbi, alterius vbi, &c. In cõtrarium autem est, quia ex communi Philosophorum sententia sola qualitas est principium proximum actionis, & non omnes qualitates, sed aliquæ, cuius etiam ratio inuestiganda est.

II. In hoc præmittenda est distinctio supra posita de actiuitate per naturalem resultantiam, vel per propriam actionem, & supponendum, sermonem esse tantum de hac posteriori, quod pro tota disputatione semel dictum sit, quia illa resultantia per modũ vnius cum rei productione computatur, quod si aliquid singulare interdum circa illam notari potuerit, non omittemus. In præsenti ergo, sicut suprà diximus à substantia posse resultare accidẽs, ita à quolibet accidente poterit resultare aliud, vel realiter: uel saltem moraliter distinctum, si capax sit talis proprietatis: sic enim a quantitate resultat figura, vel relatio æqualitatis, si est modus distinctus, & ab vna relatione, vt multi aiunt, potest resultare alia, ut à paternitate similitudo, &c. Et ratio est, quia vnaquæque essentia, qualiscunque sit, põt esse principium suæ proprietatis intrinsecæ per naturalem resultantiam eius.

Accidẽs ab accidente naturaliter emanare potest.

III. Sola qualitas inter accidentia vera effectionis principium.

De propria ergo efficientia accidentali dicendũ est primò, solam qualitatem esse posse principium proximum eius. Hæc assertio primum probari potest experientia: nam actiones omnes, quæ tendunt ad substantiam, fieri solent medijs qualitatibus, uel primis, uel quæ eminenter cõtineant primas: actiones etiã vitales mediis qualitatibus fiunt: facultas etiã mouendi localiter, semper est aliqua potentia de prędicamento qualitatis, adeo ut etiam ad motum proiectorum censeant Philosophi necessarium esse impetũ impressum, qui sit qualitas motiua. Secundò põt probari facto breui discursu per cætera prædicamenta: quantitas enim non est productiua alterius quantitatis, vt experientia probat. Et ratio est primò, quia quãtitas consequitur materiam, & ideo imitatur naturam eius, estque ad recipiẽdum & non ad agendũ. Secundò, quia quantitas re vera non

Inductiõe probatur i quantitate

non est per se producibilis de nouo, imo (iuxta nostram sententiam) neq. concomitanter, ita vt, quæ antea nō erat, nunc esse incipiat per actiones naturalium agentiū, quia existimamus quātitatem esse coæuam materiæ. Sed solū fit, vt quātitas, quę prius erat vnius rei simul cum materia incipiat esse alterius, vnde, si addatur rei præexistenti, fit augmētatio, vel propria, vel impropria iuxta diuersos modos illius mutationis. Semper tamen fit illa mutatio, vel additio, præuia alteratione, & generatione, vel aggeneratione, cuius principium proximū est qualitas, & ideo quantitas non habet actionem, cuius possit esse principium: termini. n. quātitatis, qui interdum resultant facta diuisione continui, &c. magis fiunt per naturalem resultantiam, quam per propriam efficientiam, de qua agimus.

IV. In relatione.

Rursus relatio ex eium sola nō est actiua: & frequenter ratio reddi solet, quia relatio est minimæ entitatis: & à fortiori id confirmatur ex relationibus diuinis, quæ secundum propria non sunt actiuæ, vt Theologi tradunt, ex illo certo principio, qđ actiones Trinitatis ad extra sunt indiuisæ. Sed omissis relationibus diuinis, (de quibus propriā rōnem esse existimo, quia solum sunt ad subsistendum, & subsistentia, vt sic, non est principium agendi, sed tm̄ terminus naturæ, quæ est principium operādi, vt latius disseritur in materia de Incarnatione, & Trinitate) de relationibus creatis ratio reddi pōt iuxta probabilem opinionē, quia nullam rem addunt suo fundamento: vnde non sunt actiuæ, nisi rōne illius, quod si illud non sit actiuum, nō est vnde habeant efficientiam: illud aūt nunquam inuenietur actiuum, nisi quādo est aliqua qualitas. Accedit, quod relatio, vt relatio, non pōt esse principium efficiendi rem absolutam, cū sint diuersi ordinis, & sit ordo præposterus, vt res absoluta consequatur relatiuam. Neq. etiam potest relatio facere relationem, quia relatio propria non per se fit, sed quatenus resultat posito fundamento, & termino.

V. In actione.

Vlterius actio non est verè, ac propriè principiū agēdi: nam, vt infrà ostendemus, est ipsa causalitas agentis, & in hoc cōsistit eius ratio: causalitas autē nō est principiū agendi, sed est a principio, qđ supponit. Item, si cōparetur actio ad suū terminum, nō est principium agēdi illud, sed via ad illud, seu dependentia illius à suo principio: si verò cōparetur ad res alias, non pōt per se ipsam esse principiū alicuius, quia nec pōt esse principium alterius actionis: non. n. naturaliter loquendo, ex actione sequitur actio immediatè, sed ad summum ratione termini: neq. ēt potest esse principium alterius termini, quia nullum principium pertingit terminum, nisi media actione. Et nulla actio pōt excedere suū intrinsecum terminū, seu per se ipsam alium attingere, quia cum illo identificatur, & solum est quidam modus illius. Sed instabit aliquis de actionibus immanentibus, quæ interdū sunt principia efficiendi aliquid: multi. n. dicunt intellectionem efficere uerbum realiter distinctum: alii putant cognitionem efficienter causare amorem, uel delectationem, & veriora exempla sunt, quod actus immanentes efficienter causant habitus, & interdum vnus actus causat alium eiusdē potentiæ, vt assensus principiorum assensum conclusionis, & intentio finis electionem medij. Hallucinantur aūt, qui putant in hac efficiētia actum immanentē nō se gerere, vt principium producēdi aliquid aliud, sed esse ipsam productionem eius: repugnat. n. actualem productionem esse rem distinctā à re producta: habitus aūt est res distincta ab actu, quo producitur. Item, quia si actus cōparetur ad actū, ille, qui procedit ab alio, intrinsecè est actio immanens: ergo intrinsecè, ac per sese est ꝓductio quędā: ergo alius nō est productio illius. Alij ꝓpter hoc argumentū limitāt assertionē,

Actiones immanentes an uera efficientia principia.

A vt uerum habeat extra actiones immanentes. Sed neq. est necessaria limitatio, neq. aliqua illius ratio probabilis afferri pōt: cur. n. illuminatio ēt non erit actiua, aut effectus, qui à lumine ꝓueniunt, nō tribuētur ipsi illuminationi, vt principio agendi. Verius ergo dicitur, sicut illuminatio hēt suū propriū terminū intrinsecum, ad quē ipsa terminatur, hic āt est principium omnis vlterioris actionis, si quę est, quæ ad rem illuminatā cōsequatur; ita actiones immanentes, ut actiones sunt, habere suos intrinsecos terminos, qui sunt qualitates, & has esse principia proxima vlterioris actionis, qn̄ contingit subsequi: hoc autem ita esse, inferius probandū est latius disputando de actione: nunc a ēt solo argumento facto satis confirmatur: quomodo. n. actus immanēs B esset principiū producendi habitū, qui est vera qualitas, nisi ipse esset qualitas, aut cur in ipso habitu distinguimus rōnem qualitatis ab intrinseca productione, seu dependentia, q̄ fit ab ipso actu, & in eodem actu nō distinguemus rōnem qualitatis ab intrinseca depēdentia, vel actione, quæ fit à sua potentia, cū habitus, & actus ꝓportionaliter cōparentur?

De prædicamento passionis nihil ferè addere oportet, quia, ut infrà ostendam, actio, & passio in re non distinguuntur actu, sed tm̄ fundamentaliter, ubi actio passionem habet adiunctā: vnde, si actio non est principium agendi, multo minus passio, & rationes factę eque applicari possunt. Solum potest obijci de motu locali, qui est mutatio quædam, & C consequenter passio: nam passio, & mutatio latè sumpta, idem sunt: motus autem causat calorem, unde uidetur esse principium eius. Respondetur tamen, motum localem per se nihil efficere, sed esse tantum viam ad vbi, deseruit tamen ad actiones, ut conditio necessaria, vel vtilis, aut ad applicandum principium agendi, aut ad remouenda impedimenta. Et hoc modo interdum per accidens causat calorem, interdum etiam frigus, de quo alias.

VI. In passione.

Præterea de loco, s. n. ubi, ut sic, cōstat nō esse principium agendi: nam si locus sumatur pro superficie continente, eadem rōne non est principium agendi, qua neq. quātitas, quia talis locus non est aliud in re ipsa à superficie, sed addit aliquem respectum, uel denoīationem ad rem extrinsecā, quæ oīa nihil D pertinent ad rationē agēdi. Dixi aūt sermonem esse de loco, vt sic, seu quatenus locus est, quia quatenus est locus, uel naturalis, uel uiolentus, potest habere aliquā actionem in locatum, sed illam non habet, nisi rōne aliquarum qualitatum, ut ex philosophia constat. Si uerò loquamur de ubi, prout est intrinseca præsentia, seu modus locati, sic iā manifestum est, non esse principium alicuius actionis: est quidem interdum conditio agendi propter propinquitatem, ut postea dicemus, non tn̄ est ratio, seu principium agendi, ut experientia ipsa satis cōstat. Ratio aūt non uidetur esse alia, nisi quia ille tantū est quidam modus rei præsentis, & per se non affert propriam entitatem, & ideo neque actiuitatem per se confert. Item, quia non potest intelligi, quid per E se agat, non. n. potest aliud ubi producere in alio corpore: nam ubi non fit per se, nisi per motum localem: una autem res non mouet aliā localiter per suum ubi: sed, vel impellendo, uel attrahendo, aut alio simili modo. Ex quo a fortiori constat, neque situm, neq. tempus, seu durationem, aut quando, neque habitum, seu esse uestitum, esse principia agendi secundum eas rationes præcisas, secundum quas prædicamenta constituunt, quia situs in re non distinguitur ab ubi, nisi aliqua denominatione, relatione, aut figura: habitus uerò solum addit denominationem quandam extrinsecam: tempus autem, & in uniuersum duratio, uel non est aliquid in re distinctum a re, quæ durat, uel ad summū est modus, & ideo omnia ista formaliter, & ut sic, non

VII.

In situ, duratione, & habitu.

sunt

sunt actiua, sed res, cum quibus identificatur, possunt esse actiua, vt si res, quę durat, est qualitas, aut vestimentum potest esse actiuum ratione aliquarũ qualitatum. Relinquitur ergo, vt inter accidentia sola qualitas sit per se principium agendi. Et ratio reddi potest, quia inprimis sola qualitas præter quantitatẽ habet entitatem propriam re distinctam à substantia, & ideo est propriissimè forma accidentalis, & proprius motus, quod necessarium est ad rationem principij agendi, & vt propriam actiuitatẽ habeat. Deinde est talis entitas, quæ consequitur formam, & ideo imitatur naturam eius, eique tribuitur, vt ei sit instrumentum, aut virtus proxima agendi, præsertim cum substantialis forma per se sola, non sit sufficiẽs principium proximum huiusmodi actionum.

Vnde qualitas hanc actiuitatẽ præ cæteris hauriat.

VIII. *Dices*; Si hæc ratio valida est, probat omnẽ qualitatem esse principium alicuius actionis, quia omnis qualitas consequitur formam, & consequenter imitari debet naturam eius. *Præsertim*, quia sicut forma substantialis est quidam actus, ita, & qualitas omnis verò actus sicut dat esse, ita, & operari. Et confirmari potest, quia vnumquodque est propter suam operationem, alioqui frustra esset, vt dicitur secundo, de Cœlo, cap. 3. & 3. Ethic. ca. 7. Nihilominus dicendum est, neq. omnes species qualitatis ab Aristotele numeratas, neq. omnes qualitates sub singulis speciebus cõtentas esse actiuas, sed solum tres primas species quoad aliquas qualitates sub eis contentas. Declaro singulas nam inprimis ab vltima incipiẽdo, figura per se non est principium alicuius actionis, vt affirmat communis sententia, quæ sumitur ex D. Tho. 2. 2. q. 96. art. 2. ad secundũ, & lib. 2. contra Gentes, c. 76. & 3. contr. Gentes, ca. 105. & his locis Caiet. & Ferrar. idem habet Scotus in 4. d. 1. q. 5. & Caieta. Thien. 4. de Cęl. cap. vltim. & sumitur ex Arist. 12. Metaph. cap. 3. text. 14. & 6 Ethic. cap. 4. & 2. phys. tex. 2. quibus locis ait, arte facta, ut sic, non habere principium motus, vel actionis. Huius ratio alia non est, nisi quia forma, quę fit per artem, solum est figura, quæ non est principium agendi. Hinc etiam D. Augustin. 10. libro de Ciuitate, c. 9. & 11. eorum confutat errorem, qui figuris, seu imaginibus astronomicis vim aliquam agendi inesse putabant, inde demonstrans omnia illa fieri pacto, & virtute dæmonum. Ratio autem est, quia figura, ut sumitur etiam ex Aristot. libro primo phy sicor. cap. 5. tex. 46. nihil rei addit, nisi quãdam compositionem, aut ordinem partium, ex quo consurgit modus quidam quantitatis, qui est figura, & ideo non potest esse principium per se agẽdi, tum, quia tantum est quidam modus, tum etiam, quia est modus quantitatis, & proprietas cõsequens illam. Vnde, cum quantitas per se actiua non sit, neque figura esse potest. Et confirmatur tandem, quia nihil est, quod figura per se faciat, quia vna figura non potest aliam similem efficere: neque enim statua faciet statuam, neque qualitatem aliquam, vel quidpiam simile facerẽ potest.

Quot, & quæ qualitatis species actiuæ sint.

IX. *Obiectio.* Dices: Figura saltẽ ad motũ localem multũ deseruit acuta incisioni, circularis circulari motui, ppter quod Albert. 4. de Cœlo, in fine significat, figuram acutam esse vim agendi motum, uel saltem illam cum alijs conditionibus, s. grauitate, & duritie cõponere illam potentiam, & idem sentit Durandus in 1. dist. 45. q. 2. num. 8. vbi etiam addit, figuram sigilli esse per se principium similis figuræ impressæ in cera.

Solutio. Respondetur tamen huiusmodi figuras solum esse dispositiones ex parte instrumenti, aut corporis, ut facilius tali modo moueatur, uel moueat, uel quia ipsum minus resistit, dum ab artifice mouetur, ut in motu sphæræ, vel, quia ei minus resistitur, ut in motu incisionis: nam quo instrumentum est acutius, eò pauciores partes contingit, & ideo minorem resistentiam inuenit. Et è contrario, quãdo incisio fit sine motu corporis scindentis per motum alterius, ut in flumine, ideo acuta figura est dispositio ad illam scissionem, quia deseruit, ut facilius resistat aquæ fluenti, eò quod per pauciores partes rectè attingit rem acutam, & ita minorem impetum imprimit. Et ita etiam in figura sigilli, qa quædam partes sunt acutiores alijs, & quædam prominentes, aliæ quasi concauæ, ideo facilius scindũt, aut deprimunt quasdam partes ceræ, quam alias, & inde consurgit figura, non quia una sit per se principium alterius, sed quia motis secundum locum quibusdam partibus, consurgit talis figura. Cuius etiã signum est, quia veluti contrario modo consurgit figura in cera, quam erat in sigillo. Partes enim, quę eminebant in sigillo, sunt quasi concauæ in sigillato, & è conuerso.

X. *In primis qualitatis speciebus aliquæ actiuæ, aliquæ non.* In cæteris autem tribus speciebus qualitatis reperiuntur qualitates actiuæ. Nam habitus potẽtiarum sunt principia eliciendi actus, & è conuerso actus, (qui in prima etiam specie collocantur, & dispositiones sunt) habitus interdum efficiunt. Potentia verò est actiua, & actuum, & habituum. Passibiles etiam qualitates, actiuæ sunt, ut de calore constat. In omnibus autem his speciebus reperiuntur aliquæ qualitates, quæ non sunt principia agendi, ut in specie habitus, ille qui proximè ordinatur ad aliquod esse, & non ad operari, in quo ordine solet sanitas numerari, quæ satis impropriè dicitur habitus. Vnde in naturalibus fortasse nullum est exemplum, quod immeritò aliqui adhibent de speciebus intelligibilibus, nam illæ re uera sunt principia agendi. In supernaturalibus verò commune exemplum est de gratia, quæ est in essentia animæ: sed certius est de charactere, de quo alias. In specie item dispositionis sunt multi actus, qui nihil agunt quãdo scilicet potentia, uel non indiget habitu, ut in uisione, uel non tali, qui possit per actus effici, ut in actibus supernaturalibus. Multi etiã actus nõ sunt actiui aliorum actuum, neq. habituum, ut patet in oĩbus sensitiuis, & in fruitione Dei, & similibus. Potentia item distingui solet in actiuam, & passiuam, inter quas passiua, ut sic, non est principium agendi, quamquã incertũ est, an detur aliqua qualitas, quæ sit pura potentia passiua, ut suo loco uidebimus, vbi etiã tractabimus, an potentia resistendi sit potentia actiua, an passiua. Inter passibiles etiã qualitates multæ sunt non actiuæ suarũ similium, ut albedo, & colores alij, quamuis efficiant intentionales species. Aliæ uero utrumq. efficiunt, ut lux, uel calor, &c. Difficile aũt est reddere rationem huius uarietatis. Generalis esse uidetur, quia substantia ad suam consummatam perfectionem indiget tota hac uarietate, & ideo diuersas qualitates a natura recepit, quæ pro sua diuersitate ad diuersos effectus ordinarentur: unde quædam institutæ sunt ad agẽdum, aliæ ad informandam, uel ornandam substantiam, & quasi ultimo expellendam capacitatem illius. Quæ omnia pertinẽt ad munus formę, & ideo qualitates, quæ non sunt actiuæ, neq. sunt otiosæ, neq. carent aliqua participatione, uel conueniẽtia cum forma. Et ita soluta est dubitandi ratio. In particulari uerò exponere, quæ qualitates sint huius, uel illius rationis, ad hunc locum non spectat.

SECTIO V.

Vtrum sola accidentia sine concursu formarum substantialium efficiant alia accidentia.

I. Communis modus loquendi in hac materia est, accidentalem formã esse principiũ proximum: substãtialem uerò esse principale principium oĩum actionum suppositi, etiam accidentalium.

lium. In quo autem consistat hæc ratio principalis principij, vel quis sit influxus eius, aut doctores id non declarant, vel si aliquid obiter dicũt, insinuant in hoc solum consistere, quod forma est radix, & principium facultatis accidentalis, quę illi data est à natura, ut ei sit proximum principium ad eliciendam actionem. In ipso autem exercitio actionis, accidentalis non creditur substantialis forma habere influxum proximum, & actualem. Et ratio reddi potest, tum ex illo principio, quod substantia creata nõ potest esse principium proximum accidentis, tum etiam, quia ad efficiendum accidens sufficiens principium est aliud accidens.

II. Ad vitales functiones nõ accidens solum, sed substantia et proxime influit.

Nihilominus censeo distinctione esse vtendum, nam inter has actiones quædam sunt uitales, aliæ B vero minimè. De prioribus dicendum videtur non solũ facultatem accidentalem, sed ẽt ipsam animam per substantiam suã in illas proximè in suo ordine influere. Hanc conclusionem videtur suadere experientia: nã hæ actiones vitales tã intimo modo fiũt, vt ab ipso primo principio vitæ, quod est anima actualiter procedere videantur: vnde fit, ut licet oculus præsentem habeat imaginem, & ab illa recipiat speciem, si anima non attẽdat, non videat. Nec refert, si quis dicat id prouenire ex distractione imaginationis, aut sensus communis, tum quia idem argumentũ faciã de sensu cõmuni, & imaginatione. Quod si dicatur, tunc speciem sensibilem non transcendere sensum externum, inde sumemus argumentũ contra priorem euasionem. Nã, si species C obiecti sensibilis præsentis, & immutantis sensũ externũ, non peruenit ad sensum internũ, quãdo anima non attendit, ideo est, quia species exterioris sensus non cõmunicatur interiori sensui, nisi medio actu sensus exterioris. Ex quo fit, ut exterior sensus prius natura sentiat, quã interior cooperetur: nam hæc cooperatio videtur subsequi operationem sensus exterioris ergo ratio cur in prædicto casu sensus exterior non sentit, non prouenit ex interiori sensu sed potius ideo interior sensus non tangitur specie illius obiecti, quia sensus exterior non percipit illud. Alia ergo causa quærenda est cur tunc sensus exterior non efficiat suum actum, quæ non videtur esse alia, nisi, quia tunc anima non influit, nec cooperatur illi. Dices, rationem esse, quia non coopera D tur, non quidẽ per suã substãtiã, sed p spiritus animales, qui necessarij sũt ad sensum, & motũ. Sed licet verũ sit, hos spiritus esse necessarios, tñ hoc ipsum confirmat argumentũ, & experientiã adductã. Nã ad hos actus uitales requiritur non solũ proxima facultas, sed concursus ẽt spiritũ, qui non casu illuc confluunt, sed uirtute alicuius facultatis ministrantis illos spiritus ad illũ actũ: ergo necesse, ut sit aliquod commune principiũ actu utens illis duabus facultatib. & ex naturali inclinatione, vel sympathia ordinans actionem unius ad actũ alterius.

III. Præterea hoc confirmat alia experientia, qua suprà probabamus esse in homine vnam tantum animam, quia nimirum ex nimia attentione ad opus E vnius facultatis impeditur in opere alterius, vt si nimis attentè aliquid homo inspiciat, non audiet loquẽtem, & ne id tribuatur defectui spiritũ, ẽt attẽtio intellectus impedit operationem sensus, & quo est altior, & perfectior: eò plus minuit ẽt phantasiæ motũ, aut repræsentationẽ, & (qd magis est) ẽt opera nutritiuæ partis impedit, vel suspẽdit. Si aũt unaquæq. facultas sola per se ipsam haberet suam operationem, nulla esset ratio cur unius operatio impediret operationem alterius, nam multiplicatis virtutibus, si una ab altera non pẽdet, neque ambæ ab uno tertio, cuius uirtus, dum vtriq. applicatur, minuatur in singulis, nihil est cur earum operationes nõ possint simul multiplicari, & exerceri æque perfectè. Præterea sumitur à contrario optimum argu-A mentum ex connexione operationum: nam dum intellectus intelligit, uoluntas excitatur ad amandum, &c. hoc autem ideo est, quia eadem anima p vtramq. potentiam actu operatur: nam sola uelut habitualis radicatio, seu remota dimanatio ab eadẽ anima, non esset satis ad hanc actualem causalitatẽ, seu motionem, & excitationem, si unaquæque operatio a sua sola potentia actualiter prodiret sine cõnexione in aliquo communi principio. Et inde ẽt oritur dependentia inter appetitum vitę, & cognitionem, nihil possit esse amatum, nisi sit præcognitum. Ratio autem à priori sumi potest ex proprio modo operationis uitalis, quæ requirit hanc intimã connexionem cum suo principali principio formali, ut modo consentaneo ad naturam suam fieri possit, & vt suum principium, vel suppositum uitali modo afficere valeat: quantum.n. experientia assequi possumus, in hoc consistit actualis uita, & primaria differentia uiuentium à non uiuentibus. Et confirmatur: nam ob hanc causam censent omnes uisum separatum, non posse videre, seu visionem elicere, neq. intellectum intelligere. Contra hanc autem sententiam possunt nonnulla obijci, quæ prudens omitto, quia vel difficilia non sunt, uel multa necessariò attingunt, quæ ad scientiã de Anima spectãt. Quod uero aliquis interrogare potest, ad quid nimirum sint necessariæ facultates accidentales, & vitales, si forma ista etiam actu influit, ex dictis in sect. præced. habet sufficiens responsum. Forma.n. C est ueluti vniuersale principium, potentia, verò necessaria est, ut particulare magisque accommodatũ, ac proprium, ut ibi latius declaratum est. Statim etiam alias leuiores obiectiones dissoluemus.

IV. Accidens non vitale, non necessario fit proximè à substantia.

De actionibus autem accidẽtalibus, quæ uitales non sunt, dicendum est, possę fieri à solis accidentibus. Hoc patet in calore, qui existens in aqua, & in quolibet alio subiecto, absque forma ignis calefacit similiter albedo ad efficiendam sui speciem intentionalem non indiget superiori cõcursu. Item hinc oritur, ut si res habeat duas qualitates actiuas, æq. possit utriusque simul, ac alterius tm̃ actionẽ exercere, ut aqua simul frigefacit, & humectat, quantũ potest, &c. Denique hoc probat ratio dubitandi superius proposita, quia si perfectio effectus considere D tur, ad illam communicandam sufficit uirtus, & perfectio similis, uel eminentioris formæ accidentalis: ex modo aũt actionis non requiritur illa tam intrinseca dependentia, & ideo non est, cur necessaria sit. Vnde obiter soluitur illa ratio, quatenus contra priorem assertionem fieri potest. Quanquam.n. dubitari possint, an operatio uitæ sit perfectior in sua entitate, quã facultas, à qua procedit: nunc aũt, supponendo potentiam esse perfectionem, dicimus propter specialem modũ talis operationis necessariũ esse actualem influxum immediatum principij principalis. Neque repugnat hoc modo formã substantialem influere in actione, si habeat principiũ accidentale, quo proximè determinetur ad illam E actionem: non.n. semper forma accidentalis dicitur principium proximũ; quia sola illa immediatè influat, sed quia est principiũ determinans formam substantialem ad talem actionem. Sicut causa particularis dicitur proxima respectu primæ, non quia prima non immediatè influat, sed quia particularis est in suo genere determinans actionem.

V. Ad nullius accidentis non uitalis productionem concurrit immediate substantia.

Sed quæret aliquis circa posteriorem partem, esto nõ sit necessarius influxus formæ ad has actiones, an sit possibilis, & utilis, id est, an calor existens in igne iuuetur a forma ad calefaciendũ: & consequenter, an cæteris partibus, uehementius calefaciat, quam existens in alio subiecto. Cõtra priorem etiam partem obijci potest, nam interdum uidetur actio uitalis exerceri ab aliqua potẽtia separata ab anima, ut in semine. Ad priorem partẽ respondeo

nullum

nullum inueniri sufficiens signum illius influxus, & ideo non esse leuiter, & sine fundamento asserendũ. Quod ẽt confirmat Eucharistiæ mysterium, vbi accidentia vini æquè agũt sine influxu suæ formę. Video dici posse Deum supplere illam efficientiam ob fidem mysterij: tamen vbi nulla necessitas cogit, nõ oportet recurrere ad diuinam causalitatem. Ad posteriorem partem probabile est, semẽ quoad spiritum in eo supplantatum, viuere uita vegetatiua, ad quam spectat modus ille uitalis, qui uidetur esse in generatione viuentis: atq. ita videtur sentire de semine Arist. 2. de Generatione animal. c. 1. quia habet virtutẽ organizandi corpus, & generandi, qđ videtur opus animæ vegetatiuæ. Neq. ab illa sentẽtia discrepare uidetur D. Th. 1. p q. 118. a. 1. ad 1. Secundò, quidquid de hoc sit, respondetur, actiones animæ vegetatiuę quoad substãtiã eiusdẽ esse rationis cũ his, quæ ab extrinseco principio fiũt: omnes enim sunt aut motus locales, aut alterationes, uel eductio formæ substantialis, vnde solũ habent rationẽ actionis uitalis ex peculiari habitudine animã, ut ad principiũ coniunctũ in eodẽ supposito se mouente. Sicut locutio hominis est actio uitalis, locutio aũt Angeli in corpore assumpto nõ est uitalis, licet sint similes in exteriori specie. Sic ergo actio seminis ut est ab illo, nõ est vitalis, sed merè naturalis actio: quod autem in artificio (vt sic dicam.) seu in ratione agendi seruet modũ uitæ, referendum est in aliud superius principium, ut tactum est suprà.

Organizatio an actio vitalis.

Vide Vallesium li. controuers. medical. ca. 8.

SECTIO VI.

Vtrum accidens sit instrumentum tantum in productione alterius accidentis.

I. QVidam concẽdunt accidens dicendum esse principium tantum instrumentale. Et cõmuniter hæc opinio D. Tho. tribuitur qui illam insinuat in 1. dist. 3. q. 4. art. 3. ad 2. ideoq. sectatores eius frequentius illam sequũtur, hisq. rationibus confirmant. Prima quia accidens est essentialiter subordinatum substantiæ in esse, & consequẽter ẽt in actione. Secundò, quia accidens accipit a substantia totam uirtutem agendi. Neque obstat, quod causa principalis proxima ẽt accipit uirtutem agendi à prima, nã causa secunda, & prima sunt diuersi ordinis, & non repugnat causam principalem inferiorem accipere virtutẽ à causa superioris ordinis: accidens uero est in agendo eiusdem ordinis cũ sua substantia, & cũ ea constituit unum proximum agens integrum, & ab ea recipit virtutem agendi: hoc aũt modo accipere virtutem ab alio eiusdẽ ordinis, constituendo cum illo vnum proximũ agens est proprium causæ instrumentalis. Tertiò, quia tale est agere, quale est esse: sed accidentis esse est substantiæ, est. n. accidens entis ens: ergo agere accidentis principaliter est substantiæ: ergo accidentis solũ est instrumentaliter. Et hoc cõfirmat modus loquẽdi Philosophorum omnium, qui attribuunt omnes has actiones substantijs, ut primis agentibus.

II. Contrariam sententiam tenent frequentius alij Doctores, vt uidere licet in Soto in 4. d. 12. q. 3. Paludano q. 4. concl. 1. Maiore q. 1. Ægidio quodlib. 3. qu. 1. & Theoremate 43. Ad declarandum autẽ fundamentum huius sententiæ supponendum est non esse hic quæstionem de causa principali, vt qđ seu quæ operatur, sed de principio principali quo. Constat enim priori modo suppositum esse, quod operatur: si autem sumatur formaliter, ut est per se causa accidentalis actionis, accipi debet, vt subitat formæ accidentali, quæ est principium talis actionis, sic enim dixit Aristoteles, Polycletum per accidens efficere statuam, artificem autem per se. Hoc ergo modo dicitur accidens causa principalis, [vt principium quo,] suppositum vero, ut substãs accidẽti, [vt principium quod.] Et sic probatur hęc opinio, quia forma accidentalis propria uirtute efficit aliud accidens: sed causa principalis est, quæ ꝓpria virtute operatur, ergo. Maior patet, quando calor efficit calorem, & in uniuersum vnũ accidẽs aliud simile: vel quando nobilius accidens efficit ignobilius, ut lux calorem: tunc enim perfectio effectus non excedit perfectionem accidentis, quod est principium agendi: ergo nec uirtutem eius excedit: ergo tunc accidens propria uirtute est principium talis actionis. Iuxta quam rationem intelligenda est hæc sententia de accidente, quando hoc modo operatur: nam si eleuetur inferius accidens ad efficiendum aliud superioris rationis, non negabitur esse instrumentum. Secunda ratio sit, quia illud est principale principium agendi, cui assimilatur effectus: sed per calefactionem ut sic, effectus fit similis causæ in calore: ergo calor est principale principium illius actionis. Tertia, quia calor per se separatus à substantia eadem ui, & efficacia exercet actionem suam, ita ut non indigeat influxu substantiæ, neq. alterius causæ, quæ illum suppleat, ut de accidentibus Eucharistiæ, quantum ad actiones accidentales, omnes fatentur. Quarta, quia albedo, v. g. non efficit intentionales species ut instrumentum substantiæ, cum ad illam actionem omnino per accidens substantia se habere uideatur.

III. Hæc controuersia, suppositis, quæ dicta sunt in secundo dubio, solum, uidetur esse posse de modo loquendi, nam ad rem solum spectat, quem influxũ requirat accidens à substantia, ut suam propriam actionem perficiat. Hoc autem constituto, & declarato, solum de significatione nominis controuerti potest, cum quæritur, an dicendum sit instrumentum, uel principale principium. Itaq. potentiæ animæ ad actiones uitales merito dici possunt instrumenta coniuncta animæ quatenus illi subordinantur, sicut principali formæ, ut sine actuali influxu, & quasi motione illius, suas operationes efficere nõ possint. Quamuis alia ratione possint dici principia principalia, saltem partialia, quia uirtus quam in se habent, & qua cooperantur ad effectum, est ex se proportionata, & commensurata tali effectui, quia non excedit perfectionem ipsius facultatis, loquor enim de actibus connaturalibus. Vnde etiam possunt potentia, & forma comparari, ut principium vniuersale, & proximum: utrumq. uero principale & sufficiens, ac totale in suo ordine: tamen quia inter illa duo principalius est forma, cui subordinatur potentia, ideo hæc subordinatio, & dependentia nomine instrumenti significari potest.

IV. At uero in alijs accidentibus, quæ non ita pendent in sua actione à substantiali forma, multo minor ratio instrumenti reperitur respectu talium actionum. Vnde, quod ad rem attinet, verissimè existimantur principia principalia talium actionum, vt argumenta posteriori loco facta cõuincũt, quia ex ui illius perfectionis solius, quam habet ex sua specie vel entitate, eliciũt tales actiones. Item, quia sola talis forma per se sufficit ad dandũ supposito esse per se, ac formaliter requisitum ad talem actionem, ut in aqua calida esse per se requisitũ ad calefaciendum, tantum est esse calidũ. Sicut ergo calor est forma per se, ac ex propria ratione suas esse calidum, ita re ipsa est principiũ principale calefaciendi. Neq. ad hoc refert aut obstat, quod accidens sit in substantia, & propter substantiam, & à substantia, quia non agimus unde, uel à quibus causis hẽt accidens uirtutem agendi, fatemur. n. habere illam materialiter à substantia, & similiter propter illam, & fortasse etiam efficienter mediatè uel immediatè per dimanationem nauralem: sed agimus, an formaliter habeat in se totã uirtutem sufficientem,

& ne-

& necessarium ad illam actionem. Et sic dicimus habere illam, & hoc solum contendimus significari, cum dicitur principalis causa, non [vt quo sed, vt quo.] Cui principio nulla ratione obstat, quod accidens sit entis, idest, substantiæ ens, & quod totum suum esse sit alterius: quin potius illa particula, [vt quo,] hæc omnia innuere, & significare videtur. Vnde etiam ipsa forma substantialis quatenus est principium quo, respectu sui suppositi, est suo et modo entis ens. Ne vero de nomine sit contentio, illud etiam dabimus priori sententiæ, quod si nomine instrumenti, seu causæ instrumentariæ solum significetur, (vt re vera interdum significatur) illa habitudo, quam habet accidens ad substantiam, quatenus illa datum est, vt substãtia per illud, tanquam per instrumentum suum operetur, & ad hoc accipit virtutem ab ipsa substantia, & ab eadem in suo esse sustentatur, & pendet, sic vocari potest instrumentum proprius tamen appellatur virtus, aut potentia substantiæ.

SECTIO VII.

Vtrum causa efficiens esse debeat in re distincta à recipiente, ut agere possit.

I. EXplicuimus principia per se agendi causarũ creatarum, superest, vt dicamus de conditionibus requisitis ad agendum, quæ licet variæ numerari soleant, tres tñ videntur grauiores, & difficiliores: & ad eas omnes aliæ reuocantur. Supponendum autem est omne agens creatum indigere passo ad actionem, quia, vt supra dictum est, & infra etiam ostendetur, non agit creando, sed ex præsupposita materia. Conditiones ergo requisitæ ad agendum, exigendæ non sunt inter causam, & effectum: sic enim non erunt requisitæ ad agendum, sed consequentes actionem. Sũt ergo prærequisitæ inter agens, & passum, seu inter causam efficientẽ, & materialem. Prima igitur conditio est distinctio necessaria inter agens, & passum. Secunda, propinquitas necessaria, supposita distinctione. Tertia, dissimilitudo, & proportio, quanquam hæc tertia quodammodo ad rationem agendi pertinere videatur, vt postea uidebimus.

Quæ conditiones inter agens, & passum requisitæ ad actionẽ.

II. Omitto conditionem existendi, quia, vt sæpe dixi, hanc non reputo conditionem condistinctam in re ab agente, seu principio agẽdi vnde merito dixit Arist. 4. Metaphysic. c. 4. text. 16. [Ea quæ non sũt, quonã pacto, aut loquentur, aut ambulabunt?] Prǽterea, quia hæc conditio includitur in omnibus aliis: nam si necesse est agens, & passum esse propinqua, multo magis necessarium erit, vt sit: quomodo enim erunt loca propinqua, quæ in rerum natura non sunt? Item supra ostendimus ad agendum etiã per resultantiam, non satis esse immediatè antea fuisse, multo ergo euidentius est, ad propriam efficientiam necessariam esse existentiam. Quod in naturali efficientia nemo negabit: id autem præsenti instituto sufficit, intelligendum autem est cum proportione, scilicet, vt quod per se ipsum agit, in se existat: quod verò tantum per instrumentum separatum agit, uirtualiter tantum in instrumento existat, quia solum per denominationem extrinsecam ab illo, agere dicitur illa autem uirtualis existentia nihil est aliud, quam quod instrumentum ipsum existat. Quam existentiam etiam in diuinis instrumentis necessariam esse alibi ostendimus.

III. Omitto præterea aliam conditionẽ, quæ in agẽte materiali solet requiri, scilicet, quod sit extẽsum, & quantitatiuo modo existens. Hæc enim conditio in tantum necessaria est his rebus ad agendum, in quãtum intrinsece pertinet ad naturalem modũ essendi earum: an verò, separato diuinitus illo modo existendi, possint agere naturaliter, non tam est Metaphysica quæstio, quam Theologica, quam satis attigimus in to. 3. tertiæ partis, d. 49 sect. 1.

Difficultas præsentis quæstionis, & variæ sententiæ proponuntur.

HIs suppositis, in hac sectione tractanda est prima conditio. In qua difficultas oritur primo ex multis exemplis, in quibus ostendi videtur nõ esse necessariam distinctionem in re inter agens, & passum, primo ob naturales emanationes, nã ab eadẽ anima manat intellectus, & in eadem recipitur. Secundo in actionibus immanẽtibus cognoscendi, & præsertim amandi, nam eadem anima per eandẽ B voluntatem elicit amorem, & recipit. Tertio in motibus physicis, nam grauia, & leuia se mouent, & vĩ uẽtia proprius, & aqua se frigefacit, &c. Vltimo obstat ratio, quia licet illa conditio sæpe intercedat in his, quæ agunt actione transeũte, quia illis naturale est agere in alia, tamẽ nulla est ratio, quæ necessariò exiget conditionem illam. Si enim aliqua esset, maxime illa vulgaris, quia non põt idem simul esse in potentia ad recipiendum, & in actu ad agendũ: hęc autem non uidetur vrgens, quia, ut Scotus argumentatur, potest esse in actu uirtuali, seu eminẽti, & in potentia formali, idest, habere uim eminentem ad efficiendam talem formam, & capacitatem ad recipiendam formaliter illam: in hoc enim nulla inuoluitur repugnantia. In contrarium verò est C axioma illud ab Arist. traditum 7. & 8. physic. [Oẽ, quod mouetur, ab alio mouetur:] quod adeo receptum est, ut tanquam fundamentum, & principiũ habeatur demõstrationis, qua ostenditur Deũ esse. IV.

In hac re quidam existimant hanc conditionem non esse necessariam in omnibus agentibus, licet in multis interueniat. Ita opinatur Scotus in 1. d. 3 q. 7. & in 2. d. 2. q. 10. & 9. Metaphys. q. 14. & ibi Antonius And. q. 1. Greg. in 2. d. 6. q. 1. artic. 3. Iandu. 8. physi. qu. 12. qui nituntur argumentis factis. Quibus fauet Commen. 3. de Cælo com. 28. dicens idẽ posse à se ipso pati actione æquiuoca. Alij frequentius indistinctè acceptant axioma Aristotelis: & hanc conditionem, vt omnino necessariam in omni D agente requirunt, non solum quoad transeuntes, sed etiam quoad immanentes actiones. Quod diserte declararũt Capreol. in 1. dist. 3. q. 3. & Aeg. quodlib. 3. quæst. 16. & quodlib. 5. quæst. 15. Ferr. 1. contra Gentes, 23. Vbi tamen excipit efficiẽtiam per naturalem resultantiam: quod fortasse (si consequenter loqueretur) non esset necessarium. Alii verò distinctionibus uarijs utuntur, quas in progressu explicabimus.

V. Aliquorũ opinio.

Nonnullæ suppositiones ad quæstionis resolutionem.

PRimo ergo statuendum est non esse necessariũ, agẽs distingui supposito à passo recipiẽte. Hoc E satis patet inductione facta: idque expresse docet Aristoteles 7. physicorum in principio, & 8. physicor. cap. 4. Vnde infert, idem posse mouere se ipsum si distinguitur in partem per se mouentem, & partem per se motam, quomodo ait animalia mouere se ipsa motu locali, & fere eodem modo mouent se uiuentia motu augmentationis: agũt enim directe in alimentum, quod in se conuertunt, & sibi vniũt, & ita augentur. Sic etiam non est inconueniens, idem mouere se per accidẽs, sicut mouetur anima, moto corpore.

VI. Agens nõ necessario a patiente distinctũ supposito.

Secundo supponendum est in eodem supposito agẽte in se ipsum uarijs modis posse distingui agens à patiẽte. Primo secundũ diuersas partes integrantes: secũdo iuxta diuersas partes substãtiales, & essentia-

VII. In eodem supposito, varie agẽs

a patiente distinctũ.

sentialiter, vt si per formam agat, & per materiam recipiat, qui duo modi habere possunt locum in corporibus, non tamen vniuerse in omnibus agentib. prout nunc loquimur, nã ẽt res spirituales agunt in se. Tertio possunt distingui, vt saltẽ alia sit facultas agẽdi, & alia recipiendi. Quę distinctio põt esse, aut omnimoda, & realis, aut saltem, vt includens ab incluso: quorum omnium exempla posteà afferemus.

VIII. Tertio distinguere oportet varias actiones, et per singulas discurrere, vt ex omnibus generalẽ aliquã regulam colligere possimus. Inter actiones ergo primum numerari potest naturalis dimanatio, seu resultantia: deinde motus physici, ac materiales, qui ex genere suo actione transeunte perficiuntur, qui, claritatis gratia distingui possunt in suas species, alterationis, augmentationis, & motus localis, omitto generationem substantialem, nam per se notum est, idem non posse generare se ipsum. His adiungi potest motus localis spiritualium rerum seipsas mouentium: is enim partim similis est motibus corporum, quia se habet tanquam actio transiens, partim est dissimilis, quia non est motus physicus, idest extensus ex parte subiecti. Denique præter has omnes est, efficientia per actiones immanentes sensus, aut appetitus, intellectus, aut volentatis.

Prima assertio de resultantia in naturali.

IX. Dico ergo primo: In resultantia naturali, quamuis contingat proximum efficiens non esse distinctum à recipiente, tamẽ simpliciter ille effectus reducitur in efficientem causam distinctam à passo. Prior pars patet argumento superius facto de potẽtiis animæ ab eadem fluẽtibus, nam licet in anima distingui possit ratio agendi, & recipiendi illas potẽtias, ut Ferrar. supra aduertit, tamen cum illa distinctio, rationis tantum sit, nihil ad præsens refert, maxime quoad primã proprietatem, quę immediate à sola substantia resultat, nam secunda forte emanat mediante prima, licet proxime in substantia sola recipiatur, vt sentit *D.* Th. 1. p. q. 77. art. 8. Atque idem est de substantia, & potentijs Angelorum. In rebus autem materialibus semper fere potest in re distingui principium efficiens (saltem, vt quo) huius emanationis à ratione recipiendi proprietatem dimanãtem: manat enim a forma, non tamen recipitur in illa, cum non de forma subsistens, sed recipitur in materia, vel in composito ratione materiæ. Solũ potest instari de quantitate, si fortasse manat ab entitate materiæ, & in ea recipitur, quod incertum est.

X. Posterior pars conclusionis constat ex superiori sectione, diximus enim proprietatem non manare à substantia, vel essentia à principali agente, sed vt ab instrumento generãtis: ergo ille effectus generãti tribuendus est, vt principaliori causæ. At verò generans distinctum est à genito, & à potẽtijs eius. Dices, reductionem huius effectus in generantem solum esse tanquam in causam remotam, & per accidens, quæ dedit formam, à qua facultates aliæ manant; hic autem, ut supra dixi, nõ inquirimus reductionem per accidens, sed per se, & in causam proximam: alias facile diceremus omne, quod fit, ab alio fieri etiam distincto secundum suppositum ab alio (inquam,) uel qui proxime agat, uel qui remote dederit uirtutem operandi. Respondetur non esse hãc reductionem in causam per accidens, sed in causam principalẽ per se primo quidẽ, ex intentione, & ordinatione naturæ, nã virtus illa data est ut operetur tanquã instrumentum alterius, cuius uicem quodã modo gerit. Vt proiecta non per accidens, sed per se dicũtur moueri a proiiciẽte, qui impressit, impetũ, nõ solum quia dedit uirtutem agendi, sed quia illã dedit cum hac habitudine, ut esset instrumentũ, & uice sui operaretur. Deinde, quando essentia nõ continet eminenter has facultates, sed tantũ instrumentariè, probabile est requiri maiorem influxum generantis, seu authoris naturæ, quã si illa causa esset propria, & principalis, cui omnino esset tribuẽdus effectus: quia hoc ipso, quod principium proximũ non continet formaliter, neque eminenter effectũ, non potest esse propria, & adæquata causa eius, etiã ratione causæ proximæ, & principalis. Quare, si in tota aliqua specie non inuenitur illa eminẽs uirtus respectu proprietatum naturaliter consequentium ipsam, necesse est proprietatẽ, quæ est in genito, fieri à simili proprietate, quæ est in generante, aut manare à forma cum aliqua reductione ad authorem totius speciei, ut principaliter efficientem.

Secunda assertio de motu, & actione Physicis.

XI. Dico secundo: Omnis causa efficiens per motũ physicũ, & actionem transeũtem, distinguitur in re aliquo modo à materiali causa recipiente effectum. Hæc conclusio est consentanea menti Aristotelis, qui forte nil aliud intendit in cit. loc. nam agit de motu physico rerum corporalium, in solis physicis motibus inductionem facit semper que in rationibus suis supponit talem motum habere partes, ex parte mobilis. Et quoniam in motu alterationis, & augmentationis minor est difficultas, in illis prius explicatur breuiter conclusio. Nã inductione facta, nulla inuenitur alteratio propria, q̃ ab aliquo agente in seipsum per se primo fiat, id est, secundum eãdem partem contingit quidem, idem per unam partem alterare se ipsum in alia, si sint dissimiliter affectæ: tamen secundum eandem, non cõtingit, ut inductione in omnibus constat. Solum est vulgaris instantia de reductione aquæ ad pristinam frigiditatem, & idem est de quacũque simili reductione, in superioribus enim ostendimus illam actionem non fieri ab agente extrinseco, sed ab intrinseco. Respondetur tamen illam actionem pertinere ad naturalem resultantiam, de qua in prima conclusione locuti sumus: & ideo solet illa actio tribui generanti, notarunt Capreol. in 2. d. 6. q. 1. ar. 3. Aegid. quodl. 2. q. 16. Henric. quodl. 12. q. 6.

XII. Et hinc facile constat, in motu etiam augmẽtationis non agere idem in seipsum per se, nam ille motus non fit, nisi præuia alteratione, sed alteratio nõ fit ab eodem in se ipsum secundum eandem partẽ: ergo neque augmẽtatio. Ratio autem à priori huius partis nulla alia esse uidetur præter eam, quæ Arist. tetigit, scilicet quia non potest esse idem secundum idem simul in actu, & in potentia. Cui rationi ualde obstat obiectio supra facta. Quia procedit hæc tõ ad summum de alteratione uniuoca, idest procedẽte a qualitate ejusdem rationis, nõ uero de alteratione æquiuoca, quæ procedit a qualitate uirtuali, seu superioris rationis: nam tũc nulla esset cõtradictio, quod eadem pars haberet qualitatem uirtualem, & careret formali, & ideo ageret in se. Propter quod Scotus, & alij supra citati existimant rationem Aristotelis non esse uniuersalem, quod est reuera dicere non esse efficacem. Præsertim quia, ut infra uidebimus, ipse utitur ea ratione etiam in motu locali, in quo actio semper est æquiuoca: uirtus enim motiua semper est alterius rationis a forma, seu termino motus localis.

XIII. Alii hac ratione utuntur: Alteratio materialis, quæ fit a substantia materiali, procedit actiue à forma, nam materia non est principium agendi: recipitur autem in composito ratione materiæ, quæ est principium patiendi, atque ita, etiamsi cõtingat idẽ secundum eandem partem integralem agere in se ipsum, nihilominus distinguitur agens a patiente quoad principia agendi, & patiendi. Sed hæc ratio

plane

cientem causam necessario habere debet, & nō aliā nisi ipsammet substantiā spiritualem motā, quando ipsa se mouet. Tunc ergo non pōt causa efficiens à recipiente distingui supposito, quia supponimus, idem suppositū se mouere, neq; ēt potest distingui in partem per se mouentem, & motā, quia non habet partes, ergo ad summū distingui pōt ratio efficiendi à ratione recipiendi motū, vel terminū eius. In quo ēt variæ sunt opiniones: suppono tñ vt probabilius, motum illum immediatè recipi in substātia Angeli, nā sicut corpus per quantitatem est præsens loco, ita Angelus immediatè per substantiam suā: non .n. habet quantitatē, neq; in eo fingi pōt aliud accidens, quo mediante sit capax præsentiæ localis. Loquar aūt de proximo, & immediato subiecto illius præsentiæ, quidquid sit, an ad illā actionem requiratur aliqua actio, vel contactus virtutis respectu corporis: id.n. ad præsens non refert, nam id quod fit in Angelo per modum localem, non est actio in corpus, sed est realis præsentia eius: hæc autem immediatè afficit substantiam Angeli: eadem ergo substantia est ratio recipiendi talem motum, quia in eodem proximo subiecto sunt motus, & formalis terminus eius.

XLII. Quod sit princip.ū proximū motus localis in spiritibus.

De ratione aūt efficiendi illum motū variæ sunt opiniones, nam quidam ponunt fieri immediatè per voluntatē: vnde supponendo, vt nos supponimus, voluntatem esse rem distinctā à substantia, fit, rationem proximā efficiēdi illū motum esse distinctā in re à ratione recipiendi. Qui aūt negant potētiā voluntatis distingui in re à substantia, fortasse dicerent actualem volitionem se mouendi, esse proximam rōnem efficiendi illum motum, & illam esse à substantia distinctam. Alij aūt non existimant uolūtatem, aut uolitionem esse principium proximum ac per se efficiendi motum illum, sed esse peculiarem virtutem motiuam, volitionem aūt esse applicationē seu imperium illius virtutis motiuæ, quæ, sicut in nobis, & alijs animalibus distinguitur ab appetitu, ita in Angelis à voluntate. Illam aūt virtutem aliqui existimant non esse in re distinctam à substantia. Iuxta quorum opinionem ēt ratio agendi, & recipiendi hunc motum non distinguūtur in re, sed ratione tantum. Nos aūt probabilius existimamus virtutem illam motiuam, ēt si credatur in re distincta à voluntate, esse ēt in re distinctam à substantia Angeli, ex generali principio supra posito, quod proxima facultas ad actionem accidentalem in creatura, est accidens a substantia distinctū: & ita concludimus, proximum principium quo efficiendum motum illum, esse in re distinctum à subiecto in quo recipitur. Et ratio est, quia hoc principiū est potentia merè actiua, quæ non agit nisi in præsupposito subiecto: ergo requirit in illo potentiā passiuā à se distinctam. Et hoc confirmat definitio illa Arist. 9. Metaph. dicentis, [Potentiam actiuam esse principium transmutandi aliud in quantum aliud.] de qua paulo inferius plura dicemus.

XLIII. Neque contra hanc conclusionē obstat principium illud Aristot. [Omne quod mouetur, ab alio mouetur.] nec rationes quibus ab ipso cōfirmatur, q.ā, vt supra notaui, Aristoteles locutus est de motu Physico, & materiali, hic autem motus Intelligentiarum non est huiusmodi, & satis dubia res est, an Aristoteles illū motum cognouerit, vel potius existimauerit, Intelligentias esse omnino immobiles. Vnde inductio eius Intelligentias non comprehēdit, vt per se constat. Neq; etiam illa ratio, quæ supponit mobile esse diuisibile in partes. Ratio autem alia, quod non possit res simul esse in potentia, & in actu, optimè hic dissoluitur per distinctionem de actu virtuali, & potentia formali; & ad summū probat distinctionem principii quo agendi a subiecto recipiente, Angelus.n. existens in cœlo est in potentia formali, ut sit in terra: actu tñ habet virtutē qua possit se mouere, & facere præsentem terræ. Neque hic habent locum limitationes supra positæ, cum quibus diximus illud principiū esse uerum ēt de actu virtuali: nam vna limitatio erat, vt intelligeretur respectu motus Physici: hic autē motus, de quo agimus, non est Physicus. Alia vero .s. quod oporteat rem esse in præternaturali statu, hic nō est necessaria, quia in hoc superant res viuentes eas, quæ non viuunt, quod possunt se mouere etiam quādo in suo naturali statu existunt, & ideo in eodem possunt habere actum virtualem simul cum potentia formali ad aliquem motum.

Vnde ex discursu hactenus facto licet colligere tres ordines rerum se mouentium localiter aliquo modo à principio intrinseco. Primus est earum quæ solum ita mouentur quando sunt in præternaturali statu: & in his licet principiū motus in eis sit, non tamen ut earum proprium, sed vt instrumentum, seu virtus alterius: & huiusmodi sunt res inanimatæ. Aliæ verò sunt res quæ propriè se mouent à principio intrinseco, ut sibi proprio, non tamen perfectè, & per se primo, sed per vnam partem mouendo aliam, & ita quasi per accidens mouendo totum: & ad summum possunt vnam sui partem per se primo mouere, illam.s. quæ est velut fundamentum motus aliarum. Et huiusmodi sunt viuentia corporea. In tertio vero, & superiori ordine sunt res, quæ nō solum se mouent per intrinsecum principium, vt proprium, sed etiam se per se primo mouent secundum se totas, quia non habent partes, & ideo in eis principia agendi, & recipiendi, ut quod, distingui non possunt, sed ad summum principia quibus. Estque hoc consentaneum perfectioni harum rerū, quia inter creaturas viuentes perfectissimum gradum possident.

XLIV. Rerum ab intrinseco localiter se mouētium 3. ordines.

Quarta assertio de actionibus immanentibus.

XLV. Dico quarto: In causa efficiente actum immanentem non solum non distinguūtur semper principia, ut quod agendi, & recipiendi, verum potius non semper necesse est in re distingui principia ut quo, licet sæpè ita accidat. Prima pars huius assertionis est manifesta, sequiturq; ex ipsa ratione actionis immanentis: recipitur enim in ipso operante, & ideo necesse non est, vt suppositum agens distinctum sit à recipiente, neque etiam, ut secundum diuersas partes agat, & recipiat. Tum quia sæpè non habet partes: tum etiam, quia hæc actio in eadem potentia recipitur a qua elicitur, & ideo etiam in supposito habente partes fit, & recipitur in eadem parte. Atque hinc reddi potest ratio in generali secundæ partis conclusione, nam cum actio immanens non solum in eodem supposito, sed etiam in eadem potentia eliciente maneat: nil vetat, quo minus etiam in proximo principio quo, agente, & recipiente illam, non inueniatur in re distinctio.

XLVI. Vt autem hæc pars, & tota conclusio declaretur amplius, & probetur, oportebit magis in particulari has actiones immanentes distinguere, & quō in singulis assertio locum habet, declarare. Omnes igitur hæ actiones, aut ad cognitionem pertinent, aut ad appetitū: & esse possunt, uel in parte rationali, vel in sensitiua. Rursus in omnibus illis considerari potest, uel principium quo principale, seu substantiale, vel proximum, seu accidentale. In his ergo actionibus quatenus sunt in parte sensitiua facilè distingui pōt principiū quo principale agendi & recipiēdi: nam illud est anima, vt ex definitione animæ manifestum est: hoc uero est corpus. Nam iuxta ueram doctrinam, hæ operationes sensitiuæ, cum materiales sint, recipiuntur in corpore, vel in toto

pria virtute, & illi, vt principali agenti in suo genere tribuitur actio. Et hinc oritur alia differentia, quam statim attingemus: satis enim de naturali resultantia dictum esse existimamus.

Secunda assertio de propria efficientia accidentali.

XIII. Dico secundo: Quando accidēs fit per propriam actionem à naturali resultātia distinctam, principium proximum efficiendi illud, semper est aliquod accidens. Hæc assertio tangit quæstionem cōmunem de distinctione potentię actiuæ à substātia in rebus creatis, quæ solet tractari, tam de substātia angeli & potentijs eius, quam de anima, & eius potētijs, de alijs ēt formis, & earum virtutibus actiuis. Et conclusio posita est consentanea doctrinæ Diui Thomæ, vbique constituentis distinctionem in omnibus creaturis inter proximam facultatem agendi & substantialem formam, vt videre licet in 1. parte q. 54. art. 3. & quæst. 77. artic. 1. quibus locis Caietanus eam defendit, & Capreolus in 1. dist. 3. q. 4. Soto in Logica cap. de propr. quæst. 2. Ægidius qd lib. 3. qu. 10. Heruæus quodlib. 1. q. 9. & probatur primò inductione facta in omnib. effectibus quos experimur.

In actionibus corporū probat conclusio.

Nam imprimis videmus elementa nullam efficientiam accidentalem exercere, nisi medijs qualitatibus primis, quas esse uere, ac propria accidentia manifestum est. Deinde ipsum etiam localem motum naturalem non habent nisi medijs qualitatibus: quamquam enim ille motus ad naturalem resultantiam pertineat, potest tamen inde argumentum à fortiori desumi. Præterea cœlum, quātū nos experiri possumus, agit per qualitates à sua substantia distinctas, nempe per lucem, seu lumen, & inde sumimus argumentum alias influentias occultiores proximè fieri per qualitates accidētales, nam si illa, quæ videtur omnium maxima & perfectissima ita fit, multo magis aliæ. Rursus mista inanimata, vt metalla, gemmæ, & alia huiusmodi, si quas actiones habent, videntur manifeste illas exercere per virtutes accidentales; cuius signum inter alia est, quod illæ uirtutes possunt intendi, remitti, ac destrui, in quo pendent à temperamento primarum qualitatum. Quod argumentū fieri etiam pōt in herbis & plantis, quę virtutes habeant ad uarias admirabiles actiones attrahendi, aut expellendi, & quædam habent virtualem calorē, aliæ frigus, &c. quæ uirtutes in eis temporis decursu, uel mutatione sui temperamenti remittuntur, cum tamen substantia maneat eadem: signū est ergo, has virtutes esse accidentia. Mysteriū etiam Eucharistiæ hoc nobis cōfirmauit: nā videmus, seclusa substantia, conseruatā esse totā vim agendi, quæ erat in accidētib.

XIV. *In actionibus etiā spirituum.*

Hinc vlterius ascendendo ad actiones animæ in quolibet gradu eius, quātum ex sensu cōijcere possumus, principia accidentaliū operationū accidentia etiā sunt, vt patet de calore vitali, seu nutrimentali, & de uirtute attrahendi aut expellendi excrementum, & similia: nam imprimis ipsa diuersitas actionum uidetur esse sufficiens argumentū distinctionis inter uirtutes. Et præterea hic ēt habet locū argumentum factum quod hę virtutes intendūtur, & remittuntur. Deinde in operationibus sensuū uidetur hoc manifestum; nam præter diuersitatē operationum ipsa diuersitas organorum, indicat satis virtutes proximas illarum actionum esse per se distinctas, atque adeo esse accindentales. Et in hoīe certè necessario debent esse ab anima distinctæ: alioqui essent spirituales entitates, qđ verisimile nō est, vt suo loco latius est probādū. Iā uerò de ipsis spiritualibus actionibus & principijs earū, nō possumus nos tā clarā experientiā habere, tū quia de illis non possumus, nisi ex his, quę experimur obseruata proportionali ratione, philosophari, merito colligimus, de illis idem esse ferendum iudicium.

XV. *Potentia actiua ois realiter à substantia distincta.*

Ex hac igitur inductione satis probabiliter colligit D. Thomas in omni supposito creato proximam uirtutem agendi, & operandi esse distinctam à substantia eius, & consequenter esse accidens. Addendum verò est, omnem efficientiam substantię pręter generationē substantialem, esse efficientiam alicuius accidentis, quia substantia non potest efficere substantiam, nisi per generationem, & ideo quidquid præter generationem substantialem efficit totum illud est accidens: ergo principium proximum efficiendi accidens, semper est aliud accidens. Vnde confirmatur; nam principium proximum efficiēdi ipsam generationem substātialem est accidens, idq. dupliciter. Primò parando viam ad generationem substantialem, præuia aliqua accidentali actione. Secundo cooperando instrumentaliter ipsi substantiæ in eductione formę substantialis, vt superiori sectione vidimus. Ergo multo magis erit principium proximū efficiendi omnē accidentalem actionem, siue principale, siue instrumentale, quod statim uidebimus. Patet consequētia, quia magis improportionata est substātia ad accidentalē actionē, quā ad substantialem generationē: & è cōuerso magis proportionatum principiū est accidens ad accidentalē actionem, quam ad substantialem generationem.

XVI. *Rationes prędictæ dilationis.*

Ratio aūt à priori difficile redditur, quamquam D. Thomas plures probabiles afferat citatis locis, quas Scotus, & alij multis argumentis impugnant. Caietanus vero post Capreolum fusè & copiosè satis eas defendit, sed id & operosū, & inutile esse existimo, quia re vera illæ non sunt demonstrationes, neque est, cur à prudenti Philosopho in re tam abdita expectantur. Nisi enim probetur, excidere perfectionem substantiæ creatæ esse proximum, & unicum principium accidentalis actionis, non potest à nobis reddi ratio à priori, cur hæ creaturę, quæ nūc sunt, & operantur, semper indigeāt accidentali principio ad huiusmodi operationes, quia nos non cognoscimus proprias rationes harum creaturarum, vt ex eis peculiares causas huius indigentiæ, seu necessitatis sumamus: ergo si à proprio procedam⁹, necessario sistendum est in communi ratione creaturæ, vt sic, ut sapienter D. Thomas obseruauit. At si ex generali ratione creatæ substantiæ fundamentū sumitur, consequenter dicere necesse est, esse impossibile creare Deum substantiam, quæ per se ipsam solam immediatè operetur. Quod tamen difficile suaderi, aut probari potest, quia ille modus operandi non uidetur exigere infinitam perfectionem in genere entis, aut substantiæ: omnis autem perfectio, quæ hanc illimitationem non requirit, uidetur cōmunicabilis creaturæ: si autem communicabilis est, unde constat, non esse communicatam? aut quo modo ex generali ratione creaturæ ostendi potest dicta necessitas?

XVII. Nihilominus dicendum est, licet hoc demonstrari non possit, ex inductione facta probabiliter satis colligi, substantiam creatam ex limitatione sua habere, ut per sese non possit esse principium totale ac proximum accidentalis actionis, seu formæ. Cuius ratio esse uidetur improportio & distantia, quæ est inter tale principium & talem actionem, ne possint coniungi, nisi per aliquod proportionatum medium, qualis est facultas seu potentia accidentalis. Et ideo sola substantia infinita, quæ omnē proportionem excedit, omnemque vincere potest improportionem, sufficiens est per se ipsam ad omnem huiusmodi effectum, uel actionem.

Inductio in actionibus ad generationē substantialem ordinatis.

Possumusque hoc ita confirmare, quia omnis operatio substantiæ, præter substantialem generationem, aut tendit ad substantialem generationem efficiēdam, aut non. Actio quæ est prioris generis, merito requirit

quirit principium proximum accidentale, quia est accidentalis dispositio ad substantiam. Nã, si substãtia, quæ generatur, talis est, vt sine dispositionibus accidentalibus præuijs fieri non possit, quid mirũ, quod substantia, quæ illam generat, accidentales, ẽt dispositiones requirat, quæ simul sint virtutes agendi, & disponendi ad similis substantiæ generationem? Dices, hanc rationem recte procedere de agẽte vniuoco, & eiusdem rationis: non vero de æquiuoco, in quo potest esse virtus altioris rationis. Respondetur, si agens æquiuocum sit finitum, vt de illo nunc agimus, proportionaliter iudicandum esse de illo, ac de vniuoco agente: nam si eminenter continet formam substantialem rei generandæ per formam substantialem suam: dispositiones etiam accidentales ad illam formam continebit eminenter per nobiliorem dispositionem, seu proprietatem accidentalem suam: nam cum forma substantialis sit in suo genere limitata, & finita, non põt per se solam eminenter continere perfectiones diuersorũ generum, neque esse per se apta ad vtramq; actionem. Quod ẽt satis declarat modus agendi omnium corporum, tam inferiorum, quam cœlestium, vt inductione supra facta expositũ est. Sicut enim nulla est forma substantialis, cuiuscunque ordinis, aut perfectionis sit, quæ non habeat in sua materia dispositiones, seu proprietates sibi proportionatas, ita nulla est forma; quæ ad disponendam aliam materiam ad aliquam formam substantialem, siue æqualem, siue inferiorem, non vtatur proprijs dispositionibus, vel proprietatibus accidentalibus, vt proprijs agendi principijs.

XVII. In operationib. nõ ordinatis ad substantialẽ generationem

Operationes aũt, quæ non ordinãtur ad substantialem generationem, quantum ex rerum experientia coniecta re possumus, solum sunt, aut operationes vitæ sensitiuæ, & intellectiuæ, aut varij ac diuersi motus locales. Omitto illuminationem, & intentionales actiones specierum sensibilium: nam de his satis constat ab accidentibus sensibilibus fieri. Neq; ẽt numero operationes vitæ vegetatiuæ, quia oẽs per se tẽdunt ad aliquam aggenerationem substantialem. De qua eadem est ratio, quæ de prima generatione: nam ẽt fit, præuia alteratione, & dispositione accidentali, interuenientibus ẽt aliquib. localib. motibus, attractionis, & expulsionis. Aliæ vero actiones, & operationes transeuntes, ẽtsi fiant per eminentes virtutes, semper fiunt, aut alteratione per se primò terminata ad aliquam ex primis qualitatibus, de quibus iam ostensum est, principia proxima earũ esse aliqua accidentia, aut solum consistunt in motu locali attrahendi, aut impellendi, &c. Quod igitur ad operationes cognoscendi, & amandi in gradu sensitiuo requirantur facultates accidentales, ratio in primis sumi põt ex ipsa varietate operationum, & ex varia dispositione, quam in suis organis requirunt. Item ex eo, quod tales actiones immanentes sunt in ipsis principijs proximis, à quibus eliciũtur. Vnde si illæ potentię nihil aliud essent, quam ipsæmet formæ substantiales, oẽs illæ operationes manerent in solis substantialibus formis. Ex quo vlterius fieret, quod tales operationes in homine essent spirituales, sicut est ipsa forma. Imò ẽt fieret, vt semper, & in omnibus deberent esse spirituales: nam omnis forma habens operationem propriam, & independentem à materia, vt à subiecto, debet esse per se subsistens, & independens ẽt in suo esse à materia, vt à subiecto: nam independentia in operatione indicat, qualis sit independentia in esse. Et hoc est potissimum principium, vnde colligimus humanæ animæ subsistentiã, & immaterialitatem. s. quia operatio eius intellectualis non dependet à corpore, vt à subiecto, quamuis pendeat vt à ministrante species. Si ergo operatio sensitiua eodem modo esset independens à materia, omnis

A ẽt anima sensitiua esset independens, & ita vtraque esset immaterialis, & spiritualis. Igitur ex modo talis operationis materialis optimè colligitur, formã substantialem non esse per se aptam ad exercendam talem operationem absque facultate media, quæ ẽt debet esse materialis, & a fuenit ns materiæ, ut iam informatæ tali substantiali forma.

In operatione aũt intellectuali nõ procedit hæc ratio sumpta ex materialitate actionis: procedit autem alia de diuersitate operationum, & in anima rationali est alia peculiaris ratio, quia per suam entitatem substantialem informat corpus, nõ aũt informat per intellectum, aut voluntatem, quia hæ potẽtiæ ideo non sunt organicæ, quia materiam non informant. Quæ ratio non comprehendit angelos, & B ideo in eis est hæc res magis dubia, vt Durand. voluit, & infrà suo loco videbimus. Nihilominus tñ generalis illa ratio, ẽt in eis est satis efficax, quæ sumitur ex diuersitate operationum: nam vbicunque operatio intellectualis accidentalis est, est magna diuersitas in operationibus illius gradus, præsertim in operibus intellectus, & affectus: ergo cum substãtia creata sit de se indifferens ad huiusmodi operationes eliciendas, & recipiendas, verisimilius est ad illas determinari, & quasi accommodari per proprias facultates, & potentias. Item, oĩs substantia intellectualis, hoc ipso, quod creata est, necessariò habet operationem intellectualem accidentalem, vt de homine constat, & de angelis infrà suo loco C ostendemus. Indiget ẽt alijs principijs accidentalibus, ut speciebus intẽtionalibus, & habitibus: quid ergo mirũ, quod indigeat virtute accidẽtali proportionata operationi? Eo vel maximè, quod oĩs naturã intellectualis debet in se habere virtutem per se primò ordinatã ad operationẽ intelligẽdi, vel amandi, quia cũ instituatur propter hanc operationem, non debet institui absq; virtute per se primò ordinata ad illam. Virtus autem per se primò ordinata ad operationem accidentalem, cum ab illa sumat speciem, accidentalis ẽt est. Et hoc tendere videtur rõ D. Th. quod essentia substantiæ creatæ, ut sic tantum ordinatur ad suum esse: virtus vero ordinatur ad operationem accidentalem, & ideo distinguuntur ad eũ modũ, quo distingui solent potentiæ per D varios actus. Quamuis.n. hæc ratio videatur supponere essentiam creatam distingui ab esse, & comparari ad illud, tanquam potentiam receptiuam, uel actiuam ad actum, tamen abstrahendo ab hac quæstione, potest dicto modo accommodari ratio.

XIX. In operationib. intellectualibus.

Atq; hinc tandem facile suaderi potest, virtutes, quæ sunt in rebus creatis ad varios locales motus efficiendos, esse accidentales. Primò quidem, quia, si præcipuæ operationes, & magis intimæ, ac vitales requirũt huiusmodi facultates. ergo multo magis motus locales. Secundò, quia in rebus naturalibus experimur motum localem, ẽt maximè naturalem, fieri media facultate accidentali, vt grauitate, aut leuitate: ergo multò magis, cũ magnes trahit ad se ferrũ, aut rhabarbatum pellit bilem, id faciunt facultatibus accidentalibus: idem ergo erit in omnibus similibus. Tertiò, quia motus localis, quãuis in E hoc sit perfectior cæteris, quod minus transmutat substantiam, aut subiectum, tamen in hoc maximè a substantia distare videtur, quod neque ad illã per se ordinatur, neq. cum illa ferè habet conuenientiam, aut similitudinem, & ideo mirum non est, qd forma substantialis per se ipsam nõ sit apta ad hunc motum efficiendum absque facultate accidentali. Constat igitur in vniuersum agentia creata efficere accidentia per principia proxima accidentalia.

XX. Virtutes locomotiua a substãtia realiter distinctæ.

Non defuere Philosophi, & Theologi, qui saltem ex parte huic conclusioni contradixerint, uel tractando de potentijs animæ, uel de potentijs angelorum, ut patet ex Gregorio in secundũ, distinctione de-

XXI. Qui auctores prædicta illationis asserunt, & eo rumfundamenta.

ne decimasexta, quæstione tertia; Scoto quæstione A vnica, & in quartum, distinctione quadragesimaquinta, quæstione tertia. Durando in primum, distinctione secunda, quæstione secunda, & in secundum, distinctione tertia, quæstione quinta, Marsilio in primum, quæstione septima, articulo septimo, & in secundum, quæstio. decimaseptima, articulo secundo, & alijs Philosophis in secundum de Anima, cum quibus agi agendum est, & de angelis infrà nõ nihil dicemus. Solum nunc aduerto, esse differentiam inter Scotum, ac Gregoriũ, & sequaces, quod Gregorius nullam omnino ponit distinctionem in re inter formas, & facultates earum. Vnde fit, vt cõcedat animam per idem principium proximum intelligere, velle, videre, audire, &c. quod satis absurdum est. Scotus autem ad hoc vitandum ponit B distinctionem formalem inter potentias, & formas. Sed si per distinctionem formalem intelligat Scotus distinctionem, quæ in re non sit actu, sed summũ virtute, & fundamentaliter, ac mente perficiatur, solum in modo loquendi differt à Gregorio, & alijs: si vero intelligat verã distinctionem actualẽ, quæ in re sit, saltem modalem, primum non contradicit conclusioni positæ, quia modus ille accidens quoddam erit, quod satis est ad veritatem dictæ assertionis. Deinde immerito negat propriissimam distinctionem realem, nam, vt statim dicam, proxima difficultas operandi non est modus aliquis, sed aliqua propria entitas, ac vera forma, & ideo si in re distinguitur à forma substantiali, non distinguitur, vt C modus, sed vt res, atque adeo propriè realiter. Præsertim, quia, si aliquæ rationes sunt, quæ probent distinctionem in re, non minus probant distinctionẽ realem, quam modalem, & econtrario, si rationes, quæ ab ipso, & alijs fiunt contra sententiam D. Th. essent alicuius momenti, æquè procederent contra distinctionem modalem.

XXII. Non tamen censeo expedire, nunc illa argumenta sigillatim proponere, tum quia mihi non videntur difficilia, tum ẽt, quia Caiet. & alij sufficienter soluuntur, tum deniq; quia omnia fere eo tendunt, vt probent, sine necessitate nõ debere res multiplicari: hic aũt non interuenire sufficientem necessitatem probant, vel soluendo rationes D. Thomæ, vel quia substantia, cum sit nobilior, sufficere poterit D ad id, propter quod efficiendum accidens adiungitur. Et peculiariter vrgere põt contra nos ratio sumpta ex priori assertione: nam si potentiæ fluunt ex essentia per veram efficientiam: ergo continet eminenter ipsas potentias: ergo sufficiens erit per se ipsam efficere quidquid p potẽtias põt. Respondetur tñ sufficientem necessitatem esse, vt substantia creata habeat principia accommodata accidentalibus actionibus, quæ necessitas sufficienter probatur inductionibus, & rationibus supra factis, neque enim de omnibus rebus demonstratio fieri põt. Nec refert, quod substantia sit perfectior, tum quia non semper quod perfectius est, põt efficere quidquid põt res minus perfecta, tũ ẽt, quia inde ad summũ habetur, substantiam esse principale, seu radicale E principium, non vero ẽt proximum: plus aũt est esse vtroq; modo principium, quam altero tãtum. Quo sensu dicere ẽt possumus, quid perfectius esse substantiam cum sua potentia, quam solam. Deniq; ẽt manus est perfectior, quã calamus, & tñ nõ põt scribere sine calamo. Ad vltimã obiectionem primum occurrere possumus sensibili exemplo, nã aqua per suã formã est sufficiẽs, vt ab illa resultet frigiditas, & tñ sine frigiditate non est sufficiens ad frigefaciẽdum alios. Neganda est ergo consequentia, & ratio reddi põt primò, quia virtus formæ, aut principij potest esse limitata, tũ ad perfectionem proprij suppositi, tum ad talem modũ actionis, seu dimanationis, sicut grauitas per se mouet ipsum graue, in quo existit, non aliud. Secundò, quia interdum formalis potentia, seu facultas est ita accommodata actioni, vt non quælibet virtualis sufficiat, vt intellectus agens, aut solus, aut cum phantasmate virtualiter continent speciem intelligibilem, & tamen nõ possunt per se concurrere ad intellectionem, sed per speciem quam efficiunt. Tertiò, & maximè, quia non censeo essentiam continere eminenter passiones, sed tantum instrumentaliter: nam ideo, vt dixi, ille effectus tribuitur generanti: fieri autem potest, vt aliquid sit aptum instrumentum ad efficiendum aliud, seu aliam facultatem, & non ad efficiendum immediatè actionem illius facultatis, vt in instrumentis artis manifestè conspicitur.

SECTIO IV.

Quæ accidentia possint esse principia agendi.

I. Difficultas ratio. Circa doctrinam superioribus sectionibus traditam, nonnulla breuiora dubia explicanda supersunt. Primum est, quod in titulo huius sectionis propositum est, quod potest vniuersè intelligi, tam de actiuitate accidentium in substantiam, quam in alia accidentia, tamen quia accidens non efficit substantiam, nisi præuia actione alicuius accidentis, ut dictum est, ideo tota quæstio reuocari potest ad propriam efficientiam, quam accidentia habent in alia accidentia. Et hinc nascitur C ratio dubitandi, quia accidens dicitur esse proximum principium producendi accidens, vt sit illi proportionatum: ergo tale oportebit esse accidens, quod est principium actionis, qualis est terminus actionis: erit ergo quantitas principium proximũ efficiendi quantitatem, & vnum vbi, alterius vbi, &c. In cõtrarium autem est, quia ex communi Philosophorum sententia sola qualitas est principium proximum actionis, & non omnes qualitates, sed aliqua, cuius etiam ratio inuestiganda est.

II. In hoc præmittenda est distinctio supra posita de actiuitate per naturalem resultantiam, vel per propriam actionem, & supponendum, sermonem esse tantum de hac posteriori, quod pro tota disputatione semel dictum sit, quia illa resultantia per modũ D vnius cum rei productione computatur, quod si aliquid singulare interdum circa illam notari potuerit, non omittemus. In præsenti ergo, sicut suprà diximus à substantia posse resultare accidẽs, ita à quolibet accidente poterit resultare aliud, vel realiter: uel saltem moraliter distinctum, si capax sit talis proprietatis: sic enim à quantitate resultat figura, vel relatio æqualitatis, si est modus distinctus, & ab vna relatione, vt multi aiunt, potest resultare alia, ut à paternitate similitudo, &c. Et ratio est, quia vnaquæque essentia, qualiscunque sit, põt esse principium suæ proprietatis intrinsecæ per naturalem resultantiam eius.

Accidẽs ab accidente naturaliter emanare potest.

III. Sola qualitas inter accidentia vera effectionis principium. De propria ergo efficientia accidentali dicendũ est primò, solam qualitatem esse posse principium E proximum eius. Hæc assertio primum probari potest experientia: nam actiones omnes, quæ tendunt ad substantiam, fieri solent medijs qualitatibus, uel primis, uel quæ eminenter cõtineant primas: actiones etiã vitales mediis qualitatibus fiunt: facultas etiã mouendi localiter, semper est aliqua potentia de prædicamento qualitatis, adeo ut etiam ad motum proiectorum censeant Philosophi necessarium esse impetũ impressum, qui sit qualitas motiua. Secundò põt probari facto breui discursu per cætera prædicamenta: quantitas enim non est productiua alterius quantitatis, vt experientia probat. Et ratio est primò, quia quãtitas consequitur materiam, & ideo imitatur naturam eius, estque ad recipiẽdum & non ad agendũ. Secundò, quia quantitas re vera

Inductiõe probatur in quantitate

non est per se producibilis de nouo, imo (iuxta nostram sententiam) neq. concomitanter, ita vt, quæ antea nõ erat, nunc esse incipiat per actiones naturalium agentiũ, quia existimamus quãtitatem esse coæuam materiæ. Sed solũ fit, vt quãtitas, quę prius erat vnius rei simul cum materia incipiat esse alterius, vnde, si addatur rei præexistenti, fit augmẽtatio, vel propria, vel impropria iuxta diuersos modos illius mutationis. Semper tamen fit illa mutatio, vel additio, præuia alteratione, & generatione, vel aggeneratione, cuius principium proximũ est qualitas, & ideo quantitas non habet actionem, cuius possit esse principium: termini.n. quãtitatis, qui interdum resultant facta diuisione continui, &c. magis fiunt per naturalem resultantiam, quam per propriam efficientiam, de qua agimus.

IV. In relatione.

Rursus relatio ex eiũm sua nõ est actiua: & frequenter ratio reddi solet, quia relatio est minimæ entitatis: & à fortiori id confirmatur ex relationibus diuinis, quæ secundum propria non sunt actiuæ, vt Theologi tradunt, ex illo certo principio, qđ actiones Trinitatis ad extra sunt indiuisæ. Sed omissis relationibus diuinis, (de quibus propriã rõnem esse existimo, quia solum sunt ad subsistendum, & subsistentia, vt sic, non est principium agendi, sed tm̃ terminus naturæ, quæ est principium operãdi, vt latius differtur in materia de Incarnatione, & Trinitate) de relationibus creatis ratio reddi põt iuxta probabilem opinionẽ, quia nullam rem addunt suo fundamento: vnde non sunt actiuæ, nisi rõne illius, quod si illud non sit actiuum, nõ est vnde habeant efficientiam: illud aũt nunquam inuenietur actiuum, nisi quãdo est aliqua qualitas. Accedit, quod relatio, vt relatio, non põt esse principium efficiendi rem absolutam, cũ sint diuersi ordinis, & sit ordo præposterus, vt res absoluta consequatur relatiuam. Neq. etiam potest relatio facere relationem, quia relatio propria non per se fit, sed quatenus resultat posito fundamento, & termino.

V. In actione

Vlterius actio non est verè, ac propriè principiũ agẽdi: nam, vt infrà ostendemus, est ipsa causalitas agentis, & in hoc cõsistit eius ratio: causalitas autẽ nõ est principiũ agendi, sed est a principio, qđ supponit. Item, si cõparetur actio ad suũ terminum, nõ est principium agẽdi illud, sed via ad illud, seu dependentia illius à suo principio: si verò cõparetur ad res alias, non põt per se ipsam esse principiũ alicuius, quia nec põt esse principium alterius actionis: non.n. naturaliter loquendo, ex actione sequitur actio immediatè, sed ad summum ratione termini: neq. ẽt potest esse principium alterius termini, quia nullum principium pertingit terminum, nisi media actione. Et nulla actio põt excedere suũ intrinsecum terminũ, seu per se ipsam alium attingere, quia cum illo identificatur, & solum est quidam modus illius.

Actiones immanentes an uere efficientia principia.

Sed instabit aliquis de actionibus immanentibus, quæ interdũ sunt principia efficiendi aliquid: multi.n. dicunt intellectionem efficere verbum realiter distinctum: alii putant cognitionem efficienter causare amorem, uel delectationem, & veriora exempla sunt, quod actus immanentes effectiuè causant habitus, & interdum vnus actus causat alium eiusdẽ potentiæ, vt assensus principiorum assensum conclusionis, & intentio finis electionem medij. Hallucinantur aũt, qui putant in hac efficiẽtia actum immanentẽ nõ se gerere, vt principium producẽdi aliquid aliud, sed esse ipsam productionem eius: repugnat.n. actualem productionem esse rem distinctã à re producta: habitus aũt est res distincta ab actu, quo producitur. Item, quia si actus cõparetur ad actũ, ille, qui procedit ab alio, intrinsecè est actio immanens: ergo intrinsecè, ac per se est ꝓductio quędã: ergo alius nõ est productio illius. Alij ꝓpter hoc argumentũ limitãt assertionẽ, vt uerum habeat extra actiones immanentes. Sed neq. est necessaria limitatio, neq. aliqua illius ratio probabilis afferri põt: cur.n. illuminatio ẽt non erit actiua, aut effectus, qui à lumine ꝓcedunt, nõ tribuẽtur ipsi illuminationi, vt principio agendi. Verius ergo dicitur, sicut illuminatio hẽt suũ propriũ terminũ intrinsecum, ad quẽ ipsa terminatur, hic ãt est principium omnis vlterioris actionis, si quę est, quæ ad rem illuminatã cõsequatur; ita actiones immanentes, ut actiones sunt, habere suos intrinsecos terminos, qui sunt qualitates, & has esse principia proxima vlterioris actionis, qñ contingit subsequi: hoc autem ita esse, inferius probandũ est latius disputando de actione: nunc aũt solo argumento facto satis confirmatur: quomodo.n. actus immanẽs esset principiũ producendi habitũ, qui est vera qualitas, nisi ipse esset qualitas, aut cur in ipso habitu distinguimus rõnem qualitatis ab intrinseca productione, seu dependentia, q̃ fit ab ipso actu, & in eodem actu nõ distinguemus rõnem qualitatis ab intrinseca depẽdentia, vel actione, quæ fit à sua potentia, cũ habitus, & actus ꝓportionaliter cõparentur?

VI. In passione.

De prædicamento passionis nihil ferè addere oportet, quia, ut infrà ostendam, actio, & passio in re non distinguuntur actu, sed tm̃ fundamentaliter, ubi actio passionem habet adiunctã: vnde, si actio non est principium agendi, multo minus passio, & rationes factę, eque applicari possunt. Solum potest obijci de motu locali, qui est mutatio quædam, & consequenter passio: nam passio, & mutatio latè sumpta, idem sunt: motus autem causat calorem, unde uidetur esse principium eius. Respondetur tamen, motum localem per se nihil efficere, sed esse tantum viam ad vbi, deseruit tamen ad actiones, ut conditio necessaria, vel vtilis, aut ad applicandum principium agendi, aut ad remouenda impedimenta. Et hoc modo interdum per accidens causat calorem, interdum etiam frigus, de quo alias.

VII.

Præterea de loco, seu ubi, ut sic, cõstat nõ esse principium agendi: nam si locus sumatur pro superficie continente, eadem rõne non est principium agendi, qua neq. quãtitas, quia talis locus non est aliud in re ipsa à superficie, sed addit aliquem respectum, uel denoĩationem ad rem extrinsecã, quæ oĩa nihil pertinent ad rationẽ agẽdi. Dixi aũt sermonem esse de loco, vt sic, seu quatenus locus est, quia quatenus est locus, uel naturalis, uel uiolentus, potest habere aliquã actionem in locatum, sed illam non habet, nisi rõne aliquarum qualitatum, ut ex philosophia constat. Si uerò loquamur de ubi, prout est intrinseca præsentia, seu modus locati, sic iã manifestum est, non esse principium alicuius actionis: est quidem interdum conditio agendi propter propinquitatem, ut postea dicemus, non tñ est ratio, seu principium agendi, ut experientia ipsa satis cõstat. Ratio aũt non uidetur esse alia, nisi quia ille tantũ est quidam modus rei præsenus, & per se non affert propriam entitatem, & ideo neque actiuitatem per se confert. Item, quia non potest intelligi, quid per se agat, non.n. potest aliud ubi producere in alio corpore: nam ubi non fit per se, nisi per motum localem: una autem res non mouet aliã localiter per suum ubi: sed, vel impellendo, uel attrahendo, aut alio simili modo.

In situ, duratione, & habitu.

Ex quo a fortiori constat, neque situm, neq. tempus, seu durationem, aut quando, neque habitum, seu esse uestitum, esse principia agendi secundum eas rationes præcisas, secundum quas prædicamenta constituunt, quia situs in re non distinguitur ab ubi, nisi aliqua denominatione, relatione, aut figura: habitus uerò solum addit denominationem quandam extrinsecam: tempus autem, & in uniuersum duratio, uel non est aliquid in re distinctum a re, quæ durat, uel ad summũ est modus, & ideo omnia ista formaliter, & ut sic, non sunt

sunt actiua, sed res, cum quibus identificatur, possunt esse actiua, vt si res, quę durat, est qualitas, aut vestimentum potest esse actiuum ratione aliquarū qualitatum. Relinquitur ergo, vt inter accidentia sola qualitas sit per se principium agendi. Et ratio reddi potest, quia inprimis sola qualitas præter quantitatē habet entitatem propriam re distinctam à substantia, & ideo est proprijssimè forma accidentalis, & proprius motus, quod necessarium est ad rationem principij agendi, & vt propriam actiuitatē habeat. Deinde est talis entitas, quæ consequitur formam, & ideo imitatur naturam eius, eique tribuitur, vt ei sit instrumentum, aut virtus proxima agendi, præsertim cum substantialis forma per se sola, non sit sufficiēs principium proximum huiusmodi actionum.

Inde qualitas hanc actiuitatē præ cæteris hauriat.

VIII. *Dices*; Si hæc ratio valida est, probat omnē qualitatem esse principium alicuius actionis, quia omnis qualitas consequitur formam, & consequenter imitari debet naturam eius. *Præsertim*, quia sicut forma substantialis est quidam actus, ita, & qualitas: omnis verò actus sicut dat esse, ita, & operari. Et confirmari potest, quia vnumquodque est propter suam operationem, alioqui frustra esset, vt dicitur secundo, de Cœlo, cap. 3. & 1. Ethic. ca. 7. Nihilominus dicendum est, neq. omnes species qualitatis ab Aristotele numeratas, neq. omnes qualitates sub singulis speciebus cōtentas esse actiuas, sed solum tres primas species quoad aliquas qualitates sub eis contentas. Declaro singulas nam inprimis ab vltima incipiēdo, figura per se non est principium alicuius actionis, vt affirmat communis sententia, quæ sumitur ex D. Tho. 2. 2. q. 96. art. 2. ad secundū, & lib. 2. contra Gentes, c. 76. & 3. contr. Gentes, ca. 105. & his locis Caiet. & Ferrar. idem habet Scotus in 4. d. 1. q. 5. & Caieta. Thien. 4. de Cęlo cap. vltim. & sumitur ex Arist. 12. Metaph. cap. 3. text. 14. & 6 Ethic. cap. 4. & 2. phys. tex. 2. quibus locis ait, arte facta, vt sic, non habere principium motus, vel actionis. Huius ratio alia non est, nisi quia forma, quę fit per artem, solum est figura, quæ non est principium agendi. Hinc etiam D. Augustin. 10. libro de Ciuitate, c. 9. & 11. eorum confutat errorem, qui figuris, seu imaginibus astronomicis vim aliquam agendi inesse putabant, vnde demonstrans omnia illa fieri pactis, & virtute dæmonum. Ratio autem est, quia figura, vt sumitur etiam ex Aristot. libro primo physicor. cap. 5. tex. 46. nihil rei addit, nisi quādam compositionem, aut ordinem partium, ex quo consurgit modus quidam quantitatis, qui est figura, & ideo non potest esse principium per se agēdi, tum, quia tantum est quidam modus, tum etiam, quia est modus quantitatis, & proprietas cōsequens illam. Vnde, cum quantitas per se actiua non sit, neque figura esse potest. Et confirmatur tandem, quia nihil est, quod figura per se faciat, quia vna figura non potest aliam similem efficere: neque enim statua faciet statuam, neque qualitatem aliquam, vel quidpiam simile facere potest.

Quot & quæ qualitatis species actiuæ sint.

IX. Obiectio. Dices: Figura saltē ad motū localem multū deseruit acuta incisioni, circularis circulari motui, ppter quod Albert. 4. de Cœlo, in fine significat, figuram acutam esse uim agendi motum, uel saltem illam cum alijs conditionibus. s. grauitate, & duritie cōponere illam potentiam, & idem sentit Durandus in 1. dist. 45. q. 2. num. 8. vbi etiam addit, figuram sigilli esse per se principium similis figuræ impressæ in cera.

Solutio. Respondetur tamen huiusmodi figuras solum esse dispositiones ex parte instrumenti, aut corporis, ut facilius tali modo moueatur, uel moueat, uel quia ipsum minus resistit, dum ab artifice mouetur, ut in motu sphæræ, vel, quia ei minus resistitur, ut in motu incisionis: nam quo instrumentum est acutius, eò pauciores partes contingit, & ideo

A minorem resistentiam inuenit. Et è contrario, quādo incisio fit sine motu corporis scindentis per motum alterius, ut in flumine, ideo acuta figura est dispositio ad illam scissionem, quia deseruit, ut facilius resistat aquæ fluenti, eò quod per pauciores partes rectè attingit rem acutam, & ita minorem impetum imprimit. Et ita etiam in figura sigilli, quia quædam partes sunt acutiores alijs, & quædam prominentes, aliæ quasi concauæ, ideo facilius scindūt, aut deprimunt quasdam partes ceræ, quam alias, & inde consurgit figura, non quia una sit per se principium alterius, sed quia motus secundum locum quibusdam partibus, consurgit talis figura. Cuius etiā signum est, quia veluti contrario modo consurgit figura in cera, quam erat in sigillo. Partes enim, quę B eminebant in sigillo, sunt quasi concauæ in sigillato, & è conuerso.

X. In primis qualitatis speciebus aliquæ actiuæ, aliquæ non.

In cæteris autem tribus speciebus qualitatis reperiuntur qualitates actiuæ. Nam habitus potētiarum sunt principia eliciendi actus, & è conuerso actus, (qui in prima etiam specie collocantur, & dispositiones sunt) habitus interdum efficiunt. Potentia verò est actiua, & actuum, & habituum. Passibiles etiam qualitates, actiuæ sunt, ut de calore constat. In omnibus autem his speciebus reperiuntur aliquæ qualitates, quæ non sunt principia agendi, ut in specie habitus, ille qui proximè ordinatur ad aliquod esse, & non ad operari, in quo ordine solet sanitas numerari, quæ satis impropriè dicitur habi- C tus. Vnde in naturalibus fortasse nullum est exemplum, quod immeritò aliqui adhibent de speciebus intelligibilibus, nam illæ re uera sunt principia agendi. In supernaturalibus verò commune exemplum est de gratia, quæ est in essentia animæ: sed certius est de charactere, de quo alias. In specie itē dispositionis sunt multi actus, qui nihil agunt quādo scilicet potentia, uel non indiget habitu, ut in uisione, uel non tali, qui possit per actus effici, ut in actibus supernaturalibus. Multi etiā actus nō sunt actiui aliorum actuum, neq. habituum, ut patet in oībus sensitiuis, & in fruitione Dei, & similibus. Potentia item distingui solet in actiuam, & passiuam, inter quas passiua, vt sic, non est principium agendi, quamquā incertū est, an detur aliqua qualitas, D quæ sit pura potentia passiua, ut suo loco uidebimus, vbi etiā tractabimus, an potentia resistendi sit potentia actiua, an passiua. Inter passibiles ēt qualitates multæ sunt non actiuæ suarū similium, ut albedo, & colores alij, quamuis efficiant intentionales species. Aliæ uero utrumq. efficiunt, ut lux, uel calor, &c. Difficile aūt est reddere rationem huius uarietatis. Generalis esse uidetur, quia substantia ad suam consummatam perfectionem indiget tota hac uarietate, & ideo diuersas qualitates a natura recepit, quæ pro sua diuersitate ad diuersos effectus ordinarentur: unde quædam institutæ sunt ad agēdum, aliæ ad informandam, uel ornandam substantiam, & quasi ultimo expellendam capacitatem illius. Quæ omnia pertinēt ad munus formę, & ideo E qualitates, quæ non sunt actiuæ, neq. sunt otiosæ, neq. carent aliqua participatione, uel conueniētia cum forma. Et ita soluta est dubitandi ratio. In particulari uerò exponere, quæ qualitates sint huius, uel illius rationis, ad hunc locum non spectat.

SECTIO V.

Vtrum sola accidentia sine concursu formarum substantialium efficiant alia accidentia.

I. COmmunis modus loquendi in hac materia est, accidentalem formā esse principiū proximum, substātialem uerò esse principale principium oium actionum suppositi, etiam accidentalium.

lium. In quo autem consistat hæc ratio principalis principij, vel quis sit influxus eius, aut doctores id non declarant, vel si aliquid obiter dicũt, insinuant in hoc solum consistere, quod forma est radix, & principium facultatis accidentalis, quę illi data est à natura, ut ei sit proximum principium ad eliciendam actionem. In ipso autem exercitio actionis, accidentalis non creditur substantialis forma habere influxum proximum, & actualem. Et ratio reddi potest, tum ex illo principio, quod substantia creata nõ potest esse principium proximum accidentis, tum etiam, quia ad efficiendum accidens sufficiens principium est aliud accidens.

II. Ad vitales functiones nõ accidẽs solum, sed substantia et proximè influit.

Nihilominus censeo distinctione esse vtendum, nam inter has actiones quædam sunt uitales, aliæ vero minimè. De prioribus dicendum videtur non solũ facultatem accidentalem, sed ẽt ipsam animam per substantiam suã in illas proximè in suo ordine influere. Hanc conclusionem videtur suadere experientia: nã hæ actiones vitales tã intimo modo fiũt, vt ab ipso primo principio vitæ, quod est anima actualiter procedere videantur: vnde fit, ut licet oculus præsentem habeat imaginem, & ab illa recipiat speciem, si anima non attẽdat, non videat. Nec refert, si quis dicat id prouenire ex distractione imaginationis, aut sensus communis, tum quia idem argumentũ faciã de sensu cõmuni, & imaginatione. Quod si dicatur, tunc speciem sensibilem non transcendere sensum externum, inde sumemus argumentũ contra priorem evasionem. Nã, si species obiecti sensibilis præsentis, & immutantis sensũ externũ, non peruenit ad sensum internũ, quãdo anima non attendit, ideo est, quia species exterioris sensus non cõmunicatur interiori sensui, nisi medio actu sensus exterioris. Ex quo fit, ut exterior sensus priùs natura sentiat, quã interior cooperetur: nam hæc cooperatio videtur subsequi operationem sensus exterioris ergo ratio cur in prædicto casu sensus exterior non sentit, non prouenit ex interiori sensu sed potius ideo interior sensus non tangitur specie illius obiecti, quia sensus exterior non percipit illud. Alia ergo causa quærenda est cur tunc sensus exterior non efficiat suum actum, quæ non videtur esse alia, nisi, quia tunc anima non influit, nec cooperatur illi. Dices, rationem esse, quia non cooperatur, non quidẽ per suã substãtiã, sed p spiritus animales, qui necessarij sũt ad sensum, & motũ. Sed licet verũ sit, hos spiritus esse necessarios, tñ hoc ipsum confirmat argumentũ, & experientiã adductã. Nã ad hos actus uitales requiritur non solũ proxima facultas, sed concursus ẽt spirituũ, qui non casu illuc confluunt, sed uirtute alicuius facultatis ministrantis illos spiritus ad illũ actũ: ergo necesse, ut sit aliquod commune principiũ actu utens illis duabus facultatib. & ex naturali inclinatione, vel sympathia ordinans actionem unius ad actũ alterius.

III. Præterea hoc confirmat alia experientia, qua suprà probabamus esse in homine vnam tantum animam, quia nimirum ex nimia attentione ad opus vnius facultatis impeditur in opere alterius, vt si nimis attentè aliquid homo inspiciat, non audiet loquẽtem, & ne id tribuatur defectui spirituũ, ẽt attẽtio intellectus impedit operationem sensus, & quo est altior, & perfectior: eò plus minuit ẽt phantasiæ motũ, aut repræsentationẽ, & (qd magis est) ẽt opera nutritiuæ partis impedit, vel suspẽdit. Si aũt unaquæq. facultas sola per se ipsam haberet suam operationem, nulla esset ratio cur unius operatio impediret operationem alterius, nam multiplicatis virtutibus, si una ab altera non pẽdet, neque ambæ ab uno tertio, cuius uirtus, dum utriq. applicatur, minuatur in singulis, nihil est cur earum operationes nõ possint simul multiplicari, & exerceri æque perfectè. Præterea sumitur à contrario optimum argumentum ex connexione operationum: nam dum intellectus intelligit, uoluntas excitatur ad amandum, &c. hoc autem ideo est, quia eadem anima p vtramq. potentiam actu operatur: nam sola ueluti habitualis radicatio, seu remota dimanatio ab eadẽ anima, non esset satis ad hanc actualem causalitatẽ, seu motionem, & excitationem, si unaquæque operatio a sua sola potentia actualiter prodiret sine cõnexione in aliquo communi principio. Et inde ẽt oritur dependentia inter appetitum vitę, & cognitionem, nihil possit esse amatum, nisi sit præcognitum. Ratio autem à priori sumi potest ex proprio modo operationis uitalis, quæ requirit hanc intimã connexionem cum suo principali principio formali, ut modo consentaneo ad naturam suam fieri possit, & vt suum principium, vel suppositum uitali modo afficere valeat: quantum.n. experientia assequi possumus, in hoc consistit actualis uita, & primaria differentia uiuentium à non uiuentibus. Et confirmatur: nam ob hanc causam censent omnes uisum separatum, non posse videre, seu visionem elicere, neq. intellectum intelligere. Contra hanc autem sententiam possunt nonnulla obijci, quæ prudens omitto, quia vel difficilia non sunt, uel multa necessariò attingunt, quæ ad scientiã de Anima spectãt. Quod uero aliquis interrogare potest, ad quid nimirum sint necessariæ facultates accidentales, & vitales, si forma ista etiam actu influit, ex dictis in sect. præced. habet sufficiens responsum. Forma.n. est ueluti vniuersale principium, potentia, verò necessaria est, ut particulare magisque accommodatũ, ac proprium, ut ibi latius declaratum est. Statim etiam alias leuiores obiectiones dissoluemus.

De actionibus autem accidẽtalibus, quæ uitales non sunt, dicendum est, posse fieri à solis accidentibus. Hoc patet in calore, qui existens in aqua, & in quolibet alio subiecto, absque forma ignis calefacit similiter albedo ad efficiendam sui speciem intentionalem non indiget superiori cõcursu. Item hinc oritur, ut si res habeat duas qualitates actiuas, æq. possit utriusque simul, ac alterius tñ actionẽ exercere, ut aqua simul frigefacit, & humectat, quantũ potest, &c. Denique hoc probat ratio dubitandi superius proposita, quia si perfectio effectus considere tur, ad illam communicandam sufficit uirtus, & perfectio similis, uel eminentioris formæ accidentalis: ex modo aũt actionis non requiritur illa tam intrinseca dependentia, & ideo non est, cur necessaria sit. Vnde obiter soluitur illa ratio, quatenus contra priorem assertionem fieri potest. Quanquam.n. dubitari possint, an operatio uitæ sit perfectior in sua entitate, quã facultas, à qua procedit: nunc aũt, supponendo potentiam esse perfectionem, dicimus propter specialem modũ talis operationis necessariũ esse actualem influxum immediatum principij principalis. Neque repugnat hoc modo formã substantialem influere in actione, si habeat principiũ accidentale, quo proximè determinetur ad illam actionem: non.n. semper forma accidentalis dicitur principium proximũ, quia sola illa immediatè influat, sed quia est principiũ determinans formam substantialem ad talem actionem. Sicut causa particularis dicitur proxima respectu primæ, non quia prima non immediatè influat, sed quia particularis est in suo genere determinans actionem. IV. Accidens non vitale, non necessario fit proximè à substantia.

Sed quæret aliquis circa posteriorem partem esto nõ sit necessarius influxus formæ ad has actiones, an sit possibilis, & utilis, id est, an calor existens in igne iuuetur a forma ad calefaciendũ: & consequenter, an cæteris partibus, uehementius calefaciat, quam existens in alio subiecto. Cõtra priorem etiam partem obijci potest, nam interdum uidetur actio uitalis exerceri ab aliqua potẽtia separata ab anima, ut in semine. Ad priorem partẽ respondeo nullum V. Ad nullius accidentis non uitalis productionem concurrit immediatè substantia.

nullum inueniri sufficiens signum illius influxus, & ideo non esse leuiter, & sine fundamento asserẽdũ. Quod ẽt confirmat Eucharistiæ mysterium, vbi accidentia vini æquè agũt sine influxu suæ formę. Video dici posse Deum supplere illam efficientiam ob fidem mysterij: tamen vbi nulla necessitas cogit, nõ oportet recurrere ad diuinam causalitatem. Ad posteriorem partem probabile est, semẽ quoad spiritum in eo supplantatum, viuere uita vegetatiua, ad quam spectat modus ille uitalis, qui uidetur esse in generatione viuentis: atq. ita videtur sentire de semine Arist. 2. de Generatione animal. c. 1. quia habet virtutẽ organizandi corpus, & generandi, qđ videtur opus animæ vegetatiuæ. Neq. ab illa sentẽtia discrepare uidetur D. Th. 1. p. q. 118. a. 1. ad 1. Secundò, quidquid de hoc sit, respondetur, actiones animæ vegetatiuę quoad substãtiã eiusdẽ esse rationis cũ his, quæ ab extrinseco principio fiũt: omnes enim sunt aut motus locales, aut alterationes, uel eductio formæ substantialis, vnde solũ habent rationẽ actionis uitalis ex peculiari habitudine animã, ut ad principiũ coniunctũ in eodẽ supposito se mouente. Sicut locutio hominis est actio uitalis, locutio aũt Angeli in corpore assumpto nõ est uitalis, licet sint similes in exteriori specie. Sic ergo actio seminis ut est ab illo, nõ est vitalis, sed merè naturalis actio: quod autem in artificio (vt sic dicam,) seu in ratione agendi seruet modũ uitæ, referendum est in aliud superius principium, ut tactum est suprà.

Organizatio an actio vitalis.

Vide Vallesium li. controuer. medical. ca. 8.

A principium quo,] suppositum vero, ut substãs accidẽti, [vt principium quod.] Et sic probatur hęc opinio, quia forma accidentalis propria uirtute efficit aliud accidens: sed causa principalis est, quæ ꝓpria virtute operatur. ergo. Maior patet, quando calor efficit calorem, & in uniuersum vnũ accidẽs aliud simile: vel quando nobilius accidens efficit ignobilius, ut lux calorem: tunc enim perfectio effectus non excedit perfectionem accidentis, quod est principium agendi: ergo nec uirtutem eius excedit: ergo tunc accidens propria uirtute est principium talis actionis. Iuxta quam rationem intelligenda est hæc sententia de accidente, quando hoc modo operatur: nam si eleuetur inferius accidens ad efficiendum aliud superioris rationis, non negabitur esse instrumentum. B Secunda ratio sit, quia illud est principale principium agendi, cui assimilatur effectus: sed per calefactionem ut sic, effectus fit similis causæ in calore: ergo calor est principale principium illius actionis. Tertia, quia calor per se separatus à substantia eadem ui, & efficacia exercet actionem suam, ita ut non indigeat influxu substantiæ, neq. alterius causæ, quæ illum suppleat, ut de accidentibus Eucharistiæ, quantum ad actiones accidentales, omnes fatentur. Quarta, quia albedo, v. g. non efficit intentionales species ut instrumentum substantiæ, cum ad illam actionem omnino per accidens substantia se habere uideatur. III.

C Hæc controuersia, suppositis, quæ dicta sunt in secundo dubio, solum, uidetur esse posse de modo loquendi, nam ad rem solum spectat, quem influxũ requirat accidens à substantia, ut suam propriam actionem perficiat. Hoc autem constituto, & declarato, solum de significatione nominis controuerti potest, cum quæritur, an dicendum sit instrumentum, uel principale principium. Itaq. potentiæ animæ ad actiones uitales merito dici possunt instrumenta coniuncta animæ quatenus illi subordinantur, sicut principali formæ, ut sine actuali influxu, & quasi motione illius, suas operationes efficere nõ possint. Quamuis alia ratione possint dici principia principalia, saltem partialia, quia uirtus quam in se habent, & qua cooperantur ad effectum, est ex se proportionata, & commensurata tali effectui, quia D non excedit perfectionem ipsius facultatis, loquor enim de actibus connaturalibus. Vnde etiam possunt potentia, & forma comparari, ut principium vniuersale, & proximum: utrumq. uero principale & sufficiens, ac totale in suo ordine: tamen quia inter illa duo principalius est forma, cui subordinatur potentia, ideo hæc subordinatio, & dependentia nomine instrumenti significari potest. IV.

At uero in alijs accidentibus, quæ non ita pendent in sua actione à substantiali forma, multo minor ratio instrumenti reperitur respectu talium, actionum. Vnde, quod ad rem attinet, verissimè existimantur principia principalia talium actionum, vt argumenta posteriori loco facta conuincũt, quia E ex uirtute perfectionis solius, quam habet ex sua specie vel entitate, eliciũt tales actiones. Item, quia sola talis forma per se sufficit ad dandũ supposito esse per se, ac formaliter requisitum ad talem actionem, ut in aqua calida esse per se requisitũ ad calefaciendum, tantum est esse calidũ. Sicut ergo calor est forma per se, ac ex propria ratione suas esse calidum, ita re ipsa est principiũ principale calefaciendi. Neq. ad hoc refert aut obstat, quod accidens sit in substantia, & propter substantiam, & à substantia, quia non agimus unde, uel à quibus causis hẽt accidens uirtutem agendi, fatemur. n. habere illam materialiter à substantia, & similiter propter illam, & fortasse etiam efficienter mediatè uel immediatè per dimanationem naturalem: sed agimus, an formaliter habeat in se totã uirtutem sufficientem, & ne-

SECTIO VI.

Vtrum accidens sit instrumentum tantum in productione alterius accidentis.

I. QVidam contẽdunt accidens dicendum esse principium tantum instrumentale. Et cõmuniter hæc opinio D. Tho. tribuitur qui illam insinuat in 1. dist. 5. q. 4. art. 3. ad 2. ideoq. sectatores eius frequentius illam sequũtur, hisq. rationibus confirmant. Prima quia accidens est essentialiter subordinatum substantiæ in esse, & consequẽter ẽt in actione. Secundò, quia accidens accipit a substantia totam uirtutem agendi. Neque obstat, quod causa principalis proxima ẽt accipit uirtutem agendi à prima, nã causa secunda, & prima sunt diuersi ordinis, & non repugnat causam principalem inferiorem accipere virtutẽ à causa superioris ordinis: accidens uero est in agendo eiusdem ordinis cũ sua substantia, & cũ ea constituit unum proximum agens integrum, & ab ea recipit virtutem agendi; hoc aũt modo accipere virtutem ab alio eiusdẽ ordinis, constituendo cum illo vnum proximũ agens est proprium causæ instrumentalis. Tertiò, quia tale est agere, quale est esse: sed accidentis esse est substantiæ, est. n. accidens entis ens: ergo agere accidentis principaliter est substantiæ: ergo accidentis solũ est instrumentaliter. Et hoc cõfirmat modus loquẽdi Philosophorum omnium, qui attribuunt omnes has actiones substantijs, ut primis agentibus.

II. Contrariam sententiam tenent frequentius alij Doctores, vt uidere licet in Soto in 4. d. 12. q. 3. Paludano q. 4. concl. 1. Maiore q. 1. Ægidio quodlib. 3. qu. 1. & Theoremate 43. Ad declarandum autẽ fundamentum huius sententiæ supponendum est non esse hic quæstionem de causa principali, vt qđ seu quæ operatur, sed de principio principali quo. Constat enim priori modo suppositum esse, quod operatur: si autem sumatur formaliter, ut est per se causa accidentalis actionis, accipi debet, vt substat formæ accidentali, quæ est principium talis actionis, sic enim dixit Aristoteles, Polycletum per accidens efficere statuam, artificem autem per se. Hoc ergo modo dicitur accidens causa principalis, [vt

& necessarium ad illam actionem. Et sic dicimus habere illam, & hoc solum contendimus significari, cum dicitur principalis causa, non [vt quo sed, vt quo.] Cui principio nulla ratione obstat, quod accidens sit entis, idest, substantiæ ens, & quod totum suum esse sit alterius: quin potius illa particula, [vt quo,] hæc omnia innuere, & significare videtur. Vnde etiam ipsa forma substantialis quatenus est principium quo, respectu sui suppositi, est suo etiam modo entis ens. Ne vero de nomine sit contentio, illud etiam dabimus priori sententiæ, quod si nomine instrumenti, seu causæ instrumentariæ solum significetur, (vt re vera interdum significatur) illa habitudo, quam habet accidens ad substantiam, quatenus illa datum est, vt substãtia per illud, tanquam per instrumentum suum operetur, & ad hoc accipit virtutem ab ipsa substantia, & ab eadem in suo esse sustentatur, & pendet, sic vocari potest instrumentum proprius tamen appellatur virtus, aut potentia substantiæ.

SECTIO VII.

Vtrum causa efficiens esse debeat in re distincta à recipiente, ut agere possit.

I. EXplicuimus principia per se agendi causarũ creatarum, superest, vt dicamus de conditionibus requisitis ad agendum, quæ licet variæ numerari soleant, tres tñ videntur grauiores, & difficiliores: & ad eas omnes aliæ reuocantur. Supponendum autem est omne agens creatum indigere passo ad actionem, quia, vt supra dictum est, & infrà etiam ostendetur, non agit creando, sed ex præsupposita materia. Conditiones ergo requisitæ ad agendum, exigendæ non sunt inter causam, & effectum: sic enim non erunt requisitæ ad agendum, sed consequentes actionem. Sũt ergo prærequisitæ inter agens, & passum, seu inter causam efficientẽ, & materialem. Prima igitur conditio est distinctio necessaria inter agens, & passum. Secunda, propinquitas necessaria, supposita distinctione. Tertia, dissimilitudo, & proportio, quanquam hæc tertia quodammodo ad rationem agendi pertinere videatur, vt postea uidebimus.

Quæ conditiones inter agens, & passum requisitæ ad actionẽ.

II. Omitto conditionem existendi, quia, vt sæpe dixi, hanc non reputo conditionem condistinctam in re ab agente, seu principio agẽdi: vnde merito dixit Arist. 4. Metaphysic. c. 4. text. 16. [Ea quæ non sũt, quonã pacto, aut loquentur, aut ambulabunt?] Præterea, quia hæc conditio includitur in omnibus aliis: nam si necesse est agens, & passum esse propinqua, multo magis necessarium erit, vt sit: quomodo enim erunt loca propinqua, quæ in rerum natura non sunt? Item suprà ostendimus ad agendum etiã per resultantiam, non satis esse immediatè antea fuisse, multo ergo euidentius est, ad propriam efficientiam necessariam esse existentiam. Quod in naturali efficientia nemo negabit: id autem præsenti instituto sufficit, intelligendum autem est cum proportione, scilicet, vt quod per seipsum agit, in se existat: quod verò tantum per instrumentum separatum agit, uirtualiter tantum in instrumento existat, quia solum per denominationem extrinsecam ab illo, agere dicitur illa autem uirtualis existentia nihil est aliud, quam quod instrumentum ipsum existat. Quam existentiam etiam in diuinis instrumentis necessariam esse alibi ostendimus.

III. Omitto præterea aliam conditionẽ, quæ in agẽte materiali solet requiri, scilicet, quod sit extẽsum, & quantitatiuo modo existens. Hæc enim conditio in tantum necessaria est his rebus ad agendum, in quãtum intrinsece pertinet ad naturalem modũ essendi earum: an verò, separato diuinitus illo modo existendi, possint agere naturaliter, non tam est Metaphysica quæstio, quam Theologica, quam satis attigimus in to. 3. tertiæ partis, d. 49 sect. 1.

Difficultas præsentis quæstionis, & variæ sententiæ proponuntur.

HIs suppositis, in hac sectione tractanda est prima conditio. In qua difficultas oritur primo ex multis exemplis, in quibus ostendi videtur nõ esse necessariam distinctionem in re inter agens, & passum, primo ob naturales emanationes, nã ab eadẽ anima manat intellectus, & in eadem recipitur. Secundo in actionibus immanẽtibus cognoscendi, & præsertim amandi, nam eadem anima per eandẽ voluntatem elicit amorem, & recipit. Tertio in motibus physicis, nam grauia, & leuia se mouent, & vĩ ẽtia proprius, & aqua se frigefacit, &c. Vltimo obstat ratio, quia licet illa conditio sæpe intercedat in his, quæ agunt actione transeũte, quia illis naturale est agere in alia, tamẽ nulla est ratio, quæ necessariò exiget conditionem illam. Si enim aliqua esset, maxime illa vulgaris, quia non põt idem simul esse in potentia ad recipiendum, & in actu ad agendũ: hęc autem non uidetur vrgens, quia, ut Scotus argumentatur, potest esse in actu uirtuali, seu eminẽti, & in potentia formali, idest, habere uim eminentem ad efficiendam talem formam, & capacitatem ad recipiendam formaliter illam: in hoc enim nulla inuoluitur repugnantia. In contrarium verò est axioma illud ab Arist. traditum 7. & 8. physic. [Oẽ, quod mouetur, ab alio mouetur:] quod adeo receptum est, ut tanquam fundamentum, & principiũ habeatur demõstrationis, qua ostenditur Deũ esse. IV.

B

C

V. Aliquorũ opinio.

In hac re quidam existimant hanc conditionem non esse necessariam in omnibus agentibus, licet in multis interueniat. Ita opinatur Scotus in 1. d. 3 q. 7. & in 2. d. 2. q. 10. & 9. Metaphys. q. 14. & ibi Antonius And. q. 1. Greg. in 2. d. 6. q. 1. artic. 3. Iandu. 8. physi. qu. 12. qui nituntur argumentis factis. Quibus fauet Commen. 3. de Cælo com. 28. dicens idẽ posse à se ipso pati actione æquiuoca. Alij frequentius indistinctè acceptant axioma Aristotelis: & hanc conditionem, vt omnino necessariam in omni agente requirunt, non solum quoad transeuntes, sed etiam quoad immanentes actiones. Quod diserte declararũt Capreol. in 1. dist. 3. q. 3. & Aeg. quodlib. 3. quæst. 16. & quodlib. 5. quæst. 15. Ferr. 1. contra Gentes, 23. Vbi tamen excipit efficiẽtiam per naturalem resultantiam: quod fortasse (si consequenter loqueretur) non esset necessarium. Alii verò distinctionibus uarijs utuntur, quas in progressu explicabimus.

D

Nonnullæ suppositiones ad quæstionis resolutionem.

E

PRimo ergo statuendum est non esse necessariũ, agẽs distingui supposito à passo recipiẽte. Hoc satis patet inductione facta: idque expresse docet Aristoteles 7. physicorum in principio, & 8. physicor. cap. 4. Vnde infert, idem posse mouere se ipsum si distinguitur in partem per se mouentem, & partem per se motam, quomodo ait animalia mouere se ipsa motu locali, & fere eodem modo mouent se uiuentia motu augmentationis: agũt enim directè in alimentum, quod in se conuertunt, & sibi vniũt, & ita augentur. Sic etiam non est inconueniens, idem mouere se per accidẽs, sicut mouetur anima, moto corpore. VI. Agens nõ necessario a patiente distinctũ supposito.

Secundo supponendum est in eodem supposito agẽte in se ipsum uarijs modis posse distingui agens à patiẽte. Primo secundũ diuersas partes integrantes: secũdo iuxta diuersas partes substãtiales, & es- VII. In eodem supposito, variè agẽs

 sentia-

cientem causam necessario habere debet, & nõ aliã A nisi ipsammet substantiã spiritualem motã, quando ipsa se mouet. Tunc ergo non põt causa efficiens à recipiente distingui supposito, quia supponimus, idem suppositũ se mouere, neq; ẽt potest distingui in partem per se mouentem, & motã, quia non habet partes, ergo ad summũ distingui põt ratio efficiendi à ratione recipiendi motũ, vel terminũ eius. In quo ẽt variæ sunt opiniones: suppono tñ vt probabilius, motum illum immediatè recipi in substãtia Angeli, nã sicut corpus per quantitatem est presens loco, ita Angelus immediatè per substantiam suã: non .n. habet quantitatẽ, neq; in eo fingi põt aliud accidens, quo mediante sit capax præsentiæ localis. Loquar aũt de proximo, & immediato subiecto illius præsentiæ, quidquid sit, an ad illã actionem requiratur aliqua actio, vel contactus virtutis B respectu corporis: id.n. ad præsens non refert, nam id quod fit in Angelo per modum localem, non est actio in corpus, sed est realis præsentia eius: hæc autem immediatè afficit substantiam Angeli: eadem ergo substantia est ratio recipiendi talem motum, quia in eodem proximo subiecto sunt motus, & formalis terminus eius.

XLII. Quod sit princip.ũ proximũ motus localis in spiritibus.

De ratione aũt efficiendi illum motũ variæ sunt opiniones, nam quidam ponunt fieri immediatè per voluntatẽ: vnde supponendo, vt nos supponimus, voluntatem esse rem distinctã à substantia, fit, rationem proximã efficiẽdi illũ motum esse distinctã in re à ratione recipiendi. Qui aũt negant potẽtiã voluntatis distingui in re à substantia, fortasse di C cerent actualem volitionem se mouendi, esse proximam rõnem efficiendi illum motum, & illam esse à substantia distinctam. Alij aũt non existimant uolũtatem, aut uolitionem esse principium proximum ac per se efficiendi motum illum, sed esse peculiarem virtutem motiuam, volitionem aũt esse applicationẽ seu imperium illius virtutis motiuæ, quæ, sicut in nobis, & alijs animalibus distinguitur ab appetitu, ita in Angelis à voluntate. Illam aũt virtutem aliqui existimant non esse in re distinctam à substantia. Iuxta quorum opinionem ẽt ratio agendi, & recipiendi hunc motum non distinguũtur in re, sed ratione tantum. Nos aũt probabilius existimamus virtutem illam motiuam, ẽt si credatur in D re distincta à voluntate, esse ẽt in re distinctam à substantia Angeli, ex generali principio supra posito, quod proxima facultas ad actionem accidentalem in creatura, est accidens a substantia distinctũ: & ita concludimus, proximum principium quo efficiendum motum illum, esse in re distinctum à subiecto in quo recipitur. Et ratio est, quia hoc principiũ est potentia merè actiua, quæ non agit nisi in præsupposito subiecto: ergo requirit in illo potentiã passiuã à se distinctam. Et hoc confirmat definitio illa Arist. 9. Metaph. dicentis, [Potentiam actiuam esse principium transmutandi aliud in quantum aliud.] de qua paulo inferius plura dicemus.

XLIII. Neque contra hanc conclusionẽ obstat princi E pium: illud Aristot. [Omne quod mouetur, ab alio mouetur] nec rationes quibus ab ipso cõfirmatur, quia, vt supra notaui, Aristoteles locutus est de motu Physico, & materiali, hic autem motus Intelligentiarum non est huiusmodi, & satis dubia res est, an Aristoteles illũ motum cognouerit, vel potius existimauerit, Intelligentias esse omnino immobiles. Vnde inductio eius Intelligentias non comprehẽdit, vt per se constat. Neq; etiam illa ratio, quæ supponit mobile esse diuisibile in partes. Ratio autem alia, quod non possit res simul esse in potentia, & in actu, optimè hic dissoluitur per distinctionem de actu virtuali, & potentia formali, & ad summũ probat distinctionem principij quo agendi a subiecto recipiente, Angelus.n. existens in cœlo est in poten A tia formali, ut sit in terra: actu tñ habet virtutẽ qua possit se mouere, & facere præsentem terræ. Neque hic habent locum limitationes supra positæ, cum quibus diximus illud principiũ esse uerum ẽt de actu virtuali: nam vna limitatio erat, vt intelligeretur respectu motus Physici: hic autẽ motus, de quo agimus, non est Physicus. Alia vero .s. quod oporteat rem esse in præternaturali statu, hic nõ est necessaria, quia in hoc superant res viuentes eas, quæ non viuunt, quod possunt se mouere etiam quãdo in suo naturali statu existunt, & ideo in eodem possunt habere actum virtualem simul cum potentia formali ad aliquem motum.

XLIV. Rerum ab intrinseco localiter se mouẽtium 3. ordines.

Vnde ex discursu hactenus facto licet colligere B tres ordines rerum se mouentium localiter aliquo modo à principio intrinseco. Primus est earum quæ solum ita mouentur quando sunt in præternaturali statu: & in his licet principiũ motus in eis sit, non tamen ut earum proprium, sed vt instrumentum, seu virtus alterius: & huiusmodi sunt res inanimatæ. Aliæ verò sunt res quæ propriè se mouent à principio intrinseco, ut sibi proprio, non tamen perfectè, & per se primo, sed per vnam partem mouendo aliam, & ita quasi per accidens mouendo totum: & ad summum possunt vnam sui partem per se primo mouere, illam .s. quæ est veluti fundamentum motus aliarum. Et huiusmodi sunt viuentia corporea. In tertio vero, & superiori ordine sunt res, quæ nõ solum se mouent per intrinsecum principium, vt C proprium, sed etiam se per se primo mouent secundum se totas, quia non habent partes, & ideo in eis principia agendi, & recipiendi, ut quod, distingui non possunt, sed ad summum principia quibus. Estque hoc consentaneum perfectioni harum rerũ, quia inter creaturas viuentes perfectissimum gradum possident.

Quarta assertio de actionibus immanentibus.

XLV.

Dico quarto: In causa efficiente actum immanentem non solum non distinguũtur semper principia, ut quod agendi, & recipiendi, verum potius non semper necesse est in re distingui principia ut quo, licet sæpè ita accidat. Prima pars hu D ius assertionis est manifesta, sequiturq; ex ipsa ratione actionis immanentis: recipitur enim in ipso operante, & ideo necesse non est, vt suppositum agens distinctum sit à recipiente, neque etiam, ut secundum diuersas partes agat, & recipiat. Tum quia sæpè non habet partes: tum etiam, quia hæc actio in eadem potentia recipitur a qua elicitur, & ideo etiam in supposito habente partes fit, & recipitur in eadem parte. Atque hinc reddi potest ratio in generali secundæ partis conclusione, nam cum actio immanens non solum in eodem supposito, sed etiam in eadem potentia eliciente maneat: nil vetat, quo minus etiam in proximo principio quo, agente, & recipiente illam, non inueniatur in re di E stinctio.

XLVI. Vt autem hæc pars, & tota conclusio declaretur amplius, & probetur, oportebit magis in particulari has actiones immanentes distinguere, & quo in singulis assertio locum habet, declarare. Omnes igitur hæ actiones, aut ad cognitionem pertinent aut ad appetitũ: & esse possunt, uel in parte rationali, vel in sensitiua. Rursus in omnibus illis considerari potest, uel principium quo principale, seu substantiale, vel proximum, seu accidentale. In his ergo actionibus quatenus sunt in parte sensitiua facilè distingui põt principiũ quo principale agendi & recipiẽdi: nam illud est anima, vt ex definitione animæ manifestum est: hoc uero est corpus. Nam iuxta ueram doctrinam, hæ operationes sensitiuæ, cum materiales sint, recipiuntur in corpore, vel in

toto

testimonia in contrarium inducuntur, & explicantur.

tatem non esse principia agendi, nam ibidem etiā ait neque esse principia patiendi: loquitur enim de principio agendi, vel transmutandi aliud, vel patiē di vel ab alio, actione, vel passione, quæ ad generationem, vel corruptionem tendat, de qua ibi loquebatur? Item dicere possumus loqui de proprio principio, & principali, cui simpliciter tribuatur actio, & cōsequēter de propria efficiētia, & actione. Hęc enim, quæ grauitati, aut leuitati cōuenit: potius est resultantia quędam naturalis, eo modo quo est efficientia, nō est dubium quin grauitas sit principiū eius. Quæ etiam est sententia Diui Thomæ in 1.2. q.36. arti.2. & in tertio contra Gentes, ca.23. ratione quarta, & alijs locis quæ notat Capreolus suprà & Bergomensis in Cōcordāt. dub.690. & 691. Qui etiam illa loca cōciliant cum alijs, in quibus Diuus Thomas negare videtur, hæc corpora habere in se principium actiuum motus, scilicet, quod ibi intelligat de principio principali, hic de instrumentali, seu ibi de [principio quod,] hic de [principio quo.

XXV. *Formane grauis aut leuis in eius motū naturalem influit.*

Sed quærēs, an hoc principium internum sit sola grauitas, an etiā substātialis forma: variè enim loquuntur authores. Respondetur si loquamur de principio per se proximè, & actu influente, illud esse solam grauitatem, quia in illa est sufficiēs vis ad efficiendum illū motum, & terminum eius non minus quam sit in calore ad calefaciendum. Quod declaratur ex misterio Eucharistiæ, nam æqualē grauitatem habent species panis, & æquali motu mouebuntur deorsum sine forma, ac si adesset ibi substantia panis. Si uerò sit sermo de principio intrinseco remoto, sic forma substantialis est principiū, quia ab illa manat, atq. resultat naturaliter grauitas, sicut aliæ proprietates naturales.

XXVI. Nihilominus tamen addendum est ultimo, hunc motum naturalem principaliter esse tribuendum generanti, qui formam, & mediante illa, grauitatē indidit, à qua motus resultat; sicut projcienti, & imprimenti impetum tribuitur motus qui ab illo manat. Quia ut impetus impressus, licet sit uera virtus motiua, & in se habeat sufficientem uim ad illū motum, nihilominus non mouet, nisi ut instrumentū projciēs, & uice eius; ita grauitas non mouet nisi vt instrumentum generationis, & vice eius. Hęc est mens Diui Thomę, & aliorum authorum, quos citaui in ultima sententia; & Aristotelis in citatis locis, qui in hoc sensu sæpe alibi dicit, inanimata non habere in se principium vnde est motus, & hoc discrimē semper assignari inter ea, & animātia, vt videre licet 2. de Cœlo, cap.2. textu 9. & 1. de Anim. ca.2. tex.29. & li.2. c.2. tex.13. Et hoc discrimē viuentiū à non viuentibus communi omnium cōsensu receptum est, ut notat Diuus Thomas 1. contra Gentes cap.97. Ratio autem huius attributionis est, quia perfectio horum inanimatorū nō cōsistit in motu ad sua loca, sed in esse, seu permanere in suis locis: qui status, seu perfectio, per se loquendo conuenire potest his rebus in eodem momento, quo esse incipiunt ex ui suę generationis: & ideo sicut aliæ proprietates, & naturales dispositiones, quæ per se cōueniūt rei genitæ ex vi generationis, à generāte dari cēsetur, ita etiam, & naturalis locus. Atq. hinc ulterius fit, ut quacūque ratione naturalis locus, vel impediatur, vel auferatur, via seu regressus ad illū, eidem generanti semper tribuatur, quia semper eodem principio, & eadem dominatione naturali fit: & quia eiusdem est terminum, & uiam, seu motum ad illum conferre. Atq. hoc modo explicauit hanc rem D. Tho. 3. contra Gentes, cap.23. dicens; [Forma est principium motus localis, in quantū alicui corpori secundum suam formam debetur aliquis locus, in quam mouetur ex ui suæ formæ tēdentis in locum illum quem quia dat generans, dicitur esse motor.] Sic etiam supra dicebamus reductionem

A aquæ tribui generanti, qui naturalis, ac perfecta frigiditas, per se loquēdo, debita est aquæ ex ui suæ generationis, & formæ. Solum est differentia, qd motus ille reductionis aquę ad frigiditatē est immediatè à forma substantiali; motus autē reductionis ad naturalem locum est, media virtute motiua. Huius autem ratio non est, nisi quia frigiditas est prima passio, esse autem in tali loco, non est prima, seu immediata passio, sed mediatè conueniens ratione alterius, puta grauitatis, aut leuitatis: hoc autē nil impedit, quo minus utraque sit dimanatio naturalis ex ui generationis.

Et ex hac ratione colligitur discrimen, ob quod actiones inanimatorum [illegible] exteram materiā nō tribuuntur generanti, ut dū ignis calefacit, &c. licet B cōsequantur naturaliter formam, & facultatem datam à generante. Item, cur motus augmentationis, per quem genitum ad perfectam qdantitatem tendit, non generanti, sed ipsi genito tribuatur. Ratio enim est, quia hæ non sunt proprietates naturales aut perfectiones debitæ rei genitæ in instāti quo generatur, ex ui suæ generationis: Dices, cum aqua calida calefacit, non solus ignis dicitur calefacere, sed etiam ipsa aqua, & lapis, si descendendo impellat aliquid aliud, vere dicitur illud mouere, ergo vere etiam dicetur efficere suum motū; atque adeo mouere se tanquam suppositum in se sustētans principium proprium illius actionis. Hęc enim sola ratione aquæ calidę actio calefaciendi tribuitur. Respō C detur, in aliquo sensu non esse inconueniēs admittere illam locutionem, ut notauit Ferrariensis primo cont. Gentes, c.97. & significauit Capreolus supra scilicet quatenus denominat quasi materialiter suppositum habens in se proximum principiū talis motus. Quia tamen illud principium gerit uicem alterius, cuius est instrumētum, ideo, simpliciter, & absolutè loquendo, in illud refunditur actio, sicut clare constat in exemplo de projectis.

XXVIII. *Obiectioni satisfit.*

Dices tandem: Quamuis hæc congruentia data satis declaret modum illum loquendi philosophicum esse habere in re aliquod fundamentum: quid tamen refert ad efficientiam realem, & conditiones ad illam necessarias declarādas? Nam ex dictis talis D cōcluditur potentiam vere actiuam, ut in aliquod subiectum efficiat non necessario debere esse in subiecto distincto, neque in distincta parte illius subiecti. Respōdetur, merito, ac sapienter hoc fuisse à philosophis consideratum, ac declaratum, ut significarent, res uitæ carentes non accepisse à natura virtutem ad perficiendum se, per se loquendo, sed harum rerum naturā solū postulare, vt in sua naturali perfectione generentur. Et hinc constituerunt differentiam inter uiuentia, & non uiuentia: quā etiā Plato in Phædro, & dialogo decimo, de legibus asse cutus est, quod uiuētia talia instituta sunt à natura ut possent se ipsa perficere, seu actuare (de creatis proprie loquimur) nō uiuentia autem per se non habent nisi quietem in ea perfectione, quam a generante recipiunt, nisi aliunde impediantur. Quia tamen optime instituta sunt eam imperfectionem, accipiunt cum debita connexione suæ essentię, & proprietatum inter se, quæ tota authori talium rerum, seu generanti merito tribuitur. Et ideo quotiescunque huiusmodi res ex accidente impediuntur a statu naturali, & postea, ablato impedimento ad illum redeunt talis reditus nō censetur esse per propriā actionem, sed per naturalem resultantiam, & ideo non tam ipsis, quam generanti tribuitur.

Difficultas de animantibus se loco mouentibus.

XXIX. Secunda difficultas circa eadem inductionem Aristotelis est de motu animalium se mouentium,

tiū, nam in eis non uidetur distingui agens à patiēte. Quam difficultatem Aristoteles dissoluit, dicēs, [animal nō se mouere p se primo,] idest, ita ut unaquęque pars seipsā moueat, sed per unam partem, s. integralem, & organicam, mouere aliam, ut experiētia ipsa videtur ostendi; & ita distingui ibi agent a patiente, saltem secundum partes. Sed vrgetur difficultas, nam hic processus inter partem mouentem, & motam, non procedit in infinitum, non est enim inter partes pportionales, sed æquales, seu alicuius certæ magnitudinis, neque ille processus in causis per se ordinatis locum habet: sistendum est ergo in aliqua prima parte mouēte: illa autem non potest mouere nisi mota, id enim de omnibus motoribus corporeis docet ipse Aristoteles septimo Physicorū capitulo primo, textu tertio, & maxime verum habet in corpore mouēte aliud quasi impellendo, quomodo pars vna animalis videtur aliam mouere. Sumo ergo primam partem mouentem in animali, & inquiro, à qua illa moueatur: non ab alia, cum illa sit primo mouens in illo ordine, ergo à se. Neq. n. est aliud principium, in quod reducatur; nam ille motus tribui non potest generanti, cum uitalis sit, & non sit per naturalem dimanationem, sed ex appetitu animalis. Nec satisfaciet, qui respondeat, motum illius partis esse ab anima, vt informante partem illam, recipi autem in eadem parte ratione materiæ, quia, vt supra objiciebam, hoc modo dici posset quodlibet corpus mouere se ipsum ratione formæ, & moueri ratione materiæ.

XXX. Eadem difficultas est de motu cordis, qui perpetuus est, dum animalis vita durat estque inter duos terminos, & ex pulsu tractuque componitur. Vnde licet modo semper duret, non tamen est perfecte continuus, nam inter dilatationem, & contradictionē aliqua quies necessario intercedit. Huius ergo motus nulla est alia causa efficiēs, præter cor ipsum quod cū homogeneum sit, non potest distingui in partem per se mouentem, & per se motam, sed totū per se primo se mouet. Nec potest motus ille attribui generāti propter easdem rationes nuper tactas, scilicet, quia est motus vitalis, & in eo consistit perfectio viuentis, alias motus augmentationis deberet etiam tribui generanti.

XXXI. Quæ sit potentia loco motiua animalis. Ad priorem difficultatem, si uerum esset, vt nonnulli existimant, virtutem actiuam motus animalis non esse aliam ab appetitu, qui immediate actu suo excitat neruum, qui est prima pars, quę mouet alias sic facilis esset responsio; nam appetitus, si est sensitiuus, est in corde, si rationalis, in anima ipsa: & per actum suū formaliter immanentem, & uirtualiter transeūtem, mouet primam partem animalis: & ita distinguitur ibi agens à patiente, quia uel appetitus est in distincta parte animalis? vel certe se habet, ut motor quidam separatus. Veruntamen hæc responsio supponit falsam sententiam, nam re uera virtus motiua animalis, prout actiua est, distincta est ab appetitu, ut probatur latius in scientia de anima. Sūt verè, qui existiment hanc potentiam motiuam uel esse animam ipsam secundum substantiam suā, vel certe esse in sola illa: qui consequenter aiūt solam animam, vt informantem neruū, mouere illum per se ipsam, seu per potentiā, quæ est in ipsa, & per neruum, ut per instrumentum mouere proximam partem, &c. Et ad obiectionem superius factam responderi poterit, iuxta hanc sententiam, concedendo in illa prima parte motus animalis, seu in neruo, nō distingui partem integrantem per se mouentē, & per se motam, sed solum partem essentialem. Neque id esse inconueniens, quia ibi anima, eo quod in se habeat totam mouēdi uirtutem, se agerit, ac si esset mouens quod, & separatum. Et ita hoc nō repugnat intentioni Aristotelis. Imho dici possit satis esse, quod nullum mobile corporeum integrū, & totale se ipsum per se primo moueat, quamuis secundū aliquā partem inchoātem motum illam moueat sine alio instrumento, sed solum ratione suæ formæ, sicut infra dicemus de motu cordis. Quo sensu posset probabiliter defendi hæc responsio, etiamsi potentia motiua, quæ est in neruo, non sit in sola anima sed in ipsa parte vt cōposita ex corpore, & anima: qđ uidetur probabilius, præsertim in brutis animalibus. XX

Vlterius vero addere possemus, primum instrumentum motus animalis esse musculos, qui ex neruis, & quibusdam ligamētis, & carne cōpacti sunt, vt Galenus latius explicat 12. de usu partium, ca. 5. Hoc autem instrumētum non ita mouetur à se quin alia concurrant ad eius motum, ratione quorum dici possit ab alio moueri. Nam in primis non potest ipsum inchoare motum quin alia pars animalis immota maneat, cui ipsum innitatur: in omni. n. animalis motu experientia ipse constat, non posse fieri motum unius partis, nisi quiescente alia: illa ergo pars quiescens etiam pertinet ad instrumentū motus, & dicitur mouens per se immotum; & ita ratione illius distinguitur mouēs à prima parte animalis mota simul, & mouente. quod notauit Albertus li. 3. de anim. tract. 4. cap. 8. Addere item possumus ex Diuo Thoma, Commentatore, & alijs 3. de Anim. cap. 10. etiam cor esse aliquo modo fundamentum huius motus, tum quia nerui ab ipso fluunt, tū maxime, quia concurrit medijs spiritibus animalibus, ad mouendum musculum, nam constat etiam experientia hanc virtutē motiuam sine spiritibus exerceri nō posse: quos spiritus cor aut cerebrum (iuxta varias Philosophorum sententias) mittit ad eā partem, qua inchoandus est motus: ergo verisimile est illos spiritus deseruire etiam aliquo modo, ut instrumenta motus: ipsi autē spiritus mouentur impulsi seu agitari ex efficacia alicuius uirtutis existentis in corde, vel cerebro, quæ ipsa immota manens impellit spiritus, intercedēte appetitu. Sicut virtus expulsiua excrementorum naturaliter expellit immota manens. Nec necesse est, ut omne corpus moueat actum motum, sed satis est, quod alias sit mobile, vel certè, quod moueatur per accidens ad motū totius, sed de isto axiomate iterum infra dicetur.

XXXII. Vide Zimaram Theo re. 94. & Themistiū 1. de Anima in Paraphrasi cap. 17. Qualis sit motus cordis, explicatur. Ad posteriorem partem difficultatis, quia motus cordis cum naturalis sit ex contrarijs componi videtur (nam consistit in continuo accessu, & recessu inter eosdem terminos, non in modum circulationis, sed per dilationem, & constrictionem) idest Philosophis omnib. admirabilis ille motus visus est. Vnde quidam dixerunt nō esse à natura particulari, & intrinseca, sed ab uniuersali natura, & extrinseco motore. Quam sententiam ridiculam appellat D. Th. opusculo 15. Et merito, quia finis illius motus non est aliquid pertinens ad uniuersalem naturam, sed ad particularem ipsius animalis, nimirum refrigeratio, & modeatio caloris vitalis ipsius cordis medio aere per respirationem attracto: & ideo est absolutè necessarius ad uitæ conseruationem, non est ergo ex natura vniuersali, sed ex particulari ipsius animalis ergo oportet, vt in ipsa natura animalis sit proprium principium illius motus, quia ea quę sūt ab intrinseco necessaria, & perpetua, in ipsamet natura debent habere internum principium.

XXXIV. Ait igitur Diuus Thomas in citato opusculo, illū motū effectiue prouenire ab ipsa anima, quatenus est naturalis forma corporis. Quia vero statim occurrebat obiectio supra tacta, quod hoc nō satis est vt distinguatur in partem mouentem, & motam ad sensum Aristotelis: ex quo sequitur, totū cor se per se primo mouere; addit D. Tho. motum illum tribuendum esse generanti: quia ad modum propriæ passionis ex ipsa forma naturaliter resultat, quā sententiam Capreolus, & Ferrariensis supra sequuntur. Quod sane difficultatem nō paruam habet primo

mo id explicando, quo modo ab vna, & eadem facultate naturaliter agente possit tam varius motus resultare, quia virtus naturaliter agens est determinata ad vnū: dilatatio aūt, & cōtractio, seu accessus, & recessus ab eodem termino, sunt cōtrarij motus. Neque. n. est simile de motibus animaliū, qui et naturales dici possunt, quatenus quadam naturæ necessitate fiunt; illi. n. proficiscuntur ab appetitu, qui cognitionem sequitur, & variari pōt iuxta varias apprehensiones, quæ et variātur iuxta varias applicationes obiectorum: motus aūt cordis non procedit ab appetitu, sed ex mera proprietate naturali. Neque etiam videtur simile, quod D. Thom. adducit de motu circulari cœli, in quo includitur accessus, & recessus secundum diuersas partes ad aliquē partialem terminum: tum quia in motu circulari illud reperitur sine vlla contrarietate motuum, & cum vera continuitate partium motus: hic autem videtur esse vera contrarietas inter partes huius motus, vnde vera quies inter eas intercedit. Tum et, quia ille motus circularis non est ab interno principio actiuo, sed ab extrinseco motore. Hæc verò difficultas æquè procedit, siue dicamus illum motum fieri à generante per resultantiam naturalem, siue ab ipso animali per propriam actionem, nam semper fit à facultate naturaliter agente. Et ideo nihil aliud dicendū occurrit, nisi sensitiuā animam, eo quod nobilior forma sit, habere posse facultates naturales, quæ in modo operādi superent inferiores formas: huiusmodi aūt est hæc facultas motiua, quæ est in corde: & ideo non omnino determinatur ad vnum, nisi intra suam quasi sphæram, id est, intra illos terminos, ad quos per dilatationem accedit, recedit autem per contractionem. Ex quibus partibus componitur integer modus, qui physicè vnus est, quamuis non sit mathematicè continuus.

XXXV. Hoc tamen supposito, difficile est motum illum tribuere generanti. Primo, quia est actus vitalis: actus autem uitæ est à principio intrinseco, vnde nō debet reduci in extrinsecum. Fortasse nō desit, qui neget motum illum esse vitalem, quia non fit per appetitum, & cogitationem. Hoc tamen improbabile est, & contra omnes philosophos: licet enim dubitent, an ille motus sit ab anima, vt vegetatiua, uel sensitiua, vt latè Zimara Theorem. 12. tamen omnes conueniunt esse ab anima, vt anima est, cum sit quasi fundamentum vitæ. Quinto, absurdum videtur, meam respirationem tribuere generanti, & dicere, quod ego non respiro: at respiratio etiam est actio naturalis, quæ fit sine interuentu appetitus, imo ex ipso motu cordis, & pulmonis fit. Tertio, vix potest reddi ratio, cur etiam nutritio non tribuatur generanti, nam etiam est merè naturalis, & incipit extrinsecè tantum ab instanti generationis, & perpetuo durat ex se, & vt nutritio est (secus, vt augmentatio) non tendit in aliquam perfectionem debitam ex vi generationis, sed ad conseruandam uitam, reparando quod perditur. Sic ergo motus ille cordis incipit extrinsecè ab instanti generationis, & semper durat de se, & non tendit ad aliquem locum debitū animali, seu cordi ex vi generationis, sed fit ab ipso uiuente ad conseruationem uitę, cui motus ille deseruit, saltem, vt causa per accidens, uel ad remouendum, & expellendū aliqua corrumpentia, uel ad attrahendum aliquid refrigerans. Et ideo non existimo incōueniens hunc modum attribuere ipsi animali, & asserere, secundum eandem partem integralem mouere, & moueri: satisq. esse, quod rationes agendi, & recipiendi sint diuersæ: Aristoteles. n. solum de motu totius animalis dixit, fieri per motionem vnius partis in aliam. Iuxta, quam responsionem consequenter fatendum est, non oportere [agens, & patiēs, vt quod] distingui in hoc motu physico, eo quod uitalis, & tantum par-

A rialis sit, quod nullum est inconueniens, vt magis ex tertia assertione patebit inferius: & videtur esse satis consentaneum menti Aristotelis lib. de communi animalium motu, in fine.

Difficultas de motore cœli.

Tertia difficultas est, quia Aristoteles solum facit inductionem in sublunaribus corporibus: omittit aūt cœlestia, uel potius ex illis ad hæc argumentum facit: non uidetur autem efficax, saltem ad inferendum cęlū moueri ab alio motore, ut quod, sed ad summum ab alio, vt quo id est, à propria forma. Quid enim, si quis dicat formā cœli esse quoddam speciale genus animæ, ad quam talis motus naturali necessitate consequitur, non per unam partē integrantem in aliam, sed in qualibet parte per se ipsam, mediante sola forma, & facultate naturali, sicut paulo antea dicebamus de motu cordis? Respondetur, uerum esse, Aristotelem non assumpsisse in sua inductione corpora cęlestia, sed ex inferioribus, quæ nobis sunt nota, argumentari ad superiora, quæ minus nota sunt. Erit autem efficacissimum argumentum, si supponamus motum illum non esse ita naturalem illis corporibus secundum proprias, & particulares naturas, sicut est motus cordis, aut grauium, & leuium: quia ille motus neque ordinatur ad conseruationem, uel perfectionem aliquam illorum corporum, neq. ad aliquem locum naturaliter eis debitū. Quo discursu utitur D. Tho. XXXVI.

B

C 3. contra Gentes, cap. 23. ratio 4. ut probet, motum cœli non esse ab intrinseca forma. Tunc. n. motus à forma naturaliter manat, cum locus comparatus per talem motum debetur mobili, ratione suæ formæ, ut patet in omnibus corporibus naturalibus, locus autem, quem cœlum acquirit per motum circularem, non est ei debitus ratione formæ, quia nihil ad perfectionem, uel inclinationem formæ eius refert habere potius hoc ubi, quam aliud, siue in ordine ad diuersas partes suas: v. g. habere Solem in hoc hemisphærio potius, quam ab alio. Accedit dici nō posse, cęli formam ob solum motum localem esse animam, ut in superioribus tactum est, & inferius etiam dicetur, tractando de Intelligentiis creatis. Vnde, etiam si quis contendat illum motum ita esse naturalem cœlo, sicut sunt alij motus corporum

D naturalium, nihilominus debet illum motum reducere in authorem cęli, tanquam in eum qui impetū impressit ad illum motum: sicut grauia, & leuia dicuntur moueri à generante. Quod si quis negaret, cęlum habere authorem, sed ex se esse, & habere inclinationem, & facultatem naturalem ad illum motum, talis error confūtandus esset aliis Metaphysicæ principiis, nam ex solo motu physico id fieri nō potest, ut infra latius dicemus: quamquam per se incredibile sit, rem quæ indiget motu, uel ad suam perfectionem, uel etiam ad suam actionem, habere ex se esse absque alterius communicatione, seu productione.

E Ex his ergo satis uidetur inductione constare, oēm motum localem corporalem, ac physicum requirere motorem, seu efficientem causam distinctā à moto. Ratio aūt huius necessitatis primo reddi potest in illo principio Aristotelis, quod [nihil potest simul esse in potentia, & in actu.] Quod tamen limitandum est, & accommodandum eo modo, quo diximus de motu alterationis. Quamquam re uera adhuc minorē uim habere possit in motu locali eo, quō localis motus, aut terminus eius, per se loquendo, non sit principium, seu uirtus, aut actus à quo procedit similis motus, sed facultas aliqua motiua superioris rationis ab ipso motu. Esset autem efficax illud principium in corporibus, si uerum esset aliud axioma satis receptum, & Aristoteli tributum, quod [corpus non mouet localiter, nisi motū etiam XXXVII. Ex difficultatib. præmissis conclusio elicitur, & rōne probatur.

etiam localiter:] nam siue ille motus requiratur, vt ratio mouendi, siue, vt conditio, iam supponitur, corpus debere esse actu motum, vt mouere possit. Et inde optimè infertur nō posse esse mobile à se, quia
X. non pōt simul esse in actu, & in potentia. Veruntamen illud axioma non est receptū ab oībus, & videtur nonnullas instantias pati: nam magnes immotus manens attrahit ferrum, &c. Sed dicendum est dupliciter posse vnum corpus mouere aliud. Primo, per se, & immediatè, nihil aliud imprimendo præter motum: & tunc re vera nunquā mouet, nisi motum localiter. Secundo contingit moueri localiter, præuia alteratione, & hoc modo magnes attrahit ferrum; & tunc quidē contingit vnū corpus manens immotum, mouere aliud. Tunc verò saltem ob eā rationem, quod ille motus fit media alteratione, necessarium erit motorem à mobili distingui: & ita ratio facta erit efficax in motu locali, vel immediatè ratione sui, (vt sic dicam,) vel mediatè ratione alterationis, si mediante illa fit.

XXXVIII. Aliam verò rationē adduxit Arist. 7. phys. tex. 2. vt probet, corpus non posse à se per se primo localiter moueri: quæ in summa hæc est. [Omne qd mouetur, est diuisibile in partes: ergo non potest se per se primo mouere.] Probatur consequentia, quia qd mouet se per se primo, non quiescit, ex eo, qd aliud quiescat, aut mouere desinat, nam cum se moueat, non pendet ab alio in suo motu. At verò, cum mobile habet partes, quiescente parte eius, uel quiescit totum, & sic non mouebatur per se primo, sed ab ea parte, qua quiescente, moueri desinit: vel adhuc mouetur: & sic etiam sequitur non se mouere per se primo, sed ab ea parte à qua moueri dicitur, quiescente alia. De qua ratione multa scripta sunt ab expositoribus, multique illam existimant esse demonstrationem, ut Alex. Simplic. Auer. D. Thom. qui differunt. Nam Auerroes putat esse demonstrationem à posteriori tantum: D. Thom. autem vult esse à priori, significans diuisibilitatem mobilis esse causam ob quam non possit moueri per se primo. Aliis autem uidetur sophistica ratio, & inefficax.

Alia Arist. ratio examinatur.

XXXIX. Et sanè uidetur esse æquiuocatio in termino illo [per se primo.] Duob. enim modis intelligi pōt aliquid moueri per se primo. Vnus est, quod motus totius mobilis ita conueniat toti, ut a nullo alio pendeat, etiam à partibus. Et hoc sensu rectè probat ratio non posse corpus mouere se per se primo. Sed hoc nil refert ad concludendum, necessariam esse distinctionē inter motorem, & mobile: quia illa dependentia totius a partibus potest esse tantum materialis, & non effectiua, nisi fortè respectiuè, id est, in quantum unaquæque pars mouet se ipsam, ut statim declarabitur. Alio ergo modo dici potest aliqd mouere se per se primo, quia secundum omnem suā partem mouet, & mouetur, ita, ut nulla pars moueat aliam, neque totum, vt sic, sed unaquæque moueat se ipsam, & ita partialiter concurrat ad motum totius, qui ex motibus, & motionibus omnium partium consurgat. Et quidē, si aliquid se moueat hoc modo, propriissimè dicetur ita se mouere per se primo, ut in eo non distinguatur mouens à mobili. Qd autem non possit aliquod corpus ita se mouere, nō potest efficaciter concludi prædicta ratione, etiamsi vtrumque illius membrum concedatur. Primo. n. fieri potest, vt, quiescente parte, totum omnino quiescat secundum omnem suam partem: non quia totū à sola una parte moueretur, sed quia dum una pars desinit se mouere, & quiescere, resistit alteri, & impedit illam ne se moueat: quod non solum in diuersis partibus, sed etiam in diuersis mobilibus uidere licet: nam si duo lapides deorsum moueantur, unus post alium, si prior detineatur, impediet et alium, ne descendat, non quia illum ante moueret; sed quia resistit motioni, quia ipse se mouebat. Dein-

A de fieri potest, ut quiescente parte, non quiescat totum secundum omnem suam partem, sed tantum secundum illam, quæ quiescere dicitur, secundum alias uerò adhuc moueatur, utcum, quiescente radice arboris, reliquæ partes agitantur. Et ex hoc etiam non sequitur, quod totum prius moueretur à sola illa parte, quæ adhuc se mouet, sed solum sequitur, illam concurrisse ad integrum motum totius simul cum alijs partibus.

Vnde illud axioma: [Quod mouet se per se primo, non quiescit ad quietem alterius;] duplici distinctione limitandum est. Per se enim uerum est non quiescere unum mobile quiescente alio, à quo non mouebatur: per accidēs autem, & quia ponitur impedimētum fieri potest, ut quiescat. Rursus, si illud XL.
B aliud quod quiescit, non sit omnino extrinsecū, sed pars mouentis, & mobilis, rectè fieri potest, ut, quiescēte illo, desinat moueri totum per se primo, id est, non secundum omnem suam partem, non quia totum non se moueret per se primo, sed quia mouebatur partialiter ab illa parte: hæc enim duo inter se non pugnant, ut per se manifestum est. Quod ergo totum, ut totum a partibus pendeat, nō obstat, quo minus motus totius per se primo proueniat ab eodem toto. Et declaratur apertè, nam alias eodē modo probaretur non posse corpus per se primo moueri ab alio, quod est apertè falsum: nam cælum per se primo mouetur ab Intelligentia, & terra per se primo mouetur, cum fertur deorsum, licet à generāte. Et sequela patet, nam in his etiam uerum hēt,
C quod si pars cæli quiesceret, totum quiesceret, uel saltē non per se primo moueretur sicut antea: quia motus per se primo totius pendet à motu partis materialiter, ut a parte integrante. Sicut è contrario tota terra per se primo quiescit in centro, & tū si pars desineret quiescere, totū iam nō per se primo quiesceret, non quia totum quiesceret effectiuè à parte, sed quia quies totius consurgebat quasi materialiter ex quiete partis. Et dum tota aqua est frigida, per se primo dici potest tota frigescere, & tamen si pars incipiat calefieri, iam non tota est per se primo frigida, sicut antea, non quia totum actiuè frigesceret a parte, sed quia frigiditas, ut conueniens per se primo toti, consurgebat quasi materialiter ex fri-
D giditate partium. Ex depēdentia ergo motus totius ut per se primo moti, uel mouentis à motu, uel motione singularum partium, non potest concludi totum moueri à parte, nisi partialiter, & (ut sic dicam) respectiuè, id est, quatenus unaquæque pars se ipsā mouet: quæ dependentia non tollit quo minus idē se ipsum moueat. Vnde non uideo, quomodo illo discursu dictum axioma demonstretur. Aliæ ergo probationes adductæ probabiliores sunt.

Explicatur Aristotelis axioma.

Tertia assertio de motu spiritualium rerum.

Dico tertio: Causa efficiens per motū, uel actionem aliquo modo transeuntem, in re spirituali non semper distinguitur in re à causa materiali, XLI.
E seu recipiente motum, nisi ad summum, quantum ad rationem agendi, & recipiendi. Hæc conclusio præcipuè ponitur propter motum localem Angelorum, quem uoco aliquo modo transeuntem, quia, quantum est ex ratione talis motus, fieri potest ab uno agente in aliud suppositum: & quia re uera per se non est actus immanens in potentia, per quā proximè efficitur. Hoc ergo motu certū est Angelū, Intelligentiā, uel aīam separatā posse se ipsā mouere, efficiendo in se motū: nā, ut infra suo loco attingemus, motus quo substātia spiritualis mouetur, non est in alia re distincta, sed in ipsamet substantia, quę mouetur. Et est ferè ex terminis euidens, quia res non dicitur moueri per denominationē extrinsecā, sed per uerā mutationem realem, quæ aliquam efficientem

Spūs seipsum pōt loco mouere

plane est contra mentem Aristotelis, qui non agit de principio formali quo: satis.n.erat constans, materiam & formam habere diuersa munera in rebus corporalibus: sed agit de principio quod, vel integro, uel saltem partiali, vt recte notauit D. Tho. q. 22. de veritate art. 3. & cōstat ex 8. Physicorum, c. 4. Alioqui cum agit de motu grauium & leuium, nō oportuisset recurrere ad generans, sed ad formam efficientem, & ad materiam recipientem motū. Neque in animalibus oportuisset distinguere partem per se mouentem à parte per se mota, quod de partibus integrantibus aperte intelligit Arist. ibid. tex. 28. Nec denique ascendendo ad motum cœli, oporteret separatum motorem eius assignare, sed intrinsecam formam, quæ esset principium actiuum motus, & materiam, quæ esse receptiuum.

XIV. Mēs Arist. in hoc explicatur.

Iuxta mentem ergo Aristotelis dicendū est, idem compositum materiale non posse alterare se ipsum per se, seu secundum eandem partem integralem. Ratio autem huius ita reddi pōt, quasi declarando seu consummando primam rationem Aristotelis. Quia, si substantia habeat in aliqua parte qualitatē formalem, & non virtualem, vel neutram habeat, non potest ad illam eādem qualitatem se mouere, vt optime probat ratio facta. Si verò habeat in illa parte qualitatem virtualem, aut qualitas etiam formalis, est connaturalis eidem parti, vel est violenta, vel neutra. Si est naturalis, sēper habebit illā, quia proprietas connaturalis ab intrinseco semper conuenit. Quod si talis fortasse sit, ut violenter tolli aut minui possit, tunc ablato impedimento, reducet se illa res ad statū connaturalem: tamen illud erit per modum resultātiæ naturalis, & actio principaliter reducetur in extrinsecum principium, quod est generans. Si autē illa qualitas sit uiolenta, impossibile est, ut eadem res per qualitatem virtualem caloris, se ipsam formaliter calefaciat calefactione uiolenta & preternaturali. Exemplū esse potest piper, quod vim habet calefaciendi linguam aut uentrem, & tamen non potest calefacere seipsum, quia talis calefactio esset sibi uiolenta. Huius autem ratio non facile redditur. Quod enim quidam aiunt naturæ lege cautum esse, ne quid sibi interitum aut incommodum paret, non videtur satisfacere, nam idem viuēs dum ab intrinseco corrumpitur, sibi interitum parat: parum autem videtur referre, quod hoc sit secundum diuersas partes, per unam alterando aliā, uel per eandem secundum diuersas qualitates. Et ratione patet, nam illa qualitas virtualis est sufficiēs ad efficiendā formalem in subiecto capaci, & naturaliter, ac necessario agit: ergo si subiectum, in quo est virtualis qualitas, est capax formalis, & caret illa, ex necessitate naturæ efficiet illā in se, neq; ob illam naturæ legem potest cōtinere actionem suam, nisi aliunde impediatur, quia non est agens liberū.

XV. Adde, nonnullos sentire, calidum naturale in viuentibus exiccare se ipsum, & consumere naturale humidum, non solum secūdum diuersas partes, sed etiam secundum eandem, vt videre licet in Ægid. quodlib. 2. quæst. 17. Vbi tamen ait illam consumptionem humiditatis fieri per resultantiam naturalem nimiæ siccitatis ex calore natiuo. Sed id cēseo impossibile, nam cum illa actio sit violenta, nō pōt resultare naturaliter ab intrinseco, quia est implicatio in adiecto, quia [uiolentum est, quod est ab extrinseco, passo nō conferente vim.] Vnde cēseo id qđ supponit Ægidius, esse falsum, & impossibile, nimirum quòd eadem pars animalis homogenea, id est secundum se totam eodem modo disposita, modo sibi connaturali, per calorem sibi natiuum, siue formalem, siue virtualem, minuat humiditatē sibi connaturalem seipsam violenter exiccando: quia impossibile est, quod eadem forma in eadem parte materiæ requirat dispositiones, aut formaliter, aut eminenter repugnantes: alias in seipsa & in sua inclinatione inuolueret repugnantiam.

XVI. Ratio ob quam uirtualis qualitas suum subiectum nō alteret.

Si ergo aliqua substātia, vel tota, uel ī aliqua parte, habet calorem v.g. virtualem in tanta intētione, puta ut quatuor, uel simul necessario habebit tantundem calorem formalem sibi connaturalem: uel certe tale habebit temperamentum, talemq. dispositionem naturalem, ut resistat & impediat, ne illa qualitas uirtualis suam formalem actionem in eadem parte exerceat: & hac ratione nihil potest se ipsum secundum eandem partem ab intrinseco alterare violenta alteratione. Quod maxime declaratur in his mistis, quæ habent virtuales qualitates actiuas primarum, nam illæ supponunt temperamentū accommodatum primarum qualitatum, & aliarum dispositionum quæ ad illas consequuntur: ergo fieri non potest vt in eadem parte dissoluatur tale temperamentum per intrinsecā actionem illius facultatis virtualis. Et hoc confirmat exemplum illud de pipere, ita.n. est dispositum & affectum alijs qualitatibus, & dispositionibus, ut eius calor uirtualis, nō habeat uim calefaciendi ipsum vltra connaturalem gradum caloris, quē requirit, quatenus tale mistum est. Alij existimant non oportere aliam rationē reddere, nisi quia qualitas non est actiua in subiecto in quo est, etiamsi nulla alia cōditio desit: Sed hoc mihi nō probatur, quia est manifesta petitio principij huius enim causam, & rationem inuestigabimus.

Ad idem probandū alia ratio.

XVII. Alia verò ratio reddi potest, cur piper non calefaciat se, nimirum quia fortasse non habet vim totalem seu integram calefaciendi, nisi aliūde iuuetur, Constat enim experientia applicatum manui non calefacere, sed indigere aliqua excitatione uel alteratione, & aliqua commistione cum intrinseco calore animalis, & idem dici potest de uino, & similibus. Vnde quamuis nulla ex his rebus per se sola se ipsū alterare possit sua qualitate uirtuali, tamē post quā incipit ab extrinseco alterari, & cum extrinseco agēte coniungi, nullum est inconueniens, quod consequenter adiuuet ad sui alterationem, aut corruptionem; iam.n. integrum alterans satis distinctū est à patiente. Sic igitur alteratio uiolēta nunquā potest esse eiusdem in se ipsum per qualitatem uirtualem.

XVIII. Alteratio indifferēs semper est ab extrinseco.

Alteratio autem indifferens, id est, nec uiolenta, nec naturalis, esse non pōt in eo, qui habeat qualitatem uirtualem ad talem alterationem faciendam, quia illa qualitas naturaliter ac necessario agit quātum potest: ergo uel inuenit in subiecto suo dispositionem naturalem repugnantem suæ actioni; & sic eius actio esset uiolenta: uel nullam inuenit repugnantem dispositionem, sic dimanatio erit naturalis, quia est ab interna, & natiua qualitate, & ex intrinseca naturæ necessitate. Vnde, si quæ datur alteratio uel actio ad qualitatem indifferens, vt est illuminatio in aere, sēper ac necessario est ab extrinseco agente. Et ratio est clara, quia si sit ab intrinseca forma immediatē, uel mediante aliqua qualitate cōnaturali eidem formæ, iam non erit indifferens, sed connaturalis illa qualitas.

XIX. Ratio adæquata pro conclusione.

Ex his ergo omnibus ita concluditur ratio. Omnis qualitas uel est uiolenta, uel naturalis, uel indifferens. Si sit uiolenta, & indifferens, euidenter est ab extrinseco agēte. Si uero sit naturalis, est à generāte; uel si dicatur esse ab intrinseco, est per naturalem dimanationem, de qua non est sermo in hac cōclusione. Accommodando autem hunc discursum ad rationem Aristotelis, dicendum est, illud principium: [Nō potest esse idē simul in potentia & in actu,] esse uerū, etiā de actu uirtuali, adhibita duplici limitatione. Vna est, ut sit sermo de actu q̄ est principiū motus Physici & mere naturalis, ut excludamus actiones immateriales, & vitales, de quib. nūc non est sermo. Alia est, vt intelligatur de re existente in suo naturali statu, nam in preternaturali statu

Idē in potētia & in actu etiam virtuali esse non posse, qualiter verum.

se ipsam esse principium proximum agendi, & re- A cipiendi talem actum. Atq. ita concedunt Scotus, Henricus & alij supra citati, & latè Anton. Andr. 9. Metaph. q. 1. Nec video quid incommodi inde sequatur, ut propter illud vitandum, Soncinas, Iauellus, & alij tam scrupulosè inquirant in omni potentia agente, & recipiente aliquod comprincipium agendi, & non recipiendi, ideoq. confugiãt ad efficientiã notitiæ respectu amoris: quæ si alijs rationibus non ostenditur necessaria, ob hãc causam immerito asseritur. Nullum.n. aliud incommodũ ipsi afferunt, nisi quod idem secundũ idem, esset agens & patiens, & consequenter secũdum idem esset in potentia, & in actu, quæ est implicatio cõtradictionis. Hoc vero inconueniens, si superius dicta considerentur, & termini intelligantur, nullum est: nam B eandem facultatem esse in actu primo, & in potentia ad actum secundũ immanentem, nulla est repugnantia, quia actus primus nõ includit formaliter secundum, sed uirtutem ad eliciendum illum, quã potest habere eadem facultas quę est potentia receptiua eiusdem actus: estq. hoc consentaneum naturæ talis actus cum sit immanens: & hoc est, quod alij dicunt, eandem. s. facultatem esse posse simul in actu uirtuali, & in potentia formali. Vnde sicut eodem actu secũdum rem constituitur res actu agens & recipiens: & sicut eadem res est actio, & passio secundum diuersas habitudines, ita eadem facultate secundum rem potest suppositum constitui in ratione agentis, & patientis in potẽtia: quare in hoc sen- C su non est inconueniens quod idẽ secundum idem constituatur agens, & patiens, si cum proportione sumatur, id est, vtrumq. in potentia, vel vtrũque in actu, & illud [secundum idem,] tantum reduplicet vel designet eandem rem, non vero eandem habitudinem, seu eandem rationem formalem conceptam, ac præcisam mentis operatione.

Corollaria superioris doctrinæ, & formalis quæstionis resolutio.

LII. EX his quæ hactenus diximus, ut quæstioni propositæ formaliter, & vniuersè respondeamus, sequitur primo nõ esse de rõne aut necessitate causæ agentis, vt sic, quod distinguatur supposito D patiente. Hoc iam in principio suppositũ est, & probatum, & ex toto discursu facto euidentius cõstat. Vnde, si in aliquibus necessaria est talis distinctio, id non prouenit ex generali rõne causæ efficientis, sed ex speciali ratione talis causæ. Vt, v.g. in efficientia p substãtialem generationẽ necessaria est suppositalis distinctio (vt ita dicam) inter agens, & patiẽs quia necesse est, ut differant in esse simpliciter, & in substantialibus formis: eademq. distinctio necessaria est inter quodcunq. generãs, & genitũ, quia idẽ suppositum non põt generare se ipsum, eo quod ad generandum necessario supponatur. At uero ad nutritionem seu ad substantialẽ aggenerationẽ, si consideretur patiens in initio actionis, seu alterationis, E ẽt esse debet suppositũ distinctum, quia necesse est, ut sit substantia dissimilis: in ipso aũt instanti aggenerationis non est iam suppositum distinctũ, sed noua pars eiusdem suppositi: quia per illam actionem conuertitur, & unitur præexistenti supposito. Causa vero efficiens per accidentalem actionem vel motionem, in rebus inanimatis solet esse supposito distincta, maximè quãdo patiens mouetur per se primo, id est, secundum oẽm suam partem, tñ id non prouenit ex necessitate causæ efficiẽtis, vt sic, sed ex imperfectione, & ꝓpria cõditione rerũ inanimatarũ ut declaratum est. Similiter obseruare oportet hoc esse intelligendũ de causa particulari, & per se nã si sit sermo de causa prima, & uniuersali, clarũ est debere esse supposito distinctã ab effectu, & à subiecto

A patiente, si per mutationem agat quis non potest agere in se ipsam, eo quod purus actus sit. Et similiter si causa sit per accidens, & remota. i. quæ produxit proximam causam, eique dedit virtutem agendi, sic ẽt erit suppositum distinctum, quia supponitur, substantialiter produxisse causam proximam. Vnde axioma illud Aristotelis; [Omne quod mouetur, ab alio mouetur,] quãuis intellectum de proximo mouente, & per se, nõ semper verificetur de alio supposito tñ indifferenter intellectum de aliquo mouente, siue proximo, siue remoto, particulari aut uniuersali, semper inuenietur quodlibet mobile moueri ab aliquo supposito distincto, vel (vt terminis Metaphysicis vtamur) quodlibet patiens pati B ab aliquo efficiente suppositaliter distincto. Hoc tamen demonstrari non potest per medium purè physicum, sed per Metaphysicum. s. quia nulla causa agens particularis habet à se uirtutẽ agendi, sed ab alio supposito, neq. etiam potest per se agere sine concursu superioris causæ, vt infra constabit ex his, quæ de Deo, & prima causa dicemus.

Secundo sequitur ex dictis, non esse de ratione aut necessitate causæ efficientis, vt sic, quod distinguatur à patiente secundũ diuersas partes substantiales, siue essentiales, siue integrales, sed in agentibus, in quibus hæc necessitas reperitur, id prouenire ex peculiari aliqua ratione, non ex ui efficientiæ vt sic. Hæc oĩa constant ex dictis, nam prior pars in tertia, & quarta conclusione demonstrata est, reliqua in superioribus. Quod. n. in uiuentibus mate- C rialibus requiratur distinctio partium integrantiũ ad se mouendum prima actione uitali, quæ est per nutritionem, prouenit primo ex ratione alterationis materialis, quæ ibi interuenit, secundum quam non potest idem agere in se ipsum, nec simile in simile, ut dicitur primo de generatione, tex. 48. eiusque ratio in prima, & secunda assertione declarata est: prouenit secundo ex aggeneratione substantiali, non enim potest eadem pars se ipsam substantialiter formare, vt per se constat. Tertio prouenit ex eo quod ad verum augmentum necesse est nouam quantitatem addi præexistenti, quia non potest eadem pars per suam solam quantitatem augere seipsam. Vnde eo modo, quo in rebus inanimatis po- D test inueniri augmentum imperfectũ per iuxta positionem, necesse est, ut secundum diuersas partes fiat actio. Idemq. est de alteratione, si contingat rẽ inanimatã alterare se ipsã, ita, ut ei tribuatur actio: solum enim accidere potest secundum diuersas partes, si contingat esse inæqualiter affectas, quod est per accidens in huiusmodi rebus. Rursus, quod in animalibus se mouentibus localiter id fiat per distinctionem partis integrantis mouentis, & motæ, non prouenit ex rõne efficientis aut mouentis, ut sic, sed ex eo qđ tale efficiens, & tale viuens est imperfectum: & ideo non participat intrinsecã, & naturalem vim ad mouendũ se totum per se primo; qđ fortasse etiam prouenit ex materialitate ipsius cor- E poris; quod non põt ita moueri ab anima, sed per partes, & diuersa organa, seu instrumenta. Hinc tamen fit probabile, nõ repugnare huic uiuenti, quod aliquã sui corporis partẽ integrantem possit per se primo mouere, id est, nõ per aliã priorem partem integrantem, sed per se ipsam. Tamen in illamet parte, & in uniuersum, in omni agẽte materiali distinguentur essentialia principia agendi, & patiendi, quod non prouenit ex præcisa ratione efficiẽtis causæ particularis, vt sic, sed ex particulari imperfectione substantiæ materialis, quæ non est actiua secundum se totam, sed tantum ratione formæ.

Secundo sequitur ex dictis — LIII. Ex dictis illatio.

Tertio sequitur ex dictis, non esse de rõne causæ efficientis, vt sic, vt ratio agendi, & patiendi sint in re distinctæ, vel subiecto, vel entitate integra, aut partiali, sed quotiescunque id reperitur (quod est frequens) LIV.

frequens) prouenit ex aliqua particulari ratione. Hoc & totū patet ex dictis: nā hæc conditio interdum deest, ergo non est per se, & vniuersaliter necessaria ex vi efficientiæ. Igitur, quod ratio agendi, & patiēdi subiecto distinguātur, ibi solum necessarium est, ubi actio, vel à supposito distincto, vel per partes realiter distinctas exercēda est, & inde prouenit illa necessitas. Quę quidem necessitas vniuersalis est in actione vniuoca, ex illo principio, quod [idem non possit simul esse in actu, & potentia.] In actione aūt æquiuoca non ita vniuersaliter vrget illud principiū, neq. aliud qđ vniuersale sit, & ideo in diuersis causis ex diuersis principijs oritur, vt explicatum est. Rursus, quod illa principia agendi, & patiendi debeant esse re distincta in tota sua entitate, etiamsi cōtingat esse in eodē subiecto, & in eadē parte integrali eius, uel ex eo prouenit, quod principia illa sunt substantialia, & propria rerum materialium, nimirū materia, & forma, vel certè, si sint accidentalia principia, præsertim illud, quod est ratio agendi, id prouenit ex eo, quod actio nō est immanens, sed ex suo genere est transiens, ut patet in motu grauis, quatenus grauitas cōsideratur, ut principiū actiuum eius. Et idē à fortiori est in motu cordis, & clarius in motu Angeli se mouentis. Præterea quod principium proximum agendi, & patiendi, cum nec subiecto, nec entitate integra distinguātur, saltem differant in re aliqua, quā includit principium agendi, & non patiendi, ut sic, inuenitur in quibusdam agentibus actione immanenti, non tñ prouenit ex cōi ratione agentis, ut sic, ut ex dictis constat, neq. etiam ex communi ratione actionis immanentis, ut sic, quia nulla est ratio, cur actio immanens, vt sic illam distinctionem postulet, imo quodammodo magis erit immanens, si in codem oino principio maneat, à quo proximè elicitur. Prouenit ergo ex eo, quod talis actio fit per quandam assimilationē, & ideo requirit ultra intrinsecam facultatem, principium propriū talis assimilationis. Atq. ita relinquitur, ut in actione immanente quę illā assimilationem non requirit, neq. ex alia particulari conditione sua postulat aliquod principium coadiuuans per modum efficiētis, sed solū concurrens genere finis aut formæ extrinsecæ: respectu (inquam) talis actionis non oporteat principiū agēdi esse in partiali & entitate distinctum à principio recipiendi. Et est sanè hic modus agendi satis consētaneus voluntati, tum ob libertatem eius, tum ob communem rōnem appetitus, ad quem spectat, vt ex sola sua inclinatione, & efficacitate ferri possit in obiectum sibi propositum. Posset autem hic considerari nonnulla diuersitas in principio agendi, & recipiendi actum appetitus, nā, vt supra dixi, ad actum uitæ concurrunt effectiuè, & immediatè in suo ordine, non tm̄ potentia, sed etiam substantialis forma; at vero ad recipiendum actum proximè, & immediatè uidetur concurrere sola potētia. Sed hæc differentia, & est incerta, nam fortasse accidēs & maximè actus vitalis, nō solum attingit, inhærendo, potentiam accidentalem, sed & ipsam substantiam. Et quidquid in hoc asseratur propter alias rationes, propter præsentem causam non est necessarium, quia re uera nullum est inconueniens, quod eadē facultas, quæ est proximū principium suscipiēdi actum immanentem, sit per se ipsam sufficienter constituta in actu primo, tanquam sufficiens principium proximum effectiuum eiusdem actus.

LV. Contra prædicta obiectio prima.

Non desunt tamen nonnullæ obiectiones cōtra vltimam partem huius resolutionis. Prima, ac præcipua sumitur ex Arist. 9. Metaph. text. 2. vbi dicit, [Potentiam actiuam esse principiū trāsmutationis in alio, vt aliud est:] ergo repugnat potentiam actiuam adæquatè esse principium trāsmutandi se ipsā. Vnde statim subdit, [Potentiam patiendi esse principiū mutationis passiuæ ab alio, in quātū aliud est. Et 5. Metaph. c. 12. tex. 17. eodem modo definit potentiam agentem, & patientem: ergo ex præcisa ratione agentis, & patientis requiritur distinctio inter ea, saltem quoad principia agendi, & patiendi. Vnde Arist. 1. de Generat. c. 7. magnum absurdum existimant, quod idem a se ipso patiatur. Et 1. Metaphys. c. 3. hoc ponit principium: [Neque id quod subijcitur, suam ipsius mutationē efficit:] & hoc dicit fuisse initium inueniendi causam efficientē distinctam à materiali. Secūda obiectio, & vulgaris, est, quia idem non pōt referri realiter ad seipsum, sed causa efficiens refertur realiter ad effectū; ergo non potest idem secundum rem agere in se ipsum. Et confirmatur, nam si secundum eandem rem est simul in potentia actiua, & receptiua, cur non semper se immutat? Confirmatur secundo, quia agens debet approximari passo idem autem non potest sibi ipsi secundum idem approximari. Secunda.

LVI. Potentiæ actiuæ, & passiuæ ab Arist. traditæ definitiones explicantur.

Ad loca Aristotelis responderi potest primo, in illis definitionib. loqui de potētia purè actiua, & purè passiua, præter eas vero dari quasdam potentias simul actiuas, & passiuas: de quibus procedit doctrina data, quādo sunt completè actiuæ suorum actuū. Vnde secundo dicitur, Arist. lib. 5. Metaph. idē magis declarasse, cum dixit, [Potentiā actiuā esse mutationis principiū in alio, aut quatenus aliud est. Et hoc modo dici pōt voluntas, quatenus efficit suum actū, esse principiū agendi in se, non quatenus actiua est, sed quatenus est in potentia. Verius tamē existimo, Arist. esse locutum de trāsmutationibus physicis, quæ per actionem transeuntem fiunt, ut latius infra ostendam, tractando de potentia, prout est species qualitatis. Et de eadē mutatione loquitur Arist. in 1. de Generatione, disputat n. ibi de illa mutatione, quæ ad generationem, & corruptionem tendit. Similiter loquitur in 1. Metap. vbi in uniuersali loquitur, quomodo est euidens materiam, & efficiēs in generationibus, & mutationibus physicis non concurrere in eandem causam. Ad primam rōnem respondetur, relationem realē non esse inter agens & passum, sed inter agens, & affectū: & in hoc modo etiamsi aliqua potentia agat in se ipsam; agit tamen effectum distinctum à se, inter quem, & ipsam potest esse relatio realis.

Relatio fundata in actione inter effectū, & causā intercedit.

Ad primam confirmationem respondetur, si potentia naturaliter agat, & ideo nō semper agere, quia non semper habet obiectū applicatum, quo indiget non, ut coefficiente, sed in alio genere causæ finalis, vel formalis extrinsecæ: sicut ignis non potest agere sine combustibili, non quia illo indigeat, vt coefficiente, sed ut materia. Si autē causa sit libera, etiāsi reliqua omnia sint applicata, potest non agere, solum ex naturali perfectione sua.

Potentia actiua cur ab actuali operatione cesset aliquādo.

Ad secundam cōfirmationem respondetur, identitatem esse summam, vel eminentiorem propinquitatem, si alioqui non desit virtus ad agendum, & capacitas ad recipiendum.

SECTIO VIII.

Vtrum causa efficiens debeat esse simul coniuncta, vel propinqua passo vt agere possit.

Hæc quæstio tractatur ex professo ab Aristotele de motibus physicis in 7. phys. cap. 2. tamen quæstio uniuersalior est, ac propriè Metaphysica, complectitur enim omnem efficientem causam. Vnde à Theologis tractari solet tam de Deo 1. pa. q. 8. & in 1. dist. 37. quam *De Angelis* 1. part. q. 52. & 1. dist. 37. & in 2. distin. 2. nos autem hic agimus de causis finitis, nam de Deo postea dicemus. Tractatur autem quæstio de actione transeunte, qua vna res agit in aliam, nam in immanenti,

nente, & quandocunque res agit in se ipsam per se primo, id est, secundum eandem partem, clarũ est non posse agens à patiente distare: quãdo vero agit vnum suppositum in aliud, uel idem suppositũ per vnam partem in aliam, possunt esse, uel immediate propinqua, uel inter ea interponi corpus aliquod, aut pars corporis, uel spacium aliquod. Et nõ est dubium inter Philosophos, quin possit causa efficiens agere in rem distantem per propinquã, sed difficultas est, quod proximè & immediate agit causa per virtutẽ quam in se habet, & non per aliam, quã diffundit, an oporteat immediate contingere sua quãtitate vel præsentia, eam rem in quam agit, uel possit immediate in eam agere, etiamsi spacio distet. Cum qua difficultate coniuncta est alia, nimirum, quando causa agit per rem propinquã in distantẽ, quo modo per propinquam attingat distantem.

Prior sententia refertur, & fundatur.

II. SVnt ergo in hac re duæ celebres sententiæ. Prima est posse efficientem causam agere in passum distans, atq. ita non requiri immediatam propinquitatem, sed solum intra certam sphæram actiuitatis: non est enim dubium, quin virtus finita certum terminum habeat in spacio vel distantiam quã potest attingere, quia, vt experientia constat, fortius agit res in propinquum, quam in distans. Maior ergo virtus requiritur ad agendum in rem distãtem: cum ergo virtus finita sit, habet etiam in hoc limitatam sphæram, in quo omnes conueniunt; tamen intra illam ait hæc sententia posse agens immediate efficere in passum distãs. Ita tenet Auicẽna in suo lib. de Anim. sect. 4. c. 4. in eandem sententiam citãs Hippocratem. Item Alexãder Aphrodisęus 1. Met. comm. 18. Scotus in 1. d. 37. & ibid. Ochã, & Gabr. Bassol. Maironis, & alij Scotistæ. Quamquã Scot. de causis Physicis fateatur, nunquam agere in distãs per vnam formam, uel qualitatem, quin per aliam aliquid agant in propinquum, quamuis necesse nõ sit, vt per eandem attingant propinquum, & remotum, qd an sit cõsequenter dictũ, postea videbimus.

III. Probatur autem hæc sententia, facta inductione, per omnia genera actionum: Primò in generatione substantiali, Sol generat in terra uaria mista, ut mineralia, uel etiam animalia, quæ ex putrefactione generantur, illa autem actio immediate manare debet à forma substantiali Solis, nam accidentia per medium diffusa, vel substantialem generationem non attingunt, uel ad illam non sufficiunt.

Varijs experientijs fundatur præcedens sententia.

IV. Secundò in motu alterationis videntur quædã esse, quæ alterant rem distantem, non alterãdo propinquam. Primum exemplum adduci solet de imaginatione, quæ efficaciam habere dicitur ad inducendam nouam qualitatem, alterando membrum distans, uel rem aliam, ut Auicẽna supra ex Hippocrate tradit. Secundum exemplum est de fascinatione oculi, nocet enim interdum oculus, alterando rem distantem, vt de aliquarum fœminarum oculis testis est experientia, vt Aristo. etiam notat sect. 29. Problem. 34. Alexand. libr. 2. Problema. in 50. Albert. libr. 22. de Animal. cap. 5. Marsil. Ficin. lib. 13. de immortalit. animæ, cap. 4. & de Basilisco affirmat Isidorus libr. 12. Etymolog. cap. 4. olfactu suo necare serpentes, homines aspectu interimere, & aues volantes, quamuis procul distent, lędere. Similia fere refert Plinius libr. 8. histor. cap. 21. vbi eandẽ vim tribuit Catoblepæ, quod necet hominẽ oculos eius videntem, & capit. 22. similiter ait, luporũ visum esse noxium, vocemque homini adimere ad præsens. Tertium exemplum esse potest de Torpedine pisce, qui piscatorũ manus à longe stupefacit, & Arist. libr. 9. histor. cap. 37. ait: [Torpedo pisces quos appetit, afficit facultate torpendi, quã in se habet, & ita illos capit, & vescitur, & ad hoc abdit se in arena & limo.] Qd est signum, nõ agere per mediũ: & ibidẽ alias similes experiẽtias refert. Idẽ refert Plinius, 32. c. 1. vbi ex, teste ait, [Torpedinẽ id efficere procul & è lõginquo, etiã si hasta, aut virga nõ attingatur.] Tũ exemplũ fit de quadã herba nomine [Aproxis,] cuius radix è longinquo concipit ignẽ, vt refert Plinius lib. 24. capite decimoseptimo, vbi idem refert de Naphta quodam genere bituminis, de quo idem Plinius libro secundo, c. 108. Quinto, sæpe contingit, vt res distans uehemẽtius alteretur, quã propinqua: ergo signum est agens sua vi immediate agere in distans, nam per qualitatem, quæ remissa est in medio, non posset intensiorem qualitatem efficere in extremo. Antecedens patet multis experientijs, nam ignis vehementius calefacit aquã existentem in lebete, quã fundũ lebetis, & oleum superpositũ in charta papyracea feruere facit multo vehementius quam papyrum; & stupam aliquantulũ distantem ita calefacit intẽsius, quam aerem mediũ, vt interdũ illã inflãmet; & Sol vehementius calefacit speculum, aut terram, quã aerem mediũ. Neque est mirandum, quod agens interdum plus agat in distans, quam in propinquum, si passi dispositio inæqualis sit. Et confirmatur hoc ipsum alijs exemplis, nã Sol clarius illuminat partes aeris, quas per fenestrã attingit aut respicit per lineam rectã, quam eas quæ sunt ad latus, seu ad lineam obliquam: ergo signum est non illuminare illas, nuc sunt è regione tantum per partes aeris intermedij, sed immediate per seipsum. Patet consequentia, quia respectu partium aeris intermedij æque propinquę sunt, & æque applicatæ aliæ partes aeris: quæ vel è regione Solis sunt, uel tantum ad latus: si ergo illuminatio partium remotarum tantum fit, mediãte parte proxima æque illuminabuntur partes remotæ, quæ æque viciną sũt propinquiori, etiamsi respectu Solis diuersum habeant aspectum, nam illa pars, quantum est de se, æqualiter agit uersus omnem partem sibi propinquam. Similis experientia est de manu, uel alia re obiecta igni aut Soli p fenestrã fornacis, v. g. quæ vehementiorem calorẽ sentit directe obiecta igni, quã ad latus posita, et si respectu aeris medij æq; sit propinqua: ergo signum est, ig. ẽ immediate attingere manũ distantẽ, si directe opposita sit p medium non impeditũ. Cuius ẽt signũ est, quia si interponatur aliquid, seu claudatur fenestra fornacis, subito cessat vehemens sensus caloris, qui proueniebat ex actione ignis & tñ mediũ adhuc retinet totũ calorẽ quẽ conceperat: ergo signum est, quod actio prouenìebat immediate ab igne, & non tantũ à medio.

V. Tertiò principaliter afferũtur experiẽtiæ de motu locali, qui varijs modis fit à mouente corporeo (nã de incorporeo infra dicã) scilicet impulsu, tractu, vectione, & volutatione. Et de impulsu quidẽ afferri solent experientiæ proiectorum, & grauium & auium, quorum motus ad pulsionẽ reducuntur, vt notat Diuus Thomas 7. Physicorũ, capite secundo. Sed non sunt alicuius momenti, nam proximũ principium instrumentale illius motus non solum est propinquum, sed etiã inexistens mobili, illi autẽ impulsus vel generatione cõmunicatur, de qua, an requirat propinquitatem, iam propositum est: uel imprimitur per aliquem contactum quantitatiuũ: mouẽs enim corporeum non potest à se immediate pellere mobile, nisi illud contingendo: quid autem imprimatur per illum contactum, seu quid sit impulsus, non est hoc loco declarandũ, tractatur uero ab Aristotele, lib. 4. Physicor. cap. 8. & 8. Physicor. cap. vltim. & 3. de Cœlo, capite secundo. *Et Hinc* ẽt constat, volutationem, cum pulsionem includat, eandem propinquitatem requirere, quam pulsio requirit. De uectione autem per se notum est requirere contactum, cum id quod uehitur, quasi per

accidens moueatur ad modum vehentis. Solũ ergo in tractatione afferũtur exempla in fauorẽ dictę sententiæ. Primũ est de magnete trahente ad se ferrum distans. Secundum esse põt de succino eleuãte paleas. Tertium fere eiusdem rationis est, quod cõmuniter affirmatur de pisce [Remora] alias [Echeneide,] qui prætereuntẽ nauim detinet, vt refert Arist. lib. 2. histor. c. 14. Plin. lib. 9. histor. c. 25.

VI. Quartò fit inductio in actionibus potentiarũ animæ, nam phantasia existẽs in cerebro mouet immediate appetitum, qui est in corde, & appetitus mouet immediate manus aut pedes. Similiter sensus externus suo actu videtur imprimere speciem imaginationi. Neque enim est verisimile, aliquid agere per totum medium, vt v. g. si pes calefit, speciem caloris cõtinue ascendere vsque ad caput, vbi est phãtasia, vel sensus communis.

VII. Quintò fit eadem inductio in actionibus Intelligentiarũ, quæ tantum potest esse duplex, scilicet uel localis motio, siue corporis, siue alterius spiritus, vel locutio: quæ tantum est ad rem aliam intellectualem. Hæc igitur posterior actio ex sententia omnium, potest fieri ad rem distantem, vt constat ex Diuo Thoma 1. part. quæst. 89. art. 7. & 8. & q. 108. art. 4. & quæstione de anim. art. 18. ad 13. & non fit sine aliqua efficientia, quia per illam angelus, ad quem alter loquitur, accipit facultatem intelligendi quod antea non poterat, nempe cogitationem liberam alterius, non videtur autem posse nouam facultatem accipere, quin aliquid noui in eo fiat. Eo uel maximè, quod non solum facultatem accipit, sed etiã excitatur ad audiendũ, non potest autem excitari, nisi aliquid ei imprimatur. Vnde D. Th. 1. p. q. 107. art. 1. ad 3. sic inquit: [Sicut sensus mouetur à sensibili, ita intellectus ab intelligibili: sicut ergo per signũ sensibile excitatur sensus, ita per aliquã virtutẽ intelligibilẽ põt excitari mens angeli ad attendendũ. Sicut ergo signum sensibile non excitat sensum, nisi imprimendo ei aliquid: ita locutio angelica non excitat audiẽtẽ, nisi imprimẽdo ei aliquid, v. g. aliquã speciẽ intelligibilem. Vnde idem D. Th. q. de Anima, art. 20. ad 11. agens de simili actione, qua Intelligentiæ efficiunt species in anima separata, inquit; [Cũ huiusmodi actio non sit situalis, nõ oportet hic quasi tere mediũ deferẽs situaliter, sed idẽ hic operatur ordo naturæ.] indicans hãc actionẽ nõ requirere propinquitatẽ, sed subordinationẽ. Similibus. n. verbis, similiq. ratione dixit in 1. p. locutionem angeli nõ impediri pp distantiã. De altera uero actione Intelligentiæ, quæ est motio localis, q̃ etiã fieri possit ad rem distantem, docent Durandus, Gabriel, Ocham, Scotus, & Heru. in 1. d. 37. Et videtur verisimile ex eodem fundamento, qd angelus ex se non habet sitũ; neq. agit ad modũ rei corporalis, sed p intellectũ & uoluntatem: ergo eius efficacia non requirit situalẽ propinquitatem, sed uirtutem uoluntatis. Cum. n. tantum volendo moueat, quid necesse est, qd ibi substantialiter adsit, ubi mouere uult.

VIII. Ratio pro sententia præcedente. Sextò potest formari ratio in hunc modum, quia virtus actiua creaturæ aliquam habet (ut ita dicã) quantitatem perfectionis: ergo nõ est uerisimile esse ita limitatam, vt nõ possit per se ipsum immediate agere, nisi in pũcto, aut superficie indiuisibili: ergo potest agere immediate intra aliquam distantiã quantam, uel quantificabilem: ergo potest immediate attingere etiam partes distantes illius sphæræ, seu spatij. Declaratur & confirmatur primo hæc ratio, nam cum ignis calefacit aquam, medio aere solum habet sibi immediate propinquam ultimam superficiem aeris sibi uicini: ergo iuxta oppositam sententiam, in illam solam immediate per se ipsũ aget, imo & in illam aget immediate per solũ calorem, quẽ habet in ultima superficie sua: & per superficiem aget in partem immediatam, & per propin-

A quiorem partem in remotiorem, quasi diuidendo actionem per omnes partes proportionales propinquas & remotas: hic aũt modus agendi uidetur per se incredibilis: & nõ parũ habere incommoda. Primũ ob rationẽ factã, quia irrationabile videtur omnẽ agendi virtutẽ quantũuis magnã coarctare ad ipsummet spaciũ, in quo est agens, uel ad summũ ad vltimam superficiem sibi cõtiguam: nã virtus agẽdi potest esse maior & minor, & eius efficacia non solũ consistit in effectu, sed etiã in modo agendi, & in maiori sphæra actiuitatis. Item sumo superficiẽ aeris proximã igni, & inquiro in quid agat immediate. Dicetur agere immediate in partem sibi propinquã: vnde cum nulla sit adæquate propinqua secun
B dum se totam, consequenter fatendum est non habere immediatum subiectum, uel indiuisibile, ubi definitæ magnitudinis, in quod totum immediate agat, sed tantum agere immediate in propinquum quasi confuse sumptum: hoc autem uidetur incommodũ, quod scilicet actio determinata, quia in instanti, verbi gratia, fit à calore, uel lumine, quod est in hac superficie, non habeat determinatum subiectum, in quo per se & immediate fiat. Item, ille modus agendi, quasi enumerando omnes partes proportionales, per has in illas agendo, cum illæ infinitæ sint, vix apparet intelligibilis, præsertim in actione, quæ non successiue extenditur per subiectum; sed per modum vnius tota simul, & in instanti fit.

Tandem confirmatur secundo, quia ex illo prin IX.
C cipio sequitur, per se loquendo, non habere agentia naturalia sphæram actiuitatis, nec terminum in illa. Patet sequela, nam si consideretur id, in quod immediate ac per se possunt agere, nullã habent sphæram, sed solam superficiem sibi proximam. Si uero consideretur id totum, in quod possunt agere mediate, per propinquum attingendo remotum, nulla est certa sphæra, neque ullus terminus illius actionis; nam quocunque termino signato ad quem intrinsece perueniat actio, per illum poterit ulterius progredi, quia in eo termino est aliqua uirtus agendi: ergo illa uirtus aliquid aget in sibi propinquũ. Dico autem, per se loquẽdo, nam ex resistentia passi fieri põt, ut ad illum terminum tam debilis perue
D niat uirtus, ut proximæ partis resistentiam uincere non possit, nec per se, nec in uirtute agentis distantissimi: sed hoc est accidentarium ob resistentiam. Quamquam etiam illud difficillimum sit ad explicandum .s. quomodo qualitas recepta in medio possit uincere in uirtute agentis remoti resistẽtiam partis sibi proximæ, quam ipsa per se, & sua uirtute uincere non posset, si agens remotũ per se immediate nihil agit in partem remotam resistentem, sed solum per uirtutem receptam in parte propinquiori. Sed de hoc postea, nunc aũt argumentum urget, p se loquendo, & ablata resistentia à medio. Atq. ita fit, ut Sol possit in instante illuminare aerem in infinitum: quod est plane falsũ, quia nũc magis illumi-
E nat partem propinquã, quam remotam aeris, ut in lucerna est euidens: ergo si nimium extendatur actio, finietur tãdem. Adde, qd neque huius effectus ratio reddi poterit: cur. n. lucerna minus illuminat partem remotam, quam propinquam, si non illam, sicut hãc per se immediate illuminat? Ex hoc autẽ capite optime redditur ratio, nam cum potentia sit finita, non æque superat rem sibi uicinam, ac distantem, & ideo maior propinquitas confert ad minorẽ perfectionem actionis: at uero si tantum agit in remotum per propinquum, communicabit parti remotæ totam intensionem qualitatis, quam communicat propinquæ: quia illa qualitas est actiua suæ similis, & pars remota est capax illius, & est immediate propinqua parti proximæ: signum ergo est non fieri illo modo actionem, sed agens per se ipsum immediate attingere totam sphæram.

Secun-

Secunda sententia refertur, & declaratur.

X. SEcunda sententia principalis est, in omni efficiẽte causa esse conditionem necessariam ad agẽdũ, vt sit propinqua, & indistans ab illa re, in q̃ primo, & immediate agit, ita, vt si vtramque agens scilicet, & passum, quantũ sit, sint contigua, & actio incipiat ab vltima superficie in qua se tangunt: atque ita contactus virtutis supponat semper contactum quãtitatiuum, si verò agens sit spirituale, proportionali modo sit propinquum secundum præsentiam substantialem. Hæc est sententia Aristotelis 7. physicor. ca. 2. & 1. de Generat. 6. quam vbique D. Tho. defendit, præsertim 1. p. q. 8. arti. 1. & 3. cont. Gent. c. 68. Quibus locis Caiet. Ferrariensis, & alij Thomistæ. Capreolus in 1. d. 37. & ibi Durand. qu. 1. Et idem significat Richardus art. 2. qu. 1. Albertus, & alij idem supponunt, cum ex operatione Dei inferant præsentiam eius. Idem Albert. 7. physicor. tractat. 1. c. 4. vbi Commentator, Aphrodisæus, & alij communiter. Fauent etiam huic sententiæ sancti Patres, imo, & Scriptura sacra, dum significant in ipso etiam Deo colligi recte immediatã præsentiam ex immediata operatione. De quo argumento dicemus late, posteà, agentes de immensitate *Dei*. Hæc verò sententia ab Aristotele non probatur ratione aliqua, sed sola inductione, & experientia, quę satis est sensibus nota, quantum ex frequentibus effectibus sensibilibus esse potest. Erit autem inductio perfecta, si ostenderimus nunquam accidere, vt naturalis actio aliter fiat, vel saltem nullo experimento id suaderi posse: hoc autem solutione obiectionum cõstabit. Atque ita concluditur argumentum, nã modus agendi communis omnibus agentibus naturalib. in aliqua intrinseca, & naturali necessitate fundatur; sed hic modus per immediatum contactũ, & propinquitatem: ergo signum est hanc esse necessariam conditionem omni agenti naturali, vt agere possit.

XI. Variæ rationes necessitatis præsentiæ agentis ad passum.

Ratio autem huius necessitatis à quibusdam redditur, quia sicut res non potest transire de loco ad locum, nisi per medium, ita actio agentis nõ potest immediate transmitti ad rem distãtem, nisi prius attingat mediũ, & per illud quasi continue perueniat ad distãs. Hæc verò ratio apud me inefficax est, quia actio nõ transit eadẽ numero ad rem distantem per mediũ, sicut idem numero corpus transit ad extremum locum per medium: unde non recte dicitur actio transire ad extremũ, sed uirtute agentis educi de potentia subiecti distantis: in quo, ex vi illius rationis, aut similitudinis, nulla apparet repugnãtia.

XII. Alij rationem sumũt ex limitatione agentis finiti, quod ob defectũ suæ virtutis indiget præsentia passi ad agendum. Et potest hæc ratio confirmari, quia si agens posset agere in distans, eadem ratio agere posset in quacunque distantia, nam si non indiget actione in mediũ, quid refert, qđ passum magis, vel minus distet? Sed inprimis authores huius sententiæ & præsertim D. Thom. non limitat illam ad agentia finita, sed etiam in Deo hanc conditionem requirit: ergo non oritur ex limitatione uirtutis. Deinde ex limitatione uirtutis ad summum uidetur oriri limitata sphæra. Cur autem ex quacunque limitatione uirtutis inferri debet tãta limitatio ad proximũ, & immediatum passum, si ratio efficientis, vt sic, eam conditionem non requirit? Maximè, quia non omnis uirtutis est æque limitata, ut superius argumentabamur. Et eadem ratione non apparet efficax illatio, quæ in confirmatione fit: qui enim negant illã summam propinquitatem esse necessariam simpliciter ad actionem, non negant esse vtilem, ut agens optimo modo agat, imo, & asserunt esse necessariã, vt agat tota virtute, & quantum potest: & hinc putant oriri, ut, cæteris paribus, naturalia agentia agãt uniformiter difformiter pro spatia: atque ita nihil sequitur eorum, quæ illa confirmatione inferũtur. Nam sine dubio ex ipsis terminis constat, maioris uirtutis esse uincere rem distantem, quam propinquam, & eadem proportione maioris uirtutis erit uincere rem magis, quam minus distantem, sicut maioris est uirtutis ad distantiorem locum iacere lapidem. Vnde Capreolus ad octauum argumentum attributionem huius non esse sumendam ex aliqua imperfectione, aut ordine potentiæ agentis, & recipientis, sed ex eo, quod agens est quodam modo actus ipsius passi, & passum est quodammodo in potentia ad agens: actus autem, & potẽtia ex sua ratione postulant esse indistantes, ut nimirum inter se rationem actus, & potentiæ exercere possit. Quæ rõ, licet ad conuincendum intellectum proteruum nõ sufficiat, tamen, supposita sufficiente rei experiẽtia, mihi uidetur propinquius attingere, magisque indicare propriam causam huius necessitatis. Vt autẽ hanc rem amplius declaremus, & sententiam Aristotelis defendamus, explicare oportet modos propinquitatis, & distantiæ, & uarios modos agendi per propinquam in distans.

Quæstionis resolutio.

XIII. Varij modi distãtię, & indistantiæ agentis ad passum.

EST ergo aduertendum, passum posse distare ab agente, quia inter illa mediat spatium omnino uacuum, quod licet naturaliter non contingat, possent tamen ita intelligi, & oportet de illis dicere, qualiter tunc in actione se haberẽt, quia non parũ conferret ad rem explicandã. Secũdò, põt passum distare ab agente, interposito aliquo spacio medio non uacuo, sed pleno tali corpore, ut in illud nihil agere possit. Tertiò intelligi potest, qđ agens aliquid agat in medium, non tamen per eandem virtutem, ut si in aerem agat per lucem, in terrã uerò per formam substantialem. Quartò denique intelligi potest, quod passum distans coniungatur agẽti per medium, in quod agens etiam operatur, & per eandem uirtutem. Hoc autem ipsum intelligi potest uarijs modis euenire. Primò quod agens remotum immediate solum inferat actionem in passum sibi propinquum, per qualitatem in illud impressã, fiat actio in passum remotum, ita, ut habitudo per se, & immediata illius actionis, ut est in passo remoto, tantum sit ad virtutem, seu qualitatem impressam in partem proximam: ad ipsum verò agens nõ, nisi remote, in quantum dat, vel conseruat illam virtutem. Secundò intelligi potest, quod agens agat in remotum, media uirtute collata parti proximæ, simul, & actualiter influendo cum illa in partem remotam, ita, ut nec sine illa, ac per illam possit attingere remotum, neque etiam sola illa, licet ibi conseruata, sufficiat ad actionem, quæ fit in parte remota, sine actuali influxu ipsius agentis. Tertiò intelligi potest, actionem agentis diffundi ex necessitate ad remotum per proximum, non necessitate causalitatis proximę partis passi in partem remotam, sed solum necessitate ordinis, (ut ita dicam,) quæ necessitas oriri potest, uel ex parte agentis, quod natura sua determinat sibi hunc modum agendi, quasi per lineam non interruptam: uel ex parte passi, quod applicatum naturali agenti, prius necessario patitur in parte propinqua, quam in remota.

Prima assertio.

XIV. Vacuo intercedente nulla in distãs actio.

PRimò igitur dicendum est, causam efficientem nihil posse agere in passum distans, si spatium vacuum interpositum sit. Hęc assertio communiter recepta est, ita vt neque authores primæ sententiæ illam negare uideantur: nam Scotus etiamsi admit-

tat aliquam actionem generatiuam ex materia distante, dicit tamen aliquam aliam actionem debere per medium diffundi, quamuis hoc solum de agentibus naturalibus fateatur? Non potest autem hæc assertio positiua, (vt ita dicam) experientia probari, quia nunquam datũ est huiusmodi uacuum inter corpora, potest tamen probari experientia, (vt ita dicam) negatiua, & prouidẽtia uniuersalis naturæ, seu potius authoris eius, qui ita res condidit, & talẽ propẽsionem, seu motionem eis indidit, vt vacuum omnino vitent, etiam si necesse sit propria loca deserere. Huius autẽ ratio potissima fuisse videtur, vt quædã corpora per alia possent suas actiones exercere, & distantia corpora per intermedia aliorum, & præsertim cœlestium corporum influxum participarent. Quod non obscure significauit Aristot. tex. 1. Meteor. dicens; [Necesse est illum] (id est, inferiorẽ modum) [summis cœli cõuersionibus quodãmodo] (idest per intermediam elemẽta) [proximũ esse, vt ois eius facultas inde cõstituatur, atq. regatur.] Nec satisfaciet, qui dixerit naturam non horruisse vacuũ, & tam solicite cõtiguitatem corporum procurasse ob necessitatem simpliciter, sed solum ob maiorem cõmoditatem, & virtutẽ. Tũ quia tanta naturæ solicitudo maiorẽ indicat necessitatẽ, tũ etiãquia si uerum esset naturalia agentia posset attingere distans absque medio, sæpe esset vtilius ad actionem nullũ habere interpositum reale mediũ, quã magis esset expedita sphæra, minusque circa illam occuparetur uirtus agentis, iuxta ea, quæ statim dicentur.

Quare cũcta corpora abhorreant vacuum.

XV. Secũdò probari potest alia experientia, quæ licet ex re omnino opposita sumatur, eandem tamen radicem habere videtur, nimirum quod si spacium interpositum inter agens, & patiens, aliquo corpore repleatur, quod interrumpat actionem agentis, oĩno impeditur actio in passum distãs, etiamsi alioqui cõstitutum sit intra sphæram actiuitatis agentis: ergo eadem ratione si medium esset omnino vacuum, non posset actio agentis transire in passum distans, quia uõ minus interrumperetur actio per vacuum, quam per illud plenum. Responderi potest, corpus illud interpositum non ideo impedire actionem in vlteriora corpora, quia interrumpit actionem agentis, sed quia tota uirtus agentis circa corpus illud occupatur (ut ita dicã) vnde fit ut sphæra eius ibi terminetur. Dicunt enim, sphærã non semper esse eandem, seu eiusdem magnitudinis, aut distantiæ, sed iuxta capacitatem, aut resistentiam medij. Fieri n. potest, ut corpus pedale propter suam densitatem plus resistat, quam magnum corpus rarum, & ideo in se finiat, ac terminet sphæram agentis. Sed quamuis hæc responsio habere possit aliquam speciem veritatis, quando corpus interpositum, uere habet rationem passi, in quo superando, & (ut ita dicam) penetrando, occupatur uirtus agentis, tamen, quãdo corpus interpositũ est omnino incapax talis actionis, ita ut ad illud nullo modo applicetur uirtus agentis secundum illam actionem, quomodo potest detinere illam, aut agenti resistere ne in ulteriora corpora efficiat? *Exemplum* est in Sole illuminante, cuius actio impeditur interposito in fenestra corpore opaco, quod est incapax lucis, & non resistit illuminationi sui positiue, sed negatiue per incapacitatem, quomodo etiam uacuum dici potest resistere, quamuis ex diuersis principijs: ergo uirtus illuminatiua Solis non occupatur quasi conando, & agendo circa illud corpus, sed solum non agit in illud, sicut etiam non agit in vacuum: ergo illud corpus non aliter impedit transitum, (ut ita dicã) illius actionis, quã interrũpendo continuationẽ, & quasi lineam, seu radium eius: ergo æquale impedimentũ orietur ex uacuo interposito. Atque hæc experiẽtia videtur mihi ualde efficax ad probandam cõclusionem positã, de ratione uerò eius inferius dicemus.

Secunda assertio.

XVI. *Quod in mediũ plenum efficere non põt non efficiet, in distans passum.*

Hinc dicitur secundò: Quando passum distat ab agente, per interpositum reale medium, nihil potest agens efficere in distans passum, si nõ potest etiam agere in totũ medium. Patet manifeste ex dictis. Primò, quia si medium interpositum non esset necessarium ad sustinendam, & quasi deferendam actionem agentis, omnino per accidens se haberet illud medium ad actionem: esset ergo impertinens, quod illud medium esset reale, uel uacuum. Secundò hoc probat experientia de corpore denso interposito, quod solum impedit ulteriorem actionis trãsitum, quia est incapax actionis agẽtis. Tertio, quia ratio, quam ex uacuo colligebamus, solũ erat, quia in eo interrumpitur actio agentis: & hoc erat sufficiens impedimentum actionis; sed hæc eadem interruptio interuenit, quando medium proximum agẽtis nõ est capax actionis, seu influẽtiæ eius: ergo. Atque ita uidemus Solem non illuminare terram, nisi illuminãdo oĩa intermedia corpora: q̃d si aliquãdo interponitur Luna, quã Sol suo lumine penetrare non potest, actio illuminãdi, terram nõ attingit.

Tertia assertio.

XVII. *Quæ uirtute quid agit debet etiam in medium agere.*

Dico tertiò, Vt agens efficiat in passum distans, non satis est, vt per aliam uirtutem, seu actionem omnino distinctam agat in medium, sed necesse est, ut per eandem, seu subordinatam uirtutẽ, qua agit in distans, incipiat agere in medium sibi propinquum, & per totum illum diffundat actionem, seu influentiam vsque ad passum distans. Hæc assertio est directe contra Scotum, & alios: probatur tamen ex dictis, quia, vt agens agat in distans, necesse est vt prius tempore vel natura agat in propinquum, & continue in totum medium: ergo necesse est, vt illa continuata actio profluat aliquo modo ab vna, & eadem virtute agentis. Patet cõsequentia, quia si sunt duæ virtutes, & ab eis dimanant duæ actiones: formaliter sunt ibi duo agentia, quamuis materialiter sit vnum ratione vnius suppositi, vel subiecti: ergo non satis est, quod per vnam virtutem agat in proximum, vt per aliam possit agere in distans. Probatur consequentia, quia illæ actiones tantum concomitanter se habent, & vna non potest dici per aliã continuari, & sine interruptione fieri. Vt verbi gratia, quamuis possit ignis agere per calorem, & siccitatem, vt per calorem agat in passum distans, nõ satis est, quod per siccitatem agat in medium propinquum, quia est per accidens ad actionem caloris, ut sic: necesse est ergo, vt per calorem agat in propinquum, quia illud est per se necessarium ad cõtinuationem actionis. Imo, licet possit contingere, quod actio unius uirtutis sit necessaria ex parte passi, ut actio alterius uirtutis possit ad illud pertingere, ut v. g. si necessaria esset actio, & dispositio siccitatis ad actionem caloris, non satis esset, quod una uirtus præageret disponendo, ut altera immediate ageret in distans, nihil agendo in propinquum, quia illa dispositio est mere materialis, & est impertinens, quod proueniat ab alia uirtute cõcomitante in eodem subiecto, quia per hoc non fit actio alterius uirtutis continue per totum medium: quod tamen esse necessarium ad actionem, ostensum est duabus cõclusionibus præcedentibus.

XVIII. *Notabile.*

Sunt tamen duo obseruanda. Vnum est, quando dicimus actionẽ debere esse ab una uirtute, non esse sensum, illam uirtutem debere esse vnam formam, vel unam entitatem, sed debere esse adæquatũ principiũ unius actionis, etiamsi coalescat ex pluribus formis, siue æqualiter agentibus, siue subordinatis. Aliud obseruandum est, cum dicimus actionem in propinquum, & remotum debere esse quasi continuatio-

tinuatione vnam, non debere intelligi de rigorosa & Physica continuatione, qualis est in illuminatione si mediũ sit continuum, sed satis esse, si sit continuatio secundum quandam subordinationem, & causalitatem. Non enim est necesse, cum agens operatur vsque ad aliquam distantiam, quod in tota illa producat qualitatem eiusdem rationis: potest. n. in corpore sibi propinquo quandam qualitatem efficere, in remotiori vero diuersam, vt Sol, v.g. in corporibus cœlestibus quæ sub se habet, producit solum lumen, in aere vero vsque ad terram producit cum lumine calorem: in terra autem secundum profunditatem eius non producit lumen, sed calorem tantũ, & medio calore efficit alias formas. Idem considerare licet in alijs astris, quæ proprias habent influẽtias, quas vsque ad penetralia terræ diffundunt nõ tamen idem agunt in omnibus corporibus intermedijs, sed in vnoquoq. operantur, iuxta capacitatẽ eius, id quod proportionatum est ipsius dispositioni. Tum ergo, cũ qualitates seu termini producti in diuersis corporibus sint distincti, nõ potest efficẽtia diffundi per modũ unius cõtinuæ actionis: necesse est tamen, vt per qualitatẽ in vicino corpore productam, producat aliã in remoto, & per illam similiter in remotiori, & hoc modo dicitur continuari actio per subordinationẽ, & cãlitatẽ. Cum. n. necesse sit actionẽ continue fieri per modum vnius, vt in assertionibus ostensũ est, & non sit necessaria continuatio in eandem speciẽ actionis vel qualitatis, necesse est ut sit per dimanationem vnius ab alia; alioqui nullã connexionem habebit actio quæ fit in distãs, cũ actione quæ fit in propinquum, sed omnino per accidens se ambæ hæ actiones habebunt, quod fieri non posse pro. at ratio facta in tertia assertione.

Quarta assertio.

XIX. Agens aliquod in extensum spatiũ & omnes partes eius potest agere immediate.

Dico quartò: Quamuis necesse sit, vt causa efficiens sit propinqua & in distãs à passo, in quod primum agit, non est tamen certum, quòd semper agat per propinquum in distans, tanquam per instrumentum seu virtutem agendi, sed probabile est interdum agere in totũ aliquod passum immediate per suã propriã virtutẽ: & similiter, quando agit per propinquum vt per instrumentum in distans, non est necesse, vt agat per illud tanquam per instrumẽtum separatũ in causando, sed tanquam per coniunctũ, ita vt simul cum virtute per medium diffusa, influat immediate ipsũ agens vnica & eadẽ actione. Prima pars est ipsa conclusio Aristotelis, & communis sententia, quam defendimus: & præter eius inductionem probatur manifeste ex præcedẽtibus assertionibus & probationibus earum, quibus ostensũ est non posse agẽs diffundere actionẽ suam vsq; ad rem distãtem, nisi per modum vnius actionis nõ interruptę: ergo necesse est vt inchoetur actio à passo omnino vicino, & indistante, alioqui à principio inchoaretur interrupta. Atq; hoc nõ parũ confirmant aliquæ experientiæ, quibus videmus agẽs per se tantũ intendere actionẽ in remotũ, & nihilominus nõ exercere illã nisi per mediũ, quamuis illa actio, prout fit in medio, sit prorsus inutilis, nisi ad hoc saltem deseruiat, vt per illam deferatur actio in passum distans, in quo agens habeat effectum per se intentũ, v.g. obiectũ uisibile nõ diffundit species ad oculum nisi per mediũ. Cuius rei nonnulla sunt euidentia signa: vnũ est de speculo, in quo fit reflexio specierũ, quæ ẽt fit in aqua: non posset aũt fieri, nisi usq. ad illa corpora multiplicarentur species. Aliud est quæ iuxta dispositionẽ medij, uel perturbantur, uel commode deferũtur species. Item, est illud supra tactũ, quod quacunque ratione aliqua pars medij sit incapax specierum, impeditur actio, ne ad oculum perueniat. Hæc aũt actio specierum per se & ex intentione naturæ tota ordinatur ad oculum, quia in illo

A solo possunt species habere effectũ, ad quem institutæ sunt: esset ergo inutilis talis actio specierum in medio, nisi esset necessaria, ut per illam posset actio peruenire ad oculũ distantem: ergo signum est propter hanc necessitatem talem fieri actionem. Idemque iudicium ferendũ est de omni simili actione, etiamsi tam certis experimentis non innotescat.

XX. Illatio ex omnibus dictis.

Ex his ergo omnibus colligo, naturalem modum agendi causæ efficientis esse quasi per continuatã lineam suæ actionis à proximo in distans. Atq. hæc deberet esse ratio sufficiens conclusionis, suppositis experientijs adductis, etiamsi alia ratio deesset, quia nimirum hæc causa determinat sibi ex natura sua talem agendi modum. Sæpe. n. ita iudicamus de naturis rerum ex his quę experimur, etiamsi vlteriorẽ

B rationem illius naturalis conditionis reddere non valeamus Vt v.g. obiectũ uisus solũ multiplicat species per lineam rectã: obiectũ autem auditus etiam per obliquam, & per quoscunq. poros ingreditur, ut experientia constat, ex qua rectè colligimus hũc esse naturalem modum agendi talium obiectorum: cuius sufficiẽs ratio est, quia talis proprietas consequitur naturam vtriusque sensus. Conamur tamen huius naturæ aliquam rationem inuestigare, dũ dicimus sonũ esse qualitatẽ quandã consequentẽ motum, & imitantẽ naturã eius: & ideo per quascunq. uias ingredi posse: colorẽ uero mag s quieto & subtiliori modo agere, & ideo solũ via recta species diffundere. Sic ergo in præsentia si uelimus rationẽ ali-

C quam uel coniecturam illius naturalis conditionis agentium inuestigare, certe non est contemnẽda illa quæ à Capreolo tacta est: nã omnis actus requirit coniunctionem cum potentia ut suam causalitatem in illam exerceat: sicut ergo in actu formali requiritur intima unio, ita actus efficiens requirit saltem indistantiam non ob imperfectionẽ, sed potius ob perfectionem quam includit ratio actus, seu actuatio. Vel si hoc referendũ est in aliquã imperfectionẽ, illa sumẽda est ex parte effectus, qui, cum sit dependens a sua causa, postulat coniunctionẽ & indistantiã ab illa, ut ab ea manare possit, sicut riuulus requirit coniunctionẽ cũ fonte ut ab eo maneat. In quo ẽt põt latitudo quædam considerari iuxta ua-

D rietatem uirtutũ perfectionis: nã causæ & effectus corporales, nõ possunt secũdũ se tota esse sibi immediate præsentia, vel indistantia, & ideo appropinquantur saltem secundum extrema. Res vero spirituales creatę, secundũ se totę coniunguntur, seu pręsentes sũt effectui aut passo, quãuis non semper necesse sit esse intime præsentes toti passo, omnibus partibus eius, possunt. n. adesse uni parti, & per illã agere in totũ aliquomodo. Intelligẽtia mouens cęlũ, existimatur esse in Oriente: at uero Deus ubicunq. agit, totus ẽt in toto adest, nõ solũ ex immensitate, sed etiã ex perfectione agẽdi, ut infra suo loco uidebimus. Dixi aũt hunc modũ agendi inchoando actionem à passo indistante esse connaturalem efficienti, quia

E nunc nõ disputamus, an Deus supernaturaliter possit hunc modum agendi immutare. Credimus autẽ id non repugnare diuinis instrumentis, etiamsi nulli agenti creato possit esse connaturale: de qua re dixi in 1. tom. 3. part. disput. 31. sect. 7.

XXI. Atque hinc vlterius intellig. potest, est necessaria propinquitate inter passum & agens, non statim inferri necessarium etiam esse, vt agens per propinquam partem medij agat in remotam tanquam per instrumentum; satis enim erit, si agat per illam, ut per medium necessarium ad continuationem actionis, seu ut actio sine interruptione fiat, quia neque experientiæ, neque rationes hactenus adductæ plus probant. Quocirca quando actio per medium uariatur in proximo passo & remoto secundum uarias qualitates & terminos actionis, tunc certe necessariũ uidetur, ut uirtus diffusa in medio

propinquo, sit instrumentum ad agendum in remotum, vt nuper dicebamus, quia alias nulla esset continuatio nec subordinatio per se inter illas actiones. At vero quando actio est tota eiusdem rationis in parte proxima & remota medij, non videtur per se necessarium, saltem ex vi propinquitatis necessariæ inter passum & agens, quod pars propinqua sit instrumentum ad agendum in remota: quia illa actio per se habet suam continuitatem & integritatem, quæ ex naturali modo operandi talis causæ necessaria est, vt ostendimus. Dixi, [quantum est ex vi propinquitatis necessariæ,] nam si qualitas diffusa per medium sit actiua sui similis, ex natura rei sequitur vt existens in parte propinqua, possit iuuare ad agendum in remotam: siue per modum instrumenti, siue per modum partialis agentis: hoc tamen potest esse quasi per accidens, & solum concomitans ad actionem primi agentis.

XXII. Quapropter si contingeret qualitatem diffusam per medium non esse actiuam sui similis, tunc non oporteret partem proximã esse instrumentũ, sed tãtum medium ad actionẽ. An vero ita aliquãdo eueniat, mihi non est certũ, non video tamen repugnãtiam ex vi eius conditionis necessariæ ad agendum quam nunc tractamus, scilicet, propinquitatis. Posletq. esse exemplum in obiecto visus, nam videtur ita multiplicare species per medium vsq; ad sensũ, vt species recepta in medio diaphano non sit effectiua sui similis, quod inde probari videtur, quia vltra certam distantiam obiectum non põt speciẽ sui efficere: q̃ nõ accideret si species in medio recepta efficeret sibi similem. Quod argumentum in fundamentis primæ sententiæ tactum est, & in responsionibus videbimus, quam sit efficax. Aliud exemplũ esse potest de impetu qui imprimitur lapidi proiecto, nam contactus proijciẽtis tantũ est in una parte lapidis, & tamen impetus non recipitur in sola illa parte, sed in toto corpore proiecto: neq; etiã pars impetus impressa illi parti efficit aliã similẽ in parte vicina, tum quia impulsus nõ est effectiuus alterius impulsus, sed motus localis tantum, sicut grauitas non est effectiua grauitatis, sed localis motus, tũ etiam quia impulsus non imprimitur nisi per contactum fortem: vna autẽ pars non potest hoc modo contingere aliam sibi continuam: videtur ergo verisimile impetum imprimi toti mobili, & omnibus partibus eius immediate à proijciente medio contactu in sola vna parte eius. Quidquid vero sit de specialibus exemplis, tamen, in communi loquẽdo, ad saluandum illud axioma de necessaria propinquitate inter agens & primum passum, non cogimur dicere esse necessariam efficientiam vnius partis passi in aliam. An vero aliquæ experientiæ vel rationes satis ostendant eam efficientiam non semper intercedere, aut non esse per se necessariam, videbimus, tractando argumenta primæ sententiæ.

XXIIII. Medij partes propinquiores agenti non agũt in remotas sine illius ope.

Deniq; hinc etiam ex parte pendet vltima pars assertionis, nam etiã si partes medij proximæ agant in remotas, videtur experimẽto probari non agere sola virtute in se recepta, neque omnino destitui actuali influxu primi agentis, alioqui non tam esset vehemens actio eiusdem medij in quibusdam partibus, & tam remissa in alijs æque sibi propinquis, inæqualiter vero applicatis respectu primi agentis, quod in solutionibus argumentorum pressius examinandũ est. Nunc vero solũ dicimus ex hac propinquitate & conditione necessaria ad agendum quàm nunc tractamus, non sequi agens tantũ agere in partem distantem per virtutem receptã in parte proxima, vt per instrumentum quasi separatũ in causando, id est, per se solũ agens absque actuali influxu principalis agentis, tũ quia neq; id est necessariũ, vt passum sit absolute propinquũ agẽti, à quo emanet actio continue & sine interruptione: tũ et. A quia tunc ex ipso agẽte & virtute recepta in medio quasi componitur vnum integrum agens, quod cõtingit alterã partem, & ideo potest in illam agere per totam suam virtutem. Quod declaro hoc simili, nã quando ignis calefacit aerem sibi propinquũ, non agit in illum per solum calorem quem habet in vltima superficie qua cõtingit aerem, nec per solam aliquam uicinam partem, et si fingatur in quacũq. quãtitate, quæ nõ nisi mere gratis determinari potest: agit ergo immediate per totum calorem, quem in se habet, & in omnibus suis partibus, (suppono. n. omnes esse intra sphæram actiuitatis) & tamen non omnes partes ignis agentis sunt immediate propinquæ aeri patienti: at vero quia in oĩbus coalescit vnũ agens, q̃ per suũ terminum contiguũ B est aeri patienti, id satis est vt omnes illæ partes per modũ unius integri agẽtis immediate influãt in passum. Idemq. esset si duo ignes inter se discontinui, eidem parti passi applicati essent, ita ut ab vtroq. simul per modũ vnius integri agentis vna actio manet: ergo similiter intelligi põt q̃ agens coniunctũ primæ parti passi iam affectæ sua qualitate per modũ vnius agat, & influat in vlterius passum, siue cõcurrant vt duo agentia partialia, siue ut principale & instrumẽtale agens. Sed hæc omnia in responsionibus ad primam sententiam magis elucidabũtur.

Argumentorum solutiones.

C AD primam ergo experientiam de substantiali generatione cõmunis responsio est, accidentia quæ proximè adsunt, efficere substãtialẽ generationem in uirtute formæ substantialis, quamuis illa distet. Quæ responsio habet difficultatẽ tactã, sect. 5. quia licet accidentia possint esse instrumenta ad efficiendã substãtiam, non tñ possunt esse sufficientia principia, si sint separata quoad causalitatẽ. Et ideo si forma substantialis longe distans nullo modo potest cũ accidentali uirtute actu influere ad generationẽ substantialẽ, nõ potest per sola accidentia esse sufficiens principiũ talis generationis. Quapropter probabiliter dici põt illã uirtutem instrumẽtalem diffusam à cœlo usq; ad locũ terræ in quo fit generatio substãtialis, non agere ut uirtutẽ separatã, sed ut D coniunctã in causalitate: & formã cœli actu influere cum illa, si alioqui effectus non superat in perfectione ipsam formam cœli. Nec inde fit cœlum agere immediate in distans, quia non agit nisi ut coniunctum uirtuti suæ per medium diffusæ usque ad passum distans. Dices: Forma cœli & uirtus accidẽtalis eiusdem cœli sunt diuersæ uirtutes agendi: sed tota alteratio præcedens fiebat à cœlo media uirtute accidentali tantum: ergo illa non sufficit ut forma cœli possit postea influere media sua forma substantiali ad generationem substantialem alterius. Respondeo, formam & uirtutem accidentalem ipsius cœli non esse duas uirtutes solum concomitanter, & quasi per accidens coniunctas, sed esse subor- E dinatas ut principale & instrumentale principium: & ideo, quamuis forma substantialis attingat generationem, quæ fit in distanti loco, non agit formaliter ac proprie in distans, quia media uirtute sua illi coniungitur. Eritque hoc facilius & clarius, si quis teneat formam substantialem cœli non solum concurrere per se ut principium principale ad eductionem formæ substantialis, sed etiam ad præuiam alterationem, quod supra diximus esse probabile. Quod si fortasse alicui hoc non placet, necessario dicendum est cœlum solum concurrere instrumentaliter ad has generationes per uirtutem accidentalem diffusam per medium: iuuari autem ad has generationes perficiendas ab aliquo superiori agente.

XXIII. Quid sit agens præsens generationi substantiali.

De alteratione corporis per imaginationem.

XXV. AD secundum de alteratione negatur assumptum, nimirum aliquā causam alterare rem distantem, non alterando propinquam. Et ad primum exemplum de imaginatione respondetur, aut esse sermonem de corpore ipsius animalis, cuius est phantasia, vel alterius: loquendo de alieno corpore, nego alterius phantasiam habere vim alterandi illud: neque hactenus vllum probabile experimentum allatum est, quod id ostendat: neque ex vi rationis est verisimile, quia actus imaginationis est immanens, & non est vnde habeat virtutē ad naturaliter alterādū alienū corpus. Si vero sit sermo de proprio corpore ipsius animalis, quod imaginatione operatur, dicendum est imaginationem nō mouere corpus, nisi mediante appetitu sensitiuo, ad cuius motum excitantur humores, & spiritus vitales, quibus mediantibus alteratur corpus: motio autem appetitus per imaginationem non est alteratio, sed vitalis quædam affectio, de qua inferius dicam. Appetitus autem, cum sit in corde, quod est principium motus animalis, & spirituum vitaliū, facile poterit huiusmodi motum, vel alterationem excitare, nihil agendo immediatè in distans, sed mediantibus partibus propinquis: quamuis etiam in illa motione intercedat specialis ratio, eo quod fiat per naturalem sympathiam potentiarum in eadem anima radicatarum, vt infra dicetur, & latius traditur in libris de anima, & in 1.2.q. 22. & attigit D. Th. q. 16. de verit. art. 6. ad 11.

De fascinatione.

XXVI. AD secundum exemplum, sunt qui negent illam vim fascinationis. Sed non est cur experientiam à Philosophis, & Medicis cōprobatam, & fere communi sensu receptam negemus. Fatemur ergo fascinationem naturaliter accidere: modum autem eius declarat D. Tho. 1. par. q. 117. art. 3. ad 2. & 3. contra Gentil. cap. 103. Et in primis dicēdum est fascinationem non fieri ipso actu videndi tanquam principio quo fit alteratio in aliud, quia actus immanens, vt supra dicebamus de actu imaginationis, non est per se actiuus in aliquem. Deinde dicendum est alterationē illam fieri ab aliqua qualitate venenifera existente in oculo, aut in interna corporis dispositione, complexione, aut humoribus, quæ communicatur spiritibus vitalibus, qui imaginatione, & attentione animi commouentur, & ad oculos perueniunt. Rursus hinc fit, ut medijs illis spiritibus aer proximus inficiatur, & vsque ad certam distātiam alteratio perueniat, & sic noceat alteri, quamuis aliquantulum distet. Et fortasse interdum fit, vt ipsimet spiritus infecti vsque ad illā personam in quam intuitus directè figitur, emittātur: & ita facilius, & vehementius noceant: & Aristoteles supra significat interdum fieri fascinationem ipso flatu corrupto, & vsque ad aliam personam transmisso. His ergo modis potest naturaliter fieri fascinatio absque immediata actione in distās. Omitto (quod D. Thom. supra aduertit) interdum accidere huiusmodi nocumentum ex malitia dæmonum, qui ex pacto occulto cooperantur ad huiusmodi damnum inferendum. Aduertit etiam D. Tho. hanc alterationem facilius accidere in infantibus, & pueris, quia ob tenerum corpus quamlibet externam impressionem facilius patiuntur. Plura de huiusmodi actione legi possunt in Plinio, lib. 7. c. 2. & l. 33. c. 10. Abulens. parado x. 4. c. 16. Richar. quodlib. 3. q. 12. Idem seruata proportione dicendum est de quocunque nocumento quod à venenatis animalibus infertur, vel aspectu, vel olfactu. Et idem est de tertio exemplo Torpedinis, de qua expresse Plinius ait, [quod odore, & quodam aura sui corporis afficit membra,] non ergo immediate agit in distans, sed vel alterando medium, vel etiam noxium aliquem vaporem spirando. Nec refert quod sub arena, aut limo se abscondere dicatur, quia non est necesse, vt intelligamus omnino delitescere sub terra, ita, ut uel caput, uel os non relinquat apertū ad nocendum.

Possitne agens intensius agere in distans quam in propinquum.

IN quarto, & quinto exemplo declarandum est, an, & qua ratione contingat agens vehementius agere in rem distantem, quam in medium propinquum, & an tunc illa vehementior alteratio fiat immediatè in distans sine cooperatione medij. Et quidem Arist. sect. 24. Probl. q. 5. & 8. aduertit, cum aqua in vase calefit in initio calefactionis: dū aqua adhuc est frigida, fundum vasis sentiri calidius: postea verò iam aqua feruescente ita, vt manum vrat, fundum vasis esse magis temperatum, ita ut manu sustineri possit. Rationē vero assignat, quia in principio actionis, dum aqua frigida est, totus calor concluditur in fundo vasis, neq; ascendere permittitur, at vero quādo aqua iam est calidior, quasi permittitur respirare calor, & ascendere, & inde fit ut fundum lebetis temperetur. Ob quam causam dicit ibidem, balneas calidiores esse hyeme quam æstate. XXVII. *Fundū lebetis cur frigidius quā feruētis aqua superposita.*

Atq; inde consequenter fit, ut actione procedente & aqua nimiū calefacta, & calefactione rarefacta, calidiores partes sursum ascendant, & crassiores, ac frigidiores descendant deorsum, & inhæreāt fundo vasis, & illud temperent, & ideo minus calidum censeatur. Hic autem nomine caloris non est intelligenda sola qualitas, aut accidēs caloris: nic.n. neque ascendere, aut descendere pōt, neq; detineri ne ascendat, nisi rōne subiecti: sed intelligendæ sunt exhalationes, seu vapores calidi, qui actione ignis excitantur. Neq; enim pōt ille ascensus, vel descensus metaphorice tantum declarari, idest, qd̄ dicatur calor impediri ne ascendat, solum quia passum resistit ne calefactio vlterius progrediatur versus superiorem partē. Nā hoc sensu, nullius momēti esset ratio, nimirum fundum lebetis in principio esse calidius, quia tunc calor impeditur ne ultra ascendat, nā, quod actio ultra ꝑgrediatur, per se nil impedit, quo minus illa pars inferior æque calida maneat, vt per se notum est. Oportet ergo intelligi propriè de aliquibus exhalationibus calidis, quæ dum detinentur ratione proximi corporis nimium frigidi, & densi, faciunt ut calor illius partis, & maior sit, & vehementius sentiatur, dum uero, calefacto proximo corpore, & consequenter rarefacto, ascendere permittuntur, minor calor in illa infima parte sentitur: maximè quod in poris, ubi illæ exhalationes erant, loco illarū succedunt frigidiores partes aquæ, quæ, ut sunt grauiores, ita naturaliter magis descendunt, & ex eo cap. magis etiam tēperatur ille calor.

Ex hac uero ratione Philosophi sic exposita, facile intelligitur, ex hac experientia non haberi agens intensius agere in propinquum, quam in distans, nisi transmittendo aliquod agens proportionatum, quod illam intensionem proximè efficiat. Nam in dicto exemplo, dum in principio actionis fundum uasis nimium calescit, id prouenit ex igne uicino, & ex ignitis, uel calidis exhalationibus in ipsismet poris fundi inclusis: dum uerò, procedente actione, superiores partes aquæ calidiores uidentur, id prouenit non solum ab igne remoto, quamuis eius actio multum iuuet, sed etiam ex uaporibus calidioribus ascendentibus, & penetrantibus aquam ipsam, & ob hanc causam uehementius illam XXVIII.

calo-

calefacientibus. Accedit etiam, quod aqua ipsa, dū incipit prope fundum vasis magis calefieri, statim ascendit lenior effecta: descendit autem, quæ superius erat grauior, & frigidior: & ita fit, vt pars distātior aquæ sit calidior, non quia ita distans, magis sit calefacta, sed quia prius propinqua, & ibi magis calefacta. Nunquam vero illa pars aquæ, quæ proximè insidet fundo vasis, vehementius calefit, quam ipsummet vas, seu fundū eius, per quod actio transmittitur, nisi fortasse in fine actionis, quādo iā omnino superatur aqua, ita vt contingat totā exhalari, & corrumpi. Quod inde prouenit, quod ratione suæ humiditatis facilius in aerē, vel in aliquod mistū imperfectū cōmutatur. Itē, quia cū sit minus dēsa, quam vas, facilius eam penetrāt vapores, seu exhalationes calidæ ascendentes. Iuuat etiam, si quis est aer circumfusus. Atque ita semper tota actio, & intensio eius fit per aliquod medium.

XXIX. Papyrus cur minus calida quā oleum superimpositum.

Ad eundem modum dicendum est ad similes experientias supra adductas, nimirum de oleo, quod vehementius videtur calere, quam papyrus, qua mediante calefit. Nam oleum statim ac incipit calefieri, facile etiam rarefit, & penetratur a vaporibus ascendētibus, & ipsum etiam subtilius, & leuius effectum statim ascendit: crassiores aūt, & humidiores partes descendunt: atque ita idē accidit in hoc exēplo, quod in superiori. De stupa autem, quod inflāmetur per interpositum aerem, ipso aere non inflāmata, non ita est manifestum experientia: fortasse enim aer inflammatur prius, licet non ita sensu percipiatur, sicut in stupa, propter huius densitatem. Atque idem dici potest ad exemplum de radice herbæ [Aproxis.] & de bitumine [Napthæ.]

Stupa cur inflammetur, aere inter ipsā & ignē iacentem nō inflammato.

XXX.

Posset verò aliter responderi, admittendo, quod in argumento assumitur, inflāmari aliquando materiam remotam, non inflammata proxima, & dicēdo id prouenire ex dispositione materiæ absque intensiori actione ignis in remotum, quam in propinquum. Quod declarabitur facile, si supponamus nō esse necessarium, ut in aliqua materia summus calor antecedat, vt flammetur, sed sufficere, vt antecedat calor intensus in eo gradu, cum quo, & forma stupæ verbi gratia, & conseruari non possit, & si illi sit adiuncta sufficiens siccitas, satis disponat ad introductionem formæ ignis. Sic ergo fieri potest, ut aer medius sit calidus, vt septem, & non inflammetur ex defectu siccitatis, stupa vero statim ac peruenit ad illum gradum, inflammetur: atque ita actio ignis calefacientis nunquam fuit intensior in materia remota, quam in propinqua, sed habuit aliū effectum propter aliam passi dispositionem.

Obiectioni respondetur.

Dices, in illo instanti, in quo inflammatur illa materia, iam est calida, vt octo. Respondeo, Si ita est (non est. n. certum de primo instante) tū id non prouenit ex sola actione ignis distantis, sed est per naturalem resultantiam à forma iam cōcepta. Quæ resultantia, si non superest aliqua resistentia in materia, in momēto fit: atque ita fieri dicendum est, si ponamus, omnia accidentia in corruptione perire. Si tamen manere potest aliquis gradus contrariæ qualitatis, interueniet aliqua successio, breuissima tamen, & imperceptibilis, quia resistentia est minima, & actiuitas magna. Sed quid de actione ipsius formæ substantialis, quæ fit in distanti materia, & non in medio? Cōmuniter dicitur fieri per naturalem resultantiā, supposita sufficienti dispositione: vel fieri a dispositionibus accidentalibus, ibi existentibus, in virtute substantiæ. Nobis aūt respondendū est iuxta primam assertionē, vel formā ignis simul cum uirtute sua posse illuc attingere, & simul influere ad eductionem illius formæ, vel certe, si hanc uim non habet substantialis forma, necessariū esse, ut per aliquā superiorē causam ille concursus suppleatur, sicut quando contingit rē aliquā per motum ita calefieri, vt inflammetur, introductio illius formæ alicui causæ uniuersali tribuitur.

A

XXXI. Alius modus explicandi adducta experimēta.

Alius modus respondendi ad has experiētias esse pot, admittendo, posse agens intensius facere aliquam qualitatem in passum distans, quā in propinquum, non tamen immediatè agendo in distans, sed per medium. Hic tamen modus actionis dupliciter concipi potest. Primo, vt medium non deseruiat tanquam coefficiens instrumentale, aut partiale ad agendum in remotum, saltem quoad illum gradum maioris intensionis, qui fit in parte remota: Hic tamen dicendi modus non est satis consequens ad opinionem, quam defendimus: nam plane sequitur, illam actionem quatenus est intensio in tali gradu, fieri ab agente remoto immediatè in

B

passum distans, absque vlla actione circa medium, vel per medium: quia actio remissa, quę fit in medio propinquo, per se non confert, nec continuatur cū actione in distans, nisi ad summum, vsque ad similem gradum: ergo illa intensio maior, quæ fit in distans, est actio immediata in illud sine medio. Sicut, si totum medium, & passum distans, prius essent calida, ut quatuor absque actione ignis: & deinde ignis applicatus, & immediate intenderet illū calorem in distante passo, & non in medio, sine dubio illa actio esset immediatè in distans: ergo idem erit: etiamsi calor, ut quatuor factus sit ab eodem igne. Alio ergo modo intelligi potest, quod agens per virtutem impressam in medio efficiat intensiorem qualitatem in passo remoto, quam in ipso me-

C

dio, propter maiorem capacitatem, seu dispositionem, & minorem resistentiam. Hæc autem virtus esse potest aliquando qualitas diuersæ rationis ab alia quæ intenditur, & tunc non est res difficilis, ut in exemplo supra posito de speculo, & aere calefactis a Sole, quia illa calefactio fit medio lumine, accidere potest ut mediante lumine aeris, ut uirtute agendi, vehementius Sol calefaciat speculum distans, vel aliam rem similem, quam aerem propinquum, ob maiorem passi capacitatem, & dispositionem: & in hoc non uideo repugnantiam. Sicut. n. potest causa agens per virtutem diffusam aliquem effectum habere in remotum, quem non habet in propinquum, ut oēs concedunt, & signatim D. Th.

D

in 2. dist. 15. quæst. 1. a. 2. & ad 6. & Comm. 9. Physic. & libro 2. de cœlo com. 34. ita maiori ratione potest intensius alterare partem remotam, quam propinquam. Alio denique modo intelligi potest, hoc fieri per qualitatem eiusdem rationis, ut v. g. quod Sol per aerem remisse illuminatum, intensius illuminet speculum distans, ita ut lumen aeris medii, etiamsi sit in se remissius ut coniunctum primo agenti concurrat siue instrumentaliter, siue partialiter, ad lumen in speculo efficiendum, etiam quoad maiorem gradum intensionis. Et hic modus est difficilior creditu, quia supponit qualitatem remissam, saltem ut coniunctam priori agenti, posse concurrere ad intensionem qualitatis eiusdem speciei, in eo gradu, in quo illi est dissimilis, & ab illa exce-

E

ditur: quod an possit accidere, examinabimus sect. seq. ubi plura dicemus de illo exemplo speculi, de eiusque actione reflexa.

Cur agens per lineam rectam efficacius operetur.

AD experientias alias, quæ in confirmationem illius secundi argumenti afferuntur, respondeo, satis probabiliter persuadere secundam partē ultimæ assertionis. Nec mihi occurrit aliqua alia probabilis responsio aut euasio: non. n. uideo, cur præsentia Solis per lineā rectam respectu huius partis aeris remoti conducat ad maiorem illuminationē eius, nisi quia ipse Sol cum aere sibi propinquiori simul in illum influit, in aliam uero partem aeris nō XXXII.

ita è regione propositā, sed ad latus, v.g. fenestræ, A non potest ita influere etiamsi respectu ipsius medij illa pars sit æque propinqua. Dicet fortasse aliquis, lumen receptū in medio agere in uirtute Solis in alteram partē aeris per lineam rectam obiectam Soli, in aliam vero cadentem ad latus solum agere uirtute propria: & ideo magis illuminare illam partem, quam hanc. Sed hoc, & merè gratis, ac voluntarie dictum est, & intelligi non potest, quæ res subsit illis vocibus, neq. in quo consistat illud discrimen, si Sol ipse in neutram illarum partem per sese actualiter influit. Nā, hoc supposito, quid est agere in uirtute alterius, nisi agere, vt virtutem diffusam ab illo, & uicem eius habentem? sed illa uirtus recepta in medio est una, & eadem: ergo respectu cuiuscunq. partis medij agit, vt virtus B diffusa à Sole, & uice illius: ergo æque agit in uirtute Solis. Neque explicari potest, quid conferat illa situalis positio (ut ita dicam) vel præsentia Solis, ut ob eā causam dicatur agere in uirtute Solis in unam partem, & non in aliam, si ratione illius applicationis Sol ipse per se non magis influit.

XXXIII. Quod tandem sic confirmo, ac declaro, nā quando accidens agit in uirtute alterius absque actuali influxu eius, si tale accidens cōseruetur sine alio in cuius virtute agere dicitur, eandem potest habere actionem. Hoc patet in grauitate, vel impetu mouente in uirtute generantis, vel imprimentis: & idem est de calore aquæ, si calor dicatur calefacere in uirtute ignis: imo, & qui aiunt calorem summū C efficere dicto modo formā ignis in uirtute ignis sine alio actuali influxu eius consequenter aiunt calorem separatū æquè, ac coniunctum igni, posse in virtute ignis efficere formā alterius ignis. Itaq. in præsenti, si lumē receptum in parte aeris viciniori Soli efficit dicto modo lumen in alia parte in uirtute Solis: ergo si illud lumen conseruaretur in una parte, ablato Sole de medio, eodē modo illuminaret eandem partem, quam nunc illuminat. Consequens aūt est plane falsum, tum quia alias ēt nunc æque illuminaret partem aeris sibi uicinam non obiectam Soli: quia non magis, neq. ita abest nunc Sol ab illa parte, quam abesset ab alia, si oīno tolleretur: tum etiam, quia in igne, & calore experimento D constat oppositum, ut in eadem confirmatione, quam tractamus, propositum est. Igitur necessario dicendum videtur. Solem actu influere cum parte proxima medij ad illuminandā aliam directe sibi obiectam, non uero æque posse influere in aliā partem à latere existētem, etiam si ipsi aeri medio æq. propinqua sit: & inde prouenire, vt illæ partes non æque illuminentur, vel calefiant.

De actione magnetis, & similibus.

XXXIV. IN tertio argumento de motu locali prima, ac præcipua experientia est de magnete: de quo, sicut de multis alijs experimentis quæ hic tractamus, multa erudite congerunt Conimbricenses lib. 7. Physic. cap. 2. quæst. 1. Breuiter tamen, quātum ad E rem præsentem spectat, admittimus tractationem illam fieri effectiuè à magnete. Alexand. enim lib. 2. quæst. naturalium, cap. 3. existimauit, ferrum nō trahi, à magnete nisi, vt à fine, ipsumque interna, & innata virtute quasi naturali pondere, se mouere ad magnetem. Hoc tamen reijciunt Albertus 2. Metaphys. tract. 3. cap. 6. D. Thom. 7. Physic. lect. 3. tex. 10. & Galenus lib. 3. de facultatibus naturalibus, cap. vltimo. Primo, quia motus naturalis à uirtute intrinseca, ex quacunq. distantia fit, vt in terra, & igne patet: ferrum autem non tendit ad magnetem ex quacunq. distantia, sed ex certa, ac definita: non ergo ipsum tendit, sed trahitur. Secundo, quia ferrum non mouetur ad magnetem, nisi in debita proportione quātitatis existant, moles n. ferri A non trahetur à paruo magnete: ergo id est propter actionem, quæ non sequitur à proportione minoris inæqualitatis. Tertio, quia dicitur experientia constare, si magnes perungatur sanguine hirci, aut succo alij, aut cepe, non posse attrahere ferrum: ergo id est, quia virtus eius attractiua inde debilitatur.

Addendum subinde est, magnetem imprimere ferro aliquam qualitatem motiuam, qua illud ad se trahat. Ita docent oēs authores, nam sicut proiectio fit per qualitatem impressam, ita & tractio: est tamen differētia, quia impulsus imprimitur per immediatum contactum quantitatiuum, non vero hæc qualitas attractiua: & ratio est, quia institutæ sunt à natura ad contrarios effectus. Nam per impulsum separatur mobile à mouente, quod illud tāgit B per tractionem vero trahitur mobile uersus motorem, uel ēt donec contingat illum. Præterea, talis est hæc attractio magnetis, ut non solum per se ferrum ad se trahat, sed etiam ipsi ferro participationē eius virtutis communicet, nam ferrum attractum aliud ferrum ad se trahit, & illud attrahit aliud, ut quasi catena ex eis conficiatur: quemadmodum Augustinus refert 21. de ciuit. cap. 4. & nos etiam aliquando experti sumus: hoc ergo est signum apertū imprimere magnetē ferro qualitatem, quæ, & vim habet mouendi ipsum ferrum, & efficiendi aliam similem, qua ferrum ad se trahat. XXXV.

Vltimo addendum est, ut argumento proposito rñdeamus, magnetem non imprimere eam qualitatem C ferro nisi per medium, alterando. s. illud vsque ad ferrum: quamuis. n. hæc alteratio medij sensibili experimento non percipiatur, tamen, cum facile fieri possit, ex alijs experimentis, & rationibus colligimus, in illa etiā alteratione seruari naturalem modum agendi efficientis causæ. Neque. n. obstat, qđ medium ipsum non trahatur ad magnetem: quia necesse non est, ut qualitas diffusa per medium eundem effectum habeat in medio, quem habet in distāti passo: sicut in superioribus dictum est, ob diuersā passi dispositionē accidere, vt uirtus diffusa per medium efficiat in distans corpus nouam qualitatem, aut qualitatis intensionem, quam non facit in ipsū medium. Sic ergo accidere potest in præsenti, vel ut qualitas diffusa per medium non sit eiusdem raD tionis cum ea quæ imprimitur ipsi ferro, uel certe, quod licet sit in se eiusdem speciei, non habeat eundem effectum trahendi, in medio, quē habet in ferro propter peculiarem proportionem, aut dispositionem ferri. XXXVI.

Solum pōt obstare alia experientia, qua constat magnetem immutare ferrum, etiā interposito medio denso, vt experimento etiam percipitur, & Augustinus supra refert, dicens, posito ferro super argentum, & magnete subtus, moueri ferrum ad motum magnetis, [cōcitatissimo cursu, ac recursu, prout magnes ab aliquo agitatur, argēto (inquit) medio nihil patiēte.] Neq. n. videtur verisimile posse magnetem tam densum medium totum alterare, & penetrare. E Sed nihilominus, cum Aug. ait, [argento nihil patiente,] plane intelligit de passione illa sensibili, qualis erat motio, & concitatio ferri: de alteratione aūt inuisibili, August. ibi nihil disputat. Neq, est adeo difficile creditu, q magnes penetret corpus illud intermedium sua alteratione, vel quia porosum est, ut est lignum: vel quia paruam hēt profunditatem quale fortasse erat argentum illud cuius meminit Augustinus: sicut ēt influētiæ celestes penetrant corpora ēt densissima, & in magna distantia propter magnā vim agendi. Hæc enim vis magnetis existimatur esse quædam participatio cœlestis proprietatis, vt dicit D. Thomas quæst. 5. de ueritat. artic. 10. ad 5. quæst. vnica de anima, artic. 1. Forte etiam contingere potest, ut illa actio licet non penetret totum corpus densum, interuentum XXXVII.

circum-

circumfusi aeris, cõtinue perueniat vsq. ad ferrũ. Atq. ad eundem modum iudicandum est de succino eleuante paleas, & idem est de argento viuo trahente particulas auri, & de quacunq. alia re simili vel medicinali radice aut herba, quæ vim habet trahendi aliquid, aut etiam expellendi.

XXXVIII. Remora qui nauẽ retardet. Quod vero spectat ad retentionem Echeneidis, quãuis alioqui ille sit mirabilis naturæ effectus: & difficillimum explicatu, qua uirtute possit tam paruum animal, tam vehementẽ molem retardare: tñ in præsenti nihil in fert difficultatis, nam Plinius expresse ait, [id facere nullo suo labore, non retinẽdo, aut alio modo, quã adhærendo:] non ergo quidquã agit in distans: Quid uero imprimat naui ad detinendã illam, tractat late Scaliger contra Cardanũ exercit. 218. & contra eũ Conimbric. supra artic. 5. Ego uero censeo rẽ esse occultissimam, quæ necessario reducenda est in aliquã virtutem superioris rõnis, quæ uim habeat talem, ac tantam ad resistendũ illi impulsui nauis, vt ab eo debilitari non possit. An uero id fiat ab hoc animali imprimendo aliquam qualitatem naui debilitantem vim illius impetus: vel solum adhærendo per uirtutem sibi innatam, sicut homo detinet lapidem proportionatum ne cadat: vel denique, an hic piscis vim talẽ habeat sistendi se ipsum, & quasi adhærendi loco suo, vt ẽt ab impellẽte nauim rapi aut dimoueri nõ possit, mihi incertum est. Quocunq. tñ horum modo eueniat, nõ dubium est, quin ex uirtute mirabili, & occulta proueniat, adiuuante fortasse speciali aliqua, & connaturali influentia cœlesti. Imo addit Ambros. lib. 5. Hexamer. c. 10. ad finem, imitatus Basilium homil. 7. Hexameron. [ex munere, & potentia creatoris tã paruum animal tantam accepisse virtutem.

De actione phantasiæ, & similibus.

XXXIX. IN quarta difficultate soluenda laborãt, qui existimant notitiã existentem in phantasia effectiue concurrere proprio influxuo physico ad actum appetitus. Vnde quidam vtramq. potentiam uel in cerebro, vel in corde collocant, vt uicinæ sint, & inter se agere possint, cum tñ verior doctrina habeat, phantasiã in cerebro, & appetitum in corde esse, ut alibi latius ostendendum est. Alij nescio quas qualitates dicunt diffundi à cerebro, medio actu phantasiæ vsq. ad cor, ut immutẽt appetitũ. Sed hoc figmẽto simile est: q. illæ qualitates nec sũt species obiecti, aut ipsimet actus phantasiæ: essent. n. inutiles, cum appetitus non possit speciebus vti nec possũt esse qualitates aliquæ, quasi deferentes ad potentiam appetitiuam notitiã obiecti quę est in phãtasia: quia potentia ipsa appetitiua nunquã percipit illã notitiã: neq. notitia vnius potentiæ põt alteri manifestari, aut formaliter aut obiectiue nisi mediante alia specie, aut notitia sui. Alij deniq. conuicti argumẽto fatẽtur notitiã existentẽ in cerebro immediata actione influere per propriã efficientiã in appetitũ. Neq. putant id esse incõueniens, eo quod illæ duæ facultates in eadem anima coniungantur, quæ est principium principale illius actionis: nam sicut virtus principalis potest cooperari suæ uirtuti instrumentali, etiamsi vsq. ad locũ distãtem diffusa sit: ita è contrario uirtus aliqua instrumentalis poterit cooperari uirtuti principali, etiam in loco distanti, si vsque ad illum uirtus ipsa principalis diffusa sit, dummodo in illa etiam parte, vbi fit actio, sit illud instrumentum magis proprium, & proportionatũ tali actioni. Quæ responsio, supposito illo primo fundamento, est inter reliquas minus improbabilis, & de instrumentis diuinis adhiberi solet, quod attingere possint immediate ad distans, quia virtus principalis ibi adest. Absolute tamen (quidquid sit de miraculosis actionibus) non satisfacit, quia iam admittitur efficiẽtia ab aliqua forma aut qualitate seu actu, quæ transilit ad distans quasi per saltum absque continua actione per medium.

XL. Et ideo nos facilius has angustias euademus, negando notitiam concurrere actiue ad actum appetitus, sed tantum, vt conditionem repræsentantem obiectum, qua posita, appetitus efficit suum actum per naturalem sympathiam harum potentiarum. Et ad hoc optime confert radicatio illarum facultatum in eadem anima: illa. n. seu suppositum per illã est, quod principaliter operatur, & utitur his facultatibus: & ideo, dum per unam percipit obiectum sibi conueniens, per illam illud appetit: non quidem quia per unam efficiat in aliam, sed, quia ex obiecto per unam apprehenso excitatur ad operandum per aliam, quæ excitatio nõ est per immutationem realem, & effectiuam, sed per Metaphoricam, seu finalem, & ideo non requirit localem propinquitatem: sed animalem, vt sic dicam. Atq. idem proportionaliter dicendum est de appetitu, & potentia motiua: quanquam. n. dici posset, omnem motionem inchoari ex corde, & mediis spiritibus, ac neruis procedere vsq. ad partem, in qua exercetur, uel apparet motus tamen, quod ad præsens attinet, applicatio potentiæ motiuæ per appetitũ nõ est per actionem propriam, & physicam vnius potentiæ in aliam, sed per subordinationem potentiarum in eadem anima: quo modo ẽt intellectus, & sensus applicatur ad operandum per uoluntatem, & appetitum, de quo latius Philosophi in lib. de anima, & Theologi in 1. 2. De efficientia vero specierum sensibilium in sensibus internis, mediis externis alia est ratio, & lõge diuersa, nã hic re uera propria efficiẽtia interuenit, quæ per medium fieri debet, ut ab oculo dicuntur species visibiles tendere vsq. ad sensum communem per neruum opticum: hæc. n. actio talium specierum non est proprie vitalis, aut immanens, sed est prouenĩes ab extrinseco: medijs illis instrumentis, & ideo per medium proprie diffunditur, sicut aliæ actiones naturales.

De actione rei spiritualis in corpus.

XLI. HActenus dictum est de agentibus, & patientibus corporalibus inter se; in quinto vero argumento agitur de actione rerum spiritualium in corpora, & inter se. Et quoad priorem partem de actione spirituum in corpora, consequenter loquendo, dicendum est, necessariam esse immediatã propinquitatem intelligentiæ ad corpus, ut illud possit mouere localiter: suppono spiritum creatũ nullam aliã actionem posse in corpus exercere, quod infra ostendam, de intelligentijs disputando. Vnde, si Angelus ad mouendum corpus potest imprimere impetum, medio alio corpore, quod non localiter moueat, sic quidem ad mouendum localiter aliquod corpus, sufficiet illi adesse immediatione uirtutis: necessarium tamen erit, ut immediatione suppositi sit præsens illi corpori, in quo primo incepit illam uirtutem imprimere. Si tamen (quod probabilius censeo) non potest angelus illam uirtutem imprimere per intermedia corpora non mota, necessarium erit, ut Angelus mouens proxime adsit immediatione suppositi ei corpori, quod immediate mouet. Et hoc modo aiunt Philosophi vnamquamque intelligentiam mouentem cœlum, ad esse ei orbi quem mouet. Sic etiam Theologi dicunt Angelos suppositaliter adesse illis corporibus, quæ assumunt, & in quibus apparent. Et quoties Scriptura dicit Angelum mouere, vel deferre aliquem hominem, significat ibi Angelum substantialiter adesse, aut cum re, quam mouet, moueri. Quod non esset necessarium, nisi oporteret angelum adesse, vbi mouet. Atque hoc plane supponit

D. Thom.

D.Th.1.p.q.52.& 53.& 55.a.2.ad 3.& q.113.a.6. ad 3.& clarius in locis infra citandis.

XLII. Neq; obstat, quod res spiritualis non habeat sitũ: habet.n. substantialem, & realem præsentiam definitam, secundum quam necesse est passo coniungi, quando agit in illud. Nec modo disputo, an operatio sit ratio illius præsentiæ, quod Theologi aliqui asserere videntur: vel è conuerso, an præsentia illa secundum se sit prior, vel ẽt independens ab operatione, quod plures affirmant, & mihi probabilius videtur: sed assero, ad operationem necessariam esse præsentiam substantialem, quam fortasse vocauit [tactum spiritualem ad corpus,] D.Th. q.6. de potentia, a.7. ad 12. Et apertius q.16. de malo, ar.1. ad 15. dicit, quod angelus non agit immediatè in aliquod corpus à se distans, & affert Damasc. dicẽtem: [Angelus vbi est, ibi operatur.] Qui videndus est li. 1. de Fide, c.16. & 17. lib.3.c.2.

XLIII. Neq; etiam obstat, quod Angelus moueat per intellectum, & voluntatem, quia, vt inferius suo loco dicam, non mouet per has potentias, vt proxime efficientes motum, sed dirigendo, & applicando potentiam exequentem, quam oportet esse coniunctam passo. Quam responsionem insinuat D. Tho. loco nuper citato de potentia: cum enim obiecisset in argumento 12. [mouens, & motum debere esse simul, angelum autem non esse simul cum corpore, ex eo quod velit illud moueri, respondet: [Imperium angeli requirit executionem virtutis: vnde oportet quod sit quidã tactus spiritualis ad corpus, quod mouetur] & quodlib.6.a.2.ad 2. quod erat simile, respondet, actionem angeli radicari in essentia eius, a qua procedit virtus, & operatio, & ideo necessariũ esse substantiam eius aliqualiter coniungi rebus quas mouet, quia mouens, & motum debent esse simul. Et declaratur præterea, quia si efficaciam mouendo pensanda esset ex modo, quo voluntas attingit suũ obiectum, sicut voluntas angeli indifferenter velle potest propinquum, & distans quantumuis: ita eadem efficacitate posset, mouere corpus propinquũ, & distans quacunque distantia: consequens autem est plane absurdum, quia, cum virtutem habeat finitam, non est verisimile posse æque operari in rem quantumcunq; distantem, sed habere terminum in sphæra actiuitatis suæ. Sicut ergo aliter comparatur potentia motiua ad subiectum, quam uoluntas ad obiectum, ita ẽt in absoluta conditione propinquitatis, & distantiæ: potentia enim mouens agit realiter, & transeũter in subiectum quod mouet, & ideo oportet, vt sit realiter indistans ab illo: secus uero est de volũtate, vt versatur circa obiectum, in quod realiter non agit, neque ipsum immutat.

De actione spirituum inter se.

XLIV. ALtera pars illius argumenti erat, de actione vnius angeli in alium, vel in animam separatã, quæ actio etiam esse potest aut locutio, aut motio localis. De hac eadem est ratio quæ de motione corporis; nec video rationem differentiæ quæ assignari possit. Vnde D. Thom. in loco proximè citato generaliter ait, substantiam angeli debere coniungi rebus quas mouet: non enim dixit, [corporibus,] sed [rebus,] vt indicaret doctrinam esse generalẽ. Suppono autem sermonem esse, quando vnus angelus mouet alium verè, ac physicè efficiendo in illo motum, nam si tantum moueat moraliter per imperium, illam tantum requirit præsentiam, quæ ad imperium sufficit, de quo eadem est ratio quæ de locutione, nam imperium locutione fit.

XLV. *Qualiter angeli mutuo colloquantur.* De locutione autem vnius angeli ad alium non possumus hic ex professo dicere, nam est res Theologica, & ad explicandum difficilis: in genere tamẽ loquendo, alterò è duobus modis in illa procedi

A potest. Vnus est, angelum loquentem nihil agere in eum cui loquitur: & sic facilis est in præsenti responsio, quia is angelus cui alius loquitur, non comparatur ad illum, vt subiectum, vel passum ad agẽs, sed tantum, vt obiectum ad actum immanentem; & ideo mirum non est, quod locutio possit esse immediatè ad angelum quantumcunque distantem. Iuxta hunc autem dicendi modum ad argumentũ factum respondendum est, locutionem vnius, & excitationem alterius non fieri per actionem transeuntem ab uno in alium, sed quasi per quandam sympathiam naturalem; quia dum vnus angelus vult, vt alius percipiat suum actum, vel conceptum, statim alter vtitur, specie, quam habeat illius actus

B vel conceptus, ut attendat loquenti. Nec video, quo alio modo possit illa sententia explicari: statim vero inde apparet quanta in ea sit difficultas, quod nimirum facultates radicatæ in diuersis essentijs, vel substantijs habeant inter se naturalem sympathiam & connexionem, ac concomitantiam in agendo; non casualem, sed infallibilem, ac per se, sine actione unius in aliam. Cui difficultati accedit alia, si angelus habet innatas species actuum alterius, cur nõ possit illos intueri statim ac sunt si velit, etiamsi alius ipsum non excitet, & quasi applicet per ordinationem seu uolũtatem suam. Rursus accedit difficultas de illuminatione, qua unus angelus non solum loquitur, sed ẽt docet alium: ad quã, ẽtsi si illa sympathia admittatur, non uideatur sufficere.

C Tandem, quidquid sit de locutione in rigore sumpta, extendi potest difficultas ad omnem actionem speciei intelligibilis: est.n. probabile unum angelum quatenus est obiectum actu intelligibile, posse quãtum est de se imprimere speciem sui uel suorum actuum in alium angelũ, si tali specie careat. Et quidquid sit de angelis inter se, respectu animæ quæ separatur a corpore, id est magis receptum: posita ergo tali actione manet integra difficultas, si illa non impeditur per distantiam.

Alter ergo dicendi modus esse potest, admittendo aliquam actionem intellectualem unius spiritus in alium per realem effectionem alicuius speciei intelligibilis, vel alicuius intẽtionis, aut modificationis eius. Qua supposita, potest adhuc dupliciter re- XLVI.

D sponderi ad difficultatem tactam. Primo excipiendo hanc actionem a generali regula tradita. Quem modum insinuat D. Tho. in citata quæst. de anima, & in quodlib.6. artic.10. Et rationem vtroque loco significat, quia idem est in angelis ordo, quod in corporibus situs: & ideo actio pure intellectualis non pendet ex situ aut medio, sed ex ordine naturæ. Et in 1.p.q.107. artic.4. addit, operationem intellectus abstrahere a loco, & tempore: & ideo locutionem quæ per illam fit, non impediri ob distantiam. Et potest hoc confirmari, nam incredibile uidetur non posse vnum angelum loqui ad alium, nisi sint distantes supposito, & substantia, nam per medium non potest deferri illa actio. Hæc vero sententia re

E uera videtur parum consequens ad omnia dicta, quia ualde eneruat principium positum, totamque rationẽ eius. Item quamuis in angelis non sit situs, est tamen præsentia substantialis: ergo differentia assignata nulla est ad excludendam necessitatem huius præsentiæ ad dictam actionem: alias neque esset necessaria indistantia inter angelos, vt unus localiter moueret, uel detineret alium. Item iuxta illam rationem, Deus ex ui actionis qua creat, uel illuminat angelum, non esset intime præsens in illo per essentiam, sed solum ratione immensitatis: quod est contra Diuum Thomam, & ueriorem doctrinam, ut infra uidebimus. Sequela patet, quia etiam Deus agit in angelum, ut spiritus in spiritum: ergo est eadem ratio de illo. Erit ergo propter hæc probabilis ultimus dicendi modus, quod

ad

ad hanc etiam actionem, & ad locutionem Angelicam, si illam actionem requirit, necessaria sit indistantia. Inter quas sententias alijs relinquo iudiciũ, quæ simpliciter probabilior sit: solum assero hanc tertiam esse magis consequentem ad rem quã nunc tractamus, nisi eligatur prima, cuius difficultatibus satisfacere difficillimum est.

De sphæra actiuitatis.

XLVII. Vltima difficultas proposita in sexto argumento facillime soluitur ex secunda, & tertia parte vltimæ assertionis, quas probabiliter suadet, & contra superiores assertiones nihil probat. Quamuis. n. demus habere vnumquodq; agens naturalẽ sphærã actiuitatis certæ magnitudinis, in quã possit per se, & propria virtute, actioneque agere, non sequitur posse immediate agere in partem remotam illius sphæræ, non agendo in propinquam, quia non potest agere, nisi continuata actione, inchoando illam à passo sibi propinquo, & indistante, & continue diffundendo illam per totam sphæram: hunc enim modum agendi determinat sibi quæcunque causa efficiens. Neque est inconueniens, quod causæ omnes, etiamsi sint uirtute inæquales, æque determinent sibi hanc passi propinquitatem, quia hoc non prouenit solum ex limitatione, vel imperfectione virtutis, sed ex natura huius causalitatis: limitatio autem sphærę prouenit ex limitatione virtutis, & ita iuxta inæqualitatem virtutis erit etiam inæqualis sphæra, si cętera paria sint. Recte autem videtur probare argumentum illud, non limitari agẽtia naturalia ad agendum per se, & per suam propriã virtutem in solam superficiem vltimam corporis sibi contigui, sed intra aliquod certum spatium, quod possunt sua virtute attingere, etiamsi per possibile vel impossibile vna pars medij non agat in aliam: quod in vltima conclusione asserimus.

XLVIII. Non probat autem argumentum illud (quamuis ad hoc etiam tendere videatur) esse impossibilem illum modum agendi per partem propinquam in remotam per totum spatium, ita vt quantumuis per partes proportionales diuidamus partem remotam à propinqua, imò, & superficiem proximam à reliqua magnitudine, semper possit effectus actiue procedere ad remotum per propinquum, quia in hoc modo agendi nulla inuoluitur repugnantia: quia qualitas recepta in medio, aut in qualibet parte medij, vel in superficie, potest esse actiua, & passum est etiam aptum ad recipiendam talem qualitatem, & pars remota est in debita proportione respectu propinquioris, vt ab illa pati possit; quia actio procedit vniformiter difformiter à principio sphæræ vsq; ad finem: ergo concurrere possunt omnia necessaria, vt actio semper fiat per propinquum in remotũ. Neque. n. obstare potest infinitas partium proportionalium, quia similis infinitas est in successione actionis. Non ergo asserimus hunc modum esse impossibilem, sed asserimus in primis non esse necessarium, ut omne agens requirat propinquitatem, & indistantiam passi, in quod primo agit. Neq; etiam sufficere ad definiendam sphæram actiuitatis agentis, per se, & ex vi quantitatis, ac limitationis virtutis eius. Asserimus deinde, etiam quando actio illo modo procedit per partem propinquam in remotã, non ita fieri ab vna parte in aliam, quin agẽs simul, & actualiter cum omnibus agat intra sphæram suæ actiuitatis: & ideo efficacior sit actio in partem remotam per propinquam, quam si sola pars propinqua per virtutem in se receptam ageret in remotã. Et vtrumque horum assertum est in ultima conclusione, & videtur sufficienter probari ex omnibus dictis, & contentis in illa vltima difficultate.

SECTIO IX.

Vtrum causa efficiens ad agendum requirat passum sibi dissimile, & in qua proportione.

I. Dubitandi difficiles rationes.

Ratio difficultatis primo sumi potest ex dictis sectione quarta, vbi ostensum est interdum agens agere in se ipsum etiam secundum eandem partem, non potest autem idem sibi esse dissimile secundum eandem partem: ergo non est necesse ut semper passum sit agenti dissimile. Dicetur fortasse, quando aliquid in se agit, semper operari per virtutem alterius rationis à forma quam in se agit, & ita in principio actionis esse sibi dissimile, quatenus non habet formaliter illam formam, sed tantum virtualiter.

II. Sed contra hoc argumento secundo, nam interdum aliquid agit in seipsum etiam per eandẽ qualitatem formaliter: calor enim uel frigus alicuius corporis, quando circumdatur ab agente contrario solet seipsum intendere, & quasi fortificare ad resistendum, vel debellandum aliud, ut patet in calore ventriculi, qui hac ratione tempore hyemis fortior est, ut experientia ostendit, & testatur Hippocrates Aphorismo 15. Idem patet in aere existente in cauernis, vel locis infimis, qui tempore hyemis calidior est. Nec potest hoc tribui extrinseco agenti, cum illud contrarium sit, & non possit qualitatem sibi oppositam intendere. Neque etiam potest tribui dimanationi naturali ab intrinseca forma, tum quia hæc ex se semper est maxima, quæ esse potest, cum sit mere naturalis: neque est cur augeatur propter circũstans contrarium immo inde potius deberet impediri: tum etiam quia non solum in naturali, sed etiã in præternaturali subiecto inuenitur ille modus actionis, nam etiam aqua in puteis calidior fit tempore hyemis.

III. Tertio est simile argumentum, quia interdum vna res agit in aliam sibi similem in qualitate, & intensione, etiamsi actio per eandem qualitatem fiat. Assumptum patet communi exemplo de ferro, qđ licet in se non habeat summum calorem, sed ut sex, v.g. intendit similem calorem in palea, uel stupa, ita ut illam comburat. Et ad eundẽ modum calor, & lumen medij intendi solet per reflexionem a calore, uel lumine corporis extremè distantis, etiamsi illud in se calidius, uel lucidius non sit intensiue, ut cum Sol directe calefacit aerem, & terram, calor aeris intenditur ex reflexione terræ, & similiter intẽditur lumen aeris ex reflexione speculi, &c. cum tamen nec calor in terra, nec lumen in speculo potuerit esse intensius, quam in aere ex actione Solis, cũ magis distent a Sole quam aer.

IV. Quarto si ob aliquã causam esset necessaria hæc dissimilitudo, maxime ut agens superet in uirtute agendi passum: sed ob hanc causam non est necessaria, tum quia fieri potest ut aliunde proueniat illa superior uirtus, nimirum ex maiori densitate, aut ex alijs conditionibus subiecti: tum maxime, quia non semper uidetur necessarius ille excessus ex parte agentis, alioqui nunquam passum posset reagere in suum agens. Quia uel superatur ab illo in uirtute, uel non: si non superatur, & nihilominus ab illo patitur, iam in agente non requiritur excessus uirtutis, si uero superatur, & nihilominus in illud reagit: ergo ad reagendum non requiritur excessus uirtutis: at uero reactio, uera ac propria actio est, & causalitas effectiua: ergo ad hãc non semper est necessarius excessus uirtutis: ergo nec dissimilitudo in forma, seu ratione agendi. Tandẽ fieri potest, ut actio sit coæua agenti, ut illuminatio Solis: tunc autem nunquam intercedit dissimilitudo inter agens & patiens, quia semper fuerunt similia.

Nota-

Notationes ad resolutionem quæstionis.

V. Dissimilitudo inter agens, & passũ pro initio actionis attendenda.

ADuertendum est, cum inquirimus, an efficiens requirat passum sibi dissimile, non esse sermonem de fine actionis, sed de initio, seu de dispositione, & proportione, quę antecedere debet inter agẽs & passum ad actionem, quia hic inquirimus conditiones requisitas ad agendum, non eas quæ consequuntur actionem. Et prçterea, quę in fine actionis non tam comparabitur passum ad agens, quam effectus ad causam. Quo fit, vt dissimilitudo in termino actionis non possit esse de ratione causæ efficientis, cum potius intentio agentis sit reddere passum sibi simile. Quod si id interdum perfecte non assequitur, prouenit ex imperfectione effectus, & hæc aliquando oritur ex debili virtute agentis, quod nõ potest vincere resistentiam passi; aliquando ex incapacitate passi, & nobiliori virtute agentis, quòd vniuersale est, seu causa æquiuoca agens per formam superioris ordinis, quam effectus non potest secundum eandem rationem recipere: & ideo fit similis secundum aliquam analogiam, vel rationem communem non vero perfectam.

VI. Rei quæ agit, actio potest esse coæua.

Rursus obseruandum est, cum inquirimus dissimilitudinẽ, quæ antecedere debet inter passum, & agens, non esse sermonem de antecessione in tempore aut duratione, sed ordine naturæ, & causalitatis: illa enim prior, licet sæpe intercedat, per se necessaria non est, vt recte conuincit vltimum argumentum in principio factum. Neque enim dubitãdum est, quin possit actio esse coæua agenti, quãdo illa successionem non requirit, & absque resistentia fit. Vnde, si illa sit actio naturalis, & ex sua specie talis sit, possit reddere passum perfecte simile agenti, à principio perficiet illam similitudinem; nam agẽs naturale, statim ac est, agit quantũ potest, & ideo si agit sine resistentia, à principio producit effectum perfectum: ergo secundum realem durationem in ea actione passum nunquam est dissimile agẽti. Nihilominus tñ ordine naturæ intelligi potest dissimile, quia tale passum ex se, & seclusa actione agentis, non haberet similitudinem cũ illo. Et ita actio illa non fit circa passum, vt iam simile, sed potius reddit illud simile: atque ita formaliter fit ex dissimili.

Resolutio quæstionis.

VII. Agit quid que in dissimile ĩ forma, at in materia simile Arist.

SIc igitur explicatio quæstionis sensu, facile est eius resolutio: dicendum est enim causam agẽtẽ efficere non posse in passum, nisi quatenus est sibi dissimile in forma, seu termino actionis. Hoc est veluti primum principium in Philosophia: tradit illud Arist. 1. de Generat. cap. 7. tex. 46. vbi ait maximam partem veterum summa animi consensione affirmasse, rem nullam similem à simili quicquam pati: [quod alterũ nihil magis agẽs, aut patibile altero sit.] Et text. 48. idem confirmat, quia alias eadem ratione idem à seipso afficeretur. Quod in sequentibus declarat, dicens hanc dissimilitudinem necessariam esse secundum formam seu speciem, nam in materia, seu genere subiecto, potius requiritur similitudo inter agens, & patiens, quod paulo inferius declarabimus. Idem principium supponit Arist. eodem primo lib. de Gener. ca. 9. dum ait [agens agere, quatenus est actu, pati vero passum vt est in potẽtia.] Quod etiam docet toto lib. 1. Physicor. & li. 3. in principio, & lib. 7. à tex. 35. & lib. 8. à principio. Et expositores his locis generatim ita sentiũt, quãuis nonnulli in aliquibus particularibus actionibus non recte id declarent, vt respondendo ad difficultate videbimus.

VIII. Conclusio nis ratio.

Ratio autem tacta, est, quia agens agit quatenus est in actu, & ad agendum requirit passum, quod sit A in potentia; sed id quod in potentia vt sic, est dissimile ei quod est in actu vt sic: ergo. Maior quoad priorem partem constat; quia agere, est communicare, seu dare esse, & ideo necesse est, vt tale esse supponatur actualiter in causa, vel formaliter, vel eminenter iuxta modum, & dignitatem agentis nemo enim dare potest, quod in se aliquo modo non habet. Et eadem fere ratione probatur altera pars eius dem propositionis, quia dum agens communicat suum esse passo, reducit illud de potentia in actum ergo passum vt tali actioni substernitur, supponitur in potentia. Et ideo in primo Physicorum priuatio ponitur inter principia ad generationem necessaria ex parte materiæ, quę principia in omni mutatione, B vel actione quæ fit ex subiecto, proportionaliter necessaria sunt. Ab incommodis etiam optime confirmauit conclusionem Aristoteles, quia alias nulla esset ratio cur ex duobus similibus vnum potius in aliud ageret, quam è conuerso. Item, quia idem posset se ipsum intendere. Item, nullus esset finis actionum, sed post perfectam pugnam inter contraria, & comparata victoria, & assimilato passo, tunc denuo inchoaretur actio. Ac denique, vt Aristoteles ait, [hoc modo nihil vindicari poterit, neque ab occasu, neque à motu.

Absurda ex opposito conclusionis.

Corollaria ex præcedenti resolutione.

IX.

ATque ex his rationibus sequitur primo, dissi- C militudinem per se necessariam inter causam agẽtem, & patientem, solum esse eam, quæ est inter habitum, & priuationem, seu inter rem cõstitutam in actu, vel existentem in potentia: nam si in passo supponatur capacitas ad recipiendam formam, & agens habeat virtutem ad producendam illã, nullã aliã dissimilitudinem ex parte passi requirit, nisi q carcat tali forma: quia neque ex ratione motus aut actionis, neque ex alio generali principio, alia põt in vniuersum requiri. Vnde, quod in rebus generabilib. & corruptibilib. inueniatur non solũ hæc dissimilitudo, sed etiam positiua appositio, & cõtrarietas; non est ex ratione causæ efficientis vt sic, sed ex eo, quod tales res ita sunt institutæ, vt mutuã inter se pugnam, & actionem habere possint, & ex se inuicem generari, & corrumpi secundum speciem. Est D autem animaduertendum, inter causas efficientes quasdam esse vniuocas, alias vero æquiuocas: quas voces iam supra explicuimus: agimus aũt de causis principalibus, nam ex illis facile est doctrinam ad instrumentales accommodare. In causis ergo vniuocis dicta conditio propriissime, & formaliter intercedit: nam, cum agens introducat in passum formã eiusdem rationis cum illa per quam agit, supponit in passo carentiam eius, & consequenter supponit formalem dissimilitudinem cum illo.

X.

At verò causa æquiuoca non inducit in passum formam eiusdem rationis atq; adeo formaliter similem suæ formæ per quam agit, & ideo propriè non supponit in passo formalem dissimilitudinem, E idest carentiam illius formæ secundum speciẽ quã in se habet: sed supponit dissimilitudinem inter passum, vt actioni supponitur, & vt per actionem perficitur, & consequenter etiam supponit in passo carentiam illius similitudinis, quæ inter formam aliquam formaliter sumptam, & aliam quæ eminenter continet illam, intercedere potest. Et ratio est clara: Primo, causa æquiuoca nõ facit formalem similitudinem, sed eminentialem tantum (vt ita dicam) ergo proportionalem tantum, dissimilitudinem prærequirit, nam sola priuatio formæ, quæ terminat actionem agentis, ad actionẽ necessario supponitur. Etenim ad actionem non requiritur, quod passum careat forma, quæ est formaliter in agente, si illam non est, formaliter, seu eiusdem rationis re-

ceptiuum; sed solum oportet, vt careat illa forma, quę in ipso est introducenda, & futura est terminus actionis, etiamsi in agente solum sit virtualiter seu eminenter, quia priuatio ad actionem requisita, nõ opponitur formaliter illi formæ, quæ est principiũ actionis, sed illi, quæ futura est terminus ad quem actionis, cum talis priuatio habeat rationem termini à quo. Sic igitur dissimilitudo necessaria inter huiusmodi agens, & passũ nõ oportet, vt sit formalis, sed sufficit eminentialis, vt declaratum est. Et hac ratione vnum graue potest mouere aliud deorsum, etiã si sint in grauitate similia, vel etiamsi simul deorsum moueantur, & in hoc etiam sint similia: quia formalis terminus illius motus non est grauitas, sed vbi inferius, quod quodammodo continetur virtute in grauitate, & ideo illius priuatio, non vero priuatio grauitatis, necessaria est ad illũ motũ. Et idẽ est de omnibus similibus, præsertim in actibus immanẽtibus, in quibus semper actio potẽtiæ æquiuoca est, de qua communiter dici solet, non tam tendere ad producendum simile, quam ad producendum proportionale, id est actum secundum consentaneum primo, & qui sit perfectio eius, in quo non formaliter, sed virtute, & eminẽter, cõtinetur. Ideoque in illa etiam actione inter principium actiuum & passiuũ quatenus talia sunt, supponitur tantũ dicta eminentialis dissimilitudo, nimirum quod in altero contineatur eminenter actus, quem alterũ nõ habeat formaliter, donec illum recipiat à principio actiuo, quæ dissimilitudo semper reperitur, siue illa principia in re distinguantur, siue tantum ratione, vt in solutione ad primum magis constabit.

XI. Secundo sequitur ex dictis ad efficientiam, per se requiri, vt causa agens habeat vim in passum, & circa capacitatẽ eius: quia alias impossibile esset sequi actionem: Hoc sequitur ex dictis, nam ob hanc causam necessaria est prædicta dissimilitudo inter agẽs & passum, vt in agente, quatenus est in actu, possit esse vis ad subijciendum sibi passum, quod est tantũ in potentia. Et confirmatur, nam, sicut impossibile est formam informare materiã nisi habeat vim informatiuam proportionatam materiæ, ita neque agens potest in suo genere actuare subiectũ, nisi habeat vim in illud: quia in vniuersũ actus secũdus requirit actum primum proportionatum. Vt tamen hoc amplius declaretur, aduertẽdũ est, ex quatuor capitibus oriri posse vt inter aliqua duo non sequatur actio, loquor de naturalibus agentibus. Primo, si in illis non sit virtus actiua. Secundo, si in altero sit virtus, in altero vero non sit capacitas illius formæ, quam aliud agere põt, ob quam causam ignis non potest calefacere cœlũ: & ideo Aristoteles non posuit negationem principium generationis seu mutationis, sed priuationem, quia debet esse in subiecto capaci: Ideo etiam dixit in 1. de Generat. requiri inter agẽs, & passum dissimilitudinem in forma, & similitudinem in materia, ratione cuius passum sit capax formæ agentis. Quod tamen non est eodem modo in omnibus agentibus verum: nam cœlum agit in hæc inferiora, quamuis cum illis in materia nõ conueniat, & intelligentia moueat corpus, cum quo non conuenit in materia. In agentibus ergo, quæ agunt actione vniuoca, & corruptiua, est simpliciter vera illa propositio, & de illis proprie locutus est Aristoteles, nam ibidẽ dixit, agens quod cõuenit cum passo in materia, patiẽtiam ab illo: secus uero esse de agente superiori, quod in materia non communicat. In agentibus ergo actione æquiuoca solum requiritur illa conuenientia secundum communem aliquam rationem: loquimur enim de agentibus creatis, in quibus nullum potest alterare vel generare aliud, nisi aliquo modo conueniant in materia, saltem in communi, quia oportet ut utrũque sit materiale. In motu etiã locali id reperitur,

Ex quibus capitibus inter duo non sit actio.
Primum.
Secũdum.

A quod mouens, & motum, semper cõueniunt aliquo modo in capacitate recipiendi motum sibi proportionatum: nihil. n. creatum mouere potest localiter nisi ipsum etiã sit mobile, vt de corporibus constat, & de intelligentijs etiam infra dicemus. Sed hoc quodammodo extrinsecum est ad rationem agentis: intrinsecum autem est, quod in passo sit capacitas illius formæ, cuius actiua uis est in agente.

XII. Tertium. Tertio impeditur actio, si illa capacitas iam sit in actum reducta, quia tunc etiam cessat uir agentis in passum, eo quod iam factum sit, quidquid ab illo fieri poterat: quod coincidit cum his quæ hactenus diximus, nempe nihil posse agere in sibi simile, quatenus tale est: quod tam est uerum in agentibus uniuocis, quam in æquiuocis, loquendo de proportionata similitudine, quæ in ea, & effectus eorum

B esse potest, vt ex superioribus constat. Ratio enim proportionalis ex hac eadem radice oritur, scilicet, quia iam tota uis talis causæ expleta est in tali passo & ideo nihil ei superest agendum. Dices, etiamsi passum sit in actu per unam formam uel qualitatẽ adhuc manere posse in agente uim ad introducendam aliam similem, alioqui tota hæc quæstio reducetur ad illam, an, scilicet, duo accidentia solo numero differentia possint esse in eodem subiecto. Respondeo, non posse, quia postquam subiecti capacitas uno actu completa est, nam non manet in potentia ad alium similem actum, & quoad hoc uerũ est esse ualde coniunctam hanc quęstionem cũ illa de

C pluribus accidẽtibus solo numero differentibus in eodem subiecto. Nam si in eadem materia possent esse plures formæ substantiales, uel specie, uel numero differentes, posset naturale agens inducere alteram formam in materiam, quæ tantum unam haberet: ergo similiter, si subiectum posset habere duo accidẽtia omnino similia, quamuis haberet unum, posset aliud recipere à simili agente, uel etiam à se ipso, & ideo diximus supra disp. 5. sect. 9. non posse accidentia solo numero diuersa, & omnino similia simul recipi in eodem subiecto.

XIII. Quartũ. Quarto tandem, supposita uirtute ex parte agentis, & capacitate in passo, cum dissimilitudine, & priuatione, adhuc potest impediri actio ob resistentiã

D passi. In quo est obseruãdum, ad actionem ut sic per se non requiri resistentiam in passo, sicut etiam diximus nõ esse necessariam contrarietatem, uel oppositionem positiuam, nam priuatio ut sic, non resistit sed potius parat uiam ad actionem: quidquid ergo resistit, reducitur ad positiuam contrarietatem uel repugnantiam, & ideo per se non requiritur ad actionem, quin potius ex se impedit, uel retardat actionem. Vnde, quod actio sit successiua, & nõ instantanea, ex resistentia passi prouenit, nisi interueniat motus localis, cui est intrinseca talis successio, ut ex Philosophia constat, & inferius in tractatu de actione, & passione attingemus. Hinc ergo fit, vt, quando vltra dissimilitudinem passi interuenit etiã resistentia, si tanta sit, vt vel superet, uel æquet uir-

E tutem agentis, impediatur actio: ideo est commune Philosophorum axioma, & quasi primum principium, ad efficiendum necessariam esse proportionem maioris inæqualitatis, id est, in qua maior sit uirtus in agente, quam resistentia in passo. Quod sumptum est ex Aristotele citatis locis, & patet facile, quia agens ut agens, uincit passum, saltem quantum ad id quod agit: ergo necesse est ut secundum eam rationem uiribus illud superet, alias quo modo uincere posset? Atque hoc in solutione quarti argumenti amplius declarabitur.

Argumentorum solutiones.

SVperest igitur, ut argumentis satisfaciamus, & ad primum quidem recte ibi responsum est, &

ea

ex omnibus quæ diximus, declarata est responsio, & potest amplius declarari. Nã idem potest simul & secundum eandem partem esse in actu primo, & in potentia ad actum secundum, quod alij dicunt in actu virtuali, & potentia formali, & ita secundũ eas duas rationes, siue re, siue ratione tantum, & habitudine distinguantur, habet ad se quandam dissimilitudinem, non propriam, & formalem, sed eminentialem, & uirtualem, quæ satis est ad actionem, vt diximus.

De Antiperistasi.

XIV. Quorundã opinio.

IN secundo argumẽto petitur vulgaris difficultas de Antiperistasi, quæ purè Physica est, & in 1. de Generat. capit. 7. solet ex professo tractari, & ideo pauca attingam huic loco necessaria. Dicunt ergo quidam ad rationem illam, quamuis eadem qualitas non possit se ipsam intendere directa actione, tamen reflexa posse, quam aiunt eo casu interuenire in hũc modum: Quod res calida, verbi gratia, a suo contrario obsessa, quasdã species in illud immittit, quæ sunt ueluti instrumenta ad agendum in illud; cum autem ipsum contrarium illis speciebus resistat, illæ in suum agens reflectuntur, atque ita illud intendunt. Ita docet Marsilius 1. de Generat. q. 17. & 18. Albertus de Saxonia, quæst. 15. Venetus in summ. de Generat. cap. 23. & in summ. Meteoron cap. 3. & alij. Sed hæc sententia dicit incredibilia, & non soluit difficultatem. Primo enim fingit species intentionales sine fundamento. Deinde facit illas instrumentum alterationis materialis, quod inauditum est. Rursus facit illas euntes, & redeũtes, cũ tamen sint accidentia, nisi fortasse dicat esse aliqua corpuscula, quod incredibilius est; vel nisi dicat illum reditum esse Metaphoricum, per reactionem, quod verum esse non posse, iam patebit, probando alterum membrum, scilicet non solui difficultatẽ. Quod patet primo, quia illæ species, quidquid illæ sint, sunt instrumenta agentis, à quo manant: agunt ergo in uirtute illius ergo non possunt excedere in agendo virtutem eius: quomodo ergo possunt intẽdere, etiamsi ad illud reuertantur? Secundo, hæc actio sæpe fit absque diffusione aliqua seu actione per medium, ut quando agentia contraria sunt proxime uicina, & alterius virtus roboratur in se: tunc enim nullæ sũt species, quæ redire ad ipsum possint quia nec recipiuntur in contrario, vt supponitur, nam propter resistentiam eius dicuntur redire ad suum principium, neque etiam in medio, quia nullum est. Deniq; interdum hæc actio fit circa subiectum, cui talis qualitas repugnat, ut in aqua putea li, non ergo potest esse per actionem reflexam eius.

XV. Aliorum sententia. Vide Tolet. 1. de Gener. q. 14. impugnatur.

Alij ergo dicunt vnum contrarium à fortiori circumdatũ ex naturali appetitu suæ conseruationis se colligere, & unire, suamque actionem in se conuertere, ut se tueatur. Addit q; Niphus 1. de Gener. tex. suo 195. in recognit. dub. 2. uuum contrarium per se habere vim ad agendum per aliquam sphæram, & quia à contrario obsistẽte impeditur ne diffundat illam extra se, eam in se conuertere, & ita se intendere. Sed hæc etiam opinio, & falsa est, & difficultatem non soluit. Probatur, quia iam admittit non solum simile agere in simile, sed etiam idem in se ipsum secundum eandem formalem qualitatem. Nec refert, si dicatur, hoc accidere ob circunstans contrarium, & quasi ex metu illius; nam uel ad illam actionem est in ipsa qualitate intrinseca virtus naturalis, uel non: si est, ergo à principio, ac semper efficiet in se illam actionem, & intensionem absque occasione contrarij, quia naturalis uirtus naturaliter exequitur totã vim suam absq. alia occasione, dummodo non sit impedita. Si vero non est in re virtus sufficiens ad illam actionem, non efficiet il- A lam, etiamsi contrarium non urgeat. Simile argumentũ fiet, inquirẽdo an illa maior intensio sit naturalis tali rei, & qualitati, vel non: si est naturalis, habebit illam semper ab intrinseca natura dimanantem, neque expectabit necessitatem tuendi se à contrario, ut illam faciat. Si vero est præter naturalis, nõ potest ab intrinseco ex ipsamet qualitate prouenire.

XVI.

Rursusq. inquiram, an illa maior intensio occasione instantis contrarij ab intrinseco acquisita, ablato contrario antequam dimanat, perseueret in re, an non. Nam si perseuerat signum est esse naturalem, & à principio, ac per se semper fuisse futuram absque occasione contrarij agentis, si nullũ fuisset B impedimentum. Si vero non perseuerat, ergo nunquã potuit ab intrinseco fieri, nam perfectio, quę ab intrinseco manat, non tollitur absq. extrinseco agente. Denique vix intelligi potest, quid significẽt illa uerba, quod agẽs se se colligit, & magis unit, aut quod ad se actionem conuertit. Aut enim significãt quod se se condensat, & omnes partes suas in minorem locum redigit: & hoc facile improbatur argumentis factis, applicãdo illa proportionaliter, quia vel ille motus aut condensatio est naturalis, uel nõ: si est naturalis, semper inerit, per se loquendo: si nõ est naturalis, non fiet ab intrinseco propter instans contrarium. Id quod etiam confirmat experientia, non enim experimur in oĩbus rebus quæ à suis contrarijs patiuntur, huiusmodi motus: oporteret autẽ C in omnibus fieri, si id naturaliter proueniret ex ui appetitus se tuendi à contrario. Quod autem addebatur, nempe conuertere agens actionem in se, quia impeditur, ne illam diffundat, nullam habet verisimilitudinem, quia ex eo, quod cesset agens ab actione in aliud nõ fit capax actionis in se, nec maioris intensionis. Alias, res existens in uacuo, hoc ipso se intenderet, quod non potest agere in aliud. Item, quia effectus maioris intensionis excedit propriam virtutem: ergo licet agens impediatur, ne actionem sibi proportionatam producat, nõ ideo potest efficere in se actionem quæ propriam superet virtutem.

XVII.

Alij ergo non inuenientes viam ad declarandã hãc actionem, negãt esse in reb. talem actionem, & ad experientias respondet esse apparentes, non ue- D ras: & huiusmodi apparentiæ variæ excogitãtur causæ, quæ fictæ sunt, & sensui repugnant: quãquam Galenus libr. 1. de simplicium medicam. fi facult. 3. in hanc sententiam propensus sit.

XVIII. Duplex modus declarandi actionem per antiperistasim.

Dicendum est ergo, duobus tantum modis intendi qualitatem aliquam occasione circundantis contrarij, scilicet, uel ab extrinseco agente, quod ea occasione ibi includitur, ac detinetur, vel è conuerso, quia per eam occasionem recedit extrinsecum corrumpens, & statim res ab intrinseco se reducit ad naturalem statũ, qui illam maiorem intensionẽ postulat: & ita fit, ut nunquam qualitas intendat se ipsã. Priorem modum tetigimus sectione præcedẽte, vbi ex Aristotele diximus balneos in hyeme esse ca- E lidiores, quia à medio frigidiori calor in eis includitur atq. impeditur ne foras erumpat: quod de calidis exhalationibus declarauimus. Sic etiam vẽter animalis calidior est in hyeme, quia animales spiritus intus retinentur, eo quod frigiditas aeris cutem & poros stringit, vt Galenus notauit declarans citatum aphorismum Hippocratis, & eleganter Arist. sect. 2. Problem. q. 29. ubi alia exempla adducit. Et ex eadem causa (opinor) prouenit, quod in hyeme aqua putei sit calidior, quia, nimirum, aliquę exhalationes calidæ in cauernis terræ generatæ impediuntur, ne ascendant, existente medio densiori, & crassiori propter maiorem frigiditatem.

Balneæ, & animalis uentriculus cur hyeme calidiores.

XIX.

In qua tamen experiẽtia duo sunt difficilia. Vnũ vnde sint ibi tales exhalationes. Aliud quomodo possint, cum sint tenuissimæ, agere in aquam, quæ

frigidissima est. Ad primum verò dicendum est, virtute Solis, & aliarum influentiarum cœlestium generari huiusmodi exhalationes ex terra, quæ ob dẽsitatem suam, & siccitatem, quam per se loquendo, maiorẽ habet in inferioribus partibus, apta materia est, ut ab ea huiusmodi exhalationes excitentur. Et fortasse plurimæ ex his æstiuo tempore ibi generatæ, postea diutius ibi detinentur ob causam supra dictam. Illæ autem, cum sint subtiliores aqua, illi facile miscentur, dum ascendere conantur, & ita facile potuerunt eius frigiditatem tẽperare, saltem continuè in illam reagẽdo. Fortasse etiam aer inclusus in cauernis, vel poris terræ, cum natura sua calidus sit ob eandem causam calidior est, & ad illam actionem iuuat. Alter modus huius actionis declaratur alijs exemplis: primũ est de aqua puteali, quæ tẽpore æstatis est frigidior: nã exhalationes calidæ, à quibus calefieri posset, ibi non consistunt, sed celerius ascendunt; tum quia medium eo, quod fit calidius, & rarius, non impedit, tum etiam quia eo tempore illæ exhalationes subtiliores sunt propter uehementiorem Solis influentiam. Atq. ita remoto agẽte contrario, aqua ab intrinseco frigidior fit, nõ quã natura eius postulet, sed quam antea esset dum a cõtrarijs suis plus pateretur. Hoc etiam modo euenit vt aqua frigida Soli in æstate aliquantulum obiecta, frigidior fiat, nam calor extrinsecus efficit in medio, uel in externa superficie aquæ, aut in uase q̃ illam continet, aliquam raritatem, & tunc si quid vaporis calidi aquam circundabat, vel ei permistũ erat, euaporatur facilius, & inde fit, ut aqua ad naturalem statum magis se reducat: & fortasse etiam condensatur amplius non solum ob dictam causam sed etiam occasione uitandi vacuum: atque ex hoc etiam capite frigus crescit. Legatur. Aristoteles sect. 24. Problem. quæst. 13. & 1. Meteor. cap. 12. Altero ergo ex his duobus modis possunt omnes experientiæ similes declarari, ut nunquam necesse sit admittere idem intendere seipsum secundum eandem qualitatem: nam quando illa intensio est ab intrinseco per naturalem dimanationem, tribuitur generanti.

An multitudo agentium, seu densitas materiæ vnius conferat ad intensionem actionis.

XX. Quorũdã sententia affirmans. IN tertio argumento duæ petuntur difficultates: vna est an qualitas existens in densiori subiecto possit in alio rariori intẽdere sibi similem vltra suũ gradum; seu, quod idem est, an plura agentia partialia, uel plures partes eiusdem agentis propter maiorem applicationem ad idẽ passum sibi simile in qualitate, & æquale in gradu, possint intendere qualitatẽ eius. Multi enim ita affirmant, vt Marsilius 1. de Gener. quæst. 19. & Soto 1. Physic. quæst. secunda, & Niphus 1. de Generatione suo text. 195. dub. 2. q. 2. Ratio eorum est, quia uirtus agentis non solum crescit ex intensione formæ, sed etiam ex multitudine dicente Aristotele 8. Physic. textu 80. in maiori magnitudine maiorem uirtutem existere: ergo si tota illa uirtus magis applicetur eidem passo, ut fit, quando agens est densius, maiorem etiam effectũ faciet. Et confirmatur communi exemplo supra posito de ferro candenti, & de duobus luminosis æqualibus, & æquè applicatis eidem parti aeris. Item de actibus æqualibus multiplicatis, qui intendunt habitum: & de guttis æqualibus æque cadentibus, quæ tandem cauant lapidem. Et confirmatur secundo nam aer in hyeme congelat aquam, quia nimirum, intendit frigiditatem eius vltra eum gradum frigiditatis, quem in se habet, nam si ipse esset tam frigidus, etiam condensaretur, & fieret aqua.

XXI. Neque existimant hi authores hanc suam sententiam esse contrariam doctrinæ traditæ de dissimilitudine requisita inter causam efficientem, & passũ sed aiunt, sicut simile agit in simile secundum formam, si sit dissimile in gradu, ita etiã posse id, quod est simile in forma, & gradu, agere in aliud simile, si sit dissimile in uirtute, & potentia: ea uero in presẽti accideret: nam calidum, ut quatuor valde densũ, licet non excedat in gradu aerem, neque manum æque calidam, excedit in uirtute, & potestate. Quia hæc non commensuratur soli intensioni, ut dictum est. Et declaratur præterea, quia illud calidum densum habet uim producendi in aliam totam formã, quam in se habet: quia ergo in passo rariori non potest illam multiplicare ob incapacitatem eius, auget illam intensiue.

XXII. Reijcitur sententia relata. Hanc sententiam existimo falsam, & contrariam principio posito: quod hoc sensu accipiendum est, scilicet, nullam rem posse quippiam agere in aliam sibi similem secundum eam formam, in qua similes sunt, neq. ei posse addere perfectionem, seu intensionem, si supponantur esse perfecte similes, id est non tantum in specie, sed etiam in gradu intensionis, quod Aristot. citato loco de Generatione dicit [si sint omnino similes.] Quocirca ad argumentum Resolutio q̃onis. factum dicendum est, multitudinẽ formæ cũ æquali intensione, siue in uno agente valde dẽso, siue in multis quantũcunq. applicatis, non sufficere vt intendat in alio similem formam vltra illum gradũ, quem talis forma habet in agente. Hæc est communior sententia, quã tenet Paulus Venetus in sum. de Generat. cap. 23. Albertus de Saxonia 1. de generatione, quæstione 15. & Astudillo quæstione 21. & optime Victoria in relectione de augumento charitatis.

XXIII. Ratio à priori est iã tacta, quia agens actione sua intendit assimilare sibi passum, quo fine cõsecuto, cessat eius actio, sed si passum factum est simile in forma, & gradu, iam est perfecte simile: igitur non vltra progreditur actio. Nec dici potest nondum esse perfectam similitudinem factam, quia passum non est assecutum tantam formæ multitudinem, quanta est in agẽte: tum quia multitudo vel paucitas formæ non pertinet ad rationem ipsius formæ seu qualitatis, sed prouenit ex subiecto, seu quantitate: & ideo illa non est dissimilitudo in forma, sed inæqualitas in quantitate. vnum. n. album non dicetur dissimile duobus albis, quia nõ est plura sicut illa, sed dicetur inæquale: per actionem autem non intenditur, talis æqualitas, sed similitudo in forma. Tum etiam, quia talis similitudo, vel potius æqualitas est impossibilis, supposita capacitate subiecti rari aut densi, seu, quod idem est, supposito, quod passum sit unum, & agentia plura. Neq. etiam est uerum eam inæqualitatem compensari posse maiori intensione, tum quia sunt quantitates seu perfectiones diuersarum rationum: tum etiam quia potius per illam maiorem intensionem fieret noua dissimilitudo in gradu, manente eadem inæqualitate in multitudine formæ.

XXIV. Secunda ratio est, quia in forma remissa, quantumuis multiplicata in multis ad differentibus subiectis, aut in multis partibus eiusdem subiecti, non est uirtus sufficiens ad efficiendam maiorem intensionem in simili forma: ergo. Patet antecedens, quia in primis non est ibi formaliter talis uirtus, cum non sit formaliter talis intensio in ea forma. Suppono enim intensionem non esse aggregationem plurium similium graduum in eadem parte subiecti, sed proprium, & per se augumẽtum eiusdem qualitatis in eadem parte subiecti: quod augmentum verbi gratia, ut octo non esset, etiamsi duo calores, ut quatuor in eadem parte subiecti ponerentur, de quo inferius suo loco dicam, hæc ergo perfectio multo minus esse potest formaliter in multitudine formæ remissæ existẽte in multis subiectis, vel partu-

partibus subiecti. Neq; etiam est ibi eminenter, cũ illa forma secundum speciem sit eiusdem rationis, secundum gradum autem sit inferioris rationis in singulis partibus subiecti, & consequenter in omnibus etiam simul sumptis. Nam in multis rebus eiusdem rationis non est eminentior virtus, quam in singulis, cum eminentia virtutis postulet formam, seu naturam superioris rationis. Neque etiã potest dici esse virtualiter illa intẽsio in illa forma ob multitudinem eius, quia continentia virtualis vt ab eminentiali distinguitur, solum tribuitur virtuti instrumentariæ: non potest autem hoc modo attribui illa intensio multitudini formæ inferioris intensionis, & eiusdem rationis, tum quia talis forma, dum agit sibi similem, non tamen se gerit, vt instrumentum, quã vt proprium principium agendi vt supra dictum est, tum etiam quia non potest signari principale agens, in cuius virtute dicatur efficere illum effectum: imo illa multitudo formæ per se non est instituta vt sit instrumentum alicuius actionis, sed est quasi aggregatio quædam instrumentorum eiusdem rationis.

XXV. Absurda ex opposita sententia. Tertio argumentor ab incommodis, quia ex opposita sententia sequitur primo, tres res calidas, vt quatuor posse se efficere ad inuicẽ summe calidas, si duæ simul iunctæ intendant calorem tertiæ vsq; ad quintum gradum, & illa rursus alias reddat sibi similes, & ita procedant vsque ad summum. Secundo similiter sequitur, aquam calidam vt quatuor secundum omnem partem posse se reddere calidiorẽ in quocunque gradu, nam duę partes extremæ v.g. efficient in intermedia, & intendent eius valorem, & illa rursus efficiet in partes extremas, & sic procedet actio vsque ad summum. Hęc tamen, & similia, sunt plane falsa, & contra experientiam. Tertio sequitur per actus remissos intendi habitum, ita vt ad intensionem actum inclinet, quod etiam est falsum, vt suppono.

Vt respondeamus fundamento contrariæ sententiæ, aduertendũ est primo, aliud esse virtutem agendi crescere ex multitudine formæ, aliud crescere quo ad vim producendi effectum perfectiorem intensiue illud enim generalius est, & ex illo nõ recte colligunt hoc posterius authores illius sententiæ.

Augetur ergo illo modo virtus agendi non intensiue, sed extensiue, & ideo nõ augetur vt possit intẽsiorem effectum producere, quam sit ipsa forma, quæ est ratio agẽdi: sed vt suum adæquatum effectũ facilius, velocius, fortius, & ad maiorẽ distantiam cæteris paribus, possit efficere. Vnde dici potest augeri quoad modum faciendi, non quoad rem, quã potest facere. Et similiter, quãdo multitudini formę adiungitur dẽsitas partium subiecti, multum iuuat ad hunc modum actionis, quia tota illa multitudo formæ melius applicatur passo, & ideo conducit ad promptiorem actionem, non tamen potest se sola conducere ad meliorem effectum, quam in virtute formæ contineatur, quia illa applicatio solum est conditio, quæ per se non conducit ad agendum, nisi supposita virtute.

XXVI. Secundo est obseruandũ, sermonem esse de multitudine formæ, quæ omnino æqualis est in essentia, & gradu formæ passi, nam si contingat qualitatem agẽtis esse quoad essentiam, & speciem alterius rationis ab ea quæ fit in passo, & eminenter contineret illam, quamuis in suo ordine esset remissa, posset esse principium efficiendi inferiorem qualitatem in suis gradibus intensam, vt in superioribus tactũ est: nam illa superior qualitas in quocumque gradu ratione suæ essentiæ posset eminenter continere totam latitudinem inferioris qualitatis. Neque tunc simile ageret in simile, etiamsi qualitas verbi gratia, vt vnũ, qualitatem vt vnum intenderet, quia essent diuersarũ rationum, & illa potius esset quædam proportio, quam propria similitudo. Deinde contingere etiam potest, vt multitudo formæ conducat ad intensiorẽ effectum, quando effectus non adæquat intensionem formæ agentis, ut v.g. quando vna lucerna illuminat aerem, non producit in illo tam intensum lumen, quam in se habet, & ideo recte fieri potest, ut duæ lucernæ simul sumptæ & inter æqualis intensionis, lumen intensius in aere producant, quam quælibet per se posset: tunc enim cessant rationes factæ, quia passum nunquam est factum perfecte simile agenti: cum ergo in agente nõ solum sit maior multitudo formæ, sed etiam intensior forma, potest in eo esse virtus ad intendendum effectum. Vnde in quolibet illorum agentium per se erit forma productiua totius illius intensionis: quod autem vnum agens per se solum totam illam non produceret, prouenire poterat, vel ex indispositione passi, uel ex distantia, uel ex alia simili causa. Et tunc multitudo formæ intensæ optime conferre potest ad intensiorem effectum producendum, qui tamen non excedat intensionem causæ.

Maior difficultas est, si concurrerent simul duo agentia inæqualiter intensa, an possent se iuuare ad producendum intensiorem effectum, qui licet non excedat absolute totam intensionem causæ, excedat tamen intensionem alterius partialis agentis habẽtis formam minus intensam, ita ut licet qualitas remissa, quantacumque in multitudine sit, per se non possit qualitatem sibi similem in gradu intendere, tamen cũ consortio intensioris qualitatis possit, ad intensionem iuuare, & cooperari. Tunc enim vidẽtur etiam cessare rõnes factæ, nam in tali agente totali, est absolute intẽsior forma, & virtus sufficiens ad illum effectũ: & inferiores gradus, qualitatis cõiuncti superioribus possunt concurrere ad quoscũque gradus alterius qualitatis similis, ut v.g. quãdo calidum ut octo intendit calorem ut quatuor, non tãtum concurrit ad quintum gradum v.g. per quintum sui caloris, uel per superiores, sed per totũ suum calorem; sicut è contrario, quando facit primũ gradum non id efficit per primum, sed per totum suũ calorem. Cuius signum est, quia ad efficiẽdũ primũ uel quintum gradum maiorem vim habet calidum, ut octo, quam calidum, ut quinque, uel ut unũ, cæteris paribus, nam & maiorem resistentiam uincet, & uelocius aget: ergo signum est non agere solum per gradum similẽ, & cæteros se habere cõcomitanter, & quasi per accidens ad illã actionẽ, sed reuera ad illam concurrere. Et ratio est, quia, ut omnes iuuent, & concurrãt, satis est quod in omnibus, & singulis sit essentia caloris, quamuis non sit in singulis gradibus illa peculiaris similitudo, quę est inter gradus eiusdem omnino rationis, satis. n. est, quod illa similitudo sit in tota forma, quæ est principium agendi. Sic igitur etiam plures formæ remissæ, coniunctæ intensiori, possunt concurrere cum illa ad intensiorem effectum producendum. Est ergo hoc probabile, nec rationes factæ ita contra illud militant, vt facile ex dictis patet, & potest conferre ad saluandas aliquas experientias, vt in superioribus tactum est, & statim etiam videbimus.

XXVII. Duo similia sed inæqualia agentia an se mutuo iuuent in actionem.

XXVIII. Non tamẽ omni difficultate caret, nam si forma remissa, coniuncta intẽsiori agit ad intensionem sibi similis, cur non potius aget ad intensionem sui ipsius? Item, quia alias calidum vt octo æque vicinum duobus calidis vt quatuor, cum vno, & per illud ageret ad intensionem alterius, & è conuerso. Posset tamen responderi, ex peculiari dispositione passi, aut partialis agentis prouenire, ut unum partiale agens remissum magis cooperetur intensiori agenti ad intendendam similem formam in alia subiecto, quam in se, uel quam aliud simile, ut ex dicendis facilius constabit. Est ergo hoc probabile, de quo plura inferius.

XIX. *Ferrum candens qualiter ignē generet.* Ex his ergo satis est expeditum fundamentum cõtrariæ sententiæ. Ad primam verò experientiam à nobis allatam de ferro candenti communis omniũ philosophorum consensus, & responsio est in eo esse aliquem ignem inclusum in poris, quamuis nos lateat: à quo igne in candentis ferri prioris incluso prouenit illa maior intẽsio, quã sensibus facile experimur. quamuis vehementia, & celeritas actionis. prouenıat ex consortio ferri, & densitate illius. Signum autem, quod ibi sit aliquis ignis inclusus, & contentus (vt modo diximus) in poris ferri, sumi potest ex fulgore, qui ab igne semper prouenit, vt dixit Plato in Timæo. Item hoc ipsum ostendi potest ratione neutiquam cõtemnenda, quia ferrum non est sine poris, in quibus solet esse aer: ergo cum calefactio vehemens intercesserit, versus erit in ignem. vi, & efficacia calefactionis tam intensæ ac vehemẽtis. Ac denique nunquam fit tam vehemens calefactio in aliqua materia, aut subiecto talis calefactionis capaci, quin aliquæ exhalationes ab ea secernãtur, & inflammentur, seu in ignem vertantur. Alij respondent longe alia ratione, esse nimirum in ferro summum calorem qui esse potest, & hoc sine forma ignis propter alias dispositiones repugnantes igni, & conseruantes ibi formam ferri. Sed difficile creditu est illas dispositiones, quæ in ferro, tanquã in subiecto sibi proportionato, & connaturali connaturaliter existunt, non impedire etiam tantam intensionem caloris, cum illi etiam repugnent ex natura rei. Aliam responsionẽ supra ego insinuaui, quod in materia sicca, & disposita potest generari ignis absque præuia calefactione summa; quod potest facile defendi, & eo posito non sequitur esse in ferro summum calorem. Prima vero responsio sufficiens est.

XXX. *Actus remissi an augeant habitum.* Ad experientiam de actibus remissis adductam respondetur potius probare oppositum, quia iuxta communem sententiam non intendunt, aut augent habitum: quamuis hoc lõgiorem expositionem requirat, quam suo loco magis ex professo trademus. Ad aliam de guttis cadentibus respõdetur singulas aliquid agere: quia paulatim disponunt subiectum, quod reddunt aliquantulum mollius, alias si subiectum maneret aquæ indispositum, nihil plus agere posset secunda, quam prima, nec centesima, quam tertia: quælibet tamen agit in passum dissimile, nã ex se v.g erat siccum, & in principio humectari incipit iuxta proportionem, & virtutem guttæ cadentis: quia vero posteriores inueniunt passum magis dispositum, plus agunt, nulla tamen agit vltra propriam intẽsionem, & virtutem. Ad tertiam de gelu, negatur in primis aerem plus frigefacere aquã, quã ipse sit frigidus, sed, ad summum, potest impedire omnino, ne ab extrinseco agente calefit: & tunc ipsa aqua se reducit ad summam frigiditatem, quam natura sua potest habere. Quod si illa frigiditas sufficit ad congelationem, iam non prouenit ab aere; si vero non sufficit (vt reuera videtur non sufficere, alias aqua in suo naturali statu existẽs semper esset congelata) etiam tũc quærẽda erit alias causa illius congelationis præter aerem, qui aer, solum dicebatur infrigidare. Existimo autem cõgelationem prouenire ex diminutione humiditatis aquæ, atque adeo ex aliqua influentia cœlesti exiccante, nam illa siccitas ne affecta, & attemperata cum tali densitate, & frigiditate materiæ, congelationem perficit, nulla ergo qualitas ibi interuenit, quæ à remissiori qualitate eiusdem rationis intendatur.

De actione reflexa.

XXXI. Altera dubitatio in codẽ argumento petita est de actione reflexa, in qua fatetur aliqui formã remissam posse intendere se ipsam, nedum sibi simi-

A lem. Quam sentẽtiam ita absolute, & vniuersaliter sumptam supra reiecimus, & iterum statim aliquid contra illam addemus. Alij dicunt per reflexionem multiplicari radios Solares, verbi gratia, circa eandem partẽ medij, nam quia ex se possent (inquiunt) vlterius pertransire, maiorem spharam obtinentes ideo cum corpori occurrunt, quod eorum diffusionem impedit, ad idem passum à quo reuerberãtur, redeunt, & ita fit reflexio. Sed nisi hæc dicantur per Metaphoram, plane sunt falsa, & rationi aperte cõtraria, nam finguntur esse radij corpuscula quædã, quæ à Sole oriantur; quod de omni agente fuit placitum Democriti, ab Aristotele, & omnibus Philosophis reiectum, vt generatim notauit D. Tho. 1. q. 115. art. 1. & specialiter de lumine q. 67. art. 2. *D. Tho.*

B XXXII. *Explicandæ quæstionis primus modus improbatur.* Duobus ergo modis intelligi potest, actionem in medium esse intensiorem propter reflexionem. Primo, quia dum agens principale in minori sphæra operatur, intensius agit in partibus eius, quã si actio eius ad maiorẽ sphæram diffunderetur, quod principium per se quidem apparet probabile, nã virtus finita ad plura applicata, minor est in singulis: ergo è cõuerso collecta ad pauciora, fortius aget in singulis: ergo etiam aget intensius, intra latitudinem tamen suę virtutis, & intensionis. Sic igitur ignis calefaciens hanc aulã, cum posset multo maiorem sphæram simul calefacere, quia tamẽ actio eius intra cancellos aulæ detinetur, intensiorem calorem facit in hoc aere, quam alias faceret, & idem proportionaliter est de Sole illuminante. C Quamuis autem tunc dicitur intensio esse maior propter reflexionem, tamen reuera illa refluxio sic exposita, ex parte corporis in quo fit, solum est impedimentum, ne actio vlterius progrediatur. Ex parte autem principalis agentis est efficacior actio, maiorque suæ virtutis applicatio.

XXXIII. Sed hic modus explicandi reflexionem, & actionem per illam, quãuis in eo quod affirmat, probabilis sit, non tamen solus sufficit, vt uidetur, ad saluandum omne id, quod experientia ostendit in huiusmodi reflexione. Primo quidem, quia si corpus, in quo fit reflexio, solum deseruiret vt diffusionis impedimentum, ratione cuius uirtus primi agẽtis quasi unita ad minorem sphæram, fortius in illam agit, D quodlibet corpus obiectum in eodem puncto, & æque impediens extensionem sphæræ, æqualem faceret reflexionem: nam æqualem omnino occasionem præberet primo agenti, vt fortius intenderet actionem suam, & uires suas (ut ita dicam) duplicaret; consequens autem est aperte contra experientiã nam res nigra v.g. cæteris paribus, non facit æqualem reflexionem lucis, ac res alba; nec res alba facit æqualem, ac speculũ. Secundo, quia si reflexio illa tantum modo fieret, æqua proportione id deberet fieri per totam sphæram, nam illa fortior actio, uel applicatio uirtutis, æqua proportione ad totam illam fit. Consequens autem est contra manifestam experientiam, nam fortior reflexio fit in partibus E propinquioribus corpori, à quo fit reflexio ut per se satis constat.

XXXIV. *Corpus quod reflectit actionem vere agit in illud cõtra quod reflectit.* Quocirca dicẽdum necessario uidetur, in hac dicta reflexione interuenire propriam efficientiam illius corporis, in quo reflexio: illud enim recipit à primo agente formam, seu qualitatem actiuam, & illa affectum iterum agit in passum sibi proximum quod est ipsum medium, per quod prima actio agẽtis vsq; ad illud corpus deuenit. Et ideo illa prima actio agentis uocatur directa, altera uero uocatur reflexa. Hic autem modus non aliter probatur, quã ex sufficiẽti enumeratione, & quia per se est probabilis, & nullã inuoluit repugnantiam, quia sæpe accidit, ut una res per formam extrinsecus receptam iterum agat, sicut aqua calida per calorem, Nõ tamẽ caret suis difficultatib. nã in primis interrogari potest.

rest, cum mediū eandem qualitatē recipit à primo agente, cur nō ipsum potius agat in aliud à quo dicitur fieri reflexio, quàm ab illo patiatur. Respōdetur id prouenire ex peculiari dispositione, vel conditione talis corporis, & qualitatis, nā lumen v. gr. nō videtur per se actiuum, nisi in corpore denso ac terso recipiatur, vel saltē nō est æque actiuum, vt experientia docet, ideo. n. luna illuminata à Sole plus illuminat, quā aliæ partes cœli, quia ita est lucida, vt sit ēt densa. Quoniam ergo reflexio luminis semper fit in corpore denso ad mediū rarum, ideo potius est illa actio à tali corpore, quā ab alio. Simile quid reperitur in reflexione caloris: cōiter. n. fit à corpore densiori, quod fortius agit, vt supra dictum est, propter multitudinem materiæ.

XXXV. Dubio satisfit. Sed tunc oritur secunda difficultas, quia hinc sequitur, vel primum agens intensius calefacere, aut illuminare rem distantem, quam propinquā, propter dispositionem eius, aut rem illam distantem in qua fit reflexio, intendere similem qualitatem in medio solum ob maiorem multitudinem materiæ: cum tñ in alio sit, vel minus intensa, vel ad summū æqualiter: vtrumq; aūt repugnat dictis in superioribus. Hoc est argumentū, quo mouentur maximè illi, qui dicūt in actione reflexa simile in gradu intendi à simili, vel idem à se ipso. Sed hoc partim impugnatum est supra, & præterea pōt facilè refutari, quia actio reflexa, vera actio est, & non potest fieri sine sufficiente virtute, nihilque habet speciale nisi denominationem, quia flectitur versus agens à quo directè recipitur forma, a qua est actio reflexa. Et ideo posset quis respondere hanc reflexionē nunquam fieri nisi, vel per qualitatem diuersæ rationis, vel adiuuante aliqua simili qualitate, vt v.g. cū speculum per lumen calefacit actione reflexa, tunc dicitur reflexio fieri per qualitatē diuersæ rationis, & cessat facile difficultas tacta, vt supra dictum est, quia licet lumen non sit intensius in speculo, quam in aere, pōt intensius calefacere, quia est qualitas superioris rōnis, & aliunde iuuatur ex densitate subiecti, & multitudine formę magis applicatæ. At vero cum fit reflexio inter ipsamet lumina, non habet locum dicta responsio, & ideo tunc non deerit qui neget, esse in re talem actionem reflexā, qua lumen medij maius reddatur: sed ita apparere quia corpus illud tersum, aut album, vehementius mouet visum. Sed hoc non apparet credibile, quia experimur ipsum aerem clarius lucere, cum fit reflexio, & obiecta in eo posita melius videri. Dici ēt posset non intendi lumen in medio, sed nouum fieri à corpore per reflexionem: neque esse inconueniens duo lumina esse simul in eadem parte aeris. Sicut quando fit reflexio in speculo, probabile est nouam speciem visibilem eiusdem obiecti causari in medio per reflexionem. Sed hæc multiplicatio luminum, licet perspectiuis placeat, a Philosophis non est recepta, neq; est consentanea ijs, quæ supra dicta sunt de indiuiduatione accidentium. Et ideo dici aliter potest lumen receptum in corpore denso esse diuersæ rationis ab illo, quod recipitur in aere: quod difficile creditu est. Aut etiam dici posset iuuari ab aliqua qualitate subiecti: sed hæc omnia, & alia quæ facile excogitari possunt, sine fundamento affirmarentur, ad fugiendam potius difficultatem quam expediendam illam.

XXXVI. Quocirca necessario videtur admittendum aliquod ex dictis consequentibus dummodo non intelligatur qualitas remissa, aut se sola intendere sibi similem, sed in virtute, & cū consortio principalis agentis: hoc. n. esse probabile in superioribus declaratum est. Si ergo dicamus Solem, v.g. ob maiorem subiecti capacitatem, intensius illuminare speculum distans, quā aerem medium coadiuuante ipso medio, vt instrumento, vel partiali agente: tunc facile est intelligere speculum sic illuminatum iterum agere in aerem sibi vicinum, & intendere lumen: neque. n. est inconueniens, vt in eadem qualitate quidam gradus fiant ab vno agente, & alij ab alio, quando agunt diuersis actionibus, & nō æque primo, sed cū aliquo ordine, vt hic contingit. Si vero dicamus in actione directa non illuminari intensius speculum remotum, quā aerem medium, sic dicendum est, eo quod speculum est aptius ad agendum per lumen receptū quam aer, statim ac illuminatur, coniungi virtualiter primo agenti, & iuuare illud, ac iuuari ab illo, ad intendendū lumen aeris. Atq; ita possunt hi duo modi dicendi probabiliter defendi, quamuis omnibus pensatis inter hos duos modos prior videatur facilior, meliusque declarare actionem reflexam, & difficultates vitare.

De reactione.

XXXVII. IN quarto argumento petitur difficultas de reactione, & quomodo in illa saluetur maior proportio necessaria ad causalitatem effectiuam. Sed hæc difficultas latissimè tractatur in 1. lib. de Generat. & pendet maximè ex intelligentia differentiæ quæ est inter potentiam agendi, & resistendi, quam nos infra trademus, tractando de potentia. Nunc ergo breuiter dicitur, resistere alicui, formaliter non esse agere in illud: potest enim res interdum resistere, etiamsi nihil agat in aliud. Ex quo fit, ut ad agendum nō sit necessarium, uim agendi unius esse maiorem vi agendi alterius, sed per se solum requiri, vt actio vnius superet resistentiam alterius. Hinc ergo fieri, ut passum reagat in suum agens, etiamsi ab illo vehementius patiatur: quia licet superetur in actiuitate, nihilominus potest actiuitate sua aliquantulum superare resistentiam alterius, & ita non agit in illud quatenus maius, uel æquale est ipsi, sed quatenus aliquo modo est inferius. Sed hæc intelligentur melius, explicatis rationibus potentię actiuæ, & resistitiuæ, & proportionibus earū: quod infra præstabimus. Vltimum argumentum superius solutum est.

SECTIO X.

Vtrum actio sit propria ratio causandi efficientis causæ, seu causalitas eius.

DEclarauimus principia, & cōditiones necessarias causę efficientis ut sit proximè apta ad causandum, superest; ut explicemus quid sit illud, quo formaliter constituitur actu causans, illud. n. nos uocamus proximam rationem causandi, seu causalitatem uniuscuiusq; causæ. Et, ut sæpe dixi, non est sermo de relatione causæ, quæ resultare dicitur effectu iam producto, quia manifestum est illam non esse causalitatem, cum potius supponat causalitatem tanquam rationem in qua fundatur. Est ergo sermo de causalitate, prout nostro modo intelligendi dicit proximam rationem fundandi relationem, illa enim ratio est quæ constituit, & denominat causam in actu, prout dicitur esse prior natura suo effectu.

Aliquorum opiniones.

DIfficultas uero est, an hæc causalitas sit ipsamet actio qua agens agit, an vero sit aliquid aliud præter actionem: nonnulli. n. Thomistæ negant causalitatem agentis esse actionem ipsam, ut Sonc. 5. Metaph. q. 4. & Iauell. q. etiam 4. qui refert Heruæum quodlib. 2. q. 1. & quodli. 4. q. 8. Fundamentum esse potest, quia causalitas agentis aliud esse debet ab effectu agentis: nam causalitas non causatur, sed per illam causatur effectus; actio autem est effectus agentis: ergo nō est causalitas eius. II. Prima.

Pro-

Probatur minor, tū quia actio nihil aliud in re est, A quam effectus, vt manat ab agēte, tum ēt, quia ipsa actio, ēt formaliter sumpta, oritur ab agēte, & à virtute eius; ergo ipsa ēt est effectus agentis, & indiget causalitate, qua causetur. Secundò, quia transacta actione adhuc manet vera causa efficiens: nam Sol postquam produxit aurum, est uera causa efficiens eius, & verum est dicere aurum pendere à Sole, ut ab efficiente, & tamen actio non durat.

III. Quod si interroges ab his authoribus, quæ sit ratio causandi huius causæ, nil aliud respondent, nisi causalitatem efficientis esse, dare esse effectui. Quia vero hæc verba communia ēt sunt alijs causis, præsertim formæ, addunt explicationem .f. quod sit dare efficiendo, seu qd sit efficere seu producere. In B quo dupliciter deficere videntur: primò, quia idē per idem dicunt: secundò quia vel inuiti recedunt in opinionem quam reprobant: quid .n. est efficere nisi agere? à quo aūt res denominatur agere nisi ab actione? ergo perinde est dicere causalitatem efficientis causæ consistere in ipso agere, ac cōsistere in actione, nisi qd his posterioribus uerbis formalius declaratur, non solum per ipsum concretum, seu per denominationem agentis, quæ eadem est cum denominatione causæ efficiētis in actu, sed per abstractum, & per formam denominantem.

IIII. Secunda. Alij ergo, vt à prædicta sententia omnino recedant, dicunt causalitatem agentis non posse esse aliquid extra agens, sed debere esse modum intrinsecū ipsi agēti: nam in alijs causis causalitas vniuscuiusque est modus eius intrinsecè illam efficiens: ergo C idem erit in causa efficiēte: actio aūt proprie dicta, vt talis est, non est modus agentis, sed aliquid extra ipsum agens. Et cōfirmatur, nam huiusmodi actio, quæ fit in effectu, non interuenit in omni causalitate effectiua, vt patet in creatione, & tamē ibi est vera sua efficiens: ergo causalitas efficientis, vt sic nō consistit in actione, sed in aliquo intrinseco ipsi agenti, quidquid illud sit. Confirmatur secundò, quia vna causa efficiēs respectu vnius effectus adęquati vnam habet causalitatem, & tamen sæpe non habet vnam, sed plures actiones, vt ignis vna causalitate generat ignem sibi similem, & tamē ibi interuenit actio, qua trāsmutat materiam, & alia qua facit formam, & alia qua vnit illā, & alia qua produ D cit totum compositum: hæ namq; actiones omnes in generatione hominis distingui possunt, & videtur eadem esse ratio de reliquis, nam ipsamet distinctio habitudinum, & relationum indicat distinctionem actionum.

Resolutio quæstionis.

V. Dicendum nihilominus est causalitatem efficiētis causæ in nullo alio posse cōsistere, quam in actione. Hanc sententiam docent his temporib. moderni Scriptores doctissimi: & significatur a D. Th. 5. Metaph. c. 2. in illis verbis, [Efficiens est causa finis quantū ad esse, quia mouendo perducit ad hoc quod sit finis: & inferius: [Efficiēs est causa inquātū agit.] Idē sentit Albert. 2. Phys. tract. 2. c. 6. Et probatur, nam id est causalitas causæ agentis, quod illā constituit, vel potius denominat, actu agentem: sed hoc est actio, nihilque aliud esse pōt: ergo. Maior cōstat ex ipsa quæstionis expositione supra tradita, & ex ipsis terminis: quia causa in ratione causæ causalitate constituitur, idem autem est esse causam efficientem in actu quod esse agens. Minor ex terminis videtur etiam clara, quia per illud constituitur causa actu agens, quod immediate intelligitur adiungi vltra potentiam agendi, nam causa dum intelligitur habere tantum potentiam agendi, non intelligitur actu agens: ergo debet esse aliquid ultra hanc potentiam per se ac necessario requisitum intra latitudinem huius causæ: hoc autem nō est nisi actio ipsa, qua sublata intelligi non potest potentia, vt actu agens, & illa posita, necessariò est actu agēs: propter quod dixit Aristoteles relationem agentis proximè fundari in actione 5. Metaph. c. 14. ergo illa est propria causalitas agentis.

Margin: Efficientis causalitas ipsa actio.

Secundò, quia causalitas vniuscuiusque causæ est id quo proximè per se ac intrinsecè attingit effectū, & quo è conuerso effectus pendet à tali causa: est enim causalitas quasi via seu tēdentia ad effectum. Vnde inter causam, & effectum quasi inter duos terminos versatur: quia per causalitatem causa influit in effectum, & effectus procedit à causa: sed actio est id quo causa efficiens actualiter attingit suum effectum, & quo effectus pendet à sua causa, nam ex ipsamet dependentia effectus facti à causa faciente, vt statim significabimus, & latius tractabimus infra disputando de actione: ergo. VI.

Tertiò à sufficiente enumeratione, quia ad hanc causalitatem necessaria est actio, & præter illam nihil aliud necessariū est: imò nec probabiliter excogitari potest: ergo. Maiorem suppono, ut certā, maximè in præsenti materia, vbi de causis creatis agimus; solum .n. de creatione dubitari posset, sed nūc de illa non agimus, quamquam ēt in illa verum habeat, ut infra ostendemus. Minor constabit clarè ex solutionibus argumentorum oppositæ sententiæ, nunc breuiter declaratur hoc modo: quia, si aliqd aliud mediat inter potentiam agendi, & actionem quod sit causalitas agentis, uel illud est præuium ad actionem, & aliquo modo radix eius, vel subsequēs ad actionem, & ex illa resultans, uel aliquid concomitanter se habens: nihil horum probabiliter dici potest. Probatur primum membrum, nā, quidquid est præuium ad actionem, non pertinet ad actualem causalitatem efficientis, sed vel ad rationē causandi per modum principij quo, aut quod, vel ad conditionem requisitam ad agendum: cuius signum est, quia si sistatur in toto illo præuio, & ad illud non sequatur actio, nondum intelligitur causa actualiter causare, siue id fiat per pręcisionem intellectus, siue quia in re suspendatur actio positis omnibus alijs prærequisitis, siue id supernaturaliter fiat, siue ex libertate causæ: statim vero ac intelligitur actio in re poni, impossibile est quin causa actu causet. Secundum membrum contrario modo facile suadetur, nam quidquid consequitur ad actionem, est uel terminus eius, uel aliquid posterius termino: ergo multo minus pertinere potest ad causalitatem primæ causæ quam ipsa actio, nam ille est proprie effectus, vel primarius, vel secundarius talis causæ. Tertium item membrum facile probatur, quia si solum concomitanter se habet: ergo est per accidens ad actionem: ergo illo secluso manere potest actio: ergo illo etiam secluso manebit causalitas agentis: ergo non potest in illo consistere hæc causalitas. Eo uel maximè, quod intelligi, aut declarari non potest, quid sit illud distinctū ab actione, & a principijs eius, & omnibus conditionibus E præuijs ad illam, quod nihilominus sit necessarium ad illam. Neque huius necessitatis potest aliqua probabilis ratio reddi. Relinquitur, ergo, ut sola actio esse possit causalitas agentis. VII.

Soluuntur argumenta obiecta in contrarium.

Ad fundamentum, ergo prioris sententiæ respondetur, actionē propriè ac formaliter non esse ipsum effectum productum ab agente, sed esse modū talis effectus ex natura rei ab illo distinctū: cuius argumentum sufficiens est, quod potest manere effectus sine tali modo, aut uariata dependentia, quod idem est. Est .n. ille modus emanatio, seu dependentia effectus a causa agente: potest autem VIII.

effectus

effectus nunc dependere ab hac causa, & postea ab alia, & ita potest variari in illo dependentia circa eundem effectum,& tunc nihil aliud variatur, quã causalitas agentis, de qua distinctione actionis à termino nonnulla in superioribus tetigimus, & dicemus plura in sequentibus, partim tractando de creatione, partim inferius tractando de actione, & passione. Quod si nomine effectus comprehendamus non solum rem productam, sed quidquid à uirtute agentis manat, sic concedimus actionem esse aliquo modo effectum agentis, cum sit dependens, vel potius ipsamet dependentia ab illo; esse autem effectum hoc lato modo non repugnat causalitati: quin potius in omnibus causis quas hactenus tractauimus, causalitas est effectus causæ, vnio enim est effectus formæ, atq. et materiæ in suo genere, & est causalitas vtriusque secundum diuersas habitudines. Et ratio generalis est, quia causalitas semper prouenit à causa, & ideo licet non propter se causetur, concausatur tamen, ideoque late loquendo sub effectu comprehenditur. Nec verò propterea necesse est, vt causalitas alia causalitate causetur, aut actio alia actione fiat, quia de ratione causalitatis est, ut habeat immediatam habitudinem ad causam, & sit quasi medium, aut vinculum inter causam, & effectum. Atq. ita comparatur actio ad suum terminum, & ad principium, seu causam efficiẽtem a qua manat: ipsa uerò actio non manat media alia actione, alias procederetur in infinitum, sed actio est ipsamet emanatio: sicut terminus motus fit per motũ, ipse autem motus non fit per alium motum, quia est ipsamet via ad terminum. Ex quo fit, (ut ad secũdum argumentum respondeamus) impossibile esse, ut cessante, uel transacta actione duret causa in actu: potest quidem durare res, quæ fuit causa in actu, non tamen durabit in ratione actu causantis, cum actu non influat in effectum: unde nec talis effectus potest vere dici iam actu pẽdere à tali causa, sed dependisse aliquando in suo fieri: quã dependentiam non habuit, nisi ratione actionis, quæ tunc & fuit, quando à sua causa manauit.

Actio an appellari queat effectus agentis.

Actio non fit per aliã actionem.

Agens in actu cõstituitur per actionẽ in actu.

IX. *Causalitas agentis nõ est modus agenti intrinsecus.*

Ad argumenta posteriori loco posita negamus causalitatem agentis debere, aut posse esse modum intrinsecum ipsius agentis, distinctum ab actione, quæ ab agente manat, & est in termino ipso, uel in passo. Quod in naturalibus agentibus, quæ agunt sola actione transeunte, uidetur manifestum, quia illa non mutantur, neq. aliquid acquirunt ex eo, qđ agant. Neq. est ulla necessitas fingendi talem modum, cum actio sit sufficiẽs, ut effectus manet a suo agẽte. In his verò, quæ agunt actione immanente, si nihil aliud agant, quã ipsummet actũ immanẽtem, et est manifestum, in facultate agente non esse aliũ intrinsecum modum distinctum ab ipso actu, uel actione immanente, qui sit causalitas talis actus: nam ipsamet actio immanens immediate manat à suo principio: & quidquid aliud addatur tanquam medium inter potentiam in actu primo sufficienter constitutam, & actionem, erit gratis confictum, & sine necessitate: & præter omnem communẽ doctrinam, quæ in his potentiis nõ cognoscit, nisi aut actus ipsos, seu actiones, & principia earum, quæ sunt, uel species, uel habitus. Et in uoluntate nihil est actuale in quo primo exerceatur libertas uoluntatis, nisi actio elicita ab ipsa uoluntate: illa ergo est causalitas effectiua talis potentiæ. Quia tamen res, quæ fit per talem actionem, manet in ipsa potẽtia, ideo talis actio est modus efficiens causam agentẽ, non quia hoc sit de ratione causalitatis agentis, vt sic. In ijs denique, quæ per actum immanentem aliquid extra se agunt, uideri potest, causalitatem qua talis causa extra se agit, esse actum, uel modum in illa manentem, tñ re uera non est, quia ille actus, qui manet in tali causa, non est formalis causalitas, quæ

A constituit rem actu causantem extra se: sed est, aut proximum principium agendi, aut applicatio principij proximi à quo oritur causalitas. Quod uidere licet in Deo ipso, qui maximè agit ad extra per actum in se manentem: nam cum hic actus in Deo sit æternus, & immutabilis, actualis tamen eius causalitas in tempore ponitur: quia Deus non actu causat, donec effectus fiat: & ideo talis causalitas non potest esse aliquid in ipso Deo, qui mutari non potest, sed in creatura, quæ fit, aut mutatur. Nunquam ergo causalitas agentis est modus intrinsece afficiẽs ipsum agens, ut sic.

X. Nec uere necesse est, ut in hoc sit omnimoda similitudo inter omnes causas: quia non est oĩum eadem ratio, causę enim materiales, & formales sunt intrin B secæ: causa uerò efficiens ex suo genere est extrinseca. Et comparando inter se materiam, & formam, hæc est quodãmodo magis intrinseca, quatenus est magis propria, & determinans materiam afficiendo illam. Et ideo inter causalitates harum causarũ est quędã proportionalis dissimilitudo. Nam causalitas formæ est modus intrinsecus, & in re idem cũ forma, causalitas aũt materiæ põt dici intrinseca, quatenus est intime in ipsa materia: non est aũt modus ita identificatus illi sicut formæ: causalitas aũt agẽtis per se est extrinseca: & tam distincta ab agente, quam ipse effectus; quod si interdum in agente manet, aut ab eo non realiter sed tantum mo daliter distinguitur, id est, accidentarium ad ratio- C nem agentis, vt sic: prouenitq. vel ex eo, quod agẽs simul est patiens, vel ex eo, quod res, quæ fit, nõ est omnino distincta ab agente, sed modus eius.

XI. Ad primam confirmationem negatur assumptũ, nam etiam in creatione causalitas consistit in actione, ut argumentum paulo antea factum ostendit, nam cum illa causalitas temporalis sit, non potest consistere in modo intrinseco agentis: ergo debet cõsistere in actione extrinseca: qualis autem sit illa actio, & in quo subiecto, dicemus postea.

XII. Ad secundam confirmationem respondetur argumentum illud retorqueri posse in contrarium: nam ubicunque est una causa formaliter, id est, una causatio, ibi est una actio, & è contrario ubi multi- D plicantur actiones, multiplicãtur etiã causalitates: signum ergo est hanc causalitatem in actione consistere. Quocirca, si generatio ignis sumatur, ut includit alterationem præcedentem, & generationẽ substãtialem: fatemur quidem illas esse duas actiones, tamen eodem modo sunt duæ causalitates: si uerò sit sermo de sola causalitate substantiæ, negamus ibi esse plures actiones, sed est una, & eadem, qua, & fit totum compositum, & educitur forma de potentia materiæ, & unitur illi, nam in his omnibus solum denotantur plures habitudines, quas eadem actio habet ad suum subiectum, vel ad terminum formalem, aut totalem. In generatione autem hominis peculiari ratione distinguitur actio productiua formę ab unitiua (quidquid aliqui dicãt) quia illa forma non pendet à materia, ut à propria causa E suæ productionis, pendet tamen in unione: actio autem, qua forma unitur, & compositum fit, non est distincta: quia compositum non potest aliter fieri, quam uniendo formam materiæ.

Lege Scotũ 7. Metaph. quæ. 10. & Ant. And. q 4. Sou. q. 23 Zimar. theorem. 100 Dura. in 2. d. 1. q. 4 ad vlt.

SECTIO XI.

Vtrum causa efficiens aliud efficiendo corrumpat aut destruat, & quomodo.

SI nomen ipsum causæ efficientis attente consideretur, non uidetur significare causam, quæ tollit esse, sed quæ dat esse: & ideo in omnibus quæ hactenus de hac causa diximus, solum explicamus causalitatem huius causæ quatenus dat, seu in-

ad hanc etiam actionem, & ad locutionem Angelicam, si illam actionem requirit, necessaria sit indistantia. Inter quas sententias alijs relinquo iudiciũ, quæ simpliciter probabilior sit: solum assero hanc tertiam esse magis consequentem ad rem quã nunc tractamus, nisi eligatur prima, cuius difficultatibus satisfacere difficillimum est.

De sphæra activitatis.

XLVII. VLtima difficultas proposita in sexto argumento facillime soluitur ex secunda, & tertia parte vltimæ assertionis, quas probabiliter suadet, & contra superiores assertiones nihil probat. Quamuis. n. demus habere vnumquodq; agens naturalẽ sphærã actiuitatis certæ magnitudinis, in quã possit per se, & propria virtute, actioneque agere, non sequitur posse immediate agere in partem remotam illius sphæræ, non agendo in propinquam, quia non potest agere, nisi continuata actione, inchoando illam à passo sibi propinquo, & indistante, & continue diffundendo illam per totam sphæram: hunc enim modum agendi determinat sibi quæcunque causa efficiens. Neque est inconueniens, quod causæ omnes, etiamsi sint uirtute inæquales, æque determinent sibi hanc passi propinquitatem, quia hoc non prouenit solum ex limitatione, vel imperfectione virtutis, sed ex natura huius causalitatis: limitatio autem sphæræ prouenit ex limitatione virtutis, & ita iuxta inæqualitatem virtutis erit etiam inæqualis sphæra, si cætera paria sint. Recte autem videtur probare argumentum illud, non limitari agẽtia naturalia ad agendum per se, & per suam propriã virtutem in solam superficiem vltimam corporis sibi contigui, sed intra aliquod certum spatium, quod possunt sua virtute attingere, etiamsi per possibile vel impossibile vna pars medij non agat in aliam: quod in vltima conclusione asseruimus.

XLVIII. Non probat autem argumentum illud (quamuis ad hoc etiam tendere videatur) esse impossibilem illum modum agendi per partem propinquam in remotam per totum spatium, ita vt quantumuis per partes proportionales diuidamus partem remotam à propinqua, imò, & superficiem proximam à reliqua magnitudine, semper possit effectus actiue pcedere ad remotum per propinquum, quia in hoc modo agendi nulla inuoluitur repugnantia: quia qualitas recepta in medio, aut in qualibet parte medij, vel in superficie, potest esse actiua, & passum est etiam aptum ad recipiendam talem qualitatem, & pars remota est in debita proportione respectu propinquioris, vt ab illa pati possit; quia actio procedit vniformiter difformiter à principio sphæræ vsq; ad finem: ergo concurrere possunt omnia necessaria, vt actio semper fiat per propinquum in remotũ. Neque. n. obstare potest infinitas partium proportionalium, quia similis infinitas est in successione actionis. Non ergo asserimus hunc modum esse impossibilem, sed asserimus in primis non esse necessarium, ut omne agens requirat propinquitatem, & indistantiam passi, in quod primo agit. Neq; etiam sufficere ad definiendam sphæram actiuitatis agentis, per se, & ex vi quantitatis, ac limitationis virtutis eius. Asserimus deinde, etiam quando actio illo modo procedit per partem propinquam in remotã, non ita fieri ab vna parte in aliam, quin agẽs simul, & actualiter cum omnibus agat intra sphæram suæ actiuitatis: & ideo efficacior sit actio in partem remotam per propinquam, quam si sola pars propinqua per virtutem in se receptam ageret in remotã. Et vtrumque horum assertum est in vltima conclusione, & videtur sufficienter probari ex omnibus dictis, & contentis in illa vltima difficultate.

SECTIO IX.

Vtrum causa efficiens ad agendum requirat passum sibi dissimile, & in qua proportione.

RAtio difficultatis primo sumi potest ex dictis sectione quarta, vbi ostensum est interdum agens agere in se ipsum etiam secundum eãdem partem, non potest autem idem sibi esse dissimile secundum eandem partem: ergo non est necesse ut semper passum sit agenti dissimile. Dicetur fortasse, quando aliquid in se agit, semper operari per virtutem alterius rationis à forma quam in se agit, & ita in principio actionis esse sibi dissimile, quatenus non habet formaliter illam formam, sed tantum virtualiter. I. Dubitandi difficiles rationes.

II. Sed contra hoc argumento secundo, nam interdum aliquid agit in seipsum etiam per eandẽ qualitatem formaliter: calor enim uel frigus alicuius corporis, quando circumdatur ab agente contrario solet seipsum intendere, & quasi fortificare ad resistendum, vel debellandum aliud, ut patet in calore ventriculi, qui hac ratione tempore hyemis fortior est, ut experientia ostendit, & testatur Hippocrates Aphorismo 15. Idem patet in aere existente in cauernis, vel locis infimis, qui tempore hyemis calidior est. Nec potest hoc tribui extrinseco agenti, cum illud contrarium sit, & non possit qualitatem sibi oppositam intendere. Neque etiam potest tribui dimanationi naturali ab intrinseca forma, tum quia hæc ex se semper est maxima, quæ esse potest, cum sit mere naturalis: neque est cur augeatur propter circũstans contrarium immo inde potius deberet impediri: tum etiam quia non solum in naturali, sed etiã in præternaturali subiecto inuenitur ille modus actionis, nam etiam aqua in puteis calidior fit tempore hyemis.

III. Tertio est simile argumentum, quia interdum vna res agit in aliam sibi similem in qualitate, & intensione, etiamsi actio per eandem qualitatem fiat. Assumptum patet communi exemplo de ferro, qđ licet in se non habeat summum calorem, sed ut sex, u.g. intendit similem calorem in palea, uel stupa, ita ut illam comburat. Et ad eundẽ modum calor, & lumen medij intendi solet per reflexionem a calore, uel lumine corporis extreme distantis, etiamsi illud in se calidius, uel lucidius non sit intensiue, ut cum Sol directe calefacit aerem, & terram, calor aeris intenditur ex reflexione terræ, & similiter intẽditur lumen aeris ex reflexione speculi, &c. cum tamen nec calor in terra, nec lumen in speculo potuerit esse intensius, quam in aere ex actione Solis, cũ magis distent a Sole quam aer.

IV. Quarto si ob aliquã causam esset necessaria hæc dissimilitudo, maxime ut agens superet in uirtute agendi passum: sed ob hanc causam non est necessaria, tum quia fieri potest ut aliunde proueniat illa superior uirtus, nimirum ex maiori densitate, aut ex alijs conditionibus subiecti: tum maxime, quia non semper uidetur necessarius ille excessus ex parte agentis, alioqui nunquam passum posset reagere in suum agens. Quia uel superatur ab illo in uirtute, uel non: si non superatur, & nihilominus ab illo patitur, iam in agente non requiritur excessus uirtutis, si uero superatur, & nihilominus in illud reagit: ergo ad reagendum non requiritur excessus uirtutis: at uero reactio, uera ac propria actio est, & causalitas effectiua; ergo ad hãc non semper est necessarius excessus uirtutis: ergo nec dissimilitudo in forma, seu ratione agendi. Tandẽ fieri potest, ut actio sit coæua agenti, ut illuminatio Solis: tunc autem nunquam intercedit dissimilitudo inter agens & patiens, quia semper fuerunt similia.

Nota-

Notationes ad resolutionem quæstionis.

V. Dissimilitudo inter agens, & passũ pro initio actionis attendenda.

ADuertendum est, cum inquirimus, an efficiens requirat passum sibi dissimile, non esse sermonem de fine actionis, sed de initio, seu de dispositione, & proportione, quę antecedere debet inter agẽs & passum ad actionem, quia hic inquirimus conditiones requisitas ad agendum, non eas quæ consequuntur actionem. Et pręterea, quę in fine actionis non tam comparabitur passum ad agens, quam effectus ad causam. Quo fit, vt dissimilitudo in termino actionis non possit esse de ratione causæ efficientis, cum potius intentio agentis sit reddere passum sibi simile. Quod si id interdum perfecte non assequitur, prouenit ex imperfectione effectus, & hæc aliquando oritur ex debili virtute agentis, quod nõ potest vincere resistentiam passi; aliquando ex incapacitate passi, & nobiliori virtute agentis, quòd vniuersale est, seu causa æquiuoca agens per formam superioris ordinis, quam effectus non potest secundum eandem rationem recipere: & ideo fit similis secundum aliquam analogiam, vel rationem communem non vero perfectam.

VI. Rei quæ agit, actio potest esse coæua.

Rursus obseruandum est, cum inquirimus dissimilitudinẽ, quæ antecedere debet inter passum, & agens, non esse sermonem de antecessione in tempore aut duratione, sed ordine naturæ, & causalitatis: illa enim prior, licet sæpe intercedat, per se necessaria non est, vt recte conuincit vltimum argumentum in principio factum. Neque enim dubitãdum est, quin possit actio esse coæua agenti, quãdo illa successionem non requirit, & absque resistentia fit. Vnde, si illa sit actio naturalis, & ex sua specie talis sit, possit reddere passum perfecte simile agenti, à principio perficiet illam similitudinem; nam agẽs naturale, statim ac est, agit quantũ potest, & ideo si agit sine resistentia, à principio producit effectum perfectum: ergo secundum realem durationem in ea actione passum nunquam est dissimile agẽti. Nihilominus tñ ordine naturæ intelligi potest dissimile, quia tale passum ex se, & seclusa actione agentis, non haberet similitudinem cũ illo. Et ita actio illa non fit circa passum, vt iam simile, sed potius reddit illud simile: atque ita formaliter fit ex dissimili.

Resolutio quæstionis.

VII. Agit quidque in dissimile sibi forma, at in materia simile Arist.

SIc igitur explicato quæstionis sensu, facile est eius resolutio: dicendum est enim causam agẽtẽ efficere non posse in passum, nisi quatenus est sibi dissimile in forma, seu termino actionis. Hoc est veluti primum principium in Philosophia: tradit illud Arist. 1. de Generat. cap. 7. tex. 46. vbi ait maximam partem veterum summa animi consensione affirmasse, rem nullam similem à simili quicquam pati: [quod alterũ nihil magis agẽs, aut patibile altero sit] Et text. 48. idem confirmat, quia alias eadem ratione idem à seipso afficeretur. Quod in sequentibus declarat, dicens hanc dissimilitudinem necessariam esse secundum formam seu speciem, nam in materia, seu genere subiecto, potius requiritur similitudo inter agens, & patiens, quod paulo inferius declarabimus. Idem principium supponit Arist. eodem primo lib. de Gener. ca. 9. dum ait [agens agere, quatenus est actu, pati vero passum vt est in potẽtia.] Quod etiam docet toto lib. 1. Physicor. & li. 3. in principio, & lib. 7. à tex. 35. & lib. 8. à principio. Et expositores his locis generatim ita sentiũt, quãuis nõnulli in aliquibus particularibus actionibus non recte id declarent, vt respondendo ad difficultate videbimus.

VIII. Conclusionis ratio.

Ratio autem tacta est, quia agens agit quatenus est in actu, & ad agendum requirit passum, quod sit in potentia; sed id quod in potentia vt sic, est dissimile ei quod est in actu vt sic: ergo. Maior quoad priorem partem constat; quia agere, est communicare, seu dare esse, & ideo necesse est, vt tale esse supponatur actualiter in causa, vel formaliter, vel eminenter iuxta modum, & dignitatem agentis nemo enim dare potest, quod in se aliquo modo non habet. Et eadem fere ratione probatur altera pars eiusdem propositionis, quia dum agens communicat suum esse passo, reducit illud de potentia in actum ergo passum vt tali actioni substernitur, supponitur in potentia. Et ideo in primo Physicorum priuatio ponitur inter principia ad generationem necessaria ex parte materiæ, quę principia in omni mutatione, vel actione quæ fit ex subiecto, proportionaliter necessaria sunt. Ab incommodis etiam optime confirmauit conclusionem Aristoteles, quia alias nulla esset ratio cur ex duobus similibus unum potius in aliud ageret, quam è conuerso. Item, quia idem posset se ipsum intendere. Item, nullus esset finis actionum, sed post perfectam pugnam inter contraria, & comparata victoria, & assimilato passo, tunc denuo inchoaretur actio. Ac denique, vt Aristoteles ait, [hoc modo nihil vindicari poterit, neque ab occasu, neque à motu.

Absurda ex opposito conclusionis.

Corollaria ex præcedenti resolutione.

IX.

ATque ex his rationibus sequitur primo, dissimilitudinem per se necessariam inter causam agẽtem, & patientem, solum esse eam, quæ est inter habitum, & priuationem, seu inter rem cõstitutam in actu, vel existentem in potentia: nam si in passo supponatur capacitas ad recipiendam formam, & agens habeat virtutem ad producendam illã, nullã aliã dissimilitudinem ex parte passi requirit, nisi quod careat tali forma: quia neque ex ratione motus aut actionis, neque ex alio generali principio, alia põt in vniuersum requiri. Vnde, quod in rebus generabilib. & corruptibilib. inueniatur non solũ hæc dissimilitudo, sed etiam positiua appositio, & cõtrarietas; non est ex ratione causæ efficientis vt sic, sed ex eo, quod tales res ita sunt institutæ, vt mutuã inter se pugnam, & actionem habere possint, & ex se inuicem generari, & corrumpi secundum speciem. Est autem animaduertendum, inter causas efficientes quasdam esse vniuocas, alias vero æquiuocas: quas voces iam supra explicuimus: agimus aũt de causis principalibus, nam ex illis facile est doctrinam ad instrumentales accommodare. In causis ergo vniuocis dicta conditio proprijssime, & formaliter intercedit: nam, cum agens introducat in passum formã eiusdem rationis cum illa per quam agit, supponit in passo carentiam eius, & consequenter supponit formalem dissimilitudinem cum illo.

X.

At vero causa æquiuoca non inducit in passum formam eiusdem rationis atq; adeo formaliter similem suæ formæ per quam agit, & ideo proprie non supponit in passo formalem dissimilitudinem, idest carentiam illius formæ secundum speciẽ quã in se habet: sed supponit dissimilitudinem inter passum, vt actioni supponitur, & vt per actionem perficitur, & consequenter etiam supponit in passo carentiam illius similitudinis, quæ inter formam aliquam formaliter sumptam, & aliam quæ eminenter continet illam, intercedere potest. Et ratio est clara: Primo, causa æquiuoca nõ facit formalem similitudinem, sed eminentialem tantum (vt ita dicam) ergo proportionalem tantum, dissimilitudinem prærequirit, nam sola priuatio formæ, quæ terminat actionem agentis, ad actionẽ necessario supponitur. Etenim ad actionem non requiritur, quod passum careat forma, quæ est formaliter in agente, si illam non est, formaliter, seu eiusdem rationis re-

ceptiuum; sed solum oportet, vt careat illa forma, quę in ipso est introducenda, & futura est terminus actionis, etiamsi in agente solum sit virtualiter seu eminenter, quia priuatio ad actionem requisita, nō opponitur formaliter illi formæ, quæ est principiū actionis, sed illi, quæ futura est terminus ad quem actionis, cum talis priuatio habeat rationem termini à quo. Sic igitur dissimilitudo necessaria inter huiusmodi agens, & passū nō oporte, vt sit formalis, sed sufficit eminentialis, vt declaratum est. Et hac ratione vnum graue potest mouere aliud deorsum, etiāsi sint in grauitate similia, vel etiamsi simul deorsum moueantur, & in hoc etiam sint similia: quia formalis terminus illius motus non est grauitas, sed vbi inferius, quod quodammodo continetur virtute in grauitate, & ideo illius priuatio, non vero priuatio grauitatis, necessaria est ad illū motū. Et idē est de omnibus similibus, præsertim in actibus immanētibus, in quibus semper actio potētiæ æquiuoca est, de qua communiter dici solet, non tam tendere ad producendum simile, quam ad producendum proportionale, id est actum secundum consentaneum primo, & qui sit perfectio eius, in quo non formaliter, sed virtute, & eminēter, cōtinetur. Ideoque in illa etiam actione inter principium actiuum & passiuū quatenus talia sunt, supponitur tantū dicta eminentialis dissimilitudo, nimirum quod in altero contineatur eminenter actus, quem alterū nō habeat formaliter, donec illum recipiat à principio actiuo, quæ dissimilitudo semper reperitur, siue illa principia in re distinguantur, siue tantum ratione, vt in solutione ad primum magis constabit.

XI.

Secundo sequitur ex dictis ad efficientiam, per se requiri, vt causa agens habeat vim in passum, & circa capacitatē eius: quia alias impossibile esset sequi actionem: Hoc sequitur ex dictis, nam ob hanc causam necessaria est prædicta dissimilitudo inter agēs & passum, vt in agente, quatenus est in actu, possit esse vis ad subijciendum sibi passum, quod est tantū in potentia. Et confirmatur, nam, sicut impossibile est formam informare materiā nisi habeat vim informatiuam proportionatam materiæ, ita neque agens potest in suo genere actuare subiectū, nisi habeat vim in illud: quia in vniuersū actus secūdus requirit actum primum proportionatum. Vt tamen hoc amplius declaretur, aduertēdū est, ex quatuor capitibus oriri posse vt inter aliqua duo non sequatur actio, loquor de naturalibus agentibus. Primo, si in illis non sit virtus actiua. Secundo, si in altero sit virtus, in altero vero non sit capacitas illius formæ, quam aliud agere pōt, ob quam causam ignis non potest calefacere cœlū: & ideo Aristoteles non posuit negationem principium generationis seu mutationis, sed priuationem, quia debet esse in subiecto capaci: Ideo etiam dixit in 1. de Generat. requiri inter agēs, & passum dissimilitudinem in forma, & similitudinem in materia, ratione cuius passum sit capax formæ agentis. Quod tamen non est eodem modo in omnibus agentibus verum: nam cœlum agit in hæc inferiora, quamuis cum illis in materia nō conueniat, & intelligentia moueat corpus, cum quo non conuenit in materia. In agentibus ergo, quæ agunt actione vniuoca, & corruptiua, est simpliciter vera illa propositio, & de illis proprie locutus est Aristoteles, nam ibidē dixit, agens quod cōuenit cum passo in materia, patiētiam ab illo: secus uero esse de agente superiori, quod in materia non communicat. In agentibus ergo actione æquiuoca solum requiritur illa conuenientia secundum communem aliquam rationem: loquimur enim de agentibus creatis, in quibus nullum potest alterare vel generare aliud, nisi aliquo modo conueniant in materia, saltem in communi, quia oportet ut utrūque sit materiale. In motu etiā locali id reperitur, quod mouens, & motum, semper cōueniunt aliquo modo in capacitate recipiendi motum sibi proportionatum: nihil. n. creatum mouere potest localiter nisi ipsum etiā sit mobile, vt de corporibus constat, & de intelligentijs etiam infra dicemus. Sed hoc quodammodo extrinsecum est ad rationem agentis: intrinsecum autem est, quod in passo sit capacitas illius formæ, cuius actiua uis est in agente.

Ex quibus capitibus inter duo non sit actio.
Primum.
Secūdum.

XII.
Tertium.

Tertio impeditur actio, si illa capacitas iam sit in actum reducta, quia tunc etiam cessat uis agentis in passum, eo quod iam factum sit, quidquid ab illo fieri poterat: quod coincidit cum his quæ hactenus diximus, nempe nihil posse agere in sibi simile, quatenus tale est: quod tam est uerum in agentibus uniuocis, quam in æquiuocis, loquendo de proportionata similitudine, quæ in erea, & effectus eorum esse potest, vt ex superioribus constat. Ratio enim proportionalis ex hac eadem radice oritur, scilicet, quia iam tota uis talis causæ expleta est in tali passo & ideo nihil ei superest agendum. Dices, etiamsi passum sit in actu per unam formam uel qualitatē adhuc manere posse in agente uim ad introducendam aliam similem, alioqui tota hæc quæstio reducetur ad illam, an, scilicet, duo accidentia solo numero differentia possint esse in eodem subiecto. Respondeo, non posse, quia postquam subiecti capacitas uno actu completa est, nam non manet in potentia ad alium similem actum, & quoad hoc uerū est esse ualde coniunctam hanc quęstionem cū illa de pluribus accidētibus solo numero differentibus in eodem subiecto. Nam si in eadem materia possent esse plures formæ substantiales, uel specie, uel numero differentes, posset naturale agens inducere alteram formam in materiam, quæ tantum unam haberet: ergo similiter, si subiectum posset habere duo accidētia omnino similia, quamuis haberet unum, posset aliud recipere à simili agente, uel etiam à se ipso, & ideo diximus supra disp. 5. sect. 9. non posse accidentia solo numero diuersa, & omnino similia simul recipi in eodem subiecto.

XIII.
Quartū.

Quarto tandem, supposita uirtute ex parte agentis, & capacitate in passo, cum dissimilitudine, & priuatione, adhuc potest impediri actio ob resistentiā passi. In quo est obseruādum, ad actionem ut sic per se non requiri resistentiam in passo, sicut etiam diximus nō esse necessariam contrarietatem, uel oppositionem positiuam, nam priuatio ut sic, non resistit sed potius parat uiam ad actionem: quidquid ergo resistit, reducitur ad positiuam contrarietatem uel repugnantiam, & ideo per se non requiritur ad actionem, quin potius ex se impedit, uel retardat actionem. Vnde, quod actio sit successiua, & nō instantanea, ex resistentia passi prouenit, nisi interueniat motus localis, cui est intrinseca talis successio, ut ex Philosophia constat, & inferius in tractatu de actione, & passione attingemus. Hinc ergo fit, vt, quando vltra dissimilitudinem passi interuenit etiā resistentia, si tanta sit, vt vel superet, uel æquet uirtutem agentis, impediatur actio: ideo est commune Philosophorum axioma, & quasi primum principium, ad efficiendum necessariam esse proportionem maioris inæqualitatis, id est, in qua maior sit uirtus in agente, quam resistentia in passo. Quod sumptum est ex Aristotele citatis locis, & patet facile, quia agens ut agens, uincit passum, saltem quantum ad id quod agit: ergo necesse est ut secundum eam rationem uiribus illud superet, alias quo modo uincere posset? Atque hoc in solutione quarti argumenti amplius declarabitur.

Argumentorum solutiones.

SVperest igitur, ut argumentis satisfaciamus, & ad primum quidem recte ibi responsum est, &

ex omnibus quæ diximus, declarata est responsio, & potest amplius declarari. Nã idem potest simul & secundum eandem partem esse in actu primo, & in potentia ad actum secundum, quod alij dicunt in actu virtuali, & potentia formali, & ita secundũ eas duas rationes, siue re, siue ratione tantum, & habitudine distinguantur, habet ad se quandam dissimilitudinem, non propriam, & formalem, sed eminentialem, & uirtualem, quæ satis est ad actionem, vt diximus.

De Antiperistasi.

XIV. Quorundã opinio.

IN secundo argumẽto petitur vulgaris difficultas de Antiperistasi, quæ purè Physica est, & in 1. de Generat. capit. 7. solet ex professo tractari, & ideo pauca attingam huic loco necessaria. Dicunt ergo quidam ad rationem illam, quamuis eadem qualitas non possit se ipsum intendere directa actione, tamen reflexa posse, quam aiunt eo casu interuenire in hũc modum: Quod res calida, verbi gratia, a suo contrario obsessa, quasdã species in illud immittit, quæ sunt ueluti instrumenta ad agendum in illud; cum autem ipsum contrarium illis speciebus resistat, illæ in suum agens reflectuntur, atque ita illud intendunt. Ita docẽt Marsilius 1. de Generat. q. 17. & 18. Albertus de Saxonia, quæstio. 15. Venetus in summ. de Generat. cap. 23. & in summ. Meteoron cap. 3. & alij. Sed hæc sententia dicit incredibilia, & non soluit difficultatem. Primo enim fingit species intentionales sine fundamento. Deinde facit illas instrumentum alterationis materialis, quod inauditum est. Rursus facit illas euntes, & redeũtes, cũ tamen sint accidentia, nisi fortasse dicat esse aliqua corpuscula, quod incredibilius est; vel nisi dicat illum reditum esse Metaphoricum, per reactionem, quod verum esse non posse, iam patebit, probando alterum membrum, scilicet non soluere difficultatẽ. Quod patet primo, quia illæ species, quidquid illæ sint, sunt instrumenta agentis, à quo manant: agunt ergo in uirtute illius: ergo non possunt excedere in agendo virtutem eius: quomodo ergo possunt intẽdere, etiamsi ad illud reuertantur? Secundo, hæc actio sæpe fit absque diffusione aliqua seu actione per medium, ut quando agentia contraria sunt proxime uicina, & alterius virtus roboratur in se: tunc enim nullæ sũt species, quæ redire ad ipsum possint, quia nec recipiuntur in contrario, vt supponitur, nam propter resistentiam eius dicuntur redire ad suum principium; neque etiam in medio, quia nullum est. Denique, interdum hæc actio fit circa subiectum, cui talis qualitas repugnat, ut in aqua puteali, non ergo potest esse per actionem reflexam eius.

XV. Aliorum sententia. Vide Tolet 1. de Gener q. 14. impugnatur.

Alij ergo dicunt vnum contrarium à fortiori circumdatũ ex naturali appetitu suæ conseruationis se se colligere, & unire, suamque actionem in se conuertere, ut se tueatur. Additq; Niphus 1. de Gener. tex. suo 195. in recognit. dub. 2. unum contrarium per se habere vim ad agendum per aliquam sphæram, & quia à contrario obsistẽte impeditur ne diffundat illam extra se, eam in se conuertere, & ita se intendere. Sed hæc etiam opinio, & falsa est, & difficultatem non soluit. Probatur, quia iam admittit non solum simile agere in simile, sed etiam idem in se ipsum secundum eandem formalem qualitatem. Nec refert, si dicatur, hoc accidere ob circunstans contrarium, & quasi ex metu illius; nam uel ad illam actionem est in ipsa qualitate intrinseca virtus naturalis, uel non: si est, ergo à principio, ac semper efficiet in se illam actionem, & intensionem absque occasione contrarij, quia naturalis uirtus naturaliter exequitur totã vim suam absq. alia occasione, dummodo non sit impedita. Si vero non est in re virtus sufficiens ad illam actionem, non efficiet illam, etiamsi contrarium non urgeat. Simile argumentũ fiet, inquirendo an illa maior intensio sit naturalis tali rei, & qualitati, vel non: si est naturalis, habebit illam semper ab intrinseca natura dimanantem, neque expectabit necessitatem tuendi se à contrario, ut illam faciat. Si vero est præter naturalis, nõ potest ab intrinseco ex ipsamet qualitate prouenire.

Rursusq. inquiram, an illa maior intensio occasione instantis contrarij ab intrinseco acquisita, ablato contrario antequam dimanat, perseueret in re, an non. Nam si perseuerat signum est esse naturalem, & à principio, ac per se semper fuisse futuram absque occasione contrarij agentis, si nullũ fuisset impedimentum. Si vero non perseuerat, ergo nunquam potuit ab intrinseco fieri, nam perfectio, quę ab intrinseco manat, non tollitur absq. extrinseco agente. Denique vix intelligi potest, quid significẽt illa uerba, quod agẽs se se colligit, & magis unit, aut quod ad se actionem conuertit. Aut enim significãt quod se se condensat, & omnes partes suas in minorem locum redigit: & hoc facile improbatur argumentis factis, applicãdo illa proportionaliter, quia vel ille motus aut condensatio est naturalis, uel nõ: si est naturalis, semper inerit, per se loquendo: si nõ est naturalis, non fiet ab intrinseco propter instans contrarium. Id quod etiam confirmat experientia, non enim experimur in oĩbus rebus quæ à suis contrarijs patiuntur, huiusmodi motus: oporteret autẽ in omnibus fieri, si id naturaliter proueniret ex ui appetitus se tuendi à contrario. Quod autem addebatur, nempe conuertere agens actionem in se, quia impeditur, ne illam diffundat, nullam habet verisimilitudinem, quia ex eo, quod cesset agens ab actione in aliud nõ fit capax actionis in se, nec maioris intensionis. Alias, res existens in uacuo, hoc ipso se intenderet, quod non potest agere in aliud. Item, quia effectio maioris intensionis excedit propriam virtutem: ergo licet agens impediatur, ne actionem sibi proportionatam prodat, nõ ideo potest efficere in se actionem quæ propriam superet virtutem.

XVI.

XVII.

A'ij ergo non inuenientes viam ad declarandã hãc actionem, negãt esse in reb. talem actionem, & ad experientias respondet esse apparentes, non ueras: & huiusmodi apparentiæ variæ excogitãtur causæ, quæ fictæ sunt, & sensui repugnant: quãquam Galenus libr. 3. de simplicium medicam. si facult. 3. in hanc sententiam propensus sit.

XVIII. Duplex modus declarandi actionem per antiperistasim.

Dicendum est ergo, duobus tantum modis intendi qualitatem aliquam occasione circundantis contrarij, scilicet, uel ab extrinseco agente, quod ea occasione ibi includitur, ac detinetur, vel è conuerso, quia per eam occasionem recedit extrinsecum corrumpens, & statim res ab intrinseco se reducit ad naturalem statũ, qui illam maiorem intensionẽ postulat: & ita sicut nunquam qualitas intendat se ipsã. Priorem modum tetigimus sectione præcedẽte, vbi ex Aristotele diximus balneos in hyeme esse calidiores, quia à medio frigidiori calor in eis includitur atq. impeditur ne foras erumpat: quod de calidis exhalationibus declarauimus. Sic etiam vẽter animalis calidior est in hyeme, quia animales spiritus intus retinentur, eo quod frigiditas aeris cutem & poros stringit, vt Galenus notauit declarans citatum aphorismum Hippocratis, & eleganter Arist. sect. 2. Problem. q. 29. ubi alia exempla adducit. Et ex eadem causa (opinor) prouenit, quod in hyeme aqua putei sit calidior, quia, nimirum, aliquę exhalationes calidæ in cauernis terræ generatæ impediuntur, ne ascendant, existente medio densiori, & crassiori propter maiorem frigiditatem.

Balneæ, & animalis uentriculus cur hyeme calidiores.

XIX.

In qua tamen experiẽtia duo sunt difficilia. Vnũ vnde sint ibi tales exhalationes. Aliud quomodo possint, cum sint tenuissimæ, agere in aquam, quæ

frigidissima est. Ad primum verò dicendum est, virtute Solis, & aliarum influentiarum cœlestium generari huiusmodi exhalationes ex terra, quæ ob densitatem suam, & siccitatem, quam per se loquendo, maiorē habet in inferioribus partibus, apta materia est, ut ab ea huiusmodi exhalationes excitentur. Et fortasse plurimæ ex his æstiuo tempore ibi generatæ, postea diutius ibi detinentur ob causam supra dictam. Illæ autem, cum sint subtiliores aqua, illi facile miscentur, dum ascendere conantur, & ita facile poterunt eius frigiditatem tēperare, saltem continuè in illam reagēdo. Fortasse etiam aer inclusus in cauernis, vel poris terræ, cum natura sua calidus sit ob eandem causam calidior est, & ad illam actionem iuuat. Alter modus huius actionis declaratur alijs exemplis: primū est de aqua puteali, quæ tēpore æstatis est frigidior, nā exhalationes calidæ, à quibus calefieri posset, ibi non consistunt, sed celerius ascendunt; tum quia medium eo, quod fit calidius, & rarius, non impedit, tum etiam quia eo tempore illæ exhalationes subtiliores sunt propter uehementiorem Solis influentiam. Atq. ita remoto agēte contrario, aqua ab intrinseco frigidior fit, nō quā natura eius postulet, sed quam antea esset dum a cōtrarijs suis plus pateretur. Hoc etiam modo euenit vt aqua frigida Soli in æstate aliquantulum obiecta, frigidior fiat, nam calor extrinsecus efficit in medio, uel in externa superficie aquæ, aut in uase quod illam continet, aliquam raritatem, & tunc si quid vaporis calidi aquam circundabat, vel ei permistū erat, euaporatur facilius, & inde fit, ut aqua ad naturalem statum magis se reducat: & fortasse etiam condensatur amplius non solum ob dictam causam sed etiam occasione uitandi vacuum: atque ex hoc etiam capite frigus crescit. Legatur. Aristoteles sect. 24. Problem. quæst. 13. & 1. Meteor. cap. 12. Altero ergo ex his duobus modis possunt omnes experientiæ similes declarari, ut nunquam necesse sit admittere idem intendere seipsum secundum eandem qualitatem: nam quando illa intensio est ab intrinseco per naturalem dimanationem, tribuitur generanti.

An multitudo agentium, seu densitas materiæ vnius conferat ad intensionem actionis.

XX. Quorūdā sententia affirmans. IN tertio argumento duæ petuntur difficultates: vna est an qualitas existens in densiori subiecto possit in alio rariori intēdere sibi similem vltra suū gradum; seu, quod idem est, an plura agentia partialia, uel plures partes eiusdem agentis propter maiorem applicationem ad idē passum sibi simile in qualitate, & æquale in gradu, possint intendere qualitatē eius. Multi enim ita affirmant, vt Marsilius 1. de Gener. quæst. 19. & Soto 2. Physic. quæst. secunda, & Niphus 1. de Generatione suo text. 195. dub. 2. q. 2. Ratio eorum est, quia uirtus agentis non solum crescit ex intensione formæ, sed etiam ex multitudine dicente Aristotele 8. Physic. textu 80. in maiori magnitudine maiorem uirtutem existere: ergo si tota illa uirtus magis applicetur eidem passo, ut fit, quando agens est densius, maiorem etiam effectū faciet. Et confirmatur communi exemplo supra posito de ferro candenti, & de duobus luminosis æqualibus, & æquè applicatis eidem parti aeris. Item de actibus æqualibus multiplicatis, qui intendunt habitum: & de guttis æqualibus æque cadentibus, quæ tandem cauant lapidem. Et confirmatur secundo nam aer in hyeme congelat aquam, quia nimirum, intendit frigiditatem eius vltra eum gradum frigiditatis, quem in se habet, nam si ipse esset tam frigidus, etiam condensaretur, & fieret aqua.

XXI. Neque existimant hi authores hanc suam sententiam esse contrariam doctrinæ traditæ de dissimilitudine requisita inter causam efficientem, & passū A sed aiunt, sicut simile agit in simile secundum formam, si sit dissimile in gradu, ita etiā posse id, quod est simile in forma, & gradu, agere in aliud simile, si sit dissimile in uirtute, & potentia: ea uero in presēti accidere: nam calidum, ut quatuor valde densū, licet non excedat in gradu aerem, neque manum æque calidam, excedit in uirtute, & potestate. Quia hæc non commensuratur soli intensioni, ut dictum est. Et declaratur præterea, quia illud calidum densum habet uim producendi in aliam totam formā, quam in se habet: quia ergo in passo rariori non potest illam multiplicare ob incapacitatem eius, auget illam intensiue.

XXII. Reijcitur sententia relata. B Hanc sententiam existimo falsam, & contrariam principio posito: quod hoc sensu accipiendum est, scilicet, nullam rem posse quippiam agere in aliam sibi similem secundum eam formam, in qua similes sunt, neq. ei posse addere perfectionem, seu intensionem, si supponantur esse perfecte similes, id est non tantum in specie, sed etiam in gradu intensionis, quod Aristot. citato loco de Generatione dicit [si sint omnino similes.] Quocirca ad argumentum factum dicendum est, multitudinē formæ cū æquali intensione, siue in uno agente valde dēso, siue in multis quantūcunq. applicatis, non sufficere vt intendat in alio similem formam vltra illum gradū, quem talis forma habet in agente. Resolutio qōnis. Hæc est communior sententia, quā tenet Paulus Venetus in sum. C de Generat. cap. 23. Albertus de Saxonia 1. de generatione, quæstione 15. & Astudillo quæstione 21. & optime Victoria in relectione de augumento charitatis.

XXIII. Ratio à priori est iā tacta, quia agens actione sua intendit assimilare sibi passum, quo fine cōsecuto, cessat eius actio, sed si passum factum est simile in forma, & grado, iam est perfecte simile: igitur non vltra progreditur actio. Nec dici potest nondum esse perfectam similitudinem factam, quia passum non est assecutum tantam formæ multitudinem, quanta est in agēte: tum quia multitudo vel paucitas formæ non pertinet ad rationem ipsius formæ seu qualitatis, sed prouenit ex subiecto, seu quantitate: & ideo illa non est dissimilitudo in forma, sed D inæqualitas in quantitate. vnum. n. album non dicetur dissimile duobus albis, quia nō est plura sicut illa, sed dicetur inæquale: per actionem autem non intenditur, talis æqualitas, sed similitudo in forma. Tum etiam, quia talis similitudo, vel potius æqualitas est impossibilis, supposita capacitate subiecti rari aut densi, seu, quod idem est, supposito, quod passum sit unum, & agentia plura. Neq. etiam est uerum eam inequalitatem compensari posse maiori intensione, tum quia sunt quantitates seu perfectiones diuersarum rationum: tum etiam quia potius per illam maiorem intensionem fieret noua dissimilitudo in gradu, manente eadem inequalitate in multitudine formæ.

XXIV. E Secunda ratio est, quia in forma remissa, quantumuis multiplicata in multis ad differentibus subiectis, aut in multis partibus eiusdem subiecti, non est uirtus sufficiens ad efficiendam maiorem intensionem in simili forma: ergo. Patet antecedens, quia in primis non est ibi formaliter talis uirtus, cum non sit formaliter talis intensio in ea forma. Suppono enim intensionem non esse aggregationem plurium similium graduum in eadem parte subiecti, sed proprium, & per se augumētum eiusdem qualitatis in eadem parte subiecti: quod augmentum verbi gratia, ut octo non esset, etiamsi duo calores, ut quatuor in eadem parte subiecti ponerentur, de quo inferius suo loco dicam. hæc ergo perfectio multo minus esse potest formaliter in multitudine formę remissæ existēte in multis subiectis, vel parti-

partibus subiecti. Neq; etiam est ibi eminenter, cũ illa forma secundum speciem sit eiusdem rationis, secundum gradum autem sit inferioris rationis in singulis partibus subiecti, & consequenter in omnibus etiam simul sumptis. Nam in multis rebus eiusdem rationis non est eminentior virtus, quam in singulis, cum eminentia virtutis postulet formam, seu naturam superioris rationis. Neque etiã potest dici esse virtualiter illa intẽsio in illa forma ob multitudinem eius, quia continentia virtualis vt ab eminentiali distinguitur, solum tribuitur virtuti instrumentariæ: non potest autem hoc modo attribui illa intensio multitudini formæ inferioris intensionis, & eiusdem rationis, tum quia talis forma, dum agit sibi similem, non tamen se gerit, vt instrumentum, quã vt proprium principium agendi vt supra dictum est, tum etiam quia non potest signari principale agens, in cuius virtute dicatur efficere illum effectum: imo illa multitudo formæ per se non est instituta vt sit instrumentum alicuius actionis, sed est quasi aggregatio quædam instrumentorum eiusdem rationis.

XXV. Absurda ex opposita sententia. Tertio argumentor ab incommodis, quia ex opposita sententia sequitur primo, tres res calidas, vt quatuor posse se efficere ad inuicẽ summe calidas, si duæ simul iunctæ intendant calorem tertiæ vsq; ad quintum gradum, & illa rursus alias reddat sibi similes, & ita procedant vsque ad summum. Secundo similiter sequitur, aquam calidam vt quatuor secundum omnem partem posse se reddere calidiorẽ in quocunque gradu, nam duę partes extremæ v.g. efficient in intermedia, & intendent eius calorem, & illa rursus efficiet in partes extremas, & sic procedet actio vsque ad summum. Hęc tamen, & similia, sunt plane falsa, & contra experientiam. Tertio sequitur per actus remissos intendi habitum, ita vt ad intensionem actum inclinet, quod etiam est falsum, vt suppono.

Vt respondeamus fundamento contrariæ sententiæ, aduertendũ est primo, aliud esse virtutem agendi crescere ex multitudine formæ, aliud crescere quo ad vim producendi effectum perfectiorem intensiue: illud enim generalius est, & ex illo nõ recte colligunt hoc posterius authores illius sententiæ.

Augetur ergo illo modo virtus agendi non intensiue, sed extensiue, & ideo nõ augetur vt possit intẽsiorem effectum producere, quam sit ipsa forma, quæ est ratio agẽdi: sed vt suum adæquatum effectũ facilius, velocius, fortius, & ad maiorẽ distantiam cæteris paribus, possit efficere. Vnde dici potest augeri quoad modum faciendi, non quoad rem, quã potest facere. Et similiter, quãdo multitudini formę adiungitur dẽsitas partium subiecti, multum iuuat ad hunc modum actionis, quia tota illa multitudo formæ melius applicatur passo, & ideo conducit ad promptiorem actionem, non tamen potest se sola conducere ad meliorem effectum, quam in virtute formæ contineatur, quia illa applicatio solum est conditio, quæ per se non conducit ad agendum, nisi supposita virtute.

XXVI. Secundo est obseruandũ, sermonem esse de multitudine formæ, quæ omnino æqualis est in essentia, & gradu formæ passi, nam si contingat qualitatem agẽtis esse quoad essentiam, & speciem alterius rationis ab ea quæ sit in passo, & eminenter contineret illam, quamuis in suo ordine esset remissa, posset esse principium efficiendi inferiorem qualitatem in suis gradibus intensam, vt in superioribus tactũ est: nam illa superior qualitas in quocumque gradu ratione suæ essentiæ posset eminenter continere totam latitudinem inferioris qualitatis. Neque tunc simile ageret in simile, etiamsi qualitas verbi gratia, vt vnũ, qualitatem vt vnum intenderet, quia essent diuersarũ rationum, & illa potius esset quædam proportio, quam propria similitudo. Deinde contingere etiam potest, vt multitudo formæ conducat ad intensiorẽ effectum, quando effectus non adæquat intensionem formæ agentis, ut v.g. quando vna lucerna illuminat aerem, non producit in illo tam intensum lumen, quam in se habet, & ideo recte fieri potest, ut duæ lucernæ simul sumptæ & inter æqualis intensionis, lumen intensius in aere producant, quam quælibet per se posset: tunc enim cessant rationes factæ, quia passum nunquam est factum perfecte simile agenti: cum ergo in agente nõ solum sit maior multitudo formæ, sed etiam intensior forma, potest in eo esse virtus ad intendendum effectum. Vnde in quolibet illorum agentium per se erit forma productiua totius illius intensionis: quod autem vnum agens per se solum totam illam non produceret, prouenire poterat, vel ex indispositione passi, uel ex distantia, uel ex alia simili causa. Et tunc multitudo formæ intensæ optime conferre potest ad intensiorem effectum producendum, qui tamen non excedat intensionem causæ.

Maior difficultas est, si concurrerent simul duo agentia inæqualiter intensa, an possent se iuuare ad producendum intensiorem effectum, qui licet non excedat absolute totam intensionem causæ, excedat tamen intensionem alterius partialis agentis habẽtis formam minus intensam, ita ut licet qualitas remissa, quantacumque in multitudine sit, per se non possit qualitatem sibi similem in gradu intendere, tamen cũ consortio intensioris qualitatis possit, ad intensionem iuuare, & cooperari. Tunc enim vidẽtur etiam cessare rõnes factæ, nam in tali agente totali, est absolute intẽsior forma, & virtus sufficiens ad illum effectũ: & inferiores gradus, qualitatis cõiuncti superioribus possunt concurrere ad quoscũque gradus alterius qualitatis similis, ut v.g. quãdo calidum ut octo intendit calorem ut quatuor, non tãtum concurrit ad quintum gradum v.g. per quintum sui caloris, uel per superiores, sed per totũ suum calorem; sicut è contrario, quando facit primũ gradum non id efficit per primum, sed per totum suũ calorem. Cuius signum est, quia ad efficiedũ primũ uel quintum gradum maiorem vim habet calidum ut octo, quam calidum, ut quinque, uel ut unũ, cæteris paribus, nam & maiorem resistentiam uincet, & uelocius aget: ergo signum est non agere solum per gradum similẽ, & cęteros se habere cõcomitanter, & quasi per accidens ad illã actionẽ, sed reuera ad illam concurrere. Et ratio est, quia, ut omnes iuuent, & concurrãt, satis est quod in omnibus, & singulis sit essentia caloris, quamuis non sit in singulis gradibus illa peculiaris similitudo, quę est inter gradus eiusdem omnino rationis, satis. n. est, quod illa similitudo sit in tota forma, quæ est principium agendi. Sic igitur etiam plures formæ remissæ, coniunctæ intensiori, poterunt concurrere cum illa ad intensiorem effectum producendum. Est ergo hoc probabile, nec rationes factæ ita contra illud militant, vt facile ex dictis patet, & potest conferre ad saluandas aliquas experientias, vt in superioribus tactum est, & statim etiam videbimus.

XXVII. Duo similia sed inæqualia agentia an se mutuo iuuent in actionem.

XXVIII. Non tamẽ omni difficultate caret, nam si forma remissa, coniuncta intẽsiori agit ad intensionem sibi similis, cur non potius aget ad intensionem sui ipsius? Item, quia alias calidum vt octo æque vicinum duobus calidis vt quatuor, cum vno, & per illud ageret ad intensionem alterius, & è conuerso. Posset tamen responderi, ex peculiari dispositione passi, aut partialis agentis prouenire, ut unum partiale agens remissum magis cooperetur intensiori agenti ad intendendam similem formam in alia subiecto, quam in se, uel quam aliud simile, ut ex dicendis facilius constabit. Est ergo hoc probabile, de quo plura inferius.

XIX. *Ferrum candens qualiter ignē generet.*

Ex his ergo satis est expeditum fundamentum cōtrariæ sententiæ. Ad primam verò experientiam a nobis allatam de ferro candenti communis omniū philosophorum consensus, & responsio est in eo esse aliquem ignem inclusum in poris, quamuis nos lateat; à quo igne in candentis ferri poris incluso prouenit illa maior intēsio, quā sensibus facile experimur. quamuis vehementia, & celeritas actionis. proueniat ex consortio ferri, & densitate illius. Signum autem, quod ibi sit aliquis ignis inclusus, & contentus (vt modo diximus) in poris ferri, sumi potest ex fulgore, qui ab igne semper prouenit, vt dixit Plato in Timæo. Item hoc ipsum ostendi potest ratione neutiquam cōtemnenda, quia ferrum non est sine poris, in quibus solet esse aer; ergo cum calefactio vehemens intercesserit, versus erit in ignem. vt, & efficacia calefactionis tam intensæ ac vehemētis. Ac denique nunquam fit tam vehemens calefactio in aliqua materia, aut subiecto talis calefactionis capaci, quin aliquæ exhalationes ab ea secernātur, & inflammentur, seu in ignem vertantur. Alij respondent longe alia ratione, esse nimirum in ferro summum calorem qui esse potest, & hoc sine forma ignis propter alias dispositiones repugnantes igni, & conseruantes ibi formam ferri. Sed difficile creditu est illas dispositiones, quæ in ferro, tanquā in subiecto sibi proportionato, & connaturali connaturaliter existunt, non impedire etiam tantam intensionem caloris, cum illi etiam repugnent ex natura rei. Aliam responsionē supra ego insinuaui, quod in materia sicca, & disposita potest generari ignis absque præuia calefactione summa; quod potest facile defendi, & eo posito non sequitur esse in ferro summum calorem. Prima vero responsio sufficiens est.

XXX. *Actus remissi non augeant habitum.*

Ad experientiam de actibus remissis adductam respondetur potius probare oppositum, quia iuxta communem sententiam non intendunt, aut augent habitum: quamuis hoc lōgiorem expositionem requirat, quam suo loco magis ex professo trademus. Ad aliam de guttis cadentibus respōdetur singulas aliquid agere; quia paulatim disponunt subiectum, quod reddunt aliquantulum mollius, alias si subiectum maneret aquæ indispositum, nihil plus agere posset secunda, quam prima, nec centesima, quam tertia: quælibet tamen agit in passum dissimile, nā ex se v.g. erat siccum, & in principio humectari incipit iuxta proportionem, & virtutem guttæ cadentis; quia vero posteriores inueniunt passum magis dispositum, plus agunt, nulla tamen agit vltra propriam intēsionem, & virtutem. Ad tertiam de gelu, negatur in primis aerem plus frigefacere aquā, quā ipse sit frigidus, sed, ad summum, potest impedire omnino, ne ab extrinseco agente calefit: & tunc ipsi aqua se reducit ad summam frigiditatem, quam natura sua potest habere. Quod si illa frigiditas sufficit ad congelationem, iam non prouenit ab aere; si vero non sufficit (vt reuera videtur non sufficere, alias aqua in suo naturali statu existēs semper esset congelata) etiam tūc quærēda erit alias causa illius congelationis præter aerem, qui aer, solum dicebatur infrigidare. Existimo autem cōgelationem prouenire ex diminutione humiditatis aquæ, atque adeo ex aliqua influentia cœlesti exiccante, nam illa siccitas ne affecta, & attemperata cum tali densitate, & frigiditate materiæ, congelationem perficit, nulla ergo qualitas ibi interuenit, quæ à remissiori qualitate eiusdem rationis intendatur.

De actione reflexa.

XXXI. Altera dubitatio in eodē argumento petita est de actione reflexa, in qua fatētur aliqui formā remissam posse intendere se ipsam, nedum sibi similem. Quam sententiam ita absolute, & vniuersaliter sumptam supra reiecimus, & iterum statim aliquid contra illam addemus. Alij dicunt per reflexionem multiplicari radios Solares, verbi gratia, circa eandem partē medij, nam quia ex se possent (inquiunt) vlterius pertransire, maiorem sphæram obtinentes ideo cum corpori occurrunt, quod eorum diffusionem impedit, ad idem passum à quo reuerberātur, redeunt, & ita fit reflexio. Sed nisi hæc dicantur per Metaphoram, plane sunt falsa, & rationi aperte cōtraria, nam finguntur esse radij corpuscula quædā, quæ à Sole oriantur, quod de omni agente fuit placitum Democriti ab Aristotele, & omnibus Philosophis reiectum, vt generatim notauit D. Tho. 1. q. 115. art. 1. & specialiter de lumine q. 67. art. 2. *D. Tho.*

XXXVII. *Explicandæ quæstionis primus modus improbatur.*

Duobus ergo modis intelligi potest, actionem in medium esse intensiorem propter reflexionem. Primo, quia dum agens principale in minori sphæra operatur, intensius agit in partibus eius, quā si actio eius ad maiorē sphæram diffunderetur, quod principium per se quidem apparet probabile, nā virtus finita ad plura applicata, minor est in singulis: ergo è cōuerso collecta ad pauciora, fortius aget in singulis: ergo etiam aget intensius, intra latitudinem tamen suę virtutis, & intensionis. Sic igitur ignis calefaciens hanc aulā, cum posset multo maiorem sphæram simul calefacere, quia tamē actio eius intra cācellos aulæ detinetur, intensiorem calorem facit in hoc aere, quam alias faceret, & idem proportionaliter est de Sole illuminante. Quamuis autem tunc dicitur intensio esse maior propter reflexionem, tamen reuera illa reflexio sic exposita, ex parte corporis in quo fit, solum est impedimentum, ne actio vlterius progrediatur. Ex parte autem principalis agentis est efficacior actio, maiorque suæ virtutis applicatio.

XXXIII. Sed hic modus explicandi reflexionem, & actionem per illam, quāuis in eo quod affirmat, probabilis sit, non tamen solus sufficit, vt uidetur, ad saluandum omne id, quod experientia ostendit in huiusmodi reflexione. Primo quidem, quia si corpus, in quo fit reflexio, solum deseruiret vt diffusionis impedimentum, ratione cuius uirtus primi agētis quasi unita ad minorem sphæram, fortius in illam agit, quodlibet corpus obiectum in eodem puncto, & æque impediens extensionem sphæræ, æqualem faceret reflexionem: nam æqualem omnino occasionem præberet primo agenti, vt fortius intenderet actionem suam, & uires suas (ut ita dicam) duplicaret; consequens autem est aperte contra experientiā nam res nigra v.g. cæteris paribus, non facit æqualem reflexionem lucis, ac res alba; nec res alba facit æqualem, ac speculū. Secundo, quia si reflexio illa tantum modo fieret, æqua proportione id deberet fieri per totam sphæram, nam illa fortior actio, uel applicatio uirtutis, æqua proportione ad totam illam fit. Consequens autem est contra manifestam experientiam, nam fortior reflexio fit in partibus propinquioribus corpori, à quo fit reflexio ut per se satis constat.

XXXIV. *Corpus quod reflectit actionem vere agit in illud cōtra quod reflectit.*

Quocirca dicēdum necessario uidetur, in hac dicta reflexione interuenire propriam efficientiam illius corporis, in quo reflexio: illud enim recipit à primo agente formam, seu qualitatem actiuam, & illa affectum iterum agit in passum sibi proximum quod est ipsum medium, per quod prima actio agētis vsq; ad illud corpus deuenit. Et ideo illa prima actio agentis uocatur directa, altera uero uocatur reflexa. Hic autem modus non aliter probatur, quā ex sufficiēti enumeratione, & quia per se est probabilis, & nullā inuoluit repugnantiam, quia sæpe accidit, ut una res per formam extrinsecus recepta iterum agat, sicut aqua calida per calorem. Nō tamē caret suis difficultatib. nā in primis interrogari potest.

test, cum mediũ eandem qualitatẽ recipit à primo agente, cur nõ ipsum potius agat in aliud à quo dicitur fieri reflexio, quam ab illo patiatur. Respõdetur id prouenire ex peculiari dispositione, vel conditione talis corporis, & qualitatis, nã lumen v. gr. nõ videtur per se actiuum, nisi in corpore denso ac terso recipiatur, vel saltẽ nõ est æque actiuum, vt experientia docet, ideo.n. luna illuminata à Sole plus illuminat, quã aliæ partes cœli, quia ita est lucida, vt sit ẽt densa. Quoniam ergo reflexio luminis semper fit in corpore denso ad mediũ rarum, ideo potius est illa actio à tali corpore, quã ab alio. Simile quid reperitur in reflexione caloris: cõiter .n. fit à corpore densiori, quod fortius agit, vt supra dictum est, propter multitudinem materiæ.

XXXV. Dubio satisfit. Sed tunc oritur secunda difficultas, quia hinc sequitur, vel primum agens intensius calefacere, aut illuminare rem distantem, quam propinquã, propter dispositionem eius, aut rem illam distantem in qua fit reflexio, intendere similem qualitatem in medio solum ob maiorem multitudinem materiæ: cum tñ in illo sit, vel minus intensa, vel ad summũ æqualiter: vtrumq; aũt repugnat dictis in superioribus. Hoc est argumentũ, quo mouentur maximè illi, qui dicũt in actione reflexa simile in gradu intendi à simili, vel idem à seipso. Sed hoc partim impugnatum est supra, & præterea põt facilè refutari, quia actio reflexa, vera actio est, & non potest fieri sine sufficiente virtute, nihilque habet speciale nisi denominationem, quia flectitur versus agens

C à quo directè recipitur forma, a qua est actio reflexa. Et ideo posset quis respondere hanc reflexionẽ nunquam fieri nisi, vel per qualitatem diuersæ rationis, vel adiuuante aliqua simili qualitate, vt v.g. cũ speculum per lumen calefacit actione reflexa, tunc dicitur reflexio fieri per qualitatẽ diuersæ rationis, & cessat facile difficultas tacta, vt supra dictum est, quia licet lumen non sit intensius in speculo, quam in aere, põt intensius calefacere, quia est qualitas superioris rõnis, & aliunde iuuatur ex densitate subiecti, & multitudine formę magis applicatæ. At vero cum fit reflexio inter ipsamet lumina, non habet locum dicta responsio, & ideo tunc non deerit qui neget, esse in re talem actionem reflexã,

D qua lumen medij maius reddatur: sed ita apparere quia corpus illud tersum, aut album, vehementius mouet visum. Sed hoc non apparet credibile, quia experimur ipsum aerem clarius lucere, cum fit reflexio, & obiecta in eo posita melius videri. Dici ẽt posset non intendi lumen in medio, sed nouum fieri à corpore per reflexionem: neque esse inconueniens duo lumina esse simul in eadem parte aeris. Sicut quando fit reflexio in speculo, probabile est nouam speciem visibilem eiusdem obiecti causari in medio per reflexionem. Sed hæc multiplicatio luminum, licet perspectiuis placeat, a Philosophis non est recepta, neq; est consentanea ijs, quæ supra dicta sunt de indiuiduatione accidentium. Et ideo

E dici aliter potest lumen receptum in corpore denso esse diuersæ rationis ab illo, quod recipitur in aere: quod difficile creditu est. Aut etiam dici posset iuuari ab aliqua qualitate subiecti: sed hæc omnia, & alia quæ facile excogitari possunt, sine fundamento affirmarentur, ad fugiendam potius difficultatem quam expediendam illam.

XXXVI. Quocirca necessario videtur admittendum aliquod ex dictis consequentibus dummodo non intelligatur qualitas remissa, aut se sola intendere sibi similem, sed in virtute, & cũ consortio principalis agentis: hoc.n. esse probabile in superioribus declaratum est. Si ergo dicamus Solem, v.g. ob maiorem subiecti capacitatem, intensius illuminare speculum distans, quã aerem medium coadiuuante ipso medio, vt instrumento, vel partiali agente: tunc

A facile est intelligere speculum sic illuminatum iterum agere in aerem sibi vicinum, & intendere lumen; neque.n. est inconueniens, vt in eadem qualitate quidam gradus fiant ab vno agente, & alij ab alio, quando agunt diuersis actionibus, & nõ æque primo, sed cũ aliquo ordine, vt hic contingit. Si vero dicamus in actione directa non illuminari intensius speculum remotum, quã aerem medium, sic dicendum est, eo quod speculum est aptius ad agendum per lumen receptũ quam aer, statim ac illuminatur, coniungi virtualiter primo agenti, & iuuare illud, ac iuuari ab illo, ad intendendũ lumen aeris. Atq; ita possunt hi duo modi dicendi probabiliter defendi, quamuis omnibus pensatis inter hos duos

B modos prior videatur facilior, meliusque declarare actionem reflexam, & difficultates vitare.

De reactione.

IN quarto argumento petitur difficultas de reactione, & quomodo in illa saluetur maior proportio necessaria ad causalitatem effectiuam. Sed hæc difficultas latissimè tractatur in 1. lib. de Generat. & pendet maximè ex intelligentia differentiæ quæ est inter potentiam agendi, & resistendi, quam nos infra trademus, tractando de potentia. Nunc ergo breuiter dicitur, resistere alicui, formaliter non esse agere in illud: potest enim res interdum resistere, etiamsi nihil agat in aliud. Ex quo fit, ut ad agendum nõ sit necessarium, uim agendi unius esse maiorem vi agendi alterius, sed per se solum requiri, vt actio vnius superet resistentiam alterius. Hinc ergo fieri, ut passum reagat in suum agens, etiamsi ab illo vehementius patiatur: quia licet superetur in actiuitate, nihilominus potest actiuitate sua aliquantulum superare resistentiam alterius, & ita non agit in illud quatenus maius, uel æquale est ipsi, sed quatenus aliquo modo est inferius. Sed hæc intelligentur melius, explicatis rationibus potentię actiuæ, & resistitiuæ, & proportionibus earũ: quod infra præstabimus. Vltimum argumentum superius solutum est. XXXVII.

SECTIO X.

D *Utrum actio sit propria ratio causandi efficientis causæ, seu causalitas eius.*

DEclarauimus principia, & cõditiones necessarias causę efficientis ut sit proximè apta ad causandum, superest, ut explicemus quid sit illud, quo formaliter constituitur actu causans, illud.n. nos uocamus proximam rationem causandi, seu causalitatem uniuscuiusq; causæ. Et, ut sæpe dixi, non est sermo de relatione causæ, quæ resultare dicitur effectu iam producto, quia manifestum est illam non esse causalitatem, cum potius supponat causalitatem tanquam rationem in qua fundatur. Est ergo sermo de causalitate, prout nostro mo-

E do intelligendi dicit proximam rationem fundandi relationem, illa enim ratio est quæ constituit, & denominat causam in actu, prout dicitur esse prior natura suo effectu.

Aliquorum opiniones.

DIfficultas uero est, an hæc causalitas sit ipsamet actio qua agens agit, an vero sit aliquid II. Prima. aliud præter actionem: nonnulli.n. Thomistæ negant causalitatem agentis esse actionem ipsam, ut Sonc. 5. Metaph. q. 4. & Iaucli. q. etiam 4. qui refert Herueum quodlib. 2. q. 1. & quodli. 4. q. 8. Fundamentum esse potest, quia causalitas agentis aliud esse debet ab effectu agentis: nam causalitas non causatur, sed per illam causatur effectus; actio autem est effectus agentis: ergo nõ est causalitas eius.

Pro-

effectus nunc dependere ab hac causa, & postea ab alia, & ita potest variari in illo dependentia circa eundem effectum,& tunc nihil aliud variatur, quã causalitas agentis, de qua distinctione actionis à termino nonnulla in superioribus tetigimus,& dicemus plura in sequentibus, partim tractando de creatione,partim inferius tractando de actione, & passione. Quod si nomine effectus comprehendamus non solum rem productam,sed quidquid à uirtute agentis manat, sic concedimus actionem esse aliquo modo effectum agentis,cum sit dependens, vel potius ipsamet dependentia ab illo; esse autem effectum hoc lato modo non repugnat causalitati: quin potius in omnibus causis quas hactenus tractauimus, causalitas est effectus causæ, vnio enim est effectus formæ,atq. ẽt materiæ in suo genere, & est causalitas vtriusque secundum diuersas habitudines. Et ratio generalis est, quia causalitas semper prouenit à causa,& ideo licet non propter se causetur,concausatur tamen, ideoque late loquendo sub effectu comprehenditur. Nec verò propterea necesse est, vt causalitas alia causalitate causetur, aut actio alia actione fiat,quia de ratione causalitatis est, ut habeat immediatam habitudinem ad causam, & sit quasi medium,aut vinculum inter causam, & effectum. Atq. ita comparatur actio ad suum terminum,& ad principium,seu causam efficiẽtem a qua manat:ipsa uerò actio non manat media alia actione,alias procederetur in infinitum, sed actio est ipsamet emanatio:sicut terminus motus fit per motũ, ipse autem motus non fit per alium motum, quia est ipsamet via ad terminum. Ex quo fit,(ut ad secũdum argumentum respondeamus) impossibile esse, ut cessante, uel transacta actione duret causa in actu: potest quidem durare res, quæ fuit causa in actu, non tamen durabit in ratione actu causantis, cum actu non influat in effectum:unde nec talis effectus potest vere dici iam actu pẽdere à tali causa, sed dependisse aliquando in suo fieri:quã dependentiam non habuit,nisi ratione actionis, quæ tunc ẽt fuit,quando à sua causa manauit.

Actio an appellari queat effectus agentis.

Actio non fit per aliã actionem.

Agens in actu cõstituitur per actionẽ in actu.

IX. Ad argumenta posteriori loco posita negamus causalitatem agentis debere, aut posse esse modum intrinsecum ipsius agentis, distinctum ab actione, quæ ab agente manat,& est in termino ipso, uel in passo. Quod in naturalibus agentibus, quæ agunt sola actione transeunte,uidetur manifestum, quia illa non mutantur,neq. aliquid acquirunt ex eo,qđ agant. Neq. est ulla necessitas fingendi talem modum,cum actio sit sufficiẽs, ut effectus manet a suo agẽte. In his verò,quæ agunt actione immanente,si nihil aliud agant, quã ipsummet actũ immanẽtem, ẽt est manifestum, in facultate agente non esse aliũ intrinsecum modum distinctum ab ipso actu, uel actione immanente, qui sit causalitas talis actus: nam ipsamet actio immanens immediate manat à suo principio:& quidquid aliud addatur tanquam medium inter potentiam in actu primo sufficienter constitutam,& actionem,erit gratis confictum, & sine necessitate:& præter omnem communẽ doctrinam, quæ in his potentiis nõ cognoscit, nisi aut actus ipsos, seu actiones, & principia earum, quæ sunt,uel species,uel habitus. Et in uoluntate nihil est actuale in quo primo exerceatur libertas uoluntatis,nisi actio elicita ab ipsa uoluntate: illa ergo est causalitas effectiua talis potentiæ. Quia tamen res, quæ fit per talem actionem, manet in ipsa potẽtia, ideo talis actio est modus efficiens causam agentẽ, non quia hoc sit de ratione causalitatis agentis, vt sic. In ijs denique, quæ per actum immanentem aliquid extra se agunt, uideri potest, causalitatem qua talis causa extra se agit,esse actum,uel modum in illa manentem,tñ re uera non est,quia ille actus,qui manet in tali causa,non est formalis causalitas,quę

Causalitas agentis nõ est modus agenti intrinsecus.

A constituit rem actu causantem extra se: sed est, aut proximum principium agendi, aut applicatio principij proximi à quo oritur causalitas. Quod uidere licet in Deo ipso, qui maximè agit ad extra per actum in se manentem:nam cum hic actus in Deo sit æternus,& immutabilis,actualis tamen eius causalitas in tempore ponitur:quia Deus non actu causat, donec effectus fiat: & ideo talis causalitas non potest esse aliquid in ipso Deo, qui mutari non potest,sed in creatura,quæ fit,aut mutatur. Nunquam ergo causalitas agentis est modus intrinsece afficiẽs ipsum agens,ut sic.

Nec uere necesse est,ut in hoc sit omnimoda similitudo inter omnes causas:quia non est oĩum eadem ratio, causę enim materiales,& formales sunt intrin B secæ:causa uerò efficiens ex suo genere est extrinseca. Et comparando inter se materiam, & formam, hæc est quodãmodo magis intrinseca, quatenus est magis propria, & determinans materiam afficiendo illam. Et ideo inter causalitates harum causarũ est quædã proportionalis dissimilitudo. Nam causalitas formæ est modus intrinsecus, & in re idem cũ forma, causalitas aũt materiæ põt dici intrinseca, quatenus est intime in ipsa materia:non est aũt modus ita identificatus illi sicut formæ: causalitas aũt agẽtis per se est extrinseca: & tam distincta ab agente, quam ipse effectus; quod si interdum in agente manet, aut ab eo non realiter sed tantum modaliter distinguitur,id est, accidentarium ad ratio- C nem agentis, vt sic:prouenitq. vel ex eo, quod agẽs simul est patiens,vel ex eo,quod res,quæ fit, nõ est omnino distincta ab agente,sed modus eius. X.

Ad primam confirmationem negatur assumptũ, nam etiam in creatione causalitas consistit in actione, ut argumentum paulo antea factum ostendit, nam cum illa causalitas temporalis sit, non potest consistere in modo intrinseco agenti:ergo debet cõsistere in actione extrinseca: qualis autem sit illa actio,& in quo subiecto,dicemus postea. XI.

Ad secundam confirmationem respondetur argumentum illud retorqueri posse in contrarium: nam ubicunque est una causa formaliter,id est,una causatio, ibi est una actio, & è contrario ubi multiplicantur actiones, multiplicãtur etiã causalitates: D signum ergo est hanc causalitatem in actione consistere. Quocirca,si generatio ignis sumatur, ut includit alterationem præcedentem, & generationẽ substãtialem: fatemur quidem illas esse duas actiones, & tamen eodem modo sunt duæ causalitates: si uerò sit sermo de sola causalitate substantiæ, negamus ibi esse plures actiones,sed est una, & eadem, qua, & fit totum compositum, & educitur forma de potentia materiæ, & unitur illi, nam in his omnibus solum denotantur plures habitudines,quas eadem actio habet ad suum subiectum, vel ad terminum formalem, aut totalem. In generatione autem hominis peculiari ratione distinguitur actio productiua formę ab unitiua(quidquid aliqui dicãt)quia E illa forma non pendet à materia, ut à propria causa suæ productionis,pendet tamen in unione:actio autem,qua forma unitur, & compositum fit, non est distincta:quia compositum non potest aliter fieri, quam uniendo formam materiæ. XII.

Lege Scotũ 7. Meta. quæ. 10. & Ant. And. q. 4. Sou. q. 23 Zimar. theorem. 100 Dura. in 2. d. 1. q. 4 ad vlt.

SECTIO XI.

Vtrum causa efficiens aliud efficiendo corrumpat aut destruat, & quomodo.

SI nomen ipsum causæ efficientis attente consideretur, non uidetur significare causam, quæ tollit esse,sed quæ dat esse:& ideo in omnibus quæ hactenus de hac causa diximus, solum explicamus causalitatem huius causæ quatenus dat, seu in-

insinuit esse: quia verò philosophi ita communiter loquuntur de causa efficiente, vt non solum censeant efficere rerum generationes, sed etiam corruptiones, quod non est dare esse, sed potius tollere, ideo ad complementum huius disputationis necesse est, vt de hac etiam re pauca dicamus, & explicemus, an hæc etiam vera efficientia sit, & qua causalitate, ac uirtute fiat.

II. Varii modi res destruendi. Aduertendum est ergo dupliciter posse rem aliquam corrumpi, seu desinere esse: primò, quia non esse vnius rei consequitur ex esse alterius. Secundò, quia res absolute priuatur suo esse quasi immediate, & absque consecutione ex alio esse. Priori modo corrumpitur lignũ, quando ex illo generatur ignis, quia esse ligni non potest simul esse in eodem cum esse ignis. Posteriori autem modo corrumpitur lumen in aere per absentiam Solis: nullum enim esse introducitur in aere repugnans cum esse lucidi, sed simpliciter perit illa forma recedente causa conseruante. Quanquam etiam ipsum esse Solis in alio hemisphærio dici potest naturaliter incompossibile cum esse luminis in aere huius hemisphærii: sed illud est ualde remote, extrinsece, & per accidens: propter defectum conditionis necessariæ ad agendum, & non propter repugnantiam, quæ intrinsece, & per se sit inter lumen, & ubi.

Resolutio quæstionis.

III. Actione positiua nunquam directe destruitur. Hoc supposito, duo principia videntur certa: primũ est corruptionem, aut desitionem rei nũquam fieri per efficientiam positiuam, & propriam, nisi quatenus carentia alicuius esse consequitur ad effectionem, seu positionem alterius esse. Probatur, quia positiua efficientia solum fit per positiuam actionem: actio autem positiua immediate, ac per se non tendit ad non esse: ergo non potest per illam positiue effici corruptio, aut destructio alicuius rei, nisi quatenus per illam fit esse alicuius rei, cum quo necessario coniunctum est non esse alterius. Maior probata est sectione præcedente, & ex ipsis terminis idem constat, nam efficientia, & actio idem sunt, sicut efficiens, & agens. Minor probatur, tum quia actio realis, seu positiua (idem enim sunt) necessario tendit ad terminum realem, vt infra suo loco ostendetur, & in transeuntibus à nemine negatur: terminus autem realis aliquod reale esse recipit per actionem: ideo enim est terminus eius. Vnde etiam, qui negant realem terminum in actionibus immanentibus, negare non possunt, quin ipsamet actio quatenus positiue fit, aliquod esse reale accipiat à sua causa efficiente. Quod si per illam actionem aliquid immediate corrumpitur, (id est, absque alterius termini, vel rei productione) solum est in quantum esse illius actionis, quodcunque illud sit, incompossibile est cũ alio esse, quod destruitur. Est ergo in uniuersum verũ, per efficientiam positiuã nihil immediate destrui, sed solum consequenter ad aliud esse, quod per actionem fit: quæ consecutio semper fundatur in aliqua repugnantia talium rerum. Et confirmatur ex illo vulgari axiomate, quod nullum agens intendens ad malum, operatur: ipsum autem non esse vt sic, habet rationem mali: nunquam ergo positiua efficientia per se tendit ad non esse, sed ad aliquod esse, ex quo aliud non esse consequitur.

IV. Obiectio dissoluitur. Dices, quamuis hoc sit verum in agentibus naturalibus, non tñ in uoluntarijs: potest. n. Deus uelle aliquid non esse non, vt aliud sit, sed solum, ut illud non sit: & vnus homo sæpe hoc modo intendit alterius mortem: vnde in artificialibus, per se primo tẽdit sæpe actio ad destructionem. Respondetur, licet agens uoluntarium, per se possit intendere destructionẽ rei: non tamen posse illam exequi, & efficere per actionem, quæ ex se primario tẽdat ad nõ esse, propter rationẽ superius tactam. Vnde ẽt Deus ipse, dum aliquam rem, vult destruere, aut id obtinebit per solam suspensionem influxus absque positiua actione, uel si positiua actione, uti uelit, necessario facturus est aliquid, ex quo talis corruptio sequatur. Homo autem, qui non potest rem destruere per solam suspensionem influxus, eo quod res ab ipso non pendent in suo esse, utitur semper actionibus, quæ communiter non sunt, nisi mutationes locales corporum, quæ ad suos proprios terminos directe, ac per se tendunt: & inde per accidens sequitur corruptio, uel destructio, quæ licet sit per se intenta, quoad extrinsecam intentionem agentis, per accidens tamen suo cõsequenter, fit per talem actionẽ.

V. Destructio rei directe intenta, fit per carentiã efficientię. Secundum principium est: Quando alicuius rei desitio non cõsequitur ad positiuam effectionem alterius, sed per se sola fit, nõ fit per efficiẽtiã propriã, sed per carentiam efficientiæ. Hoc principium sequitur ex præcedente, quia actio positiua non est, nisi ad aliquod esse positiuum: ergo, dum nullum esse communicatur, non potest actio positiua interuenire, in hoc autem genere desitionis, & corruptionis nullum esse communicatur, sed solum aufertur: ergo non potest fieri per ueram actionem: ergo necessario fieri debet per carentiam actionis, quia nõ potest interuenire alius modus causalitatis, qui ad efficientem causam pertineat. Dices, hoc genus causæ tantum uidetur per accidens, qualis est illa, quę remouet causam per se: at uerò huiusmodi causa corruptionis non tantum est per accidens, sed per se: et go non tantum est per absentiam causæ, sed per propriam efficientiam. Minor patet tum ex Arist. dicente, quod sicut præsentia nautæ est causa conseruationis nauis, ita absentiam esse causam submersionis eius, tum ẽt, quia non põt ille effectus in causã magis propriam, ac per se reuocari. Et in hoc fundari uidetur illud commune axioma, [si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis,] quod in causis proprijs per se, & adæquatis maximè notum est. Respondetur, ex hoc ipso axiomate colligi causam per se corruptionis (si tamẽ aliquã habere põt) non esse quærendam positiue agẽtem, sed non agentem potius, cum causa debeat esse proportionata effectui. Vnde in illo ẽt exemplo Aristo. absentia nautæ non est causa agens, sed potius non agens. Quare, si ad submersionẽ nauis comparetur quatenus quidam effectus positiuus est, solũ est cã per accidens eius, uere, ac physice rem considerãdo, licet moraliter, & imputatiue censeatur per se, si tenebatur adesse: si uero comparetur solum ad carentiam auxilij, seu defensionis nauis, huius negationis poterit altera negatio dici causa per se: habent enim inter se proportionem, & intrinsecam, ac immediatam consecutionem. Ad hunc ergo modum, si causa per se influebat esse, & influxum auferat, dicetur causa per se desitionis talis esse, non quia positiua actione efficiat desitionem, sed quia proportionato modo est proprium principium, & origo talis desitionis. Vnde sicut priuatio dicitur esse non per positiuum esse, sed per carentiam esse, ita dicitur fieri non per positiuam actionem, sed per carẽtiam actionis. Et eadem proportione causa efficiens per se eius non dicitur talis, quia positiue illam efficiat, sed quia tollit influxum, quo per se causabat illud esse, quod per talẽ corruptionem destruitur. Quin potius omnis causa, quæ positiue efficiendo, destruit aliud, ut sic, sed quatenus efficiens est, non est causa per se, sed per accidens destructionis alterius.

Explicatur axioma Aristotelicũ.

Corollaria superioris doctrinæ.

Ex his principiis possumus nonnulla notatu digna inferre circa rerum mutationes, uel corruptiones. Primo enim sequitur, in oĩ corruptione VI. seu

In quauis re destructione mutatio reperitur, non in quauis actione.

seu amissione alicuius esse realis interuenire aliquã mutationem, non vero semper necessario interuenire aliquam actionem. Patet ex secundo principio posito, adiuncta definitione mutationis. Nam teste Aristotele mutatur res, quando se res aliter habet quã prius: quando ergo aer ex illuminato fit tenebrosus, mutatur; fit igitur in eo aliqua mutatio: & tñ illa non fit per actionem, vt constat ex secundo principio posito, est ergo ibi mutatio sine actione, & idem est in omnibus similibus. Rõ autẽ est, quia illa mutatio est pure priuatiua, & non positiua. Quo fit, vt hoc tantũ cõtingat in mutationibus accidentalibus si propriè & secundum coẽm cursum naturæ de mutatione loquamur: quia subiectum accidentis põt interdum amittere illud, etiamsi aliud B non acquirat, subiectum autem substãtialis formæ non põt substantialiter mutari amittendo vnã formam quin acquirat aliam. Et ideo dixi, [propriè, & secundum communem cursum naturę de mutatione loquendo:] nam Deus posset suspendere influxũ formæ substantialis conseruando materiam, vel si mutationis nomen ad annihilationem extendatur, posset oĩno rem mutare ab esse ad non esse absque vlla actione. In quo est ẽt notanda differentia inter causas liberas, & naturales, quod causæ liberæ possunt suspendere suum influxum ex intrinseco dominio, ac potestate absque vlla priori actione, vel mutatione in se, vel in alio, & ita etiam possunt causare hanc mutationem priuatiuã, vel in se ipsis, si mutabiles ipsæ sint, vt causæ creatæ, vel ĩ alijs, vt Deus, C causæ aũt naturaliter agentes non possunt suspendere suum influxũ, nisi aliquid aliud prius mutetur, quod erat necessarium ad agendum: & ideo licet interdum mutent aliquod subiectum prædicto modo sine actione circa illud, semper tamẽ interuenit aliqua alia actio, vel circa idem subiectum, vel circa aliud, vt Sol non destruit lumen in aere per abstractionem influxus, nisi antecedat actio, qua vel Sol ipse mouetur, vt fenestra clauditur, &c.

VII.
Actio secũdario tendẽs in destructionẽ semper est dependẽs à subiecto.

Secundo sequitur ex dictis quoties corruptio, vel desitio rei fit per actionem positiuam, quæ ex se habeat consequenter causare talem corruptionem, necessarium esse, vt talis actio fiat ex præsupposito subiecto. Ratio est, quia corruptio, aut desitio non fit D ex vi actionis physicæ (sic enim loquimur) nisi quia illud esse, quod fit per talem actionem, habet naturalem repugnantiam cũ esse, quod destruitur: hæc autem repugnantia naturalis esse non potest, nisi in ordine ad idem commune subiectum, quod maneat sub vtroque termino, quia inter res per se subsistentes, & nullum habentes ordinem ad subiectũ, non potest esse naturalis repugnantia, ob quam in rerum natura simul esse non possint: ergo necesse est, vt talis actio fit ex præsupposito. Et hinc est, vt propria annihilatio fieri non possit à Deo per positiuam actionem, quia annihilatio nihil rei relinquit, quod possit esse subiectum actionis. Item, quia vel actio fit in subiecto, & sic non destruit illud, & E consequenter non efficit annihilationem, vel fit sine subiecto, & sic nihil per illam fieri potest, quod repugnet toti esse alterius rei: nihil ergo per talem actionem potest annihilari. Quod si quis objiciat actionem qua fit anima rationalis, non esse ex subiecto: & tamen ad eam sequi corruptionem alterius, nempe embrionis: Respondetur negando minorem, sed propter illa corruptio sequitur, vel ex actione, qua sufficienter disponitur materia ad introductionẽ animæ rationalis, vel ex actione, qua ipsa anima vnitur corpori, vel ex vtraq; in suo genere, vt infra explicabitur: vtraque autem ex his actionibus est ex præsupposito subiecto, creatio vero solum est ordine naturæ præsupposita ad actionem vnitiuam: consequens autem naturaliter ad actionem dispositiuam. Difficilius posset quis instare A de illa actione qua panis conuertitur in corpus Christi, quæ non est actio ex præsupposito subiecto, & tamen ex vi illius desinit esse substantia panis. Sed hæc difficultas altior est quam, vt hoc loco tractari possit: & ideo ad illam excludendam dixi sermonem esse de actione, & desitione naturali; illud aũt mysterium totum supernaturale est. In eo tamen nihilominus verũ existimo, aut ibi non consequi desitionem panis ex vi solius actionis physicę, & naturalis connexionis rerum, vel si aliqua talis actio ibi interueniat, illam versari aliquo modo circa subiectum: & quantitatem panis sine substantia conseruatam, vicem talis subiecti subire, vt latius in proprio loco disputant.

VIII.
Illatũ tertium.

B Tertio infero, quotiescunq; corruptio, aut desitio fit per positiuam actionem, interuenire ibi vnã simplicem actionem, duas autem partiales mutationes, positiuam unam, alteram priuatiuam. Tribus.n. modis contingit aliquid mutari, vt Aristoteles proponit in 5. Physic. Primo ex aliqua forma in carentiam eius: & tunc fit mutatio, nulla vero interuenit actio, per se loquendo, ut dictum est, sed carentia actionis conseruatiua. Secundo fit mutatio ex pura priuatione in formam, ut ex tenebroso in lucidum, tunc sicut una interuenit actio, ita etiã una simplex mutatio positiua. Tertiò contingit aliquid mutari ex una forma in aliam, ut cum ex calido fit frigidum, & ex ligno ignis. Et tunc una simplex interuenit actio, qua educitur, uel unitur forma, C quæ de nouo introducitur in tali subiecto, nam ad expellendam aliam nulla alia actio necessaria est, ut diximus: mutatio uero duplex fit: nam subiectum illud duplici titulo aliter se habet .s. & carendo forma quam antea habebat, & eam habẽdo quã antea non habebat. Quæ duæ mutationes adeo distinctæ sunt, ut re ipsa interdum separentur, ut in primis duobus membris declaratum est. Item una est generatio, altera est corruptio substantialis, uel accidentalis, uel interdum una est intensio, & altera remissio. Denique una est positiua, altera priuatiua. Vnde, quantum inter se differunt unius formæ informatio, & alterius priuatio, tantum inter se differunt illæ mutationes. Possunt autem illæ mutationes partiales dici, quia physico modo compo- D nunt unum integrum transitum ab uno termino positiuo in alium, qui in Philosophia appellatur cõuersio unius rei in aliam. Dices, sicut interuenit ibi mutatio positiua, & priuatiua, ita interuenit actio positiua, & carentia actionis qua opposita forma conseruabatur, uel à causis naturalibus, uel saltem à Deo: alterum enim horum semper necessarium est: ergo est eadem ratio de actione, & mutatione. Respondetur, solum esse discrimen, quod ratio mutationis saluatur in noua priuatione quatenus est in fieri: ratio uero actionis minime, sed requirit positiuum influxum: quod ex earum definitionibus, & essentialibus rationibus constat.

IX.
Quartum illatum.

Quarto infertur, corruptionem, quæ per aliquã E efficientiam fit, per eadem principia, siue principalia, siue instrumentalia, & cum eisdem conditionibus fieri, quibus fit generatio, uel productio, ad quã talis corruptio sequitur. Probatur ex dictis, quia non est alia efficientia, neque alia actio, ad corruptionem, quam ad productionem: ergo eadẽ principia quibus fit unum esse, tollitur aliud. Nec potest aliquod principium positiuè cõcurrere ad tollendum esse, nisi quatenus concurrit ad dandum aliud esse. Ex quo in superioribus dicebamus contra nonnullos modernos, formam in passo introductam ab agente, non concurrere effectiuè ad expellendam oppositam formam, ut calorem ad expellendam frigiditatem, & sic de alijs, quia forma introducta in passo non est principium efficiẽs suæ generationis: ergo nec corruptionis oppositæ for-

mæ. Item, quia si illa efficientia est positiua, aliquid positiuum per eam fit: sed forma introducta in passo positiuè nil efficit, quo expellat aliam formã, sed immediatè sequitur expulsio alterius formæ: ergo.

Vnde non est simile, quod adduci solet de vno corpore expellente aliud ab eodem loco: quod effectiue videtur illud expellere: quanquam enim Scotus in 4. distinc. 12. q. 3. hoc etiam negare videatur, re tamen vera non est similis causa. Nam duo corpora sese cõtingunt, & vnum pellit aliud: & quod expellitur, non amittit locum per meram desitionẽ, sed per realem mutationem, & tendentiam in aliũ locum, ad quem effectiuè mouetur ab expellente corpore: & ideo non solum ibi interuenit incompossibilitas formalis illorum corporum in eodem spatio, sed etiam specialis actio positiua, qua corpus ab vno loco pulsum, in alium transfertur, quæ distincta est ab ea qua aliud corpus in locum alterius introducitur. Secus vero est, quando forma introducta in vno subiecto expellit aliam, nam illa quæ expellitur, non mutatur positiue, sed mere priuatiue desinit esse: & ideo non potest ibi specialis efficientia interuenire. Est ergo ibi sola expulsio formalis, & in vniuersum quælibet causa in suo genere ita concurrit ad non esse vnius termini, sicut concurrit ad esse alterius: quia ergo calor introductus in subiecto, non calefacit illud actiue, sed formaliter tantum, ideo non expellit frigus actiue, sed formaliter tantum. Secus vero est de calore, qui est in generante: ille enim est principium efficiens alium calorem, & consequenter expellens oppositũ frigus. Atque eadem proportione calor productus in ligno, (& idem est de omni simili dispositione) licet accidentalem formam directè oppositam excludat tantum formaliter, substantiam vero ipsam corrumpit dispositiue: quia hoc modo causat introductionem oppositæ formæ: &, vt dictum est, in eo genere causæ vna forma cõcurrit ad non esse vnius termini, in quo concurrit ad esse oppositi termini. Vnde, quia accidens ex propria ratione, & virtute sua habet disponere ad formam substantialem sibi connaturalem, & formaliter expellere contrariam dispositionem: ideo dici potest in hoc genere propria vi corrumpere substantiam. Quod si accidẽtia illa, & dispositiones passi effectiue etiam concurrũt ad eductionem suæ formæ, eodem efficientiæ genere concurrunt ad corruptionem alterius: vel si ad illud prius non habent efficientiam, neque etiam ad hoc posterius. Atq; ita in vniuersum verum est, illa tantum esse principia efficientia corruptionem, quæ efficiunt generationem, quando corruptio per efficientiam fit, nam quando accidit per solam carẽtiam efficientiæ, non indiget proprio principio agẽdi, sed solum necesse est, vt illud, quod erat principium agendi, vel conseruandi rem, ab agẽdo cesset.

Vnũ corpus qualiter aliud oco pellat.

DISPVTATIO XIX.

De causis necessario, & libere, seu contingenter agẽtibus, vbi etiam de Fato, Fortuna, & Casu.

PRæter omnia, quæ de causis efficientibus creatis in superiori disputat. dicta sunt, superest disputandum de modo agendi talium causarum: quod in hanc disputationem reseruauimus, quia peculiarem habet difficultatẽ, & quia ex eo pendet celebris illa distinctio de effectibus necessarijs, & contingentibus, & plurium causarum cognatio. Dicemus ergo in primis causis necessario agentibus, deinde de liberis; ac tandem de contingentibus: ex quibus constabit, quid sint in naturalibus causis, [Fatum, Fortuna, & Casus.

SECTIO I.

Vtrum in causis efficientibus creatis sint aliquæ necessario agentes, & qualis sit illa necessitas.

I. HAec quæstio est facilis, & ideo breuiter dicẽdum est primo, dari in causis creatis plures quæ necessario operantur, si omnia, quibus ad operandum indigent, adhibeantur. Hoc constat experientia, & inductione facili, nam Sol necessario illuminat, ignis calefacit, & sic de alijs. Rõ autẽ sumenda est ex intrinseca conditione, & determinatione naturæ, vt in sequente assertione declarabimus. Additur vero illa conditio, [si omnia necessaria adsint,] quia supponenda est causa sufficiẽs, & proximè apta, & cum omnibus conditionibus ad agendum requisitis. Nam, si aliquid horum desit, nõ sequetur actio, non quidem ex indifferentia, vel indeterminatione causæ, sed ex defectu alicuius concausæ, vel ex defectu uirtutis, aut cõditionis necessariæ ad operandum. Inter hæc aũt necessaria ad agendum non debet numerari ipsa actio; vt per se notum est, quia alias nihil speciale de his agentibus diceretur, sed id qd cõe est omnibus, non solũ agentibus, sed etiam rebus, nimirum, si habeant formã, quia in tali esse, seu rõne constituuntur, necessario fieri cõsequẽs, vt sint tales. Sicut. n. si albedinẽ quis habet, necessario est albus, ita si actionem exercet, necessario efficit; quæ est tantum necessitas consequentiæ, (vt aiunt) seu conditionata, non consequẽtis, seu absoluta, quæ est impertinens ad propositũ, quia in eo non possunt causæ distingui. Vt ergo sit sermo de vera ac propria necessitate, non est includenda ipsa actio, cum dicitur causa necessario agere, si omnia requisita adhibeantur. Ex quo à fortiori sequitur non debere et in his annumerari, quidquid est posterius actione, & ad illam consequẽs, vt per se clarum est, imò, propriè loquendo, quod est huiusmodi, non potest dici necessarium ad actionẽ, sed potius necessarium ex actione.

Datur causæ necessario agentes si requisita ad agẽdũ adsint.

Quæ sint ista requisita.

II. Igitur sub ea conditione includi debent omnia, & sola illa, quæ sunt præuia ad actionem. Hæc autem plura numerantur ab authoribus, vt uidere licet apud Scotum in 9. Metaph. q. 14. ad secundum, Antonium Andr. q. 1. ad 2. Zimaram theorem. 112. qui sex ponunt conditiones. Prima est, vt causa habeat integram, ac sufficientem virtutem agẽdi: quæ est per se nota, quia actio supponere debet potentiam sufficientem, & vt necessario agat, supponi debet simpliciter, & absolutè potens: at non est absolute potens sine potentia sufficiente. Secunda, ut habeat passum capax, & sufficienter approximatũ, quia agentia creata nihil possunt agere nisi ex præsupposito subiecto, & quia sunt finita, requirunt illud intra proportionatam sphæram, extra quam non habent uim agendi. Tertia, quæ hinc sequitur, est, ut medium, si quod interiectum est inter agens, & passum, sit expeditum, & capax actionis agentis, supponimus enim agentia nihil posse efficere in distans nisi per medium. Quarta, vt nihil sit impediens actionem æqualis virtutis ad resistendum: quia nihil potest uincere agendo, nisi in uirtute actiua excedat, & ideo supra ostensum est ad actionem necessariã esse proportionem maioris inæqualitatis. Quinta, ut passum non sit iam in termino, seu habeat totam formam quam agens potest efficere. Propter hanc enim solam causam grauitas non mouet terram existentem in centro: & con-

& continetur hæc conditio in secunda, nam passũ requiritur ad actionem in eo statu, in quo sit capax actionis: postquam autem est in termino, iam non est capax actionis. Denique hæc conditio coincidit cum illa supra tractata, quod agens, & passum debent in principio esse aliquo modo dissimilia.

III. Sextum.

Sexta conditio adhibetur, vt si aliqua actio naturaliter prærequiritur, illa iam præsupponatur, vt appetitus bruti licet naturaliter operetur, nõ semper agit, quia necessario prærequirit conditionem, quæ non semper adest. Et similiter visus non agit, nisi præcedat actio obiecti in ipsum. Et hæc conditio in præcedentibus virtute continetur, nam quando vna actio ad aliam prærequiritur, vel id est, quia p illam completur vis agendi. Vt in exemplo de visu, qui prius debet pati ab obiecto, quia sine specie nõ habet virtutem agendi completam. Et idem cẽsent multi de notitia obiecti necessaria ad appetitum, quod nimirum complet vim agendi illius. Rectius verò dicitur, quod applicat, illi obiectum sufficienti, & proportionato modo. Quod enim in secunda conditione diximus necessarium esse passum sufficienter propinquum, quoad actus immanentes extendendum est ad obiectum, quod se habet, vt materia circa quã tales actus versantur. Et in vniuersum quoticscunque aliqua causa efficiens indiget aliis concausis, etiam diuersorum generũ ad efficiendũ, non poterit inchoare actionem, nisi omnes concausæ necessariæ sint ita dispositæ, vt possint in suo genere cõcurrere: ideo enim necessarium est passum, quia actio agentis creati fieri non potest sine causa materiali. Sic igitur, quia obiectum cognitum, vel cognitio obiecti est concausa necessaria ad appetitionem vitalem, siue concurrat per modum efficientis, siue per modum finis, siue per modum formæ extrinsecæ, siue per modum materiæ circa quam (de his enim omnibus possunt esse opiniones, quæ ad præsens nil referunt) notitia obiecti est actio ex necessitate præuia ad efficientiam appetitus.

IV. Septimũ.

Septima conditio additur, vt causa libera non sit: sed hæc conditio non est nobis necessaria, quia hoc est, quod in assertione asserimus: nimirum aliquas causas non esse in operãdo liberas, sed positis requisitis ex necessitate agere. Octaua item cõditio addi

Octauum.

potest, vt causa habeat necessarium concursum primæ causæ. Sed de hoc concursu inferius ex professo agendum est. Quod verò ad præsens spectat, hæc conditio, aut non ex prærequisitis, aut in superioribus, prout à nobis explicatæ sunt, continetur. Nam si sit sermo de actuali cõcursu, hic non distinguitur ab ipsa actione: & ideo sicut actio non comprehenditur in conditionibus prærequisitis ad agendum, ita neque actualis concursus. Si verò sit sermo de aptitudinali concursu, (vt ita dicam,) seu de sufficiẽte applicatione, & cõiunctione primæ causæ ad cõcurrendum, sic quidem necessaria, est illa conditio: continetur tamen in eo quod diximus necessarium esse causam habẽtem integram uirtutem, & omnem concausam, nam virtus causæ secundæ sine virtute primæ, vel non est integra, vel si dicatur integra, & totalis in suo genere, indiget coniunctione omnis alterius causæ necessariꝫ in quocunque genere, vel ratione causandi. Quocirca sub ea conditione comprehenditur omnis concursus superioris causæ, cui inferiori sit essentialiter subordinata: siue hæc subordinatio in efficientibus solum sit inter creatas causas, & increatam, siue etiam inter creatas causas inter se; quod infra videbimus.

V. An finitali qua naturalia agentia ad plures ind ffe.

Nona conditio addi potest, ut causa naturalis nõ sit æquæ indifferens inter plures effectus, nam tũc hoc ipso, quod causa non est libera, sed naturali, nõ faciet ex necessitate alterum, & consequenter neutrum faciet: quia nõ est maior ratio de vno, quã de alio: & quia libera non est, non poterit ad unum determinari magis, quam ad alium, nisi aliũde indifferentia tollatur. Exempla solent adhiberi multa, afferemus tamen ea, quæ sufficiãt ad radicem huius indifferentiæ explicandam. Primum est de igne existente in cẽtro terræ in figura circulari, quia secundum omnẽ suam partem æque distet a supremo loco; ille enim non moueretur in vnam partem: potius quam in aliam, quia nulla est ratio, vel causa determinans. Neq. etiam moueretur versus omnem partem, quia alias diuideretur in omnem suam partẽ. Secundum est de vitro perfecte plano superposito lapidi perfecte plano, supra quod cadat aliud saxũ perfecte planum, non enim franget illud, quia uel diuidet in omnem suam partem, quod impossibile est, vel non est maior ratio cur quasdã partes potius quam alias diuidat. Tertiũ vulgare est de bruto habent simul duo obiecta æque amabilia, quod ad neutrum moueretur. Quartum de causis superioribus ualentibus efficere contraria, quæ ex se non possunt ad alterum determinari, si cum ea indifferẽtia ad agendũ applicentur. Quintum, & difficilius est de omni causa naturali, quæ licet definita sit ad formam efficiendam in una specie, est tamen indifferens, ad uaria indiuidua illius speciei.

Sed nihilominus dicendum uidetur, hanc conditionem reducẽdam potius esse ad aliquam ex superius positis, sed ad defectum alicuius. Nam hæc cõditio differentiæ per se considerata, est quodammodo repugnans cum propria determinatione naturalium agentium, nam illis proprium est esse determinata ad unum: quomodo ergo possunt ex se habere indifferentiam? Neque enim satis est si dicatur esse determinata ad unum secundum communem aliquam rationem; hoc enim modo etiam agẽs liberum est determinatum ad unum, scilicet ad bonum in communi. Si uerò dicatur agens naturale esse determinatũ ad unum in specie non tamen in indiuiduo: primo hinc fit ad summũ reperiri in his agẽtibus indifferẽtiam in ultimo exẽplo indicatã, nõ verò, quæ in alijs significãtur. Et adhuc cõtra illã obijci potest, quia hoc ipsum videtur præter conueniẽs institutum naturæ, nimirum quod hæc agentia cõdita sint cum aliqua indifferentia, & quod ipsa non possit sese determinare: nam hoc modo essent, ex se ineptissima ad agendum. Præterea in primis quatuor exemplis, quatenus ueritatem aliquam continent, non uidetur carentia actionis oriri ex indifferentia, sed ex aliquo impedimẽto, uel defectu alicuius conditionis necessariæ ex supra positis. Verbi gratia. In primo exemplo ualde probabile mihi est ignem in eo casu nõ fore ab intrinseco mouẽdum. Ratio autem oritur ex æquali actiuitate, & resistentia omnium partium: inter conditiones autem requisitas ad agẽdum ex necessitate, vna erat uirtus æqualis non resistat actioni, in illo autem casu omnes partes ignis æque inclinant ad motum sursum per lineam rectam respectu vniuscuiusque, & ita inter se æqualem habent actiuitatem, & resistentiam, & inde fit, ut nulla moueatur. Nec uerò per illas quasi contrarias propensiones omnino diuiduntur inter se. Primo quidem, quia magis inclinantur ad suam conseruationem, quam ad suum locum. Secũdo, quia ipsa diuisio deberet fieri per motum localẽ, unde hoc ipso, quod moueri non possunt, nec diuidi possunt.

VI.

Ignis orbicularis in cẽtro terræ existens quorsum tenderet.

VII. Vitrum perfecte planum, plane planum saxũ concutiẽs qua cõfringendum.

Secundum exemplum in primis non potest naturaliter accidere, quia non potest naturaliter perfecte planum æque primo cadere super planum, sicut non potest planum æque primo separari à plano quia oporteret, uel dari uacuum, uel aerẽ in instante replere totum illum locum. Sic.n.è cõtrario sequitur, si planum æque cadat super planum, aut aliquam partem aeris instanti simul egredi, ita ut tam cito pertranseat remotum spatium, sicut pro-

pinquũ, aut manere ibi penetratiue, aut certe, si remanet medius, illa duo plana nõ se contingere. Necesse est ergo, ut planum cadens prius secundũ vnã partem contingat, quam secundũ aliam: quãquam circa hoc ipsum possit eadẽ difficultas suboriri, cur s. prius secundum unam partem cadat, & cõtingat quam secundum aliam, si planũ est æquale, & æqualis ponderis secundum omnem partem. Propter quod, uel aliqua extrinseca causa huius inæqualitatis quærenda est, positis talibus corporibus, & tali motu, scilicet, quod mecum non est æque diuisibile secundum omnem partem, uel aliquid huiusmodi.

Aut certe si nihil horum intercedat, dicendũ est illud planum, quod æque cadit, non posse excludere omnem aerem intermediũ, atque hanc causam nõ contingere uitrum, nec confringere illud. Ratio uero est, quia, uel minima particula aeris, dum nõ potest penetrari, nec simul pertransire aliquod spatiũ, resistit cuicunq. graui cadenti ne illuc expellatur: sicut è cõtrario nulla uis quantumuis magna potest simul secundum omnem partem separare duo plana: quia nõ potest simul ingredi aer ad replendum vacuum. Itaque in eo casu non sequitur effectus, quia datur medium sufficiens ad impediendum.

VIII. Quod si vrgẽdo difficultatem demus, aut aerem simul egredi, aut casum illum fieri per vacuũ, duo dici possunt uerisimilia: Primum est, quod saxũ naturaliter ageret, quantum posset, & ita non diuideret uitrum, sed ita comprimeret, ut corrumperet, & in aliam naturam commutaret, sicut uidemus accidere in tritico mola cõtrito: illud aũt corpus, quod inde consurgeret, posset esse continuũ: nam si esset in particulas diuisum sicut est farina, uix posset reddi naturales ratio, cur quædam partes potius quam aliæ diuiderent, nisi reducendo illam uarietatem, uel inæqualitatem in effectu, ad aliquam inæqualitatem in contactu, & alteratione inde consurgente propter puros ipsorum corporum, vel propter aliquas alias causas ibi concurrentes. Vel certe si contactus ille non esset satis, vt inde resultaret alteratio sufficiens ad corrumpendum uitrum, non est inconueniens, sed necessarium dicere non fore cõfringendum. Ratio est, quia dum unum corpus super aliud cadit, non frangit illud, nisi propter aliquem motum localem inæqualiter factũ in partib. corporis confracti: nã dum vna pars eius prius deprimitur quã alia, quæ nec resistere potest propter defectum uirtutis, nec cedere, aut flecti propter duritiem, fit confractio; in dicto autem casu, non posset uitrum moueri localiter, quia, & secundum omnem partem æque contingitur, & impellitur, & à corpore supposito etiam simul, & æque resistitur secundum omnem partem. Vnde si illud non esset æque planum, uel æque solidum, & secundum aliquam partem facilius cederet, secundum illam cõfringeretur uitrum. Atque ita in illo exemplo nunquam cessat actio ob indifferentiam, sed ob impedimentum æqualiter resistens.

IX. Ad quod duob aqualibus aque propositis ob ectis mouẽdum brutum.

In tertio exemplo negari etiam facile potest, illã æqualitatẽ posse naturaliter accidere in omnibus, quia non possunt illa obiecta simul æque cõsiderari, & obiici: uel etiãsi demus simul repræsentari æque, amabilia, dicemus simul etiam amari, prius tñ ad unum, quam ad alterum assequendum moueri, eo quod motus uersus illam partem ob aliquam circumstantiam, ut facilior apprehenditur. Denique, si admittamus æqualem apprehensionem in omnibus circumstantijs, tam respectu appetitionis, quam executionis, concedendum uidetur non esse in appetitu bruti facultatem, ut se determinet ad unum potius quam aliud ob carentiam libertatis. Vnde illa indeterminatio non prouenit ex indifferentia, sed potius ex naturali necessitate, ac determinatione in modo operandi, & defectu conditionis necessariæ ad sic operãdum, qui defectus ex causis in suo genere æqualibus, & inuicem sibi resistentibus prouenit. Nam, vt diximus, non potest appetitus sensitiuus operari, nisi cum sufficiente propositione, & motione obiecti: hæc autem deest in illo casu, quia neutrum illorum obiectorum apprehenditur absolute, vt amandum, & prosequendum, prout necessarium est, ut effectus appetitus necessario sequatur. Ratio autem ob quam illa apprehensio, seu iudiciũ in eo casu non habetur, est, quia illa obiecta mutuo se impediunt, dum in suo modo causandi, æqualiter mouent, ac resistunt. Atque ita etiam in eo casu desunt conditiones supra enumeratæ.

X. Aequinocum agens naturale, cur hunc potius quã illũ effectũ efficiat.

In quarto exemplo negare possumus inprimis esse aliquam naturalem causam, quæ per se sit æque indifferens ad efficiendos effectus contrarios: quin potius Aristoteles, ut infra uidemus, in hoc constituit differentiam inter potentias liberas, & naturales, quod illæ sunt potentiæ ad opposita, vel contraria: hæ autem minime, sed ad alterum tantum oppositorum. Quod intelligendum est per se, & cæteris omnibus eodem modo se habentibus, nam per accidens contingit ex effectu eiusdem naturalis agentis sequi effectus contrarios, ut supra in Antiperistasi declarauimus. Ex diuersa item dispositione materiæ contingit, ut idem Sol molliorem reddat ceram, & lutum obduret: & ex uario causarum concursu contingit etiam, vt Sol ad uarios, uel repugnãtes effectus concurrat: semper tamen agit cum naturali necessitate, ac determinatione, suppositis omnibus causis simul concurrentibus. Imo semper, quantum est ex se, eodem modo inchoat actionẽ illuminando, & calefaciẽdo: ac deinde iuxta passi dispositionem, uel e concursum aliarum causarum eadem necessitate proportionatus sequitur effectus.

Et hoc sensu dixit Arist. 2. de Gener. tex. 18. naturale agens idẽ eodem modo se habens (nimirum in se, & respectu aliorum) natam esse semper facere idem: Igitur ob uirtutem agendi contraria, nulla ẽt est indifferentia in causis naturalibus: quia nunquam possunt per se sola efficere contraria, sed adiũctis alijs: quibus positis ex necessitate faciunt unũ, uel alterum effectum.

XI. Quodnis efficiés unum de hoc potius singularem effectum quã illũ in eadẽ specie efficiat.

In quinto exemplo nonnulla maior est ambiguitas circa indifferentiam, uel determinationem cuiuscunq. causæ naturalis ad indiuiduos, uel singulares effectus. In quo est opinio non improbabilis, quod licet uirtus causæ naturalis absolute considerata sit indifferens ad multa indiuidua per modum causæ superioris, & sufficientis ad omnia illa: tamẽ in particulari applicata ad hoc passum cum his circunstantiis, est naturaliter determinata ad talem formam in indiuiduo efficiendam: cum autem dicimus causam necessario agere adhibitis omnibus requisitis, sermo est de omnibus in particulari, quæ ad actionem requiruntur. Probabilius uerò est, ut supra attigi, hanc determinationem ad indiuiduum effectũ prouenire ex concursu, & diffinitione primæ causæ: quo posito dicendum est, hanc conditionẽ etiam contineri in prærequisitis ad agẽdum, iuxta ea, quæ à nobis explicata sunt. Indiget. n. causa secunda concursu primæ determinato ad particularẽ effectũ, quo concursu exhibito in actu primo, & alijs omnibus requisitis adiunctis, talis causa necessario determinatur ad talem effectum in particulari. Et ita etiã hoc modo nulla hic interuenit indifferentia, quæ repugnet naturali necessitati agendi. Neq. hæc ultima indifferentia, ut obiiciebatur, est contra debitam naturæ institutionem, quod naturalia agẽtia non possint sese determinare ad indiuiduos effectus, nisi determinatio incipiat à prima causa. Sed hæc est naturalis imperfectio, & indigentia taliũ agentium, & quædã subordinatio quam ad primã causam habent, propter quã uelati instrumẽta

ta quædam eius censentur: & ideo sicut ab ea pendent in operari, ita, & in determinatione ad operandum hoc indiuiduum potius quam aliud. Imo ex hoc effectu rectè intelligimus op⁹ naturæ esse opus intelligentiæ: & effectum quantumuis necessarium respectu causæ particularis, esse liberum respectu uniuersalis. Constat igitur ex his omnibus in naturalibus causis nullam esse propriam indifferentiam quæ necessitati agēdi repugnet, quominus talis causa positis omnibus alijs concausis, & conditionibus requisitis ad operandum, ex necessitate absque omni prorsus indifferentia operetur.

Quæ sint causæ necessario agentes.

XII. SEcundo dicendum est omnes causas, quæ operātur absque usu rationis quatenus tales sunt, operari cum prædicta necessitate. Hoc sumitur ex Arist. lib. 9. Metaph. capit. 2. vbi hoc discrimen constituit inter potentias rationales, & irrationales, q̄d potentiæ irrationales sunt determinatæ ad unum: rationales vero sunt indifferentes ad opposita. Quid uero intelligat per potentias rationales, & an omnibus conueniat ille operandi modus, infra videbimus: nunc solum asserimus facultates omnes quæ rationis vsu omnino carēt, naturali necessitate sua operationes exercere. Quod etiam inductione confirmari potest: ita enim experimento constat in omnibus rerum gradibus, usque ad bruta animalia.

XIII. Solum posset de appetitu sensitiuo hominis dubitari cui aliqui tribuunt nescio quod libertatis vestigium. Imo sunt qui id extendant ad appetitum brutorum, ut inferius iterum attingemus. Sed in ea re, quæ in Theologia latius disputatur, veritas est, si quod est participium libertatis in appetitu sensitiuo hominis, in tantum esse, in quantum est participium rationis in cogitatiua hominis. Quod si in hac non est uera ratiocinatio, ut re uera non est, neque in illo per se sumpto est uera libertas, quæ excludat necessitatem operandi positis omnibus requisitis. Et ita hoc exemplo potius confirmatur, & quasi consummatur inductio facta. Ratio autem eius est, quia adæquata radix libertatis est usus rationis, ut infra videbimus, & ideo carentia usus rationis, est etiam adæquata causa carentiæ libertatis, & consequenter necessitatis in operando. Quod si intrinsecam, & quasi positiuam radicem huiusmodi operandi inquiramus, nulla est alia, nisi ipsa natura talium rerum, vel facultatum, quæ ex natura sua habent hanc determinationem in modo operandi, eo quod non sint adeo perfectæ, ut participare possint dominium suarum operationum. Item, quia indifferentia in operādo intrinsece, & adæquate oritur ex amplitudine rationalis facultatis, ut infra declarabimus, sicut autem affirmatio est causa affirmationis, ita negationis.

XIV. Ex quo tandem inferre licet huiusmodi necessitatem tantam esse, ut non solum per intrinsecam virtutem ipsius facultatis, uerum etiam per quascumque alias naturales causas auferri non possit, aut impediri quo minus in actum prodeat. Possunt quidem, ut diximus, naturales causæ se impedire per resistentiam, uel contrariam actionem: atque ita possunt etiam auferre omnia ad operandum requisita, tamen his positis, continere actionem necessarij agētis non possunt, quia rerum naturas immutare non valent, nec proprietates omnino intrinsecas auferre. Solus Deus videtur habere hanc potestatem, per illam enim effecit, ut ignis non combureret tres pueros, & similia, tamen, si res attente ponderetur, etiam Deus ipse non uidetur posse facere, ut in sensu, (vt vocant) composito, causa quæ natura sua necessario agit, ab agendo cesset, positis omnibus requisitis ad actionem, sed solum potest auferre ali- A quod ex requisitis, & ita simpliciter, seu in sensu diuiso potest facere, ut talis causa non operetur. Vt in dicto exemplo Deus impediuit actionem ignis, negando igni concursum suum, idest non applicādo uirtutem suam ad operādum cum igne: hoc autem est unum ex prærequisitis, ut ignis agere possit. Non ergo fecit Deus, ut ignis non ageret positis omnibus requisitis, sed aliquod ex eis abstulit. Nam si Deus statuisset dare concursum quantum est ex se, & alias conditiones requisitas integras relinquere, non posset illam actionem impedire: quia implicat tollere id quod naturale est absque ulla contraria efficientia, uel saltem absque denegatione auxilij, seu efficientiæ necessariæ ex parte Dei. Quomodo B enim potest naturalis actio impediri nullo posito impedimento? Aut quo aliud impedimentum intelligi potest, si nullum ex prædictis interuenit? Itaque dicta suppositione facta, vt declarata est tanta necessitate suboritur actio, ut impediri non possit nisi tollendo aliqua ex parte suppositionem. Differētia autem inter Deum, & alia agentia creata in hoc est, quod positis omnibus, quę extra Deum requiruntur ad actiones naturalium agentium, potest ipse sola sua uoluntate impedire actionem, negando id quod ex parte sua necessarium est, aliæ uero res creatæ hoc non possunt, sed solum per actionem, uel resistentiam oppositam, aut certe, quia per aliquam motionem localē possunt aliquod impedimētum ponere, uel materiam, aut aliam conditionem necessariam auferre. Atque ita satis constat qualis, C & quanta sic hæc necessitas.

SECTIO II.

Vtrum inter efficientes causas sint aliqua absque necessitate, & cum libertate operantes.

HÆc quæstio est grauissima, & latissima, & magna ex parte pendet ex difficultatibus Theologicis, quæ oriuntur ex supernaturalibus mysterijs gratiæ, & prædestinationis diuinæ: I. hoc uero loco solum est tractanda, quantum ex naturalibus principijs definiri potest. D Si ergo naturalem rationem spectemus, uidetur multis rationibus probari nullam esse posse causam efficientem absq. intrinseca necessitate agendi. Primò quidem quia prima causa à qua omnes aliæ manant, ex necessitate naturę operatur: neque aliud potest ratione naturali intelligi: ergo multo magis omnes causę quæ sub illa operantur. *(Patris negatiua argumenta. Primum.)* Antecedens supponitur communiter ex sententia Aristotelis, & aliorum philosophorum: & patet ratione, quia nisi Deus ex necessitate naturæ operaretur, non esset immutabilis nam posset nunc aliter se habere quam prius. Prima uero consequentia probatur, quia secunda causa non agit nisi mota a prima: ergo si prima necessario mouet secundam ad operandum, secunda necessario E mouetur: ergo necessario operatur: quia nec stare potest motio actiua sine passiua, neque actualis motio ad operandum sine actuali operatione, tum quia non potest esse motio sine suo termino, tum etiam quia non potest frustrari diuina motio.

II. Secunda. Atque hinc fit secunda ratio, quę procedit etiam si non supponamus primam causam agere ex necessitate, sed libere, quia licet hinc recte sequatur respectu primę causę effectus non esse necessarios, tamen eadem efficacia uidetur inferri sub prima causa nullam esse aliam, quę non ex necessitate operetur, quia nulla est quę operetur non mota ab illa, omnis enim causa secūda indiget moueri à prima, sed omnis causa mouens mota, ex necessitate ope-

ratur, quia quod mouetur, nō est in potestate eius sed mouentis, cuius motionem nec ipsa ponere potest, nec impedire, quod autem mota operetur, necessariam habet consecutionem, ut prius argumentabamur.

III. Tertium. Tertia ratio sit, quia superiori sectione ostensum est omnem causam operantem absq. ratione, ex necessitate agere: si ergo aliqua causa quidpiam efficit absque necessitate, erit aut homo, aut intelligentia creata (vt iam primam causam omittam, quia hic de creatis potissime sermo est) sed de neutra causa ex his dici id potest sequendo rationem naturalem. Quod primo de intelligentijs probatur quia ratione naturali solum cognoscuntur, ut motrices orbiū cœlestium: sed in ea actione non possunt existimari causæ libere agentes, alias motus illi non essent necessarij neque ineuitabiles, possentq. intelligentiæ creatæ suo arbitrio inuertere ordinem vniuersi. Vnde propter hanc causam positæ sunt à Philosophis intelligentiæ secundæ æque immutabiles, ac prima ergo cum eadem sit ratio de hoc effectu, & de alijs, censendæ sunt intelligentiæ causæ in oībus necessario agentes, quantum ratione naturali cognosci possunt. Et hinc à fortiori probatur altera pars de homine: primo quidem, quia vel agere absque necessitate pertinet ad perfectionem, vel ad imperfectionem: si ad perfectionem, cum intelligentiæ illam non participent, quomodo eam tribuemus hominibus? Si ad imperfectionem, cur potius illam tribuemus hominibus quam brutis? Secundo, quia homo subiectus est influentiis cœlestibus sicut aliæ res inferiores: sed inferiores causæ habent ex influentia celesti necessitatem quandam in effectibus suis ergo ex eadem participant necessitatē humanæ actiones, & mores: quod experientia ipsa, & Astrologorum prædictionis satis persuadere uidentur.

IV. Quartum. Quarta ratio sit, nam si aliqua causa absq. necessitate operatur, necesse est habere aliquam facultatem, seu potentiam, quæ uim habet continendi suā operationem, et positis oībus requisitis ad operandum: sed nulla est in rebus creatis talis potentia: ergo nec libertas, seu carentia necessitatis in agendo. Maior constat à contrario ex dictis sectione præcedenti: nam causa secunda nihil operatur, nisi per aliquam facultatem suam: illa aūt facultas est principium necessariæ operationis, quæ illam necessario exercet, positis oībus requisitis: ergo ut aliqua actio sit necessaria, oportet, vt aliqua potentia habeat oppositum operandi modum. Probatur aūt minor, nā si quę esse huiusmodi potentia, esset aut intellectus, aut voluntas, nam in inferioribus omnibus diximus nullam esse huiusmodi: sed intellectui non potest hoc attribui, quia ex necessitate præbet assensum, cognita sufficienter veritate, ut experientia notum est: est ergo intellectus de se potentia terminata ad unum. Quod si interdum non satis determinatur, id solum est ex insufficienti applicatione obiecti, uel ob rationes propositas inter se pugnātes, & quasi resistentes sibi inuicem: quod non satis est ad indifferentiam in operando, ut in inferioribus potentijs proportione seruata supra declarauimus.

V. Neque etiam uoluntas uidetur habere illum operandi modum, nam intellectus est perfectior potentia quam voluntas: ergo si ille non participat hunc modum operandi, neque etiam voluntas. Deinde, quia uoluntas non operatur nisi mota, & determinata efficaciter ab intellectu: nam voluntas est potentia cæca, quæ non potest exire in actum nisi ducatur ab intellectu, nec potest ei resistere, si efficaciter moueat, & imperet, alias poterit esse defectus in uoluntate, etiamsi intellectus, quantum in se est, faciat ad dirigendam illam, quod Philosophi morales non admittunt.

VI. Et confirmatur primo hæc ratio, nam uoluntas,

A (& idem est de intellectu) in potissimis actibus suis ex necessitate operatur, ut in dilectione boni, ut sic, & in intentione ultimi finis: ergo in omnibus. Patet consequentia, tum quia unius facultatis vnus est operandi modus tam etiam, quia uel operari ex necessitate melius est, quam operari sine illa, uel non. Si est melius: ergo si uoluntas assequitur illum modum operandi in perfectissimis actibus assequitur in omnibus. Si non est melius: ergo qua ratione non habet uoluntas perfectiorem operandi modum in omnibus actibus suis, & maxime sibi proprijs, non habebit in reliquis. VII.

Confirmatur secundò, quia si uolūtas est libera in aliqua operatione sua, uel eam libertatem habet
B in instanti quo operatur, vel priusquam operetur, non in eodem instante, quia iā tunc necessario operatur: quia sicut res quando est, necessario est, ita quando operatur, necessario operatur. Neque etiā prius quam operetur, quia tunc nullam exercet actionem non necessariam. Et præterea, quia etiam tunc ex necessitate non operatur.

Notationes quibus sensus quæstionis exponitur.

QVamuis hęc quæstio generalis sit de omnibus causis creatis, imo extendi etiam possit ad increatum: specialiter tamen illam tractabimus de hu- VIII.
C manis actionibus, tum quia, & nobis notiores sunt, & de illis frequētius disputatur: tum etiam quia de omnibus inferioribus agentibus supponimus, non habere in eis locum alium modum agendi nisi ex necessitate, vt sectione præcedenti tactum est: de superioribus vero non possumus nos philosophari nisi secundum quandam proportionem ad res nostras, quatenus cum eis in intellectu, & uoluntate conuenimus. Vt autem de uocibus constet, aduertendum est has voces necessitatis, & libertatis, & liberi, ac necessarij uarijs modis accipi posse. Proprie.n. & dialectico more loquendo, necessariū opponitur tam impossibili, quam possibili non esse, quomodo necessaria actio dicetur quæ nō pôt non esse aut fieri, subintelligendo semper illam Hypo-
D thesim, scilicet positis omnibus requisitis ad agendū, & de hac necessitate actionis diximus sect. præcedenti. Alio uero modo sumi solet necessariū prout opponitur voluntario, quo modo, ut actio necessaria dicatur, non satis est, ut non possit non exerceri, sed etiam oportet, vt voluntaria non sit. Quod potest dupliciter accidere, scilicet, vel negatiue, vel contrarie: priori modo dicuntur necessariæ omnes actiones rerum carentium cognitione, etiamsi maximè naturales sint: nam licet Metaphorice dici possint spontaneæ, quatenus sunt conformes appetitui naturali, & Metaphorico, tamen proprie non sunt voluntariæ, cum non sint ex cognitione, sine qua uoluntarium esse non potest, ut constat ex 3. Ethic. capit. 1. & tractat D. Thom. 1. 2. quæst. 6.
E artic. 1. & 2. Posteriori modo dicitur necessarium, quod est uiolentum, & coactum, quia est contra proprium appetitum elicitum, vel perfectum, ut est rationalis, uel imperfectum, ut est sensitiuus. Et hoc modo actio bruti, si ex mero appetitu procedat, quamuis sit necessaria primo modo, non tamen his posterioribus modis: quia non est uiolenta, nec mere naturalis, sed spontanea: erit autem hoc modo necessaria actio si brutum contra proprium appetitum aliquid agere cogatur, & quoad hoc idem est de humana actione. Quo modo dicitur 2. ad Cor. 9 [Nō ex tristitia, aut ex necessitate,] &c. Quamquam humanæ actiones alijs etiā modis dici possint necessariæ, etiamsi voluntariæ, imo quamuis liberæ sint, nimirum, quia ex necessitate

præ-

præcepti fiunt, de qua dicitur 1. ad Corinth. 7. Non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis.] Vel quia fiunt ex subiectione quadam seruili, quomodo dicuntur necessariæ actiones sui, præsertim si eas faciat ex timore.

IX. Cum autem liberum necessariò opponatur, tot ferè modis dicitur, quot necessarium ipsum. Si .n. [liberũ] dictũ credatur à verbo [libero,] ita vt actio libera dicatur, quæ ab omni necessitate libera est, illa actio erit omnibus modis libera, quæ nullam habet ex prædictis necessitatibus, quod vix reperietur nisi in diuina actione: quanquam etiam in aliquibus humanis suo modo inueniatur, in eis maximè, quæ honestæ sunt, & tantum ex cõsilio, & appetitu rectitudinis, ac iustitiæ fiunt. Atque ita sumitur interdum [liberum,] vt excludit non tantũ necessitatem propriam, sed etiam seruitutẽ, quo modo in Scriptura, sanctificati per gratiã, vel gloriam, dicuntur peculiariter liberi; vtiq; à seruitute peccati. Aliter dicitur actio libera quæ coacta nõ est, sed uolũtaria: quæ libertas nõ excludit necessitatẽ primam, quæ consistit in determinatione ad vnum cum impotentia suspendendi actionem, sed excludit tãtum violentiam, & coactionem: quo modo euidentissimum est dari actiones non necessarias, non solum in hominibus, sed etiam in brutis, quamuis eo perfectiores sint in hominibus illæ actiones, quo ratio volũtarij in eis perfectior inuenitur. Ex quo aliqui præsertim hæretici, sumpserunt occasionem dicendi, hominis actiones non alia ratione esse liberas, nisi quia sunt perfectè voluntariæ, ita vt [liberum,] non à verbo [libero,] sed à verbo [libet,] dictum sit. Vltimo tamen ac proprissimo modo dicitur actio libera, quæ vere libera est ab ea necessitate quam in agendo habent res naturales, & irrationales, ut superiori sectione declaratum est. Et de hac libertate seu non necessitate disputamus propriè in præsenti quæstione: & in hoc sensu disputata fuit semper ẽt ab antiquis Philosophis, nullus.n. vnquam dubitauit, vel dubitare potuit, an operentur homines in multis actionibus suis spontanee, & propria uoluntate sese mouentes, & applicantes ad opus præuia cognitione, sed an in hoc ipso uoluntario misceatur necessitas, & determinatio ad vnum, hoc est, quod in controuersiam vocatum est.

Primus error libertatem negans.

X. IN hac ergo re fuit antiquus quorundam Philosophorum error, qui dixerũt omnes effectus, & actiones causarum vniuersi, etiam humanarum uoluntatum, necessitate quadam fatali prouenire, orta ex connexione causarum omnium, & cœlorum, ac stellarum influxu. Ita refert Augustinus 4. lib. Confess. cap. 3. & lib. 5. de Ciuitat. cap. 1. vbi Ludouicus Viues signat Democritum, Empedoclem, & Heraclitum pro hac sententia, quæ solet etiam cõmuniter Stoicis tribui, sed immerito, vt inferius dicam. Hunc errorem postea secuti sunt multi hæretici, ut Simon Magus, Bardesanes, Priscillianus, Manichæus, & alij, vt constat ex Augustino, & alijs antiquis scriptoribus. Eundemq; errorem excitarunt his temporibus hæretici, ut latè referunt moderni Doctores, qui contra illos sapientissime disputarunt. Veruntamen non eodem modo nec sub eisdem principijs, vt existimo, hunc errorem docuere, nam quidam astrorum influẽtiæ necessitatem hanc tribuerunt, alij diuino concursui seu motioni, uel efficaciæ diuinæ uoluntatis, uel gratiæ. Rursus quidam omnino, & in omnibus actibus tam internis, quam externis, tam bonis, quam malis, alij uero solum in moralibus, seu honestis actionibus, non vero in ciuilibus, seu indifferentibus libertatem negarunt.

Nullus autem fere ex prædictis Philosophis, aut hæreticis declarauit satis an hæc necessitas, quam humanis actionibus attribuunt, oriatur ex intrinseca hominis natura, an uero solum ex actione alicuius intrinsecæ causæ: hoc enim tantum posteriori modo hanc necessitatem declarant: Veruntamen si consequenter locuti sunt, necesse est, vt senserint, necessitatem hanc fundari etiam in intrinseca hominis natura, quia nimirum nulla est in eo facultas natura sua indifferẽs in actionibus suis. Quia si res non violenter, sed iuxta naturæ suæ debitũ moueãtur, ita unaquæque res mouetur, sicut ex se apta nata est moueri: cum ergo influxus cœlorum, ac concursus Dei non sit uiolentus, sed naturalis, si ex huiusmodi causis homo semper necessariò operatur, signum est natura sua postulare huiusmodi operãdi modum. Omitto eorum sententias qui hanc necessitatem tribuerunt, aut diuinæ gratiæ, aut peccato originali, quæ non sunt causæ naturales, sed mere extrinsecæ, & præter, uel supra naturam: nam horum errorum pertractatio, ac confutatio nõ ad Metaphysicum, sed ad Theologum pertinet, quoniam consideratio de peccato originali, & gratia, & [illegible]js similibus causis, naturalem rationem excedit. Contrà hos ergo errores duo à nobis ostendenda sunt. Primum esse in homine facultatem aliquam actiuam, quæ ex se, & ex suà intrinseca, ac particulari natura non est determinata ad unum tantum, sed indifferens ex se ad hoc, uel illud operandum, & ad operandum, & non operandum positis omnibus requisitis ad agendum. Deinde ostendendum est nullam extrinsecam causam impedire semper hũc operandi modum. Ita enim ostẽsum erit dari inter causas agentes creatas, nonnullas, quæ non ex necessitate naturæ, sed ex libertate operari possit, & sæpe de facto ita operentur. XI.

Hominem sæpe operari libere demonstratur.

DIco ergo primo euidens esse naturali ratione, & ipso rerum experimento, hominem in multis actibus suis non ferri ex necessitate, sed ex uolũtate sua, & libertate. Hæc cõclusio probatur primo ex communi consensu Philosophorum. Ita enim de libertate hominis sensit Aristoteles, & Peripatetici, ut constat ex Aristotele lib. 9. Metaph. cap. 1. & sequentibus, ubi distinguit potentias rõnales ab irrationalibus, & prioribus tantum concedit intrinsecam uim per se operandi contraria, nimirum ex interna libertate, & 3. Ethicorum a principio libertatem hanc statuit, ut totius moralis doctrinę fundamentum. Eandem Agnouit Plato, ut cõstat ex Gorgia, & ex li. ultimo de Republica, Stoici etiam à necessitate fati quam in aliis rebus asserebant, uoluntates humanas excipiebant, ut testis est August. lib. 5. de Ciuit. cap 10. Vbi Viues ex Plutarcho lib. 1. de Placitis refert Stoicos de libertate humana idem cum Platone sensisse. Cicero etiam in libro de Diuinatione, & de natur. Deor. ut hominis libertatẽ defenderet, diuinam præscientiam negauit, quod putaret hanc pugnare cum libertate humana, quã uel ipso rerum experimento credidit esse euidentem. Atque ita, ut Augustinus supra dicit, [ut homines faceret liberos, fecit sacrilegos. Signum ergo est ueritatem hanc satis esse lumine naturali perspicuam, cum a sapiẽtioribus Philosophis, eorumque Scholis communi consensu recepta sit. Patres etiam Ecclesiæ, & Scholastici omnes, & Philosophi Catholici ueritatem hanc constantissime defendunt, quos omnes nunc referre non est necesse, sed eos tantum, qui ex Philosophis, & Philosophiæ principiis hanc ueritatem tractarunt, ut Euseb. lib. 6. de præparat. Euangelic. per totum. Greg. Nissen. XI

in quatuor vltimis libris de Philosoph. qui ei attribuũtur, & reperiuntur apud Nemes. lib. de natura hominis, vt à cap. 32. vsq; ad 42. de hac re disput. & Damasc. 2. de fid. cap. 25. & August. tom. 1. tribus libris de libero arbitr. in Tomo autem septimo disputans contra Pelagium, & liberum arbitrium defendens, ac cum gratia concilians, ex Theologicisque principijs procedens, hanc naturalem veritatem, vt certam supponit, & ostendit gratiam non destruere naturam, sed perficere. Atque eodem fere mō procedunt Prosper. Ansel. Bernard. & alij Patres, qui de concordia liberi arbitrij cum gratia, & præscientia scripserunt. Vnde obiter constat hos, & alios antiquos authores, cum liberum arbitrium defendũt, non agere de libertate prout solum opponitur coactioni, sed etiam vt excludit necessitatem in operando: alias non laborassent in concilianda gratia, prouidentia, aut prædestinatione cum libertate, cum sit euidentissimum, nos quæ voluntate agimus nō coactè, sed spontanee agere. Difficultas vero solum esse poterat de indifferentia in operando: in hac igitur defendenda, & cum diuina gratia, & motione componenda, laborant.

XIV. Experimẽto probatur assertio.

Secundo argumentari possumus ab experientia: experimur enim euidenter, situm esse in nostra potestate aliquid agere vel omittere, & ad hoc vtimur ratione, & discursu ac cõsultatione, vt in vnam partem potius quam in aliam inclinemur: est ergo electio posita in nostro arbitrio: alioqui, vt rectè dixit Damascenus supra, fuisset nobis data superflue hæc deliberandi, & consultandi vis. Huc accedit vsitatus modus operandi, & gubernandi humanas actiones per consilia, per leges, & præcepta, per exhortationes ac repræhẽsiones, per promissiones præmiorum, & comminationes pœnarum, quæ omnia superuacanea essent, si homo necessitate naturæ, & non libertate sua operaretur.

XV. Obiectio experimẽtum eneruans.

Dicet aliquis, his omnibus indicijs, & experientijs totum probari euidenter hominem ratione duci, & moueri in suis operationibus, non vero eas libere exercere. Nam ea omnia quæ in argumento proponuntur, nimirum pœnæ, & præmia, exhortationes, consultationes, &c. solum ad hoc conferre videntur vt actiones ipsæ, vel obiecta earum, vt appetibilia, vel vt fugienda apprehendantur, ac iudicentur, non vero vt libere eligantur. Vnde consequenter dicet, qui in contraria sententia fuerit pertinax, posita apprehensione, quæ ex omnibus illis causis, & circumstantijs nascitur, hominem necessario determinari ad hoc, uel illud operandum: apprehensionem autem ipsam, vel iudicium necessaria esse applicatis talibus causis: talium autem causarum applicatio sæpè est ab extrinseco, & tunc etiam non potest esse libera, sed necessaria ipsi homini: aliquando vero est à propria uoluntate, vt cum homo uolũtarie consultat, aut inquirit, ut eligat: & tunc de illamet uolũtate dicetur ab alia apprehẽsione, uel iudicio necessariò oriri; atq; ita sistendum semper esse in aliqua prima apprehensione, uel iudicio ab externis causis profecto. Et confirmari potest hæc euasio, nam etiam in aliquibus brutis experimur per inflictas pœnas coerceri ne aliquid faciant, adeo ut memoria præcedentis pœnæ ad hoc sæpe sufficiat. Et similiter inducũtur beneficijs, & aliquibus signis aut uerbis per modum exhortationis aut excitationis, quæ omnia, & similia, nō ideo circa bruta fiunt, quia in potestate eorum sit agere, uel non agere, sed quia iuxta diuersas apprehẽsiones, diuerso modo mouentur, spontanee quidem, ex necessitate tamen, iuxta exigentiam appræhensionis: ergo ad hunc modum contẽdere quis potest moueri hominẽ ad operandũ per exhortationes, consilia, &c. cum maiori quidem perfectione, quantum ad discursum mentis, & perceptionem rationum om-

A nium, quæ determinare possunt appetitum aut uoluntatem, non tamen quantum ad indifferentiam, uel necessitatis carentiam. Confirmari secundo potest, nam si ponamus Deum aliquando necessitate uoluntatem hominis utentis ratione (supponimus enim Deum id facere posse) in eo casu uideretur homini ita operari proprio arbitrio, & uoluntate sicut nunc operatur, quia ratione, & uoluntate sua se moueri experiretur, & nullum haberet principium ad cognoscendam necessitatem extrinsecus à Deo illatam: ergo non potest ex sola experientia satis colligi, esse in hominibus liberas operationes.

XVI. Dissoluitur obiec.

B Respondeo, hæc argumenta concludere, experimentum hoc non esse ita perspicuum ac per se notum, quin homini proteruo relinquatur aliquis tergiuersandi locus: alioqui nulla potuisset esse de hac re inter ipsos homines opinionum, aut errorum diuersitas. Veruntamen si modum nostrum operandi plene considerare uelimus, facile prædictis obiectionibus occurremus. Itaque non solum experimur mutata cognitione, uel apprehensione obiecti, sed etiã stante eadem situm esse in uoluntate nostra, sedere aut stare, hac uel illa uia incedere, & similia. Signum ergo est hunc uarium operandi modum formaliter seu proximè non consistere in discursu, & apprehensione rationis, sed in libertate uel indifferentia. Præterea experimur etiam post cognitam comminationem pœnæ aut promissionem præmij situm esse in potestate nostra ea ratio-

C ne moueri aut non moueri: idemque est de præcibus, exhortationibus, & similibus excitationibus. Denique post consultationem mediorum sæpe eligimus unum præ alio, solum quia uolumus. Atque ita etiam constat non esse simile illud, quod de brutis afferebatur. Ad confirmationem uero de diuina potestate inferendi necessitatem, in primis dicimus hanc naturalem euidentiam excludere miracula, aut extraordinarias actiones Dei. Vnde satis est si ex effectibus ostendamus esse in intrinseca facultate nostra hunc operandi modum, & consequenter non esse illi connaturale, aut rerum naturis consentaneum, quod extrinsecus a Deo aliter moueatur: neque id affirmari posse de aliquo opere nostro, nedum de omnibus, nisi ex reuelatione

D constet.

Deinde addere possumus, experimentum sumptum actionibus humanis moraliter prauis, quæ tribui non possunt diuinæ motioni inferenti necessitatem, absque manifesta impietate ipsi lumini naturæ contraria: prodeunt ergo malæ actiones ex libera determinatione nostra. Eo uel maximè quod Deus non solum prohibet, sed etiam grauissime punit has actiones; at hoc iniustissimum esset, si ad easdem necessitatem inferret. Vnde etiam constat pœnam, & præmium non conferri homini solum, propter subsequentes actiones, ut ad illas, uel alliciatur, uel ab eis retrahatur, sed etiam præcisè ac per se propter bonum, uel malum, quod in eis operatus est. Et propter eandem causam censetur homo dignus laude, & honore ob actiones suas, quæ omnia sine libertate intelligi non possunt. Et hinc etiam confirmatur, hunc esse communem modum sentiendi omnium hominum de humanis actionibus. Omnes .n. iudicant esse dignos pœna eos, qui male operantur, eo quod sic operari in eorum uoluntate, & potestate positum sit, & ideo indigne ferunt iniuriam illatam ab homine ratione utente, non uero illatam ab amente, aut non aduertente, imò damnum ab his illatũ inter iniurias non reputant. Vnde, ut rectè supra aduertit Eusebius, ipsi etiam, qui liberum arbitrium negant, dum grauiter ferũt iniurias sibi ab alijs hominibus illatas, & eas uindicare conantur; uelint, nolint, eas liberè illatas confitentur: quia si non fuisset in aliorum XVII.

E

pote-

potestate talia nocumenta nō inferre, nulla ibi esset ratio iniuriæ, aut iustæ iræ vel vindictæ. Et hinc etiam Damasc. lib. 2. de fid. c. 7. dicit, neq; virtutem, neq; vitium esse in eo quod à necessitate fit, quod et grauiter docuit Dionys. c. 4 de diuin. nom. & Aug. lib. de vera relig. c. 14. & epist. 46. dicens ablato libero arbitrio auferri iudicium, & iustam pœnam, vel etiam obiurgationem. & Chrysost. hom. 60. in Matth. & in orationibus de prouidentia: & Clem. Alexand. lib. 1. Stromat. & plerique alij.

Vltimò possumus argumentari ratione à priori, quæ sumenda est ex eo modo, & perfectione cognoscendi naturæ intellectus: quia libertas ex intelligentia nascitur; nam appetitus vitalis sequitur cognitionem, & ideo perfectiorem cognitionē comitatur perfectior appetitus: ergo & cognitionem vniuersalem, & suo modo indifferentem sequitur etiā appetitus vniuersalis, & indifferens: cognitio autē intellectualis ita est vniuersalis, & perfecta, vt propriam rationem finis, & mediorum percipiat; & in vnoquoq; expendere possit quid habeat bonitatis vel malitiæ, vtilitatis aut incommodi: item quod medium sit necessarium ad finem, quod vero indifferens, eo quod alia adhiberi possint: ergo appetitus, qui hanc cognitionem sequitur, habet hanc indifferentiam, seu perfectam potestatem in appetendo, vt non omne bonum, aut omne medium necessariò appetat, sed vnumquodque iuxta rationem boni in eo iudicatam: ergo illud bonum quod non iudicatur necessarium, sed indifferens, non amatur necessario, sed liberè: atq; hac ratione, vt supra dicebam, ad rationalem consultationem sequitur electio libera. Et confirmatur, nam Deus est agens liberum, quia libere vult bona sibi non necessaria: ergo, & creaturæ quæ participant intellectualē gradum, & in eo aliquo modo cum Deo conueniunt, participant etiam liberum operandi modum. Antecedens infra probabitur inter disputandum de perfectionibus Dei. Consequentia verò probatur, tum quia perfectissima libertas consequitur nostro modo intelligendi perfectissimam intellectualitatem: ergo iuxta participationem intellectualitatis, erit etiam participatio libertatis: tum etiam quia intercedit eadem proportionalis ratio, nimirum quod creatura intellectualis potest recipere bonū aliquod necessarium, vel vt indifferens, seu vt bonum simpliciter, aut tamen secundum quid, seu habens adiunctum aliquid mali, incommodi, aut difficultatis: igitur creatura quę participat intellectualem gradum, participat etiam libertatem.

Dari in homine aliquam facultatem liberam, demonstratur.

XIX. Ex hac prima conclusione sequitur secunda, quæ non est minus euidens. s. esse in homine aliquam potentiam actiuam ex sua vi, & intrinseca natura liberam, id est, habentem tale dominium suæ actionis, vt in eius potestate sit eam exercere, & non exercere, & consequenter vnam, uel aliam seu oppositam actionem elicere. Omnes partes huius assertionis sunt ita connexæ, vt una ad alteram consequatur. Itaq; in præcedente assertione probauimus usum libertatis, quem in nobis experimur: ex hoc autem usu euidenter colligitur facultas aliqua libera, sicut ex actu infertur potētia. Addimus vero hanc facultatem quatenus libera est, non posse esse nisi actiuam, seu è conuerso facultatem non posse esse liberam, nisi sit actiua, & quatenus actiua est. Quæ pars est ualde notanda ad rectè explicandam, & tuendam arbitrij libertatem. Probatur autem sic, nam passio ut passio non potest esse libera patienti, ut sic, sed solum quatenus actio à qua talis passio prouenit, illi est libera: ergo libertas formaliter ac præcisè non est in potentia patiente vt sic, sed in potentia agente. Consequentia est manifesta, quia potentiæ passiuæ, ut sic solum respondet passio, sicut actiuæ actio: ergo, si passio non est libera nisi per denominationem ab actione libera, facultas, seu dominium libertatis nō pōt esse in potentia passiua ut sic, sed in actiua. Antecedens aūt probatur, quia actio si sit ex subiecto, vt nunc de illa loquimur, necessario infert passionem, & è conuerso passiō neq; esse pōt nisi quatenus per actionē infertur, neq; esse non potest, si actio ab agente manet: igitur tota libertas, & indifferentia est circa actionem ut actio est, nō uerò circa passionē, nisi quatenus ex actione infertur: ergo potentia libera esse debet potentia actiua, vt actiua, & non ut passiua.

XX. Passiua potētia vt sic non est libera.

Dices, Potentia passiua ut passiua potest esse ex se indifferens ad uarios actus, uel modos contrarios, ut patet in materia prima, & in superficie ex se indifferente ad albedinem, & nigredinem: ergo eadē ratione pōt potentia passiua ut sic esse facultas libera. Respondetur negando consequentiam, nam ad libertatē non sufficit indifferentia ad uarios actus, & carentiam eorum, sed necessaria est interna uis, qua talis facultas possit eam indifferentiam ad alterutram partem determinare: hæc autem uis non potest esse in facultate passiua ut sic, sed in actiua. Ratio est, quia si facultas sit indifferens sine interna ui se determinandi, quantum est ex se semper ac necessariò manebit in eadē dispositione, & indifferentia, seu carentia omnis actus, donec ab alia determinetur. Quod poterit quidem esse liberum alteri causæ efficienti determinationem, non uero recipienti. Vt si ponamus cœlum esse merè passiuè indifferens ad motum, & quietem, intelligi non potest, quod motus, uel quies sint libera ipsi cœlo, quia ipsum non habet uim alterutrum horum definiendi, sed respectu alterius agentis poterit ille motus denominari liber, si a uoluntate libera proficiscatur. Et idē est in uniuersum de omni potentia passiua, quatenus passiua est: quia potentia passiua ut sic non potest suam naturalem dispositionem immutare: ideo .n. ultra materialem causam requiritur efficiens, quia passum ut sic non potest seipsum transmutare: ergo neq; etiam potest potentia passiua, quatenus passiua est, habere uim inchoandi suam determinationem, quia determinatio non fit sine aliqua immutatione, & consequenter neque sine aliqua effectione.

XXI. Obiect. diss soluitur.

Dices, Potentia passiua ut sic pōt resistere actioni, uel non resistere: ergo hac ratione intelligi poterit libertas in potentia passiua ut sic, nimirum si fingamus in potestate eius situm esse resistere agenti, uel non resistere. Vt qui dicunt amorem non elici a uoluntate, sed illi imprimi ab obiecto cognito, uel a cognitione ipsa, dicent nihilominus, quamuis obiectum uel cognitio, quantum est ex se necessario efficiant, nihilominus amorem esse liberum uoluntati, quia in potestate eius est resistere, vel non resistere tali effectioni seu impressioni amoris. Respondetur primo, cum uoluntas nudè sumpta ex se sit indifferens ad recipiendum, uel non recipiendum amorem, intelligi non posse, quod per seipsam, suamq; puram entitatem, & potentiam passiuam resistat impressioni amoris, nā resistentia formaliter solum esse potest ab aliquo contrario, uel repugnante, non ab ipso subiecto capaci, ut sic. Deinde hinc fit, ut talis resistentia non possit esse indifferens, & libera, quia solum oritur ex formali repugnantia, uel oppositione entitatum, & ideo si uoluntas, u.g. per suammet entitatem formaliter, resistit interdum impressioni amoris, semper ac necessario resistet, quia semper habebit eandem formalē repugnantiam, quod si hanc non habet, nunquam resistet, nisi aliquid aliud adiungatur, quo repugnet,

gnet, & resistat, & tunc in eo efficiendo vel non efficiendo, poterit cerni libertas. Vt in exemplo posito si admittamus in obiecto, vel cognitione esse vim actiuã amoris, solum poterit voluntas illi actiuitati resistere alterutro è duobus modis. s. vel remouendo obiectum, seu consideratione eius, quod non potest præstare, nisi aliquid agendo, seu volendo, vel non cooperando ipsi obiecto vel cognitioni, quod supponit voluntatem ipsam esse causam efficientem saltem partialem ipsius amoris, atque ita semper indifferentia libertatis reducitur ad facultatem aliquid agendi, quatenus talis est.

XXII. Libertas diuina qualis. Dices tandem, in Deo esse perfectissimam libertatem, cum tamen illa formaliter non consistat in facultate agẽdi. Quod probatur, tum quia facultas agendi in Deo solum est respectu actionum ad extra, libertas autẽ formaliter, & per se primo est in ipso actu amoris, qui est immanens in Deo, vt nostro more loquamur, tum etiã quia, vt infra dicemus, potentia actiua in Deo, est ratione distincta à voluntate; sola autem voluntas est potẽtia formaliter libera, vt paulo post dicemus. Respõdetur nos loqui de libertate creata, quę proxime ac primario exercetur circa actus ipsiusmet facultatis liberæ. Vt enim recte notauit Scotus in 1. d. 39. §. [Quãtum ad primũ dico quod voluntas.] libertas intelligi potest, aut in ordine ad diuersos actus immanentes in ipsa potentia, aut in ordine ad diuersa obiecta, aut in ordine ad diuersos effectus extrinsecos. Hęc vltima habitudo, seu indifferẽtia est posterior, & quasi cõsequens libertatem, quatenus potentia libere volens, est etiã efficax eorum, quæ vult, seu applicare potest potentiam, quę illa efficiat. Secundus autem respectus est formaliter requisitus, & per se sufficiens ad libertatem si in eo sit indifferẽtia: tamen habere hãc indifferẽtiam in ipsomet actu immediate respectu obiectorũ sine additione, vel immutatione vlla est proprium solius Dei, vt infra ostendemus de ipso disputantes, & ideo libertas diuinæ voluntatis non est formaliter in facultate agendi, neque etiam est in facultate recipiendi, sed in sola eminentia quadam ipsius purissimi actus. At vero libertas creaturæ nõ

Libertas creata in quo sita. potest determinari ad obiecta, nisi intercedentibus aliquibus actibus secundis, qui addantur ipsi facultati liberæ, respectu quorum sit indifferens per modum actus primi. Et respectu eorundem dicimus libertatem inesse huiusmodi facultati, quatenus est actiua talium actuum, & non formaliter quatenus receptiua est, vel ipsorum actuum, vel alterius rei, quæ ad ipsos ordinetur.

XXIII. Secundum Philosophorũ sententiam. Atque ita Philosophi omnes præsertim Aristoteles, nostram libertatem declarant per potestatem agendi, & non agendi, vel oppositũ agendi, vt lib. 2. Magnor. Moral. ca. 9 ait, [in nostro arbitrio esse bona malaq; facere,] qd late prosequitur 3. Ethicor. præsertim cap. 5. bona autẽ & mala moralia, de quibus ibi est sermo, formaliter, ac proprie consistunt in actualibus ipsius voluntatis. Vnde etiã huic veritati cõsonant similes Scripturæ locutiones; [Qui

Eccl. 31. potuit trãsgredi & nõ est transgressus facere mala, & non fecit,] Ecclesiastici 31. & illa, [Aut facite arborem bonam, & fructũ eius bonũ, aut facite arborem malã, & fructũ eius malum.] Matth. 12. Quæ

August. verba tractans Augus. lib. cõtra Adimant. Manich. cap. 26 [In voluntatis potestate (inquit) positũ est

Method. ita mutari, vt bonũ possit operari.] Et Method. lib. de liber. arbitr. per hoc libertatem declarat, [quod homini data est potestas faciẽdi quæ velit,] & simi-

Basil. Nazian. Trident. lia leguntur apud Basilium homil. quod Deus non sit author malorũ, Nazian. orat. 1. & alios infra referendos. Ac denique Concil. Trident. Sess. 6. c. 4. & Can. 4. & 5. vt nostræ voluntatis libertatem tueatur, docet, eam in suis actibus non mere passiue se habere, sed actiue illos operari, insinuans vsum li-

A bertatis consistere in actione, facultatem autem libertatis in potentia aliqua quatenus actiua est. Atque ita simul probatum relinquitur inter causas efficientes creatas aliquas esse libere agentes, quod in præsenti disputatione principaliter intendimus.

Iam vero occurrebat declarandum, quænam sit hæc facultas sic libera in agendo. Item qualis sit indifferentia eius, & in quo posita sit. Sed hæc inter soluenda argumenta tractabũtur: singula enim ex argumentis propositis graues postulant difficultates.

SECTIO III.

B *Vtrum in causis efficientibus possit esse aliqua libere agens, si prima causa ex necessitate operetur: & in vniuersum, an libertas actionis requirat libertatem in omnibus causis in illam influentibus, vel in vna sufficiat.*

PRimum igitur argumentum petit in primis, an prima causa libere operetur, vel ex necessitate naturæ; sed hoc tractandum est infra in propria disputatione de diuinis perfectionibus, sic supponimus nõ necessario, sed libere efficere quidquid propria extra se efficit, quod non solum fide certum est, sed etiã naturali ratione sufficiẽter probari posse credimus, vt dicto loco ostendemus. Atque ita solutum manet illud primum argumẽtum, negando antecedens. I.

C Adhuc tamen manet circa idem argumẽtum hypothetica quęstio, vtrum licet Deus ageret ex necessitate naturæ adhuc intelligi posset causa creata libere efficiens: hæc enim quæstio controuersa est inter Scotum, & præcipuos sectatores D. Tho. Ille enim absolute negat fieri posse, vt causa secunda libere efficiat, si prima agit ex necessitate naturæ: putaque Aristotelem, vel quemcumque alium Philosophũ, qui illa duo simul docuit s. Deum necessario, & hominem libere operari contradictoria docuisse. Fundamentum Scoti est supra tactum in primo argumento. s. quia causa secunda non agit, nisi mota à prima; vnde si prima necessario agit & mouet, secũ- II.

Scoti sententia & fundamentum.

D dam eadem necessitate moueri, & agere, necesse est. Ita habet Scotus in 1. dist. 1. q. 2. dist. 4. q. 4. dist. 38. ad 1. dist. 39. §. Quantum ad primum, & in 1. dist. 1. q. 3. & idem sentiunt sectatores Scoti, vt videre licet apud Cordub. in 1. lib. q. 55. dubio. 4. & eandem sententiam sequuntur nonnulli ex modernis Commẽtatoribus D. Tho 1. par. q. 18. art. 8. Cordub.

Alij vero antiquiores existimant ex illa hypothesi, quod Deus ex necessitate naturæ operetur, non sequi omnem causam secundam ex necessitate operari, sed posse esse effectum contingentem ratione causæ proximæ, quamuis prima naturali necessitate influat. Fundamentum est, quia quando effectus pendet à pluribus causis, potest habere pecu- III.

E liarem conditionem, aut defectum ratione vnius causæ, & non ratione alterius. Sic enim ex duobus assensibus præmissarum, altero certo, & altero incerto efficitur assensus conclusionis incertus, & ex causa prima perfecta, & secunda defectuosa, sequitur effectus imperfectus, quia vt dicitur, bonum ex integra causa, & malum ex quocumque defectu. Sic igitur, vt effectus sit liber aut contingens, sufficere potest libertas causæ secundæ, quamuis causa prima necessario operetur. Nam, cum effectus pendeat ab vtraque causa, vtriusque influxus requiritur, vt sequatur effectus: vt autem non sequatur, satis est quod altera causa desit, & pari ratione, vt effectus necessario sequatur, necesse est vtramque causam ex necessitate influere: vt autem sit liber vel contingens, satis est, vt altera possit

non

non insiuere. *Ita* fere Caietanus 1.p.q.14.ar.13. cir A ca ad 1.& q.19.ar.8.& Ferrar.2.cont.Gentes, c.67 circa rationem 5.& Capr.in 1.d.38. qui hanc sentẽtiam tribuunt D. Thom. eo quod prædictis locis dicat, quamuis scientia Dei sit causa necessaria ab ea prodire effectus contingentes, quia influxus eius modificatur in causa secunda,& similia habet idem Diuus Thomas quæst.2.de veritate art.14.ad 5. & q.5.ar.9.ad 10. Eandem opinionem tenet Gabriel. in 1.dist.38.quæst.vnica,ar.1.p.2.illud,& Palacior dispu.2.

IV. Vtraq. ex his sententijs aliquid verum continet, neutra tamen exactè rem declarauit, aut confirmauit: illa.n. cõditionalis, seu hypothetica quæstio plures põt habere sensus, quos oportet distinguere; nã iuxta illos diuersis modis quæstio definienda est.

Primus quæstionis sensus eiusque resolutio.

V. PRimus igitur sensus est, si in prima causa nõ esset libertas in agẽdo, an posset esse in aliqua causa secunda. Et in hoc sensu negandum omnino est posse vllam causam secundam esse liberam, si prima non sit. Quo sensu verum est, quod Scotus ait, hallucinatos fuisse philosophos dicentes, Deum agere ex necessitate naturæ, homines verò libere, quamquam nec Scotus hunc sensum intendat, nec ratio eius illum probet, vt videbimus. Ratio ergo prima est, quia si Deus non habet libertatem, non est vnde creaturam illam participet. Dices: eodem mõ argumentari quis posset, quia Deus non habet sensũ, non esse unde creatura illum participet. Respõdeo non esse simile, quia libertas, vt sic, pertinet ad perfectionem simpliciter, quæ si in Deo non sit formaliter, neque in creatura esse potest. Vnde similius argumentũ est, quod si in Deo non esse cognitio, etiam in creatura esse non posset, & consequenter neque intellectus, neq. sensus. Secũda ratio est, quia si aliqua causa secunda est capax libertatis, maxime intellectualis creatura: sed si in Deo non est libertas in agendo; neque in creatura intellectuali esse potest: ergo. Probatur minor: nam Deus est intellectualis per essentiam, creatura per participationem: ergo quidquid perfectionis in gradu intellectuali excogitari potest unde oriatur libertas excellentiori modo est in Deo. Vt, verbi gratia, perfectio intelligẽdi, uniuersalis cognitio bonorũ omnium, immaterialitas potentiarum, non necessaria connexio cũ extrinseci bonis, seu independentia ab externis rebus, vel si quid aliud eiusmodi est, quod, vel ex parte obiecti, vel ex parte subiecti, seu propriæ naturæ esse possit ratio libertatis, quidquid (inquam) huiusmodi est, excellentiori modo in Deo inuenitur. Si ergo hæc omnia in Deo satis esse non possunt, vt sit in agendo liber, neque in creatura satis erunt.

VI. Libertas cuius generis perfectio. Obijcies: Libertas requirit perfectionem admistam alicui imperfectioni, nimirum potentialitati, vel mutabilitati, & ex hoc capite potest nõ esse euidẽs illa cõsecutio. Vnde nos etiam fatemur in creatura esse libertatem cũ indifferẽtia ad uarios actus, non tamen in Deo. Respondetur negando assumptum: nam libertas præcise, & absolute sumpta, nullam includit imperfectionem, quia saluari põt cum indifferentia ad obiecta, vel effectus, absque ulla cõpositione, vel potentialitate respectu diuersorum actuum, solumque dicit dominium quoddam, & independentiam, respectu talium rerum, seu obiectorum. Atq. hoc modo est libertas in Deo, quia est libertas per essentiam: in creatura verò est tantum p participatione, & ideo habet illam imperfectionem adiunctam, quã includit indifferentia ad diuersos actus, in qua quidquid est potentialitatis, & compositionis, imperfectionis est: supposita verò hac imperfectione, ipsa indifferentia, & dominatus in proprium actum, perfectionis est, quæ perfectio non posset participari a creatura, nisi in Deo esset ipsa pfectio libertatis pura, & sine imperfectionibus. Neque cõtra hunc sensũ procedit ratio secundæ sentẽtiæ: nã illa supponit quidem, stante necessitate Dei in agendo, esse causas secundas liberas, cuius oppositum ostendimus sequi ex prædicta hypothesi.

Secundus quæstionis sensus, eiusque resolutio.

SEcũdus sensus quæstionis est, si per impossibile contingeret, Deũ agere ex necessitate naturæ: creaturam autem habere facultatem agendi ex natura suam liberam, an Deus propter suum B naturalem modum agendi, impediret in creatura vsum libertatis, ita quod de facto non haberet actionem liberam, etiamsi haberet potentiam liberam. Et quidẽ pars negatiua uidetur manifeste sequi ex quorũdam Thomistarum opinione, qui existimant ad liberam actionem creaturæ satis esse, quod per facultatem ex se liberam operetur, & quod ab obiecto nõ necessario trahatur, seu ad unum determinetur. Hæc autem duo non auferret Deus, etiamsi ex necessitate natura tota sua potestate in voluntate, et cum uoluntate creata ageret: ergo non obstante illo modo agendi Dei adhuc creatura libere ageret. VII.

Hoc uerò fundamentum falsum est, & magnam præbet occasionẽ errandi in hac materia. In primis enim non satis distinguit inter hæc duo, scilicet, habere facultatem liberam, & habere expeditum C liberum usum talis facultatis, cum tamen ualde distincta sint; nam aliud prius ad solam potentiam, seu actum primũ pertinet: hoc uerò posterius ad actum secũdum. Quamuis autem actus liber esse nõ possit absque facultate libera, quia actus secundus, & ui talis essentialiter supponit primũ: at uero facultas libera potest esse absque usu libertatis: non solum quando nõ operatur, sed etiamsi dum operatur, impeditur, ne illud dominium habeat suum actum, qđ ex natura sua habere posset. Consistit enim hoc dominium in potestate non agẽdi id, quod quis agit, uel aliud agendi. Fieri autem potest agens alioqui ex se indifferẽs, ita feratur, uel determinetur ad agẽdum, ab alio superiori agẽte, ut respectu talis actio D nis, seu modi agendi non habeat potestatem non agendi, & sic retinendo innatam facultatem liberã, potest priuari usu libertatis. Confirmatur: nam omnes Theologi docent posse Deum inferre necessitatem uoluntati nostræ: tunc autem non auferret facultatem liberam, quia hæc non distinguitur à uoluntate ipsa, sed impediret liberum usum eius, & in necessarium commutaret. Sunt ergo illa duo distinguenda: potestque facere Deus, ut facultas ex se libera, & manens libera in actu primo circa aliquod obiectum, non libere feratur in illud, sed ex necessaria aliqua motione, quæ usum libertatis impediat. In quo uidentur conuenire Theologi in 2.dist.15. idque supponit D. Tho.1.2.q.6.ar.4.& tenet Scot. E in 4.dist.49.quæst.6.§. Duo ergo. VIII.

Ex quo ulterius sequitur falsum esse, quod illa sẽtentia supponit ad usum, & actum liberũ satis esse facultatem ex se liberam, & obiectum ex se indifferens, seu quod per se non sufficiat ad inferendã necessitatẽ facultati. Nã hæc sententia supponit nullã aliam causam posse inferre necessitatẽ uolũtati, nisi obiectum, uel mediante obiecto, quod falsum est: nam etiam Deus potest inferre necessitatẽ uolũtati, non ut obiectum, sed ut agens infinitæ potentiæ. Imo si uoluntas solum ab obiecto necessitatem pati posset, nunquam posset extrahi à suo connaturali operãdi modo, aut necessario moueri, nisi quando ipsa ex natura sua, & intrinseco impetu necessario fertur. Nam obiectum, ut obiectum, non mouet uoluntate præternaturali modo, sed maxime cõnaturali IX.

tali, & intrinseco, & ideò obiectū in suo genere nō mouet necessariò potentiā alioqui liberā, nisi quando ipsa, respectu talis obiecti non est libera: ergo si voluntas solum potest necessitari medio obiecto, re uera non necessitatur circa id ad qd de se erat libera, vt in patria voluntas necessitatur à Deo, vt obiecto clare viso, quia ipsa de se respectu talis actus nō est libera.

X. Atque ita fit, vt iuxta illam sententiam Deus nunquam possit necessitare voluntatem ad actum, ad quem ipsa ex se est libera: nam, vel Deus proponit obiectum ex se sufficiens ad mouendum necessario voluntatem, & tunc re uera voluntas non est ex se libera ad talem actum, & ita nullam patitur extrinsecam necessitatem, uel proponit obiectum, quod in suo genere est potēs necessario mouere uoluntatē, & ex vi talis obiecti nunquam uoluntas necessario mouebatur, nisi aliunde Deus inferat necessitatem. Dices: Potest proponi obiectum de se insufficiens ad necessario mouendum, eo tamē modo, vel sub tali iudicio, ut necessitatem inferat voluntati. Respondeo primum id fieri non posse absque iudicio falso, nimirum iudicando esse summum bonum, vel bonum necessarium quod tale nō est, quod iudicium Deus immittere nō potest. Deinde etiā illo posito voluntas tūc non moueretur, vt potentia ex se libera, sed vt potentia determinata ad vnum, quia sicut natura sua fertur non tantum in verum bonum, sed etiam in bonum apparēs, ita natura sua nata est necessaria fieri in bonum appetens necessarium. Atq. ita nunquam saluatur, quod voluntas possit necessitari à Deo ad actū, quem ex se libere eliceret. Quod sane falsum est, & contra communem sententiam, derogatque omnipotentiæ Dei. Nam cum ipse sit voluntatis author, & dominus, potest quomodo voluerit ipsā mouere, ac impellere, vt necessario agat, vel impedire, vt omnino non agat. Et confirmatur: nam potestas quam voluntas creata habet ad volendum, vel nolendum, non est infinitæ efficaciæ cum sit commensurata finitæ virtuti talis potentiæ: ergo in vtraque pōt vinci, & superari ab extrinseco agente infinitæ virtutis, vt est Deus: pōt ergo à Deo ita moueri creata voluntas ad volendū obiectum alioqui de re indifferens, vt volūtas sic mota impotens oīno fit ad resistendum, vel vtēdum potestate, quā habet ad nolendū tale obiectum. Imo hoc pertinere ad diuinam omnipotentiam, aliquando docere videtur Augustinus: & nō immerito, cū in illo effectu, vel motione nulla inuoluatur repugnātia. Tūc igitur quamuis voluntas ex se libera sit, & ab obiecto nō moueatur ex necessitate, nihilominus vsus ipse, & actus nō est liber ipsi uolūtati, quia non permittitur a superiori agente vti sua libera facultate; neq. ipsa habet potestatē respectu superioris agentis ad resistendum illi sua absoluta potestate vtēti.

XI. Igitur ad actum, seu vsum liberum voluntatis nō satis est facultas ex se libera cum indifferētia obiecti seu iudicii, nisi etiam superior causa nullam uim, seu præternaturalem efficaciam inferat, sed voluntatem ipsam sinat suo connaturali modo operari, vt Patres etiam Ecclesiæ loquuntur, quos statim indicabo. Non est ergo solidum illius sententiæ fundamentum. Quapropter videndum nunc superest, an posita illa hypothesi, quod Deus ageret ex necessitate naturæ, & quod in homine esset facultas ex se libera, nihilominus recte sequatur nullum fore tūc in voluntate creata usum, seu actum liberum.

XII. Si Deus ageret ex necessitate naturę, nullū in causis esset libertatis exercitium.

Et in hoc sensu dicendum videtur, data illa hypothesi nullum relinqui vsum libertatis in agēte creato. Atque in hoc etiam sēsu vere dicitur ab Scoto, errasse Philosophos ponētes Deū agere ex necessitate naturæ, & admittentes effectus liberos, & contingentes a causis secundis. Ratio verò Scoti nec procedit in hoc sēsu, nec mihi probatur, vt infra dicam. Propria ergo ratio sumenda est ex paulo antea dictis, quia Deus potest per infinitam suam potentiam ita mouere voluntatem, ut necessitatem illi inferat, ut probatum est, idemque posset etiā si ex necessitate naturæ ageret, quia tunc non ponitur esse minoris potentiæ, sed solum minoris indifferentiæ seu libertatis: sed si Deus ageret ex necessitate naturæ, dum in uoluntatem ageret creatam, ageret quāta efficacia posset: ergo semper ageret necessitatem illi inferendo, atque ita nunquā esset in agēte creato libertatis vsus. Minor patet, quia hæc est cōditio naturalis agentis, ut agat quantum potest, quia nō habet facultatem temperandi suam actionem, seu magis, uel minus illam applicandi, quia hoc non fit, nisi per potentiam liberam.

XIII. Obiectioni satisfit.

Sed dicerent fortasse Philosophi, Deum agendo ex necessitate naturæ, non semper agere quantum absolute posset, sed quantum natura causarū secundarum exigit à quibus determinatur, ut magis, uel minus, ut hoc, uel illo modo agat. Sed in primis nos non loquimur, nisi ex hypothesi, quod diuina potētia habeat absolutam necessitatem in agendo. Deinde addimus, quacūnque ratione dicatur Deus agere ex necessitate naturæ, & non ex libertate, non posse determinationem actionis suæ habere ex capacitate naturali causæ secundæ: nā potētia Dei non respicit adæquate illam capacitatem, sed ampliorem: ergo nō potest ab illa determinari. Cur enim ab ea ita limitaretur, ut nunquam posset plus agere: cum maiorem habeat potentiam? Fateor quidem ex illa hypothesi, & ex infinitate potentiæ Dei sequi multa impossibilia: nihilominus tamen illa posita, per locū intrinsecum sequitur Deū per potentiam suam semper ita mouere uoluntatem creatam, ut ei necessitatem inferat. Ideoque Sancti Patres diuinæ sapientiæ, & liberæ prouidentiæ tribuūt, ut in agēdo, & mouendo uoluntatem creatam ita sese accommodet, ut ei uim non inferat, sed eam suo modo se mouere sinat. Vt uidere licet apud Augustinum de prędestinatione, & gratia capite 15. Prosperum ad obiect. Gallor. capite 1. & 11. Cyrillum libro 4. In Ioann. cap. 7. Damasc. lib. 2. de fide, c. 30.

XIV. Neque contra hāc decisionem quæstionis in hoc sensu procedit fundamentum secundæ sententiæ: quia ad libertatem actus, uel contingentiā effectus nō satis est, quod causa secunda sit secundū se libera, seu contingēs, sed oportet, ut quatenus talis est, suā actionem exercere sinatur, quia alias solū materialiter, (ut ita dicam) est libera: non uerò agitur libera: actio aūt non sumit suā rationē, & denominationem à causa materialiter sumpta, sed prout actu influente. Illa aūt ratio non probat, necessitatē Dei in agendo nō impedire liberū usum facultatis creatæ. Neque etiam Diuus Thom. ibi citatus, & in hoc uel in priori sensu contradicit, quia non agit de absoluta Dei necessitate in agendo, sed de necessitate immutabili, quæ nō excludit absolutam libertatem, ut infra declarabimus in disputatione de Deo.

Tertius quæstionis sensus, eiusque resolutio.

XV. Tertius quæstionis sensus est, si Deus ageret ex necessitate naturæ, & non plus ageret, neque alium concursum, aut motionem præberet uoluntati libere creatæ, quā modo præbet, an nunc tolleret contingentiā actionis, & impediret usum libertatis. Qui sensus est ualde diuersus a præcedentib. & ex pluribus suppositionibus proceditur satis cōstat. Vnde in proxima assertione pręcedēte diximus ex necessitate actionis Dei fore impedimentū usus libertatis, quia motio esset maior, quā nunc sit, Deo liberè concurrente: nunc autem inquirimus, si supponamus motionem non esse maiorem, neque diuersam in magnitudine, (ut sic dicā) sed solū in modo

do dandi illam, quia nimirum eadem, quæ nunc libere datur, tunc ex necessitate naturæ, daretur an ex hoc præcisè sequatur impediri usum libertatis, & tolli contingentiam rerum. Et in hoc sensu uidetur procedere sententia, & ratio Scoti.

XVI. Dicendum uero censeo, etiamsi prima causa ageret ex necessitate naturæ illo modo, non impedituram usum libertatis, neq. ablaturam oēm contingētiam effectuū causarum secundarum. Et quoad hoc approbo secundam sniam supra adductam, quia licet plures causæ concurrant ad vnū actum, ut ille sit liber, satis est quod causa proxima libera sit, & quod per cooperationem alterius causæ non extrahatur a suo naturali operandi modo: ita uero contingeret in eo casu: ergo. Maior sufficienter probatur fundamento secundæ sniæ; nam licet plures causę concurrant, & omnes præter unam, quantum est ex se necessario operentur, si una pōt ex sola sua libertate nō elicere actum, id satis est, ut effectus sit liber, seu cōtingens: quia simpliciter potest non esse; neque necessarius modus agendi cæterarum causarum impedit vsum huius potestatis in altera causa, ut supponitur ex dicta hypothesi. Et declaratur facile probādo minorem, quia Deus in eo casu non moueret fortius aut vehementius voluntatem creatam, quam nunc mouet, sed nunc motio Dei non extrahit volūtatem à suo connaturali operandi modo: ergo neq. tunc immutaret; nam, quod illa motio, vel concursus ex parte Dei libere aut necessario detur, nihil refert ad effectum quem ad extra producit, si ipse concursus, vel motio in se non est maior.

XVII. Vnde argumentor secundo, quia alias sequeretur actum voluntatis nostræ nunc non esse liberū, quia Deus ad illum libere concurrit: consequens autem est falsum, tum quia formaliter, & immediate ego non habeo dominium in meum actum ob libertatem Dei, sed ob libertatem meam; tum etiam, quia alias appetitio equi uel leonis esset libera, quia Deus ad illam liberè concurrit: est ergo actus liber respectu alicuius causæ, qui ita fit ab illa, ut sit in ea potentia, & facultas ad non efficiendum illum, non obstantibus alijs causis ad eundem actum concurrentibus, siue illæ quantū est ex se naturaliter, siue libere concurrant: ita uerò se gereret voluntas creata in prædicto casu, ut ostensum est: ergo.

XVIII. Tertio probari idem potest non solum satisfaciēdo fundamento Scoti, sed ēt retorquendo illud: nā si esset alicuius momenti, probaret etiam nunc tolli contingentiam effectuum, & usum libertatis ab omni actu causæ secundæ, quatenus ab illa est, nihilq. esse liberum nisi per respectum ad libertatem primæ causæ. Consequens autem non solum est contra rationem naturalem, sed etiam contra fidem, quia alias non possent actus liberi nobis imputari. Sequela uero probatur, quia etiam nunc causa secunda nō agit nisi mota à prima, seu concurrente prima: & nunc etiam causa prima prius naturæ influit, seu mouet eadem prioritate, qua moueret, si ex necessitate naturæ ageret. Est etiam hæc motio Dei nunc æque efficax, vt supponitur, & probari etiam potest ipso argumento *Scoti*, quia non stat, Deum mouere & creaturam non moueri: ergo posita *Dei* motione necessario mouetur voluntas creata: ergo si talis motio data à Deo ex necessitate naturæ tolleret libertatem in actu uoluntatis humanæ, etiam nunc tollit, quia æque antecedit. Vel certe si nunc non tollit, quia licet aliqua ratione antecedat, tamen absolute datur dependenter ab ipsa uoluntate creata, ut mox explicabimus, eadem ratione in prædicto casu non tolleret, quia licet daretur necessario ex parte Dei, nihilominus daretur etiam dependenter à libero arbitrio creato.

XIX. Nec satisfacit responsio Scoti. s. quod si Deus ageret ex necessitate naturæ, motio eius esset simpliciter necessaria, & ita tolleret omnem contingentiam effectus; nunc autem est libera, & ideo non tollit illam: Hoc (inquam) non satisfacit, tum quia ad summum declarat saluari nunc contingentiā, uel libertatem effectus respectu diuinæ uoluntatis, non uero respectu causarum secundarum: tum etiam quia si intelligat, data illa hypothesi, motionem Dei fore absolute necessariam .i. necessario ponendam in re falsum sumit: solū. n. esset necessaria, quantum esset ex parte Dei: quia tñ simul penderet à uoluntate creata, nec posset in ea reponi sine illa, ideo nō esset absolute necessaria. Itaq. diceretur tunc Deus agere ex necessitate naturæ, quia esset ab intrinseca natura, & ex se determinatus ad concurrendum cum voluntate, tñ quia ille concursus non ponitur in re nisi cooperante simul ipsa uoluntate, ideo non poneretur in re cum absoluta necessitate, sed iuxta exigentiam cooperationis liberæ uoluntatis.

XX. Atque hinc colligitur generalis regula, quæ sententiam propositam confirmat. s. nihil obstare libertati, vel contingētiæ actus seu effectus, quod aliqua causa naturali necessitate ad illum concurrat dummodo aliqua cum indifferentia efficiat respectu cuius effectus denominetur liber. Ratio huius satis declarata est explicando fundamentum secundæ sniæ: amplius vero illustrari pōt nonnullis exemplis. Vnum est iuxta probabilem sniam, quod cognitio, seu obiectum cognitum concurrit effectiue ad actum uoluntatis; nam ille concursus, vt est à cognitione, naturalis est, & sine libertate, & nihilominus actus est simpliciter liber propter indifferentiam voluntatis. Vnde, licet cognitio quantum est ex se ex necessitate naturæ influat, tamē quia eius influxus actualis in re non ponitur sine actuali influxu uoluntatis, ideo absolute nō est necessarius. Simile quid dici potest de influxu habitus concurrentis cū potentia libera: habitus. n. ex se non habet indifferentiam aut propriam libertatem, sed ex necessitate naturæ operatur operante sua potentia. Aliud exēplum est de effectibus agentium naturalium, prout sunt ab ipsis, & à Deo: illa. n. actio, quamuis a proximo agente sit ex necessitate naturæ respectu primæ causæ est libera, quia iuxta ueram doctrinam Deus liberè præbet concursum suum. Vnde ex potestate Dei absolute potest illa actio esse, & non esse, quamuis hæc potestas non sit in proximo agente. *De* facto tamen illa actio denominatur simpliciter naturalis, tum quia sicut ab agente proximo accipit suā determinationem, & specificationem, ita, & has denominationes: tum etiam quia ex generali quadam lege, & definita uoluntate, iam Deus concurrit ad has actiones iuxta exigentiam naturę, seu causę secundæ. Quo sensu accipiēdum est, quod dici solet, influxum causæ primę modificare in secunda, vel ex secunda. Sic igitur data hypotesi in qua versamur, actio esset libera ex habitudine ad causam secundam, quamuis prima ex necessitate naturę præberet concursum suum.

XXI. Quocirca, quod Scotus supra sumit, nō posse eādem actionem esse necessariam respectu unius causæ, & liberam respectu alterius, quia necessarium, & cōtingens contradictoriè opponuntur, uel nō est verum, vel in quo sensu uerum esse potest, non est ad rem. Quod. n. duę causę possint in eūdem actum influere, altera libere, & altera ex naturali impetu naturę, demonstratum est: in hoc ergo sensu non repugnat, eundem effectum esse contingentem, & necessarium respectu diuersorum: nam ob eandem causam non est contradictio, cum contradictoria sumi debeant respectu eiusdem. *Si* autem necessarium sumatur, non tm̄ respectiuè, seu absolute pro eo, quod simpliciter non potest non esse: sic uerum est repugnare, effectum esse necessarium, & habere contingentiam ab aliqua causa tamen in hoc

Vna, & eadem actio an possit alteri esse libera: alteri uero necessaria.

sensu

sensu non est uerum esse necessarium illum effectũ, ad quem concurrit aliqua causa necessario agens: quia satis est, quod respectiue, & quantum ex uli illius causæ necessario fiat cum quo stat, ut ex alio capite, seu respectu alterius, habere possit contingentiam, seu libertatem.

SECTIO IV.

Quomodo stet libertas, vel contingentia in actione causæ secundæ, non obstante concursu primæ, & consequenter quo sensu verum sit causam liberam esse, quæ positis omnibus requisitis ad agendum potest agere, & non agere.

I. HÆC difficultas petitur in secundo argumẽto posito in principio sectionis secundæ; illã quę etiam attingit Scotus illo argumento, quod causa secunda, seu voluntas creata non potest quicquam agere, nisi mota à prima, sed dum mouetur à Deo necessario ipsa se mouet: ergo motus illius respectu eiusdem nunquam est liber, & cõtingens. Maior in terminis est D. Thom. 1. p. q. 105. artic. 1. ad 3. & art. 4. & 5. & probabitur infra, dum agemus de dependentia secundarum causarum à prima. Minor autem est eiusdem D. Thom. 1. 2. q. 10. art. 4. ad 3. ubi dicit; [Impossibile est, Deum mouere voluntatem, & voluntatem non moueri.] Et facile suaderi potest tum ex efficacia, & perfectione diuinæ motionis, tum ex mutua relatione inter mouere, & moueri. Alio modo proponitur eadem difficultas; nam causa libera est, quæ positis omnibus requisitis ad agendum põt agere, & non agere: sed unum ex requisitis, ut causa secunda agat est motio Dei, qua posita non potest agere, & non agere, sed necessario agit, sicut illa non posita, necessario non agit: ergo repugnat illa definitio oĩ causæ secundæ, atque ita respectu illius nulla est contingentia, vel libertas, sed tantum respectu primæ.

Prior dicendi modus proponitur.

II. HÆc difficultas est una ex præcipuis huius materiæ, & occasionẽ præbet amplius declarandi quid sit causa libera, seu quas conditiones requirat, ubi simul exponetur communis, ac recepta definitio causæ liberæ. Authores ergo quos supra retuli, ponentes totam rationem libertatis in indifferentia obiectiua, (vt sic dicam) facile expedient præsentem difficultatem dicentes liberam potentiam esse illam quæ positis omnibus requisitis ex parte ipsius adhuc manet indifferens, seu non determinata ad vnum, ex ui obiecti, & ideo nihil obstare vsui libertatis, quod posita motione primæ causæ iam voluntas manet ad unum determinata, ita, ut non possit non exercere actum ad quem mouetur. Atque in hoc sensu ad soluendam priorem difficultatem applicatur communis illa distinctio de necessitate in sensu composito, & in sensu diuiso; nam, quod voluntas mota a Deo necessario operetur, solum est necessitas in sensu composito, & ideo non repugnat libertati actus sic necessarij. Ad posteriorem autem difficultatem respondebunt limitãdo maiorem, & communem definitionem liberæ facultatis, quod sit illa, quæ potest agere, & non agere positis omnibus requisitis nimirum ex parte intellectus, & ipsius voluntatis non uero ex parte Dei. Quam modificationem ante hos modernos authores indicauerat Almainus in suis moralibus, quam tamen non approbat, licet non satis eam impugnet.

III. Vnde prædicti noui Theologi aliam commenti sunt definitionem actus liberi, esse motum voluntatis factum ex tali iudicio rationis, quod per se, vel per obiectum quod proponit sufficiens nõ sit ad de-

A terminandam voluntatem ad unum. Quam confirmant primo quia tota libertas voluntatis oritur ex iudicio rationis: ergo optime, & sufficienter definitur actus liber per ordinem ad tale iudicium, seu, quod idem est, per ordinem ad omnia requisita ex parte intellectus & uoluntatis. Secundo, quia ad libertatem sufficit indifferentia obiecti, & non requiritur indifferentia potentiæ, ut patet in uoluntate diuina, quæ de se semper est determinata ad unum, tamen, quia obiecta creata sunt illi indifferentia, id satis est, ut libere ea uelit: idem ergo satis erit ad liborum actum uoluntatis.

Refutatur dicta sententia.

B TOta hæc doctrina procedit ex falso fundamento, ut in proxima sect. præce. probaui, & occasio errandi fuisse videtur, quia nõ distinguitur satis inter radicem libertatis, & formalem libertatem potentiæ, & actus. Indifferentia. n. iudicij est radix libertatis, ut supra tactum est, & est cõis Theologorũ sñia; non est tamẽ ipsa formalis libertas, quia ipsum iudicium non est liberum in se, neque est proxime à potentia formaliter libera, ut d cam infra, sed dicitur indifferens obiectiue, seu ex parte obiecti, quia proponit obiectum ita indifferens, ut non trahat ex necessitate uoluntatem. Atque hinc fit vt iudicium indifferens sufficienter iudicet in tali natura, quæ sic iudicare potest, facultatem aliquam formaliter C liberam, & consequenter et vsum, seu actum liberũ si talis facultas modo sibi proprio operari sinatur, nullamque extrinsecam vim patiatur qua cogatur, uel proprius loquendo necessitetur, ut in obiectum tendat alioqui de se indifferens. Hoc enim esse impossibile, supra probatum est, ex quo merito intulimus, absolute, & absq. prædicta limitatione non satis esse ad usum liberum iudicium indifferens, & facultatem ex se se liberam. IV.

Ex quo vlterius colligimus, non recte limitari receptã descriptio iem facultatis liberæ, scilicet; [Quę positis omnibus requisitis ad agendum potest agere, & non agere,] non recte (inquam) limitari ad requisita ex parte iudicij, & ipsius voluntatis, quia D concurrentibus oibus requisitis ex parte iudicij, & existente ipsa facultate de se libera, põt in ipso usu non esse libera, seu, quod idem est, potest actus non esse liber: ergo, ut illa definitio comprehendat non solum facultatem liberam in se ipsa (vt sic dicam,) seu in actu primo, sed etiam vsum, seu actum liberum, non sufficiunt illa requisita. Vnde huius temporis hæretici, cum videant nos operari ex iudicio & aduertentia rationis, & ab ipsis obiectis nõ terri aut determinari ex necessitate, nihilominus aiunt nos nõ libere operari, eo, quod ab ipso Deo necessitatem patiamur. In quo quidem errant asserentes ita Deum de facto in nobis semper operari, quod repugnat fidei, & diuinis Scripturis, ac rectę rationi, non errant tamen in illatione, nimirum, quod E si Deus infert extrinsecam necessitatem actui, non est de facto liber, nec etiam errarent si solum dicerent, uel hunc modum operandi Dei esse possibilẽ, vel illo posito, non sufficere ad usum liberum indifferentiam iudicij. V. Prima illatio.

Vel ulterius infertur, non satisfieri difficultatibus positis per rñsiones illius sententiæ. Nã distinctio illa sensus cõpositi, & diuisi, quia prior expeditur difficultas, licet recte explicata satisfaciat, ut infra videbimus, tñ ita generatim sumpta satis esse non potest; nam ostendemus necessitatem aliquam etiã in sensu composito, repugnare vsui libertatis, eumq. destruere. Et pãtet facile ex dictis; nã Deus aliqua motione, & actiuitate sua põt inferre necessitatẽ voluntati, & tunc actus non esset necessarius in sensu diuiso, quia voluntas de se, & seclusa illa motione VI. Secunda illatio.

motione posset non exercere illum actum: esset autem necessarius in sensu composito, quia posita illa motione non potest non exerceri, & tamen illa necessitas in sensu composito tolleret vsum liberum, quia supponimus Deum tunc necessitate voluntatē quantum potest: aliquid ergo addere oportet, vt illa distinctio satisfaciat. Rursus limitatio illa communis definitionis libertatis, qua soluitur posterior difficultas, improbata iam est præterquam, quod est voluntaria, & occasionē præbet introducendi quęcunque similem pro libito in hac materia. Nā pari ratione posset quis dicere, posita quadam influētia cęli, vel adhibita speciali dæmonis motione, nō posse voluntatem nostram non operari sequendo illā, & nihilominus tunc liberè operaturam, quia positis omnibus requisitis ex parte iudicij, & intrinsecæ facultatis, non necessariò sequitur illa operatio, etiam si ex alia suppositione necessariò sequatur.

VII. Tertia illa tio.

Tandem constat ex dictis falsò excogitatam esse nouam illam definitionem actus liberi, nimirum esse illum, qui fit a voluntate ex iudicio rationis non necessitate, quia potest actus aliunde esse necessarius, necessitate impediēte liberum vsum, vt declaratū est: ergo illa definitio potest conuenire alicui actui absolutè necessario. Ratio autem prima, qua fundatur illa definitio, solum probat iudicium indifferens esse radicem libertatis: non tamē inde fit definitionem actus liberi cōpleri ex hoc, quod procedat à tali iudicio, sed addendum est, quod procedat à facultate consentanea iudicio non impedita, nec extrinsecam necessitatem patiente, quod communis definitio illis verbis explicuit, vt [positis omnibus requisitis possit agere, & non agere] In secūda verò probatione falsum assumitur, cū dicitur ad actum liberum ita sufficere indifferentiam obiecti, vt non sit necessaria indifferentia potentiæ: quō.n. erit liber actus, si potentia nō sit indiff. rēs ab exercendum illum? aut cur obiectum in ratione obiecti dicitur indifferens, nisi quia non infert necessitatē potentiæ, sed eam indifferētem relinquit? Exemplū autem de voluntate diuina, aut falsum sumit, aut non est ad rem, quia affertur in eo, quod non est simile. Voluntas enim diuina, quamuis altiori, & perfectiori modo, verè tamen est indifferens de se ad volendum creata obiecta: nō est enim ad hoc naturaliter determinata, aliàs quomodo esset libera? & licet ab æterno se determinauerit, & in ea determinatione necessariò semper perseueret, tamen illamet determinatio (quicquid ipsa sit) est ex libertate: eiusque necessitas non est naturæ, sed immutabilitatis, quæ non tollit propriam indifferentiam, quam ex se habet res libera. Tamen, quia in voluntate Dei non est efficientia proprii actus, neque compositio ex potentia, & actu, ideo illa indifferentia non est in potentia respectu actus, sed in puro actu respectu obiectorum: & ideo in hoc non est comparanda, indifferentia libertatis creatæ cum diuina.

Definitio libertatis explicatur.

VIII. Vt ergo difficultatibus propositis satisfaciamus, retinenda imprimis, & explicanda est illa descriptio facultatis liberæ, in qua duo postulantur. Vnum est, quod illa sit potentia actiua, ex sua interna facultate habens uim ad exercendam, & suspendendam actionem suam. Aliud est, quod illa facultas dū exercet, ita sit disposita, & proximè, (ut ita dicam) præparata ad opus, ut positis omnibus requisitis ad agendum possit agere, & non agere. In prima huius sententiæ parte non est difficultas, nec ferè est necessaria noua explicatio, suppositis, quæ in sectione 2. dicta sunt, vbi ostendimus libertatem consistere in facultate actiua, vt sic: ex hoc enim manifestè sequitur, libertatem requirere facultatem actiuam indifferentem ad agendum, & non agendum. Vnde, claritatis gratia, possumus in potentia libera duas potentias præscindere, seu quasi duas partes vnius potentiæ. Vna est ad volendum, seu exercendum actum: alia ad nolendum, seu suspendendam actionem. Hæc.n. posterior pars huius potestatis licet in se positiua quædā perfectio sit, tñ in usu per solam negationem, seu carentiā actus talis facultatis exerceri pōt, si de absoluta eius potestate loquamur, ut sumitur ex sancto Tho. 1. 2. q. 6. a. 3. & aliis Theologis ibi, quia non uelle, ut sic, potest esse liberū: nō uelle autem præcisè sumptum, non includit actum, sed carentiam actus. quæ si fit cum perfecta aduertētia rationis, & plena potestate uolēdi, libera erit. Dico aūt, si de absoluta potestate loquamur, quia moraliter, seu ordinariè huiusmodi carentia appetitionis non exercetur absq. positiuo actu qui sit, vel nolitio, qua refutatur obiectū propositum, aut alius actus circa illud, uerbi gratia, amor, uel intentio eius, uel sit conuersio ad aliud obiectum repugnans, aut diuersum: ut experientia satis constat, quia difficilium esset existente perfecta, & practica aduertentia rationis omnem actum uoluntatis suspendere.

Ex quo obiter intelligitur hanc indifferentiā facultatis liberæ primò, ac præcisè satis saluari per habitudinem ad actum, uel carentiam actus, quę solet dici libertas quoad exercitium, quia per eam, ipsum exercitium actus indifferens est. Cum tamen hęc facultas libera uitalis sit, atq. ita perfecta, & spiritualis, ut in se ipsam, & in suos motus reflectere possit, quotiescunque potest non exercere liberè aliquem actum, potest etiam per alium positiuum actū uel- IX.
le illam carētiam, seu nolle exercere talem actum. Atque isto modo nunquam est libertas quoad exercitium sine aliqua libertate quoad specificationem: nam quotiescunq. potest voluntas liberè non amare, potest etiam elicere aliquem actum, secundum suam rationem, & speciem repugnantem amori, & ita est ibi aliqua indifferentia quoad specificationē actus. Præter quam potest aliam intercedere in ordine ad contrarios actus respectu eiusdem obiecti, quatenus potest, uel liberè amari, uel etiam odio haberi. Quam duplicem potestatem includit etiam facultas libera secundum se, & absolutè sumptā, quāuis necesse non sit, ut illā habeat circa omnia, & singula obiecta, quia nō oportet, ut sit æque libera circa illa oīa, ut inferius attingemus. Et hęc de priori parte huius sententiæ.

In secunda parte sentētiæ propositæ declaratur, non solum ratio facultatis liberæ, sed etiā id, quod necessarium est ad vsum libertatis, seu actus liber: hoc enim totam comprehendit prædicta definitio libertatis, & meritò, quia tota difficultas libertatis, & vtilitas eius in ipso vsu, & exercitio libertatis posita est. Est autem considerandum, dupliciter posse dici aliquid requiri ad actum: uno modo tanquā prærequisitum ad actionem, alio modo tanquam intrinsecè, vel essētialiter inclusum in ipsa actione. Illud prius dici solet prærequisitum antecedenter, vel ex parte actus primi, siue illud sit propriū principiū actionis, siue conditio prærequisita ad illam quocunq. mō, uel in quouis genere causæ. Hoc aūt posterius dici potest requisitum concomitanter, seu in ipso actu secundo, quia non distinguitur ab ipsa actione libera, quæ est actus secundus facultatis liberæ. Cū ergo dicitur liberū esse, quod positis omnibus requisitis ad agēdum potest agere, & nō agere, intelligendum est de prærequisitis antecedenter, & in actu primo, nō de alijs. Et hoc ipsum insinuatur in prædicta sententia, cū dicitur, debere facultatem liberam ita esse dispositam, & proximè præparatam ad opus, ut cum ea dispositione possit agere, & non agere: in illa enim præparatione includuntur omnia illa prærequisita in actu primo ad operandum.

XI. Et quidem, quod ad vsum liberum sit necessarium eum illis omnibus dictam indifferentiam, & quasi duplicem potestatem integram manere, facile ostēdi pōt. Primò, quia alias cessatio, v. g. ab opere, non esset ex intrinseca vi, & facultate, sed ex defectu alicuius conditionis requisitæ: hoc autem nil confert ad libertatem: nulla est enim naturalis potentia tā necessariò agens, quæ non possit interdum nō agere ex defectu conditionis requisitæ, vt approximationis passi, vel alterius similis. Imò, si quis rectè ppendat, illud non est posse non agere, sed est potius impotentia agendi, seu non posse agere cum tali defectu: libertatis autem indifferentia nō fundatur in impotentia agendi, sed in potentia non agendi. Vnde, quando ipsamet voluntas caret aliquo actu propter naturalem inaduertentiam rationis, illa carentia actus nō est ex potentia nō agendi, sed ex impotentia sic operandi, seu volendi, & ideo talis carētia non potest esse libera. Vt ergo facultas liberū vsum habeat, necesse est, vt positis omnibus conditionib. prærequisitis antecedenter, seu in actu primo, ex interna vi, & facultate sua possit agere & nō agere. Cū autem dicimus ex interna vi, & facultate, (vt obiectionibus occurramus) non excludimus diuinum concursum, vel maius auxilium necessarium pro actuum qualitate, sed id Theologis relinquimus.

XII. Quod autem dicta definitio intelligenda non sit de requisitis concomitanter, probatur, quia hæc, vt diximus, includuntur in ipsa actione: nā, sicut actio est requisita ad agēdum, ita quicquid in actione includitur, potest dici requisitum. Est autem actio requisita, vt id, quo formaliter determinatur potentia, & constituitur actu agens, & ideo non pōt includi in his conditionibus, cum quibus potentia debet esse indifferens ad agendum, & non agendum, quia inuoluitur manifesta repugnantia: ergo neq. etiam includi debet in illis requisitis totum, id quod est de intrinseca ratione actionis, seu in illa essentialiter includitur: nam eadem est de illis omnibus ratio, quę de ipsa actione. Atq. hæc interpretatio illius definitionis colligitur ex communi sententia Theologorum in 1. dist. 38. & 39. & in 2. dist. n. 24. & ex doctrina Anselmi, quam statim explicabimus.

Expeditur prior difficultas.

XIII. Duplex motio nostræ voluntatis per diuinā. Atque ex hac interpretatione facile expediuntur duæ difficultates in principio tactæ, Ad primam. n. respondetur, duplicē intelligi posse motionē Dei respectu volūtatis nostræ. Vna est antecedens actualem concursum ad actū uoluntatis: alia consistens in ipso actuali concursu. Prior parū nota est Metaphysica, seu ex solis principijs naturæ, tamen in Theologia est certa, & quæcunq. illa sit, cōtinetur sub conditionibus requisitis ad actum antecedenter, seu per modum principij, aut actus primi. Nam, licet hæc motio fiat per actū vitalem, qui est actus secundus, respectu potentiæ, in qua inest: tñ respectu alterius actus, propter quem datur illa motio comparatur per modum principij, & ea ratione dicitur esse per modum actus primi, ut iudicium de bono agendo est principium actus voluntatis, quo tale bonum amatur: vnde licet in intellectus sit actus secundus, tamen respectu voluntatis cōparatur, vt primus, & idem est de aliis similibus. Posterior motio est magis nota lumine naturali, quia physicè est magis intrinsecè necessaria ad actionem creaturæ, computatur autem illa motio inter requisita ad actum concomitanter, quia concursus Dei essētialiter includitur in actione creaturæ.

XIV. De priori igitur motione dicendum est, quod, illa posita, adhuc potest uoluntas non operari illum, actum, propter quem datur talis motio, quia, cū illa motio sit ex conditionibus prærequisitis ad actum A liberum, nisi relinqueret illam potestatem expeditam, tolleret vsum liberum: nam determinaret potentiam ad vnum. Quæ autem esset libertas aut electio, vbi vna tantum pars fuisset cōcessa? vt rectè dixit Enodius ad Constātium, apud Turrianum li. 4. pro epistolis Pontificijs c. 2. Et ideo Conc. Trid. sess. 6. c. 4. de huiusmodi motione præuia etiā in operib. gratiæ definit, illa posita adhuc esse in potestate voluntatis non consentire. Neq. hoc est contra efficaciam diuinæ motionis, tum quia id nō prouenit ex impotentia, sed ex sapientia, prouidentia, & voluntate ipsius primi motoris: tum etiam, quia quando ipse vult, etiam facit efficaciter, vt volūtas infallibiliter cōsentiat, quamuis possit non cōsentire. At vero B per se, & absolute nō repugnat, stante hac motione non moueri volūtatē illo actu, seu motu libero, propter quē talis motio datur, nec quoad hoc sunt correlatiua mouere, & moueri, quando vna motio comparatur ad aliū actum, vt principiū eius, & non tantū, vt uia ad terminum. Quo alias dixit Aug. eū, qui sic mouetur, non posse non sentire motionem: posse aūt non cōsentire, sed hæc res habet in Theologia grauem & prolixā disputationem, à qua nos consueto abstinemus, & ab omnib. opinionibus abstrahentes ea responsione cōtenti sumus, quam oēs sub prædictis verbis amplectuntur, licet in eorū sensu sit dissensio, de quo nunc iudicium non ferimus.

De altera vero motione procedit ppriè difficultas, quam tractamus: nam illa est, qua per se & essen- XV. C tialiter pendet actio causæ secundæ à prima, & vt dixi, non est aliud quam ipse concursus Dei, de quo cur motio dicatur, dicemus inferius, & tractādo de depēdentia causæ secundæ à prima in operādo. De hac ergo motione verum est illa posita, nō posse voluntatem non moueri: negamus tamen id repugnare vsui libertatis, quia illa motio non est ex cōditionibus prærequisitis ad actum, sed essentialiter includitur in ipsamet actione voluntatis. Qualis autē sit hic concursus seu motio Dei, & quomodo sit simul cum influxu ipsiusmet voluntatis creatæ, & an possit dici aliquo modo prior absque læsione libertatis, ac deniq. quomodo sit in potestate hominis habere vel non habere hanc Dei motionem (hoc enim etiam verum est, & ad libertatem necessarium) di- D cemus in loco paulò antea citato.

Respondetur ad posteriorem difficultatem.

Denique secunda difficultas iam ex dictis expedita est: omissa enim priori motione, quę neq. ad nos spectat, nec de illa in argumento est sermo, de posteriori seu concursu Dei negatur esse ex prærequisitis antecedenter, de quibus loquitur definitio libertatis, vt explicuimus, & ideo fatemur illa posita non posse voluntatem non moueri: quia tam supponitur constituta sub actione sua, nō tamen sine determinatione sua libera. Atque in hoc sensu optimè etiam respondetur per distinctionem illam de sensu composito, & diuiso: posita enim hac mo- E tione in sensu composito, non potest voluntas non operari, quia iam supponitur operans: vnde id non repugnat libertati, quia in ipsamet suppositione includitur iam, & supponitur vsus libertatis, de quo, sicut de qualibet alia re vere dicitur, quando est necessariò esse, licet simpliciter & absolutè (quod dicitur in sensu diuiso) posset non esse. Et hoc ipsum est, quod dixit Anselm. lib. de Concordia præsc. à principio, & lib. 2. Cur Deus homo c. 17. & 18. necessitatē ex suppositione antecedente tollere libertatem, nō vero ex suppositione cōsequente. Suppositionem enim antecedentem vocat omne id, quod nos diximus esse prærequisitum antecedenter, seu ex parte actus primi ad actum liberum: vnde hanc suppositionem antecedētē ipse vocat causam rei, & ideo si ex tali suppositione necessariò sequitur actus, tollitur li- XVI.

tur li-

tur libertas, de cuius ratione est cum omnibus illis præ requisitis maneat potentia integra ad agendum, & non agendum, etiam in sensu composito respectu talium cōditionum antecedentium, vt declaratum est. Suppositionem autem consequentem vocat omnem illam, quæ includit ipsammet actionē creaturæ, quia iam illa supponit vsum liberum, vt declaratum est. Vnde necessitas ex illa non potest ipsum liberum vsum auferre, quia non est necessitas rei, sed illationis tantum, vt D. Th. dixit q. 24. de verit. art. 1. ad 13. Qui hanc doctrinam confirmat lib. 2. Phys. lect. 15. in principio: fauet etiam D. August. 5. de Ciuit. cap. 10.

SECTIO V.

Quænam sit facultas, in qua formaliter residet libertas causæ creatæ.

I. Ob. & solū rōnale agens est libertatis capax. IN tertia, & quarta ratione dubitandi sectione secunda propositis petitur, vt distinctius declaremus, quænam sint causæ creatæ, quæ in agēdo non subduntur necessitati, & per quam facultatem hoc dominium habeant. Et quidem de causis principalibus, seu operantibus vt quod, facilis est resolutio ex dictis: ostendimus enim res omnes ratione carentes, carere etiā libertate ob imperfectionē suam. Quo fit, vt econtrario omnia agentia rationalia seu intellectualia, sint etiam agentia libera; nam illa negatio vsus rationis est sufficiens, & adæquata ratio carētiæ libertatis: ergo opposita affirmatio, est etiam adæquata ratio oppositæ affirmationis. Et cōfirmatur: nam ostensum est in particulari hominē esse agens liberum, licet in gradu intellectuali sit infimum omnium: ergo à fortiori dicendū est omnia agentia creata, quæ intellectum habent, habere etiā libertatem. Quod iterum de intelligentijs creatis in particulari dicemus infrà de eis disputantes. Neque cōtra hoc obstat argumentum sumptū ex motibus aut influentijs cœlorum. Nā quod attinet ad intelligētias motrices cœlorum, etsi in alijs rebus liberæ sint, possunt in mouendis cœlis necessitate aliqua duci, vel ex motione, & imperio superioris agentis, vel ex fine præconcepto, quem immutabiliter diligunt atq; intendunt. Quod vero ad influentiam cœlorum attinet, dicendum est illam non extendi directè ac per se ad res spirituales, & immateriales, tum quia solum influūt per Physicum motum, cuius res spiritualis incapax est, tum etiā, quia res spiritualis est ordinis superioris, & ideo in eam directè agere non potest res materialis. Animi autem hominum in se immateriales sunt, & libertatem habent, quatenus immateriales sunt, & per immaterialem potentiam operantur, & ideo influentia cœlorum non potest libertatis vsum hominibus impedire, etiamsi indirectè medio corpore, & affectibus eius possit illas in alterutram partem magis aut minus inclinare, quam inclinationem potest homo sua libertate superare, & astris dominari.

II. Spūalis substantia libertatis radicale principium. Ex quo vlterius constat, principium principale quo liberæ actionis, semper esse substātiam aliqua, seu substantialem formam spiritualem. Probatur, quia huiusmodi principium, vel est anima rationalis, vel aliqua superior substantia, sed anima rōnalis est immaterialis, & multò magis omnis superior substantia: ergo. Et confirmatur: nam omnis forma materialis, quatenus talis est, operatur absque intelligentia, & ratione, & ideo operatur modo mere naturali, ergo forma, quæ est principium liberæ actionis esse debet spiritualis.

III. Proximū principiū liberæ actionis semper est potentia spiritualis. Tertiò hinc etiam constat, principium proximū actionis liberæ esse potentiā aliquam substantiæ spiritualis, quatenus spiritualis, seu intellectualis est. Quod addo propter animam humanam, quæ licet A plures habeat facultates, multæ tamen earum materiales sunt, quia non conueniunt illi, quatenus intellectualis est, & ideo non sunt principium proximū liberæ actionis. Ratio huius assertionis est, quia principium proximum debet esse accommodatum principali. Item, quia res non habet dominium sui actus, nisi quatenus intellectualis est: ergo nō habet hoc dominium, nisi per facultatem pertinentem ad gradum intellectualem: hic autem gradus immaterialis est secundum se, & secundum omnes potentias sibi proximas: ergo. Solum est animaduertendum, dupliciter actionem aliquam denominari liberam. Vel vt actum elicitum, seu proximè in ordine ad potentiam efficientem actionem, quomodo ipsū B velle liberum est, uel actum imperatum, seu remotè in ordine ad potentiam, mouentem, seu applicantē inferiorem facultatem ad agendum, quomodo ambulare est liberum. Cum ergo agimus de proximo principio actionis liberæ, intelligendū est de actione propriè libera in ordine ad suum immediatum principium: & hoc modo dicimus, principium proximum actionis liberæ esse facultatem spiritualem, nam principium proximum actionis, quę solum imperatiuè libera est, interdum esse potest facultas materialis, vt est potentia motiua secundum locum residens in membris corporis, quia illa esse pōt subordinata superiori potentiæ spirituali, in qua est propria vis denominatiua in suum actum, & mediante illo in inferiorem potentiam, & actionem eius. Vnde etiam dici potest, quod licet actio imperatiuè li- C bera Physicè, & secundum suam entitatem proximè fiat alia potentia, denominationem autem libertatis non habet nisi à superiori potentia medio actu eius, illa ergo potentia, quæ principium proximū est actus per se ac immediatè liberi, spiritualis esse debet, ac per se spectans ad intellectualem gradum quatenus talis est. Liber actus, vel elicitus uel imperatus.

Liberum arbitrium non in actu, vel habitu, sed in potentia aliqua consistere.

IV. ATque hinc quartò concludimus liberum arbitrium creatum directè, & formaliter cōsistere in huiusmodi potentia, quæ prædictam vim, & do- D minium habet in suum proprium actū. Neq; oportet immorari in refutādis eorum opinionibus, qui dixerunt liberū arbitrium cōsistere in aliquo actu, vel in habitu, vel in potentia, prout aliquo habitu affecta. Ex quibus opinionibus primā tenuit Heruæus quodlib. 1. q. 1. secundā Bonau. in 2. dist. 25. a. 1. q. 4. tertiam Alber. in 2. dist. 24. art. 5. Verum hæ opiniones aut probabiles nō sunt, aut aliter vocibus vtuntur. Homo. n. liberum arbitrium habet, etiam quādo nihil operatur, alias amitteret liberū arbitrium per solam cessationem ab actu, quod absurdum est, non ergo potest liberum arbitrium in actu consistere. Item homo est liberi arbitrij, quia potest operari, & non operari positis omnibus requi- E sitis ad agendum: est autem potens proximè ad operandum per aliquam potētiam: ergo libertatem habet proximè per aliquam potentiā animæ: talis ergo potentia erit liberum arbitrium. Deinde, si libertas arbitrij consistit in aliquo actu, inquiro, an ille actus sit elicitus a potentia libera nec ne. Si primū dicatur, iam libertas antecedit illum actum, est ergo in ipsa potentia ante actum. Si uero dicatur secū dum, ille actus necessarius est: quomodo ergo in illo potest consistere arbitrij libertas.

V. Obiectioni respondetur. Dicetur fortasse illum actum, etsi necessarius sit posse esse principiū liberæ electionis aut deliberationis: ita enim uisus est philosophari Heruæus. Existimat enim potentiam nō esse aptam ad eliciendū actum liberum, nisi præcedat actus necessarius, qui sit principium eius: nam liberum actum (inquit)

præcedit deliberatio, & deliberationem præcedit voluntas deliberandi. Sed hoc intelligi potest de actu intellectus, vel de actu volũtatis. Verum ergo est ante primum actum liberè elicitum, debere necessariò præcedere actum intellectus, non liberum nec propriè voluntarium, sed naturalem: quia cum nihil possit esse volitum quin sit præcognitum, ante omnem volitionem antecedere debet iudicium aliquod: illud ergo iudicium, quod antecedit primam volitionem, non potest esse ex volũtate profectum, & consequenter neque liberum. Impropriissimè autem ac falsò dicetur, illud iudicium esse ipsum liberum arbitriũ, eo quod in suo genere possit esse fundamentum, & origo liberi vsus, quia solum est conditio requisita, & applicatio obiecti, vt potentia libera possit sua facultate vti. Et quamuis daremus iudicium illud concurrere actiuè ad actum liberè elicitum à voluntate, nihilominus non in illo consisteret libertas: nam potius ipsum de se naturaliter influit, expectat tamẽ (vt sic dicam) consensionem, seu influxum voluntatis, in cuius potestate est illũ tribuere aut suspendere: non ergo rectè tribuitur libertas illi iudicio, seu actui intellectus, vt principio in quo proximè residet.

VII. Si verò id intelligatur de actu voluntatis, non est in vniuersum verum ante omnem actum liberum voluntatis, præcedere aliquem actum naturalem, qui sit principiũ actus liberi: quis.n. est talis actus, aut quæ necessitas cur antecedere debeat? Respõdebitur, illum esse volũtatem deliberandi. Sed contra: nam in primis in Deo est perfecta libertas sine tali voluntate, præexistente in intellectu (modo nostro intelligendi) perfecta rerum scientia merè naturali, ac necessaria. Angelus etiam in primo instante habuit actum liberum voluntatis absq; præuia uoluntate deliberandi per intellectũ, sed supposita tãtum aliqua actuali cognitione intellectus, quam habuit concreatam, & receptam potius quam propria uolũtate acquisitã. Et similiter homo si in intellectu hẽt sufficientem propositionem, & considerationem obiecti, etiamsi illam non habeat ex applicatione uoluntatis, sed ex obiecti oblati excitatione, vel ex locutione, aut infusione alterius potest immediatè liberè velle, aut nõ uelle tale obiectum. At deinde, licet in homine sæpe antecedat illa voluntas deliberandi, seu aliquid amplius inquirendi, uel considerandi de tali obiecto, etiam illa uoluntas deliberãdi non est naturalis, sed libera, quia nihil est, quod necessitet ad illam habendam: ergo neq; illa voluntas deliberãdi semper antecedit alium actum liberum circa omne obiectum, neque cum antecedit semper est naturalis ac necessaria. Et ratio est, quia, ut uolũtas uelit obiectum, nõ est necesse, ut prius uoluerit considerationem obiecti, sed satis est, quod talem consideratonẽ habeat, siue illam considerationem habeat à natura, siue à uoluntate, siue aliunde. De necessitate.n. obiecti uolẽdi solum est, quod sit præcognitum: quod uerò illa cognitio hinc, uel inde proueniat, accidentarium est. Et eadem ratione, etiamsi sæpe accidat consultationem, & inquisitionem intellectus esse directè uoluntariam, non oportet, ut sit ab aliqua uolitione naturali, seu necessaria, sed potest esse à uolitione libera, imò moraliter ita accidit, & ideo sæpe consideratio est culpabilis, quia cõsideratio poterat per liberam uolũtatem haberi. Ex hoc ergo capite non est necesse, ut aliquis actus naturalis uoluntatis præcedat liberum.

An ois intẽtio finis necessaria. Aliter obijci põt, quia intẽtio finis semper præcedit electionem mediorum: intentio autem finis necessaria est: nam libera, ut Arist. & D. Tho. sentiunt, solum est in electione mediorum. ergo ex hoc capite ante actum liberũ antecedit semper aliquis actus necessarius, qui est principium proximum, & ratio electionis liberæ: ergo in eo ponenda est primò li-

A bertas arbitrij. Respondeo, & falsum assumi, & malè colligi. Non.n. omnis intentio finis necessaria est, sunt.n. multi fines particulares, quos non solũ quoad exercitium, sed etiam quoad specificationẽ, liberè uolumus, solumque finem ultimum, aut summum necessariò amamus, idque quoad specificationem tantum, non quoad exercitium, saltem pro statu huius uitæ, ut paulò inferius attingemus, & ibi declarabimus, quomodo libertas dicatur uersari circa electionem. Deinde etiam, quando intentio finis antecedit, libertas quæ est in electione mediorum non est ei attribuenda, ut proprio principio, sed facultati, a qua est ipsa intentio, & electio, tum quia adhuc incertum est, an intentio sit proprium ac per

B se principium efficiendi electionem, uel tantum dispositio præuia, seu conditio necessaria ad illam: tũ maximè, quia etsi intentio concurrat actiuè cum potentia ad electionem: tamen determinatio ad eligẽdum hoc medium præ alijs, non est ab intentione, sed ex uirtute ipsius uoluntatis, ex cuius influxu est intrinsecè uoluntaria ipsa electio, & consequenter determinata ad hoc mediũ potius, quam ad aliud. Nulla ergo ratione intelligi potest, quod facultas libertatis propriè resideat in aliquo actu, sed in potẽtia, à qua proximè est actus liber.

Et similibus argumentis facilè ostendi potest liberum arbitrium non esse aliquem habitum. Primò quidem, quia uel talis habitus esset naturalis, & con- VIII.

C genitus cũ potentia, uel acquisitus per actus (omitto habitus infusos, quia nũc de naturali libertate, & de actibus ordinis naturalis loquimur.) Primum dici non potest, quia iuxta ueram doctrinã nullus est naturalis habitus, naturaliter inditus uoluntati, si propriè loquamur de habitu, prout est qualitas distincta à potentia, addẽs illi facilitatem, uel inclinationẽ, hanc.n. non dat natura, sed usus. Neque aliud docet experientia, uel ratio: nam inclinatio aut uirtus, quam natura indidit potentiæ, non est aliud ab ipsa potentia. Vnde si fortasse D. Bonauentura, aut Albert. nomine habitus intelligunt habilitatem, seu uim connaturalem talis potentiæ, solum in nomine a nobis differunt. Secundum etiam dici non potest, quia habitus facultatis liberæ per actus liberos ac-

D quiruntur; antecedit ergo usus liberi arbitrij huiusmodi habitum: ergo non potest ipsum liberum arbitrium consistere in tali habitu. Præterea est generalis ratio, quia habitus in tantũ potest esse principium actus liberi, in quãtum possumus eo uti cũ uolumus: non ergo dat ipse habitus libertatem, sed potius (ut ita dicam) illam accipit a potentia, in qua residet, quatenus potentia est, quæ habitu utitur, & in eius facultate positum est illo uti, uel non uti. Tertia ratio sit, quia habitus non dat posse operari, sed dat facilitatem in operando: unde nullum actũ naturalis ordinis potest uoluntas efficere affecta habitu, quem absolutè non possit absque habitu: liberum autem arbitrium non necessariò requirit hanc facilitatem in operando, sed absolutam potestatem

E agendi, & nõ agendi, positis omnibus requisitis: unde homo ratione utẽs à principio liber est antequã illam facilitatem acquirat: non ergo consistit libertas in aliquo habitu, neque in potentia simul cũ habitu, cum ipsa per se habeat absolutam potestatem. Solum in habitibus per se infusis id uideri põt probabile, quatenus hi habitus non tantum dant facilitatem, sed ipsum etiam posse. Vnde concedi potest hos habitus complere ex hac parte intrinsecam libertatem respectu supernaturalium actuum. Quamuis etiam sine illis possit potentia, si aliàs habeat auxilium proportionatum, dici simpliciter libera ad tales actus, quia ad nõ eliciẽdos illos per se sufficit: ad eliciendos autẽ non tantũ per habitus, sed etiam per auxilia compleri potest. Neque in hac doctrina occurrit difficultas, nec Diuus Bonauẽtura,

aut

ant Albertus argumētum aliquod subijciunt, quod nostra responsione indigeat.

Liberum arbitrium non esse potentiam, ab intellectu, & voluntate distinctam.

IX. SVpposito ergo facultatem liberā proximè positā esse in aliqua potentia animæ, seu substātiæ intellectualis, inquirendum superest, quænam potentia illa sit. Et inprimis non defuerunt, qui dicerent, esse potentiam distinctam ab intellectu, & uoluntate. Ita tenet Alex. Alens. 2. p. q. 72. memb. 2. art. 1. §. 3. vbi ait, liberum arbitriū propriè, & specialiter sumptum esse potentiam quādā motricē distinctam ab intellectu, & voluntate. Veruntamen hæc sententia neq. probari, neq. intelligi potest. Aut. n. est sermo de potentia motrice secundum locum, aut de potentia motrice aliarū potētiarū ad actus suos. De priori probabile est esse in anima, vel ēt in intelligentijs distinctam ab intellectu, & voluntate, siue ad mouendum se, siue ad mouendas res alias, ut suprà tactum est, & dicetur etiā infra tractando de intelligentijs creatis. Veruntamen non potest libertas in hac potentia formaliter constitui. Primo, quia illa potentia propriè nō elicit actum immanentem, sed actionem transeuntem, & ideo imperfectior est quam oportet, ut sit capax formalis libertatis. Secundo, quia illa potentia non exit in actum, nisi applicata per uoluntatē, mouet. n. angelus vel homo se aut alia quando uult: imò in uniuersum principiū motus in uiuētibus perfectioribus est appetitus: ergo illa potētia non est libera actiuè, vt sic dicā, seu elicitiuè, sed passiuè, seu imperatiuè: nō est ergo in se potētia libera, sed subijcitur potētiæ liberæ. Vnde eius actus solum est uoluntarius per denominationē ab actu alterius potentię, non intrinsecè per se ipsam, quod necessarium est ad potentiam formaliter liberam, & paulò infrà exponam. Si aūt sermo sit de potentia motrice aliarum potentiarum, talis potentia in creatura intellectuali non est alia à uoluntate, & intellectu: nam loquendo de motione obiectiua, sic intellectus mouet uolūtatem: si aūt de motione effectiua, seu applicatiua ad opus, sic voluntas est, quæ mouet, & se, & alias potentias: non enim applicamur ad operandum libere, nisi quia volumus: fingere ergo aliam potentiam, & superuacaneum est, & intelligibile, quia non nisi appetendo, & uolendo inclinamur, & applicamur ad operandum.

X. Quod si fortasse Alēsis non re, sed ratione distinguit potentiam hanc motricem potentiarum à uoluntate, & hoc sensu vocat liberum arbitrium distinctam potentiam à uoluntate, primum solum in verbis à nobis differet. Deinde nō satis declarat munus liberi arbitrij: non enim adęquatè consistit in motione aliarum potentiarum, sed etiam in uolendo quouis obiecto, cum potestate non volēdi illud. Sit ergo constans, & certum facultatē hanc in qua proximè est formalis libertas, non esse aliam ab intellectu, & voluntate. Quæ autem harum potentiarum sit explicandum superest.

Libertatem formalem non esse in intellectu sed in sola voluntate.

XI. IN qua re tres modi dicendi esse possunt. Primus est intellectum, & voluntatem simul ac formaliter complere libertatem arbitrij, ita vt vtraq. ex his potentijs formaliter libera sit in suis actibus, & ex vtriusq. libertate consistat perfecta libertas hominis cū suis humanis actibus. Hunc tenuit Durand. in 2. d. 24. q. 3. Vbi primum ait intellectū simul cū voluntate esse potentiam formaliter liberā: putatque esse sententiam Arist. 9. Metap. c. 3. vbi indistinctè ait, potētias naturales esse liberas. Deinde subiūgit Durandus, intellectum esse prius, & perfectius liberum, quia cū propriū sit potentiæ rōnalis esse liberam, quæ perfectius fuerit rōnalis, erit perfectius libera intellectus aūt est perfectior rōnalis potentia: imo ille solus est propriè, & quasi essentialiter rōnalis: voluntas aūt solum participatione, seu subordinatione quadam, quatenus apta est ratione dirigi: ergo intellectus est ēt primariò liber. Et confirmatur: nā intellectus non solum est liber, sed etiā est radix libertatis uoluntatis: nam ex indifferentia iudicij, quod ad intellectum spectat, oritur indifferentia electionis, quæ pertinet ad uoluntatem: ergo libertas prior, & perfectior est in intellectu: nā propter quod vnumquodque tale, & illud magis. Tandem hinc tacitè concludere videtur Durandus liberum arbitrium formaliter quasi coalescere ex intellectu, & uoluntate. Vnde, & à Magistro ibi, & à D. Thom. 1. 2. q. art. 1. definitur liberum arbitrium esse facultatem voluntatis, & rationis: illa enim particula, & non copulatiuè, sed collectiuè sumenda est. Vnde munus liberi arbitrij non in solo iudicio, vel sola electione, sed in utroque simul consistet.

Secundus modus dicendi esse potest libertatem esse formaliter in solo intellectu, & non in uoluntate. Hunc non inuenio apud aliquem auctorem: uidetur autē posse satis probabiliter fundari in quadā sententia a multis recepta, nimirum uolūtatem omnino determinari ad electionem a iudicio intellectus: ita, vt nec sine illo possit determinari ad aliqd eligendum, neq. illo posito possit ab illo discrepare, seu non conformari illi. Nam ex hoc principio apertè sequitur primò, potentiam uoluntatis nō esse formaliter liberam. Primò, quia nunquam est in potestate eius agere, & nō agere, positis omnibus requisitis antecedenter, ut superius declaratum est: vnū enim ex his requisitis est iudicium rationis, quo posito non est in potestate uoluntatis, aut non agere, si iudicatum est esse agendum, aut agere, si iudicatum est non esse agendum. Secundò, quia uolūtas in sua determinatione magis passiuè, quam actiuè se gerit cum necessitate quadam sequatur motionem alterius facultatis: at formalis libertas non potest esse in potentia, ut mota, sed ut se mouente, sicut ostensum est. Tertiò declaratur exemplo potentiæ executiuę seu motiuæ secundum locum illa enim, & mouere potest, & cessare a motu, & hunc motum efficere, vel contrarium, & tamen non est formaliter liberā quia id non potest quasi se mouens, seu determinās sed tanquam mota, & necessario sequens motionem voluntatis: ergo idem dicendum erit de uolūtate, cum pari necessitate obsequatur iudicio intellectus. Ex hac autem parte sic probata, necessariò cōcluditur altera nimirum libertatem formaliter esse in intellectu quantum ad potestatem ferendi, & nō ferendi iudicium, quia alias nullibi relinquetur formalis libertas. Et potest etiam hæc pars confirmari argumentis Durandi. XII. Libertas non est in solo intellectu formaliter.

XIII. Tertius modus dicendi est libertatem esse formaliter in uoluntate, & non in intellectu. Hoc est D. Thom. 1. p. qu. 83. art. 3. & 1. 2. qu. art. 13. art. 1. ad. inctio 6. & in 2. d. 24. q. 1. quibus locis idem tenent Caietan. Capreol. Contad. & alij Thomistæ: consētiunt etiam Richard. dicta dist. 24. & Scotus d. 25. & Henric. quodlib. 1. q. 16. Et hanc sententiam cēseo esse verissimam, quæ satis probata erit contra præcedentes, si ostenderimus non esse in intellectu formalem libertatem, quia nulla potentia præter voluntatem relinquitur, in qua esse possit. Id autē in hunc modum demonstrari potest, quia intellectus secundum se neque est liber quoad specificationem sui actus neque quoad exercitium: ergo nullo modo est liber: neque enim alius modus libertatis excogitari potest.

XIV. Prior pars probatur, quia intellectus ex natura sua determinatus est, vt assentiat vero, & dissentiat falso: qđ si natura harũ rõnum in obiecto sit, aut eã ipse non percipiat, neutrũ actũ elicere põt, quia nõ põt absq; obiecto operari. Dices inter hęc membra dari posse mediũ, nimirum quod in obiecto intellectus nõ clare videat veritatem aut falsitatem: appareat tamen aliquo modo rationibus probabilibus vel testimonio alicuius. Tunc ergo poterit intellectus esse liber quoad specificationem actus. Respondetur in primis non posse intellectum ex se determinari ad speciem actus, nisi etiam possit se determinare ad exercitium, quia potentia non se determinat ad talem actum, nisi exercendo illum, & quia, ut supra diximus, libertas primò, & per se cernitur in exercitio actus: si ergo ostenderimus, intellectum non esse ex se liberum quoad exercitium actus, constabit etiam circa talia obiecta non habere formalem libertatem quoad specificationem.

XV. Praeterea potest à priori declarari, & probari, quia intellectus circa talia obiecta sic proposita, nõ ideo manet ex se quasi suspensus, & indeterminatus, quia habet intrinsecã uim, & dominiũ sui actus, sed solũ quia obiectũ non est satis applicatũ, ut naturali impetu, quo inclinatur ad uerũ, ex necessitate in illud feratur. In quo cernitur magna differentia inter uoluntatẽ, & intellectum: nam intellectus non potest esse aliquo modo indeterminatus circa suum actũ, nisi ob imperfectam propositionem obiecti. At uero voluntas ẽt circa obiectum exacte propositum põt esse indifferens iuxta capacitatem obiecti. Et hac ratione in intellectu diuino nulla est proprie indifferentia quoad iudicium, quia semper est actus scientiæ euidens, & cum perfecta manifestatione obiecti: in uoluntate autem est indifferentia, respectu obiectorum, etiamsi perfectissime proponantur.

XVI. Et ratio magis à priori sumi potest ex diuersitate obiectorum intellectus, & uoluntatis: nam formale obiectum intellectus est ueritas: in eodem autem obiecto non possunt esse ueritas, & falsitas; quia ueritas consistit in indiuisibili, ut suprà tractatum est, & ideo per se, & quantum est ex meritis obiecti intellectus semper est determinatus ad unum quoad speciem actus: vnde si interdum non satis determinatur, solum est, quia obiectum non sat's proponitur, seu apparet: non uero ex interna vi, & dominio ipsius intellectus supra actum suum. Voluntatis autẽ obiectum est bonum: potest autem idem obiectum esse simul bonum, & malum, seu conueniens, uel disconueniens in ordine ad diuersa, seu sub diuersis rationibus, & ideo stante perfecta obiecti propositione, seu cognitione, potest esse potentia appetitiua indifferẽs quoad specificationem ad prosequẽdum vel refutandum tale obiectum: indifferentia ergo quoad specificationem per se, ac formaliter non reperitur in intellectu, sed in uoluntate.

XVII. Altera pars de necessitate quoad exercitium probatur, quia nulla potentia cuius actus non sit intrinsece uoluntarius, potest esse formaliter libera quoad exercitium: sed actus intellectus non est intrinsece voluntarius: ergo intellectus non est potentia formaliter libera. Vt intelligatur antecedẽs suppono, duobus modis posse actum esse uoluntarium; primò extrinsece per denominationẽ ab actu alterius potẽtiæ mouentis, seu applicantis aliam potentiam ad opus: quomodo deambulatio est uoluntaria, quando quis sponte sua se mouet. Secundo modo est aliquis actus voluntarius intrinsece, & per se ipsum, vt actus amoris voluntarius est, quidem enim magis spontaneum quam amare? & tamen per se loquendo, non est uoluntarius per denominationẽ ab alio actu, sed per seipsum. Non enim est necesse, ut qui amat, priori, & distincto actu velit amare, & quamuis interdum aliquis pro libertate sua id facere possit, tamen est accidentarium ad uoluntarium amorem: immediate enim, & absque priori actu potest quis amorem elicere: & ipsumet amare, intrinsece est uelle amorem. Sed est differẽtia, quod in priori modo uoluntarij, actus qui denominatur uoluntarius ab alio, est obiectũ, & effectus: eius obiectũ quidem, quia in ipsum tendit prior actus: effectus autem, quia talis actus non solum est uolitus, ut obiectum, sed ẽt caussatus, saltem mediate, quatenus ex ui actus uoluntatis, vel appetitus applicatur inferior potentia ad operandum. At uero actus, qui per seipsum est intrinsece voluntarius, non comparatur ut proprium obiectum, vel effectus ad illum actum quo est voluntarius, quia est uoluntarius seipso, & non est proprie obiectum vel effectus sui ipsius: habet ergo aliud obiectum in quod directe tendat, & est effectus potentiæ, à qua elicitur, & solum per quandam uirtualem reflexionem quam in se includit, est voluntarius: unde dici solet uolitus per modum actus, non per modum obiecti.

XVIII. Ex quo intelligitur, nullum actum posse esse intrinsecè, & per seipsum voluntarium, nisi illũ, qui est elicitus à potẽtia appetitiua. Probatur, quia propriũ voluntarium, vt distinguitur a cõnaturali, formaliter prouenit ab aliquo actu elicito ab appetitu uitali: & ita in priori modo uoluntarij actus ille, qui extrinsece dicitur uoluntarius, eã denominationem recipit ab aliquo actu elicito ab aliquo appetitu vitali, à quo imperatur: ergo actus, qui per seipsum est voluntarius, cum non recipiat hanc denominationem ab alio actu elicito ab appetitu, necessario debet esse elicitus ab appetitu vitali. Et ex ipsa ratione, & modo talis actus põt ẽt reddi ratio: nam actus elicitus à uoluntate est per modum intrinsecæ, & spõtaneæ tendentiæ, & inclinationis in obiectum: & ideo talis tendentia seipsa ẽt est spontanea: hic autem modus tendentiæ est proprius appetitiuæ potẽtiæ: ergo est ẽt illius proprium, quod actus eius sit per seipsum intrinsece voluntarius; cum ergo intellectus non sit potentia appetens, constat actum eius non esse per se ipsum intrinsece voluntarium, quæ erat posterior pars antecedentis assumpti.

Actus in se voluntarius sẽper est elicitus ab appetitu.

XIX. Prior vero pars, scilicet solam illam potentiã esse posse liberam quoad exercitium, cuius actus est intrinsecè voluntarius; declaratur in hunc modum, quia exercitium actus, seu (quod idem est) determinatio potentiæ ad operandum, esse debet aut naturalis ex solo impetu naturæ, aut uoluntaria ex inclinatione elicita operãtis. Neq; n. intelligi potest alia ratio, ob quam causa aliqua exeat in aliquod opus nisi vel quia est talis naturæ ex se determinatæ ad illud opus, vel quia vult, & appetit talem operationem. Sed potentia libera quoad exercitium non determinatur ad opus ex solo impetu naturæ: ergo est determinanda uoluntariè: ergo aut extrinsecè per uoluntarium elicitum ab alia potentia: & sic nõ erit potẽtia formaliter libera, sed imperatiuè quia ipsa non se mouet quoad exercitium, sed mouetur, & determinatur ab alio; Vel per uoluntarium intrinsecum; & sic necesse est, ut talis potentia sit appetitiua: ergo vt potentia aliqua sit formaliter libera quoad exercitium, id est, potens se ipsam determinare ad exercendum actum liberũ, necesse est, vt sit potentia intrinsecè uoluntariè operans per suum actũ: cum ergo intellectus non sit talis potentia, vt per se constat, recte concluditur ipsum non esse potentiam formaliter liberam in exercitio sui actus.

XX. Quod quidem confirmari potest primò ex communi modo sentiendi, & loquendi omnium hominum: cum enim possit homo de hac re uel illa considerare, si quis interrogetur cur potius in huius rei consideratione quam alterius occupetur, respondebit id facere quia vult: imò, & qui credit ea, quæ nõ manifestè euidet, credit quia vult, uolũtate rationa

regu-

A regulata, si prudenter colit: & ideo dicunt Theologi credere esse meritoriũ, & pendere ex pia affectione voluntatis: ergo signum est intellectum nũquã liberè determinari ad alterutrã partem, nisi per voluntatem: ergo non est ipse in se formaliter liber. Et confirmatur tandem, nam quando actus, seu exercitiũ actus intellectus, nõ habetur ex necessitate naturæ non potest ab homine assumi, seu præferri carẽtiæ talis actus, seu exercitij, nisi per quãdam electionem, qua hoc præfertur alteri: sed electio est actus voluntatis: ergo determinatio potentiæ ad exercitiũ actus semper est per imperium, seu motionem voluntatis eligentis: atq. ita tota libertas talis actus est formaliter ex voluntate, & non ex intellectu. Idemque maiori ratione concluditur, quando electio nõ
B solum est de exercitio actus intellectus, sed etiam de specie eius, vt cum quis eligit credere firmiter potiùs quã discredere, vel dubitare: illud.n. necesse est fieri per voluntatẽ determinantem intellectum, vt rectè dixit D. Thom. 2. 2. q. 2. ar. 1. ad tertium.

XXI. Ex probatione igitur huius partis relinquitur in primis satis improbata opinio Durandi: nam si intellectus non est formaliter liber, non potest liberũ arbitrium formaliter consistere in collectione, seu aggregato vtriusque potentiæ intellectus, & voluntatis. Dico autem [formaliter,] nam radicaliter pertinet intellectus, seu ratio ad liberum arbitriũ. Quo sensu dictũ est, liberũ arbitrium esse facultatem voluntatis: & rationis. Est enim volũtatis formaliter,
C rationis autem præsuppositiuè, seu radicaliter. Neque oportet cum Scoto, Henrico, & alijs disputare, qui negant rationem esse dicendam radicem libertatis, sed solum conditionem necessariam ad libertatem: nam hi authores vidẽtur de modo loquendi magis quam de re contendere. Nam, quia cognitio solum est necessaria conditio, præuia ad volitionẽ, ideo modum cognitionis solum appellare volunt conditionem necessariã ad modum volitionis, qui in libertate consistit. Optimè tamen dici potest, radicem libertatis esse rationis, seu intelligentię vsũ: nam, si de potentijs ipsis loquamur, potentiæ appetitiuæ sequuntur cognoscitiuas, ita vt licet radix earũ sit anima, immediatè tamen est radix potentiæ cognoscitiuæ, & mediante illa appetitiuæ: & ita perfectior appetitus radicatur proximę in perfectiori
D potentia cognoscente: ergo etiam hæc perfectio formalis libertatis oritur ex perfectione intelligẽdi, seu ratiocinandi. Sicut ergo vna passio est radix alterius, ita libertas uoluntatis dicatur radicari in intelligẽtia rationis. Et eadem est proportio inter actus, quia sicut est ordo per se inter potentias, ita inter actus earũ: & quia moraliter illa est causalitas per se, fundamentũ autẽ totius esse moralis est libertas: igitur etiã indifferentia in actibus voluntatis prouenit ex iudicio rationis, vt rectè docet D. Th. 1. p. q. 83. a. 1. & alijs locis supra citatis, quem Thomistæ eisdem locis sequuntur: & Son. Iauell. & alij 9. Metaph.

Rõnis vsus radix est libertatis.

XXII. Solum oportet obseruare dictos authores sæpe
E dicere indifferentiam actus volũtatis oriri ex indifferentia iudicij rationis: in qua locutione cauenda est æquiuocatio vocis [indifferẽtiæ,] nam attributa voluntati in ipsa potentia significat formalẽ libertatem, seu potentiam ad vtrumlibet: in actu verò eius significat immediatam habitudinem ad potentiam elicientem actum, cum proxima potestate ad oppositum. Vnde si in eodem sensu dicatur indifferentia actus uoluntatis oriri ex indifferentia iudicij, non est vera sententia: quia in iudicio, vt antecedit volũtatem, non potest esse hæc formalis indifferentia, vt demonstratum est. Aliter ergo sumenda est indifferentia attributa iudicio, vt radici libertatis, & potest dici indifferẽtia nõ formalis sed obiectiua, nã quia iudicium rationis propter suam perfectionẽ, & amplitudinem proponit in obiecto varias rationes cõ-
A uenientiæ, uel disconuenientiæ, & similiter proponit medium non semper, vt necessarium, sed ut indifferens, quia, & discernit gradum utilitatis, & difficultatis eius, et simul inuenit, uel proponit alia media: ideo fundamentũ est liberæ electionis voluntatis.

Quod autẽ in iudicio non sit alia indifferẽtia, vel libertas necessaria, satis constat ex dictis supra contra opinionẽ Heruæi. Et patet facile in libertate diuina, nã præsupposita sola naturali scientia obiectorum omnium possibiliũ, uolũtas diuina liberè vult hoc, uel illud extra se, propter solam indifferentiam vel non necessitatem obiectorum, quam per naturalem scientiam clarissime, & necessario intelligit.

Atque ita satisfactum est omnibus fundamentis XXIII.
B Durandi: nam esse potentiam formaliter liberã non est idem, quod esse potentiam rationalẽ, nec necessariò illud concomitans: sed solũ comitatur potentiã appetitiuam rationalẽ: ad potentiã aũt rationalem, vt sic, solũ consequ itur, quod sit libera formaliter, aut radicaliter. Et hoc modo intelligendus est Arist. 9. Metaph. vbi indistinctè loquitur de potentijs rationalibus per modũ unius, solũq. intẽdit docere in parte rationali, quam mentẽ appellamus, esse indifferẽtiã in operando: quod autem ad hanc indifferentiam concurrãt singulæ potẽtiæ illius partis superioris, ipse nõ tractat, à nobis aũt declaratũ est.

Secundò ex probatione eiusdem partis improbata relinquitur secunda sententia, quæ formalem libertatem in uoluntate negabat: nam si formalis li- XXIV.
C bertas non est in intellectu, vt ostensum est, necesse est, ut sit in uoluntate, alias nullibi esset. Deinde est per se se valde improbabilis illa sententia, & aliena ab omni hominum sensu: omnes.n. censent hominem esse liberũ, quia, si vult, operatur, & si vult, cessat. Vnde etiam Scriptura sacra hanc potestatẽ indifferentem maximè attribuit uolũtati 1. ad Corin. 7. [Non habens necessitatẽ, sed potestatẽ habẽs suæ uoluntatis,] & ideo etiam omnis bonitas, & malitia omnisque ratio præmij, aut pęnæ in uoluntate esse censetur, ut latius Theologi tradũt. Ac disertè Cõc. Triden. sess. 6. c. 5. cum docuisset esse in potestate hominis liberè cooperari, uel resistere gratiæ, expressè declarat id facere hominẽ [libera sua volũtate,] uel sola, si resistat, uel adiuta Dei gratia, si cooperetur.
D Ac denique antiqui Patres hac ratione liberum ipsum arbitrium sæpe nominant [liberam voluntatẽ,] ut uidere est in August. lib. 3. de lib. arb. c. & seq. & in Damas. lib. 2. de fide, c. 25. interdum vero uocant liberum voluntatis arbitrium, ut patet apud Aug. lib. 5. de Ciuit. c. 9. & Ambr. lib. 2. de fide, c. 3.

Atque ex hac parte, quod uoluntas sit formaliter XXV.
libera, potest confirmari altera, quod scilicet intellectus non sit formaliter liber: quia non sunt ponẽdi in homine actus eliciti à duabus potentijs per se liberi ex solis habitudinibus ad suas potentias, alias duplex inordinatio moralis esset in huiusmodi actibus intellectus, & uoluntatis. Itaque statim, ac intellectus indicaret hoc obiectum prauum esse eligibile in hoc actu præcisè sumpto, & ante alium cõsen-
E sũ uoluntatis esset malitia: quia de se est rationi dissonus, & alioqui est formaliter liber. Rursus in electione talis obiecti esset noua malitia, quia ille est nouus actus liber quem hõ uitare posset, & de obiecto rationi cõtrario. Quod si stante illo iudicio adhuc uolũtas nõ consentiret, nihilominus homo dignus esset reprehẽsione ratione talis iudicii, non ratione alicuius uolũtatis prioris, formalis, aut uirtualis, sed præcisè ob libertatẽ intellectus. Eadẽque ratione incõsideratio, aut error posset esse culpabilis ratione solius intellectus absq. interuentu uolũtatis, quæ oĩa sunt absurda, cũ nihil magis repugnet, quã esse peccatũ absq. uoluntario. Sicut ergo nõ est in hoĩe alia formalis bonitas, uel malitia moralis, nisi quę a uoluntate prouenit: ita neq. est alia potẽtiã

forma-

formaliter libera præter voluntatem. Neq. hoc est contra perfectionẽ intellectus, quia simpliciter maior perfectio est esse regulam voluntatis, cui perfectioni repugnat libertas formaliter in eadem potentia, tum quia regula debet esse certa, & de se immutabilis, tum etiam quia illa operatio, quæ est regula, non est per inclinationem, & tendentiam in rem regulatam, sed per quandam commensurationẽ ad illam, quæ commensuratio non est indifferens, sed certa, & determinata; voluntas autem, quia est quasi cæca, indiget regula, aut directione intellectus: quia verò tendit in suum obiectum per voluntariam inclinationem perfectam, capax est libertatis: & in hoc potest secundum quid excedere intellectum, quãuis simpliciter sit in perfectione inferior.

SECTIO VI.

Quomodo causa libera determinetur à iudicio rationis.

I. Prima sententia.

SVperest tamen respondeamus ad difficultatẽ in fauorem secundæ sententiæ propositã, quæ aliam quæstionem postulat: quomodo. s. volũtas, dum liberè vult, à ratione determinetur. In qua discipuli D. Thom. supra citati, & alii recentiores omnino contendunt non posse volũtatem determinari, ad liberum actum, nisi præcedat in intellectu definitum iudicium practicum, vel, ut alii loquuntur, imperiũ, quo hic, & nunc pensatis oĩbus, definitã sententiam proferat, hoc esse homini eligendum: vel impulsum, qui hac voce explicatur, [fac hoc,] efficiat. Ratio esse potest, quia voluntas nõ põt ferri, nisi in obiectum cognitum, & per rationem propositum, cum sit appetitus rationalis 3. Ethic. c. 2. ergo donec ratio determinatè iudicet, quid eligendũ sit, non potest voluntas eligere: alias tenderet in obiectum incognitum: quia cognitio vera nõ est sine iudicio, per purã. n. apprehensionẽ nondũ cognoscitur, an res sit talis, vel nõ sit: ergo, & e conuerso stante illo definito iudicio, hoc est eligendum, non põt volũtas non eligere: quia alias ẽt tunc sine ratione duceretur: & formaliter, vel virtualiter saltẽ ferretur in incognitũ; quia non eligẽdo, vel formali, vel virtuali actu refutat illud obiectum, vel vult nõ amplecti tale mediũ sine ulla ratione, vel iudicio: repugnat ergo volũtatẽ sic operari. Propter qd fortasse dixit Bernar. li. de grat. & libero arb. habere semper voluntatẽ cognatã rationem, quia licet nõ semper ex ratione, nunquã tamen absq. ratione mouetur.

II. Secunda sententia.

Hæc vero sententia non placet Henrico, neq. ẽt Scoto, & discipulis eius, ut patet ex locis citatis, & ex Antonio And. 9. Metaphysi. q. 1. Et sane ratio insinuata in superiori sectione referendo secundam sententiam apud me est irrefragabilis: nam si illud iudicium rationis est ita prærequisitum ad operandũ, ut in suo genere sit causa necessaria ad actum liberũ voluntatis: & illo iudicio posito voluntas nõ põt non consentire illi: ergo voluntas non est talis potẽtia, quæ positis omnibus absolutè prærequisitis ad operandũ, possit velle, & non velle: ergo non est potentia libera. Tota collectio videtur euidens iuxta principia superius demõstrata. Et declaratur amplius, nã posito iudicio, volũtas necessitate vult in sensu, (ut aiunt) composito: quod facile concedẽt authores illius sententiæ: adeo, ut Medin. 1. 2. q. 9. art. 1. dub. 2. post secundam concl. dicat stante imperio efficaci ex parte intellectus nullam restare libertatem in voluntate ad contradicendum. Et subdit, non habere imperium hanc efficaciam ab ista voluntate per se loquendo, quia cum non sit abitio in infinitum, necessario deueniẽdum est ad unum imperium intellectus anteuertens omnem actionẽ voluntatis, quod secum efficaciter rapiat voluntatẽ. Et Bellarminus, qui aliam tenet sententiam libr. 2. de grat. & libero arbit. c. 8. dicit, quod sicut voluntas Beatorum est determinata ad amandũ Deũ posita visione Dei, ita in quacũque re particulari eligenda voluntas est determinata ad vnũ quoad specificationem, & quoad exercitium, & reipsa necessario eliget: quando aderit præsens iudicium practicum particulare dictans hic, & nunc absolutè omnibus consideratis hoc esse eligendum:

Sed tunc interrogo rursus, an illud iudicium sit absolutè, & simpliciter necessariũ, ita, ut feratur ab intellectu ex vi solius obiecti, & medii euidẽtis, aut alterius causæ necessitantis intellectum ad tale iudicium; an verò sit actus simpliciter liber. Si primum dicatur, euidẽter destruitur usus libertatis, quia talis usus, neque cernitur in ferẽdo ipso iudicio, neq. in actu volũtatis, q ad illud necessario cõsequitur. Neque hęc iuuat quidquã sensus compositus, quia illa suppositio cũ qua actus necessario cõponitur, est in se simpliciter necessaria, & nõ libera, & est antecedens tanquã causa necessitans ad subsequentem actum: qui modus compositionis in amore beatifico reperitur, nec põt actus voluntatis alio modo esse necessarius. Si verò dicatur iudicium illud esse liberũ, (ut tãdem post inutiles, & obscuras distinctiones cõcedit Iauellus 9. Metaph. q. 4.) interrogo rursus, an illud iudicium sit liberum elicitiuè ex vi intellectus, vel imperatiuè à voluntate. Primũ dici nõ potest in sententia cum quia conuenimus, qui de hoc puncto disputamus, quod intellectus non est potẽtia formaliter libera. Si verò dicatur secũdum, vel proceditur in infinitum, vel omnino destruitur illa sententia, nam de illo actu voluntatis, qui determinat intellectum ad tale iudicium, inquiro, an determinetur ex alio iudicio intellectus, & de illo redibit idem argumentum, & sic procedetur in infinitum. Si verò ille actus liber voluntatis nõ est ex determinatione similis iudicij prioris inferũtur duo, illi sententiæ contraria. Primum est voluntatẽ non determinari in oĩbus suis actibus liberis à iudicio intellectus: secundũ est nũquã, sic determinari, nisi in virtute alicuius prioris volitionis liberæ, in vi cuius cætera cõsequũtur, & ab ea participãt libertatẽ. III.

Dicet fortasse aliquis stante illo iudicio impossibile esse voluntatem non consentire: posse tamen voluntatẽ tollere iudicium illud: & propterea actũ eius esse liberum & nõ necessarium, sed hæc responsio non satisfacit argumẽto proposito, sed tacitè, & implicitè admittit illud iudicium esse liberũ: aliàs non posset voluntas auferre illud: non declarat aũt per quam volũtatem sit à principio liberum. Neq. . n. satis est si dicatur esse liberum indirectè, quia voluntas non impediuit illum, tum quia saltem potuit voluntas habere volitionem liberam, qua impediret illud iudicium, de qua redit idem argumẽtum, tum etiam, quia licet ad negationem actus fortasse possit sufficere voluntarium indirectum, tamen ad exercitium positiuũ actus liberi, & imperati nõ sufficit, sed necessarius est actus formaliter liber imperans, & determinans potentiam. Alia præterea euasio, quæ ex Iauello supra sumi potest, non eneruat vim argumenti: ait enim, iudicium illud esse liberũ radicaliter, quod habet ab intellectu, & nõ a voluntate, sed hoc non est respondere ad dilemma factũ, sed illud eludere, quia esse liberum radicaliter non est aliud quam esse radicem libertatis, quæ est in voluntate, de quo non inquiritur, sed de libertate formali: nã illemet actus intellectus, qui est radix actꝰ volũtatis, est verè, ac formaliter elicitus à sua potentia, & de illo inquiritur, an ex necessitate, vel cum indifferentia elicitus sit à potentia. Alii respondent distinguentes de iudicio speculatiuo, vel practico, quia non speculatiuum, sed practicum determinat voluntatem. Et hoc aiunt esse liberum, etiamsi con- IV.

tingat

tingat speculatiuũ esse naturale. Sed hoc non eneruat difficultatem propositã, nam si posito toto iudicio speculatiuo de obiecti conuenientia, vtilitate, honestate, aut turpitudine, & alijs rõnibus, aut circumstantijs, iudicium practicum de tali re amanda seu eligenda liberũ est, de illo reddit totũ argumentũ factum, à quo nimirũ determinetur intellectus ad tale iudiciũ. Si ab intellectu: ergo intellectus est liber, si à volũtate, quid determinat illam? Atq; ita concluditur, primam determinationem liberæ uoluntatis fieri sine tali iudicio: nullumque esse iudicium omnino determinãs voluntatem ad aliquem actum: nisi in uirtute prioris volitionis liberæ.

V. Tertia opinio. Dicunt tandem aliqui illud iudiciũ practicum esse liberum ex vi uolũtatis amantis illud obiectũ: & volũtatem ipsam amare illud obiectum ex ui talis iudicij: atq; illos duos actus esse sibi inuicẽ causas in diuersis generibus causarũ, quia, & voluntas determinat intellectũ, ut ita practicè iudicet, & intellectus determinat voluntatẽ, ut uelit talem rem. Neq; repugnat (inquiunt) illa duo mutuo se antecedere, & subsequi, quia id fit in diuersis generibus causarum. Volũtas.n. determinat intellectum efficienter, intellectus autẽ voluntatem finaliter: Sed hæc doctrina mihi non probatur: primum.n. nulla ratione fundatur, neque aliquid est necessaria: & aliunde vix põt mente concipi illa mutua prioritas & motio inter illos duos actus. Et præterea ostendo esse impossibilem, nam in omni actu vitali sufficiens applicatio obiecti necessarij ad actum simpliciter, & in omni genere causæ antecedit talẽ actum. Nec fieri põt, ut ipsamet obiecti applicatio, effectiuè proueniat ab actu, ad quẽ ordinatur: sed iudiciũ rõnis requiritur ad actũ volũtatis, ut applicãs obiectum: ergo impossibile est, ut iudicium rationis necessarium ad actum voluntatis effectiuè proueniat ab eodem actu. Maior inductione ostendi potest in oĩbus alijs actibus vitalibus extra illum de quo agimus. Et ex naturalibus põt sumi argumentum proportionale, quia impossibile est, ut agens, qđ passo indiget, ut agat non supponat absolute, & in omni genere causæ applicationẽ passi ad talem actionem aut qđ per ipsammet actionẽ sibi applicet passum. Et ratio reddi põt, quia agens est impotens ad agendum, nisi circa materiã applicatam: ergo impossibile est qđ per illã actionẽ ipsãmet applicationẽ efficiat, sed oĩno debet supponere illam. Item quia alias talis actio, ut applicatiua passi, non versaretur circa illud vt applicatum, sed ut distans: quod statim declarabitur magis in re de qua agimus.

VI. Minor aũt primi syllogismi certa est ex illo principio, quod nihil est volitum quin præcognitum. Quod si quis contendat iudiciũ rõnis non tm̃ esse conditionem, & applicationem obiecti, sed ẽt principium efficiens cũ uoluntate actuum eius, nõ eneruat, sed auget vim argumenti, nã ex eo magis repugnabit illud iudicium esse effectiuè ex motione actus uoluntatis, quod ipsummet iudiciũ dicitur esse principiũ efficiens talem actum volũtatis. Et confirmatur præterea primò, quia voluntas non applicat aliquã potentiã ad actum suũ, nisi volendo illũ actum: ergo si uolũtas directè applicat intellectum ad illud iudicium, id faciet per actum quo vult vt intellectus id iudicet: quid ergo mouet uoluntatem ut hoc velit? Nam aliud prius iudicium, an ipsum quod est volendum? si aliud: ergo non determinatur uoluntas ad illum actum à iudicio quod vult, sed quod præcedit. Si illud idem: ergo illud iudiciũ per modum obiecti mouet uoluntatem, priusquã de illo sit iudicatum vllo modo. Et confirmatur secundo, nam alias primus actus intellectus posset esse à voluntate ipsa, quod est contra omnium sententiam fundatam in illo principio: [Nihil volitum, quin præcognitum.] Et sequela probatur, quia etiam de A primo actu intellectus dici posset esse liberum, & voluntarium ex motione voluntatis, & nihilominus in suo genere esse causam eiusdem actus voluntatis, quo ipse est uoluntarius. Quod si in primo actu hoc est impossibile, ut re uera est, non est quia est simpliciter primus, sed quia tali modo est causa actus uoluntatis, ut ad illum simpliciter, & in omni genere causæ præsupponatur: hæc autem ratio procedit in omni alio actu: nunquã ergo fieri potest ut iudicium intellectus sit liberum per actum uolũtatis subsequentis ipsum. Vel aliter fieri non potest, vt uoluntas determinetur ad actum liberũ per iudicium, quod ex eodẽ actu libero nascitur. Atq; ita fit vt vel determinetur per iudicium omnino necessariũ, quod repugnat libertati, uel quod determinatio B libera non oriatur ex tali iudicio, quod est intentũ.

Quæstionis resolutio.

VII. PRopter has ergo difficultates existimo ad liberam determinationem voluntatis non esse necessarium tale iudicium practicum omnino determinans ipsam. Quod præter discursum factum (qui uidetur esse à posteriori, & ab inconuenienti) potest à priori, & ex re ipsa declarari, quia iudicium intellectus non mouet voluntatem, nisi medio obiecto quod proponit: sed obiectum propositum non semper infert necessitatem uoluntati, aut determinat illam ad vnum, neq; hoc est necessarium, ut uo- C luntas possit in obiectum tendere: ergo nec est necessaria ex parte iudicij, imo nec possibilis talis determinatio. Maior probatur, quia uel iudicium mouet tantum ratione obiecti, uel ipsummet ratione sui habet peculiarem efficientiam ad determinandã uoluntatem. Hoc posterius dici non potest, tum quia talis efficacia repugnaret libertati voluntatis, vt dictum est, tum etiam quia talis mouendi modus est alienus à munere intellectus, qui est illuminare, & dirigere, ac regulare uoluntatis operationes: tum deniq; quia ille mouendi modus est proprius voluntatis, quæ in hunc finem peculiariter data est, ut alias potentias efficienter moueat quoad exercitium: ergo non potest fieri, ut intellectus, qui à voluntate efficiẽter mouetur, uicissim eodẽ modo D illam moueat. Atq; hoc docet expresse D. Tho. 1. 2. q. 9. art. 1. & 3.

VIII. Sed objiciunt aliqui, quia intellectus per imperium practicum efficaciter mouet uoluntatem ad opus. Respondetur, imperium practicum intellectus, quo quis intelligitur sibi ipsi, vel suæ uolũtati imperare, non esse aliud à iudicio perfectè practico & omnino definito cum oĩbus circumstantijs. Neque intelligi põt in intellectu actus impulsiuus voluntatis, nisi per modum iudicij: sicut respectu aliorum nõ intelligitur imperium, nisi per modum locutionis intimantis quid agendum sit, & quicquid aliud in intellectu fingitur, & gratis asseritur, & explicari non potest quid sit, & est extra rõnem intel- E lectus, qui essentialiter, & adæquatè est potentia cognoscitiua, & iudicatiua, & ideo non potest habere actum nisi per modum apprehensionis, uel iudicij. Cũ ergo hoc imperium de quo agimus, non sit merè apprehensio, ut per se constat, non põt esse nisi iudicium practicũ. Neq; Arist. aut D. Tho. imperiũ rationaliter unquam declarant, quã per modum iudicij omnino practici, ut latius in 1. 2 q. 17. tractatur. Hoc igitur iudiciũ ex se solũ mouet ex parte obiecti, ut declaratũ est. Quod si interdum uidetur efficaciter impellere, solũ est in uirtute alicuius actus efficacis eiusdem voluntatis, qui præcessit: nã si uoluntas efficaciter proposuit, uel intendit consequi hũc finẽ, aut elegit adhibere tale mediũ, intellectus nacta occasione hic, & nunc iudicat oĩno esse hoc faciendũ supposita priori uolũtate. Et tunc uoluntas om-

tas omnino determinatur, non tam à iudicio, quam à se. Cuius signũ est quia non absolutè, sed quasi cõditionatè determinatur. s. si velit in intentione, seu electione facta psistere. Vnde si à priori volũtate velit retrocedere, põt, & impedire huiusmodi imperiũ. Quando aũt talis voluntas efficax non præcedit, impossibile est, ut imperiũ intellectus habeat illã vim impulsiuam efficacem, alias destrueret voluntatis libertatem, & laus aut reprehensio non esset uoluntati sed intellectui attribuenda. Atq. hoc tandem fatetur Med. ꝓpter D. Tho. authoritatẽ 1.2.q.17.a.5.

IX. Super est probanda altera pars. s. quod voluntas ad obiecto proposito non semper determinetur ad vnum, quæ certa est, & recepta ab oĩbus eamq; ex professo probat. D. Tho. 1.2.q.10.art.2. Nam perinde est dicere voluntatem nõ necessitari ab alio, quod B non determinari ad vnum ab illo, ut probant argumenta superius facta, sed est certum non necessitari ab oĩbus obiectis, ergo nec determinari ad vnũ: igitur quoad exercitium solum in patria ab infinita bonitate Dei clarè visi determinatur ad vnum, iuxta receptam doctrinam. Quoad specificationem uerò à bono in communi, aut alijs similibus obiectis, ut infra attingemus. Non uerò ab oĩbus, quia non in omnibus apparet aliqua necessaria ratio boni: Vel non apparet talis bonitas quæ non habeat admistã, vel malitiam, vel incõmodum aliquod, aut defectũ. Quamuis autem obiectum non sic determinet voluntatem, potest esse ita sufficiens ad excogitandam, & alliciendam illam, ut ipsa sua libertate determine C tur, aut feratur in illud, quia si in obiecto repræsentatur aliqua ratio boni, illa est de se sufficiens ad mouẽdã voluntatem, ergo illa determinatio necessaria nõ est ut uoluntas moueatur.

Responsio ad contraria fundamenta.

X. Ex quo non solum probata est nostra sentẽtia, sed ẽt responsum est ad fundamentum oppositæ sententiæ. Ex eo. n. qđ voluntas non põt ferri in incognitum, solum habetur, necessarium esse iudicium intellectus, ut uoluntas possit eligere, non vero sequitur oportere, vt illud iudicium determinet uoluntatẽ ad vnũ. Quod eleganter dixit Bernar. lib. D de Grat. & lib. arb. his verbis. [Est rõ data voluntati vt instruat illam, non vt destruat: destrueret autem si necessitatẽ ullam imponeret, quo minus pro arbitrio suo sese volueret.] Vnde cum in argumento sumitur, necessarium esse, vt intellectus prius iudicet quid eligendũ sit, ambigua esse potest propositio: nã, si sit sensus prius iudicare quid bonitatis, utilitatis, aut conuenientiæ habeat medium eligendum, & ipsa electio, uera est propositio: si verò sit sensus prius esse iudicandum absolutè, & oĩno hoc esse eligendum, falsa est propositio. Nam reddit hunc sensum, quod pensatis, & consideratis omnibus iam hic, & nunc est sub aliqua rõne necessarium hoc eligere, & ideo esse omnino eligendum: nulla est autem rõ ob quã tale iudicium sit necessarium ante omnem E electionem: imo repugnat hoc libertati electionis, vt ostensum est. Sufficit ergo illud iudicium quo medium hoc iudicatur vtile, & pensatis oĩbus aptum vt eligi possit: & idem est de quolibet obiecto bono, quod. s. iudicetur sufficienter bonum, ut amari possit. Nam sicut, ut uisus ferri possit in obiectum, non est necesse, quod applicetur vt uisum, uel ut uidẽdũ sed ut uisibile, ita, ut uoluntas moueatur ab obiecto satis est quod proponatur, ut diligibile, quamuis nõ iudicetur omnino eligendum.

XI. Quod declaratur primo in diuina volũtate, & intellectu: nã ut Deus in æternitate sua aliquid extra se determinatè, ac liberè velit, non oportet ut ante eũm determinationem liberã præcedat nostro modo intelligendi in intellectu diuino hoc iudicium A Hoc mihi oĩno amandum est, aut eligendum: esset. n. tale iudicium temerariũ, ac sine fundamento, & in rigore falsum: nã includit qđ tale obiectũ extra Deum sit ipsi aliquo modo necessarium: solum ergo antecedit iudicium quod tale obiectum sit conueniens aut eligibile: ergo idem intelligendum est in uoluntate creata. Secundo confirmatur, ac declaratur, nã, ut uoluntas eligat unum medium, nõ est necesse qđ ita de illo iudicet intellectus, ut de nullo alio iudiciũ habeat, quia voluntas solum eget cognitione eius obiecti in, quod fertur, ignoratio uero, uel incõsideratio alterius obiecti est illi impertinens, per se loquẽdo, ergo si iudicet intellectus hoc mediũ esse vtile, vel eligibile, etiã si simul iudicet aliud esse utile, potest voluntas unum eligere, neq. est ne B cesse, ut intellectus prius de altero determinatè iudicet esse eligendum, imo neq. esse eligibilius alio.

XII. Obiectioni respondetur. Dices, si iudicium intellectus est indeterminatũ quõ uoluntatis electio esse põt determinata? Rñdetur, nõ posse dici iudiciũ indeterminatum qñ per illud iudicatur quale sit obiectum, & quam conuenientiã, vel amabilitatem habeat: sed dici potest, vel multiplex iudicium, qñ de pluribus obiectis iudicatur qualia sint, vel potest dici determinatum iudicium de obiecto indifferenti. i. non habente necessariam coniunctionem cum voluntate, licet aliquam bonitatem vel conuenientiã habeat, & talis determinatio iudicij licet non sufficiat imponere necessitatem voluntati, sufficit tamẽ, ut ipsa pro libertate sua C possit se determinare, & sequi illud iudicium.

XIII. Sed vrgebis, nã si unum tñ adest iudicium, illud oĩno sequetur voluntas, quia non habet aliud ad quod se uertat. Si uerò adsunt plura necessario sequetur illud, quod est de utiliori medio, aut meliori obiecto, Atq. ita semper determinabitur à iudicio. Respondetur inprimis, posse esse iudicia de medijs æqualibus: & tunc uoluntas nec poterit determinari à iudicio, nec necessario erit suspẽta; sed hæc est eius libertas, ut unum possit eligere, & aliud omittere. Quod si hoc non põt, nõ video quõ possit dici libera; sed re uera id põt, quia ad hoc est libera, ut possit velle, quod bonum est, & non uelle, quod necessarium non est. Et q. illustre exemplar huius libertatis volũtas diuina, quæ inter hanc materiam, D & aliam oĩno æqualẽ, & similẽ, & inter hos cœlos, & alios oĩno æquales (& sic de alijs rebus) hos elegit creare præ alijs; quod non potest referri in iudiciũ inæquale, quia neq. ex parte ipsorum, nec ex parte Dei est aliqua ratio qua possit fundari tale iudiciũ, quod verum sit est ergo illa prælectio solum ex determinatione libera diuinæ voluntatis. Rursus ẽt quãdo obiecta vel media iudicãtur inæqualia, censeo probabilius (licet minus certum) non determinari uoluntatem necessario ad id, quod est melius ex ui iudicij. Probatur, quia hoc ipso, quod neutrum proponitur, ut necessarium potest uoluntas, vtrumq. non amare: ergo etiam potest indifferenter amare quodlibet illorum, prætermisso alio. Et in E diuina uoluntate multis videtur hoc necessarium, quia potuit meliora facere quã fecit, & tñ noluit. Vnde omnes Theologi docent Dei incarnationem fuisse optimum medium ad redimendos homines, idq. necessario iudicasse Deum prius ratione quam illud vellet, & nihilominus stante illo iudicio potuisse Deum id non uelle, sed aliud. Iudicium itaq. de meliori, vel utiliori medio non determinat uoluntatem ad illud volendum. Dixi autem ex ui iudicij, quia ex ui prioris actus aut intentionis voluntatis fieri potest, ut omnino determinetur ad eligendum vtilius medium, si illa maior utilitas necessaria sit ad consequendum finem prout fuerat intentus: nam tunc iam non est tantum vtilius, sed necessarium ad talem intentionem explendam. At si illa maior, utilitas non sit necessaria ad intentio-

nem

nem finis, iudicium de illa non determinabit voluntatem, vt omnino tale velit medium.

XIV. Ex quo tandem constat quid dicendum sit, quando unum tantum adest iudicium: nam etsi intellectus de uno tãtùm obiecto cogitet, & illud iudicet esse conueniens, & dignum, ut appetatur, & quantum pôt practicè inuitet voluntatem, vt illud appetat: adhuc pôt uoluntas pro sua libertate illud non amare, quia ad non exercendũ actũ præcisè non indiget alio iudicio, sed satis est, ut per illud, quod homo nunc habet, non indicet hoc bonũ hic, & nunc esse sibi necessario diligendũ. Vnde pôt tunc voluntas, vel suspendere actum, uel diuertere intellectũ, ne de illo obiecto cogitet, vel applicare illum, ut de tali obiecto diligentius inquirat quanta sit eius bonitas, & an habeat coniunctam aliquam malitiam, vel disconuenientiam, ob quam possit non solũ non amare illud, sed ẽt odisse. Nunquam ergo iudicium vt sic determinat omnino uoluntatem, nisi alioqui obiectum ob excellentiam bonitatis eam ita habeat, quod inferius attingemus. In hunc ergo modum optime soluitur tota difficultas proposita, nostraq. libertas egregiè defenditur, & dilucide intelligitur quo in uolũtate formaliter sit, & quo modo ad illam, & ad usum eius operetur intellectus.

SECTIO VII.

Quæ sit radix, & origo defectus causæ liberæ.

I. Sed adhuc supersunt soluendæ tres difficultates tactæ in quarta ratione proposita in sectione secunda, & confirmationibus eius. Prima est si voluntas pro libito possit velle aliquid contra iudicium rationis, quomodo verum sit dogma illud Philosophorum, & Theologorum plurium, non posse esse defectum in uoluntate nisi præcedat in iudicio, vt quod erroneum sit, vel saltem imprudens, & incõsideratum. Quod principiũ tradidit Aristoteles libro tertio, Ethicor. capite primo 3. & 5. & libro 6. cap. 12. & 13. & lib. 7. capite 3. & libro 3. de Anima. tex. 58. ex quibus locis sumptum est illud axioma: [Omnis peccans est ignorans.] Quod etiam Sapiens docuisse videtur Prouer. 14. dicẽs [Errant qui operantur malũ.] Et cõfirmari potest, nam alias cõtingere posset hominem semper prouidenter iudicare per intellectum, & tamen esse uitiosum in uoluntate: quod est contra omnem moralem Philosophiam, & experientiam.

II. Prima opinio. In hac difficultate Scotus, & alij authores non reputant inconueniens concedere, posse esse moralẽ defectum in uoluntate, nullo præexistente defectu in intellectu, quia ad deficiendum moraliter sufficit libertas uoluntatis creatæ quidquid intellectus operetur, ut patet ex Scoto in locis supra citatis, cui consentiunt Gabriel, & Nominales communiter in 3. distinctione 36. & Almain. tractatu 3. Moralium c. de Prudent.

III. Et hanc fere sententiam sequitur Adrian. quodlib. 4. eam uero limitat, vel exponit, dicens, eũ, qui male operatur, semper habere iudicium practicũ, quo simpliciter iudicat consentaneè ad suum affectum, hoc sibi esse faciendum, seu hoc oportere à se fieri, supposito tali affectu, licet alias nihil ignoret, neq. erret circa iudicium de omni honestate, & malitia obiecti, seu operis.

IV. Veruntamen hæc limitatio nec uidetur cõsequẽter addita, nec plane satisfacere, quia non est necesse, vt omnis prauus effectus uoluntatis præcedat ex illo iudicio practico, quo aliquid simpliciter iudicatur faciendum consequenter ad priorem affectum. Aut enim ille effectus, seu appetitus, qui præcedit tale iudicium practicum, est elicitus à uoluntate; aut significat tantum propensionem naturalem, aut ẽt habitualem voluntatis. Neutro autem modo necessarium est, quod præcedat talis effectus, vel iudiciũ practicum illi conforme. Sumo enim primam uolũtatem prauam, quæ est in homine vel Angelo prius bene affecto, & disposito etiam in naturali, vel habituali inclinatione, in eo non præcedit iudicium practicum ex aliqua priori affectione vel mala, uel ad malum inclinante.

V. Respondere potest, etiam tunc præcedere aliquã inclinationem naturalem, vel elicitam, quæ licet in se mala non sit, tamen quia homo ex illa ita se duci sinit, ut non prudenter sed inconsideratè iudicet aliquid sibi esse faciendum vel amandum, potest esse occasio peccandi. Vt uerbi gratia in exemplo quo Adrian. vtitur, si quis habet effectum liberandi hominem à morte, & deinde intelligat non posse illum liberare nisi mentiendo, etiamsi ille prior affectus actualis, & elicitus, non sit malus, potest homo iudicare absolutè, consentaneè ad illum effectum sibi esse mentiendum. Similiter ex naturali amore sui non malo, vel etiam non elicito, iudicat aliquis hoc bonum delectabile sibi esse prosequendum. Atque in hunc modum ante omnem actum malum moraliter, & ante primum effectum prauum præcedit semper illud iudicium practicum, quo aliquod obiectum minus bonum, simpliciter proponitur, ut amandum, eligendum, aut præferendum etiam alteri maiori bono: quòd iudicium dicitur practicè falsum, quia non est conforme appetitui recto.

VI. Sed adhuc superest difficultas, quia nunquam satis probatur, esse necessarium hoc iudicium ita absolutum, ut uoluntas moueatur: quod supra dicebam non esse necessarium iudicium de obiecto amando, sed de amabili, nec de eligendo sed de eligibili, nec semper esse necessarium iudicium comparatiuum, (vt sic dicam) scilicet hoc esse eligibile præ alijs, sed sufficere absolutum, scilicet, hoc esse eligibile aut utile. Vel si sit comparatiuum, potest esse cum æqualitate, uel cum excessu non simpliciter, sed in tali ratione boni, pura delectabilis, &c. v. g. si ex intensione sanitatis consequendæ quis consulat de duobus medijs, & iudicet utrumque esse aptum, & utile, hoc uero esse honestius, illud autem delectabilius, simulque actu iudicet secundum rationem aut legem virtutis illud esse præferendum: iuxta inclinationem autem corporis aut sensus hoc esse anteponendum: nullum aliud iudicium practicum requiri uidetur, ut uoluntas suo arbitrio eligat aliquod illorum, nulla enim necessitas alterius iudicij explicari potest: nam per illa quæ diximus iam est sufficienter propositum obiectum, & iudicium solum requiritur, ut proponat obiectum, ut supra dictum est ex sententia D. Thom. quam etiam habet 1. 2. q. 82. a. 4. & optimè q. 22. de ueritat. a. 11. ad 5. & a. 12.

VII. Et potest hoc amplius declarari, nam hoc iudiciũ absolutum, hoc est faciendum, (vt aduertit Adrianus supra, & est ualde notandũ ad intelligenda oĩa quæ diximus) tres pôt habere sensus. Primus est, ut solũ dicat futuritionem actus, ut cum dicimus Petrum esse eligendum ad Episcopatum: & hic sensus est impertinens ad actiones morales, ut per se constat. Secundus est, ut significet debitũ legis, & honestatis. Et hic sensus ẽt est impertinens in præsenti, quia clarum est nõ esse necesse ut omnis qui libere operatur, sic iudicet, alias oporteret ad operandum malũ habere iudicium hæreticũ, quale esset iudicare de tali actu, esse faciẽdũ in illo sensu. Tertius est ut significet necessariã consecutionẽ vnius ex alio, seu necessariã connexionem subsequentis operis cũ priori proposito, vel intentione. Quomodo, qui decreuit vindictam sumere de inimico, oblata occasione statim iudicat esse occidendum. Et hic sensus magis ad rem spectat, tamen etiam uidetur euidens tale iudicium non semper esse necessariũ ad operandum,

dum, vel bonum, uel malum: quia non semper intercedit illa necessaria connexio inter opus quod faciẽdum iudicatur, & aliquem antecedentem affectũ, ut argumenta facta satis probant.

VIII. Addere ulterius possumus quartum sensum, nimirum, ut significet absolutam (ut ita dicam) hominis resolutionem de tali opere exequendo, aut obiecto dolendo. Et hic actus, si attente res consideretur, nõ potest antecedere decretum liberum uolũtatis, sed subsequi, tum quia illud iudicium in eo sensu ex ui consultationis non potest inferri ex aliquibus præmissis, quæ solum ostendunt ex parte obiecti bonitatem aut utilitatem, non hominis resolutionem. Tũ etiam, quia illa resolutio est libera, & in re non est aliud, quam electio, uel executio libera: nullum. n. aliud obiectũ illius iudicij in eo sẽsu intelligi potest non posset autem homo uerè iudicare de tali resolutione libera, nisi iam illã haberet. Tum deniq. quia cum illud iudicium absolutè liberum sit, oportet, vt ex aliqua uoluntate libera oriatur: non est autem alia uoluntas libera vnde oriri possit nisi illa qua homo decernit facere id quod sic iudicat sibi esse faciẽdum: ergo in nullo sensu uerum est, iudicium illud practicè falsum necessario antecedere quamcunque prauam deliberationem uoluntatis.

Quæstionis resolutio.

IX. QVocirca in proposita difficultate dicendum censeo, posse nos loqui de iudicio, dispositione, aut defectu intellectus, qui antecedit deliberationem liberam voluntatis, vel qui subsequitur saltem ordine naturæ. Item sermonem esse posse aut de necessitate Physica, & absoluta, vt voluntas operari possit, uel de necessitate morali secundum ea quæ moraliter loquendo semper accidunt.

X. Primò ergo non existimo absolute necessariũ ad operandum malum per uoluntatem, ut præcedat defectus erroris in iudicio intellectus, uel speculatiuo, vel practico. Quod mihi satis probant argumẽta facta; & hoc fatemur sequi ex illo principio, quod nullum iudicium intellectus per se sufficit ad determinandam uoluntatem. Neq. oppositum fundari potest in uerbis *Arist.* tum ipse non de errore sed de ignorantia loquatur. Neq. in uerbis Sapientis, tum quia non loquitur de errore antecedente voluntatem, sed potest intelligi de subsequente, ut iam dicamus: tum etiam quia Adrianus illa uerba exponit, & non male de errore morum, non intelligentiæ, sicut errare dicitur qui discedit a recta uia etiamsi in intellectu non habeat iudicium falsum.

XI. Secundò assero, moraliter loquendo, nunquam uoluntatẽ labi, quin præcedat in intellectu aliquis defectus, saltem inconsideratio aliqua plurium rationum, uel motiuorum, quæ possunt uoluntatem continere ab eo effectu in quo peccat. Hoc satis probat experientia, & de hac inconsideratione intelligi potest Philosophus: nã hæc inconsideratio dicitur quædam ignorantia practica. Imo de illa interpretatur D. Th. verba Sapientis. 1. 2. q. 78. ar. 1. ad 1. Quia iudicium de agendis uel appetendis absolute prolatum cum tali inconsideratione quidam error practicus est, nam est actus imprudens, & de se difformis appetitui recto. Nõ intelligo autem esse necessarium etiam moraliter, & secundum id quod regulariter accidit, ut iudicium hoc sit uel formaliter comparatiuum scilicet hoc esse eligendum præ alio; vel ut formaliter sit de obiecto, ut omnino diligendo, uel faciendo in aliquo sensu ex supra positis: contra hoc enim sufficienter procedunt argumenta superius facta, sed intelligo moraliter ac regulariter interuenire iudicium quo absolutè iudicatur hoc obiectum, uel hoc opus hic, & nunc esse conueniẽs ob delectationem uel honorem, vel aliam similem

A rationem, & dignum, vel sufficiens, vt hic, & nunc experatur. Hoc enim iudicium sufficit, vt voluntas moueri possit, vt late probatum est, & infra dicam in disputatione de causa finali. Frequenter autem habetur tale iudicium illo modo absoluto, & simpliciter: nam regulariter non habentur simul plura iudicia, nec comparantur uaria obiecta inter se: nec plures rationes boni, & mali eiusdem obiecti: imo licet hæc collatio aliquando antecedat, in eo momento quo homo libere vult obiectum prauum, regulariter auertit oculos mentis ab alijs rationibus, & ad illam attendit, quæ moueat voluntatem ad talem actum, & ita concipit prædictum iudicium. Et hoc satis est, ut illud censatur practicè erroneum: nam B uirtute includit comparationem, & prælationem illius obiecti ad alia, & consequenter includit difformitatem ad appetitum rectum.

XII. *Iudicium practicum actũ liberũ voluntatis sequitur.*

Addo vero tertiò probabile esse ex consensu libero uoluntatis circa res agendas, ex necessitate sequi in intellectu iudicium illud practicum de eisdẽ rebus, quo simpliciter iudicatur hoc esse agendum, in tertio, & quarto sensu supra declarato. Quod si hoc uerum est, ratione talis iudicij merito dici possunt errare semper, etiam secundum intellectum, qui operantur malum, non errore speculatiuo, sed practico, neq. errore qui liberum consensum antecedat, sed qui ex illo sequatur. Dices. Si tale iudiciũ nullo modo antecedit consensum liberum: ergo non ponitur ut repræsentet voluntati obiectum, neque, ut inducat illam ad consensum: ad quid ergo C est necessarius talis actus? Respondetur, videri necessarium, primo ex naturali sympathia, & consensione harum potẽtiarum, quæ necessaria fuit, ut homo possit melius exequi quod faciendum cernit. Deinde, quia prius tempore uel natura quam homo consentiat non scit se consensurum: & ideo necessarium est, ut statim, ac consentit, sciat, & (ut ita dicam) sibimet notificet, seu promulget suum cõsensum: hoc autem fit per illud iudicium.

XIII. Et hinc fit ulterius, vt si ille liber consensus sit de aliqua re agenda, & ideo per aliquam actionem sit executioni mandandus, statim intellectus omnino practicè iudicet id esse agendum: & hoc est imperiũ, quod D. Tho. ponit in intellectu post efficacem D electionem voluntatis. Si autem consensus voluntatis sit per simplicem amorem, vel delectationem sine ordine ad aliam actionem exequendam, tunc in intellectu non sequitur iudicium de aliqua re agenda, quod sit quasi impulsiuum ad opus: sequitur tamen iudicium de tali consensu, ut iam exhibito, & dici potest quasi quædam scientia approbationis, qua homo ex ui praui consensus liberi, quasi approbando illum consensum, practicè iudicat id sibi esse diligendum. Illud tamen non potest dici imperium respectu talis consensus volũtatis, quia imperium, ut sic, respicit actum subsequentem: non. n. imperatur quod iam factum est, sed quod faciẽdum est, ut recte notat D. Thom. 1. 2. q. 17. a. 3. Atq. hæc E uidentur satis de illa prima difficultate pro huius loci opportunitate.

SECTIO VIII.

Ad quos actus sit indifferentia in causa libera.

I. SEcunda difficultas superius tacta erat, quomodo uolũtas dicatur potentia formaliter libera, cum præcipuis actibus suis inueniatur non libera. In qua difficultate, duæ quæstiones insinuantur. Vna est, an uoluntas possit quosdam actus libere, alios uerò ex necessitate elicere. Alia est, si vtrumquẽ potest, quosnam actus liberè, quosue necessario exerceat.

Prior punctus de duplici modo operandi voluntatis.

II. Circa priorem partem referri potest hic opinio Scoti in 1. distinctione 2. quæst. 7. & distin. 10 quæstione prima, & in quodlib. quæstion. 16. quibus locis asserit unius potentiæ tantum esse posse vnum operandi modum, & ideo, cũ voluntas natura sua libera sit in operando, non posse aliũ operandi modum in suis actibus habere: atq. ita concludit voluntatem liberè exercere omnes actus suos: adeo vt asserat, Deum etiam se ipsum liberè diligere, & Patrem, ac Filium (eadem ratione) liberè producere Spiritum Sanctum. Sed in hac non potest esse cõtrouersia inter Catholicos, si nõ sit si æquiuocatio in voce libertatis. Scotus ergo in citato loco non sumit liberũ prout opponitur necessario, sed prout opponitur coacto, seu non uoluntario. Expresse enim ibi fatetur (neque id potuisset sine hæresi negare) processionem Spiritus Sancti esse omnino necessariam, ita, ut implicet contradictionem illam non esse, aut Deum non se amare, contendit tamen necessitatem non repugnare libertati, sed potius firmare, ac perficere illam: & è conuerso modũ operãdi naturaliter repugnare volũtati, quia liberũ, & naturale, sũt modi operandi non tantum diuersi, sed etiam oppositi.

III. Veruntamen totus discursus Scoti fundatus est in nominum æquiuocatione: nam liberum clare sumit pro voluntario perfecto, quod sequitur ad intellectualem cognitionem, & absque controuersia interdum admittit necessitatem; & nos etatis concedimus Scoto hanc acceptionem uocis [liberum,] non esse prorsus inusitatam: nam illa etiam Diuus Tho. interdum vtitur, ut patet ex q. 10. de potẽt. ar. 2. ad 5. dum dicit, *Deum liberè se amare*. Nos verò ut in sect. 2. annotauimus, non sumimus liberum hoc modo, sed ut aliquid addit supra voluntarium: ab illo enim distinguitur à Philosopho 3. Ethic. cap. & 5. non distinguitur autem respectu volũtatis humanę, nisi liberum excludit necessitatem in operando, vt cæteri Theologi docuerunt in 2. d. 24. & 25. & Alens. 2. q. q. 72. memb. 3. a. 5. D. Tho. q. 6. de malo, & satis constat ex ijs, quibus supra probauimus nos esse liberos è necessitate agendi.

IV. Hoc ergo uero sensu supposito, dicẽdum in proposito est, nõ repugnare eandem voluntatem quasdam res libere amare, alias vero non liberè, sed necessario. Patet inductione, quia uoluntas diuina necessario diligit ipsum Deum, alia uero non necessario, sed libere, & idem inuenitur seruata proportione in uoluntate creata. Ratio uerò à priori est, quæ simul dissoluit fundamẽtum Scoti si contra hoc applicetur, nam illa duo non includunt oppositionẽ, quia non sunt respectu eiusdem. Quod enim idem actus simul, & secundum idem sit liber, & necessarius, plane inuoluit contradictionem, tamen quod actus diuersi, & circa diuersa obiecta, uel per diuersa media, vnus procedat libere, & alter necessario ab eadem potentia, nulla est repugnantia. Neq. necesse est, ut alter modus operandi sit adæquatus tali potentiæ, nam potest esse potẽtia superior, & uniuersalior: item potest circa vnũ actũ habere duplicẽ potestatem, agẽdi scilicet, & non agẽdi, circa alium verò alteram tantum, scilicet agendi. Denique in obiectis ipsis potest hæc differentia fundari, & inde sumitur ratio à priori, vt statim in alia parte proposita huius sectionis declarabitur.

V. Ex quibus intelligitur quod dicẽdum sit de hac eadem re sub illis terminis [libere naturaliter:] nã etiam in hac posteriori uoce est æquiuocatio apud Scotum supra. Interdum enim dicitur naturaliter operari quod non solum ex naturæ impetu, sed etiã absque præuia cognitione, & consequenter absque A appetitu elicito operatur: atque hoc naturale excludit non solum liberum, sed etiam voluntariũ: quomodo dicemus terram naturaliter moueri, ignẽ calefacere, &c. Et in hoc sensu verũ est, quod Scotus ait, non posse voluntatem libere, & naturaliter operari, etiã in diuersis actibus: quia necesse est, ut præuia cognitione, & uoluntariè operetur. Alio tamen modo non minus usitato dicitur operatio naturalis quæ ex inclinatione naturæ, vt omnino determinatæ ad unum, etiãsi simul sit ex cognitione præuia, & & ex appetitu vitali, ac denique voluntaria: quomodo dicuntur bruta naturaliter se mouere, aut aliquid appetere; & hoc modo dicit optime D. Thom. 1. p. quæst. 41. art. 2. & q. 8. art. 1. & 2. non repugnare eãdem potentiam voluntatis, quæ plures actus libere B exercet, aliquos naturaliter elicere, quia ipsa voluntas suam propriam habet naturã, à quã potest determinari ad aliquem actum, quamuis non determinetur ad omnes propter differentiam obiectorum, ut mox videbimus.

VI. Sed quæret aliquis cum voluntas, & voluntarie, & libere operetur, cur repugnet ei habere aliũ modũ operandi quam uoluntarium: non repugnet autẽ habere alium modum operandi quam liberum. Respondetur, id contingere quia prior modus est adæquatus uoluntati, non autem posterior nam voluntas adæquate est uoluntas: non est autem adæquate liberum arbitrium, nam hoc est quasi inferius, seu magis limitatum, nam liberum arbitriũ necessario C includit uoluntatem, seu principiũ uolũtarij actus, ut supra declaratum est, & addit libertatem, id est, indifferentiam, seu potestatẽ non operandi. Deinde ex obiectis potest magis explicari hæc ratio: nã adæquatum obiectum voluntaris est bonum, quod necessario supponi debet cognitum, quia uoluntas essentialiter est appetitus elicitiuus: & ideo necessario operatur præuia cognitione, & per modum appetitionis: & hoc est operari uoluntarie. Sub hoc autem obiecto adæquato possunt esse uaria obiecta multũ in bonitate differentia: & ideo etiam diuersimode amabilia quoad libertatem, vel necessitatem. Denique actum elicitum ab appetitu, esse uoluntarium, consistit in positiuo modo talis actus, ita intrinseco, ut ab actu non distinguatur, & ideo est ab D eo inseparabile: liberam aũt in actu solum superaddit denominationem à potentia, quatenus potens est ad non eliciendum, seu suspendendum illum quæ denominatio potest non conuenire actui, si uoluntas non habeat talem potestatem in actum.

VII. *Posterior punctus, ad quæ obiecta necessitetur voluntas.*

Circa posteriorem partem uariæ quęstiones tractari possent de actibus necessarijs uolũtatis, uel in præsenti uita, uel etiã in futura. Sed illę quæstiones propria habent loca, vel in scientia de Anima, uel in Theologia: hic uerò solum attinguntur, E quatenus necessariæ sũt ad explicandũ in generali uarios modos efficientium causarum, & necessitatẽ, uel contingentiam effectuum uniuersi, & ad soluẽdas difficultates circa hoc occurrentes: huc. n. tota hæc disputatio tendit. Præcipue uerò est tractãda quædam sententia multorum dicentium uoluntatẽ solum esse liberam in electione mediorum, non uero in amore, uel intentione finis. Quæ sententia potest habere fundamentum in Aristot. 3. Ethicorum capitulo 2. & 3. vbi dicit consultationem nõ esse de fine, sed tantum de medijs. Ex quo potest confici argumentum: nam omne liberum potest in consultationem cadere: sed non potest cadere in consultationem nisi electio: ergo non est libera nisi electio. Maior patet, nam in omni libero est aliqua indiffe-

sentia,& ratio reddendi, aut non tendendi: ergo potest cadere in consultationem an tale obiectum, vel talis actus expediat, nec ne. Et confirmatur primò, nã ita comparatur voluntas ad liberum arbitrium, sicut intellectus ad rationem: sed intellectus ut est ratio non versatur circa principia, sed circa ea quæ colligit ex principijs: ergo uoluntas, vt liberum arbitriũ non uersatur circa finem, sed circa ea quæ eligit propter finem: nam vt Aristoteles dixit, lib. 6. Ethicor. c. 2. [Sicut principia se habent ad speculabilia, ita fines ad operabilia.] Confirmatur secũdo, quia necesse est omne variabile, & mobile fundari in aliquo inuariabili, & immobili: sed electio libera est, de se uariabilis: ergo debet fundari in aliquo inuariabili: fundatur autem in intentione finis: ergo hæc debet esse inuariabilis, & non libera.

VIII. Sed hæc sententia moderatione indiget, & declaratione. Supponamus ergo inprimis vulgare distinctionem duplicis necessitatis, & libertatis, quoad exercitium actus, vel quoad specificationem: quorum terminorum expositio satis ex superioribus cõstat. Rursus supponatur distinctio duplicis finis, scilicet proximi, seu particularis, & ultimi, seu uniuersalis: de qua partitione ex professo dicendum est, infra in disputatione de causa finali: nunc breuiter, particularis finis dicitur quodlibet priuatũ bonum quod propter se amatur, ut sanitas, uel scientia. Vltimus uerò dicitur ipsa fœlicitas hominis, siue hæc cõstituatur in aliqua re determinata, siue in cõmuni sumatur: uel sub formali ratione beatitudinis absolute, uel sub vniuersaliori ratione boni in cõmuni. Præterea omittamus nunc statũ vitæ futuræ, & præsertim supernaturalis fœlicitas iam obtentæ, de quo non pertinet ad Metaphysicum considerare, Theologi verò fusè disputant, an in eo statu voluntas ex necessitate determinetur etiam quoad exercitium ad dilectionem Dei, nam Scotus in 1. distinctione 1. q. 4. etiam in eo statu negat habere locum hanc necessitatem in aliquo actu uoluntatis: contrariam verò sententiam docet Diuus Thomas 1. p. q. 82. a. 2. Capreol. in 1. distinct. 1. quæstione 5. Caietã. dict. articul. 2. Ferrar. d. contra Gentes, cap. 62. & alij cõmuniter: quam sententiam nos, ut veriorem supponimus: hic tamen solum agimus de uoluntate secũdum naturam suam operante, & præsertim pro statu huius vitæ.

IX. Atque in hoc sensu dicimus, primo, uoluntatem nullum habere actum simpliciter necessarium quoad exercitium siue circa finem, siue circa media. Ita Diuus Thomas dicto loco 1. part. & 1. 2. quæst. 10. articul. 2. & Thomistæ communiter. Probatur autẽ à Diuo Thoma, quia uoluntas in hac vita põt auertere semper cogitationem cuiuscunq; boni sibi propositi. Quæ ratio nõ uidetur uniuersalis, seu in uniuersum vera: atque ita neque satis probare assertionem, nam prima cogitatio hominis est merè naturalis, quam homo auertere non potest: ergo non semper est in uoluntate hominis cogitationẽ auertere. Quam difficultatem attigit Caietanus in eo articulo, & concedit primã cogitationem nõ esse in potestate voluntatis, & similiter concedit primum amorem, seu primum volũtatis actum esse necessarium quoad exercitium, sicut docuit 1. 2. quęstione 9. articulo 4. Neque putat hoc esse contra D. Thom. in priori loco, quia Diuus Thomas (ait) non simpliciter negat habere voluntatem aliquem actum necessarium quoad exercitium, sed negat pati uoluntatem, illam necessitatem ab obiecto: quod uerum est quia prouenit solum à naturali conditione, & propensione ipsius uoluntatis. Et similiter ait, voluntatem, quantum ex ui obiecti, posse auertere omnem cogitationem, & hoc solum asserere D. Tho. cui nõ repugnat, quod interdum ex tali dispositione, aut alia causa non possit auertere talem cogitationem.

X. Ego verò in primis existimo interpretationem illam esse contrariam D. Thomæ, & ueritati. Primum patet, nam Diuus Tho. 1. part. quæst. 82. ar. 2. absolutè negat necessitatem quoad exercitiũ in nostra voluntate extra visionem beatam, & non loquitur tantum ex parte obiecti, sed absolute de ipsa uoluntate. Secundum patet, quia sicut voluntas nullum actum habet nisi concurrente obiecto in suo genere, ita nullã necessitatẽ patitur in suo actu (loquor de intrinseca, & connaturali necessitate) quæ non causetur ab obiecto in suo genere, s. in ratione causæ finalis allicientis, & mouentis Metaphoricè. Vnde ẽt in statu beatitudinis Deus clare uisus ita mouet uoluntatem, ut in ratione obiecti & ultimi finis illam ex necessitate determinet ad unum, nam etiã illa necessitas est intrinseca, & connaturalis uoluntatis ut charitate informatæ. Quod non repugnat D. Tho. in alio loco 1. 2. quæst. 10 art. 2. quia ibi loquitur de uoluntate viatoris tendentis in beatitudinẽ, quin potius hæc doctrinã sumitur ex eodem D. Th. 1. p. q. 82. art. 2 argument. 2. cum solutione: erat. n. argumentum, obiectum comparari ad uoluntatem, ut mouens ad mobile: motum autem necessario cõsequi in mobili ex mouente. Respondet autem [quod mouens tũc ex necessitate causa motum in mobili, quando potestas mouẽtis excedit mobile: ita quod tota eius possibilitas mouẽri subdatur; cum aũt possibilitas voluntatis sit respectu boni vniuersalis, & perfecti, non subijcitur eius possibilitas tota alicui particulari bono: & ideo nõ ex necessitate mouetur ab illo.] Ergo clarè sentit D. Tho. totam possibilitatem uolũtatis subijci bono uniuersali, & pfecto: & ideo ex necessitate moueri ab illo. Vnde quoties rationẽ reddit D. Tho. alicuius actus uoluntatis necessarij ab intrinseco, semper illa assignat ex parte obiecti, ut in citatis locis uidere licet.

XI. Et hinc ulterius existimo, falsum esse quod Caietanus ait, nempe primum actum uolũtatis in homine iam utente ratione esse necessarium quoad exercitium: quamuis alij Thomistæ idem circa hoc sentiant, ut Ferariensis libro primo, contra Gentes, capitulo 23. & clarius libro tertio capite 89. & Capreolus, in secundum distinctione 24. q. prima, ad septimum, qui etiam addit illum actum non esse actiue à uoluntate, sed passiuè tantum, quod improbabile est, ut supra attingimus disputando de causa efficiente. Et similiter falsum est quod sit simpliciter necessarius, ut rectè docuerunt Scotus in quodlib. q. 21. & Henricus quodlibet. 12. quæstione 26. & idem sentit Conrad. 1. 2. quæstione nona, articulo quarto, & alij expositores ibi. Et probatur, quia uoluntas nunquam mouetur necessario quoad exercitium, nisi obiectum ipsum in suo genere sufficienter concurrat ad illam necessitatem, & omnino sibi subijciat voluntatẽ: sed obiectum quod per primam cogitationem proponitur non est huiusmodi, quia sæpe est quodam particulare bonum, ac deficiens: ergo. Item alias prima uolitio Angeli fuisset necessaria quoad exercitium, & consequenter nulliũ in ea fuisset meritum, quod est alienũ à cõmuni doctrina Theologorum, præsertim in Schola D. Tho. Itẽ si fundamentũ Caietani, aut Ferrar. solidum esset non solum primus actus uoluntatis totius uitæ esset necessarius quoad exercitium, sed etiam primus in singulis diebus, uel quoties homo incipit per intellectum aduertere, & per uoluntatem consentire. Consequens autem est plane falsum, & cõtra experientiam. Sequela uerò patet, quia etiam prima cogitatio in singulis dieb. est naturalis, & primus actus uoluntatis est à sola illa, sua efficacia tendente in obiectum. Neutra uerò ratio est ullius momenti: quia licet cogitatio sit naturalis, põt applicare obiectũ non necessitans: & licet uoluntas [illegible] illum actum, potest liberè efficere, quia [illegible]

Prior punctus de duplici modo operandi voluntatis.

II. Circa priorem partem referri potest hic opinio Scoti in 1. distinctione 2. quæst. 7. & distin. 10 quæstione prima, & in quodlib. quæstion. 16. quibus locis asserit unius potentiæ tantum esse posse vnum operandi modum, & ideo, cũ voluntas natura sua libera sit in operando, non posse aliũ operandi modum in suis actibus habere: atq. ita concludit voluntatem liberè exercere omnes actus suos: adeo vt asserat, Deum etiam se ipsum liberè diligere, & Patrem, ac Filium (eadem ratione) liberè producere Spiritum Sanctum. Sed in hac non potest esse cõtrouersia inter Catholicos, si nõ sit si æquiuocatio in voce libertatis. Scotus ergo in citato loco non sumit liberũ prout opponitur necessario, sed prout opponitur coacto, seu non uoluntario. Expresse enim ibi fatetur (neque id potuisset sine heresi negare) processionem Spiritus Sancti esse omnino necessariam, ita, ut implicet contradictionem illam non esse, aut Deum non se amare, contendit tamen necessitatem non repugnare libertati, sed potius firmare, ac perficere illam: & è conuerso modũ operãdi naturaliter repugnare volũtati, quia liberũ, & naturale, sũt modi operandi non tantum diuersi, sed etiam oppositi.

III. Veruntamen totus discursus Scoti fundatus est in nominum æquiuocatione: nam liberum clare sumit pro voluntario perfecto, quod sequitur ad intellectualem cognitionem, & absque controuersia interdum admittit necessitatem: & nos etatis concedimus Scoto hanc acceptionem uocis [liberum,] non esse prorsus inusitatam: nam illa etiam Diuus Tho. interdum vtitur, ut patet ex q. 10. de potẽt. ar. 2. ad 5. dum dicit, *Deum liberè se amare*. Nos verò ut in sect. 2. annotauimus, non sumimus liberum hoc modo, sed ut aliquid addit supra voluntarium: ab illo enim distinguitur à Philosopho 3. Ethic. cap. & 5. non distinguitur autem respectu volũtatis humanę, nisi liberum excludit necessitatem in operando, vt cæteri Theologi docuerunt in 2. d. 24. & 25. & Alens. 2. q. q. 72. memb. 3. a. 5. D. Tho. q. 6. de malo, & satis constat ex ijs, quibus supra probauimus nos esse liberos è necessitate agendi.

IV. Hoc ergo uero sensu supposito, dicẽdum in proposito est, nõ repugnare eandem voluntatem quasdam res libere amare, alias vero non liberè, sed necessario. Patet inductione, quia uoluntas diuina necessario diligit ipsum Deum, alia uero non necessario, sed libere, & idem inuenitur seruata proportione in uoluntate creata. Ratio uerò à priori est, quæ simul dissoluit fundamẽtum Scoti si contra hoc applicetur, nam illa duo non includunt oppositionẽ, quia non sunt respectu eiusdem. Quod enim idem actus simul, & secundum idem sit liber, & necessarius, plane inuoluit contradictionem, tamen quod actus diuersi, & circa diuersa obiecta, uel per diuersa media, vnus procedat libere, & alter necessario ab eadem potentia, nulla est repugnantia. Neq. necesse est, ut alter modus operandi sit adæquatus tali potentiæ, nam potest esse potẽtia superior, & uniuersalior: item potest circa vnũ actũ habere duplicẽ potestatem, agẽdi scilicet, & non agẽdi, circa alium verò alteram tantum, scilicet agendi. Denique in obiectis ipsis potest hæc differentia fundari, & inde sumitur ratio à priori, vt statim in alia parte proposita huius sectionis declarabitur.

V. Ex quibus intelligitur quod dicẽdum sit de hac eadem re sub illis terminis [libere naturaliter] iã etiam in hac posteriori uoce est æquiuocatio apud Scotum supra. Interdum enim dicitur naturaliter operari quod non solum ex naturæ impetu, sed etiã absque præuia cognitione, & consequenter absque appetitu elicito operatur: atque hoc naturale excludit non solum liberum, sed etiam voluntariũ: quomodo dicemus terram naturaliter moueri, ignẽ calefacere, &c. Et in hoc sensu verũ est, quod Scotus ait, non posse voluntatem libere, & naturaliter operari, etiã in diuersis actibus: quia necesse est, ut præuia cognitione, & uoluntariè operetur. Alio tamen modo non minus usitato dicitur operatio naturalis quæ ex inclinatione naturæ, vt omnino determinatæ ad unum, etiãsi simul sit ex cognitione præuia, & & ex appetitu vitali, ac denique voluntarie: quomodo dicuntur bruta naturaliter se mouere, aut aliqd appetere: & hoc modo dicit optime D. Thom. 1. p. quæst. 41. art. 2. & q. 8. art. 1. & 2. non repugnare eãdem potentiam voluntatis, quæ plures actus liberè exercet, aliquos naturaliter elicere, quia ipsa voluntas suam propriam habet naturã, à quã potest determinari ad aliquem actum, quamuis non determinetur ad omnes propter differentiam obiectorum, ut mox videbimus.

Sed quæret aliquis cum voluntas, & voluntarie, & libere operetur, cur repugnet ei habere aliũ modũ operandi quam uoluntarium: non repugnet autẽ habere alium modum operandi quam liberum. Respondetur, id contingere quia prior modus est adæquatus uoluntati, non autem posterior nam voluntas adæquate est uoluntas: non est autem adæquate liberum arbitrium, nam hoc est quasi inferius, seu magis limitatum, nam liberum arbitriũ necessario includit uoluntatem, seu principiũ uolũtarij actus, ut supra declaratum est, & addit libertatem, id est, indifferentiam, seu potestatẽ non operandi. Deinde ex obiectis potest magis explicari hæc ratio: nã adæquatum obiectum voluntatis est bonum, quod necessario supponi debet cognitum, quia uoluntas essentialiter est appetitus elicitiuus: & ideo necessario operatur præuia cognitione, & per modum appetitionis: & hoc est operari uoluntarie. Sub hoc autem obiecto adæquato possunt esse uaria obiecta multũ in bonitate differentia: & ideo etiam diuersimode amabilia quoad libertatem, vel necessitatem. Denique actum elicitum ab appetitu, esse uoluntarium, consistit in positiuo modo talis actus, ita intrinseco, ut ab actu non distinguatur, & ideo est ab eo inseparabile: liberum aũt in actu solum super addit denominationem à potentia, quatenus potens est ad non eliciendum, seu suspendendum illum quæ denominatio potest non conuenire actui, si uoluntas non habeat talem potestatem in actum.

Posterior punctus, ad quæ obiecta necessitetur voluntas. VII.

Circa posteriorem partem uariæ quęstiones tractari possent de actibus necessarijs uolũtatis, uel in præsenti uita, uel etiã in futura. Sed illę quæstiones propria habent loca, vel in scientia de Anima, uel in Theologia: hic uerò solum attinguntur, quatenus necessariæ sũt ad explicandũ in generali uarios modos efficientium causarum, & necessitatẽ, uel contingentiam effectuum uniuersi, & ad soluẽdas difficultates circa hoc occurrentes: huc. n. tota hæc disputatio tendit. Præcipue uerò est tractãda quædam sententia multorum dicentium uoluntatẽ solum esse liberam in electione mediorum, non uero in amore, uel intentione finis. Quæ sententia potest habere fundamentum in Aristot. 3. Ethicorum capitulo 2. & 3. vbi dicit consultationem nõ esse de fine, sed tantum de medijs. Ex quo potest confici argumentum: nam omne liberum potest in consultationem cadere: sed non potest cadere in consultationem nisi electio: ergo non est libera nisi electio. Maior patet, nam in omni libero est aliqua indifferentia,

tem temporis, & natura, & uerum sensum compositum à diuiso. Volūtas ergo in eodem instāte in quo actum liberum elicit, prius natura, quā illum eliciet intelligitur habere potestatem ad eliciendum illū, & deinde ex potestate intelligitur illū elicere: ergo in eodem priori naturæ intelligenda est potens ad eliciendum, & nō eliciendum talem actum: aliqui re uera non intelligitur libera ad eliciēdum illum actum. Et cōfirmatur, ac declaratur, nam in tempore immediato ante illud instans supponitur voluntas habens illam potestatem ad eliciendum, & non eliciendum actum. Et in illo instāte prius natura, quam illa potētia se determinet ad actum nihil est, quod ei potestatem abstulerit ad illum eliciendum: ergo retinet voluntas utramque potestatem in illo instante, & ex illa elicit, vel non elicit actum pro ipsomet instante. Quocirca si voluntas simpliciter, & absolutè in eo instante sumatur cum omnibus præ-requisitis ad agendum, re uera potest in illo non elicere talem actū, quæ est potestas in sensu diuiso, aut in prioritate naturæ, quæ necessaria, & sufficientissima est ad libertatem. Si uerò consideretur iam in illo posteriori naturæ, in quo iam elicitur actum, iam non potest pro illo eodem instanti retrocedere: sed hæc solum est necessitas compositionis ex suppositionis consequente determinationem, seu actionē ipsius voluntatis.

V. Et confirmatur, nam Deus ex æternitate liberè dilexit creaturas, & tamē pro nullo instanti, uel reali duratione caruit illa determinatione libera, quæ ita comparatur ad diuinam voluntatem sicut actus liber ad nostram: ergo libertas voluntatis nō est tantū respectu actus posterioris durationæ realis, sed et respectu actus existens in eodem instante, posterioris quidem natura; si talis actus sit verè elicitus, & causatus à potentia vel solum secundum rationem aut intellectum, si solū sit determinatio libera eiusdem actus. Alias non posset intelligi in Deo dilectio libera, quia neq; ex æternitate liberè dilexisset, quia semper perpetuo dilexit, neque post instans æternitatis: quia multo minus potest, aut incipere diligere quod nūquam dilexit, aut desinere quod dilexit, & prout ex æternitate dilexit. Idem argumentum sumi potest ex actione libera Angelorum, quā in primo instanti suæ creationis habuerūt, cum in illo habuerit meritum iuxta veriorem sententiam. Neque est vllius momenti quod Ocham significat, actum illum fuisse meritorium, quia fuit in potestate Angeli in illo durare, uel nō durare tempore immediate sequenti: hæc enim potestate poterat conferre, ut cōtinuatio illius actus esset meritoria, & cessatio esset caréria talis medij, tamen ad meritum in primo instanti nihil id conferebat, tū quia illa potestas nō exercebatur in primo instante, nos autē non meremur formaliter per potestatem liberam, sed per vsū eius: tum etiam quia cessatio ab illo actu non potest conferre ad meritum, & tamen Angeli mali, qui immediatè post primum instans cessauerunt ab illo actu, nihilominus in primo instanti meruerunt: ergo pro illo instanti fuit ille actus liber, saltem quoad exercitium. Atq; idem argumentum fieri potest de merito Christi, de quo certius est incepisse à primo instante conceptionis suæ.

VI. Tandem possunt fieri proportionalia argumēta in hominibus, nam ut supra dicebam, homo potest in primo instāti usu rationis habere actum liberū, tum bonū, tum; etiam malum. Item quoties homo peccat, non demeretur, vel amittit gratiam in tempore immediato ante instans, in quo exercet actum peccaminosum, ut est per se euidēs: nemo enim peccat, aut demeretur in eo quod facturus est, sed in eo quod facit, ut latè Augustinus epistola 107. Ergo necesse est, ut in eodē instāti in quo actus peccati exercetur, sit liber: quia nemo uerè peccat nisi sciens, quando potest uitare quod facit, vel facere quod omittit. Item, est simile argumentum, quando peccator conteritur: ille enim nō consequitur gratiam ante nec post instans cōtritionis, sed in ipsemet momento, in quo contritionem elicit, & in eodem tantum se disponit sufficienter, cum tamen dispositio debeat esse libera, & in eodem meretur gloriam: ergo in eodem, & pro eodem exercet actum liberum.

VII. *Ratio contraria sententia destruitur.* Fundamentum prioris sententiæ iam solutū est, Aristoteles enim clare loquitur de necessitate cōditionata, & ex hypothesi consequente, & de eadem intelligendus est Boetius; nam quod ait ortū Solis prius fuisse necessarium, non solum est intelligendum de prioritate temporis, sed etiam de prioritate naturæ, seu causæ. Imo ideo in priori tempore verū fuit dicere effectum illum ex necessitate futurum, quia in sua causa habent necessitatem. Quod uerò aiunt, nō posse eandem potentiam simul efficere, & non efficere, sophisma est consistēs in uocum æquiuocatione: utraque enim potestas simul est in eodem instante, non tamen ad exercendum vtrumq; actum coniūctim, sed diuisim, id est, uel unum, uel alium pro suo arbitrio. Vnde, licet alteram partem potestatis exerceat, verbi gratia, eliciendo actum, potestatem tamen retinet ad oppositum quam posset in eodem instanti exercere, non quidem simul cum alio actu, nec faciendo compositionem cum illo, sed absolutè.

VIII. *Actus uolūtatis nō necessario per aliqd tempus durat.* Addit tamen Gregorius supra, facta suppositione quod uoluntas elicuit actum, non solum non posse pro eodem instante illum deserere, uerum etiā neque in tempore immediatè sequente, quia existimat repugnare actum desinere in eodem instāti, in quo incipit esse. Sed neque in Theologia, neque in Philosophia habet hæc sententia fundamētum. Nō enim repugnat rem quæ fit, pro vnico tantum instāte durare, tam potest idem instās esse primum, & ultimū esse rei: quæ est enim in hoc repugnantia? Respondet repugnare qd res simul incipiat, & desinet. Sed si inceptio fit per instans intrinsecum, desitio verò per instans extrinsecum ipsi desitioni, seu intrinsecū ipsi existentiæ, nulla est repugnantia: quia nō sequitur quod res sit, simul, & non sit, sed solum sequitur quod ita sit, ut neque immediatè antea fuerit, neque immediatè post futura sit: quomodo ipsum instans habet esse, & in eo posset Deus creare Angelū, & nō conseruare amplius: ergo ex hac parte nulla est necessitas continuandi actum liberum. Nec verò ex alia, nam Angeli mali, ut est probabile, per unum tātum instans durarūt in bonis actibus: & qui peccat nulla necessitate cogitur perseuerare peccādo: alias posset homo in hac vita pro aliquo tempore ex necessitate peccare, & non desistere à peccando: quod absurdissimum est, Et è contrario, qui cœpit mereri, liberè perseuerat in merito: alias nihil in ea perseuerātia boni operis meretur; sed hæc res latius à Theologis disputatur.

SECTIO X.

An ex libertate causarum efficientium oriatur contingentia in effectibus vniuersi, uel sine illa esse possit.

I. *Dupliciter aliquis actus contingens.* Vt non sit ambiguitas in voce contingentiæ, oportet aduertere dupliciter posse dici effectū cōtingētem: vno modo quia casu, & præter intentionē agentis fit: quo sensu ualde strictè, & rigorosè sumitur vox contingentiæ: nunc aūt non ita loquimur, nam de effectu causali dicemus sect. vltim. huius disputationis. Alio ergo modo sumitur contingens, vt dicit quoddam medium inter necessarium, & impossibile; quomodo à Dialecticis dicitur

citur contingens complecti simul possibile esse, & possibile nō esse: & in hac significatione summus in præsenti, & sic ēt sumptum videtur ab Arist. 1. de Interpret. c. vlt. vbi de futuris contingentibus disput.

II. Secundò est obseruandum, effectum aliquem cōparari posse, uel ad suam causam proximam tātum secundum uirtutem intrinsecam eius, uel ad eandē vt coniunctam concursui, vel oppositioni aliarum causarum, quæ in toto ordine vniuersi illi occurrere, uel cum illa concurrere possunt: in quibus possumus, uel primam causam comprehendere, uel tantū seriem, & ordinem causarum secūdarum. Atq; hoc posteriori modo nūc loquimur; supponimus enim in ordine ad primam causam nullum effectum vniuersi ex absoluta necessitate euenire, quia oēs pendent ex concursu eius, quem ipsa pro sua libertate negare potest: & ideo in ordine ad illā nulla est res tam necessaria, nullusve effectus habēs causam tam necessario agentem, qui non possit esse, & non esse & in hoc sensu sit contingens. Nunc aūt, etsi Deus agat liberè supponimus esse paratum ad concurrendum cum causis secundis, & definita lege præbere suum concursum: & ideo contingentiam, uel necessitatem effectuum naturalium ita consideramus in ordine ad causas secundas, ac à prima non penderent, uel ac prima non posset suum concursum negare, aut actiones harum causarū impedire, aut immutare. Nam miracula, quæ in hoc Deus facere potest, philosophia nō considerat: neque etiam negat si vera sit, sed dicit esse exceptiones à generali regula, quæ ad ipsam non pertinent.

Quæstionis resolutio.

III. His positis facillima est præsentis quæstionis resolutio: & ideo dicēdum est primo, in ordine ad causam proximam operantem ex necessitate naturæ nullum esse effectum contingētem per intrinsecam uirtutem talis causæ: esse tamen posse contingentē ex imperfectione, vel defectu talis causæ, quæ impediri potest ex cōcursu, uel oppositione alterius causæ. Prior pars huius assertionis clara est, nam si causa est natura sua determinata ad vnum: ergo ita est potens ad agendum, ut ex intrinseca sua virtute non possit non agere: ergo effectus ex hac parte nō habet contingētiam, sed necessitatem. Vnde si quis respicit ad solam virtutem intrinsecam causæ, & ad naturalem modum agendi eius, nō poterit inde colligere, aut effectum non esse futurum, aut posse non esse, sed potius habere necessitatem essendi, quantum est ex eo capite: ergo effectus nō potest habere contingentiam ex hac habitudine ad huiusmodi causam. Nihilominus altera etiam pars cōclusionis æquè vera est, & facilis. nam licet causa proxima necessario agat, impotens est ad resistendum omni cōtrariæ causæ sibi occurrenti, uel ad dicendam, & superandā oēm resistentiā, quæ ab alia causa fieri potest: ergo ex hoc capite contingere potest, ut non eueniat effectus, qui aliūde necessario eueniret quā tum est ex uirtute, & modo agendi proximæ causæ: ergo talis effectus est contingens, nō ex uirtute, sed potius ex defectu virtutis suæ causæ, adiuncto possibili concursu, uel oppositione aliarum causarū, sub quibus cōprehendimus non solū efficientes causas, sed etiam materiales, & quouis modo resistētes, seu impedientes naturalem actionem causæ: Atq; hoc modo rectè admittunt Philosophi contingentiam in effectibus causarum naturalium: quia contingēs effectus est, qui à sua causa potest fieri, & non fieri; sed hic effectus absolutè potest fieri, & nō fieri à causa sua: siue id proueniat ex uirtute, siue ex defectu virtute, & ex impedimentis possibilibus: ergo.

IV. Hic tamen maioris claritatis gratia rectè distinguitur duplex effectus cōtingens, scilicet, uel intrinsecè, uel tantum extrinsecè. Priori modo dicitur effectus ab intrinseco contingens, quia manat à causa, quæ ex intrinseca vi, & potestate potest dare cōntingentiam effectui. Non quod hæc contingentia aliquando sit modus intrinsecus inhęrens ipsi effectui: nihil enim est aliud, quam denominatio sumpta ex potestate, & modo agendi suæ causæ: sed quod talis denominatio à sola intrinseca virtute, & perfectione propriæ causæ proueniat. Et hæc contingentia tantū est in ordine ad causam liberā. Posteriori aūt modo, seu extrinsecè dicitur effectus cōtingens quando carentia necessitatis quę in illo est, solum est ab extrinsecis impedimētis. Ex quo etiam intelligitur huiusmodi contingentiam non pendere ex libertate alicuius causæ, etiam primæ, quia solum consistit in habitudine ad causam proximam, quæ impediri potest: quæ habitudo eadem est, siue liberæ causæ interueniant, siue non, imo etiamsi Deus ageret ex necessitate naturæ, dummodo easdē naturales causas produxisset quæ nunc sunt.

Contingēs effectus, & intrinsece, & extrinsece.

V. Dico secundo: Effectus qui est contingens respectu causæ proximæ naturaliter operantis, si comparetur ad totum ordinem, ac seriem causarū vniuersi, & in his causis nulla intercedat liberè agens, saltē vt applicans alias causas, uel remouens impedimenta, non habet contingentiam, sed necessitatem. Hæc sumitur ex D. Th. 1. cont. Gent. c. 67. ratione 3. ubi ait, [sicut ex causa necessaria sequitur effectus certitudinaliter, ita ex causa cōtigēte cōpleta si nō impediatur:] Vbi rectè Ferr. aduertit, intelligēdū id esse dē effectibus causarum naturalium. Sumitur etiam ex Durando in 1. d. 38. & Scot. in 1. d. 1. q. 4. ... 8. q. 2. & d. 39. sed clarius eam proponit Gabr. in 1. d. 39. q. vnic. artic. 1. Et probatur, quia si omnes causæ quæ in omni genere ad effectum concurrunt, & illius productionē, uel promouere, vel impedire possunt, agūt ex necessitate: ergo eadem necessitate talis sequetur effectus, qualis omnibus illis causis sic dispositis, & applicatis sequi pōt. Et declaratur nam sicut naturalis causa proxima nō impedita, & habēs materiam aptam sufficienter applicatam, necessario producit proportionatum effectū, ita si eadem causa sit omnino impedita, eadem necessitate nihil operabitur, vel si nō omnino, sed ex parte impedita sit eadem necessitate faciet imperfectum, uel monstruosum effectum: ergo si causæ omnes tam agentes, quā impedientes ex solo naturali, ac necessario cursu ita conueniunt: & singulæ etiam cum necessitate operantur suo modo, idest, quæ impedit, necessario impedit, & quę materiā applicat, necessario, & sic de alijs: ergo talis effectus consideratur in ordine ad totam seriē, & collectionem taliū causarum, non habet contingentiam, sed necessitatem.

Seclusis causis liberis in tota serie, & collecti one aliarū, nullus effectus cōtingens.

VI. Neque in hac conclusione inuenio rationem dubitandi, nam tota hæc necessitas intelligitur subordinata voluntati diuinæ, ut in principio supposuimus, & respectu illius habet quilibet ex his effectibus contingentiam, id est, possibilitatem, ut nō eueniat; tamen in hoc ipso intercedit etiam libertas diuina. Et ita simpliciter, & absq. dubitatione verum est respectū totius ordinis, seu collectionis causarū agentium, nullam posse esse contingentiam in effectibus, nisi in illa collectione causarum aliqua causa libera interueniat.

VII. Atque ex his duabus assertionibus obiter intelligitur, quam sit difficile cum certitudine præcognoscere hos effectus cōtingentes futuros, etiam merè naturales, qui respectu unius, uel alterius, uel etiam plurium causarum habent cōntingentiam, & solum habent infallibilitatē, ac necessitatem respectu omnium simul. Et enim difficillimum saltem hominibus, ut Angelos prætermittamus, omnes huiusmodi causas cognoscere, tum quia quædam sunt à sensibus remotissimę, & valde occultę, ut sūt astra, seu

virtutes eorum: tum et, quod in magna sint multitudine, & earum concursus, & oppositiones, variæ sint, & multiplices: tu denique, quod hę causæ non agunt absq. materia, cuius dispositio et est varia, & sæpe ignota: & ideo valde operosum est hæc ēia, ita inter se cōferre, & obseruare, ut ex eis possit aliquid futurum in particulari præcognosci satis probabili coniectura, nedum infallibili certitudine. Legatur de hac re Benedict. Pererius lib. 2. in Gen. c. 1. & 3.

VIII. Quouismodo causa libera intercedat in naturaliū causarum serie, effectū esse potest contingens.

Dico tertio: Si ad effectum quemlibet, et naturalium causarum causa libera concurrat, siue ut causa per se, siue ut causa per accidens, applicās agens, vel materiā, aut remouens prohibens, id satis est, ut effectus sit simpliciter contingens, etiamsi ad totam collectionem, & seriem causarū compareretur. probatur, nam effectus contingens est, qui pōt esse, & nō esse ex ui suæ causæ: sed huiusmodi effectus cōparatus ad totam collectionem suarum causarum, potest simpliciter esse, & non esse, vel ex eo solū, quod inter illas causas aliqua libera interuenit, ex cuius arbitrio accidere pōt, ut vel materia non sit disposita ad talem effectum, vel causa proxima, & per se absit, aut aliud simile impedimentum interueniat, quod satis est, ut effectus non sequatur. Vt si agricola non aret terram, quod illi liberum est, impedietur naturalis fructus, etsi sint pluuię congruentes, & omnes alię causæ concurrant: eademq. ratio est de quocūque alio effectu postulante aliquem cōcursum causæ liberæ, sine quo esse non possit.

IX. Discrimen inter naturales effectus, & contingentes nō liberos.

Atq. hinc colligere licet differentiā inter hos effectus contingentes, quos lato quodam modo liberos appellare possumus, & priores naturales: quod hi tm secūdum quid sunt contingentes respectu vnius, vel plurium causarum, non tamē respectu omnium collectiuē sumptarum: illi vero. s. liberi, sunt simpliciter cōtingentes, siue ad singulas, siue ad omnes causas suas simul sūptas comparentur. Ex quo etiam fit, ut hi effectus liberi multo minus possint p̄cognosci in causis, quā illi. Nam effectus naturalis, licet formaliter, ut contingens est, non possit in causa cognosci, ut certo futurus. s. in sola causa proxima in se considerata, tamen in collectione, & collatione causarum omnium cognosci potest, quia iam non ut contingens, sed ut necessarius cognoscitur: at vero effectus simpliciter contingens, neque in vna, neque in omnibus causis simul certo pręcognosci potest, ut futurus, quia utroque respectu est simpliciter contingens, atq. adeo ex ui causarum indeterminatus, & indifferens ad esse, & nō esse: & ideo nisi aliunde cognoscatur libera determinatio causę sufficiens ad determinātum effectum, nullo modo potest ex ui causarum certo præcognosci.

IX. Hic vero statim offerebat sese occasio disputandi de præscientia, & prædictione horū effectuum contingētium, quatenus futuri sunt: nam si antequam fiant, nō habent in causis suis determinationem ad esse, vel ad non esse: ergo nulla potest esse determinata veritas in propositionibus, quibus alterum horum futurum denunciatur: quod planè videtur cōsequenter concessisse Arist. imo & ex professo probasse lib. 1. de Interpr. c. 8. Ex hoc autem ulterius sequitur neutram partem, affirmantem, vel negātem huiusmodi effectum esse futurum, posse præsciri, ut determinatè veram, etiam a Deo: nam quod nō est verum, non est scibile: ergo quod non est determinatè verum, non potest etiam sciri, vt determinatè verum. Atque ita id concessit Cicero lib. de Fato, & Diuinat. ut August. retulit 5. de Ciuit. c. 9.

XI. Futurorū contingentiū veritas determinata.

Sed hæc difficultas altiorem, & fusiorem disputationem postulat, de qua Theologi in 1. distin. 38. & 1. par. q. 14. art. 13. Nunc breuiter respondetur, determinationem veritatis in propositione de futuro contingente, non esse sumendam ex eo, quod causa, a qua prouenturus est talis effectus, sit iam de-

A terminata ad illum in sua uirtute, & facultate, ab eo tempore, vel instante, ex quo verum est dicere illum effectum esse futurum, sed ex eo solum, quod aliquando talis causa in actione sua determinanda sit ad liberum effectum: nam hoc solum enūciatur per illam propositionem, & non quod causa ex se, & ex sua uirtute sit iam determinata ad talem effectū. Quapropter cum absoluta contingentia horum effectuum stare potest determinata veritas, vel falsitas earum propositionum, in quibus illi futuri esse enunciantur, quia hęc veritas determinata non repugnat contingentiæ, magis, quam in propositione de præsenti. Quia licet effectus possit fieri, & nō fieri, ex quo habet, quod sit contingens, tamen de facto alterum determinate accidet, & inde habet, quod
B sit futurum contingens determinatè. Et in hoc putamus Aristotelem deceptum fuisse, & contra principia nostræ fidei locutum: quamuis nō desint Catholici, qui illum interpretari, ac defendere conentur. Hinc vero vlterius fit, non omnino repugnare, ut hi effectus liberi, antequam fiant, certo præsciri possint, ea saltem scientia, quæ propter suam infinitatem omnem veritatem, omneq. obiectum scibile comprehendit, ac intuetur eo modo, quo est: in quo turpius errauit Cicero negans Deo præscientiā omnium futurorum. Neque. n. illa scientia hanc contingentiam destruit, tum quia non immutat, seu alterat (ut ita dicam) suum obiectum, aliàs se ipsam redderet falsam, si sciendo effectum fore contingē-
C tem faceret necessarium: tum etiam, quia hæc scientia futurorum, ut sic, non est causa eorum, sed pura intuitio: sed de his alias.

Aliæ duæ difficultates supererant circa ultimam conclusionem. Prima est, an sola libertas causæ secundæ sufficiat ad dictam contingentiam, etiamsi per impossibile non esset libertas in causa prima: & hæc supra tractata est: idem. n. est quærere, an cum illa hypothesi possit consurgere cōtingentia simpliciter in effectibus naturalibus, & quærere, an cum illa esse possit libertas, & usus libertatis in creatura. Nam si fuerit usus libertatis, erit etiam contingentia simpliciter: sine illo autem non erit: & ideo responsio superius tradita hic applicanda est. Altera difficultas est, an è contrario sola libertas primæ XII.
D causæ sufficiat ad contingentiam effectus, etsi nulla causa secunda esset libera: sed hæc facilem ex dictis habet responsionem, nam eo modo, quo ille effectus est liber, potest dici contingens, prout nunc loquimur. An vero ita simpliciter loquendum sit, ut effectus, quatenus respectu Dei liberè fiūt, dici possint contingentes, attingemus inferius disputando de Deo, eiusq. libera uoluntate.

XIII. In quo agēte libero sit radix libertatis.

Atque hinc etiam expedita manet altera difficultas, quæ hic tractari solet, in qua nimirum causa posita sit radix contingentiæ, an. s. in libertate primæ causæ, vel in libertate secundæ, vel utriusq. simul: dicendum est enim si sit sermo de contingentia tantum extrinseca, & secundum quid, radicem eius nō
E esse positam in libertate aliqua; nec secundæ; nec primæ causæ, sed proximè in tali natura, & conditione causæ secundæ, quæ impediri potest, adiuncto tali ordine, & serie aliarum rerum, & causarum naturalium, ex quo soleat tale impedimentum occurrere. prima autem causa, siue Deus, solum dici potest prima radix huius contingentiæ, sicut est prima causa omnium effectuum uniuersi: quia nimirum tales causæ secundæ ab ipsa fuerunt, & creatæ, & ita dispositæ, & ordinatæ, ut ab eis huiusmodi effectus contingentes prouenirent. Ad hoc autem, formaliter loquendo, nil refert, quod prima causa liberè hæc omnia produxerit: eadem enim contingentia sequeretur etiā si ex necessitate creasset hæc omnia, dummodo eodem modo illa ordinasset, & postea cum illis concurreret. At vero loquendo de-

contin-

terea aliud esse loqui de effectu, qui est in peccato, qui semper est res aliqua, aliud de defectu, qui solũ est carentia debitæ perfectionis moralis; nã loquendo de effectu, ille nõ põt esse casualis respectu Dei, non solũ quia est præscitus, sed ẽt quia non tantum per accidens, sed per se causatur ab ipso Deo, & ita potest dici aliquo modo intentus, saltem quantum ad voluntatem quam Deus habuit concurrendi ad illum effectum, concurrente ẽt causa secunda. Et ob hanc rationem nullus effectus naturalis põt dici casualis respectu Dei, non tantũ propter præscientiam, sed etiam propter efficientiã per se, & aliquã intentionem talis effectus quam Deus habuit, hoc ipso, quod voluit tales causas naturales procreare aptas ad talem effectum, & cum illis concurrere. Vnde aliqui etiã effectus, qui respectu causarũ particularium censentur casuales, respectu causarum vniuersalium, vt cœlorũ (si per se concurrant ad talem effectum) non sunt casuales, vt monstra, & quædam alia, quæ per accidens generari dicuntur. At vero defectus, qui coniungitur effectui in peccato, vt non sit casualis, non oportet quod sit per se intentus, quia hoc est præter rationem eius, cum nemo intendens ad malum operetur: satis ergo est, vt sit præuisus, & permissus, maximè quod à Deo semper est ordinatus ad pœnam, vel vt sit occasio alicuius maioris boni: ordinatus (inquam) non præordinatione, quæ secundum rationem antecedat præscientiam, sed quæ sequatur. Atq; simpliciter loquendo nunquam potest casualis, vel fortuitus effectus talis esse respectu Dei, vt rectè tradit D. Th. 1. p. q. 103. a. 7. ad 2. & q. 116. a. 1. ad 2. & Aug. lib. 83. q. 24. Boet. 1. de Consol. pros. 1.

De casu, vt causam significat.

V. Casus est causa per accidens.

Ex his, quæ de effectu casuali diximus, facile est declarare quid sit casus, vt hac voce significatur ipsa causa effectus casualis. Dicendum est enim non esse peculiarem aliquam causam per se institutã ad talẽ effectũ, sed esse posse quãlibet causam efficientem creatam, quatenus ex accidente, & præter intentionem coniungitur cum effectu per se illius, alius effectus rarus, & omnino accidentarius. Hæc est sententia Arist. & aliorum Philosophorum in locis citatis; eamq; declarat D. Th. 1. p. q. 116. ar. 1. (D. Thom.) quia hic effectus dicto modo contingens, vt sic non est absolutè ens neq; unum, sed secundum quid. s. unum per accidens: ergo non oportet, ut habeat causam simpliciter, & per se, saltem naturalem, sed solum per accidens: ergo casus non est determinata causa per se, sed solum causa per accidens. Antecedens patet, nam effectus contingens est, uerbi gratia; quod fodiens sepulchrum, inueniat thesaurum: hoc autem non est unum quid, & ideo (ait D. Tho.) [Nulla põt esse causa in natura, quæ per se inclinet ad illum effectũ, quia semper causa naturalis tendit ad aliquid propriè unũ.] Meritò aũt loquimur de causa naturali, quia causa intellectualis põt per se intendere, ut unũ id, qd est per accidens, ut concursum illũ causarum uel effectuũ, & ideo inter causas intellectuales põt dari causa per se huius effectus, sicut paulò ante de Deo dicebamus; tunc aũt respectu illius causæ, effectus non erit contingens, quia non erit præter intentionem eius. Vnde põt in hũc modum concludi ratio, nam si casus esset causa per se, aut esset intellectualis, aut naturalis: non primũ, quia causa intellectualis tũc est per se, quando ex scientia, & intentione operatur: effectus autẽ casualis est præter intentionem: non ẽt secundum, quia natura non inclinat ad unum per accidens illo modo, ergo casus nõ est causa per se alicuius effectus.

VI. Deus quõ sit causa

Dices: Ergo nec Deus est causa per se effectus casualis ut talis est: consequens est falsum, nam esse casualem, est aliquid in effectu: nihil autem est in effectu, quod non sit per se à Deo? Respondetur, esse casualẽ nihil rei addere effectui, sed denominationem sumptam ex coniunctione uel habitudine ad talem causam medid per se effectu eius. Deinde dicitur, Deũ per se causare contingentem effectum, quia ipse uoluit, ut tales effectus casu fierent, non tamẽ, quod in ratione casualium effectuum constituantur per ordinem ad Deum, id. n. repugnabat, sed per respectum ad causam creatam: quem respectum ẽt Deus ipsi causat, eo modo quo esse aut fieri potest. (effectus casualis.)

VII. Rursus dices: Quisnam effectus est, qui in huiusmodi euentibus fit omnino per accidẽs, & sine causa per se, cũ oẽ id, qd est per accidens, reducendũ sit in causam per se. Respondetur, nõ oportere ut is effectus qualiscunq; sit, habeat causam per se, sed satis est, ut coniungatur effectui per se alicuius causæ, & hoc sensu intelligendũ est, cum dicitur, reduci in causam per se. Et ita fit in præsenti, u. g. in exemplo de inuentione thesauri, quod ibi aurum fuerit genitum, per se fuit ab aliqua causa: ipsa item terræ fossio, per se & ex intentione fit ab homine: At uero coniunctio illa est ita per accidens, ut nullam habeat creatã causam per se, & ideo inuentio thesauri, quæ ex illa prouenit, dicitur effectus fortuitus, cuius causa per accidẽs partim est homo fodiẽs terrã, partim is, qui posuit aurũ in illo loco, & idẽ est in similib.

VIII. Vlterius uero est aduertendũ, hos effectus per accidens, & contingentes, non solũ euenire ex concursu causarũ efficientiũ, sed ẽt ex concursu fortuito efficientis causæ cum materiali, sic. n. generantur mõstra, quæ rarò eueniunt ob dispositionem materiæ: tunc aũt effectus nõ est casualis respectu materialis causæ, sed respectu alicuius efficientis. Quod non satis aduertit Auicen. lib. 1. sufficien. c. 13. & ideo dixit, effectus casuales nõ solũ esse, quia rarò eueniũt, sed ẽt, qui ad vtrumlibet eueniunt. i. qui æquè possunt euenire, & non euenire alicui subiecto: vt respectu superficiei, quod fiat alba, vel nigra. Sed hoc nõ rectè dicitur, nam casus non significat materialem causam, sed efficientem: respectu cuius nullus est effectus ad vtrũlibet contingens, nisi in causis liberis. Nã naturales sunt determinatæ ad vnũ, in liberis aũt talis effectus non est casualis ex eo capite, sed liberi: erit aũt casualis, si sit præter intentionem, qd non inuenitur propriè nisi in iis, quæ rarò coniunguntur effectibus per se intentis. Indifferentia autẽ potentiæ materialis nihil refert, vt effectus dicatur casualis, tum quia non sequitur effectus ex vi illius, tum etiam, quia ex parte eius non est effectus per accidens, aut præter intentionem, nam hoc propriè pertinet ad causam efficientem, vt per se constat. (Auicen.)

IX. Quidnã sit fortuna.

Vltimò ex his facilè constat, quid dicendum sit de fortuna, de qua multa fabulati sunt Gẽtiles, qui ignorantes causam multorum casualium effectuũ, qui hominibus eueniunt, *Deã* quandam finxerunt, quam fortunã appellarunt, quæ esset horum effectuum causa. Sed huiusmodi commentum impugnarũt inter alios D. August. lib. 4. de Ciuitat. c. 18. (D. Aug.) & Lactant. lib. 3. de ver. sapient. c. 28. & 29. & legi (Lactant.) potest Albert. 2. Physic. tract. 2. cap. 10. & Scotus in (Albert.) quodlibet. q. 21. Dicendum est ergo effectum fortuitum formaliter eiusdem rationis esse cum casuali, solumq; offerre, quia fortuitus dicitur spectaliter in humanis rebus, seu respectu agentis à proposito ex ratione, & intentione propria, & electa. Vnde fortuna causa est ẽt per accidens eiusdem rationis cum casu, solumq; determinatè dicit, vt sis causa agens a proposito, quæ sit per accidens respectu effectus præter intentionem subsecuti. Vnde fieri põt, vt idem effectus sit fortuitus, & casualis, seu a fortuna, & casu respectu diuersorum, vt intentio thesauri est fortuna respectu hominis fodientis terram, casus vero respectu causę naturalis generantis aurum. Quod si non fuit ibi genitũ, sed ab alio hominis

minis repositum, etiam ille est causa vt fortuna: tamen respectu illius dicetur mala fortuna, respectu alterius bona: hæc enim nomina non significant diuersas causas per se, aut diuinas, sed denominationes sumpta ex effectibus prosperis vel aduersis. Atque ita explicuit rationem fortunæ Arist. 2. Physic. c. 5. & lib. de bona fortuna. *Aristot.*

X. *Fortunę effectus diuinę subiacent volūtati.* Solum sunt duo aduertenda. Vnum est fortunā ita esse sumptam ab aliquibus Philosophis, ac si effectus eius nulli omnino prouidentiæ subessent, & à nulla causa etiam suprema essent intenti, præuisi, aut ordinati. Et hac ratione reprehendit se ipsum aliquando D. Aug. vt 1. retract. c. 1. quod vsus fuerit nomine fortunæ: nos vero omnem fortunam subiicimus diuinæ prouidentiæ, quia nihil nobis casu accidit, quod à Deo non sit vel ordinatum, vel permissū, vt suprà declaratū est: & eleganter dictū est Aug. li. 3. de Trin. c. 4. his verbis: [Nihil fit visibiliter, & sensibiliter, quod non de interiori inuisibili, atq; intelligibili aula sūmi Imperatoris aut iubeatur, aut permittatur, secundum ineffabilem iustitiā præmiorum, atq; pœnarum, gratiarum, & retributionum in ista totius creaturæ amplissima quadam immensaq; republica.] Idemq; attingit lib. 83. q. in 24. Alterum obseruandum est quosdam effectus in nobis fieri quos putamus fortuitos, eò quod illorū causam ignoremus, cum tamen nō sint effectus, qui per accidens à nobis eueniant, sed per se in nobis fiūt ab aliqua superiori causa, vt quod aliquis nihil tale intendens aut præcogitans, aliquem bonū motum animi in se sentiat, vel quod aliquis incessurus per hanc viam, quasi rapiatur desiderio, & voluntate incedēdi alia via, & ita effugiat hostium insidias, appellatur ab hominibus fortuna: habet tamen ille effectus causam per se intendentem illum, nempe Angelum aliquem, vel Deum ipsum. Et ideo dixit Aug. 1. retract. c. 1. & lib. 1. contr. Academicos vulgò appellare fortunam, quæ occulto ordine regitur, & rationem, & causam secretam habet. Quod etiam attigit Philosoph. lib. de bon. fortuna, c. 2. Atq; hactenus de fortuna, & de efficientibus causis creatis.

D. August. *August.* *August.*

DISPVTATIO XX.

De prima causa efficiente, primaq; eius actione, quæ est creatio.

DE Deo glorioso duplex est in Metaphysica consideratio. s. quatenus est prima causa, & quatenus est primum ens: & quamquam hæc posterior ratio secundum se sit prior, altera tamen quoad nos, & iuxta doctrinæ ordinē quem prosequimur, venit consideranda prius, tum quia per effectus venimus in cognitionem Dei, tum etiam, quia ad integram considerationem causarum entis vt sic, necessaria est præsens disputatio. Igitur de prima causa secundum se, & secundum eas perfectiones, quæ ipsi insunt, nihil nunc dicemus, immo neque de existentia eius: sed supponimus nunc esse Deum, qd infrà demonstrabimus. Supponimus item ipsum non habere causam, quia necesse est sistere in aliquo ente non facto, cum non possit in infinitū procedi. Dicemus ergo de efficientia huius primi entis in alia, & de dependentia aliorum ab ipso. Quæ triplex esse aut considerari potest. s. in fieri, in conseruari, & in operari: & de his tribus dicemus in hac, & duabus disputationibus sequentibus. Dependentia autem in fieri potissimum in creatione consistit, tum quia hęc est propria dependentia entis in quantū ens, quā hic inquirimus, tum ēt, quia in hac actione consistit primum fieri (vt ita dicā) entium fabilium: & iō de hac actione dicemus in hac disputatione: nam alij modi quibus prima causa potest res producere, & difficultatem non habent, & attingētur satis in disput. sequentibus.

SECTIO I.

An possit ratione naturali cognosci, creationē aliquorum entium esse possibilem, an etiam necessariā, (vel quod idem est) an vnum ens in quantum ens, possit essentialiter dependere effectiuè ab alio ente.

I. *D. Th. 1. p. q. 45. a. 1.* SVpponendum in primis est, quid significet nomen creationis: nam quid res ipsa sit, postea declarabitur. Significat ergo creatio effectionem alicuius rei ex nihilo, vt Theologi definiunt. Illa autem particula [ex nihilo,] vt distinguat hanc actionem ab alijs, excludit omnem concursum causæ materialis, & dependentiam rei, quæ creatur, ab aliquo subiecto, vt rectè exponit Ansel. in Monol. c. 8. ita vt idem sit dictū [ex nihilo,] qd [ex nullo subiecto;] atq; ita distinguitur hæc actio ab alia, quæ est per eductionem de potentia subiecti. Hæ namq; duæ actiones adæquatè diuidunt oēm efficientiā: & iō sicut per illam particulā sufficienter distinguitur creatio ab eductione, ita sufficienter ēt per illam explicatur rō creationis. Vnde inferūt Theologi, qd quid creatur, debere esse subsistens, aut fieri per modū subsistētis, quia oportet, ut fiat extra subiectū seu sine dependentia a subiecto. Quod aūt existit sine dependentia a subiecto, subsistit, vel hēt se ad modū subsistentis: qd dico pp accidens, si fieret à Deo separatum à subiecto, quod verè crearetur, quia haberet modum essendi subsistentiæ similem. Anima vero rationalis etiamsi in corpore fiat, uerè tamen fit ex nihilo, quia non fit ex ipso corpore: non .n. ex eius potentia educitur, neque ab eo pendet in suo esse: & ideo verè etiam subsistit, dum in corpore fit, ut infrà dicemus, tractando de subsistentia. *D. Th. sup. art. 4.*

Rationes dubitandi.

II. *Prima.* SIc explicata uoce creationis uidetur non posse cognosci, rōne naturali creationem esse possibilem: primò, quia qd Arist. Plato, & alij graues Philosophi non cognouerūt, uerisimile est cognosci nō posse naturali lumine: sed illi Philosophi ita ignorarunt creationem, ut tanquam primum principiū ac per se notum haberent ex nihilo nihil fieri, ut cōstat ex Aristot. in 1. Physic. ergo.

III. *Secunda.* Secundò de nullo ente potest demonstrari esse creatum: ergo nec pōt demonstrari creationem esse possibilem. Antecedēs patet, quia omne ens aut est substantia uel accidens: accidens aūt, si sit in subiecto nec creatur, nec creari pōt, etiamsi maximè supernaturale sit, ut suprà ostensum est: accidens autē esse, & fieri separatum a subiecto non potest inueniri naturali ratione. Substantia deinde aut spiritualis est, aut materialis: illa prior uix pōt per rationē naturalem inuestigari an sit, nedum demonstrari qualis uel unde sit: ergo non pōt cognosci euidenter, quod sit aliqua substantia spiritualis facta ab alio: & consequenter nec demonstrari poterit creationem esse necessariam, uel possibilem propter has substantias. Substantia aūt materialis semper fit ex materia: quod aūt materia ipsa sit facta, aut efficientia alterius indigens ut esse possit, non potest demōstrari: unde Plato, & multi Philosophi posuerūt illā æternam, & improductam: neque apparet naturale medium, quo oppositum demonstrari possit. Nam si quod esset, maximè imperfectio, & potentialitas materiæ. Sed cur dici non potest materiam ex se habere hanc suam entitatem, quamuis minimam & imperfectam? Neq; enim est per se motum hanc

terea aliud esse loqui de effectu, qui est in peccato, qui semper est res aliqua; aliud de defectu, qui solũ est carentia debitæ perfectionis moralis: nã loquendo de effectu, ille nõ põt esse casualis respectu Dei, non solũ quia est præscitus, sed ẽt quia non tantum per accidens, sed per se causatur ab ipso Deo, & ita potest dici aliquo modo intentus, saltem quantum ad voluntatem quam Deus habuit concurrendi ad illum effectum, concurrente ẽt causa secunda. Et ob hanc rationem nullus effectus naturalis põt dici casualis respectu Dei, non tantũ propter præscientiam, sed etiam propter efficientiã per se, & aliquã intentionem talis effectus quam Deus habuit, hoc ipso, quod voluit tales causas naturales procreare aptas ad talem effectum, & cum illis concurrere. Vnde aliqui etiã effectus, qui respectu causarũ particularium censentur casuales, respectu causarum vniuersalium, vt cœlorũ (si per se concurrant ad talem effectum) non sunt casuales, vt monstra, & quædam alia, quæ per accidens generari dicuntur. At vero defectus, qui coniungitur effectui in peccato, vt non sit casualis, non oportet quod sit per se intentus, quia hoc est præter rationem eius, cum nemo intendens ad malum operetur: satis ergo est, vt sit præuisus, & permissus, maximè quod à Deo semper est ordinatus ad pœnam, vel vt sit occasio alicuius maioris boni: ordinatus (inquam) non præordinatione, quæ secundum rationem antecedat præscientiam, sed quæ sequatur. Atq; simpliciter loquendo nunquam potest casualis, vel fortuitus effectus talis esse respectu Dei, vt rectè tradit D. Th. 1. p. q. 103. a. 7. ad 2. & q. 116. a. 1. ad 2. & Aug. lib. 83. q. 24. Boet. 1. de Consol. pros. 1.

De casu, vt causam significat.

V. Casus est causa per accidens.

EX his, quæ de effectu casuali diximus, facile est declarare quid sit casus, vt hac voce significatur ipsa causa effectus casualis. Dicendum est enim non esse peculiarem aliquam causam per se institutã ad talẽ effectũ, sed esse posse quãlibet causam efficientem creatam, quatenus ex accidente, & præter intentionem coniungitur cum effectu per se illius, alius effectus rarus, & omnino accidentarius. Hæc est sententia Arist. & aliorum Philosophorum in locis citatis: eamq; declarat D. Th. 1. p. q. 116. ar. 1. quia hic effectus dicto modo contingens, vt sic non est absolutè ens neq; unum, sed secundum quid. s. unum per accidens: ergo non oportet, ut habeat causam simpliciter, & per se, saltem naturalem, sed solum per accidens: ergo casus non est determinata causa per se, sed solum causa per accidens. Antecedens patet, nam effectus contingens est, uerbi gratia, quod fodiens sepulchrum, inueniat thesaurum; hoc autem non est unum quid, & ideo (ait D. Thõ.) [Nulla põt esse causa in natura, quæ per se inclinet ad illum effectũ, quia semper causa naturalis tendit ad aliquid propriè unũ.] Meritò aũt loquimur de causa naturali, quia causa intellectualis põt per se intendere, ut unũ id, qd est per accidens, ut concursum illũ causarum uel effectuũ, & ideo inter causas intellectuales põt dari causa per se huius effectus, sicut paulò ante de Deo dicebamus: tunc aũt respectu illius causæ, effectus non erit contingens, quia non erit præter intentionem eius. Vnde põt in hunc modum concludi ratio, nam si casus esset causa per se, aut esset intellectualis, aut naturalis: non primũ, quia causa intellectualis tunc est per se, quando ex scientia, & intentione operatur: effectus autẽ casualis est præter intentionem: non ẽt secundum, quia natura non inclinat ad unum per accidens illo modo, ergo casus nõ est causa per se alicuius effectus.

VI. Deus quõ sit causa

Dices: Ergo nec Deus est causa per se effectus casualis ut talis est: consequens est falsum, nam esse casualem, est aliquid in effectu, nihil autem est in effectu, quod non sit per se à Deo? Respondetur, esse casualẽ nihil rei addere effectui, sed denominationem sumptam ex coniunctione uel habitudine ad talem causam medio per se effectu eius. Deinde dicitur, Deũ per se causare contingentem effectum, quia ipse voluit ut tales effectus casu fierent, non tamẽ, quod in ratione casualium effectuum constituerentur per ordinem ad Deum: id. n. repugnabat, sed per respectum ad causam creatam: quem respectum ẽt Deus ipse causat, eo modo quo esse aut fieri potest. effectus casualis.

VII. Rursus dices: Quisnam effectus est, qui in huiusmodi euentibus fit omnino per accidẽs, & sine causa per se, cũ oẽ id, qd est per accidens, reducendũ sit in causam per se. Respondetur, nõ oportere ut oĩs effectus qualiscunq; sit, habeat causam per se, sed satis est, ut coniungatur effectui per se alicuius causæ, & hoc sensu intelligendũ est, cum dicitur, reduci in causam per se. Et ita fit in præsenti, u. g. in exemplo de inuentione thesauri, quod ibi aurum fuerit genitum, per se fuit ab aliqua causa: ipsa item terræ fossio, per se & ex intentione fit ab homine. At uero coniunctio illa est ita per accidens, ut nullam hẽat creatã causam per se, & ideo inuentio thesauri, quæ ex illa prouenit, dicitur effectus fortuitus, cuius causa per accidẽs partim est homo fodiẽs terrã, partim is, qui posuit aurũ in illo loco, & idẽ est in similib.

VIII. Vlterius uero est aduertendũ, hos effectus per accidens, & cõtingentes, non solũ euenire ex concursu causarũ efficientiũ, sed ẽt ex concursu fortuito efficientis causæ cum materiali, sic. n. generantur mõstra, quæ rarò eueniunt ob dispositionem materiæ: tunc aũt effectus nõ est casualis respectu materialis causæ, sed respectu alicuius efficientis. Quod non satis aduertit Auicen. lib. 1. sufficien. c. 13. & ideo dixit, effectus casuales nõ solũ esse, quia rarò eueniũt, sed ẽt, qui ad vtrumlibet eueniunt. i. qui æquè possunt euenire, & non euenire alicui subiecto: vt respectu superficiei, quod fiat alba, vel nigra. Sed hoc nõ rectè dicitur, nam casus non significat materialem causam, sed efficiẽtem: respectu cuius nullus est effectus ad vtrũlibet contingens, nisi in causis liberis. Nã naturales sunt determinatæ ad vnũ, in liberis aũt talis effectus non est casualis ex eo capite, sed liberè: erit aũt casualis, si sit præter intentionem, qd non inuenitur propriè nisi in iis, quæ rarò coniunguntur effectibus per se intentis. Indifferentia autẽ potentiæ materialis nihil refert, vt effectus dicatur casualis, tum quia non sequitur effectus ex vi illius, tum etiam quia ex parte eius non est effectus per accidens, aut præter intentionem, nam hoc proprie pertinet ad causam efficientem, vt per se constat. Auicen.

IX. Quidnã sit fortunæ. Vltimò ex his facilè constat, quid dicendum sit de fortuna, de qua multa fabulati sunt Gẽtiles, qui ignorantes causam multorum casualium effectuũ, qui hominibus eueniunt, Deã quandam finxerunt, quam fortunã appellarunt, quæ esset horum effectuum causa. Sed huiusmodi commentum impugnarũt inter alios D. August. lib. 4. de Ciuitat. c. 18. & Lactant. lib. 3. de ver. sapient. c. 28. & 29. & legi potest Albert. 2. Physic. tract. 2. cap. 10. & Scotus in quodlibet. q. 21. Dicendum est ergo effectum fortuitum formaliter eiusdem rationis esse cum casuali, solumq; differre, quia fortuitus dicitur specialiter in humanis rebus, seu respectu agentis à proposito ex ratione, & intentione propria, & electa. Vnde fortuna causa est ẽt per accidens eiusdem rationis cum casu, solumq; determinatè dicit, vt sis causa agens à proposito, quæ sit per accidẽs respectu effectus præter intentionem subsecuti. Vnde fieri põt, vt idem effectus sit fortuitus, & casualis, seu à fortuna, & casu respectu diuersorum, vt inuentio thesauri est fortuna respectu hominis fodientis terram, casus vero respectu causæ naturalis generantis aurum. Quod si non fuit ibi genitũ, sed ab alio hominis D Aug. Lactant. Albert.

mi..is repositum, etiam ille est causa vt fortuna: tamen respectu illius dicetur mala fortuna, respectu alterius bona: hæc enim nomina non significant diuersas causas per se, aut diuinas, sed denominationes sumptæ ex effectibus prosperis vel aduersis. Atque ita explicuit rationem fortunæ Arist. 2. Physic. c. 5. & lib. de bona fortuna. *Aristot.*

X. *Fortunæ effectus diuinæ subiacent volũtati.* Solum sunt duo aduertenda. Vnum est fortunã ita esse sumptam ab aliquibus Philosophis, ac si effectus eius nulli omnino prouidentiæ subessent, & à nulla causa etiam suprema essent intenti, præuisi, aut ordinati. Et hac ratione reprehendit se ipsum aliquando D. Aug. vt 1. retract. c. 1. quod vsus fuerit nomine fortunæ: *D. August.* nos vero omnem fortunam subijcimus diuinæ prouidentiæ, quia nihil nobis casu accidit, quod à Deo non sit vel ordinatum, vel B permissũ, vt suprà declaratũ est: & eleganter dictũ est Aug. li. 3. de Trin. c. 4. his verbis: [Nihil fit visibiliter, & sensibiliter, quod non de interiori inuisibili, atq; intelligibili aula sũmi Imperatoris aut iubeatur, aut permittatur, secundum ineffabilem iustitiã præmiorum, atq; pœnarum, gratiarum, & retributionum in ista totius creaturæ amplissima quadam immensaq; republica.] Idemq; attingit lib. 83. q. in 24. *August.* Alterum obseruandum est quosdam effectus in nobis fieri quos putamus fortuitos, eõ quod illorũ causam ignoremus, cum tamen nõ sint effectus, qui per accidens à nobis eueniant, sed per se in nobis fiãt ab aliqua superiori causa, vt quod aliquis nihil tale intendens aut præcogitans, aliquem bonũ mo- C tum animi in se sentiat, vel quod aliquis incessurus per hanc viam, quasi rapiatur desiderio, & voluntate incedẽdi alia via, & ita effugiat hostium insidias, appellatur ab hominibus fortuna: habet tamen ille effectus causam per se intendentem illum, nempe Angelum aliquem, vel Deum ipsum. Et ideo dixit Aug. 1. retract. c. 1. & lib. 1. contr. Academicos vulgò appellare fortunam, quæ occulto ordine regitur, & rationem, & causam secretam habet. *August.* Quod etiam attigit Philosoph. lib. de bon. fortuna, c. 1. Atq; hactenus de fortuna, & de efficientibus causis creatis.

DISPVTATIO XX.

D

De prima causa efficiente, primaq; eius actione, quæ est creatio.

DE Deo glorioso duplex est in Metaphysica consideratio. s. quatenus est prima causa, & quatenus est primum ens: & quamquam hæc posterior ratio secundum se sit prior, altera tamen quoad nos, & iuxta doctrinæ ordinẽ quem prosequimur, venit consideranda prius, tum quia per effectus venimus in cognitionem Dei, tum etiam, quia ad integram considerationem causarum entis vt sic, necessaria est præsens disputatio. Igitur de prima causa secundum se, & secundum eas perfectiones, quæ ipsi insunt, nihil nunc dicemus, immo neque de existentia eius: E sed supponimus nunc esse Deum, qđ infrà demonstrabimus. Supponimus item ipsum non habere causam, quia necesse est sistere in aliquo ente non facto, cum non possit in infinitũ procedi. Dicemus ergo de efficientia huius primi entis in alia, & de dependentia aliorum ab ipso. Quæ triplex esse aut considerari potest. s. in fieri, in conseruari, & in operari: & de his tribus dicemus in hac, & duabus disputationibus sequentibus. Dependentia autem in fieri potissimum in creatione consistit, tum quia hæc est propria dependentia entis in quantũ ens, quã hic inquirimus, tum ẽt, quia in hac actione consistit primum fieri (vt ita dicã) entium subsistentiũ: & iõ de hac actione dicemus in hac disputa-

A tione: nam alij modi quibus prima causa potest res producere, & difficultatem non habent, & attingẽtur satis in disput. sequentibus.

SECTIO I.

An possit ratione naturali cognosci, creationẽ aliquorum entium esse possibilem, an etiam necessariã, (vel quod idem est) an vnum ens in quantum ens, possit essentialiter dependere effectiuè ab alio ente.

I. *D. Th. 1. p. q. 45 a. 1.* B SVpponendum in primis est, quid significet nomen creationis: nam quid res ipsa sit, postea declarabitur. Significat ergo creatio effectionem alicuius rei ex nihilo, vt Theologi definiunt. Illa autem particula [ex nihilo,] vt distinguat hanc actionem ab alijs, excludit omnem concursum causæ materialis, & dependentiam rei, quæ creatur, ab aliquo subiecto, vt rectè exponit Ansel. in Monol. c. 8. ita vt idem sit dictũ [ex nihilo,] qđ [ex nullo subiecto;] atq; ita distinguitur hæc actio ab alia, quæ est per eductionem de potentia subiecti. Hæ namq; duæ actiones adæquatè diuidunt oẽm efficientiã: & iõ sicut per illam particulã sufficienter distinguitur creatio ab eductione, ita sufficienter ẽt per illam explicatur rõ creationis. Vnde inferũt Theologi, qđ quid creatur, debere esse subsistens, aut fieri per modũ subsistẽtis, quia oportet, vt fiat extra subiectũ seu *D. Th. sup.* C sine dependentia a subiecto. Quod aũt existit sine dependentia a subiecto, subsistit, vel hẽt se ad modũ subsistentis: qđ dico pp accidens, si fieret à Deo separatum à subiecto, quod verè crearetur, quia haberet modum essendi subsistentiæ similem. Anima vero rationalis etiamsi in corpore fiat, verè tamen fit ex nihilo, quia non fit ex ipso corpore: non .n. ex eius potentia educitur, neque ab eo pendet in suo esse: & ideo verè etiam subsistit, dum in corpore fit, ut infrà dicemus, tractando de subsistentia.

Rationes dubitandi.

II. *Prima.* SIc explicata uoce creationis uidetur non posse cognosci, rõne naturali creationem esse possibi- D lem: primò, quia qđ Arist. Plato, & alij graues Philosophi non cognouerũt, uerisimile est cognosci nõ posse naturali lumine: sed illi Philosophi ita ignorarunt creationem, ut tanquam primum principiũ ac per se notum haberent ex nihilo nihil fieri, ut cõstat ex Aristot. in 1. Physic. ergo.

III. *Secunda.* Secundò de nullo ente potest demonstrari esse creatum: ergo nec põt demonstrari creationem esse possibilem. Antecedẽs patet, quia omne ens aut est substantia uel accidens: accidens aũt, si sit in subiecto nec creatur, nec creari põt, etiamsi maximè supernaturale sit, ut suprà ostensum est: accidens autẽ esse, & fieri separatum a subiecto non potest inueniri naturali ratione. Substantia deinde aut spiritualis est, aut materialis: illa prior uix põt per rationẽ E naturalem inuestigari an sit, nedum demonstrari qualis uel unde sit: ergo non põt cognosci euidenter, quod sit aliqua substantia spiritualis facta ab alio: & consequenter nec demonstrari poterit creationem esse necessariam, uel possibilem propter has substantias. Substantia aũt materialis semper fit ex materia: quod aũt materia ipsa sit facta, aut efficientia alterius indigens ut esse possit, non potest demõstrari: unde Plato, & multi Philosophi posuerũt illã æternam, & improductam: neque apparet naturale medium, quo oppositum demonstrari possit. Nam si quod esset, maximè imperfectio, & potentialitas materiæ. Sed cur dici non potest materiam ex se habere hanc suam entitatem, quamuis minimam & imperfectam? Neq; enim est per se motum hanc

imper-

imperfectionem potentialitatis passiuæ habere necessariam cõnexionem cum alia imperfectione potentialitatis obiectiuę, quam includit res effectione vel creatione indigens.

IV. Tertio, ad creandũ requiritur virtus infinita, sed non potest demonstrari esse possibilem virtutem actiuam infinitã: ergo neq. esse possibilem creationẽ. Maior declaratur à posteriori, quia aliàs creatura posset habere virtutẽ creandi, quia si non repugnat ob infinitatem virtutis, nõ est cur repugnet: consequens autem per se satis absurdum est. Minor vero probatur, quia nullum est naturale medium demõstrandi uirtutem infinitam in agẽdo: Aristot. enim ex motu conatus est id demonstrare, nõ est tamen assecutus, ut infra ostendam: est autem eadem ratio de quacũque alia naturali ratione. Vnde multi ex creatione conantur demonstrare esse aliquam virtutem infinitam in agẽdo: sed hic est circulus vel petitio principij in hac re, de qua disputamus.

V. Quartò, repugnat ens in quantum ens fieri: ergo repugnat aliquid creari: consequentia constat ex definitione creationis: quia si aliquid fit ex nihilo, fit per se primo secundum totam rationem entis: ergo fit per se primo, in quantum ens. Antecedens probatur primo, quia si ens in quantum ens, esset factibile, omne ens esset factibile: quia quod conuenit alicui rationi per se primo, & secundum quod ipsa, cõuenit oĩ ei in quo talis ratio inuenitur, hoc autẽ est plane falsum, quia necesse est dari aliquod ens, qđ fieri non possit: aliàs procederetur in infinitum in producentibus, & productis, quod est impossibile. Secundo probatur idem antecedẽs, quia ens inquãtum ens abstrahit ab entitate secundum esse existẽtiæ, & secũdum esse essentiæ: impossibile autem est fieri aliquod ens secundum totum hoc esse: ergo impossibile est fieri in quantum ens. Vnde etiam fit, esse impossibile fieri ex nihilo, quia impossibile est fieri secundum esse existentiæ, quin supponatur secundum esse essentiæ: quod esse non est omnino nihil: nam per illud distinguuntur res veræ à fictitijs & chimericis: ergo.

Opiniones variæ.

VI. IN hac re fuit multorum Theologorũ opinio nõ posse demõstrari rem aliquã esse factam, vel fieri posse per creationẽ. Ita tenet Gregor. in 2. dist. 1. q. 2. versus finem, & inclinat ibid. Gabriel. q. 1. a. 2. Tenet Bassolis in 1. d. 1. q. 1. a. 3. Qui auctores à fortiori supponũt nõ posse demõstrari oẽ ens distinctũ à Deo, esse factum ab ipso, aut non posse esse plura entia realia improducta. Quamuis. n. admissa creatione aliquorum entium, non statim euidenter inferatur esse impossibile dari duas naturas increatas, vel omne ens distinctum à Deo esse ab ipso factum, sed hoc propria demonstratione indigeat: tamen si creatio nõ esset possibilis, impossibile omnino esset omnia entia distincta à Deo, facta esse ab illo, quia euidens est multa esse entia, quæ non possunt fieri, nisi per creationem, si fieri debeant. Vt res omnes spirituales, quæ cum materiam non habeant, non possunt fieri ex præsupposito subiecto: item celi, si supponamus eos non posse fieri per generationem, sicut natura, operatio, motus, quidquid de illis experimur, satis videntur ostendere: item materia prima, quæ ex priori materia fieri non potest.

VII. Secunda sententia est, hanc veritatem posse demonstrari ratione naturali. Hæc est communior sententia Theologorum, quam tenet D. Th. in 2. d. q. 1. a. 2. ideq. supponit in 1. p. q. 44. a. 1. & q. 45. ar. 2. tenet etiã Alens. 2. p. q. 6. ar. 6. Scot. in 1. d. 8. q. 1. Argẽtin. in 2. d. 1. q. 1. Heruæus quolib. 2. q. 1. Henric. quolib. 8. q. 6. Estq. hæc sententia conformior diuinis Scripturis: illæ enim docent ex hoc mundo uisibili posse ostẽdi Deũ esse quia ipsæ creaturæ clamãt habere se aliũ auctorẽ, vel factorẽ: quæ loca expẽdemus inferius, cum demõstrauerimus Deum esse. Sancti etiã Patres eodẽ modo loquũtur, quos infra eodẽ loco referam. Estq. sine dubio hæc vera sententia, quæ non potest melius probari, quam afferendo media quibus hæc veritas demonstrari potest.

Quæstionis resolutio.

VIII. DVo igitur probare possumus: vnũ est creationẽ esse possibilem: aliud est creationẽ actu esse, vel factam esse, vel exerceri in vniuerso ab aliqua causa efficiente. Ex quibus eliciemus tertium, nimirum dari in uniuerso, esseque necessariam vnã primã causam, ad quam omnia alia entia, quæ habent esse reducantur per creationem, tanquam ad primã originem sui esse.

Esse possibilem creationem, ostenditur.

IX. PRimo ergo creationem esse possibilem probare possumus à priori, si aliunde supponamus probatum Deum esse, & summè perfectum esse, quantum in latitudine entis esse, aut intelligi potest. Nã, ut infra citato loco dicã, quamuis absolute nos non possimus cognoscere Deum, uel perfectiones eius à priori, tamen supposito aliquo principio, vel attributo à posteriori demonstrato, ex illo possumus colligere à priori aliud, ut immortalitatem ex immateriali tate. Sic igitur in præsenti supponimus demonstratum dari unum supremum ens perfectissimum, imo etiam potentissimũ, ut infra probabimus, non ex creatione, ne petamus principiũ, sed ex alijs medijs. Iam igitur argumentor in hunc modum, nam effectio per creationem non est ita impossibilis, ut in se inuoluat repugnãtiam aut contradictionem: ergo nec potentia ad agendum hoc modo est in se impossibilis, aut repugnantiam, aut imperfectionẽ inuoluentes: ergo talis potẽtia est de facto in aliquo ente saltem in primo: ergo ex ui illius est possibilis creatio. Hæc vltima consequẽtia clara est, distinguere autem oportet illam uocem, seu denominationẽ possibilis: vno enim modo negatiue sumitur, prout idem est quod non repugnans: alio modo positiuè pro eo, quod potest esse aut fieri, quo sensu dicit, denominationem ab aliqua potẽtia, vel actiua, uel passiua. In antecedẽti ergo sumitur possibile priori modo, in consequẽti uero posteriori, nam, ut creatio sit possibilis duo necessaria sunt, & sufficiunt, vnum, ut in se non repugnet, aliud, ut per aliquam potentiam sit possibilis, & ita supposito antecedenti consecutio est euidens.

X. Primũ aũt antecedẽs probatur primo, quia nulla ostendi põt repugnãtia, in eo, qđ aliquid ex nihilo fiat, in uero sensu à nobis declarato. Nõ enim fingẽdũ est, ut quidã putarunt ipsum nihil futurũ materiam, ex qua tale ens fiat, q plane repugnat: nã illa particula ex nõ dicit ibi habitudinẽ materialis causæ, sed termini à quo; sic aũt nulla est repugnantia, vt id, qđ ex se nihil erat incipiat esse aliquid per effectionẽ alterius. Qđ si uelimus illã particulã ex iusta habitudine materialis causæ interpretari, nõ positiue, sed negatiue exponenda est, ut id dicatur fieri ex nihilo, qđ non ex aliqua materiali causa: in quo etiã nulla potest repugnantia ostendi: cur enim, sicut fit aliquid in actu, quod prius erat possibile per potentiam actiuam, & passiuam simul, nõ poterit etiã fieri in actu aliquid quod sit possibile per solam potẽtiam agentis, eminentiorem, magisque efficacem?

XI. Obiectioni satisfit. Dices: sicut repugnat aliquid fieri in actu, quod prius esset possibile per solam potentiam passiuam siue actiua, ita econuerso repugnat fieri in actu aliquid, quod tantum sit possibile potentiam actiuam

tarium rerũ. Nam licet elementa dici soleant a philosophis incorruptibilia secundum se tota, & corruptibilia secundum partes, non est id intelligendum de incorruptibilitate intrinseca per constitutionem naturæ, nam hoc modo eadem est natura totius, & partium, præsertim homogenearũ: sed de incorruptibilitate ex uirtute, & modo agendi naturalium causarũ, quia sic nunquam possunt elementa secundum se tota corrumpi: absolute tñ generabilia sunt, & ita non potuerunt ex se habere esse sine effectione: non est ergo non facta hæc corporum moles.

XVII. Rursus ego interrogo, an facta sit ex nihilo, vel ex materia: si primum, habemus intentum, si secundum (quod omnes fere philosophi existimarunt interrogo rursus, an materia ipsa facta sit, nec ne. & q dem philosophi fero omnes materiam negãtũ esse factam, sed asseruerunt esse coæternam Deo, & ex se, ac omnino necessario habentem esse. In quo errore fuisse Stoicos, & Pythagoreos, & Platonem ipsũ, & Hermetem Trismegistum, refert Tertull. lib. contra Hermogenem c. 1. & 8. & lib. contra Val. c. 15. & 16. & significat Irenæus lib. 2. c. 19. Epiph. uero hæres. 7. etiam peripateticos adiungit: & Lactant. lib. 2. de origine erroris, dicit, & poetas, & philosophos idem sensisse, & specialiter designat Academicos, & maxime Ciceronem libro de natura Deorũ. Quos philosophos hæretici multi imitati sunt, ut Hermogenes, Manichæus, & alij, ut constat ex Tertulliano supra, & Augustin. lib. de hær. in 46. & 59. & Gregor. Nissen. lib. de opificio hominis, c. 23. & Euseb. lib. 7. de præparat. Euang. c. 8. & 9. vbi etiam Sabellio hunc tribuit errorem.

Materiam non factã, sed Deo coæternã, qui asseruerint.

XVIII. Veruntamen hoc esse alienum ab oĩ rõne naturali, præter dicta in priori assertione, & præter ea, quę communiá sunt oĩb. entib. creatis, ostendi põt primo ex imperfectione materiæ primæ, nam cum illa sit infima omnium substantiarum etiam corruptibilium, incredibile est illam habere hanc perfectionem summam, quæ est ex se habere esse, cuius perfectionis aliæ species omnes rerum generabilium, & formæ illarum non sunt capaces. Vnde sumi potest secũda ratio, nam si materia est coæterna Deo, & ex se habens esse, vel ut sic fuit carens omni forma substantiali, vel ex se habuit aliquam. Primum dici nõ potest, quia repugnat naturę materiæ, nam licet nõ implicet contradictionem, tñ est alienum a naturali ordine rerum, & ideo verisimile nõ est, materiam ex se habere suam entitatem, & tamen habere illam in statu præternaturali, & absq. vlla formali perfectione, & consequenter absq. vsu, vel vtilitate. Si autem habuit formam aliquam ex se: ergo iam non sola materia, sed q̃dam substantia integra est ex se habens esse. Ex quo vlterius fit, totam illam substantiã esse simpliciter necessariam, & tã non posse non esse, q̃ ipsam materiam primam, quia quod est independens ab alio in suo esse, non põt illud amittere. Vnde ẽt illam materiam nõ posse deseruire ad alias generationes, quia semper manebit sub illa forma.

Impugnatur præcedens assertum.

XIX. Dicet forte aliquis, materiam ex se habere suam entitatem perpetuam, & formam ẽt habuisse perpetuam, non tamen ex se, sed a Deo. Sed hoc etiam dici non potest, tum quia repugnantiam inuoluit, qđ ex se habeat esse, & nõ quidquid necessarium est ad esse: tum etiam, quia alias illa forma ex necessitate naturæ maneret a Deo: nam si fieret libere, vnde cõstaret esse æternam? est autem contra rationem naturalem dicere, Deum agere extra se ex necessitate naturæ. & ꝑterea sequitur, qua necessitate agit Deus illam formam, eadem conseruare illam: & consequenter materiam ex necessitate semper esse sub illa forma, ideoq. minime posse ad rerum generationes, vel corruptiones deseruire.

XX. Relinquitur ergo, materiam, cum ex se nõ sit indiguisse aliquo principio efficiente, a quo facta sit, potuit autem, nisi per creationem fieri, quia non potuit fieri ex priori materia: ergo necessaria est omnino creatio alicuius rei, ut hæ res materiales possint existere. Dices: Non potuit effectio materię esse creatio, quia creatio est rei subsistentis, ut diximus, materia aũt non est res subsistens, quia nõ est id quod est. Respondent aliqui, materiam, licet non proprie creatur ꝑp dictam rõnem, creari tñ saltẽ improprie seu largo modo. Dico aũt duobus modis posse intelligi materiam fieri: primo per se solam, ac separatam a forma: & tunc sine dubio crearetur proprijssime: nam & esset subsistens, & fieret per modum totius, quamuis ipsa de se sit pars, anima. n. rõnalis etiã est pars, & tñ proprijssime creatur. Imo, si quantitas fieret separata, proprie crearetur ex omnium sententia. Alio vero modo fieri potest materia, (& ita credimus esse factam) existens sub aliqua forma: & tunc, proprie loquendo, totum compositum ex materia, & tali forma dicitur creari, quia illud proprie est: fieri autem ei proprie tribuitur, cui, & esse: tunc autem materia dicitur concreari, quod satis est ad demonstrationem, q̃ intendimus: nam illi actioni quatenus per eam fit totum, & nihil ei præsupponitur, conuenit ratio productionis ex nihilo. Si autem accurate velimus distinguere illam actionem compositam in plures partes, quibus constat, inueniemus totam rationem creationis, quæ in illa est, prouenire ex ea parte, quæ est effectio materiæ ex nihilo, ut supra tactum est explicando eductionem formæ ex potentia materię. Atque ita Patres, & Doctores Ecclesiæ absolute, & sine vllo addito docent, ac demonstrant materiam esse creatam a Deo, ut uidere licet in Tertulliano, Ireneo, Lactantio, Euseb. Epiphan. Gregor. Niss. & Aug. locis paulo ante citatis. & Augustino etiam lib. 1. Gen. ad lit. c. 14. & 12. Confess. c. 4. & Ambros. lib. 1. Hex. c. 1. & Athan. lib. de incarn. Verb. in prin. & alijs passim.

Supererat dicendum ad complendam hanc inductionem de intelligẽtijs, seu rebus immaterialibus. XXI. Veruntamen de illis nullum fieri potest speciale argumentum, præter illud uniuersale sumptũ ex hoc principio, quod repugnat dari plura entia improducta, & quod ens improductum, seu a se, est infinitè perfectum in genere entis: quia neq. speciales rationes, neque differentiæ, neque aliqui effectus ꝓprij intelligentiarum nobis innotescunt, ex quibus demonstremus illas habere esse ab alio, & non a se. Loquor aũt de demonstratione simpliciter, quia nonnulla coniectura sumi potest ex motu cœli, ut infra ostendam, demonstrando Deum esse. Vbi etiam illud principium ex ꝓfesso demonstrandũ est: nunc autem supponatur. Ex eo autem, quod intelligentię habent causam efficientem, euidenter infertur necessariam esse creationem, ut illæ sint, quia cum nõ habeant causam materialem, ut supra tactũ est, non possunt per alium modũ productionis fieri. Quod optimè confirmat productio animæ rationalis, quæ esse non potest, nisi creatio: quia non est eductio de potentia materiæ, ut supra etiam probatum est, quę ratio probat necessariam esse creationem, ut homines generentur, quia semper admiscetur (ut ita dicam) eorum generationi. Vnde tam frequẽs est creationis usus, quam humanæ generationis. Nisi quis ita desipiat, ut dicat animas rationales præexistere ante corpora, quod esset error non solum in fide, sed etiam contra rationem naturalem, ut suo loco ostẽdendum est, quia ad præsens non refert. Nã etiamsi animæ essent ante corpora, non tamen essent a se, & sine efficiente: quia, præter alias rationes tactas, cũ anima sit naturalis forma corporis, si ex se necessario esset, ex æternitate existere informando corpus; nam res, quæ ex se habet esse, non potest habere illud in præternaturali statu, & quasi uiolento, qualis est status animæ extra corpus. Igitur siue ani-

animam: nam subdit in illa esse singulare, quod maneat posterius, id est, post dissolutum compositum, in inceptione autem, eo quod simul cũ composito incipiat, nullam admittit exceptionem. Hæc igitur pars verisimilior est, quamquam negari non possit Aristot. exiguam de hac cognitionẽ habuisse, ideoque perpauca de hac efficientia tractasse, quamuis 9. Metaph. c. 1. satis insinuauerit agnouisse se potẽtiam actiuam, quæ non indiget motu, vel mutatione ad agendum.

XXVII. Ad secundum argumentum satis probatum est contraria inductione, quomodo demonstretur aliqua esse entia, quæ nõ, nisi per creationem fieri possunt, quod nobis præsertim cõstat de materialibus rebus. De immaterialibus verò solum ex hypothesi probamus, si quæ sunt extra Deum, nisi per creationem fieri posse, neque etiam esse posse, si non fiat. An verò probetur ratione naturali dari huiusmodi substantias præter Deum, de animabus quidem rationalibus id supponimus ex scientia de anima, de alijs verò infra videbimus, nam ad præsens non refert.

XXVIII. Ad tertium de maiori propositione, scilicet, quod ad creandum requiratur virtus infinita, dicturi sumus sect. sequenti, nunc solum dicimus, ex alijs medijs sufficienter probari, & creationem esse, & dari in rebus potentiam, quæ sit sufficiens principium illius, siue illa infinita esse debeat, siue finita sufficiat. Vnde, si aliunde satis probetur requiri ad creandũ potentiam infinitam, ex necessitate creationis sufficienter concludetur dari in rebus potentiam infinitam. Neque erit petitio principij, aut vitiosus circulus, quia, vel non probamus creationem esse possibilem ex infinitate illius potentiæ, sed quia aliunde colligimus necessitatem eius, & non repugnantiam tum illius, tum etiam potentiæ, quæ sit principium eius, abstrahendo ab eo quod finita, vel infinita sit, vel si ex infinitate potentiæ cõcludamus creationẽ esse possibilem, sumimus ipsam potentiæ infinitatẽ, vt demonstratum ex infinitate essentiæ, & perfectionis diuinæ, quam ex alijs principijs colligimus, vt infra videmus.

Qualiter p creationẽ fiat ens in quantum ens.

XXIX. Vide Caie. 1. p. qu. 44. ar. 2.

Ad quartum respondeo, propositionem illã [per creationem fit ens in quantum ens,] multiplicẽ sensum habere posse: vnus est, si illud [in quantum] reduplicatiue sumatur, & cadat in rationem entis abstractissimam, & communem Deo, ac creaturis. Et hic sensus est falsus: nam significatur per illũ, ens ex vi illius præcisæ rationis esse terminum creationis, quod falsum est. Et hunc sensum supponit quartũ illud argumentum, eumque sufficienter impugnat: nihil tamen obstat veritati creationis, illa propositio in eo sensu non sequitur ex definitione creationis, vt patet. Nam si fiat ens reduplicando tantum rationem entis finiti, seu factibilis, id satis erit ad rationem creationis, nam sufficit, vt res fiat omnino ex nihilo. Atque hic esse potest alter sensus illius locutionis, qui verus est, & ex eo solum sequitur, omne ens finitum esse creabile, quod etiam est verum. Vltimus autem, & proprius sensus est, ut illud [in quantum,] specificatiue tantum sumatur. Et hoc modo est verissima propositio, quia per creationem per se primo fit res secundum totam rationem entis, eo quod creatio nullam rationẽ entis in ea supponat. Nam iuxta doctrinam Arist. illud dicitur per se primo fieri, quod nullo modo supponitur in re quę fit: fieri ergo ens in quantũ ens, nihil aliud est, quã quod ipsamet ratio entis per se primo fiat in tali effectu per talem rationem. Ex hoc autem sensu non sequitur omne ens secundum rationem entis, quam in se habet, posse terminare creationem: quia, ut ex Dialectica constat, particula [in quantum,] specificatiue sumpta non infert vniuersalem sensum, seu distributiuum, quia non denotat adæquatam rationem, seu causam prædicati, sed solum designat partem, vel rationem secundum quam conuenit. Recte tamen infertur ex illo sensu, ipsam rationem entis, vt sic, non reperiri vniuoce in entibus, quæ terminare possunt creationem, & in ente increato, ut dicemus infra hanc diuisionem declarando.

XXX. Ad ultimam probationem sumptam ex eo, quod esse essentiæ rerum supponatur creationi earũ, qui existimant esse essentiæ secundũ se esse aliquid æternum, dicerent fortasse creationem esse ex nihilo existentiæ, non uerò essentiæ. At uerò VVicleph dixit creationem nõ esse productionem ex nihilo simpliciter, sed ex esse intelligibili ad esse extra Deum, ut refert VValdensis, tom. 1. lib. 1. cap. 17. Scotus item in 2. d. 1. quæstione 2. ait creationem esse productionem ex nihilo, id est, non de aliquo secundum esse existentiæ, nec secundum esse essentiæ, non tamen ex nihilo, id est, de nullo modo ente, nec simpliciter nec secundum quid: supponit verò res habere esse cognitum prius quam fiant. Veritas autem est, esse essentiæ creaturæ, aut esse cognitum, seu intelligibile, antequam creaturæ fiant, nihil reale esse extra Deum, ut dicemus latè infra, in disputat. de essentia & existentia creaturæ. Quapropter illud esse nihil obstat, quo minus per creationem fiat creatura ex nihilo, & in quantum ens.

SECTIO II.

Vtrum ad creandum requiratur infinita vis agendi, & ideo ita sit Dei propria, vt creaturæ communicari non possit.

I. Non defuerunt Philosophi, qui non solum de possibili, sed etiam de facto dicerent potentiam creandi communicatam esse creaturis, & Angelum superiorem creasse inferiorem sibi proximum, & infimum creasse res corporeas. Quod opinatus est Auicenna, cuius opinionẽ supra tetigimus tractando de eductione formarum: & iterum occurret infra tractando de virtute actiua intelligentiarum creatarum. Vera tamen, ac certa doctrina docet de facto nullam creaturam aliquid creasse, solum enim Deum omnium creatorem uera fides agnoscit, & sancti omnes docent, præsertim D. Aug. 12. de Ciuit. c. 24. Tertull. li. de præscript. hæret. Dam. li. 2. c. 3. & Cyrill. Alex. li. 2. contra Iulian. sub finem. Ac tandem definitum est in c. Firmiter, de sum. Trinit. & fide Cathol.

Creaturæ nihil unquam creauit.

II. Ex hoc autem certo principio eadem fere certitudine colligitur nullam creaturam de facto habere potestatem creandi, quia non est verisimile dedisse Deum alicui creaturæ hanc potestatem, & non concedere, seu permittere illi usum eius: nã ad Dei prouidentiam spectat, ut sinat creaturas priores motus, seu actiones operari: & quia alias si ultra, esset talis potentia in rerum natura. Item, quia quod à nulla naturali causa unquam factum est, merito censetur impossibile per naturales causas. Atque ita, & Patres, & Theologi omnes eodem modo, & sub eadem certitudine negant creaturam habere naturalem uim creandi, qua negant unam creaturã creasse aliam.

III. Quamuis autem hæc sint nobis certa ex reuelatione, inquirimus (quod præsentis muneris est proprium) an possint ratione naturali persuaderi, & cõuinci, quod omnino pendere censemus ex quæstione proposita, nam si probauerimus potẽtiam creandi ob infinitam perfectionem, quã requirit, esse incommunicabilem creaturæ, demonstratum relinquetur id, quod de facto fides docet. Si autem potẽtia creandi non includit essentialiter illam infinitatem, & ideo non repugnat communicari creaturæ,

non poterit ratione probari non esse de facto communicatam, tam potentiam, quam actum eius; pendebit enim ex libera Dei voluntate, cuius decretum si ex effectibus non manifestatur, per solam reuelationem potest nobis innotescere.

Ratio dubitandi ponitur, & sensus quaestionis aperitur.

IV. Ratio ergo difficultatis in praesenti quaestione est, quia nulla est hactenus inuenta sufficiens ratio, nedum demonstratio, quae persuadeat requiri ad creandum virtutem simpliciter infinitam. Loquor autem de virtute principali, quae sua vi potest effectum producere: nam de uirtute instrumentali nolumus ex professo disputare, eo quod res merè Theologica sit. Virtus autem principalis creandi, varijs modis intelligi pôt: primo, vt sit in illo ordine vniuersalis, seu adaequata obiecto creabili; & de hac euidentissimum est, non posse communicari creaturę. Neque hoc est (quod ego sciam) ab ullo auctore in dubium reuocatum. Et ratio est clara, quia talis potentia habet obiectum infinite perfectum Syncategorematicè: nam in illa latitudine obiecti, nullum potest signari tantae perfectionis, quin aliud maioris perfectionis creari possit, & ita in infinitũ; ergo in potentia, quae sua virtute continet totum illud obiectum requiritur virtus, & perfectio simpliciter infinita: quia neque actu finita sufficere potest, alias posset aequari, & superari ab aliqua parte obiecti sui, neque potest uirtus illa esse infinita Syncategorematicè, quia simul, & actu habet existentem totam suam uirtutem, & perfectionem. Neque etiã satis erit, quod sit infinita secundum quid, seu in aliquo ordine entium, nam in primis huiusmodi infinitum, est simpliciter, & actu finitum, & praeterea latitudo obiecti non clauditur sub aliquo genere, uel ordine rerum, sed absolute complectitur totam latitudinem entis creabilis: ergo potentia qua totũ illud continet, & superat, non potest esse secundum quid tantum infinita, sed simpliciter, & in tota entis latitudine.

V. Secunda ratio adhiberi potest, quia impossibile est potentiam aliquam productiuam seipsam claudere sub obiecto suo adaequato: quia impossibile est aliquid posse creare seipsum: sed omnis creatura continetur sub ente creabili, ut per se notum est: ergo non potest habere pro obiecto adaequato suae potentiae ens creabile, vt sic: alias se ipsam clauderet sub obiecto suo. Et hac ratione nulla res generabilis pôt habere talem potentiam generandi, quae pro obiecto adaequato habeat ens generabile. Neq. aliquod indiuiduum potest habere potentiam, cuius adaequatum obiectum sit ipsa species. His ergo rationibus satis demonstratur potentiam creandi hoc modo esse infinitam, & Dei propriam, ac incommunicabilem creaturis.

VI. Alio item modo potest intelligi potentia creandi, quae vim habeat se sola, & absque dependẽtia, vel cõcursu alterius aliquid ex nihilo producere. Et hoc etiam modo existimo satis probari posse, talem potentiam non modo, ut se extẽdit ad omne creabile, sed etiam, ut determinata ad creandum quodlibet ens, esse infinitam, & incommunicabilem creaturae, de qua re acturi sumus infra disp. 22. Nam quoad hoc eadem ratio est de potẽtia creãdi, & de quacunq. facultate creata ad agendũ ex praesupposito subiecto: quia nulla esse potest independens in agẽdo a prima causa, talisq. independentia infinitã requirit perfectionem, vt ibi videbimus.

VII. Tertio igitur modo intelligi pôt virtus creandi solum per modum causae principalis proximae, dependentis in agendo à prima causa, & limitatae ad certum ordinem, vel speciem rerum creandarũ, ut

A ad creanda corpora, vel has species Angelorũ, vel aliquid simile. Et de hac potentia nõ apparet ratio sufficiens, cur requirat perfectionem simpliciter infinitam, aut cur non possit communicari creaturae, quia neque ex parte obiecti habet infinitatem, cum ponatur limitata ad obiectum finitae perfectionis, etiam neque ex modo agendi, cum ponatur dependens a concursu alterius.

Nec satisfacit, quod multi aiunt, ex modo agendi colligi infinitatem, non ob independentiã actionis a superiori causa agente, sed ob independentiam actionis a causa materiali. Nimirum, quia reducere aliquid de potentia in actum requirit aliquã uirtutem: & quo illa potentia magis est elongata ab actu, eo maior uirtus requiritur in agente; ergo qđ B ita est elongatum ab actu, ut in nulla potentia passiua contineatur, requirit infinitã potentiam in agente, ut fieri possit. Haec (inquam) tertio non satisfacit, primo quidem, quia independentia actionis a subiecto non uidetur esse tanti momenti, nec tantam indicare perfectionem, ut requirat in agente virtutem infinitam simpliciter, cur etenim? Nam concursus materiae quid finitum est: cur ergo suppleri non poterit per uirtutẽ agẽtis superioris ordinis, & perfectioris, esto infinita nõ sit? Deinde quia illa gradatio, uel proportionalis supputatio non est formalis, tum quia ad summum infert uim agendi superioris ordinis, quam sit omnis potentia definita ad agendum ex potentia passiua, siue propinqua, siue remo C ta, seu magis, aut minus elongata ab actu: tum etiã: quia ille progressus intelligi debet respectu eiusdẽ, & caeteris paribus, nam fieri potest, ut ad producendam formam perfectiorem ex propinqua potentia requiratur maior perfectio, quam ad producendam infimam formam ex remota potentia. Sic igitur ad creandam rem infimam, v.g. materiam primam, sufficere poterit finita potentia, distincta tamen in specie ab omni potentia generatiua.

Et augetur difficultas: nam uirtus principalis ad agendum dupliciter potest creaturae tribui. Primo, ut connaturalis, & debita, uel manans a principijs naturae, vt est calor in igne: uel ut superaddita, uel indita naturae, sicut est lumen gloriae in beato. Quã- D uis ergo gratis demus uirtutem connaturalẽ agẽtibus creatis non posse extẽdi ad creationẽ, propter dictam improportionẽ, tamẽ de uirtute superaddita naturae nihil probat illa ratio, quia illa uirtus esse pôt supernaturalis, atq. ita superioris ordinis, ac pinde sufficiẽs ad uincẽdã illam improportionẽ. Ita enim respondẽt Theologi, cum simile sit argumẽtũ, scilicet, ad uidẽdum obiectum intelligibile mistum ex actu, & potẽtia, requiritur lumẽ intellectuale alicuius perfectionis, & quo plus tale obiectum habet de actu, & minus de potentia, eo perfectius requiritur lumen ad uidendum illud: ergo si obiectum est purus actus nullam habens potentiam, requiritur infinitum lumen. Respondent (inquam) Theologi E negando consequentiam, & asserendo satis esse lumen superioris ordinis. Cur ergo non possumus eodem modo respondere de potentia creandi?

VIII. (margin, at "Nec satisfacit")

IX. (margin, at "Et augetur")

Variae sententiae.

X. Propter has ergo, et similes causas nõnulli Theologi dicunt nulla sufficiente ratione ostendi repugnare simpliciter creaturae potentiam creandi: Ita sentit plane Gabriel in 2. distinctione 1. quaest. 4. articul. 3. Nam licet simpliciter doceat creaturã non posse creare, quaerens tamen huius rei rationem, respondet non posse reddi aliam, nisi quia haec est conditio creaturae, quam à Deo recepit, cuius ordinem transgredi non potest. Quod uerò creaturae hanc conditionem operandi receperint, dicit solum constare experientia. Sed inprimis haec experientia

rientia ad summum habetur in agentibus, effectibusq. materialibus, quo uerò expertus est Gabriel Angelos nihil agere, nec egisse vnquã nisi ex passo? Quomodo item expertus est vnũ hoiem, dum aliũ generat, non attingere efficiendo animam ipsam? Deinde solum videtur fundari in cõditione, & ordine quẽ de facto creatura recipit à Deo, uel ergo sentit potuisse Deum aliam conditionem, vel non satis quæstioni respondet. Eandem sententiam clarius tenet Duran. in 2.d.1.q.4. qui negat ad creandum requiri virtutem infinitam, ac subinde negat repugnare creaturæ efficere aliquid absque mutatione ex subiecto, & soluit rationes omnes, quæ solent ad id probandum adduci.

XI. Nihilominus contraria sñia est cõis Scholasticorũ. Eam tenet Magist. in 4.d.5. & D. Th. 1.p.q.45.a.5. & sæpe alibi, & oẽs eius sectatores. & Scot. quẽ sui ẽt sequuntur in 4.d.1.q.1. Ocham in 2.q.7. quãuis sentiat nõ posse satis demonstrari. Idẽ quodlib. 2.q.9. Henric. quodl. 4.q.37. & Aegid. quodl. 5.q.1.

Resolutio quæstionis.

XII. ET mihi quidem posterior sententia vera, & certa esse uidetur, difficillimum tamen censeo cogentem demonstrationem ad illam confirmandam afferre. Cuius signum est, quia authores, qui in conclusione consentiunt, in ratione reddenda summe dissentiũt: & singulas aliorum rationes impugnant. Quocirca apud me illa est efficacissima ratio, quæ ex principio fidei sumitur: & ideo potius dixi mihi esse certam assertionẽ, quam euidentẽ: nam sicut ex eo quod creatura nihil vnquam creauit, recte ratiocinamur, nullam creaturam factã habere potentiã creandi: ita ex eo quod nulla creatura facta habet potentiam creandi, recte existimo colligi nullã creaturam factibilẽ esse capacem huius facultatis. Hanc consequentiã probo primo, quia si talis creatura esset possibilis, constitueret sane alium ordinem, & gradũ creaturæ præter eos qui nunc sunt, quia haberet distinctũ, & altiorem operandi modũ: ergo pertinuisset ad perfectionem vniuersi, ut in eo esset talis creaturarũ ordo, seu gradus: ergo è conuerso, cũ Deus cõdiderit vniuersum sine tali creatura, signũ est illã non contineri in ordine creaturarũ, neq. esse possibilem: ideoq. ad complemẽtum vniuersi nõ pertinere. Quam rationẽ inferius locupletabimus, disp. 38. cum simili discursu ostendemus esse in uniuerso intelligentias creatas.

XIII. Secundo explicatur amplius eadem ratio, quia inter substantias creabiles nullus esse potest altior gradus, quam sit Angelorum, seu intellectualium rerum: inter accidentia uerò, si vt philosophi loquamur, nulla sunt meliora quam ea quæ his supremis substantijs cõnaturalia sunt. Si uero loquamur, ut Theologi, nulla possunt esse meliora quam ea quæ pertinet ad ordinẽ gratiæ, & uisionis beatæ: si ergo in his supremis ordinibus rerum nõ inuenitur potentia creandi, in nullla creatura possibilis est. Nã quod in gradu Angelorum possint fieri alij perfectiores in specie, quam sint omnes facti, non est satis vt habeant modum operandi tã diuersi ordinis & rationis. Et ideo August. 3. de Trinitate c.8. pro comperto habet, si Angeli tam boni quam mali creare non possunt, nullam creaturam posse.

Ratio Scoti expenditur.

XIV. TErtio conatus est Scotus huius inductionis, seu experientiæ quã supponimus, rõnem aliquam reddere, & ex illa causam colligere ob quam nulla creatura factibilis creatrix esse possit, cuius discursum sic proponere possumus, & amplificare. Nam omnis creatura, uel est materialis, uel spiritualis: neutra aũt ex his creare potest ergo nulla. Patet consequentia, quia illa duo membra quæ includunt immediatã, & contradictoriam oppositionẽ, complectuntur oẽs creaturas possibiles. Minor uerò quoad priorem partem de creaturis materialib. probatur, quia vel substantia materialis crearet per materiam, aut per formam, aut per accidentia. Nõ per materiam, quia hæc non est actiua, neque esse potest: repugnat. n. intrinsece entitati, & imperfectioni eius, quia essentialiter est pura potentia passiua. Vnde cum hæc ratio cõis sit omni materiæ creabili, fieri nõ potest materia prima, quæ sit principiũ creandi. Et hoc sane per sese, & ex terminis videtur notum, nam tanta perfectio quanta creatio indicat, plane repugnat cum tanta imperfectione quantam materia prima præsefert.

XV. Neq. etiam materialis forma (de hac. n. nunc agimus) potest esse creationis principium. Primo quidem quia talis est modus agendi, qualis est modus essendi: sed hæc forma habet in suo esse connaturalem dependẽtiam à subiecto: ergo, & in omni actione cuius ipsa est proprium, & connaturale principium. Secundo, quia talis forma non est connaturali modo producibilis per creationem propriam, sed uel per eductionem, vel per concreationem cũ toto composito: ergo neque ipsa potest esse principium creandi. Patet consequentia, quia ad summũ esse potest principium producendi formam sibi similem, & modo etiam sibi proportionato, & connaturali ipsi formæ producendæ. Quod tertio ita declaro, nam talis forma aut esse principium creãdi materiam, aut formam, aut compositum: nõ materiam, quia talis forma est posterior materia, & ordine naturæ supponit illam, vt esse possit, & ideo ẽt illam supponit, vt agere possit. Maxime quod forma adeo imperfecta non potest continere eminenter ipsam materiam, & ideo non potest rem adeo sibi dissimilem procreare. Neque etiam potest creare formam, quia non potest producere formam spiritualem cum suum ordinem excedere non possit: neque formam materialem producere potest nisi modo cõnaturali ipsi formæ producẽdæ: non potest. n. immutare ordinem rebus ipsis connaturalem: talis autem forma quando non concreatur materiæ, nõ est factibilis per creationem, sed per solam eductionem, quia non est capax proprij esse sine dependentia à materia.

XVI. Vnde etiam relinquitur, talem formam non posse esse principiũ creandi totã substantiã materialẽ, quia hæc creari nõ potest nisi ab eo qui potest creare materiam. Quod uero multo minus possit spiritualem substantiam creare, tanquam euidens supponitur, quia non potest transcendere suum ordinem in agendo. Et eodem discursu facile concluditur nõ posse materialem substantiam secundum se totam, aut per se primo esse principium creandi, tũ quia, ut dictum est, materia non põt esse principiũ agendi nedum creandi, tum etiam quia totum cõpositum non potest habere vim agendi, nisi ab his partibus ex quibus essentialiter constat: si ergo neque in materia, neque in forma potest esse illa uis creandi, aut proportio ad talem actionem, neque in toto composito esse potest.

XVII. Restabat dicendum de accidentibus huius substantiæ, quod erat tertium membrum in illa priori parte propositum: sed de accidentibus generatim statim dicemus plura, nunc hoc mẽbrũ sumimus, ut satis probatũ ex dictis de substantiali forma: nã si hæc non põt esse principium creandi, propter naturalem dependentiã, quã habet à materia, multo minus esse poterit accidens materiale, quod & magis dependens est, & minus perfectum: præsertim cum tractemus nunc de causa principali. Atque hic discursus de rebus materialibus, mihi quidem

vide-

videtur efficax, & æquè procedere de substantijs factis, & possibilibus, nā fundatur in ꝓpria natura & imperfectione substantiæ materialis, vt sic: & in cōnaturali proportione inter agere, & esse, quę immutari nō pōt. Nā licet Deus possit agere in creatura, vel per creaturā aliud, quā sit illi cōnaturale alicui creaturæ, id qd est improportionatum naturæ eius.

XVIII. Venio ad alterā partem in principali argumento propositā de substantia spirituali. Quam Scotus nō aliter probat, nisi quia substantia spiritualis creata nihil pōt efficere, nisi medio accidente, sed medio accidente non pōt quicquā creare: ergo nullus Angelus pōt habere vim creandi. Maiorem ex eo probat quod Angelus nihil pōt efficere, nisi medijs actibus intellectus, & uoluntatis: hi aūt actus sunt accidentia, nec fieri potest Angelus in quo tales actus sint substantia & non accidens, vt ibi fusè probat, & nos nūc admittimus, quidquid sit de efficacia rōnum eius quoad hāc partem, de qua dicemus infra disputando de intelligentijs creatis. Minor autem probatur ab Scoto, quia accidēs solum posset requiri ad creandum, vel tanquam actio ipsa, quæ terminatur ad rem creatam: & hoc dici non pōt in præsenti, quia huiusmodi actio est in ipso termino, vt infra videbimus: vnde talis actio non potest esse intellectio, vel volitio Angeli. Vel posset requiri accidens, ut principium talis actionis: hoc autem esse non posse solum probat ex generali principio, quod accidens non potest esse principium ad producendam substantiam. Quod quidem de principio principali omnes admittunt, & in hoc sensu uidetur sufficiens præsenti intentioni: nam, vt diximus, solum agimus de principio principali.

XIX. Veruntamen ipse Scotus extendit illam propositionem ēt ad principium instrumentale, quo sensu non est in uniuersum vera, ut supra vidimus: an verò peculiari ratione uera sit de instrumento creationis, infra dicā. Supponit aūt hic discursus Scoti quoad hanc ultimā partem, quod si creatura posset creare deberet creare substantiā, quod merito supponit: quia, vt supra diximus, non potest creari, nisi aut res subsistens, aut per modum subsistentis, creatura autem non potest creare accidens per modum subsistēs, seu separatum à subiecto: quia talis modus essendi non pōt esse connaturalis accidenti, non potest autē creatura habere uim subsistentis ad producendam rem modo prętemnaturali, aut sine alijs causis, a quibus natura sua necessario pendet. Adde, quod accidens inhærens substantiæ, & impotens natura sua ad existēdum aliter non potest natura sua esse principium creandi accidens per se separatum, quia talis modus agendi superat modum essendi, cōnatur. item tali accidenti

Vnum ergo tm̄ est in quo diminutus videtur hic discursus Scoti, nempe illud Dilemma, quod accidēs tm̄ posset requiri ad creandum, vel tanquam actio, vel tanquam principium actionis; nam præter hæc posset esse tertiū mebrum, s. quod actus, accidētalis prærequiratur ad applicandam, vel dirigendā proximam uirtutem agendi, nam hoc modo requiruntur etiam intellectio, & uolitio ad opera artis, & ad mouendum localiter. Posset ergo quispiam dicere vnum Angelum posse creare alium proximè, & immediate per substantiam suam tāquam per principium agendi, tm̄ vt illud principium agat modo libero, & intellectuali, requiri actum uoluntatis, vt applicantem illud principium, seu potentiam exequentem ad operandum, & actum intellectus, vt dirigentem, atque hoc modo non esse inconueniens, ad creationem substantiæ requiri actū accidentalem. Sic. n. in animalibus potentia generandi applicatur ad operandum per appetitum, & in homine per voluntatem, & intellectum, licet sit perfectior potentia quā voluntas, subordinatur illi quo ad exercitium, seu applicationem ad actum.

XX. In quo deficiat discursus.

A

Sic igitur virtus creandi, ēsi substantialis esset, & perfectior posset subordinari voluntati, & per actū eius accidentalem ad suam actionem applicari.

Propter hanc ergo causam non censeo hanc probationem oīno efficacem quoad creaturas spirituales, & intellectuales. Possūt tñ hic applicari colectusæ, quibus infra probabimus non posse Angelos ad nutum suæ voluntatis transmutare materiam ad formam: nam si id uerum est, multo maiori ratione non poterunt aliquid ex nihilo facere: de illis autem rōnibus dicemus infra. Præterea certū est nullam intelligentiam finitam posse creare aliā perfectiorem se, nam hoc est supra virtutem causæ principalis. Neq. etiam est cur possit creare materiales substantias, quia illas non continet eminenter, cum sit ad definitam speciem limitata, & cum proportionem nullam habeat cum corporalibus: ad alias verò spirituales substantias ita comparetur, vt intra eundem gradū condistinguantur tanquam species perfectæ, sicut distinguuntur species, seu genera animalis. Vnde sicut per se loquendo, non pōt vnū animal generare aliud diuersæ speciei, ēt minus perfectæ, ita neq. unus Angelus posset creare inferiorē, solum ergo restat probandum, quod nec sibi similē in specie creare possit. Cuius rei facile redderetur ratio, si verum esset non posse intelligentias multiplicari numero intra eandem speciem. Sed quia illa opinio vera non est, ideo dici potest, saltem multiplicationem indiuiduorum non esse per se intētā à natura, sed solum propter conseruandam speciem ideoq. non esse connaturale indiuiduis incorruptibilibus habere propriam uirtutem producendi sibi similia in specie. Denique accommodando discursum Scoti, potest addi coniectura, quia substantiæ intellectuales creatæ in operationibus sibi maxime proprijs, quales sunt intellectus, & uoluntatis non possunt quicquam efficere, nisi ex præsupposito subiecto, ergo verisimile est non posse habere uim naturalem ad efficiendam actionem omnino substantialem, & independentem à subiecto.

XXI. Quid addendum Scoti discursui.

B

C

Ratio qua Ochamus vtitur, perpenditur.

XXII.

D

Aliam rationem adducit Ocham dicta q. 7. scilicet, quia omnis creatura aut naturaliter agit, aut liberè, sed neutro modo potest habere virtutem creandi: ergo. Minor quoad priorem partem probatur, quia talis causa naturaliter agens simul crearet quidquid posset, quia nō penderet ex dispositione vel capacitate passi: crearet ergo infinita vel in specie, vel in indiuiduo, quia nullus potest signari numerus finitus quem causare possit. Altera pars de causa libera probatur, quia licet non necessario crearet illa omnia, tamen saltem posset velle, & consequenter posset creare simul illa omnia, quod est inconueniens. Sed hæc ratio minus est efficax, quam præcedens: neutrum enim mēbrum satis impugnatur. nā licet talis causa naturaliter ageret, penderet tamen in agendo à diuino concursu, & ab eodem posset determinari ad agendum finita, & hæc potius quam illa. Sicut nunc agens naturale applicatum passo ex se indifferens est ad producendum hanc vel illam indiuiduam formam ex infinitis, determinatur autem per concursum Dei. Sed inquit Ocham, inconueniens esse, vt talis creatura suspendatur ab actione sua, si potest producere infinita. At hoc idem argumentum si fieri potest de diuina potentia, nullum ergo est illud inconueniens, quia infinita non sunt, producibilia actu simul omnia. Et eadem ratione impugnatur probatio alterius partis, quia ad voluntatem etiam diuinam applicari potest: non ergo posset talis creatura uelle creare simul infinita, quia obiectum

E

esset

esset impossibile, vel si id vellet, inaniter, & inefficaciter uellet: solum ergo posset pro suo arbitrio hæc uel illa ex infinitis creare. Recte tamen concludit argumentum, quod talis creatura posset intra eandem speciem, vel idem genus creare Syncategorematicè infinita, id est, non tot quin plura, saltem successiuè: quod etiam Ocham censet inconueniens, sed nullum est, nam Sol etiam potest sic in infinitũ plura generare successiuè, quamuis ea quæ simul potest facere, uel conseruare in quodlibet instante, non solum sint finita, sed etiam in determinato aliquo numero, & quãtitate, quia uirtus finita saltem requirit huiusmodi terminum. Veruntamen hoc idem dici posset de virtute creaturę ad creandum, si semel poneretur.

Expenditur prima ratio D. Thomę, cur ad creandum virtus infinita requiratur.

XXIII. Omissis ergo rationibus, quæ uel in particulari procedũt de hac, aut illa creatura, uel per media valde extrinseca, D. Tho. ex proprio obiecto, & modo creationis conatus est duas generales rões afferre, ob quas in vniuersum oĩs creatio omni creaturæ possibili repugnat. Priorem habet 1. p. q. 45. art. 5. in corpore. Quæ sic formari potest. Effectus seu terminus creationis est proprius causæ vniuersalissimæ, ita vt non possit alteri conuenire: ergo, & creatio, & potentia creandi est ita propria primæ causæ, ut non possit alteri communicari. Consequẽtia est clara, quia illius tantum potest esse actio, & potentia, cuius potest esse effectus. Antecedens autem probatur, quia esse, vt sic, est proprius effectus vniuersalissimæ causæ, sed proprius etiam terminus, seu effectus creationis est ipsum esse vt sic: ergo proprius terminus creationis, solius primæ causæ potest esse effectus. Maior patet, quia effectus vniuersaliores in uniuersaliores causas reuocandi sunt: ergo, & uniuersalissimus effectus in uniuersalissimam causam: sed esse est uniuersalissimus effectus: ergo. Minor autem probatur, quia per creationem producitur ens in quantũ ens: ergo per illam communicatur esse, ut sic, secundum absolutam rationem suam, secundum quam est uniuersalissimus effectus, & proprius primæ causæ. Hanc rationem impugnat Scotus citato loco, & alij Scotistæ in 2. d. 1. & eam late defendunt Caiet. 1. p. loco citato, & Ferrar. cont. Gẽt. c. 21. & Capr. in 2. d. 1. q. 3. Et quidem nonnullæ ex obiectionibus Scoti ueram, & facilem habent solutionem.

XXIV. Esse qualiter dicatur proprius Dei effectus.

Impugnat enim primo illam propositionẽ Diui Thom. quod esse est proprius effectus Dei, ac si sensus esset solum Deũ efficere ipsum esse in qualibet creatura, & causas secũdas non concurrere actiuè ad efficiendũ esse existentiæ. Sed hic sensus est sine dubio falsus, ut infra ostendam, disputando de existentia creaturæ, & non est intentus à D. Thom. sed solum vocat esse proprium effectum Dei formaliter ac per se primo, uel quia solus Deus facere potest esse ex omnino non esse, vel quia solus potest facere in qualibet re omnia quæ ad illius esse requiruntur. Et hi sensus sunt veri, non tamen deseruiunt ad rem præsentem, quia peteretur principium, cũ hoc ipsum sit probandum. Alius ergo sensus erit, quod solus Deus respicit esse factibile, ut sic, tanquam adæquatum obiectum suæ potentiæ, & hoc etiam sensu est uera propositio, ut per se constat, & ex dictis in principio huius sectionis: & argumenta Scoti non procedunt contra illam. Quomodo uerò deseruiat præsenti rationi, patebit ex dicendis.

XXV. Vniuersalior effect' in uniuersaliorem causam reducendus.

Ex quo facile etiam constat quem sensũ reddat alia propositio quod uniuersalior effectus in uniuersaliorem causam reducitur: quam ẽt impugnat Scotus, quia uel est sermo de uniuersalitate perfe-A ctionis, tam causæ quam effectus, & sic licet generalis propositio esset uera, falsum tamen est, quod ens aut esse sit uniuersalissimus effectus, qui non est perfectissimus, sed potius imperfectissimus omnium, cum sit communissimus. Vel est sermo de uniuersalitate prædicationis: & sic nec propositio esset ad rem, neq. subsumptio uera, quia Deus non est hoc modo causa uniuersalissima. Sed hoc facilem habet responsionem, quia sermo est de uniuersalitate proportionata effectui, & causæ. Vnde ex parte causæ est sermo de uniuersalitate in causando: ex parte uero effectus, est sermo de effectu uniuersali in multitudine: & consequenter de ratione obiectiua adæquata uniuersaliori in prædicando. Et B hoc modo uerissimum est, uniuersaliorem, uel communiorem effectum, id est, rationem entis, uel talis entis quo uniuersalior est, eò respici à causa uniuersaliori, tanquam rationem obiectiuam per se primo, & adæquatam suæ potentiæ. Et ratio est clara, quia licet causa uniuersalis in se sit simplex, tñ dicitur uniuersalis per ordinem ad multa quæ eminenter continet, & potest efficere: ergo quo fuerit uniuersalior, eo continebit, & poterit efficere plura: ergo eo habebit rationem obiectiuam uniuersaliorẽ in prædicando, id est, plura sub se continentem: ergo, & è conuerso quo effectus fuerit hoc modo uniuersalior, eo in causam uniuersaliorem reducendus est, si adæquatè, ac per se primo illi correspondere dicitur, neque cõtra hoc obstat, quod rationes uniuersaliores in prædicando sunt minus perfectæ: nã C licet hoc sit verum considerando illas rationes secũdum mentis præcisionem, non tamen prout includunt omnia inferiora: hoc autem modo dicitur ens, & alia similis ratio adæquata alicui potẽtiæ actiuæ: non enim attingit illam rationem præcisam, sed totum quod sub illa cõtinetur. Et hoc modo ens creabile dicitur esse adæquatum obiectũ diuinæ potentiæ, quæ oĩa sunt satis manifesta. Alij respondent, esse ut sic, ẽt in communi sumptũ pro esse existẽtiæ, esse maximã perfectionem omnium. Sed de sensu huius locutionis dicemus inferius in prædicta disputatione, nunc enim necessaria non est.

XXVI. In quo sita difficultas rationis.

Maior sane difficultas est in applicatione horum generalium principiorum ad concludendam propositionem intentam: quia ex illis ad summum uidẽtur posse inferri duo, quæ supra diximus esse certa. D Vnum est quod creatura non possit creare independenter à prima causa. Quod uerò id non possit cum concursu primæ causæ, minimè uidetur inferri. Nã dare esse non est propriũ primæ causæ, nisi cũ prędicta independentia. Vnde in libro de Causis dicitur (qđ D. Tho. etiam adducit) [secunda causa non dat esse, nisi in uirtute prima, & in quantũ participat operationem primæ:] quod nõ alia ratione verum est, nisi quia causa secunda tantum agere põt per uirtutem acceptam à prima, & dependens in actione sua ab actuali operatione Dei: ergo hoc modo potest creatura communicare esse, etiam per E creationem, quantum est ex ui illius principij. Rursus ex illis principijs optime concluditur non esse communicabilem creaturæ potentiam creandi, quæ habeat pro obiecto adæquato ens creabile, seu ipsum esse, ut includit totam latitudinem esse participabilis. Hinc uerò non potest concludi omnem participationem illius potentiæ creatiuæ uniuersalis, limitatam, ac determinatam ad aliquod genus, vel speciem, vel certè ad aliqua indiuidua rerum creabilium, esse incommunicabilem creaturæ: neque enim huiusmodi potentia sic determinata in ipsis terminis inuoluit repugnantiam, neque ex illis principijs ostendi potest impossibilis. Primum patet, quia creatio leonis verbi gratia, est specie distincta a creatione hominis: ergo ex terminis non repugnat dari potentiam creatam com-

liorem causã reducendus.

commensuratam creationi talis speciei, & nõ creationi secundum totã suã latitudinem. Sicut est manifestum in potẽtia generatiua, seu eductiua de potentia materiæ, quæ prout se extendit ad omne generabile possibile, est propria solius Dei, maximè cum independentia: limitata verò ad certam speciẽ generationis põt cõmunicari creaturæ cum dependentia à prima causa. Secundũ patet, quia talis potentia creata, etiamsi sit ad creandum, non habebit pro obiecto vniuersalissimo effectum, sed determinatum, & particularem. Vnde quod D. Th. subsumit. s. per creationem produci esse absolutè, nõ quatenus hoc uel tale, est quidem uerum de creatione in genere, non uerò de hac creatione in specie: nam per hanc re uera producitur esse quatenus est tale. s. hominis aut Angeli: & ideo non est necesse ut potẽtia, quæ non respicit adæquatè creationẽ, ut sic, sed talem creationem, sit uniuersalissima potentia: ergo non oportet, ut sit propria primæ causæ.

XXVII. Prima enodatio difficultatis.

Ad hanc difficultatem primo responderi põt concedendo non amplius probari illo discursu, idq; nõ esse contra D. Tho. authoritatem, quia ille non videtur amplius concludere voluisse tali discursu. Quod patet, nam statim post illam rõnem refert opinionem dicentium, posse creaturam creare per uirtutem acceptam à Deo, & licet D. Thom. ibi vocet hoc creare instrumentaliter, tamen re uera uidetur solum sumere illud [instrumentaliter] latè, prout et causæ secundæ principales dicuntur esse instrumenta primæ causæ. Quod probari põt, nam hoc modo refert statim opinionem Auicennæ dicentis unam intelligentiam creasse aliã: Auicenna verò non posuit intelligentiam creare, ut instrumentũ in rigore sumptum, sed ut causam secundam principalem. In hac uerò responsione duo incommoda relinquuntur, unum qđ ratio non defenditur, nec manet probata conclusio. Aliud spectãs ad mentẽ D. Th. quod rõ qua statim probat creaturã non posse esse instrumentũ creationis, procedat et de causa secunda principali, quod tamẽ difficile est, ut inferius declarabimus attingendo rationem illam.

XXVIII. Secunda.

Secundò ergo respondere possumus efficaciam illius rationis in eo cõsistere, ut ex formali obiecto & modo creationis colligat non posse dari potẽtiam creandi, quæ ex se non respiciat, ut adæquatũ obiectum esse secundum totam latitudinem entis participabilis (huiusmodi enim ens intelligendũ est quoties in hac materia dicitur ens in quantum ens, nisi illud [in quantũ] specificatiuè sumatur ut dixi.) Vim autem illius illationis videtur. D. Th. ponere in illa propositione: [Producere esse absolute nõ in quantũ est hoc, vel tale pertinet ad rõnem creationis.] Potestq. ita formari deductio, nam per oẽm creationẽ fit per se primo esse, non solum in quantum est tale esse, sed etiam in quantum est esse: ergo omnis potẽtia à qua est talis actio, respicit ut formale, & adæquatum obiectum ipsum esse, non solum in quantum est tale esse, sed absolutè in quantum est esse: ergo talis potentia necessario debet esse uniuersalis, & complectens omne ens participabile. Consequentia est clara, quia omnis potentia complectitur omnia, quæ sub suo obiecto adæquato, & formali cõprehenduntur. Maior et constat ex doctrina Philosophi in 1. phys. supra tacta, quam etiam bene declarat Caiet. 1. p. q. 44. art. 2. Nam effectus dicitur fieri per se primò secundum eam rationẽ, quæ non præcessit ex parte effectus: nam si præcessit, iam non per se, sed per accidens fieri dicetur, nam cum ignis generatur ex aere, non fit per se corpus, neq. elementum sit autem per se ignis. Si igitur in omni creatione fit per se ens, seu esse, non solum, ut tale, sed simpliciter, ut esse: quia nulla ratio entis, aut esse supponitur ad creationem, cum sit ex nihilo.

Minor vero probatur, quia illa ratio secundum

A quam per se primo attingit potentia suum effectũ, videtur esse formalis ratio obiectiua, sub qua talis potentia attingit eundem effectum. Vnde fit, ut in causando tam vniuersalis, & abstracta sit potentia, quam est in ordine suo illa ratio formalis obiectiua quam per se primo attingit.

Addere præterea possumus ad confirmandam eandem deductionem alium discursum eiusdem D. Tho. in eodem articulo in solutione ad 1. Quia quicquid creat aliquid, creat absolutè ens, & non tantum applicando esse, seu naturam entis ad hoc ens: ergo quantum est ex se potest creare quodlibet ens creabile. Explicatur antecedens, nam fieri non potest, ut qui participat aliquam naturam producat absolute illam, sed applicando illam ad aliquid, ut

XXIX. Discursus alius Diu. Tho explicans priorem declaratur.

B Petrus non potest esse causa naturæ humanæ absolutè: alias posset esse causa sui ipsius: unde solum potest esse causa, ut natura humana sit in Paulo, uel Francisco. Sicut autẽ hic homo participat naturam hominis, ita quodlibet ens creatum participat naturam entis, non ergo põt producere absolutè naturã entis, sed applicando illam ad hoc ens. Ergo sicut homo non põt per actionem, uel productionem suã applicare naturam hominis ad hoc, nisi præsupponendo aliquid, quo illa determinatio naturæ communis ad hoc indiuiduum fiat, ita in uniuersum nõ potest ens per participationem communicare naturam entis, nisi præsupponendo aliquid quo determinetur natura entis ad hoc; qđ repugnat creationi.

C Ergo è conuerso omnis potentia, quæ potest producere absolutè ens nihil præsupponẽdo, producit absolutè naturam entis, & non tantum applicando illam ad hoc: ergo omnis potentia quæ potest sic producere, est uniuersalis potẽtia: unde non potest esse ens participatum, sed ens per essentiam.

XXX. Obiectiones aliquæ cõtra utrũque allatũ D. Tho. discursum.

Sed adhuc non quiescit animus, sed in utroq. discursu plures difficultates inuenio. Nã in priori illa propositio subsũpta, in qua est tota vis argumenti, s. [omnis potentia per se attingens in aliquo effectu rationẽ aliquã entis, est de se uniuersalis ad oĩa quæ sub tali rõne cõprehenduntur,] non uidetur in uniuersum uera: nã cum generatur triticũ, v. g. non solum per se generatur triticum, sed etiã uiuẽs, quia

D nõ præsupponitur ratio uiuentis; generatur. n. triticum, aut herba ex terra non uiuente, & tamen qui habet potentiã ad generandũ triticũ, non propterea habet potentiam ad generandum oẽ uiuens. Idem est cũ equus generat equum, non solũ ex non equo, sed etiã non animali, nempe ex semine: tunc. n. per se generatur, & equus, & animal, & tamen ex illa potentia generatiua non respicit rõnem animalis, ut adæquatam, nec potest efficere generationes oĩum animalium. Præterea, alias sequitur etiam Deum posse creare seipsum, quia quando creatur aliquod ens, non tantum in illo fit per se ratio entis creabilis, sed etiam ratio entis abstractissimi, quia nulla ratio entis præsupponitur ex parte effectus: ergo si dicta consecutio uniuersalis est, adæquatum obiectũ potentiæ creatiuæ non erit tantum ens creabile, sed

E absolute, & præcise ens: ergo comprehendet sub se absolutè omne ens, etiam ipsum Deum. Nec dici potest, ens, ut sic abstractum per se non creari, quia ratio entis supponitur saltem in creatore: hoc enim non impedit productionem per se: nam ignis per se generat ignem: licet ratio ignis in generante supponatur: & ideo supra dixi, rationem, quæ per se fit, non habere supponi ex parte effectus, quia ex parte agentis non obstat.

XXXI.

Quod si respondeatur id non sequi, quia potentia creandi non attingit illã abstractissimam rationem entis, ratione, ut sic præcisè sumptam, sed quatenus includitur in ratione entis creabilis: quod supra dialecticis terminis diximus, nõ attingere illam reduplicatiuè, sed specificatiuè: est quidem respon-

sio

sio optima, tamen per eandem infringitur tota vis rationis, & discursus *D. Tho.* Nam eodem modo dicetur per potentiã creandi cõicatam creaturæ, non fieri per se rõnem entis creabilis, vt sic, nisi quatenus includitur in ratione talis entis, atq. ita etiam huiusmodi potentiã non attingere ens in quantum ens duplicatiuè, sed specificatiuè: & ideo non rectè colligi, talem potẽtiã debere esse vniuersalissimam, & comprehendere ens omne creabile. Vnde claritatis gratia distinguere possumus inter fieri per se, & fieri per se primo, assereréq. ad illud primum sufficere, vt res secũdum eam rõnem, qua per se fieri dicitur, non supponatur ex parte effectus: hoc verò posterius addere, quod res secundum talem rationem fiat, vt proprius, & quasi formalis terminus potentiæ agentis, & non tantum, vt inclusus in formali termino. Per creationem ergo fit per se ens in quantum ens creabile, non tamen ex rõne creationis ꝓbari põt esse necessarium, vt fiat per se primò secundum illam transcendentalem rationem: nam potest, creari ab aliqua potentia per se primo quatenus tale ens. Licet autem illa propositio, quæ est fundamẽtum illius discursus admittatur de effectu per se primo, non tamen admitti potest de omni effectu per se, vt argumenta facta concludunt, non est ergo sufficiens ad concludendum intentum.

XXXII. Nec minor est difficultas, sed fortasse maior in posteriori discursu, illa.n. propositio: [Qui participat aliquam naturam non potest absolute illam producere, sed applicando illam ad aliquid, seu ad hoc] in hoc sensu est vera, quod non potest producere illã absolutè, id est, in oĩbus reb. in quibus existit, videlicet si illa natura sit specifica, non potest producere illam in oĩbus indiuiduis, in quibus apta est existere: si verò sit natura generica, aut ratio transcendentalis, non poterit eã producere in oĩbus inferioribus seruata proportione. Et hunc sensum probat optimè illa ratio, quia alias talis res posset efficere se ipsam. Iuxta hunc aũt sensum, vel non est verum, vel saltẽ sine ꝓbatione assumitur, quidquid creat, creare absolutè ens: cur.n. non poterit creare quædam entia, & non alia, vt hactenus argumentati sumus? Alium verò sensum põt illa propositio reddere, qui videtur magis intentus in illo discursu, nimirum, qui participat aliquam naturã, non posse producere illam naturam absolutè. i. secundum se totam, & secundum oẽm partem eius, sed tantum præsupponendo aliquã partem eius, eiq. aliã applicando: quo sensu verissimè dicitur, quidquid creat, creare absolutè ens, tñ illa propositio in eo sensu, siue vera, siue falsa sit, non ꝓbatur in prædicto discursu: nã licet aliquis produceret naturam sibi similem absolutè in dicto sensu, non sequitur, quod posset esse cã sui ipsius: nam posset producere talem naturam secundum se totam in vno, vel alio indiuiduo, non tamen in omnibus, aut in vna specie (si natura sit generica,) & non in omnibus. Et pari ratione posset creare aliquod ens absolutè in dicto sensu, id est, secundum totam entitatem, non tamen omne ens.

XXXIII. Vnde vlterius in bono sensu verũ est, quod qui participat aliquam naturam, non facit illam absolute existere, sed est causa, quod fit in hoc indiuiduo aut in hoc ente: nõ rectè tamen inde infertur, præsupponi ad actionem, per quam fit tale indiuiduũ, uel tale ens, aliquod principium indiuiduans, nam potest tota res cum toto suo principio indiuiduante per illam actionem fieri. Cum.n. natura specifica dicitur fieri in indiuiduo, vel applicari ad indiuiduum, non est fingendum, quod vna res, quæ fit, applicetur præexistenti, sed solum dicitur applicari, quia in vno indiuiduo fit, & non in sua abstractione. Vnde etiam, quãdo Deus creauit Adamum, nõ creauit totam speciem humanã absolutè, id est, abstractum, sed creauit illam applicando eam (iuxta illum modum loquendi) ad hoc indiuiduum, non quidem præsupponendo in illo ex parte eius principium indiuiduationis, sed illud simul creando. Sic igitur, quãuis vnus Angelus crearet sibi similem in natura, applicando suam specificam naturam ad tale indiuiduũ, non oporteret, vt ad suam actionem supponeret principiũ aliquod indiuiduans alium Angelum, sed quod illud simul produceret. Maximè cum hoc principium indiuiduãs in singulis naturis nihil aliud sit, quam ipsamet entitas naturæ, si sit simplex: vel principia quibus intrinsecè constituitur, si sit cõposita. Et confirmatur, quia alias eodem discursu probaretur, supposito vno Angelo nõ posse Deum creare aliũ illi similem, quia vel per illam actionem crearet talem naturã specificam absolutè, & hoc non, quia per illam actionem nõ creat priorem Angelum, vel producit applicando specificam naturam ad hoc indiuiduum: & sic oporteret ad talem actionem supponi principiũ indiuiduãs. Quod si tunc dicatur, ut uere dicendum est, applicari illam naturam ad hoc indiuiduum, producẽdo absolutè totam eius entitatem ex nihilo, idem oĩno diceretur, etiamsi unus Angelus crearet alium sibi similem, uel in specie, uel in genere: nam quod in ipso agente supponatur similis natura, nihil obstat creationi, ut iam supra dictum est.

XXXIV. Iudiciũ de prædictis obiectionibus. Fateor nescire me omnibus his difficultatibus satisfacere, nam contra posteriorem discursum positiuè, (ut ita dicam) uidentur mihi concludere non esse aptam ratiocinationem illam: contra priorem uerò saltem ostendunt non conuincere, quia non omnia principia, quæ in eo sumuntur, sufficienter probantur, quamuis non constet esse falsa. Et omnia reducuntur ad illud, quod oĩs potentia creandi talis necessario esse debeat, vt se extendat ad omne creabile. Hoc autem non videtur satis conuinci ex his, quæ hactenus diximus, & præcise considerãdo terminum ad quem tendit creatio. Videndum autem superest, an coniungendo terminum à quo, & specialem habitudinem horum terminorum, & modum agendi proportionatum illis id possit efficacius inferri.

XXXV. Vltima rõ qua D.Tho. probat assertione. Est igitur ultima ratio eiusdem D. Tho. dict. art. 5. ad 2. nam potentia creandi esse debet necessario infinita: ergo non põt esse creata: & eodẽ modo inferri potest necessario extendi ad omne creabile, nam potentia simpliciter infinita, est et uniuersalissima, & obiectum eius esse debet infinitum quantum esse põt in ratione obiecti factibilis. Antecedẽs probatur a D. Tho. quia uirtus potentiæ non tãtum attenditur ex re facta, sed etiã ex modo, sed modus producendi ex nihilo indicat infinitam uim in agẽdo: nam ad producendum aliquid ex potentia remota, requiritur magna uirtus, & ex remotiori maior: ergo ad producendum ex nulla potentia, seu ex nihilo requiritur infinita uirtus. *Eandem rationem* habet Albertus in 2. d. 1. ar. 7. & alii.

XXXVI. Hen. quodlib. 4. q. vlt. Rich. in 2. d. 1. artic. 4. q. 4. Nonnulli fundant rationem hanc in eo, quod inter ens, & nihil est infinita distantia. *Sed* nõ rectè, vt Scotus supra respondet, quia nullum ens distat à nihilo, nisi secundum eos gradus entitatis quos in se habet. Vnde etiam D. Tho. in 4. dist. 5. q. 1. ar. 3. ad 5. ait, non esse distantiam infinitam inter ens, & non ens ex parte ipsius entis, nisi qñ ens est infinitum: quia unũ oppositorum tantũ distat ab alio, quantũ de reliquo participat. Et ideo materia quia est imperfectissima, dicitur ab August. prope nihil, Angelus autem dicitur esse prope Deum, & vnumquodq. ens quo est perfectius, eo magis accedit ad Deum, & magis recedit a nihilo. Ipsum autẽ nihil potest quodãmodo dici infinitè, uel potius indefinitè, seu indeterminatè distare ab ente; quia nihil potest magis distare ab ente quam ipsum nihil, uel quia non habet unam determinatam distantiam,

sed potest habere maiorem, & maiorem secundum varios gradus entis. Sed hoc nō refert ad præsens, quia per creationem non transcenditur, (vt ita dicam) tota hæc distantia ipsius nihil secundum totam latitudinem suam, sed solum secundum eos gradus entitatis, quos recipit ens, quod creatur.

XXXVII. Alij ergo cōiter fundant illam consecutionē in maxima improportione, quæ est inter ens, & nihil. Nam ad agendum ex potentia magis elongata ab actu, requiritur maior virtus: ergo qua proportione effectus fiet ex remotiori potentia, eadem requiretur maior virtus: ergo vbi elongatio actus à potētia est sine vlla ꝓportione, ibi maior sine vlla proportione virtus requiretur, hæc aūt non est, nisi infinita: nam oīs virtus finita seruat aliquam proportionem, ad alterā finitam. Qui argumentandi modus frequens est apud Aristot. vt constat ex 4. & 8. Phys. Ex quo simili proportione argumētatur Caietanus, nā si ad producendum aliquid ex nihilo sufficeret virtus finita, sequeretur, æqualem virtutem requiri ad producendum aliquid ex aliqua materia, & ex nihilo: sit. n. virtus creatrix finita, vt quatuor: virtus autem producens ex materia remota sit, vt duo: ergo uirtus necessaria ad producendum ex materia duplo remotiori erit saltem, vt tria: ergo ad producendum ex vlteriori materia duplo etiam remotiori, erit necessaria uirtus, ut quatuor: ergo tāta virtus requiritur ad producendum aliquid ex aliqua materia, quanta ad creandum.

XXXVIII. Obiectiones contra prædictam rationem. Contra hanc verò rōnem multa obijciunt Scot. & Durand. supra. Sed oīa eo tendunt, vt probent inter ens, & nihil, uel non esse distantiā, uel non infinitam: quod non refert ad rationem factam, iam .n. ostendimus non esse necessarium fingere illā infinitam distantiam propriam, & positiuam, neque inde sumi argumentum, sed ex improportione, quæ indicat talem modum operandi, qui summam efficaciam in agente requirat. Veruntamen illa obiectio, quā supra proposuimus, uidetur ualde eneruare hanc rōnem: optime. n. probat argumentum, uirtutem creatiuam esse ex hoc capite improportionabilem uirtuti eductiuæ de potentia materiæ: hinc tamen non rectè infertur fore necessariam infinitā simpliciter, nā satis erit sit alterius ordinis, quæ solet ēt dici infinita secundum quid, quam admittere nullum est inconueniens. Et hoc satis est, ut illa potentia non seruet proportionem respectu cuiusuis potentiæ, quæ solum possit operari per eductionem formæ de potentia materiæ: quia proportio solum seruatur inter ea, quæ sunt eiusdem rōnis, seu quantitatis. Et declaratur hoc amplius ex ipsomet discursu, nam cum dicitur, ad producendum aliquid ex potentia magis remota requiri maiorem uirtutem, sermo est de potentia passiua, & de maiori, uel minori elongatione ab actu ex defectu dispositionum, uel propter repugnantes dispositiones, & consequēter fit etiam comparatio inter uirtutes actiuas solum per eductionem de potentia passiua. At uerò cū infertur ad producendum aliquid ex nihilo maiorem requiri uirtutem, illud [ex nihilo] nō designat aliquam potentiam passiuam remotissimā ab actu, seu ualde indispositam, sed designat potius carentiam oīs potentiæ passiuæ; ergo non pōt concludi quod potentia productiua ex nihilo sit maior, uel infinita per augmentū, (ut ita dicam) potentiæ eductiuæ, sed solum, quod potentia, sic actiua. s. ex nihilo, est alterius, & superioris ordinis ab impotentia tantum eductiua: etiamsi potens sit ad educendam formam ex quacunque potentia reali, quæ remotissima sit. Atq. ita non sequitur illud inconueniens, quod potentia creatiua, & eductiua sint æquales, quia sunt improportionatæ. Adde, quod si non essent cætera paria, sed ad diuersos effectus inæqualiter perfectos compararentur, non esset illud magnum inconueniens, ut etiam supra argumentādo in principio proposuimus.

XXXIX. Dictorum summa, & probatio assertionis. Propter has ergo difficultates dixi superius, ueritatem hanc certiorem nobis fieri ex his, quæ facta sunt, quā ex rōne, quæ efficaciter demonstret atq. conuincat, non posse aliud fieri. Atq. eodem modo censeo ex rebus factis probabilissimè ostendi ad cuiusuis rei creationem requiri potentiam simpliciter infinitam: nam cum factæ sint a Deo plures substātiæ adeo perfectæ, nulla earum accepit uirtutem ad creandum, uel minimā rem & quæ est prope nihil; ergo signum est id solum prouenire ex limitatione oīum harum creaturarū quantūuis perfectarum: alias nulla ratio reddi posset cur maxima perfectio, quæ in Angelis, aut Seraphim inuenitur, ad hoc nō sufficiat. Atq. hinc ulterius fit coniectura, illū superiorē ordinem, cuius necessario esse debet potentia creatiua, nō esse aliū, nisi ipsius esse per essentiam; nā inter esse participata nō potest nouus ordo, seu nouus gradus reperiri præter eos, qui facti sunt, cū ergo supputando concluditur potentiā creatiuam debere esse alterius ordinis, concluditur esse infinitam: nā ille ordo non est alius, nisi in quo est ipsum esse per essentiam. Et hoc significauit Athan. serm. 3 contra Arianos, cum dixit [Administrare, creatura rum, ac seruorū est, condere autem atque creare solius Dei, & Verbi eius, ac sapientiæ.] Præterea declarari amplius hoc pōt, nā ipse modus efficientiæ per creationē indicat summā quandā efficaciam, & independentiam in creatore, quia, cū ad agendū nullā supponat potentiā realem extra se, tm̄ requirit potentiam obiectiuam, seu possibile per non repugnātiam: hoc autem indicat summam uim in potentia actiua, & ideo fortasse dixit Cyrill. lib. 2. cont. Iulianum: [efficaciter posse operari, ut creatorem, & producere res, quæ aliquando non erant, esse unum ex ijs, quæ propria sunt solius, & oīum sūmę substātię. Sanctorū authoritate conclusio roboratur.

Deinde creatio est prima omnium actionum per quam communicari potest esse participatum, & hoc sensu per se primo tendit ad producendum ens totum in quantum ens: hinc ergo satis fit uerisimile, hanc actionem talem esse, ut natura sua essentialiter postulet manare ab ipso esse per essentiam: ideoque non posse dari entitatem participatam, quę vim habeat ad talem actionem.

XL. Et ex eodem principio satis probabiliter intelligitur, illā gradationem superius factā, quod ad producendum ex maiori potentia requiritur maior perfectio, intelligendam esse non solum intra aliquod genus entis, sed absolutè in latitudine entis: ideoque ad creandum requiri uirtutem non qualiscunq. ordinis superioris, sed supremi, qui in tota latitudine entis, seu potētiæ actiuæ intelligi pōt. Atq. hinc ulterius fit ualde probabile illud principiū, qđ potentia creandi necessario se extendit ad omne creabile; quia non expectat, (ut ita dicā) ex parte obiecti, nisi nō repugnātiam, ut effectus sit aut fiat. Et quia principiū primæ emanationis, & participationis est ab ipso esse per essētiam, & ideo talis potentia nihil esse pōt, nisi uirtus, quę sit ipsum esse per essentiā, quę est uirtus uniuersalissima, & de se potens in omne esse participatum. Et ob hanc fortasse causam dixit Aug. lib. 9. de Genes. ad litteram c. 15. [Angelum tā non posse quamuis rem creare, quam neq. seipsum.

His ergo modis intelligimus, quamuis superiores rationes non sint demonstrationes omnino cogētes, plurimum tamen conferre ad indicandam altitudinem potentiæ creatiuæ, & rationem ob quā repugnat esse creatam.

XLI. Aegid. q̃ lib. 1. qu. 1. & quodl. 5 q. 1. Tandem mihi non oīno displicet (quamuis Scotus eam contemnat) alia coniectura Aegydii, nimirum, quod cum oīs creatura sit mutabilis, & aliquo modo constans ex actu, & potentia, uerisimile est non esse capacem natura sua potentiæ agendi, nisi

per

per motum, uel mutationem, & inducendo actum in potentiam. Patet consequentia ex illo principio, quia modus agendi imitatur modũ essendi. Ex quo fit è contrario, vt Deo conueniat posse creare quatenus est actus purus, & ipsum esse per essentiã, ac denique quatenus virtutem habet infinitam.

Satisfit rationi in principio positæ.

XLI. Prima responsio. EX his satis responsum est principali rationi dubitandi in principio positæ. Quod uerò in argumentũ difficultatis addebatur de virtute principali, non innata, sed superaddita, duobus modis potest etiam ex dictis facile expediri. Prior sumitur ex his, quæ de facto credimus, quia de facto nulla talis virtus principalis ad creandum cõmunicata est substantijs creatis, & tamen illis additæ sunt virtutes & qualitates perfectissimi ordinis: ergo signum est, nullam virtutem naturis rerũ superaddi posse, quæ sit principalis uirtus creandi. Vnde iudicio meo nõ rectè, nec satis consentaneè loquuntur, qui dicunt omnes supernaturales qualitates, quæ nobis infunduntur, creari, alias etiam supernaturales actus, ut uisio beata, crearentur; nam sunt veræ qualitates, & tam supernaturales sicut ipsi habitus. Ex quo fieret ut lumen gloriæ v. g. quod est principale principiũ ad faciendam visionem, esset etiam principalis virtus ad creandum: quod absurdum est.

XLII. Secunda responsio. Posterior responsio est, rationes prius factas non probare tantum de virtute connaturali, sed simpliciter de virtute creata, eo. n. tendunt, ut ostendant nullam virtutem creandi esse posse creatã, aut limitatam, quod æque procedit de virtute indita naturæ ab extrinseco, & de illa quæ ab intrinseco nascitur: nam virtus quæ extrinsecus additur, creata esse debet. Vnde etiam oritur alia ratio, quia uirtus addita supra naturam rei, necessario esse debet accidẽtalis, nam substantia non potest sibi ipsi addi, vel esse supernaturalis sibi: & ideo uirtus superaddita necessariò est accidentalis: uirtus autem accidentalis non potest esse principalis uirtus creandi. Quod ex modo essendi eius satis colligi potest, iuxta ea quæ superius diximus explicando primum discursum Scoti: nam omne accidens sit natura sua pendens in esse a subiecto, fieri non potest ut habeat connaturalem modum agendi extra subiectum, seu independentem à subiecto, qualis est modus creationis: ergo non potest esse principalis virtus creandi. Est. n. attentè considerandum, quod, licet forma aliqua quæ est principalis virtus ad aliquem actum, sit supernaturalis subiecto, & ideo ille modus agendi sit etiam tali subiecto supernaturalis, tamen illa forma habet suam propriam essentiam, & naturam sibi connaturalem: & ideo ille modus agendi ipsi formæ est connaturalis. Cum ergo modus agendi sine subiecto non possit esse connaturalis accidenti, neque uirtus creandi esse poterit connaturalis, aut subiecto, aut ipsi formæ accidentali: & ideo talis forma non potest esse principalis virtus.

SECTIO III.

An possit dari instrumentum creationis.

I. Naturale creationis instrumentum nullũ. NOn est in animo hanc rem ex professo, ac Theologicè tractare, sed tantũ breuiter attingere, quãtum ex discursibus factis cõcludi potest. Ex dictis. n. uidetur efficaciter concludi, non posse esse creaturam instrumentale principiũ creãdi, tale (inquam) instrumentũ quod natura sua sit institutum, & ordinatum ad talem actionem, q̃d que habeat naturalem potentiam instrumentariam ad illam, constat enim ex superius dictis de causa agente creata inter uirtutes actiuas connaturales

A agẽtib. creatis esse quasdam instrumẽtarias, & non principales, qualis est virtus seminis. Hoc ergo sensu dicimus, rectè probari ex dictis, non posse dari virtutem creatam, quæ ex se, & natura sua sit instrumentaria virtus creandi. Probatur, quia uirtus instrumentaria creaturæ ad physicas, & reales actiones semper est accidentalis: uirtuti aũt accidentali non põt esse connaturalis modus agendi per creationem, ẽt instrumentariè. Maior constat inductione in omnibus proprijs instrumentis, quæ non solũ propter habitudinem, uel denominationem ad aliquod prius agens, sed propriè propter intrinsecum modum agendi, & insufficientiam uirtutis ad effectum, uocantur instrumenta. Et præterea specialiter B probatur in præsenti, quia si tale instrumentũ non esset accidens, esset aliqua substantia. Cuius ergo esset instrumentum in creatione? Non sui ipsius, ut constat: nec etiam alterius substantiæ creatæ, quia nulla est, quę sit principale agens ad creandum; & instrumentũ dicitur ex parte agẽtis principalis: nec deniq. Dei, quia ex parte Dei non est necessariũ ad ullam creationem instrumentum, ut per se constat: nec uerò ex parte ipsius substantiæ potest aliqua cogitari, quæ natura sua postulet ad hunc finem institui, ut sit creationis instrumentum, cum ille finis sit ualde extrinsecus, & ualde accidentarius ad rerum creationes. Imo cum substantia sit ens per se, numquam fit is alicuius substantiæ ipsi connaturalis est quod sit instrumentum ad aliquam actionem, nisi C talis substantia sit aliquo modo partialis, & comparetur ad eam, cuius est instrumentum, ut pars ad totum: & tunc etiam potius se habet, ut deferens uirtutem instrumentariam, quam ut instrumentũ per propriam substantiam. De substantia quauis creata probatur.

II. De quolibet accidẽte. Quod autem uirtus accidentalis non possit esse naturale instrumentũ creationis, eadem fere ratione probari potest, quæ de principali uirtute facta est. Nã modus connaturalis agendi, esse debet proportionatus modo essendi formæ, siue agat ut uirtus principalis, siue, ut instrumentaria, quia utroq; modo actio cõsequitur ipsum esse naturale formæ: sed modus essendi cũ independentia à subiecto nõ potest esse connaturalis accidenti: ergo nec modus D agendi ex nullo subiecto põt esse illi connaturalis: ergo non potest accidens esse uirtus natura sua instituta ad sic operandũ ẽt per modum instrumenti. Atque hoc bene confirmat ratio qua D. Tho. 1. p. q. 45. ar. 5. probat creaturam non posse esse instrumẽtum creationis, scilicet quia creatura non potest esse instrumentum, nisi per aliquid sibi proprium dispositiuè operetur ad effectum principalis agentis.

III. Quo circa si D. Tho. in illo articulo in hoc tantũ sensu loqueretur, scilicet, de instrumento natura sua ad hanc actionẽ instituto, & habente connaturalem uirtutem instrumentariam ad creandũ, nulla esset, aut in conclusione, aut in ratione eius difficultas. Nam quod obijci potest contra illam rationem, sæpe actionem instrumenti non esse aliam ab E actione principalis agentis, & tunc instrumentum nõ operari dispositiuè ad effectum principalis agẽtis, sed immediatè illum efficere vt multi cẽsent de phantasmate respectu speciei intelligibilis: hoc (inquam) cõmodã habet solutionem, & illius princ. pij interpretationem. Nã semper instrumentũ naturale secundum aliquid sibi proprium, quod in effectu proportionatè ei correspondet, operatur ad effectũ principalis agentis dispositiuè autem operari dicitur, non semper cum omni rigore, & proprietate, id est inducẽdo dispositionem præuiam re ipsa distinctam ab effectu principalis agentis, sed uel hoc modo, uel quia instrumentum secũdum id quod est sibi proprium, determinat actionem principalis agẽtis; quæ determinatio reduci potest ad genus causæ materialis, seu dispositiuæ: quo modo phantasma

determinat actionem intellectus agentis ad talem speciem producendam. Neutro autem ex his modis potest creatura naturali virtute concurrere ad creationem, ut instrumentum. Non quidem introducendo dispositionem præuiã, quia huiusmodi actio semper supponit subiectum, quod disponendũ sit, quod repugnat creationi. Neque etiam determinando per aliquod sibi proprium actionẽ principalis agentis: quia omnis forma creata secundum proprium & connaturalem modum agendi, non habet proportionem cum actione ex nihilo, & ideo nõ potest secũdum aliquid sibi proprium determinare huiusmodi actionem, ad illam concurrendo.

IV. Quæ ratio sic exposita potest accommodari etiã ad causas secundas principales, quæ in eo sensu dici possunt operari dispositiuè ad effectus primæ causæ quatenus per proprias virtutes determinant actionem eius. Tamen in eis ratio hæc per se sola nõ sufficiet, nisi supponatur aliunde probatum virtutes causarum secundarum nõ posse esse natura sua sufficientes, seu proportionatas in suo genere ad effectũ ex nihilo producendum: quia hinc solum probari põt non posse illas determinare concursũ primæ causæ ad talem actionem. Quin potius ratio illa applicata ad propria instrumenta, & dicto modo intellecta, supponit probatum, quod uirtus creata nõ possit esse principale principium creandi. Nam in hac maximè fundatur, quod instrumentum, quantum ad id quod dispositiuè, vel (ut ita dicam) determinatiuè operatur per id, quod est sibi proprium, ita se gerit, ac si esset virtus principalis, quantum ad hoc, quod est operari secundum modũ connaturalem, & proportionatum tali naturæ.

V. Adde præterea, si solum discursum Diui Thomæ in illo articulo spectemus, non videtur posse procedere in alio sensu nisi de instrumento connaturali. Nam illud principium, [instrumentũ per aliquid sibi propriũ dispositiue operatur ad effectũ principalis agentis,] nõ est in alio sensu necessarium, aut verũ, supposita cõmuniori doctrina de diuinis instrumentis supernaturaliter eleuatis ad opera iustificationis, transubstantiationis, & similia: illa.n. instrumenta nihil operantur per propriam virtutem ad effectũ principalis agentis, ut in primo, & tertio tomo 3.p. planè tractatũ est. Et hunc sensum satis confirmat probatio illius principij quam statim D. Th. subiũgit, dicẽs, [Si igitur nihil ibi ageret] (supple instrumẽtũ) [secundũ id quod est sibi propriũ frustra adhiberetur ad agendũ. Nec oporteret esse determinata instrumenta determinatarũ actionũ.] Hæc.n. ratio optima est in instrumentis naturæ, quæ per se ordinata, determinata, & necessaria sunt ad suos effectus. In instrumentis autem diuinis nullam vim habet illa probatio, quia verissimum est instrumenta diuina non esse determinata, sed indifferentia, & quasi vniuersalia per potentiam obedientialem: determinãtur autem ad determinatas actiones per diuinam voluntatem, & eleuationem, seu specialissimum concursum. Quare talia instrumẽta non sunt quidem necessaria, nam sine illis æque potest Deus eosdem effectus facere, non tamen propterea dicentur esse frustra, quia & quando eleuãtur, & assumũtur verè agunt, & non sine fine, & causa rationabili eleuantur, ut agant.

VI. Sed quanquã ratio, & discursus non uideatur amplius concludere: omnes tamen discipuli. & interpretes Diui Thomę intelligunt generalius eius sententiam, nimirũm creaturam, etiam, ut instrumentum eleuatum diuina virtute non posse concurrere ad creationem. Et certè D. Tho. cum ibi sententiam Magistri impugnat, id satis significat. Nã Magister non dixerat creaturam posse esse naturale instrumentum creationis, sed per diuinum ministerium, agebat.n. de sacramentis quatenus sunt diuina instrumenta, ut patet in 4. distin. 4. Vnde idem D. Thomas 3.p.q.13.art.2. distinguens expressè inter virtutem naturę, & instrumentum gratię, negat creaturam posse esse instrumentum creationis, uel annihilationis: idem in 2. cont. Gent. cap. 21. & in eadem sententia sunt omnes Theologi qui sententiam Magistri impugnãt, vt Albertus, Scotus, Henricus, & Ægid. locis citatis sectione præced. Verumtamen controuersia hæc quatenus attinet ad supernaturale instrumentum, in Theologia examinãda est: existimo enim ex proprijs principijs creationis non posse definiri.

Sententiarum Magister non asserit naturale creationis instrumẽtũ.

VII. Nam si uerũ esset, creaturã, aut nullo modo posse eleuari diuina uirtute ad agendum aliquid vera actione physica, quod suam naturalem potentiã, & virtutem excedat, aut non nisi per uirtutem aliquã in ipsa receptam, quæ connaturalem vim habeat ad talem effectum, quod multi Theologi opinantur, & non improbabiliter: Si hoc (inquam) est uerum, satis consequenter, & optimè dicitur non posse creaturam eleuari, ut sit instrumẽtum creationis. Si autem Deus põt eleuare creaturam, ut per suãmet entitatem absq; alia superaddita efficiat effectum excedentem uirtutem suam naturalem, quod ego longè probabilius iudico (sic.n. existimo eleuare aquam ad efficiendã gratiam, & ignem ad torquendos spiritus, & uerba ad trãsubstãtiandũ.) Si hoc (inquam) est verum, non uideo, qua ratione consequentia negari valeat, posse Deum uti una creatura, ut instrumento ad creandum aliam. Quia neque sufficiens ratio differentię assignatur: neque affertur specialis aliqua ratio qua hoc probetur impossibile.

VIII. Prior pars patet, nam unica differentia esse uidetur, quod creatio non est actio ex subiecto sicut sũt aliæ actiones. Sed hæc differentia inprimis non est vniuersalis, nam etiam transubstantiatio non est actio ex subiecto, vt docet D. Tho. 3. par. q. 75. artic. 8. Quod autem in trãsubstantiatione supponatur aliquid, ut materia remota, & vt terminus à quo, uel sub alia simili habitudine, nihil sane refert, ut minus repugnet instrumentum creatũ concurrere ad illam actionem, qua ad creationem. Deinde ex illa differentia non probatur, sed sumitur quod probandum est. Ex hoc.n. quod creatio est actio, sine subiecto, optimè infertur nõ posse esse connaturalẽ creaturæ, neq; ut principali virtuti, neq; ut instrumẽto, tamen hoc non obstante ex proportionali ratione ad alia instrumenta diuina contendimus, hanc actionẽ posse cõmunicari instrumento creato per eleuationẽ. Nam & actio conuersiua totius substantiæ in totam substantiã non põt esse connaturalis creaturæ neque, ut principali causæ, neq; ut instrumento; actio similiter in spiritum, præsertim quia in illo fit supernaturalis qualitas, nõ põt esse connatũralis corpori, & tñ vtraq; communicatur diuina uirtute per eleuationem: ergo idem est de altera actione.

Hæc est sẽtẽtia Magistri in 4. d. 5. quã secutus est D. Th. ibi. q. 1. a. 3 q. 3. ad 4 & eandem defendit in 2 d. 1 quæ 1. a. 3. Gabr. in 4. d. 1. q 1. ar. 3. dub 2.

IX. Altera verò pars constabit facile applicando rationes factas de uirtute principali, & de instrumento connaturali, & considerando non procedere in instrumento per eleuationem. Quod enim quidam aiunt sequi, tale scilicet instrumentum habere infinitam uirtutem, & perfectionem, minimè sequitur, nam actio huius instrumenti non attenditur ex perfectione eius, sed ex perfectione primi agẽtis, & potentia obedientiali instrumenti. Vnde in hoc ordine instrumentorum nõ est necessaria res perfectior ad perfectiorem effectum, uel actionem. Neque hic potest fieri illa gradatio, quod ad producendũ rem de maiori potentia maior virtus requiritur: nã eodem instrumento potest Deus educere formam ex subiecto, quãtumuis resistente. Denique eadẽ ratio fieri posset de instrumento transubstantiationis, nã etiam ad transubstantiandum uirtute propria uel connaturali, requiritur infinita perfectio.

Incõueniẽtia ab aliquibus illata contra creationis instrumentũ tetũdũtur.

Rursus

XI. Rursus non vrget quod alij aiunt sequi, posse aliquid assum, vt instrumētum ad creādum seipsum. Primū enim negamus id sequi in rigore, & proprietate, nam ut aliquid sit instrumētum Physicum, necessario debet supponi existens, & ideo supponitur creatio eius, ad quam ipsum non potuit esse instrumētum. Haberet autem illa ratio nonnullam vim contra eos qui dicunt rem non existentem posse esse Physicum instrumentum: illam tamen sententiā improbabilem censemus. Quare licet ex ui creationis non repugnet quamcunque creaturam fieri per instrumentum creatum, tamen ex conditione præsupposita, & prærequisita ad agēdum repugnat rē eandem esse instrumentum suæ primæ creationis. Quod est euidens argumentando in simili forma de instrumento generationis, seu eductionis, nemo enim negabit posse Deum vti gratia existēte in Petro ad producendam gratiam in Paulo; negabit tamen posse illus rei ad se ipsam producendū, non ob repugnantiam talis instrumentalis actionis per se sumptæ, sed ob prædictam præsuppositionē existentiæ ad agendum. Quocirca, si uerū est posse eandē rem bis seu duabus totalibus actionib. produci, verè, ac propriè terminatis ad eius esse, nullū est incōueniens concedere eandem rem iam creatam posse concurrere effectiuè ad sui recreationem, sicut humanitas Christi concurrit effectiuè ad transubstantiationem panis in ipsam: de quo alias.

Denique eodem modo procedendo per rationes superius factas, facile constabit non habere locum in hoc genere concursus, vel effectionis per potentiam obedientialem.

XII. An sit actio aliqua ita Dei ppria vt nulli possit creaturæ cōmunicari. Aliqui uerò magnum inconueniēs ducūt, quod nulla sit actio ad extra, quam Deus nō possit cōmunicare creaturis, rem si quæ esset, esset maximè creatio. Sed ego nec consequentiam censeo necessariā, nec consequēs rectè intellectum esse inconueniēs. Posset. n. aliquis dicere, actionē illam qua fit unio hypostatica esse altiorem, magisq. incommunicabilem creaturæ; itemq. in Thesauris diuinæ potentiæ esse alios modos actionum, quæ alijs titulis superāt creationem: nam licet creatio sit omnium prima, quasi fundamentū aliarum, non est tamen omniū maxima. Rursus aliud est loqui de actionibus, aliud de rebus, quæ per actiones fiunt: loquendo ergo de rebus factis, nullū est inconueniens qd possit Deus per creaturam, ut per instrumentum agere quidq. quod sola sua uirtute facere potest, quin potius hoc spectat ad efficacitatem diuinæ uirtutis sicut à contrario etiam ad eandem efficaciam pertinet, vt nullā rē possit Deus facere per creaturam, quam nō possit facere se solo. Loquendo autem de actionibus, multæ sunt ita Dei propriæ, ut non possint esse à creatura sicut est ipsamet actio creandi sola uirtute principali. Hoc vero non est proprium Dei, nam etiam actio creaturæ, ut talis, non potest fieri sine illa, nec per aliā creaturā. Cuius rei rationē explicabimus sect. sequenti, vbi etiam attingemus rationem aliam ob quam alij dicunt esse impossibile instrumētum creationis, & inefficacem esse ostendemus.

SECTIO V.

An creatio sit aliquid in creatura distinctum ex natura rei ab ipsa.

I. HActenus fere solum diximus de potētia creādi, simulque declarauimus effectum eius, quatenus est obiectum, seu terminus ad quē illa potētia dicit habitudinem saltem nostro modo concipiendi: superest, ut dicamus de actione ipsa, seu creatione quid sit.

Variæ sententiæ.

IN qua re tres inuenio esse posse dicendi modos. I.

Primus est creationē in rōne actionis nō esse aliquid in creatura, sed in ipso creatore esse ipsummet actū diuinæ uolūtatis, aut diuini imperij, quo res ad extra producit. Dico autē, in ratione actionis. Ioā in rōne relationis: quæ supponit actionem iam terminatā, & resultat ex termino eius, creatio aliquid esse dicitur in creatura. s. relatio quædam talis ad creatorē. Hæc censetur esse sententia D. Th. 1. p. q. 45. ar. 3. quem ita exponit Caietanus, & alij Thomistæ. Rō D. Th. est, quia creatio nō est mutatio, ergo nihil pōt in creatura, nisi relatio. Antecedēs patet, quia mutatio est circa aliquod subiectū, ut ex definitione motus constat: creatio aūt non est circa subiectū, vt ēt constat ex definitione eius supra tacta. Primā uero consequentiā probat D. Tho. 1. p. q. 45. a. 2. quia actio, & passio conueniunt in substātia motus, & differūt secūdū habitudines diuersas ad agēs vel pasūs, ex 3. Physicorū textu 20. Ergo ablato motu à creatione nihil pōt remanere nisi relatio, vel creaturæ ad creatorem, vel creatoris ad creaturam. Prima

Secundo, quia creatio non potest esse actio transiens formaliter: ergo est formaliter immanens in creante: & dici potest uirtualiter, seu eminenter trāsiens, quia uim habet ponendi effectum ad extra, quod quadrat optimè in actum diuinæ uoluntatis vel imperij. Consequentia est clara, quia inter illa duo membra nullum est medium. Antecedēs uero probatur, quia actio transiens est accidens, & consequenter ex necessitate requirit subiectū, sed creatio nō requirit subiectum, ergo non potest esse accidens: ergo non potest esse actio transiens. III.

Vnde argumentor tertio, nam omnis actio est prior natura suo termino: ergo creatio etiam est natura prior re creata: ergo non potest esse in re creata, sed in creatore. Patet hæc vltima consequentia, quia impossibile est intelligere creationem, ut actionem extra Deum, & priorem quam rem creatam, quia in illo priori non intelligitur in quo aut quomodo sit, & non potest concipi actio, ut actio in se sola, & quasi per se subsistens. IV.

Quartò argumentantur Thomistæ, quia non solum creatio, verum neque vlla actio diuinæ potentiæ respectu illius potest esse transiens, neque unquam potest dari actio media inter potentiam Dei, & effectum eius, quæ sit distincta à potentia Dei: ergo multo minus hoc dari poterit in creatione. Antecedens verò probatur primò, quia diuina virtus est intimè præsens in omni effectu suo: ergo immediatè, & per se producit omnem suum effectum, & nō media aliqua actione. Secundo, quia alias potentia Dei non solum esset principium sui effectus, sed etiā suæ actionis, quod tamen negat D. Tho. 1. p. q. 25. a. 1. ad 3. Tertiò, quia actio trāsiens est complementum potentiæ actiuæ: sed non potest Deus habere complementum potentiæ suæ in creatura, alias penderet ab illa: ergo. V.

Secunda sententia est, creationem esse aliquid extra Deum, tamen in re non esse aliquid distinctū à creatura, quæ creatur, & ita proprie non esse in illa, nisi secundum rationem, realiter tamen, & essentialiter esse ipsammet creaturā, videlicet creationem hominis esse ipsam essentiam hominis, & creationē Angeli essentiā Angeli, & sic de alijs. Hæc sentētia vt ponat creationem in re creata, fundatur in hoc, quod actio, ut actio necessario debet esse in suo termino, vel per idētitatem, vel aliquo alio modo, quia actio non est nisi dependentia, & emanatio effectus in causa: depēdētia autem necessario esse debet a in eo a quo pēdet. Quod principium inferius late probabimus: est enim verissimum. Vt aūt affirmet hæc VI.

opinio creationem non distingui ullo modo nisi secũdum rationem à re creata, primũ fundari potest in generali propositione, quod nulla actio distinguitur in re à suo termino, sed ratione tãtũ. Et hoc modo potest hæc sententia tribui Nominalibus, qui non ponunt actionem mediam secundum rem inter effectum, & causam, ut uidere est in Ochamo in 2. quæst. 9. & Greg. in 2. dist. 1. q. 4. & 5. qui in q. 6. subdit creationem esse in creatura, seu potius esse ipsam creaturam.

VII. Guillel. de Rabiõ in 2. d. 3. q. 1. Secundo potest hæc opinio fundari in speciali ratione creationis, scilicet, quod sit actio ex nihilo, & ideo non possit esse accidens sed substantia, seu per modum substantiæ, si fortasse accidens separatum creatur. Et ad hoc confirmandum iuuari potest hæc sententia argumentis prioris opinionis, præsertim tertio. Et confirmari potest, quia si creatio esset, aliquid in creatura distinctũ ab ipsa, & quasi medians inter ipsam, & Deum, illud quidquid esset, creatum quid esset, & factum, nam esset distinctum à Deo, & profluens ab ipso: ergo oporteret in illo creationem eius ab ipso distinguere, & sic procederetur in infinitum, vel si in aliquo sistẽdũ est, sistatur in prima creatura. Et ad hoc confirmandum valere possunt argumenta quib. Scotus in 2. dist. 1. q. 5. conatur probare, creationem passiuã (idẽ dicitur de relatione) nõ esse rem distinctam a creatura: quæ refert, & soluit Capreol. ibi quæst. 2.

VIII. Tertio potest hæc sententia fundari in essentiali ratione creaturæ, ut sic: nam de essentiã creaturæ est ut pendeat à primo ente: ergo dependentia qua pẽdet, & est in ipsa creatura, & non est aliud ab eius essentia. Hæc autem prima, & essentialis dependẽtia entis participati ab ente per essẽtiam, est creatio: ergo creatio, & est in ipsa creatura, & nõ est aliud quã eius essentia. Vnde non magis põt ab illa distingui quam essentia vniuscuiusque rei ab ipsa. Primũ antecedẽs euidens est, quia sicut de essentia primi entis est esse per essentiam, & consequenter esse à se, & non ab alio, ita de essentia omnis alterius entis est, esse ens per participationem, & cõsequenter esse dependens ab alio. Prima vero cõsequentia probatur, quia dependere est aliquid intrinsecum creaturæ: ergo conuenit illi per aliquid intrinsecum, conuenit aũt per dependentiã. Rursus si effectus formalis est essentialis, etiam forma; sed dependere est quasi effectus formalis dependentiæ, ergo si creatura essẽtialiter est dependens, dependentia ipsa est de essentia eius. Ergo hoc maxime verũ est de prima, & maximè immutabili depẽdẽtia: huiusmodi aũt est creatio; quia, ut supra dicebamus, hæc est prima emanatio entis participabilis ab ente per essentiam, & per hanc potest esse quælibet creatura à solo Deo.

IX. Ex hoc autem fundamento infertur (consequẽter loquendo iuxta hanc sententiã) in omni re creata includi aliquã dependentiam à Deo, omnino immutabilem, & inseparabilem ab ipsa re creata, tum quia id quod est essentiale est immutabile; tum etiã quia quod in re non est distinctũ, nõ est separabile (mente illa re, ita enim loquimur.) Vnde fit secundo, hanc dependentiam esse à solo Deo: nam omnis depẽdentia vnius creaturæ ab alia, est separabilis à creatura, præsertim loquendo de rebus creatis, non de modis rerum: nam hoc modo uerum est, posse Deum facere se solo quidquid facit per creaturam, vel cum illa, uel in illa, vel ex illa. Atq; ita omnis dependentia à creatura in quouis genere causæ, est accidentalis, & mutabilis: dependentia autem à solo Deo est essentialis, & immutabilis. Tertio infertur hanc dependentiam a solo Deo esse propriissimam creationem, cum ad causam materialem nullum ordinem includat. Quarto hinc videtur optima ratio reddi, ob quam non possit creatura ad creationem concurrere, etiam per modum instrumẽti, quia hoc ipso, quod penderet ab alia creatura, non esset essẽtialis alteri creaturæ, & ita iam non esset creatio.

X. Tertia. Tertia sententia est creationem esse aliquid in re creata: nõ quidem realiter ab illa distinctũ tanquã habens propriã entitatem, sed ex natura rei tanquã modũ eius. Hæc opinio, quantũ ad eam partem de existentia creationis in creatura, satis cõmunis est. Tenet eã Gabr. citato loco, Aureol. citatus a Capr. in 2. d. 1. q. 2. in argum. cont. 1. concl. Ochã in 1. di. 43. q. 1. Th. de Argent. in 2. d. 1. q. 1. art. 1. Aegid. in 2. d. 1. p. 1. q. 3. a. 2. & de esse, & essent. q. 7. qui omnes authores satis etiam explicant, & declarant, creationem nõ esse rem omnino distinctam à re creata: interdum etiam uocãt illam creationem passiuam, & dependentiam creaturæ à Deo: vocant etiam creationem actiuam, seu actionem transeuntem. Distinctionem autem modalem non satis explicant, imò Aegidius, & nõnulli alij negare uidentur. Posset in fauorem huius sententiæ citari D. Th. in 1. d. 40. q. 1. a. 1. ad 1. vbi creationem vocat actionem trãseuntem, & æquiparat illam calefactioni: tamen D. Th. ibi ualde ambiguè loquitur, nam in omni actione transeunte uidetur ponere actionem formaliter in agente, in passo uero solum effectiuè, seu per modũ passionis, & ita illũ interpretatur Deza in 1. d. 27. q. 1. notab. 1. Vnde etiam Caiet. 1. p. q. 25. a. 1. ait, si in Deo potẽtia executiua est rõne distincta ab intellectu, & uoluntate negari non posse quin creatio sit actio trãsiens, & nihilominus ait illã actionẽ nõ esse qd distinctũ ab essentia Dei quia vniuersaliter tenet actionẽ transeuntẽ formaliter esse in agente. Quapropter cauenda est hæc ambiguitas locutionum.

Quæstionis resolutio.

XI. Inter has sentẽtias hæc ultima vt proposita est, vera mihi uidetur, ut aũt rem declaremus, & ab ijs quæ certiora uidentur, incipiamus, dicendum inprimis est, dependentiam creaturæ à Deo esse aliquid realiter, & intrinsece existẽs in creatura. Hæc assertio sufficienter videtur probata in tertia sentẽtia, & neminem legi, qui sub his terminis eam neget, & in æquiualentibus omnes eam concedunt. Omnes. n. fatentur creationem passiuam esse in creatura, non tantum, vt significat relationem resultantem (illud enim nihil est) sed ut dicit emanationem passiuam, seu fieri creaturæ à Deo, siue hæc re, siue ratione distinguantur, nunc enim hoc non agimus: dependẽtia autem nihil aliud est quã passiua emanatio, seu creatio, loquendo prima dependentia à solo Deo, de qua nunc agimus. Ratio autem est, quia creaturã dependere non est denominatio extrinseca in creatura, sed potius in Deo est extrinseca denominatio, quod ab ipso creatura dependeat: sed creatura dicitur dependens à dependentia: ergo dependẽtia est aliquid in ipsa, & non tantum in Deo. Item quia dependentia quam lumen habet à Sole, aliquid est in ipsomet lumine, & idem est in quolibet effectu respectu causæ creatæ, iuxta modũ depẽdentiæ, quem ab illa habet, uel in fieri tantũ, vel ẽt in conseruari. Atq; eadem ratione si Deus solus illuminaret aerẽ, dependentia illius luminis à Deo esset aliquid in ipso lumine; nam est eadem ratio, quæ de dependentia a Sole, vel fortasse maior: ergo ẽt illa dependentia qua creatura secundum se totam pendet à Deo, est aliquid in ipsa creatura. Patet consequentia, quia si in alijs effectibus dependentia est aliquid in ipsis, ideo est, quia dependentia dicit modum, vel conditionem effectus non causæ: hæc autem ratio æque, vel magis procedit in dependentia totali.

XII. Dependẽtia creaturæ a Deo in re ab ipsa distincta. Dico secũdo: Hæc depẽdentia creaturæ à creatore, non est omnino idem quod creatura quæ est terminus illius dependentiæ, seu creationis, sed est ali-

quid

quid in ipsa, à parte rei distinctũ ab ipsa. Probatur primò à paritate rationis, inductione facta in omnibus alijs depēdentijs effectuũ à suis causis efficiētibus, nam in omnibus actio, & consequēter etiam dependentia, distinguitur ex natura rei à suo termino, ut supra tactum est, & infra in proprio prædicamento ex professo tractabitur: ergo, & dependētia creationis erit in re distincta à termino, solum.n. differt ab alijs, quia est dependentia ab efficiente sine concursu materiæ, uel subiecti: hoc autem discrimen nihil refert ad tollendam distinctionem, ut ex dicendis constabit. Secundò probatur, quia hæc dependētia est mutabilis, & variabilis in creatura, manente eadem re quæ fit: ergo distinguuntur à parte rei. Cōsequentia fundatur in principio super tractatu dis. 7. sectio. 2. vbi ostendimus hoc esse certum signum distinctionis, uel realis, vel saltem modalis, si ex duobus extremis realibus vnum sine altero à parte rei esse possit. Et hoc est præcipuum iudiciũ, quo in alijs actionibus probamus actionem distingui à parte rei à termino. Antecedens aũt probatur, quia dependentia illa, qua nunc Deus conseruat quantitatem sine subiecto in sacramēto distincta est ab illa qua conseruabat eandem quantitatem in substātia panis, nam illa prior pendebat à materia: altera verò minimè, sed est per modum creationis: ergo si Deus crearet à principio quantitatem extra subiectum, & postea illã vniret subiecto conseruaret dependēter ab illo, maneret eadē quantitas sine priori depēdentia creationis; quod.n. ibi simul maneāt duę dependentiæ totales, improbabile est, ut infra ostendam: ergo dependentia creationis separabilis est à termino creato. Quod ergo in hoc exemplo apparet, in oĩ creatione intelligēdum est, tum quia est eadem ratio: tum etiam, quia si quid difficultatis in hoc esse videtur, in omni creatione interuenit: quod si in aliqua re cessat, etiam in omnibus cessat.

XIII.
Exemplis probatur conclusio.

Non possumus autem in ordinario modo creationis substantiarum afferre exempla, quia huiusmodi creatio à solo Deo fit semper, & ex natura rei, & quicquid à Deo propriè creatur ex nihilo, perpetuò consequatur eadem actione, ut infra dicetur: quia hoc postulat natura rei. Tamen hinc non pōt sumi argumentũ omnimodæ identitatis, & inseparabilitatis, nam satis est, quod interueniēte miraculo, seu opere supernaturali variari possit dependentia circa eandem creaturã; quia hoc ipsum fieri non posset sine aliqua distinctione in re. Quod autem id fieri possit per miraculum, declarari potest (præter argumentum factum) iuxta probabilem opinionem, qđ creatura possit esse instrumentum creationis, nam tunc potest Deus creare eādem rem, uel se solo, uel per instrumentum, & tunc dependentiæ sunt diuersæ circa eandem rem, nam quando creat per instrumentum, longe diuersa est dependentia, quam si esset à solo Deo, nam per illam pendet effectus simul à Deo, & à creato instrumento, quod intelligi non potest sine noua, & distincta dependentia. Neque enim quādo effectus fit à Deo per causam secundam principalem, uel instrumentalem, sunt ibi duę depēdentiæ, una à solo Deo, quæ semper maneat, altera à creatura, quæ mutetur, ut in discursu huius sectionis ostēdemus, & sæpius repetemus in duab. disputationibus sequentibus: ergo necesse est totã depēdentiam variari circa eandem rem. Quocirca cum probabile sit, quando generantur vermes, vel caro ex speciebus consecratis, iterum creari sub illis eandem numero materiam primam, quæ antea fuerat in pane, & sit etiam probabile creari media humanitate Christi, ut instrumento, tunc licet materia prima quæ creatur, sit eadem quæ antea fuit, tñ dependentia eius est diuersa propter causam dictã. Ac denique si Deus annihilaret vnum Angelũ, & postea illum iterum crearet, non oporteret dependentiã esse eandem numero, quæ antea fuerat, nam licet Deus id facere possit, non est cur dicamus esse necessarium: quia si idem lumen successiuè pendet à diuersis agentibus per diuersas dependentias, cur non pōt facere Deus, ut idem Angelus ab ipso successiuè pēdeat diuersis depēdentijs? Hæc igitur omnia satis ostendunt esse aliquam distinctionem in re inter depēdentiam creaturæ, & terminum eius.

XIV.
Rō à priori conclusionis.

Tertio est ratio à priori, quia hæc dependentia nō est de essentia substantiæ, qualitatis, aut quantitatis dependētis, sed est uia quædam ad ipsã. Quod patet ex ipsa ratione substātiæ, & idem est de alijs: nã substantia, licet creata sit, in essentia sua est quid absolutum, solumque includit essētialiter esse per se, & in speciebus substantiæ intelligitur essentialis ratio compleri per similes differentias absolutas, absq; illa habitudine transcendentali quam essentialiter includit actualis dependentia. Posset q; hoc cōfirmari, quia de essentia creaturæ non est actu esse, ergo neq; actu dependere: quæ illatio habet uim iuxta sententiam, quæ distinguit existentiam ab essentia, ut actu creata: iuxta nostram vero sententiã minorem habet efficaciam. Quod autem hæc dependētia actualis non sit essentialis, latius, & efficacius probabitur inferius contra secundam sententiam, ab incommodis, quę ex illa sequuntur, eo quod non rectè declaret essentialem dependentiam, quam habet creatura à creatore.

XV.
Dependētia creatura a Deo modus est ex natura rei distinctus ab ipsa

Dico tertiò: Hæc dependentia, quæ est in creatura, nō est res omnino distincta realiter à termino creationis, neq. est sola relatio resultãs ex termino creationis, sed est modus quidã ex natura rei distinctus ab ipso termino. In his omnibus æquiparamus creationem omnib. alijs dependentijs, in quibus omnia illa ferè sunt certa, & ab eis sumitur argumentum satis efficax per inductionem, & similitudinē, quia differētia, quod actio sit ex subiecto, uel non ex subiecto, nihil ad hæc omnia refert, ut facile ex dictis patet, & magis constabit ex solutionibus argumentorũ. Et præterea probo breuiter singula. Et in prima quidē parte nulla est cōtrouersia, tũ quia superfluum est, fingere illam entitatem, cum ad oĩa quæ diximus, satis sit modus distinctus: tum etiã quia secundũ fundamentum secundæ sententię efficaciter procedit contra huiusmodi entitatem: tũ denique, quia illa entitas non pōt esse substātia per se distincta: quis.n. illam intelligat, aut fingat? vel quis dicat non posse Deum creare vnam solam substantiã? & similia incommoda facile possunt ex illa positione inferri. Neq. ēt est propria entitas, quæ sit forma accidentalis, cum in subiecto non sit, neque possit accidens intrinsecè terminari ad dādũ esse substantiale: superest ergo, ut sit modus, quod intendimus.

Secunda pars de relatione resultante, siue illa sit res, siue modus ex natura rei distinctus à creatura, siue non, eo modo quo dicitur esse resultans, non potest esse dependentia, de qua nũc agimus, quia fundatur in ipsa dependentia: nullum enim aliud fundamentum, uel rationem fundandi habere potest, ex his quæ Aristoteles numerauit 5. Metaph. c. 15. tex. 20. Et patet, quia ideo creatura refertur ad Deũ, quia ab illo pēdet. Item, quia relatio est natura posterior quam res creata, in eaque subiectatur tãquã in proprio subiecto; dependentia autem est ordine naturæ prior non solum quam relatio, sed ēt quam res creata, saltem sub aliqua ratione, scilicet, quia via est prior quam terminus, & fieri, quam factum esse. Tertiò tandem, quia hæc relatio dicitur resultare posito fundamento, & termino: dependētia aũt non resultat ex termino, sed potius est uia ad illum, seu emanatio eius à Deo. Relinquitur ergo vt solũ sit quidam modus modaliter distinctus a creatura quę pendet. Quod tandem optime confirmat signũ illud distinctionis ex natura rei, qđ supra adduximus

mus. Nam licet creatura, & depēdentia eius ita cōparentur, vt possit hæc eadem creatura permanere, variata dependentia, seu creatione, tamen è conuerso non potest hæc creatio, seu dependentia manere quin suū intrinsecum terminum secum ferat: quia essētialiter fieri, uel conseruari talis termini: signum ergo est solam distinctionē modalē hic interuenire.

XVII. *Dico quartò*: Hæc dependentia nō habet veram rationem mutationis: habet tamen veram rationem viæ, seu fieri creaturæ, & sic appellatur creatio passiua: habet etiā verā rationem emanationis à Deo, & quatenus ab ipso est, verè, ac propriè dici potest actio ipsius Dei, formaliter transiens, qua producit creaturam. Vt intelligatur tota conclusio, suppono in actione, quę fit ex subiecto, coniūgi hæc tria, quæ habitudine, & denominatione distinguuntur à nobis: nō tamen re ipsa, ēt distinctione modali, scilicet fieri termini, actionē agentis, & passionem, seu mutationem subiecti: idem.n. dependentiæ modus respectu formæ, quam inducit, dicitur, fieri, seu uia ad illam respectu agentis dicitur actio eius, & respectu passi dicitur mutatio, seu passio. Ex his ergo tribus hoc ultimum non habet locū in creatione. Et hæc est prima pars assertionis: quā recte docuit D. Tho. negans negationem esse mutationem: & eandē probat latè Gregor. supra cōclus. 2. In qua ob hāc causam merito dicit, quamuis omnis passio sit actio, uel habeat actionem coniunctam: non tamen è conuerso omnem actionē inferre passionem: quia non semper actio uersatur circa subiectū: seu passum: passio autem intelligi non potest sine patiente, nec mutatio sine mobili. Cum ergo creationis dependentia non supponat aliquod subiectum ex quo fiat, non pōt verā rationē passionis, aut mutationis habere.

XVIII. Dices: Creatura ipsa mutatur, cum creatur. nam aliter se habet: quam prius: vnde noua relatione refertur ad Deum: nō quidem per mutationem Dei, sed ipsius creaturæ; iuxta doctrinam Aug. 5. de Trinit. c. ulti. Respōdetur facile, mutationem interdum propriè dici, & sic solum dici de subiecto, quod duratione (uel secundum aliquos ordine naturæ) præexistit, & per actionem aliter se habet, quam prius se haberet. Et hoc sensu negamus creationē esse mutationē, & clarius diceretur non esse passionē. Interdū uerò latius mutatio dicitur de oī actione, aut effectione, quæ aliquam nouitātē ponit effectu, & sic dicetur p generationē mutari non solū materia, sed res genita. & hoc sensu dici pōt creatio mutatio, minus tñ propriè, q̄a res quæ creatur, nō dicitur ꝓpriè se habere aliter quā antea, quia antea nihil erat, sed dicēda ē habere esse simpliciter, qd̄ antea nō habet.

XIX. Ex hac autē ratione, & responsione intelligitur, habere locum in creatione illam habitudinem uiæ ad terminum, quæ fieri passiuum appellari solet. Primū enim huiusmodi uia, seu fieri ex sua ratione formali non dicit habitudinem ad subiectum, sed solū ad terminum; ergo ex præcisa ratione sua non repugnat creationi. Deinde huiusmodi fieri in alijs effectionib. nihil aliud est, quam dependentia effectus à causa, quatenus est tēdentia quędam ad effectū. Sed hoc totum reperitur in hac dependentia creationū. Præterea, qui in omni eo quod mutatū est, interuenit mutari, ergo in omni eo quod factū est, interuenit fieri. Maximè quia hoc ipsū, nēpe de nouo factum esse, est aliquo modo esse mutatū saltem late loquendo, ut diximus.

XX. Tandem hinc facile ostenditur ultima pars assertionis, nimirum huic dependentiæ creaturæ, quatenus dicit habitudinem ad diuinam potentiā, à qua fluit, conuenire propriā rationem actionis, seu creationis actiuæ. In qua parte uidetur præcipuè posita dissensio inter authores circa præsentem quæstionem. Cauendum tñ est ne solum de nomine contendatur. Pendet.n. hæc quæstio ex illa Philosophica, A an actio trāsiens sit formaliter in agente, uel in passo, quam infra in proprio prædicamento tractaturi sumus. Nunc solū aduerto, inter eos, qui ponunt actionem transeuntem in agente, quosdam eam ponere, ut modum quendam absolutum includentem transcendentalem respectum aduenientē de nouo potentiæ actiuæ cum actu agit, & actuātem illā. Et qui ita sentiunt de actione transeūte, satis consequēter loquuntur, negādo in Deo huiusmodi actionē, nam esset in illo magna imperfectio. Veruntamen modus ille explicandi transeūtem actionem est nō solum cōtra Aristotelem, & grauiores Philosophos, sed ēt plane improbabilis, utpote sine fundamento, aut ratione confictus, cum uix possit intelligi. Alij ergo ponentes actionem transeuntem in agente, B dicunt nihil in eo esse, nisi relationem realem in eo resultātem ex productione effectus. Et hi consequenter etiam negant Deo actionem transeuntem, quia in Deo non resultant relationes reales ex effectibus eius. Hi tamen fortasse dicerent cōsequenter actionē in Deo esse relationem rationis: quod quam sit improbabile, per se satis constat. Et simpliciter nititur illa sententia fundamento parum probabili: nā relatio illa si resultat in agēte creato, supponit iam effectum productū: quō ergo erit actio? Si uero non resultat, sed quasi per se, ac primo fieri dicitur ab ipsa potentia agente, vt quidam Scotistæ imaginātur, est mera fictio, & sine fundamento. Alij deniq; ponentes ēt actionem transeūtem in agente, dicūt nō C esse aliquid nouum absolutum, uel respectiuū in re distinctū à potentia, eiq. additū, sed esse ipsammet potentiā agentem, ut coniunctā actu suo effectui, seu connotando, quod ab illa actu pēdeat effectus. Et hi non grauabūtur cōcedere actionem transeuntem ēt in ipso Deo, imo consequenter loquētur. Verum hi solo nomine ponunt actionem transeūtem in agente: & ideo cum eis nunc non disputamus.

XXI. Supponimus ergo cū Arist. 9. Met. tex. 14. actiones, quæ hēnt terminū factum extra causam agentē, esse in ipso passo, seu termino, & non in agente. Et iuxta hanc sententiam dicimus, dependētiam creaturæ, vt est quidam fluxus à Deo, habere veram rationem actionis transeūtis. Et probatur primò, quia in calefactione ignis, & omnib. similib. dependentia, D qua fit calor in passo, non alia ratione est actio caloris existentis in igne, nisi quia est fluxus quidā caloris ab illo manās, sed dependentia, qua fit creatura a Deo, est fluxus quidam manans ab ipso Deo; ergo habet ueram actionem actionis. Dicunt aliqui, non sufficere ad rationem actionis, quod sit fluxus à potentia actiua, sed oportere, quod sit actualitas, & cōplementū eius. Sed hæc responsio tātum uidetur cōsistere in uerbis, quia nulla potētia actiua, vt sic, recipit cōplementum, seu actualitatem ex actione, sed solū exercet suā actualitatem; hoc aūt exercere non est se actuare, sed aliud in actum reducere, qd̄ Deo etiā conuenit. Nā in qualibet potentia merè actiua solū est extrinseca denominatio, potentiæ.n. actiuæ actione immanente seipsas actuant, non tñ, ut acti E uæ tantum sunt, sed quatenus sunt etiam passiuæ.

XXII. Vnde argumentor secūdo, nam quid obstat quo minus hic fluxus creationis, ut à Deo, habeat ueram rationem actionis? Aut.n. obstat carentia subiecti, eo quod actio debet ordine naturæ antecedere rem factam. Et hoc nō, quia quoad hoc eadem ratio est de illa dependentia, ut est fieri passiuum: unde sicut secundum habitudinem dependentiæ, seu uiæ pōt in suo genere antecedere, etiamsi nō insit subiecto, etiam poterit in ratione actionis. Et utrumq. magis constabit, ex solutionibus argumentorum. Vel obstat perfectio diuinæ potentiæ: & hoc non, quia actio transiens non perficit potentiam à qua fluit, sed potius quidquid ipsa perfectionis habet, a potentia recipit: non ergo magis derogat perfectioni diui-

diuinæ potentiæ, quod actio transiens ꝑfluat ab ipsa, quam quod profluant ipsimet effectus. Quod vero inter effectum, & potentiam mediet actio, nō magis derogat perfectioni potentiæ Dei, quā quod mediet dependentia, & utrumque prouenit ex limitatione, & potētialitate ipsorum effectuum. Denique etsi gratis demus, respectu alicuius potentiæ creatæ actionem trāseuntem dici posse extrinsecum complemētum, aut perfectionem eius, eo quod talis potentia sit natura sua ordinata, & instituta propter talem actionem, tamen necesse non est hoc attribuere actioni emananti a potentia Dei, quia hæc potentia talis est, ut nō sit ex se ordinata ad actionem, sed solum ex plenitudine perfectionis suæ illam habere possit. Quod per quandam participationem conuenit etiam aliquibus principijs agendi creatis, ut supra tactum est, & infra disputando de potentijs, latius dicemus. Non est ergo de ratione actionis trāseuntis, ut sic, quod sit perfectio potentiæ actiuæ, etiam illo extrinseco, & improprio modo.

XXIII. Tertio argumentor, quia potentia actiua Dei ad extra formaliter loquendo non est intellectus, neq. uoluntas, sed potentia executiua rōne ab eis distincta, ut infra ostendemus disputando de attributis Dei ergo actio talis potentiæ non pōt esse formaliter immanens, quia tm̄ intellectus, & uoluntas in re immateriali agunt immanenter: potētia autem executiua est immediatè actiua ad extra. Actus ergo uoluntatis Dei non est ipsa actio, qua ad extra agit, cum solum sit applicatio potentiæ executiuę ad agendum. Quin potius, etiamsi quis teneat uoluntatem Dei esse proximam potentiam agendi ad extra, non recte dicit uolitionem Dei secundum id, quod realiter est in ipsa, esse actionem; qua ad extra producit: nam potius est ipsum principium agendi ad extra, quia est ipsa formalis perfectio uoluntatis Dei, quæ in ipso potius est per modum actus, quam per modum potentiæ receptiuæ sui actus, principiū autem agendi ad extra, nunquam intrat (vt sic dicam) actionem ipsam, cū a tali principio talis actio fluat. Respectus autem rationis, qui intelligitur addi libero actui uoluntatis Dei, ut uolentis rem, quā ad extra ꝑducit, non potest habere rōnem actionis realis, cum ille nil sit hæc autem sit vera, ac realis ꝑductio, seu actio, a qua Deus denominatur factor cęli, & terræ. & eadem rō applicari pōt ad intellectū, etiamsi in eo ponatur executiua potentia. Vnde recte Scot. in 4. d. 1. q. 1. §. Ista ergo generaliter ꝓbat, actum intellectus, vel uoluntatis non posse esse productiuum termini, ut actionem, sed solum, ut principium, quia actio productiua, & id, qđ producitur, sunt in eodem. In quo fauet apertè huic sententiæ, licet in 2. d. 1. q. 5. & alijs locis aliter sētire uideatur.

Aliarum opinionum fundamenta soluuntur.

XXIV. Actio, an Includat motum, & relationem.

AD primam rationem primę opinionis respondetur, cōcedendo antecedens. s. creationem non esse mutationem, negando tamen consequentiam. s. non esse actionem: est. n. ab inferiori ad superius negatiuè: actio. n. latius patet, quam mutatio. Cum vero dicitur actionem includere substantiam motus, & relationem, si intelligatur de rōne p̄cisa actionis (ut argumentum exigere uidetur) falsa est assumptio, nam solum includit substantiam fluxus, seu dependentiæ cum transcendentali habitudine ad principiū, a quo fluit. Si autem intelligatur illa propositio de actione cum motu, seu præsupposito subiecto, sic quoad utramq. partem pōt bene, vel male intelligi: nā si loquamur realiter, seu identicè, verum est, talem actionem esse ipsam substantiam motus, tamen id non habet ex eo, quod est actio, sed ex eo, quod est talis actio. s. quia est ex subiecto: secundum præcisionem autem, ac formalem conceptus nō est verum, quia motus, ut sic dicit actum mobilis, quod non dicit actio, ut actio: & ideo quāuis auferatur ratio motus, seu mutationis, pōt manere substantia fluxus, seu dependentiæ, q̄ sufficiat ad rationem actionis. Similiter cum dicitur, relationem coniunctam substantiæ motus esse de ratione actionis, id potest intelligi, vel de relatione prædicamentali resultante, vel in causa agente, vel in effectu facto, & sic falsa est propositio, quia actio non est aggregatum ex relatione prædicamentali, & ex motu. Item, quia actio est prior tanquam ratio fundandi huiusmodi relationem. Vel potest intelligi de relatione transcendentali ipsiusmet emanationis, seu dependentię ad suum principium, & sic vera est ꝓpositio assumpta, non tn̄ recte inde infertur, ablata mutatione non manere, nisi relationē prædicamentalem, aut effectus ad causam, aut causæ ad effectū: nam adhuc potest manere transcendentalis habitudo ipsiusmet dependentię a suo principio, quamuis sit dependentia sine subiecto, & sine propria mutatione. Quæ omnia, tam uidentur per se clara, ut uix sit credibile D. Tho. usum fuisse illa ratione ad concludendum, creationem tm̄ esse relationem prædicamentalem resultantem in creatura facta. & ideo aliqui conātur exponere de relatione transcendentali, ita ut per eam intellexerit illam dependentiā, q̄ nos diximus esse in creatura a creatore. Non. n. est inusitatus hic loquendi modus apud D. Tho. nā 3. p. q. 2. sæpius uocat unionem relationem, & nunquam distinguit inter relationem prædicamentalem, & modum unionis, cum tamen negari non possit, quin detur ille modus includens transcendentalem habitudinem ad unibilia, est ergo ꝓbabilis hęc expositio, non tamen potest ad omnes D. Tho. locutiones accommodari, ut patet ex solutionibus argumentorum, ar. 3. q. 44. 1. p.

XXV. Creatio actio est trāsiens formaliter.

Ad secundum negatur antecedens, est. n. creatio actio formaliter transiens, non quod ab uno subiecto trāseat in aliud, ut Beza supra impugnare uidetur, sed quod effectiuè exit ab agente, & est in termino, ideoq. ad illum transire dicitur. Petitur verò in illo argumento, an hæc actio creatiua sit accidens. In quo Aegidius, & alij affirmant, nam est uniuocè actio, & consequenter est de prædicamento actionis, quod est unum ex prædicamentis accidentium. Nec repugnat accidens esse uiam ad substantiam, quia generatio substantialis ēt hoc habet, & hoc ipso, quod dicitur uia, dicitur quid imperfectū, & entis ens. Cum aūt quæritur huius accidentis subiectum, respondent esse ipsummet terminum: nā licet in uno genere. s. termini, sit posterior, tamen in genere causæ subiectiuæ potest esse natura prior. Sed hoc ultimum difficile creditu mihi est, primo, quia non existimo creationem habere causam materialem, ergo neq. habere potest causam subiectiuam, sunt. n. idem. Antecedens patet, quia hæc est potissima differentia actionis creatiuæ ab omnibus alijs, quod fit ex sola ui agentis sine cōcursu materiæ, vel subiecti. Secundo, quia non intelligo, quod terminus uiæ possit esse prior ipsa uia sub aliqua ratione includente realem existentiam Quod addo propter rationem finis, sub qua terminus est prior natura, quia causa finalis, ut sic non prærequirit existentiā realem: at vero causa subiectiua intrinsecè prærequirit existentiam realem: ergo terminus nō potest sub ea ratione præintelligi ordine naturæ suæ uiæ, qui nullum habet esse reale, quod non per illam uiam ad illum peruenerit.

XXVI. Creatio an sit accidēs & cuius subiecti.

Quapropter facilius uidetur posse responderi actionem, ut actionem non requirere subiectum inhęsionis, sed principium a quo fluat, quia actio, ut actio non dicit habitudinem ad id in quo, sed ad id a quo: nam inde prouenit, quod actio, ut actio nullā denominationem formalem conferat passo, sed solum

sum agenti. Veruntñ hæc respōsio, licet de actione, ut actio est, satisfacere possit, tñ de creatione passiua, seu dependentia, ut sic, adhuc restat difficultas, q̄a fieri, ut sic non dicit habitudinem ad principiū, sed ad rem, q̄ pendet, seu fit, & ideo de illa, ut sic explicare oportet, in quo subiecto sit. Vnde iterū vrgeri pōt difficultas de actione, nā licet actio, ut actio non respiciat subiectum inhęsionis, tñ in re ipsa sēper habere debet aliquod subiectum inhæsionis.

XXVII. Multi ergo negant hanc dependentiam, quæ est creatio, esse accidens, asserentes esse modū substantialem rei, q̄ creatur, qui reductiuè pertinet ad prædicamentum substantiæ: quia nihil aliud est, quam ipsamet substantia secundū quod est in fieri, & quasi in statu imperfecto. Idq. confirmari potest, nam motus propter hanc causam non collocatur ab Aristot. in aliquo prædicamento, sed reducitur ad prædicamentum sui termini: q̄ intelligendū est de motu præcisè, ut est uia ad terminum: quia, ut est actio vel passio, in suis prędicamentis collocatur: quia, ut sic, comparatur per modum formæ ad agens, vel patiens, tamen, ut uia non proprie comparatur ad terminum, ut forma, sed solum, ut imperfectum ad pfectū. Sic ergo creatio passiua, quatenus est uia ad terminum substātialem, reducitur ad prædicamentum substantiæ: non habet autem rōnem passionis, quia non est in subiecto. Vnde quatenus illud fieri concipitur, ut prius natura suo termino, concedendum est non esse in subiecto, sed concipi quasi in se: quod non est inconueniens: imo potius hæc est singularis excellentia, & modus dependentiæ creaturæ. In eodē verò instanti temporis, in quo fit, est per intimam coniunctionem, & quandam identitatem in ipso termino, non tanquam in subiecto, sed secūdum specialem, & propriam habitudinem, qua uia respicit terminum: in qua non requiritur prioritas naturæ ex parte termini, quia non requirit veram causalitatem, sed meram terminationem. Sicut calefactio, & est in re, quæ calefit, & in calore, quę fit, in illa, ut in subiecto inhęsionis, quod supponit, in hoc vero, ut in termino formali, ad quem tēdit, & ideo illum non supponit, sed secum affert, eiq. identificatur. Sic ergo in depēdentia creaturæ, ablato ordine ad subiectum, quod non habet, relinquitur habitudo ad terminum, in quo non est tanquam in subiecto, sed alia speciali, & propria ratione, ut quidam modus eius. Hoc.n. cōmune est multis alijs modis, ut habeāt propriā rōnē afficiēdi, ut constat de modo unionis, & de modo subsistētiæ, ut infr. uidebimus.

In quo prædicamento sita creatio.

XXVIII. Vnde consequenter dici potest, illam dependentiam creatiuam, ut habet rationem actionis, non esse actionem accidentalem, cuiusmodi est illa, quæ indiget subiecto, sed esse actionem substantialem, ideoq. non collocari in prædicamento actionis, sed reduci ad prædicamentum substantiæ. Vel addi ēt potest, in prædicamentis accidentium non tantum collocari ea, quę sunt vera, ac propria accidentia, habentia veram inhæsionem in subiecto, sed etiā multa, quæ imitantur modum accidentium in denominatione, & quasi informatione extrinseca, vel intrinseca, ut habitus, locus cōtinens, & similia, & fortasse actio, ut actio in uniuersum, ita se habet: sic ergo in proposito dici potest, quod licet dependentia creationis in se sit modus quidam substantialis, tamen per respectum ad agens induit modum accidentis, idque satis est, ut in prædicamento actionis collocetur. Quæ responsio est probabilis, sed prior verior uidetur, ut dixi in 3. tom. 3. p. disp. 50. sect. 5. Ex quibus responsum etiam est ad tertium argumentum eiusdem primæ sententiæ.

XXIX. Ad quartum respōdetur falsum esse antecedens, s. nullam esse actionem transeuntem respectu Dei: quin potius oīs actio transiens, est actio ipsius Dei: nam si fit a creatura, est a Deo per generalem cōcursum, ita ut una indiuisibilis actio eadem sit creaturæ, & Dei. Quo fit, ut non solum omnis actio transiens agentis creati, sit etiam transiens respectu increati, qui extra utrumq. fluit, sed etiā omnis actio immanens agentis creati, sit transiens respectu Dei: quia, ut est a Deo, fluit extra ipsum. Nec dici potest, has actiones non comparari ad Deum, ut actiones, sed ut effecta, tum quia gratis hoc dicitur, cum habitudo ad utrumq. agens sit eiusdem modi, tū etiam, quia illa actio tendit in ulteriorem terminum, unde ab utroq. agente est, ut fluxus quidam ad terminum, & hoc est esse actionem. Denique, quia ad actionem non est actio. Et eisdem rationibus a fortiori concluditur, cum Deus agit se solo ex præsupposito subiecto, ibi interuenire actionem transeuntē Dei: quis.n. credat calefactionem, vel illuminationem factam ab igne, vel Sole esse actionem, non vero factā a solo Deo? aut aliquid minus in re habere hanc quam illam? aut si nihil minus in re habet, non esse æque veram actionem.

Actio oīs transiens est Dei.

XXX. Ad primam ergo probationem illius antecedentis respondetur ex intima Dei præsentia solum concludi Deum agere in omnibus immediatione uirtutis, & suppositi, nō vero sine actione media: hæc.n. non intercedit propter distantiam agentis, sed quia est formalis causalitas eius, quę semper esse debet in effectu. Ad secundum respondetur concedendo sequelam: nam potentia executiua Dei vere est principium sui effectus, & suę actionis: est.n. de ratione actionis transeuntis, ut realiter fluat a sua potentia: D. Thom. autem citato loco, vel loquitur iuxta primam sententiam, vel loquitur de potentia Dei respectu actus immanentis, qui etiam est causa effectuū ad extra. Ad tertium iam dictum est, quomodo actio, ut sic, non sit verum complementum potentiæ actiuæ, vel si hoc aliquibus largo modo tribuatur, non tamen esse de ratione actionis, ut sic.

Deus cum agit sēper media actione agit.

XXXI. Ad fundamenta secūdę sententiæ, quatenus suadent dependentiam nō distingui ex natura rei a termino, dicendum inprimis est, hoc uniuersè sūptum de omni actione, & termino eius esse falsum, ut supra tactum est explicando causalitatem efficientis causæ, & infra ēt dicetur tractando de prædicamento actionis. Deinde negatur quoad hoc esse specialē rationem in creatione, & minus in ea distingui dependentiam a termino, q̄ in alijs actionibus, ut satis in superioribus probatū est, & declaratū, quomodo huic distinctioni non obstet, quod creatio sit productio ex nihilo. Nec sequitur processus in infinitum, idem.n. inferri posset in qualibet actione, nam quælibet actio suo modo est effectus agentis, a quo fluit, non tamen fit, aut fuit per aliam actionē, quia non fluit, ut effectus, sed ut fluxus, & dependentia ipsa. Ita ergo creatio lato modo dici pōt creatura, quatenus ipsa etiam ex nihilo fit a Deo, tñ non est creatura simpliciter, ut res facta, & terminus effectionis Dei, sed ut ipsa dependentia, & effectio, & ideo ad eam non est necessaria alia creatio, quia eius essentialis ratio est, quod sit dependentia, & ideo ad illā non est necessaria alia dependentia. Quæ responsio sumitur etiam ex D. Tho. 1. p. q. 45. ar. 3. ad 2. Et hinc est, quod licet creatura possit mutare dependentiam ab hoc, vel illo agente, tamen in ipsa dependentia non possit mutari habitudo ad hoc, vel illud agens, nisi mutata dependentia, quia per se ipsam, & non per aliam dependentiam dicit habitudinem intrinsecam ad tale agens.

XXXII. Vnde ad tertiam partem illorum argumentorum respondetur, duobus modis intelligi posse creaturā esse ens essentialiter pendens a Deo: vno modo, q̄d ipsa actualis dependentia sit de essentia creaturę, & sic non est verum, nisi de sola ipsa dependentia actuali, quam constat esse suammet essentiam modalē. Ipsa vero non est de essentia eius creaturæ, cuius

est

est modus, & dependentia, cũ ostensum sit esse quid separabile ab ipsa: & in hoc sensu procedit totum illud argumentum, quod proinde nihil concludit. Alio ergo modo intelligendum est creaturam esse ens essentialiter pendens à Deo, quia nimirum est ens talis naturæ, & essentiæ, vt sine aliqua dependẽtia à Deo existere non possit. Et hic sensus est verissimus, probaturq. optimè ex natura entis participati. Inde verò non fit, actualem ipsam dependentiam esse de essentia, sed solum conditionem, seu imperfectionem illam, ob quam talis natura eget dependentia, esse essentialem. Quod patet, quia licet sit de essentia creaturæ, vt pendeat à Deo, non tamẽ, ut pendeat à solo Deo, aut (quod idem est,) vt pendeat per dependentiam dicentem habitudinem ad solũ Deum, quamuis etiam possit per talem dependentiam sufficienter pendere: ergo non determinat sibi essentialiter certam dependentiam, sed solum conditionem, aut indigentiam dependentiæ.

XXXIII. Secundæ sẽtentiæ aliqua illata reprobãtur. Atq; hinc constat primò, falsum esse primum illatum illius sententiæ, nam res, quæ propriè creatur, non determinat sibi aliquam determinatam dependentiam oĩno immutabilem, ac inseparabilem, vt probauimus. Secundò constat, falsum etiam esse secundum, & tertium illatum illius opinionis, quia etiam dependentia à solo Deo non est essentialis, aut prorsus immutabilis in omni re creata. Aliàs res omnes, & formæ, & accidentia penderent à Deo nunc, & semper per aliquam dependentiam essentialem, ac immutabilem respiciẽtem solum Deum: quia ex se aptæ sunt sic dependere, & hoc satis esse posset ad earum existentiam: ac denique, quia sunt veræ creaturæ producibiles ex nihilo. Ex quo vlterius sequitur primò, in omni formarum productione admisceri veram creationem contra ea, quæ suprà probata sunt, & quæ docet D. Tho. 1. p. q. 45. ar. 8. Sequitur secundò agentia creata, vel nihil agere, vel actum agere: uel saltem non attingere efficiẽdo ipsas formas, uel substantiales, uel accidentales, sed ad summum modos, uel uniones earum; solumque Deum creare omnes formas. Vnde ulterius sequitur tertiò, nullam esse naturalem rationem, ob quam potius aliæ formæ desinant esse per separationem à subiecto, quam anima rationalis: quæ omnia sunt contra ueram Philosophiam, & sanam doctrinam, vt latius tractaui in 3. Tom. 3. p. disp. 9. sect. 1. uersus finem.

XXXIV. Et ex hic, & ibi dictis satis constat falsum etiam esse quartum illatum illius sententiæ: nam illa ratio, quæ ex dependentia essentiali, & immutabili infert, non posse dari instrumentum creationis, nititur falso fundamento: imò apertè petit principium, nam supponit de ratione creationis esse, ut sit depẽdentia à solo Deo, quod probandum erat. Adde, quod auctores illius opinionis coguntur ponere in rebus generalibus simul duas dependentias, unam essentiam à solo Deo, & aliam quasi accidentalem (connaturalem tamen) à causis creatis: ergo licet res ingenerabiles habeant essentialem dependentiam a Deo, & non habeant connaturalem ab agẽte creato: nihilominus posset Deus supernaturaliter facere, ut fierent ab agente creato per dependentiam quasi accidentariam, & præternaturalem. Sic enim gratia, licet habeat dictam dependentiam essentialem, iuxta illam sententiam, & non habeat aliam dependentiam connaturalem, nihilominus fit supernaturaliter per sacramenta: ergo ita dici posset de Angelo, quantum est ex ui illius rationis: illa autem secunda dependentia esset uera creatio, quia esset actio, nisi dicatur talis Angelus fieri ex seipso, quod improbabile est: illa ergo ratio multis modis est inefficax, falsumq. habet fundamentum.

SECTIO VI.

Vtrum de ratione creationis sit nouitas essendi.

I. DE æternitate mundi duplex est consideratio vna quoad substantiam eius, altera quoad motum. Hęc posterior est propriè Physica; & ideo prætermittenda est in hac scientia, quanquã non potuerimus illam non attingere inferius demõstrando Deum esse, & non posse dari processum in infinitum in causis efficientibus, tam per se, quam per accidens subordinatis. Prior vero consideratio est propriè Metaphysica, nam pertinet ad causalitatem entium quatenus entia sunt: estq. necessaria ad declarãdam rationem creationis, & ideo in hunc locum optimè cadit.

Argumenta ad partem affirmatiuam quæstionis.

II. DIximus enim creationem esse productionem ex nihilo: ergo necesse est, ut res, quæ creatur, prius fuerit nihil: ergo de ratione creationis est, ut ante illam præcedat, non esse simpliciter, & omnino eius rei, quæ creatur: ergo de ratione creationis est nouitas essendi. Patet hæc vltima consequentia, quia omne id, quod habet esse post non esse, habuit aliquando initium essendi, & hoc est habere nouitatem essendi. Secundò, quia de ratione creationis est, ut a conseruatione distinguatur, saltem ratione & denominatione, iuxta ea, quæ tractãda sunt disp. sequenti: sed nõ in alio distinguitur, nisi quia creatio dicit nouitatem essendi, quam non dicit conseruatio: ideo n. Angelus, qui nunc conseruatur à Deo eadem actione, qua creatus fuit, non creatur nunc, quia in præsenti nunc non habet nouitatem essendi: ergo. Maior patet, quia si in aliquo effectu non distingueretur creatio à conseruatione, talis effectus nunquam esset creatus, sed conseruatus semper, quod planè videtur inuoluere repugnantiam. Quomodo n. conseruabitur, quod factum, seu creatum non est? Tertiò, de ratione creaturæ est, vt non sit æterna: ergo de ratione creationis est, vt non sit æterna: ergo de ratione creationis est nouitas essendi. Consequentiæ sunt claræ: antecedẽs verò potest primò Theologicè probari, quia sancti Patres colligunt Verbum esse verum Deũ, quia ab æterno productum est. Et inde putant sufficienter probari illã productionem, nõ esse creationem, quia ęterna est; ergo supponunt repugnare creationi ęternitatẽ. Cõsequentia est clara, & antecedens probatur ex Ath. orat. 2. cont. Arian. & Nazian. orat. 32. cũ Scholio Nicet. nu. 58. Basil. li. 4. cont. Eunom. §. [Quod Filius non sit creatura,] & Cyri. Alex Dialo. 4. de Trinit. Dam. li. 1. de fide, c. 8. & 9. Ambr. li. 1. Hexam. c. 3. & aliis, quos infrà referemus. Secundò probatur idẽ antecedens ratione Philosophica, quia, quod ęternũ est, est immutabile: repugnat autẽ creaturæ immutabilitas. Antecedens patet, quia, quod est æternũ, necesse est ita infinita duratione permanere, sicut ex æternitate fuit, aliàs esset aliquid æternũ finita tm̃ duratione permanens, quæ est manifesta implicatio cõtradictionis. Quod autẽ ex necessitate permanet eodẽ mõ, & in eadẽ dispositione per infinitã durationẽ, immutabile est. Vnde cõfirmatur, nã si creatura esset æterna, cogeretur Deus infinito tpe, vel duratione eã conseruare. Et eadem ratione, ac necessitate eam semper perpetuò conseruaret, quia non est maior ratio de vna duratione, quam de alia.

Contrariæ opiniones referuntur.

III. Prima. PRopter hæc, & similia argumenta, aliqui Theologi asseruerunt, de rõne creationis esse, quod

per

XI. Non repugnat creationi ab æterno exercitio.

Dico secundò. Non est de ratione creationis nouitas essendi actualis, seu quod non fiat ex æternitate. Probatur, quia neq. in definitione creationis rectè intellecta hoc includitur, neq. ex aliquo alio capite. i. necessarium, aut oppositum repugnat. Prior pars probatur, nam cum creatio dicitur esse productio ex nihilo, illud [ex] non significat successionem unius post aliud, ut cum dicimus vespertinum tempus fieri ex matutino: nam præterquam, quod illa locutio est valde impropria, & inepta ad definitionem, denotat ēt ordinem p accidens, nisi in successiuis, quatenus successiua sunt: creatio autem non est ex se successiua emanatio, sed momentanea, seu tota simul.

Particula, ex nihilo, in definitione creationis qualiter intelligenda.

Illud ergo [ex nihilo,] vel negatiuè sumptum significat carētiam causæ materialis, & ex hac parte nulla est necessitas nouitatis essendi, q a creatio ētsi esset æterna, potuit esse independens a materiali causa. Vel denotat habitudinem ad terminum a quo, qui debet esse simpliciter non ens, & sic denotat tm̄ ordinem naturæ, non durationis, ut ēt Auic. notauit 6. suæ Metaph. c. 2. Hic autem naturæ ordo in hoc tātum consistit, quod creatura de se nullum omnino esse habet, nisi ab alio communicetur per creationem, & ita ex se est nihil negatiuè. i. non habet ex se esse. Atque hac ratione etiamsi ab æterno crearetur, ex nihilo crearetur, quia ex non habente esse ex se, fit habens esse ab alio, ita ut ipsummet esse (quod si non fieret, nihil esset) per creationem fiat. & tunc licet in nulla duratione reali verum sit dicere [creatura non est,] aut [nihil est,] nihilominus verum est dicere, prius natura esse nihil, quam aliud, quia illud prius natura non excludit, ita esse in aliqua duratione reali, sed explicandum est negatiuè. s. quod sine causalitate, quæ est per creationem res nihil esset. Quod rectè notauit Scotus in 2. d. 1. q. 2. distinguens duplicem prioritatem naturæ, positiuam. s. & priuatiuam. Sicut in eodem instanti, in quo forma ingreditur materiam, dicitur expelli priuatio, quæ dicitur in materia esse prius natura, quam introducatur forma, non formaliter, seu positiuè, sed causaliter, seu negatiuè, quia nisi introduceretur forma, ibi esset priuatio: sic ergo in præsenti intelligendum est.

XII. Posterior pars.

Posterior pars pbatur, quia ex nullo alio capite potest ostendi repugnantia, quod facillimè constabit soluendo difficultates in principio positas. Nūc autem declaratur breuiter, quia id nō repugnat ex parte Dei, ut constat, cum sit omnipotens, nec repugnat ex parte ipsius esse creati, ut sic, quia licet ab æterno fiat, erit vere creatum, & pendens: non est. n. de ratione talis esse creati, quod a parte ante aliqn̄ non fuerit, sicut non est de ratione eius, quod a parte post aliquando futurum nō sit: solum ergo est de eius ratione, ut non sit a se, & quod non habeat absolutam necessitatem essendi: utrumque autem haberet, etiamsi ex æternitate fieret, quia, & ab alio effectiuè manaret, & ex libera eius determinatione penderet. Neque etiam æternitas effectus repugnat libertati causæ: quia sicut determinatio diuinæ uoluntatis æterna est, & nihilominus est libera, quia prius ratione, quam illa uoluntas intelligatur determinata in sua æternitate, intelligitur indifferens ad hoc, vel illud obiectum extra se uolendum: ita licet ab æterno, & pro ipsa æternitate crearet, esset indifferens prius secundum rationem ad creandum, vel non creādum. Rursus neque ex modo, quo fit creatio, repugnat eam esse æternam, quia non fit successiuè, sed tota simul, & indiuisibiliter, & ideo quamuis æternitas ipsa intelligatur indiuisibilis, potest illi coexistere creatio.

XIII. Obiectioni satisfit.

Dicunt aliqui, quamuis creatio, ut sic tota simul fiat, tamen conseruationem fieri successiuè: creatio autem æterna, necessariò habet adiunctam cōseruationem, & infinitam durationem successiuam: cum A ergo repugnet successionem esse æternam, ut supponimus, repugnabit etiam creationem esse æternam saltem ob adiunctam conseruationem. Quæ obiectio haberet quidem locum in opinione Bonauenturæ, & aliorum, qui putant in esse rerum incorruptibilium, aut earum duratione, seu æuo esse realem successionem: illa tamen sententia falsa est, ut infra ostendemus, disputando de durationibus. Quocirca falsum etiam est, in conseruatione perpetua harum rerum, esse necessariam aliquam realem successionem, nā in eodem esse permanente, & in eadem duratione indiuisibili conseruantur, & eadem indiuisibili actione, ut disp. sequenti dicam. Solum nostro concipiendi modo illa conseruatio, vel duratio B apprehenditur per modum successionis: quia non possumus aliter mensurare, aut concipere illam durationem, nisi quasi per coexistentiam, ad infinitam successionem imaginariam.

XIV. Res ab æterno creata nō infinita perfecta.

Atq. ita facilè ēt intelligitur, ex æterna creatione non sequi ullam realem infinitatem in re creata: nā licet duratio æterna dicatur infinita, quatenus caret principio: illa tm̄ solum est, vel quædam extrinseca denominatio coexistentiæ ad æternitatem Dei, quatenus principio caret, vel (q verius videtur) negatio q̄dam initij in existendo: in re tm̄ nulla perfectio infinita adiūgitur creaturæ, sed eadem semper existens. Sicut Angelum coexistere, vel durare mille annis cœlestis motus nō est in illo maior perfectio physica, quā existere uno momento, sed est eadem C secundum se totam sine intermissione durans: ergo ex nullo capite repugnat creationem esse æternam.

XV. Res corruptibiles permanentes ab æterno creari potuerunt.

Et hinc ulterius colligo, non esse necessariam limitationem, quam adiungit Durandus de rebus incorruptibilibus, nā ēt creatio rerū permanentium corruptibilium, si tota simul absq. successione fiat, ut ex se postulat rerum permanentiū conditio, non requirit ex intrinseca ratione sua nouitatem essendi, neque habet, unde intrinsecè illi repugnet æternitas essendi: nam totus discursus factus eodem modo potest ad huiusmodi res applicari.

Obiectio Durandi.

Sed, inqt Durandus, rei corruptibili repugnare infinitam durationem, etiam in sensu declarato: quia non potest res corruptibilis infinito tempore durare: res autem ab æterno facta, necesse est, ut infinito tempore D duret.

Cōmunis responsio.

Responsio communis est, argumentum probare rem corruptibilem, non posse ab æterno creari, & naturæ suæ relinqui: quia hinc sequitur illa contradictio. s. quod duret res, & non duret tempore infinito: non tamen probare absolutè repugnare huiusmodi res creari ab æterno, quia potuit Deus non illas relinquere suæ naturæ, sed infinito tempore eas conseruare.

XVI. Verior responsio.

Aliter vero respondendum censeo, res corruptibiles etiam posse infinito tempore durare suæ naturæ relictas, si absit cōtrarium agens, vel ita sit affectum seu dispositum, ut in eas agere nō possit, quia nulla res se ipsā interimit, p se loquendo. Si aūt res corruptibiles ab æterno crearentur, nihil possent ex æter E nitate pati à cōtrarijs agentibus, quia nihil possent pati, nisi per motum successiuum, quem repugnat esse ex æternitate. Dico autem à contrarijs agentibus, quia agimus de actione corruptiua: actio enim perfectiua, ut illuminatio, uisio, intellectio, optimè potest esse æterna, quia tota simul sine resistentia fieri potest, & semel facta, potest ex se infinito tempore durare. Quomodo dixit August. 6. de Trinitate, cap. 1. quod splendor ignis, aut Solis coæternus illi esset, si ignis, aut Sol esset æternus. At vero actio corruptiua, quæ fit cum resistentia contrarij motum, & successionem requirit, & ideo esse non potest ex æternitate, ut Durandus ipse docet, & nos supponimus. Atque ita fit, ut res corruptibiles ab æterno creatæ, & suæ naturæ relictæ, id est, nulla adhibita speciali protectione Dei, præter generalem influ-

quia ascendendo versus initium, nunquam reperitur terminus in illa duratione: nō verò à parte post quia in quocunque instanti signato in illa æternitate posset Deus cessare ab illius rei conseruatione, & ante quodlibet signatam in quolibet etiam signabili posset cessare pro suo arbitrio. Cætera de hac materia in 8. physic. remittimus.

DISPVTATIO XXI.

De prima causa efficiente, & altera eius actione, quæ est conseruatio.

EXplicata prima emanatione omnium rerum à prima causa, dicendum sequitur de dependentia, quasi continua, seu perpetua, quam in suo esse, & operatione habent ab eadem prima causa, seu è conuerso de influxu, vel gubernatione, quam eadē prima causa habet circa suos effectus quos creauit, vt subsistere possint, & operari; ad hæc enim duo capita, conseruationis, & cooperationis, seu concursus, tota diuina gubernatio, quæ effectus est diuinæ prouidentiæ, reuocatur. In hac ergo disputatione de priori capite, in sequenti de posteriori dicemus. Circa conseruationem autem, duo præcipuè uidenda sunt, nimirum, quæ sit necessitas eius, & quomodo à creatione, seu productione distinguatur.

SECTIO I.

An possit ratione naturali demonstrari, entia creata in suo esse semper pendere ab actuali influxu primæ causæ.

I. Rōnes dubitandi.

PRimum quidem videri potest non ita pendere, quia antequam res accipiat esse, mirū non est si ab alio pendeat in fieri; quia cum ex se non habeat esse, non potest illud habere donec ab alio recipiat, quod est rem fieri: at verò postquam res semel accepit esse, iam non est cur ab actuali influxu est quasi continua quædam, seu potius repetita collatio ipsius esse: hæc autem non solum non videtur necessaria, verum etiam superflua; nā quælibet res retinebit esse semel sibi datum, etiamsi amplius non detur, dummodo non auferatur. Nulla enim res se ipsam priuat suo esse: ergo si semel detur illud, quantum est ex se perpetuo retinebit, etiamsi amplius actualiter non conferatur, dummodo positiue, seu per aliquam actionem contrariam nō auferatur. Et confirmatur hoc maxime in entibus incorruptibilibus, quæ sunt entia necessaria, & de se, eisque per se conuenit esse: ergo nō indigent actuali conseruatione, vt sint, quia licet conseruatio cessaret, nulla causa saltem extra Deum potest exercere actionem circa illa, qua ipsa priuet suo esse: neque ipsa priuabunt, cum hoc propriæ naturæ repugnet. Atq. eadem ratio procedit de entibus corruptibilibus, saltem quando à contrarijs agentibus non corrumpuntur.

II. Secundo videri saltem potest, non posse aliud probari ratione naturali, quia nec ex potentia Dei, neque ex indigētia creaturæ id satis ostendi potest. Prior pars probatur, nam potius uidetur pertinere ad potentiam Dei, ut possit tales effectus facere, qui post quam facti sint, in suo esse permaneant, etiamsi agentis operatio cesset: sicut spectat ad industriam, & potentiam humani artificis, vt tam firmum faciat ædificium, quod perpetuo permanere possit post finitam actionem artificis: non ergo repugnat hoc omnipotentiæ Dei, neque ex illa potest oppositum colligi. Altera pars verò probata est ex priori argumento: indigentia enim creaturæ in hoc

A solum videtur consistere, ut non possit habere esse, nisi ab alio datum; non verò in hoc, ut non possit retinere illud, nisi continuo detur. Et confirmatur, nam si quæ esset uniuersalis imperfectio creaturæ, ob quam indigeret hac conseruatione, maxime, quia non participat esse à Deo cum æqualitate, vel cum eadem perfectione, qua est in Deo: at hæc ratio nullius momenti est, tum quia etiamsi esse creaturæ hoc modo esset independens, non propterea esset æquale, nam adhuc esset alijs infinitis titulis inferius: tum etiam quia neque è contrario sequitur, si esse effectus perfectione fit inferius esse causæ, debere etiam esse actu pendens: nam in causis secundis oppositum accidere uidemus: aurum enim fit à sole B cum quodam esse minus perfecto, in quo tamen nō pendet in conseruari ab ipso sole. Et calor conseruatur cessante actione ignis, etiamsi non perueniat ad perfectionem caloris ignis. Et domus ad extra est lōge diuersæ, & inferioris rationis ab idea domus, quam artifex habet: & nihilominus permaneat cessante influxu artificis: cur ergo non poterit idem dici de effectibus primæ causæ? aut, quæ singularis ratio in illis poterit assignari?

De hac quæstione inter Theologos nulla est de hac re opinionum varietas. Quamuis qui negant III. Deum immediate operari in qualibet actione creaturæ, cogentur sine dubio negare rem omnem creatam, seu omne ens per participationem, pendere immediate ab actuali influxu Dei, quia quod nō pen- C det in fieri, neq. in esse pendebit. Sed de falso illius opinionis fundamento, disput. sequenti dicendum est. Nunc ergo licet potissimum agamus de effectibus, qui à Deo immediate creantur, & fiunt, tamen ut uniuersalis sit disputatio, quoniam est omnium ratio eadem, supponimus omnia a Deo immediatè fieri, etiamsi non semper ab illo solo fiant. Rursus qui negant creationem rerum posse probari ratione naturali, multo magis negabunt posse probari necessitatem conseruationis. Sed illud fundamentum iam est a nobis improbatum. Tamen adhuc supposita demonstratione necessitatis creationis, nō est facilis ad probādū necessitas conseruationis.

Resolutio quæstionis.

D DIcendum tamen est, omnia entia extra pendere IV. in suo esse ex diuina conseruatione. Hæc assertio sub his terminis certissima est, & de fide. Traditurque frequenter ab Ecclesiæ Patribus: præsertim Ab Augustino libro quarto Genes. ad lit. cap. 12. ubi tractans illa uerba Genes. 2. [Et requieuit Deus die septimo ab uniuerso opere, quod patrarat,] ait, intelligenda esse de requie a nouis operibus ex nihilo condendis, non uerò à conditis gubernandis, & conseruandis. [Alioqui (inquit) continuo dilaberētur: Creatoris namque potentia, & omnipotentis, atque omnitenentis virtus, causa subsistendi est omni creaturæ. Quæ uirtus ab eis, quæ creata sunt regendis si aliquando cessaret, simul, & illorum ces- E saret species, omnisque natura concideret. Neque enim sicut structuram ędium cum fabricauerit quis abscedit, atque illo cessante atque abscedente stat opus eius; ita, uel in ictu oculi mundus stare poterit, si Deus ei regimen sui subtraxerit.] Quod tamē ratione non probat, sed scripturæ testimonijs confirmat. Actor. 17. [In ipso uiuimus, mouemur, & sumus,] Sap. 7. [Omnibus mobilibus mobilior est sapientia; attingit autem ubique:] Et c. 8. [Attingit a fine usq. ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter.] Ioann. 5. [Pater meus usque modo operatur.] Quæ uerba exponens idem August. libro quinto, Genes. capit. 20. [Sic (inquit) credamus, uel si possumus, etiam intelligamus, usque nunc operari Deum, ut si conditis ab eo rebus operatio

eius subtrahatur, intereãt.] Et li. 9. c. 15. idẽ reperit. A
V. Eadem veritatẽ docet Gregor. Nazianz. orat. 2. de Theolog. q. 36. ubi soluens sextam obiectionem, exponit supra citata verba. Ioan. 5. dicta esse ratione gubernationis, & cõseruationis rerũ: & Damasc. lib. 1. c. 3. [Ipse (inquit) rerum conditarum cõpages, & conseruatio atq. gubernatio Deũ esse qui vniuersam hanc rerũ molem coagmẽtauit, eamq. tueatur, & conseruet, eiq. perpetuo prospiciat, nos docet.] Et Greg. 16. Moral. c. 18. [Aliud (inquit) est esse, aliud principaliter esse, aliud mutabiliter, atq. aliud immutabiliter esse. Sunt n. hæc oĩa, sed principaliter nõ sunt, quia in semet ipsis minime subsistũt. Et nisi gubernantis manu teneantur, esse nequaquam possunt.] Et infra: [Cuncta quippe ex nihilo facta sũt, eorũq. essentia rursũ ad nihilũ tenderet, nisi eã authoris oĩum regiminis manu teneret.] Et in hunc modũ vr̃ intelligere illa verba Iob. 23. [Deus solus est,] .s. principaliter, & absq. depẽdẽtia ab alio. Quo sensu putat esse dictũ Exodi 3. [Ego sum qui sum.] Vn
B
de hom. 17. in Ezec. [Deus (inquit) incomprehensibiliter regit, quæ incõprehensibiliter creauit.] Et infra: [Ipse est interior, & exterior, ipse inferior, & superior, regendo superior, portando inferior, replẽdo interior, circũdando exterior, sic circũdat, vt penetret: ita præsidet, vt portet, sicq. est intus, ut portet: ita portat, vt præsideat.] In quibus verbis alludere videtur ad illa He. 1. [Portãs oĩa verbo virtutis suę.] nam illud [portare,] idem vr̃ esse, qđ cõseruare. Qđ apertius dr̃ Sap. 11. [Quõ posset aliquid permanere, C
nisi tu voluisses? aut qđ a te uocatũ nõ esset cõseruaretur?] Deniq. Ansel. Monol. c. 12. [Dubiũ (inquit) non, nisi irrõnabili mẽti esse põt, q̃ cuncta, q̃ facta sũt, eodẽ ipso substinẽte vigẽt, & pseuerãt esse q̃ diu sunt, quo faciẽte de nihilo habẽt esse qđ sunt.] Et infra: [Sicut nihil factũ est, nisi p creatricẽ præsentẽ essentiã, ita nihil vigeat, nisi per eius seruatricẽ potentiã:] qđ prosequitur in c. 13. & tacite ita exponit id ad Ro. 11. [*Ex ipso, & p ipsũ, & in ipso sũt oĩa,*] & ad Coloss. 1. [Oĩa in ipso cõstant.] His n. & similibus Scripturæ locutionib. rerũ cõseruationẽ in Deo, id est in diuina uirtute, & efficientia niti significatur.

VI. Ex his ergo satis constat veritatem hac certam esse infallibilem: addendum verò est posse sufficien- D
ti ratione probari, uel etiam demonstrari: quod ex dictis Patribus Damascenus, & Anselm. apertius docuerunt, sentiuntque, qua ratione probatur Deum esse creatorem omnium, probari etiam esse conseruatorem: quæ tamen consecutio nec terminis uidetur euidens, nec omnino facilis. Eam uerò tacite probat D. Thom. 1. p. qũ. 8. arti. 8. & latius q. 104. ar. 1. ubi longum, & valde Metaphysicum habet discursum, qui plures patitur difficultates, quas ibi Caietanus diligenter tractat. Sũma totius discursus est, quia Deus est causa creaturarũ non tantum quoad fieri, sed etiam quoad esse directe, & per se primo: quando autem effectus pendet à causa sua, quoad esse directe, & per se primo, pendet non solum in fieri, sed etiam in conseruari, ita ergo pendent omnes E
a Deo.

Kõ ne natu rali demõstrari põt conclusio.

VII. Vt uerò sensus totius antecedentia intelligatur, obiici statim põt, quia in maiori uidetur peti principium, & asumi, quod probandum est: quid enim aliud esse potest pendere effectũ in esse a causa, nisi pendere in conseruari? Idem ergo est dicere Deum esse causam fieri, & esse, quã dicere Deum esse causam in fieri, & conseruari: ergo sumitur, quod probandum est. Alias uana est diuisio causarum, quod quædam sunt causæ fieri suorum effectuum, quædam uerò sunt causæ ipsius. Nulla enim est causa, quæ propriè per se directè faciat ipsum fieri, quę nõ sit per se, & directe causa ipsius esse: nam ad illud per se terminatur ipsum fieri: imo non potest aliter ipsum esse primo causari, nisi per fieri. Deus ergo in

A primo instanti quo rem creat, est causa esse illius, quia est causa fieri eius, & similiter ignis in instanti, quo generat ignem, causando generationem, dat esse igni genito, vnde est causa esse illius. Ergo, ut distingui possit causa in fieri, a causa ipsius esse, oportet per esse intelligere permanentiam in esse, & sub fieri comprehendi ipsum esse, prout simul cum fieri existit: hoc autem modo esse causam in conseruari, sumitur ergo, quod probandum est.

Respondetur distinctionem illam non esse eo sẽsu intelligendam, ut argumẽtum probat, & ipse D. Tho. & Caietanus declarant, quamuis sub obscure. Ita uerò rem intelligendam puto, ut ille effectus dicatur esse a causa in fieri, qui non postulat talem VIII.
B causam simpliciter, & absolute, ut sit, sed solum, ut sit per talem actionem, uel effectionem: Ille autem dicatur esse a causa directè secundum esse, qui, ut sit absolute, & simpliciter postulat talem causam. Vt v. g. Adam dicetur esse a Deo secundum fieri, & esse, quia necessario postulat talem causam, ut sit, Abel autem dicetur esse ab Adam secundum fieri, quia absolute nõ indiget illa causa, ut sit, potuisset enim esse a solo Deo, sed solum, ut tali modo fiat, scilicet per generationem naturalem. Dices: Eadem ratione dicetur Adam esse a Deo solum quoad fieri, quia potuisset esse ab alio parente per naturalem generationem. Respondetur negando sequelam, quia nõ potuisset esse ab alio quin esset à Deo. Et hoc sensu recte ibi D. Tho. dicit, nullum effectum, qui ab agen-
C te recipit formam, & esse secundum eandem rationem qua est in causa, esse, & dependere a tali causa secundum suum esse, sed tantum secundum fieri, quia alias ille effectus ratione suæ formæ essentialiter postularet talem causam: hoc autem esse non potest, quia alias cum forma agentis supponatur esse eiusdem speciei, eandem causam essentialiter postularet: ergo petaret causari à se, quæ est repugnantia. Recte ergo hinc cõcluditur, solũ illud agens, quod est superioris rationis, quodque non cõmunicat effectui formam, seu naturam, aut esse eiusdem rationis, sed quandam inferiorem eius participationem esse posse causam suorum effectuum, non solũ quoad fieri, sed etiam quoad esse.

Iuxta hanc ergo interpretationem facilis est sen- IX.
D sus maioris propositionis assumptæ, & notissima est eius veritas, quia Deus ita est causa suorũ effectuũ, vt illi ex intrinseca natura, & intrinseca necessitate talem causam postulent, vt sint, quia, ut supra dicebamus, ab illa essentialiter pẽdent. Et ratio a priori est, quia sola prima causa est ipsum esse per essentiã: omne autem aliud esse est participatio illius esse, & ideo ex intrinseca necessitate postulat influxum ipsius esse per essentiam, vt sit. Quæ ratio non solum videtur probare, Deũ esse causam suorum effectuũ directe secundum esse eorum, sed etiam solum Deũ esse hoc modo causam cæterorum entium, quia nullum ens ita fit ab alia causa creata, ut absolutè, simpliciter illa indigeat, vt esse recipiat: nam posset esse ex influxu solius Dei sine alia causa, quamuis non
E è conuerso.

Et hoc quidem uerum est, simpliciter loquendo, X.
& de absoluta necessitate, tamen secundum quandam participationem, & iuxta quendam naturæ ordinem dicũtur quædam causæ æquiuocæ causæ per se effectuum directe secũdum esse eorum, quia forma talis effectus secundum totam latitudinem suã pendet per se primo a tali causa, & ab ea potest secundum totam suam speciem fieri, & iuxta naturæ ordinem ita fieri postulat. Et hoc modo sol est causa luminis, sub sole comprehendendo quidquid naturam eius participat quantum ad proprietatem lucis: sic enim dixit Aristoteles secundo de Anima, ignem illuminare, ut participat naturam cęli. Et è conuerso lumen, ut sic, postulat natura sua talẽ causam

sam, ut sit, iuxta naturalem causarũ ordinem, quamuis absolute possit a Deo fieri. Deus ergo vel solus, vel maximè est causa suorũ effectuũ, nõ solum quo ad fieri, sed etiã quoad esse directè, ac per se primo.

XI. Rursus hinc facile etiam constat sensus minoris propositionis assumptæ. I. causam effectus, non tantum secundum fieri, sed etiam secundum esse, esse causam eius etiam quoad conseruari: sensus. n. est, quandocunque effectus, ita procedit a causa, ut simpliciter, & absoluta necessitate illam postulet, ut sit, non solum pendere ex actuali influxu eius, vt primo recipiat esse, sed etiam, ut in illo duret, ac perseueret, quod est pendere in conseruari. Huius autem propositionis, ita declaratæ duas probationes elicio ex D. Th. supra. Prima est, quia qñ aliquid est causa effectus in fieri, nõ potest manere ipsum fieri cessante actione talis causę, ergo quando aliquid est causa effectus directè, ac per se primo secundum esse illius non potest ipsum manere esse talis effectus cessante actione causæ, qđ est pendere in cõseruari ab illa. Quæ cõsequentia solum nititur in quadam paritate, & proportione, & ideo non est tã euidens. Posset. n. quis dicere, maiorem, vel immediatiorem esse dependentiam ipsius fieri ab actione causæ, quã ipsius esse: quia semper esse pendet media actione: fieri autem immediate per se ipsum, quia non distinguitur ab actione. Sed nihilominus consequentia est optima, parum. n. refert, quod dependentia sit æque immediata in dicto sensu. i. per aliam actionẽ, vel per se ipsam, dummodò sit ęque essentialis. Tam essentialiter autem pendet esse participatum ab esse per essentiam, quam pendet quodlibet fieri a suo agente: ideoque manere non potest sine actuali dependentia, seu actione.

XII. Et confirmatur, ac declaratur, nam si tale esse ratione sui solius, postulat influxum primi agentis, vt sit aliquando in rerum natura, ergo quandocunq. est, eundem influxũ postulat, quia semper est idem, & quod per se primo ei conuenit, semper cõuenit. Tandem confirmo, vel permanentia in esse, est aliquid supra ipsum esse, ut quidam uolũt, uel nihil est præter ipsum esse eodem modo se habens. Primum, licet falsum sit, tñ ex eo necessario sequitur illam p̃manentiam debere esse a Deo, quia nihil quoquo modo fit, potest esse sine illo. At vero, si secundum, quod verum est, supponatur, procedit alia ratio facta, quod quid quid illud esse ab intrinseco, & absoluta necessitate postulat, ut primo sit, postulat ut p̃maneat in esse, quamdiu est, quia semper est idem, & eodem modo se habens.

XIII. *Altera probatio assertionis ex D. Tho.* Altera probatio ex D. Th. est a posteriori quidem & a signo, sed, ut opinor, euidentissima intellectui bene disposito, nam uidemus pendere a Sole in fieri & in conseruari, quia Sol est causa superioris rationis, & secundum quãdam participationem est causa luminis non solum secundum fieri, sed etiam secundum esse, ut declaratum est. Sed multo essentialius pendet quodlibet ens creatum a Deo, quam lumen a Sole, multoque inferior participatio est diuini esse, quam lumen sit lucis Solis: ergo multo magis pendet in conseruari ab illo.

XIV. *Vltima cõclusionis probatio.* Vltimam rõnem possumus in hunc modum conficere: nam duobus modis possumus intelligere res omnes, ut permaneant in esse pendere a Deo, primo permissiue (vt ita dicam) quia nimirum tamdiu manet in esse, quamdiu a Deo permittuntur manere, i. non priuantur suo esse ab illo a quo priuari possent: secundo positiue. i. per actualem influxum in ipsas. tam igitur argumẽtor. Euidens est res omnes pendere, seu conseruari a Deo, saltem primo modo, sed non possunt illo modo pendere, nisi pendeant etiam posteriori modo: ergo. Maior probatur, quia ad omnipotentiam Dei pertinet, ut res quas condidit, possit in nihilum redigere si velit, ergo ut conseruentur in esse, saltem necessaria est eius permissio, quæ in hoc solum consistere potest, ut non uelit eas in nihilum redigere, cum possit. Consequentia est clara, & antecedens patet ex ipsis terminis, quia nõ esset Deus perfectus dominus omnium rerum, si nõ posset de eis disponere, prout uellet. Minor autem probatur, tum quia multæ sunt res, quæ nõ possunt priuari esse per cõtrariam actionem, Angelus, & aliæ res simplices, tum etiam, quia omnis positiua actio necessario tendit ad aliquod esse: unde, si Deus semper indigeret actione ad destruendas res, non posset eas annihilare: ergo, ut hoc possit necesse est, ut per solam abstractionis, uel influxus possit eas annihilare. Hoc autem fieri non potest, nisi quatenus illæ in suo esse, & conseruari a tali influxu, & actione pendent: ergo.

XV. *veteres philosophi dependẽtiam creaturarũ a Deo in cõseruatione cognouerunt.* Est ergo hæc veritas satis nota naturæ lumine, q̃ proinde Philosophos ẽt agnouisse significat Iustin. Mart. in orat. Parenetica ad Gent. latiusq. cõfirmat Eugubin. lib. 1. de peren. philosoph. a c. 26. & li. 3. fere per totũ. sumiturq. ex Platone in Timæo, & ex Aristotele, vel sub nomine eius, in lib. de mundo ad Alex. & lib. 12. de diu. sapien. secundum Aegyptios, c. 19. vbi dicitur. [Ab illo sunt perpetuitas, locus, & tempus, eiusdemq. beneficio permanent, & sicut cẽtrum circuli in ipso est, lineæ autem ab eo ductę ad ambitum, ipseq. ambitus cum punctis in eodẽ centro existunt, sic quoq. naturæ oẽs, tam q̃ ad intellectum, q̃ q̃ ad sensum pertinent, in agent. primo cõsistunt, & confirmantur.] Infra vero inquirẽs quo modo res oẽs dicãtur permanere in primo opifice, cũ forma permaneant in materia, & materia in forma, & affectio in subiecto, respondet pręter hos modos esse aliũ, quo res dicitur permanere in alio, [vt in agente, v.g. lux in lucente, & radius in eo, a quo emanat, & deniq. qualibet essentia simplex in efficiente.] Trismegistus ẽt in Asclepio, Deum uocat: [Mentem conseruatricem rerũ omnium, in qua oĩa viuunt, atque subsistunt.] Seneca etiam lib. de Consolat. ad Polybium, Deum uocat [Causarum causã custodientem, & regentem omnia,] qui multa etiã ad hanc rem habet in lib. de prouidentia. Denique Theologi, ita sentiunt de hac veritate naturali, eamque alijs rationibus suadent, & exemplis declarãt, ut uidere licet in Bonauentura in 1. d. 37. art. 1. q. 1. Gregor. in 2. d. 3. q. 1. a. 3. Alens. 1. p. q. 10. memb. 2. & 3. Heruæo in tract. de æternit. mundi, q. 6. & alijs, quos sect. seq. referam.

Soluuntur rationes dubitandi.

XVI. *Prima.* Ad primam rõnem dubitandi, patet responsio ex dictis: nam eadem indigentia, quę est in esse creaturæ in primo instanti quo fit, ut sine alterius actione esse nõ possit, est in illa quamdiu permanet in esse. Quia cum ratione sui esse præcisè, & quatenus tale est, indigeat creatura diuino influxu, vt sit, quamdiu est eodem influxu indiget. Neq. illa conseruatio dici proprie potest iterata collatio eiusdem esse, sed sicut ipsum esse non est iteratum esse, sed est unum esse, quod idem permanet, sic etiam influxus quo res cõseruatur est idem, seu eadem collatio eiusdem esse, ut sequente sectione amplius explicabimus. Nec vero est superfluus, quia sine illo non sisti sufficerent res creatę, ut sustentarentur in esse. Quapropter deficiente hoc influxu, statim in nihilũ redigerentur, non quia ipsæmet res creatæ se ipsas priuarent suo esse: id. n. repugnãs est, sed quia ab authore sui esse illo priuarentur, non per actionem cõtrariam, sed per suspensionem actionis necessariæ, vt esse possent. & quoad hoc, eadem est ratio de entibus incorruptibilibus, illa enim licet secundum potentiam intrinsecam, & in ordine ad naturalia agentia, dicantur entia necessaria, non tamen in or-

dine ad extrinsecam potentiam Dei, a qua semper, ac continue pendent in suo esse. Vnde licet dicatur per se esse in ordine ad intrinsecam causam, quia non per formam distinctam, sed per se habēt esse in quo subsistant, quod maxime verum est de immaterialibus substantijs, tamen in ordine ad causam extrinsecam non conuenit illis per se esse, sed per superiorem causam, & dependenter ab illa.

XVII. Secunda. Ad secundum respondetur, ex utroque capite ibi proposito sufficienter colligi hanc veritatem. Primum.n. ad amplitudinem diuinę potentiæ spectat, vt nihil sit, neq. alio momento esse possit absque influxu eius. Ad eandem item pertinet plenum dominium omnium rerum creatarum, & intrinseca potestas annihilandi eas, suspensione sui influxus. Quocirca in humano artifice, vel etiam in naturalibus agentib. vniuocis, qđ possint efficere effectus, qui cessante actione sua in esse permaneant, non est perfectio simpliciter, sed supposita aliqua imperfectione; nimirum in artifice, quod nō possit efficere rem aliquam secūdum proprium esse, & entitatem eius, sed solum secundum quandam formam, & figuram consurgentem ex situ, & ordine talium rerum, qua imperfectione supposita, pertinet ad industriam artificis, res componere ex talibus rebus, tali ordine, ac dispositione, vt firmiter cohæreant, & stabiles sint. In agente autem naturali supponitur, v.g. quod de se agens vniuocum, quod non pertinet ad perfectionem simpliciter: nam cæteris parib. multo excellentius est agens, quod ex se est eminentioris ordinis, quam effectus, illumq. eminenter continet. Tamē, supposita illa imperfectione, quod causa est eiusdem rationis, & ordinis cum effectu, pertinebit ad perfectionem non simpliciter, sed illius ordinis, vt possit effectum æque perfectum, ac pmanentem efficere. Rursus etiam colligitur necessitas conseruationis sufficienter ex imperfectione creati esse, nam si ex se tale esset, vt posset, vel per momentum permanere sine actuali influxu primę causæ, etiam in primo momento, vel in ipsa æternitate esse posset sine tali influxu, neque ex intrinseca ratione sua postularet dependentiam ab alio, quod est proprium esse infinite perfecti.

XVIII. Ad exempla vero, quæ ibi afferuntur, primum respondetur, quod licet non quęlibet inęqualitas effectus ad causam sufficiat, ut effectus pendeat in conseruari, tñ hæc inæqualitas, quę est inter esse per essentiam, & per participationem, seu inter esse independens, & illud, quod est essentialiter dependēs, sufficit, vt hoc non possit sine illius influxu conseruari. Petitur autem in illis exemplis, vt explicemus quando effectus pendeat in conseruari a causa creata. Sed hoc declarabimus commodius in sect. 3.

SECTIO II.

Quænam actio sit conseruatio, & quomodo à creatione differat.

I. IN hac re est prima sententia Henrici quodlib. 1. q. 7. asserenti in omni rerum productione, & conseruatione intercedere duas actiones. Vnā qua res acquirit esse, aliam quam cōseruatur in esse, ex quibus illa præcedit, hæc subsequitur. Item quodlib. 9. q. 1. Aureol. & Grego. infra citandi. Fundamentum esse videtur, quia actio qua rei confertur esse est subita, & indiuisibilis, & carens duratione, seu permanentia, & ideo statim præterit, eique succedit actio qua res conseruatur in esse: nā conseruatio est actio permanens. Et cōfirmatur primo, quia si res eadem actione conseruaretur qua fit, semper quamdiu est, esset in quodam continuo fieri, quia primum fieri continuo duraret. Consequēs autem uidetur valdo A absurdum: nempe q res substantialis, & pmanens, sit in continuo fluxu. Confirmatur secundo, q. sæpe videmus rem ab vna causa produci, & alia conseruari, ergo tunc necesse est, distingui cōseruationem a productione: ergo & semper distinguuntur. Vltimo id confirmat ex August. lib. de Anim. immor. c. 8. vbi de Deo sic scribit; [Hæc vis, & natura incorporea effectrix corporis vniuersi, præsente potentia tenet vniuersum; non. n. fecit, atq. discessit, effectūq. deseruit;] & infra, [illa effectoriç uis vacare non potest, quid id, quod ab ea factū est, mutatur; & specie carere non finat, quæ est in quantumcunque est, quod.n. per se non est, si deseratur ab eo, per quod est, profecto non erit,] &c. Alia argumenta pro hac B sententia, refert ex Aureolo, Capr. in 2. d. 1. q. 2. ar. 2. in arg. cont. 3. concl. Alia etiam affert Greg. in 2. dist. 1. q. 6. concl. 4. Sed ea omitto, quia non habent specialem difficultatem.

II. Secunda sententia est, conseruationem non esse aliam actionem a creatione secundum rem, aut modum realem, sed solum connotatione quadam, aut negatione inclusa, seu ratione distingui, nam creatio dicit effectionem rei connotando, quod antea non fuerit, conseruatio autem dicit eandem effectionem connotando, quod res antea iam fuerit. Hæc est sententia D. Thom. 1. p. q. 104. art. 1. ad 4. & de poten. q. 3. ar. 3. ad 6. & q. 5. ar. 1. ad 2. & hanc sequuntur communiter Thomistæ, Heruæus trac. de æternit. mundi, q. 1. Aegid. de ent. & essen. q. 7. Ferrar. 3. contr. Gentes, c. 65. Capr. supra, qui refert specialiter contra Henricum Bernardum de Ganaco, C quodlib. 1. q. 7. & hæc sententia, per se loquendo, vera est, ut tamen amplius explicetur, distinctio quadam adhibenda est.

Quæstionis resolutio.

III. COntingit.n. interdum rem ab eadem omnino causa conseruari, a qua fit, interdum vero a diuersis, vel quia effectio fit ab una cum adminiculo, vel concursu alterius: conseruatio vero fit a sola una causa; vel è conuerso, quia productio fit ab una, ad conseruationem autem multæ concurrunt.

IV. Prima assertio. D Dico ergo primo. Quando conseruatio est ab eodem omnino agente, & cum eodem concursu causę materialis, vel etiam cum eadem independentia a materiali causa, tunc conseruatio non est alia actio a productione, vel creatione, nisi ratione tātum, vel cōnotatione, & habitudine. Quo fit, ut formaliter, ac per se loquendo, actio, & conseruatio non sint in re duæ actiones. Hęc est mens D. Tho. Et probatur, quia nullum est principium sufficiens ad distinguēdas illas actiones; ergo sine causa asserentur distinctæ. Quis.n. credat Solem, vel lucernam alia actione illuminare hunc aerem, cum primo applicatur, & deinceps? Quid.n. fuisset in causa, vt prior actio interrumperetur, vel cessaret, vt alia deinde inchoaretur? Rursus deberet prima actio tantum p instās E nostri tēporis durare, quia qua ratione amplius duraret, semper durare posset, subsequens actio ergo, vel duraret per aliud simile instans tantum, & sic essent duo instantia immediata, vel duraret p totum subsequens tempus, quo res conseruatur, & tunc eadem, vel maiori ratione idem dici poterit de priori actione, & uitabitur illa superflua multiplicatio actionum. Adde quod illa secunda actio inchoanda esset per ultimum nō esse, quod est præter naturam talium actionum. Item in uisione beata, v.g. alia esset actio qua beatus primo uidet Deum, & qua deinde perseuerat in uisione Dei. Et ita prima actio non esset beatitudo, neque de se perpetua, quod est absurdum. Imo hoc admittere in quacunque corporali visione, vel in omni intellectione, & volitione est præter omnem rationem, & præter experientiam,

quan-

quantũ in hac re interuenire põt. Imo vix est homini possibile, perseuerare tantũ per instãs in actione vitali, quam exercet. Mirũ etiã esset, quòd in agente naturali, v.g. visu variaretur actio, nõ mutato principio, neq. obiecto, neque passo, neq. effectu. Et similiter, quod in agẽte libero multiplicaretur actio absq. vsu nouo libertatis. Tãdem actio habet vnitatem ex termino, & principio, vel etiam ex passo, si uersetur circa illud, sed productio, & conseruatio habent eundem omnino terminum: ergo si principium sit idem, vt supponimus, actio, de qua agimus erit eadem, quia creatio nullum habet subiectum: idem aũt seruata proportione in actione, & conseruatione, quæ fit ex subiecto, si passum sit idem.

V. Obiectioni fit satis.

Dices: Etiam ex temporis diuersitate solere actiones distingui, ideo enim Aristoteles ad motus unitatem requirit unitatem temporis; creatio autem, & conseruatio fiunt diuersis temporibus, uel saltem illa fit in primo instãti, hęc vero in toto tempore subsequenti. Respondeo ex sententia Aristotelis, idem tempus cõtinuũ satis esse, ut motus sit idẽ, & consequenter, ut actio sit eadem: at in præsenti instans quo fit creatio, continue coniungitur tempori subsequenti quo durat conseruatio: continuè (inquam) eo modo, quo potest indiuisibilis terminus rei diuisibili immediatè copulari: hoc ergo satis esset, ut illa actio esset una, & ideò sæpè dicit D. Thom. conseruationem esse quasi continuatam creationẽ. Quod non est intelligendum de continuatione propria, sed nostro modo intelligendi, seu per coexistentiã ad veram successionem continuam. Continuatio n. propriè dicta, solum est in re diuisibili: creatio autẽ & cõseruatio sunt una actio indiuisibilis: vnde eius vnitas maior est, eiusque duratio non est per successionem, nec per ueram cõtinuationem, sed per eiusdem indiuisibilis actionis permanentiam. Nã quando non est successio in termino, vel acquisitione termini neque in actione esse potest: hic autem non est successio in termino quia est esse substantiale indiuisibile, neque in acquisitione eius, quia simul totum acquiritur, & simul totum conseruatur. Quo fit, ut cum dicitur, productio, ac conseruatio durare uno tempore continuo, intelligendum id sit de tempore extrinseco, cui illa actio coexistit: nam si sit sermo de intrinseca duratione, potius est unum instãs aut æuum indiuisibile, quod totum simul incipit in primo instanti, totumque perseuerat toto tempore sequente, & in singulis partibus ac instantibus eius.

VI.

Atque hinc confirmatur ratio superius tacta, nã conseruatio est una actio, prout durat toto tempore post primum instans, & in omnib. instantibus continuatiuis talis temporis ergo etiam est una actio cum ipsa productione vel creatione, quæ fit in primo instante. Patet consequentia, quia non est maior ratio distinctionis inter primum instans, & tempus immediatè subsequens, quam inter quodlibet instans continuatiuo, & partem temporis, quæ post illud succedit. Nisi quis fortasse fingat in ipsa cõseruatione realem, & intrinsecam successionem, quod & falsum est, & mihi improbabile, & ad huc relinquitur idem argumentum, quod eo modo, quo cõseruatio in se dicitur vna actio. s. continuatione, debeat etiam dici una cum creatione, quia nõ minus coniungitur pars ultimo termino, quam continuationis, ut in linea pũctus terminatiuus uere illi unitur, & suo modo constituit cum partibus unum integrum, sicut punctus continuatiuus.

VII. Obiectio dissoluitur.

Vnde obiter soluitur argumentũ, si quis ita obijciat: Si Deus annihilaret angelum, & postea eundem crearet, actio creandi esset diuersa solum quia diuerso tempore fit ergo creatio, & conseruatio, quę diuersis fiunt temporibus, erunt actiones diuersæ. Respondetur enim idem argumentum fieri posse de conseruatione, quæ priori, & posteriori tempori uel instãti correspondet, qd scilicet nõ sit eadẽ actio sed infinitæ multiplicentur in successione omniũ instantium uel partium temporis. Negari ergo potest consequentia, quia in illo casu actiones essent interruptæ, & discretę: hic uero est una continua. Melius tamen dicitur antecedens nõ esse necessarium, nam posset Deus reproducere angelum eadem numero actione, qua illum creauerat: nõ enim illi difficilius est eandem numero actionem iterum efficere, quã eundem numero effectũ, ut alibi latius dixi. Tamen etiam posset si uellet diuersa actione vti ad reproducendum eũdem numero effectũ, ut in superioribus notaui. Et ideo nõ dixi antecedens esse falsũ, sed incertum, quia pendet ex libera Dei voluntate. Vnde etiã nõ nego, quin possit Deus, si uelit, variare actionem in rei creatione, & conseruatione, imò, & in ipsa conseruatione prout fit in diuersis partibus nostri temporis: dico tamen id esse superfluum, & non connaturale supposita identitate termini, & principij, maximè, quando non interrumpitur actio.

VIII. Qualis, et quãta creationis à cõseruatione distinctio.

Hinc præterea facile intelligitur distinctio rationis inter creationem, & conseruationem; nã quod hæc saltem intercedat, ipse diuersus modus loquẽdi ostendit: quia res non dicitur cõseruari in primo instanti quo creatur: neque creari post primum instãs reliquo tempore quo conseruatur: interuenit ergo aliqđ discrimẽ saltem rationis inter illa duo: quod non est aliud nisi supra tactum, quod creatio sub hac uoce connotat negationem esse prius habiti: cõseruatio uero è contrario connotat possessionẽ eiusdem esse prius habiti. Quod uero hæc sit tantum diuersitas rationis per se notum uidetur. Et facile patet à simili ex ipso termino, nã ipse effectus creatus ut existens in primo instanti, vel ut existens in toto tempore sequenti solum ratione potest distingui: ergo idem est in actione indiuisibili, & ita sunt imposita diuersa noĩa, quibus significetur actio sub illis diuersis respectibus ac connotationibus. Interdum verò concipitur, vel significatur actio sine illis respectibus, sed indifferenter, & tunc indifferenter etiam dicitur de productione, & de conseruatione: quomodo dicitur sol illuminare aerem, & in primo instante, & toto tempore quo lumẽ durat. Quo sensu etiam dicitur Deus [vsque modo operari,] Ioan. 5. vt Aug. exponit 4. Genes. ad liter. c. 12. & Alij patres supra citati. Ex his ergo satis patet tota cõclusio. Cur uero vltimam partem eius addiderim, constabit ex sequenti conclusione.

IX. Secunda assertio.

Dico secũdo; Interdum conseruatio est distincta actio à productione ob diuersitatem efficientis vel materialis causæ: tunc aũt est materialis potius distinctio, quam formalis inter productionem, & conseruationẽ. Prima pars declaratur, & probatur, nã quantitas, v.g. in mysterio eucharistiæ conseruatur eadẽ numero, & in materia panis, & separata pane. Et ideo alia actione fuit producta ex materia panis, alia conseruatur separata. Et rõ est, quia prior actio fuit eductio de potẽtia materiæ, vel cõcreatio cum materia, aut comproductio cum pane, iuxta uarias opiniones. Posterior uero actio est ex nullo subiecto, & in re est idem qđ creatio, solũ non ita appellatur quia res illa iam præexistebat. Vnde obiter intelligitur, hunc modum distinctionis inter productionem, & conseruationem, scilicet, ut altera sit per modum eductionis, altera per modum creationis uel è conuerso, non posse naturaliter interuenire, nisi per miraculum aut supernaturale opus; nã forma quæ fit per actionem dependentem à subiecto, non potest naturaliter fieri aut conseruari depẽdenter à subiecto. Et eadem ratione si accidens productum in uno subiecto transmutetur in aliud, & in eo conseruaretur: actio illa qua cõseruaretur in alio subiecto, esset distincta ab illa qua fuit productũ in

priori:quia esset quasi noua eductio,nouaque depē-dentia distincta causa, tamen illa diuersitas non potest esse naturalis,quia non potest accidens migrare naturaliter de subiecto in subiectum.

X. *Distinctio creationis à conseruatione ob variationē efficientis.* Alio modo potest distingui conseruatio à productione ex parte principij, ut cū ignis producitur ab igne,& postea cōseruatur à solo Deo. Vel cum aqua calefit à sole,ut ab igne, & remoto sole aut igne retinet calorem : tunc enim necesse est conseruationē esse nouam actione distinctam. Quod facile patet, quia cessauit prior actio, & dependentia, iam enim ignis non agit in aquam,v.g.aut in alium ignem genitum,& cōsequenter cessauit etiam prior actio, ut erat à Deo:nam in re erat omnino eadem cū actione ignis,ut sequente quæstione declarabitur: ergo est noua actio,qua Deus se solo illum effectum conseruat. Imo contingit priorem actionem esse successiuam:conseruationem verò esse indiuisibilem, & permanentem,quia per hanc nihil nouum acquiritur per partes,sed quod acquisitum est paulatim, simul,& indiuisibiliter conseruatur:loquor enim de pura conseruatione quæ fit sine augmēto. Denique ratio est,quia actio, cū per se ipsam pendeat ab agēte,non potest uariare dependentiam, uel habitudinem ad agens,quin uarietur actio. Et ideo si lumē producatur ab una lucerna, & conseruetur ab alia, conseruatio est actio distincta à productione : & in uniuersum idem est quandocunque est distinctum conseruans à producente.

XI. Ex quo obiter intelligitur, hunc modum distinctionis nō habere locum naturaliter in creatione, & conseruatione illi correspondente,quia naturaliter non potest res creari,neque creata conseruari nisi à solo Deo:secus vero est supernaturaliter : nam si Deus crearet rem per instrumētum creatum, & postea conseruaret se solo,vel è conuerso, tunc etiam actio esset distincta propter eandem rationem. Dixi ante esse collationem faciendam inter conseruationem correspondentem creationi;quia ita est formaliter,ac per se facienda comparatio quoties inquiritur de distinctione inter productionem,& conseruationem. Nam si quis compararet conseruationē ignis in materia cum creatione quacunque,clarum est esse actiones diuersas. Item sistendum est in actione, & causalitate causæ efficientis: nam si quis compararet creationem materiæ, v.g. ad conseruationem, prout suo modo est à forma actuante illam, sic alia est causalitas formæ ab actione agentis : tamē id nō est formaliter comparare conseruationem actiuam cum productione.

XII. Vnde tādem intelligitur cur in hac assertione dixerim distinctionem hanc inter conseruationem,& productionem esse per accidens,ac materialem : in superiori uero dixerim idētitatem esse per se ac formalem. Quia nimirum distinctio quā explicuimus non est inter conseruationem,& productionem, ex eo quod una est cōseruatio,& altera productio: sed ex eo qd una est ab una causa, & altera ab alia. Quę distinctio erit eadē inter duas productiones,vel etiā inter duas conseruationes,si eadem diuersitas principiorum intercedat:ergo productio, & conseruatio per se non habeant hanc diuersitatem, sed potius identitatem, si formaliter, ac præcisè comparentur.

Satisfit argumentis.

XIII. **A**Rgumenta prioris sententiæ ferę nō indigent solutione. Negatur.n.creationem ex necessitate dare tantum per instans nostri temporis secundum rem loquendo; durat enim quamdiu conseruatio permanet:secundum nomen autem seu cōnotationem dicitur solum durare per instans, quia tātum pro illo instante connotat negationem prioris A existentiæ. Loquimur autem semper de creatione, quæ est cum nouitate essendi; nam illa quæ esset ab æterno,non duraret per instans nostri temporis,sed esset nūc æternitatis,in eaque distinguerentur creatio,& conseruatio,modo proportionali, vt disputatione præcedente declarauimus. Ad primam confirmationem respondetur, cum res permanens dicitur esse in quodam continuo fieri, æquiuocam esse locutionem : nam esse semper in fieri ex rigore verborum significat esse in quodam continuo trāsitu, & successione, in hoc autem sensu falsa est propositio,non tamen sequitur ex prædicta sententia, ut per se notum est. Alius uero sensus esse potest, qd creatura quamdiu est,actu pendet a prima causa, à qua B semper recipit esse per eundem actualem influxū, quo creata est:Et hoc sensu est uera propositio,tamē est impropria;quia fieri in rigore connotat quandā nouitatem essendi. Secunda confirmatio probat secundam conclusionem à nobis positam. Verba autem Diui Augustini, uel nihil ad rem faciunt, uel ad summum confirmant eandem conclusionem.

SECTIO III.

Vtrum res omnes à solo Deo pendeant in conseruari.

C **D**Iximus pertinere ad efficacitatem primę causæ,ut res omnes in esse cōseruet:sequitur,ut declaremus,an hoc sit proprium eius,& cōsequenter explicemus communem diuisionem causarum in eas,à quibus effectus pendent tantum in fieri,uel etiam conseruari. Et inuestigabimus radicem huius diuersitatis,an scilicet sufficiens sit,quod causa sit uniuoca,vel æquiuoca,uel si hęc non est satis,quænam illa sit. I.

Sensus quæstionis exponitur.

II. *Varijs similis una res ab alia in sui conseruatione depēdere potest.* **P**Rimum aūt omniū aduertendum est ex D.Th. 1.p.q.104.a.1.& 2.varijs modis intelligi posse vnam rem conseruari ab alia scilicet illa se, vel per accidens. Per accidens dicūtur conseruare rem ea, D quæ illum protegunt à contrarijs, uel eis resistendo,uel ea remouendo. Et hoc modo certum est Deū conseruare unam creaturam mediante alia. Angelus enim potest facile conseruare hominem auertendo lapidem,ignem,&c.de quo non est quæstio, quia hæc non tam est conseruatio, quam alia mutatio localis, uel alterationis, ad quam ex accidente sequitur,ut res,quæ iam erat non corrumpatur, & ita conseruetur. Conseruatio autē per se potest subdistingui, nā una est directa,& immediata,q̄ consistit in perseuerante influxu ipsiusmet esse quod per productionem communicatū fuit. Alia uero est conseruatio solum mediata aut remota, quæ consistit in influxu aliquarum dispositionū uel formarum,quæ necessariæ sunt,ut res conseruetur in esse E Et priorem videtur D. Thom supra ad 1. vocare conseruationem principalem:posteriorem uerò secundariam. De hoc igitur posteriori modo conseruationis nulla est quæstio,quia certū est hoc modo quasdam creaturas conseruari per alias: sic enim dicit Arist.12. Metaph.tex.34.cęlum, & solem diuino motu suo cōseruare hæc inferiora, Et ratio est, quia hic modus conseruationis solum consistit in productione aliquarum qualitatum,uel formarū. Vnde sicut una creatura agit in aliam,ita etiā potest agere in qualitates consentaneas naturæ eius, quibus commode conseruetur.

III. Vbi duo sunt consideranda, unum est,conseruationem proprie dici de illa, quæ est per efficientiā, quomodo nunc de illa loquimur; extendi tamē ad

alia

alia genera causarũ, præsertim materialis, & formalis. Quo modo forma conseruatur per materiam, & materia suo modo per formam, & compositum per dispositiones materiales. Hac ergo rõne dici potest materia conseruari medijs causis secundis, quia licet mediate non influant esse in illam, tamen inducunt in eam formas, quibus mediantibus conseruatur. Et simili rõne qui producit connaturales dispositiones, dicetur conseruare subiectum: quo modo sol conseruat uiuentia, fouendo naturalem calorẽ eorum. Alterum obseruandum est, conseruationem interdum tribui indiuiduo, interdum verò speciei, quomodo dicitur conseruari species per continuã generationem indiuiduorum, quæ est etiam impropria conseruatio: nam potius est generationum successio. Vnde neq. de hac est sermo, quia constat, generationes has fieri medijs causis secundis. Est ergo sermo de proprissima conseruatione, per directum, & immediatum influxum continuum ipsius esse in eadem singulari re.

Quæstionis resolutio.

IV. DIco igitur primo, Nulla substãtia creata pendet in conseruari quoad suũ esse substantiale à causa creata. Notauit hoc Capre. in 2. distinct. 1. quæ. 2. art. 3. ad 4. contra tertiam conclusionem, ex D. Tho. q. 5. de potent. artic. 1. ad 7. Potestq. inductione, & ratione ita ostẽdi: nam in rebus incorruptibilibus, quæ per creationem fiunt, res est clarissima, ut notauit *D.* Tho. 3. par. q. 13. art. 2. quia conseruatio harum rerum fit per eandem actionem perseuerantẽ, qua creantur. Item, quia illa actio qua conseruatur, non est ex materia, quia uel res, quæ per illam conseruantur, non habent materiam, sed sunt simplices, uel si habent, talis influxus simul terminatur immediate ad esse ipsius materiæ, & ideo qua rõne creatio harum rerum est propria ipsius Dei, eadem etiam conseruatio. Quod ẽt est uerum de materia prima rerum generabiliũ: nam de conseruatione, quæ est per formam, iam diximus esse mediatam, & impropriam. Maximè si uerum est, formam non concurrere propriè, & a priori ad conseruationem materiæ, sed tantum à posteriori, & quasi dispositiue, ut in superioribus tactum est.

V. Præterea substantiæ corruptibiles inprimis non pendent in conseruari a substantiis creatis immaterialibus: nam hæ non possunt per se efficere eductionem formarum de potentia materiæ; ergo nec conseruationem: est. n. eadem ratio de conseruatione. Item non pendent in conseruari à generantibus uniuocis, ut experientia constat. Et ratio est, quia recipiunt perfectè eorum formas secundum speciẽ. Item; quia alias unum indiuiduum unius speciei secundum suum esse diceret essentialem, uel saltem connaturalem habitudinẽ dependentiæ in ipso esse ab alio indiuiduo eiusdem speciei, & sic, uel procedendum esset in infinitum, uel necessario sistendum esset in aliquo, uel aliquibus, quæ non connaturali modo conseruarentur: utrumque autem est plane falsum, ut constat. Rursus neque a generante æquiuoco, si illud etiam sit substantia genita, ut etiã constat experientia: nam, licet equus generet mulum, genitum non pendet in conseruari a generante. Et in his, & similibus fortasse ratio est, quia hæ generationes sunt aliquo modo per accidens, & ideo effectus ratione sui esse non dicit intrinsecam dependẽtiam a tali causa, sed solum ratione talis fieri. Aliam generalem rationem statim tractabimus.

VI. Tandem possunt hæ substantiæ generabiles comparari ad cœlestes, & incorruptibiles substãtias cõpositas. Et sic aliqui existimant substantias inferiores pendere in conseruari à cœlo, quod sine probatione uerisimile indicat Fonseca cap. 2. qu. 9. sect. 2. lib. 5. Metaph. Sed id negat D. Tho. supra. Reddit A autem rationẽ satis obscurã his uerbis: [Actio agentis corporalis non se extendit ultra motum: & ideo est instrumentũ primi agentis in eductione formarũ de potentia in actũ, quæ est per motũ: non aũt in conseruatione earũ, nisi quatenus ex aliquo motu dispositiones in materia retinentur, quib. materia sit propria formæ. Sic. n. per motũ corporum cœlestium inferiora conseruantur in esse.] Quæ tñ duobus modis explicari põt; primo, quod agentia corporalia non attingunt eductionem formarũ immediate, sed tñ dispositiue, & ideo nõ possint esse propria causa conseruationis. Sed hic sensus est contra principia D. Tho. & contra mentẽ eius in illo loco. Nã, iuxta illum sensum eodẽ modo penderet forma in conseruatione sicut in eductione a corpore cœlesti, B quod tamen D. Tho. negat. Tunc aũt difficile relinquitur, cur eo instrumentali modo quo agens corporale mediante motu, est causa eductionis formæ substantialis, non possit ẽt esse causa conseruationis eius. Secundus ergo sensus esse uidetur, quod cœlũ, quia non agit in inferiora, nisi medijs accidentib. solum instrumentaliter attingit effectionem formæ substantialis, & ideo solũ habet hanc efficientiam quamdiu durat alteratio præuia, quia instrumentũ solum agit ad effectum principalis agentis præuia propria actione: cessante ergo motu alterationis cessat actio cœli circa ipsam substantiã. Conseruantur aũt huiusmodi res cessante alteratione, quamuis nõ generentur, nisi mediante illa, & ideo non pendent C in conseruari a cœlo, sicut pendent in fieri.

Rõ D. Tho. pro conclusione explicat. r.

VII. Estq. in hoc sensu ratio hæc probabilis, quæ potest ita declarari amplius, & cõfirmari, quia substantia creata non efficit aliam, nisi medijs accidentib. ut instrumentis, sed nulla substantia ex natura sua pẽdet in suo esse, & cõseruari ab efficientia accidentiũ, imo in uniuersum nullus effectus nobilior instrumento uidetur per se pendere in conseruari ab actione instrumenti, esto interdũ pendeat in fieri, quia tale agens non est aptũ ad efficiendũ talẽ effectum, nisi medio instrumento, ut licet species intelligibilis fiat medio phantasmate, ut instrumento, nõ pendet ab illo in conseruari, & sic de alijs. Et ratio esse uidetur, quia habitudo ad instrumentum ignobilius non põt fundari in intrinseca natura, & indi D gentia ipsius effectus, sed ad summũ in natura, uel uoluntate agentis, quia uel non est sufficiens, uel non uult agere sine tali instrumento. Vnde hic optime quadrat distinctio D. Tho. prout a nobis supra explicata est de cã solius fieri, uel ẽt ipsius esse. Nam q̃cunq. causa medio instrumento imperfecto agit perfectũ effectũ: est causa ipsius fieri, nõ uerò ipsius esse, quia nõ est uerisimile, talem effectum ex ui sui esse absolute cõsiderati postulare talem causam, ut sit, sed ad summũ, ut fiat tali genere productionis. Et ideo talis effectus nunquam pendet a tali causa in conseruari. Quia ergo cœlũ nullam substantiã inferiorem efficit, nisi hoc modo. s. per accidentia, quæ sunt ignobiliora instrumenta, quã effectus substan E tiales: ideo licet hæ substantiæ interdum a cęlis fiãt, non tamen ab ijs in conseruari pendent.

VIII. Quod põt tertiò in hunc modũ ostendi, quia elementa secundũ suas substantias nõ pendent in conseruari à cęlis; ergo nec mista pendere possunt: ergo nullæ substantiæ corruptibiles ita pendent a cœlo, quia hæ non sunt, nisi aut simplices, aut mistæ. Antecedens probatur, tũ experientia: nã ignis, aut aqua per se loquendo æque conseruatur in absentia, uel præsentia Solis, & quomodocũq. mutetur influentia cęlitum ab origine, quia cęli, & elementa æque primo creata sunt: unde elementa per se, & natura sua non pendent in fieri a cęlo: sed uel primo fiunt per creationem, uel postea unũ aptum est generare sibi simile: ergo neq. in conseruari pendent. Prima uerò consequentia probatur a paritate rationis,

ais, vel etiam a fortiori, quia formæ mistorum sunt perfectiores, & ex se æque permanentes. Quod etiā experientia confirmat, quia licet aurum generetur à Sole, conseruatur sine præsentia, vel actuali influentia Solis, & sic de alijs. Nulla ergo substantia reperitur, quæ immediatè, & directè pendeat in suo esse ab alia substantia creata. Neque inuenio rationem, quæ vel probabiliter oppositum suadeat, cui respondere necesse sit.

IX. Quæ accidentia pendeant in cōseruari a suis causis, quæ non.

Dico secundo; Accidentia non semper pendent in conseruari à suis causis etiam æquiuocis. In causis. n. uniuocis est res manifesta, & experientia, & rōne supra facta, quæ in vniuersum probat, effectū nunquam pendere à causa vniuoca, seu eiusdem rationis in esse, sed in fieri tantum. De effectu autem facto à causa æquiuoca, patet in calore facto à Sole; permanet. n. cessante influxu eius, & idem est de alijs primis qualitatibus, quæ a luna, & alijs astris fiunt. Rationem verò statim inquiremus.

X. Dico tertio: Aliqua accidentia pendent in fieri, & conseruari à causis æquiuocis creatis. Hæc etiam cōclusio constat experientia; sic. n. pendet lumen a Sole, uel alio lucido; species intentionales sensuum externorum ab obiectis; actus uitales a potentiis, & in uniuersum motus ab aliquo actualiter mouente. Atque ita fit, ut tantum hi effectus non dependeant a solo Deo in conseruari. Dico autem [a solo,] quia ēt ab ipso pendent immediate in conseruatione, eo modo quo omnis operatio creaturæ est etiam immediate a Deo, vt infra dicemus, hæc etiam conseruatio, quę per creaturā fit, est etiam immediate a Deo: est enim eadem ratio, cum hæc conseruatio sit quędam operatio, seu efficientia. Et ita in hoc nulla est difficultas.

XI. Sed magna est in reddenda rōne huius dependētiæ: non. n. sufficienter redditur ex eo, qd causa est æquiuoca, & effectus imperfectè participat uirtutē causæ: nā constat ex præcedente assertione, hanc rationem non sufficere in aliis effectibus æquiuocis. Vnde ēt difficile est rationem assignare, ob quam quidā effectus æquiuoci causarū creatarū non pendeant ab illis in conseruari; alij verò pendeant. Quā difficultatem attigit D. Th. 1. p. q. 84 ar. 1. ubi tacite quærit, cur aqua calefacta retineat calorem cessā te actione ignis: aer uerò non retineat lumen, cessā te actione Solis. Et solum respondet: [Quia materia aquæ est susceptiua caloris ignis secundum eandē rationem, quæ est in igne: aer uerò non est susceptiuus luminis secundum eandem rationem qua est in Sole;] Hæc uerò ratio non videtur sufficiens, quia potest argumentum commutari; nam lumen causatum ab igne in aere non conseruatur, cessante actione ignis, calor uerò causatus a Sole conseruatur: & tamen aer est susceptiuus luminis secundum eādem rationem, quæ est in igne, & non est susceptiuus caloris secundum eandem rationem qua est in Sole. Deinde inquiro, quid sit qualitatem aliquam recipi in passo secundum eandem rationem qua est in agente, quos enim potest habere sensus. Prior est, ut idem sit recipi secundum eandem rationem, quod esse eiusdem speciei, & sic non concludit ratio, tum quia calor factus a Sole non est eiusdem speciei, tū etiam quia probabile est, aerem esse susceptiuum luminis secundum eandem rationem qua est in Sole. Maximè secundum eundem D. Tho. qui 1. p. q. 67. ar. 3. ex eo probat lucem Solis non esse formam substantialem, quia in aere est accidens. Quæ ratio non esset efficax, nisi supponeret lumen aeris, & lucem Solis esse eiusdem rationis.

XII. Alter sensus est, ut qualitatem recipi secundum eandem rationem idem sit, quod produci coniunctam in passo eidem radicali principio. i. eidem formæ substātiali, prout erat in agente, quem sensum magis D. Tho. indicat, dum ait: [Aer natus non est recipere lumen secundū eandem rationem, secūdū quam est in Sole,] & exponit: [Vt. s. recipiat formā Solis, quæ est principiū luminis:] Vnde concludit: [Et iō quia non hēt radicē in aere, statim cessat lumen, cessante actione Solis.] Et eundē sensū magis explicat dicta q. 67. ar. 3. ad primū, ubi ait, qualitatē sequi formā substantialē, & iō sicut se hēt subiectū ad receptionē formæ substantialis, ita se habere ad receptionem, & retentionem qualitatis. Vnde concludit, si cum qualitate recipiatur forma substātialis, tunc firmiter recipi, & sine dependentia in conseruari ab agente creato: si uerò recipiatur imperfecte. i. disponendo, & præparando materiam ad talē formā, tunc ēt conseruari aliquādiu cessante actione agētis, facile tñ abijci: si aūt qualitas nec recipiatur cū forma, nec disponat ad formā, eāno non manere cessante actione extrinseci agentis. Ex hoc ergo sensu talis concluditur ratio: nā quia calor siue ab igne, siue à Sole productus, semper disponit ad formā ignis, ideo non oīno pendet in conseruari a tali agente, lumen uerò aeris formaliter, ac per se se non disponit ad aliquam formam substātialem, siue fiat à Sole, siue fiat ab igne: aer enim illuminatus à quocunque, si non calefieret, non disponeretur ad formam ignis, & ideo omnino pendet in conseruari.

Sed neq. hoc modo explicatus ille discursus uidetur efficax. Primo, quia non est uniuersalis: actus. n. scientiæ pendet in fieri, & conseruari ab agente; habitus autem non ita pendet: neuter aūt disponit ad formā substantialem. Deinde species intelligibiles factæ ab intellectu agente non pendent in cōseruari ab illo, & tñ non disponunt ad formā substantialem. Præterea figura, color, & aliæ qualitates similes non disponunt ad formā substantialē, & sunt qualitates permanentes, quæ non depēdent ab aliqua causa conseruante effectiue. Deniq., quod qualitas disponat ad formam, vel non disponat, uidetur impertinens, ut in conseruari pendeat à suo agente. XIII.

Alij ergo putant rationem esse reddendam solū ex intrinseca natura talium qualitatū, vel effectuū, quia nimirum tales sunt, ut essentialiter, uel connaturaliter includant dependentiā a tali causa. Quę ratio explicatione indiget, ne uideatur tota res ad occultam rei naturam reuocari: quod non tā est rōnē reddere, quā eius ignorantiā fateri. Verū est. n. hanc dependentiam fundari in aliqua speciali conditione, uel natura talium effectuum: existimoq. non in oībus prouenire ex eadem radice, sed iuxta uniuscuiusque effectus naturam quærendam esse in illo rationem talis dependentiæ. Itaq. in motu facile redditur ratio cur semper pendeat ab actuali agente, quia nimirum eius esse non tam est esse, quam fieri: quia ergo fieri non potest esse sine agere, ideo nec motus sine mouente. Et hæc ratio probat de omni dependentia quatenus talis est: nam illa, uel est quoddam fieri, uel est ipsa conseruatio. Et ideo per seipsam essentialiter, uel intrinsece pendet ab agente, & talis dependentia a tali agente. XIV. Motus quare ab agēte in conseruari pēdeat

XV. Quare actꝰ immanentes. Atque hinc etiam facile redditur ratio de actibus immanētibus, si, ut multi uolunt, sunt tm̄ actiones, & non qualitates: nam oīs actio per se ipsam est essentialis dependentia ab agente. Sed, quia omnis actio habet suum terminum, & omnis dependentia, est alicuius dependentia, ideo, ut uerius supponimus hos actus esse quasdam qualitates dependentes a suis potentijs. Et ratio optima redditur ex natura talium qualitatum: sunt. n. essentialiter actus uitales, qui ad informandum postulant facultatem influentem in ipsos, unde, quia naturaliter esse non possunt, nisi actu informando suum proximum, & intrinsecum principium, ideo etiam naturaliter esse nō possunt, nisi actualiter fiant ab ipso. Quæ ratio cessat in habitibus, & alioqui habitus imitantur potentias: sunt enim cum illis principia agendi, & dan-

& dantur ad disponendas, & iuuandas ipsas potentias: & ideo natura sua sunt permanētes & independentes ab actuali efficientia ipsarum potentiarum.

XVI. *Species intentionales quæ pendeant in conseruari ab agentibus quæ non.*

De speciebus aūt intentionalibus non pōt rō reddi ex generali natura earū, cum videamus quasdā pendere in conseruari à suis proximis agentib. alias verò minimè. Et ideo reddi potest ratio, vel in finali causa, quia quædam institutæ sunt ad cognoscendum tantum in præsentia obiectorum: aliæ verò ut retineantur in memoria: vel vlterius ex his diuersis finibus intelligi pōt, species sensuum externorū esse ualde imperfectas, & esse quasi instrumenta coniuncta suorum obiectorum, ideoq; natura sua pendere ex actione eorum in esse, & cōseruari: alias uerò species, uel sensibiles, uel intelligibiles esse perfectionis rationis, & ideo magis esse independentes.

XVII. *De qualitatibus physicis eadem quæstio tractatur.*

De alijs verò qualitatibus physicis de quibus solis videtur D. Tho. locutus citatis locis, probabiles sunt eius rationes: nam hę qualitates, vel disponunt ad formam, vel consequuntur illam. Quę disponūt, quia ex natura sua antecedunt formā, ideo possunt saltem in esse remisso præcedere talem formā, & cōsequenter ēt possunt manere sine illa, quæ uerò formā consequuntur, non possunt esse nisi, uel intrinsece ab illa manent, vel ab agente habente talē formā actualiter pendeāt. Addere præterea possumus aliam rōnem generalem, quod qualitates unius speciei nunquam pēdent in conseruari a qualitatibus eiusdem speciei, propter rōnem superius factam de causis vniuocis. Et ideo valde probabile est lumen, & lucem Solis specie differre. Qualitas autem quæ aliquando fit ab alia superiori, & specie distincta, talis interdum est, vt, per se loquēdo, fieri possit ab alia eiusdem speciei. Et tunc licet interdum fiat a superiori qualitate, non pendet ab illa in conseruari. Quia cum ex natura sua non petat dimanationem ab illa superiori causa, ut fit non est cur ab illa pendeat in conseruari, licet ab illa fiat, iuxta doctrinam datā in sect. 1. explicando rōnem dubitandi. Et hinc est quod calor, licet fiat per actionem Solis, conseruetur sine actione eius, quia, natus est fieri ab alio calore. Quando verò qualitas talis est, vt in extraneo subiecto nunquā possit naturaliter fieri, nisi à superiori qualitate connaturali modo existente in superiori agente, tunc signum est, pendere ab agente in conseruari, quia sicut absolute indiget illa emanatione, vt fit, ita similem influxum requirit, vt in esse permaneat: & ideo lumen in aere non conseruatur sine præsentia Solis, vel alterius, quod in natura lucis cum Sole conueniat. Et hanc rationem, licet sub alijs uerbis, indicauit Caietanus defendens rationem D. Thom. 1. p. q. 104. art. 1. dubio vltimo, & applicari potest ad omnes effectus tam substātialēs, quam accidentales.

Dubium primum incidens.

XVIII. Sed adhuc supersunt duę difficultates. Prior est, quia oīs qualitas pendet ab aliquo agente proximo in fieri, & cōseruari: unde ēt in calore cessāte actione ignis, adhibet Deus aliam actionē, qua se solo conseruat talem calorem, vt supra diximus, quæ actio talis est, vt æquiualeat actioni, quam habebat ignis cū communi concursu Dei: unde per se esset sufficiens illa actio ad producendum illum calorem, si non esset productus, quia per illam solam dat Deus esse tali calori, tanquam sufficiens causa illius esse. Quotiescunq; ergo cessat actio proximæ causæ, effectus conseruari non potest, nisi supplente Deo actiuitatem talis causæ: ergo, uel oīs effectus pendet in conseruari à sua causa proxima, uel nullus, quia si in omni causa proxima Deus velit supplere absentiam eius, nunquam effectus pendebit in conseruari à tali causa. Vel denique reddenda est ratio, cur Deus in quibusdam effectibus ita se habet, vt cessantibus causis proximis ipse cōtinet (ut ita dicam) conseruationem eorum, in alijs verò nō item. Vel cur hoc postulet natura rei, ut unus effectus pendere dicatur à sua causa proxima in conseruari, & non alius.

Ad hanc difficultatem responderi potest negando, ad conseruandū sine igne calorem productum ab igne, tantam efficacitatem adhibere Deum, quātā sufficeret ad producendum calorem sine igne, si a principio adhiberetur, sed eā solum vim quā Deus adhibet concurrendum cū igne, sufficere postea ad conseruandū calorem per ignem productū. Et quia similis efficacia non sufficeret ad conseruandū sine Sole lumen productum à Sole, ideo optima ratio redditur cur remoto igne Deus continuet (ut sic dicam) concursum conseruatiuum caloris; remoto autem Sole non continuet concursum conseruatiuum luminis. Nā, si remoto proximo agente necessarium semper esset Deum maiorem uim adhibere non posset ratio reddi, cur illa maior actiuitas debita sit effectui, uel certe cur potius magis uni quam alteri debeatur. Sicut rectè intelligimus cur anima rōnalis conseruetur à Deo separata à corpore: non autem anima equi, quia nimirum eadem actiuitas Dei, quæ sufficit ad conseruandam animam rationalem unitam corpori, sufficit ad conseruandam separatam: quod non ita est in anima equi. At uerò, si ad conseruandum animam rationalē extra corpus, necessarium esset, Deum adhibere maiorem concursum, quo suppleret carentiam coniuncti corporis, non posset ratio reddi, cur talis maior concursus debitus esset animæ rationali, uel cur non ēt esset debitus animæ equi: nam ēt illam posset Deus conseruare extra corpus adhibendo maiorem cōcursum. XIX.

Hæc uerò responsio, nec fumit uerum fundamentum, neq; ēt ex illo satisfacit. Primū. n. impossibile uidetur, quod Deus sola sua uirtute conseruet formā in materia, siue ille sit calor, siue quæcunq; alia materialis, & tā quod ibi non intercedat dependentia, seu actio totalis per se sufficiens ad dādum esse tali formæ, si à principio, & cæteris partibus esset in talem materiam inducenda. Nam ut ostensum est, actio conseruatiua non est per se distincta à productiua, sed illa actio in rōne conseruationis est totalis, & integra, & à uirtute sufficienti: ergo est per se sufficiens ad productionē illius formę, si nō supponeretur producta. Itē, quia calor, v. g. non pōt habere, uel retinere esse, nisi datū ab intrinseca causa sufficiente ad dandū tale esse, & ut sic operāte. Et quo ad hoc eadem est rō de primo instāte in quo recipitur esse, & de quocunq; alio in quo conseruatur, ut patet ex discursu facto sect. 1. Sed quamdiu forma conseruatur, retinet totū suū esse: ergo recipit illud ab aliqua causa, ut per sufficiēte ad dandū tale esse. recipit aūt illud pro eo instante à solo Deo in rōne efficientis: nā supponimus a solo illo effectiuè conseruari: ergo agit tūc Deus, ut causa per se sufficiēs, & totalis, non iam solū in genere causę primæ, sicut quando concurrebat cum igne calefaciēte, sed simpliciter in genere causæ efficientis ēt proximæ: ergo maiorē efficacitatē adhibet ad talē conseruationem quam ad productionem, quæ fiebat medio igne. XX.

Adde quod prior consensus, & actio, saltem in productione totius caloris fiebat successiue; cōseruatio aūt tota simul perseuerat per modum indiuisibilis actionis, fit ergo alio modo, & ex maiori efficacitate. Deniq; si in calore admitteremus conseruari à Deo solo sine maiori concursu, quam adhibebat cū igne, cur non posset lumen eodem modo conseruari in absentia solis per æqualem cōcursum? vel si potest, cur non est hoc ei debitum, sicut calori? eadem ergo restat difficultas ēt admisso altero principio. Et ratio quæ in ea sententia reddita fuerit, habebit locum, XXI.

locum, etiam si supponamus (quo verum est) Deum A conseruare vnamquamq. rem per integram, & totalem actiuitatem eius, sensu exposito, quando illam se solo conseruat.

XXII. Ratio ergo differentiæ, quę in illa difficultate postulatur, sumenda est ex principio posito sect. 1. qđ interdum effectus manat à sua causa ratione sui esse absolute, ac præcise considerati: aliquando vero solum ratione talis fieri quod tamen fieri non est adæquatum tali esse, vel simpliciter, uel secundum ordinem connaturalem. Quando ergo effectus manat à causa secunda priori modo, tunc non postulat cō seruari à Deo in absentia suæ causæ. Quando verò manat posteriori modo, debetur illi conseruatio ratione ipsius esse iam recepti: quia cum tale esse per se non dicat ordinem ad aliam causam, cōnaturaliter postulat conseruari à quacunque, etiā a prima: ad quam spectat conseruare quicquid factum est iuxta modum connaturalem. Secus vero est quando ordo ad causam proximam est omnino per se ex vitali esse: nam tunc immutare illum ordinem non esset connaturale, nec posset esse debitū rei habenti tali esse. Vnde calor (& idem est de quauis simili forma) nō postulat fieri, & recipere esse ab alio calore, aut alio simili agēte proximo, ratione sui esse præcise cōsiderati: quia nulla forma, quæ per se fieri potest ab agente uniuoco, dicit per se dependētiam ab alio ex ui sui esse, vt supra etiam probatum est; sed solum quoad fieri interoedit hæc depēdentia ex ordine naturalium causarum, qui non extenditur ad omnium rerum conseruationem. Et ideo calor de se indifferens est, ut conseruetur à quocunque agente vniuersali: estque hoc ei debitum ex ui sui esse, postquam illud semel recepit. Lumen aūt talis est forma, quæ ex vi sui esse postulat dimanationē a luce, vt sibi cōnaturali, vnde non potest ab uniuoco agente produci: & ideo absque vlla dimanatione non est ei debitum naturaliter, ut à soli superiori causa conseruetur. Et in omni alia simili qualitate dependente in conseruari ab agente proximo, inuenietur aliqua naturalis proprietas, ex qua coniectare licet, talem formam ex ui sui esse postulare dimanationem a tali causa proxima, ut supra declaratum est, & maxime patet in actibus uitalibus. Et in omni forma materiali (ut per hoc respondeamus ad quoddam exemplū in contrariū supra positū) talis modus entitatis inuenitur, ut ex natura sua postulet efficientē causam, ut operantem ex præsupposito subiecto, & ideo nō postulat cōseruari à Deo extra subiectū. Quod secus accidit in anima rōnali, quæ ad recipiēdū esse nō postulat actione ex subiecto: & ideo separatio a corpore nō obstat quo minus naturaliter postulet conseruari: nō est ergo illud exēplū simile, & ita uidetur satisfactum toti difficultati propositæ.

Aliud dubium notandum.

XXIII. SEcunda difficultas est, an inter dependentiā effectus in fieri tantū, vel in conseruari simpliciter detur depēdētia quędā media, secūdū quā forma manet quidem aliquandiu cessante actione agentis, paulatim tñ deficit, ac tandem omnino perit si actio agentis non iteretur. Nam D. Tho. citatis locis ita uidetur sentire de formis accidentalib. quæ disponunt ad formas substantiales, & antequā perueniant ad gradū perfectū, in quo suis formis cō iunguntur, actio agentis desistit: [Nā tunc (ait D. Tho.) manet qualitas aliquandiu, sed non semper sicut patet in aqua calefacta, q̄ redit ad suā naturā.] Et rationem reddit iuxta principia supra declarata, quia huiusmodi forma accidentalis conseruatur ratione formæ substantialis: si ergo actio perueniat vsque ad formæ substantialis productionem dispositio conseruabitur simpliciter, ac semper: si uero manent actio inchoata tantum, conseruari poterit dispositio aliquādiu, non tamen semper. Secundum exemplum esse potest de habitibus, qui non ita pendent in conseruari ad actibus, ut statim pereant cessante in actu: iuxta aliquorum uero opinionē ita pē dent, vt per solam cessationem ab actibus paulatim minuantur, & si magna sit, omnino corrumpantur. Tertium, & mihi difficilius exemplū est de impetu impresso lapidi sursum proiecto, nō enim statim, ac cessat actiuitas proijcientis esse desinit, ut per se constat nam ad hoc imprimitur, ut maneat aliquandiu post contractum impellentis: & tamē postea paulatim per sese desinit esse absque ulla actione cōtrarij agentis, ac tandem consumitur.

B Nihilominus hic modus dependentiæ mihi est ad intelligēdum difficillimus: quia cessante actione agentis cessat dependentia effectus ab ipso, quia actio, & dependētia idē sunt, solūq; differunt in respectibus cōnotatis, vt sæpe dictū est: ergo si ablata dependentia adhuc res facta manet in suo esse, uel per vnū instans, quantū est ex ui carētiæ talis dependētiæ, perpetuo manebit, si aliunde nō destruatur. Patet consequentia, quia non est maior rō de uno instāte, quā de quolibet tempore. Quod secundo ita declaro, nam si cessante actione agentis forma facta aliquandiu conseruatur: ergo pro illo tēpore iā illa forma nō recipit esse ab illo agente à quo facta fuerat. ergo necesse est, ut conseruetur illo tempore per aliā actionē superioris agentis per se sufficietem ad C influendum illud esse iuxta nuper dicta in proxima difficultate: ergo ex ui illius actionis, per se loquendo, quocunq. tēpore conseruabitur, nec potest reddi rō cur illa actio superioris agentis, per sese cessare debeat. Tertio, ētsi quis fingat illā aliā actionē conseruatiuam, per se loquendo, cessare debuisse, nulla rō reddi pōt cur debeat cessare per partes, seu paulatim, quia hoc nihil aliud est quem formā illā successiue corrūpi: huius aūt successionis nulla causa naturalis reddi pōt. Nā sicut forma non fit successiue quoad intensionem, nisi quādo fit ab uno cōtrario cū resistentia alterius, ita nō desinit successiue, nisi quando corrūpitur p actionē cōtrarij agētis ipsa resistente: quādo verò corrūpitur per cessationē cau- D sæ agentis, desinit pro rōne talis cessationis; si ergo agens oīno cessauit à sua actione circa totā formam & oēs gradus eius, qui pōt successiue desinere? aut cur unus gradus prius desinet, quā alius, cum actio agentis ęque in omnibus cessauerit? Quod si aliqua successio est futura, deberent prius desinere priores gradus, quia prius desierat actio agentis circa illos, si successiue eos produxerat; id autem fieri non potest cum priores sint fundamentum posteriorum.

Hæ igitur rationes uidentur conuincere nō esse medium inter causam in fieri tantum, uel omnino in esse; nā si causa est talis, ut cessante illius actione effectus non possit, nec per momentum subsistere, illa est propria causa effectus in esse, & conserua- E ri; si autem causa est talis, ut cessāte actione effectus possit per momentum subsistere, potest, & semper, quantū est ex ui talis causæ; & ideo illa solū est causa ipsius fieri. Atque ita distinguuntur illa duo mēbra per immediatam oppositionem contradictionē in qua non potest medium inueniri. XXIV. XXV.

XXVI. Calor relictus i aq a pōst ignis actionem a quo corru- patur.

Ex exemplis aūt in contrarium adductis duo prima facillima sunt. Calor.n. in aqua cessante actione ignis, corrumpitur per actionem positiuam à suo contrario ipso renitente, & ideo paulatim perit. Si aūt fingeremus, uel in aqua impediri naturalē dimanationē frigoris à forma eius, uel calorē, ut sex, v. g. produci in subiecto neutro, à quo nulla esset actio cōtraria, cessante actione ignis, tūc ille calor semper maneret in eodem subiecto, neq. ex se desineret esse: nā licet sit dispositio imperfecta ad formam ignis tñ quia simpliciter nō pendet ad ea in conseruari, posset

Habitus an minuatur per cessatione actus. possset ita semper manere, si aliunde non corrumperetur. Secundum etiam exemplum assumit falsum nam per solam cessationem actus per se non corrũpitur, nec diminuitur habitus, sed solum à causis cõtrarijs, quæ ea occasione interueniunt, vt D. Tho. declarauit, 1. 2. qu. 54. art. 3. vbi in solutione ad primum declarat, nõ aliter desinere calorem per cessationem calefacientis, & tacite exponit, quod ex prima parte citauimus.

XXVII. Quæ sit causa diminutionis impetus in proiectis. Tertium exemplum est sane difficile: nam experientia ipsa videtur docere impulsum illum paulatim minui, quia inde prouenit, ut motus proiecti paulatim et remittatur, & lãgueat. Aliunde uero nõ apparet actio agentis cõtrarij, à quo corrumpatur. Aut enim illud esset intrinseca forma aut grauitas proiecti, & hoc non, quia nec grauitas est actiua alterius qualitatis, neque ipsa intenditur per emanationem, sicut frigus in aqua, quia grauitas non fuerat remissa per impressionem impetus. Vel remitteretur à medio resistente, & in contrarium impellẽte: & hoc etiam dici non potest, tum, quia prius quã proiectum incipiat in contrarium impelli, incipit impetus remitti; tum etiam, quia si unus impetus non corrumperetur, nisi à contrario, non posset lapis à se obijcere omnem impetum: necesse est ergo, ut per puram priuationem auferatur. Quare multi negant, quod hæc difficultas supponit scilicet impetum esse qualitatem impressam proiecto sed solum contactum proijcientis, quasi continuatum per partes medij, prout Aristoteles docuisse videtur in fine Physicorum. Nec desunt alij, qui putent ipsammet proiecti grauitatem esse instrumẽtum, quo proijciens utitur medio contactu ad impellendum quo vult. Sed mihi hæc etiam incerta sunt, quia uix intelligo motum illum sine impressa qualitate, prout iam docent frequentius Philosophi. De modo autem corruptionis illius qualitatis ipsimet Philosophi, qui illam ponunt, nihil dicunt, neque ego inuenio, quod mihi satisfaciat. Solum dicere possumus, quamuis impetus non corrumpatur per propriam actionem contrarij; tamen desinere ad modum earum qualitatum quæ sic corrumpuntur quia desinit resistente, seu remitente contrario. Itaq. quia illa qualitas est in subiecto contrario, & resistẽte actiuitati eius, propter quam solam illa qualitas imprimitur per modum instrumenti, ideo non postulat semper ibi conseruari, & quia alias subiectũ semper illi resistit, & actioni eius, natura talis rei postulat, ut paulatim ab eius cõseruatione cesset. Tamen hoc non est propter depẽdentiam mediam à suo agente, sed propter peculiarem naturam, & institutum talis qualitatis.

DISPVTATIO XXII.

De prima causa, & alia eius actione, qua est cooperatio, seu concursus cum causis secundis.

DE concursu primæ causæ cum secũdis ad actiones earum, pauca inueniuntur ab Aristotele alijsue Philosophis dicta, à Theologis uero res hæc copiose disputatur. Et quantũ potest ratione naturali cognosci propria est huius loci. In qua re primo uidendũ est, quæ sit necessitas huius concursus: deinde quid sit, postea quomodo ad actionem causæ secundæ comparetur, ac tandem videbimus an causæ secũdæ uel creatæ habeant inter se huiusmodi subordinatiõé, uel ad solum Deum.

SECTIO I.

An possit sufficienter probari ratione naturali Deum per se ac immediate operari in actionibus omnium creaturarum.

DIxi in titulo, [per se immediate,] quia ex dictis disp. præced. cõstãs est, & certũ, saltẽ remote, & per accidens diuinum influxum necessarium esse ad actionẽ cuiuslibet causæ creatæ, quia saltem necesse est, ut Deus conseruet in esse creaturam, quę aliquid operatur; qui autẽ dat esse, dat etiã operationem, saltem remote, & per accidens. I.

Prima sententia negans proponitur, & suadetur.

NOn defuerũt ergo Theologi, qui negauerint Deum per se, & immediate concurrere ad actiones secundarum causarum. Cuius erroris præcipuus defensor censetur Durand. in 2. dist. 1. q. 5. & dist. 37. q. 1. quamquam illa sententia antiquior fuerit: illam refer unt Albert. Henric. & alij. Imo D. Aug. 5. Genes. ad liter. c. 20. his uerbis: [Sũt qui arbitrantur tantũmodo mundum ipsum factũ à Deo, cætera iam fieri ab ipso mũdo, sicut ille ordinauit, & iussit, Deũ autẽ ipsum nihil operari.] Fundamentum est, quia nulla sufficiente ratione fundari potest necessitas huius cooperationis, & ideo asserenda non est, quia Deus non adhibet superuacaneum, ac minimẽ necessarium concursum. Antecedens probatur primo, quia causæ secundæ non sunt instrumenta, sed principales causæ: nam uirtute propria, & non per extrinsecam aliquam motionẽ operãtur, unde interdum vniuocæ sunt, & effectus faciunt sibi similes: quãdo uero sunt æquiuocæ, sũt perfectiores, & nobiliores causæ: ergo operantur sufficiente uirtute: ergo non indigent auxilio superioris causæ. Patet consequentia, quia ad effectum producendum sufficit uirtus æqualis illi, aut certe nobilior. II.

Rationes prædictæ sententiæ. Prima.

III. Secunda. Secundo potuit Deus efficere creaturã operantẽ effectũ sibi proportionatum sine ope alterius: cur n. hoc repugnat? Nulla sane apparet repugnãtia aut contradictio: neq. est contra diuinã perfectionem aut potentiam, sed potius indicat magis potẽtiam Dei. Nam, sicut diuinæ potentiæ fuit nõ solũ efficere creaturas, sed etiã illis cõicare similem efficiẽdi modum, ita magis ostenderetur eadem potẽtia Dei, si suis creaturis possit hanc uirtutem agendi cõpletam, & oĩno integram cõicare: huiusmodi autẽ erit si alterius ope ad agẽdum nõ indigeat. Quod si hoc Deus põt facere, unde constat nõ iam fecisse? Aut si faceret, quo alio modo faceret, quam dando creaturæ virtutem æqualem uel maiorem, quam ad effectum necessaria sit? hoc autem iam fecit.

IV. Tertia. Tertio fieri non põt, ut duo agentia immediatẽ concurrant ad eandem actionẽ, nisi utrumq. eorũ imperfectũ sit, & tm̃ partiale, quod de Deo non est dicendum: ergo non concurrit cũ creatura immediate ad actionem eius. Maior patet, quia uel una ex illis causis agit per aliã, uel neutra. Si primũ sequitur eã, quæ per aliam agit, non agere immediate, sed solum mediante alia, cumq. non possit dici creatura agere per Deum, aget Deus per creaturã, & ita frequenter loqui solemus Deum, s. operari per causas secundas, seu medijs causis secundis. Cuius locutionis optimus sensus est Deum dedisse causis secundis uirtutẽ operandi, & conseruare illas, easq. ueluti constituisse, ut uice sui operentur. Si aũt dicatur secundum, nempe neutrã ex his causis, s. nec primam, nec secundam, per alteram operari, plane sequitur utramquẽ esse imperfectam:

tum quia vtraque solum ageret, ut causa partialis, tum etiam quia sine subordinatione, & quasi fortuito conuenient ad agendum.

V. Quarta. Quarto, quia de aliquibus rebus creatis necesse est fateri non esse à Deo immediate: ergo pari ratione idem dicendum esset de omnibus, quæ à causis secundis principali virtute operantibus procedūt. Consequentia tenet à paritate rationis, & antecedens probatur, primo in omni actione creaturæ, quatenus actio est, ut est, v.g. calefactio ignis: nam licet demus calorem, ut calorem, esse immediate à Deo, tamen de calefactione ignis, vt sic, id dici non potest, quia apertam inuoluit repugnantiam. Nam actio, uel talis actio, vt sic, nempe calefactio ignis, dicit essentialem habitudinem ad hoc agens, nempe ignem: ergo impossibile est illam actionem quatenus talis est, esse à Deo immediate: & tamen illa actio est aliquid in rerum natura distinctum à calore: ergo. Secundo, hoc speciali ratione dicendum uidetur de actionibus liberis, quia, si illæ essent immediate à causa prima, non possent esse liberæ ipsi causæ secundæ, quia, & causa prima, cum sit potentior, secum ferret secundam, quo uellet, & secunda non haberet in manu, & potestate sua influxū causæ primæ, ut posset operari cū vellet. Tertio, est specialissima ratio de actionibus liberis peccaminosis: nam indecorum est illas attribuere primæ causæ, ut per se, & immediate operanti. Quartū exemplum afferre possumus de effectibus, seu causalitatib. aliarum causarū: illæ enim non sunt à Deo immediate, vt à prima causa, ut cōstat, quia illi causandi modi præsertim formalis, & materialis nō possūt à prima causa exerceri: si ergo materia, & forma in suo genere sufficientes sunt ad suam propriam causalitatem, cur non erit in suo quælibet causa efficiens?

Vera sententia.

VI. SEcunda sententia est, Deum per se, & immediate agere in oī actione creaturæ, atq. hunc influxum eius simpliciter necessarium, ut creatura aliquid efficiat. Et hæc est uera sententia, quæ fusius est à nobis explicanda, & confirmanda.

VII. Primum itaq. dicimus tā esse certum, Deum influere immediate, ac per se in oēm actionem creaturæ ut id negare erroneum sit in fide. Probatur primo ex cōmuni cōsensu Scholasticorū, qui ita sentiunt de hac veritate, ut de Catholico dogmate, ut patet ex D.Th. 1.p.q.105.a.5.& in 1.2.q.109.& 3. contra Gentes, c.70. Caiet. & Ferrar. ibi Capr. in 2. dist. 1.q.2.art.3. ad argumenta contra secundā conclusionem, Alex. 1.p.q.9.memb.2.ad 2. Albert in 2.d.35.ar.7. vbi sic inquit, [Alia opinio fere recessit ab aula, & à multis modernorū reputatur hæretica.] Itē Greg. ibi q.1.a.3. Scot. 2.d.1.& 37.q.unica, Bonau. dist. 37.a.1.q.1. vbi ait hanc sententiam absq. omni ambiguitate esse tenendā, idē in 1.d.45.a.2.q.2. Heru. tractat. de æternitate mūdi q.1. Secundo idem probari potest ex cōi consensu Sāctorum, qui hanc ueritatē docent, ut in diuinis Scripturis cōtentam, quos, quia hoc non est nostri muneris, breuiter indicabo. August. ergo cū contrarium opinantes retulisset loco supra citato, subdit; [Cōtra quos profertur illa sniā Domini, Pater meus vsq. modo operatur. (Et infra) Deinde quia non solum magna & præcipua uerum ētiā ista terrena, & extrema ipse operatur, ita dicit Apostolus: Tu nudum granum seminas, Deus aūt dat illi corpus sicut vult, & vnicuiq. semini propriū corpus.] Idem late probat idē Aug. in epist. 146. ad Consentiū ubi alia testimonia Scripturæ adducit, ut illud: [Priusquam te formarē in vtero, noui te. (Iere. 1. & illud) Si fœnum agri, q. hodie est, & cras in clibanū mittit, Deus sic vestit.] Luce 12. Idem Aug. lib. 4. Genes. ad lit. c. 12. vbi adducit illud Actor. 17. [In ipso uiuimus, mouemur,] & lib. 9. cap. 15. adducit illud 1. Corint [Neq. qui plantat est aliquid, neq. qui rigat sed qui incremētum dat Deus.] Prosper. senten. 281. Idem Greg. 16. lib. Moral. c. 18. [Omnia (inquit) quæ creata sunt, p se nec subsistere præualent, nec moueri, sed in tātū subsistunt, in quantū, ut esse debeant acceperunt, in tantū mouētur, in quantū occulto inst inctu disponūtur.] Et reliqui Patres ubicūq. tractēt de diuina prouidentia hanc ueritatem, ut certissimā supponunt.

Ioā. 5. vbi lege eūlem aug trac 1. in Cyrill & Chrys & Naz a 1. quos ibi refert Toler. Similia testimonia sunt Iob. 10. 2. Ma-

cha. 1. Psal 144. & 146.

VIII. Secundo dicēdum est, ueritatem hanc sufficiēter probari posse naturali ratione. Et primo videtur euidenter inferri ex dictis de conseruatione, ut hæc etiam ratione fere tam certū in fide habeatur, Deū immediate efficere oīa, sicut, & conseruare. Prima illatio probatur primo, quia si nō omnia à Deo immediate fiunt, ergo neq. conseruantur immediate, quia ita res se habet ad esse, sicut ad fieri. Neque. n. esse rei magis potest pēdere à causa adæquata, postquam factum est, quam cū fiebat. Item, quia si causa pēdet à Deo in esse: ergo, & effectus, quia vtrūq. est ens per participationem: ergo sicut causa pēdet in instanti quo agit, ita effectus in instāte quo fit, quia etiam in eo instante utrumq. est ens per participationem: ergo oīs effectus causæ secundæ pēdet à Deo in fieri, & cōsequenter causa secūda nihil potest facere sine concursu Dei. Tandem quia alias sequitur, quod interdum neq mediate res pēdeat in conseruari à Deo: nam si calor ab igne productus, à Deo solum pendet mediante igne producente, cessante ignis actione iā nullo modo pendebit. Respōdebit fortasse Durand. effectus causatū secundarū, quamdiu ab eis fiunt, vel conseruantur, tantū fieri, vel cōseruari mediate à Deo: cessante vero actione causæ secundæ, tunc Deum solum immediate conseruare effectū, etsi à sola causa secunda immediate productus sit, quia nulla res creata potest, vel habere, uel retinere esse sine aliqua efficiente causa: & ideo quamdiu causa secūda immediate efficit illa sufficit, cessante vero illa, ut res permaneat in esse, necessarium est, ut Deus efficiat conseruando, sicut nos etiam dicimus cessante causa secunda, primam adhibere maiorem vim, & efficacitatem.

IX. Sed in primis, iuxta hāc responsionem veritas supra demonstrata de conseruatione Dei limitatur ad conseruationē immediatā, vel ad mediatam: quod est alienum ab omni sana doctrina. Alias cū Deus dicitur creator omniū, limitari posset, quod sit mediate vel immediate. Deinde supposita illa sentētia nō dicitur cōsequenter cessante actione ignis, Deū incipere conseruare calorem: tum quia si calor non pēdet in operari à Deo, cur debet depēdere in esse? tum etiam, quia calor productus nō pendet in suo esse à calore producente ratione ipsius esse, sed ratione talis fieri, ut supra declaratum, & probatū est ergo quamuis cesset actio ignis calefacientis, nō est cur sit necessaria actio superioris causæ, vt cōseruetur illud esse. Maximē, quia iuxta illā sentētiā calor vt sit absolute, & simpliciter nō pēdet essentialiter à Deo, sed ad summum remote, & per accidens: necessitas aūt actionis conseruatiuæ oritur ex intrinseca, & absoluta dependentia, quam res habet a tali causa ut habeat esse, sicut supra explicatum est.

X. Atque hinc probatur secūdo prima illatio, quia si Deus nō influit immediate in oēm actionē creaturæ: ergo ipsa actio creata vt sit, nō postulat per se, & essentialiter influxum Dei: cum tamen ipsa etiā sit aliqua participatio entis, ergo nulla est ratio, cur forma, quæ per talem actionem fit, postulet ad sui conseruationem actualem influxum primæ causæ, quia neq; hoc postulat ratione sui fieri iuxta illam sententiā, cū ipsum fieri non sit immediate à Deo: nec ratione sui esse, quia maximè ex eo, qd est esse participatum: sed hæc ratio non censetur sufficiens

in ipsa

in ipsa actione iuxta illam sententiam: ergo neque in forma, seu termino actionis erit sufficiens.

Tertio potest eadem deductio ita fieri, quia entia creata non minus pendēt à Deo in quantum agentia, quam in quantum entia, quia non minus sunt subordinata Deo vna ratione, quã alia, & sicut sũt entia per participationem, ita etiam sunt agẽtia, sed quatenus entia sunt, sunt omnino depẽdẽtia à Deo intrinsece, & essentialiter: ergo similiter pendent quatenus sunt agentia: ergo dum agunt, non solum pendent, quia in esse conseruantur à Deo, sed etiam quia in ipsomet agere per se, & immediate requirũt influxum Dei. Et hoc est quod Arist. aliquando ait, in agentibus per se subordinatis inferius non posse agere sine influxu superioris, lib. 2. Met. c. 2. 7. Phys. c. & lib. 8. cap. 5.

XII. Quartò potest eadem argumentatio à conseruatione ad cooperationem confirmari proportionali ratione: nam sicut Deus potest rem creatã suo esse priuare per solam negationem actionis, ita põt rem creatam sua naturali actione priuare per solam negationem concursus: ergo sicut ex priori potestate euidenter colligitur immediata dependentia in esse, ita ex posteriori colligitur immediata dependentia in ipsa actione. Antecedens (vt verum fatear) nõ est euidens aliquo naturali experimento. Ex supernaturalibus autem effectibus satis est euidens: priuauit enim Deus ignem Babylonicum sua actione nullo extrinsecus obiecto impedimento: ergo id facit per subtractionem concursus: quo. n. alio modo fieri potuisset? Et hoc significatur Sapien. 11. cũ dicitur, ignem oblitũ fuisse virtutis suæ: quia nimirũ eam sine Deo exercere nõ poterat. Estq; hoc per se valde consentaneũ diuinæ potẽtiæ, ut in manu sua habeat actiones oĩum, sicut habet omnium esse.

XIII. Quinta ratio valde probabilis est, quia causa secunda nõ põt sese determinare ad effectum in indiuiduo, & in particulari, quia eius facultas sẽper est indifferens ad plura indiuidua & à subiecto, & circunstantijs non satis determinatur: ergo necessaria est cooperatio primæ causæ, quę uolũtate sua potest eã determinare ad singularẽ effectũ. De cuius rationis fundamẽto uideri possunt superioris dicta disp. 5. dum de principio indiuiduationis ageretur.

XIV. Vltimo est optima rõ, quia hic modus agendi in oĩbus, & cum oĩbus agentibus pertinet ad amplitudinẽ diuinæ potentię, & ex parte Dei supponit perfectionem sine imperfectione ex parte verò creaturæ, siuè causam secundam, siue actionẽ, siue effectũ eius consideremus, quamuis imperfectionẽ dicat, tamen illa est imbibita in ipso conceptu creaturæ, seu entis participati, quatenus tale est, ut rõnes factę declarant. Et alioqui hoc modo intercedit perfecta, & essentialis subordinatio inter causam primam, & secundam, nihilq; est quod repugnet, ut patebit facile ex solutionibus argumentorum: ergo non est neganda Deo hæc generalis influentia. Vnde neque à Philosophis uidetur fuisse omnino ignorata, vt de Arist. mente in 3. rat. attingimus: & in li. de Causis qui uel Arist. vel Procli esse cẽsetur, uariæ sunt ꝓpositiones, quib. hæc ueritas significatur, qua in sequẽtib. tractabimus. Plato ẽt ob hanc rõnem causas secundas instrumẽta primæ appellauit, qđ ab eis concursu in agẽdo pẽdeãt, vt sumitur ex Damas. in suo Phil. c. 9. & Simpl. 2. Phy. tex. 29. & alijs. Refertur ẽt Trismegist. in Dial. Crater. dicens; [Deum ubiq. præsẽtẽ semper agere omnia,] & alia similia. Et Philo Alex. in lib. Quod mundus sit incor. dicẽs: [Deũ omnibus partibus mundi assistere cooperando.]

Soluuntur fundamenta primæ sententiæ.

XV. AD primum argumentum negatur antecedens, rationes enim factæ sufficienter declarãt necessitatem huius concursus. Neque propterea negamus agentia creata esse principalia in suo ordine, vt superius in diuisionibus causæ efficientis declaratum est. Non uerò sequitur, si causæ principales sint, esse etiã in agendo independentes, quia multo maior perfectio requiritur ad hoc posterius, quã ad illud prius, ut per se constat. Cum ergo dicitur ad agendũ sufficere uirtutẽ æqualẽ effectui: primũ respondere possumus sufficere in ratione causæ proximæ; non uero simpliciter. Deinde dicimus, sufficere cũ debita proportione, nam, sicut virtus ipsa est dependens, ita sufficit ad talem actionem, non tamẽ independenter, & ideo præter eam necesse est, ut influat prima causa, à qua oĩa essentialiter pẽdent. Sed inferet aliquis: Ergo quotiescunq. aliqua forma pẽdet à sua causa in cõseruari, pendet ẽt in operari. Respondetur, de hoc, dicendum esse in ultima sectione huius disputationis, nũc negatur consequẽtia, quia à causa creata non est dependentia tã essentialis, & quasi transcendentalis, sicut ab increata.

Ad secundum respondetur inuoluere repugnantiam quod creatura sit potens ad agendum indepẽdenter à creatore, tam ex parte ipsius causæ creatæ quæ necessario habet vim agendi commensuratam & proportionatam suo esse, quam ex parte effectus, vel actionis ab illa manantis; nam, cũ illa sint entia per participationem, essentialiter pendent à primo ente. Quapropter sicut nõ spectat ad diuinã potentiã producere ens à se indepẽdẽs in esse, ita nec producere agens à se independens in agendo: imo utrũque æque repugnat diuinæ perfectioni, & imperfectioni creaturæ, ut satis declaratum est. XVI.

Quomodo Deus immediate concurrat.

TErtium argumentum totum est de loquendi modo potius, quam de re. Et inprimis in eo inquiritur, an dicendus sit Deus immediate agere ad actionem causæ secunda. Et quidem ex dictis plane constat necessario fatendum esse Deum aliquo modo immediate influere, atque mediate etiam aliquo modo. Agit enim mediate, quatenus causæ secundæ proxime agenti dat, & conseruat uirtutem agendi. Et hoc modo est uerum agere per illam, & ad hoc illam creasse, ut munus agendi cũ ea communicaret. Immediate autem agit, quia etiam ipsa prima causa per sese, & virtutem suam influit in talẽ actionẽ, seu effectum. Quia uerò mediatus, & immediatus influxus videntur quandam repugnatiã inter se inuoluere, ideo, quidam Theologi distinguũt de actione immediata immediatione virtutis, uel immediatione suppositi: & affirmãt Deum agere immediatione virtutis in omnibus actionibus creaturarũ, non tñ immediatione suppositi. Ita sentit Ferrar. 3. cõt. Gentes cap. 70. quem modum loquendi aliqui moderni Thomistæ imitantur. Et videtur fauere D. Thomas in illo cap. 70. nam respondens ad primam rationẽ in contrarium ait, non est inconueniens unam actionem procedere ab inferiori agente, & à Deo, & ab utroq. immediate, quia illud est [alio, & alio modo.] Ratio autem est quia repugnat duo operari immediate immediatione suppositi, sed causa secunda agit immediate immediatione suppositi: ergo prima in illa actione nõ agit immediate. Maior patet, quia agere immediate immediatione suppositi est quod inter suppositum agens, & effectum non intercedat aliquid suppositum. XVII.

Veruntamen hæc distinctio non est in præsenti materia necessaria, & modus ille loquendi probandus non est, quia rem nõ declarat, & ita est æquiuocus, ut erroneum sensum possit inducere. Nã in rebus creatis illa dicuntur agere immediatione virtutis, & non suppositi, quæ per uirtutem à se diffusam contingunt passum, uel effectum, non tamẽ per sup- XVIII.

positum suum, quod Deo attribuere nefas est. Simpliciter ergo dicēdum est, Deum agere cum omnibus agentibus creatis immediatione virtutis, & suppositi. Et quoniam in priori parte conuenimus: circa posteriorem est aduertendum, suppositum posse dici immediatum, vel in agendo, vel in existendo, seu in distantia locali. Vt verbi gratia, si vera esset opinio Scoti, Solem generare immediate aurum in terra, per suam formam substantialem ageret quidē immediatione suppositi, seu immediatione actionis ut sic dicam, quia ab illo supposito immediate prodiret actio: non tamen ageret immediatione suppositi in agendo, seu loco, quia longe distaret à suo effectu.

XIX. Deus ergo necessario agit, vbicunq; agit, immediatione suppositi locali, seu in esse, tū quia per immensitatem suam necessario est vbiq; præsens, tum ēt quia actio procedit per se, & immediate nō tantū à uirtute creata, quæ dici pōt quasi virtus diffusa à Deo: sed ēt à virtute increata, ꝙ est in ipsomet Deo: agens aūt quod sic operatur per uirtutem suam necessario ibi est præsens, ubi operatur. Vnde hac rōne dicitur Deus esse in oībus per essentiā, & per potētiā & ideo ēt ex actione Dei optime colligitur suppositi præsentia, vt supra dictum est.

XX. Rursus si sit sermo de immediatione suppositi in agendo, etiā Deus est suppositum immediate agens in actione creaturæ. Quod probo primo ex ratione nunc facta; nam illa actio non procedit immediate tantum à virtute diffusa à Deo, quæ est creata: nam hoc esset incidere in opinionem Durandi: procedit ergo immediate à virtute increata in existente ipsi Deo: ergo agit etiam immediatione suppositi. Patet consequentia, tum quia tunc suppositum dicitur immediate agere, ut principium quod: quando per uirtutem sibi inhærentē, ita agit, ut ab illa uirtute immediate procedat actio tāquam à principio quo, tum etiā quia diuinum suppositum est suamet uirtus: non ergo potest actio immediate prodire à virtute, quin immediate procedat à supposito, vt colligit D. Tho. in 1. dist. 37. quæst. 1. articul. 1. ad 4. Secundo inter Deum, & actionem, vt est ab ipso non mediat aliud suppositum: ergo est illa actio à Deo immediatione suppositi. Dices inter causam, primā & effectum mediate secundam. Respondetur formaliter, ac proprie loquendo, falsum esse antecedēs, quia aliud est causam secundam cooperari primæ, aliud est mediate inter primum, & effectum. Primum est verum, secundum autem falsum, considerando causam primam secundum hanc habitudinem, secundum quam per se influit in effectū, quia vt sic, illa actio, tam immediate, ac per se dicit habitudinem, seu dependentiam ad causam primam, sicut ad secundam.

XXI. Quocirca agere immediatè immediatione suppositi non excludit consortiū alterius suppositi agentis, alias si duæ lucernę idem lumen producant, neutra aget immediatione suppositi: imo nec causa secūda ita agit, quia non agit sine consortio diuini suppositi. Quod si dicas Deum agere, ut superiorem, & vniuersalem causam: creaturam vero, ut inferiorem & particularem, & per illam immediationem suppositi non excludi consortium cuiuslibet suppositi, sed illius quod sit, inferius, & subordinatum in agendo, quod videtur Ferrariensis intendere. Hoc est in rigore falsum (quamuis forte in æquiuoco laberemus) quia esse immediatū suppositum in agendo, non excludit subordinationē, & subiectionem alterius, sed mediationē tantū in agendo. Imo hæc immediatio suppositi in agēdo sub vna ratione non excludit, quin sub alia possit mediate agere duob. modis ad actionem concurrendo, ut de hoc ipso cōcursu declarauit D. Tho. 1. p. q. 105. art. 1. Neque cōtra hoc quicquam obstāt verba citata ex 3. cōt. Gēt. nam cum ait D. Th. [Alio, & alio modo,] non intelligit immediationē suppositi, vel virtutis; sed actionem, ut à causa secunda, & dependēter, uel ut à prima, & independenter faciam.

XXII. Vnde etiam constat, quod licet Deus quatenus dat uirtutem agendi causæ secundæ, & conseruat illam, eamque ad agendum instituit, possit dici agere per illam, tamen quatenus immediate cooperatur creaturæ, non agit proprie per illam, sed per seipsum & per suam potentiam, ac uirtutem. Neque inde sequitur aliqua imperfectio earū, quæ in illo argumēto inferuntur ex eo, quod vtraq; causa, prima & secūda per seipsam immediate cōcurrat ad effectum. Primum enim inconueniens generale erat, quod talia agentia essent imperfecta. Negatur tamen sequela: sed illud solum imperfectum erit, quod extrinseca conditione, & natura, alterius ope indiget, quod proinde ab alio ꝓprie in agendo pēdet: aliud vero non erit imperfectum; nam vt recte dixit Diuus Thomas 3. cont. Gent. capit. 70. non ex insufficientia uirtutis, sed ex immensitate bonitatis ipsius prouenit, quod creaturæ communicauerit uim agēdi, & ideo non per se solum, sed cum illa uelit tales effectus producere.

XXIII. Aliud inconueniens erat, quod talia agentia essent partialia. Sed si intelligatur ex parte effectus, non sequitur, quia non fit pars effectus ab una causa, & pars ab alia, sed totus effectus à singulis suis generibus, ut D. Thomas supra notat. Si uerò intelligatur ex parte causæ, potest esse diuersitas quædam in modo loquendi: nā quidam concedūt sequelam, quia cōsiderando absolute integrā causalitatē effectiuam necessariā ad illū effectū, neutra illarū causarum totā illā adhibet, sed ex utriusque concursu consurgit integra causalitas: & ideo dicuntur partialiter concurrere ex parte causæ, quod non est imperfectio Deo, quia ut diximus, id nō ex insufficientia, sed ex ipsius bonitate. Alij uerò putēt negādam sequelam, quia cum illæ duæ causæ sint diuersorū ordinum, non proprie dicuntur componere unam causam totalem, sed unaquæq; est ca[...] integra in suo ordine. Qui modus loquēdi, quia, & cōmunior est, & aptior ad indicandam inęqualitatem, & subordinationem harum causarum, magis probandus uidetur.

XXIV. Tertium inconueniens erat, quod tales causæ sine subordinatione, & quasi fortuito conuenirēt ad agendum. Non tamen id sequitur; nam cum una sit pendens ab alia, non deest subordinatio. Imo interdum solet esse subordinatio cum aliquali mutua dependentia: pendet enim in agendo instrumentū præsertim coniunctum, a principali agente: ut calamus ab scriptore, tamen etiam ipse scriptor aliquo modo pendet à calamo, quatenus sine illo scribere non potest. Et potest illa dependētia uocari à priori quia est à principio mouente: hæc uerò à posteriori contraria ratione: semper autem id quod pendet ab alio à priori, est subordinatum illi. In præsenti ergo causa secunda pendent à prima à priori, & essentialiter, quia insufficiēs per se est ad aliquid agēdum sine illius ope: causa uerò prima propriè nō pēdet à secunda, neq; à priori, neq; à posteriori, quia licet secundum eum modum agendi quo se accommodat ad concurrendum cum causa prima, nō possit sola efficere talem effectū, tamen simpliciter est omnino independens, & potens ad efficiendum se sola omnem entitatem, quam efficit per causam secūdam. Est ergo inter has causas non solum subordinatio, sed etiam maximè essentialis, & perfectissima. Cum autem prima causa semper agat ex certa scientia, & uoluntate sua, & iuxta ordinem à se institutum, non potest dici fortuito conuenire, cum causa secunda ad agendū, sed summa prouidentia.

Quomo-

Quomodo Deus concurrat cum materiali, formali, à finali causa.

XXV. AD quartam rationem, negatur, quidquam esse in rebus, quod sit verum, ac reale ens, quod nõ sit immediate à Deo. Ad tria autem prima exempla, negandum est vllam actionem siue naturalem, siue liberam, bonam, aut malã, quatenus realis actio est, esse sine prima immediate concurrente: de quibus late dicendum est in sequentibus. At verò de quarto exemplo prolixam texit disputationem Fonseca 5. Metaph. q. 12. contendens Deum esse primã causã in oĩ genere, immediatè concurrentem cũ secũda ad affectũ, vel causalitatem eius. Sed vnum in hac re mihi videtur clarissimum, & nulla fere indigens discussione: aliud autem omnino non capio, quod Fonseca in tota illa quæstione intendisse videtur: — *Fonseca opinio.*

XXVI. Primum illud est: Deũ efficiendo immediate cõcurrere cum omnibus causis ad causalitates earum, Quo sensu non solum efficientes causæ secundæ, sed etiã materialis, & formalis, subordinantur Deo, & ab eo pendent non tantum in essendo, sed etiã in causando. Quod nihil aliud est, quam quod cũ materia causat, Deus non tantum concurrit conseruãdo materiam, sed etiam efficiendo ipsam causalitatem materiæ, quidquid illa sit, & efficiendo etiã effectum materiæ, dando effectiue illud esse quod materia dat materialiter: & idem est proportionaliter de forma, imo, & de fine, quatenus eius causalitas aliquid reale esse potest, ut infra videbimus. Et ratio per se constat ex dictis, quia quidquid reale est, necesse est, esse immediate ex efficientia Dei: ergo, & causalitates, & effecta omnium causarũ necessario sunt immediate ex efficientia Dei. Quo sensu recte intelligi potest de omni causa secunda quod dicitur in lib. de Caus. de prim. [Causa prima adiuuat secũdam super operationem suam.

XXVII. Aliud verò est quod Deus nõ solum, vt causa prima efficiens, sed ẽt, ut causa prima materialis, & vt causa prima formalis concurrat cum materia, & forma ad omnes causalitates earũ: ita ut illæ causalitates etiam, vt sunt à Deo, sint formaliter diuersæ ab effectiua. Omitto causalitatem formalem, & exemplarem: nam in eis est hoc probabile, ut infra suis locis exponam. In dicto ergo sensu loquitur dictus author, qui hoc exponit de materia, & forma, non quatenus cõponunt compositum: nam hoc modo tam clara est imperfectio, quam includunt, vt euidẽs sit illum causandi modũ non posse Deo formaliter tribui: sed de causalitatibus, quas materia, & forma inter se mutuo exercent, dum materia sustinet in esse formam à se dependentem, uel subiectum accidentia, & è conuerso forma continet materiam in esse: nam hæ causalitates per se, & absolute sumpta non includunt imperfectionem, propter quam non possint Deo formaliter conuenire.

XXVIII. Quod alijs rationibus confirmat, sed oẽs, præter ultimam, probãt solum nostrum primum assertum. Vltima verò est, quia Deus supplet se solo has causalitates materiæ, & formæ, ut patet in quantitate Eucharistiæ, & nos diximus posse Deũ conseruare materiam sine forma: non potest autem per solam causalitatem effectiuam supplere causalitates taliũ causarum: ergo dum supplet causalitatẽ materiæ in conseruatione quantitatis, retinet idem genus causalitatis: ergo etiã potest intra illud genus concurrere cũ materia ad talem causalitatẽ. Minorẽ, in qua est vis argumenti, probat quia causalitas unius generis nec formaliter, nec uirtualiter cõtinetur in alio genere. Et Deus ipse quamuis eminenter contineat omnes causalitates: non tamen potest in quantũ habet rationem unius causæ genus, seu rõnem alterius exercere. Item, quia vna causa non potest supplere uicẽ

A alterius, nisi exercendo officium, quod illa exercebat. Vlterius, quia si Deus sustineret accidentia sine materia, & non suppleret officiũ eius, daretur in rerũ natura effectus in actu sine causa in actu. Deinde, quia si Deus cõseruaret, v.g. forma cęli sine materia solo concursu efficienti, aut ille esset idem qui prior erat, & hoc esse non potest, tum quia per eundem concursum non potest, nisi idem fieri, tum ẽt, iam causalitas materiæ circa illam formam per nullam causalitatem suppleretur, aut est per nouũ concursum effectiuum, & hoc esse non potest, quia circa eundem effectum non potest noua efficientia addi antiquæ, aut concursus creatiuus creatiuo.

B Si quis tñ consideret, quæ supra de causalitate materiæ, & formæ diximus, statim intelliget huius sentẽtiæ difficultatẽ, atq. ab ea dissentiet, nõ solũ, quod noua sit, & præter recepta de Deo dogmata, sed etiã quod falsa sit, & debilibus nixa fundamentis. Primũ .n. nullus Theologorum, uel philosophorũ Deo tribuit secundũ proprietatem aliud causalitatis genus nisi efficiẽtis, finalis aut exẽplaris, ut patet ex ijs, q̃ D. Tho. tradit 1. p. q. 44. & quæ ibi tractantur. Dico autem [secundam proprietatẽ:] nam secundũ metaphoram tribuitur interdũ Deo quod sit quasi forma oĩum, & quod oĩa viuificet, uel ẽt, quod sustineat, & sit fundamentũ oĩum quo interdum uidetur loqui Dionysius qui frustra ad aliũ sensum detorquetur. Quod adeo uerum est, ut Theologi propter hãc causam negent, Verbum diuinũ exercere propriam aliquam causalitatem terminando humanitatẽ, quia, cum non possit esse effectiua, eo quod non sit cõmunis omnibus personis, euidenter existimarũt sequi nullã esse: nam quod non sit finalis, neq. exẽplaris, per se notum erat. Simile argumentum est, qd præter bonitatẽ, qua in Deus habet uim causandi finaliter, & ideas, per quas habet uim causandi exemplariter, non agnoscimus Deo aliam uim causandi ad extra, nisi omnipotentiam, quæ solum est potentia effectiua: siue illa potẽtia executiua ratione distincta à uoluñtate, & intellectu, siue altera illarum, siue omnes simul. Addere ergo Deo aliam vim causandi ad extra, sustinendo, v.g. formam præter efficientiam, inauditum est. Quod tamen in illa sententia consequenter loquendo necessario admittitur. — *XXIX. improbatur præmissa, opinio* — *Dion. 11. 1 & 10 de diuinis nominibus.*

D Præterea argumentor ratione, quia omnis causalitas materiæ, (& idem est de formæ causalitate) formaliter includit imperfectionem. Et ratio est, quia neq. in composito, neq. in forma causat materia aliquid, nisi media unione intrinseca, ac formali vnius ad aliam non tanquam per conditionem solum requisitam, sed tanquam per ipsam formalem causalitatem, ut supra probatum est: non potest aũt Deus per formalẽ unionem ita causare, ut per se est notũ: ergo nec potest concurrere per propriam, & formalem causalitatem illius generis; hoc aũt ipso, quod causalitas non sit per unionẽ, nõ est materialis, nec formalis, & ideo nulla ratione fieri potest, ut supra etiã diximus, q̃ materia causet formã sibi nõ vnitã. XXX.

E Tandẽ uix põt concipi ille modus causandi Dei ad extra absq. efficiẽtia, quia neq. in eff. ctu est aliquid respectu Dei præter entitatẽ eius: & actionem, neq. pendet à Deo, nisi media actione, neq. actio, ut actio dicit habitudinem, nisi ad efficiens, quamuis, ut ordinata ad talem terminũ, uel talem formam, possit respicere causam finalem, uel exemplarẽ: quid ergo est illa alia causalitas, quę dicitur sustentatio? Plane est quid fictum, & minime necessarium. Nã diuina causalitas in illis tribus modis amplissime continetur. Neque propterea quod oĩs causa det esse, oportet Deo formaliter tribuere modum cuiuslibet causæ alias, quia etiam materia, & forma dant esse composito, oporteret Deum dare illi esse intra idem genus causæ materialis, & formalis, quod absurdissimũ est. Ex hoc ergo, quod omnis causa det esse, so-

lum potest inferri Deum immediate dare illud esse, vel illo, vel altiori modo. Item ex eo, quod oĩs causa secunda pendeat a Deo non solum in esse, sed etiam in causare non sequitur, q̃d pendeat in eodem genere causæ, sed vel in illo, vel nobiliori, seu effectiuo.

XXXI. Fundamẽtum prædictæ opinionis diluitur. Ad vltimam ergo rationem in contrarium negatur minor: potest.n. Deus efficiendo supplere circa formam, sustentationem materiæ, seu subiecti. Ad primam probationem respondetur, Deum per uim agendi continere eminenter effectus aliarum causarum, & posse suo modo perfecto causare id, quod aliæ causant suis imperfectis modis absque illis, ubi non interuenit dependentia omnino essentialis, ut est inter cõpositum, & materiam, uel formam. Nec propterea dicimus Deum per eminentialem continentiã materiæ exercere causalitatem materiæ, sed supplere aliquid efficiendo, quod materia causaret se subiiciendo. Vnde ad secundam probationem respondetur, quod licet vna causa creata non possit supplere munus alterius, nisi intra idẽ genus, Deus tamen potest in alio, vbi non interuenit specialis repugnantia. Nec propterea datur effectus in actu sine causa in actu, sed mutuo genere causæ. Ad vltimam probationem respondetur, cum accidens conseruatur sine subiecto, id fieri per nouam efficientiam, non addendo illam antiquæ, sed commutando vnam in alteram. Vnde si forma cœli conseruaretur sine materia, id quidem fieret per influxũ ex suo genere creatiuum: prior autem non maneret, quia non erat proprie creatiuus, sed concreatiuus formæ, & aliquam conuenientiam habẽs cum eductiuo. An verò eodem modo philosophandum sit de materia conseruata sine forma, in superioribus late tractatum est.

SECTIO II.

Vtrum concursus causæ primæ cum secunda sit aliquid per modum principij, vel actionis.

I. Cum ostensum sit, concursum hunc de quo agimus esse à prima causa, uel conuenire illi, quatenus efficiens est, constat non posse aliud esse, quã actionẽ, uel principiũ actionis sub principio actionis cõprehẽdendo tã principiũ per se quã cõditionem omnem ad agendũ prærequisitam: nã præter hæc nihil reperitur in causa efficiente, ut efficiens est, quod rationem concursus habere possit. Supponimus enim neque ipsum suppositum agens, ut sic, esse concursum, neque etiam effectum, ut sic. Nam suppositum est, quasi primum principium agens: effectus uerò est ultimus terminus effectionis, concursus autem dicit aliquid per modum influxus, uel tendentiæ a supposito agente ad terminũ.

Prima sententia proponitur.

II. Tres igitur dicendi modi circa quæstionẽ hãc esse possunt. Primus est huiusmodi cõcursum esse aliquid per modum principij per se: Quod dupliciter potest intelligi: vno modo, quod tali principium sit in ipso Deo. Et hoc rectè explicatum, potest habere sensum uerũ; nos tamen nunc in eo non loquimur: Deus enim per uoluntatem suã cõcurrit cum creatura ad actionem eius. Vnde ipsamet Dei volitio potest in suo ordine dici concursus Dei cum creatura, qui ab aliquibus uocatur concursus ad intra: actus autem uoluntatis Dei est suo modo principium per se omnis actionis ad extra, principium (inquam) per se, vel ratione sui, uel ratione potẽtiæ executiuæ, quam applicat ad agendum, uel secundum rationem etiam secundum rationem, iuxta uarios modos sentiendi de potentia executiua Dei. Sic igitur cõcursus Dei ad intra, erit aliquid per modum principij actionis non in creatura, sed in ipso Deo. Nũc autem non loquimur in hoc sensu de concursu, sed prout est aliquid manãs a Deo, & receptum in creatura, & concursus in rigore nõ significat aliquid ad intra, sed ad extra. Alio ergo modo intelligitur hæc opinio, quod concursus sit res quædam manans a prima causa, & recepta in secunda complens illam vltimate, ac determinans ad talem effectum efficiẽdum. Et hac ratione dicitur hic concursus esse per modum principij, quia est uirtus agendi causæ secũdæ, uel saltem formaliter complet ita uim. Et propter hanc virtutem dicuntur omnes causæ secundæ agere in uirtute primæ, ut sæpe dicitur in lib. de causis, & è conuerso ratione eiusdem virtutis prima causa dicitur agere immediate immediatione uirtutis, quia hæc uirtus influxa causæ secũdæ, est uirtus causæ primæ, & ab illa immediate procedit actio. Et hoc uidetur esse totum huius sententiæ fundamentum. Nullum tamen inuenio assertorem huius sentẽtiæ qui expresse eam docuerit, quãuis illi quos statim pro secunda citabimus, huic uideantur interdum fauere, & satis indistincte loqui.

Refellitur dicta sententia.

III. Hæc vero opinio falsa est, & in uno sensu est æque erronea, ac sententia Durandi negantis actualẽ concursum Dei actiones causarũ secundatum, in alio verò est solum improbabilis. Duobus itaque modis intelligi potest, concursum primæ causæ esse virtutem inditam secundæ tanquam principium per se agendi. Vno modo quod concursus primæ causæ ad actionem creaturæ sistat in influxu illius virtutis, & nõ cõcurrat immediatius ad actionem ipsius causæ secundæ. Et in hoc sensu dico hanc opinionem re ipsa incidere in opinionem Durandi, & esse æque falsam, quatenus negat immediatum concursum primæ causæ ad actionem creaturæ; quatenus verò ponit aliquid superfluum, & sine fundamento, erit magis improbabilis, vt in alio membro ostendam. Probatur ergo dicta censura, quia ex illa opinione sequitur solam uirtutem creatã esse principiũ per se actionis, & effectus causæ secundæ: Deũ autẽ solum esse principium remotũ, & per accidens, Hæc autem est opinio quæ in Durando reprobatur. Sequela patet, quia causa, quæ solũ dat alteri virtutem ad agendum, si non aliter concurrat ad actionẽ eius, reuera solũ concurrit remote, & per accidens, sicut ignis qui calefecit aquam, non aliter cõcurrit ad secundã calefactionem ab aqua calida profectã, & intellectus agens qui produxit speciem intelligibilem non dicetur per se concurrere ad actum intelligendi. Deniq; illo modo etiam Durand. dicit Deũ concurrere ad oẽs actiones creaturarum, dãdo illis, & conseruãdo totam virtutẽ agendi vsq; ad vltimũ eius complementum, quicquid illud sit. Nam quod illud principium agendi sit prius tempore datũ, antequam creatura agat, vel in eodem instãti, aut tempore, quo agit, nil refert. Alias quia sol illuminat in eodem instanti, in quo creatur, & accipit virtutem illuminandi, nõ indigeret alio concursu præter influxionem lucis: Similiter quod illa uirtus sit connaturalis, ac permanẽs, vel q̃ sit extrinsecus à Deo data, & quasi transiens (vt quidã loquũtur, & nihil aliud est, quam esse pendens à Deo in fieri, & conseruari) parum refert, vt Deus, si per illam tãtum virtutem agit, per se, ac immediate influat, ut prima causa. Quapropter si qui fortasse authores in hoc sensu dixerunt Deũ agere immediatione virtutis, & non suppositi, valde errarũt, vt ex dictis patet, & magis statim declarabitur.

IIII. Alio modo intelligi potest concursum primæ causæ esse per modum principij, & virtutis inditæ, quia in collatione huius virtutis quasi inchoatur,

non tamen in ea sistit, sed vlterius progreditur vsq; ad actionem ipsiusmet creaturæ, ita ut in illam influat immediate non tm̄ virtus communicata causæ secundæ, sed etiam ipsamet virtus diuina, & increata. Et iuxta hunc sensum dicendum nō esset cōcursum esse tm̄ aliquid per modum principij, sed ēt aliquid per modū actualis influxus, seu actionis. Deinde est improbabilis illa multiplicatio rerum in huiusmodi concursu, loquimur enim per se, ac præcise de concursu necessario ex vi dependentiæ oīs effectus, & actionis à causa prima. Vnde supponimus causam secundā habentē cōpletā virtutē agēdi in suo ordine: nā si ipsa causa secunda incōpleta sit & imperfecta, indigebit quidem cōplemento virtutis, tn̄ ea indigentia nō oritur ex depēdentia quam causa secunda habet à prima, sed ex imperfectione in latitudine causæ secūdę. Atq; hoc modo verū est interdū Deū, saltem supernaturaliter, supplere imperfectionem causæ secundę, addendo illi virtutem agendi quod maximè nobiscū facit cū supernaturales habitus infundit, tn̄ hoc extra propositū nostrū est, quia illa virtutis infusio non pertinet ad concursum primæ causæ, sed ad eleuationē, vel perfectionē causæ secūdæ per actionem primæ. Loquēdo igitur de causa secunda perfecte constituta in actu primo in suo ordine, impertinens est aliud principiū agendi illi adiungere in ea receptū, quia hoc ipso qd est aliquid creatū in ipsa, pertinet ad ordinem causarū secundarū, & ita multiplicantur principia agēdi in eodē ordine sine causa, vel necessitate. Et cōtra hūc concursum hoc modo explicatū, recte procedunt argumenta Durandi superiori sectione facta.

V. Euasio confutatur. Dicent fortasse, hanc virtutem quam prima causa dat secundæ, ut cum illa concurrat, non pertinere ad causalitatem causæ secundæ, ut sic, sed ad causalitatem causæ primæ, quia est quasi propriū instrumentum eius ad concurrendum cum secunda, & ideo licet illa virtus recipiatur in causa secunda, nō agere causam secundam per illam, sed Deum, sicut quamuis impetus recipiatur in lapide iacto, non lapis se mouet per illum, sed qui proiecit. Vnde, sicut proijciens dicitur mouere immediate per impulsum, ita, & Deus dicetur immediate concurrere per hanc uirtutem, quæ immediatio, per se loquendo, est virtutis, non suppositi. Et similiter, licet causæ secundæ uirtus dicatur compleri per hanc virtutem impressam à prima, non tamen complemento, pertinente ad ordinem causæ secundæ, sed addente illi virtutem necessariam ex parte causæ primæ.

VI. Veruntamen hæc responsio, vel redit ad priorem sensum omnino reprobatum, vel dicit aliquid per se improbabile, & impertinēs, nam si illa virtus ita dicitur esse instrumentū Dei, ut actio Dei sistat in effectione eius: postea uera illa sola concurrat cum causa secunda ad actionem illius: sicut in exemplo quod adducitur, actio proijcientis sistit in impressione impetu. Deinde verò motio est ad impetū: si hoc (inquam) dicatur, redimus ad priorem sensum: atque ita fit vt actio creaturæ nullam dicat immediatam habitudinē ad ipsammet virtutem Dei increatā, ut ad principium per se illius, quod probatum est sectione præcedenti, contra Durandum. Si uerò præter influxum illius uirtutis instrumentariæ, dicitur ēt Deus uirtute sua propria, & increata immediate influere in actionem causæ secundæ, statim per se apparet quam sit impertinens illa uirtus instrumentaria, quę se teneat ex parte Dei, nam ibi adest intime præsens diuina uirtus per se ipsam: estque propter eminentiam suam sufficiens, & proportionata, vt per sese influat in actionem, imo ita debet necessario influere, ut actio quælibet fieri a creatura possit: ergo ex parte Dei non est necessaria illa instrumentaria uirtus: nihil ergo refert ad concursum causæ primæ, qui per se necessarius est, ac pertinet ad essentialem subordinationem causę secundæ respectu primæ.

Secunda sententia proponitur.

VII. SEcunda sententia est, concursum primæ causæ esse aliquid per modum principij in ipsa causa secūda, ordinatum ad actionem eius, nō tn̄, ut principium per se illius, sed solum, ut conditionem necessariam ad agendum. Ita uidentur sentire oēs qui ponunt concursum Dei uersari circa causam secundā antecedenter ad actionem eius, applicando illā, uel determinando ad actionem. Soletque hæc opinio tribui D. Th. locis infra tractandis: sed immerito, ut ostendam: citari ēt solet Capreol. in 2. d. 1. q. 2. sed æque irrationabiliter. Ferrar. autem 2. cont. Gent. c. 70. in principio distinguit in agētibus creatis duplicem uim agendi: unam firmam, & permanentem quæ est propria, & naturalis aliam uocat intentionem diuinæ uirtutis habentem esse incōpletum: & hanc ait non conuenire rebus nisi quādo actualiter operantur, tanquam diuinę uirtutis instrumenta. Et in fine §. Ad secundum dubium dicit Deum immediate agere in omnibus causis inferioribus quando sui participationem cum qua simul immediate ipsarum effectus attingit: quia ipsa uirtus in Deo existens, & eius intentio in causis inferioribus producta, accipitur tanquā una uirtus: sicut ars (inquit) quę est in mente artificis, & eius intentio in instrumento recepta pro una uirtute accipiuntur. Et per hāc uirtutem ait applicare Deū causas secundas ad operandum, sicut artifex instrumenta. In quibus uerbis partim uidetur ad priorē sententiā alludere, partim ad hāc posteriorem. Ad ponendā autem hanc uirtutem intentionalem nulla ratione mouetur, sed solum quodam testimonio D. Th. q. 3. de pot. art. 7. & nonnulli posteriores Thomistæ hanc sententiam secuti sunt. Et illam fundāt in quibusdam receptis locutionibus antiquorū Philosophorum.

VIII. Primū fundamētum relatę sententiæ. Prima est quod agentia secunda non agūt nisi mota à primo: & in hoc constituunt subordinationem per se inter has causas: indeque concludunt perueniendū esse ad unum primū agens, non indigēs motione alterius. In quo uidetur processisse Aristotel. 7. Phys. c. 1. & lib. 8. c. 5. & 2. Metaph. c. 2. quē semper imitatur D. Tho. tum exponens Aristotelē, tum in alijs locis statim citandis: & ex parte August. lib. 8. Genes. ad lit. c. 20. & 5. de Ciuit. c. 9. Imo, & Scriptura sacra uidetur Deo tribuere hanc præmotionem causarum inferiorū, ut Iob 12. [Qui immutat cor principum:] & Prou. 21. [Cor Regis in manu Dei est, & quocūq; uoluerit uertet illud.] Hier. 10. [Nō est in homine uia eius; & a Domino gressus hominis dirigentur.] Agunt ergo causæ secūdæ motæ à prima: hęc aūt motio nō pōt cōsistere in ipsa actione causæ secundæ tum quia motio est in re quæ mouetur, actio uerò transiens nō est in agēte à quo fit, tum etiam quia hęc motio antecedit actionem saltem causalitate, quia ad hoc mouētur agentia secunda, ut agant; eo qd non possunt agere nisi mota.

IX Secundum. Secundum principium est, quod causa secunda applicatur à prima ad agendū. Quod sumptum existimatur ex lib. de Caus. propos. 16. ubi dicitur, [uirtutē diuinā esse uirtutē oīum causarū;] quia uidelicet uirtus diuina applicat reliquas uirtutes ad suas operationes, ut exposuit Ægid. quodlib. 5. quæ. 1. & significat D. Thomas, 1. p. q. 105. ar. 5. in corpore, & ad tertium. Nam in corpore ait, primum agens mouere secūdū ad agendum; [& secundū hoc] (inquit) [oīa agunt in uirtute ipsius Dei.] In solutione uerò ad tertiū declarat hoc ideo esse, quia Deus non solū dat, & conseruat uirtutes agēdi, sed etiam applicat eas ad agendum. Necessitas autem huius applicationis inter alias una est, quia ad uirtutem quæ respicit

spicit finē uniuersalem pertinet applicare inferiores in ordine ad suum finem: Deus autem est supremū agens respiciens vniuersalem finem: ergo applicat inferiora, ut agant accommodate ad illum finē. Hęc ergo applicatio nō est actio creaturæ, nam est à solo Deo, & antecedit actionem causæ secundæ: comparatur ergo ad actionē causę secūdę, vt pricipiū eius.

X. Tertium. Tertium principium est, causam primā excitere secundam ad opus; qui modus loquendi nō est tam frequens apud authores antiquos, sicut nomē motionis, vel applicationis. Videtur tamen habere eandem vim. Et potest in hūc modum declarari, ea virtus creata dum agit, aliquo modo in se perficitur, quia melius est agere, quam omnino carere actione: hæc autem perfectio non consistit in ipsa actione, præsertim in transeunte, cum in ipso agente nō sit: consistet ergo in hac excitatione, qua talis virtus veluti vltimate actuatur ad agendum. Hæc autem excitatio non pōt esse ab ipsamet virtute creata. Tū quia sæpe non est actiua in se ipsam, tum etiam quia ad illam efficiētiam indigeret etiam excitatione: est ergo à prima causa.

XI. Quartum. Quartum, ac præcipuum principiū est, quod causa secunda determinatur à prima, & per se ac necessario indiget tali determinatione. Ita sentit D. Tho. 1. p. q. 105. ad tertiū dicens: [Hoc ipsum quod causę secundæ determinantur ad determinatos effectus, est illis à Deo.] Duplex aūt ratio huius necessitatis afferri potest: vna est vniuersalis ad omnes causas secundas, quia nimirum virtutes earum sunt indifferentes ad producenda varia indiuidua: nec possunt sese determinare ad hoc indiuiduum potius quā ad illud: nec cogitari potest aliud sufficiens determinās præter primā causam. Hæc aūt determinatio nō fit, nisi addendo aliquid ipsi uirtuti actiuæ. Alia rō est propria liberæ volūtatis, quæ de se est indeterminata non solum ad indiuidua, sed etiā ad species, & ad actus contrarios, & ideo indiget prædeterminante: quia ab agente indeterminato non potest determinatus effectus exire. Potestq. hæc ratio extendi ad naturalia agentia vniuersalia, quæ etiā sunt indifferentia ad plures effectus specie diuersos, vnde non possunt ad alterum eorum se determinare.

XII. Quintum. Quintum principium est, quod causæ secundæ essentialiter subordinantur causæ primæ, ut instrumenta artifici, ut frequenter loquuntur graues authores, & signatim D. Th. 1. 2. q. 6. ar. 1. ad 3. & 2. cō. Gent. c. 21. art. 3. & indicat in lib. 3. cā. 70. Hæc aūt subordinatio intelligi non pōt nisi causa prima præmoueat secundam, & actio secundæ pendeat ex motione primæ. Alias non esset subordinatio, sed concomitantia quædam duorum agentium. Neque esset actio primæ causæ prior actione causæ secūdæ, quod plane repugnat dignitati primæ causæ, & dependentiæ causæ secundæ.

XIII. Sextum. Sexto argumentari possumus, quia hic modus cōcurrendi primæ causæ, utendo causa secūda motionem suam, & ita perfecte illā sibi subijciendo, præ se fert maiorem quandam perfectionē in modo agēdi primæ causæ cum secundis, & nullam includit repugnantiam: ergo est primę causę tribuendus. Maior declaratur uarijs modis: primo quia hac ratione maior est dependentia causę secundæ, à prima, quia non solū in effectu, & actione sua, sed etiā ipsamet pendet in causando à prima: vel, ut alij aiunt, non solum effectus, uel actio incomplexe sumpta, sed etiā hoc cōplexū, [causam secundā agere,] erit à prima. Vel aliter causa prima non solū faciet effectum, uel actionem causæ secundę, sed et faciet, ut causa secunda faciat: quod et in scriptura sacra sępe Deo tribuitur, & sine illa præmotione intelligi non pōt. Rursus è conuerso pertinet ad perfectionem primę causæ, ut utatur secundis ad suos fines, & iuxta voluntatem suam tanquam habens supremum dominium

A earum: nā perfectus actus dominij est plenus usus rei, quę sub dominium cadit. Hę sunt potissimę rationes quę pro hac sententia afferri possunt. Ex quibus duę primę uidentur maximè fauere huic secundę sententię, tertia uerò, & quarta magis uidentur iuxta priorem opinionem procedere: quinta autem & sexta indifferentes sunt.

Refutatur præcedens opinio.

Hæc verò sententia non magis probanda est, quam præcedēs: neque existimo fuisse opinionem D. Tho. aut Scoti, vel antiquorum Theologorū. Quod, vt probem, aduerto ēt hanc posteriorē sententiam habere locū ad suos sensus supra declaratos. XIV.

B Primus est quod concursus causæ primæ censeatur oīno, ac præcise consistere in agēdo circa ipsam causam illam præuiā conditionē necessariam, siue noīe motionis, siue applicationis, aut quocunq; alio appelletur, ita ut præter illam nullā aliam efficientiā habeat causa prima circa effectum, uel actionē causæ secundę. Et neq. Ferrara, neq. moderni authores uidētur hunc sēsum intendisse, ut ex ultimis uerbis Ferraræ supra citatis colligi pōt. Et reuera esset in hoc sensu talis opinio non minus falsa, quam opinio Durandi, quia iuxta hanc explicationem Deus non concurret per se ad actionem causę secundę, sed solum remote, & per accidens, nimirum conseruando causam secundā, & efficiēdo in illa quandam conditionē necessariam ad agendū: hic C aūt cōcursus est per accidēs respectu effectus causæ secūdæ, ut patet in applicāte ignē ad comburēdum. Nam si dans, & conseruans principium per se agendi, & non ultra cōcurrens, solum remote, & per accidens causat effectum ab illo principio manantem multo magis, qui dat conditionem requisitā ad agēdum, unde qui vtrumq. facit, duplici modo concurret per accidens, nullo tamen modo per se. De hoc igitur sensu non oportet plura disputare. Quin potius ex eo elicio, etiamsi demus efficere Deū illam applicationem, uel conditionem præuiam, non consistere in illa per se, ac formaliter concursum causæ primæ: nam causa prima per concursum suū est causa per se, immediata, & totalis in suo genere, effectus D & actionis causæ secundæ, ut sect. 1. demōstratū est: sed per efficientiam huius necessariæ cōditionis nō est Deus causa per se, & immediata, ne dū totalis, actionis, uel effectus creaturæ: ergo formaliter non cōsistit in hac efficientia concursus Dei.

Superest ergo, ut alium sensum examinemus, nimirum concursum primæ causæ inchoari (ut ita dicam) ab hac motione, vel applicatione causæ secundę: cōsummari uerò in effectione immediata, & per se ipsiusmet effectus, seu actionis ipsius causæ secundæ. In quo sensu dicemus illam sententiam extremo quidem discrepare a Durandi opinione: aliquid verò addere veritati, quod nec necessarium est, nec satis intelligi potest, & occasionem potest præbere inE cidendi in aliquem errorem, præsertim circa vsum humanæ libertatis. Vt autem hæc omnia distincte probemus, paulatim procedendum est, tertiam, ac ueram declarando, ac probando sententiam. XV.

Quæstionis resolutio.

Dico ergo primo: Diuinus concursus, quatenus est aliquid ad extra, per se, & essentialiter est aliquid per modū actionis, uel saltem per modū cuiusdā fieri immediate manāntis à Deo. Declaro singulas particulas; dico. n. [quatenus est aliquid ad extra] vt omittā disputationē de ipsomet actu uolūtatis Dei, an dicendus sit cōcursus, necne, & an dicendus sit influere per modū actionis, uel p modū principij; nam quoad hunc sensum sufficiūt supra dicta XVI. Prima conclusio.

de crea-

de creation..& fere ob eandem causā dixi [vel saltem per modum eiusdem fieri,] vt.i abstineam ab illa quæstione, an actio recepta in creatura comparetur ad Deum p modum actionis, vel solum p modū effectus: quanquam.n. verius sit comparari per modum actionis, vt etiam sect. seq. attingam, tamen ad præsens non refert. Atq. ita explicata conclusio est receptissima, & mihi certissima: satisque probata ex dictis superiori sect. contra Durand. & in hac contra relatas sententias in primo sensu explicatas.

XVII. • Sumiturque ex D. Tho. 1.p.q.105.a.5. & 3.cont. Gent.c.70. quatenus dicit, primam causam p suum generalem concursum per se, & immediate influere non tm̄ in effectum, sed ēt in actionem causæ secundæ; quia non solum effectus, sed ēt actio causæ secundæ habet aliquid entitatis participatę, & ea ratione necesse est, vt immediate, & per se manet à primo ente per essentiam. Ex quo principio ita concluditur ratio. Concursus Dei intime, ac per se includitur in ipsa actione creaturæ, & per se etiam, ac immediate tendit ad eundem terminum ad quem tendit actio creaturæ: ergo per se, & essentialiter est aliquid per modum actionis, vel fieri ipsiusmet actionis, vel effectus creaturæ. & confirmatur, nam hic concursus non potest consistere in omni eo, vel in solo eo, quod datur causę secundę per modum principij, vt operari possit: ergo consistit essentialiter in aliquo, quod sit per modum actualis fieri.

XVIII. Antecedens probatum est contra superioris sententias, & iterum sic declaratur. Posita quacunque entitate, q̃ solum concurrit per modum principij, non implicat contradictionem, vt non sequatur actio, vel effectus; nam Deus pōt oē principium agendi creatum, quantumuis applicatum ad agendum cum omnib. conditionib. prærequisitis suspendere ab actuali actione, & impedire ne effect⁹ fiat. At vero posito actuali concursu ad extra explicat contradictionem, actionem non sequi, seu effectū non fieri: ergo signū euidens est actualem concursum non consistere p se, & essentialiter in ijs, q̃ sunt per modum principij, sed in aliquo quod fit per modum actionis. Maior uidetur per se nota ex terminis, quia in eis nulla inuoluitur repugnantia, aut implicatio contradictionis. Certūq. de fide est, id fecisse Deum in multis virtutib. necessitate naturali operātibus, neq. est maior rō repugnantiæ in quibusdam, quā in alijs. Nisi fortasse aliquis dicat hoc specialiter repugnare illi intentionali uirtuti, q̃ aiunt imprimi à Deo, & esse quasi transeuntem, seu influētem, quod inde prouenit, quia habet esse inseparabile ab actuali operatione, sicut uirtus artis, impressa instrumento inseparabilis est ab operatione artis: huic.n. assimilat Ferrariens. supra, illam uirtutem. Sed certe, si talis uirtus inseparabilis est ab actuali actione causę secundæ, ēt p potentiā Dei absolutā, hoc satis declarat, non esse rē ab illa distinctā, & consequenter non esse principiū eius, sed actualē emanationē ipsius à prima causa. Vel è conuerso, si illa virtus supponitur res distincta ab actione causæ secūdæ, & verū principium eius, sine probabilitate negatur posse Deum efficere, ut illa sit, & ab ea non manet actio, quia uirtus non pendet essentialiter ab actione, q̃ ab illa manat, sed è cōuerso, & est in re distincta ab actione, & prior illa: quid ergo repugnat quod conseruetur sine illa? Itē posita illa virtute adhuc est necessarius immediatus influxus Dei, vt sequatur actio, quod sæpe probatū est. ergo potest Deus suspendere illum influxum, & ita impedire actionem.

XIX. Neq. exemplum de uirtute artis impressa instrumento quicquam iuuat, nam illa uirtus esse non potest, nisi vel impetus impressus instrumento ad localiter illud mouendum, vel ipsemet motus. At vero impetus impediri pōt, ne efficiat motum, ut rōnes factę ꝓbant, nec uideo quid in contrarium ob-

A stet. Motus aūt ipse impediri non pot st ab actuali motione instrumenti, quia respectu illius non comparatur, ut uirtus, sed, ut ipsa actio, uel fieri. Quod si ex instrumēto sic modo nata est sequi aliqua alia actio distincta à motu, & termino eius, ad q̃ motus instrumenti comparetur per modum principij, aut uirtutis, omnis illa actio separabilis est à tali motu uirtute diuina, propter eandem causam. Quod autem posito actuali concursu ad extra non sit separabilis actio causæ secundæ, communis consensio, & euidens est, quia ille concursus non est separabilis ab aliquo termino, & effectu primæ causæ: nā si est concursus ad extra, aliquid extra Deum fit: id autē necesse est fieri à causa secunda: alias ille non esset concursus cum causa secunda, sed actio solius Dei.

B Vnde ipsummet nomen [concursus] satis declarat inseparabilitatem ab actione causæ secundæ. Ergo concursus essentialiter est aliquid per modum actionis, vel fieri, vt est à prima causa.

Dico secundo: Concursus primæ causæ præter id qd est per modum actionis, non includit ex intrinseca necessitate aliquid de nouo inditum ipsi causæ secundæ, q̃ sit principium actionis eius, vel cōditio ad illam necessaria. Dico, [De nouo inditum,] quia certum est concursū causæ secundæ supponere in illa uirtutem agendi datam, & cōseruatam à prima causa, q̃ hic supponimus, & inquirimus quid vltra illam necessarium sit adiungi ex parte primę causę. XX. Secunda cōclusio.

Hæc ergo conclusio sumi potest ex D. Th. 1.2.q. XIX.

C 109.a.1.2 & 3. vbi ad actiones causarum secundarum duo tantum dicit requiri, nimirum intrinsecā uirtutem connaturalem (loquitur.n. de naturalib. actionibus, de quib. solis nobis sermo est in tota hac dispu.) & concursum Dei, quem ibi uocat motionē, seu auxilium Dei mouentis: cur autem ita illum appellet infra videbimus. Quod autem ea uoce nil aliud intellexerit, patet, tum quia alias prætermisisset id quod per se, ac maxime necessarium est, tum etiam quia iam non tantum duo, sed tria essent necessaria ad actionem creaturæ. s. uirtus eius, motio, & concursus. Atque ita intellexisse uidetur Caiet. ibi, dicens illud auxilium Dei mouentis esse cooperationem eius. Qui eandem sententiam docet 1.p. q.14.a.13. & q.19.ar.8. vbi exponens illud axioma,

D [causa secunda non agit, nisi mota a prima,] dicit, intelligendum esse, non de motione præuia, sed de motione intrinsece cooperante ipsi actioni. & subdit: [Talis est aūt cooperatio primæ causæ, de qua scriptum est, quod attingit à fine, vsq. ad finem fortiter, disponitque omnia suauiter, iuxta modum cuiusque cooperans unicuique.] Eadem est sententia Scoti uarijs locis, sed præsertim in 4.d.1.q.1. ad vlt. vbi ait, causam secundam non dici agere in uirtute primæ, quia tunc aliquid recipiat ab illa, sed q a habet ordinem inferioris ad illam, & subdit. [ex his patet, quod causæ primæ in causam secundam ꝓprie dictam nō est influentia noua, q̃ sit creatio alicuius inhærentis causæ secundæ, sed influentia ibi est determinatus ordo istarum causarum in agendo effe-

E ctum communem.] Idem sentit Almain. trac. 1. Moral. c. 1. & Gregor. in 2.d.28.q.1.a.3. ad 12. vbi declarat concursum Dei cōsistere solum in partiali coefficientia Dei quantum est ex essentiali subordinatione causæ secundę ad primam, quod aduerto, quia ex alio capite ad actus bonos requirit specialem Dei præmotionem, de qua alias: idem in 2 dist. 34. ad 8. Capreolus autem in 2.d.28.q.1.ar.3 ad 12. cont. 2. conclu. vbi referens sententiam Gregorij illam approbat, & dicit, [Concordat S. Tho. 1.2.q.190. fere singulis articulis.] Gab. etiam in 2.d.37.a.3. dub.2. Greg. imitatur. Alios referam sect. seq.

Ratione probatur primo, quia per hunc concursum actualem Dei p modum actionis: prout explicatus est, saluatur omnis depēdentia essentialis, tū XXII. Ratio secūdæ conclusionis.

causæ

causæ secundę à prima in causando, tum actionis eius in fieri, tum etiam effectus in omni esse suo. item ratione huius cócursus verum est, primam causam immediate, ac per se efficere omnia, & quicquid aliud de illa, ut causante omnia, vel authoritate creditur, vel ratione probari pót: ergo superuacaneum est quippiam aliud fingere. Antecedés ex dictis in priori assertione patet: & clarius in solutionibus argumentorum. Consequentia vero probatur, tum quia natura abhorret quidquid superfluum est, teste etiam Aristo. 1. de Cœlo, c. 4. & alijs locis: tum etiam, quia rationes præcedente sectione factæ pro sententia Durandi, probant, solam illa efficientiam primæ causæ esse coniungendam causæ secundæ ad actionem eius, quæ per se fuerit necessaria ad essentialem dependentiam omnis entitatis, vel modi realis à primo ente: tum denique, quia alias nullus esset status, sed quacûque re posita posset quis aliam adiungere, & sicut præter actualem concursum requirunt alij motionem, alij complementum uirtutis, posset aliquis illa tria postulare, & alius pro suo arbitratu posset quartum quippiam adiungere, ut per se satis constat.

XXIII. Secunda rõ est, quia nihil potest requiri, ut principium per se, nec etiam ut códitio necessaria principij per se, ergo nullo modo, ergo concursus primę causæ, ut sic nihil requirit p modum principij, sed solum per modum actionis. Consequentiæ sunt claræ ex sufficienti enumeratione. Maior satis probata est refutãdo priorem sententiam. Minor vero eodem, seu proportionali discursu demonstranda est. Nam sicut causa secunda in suo ordine potest esse completa in uirtute agẽdi, ita requirit certas, & determinatas códitiones necessarias in eodem ordine ad agendum, quas omnes habere supponimus, quãdo de necessitate concursus primæ causæ præcise disputamus. Nam si q̃ illarum desit, necessarium q̃ deerit, si causa illa operatura est, ut conditio illa prius adiungatur per efficientiam primæ causæ, vel solá, vel cum alia causa secunda, illa tñ necessitas nõ est ex ui concursus, aut dependentiæ à prima causa, sed ex peculiari defectu. Sicut ergo causa completa in uirtute non indiget alio complemento uirtutis, ita causa cópleta in conditionib. prærequisitis ad agendum in suo ordine nullam nouam conditionẽ prærequirit. Dicere autem præter eas códitiones nobis notas, quas causæ secundæ possunt per se, vel per alias secundas causas comparare, requirere quãdam aliam occultam códitionem, quam ex solo influxu causæ primæ habere possunt, sicut gratis dictũ est, ita facile contemnitur, quod nulla authoritate, uel ratione alicuius ponderis, vel momenti nitatur.

XXIV. An & qualiter causæ secundæ, & prima applicetur ad agendum. Sed ulterius positiue ostẽdere possumus, nullam talem conditionem excogitari posse, discurrendo p illa quatuor, quæ in argumentis supra factis tacta sunt. Primo. n. appellabatur hæc conditio [applicatio causæ secundæ ad agendũ.] At nos supponimus applicationem omnem nobis notam iam factam, consistit autem hęc applicatio, vel in aliqua motione locali, vel in actione uitali, seu animali, ut quando causa finalis applicatur per cognitionem, vel potentia motiua per appetitũ. Quo fit ut, sicut hæc applicatio consistit in aliqua reali actione, ita esse nõ possit sine efficientia causæ primæ ordinarie quidẽ per causas secundas, extraordinarie autem per se ipsam. At vero præter has, quænam alia esse possit applicatio? Nam si est realis efficientia, erit realis motus, vel mutatio causæ secundæ. Quem ergo terminum habet? Nõ localem, nec alterius generis extra qualitatem, ut per se notum uidetur. Neque etiam esse potest qualitas aliqua: nam, si illa qualitas datur, ut uirtus agendi, iam non est conditio tantum, sed principium per se actionis, & redeunt rationes superius factæ. Si vero datur, ut nihil agat, impertinens est ad agendum: nec reddi potest ratio, cur dicatur conditio necessaria. Dices, esse necessariam, ut coniungat secundum agens primo, ut instrumentum principali causæ. Sed hæc, & similia, quæ verbis dici possunt, in re explicari non possunt, quia illa coniunctio, neque est aliqua realis unio, neque intimior præsentia, sed solum nouus quidem effectus, cuius officium, & necessitatem ad actionẽ causæ secundæ inquirimus.

Obiectio dissoluitur.

XXV. Nec vero dici potest, terminũ illius mutationis, quæ applicatio dicitur, esse ipsammet actionem causæ secundę, tum quia una actio non est terminus alterius, ut seq. sect. latius dicam, tum etiam quia illa applicatio est mutatio in ipsa causa secũda, actio vero eius sæpe est in passo, tum denique, quia illa applicatio dicitur esse conditio præuia ad actionem, ergo & terminus eius est etiam præuius, sicut ergo in causa secunda nihil est reale, quod talem mutationem terminare possit, ita neque est talis applicatio, q̃ sit aliquid reale in ipsa præuium ad actionẽ.

XXVI. Qualiter prima causa moueat secundam. Alio modo appellabatur illa códitio [motus quo causa prima mouet secundam ad agendum.] & de hoc motu eodem discursu inquiri potest, quem terminum habeat, & consequenter ad quam speciem motus, vel mutationis pertineat, q̃a necesse est omnem motum realem ad aliquid tendere, & in aliqua specie esse: talis autem motus non est localis: quia non est necesse causas secũdas localiter mutari quãdocunque agunt, de motu vero ad quantitatem certior res est, de mutatione autem ad qualitatem procedit eodem modo ratio facta de applicatione, præter hęc tamen nihil est, quod per illum motum fieri possit, ut facile patebit discurrendo per omnia genera entium. Nec vero potest ille motus per se terminari ad ipsammet actionem causę secundę, tum propter rationes factas de applicatione, tũ etiam, quia alias iam ille motus non esset conditio ad illam actionem pręrequisita, sed esset intrinseca via ad illam actionem, quando quidem illa actio dicitur esse proprius, & immediatus terminus illius motus. ex quo ulterius fiet, ut sicut ille mot⁹ dicitur esse à sola prima causa, ita & terminus eius, nam ab eadem causa est terminus à qua est uia, ergo si actio causę secundę est intrinsecus terminus illius motus, erit à sola causa prima, quod inuoluit apertam repugnãtiam, quomodo enim est actio causę secundę, si est a sola prima? Quod si dicatur, actionem causæ secundæ non esse intrinsecum terminum illius motus, sed potius extrinsecum, seu remotum, necessario assignandus erit alius terminus intrinsecus, & pprius, nullum autem assignari posse, discursus à nobis factus, sufficienter ostendit.

XXVII. Virtus secũdæ causæ à prima quomodo excitetur. Tertio uocabatur illa conditio [Excitatio uirtutis.] Quæ sic ponatur fieri per veram, & realem actionem causæ primæ in secundam, vel in uirtutem eius, fiet per illam actionem aliqua mutatio in causa, de qua procedet tota argumentatio proxime facta. Quod si non fit illa excitatio per ueram, & realem actionem in causam secũdam, iam nihil agitur in causa secunda, qđ se habeat per modum principij, qđ intendimus. & præterea explicandũ superest illius authoribus supra à nobis citatis, qui talem excitationem requirunt, quomodo excitatio uirtutis fiat sine actione, aut per denominationẽ, ut uocant, extrinsecam, & quæ sit necessitas talis excitationis proueniens à sola causa prima, præter omnem illã, quę esse potest proueniens à causa secunda. Et, ut hoc amplius intelligatur, aduerto excitationem potentiæ ad operandum, proprijssime inueniri in potentijs animę: extendi tamen aliquo modo ad nonnullas uirtutes naturales, quę non agunt, nisi prius alterentur earum subiecta, ut piper non calefacit, nisi conteratur, & res odorifera sæpe non mittit odorem, nisi prius calefiat.

Hæc.

XXVIII. A Hæc ergo alteratio præuia solet)dici excitatio virtutis per metaphoram: re tñ vera est aut cōplementū uirtutis per qualitatē additam, aut applicatio uel dispositio agētis, ut ex se emittere possit uaporem, uel exhalationem aliquā, qua mediāte agit, ut dum res odorifera per calefactionē rarefit, facilius pōt exhalare odorem, & sic de alijs. Excitatio aūt causæ primæ non pōt esse similis huic naturali per alterationem præuiā, quia nec complemētū uirtutis est semper necessariū in causa secunda, ut ostēsum est, neq. ēt dispositio aliqua materialis: nam in multis causis secundis necessaria non est, ut est euidens in igne calefaciente, Sole illuminante: & Angelo mouente cęlum: & ubi est necessaria per alias causas secundas fieri solet, nec pertinet ad subordi- B nationem causæ secundæ, respectu primæ.

XXIX. Excitatio aūt potentiarum animæ duobus modis fit. Vno ab obiecto, uel in genere efficientis, ut in potentijs cognoscitiuis, uel in genere finis, ut in appetitiuis. Et hoc genere excitationis ēt est per se notum, primam causam non excitare secundam ex ui generalis concursus, quia multæ causæ secūdæ nō sunt capaces obiectiuæ excitationis: quæ uero capaces sunt, non semper mouentur à causa prima, ut ab obiecto. Neq. ēt causa proxima ex [illegible] generali munere habet applicare obiecta exci[illegible] nisi concurrendo cum causis secundis. Ad opera uero gratiæ exitat quidē Deus homines peculiari modo, veruntamen illa excitatio non pertinet ad concursum C causæ primæ, sed ad supplendam, uel iuuandam imperfectionem alicuius causæ secundæ: de quo genere diuinæ excitationis peculiariter disputāt Theologi in materia de gratia. Alio modo fit excitatio circa potentias animæ per quandam efficientiā quasi moralem, per naturalem sympathiam quam habēt ex eo, quod in eadē essentia animæ radicantur, cū subordinatione inter se, quæ etiam dici solet motio vel applicatio unius potētiæ per aliam: quo modo potentia motiua existens in musculis excitatur, vel applicatur per appetitum, & uoluntas dicitur hoc modo mouere omnes animæ potentias. Sed neque hoc genus excitationis habet locū in causa secunda respectu primæ, tū quia intrinsecè includit vitalem modum operandi, tum etiam, quia requirit coniun- D ctionem facultatis mouentis, & motæ in eodem radicali principio. Atq. ita uidentur exclusi omnes modi excitationis, quos possumus nos explicare aut assequi: fingere autem aliquem alium ineffabilem, eiusq. fidem petere, cum nec Christiana fides illum doceat, nec ratio aut necessitas illius reddatur, ab omni ratione alienum est.

XXX. Obijcitur quidā modus, quo Deus applicare dicitur causas secundas.

Dicere uero quis pōt, reperiri inter causam primam, & secundam, quādā sympathiam ortā non ex radicatione potentiarum in eadem essentia, sed ex essentiali subiectione causæ secundæ ad primam, & supremo dominio primæ in secundam. Consistere autem pōt huiusmodi sympathia in hoc, quod volēte Deo ut causa secunda operetur, statim necessaria E consecutione causa secunda agit non quia in se aliquid recipiat ex ui illius uolūtatis, sed quia statim illi obedit agendo, sicut potentia motiua obedit appetitui. Per hanc ergo voluntatem dici potest Deus applicare mouere, uel excitare causam secūdam ad agendum. Et quia illud uelle Dei interuenit semper in concursu cum causa secūda, ideo prima causa dicitur concurrere excitando causam secundam. Veruntamen hic dicendi modus, siue sit verus, siue falsus, non pertinet ad præsentem quæstionem: hic .n. solum agimus de cōcursu externo, & transeunte illa aūt excitatio tali modo explicata solum fit per uelle internum. Item ex ui illius uoluntatis nihil in se recipit causa secunda per modum principij, uel conditionis necessariæ ad agendum, de quo nūc agimus. Ergo eo modo quo nūc disputamus, nulla excitatio fit in causa secunda ex ui solius concursus causæ primæ. An uero ille modus excitationis uerus sit, quia punctus est difficilis, & necessarius ad complementum huius materię, in sectione quarta explicabitur.

Quarto dicebatur illa cōditio necessaria, [Determinatio causæ secundæ per affectionē primæ.] Hęc autem non est probabilior, quā reliquę, & generatim argumentando, si hæc determinatio dicitur fieri per uerā actionem primæ causæ in secundam, redeunt argumenta supra facta, quod illa actio inferat mutationē in causam secundam, cuius mutationis nullus terminus assignari potest. Specialiter uero, hæc necessitas talis prædeterminationis nulla est in causis secundis naturaliter agentibus quia illę natura sua sunt determinatę ad unum: quam quidem determinationē acceperunt à Deo nō per concursum sed per influxum, & conseruationē talis naturæ. Quo sensu loquitur D. Tho. 1. p. q. 105. art. 1. ad 3. Formaliter vero hanc determinationē habent tales causæ ab intrinseca natura. Vnde sub hac consideratione dici solet, causam secundā determinare concursum primæ ad speciem actionis potius, quā determinari ab illa, ut uidetur loqui D. Tho. in 2. dist. 1. q. 1. a. 4. in corpore, & ad tertium, & 1. contra Gentes, cap. 66. ratione 5. vbi dicit, [Secunda agētia sunt quasi particulantes, & determinātes actionem primi agētis.] Et sumitur ex Dionys. c. 4. de diuinis nōibus, dicentis, Dei actionē ex se esse indifferentē uariari aūt ex diuersitate subiectorum, & causarum. *Dicuntur* autem causæ particulares determinare concursum, non quia ad hoc efficiant aliquid præuium: quid .n. possunt? Neq. quia Deus voluntate sua illum determinet, quod declarabimus sect. 4. sed quia hęc causa natura sua postulet hunc concursum potius quam alium. Deus autem sese accommodat naturę vniuscuiusque: & ideo etiam dici solet hæc determinatio, ut est à causa secunda, esse in genere causæ materialis. In his ergo causis naturaliter agentibus non est necessaria illa conditio præuia quæ prædeterminatio dicebatur. Quod si interdum hæc naturalia agentia propter vim agendi uniuersalem habent indifferentiam aliquam in facultate agēdi res specie diuersas, naturaliter, ac physice loquendo, semper determinatur ad vnum effectum in specie uel ex se, uel ex concursu aliarum causarum aut materialis aut coefficientium, ut supra disp. 18. sect. 1. declaratum est. XXXI.

Denique etiamsi demus (quod probabile est) quoad singularitatem actionis, vel effectus determinari causam secundā à prima, vt Nominales affirmant, & superioribus nobis probabile visum est: non oportet fingere, illam determinationem fieri per aliquam actionem causæ primæ in secundam, addendo nimirum aliquid virtuti eius. Imo vix potest hoc modo intelligi, quia etiam illud additū de se erit indifferens ad plura indiuidua similia facienda nulla .n. res quæ in aliqua specie uim habet actiuam, determinatur ex se ad unum tm̄ indiuiduum efficiendum, ut patet discurrendo per omnes virtutes naturales. Si quis autem uelit peculiariter excipere hanc entitatem uel uirtutem quam causa prima addit secundæ gratis id asseret, & sine causa multis implicabitur difficultatibus. Oportebit enim fateri quoties uariatur actio agentis naturalis diuersis temporibus, vel circa diuersa subiecta, variaris etiam illas entitates prædeterminatiuas, quas in se recipit causa secūda à prima. Et similiter si ignis successiue calefacit, continuè etiam aliquid debet in se recipere, & pati, quo determinetur ad illam successiuam actionem. Denique uel superfluus est ille modus determinationis, uel fatendum erit, facultatem naturalem esse sufficientem de se ad specificam rationem effectus; non uero ad singularita-

tem

tem eius illud uero additū dare uim ad singularitatem, quod est intelligibile, cum in effectu, put in re sit, specifica, & singularis ratio nō distinguantur.

XXXII. Dicendum est ergo illā determinationem sufficiēter fieri per uoluntariam præfinitionem diuini concursus. Itaq; ignis, v.g. indifferens est ad hunc vel illum calorem faciendum, non quidem negatiue, seu priuatiue, i. quia ad neutrum habet completam uirtutem in suo genere, sed positiue, quia ad vtrumq; est satis potens in ratione causę proximę, & ad neutrum determinatus: Deus autē sua uoluntate statuit cum illo concurrere ad hunc potius quam ad aliū: & hoc satis est, ut ab igne procedat hic effectus numero potius quam alius. Non est ergo necessaria talis conditio prædeterminans, quæ sit res aliqua recepta in ipsa causa secunda.

XXXIII. Ex his autem quæ de naturalibus agentibus diximus, colligitur, huiusmodi conditionem multo minus esse necessariam in causis secundis liberis, ex ui subordinationis, & dependentiæ essentialis causæ secundæ à prima. Nā eiusdem rationis est quoad hoc dependentia causæ liberæ, ac necessariæ à prima causa. Vnde si in causa naturaliter agēte sufficienter saluatur illa dependentia per concursum, qui in actione cōsistit etiam saluabitur in causa libera. Nec vero ob peculiarem modum agendi causæ liberæ, est in ea talis cōditio necessaria, quia licet uoluntas, v. g. quæ est potentia libera sit ex se indifferens, positis omnibus requisitis, ad agendum, & non agendum, tamen reuera est tam potens ad agendum, ac si non haberet alteram facultatem: & è conuerso tam potens est ad non agendum, ac si nihil aliud posset. Itaque utrumque, & ad singula habet plenam potestatem: ergo sicut alia agentia per potestatem: ergo sicut alia agentia per potestatem quam habent ad unum, possunt illud exequi cum communi concursu absque illa præuia conditione prædeterminante, ita agens liberum, per potestatē quam habet ad plura, potest cum communi concursu aliquod eorum exercere (loquimur de actibus intra ordinem naturæ contentis) absque illa conditione. Tantumque abest ut peculiaris conditio, & indifferentia libertatis ad hoc obstet, ut potius in hoc sit posita eius excellētia, & dominiū in suā actionē.

XXXIV. Vnde, cum dicitur, facultatem indeterminatam nō posse determinatum actum uel effectum efficere, ad summū habet locum in potentia ita indifferēte ad plura, ut sit per se incompleta, & insufficiens ad singula, quæ, ut sic magis est indifferētia passiua & imperfecta, quā actiua, & perfecta: propter quod talis indifferentia dici solet negatiua. At uero, quādo potentia est indifferens per completam uim ad vtrumq; oppositorum, & per dominium in suum actum, optime, pōt quamuis in actu primo sit indeterminata, & indifferens, determinatum effectum seu actum secundum efficere, sese ad illum determinando. Hæc est. n. propria vis, & potestas eius, à qua habet quod libera sit. Sicut etiam diuina voluntas est indifferēs ad plura obiecta, uel effectus creatos, & ipsa determinat ad aliquod eorum: huius. n. efficaciæ, & dominij participationem accepit uolūtas creata, quamuis longe imparem in perfectione, & modo. Nam increata volunta est indifferens ad plura obiecta extra se, non uero ad plures actus uolendi, uel nolendi: voluntas aūt creata, etiā ad plures actus est indifferēs. Deinde increata uoluntas determinatur sine nouo actu illi addito: creata uero per nouum actum. Ac denique uoluntas increata non pendet ab alio in sua determinatione: creata uero pendet saltem à concursu primæ causæ: cum eo tn̄ sicut potest velle ea quæ sibi proportionata sunt, ita & ad ea se determinare.

XXXV. Vnde ulterius addo, illā conditionem, quæ prædeterminatio dicitur non solum non esse necessa- A riam causę liberæ ob peculiarem modū agendi eius verum etiam illi ob eam causam repugnare, si libere quoad exercitium, & specificationem operatura est: nam usus libertatis quoad vtramque partē per talem prædeterminationem impediretur. Quod primo declaratur in indifferentia quoad specificationē actus, nam cū sola prima causa dicatur efficere hāc prædeterminationem, uoluntas tm̄ est in potentia passiua ad illam: unde respectu illius non est libera, sed est passiue, seu negatiue indifferens, sicut materia ad alias formas: nam in potentia passiua, vt sic, non est libertas, ut supra ostendimus. Non est ergo in potestate actiua, & libera uoluntatis, ut hanc uel illam determinationem recipiat: cum ergo ad vnū tantū actum determinetur, illum pōt efficere: & nō B alium, quia nec pōt illum efficere nisi ad illum determinetur, neq; ēt potest efficere, ut ad alium determinetur: sed hoc est in sola voluntate extrinseci agentis. Ergo nūquam est proxime, & actiue indifferens ad plures actus, seu quoad specificationem actus. Patet hæc vltima consequentia, quia uoluntas ante receptā hanc prædeterminationē ad neutrum actū est perfecte, & actiue indifferens, quia si illa prædeterminatio est necessaria, sine illa non est completa uis agēdi cum omnibus prærequisitis ad agendum, sicut ad libertatem necessarium est.

Prædeterminatio physicę causam liberā necessitare & quoad exercitium & quoad specificationem.

XXXVI. Neq; etiam est in manu uoluntatis habere hanc determinationem, uel unā potius quā aliam: quid .n. ad hoc faciet, cū facere nihil possit nisi prædeterminata? C Vel si recipit determinationem ad uolendum malum obiectum, cur ei imputabitur, qd non recipiat determinationem ad nolendum illud? Neque. n. illi potest imputari propter aliquem priorem actum, tum quia fieri potest ut nullus præcesserit; tum etiam quia ille fieri non potuit sine alia prædeterminatione, de qua eadē redit difficultas. Neque etiam potest imputari propter priuationem alicuius actus, tum quia, nec prædeterminatio ad illū actum est in potestate eius, & consequenter, nec carentia actus pōt illi imputari, quia in uniuersum prima radix non operādi in uolūtate, etiam positis alijs præ requisitis est quia non accipit hanc prædeterminationem: nam si illam reciperet, operaretur. Tum etiam, quia non semper ad actum malum positiuū D antecedit carentia prioris actus debiti, sed simul dū vnus eligitur, alius omittitur. Ac denique in eo progressu non est procedendum in infinitum, sed sistendum in aliquibus actibus primis, quorum unum voluntas uoluntarie efficit alium omittit. Et in illis explicari non potest, quo modo prædeterminatio passiua ad unum potius quam ad alium sit in potestate uoluntatis. Si ergo talis prædeterminatio necessaria esset, tolleretur indifferentia quoad specificationem actus.

XXXVII. Atq; inde ulterius concluditur, tolli etiam quoad exercitium actus. Nam, ut declaratum est, si prædeterminatio illa est necessaria, ante illam receptā nō est in potestate actiua, & libera volūtatis talem E actum exercere; quia nondum est potentia proxima, id est completa, & cum oībus prærequisitis ad agendum, etiam est potestas actiua remota (vt ita dicam) quia non est in potestate voluntatis aliquid facere, quo illa conditio, seu prædeterminatio adhibeatur, sed solum est in potentia passiua ad illam quæ non sufficit ad libertatem: quæ oīa satis declarata, & probata sunt. Rursus posita in uoluntate illa conditione, quæ prædeterminatio dicitur, fieri non pōt quin ipsa exerceat actum; nec potest resistere determinationi, seu motioni eius; ergo nunquā habet potestatem exercendi, & non exercendi actū: ergo tollitur indifferentia quoad exercitium, quæ in hac potestate consistit. Antecedens certum est in ea opinione quā impugnamus: nam hęc prædeterminatio dicitur pertinere ad actualem cōcursum

sum Dei. Vnde sicut impossibile est Deum concurrere cum uoluntate, & ipsam non operari, ita impossibile est uoluntatem recipere illam prædeterminationem, & non prodire in opus. & ex ipso nomine prædeterminationis id constat, nam si post receptam prædeterminationem potest uoluntas non operari, ponamus non operari, ergo tunc adhuc manet indifferens ad operandum, & non operandum, ergo indiget prædeterminatione, ut operetur, & falsum erat accepisse prædeterminationem.

XXXVIII. Responsio aliquorum ad nostras rationes refutatur.

Fortasse quis dicet, post acceptam prædeterminationem posse quidem uoluntatem non operari, nolet tamen admittere, de facto nō operaturam, quia licet possit, nunquam ita se gerit. Sed hoc friuolum est, & non consequenter dictum. Primo quidē, quia si potest vera potestate, quæ ad libertatem sufficiat, vnde affirmari potest illam potestatem nunquam exerceri? Secundo, quia tam est necessaria connexio inter illam prædeterminationem, & operationem, ut naturaliter impossibile sit hanc separarj ab illa, imo, & ipsi aiunt implicare contradictionem, sicut esse simul determinatum, & indeterminatum respectu eiusdem, vel agens mouere, & passum non moueri: ergo non est in uoluntate potestas ad resistendum actiuitate huius prædeterminationis, quia non est in ea potestas ad impossibile: ergo falsū est, posita prædeterminatione posse non operari. Tandem, quia si uoluntas potest non velle id, ad quod p̄determinatur, vel id est, quia potest habere actum oppositum. Et hoc non, ut patet ex probatione prioris partis, quia iam id spectat aliquo modo ad indifferentiam quoad specificationem. Vel id est, quia potest suspendere actum, & hoc etiam non, quia nō potest uoluntas resistere efficacitati illius prædeterminationis. Neque illa subditur usui libertatis, sed illam potius sibi subdit, ergo neutro modo est in uoluntate illa potestas, & consequenter, nec libertas quoad exercitium.

XXXIX. Quod etiam confirmatur ex definitione potentię liberæ supra tradita, scilicet, de ratione illius esse, ut positis omnibus prærequisitis ad agendum, possit agere, & non agere; nam in præsenti una conditio necessaria esse dicitur prædeterminatio facta à prima causa, qua posita non potest uoluntas agere & non agere, sed agere tantum: ergo sine libertate quoad exercitium, & ex necessitate agit. Nec refert, quod illa necessitas sit ex suppositione, nam illa suppositio est antecedens omnem usum libertatis, & ab extrinseco proueniens, ut satis declaratum est: talis autē suppositio, si necessitatem inferat, inducit necessitatem simpliciter, & tollit libertatem: iuxta doctrinam Anselmi, & aliorum in superioribus declaratam, ideoque merito dixit Scotus in 4. dist. nc. 49. quæst. 6. §. Duo ergo, libertatem uoluntatis tolli, si ab aliquo habitu inhærente prædeterminetur ad unum: nomine autem habitus intelligendum est, quidquid per modum principij, seu actus primi antecedit actum secundum, nam de quolibet huiusmodi eadem est ratio.

XL. Vnde tandem potest utraque pars, ita confirmari, quia uoluntatem de se indifferentem ad plura physice & intrinsece determinari ad vnum eorum, nihil aliud est, quam velle illud: ergo nec potest talis prædeterminatio esse prærequisita ad volēdum, nec potest omnino ab extrinseco prouenire à sola causa prima, quia velle non est in nobis sine nobis: & licet daremus de potentia absoluta id fieri posse, saltem non posset fieri, vt illud velle esset liberum, ad quod uoluntas mere passiue se haberet. Antecedens probatur, quia in uoluntate nihil est, nisi aut actus secundus, aut primus, neque inter hæc potest excogitari medium: neq; ab Aristotele, aut alio philosopho inuentum est, ergo vel illa prædeterminatio est actus secundus: & illum appellamus velle, sub quo, & nolle, & similes actus comprehēdimus. Vel est actus primus, & sic aut subditur usui uoluntatis, & ita non prædeterminat illam, ut verū est de omnibus habitibus in uoluntate existentibus, aut subdit illam sibi, suæq; necessariæ efficacitati, & ita impedit usum libertatis eius. Adde inauditum esse in uoluntate actum primum, qui non sit habitus eius, nullaque ratione declarari posse ad quid talis actus primus necessarius sit, præsertim in ordine naturalium actuum, ut nunc loquimur.

Video offerri hoc loco occasionem tractandi, q̄ plures difficultates ad libertatem arbitrij pertinentes, præsertim illas, quæ apud Theologos de diuina præscientia, prædefinitione, prædestinatione, & gratia, & de illa maxime, quę in efficaci auxilio consistit, disputantur. Sed iam præmisimus, hoc loco nihil nos agere de actionibus supernaturalibus, nec de efficacia gratiæ, sed solum de generali concursu primæ causæ cum secundis: ad quem negamus illam prædeterminationem esse necessariam, aut in causis liberis posse in concordiam redigi cum usu libertatis earum. Nihilominus tamen verum est, Deum habere æternam pręscientiam omnium, quę in tempore fiunt, quia non fiunt sine ipso agente, & ipse non agit, nisi quæ cognoscit, quia per intellectum operatur, non cognoscit autem quicquam ex tempore, sed ex æternitate, ea autem cognitio non requirit physicam prædeterminationem causarum, sed æternam præsentiam omnium, quę in tempore sunt. Similiter verum est, Deum posse sua uoluntate æterna prædefinire effectus suę prouidentię consentaneos: posse item uoluntates hominum mouere, quo uult, & quando, & quomodo uult, atque ita posse etiam, & sępe conferre hominibus auxilia efficacia gratię iuxta mensuram uoluntatis suę, sed hęc non pertinent ad concursum generalem. Quomodo autem fiant, ad supernaturalia Theologiæ mysteria pertinet. id vnum credimus ad ea omnia non esse necessariam prædeterminationem physicam liberi arbitrij, neque aliquid simile, quod arbitrij lædat libertatem, sed de his alias. XLI.

Quinto dicebatur illa conditio necessaria propter subordinationem causæ secundæ ad primam, quasi non possit vera subordinatio intelligi sine aliqua impressione (vt sic dicam) causæ primæ in secundam, quæ sit quasi vsus eius. Verū tamen argumenta facta sub nomine motionis, applicationis, &c. p̄cedunt de quacunque reali impressione, aut quauis alia uoce significetur. Deinde, quod ad subordinationem nihil hoc deseruiat, ita ostendo. Nam subordinatio inter causam secundam, & primam duplex intelligi potest. Vna est radicalis, seu aptitudinalis: quę in hoc tantum consistit, quod causa secunda non est apta ad agendum, nisi dependenter à causa prima. Radix autem huius subordinationis ex parte ipsius causę secundę est dependentia essentialis, quam habet a Deo in suo esse. Ex parte vero cuiuscunque effectus, vel actionis, quæ potest manare à causa secūda, radix est esse ens per participationem, quod non potest esse, nisi ab ente per essentiam. ad hanc igitur subordinationem, est quidem necessaria illa actio causę primę in secundā, qua dat, & conseruat illi esse, & uirtutem agendi: illa vero sufficit, neque est alia per se necessaria, quia ex ui huius posita est tota radix, & causa illius subordinationis in actu primo. XLII. Nū sine p̄determinatione physica stet subordinatio causæ secūdæ ad primam.

XLIII. Alia vero est subordinatio in actu secūdo. Quod autem hęc etiam non requirat nouam actionem, qua causa prima conferat secundę aliquid per modum principij actualis, ut uocant, duobus modis ostendo. Prior est, quia hęc actualis subordinatio non est denominatio intrinseca in causa secunda, p̄ se loquendo. Quod patet, quia solum in hoc consistit, quod causa secunda pendeat à prima in agendo:

do:

do: si ergo ipsum agere, vt sic non est denominatio intrinseca in causa agente, dependentia in ipso agere, vt sic nō erit denominatio intrinseca, sed extrinseca, in hoc consistens, quod ipsamet actio causæ secundæ pendet essentialiter à prima causa, tanquam a primo, ac præcipuo fonte sui esse: ergo vt secunda causa, quatenus actu agens est, essentialiter subordinetur primæ, non est necesse, vt aliquid nouum p modum principij in se recipiat, quia secundum hāc rationem non subordinatur, vt recipiens, sed vt agens: ergo subordinatio hæc posita est in ipsa actione, quatenus essentialiter pendet a prima causa.

XLIV. Secūdo idem declaratur, nam licet admitteamus causam primam aliquid efficere in secundam p modum principij, adhuc causa secunda, vt affecta toto illo principio præcise concepto, est subordinata causæ primę solum in actu primo: ergo in actione oportet, vt actualiter subordinetur per nouam dependentiam in agendo, vt in superiorib. probatum est: ergo subordinatio actualis agentis, vt agens est, nō consistit in illa præuia actione, quæ tantum ad constituendum, vel complendum actum primum pertinet, ergo quamuis supponatur constitutum sine illa actione, per solam effectionem, & conseruationem causæ, ac virtutis eius, adhuc manebit integra subordinatio actualis in agendo.

XLV. Tertio declaratur hoc ipsum exemplis: nam calor, verbi gratia, subordinatur formæ ignis in agendo ignem, non quia aliquid in se recipit a forma, dum agit, præter suam entitatem, sed propter dependentiam actionis ab illis duobus principijs, ita inter se constitutis, vt vnum sit sub altero, id est, vt sit inferius illo, & posterius illo, & pendens ab illo. Similiter in supernaturalibus sacramentum, verbi gratia, Baptismi est subordinatum Christo in agendo, non quia in actuali actione aliquid in se recipiat, iuxta probabiliorem opinionem. Et similia exempla multa facile possent inueniri. Igitur neque ex ui subordinationis necesse est, aut fieri potest, vt concursus primæ causæ consistat in aliquo, quod per modum actus primi detur causæ secundæ in ipsa actuali actione.

Satisfit aliarum opinionum fundamentis.

XLVI. EX ijs quæ diximus, probando nostram sententiam uirtute responsum est ad fundamenta cōtrariæ sententiæ, ut tamen declaremus quo sensu intelligendæ sint grauium authorum locutiones, & quomodo cum solo concursu consistente in actione saluentur locutiones illæ, ac denominationes, necessarium erit ad singula sigillatim respōdere.

Exponitur axioma illud, Causa secunda non agit, nisi mota a prima.

XLVII. AD primū ergo dicitur primo, axioma illud, [causa secunda non agit, nisi mota a prima,] intellectum in ea proprietate, quod causa, præter suum esse, & omnem uirtutem agendi connaturalem, quam habet, indigeat nouo motu vere, ac reali in ipsa recepto, vt agat, falsum esse, vt probatum est. Neque inuenitur in eo sensu ab Aristo. alicubi traditum. Vnde etiam est falsum, in illo principio sic intellecto fundari, vel reductionem omniū motuum ad primum motorem, vel omnium entiū ad primum ens. Nam illa argumentatio fundatur, vel in physica experiētia, & ordine sensibilium motuum; vel in proportionali dependentia omnium effectuum a suis causis, non vero in illa occultissima præmotione, nulla ratione fundata. Itaque discursus Physicus Aristotelis fuit, omne quod mouetur ab alio moueri, omnesq; motus inferiorum corporum aliquo modo reduci ad motum cœli, cœlum autem ipsum moueri ab alio, atq. ita cum non procedatur in infinitum, sistendum esse in aliquo primo motore. Discursus autem metaphysicus proportionalis erit omne ens, quod non est a se manare ab alio: & illud aliud, si non sit a se, rursus esse ab alio, cumque non possit procedi in infinitum sistendum esse in ente a se. Et proportionali modo poterit discursus fieri inter agentia, vt sic, ex vi essentialis dependentiæ a nobis explicatæ, nam quod non est agens a se, reducendum est in aliud, in quo nitatur in agendo, donec sistatur in aliquo, quod a se sit agens, & in nullo alio nitatur. Denique fieri potest discursus naturalis ex sensibilibus motibus corporum uniuersi, per quos res istæ corporeæ, ita applicantur ad agendum, vel patiendum, sicut necesse est ad conseruationem uniuersi: nam hoc est signū, hæc omnia ab uno supremo principe gubernari: illa ergo propositio in dicto sensu, nec vera est, neque ad prędictas reductione necessaria.

Continet igitur illa propositio Metaphoram, & Analogiam quandam sumptam ex artificialibus instrumentis, ut probe notauit Fonseca libro quinto Metaphysic. cap. 2. quæst. 9. sect. 2. Nam quia uidemus hæc sensibilia instrumenta, quæ a nobis in agendo pendent, & nobis subordinantur, non agere, nisi mota a nobis, ideo ad explicandam subordinationem, & essentialem dependentiam in agendo causarum secundarum a prima, dicuntur causæ secundæ non agere, nisi motę a prima. Proprius autem sensus est, illas non agere, nisi adiutas a prima, vel (quod idem est,) vt cooperantes primæ. Adde præterea necessarium esse, ut causa secunda habeat esse datum, & conseruatum a prima. Et hic continuus influxus ipsius esse, vel uirtutis actiuæ potest dici quasi continua quædam motio ipsius causæ secundæ à prima. Rursus, si causa secunda indigeat aliqua noua applicatione locali, aut excitatione uitali ad agendum, illam etiam habet a causa prima, vel per causas secundas operante, vel interdum ab ea sola: sæpe enim ita operatur, non ex ui generalis concursus, sed ex aliqua peculiari prouidentia. Quo sensu loquitur Scriptura in testimonijs ibi citatis, quæ proinde non sunt ad rem. Atque hoc etiam sensu verificari aliquo modo potest causam secundam non agere, nisi motam: nam si est spiritualis, agit præuia actione immanente, quam in se recipit, & ita mutatur: si vero sit corporalis, indiget propinquitate locali, quam recipit per aliquem motum, vel qui tunc fit, vel qui antea præcesserit. Vnde aliqui ex authoribus citatis, præsertim Augustinus, non dicunt causas secundas moueri dum agunt, vel moueri ad agendum, sed omnem causam secundam, ita esse actiuam, ut etiam passiua sit, & mobilis aliquo motu, in quo non explicant aliquam conditionem, quam tales causæ requirant ad agendum, sed imperfectionem, & potentialitatem, quam natura sua habent. Quod etiam est satis, ut intelligamus, deueniendum esse ad aliquam causam, quæ ita agat, ut nihil pati possit.

XLVIII. Vnde ducat originē locutio de motione secundarum causarum à prima.

Exponitur hæc locutio, Causa secunda applicatur à prima ad agendum.

XLIX. AD secundum, ita est explicāda illa propositio, [causa secunda applicatur a prima,] sicut illa, [Mouetur ad agendum.] & quidem D. Thom. qui maxime uidetur illa locutione vsus 1. p. q. 105. ar. 5. inprimis ipsam uocē corrigit, quia non simpliciter appellat causam primam [applicantem,] sed [quasi applicantem] secundam. Deinde ibi nō meminit alterius concursus, vel motionis, sed tantum illius applica-

plicationis. Vnde quod in 1.2. vocauit auxiliū Dei mouētis, in prima parte appellauit applicationem primæ causæ. Et utrumque nihil aliud est quam ipse actualis concursus, ne dicamus Diuum Thomā hūc aut ignorasse, aut tacuisse, quod & per se est absurdum, & repugnat eidem Diuo Thomæ, dicto articulo quinto ad secundum, ubi ex illa applicatione concludit unam, & eādem esse actionem primæ, & secundæ causæ: quod solum est uerum propter concursum per modum actionis, ut sequenti sectione declarabitur.

L. Ipse ergo actualis, & immediatus cōcursus actionis, sicut per translationem dicitur motio, ita etiam dicitur applicatio, vt significetur dari à prima causa ut à superiori, & ab ea dirigi, & ordinari ad fines à se intētos, quod est quoddam applicationis genus. Et hoc probat ratio tacta in illo secundo argumēto, & nihil aliud. Magisque intelligetur ratio illius uocis, seu applicationis, si distinxerimus duplicem applicationem, aliam præuiam, ut conditionem requisitam, de qua non potest illud intelligi, ut ostensum est: aliam uocare possumus actualem, seu formalē, intime inclusam in ipsa actione: sic enim, qui actionem inchoat, dicitur tunc se applicare ad actionem quæ applicatio non est aliud, quam exhibitio illius actionis: hoc ergo modo vocatur applicatio ipse cōcursus primæ causæ: tamen illa applicatio non est à sola prima causa, sed etiam à secunda, adiuuāte prima, & sub hac ratione etiam applicante. Sub hac. n. ratione applicationis significatur actio secundum primam emanationem à suo agente: & ideo, ut significetur, Deum concurrere ad illam secundum omnem rationem eius, dicitur Deus applicare causam secundam ad agendum. Et hæc satis sunt ad illam locutionem.

Quid sit causam secundam agere in uirtute primæ.

LI. Alia vero locutio in eodem argumento posita, scilicet [ꝙ causa secūda agit in uirtute primæ seu quod uirtus diuina est uirtus omnis causæ agentis;] & aliæ similes quæ habētur libro de Causis, exponuntur verbis D. Tho. 3. contra gentes, c. 70. vbi sic ait. [Virtus inferioris agentis pēdet ex uirtute superioris, in quantū superior dat inferiori uirtutem agēdi, uel conseruat eā. (Et infra:) Oportet igitur ꝙ actio inferioris agentis non solū sit ab eo per uirtutem propriā, sed per uirtutem oīum superiorū agentiū: Agit enim in uirtute omniū.] Agere. n. in uirtute nihil aliud est, quā agere per uirtutem participatā a superiori uirtute, & dependenter in sua actione actuali influxu eius. Et eodem modo dicitur virtus diuina uirtus omniū causarum, quia omnes conseruat, & omnes actu adiuuat. Hæc ergo duo sufficiunt, & per se requiruntur ad ueritatem similium locutionum.

LII. Verum est: D. Tho. q. 3. de potentia, art. 7. addere tertium, nimirum, uirtutem instrumentalem fluentem, quam recipit causa secūda a prima, ut agat tanquam instrumentum eius: differre enim hanc numerat tanquam distinctam ab applicatione, & ab efficientia, seu conseruatione ipsius causæ secundæ, & uirtutis eius. Existimo tamen D. Thom. tacite retractasse illam doctrinam in 1. p. vbi exquisitè tractans omnem modum quo causa prima operatur cum secunda, illam uirtutem omisit, quod facere non potuisset in proprio, ac præcipuo loco, si existimasset esse per se necessariam ad concursum primæ causæ: & similiter 2. co. Gen. c. 70. illius nō meminit. Nec discursus quem facit in dicto art. 7. de potentiæ efficacia. Fūdatur enim in eo, quod causa secūda non potest efficere esse existētiæ nisi per modum instrumenti: quod, propriè, & in rigore loquendo de instrumento, verum non est, ut in solutione ad quintum attingam, & latius infra disputando de essentia creaturæ.

LIII. Ad tertium respōdetur, illam excitationem commentitiam esse nisi Metaphorice ipsamet naturalis inclinatio ad agendū dicatur excitatio: illa autem inclinatio non est per actionem distinctam ab illis, quibus causa secunda, & uirtus eius conseruantur, & adiuuantur. Ad rationem uero ibi propositam respondetur, agentia creata dum agunt, non perfici perfectione distincta ab ipsa actione: neq. vllus vnquam Philosophorum aliquam priorem perfectionem excogitauit. Actio uero ipsa ab ipso Deo est immediate, nō tamen ab illo solo, sed cū ipsa causa secunda. Quod si talis actio sit immanens in agente erit perfectio eius intrinseca: tale enim in agens habet uim se ipsum perficiendi, cum debito, & accommodato concursu primæ causæ. Si uero actio sit transiens, quæstio est an secundū, aliquid sui maneat in agente; vel an, licet omnino transeat in passum, etiā ibi sit dicenda perfectio agentis. de quibus suo loco dicemus, nam ad præsens nil referunt: quicquid. n. horum dicatur, sufficit ad hanc perfectionem concursus primæ causæ per modum actionis.

LIV. Quarta, & quinta ratio, cum omnib. quæ in eis tāguntur, tractata sunt, & expedita inter probandam secundam assertionem, præter duo puncta, quæ in quinta ratione insinuātur. Vnum est causas secundas nō agere ut instrumenta primæ, quod est facile, nam licet interdum ita appellentur, ad indicandā dependentiam, quam in operando habent à prima causa: tamen non sunt proprie, & rigorosè instrumēta, sed causæ principales in suo ordine: nam per proprias uirtutes, & in suo ordine sufficientes, agūt & effectus sibi similes producunt, ut notauit D. Th. quæst. 24. de uerita. art. 1. ad quartum, & quintum, & Scotus in 4. d. qu. 1. ad ult. & superius explicando diuisiones causæ efficientis idem declarauimus. Omitto etiam in rigorosis instrumentis non esse necessarium, ut, priusquam agant, in se recipiant à causa principali aliquid per modum principij, à sua entitate distinctum, de quo alias. Aliud punctum erat de ordine prioris, & posterioris natura, qui inter actiones causæ primæ, & secundæ intercedit, de quo dicam sect. seq.

LV. Ad sextum fundamentum, simpliciter negatur assumptum, nimirum perfectius cōcursurū Deum, si concurrat influendo aliquid actuale per modum principij: non enim cōsistit maior perfectio in multiplicatione entitatum, principiorum, aut influxuū alioqui essent hæc infinitè multiplicanda. Sed cōsistit maior perfectio in hoc, quod singula fiant in debito pondere numero, & mēsura. Duo ergo spectāt ad summam perfectionem causæ primæ, ut operantis, & cooperantis in causis, & cum causis secundis: unum est, ut nihil uirtutis, uel actus primi, uel cōditionis requisitæ quæ uere sit aliquid reperiatur in causa secunda quod non sit datum, & conseruatum à prima: aliud, ut actio cōcreaturæ fieri nō possit sine actuali immediato influxu causæ primæ. Multiplicatio autem principiorum agendi uel cōditionū necessariarum, per se non pertinet ad perfectionē generatim loquendo, sed ibi tātum addenda sūt talia pricipia, ubi specialis aliqua, ac uera causa, & necessitas, uel saltem utilitas intercesserit.

LVI. Ad primam itaq. probationem respondetur idē esse, causam secundā pendere a prima in causando & pendere in actione sua, seu (quod idē est) in causalitate sua: nā si pēdet in suo esse, & in tota uirtute sua, & vlterius in actione, & causalitate sua, in quo alio pendere debet aut pōt? Nā quod ibi additur de hoc cōplexo, [causam secūdā agere,] nihil nouum est, nam creaturam agere, nihil est aliud, quā actionē ab illa prodire, Vnde prima causa efficien-

do hanc actionem, efficit illam, ut prodeuntem à tali causa. Nam licet habitudo actionis ad causam secundam præcisè concepta non respiciat Deũ, ut terminũ illius habitudinis, tamen ut est aliquid in re, ab ipso Deo fit sicut etiã passio, ut passio non respicit Deum, fit tamen à Deo: hoc igitur modo creaturam agere, est etiam à Deo.

LVII. Atq. idem est de illa locutione, [Prima causa facit, ut secũda faciat:] si particula ut, nihil aliud denotet, quã collationẽ uirtutis, & Physici concursus necessarij ad operandum. Si uero denotet peculiarem habitudinem finis, ita ut significetur, primam causam peculiariter intendere omnem actionem causæ secundæ in particulari, est quidem id sæpe verum non tamen est semper necessarium, aliquas.n. actiones non intendit, sed permittit: & tunc non proprie in eo sensu facit Deus, ut creatura faciat, sed permittit, ut faciat, eique facienti cooperatur. Vnde non pertinet ad perfectionem primæ causæ, ut in vniuersum, & ad omnia concurrat illo modo, sed potius est præter sapientiam, & bonitatem eius. Atque ita potest argumentum in cõtrarium retorqueri, nam ex opposita sententia sequitur, Deũ in uniuersum facere, ut faciant, etiam ij qui male faciunt: qui per propriam actionem suam à sola sua volũtate prodeũtem eos determinat, ut ita faciant: de qua ratione dicemus plura in section. 4. Alio tandem, ac morali modo dicitur Deus facere, ut homines faciant, illustrationibus, & inspirationibus: quomodo in Scriptura reperitur illa locutio, non tamen pertinet ad concursum primæ causæ, sed ad ordinẽ gratiæ, uel specialis prouidentiæ diuinæ, cuius consideratio non est huius loci.

LVIII. Qualiter Deus vtatur causis necessarijs. Quod tandem in eo argumento dicitur, ad perfectum dominium primę causæ pertinere si utatur causis secundis ad suos ipsius fines, verissimum est: falso tamen, & sine fundamẽto, fingitur hũc usum consistere in hoc, quod semper agit circa creaturam aliquid distinctũ ab ipsa, & à naturali uirtute eius. Potest quidem Deus interdum hoc modo augere virtutem agendi, si velit, uel supplere quidquid creaturæ defuerit, tamen quod hoc semper sit necessarium: nõ pertinet ad dominium, uel conuenientem usum creaturarum, sed facilius utetur Deus creaturis suis, si intelligamus dedisse illis completas uirtutes in suo genere, & conditiones omnes requisitas cum quibus, si ipse concursum adiungere uoluerit, facient illæ quod ipse decreuerit: quod est uti illis ad agendum.

LIX. Qualiter liberis. Quamquam hic modus utendi causa secunda peculiare aliquid requirat in causa libera, nam illa, positis omnibus præ requisitis ad agendum, & præparato etiam concursu Dei eo modo quo explicabimus sectione quarta, non statim operatur unum determinate, & ideo, si Deus uti illa vult ad aliquem determinatum effectum habet peculiarem modum moralem potius quam Physicum, quod id facit. Interdum propriè agendo, ac mouendo, ut in bonis, interdum sinẽdo, ac permittendo, ut in malis. Quod spectat ad illam infinitam Dei sapientiam, qua præ noscit quid causa libera in quacunque occasione & cum quibuscunque circumstantijs operatura sit: quod amplius exponere non est huius loci. Illud solum aduerto cum Deus concurrit cum uoluntate creata ad actum malum, non proprie uti uoluntate ad illum actum (absit enim, quod Deus illum actum intendat) sed utitur voluntate sic male agente, ad aliquod bonum, quod pertinet, & ad perfectum dominium, & ad infinitam Dei bonitatem, & sapientiam.

LX. Creaturæ actio qualiter ad dominium Dei pertineat. Ex quo tandem intelligitur, non semper actionẽ creaturæ pertinere ad vsum positiuũ dominij Dei, sed partitione vtendum esse: nã quatenus illa actio est à Deo, pertinet proprie ad usum dominij eius, A quia ex eius potestate, & libertate pẽdet: quatenus vero est à uoluntate creata, si sit bona, & conformis uoluntati Dei, erit etiam ex positiuo vsu dominij eius, quatenus illam imperat, uel ad illam mouet. Si uero sit mala; erit tantum ex usu negatiuo, quia nimirum illam non impedit cum possit.

SECTIO II.

Quando comparetur concursus Dei ad actionem causæ secundæ, & ad subiectum eius.

B MVlta in hoc titulo comprehenduntur, quæ necessaria sunt ad declarandum exactius quid sit hic concursus Dei; possuntq. ex dictis in sect. præcedenti absque opinionum, & argumẽtorum multitudine, breuiter expediri. Primũ est, an cõcursus Dei, & creaturæ, sint una actio, uel plures. Nã quod sint plures indicat tum multitudo principiorum, tum ordo naturæ, quo cẽsetur prior Dei concursus quam creaturæ. Quod uero sit una, videtur cõuincere, tũ immediatus influxus Dei in actionẽ ipsã creaturæ, tũ qđ ad actionẽ nõ est actio. I. Dubitandi vtrinque ratio.

Actionem causæ primæ, & secundæ unam esse.

C ATque hæc posterior pars est sine dubio uera: eamque expresse docet D. Thom. 1. part. qu. 105. art. 5. ad secundũ, ubi simul respondet ad primam rationem dubitandi à nobis positam dicens: [Vna actio nõ procedit duobus ab agẽtib. (supple totalibus) vnius ordinis: sed nihil prohibet qđ una, & eadẽ actio procedat à primo, & secũdo agente.] Adde Imo necessarium est: quia ab utroque essentialiter, & immediate in suo genere pendet. Idẽ hẽt D. Tho 3. cont. Gent. c. 70. m. Ægid. in 2. dist. 1. q. 2. a. 6 & ibi Capreol. q. 2. a. 3. ad argum. Durãd. cont. 6. concl. Deinque ab hac sententia nullus qui rectè sentiat de diuino concursu, in re dissentit, tamen, ut intelligatur diuersitas quæ esse potest in modo explicandi, aduerto de actione Dei transeunte duplicem esse opinionem. II.

D Quidam asserunt actionem Dei nunquam esse formaliter transeuntem, sed solam Dei uoluntatem esse actionem eius, eam uero actionem quæ in extrinsecam materiam transit, nõ comparari ad Deũ vt actionem, sed ut effectum actionis eius: iuxta quem loquendi modum distinguuntur maxime actio Dei, & actio creaturæ, tanquam res increata, & creata. Nihilominus tamẽ uerum est, etiam iuxta hanc sententiam, actionem creaturæ per se ipsã immediate manare non solum à causa secunda, sed etiam à uirtute, vel actione interna Dei, siue illa actio creaturæ comparatione Dei dicenda sit actio siue effectus eius, quod ad nomen pertinere potest. Vnde ad tolendam æquiuocationem dici potest in ea opinione, cõcursum interdum Dei distingui ab E actione creaturæ: concursum autem externum, seu transeuntem esse idem cum actione causæ secundę, siue in illa sit per modum actionis, siue per modum primi effectus. Alia opinio, & uerior est, quam supra defendimus, actionem transeuntem, & manantem à Deo esse uere actionem Dei, uoluntatem autem eius, potius concurrere per modum principij: atque ita tum in re, tum in modo loquendi, est euidens unam, & eandem esse actionem causæ primæ, & secundæ. III. Actio qua Deus concurrit, nũ immanẽs an trãsiẽs

Quod ita vlterius demonstro, quia si in illo effectu sũt duę actiones, una solius Dei, & altera causæ secundæ terminatę ad unum, & eundem effectum, interrogo an actio causæ secũdæ sit à sola illa, & nõ à Deo per se, & immediate. Et hoc dici nullo modo IV.

potest:

potest alia sequitur, effectum solum causæ secundæ fieri à prima, non tamen actionem ipsam: consequẽs est omnino falsum, & incidens in opinionem Durã di supra tractatam. Et ideo D. Thom. & alij Theologi non solum docent esse Deum causam per se immediatam in suo ordine omnium effectuum creaturarum, sed etiam omnium actionum, & ita etiam loquitur Scriptura, cum Deo tribuit omnes operationes, & motus creaturarum: & Ioannis 1. dicitur, [Sine ipso factum est nihil :] actio autem creaturæ, vt sic, aliquid est, non ergo fit sine actuali influxu Dei. Et ratione patet, quia vel actio creaturæ in re non est aliquid distinctum ab effectu eius: & sic necesse est, vt ab eisdem causis manent, quia sunt idem. Vel est modus ex natura rei distinctus ab effectu. Et sic habet aliquam rationem realem, quam necesse est immediate pẽdere à Deo, eadem, uel maiori ratione, qua cætera entia per participationem, quia illud esse, quod habet secundum modum suum est esse diminutum, & participatum, ac proinde per se pendens à primo ente. Si uero dicatur, actionem causæ secundæ non esse à sola illa, sed simul esse per se, & immediate à prima causa: ergo est una, & eadẽ actio utriusq; causæ, quod intendimus: & superflua est alia distincta actio, quæ sit à sola causa prima ad eũdem effectũ, quia per priorẽ actionem sufficienter influit in illum in suo ordine.

Deus est causa omnium effectuum, & actionum creaturæ.

V. Dicetur fortasse actionem causæ secundę esse etiã à prima, tamen diuerso modo: nam à secunda est immediate per se ipsam: à prima verò est per aliam actionem propriam solius Dei, transeuntem etiam & extra Deum existentem: ita enim loquimur nũc. Sed hæc multiplicatio actionum impertinens est, & contra omnem rationem Philosophicam: nam ad actionem transeuntem non est alia actio, præsertim etiam transiens: alioqui in infinitum procedemus. Petam enim de illa priori actione quæ dicitur esse à solo Deo, an sit per aliam actionẽm etiam transeũtem, uel per se ipsam. Si per aliam, procedemus ulterius, & sic in infinitum: si per se ipsam, idem dicemus melius de prima actione quæ sicut per se fluit à causa secunda, ita per se etiam fluat à prima: quia nulla est repugnantia quod per se fluat ab vtraque cum sint diuersi ordinis, ut D. Th. supra dixit. Nec maior assignari potest in hoc, quod per se ipsam procedat a prima causa, quam in eo quod procedat per aliam actionem: imo hoc posterius multo magis repugnat, nam est contra rationem actionis, ut sic, esse terminum alterius actionis. Relinquitur ergo, ut concursus Dei ad extra nihil aliud sit, quam ipsamet actio causæ secundæ, ut per se, & immediate fluens à prima.

Sitne actio causæ secundæ ab actione prima.

VI. Atque hinc facile expeditur aliud punctum ad hanc sectionem pertinens, scilicet an actio causæ secundæ dici possit fieri, manare, aut esse à cõcursu, uel actione causæ primæ, vel è conuerso actionẽ causæ primæ causare actionem causæ secundæ. Videntur enim omnes authores ita loqui, idque uidetur pertinere ad vniuersalem influentiam causæ primæ. Item actio creaturæ est à Deo: ergo pendet ex actione Dei. Denique hac ratione diuina actio est prior natura quam actio creaturæ.

VII. *Dicendum* verò est cum Capreolo in 2. d. 1. quæ. 2. art. 3. ad 7. Aureoli contra sextam conclusionem, actionem Dei posse sumi pro actu immanente, seu volitione ipsius Dei, uel pro actione exteriori. Priori modo procedunt recte argumenta facta. Quo sensu non solum actio causæ secundæ, sed etiam actio transiens causæ primæ, & quando operatur cum creatura, & quando sola operatur, procedit, & pendet ab actione interna ipsius Dei. Et eodem sensu

A videtur sumendum quod D. Th. ait in 3. d. 23. q. 3. ar. 1. actiones omnium secundorum agentium fundari super actione primi agentis: quia omnes fundantur aliquo modo in diuina uoluntate. Tamen iã in superiorib. diximus, hunc actum internum voluntatis Dei non habere propriam rõnem actionis, quæ dicit fluxum, & tendentiam ad terminum: sed habere potius rationem principij, quia vel est ipsa omnipotentia *Dei*, vel si rõne distinguantur, habet se, ut applicans omnipotentiam Dei ad agendum.

Posteriori aũt modo, exterior actio Dei, & creaturæ vna, & eadem est, vt diximus. Et ideo secundum eam rõnem non põt actio creaturæ manare, aut pẽdere proprie ab actione Dei, neq; è conuerso actio Dei potest proprie causare actionẽ creaturæ, quia idem non causat se ipsum, nec pendet à se ipso. Item quia actio, vt actio solũ est causa sui termini, & non est causa per modum viæ: actio autem Dei non est via ad actionem creaturæ, sed ad effectum, neque actio est terminus actionis. Ad vniuersalem igitur influxum primæ causæ solum spectat, ut oĩs actio causæ secundæ procedat à voluntate, & potentia ipsius primę causæ, non uerò qd procedat per aliam actionem externam, sed potest ꝓcedere per se ipsam immediatè à voluntate, seu virtute Dei. Vnde quando actio creaturę dicitur pendere ex influxu, uel cõcursu Dei, uel sumitur cõcursus pro immanente, & interno actu, quatenus influit in actionem externã vel locutio non debet sumi transitiuè (ut sic dicam) nisi secundum rationẽ. Proprius enim dicetur actionem creaturæ esse etiam a Deo, & ut sic, esse ipsum concursum Dei ad actionem causæ secundæ, à qua non est aliud secundum rem sed tantum secundum rationem, uel respectum. VIII.

B

C

Sitne ordo naturæ inter actionem causæ primæ, & secundæ.

IX Hinc rursus dissoluitur facile tertium pũctum sæpius tactũ, de prioritate naturæ inter actionem Dei, & actionem creaturæ. Est enim distinguẽdum primo de actione interna, & externa, ut loquamur cum multis, in sensu dicto. Sec undò de prioritate naturæ: nam quædam est, quæ consistit in propria causalitate, & dependentia vnius ab alio; alia, quę solum consistit in maiori quadam dignitate, vel uniuersalitate, independẽtia, aut alia proprietate simili. Cõparando ergo actionem creaturæ ad internam Dei actionem, clarum est actionem Dei esse priorem natura vtroq. modo, scilicet, & dignitate, & causalitate: nam hoc modo actio creaturæ uerè pendet ab actu Dei. In hoc autem sensu non solum actio creaturę, vt sic, sed etiam ipsamet actio Dei exterior, est posterior natura, quã interior actio Dei, nam uerè causatur ab illa. Et hoc sensu ferè loquuntur authores, cum dicũt, actionem causæ primæ, esse priorem natura actione causæ secundæ secũdum causalitatem, ut patet ex Capreolo supra. Neq; obstat, quod actio Dei hoc modo non solum natura, sed etiam tempore, & æternitate est prior actione creaturæ, quia in his locutionibus non cõsideratur actio Dei interna secundum solam entitatẽ absolutã eius, sed ut connotat actualem influxum in creaturã. Quomodo dicunt multi, creationẽ actiuam esse ex tempore, etiamsi realiter sit immanẽs: quia actualis influxus, quẽ connotat, est temporalis; & sub ea etiã ratione dicitur esse prior natura, etiamsi sit simul tempore cum effectu.

D

E

X. At uerò loquendo de actione externa tam Dei, quam creaturę, sic non potest una dici prior natura quam alia prioritate causalitatis, quia, ut ostensum est, cum sint una, & eadem actio, nõ potest inter eas intercedere uera causalitas. Nihilominus tamen, distinguendo, secũdum rationem illam actionem, ut

est à causa prima, uel ut est à secunda, dici potest per prius, ac principalius esse à prima, quam à secunda; & simili modo dicetur causa prima prius natura influere in illam actionem, quam secunda. Primo, quia causa prima altior est, & nobiliori, magisque independenti modo influit in effectum. Secundo, quia causa prima respicit per se primo actionem illam sub quadam vniuersaliori ratione: nam causa prima influit in quemlibet effectum, vel actionem ex eo præcise, quod aliquid entitatis participat: causa autem secunda semper influit sub aliqua posteriori, magisque determinata ratione entis. Vnde fit tertio, ut influxus causæ primæ ex se, & ex suo genere dicatur etiam prior subsistendi consequentia, quam inter prioritates naturæ Aristoteles posuit: nam influxus causæ primæ absolute non pendet à causa secunda, sed quantum est ex suo genere potest esse sine illa, non uero è conuerso. Atque ad hunc modum explicuit hanc prioritatem, seu subordinationem Caiet. 1. p. q. 14. ar. 13. & insinuat Scot. in 1. d. 39. & in 2. distinct. 27.

XI. Atque eisdem modis exponitur illa locutio lib. de Caus. proposit. 1. quæ talis est, [Causa primæ prius agit in causatũ, & vehementius ingreditur ipsum,] vbi D. Tho. etiam in Commentario eandem interpretationem adhibet, adiungens ex Proclo, (Causã primam prius influere, quia causa secunda non agit, nisi virtute eius.

Explicatur quedã propositio ex li. de Caus. excepta.

In quo subiecto sit concursus causæ primæ.

XII. QVartum punctum huc spectans, est, an concursus causæ recipiatur in secunda, vel in effectu eius. Quæ interrogatio solum habet locum in concursu transeunte: nam immanens non recipitur in subiecto, sed ipsa volitio Dei subsistens. Vt ergo abstrahamus ab opinionibus, formaliter respondendum est iuxta dicta, concursum Dei in eo subiecto esse, in quo est actio causæ secundæ. Patet, quia in re non distinguuntur: ergo nec subiecto distingui possunt. Quo circa si omnis actio causæ secundæ est in ipsa, ut quidam volunt, in eadem erit concursus causæ primæ, & per illam transiet ad effectum, vel ad passionem, seu fieri effectus, eo modo, quo (iuxta illam sententiam) agens media actione, quam in se recipit, influit passionem in aliud. Iuxta ueriorem autem doctrinam, quæ docet actionem transeuntem esse in passo, & in agente immanentem, dicendum est, concursum Dei in actionem transeuntem non esse aliquid in causa secunda receptum, sed in passo: cõcursum verò ad actionem immanentem recipi in ipso agente, quatenus in eo recipitur actio eius. Et utraque pars constat satis ex dictis, neque nouam continet difficultatem.

SECTIO III.

Quomodo Deus præbeat concursum suum causis secundis.

I. DEclarauimus hactenus an sit, & quid sit concursus Dei cum causis secundis, nunc superest, ut exponamus quomodo Deus tribuat, vel offerat hũc concursum causis secundis. Simulq. declarabitur quomodo causa prima, & secunda conueniant, & coniungantur ad eundem effectum, & eãdem actionem efficiendam. Neque est difficultas in coniunctione quasi locali, seu per indistantiam, aut præsentiam entitatum: sic enim facile intelligitur Deus ratione suæ immensitatis cõiungi posse omnibus causis secundis ad operandum cum illis, quia est intime præsens per essentiam in omnibus illis, & in omnibus effectibus, & actionibus earum.

Quæstionis difficultatis aperitur.

II. SEd difficultas est de coniunctione ad causandum vnum, & eundem effectum, eandemque actionem: nam quando duæ causæ conueniunt ad eandem actionem efficiendam, vel casu, & contingenter concurrunt, vel ex instituto, ac per se. Prior aũt ex his modis non potest attribui concursui causæ primæ cum secunda, tum quia hoc repugnat perfectioni diuinæ prouidentiæ, & operationis, tum etiã quia alias non esset subordinatio per se in causa secunda ad primam, uel omnis operatio causæ secundæ casu, & per accidẽs eueniret. Posterior item modus habet difficultatem, quia si duæ causæ ex instituto conueniunt ad eandem operationem, vel id est, quia ambæ subordinantur alicui superiori, quæ illas simul applicat; quod hic locum non habet, ut per se constat. Vel quia ambæ sunt natura sua determinatæ ad ita operandum hic, & nunc, quod hic etiam dici non potest, quia nec causa secunda, saltẽ ad indiuiduum effectum, uel actionem. Vel quia vna ex peculiari intentione sua determinat effectũ, & actionem efficiendam, & consequenter determinat etiam aliam causam ad cooperandum eidem actioni. Et hic modus non videtur posse hic habere locum, quia nec causa secunda potest ita determinare primam, ut per se notum uidetur, neque è conuerso potest ille modus agendi tribui causæ primæ respectu secundæ: tum quia alias causa prima moueret, & applicaret secundam ad agendum, quod negauimus, tum etiam quia alias determinatio actionis nullo modo esset à causa secunda, quod omnes negant: tum denique quia alias causa secunda nihil aliud agere posset, nisi id quod agit, quia ad nihil aliud habet cocursum Dei, sine quo nihil agere potest.

Resoluitur quæstio quoad causas naturales.

III. HÆc difficultas respectu causarum secundarum naturaliter agentium facillime expediri potest aduertendo, absolute, & simpliciter loquendo Deum uoluntate sua præbere hunc concursum causis secundis: nam agit, ut intellectualis causa, quæ à nullo potest absolute cogi, aut necessitari ad agendum: nihilominus tamen secundum quid dici, concurrere ad modum naturæ. Idque duplici ratione, primo, quia, in concurrendo sese accommodat naturis rerum, & vnicuique præbet concursum uirtuti eius accommodatum: secundo, quia postquam decreuit causas secundas efficere, & conseruare, infallibili lege cum eis concurrit ad eorũ operationem, quæ lex si absolute sumatur, nullam supponendo particularem, & definitam Dei uoluntatem, non inducit necessitatem, sed solum est quasi debitum quoddam connaturalitatis. Vnde interdũ Deus dispensat in ea lege negando huiusmodi concursum. At uerò supposita efficaci uoluntate Dei cõcurrendi cum hac causa ad hanc actionem hic, & nunc, iam ex necessitate prodit actio tali tempore, & loco, tam à causa secunda, quam à prima: sed respectu secundæ est necessitas naturalis: respectu autem primæ est tantũ necessitas ex suppositione suæ immutabilitatis.

Quare dicatur Deus cum causis necessario agentibus currere per modum naturæ.

IV. Hoc ergo supposito, facile explicatur modus quo prima causa præbet concursum suum his causis secundis. nam Deus ex æternitate sua, sicut decreuit has res producere, & non alias, & hoc tẽpore, & cũ hoc ordine, & cum his motibus, &c. & non alio modo. ita etiam decreuit cum eisdem rebus concurrere ad earũ actiones iuxta capacitatem earũ. Et quia sicut sciẽtia Dei est distinctissima, & in particulari de omnibus, ita, & volũtas distinctè, & in particulari oĩa decernit, & ad singula descendit iuxta vniuscuiusq.

cuiusque capacitatem, indigentiam, ideo in præbẽdo hoc cõcursu ex æternitate etiam decreuit in particulari concurrere cum hac causa tali tempore tali loco, & circa tale subiectum, ad talem actionem, & effectum in indiuiduo, & in tali tempore ad aliã, & sic de omnibus. Dico autem semper [ad talem actionem,] quia non satis esset determinatio ad vnum numero effectum, eo quod possit idem effectus fieri per diuersas numero actiones, vel fortasse etiã specie: determinando autem actionem, consequens est, vt necessario determinetur effectus, quia non potest eadem actio numero tendere, ad alium terminum, nisi ad illum, cum quo identificatur.

V. Vt non casu cõcurrat causa prima cũ causis necessario agẽtib.

Atq. hinc fit primo, causam primam, & secundã conuenire non casu, sed per se, & ex instituto ad eãdem actionem efficiendam, quod maxime prouenit ex modo operandi primæ causæ, seu ex scientia eius & prouidentia. Neq. ad hoc est necessaria alia motio causæ secundæ, sed sola hæc voluntas Dei, quasi præparantis, & offerentis cõcursum iuxta leges suæ diuinæ sapientiæ, & prouidentiæ. Addendum est tamen, hãc determinationem concursus quantum ad duo, habere fundamentũ in natura causæ secundæ. Primo etenim, quia est talis virtutis, ideo decreuit Deus dare illi concursũ talis speciei, & quoad hoc, vt supra notaui, dicitur determinare cõcursum Dei quoad specificam rationem, nõ quia absolute determinet voluntamen Dei ad dãdum talem concursũ in specie: sic enim solus Deus se voluntarie determinat, sed quia est obiectiua ratio postulans talem cõcursum. Secundo ad eũdem modum, quia talis causa est naturaliter agens, ideo etiã Deus absolute, & definitè vult cum illa concurrere. Et quoad hoc dici potest eodem sensu causa secunda determinare concursum primæ quoad exercitiũ, quia natura sua hic, & nũc determinate postulat exercitium talis actionis. At verò determinatio quoad hanc indiuiduam actionẽ, & effectũ nõ videtur posse fundari vllo mõ in causa secunda, nam eadẽ numero hic, & nunc in hoc subiecto potẽs est ad plures effectus numero distinctos producendos, nec magis postulat concursum ad vnum, quam ad alium: & ideo determinatio concursus, & actionis quoad hanc partem, soli primæ causæ tribuitur, vt probabiliter docuit Greg. in 1. d. 17. q. 4. ar. 2. ad 7. Et suprà dictum est.

VI. Causa naturales dũ hoc agunt sit in sensu diuiso nil aliud facere possunt.

Secũdo sequitur ex dictis has causas naturaliter agentes in eo instante, vel tempore quo agũt, simpliciter, & pensatis omnibus, nihil facere posse, nisi illam rem in specie, & indiuiduo, quam faciunt. Et de specie quidem est res clara, quia hẽnt virtutem determinatam ad talem effectum in specie; determinatam (inquam.) vel simpliciter, vt in causis particularibus, & vniuocis, uel saltem hic, & nũc circa hãc materiam sic dispositam, vel cum alijs causis simul concurrentibus. De indiuiduo verò id probatur ratione superius facta, quia licet naturale agẽs habeat potentiam actiuam plurium effectuum in indiuiduo, tamen illa potẽtia per se sola est insufficiens sine concursu Dei; & ideo, si illum non habet, non cõstituet rem in potentia proxima, sed remota ad agendum, sic. n. ignis priuatus cõcursu Dei, non dicetur simpliciter potens, imo absolutè dicetur impotens ad sic calefaciẽdum. Sic igitur, quia huiusmodi causæ tantum habent paratum concursum Dei ad unũ numero effectũ, solum illum possunt absolutè facere potentia nimirum proxima: quæ includit, non tãtum nudam facultatem agendi, sed etiam omnia prærequisita ad operandum.

VII. Qui cõcursus diuinus ad posse qui ad agere requiratur.

Dices concursus est ipsa actio, actio autem non requiritur ad posse, sed ad agere, ergo concursus nõ requiritur ad posse. Respondeo, aliud esse loqui de concursu ipso in se, & in actu secũdo, de quo procedit obiectio, & quantũ ad id rectè concludit: aliud verò esse loqui de cõcursu in actu primo, & in p̃xi- A ma applicatione; quo modo dicimus requiri ad posse simpliciter: qui concursus non consistit in actione, sed in diuina uirtute, seu uoluntate, ut proxime applicata, & quasi coniuncta in tali tempore cũ causa secunda ex ui sui æterni decreti ad concurrendũ cum illa, quam alij etiam uocant præparationem, seu oblationem concursus.

VIII. Cõcursus Dei multiplex pro causarũ secundarum uarietate.

Tertio infertur obiter ex dictis, concursum Dei non esse unum, & eundem cum omnibus causis secundis, sed uariari iuxta diuersitatem causarum secũdarum: quia Deus ita cum illis cõcurrit, ut sese accõmodet unicuiq. iuxta eius indigentiam. Et ideo sicut ad effectus numero diuersos tribuit cõcursus numero distinctos, ita ad actiones specie diuersas concursus B tribuit specie distinctos. Et confirmatur aperte ex supra dictis, quiã concursus Dei ad extra non est aliud, quam ipsa actio, & ad eundem intrinsecum terminum tendit: ergo pro uarietate actionum erit etiam uarius concursus. Non potest ergo uerè dici esse eundem cõcursum Dei ad omnes actiones causarum secundarum, nisi sit sermo, uel de concursu interno, seu uoluntate, qua Deus concurrit, uel de identitate solum proportionali, quoad modũ, & generalem rationem ob quam omnes causæ secundæ indigent concursu, scilicet, quia sunt entia, & agẽtia per participationem.

IX.

Imo hinc etiam licet obiter inferre, aliter Deũ influere respectu eiusdem effectus, si se solo illum efficiat, aliter cũ causa secunda: quia cum se solo agit, ad C hibet influxum per se sufficientem ad effectum: cũ uerò concurrit cum causa secunda, accommodat talem actiuitatem, quæ per se sola non sufficeret sine causa secunda: quod est manifestum ex dictis, quia non vult agere, nisi ea actione, quæ sit communis causæ secundæ. Quamuis aũt ille idem effectus posset esse à solo Deo, & ideo influxus Dei ad talem effectum absolute, & secundum se possit esse sine causa secunda, tamen talis actio, quæ est à causa secunda, non potest esse sine illa, & ideo neq. concursus quem Deus præbet ad talem actionem, est solus absolute sufficiens ad effectum, sed tantum in suo genere. Cuius oppositũ uidetur opinari Cordu. q. 55. dub. 4. tamen, si attente legatur, in re non discrepat. Satis ergo ex his constat, quomodo Deus præbeat D concursum suum naturalibus agentibus.

Tractatur, & explicatur difficultas in agentibus liberis.

X.

HAbent aũt, quæ diximus, summã difficultatem in agentibus liberis: quia si prima causa eodẽ modo determinat illis concursum, quo cæteris agẽtibus, non magis erunt indifferentia in usu suarum actionum in particulari, & in potestate proxima, quæ includit omnia prærequisita ad operandum, quam cætera agentia, & ita nunquam habebũt usũ, & exercitium libertatis. Antecedẽs declaratur quo ad utramque partem, nam Deus, ut causa prima per E uoluntatem suam coniungitur causæ secundæ ad cooperandum illi, quæ uoluntas est æterna, & præueniens causam secundam: est autem absoluta, & efficax, nempe qua Deus vult talem effectũ esse, quia Deus per solam hanc uolũtatem ad extra operatur: sed hæc uoluntas secum trahit ad operandũ causam secundam, ita ut non possit, illi resistere: ergo ex hac parte determinatur ad unum quoad exercitiũ a cã prima, causa secunda, etiãsi libera sit. Et cõfirmatur hoc, nam ut duæ causæ liberæ per se, ac certa lege cõcurrant ad unũ opus, non satis est unius propositũ, & uoluntas præueniens, nisi efficaciam habeat in alteram trahendi illam quo vult: ergo si in præsenti concursu solum præcedit uoluntas Dei, qua efficaciter vult cõcurrere cũ causa secũda ad talẽ effectũ, ut effectus per se sequatur, necesse est uolũtatem il-

sit in proxima potestate hõis, inchoare suam actionem. Ergo dẽt hic concursus ita offerri, & per talem voluntatem causæ primæ, ut eo sic posito, adhuc sit in potestate causæ secundæ liberè cũ eo operari, vel non operari: quia alias non saluatur hæc indifferentia cũ oĩbus prærequisitis ad agendum; quod est de ratione liberæ actionis. Ergo necesse est, ut intelligatur offerri per uoluntatem includentem cognitionẽ, prout à nobis declarata est. Nam, si esset oĩno absoluta, non posset illa oblatio concursus non transire ad exercitium, seu actum secundum.

XVIII. Quarta. Quarto hoc est maximè necessariũ propter actus malos uoluntatis creatæ. Dici.n. non potest. Deum ex se, absoluta uoluntate sua, statuere ut hi actus oĩno fiant à causa secunda, alias non tantum illos permitteret, sed ẽt vellet; quod alienum est à sana doctrina. Præterea, quia alioqui prima radix, & origo mali nostræ voluntatis in Deum reduceretur, nam cum uoluntas Dei simpliciter sit prior, illa semper determinabit voluntatem creatam, ut uelit; semper uoluntas creata vult, quia Deus vult illã uelle: ergo ergo cum vult malum, ideo vult, quia Deus vult eã uelle. Prima ergo radix omnis malæ uoluntatis in diuinam refunderetur, quod impium est.

XIX. Nec satisfaciet qui rñderit, hæc oĩa esse uera, & admittenda de uoluntate mala pro materiali, non vero pro formali. i. quatenus mala est. Nam in præsenti unũ ex altero sequitur: quia actus liber uoluntatis creatæ circa hoc obiectũ, & cum his circunstantijs haberi non potest, quin habeat concomitantem malitiam; qui ergo vult voluntate absoluta illum actum elici ex uoluntate creata circa hoc obiectũ, & cum his circumstantijs: & præsertim si ita vult, ut secum trahat uoluntatem creatã ad illum actum exercendum, plane vult moraliter, seu uirtualiter malitiam necessario coniunctam illi actui, & est radix, & causa eius. Secus vero est si Deus offerat concursum per uoluntatem illã includentem cõditionem, ut à nobis explicata est: nam tunc simpliciter non vult actum malum, nec determinat aut trahit uoluntatẽ creatã ad exercitiũ eius, sed solũ offert illi concursum, quo influit in actũ voluntatis creatæ, dum ipsa elicit illum. Et hæc est potissima differentia ob quã Deus iuste vult permittere actũ peccati, ut est à uoluntate creata, quem tñ, ut sic uelle non potest, ut latius explicant Theologi statim citandi.

XX. Quinta. Quintam rationẽ adhibere possumus, quia Deus potest necessitare voluntatem creatam, etiã cum ab obiecto, intellectu, aut aliqua intrinseca dispositione necessitatem non patiatur, ut in superioribus visum est: nõ apparet aũt modus quo possit efficacius Deus inferre necessitatem quoad exercitium voluntati creatæ, quam absoluta voluntate sua efficaci, & operatiua ad extra trahendo creatam voluntatem, ut id uelit, quod ipse vult eã velle. Ergo è conuerso, cum Deus vult ita concurrere cum uoluntate creata, ut illam ad exercitium non necessitet, non dat concursum per uoluntatem ita absolutam, & efficacem; ergo præbet per uoluntatem accommodatam libertati humanæ uoluntatis, atque adeo includentem ex parte illius virtualem conditionem, qualem explicuimus. Atq. in hunc modũ explicarunt fere omnes antiqui Theologi modum cõcurrendi Dei cum causa libera, quos statim referam, declarata prius secunda differentia supra proposita.

XXI. Secũdum discrimen in modo concursus diuini cũ causis liberis, ac cum necessarijs. Est ergo aliud discrimen inter modum, quo diuina voluntas offert concursum naturalibus, & liberis agentibus, quia illis solum ad unum actum præbet concursum: his aũt ad plures actus offert sufficientem concursum quantũ est de se, qd recte probat difficultas superius posita. Et præterea probari potest, applicando cũ proportione fere omnes rationes factas in præcedent i. Primo, quia Deus præbet unicuiq. causæ secundæ concursum modo accommodato naturæ eius: Sed hæc est natura causæ liberæ, ut positis cæteris oĩbus conditionibus prærequisitis sit indifferẽs ad plures actus: ergo debet etiam recipere in actu primo concursu modo indifferente ergo debet quantum est ex parte Dei illi offerri concursus nõ tm ad unum actum, sed ad plures. Secundo, quia alias voluntas creata nunquã esset proximè potens ad plures actus efficiendos: ergo nunquam esset libera quoad specificationem actus. Patet secunda cõsequẽtia ex dictis supra de causa libera. Prima uero sequela patet, quia non est causa secunda proximè potens ad aliquem effectum, nisi habeat paratum concursum primæ causæ ad illum, sit ideo paulo antea dicebamus naturalem causam semper esse proximè potentem ad vnum tantũ singularem effectum, quia ad illum solum habet præparatum Dei concursum.

Tertio est euidens argumentum, quia voluntas creata nihil potest velle sine Dei cõcursu: ergo nisi aliquo modo habeat in sua potestate Dei cõcursum ad plures actus, nunquam põt simpliciter & proximè eligere quemlibet illorum actuum: nunquam autẽ potest habere Dei concursus in manu & potestate sua nisi prius, & antecedenter habeat illũ oblatum, quantum est ex uoluntate Dei, quia non datur, nec dari põt nisi per Dei uoluntatẽ. Neq. ẽt uoluntas creata, potest quasi præuenire voluntatem diuinam, uel aliquid efficere, quo illã trahat ad dandum generalem concursum: quia nihil põt uolũtas creata efficere sine ipso concursu. Voluntas ergo dãdi concursum, semper debet antecedere, nec respectu illius, saltem in prima uolitione, põt uoluntas creata aliquo modo præuenire diuinam. Si ergo illa uoluntas diuina definitur ad unum tantum actum, seu concursum eius, volũtas creata illum solum efficere potest potentia proxima, neque habet concursum ad alium in potestate sua, & consequenter idem est de cæteris, quæ uel ad illũ consequuntur uel per se fiunt eodẽ genere concursus. XXII.

Quarto hic etiam applicatur efficacissime ratio sumpta ex actibus malis: nã incredibile est Deum velle concurrere cum uoluntate hoĩs hic, & nũc ad actum malum, & ad illum bonũ, etiam quantũ est de se. Neq.n. id refundi põt in uoluntatem ipsius peccatoris, quia uoluntas cõcurrendi Dei oĩno antecedit voluntatem peccatoris, & omnem vsum liberum eius. Considero.n. hominem actu cogitantem de obiecto prauo cum oĩbus circũstantijs prærequisitis, ut uoluntas possit et assentiri, vel dissentiri: neutrum aũt potest facere per positiuum actũ sine concursu Dei, & antequam alterutrum faciat, non potest ei imputari, quod Deus hoc, uel illud uelit circa concursũ illi candum: ergo si Deus proposuisset concurrere cum illo ad consensum malum, & non ad alium actum, hoc esset ex sola uoluntate Dei, nec voluntati hominis posset imputari: quam uero hoc sit alienum à diuina bonitate, omnibus cõsiderandum relinquo. XXIII.

Hinc graues Theologi in hunc modũ declarant concursum Dei cũ causa libera tũc maximè cũ de concursu ad actũ peccati loquuntur. Et sumi potest ex D. Tho. in 1. dist. 47. q. 1. art. 2. vbi ait, [aliquid fieri præter uoluntatem Dei beneplaciti consequentẽ, quamuis nihil fiat contra eam,] qđ dicit propter actum malum: dicitur autem uoluntas cõsequens Dei, uoluntas absoluta, & efficax. Et ideo 1. 2. q. 89. art. 1. ad 3. dicit, uoluntatem Dei esse principiũ uniuersale interioris motus humani: determinationem aũt ad talem actum malum, directe esse ex uoluntate humana. Ac si diceret, Deum ex se offerre concursum indifferentem, determinari autem quasi materialiter ex cooperatione uoluntatis liberæ. Et generaliter talem significat esse motionem vel XXIV. Authores qui præmissum modũ amplectũtur.

concur-

ca malos autem actus non habet Deus illam voluntatem absolutam, quia Deus non vult simpliciter, & absolute hæc mala fieri, neque in eis, quæ futura prævidet, complacet simpliciter: repugnat. n. bonitati eius; quamuis etiam non velit absolute hos actus non fieri, sed velit eos permittere, ut recte dixit D. Th. 1. p. q. 19. a. 9. ad 3. Et postquam prævidet esse futura, cōplacet in eis, quatenus ab ipso sunt, quod solum est complacere de concursu, quē ad ea pbet.

XXXI. Ad secundum respondetur negando sequelam, quia Deus ex certa scientia, & uoluntate sua concurrit cum uoluntate creata ad quemlibet actum eius: & ideo non casu, aut contingenter cum uoluntate creata concurrit, sed ex sapientissima prouidentia. Et quamuis non semper absoluta uoluntate præfiniat, quid uoluntas creata operatura sit, non tamen propterea tendit in incertum, quia vel præfinit, vel saltem permittit quidquid talis causa secunda actura est, & uidet etiam clarissime, & certissime quid sit actura; & ad illud sua uoluntate concurrit.

XXXII. Vnde etiam soluitur tertium inconueniens, negando sequelam. Non enim confuse, sed distincte, & in particulari applicat Deus uoluntatem concursum suum ad hunc vel illum actum: semper tamen subintellecta conditione liberæ cooperationis ipsius uoluntatis creatę. Hæc enim conditio non minus habet locum in uoluntate concurrendi distincte, & in particulari ad talem, uel talem actum, quam in confusa uoluntate concurrendi, quam necesse non est Deo tribuere, nisi quatenus in uoluntate concurrendi in particulari ad hunc, vel illum actum includitur.

XXXIII. Quare minime etiam sequitur, quod quarto loco inferebatur de imperfectione, aut confusione (vt sic dicam) diuinæ pudentiæ de omnibus. n. in particulari prouidet Deus, sed non de omnibus eodem modo. Vnde de actibus bonis, qui futuri sunt, simpliciter, & absolute disponit, ut fiant: de malis autē, quamuis etiam in particulari disponat, non tamen simpliciter, & absolute, vt fiant, sed ut esse permittantur, & de illis quatenus iam futuri prævidentur, disponit Deus quo modo, vel vitentur, vel puniatur. Sic ergo habet Deus de omnibus, & singulis in particulari perfectam prouidentiam, unicuiq. tamen accommodatam. Atq. ob hanc causam authores quidam graues antiqui, præsertim Græci, negant hos actus malos esse ex prouidentia: quia per illam vocem peculiariter intelligunt illam absolutam dispositionem, qua Deus non solum permittit, sed absolute uult, vt aliquid fiat. Vel, vt ille particula [ex prouidentia] satis indicat, solum intendunt radicem, & originem horum actuum malorum non esse ex diuina prouidentia, neq. illi esse tribuendos tales actus, vt proprie causæ. Verum est, interdum extendere illum loquendi modum ad actus bonos: sed tūc strictius utuntur ea uoce, pro efficaci prædeterminatione Dei necessitatem inferente uoluntati creatæ, ut exposuit D. Tho. 1. p. q. 23. ar. 1. ad 1.

Orig. lib. 2. Periar. c. 12. Iust. q. 7. ad orthodox. Chryso. hom. 12. par te moral. Theod. lib. de diu. dec. 5. c. de prou. Greg. Nyss. l. .. Pn c. . & lib. 8. c. ... seu Neme. li. de natu hom. c. ... & seq. Damas. 2. de fide, c. 29. & 30.

XXXIV. Ad quintum de determinatione uoluntatis creatæ iam in superioribus dictum est, quomodo hæc determinatio possit aliquo modo tribui causę secūdæ: idem enim modus proportionaliter habet locum in causa libera. & maiori quadam, ac peculiari ratione dicitur illa se determinare ad suam actionem. Non quia se determinet sine concursu Dei, (illius enim determinatio non est aliud id, quam eius uolitio, quam constat fieri non posse sine concursu Dei) sed quia uoluntas, & potentia Dei, ut sic applicata ad concurrendum, est quasi indifferens, & expectans, vt iuxta usum liberum voluntatis, ita illi cooperetur: quod non est ex imperfectione, sed ex sapientissima prouidentia Dei sese accommodātis causæ secundę. Vnde licet simpliciter concursus Dei sit prior natura, modo superius explicato, tamē

A secundum quid, & in suo genere potest hæc determinatio peculiari modo attribui causæ secundæ. Loquimur autem generatim ex ui cōcursus, nam alijs modis, vel per alia auxilia sæpe est Deus principalis causa omnis bonæ determinationis uoluntatis, & præsertim in ijs, quæ per gratiā fiunt, de quo alias.

Ad sextum, cōcedimus determinationem actus, vel effectus quoad indiuiduum, præsertim oriri ex determinatione diuini concursus. Neque hoc repugnat cum ijs, quæ dicta sunt de concursu ad actus liberos: nam illamet determinatio concursus ad singularem, & indiuiduum actum potest esse ex voluntate non omnino absoluta ex omni parte, sed includente cōditionem ex parte cooperationis liberę humani arbitrij. Rursus ille concursus offerri potest B non solum ad vnum indiuiduum actum vnius speciei, sed etiam ad plures diuersarum specierum, vt ad hunc actum amoris, & ad hunc actum odij: atq. ita in singulis speciebus determinatur voluntas ad talem actum in indiuiduo, & nihilominus manet indifferens, vel ad vtendum illo in hac, vel illa specie. XXXV.

Ad septimū, concedimus priorem illationis partē, nempe post oblatum sufficienter concursum ex parte Dei, posse voluntatem non operari etiam in sensu composito. Neque hoc est maius inconueniens, quam quod posita Dei permissione adhuc voluntas possit non peccare, quod verum, & necessarium est, quia promissio respicit potentiam causæ C ad vtrumque oppositorum se habentem, vt dixit D. Thom. in 1. d. 47. q. 1. a. 2. Denique, sicut positis omnibus prærequisitis potest voluntas operari, & non operari, ita etiam sufficienter oblato, ac præparato Dei concursu potest non operari cum illo, quia illud est vnum ex prærequisitis. Dico autem [oblato concursu transeunte, non autem in re posito,] quia tunc iam impossibile est in sensu composito, quin operetur voluntas, quia talis concursus non distinguitur in re ab actione eius. Quo sensu dixit D. Th. 1. 2. q. 10. ar. 4. ad 3. [Si Deus mouet voluntatem, impossibile esse quin voluntas moueatur.] Hic. n. concursus non est ex prærequisitis ad actionem, sed intrinsece inclusus in ipsa actione. XXXVI.

D Vnde ad alterā partem illationis negatur sequela, nam in eum hominem, qui actu operatur, Deus etiam actu influit, non vero in eum, qui non operatur, & ita non æque se habet Deus ad vtrumq. quo ad actionem externam respectu ipsius Dei. Si autem esset sermo de sola voluntate Dei ad intra, qua offert concursum, fieri potest, vt illa ex parte sua sit ęqualis, & quod in vno habeat effectum, & non in alio, ex libertate eorum, quod nullum est inconueniens, quia in ipsa voluntate Dei inclusa fuit illa cōditio, vt explicatum est. An vero in alia voluntate electiua, aut præfinitiua, vel in aliquo auxilio ab ea manante sit semper inæqualitas, non est nostrum disputare. XXXVII.

E Ad octauū respondetur, præscientiam conditionatam, quæ in eo supponitur, quamque nos libenter admittimus, non impedire modum cōcurrendi à nobis explicatum, aut alteri locum dare. Nam, cū Deus præscit quid voluntas creata factura sit, si cū talibus circumstantijs applicetur, inter alias conditiones ponenda hæc est, si Deus offerat sufficiētem cōcursum, quia sine eo nihil potest operari. Hic autem sufficiens concursus, ut in hac conditionali inclusus, talis esse debet, vt sit indifferens, tum ad exercitium, tum ad speciem actus: & ideo non debet esse absolute definitus ad vnum tantum actum, & exercitium eius. Quamuis ergo Deus pręuideat quid voluntas operatura sit hic, & nunc, si ipse præbeat concursum, necesse est, vt eo modo præbeat quem natura ipsius voluntatis postulat, quique in prædicta hypothesi intelligebatur inclusus. Quia si Deus XXXVIII.

muta-

mutaret modum concursus, iam non eodem modo A sequerentur effectus. Igitur voluntas illa qua Deus offert concursum, ex se manet semper conditionata in virtute, quamuis ex præsentia æquiualeat absolutæ, quia præuidet Deus habituram effectum concurrente simul altera voluntate.

XXXIX. Et eadem ratione non obstante illa præscientia, Deus quantum est ex se, offert concursum ad alios actus, quamuis illos non sit effectura uoluntas creata, vt simpliciter possit illos efficere, nec per Deum stet quo minus illos efficiat. Sicut et Deus vult, dare auxilia sufficientia ijs, quos præscit non bene vsuros talibus auxilijs, vt simpliciter possint ita operari: quia alias non posset eis de facto imputari, quod non operarentur, si ob solam dictam præscientiam B talibus auxilijs priuarentur. Imo hoc ipsum supponitur in illo argumento, cum in eo dicitur, Deū esse paratum ad concurrendum ad alios actus, si uoluntas creata eos esset factura, nam Deus nō est sic paratus, nisi per suam uoluntatem, & liberam determinationem, non quam in eo euentu esset habiturus, quis.n. de illa iudicare potest? sed quam nunc iam habet. Offert ergo Deus causis liberis suum cōcursum sufficientem, non solum ad eos actus quos faciunt, seu facturæ sunt, sed etiam ad eos quos facere possent, si vellent.

SECTIO V.

C *Vtrum causæ secundæ pendeant essentialiter in operari à sola causa prima, aut etiam ab alijs.*

I. VLtimo loco videndum superest in hac disputatione, an sit proprium primæ causæ concurrere dicto modo cum causis secundis ad operationes earum, & quod ab illa cæteræ dependeant: an vero inter causas creatas sit etiam hæc dependentia, & hic concurrendi modus. Vt etiam occurrit occasio declarandi communem distinctionem causarum efficientium in eas, quæ sunt per se, & essentialiter subordinatæ, & quæ sunt tantum per accidens.

D *Ratio dubitandi.*

II. NAm ex hac diuisione sumitur prima rō dubitādi in proposita qōne, quia non solum causæ secundæ respectu primæ sunt essentialiter subordinatæ, sed et inter ipsas causas secundas causæ particulares sunt subordinatæ vniuersalibus: sed hæc subordinatio essentialis consistit in prædicta dependētia operationis vnius ab influxu alterius: ergo ille modus dependentiæ non est tm̄ respectu primæ causę. Maior videtur sumi ex Arist. 2. Metaph. vbi ꝓbans non esse processum in infinitum in causis efficientibus per se ordinatis, supponit non tm̄ inter duas. s. primam, & secundam, sed inter plures esse aliquam subordinationem. Atque hinc 2. Physic. tex. 26. ait, [Sol, & homo generant hominem.] & 2. de Gener. E tex. 55. hac ratione vocant Solem [procreandarum rerum authorem,] & sect. 26. Problemat. q. 35. eum uocat [authorem, & parentem motuum.] & sect. 11. q. 5. ait, [Solem esse, quia omnia mouet.] Ac deniq. 2. de gener. tex. 56. & 12. Metaph. tex. 34. motū cœlorum dicit esse causam omnium generationum, & corruptionum. & 1. Meteor. c. 9. hoc peculiariter attribuit motui Solis Similiter D. Tho. 3. cont. Gent. c. 67. ait, corpora inferiora agere in uirtute corporū cœlestium. & lib. c. vlt. ait, generationem, & corruptionem inferiorum corporum ex motu cœli causari. Deniq. omnes Philosophi ita videntur sentire de cœlorum causalitate, & ideo eos appellant causas vniuersales respectu inferiorum omnium.

Varij quæstionis sensus.

III. VT quæstionē hanc ad certa capita reducamus, aduertendum est, posse fieri comparationē, aut inter causas suppositaliter distinctas, q̄ uocātur causæ, ut quod, uel inter uirtutes eiusdem causæ, seu eiusdem suppositi. Quæstio ergo hæc præcipue tractatur in priori sensu, & ideo de illo primum dicemus, aliquid vero addemus de posteriori, ut plena habeatur resolutio. Deinde est obseruandum, aliud esse loqui de causis partialiter concurrentib. ad eandem actionem in eodem ordine, aliud uero de causis essentialiter subordinatis, cum intrinseca dependentia unius ab alia in operando. Priori modo certū est B sæpe concurrere plures causas creatas ad eādem actionem, uel effectum; qđ pōt aliqn̄ esse p accidens ex fortuito concursu causarum, alioqui per se sufficientium: aliqn̄ uero pōt esse per se, & ex institutione naturæ. & hoc modo sæpe concurrūt plura astra ad unum effectum, quia singula per se non sufficerent. De hoc igitur modo partialis concursus nulla est difficultas, imo fortasse cœlorum concursus magna ex parte, ita intelligendus est, ut inferius dicā.

IV. In priori ergo sensu tractatur præsens quæstio. In qua tota difficultas est de dependentia inferiorum corporum à corporibus cœlestibus. Nā de substantijs immaterialib. est res certa non pendere per se in operando ab aliquo agente creato, quia ab illo C non pendent in esse, neque in facultate, seu uirtute operandi, ergo neq. illi subordinantur in agendo. Rursus de ipsis corporibus cœlestibus eadem ratione certum est, non pendere per se in actionibus suis ab alijs agentibus creatis, quia ab illis non pendent in esse: operatio autem sequitur esse, & imitatur illud. Item quia cœli non pendent per se in actionibus suis ab intelligentijs creatis, quia neque ab illis pendent in esse, aut in uirtutibus suis, neq. illæ possunt per se efficere in corpora aliquid præter motū localem. Dices. Saltem mediante motu potest actio cœli pendere ab intelligentia. Respondeo, iuxta veriorem sentētiam illum motum solum deseruire ad actionem cœli per modum applicationis ad diuersa corpora: illa autem dependentia non est per se, sed D per accidens, vt constat. Quod si verum est cœlum esse instrumentū intelligentię mouentis ad aliquas actiones, quoad illas erit depēdentia essentialis: tn̄ re vera nullæ sunt huiusmodi actiones, vt supra tetigimus: quia neque in intelligentia est uirtus principalis ad huiusmodi effectus corporales efficiēdos, neq. solus motus localis potest per se deseruire ad communicandam hac virtutem. Vide Sonc. 12. Meta. q. 18.

V. Et eadem fere ratione unum cęlum non pendet ab alio per se in actione sua, quia neque esse, neque uirtutem agendi habet unū ab alio. Dices, cœli non agunt, nisi per astra: hæc vero non agunt, nisi per lumen, quod non habent, nisi à Sole: ergo omnia pendent à Sole in virtute agendi, & consequenter in E actione. Respondetur primo negando minorem, sed unumquodq. astrum habet propriam uirtutē innatam, & connaturalem p q̄ influit, nam sicut habent formas proprias specie diuersas, ita ad illas consequuntur proprię uirtutes, & facultates specie diuersę. Neque est verisimile, aut omnia astra habere virtutem agendi per accidens extrinsecum, & accidētario illis aduenientem, aut eādem luminis qualitatem, ex eo solum quod in diuersis subiectis recipiatur, habere tam varios, & diuersos effectus, quā habent astra diuersa: sed hoc alias. Et præterea, quicquid de hoc sit, nō pendebit à Sole actio Lunæ, v.g. illuminatæ, nisi prout pendet ab igne actio aquæ calefactæ: quæ non est dependentia immediate ex subordinatione essentiali, sed dependentia tantum remota, qualis est in omni effectu respectu causæ Vide Tho. 3 cont. Gent. c. 84.

remotæ, quæ dedit uirtutem operandi causæ proximæ.

VI. Præterea nulla relinquitur quæstio de dependētia inferiorum agentium corporalium ab intelligētijs: quia ex dictis à fortiori constat per se ab illis nō pendere, sed ad summū per accidens, vt ab applicātibus actiua passiuis: & hoc etiam modo non semper, neq. regulariter, nisi quantum ad motum cęli. Denique de corporibus inferioribus inter se etiam est res clara non habere prædictam dependentiam in operando: quia nullum eorum comparatur ad aliud, vt causa vniuersalis ad particularem, aut habet rationem vllam talis dependentiæ;

Diuersæ opiniones circa quæstionis difficultatem.

VII. TOta ergo quæstio reducitur ad subordinationem inferiorum corporum respectu cęlestiū. Sunt.n. qui opinentur interuenire huiusmodi essentialem dependentiam inter hæc agentia, ita ut cœlum actu influat in omnes actiones inferiorum corporum. Ita opinatur Iauell. 12. Metaph. q. 13. & Soto 2. phys. q. 4. conclus. 1. & in 4. dist. 48. q. 2 artic. 2. Vbi ex hoc principio ait, cessante motu cœli, subito cessaturam omnem actionem inferiorum agentiū naturalium, omniaque viuentia illico animas expiratura, eo quod non possint sine aliquo motu viuere. Significat etiam Ferrar. 4. cont. Gent. cap. 97. §. [Aduertendum tertia,] ait enim, in generatione hominis creationem animę esse à Deo, dispositiones verò corporis esse à generante, & à motu cœli per se, & immediatæ.

VIII. Iauellus ad hoc probandum hanc adducit rationem (alii.n. authores nullā afferunt.) Omnis actio generabilium corporū necessario reducitur ad aliquam causam ingenerabilem, sed hæc non est, nisi corpus cœleste: ergo. Maior patet, quia sicut necesse est oēm motum reduci ad aliquod principium immobile, ita omnem generationem ad aliquod principium ingenerabile. Minor verò probatur, quia illud agens ingenerabile, nō est intelligentia creata, quia illa non potest immediate transmutare materiam ad formam. Neq. etiam est ipsum principium, quia illud non agit per se ipsum immediate in hæc inferiora, sed per causas medias; hic autem agimus de causa immediate concurrente ad omnes actiones inferiorum generantium: ergo est cœlum. Et cōfirmatur ex Aristot. 8. phys. tex. 1. dicente, quod motus primus est vita, id est, fons, & principium vniuersale rerum in natura existentium, & ita comparatur ad uniuersum, sicut motus cordis ad animal, quo cessante cessat omnis actio. Vnde Comment. 2. de Cœlo com. 63. ait, principiū uitæ, quod est in orbe, esse causam omnis uitæ: idemque fere habet 12. Metaph. com. 18. Confirmatur secundo, quia alias tollitur ordo essentialis inter partes uniuersi, quod est contra debitam eius constitutionem, ut ex Arist. sumitur 12. Metaph. tex. vlt.

IX. Contraria sententia sumitur ex Scoto in 2. disti. 14. q. 3. in fine, & ex Ricb. ibi art. 2. q. 6. & Durand. ibidem 2. par. dist. q. 3. Henric. quodlib. 11. q. 15. & quodl. 14. q. 1. Quamuis.n. in hoc posteriori loco uideatur ex parte repugnare, tñ si rectè intelligatur, non repugnat, ut uidebimus. Et hæc sententia mihi uidetur uerissima: eget verò nōnulla explicatione.

Integra quæstionis resolutio.

X. Prima assertio. DIco ergo primo: Nulla causa secunda per se, & intrinsece pendet in agēdo ab alio agente creato, sed solum à causa prima, nimirum, ut ab agente uniuersali, immediate in suo ordine influente in actionem inferioris causæ. Explicatur prius conclusio; agimus enim de causa secunda habente in ratione causæ proximæ sufficientem uirtutem ad aliquā actionem, uel effectum. Hoc enim ante omnia supponendum est, ut intelligatur subordinatio essentialis, nam si particularis causa sit in suo ordine insufficiens, & quoad id, quod illi deest, iuuetur ab alia superiori, non erit propterea essentialis subordinatio in agendo, sed erit concursus causarum partialium. Hoc ergo supposito probatur primo cōclusio, quia causa secunda non pendet in suo esse ab alia causa creata supra.n. probauimus elemēta, & mista non pendere in conseruari à cœlo. Et eadē ratione non pendent ab illo uirtutes intrinsecæ, & connaturales his rebus: ergo pari ratione neque actiones earum pendent extrinseca sua ratione à cœlo. & consequenter neque ab alia causa creata, nam cæteras iam exclusimus. Patet ultima consequētia, quia operatio est proportionata ipsi esse.

XI. Dices: Interdum forma pendet in conseruari ab agente, ut lumen a sole; ergo tunc saltem dependebit etiam in actione sua ab immediato influxu solis. Respondetur, ēt si concedatur totum, nihil referre, quia non est inconueniens, ut aliqua qualitas pendeat à suo agente dicto modo in operari. Secundo uerò dicitur ex ui antecedentis non sequi consequens: nam species uisibiles pendent in conseruari ab obiecto, & tamen non habent nouam dependentiam immediatam in operando. Ex negatione igitur dependentiæ in esse credimus optime inferri independentiam in operari: non uerò à contrario, ex quacunque dependentia in esse, inferri nouam, & immediatam dependentiam in operari. Quia hæc sæpe non est possibilis respectu agentis creati: respectu uerò agentis increati est optima illa consequētia, propter dependentiam essentialem omnis entitatis participatæ a primo ente.

XII. Secunda ratio similis præcedenti est, quia effectus horum agentium naturalium non pēdent per se, & essentialiter in esse a cęlo, ut supra etiam probatum est, quia quoad hoc eadem est ratio de causis vniuocis, & effectibus earum: ergo neque actio talium causarum per se, & intrinsece pendet a cœlo. Patet consequentia, quia tale est fieri, quale est esse. Et utraq. ratio sumit fundamentū ex eo, quod sect. 1. dictum est, dependentiam causæ secundę a prima in sua operatione, fundari in eo, quod tam causa secunda quam actio, & effectus eius, sunt entia per participationem, & ideo per se, & immediate pendent ab ente per essentiam. Hæc autem ratio nō habet locum respectu alterius causæ creatæ, & seclusa illa nulla relinquitur sufficiens ad illud genus depēdentiæ introducendum: non est autem exigenda multitudo causarum ad aliquem effectum sine ratione, & necessitate. Vnde ad hoc ēt ualere possunt rationes quibus Durand. supra citatus conabatur tollere hanc dependentiam a prima causa.

XIII. Tertia ratio esse potest, quia si cœlum influit per se, & ut causa uniuersalis in actiones omnium inferiorum, uel intelligitur id facere immediate immediatione suppositi, uel tantum uirtutis: non priori modo, quia, ut supponimus, nulla causa agit immediate immediatione suppositi in rem loco distantem: cœlum autem longe distat ab inferioribus agentibus, & actionibus eorum. Si autem agit posteriori modo, necesse est, ut id faciat per uirtutem diffusam, nam uirtus cęlo, ipsi inhærens, etiam longe distat ab inferioribus causis, & effectibus earum, unde non potest intelligi immediate influere, nisi quatenus aliquam sui participationem per intermedia corpora diffundit usque ad causam particularem proximè agentem: & a uirtute quatenus illuc attingit, immediate manabit actio. At uerò influxus huius uirtutis non potest uniuerse, & generaliter affirmari cum fundamento: quis enim credat indigere ignem uirtute superaddita a cęlo, ut calefa-

calefaciat, vel illuminet? Et sicubi interuenit, non spectat ad dependentiam causæ particularis ab vniuersali, sed ad supplendam insufficientiam causæ particularis, vt statim declarabo.

XV. Et ratio est clara, quia post impressam illam virtutem à cœlo in corpus, vel agens inferius, illud cōpositum ex virtute innata, & virtute infusa à cęlo, est proxima causa sufficiens ad talem actionem, in qua iam non pendet per se à cęlo, sed tm̄ remote quatenus ab illo accipit virtutem agēdi, sicut aqua calefacta pendet in calefaciendo ab igne. Signum ergo est illam non esse dependentiā per se in agendo vnius causæ ab alia. Ac deinde est etiam signū, quod, si causa particularis in suo ordine habeat completā, & sufficientem uirtutem, non indigebit (per se loquendo) alia virtute influxa a cęlo, est enim superflua illa multiplicatio virtutum. Et hoc est quod in hac assertione directe intendimus.

XVI. *Secunda assertio.* Dico secundo: Sæpe contingit virtutem alicuius causæ secundæ inferioris esse per se mutilam, & imperfectam in suo ordine, & insufficientem ad effectum, & ea ratione indigere auxilio alterius causæ creatæ, quæ cōpleat, vel suppleat uirtutem agendi. Atq. hoc modo indigent influxu cęlorum inferiora corpora ad plures actiones suas, præsertim ad generationes mistorum, & maxime uiuentium. Hanc cōclusionem probant argumenta prioris sententię: nō enim potest negari quin sit aliquis ordo per se inter causas sublunares, & cœlestes: seclusa autem priori dependentia intrinseca, & essentiali, non potest intelligi alius modus subordinationis per se inter huiusmodi causas. Potest etiam facile inductione declarari: nam elementa per se sola, & per suam mutuā actionem, & reactionem non possunt sufficere ad substantialem mistionem, ita vt ex eis, & ab eis verū substantiale mistum generetur: tum quia neque in aliquo illorum neque in omnibus simul est forma misti formaliter aut eminenter: tum etiam quia cū elementa sint materia transiens respectu mistorū, non potest in solis illis esse tota uis actiua, & materialis generationis misti: necessaria est ergo virtus cœlestis, quæ iuuet ad mistionem perficiendam. Rursus mista inanimata, generatim loquendo, valde debilia sunt ad generandum sibi similia, ut experientia constat. Et ratio esse videtur, quia & parum actiua sunt, eo quod habeant primas qualitates refractas, & remissas: & à circumstantibus corporib. & e contrarijs qualitatibus patientium corporum in sua actione valde impediuntur. Ob hanc ergo causam necessaria etiam fuit uirtus cęlestis, quæ uel hæc agentia iuuaret, uel certe harum rerum generationem omnino efficeret, ut in auri, & metallorum efficientia contingere uidetur.

XVII. Rursus de rebus vegetabilibus perspicuum est quantum ad sui generationem, uel incrementum à cęlis pendeant, quod nō aliter fit, nisi quia per influentiam cęlestem, aut in se recipiunt qualitates suis qualitatibus consimiles in uirtute agendi, aut recipiunt incrementum, vel intensionem suarum qualitatum: aut quia materia ex qua hæc uiuentia generantur, aut aluntur, per uirtutem cęlestem disponitur, ut facilius possit eorum actione commutari. Rursus hoc etiam modo generationes animaliū multum pendent ex influentia cęlesti, sicque optime intelligitur quomodo sol, & homo generent hominem: quia nimirum humanum semen imperfectam uim habet, nisi calore solis foueatur, & iuuetur ad eam actionem perficiendam. Et hoc mod ait Henricus supra, necessariam esse uirtutem cęlestem influxam in his seminibus qua determinentur ad suas uarias actiones, nam cum semen in corporis organizatione tam uariam, & multiplicem habeat actionem, non uidetur ad id sufficere uirtus particularis, & intrinseca: & ideo necessaria censetur uirtus cęlestis. Quod est probabile, quāuis non minus obscurum sit quo modo uirtus influxa a cælo in se simplex sit, & naturaliter agens, ad illam uarietatē sufficiat. Quidquid uerò de hoc sit (quod superius est tactum) constat, necessitatē huius influxus cęlestis sp prouenire ex insufficientia uirtutis particularis, uel ad uincendam resistentiā materiæ, uel ad se tuendū a contrariis, uel ad cōplendā totam dispositionem, prout est necessariū ad generationē perficiendam.

XVIII. Et confirmatur a contrario, nam ubi uirtus agentis particularis inuenitur sufficiens ad suam actionem, uel minor, uel nulla influentia cęlestis est ad illam necessaria, quantum ex ratione, aut experientia potest colligi. Inde enim est, quod ignis eodem modo generet ignem ex materia eadem, seu cæteris paribus, in quocunq. aspectu, seu dispositione cęlestium astrorum. Et eodem modo calor efficit species uisibiles, & uisus elicit actum uisionis, & idem est de aliis actionibus uitalibus, dummodo organorū dispositio eadem conseruetur, & cætera paria sint. Et hoc modo dixit D. Tho. opusc. 10. ar. 8. [Si corpus hominis viuum, & cum eadem dispositione membrorum conseruetur cessante motu cęli, posse hominem eodem modo mouere manum, aut linguam:] & q. 5. de potent. ar. 10. ad 8. dicit, in eo casu duraturum motum cordis in homine.

Quomodo inter causas creatas aliquæ vniuersales dicantur.

XIX. Ex his ergo constat quo sensu admitti possint aliquæ causæ uniuersales præter primam, & aliqua subordinatio, per se inter aliquas causas secundas inter se: & quid in hoc sit proprium causæ primæ; quæue sit differentia inter ipsam, & alias. Est enim ei proprium, ut omnis operatio ab ipsa pēdeat per se immediate, & essentialiter, ita ut quantacūq. sit uirtus inferior, sine illo influxu agere nō possit, neq. ēt possit ab alio agēte suppleri, nec per uirtutē aliquam creatam etiam a Deo ipso inditam. Hoc autem modo non pendet operatio unius creaturæ ab alia, ut declaratum est: ideoque proprium est solius Dei esse hoc modo causam uniuersalem oīum actionum. Tamen quia res naturales, & generabiles, ac corruptibiles imperfectas habent uirtutes ad agendum, & multa habent contraria a quibus impediri possunt ne suas actiones, uel generationes efficiant, quarū continua successio necessaria est ad uniuersi cōseruationem, ideo prouidit author naturæ superiora quædā corpora, quæ uarias haberent uirtutes agendi, & per motum continuum uariis modis applicarentur, ut ita possent uariis ēt modis iuuare inferiora agentia ad eorū generationes, uel corruptiones. Ideoq. merito illa superiora corpora dicuntur causæ uniuersales, quia ad effectus omnium causarum inferiorū aliquo modo operantur. Quo mō ait Dionys. 4. c. de diuinis nominibus: [Solis radius ad generationem sensibilium corporum confert, & ad uitam ipsam, mouet, & nutrit, & auget, & perficit.

XX. Et simili modo intelligūtur causæ naturales per se subordinatæ cęlestibus iuxta ordinem ab authore naturæ institutū. Non quia, uel uirtutes, uel effectus inferiorū corporum per se, & intrinsecè dicant habitudinem, uel dependentiam a corporibus cęlestibus, sed quia de facto iuxta ordinem uniuersi sub illis ita instituta sunt, ut ab eisdem iuuentur, & foueātur in suis actionibus, & uirtutibus. Si aūt Deus aliū ordinem instituisset, uel per seipsum, uel per alia corpora iuuādo, aut supplēdo defectus inferiorum agentium, æque bene, ac connaturaliter secundum proprias, & particulares naturas hæc agentia suas actiones perficerent. Et eadē rōne, si interdum cōtingat de facto, uel causam particularē inferiorē sufficienter iuuari ab alia causa inferiori, uel per

se esse

se esse sufficientem ad suam actionem, illam poterit exercere absq. concursu cœli. Et similiter, quamuis uirtus inferioris causæ sit insufficiens ad perficiendam totam generationem, desitq. illi omnino cœleste auxilium, imo potius ei resistat, eaq. ratione non possit generationem perficere, nihilominus efficit aliquam alterationem, vel dispositionem remotam, ad quam talis uirtus per se sufficit.

An finis sit vera causa realis.

XXI. Ratio igitur dubitandi in principio posita ex prædictis soluta manet: nam omnia dicta Aristotelis, & aliorum Philosophorum de influxu cœlorũ, & de dependentia inferiorum agentium ab illis sufficienter intelliguntur, iuxta modum subordinationis, & dependentiæ à nobis explicatum. Ad rõnem autem Iauelli respondetur, actionem agentis generabilis, & corruptibilis per se, & intrinsece non necessario pendere ab alio agente incorruptibili, præter primam causam: qđ si aliquando pendet, solum est quãdo uirtus talis agentis est per se insufficiens, & iuuatur ex consortio superioris corporis incorruptibilis. Probatio autem, quam adducit Iauellus ex immediatione actionis improbabilis est, & potius suadet oppositum: nã immediatius agit prima causa in actionib. omnium corporum corruptibilium, q̃ cœlum. Aliæ vero confirmationes solutæ sunt ex dictis de subordinatione p se, ac de modo quo cœlum influit cum inferiorib. causis. Qđ vero ibi tangitur de cessatione omnium inferiorum actionum cessante motu cœli, in eo sensu improbabile est. s. de momentanea cessatione pp dependentiã essentialem: nã motus cœli non est per se causa, sed solum applicatio ad agendũ. Solũ ergo dici posset, q ex eo tempore, vel momento cessarent oĩa, quia ex tũc inciperent corrũpi, & deficere: de quo alias. Videatur D. Th. qui id insinuat d. opusc. 10. ar. 23. in fin. & latius id tradit Sonc. 12. Met. q. 13. cum alijs supr. citatis.

XXII. Eiusdẽ suppositi facultates qualiter inter se ordinari cõtingat.

Vltimo ex his facile resolui potest aliud pũctum supra tactum de uirtutib. subordinatis eiusdem suppositi: in illis. n. contingit esse dependentiam essentialem in agendo inter plures uirtutes, quia multo magis sunt inter se connexæ, quam supposita diuersa. Semper tñ in huiusmodi subordinatione: si sit p se, ac Physica, & in genere causę efficientis, inferior uirtus comparatur, ut instrumentalis ad superiorẽ cui subordinatur. Et hoc modo facultates aĩæ pendent essentialiter ab aĩa in operationib. uitæ, & species intentionalis à potentia, in qua ut in subiecto existit. Et ad idem reducitur dependentia, q̃ in agẽdo habet habitus à potentia, q̃ afficit. Dixi autem [si sit per se, &c.] quia intellectus aliquo modo subordinatur uoluntati in aliquibus actionibus suis, non tñ, ut per se, ac principaliter cooperanti, sed ut applicanti tñ, & mouenti ad agendum, & è contrario uoluntas subordinatur intellectui, non tñ, ut coefficienti, sed ut applicanti finalem causam. Vbicunq. igitur est subordinatio per se, interuenit aliqua ratio instrumenti coniuncti, & principalis agentis: sub qua ratione tale instrumentum per se solum est insufficiens principium talis actionis, & effectus.

DISPVTATIO XXIII.

De causa finali in communi.

Cõsecutionis iter has dispositiones ordo.

QVamuis finalis causa præcipua quodammodo omnium sit, atq. etiam prior, obscurior tñ est eius causãdi ratio, & ideo veteribus Philosophis pæne incognita fuit, ob quam ignorationem in alios errores circa rerum naturalium cognitionem inciderunt, Arist. A tract. 2. Phys. c. 8. & 1. Met. & 1. de partib. anim. in prin. Ob hanc ergo rationem, licet in superioribus definitum sit finem annumerandum esse inter quatuor causarum genera, ut hoc magis exponamus, & difficultates dissoluamus, inquirendum in primis erit, an finis sit causa, deinde quomodo, & quid causet, quotuplex etiam sit finis, & quæ sit uniuscuiusque causandi ratio.

SECTIO I.

Soluuntur rationes oppositæ.

Ratio dubitandi in primis est, quia de ratione causæ est, ut sit principium, ut ex definitione à nobis superius tradita constat, sed finis non est principium, nam potius opponitur principio, ut ex ipso nomine finis constat, & significat Aristot. 5. Metaph. text. 3. I. Rõnes dubitandi. Prima.

Secundo de ratione causæ realis est, ut per se, ac realiter influat in effectum, ut supra in definitione causæ positum est; sed finis non influit esse realiter in effectum: ergo non est causa. Probatur minor, qa vel finis influit antequam sit, vel postquam iam est: non primum, nam quod non est, quemnam realem influxum habere potest, cum fundamentum totius operationis, & similiter totius causalitatis sit esse? Neque etiam dici potest secundum, quia quando finis est, iam tunc cessat actio, & causalitas agentis: ergo iam non est tunc necessaria causalitas finis. II. Secunda.

Tertio, quia nihil põt esse causa realis sui ipsius: sed forma, teste Aristotele, est finis generationis naturalis, qua ipsa forma fit, vt sanitas est finis curationis qua acquiritur: ergo quatenus est finis, non põt habere ueram rõnem causæ realis. Dices, formam esse finem generationis, q̃ ab ipsa distinguitur. Sed contra, quia nihil potest esse causa realis productionis rei, nisi sit et causa rei productæ, quia non causatur res, nisi per actionem qua fit: sed forma nõ potest esse causa realis sui ipsius: ergo neq. generationis qua ipsa forma fit. Vnde confirmatur, nam causa realis dicit relationem realem ad effectum: finis autem non est capax huiusmodi relationis, tũ quia vel quãdo causat non habet esse reale, vel qñ habet esse reale, nec causat, nec distinguitur ab effectu. III. Tertia.

Quarta, ac præcipua rõ dubitandi est, quia finis considerari põt, aut in rõne principij mouentis, & allicientis agens ad agẽdum, vel in rõne termini ad quem tendit: hæc. n. duplex rõ distingui solet à Philosophis in obiecto alicuius potentiæ. s. obiecti mouentis, & terminatiui: eademq. distinctio locũ habet in fine, qui est obiectum uoluntatis. Sed sub neutra rõne põt finis habere veram rõnem causæ, & imprimis de rõne termini uidetur manifestum, tũ quia, ut sic potius habet rationem effectus, quam causæ, ut sic est postremum actionis, non origo eius: denique ut sic non influit, sed potius aliarum causarum influxus in illum tendit. Deinde neque sub altera ratione mouentis potest habere rationem causæ, nã ut sentit Arist. 1. de Generat. tex. 55. motio finis tantum est metaphorica, non est ergo vera, & realis, ergo non sufficit ad causalitatem realem, & confirmatur primo, quia etiam in Deo reperitur hæc motio metaphorica finis, nam re vera Deus propter bonitatem suam, à qua eius uoluntas metaphorice mouetur, seu allicitur, communicat se creaturis, & tamen dici non potest, quod ille finis habeat verã causalitatem circa Deum, & confirmatur secundo, qa si finis sub hac ratione tantum habet rationem causæ, ergo saltem respectu agentium naturalium non potest finis esse causa realis, quia non potest illa mouere, seu allicere ad sui amorem. IV. Quarta.

Atq. hinc oritur quinta difficultas, quia hinc euertitur totum fundamentum, ob quod à Philoso- V.

phis introductum est hoc genus causæ, nimirũ quia agentia naturalia non operantur casu, aut fortuito, sed in determinatos fines suis actionibus tendunt. Ex hoc.n. fundaměto, seu indicio solum colligitur, habere res naturales definitos terminos suarũ propensionum, & inclinationum naturalium: id.n. satis est, vt nõ casu, sed per se operentur determinatos effectus, ětsi nullum aliud genus causalitatis intercedat, Sicut dicunt Theologi æternum Patrē p se, ac definite tendere (vt sic loquar) per generationem in talem terminum, nempe in hunc filium, non ex causalitate finis, sed ex determinatione naturæ. Et in naturalibus lapis naturali inclinatione definite tendit in locũ infernum, ětsi locus ille nullum genus causalitatis habeat circa illum motum, sed solum rōnē termini, ad quem lapis habet naturalem propensionem. Idemq. dici potest de operante per appetitum elicitum, siue ex necessitate, siue libere, qđ nimirũ moueatur motu elicito in obiectũ sibi propositum, quia talis motus consentaneus est inclinationi naturali ipsius potentiæ in tale obiectũ, absq. alia causalitate illius obiecti in talē actũ: ergo nullũ est sufficiēs fundaměntũ, vt fini tribuamus verã rõnē causæ.

VI. Sexta, & vltima difficultas sit, quia non potest satis explicari quid, vel circa quid finis causet. Aut.n. causat aliquid in ipsum agens: & hoc nõ potest vniuerse dici, quia licet in agentib. creatis uoluntarijs possit aliquo modo defendi, non tamen in agentib. naturalibus, nec in Deo, qui est agens voluntarium increatum. Vel causat aliquid in ipso effectu, & hoc habet in uniuersum difficultatem supra tractam in tertio argumento: & præterea habet specialem difficultatem in agentibus uoluntariis creatis, quia tota causalitas finis, qualiscunque illa sit, uidetur versari circa uoluntates talium agentiũ, circa effectus autem eorũ non nisi remote, & per accidens, ideoq. effectus non habebunt propriam causam finalem.

Sexta.

Quæstionis resolutio.

VII. NIhilominus statuenda est conclusio certa. Finem esse veram, propriam, ac realem causam. Hoc est receptum dogma, & quasi primum principium in Philosophia, & Theologia. Illud docuit Arist. 2. Metaph. c. 3. & li. 12. c. 1. & 2. Phys. c. & seqq. & ante illũ docuerat Plato in Phædone, vbi in eandem sententiam refert Socratem: imo ille solum finem uult esse causam, forte per antonomasiam. i. primam, & præcipuam: de quo dicemus infra in cõparatione causarum. Rõ autem sumi in primis potest ex communi modo loquendi de fine, & de causa, nam finis esse dicitur [propter quem aliud fit, vel est:] in hunc.n. modum Aristoteles finem vbiq. describit: constat autem, particulam illam [propter] causalitatem significare: vnaquæque.n. res propter causam suam dicitur habere esse: ergo signum est, finem habere rationem causæ. præterea, causa efficiens, nisi temere agat, alicuius gratia agere debet: ergo & ipse effectus causæ efficientis, ut per se ab illa fieri possit, intrinsece postulat, ut alicuius gratia fiat: ergo talis effectus, sicut per se pendet ab efficiente, ut a quo fit, ita in suo genere per se pendet ab aliquo cuius gratia fit: ille autem est finis: ergo per se pendet a fine. ergo è contrario finis est uera causa eius rei, quæ propter finem fit.

VIII. Sed in hac re non tam oportet rationes multiplicare, quam rē exponere, ut difficultates soluantur, & finis causalitas, quæ obscura est, declaretur: huc .n. tendunt difficultates in principio positæ, non ut res certa in dubium reuocetur, ut autem hoc distinctius fiat, distinguamus tria agentia propter finem. primum, & supremũ est intellectuale agens increatum, quod est solus Deus. In secũdo, ac medio ordine sunt agentia intellectualia creata, inter quæ no-

A bis notiores sunt homines, & ideo de illis semper loquemur, quamuis eadem rõ sit de intelligētiis creatis. In tertio, & infimo ordine sunt agentia naturalia, seu intellectu carentia, quãuis inter ea nonnulla sit differentia eorum, quæ sensum, & appetitum habeat, & reliquorum, q̃ ĕt suo loco indicabimus. Causalitas ergo finis licet suo modo locum habeat in actionib. horum omnium agentium, tñ in creatis agentib. intellectualibus nobis notior est, & maiorem quãdam proprietatem, & specialem modum habet; & iõ in illis peculiariter declarabimus hanc causalitatem finis, & expediemus difficultates circa eam insurgentes; postea uero de aliis agentib. dicemus. Igitur quod in agentibus creatis per intelle-

B ctum, & uoluntatem intercedat causalitas finis, sufficiens argumentum sumitur ex humanis actionibus. Constat.n. nobis experientia, intendere nos cũ humano modo. i. libero, & rationali, operamur certum aliquem finem, in quem actiones nostras dirigimus, & propter quem media eligimus; mouemur ergo à fine, tum ad dilectionem, seu intentionē sui, tum ad eligenda, & exequenda media propter illum: hæc autem motio aliquid est in rerum natura, non est.n. aliquid imaginarium, uel fictum per intellectum, & aliquod genus causalitatis est, quando quidem est origo operationum realium, est ergo finis uera, & realis causa. Et hinc etiam obiter constat hanc causalitatem maxime habere locum in agētibus intellectualibus, quia illa maxime possunt

C cognoscere finem, & media, & ordinem unius ad alterum, & propriam uniuscuiusque rationem.

Rationes dubitandi soluuntur.

ARgumenta in principio facta partim postulãt difficultates proprias pertinentes ad Deum, & ad infima agentia naturalia, partim inculcant ea, quæ de causa tractari possunt, hæc autem sunt illa omnia, quæ de cæteris causis tractantur, ut insinuauit Caiet. 1. p. q. 5. a. 4. & 2. 2. q. 17. a. 5. scilicet, quæ res possint finaliter causare, per quid, seu quæ sit illis ratio causandi, uel tãquam principalis ratio, uel tanquam proxima. Item quæ sit necessaria conditio, quis effectus: in quo denique consistat eius cau- IX.

D salitas, quod hic est omnium obscurissimum. Ne igitur omnia hæc inuoluamus, & confundamus, in sectionibus sequentibus distincte tractanda erunt, ergo exacta argumentorum solutio, usque ad finem disputationis erit expectanda. Nunc perfunctorie per singula discurremus.

Ad primum negamus minorem. s. finem non esse principium, nam eo modo quo est primum quid, habet rationem principii, est autem finis primus in intentione, quamuis sit ultimus in executione. Aristot. autem in dicto loco tertii Metaph. non opponit finem omni principio, sed principio motus, per quod causam efficientem intelligit, quam distinguit a finali. X.

Prima. Finis vere principiũ.

E Ad secundum negatur minor. s. finem nõ influere realiter; ad probationem aũt communis responsio est, finem influere quando non est in re, sed tantũ in apprehensione, seu cognitione. Sed distinctione opus est, tam ex parte finis, q̃ ex parte effectus, seu actionis, q̃ finis causat. Nam, ut sectione sequente dicã, finis alius est cuius gratia fit actio, alius uero cui finis acquiritur, item alius est finis formalis, ut uisio Dei, & alius obiectiuus, ut Deus ipse, item finis causare potest desiderium sui, uel etiam potest causare quietem, uel delectationem, q̃ omnia mox declarabimus. Finis ergo cui, non causat, nisi quando existit, dicitur.n. finis cui ipsummet agens, quatenus propter se, uel in suum commodum operatur, quod non potest facere, nisi existat. Item finis obiectiuus potest etiam supponi existens, quãdo finali-

ter causat, vt Deus, propter quem uidendum ad bene operādum monemur. Rursus finis formalis, seu consecutio finis intenti non causat delectationem, seu fruitionem sui nisi quando existit, quę delectatio non est, nisi de bono possesso: quod si sit de spe eius, tunc ipsa spes habet rationem imperfectæ consecutionis. In his ergo omnibus non procedit illud argumētū, quia existēte fine obiectiuo, uel fine cui (q. claritatis gratia posset subiectiuus appellari) nō cessat inquisitio, nec causalitas finis, nisi adsit ēt cōsecutio finis. & hac obtēta, quāuis cesset motus in finē per modū desiderij, non tamē per modum quietis, & delectationis. Solū ergo de fine formalis, seu consecutione finis verum est per se loquēdo, quod causat sui desiderium quando non est in re, & de illo recte responsum est, sufficere, quod sit apprehensione, & iudicio intellectus, eo quod eius motio intentionalis sit, &(vt ita dicam) animalis, per sympathiam, & consonantiam potentiarum animæ, intellectus scilicet, & voluntatis.

XII. Tertium argumētum postulat quid causet finis, & specialiter attingit difficultatē quomodo forma sit finis generationis naturalis, quod spectat ad difficultatem de naturalibus agētibus infra tractandā & ideo breuiter nunc dicitur, finem causare desiderium sui, seu aliū similem affectū erga seipsum; & ita nō causare immediate seipsu, sed aliquid distinctū à se. Et hinc etiam constat ad confirmationē, ex hac parte nō repugnare relationē causæ in fine esse realem: est enim sufficiens distinctio inter ipsam, & talem effectum, & quando ipse finis nō sit in re distinctus ab effectu eius, dicemus inferius sect. 4.

Quid sit id quod finis causat.

XIII. At uero ex alio capite repugnet illam relationē esse realem, nimirum ex eo quod finis ipse nō habet esse reale, dum causat, res est dubia, & controuersa. Soncinas 5. Metaph. q. 3. & Iauellus, q. 6. aiūt, illud esse obiectiuū, quod finis habet in intellectu, sufficere, ut realiter referatur ad effectum: sed id difficile creditu est, nam illud esse obiectiuum in ipso fine nihil rei ponit, sed solum denominationem extrinsecam ab actu, qui realiter est intellectus: ille autem actus nō refertur realiter ad effectum causa finalis, quia non concurrit per se ad illum, ut infra dicam. Melius ergo respondēt, qui negant ad omnem causalitatē realem sequi relationem realem in causa; nō est. n. necesse ex ui causalitatis, si aliæ cōditiones nō cōcurrant, ut patet in causalitate Dei effectiua; Vnde addo etiamsi finis existat dum causat, non referri realiter ad suū effectū, quia in suo modo causādi est superioris ordinis ā rōnis, quia ipse nullo modo ordinatur ad effectū, sed effectus ad ipsū. Quare etsi ex parte effectus admittatur hic relatio realis, quod est probabile, maxime quando effectus nō tantum per extrinsecā denominationem, sed per intrinsecā habitudinem ordinatur in finē, iuxta ea quæ inferius declarabimus: nihilominus illa relatio censenda est non mutua. Effectus n. referri potest ad finem, quatenus ab eo pendet; vnde sicut ad hanc dependentiam satis est, quod finis præexistat in mente, ita etiā sufficiet ad realem habitudinem transcendentalem, licet prædicamentalis forte nō sit nisi ad finem actu existentem: tū quia finis causat, vt omnino immotus, & non ordinatus ad suum effectum; ideo non oportet, ut ex parte eius relatio sit realis. Sicut. n. Aristoteles dixit scientiā referri realiter ad scibile, non è contrario, ita nos dicere possumus de appetitione, & appetibili: est enim eadem ratio, & similiter est eadem de appetibili, & de fine.

XIV. In quarto argumento multa tanguntur pertinētia ad Deum, & ad agentia naturalia: nūc illis omissis, concedimus causalitatem conuenire fini, ut habet rationem principij, & consequenter, ut habet rationem mouentis. Eius autem motio dicitur metaphorica, non quia non sit realis, sed quia non fit per influxum effectiuum, nec per motionem intentionalem, & animalem: & ideo nihil obstat quo minus uera, ac propria sit eius causalitas.

Cur motio finis metaphorica dicatur.

XV. Ad quintum quidquid sit de agentibus naturalibus de quibus postea, respondetur, modum operandi intellectualium creaturarum non posse intelligi sine causalitate finis, quia re uera alliciuntur, & mouentur à fine ad operādum: & quamuis ipsa habeant naturalem propensionem ad obiecta, seu fines, ad quos per proprios uitales actus mouentur, tamen illa naturalis propensio non potest operari in suo genere, id est effectiue, nisi sufficienter applicato fine, & in suo genere concausante: & ita determinatio operationis, seu destinatio in certū scopum quæ cernitur in agentibus intellectualibus, manifeste procedit non ex sola inclinatione naturali, sed ex causalitate finis. Ad sextum, quantum hic locus patitur, satis explicatum est, quid, uel circa quid finis causet: integram uero huius rei tractationem trademus inferius.

SECTIO II.

Quotuplex sit finis.

I. ANtequam progrediamur vlterius ad explicanda cætera quæ proposuimus ad causalitatem finis pertinentia, oportet varias diuisiones, uel potius nominis significationes explicare, ut distincte intelligatur, de quo sit disputatio.

Prima diuisio finis, Cuius, & Cui.

II. EST ergo prima ac celebris diuisio finis in finem Cuius, & finem Cui, quæ sumpta est ex Arist. 2. de anima ca. 4. vbi Argyropilus vertit, [finē quo, & cui:] sed priora uerba sunt Græcis formiora, & intentionem melius declarant, nam finis Cuius dicitur, cuius adipiscendi gratia homo mouetur, uel operatur, ut est sanitas in curatione: finis Cui dicitur ille cui alter finis procuratur, ut est homo in intētione sanitatis, nā licet homo curetur propter sanitatem, ipsam uero sanitatem sibi, & in suum commodum quærit.

III. Quæri uero potest, quis horum habeat propriam rationem finis. Quidam enim soli fini cui illā attribuunt, quod sentit Gab. in 2. d. 1. q. 5. sequēs Ochā in 2. q. 3. art. 1. atq. idem sentit Henricus quodl. 2. q. 1. Et probatur nam ille est proprie finis, in quo sistit intentio agentis, cætera enim potius habere uidentur rationem mediorum: sed intētio solum sistit in fine cui cætera procurantur, nam ad illū omnia ordināntur: unde sicut medium solum amatur, quatenus proportionatum est fini: ita finis Cuius solum amatur, quatenus est proportionatus, & conueniēs fini Cui, ergo Et cōfirmatur, nam finis amari debet amore amicitiæ, uel saltem beneuolentiæ, quia debet amari propter se: sed solus finis Cui ita amatur nam finis Cuius amatur alteri, quid dicitur fini Cui, atque ita amor finis Cuius est concupiscentiæ, alter uero est amicitiæ, seu beneuolentiæ; & ideo finis Cui amatur simpliciter, finis autem Cuius tantū secundum quid, iuxta doctrinā D. Th. 1. 2. q. 26. ar. 4. dicentis, [illud amari simpliciter, cui amatur bonū hoc autem bonum quod alteri, amatur tātum amari secundum quid.

IV. Aliunde uero apparet, solū finem Cuius proprie habere rationem causæ finalis, nam Aristoteles, vbicunque hāc causam definit, per hoc eius rationem explicat, quod sit [cuius gratia aliquid fit, ut patet 2. physic. ca. 3, & 7. & 5. Metaph. cap. 2. & hac ratione dicit, finem esse primū in intentione, & ultimū in executione: & similiter ait, formam esse finem generationis, nō uero ipsum generantem. Et ratione de-

ne declaratur, quia is cui aliter finis acquiritur, vel quæritur, solum est subiectum, quod perficitur, uel actuatur alia re, quæ intēditur, vt finis: vt homo est subiectū sanitatis, aut uisionis beatæ, quę est finis nostrarum operationum: hæc ergo habitudo non est propriè finis, sed alterius rationis: nemo enim propriè dixerit hominem esse finem visionis beatæ, sed potius visionem esse finem hominis: nam res est ꝓpter suam operationem, ut propter finem. Et confirmatur, nam in fine Cuius comprehenditur, ut infra dicam, obiectum operationis, ut est Deus respectu uisionis beatæ: unde non solū amat sibi homo uisionem Dei, sed etiam Deum ipsum amore concupiscētiæ pertinente ad spem, ut Theologi docent: nō potest autem dici quod homo sit finis Dei, eo quod sit ille cui amatur Deus: ergo per illam particula, [cui] non explicatur propria ratio finis.

V. Dissoluitur. Nihilominus dicendū est in utroq. horū saluari posse propriā rōnem finis, interdū uero ita coniūgi vt ex utroq. coalescat unus integer finis. Hoc est cōsentaneum Aristoteli in citato loco de Anima. Et ratione probatur, nā uterq. horum finium potest per se excitare voluntatem, & ab ea diligi, seu intendi propter suam bonitatem: sic enim quando homo inquirit sanitatem, se diligit, cui sanitatem vult ꝓpter suum cōmodū, & perfectionem, quā per se appetit, propter summā cōiunctionem, uel potius idētitatem, quam secum habet. Similiter diligit, & intēdit sanitatem, propter perfectionem ipsiusmet sanitatis. In quo magna est differentia inter medium, & finem Cuius. nam medium, v.g. potio, solū est amabilis quatenus est utilis ad salutem: salus uero ipsa propter se amatur, quia per se perficit hominem cui amatur. Vnde fit, ut totū hoc, [homo sanus,] ut integer, & adæquatus finis illius actionis, in quo prædicti duo fines concludūtur, quasi componentes vnū integrum finem. Sic etiam potentia dicitur esse propter operationem, ut propter finem cuius gratia fit, quamuis etiam operatio uere sit propter ipsam potentiā, nimirū, vt ipsum perficiat, & in ultimo actu constituat. Vt termino dici possit, finem integrum esse potentiam, ut perfecte actuatā, quod alij dicūt, potentiam non tam esse propter operationem, quā propter se ipsam operantē. Atq. hoc modo nō repugnat duas res sub his diuersis rationibus ad inuicē esse unā finē alterius, & è conuerso: sic enim intellectus est propter uisionem Dei, & visio etiā est propter intellectum, ut ipsum perficiat. Neque hoc est inconueniens, tum propter rationes diuersas, tum quia intētio agentis, quasi adæquate fertur in compositum ex utroque cum mutua habitudine componentium inter se: quomodo materia est propter formam, & forma est etiam aliquo modo propter materiam; totum autem est, quod per se primo, & adæquate intenditur. Quamuis autem finis Cui, & Cuius possint ita ad inuicem comparari, non est tamen id semper necessarium, ut statim declarabo.

VI. Quæstiuncula consequens ad resolutionem præcedentis. Quæret vero vlterius aliquis, esto vterque eorum sit propriè finis, quis eorum sit principalior. Respōdeo, cōparationem fieri posse, uel in ratione entis, uel in ratione causandi. Priori modo non est per se necessarium, ut unus ex his finibus sit semper perfectius ens, interdū enim finis Cui est res nobilior, ut est homo propter sanitatē sibi acquirendam operatur, interdū uero accidit è conuerso, ut cū idē homo operatur propter acquirendū sibi Deū, qui lōge nobilior est. Et ratio est, quia interdum res seu suppositum perfectius intendit sibi acquirere aliam perfectionem, quamuis minorē, ad quod satis est, quod tale subiectum perfectiori modo se habeat cum tali forma, quam sine illa, quamuis si præcise comparetur ad eandem formam, sit quid perfectius. Aliquādo uero res aliqua perficitur per coniunctionem ad perfectiorem, ut homo per coniunctionē ad Deum, & tūc optime potest res minus perfecta operari gratia alterius perfectioris, ut illā habeat, & possideat prout potuerit: quo etiā modo materia appetit formam, & si posset gratia consequendi illam aliquid operari, id faceret: sub qua cōsideratione forma habet rationem finis Cuius, & materia finis Cui, quæ minus perfecta est, quam forma.

At uero si illa duo conferantur posteriori modo, scilicet in rōne causæ, & finis: idē uidetur esse quærere, quis eorū sit principalior, quod quærere quis magis ametur: magisque intendatur. Et sane rōnes prius factæ videtur suadere finē cui magis amari, quia magis rōne sui diligitur, magisq. in illo sistit, motus uoluntaris. Solum videtur obstare exemplū illud de amore concupiscentiæ, & intentione consequendi Deū, quatenus bonum nostrum est. Neque .n. dicere possumus, eo actu amare nos magis nos ipsos quā Deum; alias amor ille esset inordinatus: neq. etiam dicere possumus illā intentionē principalius sistere in nobis, quam in Deo: alias absolute finis vltimus illius intentionis essemus nos, & non Deus, & ita esset etiam inordinata intentio. VII.

Quapropter distinctione, uel limitatione opus est, nā in bonis particularibus, quæ præcipue, uel ēt oīno amantur in commodum amantis, uel vt illum perficiant, uel sub aliqua alia habitudine ad illū, uerū est finē Cui principalius amari, esseq. principaliorem finem. Et hoc probant rationes prius factæ. Quæ confirmari possunt, nam sæpe huiusmodi particulare bonū quod est finis Cuius, supponit absolutū amorem illius personæ cui amatur, & amor eius ex illo amore nascitur: sic enim homo interdū amat se ipsum proprio amore beneuolētiæ, & ex illo postea amat sibi sanitatem. Et hinc etiam sæpe fit, ut talia bona particularia amentur, ut media, & utilia ad alios fines ipsi amāti cōuenientes; signū ergo est respectu horū finium ipsum finem Cui esse principaliorem magisque dilectum. At uero quādo finis, cuius gratia est summū bonū, & finis vltimus, si ordinate ametur, & intēdatur, semper debet retinere principaliorem rōnem finis, magisque trahere ad se intentionem operantis. Quia cum sit finis vltimus simpliciter, nō potest ita referri in alium sub aliqua ratione finis, ut in alio principaliter sistatur. Atque ita cum homo intendit cōsequi Deum, licet ipse sit aliquo modo finis cui bonum illud quæritur, tamē absolute potius homo ordinat se ipsum in illum finem, nā vult coniūgi illo bono, ut ultimo fini suo. Quo fit, ut licet in eo motu, & tendētia, respectu mediorum, & operationis, homo proprie dicatur finis Cui, tñ respectu ipsius Dei, qui principaliter quæritur, non tam dicēdus finis, quam subiectū, quod ordinatur ad cōsequendū illum finem. Quamuis non negem posse etiā uocari finem Cui, nam re uera habet illam rationem, ita tñ, ut intelligatur potius ordinari ad alterum finem obiectiuum, & ultimum, quam illum ad se ordinare. VIII.

Secunda diuisio finis in operationem, & rem factam.

IX. Secundo diuidi solet finis in eū qui est operatio tātum, & eū qui ex operatione resultat, sed in quē tendit actio, ut in rem factam. Quam diuisionem tetigit Arist. 1. Ethic. c. 1. & lib. 1. Magnor. Moral. c. 3. Et, quantū attinet ad rationē formalē finis, videtur materialis diuisio sūpta ex reb. q̄ hanc causalitatē exercent, potius quā ex uaria ratione causandi. Nihilominus tamē ad intelligendos authores præcipue uaria loca Arist. & ad explicādas alias diuisiones, & præsertim ad declarandos fines diuersarū rerū, & maximē hominis, est necessaria. Exēpla itaq. utriusque membri facilia sunt, tā in operibus artis, quā naturæ. Nam finis curationis est sanitas, ædifi-

ædificationis domus, generationis res genita, & sic de alijs: at vero pulsationis cytharæ non est alius finis, præterquam ipsa cytharizatio, & contemplationis sola ipsa contemplatio. Quanquam in secundo membro aduertere oportet, et in illis actionib. posse philosophice distingui terminum ab actione: nã terminus semper est aliqua qualitas: actio vero est via, seu tendentia illius qualitatis: tñ quia terminus huius actionis talis est, vt non duret, nisi quamdiu fit, eo quod in fieri, & conseruari pendet ab actuali motu, seu influxu potentiæ, ideo quod attinet ad rõnẽ finis, non distinguitur inter actionem, ut actionem, & ut terminum: in actionibus vero prioris generis finis intentus est res facta, quæ permanet cessante actione, ex quo et intelligitur, hanc diuisionẽ tantum esse datam de fine Cuius; nam finis Cui, neque est actio, neque fit per actionem, sed supponitur potius ad actionem, cum sit ipsummet agens.

Tertia diuisio finis, scilicet, actionis, vel rei factæ.

X. ATque hinc orta est tertia diuisio finis in finem actionis, & in finem rei factæ, seu genitæ. Quæ sumitur ex Arist. p. 2. Physic. c. 7. p. 2. de cœlo, ca. 3. Nam in priori loco dicit, formam esse finem generationis, in posteriori autem dicit unamquamque rem, atque adeo ipsam formam, seu rem genitam esse propter suam operationem. Atq. ita fit (ut sumitur etiam ex Auer. 4. de cœlo text. 22.) vt res genita sit finis generationis, & operatio etiam propter quã res generatur, sit etiam finis, proximè quidem, & immediate ipsius rei genitæ, remote autem, & mediate ipsius generationis. In qua diuisione duo tantum occurrunt aduertenda: unum est, cum Aristoteles dicit, formam esse finem generationis, sub forma comprehendere totum compositum, seu rem ipsam genitam, tam propter illam maxime est generatio: tamen quia res genita non fit, nisi inducendo formam in materiam, ideo per formam explicuit generationis finem. Et, quod de generatione dixit Aristoteles, intelligendum est de omni actione, tã naturali, quam artificiali, per quam aliqua res fit, ita ut permaneat: & extendi etiam potest ad creationem, nam etiam res, quæ creatur, est proximus finis illius actionis.

XI. Alterum obseruandum est, finem rei genitæ communiter censeri esse aliquam operationem propter q̃ res fit, ut est uisio Dei respectu hominis, uel illuminatio respectu Solis: tamen vt omnem finem rei genitæ comprehendamus, per operationem necesse est intelligere oẽm usum ad quem res genita ordinatur, nam finis materiæ, quæ est res quædam genita, seu creata, non est propria aliqua operatio, sed tñ causalitas eius. s. sustentatio formæ, aut talis compositio substantiæ: similiter finis domus est habitatio, quæ non est operatio, sed protectio quædam, & quasi extrinseca informatio habitantium, & sic de alijs. Et iuxta hunc modum contingit, non solum respectu rei genitæ dari finem, qui sit operatio, propter quem fit ipsa res genita, sed etiam respectu unius operationis dari aliam, quæ sit finis eius: sic. n. cytharizatio est propter delectationem, & locutio ꝑpter intellectionem. Potest. n. una operatio ad aliam cõcurrere, uel obiectiue, uel effectiue, uel saltem ut necessaria, uel utilis conditio ad aliam operationem: & ideo potest ad illam, ut ad finem ordinari.

Quarta diuisio in finem obiectiuum, & formalem.

XII. QVarto ex his diuisionibus, præsertim ex secunda oritur alia, quæ diuiditur finis in obiectiuum, & formalem. Nam, ut diximus, interdũ finis est operatio: hæc autem operatio, præsertim si sit immanens, præter actum ipsum requirit obiectũ circa quod uersatur, ut contemplatio quæ est finis hominis, versatur circa aliquam rem, aut veritatem contemplatione dignam, propter quam aliquo modo est ipsa contemplatio, quia per illam quasi comparatur, & possidetur secundum modum sibi proportionatum. & in hoc sensu distinguunt Theologi in fine hominis, uisionem, & Deum uisum, & uisionem dicũt esse finem formalem, quem et iam appellant finem Quo, & adeptionem finis, Deum autem appellant finem obiectiuum, seu finẽ Qui, quia comparatur per finem formalem. Ita sumitur ex D. Tho. 1. 2. q. 1. a. 8. & q. 3. ar. 7. & q. 11. ar. 3. ad 3. Vbi aduertit, hos non tam esse duos fines, quam unum, quia neq. obiectum attingi potest, nisi per actum, neq. actus fieri potest, nisi circa obiectum: & ideo motio, ac intentio agentis est ad utrumque per modum unius, & ita unam causam finalem complent. Quamquam eo modo quo sunt res diuersæ, possunt inter se comparari & una ad alteram ordinari. Atque hoc modo potest ad hanc diuisionem applicari fere tota doctrina, quæ circa primam tradita est.

Quinta diuisio finis in eum, qui fit, & eum qui obtinetur.

ET hinc vlterius fit (quæ potest esse quinta diuisio) quod finis Cuius, aliquando supponitur operationi agentis, & intenditur non ut efficiendus, sed ut obtinendus, quod verum habet de fine obiectiuo; & hoc modo est Deus finis nostrarum actionum, & extenditur hoc ad omnes res, quæ supponuntur ut obiectiua, vel materia circa quam, ut diuitiæ sunt finis auari, non producendus, sed acquirendus, etiamsi iam existat. Aliquando vero finis non supponitur, sed fit per actionem agentis, siue fieri dicatur proprie pro re facta, siue late, ut etiã dici potest de actione. Atq. hoc modo visio Dei est finis hominis, & in uniuersum omnis operatio, vel terminus per ipsam factus, est finis non præexistẽs, sed subsequens ad intentionem agentis. Atq. hanc diuisionem in terminis docuit D. Thom. 3. contra Gent. c. 18. sumiturque ex doctrina Aristot. partim 2. Physi. & 5. Metaph. vbi potissimum facit mentionem eius finis, qui fit per actionẽ agentis: partim 2. de Cœlo tex. 64. & 12. Metaphysic. t. 2. 36. vbi dicit Deum esse finem, gratia cuius cætera agunt: constat autem Deum non esse finem, qui per actionem agentis fiat, sed qui ad actiones omnium agentium supponatur. XIII.

Sexta diuisio in finem vltimum, & non vltimum.

SExto diuiditur finis in proximum, & remotum, ac ultimum. Hæc diuisio frequens est apud authores, & fundamentum habet in Arist. citatis locis, & in 2. Metaph. c. 2. vbi ostendit non dari processum in infinitum in finibus. Videri tamen potest alicui, repugnantiam inuoluere diuisionem illam cum diuiso, nam de rõne finis est, ut sit ultimus, ut nomẽ ipsum præ se fert. & quia de ratione finis est, ut propter se ametur, & alia propter ipsum, & consequenter, ut ipse non ametur propter alia: tam. n. non esset finis, sed medium: nõ ergo recte diuiditur finis in proximum, & remotum, vel ultimum. Vt ergo intelligatur diuisio, duæ rationes in finali causa distingui possũt; prior est qua finis dicitur propter se amari; posterior, quatenus alia amantur propter ipsum; & ipse est ratio amandi illa. Sub priori ergo rõne omnis finis si præcise quatenus finis est, consideretur, habet rationem ultimi, ut ratio facta ostendit, nã in illo quod dicitur propter se amari, inclu- XIV.

ditur negatio amoris propter aliud: in quo negatio A ne consummatur ratio vltimi. Contingit tamen, vt quãuis aliquod obiectum propter se, & propter bonitatem suam ametur, nihilominus, vel natura sua, vel ex intentione operantis, referatur, & tendat in vlteriorem finem, vt cum quis faciet eleemosynam, & quia honesta sit actio in ratione misericordię, & quia est accommodata ad satisfaciendum Deo pro peccatis. Tunc ergo vnus finis ordinatur ad alium quanquam sub ea ratione, qua ordinatur non habeat rationem finis, sed medij. Ille igitur finis, qui immediate propter se amatur, dicitur finis ꝓximus: alius vero finis ad quem alter ordinatur, dicitur remotus: quod si in illo sistat intentio operantis, erit etiam vltimus: si verò in vlteriorem finem ille ordinetur, erit tantũ remotus, non tamen vltimus: quia B verò non potest in infinitum procedi, sistendum erit in aliquo, qui sit vltimus.

XV. Atque ita facile constat necessitas prædictæ diuisionis, nam quia intentio agẽtis necessario debet in aliquo fine immediate versari, quia alias nunquam inchoaretur, ideo necesse est esse aliquem finem ꝓximum: est.n. ille, quem proxime, & immediate agens intendit tali actu, seu intentione. Non est autẽ simpliciter necessarium, vt pręter finem proximum detur remotus, quia potest intẽtio agentis sistere in vno fine: tamen quia potest etiam in vlteriorem finem tendere, ideo præter proximum dari potest finis remotus. Et similiter quamuis aliquis finis vltimus semper sit necessarius, eo quod nõ proceditur C in infinitum, nõ est tamen necessarium, vt finis vltimus semper sit distinctus à proximo: nam si voluntas in vno tantum fine sistat, quod facere potest erit simul proximus, & ultimus, saltem negatiue. i. post quem non est alius: quando vero plures sunt fines subordinati, tunc necesse est hos fines esse distinctos. Atque hinc fit, vt quamuis contingat plura media inter se subordinari, ut primum sit propter secundum, & secũdum propter tertium, & sic usque ad finem, qui propter se amatur; si tamẽ nullum ex illis medijs amatur propter se, sed pure, ut medium propter aliud, nullum eorum habeat rationem finis proximi, aut remoti sub prædicta ratione: sed ille finis ad quem ordinatur tota mediorum series, licet uideatur remotus in ratione obiecti uoliti, & mate- D rialis, tamen in ratione finis est proximus, seu primus in quem, ut in finem tendit uoluntas, & erit etiam ultimus, si non in alium finem ordinetur.

XVI. Si uero finem consideremus, sub alia habitudine. s. quatenus propter ipsum aliquid eligitur, aut fit, sic facilius est distinguere illas tres rationes finium non solum in rebus, quæ propter se appetũtur, sed etiam in rebus, quæ sunt pure media, quæ propter aliud eliguntur. Nam quando ad unum finem plura media inter se subordinata eliguntur, necesse est dari primum, & ultimum medium, tam ordine intentionis, quam ordine executionis: in neutro.n. ordine potest in infinitum procedi: alias uel electio, uel executio nunquam inchoaretur. Dicitur autem E primum medium ordine intẽtionis, id quod est immediatum fini, quodque primo eligitur, post intentionem finis: & illud ipsum est ultimum in executione. E contrario uero illud medium, quod est in ordine eligendi postremum, est in executione primũ, nam ubi finitur electio, inde incipit executio, ut paulatim per media, usque ad consecutionem finis perueniatur. Hoc ergo medium, quod est in executione primum, & in electione ultimum, nullam habet rationem finis, quia nec propter se amatur, cũ tantum sit medium, nec etiam aliud amatur ꝓpter ipsum, cum in illo finita sit electio, tamen secundum medium habet iam rationem finis ꝓximi respectu medij prioris, quod propter ipsum electum est. Tertium autem medium habet rationem finis remoti, respectu primi medij: & sic potest per plures fines magis, uel minus remotos procedi, donec sistatur in ultimo: quod semper necessarium est, cum non possit in infinitum procedi. Atque ita satis constat illa diuisio quantum ad expositionem terminorum ptinet: nonnullę uero quęstiones, quæ ex illa oriuntur, in discursu disputationis tractabuntur commodius præsertim duæ. s. an media participent aliquo modo causalitatem finis, & an necesse sit constituere aliquem finem ultimum, ubi etiam uarias acceptiones finis ultimi declarabimus, & an habeat propriam, & per se causalitatem, quatenus finis ultimus est, seu remotus.

SECTIO III.

Quos effectus habeat causa finalis.

PRiusquam de ratione causandi finis dicamus, agendum uidetur de effectibus eius, ut ab ijs, quæ nobis notiora sunt procedamus. Et quoniam, ut supra dixi, nunc consideramus finalem causam respectu uoluntatis creatæ, per quam agentia intellectualia operantur propter finem, duplices effectus huius causæ considerare possumus: quidam sunt intra ipsam uoluntatem, & sunt actus, uel affectus ab illa eliciti: alij sunt extra uoluntatem, & sunt effectus, qui extra ipsam prodeunt ex efficacitate, uel imperio, seu motione ipsius per proprios actus eius. I.

Est igitur inprimis certum, causam finalem, ꝓut nunc illam consideramus, per se primo, ac maxime causare aliquem actum, uel affectum in uoluntate ipsa. Hoc est receptum omnium consensu, satisque ostendi potest rationibus, quibus in sectione prima ostendimus dari causam finalem: nos.n. per effectus in causarum cognitionem peruenimus: per nullos autem effectus, ita cognoscimus causalitatem finis, sicut per eos quos habet circa humanam uoluntatem, quam sua metaphorica motione allicit, ut & ipsum amet, & per conuenientia media quærat, donec illum consequatur, & in eo quiescat. II.

Prima difficultas, de causalitate finis circa internos actus uoluntatis.

DIfficultas uero est, an omnes actus, qui in hoc progressu interueniunt, sint à fine, ut à ꝓpria causa in suo genere, an uero non omnes, sed aliqui eorum, & quinam illi sint. Vt autem percipiatur ratio difficultatis, distinguere oportet plures actus, qui in hoc negotio interueniunt. Quidam tendunt directe in finem, uel secundum se, & absolute, ut simplex uoluntas eius, seu amor, uel ut consequendum per media, sicut intentio: & hi actus antecedunt non solum consequutionem finis, sed etiam electionem mediorum. Alij sunt actus, qui ꝓximè uersantur circa media, quamuis ratione finis: & huiusmodi proprie est electio, quam antecedit consultatio, & inquisitio mediorum, quę quatenus ad inquirendum finem necessaria est, uel utilis, ad media reducitur, & quatenus uoluntaria est, sub electionem quodammodo cadit, uel ad illam reuocatur. Et hæc duo genera actuum, dicuntur pertinere ad ordinem intentionis, quia non solum finis consecutionem, sed etiam executionem mediorum antecedunt. Post ordinem uero intentionis sequitur ordo executionis, in quo similiter possunt duo alia genera actuum distingui: quidam.n. uersantur circa mediorum executionem, per usum eorum, quem actuum uocant. Alij uersantur circa finem, ut iam consecutum, & possessum. s. fruitio, uel gaudium, quod etiam quies animi dicitur, & in eo statu potest etiam durare amor. III.

IV. Est ergo circa hos actus prima generalis difficultas, quia finis solum est causa mediorum: nullus autem ex his actibus est verè, ac propriè medium ad finem obtinēdum: ergo nullus eorū causatur à fine. Maior constat ex definitione finis, est enim id cuius gratia aliquid fit, quod solis medijs propriè conuenit. Deinde est specialis, & maior difficultas de actibus, qui uersantur circa finē, nam illi nullo modo sunt propter finem, ergo non sunt effectus finis. Antecedens patet, quia illud est propter finē, quod procedit ex amore, uel intentione finis, nam illud [esse propter] dicit ordinationem ad finem ortam ex aliquo priori actu: sed intentio finis nō oritur ex alia intentione, nec amor ex amore, alioqui esset processus in infinitum, ergo. Vnde, sicut assensus conclusionis est ex principijs, assensus autem principij non est ex principio, ita voluntas medij pōt esse ex fine & propter finē: voluntas autem finis nō ita. Tertio augetur difficultas in ijs actibus, qui versantur circa finem iam cōsecutum, nam finis non causat postquam cōparatus est: cōsistit. n. eius causalitas in motione, consecuto aūt fine iam quiescit animus. cessat ergo eius motio: ergo, & causalitas finis. Vnde Arist. 1. de Gener. text. 55. dicit, adepto fine, cessare actionē: cessante autē actione etiā cessat causalitas finis, quia vbi nō est causa efficiēs, nec finalis esse potest, ut infra docebimus.

Primæ difficultatis resolutio.

V. Vt à clarioribus incipiamus, dicendum primo est, vsum, seu executionem mediorum per se, ac propriè esse effectum causæ finalis. De hac cōclusione nulla est controuersia, nec dubitandi ratio. quia hic actus non solum procedit ex affectu, & intentione finis, sed etiam fere, ac proprie dici potest medium ad finem. Quia licet nomine vsus, & executionis finis hic non intelligamus solum externū usum, uel executionem, sed etiam internum actum, quo voluntas applicat membra, uel instrumenta ad exequendum medium: tamen tota illa actio, vt includit tam imperantem actum, quam imperatum, uerè, ac propriè dicitur esse medium ad finem: ergo est etiam proprijssime effectus finis. Et confirmatur, nam electio est de medijs: quando uerò media talia sunt, ut per usum actiuum uoluntatis exerceri debeant, etiam ipse usus actiuus sub electionem cadit: nam eligitur, ut medium tota illa actio humana, quæ ex interno, & externo actu coalescit: ergo etiam actus internus uoluntatis, quo proximè fit executio externi medij, habet rationem medij ad finē: ergo est etiam effectus ipsius finis.

VI. Dico secūdo: Electio mediorum uerè, ac propriè est effectus causæ finalis. Probatur primò, quia ille actus est proprijssimè propter finē: sed per hęc uerba maxime declaratur causalitas finis: ergo ille actus est ex causalitate finis. Secundo: ille actus procedit ex intentione finis, & ex ratione ordinante medium ad finem: sed in his uidetur potissimum consistere causalitas finis: ergo. Tertio, talis actus pendet essentialiter ex fine, quia non uersatur circa media nisi ratione finis: quin potius ipsa media electa non sunt effectus finis nisi media electione: ergo multo magis necesse est, ut ipsamet electio sit effectus finis. Et hæ rationes æque fere confirmant præcedentem assertionem.

VII. Neque contra has assertiones obstat prima ratio dubitandi in principio posita. Primo quia non tantum media sunt propter finem, sed quicquid à fine essentialiter pēdet, & ex illius amore procedit. Deinde quia ipsamet electio nō incongruè dici potest medium ad finem. Quod potest explicari ex ijs quę supra diximus tractando de potentia formaliter libera, quod nimirum actus ab ea elicitus, est intrinsece uoluntarius, seu uolitus per modum actus: ipsa ergo electio cum sit actus elicitus à uoluntate, est ēt intrinsece uolita: non est autem uolita nisi propter cōsequendum finem: quia sicut res quæ eligitur, propter finem eligitur, ita ipsamet elicito propter finem exercetur. Vt, qui eligit eleemosynam ad satisfaciendum pro peccatis, non solum refert in eum finem ipsam eleemosynam, quam eligit, sed etiam ipsam uolitionē qua illā eligit, nam ad eum finē necessaria est illa electio, & in ea reperitur ea bonitas, & utilitas quæ inuenitur in medio ad finem intentum comparato. Et confirmatur primo, nam consultatio est mediorum ad finem, & si contingat uoluntatem actu directo, & formali uelle consultare, quod sępe accidit, illa uolitio re uera est cuiusdā medij ad finem: quia non ob aliud uult quis cōsultare, nisi ut pateat sibi uiam ad finem obtinendum: ergo similiter si uoluntate propria, & reflexa uelit hic, & nūc eligere, ut etiam potest, illo actu uult electionem, ut quoddam medium, quia etiam uult illam propter finem, sicut consultationem: ergo etiam quando hoc non faciat distincto actu, & reflexo, ipsamet electio, eo modo quo est intrinsece uolita, intrinsece est quoddam medium ad finem, ratione cuius uolita est: ergo uerè, ac propriè effectus finis.

Dico tertiò: Actus qui uersantur circa finem ipsū & antecedunt, uel antecedere possunt ordine intentionis cōsecutionem eius, sunt uerè, & propriè effectus finis. Circa hanc conclusionem inuenio nonnullam diuersitatem inter authores: quidam enim eam admittūt de actu intentionis, uel desiderij, nō uerò de primo actu amoris, sed simplicis uolūtatis. Et ratio esse potest, quia desiderium, uel intētio supponunt amorem finis, & ab eo procedunt, & ideo possūt causari à fine medio amore sui, & proprijssime dicētur esse propter finem, uel gratia finis: & ideo esse possunt effectus finis. Amor autem non supponit alium actum, uel amorem finis a quo procedat: & ideo non est ex amore finis: nec etiam est formaliter propter finem, quantum est ex directione ipsius uoluntatis: non est ergo effectus finis in genere causæ finalis, sed solum in genere obiecti, efficientis, uel specificātis iuxta uarias opiniones. Et hāc sētentiā uidetur tenere Ferrariēsis. 1. cōtra Gentes capite 75. dicit enim, licet res quæ est finis, amari possit, nihil ad ipsam ordinando, tamen non exercere causalitatem finis, donec aliquid pp ipsā ametur, & fundatur in uerbis. D. Tho. ibi dicētis, causalitatem finis in hoc consistere, quod propter ipsum alia desiderantur. Tamē ibi D. Tho. non dicit hāc esse adæquatam causalitatē finis pertinere hoc ad causalitatem. Alij uerò de omnibus his actibus conclusionē admittunt, cum quadā tamen moderatione. Quod hi actus re uera sint effectus finis, non tamen ita ꝓprie, aut non ita perfecte sicut priores: quod sumi potest ex Gab. in 2. d. 38. notab. 2. & Greg. quē ipse citat ibi art. 1. VIII.

IX. Alij nihilominus simpliciter affirmant finem esse propriè finalem causam horum actum, ut Henric. 2. part. Summæ, artic. 46. quæst. 6. Et in hoc sensu posita est assertio, quam mihi sumo ex D. Tho. 1. 2. qu. 1. artic. 1. ubi simpliciter ait, omnes actus humanos esse propter finem: & consequenter esse effectus finis: nam hæc duo conuertuntur, sicut esse ab agente, & esse effectum agentis, comprehendendo sub effectu actionem ipsam. At uerò hi actus de quibus nunc agimus, sunt uerè actus humani, nam procedunt ab homine, ut rationalis est, imo etiā sunt liberi saltē pro statu huius uitæ, ut supra dis. 18. sect. 3. probatum est ergo.

X. Atque hic confici potest prima ratio, nam homo quatenus exercet has actiones, etiam primum amorem finis, operatur propter finem, & non operatur, ut ab alio motus in finē, sed ut ꝓprie, & immediate

mediatè motus ab ipso fine secundum propriam, & formalem rationem eius: ergo hi actus sunt propter finẽ, ut causati ex propria ratione finis, vt finis est: ergo sunt effectus finis, ut finaliter causantis. Consequentiæ sunt euidẽtes, quia causalitas finis proprijssima est per dictam motionem. Maior etiam patet, quia illa actio non temere, & casu fit, sed ad definitum scopum ex instituto tendit: hinc autem colligimus, actionem aliquam esse propter finẽ. Minor ẽt est satis clara, quia in quolibet illorũ actuum homo operatur illectus, & attractus à fine cognito, nõ vtcunque, sed quatenus est bonum quoddam propter se diligibile, quæ est propria quędam habitudo & formalis ratio finis: & ex ui huius cognitionis homo ita operatur in ea actione, vt ipse seipsũ dirigat & moueat in talem finem, & in formalem bonitatẽ eius. Atque hæc ratio sumitur ex D. Tho. dicto articulo 1. vbi non aliter probat actum humanum esse propter finem, nisi quia est ab obiecto volũtatis sub rõne finis, id est, vt exercet propriã causalitatẽ finis: & 3. cont. Gent. c. 2. rõne quinta, sic ait: [De agentibus per intellectũ non est dubiũ, quin agant ꝓpter finem, agũt. n. præconcipientes per intellectum id quod per actionem consequuntur, & ex tali pręconceptione agunt.] Hæc autẽ verba applicari possunt etiam ad simplicem amorem ipsius finis.

XI. Secundò hoc amplius declaratur in ipso amore: potest enim dupliciter cõsiderari: primo, ut directè tendit in obiectum, secundo in reflexione virtuali in se ipsum cadit, eo videlicet modo quo supra dicebam huiusmodi actus esse intrinsece voluntarios. Priori cõsideratione causatur à bonitate obiecti, ut cognita, & mouente appetitum ad amandum talem rem propter bonitatem suam: & ita verè causatur ab obiecto vt a fine, non quidẽ vt à fine extrinseco rei nolitæ, sed vt à fine proprio, & intrinseco ipsiusmet actus amoris qui in illum tendit. Atque ob eandem rõnem dicitur verè, ac propriè talis actus esse propter finem, non tanquam propter extrinsecam rationem volendi, sed quia est propter intrinsecam bonitatem, eius, & ex propria eius motione. In quo (quicquid alij dicant) eandem est ratio amoris, & intentionis, nam etiam intentio non est propter finẽ. qui sit extrinseca ratio uolendi, sed quia tendit in finem propter se ipsum, & propter intrinsecam bonitatem eius, illa autem differentia, quod intentio supponat priorem actum amoris, nihil ad rem præsentem refert, ut statim declarabimus. Tandem ex cõmuni modo loquendi constat, uerè ac propriè dici amare nos finem propter se ipsum, uel propter bonitatem suam: sic. n. amamus Deum: hæc autem particula [propter,] attributa fini cum proprietate, declarat causalitatem eius: ergo hæ locutiones veræ sunt propter causalitatem finis circa talẽ actũ. Vnde hac etiam ratione, cum Deũ super omnia amamus, dicimur illum amare, ut ultimum finem, quia re uera exercet circa nostrũ amorem propriam causalitatẽ vltimi finis, & talis actus non in aliũ finem tendit, neq; excitatur, nisi a suprema bonitate talis finis, ipsi uoluntati proposita.

XII. Posteriori etiam consideratione virtualem reflexionem includente apertissime cõstat, talem actum esse propter finem, quia etsi amari possit propter suã honestatem (quod non est extra rationem causandi finalem) tamẽ re uera amatur propter obiectum in quod directe tendit tanquam propter finem, eo fere modo quo supra de electione dicebamus. Quamuis in electione magis appareat quædam ratio medij ad finem, quam in amore, quia amor non ita ordinatur ad consequendũ finem sicut electio. In quo ẽt uidetur esse nonnulla differentia inter desideriũ seu intentionem, & amorem finis: nam desiderium cum ex sua ratione supponat carentiam finis consecuti, est aliquo modo medium ad consequẽdum illum, imo est ueluti quædam inchoatio inquisitionis eius, quod eadem, uel maiori ratione verum est de intentione: amor uerò ex ratione sua non supponit carentiam consecutionis finis: & ex hac parte minus participare potest rationem medij. Sed hæc differentia nihil obstat, quo minus ipse amor sit uerè causatus à fine, quia, vt supra dicebã, hæc causalitas non limitatur ad sola media, sed extenditur ad omnem actũ qui verè fit propter finem, & ex propria eius motione: Eo uel maximè quod ẽt amor quando antecedit consecutionem finis, quatenus excitat, & mouet ad illum inquirẽdum, potest dici utilissimũ medium ad consequendum illum. Addo deniq; amorem ex ratione sua abstrahendo ab hoc, uel illo statu amantis, tendere ad finem, ut illi uniat, & coniungat amantem, unde, quatenus ipsemet amor uirtualiter, aut formaliter amatur, propter hunc finem amatur: ergo propter finem quẽ pro obiecto habet: amatur; ergo ab eodem fine causatur.

XIII. Quod optime põt confirmari ex doctrina D. Th. in quartum dist. 49. q. 1. art. 2. quæ. 2. ubi ait, [Cum uolũtatis obiectum sit finis, hoc ipsum quod est velle, & quemlibet alium uoluntatis actum non esse aliud quam ordinari aliquid in finem, & ideo necessario supponere aliquem finem obiectiuum in quem ordinetur.] Addi etiam potest ex Capreol. in 1. d. 1. q. 1. ad primum, cõtra tertiam conclusionem, hunc amorem, qui antecedit finis consecutionem, ordinari, ut finem in ipsius rei amatæ consecutionẽ & fruitionem; & hoc modo etiam esse posse effectũ causæ finalis. Et in discursu illius articuli, & solutionum argumentorum multa dicit, & congerit ex doctrina D. Th. quæ ad hanc sententiam confirmandã conferre possunt. Denique etiam hic amor potest ordinari in ipsum amantem, ut in finem Cui, quatenus illum perficit, & unit aliquo modo sui fini obiectiuo; ergo ex hoc etiam capite potest esse effectus finalis causæ.

XIIII. Dico quarto; Actus uoluntatis, qui uersantur circa finem iam consecutum, numerari etiam possunt, & debent, inter effectus finalis causæ. Probatur, nã hi actus tantum esse possunt, aut amor, aut gaudiũ, de quibus controuersum est, an sint actus distincti prout uersantur circa finem iam adeptũ; quod tractat late Capreolus citato loco; nunc de eis loquamur, ut de distinctis, siue re, siue ratione differant. Actus ergo amoris, ut sic eiusdem rationis est circa finem, qui propter se amatur, siue ille finis sit iam possessus, siue non ergo, si amor secundũ se, uel qui antecedit consecutionem finis, est effectus finalis causæ, etiam amor ille, qui manet fine iam consecuto, est effectus eiusdẽ finis. Patet consequentia, quia eadẽ causatur amor in utroque statu ab obiecto cognito alliciente uoluntatem, ut ipsum propter se, & propter bonitatem suam amet. Atque ita D. Thom. 1. 2. quæstione 23. articulo quarto, & quæst. 26. articulo secundo, eodem modo attribuit causalitati finis. seu obiecti boni amorem eius in utroque statu, imo, & delectationem, ut statim dicam. Vnde etiam rationes omnes, quibus probauimus primam uolũtatem, seu amorem erga finem, esse effectum finalis causæ, idem probant de ultimo amore, maximè cum probabile sit eundem semper esse, ac perseuerare posse.

XV. De gaudio autem, quatenus est quid distinctum ab amore, uidetur esse nõnulla dubitãdi ratio; tum quia est ueluti passio quædam necessario consequens possessionem finis amati: tum etiam quia est ueluti ultima quies animi, ad quam cætera ordinantur, etiam ipse amor, ipsa uerò non ordinantur ad aliud, & ita nõ uidetur habere finem à quo causari possit. Sed nihilominus probatur etiam de hoc actu assertio posita, nam reuera gaudium non est mera passio, sed est actus uitalis ab ipsa uolũtate elicitus;

&

& causatus in suo genere ab obiecto per se bono, & per rationem proposito, & inuitante voluntatem, & in ipso, & in possessione eius quiescat, & gaudeat propter illius bonitatem: sed hæc causalitas obiecti non est alia, quam finalis, quantum ad hūc motionis modum, quidquid sit, an aliunde interueniat etiā causalitas effectiua inter illos actus, quod nihil ad præsentem quæstionem refert. Et confirmatur primo, nam ipsa delectatio ex natura rei ordinatur, vt in finem, in actionem ipsam ad quam consequitur, tanquā perfectio quædam, & decor eius, & ut conferat ad constantiam, & facilitatem eius: ergo etiam delectatio, quæ consequitur ex fine consecuto ordinatur ad ipsammet cōsecutionem finis, ut ad finem quem suo modo perficit, & firmat: ergo si delectatio intellectualis sit, & consequatur ex illo fine perfecte cognito, & proposito uoluntati causabitur ab illo in genere finis. Vnde, licet delectatio dicatur esse quid ultimum uia generationis, tamen in ordine finium secundum se non est simpliciter ultimum, quamuis interdum possit ab appetente sumi, ut ultimus finis Cuius. Et tunc etiam ipsa delectatio ordinatur ad ipsummet, qui delectationem capit, ut ad finem Cui, & ex hac parte potest esse effectus causæ finalis.

XVI. Neque contra hanc, & præcedentem conclusionem urgent rationes prius factæ. Ad primam enim iam responsum est nō sola media esse effectus causæ finalis, sed omnem actum, qui ad finem confert, vel ad illum ordinatur, vel tanquam medium, vel tanquam perfectio possessionis eius: ac denique quidquid est ex propria motione finis præconcepti, & propositi secundum propriam rationem boni propter se diligibilis. Ad secūdam, negamus hos actus non esse propter finem, nam reuera amamus Deum propter ipsum, & delectamur in Deo propter ipsū. Neque ad hoc necessarium est, ut actus, qui causatur à fine, seu dicitur esse propter finem, causetur ex priori amore finis, sed satis est quod causetur ex bonitate ipsius finis allicientis uoluntatem. Quanquā delectatio quatenus est actus ab amore distinctus, re uera causatur ex amore: delectatur enim aliquis in fine possesso, quia amat illum. Illa uerò causalitas quatenus est inter actus, magis pertinet ad quēdam modum efficientiæ, uel naturalis resultantiæ, quam ad causalitatem finalem, quam nunc inquirimus. Hæc ergo magis consideranda est ex habitudine actus ad obiectum, seu finem, & ex peculiari modo, quo res intellectualis mouetur à fine ad huiusmodi actus. Ad tertium respondetur, quamuis delectatio dicatur quies, non tamen esse motiuo modo, (vt ita dicam,) ut est naturalis quies, quæ consistit in sola carentia motus, sed esse uitalem quietem, quæ non est sine interna actione: tamen quia illa non est ad obtinendum, & inquirendum finem, sed ad fruendū fine iam possesso, ideo dicitur animi quies. Quatenus ergo proprius actus est, ac uera actio, potest esse effectus finis. Quod uerò Arist. ait, consecuto fine cessare motum, uel actionem, intelligendum est de motu, quo tenditur ad consecutionem finis, non uerò de interna actione, qua quiescitur in fine. Imo addit *D.* Thom. in 4. dist. 48. quæst. 2. arti. 2. ad primam rationem in oppositum, quod tunc cessat motus habito fine, quando talis motus non concomitatur ipsum finem, seu consecutionem eius: sicut cœlum consequitur suum finem mediante suo motu, non tamen cessat, quia ad illum finem necessarius est ille motus; sic igitur non cessat interna actio amoris, uel delectationis consecuto fine, qua concomitatur talem finem, & ad ipsius perfectionem esse necessaria: & ideo respectu talis actionis non cessat causalitas finis.

XVII. Hic vero oriebatur difficultas Theologica, præsertim ex ultima conclusione, nam hinc sequitur, ipsum amorem, & fruitionem beatificam uere, ac propriè causari à Deo viso, vel à visione eius in genere causæ finalis: & consequenter illos actus vere, ac propriè esse propter finem, quod videtur inconueniens, cum illi actus sint simpliciter necessarij. Sed quia res est Theologica breuiter respōdeo, concedēdo illos actus esse ex causalitate finis, id enim æquè probant omnes rationes superius factæ. Nec quicquam obstat, quod sint necessarij imo in superioribus dixi, necessitatem illius amoris prouenire à Deo clare viso, vt vltimo fine, cuius summa bonitas tam est potens in causando etiam in eo genere, vt omnino sibi subijciat uoluntatem. Denique illa necessitas non prouenit ex imperfectione, aut ex irrationali modo operandi, sed potius ex summa perfectione, tum ipsius finis vltimi, tum etiam modi applicādi illū per cognitionem rationalem, seu intellectualem perfectissimam ad mouendam voluntatem: & ideo nihil obstat, quo minus illa uoluntatis motio quātūuis necessaria, sit ex propria causalitate finis. An verò satis sit, vt ille amor necessarius dicatur actus humanus nec ne, tractatur a Theologis, & pertinet magis ad moralē Philosophiā, quā ad Metaphysicā.

De effectibus externis finalis causæ.

Diximus hactenus de effectibus, quos causa finalis habet intra ipsam uoluntatē causæ agentis à proposito: nunc superest dicendum de effectibus, qui exterius prodeunt à tali causa, id est, extra ipsam humanam uoluntatem, ita ut sub his effectib. comprehendantur, tum actus omnium aliarum facultatum ipsius hominis. f. intellectus, sensuū, &c. tum etiam externi effectus, si qui sunt qui per has actiones resultent. In qua re duo sunt certa, & extra controuersiā. Vnū est actiones oēs naturales, quas homo exercet sine imperio, seu motione uoluntatis, non esse effectus causæ finalis, eo speciali modo quo nunc loquimur: huiusmodi sunt actiones omnes animæ vegetatiuæ, quatenus sunt mere naturales: & actus sensuum, uel etiam intellectus, quatenus interdum antecedunt motionem uoluntatis. Et ratio est, quia causalitas finis quatenus propriè uersatur circa agentia à proposito, quæ se ipsa mouent in finem, primo per se est circa voluntatem, & supponit sufficientem applicationem talis causæ per intellectum: sed in his actionibus quæ non procedunt ex motione uoluntatis, non sic mouetur homo ex fine, sed agit ad modum aliorum agentium naturalium, ergo. Vnde talis modus agēdi per se nō requirit propriam, & rationalem cognitionem ipsius finis. Imo, & in ipsomet intellectu cognitio, vel apprehensio ipsiusmet finis, si naturalis sit, & nullo modo à uoluntate, nō procedit à cognitione finis, sed est ipsa cognitio finis; & ideo non procedit ex causalitate finis, ut sic, prout est propria agentium à proposito. Quod idcirco semper addo, quia in his actibus naturalibus operatur homo propter finem, sicut alia agentia naturalia, de quibus postea uidebimus quid in eis sit operari propter finem, & qualis in eis esse possit causalitas finis. Atque in hac assertione sic exposita nulla relinquitur difficultas. XVIII.

Secundo certum est, oēs actiones, & effecta earū, quæ procedunt ex imperio, & motione uoluntatis creatæ operantis propter finem, esse effectus causæ finalis. Probatur primo ex modo loquendi, & sentiendi oīum, nam qn̄ homo deambulat propter sanitatem consequendam, talis deambulatio censetur esse effectus sanitatis præcōceptæ, & intentæ, & ideo dicitur esse proprijssime propter finem, non ex directione alicuius extrinseci agentis, sed ipsiusmet operantis, quod hac rōne uocatur agens à proposito: & idem est de omnibus similibus. Et quando XIX.

per has actiones fit aliquis terminus permanens in facto esse, ille etiam censetur effectus finis præconcepti, vel in fieri dum actu fit, vel in facto esse cum postea permanet; quomodo dixit Arist. instrumenta esse propter finem: & similiter domus, & aliæ res artificiales sunt effectus alicuius finis præconcepti. Ratio verò est, quia finis mouet ad has omnes actiones: ergo omnes sunt effectus eius. Item tales actiones prout ab homine fiunt, pendent essentialiter à fine, vt causante: quia non possunt aliter ab homine fieri: ergo sunt effectus finis. Item illæ actiones sunt media, quibus comparatur finis intentus; sed finis non solum causat intentionem, vel electionē: sed etiam mediorum executionem: imo in hac maxime videtur relucere eius causalitas.

XX. Dices. Interdum actio imperata à voluntate non est medium, sed ipse finis intentus, iuxta quandam diuisionem superius datam, quod finis interdum est res acta, interdum ipsamet actio, vt cytharizatio, aut contemplatio: ergo tunc saltem non erit actio propter finem, etiamsi procedat à voluntate: ergo non erit causata à fine. Respondetur, vt iam supra notauimus, nullam esse actionem, quæ si propriè sumatur, vt actio est, non habeat aliquem terminum intrinsecum propter quem fit, vt cytharizatio ipsa quatenus est motio quædam efficit quendam sonū proportionatum, qui est qualitas quædam artificiosè composita; & hoc modo omnis actio est aliquo modo medium ad suum terminum, & ea ratione potest esse causata ab illo, vt à fine. Si verò de ipso termino loquamur, vel comprehendatur sub actione per modum vnius, sic non est propriè medium, supposito quod sit finis ultimus in sua serie: tamen nihilominus licet sit finis Cuius, potest habere finē Cui. Nam Cytharizatio, vt fit ab homine, est propter ipsum operantem: vel si talis actus sit finis formalis, potest esse propter obiectiuum, vt contemplatio est propter veritatem ipsam. Atque ita semper omnis actio, quæ est imperata à voluntate, est effectus alicuius finis præconcepti.

XXI. Circa hãc verò posteriorem assertionem occurrunt duo breuiter explicanda. Primum est tactum supra sectione prima, quia ex dictis sequitur idem esse causam sui ipsius, quod videtur absurdum. Et sequela patet in primis, quia operatio imperata à voluntate sæpe est vera causa finalis, quæ apprehensa mouet ad sui executionem, & non tantum ad desiderium, vel intentionem: ergo executio illius operationis est effectus eiusdem operationis apprehēsæ per modum finis: illa aūt executio non est aliud ab ipsamet operatione, ergo. Deinde quia consecutio finis (siue in operatione consistat, siue in sola inhærentia alicuius formæ, vel in alia simili habitudine) est vltimus effectus causæ finalis, vt finis curationis est sanitas non vtcunque, sed vt mihi inhærēs, & me afficiens, & hoc est vltimum, quod causatur ex vi illius intentionis; & idem est proportionaliter in reliquis. Sed primus finis, qui mouet, & causat vsque ad hunc effectum, est ipsamet consecutio finis, ut apprehensa: causat ergo seipsam.

XXII. Respondetur in primis nullum esse inconueniēs hoc totum concedere, quia in causa finali non interuenit ea repugnantia, quæ in causa efficiente, vt nō possit esse causa sui ipsius, quia non requirit præexistentiam realem ad causandum, sed sufficit intentionalis, media apprehensione: cum ergo finis causet prius quam habeat existentiam in actu, mirum nō est, quod possit in suo genere concurrere ad suammet existentiam. Atq. ita concedimus, rem eandem secundum diuersas conditiones existendi, posse causare seipsam, nam intentionaliter existens causat se ipsam, ut realiter sit. Neque hoc est diuersum ab eo, quod communi axiomate dicitur, [illud quod est primum in intentione, esse ultimum in executione, vel quod etiam Aristoteles dixit, [formam, & finem concurrere in idem numero,] quamuis forma, & efficiens solum possint concurrere in idem specie. Forma enim, seu effectus formalis eius, est effectus agētis, & vt sic est etiam effectus finis, qui excitauit agens ad operandum, quique non est aliud ab ipsa forma. Deinde verò addimus, nullam esse finis consecutionem, quæ non sit aliquo modo propter finē, vt obiectiuum, si illum habeat, vel saltem propter finem Cui, qui semper supponitur ad causalitatem finalem, & vt sic non est effectus eius: atque hoc modo semper effectus finis etiam vltimus distinguitur aliquo modo ab adæquata causa finali. Tandem cōsecutio finis vltimi, vel simpliciter, vel in aliqua serie, non causat se immediatè, sed proxime causat in intellectuali agente, de quo nunc loquimur, affectum, & intentionem, & alios actus, quibus mediãtibus peruenit eius causalitas usque ad illam actionem, qua finis ipse comparatur, & in qua consistit. & ita semper concurrit aliquid distinctum ab ipso ad huiusmodi causalitatem.

XXIII. Sed tunc occurrit explicanda altera difficultas proposita, nimirum, qualis sit hæc causalitas finis circa actiones, vel res externas, manantes à motione uoluntatis. *Est.n.* in his specialis dubitandi ratio, nam actus interni eliciti à uoluntate habēt realem, & intrinsecam habitudinem ad ipsum finem, ut ad proprium obiectum, uel formale simul, & materiale, ut in intentione, & aliis actibus, qui proximè uersantur circa ipsum finem, uel formale tantum, ut in electione mediorum: & ideo rectè intelligitur, ipsum finem per se, ac proximè excitare, ac mouere ad tales actus: & è cōuerso tales actus per se, & intrinsece pendere à causalitate talis finis. At vero actus imperati tantum a uoluntate, (& multo magis effectus eorum) nullo modo excitantur proxime ab ipso fine, neq. ipsi dicunt intrinsecam habitudinem ad finem, sed solum per extrinsecā denominationem dicuntur ordinari in finem medijs interioribus actibus, vt deambulatio exterior mere extrinsecus ordinatur ad sanitatem. Ex quo videtur sequi primo, finem non per se, sed per accidēs esse causam huiusmodi effectuum, eo modo quo applicans, vel excitans efficientem causam dicitur esse causa effectus causati ab illa, uel eo modo quo auus est causa nepotis, quia genuit patrem eius: sic enim finis est causa actionis externæ, solum quia genuit internam. Deinde uidetur sequi ex ui huius causalitatis finis, nihil rei poni in huiusmodi actionibus, & effectibus externis per se loquendo, sed solam extrinsecam denominationem, quæ non est satis ad causalitatem realem. Sequela patet, quia inde solum habet actus exterior, ut ordinetur medio interiori ad talem finem, quod solum est denominatio extrinseca in ipso exteriori. Cuius signū est, nam si contingeret illam exteriorem actionem, uel propter alium finem, vel malo, & sine ullo fine fieri, in se, & in sua entitate nō mutaretur, nec minueretur, neque actio physica qua fit, esset alia: ergo signum est non causari per se ab illo fine, sed tantum remote, & per accidens. In causis enim efficientibus, licet cōtingat eundem effectum qui fit una causa, posset causari ab alia, tamen si sit causa per se, necesse est saltem actionem esse diuersam, ut in superioribus traditum est: unde si ex mutatione causæ, neque effectus, neque actio mutatur, signum est talem causam, nec per se, nec immediate influere in talem effectum: idem ergo, proportione seruata, erit in præsenti.

XXIV. Hæc difficultas postulat, ut explicemus quid sit causalitas causæ finalis, uel quid ponat in suis effectibus, quod sequenti sect. præstabimus, & in fine eius difficultati satisfaciemus.

SECTIO IV.

Quid sit, vel in quo consistat ratio causandi, seu causalitas causæ finalis.

I. NOn inquirimus nunc rationem causandi in actu primo, ut sic dicã, seu id quod in finali causa est proxima ratio, qua potẽs est ad sic causandum, de hoc enim dicemus sectio. sequent. sed inquirimus causationem ipsam in actu secundo. Quid nimirum sit, & vbi seu in quo subiecto, vel effectu sit: hoc enim, cum in cæteris causis ad explicandum sit difficile, in hac re uera est difficillimum, quia non apparet, quæ res, uel quis modus realis esse possit hęc causalitas: quod si nihil horum est, nec realis causalitas esse poterit.

Prima sententia expenditur.

II. QVidam ergo ab hac difficultate se facile expediunt, causalitatem hanc nihil aliud esse, nisi quod actio, uel effectus fiat propter finem, seu gratia finis. Aristotel. enim non aliter explicuit hanc finis causalitatem, nisi dicendo [esse id cuius gratia aliquid fit.] Vnde Caietã. 2. 2. q. 17. art. 5. optime docet, quod sicut in agente est ratio agendi, quæ est in ipso, & effectus, & causalitas, quæ est quasi media inter rationem agendi, & effectum, ita in fine sunt illa tria, ratio finalisandi, finalisatio, & effectus. Ait C verò finalisationem esse quid innominatum, solumque significari per hæc verba, [esse id cuius gratia] [fieri propter aliud,] neque posse causalitatem hoc amplius explicari. neq. intelligi quid aliud sit: neque etiam vbi sit. Nam si dicatur esse in uoluntate, contra hoc est in primis, quia hoc nec saluari potest in voluntate Dei, neque in naturalibus agentibus, quæ etiam operantur propter finem. Et deinde inquirendum est in nostra voluntate quid illud sit, nam uel est aliquid antecedens actum elicitum ab ipsa uoluntate, & hoc non, iuxta ueram, & sanam doctrinam, quia in voluntate nihil recipitur ante actum ab ipsa elicitum, vt supra satis probatum est agendo de concursu primæ causæ. Omitto habitus D supernaturales, qui aliquando infunduntur ante omnem actum, quia illi habent locum potentiæ, uel complent illam, & ita non veniunt in præsentem considerationem. Item, quia si quid reciperetur in voluntate, deberet habere aliquod principium efficiẽs extra ipsam, quod nullum est præter ipsam causam finalem, hæc autem, ut sic non est actiua: alias confunderentur causalitates. Præterquam, quod finis sine reali esse haberet efficientiam. Et adeo Aristotel. merito dixit 1. de Generat. text. 55. [Causa cuius gratia cætera fiunt, actiua non est, & sanitas ipsa non est actiua, nisi per translationem:] Nec uerò dici potest, illud principium esse intellectum, uel actum eius, quia improbabile est intellectum ex se solo posse aliquid imprimere voluntati: & dein- E de explicari non potest quid illud sit. Et præterea est id parum consentaneum libertati uoluntatis. Aut uerò illud quod in uoluntate dicitur esse causalitas finis, est ipsemet actus uoluntatis: & hoc non quia hic est effectus, causatio autem debet esse aliquo modo distincta ab effectu. Accedit præterea, quod in actibus imperatis non poterit explicari quid sit hæc causalitas, quia in huiusmodi actibus nihil immediate influit ipse finis: multoque minus explicari poterit in effectibus Dei, & naturalium gentium.

III. Hæc sententia in eo magnam difficultatem habet, quod rem non declarat, nam per illa verba, [id cuius gratia] non tam declaratur causalitas finis, quam denominatio quædam resultans in ipso fine A ex eo, quod aliud ad ipsam ordinetur: quæ denominatio non potest esse causalitas, tum quia non est aliquid rei in effectu, sed aliquid rationis in causa, seu denominatio extrinseca, quod idem est: quod enim *Deus* sit id cuius gratia res fit, non est aliquid intrinsecũ in rebus, neq; in Deo ipso, sed est denominatio extrinseca Dei à rebus ipsis desumpta. Tum ẽt quia in illis verbis, non significatur finis, ut principium, sed potius ut terminus: & ideo non significatur emanatio aliqua, uel influxus causæ finalis in effectum, quod uidetur esse de ratione omnis causalitatis. Et confirmatur primo, quia alias in omni motu respectu sui termini esset propriissima causalitas finis, & in omni actu respectu sui obiecti: consequens est falsum; ergo. Sequela patet, quia termi- B nus est id cuius gratia est motus, & obiectum cuius gratia est actus. Minor uerò patet, quia alias causalitas, finis non magis cõueniret obiecto uoluntatis quam aliarum potentiarum; nec magis esset in rationali motione, quã in naturali. Vnde cõfirmatur secundo, quia alias, quamdiu res est gratia alicuius finis, tamdiu actu causaretur à tali fine, ut potentia uisiua, quæ est propter actum videndi, vel propter obiectum visibile, semper actu causaretur ab illo fine, quia semper durat illa denominatio, quod hæc potentia est propter suum actum, vel obiectum; quę denominatio manere potest, vel ex actione prę terita, vel ex naturali propẽsione potentiæ in suum actum, vel obiectum. Consequens autẽ est falsum, C quia actualis causalitas finis, nõ est sine actuali causalitate agentis, ut statim dicam, per illam ergo denominationem non satis declaratur causalitas finis. Præsertim quia omnes ponunt hanc causalitatem in motione Metaphorica, quæ nõ satis declaratur per sola illa uerba, nisi res amplius exponatur.

Expenditur secunda sententia.

SEcundus modus explicandi hanc causalitatem esse potest, illam esse quandam Metaphoricam IV. motionẽ: quod ita in cõmuni, sumptum est ex Arist. 1. de Gene. c. 7. & D. Th. 1. 2 q. 1. ar. 1. & alijs locis quæ statim referam. Tamen in modo explicandi hanc motionem, est singularis hæc sententia: di- D cit enim, hanc motionem talem esse, ut ex se antecedat actum à voluntate elicitum: non solum natura, sed etiam tempore, quia hæc motio naturali quadam necessitatę resultat ex causa finali sufficiẽter proposita: actus autem uolũtatis in eius manet libertate. Vnde licet hæc motio respectu ipsius causæ finalis sit ueluti actus secundus, tamen respectu uoluntatis se habet, ut actus primus. Quod explicatur, & probatur in hunc modũ, nam hoc ipso quod bonitas finis sufficienter est cognita, & voluntati proposita, excitat illam, & quantum in se est, trahit eam ad sui amorem, voluntas autem, eo quod libera sit, potest suspendere suum proprium actum, ergo hæc motio finis est distincta ab ipso actu uolun- E tatis, & antecedit illum, ergo in hac motione consistit propria causalitas finis. Antecedens experientia constare uidetur, & fundamentum eius videtur esse positum in *Sympathia* quadam naturali, quæ est inter intellectum, & volũtatem, quatenus in eadem animæ essentia radicantur. Prima verò consequentia per se nota est, secunda autem patet, quia nulla alia ratione uidetur intelligi posse hæc causalitas, tum quia quod proxime sequitur post hanc motionem in volũtate, est aliquis actus eius, qui, ut supra dicebam, non est causalitas, sed effectus causæ finalis: tum etiam quia, seclusa hac motione, in reliquis, finis non se habet ut causa, sed potius ut terminus specificans, qui potius participat causalitatem formæ, quã habent omnia obiecta, quæ specificans actus quarumcumque potentiarum.

Hæc

V. Hæc verò sententia inprimis est aliena à mente D. Tho. ubicunque ponit causalitatem finis in hac motione Metaphorica, nam q. 22. de verit. art. 2. explicans hanc motionē inquit, [Sicut influere causę efficiētis est agere, ita influere causæ finalis est appeti, seu desiderari:] vbi clare sentit non esse in actu influentiam causę finalis donec voluntas moueatur appetendo, seu desiderando. Item sentit q. 5. de potent. art. 1. Et ratione probatur, quia est aperta repugnantia, quod sit finis causans in actu secundo, & quod non sit aliquid actu causatum, sed antequā voluntas eliciat actum, nihil est causatum in ipsa: ergo neque causalitas finis potest esse in actu secūdo. Maior patet, tum quia causare, & causari sunt correlatiua, tum etiam quia realis causalitas ad aliquid B reale terminari debet, & in sese debet esse aliquid reale, alias esset nihil: si ergo in uoluntate nulla res noua, vel operatio, aut effectio inest, neque actualis causalitas finis in illa esse potest: neque etiam est in intellectu, vt per se constat: ergo intelligi non potest talis causalitas finis ante omnem actum voluntatis. Et confirmatur primo, quia finis non causat in actu, nisi agens etiam actu efficiat, nā, ut dixit Arist. 3. Metaph. c. 2. text. 3. [finis, & id cuius gratia, alicuius actionis est finis] & ideo dixit idem Arist. 1. de Generat. c. 7. cessante actione sistere etiam finalem causam: ergo eodem modo prius tempore, quam actio agentis inchoetur, non potest esse in actu secundo causalitas causæ finalis, sed antequam uolūtas eliciat actum nulla causa efficiens mota a fine C aliquid actu agit, & è contrario nihil etiam actu fit propter finem: ergo neque ipse finis aliquid actu causat in voluntate. Vltimo confirmatur declarando rem ipsam, nam antequā uoluntas moueatur eliciēdo proprium actum, solum est obiectum bonū, seu finis repræsentatus per cognitionem, seu iudicium intellectus: in uolūtate autem nihil est, quod antea non esset: ergo in toto illo tempore nulla est excitatio distincta à iudicio: ipsum autem iudicium non est causalitas, sed sufficiens approximatio finis ut causare possit: ergo nō potest intelligi causalitas in actu posita ante actum voluntatis. Maximè cum neq; illa causalitas versari possit circa ipsam potentiam, cum ipsa nōdum aliter se habeat, sed immutata maneat, neque circa actum ipsius volūtatis, cum D ille nondum sit.

VI. Dicet fortasse aliquis, has rationes concludere, hanc causalitatem finis esse aliquid nouum in ipsa voluntate, quod sit proprius actus elicitus, seu consensus liber eius: nihilominus tamen esse posse nouum aliquem modum se habendi, uel ut clarius dicamus, esse aliquem simplicem effectum, per quem fit actualiter, & uitaliter propēsa in finem, ut illum amet, vel intercedat. Sed hoc non est constanter dictum in illa sententia, nam talis effectus, quacunq; ratione fingatur in uoluntate, non potest esse nō elicitus ab illa, alias nō potest esse uitalis motio, aut affectio, sed erit qualitas aliqua per modum habitus, vel actus primi, quæ nulla ratione fingi, aut cogitari potest, ut satis probant rationes hactenus factæ. Si E autem ille motus est effectus à uolūtate, ille est quidam actus uoluntatis: non ergo datur causalitas finis ante actum uoluntatis.

VII. Quid si dicatur, illum actum esse imperfectum, & per modum velleitatis, ut uocant, secundam autem sententiam, quam examinamus, esse intelligendam de perfecto actu, & consensu. Contra hoc obstat primo, quod ille actus, qualiscunq; sit, est quidā effectus ipsius finis: ergo non est causalitas finis: uel si in illo distingui pōt causalitas ab effectu, idem dici poterit de primo actu perfecto, & consummato, neque erit necessariū recurrere ad talē actū imperfectū. Obstat secundo, quia causalitas quā finis exercet circa talem actū in illo habet suum propriū A effectū, & ideo illa non est causalitas propria, & necessaria ad alium actū consummatum, & perfectū, quam inquirimus, sed solum erit occasio, & dispositio quædam ad illum vlteriorem effectum. Tandem obstat, quia uel ille actus simplex est necessarius, aut liber: si est liber, ergo neq; semper resultat ex sufficienti propositione finis, ut illa opinio dicebat: neq; ēt oportet, vt sēper antecedat ante effectionē consummati actus amoris, uel intentionis finis: non est ergo per se necessarius ad causalitatē finis: neq. in illo pōt talis causalitas consistere. Si verò ille actus naturaliter fit, & absq. libertate, multo minus esse pōt per se requisitus ad causalitatem finis circa actū liberū, & perfectum: huiusmodi enim B actus, uel motus imperfecti insurgunt in nobis ex coniūctione appetitus, vel ex aliqua superiori causa præueniente deliberationē nostram, & ideo solum sunt utiles, uel necessarij hi actus supposita aliqua imperfectione nostra, per modū dispositionis vel excitationis: nō uerò quia per se sint ad causalitatē finis requisiti. Vnde in Angelis, in Christi anima, in B. Virgine, & alijs fuit perfectus modus operandi ex causalitate finis, absq; huiusmodi actibus.

Tertia sententia proponitur, & suadetur.

VIII. EST ergo tertia sententia, quæ constituit ēt hanc finis causalitatē in motione Metaphorica. Addit verò, huiusmodi motionē non poni actu secūdo C nisi quando uoluntas ipsa in actu secūdo mouetur, & quando sic ponitur, in re non esse aliquid distinctum ab ipsomet actu uoluntatis. Sed sicut supra dicebamus, unā, & eandem actionē, prout fluit ab agēte, esse causalitatę eius: ut uerò inest materiæ, esse ēt causalitatē eius: circa formā: ita aiunt vnam, & eādē actionem uolūtatis causari à fine, & à uolūtate ipsa, & prout est à uolūtate, esse causalitatem effectiuā, prout uerò est à fine, esse causalitatem finalē, & priori ratione esse motionem realem, ac propriam, quia talis actio manat à potentia, ut à proprio principio Physico, posteriori autem ratione esse motionem Metaphoricā, quia manat ab obiecto alliciente, & trahente ad se voluntatem. Hæc sententia sumitur ex D. Th. citatis locis, & 1. 2. q. 9. ar. 1. vbi ait, finem D mouere Metaphoricè uoluntatem, sentiens in hoc consistere causalitatem eius, quamuis non ita expresse id declaret. Tamen ex lib. 1. cont. Gent. c. 75. art. 5. id clarius sumi potest, ait enim D. Th. [causalitatem finis in hoc consistere, quod propter illū alia desiderantur.] Ex quibus uerbis colligo desiderium ipsum, quo aliquid propter finem desideratur, quatenus est à fine, uocari à D. Tho. causalitatem finis. Rursus quod causalitas finis in hac motione Metaphorica consistat, communis est loquendi modus apud authores, ut patet ex Auicen. lib. 6. suæ Metaphys. tract. 5. c. 5. Alberto. 5. Metaph. tract. 1. c. 3. & Heruæo quodlib. 2. q. 1. & clarius. q. 8. §. Ad rōnes. Sonc. 5. Metaph. q. 2. Sumitur etiam ex Alensi 1. p. E q. 17. membr. 3. Nullus tamen ita clare, & expresse prædictam declarauit sententiam, sicut Ocham in 2. q. 3. art. 3. vbi ait, causationem finis esse mouere efficiens ad agēdum: illud autem [mouere,] non esse aliud nisi ipsum finē amari ab agente, uel aliquid ꝓpter ipsum. Vnde inferius respondens ad quoddam dubium, ait, nō esse prius tēpore causationem finis, quam motionē agentis, saltem per amorē, aut uolitionem qua vult effectum exequendum propter finem, uel finem ipsum propter se.

IX. Ratione uidetur satis probari hæc sententia impugnationibus aliarum, & à sufficienti partiū enumeratione, quia nihil aliud cogitari potest, quod sit causalitas finis: neque etiā est aliud necessariū, ut intelligatur uoluntas moueri à fine in finem, & ut actus eius habeat depēdentiā à fine, ut finis est: ergo

in eo tantum, quod hæc sententia affirmat, consistit A
hæc causalitas. Confirmatur, ac declaratur à simili, nã actus potentiæ cognoscitiuæ pendet, & ab obiecto, & à potentia, unde causalitas tam obiecti, quam potẽtia nihil aliud est, quã ipsamet actio quatenus fluit ab obiecto, & a potẽtia, nam ut est ab obiecto, dicit causalitas eius, vt uerò est à potentia, est causalitas illius: sic igitur actio voluntatis simul ac fit, necessario pendet à voluntate, & à fine: illa ergo eadẽ actio quatenus est à voluntate, est dependentia actiua ab illa, quatenus verò est à fine, est dependentia finalis. Est. n. quoad hoc diuersitas inter finem, & obiectum potentiæ cognoscentis, nam obiectum potentiæ cognoscitiuæ concurrit efficienter ad actum eius, mediãte aliqua forma reali, qua illi coniungitur, B vel per suammet entitatem, si per illam possit ei vniri: bonum autem volũtati propositum, solum finaliter concurrit ad actum eius, quia solum mouet metaphoricè attrahendo, propositum per cognitionem, etiamsi aliter in re non existat.

Quarta sententia reijcitur.

X. Vide Fonsecã lib. 5. Met. q. 13. SVnt verò qui dicant, hanc causalitatem finis nõ esse actionẽ voluntatis, ut dependentem à fine, sed ecõtrario esse ipsummet finem per intellectum obiectiuè propositum, vt influentem in suo genere, seu concurrentem ad actum voluntatis. Quod si inquiras, quid sit concursus ille, vel quid addat supra ipsum finem, respondent nihil ei intrinsecum addere, sed cõnotare actualem dependentiam effectus à C tali causa. Sed, licet hic modus dicendi in hoc cum præcedenti conueniat, quod in hac causalitate nullam aliam rem interuenire dicit præter ipsum finem voluntati obiectum medio intellectu, & actum uel effectum inde resultantem in voluntate, & denominationes inde insurgentes, quibus, & finis dicitur causare actum, & actus pendere à fine nihilominus tñ in eo displicet, quod ipsum finem dicit esse suam causalitatem, seu concursum suum ad actum, quia concursus nunquam significat causam ipsam, sed aliquid quod proximè profluit à causa in suo genere, quo causet eff. ctũ, siue illud distinguatur aliquo modo in re ipsa ab effectu, siue tantum ratione, quatenus concipitur, ut quo, & quod. De qua re diximus D supra tractando de causalitate causæ efficientis, est autem eadẽ proportionalis rõ de finali. Imò in hac est quodãmodo maior ratio, quia finis interdum causat non existens actu, sed tantum obiectiuè in intellectu.

XI. Sed aiunt etiam non esse necessarium, vt concursus finalis causæ realiter existat, quãdo ipsa actu causat, sed satis esse, si existat obiectiuè. Hoc tamen nõ rectè dicitur, quia esse obiectiuè tantum est cognosci: at verò, ut causa finalis actu causet, non est necesse concursum eius actu cogitari, aut cognosci, sed sufficit cogitare de bonitate talis causæ, & è cõuerso, quamuis ille concursus sit in esse obiectiuo per formalem, ac expressam cogitationẽ de illo, & de eius E conuenientia, id satis non est, ut effectus ponatur in voluntate, ut per se cõstat, quia stante tota illa cogitatione potest uoluntas non moueri. Igitur licet causa finalis secundum suum esse, aut, bonitatem suam sit tantũ obiectiuè in intellectu, tamen, vt actu causet, oportet, vt actualis concursus eius in re ipsa ponatur, quia hic concursus in re nõ est aliud à dependentia effectus à sua causa, ut autem causa actu causet, oportet, vt effectus in re ipsa actu causetur, ergo, & quod dependeat realiter a causa, ergo, & quod cõcursus actualis, seu, quod idẽ est, dependentia actualis in re ipsa existat, & non tãtum in intellectu, imo hoc posterius est impertinens. Quia uerò hæc depẽdentia huius effectus causæ finalis ab illa solũ consistit in intrinseca quadã habitudine ad talẽ causam, quæ habitudo in re ipsa existere põt, & terminari ad causam, vt existentem tantũ obiectiuè in intellectu inde est, ꝙ possit causa finalis actu causare existens tantũ obiectiuè, nõ possit aũt causare actu, nisi causalitas eius existat realiter, per habitudinẽ ad ipsam causam obiectiuè existentem.

Tertia sententia eligatur, & resoluitur quæstio.

VNde ex impugnatione huius vltimæ sententiæ magis explicata, & confirmata manet tertia, quæ sine dubio vera est, & optimè satisfacit quoad hũc effectum quẽ finis habet intra voluntatem creatam, & quoad causalitatem eius. Neq; contra illam quicquam obstat obiectio supra facta, quod actus volũtatis potius est effectus, quam causalitas finis. Nam in primis in ipsomet actu volũtatis possumus distinguere actionẽ ab actu, & actum dicemus esse effectum, actionem verò quatenus in suo genere est à fine, esse causalitatem eius sicut proportionaliter dicendum est de causalitate effectiua. Deinde etiam si in illo actu nõ distinguãtur ex natura rei illæ duæ rationes, sed fingatur esse pura actio, nihilominus non repugnat, ut eadẽ res, quæ est eff. ctus causæ, in eo genere, in quo est effectus, sit etiã causalitas, quãdo ille effectus, est ipsamet actio, sufficitq; distinctio rationis, ut distinguãtur per modũ causalitatis, uel per modum effectus, sicut in causalitate actiua manifeste constat. XII.

Difficilius uideri alicui potest, quod eadem omnino res, seu realis modus sine ulla distinctione in re sit causalitas finis, & efficiens, cum tamen illę causę diuersarum rationum sint. Sed si considerentur superius dicta de causalitatibus aliarũ causarum, cessabit admiratio. Nam etiam eadem unio diuersis respectibus est causalitas materiæ, & formæ, licet illæ causæ diuersarum rationum sint: imò eadem mutatio, ut est actio, est causalitas agentis, ut uero est passio, est causalitas materiæ, quamuis actio, & passio re non distinguatur, & similiter eadem actio diuersis respectibus est causalitas primę causę, & secundæ. Et ratio est, quia una, & eadẽ actio per se ipsam potest immediatè causari à multis causis, ab unaquaque in suo genere: atque ita mediante illa, causatur effectus ab eisdem causis, ideoque per comparationem ad unam quamq; earũ est causalitas uniuscuiusque, & econtrario est propria dependentia talis effectus à tali causa. XIII.

Altera difficultas explicãda manet, quia licet hęc ratio explicandi causalitatem finalẽ satisfacit quoad actus elicitos à uoluntate creata, nõ tamen satis facit quoad actiones imperatas, & effectus exteriores, seu transeũtes (ut interim omittamus uoluntatẽ diuinã, & actiones naturalium agẽtium, de quibus infrà dicturi sumus) uidetur ergo superiorem sententiam, & doctrinam non posse applicari ad prædictas actiones, & effectus, quia causa finalis non mouet metaphoricè potẽtias subiectas uolũtati, sed solum ipsam uoluntatem, quæ postea nõ finaliter, sed effectiuè mouet, aut applicat inferiores potẽtias ad actiones earum: ergo finis, ut sic, nullam propriam causalitatem habet in has actiones, uel illa non consistit in tali motione Metaphorica. XIV.

In hac re in primis statuendum est effectus exteriores, qui per has actiones producuntur, in tãtum esse posse effectus causę finalis, in quãtum actiones, per quas fiunt, causantur aliquo modo in suo genere à causa finali, & ab ea pendet, quia, ut supra cum Aristotele dicebamus, causa finalis non causat actu nisi quãdo agit actu aliquid propter finem. Vnde sicut effectus factus ab agente, si ab eo non pendet in conseruari, sed tantum in fieri, cessante actione iam nõ causatur, sed causatus est, ita idem effectus prout est causatus à fine, propter quem factus est, cessante XV.

omnino actione agentis propter finem nã causatur à fine, sed causatus est, & manet ordinatus in finem vel per intrinsecam habitudinem, seu propẽsionem, vel extrinsecam denominationem, seu relationem ab actione præterita.

XVI. Relinquitur ergo tota difficultas circa actiones imperatas, nã eo modo, quo illæ causatæ fuerint à fine, erunt causalitates eiusdẽ finis respectu effectuũ, seu terminorum, nam per illas pẽdebunt huiusmodi effectus à causa finali, & solum ratione illarum dicentur fieri propter talem finem.

XVII. De ipsis ergo actionibus imperatis dici põt, quamuis physicè, & secundum entitatẽ actio externa sit distincta ab interiori actu volũtatis, tamen in rõne actionis, & in ordine ad causalitatẽ finis habere rõnem vnius, & ab eadẽ causalitate, seu Metaphorica motione oriri, quia finẽ, v.g. metaphoricè mouere ad volendũ scribere, & ad scriptionẽ ipsam, nõ sunt duo, sed vnũ, & idẽ, quia illa duo ita sunt connexa, vt separari non possint, loquor. n. de volitione, q̃ est per modũ usus, & proxime imperat actionem externam scribendi. Vnde vlterius dici potest, causalitatẽ finalem, quam diximus esse in actu interiori, & cũ ipsa actione elicita identificari, esse simul causalitatem ipsius actus interioris, & exterioris, qui cũ illo necessariò coniungitur, quãuis diuerso modo nã respectu interioris se habet proximè, & intrinsecè, respectu uerò exterioris, magis extrinsecè, & remotè. Neq; propter hanc rõnem dicetur finis causa per accidens externæ actionis, cũ e ĩno necessario, ac per se sequatur ex causalitate eius, & ipse ita moueat volũtatẽ, ut simul, & per modũ unius moueat ad executionẽ actionis imperandæ à uoluntate. Neq; etiam obstat, quod huiusmodi causalitas nihil addat actioni exteriori, nisi denominationem extrinsecã, quia talis actio nõ dicitur effectus finis solũ, quia illa denominatio extrinseca est à fine, sed quia ipsamet actio, prout hic, & non fit, re uera procedit ex motione finis in suo genere, etiãsi possit illa actio exterior physicè, & entitatiuè sũpta, fieri absq; illa motione Metaphorica, & ꝓpria causalitate finis, quia solum mediante actione interna à tali causa procedit. Eò vel maximè, q̃ hæc causalitas quodãmodo, est moralis, & quasi artificiosa, & itellectualis, & ideo nõ est in oĩbus æquiparãda cũ causalitate efficiẽtis, qua est magis Physic. & realis. Atq. ita simul rñsum est difficultati tactæ in fine sect. præ. & in hũc locũ remissæ.

XVIII. Vltimò addi potest, ipsam actionem imperatam eo modo, quo hic, & nũc à tali agente progreditur, esse, & effectum causæ finalis per modũ actionis, & causalitatem eius respectu rei factæ propter illũ finem per eandem actionem, nam illa mediante pendet ille effectus à tali fine, & nihil aliud est esse causalitatem, quã esse quasi uiam, qua pẽdet effectus à causa in tali genere causæ. In hac autẽ dependentia nõ est considerandus effectus quasi materialiter, ut est talis res: sic enim non semper requiret illam dependẽtiam per talem causalitatem, ut per se necessariam ad suum esse, sed considerandus est formaliter quatenus est effectus hic, & nunc tali modo factus, & quomodo necessario includit ordinem ad talem actionem, & ad modum agendi talis causæ. Atq; ita hæc responsio ferè coincidit cum præcedente, & vtramq; melius explicabimus inferius, declarando causalitatem finalem in effectibus Dei.

SECTIO II.

Quænam sit in fine proxima ratio finaliter causandi.

I. SEnsus præsentis quæstionis ex superiori cõstat, nõ. n. inquirimus rationem causandi, quatenus dicit causationẽ in actu secũdo, sed quatenus dicit actum primum quasi formalem, constituentem causam finalem proxime aptam, & sufficientem ad causandum. Sicut enim in causa efficiente distinguimus rẽ, quæ causat, a proxima ratione causandi, ita in finali uidetur necessarium, quia eadẽ omnino res põt esse, & principium efficiens, & causa finalis, & formalis, oportet ergo, vt sub diuersis rationib. hæc munera exerceat; ergo illa ratio sub qua exercet munus causæ finalis, erit, quæ proxime constituit finalem causam, quasi in actu primo.

Resolutio quæstionis.

DE hac igitur re communis consensus Doctorũ omnium esse uidetur, bonitatem esse proximã rõnẽ, sub qua finis mouet: atq; ita illam esse, quæ constituit finalem causam, dans illi (vt ita dicam) virtutẽ ad causandum. Ita sentit D. Thom. 1. 2. q. 1. art. 1. & latius cõt. Gẽt. c. 2. & 3. Vbi ostendit, idem esse operari propter finem, quod operari propter bonũ & 1. p. q. 5. art. 4. probat bonum habere rationem finis, & ibidem solutione ad secundum de hac causalitate declarat illud Dionysij cap. 4. de diuin. nom. [Bonum est diffusiuum sui,] nimirum, finaliter attrahendo, & alliciendo voluntatem. Eãdem doctrinam hẽt Alex. Alens. 1. p. q. 17. mẽb. 3. & q. 34. mẽb. 1. sumptaque est ex Arist. 2. Phys. cap. 3. text. 31. vbi dicit finem, & bonum esse idem, quod etiam repetit 5. Metaph. ca. 2. & lib. 1. Ethic ca. 7. art. [id esse unicuique bonũ, cuius gratia cætera operatur;] idẽ lib. 1. Ethicor. ad Eudemũ sub finem. Ratio aũt est, quia causalitas finis cõsistit in motione Metaphorica voluntatis, qua illam ad se allicit, nihil autem ad se allicit voluntatem, nisi quatenus bonum est: ergo bonitas est ratio mouendi voluntatem, ergo etiam est ratio, seu principium causandi finaliter. Minorem suppono, ut certam ex communi consensu Theologorum, & Philosophorum, dicentium uoluntatem non posse ferri in aliquid, nisi sub ratione boni, iuxta illud, [Bonum est, quod omnia appetunt.] II.

Malum, vt malum possitne causa esse finalis.

SEd occurrit statim controuersia cum Ocham, & alijs Nominalibus, dicẽtibus posse voluntatem ferri in malũ sub ratione mali. Ita Ochã in 3. q. 13. dub. 3. Inclinat etiam Scot. in 1. d. 1. q. 4. circa finem, & in 2. d. 43. q. 2. Ex quorum assertione plane sequitur, malum, ut malum posse etiã metaphoricè mouere uoluntatem, & consequenter habere causalitatem finis, nam si malum potest propter se amari, etiam poterunt alia amari propter ipsum, si ad illud obtinendum necessaria, & utilia sint. Atq; ita fiet, ut nõ sit bonitas adæquata ratio, & uirtus finis ad causandum finaliter, sed erit entitas, uel aliquid huiusmodi, vt Ocham significat. III.

Veruntamen hæc sententia antiquata est: & ab Scholis meritò reiecta, vt pote repugnans cum Aristotelis, Dionisij, Augustini, D. Tho. & omnium rectè sentientium consensu, ut patet ex Aristot. lib. 1. Ethic. c. 1. Dionys. c. 4. de diuin. nom. August. 2. Cõfess. capit. 5. & 8. S. Thoma 1. 2. q. 8. art. 1. & reliquis Theologis in 2. d. 43. Henric. quodlib. 1. q. 17. Vide etiam Greg. Nyss. lib. de Opificio hominis, ca. 20. & Damasc. lib. 2. de fide c. 22. Horum. n. omnium axioma commune est, [Neminẽ ad malum intendentẽ operari.] Estq. id experientia euidẽtissimum. Et ratio est, quia esset inordinatissimè instituta voluntatis facultas, si in malum qua malum est ferri posset. Quid enim magis inordinatum esse potest, quam velle malum, quia malum est? uoluntas autẽ nihil potest appetitu elicito uelle, nisi quod sit consentaneum alicui naturali inclinationi ipsius volũtatis, quia ex tali inclinatione nascitur omnis appetitio elicita, IV.

elicita, saltem naturalis, quia omnis appetitio huiusmodi refertur ad obiectum adæquatum, & proportionatam voluntati, vel aliquam partem eius, naturalis autem inclinatio voluntatis est ad totum illud obiectum: si ergo voluntas posset moueri per primũ actum in malum, vt malum, naturalis etiam inclinatio eius esset ad malum, vt malũ: esset ergo ipsa naturalis inclinatio inordinata. Hoc autem omnino repugnat, tum quia ab optimo auctore sapientissimè instituta, tum etiã, quia esset sibi ipsi repugnans. Nam voluntatis finis, seu institutio est, vt per eam homo quærat conuenientia sibi, & fugiat disconuenientia, si ergo accepisset inclinationem ad tendendum in disconueniens, quatenus disconueniens est, formaliter, & directè sibi ipsi, & suo fini repugnaret, & ideo rectè dixit Damasc. lib. 2. ca. 22. [Voluntas fertur ad agendum in illis rebus, q̃ naturæ cõsentaneę sunt.] Vt Sen. li. 4. de Beneficijs, c. 17. dixit: [Nec quisquã tantũ à naturali lege desciuit, & hominem exuit, vt animi causa malus sit.

V. Et confirmatur, nã impossibile est, ut intellectus assensum præbeat falso quatenus falsum est: ergo, & quod uoluntas prosequatur malũ quatenus malũ est. Patet consequentia, quia sicut comparatur intellectus ad verum, ita uoluntas ad bonum, tantaq. est ex terminis ipsis repugnantia inter prosecutionem, & malũ, quanta est inter assensum, & falsum. Tũ et, quia si intellectus non põt iudicare assentiendo falso: ergo non põt iudicare malũ, vt malum habere unde ametur, nã idest euidenter, & ex ipsis terminis falsum, & repugnans omni intellectui. Cuius signum apertum est, (ut obiter soluamus omnia argumenta, quæ contra fieri solent) quia nunquam iudicamus esse amandum, uel prosequẽdum aliquid, quod alias malum esse cognoscimus, nisi, quia iudicamus commodum, vel ad delectationem, uel ad uindictam sumendam, vel ad aliam similem vtilitatẽ. Ergo nec uoluntas põt ferri in malũ, ut tale est, seu quod tm̃ cognoscitur esse malũ. Patet cõsequentia, quia, vt inferius dicetur, uoluntas non põt moueri, nisi medio iudicio rationis, quo sufficienter proponatur aliquid, uel appetendũ, uel appetibile.

VI. Atque hinc tandem sumitur ratio, quæ ad rem, de qua agimus, spectat, quia in malo, ut sic, quatẽnus malũ est, nihil est, quod possit apprehendi, aut existimari, vt sufficiens rõ, ob quã uoluntas moueatur. Nam uel in malo consideratur malitia, uel entitas, quæ malitiæ subest. Malitia per se, ac formaliter sumpta nihil habet, quo uoluntatem alliciat, uel attrahat, quia ipsa nihil est, ut in superiorib. diximus. Entitas aũt, quæ malitiæ subesse põt, aliquid bonitatis habet: unde si appetitum mouet, r. ratione bonitatis. Et confirmatur, nã in electione mediorum, impossibile est uoluntatem eligere aliquid, vt medium ad finem, eo quod sit disconueniens, uel impediat ad consecutionem finis, quod esset eligere malum oppositum bono utili sub ratione mali: ergo in intentione, uel amore finis impossibile est, quod feratur in aliquid, ut in finem, eo quod per se sit disconueniens, quod est uelle sub ratione mali oppositi bono propter se appetibili. Antecedens uidetur per se notum ex terminis: qui enim intelligi põt, ut aliquis ex intentione finis eligat, quod repugnat fini, quatenus tale est? nã esset hæc contradictio in ipsa uoluntate. Quin potius docent oẽs, qui rectè sentiunt, quando unicum est medium utile ad finẽ, fieri non posse, quin uoluntas illud eligat, si uerè, & efficaciter intendit finem, multò ergo impossibilius est, ut eligat mediũ inutile qua tale est. Primo uerò consequentia probatur, quia tm̃ repugnat malũ, ut in se malũ est, intentioni, sicut inutile, ut inutile, electioni: nã sicut electio inutilis, ut inutilis repugnat intẽtioni finis, ita intẽtio mali, ut per se mali repugnat naturali, & adæquatæ propẽsioni uoluntatis.

Indifferens, vt sic, possit ne causa esse finalis.

VII. Dices, hæc argumenta satis probare, & malum, vt malum non posse finaliter causare, & bonũ, ut bonum posse, non tamen probare solum bonum posse habere huiusmodi causalitatem, aut bonitatẽ esse adæquatam rationem finalisandi. Quia inter bonum, & malum potest dari indifferens, uel re ipsa, uel saltem præcisione mentis, quatenus ratio entis, aut ueri, præcisa ratione boni considerari potest: ergo hæc potest esse ratio sufficiens ad mouendum appetitum, & consequenter ad finaliter causandũ. Respondeo, in re dari quidem posse ens indifferens secundum aliquam rationem boni, non tamen secundum omnem, quia non potest ens non esse bonum, atque ita quando ens sub aliqua ratione indifferens voluntatem mouet, non mouet illam quatenus indifferens est, sed quatenus aliquam rationem boni habet. Quod si contingat aliquod ens sub omni ratione boni esse indifferens respectu appetẽtis, idest, ut nec sit honestum, nec turpe, nec iucũdum, nec molestum, neque naturæ conueniens, neque disconueniens, (quod fortasse non potest inueniri) tamen illo posito, tale ens non posset habere causalitatem finalem in uoluntate, quia nullam conuenientiam, aut conformitatem haberet cum illa, uolũtas autem cum sit essentia iter appetitus, non inclinatur, nisi in conueniens, ut tale est: unde cum ratio entis de se sit indifferens ad rationem conuenientis, & disconuenientis appetenti, non est de se sufficiens ad mouendum appetitum. Quod si interdum uideatur ens aliquod mouere uoluntatem solum, quia non existimatur disconueniens, ideo est, quia in omni ente apprehenditur inesse aliquid bonitatis, & perfectionis, quæ si aliunde non habet disconuenientiam, hoc ipso ratione suæ perfectionis existimatur conueniens.

VIII. Imò, quia id, quod est in se bonũ, potest esse, uel conueniens, uel disconueniens homini, ideo non quæcunq. bonitas, sed secundum aliquam conuenientiam ad appetentem est sufficiens ratio finalisandi. Propter quod dixit Arist. 8. Ethic. c. 5. [Amabile quidem bonum, unicuiq. aũt propriũ.] Qđ quõ intelligendum sit, longam, & Theologam postulat disputationem, tum propter amorem amicitiæ, tum maximè propter amorem Dei super omnia. Nunc breuiter tantum notetur, bonum proprium non debere intelligi solum illud, quod cedit in proprium commodum, sed simpliciter, quod per se decet, aut est consentaneum naturæ appetentis. Quo sensu cõprehenditur omnis finis, etiamsi ad perfectissimum amorem amicitiæ pertineat.

IX. Rursus dicet aliquis, uoluntas nõ semper mouetur à fine ad obtinendum aliquid, sed sæpe etiã ad uitandum aliquid, sed ad hoc mouetur à fine rõne malitiæ; ergo non solum bonum, sed etiam malum, ut malum potest habere aliquam causalitatem finalem in uoluntate. Respondetur, quando mobile recedit ab uno termino, ut ad alium accedat, terminũ à quo non esse finem illius motus, neq. excitare mobile (loquimur Metaphoricè,) ut à se recedat, sed finis est terminus ipse, ad quem mobile fertur, & si finaliter excitari posset, ab illo tantum traheretur, & consequenter rõne illius ab alio termino recederet. Sic ergo uoluntas propriè à bono tantum mouetur, ut à fine, à quo trahitur, ut ad se accedat p amorem, intentionem, &c. inde uerò sequitur recessus à malo, quæ non tam est motio in finem, quam quid consequens ad tendentiam in finem, et quasi quoddam medium ad obtinendum finem. Vnde ad illum met actum, qui est odium mali, non mouet, malum, nisi in uirtute boni, quia non habetur odio malum, nisi ratione boni amati, & ita etiam in illo

A actu dici potest bonitas ratio mouens ad odiũ prosequendum malum oppositum. Nam odisse malũ sub ratione mali, nihil aliud est, quam odisse illud, quia priuat bono, & ita bonitas est illic ratio principaliter mouens, sicut in simili dicemus paulò inferius de electione mediorum.

X. Tandem dicet aliquis: Interdum minor bonitas plus mouet voluntatem, vt amet, quã maior malitia, vt recedat, & econuerso minor malitia interdũ plus mouet ad fugam, quã magna bonitas ad prosequendum finem: ergo eadem ratione fieri põt, vt voluntas recedat à bono quatenus bonum est, seu etiam si non sit malum, & econuerso, vt feratur in malũ, etsi non sit bonum, quia, vt Dialectici aiunt, sicut simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis, & econuerso. B Rñdetur, sicut solũ bonum potest mouere voluntatem, ita etiam solum maius bonum, quantum est de se magis mouere, dummodo sufficienter propositum sit. Quod autem voluntas interdum non sic moueatur, prouenit ex libertate ipsius voluntatis. Hæc verò non sufficit, vt feratur in malum sub ratione mali, tũ quia libertas non potest exerceri extra obiectũ uoluntatis, tum ẽt, quia hoc ipso, quod volũtas feratur in malũ ad experiẽdam suam libertatem, iam non fertur sub ratione mali, sed sub aliqua ratione utilis. Quanquam hoc experimentum libertatis semper supponit in obiecto sufficientem rationem boni, vel mali, quæ ex parte illius fundare possit huiusmodi vsum libertatis. Ad hunc autem usum, si sit tantũ quoad exercitium, C sufficit, vt uel bonitas obiecti, uel actus ipse, seu dilectio eius nõ existimetur necessaria, ut in superioribus traditum est, cum de liberis causis ageremus.

XI. Vnde licet bonum quantum est ex se, efficacius sit in suo genere ad finaliter causandum, quia tamẽ actu causare non potest, nisi voluntas ipsa se moueri sinat, seu cooperetur in suo genere motioni eius, quod pro sua libertate põt non facere, ideo ex hoc capite accidere põt, ut minus bonũ actu causet finaliter, prætermisso maiori bono. Quod tñ facere non posset, si nullã haberet bonitatẽ, quia iam tunc oĩno deesset ratio causandi, sine qua non sufficit libertas uolũtatis, ut moueatur, quãuis, ut non moueatur, sufficiat, (vt dixi) carentia, uel negatio boni necessarii, ẽtsi malũ non sit. D Secus uerò erit, si usus libertatis non tantum sit quoad exercitium, sed ẽt quoad specificationem per actum contrariũ odii, aut similem, nã tunc necesse est, ut aliqua ratio mali in obiecto appareat, nã odium proprie sumptũ, solum circa rationem mali versari potest.

XII. Dico secundò: Non tm̃ uerũ bonũ, quod in re sit, aut esse possit, sed ẽt bonũ apparẽs, seu tm̃ existimatum põt esse sufficiens, vt finalem suã causalitatem exerceat. Ita docet D. Th. 1. 2. q. 8. art. 1. Constatque satis experientia, nã sæpe mouetur homo ad inquirendum aliqua, quæ apparent bona, uel delectabilia, quæ re uera talis nõ sunt. Quod ẽt in electione mediorũ est manifestũ, eligimus enim sæpe, quod existimamus esse utile ad finem, quod postea experimur esse inutile, uel ẽt impediens. E Ratio autem est, quia causa finalis non causat, nisi cognita, ut infrà dicemus: quantũ autem spectat ad cognitionẽ, perinde se habet res, quæ existimatur bona, ac si in re ipsa bona esset, quia idem iudicium de illa fertur, & æquè uerum existimatur, ac denique eodem modo repræsentatur, seu proponitur uoluntati.

XIII. Illud tñ videri solet difficile in hac conclusione cum causalitas finalis uera, & realis sit, quomodo ratio tantum conficta, aut existimata possit ad hanc causalitatem sufficere. Nã realis causalitas non potest oriri, nisi a principio reali; illa autem bonitas tantũ apparens nihil reale est, sed ficti potius; ergo nec põt realiter causare. Imò talis bonitas, cũ non sit in rebus, sed in ratione tantum, nõ uidetur posse esse sufficiens ad mouendam metaphoricè uoluntatẽ, nam uoluntas non fertur, nisi in res ipsas quatenus bonæ sunt.

Respondetur primò, hanc causalitatem finalem ita esse realem, ut fiat morali quodam, & intellectuali modo, per naturalem sympathiã, quæ est inter uoluntatem & intellectum, & ideo ad illam nõ requiri aliud esse reale in causa, nisi illud, quod sufficit ad motionem inter has potentias per naturalẽ consensionem earum, & quia ad hoc sufficit esse reale, ut repræsentatum in intellectu, etiamsi in rerum non sit, ideo etiam ad causalitatem finalem sufficere potest apparens bonitas, licet uera nõ sit. XIV. Et hoc ferè est, quod D. Th. citato loco ait, appetitũ elicitum sequi formam apprehensam, & ideo ad eius motionem sufficere bonitatem apprehensam, seu existimatam, etiamsi uera non sit.

Addi uerò ulterius potest, aliud esse loqui de bonitate, aliud de re bona, nam uoluntatem interdũ mouet res, quæ uerè bona non est: quo sensu procedit conclusio posita, scilicet interdum bonum tantum apparens finaliter causet. XV. Nihilominus tamen dici potest, uoluntatem nunquam moueri, nisi à uera bonitate, nunquam enim mouetur, nisi uel a delectatione, uel ab honestate, uel à cõmodo naturæ, quæ omnes ueræ bonitates sunt (omitto appetitum boni in cõmuni, in quo non est deceptio.) Vnde in propria ratione formali, quæ mouet, nunquã etiam est deceptio, sed hæc interuenit in applicatione huius rationis formalis ad hanc, uel illam rem, & hac ratione mouet quidem res, quæ apparet bona, ratio autem mouens non est apparens, sed uera bonitas, quãuis tali rei falsò attribuatur. Vt v.g. si quis amat furtum, ut ex illo eleemosynã faciat, mouetur quidem à bono existimato, tamẽ à uera bonitate, & honestate, scilicet ab honestate misericordiæ, quã in tali actu esse existimat. Et idem est cũ homo quærit aliquod obiectum, quod putat esse delectabile, in re tamen delectabile non est, nam ille uerã quærit delectationem, & ab ea tantum mouetur, errat tamen illam applicando rei, in qua uerè non est. In hoc ergo sensu dici potest, rationem causandi finaliter semper esse ueram aliquam bonitatem, quamuis non semper sit uerum aliquod bonum, quia nõ semper apprehenditur talis bonitas, aut iudicatur de re, in qua uere existat.

XVI. Dico tertiò: Solum illud bonum, quod in se, seu per se bonum est, est sufficiens ad causalitatem finalem exercendam. Declaratur, nam bonũ, ut suprà tractauimus, tantum est, aut honestum, aut delectabile, aut vtile, ex quib. duo priora sunt in se, ac per se bona, tertium uerò solum per habitudinem ad illa, quæ omnia ibidem explicata sunt. Igitur duo priora bona sufficiunt ad causalitatem finalẽ exercendam, quod facile probari potest. Nam causalitas finis in duobus consistit, uel in alterutro eorũ, scilicet, quod uolũtatem moueat, ut finem propter se, & alia propter ipsum diligat, aut exequatur, utrumque autem horum præstare potest utrumq. ex illis bonis. Nam bonũ honestum propter se est maxime expetibile tanquam per se decens, uel per sese naturæ conueniens, imò hæc est ipsa ratio boni honesti, ut dicto loco notauimus cum D. Tho. 1. p. q. 5. art. 6. De bono autem delectabili ait idem D. Tho. 1. 2. q. 2. art. 6. ad 1. ex Arist. 10. Ethic. c. 2. [stultum esse quærere propter quid appetatur, nam ipsa delectatio per se habet unde appetibilis sit;] Hæc ergo duo bona sufficientia sunt ad causandum primam motionem in finem propter se ipsum.

Ex hac autẽ motione nascitur altera, quæ est ad media propter finẽ: nam illud idem bonum, quod propter se amatur, mouet ad amandũ alia propter ipsum, si necessaria, uel utilia sint ad bonũ propter se amatum obtinendũ. Vtrumq. ergo ex his bonis XVII.

per se

per se sufficiens est ratione suæ bonitatis ad causalitatem finalem exercendam, quoad vtramq; eius partem. In quo munere sese habent mutuo sicut excedens, & excessum, nam bonum delectabile, & quoad nos plus mouere solet, & ad se trahere appetitū, & delectatio quodammodo est ultima perfectio operationis propter se amabilis: ut verò bonum honestum, quo maius est, & per se nobilius, eo de se, & natura sua potentius est ad hanc causalitatem exercendam, & nobiliores etiam effectus potest in hoc genere causare. Quin potius, si naturæ institutionē spectemus, solum honestum bonum habere debet propriam rationem finis, nam delectatio ex intentione naturæ non est propter se, sed propter operationem cui adiungitur, & ideo propter illam amari debet, de quo alias latius.

XVIII. De bono autem utili, cum non sit per se bonum, satis manifestum apparet, non esse sufficiens ad causalitatem finalem exercēdam; quia bonum utile, ut sic, non est per se amabile: ergo non est sufficiens ad primam motionem finis exercendam. Rursus quatenus vtile est, nō est id propter quod aliud amatur, nam potius ipsum amatur propter aliud, ergo neq; secundam motionem, seu causalitatem finis exercere potest. Quin potius sub ea ratione est effectus finis, quia est id, quod alterius gratia fit, vel amatur ergo bonum vtile, ut sic, nō potest causalitatem finalem exercere. Sola ergo bonitas honesta, siue moralis, siue naturalis, & bonitas delectabilis, potest esse propria ratio causandi finaliter. Hic verò occurrebat statim difficultas de medijs, an possint causalitatem finalem exercere, quam melius tractabimus sectione sequenti.

SECTIO VI.

Quæ res possint causalitatem finalem exercere.

I. Difficultas huius quæstiones ex duplici capite oriri potest. Primum est de medijs, an illa possint exercere causalitatem finis, videtur enim ex ipsis terminis manifestum, non posse media habere causalitatem finis, nam sola res, quæ est finis, potest exercere causalitatem finis, sed medium est res distincta à fine: ergo non potest exercere qualitatem finis. In contrarium verò est, quia medium, ut medium allicit voluntatem, ut ipsum amet: ergo in hoc exercet causalitatem finis. Et maximè quia etiam ad vnum medium potest aliud ordinari, tunc ergo illud medium, quod est prius ordine intētionis, exercet causalitatem finis circa aliud, quod ad ipsum ordinatur.

II. Secūda difficultas est de priuationibus, aut negationibus, an sub hac propria ratione possint exercere causalitatē finis, idest, absque errore iudicatæ, & existimatæ, quod priuationes, vel negationes sint, & nō vera entia. Et idem quæri potest de relationibus, præsertim rationis. Et ratio difficultatis est, quia hæ sicut non habent veram entitatem, ita nec bonitatem, & præsertim peramabilem: ergo non habent vim, & rationem proximam ad causandū finaliter. In contrarium verò est, quia sæpè intendimus huiusmodi priuationes, & earū gratia media eligimus, vt alicuius mortē, uel aliquid simile. Similiter intendimus aliquādo relationes rationis, ut humanas dignitates, aut æstimationes apud alios, quæ in sola relatione rationis consistunt.

Possintne media causalitatem finis exercere.

III. Circa priorem difficultatē sunt varij dicendi modi. Prius est media etiam, vt media, posse exercere causalitatem finis: in quo hæc sententia contradicit apertè vltimæ parti tertiæ assertionis, ppositæ in præcedēti sectione. Tenet uerò illam Gabriel in 1. d. 38. art. 1. vbi ex sententia Gregorij ibi art. 1. distinguit, finem alium esse proprijssimum, alium proprium, alium communem, seu communissimum, & hoc ultimo modo dicit media habere rationem finis, eiusq; causalitatem exercere. Vnde etiam illud medium, quod est ultimum in intentione, & primū in executione, propter quod nullum aliud eligitur, ait participare causalitatem finis. Fundamentum esse uidetur, quia omne obiectum uoluntatis habet rationem, & causalitatem finis, sed medium, ut mediū, seu quod non est nisi medium, est obiectum voluntatis: ergo participat causalitatē finis. Minor cōstat, quia uoluntas uerè, ac propriè uersatur circa finem amando ipsum, illud autem est proprium obiectum potentiæ, circa quod ipsa uersatur. Maior autem sumitur ex D. Tho. 1. 2. q. art. 1. ubi ait finem esse obiectum uolūtatis: loquitur autem de obiecto adæquato, tum quia dicit, ita se habere finem ad uoluntatē, sicut color ad uisum color autem est obiectum adæquatum uisus. Tum etiam, quia inde infert uoluntatem amare omnia sub ratione finis, quia amat omnia sub ratione sui obiecti: quæ consecutio bona nō esset nisi finis esset obiectum adæquatum. Fauet etiā Arist. 2. Phys. c. 3. dicens [finem, & bonum idē esse] bonum autē est obiectum adæquatum uoluntatis; ergo finis.

Secūdus modus dicendi est, rem, quæ est mediū, etiamsi propter se non ametur, neq; amabilis sit, posse exercere causalitatem finis, non tamen, quatenus mediū est, sed quatenus propter illam aliud mediū appeti potest. Itaq; illud medium, quod non est primū in executione, sed intercedit inter finem, & primum medium, dicitur participare causalitatē finis, non quatenus amatur propter ipsum, quia sub ea ratione est id, cuius gratia, & cōsequēter habet rationē finis proximi, & non medij. Illud uerò, quod est primum medium, propter quod nullum aliud amatur, non participat causalitatem finis. Hanc sententiam tenet Ægid. in 2. d. 38. q. 2. art. 2. Gab. in 2. d. 1. q. 5. art. 1. & Ocham in 2. q. 3. uidetur fauere D. Th. 3. cōt. gen. c. 2. ubi in ratione quarta dicit, [Omnia intermedia inter agens, & vltimum finē, sunt fines respectu priorū, & principia actiua respectu sequētiū,] & in 2. Phys. sect. 5. ait de ratione finis non esse quod sit vltimum simpliciter, sed solū respectu præcedentis. Idem sentit 1. Ethic. cap. 7. ubi Aristote. multum fauet huic sentētiæ, dicit enim, nō omnes fines esse perfectos, & propter se expetibiles, & in 5. Metaphysic. & 2. Physic. inter fines numerat instrumēta artis, & diuitias, quia per alia media fiunt, uel acquiruntur, quamuis ipsa etiam sint media ad ulteriores fines. Ratio uerò est iam tacta, quia in illis est sufficiens ratio ad mouendam uoluntatem, ut aliquid uelit propter ipsa: & hoc satis est ad exercendum aliquod munus causæ finalis, etiamsi non exerceant omnia. IV.

Statuitur principium ad resolutionem quæstionis necessarium.

Nihilominus dicēdum censeo, nullam rem posse propriè, & (ut ita dicam) per intrinsecam denominationem exercere causalitatem finis, nisi quæ per se bona sit, & expetibilis. Cur addam illas particulas, [ppriè, & per intrinsecā denominationē,] infrà declarabo. Sumo igitur hāc assertionem ex Arist. 2. Metaphys. cap. 2. dicit, de ratione finis esse, ut alia appetantur propter ipsum, ipsum uerò non propter alia: ubi per hanc posteriorem negationem circumloquitur illam rationē, quam non positiuè explicamus dicendo, finē debere esse per se expetibilem per propriam bonitatē, quam in se habeat. Nam non est de ratione finis generātim loquendo, ut propter V.

aliud non appetatur, sed hoc est propriū finis omnino vltimi. Vnde in 1. Ethic. c. 7. dicit, in vnaquaq; serie illud esse finem, quod appetitur, vt vltimū, idest, in quo sistit intentio mediorum omnium, quæ propter finē appetuntur. Sic etiā 2. Phys. c. 3. dicit. oīa media, quæ inter se subordinata sunt, esse propter vnū finem. Deniq. li. 1. Magn. Moral. c. 1. distinguit, [Bonorū alia sunt fines, alia nō: quemadmodū sanitas quidē finis, atq. sanitas causa neutiquā finis est.] vbi sanitatis causam vocat medium ad sanitatem. Et probatur ratione, nam in vnoquoq; genere causæ illa res potest causare in tali genere, quæ habet virtutem, seu formale principiū constituens in actu primo causam talis generis, sed bonitas est ratio formalis causæ finalis, constituens illam in actu primo sufficientem ad causandum: ergo tantum res illa, quæ bonitatem habet, esse potest causa finalis per intrinsecam potentiam, seu denominationem, omnis aūt res, & illa sola, quæ in se habet bonitatem, & conuenientiam respectu appetentis, est per se bona, & appetibilis: ergo tantum res, quæ est per se bona, & appetibilis, potest causalitatem finis exercere.

VI. Dices: Etiam res vtilis, vt sic, habet in se bonitatē, cum in se habeat vtilitatem, nam vtilitas quædā species bonitatis est. Sed contra hoc est, quod suprà diximus tractando de bonitate disput. 10. bonū vtile vt sic non esse aliquid omnino intrinsecum rei, quę vtilis censetur, nam licet vtilitas, ut solum dicit vim aliquā, vel efficacitatem, sit aliquid in re, quæ denominatur utilis, tamen tota illa vtilitas non est bona, neq; appetibilis, ut utilis, nisi propter bonitatem finis intenti, & ut illi subest. Propter quod D. Tho. 1. p. q. 5. art. 6. merito dixit; [Vtilia non esse amabilia propter se, sed solū ratione finis.] Et ideo etiā bonū utile, ut sic non censetur bonum simpliciter, nec per intrinsecam denominationem, quia non est per se conueniens, sed solum, ut subst at tali fini, & ab illo quasi formaliter conuenientiam accipit.

VII. Secundò igitur argumentor in hunc modum, nā ea res, quæ non est per se bona, non potest mouere volūtatem ad amandum se propter se: ergo nec potest voluntatem mouere ad amandum alia propter ipsam: ergo nullam causalitatem finis exercere potest. Hæc secunda consequentia patet ex dictis, quia tota causalitas finis in illis duobus capitibus continetur. Primum uerò antecedens etiam uidetur ex terminis per se notum, quia cum solum bonum trahat appetitum ad sui dilectionem, illa tātum res potest trahere appetitum ad amandum se propter se, quæ secundum se, & sine ordine ad alium finem bona est. Vnde non rectè in ratione dubitandi in principio posita sumebatur, medium, ut medium trahere voluntatem ad sui dilectionem: ulteriusque diceretur finem ipsum trahere uoluntatem ad diligendum medium, nam re uera nihil aliud est uelle medium propter finem, nisi quod tota ratio volendi illud, sit ipse finis: ratio autem uolendi est, quæ uolūtatem mouet, & attrahit, & ideo etiam motiuum uoluntatis appellari solet: medium autem est tanquam materiale obiectum; quod ratione finis amatur. Atque hinc facilè probatur prior consequentia, quia quod non sufficit uoluntatem trahere ad se amandum, multò minus potest trahere uolūtatem ad amandum aliud propter ipsum; sed res illa, quæ non est per se bona, non potest trahere uoluntatem ad amandum se, ut ostendimus: ergo minus potest trahere uoluntatem ad amandum aliud propter ipsam. Maior patet, tum ex illo principio. [Propter qđ unūquodq. tale, & illud magis:] & ita si mediū amatur propter finem, magis amatur finis ergo res, quæ facit aliud amari propter ipsam, oportet, ut magis faciat amari se ipsam: ergo econuerso, quæ non potest trahere ad amandum se, multò minus poterit trahere ad amandum aliud propter se. Tum etiam,

A quia amor medij propter finem procedit ex amore finis: ergo si amor alicuius rei, vt finis nō potest causari ab illa re, neque amor alterius rei propter talē finem potest ab illo fine finaliter causari: quod est dicere, illum non posse esse finem, si noīe finis uera causa finalis significetur, prout nunc de illa loquimur in ordine ad creatam uoluntatem.

Responsio generalis ad quæstionem propositam.

EX hoc principio colligitur primò generalis responsio ad quæstionem in titulo sectionis propositam, scilicet, eā rem posse propriè exercere causalitatem finalem, quæ in se habet bonitatē propter VIII.
B quam ametur (aut uerè, aut in existimatione, quod intelligatur adiectum in omnibus similib. locutionibus, ne oporteat idē repetere.) Hæc conclusio est euidens ex præcedenti principio, & probationibus eius. Quocirca non possumus in particulari descendere ad designādas res, quę possunt finaliter causare, nimirū an Deus, uel Angelus, uel homo, uel substantia, uel accidens, uel diuitiæ, uel honor, uel aliæ huiusmodi possint finaliter causare: sed in omnibus & singulis cōsiderandum est, quam bonitatem, uel conuenientiam per se habeant, & si aliquam habuerit secundum illam poterunt esse finalis causa, si uerò nullam habeant, nō poterunt. Solum aūt duplex bonum est per se, & secundum se bonum, nempe delectabile, & honestum, sub honesto compre-
C hendendo quicquid est per se naturæ conueniens, & ideo quicquid tale fuerit, poterit sub ea ratione causalitatem finis exercere, quod autem tale nō est, nunquam exercet causalitatē finis, nisi quia tale existimatur, & hoc modo diuitiæ, aut honores appetuntur sæpe, ut finis, quamuis illæ res, si rectum de illis feratur iudicium, non sint per sese amabiles, aut conuenientes, sed tantum propter aliud.

Dices: Eadē ratione bonum delectabile non erit IX.
uere sufficiens ad causandum finaliter, quia si rectū de illo feratur iudicium, non est amabile propter se, sed propter aliud. Imò neque scientia, sanitas, & res similes poterunt exercere causalitatem finalē, quia nō sunt amabiles propter se, sed propter hominem. Ad priorem partem rūdetur negando sequelam, est
D enim ratio longè diuersa, quia bonum delectabile præcisum ab omni alio fine extrinseco, uere habet in se unde ametur, & ideo potens est, & sufficiēs de se ad exercēdum causalitatem finis: quāuis si ab homine recta, idest, honesta ratione appetendū sit, nō sit in eo, ut in fine sistendum, sed ad aliquem superiorem finem ordinandum, quod non solum de bono delectabili, sed etiā de bono cōueniente naturæ, seu naturali, prout condistinguitur à morali honesto, intelligēdum est. Vnde claritatis gratia dici posset bonum delectabile secundum uerum iudicium speculatiuum, seu physicum esse per se amabile, quod satis est, ut per se sufficiat ad exercendam causalitatē finis, & non tantum ex falsa æstimatione operantis
E sed etiam ex propria ui, quam in se habet: quamuis secundum uerum iudicium practicum, & morale, qđ attenditur per conformitatē ad appetitū rectū, & honestum, non sit appetendum, ut finis ab homine honeste operante. Secus uerò est de alijs rebus, quæ omni huiusmodi bonitate carent, illæ. n. nec secundum iudicium practicum, nec etiam secundū speculatiuum uerum, possunt esse finales causæ, sed solum ex falsa existimatione.

X. Ad posteriorem partem respondetur negando sequelā, nam illæ res uerè sunt propter se amabiles, nā per se sunt naturæ conuenientes. Nec refert, quod tantum sint amabiles homini, nam hinc solū, fit non esse amabiles amore amicitiæ, sed concupiscentiæ, quod nō impedit ueram, & propriam causalitatem finalem, quicquid Gabriel ibi supra citato signifi-

cet

cet. Et patet, quia tales res per bonitatem quã in se verè habent, alliciunt, & ad se trahũt voluntatem, iuxta modũ,& capacitatẽ earũ. Nam quia ipsæ tales sunt,ut natura sua copetãt homini,& sint perfectiones eius,ideo licet propter se diligantur homini tamen diliguntur; & istæ duæ habitudines non repugnant inter se,neq; cõparantur, vt medium ad finem sed vt finis Cuius, & finis Cui, qui integrãt vnum completum finem,ut supra uidimus.

Resolutio de causalitate mediorum.

XI. SEcundò principaliter colligitur ex dicto principio resolutio prioris difficultatis de causalitate mediorum. Res.n.quæ est medium ad aliũ finem, põt sub aliqua alia rõne esse per se appetibilis, rõne alicuius bonitatis, quã in se verè habet etiã præcisa relatione ad illũ finem, & sub ea rõne nõ est dubiũ quin possit res quæ est mediũ, habere causalitatem finalem,quia non habet illã,ut medium. Imo respectu illius,materiale,quid,& per accidens est, quod talis res sit mediũ,seu ametur propter alium finem, neq; de hoc est ulla controuersia. Alio ergo modo põt se habere res,quæ est mediũ, ita vt nullã habeat rõnem per se boni,vel saltem quod per illã nõ causet,nec propter illam ametur,sed tm̃ quatenus vtilis est:& sub hac consideratione simpliciter negari debet rem illã,ut sic,sufficientem esse ad exercendam causalitatem finalem. Et quidẽ si illa res talis sit vt solũ ametur propter finẽ, res videtur euidẽtissima, quia tunc amatur,ut purè mediũ, quod oẽs Philosophi à fine,ut fine distinguunt, & potius censent pertinere ad effectũ finis,quã habere rõnem causæ. Et hoc etiã confirmant oĩa, quæ in probatione primæ assertionis adduximus. At verò qñ hæc res,quæ est medium,induit habitudinem termini respectu alterius medij quod amatur propter ipsam, videtur iã participare aliquo modo rationem finis.

XII. Et ideo maioris claritatis gratia, & ad declarãdas locutiones nonnullorũ grauiũ authorum possumus hic accõmodare distinctionẽ quã Gabriel citat. loco adducit,nã aliud est loqui de fine,ut purã rõnem termini induit,aliud verò,ut habet propriã rõnẽ causę finalis:hic.n.de illo loquimur sub hac posteriori rõne. Et hoc modo negamus tale mediũ, etsi aliud ad ipsum ordinetur, exercere verã causalitatem finalẽ propriè loquendo,& sm̃ intrinsecam denominationem,vt ita dicã. Et hoc ꝓbant oĩa in priori assertione adducta,quia mediũ ẽt sub hac rõne cõsideratum, nõ habet in se vnde trahat voluntatẽ ad amandum se propter se, sed ipse finis ad quem oĩa media ordinantur, mouet voluntatem ad amandum oĩa media, & subordinationem eorum inter se, seu quod idem est,idẽ finis mouet voluntatem ad amãdum aliquod medium immediatè propter se, aliquod verò immediatè propter aliud medium, mediatè uerò,seu vltimatè propter se. Ipsa ergo bonitas finis est,quæ proximè,& finaliter mouet, quãuis non semper terminet proximè,& immediatè relationem,seu habitudinem medij ad finem:causalitas autem finalis in motione Metaphorica consistit hæc ergo non est in medio, ẽt quatenus aliud ad ipsum ordinatur,sed est tantum in fine. Et confirmatur ex specificatione actuũ voluntatis,seu electionũ omnium mediorum tendẽtium ad eundem finem: nam omnes illæ recipiunt speciem, & honestatem, vel malitiam ab ipso fine, ut latius tradunt Theologi in 1.2.q.18.ergo signum est,licet vnum medium ordinetur ad aliud,tamen si omnia appetuntur tantum,ut media, solum finem propter quem omnia appetuntur,esse,qui per bonitatem suam causat finaliter omnes illas electiones.

XIII. At verò si de fine loquamur solũ,prout est terminus ordinationis,seu habitudinis alterius ad ipsum,
A sic unum mediũ dicitur finis alterius,qđ ad ipsum ordinatur, quia est terminus ad quem proximè refertur. Medium.n.remotum ut tale est, non habet conuenientiã,& proportionem cũ fine nisi intercedente proximo medio, & ideo ad illud proximè ordinatur: ergo sub hac rõne participat tale medium rõnem proximi finis. Atq; hoc cõfirmant testimonia Arist. & D.Th. in fauorem secundæ sñiæ adducta; fauet ẽt cõis loquendi modus, absolutè.n.dicitur vnũ mediũ amari propter aliud: ex quo genere locutionis colligit Arist. vbiq; rõnem finis. Dices si medium participat munus,& rationem finis sub ratione termini ad quem,aliud mediũ ordinatur, cur etiam non participabit causalitatẽ finis,quæ in Meta-
B phorica motione consistit? Videtur.n.esse æqualis ratio. Maximè quia sicut, v.g. sanitatis amor mouet ad procurandam euacuationem, uel digestionem, aut aliquid simile, ita desiderium euacuationis mouet ad sumendam potionem,vel ad ambulãdũ, aut aliud simile medium.

Respondetur in primis differentiã esse, quia proxima ordinatio unius medij ad aliud attenditur secundũ id qđ est materiale in ipsis,nimirũ quatenus unũ mediũ põt esse causa effectiua illius effectus,& ita potest bene ordinari unum medium ad aliud, & è cõuerso unum esse terminus proximus ordinationis alterius,secũdum id,quod in ipso uerè, & realiter est,atq; ita põt participare rõnem finis, ut termini. Causalitas aũt finalis formaliter prouenit à fine XIV.
C quatenus bonũ est:& quia bonitas finis nõ participatur intrinsecè à medio propinquiori, etiamsi aliud ad ipsum ordinetur, ideo non ita participatur ab eo causalitas finis,sicut ratio, uel habitudo termini. Non est aũt confundenda motio, uel naturalis resultantia, quæ est inter ipsos actus uoluntatis(quatenus ex uno excitatur uoluntas ad alium)cũ causalitate finali, nam illa causalitas inter actus potius est effectiua,quã finalis,siue sit per propriã efficientiam physicam(siue per naturalem sympathiam,& consensionem de quo alias, nõ ad præsẽs nõ refert) ratio aũt finalis est ab ipso obiecto,& ideo,quamuis desiderium unius medij causet, uel excitet desiderium alterius, nihilominus tamen in genere finalis causæ, tota illa motio prouenit ab eodem fine.

D Nisi quis tãdem uelit dicere, quod sicut medium ex cõiunctione ad finem fit amabile, & appetibile, XV.
ita fit potẽs ad causandum finaliter, saltem electionem alterius medij,propter ipsũ, & ita participare causalitatẽ finalem. Quod quidẽ in re nõ est diuersum ab eo qđ diximus,nã ad summũ hoc põt attribui medio per quandam extrinsecam denominationem. Nam sicut mediũ nõ accipit aliquã intrinsecã bonitatem à fine,qua fiat appetibile, sed solum per intrinsecam denoĩationem, & quasi informationẽ accipit ab illo conuenientiã, & appetibilitatẽ obiectiuam:ita ad summum per similem denominationem extrinsecam potest participare causalitatem finalem,vtre tñ vera,tota illa causalitas prouenit ab ipso fine,eiusq; bonitate: & ideo sæpe dixi in superio-
E ribus propriè,& per intrinsecam denominationem solum finem exercere causalitatem finalem.

Dices: Ergo eo modo quo ratio finis attribuitur medijs ad quæ alia ordinantur, ita põt attribui illi XVI.
medio, quod est primũ in executione, & ultimum uia intentionis: nam, licet ad illud non ordinetur aliud medium extrinsecum,ordinatur tamẽ ad illud ipsemet actus uolũtatis,qui ad illud terminatur unde ẽt dici potest esse propter aliud iuxta doctrinam superius traditam sect. 3. Rursus,licet illud medium per intrinsecã bonitatẽ non trahat uoluntatem, tamen,ut coniunctũ fini, sicut ab illo redditur appetibile, & cõueniens per extrinsecam denominationem, ita per eandem põt dici causare finaliter, non per se ipsum, sed per finem tãquam per suã formam

extrin-

extrinsecè. Respondetur primò, non esse magnum inconueniens hoc totum concedere, quod magis spectat ad modum loquẽdi, quam ad rem. Quod si quis velit hoc modo sustinere opinionem Gabrielis, facile poterit; nam & D. Tho. 1. p. q. 5. a. 6. vocat bonum vtile, vt sic, terminum proximum motionis voluntatis. Verumtamen modus ille loquendi, præsertim quoad participationẽ causalitatis per extrinsecam denominationem mihi videtur valde improprius, nam in rigore non mouet medium, sed finis ad medium, vt supra dicebam. Tamen quantum ad habitudinem termini pōt dici participari à primo medio, quatenus est materiale obiectum in quo versatur actus voluntatis, quod solum D. Tho. loco citato intendit. Imo sub ea ratione qua dicitur actus esse propter ipsum, iam habet rationem primi medij, nam ipsemet actus subit quodammodo rationem prioris medij, ut in sect. 3. declaraui.

Satisfit fundamentis aliarum opinionum.

XVII. Quod sit obiectũ adæquatum voluntatis. FVndamenta aliarum opinionum, fere non indigent noua solutione, quia declarando veram sententiam partim soluta, partim ad ea, quæ diximus confirmanda accommodata sunt. Solum ad id quod in fauorem prioris sententię obijciebamus de obiecto adæquato uoluntatis, dicendum est duplex esse obiectum potentiæ, materiale, & formale: finis ergo non pōt dici adæquatum obiectum materiale uoluntatis, quia ẽt media sunt materia circa q̃ uoluntas uersatur, ut dictum est: finis autẽ dici pōt formale obiectum adæquatum, quia quidquid uoluntas amat, est finis, uel pp finem: & hoc intendit D. Tho. citato loco. Cum ergo dicitur oẽ obiectum uoluntatis habere causalitatem finalem, intelligendum est de obiecto formali, non de materiali. Et eodem modo intelligendum est, quod Arist. ait, finẽ, & bonum idẽ esse: intelligit. n. de bono simpliciter, quod in se, ac per se bonum est; quo sensu dixit ẽt 1. Eth c. 7. bonum uniuscuiusque rei esse, cuius gratia operatur. Et in idem redit, quod alij aiunt, finem esse adæquatum obiectum motiuum uoluntatis, non autem terminatiuum, & causalitatem finalem proprie conuenire obiecto motiuo, non autẽ purè terminatiuo. Conradus uerò 1. 2. q. 1. ar. 1. dicit finem esse adæquatum obiectum per se uoluntatis, mediũ autem esse obiectum per accidens, quod in idem redit, dummodo illud [per accidens] non ita intelligatur, ut existimetur uoluntas, non attingere ipsũ medium in se: sic. n. falsum esset, media esse obiecta per accidens, nam proprie, & in se amantur, sed intelligendum est [per accidens,] i. per aliud, nempe per finem, atque hoc modo solum obiectum per se uoluntatis potest habere causalitatem finalem.

Dices: Ergo nullus est actus uoluntatis, qui non

XVIII. An sit actus aliquis voluntatis à fine nõ causatus. sit à causa finali, quia nullus est, qui non sit ab obiecto formali adæquato eius: hoc aũt uidetur falsum, tum quia aliquis est actus in uoluntate, qui nec circa finem, nec circa media uersatur, ut Scot. & nonnulli alij Theologi contendunt in 2. dist. 1. tum ẽt quia simplex complacẽtia, uel inefficax desiderium rei impossibilis, non causatur a fine: cum nullo modo moueat ad consecutionem finis. Hęc obiectio petebat longam disputationem, an in uoluntate sit actus neuter, qui non sit causatus à fine, sed quia hoc non est nostri instituti, breuiter respondetur ad argumentum concedendo sequelam, nimirum, nullum esse actum in uolũtate cum rõne, & aliqua deliberatione operante, qui non sit effectus finis, ut recta probat rõ facta, & ex oĩbus dictis in sect. 3. confirmari potest. Ad priorem uerò partem obiectionis negamus esse actum in uoluntate, qui nõ sit aliquo modo, uel circa finem, uel circa medium pp finem, quod late probat Grego. in 1. d. 1. q. 1. præsertim ex Aug. 1. de Doctri. Christi. c. 8. ubi oĩa bona amabilia reuocat ad bona, quibus est fruẽdum, uel utendũ. i. quæ sunt fines, aut media. Qđ ẽt sentit Arist. 3. Eth. c. 3. & 4. & sumitur ẽt ex D. Tho. 1. cont. Gent. c. 86. Et rõ est, quia inter bonũ pp se amabile, aut tm̃ pp aliud, nõ pōt reperiri medium. Nam qd Scotus putauit, bonum in cõi, seu abstractè sumptum posse esse medium, uerum non est, quia bonum in cõi non abstrahitur, nisi ut per se amabile, quia aliud quod solum pp extrinsecum finem amatur, nõ est bonum simpliciter, sed analogicè, & per extrinsecam denominationem, in qua non datur communis conceptus abstractus, ut ex superioribus constat. Ad alterã partem obiectionis respondetur, in illo actu simplici, seu inefficaci circa obiectum impossibile, non amari obiectum ipsum impossibile per modum finis inquirendi, uel assequendi, sed uel amari delectationem ipsam, q̃ ex illo actu capitur, per modum finis, uel amari rõnem aliquã boni, q̃ in illo obiecto impossibili repræsentatur, uel absolutè, uel sub conditione. Nam illa est, q̃ mouet uoluntatem ad illum simplicem affectum, & illa ẽt est quæ participat causalitatem finis, non quidem quantum ad intentionem, uel electionem, sed solum quantum ad simplicem affectum, hic. n. etiam uersatur circa finem.

Quomodo priuationes participent causalitatem finalem.

VLtimò facilis planè est ex supra dictis resolutio secundæ difficultatis in principio positæ de obiectis negatiuis, uel priuatiuis. Ad q̃ aliqui respondent, bonum quod pōt causare finaliter, non esse sumendum, ita stricte, ut cum uero ente reali conuertatur, sed latius quatenus conuertitur cum ente, prout analogicè comprehẽdit ẽt priuationes, uel negationes: siuxta superius dicta dispu. 11 sect. 3. n. 3. Ve. n. dixit Arist. 5. Eth. c. 1. [Minus malum quodammodo bonum est:] priuationes ergo, & negationes, q̃uis re uera non afferãt bonitatem, tñ quatenus remouent aliquod incommodum, censentur habere aliquam conuenientiam, rõne cuius possunt finaliter causare. Quæ sententia in re, uera est: addere uerò possumus, carentiã mali non habere uim causandi finaliter, nisi in uirtute alicuius positiui conn... ritoq. dici posse, priuationem magis amari, ut medium ad obtinendum bonũ, uel ad plene illo fruendum, q̃ propriè ut finem, ideoq. illam causalitatem finis, q̃ est in effectu alicuius priuationis magis esse tribuendam bono, rõne cuius illa priuatio amatur, q̃ ipsi priuationi. Amat. n. quis carere dolore pp delectationem illi oppositam, uel certè pp amorẽ suæ naturæ, & status conuenientis illi, qualis est indolẽtia, ẽtsi alia uoluntas positiua desit. Solum uidetur huic doctrinę obstare, quod interdum amare potest aliquis non esse simpliciter, quia amor non potest causari ex amore alicuius boni positiui, quia non esse simpliciter, & absolutè nullum fundamẽtum positiui boni relinquit. Dicendum uero est, etiam, ipsum non esse, non posse amari, neq; habere uim mouendi affectum, nisi ex amore commodi ipsius esse: non. n. amat aliquis non esse, nisi ut caueat aliquod graue incommodum ipsius esse, quod apprehenditur maius respectu propriæ naturæ, quam pp se diligit, quam omnino carere esse. Atque ita fit (q̃ est mirabile) ut ex nimio amore sui esse, appetere possit aliquis non esse. Lege D. Thom. 1. p. q. 5. a. 2. Herueum quodlib. 8. q. 8 Duran. in 4. dist. 50. q. 2. Ferrar. 3. cont. Gent. c. 19. Soncin. 9. Metaph. q. 16. XIX.

Quomodo relatio participet causalitatem finis.

AD aliud de relationibus, aliqui contendunt nõ solum relationes reales, sed etiam rõnis posse XX.

causa-

causalitatem finis exercere. Alij etiam relationibus realib. eam vim negant, vt Heruæus quoli. 2. qu. 1. & satis consequenter, si tenet relationem realē nullā habere perfectionem. Et sane existimo nullā relationem, uel rationis, uel ex ijs realibus quæ prædicamentales dicuntur, & solū censentur esse per resultantiā ex fundamēto, & termino, nullam (inquam,) ex his relationibus esse propter se amabilem, sed solum ratione sui fundamenti, vel propter concomitantiam sui termini, nam qui amat famā, nō amat relationem resultantem, sed realem existimationē sui, quam censet sibi esse valde conuenientē, & sic de alijs. Quare si falsa existimatio nō intercedat, nūquam hæc possunt causalitatem finalem exercere. Secus verò est de relationibus transcendentalibus, quæ per sese habent suas entitates, uel in conceptibus aliquarū rerū absolutarum includuntur: idē. n. per se bonæ, ac conuenientes esse possunt, ut patet de habitudine sciētiæ, visus, & similibus, & ita possunt hanc causalitatem exercere. Omitto etiam relationes diuinas, quæ alia superiori ratione possunt hāc causalitatem obtinere, maximè cum essentialiter includant totā essentiæ bonitatē, ac perfectionē.

SECTIO VII.

An esse cognitum sit fini conditio necessaria, vt possit finaliter causare.

I. HÆc quæstio coincidere videtur cū illa, quæ de obiecto voluntatis tractari solet, an uolūtas possit ferri in incognitum; re tamen vera non omnino sunt eadē, licet valde connexæ sint: nā licet voluntas ferretur in incognitum, non propterea causa finalis causaret non cognita, sed potius dicendum tunc esset, voluntatem elicere actum suū sine propria causalitate finis circa ipsā, quia tunc re uera moueretur voluntas non tracta, neque mota ab obiecto, sed ex sola sua efficacitate tendēs in obiectum. Atq. ita præsens quæstio non omnino pēdet ab illa alia, quamuis è conuerso si voluntas non potest ferri in incognitum, recte inferatur, nec finem posse causare, nisi sit præcognitus.

Finis non causat nisi cognitus.

II. DIco ergo primò, ut finis causet, necessarium oīno est, ut præcognitus sit. Hæc est omniū philosophorum recepta sentētia, quos inferius, & præsertim sect. sequēti recensebimus. Et probatur primò à priori ex modo causandi huius causæ, qui est Metaphoricè mouendo, & alliciendo appetitū. Hæc .n. Metaphorica motio, ut supra explicatum est, fundatur in naturali cōsensione, & sympathia intellectus, & volūtatis, quæ intelligi non pōt nisi medijs actibus talium potentiarum, nam dum non operantur, neque mouent, neque mouentur, neque ullam uitalem consensionem habent. In hac uerò consensione necesse est, vt præcedat actus intellectus, quia ille per suum actum, uel obiectum se habet, ut motor, & voluntas, ut mota: ergo ad hāc Metaphoricā motionem quā causa finalis exercet circa voluntatem, necessaria est præuia eius cognitio.

III. Secūdo, quia, ut realis causa causet, aliquo esse indiget, sed causa finalis non necessario postulat esse existētiæ realis propriū, & in se: ergo saltē requirit esse in cognitione: atque ita fit, ut finis sæpe causet quādo non existit, ut supra visū est: nunquam autē si non sit cognitus. Sic adeo, ut licet interdum realiter existat, si non sit apprehensus, nihil moueat affectum. Vt propter hāc causam, inter alias merito dictū sit. [Thesaurus occultus, & sapiētia inuisa, quæ vtilitas in utrisque?] Atq. ex eadē radice fit, ut finis etiāsi in re bonus sit, si tamen, ut talis nō cognoscatur, sed falsò apprehendatur, ut malus nō alliciat, sed potius retrahat voluntatem.

Tertiò à posteriori hoc confirmatur ex eo, quod voluntas ferri non potest nisi in bonum cognitum. Quæ ueritas est quasi primum principium, & axioma Philosophorum omniū, & Theologorum. Aristoteles enim 3. de Anim. c. 10. ait, [appetibile non mouere nisi mēte aut imaginatione perceptū,] cui cōsentiunt ibi oēs interpretes, & optimè D. Thom. 1. par. q. 82. ar. 4. & 1. 2 q. 3. ar. 4. ad quartū. & q. 9. a. 1. Estq. expressa sentētia Diui Aug. lib. 10. de Trin. c. 1. & 2. [Rē (inquit) prorsus ignotā amare omnino nullus pōt;] idē li. 15. c. 26. vbi ait, [amorē oriri in nobis ex mentis notitia] idē lib. 8. cap. 4. & lib. 3. de liber. arb. cap. 25. & alibi sæpe. & D. Gregor. li. 5. Moral. c. 23. & lib. 23. c. 12. & lib. 31. cap. 12. & optimè Bernard. lib. de interiori domo. c. 18. & lib. de grat. & lib. arb. non longe a principio, & serm. 7. 8. & 52. in Cantica, & Anselm. in Monolog. ca. 48. [Nulla res amatur sine sui memoria, aut intelligentia.] IV.

B

Ratio autem è priori huius ueritas sumēda est, ex principio à nobis posito in assertione, nimirum, quod causa finalis nō potest causare nisi sit cognita adiuncto alio, uidelicet, quod uoluntas non potest se mouere nisi aliquo modo finaliter mota: & ideo ferri nō potest nisi præuia cognitione. Minor, seu secunda propositio, experientia constat, nō enim potest appetitus vitalis inchoare suam vitalem appetitionem solū ex se ipso, nisi aliquo modo alliciatur, & moueatur ab appetibili. Ratio autem reddi pōt vel ex generali conditione potentiæ uitalis præsertim eius quæ agit actione immanēte, quæ agere nō pōt nisi mota aliquo modo, uel determinata à suo obiecto: hæc aūt motio respectu appetitus Metaphorica est. Vel reddi pōt ratio ex cōditione appetitus: omnis. n. appetitus sequitur aliquod esse, & aliquā formam, seu naturam: appetitio autem elicita nō sequitur immediatè ex ipso naturali esse, seu naturali forma, ut constat, & ideo necesse est, ut sequatur formam apprehensam, & esse cognitum, quod ab illa prouenit: unde sicut absque naturali esse non sequitur appetitus naturalis, ita nec sine cognitione sequitur elicitus. Sed est discrimen, quod appetitus naturalis, quia in re non est distinctus ab ipsa natura, uel facultate naturali, comitatur illam quasi formaliter, seu quasi per naturalem sequelā nostro modo concipiendi: appetitus autem elicitus est longè alterius rationis & est actus distinctus à forma apprehensa, seu à conceptū tam formali, quam obiectiuo, & ideo non causatur ab illo formaliter, sed finaliter ab obiecto bono per cognitionem applicato. V.

C

D.

Demum ne possit efficere vt amet voluntas incognitum.

E

ATque ex his rationibus inferunt frequentius Theologi, non solum secundum naturæ ordinē esse necessarium, ut cognitio præcedat appetitionē elicitam, sed ēt de potentia absoluta impossibile esse, ut aliter fiat, seu quod voluntas feratur in incognitum. Quam sententiam insinuat D. Thomas locis citatis, & apertius id docet Henricus quodlib. 1. qu. 15. & Gabriel in 2. d. 25. quæst. 1. art. 3. dub. 3. Dionysius Carthus. lib. de laudib. vitæ solit. ar. 36. & 37. Et hæc sentētia mihi uera uidetur satisq. probari rationib. superius factis. Optime uero declaratur ex illis duobus principijs, scilicet, quod uolūtas in suo actu essentialiter pendet ex causalitate finali, quia non pōt appetere nisi Metaphoricè mota, seu excitata à bono quod amatura est: & quod causa finalis oīno necessario, & essētialiter requirit esse cognitū, ut causet, quia Metaphorica motio neq. intelligi pōt nisi media cognitione, ut satis declaratū est. VI.

Non

Non defuerunt tamē Theologi qui dicerent posse Deum efficere, ut uoluntas amet sine præuia cognitione. Ita sentit Palud. in 4. d. 49. q. 1. a. 2. n. 29. solet ēt attribui Gregorio ibi, & Ochamo q. 25. ad septimum, & 15. Nonnulli etiam Theologi mystici asseruerunt in altissima contemplatione perueniri interdum ad eum statum, in quo uolūtas amat sine præuia cognitione. Non tamen explicant hi authores, an tunc etiam causa finalis causet sine cognitione, an uerò uoluntas tunc amet sine concursu proprio causæ finalis: & quidē magis cōsequenter hoc posterius dicerent, nam tunc obiectum solum esset terminus actus voluntatis, non autem principium, & consequenter neq. causa. Quod si uerū esset voluntatem posse amare recipiēdo actum quem ipsa non efficeret, esset magis intelligibilis illa sentētia, nā tūc satis esset, quod illa actio quatenus est à causa extrinseca, haberet etiam causam finalem. Tamē cum uoluntas non possit amare nisi vitaliter eliciēdo amorem, & seipsam per illum mouendo, & inclinando vitali modo, intelligi non potest quod ipsa in se inchoet huiusmodi motū, nisi excitata, & illecta ab obiecto per causalitatem finalem, quæ sine cognitione non potest.

Bonau. in Itinerar. mentis in Deū. c. vlt. & in quadāq. quæ habetur in fine libri de mystica Theologia

VIII. *Qualis cognitio ad causalitatem finis necessaria sit.*

STatim uerò concurrunt hic variæ quæstiones, quas quia eædem tractantur de obiecto uolūtatis, solū insinuabo, & in propriū locū remittā. Vna est, qualis sit hæc cognitio quæ ad finaliter causandū requiritur, an. s. necessaria sit intellectiua, uel sēsitiua sufficiat. In qua duæ includi possunt; vna est an sensitiua cognitio sufficiat ad mouendā voluntatem, & hæc pars ad præsens nō spectat: supponimus autem necessariam esse intellectus cognitionem, ut uoluntas moueatur, quia sola potentia intellectiua est proportionata volūtati ad mouendā illā: de qua re disseritur in 1. q. 9. a. 1. & 2. & tangitur à Caiet. q. 10. a. 3. propter quædā verba Diui Tho. ibi ad tertiū dicentis, [Voluntatē moueri non solū à bono vniuersali apprehēso per intellectū, sed ēt à bono particulari apprehēso per sensū:] quæ non sūt ita intelligenda, ut apprehensio sensus putetur sufficiēs ad talē motionem, sed ita, ut hæc bona materialia, quæ sensus apprehendit, possint mouere ēt voluntatem quatenus medio sensu vsq. ad rationē perueniunt. Altera pars in dicta quæstione inclusa esse posset hypothetica, an si voluntas moueretur ab obiecto sensu tantū apprehensio, illa motio sufficeret ad causalitatem finalē, vel (qd idem est) an illa motio esset causalitas finalis: de qua quæstione eadē est rō, ac de simili quæstione absoluta, an motio appetitus sensitiui à bono cognito per sensū sit causalitas finalis, quā explicabimus sect. vlt. huius disp.

IX. Altera quæstio, ad præcedentem consequens est, quænā cognitio intellectiua necessaria sit, an nimirum apprehensiua sufficiat, vt Scotus in 2. d. 6. q. 1. opinari videtur, uel iudicatiua necessaria sit. *De* qua re tractatur in 1. 2. q. 9. art. 1. Et vix pōt cadere in dubium quin iudicatiua cognitio necessaria sit de obiecto sub ratione cōuenientis, & de conueniētia eius. Quæ est aperta sentētia Philosophi 3. de an. c. 3. q. qui hoc sensu ait, phantasiam nudam nō mouere appetitum, sed opinionē: & c. 7. negat moueri appetitum, donec adsit iudicium boni aut mali: & li. 4. Met. c. 4. tex. 18. est optimum testimoniū. Nam ita compertum esse putat ad determinatum uoluntatis motum necessarium esse determinatum iudicium de conuenientia rei, in quam voluntas mouetur, ut hoc experimento redarguat Philosophos negantes primum principium, & ostendat, quod nulla res simul sit, & non sit, sed alterum tantum determinatè. Eadē est sentētia D. Damasceni li. 2. de fide, cap. 22. & D. Thomæ 1. 2. q. 9. a. 1. & 1. p. q. 53. a. 3. & sæpe alias. Et ratio est clara, quia donec intellectus iudicet obiectum esse conueniens, nondū cognoscit conuenientiam eius, nam apprehensio pura, ac præcisa ab omni iudicio, indifferens est, ut id quod apprehenditur, ita esse aut nō esse existimetur, & ideo qui apprehendit tantū, & non iudicat astra esse paria, non cognoscit esse paria, sed dubius manet, & ignorās: huiusmodi ergo apprehensio de conueniētia rei, non pōt esse satis ad mouendam voluntatem ut ipsa etiam experientia satis docet: ergo nec ad finaliter causandum: requiritur ergo iudicium.

X. Dices, appetitus sensitiuus mouetur sine iudicio & apprensione obiecti: ergo, & uoluntas poterit ita moueri. Respondetur falsū esse antecedēs: nā, vt D. Th. ait 1. p. q. 59. a. 3. [Ouis fugit lupū ex quodam iudicio, quo existimat eū sibi noxiū]. Tale aūt iudiciū in bruto non est per ratiocinationem, nec per compositionem, neq. per formalem cognitionem illius rationis propter quā res est conueniens, sed est per simplicem, & naturalē existimationem de cōueniētia talis rei. Intellectus uerò humanus consequitur perfectum iudiciū de conuenientia, & de formali ratione talis conuenientiæ, tum componendo, tum etiam ratiocinādo: superiores uerò intelligentiæ superiori modo iudicāt per simplices Actus. An vero interdum in homine, ut moueatur uolūtas, sufficiat cognitio obiecti per simplicem actum, qui licet non dicat ita esse uel non esse per formalem compositionem, & diuisionem, non sit tamen pura apprehēsio, sed virtuale iudiciū includat, & cognitionem, quod tale obiectū cōueniens sit disputatur à Theologis: & probabile est posse sufficere talē cognitionis modum ad aliquem simplicem effectum uoluntatis, & fortasse hoc sensu locutus est Scotus supra, & latius Marsil. in 2. q. 16. a. 1. Maior etiam, & Gabriel. in 2. d. 6. Tñ ad propriam, & formalem motionem propter finem, de qua nunc agimus, perfectius iudiciū necessarium est, quod non habetur sine ratiocinatione, uel cōpositione, aut diuisione, q a oportet cognoscere, uel propriam, & formalem cōuenientiam, quæ est in fine, uel proportionem mediorum ad finem; quæ cognitio nō habetur nisi per collationē vnius ad aliud, quæ non fit sine cōpositione, & ratiocinatione, & perfecto iudicio, quod inde comparatur. Et ideo operationes uoluntatis indeliberatè non censētur esse propriè pp finē, ut notauit D. Thom. 1. 2. q. 1. art. 1. ad 3. quia licet nō fiant sine aliqua cognitione intellectus, tñ est imperfecta, & in modo est similis existimationi imaginariæ. Hic uerò statim oriebatur dubiū de uoluntate amentium, an in ea locū hēat causalitas ꝓpria finis, de qua re statim dicā.

XI. Rursus verò dubitari solet, an hoc iudicium debeat esse practicū, vel speculatiuū sufficiat: de qua re multa etiam disputantur à Theologis in citatis locis. Ex his aūt quæ superius dicta sunt à nobis de usu libertatis humanæ, & de modo, quo uoluntas pōt à iudicio intellectus determinari, sumi potest sufficiens resolutio dictæ dubitationis quantum ad præsens necessaria est. Et quia multū pēdet ex usu uocū, eas distinguere necesse est. Si ergo per iudiciū practicum intelligamus aliquem actum intellectus ita iudicantem de fine, ut per se ui sua potens sit determinare efficaciter uoluntatem, sic dicendum est non requiri tale iudicium practicum ad causalitatem finalem, quia motio finis, aut iudicium per qd finis applicatur, nō impedit usum libertatis: tal. s. n. motio practica oīno cōtraria esset uoluntati, ut supra ostendimus. Si autem p iudicium practicum intelligatur iudicium de cōuenientia finis, nō tātum secundum se, sed etiam respectu hoīs iudicātis, non tātum in communi, & abstractè, sed etiam in particulari hic, & tūc, & cōsequenter iudicātis nō tan-

tum de ipso obiecto, seu fine, sed etiam de ipso actu, seu tendentia in finem. i. vt non solum iudicetur obiectum esse conueniens, sed etiam hic, & nunc esse conueniens illud velle, si tale (inquam) iudicium significetur nomine iudicij practici, verum est iudicium hoc modo practicum requiri ad causalitatem finalem: & eodem sensu, iudicium speculatiuū huic iudicio practico condistinctum non sufficere.

XII. Quo sēsu intelligo dictum Arist. 3. de anim. c. 9. tex. 42. [Intellectus contemplatiuus non dicit quicq̄ oīno, si sit fugiendum, aut prosequendum: at motus semper fugientis, aut prosequentis quippiā est.] Quod. n. loquatur ibi de iudicio, vel imperio practico hoc posteriori modo, & non priori, patet ex tex. 47. in quo subdit: [Intellectus nonnunq̄ iubet rōq; fugere aliud, aut persequi dicit, at non obtemperat bono, atque mouetur, sed agit cupiditate, vt in ipso fieri solet in continente.] Rō aūt cur tale iudicium requiratur, clara est, quia, vt supra ēt dictū est, voluntas dum mouetur, non tm̄ vult obiectum, sed ēt suo modo vult hic, & nunc proprium actū, & motionē suā: ergo necesse est, vt de hoc toto, & de tali conuenientia feratur iudicium. Qđ vero tale iudicium sufficiat, patet, q2 sufficienter applicat, & cōuenientiā obiecti, & practicæ motionis in ipsum, at quidquid aliud exigitur, neq in rōne causę finalis fundari potest, neq. in modo operādi voluntatis, quia potius ex ea parte, qua libera est, ei repugnat, ergo.

XIII. *Amētesne velint aliquid propter finem.* Sed statim occurrit difficultas, quia nec tale iudicium practicū necessarium videtur, alioqui non habebit locum in amētibus, vel pueris ante perfectū vsum rōnis, causalitas finis, qđ videtur esse cōtra experientiam: quia verbis ostendunt se cognoscere rōnē boni à qua mouentur, & vtilitatē medij ad finē. Rn̄detur absolutè negando sequelam: nam licet hi hoīes non possint exercere iudicia practica in ordine ad mores honestos, aut prauos, quia cognitio honestatis requirit perfectū rōnis vsum, & integrū iudiciū: possunt tn̄ habere iudicium practicū de re, vt hic, & nunc operabili, & cōueniente sub aliqua inferiori rōne, vt est rō delectabilis, vel rō conuenientis, aut disconuenientis animali naturæ, quæ reperitur in sanitate, v. g. & vtilitate, quę est in medio respectu talis finis. Nam licet hi amētes sint, non priuantur oī discursu, & ratiocinatione, per quā sufficienter applicetur causa finalis, vt habere possit aliq̄ causalitatem suam, quamuis nō perfectissimam.

XIV. *Cognitio, an causa p se finaliz̄adi.* Vltimo inquiri pōt circa hanc cognitionem, quā necessariam dicimus ad finaliter causandum, an requiratur solum, vt conditio necessaria ad hanc causalitatem, an vero ēt, vt principium, seu causa p se. Quæ dubitatio duplicem pōt habere sensum. Vnus est, an cognitio finis, præter eam necessitatem, q̄ ex parte causæ finalis sumitur, habeat aliam causalitatē p se circa actum voluntatis, ob q̄ ēt necessaria sit. Quo sensu in præsenti non est tractanda hæc qō, coincidit. n. cū illa, an cognitio concurrat effectiuè ad actum voluntatis tanq̄ proprium principium p se influens in illum, q̄ nihil ad præsentem quæstionē de causa finali refert. Certū est. n. vt supra dixi, causam finalem, q̄ per cognitionem applicatur, non influere effectiuè in actum voluntatis: qđ uero actus ipse cognitionis quo talis causa applicatur, aliunde habeat uim ad sufficienter causandum uolūtatis actum, impertinens est ad causalitatem finalē: quamquam probabilius est, nō habere cognitionem eam uim efficiendi in actum uoluntatis, ut in superioribus est tactum, & latius in scientia de anima disputandum est. Alius sensus illius dubitationis est, an esse cognitum, qđ finalis causa habet per cognitionē, sit illi ratio causandi finaliter, ideoq. cognitio non solum sit conditio necessaria, sed etiam principium per se huius causalitatis: & hoc dubium graue censeri solet, quod sequentem sectionem postulat.

SECTIO VIII.

Vtrum finis moueat secundum suum esse reale, vel secundum esse cognitum.

I. *Prior sententi.* PRima sententia affirmat finem mouere secundum esse quod habet in cognitione, non secundum esse reale: atq. adeo cognitionem non tm̄ esse conditionem, sine qua non, sed esse formalem rōnem causandi finaliter. Hæc censetur esse Auicē. 6 Metaph. c. 5. eamq. tenet Sonc. 5. Metaph. q. 3. & nonnulli alij moderni Thomistæ, & attribuunt D. Th. 1. 2. q. 31. a. 3. ad 1. ubi ait, [obiectum appetitus aīalis esse bonum apprehensum, & ideo diuersitatē apprehensionis ptinere quodāmodo ad diuersitatē obiecti.] Et similiter 1. p. q. 80. a. 1. & 2. ait appetitum uariari iuxta formam, uel apprehensionem, quā sequitur, & ita distinguit tres appetitus, naturalē, sensitiuum, & uoluntatem, nam primus sequitur naturalem formam absq. apprehensione, secundus sequitur formam apprehensam per sensum, tertius sequitur formam apprehensam per intellectum.

II. *Ex* qua doctrina pōt concipi prima rō ꝓ hac sententia, nam id qđ ex parte obiecti distinguit essentialiter appetitus, non est tm̄ conditio, sed ēt formalis rō mouendi, seu obiecti mouentis, sed apprehensio diuersa est sufficiens rō distinguendi essentialiter appetitus: ergo. Minor est D. Th. supr. Maior uero constat ex cōi doctrina, quod potentię distinguūtur per obiecta formalia, non per conditiones obiectorum. Vnde D. Th. citato loco, cū dixisset in corpore art. appetitum esse potentiam motam, moueri aūt ab appetibili apprehenso, & ideo p illud distingui, subdit in solutione ad primū. [Appetibile non accidit esse apprehēsum per sensum, vel intellectū, sed per se ei conuenit. Nam appetibile non mouet appetitum, nisi in quantum est apprehensum, unde differentiæ apprehensi, sunt p se differentiæ appetibilis. Vnde potentiæ appetitiuæ distinguuntur secūdū differentiā apprehensorū, sicut secūdum propria obiecta.] Et idē habet D. Tho. 1. 2. q. 30 a. 3. ad 2. ubi similiter ex diuersa apprehensione distinguit concupiscentias naturales à non naturalibus: & Caiet. ibi notat ex illa responsione manifeste haberi. [Qđ apprehensio respectu obiecti appetitus nō se habet, ut approximatio actiui ad passiuū, sed ut rō obiectiua.]

III. Et confirmatur hæc rō, nam in eodem appetitu intellectiuo, effectus causæ finalis plurimum uariatur ex diuersitate cognitionis: sola aūt conditio, uel applicatio causæ non posset sufficere ad tantā diuersitatem. Antecedens patet, nam cognitio Dei per uisionem claram, uel obscuram, intuitiuā, aut abstractiuam causat, ut multi uolunt, diuersitatem specificam in amore, &, ut minimum, est in causa, ut unus amor sit liber, & alter necessarius. Rursus idem bonum apprehensum absolute, causat amorem, ut absens, & acquirendum, causat desiderium, uel intentionem, ut præsens uero causat gaudium, qui actus specie diuersi sunt: & eadē proportione distinguuntur circa malum apprehensum, ut absens, uel præsēs, tristitia, & timor. Rursus actus uirtutis, & uitij in uoluntate non distinguuntur ex obiecto scdm eius esse reale, sed secūdum eius esse apprehensum: hinc. n. fit, ut si qs ex conscientia erronea uelit eleemosynā facere, putans se malefacere, ille non fit actus uirtutis, sed uitij: & è conuerso, q ex ignorantia inuincibili uult furari, ut eleemosynā faciat, putans se benefacere, non facit actum uitij, sed uirtutis, ꝓprie, & secundum uerā speciem realem uirtutis. Denique, simile argumentum est, quod bonū non mouet quale est, sed quale apprehēditur, & ideo supra diximus cum Aristotele, ad causalitatem finis non referre qualis sit, sed qualis existimetur: esse autem existimatum idem est, quod esse apprehensum.

Secun-

IV. Secunda ratio principalis pro hac sententia est, quia illud esse, quod per se, ac solum requirit finalis causa, vt causet, non est tm̄ conditio, sed formale principium causandi, sed esse existentiæ non est requisitum in fine ad causandum: esse autem cognitū est per se necessarium, & illud solū sufficit, ergo. Maior videtur nota ex terminis, qa nihil aliud est esse formale principium causandi, q̄ esse id quod per se primo, ac formaliter requiritur in causa, vt causare possit. Vnde in superiorib. sæpe diximus, & inferius ēt dicemus esse existentię respectu causę efficientis, nō esse conditionem requisitam, sed ipsam rōnem causandi, quia est ipsa entitas rei, & primum esse, quod ad causandū requiritur. Minor autem quoad priorem partem satis probata est in superiori sect. & qd illa necessitas apprehensionis sit per se ex vi causæ finalis, constat ex modo causalitatis eius, qui est per Metaphoricam motionem; hęc.n. per se procedit ex esse obiectiuo, non ex esse rei in se. Quoad alteram etiam partem constat ex dictis, nam ostensum est sępe finem causare antequā sit: imo & illum, qui nunquam futurus est, uel etiam interdum, qui nec esse potest, si tamen vt possibilis apprehendatur.

V. Posterior sentētia cōtraria. Secunda sententia est finem mouere secundum esse reale, illudq. esse rōnem formalem mouēdi, & consequenter cognitionem finis esse tm̄ conditionem, seu approximationem necessariam huiusmodi causæ. Hanc opinionem docuit late Caiet. 1.2.q.1.a.1. circa ad primum, existimatq. esse sentētiam Auer. 12. Metaph. com. 36. quatenus ait, sanitatem, q̄ est in re causare finaliter, licet prout est in anima, efficiat desiderium sui. Et potest sumi ex D. Th. 1. p. q. 82. a. 3. quatenus ait, [voluntatem inclinari ad ipsam rem, prout in se est;] & ex Philosopho quem ibi citat in 6. Metaph. tex. 8. dicentem, [bonum, & malum, quæ sunt obiecta voluntatis, esse in reb.] Eandem opinionem tenet Ferrar. 1. contra Gent. c. 44. vbi dicit, esse in mente, tantum esse conditionem requisitam ad finalisandum. Tenet etiam Iauellus 5. Metaph. q. 6. Ocham. in 2. q. 3. a. 2. & Gab. 2. d. 1. q. 1. a. 3. & sumitur etiam ex Scoto in 1. d. 1. q. 4.

Fertur inter prædictas sententias iudicium.

VI. INter has sentētias hęc posterior mihi videtur simpliciter vera: & res tota tam clara apparet, ut uix possit esse dissentiendi ratio, nisi in uocibus ipsis aliqua æquiuocatio misceatur. Quod patebit facile, si ea in quibus authores utriusque opinionis conueniunt, uel tam manifesta sunt, ut in eis conuenire necessario debeant, distinxerimus.

VII. Finis vt causet nō eget existentia actuali. Primo itaque conueniunt omnes, finem non indigere existentia reali, seu exercita (ut uocāt) ad causandum finaliter: quo sensu clarum est esse existentiæ non esse rationem causandi finaliter, imo nec conditionem necessariam. Addo etiam, neque esse essentiæ uerum, aut esse existentiæ possibile re ipsa esse necessarium ad causandum finaliter, nam apprehensum sufficit, & hoc tantum magna ex parte probant rationes primæ opinionis.

VIII. Volūtas nō fertur ad assequēdum finem in esse cognito, sed in esse reali. Secundo certum est, uoluntatem non tendere in finem, ut illum in esse cognito, ut sic assequatur, sed ut in proprio esse reali, quod in eo apprehendit, iuxta eius conditionem, illud assequatur: atque hoc sensu certissimum est esse in cognitione nō esse rōnem finalisandi, sed solū conditionem necessariam. Prior pars exemplis, & ipsius rei declaratione fit euidēs. Nam qui intendit sanitatem, aut diuitias, non intēdit illas cognoscere, aut de illis cogitare, sed re ipsa consequi secundum ueram existentiam realem, & idem est de alijs. Rō autem sumenda est ex dictis sect. 5. quod rō formalis causandi finalis causę est bonitas eius, & cōuenientia: res autem, quæ mouet ut finis, non habet suam bonitatem, & conuenientiam

A in esse obiectiuo, seu cognito, sed in ordine ad suū esse reale: sanitas.n. est conueniens, ut insit, non ut apprehendatur: ergo formalis rō mouendi est reale esse eius, quatenus conueniens, seu bonum, seu realis cōuenientia eius, quatenus in ipso esse reali fundatur, & illud reddit bonū, & appetibile. Cōfirmatur, quia finis scdm illud esse mouet, scdm qd satiat appetitū agentis postq̄ illum est consecutus, & sine quo non quiescit, sed ita comparatur finis ad uoluntatem scdm esse reale, & nō scdm esse apprehensū: ergo. Maior constat, tum quia illud est primū in intētione, qd est ultimum in executione, tum ēt quia finis est, id in quod tendit impetus agentis: in id aūt tendit, quo consecuto quiescit. Minor ēt est clara, B quia non quiescit animus apprehensione finis, nisi illum in re ipsa consequatur, & absq. huiusmodi cōsecutione frustrari censetur intētio agentis. Et hoc non negant authores primę opinionis, ut tandem fatetur Medin. 1.2. q. 1. art. 1. quanquam fortasse non admodum consequenter, ut ex dicendis constabit.

IX. Dixi autem, uoluntatem tendere in finem, secundum esse reale iuxta eius cōditionē, quia interdum contingit ipsū finem uoluntatis operantis non esse aliud, q̄ obiecti alicuius cognitionem, ut cum intēdimus, seu desideramus uidere Deum: tunc.n. illud esse uisum pertinet ad rōnem formalem talis causæ finalis, & simile est, qñ homo appetit, ut finem solā contemplationem, uel speculationem alicuius ueritatis. Et hoc etiam modo dicūt Theologi, interdum C hoīem posse delectari in sola cognitione, & non in re cognita, nisi secundum esse cognitum, a quo tūc actus accipit suam bonitatem, uel malitiam. Quanq̄ uero in his, & similib. exemplis cognitio ipsa appetatur, ut finis, tn̄ ipsa habet suum propriū esse reale, scdm quod appetitur, & talis cognitio ēt tūc non est rō finalisandi in quantum est quid prærequisitū ex parte finis, ut uoluntatem moueat, sed in quantū est actio quędam, quę per se iudicatur conueniens, & ut sic proponitur uoluntati tāquam sufficiens ad mouendum illam, sed tanquam terminus in quem tendat. Atq. ita secundum accommodatam distributionem uerum in uniuersum est, finem mouere secundum esse reale, qd media apprehensione obijcitur uoluntati, nam secundum illud iudicatur cōueniens, D & quatenus cōueniens iudicatur, mouet.

X. Cognitio tantum est coditio necessaria ad causādum finaliter. Tertio dicendū est apprehensionem, seu iudiciū illius conuenientiæ realis, proprie, ac formaliter loquendo, non esse rōnem mouendi, seu finalisandi, sed esse cōditionem necessariam per modū approximationis necessarię ad tale genus causalitatis. Quo ad hoc uerius, ac proprius loquitur secunda sententia, & probatur, quia esse in cognitione non est bonitas, seu conuenientia secundum quā finis mouet, ut probatum est: ergo nec cognitio ipsa est ratio formalis ipsi fini, ut moueat: erit ergo necessaria conditio. Patet consequentia a sufficienti partium enumeratione. Quocirca, sicut in causa efficiente approximatio localis est conditio requisita, ita in causa E finali approximatio quasi animalis, seu uitalis, est requisita conditio ad talem causandi modum, quia cum motio huius causæ Metaphorica sit, debet fieri per naturalem consensionem potentiarum cognoscitiuæ, & appetitiuæ, ut sæpe dictum est.

XI. Hinc addendum est quarto, hanc cognitionē talem esse, ut rōne illius, uel potius mediante illa, possit uariari ratio, seu principium formale finalisandi, non quia ipsa sit ratio formalis motiua, sed quia applicat diuersā rationem formalem mouendi. Et in hoc uidentur æquiuocatione laborasse authores primæ sentētiæ. Declaratur aūt ex prædicto simili causę efficientis: quamuis.n. is, qui applicat causam per se agentem, solum sit causa p accidens, tn̄ si potens sit ad applicandas diuersas causas habentes diuersa principia agendi, poterit ex ea parte uariare rationem

tionem formalem agendi, & consequenter esse causã diuersitatis in effectu. Sic igitur, quia uis apprehensiua uniuersalis est, põt applicare diuersa obiecta, & diuersas rationes formales mouẽdi: & ideo licet ipsa nõ sit rõ finalisandi, potest esse causa, vel occasio, ut huiusmodi ratio varietur. Et simili rõne potest uis apprehensiua eandem materialem rem sub diuersis rationib. apprehẽdere, aut uerã aut apparẽter: & idẽ etiam prouenit ut ex diuersitate apprehensionis, uel iudicij moueretur motio, uel causalitas finis; non quia formaliter, ac per se illa uarietas proueniat ex apprehensione, sed q͂a applicat finem formaliter diuersum, ut declaratum est.

Fundamenta prioris sententiæ expediuntur.

XII. ET iuxta hanc vltimam assertionem declarantur optimè, & expediuntur testimonia omnia, & rationes quas prior sententia afferebat. Quandocũque.n. D. Th. ait diuersitatem apprehensionis pertinere ad diuersitatem obiecti, intelligendum, est pertinere non formaliter, sed applicatiuè, vt sic dicam. Vel aliter dici potest (& in idem redit) diuersitatem apprehensionis, non quæ se tenet ex parte subiecti, sed quæ se tenet ex parte obiecti, uariare appetitũ & obiectum eius, & causalitatem finis. Voco aũt cõditiones apprehensionis ex parte subiecti, quod sit clara, vel obscura, certa aut probabilis, & similes, quæ non redũdãt in applicationẽ obiecti sub diuersa ratione bonitatis vel conuenientiæ: quando autẽ diuersitas apprehensionis ad hoc pertingit, dicetur esse diuersa etiam ex parte obiecti.

XIII. Vnde ad primã rationẽ distinguenda est maior, nã, quod ex parte obiecti distinguit essentialiter appetitus, si id per se primo faciat erit ratio formalis obiecti, si uerò solum id faciat, ut applicans diuersũ obiectum formale, esse poterit tantũ conditio requisita: atq. hoc modo concurrit apprehensio ad hanc diuersitatem. Et iuxta eãdem doctrinã intelligendum est, appetitũ intellectiuum, & sensitiuũ distingui, quia consequũtur apprehensionem sensus, vel intellectus: nam si hæc distinctio reducenda est ad obiectum apprehensum, in eo cõsistit quod per sensum applicatur obiectum sub diuersa ratione conuenientiæ, ad naturam sensitiuam, uel rationalẽ. Et quamuis interdum intellectus possit apprehendere & proponere rationem cõuenientiæ ad naturã sensitiuã, tamẽ hoc est respectu illius quasi materiale, nã adæquata ratio eius vniuersalior est, & in eo ipso longe aliter applicat rõnem formalem boni, quã sensus, & ita tota illa diuersitas quatenus ex apprehensione in obiectum redundat, non fit, nisi, ut per conditionem applicantem. Atq. idem dicendũ est ad omnia exempla quæ in confirmationẽ adducuntur, nam uisio, & abstractiua cognitio, si fortasse in causa sunt, ut amores sint diuersi in specie, ideo est, quia bonitas Dei per uisionem longe aliter applicatur etiam ex parte eius ita, ut secundũ omnes pfectiones suas formaliter, ac distinctè cognitas in una simplicissima perfectione clarè ipsa moueat voluntatem videntis, cum tamẽ in cognitione abstractiua solum moueat, ut cognita sub determinata ratione alicuius attributi, uel sub aliqua ratione boni ualde cõfusi. Et similiter si necessitas, quæ est maior in uno amore quam in alio, prouenit ex obiecto, ideo est, quia per uisionem, & obiectum, & amor eius apprehenduntur, ut hic, & nunc magis necessaria. Sic etiam bonum absens uel præsens non uariãt actus propter solas apprehensiones, sed quia ipsa res, & cõditio in ipsa apprehensa nata est diuersum motũ causare in appetitu: eademque ratio est de cæteris exemplis, ut facile unusquisque intelligere poterit, applicando singula ad doctrinam traditam.

XIV. Ad secundam rationem respondetur, in utraque præmissa sumpta posse esse æquiuocationem. Cum enim in maiori dicitur, illud esse causæ quod per se ac solũ requiritur ad causandũ, esse rõnem formalẽ causãdi, si intelligatur de esse existẽntiæ extrenо, falsũ est in causa finali, quia, ut sæpe dictũ est, non sẽper requirit hoc esse ad causãdũ. Si uerò intelligatur de esse existẽtiæ absolutè, & abstrahendo ab eo quod tunc sit, quando causat, uel quod futurum sit, aut existimetur, sic uerũ est, rõnem causandi esse in causa aliquod huiusmodi esse. In hoc uerò sensu falsa est minor quia licet finis cũ primò mouet, in re ipsa sæpe non habeat hanc existentiã, nisi in apprehensione, q͂uo dicitur esse primũ in intentione, tñ in illa apprehensione obijcitur, & repræsentatur secundũ aliud esse reale, propter quod voluntas mouetur.

SECTIO IX.

Vtrum causalitas finis locum habeat in diuinis actionibus, & effectibus.

RAtio dubitandi sumitur ex hactenus dictis de agentib. intellectualib. creatis, nã in his nõ habet locũ causalitas finis quoad actiones externas, nisi media causalitate in ipsã uoluntatem causæ agentis, sed finis nõ potest habere causalitatem suã in uoluntatem Dei: ergo neq. in effectus uel actiones externas quæ ab illa uoluntate procedunt. In cõtrariũ uerò est, quia Deus ꝓprijssimè est finis creaturarum omnium, unde, & propriè dicitur eũa propter se ipsum operari: ergo est causa finalis rerũ omniũ, & actionum quæ ab ipso procedũt. I.

Sitne in decretis liberis diuinæ voluntatis causalitas finis.

CIrca hanc dubitationem duo breuiter declaranda sunt, Primum, an, & quo modo finis exerceat rationem suam uel causalitatem circa ipsas liberas determinationes diuinæ voluntatis, quæ sunt ueluti actus immanentes in ipsa. Secundum, quid dicẽdum sit de actionib. transeuntib. quæ à diuina potẽtia egrediuntur, & consequenter et de effectib. ad quos terminãtur. Circa priorẽ partẽ Sõcin. 5. Metaph. q. 2. sent. 1, in diuina uoluntate reperiri propriã causalitatẽ finis. Fundamentũ eius est, quia motio finis tantũ est Metaphorica, sed in Deum cadit hæc Metaphorica motio, quia diuina bonitas ꝓp quam Deus agit, mouet uoluntatem Dei: ergo, & causalitas finalis cadit in diuinã uolũtatem. Secũdo quia Deus amat propter bonitatem suam tanquam propter finem, sed per hoc nihil aliud significatur, nisi quod diuina bonitas mouet uoluntatẽ Dei in amorem suæ essentiæ: ergo. Tertio quia Deus amat creaturas propter suam bonitatem, sed amare unũ propter aliud, nihil aliud est, quam ex amore unius Metaphoricè moueri ad amorem alterius: ergo ita mouetur Deus Metaphoricè a se ipso ut fine. Quartò afferri potest ratio supra insinuata, quia alias effectus Dei ut ab ipso sunt non haberent causam finalem: nã causa finalis nullũ effectum habet nisi medio agente, quod ad agendũ mouet si ergo circa ipsum agens non habet causalitatem, neque circa effectus agentis potest causalitatem habere. II.

Hæc uerò sententia falsa omnino est. Vnde dicẽdum est finem nõ posse exercere causalitatem suam & indiuiduam uoluntatem quãtum ad actus immanentis, seu determinationes liberas eiusdem uoluntatis. Hæc sumitur ex D. Thoma 1. p. q. 19. articul. 5. ubi in hoc sensu generaliter negat dari aliquã causam diuinæ uolũtatis: & 1. cont. Gent. c. 86. & 87. dicit quod licet diuinæ uoluntatis si aliqua ratio, non tamen aliqua causa. Idem Alẽsis 1. p. quæst. 35. a. 5. Driedo de Concor. lib. arb. 1. li. tract. 1. c. 4. mẽb. 1. III.

ad quartum. Idem sentit Ferrar. in dic. c. 87. qui aduertit, quod licet diuina bonitas secundum nostrũ modum intelligendi sit causa diuinę voluntatis, nõ tamen secũdum realem causalitatem. Quod etiam est sano modo intelligendum quoad priorem partem: non. n. existimandum est obiectiue, seu ex parte Dei esse in ipso causalitatem, ẽt nostro modo intelligẽdi, alioqui falsum intelligeremus, sed ex parte nostra intelligere, & explicare nos rationem diuinæ voluntatis ad modũ causalitatis, quia non possumus diuina concipere, aut explicare, nisi ad modum rerum creatarum. Præterea, in eodem sensu D. Aug. lib 83. qq. q. 28. negat quærendam esse causam diuinæ voluntatis, ob quam voluit mundum creare, & rationem reddit, [quia omnis causa efficiens est,] quod ita intelligendum puto, vt supra etiam exposui. i. quia in omni vera causalitate intercedit aliqua efficiens causa.

IV. Atque hinc sumitur prima ratio huius veritatis, quia in diuina voluntate nulla est vera efficientia circa actum immanentem in ipsa ẽt vt libere terminatum ad obiecta externa: ergo nec vera causalitas finis habere potest locum circa talem actum. Consequẽtia patet ex superius dictis, nam causalitas finis nõ habet locum, nisi in ordine ad causalitatem efficiẽtem. Secundo declaratur amplius, quia actus diuinæ voluntatis quoad entitatem sibi essentialem, ac necessariam, non potest habere vllam veram causam in aliquo genere, quia vt sic est ens per essentiã & omnino independens. Neq; ẽt ille actus vt libere terminatus ad creaturas põt habere realem causã, quia vt sic nihil reale addit entitati necessariæ eiusdem actus: nec põt fingi causa realis, quæ habeat ꝑ effectu solum respectum rationis. Quocirca, qui putant determinationem liberam addere aliquid reale diuinę voluntati, ꝙ simpliciter posset non esse in ipsa, satis consequenter ponere possunt, vel ẽt dẽnt, hoc causalitatis genus, circa illum actum: nã, vt ego existimo, coguntur ponere ẽt causalitatem effectiuã quod, q̃ est absurdum, tã est falsum illud fundamentum ex quo sequitur, vt infra suo loco ostendã. neq; Soncinas hac via procedit, quia non solum circa liberas determinationes, sed ẽt circa ipsum actum, vt est necessaria dilectio Dei, admittit illam causalitatem finalem, qđ in rigore sumptum, est oĩ rõne improbabile, quia ille actus vt sic est ipsum ens per essentiam, & ideo independens, & non causatus, sub quacunq; rõne. Vnde vlterius, si determinatio libera, vt est aliquid rei, nihil est præter ipsum actum, & vt est quid rõnis, re vera non est: sed concipitur, aut fingitur ex modo nostro concipiendi, fit, vt sub nulla ratione possit ille actus veram causam habere.

Respondetur argumentis in oppositum.

V. AD argumenta respondetur, ꝙ sicut Deus eminentissimo modo se per ipsum amat sine vlla causalitate, vel effectiua circa amorẽ quatenus a nobis concipitur, vt vitalis actus, vel formalis circa ipsum amantem, quatenus tali amore amans constituitur, ita intelligendum est Deum eminentissimo modo amare se propter se, & alia etiam propter bonitatẽ suam absque vlla causalitate finali circa eundem amorem vel sui, vel aliorum. Atque ita cum dicitur se amare Metaphorice motus, vel illectus a bonitate sua, locutio est Metaphorica, sũpta ex modo quo nos concipimus res diuinas ad modum humanarum. Quomodo dixit etiam Boetius lib. 3. de Consolat. pros. 3. [Insitam bonitatem liuore carentem pepulisse Deum, vt res externas operaretur.

VI. Vnde ad primum negatur Metaphoricã motionẽ finis, ita habere locum in diuina voluntate, sicut in nostra, nam in nostra ita illa motio dicitur Metaphorica, vt tñ sit vera causalitas, quia est vera depẽdẽtia in actu pp finem elicito ab ipso fine, in diuina autem uoluntate non est talis motio Metaphorica, sed est eminens quędam amandi rõ, quæ sicut est sine distinctione actuum, uel potentiarum, ita ẽt est sine ulla uera motione ẽt Metaphorica. Quare cauenda est æquiuocatio in uocabulo [Metaphoricæ motionis,] nam respectu nostri illa particula [Metaphoricæ,] additur ad distinguendam illam motionem a motione efficientis causæ, non uero ad excludendam illam a tota latitudine motionis & causalitatis realis proprie dictę, cũ vero Deus dicitur moueri, aut allici a bonitate sua, tota locutio est Metaphorica ad explicandam solam rõnẽ diuinæ uolũtatis.

VII. Et per hæc responsum est ad secundam, & tertiã rationem, nã illa particula [propter,] quando Deus dicitur amare se, uel alia pp bonitatem suam nõ significat ueram causam ipsius amoris, sed rationem tantũ (ut dixi) uoluntatis diuinæ. Falsum autem est Deum se amare pp se tãquam propter finem, Deus .n. non est finis sui ipsius: quis enim unquam ita locutus est? aut quomodo põt habere finem qui non habet principium? Nisi fortasse negatiue dicatur finis sui, quia non habet alium finem, sic. n. dicitur Deus esse a se. Sed hoc sẽsu non est finis sui per causalitatem finalem, sicut neq; est a se per efficientem. Falsũ item est, amare unũ propter aliud, esse idem, quod ex amore unius moueri ad amorem alterius, si illud [ex] significet causalitatem propriam, uel distinctionem in re inter unum amorem, & alium: nã in rigore ad ueritatem illius locutionis sufficit, qđ unũ sit rõ amandi aliud. Vnde sicut quando Deus dicitur esse immortalis, q a est immaterialis, illa particula [quia,] designat non ueram causam, sed rationem, ita dicitur amare creaturas ꝑpter bonitatem suam, non quia sit causa, sed quia est rõ amãdi illas. Et sicut Deus illo actu quo se amat necessario, libere amat creaturas sine additione, uel argumẽto reali, ita idẽ actus ut terminatus ad Deum põt dici rõ nostro modo concipiendi, cur extendatur (ut ita dicam) ad creaturas, nulla interueniente causalitate propria. Nã sicut illa terminatio fit eminentissimo modo sine argumento reali, ita etiam sine causalitate reali. Quomodo dixit Dionys. 4. c. de diuin. nom. [ꝙ diuinus amor nõ dimisit Deũ esse sine germine]

Deus qualiter dicatur se, vel alia amare propter suam ipsius bonitatem

Sit ne causalitas finis in externis actionibus, & effectibus Dei.

QVarta rõ illius opinionis postulat, ut explicemus secundum punctum in principio propositum. s. quomodo in actionibus, & effectibus Dei ad extra detur uera causalitas finalis, si in ipsamet Dei uoluntate non reperitur talis causalitas. Et rõ dubitandi satis proposita est in principio, & in illa ratione quarta. Propter quam posset aliquis concedere, in effectibus Dei inueniri proprie finem ad quem ordinantur, & propter quem fiunt, non tamen reperiri propriam causalitatem finalem. Vt. n. notat Gabriel in 2. dist. 1. q. 5. in princ. finis causa finalis non omnino sunt idem, nam finis, ut sic solum dicit terminum ad quem tendit operatio, uel ad quem motus ordinantur: causa autem finalis est, quæ mouet agens ad operãdum. Quapropter, si detur finis qui non moueat agens per propriam causalitatem, poterit dari finis, qui non sit causa finalis in proprietate & rigore sumpta. Sic igitur uere dici põt Deus omnia operari propter se, ut propter finem ultimum in quem omnia ordinantur, non tamen per causalitatem finis, sed per eminentiorem modum ab omni causalitate liberum. Sed hic modus dicẽdi non omnino satisfacit. Primo quidem, quia ex oĩum Theologorum sententia Deus est causa finalis omnium rerum, ut tradit D. Thom. 1. p. q. 44. artic. 4. Secundo, quia Aristoteles definit causam finalem esse id

pro-

propter quod aliquid fit Deus autem verè ac propriè est id propter quod creaturæ fiunt, iuxta illud Prou. 6. [Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus.] Tertiò, quia causa finalis, ut sic nullam includit imperfectionē, imo censetur esse prima, & perfectissima omnium causarū modo inferius explicando: ergo conuenit Deo propriè ac formaliter, & cum summa perfectione: non conuenit autem illi nisi respectu effectuum ad extra ergo.

IX. Quare dicendum est, quod licet causa finalis nō causet propriè effectus suos nisi quodammodo medio agente quod mouet, & allicit ad operandum, tamē, ut finis sit propria causa effectus agentis, necessarium nō est, ut prius habeat in ipso agente aliquā causalitatem propriam. Nam licet hoc contingat in agētib. intellectualib. creatis, eo quod immediatè ipsa se mouent, seu applicant ad operandum, vel amādum per aliquam realem motionem, & propriam causalitatem: tamē in agente intellectuali increato id non est necessarium, quia sine ulla sui mutatione vel reali additione, dependētia, aut causalitate, simplicissimo, & eminentissimo modo sese applicet (ut ita dicam) seu determinat ad libere amandum, & operādum. Consistit aūt causalitas finis Dei respectu effectuū ad extra in hoc, quod Deus intuitu, & amore suę bonitatis effectus extra se producit, vnde ipsamet operatio quam ad extra habet, essentialiter pendet à Deo tum in ratione efficientis, tum etiam in ratione finis, quia respicit Deum, & ut omnipotē tem, & ut summe bonum, qui ratione suæ bonitatis & dignus est, vt oīa ad ipsum, ut ad finem ordinentur, & seipsum dicto eminenti modo inclinat ad cōmunicandam alijs suam bonitatem propter ipsam. Atque ita facilis est responsio ad rationem dubitandi; negamus enim esse semper necessariam causalitatem finis intra ipsum agens ut habere possit locum extra ipsum in alios effectus eius: quomodo inferius etiam declarabimus habere locum in effectib. Dei causalitatem exemplarem, sine ulla causalitate propria intra ipsum Deum.

X. Atque hinc expeditur facile dubium quod attingit Caietanus circa dictum art. 4. qu. 44. 1. part. an possit concedi Deū, ut agens est habere causam finalem: quod idem est, ac quærere an actio Dei ad extra habeat propriam finalē causam. Dicendū est. n. habere quidem causam finalem. Nam Deus uerè hac propriè exercet illam actionem propter aliquem finem quem intendit. Item quia, vt D. Thom. ait in illo articulo, idem est finis agētis, & patientis, licet diuersimode: est autem sermo de agente ut agens est, & de patiente latè, ut se extēdit ad effectū ab agēte factum: sed effectus Dei, ut sic habet propriam causam finalem: ergo actio Dei, ut sic habet eādem causam finalem quæ licet non sit finis Dei, est tamen finis effectuum Dei, & cōsequēter etiā actionis eius: finis enim ad quē ordinatur effectus, est qui mouet agens ad operandum: vnde ad eundem ordinat actionem suam.

XI. Sed statim insurgit difficultas, nam actio Dei est ipsa essentia Dei: ergo non potest habere causam finalem. In qua obiectione hærent, & laborant Thomistæ: & Caietanus respondet illam actionem quā tum ad rem quæ est actio, nō habere causam finalē: formaliter tamen in quantum actio est habere causam finalem ipsam bonitatem Dei. Sed non satisfacit responsio, quia uel illa actio ut actio, aliquid rei addit ipsi Deo, & sic non erit in Deo, uel nihil rei addit, & secundum id non potest habere causam finalem. Respondent nōnulli moderni actionem, ut sic solum addere respectum rationis illi intrinsecū, & quantum ad illum habere causam finalem. Addūtque, cum finis moueat agentem Metaphoricè, non esse necessarium, ut inter finem, & agētem, seu eius operationem sit realis distinctio, sed sufficere distinctionem rationis: & quod agens determinetur à fine ad actionem, siue illa determinatio sit per modū realem, siue per modum rationis. Sed hæc doctrina falsa est, & incidit in opinionē Soncinatis, & ex illa plane sequitur amorē Dei, ut liberè terminatum ad creaturas, habere propriam causam finalem: quod tamen esse omnino falsum ostensum est. Et sequela patet, nā in illa determinatione libera est etiā identitas realis, & modus rationis, proueniens, seu modo à Deo, ut in fine. Itē falsum est, relationem rationis esse intrinseca ratione actus realis, cum illa nihil sit. Ideoq. etiam nō magis potest intelligi quod per propriam causalitatem finalem causetur, quam quod p propriam efficientiā. Et ideo alii Thomistæ negant quod diximus, nempe Deum ita operari propter finem, ut ille finis sit causa actionis Dei, sed tantum passionis, ut sic dicam seu effectus, aut etiam ipsius fieri. In quo quidem videntur consequenter loqui, nam iuxta illos, actio Dei non est aliud quam volitio Dei: volitio autem Dei nō potest habere causam finalem. Sed ex falso fundamento coacti sunt recedere à uera sententia.

XII. Et ideo facilius respōdetur negādo antecedens, nam actio Dei transiens non est Deus, nec in Deo. sed in creatura, & ideo habere pōt causam finalem & ordinari in finem. Atq. ita, licet Deus nō habeat finem sui esse, habet tamen finem suæ actionis transeuntis: qui si sit finis proximus, esse potest aliquid extra Deum: agit enim Deus ad extra, ut se se communicet: quæ communicatio aliquid est extra Deū, & in uniuersum actio dici potest ordinari in terminum, ut in suum finem: si uero sit sermo de fine ultimo, est ipsemet Deus, non quia intendat aliquod commodum, uel bonū sibi acquirere, sed quia agit propter suam bonitatem communicandam, & manifestandam. Et hanc sententiam bene declarat Durandus in 2. distinctiōne 1. q 6. quamuis nonnulla misceat quæ uera non sunt, quæ nunc examinare non est necesse.

SECTIO X.

Vtrum in actionibus naturalium, & irrationalium agentium uera causalitas finalis intercedat.

I. HÆc quæstio generalis est de omnibus agentibus carentibus intellectu, & voluntate, quibus omnibus commune est, ut non possint actiones suas, uel media ad finem referre seu ordinare. Et hinc oritur dubitandi ratio: nā propria causalitas finis non est sine hac ordinatione, ut satis declarāt illæ particulæ [cuius gratia, & ꝓpter qd aliquid fit,] quib. causalitas finis solet declarari: & ideo difficile est inuenire aut declarare causalitatem finalē in actionibus horum agentium, & in effectibus eorum prout ab ipsis proueniunt. In contrarium verò est quia hæc etiam agentia agunt propter finē, ut late probat Arist. in 2. Physico. cap. 7. non potest autem intelligi operatio propter finem sine causalitate finis. Et de brutis est specialis difficultas, nam illa uerè mouentur ad amādum ex aliqua cognitione boni ergo intercedit in eo affectu, & opere motio metaphorica boni cogniti: ergo illa pertinet ad ueram causalitatem finalem. Atq. hoc confirmat experientia, nam uidemus hirundinem ita cōgregare paleas uel aliquid simile efficere, sicut expedit ad finem suum, & sic de alijs.

Vera opinio de agentibus naturalibus.

II. IN hac re fuit antiqua opinio ueterū phylosophorum negantiū opera naturæ prouenire ex intentione alicuius finis, sed casu ita cōstitisse, vel ex cō-

cursu atomorum temerè ita concurrentium, vel ex A necessitate materiæ, ut citato loco 2. physi. c. 7. & 8. contra Anaxagoram, Empedoclem, Democritum, & Epicurum disputat Aristoteles. Quæ sentẽtia adeo est absurda, ut refutatione non egeat. Oportet tamen aduertere aliud esse agere de constitutione totius uniuersi, & de actione uniuersalis naturę ad ipsum cõponendũ, & ita regendũ, ut conseruari possit: aliud uerò de actionibus proprijs singulorum agentiũ naturalium. Prior actio, seu effectio re vera nõ est actio alicuius agentis naturalis intellectu carẽtis, sed est actio supremi authoris naturæ, qui sua sapientia totam uniuersi naturam condidit, ac moderatur: & ideo actio illa ad præsentem quæstionẽ non spectat, nec de illa dubitari potest, quin propter finem ab authore suo intentum, atque adeo ex B causalitate finis profecta sit, iuxta doctrinam præcedentis sectionis. Atque hoc euidentissimè docet ipsa uniuersi pulchritudo, & mira partiũ eius, & causarum omnium consensio, & ordinatio. Ex qua nõ solum sancti Patres, sed etiam sapientiores philosophi vnum esse huius uniuersi authorem, & gubernatorem, qui in finem à se intentum omnia constituit, & ordinauit, intellexerũt, ut latius infra tractabimus demonstrando Deum esse, & multa de hac re eruditè, & breuiter indicarunt Conimbricenses lib. 2. physicor. cap. 9. q. 1.

III. Solum ergo hic inquirimus de actionib. naturalium causarũ, siue illæ sint omnino particulares, ut ignis, plantæ, &c. siue aliquo modo vniuersales, ut C cœli. De quibus præterea certum, & clarum est, nõ casu aut contingenter certas actiones operari, sed unumquodque agẽs naturale ex propensione propriæ naturæ habere definitam operationem, & operandi modum, ac certum terminum, in quem per suam operationem tendit. Quod etiam est euidens experiẽtia, nam lapis suo motu naturali semper fertur deorsum, ignis semper calefacit; ex diuersis seminibus diuersa uiuentia procreantur, & aliæ potentiæ, & organa ad hoc munus, aliæ verò ad alia destinatæ sunt, & eam formam, situm, & reliqua omnia ad operandum necessaria in ea proportione habent res singulæ, quæ ad tales actiones uel effectus necessaria sunt. Quod in omnibus rebus naturalibus, & præsertim in uiuẽtibus, & animalibus videre licet. D Fuitq. hoc necessarium ad conuenientẽ ipsius uniuersi compositionem, & gubernationem, nam cum ex uarijs rebus contrarijs cõstet, quæ uarias etiam, & interdum contrarias actiones exercet, si non essent omnia ita cõstituta, ut singula ordinatè sua munera obirẽt, in ipso uniuerso summa esset confusio, & res ipsæ minimè conseruari possent. Vt autẽ huiusmodi concentus, & ordo ex tot rebus consurgere posset, necessarium fuit res singulas indestinatos fines, seu terminos suis actionibus tendere, ex quib. totius uniuersi bonum consurgeret. Item hac ratione videbimus naturales motus regulariter eodẽ modo perfici, raroq. deficere, idque non absque aliquo extrinseco impedimento concurrente. Item, E in suis operibus ita se gerunt res naturales, sicut expedit, ut ad connaturalẽ terminũ perueniant, quo termino consecuto cessant ab operando. Hæc ergo oĩa sunt manifesta signa, hęc agẽtia naturalia operari non casu, ac temere, sed definito modo tendendo in certum aliquem scopum.

IV. Reiectio erroris in quo tota difficultas. Iam uerò solum superest quæstio (quæ ex parte uidetur pertinere posse ad loquendi modum) an ratione huius determinationis dicenda sint hęc agentia agere propter finem, & (quod ad nos magis spectat) an eorũ actiones dici possint propriè causatæ à finali causa. Aliqui enim simpliciter negant utrũque loquendi modum, quia ipsa agentia non mouentur à fine, in quo propriè causalitas finis consistit. Item finis respectu harum actionum non se habet, ut principium, sed tantum, ut terminus: locus enim deorsum respectu lapidis, non est principium motus quo descendit, sed tantum terminus: finis autem, ut sæpe diximus, ut habet solum rationem termini nõ est causa, sed ut aliquo modo est principiũ. Alij uerò simpliciter putant admittendas esse illas locutiones, quia Aristoteles absolute ait agentia naturalia operari propter finem, & formam dicit esse finem naturalis generationis, & significat esse propriè causam finalem. Item quia natura summo artificio, & industria has suas operationes exercere uidetur, per media valde proportionata fini.

Resolutio de causalitate finis in agentibus merè naturalibus.

V. Nihilominus proprius modus loquendi in hac materia est actiones horũ agẽtium naturaliũ esse propter finem, & esse eff-cta causæ finalis. Nõ tamẽ, ut præcisè egrediuntur ab ipsis naturalibus agentibus, sed ut simul sunt à primo agente, quod in omnibus, & per omnia operatur. V.. e conu rso, (& ferè in idem redit) prout ipsa proxima agentia substant directioni, & intentioni superioris agentis. Et ideo ipsa agentia naturalia non tam dicũtur operari propter finem, quam ditigi in finem à superiori agente. Ita explicarunt tem hanc sapientiores Theologi, & phylosophi, D. Tho. 1. p. quæst. 103. ar. 1. & 3. cont. Gent. c. 25. vbi utitur communi exẽplo de sagitta, quæ in certum scopum tendit, nõ tamen in illum se dirigit, sed à iaculante dirigitur. Idẽ Albertus in 2. physicorum ca. 1. & ibi alij, phylosophi, & Simplicius tex. 78. sumiturq. ex Aristotele ibi, & 1. de Cœlo c. 4. text. 32. vbi dum coniungit Deũ, & naturam dicens, nihil facere frustra, satis indicat naturam in agẽdo propter finem subordinari Deo. Et eodem modo lib. 2. de partib. animal. c. 13. ait, naturam nihil agere frustra: & ibidem ait naturã velle hoc uel illud propter finem: quod non potest intelligi de natura, nisi propter authorem suum. Et eodẽ sensu art. 4. de Generat. animal. c. 2. [Oĩa, quę natura, uel arte fiunt, ratione aliqua fiunt.] Et hinc ẽtmanauit illud tritũ axioma, [Opus naturæ esse opus intelligentiæ,] vt est apud Auerroem 12. Metaphys. com. 18. & Themistiũ 2. physi. tex. 81. & 2. de Anim. tex. 23. Deniq. ideo Hippocrates, quẽ imitatur Galenus lib. 1. de usu par. naturalia agentia, docta, & indocta uocat indocta in se, docta in directione primæ causę.

VI. Atque itá fit, ut in his actionibus, ut sunt à naturalibus agentibus, nõ sit propria causalitas finalis, sed solum habitudo ad certum terminum, vt uerò sunt à Deo, ita sit in illis causalitas finalis, sicut in alijs externis, & trãseũtibus actionibus Dei. Adæquatũ enim principium harum actionum non est solum proximum agens naturale, nisi forte secũdum quid scilicet in tali ordine, tamen absolutè præcipuum est prima causa: ideoq. in adæquato principio taliũ actionũ includitur intellectualis causa intendens finem earum.

VII. Curres naturales diuersis dispositionibus affecta. Vnde vlterius rectè concludit Aristoteles primã radicem ob quam res naturales habent has dispositiones, uel hæc organa, aut has partes, & similia, nõ esse sumendam ex sola materia, sed ex fine. Nam si materia sumatur secũdum se, indifferẽs est, nullam habet necessitatem harũ dispositionum, seu proprietatum: si uerò supponatur ut iam effecta his uel illis dispositionibus iam illę introductæ sunt propter aliquem finem, seu formam, & ipsa forma indiget illis propter suam conseruationem, uel propter aliquam operationem: ipsa uerò operatio rursus est, uel propter cõseruationem speciei aut ipsiusmet indiuidui, aut saltem propter communicationem suæ perfectionis: in his enim naturalibus agen-

gentibus non sunt operationes, quæ ipsæmet sint fines: hoc enim proprium est intellectualium rerũ. Atque ita omnis connexio, & necessitas connaturalis, quæ per se est in his rebus naturalibus, sumitur ex ordine ad finem. Neque obstat, quod naturales proprietates necessario conueniant propter intrinsecam dimanationem à forma, quia vna habitudo non repugnat alteri, sed habent inter se subordinationẽ, nã illa necessaria dimanatio reducitur ad efficientem causam, quæ subordinata est finali: ideo enim natura dedit tali formæ vim, vt ab ea dimanarent tales proprietates, quia illæ sunt accõmodatæ ad finẽ propter quem est res, quæ per talẽ formã cõstituitur. Sic igitur tã in cõstitutione, & formatione naturalium rerũ, quã in earũ actione reperitur concursus finalis causæ; intentio aũt propria talis finis nõ est in ipsis naturalibus agentib. sed in prima causa.

VIII. Quæ necessitas asserendi cõnexionem rerum naturalium, & directionẽ in finẽ.

Sed uideri põt alicui sine causa cõfictus hic modus agendi propter finem, esseque præter Aristot. intentionẽ. Nã inprimis Arist. in 12. Metaph. uidetur sentire Deum hæc inferiora non agnoscere, nedũ curare illa; & in lib. de Mundo ad Alex. significat, non rectè sentire de Deo, qui putant *Deum in curãdis his inferioribus actionibus occupari.* Deinde si per impossibile Deus nõ concurreret ad actiones agentium naturalium, sed eas independenter suos motus agere sineret, nihilominus lapis descenderet deorsum, ignis generaret sibi simile, & sic de cæteris: nõ est ergo hæc finalis causalitas, sed mera naturalis necessitas. Et confirmatur, nam si agentia naturalia agerent ex intentione diuina, nunquam errarent in suis actionibus, nec deficerent jã consequendis terminis earũ: consequens est contra experiẽtiã, cum sæpe generentur mõstra, quæ peccata naturæ appellantur. Sequela patet, quia diuina intentio, nec frustrari potest, nec errare.

IX. Respondetur de Aristotelis mente iam satis ex dictis constat, latiusque infra ostendemus ex eius sententia, habere Deũ scientiã, & prouidentiã harũ rerũ singularium, & inferiorum: quod non obscurè indicat infra lib. 12. in fine, dum totum uniuersũ subiicit Deo tãquam supremo principi, & duci. Ad primam uerò rationem respondetur primo, ex illa hypothesi impossibili sequi, naturam ordinatissimè operari tendendo in finem, sine ulla directione, vel intentione finis, quod per se est satis absurdum. Etenim eodem modo posset quis argumentari, quod licet hic modus non esset ab alio conditus, si ex se ita esset sicut nunc est, habere conuenientissimum ordinem sine causalitate finis. Hoc tamen non obstat, quo minus de facto, sicut non põt esse, nisi causatus ita non põt esse, nisi causatus à fine. Ita ergo dicimus, motus, & actiones rerũ naturaliũ sicut nõ possunt esse sine concursu alicuius intellectualis agentis, ita non posse esse sine causalitate finis. Addo deinde, quod si per impossibile Deus per se, & immediatè nõ concurreret ad omnes actiones agentiũ naturalium, nihilominus mediatè dici deberẽt ordinatæ in finẽ ab authore naturæ, qui, & naturalibus agẽtib. dedit tales uirtutes pp tales actiones, & ipsas actiones esse uoluit propter certos fines, & generatim pp bonum, & conseruationem uniuersi.

X. Multi in natura esse motus quorum nulla reddi põt sufficiẽs cã præter finẽ intentũ a prima cã.

Vnde tandem addo, plures esse motus, uel actiones in his rebus naturalibus, quarũ non potest sufficiens rõ reddi ex priuatis proprietatibus, uel inclinationibus singularum rerum: aqua enim sursum ascendit ad replendum uacuum, cuius ratio ex peculiari aquæ natura, ac proprio impetu reddi non põt, sed ex fine, qui in perfectione totius uniuersi sit positus, quem oportet ab alio superiori agente intendi. Simile est de aqua maris, quæ ita in littore continet impetum, & tumentes fluctus suos, ut terram nunquam cooperiat: utique propter mistorũ, & uiuentium salutem, quem finem intendit supremus naturæ Gubernator. Ex his ergo intelligimus, quando hæ res naturales mouentur, uel operantur iuxta proprias, & peculiares inclinationes suas, cũ per illas etiam deseruiant commodis, & conseruationi totius uniuersi, & suarum specierum, uel etiã indiuiduorum, & præcipuè hominis, in eis etiam operari ex directione in finem, per subordinationẽ ad superius agens.

Ad confirmationem respondetur simpliciter negando sequelã: quin potius Arist. 2. phys. tex. 82. inde confirmat hæc agenti naturalia agere propter finẽ, quia sicut ars intẽdens finẽ, interdum illum nõ assequitur, ita in actionibus naturæ, eo quod certũ finem intendant, inde sequi monstra, seu peccata naturę, quia nõ semper possunt finem suum assequi propter impedimentum occurrens. Alioqui, si natura non tenderet in certum finem, nulla essent monstra in natura, quia non magis aberraret ab scopo, efficiendo mõstrũ, quã efficiendo quodlibet aliud: nam monstrum propriè est uitium naturæ a fine suo deficientis. Quod uerò obiiciebatur de intentione authoris naturæ, nil obstat, quia illa intentio non semper est absoluta, & efficax, seu (ut Theologorum more loquamur) per uoluntatem beneplaciti, uel consequentem, sed per uoluntatem generalẽ, uel antecedentem: quæ est quasi conditionata intẽtio, quæ in hoc consistit, quod Deus vult effectum perfectum sequi, quantum iuxta ordinem naturalium causarum, sequi potuerit, cum quibus quãtum in ipso est, vult cõcurrere. Simul autem, uel permittit, uel ẽt interdum vult, & intendit mõstra, uel peccata naturæ, uel propter uniuersi pulchritudinẽ, & uarietatem, uel ut causas naturales suos motus, & cursus agere sinat. Et ideò neq. cum causa impedita ab alia extraordinario modo vult cõcurrere, neque ẽt impedientem causam peculiari cũra, aut prouidentia remouere, regulariter loquendo, quamuis ob commune bonum interdum id efficiat, de quo latius Theologi partim in 1. dist. 45. partim in 2. d. 37. & D. Tho. 1. p. q. 22. & q. 105. & legi potest August. 16. de Ciuitate capite 8. & lib. 83. quæstionum quæst. 24.

XI. Lege Ar. l. 2. phys. c. 8. & 2. de an. cap. 4 & 1. Pol. c. 5.

Quomodo bruta animalia propter finem operentur.

XII. SVperest, vt de brutis animãtib. pauca dicamus, in eis enim maior, quædam apparet participatio causalitatis finalis. Primo quidem, quia à bono sibi cõueniente, & cognito, Metaphoricè alliciuntur, atque ita in illud tendunt per actum a se elicitum, & ab illa motione Metaphorica causarum; illa ergo motio aliqua realis causalitas est, & non, nisi finalis. Deinde, ut consequantur illud obiectum conueniens, quod appetiuere, certa media etiam à se cognita appetunt tanta industria, & prudentia, ut uideantur plane, & cognoscere utilitatem eorũ ad finem, & propter illam ea appetere. De qua sagacitate, & industria animalium, & multa scribunt philosophi, & quotidiana experiẽtia nobis satis cõstat. Quæ adeò mouerunt nonnullos philosophos, ut existimarent bruta uti ratione, licet imbecilliori, & imperfectiori, quàm homines Quæ sentẽtia referri solet ex Porphyrio lib. 3. de Abstinentia. Est tamen non solum à doctrina nostræ fidei aliena, uerum etiam ab omni ratione, & communi hominum sensu: nam potentia rationalis, ut Aristoteles dixit 9. Metaphysicorum valens est ad opposita, nam medio discursu in rebus agendis nunc hoc medio, postea alio utitur: belluæ autem non ita operantur, sed semper eodem modo: quod sufficiens signum eo est non ratione, sed impetu naturę duci. Adde, quod si animæ brutorum rationales essent, etiam essent immortales.

Lege plin. li. 8. suæ hist. Plut. in pro prio lib. de industria animar.

XIII. *Bruta nihil uere cognoscere, aut uitaliter appetere, absurdum.*

Alij verò, vt hoc vitarent incommodum, in aliũ extremum errorẽ inciderunt, negantes bruta quicquam uerè cognoscere, aut appetere appetitu elicito, sed solum naturali põdere ferri, vt lapidem, aut extrinsecus mota, & attracta, sicut ferrum trahitur à magnete. Verum hoc æque absurdum est, & contra euidentem experientiam, imo, & contra diuinã Scripturam. Veruntamen contra hos duos errores in scientia de anima agendum est latius.

XIV. *Bruta rationem finis formaliter non norũt.*

Quod ergo ad præsens attinet, dicendum est bruta non cognoscere formaliter rationem finis, aut medij, quia non possunt vnum cum alio conferre: vnde nec in ipso fine cognoscunt propriam rationẽ cõuenientiæ propter, quam est per se amabilis, imo nec discernunt inter obiectum quatenus est conueniens per se, vel propter aliud, quia hoc totum magnam discretionem rationis requirit. Aliquo tamẽ modo cognoscunt; & apprehẽdunt rem aliquam, aut motionem, vt sibi conuenientem; & naturali instinctu iudicant sibi esse appetendum, prosequendum, vel fugiendum tale obiectum. Qui naturalis instinctus nihil aliud est, quam quidam actus phantasiæ, seu æstimatiuæ, necessitate naturali ab illa ꝓfluens posito phantasmate talis rei: quo actu practicè, (vt humano modo loquar) iudicat brutum hoc esse sibi vitandum, vel prosequendum, aut appetendum, quamuis non valeat rationem conuenientię, vel disconuenientiæ discernere. Hoc autem naturali iudicio posito, appetitus etiam naturaliter illud sequitur.

XV. Ex quo fit primò, vt causalitas finis aliquo modo participetur à brutis, ut argumentum factum conuincit, quia illa appetitio elicita sine dubio causatur ex Metaphorica motione obiectiua boni conuenientis, quæ non potest ad aliud genus causalitatis reuocari. Nihilominus tamen addendum est, illam causalitatem adeo esse imperfectam in eo genere, vt sit quasi materialis motio finis potius quã formalis, ut significauit D. Thomas 1. 2. quæst. 1. art. 1. & q. 6. artic. 2. Et ratio est, quia nõ cognoscũt formalem rationem conuenientiæ, vel utilitatis. ergo non ita mouentur, ut possint ordinare vnum in aliud, nec etiam aliquid formaliter appetere, vt propter se amabile: ergo non tendunt formaliter in finem, vt finem, nec in medium, vt medium, neq. in finem propter se, & in medium propter finem, sed quantum est ex suo modo operandi, æque tendunt in utrumque, & ideo meritò dicuntur materialiter potius, quam formaliter propter finem operari. Quapropter quantum ad formalem relationem in finem ita existimandum est de actionibus brutorũ, sicut aliorum agentium naturalium. Idemque iudicium est de appetitu sensitiuo hominis, si per se solum consideretur, & non, vt subest motiori uoluntatis vel rationis, de quo alias.

DISPUTATIO XXIV.

De ultima finali causa, seu ultimo fine.

QVanquam disputatio de vltimo fine propria sit Philosophorum moralium, tamen non potest Metaphysica, quæ suprema sapientia naturalis est, illam omnino prætermittere: quia sicut in alijs generibus causarum primas causas cõtemplatur, quod hactenus præstitimus, ita, & in hoc. Vnde, & Arist. 2. Metaph. c. 2. hanc rem attigit, dũ probauit non dari processum in infinitum in finibus, & 12. Metaph. primo motori attribuere uidetur rõnẽ finis vltimi. Itaque moralis philosophus de fine vltim. disputat in ordine ad mores hominum, & ad media quibus comparandus est: Metaphysici uerò est agere de ultimo fine, quatenus primam rationẽ causandi in hoc genere obtinet, & quatenus, ab eo pendet omnis causalitas aliorum finium: & consequenter quatenus ab eo pendent omnia entia, quę per causalitatem esse participant: ac denique quatenus esse finem vltimum, attributum est primi entis. Duo igitur breuiter de hoc fine ultimo explicabimus. Primum, an sit, simulque, an unus sit, & qs sit. Deinde quem influxum habeat in hac ratione causandi.

SECTIO I.

An possit sufficienter probari ratione naturali, dari aliquem vltimum finem, & non dari processum in infinitum in causis finalibus.

I. DVobus modis, ut in superioribus diximus, potest intelligi aliquem finem esse ultimũ, scilicet, vel secundum quid tantum, seu in aliqua serie mediorum, seu respectu alicuius intentionis, & electionum, quæ ab ea procedunt: uel simpliciter, & respectu rerum omnium, quæ in finem ordinari possunt: hic præcipuè agimus de fine ultimo hoc posteriori modo; quia in eo sita est præcipua huius rei difficultas: tamẽ, ut à clarioribus procedamus, præmittemus aliqua de priori modo finis ultimi.

Resolutio de fine vltimo tantum secundum quid.

II. DIco ergo primo: In omni serie, seu intentione, & actione propter finem necessario dandus est aliquis finis ultimus, uel negatiuè, id est, qui ad alium finem in illa serie, seu ex ui illius intentionis non ordinetur, uel etiam positiuè secundum quid, seu in illa serie, quia nimirum omnia, quæ ad illam pertinent, ad talem finem referuntur, & ibi sistunt. Atq. in hoc sensu impossibile est dari processum in infinitum in his finibus. Hanc conclusionem præcipuè intendit Arist. lib. 2. Metaph. & ex ultima parte necessario inferuntur reliquæ. Nam si procedendo ab electione primi medij uersus finem non proceditur in infinitum, sistendum necessario est in aliquo, ultra quem non tendat intentio; ille ergo erit finis ultimus in illa serie: & negatiuè, quia talis finis ad alium non ordinatur, alias in eo non sisteretur: & positiuè, quia in illum referũtur omnia, quæ ad illam seriem pertinent, cum omnia propter illũ appetantur: nam si quid non propter illum appeteretur, non pertineret ad illam seriem, sed quasi per accidens adiungeretur. Vt v.g. respectu medici, & in serie curationis sanitas hominis est finis vltimus negatiue, quia illa est per se intenta, & ultra illam non progreditur intentio medici, ideoq. illa consecuta cessat actio: est etiam finis ultimus positiue, quia ad illam referuntur omnia, quæ sunt illius artis, ut instrumenta ad medicamenta conficienda, medicamenta ad temperandum, uel euacuandum humorem, & hoc tandẽ ad ipsam sanitatem. Quod si aliquis fortasse medicamentum etiam sumat, uel propter delectationem, uel propter nutrimentum, iam ille finis non pertinet ad seriem curationis, sed ad aliam intentionem per accidens cum alia coniunctam.

III. Superest, ut ultimam partem cõclusionis probemus, quam late demonstrat Aristot. citato loco: facile autem in hunc modum formari potest demonstratio. Nam inprimis descendendo ab intentione finis ad electionem, uel executionem mediorũ, necesse est, ut tandem sistat electio in aliquo medio, quod sit primum in executione, & ultimum in ordine intentionis, quia alias nunquam posset actio inchoari, & ita frustranea esset omnis electio, quia

sem-

semper procederetur ab vna electione in aliam, & nunquã perueniretur ad vsum, & ita tolleretur omnis actio. Vnde quantum est euidés experientia, inchoatã nobis inquisitiones finium per media, tã est euidens in progressu finis ad media sisti in vltimo; seu primo medio. Rursus, quod ab hoc primo medio versus finem tendendo, non possit in infinitum procedi, probatur primò, quia impossibile est omnia, quæ in illa serie appetũtur propter aliud appeti: ergo sistendum est in aliquo, quod appetatur propter se: ille ergo erit finis vltimus in illa serie. Nam in illa particula [propter se,] includitur negatio propter aliud, quæ negatio etiam in antecedenti supponitur, dum assumimus, non posse omnia obiecta, seu omnes fines contentos in vna serie, propter aliud appeti, vel in aliud ordinari.

IV. Hoc autem antecedens probatur, nam sumo totam finium & mediorum collectionem (siue enim hæc finita sit, siue infinita, potest tota simul cócipi) de illa ergo interrogo, an propter se appetatur, vel propter aliud: non potest dici hoc posterius, alias extra totam collectionem esset aliquid, quod inuoluit contradictionem: ergo dandum est primum: ergo necessariò intra illam collectionem sistẽdum est in aliquo, quod propter se appetatur. Nã cum incipiendo a primo medio, illud eligatur propter secũdum, & secũdum propter tertium, & sic deinceps, nisi sistatur in aliquo fine propter se intento, non poterit tota collectio propter se appeti: quia neque ratione omnium, vel singulorum, quæ in illa sunt, cum multa, ac fere oĩa propter aliquid appetantur, nec rõne alicuius, nisi aliquid admittatur propter se intentũ: necessariò igitur hoc admittendum est.

V. Obiectio & satisfit. Dicetur fortasse, illam collectionem, nec propter se appeti, nec propter aliud, quia non tota per modum vnius intenditur, sed per partes (vt ita dicam) idest, amando singula ex contentis illa collectione: atque ita dicetur, solum appeti amando vnum propter aliud. Vnde etiam concedetur, quod licet collectio eorum, quæ amantur vnum propter aliud, sẽper sit finita, quia procedendo ab vno in aliud, nõ potest in infinitum pertransiri: nihilominus fines appetibiles in illa serie non sunt finiti, sed in infinitum procedunt, & ita non sistit in aliquo vltimo, & propter se appetibili.

VI. Sed contra hoc euidenter procedunt rõnes Aristotelis. Prima, quia hoc modo nunquam posset inchoari intentio, nam hæc inchoanda est ab aliquo, quod sit primum in intentione: hoc autem nullum esse põt, si illo modo in infinitum proceditur. Nam vel illud, quod est primum in intentione, amatur propter se, & sic cessat processus, vel amatur propter aliud, & sic non potest esse illud primum in intentione, sed aliud propter quod amatur: ergo si semper proceditur ab vno amato propter aliud, in illud aliud propter quod amatur, nunquam dari potest primum in intentione: ergo nec dabitur prima intentio: ergo nunquam poterit intentio inchoari, quia non inchoatur, nisi ab aliqua prima.

VII. Secunda ratio (& ferè in eãdẽ redit) quia sic tollitur causalitas finalis. Patet sequela, nã finis intermedius non causat, nisi in virtute prioris, & dependenter ab illo, vt præcedenti etiam disputatione declaratum, & probatum est: ergo si in infinitum proceditur ab vno in alium priorem, & nunquam peruenitur ad finem primum in intentione, non poterunt omnes intermedij quicquã causare, cum omnes pendeant ab illo primo, & ille nũquam causet, vel non sit: necessariò ergo veniendum est ad aliquem, qui sit primus in causando in hoc ordine, quem nunc vltimum vocamus in executione, quia in progressu mediorum ibi sistit inquisitio. Et declaratur hæc rõ, ne quis putet in ea peti principium supponendo dari primum finem, non enim supponitur, sed probatur esse necessariũ, si futura est causalitas finalis. Declaratur autem ferè argumento in principio facto, nam sumo totã seriem finium collectiue, vel illa est depẽdens in causando finaliter ab alio fine, & hoc est impossibile, alias iam non sumeretur tota collectio: & præterea, quia iã tota illa nõ posset causare, nisi innixa alteri, à quo pendere dicitur: de quo eadem redit quæstio, nam si ille finis dicatur esse indepẽdens, ille est vltimus, quem inquirimus: dependens aũt poni non potest, aliàs cõprehensus esset in priori collectione. Si autem tota collectio est independens in causando finaliter, necesse est intra illam esse aliquem finem independentẽ ab alio priori in causãdo finaliter: impossibile est. n. omnia contenta in collectione esse dependentia, & totam collectionem esse independentem: & eadem ratione impossibile est inchoari causalitatem, nisi in collectione causarum subordinatarum aliqua sit independens. Quẽ discursum latius prosequemur infra in causis efficientibus, demonstrãdo Deũ esse.

Tertia ratio Aristotelis & optima, est, quia dum dicitur omne medium appeti propter aliud, & nũquam perueniri ad aliquid propter se amabile, destruitur ratio boni, quod per se cõstat esse absurdissimum. Sequela patet, quia bonum vtile ad aliud, solum est bonum secundum quid, & solum fit appetibile ratione alterius, ad quod est vtile; ablato autẽ eo, quod est tale simpliciter, necesse est tolli illud, q̃ solum est tale secundum quid, præsertim cũ solum sit tale per habitudinẽ ad alia. Ablato ergo fine propter se appetibili, aufertur bonũ simpliciter, q̃d est per se bonum, & cõsequenter ẽt aufertur bonum secundũ quid, quia iam non habet vnde sit bonũ, neque vnde reddatur appetibile. Vnde aperta est repugnãtia, dicere vnũ esse appetibile propter aliud, & hoc deinceps pp aliud, nullo existente appetibili propter se. Alias rõnes habet Arist. tũ citato loco, tũ 1. Ethi. c. 2. sed hæ sufficiunt, nã res ẽt est satis clara. VIII.

Resolutio de vltimo fine simpliciter.

IX. Dico secundò: Etiam datur aliquis finis vltimus simpliciter respectu omnium rerum, & particularium finium, & coordinationum eorũ, qui est ipsemet Deus. Hæc assertio in doctrina fidei est certa, quam tradit D. Tho. 1. p. q. 44. a. 4. & 103. ar. 2. & cum eo cæteri Theologi ex illo Prouer. 16. & [Omnia propter semetipsum operatus est Dominus] & Apoc. 21. & 22. [Ego sum α, & ω.] Idemque tradiderunt Sancti Patres: præsertim Dionys. c. 10. de diuin. nom. & D. Aug. lib. 1. de doctr. Christ. c. 23. & lib. 19. de Ciuit. à princ. & ex Philosophis id attigit Arist. 12. Metaph. c. 10. & lib. de mundo ad Alexã. & Plato in Timæo, & lib. 4. de legib. & Trismegistus in Pimandro.

X. Difficultas autem est, an possit euidenti ratione demonstrari, hunc finem vltimum esse vnum respectu rerum omnium. Nam ex his demõstrationibus, quibus probatur non dari processum in infinitum in finibus, non potest satis concludi, dari hoc modo aliquem finem vltimum vniuersalem, seu communẽ, in quem omnia referantur, & ipse non in aliud, nam vnaquæque res potest in suum finem proprium vltimatè tendere, & ita in nulla serie dabitur processus in infinitum in finibus, etiam si nullus detur finis vltimus communis omnibus.

XI. Respõdetur, aliud esse quærere, an detur aliquis finis vltimus communis, in quem omnia ordinentur, aliud vero, an res omnes, & singulæ illum finẽ intendant ac quærant. De hoc posteriori puncto dicemus in sect. sequenti, nunc solum de priori sensu agimus. Et in eo dicimus, esse euidens ratione naturali dari vnum finem vltimum rerũ omnium: idq; colligi ex illo principio, quod nõ datur progressus

in in-

in infinitum in finibus adiūctis alijs duobus supra etiam demonstratis, nimirum, dari vnū principium primum effectiuum rerum omnium, & illud operari pp finem. Ex quibus ita concluditur ratio. Primum principium efficiens rerum omnium propter aliquem finem illas produxit, conseruat, ac regit, & in eius intentione non datur processus in infinitum: ergo propter aliquem finem vltimum hęc omnia operatur: ille ergo finis vltimus, quem primum agens intendit, est vnus, & consequenter est finis vltimus simpliciter rerum omnium. Probatur hæc vltima consequentia, cętera. n. clara sunt. Quia nō potest Deus plures vltimos fines, & suæ intētioni adæquatos in suis operibus intēdere, nam etiam homo non potest hoc modo plures fines vltimos intendere, vt 1.2.q.1.a.5. demonstratur: multò ergo minus Deus. Quia intendere plures fines non ad perfectionem, sed ad imperfectionem potius pertinet.

XII. Dices, esse longe diuersam rationem de homine, & de Deo, nam homo intēdit finem vltimum, vt finem suum, in quo suam beatitudinem, & sufficientiam bonorum omnium collocat: & ideo fieri non potest, vt homo simul intendat duos vltimos fines completos, nā si neutrum sine altero sibi sufficere existimat, neuter est finis vltimus completus: si autem vnum ex illis amat vt sufficientem, alter nō potest habere rationem finis vltimi. At vero Deus dū operatur propter vltimum finē, non operatur propter vltimum finem suum, sed earum rerum, quas creat, nam in superioribus est ostensum, esse differētiam inter volūtatem creatam, & diuinam, quod in voluntate creata actus ipse voluntatis ordinatur, vt ad finem ad obiectum quod amat: in voluntate autem diuina minime: sed vna res volita ordinatur in aliam vt in finem. Sic igitur nō repugnabit Deum intendere plures vltimos fines earum rerum, quas extra se vult, & operatur, quia respectu diuersarum rerum nihil repugnat dari diuersa bona, in quibus earum vltima perfectio, & quasi felicitas consistat. Sicut possunt plures homines, plures fines vltimos intendere, licet vnus non possit. Nam ita se habet Deus intendendo pluribus rebus fines earū. Vnde confirmatur, nam res, quarum Deus fines intēdit, sunt diuersarum rationum, & naturarum: ergo habere etiam possunt varios fines vltimos sibi proportionatos: ergo & Deus potest illos fines, vt plures sunt, varijs rebus intendere.

XIII. Dicet aliquis, Deum non intendere rerum varietatem, & distinctionem, nisi in ordine ad aliquid vnum, v.g. complementum vniuersi, vel aliquid simile: & ideo necessarium esse, vt in procreatione rerum quātumuis distinctarum vnum finē vltimum intendat. Sed hoc non satisfacit. Primò, quia nō est adeo euidens Deum intēdere res omnes creatas ad vnius compositionem, vel complementum, nam licet in corporalibus ita appareat, de spiritualib. non ita potest ratione probari, maxime, si spiritualia cū corporalibus comparentur. Et præcipue, si Deus plures mūdos produxisset, prout potuit. Secundò, illud non satis est, vt omnia dicantur habere vnum finem vltimum simpliciter, tum quia ipsa vnitas, & constitutio vniuersi est quid valde imperfectum, vt ad illud dicantur omnia, sicut ad finem vltimum ordinari, tunc etiam, quia ipse ordo rerum vniuersi ordinatur ad singularum rerum, vel specierum conseruationem, & omnia corporalia ordinantur aliquo modo ad hominem, vt etiam Aristoteles agnouit 1. Polit. cap. 5.

XIV. Quapropter non potest aliter tota hæc demōstratio concludi, nisi demonstrando vltimam partē conclusionis, nimirum hunc vltimum finem, quem primum efficiens intendit in suis actionibus, non posse esse aliquid aliud a se ipso, nam hinc euidēter sequitur res omnes procreatas, quantūuis inter se di-

A uersas, sicut vniuntur in vno primo principio, ita etiā vniri in vltimo fine, etiamsi fingamus aliquas earū ita esse constitutas, vt inter se vna ad alterā, nec plures ad vnam aliquam extra Deum ordinentur. Prima autem propositio assumpta probatur, quia id, quod est vnicuique agenti finis potissimus suarum actionum, est illi optimum, & maximum bonum, presertim si ordinata sit, & recta intentio, vt docuit Arist. 1. Eth. c. 7. sed primo agēti nihil est optimum, & maximum bonum, nisi eius intrinsecā bonitas: ergo respectu illius nihil potest esse vltimus finis actionum, & effectuum eius, nisi ipsemet ratione suę bonitatis, vltimus. n. finis est potissimus in omni intentione, & actione. Præterea, quia rō causæ finalis

B perfecta est, & de se pertinet ad perfectionem simpliciter: ergo conuenit Deo in summo gradu perfectionis, tum quia omnis perfectio simpliciter, est in Deo in summo gradu, tum etiam, quia cum bonitas sit ratio causandi finaliter, & Deus sit summum bonum, necesse est, vt rationem, & perfectionē finalis causæ in summo habeat. Sicut autem summa perfectio in ordine efficientium est, quod sit primum, & vniuersalissimum, ita in ordine finium quod sit vltimus, & vniuersalissimū: ergo talis perfectio necessariò tribuenda est Deo. Præterea oē agens in quantum agens, operatur aliquo modo pp ipsum, atque ita est finis suarum actionū: ergo & primum agens oīa operatur propter se: ergo est finis omnium cum omnia sint ex actione & effectione eius: non est aūt

C finis nō vltimus, nam is semper est in suo ordine imperfectus: ergo est finis vltimus. Tandem huc tendit illud axioma, quod ordo finium est iuxta ordinem agentium, nam agens quo perfectius, vel vniuersalius, eò intēdit perfectionem vel vniuersaliorē finem: Deus aūt est perfectissimum, & vniuersalissimū agens: ergo intendit perfectissimū, & vniuersalissimū finē. Legatur D. Th. 3. cont. Gent. c. 17. & 18. XV.

Ad obiectionem ergo superius factam respondetur, quamuis Deus non agat propter se, vt propter finem suum, sed suorum effectuum, vel actionum, nihilominus non posse habere, nisi vnum finem vltimum omnium earum, non quia illum finē quęrat, vt fatetur, & in eo habeat sufficientiam bonorum omnium, sed potius, quia supponitur habens in se

D sufficientiam bonorum omnium, & summam bonitatem, ac perfectionem, a qua sola primò moueri, seu inuitari potuit, vt alijs benefaceret propter seipsum. Vnde licet uerū sit, ex ipsis rebus, quas creat, quasdā ordinare ad alias, ut ad fines, uel potius omnes, ita inter se connectere, ut aliæ alijs uicissim deseruiant, atque hoc modo sub ipso Deo assignari possint alij fines cōmunes, uel uniuersales, ad quos singulæ creaturæ, præter priuatos fines, ordinantur ab ipsomet creatore, & præsertim ad ordinem, uel pulchritudinem uniuersi, tamen simpliciter nullus extra Deum potest dici finis ultimus, in quem diuina intentio, seu actio tendit. Adeo ut dixerit D. Tho. q. 3 de potentia, a. 15. ad 14. ipsam etiam communica-

E tionem diuinæ bonitatis non esse finem ultimum, sed ipsammet diuinam bonitatem, quia communicatio bonitatis diuinæ, quid creatum est, unde ipsa etiam refertur in bonitatem increatam, ex cuius amore Deus se communicare uoluit, non quia ei sit commodum, aut utile, sed quia ipsum deceat, sitq; suæ bonitati consentaneum. Addit uero ibidem D. Thom. Deum non agere ex appetitu finis ultimi, sed ex amore sui, quia non agit ad consequendum finem ultimum, sed ad communicandam bonitatem eius. Quod quidem est uerum respectu ipsiusmet Dei, quia, ut sæpe diximus, non agit propter se, ut propter finem suum: tamen respectu creaturarum dici etiam potest, Deum operari ex appetitu finis, id est, appetens, ut creaturæ seipsum, ut finem consequantur.

XVI. Deus vltimus creaturarum finis obiectiuus nō formalis. Ex quo etiam intelligitur, cum in præcedenti disputatione distinxerimus duplicem finem, obiectiuum, & formalem, Deum non dici ultimū finem formalem, sed obiectiuum creaturarum, vel proprie, vel latè de obiecto loquendo iuxta ea, quæ dicemus sectione sequenti. Et ratio est, quia finis formalis non est vltimus simpliciter, cū in obiectiuum ordinetur, vt supra ostensum est. Item, quia licet Deus sit summum bonum, tamen creaturæ non assequuntur illud, nisi quatenus aliquo modo illud participant: unde assecutio illius boni summi, quæ finis formalis dicitur, semper est aliquid creatum. Vnde obiter soluitur quædam obiectio suprà facta, nimirum, quomodo tanta rerum, ac naturarum varietas possit ad eundem ultimum finem ordinari, ratio.n.est, quia ille non est finis, vt assecutio, sed vt bonum assecutum, res autem diuersæ habent diuersitatem in modo assequendi finem illum, quamuis, in eodem fine vltimo conueniant, sicut conueniunt in eodem primo principio, differunt tamen in modo, aut gradu emanationis ab ipso.

XVII. Actionum Dei finis cui ipse Deus. Tandem intelligitur ex dictis, quod licet respectu creaturarum Deus sit finis vltimus obiectiuus, cuius gratia, vel creatæ sunt, vel ipsæ operantur, tñ respectu actionis ipsius Dei est ultimus finis. Cui, nam illi creantur, uel aguntur omnia, uel potius sibimet creat, & efficit omnia. Omne.n. agens habet rationem finis cui respectu suæ actionis, siue per eā quærat commoditatem suam, ut communiter agūt agentia creata, uel tantum communicationē, & manifestationem suæ bonitatis, ut Deus.

SECTIO II.

Vtrum finis vltimus per se, ac proprie concurrat cum omnibus finibus proximis ad finaliter causandum, et cōsequenter, ad omnia agentia, in omnibus actionibus suis finem vltimum intendant.

I. Explicatur titulus q. Quæstio hæc intelligenda est, de ultimo fine simpliciter, seu uniuersali, nam de illo qui tantum est ultimus in aliqua serie, iā supra ostendimus ipsum esse, qui immediate influit finaliter in omnes effectus, uel actiones ad illam seriem per se pertinentes. Imò diximus huiusmodi finem esse totam rationem causandi, ita ut media, uel fines intermedij nullam propriā causalitatem finalem habeant, nisi quatenus substant, uel quasi informantur ab hoc fine. De fine verò ultimo simpliciter est specialis quæstio, an influat cum omnibus finibus particularibus ad causalitates eorum per se, & immediate, per modum causæ uniuersalis in eo genere, ad eum modum, quo prima causa efficiens in genere efficientis causæ concurrit per se, & immediate cum omnibus causis efficientibus particularibus.

Argumenta in partem affirmantem.

II. Et uidetur quidem omnino ita esse dicendum: primò, quia ratio causæ finalis tam perfectè, & uniuersè conuenit Deo in suo genere, sicut ratio efficientis in suo ergo, sicut ratio primi efficiētis ita cōuenit Deo, ut omnia ab ipso pēdeant per se, & immediate in causando efficienter, ita ratio primi, seu ultimi finis conuenit Deo cum hac perfectione, & uniuersalitate, ut ab ipso in causando pendeant per se, & immediate omnes particulares fines. Nec satis est, si quis dicat causalitates particularium finium pendere quidem immediate a Deo, non tamen in genere finis, sed in genere efficientis, sicut de materiali, & formali causa superius diximus: non (inquam) hoc est satis, quia causalitas materialis, & formalis includunt imperfectionem, propter quam à Deo in suo genere exerceri nō possint, & ideo cōcursus Dei ad illas causalitates est per efficientiā, at uerò causalitas finalis, ut sic, formaliter nullā imperfectionē inuoluit, & ideo tā immediate, ac per se potest Deo conuenire circa oēm actionem, & causalitatē, sicut causalitas effectiua: ergo æq; illi conuenit, nam quicquid perfectionis simpliciter in Deo intelligi potest, illi inest. Vnde confirmatur, nā sicut est ordo per se inter causam efficientem proximam, & primam, ita inter finem proximum, & ultimum, nam sicut proxima efficiens causa habet entitatem, & uim efficiendi participatam à prima, ac ꝓpterea dependentē ab illa, ita finis proximus habet bonitatē, per quam finaliter causat participatam à summa bonitate finis ultimi: ergo æque pendet ab illo quoad causalitatem in suo genere.

Argumenta pro negatiua parte.

III. In contrarium autem est, quia neq, in proprijs agentibus propter finem, ut sunt intellectualia neq; etiā in inferioribus uidetur interuenire ꝑ se, & immediate huiusmodi influxus ultimi finis in omni finali causalitate. Probatur prior pars, quia in agentibus per intellectum, finis non habet causalitatem, nisi cognitus sit ab eo, qui propter finem operatur, sed hæc agentia operantur propter finem particularem, quando nihil omnino cogitant de fine ultimo uniuersali, ergo tūc finis particularis causat finaliter sine actuali influxu perse, ac immediato ipsius finis ultimi in illo genere causæ. Et confirmatur, ac declaratur amplius, nam causalitas in genere finis, est per motionem Metaphoricā ergo ut Deus concurrat immediate per modum ultimi finis, & in genere causę finalis, necesse est, ut metaphoricè simul moueat, seu ut Metaphorica motio, quæ est à fine particulari, sit etiam immediate ab ipso, ut talis est, hoc autem esse non potest, nisi ipse sit cognitus, ut constat ex supra dictis de Metaphorica motione, ergo. Et sane ipsa experientia hoc satis suadere uidetur, nam quando homo mouetur à sanitate, ut illam inquirat, nullo modo mouetur immediate à bonitate diuina, de qua nil cogitat, sed de conuenientia sanitatis.

IV. Nec refert, si quis dicat, sanitatem non mouere, nisi quatenus habet bonitatem participatam à diuina bonitate, nā hoc perinde est, ac si dicatur, remotè prouenire illam motionem à bonitate per essentiam quatenus ab illa deriuata est aliqua bonitas in sanitatē, non tñ quod ipsamet bonitas per essentiam, immediate, ac per se etiam concurrat. Sicut ēt calor non calefacit, nisi per uirtutem agendi participatam à uirtute effectiua per essentiam, quæ est in Deo: ex ui tamen huius participationis, seu emanationis illius effectus à tali uirtute participata, non est immediate a Deo sed remotè, & ideo necesse est, quod per ipsam uirtutē increatā Deus immediate influat, ut habet propriū influxum primę causę efficiē tis: hunc aūt modum influxus non habet in genere finis, ut probare uidetur ratio facta.

V. Atq; hinc à fortiori ꝓbatur altera pars de inferioribus agentibus, nā bruta eo modo, quo per cognitionē metaphoricè mouentur, nullo modo dici possunt immediate moueri ab ipsa bonitate vltimi finis, quam multò minus possunt cognoscere. Inferiora aūt agentia naturalia solum dicuntur operari propter finem, quatenus in suos fines tendunt, aut diriguntur, illa aūt non tendunt immediate in bonitatē vltimi finis, sed solū in talem formā, aut terminum actionis suæ. Quod uero dici solet, hæc agētia intendere assimilari ultimo fini in cōmunicanda sua perfectione, metaphoricè potius quam proprie dictum uidetur, atq. ita nihil deseruit ad explicandam immediatam causalitatē vltimi finis circa

has

has actiones. Assumptum patet, tum quia hæc agētia per se nō intendunt similitudinē, vt relatā ad bonitatē Dei, sed solū intendunt fundamētum illius similitudinis, q̄d non est aliquid, præter bonum illud creatum q̄d est in eorum actionibus, tum ēt, quia in sua communicatione, regulariter loquendo, non intendunt se cōicare propter solam cōicationem (vt sic dicam) sed propter aliquod commodum, vel perfectionē suam. s. ut conseruēt suam speciem, uel, ut se perficiant: signum ergo est, in sua communicatione non intēdere propriè, ac formaliter assimilationem ad communicationem Dei.

Variæ sententiæ.

VI. IN hac re inuenio frequenter à Theologis dictū, Deum esse finem vltimum creaturarum omniū, ita vt omnes in actionibus suis illū assequi intendāt vnaquæq; iuxta captū suum. Ita docet latè D. Th. 3. cont. Gent. c. 18. & 19. 20. & 21. & 1. 2. q. 1. art. 6. & 7. & in ea doctrina reliqui cēs consentiunt. Nullus tñ, quod ego viderim, sat declarat propriā depēdentiā finium proximorū ab vltimo in causando intra proprium genus, neq; modum influxus, quem vltimus finis habet simul cum proximis, seu particularibus. Quin potius ita tandē declarant illā rōnem vltimi finis, vt totū remotū concursū ad motiones proximorum finium ei tribuere videantur. Nam de agente à proposito homine, v. g. dicunt, solum operari propter finem vltimum in omnibus actionib. suis, quia operatur propter bonum aliquod, q̄d nō habet vim mouendi finaliter, nisi quatenus est quædā participatio summi boni, de inferioribus verò agētibus dicūt, solum intendere vltimum finem, in quantum intendunt aliquam repræsentationem, seu participationem bonitatis eius, per quæ oīa non declaratur, nisi remota causalitas vltimi finis, vt inter obijciendum probatum uidetur. Fonseca uerò lib. 5. Metaph. c. 2. q. 12. cum sentiat Deum per se, & immediatè concurrere cum oibus causis ad earū causalitates, & cum vnaquaq; per proprium cōcursum ad suum genus pertinentem, hanc suam suiam specialiter solum ibi conatur probare de materiali, & formali, nam de finali supponit tam esse certum, & receptum dogma, sicut de efficiente, de qua iam ipse disputauerat. Omissis autem causa materiali, & formali, de quibus supra dictum est, & ad rem præsentē non spectat, de finali expressè ibi docet sec. 5. concurrere immediatè cū finibus proximis ad causalitates eorum, ex illa generali ratione, quod sunt causæ essentialiter subordinatæ in eodē genere, modum autem illius immediati concursus non declarat, sed affirmat solum.

Quæstionis resolutio.

VII. MIhi autem hæc res ita explicanda uidetur, ut finium causalitates per proportionē ad agentia declaremus, nam, ut sæpe dictum est causalitas finis optime intelligitur per respectū ad agens, vt agens est, seu ad actionem agentis. Est ergo considerandū, quod suprà tradidimus, oēs actiones secūdorum agentium esse ēt actiones Dei, nam ea potissimum rōne dicitur Deus ad oēs illas concurrere per se, & immediate, ut prima causa efficiens. Ex quo infertur, illas actiones esse propter finem, atq; adeo esse causatas ab aliquo fine, non solum, ut sunt ab agētibus proximis, sed etiā, ac multo magis, ut sunt à primo agente. Quia primum agens, sicut in omni actione sua operatur per intellectū, & uoluntatem, ita in omni sua actione operatur propter finē longe excellentiori modo quā quodlibet aliud agens: atq; ita omnis actio quatenus extra Deum est transiens, & à Deo immediate manat, causata est ab

A aliquo fine, ab ipso etiam Deo intento.

Dico iam primò: Deus, ut ultimus finis immediate, & per se influit in omnem actionē creaturæ quatenus ab ipso Deo est, atq; hoc saltem modo immediate, ac per se cōcurrit causando finaliter cū omni fine proximo. Probatur prima pars, nam oīs actio agētis creati est immediate à Deo propter finē operante: ergo est à Deo, ut ab ultimo fine: ergo Deus, ut ultimus finis causat in suo genere imediate illam actionem. Antecedens probatum est, prima verò consequentia probatur, quia Deus non agit propter finem, nisi agendo propter se, ut propter ultimum finem, quia, ut supra probatum est, nō potest per se primo moueri, seu inclinari ad agendū ab aliqua extrinseca bonitate, sed à propria. VIII. Deus, vt finis vltimus cōcurrit finaliter ad oēs creaturarū actiones ꝓpter finem.

B Dices; Nonne potest Deus moueri ab aliqua bonitate creata, ut aliā conferat uel efficiat? Sic. n. propter bonitatem meriti mouetur ad dandum præmiū & quia promisit, mouetur ad implendū promissum atq. hoc modo exercet Deus actum fidelitatis, vel iustitiæ, aut misericordiæ, & c propter uniuscu usq. honestatem, ergo etiā operatur Deus propter aliquē finem proximum creatum: ergo non est certa, & formalis prædicta illatio. IX.

Alioqui nō audent concedere antecedens illud, quia uidetur esse præter diuinam perfectionem aliquod uelle propter finem creatū. Tamen cū Deum agere propter finem, non sit agere propter finem suum, sed propter finem, ad quem ordinat eam rem quam efficit, non est inconueniens, ut proxime aliquid efficiat propter aliquem finem creatum, quia hoc nihil aliud est, quā unam creaturam ordinare in aliam, ut in finem proximum, quod est ordinatissimum, & absq; ulla imperfectione. Atq. hoc modo res singulas Deus ordinauit ad pulchritudinem uniuersi, & herbas, & animalia cōdidit propter hominem, &c. Et eadem rōne, quia creaturæ nō sunt bonæ formaliter bonitate diuina, sed propria, ut supra dictū est, ita uult Deus creaturas propter suammet bonitatem, ut tamen unicuiq; uelit bonitatem, uel perfectionem illi propriam, & hoc modo uult Deus homini gratiam, ut est perfectio ipsius hominis, unde proxime vult illam propter commodum, uel utilitatem ipsius hominis. Atq; hoc modo, licet cōparatione suæ bonitatis uelit Deus omnes creaturas, ut media ad sui manifestationem, & cōmunicationem, tamen comparando vnam creaturam ad aliam, vult unam, ut finem proximum alterius. X. (C) (D)

Nihilominus tñ necesse est, ut in omni actione, & operatione, propter finem Deus propter se, ut propter vltimum finem operetur. Tum quia semper operatur propter finem perfectissimo modo, & ideo simplicissime, & eminentissimo actu omnia reducit usque ad supremam causam, refertq; in seipsum tanquam in ultimum finem. Tum etiam, quia diuina bonitas ita est ipsi Deo uniuersalis ratio uolēdi omnem aliam bonitatem, uel finem creatum, ut sine relatione, uel habitudine ad illā nihil sit amabile Deo extra ipsum Deum. Nam si per bonitates creatas nō communicaret, repræsentaretur, uel ostenderetur diuina bonitas, nō esset cur ab ipso Deo amarentur. Tamen, quia id, quo creatura repræsentat, & participat diuinam bonitatem, est aliquid secundum se, & propter se amabile respectu appetitus creati, ideo nō repugnat, quòd simul uelit Deus unam creaturam, ut finem alterius, & tñ aliquid ordinatum ad se, ut ad finem ultimum. Hic ergo respectus non est separabilis à uolitione Dei, ut ad creaturam terminatur, & ideo optime infertur, si Deus aliquid propter finem operatur, etiam operari illud propter se, ut propter ultimum finem, actualiter, & perfectissime intentum. XI. (E)

Iam uerò facilius est ad probandum altera conclusio, nimirum, finem ultimū immediate, ac per se XII.

influere

influere cum quocunque fine proximo ad omnem actionem creaturæ, quia finis immediate influit suo modo in eam actionem, quæ ex formali, & directa intentione agentis propter illum fit, nam causalitas finalis, præsertim circa actiones transeuntes, solum consistit in hac dependentia, quam actio habet ab agente sic ordinante illam in finem, sed ostensũ est omnem actionem creaturæ, saltem quatenus est à primo agente, fieri necessariò cum hac actuali relatione, seu ordinatione in vltimum finem: ergo oĩs huiusmodi actio causatur immediate, ac per se ab vltimo fine in suo genere.

XIII. *An Deus cũ finib. in honestis cõcurrat ad finaliter causãdas actiones prauas.*

Dices nõ posse hoc in vniuersum verum esse, nã licet in actionibus merè naturalibus, & in liberis honestis videatur possibile, & sine incõuenienti, tñ in actionibus liberis, & peccaminosis videtur hoc, & indecens, & impossibile. Primum patet, quia indecẽs est Deum has actiones velle, ergo multò magis velle illas propter seipsum. Secundum patet, quia illæ actiones sunt intrinsece repugnãtes summæ Dei bonitati: quomodo ergo possunt in summũ bonum, vt in finem vltimum referri? Respondetur in primis, totum argumentum concedi posse, & debere de actionibus peccaminosis, vt peccaminosæ sunt nam in rigore de eis tantum, vt sic, procedit obiectio, nam, vt sic, repugnant diuinæ bonitati: & de illis, vt sic, fatemur, non esse à Deo, vt ab vltimo fine, neque id est incommodum, quia ẽt, vt sic, non sunt à Deo, vt à primo agente, quia, vt sic, non sunt actiones, sed defectus actionis. Vnde vlterius additur, has actiones quantumuis peccaminosas respectu causæ secundæ, vt actiones sunt, esse ẽt actiones ipsius Dei, & ut sic esse per se, & immediate ex fine vltimo, & propter finem ultimum, nam, vt sic, nullum defectum, uel malitiam includunt, ratione cuius repugnet summæ bonitati finis ultimi. Et quãuis Deus efficaciter, & absolute non velit illas, propter respectum, quem absolutè sumptæ habent ad causam secundam, cum quo, & ex quo habent concomitantem malitiã, tñ vult ad illas concurrere, & ita vult illas quatenus actiones suæ sunt, & hoc modo ordinat illas in se, ut in finem ultimum, quia in illis sub hac ratione spectatis relucet maxime bonitas *Dei*, quæ ad oĩa se diffundit, quatenus aliquid boni habent, & potens est ita influere in bonitatẽ, ut quamuis illi sit coniuncta malitia, illam non attingat, neque ipsi ulla ratione imputanda sit. In quo ẽt manifestat omnipotentiam, & sapientiam suam, imò, & quodammodo iustitiam, uel quia iure suo utitur offerendo concursum suum etiam illis, qui illo abusuri sunt, uel quia unicuique principio dat concursum ei naturaliter debitum, & unumquodque secundum suum modũ agere sinit. Sic igitur nulla est actio creaturæ causata à fine proximo, quæ non sit simul causata per se, & immediate a fine ultimo, saltẽ respectu primi agentis. Legatur D. Th. 3. cont. Gent. c. 17, præsertim ratione 6 nam ibi uirtute continet totam doctrinã huius assertionis.

XIV. *Non sẽper creaturę in suis actionibus intẽdunt ultimum finẽ formaliter.*

Dico secundò: Actio creaturæ, ut est ab ipsa creatura propter finem, non semper causatur immediate, ac per se à fine ultimo formaliter, & secundũ suã propriam bonitatem, sed ad suum uirtualiter, seu implicitè: atq. in hoc sensu potest cum debita proportione dici: finem ultimum ad has actiones, ut sic, non concurrere semper immediate immediatione suppositi, sed tantum virtutis. Hanc conclusionem satis, ut opinor, probant rationes supra positæ posteriori loco, cũ iis ẽt, quæ adduximus referendo communem doctrinam D. Thom. & aliorum. Et quidem de agentibus naturalibus, vel irrationalibus nulla põt esse dubitandi ratio, quia hæc nõ operantur pp finem, in quem ipsa dirigant actiones suas: ergo multò minus possunt operari propter finem ultimum. Deinde, qua ratione dicuntur meta-

A phoricè intendere finem, quatenus per naturalem inclinationem, uel appetitum in aliquid certum, ac determinatum tendunt, re uera non tendunt proprie, ac formaliter in Deum, sed in aliquid creatum sibi ipsis commodum, uel proportionatum, atque ita solum uirtualiter, & quasi interpretatiuè tendũt in Deum. Denique, si considerentur quatenus per extrinsecam denominationem dicuntur dirigi in finem a suo auctore, & cooperatore Deo, sic quidem dici possunt tendere in ipsum finem ultimum formaliter intentum, tamen illa directio, & ordinatio in finem iam est ab ipso primo agente, a quo solo finis ille intenditur.

De agentibus uerò a proposito si non oportet, ut XV.
B eorũ actiones nunquã sint per se, ac immediate ab ultimo fine, ẽt quatenus sunt propter finem ex directione, & intentione talium agentiũ. Sæpe n. ita esse possunt, nimirum, quando hæc agentia ipsum finem ultimũ in se considerant, & in eum referunt omnes actiones, & priuatas intentiones suas: quod facere possunt, quia per intellectum, & uoluntatem possunt obiectiuè attingere finẽ ultimũ in se ipso, quod non possunt inferiora agentia. Diximus autẽ non semper actiones horum agentiũ, quatenus ab ipsis sunt propter finem, causari finaliter per se, & immediatè ab ultimo fine immediatione suppositi, idest, per seipsum, & per bonitatem suam finaliter influentem in talem actionem, & hoc sensu satis probatur assertio illa ratione supra posita, quia fi-
C nis ultimus in seipso cogitatus non semper mouet hæc agentia, quando propter aliquem finem particularem operantur. Virtualiter autẽ dici potest ultimus finis mouere semper huiusmodi agentia, quia semper mouentur ab aliquo bono, uel sub ratione alicuius boni, quod in quantum est quædam participatio summi boni, censetur in uirtute illius mouere, & econuerso, qui tendit in illud bonum, uirtute censetur tendere in ultimũ finem, quia appetendo, (ut sic dicam) partem boni, uirtute censetur magis amare totius boni complementum, quem sensum declarauit D. Th. in 4. d. 49. q. 1. ar. 3. q. 4. & in eodẽ loquimur 1. p. q. 60. ar. 2. & 1. 2. q. 1. ar. 6. ubi in solutione ad tertium ait, quod uirtus primæ intentionis respectu ultimi finis mouet in quolibet appeti-
D tu cuiuscunq. rei, ẽtsi de ultimo fine actu nõ cogitetur. Lege Arist. 1. Ethic. c. 4. & 7. & 1. Rhetoric. c. 5. August. 10. confess. c. 20. & 21. & li. 11. de Trin. c. 6

Incidentis quæstionis breuis resolutio.

Hic uero insinuabat se statim quæstio, an in his agentib. necessarium semper sit, ut intentio ultimi finis propria, & elicita, & terminata ad ipsũ ultimum finem in se propositum sub ratione summi, aut completi, uel communis boni, debeat necessariò antecedere ad intentiones particularium finium. Nonnulli enim Theologi sentire uidentur, necessarium esse, ut talis intentio, quasi uniuersalis XVI.
E præcedat saltem aliquando, uel semel in uita, ut aliæ intentiones finium particularium in uirtute illius haberi possint. Sed hæc quæstio Theologorum est propria, & tractari solet in citatis locis D. Tho. Mihique uidetur certa sententia, quæ negat talem intentionem esse necessariam, quia nec ex parte intellectus est aliquid, quod necessitate ad cogitãdũ prius de illo obiecto, nec ex parte uoluntatis est necessaria illa intentio, ut uelle possit bona particularia sibi proposita, ut per se amabilia, cum in illis obiectis sit sufficiens ratio ad tendendum in illa propter eorũ bonitatem. Imo etiam, si illa uniuersalis intẽtio pcedat, tñ si postea neq. in memoria, neq. in aliquo affectu, aut habitu manet, nihil deseruire põt ad subsequẽtes actus. Vide Scotum in 1. d. 1. q. 4. & in 4. d. 49. q. 3. & ibi Palud. Maior. Capr. & alios.

Satis-

Satisfit rationibus dubitandi initio positis.

XVII. ARgumenta priori loco posita in principio, cōfirmant priorem conclusionem nostram: non tamen obstant posteriori, quia non est de ratione primæ causæ, vt influat in actionem causæ secundæ, nisi cum debita proportione: neque ēt oportet, vt causalitas causæ primæ, & secūdæ, formaliter, ac præcisè sumptæ dicant eandem habitudinem, quā in re, prout sunt in effectu non distinguantur. Sic igitur ad subordinationem finis proximi, & vltimi satis est, ut ille ab hoc pendeat in causando in suo genere, & quod hic non possit causare, nisi causante illo: non tamen necesse est ut respectu eiusdem agētis vterq. finis causet, sed solum respectu eiusdem effectus, vel actionis. Quin potius finis proximus causat respectu proximi agentis, & actionis, quę in illo, uel ab illo est. finis aūt ultimus non causat respectu ipsius primi agentis, sed respectu effectus, uel actionis, prout ab ipso manat. Argumenta autem posteriori loco in contrarium posita nihil obstant priori conclusioni, ut per se satis constat: confirmant autem posteriorem, ut declaratum est.

DISPVTATIO XXV.

De causa Exemplari.

QVamuis Aristoteles, multorum sententia, nihil omnino de causa exemplari dixerit: alijs autem ad summum eam nominasse uideatur simul cū formali: nobis tamen ad huius materiæ cōplementum necessaria uisa est peculiaris de illa disputatio, tū quod iucundā, & utilem materiam contineat: tum ēt, quod vel probabile sit proprium, & peculiarem modum causandi habere, uel necesse sit reductionem eius ad aliquod genus causæ declarare. Dicemus ergo prius quid sit exemplar, deinde eius influxum, seu causalitatē explicabimus. Quod uerò ad nomen attinet, suppono [exemplar] idē hoc loco significare, quod apud Theologus [idea:] qd nomen licet Græcum sit, a Latinis ēt usurpatur, primumque illius auctorē Platonem fuisse testes sunt Cicero lib. 1. Tuscul. q. Seneca epist. 66. & August. lib. 83. in qu. 46. ubi ait ideas posse Latinè dici formas, uel species: imò, & principales, seu originales formas appellat: agit enim præcipue de ideis diuinis, quib. per antonomasiam ideæ nomen applicatum est, ut ex eodem sumere licet li. 12. de Ciuit. c. 25. Nos aūt generalius hanc uocem sumimus, & indifferenter uocibus exemplaris, & ideæ utemur.

SECTIO I.

An sit, quid sit, & vbi sit exemplar.

I. QVod exemplar aliquid in rebus sit, communis est tum philosophorum, tum Theologorum cōsensus, ut patet ex Plato. in Timæo, & Socrate, qui (ut testis est Euseb. li. 11. de præpar. c. 11.) ante Platonē de ideis, disputauit, & ex Cicerone, ac Sene. locis citatis, Dionys. Iustino, & Nazianzeno locis infrà citandis. Et August. citatis locis, pręsertim dicta q. 46. ait antiquos: [tātam uim in ideis posuisse, ut nisi eis intellectis sapiens nemo esse posset.] Cui consonat, quod Clemens Alex. lib. 4. Stromat. sub finem ait: [Merito Plato quoque eum, qui ideas contemplatur, dixit uicturum esse Deū inter homines.] Addit item August. li. 1. Retract. c. 3. Mūdum intelligibilem, quem posuit Plato, esse rationē sempiternam, atque incommutabilem, quia fecit Deus sensibilem mundum. [Quam qui esse negat, sequitur, ut dicat, Deum irrationabiliter fecisse quę fecit.] Tam certum ergo existimat Augu. esse ideas, quæ idem sunt, quod rationes intelligibiles rerum faciendarum, ac est certum Deum non sine sciētia, & ratione creasse mundum. Et hoc ipsum est, quod dixit Boet. lib. de Consol. metr. 9.

Tu cuncta superno.
Ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipse.
Mundum mente gerens.

Hoc denique ipsum facile demonstrari potest ex humanis artificibus: concipiūt enim mente formā rei per artem efficiendæ, quæ exemplar appellatur. Et ita dixit Arist. 7. Metaph. c. 7. corporis sanitatem fieri a sanitate, quæ est in mente.

II. *Exemplaris duplex acceptio.* Oportet āt obseruare duplex solere distingui exēplar, aliud externū, ut est imago, uel scriptura oculis obiecta, q̄ imitanda proponitur, de quo intelligi pōt illud Exod. 25. [Inspice, & fac secundū exēplar quod tibi in mōte mōstratū est.] Aliud esse exēplar internū, qd animo, seu mente formatur. Quā diuisionē Sene. supra indicauit, dicēs: [Nihil aūt refert utrū foris habeat exēplar, ad qd referat oculos, an intus, quo ibi ipse concepit, & posuit.] Ego uerò existimo, licet forte quoad uocis usū exēplar externū ppriè, & ex prima impositione ita appellatū sit, tñ quoad munus causæ, quàm nūc explicamus, rationem, seu causalitatē exēplaris in interno per se, ac propriè reperiri; illud uerò externū solū per accidens, & remotè adhiberi, ut in seq. sect. latius declarabo, & iō de interno exēplari præcipue dicendum a nobis est.

Vbi sit exemplar.

III. EX his aūt facile intelligere licet, in cōi sequendo, ubi sit, & quid sit exēplar. Est. n. in mente, seu intellectu, ideo. n. internū exemplar appellatur. Plato ēt ob eandem cām exemplar mundi intelligibilem mūdū appellauit, ut Aug. suprà notauit. Ideo denīq. Clemēs Alex. supra. [Mentem dixit esse locū ideatū,] & li. 5. Stromat. non longè à principio dixit, Platonem in Phœdone ob hanc cām declarasse ueritatem esse ideā. [Idea aūt (ait) est Dei intelligētia, seu quod a mente diuina intelligitur.] Est itaq. idea, seu exemplar in mente. Solet aūt in cōi ita describi:

Exemplaris descrip. [Exemplar est forma, quā effectus imitatur ex intentionis agentis, qui determinat sibi finem.] Ita D. Tho. qu. 2. de uerit. ar. 1. & ferè Seneca supra. Quia uerò hæc descriptio communis est externo exemplari, addere possumus esse formā mente conceptam, aut aliquid simile. Per formam autem intelligenda est nō intrinseca forma informans, & constituens rem, sed forma concepta, & extrinseca effectui, ad cuius imitationem fit effectus ex propria intētione agentis. Quæ ultima particula additur, quia si causa accidat unā rem fieri similem, alteri, nō est exemplar, neq. etiā si ex sola naturali actione agens effectum, faciat similem sibi, ut iam explicabo.

IV. *Rerū oīum exemplaria in diuina mente.* Hinc ulterius colligere licet exēplaria rerū, ac formarū naturaliū tātū esse in intellectu diuino, quod Aug. intendit in locis suprà citatis. Nā inter causas per intellectū agentes solus Deus pōt esse propriè, & per se cā naturaliū effectuū, præsertim substātiarū, & naturaliū formarū, & ideo solus ipse pōt habere exemplaria hmōi rerū. Nā intellectuales, uel rōnales creaturæ, quāuis possint cōcipere intellectuales formas uere, ac propriè repræsentātes naturales effectus, quia tñ uirtutem non habent effectricē horū effectuū, ideo non possunt, aut illas formas applicare ad opus, aut (quod in idem redit) ab eis dirigi in effectione rerum, quas repræsentant, & ideo illæ formæ intellectuales in intellectu creato nō habēt rōnem exemplariū. Et hoc est, quod dici solet communiter, exemplar esse formā practicam, quæ opus dirigat, seu ad opus applicetur. Quod ferè Theo-

logi censent de nomine ideæ: quamuis alijs uidetur sufficere, ut applicari possit, de quo alias: nam tantũ ad quæstionem de nomine spectat. Agentia uero inferiora intellectu carentia, quamuis uim habeant efficiẽdi eff. ctus, & formas similes suas naturalib. formis: non tñ possunt sua intẽtione dirigere actiones suas, ut suos effectus ad imitationem talium formarum efficiant, & in his etiam agentibus non habet locum exemplar propriè dictum, sed tantum p metaphoram, quod notauit D. Tho. dicta q. 3. de verit. art. 1. Relinquitur ergo ut respectu effectuũ, seu formarum naturalium exẽplar in solo diuino intellectu reperiatur. In intellectu autem creato secundũ quãdam participationem reperitur respectu rerum artificialium, sub quibus motum localem comprehendere possumus, quatenus ab agente voluntario iuxta mensuram rationis fieri potest.

Sitne exemplar obiectiuè tantum in mente.

V. HInc uero suboritur grauis quæstio, quomodo intelligatur exemplar esse in intellectu, an subiectiuè, seu formaliter, an obiectiuè tãtũ. Subiectiuè dicitur esse, quod inest intellectui, & informat illum, siue re ipsa per ueram inhærentiam, ut in creaturis, siue nostro modo intelligendi, cum tamen in re sit per entitatem, ut in Deo. Obiectiuè autẽ dicitur esse quod cognoscitur, seu actu obijcitur menti. Quæ distinctio satis constat ex dictis supra disp. 2. sect. 1. de conceptu formali, & obiectiuo. Vnde qđ in summa hic inquiritur, est, an exemplar sit tãtũ conceptus obiectiuus, an potius sit cõceptus formalis. Quam quæstionem Theologi tractant de ideis: est autem communis de quolibet exemplari, vt sic.

Communi sententia.

VI. EST sententia satis communis, exemplar esse conceptum obiectiuum. Quæ dupliciter intelligi potest primò, quod sit obiectiuus cõceptus eiusdem rei efficiendę per artem: seu (& in idem redit) quod sit eadem res, quę per artem facienda est, vt obiectiuè existens in mente artificis. Secũdò, ut sit obiectiuus conceptus nõ eiusdem rei, sed alterius, ad cuius imitationem alia res faciẽda est. Priori modo uidetur eam sentẽtiam sequutus D. Tho. q. 3. de uerit. art. 2. Eam tenet Scot. in 1. d. 35. q. 1. ibidem Ocha, q. 5. Gabriel. q. 5. art. 2. Almac. in 1. q. 6. art. 3. Durand. dist. 36. q. 3. Bassol. q. 2. art. 2. Hancq. opinionem ut problema tractat ibi Richard. a. 2. q. 2. & probabilẽ censet Maior in 1. d. 35. q. 1. in fine. Iuxta quam consequenter dicitur, ideas creaturarum in Deo nõ esse aliquid increatum in ipso, sed esse creaturas ipsas in esse cognito, seu obiectas intellectui diuino secũdum esse essentię, uel possibile earum, nam eas sic intuẽs, tales in re producit, quales obiectiuè præsentes habet. Idemque proportionaliter dici de exemplari humani artificis.

VII. Posteriorem modum, scilicet, ideam esse rem cõceptam, non tamen eandem, quæ efficienda est per artem, sed aliam ad cuius imitationem altera efficitur, tenent multi Theologi, qui aliter hoc explicãt in ideis diuinis, aliter humanis. Nã de diuinis aiũt esse diuinam essentiam vt cognitam à Deo tãquam imitabilem à creaturis. Cum enim Deus non accipiat cognitionem à rebus extra se, sed in sua essentia quã intueatur, in illa etiam cognoscit, quomodo ab vnaquaq. creatura possit imitari, vel participari, & essentiã ipsam diuinam sub hac ratione dicũt esse exemplar creaturarũ. Ita sentiunt Caie. & multi Thomistæ 1. p. q. 16. ar. 2. & Ferrar. 1. cont. Gent. c. 54. & Ægid. in 1. d. 36. q. 5. ad 2. Et ibi Ricard. ar. 2. qu. 2. De humano autem exemplari citati auctores non tam expresse loquũtur: nonnulli autem recen-

tiores aiunt, semper esse rem cognitam distinctam ab exemplato, quæ uel est res aliqua particularis, sẽsibus obiecta, aut mente concepta, vel est aliquid cõfusè conceptum, a quo etiam distinguitur particulare artificium, quod in indiuiduo fit ad imitationem eius, quod confusè conceptum erat.

Fundamenta dictæ sententiæ.

FVndamenta huius posterioris sententię, omitto quia quatenus probãt exemplar nõ posse esse eandem rem, quæ per exemplar fit, neq; creaturas cognitas respectu intellectus diuini, nos illis utemur: quatenus uero probant in communi ideã esse conceptũ obiectiuũ, eadem sunt cum fundamentis prioris sentẽtiæ. Potest ergo illa opinio suaderi, primò ex quadam proportione inter exemplar, & finẽ vtrumq. enim requirit esse cognitum, ut suum munus exercere possit: nam sicut finis nõ mouet, nisi cognitus, ita exemplar non dirigit, nisi mente perceptum. Deinde sicut in fine non mouet esse formale cognitionis, sed bonum ipsum obiectiuè cognitum ita in exemplari nõ dirigit actionem agẽtis esse formale cognitionis sed forma ipsa cognitioni obiecta: nam illa est, quæ per cognitionem proponitur imitanda in ipsa actione: ergo sicut finis nõ est subiectiuè in intellectu, sed obiectiuè, ita, & exemplar est obiectiuè in intellectu, & nõ formaliter. Secũdo ex communi modo loquẽdi de exemplari: nam exemplar dicitur, quod imitatur artifex, uel ad cuius imitationem producit effectum, dicitur etiam forma, non à qua, sed ad quam intuendo artifex operatur sed hæc conueniunt rei, ut menti obiectæ ad illam enim artifex intuetur, non ad suum formalem conceptum: nec enim necessaria est hæc reflexio. Tertiò qa Theologi nõs dicũt esse in Deo plures ideas ex sententia. August. lib. 83. quæst. q. 46. sed nõ possunt dici plures, nisi quia in esse cognito sũt plures creaturæ ipsæ in esse obiectiuo; ergo in uniuersum exemplar est cõceptus obiectiuus, & non formalis. Quartò si Beati uidẽtes in Deo creaturas acciperẽt uirtutem efficiẽdi in re ipsa tales creaturas, haberẽt propriè exemplaria, seu ideas creaturarum, & non per cõceptum formalem, seu uerbum quod ipsi formẽt, quia re uera non formãt tale uerbum, ut multorum est opinio: ergo ipsæ creaturæ, quas in uerbo increato inspiciunt, haberent tunc rationem ideæ: ergo pertinet per se, ac formaliter ad rationẽ exemplaris, quod sit obiectiuè in mente. Alia argumẽta proponunt Durandus, & Gabriel, quæ omitto, qa omnia supponunt exemplar habere rationem obiecti cogniti, & ex hac suppositione inferunt non posse esse rem aliam, nisi ipsammet, quę per actionẽ fit, quatenus in esse cognito supponitur in mente artificis: quam consecutionem ego facile cõcedam, ut in sequentibus dicã, nunc uero de eo, quod supponũt, inquirimus, an uerum sit, scilicet, exemplar habere rationem obiecti cogniti. VIII.

Secunda sententia, exemplar esse subiectiuè in mente.

SEcunda sententia est ideam esse in intellectu subiectiuè, ac formaliter, atq. adeo esse formalem conceptum, quem artifex format de re, quam facere instituit. Hãc opinionem tenet Alexand. Alens. 1. p. quæst. 23. memb. 4. art. 1. ubi apertè dicit, ideam esse sapientiam, & exemplar Dei, & quod secũdũ exemplar dicitur Deus sapiens. Quamquam ibi constituit nescio quam differentiam inter exemplar, & ideam, quæ mihi non probantur. Eãdem sentẽtiam tenet Bonauent. in 1. dist. 35. art. 1. quæst. 1. vbi hac ratione dicit, Deũ cognoscere per ideas, & habere in se rationes, & similitudines rerũ, quas cognoscit. IX.

Idem sentit. Capreol. in 1. d. 36. q. 1. art. 1. ad 1. Durā di cōn 3. cōcl. quatenus dicit: ad ideam sufficere, q͛d sit talis secū̄ dū repræsentationē, qualis est res cuius est idea, & inferius, quod si creatura non cotineretur in diuina essentia, nisi obiectiuè, & nullo modo formaliter aut virtualiter, hoc nō sufficeret: vt haberet rationem ideæ. Eademque videtur esse sententia D. Thom. 1. p. q. 15. nam art. 1. ait ideā esse formā, id est, similitudinē rei faciendæ, quam in se habet artifex secundum esse intelligibile. Et solut. ad 2. ait, Deū per essentiam suam habere ideas, quia per essentiā suam cognoscit res à se operabiles: non cognoscit autem Deus creaturas per eas inesse cognito, sed per conceptum formalem earum. Et solutione ad 3. ait, in tantū diuinā essentiam esse ideā, in quantum ipsa est similitudo rerū omnium; quod non potest intelligi de similitudine naturali, sed de similitudine seu repræsentatione intentionali, quæ habetur per formalem conceptum: Et de eadem intelligendus est in artic. 2. dum ait, in diuina essentia esse ideam, quatenus est participabilis secundū aliquem modum similitudinis à creaturis, & solutione ad 1. ait, ideam esse essentiam, in quātum est similitudo, vel ratio: vbi posterior illa vox, scilicet [ratio,] declarat priorem, scilicet [similitudinē:] nā ratio propriè non dicitur, nisi de cōceptu formali expresse repręsentante intellectui rē in eo ideatā. Et solutione ad 2. ait, Deū intelligere plures rationes rerum, quatenus, intelligit se intelligere res plures extra se, & hoc modo esse ī Deo plures ideas, & Idē proportionaliter dicit ibidē de exemplari cuiuscunque artificis. Et hæc sententia mihi magis probatur. Vt autem distinctius proponatur, & probetur, nōnullæ assertiones proponendæ sunt.

Prior assertio contra priorem sententiam.

X. Dico primò: Exemplar non est res obiectiuè cognita, seu obiectiuè tantum existens in mente artificis. Probatur, quia, uel est res eadem quam artifex facit, seu facturus est aut facere potest, vel est alia obiectiuè cognita, & formali conceptu distincta, ad cuius imitationē alteram facit, neutrum horum dici potest: ergo. Antecedens quoad utramque partem ostenditur primò in exemplaribus diuinis, deinde in creatis.

Probatur assertio in diuinis exemplaribus.

XI. PRior pars probatur, quia idea diuina iuxta sententiam magis consentaneam Sāctis Patribus magisq; Theologis probat non est aliquid creatum vel creabile, sed ipsamet diuina essētia increata. Q͛d sumitur ex Dionys. c. 5. de diui. nom. dicēt: [exēplaria esse rationes substātificas existentiū, & singulariter præexistētes, quas Theologia prædestinationes uocat, & bonas volūtates.] Quibus uerbis significat ideas nō esse res aliquas extra Deum, nec creaturas obiectiuè existētes in mēte Dei, sed rationes earum substātificas, id est substātiales, uel substātiarū factiuas singulariter, id est, unitè, & simplicissimè existētes in Deo, ut in sequentibus manifeste exponit.

XII. Similiter Aug. 11. de Ciuit. cap 29. ait: [in uerbo Dei esse causas rationesq. rerū secundū quas factæ sunt, incommunicabiliter permanentes,] ꝙ dici nō potuit, nisi propter ideas creatas, & tract. 1. in Ioan. ita exponit verba illa. [Q͛d factū est in ipso vita erat q͛a quod factū est, in Deo habet rōnem q̄ vita est.] Idq. declarat exemplo artificis, qui in arte sua habet arcā. [Quæ in arte (inquit) vita est, q͛a uiuit anima artificis.] vitā appellat in artifice, quia est opus vitæ, in Deo aut. quia est ipse conceptus Dei, qui est uita p essentiā. Eodem modo hoc exponit lib. 83. qu. q. 46. & li. 5. Genes. ad lit. c. 3. similiter ideas vocat [diuinas, incommutabiles, æternasq. rationes.] & statim c. 14. rōne illarum intelligit scriptū esse: [Oīa q̄ facta sūt in Deo uiuere] .s. in Dei cognitione. Idē significat 12. de Ciuit. c. 25. & 26. & in li. 83. quæst. q. 46. vt suprà retuli, dicit: [ideas esse principales formas, vel rationes rerū stabiles atq. incōmutabiles, quæ ipsæ formatæ nō sunt, ac per hoc æternè, ac sēper eodē modo sese habentes, quæ in diuina intelligentia continentur,] Et infra ait: [has ideas nō posse videri, nisi visione beata,] & inferius ait: [eas uere esse, earūq. participatione fieri, ut sit quidquid est.] Est ergo aperta sententia August. ideas nō esse creaturas, sed rationes increatas in ipsa mente Dei uere, & realiter existentes.

XIII. Quod etiam non obscure sensit Ambros. 1. Hexame. c. 1. & 2. vbi improbat Platonis, & Phylosophorū sentētiam, ponentiū exemplaria distincta à Deo, ad quæ intendens Deus res creauit: sentit ergo creaturā, ut est aliquid à Deo distinctū, nō posse esse exēplar quo Deus operatur: ergo siue creatura sumatur existēs actu, siue potentia, seu secundū esse essentiæ, non potest esse exemplar diuinū: nam vtroq. modo est extra Deū. Ad eodē modo alij Patres Iustin. martyr. oratione Paræbet. ad Gentes, sub finem, & Eusebius Cæsarien. lib. 11. de Præparat. Euangel. c. 11. & Gregor. Naziāz. orat. 33. quæ est prima de Theologia in fine, & in eundem locū Helias Cretens. dānāt sententiam Platonis quantum ad eam partem, qua asseruisse fertur Deū intuētem ad exemplaria, extra se res condidisse: idem n. necesse est, dicant, qui docent creaturas, ut obiectas diuino intellectui esse ideas eius, nam re uera creaturæ ēt sic sūptæ, sūt aliquid extra Deū, parumq. refert, ꝙ secundū existētiā actualem, uel secundū essentiam ponatur habere rōnem ideæ. Ratione ēt probatur hęc pars, quia exēplar est uera causa affectionis rei, sed creatura possibilis, ut obiecta menti Dei nō est uera causa sui ipsius, ut factæ, ergo. Maior infrà probabitur, minor constat, q͛a aliàs nō posset Deus creaturā causare, nisi cū illo concausante ipsa creatura uerè, ac proprio quod est absurdissimum. Alias probationes generales proferemus statim.

XIV. Vlterius probatur altera pars. s. neq. aliam rem obiectiuè cognitā, & distinctā à forma cōceptu, posse inueniri intellectu Dei, quæ habeat rōnem exemplaris. Et primū quidem hoc confirmant testimonia Patrum, præsertim Augustini: nam ideas collocat in ipsamet, arte, quatenus per eam formatur ratio, uel conceptus rei efficiendę: in quo conceptu dicitur contineri effectus, quia illam repræsentant, & ita ex illius sententia idea in Deo non est, nisi essentia intellectualiter repræsentans rem faciēdam. Secundò argumentor ratione, quia in Deo non est obiectum cognitum ratione distinctum à cognitione, nisi, uel primarium, q͛d est essentia diuina, vel secundariū, q͛d sunt creaturæ: de hoc autem posteriori iā ostensum est, non habere rōnem ideæ, priori ergo probatur, quia in essentia diuina, ut sic cōdistincta à cognitione, non continetur creatura, ut in causa exemplari, sed ut in causa efficiente, quæ solum eminenti uirtute continet creaturas, non formaliter ullo modo, ergo secundum eā rationem non potest habere rationem exemplaris. Probatur minor simul cum consequentia, quia de ratione exemplaris est, ut sit forma intrinseca, atque adeo, ut formaliter contineat rem exemplaram, uel per conueniē- XV.
tiam formalem; & similitudinem, uel per repræsentationem, intentionalem, seu intellectualem.

Et confirmatur, ac declaratur in hunc modum, nam, essentia diuina, si consideretur prius ratione, quam sit cognoscēs, uel cognita à se, non potest intelligi, ut exemplar creaturarum secūdum proprias rationes earum, quia licet eminenti uirtute contineat illas, nō tamen formaliter ullo modo eas cōtinet aut

net aut refert: sicut lux solis, licet eminenter contineat calorem, non pôt dici idea caloris, quia secundũ se nec formaliter, neq. repræsentatiuè exprimit calorẽ. Rursus ergo diuina essentia, vt cognita non potest habere rationem exemplaris. Probatur consequentia, tum quia esse cognitum (vt ita dicã) non constituit exẽplar in esse exemplaris, sed supponit illud, & ad summum esse potest cõditio necessaria, vt causet, si ergo essentia diuina secundũ se non habet rationem exemplaris, ex eo præcisè quod cognita sit, non habebit illam. Tum maxime, quia, vel cõsideratur essentia præcise, & secundum se cognita; & vt sic non potest esse exemplar, quia, vt sic, est oĩno dissimilis creaturis, uel consideratur, vt in illa cognita cognoscuntur tanquam in causa creaturæ, & hoc modo obiectum talis cognitionis iam nõ est solum primarium, sed etiam secundariũ, si ergo obiectum sic cognitũ est idea, creaturę ipsæ sũt ideæ, vel saltem complent rationem ideæ: quod æque im probatur rationibus factis in priori membro.

XV. Obiectioni satisfit. Dicetur fortasse, neq. essentiam absolutè cognitam, neq. creaturas cognitas, sed essentiam cognitã vt participabilem a creaturis esse ideam. Sed cõtra, quia cognoscere essentiam, vt participabilem à creatura nihil aliud est quam cognoscere, ex vi talis essentiæ posse creaturam talem gradum entis, participare. Sed hoc non est aliud, quam cognoscere ipsã creaturam, quatenus ex vi eminentis virtutis Dei pôt ab illa prodire; ergo talis cognitio re vera est cognitio creaturæ in Deo: ergo si obiectum illius cognitionis est idea, creatura erit idea. Et confirmo, quia in Deo tantum sunt cognita, aut ea, quæ sunt eminenter in ipso, aut quæ sunt formaliter; ergo si essentia, ut obiectiuè cognita, est idea, vel est secundum ea, quæ formaliter in ipsa continentur, & hoc non, alias absolutè, & præcisè cognita absque creaturis esset idea, quod constat esse impossibile, quia, vt sic oĩno est dissimilis creaturis, & eas secundum propria earum non repræsentat, vel est idea secundum ea, quæ habet eminenter, & secundum quod talia cognoscuntur in ipsa, & sic potius ipsæ creaturæ cognitæ, vt eminẽter cõtẽtę essent idea. Vel idea dicetur ipsa essentia secundum mediã quandam rationem; s. secundum id, quod formaliter est nõ absolute, sed vt dicit habitudinẽ q̃dã ad res, quas continet eminenter, rõne cuius pôt esse primarium obiectum, in quo creaturæ secundariò cognoscantur; & hoc etiam non recte dicitur, tũ quia illa habitudo potius est ex parte creaturarum, quatenus à Deo possunt pẽdere, & sunt quædã participationes eius, tum maxime, quia essentia Dei non est obiectum primarium, in quo cognoscantur creaturæ, ut in aliqua imagine repræsentante, sed ut in causa effectiua eminenter illa continẽte, & ideo, ut sic, non potest habere rõnem exemplaris; ergo exẽplar in mente diuina non est res obiectiuè cognita, vt sic, & ut præcisa secũdum rõnem ab ipsa cognitione. Quod si quis tandem dicat cũ Durãdo essentiam diuinam habere rationem exemplaris saltẽ imperfecti, quatenus saltem Analogicè est imitabilis à creaturis, illud sane impropriissime dictũ est, tum quia exẽplar dicit propriã aliquã rõnem effectus, illa aũt est communissima ratio, tam ẽt, quia essentia sub illa ratione non habet propriũ concursum causæ exemplaris. Hic.n. non conuenit rei quatenus est, sed quatenus cognoscẽs est, vt sequente sect. ostendã Denique, quia illa esset imperfectissima rõ exemplaris.

Probatur assertio in exemplaribus creatis.

XVI. Ex his facile potest vtrumq. membrum probari in exẽplaribus artefactorum, quæ sunt in intellectibus creatis. Primò quidẽ, quia licet hęc exẽplaria creata nobis notiora sint, tamen in se sũt imitationes quædam diuinorum exemplarium: vnde eandem proportionem seruant. Quapropter mihi semper displicuit eorum sententia, qui in hoc negotio aliter sentiendum putant de diuinis, quã de creatis exẽplaribus, ut illa dicant esse posita in formali conceptu, hæc in obiectiuo: vel e conuerso: id .n. nulla ratione fulcitur, nam licet in perfectione longe inter se distent hæc exemplaria, tñ in modo existentiæ, repræsentationis, & causalitatis seruant proportionem, ut ratio facta probat, quia unũ est participatio, & imitatio alterius, sicut ẽt in genere efficientis, aut finis causa secunda imitatur primã, quãtũ pôt. Et ideo longe melius D. Tho. parem rõnẽ quoad hoc esse censuit de diuinis, & creatis exẽplarib. ut patet ex citatis locis, præsertim 1. p. q. 15. ar. 1. ad 2. & idẽ supponũt Scotus & alii, ac merito.

XVII. Secundo idem probatur ferè eodẽ discursu, nam si exemplar artificiosum est aliquod cognitũ ab artifice, vel hoc est illud ipsum artificiatum, quod efficiendum est, ut obiectiue præexistens in cognitione, vel est aliquid aliud imitandum in effectione alterius. Hoc posterius dici nõ potest, quia sæpissime nullum aliud obiectum interuenit, quod artifex intueatur. In humano.n. artifice cessat illa ratio, quæ est in Deo, qui nihil potest extra se cognoscere, nisi ut secundarium obiectum cognitum in sua essentia ut in primario: & ideo in diuina cognitione sẽper interueniũt quasi duo obiecta: de quibus oportuit sigillatim dicere. At uero artifex creatus, & immediate cõcipit artificiũ, et media illa cognitione illud operatur: ergo non est ibi alia tertia res, q̃ possit habere rationem exemplaris. Responderi potest artificem creatum non concipere illud ipsum artificiatum in particulari, & in indiuiduo, quod facturus est, sed solum in confuso artificiatum talis rationis uel figuræ: & ideo semper habere idolum obiectiuè conceptum distinctum ab artificiato, quod facit postea ad imitationem illius idoli. Sed in primis, ut statim dicam, ille modus præconcipiendi non est per se in artifice, ut sic: sed in artifice imperfecto, aut imperfectè cognoscẽte. Deinde ille conceptus confusus non est in re distinctus ab effectu, seu tantum ratione, ut commune a particulari, & si effectus cõsideretur, ut per se cadit sub intentionem talis artificis, non includit, nisi illam rationem confusam: exemplar autem solum respicit id, quod per se cadit sub intentionem agentis: ergo quatenus ibi potest interuenire causalitas exemplaris, non distinguitur obiectum præconceptum ab effectu per se facto ex intentione agentis.

XVIII. Dicere aliquis potest aliquãdo saltem interuenire externum exemplar, quod intuendo ad eius similitudinem artifex operatur, & tunc saltem dici posse exemplar esse rem obiectiuè cognitã, & in intellectu tantum obiectiuè existentem. Respondeo, nos loqui solum de exemplari interno, ut in principio diximus; quia illud solum censemus esse propriam & per se causã exemplarem respectu actionis operantis. Nam illud aliud externum exemplar, uel solum est remotum, quatenus est causa cognitionis operantis, vel interdum etiam non est causa, sed tãtum terminus extrinsecus actionis operantis: quomodo aliquando potest reperiri etiam respectu Dei, ut uidebimus, & declarabimus sect. seq.

XIX. Nec etiam dici potest ipsummet artificiatum, ut præcognitũ ab artifice creato esse exemplar sui ipsius, ut faciendi. Quia si creaturę præcognitę à Deo non sunt ideæ, cur erit res artificiata, ut pręcognita ab artifice? Respondent aliqui esse discrimen, quia Deus nõ accipit cognitionem à rebus, sicut humanus artifex. Sed hoc non uideo quid referat ad rem præsentem, nam si cognitione, quæ sumitur ex rebus ipsis, posset res cognita esse exemplar sui, multò magis in cognitione, quæ non sumitur ex rebus, sed

quam Deus ex seipso habet, possent res cognitæ esse exẽplaria, quia ante talẽ cognitionem nullo modo supponuntur esse secũdum suum formale esse: per cognitionem verò exprimuntur, & quasi formantur (quod fortasse appellauit Scotus fieri in esse cognito.) Ergo e conuerso, si in Deo, qui præconcipit res non sumẽdo scientiã à rebus, nihilominus res cognitæ non habent rationem exemplarẽ, neq. in humano artifice habere poterunt. Eò vel maximè, qđ possumus constituere artificem non sumentem scientiã à rebus, sed habentem illam per se infusã. Alij conantur rõnem reddere ex eo quod sciẽtia Dei est distinctissima, cõceptio verò humani artificis est confusa. Sed hoc nec est per se, nec satisfacit, vt dictũ est, & declarabitur amplius in seq. rõne.

XX. Secũdò ergo argumẽtor, quia humanus artifex nunquam præconcipit rem à se faciendam, omnino, & in indiuiduo eandem quam postea facit, quia nunquã potest certo scire, quæ & qualis sit in indiuiduo futura res per artem à se elaboranda, nã terminatio effectus in indiuiduo pẽdet ex varijs circũstãtijs, vel ex superiori agente, vt in præcedentibus tactũ est. Quæ ratio bene probat, regulariter, & humano modo loquendo, nõ cadere sub exemplar humanum idem artificium in indiuiduo, quod postea fit; neq. id mirũ est, quia etiã determinatio actionis ad talem effectũ in indiuiduo non cadit per se sub intentione humana: exemplar autem solum est respectu illius rei, ad quam dirigi potest humana intentio; Tamen illa ratio non probat, quod saltem secundum communem rationem talis artificiati, secundum quam cadit sub intentionem agentis, idem vt præcognitum non sit exemplar sui ipsius, vt per artem facti. Item non probat illa ratio quin absolutè etiam idem numero possit esse exemplar sui ipsius, vel in mente Angeli, vel etiam hominis, si diuinitus confortetur ad præconcipiendum effectum, vt in indiuiduo perficiendus est.

XXI. Probatur ergo aliter, quia exemplar est causa vera, & realis rei, quæ per illud fit: ergo non potest esse ipsamet res, quæ postea fit, vt antea erat præconcepta. Antecedens infrà probabitur: consequentia patet, quia idem non põt esse vera, ac propria causa sui ipsius. Nec verò satis est, quod res præconcepta, & res producta distinguantur, ut res in potentia, vel in actu existẽs: nã huiusmodi res in actu, & potẽtia eadem est, & eandem existentiam, vt actu exercitã, vel ut possibilem includit: & ideo non potest res, ut in potentia esse causa sui ipsius, vt in actu. Et hæc ratio generaliter procedit etiam de ideis diuinis.

XXII. Sed responderi adhuc potest, in ijs causis, quæ solũ influunt secundum esse menti obiectũ, non esse inconueniens idem esse causam sui ipsius, vt patet in causa finali, de qua Arist. dixit coincidere in eandem rem numero cum forma facta. In hoc aũt reperitur quædam cõuenientia inter exemplar, & finẽ, nam vtrumq. causat, vt in cognitione existens. Sicut ergo eandem res in ratione finis mouet ad effectionẽ sui, ita in ratione exemplaris diriget, aut concurret suo modo ad effectionem sui. Ratio.n. vtrique cõis est, quia in aliis generalibus ideo nõ potest idẽ esse causa sui ipsius, quia supponitur esse, ut causet: ergo quod non supponitur esse, nisi ut cognitũ, vt causet, non repugnabit causare seipsũ in existentia reali. Maximè cũ utraq. causalitas, finis, & exemplaris, non tendat in effectum, nisi quodãmodo medio agente, mouendo, uel dirigendo actionẽ eius.

XXIII. Sed hoc improbari potest primò ex ipsamet ratione explicandi causalitatem exemplarem, & differẽtia, quæ versatur in hoc, inter illã, & finalem. Exẽplar enim dicitur esse forma, ad cuius instar, uel imitationẽ aliquid fit; in quo causandi modo uidetur necessariò includi distinctio inter formam, quæ est exemplar, & formam exemplatam, seu rem effectã, quia idem non dicitur fieri ad imitationem sui, nec assimilari sibi ipsi: ergo non potest idem dici exemplar, uel idea sui ipsius. Sed hæc ratio uidetur in solo loquẽdi modo habere uim, & efficaciã suam: Posset enim quis respondere non esse de ratione exemplaris, ut effectus fiat ad instar, uel imitationẽ eius. Sed, vt Seneca dicit: [exemplar esse ad quod respiciens artifex, id quod destinabat, efficit.] his.n. verbis non inuoluitur relatio, quæ distinctionem postat inter exemplar, & exemplatum, & tamen sufficienter declarãt rõnẽ exemplaris. Assumptũ patet, nã põt artifex, mente respiciens ad aliquod arte factũ possibile, illud ipsum destinare efficere: ergo saluatur tota, & sufficiens definitio exemplaris absq. distinctione, quam petat similitudo, vel imitatio effectus respectu exẽplaris. Et cõfirmatur hoc, ac declaratur amplius, nam si quãdo artifex concipit rẽ vnã, & ad instar, vel imitationẽ illius aliam distinctam facere proponit, hoc satis est, ut res prior habeat rationẽ exẽplaris: cur non res eadem obiectiuẽ concepta, si in re ipsa efficienda proponitur, sicut concepta est, non habebit rõnem exemplaris respectu sui ipsius? Nã re vera videtur eodem modo dirigere actionẽ agentis: imò tanto perfectius, quanto est maior adæquatio rei factæ ad rẽ conceptam, quæ tantò erit maior, quãtò fuerit maior identitas.

XXIV. Propria ergo rõ huius partis petenda videtur ex hoc vltimo, qđ nunc dicebamus, s. munus proprij, & interni exẽplaris, de quo agimus, esse dirigere actionem agentis, quoad specificationem, (vt aiunt) hoc aũt munus non est obiecti cogniti, sed cognitionis eius, quatenus in illa cõtinetur in esse repræsẽtatiuo. Quæ rõ magis explicabitur ex seq. assertione.

Secunda assertio, & approbatio secundæ sententiæ.

XXV. Dico secũdò: Exemplar inest formaliter intellectui tanquã conceptus formalis eius. Cũ verbo inhærendi hic vtimur, quoniam nunc abstractè in communi loquimur de exemplari, siue creato, siue increato, late intelligendum est siue per unionẽ, & propriã inhærentiã, siue per identitatem, & simplicitatem. Est igitur conclusio posita est valde consentanea locutionibus D. Tho. & Sanctorum suprà adductis. Deum enim aiũt mentem esse sedem idearum, & ideas diuinas esse rationes rerum incommutabiles, & æternas, & formas intelligibiles, satis significant, & esse veras res existentes ex æternitate, & esse in Deo intrinsecè, & esse in eo formaliter quatenus intelligens est, & intellectualiter repræsẽtans oĩa, qđ conuenit illi rõne sui conceptus, seu actus intelligendi eodem modo sensisse Platonẽ de ideis, docuerunt multi, & præsertim indicat Aug. citatis locis. Explicuitq. optimè Celius Rhodiginus li. 16. lect. antiq. c. 17. his verbis: [Deus, qui oĩpotens est, & dicitur, in mẽte sibi inhærente creandarũ rerũ naturas effingit, ac pingit quodãmodo, quæ in corporib. istis sentimus oĩa: illic cœlorũ globi, ac elementorũ moles oĩa: denique, & aĩaliũ gignũtur formæ, quas in diuina conferta mente, Dei fomento esse, ac dici ideas non ambigunt Platonici.] Similiter. Eugub. li. 1. de Peren. Philosoph. capit. 12. refert ex Plutarcho Socratem Platonem posuisse [ideas in cogitationibus sensisque Dei, hoc est, menti subsistentes;] & infrà ex eodem Plutarcho obseruat] idẽ esse diuinã mentem atq. istas ideas, & ex Philone, & Plotino [idẽ esse totam idearum seriem, atq. ipsã immensã Dei sapientiam,] & ex Trimegisto, & Caldæis, [ideas esse Patris cogitationes, & rationes uniuersales naturæ.] Eandemq. esse Aristotelis sententiam de exemplari creato, paulò inferius ostendam.

XXVI. Ratione probari potest hæc sententia à sufficienti partium enumeratione, nã exemplar est in intellectu,

lectu, & non obiectiuè tantum: ergo est in eo formaliter, seu inhæsiuè: non est autẽ ipsemet intellectus, quatenus est, uel intelligitur à nobis, vt nuda potentia, quia, ut sic non est forma repræsentãs, quod est de ratione exemplaris: & eadem rõne nõ est aliquis habitus ex ijs, qui indicatiui dicũtur, & tenent se ex parte potẽtiæ, ut esse põt, v.g. ars in intellectu humano, qui etiã huiusmodi habitus nõ est forma repræsentãs formaliter, sed inclinans tãtum ad iudicium. Nec etiã in intellectu humano est species intelligibilis, tum quia iuxta veriorem sententiam, species hæc non repræsentat formaliter, sed est tantũ semẽ obiecti efficienter cooperãs ad formalem repræsentationem, quæ fit per actum aut uerbum: tum etiã, quia species per seipsum non est causa operatiua ad extra, seu directiua operationis, quod conuenit exẽplari. Superest ergo, ut conceptus ipse formalis practicus rei efficiendæ, sit proprie exemplar.

XXVII. Exẽplaris munera varia. Primum. Secundò probatur ex munere, seu officio ipsius exemplaris: eius enim est determinare actionem externam intellectualis agentis: & ideo quoad hoc gerit munus formæ, nã res naturales determinantur per naturales formas, vel qualitates ad suas actiones: agens uero intellectuale per formã intellectualẽ sibi proportionatã, ut recte notauit D. Tho. dictis quæst. 1 c. 1. pa. & 3. de ueritate. Est ergo exemplar forma actiuis, & informãs ipsum intellectuale agẽs: non est autem alia forma, nisi conceptio eius, ut declaratũ est. Secundũ. Rursus pertinet ad munus exemplaris derigere actionẽ agẽtis intellectualis, ut in certum terminum, & scopum tendat, ut nõ casu, neq. irrationali modo fiat: & ideo dixit August. tam esse certũ Deũ habere exemplaria, quam est certum operari ex ratione: hæc autem directio nõ fit, nisi per actualem mentis repræsentationem, quæ est veluti quoddam lumen, quod præit ostendens viam, & modũ, ac terminum operationis: hoc autem totum fit formaliter per ipsummet conceptum formalem mentis. Et ob hanc causam res ipsa directè concepta nõ potest proprie dici exemplar: nam si illa res sit ipsamet, quæ facienda est, & omnino eadem in indiuiduo, non est illa, quæ dirigit, sed ad quam dirigitur actio medio exemplari, neque illa propriè imitanda proponitur, sed facienda, quod ut recte fiat dirigitur actio per exemplar mente conceptum. Si autẽ illa res cõcepta sit alia, ut est in artifice creato imago externa, vel aliquid simile, talis res non est per se necessaria ad operationẽ artis, quæ fit per exẽplar, nam melius fieret per propriam, & immediatam cognitionem ipsiusmet rei arte efficiendæ: illud ergo externum adminiculum (ut ita dicam) menti obiectum, non est proprium, & per se exemplar, sed est quasi materia remota, vel obiectum adiuuãs ad formandum aliquale, seu imperfectũ exemplar. Denique, si illa res alia concepta, sit tantum causa uirtualiter continens rem faciendam per exemplar, ut est in creato artifice diuina essentia, illa, ut sic non põt esse exemplar, quia nõ est ullo modo forma formaliter continens, aut repręsentans rem faciendam, ut superius argumentabamur. Neq. illa, ut sic dirigit actionem artificis, sed solũ est quasi ratio (remota secundum rationem) concipiendo exemplar, seu ideam, quæ dirigit operationem artificis.

XXVIII. Tertium. Tertiò solet attribui exemplari, esse mẽsuram, & regulam veritatis, & proprietatis rei factæ. Quo sensu (ut suprà tractauimus disp. 8.) dicũt multi auctores, & interdum D. Thom. varietatẽ entium creatorum sumi ex conformitate ad exemplaria, quæ sunt in intellectu diuino tanquam ex mensura earum: veritatem autem rerũ artificialium sumi ex cõformitate ad intellectum humanum: nam exẽplar artificis est mensura artificiati. Hoc autem proprie conuenit conceptui formali: nam conceptus obiectiuus, si sit omnino proprius, & adequatus rei faciendæ, nõ distinguitur ab ipsamet re, ideãut non est mẽsura sui ipsius: si uerò sit conceptus alterius rei, uel per accidens, & remotè tantum se habens ut dictum est, uel non habet in se formam effectus, nec formaliter, neq. repræsentatiuè, & ideo, ut sic non potest habere rationem mensuræ.

Quartò tribuitur ideę, esse principiũ cognitionis vt notat D. Tho. dicta q. 15. a. 1. id aũt nõ est intelligendũ de principio effectiuo, quia, ut diximus species intelligibilis nõ est proprie exẽplar: ergo oportet intelligi de principio formali: nam, obiectũ p̃cisè vt cognitũ, seu, ut terminatiuũ, non dicitur p̃prie principium cognitionis, cũ potius sit finis, & terminus: principium autem formale cognitionis est ipsemet conceptus formalis: ergo ille est proprijssimum exemplar, si sit conceptus rei efficiendæ. XXIX. Quartum

Assertio tertia.

Dico ergo tertiò. Nõ est de ratione exemplaris, vt sic non esse quantum ad esse eius, quod sit actu, & directe cognitum, ut obiectum quod: tamẽ ut causet, oportet, ut aliquo modo cognoscatur, & quò perfectius fuerit cognitum, eò, cæteris paribus, perfectius causabit. Hæc conclusio proponitur ad dissoluendum fundamentum contrariæ sententiæ, & in ea supponimus exemplar causare, quamuis nõdum probatum sit, quia ita in communi sumptum, est per se manifestum: & nunc est nobis necessariũ ad distinguendum, in quo consistat proprium esse exemplaris, quid uero sit conditio requisita, ut causet. Communiter. n. dici solet de ratione exemplaris esse, ut sit actu cognitum, quia non uidetur satis animaduersum, quod sicut in fine distinguuntur illa duo. s. esse ipsius finis per quod causat, & esse cognitum, qđ est cõditio necessaria ad causandum: ita in exemplari sunt hæc distinguenda: nam esse cognitũ ut sic, quatenus dicitur obiecto directe cognito, cũ sola intrinseca denominatio, nõ potest esse propria ratio constituens ipsum exemplar, nec potest esse in illo formale principium causandi. XXX.

Præterea, sicut de fine dicebamus, nõ mouere ad appetendum secundum esse cognitum quoad denominationem (ut ita dicam) sed quoad rem denominatam, seu quoad ipsum esse, quod cognoscitur, ita exemplar nõ dirigit ad efficiẽdum in effectu ipsum esse cognitum quoad denominationem, neq. tale esse, quale est esse in cognitione: ergo exemplar in esse exemplaris nõ cõstituitur per esse cognitum, ut sic. Vnde etiam in exemplari externo, & remoto, cum imago visui proposita dicitur exẽplar, ad cuius imitationem alia fit licet oporteat illam imaginem esse visam aut cognitam, non tamen constituatur in illo modo exemplaris per esse uisam, sed hæc est conditio necessaria, esse autem sic depictã, vel figuratam, est propriũ esse talis exemplaris. Et iuxta opinionẽ asserentem artificium ipsum, vel creaturam menti obiectam esse exemplar, dici non potest, quod esse cognitum, quantum ad denominationem cogniti constituat illam in esse exemplaris, cum in effectu non intendatur similitudo, seu cõformitas quoad illam denominationem, sed quoad esse naturale, vel artificiale, quod in tali re cognoscitur: ergo idem dicendum est in omni sententia, quod nimirum exẽplar non constituitur in esse exemplaris formaliter ac præcisè ex eo, quod cognoscitur, sed ex proprio, & quasi intrinseco esse, quodcunque illud sit, quod vel cognoscitur, uel potest cognosci. XXXI.

Hinc ergo videtur satis probata prior pars cõclusionis: nam si exemplar non constituitur formaliter per esse cognitũ: ergo cognosci, vt sic, præsertim directe, & ut obiectum, quod non est de ratione exemplaris quatenus exemplar est. Et hoc etiam confirmari potest ex prima conclusione: nam dictum est XXXII.

exemplar non esse, formaliter loquendo, conceptũ obiectiuum, qui formaliter in esse talis conceptus constituitur per se esse cognitum; ergo hoc esse non est formaliter de ratione exemplaris, vt sic.

XXXIII. Alteram verò partem conclusionis confirmãt ex parte argumenta prioris sententiæ, eamq; sumã ex D. Th. 1. p. q. 15. a. 2. ad 2. Et declaratur primò in exemplaribus diuinis: nam Deus cognoscẽdo in sua essentia creaturas, format (vt more nostro loquamur) rõnes, seu conceptus earum, per quos illas directè cognoscit, licet vt secundaria obiecta suæ sciẽtiæ. Quia vero eius scientia est perfectissima, cognoscendo, & formando exemplaria creaturam, cognoscit seipso conceptum illum, qui intellectualiter repræsentat creaturas: quod est cognoscere in se exẽplaria creaturarũ. Vbi rõne distinguendo illa duo, intelligimus prius esse formalia ipsa exemplaria, & deinde cognosci, quæ licet videatur esse reflexio q̃dam, in Deo tñ pp summam simplicitatem, & infinitatem illius actus, eodem simplicissimo actu vtrumque cognoscitur. Hoc igitur modo est in Deo idea, (vt ita dicam) non tantum formata, sed etiam cognita, & vt sic habet totũ id, quod ex parte intellectus necessarium est, vt in suo genere causet, quia, & est forma existens in mente artificis, & est ita proposita, & applicata, vt possit ad illam respiciens, rem p eam repræsentatam efficere ad illius imitationem. Et ita distinguentes in Deo secũdum rõnem ideam à cognitione ideæ, sicut etiã distinguere possumus ratione cognitionem directam à reflexa, & ideam quoad suum esse consistere intelligimus in conceptu formali, quem directè Deus habet de re operabili, seu facienda, prout facienda est: cognitionem autem intelligimus esse quasi perfectam quandam applicationem, & coniunctionem ad ipsum artificem, vt ad illius imitationem producat effectum.

XXXIV. Ad hunc fere modum ratiocinatur D. Tho. supra de exemplari existente in mente artificis: [Nã dum artifex (inquit) intelligit formam domus in materia dicitur intelligere domum: dum autẽ intelligit formam domus, vt à se speculatam, ex eo, quod intelligit se intelligere eam intelligit idem, vel rõnem domus.] Vbi plane distinguit aliud esse formare ideã, aliud intelligere ideam. Nam si artifex dum intelligit formam, & rõnem domus, vt à se speculatam intelligi ideam: ergo dum ipsam rõnem, & formã domus speculatur, format ideam: vt tñ per illam operetur, & ad imitationem eius domum efficiat, reflectitur supra rõnem domus, vt à se speculatam, & ita agnoscit ideam, & per eam cognitionem, quasi applicat exemplar, vt per illud causet. Sic igitur cõstat quomodo cognitio ideæ ad causalitatem deseruiat.

XXXV. Qualis cognitio exẽplaris requiratur, vt artifex eo vti possit.

Statim vero oritur dubiũ, an huiusmodi reflexio sit simpliciter necessaria in artifice, vt per exemplar à se conceptum possit exterius operari: in Deo. n. sẽper est necessaria illa, quasi reflexio, non tã ob causalitatem, q̃ ob infinitam perfectionem illius scientiæ, quæ non põt ita terminari ad aliquod obiectũ, quin intrinsecè seipsam sub oĩ rõne, & repræsentatione intueatur. At vero in artifice creatorum illa reflexio fieri debeat per actum distinctum, difficile creditu est, vel necessariam esse, vel semper interuenire quoties artifex per suam artẽ, seu p exemplar illa formatũ operatur. Imò experientia videtur contrarium ostendi: nam qui scribit, aut ædificat, non semper est in illa actuali reflexione dum operatur.

XXXVI. Vnde dicunt aliqui non esse necessariam illam reflexionem, & creatum artificem vti exemplari suo cognoscendo illud, non vt est qualitas quædam mẽti inhærens, sed vt est forma, & imago repræsentans obiectiuè artificiatum. Sicut multi censent, verbum mentis esse qualitatẽ distinctam ab actu cognoscendi, deseruientem cognitioni, vt obiectum proximũ, in quo res repræsentata cognoscitur: nam quod in

A speculabilibus est verbum, creditur esse exemplar in operabilibus. Et hoc quidem postremum existimo, verum esse in rebus creatis: tamen sicut illa sententia de verbo mentis falsa est, ita etiam in præsenti non est vera illa ratio explicandi cognitionem exemplaris, seu ideæ per cognitionem directam rei exemplatæ, quod. s. sit obiectum proximum, in quo aliud cognoscitur, quia neque ille modus repræsentationis obiectiuæ per formalem similitudinem intelligi potest in illa qualitate, quæ nec formalẽ, nec realem cõuenientiam habet cum externo obiecto, nec etiam intelligi potest, quomodo in illa directè cognoscatur externum obiectum, illa nullo modo cognita. Sed hæc communia sunt de verbo mentis illo modo explicato: & ideo illa omitto, & suppono B cõceptum formalem immediate terminari ad rem ipsam quam repræsentat, ipsumque nõ aliter repræsentare, quam referendo intellectui obiectum ipsum, vt intellectualem formam constituentem in actu vltimo ipsum intellectum: & eundem conceptum formalem dici verbum mentis, quatenus est totetnus terminus intellectualis actionis, seu conceptionis eius: exemplar vero dici, quando est de re artificiosa, seu operabili.

Ad difficultatem ergo positam alij concedunt necessarium esse cognitionem reflexam, per quam artifex respiciens ad exemplar, i. ad conceptum directum, quem de re formauit, possit talem rem facere, qualem cogitationem concepit. Et ad experientiam respondent, C huiusmodi internos actus non sẽper cadere sub experientiam, sæpe. n. intellectus cõparat vnam rem ad aliam, & non aduertit se comparare: & ita etiam potest comparare suammet cognitionem, & exemplar, vt per illud mẽsuret rem, quæ ante fit, quamuis non aduertat se vti ea comparatione: si autem aduertat, intelliget se id non facere sine reflexione super suã cognitionem. Et mihi quidem non displicet hoc, si solum intelligamus hanc reflexionem interuenire, quando artifex perfecto modo vtitur suo exemplari ad commensurandam, & definiẽdam formam, quam præbere debet suo effectui: & hoc plane videtur voluisse D. Thom. supra. XXXVII.

Addendum tamen existimo non toto tempore, quo durat operatio exterior procedens ab arte, D necessariam esse illam reflexionem formalem: quod mihi quidem satis probare videtur experientia, & ratio, quia ipsa directa repræsentatio, & quasi intuitus mentis circa rem, uel operationẽ faciendam sufficit ad dirigẽdam operationem. Tunc ergo non est necesse, ut exemplar cognoscatur tãquam obiectũ, quod, sed satis est, ut implicite, & per modum tẽdentiæ ad obiectum aliquo modo cognoscatur, ea tantum implicita, & uirtuali reflexione, quam quilibet actus mẽtis in se includit, ratione cuius dicitur cognosci se ipso, ut quo, quamuis non cognoscatur, ut quod. Et ideo dixi in conclusione exemplar cognosci aliquo modo, eò tamen perfectius applicari ad suum opus, quo perfectius cognoscitur. XXXVIII.

E

Satisfit argumentis prioris sententiæ.

Ad argumentum ergo primum prioris sententię iam responsum est, longe diuersam rõnem esse de fine, & de exemplari; nam licet in eo conueniant, quod utrumq. causat, ut in cognitione existẽs, tñ in modo causandi habent diuersitatem rõne cuius, finis esse põt ipsamet res, quæ terminat actionẽ agentis, quia ad se trahit eius effectum: exẽplar uero non possit esse illa eadem res, sed alia, quę sit mensura, & regula eius. Quo fit, ut finis ita sit in cognitione, ut nõ necessariò sit cognitio: exemplar uero per se, ac proxime requisitum, ita sit in cognitione, ut intrinsecè & sit cognitio quędam, seu intellectualis conceptus: nã est intellectualis regula, ac mensura. XXXIX. Finis, & exẽplar quo ad cognitionis necessitatem, in quo conueniant, & differant.

Ad

XL. Ad secundum rñdetur, illam locutionem, exemplar esse ad cuius similitudinē fit effectus, & quod artifex imitatur operando, facilè verificari de ipso conceptu formali, quia non sunt illæ locutiones intelligendæ de similitudine formali, quæ naturalis est, seu entitatiua: sed de similitudine secundum repræsentationem intellectualem, quā habet conceptus formalis, circa rem qua exprimit, & hanc imitationem, vel conformitatem, intēdit artifex in sua operatione. Illa verò locutio, qđ artifex respiciens ad exemplar, operatur ad illius imitationem, non oportet, vt cum omni proprietate sumatur. Ortus .n. uidetur ille loquendi modus ex sensibilibus exēplaribus, quibus hoīes ob imperfectionem suam vti solent, & ad illa respicere, vt obiecta proxima, quæ imitentur. Veruntamen iam dixi huiusmodi exēplaria esse quasi per accidens: per se .n. exemplar internum sufficit, & requiritur ad actionē, & illius imitatio immediatè intenditur: & ideo sufficienter posset explicari ratio exemplaris, dicendo, esse illud quo artifex sibi repræsentat rem quā effecturus est ut illud imitetur, sed potius, ut illius repræsentationem expleat. Quia verò, ut diximus, ipsum etiā exēplar potest reflexe cognosci, & illa reflexio confert, ut perfectè, & completè exerceat munus exemplaris, ideo propriè etiam verificari potest, quod artifex respiciens ad suum exemplar, operatur.

XLI. Tertium argumentū nullā habet difficultatem: nam multitudo idearum in Deo non est secundum rem, sed tm̄ secūdum rōnem, per respectus rationis ad diuersas res creabiles, & ideo nō repugnat, quod illa pluralitas, vel distinctio rationis intelligatur in ipsomet conceptu formali, seu scientia Dei. Quāuis aūt, & quanta sit illa pluralitas idearum, & per quē intellectum fiat illa distinctio, & respectu quarum rerum distinguendæ sint ideæ, plus habet quæstionis de nomine, quam de re: illa uerò qualiscunque disputatio Theologorum est, non nostra.

XLIII. Ad quartum rñdetur inprimis supponere falsum quod beati non formant uerbum, uerè .n. cōcipiūt, Deum, prout in se est, & ita formant in se conceptū formalem, quo sibi repræsentant Deum, prout in se est: & ille conceptus est, uerbum, & nō aliud. Vnde si in Deo cognoscunt creaturas, etiā formant in se rationem, seu uerbum earū, & illud habere posset uim exēplaris, si cum illo daretur uis operandi, quæ per tale exemplar dirigi posset. Addo præterea, Beatum uidēdo Deum, & creaturā in Deo, etiam uidere ideam quam Deus habet de creaturis, & ideo ipsummet conceptū formalem Dei posse quodammodo subire rationem ideę, etiam respectu alterius intellectus, cui per se, & immediatè obijcitur sed illud etiam esset remotè, & mediatè: proximum enim exemplar semper est illud, quod ipsum operans in suomet intellectu format.

SECTIO II.

Utrum exemplar propriam rationem causæ constituat, vel ad aliquam aliarum reuocetur.

I. SVpponit hæc quæstio exemplar uerè, ac propriè esse causam: id .n. ex communi sñia Philosophorum, ac Theologorum, ut certum sumimus: in ijs enim, quæ per intellectum operantur, per se necessariū est exemplar, ut rationabili modo possint actionem suā indefinitā ad effectum dirigere; nam cū à natura sua non sint limitata ad determinatas formas effectibus tribuendas, sicut naturalia agentia, oportet, ut suo proprio, & intellectuali modo determinentur. Quamuis aūt quoad exercitium suæ actionis determinentur per uoluntatem, tñ quoad specificationem, & directionem ducūtur per intellectum: ad hoc autem indigent proprijs

A exemplaribus talium effectuū, ut artificioso, & intellectuali modo possint illos efficere. Et quamuis Seneca epist. 65. existimet, hac rōne solum probari exemplar esse quid requisitum non uerò propterea esse inter causas per se numerandum, alioqui multa alia possent similiter inter per se causas recenseri. Nihilominus uerius est per se pertinere ad aliquod genus causalitatis, uel aliquem causandi modum, quamuis fortasse non augeat causarum numerum, nec per se cōstituat nouum causandi genus. Vtrumque autem declarabitur commodius, explicādo ad quod genus causæ exemplar pertineat.

Exēplar nec materialem, nec formalem causam esse.

B ET ut à clarioribus incipiamus, certū est exemplar nec per se pertinere, nec reduci ad genus causæ materialis, quia nullam habet cum illa causa proportionē, aut similitudinem, qui exēplar neque indicat potētiale quid, sed potius actuale formale; neque cōcurrit aliquo modo recipiendo, sed potius suo modo actuando, ac determinando. De causa uerò finali posset aliquis dubitare; nā munus exēplaris esse dicitur, ut ad illius similitudinē, uel imitationem effectus fiat, sed hæc est habitudo finis: ergo cōcursus exēplaris non est, nisi cōcursus quidā finalis. Minorem, & discursum totū probo ex D. Tho. 3. cont. Gent. c. 19. ubi hac potissimū rōne probat oīa tendere in Deum, ut in ultimum finem, quia omnia II.

C intendunt illi assimilari: ergo cōmutata rōne rectè nos colligimus, cū Deus producit res, vt ipsi assimilentur, cōcurrere, ut finem earū; ac tunc concurrit, ut exēplar: ergo. Imo in rōne 2. sic colligit. D. Tho. [Agēs dicitur finis effectus in quātum effectus tēdit in similitudinem agētis: sed Deus ita est finis rerum quod est etiā primū agens earū; ergo oīa intendunt sicut ultimum finem, Deo assimilari;] Deus ergo, ut est id, cui assimilatur creatura, habet rationē finis: ergo, & ut imitabilis à creaturis: nā hæc uerba [esse imitabilem à creaturis, & esse id cui assimilatur creatura,] eandem habitudinē significare uidentur, sed esse imitabilē dicit habitudinē causæ exēplaris: ergo coincidit cū habitudine causæ finalis. Vnde clarius in ratione 4. ait. D. Tho. res oēs creatas, esse ueluti quasdā imagines primi agentis: perfectionem

D aūt imaginis in hoc consistere qđ repræsentet suum exemplar, ideoq; oēs creaturas intendere hanc repræsentationem, ut finem suū. In quo discusu planè uidetur exemplar cum fine confundere.

III. Sed nihilominus authores oēs longe diuersam esse censent causalitatem exēplaris a finali, quia causalitas finis cōsistit in Metaphorica motione uoluntatis: ratio aūt exēplaris præcisè consistit in hoc qđ sit forma determinans actionem agētis, ut sumitur ex D. Tho. 1. p. q. 44. ar. 3. Difficultas autem pro posita procedit, ac si exemplar esset aliqua res cognita, quæ imitāda ponitur, & non potius ipsemet intellectualis conceptus rei. Vt uerò oībus modis

E rñdeamus, admisso illo modo loquendi, dicendum est, licet contigat eandem rem esse finem, & exemplar eiusdem effectus, ut argumenta facta probant tñ sub diuersa rōne causalitatis. Nam, ut finis, mouet ad efficiendā sui repræsentationem: ut exēplar uerò, determinat actionem agentis, & quodammodo dat speciem effectui: unde rationem finis exercet ut est quoddā bonū: rationem uerò exēplaris, ut est quædam forma. Addere uerò possumus ad hoc magis declarandum, exemplar posse considerari, uel ut terminum quendam ad cuius imitationem tendit actio, uel ut principium dirigens, ac regulans actionem agentis. Sub hac posteriori ratione exercet causalitatem exemplaris; nam prior magis pertinet ad rationem finis, quia sub ea ratione est id, cuius gratia actio fit. Cum enim Christi imago depin-

depingitur, vt eum nobis repræsentet, re vera Christus sub ea ratione habet rõnem finis, & hoc etiam probat difficultas tacta. Et ideo mihi non placet quod quidã aiunt, causalitatem exemplaris consistere in passiua imitatione rei factæ ad instar illius: nam hęc passiua imitatio fini propriè conuenit quando in eo nihil aliud intenditur, nisi eius repræsentatio. Ideo in ipsamet actione passiua distinguendum est, an sumatur, vt alliciens affectum, an ut determinans, & & quasi specificans actionẽ, seu formã per eam inductam; nam sub priori ratione pertinebit ad causalitatem finis, sub posteriori ad rationem exẽplaris.

IV. Et propter hanc causam probabilissimum existimo, propriã causalitatem exemplarem, distinctam à finali, per se reperiri in interno cõceptu formaliter exprimente, & repræsentãte rem arte efficiendã: nam licet per actionem intendatur conformitas cũ illo conceptu sic repræsentante, non tamen intenditur, vt finis actionis, formaliter loquendo, de conformitate, sed intenditur ipsa forma in qua est conformitas: ipsa verò conformitas solum attenditur, ut commensuratio quædam, & quasi regula formæ inducendæ. At verò in exemplari externo distinctione opus est, nam illud magis induit rationem finis, maximè quando per se intenditur eius repræsentatio propter eius honorem, ut aliquid simile: aliquando verò etiam habet solam rationem mensuræ, & non finis, ut quando artifex exterius conficit paruũ idolũ totius ædificij, tunc. n. intendit conformitatẽ ad illud, non tanquã finem, sed tanquam regulationẽ, vt sic dicam.

V. Et simili modo videtur satis probabiliter dici posse (distinguendo in Deo secundum rationem ideas intellectuales, prout à nobis sunt explicatæ sectione præcedenti, & essentiam diuinam, ut participabilem in esse, & in perfectionibus essendi à creaturis) sub priori ratione habere propriam causalitatem exemplarem, & vt sic intendi conformitatem creaturarum ad ideas, non secundum habitudinem earum ad finem, sed ad mẽsuram, & regulam: sub posteriori aũt ratione habere essentiam diuinam rationem finis, & sic etiam intendi similitudinem creaturarũ ad Deũ, vt ad suũ finẽ. Nã sub priori rõne intẽditur, ut creatura talis sit, qualis repræsentatur in idea: sub hac verò posteriori intẽditur, ut ipsa reprę sentet diuinum esse, & diuinam perfectionem quantũ potest: & ideo posterior habitudo non est ad Deũ vt ad exemplar, sed vt ad finem.

VI. Tandem hinc censeo conuenientissimè dici, in actionibus, & effectibus Dei, vt sunt ab ipso, nihil extra eum exercere posse causalitatem exemplarem propriè sumptam, sed ipsum esse singulare exemplar omnium suarum actionum, & effectuum, quia nihil extra ipsum potest esse regula, & mensura actionum eius, ut ab eo sunt. Vnde si aliquando dicitur aliquid creatũ, esse exemplar alterius, ut Christus in quantum homo dicitur exemplar iustorum hominum, uel intelligendum est latè de exemplari, quasi materialiter, prout induit rationem finis proximi: sic enim potest dici Christus exemplar, quia in eius honorem alij iusti efficiuntur similes illi. Vel exponendum est respectu causarum secundarum; quo etiam modo Christus dici potest exemplar hominũ quia propositus illis est, ut in illum tanquam in exẽplar respiciant, quod imitentur.

Proponitur sententia reducens exemplar ad causam formalem.

VII. Omissis ergo causa materiali, & finali, de alijs duabus est controuersia inter authores. Multi enim reuocant exemplar ad genus causæ formalis, creduntq; esse opinionem Aristot. qui numerando causas simul cum formali exemplarem nominauit. Et hanc opinionem tenet A berr. in 1. dist. 22. ar. 1. Caiet. 1. par. q. 6. ar. 3. in fine, & q. 44. ar. 3. Thomas de Argent. in 1. dist. 45. ar. 2. Sumitur ex Dur. in. ibi q. 2. quatenus negat exemplar pertinere ad genus causæ efficientis. Idem tenet. Ægid. proposit. 37. de Eucharistia. Hi authores supponunt exemplar concurrere solum, vt obiectum cognitum, ad cuius imitationem agens aliquid operatur; & ideo nõ putant posse habere efficientiã, & hinc concludunt habere formalem causalitatem extrinsecam, quæ in hoc solum consistit, quod per imitationem passiuam cõcurrit ad dandam similem formam, & speciem effectui. Imo sunt qui censent exemplar non reduci ad genus causæ formalis intrinsecum, sed constituere per se, & directè nouum genus causæ formalis extrinsecę, quod sentit Henric. quodl. 9. q. 2. quẽ nonnulli moderni sequuntur. Et quidẽ supposita priori parte, satis consequenter loquuntur; nam licet exemplar in nomine conueniat cum forma, ut ipsum nomen ideæ præ se fert, & supra ex Aug. notauimus, tamen in causando habet longe diuersam rationem. Nam forma informans est intrinseca, & pars essentialis compositi: exemplar autem est forma extrinseca; unde ex hac parte magis inter se differunt, quã materia, & forma, & nõ minus, quã forma efficiẽs, & forma facta, nã et forma efficiens est forma, & est causa extrinseca, cuius participatio est forma informãs ab ea procedens; ergo si exẽplar est causa formalis extrinseca, tam cõstituit nouũ genus causæ sicut forma efficiens.

Præfertur sententia, exemplar ad causam efficientem reuocans.

VIII. Mihi tamen magis probatur sententia eorum, qui negant exemplarem causam constituere proprium genus causæ, sed illã pertinere dicunt ad causam efficientem. Quam tenent Alens. 1. par. q. 23. memb. 4. art. 1. Bonauent. in 3. d. 11. art. 1. q. 3. Scotus in 1. d. 2. q. 2. & dist. 36. art. 1. & ibi Heruęus q. 1. Et primo probatur hæc opinio ex mente Arist. cui opposita sententia, uidetur modestè contradicere, quia constituit quintum genus causæ distinctum ab his quæ Aristoteles numerauit. Nam licet exemplar nomine formæ appellent, tamen re uera est causa non minus diuersa à forma informante quam sit forma efficiens, ut explicando ipsammet formam declarauimus, illaq; conuenientia cum forma uix est plus quam in nomine, nam ratio est longæ diuersa, cum altera sit forma essentialiter, & intrinsecè constituens rem, alio uerò modo solum dicatur forma, quia extrinsecè repræsentat, aut mouet ad faciendum aliquid sibi simile. Vnde Aristot. non in hoc sensu exemplar cum forma numerauit, sed uel quia ideæ nomen quo utitur, idem significat generatim quod forma, uel quia (prout ipse refert) Plato ita ponebat ideas formas exemplares, ut in eis constitueret rerum essentias, & species. Adde quod Arist. semper numerat inter causas efficiẽtes ipsam artem, sub qua exemplar comprehendit; unde in 7. Metaphysicorum dixit sanitatem extra fieri efficienter à sanitate, quæ est in mente, id est ab exemplari sanitatis.

IX. Secundo uidetur illa sententia fundata in falso principio. s. quod exẽplar sit res aliqua obiectiuè, & directè cognita, ita ut in illa per se primo consistat ratio causæ exemplaris; nam hoc falsum esse ex dictis præcedente sectione cõstare potest. Et declaratur præterea in hunc modũ, nam in artifice creato non est per se necessarium tale exemplar; illud. n. quod humani artifices solent exterius sibi effingere solum est adminiculũ quoddam, quod iuuet ad rem interius concipiendam, & memoriam conseruandam; vnde si absq. tali obiecto sensibili possent

sent exactè domum faciẽdam cõcipere, & interius præsentem habere, non indigerent illo extrinseco exemplari. Rursus neq. ẽt interius est per se necessariũ aliquod obiectum distinctum ab effectu arte faciẽdo: nã licet in hominibus regulariter ita contingat, tamẽ (ut supra argumentati sumus) & illa distinctio est quasi per accidens, quia artifex non intendit effectũ nisi quatenus est oĩno idem, & in eo quod est diuersum, nõ procedit ex causalitate exẽplari. Et præterea id non est vniuersale in artifice creato, ut sic: Angeli. n. ẽt possunt facere res artificiales, & nõ oportet, ut eas confusè concipiant, sed distinctè, & easdem numero quas effingent. Et Christus Dominus in quantũ homo si aliquid artefactũ operari uoluisset, ad nullũ aliud obiectũ respiceret nisi ad ipsummet in indiuiduo distinctè cognitum quod esset facturus. Non est ergo per se hæc causalitas ab obiecto distincto, neq. ẽt põt esse ab eodem numero, ut in superiori sect. ostensum est, & a fortiori probari idem põt de ideis diuinis ex superius dictis: ergo non consistit hæc causalitas in illa veluti informatione extrinseca, quæ est quasi per comparationem, & imitationem unius formæ ad aliam.

X. Addo præterea, etiam quando interuenit extrinsecum exemplar distinctum, nihil per se efficere circa effectum artis, quod possit habere propriam rationem causalitatis realis, & uerè, ac per se dici possit causalitas formalis. Nã si loquamur de sensibili exẽplari, illud primo, ac per se mouet ad sui notitiã, & in eo genere concurrit efficienter tanquã obiectum motiuum. Deinde põt mediatè mouere, ad cõcipiendã, uel efficiendam aliam rem similem, uel proportionalem, & quoad hoc etiam comparatur per modum finis uel efficientis remotè, & fere per accidens. Nã si res attentè consideretur, per se solũ mouet ad sui conceptionem, ex qua intellectus aliã rem similem fabricatur, seu cõcepit, & per uoluntatem intendit illam efficere, quod si ipsam uoluntatem tale obiectũ mouet, ut quando imago, quę placet, mouet ad faciendam aliam similem, & motio ad finem pertinet, nõ ad exemplar. Nulla ergo causalitas ibi interuenit, quæ mereatur nomen causalitatis formalis. Præterea, uel illa causalitas est circa conceptionem intellectus, & hoc nõ quia respectu illius potius est efficientia obiectiua, ut dictum est: uel est circa rem artefactam: & hoc etiam non, tum quia respectu illius ualde remotè se habet tale exẽplar: proximè. n. non regulatur artificiatũ, nisi iuxta conceptionẽ mentis: tũ ẽt quia (seclusa causalitate finis) quod artifex intendat assimilare effectũ extrinseco obiecto, solũ est habitudo, vel denominatio extrinseca proueniens ab actu uoluntatis eius, & non addit effectui essentialem dependentiã ab alio obiecto, quæ ad genus causæ formalis pertineat, imo neq. ad ullũ genus causæ per se, nisi fortasse, ut dixi, talis repræsentatio, uel similitudo sub rõne finis intendatur. Artifex. n. per se solum intendit talem formã inducere in suum effectũ, ad quod per se solum indiget propria conceptione illius formæ: quod uerò hæc forma assimiletur alteri extrinseca, per accidens est ad causalitatem artis, ut sic ergo, & ad causalitatem exemplaris. Atq. hæc ratio probat de cognitione cuiuscunque alterius obiecti creati, siue particulari, siue uniuersali, seu confusa.

XI. In Deo uero põt uideri intercedere specialis rõ, quia Deus non cognoscit creaturas à se faciendas nisi in essentia, & per essentiam suam: & hoc est illi per se. Sed nihilominus, quamuis nostro modo intelligendi essentia sit ueluti medium ad cognoscendas creaturas, tamen in ordine ad operationem ad extra Deus per se non operatur, ut cognoscens præcisè suam essentiam, sed ut cognoscens creaturas ipsas, quas est producturus: & ideo ille ordo secundum rationem, qui est per se inter essentiam, ut cognitam, & creaturas, ut cognitas, scilicet, quod essentia est ratio cognoscendi creaturas, respectu causalitatis exemplaris creaturarum est remotus, & per accidens: ergo ratione illius non potest essentia, ut cognita dici causa formalis extrinseca creaturarũ. Vnde si uerum esset, quod multi opinantur, essentiã diuinam non esse rationem cognoscẽdi creaturas, ut medium, seu ut obiectum cognitum, sed solũ ut speculum, seu tanquam speciem intelligibilem eminentissimam, quoad ad causalitatem exemplarẽ attinet nihil referret, nam æquè bene posset Deus sua arte increata producere creaturas, quales concepit: ergo quod illa cognitio creaturarũ secundum rationem intelligatur à nobis orta ex cognitione essentiæ, vt causæ eminenter cõtinentis creaturas, est remotum quid, & quasi per accidens ad causalitatẽ exemplarem. Maximè cum superius ostensum sit, non posse essentiam, ut cognitam præcisè absque creaturis formaliter cognitis, veram rationem exemplaris habere, neq. etiam possit inter cognitionem essentiæ præcisè, & cognitionẽ creaturarũ in essentia alia cognitio quasi media intelligi quæ dicatur cognitio essentiæ, ut participabilis à creaturis, quia ut supra etiam dicebam, hoc nihil aliud est quam cognoscere creaturas, ut participantes essentiæ (ut sic dicam.) Superest igitur, ut propria causalitas exemplaris non sit in aliquo obiecto cognito distincto ab effectu, qui ad illius imitationem fit: ergo non erit eius causalitas formalis, quando quidẽ ob solam illam obiectiuam, seu passiuam imitationem ad illud genus pertinere dicebatur.

Vltimo probatur directè, causalitatem exẽplaris ad efficientiã pertinere. Primo quidem, quia ars est principiũ efficiendi; vnde Arist. agens de causis ait Polycletum esse causam per accidens statuæ, statuariũ aũt esse causam per se, quia nimirum formaliter dicit artem, quæ est principium per se illius effectus: sed ars non causat nisi mediante idea, docet . n. ars fabricari in mente tum rem efficiendã, tum etiam viam, & modum exequendi illã: atq. in hunc modum est principium artificiosi effectus: vnde D. Thomas 3. p. q. 78. art. 2. sic ait: [Forma artificialis est similitudo ultimi effectus in quẽ fertur intentio artificis, sicut forma artis in mente ædificatoris est forma domus ædificatæ principaliter, ædificationis aũt per consequens.] Ergo ẽt ipsum exẽplar cõparatur ad artificem, ut proxima forma per quẽ suo modo operatur: sicut ergo forma agentis ad efficientem causam pertinere quatenus est illi principium agendi, ita; & exemplar quatenus est forma artificis qua operatur, ad efficiente causam pertinet. Quod ẽt confirmat cõis modus loquendi Philosophorum & Theologorum: sic. n. aiunt exteriorem domum procedere à domo quæ est in mente artificis, sicut de sanitate supra ex Aristo. referebamus: & D. Tho. quodlib. 7. a. 3. sic inquit, [Similitudo rei cognitę dupliciter est in cognoscẽte: vno modo sicut causata à re, alio mõ sicut causa rei, ut patet in artifice, qui cognoscit artificiatum per illã formam, per quã ipsum facit.] Ex quo inferius infert, [rationes ideales in mente Dei existentes, esse efficaces ad cognoscenda singularia quorũ sunt causa.] Idẽ repetit quodlib. 8. art. 2. & simili modo loquuntur de ideis diu. Dio. c. 5. de diuin. nominib. & Aug. lib. 12. de Ciuit. Dei c. 25. Vocant enim eas effectrices rerum. Et propter eandem causam dicunt Theologi, Deum esse causam efficientem rerum per intellectum, & voluntatem: intellectus. n. & scientia non causat ad extra nisi per ideam: ergo si scientia est principiũ efficiendi ad extra, etiam exemplar.

XII. Vnde cõfirmatur; nam ad actionem artificis tria concurrunt, ars, voluntas, & potentia exequens, sed uoluntas, ut mouens potentiam exequentẽ pertinet ad genus causæ efficientis: ergo, & ars, ut dirigens & de-

& determinans illam: dirigit autem, & determinat mediate exemplari; ergo exemplar ad idem genus causæ pertinet. Confirmatur præterea, quia sicut agens naturale completur in ratione principij agẽdi per formam, ita agens intellectuale completur in suo ordine per exemplar: nam sicut agens naturale per formam continet similitudinem effectus, & determinatur ad illum, ita agens intellectuale per exemplar habet in se similitudinem effectus, & recipit quandam determinationem ad illum, saltẽ quoad specificationem: nam quoad exercitium nõ determinatur per solum exemplar: & ideo indiget voluntate: ergo pertinet exemplar ad genus efficiẽtis causæ tanquam forma suo modo complens quoddam genus causæ efficientis, scilicet, intellectuale, seu artificiosum.

XIV. Dices: Eadem ratione dici posset, finem non constituere proprium genus causæ, sed cõplere, quoddam genus efficientis, ut sit sufficienter cõstitutus ad agendum nimirum intellectuale agens, quod nisi à fine moueatur aut determinetur, agere non potest. Respondetur negando consequentiam, quia finis non comparatur ad agens, ut constituens illum proximè aptum ad agendum, sed potius supponit illud ita constitutum, & mouet, ut agat: at verò exẽplar nõ supponit completè constitutum quoad suũ peculiarem modum agendi, nimirum artificialem, seu intellectualem. Deinde finis, ut sic comparatur ad effectus secundum quendam peculiarem modũ dependentiæ, quem ab illo habent, quatenus propter illum sunt: exemplar autem non habet peculiarem habitudinem per se ad effectum, nisi solũ quatenus dirigit, vel determinat actionem agentis. Quocirca, sicut voluntas agentis non cõstituit per se nouum genus causæ, sed determinat talem modũ agẽdi, scilicet, voluntariè, ita scientia, vel ars, seu (quod idem est) exemplar non cõstituit nouum genus causæ, sed complet peculiarem modum efficiendi, scilicet artificiosè.

Corollaria præcedentis doctrinæ.

XV. Atque hinc potest obiter alia ratio colligi, cur Aristoteles simul cum forma exemplar nominauerit: est enim exemplar forma quædam non tam respectu rei per illud efficiendæ, quam respectu ipsius artificis: quem suo modo informat, & cõstituit in suo genere in actu, ut sit sufficiens ad agẽdum. Quod si respectu rei exemplatæ exẽplar vocatur forma, non est propter causalitatem formalem, quam circa illud habeat, sed quia illud in se aliquo modo continet per modum imaginis, seu in esse repræsentatiuo: omnes autem imagines solent formæ appellari: unde etiam quarta species qualitatis vocatur forma, & figura.

XVI. Secundo obiter etiam intelligitur vulgaris illa distinctio triplicis formæ, à qua, ex qua, & ad quã; nã per has voces nec significantur tres formę distinctæ, neq. ẽt tres causalitates formales distinctæ: sed tantum tres habitudines, quæ possunt eidẽ formæ respectus diuersorũ cõuenire. Nã eadem forma ignis quatenus est principium à quo procedit alius ignis dicitur forma à qua: quatenus verò ipsum ignem generantem in suo esse constituit, dicitur forma ex qua: quatenus verò ad eius similitudinem fit forma in genito, dici põt forma ad quã. Vnde illa particula [à qua,] denotat habitudinem efficientis causæ: [ex qua,] habitudinem causæ formalis intrinsecæ: [ad quã,] quamuis censeatur denotare causam exemplarem: tamen re vera est æquiuoca: nam ignis propriè generat ignem ad sui similitudinem, & tamen forma eius non est exemplar. Vnde per illam particulam potest in illa forma denotari habitudo causæ finalis, sicut supra ex D. Tho. referebamus, quod habet agens naturale agere propter se, ut finem, quatenus agit, ut effectum sibi similem producat, in quo conseruetur saltem secundum speciem, vel in quo eius perfectio aliquo modo repræsentetur, si generalius de agente loquamur. Et iuxta hanc considerationem vniuersalem, oĩs forma à qua, est etiã, ad quã, sub diuersa rõne causæ extrinsecæ, & sine causalitate formali. Vt ergo forma ad quã peculiariter dicatur de exemplari causalitate, subintelligendum est, esse formam proximè regulantem effectum ad quem dirigitur propria intentio agentis, & ideo dici potest ad cuius normam fit effectus. Vnde sicut forma à qua, non ita appellatur, quia causalitatem formalem exerceat circa effectũ, quia est ab ipsa, sed quia est forma ipsius causæ, ita quãuis exẽplar dicatur forma ad quã non oportet intelligi ita appellari, quia causalitatem formalem exerceat respectu eius, quod ad illius imitationem fit, sed respectu artificis quem informat, nisi latius dicatur forma, non ob causalitatem, sed ob repræsentationem. Cũ autẽ dicimus exemplar esse formã artificis, ita accipiendum est, sicut de forma agentis: nam in artifice, vel agente creato est verè forma: in increato verò solũ est forma nostro modo intelligẽdi, seu habet quidquid est perfectionis in forma, seclusa imperfectione, idest intrinseca causalitate, seu informatione.

XVII. Tertio intelligi põt ex dictis, cur causa exemplaris distingui soleat ab efficiente, si & ipsa efficiẽs est nam, & hoc etiã objici põt contra nostram sententiam: sicut D. Tho. 1. p. 44. cum ar. 1. & 2. ostendisset Deum esse causam efficientem oĩum ar. 3. inquirit, an Deus sit causa exemplaris. Dico tamen exemplarem causam non tã esse distinguendam à causa efficiente, quã sub causa efficiente, vel sub his formis aut conditionibus, quæ constituunt peculiare genus efficientis. Vt in dicto exemplo, postquam constat Deum esse causam agentem, idem est, quærere an sit agens per intellectum, & artem se habeat quidquid necessarium est ad illum causandi modum. Verum est tamẽ, si vim nominum attendamus, causam exemplarem non dici de omne agẽte quod per exemplar operatur, sed de sola forma, quæ habet vim, & rationem exemplaris, artifex enim non dicitur causa exemplaris artificiati, sed habere exemplar, aut operari per exemplar, quia exẽplar significat quasi in abstracto ipsam formã. At verò Deus quia per seipsum scit, & repræsentat omnia, ideo simpliciter dicitur causa exemplaris omnium.

XVIII. Vltimo tandem constat ex oĩbus dictis hoc genus causalitatis propriè, & intrinsecè in solis agentibus intellectualibus reperiri, quatenus ad extra aliquid operantur per artem, seu scientiam suam. Vnde perfectissimè reperitur in Deo, imo in illo solo est hæc causalitas respectu substantiarum oĩum & accidentium omnium naturalium, ut supra ẽt tactum est, quia nulla creatura intellectualis per se põt aliquid huiusmodi per artẽ facere, sed ad summũ per accidẽs applicãdo actiua passiuis. Vnde solũ rerum artificialium põt inueniri propria exemplaris causalitas in agentibus creatis. Et respectu etiã eorum Deus habet vim, & proprietatem primæ causæ exemplaris, non solum quia primæ exemplaria etiam ipsorum artefactorum sunt in mente diuina, sed etiam quia per ea actu influit, & immediatè in suo genere cum omnibus inferioribus artificibus. Imo sub hac etiam ratione omnes actiones, & effectus causarum naturalium immediatè sunt à diuina causa exemplari, & sub ea ratione, seu in eo genere non habent aliam propinquiorem causam: nã sicut Deus immediatè per potẽtiam suam ad oẽs illas actiones concurrit, ita per suas ideas eas dirigit, atque hoc modo, sicut Deus est causa prima, & immediata omnium actionum in genere efficientis, & finis, ita & in ratione exemplaris.

DISPVTATIO XXVI.

De comparatione cauſarum ad ſua effecta.

I. POSTQVAM de ſingulis cauſis diſputatum eſt, oportet ad huius tractatus cõplementum, nonnulla, quæ omn. b. poſſunt eſſe communia, diſſerere, quod commode fiet, comparando tum cauſas ad effectus, qđ nunc agimus, tum ẽt inter ſe, quod præſtabimus diſput. ſequenti. Comparari autem poſſunt cauſæ ad effectus, vel in perfectione, vel in ſufficientia, vel in duratione, ſeu in ratione prioris, & poſterioris.

SECTIO I.

Vtrum omnis cauſa ſit effectu ſuo nobilior.

II. POteſt effectus cõparari in perfectione, vel ad ſingulas cauſas ſuas, vel ad omnes ſimul ſumptas, idque, vel omnes ſimpliciter, vel ad omnes eiuſdem generis, ſeu rationis.

Primo igitur certum eſt, non poſſe effectum excedere in perfectione, oẽs cauſas ſuas ſimul ſumptas. Probatur, quia nihil eſt perfectionis in effectu, qđ non habeat a cauſis ſuis, ergo nihil perfectionis habere poteſt effectus, quod non præexiſtat in aliqua cauſarum ſuarum, vel formaliter, vel eminenter, quia cauſæ dare non poſſunt, quod nullo modo in ſe continent.

Comparatio effectus ad intrinſecas cauſas.

III. SEcundo dicendum eſt, ſi comparetur effectus ad eas tantum cauſas, quibus intrinſecè cõſtat, non poſſet excedere in perfectione oẽs illas ſimul ſumptas, vt actu cauſantes. Quod eſt dicere ſubſtantiã, v.g compoſitam, quæ eſt effectus intrinſecus materiæ, & formæ non poſſe excedere in perfectione ipſam materiam, & formã ſimul ſumptas, & vnitas: ideo. n. addidi [actu cauſantes,] vt earum vnionem comprehenderem. Atque ita facile probatur aſſertio, primo, quia ille effectus nõ diſtinguitur in re ab huiuſmodi cauſis ſimul ſumptis, & actu cauſantibus, vt infra oſtendam tractando de ſubſtãtia materiali: ergo non poteſt eſſe inter ea inæqualitas perfectionis. Secundo quia effectus non habet aliunde formaliter, ſeu entitatiue perfectionem, niſi ab eis cauſis, quibus intrinſecè conſtat: ergo non poteſt excedere in perfectione omnes illas cũ ſuis cauſalitatibus, quia non eſt vnde habeat illum perfectionis exceſſum. Dices multa conuenire compoſito, quæ ad perfectionem pertinent, & cauſis eius intrinſecis attribui non poſſunt, vt ſunt per ſe eſſe, per ſe operari, ut in rebus viuentibus compoſito cõuenit uiuere, quod nec materiæ, nec formæ conuenit. Reſpondetur, has perfectiones non conuenire ſingulis cauſis intrinſecis per ſe ſumptis: conuenire autem eis, vt ſimul, & actu cauſantibus: unde ſolũ concluditur ex vnione, ſeu cauſalitate harum cauſarum aliquid perfectius conſurgere, quam ſit aggregatum, (ut ſic dicam) harum cauſarum abſq. vnione, & cauſalitate earum inter ſe.

IV. Hinc uerò infertur, & dicitur tertio, cõparando effectum totũ, ac ſimpliciter ad ſingulas cauſas intrinſecas, perfectiorẽ eſſe effectum qualibet earum. Probatur apertè, quia includit totam perfectionem cuiuſcunq. earũ, & præterea includit perfectionẽ alterius, & præterea perfectionẽ unionis earũ inter ſe. Item, ſi talis effectus ſit ſubſtantia cõpoſita, conſtat eſſe perfectiorem, quam materiam: ſupra etiam oſtenſum eſt, eſſe perfectiorẽ, quàm formam. Neq.

A hoc mirum uideri poteſt, quia talis effectus ex neutra talium cauſarũ per ſe ſumpta habet intrinſece totam perfectionem ſuam, & ideo quamlibet earum per ſe ſumptam excedere poteſt rõne alterius. Dixi autem, [ſi totus effectus ſimpliciter cõparetur] ſecundum totam perfectionem, quã habet, nam ſi ſolum fiat ſecundum quid comparatio in eo præcisè, quod effectus habet à tali cauſa, non põt excedere in ea ratione perfectionem cauſæ, cũ ab illa nihil amplius habere poſſit, quã ipſa in ſe contineat. Imo ſub ea conſideratione cauſa quodammodo excedit, in quantum ipſa eſt, quæ cõicat alteri ſuã perfectionem, & in quantum effectus ab ea pendet ſub ea ratione. Dices, quando hic effectus eſt aliquod compoſitum accidentale: nõ ſemper eſt perfectior
B altera cauſa per ſe ſumpta, nimirum materiali, quæ eſt ipſamet ſubſtantia. R̃ndetur, ẽt hoc compoſitũ ſuperare ſubſtantiã ipſam ſaltẽ in perfectione accidentalis formæ, eiuſq. informatione: hæc. n. aliqua perfectio eſt. Quod ſi contingat, totã hãc perfectionem eminenter in ſola ſubſtantia contineri, illud non erit rõne cauſalitatis materialis, ſed alia ſuperiori ratione. Vnde illud eſt per accidens ad comparationem cauſæ materialis, vt ſic, ad ſuũ effectũ quã nunc facimus. Poterat verò hic ulterius fieri cõparatio inter ipſaſmet cauſas materialẽ, & formalem, quatenus una poteſt eſſe effectus alterius, ſed hanc comparationem attingemus melius ſect. ſequente.

C *Comparatio effectus ad efficientes cauſas.*

V. QVarto dicendum eſt, effectum nunquam poſſe excedere in perfectione oẽs cauſas efficiẽtes, quæ ad illum concurrunt, ſimul ſumptas; imo neq. aliquam earũ, quæ, ut cauſa principalis, & totalis in aliquo genere ad illum concurrat: è conuerſo uerò cauſa efficiẽs principalis ſæpe excedit in perfectione ſuum effectum. Hæc aſſertio quoad oẽs partes eſt facilis ex ijs, quæ de cauſa efficiente latiſſimè diſputauimus. Et prima quidem pars probatur, quia tota perfectio effectus manat à cauſis efficientibus; ergo fieri non poteſt, ut aliqua perfectio ſit in effectu, quæ non æquali, vel nobiliori modo ſit in aliqua cauſarum efficientium: ergo non poteſt excede
D re effectus in perfectione oẽs ſuas cauſas efficientes ſimul ſumptas. Dices: Præter cauſas efficientes habet effectus alias ſibi intrinſecas, ergo ratione illarum poteſt excedere in perfectione cauſas efficientes. Reſpondetur, ipſas intrinſecas cauſas componẽtes effectum manare neceſſario ab aliqua efficiente cauſa extrinſeca; & ideo fieri non poteſt, ut effectus comparatus ad cauſam efficientem ſibi adæquatam habeat aliquam perfectionem à ſuis cauſis intrinſecis, quæ non ſit æquali, uel nobiliori modo in extrinſeca, ſeu efficiente.

VI. Altera uerò pars, qua cõparatur effectus ad ſingulas cauſas efficientes, declaratur facile ex diſtinctione cauſæ principalis, & inſtrumentalis. Nã in-
E ſtrumentalis põt eſſe ignobilior effectu, ut ſupra dictum eſt, & notauit D. Tho. in 4. diſt. 1. q. 1. artic. 4. quæſtiunc. 1. ad 3. quia effectus non procedit principaliter ex uirtute eius. At uerò cauſa principalis nunquam poteſt eſſe ignobilior, præſertim ſi ſit integra, & totalis in ſuo genere, nã de partiali res eſt magis dubia. Quamuis loquendo propriè de perfectione intenſiua, probabilius ſit ẽt cauſam partialẽ principalem nunquam eſſe intenſiuè minus perfectam ſuo effectu, quia in hoc maximè differt à cauſa inſtrumentali, & quia talis cauſa licet ex parte actionis ſit partialis, tñ ex parte effectus agit in totum illum, & ideo excedere, non poteſt ſuæ perfectionis gradum, ut in ſuperioribus tactum eſt. Et hinc à fortiori conſtat, quãdo cauſa eſt totalis principalis, non poſſe eſſe inferiorem perfectione ſuo effe-

Idem sentit Capreol. in 1. d. 36. q. 1. art. 1. ad 1. Durã di cõn. 3. cõcl. quatenus dicit: ad ideam sufficere, qđ sit talis secũdũ repræsentationẽ, qualis est res cuius est idea, & inferius, quod si creatura non contineretur in diuina essentia, nisi obiectiuè, & nullo modo formaliter aut virtualiter, hoc nõ sufficeret ut haberet rationem ideæ. Eademque videtur esse sententia D. Thom. 1. p. q. 15. nam art. 1. ait ideã esse formã, id est, similitudinẽ rei faciendæ, quam in se habet artifex secundum esse intelligibile. Et solut. ad 2. ait, Deũ per essentiam suam habere ideas, quia per essentiã suam cognoscit res à se operabiles: non cognoscit autem Deus creaturas per eas inesse cognito, sed per conceptum formalem earum. Et solutione ad 3. ait, in tantũ diuinã essentiam esse ideã, in quantum ipsa est similitudo rerũ omnium; quod non potest intelligi de similitudine naturali, sed de similitudine seu repræsentatione intentionali, quæ habetur per formalem conceptum: Et de eadem intelligendus est in artic. 2. dum ait, in diuina essentia esse ideam, quatenus est participabilis secundũ aliquem modum similitudinis à creaturis, & solutione ad 1. ait, ideam esse essentiam, in quãtum est similitudo, vel ratio: vbi posterior illa vox, scilicet [ratio,] declarat priorem, scilicet [similitudinẽ:] nã ratio proprie non dicitur, nisi de cõceptu formali expresse repræsentante intellectui rẽ in eo ideatã. Et solutione ad 2. ait, Deũ intelligere plures rationes rerum, quatenus intelligit se intelligere res plures extra se, & hoc modo esse ĩ Deo plures ideas, & idẽ proportionaliter dicit ibidẽ de exemplari cuiuscunque artificis. Et hæc sententia mihi magis probatur. Vt autem distinctius proponatur, & probetur, nõnullæ assertiones proponendæ sunt.

X. *Prior assertio contra priorem sententiam.*

DIco primò: Exemplar non est res obiectiuè cognita, seu obiectiuè tantum existens in mente artificis. Probatur, quia, uel est res eadem quam artifex facit, seu facturus est aut facere potest, vel est alia obiectiuè cognita, & formali conceptu distincta, ad cuius imitationẽ alteram facit, neutrum horum dici potest: ergo. Antecedens quoad utramque partem ostenditur primò in exemplaribus diuinis, D deinde in creatis.

Probatur assertio in diuinis exemplaribus.

XI. PRior pars probatur, quia idea diuina iuxtà sententiam magis consentaneam Sãctis Patribus magisq; Theologis probat non est aliquid creatum vel creabile, sed ipsamet diuina essẽtia increata. Qđ sumitur ex Dionys. c. 5. de diui. nom. dicẽt: [exẽplaria esse rationes substãtificas existentiũ, & singulariter præexistẽtes, quas Theologia prædestinationes uocat, & bonas volũtates.] Quibus uerbis significat ideas nõ esse res aliquas extra Deum, nec creaturas obiectiuè existẽtes in mẽte *Dei*, sed rationes earum substãtificas, id est substatiales, uel substãtiarũ factiuas singulariter, id est, unitè, & simplicissimè existẽtes in Deo, ut in sequentibus manifeste exponit.

XII. Similiter Aug. 11. de Ciuit. cap 29. ait: [in uerbo Dei esse causas rationesq. rerũ secundũ quas factæ sunt, incommunicabiliter permanentes,] ꝙ dici nõ potuit nisi propter ideas creatas, & tract. 1. in Ioan. ita exponit verba illa. [Qđ factũ est in ipso vita erat q a quod factũ est, in Deo habet rõnem q̃ vita est.] Idq. declarat exemplo artificis qui in arte sua habet arcã. [Quæ in arte (inquit) vita est, q a uiuit anima artificis,] vitã appellat in artifice, quia est opus vitæ, in Deo aut. quia est ipse conceptus Dei, qui est vita p essentiã. Eodem modo hoc exponit lib. 83. qu. q. 46. & li. 5. Genes. ad lit. c. 3. similiter ideis vocat [diA uinas, incommutabiles, æternasq. rationes.] & statim c. 14. rõne illarum intelligit scriptũ esse: [Quia q̃ facta sũt in Deo uiuere] .s. in Dei cognitione. Idẽ significat 12. de Ciuit. c. 25. & 26. & in li. 83. quæst. q. 46. vt suprà retuli, dicit [ideas esse principales formas, vel rationes rerũ stabiles atq. incõmutabiles, quæ ipsæ formatæ nõ sunt, ac per hoc æternè, ac sẽper eodẽ modo sese habentes, quæ in diuina intelligentia continentur,] Et infra ait: [has ideas nõ posse uideri, nisi visione beata,] & inferius ait: [eas uere esse, earũq. participatione fieri, ut sit quidquid est.] Est ergo aperta sentẽtia August. ideas nõ esse creaturas, sed rationes increatas in ipsa mente Dei uere, & realiter existentes.

Quod etiam non obscure sensit Ambros. 1. Hexa B me. c. 1. & 2. vbi improbat Platonis, & Phylosophorũ sentẽtiam, ponentiũ exemplaria distincta à Deo, ad quæ intendens Deus res creauit: sentit ergo creaturã, ut est aliquid à Deo distinctũ, nõ posse esse exẽplar quo Deus operatur: ergo siue creatura sumatur existẽs actu, siue potentia, seu secundũ esse essentiæ, non potest esse exemplar diuinũ: nam vtroq. modo est extra Deũ. Ad eodẽ modo alij Patres Iustin. martyr. oratione Parœnet. ad Gentes, sub finem, & Eusebius Cæsariens. lib. 11. de Præparat. Euangel. c. 11. & Gregor. Naziãz. orat. 33. quæ est prima de Theologia in fine, & in eundem locũ Helias Cretens. dãnãt sententiam Platonis quantum ad eam partem, qua asseruisse fertur Deũ intuẽtem ad exemplaria, C extra se res condidisse: idem n. necesse est, dicant, qui docent creaturas, ut obiectas diuino intellectui esse ideas eius, nam re uera creaturæ ẽt sic sũptæ, sũt aliquid extra Deũ, parumq. refert, ꝙ secundũ existẽtiã actualem, uel secundũ essentiam ponatur habere rõnem ideæ. Ratione ẽt probatur hęc pars, quia exẽplar est uera causa affectionis rei, sed creatura possibilis, ut obiecta menti Dei nõ est uera causa sui ipsius, ut factæ, ergo. Maior infrà probabitur, minor constat, q a aliàs nõ posset Deus creaturã causare, nisi cũ illo concausante ipsa creatura uerè, ac proprie quod est absurdissimum. Alias probationes generales proferemus statim. XIV.

Vlterius probatur altera pars. s. neq. aliam rem obiectiuè cognitã, & distinctã à forma cõceptu, posse D inueniri intellectu Dei, quæ habeat rõnem exemplaris. Et primũ quidem hoc confirmant testimonia Patrum, præsertim Augustini: nam ideas collocat in ipsamet, arte, quatenus per eam formatur ratio, uel conceptus rei efficiendę: in quo conceptu dicitur contineri effectus, quia illam repræsentant, & ita ex illius sententia idea in Deo non est, nisi essentia intellectualiter repræsentans rem faciẽdam. Secundò argumentor ratione, quia in Deo non est obiectum cognitum ratione distinctum à cognitione, nisi, uel primarium, qđ est essentia diuina, vel secundariũ, qđ sunt creaturæ: de hoc autem posteriori iã ostensum est, non habere rõnem ideæ, priori ergo probatur, quia in essentia diuina, ut sic cõdistincta à cognitione, non continetur creatura, ut in cau E sa exemplari, sed ut in causa efficiente, quæ solum èminenti uirtute continet creaturas, non formaliter ullo modo, ergo secundum eã rationem non potest habere rationem exemplaris. Probatur minor simul cum consequentia, quia de ratione exemplaris est, ut sit forma intrinseca, atque adeo, ut formaliter contineat rem exemplatam, uel per conuenientiam formalem, & similitudinem, uel per repræsentationem, intentionalem, seu intellectualem. XV.

Et confirmatur, ac declaratur in hunc modum, nam, essentia diuina, si consideretur prius ratione, quam sit cognoscẽs, uel cognita à se, non potest intelligi, ut exemplar creaturarum secũdum proprias rationes earum, quia licet eminenti uirtute contineat illas, nõ tamen formaliter ullo modo eas cõtinet aut

XIII.

net aut refert: sicut lux solis, licet eminenter contineat calorem, non pōt dici idea caloris, quia secundū se nec formaliter, neq. repræsentatiuè exprimit calorē. Rursus ergo diuina essentia, vt cognita non potest habere rationem exemplaris. Probatur consequentia, tum quia esse cognitum, (vt ita dicā) non constituit exēplar in esse exemplaris, sed supponit illud, & ad summum esse potest cōditio necessaria, vt causet, si ergo essentia diuina secundū se non habet rationem exemplaris, ex eo præcisè quod cognita sit, non habebit illam. Tum maxime, quia, vel cōsideratur essentia præcise, & secundum se cognita; & vt sic non potest esse exemplar, quia, vt sic, est oīno dissimilis creaturis, uel consideratur, vt in illa cognita cognoscuntur tanquam in causa creaturæ, & hoc modo obiectum talis cognitionis iam nō est solum primarium, sed etiam secundariū, si ergo obiectum sic cognitū est idea, creaturæ ipsæ sūt ideæ, vel saltem complent rationem ideæ: quod æque im probatur rationibus factis in priori membro.

XV. Obiectioni fit satis. Dicetur fortasse, neq. essentiam absolutè cognitam, neq. creaturas cognitas, sed essentiam cognitā vt participabilem a creaturis esse ideam. Sed cōtra, quia cognoscere essentiam, vt participabilem à creatura nihil aliud est quam cognoscere, ex vi talis essentiæ posse creaturam talem gradum entis, participare. Sed hoc non est aliud, quam cognoscere ipsā creaturam, quatenus ex vi eminentis virtutis Dei pōt ab illa prodire; ergo talis cognitio re vera est cognitio creaturæ in Deo: ergo si obiectum illius cognitionis est idea, creatura erit idea. Et confirmo, quia in Deo tantum sunt cognita, aut ea, quæ sunt eminenter in ipso, aut quæ sunt formaliter; ergo si essentia, ut obiectiuè cognita, est idea, vel est secundum ea, quæ formaliter in ipsa continentur, & hoc non, alias absolutè, & præcisè cognita absque creaturis esset idea, quod constat esse impossibile, quia, vt sic oīno est dissimilis creaturis, & eas secundum propria earum non repræsentat, vel est idea secundum ea, quæ habet eminenter, & secundum quod talia cognoscuntur in ipsa, & sic potius ipsæ creaturæ cognitæ, vt eminēter cōtētę essent idea. Vel idea dicetur ipsa essentia secundum mediā quandam rationem, s. secundum id, quod formaliter est nō absolute, sed vt dicit habitudinē q̄dā ad res, quas continet, eminenter, rōne cuius pōt esse primarium obiectum, in quo creaturæ secundariò cognoscantur; & hoc etiam non rectè dicitur, tū quia illa habitudo potius est ex parte creaturarum, quatenus a Deo possunt pēdere, & sunt quædā participationes eius, tum maxime, quia essentia Dei non est obiectum primarium, in quo cognoscantur creaturæ, ut in aliqua imagine repræsentante, sed ut in causa effectiua eminenter illa continēte, & ideo, ut sic, non potest habere rōnem exemplaris; ergo exēplar in mente diuina non est res obiectiuè cognita, vt sic, & ut præcisa secūdum rōnem ab ipsa cognitione. Quod si quis tandem dicat cū Durādo essentiam diuinam habere rationem exemplaris saltē imperfecti, quatenus saltem Analogicè est imitabilis à creaturis, illud sane impropriissime dictū est, tum quia exēplar dicit propriā aliquā rōnem effectus, illa aūt est communissima ratio, tam ēt, quia essentia sub illa ratione non habet propriū concursum causæ exemplaris. Hic. n. non conuenit rei quatenus est, sed quatenus cognoscēs est, vt sequente sect. ostendā. Denique, quia illa esset imperfectissima rō exemplaris.

Probatur assertio in exemplaribus creatis.

XVI. EX his facile potest vtrumq. membrum probari in exēplaribus artefactorum, quæ sunt in intellectibus creatis. Primò quidē, quia licet hęc exēplaria creata nobis notiora sint, tamen in se sūt imitationes quædam diuinorum exemplarium: vnde eandem proportionem seruant. Quapropter mihi semper displicuit eorum sententia, qui in hoc negotio aliter sentiendum putant de diuinis, quā de creatis exēplaribus, ut illa dicant esse posita in formali conceptu, hæc in obiectiuo: vel e conuerso: id .n. nulla ratione fulcitur, nam licet in perfectione longe inter se distent hæc exemplaria, tn̄ in modo existentiæ, repræsentationis, & causalitatis seruant proportionem, ut ratio facta probat, quia unū est participatio, & imitatio alterius, sicut ēt in genere efficientis, aut finis causa secunda imitatur primā, quātū pōt. Et ideo longe melius D. Tho. parem rōnē quoad hoc esse censuit de diuinis, & creatis exēplarib. ut patet ex citatis locis, præsertim 1. p. q. 15. ar. 1. ad 2. & idē supponūt Scotus. & alii, ac meritò.

XVII. Secundo idem probatur ferè eodē discursu, nam si exemplar artificiosum est aliquod cognitū ab artifice, vel hoc est illud ipsum artificiatum, quod efficiendum est, ut obiectiuè præexistens in cognitione, vel est aliquid aliud imitandum in effectione alterius. Hoc posterius dici nō potest, quia sæpissime nullum aliud obiectum interuenit, quod artifex intueatur. In humano. n. artifice cessat illa ratio, quæ est in Deo, qui nihil potest extra se cognoscere, nisi ut secundarium obiectum cognitum in sua essentia ut in primario: & ideo in diuina cognitione sēper interueniūt quasi duo obiecta: de quibus oportuit sigillatim dicere. At uerò artifex creatus, & immediate cōcipit artificiū, et media illa cognitione illud operatur: ergo non est ibi alia tertia res, q̄ possit habere rationem exemplaris. Respondere potest artificem creatum non concipere illud ipsum artificiatum in particulari, & in indiuiduo, quod facturus est, sed solum in confuso artificiatum talis rationis uel figuræ: & ideo semper habere idolum obiectiuè conceptum distinctum ab artificiato, quod facit postea ad imitationem illius idoli. Sed in primis, ut statim dicam, ille modus præconcipiendi non est per se in artifice, ut sic: sed in artifice imperfecto, aut imperfectè cognoscēte. Deinde ille conceptus confusus non est in re distinctus ab effectu, seu tantum ratione, ut commune a particulari, & si effectus cōsideretur, ut per se cadit sub intentionem talis artificis, non includit, nisi illam rationem confusam: exemplar autem solum respicit id, quod per se cadit sub intentionem agentis: ergo quatenus ibi potest interuenire causalitas exemplaris, non distinguitur obiectum præconceptum ab effectu per se facto ex intentione agentis.

XVIII. Dicere aliquis potest aliquādo saltem interuenire externum exemplar, quod intuendo ad eius similitudinem artifex operatur, & tunc saltem dici posse exemplar esse rem obiectiuè cognitā, & in intellectu tantum obiectiuè existentem. Respondeo, nos loqui solum de exemplari interno, ut in principio diximus; quia illud solum censemus esse propriam & per se causā exemplarem respectu actionis operantis. Nam illud aliud externum exemplar, uel solum est remotum, quatenus est causa cognitionis operantis, vel interdum etiam non est causa, sed tātum terminus extrinsecus actionis operantis: quomodo aliquando potest reperiri etiam respectu Dei, ut uidebimus, & declarabimus sect. seq.

XIX. Nec etiam dici potest ipsummet artificiatum, ut præcognitū ab artifice creato esse exemplar sui ipsius, ut faciendi. Quia si creaturę præcognitę à Deo non sunt ideæ, cur erit res artificiata, ut pręcognita ab artifice? Respondent aliqui esse discrimen, quia Deus nō accipit cognitionem à rebus, sicut humanus artifex. Sed hoc non uideo quid referat ad rem præsentem, nam si cognitione, quæ sumitur ex rebus ipsis, posset res cognita esse exemplar sui, multò magis in cognitione, quæ non sumitur ex rebus, sed

quam Deus ex seipso habet, possent res cognitæ esse exẽplaria, quia ante talẽ cognitionem nullo modo supponuntur esse secũdum suum formale esse: per cognitionem verò exprimuntur, & quasi formantur (quod fortasse appellauit Scotus fieri in esse cognito.) Ergo e conuerso, si in Deo, qui præconcipit res non sumẽdo scientiã à rebus, nihilominus res cognitæ non habent rationem exemplaré, neq. in humano artifice habere poterunt. Eò vel maximè, qđ possumus constituere artificem non sumentem scientiã à rebus, sed habentem illam per se infusã. Alij conantur rõnem reddere ex eo quod sciẽtia Dei est distinctissima, cõceptio verò humani artificis est confusa. Sed hoc nec est per se, nec satisfacit, vt dictũ est, & declarabitur amplius in seq. rõne.

XX. Secũdò ergo argumẽtor, quia humanus artifex nunquam præconcipit rem à se faciendam, omnino, & in indiuiduo eandem quam postea facit, quia nunquã potest certo scire, quæ & qualis sit in indiuiduo futura res per artem à se elaboranda, nã terminatio effectus in indiuiduo pẽdet ex varijs circũstãtijs, vel ex superiori agente, vt in præcedentibus tactũ est. Quæ ratio bene probat, regulariter, & humano modo loquendo, nõ cadere sub exemplar humanum idem artificium in indiuiduo, quod postea fit; neq. id mirũ est, quia etiã determinatio actionis ad talem effectũ in indiuiduo non cadit per se sub intentione humana: exemplar autem solum est respectu illius rei, ad quam dirigi potest humana intentio; Tamen illa ratio non probat, quod saltem secundum communem rationem talis artificiati, secundum quam cadit sub intentionem agentis, idem vt præcognitum non sit exemplar sui ipsius, vt per artem facti. Item non probat illa ratio quin absolutè etiam idem numero possit esse exemplar sui ipsius, vel in mente Angeli, vel etiam hominis, si diuinitus confortetur ad præconcipiendum effectum, vt in indiuiduo perficiendus est.

XXI. Probatur ergo aliter, quia exemplar est causa uera, & realis rei, quæ per illud fit: ergo non potest esse ipsamet res, quæ postea fit, vt antea erat præconcepta. Antecedens infrà probabitur: consequentia patet, quia idem non põt esse uera, ac propria causa sui ipsius. Nec uerò satis est, quod res præconcepta, & res producta distinguatur, ut res in potentia, uel in actu existẽs: nã huiusmodi res in actu, & potẽtia eadem est, & eandem existentiam, vt actu exercitã, uel ut possibilem includit: & ideo non potest res, ut in potentia esse causa sui ipsius, vt in actu. Et hęc ratio generaliter procedit etiam de ideis diuinis.

XXII. Sed responderi adhuc potest, in ijs causis, quæ solũ influunt secundum esse menti obiectũ, non esse inconueniens idem esse causam sui ipsius, vt patet in causa finali, de qua Arist. dixit coincidere in eandem rem numero cum forma facta. In hoc aũt reperitur quædam cõuenientia inter exemplar, & finẽ, nam vtrumq. causat, vt in cognitione existens. Sicut ergo eandem res in ratione finis mouet ad effectionẽ sui, ita in ratione exemplaris diriget, aut concurret suo modo ad effectionem sui. Ratio.n. vtrique cõis est, quia in aliis generalibus ideo nõ potest idẽ esse causa sui ipsius, quia supponitur esse, ut causet: ergo quod non supponitur esse, nisi ut cognitũ, vt causet, non repugnabit causare seipsũ in existentia reali. Maxime cũ utraq. causalitas, finis, & exemplaris, non tendat in effectum, nisi quodãmodo medio agente, mouendo, uel dirigendo actionẽ eius.

XXIII. Sed hoc improbari potest primò ex ipsamet ratione explicandi causalitatem exemplarem, & differẽtia, quæ versatur in hoc, inter illã, & finalem. Exẽplar enim dicitur esse forma, ad cuius instar, uel imitationẽ aliquid fit; in quo causandi modo uidetur necessariò includi distinctio inter formam, quæ est exemplar, & formam exemplatam, seu rem effectã,

A quia idem non dicitur fieri ad imitationem sui, nec assimilari sibi ipsi: ergo non potest idem dici exemplar, uel idea sui ipsius. Sed hæc ratio uidetur in solo loquẽdi modo habere uim, & efficaciã suam: Posset enim quis respondere non esse de ratione exemplaris, ut effectus fiat ad instar, uel imitationẽ eius. Sed, vt Seneca dicit: [exemplar esse ad quod respiciens artifex, id quod destinabat, efficit] his.n. verbis non inuoluitur relatio, quæ distinctionem postat inter exemplar, & exemplatum, & tamen sufficienter declarãt rõnẽ exemplaris. Assumptũ patet, nã põt artifex, mente respiciens ad aliquod arte factũ possibile, illud ipsum destinare efficere: ergo saluatur tota, & sufficiens definitio exemplaris absq. distinctione, quam petat similitudo, vel imitatio
B effectus respectu exẽplaris. Et cõfirmatur hoc, ac declaratur amplius, nam si quãdo artifex concipit rẽ vnã, & ad instar, vel imitationẽ illius aliam distinctam facere proponit, hoc satis est, ut res prior habeat rationẽ exẽplaris: cur non res eadem obiectiuẽ concepta, si in re ipsa efficienda proponitur, sicut concepta est, non habebit rõnem exemplaris respectu sui ipsius? Nã re vera videtur eodem modo dirigere actionẽ agentis: imò tanto perfectius, quanto est maior adæquatio rei factæ ad rẽ conceptam, quę tantò erit maior, quãtò fuerit maior identitas. XXIV.

Propria ergo rõ huius partis petenda videtur ex hoc vltimo, qđ nunc dicebamus, s. munus proprij, & interni exẽplaris, de quo agimus, esse dirigere a-
C ctionem agentis, quoad specificationem, (vt aiunt) hoc aũt munus non est obiecti cogniti, sed cognitionis eius, quatenus in illa cõtinetur in esse repræsẽtatiuo. Quæ rõ magis explicabitur ex seq. assertione.

Secunda assertio, & approbatio secundæ sententiæ. XXV.

Dico secũdò: Exemplar inest formaliter intellectui tanquã conceptus formalis eius. Cũ uerbo inhærendi hic vtimur, quoniam nunc abstractè in communi loquimur de exemplari, siue creato, siue increato, late intelligendum est siue per unionẽ, & propriã inhærentiã, siue per identitatem, & simplicitatem. Sic igitur conclusio posita est ualde con-
D sentanea locutionibus D. Tho. & Sanctorum suprà adductis. Deum enim aiũt mentem esse sedem idearum, & ideas diuinas esse rationes rerum incommutabiles, & æternas, & formas intelligibiles; satis significant, & esse ueras res existentes ex æternitate, & esse in Deo intrinsecè, & esse in eo formaliter quatenus intelligens est, & intellectualiter repræsẽtans oĩa, qđ conuenit illi rõne sui conceptus, seu actus intelligendi eodem modo sensisse Platonẽ de ideis, docuerunt multi, & præsertim indicat Aug. citatis locis. Explicauitq. optimè Cœlius Rhodigin. li. 16. lect. antiq. c. 17. his verbis: [Deus, qui oĩpotens est, & dicitur in mẽte sibi inhærente creandarũ rerũ naturas effingit, ac pingit quodãmodo, quæ in cor-
E porib. istis sentimus oĩa: illic cœlorũ globi, ac elementorũ moles oĩa denique, et aiaĩũ gignũtur formæ, quas in diuina consertas mente, Dei fomenta esse, ac dici ideas non ambigunt Platonici.] Similiter. Eugub. li. 1. de Peren. Philosoph. capit. 12. refert ex Plutarcho Socratem Platonem posuisse [ideas in cogitationibus sensisque Dei, hoc est, menti subsistentes;] & infrà ex eodem Plutarcho obseruat] idẽ esse diuinã mentem atq. istas ideas, & ex Philone, & Plotino [idẽ esse totam idearum seriem, atq. ipsã immensã Dei sapientiam,] & ex Trimegisto, & Caldæis, [ideas esse Patris cogitationes, & rationes uniuersales naturæ.] Eandemq. esse Aristotelis sententiam de exemplari creato, paulò inferius ostendam. XXVI.

Ratione probari potest hæc sententia à sufficienti partium enumeratione, nã exemplar est in intel-

lectu, & non obiectiuè tantum: ergo est in eo formaliter, seu inhæsiuè: non est autē ipsemet intellectus, quatenus est, uel intelligitur à nobis, vt nuda potentia, quia, ut sic non est forma repræsentās, quod est de ratione exemplaris: & eadem rōne nō est aliquis habitus ex ijs, qui iudicatiui dicūtur, & tenent se ex parte potētiæ, ut esse pōt, v.g. ars in intellectu humano, qui etiā huiusmodi habitus nō est forma repræsentās formaliter, sed inclinans tātum ad iudicium. Nec etiā in intellectu humano est species intelligibilis, tum quia iuxta veriorem sententiam, species hæc non repræsentat formaliter, sed est tantū semē obiecti efficienter cooperās ad formalem repræsentationem, quæ fit per actum aut uerbum: tum etiā, quia species per seipsum non est causa operatiua ad extra, seu directiua operationis, quod conuenit exēplari. Superest ergo, ut conceptus ipse formalis practicus rei efficiendæ, sit proprie exemplar.

XXVII. Exēplaris munera varia. Primum. Secundò probatur ex munere, seu officio ipsius exemplaris: eius enim est determinare actionem ex ternam intellectualis agentis: & ideo quoad hoc gerit munus formæ, nā res naturales determinantur per naturales formas, vel qualitates ad suas actiones: agens uero intellectuale per formā intellectualē sibi proportionatā, ut rectè notauit D. Tho dictis quæst. 15. 1. pa. & 3. de ueritate. Est ergo exemplar forma actuās, & informās ipsum intellectuale agēs: non est autem alia forma, nisi conceptio eius, ut declaratū est. Rursus pertinet ad munus exemplaris

Secundū. derigere actionē agētis intellectualis, ut in certum terminum, & scopum tendat, ut nō casu, neq. irrationali modo fiat: & ideo dixit August. tam esse certū Deū habere exemplaria, quam est certum operari ex ratione: hæc autem directio nō fit, nisi per actualem mentis repræsentationem, quæ est veluti quoddam lumen, quod præit ostendens viam, & modū, ac terminum operationis: hoc autem totum fit formaliter per ipsummet conceptum formalem mentis. Et ob hanc causam res ipsa directè concepta nō potest proprie dici exemplar: nam si illa res sit ipsamet, quę facienda est, & omnino eadem in indiuiduo, non est illa, quæ dirigit, sed ad quam dirigitur actio medio exemplari, neque illa propriè imitanda proponitur, sed facienda, quod ut recte fiat dirigitur actio per exemplar mente conceptum. Si autē illa res cōcepta sit alia, ut est in artifice creato imago externa, vel aliquid simile, talis res non est per se necessaria ad operationē artis, quæ fit per exēplar, nam melius fieret per propriam, & immediatam cognitionem ipsiusmet rei arte efficiendæ: illud ergo externum adminiculum (ut ita dicam) menti obiectum, non est proprium, & per se exemplar, sed est quasi materia remota, vel obiectum adiuuās ad formandum aliquale, seu imperfectū exemplar. Denique, si illa res alia concepta, sit tantum causa uirtualiter continens rem faciendam per exemplar, ut est in creato artifice diuina essentia, illa, ut sic non pōt esse exemplar, quia nō est ullo modo forma formaliter continens, aut repræsentans rem faciendam, ut superius argumentabamur. Neq. illa, ut sic dirigit actionem artificis, sed solū est quasi ratio (remota secundum rationem) concipiendo exemplar, seu ideam, quæ dirigit operationem artificis.

XXVIII. Tertium. Tertiò solet attribui exemplari, esse mēsuram, & regulam veritatis, & proprietatis rei factæ. Quo sensu (ut suprà tractauimus disp. 8.) dicūt multi auctores, & interdum D. Thom. varietatē entium creatorum sumi ex conformitate ad exemplaria, quæ sunt in intellectu diuino tanquam ex mensura earum: ueritatem autem rerū artificialium sumi ex cōformitate ad intellectum humanum: nam exēplar artificis est mensura artificiati. Hoc autem proprie conuenit conceptui formali: nam conceptus obiectiuus, si sit omnino proprius, & adequatus rei factæ, non distinguitur ab ipsamet re, ideò aūt non est mēsura sui ipsius: si uerò sit conceptus alterius rei, uel per accidens, & remotè tantum se habebit ut dictum est, uel non habet in se formam effectus, nec formaliter, neq. repræsentatiuè, & ideo, ut sic non potest habere rationem mensuræ.

Quartò tribuitur ideę, esse principiū cognitionis vt notat D. Tho. dicta q. 15. a. 1. id aūt nō est intelligendū de principio effectiuo, quia, ut diximus species intelligibilis nō est proprie exēplar: ergo oportet intelligi de principio formali: nam, obiectū pcisè vt cognitū, seu, ut terminatiuū, non dicitur pprie principium cognitionis, cū potius sit finis, & terminus: principium autem formale cognitionis est ipsemet conceptus formalis: ergo ille est proprijssimum exemplar, si sit conceptus rei efficiendæ. XXIX. Quartum

Assertio tertia.

Dico ergo tertiò. Nō est de ratione exemplaris, vt sic non esse quantum ad esse eius, quod sit actu, & directè cognitum, ut obiectum quod: tamē ut causet, oportet, ut aliquo modo cognoscatur, & quò perfectius fuerit cognitum, eò, cæteris paribus, perfectius causabit. Hæc conclusio proponitur ad dissoluendum fundamentum contrariæ sententiæ, & in ea supponimus exemplar causare, quamuis nōdum probatum sit, quia ita in communi sumptum, est per se manifestum: & nunc est nobis necessariū ad distinguendum, in quo consistat proprium esse exemplaris, quid uero sit conditio requisita, ut causet. Communiter. n. dici solet de ratione exemplaris esse, ut sit actu cognitum, quia non uidetur satis animaduersum, quod sicut in fine distinguuntur illa duo, scilicet esse ipsius finis per quod causat, & esse cognitum, qđ est cōditio necessaria ad causandum: ita in exemplari sunt hæc distinguenda: nam esse cognitū ut sic, quatenus dicitur obiecto directè cognito, cū sola intrinseca denominatio, nō potest esse propria ratio constituens ipsum exemplar, nec potest esse in illo formale principium causandi. XXX.

Præterea, sicut de fine dicebamus, nō mouere ad appetendum secundum esse cognitum quoad denominationem (ut ita dicam) sed quoad rem denominatam, seu quoad ipsum esse, quod cognoscitur, ita exemplar nō dirigit ad efficiēdum in effectu ipsum esse cognitum quoad denominationem, neq. tale esse, quale est esse in cognitione: ergo exemplar in esse exemplaris nō cōstituitur per esse cognitum, ut sic. Vnde etiam in exemplari externo, & remoto, cum imago visui proposita dicitur exēplar, ad cuius imitationem alia fit licet oporteat illam imaginem esse visam aut cognitam, non tamen constituitur in illo modo exemplaris per esse uisam, sed hæc est conditio necessaria, esse autem sic depictā, vel figuratam, est propriū esse talis exemplaris. Et iuxta opinionē asserentem artificium ipsum, vel creaturam menti obiectam esse exemplar, dici non potest, quod esse cognitum, quantum ad denominationem cogniti constituat illam in esse exemplaris, cum in effectu non intendatur similitudo, seu cōformatas quoad illam denominationem, sed quoad esse naturale, vel artificiale, quod in tali re cognoscitur: ergo idem dicendum est in omni sententia, quod nimirum exēplar non constituitur in esse exemplaris formaliter ac præcisè ex eo, quod cognoscitur, sed ex proprio, & quasi intrinseco esse, quodcunque illud sit, quod vel cognoscitur, uel potest cognosci. XXXI.

Hinc ergo videtur satis probata prior pars cōclusionis: nam si exemplar non constituitur formaliter per esse cognitū: ergo cognosci, vt sic, præsertim directè, & ut obiectum, quod non est de ratione exemplaris quatenus exemplar est. Et hoc etiam conformari potest ex prima conclusione: nam dictum est, XXXII.

exemplar non esse, formaliter loquendo. conceptū obiectiuum, qui formaliter in esse talis conceptus constituitur per se esse cognitum; ergo hoc esse non est formaliter de ratione exemplaris, vt sic.

XXXIII. Alteram verò partem conclusionis confirmāt ex parte argumenta prioris sententiæ, eamq; sumā ex D. Th. 1. p. q. 15. a. 1. ad 2. Et declaratur primò in exemplaribus diuinis: nam Deus cognoscēdo in sua essentia creaturas, format (vt more nostro loquamur) rōnes, seu conceptus earum, per quos illas directè cognoscit, licet vt secundaria obiecta suæ sciētiæ. Quia vero eius scientia est perfectissima, cognoscendo, & formando exemplaria creaturam, cognoscit seipso conceptum illum, qui intellectualiter repræsentat creaturas: quod est cognoscere in se exēplaria creaturarū. Vbi rōne distinguendo illa duo, intelligimus prius esse formalia ipsa exemplaria, & deinde cognosci, quæ licet videatur esse reflexio q̄dam, in Deo tñ pp summam simplicitatem, & infinitatem illius actus, eodem simplicissimo actu vtrumque cognoscitur. Hoc igitur modo est in Deo idea, (vt ita dicam) non tantum formata, sed etiam cognita, & vt sic habet totū id, quod ex parte intellectus necessarium est, vt in suo genere causet, quia, & est forma existens in mente artificis, & est ita proposita, & applicata, vt possit ad illam respiciens, rem p eam repræsentatam efficere ad illius imitationem. Et ita distinguentes in Deo secūdum rōnem ideam à cognitione ideæ, sicut etiā distinguere possumus ratione cognitionem directam à reflexa, & ideam quoad suum esse consistere intelligimus in conceptu formali, quem directè Deus habet de re operabili, seu facienda, prout facienda est: cognitionem autem intelligimus esse quasi perfectam quandam applicationem, & coniunctionem ad ipsum artificem, vt ad illius imitationem producat effectum.

XXXIV. Ad hunc fere modum ratiocinatur D. Tho. supra de exemplari existente in mente artificis: [Nā dum artifex (inquit) intelligit formam domus in materia dicitur intelligere domum: dum autē intelligit formam domus, vt à se speculatam, ex eo, quod intelligit se intelligere eam intelligit idem, vel rōnem domus.] Vbi plane distinguit aliud esse formare ideā, aliud intelligere ideam. Nam si artifex dum intelligit formam, & rōnem domus, vt à se speculatam intelligi ideam: ergo dum ipsam rōnem, & formā domus speculatur, format ideam: vt tñ per illam operetur, & ad imitationem eius domum efficiat, reflectitur supra rōnem domus, vt à se speculatam, & ita agnoscit ideam, & per eam cognitionem, quasi applicat exemplar, vt per illud causet. Sic igitur cōstat quomodo cognitio ideæ ad causalitatem deseruiat.

XXXV. *Qualis cognitio exēplaris requiratur, vt artifex eo vti possit.* Statim vero oritur dubiū, an huiusmodi reflexio sit simpliciter necessaria in artifice, vt per exemplar à se conceptum possit exterius operari: in *Deo* n. sēper est necessaria illa, quasi reflexio, non tā ob causalitatem, q̄ ob infinitam perfectionem illius scientiæ, quæ non pōt ita terminari ad aliquod obiectū, quin intrinsecè seipsam sub oī rōne, & repræsentatione intueatur. At vero in artifice creatorum illa reflexio fieri debeat per actum distinctum, difficile creditu est, vel necessariam esse, vel semper interuenire quoties artifex per suam artē, seu p exemplar illa formatū operatur. Imò experientia videtur contrarium ostendi: nam qui scribit, aut ædificat, non semper est in illa actuali reflexione dum operatur.

XXXVI. Vnde dicunt aliqui non esse necessariam illam reflexionem, & creatum artificem vti exemplari suo cognoscendo illud, non vt est qualitas quædam mēti inhærens, sed vt est forma, & imago repræsentans obiectiuè artificiatum. Sicut multi censent, verbum mentis esse qualitatē distinctam ab actu cognoscendi, deseruientem cognitioni, vt obiectum proximū, in quo res repræsentata cognoscitur: nam quod in speculabilibus est verbum, creditur esse exemplar in operabilibus. Et hoc quidem postremum existimo, verum esse in rebus creatis: tamen sicut illa sententia de verbo mentis falsa est, ita etiam in præsenti non est vera illa ratio explicandi cognitionem exemplaris, seu ideæ per cognitionem directam rei exemplatæ, quod. s. sit obiectum proximum, in quo aliud cognoscitur, quia neque ille modus repræsentationis obiectiuæ per formalem similitudinem intelligi potest in illa qualitate, quæ nec formalē, nec realem cōuenientiam habet cum externo obiecto, nec etiam intelligi potest, quomodo in illa directe cognoscatur externum obiectum, illa nullo modo cognita. Sed hæc communia sunt de verbo mentis illo modo explicato: & ideo illa omitto, & suppono cōceptum formalem immediate terminari ad rem ipsam quam repræsentat, ipsumque nō aliter repræsentare, quam referendo intellectui obiectum ipsum, vt intellectualem formam constituentem in actu vltimo ipsum intellectum: & eundem conceptum formalem dici verbum mentis, quatenus est internus terminus intellectualis actionis, seu conceptionis eius: exemplar vero dici, quando est de re artificiosa, seu operabili.

XXXVII. Ad difficultatem ergo positam alij concedunt necessarium esse cognitionem reflexam, per quam artifex respiciens ad exemplar. i. ad conceptum directum, quem de re formauit, possit talem rem facere, qualem cogitatione m concepit. Et ad experientiam respondent, huiusmodi internos actus non sēper cadere sub experientiam, sæpe. n. intellectus cōparat vnam rem ad aliam, & non aduertit se comparare: & ita etiam potest comparare suammet cognitionem, & exemplar, vt per illud mēsuret rem, quæ ante fit, quamuis non aduertat se vti ea comparatione: si autem aduertat, intelliget se id non facere sine reflexione super suā cognitionem. Et mihi quidem non displicet hoc, si solum intelligamus hanc reflexionem interuenire, quando artifex perfecto modo vtitur suo exemplari ad commensurandam, & definiēdam formam, quam præbere debet suo effectui: & hoc plane videtur voluisse D. Thom. supra.

XXXVIII. Addendum tamen existimo non toto tempore, quo durat operatio exterior procedens ab arte, necessariam esse illam reflexionem formalem: quod mihi quidem satis probare videtur experientia, & ratio, quia ipsa directa repræsentatio, & quasi intuitus mentis circa rem, uel operationē faciendam sufficit ad dirigēdam operationem. Tunc ergo non est necesse, ut exemplar cognoscatur tāquam obiectū, quod, sed satis est, ut implicite, & per modum tēdentiæ ad obiectum aliquo modo cognoscatur, ea tantum implicita, & uirtuali reflexione, quam quilibet actus mētis in se includit, ratione cuius dicitur cognosci se ipso, ut quo, quamuis non cognoscatur, ut quod. Et ideo dixi in conclusione exemplar cognosci aliquo modo, eò tamen perfectius applicari ad suum opus, quo perfectius cognoscitur.

Satisfit argumentis prioris sententiæ.

XXXIX. *Finis, & exēplar quo ad cognitionis necessitatem, in quo conueniant, & differant.* AD argumentum ergo primum prioris sententię iam responsum est, longe diuersam rōnem esse de fine, & de exemplari; nam licet in eo conueniant, quod utrumq. causat, ut in cognitione existēs, tñ in modo causandi habent diuersitatem rōne cuius, finis esse pōt ipsamet res, quæ terminat actionē agentis, quia ad se trahit eius effectum: exēplar uero non possit esse illa eadem res, sed alia, quę sit mensura, & regula eius. Quo fit, ut finis ita sit in cognitione, ut nō necessariò sit cognitio: exemplar uero per se, ac proxime requisitum, ita sit in cognitione, ut intrinsece & sit cognitio quędam, seu intellectualis conceptus: nā est intellectualis regula, ac mensura.

Ad

XL. Ad secundum rñdetur, illam locutionem, exemplar esse ad cuius similitudinẽ fit effectus, & quod artifex imitatur operando, facilè verificari de ipso conceptu formali, quia non sunt illæ locutiones intelligendæ de similitudine formali, quæ naturalis est, seu entitatiua: sed de similitudine secundum repræsentationem intellectualem, quã habet conceptus formalis, circa rem qua exprimit, & hanc imitationem, vel conformitatem, intẽdit artifex in sua operatione. Illa verò locutio, qđ artifex respiciens ad exemplar, operatur ad illius imitationem, non oportet, vt cum omni proprietate sumatur. Ortus .n. uidetur ille loquendi modus ex sensibilibus exẽplaribus, quibus hoĩes ob imperfectionem suam vti solent, & ad illa respicere, vt obiecta proxima, quæ imitentur. Veruntamen iam dixi huiusmodi exẽplaria esse quasi per accidens: per se.n. exemplar internum sufficit, & requiritur ad actionẽ, & illius imitatio immediatè intenditur: & ideo sufficienter posset explicari ratio exemplaris, dicendo, esse illud quo artifex sibi repræsentat rem quã effecturus est ut illud imitetur, sed potius, ut illius repræsentationem expleat. Quia verò, ut diximus, ipsum etiã exẽplar potest reflexe cognosci, & illa reflexio confert, ut perfectè, & completè exerceat munus exemplaris, ideo propriè etiam verificari potest, quod artifex respiciens ad suum exemplar, operatur.

XLI. Tertium argumentũ nullã habet difficultatem: nam multitudo idearum in Deo non est secundum rem, sed tm̃ secũdum rõnem, per respectus rationis ad diuersas res creabiles, & ideo nõ repugnat, quod illa pluralitas, vel distinctio rationis intelligatur in ipsomet conceptu formali, seu scientia Dei. Quãuis aũt, & quanta sit illa pluralitas idearum, & per quẽ intellectum fiat illa distinctio, & respectu quarum rerum distinguendæ sint ideæ, plus habet quæstionis de nomine, quam de re: illa uerò qualiscunque disputatio Theologorum est, non nostra.

XLIII. Ad quartum rñdetur inprimis supponere falsum quod beati non formant uerbum, uerè.n. cõcipiũt, Deum, prout in se est, & ita formant in se conceptũ formalem, quo sibi repræsentant Deum, prout in se est: & ille conceptus est, uerbum, & nõ aliud. Vnde si in Deo cognoscunt creaturas, etiã formant in se rationem, seu uerbum earũ, & illud habere posset uim exẽplaris, si cum illo daretur uis operandi, quæ per tale exemplar dirigi posset. Addo præterea, Beatum uidẽdo Deum, & creaturã in Deo, etiam uidere ideam quam Deus habet de creaturis, & ideo ipsummet conceptũ formalem Dei posse quodammodo subire rationem ideę, etiam respectu alterius intellectus, cui per se, & immediatè obijcitur sed illud etiam esset remotè, & mediatè: proximum enim exemplar semper est illud, quod ipsum operans in suomet intellectu format.

SECTIO II.

Vtrum exemplar propriam rationem causæ constituat, vel ad aliquam aliarum reuocetur.

I. SVpponit hæc quæstio exemplar uerè, ac propriè esse causam: id.n. ex communi sñia Philosophorum, ac Theologorum, ut certum sumimus: in ijs enim, quæ per intellectum operantur, per se necessariũ est exemplar, ut rationabili modo possint actionem suã indefinitã ad effectum dirigere; nam cũ à natura sua non sint limitata ad determinatas formas effectibus tribuendas, sicut naturalia agentia, oportet, ut suo proprio, & intellectuali modo determinentur. Quamuis aũt quoad exercitium suæ actionis determinentur per uoluntatem, tñ quoad specificationem, & directionem ducũtur per intellectum: ad hoc autem indigent proprijs exemplaribus talium effectuũ, ut artificiosè, & intellectuali modo possint illos efficere. Et quamuis Seneca epist. 66. existimet, hac rõne solum probari exemplar esse quid requisitum: non uerò propterea esse inter causas per se numerandum; alioqui multa alia possent similiter inter per se causas recenseri. Nihilominus uerius est per se pertinere ad aliquod genus causalitatis, uel aliquem causandi modum, quamuis forsasse non augeat causarum numerum, nec per se cõstituat nouum causandi genus. Vtrumque autem declarabitur commodius, explicãdo ad quod genus causæ exemplar pertineat.

Exẽplar nec materialem, nec formalem causam esse.

II. ET ut à clarioribus incipiamus, certũ est exemplar nec per se pertinere, nec reduci ad genus causæ materialis, quia nullam habet cum illa causa proportionẽ, aut similitudinem, qui exẽplar neque indicat potẽtiale quid, sed potius actuale formale; neque cõcurrit aliquo modo recipiendo, sed potius suo modo actuando, ac determinando. De causa uerò finali posset aliquis dubitare; nã munus exẽplaris esse dicitur, ut ad illius similitudinẽ, uel imitationem effectus fiat, sed hæc est habitudo finis: ergo cõcursus exẽplaris non est, nisi cõcursus quidã finalis. Minorem, & discursum totũ probo ex D. Tho. 3. cont. Gent. c. 19. ubi hac potissimũ rõne probat oĩa tendere in Deum, ut in ultimum finem, quia omnia intendunt illi assimilari: ergo cõmutata rõne rectè nos colligimus, cũ Deus producit res, vt ipsi assimilentur, cõcurrere, ut finem earũ; ac tunc concurrit, ut exẽplar: ergo. Imo in rõne 2. sic colligit. D. Tho. [Agẽs dicitur finis effectus in quãtum effectus tẽdit in similitudinem agẽtis: sed Deus ita est finis rerum quod est etiã primũ agens earũ; ergo oĩa intendunt sicut ultimum finem, Deo assimilari;] Deus ergo, ut est id, cui assimilatur creatura, habet rationẽ finis: ergo, & ut imitabilis à creaturis: nã hæc uerba [esse imitabilem a creaturis, & esse id cui assimilatur creatura,] eandem habitudinẽ significare uidentur, sed esse imitabilẽ dicit habitudinẽ causæ exẽplaris: ergo coincidit cũ habitudine causæ finalis. Vnde clarius in ratione 4. ait. D. Tho. res oẽs creatas, esse ueluti quasdã imagines primi agentis: perfectionem aũt imaginis in hoc consistere qđ repræsentet suum exemplar, ideoq; oẽs creaturas intendere hanc repræsentationem, ut finem suũ. In quo discursu plane uidetur exemplar cum fine confundere.

III. Sed nihilominus authores oẽs longe diuersam esse censent causalitatem exẽplaris a finali, quia causalitas finis cõsistit in Metaphorica motione uoluntatis: ratio aũt exẽplaris præcisè consistit in hoc qđ sit forma determinans actionem agẽtis, ut sumitur ex D. Tho. 1. p. q. 44. ar. 3. Difficultas autem proposita procedit, ac si exemplar esset aliqua res cognita, quæ imitãda ꝑponitur, & non potius ipsemet intellectualis conceptus rei. Vt uerò etiam eius modis rñdeamus, admisso illo modo loquendi, dicendum est, licet contigat eandem rem esse finem, & exemplar eiusdem effectus, ut argumenta facta probant tñ sub diuersa rõne causalitatis. Nam, ut finis, mouet ad efficiendã sui repræsentationem: ut exẽplar uerò, determinat actionem agentis, & quodammodo dat speciem effectui: unde rationem finis exercet ut est quoddã bonũ: rationem uerò exẽplaris, ut est quædam forma. Addere uerò possumus ad hoc magis declarandum, exemplar posse considerari, uel ut terminum quendam ad cuius imitationem tendit actio, uel ut principium dirigens, ac regulans actionem agentis. Sub hac posteriori ratione exercet causalitatem exemplaris; nam prior magis pertinet ad rationem finis, quia sub ea ratione est id, cuius gratia actio fit. Cum enim Christi imago depin-

depingitur, vt eum nobis repræsentet, re vera Christus sub ea ratione habet rationem finis, & hoc etiam probat difficultas tacta. Et ideo mihi non placet quod quidam aiunt, causalitatem exemplaris consistere in passiua imitatione rei factæ ad instar illius: nam hæc passiua imitatio fini propriè conuenit quando in eo nihil aliud intenditur, nisi eius repræsentatio. Ideo in ipsamet actione passiua distinguendum est, an sumatur, vt alliciens affectum, an ut determinans, & & quasi specificans actionē, seu formā per eam inductam; nam sub priori ratione pertinebit ad causalitatem finis, sub posteriori ad rationem exēplaris.

IV. Et propter hanc causam probabilissimum existimo, propriā causalitatem exemplarem, distinctam à finali, per se reperiri in interno cōceptu formaliter exprimente, & repræsentāte rem arte efficiendā: nam licet per actionem intendatur conformitas cū illo conceptu sic repræsentante, non tamen intenditur, vt nois actionis, formaliter loquendo, de conformitate, sed intenditur ipsa forma in qua est conformitas: ipsa verò conformitas solum attenditur, ut commensuratio quædam, & quasi regula formæ inducendæ. At verò in exemplari externo distinctione opus est, nam illud magis induit rationem finis, maximè quando per se intēditur eius repræsentatio propter eius honorem, ut aliquid simile: aliquando verò etiam habet solam rationem mensuræ, & non finis, ut quando artifex exterius conficit paruū idolū totius ædificij, tunc.n. intendit conformitatē ad illud, non tanquā finem, sed tanquam regulationē, vt sic dicam.

V. Et simili modo videtur satis probabiliter dici posse (distinguendo in Deo secundum rationem ideas intellectuales, prout à nobis sunt explicatæ sectione præcedenti, & essentiam diuinam, ut participabilem in esse, & in perfectionibus essendi à creaturis) sub priori ratione habere propriam causalitatem exemplarem, & vt sic intendi conformitatem creaturarum ad ideas, non secundum habitudinem earum ad finem, sed ad mēsuram, & regulam: sub posteriori aūt ratione habere essentiam diuinam rationem finis, & sic etiam intendi similitudinem creaturarū ad Deū, vt ad suū finē. Nā sub priori rōne intēditur, ut creatura talis sit, qualis repræsentatur in idea: sub hac verò posteriori intēditur, ut ipsa repræsentet diuinum esse, & diuinam perfectionem quantū potest: & ideo posterior habitudo non est ad Deū, vt ad exemplar, sed vt ad finem.

VI. Tandem hinc censeo conuenientissimè dici, in actionibus, & effectibus Dei, vt sunt ab ipso, nihil extra eum exercere posse causalitatem exemplarem propriè sumptam, sed ipsum esse singulare exemplar omnium suarum actionum, & effectuum, quia nihil extra ipsum potest esse regula, & mensura actionum eius, ut ab eo sunt. Vnde si aliquando dicitur aliquid creatū esse exemplar alterius, ut Christus in quantum homo dicitur exemplar iustorum hominum, uel intelligendum est latè de exemplari, quasi materialiter, prout induit rationem finis proximi: sic enim potest dici Christus exemplar, quia in eius honorem alij iusti efficiuntur similes illi. Vel exponendum est respectu causarum secundarum; quo etiam modo Christus dici potest exemplar hominū quia propositus illis est, ut in illum tanquam in exēplar respiciant, quod imitentur.

Proponitur sententia reducens exemplar ad causam formalem.

VII. Omissis ergo causa materiali, & finali, de alijs duabus est controuersia inter autores. Multi enim reuocant exemplar ad genus causæ formalis, creditq; esse opinio Aristot. qui numerando causas simul cum formali exemplarem nominauit. Et hanc opinionem tenet Albert. in 1. dist. 23. ar. 1. Caiet. 1. par. q. 6. ar. 3. in fine, & q. 44. ar. 3. Thomas de Argent. in 1. dist. 45. ar. 2. Sumitur ex Durand. ibi q. 2. quatenus negat exemplar pertinere ad genus causæ efficientis. Idem tenet. Ægid. proposit. 37. de Eucharistia. Hi authores supponunt exemplar concurrere solum, vt obiectum cognitum, ad cuius imitationem agens aliquid operatur; & ideo nō putant posse habere efficientiā, & hinc concludunt habere formalem causalitatem extrinsecam, quæ in hoc solum consistit, quod per imitationem passiuam cōcurrit ad dandam similem formam, & speciem effectui. Imo sunt qui censent exemplar non reduci ad genus causæ formalis intrinsecum, sed constituere per se, & directè nouum genus causæ formalis extrinsecæ; quod sentit Henric. quodl. 9. q. 2. quē nonnulli moderni sequuntur. Et quidē supposita priori parte, satis consequenter loquuntur; nam licet exemplar in nomine conueniat cum forma, ut ipsum nomen ideæ præ se fert, & supra ex Aug. notauimus, tamen in causando habet longe diuersam rationem. Nam forma informans est intrinseca, & pars essentialis compositi: exemplar autem est forma extrinseca; unde ex hac parte magis inter se differunt, quā materia, & forma, & nō minus, quā forma efficiēs, & forma facta, nā et forma efficiens est forma, & est causa extrinseca, cuius participatio est forma informās ab ea procedens; ergo si exēplar est causa formalis extrinseca, tam cōstituit nouū genus causæ sicut forma efficiens.

Præfertur sententia, exemplar ad causam efficientem reuocans.

VIII. Mihi tamen magis probatur sententia eorum, qui negant exemplarem causam constituere proprium genus causæ, sed illā pertinere dicunt ad causam efficientem. Quam tenent Alens. 1. par. q. 23. memb. 4. art. 1. Bonauent. in 3. d. 11. art. 1. q. 3. Scotus in 1. d. 2. q. 2. & dist. 36. art. 1. & ibi Heruęus q. 1. Et primo probatur hæc opinio ex mente Arist. cui opposita sententia, uidetur modestè contradicere, quia constituit quintum genus causæ distinctum ab his quæ Aristoteles numerauit. Nam licet exemplar nomine formæ appellent, tamen re uera est causa non minus diuersa à forma informante quam sit forma efficiens, ut explicando ipsammet formam declarauimus, illaq; conuenientia cum forma uix est plus quam in nomine, nam ratio est longe diuersa, cum altera sit forma essentialiter, & intrinsecè constituens rem, alio uerò modo solum dicatur forma, quia extrinsecè repræsentat, aut mouet ad faciendum aliquid sibi simile. Vnde Aristot. non in hoc sensu exemplar cum forma numerauit, sed uel quia ideæ nomen quo utitur, idem significat generatim quod forma, uel quia (prout ipse refert) Plato ita ponebat ideas formas exemplares, ut in eis constitueret rerum essentias, & species. Adde quod Arist. semper numerat inter causas efficiētes ipsam artem, sub qua exemplar comprehendit; unde in 7. Metaphysicorum dixit sanitatem extra fieri efficienter à sanitate, quæ est in mente, id est ab exemplari sanitatis.

IX. Secundo uidetur illa sententia fundata in falso principio, s. quod exēplar sit res aliqua obiectiuè, & directè cognita, ita ut in illa per se primo consistat ratio causæ exemplaris; nam hoc falsum esse ex dictis præcedente sectione cōstare potest. Et declaratur præterea in hunc modū, nam in artifice creato non est per se necessarium tale exemplar; illud .n. quod humani artifices solent exterius sibi effingere solum est adminiculū quoddam, quod iuuet ad rem interius concipiendam, & memoriam conseruandam; vnde si absq. tali obiecto sensibili pos-

sent

sent exactè domum faciẽdam cõcipere, & interius præsentem habere, non indigerent illo extrinseco exemplari. Rursus neq. ẽt interius est per se necessariũ aliquod obiectum distinctum ab effectu arte faciẽdo: nã licet in hominibus regulariter ita contingat, tamẽ (ut supra argumentati sumus) & illa distinctio est quasi per accidens, quia artifex non intendit effectũ nisi quatenus est oĩno idem, & in eo quod est diuersum, nõ procedit ex causalitate exẽplari. Et præterea id non est vniuersale in artifice creato, ut sic: Angeli. n. ẽt possunt facere res artificiales, & nõ oportet, ut eas confusè concipiant, sed distinctè, & easdem numero quas efingunt. Et Christus Dominus in quantũ homo si aliquid artefactũ operari uoluisset, ad nullũ aliud obiectũ respiceret nisi ad ipsummet in indiuiduo distinctè cognitum quod esset facturus. Non est ergo per se hæc causalitas ab obiecto distincto, neq. ẽt põt esse ab eodem numero, ut in superiori sect. ostensum est, & a fortiori probari idem põt de ideis diuinis ex superius dictis: ergo non consistit hæc causalitas in illa veluti informatione extrinseca, quæ est quasi per comparationem, & imitationem unius formæ ad aliam.

X. Addo præterea, etiam quando interuenit extrinsecum exemplar distinctum, nihil per se efficere circa effectum artis, quod possit habere propriam rationem causalitatis realis, & uerè, ac per se dici possit causalitas formalis. Nã si loquamur de sensibili exẽplari, illud primo, ac per se mouet ad sui notitiã, & in eo genere concurrit efficienter tanquã obiectum motiuum. Deinde põt mediatè mouere, ad cõcipiendã, uel efficiendam aliam rem similem, uel proportionalem, & quoad hoc etiam comparatur per modum finis uel efficientis remotè, & fere per accidens. Nã si res attentè consideretur, per se solũ mouet ad sui conceptionem, ex qua intellectus aliã rem similem fabricatur, seu cõcepit, & per uoluntatem intendit illam efficere, quod si ipsam uoluntatem tale obiectũ moueat, ut quando imago, quę placet, mouet ad faciendam aliam similem, & motio ad finem pertinet, nõ ad exemplar. Nulla ergo causalitas ibi interuenit, quæ mereatur nomen causalitatis formalis. Præterea, uel illa causalitas est circa conceptionem intellectus, & hoc nõ quia respectu illius potius est efficientia obiectiua, ut dictum est: uel est circa rem artefactam: & hoc etiam non tum quia respectu illius ualde remotè se habet tale exẽplar: proximè. n. non regulatur artificiatũ, nisi iuxta conceptionẽ mentis: tũ ẽt quia (seclusa causalitate finis) quod artifex intendat assimilare effectũ extrinseco obiecto, solũ est habitudo, vel denominatio extrinseca proueniens ab actu uoluntatis eius, & non addit effectui essentialem dependentiã ab alio obiecto, quæ ad genus causæ formalis pertineat: imo neq. ad ullũ genus causæ per se, nisi fortasse, ut dixi, talis repræsentatio, uel similitudo sub rõne finis intendatur. Artifex. n. per se solum intendit talem formã inducere in suum effectũ, ad quod per se solum indiget propria conceptione illius formæ: quod uerò hæc forma assimiletur alteri extrinseca, per accidens est ad causalitatem artis, ut sic ergo, & ad causalitatem exemplaris. Atq. hæc ratio probat de cognitione cuiuscunque alterius obiecti creati, siue particulari, siue uniuersali, seu confusa.

XI. In Deo uero põt uideri intercedere specialis rõ, quia Deus non cognoscit creaturas à se faciendas nisi in essentia, & per essentiam suam: & hoc est illi per se. Sed nihilominus, quamuis nostro modo intelligendi essentia sit ueluti medium ad cognoscendas creaturas, tamen in ordine ad operationem ad extra Deus per se non operatur, ut cognoscens præcisè suam essentiam, sed ut cognoscens creaturas ipsas quas est producturus: & ideo ille ordo secundum rationem, qui est per se inter essentiam, ut cognitam, & creaturas, ut cognitas, scilicet, quod essentia est ratio cognoscendi creaturas, respectu causalitatis exemplaris creaturarum est remotus, & per accidens: ergo ratione illius non potest essentia, ut cognita dici causa formalis extrinseca creaturarũ. Vnde si uerum esset, quod multi opinantur, essentiã diuinam non esse rationem cognoscẽdi creaturas, ut medium, seu ut obiectum cognitum, sed solũ ut speculum, seu tanquam speciem intelligibilem eminentissimam, quoad ad causalitatem exemplarẽ attinet nihil referret, nam æquè bene posset Deus sua arte increata producere creaturas, quales concepit: ergo quod illa cognitio creaturarũ secundum rationem intelligatur à nobis orta ex cognitione essentiæ, vt causæ eminenter cõtinentis creaturas, est remotum quid, & quasi per accidens ad causalitatẽ exemplarem. Maximè cum superius ostensum sit, non posse essentiam, ut cognitam præcisè absque creaturis formaliter cognitis, veram rationem exemplaris habere, neq. etiam possit inter cognitionem essentiæ præcisè, & cognitionẽ creaturarũ in essentia alia cognitio quasi media intelligi quæ dicatur cognitio essentiæ, ut participabilis à creaturis, quia ut supra etiam dicebam, hoc nihil aliud est quam cognoscere creaturas, ut participatiuas essentiæ (ut sic dicam.) Superest igitur, ut propria causalitas exemplaris non sit in aliquo obiecto cognito distincto ab effectu, qui ad illius imitationem fit: ergo non erit eius causalitas formalis, quando quidẽ ob solam illam obiectiuam, seu passiuam imitationem ad illud genus pertinere dicebatur.

Vltimo probatur directè, causalitatem exẽplaris ad efficientiã pertinere. Primo quidem, quia ars est principiũ efficiendi; vnde Arist. agens de causis ait Polycletum esse causam per accidens statuæ, statuariũ aũt esse causam per se, quia nimirum formaliter dicit artem, quæ est principium per se illius effectus: sed ars non causat nisi mediante idea, docet. n. ars fabricari in mente tum rem efficiendã, tum etiam viam, & modum exequendi illã: atq. in hunc modum est principium artificiosi effectus: vnde D. Thomas 3. p. q. 78. art. 2. sic ait: [Forma artificialis est similitudo ultimi effectus in quẽ fertur intentio artificis, sicut forma artis in mente ædificatoris est forma domus ædificatæ principaliter, ædificationis aũt per consequens:] Ergo ẽt ipsum exẽplar cõparatus ad artificem, ut proxima forma per quã suo modo operatur: sicut ergo forma agentis ad efficientem causam pertinere quatenus est illi principium agendi, ita & exemplar quatenus est forma artificis qua operatur, ad efficientem causam pertinet. XII.

Quod ẽt confirmat cõis modus loquendi Philosophorum & Theologorum: sic. n. aiunt exteriorem domum procedere à domo quæ est in mente artificis, sicut de sanitate supra ex Aristo. referebamus: & D. Tho. quodlib. 7. a. 3. sic inquit, [Similitudo rei cognitę dupliciter est in cognoscẽte: vno modo sicut causata à re, alio mõ sicut causa rei, ut patet in artifice, qui cognoscit artificiatum per illã formam, per quã ipsum facit.] Ex quo inferius infert, [rationes ideales in mente Dei existentes, esse efficaces ad cognoscenda singularia quorũ sunt causa.] Idẽ repetit quodlib. 8. art. 2. & simili modo loquuntur de ideis diu. Dio. c. 5. de diuin. nominib. & Aug. lib. 11. de Ciuit. Dei c. 25. Vocant enim eas effectrices rerum. Et propter eandem causam dicunt Theologi, Deum esse causam efficientem rerum per intellectum, & voluntatem: intellectus. n. & scientia non causat ad extra nisi per ideam: ergo si scientia est principiũ efficiendi ad extra, etiam exemplar.

Vnde cõfirmatur; nam ad actionem artificis tria concurrunt, ars, voluntas, & potentia exequens, sed voluntas, ut mouens potentiam exequentẽ pertinet ad genus causæ efficientis: ergo, & ars, ut dirigens XIII.

DISPVTATIO XXVI.

De comparatione causarum ad sua effecta.

I. POSTQVAM de singulis causis disputatum est, oportet ad huius tractatus cõplementum, nonnulla, quæ omnib. possunt esse communia, disserere, quod commode fiet, comparando tum causas ad effectus, qđ nunc agimus, tum ẽt inter se, quod præstabimus disput. sequenti. Comparari autem possunt causæ ad effectus, vel in perfectione, vel in sufficientia, vel in duratione, seu in ratione prioris, & posterioris.

SECTIO I.

Vtrum omnis causa sit effectu suo nobilior.

II. POtest effectus cõparari in perfectione, vel ad singulas causas suas, vel ad omnes simul sumptas, idque, vel omnes simpliciter, vel ad omnes eiusdem generis, seu rationis.

Primo igitur certum est, non posse effectum excedere in perfectione, oẽs causas suas simul sumptas. Probatur, quia nihil est perfectionis in effectu, qđ non habeat a causis suis, ergo nihil perfectionis habere potest effectus, quod non præexistat in aliqua causarum suarum, vel formaliter, vel eminenter, quia causæ dare non possunt, quod nullo modo in se continent.

Comparatio effectus ad intrinsecas causas.

III. SEcundo dicendum est, si comparetur effectus ad eas tantum causas, quibus intrinsecè cõstat, non posset excedere in perfectione oẽs illas simul sumptas, vt actu causantes. Quod est dicere substantiã, v.g compositam, quæ est effectus intrinsecus materiæ, & formæ non posse excedere in perfectione ipsam materiam, & formã simul sumptas, & vnitas: ideo. n. addidi [actu causantes,] vt earum vnionem comprehenderem. Atque ita facile probatur assertio, primo, quia ille effectus nõ distinguitur in re ab huiusmodi causis simul sumptis, & actu causantibus, vt infra ostendam tractando de substãtia materiali: ergo non potest esse inter ea inæqualitas perfectionis. Secundo quia effectus non habet aliunde formaliter, seu entitatiue perfectionem, nisi ab eis causis, quibus intrinsecè constat: ergo non potest excedere in perfectione omnes illas cũ suis causalitatibus, quia non est vnde habeat illum perfectionis excessum. Dices multa conuenire composito, quæ ad perfectionem pertinent, & causis eius intrinsecis attribui non possunt, vt sunt per se esse, per se operari, ut in rebus viuentibus composito cõuenit uiuere, quod nec materiæ, nec formæ conuenit. Respondetur, has perfectiones non conuenire singulis causis intrinsecis per se sumptis: conuenire autem eis, vt simul, & actu causantibus: unde solũ concluditur ex vnione, seu causalitate harum causarum aliquid perfectius consurgere, quam sit aggregatum, (ut sic dicam) harum causarum absq. vnione, & causalitate earum inter se.

IV. Hinc uerò infertur, & dicitur tertio, cõparando effectum totũ, ac simpliciter ad singulas causas intrinsecas, perfectiorẽ esse effectum qualibet earum. Probatur apertè, quia includit totam perfectionem cuiuscunq. earũ, & præterea includit perfectionẽ alterius, & præterea perfectionẽ unionis earũ inter se. Item, si talis effectus sit substantia cõposita, constat esse perfectiorem, quam materiam: supra etiam ostensum est, esse perfectiorẽ, quàm formam. Neq. hoc mirum uideri potest, quia talis effectus ex neutra talium causarũ per se sumpta habet intrinsece totam perfectionem suam, & ideo quamlibet earum per se sumptam excedere potest rõne alterius. Dixi autem, [si totus effectus simpliciter cõparetur] secundum totam perfectionem, quã habet, nam si solum fiat secundum quid comparatio in eo præcisè, quod effectus habet à tali causa, non põt excedere in ea ratione perfectionem causæ, cũ ab illa nihil amplius habere possit, quã ipsa in se contineat. Imo sub ea consideratione causa quodammodo excedit, in quantum ipsa est, quæ cõicat alteri suã perfectionem, & in quantum effectus ab ea pendet sub ea ratione. Dices, quando hic effectus est aliquod compositum accidentale: nõ semper est perfectior altera causa per se sumpta, nimirum materiali, quæ est ipsamet substantia. Rñdetur, ẽt hoc compositũ superare substantiã ipsam saltẽ in perfectione accidentalis formæ, eiusq. informatione: hæc. n. aliqua perfectio est. Quod si contingat, totã hãc perfectionem eminenter in sola substantia contineri, illud non erit rõne causalitatis materialis, sed alia superiori ratione. Vnde illud est per accidens ad comparationem causæ materialis, vt sic, ad suũ effectũ quã nunc facimus. Poterat verò hic ulterius fieri cõparatio inter ipsasmet causas materialẽ, & formalem, quatenus una potest esse effectus alterius, sed hanc comparationem attingemus melius sect. sequente.

Comparatio effectus ad efficientes causas.

QVarto dicendum est, effectum nunquam posse excedere in perfectione oẽs causas efficiẽtes, quæ ad illum concurrunt, simul sumptas; imo neq. aliquam earũ, quæ, ut causa principalis, & totalis in aliquo genere ad illum concurrat: è conuerso uerò causa efficiẽs principalis sæpe excedit in perfectione suum effectum. Hæc assertio quoad oẽs partes est facilis ex ijs, quæ de causa efficiente latissimè disputauimus. Et prima quidem pars probatur, quia tota perfectio effectus manat à causis efficientibus; ergo fieri non potest, ut aliqua perfectio sit in effectu, quæ non æquali, vel nobiliori modo sit in aliqua causarum efficientium: ergo non potest excedere effectus in perfectione oẽs suas causas efficientes simul sumptas. Dices: Præter causas efficientes habet effectus alias sibi intrinsecas, ergo ratione illarum potest excedere in perfectione causas efficientes. Respondetur, ipsas intrinsecas causas componẽtes effectum manare necessario ab aliqua efficiente causa extrinseca; & ideo fieri non potest, ut effectus comparatus ad causam efficientem sibi adæquatam habeat aliquam perfectionem à suis causis intrinsecis, quæ non sit æquali, uel nobiliori modo in extrinseca, seu efficiente. V.

VI. Altera uerò pars, qua cõparatur effectus ad singulas causas efficientes, declaratur facile ex distinctione causæ principalis, & instrumentalis. Nã instrumentalis põt esse ignobilior effectu, ut supra dictum est, & notauit D. Tho. in 4. dist. 1. q. 1. artic. 4. quæstiunc. 1. ad 3. quia effectus non procedit principaliter ex uirtute eius. At uerò causa principalis nunquam potest esse ignobilior, præsertim si sit integra, & totalis in suo genere, nã de partiali res est magis dubia. Quamuis loquendo proprie de perfectione intensiua, probabilius sit ẽt causam partialẽ principalem nunquam esse intensiuè minus perfectam suo effectu, quia in hoc maximè differt à causa instrumentali, & quia talis causa licet ex parte actionis sit partialis, tñ ex parte effectus agit in totum illum, & ideo excedere, non potest suæ perfectionis gradum, ut in superioribus tactum est. Et hinc à fortiori constat, quãdo causa est totalis principalis, non posse esse inferiorem perfectione suo effe-

effectu, quia non posset illi dare perfectionem, quã in se non haberet. Inter causas aũt principales, quædam sunt vniuocæ, aliæ æquiuocæ, vt supra diximus: ex quibus priores necessario sunt effectibus nobiliores, quia cum sint diuersæ speciei ab effectibus, necesse est, vt non contineãt perfectionem eorũ formaliter, & secundum eãdem rõnem: ergo oportet, vt illam habeant eminentiori modo, vt notauit D. Tho. 1. p. q. 4. art. 2. ad 3. & est frequens apud oẽs Philosophos. At verò causa vniuoca, quamuis non possit esse effectu inferior, non tñ necesse est, vt illũ excedat, communicat. n. illi totam suam perfectionem, quem in eadem specie producit, & ideo inter ea inuenitur æqualitas. Quod si obiicias Aug. libr. 83. qu. 2. dicentem: Omne quod fit, ei à quo fit, par esse non potest. Respondeo primum, intelligi posse, effectum nunquam esse parem causæ in omnib. nam saltem in relatione dependentiæ est inferior, non tamen in absoluta, & intrinseca perfectione. Vel secundo, & fortasse magis ad mentem August. respondeo id esse intelligendum de eo, quod fit ab alio tanquam, à necessario principio, à quo essentialiter pendet: effectus aũt nunquam habet huiusmodi dependentiã à causa vniuoca, sed ab aliqua superiori: & ideo de tali effectu verũ est nunquam posse peruenire ad æqualitatem cum causa.

VII. Aliunde obiicere quis põt, quando plures causæ principales per se subordinatæ ad eundem effectũ concurrunt, ẽt si vnaquæq. in suo genere, & gradu sit totalis: nihil obstare, quod effectus excedat inferiorem, seu proximam causam, dummodo non excedat superiores omnes, quia satis est, quod tota perfectio effectus sit in tota serie causarum, quamuis nõ sit in singulis. Atq. ita contingit, ut brutum minus perfectum generet aliud perfectioris speciei; & frequentius euenit, ut unus homo generet aliũ melioris ingenij, atque adeo in indiuiduo perfectiorem. Rñdetur ad argumentum ex superioribus, nullas causas esse per se, & essentialiter subordinatas in agendo, nisi secundam, & primam, causæ. n. secundæ inter se non habent illam adeo intrinsecã subordinationem, quanquam inter secundas dentur aliquæ uniuersales, & superiores, quæ suo modo adiuuant inferiores ad suos effectus. Causa igitur prima, quando agit cum secunda principaliter operante in suo ordine, accommodat actionem suam perfectioni, & naturæ talis causæ: & ideo nunquã põt effectus excedere perfectionem causæ secundæ, nec potest aliqua perfectio dimanare à causa prima in effectũ, nisi per secundam: alioqui in cõicanda illa perfectione iam non ageret causa prima, ut concurrens cum secunda, sed per sese, ut supponens aliquem defectum causæ secundæ. Ac simili modo si interdum effectus ex influentia cœlorum habet aliquam maiorem perfectionem, quam causa particularis uniuoca, quoad illam perfectionem non procedit à particulari causa, saltem ut a principali, sed à cœlo, vel alia causa vniuersali, quæ in eo effectu gerit uicem proximæ causæ principalis.

VIII. Vnde ad exempla de animantibus, quæ in perfectiori specie uidẽtur generari ab alijs minus perfectis, uel negandũ est assumptum, quia semper alterum saltem ex generantibus est æque perfectũ, uel perfectius in specie: vel certè dicendũ est, talia generantia ad eum effectum non concurrere, vt causas principales, sed ut instrumentales disponentes materiam: generationem aũt perfici uirtute alicuius superioris causæ: sicut contingit etiã in effectione misti, qd ex mutua actione, & mistione elementorum generatur. De inæqualitate aũt indiuiduali, si teneamus indiuidua eiusdem speciei non esse inæqualia, nisi in accidẽtalib. dispositionibus, ut multorũ est opinio, facilis est responsio, nã perfectio talis dispositionis, seu cõplexionis non prouenit semper a proximis, & uniuocis causis, sed ex alijs circumstantibus, & præsertim ex cœlesti influentia, vt est etiam Philosophorum concors sententia. Quod si fortasse in ipsismet indiuiduis est inæqualitas perfectionis, & indiuiduum perfectius generatur ab imperfectiori, necessario dicendum est, ẽt illum excessum perfectionis prouenire ex concomitãtia, & concursu aliarum causarum: quæ sicut iuuant ad perfectius disponendam materiam, ita & ad introducendam formam indiuidualiter perfectiorẽ. Quæ res propriè disputari solet in libris de anim. & benè à Fonseca 5. Met. c. 28. q. 16.

Comparatio effectus ad finalem causam.

Vltimo dicendum est, finalem causam nõ semper esse perfectiorem suo effectu: quamquam si finis sit ultimus, & ordo in finẽ sit rectus, & iuxta institutionem naturæ, semper sit perfectior suo effectu, seu reordinatam in finem. Prior pars constat primo inductione: nam sæpe quis exercet nobilissimas actiones propter pecuniam, uel hominum æstimationem, qui fines imperfectiores sunt. Et ratio est, quia finis solum mouet agens Metaphorice ad operandum: & ideo non oportet, vt, vel formaliter, vel eminenter cõtineat effectum, sed satis est q̃ habeat aliquã rõnem boni, sub qua possit mouere voluntatem. Posterior pars ẽt constat inductione, nã quatenus Deus propter finẽ operatur, clarũ est finem ultimũ, quem ipse intendit esse nobiliorem cæteris rebus propter talem finem procreatis. Rursus naturalia agentia, cũ non operẽtur propter finẽ ultimum à Deo intentum, etiam agunt propter nobiliorem finem. Quod si cõsiderentur præcisè quatenus agunt ex naturali impetu naturæ, uno ex tribus modis operãtur. Primus est propter indiuiduã perfectionẽ, uel conuenientem statum, ut qñ mouetur lapis, ut quiescat in centro, uel brutum, ut uitã conseruet: & in hoc modo operãdi ipsummet agẽs est finis illius actionis, & aliquo modo ultimus. & in illa serie: & ita constat finem huiusmodi esse perfectiorem tali actione, uel formali termino. Secũdus modus est, quando hæc agentia agunt propter conseruationem suæ speciei, vt cum ignis generat ignẽ &c. & tunc finis quodammodo est æquè perfectus, quatenus ipsa forma geniti dicitur ab Aristotele finis generationis, vel quatenus ipsummet generans est finis suæ actionis; quodammodo est finis perfectior, quatenus bonũ commune totius speciei, ac perpetuitas eius est excellentius bonum quam sit unũ, uel alterũ indiuiduũ. Tertius modus est, qñ hæ causæ operantur propter cõicandum aliquo modo esse quod habent, ut cũ sol illuminat, & idem est de oibus influentijs cœlorum: non. n. agunt, vt se conseruent, cũ sint incorruptibiles: solũ ergo agunt, ut se cõicent, uel (quod idem est,) vt alia conseruent, aut perficiant. In qua actione si consideretur finis proximus ipsius actionis, ille quidẽ minus perfectus est quã sit ipsum agens, tamen ille nõ est finis ipsius agentis, sed solius actionis: si aũt consideretur finis ultimus, propter quẽ dici possint agere huiusmodi agentia, ille secundum quandã rationem aut seriem est bonũ totius uniuersi: simpliciter autem est Deus ipse, quẽ hæc agentia imitantur, dum se communicant: & utroq. modo finis est quid excellentius eo, quod ad finem ordinatur.

X. Deniq. intellectualia agẽtia creata, si recte, & ordinatè operentur propter finem, per suas operationes tendunt in uerũ ultimum finem, qui est Deus, uel expressè, aut saltẽ implicitè, quatenus propter uirtutem, & honestatem operantur. In quo ẽt aliquo modo operantur propter se, quatenus operantur propter propria perfectionem, non quidem sistẽdo in se ipsis tanquã in fine ultimo, cuius gratia

operantur, sed tanquam in fine cui perfectionem illam procurāt. Atque ita finis quem ultimè intendunt, absolute est perfectior omni eo quod ad finē ordinant: nam de Deo constat: de ipsismet autē agētibus, quatenus ad se aliquid ordinant, & ad illud comparentur, vt ultimus finis in aliqua serie, ēt necesse est, ut sub ea ratione sint perfectiora, nā hæc agentia, perfectiora sunt suis operationibus. Quod si ipsa dicuntur esse propter suas operationes, non ita in eis sistunt, quin ad se illas ordinent, ita ut cōpletè intendant se ipsa in statu perfecto; qui potest dici intrinsecus finis ultimus talis actionis, non tamen simpliciter vltimus, cum tota illa actio, vel referatur, vel ex se tendat in ulteriorem finem ultimū extrinsecum qui est Deus.

XI. Aliquādo, uero possunt hæc agentia ordinare res alias perfectiores se, etiam Deum ipsum ad se ipsa, ut ad ultimum finem simpliciter; tamē ille est peruersus ordo, & à recta ratione, & ab eo quod naturæ rerū postulant, alienus: & ideo dixit in cōclusione, [si ordo in finē sit rectus ex ipsa naturæ institutione.] Atque hoc modo intelligendū est quod Aristoteles dixit, finem esse optimum vniuscuiusq. rei loquitur enim de fine vltimo respectiuè, ut sic dicā, id est vel simpliciter, vel secundum quid, in ordine ad id cuius est finis vltimus. Et rō est, quia finis vltimus propter se appetitur, & alia propter ipsum; & ideo etiam magis amatur quam cætera; iuxta illud [Propter quod vnumquodq. tale, & illud magis,] & ideo si rectè, & cōsentaneè ad rerū naturas ametur, oportet, ut ipsum magis amabile sit, & consequenter maius, & excellentius bonum.

XII. Secus uerò est de fine nō ultimo: rectè enim pōt & conuenientissimo ordine res perfectior ad minus perfectam, ut ad finem proximum ordinari, dū modo ad alium finem vltimum, & perfectiorem tota series referatur, quia nunc non tam attenditur si bis proximus, ut per se amabilis est ex propria bonitate, & perfectione, quam, ut est amabilis ex relatione ad perfectiorem finem.

SECTIO II.

Vtrum omnis causa sit prior suo effectu.

I. Dubitādi ratio. Ratio dubitandi est, quia Aristoteles 5. Metaphys. c. 2. sine vlla distinctione asserit causam in actu simul esse cū effectu in actu: ergo nō est prior illo. Quod si dicas causā in potētia esse potius effectu in actu; hoc sane nihil est, tum, quia id non prouenit ex ratione causæ, sed ex rōne potentiæ, & actus illi correspondentis; sic. n. ens in potentia dici etiam potest prius ente in actu. Tum et, quia non rectè fit comparatio: alias etiam dici posset, effectum in potentia esse priorem causa in actu: debet ergo proportionatè fieri; & hoc modo sicut causa in actu non est prior suo effectu in actu, sed simul, ita nec causa in potentia est prior quā effectus in potentia. Quod si vlterius dicas, Aristotelē solū fuisse locutū de simultate temporis, seu durationis: contra hoc est primò, quia ipse nihil distinxit. Secundo quia in c. 11. eisdē lib. 5. Metaph. enumerans uarios modos prioris, & posterioris secundum naturā, non meminit eius qui est inter causā, & effectum. Tertio quia causa, & effectus dicuntur relatiuè: relatiua aūt non solum sunt simul tempore, sed etiam simul natura. Contra est quia oīs causa est principium: omne autem principium, præsertim in rebus creatis, est aliquo modo prius eo cuius est principium, ut supra visum est. Vnde etiam Arist. in Postpræd. c. de modis prioris dixit, omnem causam esse priorem natura suo effectu.

II. Hæc quæstio, prout tactum est, de duplici prioritate intelligi potest, scilicet temporis, & naturæ: & quia de illis diuersa est ratio, sigillatim est de eis dicendum discurrendo breuiter per singulas causas, quoniam non potest vna generalis responsio de omnib. tradi. Considerandum est autem aliud esse inquirere quid per se conueniat causæ, an per se, & necessario sit simul, uel prior effectu, quid uerò possit ei conuenire, etsi necessarium nō sit. Denique loqui possumus de re quæ est causa, vel ut esse potest aut quatenus est actu causa.

Expeditur quæstio quoad causam finalem.

Incipiēdo igitur à causa finali, cōstat ex superioribus non semper requirere realem existentiam ad causandū; aliquando verò posse illā habere, quā- III. Causa finalis non necessario prius existit quam effectus. do, scilicet, finis non mouet, ut fiat, sed ut acquiratur, vel accidentaliter perficiatur. Hinc ergo fit, aliquem finem: quantum ad rem ipsam quæ est finis, posse esse priorem in reali existentia suo effectu: id tamen non esse necessarium: imo neque ēt, ut finis actu causans simul tempore existat cum primo effectu suo: sed solum cum ultimo: quia id, quod est primum in intentione, est ultimum in executione. Qd. si obijcias, Aristotelem generaliter proferentē, [causam in actu esse simul cum effectu in actu.] Respōdendum est illud esse cum proportione intelligendum de causa in actu secūdum illud esse, quod est, illi necessarium ad causandum, & quia in causa finali sufficit esse necessario esse simul finis actu causans cum suo effectu, quia non potest actu mouere agens, nisi sit apprehensus.

De proprietate aūt naturæ nihil peculiare habet causa finalis, præter id quod commune est oī causæ, scilicet, quod quatenus ab ea pendet effectus: & ipsa non pēdet ab effectu, sit prior natura illo: de qua prioritate naturæ, quid sit, & quomodo sit intelligē- IV. Prioritatē tamē naturæ hēt ad effectū, ut ab ipsa pēdentem da, infeius dicemus latius. Et hæc sola prioritas naturæ per se conuenit causæ finali. Alij vero modi prioritatis naturæ, qui sunt uel prioritas perfectionis, uel in subsistendi consequentia, per se non requiruntur in causa finali; quomodo autem illi conuenire possint, satis patet ex dictis, tum in sec. præced. de perfectione finis, tum in hac etiam assertione de eius reali existentia.

Resoluitur quæstio, quoad materialem causam.

V. Secundo loco facile etiā potest hæc res expediri in causa materiali; nā quoad prioritatē existentiæ per se conuenit huic causæ, ut non sit tempore posterior illo effectu quem causam. Et quoad hoc verum habet in illa pronūciatū illud, [Causa in actu simul est cū effectu in actu.] Et ratio est, qa nō pōt actu causare, nisi actu realiter existat, ut supra probatum est, & ideo fieri non potest, ut sit tempore posterior suo effectu. Non est aūt de rōne huius causæ, ut res ipsa quæ causat ita sit simul tēpore cum suo effectu, ut nō prius ēt extiterit: potest. n. prius tēpore extitisse, quā talis effectus, non quidē actu causando illum, sed quoad ipsam entitatem absolutam, talis causæ. Et hoc sensu uerū habere potest in hac causa aliud pronunciatū Aristot. [Causa in potētia nō est necessario simul cū effectu, sed pōt esse prior] comparatio. n. fit inter ipsas res causæ, & effectus in ordine ad actualem existentiam: non enim appellatur causa, quæ esse potest, seu quæ causare pōt. Et hoc modo de illa dicitur, non semper esse simul in reali existentia cum effectu, sed posse esse priorem, quod manifestum est in hac causa, nam materia ligni, ex qua potest ignis generari, est causa in potentia ignis nondum geniti, & est prior tempore illo. VI. Materia nequit oē suos effectus duratione antecedere.

Addendum uero est, peculiare esse huic causæ, ut licet possit esse prior tempore, quocunque effectu suo signato, non tamen possit esse prior tempore omni-

omni effectu suo, collectiuè id intelligendo: quod maximè verum est in causa materiali substantiæ; tamen seruata proportione inuenietur etiam uerũ in materiali causa accidentium. Et rõ est, quia hæc causa talis est naturæ, ut in nullo momẽto possit actu existere; quin in actu etiã causet, quia nec materia potest esse naturaliter sine forma, nec substãtia capax accidentium pòt absque omni accidenti: atque ita semper datur aliquis effectus huius causæ æqualis illi in duratione: ergo respectu talis effectus nõ est prior tempore. Quod tamẽ id sit respectu huius determinati effectus, accidentarium est, potuisset. n. talis materia sub alia priori forma fieri, atq. ita tẽpore præcedere. Omitto materiam cœli, cui connaturale est, semper esse sub tali determinata forma, id enim prouenit ex peculiari ratione, & connexione: nunc autem ex generali ratione loquimur.

VII. Quot modis materia prior natura suo effectu.

Atque hinc facile intelligitur, qua ratione materia prima sit prior natura suo effectu. Duobus enim modis potest dici prior natura, uel ex intrinseca rãtione causandi, ratione cuius ab ea pẽdet effectus, ipsa uerò ab effectu pendet. Quod erit intellectu facilius, si materia non pendet à forma, ut à priori, & vt à propria causa, ut superius tactum est, & iterum attingendum erit disputatione sequenti. Secũdo dici põt prior natura ob subsistendi consequentiam: quod exponendũ est iuxta nuper dicta de prioritate in existendo. At uerò, si prius natura sumatur ratione perfectionis, sic hæc causa non est simpliciter prior natura, sed prius posterior, quia est minus perfecta quam effectus eius. Atque hæc est communis sententia, quæ est clarissima, si comparatio fiat respectu totius compositi, quod est etiã effectus causæ materialis. Si uerò cõparatio fiat respectu formæ eam ita interpretor, ut in substãtijs intelligatur materia simpliciter posterior perfectione: secundum quid autem excellens, scilicet, in ratione subsistendi, seu modo per se essendi: in hoc enim excedit materia formã materialem, quæ est effectus eius, quia illam sustentat. Vnde talis forma quodammodo inhæret ipsi materiæ: materia uerò, eo quòd sit primũ subiectum, nulli inhærere potest, sed per se esse debet, & in hoc dicimus excedere hanc causam hunc effectum suum, quod magis constabit ex dicẽdis infra de subsistentia creata. At uerò in accidentibus è conuerso accidit; nam causa materialis est simpliciter perfectior effectu, qui est forma accidentalis, cũ causa ipsa sit substantia: tamen secundũ quid, est minus perfecta, quatenus comparatur, ut potentia passiua ad actum suum.

Quid de forma dicendum sit in præsenti quæstione.

VIII. TErtio dicendum est de forma, per se, & ex natura sua nunquã esse prius, tempore suo effectu, neque etiam posterius, sed simul. Vnde in hac causa non habet locum, quod prior sit causa in potentia, quam effectus, quia hæc causa, quam non prius tpe est actu ens, & potentia causa, quam sit ẽt actu causa, quia non prius tempore existit, aut habet potentiã realem causãdi, quã actu causet, ut rectè docuit Aristoteles duodecimo Metaphysicæ capite 3. Et ratio est manifesta, maximè in his causis formalibus, quæ in suo esse pẽdent à materia, ut sunt oẽs præter animam rationalem: nam huiusmodi formæ nõ possunt naturaliter existere, extra sua subiecta: ergo neque extra sua composita: ergo neque possunt existere sine suo effectu. In anima uerò rationali, quamuis non sit hæc necessitas dependentiæ, est tamẽ connaturalis proprietas talis rei, nam cũ esse eius sit ad componendum compositum, natura sua postulat, ut non fiat, nisi quando actu est compositum ex illa componendum, & ita nunquam naturaliter est prior duratione suo effectu, quamuis possit postea durare cessãte effectu: in quo habet genus, quoddam prioritas quoad subsistendi consequentiam, ut iam dicam.

De prioritate aũt naturæ si sumatur quoad perfectionem, iam supra facta est comparatio inter formam, & compositum, & diximus formam esse minus perfectam simpliciter, in quo sensu potest dici posterior natura suo effectu: respectu verò materiæ erit prior natura, si tamen materia dicenda est effectus formæ. Si uero prioritas naturæ sumatur in subsistendi consequentia, sic non oportet formam esse priorem aut posteriorem natura suo effectu, sed sũt simul, quia nec cõpositum esse põt sine forma, nec forma saltem naturaliter sine composito. Solam rationalem animam excipio, quæ licet aliqua ratione sit simul quatenus esse non potest, quin aliquando etiam sit homo, tamen simpliciter non conuertitur, quia aliquando potest existere anima, etiam si homo non sit: & secundum eam rationem potest dici prior quoad subsistendi consequentiam. IX.

De prioritate autem naturæ, quę per se sequitur rationem causæ, difficile est ad explicandum quomodo huic causæ cõueniat ex propria ratione sua, omissa peculiari cõditione animæ rationalis. Et ratio difficultatis est, quia videtur impossibile quod forma sit prius natura quam informet: ergo non potest esse prior natura, quam effectus eius. Antecedens patet, quia non est prius natura in se quam in subiecto: hoc enim est proprium formæ subsistentis: ergo non est prius natura, quam informet, & consequenter nec est prior natura, quam compositum, quia simul, ac forma informat materiam, consurgit compositum. Respondent aliqui formam prius natura informare, non tamen prius natura esse quam compositum: nam esse prius conuenit composito, & per illud formæ, qui à fortiori idem dicẽt de materia. Veruntamen hæc responsio nec difficultatem euacuat, nec veram doctrinam continet. Primum. n. Aristoteles non tantum dixit causam prius natura causare, sed etiam prius natura esse, quam eius effectum. Deinde, si forma prius natura informat in hoc ipso includitur, ut prius natura sit tum quia esse est prædicatum transcendens inclusum in quolibet prædicato reali: informare autem, prædicatum reale est: tum etiam quia informare nihil aliud est quam actuando dare proprium esse: ergo informare intrinsece includit esse. Denique, si forma prius natura informat, quam compositum sit, ideo est quia esse cõpositi consurgit ex informatione formæ: sed etiam entitas compositi consurgit ex entitate formæ: ergo prius natura est entitas formæ quã entitas compositi: ergo forma sicut prius natura informat, ita prius natura est. X.

Aliter responderi potest, tria hic interuenire, scilicet formam esse, formam informare, & compositum esse, seu (quod idem est) formatum, seu constitutum esse: quæ tria non solum ratione, sed etiã ex natura rei aliquo modo distinguuntur, ut ex tractatis in superioribus constare potest. Formam ergo esse, & informare, prius natura est, quam compositũ: quia comparãtur quodamodo, ut via, & terminus, & ut fieri, & factum esse. Atque ita ẽt in hoc genere causæ uerum habet generale pronũciatum Aristo. [Causa est prior natura suo effectu.] Quod nõ solũ de re, quæ est causa in potẽtia, seu in actu primo, sed etiam de causa in actu secũdo causante uerum est: quia, vt sic exercet actionem causæ, & ab ea pendet effectus, sic ut etiam in causa agente explicabimus. Forma autem est actu causans, quatenus actu informat: ergo, ut sic est prior natura cõposito, qd est effectus eius. Neque cõtra hoc procedit difficultas tacta, quia potius ex eo, quod compositum resultat ex informatione formę, sequitur informationẽ XI.

ipsam

ipsam,& formam, vt informantem esse priorem natura composito. Ac verò comparãdo alia duo inter se.s.esse,& informare, concedi potest neutrum esse prius natura altero in ijs formis, quæ fiunt dependenter à subiecto: hoc.n.videtur intendere,& satis probare difficultas tacta, quo concesso illi satisfit. Neq; obstat illud principium, quod causa est prior natura:non enim dixit Aristoteles omnem causam prius natura esse,quam causet,sed dixit causam esse priorem natura suo effectu:potest autem hoc posterius esse verum,etiamsi prius nõ sit: nam ipsummet causare est prius natura effectu,vt dixi. Nõ videtur autem necessarium,vt causare sit posterius natura, quam esse causæ: vbi ipsum causare non est propriè effectus ipsius esse causæ,sed est ipsummet esse communicatum,seu vnitum subiecto: quæ vnio est effectus agentis,sicut ipsum esse formę,simulq; sit cum existentia formæ.

XII. Hęc responsio quoad priorem partẽ de prioritate naturæ respectu compositi,vera est,& optime satisfacit. Quoad alteram verò partem,licet probabilis sit:mihi tñ non omnino probatur,quia non videtur posse negari, q̃n ipsamet causalitas formæ sit ab illa aliquo modo,sicut causalitas agentis est ab agẽte:vnde sicut agens non tãtum est prius natura suo effectu,sed etiam sua actione, diuerso tamẽ modo: nam quatenus actu agens, est prius natura effectu, non verò actione, quia per illam formaliter constituitur actu agens,tñ quatenus actu ens, est vt minimũ prius natura sua actione: ita videtur forma prius natura esse, quam eius actualis causalitas, cum hæc ẽt ab illa causetur: ergo prius natura est,quam informet. Vnde hæc causalitas est vera,quia forma est,ideo informat,seu causat compositum, & hoc ipsum in superioribus dictũ a nobis est. Concedamus ergo formam prius natura esse,quam informet.

XIII. Ad difficultatem autem supra positam dicẽdum est,& si forma,quæ natura sua pẽdet à materia,prius natura sit, quam informet, non tamen prius natura esse in se,aut per se,quam in materia, sed præcisè tantũ (vt sic dicam) prius natura esse,quam tali modo sit.s.informando materiam. Quod si inquiratur in illo priori naturę qualiter sit,in se,vel in alio respondetur in primis non rectè interrogari de illo priori naturæ,ac si esset aliquod instans,in quo forma sit,& non informet: hæc.n.prioritas causalitatis non est explicanda per prius in quo,sed a quo. Non.n. alia ratione dicitur forma prius natura esse,quam informare,nisi quia informare aliquo modo manat ex esse: quamquam in re, in nullo signo etiam rationis intelligatur forma simpliciter esse prius, quam materia informet. Si autem intellecta prioritate, ad interrogationem factam dicẽdum est in illo priori formam non esse in se, nec in alio, sed tantum esse per tale esse,quod intrinsece postulat esse in alio, quam rem explicabimus latius disputatione sequente, tractando quomodo causæ sint sibi inuicem causæ.

Tractatur quæstio in causa efficiente.

XIV. QVarto loco dicendum est,causam efficientem ex se posse esse priorem tempore suo effectu, quantum ad suam entitatem absolutam, seu vim agendi, quam vocauit Aristoteles causam in potentia,seu in actu primo, non tñ semper esse id necessarium: potest.n.effectus huius causæ interdum esse æqualis illi in duratione, quod si talis causa sumatur in actu secundo, necessario simul tempore est cum suo effectu,quamuis sit simpliciter,& proprijssimè prior natura. Probatur prima pars, primo inductione,nam Deus qui est prima causa efficiens rerum,per æternitatem prius extitit,q̃ quicquam efficerit, & in cœlis, & alijs causis secundis res est manifesta. Rõ verò est, quia hæc causa,per se loquẽdo nõ indiget suo effectu,vt sit,neq; aliunde habet necessariam connexionẽ cum actione sua. Vnde si interdum est aliqua causa efficiens,quæ nõ antecedat tempore suum effectum,id non est ex præcisa ratione talis causæ,sed ex aliqua peculiari conditione.

Potest autem id tribus modis accidere (quo probamus secundam partem conclusionis) primo,si efficientia sit minus propria per solam resultantiam naturalem: quomodo essentia non procedit tempore passionis ex ea manantes. Secundo si causa sit naturaliter agens, & à primo instanti sui esse habeat oĩa requisita ad agendum absque vllo impedimento:quomodo lumen productum à sole potest esse illi coæuum:tertio si causa sit libera, & simul,ac est, velit agere: quomodo Angeli in primo instanti quo creati sunt,aliquid facere potuerunt,& Deus ab ęterno potuisset aliquid creare si voluisset. In his autem omnibus modis supponendum est, effectum debere esse talem,vt per indiuisibilem actionem fieri possit:nam si efficiendus sit successiuè,non poterit omnino simul esse cũ sua causa, nisi alioqui supponatur etiã causa ipsa incipere, & esse successiuè, seu ad modum successiuarum. Alioqui successiuus effectus necessario incipit post aliquod instans, in quo iã supponitur causa existens,vel ex se vt Deus, vel per creationem,aut generationem,saltem ex natura rei,& seclusis miraculis. Qua rõne motus cœli non potuit simul tempore esse cum suo motore, sed hic præcedere debuit saltem per instãs. Dico autem seclusis miraculis, quia, si verum est potuisse Deum creare Angelum per vltimum nõ esse, etiam verum erit,talem Angelum potuisse simul esse,& mouere cœlum:sed de hoc alias. XV.

Tertia pars conclusionis, præter authoritatem Aristotelis est per se euidens, quia causa est in actu per actionem, actio uero non est sine termino: terminus uerò actionis est effectus causæ agentis:ergo de primo ad ultimum causa agens in actu, non est sine suo effectu in actu. In hoc autem duo includũtur, unum est nõ posse effectum actu manare à causa, quin causa ipsa simul existat, quod supra probatum est contra aliquos, qui dixerũt posse effectum actu manare à re iam non existente,neque in se,neque in aliqua uirtute sua: quod est plane impossibile,& cõtra hoc Aristotelis dogma, quod causa in actu,& effectus in actu,debẽt esse simul. Dicitur autem effectus in actu, non ille qui actu est ens per actuale suam existẽtiam,sed ille qui actu est effectus .i.qui actu manat à causa: potest.n. illa res actu esse, & non actu emanare,sed emanauisse,& tunc cõstat posse esse sine sua causa,quæ tunc sit,licet supponat eam fuisse, & causasse. Secundo includitur in illo pronunciato, causam non posse prius tempore esse actu causam,q̃ effectus actu sit, quia est actu causa, quatenus actu influit:nõ potest autem actu influere,nisi iam sit aliquid,in quod influat. Sed obseruãdum est, ita effectum esse simul cum causa in actu, sicut ab illa manat:nam si manat totus simul per actionem momentaneam,erit simpliciter, & secundum totum suum esse,simul tempore cum sua causa in actu,quia in huiusmodi effectu(ut aiũt)simul est fieri,& factum esse,& consequenter simul etiam est causam agere, & effectũ esse. At verò si effectus fiat successiuè,causa etiam erit in actu successiuè:& tũc effectus solum in fieri, uel secũdum aliquid sui erit simul cum causa in actu. XVI.

Solum potest quis obijcere, Deum ex æternitate fuisse causam in actu non solum primo, sed etiam, secundo modo,& tamen nullum fuisse effectum ex æternitate. Hæc uerò obiectio solum habet locum in eorum sententia, qui ponunt totam actionem, qua Deus ad extra agit, esse in Deo immanente, & æternam. Iuxta quam respondendum erit, id esse XVII.

fluere, siue vnaquæque influat distincto influxu, siue non: id. n. iudicandum erit ex modo causarum, & ex principijs supra positis de causalitatibus singularum causarum, vt ex dicendis etiam facile constabit.

Expeditur quæstio in causis genere diuersis.

II. PRincipio igitur de causis diuersorum generum certum est aliquos esse effectus, ad quos causæ omnium generum concurrere necessario debent, si sint propriè, & per se effectus. Huiusmodi sunt inprimis oẽs substantiæ naturales, de quarum ratione est, vt ex forma, & materia componantur, & ita iam ibi duæ causæ concurrunt: materia autem non potest per se esse, nisi ab aliquo fiat: neq. etiam hẽt formam, nisi aliquod agens illam inducat: agens aũt non inducit illam, nisi aliquem finem intendat, & ita necesse est, vt aliæ etiam duæ causæ concurrant. Quo fit, vt idem causarum cõcursus necessarius sit tam ad materiam, quam ad formam materialẽ, seu materiam informantem, non tamen eodem modo. Tum quia nec materia causat seipsam; nec ẽt forma. Tum etiam, quia aliter cõcurrit materia ad formam, quam ad compositum, & è conuerso, & sic de alijs, ut ex superiorib. satis constat. Idem causarũ cõcursus proportionaliter necessarius est, vt quodlibet accidẽs connaturali modo per se causetur, quia nõ fit, nisi ex subiecto, ab aliquo efficiente, propter finem. Dixi aũt, [si sit propriè, & per se effectus,] q. a in effectu contingenti, & per accidẽs, ut talis est, neque est causa finalis, neq. propriè, & per se efficiẽs: tamen ille, vt sic, nec est effectus per se, nec propriè est unus effectus, sed aggregatio plurium, in quorũ singulis prædictæ causæ inueniuntur. At verò in solis substantijs simplicibus, seu immaterialibus, duæ tantum causæ concurrunt, scilicet efficiens, & finalis, eo quod materiã non habeant, nec formalem habere possint, nisi fortasse formam Metaphysicã, quia causam appellet aliquis, illam autem non esse propriè, & physice causam, supra ostendimus.

III. Sequitur igitur primo, nullum esse effectũ in rerum natura, qui vnicam tantum habeat causam formaliter loquendo. Nam imprimis necessariũ est ut quidquid est causatum, habeat causã efficientem, ut patet tum inductione facta, tum etiã, quia quod est causatum, non habeat esse à se: debet ergo habere datũ ab alia causa extrinseca, causa aũt, quæ realiter influit esse, ut causa extrinseca, est efficiens. Deinde, quia omne causatum habet causam finalem, nam hæc est prima causarum, quidquid autẽ habet causam finalem, habet etiam efficientem, vt docuit Auerroes libro de substantia orbis cap. 2. quia finalis causa est cuius gratia agens operatur. Vnde supra ostendimus, causalitatẽ finis primo, ac p se exerceri circa aliquam actionem agentis. Et è conuerso causa etiã efficiens per se nihil operatur, nisi concurrente etiam fine propter quem operatur, hæ igitur duæ causæ, ut minimum necessariæ sunt, habẽtque inter se necessariam connexionem, eo modo, quo supra declarauimus, quomodo oẽ genus operetur propter finẽ. Dixi autẽ [formaliter loquẽdo,] quia ubi contigerit efficiens, & finem in eandẽ omnino rem coincidere, poterit quidem effectus realiter esse ab una sola causa, prout exercente tamẽ duplicem rationem causandi, secundum quã duæ causæ formaliter nuncupantur. Et eadem proportione qui numerant exemplar, ut causam distinctã, dicẽt habere connexionem cum efficiente, & fine, saltem ratione primi agentis, iuxta superius declarata.

IV. Dices, posse intelligi rem aliquam ex se esse propter alium finem, ẽtsi non sit ab alio efficiente, ita ut adæquata ratio finis non sit esse id cuius gratia aliquid fit, sed cuius gratia, uel fit, vel est. Sicq. Aristotelem sensisse: de quibus rebus, quod habeãt causam finalem, & non efficientem, existimant Gregorius, & alij, de qua re partim supra diximus, partim infra dicemus. Nunc quod ad rem præsentem spectat, impossibile in primis est, rem, quæ ex se est, esse propter aliud à se, nam quod a se est, propter se etiã est, quia tale ens est omnino perfectum, nec est cur habet esse ordinatũ ad aliud, si ex se illud habeat. Deinde, etiamsi fingeretur talis ordo, non esse per propriam causalitatem finis, respectu ipsius esse talis entis, quia tale esse esset ex se simpliciter necessariũ, cum supponatur non indigere causa efficiente, ergo non pendet ab alio etiam, ut a finali causa q. a alias illa ablata ammitteret suum esse, quod repugnat enti simpliciter necessario. Vnde neque in operari posset pendere ab alio, ut à fine, quia quale est esse, tale est, & operari. Igitur hæ duæ causæ ut minimum requiruntur ad quemlibet effectum.

V. Secundo sequitur ex dictis, nullum effectum habere causam materialem intrinsecam, qui non habeat omnes alias, neque etiam habere causam formalem intrinsecam, qui non habet ceteras, ac denique intrinsecam causam materialem, & formalem habere necessariam connexionem, nõ solum inter se sed etiam cum efficiente, & fine. Hæc omnia sunt clara, & certa ex dictis, quia materia, & forma sub prædicta ratione habent inter se relationẽ, seu transcendentalem habitudinem mutuam, quia nec materia causat intrinsecè nisi per complexum formæ, nec forma nisi per informationem materiæ, & ita non potest una causare intrinsecè sine alia. Dico autem [intrinsecè,] q. a quatenus materia causat ipsam formã non tam intrinsecè causat, & ideo, ut sic non requirit formam, ut concausantem seipsã, sed solũ ut causatam, & consequenter, vt concausantem cõpositum. At verò quælibet ex his causis, & ambæ ẽt simul habent connexionem cum efficiente, & consequenter etiam cum finali, quia tum materia, tum forma, tum etiam compositum ex ipsis est ens adeo imperfectum, vt nõ possit ex se habere esse, & ideo sicut neutra ex his causis est sine efficiente, ita neq. causat sine efficiente: efficiens autem, ut sæpe dictũ est per se non efficit sine concursu finis.

VI. Vltimo intelligitur ex dictis, quomodo hæ causæ dicantur totales, cum tamen nulla earum per se sola sufficiat ad effectum. Sũt enim totales in suis generibus, quia vnaquæque in suo genere sufficit, & adhibet totã causalitatem in eo ordine necessariã, & quia unaquæq. habet suã causalitatẽ diuersæ rõnis ab alia, & non componunt unam integrã causã: ideo vnaquæq. absolutè existit totalis causa. Dices saltem sequitur quamlibet ex his causis esse imperfectam in absoluta, & communi ratione causæ, esto vnaquæq. dicatur perfecta in suo genere. Patet sequela, quia quælibet earum est absolute insufficiens ad effectum in rerum natura constituendum sine aliarum consortio. Consequens autẽ est falsũ, alias etiã Deus in ratione causæ esset quid imperfectum. Respondetur primo, absolute negando sequelam, propter instantiam de diuina causalitate. Secundo additur, consequens est uerũ in omni alia causa præter Deum; utriusque autem dicti rationẽ sic declaro. Nam in primis causæ materialis, & formalis imperfectæ simpliciter sunt, tum quia non causãt nisi componẽdo, qui modus ex suo genere imperfectus est, tum etiam, quia cum vtraq. causet, ueluti dãdo suammet entitatem ad entitatẽ effectus constituendã, neutra per se sola ad id satis est, quia unaquæq. habet entitatem imperfectam, & incompletã, ut ex vtriusq. coniunctione completa entitas totius effectus consurgat. Deniq. unaquæq. dat aliquid propriũ, quod altera nullo modo potest conferre. His ergo rationibus utraq. est simpliciter imperfecta.

formæ concurrunt, vt componẽtes vnam, neque est maior vnitas in effectu, quam sit proportionaliter in forma: nunquã ergo plures causæ formales ad eũdem effectum concurrunt.

XIII. At verò in efficientibus, & finibus, si sint diversarum rationum, & inter se subordinata, res est manifesta ex ijs, quæ de his causis disseruimus. Nam possunt plures causæ huiusmodi ad eundem effectum concurrere, & quando effectus est à causa creata, sẽper id est necessarium propter dependentiam causæ particularis ab vniversali.

SECTIO IV.

An possit idem effectus esse simul à pluribus causis totalibus eiusdem generis, & speciei.

I. RE stat ergo dicendum de tertio puncto, qui est præcipue intentus in hac sectione. s. de pluribus causis eiusdem generis, & speciei, seu ordinis in illo genere. Et, vt ad punctum difficultatis statim accedamus, excludendæ sunt causæ intrinsecæ materialis, & formalis, nam in eis locum non habet hæc quæstio, vt à fortiori patet ex dictis in secundo puncto præcedentis sectionis. Habet ergo locum quæstio in efficientibus, & est ferè eadem ratio de finibus, vt in fine subijciemus: idemq. ostendemus, dicendum esse de qualibet causa, quatenus fuerit extrinseca. Rursus difficultas est de causis totalibus in suo ordine: nã de partialibus nulla est difficultas, quia constat multos effectus naturales esse à pluribus efficientibus proximis partialib. vt idem filius à patre, & matre, supponẽdo matrem effectiuè concurrere: & idem lumẽ, aut calor à multis lucernis, vel ignibus, & sic de alijs. Et ratio est, quia quando causæ tantum sunt partiales, ex omnibus consurgit una tantum totalis, & sufficiens, ergo nihil obstat, quo minus plures causæ illo modo cõcurrant, quia illæ non tam sunt plures causæ, quam plures partes vnius causæ. Neque enim necesse est, vt causa totalis ita sit vna, ut uel sit simplex, aut per se, ac proprie composita per realem vnionem causarum partialium, sed sufficit, ut coalescat ex pluribus sese iuuantibus ad agendum, & sufficienter coniunctis, uel approximatis, vt suo partiali modo influere possint. Itaque in hac parte nulla est difficultas.

II. De causis verò totalibus duplex adhuc quæstio versatur. Vna est, an simul, & cõiunctim possit idẽ effectus à pluribus causis prodire. Altera est, an saltem successiuè, vel diuisim possit idem effectus à varijs causis fieri, idest, an, qui fit ab una, fieret idẽ numero ab alia, si eidem materiæ eodem tẽpore applicaretur. Prius dicemus de priori quæstione, & deinde de posteriori.

Prima sententia negans omnino hoc esse possibile.

III. EST ergo prima sententia docens tam esse impossibile plures causas simul concurrere eo modo ad eũdem effectum, vt implicet cõtradictionẽ, ideoq. nec de potentia absoluta fieri posse. Ita opinatur Scotus in 3. d. q. 2. & in 2. dist. 20. quæst. 2. Et idem sentiunt multi Thomistæ, qui dum dicũt hoc esse impossibile, probationem adiungunt inferendo implicationem contradictionis: ita Caiet. 3. par. quæst. 67. ar. 6. prope finem. Soncin. 5. Metaphys. q. 6. & Capreol. in 2. dist. 20. quæst. unica, art. 3. ad argumenta Scoti contra 3. conclus. & in tertium, dist. 1. q. 1. art. 3. ad argumenta Scoti cont. 2. conclus. & Ferrar. 3. cont. Gent. ca. 68. & Iauel. 5. Metaph. q. 7. Soletque hæc opinio in hoc sensu tribui D. Thom. quia interdum absolutè dicit hoc esse impossibile, vt in 1. p. q. 52. art. 3. & 3. p. q. 82. art. 2. ad 2. & in 1. d. 37. q. 3. ar. 3. & 5. Met. c. 2. & idem sentit. Marsil. 1. de Gen. q. 8. Et nõ dubito, quin hęc fuerit illorum Philosophorum sententia, qui putarunt id esse simpliciter impossibile, quod per naturales causas fieri non potest, de quo statim dicemus.

Fundatur autem hæc sententia primò, quia contra rationem causæ totalis est, vt habeat cõsortium alterius in eodem ordine, nam causa totalis est illa, quæ agit tota uirtute necessaria in illo ordine ad talem effectum: ergo repugnat causæ totali, ut sic, habere consortium alterius causæ similis in effectione eiusdem effectus. Patet consequentia, quia hoc ipso, quod habet aliam causam concurrentem, iam ipsa non adhibet totam virtutem necessariam. Vel certe si ipsa adhibet totam virtutem, & nihilominus alia etiam suam exhibet, plus virtutis actu applicatur ad illum effectum: ergo prodibit etiam maior effectus & consequenter fiet ab illis, ut à causis partialibus, & à neutra, ut totali. Manifestam enim repugnãtiã inuoluere uidetur, vt causa potentior, secundum totam uirtutem actu operetur, & tamen non plus operetur, quam si sola causa minus potens efficeret. Et confirmatur secundò in hunc modum, nam si vna causa efficit effectum, vt causa totalis: ergo, uel alia nihil agit, & sic falso dicitur esse causa, uel actũ agit, hoc est impossibile, quia agere est de non esse educere ad esse, nam teste Aristotele, inter hos terminos fit omnis actio: sed id, quod actum est ab vna causa, iam est extra non esse: ergo non potest fieri ab alia. Tertiò cõfirmatur hoc ipsum, quia alias posset una causa totalis non tantum simul, & eodem instanti, sed etiam in posteriori tẽpore producere rem prius iam ab alia productam, quod est cõtra rationem productionis, ut diximus. Vnde vlterius fieret, ut eadẽ res producere posset seipsam, quia si non posset, maxime, quia ad agendũ supponitur esse, sed etiam si res iam sit, potest ab alia causa iterum produci, ergo & à se. IV. Fundamẽtum propositæ sententiæ.

V. Quartò: impossibile est eandem actionem esse à duabus causis totalibus, ergo & eundem effectum. Patet consequentia, tum à paritate rationis, tum etiã, quia unus effectus non potest, nisi una actione fieri. Antecedens uerò probatur, quia actio omnino essentialiter pendet ab agente; non potest ergo una & eadem actio simul à pluribus agentibus, & à singulis totalibus dependere. Vnde est quinta, & uulgaris ratio, quia alias sequitur talem effectum pendere, & non pendere essentialiter ab illis causis, quæ est contradictio. Sequela patet, nam quod pendeat, in eo ipso asseritur, quod utraque illarum dicitur esse causa per se, & totalis, nam causa per se est, a qua per se pendet effectus, & totalis est, à qua totaliter pendet. Quod uerò non pendeat, probatur, nam si hæc tollatur, nihilominus remanebit effectus ex influxu alterius, cum dicatur esse causa totalis: ergo nõ pendet ab hac. Rursus, si hæc maneat quamuis destruatur altera, manebit effectus: ergo etiam non pendet ab altera, ergo à neutra pendet. Quod si dicatur pendere ab alterutra confusè, aut disiunctim: ergo de facto neutra earum determinatè, & per se sũpta, est causa totalis, quia à neutra earum determinatè sumpta pendet effectus. Sextò tandem argumentor, quia si talium causarum concursus absolutè non repugnat, nec naturaliter repugnabit, quod hæc opinio supponit esse omnino falsum.

Secunda sententia affirmans etiam naturaliter.

VI. SEcunda opinio extremè contraria esse põt, nec implicare contradictionẽ, nec per se loquendo, ex natura rei repugnare, duas causas totales eiusdẽ ordinis simul efficere eundem effectum. Dico [per se loquendo,] quia fortasse ex parte antecedentium condi-

conditionum necessariarum ad agendum, non possunt secundum naturæ ordinem duæ causæ ita applicari, vt simul, ac totaliter eundẽ effectũ efficiãt: tñ per se, & ex vi causalitatis ẽt naturalis non repugnat. Nã si duo agentia ita applicentur alicui passo prout necessarium est, vt singula possint aliquẽ effectum totaliter efficere, ambo ẽt simul, & eodem modo illum efficient. Atq; hanc sententiam, vt videtur, tenet Caiet. 1. p. q. 52. a. 3. vbi licet interpretetur D. Th. dicentem non posse vnum effectum esse à duabus causis totalibus, intelligendum esse non de potẽtia logica, sed naturali, tñ in discursu ita explicat, vt illam naturalem repugnantiam solum ponat in applicatione causarum: at vero ex hypothesi, quod causæ sint applicatæ, aperte docet effectũ naturaliter simul emanaturũ ab illis, vt a causis totalibus. B

VII. Fundamẽtum propositæ sententiæ. Potest aũt fundari hæc opinio in vltimo argumẽto facto pro priori sententia, sumendo contrarium principium hoc modo. Non implicat contradictionem dari duas causas totales vnius effectus: ergo si duo ignes, v.g. eidem materiæ eodem modo dispositę æquè applicarentur, naturaliter agerent quantũ possent: ergo agerẽt vnum, & eundem effectũ, quia supponimus eandem materiam nõ esse simul capacem plurium: tunc aũt vnusquisq; ageret, vt causa totalis, quia supponimus vnumquẽq; habere sufficiens principium ad totum illum effectum efficiendum, & vterq; naturaliter ageret quãtum posset: ergo vterq; produceret totum effectum, vt causa totalis eius, cum aliunde nulla sit adiuncta repugnantia. Et confirmatur, nam tunc vel vterq; ignis ageret, vel neuter, quia non est maior rõ de vno, quam de alio, non põt autem dici qđ neuter ageret, quia nihil est, quod eos impediat, cum. n. sint in virtute similes, vnus non impedit alium: supponimus autẽ nullum aliud impedimentũ interuenire: ergo agit vterque, & tota virtute, atque adeo, vt causa totalis. C

VIII. Atque hinc vlterius concludi potest, non solum in prædicto sensu, sed absolute posse naturaliter cõtingere, vt idem effectus a duabus causis totalib. procedat, quia illa suppositio. s. quod duo agentia sufficientia simul, & æque ad eundem effectum applicẽtur, non est cur naturaliter repugnet. Caietanus. n. nullam aliam rõem adducit, nisi quia natura abhorret superfluitatem. At hoc non satis est, primò, D quia licet natura abhorreat superfluitatem, non tñ abundantiam, nec semper dicendum est superfluũ, quod simpliciter nõ est necessarium. Esset quidem superfluum duas causas exigere, vbi vna sufficit; tñ quod natura fuerit tam prouida, vt pluribus causis sufficientem virtutem ad eundem effectum contulerit, non superfluum, sed liberale potius dicẽdum est. Quod vero illæ duæ causæ simul concurrant, licet non fuerit a natura per se primò intentum, põt tñ esse permissum, & contingens, cum nihil habeat naturis rerum repugnãs. Secundo magis abhorret natura monstruosum effectum, quam superfluitatem, & tamen illum interdum non recusat, si ordo, & concurrẽtia naturalium causarum illum patiatur: cur ergo idem dici non poterit de totalium causarum multitudine? Tertio, quamuis natura adeo abhorreat superfluitatem, tñ causa libera non semper illam abhorret: ergo duo Angeli possũt pro sua uoluntate applicare totam virtutem ad mouendum lapidem, & tunc vnusquisque mouebit, vt causa totalis. Idem dici potest de duobus hominibus, si vnusquisque habeat totã virtutem sufficientem ad portandum lapidem, & ambo simul pro suo arbitrio illam totam applicent. Atque hæc sententia tribui solet Ochamo, & Adamo. quos Capreol. in 3. d. 1. refert ex 1. d. 1. dub. 4. sed ibi nihil reperio, & allegatio est ambigua, quia ibi nullum est dubium quartum, sed variæ quæstiones, & nec in quarto, nec in alijs quicquam dicunt. E

Approbatio tertiæ sententiæ, & quæstionis resolutio.

IX. INter has sententias mediatam viam tenendam censeo dicendum primò non implicare contradictionem, quod idem effectus à duabus causis totalibus proueniat. Quoad hanc partem placet opinio Caietani, quam etiam insinuat 3. parte, quæstione tertia articulo sexto. Nec melius probari potest, quam respondendo ad priora argumenta, nam si nihil est quod contradictionem probat, non erit cur credatur, aut asseratur. Econtrario verò, cum Deus possit facere omne id, in quo repugnantia non ostẽditur, poterit etiam facere, vt duæ causæ totales eundem effectum efficiant. Et declaratur breuiter in hunc modum, nam Deus potest existente hoc Sole in hoc hemisphærio creare alium æquè perfectum, & æquè ad illuminandum applicatum. Rursus posset p alium Solem efficere in aere idem numero lumen, quod nunc facit hic Sol præsens diuisim, seu non concurrente nec assistente hoc Sole: quæ est enim repugnantia, quod Deus per vnam causam faciat quod potest facere per aliam? Quin potius sequenti pũcto ostendam naturaliter etiam hoc posse fieri. Igitur simul existentibus, & applicatis his duobus luminosis, potest Deus vtrique præbere totum concursum necessarium ad idem lumen producendum, & facere, vt vnumquodque illorum illud producat sua propria actione totali, & independente ab alia, quod est esse proprie causam totalem: nulla enim in hoc interuenit repugnantia, ut ex argumentorum solutionibus facile patebit.

X. Ad primum negatur assumptum, scilicet esse contra rationem causæ totalis, vt habeat aliam similem & æquè influentem in eundem effectum. Nam licet, vt causa sit talis, necessarium sit, quod actu operetur tota uirtute necessaria in illo ordine ad effectũ, tamen in hoc non tollitur, aut impeditur ex eo, qđ alia causa simili virtute, & actione agat, sed vtraq; exercebit totam suam vim, & actionem circa illum effectum. Cum verò infertur sã tunc maiorem vim actu adhiberi, & consequenter crescere effectum, distinctione vtendum est d. maiori virtute, aut intensiua, aut extensiua. Et de intensiua negandum est assumptum, quia plura agentia ęqualia in intensiua virtute, per se loquendo, non componunt unum intensionis virtutis, aut efficaciæ, sed solum conferre potest illa multitudo ad intensiorem effectum, quando neutrum agens agere poterat secundum totam intentionem ob aliquod impedimentum, vt in superioribus latè tractandum est. In præsenti autem supponimus singula agentia agere secundum totam intensionem sibi possibilẽ, vel certe Deum non præbere concursum ad intensiorem effectum, sed usque ad certum gradũ, qui possit à singulis fieri, & unicuique dare totum necessarium concursum. Non ergo crescit intensiuè uirtus agens, ut sic, & ideo necesse non est, ut intensiuè crescat effectus. Dici tamen potest illa uirtus maior extensiuè, quod non tam est esse maiorem, quã esse plures uirtutes: non tamen inde necessario fit, ut effectus etiam sint plures, quia saltem ex directione primi agentis potest influxus utriusque causæ secũdæ ad eundem effectum determinari, cum nulla in hoc sit repugnantia ex ui multitudinis, seu pluralitatis uirtutum agentium: nam sicut plures uię tendũt ad eundem terminum, ita, & plures uirtutes agẽtes tendere possunt.

XI. Ad secundum, & tertium respondetur, quando duæ causæ totales sic agerent eundem effectum, unã quidem agere totum, & totali actione, & alteram non agere nihil, sed agere illum eundem totũ effectum

ordinis ad eundem effectum cõcurrentes

effectum alia totali actione. Duobus autem modis A intelligi possunt illæ causæ efficere; primo, ut omnino simul, & in eodem instanti efficere incipiant, & ita neutra, proprie loquendo, actum agit; quia neutra agit prius quam alia, nec tempore, nec natura. Supponimus enim esse æquales, nec inter se subordinatas, sed mere concomitanter se habentes: neutra ergo supponit effectum alterius, ut iam factum, uel tempore, uel natura prius: neutra ergo actum agit, sed vtraq. agit idem, quod agit alia, educendo illud de non esse ad esse: & hoc satis erat ad conclusionem nostram. Alio uerò modo intelligi potest, ut altera harum causarum prius tempore produxerit illum effectum, & postea altera eundem incipiat efficere actione totali. Et quidem, si prior iam cessauit ab actione sua, nihil est difficultatis, nec est casus, de B quo disputamus, quia illæ duæ causæ non concurrunt simul ad eundem effectũ, sed successiuè, prior ut efficiens, & posterior, ut conseruans: quod etiam naturaliter euenire posse, infra dicam. Oportet ergo ponere, vt priori agente durante in sua actione totali per modum cõseruationis, aliud incipiat eundem effectum efficere: & hoc etiã dicimus non repugnare. Nam efficere, latius patet, quam de nouo producere, quia etiam conseruare, est efficere. Illud ergo agens posset de nouo efficere eundẽ effectum conseruando illum: quæ actio, licet potuisset esse productio, tamen iam tunc in eo casu non potest eam denominationem recipere, quia productio vt sic connotat ex parte effectus quandam negationem prioris existentiæ. Quamuis ergo repugnet C actum agere, id est, de nouo producere id, qđ præexistit, non tamen repugnat, quod factum est, conseruare. Nec etiam obstat, quod ab alia causa conseruetur, quia sicut in principio potuit è duobus fieri, ita postea potest à duobus conseruari, quamuis prius ab vno tantum fuerit productum.

XVII. Idẽ in suã substantiã efficientiã participare potest sup naturaliter

Quod vero vlterius in tertio argumento infertur, posse eandem rem habere efficientiam in se ipsam, mea sententia nullum est inconueniens de potentia absoluta loquendo, & de efficientia conseruatiua, dummodo supponatur iam res producta, & conseruata per aliam actionem: de qua re latius scripsi in 3. tomo 3. parte disput. 49 sect. 1. & disputatione 50. sect. 4. in fine, quia miraculum illud pro D prium est illius mysterii, ideoque ad Theologicam disputationem spectat. Ne uerò præsens resolutio uideatur necessariò connexa cum illa sententia, responderi aliter potest negando sequelam, quia in efficientia sui ipsius est peculiaris difficultas, quæ nõ est in efficientia alterius, etiamsi ab alia causa res simul fiat, & conseruetur. Quia causa efficiens uidetur necessariò postulare distinctionem in re ab effectu: & ideo nulla res quatenus actiua est, includit se ipsam sub obiecto actiuitatis suæ; & ideo fortasse fieri non põt, ut habeat actionem in se ipsam secundum proprium esse suum: duæ autem uirtutes actiuæ possunt claudere sub obiecto suæ actiuitatis unam, & eandem rem ab ipsis distinctam, ut paulo inferius declarabimus. Et ex hac parte potest esse E maior repugnantia in efficientia cõseruatiua sui ipsius, quam alterius rei, quamuis non sit conuincens: nam licet illud assumptum sit uerum de obiecto cõtento sub uirtute naturali, non tamen de omni re, ad quam efficiendam eleuari res potest per potentiam obedientialem: sed de hoc aliàs.

XVIII. In quarta ratione petitur, an effectus factus a duabus causis totalibus fieri possit, aut debeat una, uel duabus actionibus. Dicendumq. est, necessarium esse, ut fiat duabus actionibus, ut recte probat argumentum ibi factum. Imò addo, in hoc potissimum consistere differentiam inter duas causas eiusdem ordinis, qñ agant, ut causæ totales, uel, ut partiales: si enim agunt una actione, non possunt esse causæ totales, sed tantum partiales. Quod probo, quia causa non dicitur totalis propter uirtutem in actu primo, quãuis illa sit integra, & totalis uirtus, quia ex ui illius non cõstituitur causa in actu, sed in potentia: hic aũt non agimus de causa totali in potentia, sed in actu. Constituitur autem causa in actu per actualem influxum, qui nõ est aliud quam ipsa actio: ergo ut causa sit totalis oportet, ut actione tota sibi propria in suo genere influat in effectum: ergo quoties actio est quasi diuisa inter duas causas eiusdem ordinis, à neutra earum est totaliter, sicut, ut à causa totali, atq. ita utraq; tantum erit causa partialis, partialitate ex parte causæ, ut aiunt.

XIX. Dices: Hac ratione probaretur etiam causam primam, & secundã esse partiales, dum influunt in eundem effectum. Rñdetur ita loqui multos, vt supra diximus, considerantes non genus causalitatis, sed causalitatẽ simpliciter: melius tamẽ negatur sequela, est enim ratio longe diuersa, nam inter causam primam, & secundam est subordinatio, & dependẽtia essentialis, & consequẽter diuersus ordo causandi: & ideo vnaquæq; potest esse totalis in suo ordine, etiamsi per eandem actionem cũ altera influat. At verò, quando duæ causæ sunt eiusdẽ ordinis, si concomitanter tñ concurrunt, & per eandem actionẽ influunt, nec simpliciter, nec in illo genere possunt dici totales: erunt ergo partiales. Igitur, si huiusmodi causæ debent esse totales, oportet, ut diuersis actionibus influant in eundem effectũ: repugnatq; ut una, & eadem actio sit à duabus causis eiusdem ordinis, ut à causis totalibus, quod ẽt cõuincit quintum argumentũ suprà factum, vt ex solutione eius constabit. Nego tamen esse parem rationem de effectu, seu termino actionis, nam effectus manat à causa, media actione: potestq; idem numero effectus per uarias actiones fieri, ut suprà declarauimus tractando de causalitate causæ efficientis: cum ergo uariæ actiones possint à diuersis agentibus prodire, etiam põt idem effectus numero per plures actiones distinctas, & totales procedere a diuersis causis eiusdem ordinis: & hoc ipsum est procedere ab illis ut à causis totalibus. Actio uerò non procedit à causa per aliã actionem, sed se ipsa, & ideo non põt una actio, nisi ab uno agente, uel a pluribus per D modũ unius procedere: & ideo, nõ potest simul esse à multis causis, ut totalibus in eodem ordine, quod magis declarabitur in sequenti solutione.

Actionem vnicam à plurib. agẽtibus totalibus nõ sub ordinatis manare impossibile.

XX. Ad quintum ergo argumentũ rñdetur negando sequelam, & contradictionem illam, cuius partem affirmantem admittimus, nimirum illum effectum pẽdere ab illis causis, & ab unaquaq; earum. Cum aũt probatur non pendere, quia ablata qualibet illarum causarum manat idem effectus totus, respondetur negando consequentiam. Est enim æquiuocatio in illo uerbo [dependere,] nam, ut una res ab alia pendeat, non est necesse, ut illa ablata, hæc ẽt de medio auferatur, sed satis est, qđ ab illa recipiat esse, etiamsi illa non dante esse, possit retinere esse, ut datum ab alia. Sic enim lumen huius aeris uere pendet nunc ab hac lucerna, & nihilominus hac extin- E cta posset idem lumen conseruari, si in eodem momento aliud luminare applicaretur sufficiens ad tale lumen conseruandum. Igitur cum res dicitur pendere à causa, quia illa ablata tollitur, intelligitur de causa, quæ est unica: & quia regulariter, & naturaliter ita esse solet causa totalis, ideo solet illo modo declarari dependentia ab illa. Vel certè subintelligẽda ibi est conditio, nimirũ ablata causa, à qua effectus pẽdet, tolli ẽt effectum, nisi aliũde succurrat alia causa, quæ effectum possit in esse cõseruare, ut in præsenti fit.

XXI. Ablato agente depẽ

Rectè autem, ac necessariò sequitur, ut ablata causa auferatur aliqua dependentia effectus ab illa, ratione cuius auferretur etiam effectus, nisi ab alia

causa

dentis effectus ab illo auferri necesse est. causa conseruaretur. Probatur, nam omnis effectus quatenus à causa est, pēdet ab illa: solum autem potest pendere quā diu causa est, quia ab eo, quod non est, nihil pendet, præsertim efficienter, vt in superioribus ostensum est: ergo ablata causa, à qua effectus efficienter procedebat, necesse est, vt tollatur aliqua dependentia talis effectus à tali causa. Hæc autē dependentia non est aliud ab actione, vt suprà etiam probatum est ergo etiam necesse est, ut ablata causa auferatur aliqua actio eius circa talem effectum. non tamen necesse est, auferri ipsum effectū, quia alia causa sufficiens per aliam actionem propriā, & totalem illum in esse cōtinet. Et hinc confirmatur, quod antea dicebamus, quamuis effectus sit vnus, si causæ sint plures, & totales eiusdem ordinis, necessarium esse, vt actiones sint plures, quia cessante influxu vnius causæ, ex necessitate tollitur eius actio, quia tolitur dependētia ab illa, & nihilominus manere potest actio alterius causæ, quia cum totalis sit subordinata alteri, conseruare potest actionem suā etiamsi alia cesset ab agendo: ergo necesse est actiones esse distinctas.

Secunda assertio.

XXII. Naturaliter nequit idem effectus à pluribus nō subordinatis agētibus totaliter dimanare. SExtum argumentū postulat, vt de secunda sententia iudiciū feramus. Dico ergo secundò, fieri non posse naturaliter, ut idē effectus à plurib. causis totalibus simul efficiatur. In hac conclusione fere conueniunt Philosophi: eamque significauit Arist. 5. Met. c. 2. dicens. n. posse dari plures causas eiusdē effectus, addit, [sed non eodem modo,] vt notarunt D. Tho. & cæteri interpretes. Qui oēs non solum intelligūt hoc non posse fieri naturaliter, quia applicatio plurium agentium per se sufficientium naturaliter fieri non potest: hoc. n. & incertum est, vt argumenta tangunt, & valde remotum, & accidentarium: sed intelligunt, etiam facta applicatione plurium agentiū ex se sufficientium (siue illa applicatio naturaliter contingat, siue ponatur supernaturaliter fieri) dummodo illa agentia relinquantur natura suę, non efficient effectum, vt causæ totales, sed vt partiales tantum.

XXIII. Variæ rationes secūdæ assertionis. Ratio autem huius conclusionis sic intellectę nō est admodum facilis. Quidam rationem reuocāt ad aliud principium. s. quod nulla causa naturalis pōt naturaliter efficere aliquem effectum eundem numero quem potest alia. Ex quo principio ita philosophandum est. In primis. n. dicendum est, illas duas causas æquè applicatas nō posse vnum, & eundem effectum simul producere, ita vt vtraq; illum faciat, vt causa totalis, quia hoc ipso quod cōtinetur in uirtute unius, non continetur in uirtute alterius. Atq; ita fit, ut si aliqua earum sola uirtute sua efficit effectum, quem continet, alia nihil efficiat, tamen id solum continget, quando vna prius tempore applicatur quā alia: tunc enim posterior nihil efficiet, quia iam inuenit capacitatem passi impletam. At verò, quando ambæ simul applicantur, non potest rationaliter dici unam efficere proprium effectum sibi adæquatum, & aliam nihil causare, cum non sit maior ratio de una quam de alia. Nisi forte quis recurrat ad concursum, & voluntatem primæ causæ, & dicat necessarium esse alteram tātum operari, & ideo Deū sua volūtate dare concursum cui vult: & ideo illam operari, & non aliam. Sed hoc licet à prima causa fieri possit, tamen non uidetur Philosophicū, nec consentaneū naturis rerum: nam cum vtrumq; agens æquè sit potens & æquè præparatum, seu approximatū ad agēdum, ut supponimus, non est magis debitus concursus vni quam alteri.

XXIV. Dicendum ergo est vtramq; simul, ut partiales causas unum effectum producere. Nam quamuis non possint simul operari, aut plures effectus solo

A numero distinctos, quia supponimus subiectū non esse capax eorū, aut unum, & eundem per modum causarum totalium, quia nullus est effectus, qui idē numero in singulorum agentium uirtute contineatur: non tū propterea necesse est, ut alterum tātum ex illis agentibus efficiat suum proprium effectum: possunt. n. ambo per modum unius concurrere ad aliquem effectum in illis simul sumptis contentum quia necessario erit distinctus ab illis effectibus, quos illa agentia sigillatim, ac per se possent totaliter producere. Ergo magis consentaneum est rerum naturis, ut Deus præbeat illis agētibus concursum ad agendum hoc modo, quam, ut alteri totum præbeat, alteri omnino deneget. Ergo illa agētia simul

B efficient prædicto modo: atq; ita semper agent, ut causæ partiales, & non, ut totales, quia ille effectus ita procedit ab utraq; illa causa, vt à neutra possit procedere: & ita etiā procedet sola unica actione, quia ita pendet ab utraque illa causa coniunctim, ut sine alterutra esse non possit.

Hic uerò discursus, quamuis ex principio posito rectè procedat, tamen ipsum principium mihi est ualde incertum, neque existimo posse probari ulla sufficienti ratione, ut in sequenti puncto declarabimus. Et ideo non uidetur fundanda certior conclusio in te minus certa: magis autem constans est in Philosophia, non posse plures causas totales coniunctim efficere eundem effectum, quā quod non possint diuisim. Melius ergo fundatur conclusio in XXV.

C hoc, quod unus numero effectus non potest naturaliter simul fieri, nisi unica actione; una autem actio non potest esse à duabus causis totalibus eiusdem ordinis, ut supra probatum est ergo neq; unus effectus potest naturaliter fieri à pluribus causis totalibus. Maior probatur primò, quia unitas actionis aliquo modo sumitur ex termino: dico autem [aliquo modo,] quia etiam necessaria est habitudo ad agens: tamen cum necessaria etiā sit unitas termini, saltem ex eo capite ad unum terminum unica actio naturaliter postulatur. Secundò, quamuis agentia sint plura, & alias possent sigillatim efficere, tamen etiam possunt coniungi ad agendum per modum unius: & hic modus agendi est magis consentaneus unitati termini: ergo naturaliter loquendo ita sem-

D per agunt. Terriò denique, cum uterq; modus agendi sit possibilis absolutè, quamuis ipsa agentia naturalia non possint sese determinare ad alterum illorum, sed per concursum primæ causæ determināda essent, non esset eis debitus duplex concursus ad agendum duabus actionibus totalibus, quia non est eis necessarius, & natura abhorret superfluitatē ergo etiam ex definitione concursus primæ causæ non possunt illa secunda agentia naturaliter simul agere, ut causę totales. Quæ ratio magis declarabitur in puncto sequenti: & post eius resolutionē melius respondebitur ad argumenta suprà adducta in secunda sententia.

SECTIO V.

E

Vtrum diuisim possit idem effectus naturaliter esse à pluribus causis totalibus.

I. REstat dicendum, an saltē diuisim possit idem effectus fieri a pluribus causis totalibus, qđ est quærere, an lumen quod hic, & nūc producitur in hoc aere ab hac lucerna in hoc loco applicata, produceretur idē numero ab alia lucerna numero distincta, omnino tamen simili in uirtute agēdi, si eidem aeri eodem tempore, & loco applicata fuisset, & sic de cæteris effectibus. In qua re non est controuersia de potentia Dei absoluta: sic. n. nullus quem ego uiderim, negat posse Deum per unā causam naturalem facere eundem numero effectum,

quem

quem facit per aliam, quamquam hoc etiam decla ratione egeat in opinione eorum, qui negant hoc naturaliter fieri posse, si consequenter locuturi sũt infrà declarabo.

Prior sententia negans.

II. Est ergo disputatio de naturali virtute causarũ & hoc modo multi negant posse vnam causam naturalem efficere eundem numero effectum quẽ facit alia, etsi idem passo cum eisdem conditionib. applicaretur. Quam sententiam significat D. Tho. quodlib. 5. ar. 8. & Capreol. in secundum, d. 20. q. 1. & tenet Marsil. 1. de Generat. q. 8. & Soto in 4. dis. 24. q. 1. art. 3. Estque opinio commentatoris in 7. Metaph. commentario 31.

III. *Prima rõ pro relata sententia.* Rationes adducuntur variæ. Prima est, quia quã do hic effectus producitur talis in indiuiduo, aliqua proxima causa naturalis reddenda est, cur talo indiuiduum producatur potius quam aliud: hæc autem nulla esse potest, nisi quia ab hac singulari causa talis effectus producitur, non quod illa sola sit ratio adæquata productionis talis effectus in indiuiduo, sed quod sine illa non possit adæquata rõ consistere: hoc enim satis est, vt hic effectus numero non possit, nisi ab hac causa numero produci. Illatio est clara, antecedens verò probari potest discurrendo per omnia, quæ ad productionem huius indiuidui effectus conferre possunt. Quia neque hoc subiectum sufficit, quia indifferens est ad plures formas, neque tempus, locus, &c. tum propter eandem causam, tum quia sunt valde extrinseca, vt latè supra disput. 5. tractatum est.

IV. Veruntamen hæc ratio in nostra sententia nullã vim habet, nã si sit sermo de intrinseca rõne indiuiduationis effectus, iã suprà diximus, in ipsis intrinsecis principiis rei, seu in propria eius entitate positam esse. Si verò sermo est de ratione, ob quã agẽs, determinatur ad hunc effectum numero, non rectè redditur ratio, quia est hoc agens, nã ẽt hoc agens ẽst potens, & de se indifferens ad plures effectus numero distinctos producendos. Quod si dicatur hoc particulare agens non esse indifferens ad producẽdum plures effectus numero distinctos hic, et nunc circa hoc subiectum, sed esse determinatũ ad vnũ; adhuc restat inquirenda causa huius determinationis, quæ non redditur sufficienter ex indiuiduatione causæ, quia illa per se est potens ad plura, neque ẽt ex aliis circumstantijs illi adiunctis, ut dicto loco probaui, quia vel sunt ẽt indifferẽtes, & ex multis indifferentibus non fit vnum principium determinatum: uel sunt ualde extrinsecæ, ut extrinsecũ tempus, vel locus. Propter quod probabilius censuimus causam secundam determinari quoad hoc ex concursu primæ; hæc autem determinatio ex parte causæ primæ tam potest fieri cum hac indiuidua causa, quam cum a lia simili numero distincta in ordine ad eundem numero effectum, ut paulò inferius ostendam: ergo ex hoc capite non probatur, ad hunc singularem effectum necessariã esse hanc singularem causam secundam. Obiicit uerò Soto (qui præcipuè magnificat hanc primam rationem) quia non est Philosophicum reuocare hanc determinationem ad primam causam, eo, quod causa prima de se non concurrit, nisi generali influxu, & indifferenti. Verum hoc ab ipso nulla ratione probatur, neque est uerum, ut ex suprà dictis de concursu Dei constat: estque magis consentaneum perfectioni diuinæ prouidentiæ, vt Deus sua uoluntate decernat, quæ indiuidua ab omnibus causis futura sint.

V. Secunda ratio reddi solet, quia si hic numero effectus potuisset ab alia causa numero distincta produci, non penderet per se, & essentialiter ab hac causa singulari, a qua nunc producitur, & consequẽter

A talis causa non esset causa per se huius effectus, sed solum per accidens, quia a causa per se, effectus pendet p se, & essentialiter. At vero supponebatur, sermonem esse de causa per se: ergo vt soluetur ordo p se inter causam, & effectum, necesse est dicere effectum singularem, qui fit ab hac numero causa, non posse naturaliter fieri ab alia numero distincta. Prima sequela probatur, quia si loco huius causæ alia numero distincta applicata fuisset, idem numero effectus ab illa fuisset productus: ergo per accidẽs est, quod hic effectus ab hac causa producatur. Et confirmatur primò, nam omnis effectus determinatus, & singularis natura sua postulat determinatam causam per se, a qua fiat quia ab aliqua per se pendet: ergo non potest naturaliter, nisi ab illa fieri. Et confir-
B matur secundò, quia hæc actio numero, quæ ab hac causa totali fit, nõ potest fieri ab alia numero distincta, sed hæc actio numero tendit in hunc effectum numero, & actiones numero distinctæ in effectus numero distinctos. ergo etiam hic effectus, qui ab hac causa fit, non potest fieri ab alia consimili, & eiusdem ordinis, & numero distincta.

VI. *Improbatur.* Sed neq; hæc omnia sunt efficacia ad persuadendam opinionem. Et quidem in principali rõne distinguendi sunt illi duo termini [depẽdere per se,] vel [essentialiter:] non. n. sunt æquiualentes, sed magis est dependere essentialiter, quam per se: vt. n. effectus per se pendeat a causa, satis est, quod vere, ac proprie ab illa suum esse recipiat, quia recipere es-
C se, & dependere fere idem sunt. At vero pendere essentialiter, addit, quod effectus ex intrinseca sua natura, & essentia postulet influxum talis causæ, ita vt sine illo esse non possit quod satis probatur ex significatione illius vocis [essentialis dependentia.] Cum ergo infertur, si hic numero effectus posset ab alia causa totali eiusdem ordinis produci, sequi nõ pendere per se, & essentialiter ab hac causa, a qua nunc producitur, quoniam cõsequens duplex est, duplex etiam adhibenda est responsio, & neganda prior pars sequelæ, & concedenda posterior.

VII. Nego igitur sequi effectum non pendere per se, quia pendet a causa propriè, & per se influente esse in illũ. Nec refert, quod posset fieri ab alia, quia de facto non fit ab alia, sed ab hac sola in ordine causa-
D rum: ergo id satis est, vt ab illa pendeat tanquam a causa totali. Cũ vero instatur, quia posset applicari alia, & ita per accidens est, qd ab hac fiat: respondetur æquiuocationem esse in illo termino [per accidens,] quia iam non sumitur, ut opponitur causæ p se, sed et opponitur causæ simpliciter necessariæ, vel unicæ. Concedo igitur respectu effectus, per accidẽs .i. contingens, & extra essentiam, & præter rõnem eius esse, quod ab hac causa numero potius, q̃ ab aliis fiat. Item ex parte causæ, per accidens dici põt, quod hæc causa potius, q̃ alia applicetur, quia uel non applicatur a se, sed ab alio, uel quia id est accidentarium, & contingens respectu illius. Sed hæc oĩa sunt remota, & extrinseca ad causalitatem p se,
E quia iam in eo instanti, in quo hæc causa est applicata, uere, ac proprie influit esse in hunc effectum: & hoc satis est, ut & illa sit causa per se, & effectus ab illa per se pendeat. Sicut ẽt hæc causa hic & nũc applicata huic passo posset non hanc formam, sed aliã numero inducere, & hac rõne dici põt per accidẽs respectu illius, qd hãc numero potius, q̃ aliã faciat, quia extrinsecum illi est, & accidentarium, q; Deus definiuerit concursum ad hunc effectum potius, q̃ ad alium. Nihilominus tñ iam sic applicata, per se facit hunc effectum, sic ergo effectus et hic & nunc per se pendet ab hac causa, a qua proprie fit, etsi posset ab alia fieri. Recte autem sequitur, & concedenda est altera pars sequelæ, nimirum, quod talis effectus non pendeat essentialiter a tali causa; estque illud consequens uerissimum, imò, ut constat ex

suprà

supra dictis de concursu primæ causæ, nullus effectus pendet essentialiter à causa vniuoca, imo nullus effectus creatus quatenus est ab efficiente causa, pendet essẽtialiter à causa creata, sed à solo Deo; quia ab ipso solo fieri potest sine quocunque alio, ab aliis autem fieri non potest sine ipso. A

VIII. Quod si dicatur hoc esse verum sumpta illa voce [essentialiter] in rigorosa significatione: hic aũt nõ ita sumi, sed vt idem est, quod cõnaturaliter: atque hoc modo pẽdere posse creatũ effectũ a causa creata, & vniuocũ ab vniuoca; sicq. vnum effectum tm̃ habere vnã causam, à qua connaturaliter pendeat. Respondeo, verum quidem esse, actualiter solũ pẽdere vnum effectum ab vna causa totali vnius ordinis, connaturali dependentia: nego tamen vnum numero effectum solum posse dependere ab una numero causa, quia si ab alia simili fieret, tam connaturaliter ab illa penderet, sicut ab altera. B

IX. Vnde ad primã confirmationem absolutè nego antecedens, quia hic numero effectus, si eius indiuidua natura, & entitas absolutè consideretur, nõ determinat, nec postulat necessario (necessitate. s. connaturali, & intrinseca,) vt ab hac numero causa fiat, & nõ ab alia: vel saltem hoc nulla rõne ibi probatur, quia hęc res natura sua solum postulat, quod fiat ab aliquo habente sufficientẽ uirtutem ad illam faciendã. Quod si plura agentia habuerint illã uirtutem, nihil refert ad naturam talis effectus: neque quidquam impedit, quo minus per se fiat à quocũque quod applicari contigerit, vt declaratum est. C

X. Ad secundam confirmationem concedo hãc numero actionem tantum posse esse ab hoc agẽte, & ad hunc terminum. Nego tamen distinctas numero actiones necessario terminari ad effectus numero distinctos: id enim necessarium non esse sæpe in superioribus probatum est: alias nec de potentia absoluta posset effectus, qui ab vno agente fit, fieri ab alio numero distincto, etiam diuisim, quia actio vnius non potest ab alio fieri. Quod si dicatur, actiones distinctas numero, necessitate quidem naturali tendere in effectus numero distinctos, nõ tamen necessitate absoluta, & in ordine ad diuinam potentiam. Contra hoc est, quia illa necessitas naturalis nulla ratione probata est. Quando enim plura agentia simul concurrunt, est aliqua necessitas, vel saltem naturalis congruentia, vt vna potius quam duabus actionib. agant ad eundem effectum. Quod verò diuersa agentia totalia quoad virtutem agendi, non possint habere suas proprias actiones distinctas circa aliquem effectum, vt vnumquodque possit per se illum efficere, saltem quando solum, & sine altero applicatur, nulla ratione actenus ostensum est. Non est ergo, cur sit necessarium naturali necessitate, vt vnus effectus vna tantum actione indiuidua, & particulari naturaliter fieri possit etiam diuisim. D

Secunda sententia præcedenti contraria.

XI. QVia igitur hactenus efficaciores rationes inuẽtæ non sunt ad eam sententiam confirmandã, aliis auctoribus probata non est, sed aiunt eundem effectum numero posse diuisim fieri a diuersis causis totalibus: & nũc quidem fieri hoc lumen in hoc aere ab hac lucerna, quia hæc applicata est, idẽ tamen nihilominus fuisse futurum, si alia lucerna applicata fuisset. E

Fundamentum. Hanc opinionem tenet Scotus in secundum, distinct. 20. quæst. 2. quæ ab eodem probatur argumento Philosophico, & Theologico. Theologicum argumentum est, quia Deus ante præuisũ originale peccatum elegit ad gloriam hos singulares homines, quos prædestinauit, ex quibus multi nũc generantur ab hominibus reprobis: si aũt Adã non peccasset, generarentur ab aliis hominibus numero distinctis, quia tunc nulli essent reprobi, a quibus generarentur. Sed argumentum hoc multa inculcat, quæ prætermittenda nobis sunt, ne Metaphysicos terminos transgrediamur. Re tamen vera ratio non est efficax: & præter multa, quæ supponit incerta, illud apud me certum est, Deum elegisse prædestinatos cum præscientia saltem conditionata lapsus humani generis, quæ satis est, vt simul, velle potuerit hos prædestinatos ab his numero parentibus generari. Quod si Deus præuidisset, etiam in conditionali scientia, Adam non fuisse peccaturum, uel non habuisset decretum eligendi hos homines, quos nunc elegit, uel simul cum illis elegisset parẽtes eorum, quos nunc elegit, uel certe permisisset etiam tunc aliquos esse reprobos. Non enim est uerum, aut saltem certum, quod si Adam non peccasset, nulli alii homines peccassent, aut damnarẽtur. Itaque (ut hæc omittamus) certum est propter certitudinem prædestinationis non esse necessarium dicere vnum hominem posse naturaliter generari ab aliis parentibus, quam ab illis, a quibus de facto generatur.

XII. Ratio physica est, quia duo agentia eiusdem speciei sunt æqualis uirtutis: ergo quidquid potest unũ efficere ex tali materia hic, & nunc sibi applicata, potest fieri aliud, aliàs non essent æqualis uirtutis: ergo effectus, qui ab uno fit, posset idem numero fieri ab alio. Verum neque hæc ratio cõuincẽs est: nã ex æqualitate virtutis solum potest colligi æqualitas effectus, non uerò identitas: nam sicut in ipsa uirtute aliud est esse æqualem, aliud esse eandem, ita etiam in effectu. Respondetur ergo facile, æqualem uirtutem posse ex eadem materia æqualem effectum efficere, non tamen eundem. Aliæ item rõnes fieri solent in fauorem huius sententiæ, quæ leuiores mihi uidentur, & ideo eas omitto.

Punctus difficultatis aperitur.

XIII. VT ergo punctus controuersiæ attingatur, in hoc insistendum est, ut uideamus, an effectus contentus sub obiecto unius potentiæ actiuæ possit contineri sub obiecto alterius, & an hoc possit ratione in alterutram partem definiri. In quo est notanda differentia inter causam particularem, & uniuocam, & æquiuocam, ac uniuersalem, quod uniuersalis, quia non formaliter, sed eminenter continet effectum, potest per se respicere totã speciem, & omnia indiuidua sub illa contenta. Et hinc certum esse censeo, eundem numero effectum, qui fit a causa particulari, & uniuoca, posse fieri cõnaturali modo a causa æquiuoca, ut a causa totali, & proxima, si absque interuentu causæ uniuocæ sola causa æquiuoca, & de se uniuersalis applicetur ad generandum talem effectum immediate, & se sola. Hoc est certissimum in causa uniuersalissima, & eminentissima, quæ est Deus, nam hac ratione potest quemcunque effectum sua uirtute facere, quem causæ secundæ possunt. Idem censeo de uirtutibus cœlestibus quoad eius effectus, quos uere continent eminenter, & ut causæ per se sufficientes. Vt, verbi gratia, si Sol est causa sufficiens ad generandum aurũ uel ignem, quantum est ex se, sufficiens est ad quodlibet indiuiduũ auri, uel ignis, quia eius uirtus, utpote eminentior, respicit adæquatè totam illam speciem: & ideo quantum ex se potest in quolibet indiuiduo illam efficere.

XIV. Aequiuoca causa efficere põt eũdem numero effectum, quẽ efficere inferior. Quoad has ergo causas nulla ratio apparet, cur negandum sit, quin effectus productus ab igne, uerbi gratia, in hoc ligno, posset produci idem numero a Sole, si eidem passo, & cum cæteris circunstantiis sufficienter applicaretur. In quo proprie non comparamus causam particularẽ ad uniuersalem, quatenus uniuersalis causa dicitur, quæ cum alia particulari

culari operatur, sed comparamus duas causas particulares, & proximas operantes p diuersas uirtutes, formalem. s. vel eminentem. Ex quo ẽt obiter intelligitur, esse longe diuersam rõnem de causis totalibus coniunctim, vel diuisim operantibus, nam huiusmodi duæ causæ totales, quæ operantur, vt causę particulares, & proximæ non possunt coniunctim, & simul efficere eundem numero effectum suis ꝓprijs, & distinctis actionib. totalibus, ẽtsi vna sit æquiuoca, altera vniuoca: nã rõ, & resolutio facta in superiori puncto æquè in his procedũt: diuisim aũt optime potest idem effectus procedere ab alterutra istarum causarum, vt dictum, & declaratum est.

XV. Vniuoca causa non habet pro adæquato obiecto totam spec ẽ suam.

At vero causa vniuoca non põt habere pro obiecto adæquato suæ potentiæ actiuę totam speciem tali effectus, vt D. Th. notauit 1. p. q. 45. a. 5. ad 1. quia alias talis causa se ipsam concluderet sub obiecto potentiæ suæ naturalis, quod est impossibile: alioqui posset producere seipsam. neque etiam satis est, si quis respondeat, quantum est ex parte potentiæ posse producere se ipsam, tamen ex alia parte repugnare, vt illa potentia reducatur in actum respectu sui ipsius, quia ad agendum, necessario supponitur causa ipsa iam producta. Hoc (inquam) non satisfacit, quia efficientia ex intrinseca sua natura respicit rem distinctam; ergo & potentia efficiendi natura sua non habet pro obiecto, nisi rem à se distinctam: ergo nullo modo continet se ipsam sub obiecto suo adæquato: & ideo non potest causa vniuoca respicere speciem suam, vt obiectum adæquatum potẽtiæ suæ. Quæ ratio non procedit in causa æquiuoca, nã licet hæc respiciat adęquatè totam aliquam speciẽ, non reflectitur in se ipsam, quia ipsa non est indiuiduam illius speciei, sed altioris ordinis. Hinc ergo suboritur dubium, quam late pateat obiectum potentiæ actiuæ vniuocæ: nã cum non sit tota species, nec sit vnum indiuiduum tantum illius speciei, vt per se constat, oportet vt sint plura indiuidua illius speciei: quot igitur illa erunt? aut quæ est seruanda regula in assignando obiecto adæquato talis potentiæ? in quo omnes conueniunt, non posse designari finitum numerum indiuiduorum, quia potentia actiua quantum est de se, si non corrumpatur, aut labefactetur, semper põt aliud, & aliud indiuiduum producere. Vnde dici potest de se esse indifferẽtem ad infinita indiuidua syncategorematicè successiuè, seu disiunctim. Tamen hæc ipsa infinita multitudo potest varijs modis intelligi: duo tamen sunt præcipui, qui ad rem præsentem spectant.

Varij modi assignandi obiectum adæquatum virtuti actiuæ agentis vniuoci.

XVI. Primus.

VNus est, si dicamus talem causam posse efficere quodlibet indiuiduum suę speciei extra se ipsam. Potestq. non improbabilis ratio reddi, nam circa se non potest habere efficientiam propter identitatem: qđ si hoc impedimentum tolleretur, nullum esset inconueniens, quin talis potentia haberet pro obiecto adæquato totam illam speciem: ergo, cum hæc ratio cesset circa omnia alia indiuidua eiusdem speciei, quia omnia alia sunt distincta ab hoc numero agente, verisimile est quodlibet indiuiduum talis speciei concludere sub obiecto adæquato suæ potentię actiuę omnia indiuidua eiusdem speciei alia à se. Quod si hic modus verus est, euidenter sequitur, posse duas causa totales eiusdem speciei diuisim efficere eundem effectum numero. Imo potius sequitur, nullum effectuum posse fieri ab vna, qui nõ possit fieri ab alia, seipsi reciproce exceptis, nã quælibet posset efficere aliam, non tamen se. Vnde vlterius etiam sequitur, quamlibet causam vniuocam, quantum est ex parte potentiæ suæ, habere vim ad efficiendum illud indiuiduum, à quo ipsa genita fuit, vt Petrum verbi gratia habere potentiam ad generandum suum parentem, vel etiam auum, & quemcunque progenitorem suum, quantum est ex vi potentiæ actiuæ: quod videri potest maximum inconueniens omnium, qui in hoc modo dicendi excogitari possunt. Neque negari potest, quin sequatur, nam omnia illa indiuidua comprehenduntur sub obiecto adæquato talis potentiæ, vt supponitur: ergo quantum est ex vi potentiæ actiuæ, ac per se loquendo, posset quodlibet illorum producere. Negari tamen facile potest hoc esse inconueniens. De facto enim non potest hæc res numero, illa indiuidua efficere, a quibus ipse processit, & facta est, quia illa indiuidua antecesserunt in esse, & fuerunt producta ab alijs causis: tamen si considerarentur secundum se, & nulla conditio repugnãs pręsupponeretur, nihil obstaret quominus illa indiuidua, quę nunc sunt causæ aliorum, essent effectus illorum, & è conuerso.

Alius modus explicandi obiectum adæquatum huius potentię est, si dicamus singulas virtutes actiuas singulorum agentium determinare sibi certa quędam indiuidua suæ speciei, quæ tm̃ efficere possũt, & è conuerso totam illam seriem indiuiduorum determinare sibi ex natura sua talem causam vniuocã à qua fieri possint, & non ab alia intra illam speciẽ. Quæ indiuiduorum series in infinitum quidem ꝓcedit, nihilominus tamen solum continet peculiarem ordinem, aut gregem, (vt sic dicam) indiuiduorum dicentium ex se habitudinem ad talem causã; qui ordines indiuiduorum in infinitum intra eandem speciem multiplicari possunt, nam intra vnam speciem non solum possunt esse infinita indiuidua, sed etiam infinities infinita, & infinitæ indiuiduorum series, quæ omnes distincta indiuidua contineãt, & in singulis in infinitum procedatur. Et iuxta hũc modum apertè sequitur, non posse effectum singularem, qui ab vna causa vniuoca fit, fieri ab alia, quia indiuidua contenta sub obiecto vnius potentiæ non continentur sub obiecto alterius. XVII. Secundus modus.

Non video autem rationem sufficientem, q̃ reddi possit ex parte talium causarum, cur ita determinent obiecta sua, vt vnaquęque tendat ad propriam collectionem distinctorum indiuiduorum, sed solum affirmari potest ratione suæ indiuiduationis, ita esse vnamquamque determinatam in agendo. Sicut intellectus Petri, v. g. natura sua est determinatus ad efficiendos tales actus intelligendi numero, quos nullus alius intellectus numero distinctus potest efficere: & idem est de singulis intellectibus; ad hunc enim modum philosophatur illa sententia prædicto modo exposita. Tamen re vera non est eadem ratio de potentijs, quæ actus immanentes eliciunt, & de ijs, quæ efficiunt in exteriorem materiam, nam in prioribus potentijs unaquæque determinatur ad efficiendum tantum in se, & ex se. nam hoc est de intrinseca ratione actus immanentis: & quia in diuersis subiectis diuersi actus numero distincti recipiuntur, ideo unaquæque harum potentiarum determinatur natura sua ad actus distinctos ab actibus alterius. At vero potentia, quæ agit in exteram materiam, non determinat sibi certum subiectum in quod agat; & ideo agentia numero distincta possunt agere in idem passum numero, vel in diuersis temporibus, uel in eodem, uel coniunctim, ut causæ partiales, uel diuisim ut totales; & ideo nõ est in eis eadem ratio ob quam determinentur ad formas numero distinctas efficiendas, etiam respectu eiusdem passi. XVIII. Quæ difficultates eneruẽt hũc modum resoluendi q̃stionem.

XIX. Quocirca ex parte causæ nulla probabilis causa occurrit huius determinationis: nam certè indiuiduatio sola ipsius causæ non est sufficiens ratio, ut determinetur ad hæc indiuidua efficienda potius, quã alias nec etiam, ut causæ numero distinctæ de-

terminentur ad indiuidua numero distincto. Alias A eadem facilitate diceret quis posset indiuiduam causã ex vi suæ indiuiduationis determinari ad vnum tantum indiuiduum efficiendum, præsertim ex eodem subiecto, sicut causa vniuoca vnius speciei determinatur ad effectum vnius tãtum speciei faciendum. Ex parte vero effectus reddi potest ratio supra tacta, quia vnus effectus natura sua postulat vnam determinatam causam, à qua fiat, quia cum effectus naturalem habeat dependentiam à causa, effectus singularis etiam habet naturalem dependentiam à causa singulari: & ideo etiam ipsa potentia non claudit sub obiecto suo, nisi illos effectus, qui ab illa possunt naturaliter dependere.

XX. Veruntamen hoc etiam principium, quod de effectu sumitur, non video qua sufficienti rõne B probari possit: & aliunde occurrunt vehementes coniecturæ, ob quas non videatur admittendum. Prima difficultatis ratio. Primo, quia dependentia effectus à causa vniuoca est illi accidentalis, cum sit tm̃ in ſɤ ri, & sit separabilis ab ipsa re: nulla est aut ẽ rõ, ob q̃ hæc res indiuidua determinet natura sua tale accidẽs: sicut ergo idem subiectum est indifferẽs ad plures colores numero distinctos, & naturaliter recipit illum, quem põt efficere agens primo occurrẽs, ita idem effectus indifferens est ad dependentias sibi accidentarias quan-q̃dum fit, naturaliter, ac per se fiat per depẽdentiã, quæ esse potest ab eo agente, quod tunc applicatur.

XXI. Secunda. Secundò declaratur hoc amplius, quia si consideretur entitas ipsius effectus, illa est absoluta, i. in se C non includens respectum, et transcendentalem, ad aliquid agẽs vniuocum, quia cum non pendeat ab illo essentialiter, & in suo esse nõ est vnde includat in se talem respectum: ergo talis effectus ex vi suæ entitatis non postulat dependentiam ab hac numero causa, vt magis connaturalem sibi, quam ab alia.

XXII. Tertia. Tertiò idem effectus numero, qui fit à causa vniuoca, potest per se, & connaturaliter fieri à causa æquiuoca non solum prima, sed et secunda, & creata, si eminenter contineat talem inferiorem speciem, vt paulo antea diximus, & probauimus: ergo comparatione facta inter illas duas causas vniuocam, & æquiuocam, ille effectus singularis nõ magis determinat sibi ex natura sua emanationem ab vna, quã ab alia: nam æquè indifferenter potest à qualibet D earum fieri, quæ primum fuerit sufficiẽter applicata: ergo comparatione facta inter causas vniuocas non est, cur ille effectus determinet sibi ex natura sua dimanationem ab vna earum tantum, sed poterit indifferenter à multis, vel à qualibet simili produci. Patet consequentia, tum quia, si connaturale esset omni effectui determinare sibi vnam tantum causam, deberet determinare simpliciter vnam, vel vniuocam, vel æquiuocam, saltem inter creatas. Tum etiam, quia ratio, quæ videtur mouisse alios auctores, vt dicerent, vnum effectum singularem habere naturalem dependentiam ab vna causa singulari. s. vt per se, & non per accidens videatur ab illo produci: hæc (inquam) ratio æquè applicari potest ad E causam vniuocam, & æquiuocam, quia etiam dici poterit per accidens ab altera earum produci, cum æquè bene posset ab alia fieri, si applicata fuisset: quod, si hoc non impedit causalitatem per se eius causæ, quę de facto applicatur, siue vniuoca illa fuerit, siue æquiuoca, non impedit etiam in causis vniuocis, siue hæc numero applicetur, siue alia. Quod si quis dicat, esse disparem rationem in causa æquiuoca, quoniam illa eminenter continet totam speciem, & consequenter omnia indiuidua eius. Respondetur id non referre ad præsentem rationem, in qua consideramus determinationem, aut indifferentiam ex parte effectus, non ex parte causæ. Si autem effectus natura sua esset determinatus ad depẽdendum ab vna tantum causa singulari, non posset A virtute contineri in pluribus causis: quod si ex parte effectus non est hæc determinatio, ergo nec ex parte eius repugnat contineri in multis causis, & posse à singulis dependere, ergo nõ est cur hoc magis verum sit respectu causę vniuocæ, & æquiuocæ, quam respectu causarum vniuocarum. Maximè, si tam prima comparatio, quam secũda fiat ad causas creatas: nam licet causa vniuoca non cõtineat totã speciem, sicut ęquiuoca, potest tñ virtute continere quælibet indiuidua sibi similia, & à se distincta.

XXIII. Quarto possumus similem rationem sumere ex eo, quod vnus numero effectus põt diuisim dependere à duabus causis totalibus æquiuocis, etiã creatis, vel specie, vel numero distinctis: nam quælibet earum continet eminenter totam speciem inferioB ris effectus: vnde quantũ est ex se, potens est ad efficiendum quodlibet indiuiduũ illius speciei, & consequẽter omne indiuiduum, quod potest fieri ab vna illarum causarum, potest fieri ab alia: ergo idem potest esse in causis vniuocis. Patet consequentia ex supra dictis, quia illud est sufficiens indicium, ex parte effectus non repugnare quin naturaliter pendere possit ab hac, vel illa causa: nec potest assignari ratio, cur ex parte eius magis repugnet in ordine ad causas vniuocas, quam ad ęquiuocas. Quod si ex parte effectus non est repugnantia, te vera ex parte causarum nulla potest assignari.

XXIV. Atque hoc modo habet uim alia ratio, quæ hic fieri potest, quod idem effectus numero sit ab una C causa, & conseruatur ab alia: hoc enim non habet locum in causa uniuoca, nam effectus eius non pendet ab illa in conseruari per se loquendo: nam cum dicitur ignis conseruare in ligno calorem, quẽ produxit, non intelligitur de conseruatione directe, & per se, sed per accidens, defendendo à contrarijs, & ideo mirum non est, quod talis conseruatio, uel potius defensio possit à quolibet agente similis uirtutis fieri. In causis uerò ęquiuocis uidetur certum, effectum ab una productum posse cõseruari ab alia, ut lumen huius aeris factum ab hac lucerna, conseruatur ab alia sufficienter applicata, etiamsi hæc statim extinguatur. Neque enim uerisimile est fieri subitam, & insensibilem mutationem luminis. Ergo eadem ratione potuisset una lucerna efficere à D principio idem lumen, quod alia fecit, si applicata fuisset: tum quia huiusmodi conseruatio est, uera efficientia, & ex se, & natura sua posset esse productio; tum etiam, quia nisi hoc lumen contineretur sub obiecto alterius lucernæ, non posset ab illa naturaliter conseruari; si uero continetur, potest etiam fieri.

XXV. Ex causis uero uniuocis potest aliquale argumẽtum ex eo sumi, quod una potest intendere eãdem numero qualitatẽ, quam alia inchoauit: ergo etiam potest illam inchoare, seu efficere: mirum est enim dicere, unam, & eandem qualitatem secundum diuersos gradus determinare sibi diuersa agentia naturalia alioqui inter se omnino similia. Tandẽ non E uidetur uerisimile non posse unum Angelum efficere in eodem corpore eundem numero localem motum, uel idem ubi intrinsecum, quod alijs efficeret, si eodem tempore illud mouisset. Et ideo in hoc exẽplo etiam auctores contrariæ sententiæ admittunt eundem numero effectum posse fieri à diuersis causis totalibus disiunctim, sed negant inde sumi sufficiens argumentum ad alios effectus, quia per motum localem non fit in mobili noua entitas absoluta. Sed hęc responsio non satisfacit, tum quia licet p motum localem non fiat noua res absoluta distincta à mobili, fit tamen motus realis absolutus, & ex natura rei distinctus à mobili: ex quo nõ leue argumentum sumitur ad effectum, qui sit forma distincta. Tum maximè, quia etiã respectu localis motus, & ubi, intercedit uera causalitas efficiens, & dependentia

dentia per se huius effectus ab hac causa: ergo si hoc A non obstat, quominus talis effectus possit fieri ab alia causa numero distincta non etiam obstabit in effectibus, qui sunt res vel formæ distinctæ. Verum est hoc exemplum etiam procedere de causis æquiuocis, quia in motione locali semper motor est causa æquiuoca: tamen iam ostendimus ex causis æquiuocis sumi argumentum sufficiens ad uniuocas.

Totius quæstionis resolutio affirmatiua.

XXV. PEnsatis ergo vtriusque partis rationibus, quāuis neutræ omnino cogant aut demonstrent, tamen hæ posteriores maiorē verisimilitudinē præ se ferunt. Quapropter in genere loquendo dicendū censeo, non repugnare eundem numero effectum dependere à pluribus causis proximis, & totalibus disiunctim, seu e conuerso (& in idem redit) plures causas posse habere uirtutē, vt singulæ possint per se efficere eundem numero effectum: quod est certius si utraque uel altera sit causa æquiuoca: tamen etiam est probabilius in causis vniuocis. Oportet tamen nonnulla obseruare. Primum, supponendum esse effectum, uel esse æqualem, vel inferiorem causa; quod ideo aduerto, quia si uera esset sententia, quæ affirmat indiuidua eiusdē speciei posse esse inæqualia in perfectione, non oportet, ut quælibet causa indiuidua in aliqua specie, posset efficere omnia alia indiuidua eiusdem speciei propria uirtute sed solū ea, quæ sibi essent proportionata, vel æqualia. Deinde oportet loqui de effectib. omnino similibus indiuiduo, ut sunt duo calores eiusdem subiecti: nam si effectus, quamuis sint eiusdem speciei, nō sint omnino similes, sed (ut ita dicam) aliquo modo heterogenei indiuidualiter fieri potest, ut ob peculiarem conditionem, quam singula indiuidua habent, unicam tantum causam naturalem unius ordinis sibi determinent, quod non solum in causis vniuocis, sed etiam in æquiuocis accidere potest. Vt v.g. species visibiles Petri, & Pauli eiusdem speciei sunt (suppono enim utrūque esse album,) & nihilominus nec Petrus potest efficere speciem Pauli, nec Paulus Petri, quia illę species licet sint similes in natura specifica, tamen ex indiuiduatione sua habēt proprias habitudines ad distincta obiecta, & ideo voco illas species dissimiles, & quasi heterogeneas indiuidualiter, & obiecta illa, licet sint suo modo causæ æquiuocæ talium specierū, non habent uirtutem conuenientem ad totam speciem, sed vnūquodque ad illas species tantū, quæ ipsum repræsentāt. Simile quid conspicere licet in actibus immanentibus, ut suprà dicebamus: & eadem est de habitibus. Itaque ubi peculiaris rō, seu determinatio interuenit accidere pōt, ut causa sit determinata ad aliqua indiuidua unius speciei, & non possit ad oīa: & inde etiam prouenire potest, ut effectus, qui ab una causa fit, non possit fieri ab alia numero distincta: absolute tamen illud non repugnat naturis rerum.

XXVI. Vltimò est obseruandum hactenus nos solū explicuisse, quod possit fieri ex ui causarum particularium, non uero quid fiat: id enim multo magis incertum nobis est, ita ut non possit aliqua ratione definiri. Nam licet duæ causæ particulares habeāt uirtutem ad eūdem numero effectum efficiendum, tamē actualis determinatio huiusmodi causæ, ut hoc indiuiduum faciat potius quā aliud, à prima causa pendet, uti à primaria origine talis determinationis: & ideo, quamuis hæc causa nūc applicata, hunc singularem effectū efficiat, quē à prima causa determinatur, an uero, si alia similis uice illius eodem tempore, & loco, & circa idem subiectum applicata fuisset, eundem numero effectum fecisset non nobis constat. Non quia non sit in illa potentia, quod hactenus egimus, sed quia illa potentia etiam est indifferēs ad plura indiuidua, & nescimus, an in eo casu determinaretur à prima causa ad idē indiuiduum numero faciendū: solum ergo affirmamus posse ita determinari: actualem vero determinationē ex concursu, & voluntate primæ causæ dependere.

Satisfit argumentis secundæ sententiæ ex præcedenti sectione relictis.

XXVII. EX his etiam respondendum est ad eam interrogationem, quæ fiebat fundamentis secundæ opinionis principalis in principio præcedentis sectionis adductis, nimirum, quid agerent duæ causæ totales in uirtute, seu in actu primo, si eidem passo simul, & æquè applicarentur, & iuxta naturam suam agere B relinquerentur. Distinguendum est enim, nam vel illæ duæ causæ applicarentur simul, & in eodem instanti, uel una prius tempore quam alia. Rursus, vel passum est capax plurium effectuum numero distinctorum, uel unius tantum. Deinde si effectus sit unus, potest esse indiuisibilis, ut est forma substantialis, vel habens latitudinem dimensionum; item potest dependere à causa tantum in fieri, vel etiam in conseruari. Primò ergo si causæ simul applicentur, & passum sit capax plurium effectuum, efficiēt illos, & unaquæque suum, & sic cessat omnis controuersia: hoc enim modo duo obiecta alba, æquè applicata, duas species intentionales efficiēt. Nam in hoc exemplo illæ duæ causæ nec sunt, nec esse possunt causæ totales eiusdem numero effectus, quia C neutrum obiectum potest facere speciem alterius. Vnde non existimo posse inueniri exemplum, in quo vtraq. causa possit esse totalis respectu utriusq. effectus, & tamen quod passum possit simul utrumque recipere, quia duæ formæ vel accidentia solo numero distincta, & omnino similia non possunt simul esse in eodem subiecto. Si tamen id admittatur iuxta opinionem ponentem plura lumina in eodem aere, etiam dici posset tunc illas causas operaturas, ut causas totales, non tamen ambas eundem effectum, sed unamquamque suum. Quanquam, & hoc etiam incertum esset, pendet enim ex determinatione primæ causæ, quæ posset dare concursum, uel ad diuersos numero effectus, vel tantum ad vnū D & eundem: tamen cum illæ causæ ex illa hypothesi sint, tunc aptæ ad operandum, vt causæ totales, verisimile est accepturas naturalem concursum ad sic operandum, & consequenter effecturas diuersos numero effectus.

XXVIII. Supponendo autem subiectū non esse capax, nisi unius formæ, tunc causæ illæ simul applicatæ eundem effectum simul efficerent, non tamen ut causæ totales, sed ut partiales: non quia ille effectus idem numero, nō posset fieri à singulis illarum causarū, nec an altera earum sola, sed ab utraque simul partialiter: incredibile est enim aliquem effectum naturalem determinare sibi natura sua hunc modum dependentiæ à multis causis simul, dum eius per accidens est sic conting. ad operandum. Ratio ergo E solum est, quia ille modus agendi est tunc magis consentaneus naturis rerum, ut suprà declaratum est. Quod si effectus sit indiuisibilis, nō poterit esse perfectior propter coniunctionem duarum causarum: si autem sit capax maioris, uel minoris intensionis: interdum erit intensior, quando scilicet neutra illarum causarum per se sola potuisset operari secūdum totam aptitudinē intensionis, vel actiuitatis suę, vel propter distantiam, vel ob resistentiam passi, uel ob peculiarem proprietatem suæ naturæ: quomodo experimur duas lucernas inter se æquales simul efficere intensius lumen in aere, quam singulæ per se possent efficere.

XXIX. At uerò, si una talium causarum prius tempore applicetur, quam alia, ea statim efficiet totum effe-

ctum, quem eo tempore vel instante efficere pôt: & tũc magis incertum est quid efficiat altera causa superueniens. Et quidem, si effectus non pẽdeat in cõseruari, sed in fieri tantũ, & sit indiuisibilis, uel iam totus ꝓductus, clarũ est posteriorẽ causã nihil posse efficere, quia iam inuenit factũ, & quia iam altera causa nihil facit, sed fecit. Quod si effectus pẽdeat in conseruari, dicũt aliqui periturum effectum, qui à priori causa factus fuerat, nouũ ab duabus simul fore producendum, & in futurum cõseruandum. Sed id incredibile est, quia nulla est ibi causa, cur corrũpatur prior effectus, neq. etiam est naturæ cõsentaneũ, ut Deus suspendat concursum, quo conseruat illum, nulla superueniẽte causa corrũpente.

XXX. Alij probabilius dicunt ab eo instante, in quo posterior causa est applicata, incipere illum effectum conseruari a duabus causis simul, qui prius, ab una tantum conseruabatur, quia non debet esse otiosa, cum ad hoc possit operari. Sed hoc etiam difficultatem habet, quia uel ille effectus incipit cõseruari a posteriori causa per nouã actionem, quæ ab illa sola manet, perseuerante etiam priori causa in sua actione: & sic sequitur cõseruari illum effectum ab illis duabus causis simul ut causis totalibus, quod nõ admittimus. Vel prior causa desistit à sua ꝓpria actione, & incipiunt ambæ causæ habere nouam actionem communem, qua conseruant eũdem effectum: & hoc etiam est difficile, quia nihil est, quod cogat priorem causam, ut remittat suum influxum, uel ut desistat à priori actione. Neq. id potest reduci ad determinationem primæ causæ variantis concursum suum, & determinationem actionis causæ secundæ, quia non est debitum superuenienti causę quod mutetur actio, uel cõcursus, ut ipsa possit aliquid agere. Quare probabile est in eo casu posteriorem causam nihil effecturam, quia inuenit factum quidquid posset facere.

XXXI. At uero, si effectus ille esset intensibilis, & non esset productus secundum totã latitudinem talium causarũ: tunc posterior causa efficeret intẽsionem eius. Duobus autẽ modis id intelligi posset primò, vt prima causa præcisè perseueraret in priori actione, posterior uero adderet tot gradus qualitas: & tunc utraq. esset causa totalis alicuius partis (vt ita dicã,) seu aliquorum graduum illius effectus: esset autẽ vtraq. causa partialis respectu totius effectus, partialitate, ut aiunt, nõ tantum ex parte causę, sed etiam ex pârte effectus. In quo dicendi modo solũ est difficile, cum agẽtia illa sint similia, & æqualia, vt supponimus, cur illa maior intensio fiat à solo posteriori agente, cum illa actio maioris intensionis, perfectior aliquo modo videatur. Neq. enim dici potest priorem causam, & conseruare totã actionẽ, quam prius efficiebat, & iuuare superueniẽtẽ causam intensionem talis effectus; quia per priorem actionem agebat quantum poterat: ergo non potest aliquid ultra agere, nisi aliquid de priori actione remittat. Et ideo probabile est in eo casu cessare priorem causam ab actionem, quã totaliter exercebat, & cõiũgi posteriori, ut ambæ simul, & conseruent effectum, & intensiorem eum reddant. Atq. hactenus de causis efficientibus.

Breuis resolutio de concursu plurium causarum finalium.

XXXII. VLtimò facile ex dictis constat, quid dicendum sit de finalibus causis: in eis.n. multo facilior est resolutio. Nam si sit sermo de fine intrinseco, ille nõ potest esse, nisi unus respectu unius actionis, qa & una actio non potest habere, nisi unum terminũ totalem: & natura intrinsecè, & ex se semper tendit ad unum. At uero, si sit sermo de fine extrinseco, quem liberum operãs suo arbitrio intendit aut ille

A est proximus tãtũ, seu particularis, aut est finis simpliciter ultimus, & uniuersalis. Quando est prioris modi, nihil repugnat dari plures causas finales, & totales eiusdem actionis, vt experiẽtia constat: nam potest quis facere eleemosynam, tum ut satisfaciat pro peccatis, tum etiam ut Deum honoret, & ut proximo subueniat, ita hæc omnia intendendo, ut propter singula habeat absolutam uoluntatẽ faciendi illud opus. Et ratio est, quia quando finis est ita extrinsecus respectu actionis vel effectus, nõ addit illi intrinsecam entitatem aut modum realem, sed solũ subordinationem ad extrinsecam intentionem, seu volũtatem agentis, & ideo nullum est incõueniẽs, quod hoc modo procedat eadem actio à multis fini
B bus totalibus. Verum est, quod, si illi fines compararentur non ad actionem externam, sed ad internũ actum voluntatis creatæ, sic non poterũt duo fines eiusdem rationis, id est, æquè proximi, esse causæ totales eiusdem omnino actus, quia respectu actus interioris habent rationem obiecti, si sint fines proximi: non potest autem unus, & idem actus internus tendere in plura obiecta totalia & ratio est, quia respectu interiorum actuum tales fines non sunt extrinseci, sed intrinseci, cum sint eorum propria, ac formalia obiecta: nos autẽ locuti sumus de finibus extrinsecis: de qua re uideri possunt, quæ scripsimus in 1. tom. 3. p. disp. 5. sect. 3. At uerò, si fines sint vltimi simpliciter respectu operantis, non possunt esse plures totales respectu eiusdem, etiam ex intentio
C ne ipsius operantis, quia de ratione finis sic ultimi est, ut omnia referantur in ipsum, & ideo repugnat multiplicari, de qua re multa disputantur à Theologis in 1.2. q. 1. artic. 5.

SECTIO VI.

Vtrum eadem possit esse causa plurium effectuum, præsertim contrariorum.

COmparauimus plures causas ad vnum effectũ, nunc econuerso cõparamus unam causam ad plures effectus. Et quia in effectibus contrarijs peculiaris est difficultas, de illis potissimũ dicemus: & maximè, quia Aristoteles tractando I.
Ordo consecutionis inter hãc, & præcedẽtem disputationem.
D de causis peculiarem de hac re mentionem fecit dicẽs posse idem esse causam contrariorum. Potest autem quæstio tractari de pluribus effectibus, vel simul vel successiuè. Et quia in causa materiali, formali, & finali res est facilis, de eis prius dicemus, postea de efficiente. Quanquam, quod ad cõtrarios effectus ptinet, de omnibus possumus sine disputatione sumere, non posse unam causam simul causare effectus contrarios, quia includunt repugnantiam, si sumantur respectu eiusdem, ut sumi debent: nam, si sumãtur respectu diuersorum, iam non sumuntur, vt cõtraria. Quamuis enim Sol eodem tempore exsiccet lutum, & liquefaciat ceram, non faciet propriè effectus contrarios.

E *Expeditur quæstio in formali causa.*

HIs autem suppositis: de causa formali dicendũ est, non posse unam causam, nisi unũ effectũ II.
causare: vnde à fortiori fit nunquam posse conferre effectus cõtrarios. Probatur, quia imprimis hęc causa non causat, nisi præbendo se ipsã effectui, ipsa autem tantum est una entitas: ergo ex hac parte semper, id quod causat, & quod prębet effectui, est unũ, & idem. Rursus causa formalis causa effectum dando illi complementum in suo esse: ergo etiam ex hac parte una formalis causa semper causat unum tantum effectum. Potestque inductione confirmari, tam in qualibet causa indiuidua, & una numero, quam in ea, quæ est una genere, uel specie: nam

nam illa semper constituit eundem numero effectum, hæc eundem specie, vel genere.

III. Sed instari potest de anima rationali, in alijs .n., quæ à subiecto pendent, & ideo de subiecto in subiectum non mutatur, nulla est difficultas, anima vero rationalis eadē numero vnitur paulatim diuersæ materiæ: ergo iam habet varios effectus, vel quatenus conseruat varias materias, vel quatenus cum eis componit diuersa composita. Alia instantia esse potest, quod vna forma secundum speciem dat effectui vnitatem specificam, & genericam, cum illa nō participet genus illud, vt patet in eadem anima rationali, quæ dat homini esse animal, cum ipsa sensitiua non sit. Tertiò instari potest, nam Arist. de causa efficiente dixit, posse idem esse causam contrariorum, quia sicut præsentia est causa conseruationis, ita absentia eiusdem causę est causa corruptionis: ergo pari ratione dicendum est, lumen esse causam formalem contrariorum, seu oppositorum, quia sicut præsentia luminis formaliter causat luminosū, ita absentia causat criminosum.

IV. *Qualiter homo variatis materiæ partib. per nutritionem.* Ad primum respondendum est ex dictis de principio indiuiduationis, hominem, physicè loquēdo, semper esse eundem: nec posse fieri consentanee ad naturas rerum, vt eadem anima informet etiam successiue materias totaliter diuersas. Quod si illas supernaturaliter informaret, adhuc effectus esset idē, quamuis non omnino, magis tamen esset idem, quā diuersus numero. Nos autem physice loquimur: neque agimus de materia ipsa, quæ impropriè dicitur effectus formæ, sed de ipso composito, quatenus per formam constituitur: de qua re plura dici solent a Theologis de resurrectione tractantibus. De secundo argumento multa etiam dicunt Philosophi in libris de anima. Breuiter tamen dico, physicum effectum vnius formę realis esse vnum realiter & essentialiter. Quod si in effectu metaphysice distinguantur gradus specifici vel generici, ijdem poterunt in forma proportionaliter distingui, ita vt nunquam forma constituat effectum vnum genere cum effectibus aliarum formarū, nisi etiam ipsa habeat proportionalem vnitatem genericam cum illis formis. Quod in anima etiam rationali verum est: nō enim constituit animal, nisi in quantum est principium sentiendi, in quo genere conuenit cum animabus brutorum, & sub ea ratione vere est anima sentiēs. Non est enim de ratione animæ sensitiuæ, quod sit materialis: vel si in hoc sensu sumatur illa vox, non est illa forma adæquate constituens animal, vt sic. Ad tertium respondetur, priuationem formæ non esse formam ipsam, sed potius illi oppositā: & ideo aliam nullam esse instantiam. De exemplo autem illo causæ efficientis infra dicetur.

Resolutio quæstionis in causa materiali.

V. De causa materiali dicendum est, vnam & eandē posse esse aliquo modo causā pluriū & contrariorum effectuum non simul, sed successiue. Probatur, nam eadem materia prima est causa plurium formarum, quæ successu temporis in ea succedunt, & compositorum, quæ ex eis resultant. In quo partim materia conuenit cum forma, partim differt: cōuenit quidem, quia etiam causat dando se ipsam cōposito: vnde ex hac parte semper cōfert idem esse effectui .s. suum proprium esse potentiale, quod idem semper est, sub quibuscunq; formis existat: & ideo effectus non est diuersus in ipsa materia, sed in forma. Differt autem materia a forma, quia solum inchoat, & quasi præbet fundamentum effectus consummandi per formam, propter quod ētsi materia prima in varijs effectibus sit eiusdem speciei, nihilominus effectus simpliciter sunt differentes ratione formarum: & ipsæ ēt formæ, vel secundum suum es-

A se, si materiales sint, vel saltem secundum informationē, sunt propriè effectus materiæ. Ac de inde materia, quia est commune subiectū, varijs formis successiue substare potest, cum tñ forma non possit mutare materiā, aut plures. vt sic successiue, informare. Et ideo eadē materia numero potest simpliciter esse causa plurium effectuum, successiue quidem, non autem simul, quia non potest simul plures formas, saltē totales, & adæquatas, recipere. Loquimur autem de materia, & forma substantialibus, nam si extendatur sermo ad causam materialem accidentium, potest quidem eadem res simul esse causa materialis plurium effectuum, quia, vt supra dictū est, eadem materia sustentat quantitatem, & formā sub-
B stātialem, & idem subiectum potest simul plura accidentia sustētare, vt per se notū est. De quibus aūt accidentibus id sit intelligendū. s. an specie, vel genere, vel numero distinctis, dictum est supra disput. 5.

Atque hinc facile constat, quomodo eadem materia possit successiue esse causa contrariorum effectuum: non enim sumimus contraria in omni proprietate, sed prout termini oppositi in motu, vel generatione, dicuntur contrarij. Sic ergo materia successiue est causa tum formæ, tum etiam priuationis illi oppositæ, eo modo, quo priuatio potest habere causam: eadem namq; materia est causa generationis, & corruptionis rei. Vnde etiam est causa formarum sibi succedentium in eadem materia, quæ quatenus formaliter repugnant inter se, aliquo modo
C contrariæ dici possunt. Idem autem subiectum accidentium cum maiori proprietate dicetur causa materialis contrariorum effectuum, quia propria contraria circa idem versantur. Imò huiusmodi materialis causa quodammodo potest simul esse causa contrariorum effectuum, saltem in gradibus remissis: quanquam illa, vt sic, verè contraria non sint. VI.

Responsio ad quæstionem, quoad causam finalem.

De fine dicendum est, eundem finē verè ac propriè posse esse causā in suo genere, & plurium, & contrariorum effectuum: plurium quidem, & simul, & successiuè: contrariorum vero successiue tā-
D tū. Hæc omnia facile constāt ex dictis supra de causa finali, vbi ostendimus plures esse actus, seu actiones agētis, quæ ex eodem fine causari possunt, nimirum electio mediorum, executio, & ipsa etiam intētio, & amor finis. Quas actiones, vel omnes, vel earum aliquas, non repugnat fieri simul propter eundem finem, cum inter se aliquo modo subordinatæ sint. Verum est, quod comparatæ ad finem quodāmodo habent rationē vnius adæquati effectus. Vnde non solum in voluntarijs, sed etiam in naturalibus contingit plures actiones fieri propter eūdem finem: cum finis generationis sit forma substantialis, propter illam fit non solum generatio ipsa, sed etiam alteratio præcedens. Hoc tamen verum sem-
E per est de fine aliquo modo extrinseco, vel qui non fit per ipsammet actionem: nam finis ita intrinsecus solum per vnam actionem naturaliter fit. VII.

Ac proportionali modo facile patet, quo modo idē finis, nimirum extrinsecus, causa possit esse contrariarum actionum, non quidem simul, id.n. repugnat, nisi fiant in diuersis subiectis, qua ratione cōtrariæ non sunt. Sed in hoc est considerandū, aliud esse loqui de internis actibus, qui in ipsa voluntate causantur a fine, aliud de externis actionibus, quæ sunt media ad consequendum finem: nam in prioribus nō potest idem finis, si propriè, ac formaliter idem sit, esse causa contrariorum effectuum, qui vere contrarij sint: huiusmodi enim effectus contrarij sunt amor, vel odium, gaudium, & tristitia, & similes; non potest autem idem finis mouere ad amorē, VIII.

& odium sui, neque se simul, neque eodem tempore, & consequenter neq; ad alios actus contrarios, qui ad hos consequuntur. Dixi autem, [si proprie ac formaliter idem sit finis,] quia si materialiter tãtum sumatur, eadem res, quæ sub vna ratione boni mouet ad amorem sui, sub aliqua ratione mali poterit mouere ad odium. Dixi, etiam, [qui verè contrarij sint] nam idem finis, qui mouet ad gaudium de sui consecutione, mouet ad tristitiã de sui amissione, & sic de alijs: tñ illud gaudium, & tristitia, non sunt proprie contraria, sicut tristitia de peccato, & gaudium de bono opere non sunt formaliter contraria: quin potius vnus effectus ex alio consequitur, si supponatur obiectum. At vero circa ipsas actiones externas idem finis formaliter & secundum eandem rõnem boni potest mouere ad actiones contrarias diuersis temporibus, vt ex affectu sanitatis nunc excitamur ad motum, nunc ad quietem, semper tamen illa contraria cadunt sub causalitatem finis, vt aliquo modo sunt vnum, id est, quatenus conueniunt in ratione boni vtilis ad finem consequendum.

Tractatur quæstio in efficiente causa.

IX. De causa efficiente non potest eadem generalis esse responsio, sed distinctione opus est. Primũ inter causam liberam, & naturalem, deinde inter causam per se, & per accidens, vniuersalem, & particularem: aliterque iudicandum est de pluralitate effectuum, aliter de contrarietate.

X. Primò ergo dicendum est oẽm causam efficientem, si per propriam causalitatem efficiat, posse successiue efficere plures effectus, non tamen eodẽ modo, nam causa particularis, & vniuoca tantum potest efficere plures effectus numero distinctos: causa autẽ æquiuoca etiam specie diuersos. Tota assertio inductione potest facile ostendi. Dixi autem, si per propriam causalitatem efficiat, quia, quando est efficientia per solam naturalem resultantiam, interdum est causa determinata ad vnum tantum numero effectum, vt hæc anima rationalis ad hũc numero intellectum, vel voluntatem: nec. n. possunt aliæ potentiæ numero distinctæ ab hac anima naturaliter dimanare. Dici vero posset. id prouenire ex eo, quod hæ potentiæ nunquam possunt ab anima naturaliter separari: si tamen de facto separarentur diuina virtute, & nõ poneretur aliud impedimentũ, statim fluerent aliæ potentiæ ab eadẽ anima: atque ita illa virtus actiua nõ est ex se omnino definita ad vnũ numero effectum. Quod est probabile, quãuis posset in controuersiam reuocari, quod ad præsens non refert: satis est. n. quod principium proprie efficiens non limitatur de se ad vnum numero effectũ. Et ratio est, quia inprimis non est principiũ intrinsecũ, nec confert suum propriũ esse reale, sed aliud sibi simile, quod sua virtute efficit: postquam autẽ vni effectui contulit tale esse, tam integra manet eius virtus sicut antea, per se, vt loquimur: ergo si applicetur materia capax alterius formæ numero distinctę, ęque poterit alium effectum efficere. Quod si sit causa, quæ nõ indiget materia ad agendũ, multo magis id poterit sola sua potestate, & voluntate.

XI. Atq; hæc ratio communis est omnibus causis tã vniuocis, quam æquiuocis. Veruntamen causæ vniuocę, quatenus tales sunt, determinantur ad vnum effectum in specie, quia ratio causæ vniuocæ in eo consistit, vt efficiat effectum sibi similem in eadem specie: nam, si in altera etiam specie posset efficere, iam esset causa æquiuoca. At vero causa æquiuoca, cum sit superioris rationis, quam effectus, ex se potest esse vniuersalis in causando plures effectuũ species, & quo fuerit eminentior & superior in virtute eo poterit ad plures extendi. Dico autem causam ęquiuocam posse hanc vniuersalitatem, & non necessariò illam habere, quia non video cur repugnet dari etiam causam æquiuocam determinatam ad vnum effectum in specie, ita vt propter aliquam eminentiam suam, vt, v.g. quia natura sua ingenerabilis & incorruptibilis est, vel ob aliam causam similem, non possit producere effectum vniuocum, & sibi omnino similem in specie vltima: possit tamen efficere aliquem effectum inferioris ordinis, vnius tamen speciei tantum, eo quod in illo ordine sit virtus nimis limitata, & ex infimis. Nullam enim repugnantiam inuenio, quod aliqua ęquiuoca causa huiusmodi sit: an vero de facto detur, vel omnes se extendant ad effectus specie distinctos, incertum mihi est.

XII. Neque in hac assertione occurrit difficultas alicuius momẽti, nisi ea, quæ in superioribus tacta est de determinatione causæ naturalis ad vnum effectum, si ipsa est indifferens ad plures. Nã cum in naturalibus causis maxime verum habeat illud Philosophicum principium: [Idem manẽs idem, semper facit idem,] quod sumptum est ex Aristot. secundo de Generatione, c. 10. non apparet, quomodo idem agens naturale manens idem, possit determinari ad varios effectus, etiam diuersis temporibus, vel certe ad vnum ex multis in eodem tempore. Sed ad hoc iam responsum est in superioribus, huiusmodi agens determinari ex concursu aliarum causarum, vel circumstantiarum: nec posse aliter per semetipsum determinari. Cum autem dicitur [idẽ manens idem, facere idem,] subintelligendum est, manens idem non tantum in se, sed etiam in concursu, & in concausis, & circumstantijs ad agẽdum requisitis: quod aliter contingit in agente libero, prout in superioribus fuse declaratum est.

XIII. Dico secundò: Nulla causa efficiens potest simul efficere plures effectus adæquatos suæ virtuti: põt tamen efficere plures inadæquatos. probatur prior pars, quia repugnat effectum adæquatum multiplicari, nam, si est adæquatus, est ęqualis (vt ita dicam) virtutis agẽtis: ergo est clara repugnantia, quod effectus sint adæquati, & sint plures: alias ageret res vltra suam virtutem, & virtus vltra suum adæquatum obiectum. Vnde nec Deus ipse potest simul efficere plures effectus adæquatos suæ virtuti: potest tamen efficere plures in quocunque numero, etiãsi in infinitum procedatur, quia nullus effectus, aut effectuum multitudo adæquata est virtuti ipsius. Atq; eadem ratione proportionali virtus finita potest, ita esse superior respectu vnius dũtaxat effectus vt non adæquetur illi quantum ad efficacitatem, quam simul & eodem tempore potest exercere: tũc ergo poterit simul efficere plures effectus suæ virtuti inadæquatos. vsque ad eam multitudinem, quæ adæquata sit efficacitati uirtutis: nam uirtus finita semper in hoc habebit aliquẽ terminum, eõ quod finita sit, Atque ex hoc principio docẽt Philosophi, & Theologi, non posse hominem uel etiam Angelũ intelligere simul plura ut plura, posse tamen per modum unius: quod breuiter hunc habet sensum, scilicet, per modũ unius effectus adæquati, de quo aliàs. Potest autem notari differentia, quoad hanc pluralitatem effectuum, inter agentia libera & naturalia: nam agens liberum per se, & ex intentione sua, & libertate potest determinari ad plures effectus, si sub uirtutem suam cadere possunt: at uero agens naturale intra sphæram actiuitatis suæ naturaliter, & eodem modo agit: quia uero contingit intra illam sphæram esse distincta subiecta, ideo ex illis plures etiã efficit effectus; quomodo unus ignis potest plures efficere calores in diuersis subiectis, si intra sphæram actiuitatis eius contineantur.

XIV. Tertiò dicẽdum est, solum agens liberum per se ac proprie posse efficere contrarios effectus, uel successiue in eodem, uel simul, & disiunctim etiam in eodem,

eodem, uel simul atq; coniunctim in diuersis. Hæc A
sumitur ex philosopho 9. Metaphys. textu 3. vbi hoc
sensu ait proprium esse rationaliũ potentiarũ posse
in opposita. Et constat etiam ex ijs, quæ diximus su
prà de causis liberè uel naturaliter agẽtibus. Et bre
uiter declaratur, nã hæc opposita sumi possunt, uel
priuatiuè, vel cõtrariè: quę correspondent duobus
modis, seu partibus libertatis, scilicet, quoad exerci
tium, uel quoad specificationem. Priori ergo modo
clarum est solum agens liberũ, ut sic, posse, in oppo-
sita per se loquendo, id est, positis omnibus requisi-
tis ad agendum: potest enim, & amare, & non ama
re, & in uniuersum operari, ac non operari. Agens
autem naturale tantum potest operari, si requisita
adsint, si uero non adsint, tantum potest non ope- B
rari: & ideo solum per accidens dicitur posse huius
modi opposita, scilicet ex defectu alicuius rei neces
sariæ ad operandum. Quam differentiã docuit Ari-
stoteles 9. Metaph. ca. 9. his breuissimis verbis: [Po-
tẽtiæ oẽs contradictionis sunt, quæcũque scilicet se-
cundum rationem.] Vtique per se, & ex uirtute sua,
vnde subdit: [Irrationales vero eo ipso, qd adsunt,
& absunt, contraditionis erunt eędẽ,] id est, qa uel
ipsæmet possunt applicari, & non applicari, vel ma
teria necessaria, aut alia ad agendum requisita. Qui
locus Aristotelis, notatione dignus est, nam ex eo
plane colligitur definitio facultatis liberæ suprà à
nobis exposita. Vnde agens liberum non solum di-
citur causa suæ operationis, sed etiam carentiæ ope
rationis, quando liberè illam habet, quia nimirum C
non ex defectu, sed ex potestate sua quam habet ad
suspendendam suam actionem, causa est talis ca-
rẽtiæ actionis. Neque necesse est, ut hæc causalitas
sit per positiuum, & realem influxum, sed per suspẽ
sionem influxus ex potestate ipsius causæ, nam cau
salitas debet esse proportionata effectui: cum ergo
effectus sit priuatiuus, non debet causari p influxũ
positiuũ, sed per suspẽsionem influxus, q̃ sit in po-
testate ipsius causæ, naturalis autẽ causa nõ ita pro-
prie dici potest causare priuationẽ suæ operationis,
quia re uera illa priuari non prouenit ex potestate
eius, sed potius ex impotentia, seu ex alio defectu.

Atq. in hunc modum intelligendum, puto quod
XV. Aristoteles ait de gubernatore nauis, eundẽ esse cau
sam contrariorum: quia sicut præsentia eius est cau D
sa conseruationis, ita absentia est causa submersio-
nis ipsius nauis. Non enim de sola absentia, & præ-
sentia gubernationis nauis id intelligendum est, nã
hoc modo non assignaretur eadem causa contrario
rum, sed causæ contrariæ contrariorum effectuum
quia absentia, & præsentia contrariæ inter se sunt,
sicut conseruatio, & submersio nauis: intelligendũ
est ergo de ipsomet gubernatore, qui, & per præsen
tiam est causa conseruationis, & per absentiam di-
citur causa submersionis nauis. Quod in tantum ve
rũ esse potest, in quantum ipsemet gubernator est
causa suæ absentiæ, sicut & pręsentię: nam si ipse nõ
esset causa suæ absentiæ, non causaretur causa detri
menti, seu submersionis inde subsecutæ. Est autem E
animaduertendum causalitatem illam, quę dicitur
esse per absentiam, si consideretur respectu priua-
tionis, seu carentiæ actionis, qualis est non defende
re, aut non gubernare nauem, sic esse posse causalita
tem per se etiam physicam, eo modo, quo inter pri-
uationes intercedere potest, quia est ordo p se vnius
ad aliam. At uero respectu effectus positiui inde sub
secuti, qualis est demersio nauis illa tantum est cau
sa per accidens, physicè loquendo, nam causa per se
sunt uenti, &c. Moraliter autem dicetur guberna-
tor causa per se, si potuit, & tenebatur adesse, & gu
bernare nauim, ut latius in scientia morali tracta-
tur. Quapropter ille modus tribuendi effectus con
trarios eidem causæ pręsenti, vel absenti, propriè, ac
per se loquendo, in solis causis moralibus locum ha
bet: sol enim non ita proprie dicetur conseruare te-
nebras sua absentia, quia ipse non est causa absentiæ
suæ: vnde licet tenebræ sequantur ex absentia, non
tamẽ ex causalitate solis, sed eius, qui absentiæ illius
causa fuit.

Posteriori modo cõtrarietas proprie est inter ef-
fectus positiuos, vel formas repugnantes: & hoc ẽt
modo agens liberum per se, & propria uirtute, & po XVI.
sitis oĩbus requisitis ad agendum potest efficere ef-
fectus contrarios, vel eliciendo illos per potentiam
liberam, quo modo põt, vel amare, vel odio habe-
re, uel imperando illos quomodo põt homo uel as-
sentire, vel dissentire eidem rei propositæ, & medi-
cus (quod est exemplum Arist.) potest eadem medi
cinæ arte sanare ægrotũ, vel interficere. Atq. ita po
test efficere contraria tribus illis modis suprà posi-
tis, scilicet uel successiuè circa idem, nam põt nunc
amare, postea odisse eandem rẽ, uel pro eodẽ instan
ti, & circa idem, non tamẽ coniunctim, sed diuisim,
quia potest in eodem instanti, vel amorẽ, vel odiũ
exercere: vtrumque autem simul repugnat: vnde
coniunctim, & pro eodẽ instanti solum hoc potest
circa diuersa, ut potest medicus simul applicare uni
mediũ salubre, alteri nociuum. Sic igitur causa libe
ra per se, & propria uirtute potest actus, vel effectus
contrarios operari. Secus uero est in causa naturali-
ter agente, quia est natura sua determinata ad unũ:
& ideo per se non potest contraria efficere. Et licet
interdũ contrarij effectus videantur ab eadem cau
sa naturali prouenire ob eminentem virtutem eius,
tamen vel non fiunt circa idem, & eodem modo di
spositum, sed circa diuersa diuersimodè affecta, &
ita non fiunt propriè, ut contrarij sunt, quomodo
Sol exsiccat lutum, & liquefacit ceram, uel unus
fit per se, & alius per accidens, ut de effectu per An-
tiperistasim in superioribus diximus: vel certè talis
causa non efficit se sola vtrumq. contrarium, sed cõ
currentibus alijs causis, & dispositionibus: sic enim
Sol ad uarias, & repugnantes formas in his inferio
ribus concurrit; de quibus ferè omnibus in superio
ribus diximus, & de speciali difficultate, quæ in mo
tu cordis esse uidetur, dictum est disput. 18.

Solum contra priorem partem põt obijci; quod
Aristoteles 9. Metaphys. tex. 2. significat, ẽt potẽtias XVII.
rationales non posse per se in utrumque contrario-
rum, sed in unum per se, & in aliud per accidens.
Veruntamen, ut ibi adnotauimus illud [p se, & per
accidens,] ibi non sumũtur in ea significatione, qua
distinguunt causam præter intentionem, & præter
proprium influxum, & uirtutem operantem à cau
sa per se: sed prout distinguunt primariam, & secun
dariam inclinationem virtutis operantis, & volun
tas dicatur hoc modo per se amare, per accidẽs aũt
odisse, non quia nõ per se, & proprio influxu eliciat
actum odij, sed quia prosecutio per se primò conue-
nit potentiæ appetitiuæ, fuga uero ex consequenti,
& quasi per accidens, id est, ratione alterius.

DISPVTATIO XXVII.

De comparatione causarum inter se.

DVæ tantum comparationes faciendæ su-
persunt inter causas ipsas, vna in perfe-
ctione, altera in causalitate: ex quibus
simul etiã constabit, quomodo in prio-
ritate comparentur, seu, quæ illarum prior censen
da sit. In his autem comparationibus obseruandum
est generatim esse intelligendas conferendo nimi-
rum vnum genus causæ cum alio: nam speciatim
descendere ad singulas causas singulorum generum
res esset infinita, & præter scientiam.

SECTIO I.

Quænam ex quatuor causis perfectior sit.

I. POssunt hæ causæ comparari, vel in ratione, & perfectione entis, vel in ratione causandi, & perfectione quam in illa habent: estq. hęc posterior cōparatio formans (ut ita dicam,)& per se ad præsens pertinens: tamen, quia causalitas consequitur rationem entis, & est proprietas, seu attributū eius, ideo maiori perfectio in causando cōsequi solet ex maiori perfectione in essendo; & ideo non possumus ita posteriorem comparationem facere, ut priorem omnino omittamus.

Comparantur intrinsecæ causæ ad extrinsecas.

II. PRimò igitur certum est comparando materiā & formam ad efficiens, & finem, illas esse causas minus perfectas ex suo genere, tam in esse, quam in causalitate. Probatur, quia cū fit comparatio inter genera, illud est præferendum alteri, in quo forma, & perfectissima species excedit perfectissimam alterius generis, ut colligitur ex doctrina Arist. lib. 1. de Cęlo, c. 11. tex. 115. & 116. vbi docet metiri pfectiones potētiarū ex eo, quod in unaquaq. maximū est: sed supremū efficiens, & supremus finis superant quamcunque materiam vel formam, ut per se notum est: ergo. Item in genere entis, materia, & forma sunt entia incompleta, & aliquo modo imperfecta, & hoc intrinsecè includunt ex vi suarum rationum, & in tota sua latitudine, efficiens autē, & finis minimè, sed quo ens fuerit magis completū actualius, & perfectius, eo per se loquēdo, aptius erit ad perfectam rationem efficientis, uel finis exercendam item materia, & forma in ipso modo causādi imperfectionem includunt, quia non causant, nisi componendo: efficiens autem, & finis, quę sunt causæ extrinsecæ, & per se loquendo nullam inuoluūt imperfectionem in causalitate sua.

III. *Comparantur inter se forma, & materia.*

SEcundo comparando materiam ad formam dicendum est, formam præstare materiæ tam in ratione entis, quā in ratione causæ. Hęc assertio præcipuè habet locum in materia, & forma substātiali: de quibus satis tractatū est suprà, cū de his causis ageremus, vbi vtramq. partem ostendimus ex eo quod forma plus actualitatis habet quam materia: unde ipsa est, quę cōplet rei essentiā, & quæ est principium omnium operationum, & perfectionū cōpositi. Ex quo intelligitur, comparationem hanc in ratione causæ debere intelligi respectu cōpositi, nimirum, quatenus hæ duæ sunt causæ illius: nam si comparatio fiat inter materiam, & formam, præsertim materialem ad inuicem, sic magis propriè uidetur causalitas materię in formam, quam formæ in materiam, quia dependentia talis formæ à materia est magis à priori, ut a proprio sustentante; dependentia vero materiæ à forma magis est a posteriore, vt à conditione, seu actualitate requisita ad connaturalem, & debitum statum materiæ, vt superioribus dictum est. Neq. hoc obstat, quo minus materia in genere entis simpliciter sit minus perfecta, licet secundum quid in aliqua conditione excedat.

IIII. Accidentalis ne forma perfectior sit suo subiecto an imperfectior.

Quocirca, si hæc comparatio extendatur ad formam accidentalem, & subiectum eius, intelligenda proportionaliter est respectu cōcreti, ut formaliter constitui in tali ratione: sic enim perfectius causatur à forma accidentali, quam à subiecto, & sub eadem consideratione forma accidentalis excedit subiectum, quatenus comparatur ad illa, ut actus ad potentiam: tamen ille excessus tātum est secūdum

A quid; nā absolutè in perfectione entis subiectū primarium accidentis est substātia, quę simpliciter perfectior est. Et in ratione etiam causandi subiectum magis est causa accidentalis, quā è cōuerso, quia subiectū simpliciter substentat accidens in suo esse, accidens uero, ut sic solum accidentaliter pficit subiectum, & ad summum aliquando est cōditio, uel dispositio necessaria ad sui subiecti cōseruationem. Atq. ex his duabus comparationibus colligere licet absolutè loquendo de generibus causarum, materiā esse in primo, & infimo gradu in secundo esse formam, solum ergo superest, ut finem, & efficiens inter se comparemus.

Finis, & efficiens inter se comparantur.

DIco tertiò: Si finis, & efficiēs in perfectione entitatiuā comparentur, neutrum est perfectius alio, sed eiusdem sunt perfectionis, quāuis in ratione finis formalius illa perfectio exprimatur, quam in ratione efficientis. Probatur prior pars, quia finis & efficiens, sumpta in tota latitudine sua, non necessario distinguuntur in ratione entis, sæpe enim in idem coincidunt, quod maxime contingit in perfectissimo efficiente, & in perfectissimo fine: hæ nāque duæ rationes in una, & eadem re cōiunguntur nempe in Deo: ergo comparando has duas causas in suo genere, & in summo utriusque, neutra excedit alteram. Et ratio propria esse uidetur, quia utraque harum causarum ex suo genere dicit perfectionem sine imperfectione, & utraque, ut habeat summam perfectionem possibilem in suo genere, requirit infinitam perfectionem simpliciter in genere entis, & ideo neutra ex suo genere alteram necessario excedit. V. Finis, & efficiens in perfectione entitatiua nō necessario se excedūt

VI. Posterior vero pars declaratur, nam in fine propria, & formalis ratio causandi est bonitas, & perfectio eius, vt suprà dictū est: efficiens vero causat per suam formam, seu naturā ut sic: & ideo dicitur causa finalis formalius exprimere perfectionem, & bonitatem quā causa efficiēs, quod magis pertinet ad distinctionem ex conceptibus nostris, quam ex ipsa re. Hinc uero proportionaliter intelligitur, in alijs agentibus & finibus sępe etiā has duas causas esse D eiusdem perfectionis, quatenus quodlibet agēs aliquo modo propter seipsum operatur, uel quatenus operatur propter finem uniuocum, seu sibi similem, æqualem: aliquando vero causam efficientem superare in perfectione finalem quando finis est proximus, & non ultimus, sæpius uero, & connaturalius finem excedere in perfectione causam agētem, nam quando causa agens non est summe perfecta, ut optimo modo operatur, propter aliquod excellentius bonum operatur.

VII. Dico quartò. Si finis, & efficiens comparentur in ratione causandi, in multis etiam habent æqualitatem, in alijs uero se mutuo excedunt secundum proprias ac præcisas rationes formales, simpliciter autem causa finalis censetur prima, ac præcipua in E causando. Vt breuius agamus, totam cōclusionem hāc in Deo, quasi suprema causa finalis, & efficiens est, declaremus. Quamquam enim omnia, quæ in Deo sunt prout in eo sunt, sint æque perfecta, uel potius vna perfectio, tamen prout à nobis varia attributa secundum proprias, ac præcisas rationes cōcipiūtur, intelligimus unū ex suo genere esse eminentius alio, vel munus aut opus unius, munere alterius, quomodo dicūt Theologi misericordiā esse maximam uirtutem in Deo. Sic ergo comparando rationem causæ efficientis, & finalis, inuenientur ęquales primo in effectibus, quia non potest causa efficiens perfectissima habere plures, vel nobiliores effectus, quam possit finalis causa etiā summè perfecta, & econuerso: nullus enim effectus est à Deo,

ut ef-

vt efficiente, qui non sit propter eum, vt vltimum finem: & è cõtrario. Imò vlterius addi potest, in hoc etiam esse æqualitatem, quod sicut omnes effectus omnium causarũ efficientium sunt a primo efficiente, ita oẽs effectus omnium causarũ finalium sunt à supremo fine: & mutata proportione sicut omnes effectus omnium causarũ finalium sunt in suo genere a primo efficiẽte, ita omnes effectus omnium causarum efficientium sunt in suo genere a supremo fine. Tertiò est in hoc etiam quędam ęqualitas, quod vtraque ex his causis ex suo genere dicit perfectionem simpliciter, vnde neutra includit imperfectionem, vt limitationem, aut dependentiam, vel aliquid simile, & sicut vna est cõnexa (vt ita dicam) cum altera in causando, ita etiam vicissim altera cũ illa: neutra tamen dici potest propriè dependens ab altera, sed effectus ipsi sunt dependentes necessario ab vtraque, seu a Deo sub vtraque ratione. Et ita patet prima pars assertionis.

VIII. Efficiẽs in quo excedat finem.

Secunda declaratur, quia ratio causæ efficientis in hoc multũ videtur excedere, quod influxus eius est maximè proprius & realis per essentialem depẽdentiam & emanationem effectus ab illa, vnde efficiens propriissime dicitur dare esse effectui, & Aristoteles illud definiuit esse principiũ, [vnde incipit motus,] seu productio vel factio rei. Et hinc etiam ortum habuit vt effectus, cum sit adæquatum correlatiuum causæ, per antonomasiam ab efficiendo nominetur propter quod Stoici solam causam efficiẽtem nomine causæ dignam censuerunt, vt patet ex Seneca epistol. 66. & Laertio in vita Zenonis. Finis autem excedit primum in hoc, quod est veluti vltimus terminus in quem omnis actio efficientis dirigitur, ita vt, si ita fas est loqui, dicere possimus efficiens fini deseruire, & Deum ipsum sibi quodammodo ministrare, dum quidquid agit, propter se operatur. Et ob hanc rationem, cum effectus aliquo modo sit propter suam causam (particula enim [propter] generatim potest causalitatem indicare) tamẽ per Antonomasiam de solo fine dicitur, [esse propter quem res fit,] & hinc etiam Socrates solam causam finalem, causam appellauit apud Platonem in Phædone. Deinde ac præcipue videtur superare finis in hoc, quod ipse est primum initium & principium omnis actionis, quia ipsummet efficiens excitat & allicit ad efficiendum: quod, quamuis in primo efficiente inueniatur absque causalitate finis in ipsum efficiens, sed tantum in externam actionem eius, nihilominus secundum eam rationem intelligimus primum motorem, vel (vt ita dicam) primũ procuratorem omnis causalitatis esse finẽ. Qui propterea appellari solet. [Prima,] & [causa causarũ,] vt notauit Albertus lib. 2. Physic. tract. 2. cap. 5. vbi quosdam alios ordines inter has causas considerat; sed illi quos explicuimus, videntur esse præcipui.

IX. Causa dicetur Analogice de quatuor generib'.

Sed quæri tandem hic potest, quod supra hic remisimus, an hæc inæqualitas causarum tanta sit, vt Analogiam inter eas cõstituat in ratione causæ. Ad quod breuiter dicendum est cum communi sententia, rationem causæ non esse vniuocã, sed Analogã, primo quidem propter rationem supra tractatam, quod causa accidentium & substantiarum non est vniuocè causa. Secundo, quia ratio causæ dicta de Deo & de materia & forma, nõ potest esse vniuoca propter eandem rationem, qua nec ratio entis, aut cuiusuis alterius prædicati realis cõis Deo & creaturis potest esse vniuoca. Quæ duæ rationes non solũ probant rationem causæ in cõi, sed etiam rationem causæ efficientis (& idem est de fine) non esse vniuocam, siue vt communis est causæ efficienti accidentium & substantiæ, siue vt communis est primę causæ & secundis, propter essentialem dependentiam secundarum à prima. Quod maxime verum est, si comparentur in virtute causandi: nam si comparẽtur in actione ipsa, non est tam propria analogia, eo quod & actio ipsa quid creatum sit, & sępe vna met actio sit ab vtraque causa, quod in superioribus tactum est.

X. Præterea comparando materiam & formam inter se, nulla apparet inter eas Analogia in ratione causæ, tamen si conferantur cum fine, videtur sane alia ratio Analogiæ hic intercedere. Nam efficiens propriissime influit esse: materia autem & forma non tam propriè influunt esse, quam componunt illud per se ipsas, & ideo secundum hanc rationem videtur nomen causæ primò dictum de efficiente: ad materiam autem, vel formam esse translatum per quandam proportionalitatem. Vnde licet illæ duę causę sint propriè partes essentiales, & principia intrinseca rei naturalis, causæ verò dictæ videntur per dictam Analogiam, licet iam secundum communem vsum simpliciter sit illis tribuendum nomen causę.

XI. At verò comparando inter se causam efficiẽtem & finalem, mihi quidem videtur, si nominis impositionem & vim attendamus, primò & maximè dictum esse de causa efficiente, cuius influxus & notior est, & maxime realis, & propriissime attingens ipsum esse, quod communicat effectui. Quoad rem tamen significatam, tam dictum est proprie & aliquo modo primario conuenire causę finali. Non video autem quę sit necessitas cõstituendi propriam Analogiam inter has duas causas modo a nobis propositas, finem, scilicet, ac efficientem, si per se comparentur, & cęteris paribus ex parte effectus, & secundum totam perfectionem, quam vnaquęque potest habere in suo ordine, quod est comparare rationem finis, & efficientis, prout in Deo sunt. Nam vtrique conuenit proprie, & intrinsece ratio causę, & in ea possunt concipi, vt habentes aliquam conuenientiam veram, ac propriam, & non habent inter se dependentiam essentialem in ea ratione, quãuis habeant connexionem, vt declarauimus: nulla est ergo ratio Analogię inter ipsas: erit ergo sub ea ratione nomen vniuocum. Nec enim repugnat nomen alioqui Analogum ad plura, vniuoce aliquibus conuenire, vt inferius dicemus tractando de Analogia entis & accidentis. Et hęc de hac comparatione sint satis.

SECTIO II.

Vtrum causæ possint esse sibi inuicem causæ.

I. Dubitãdi ratio pro parte negatiua.

RAtio dubitandi est, quia causa, vt supra est dictum, est prior effectu, & consequenter effectus posterior causa, ergo non potest id quod est effectus, esse causa suę causę: alioq vel esset simul prius & posterius, vel non omnis causa esset prior suo effectu. Nec satisfaciet si quis respondeat, nõ repugnare idem esse prius & posterius altero natura tm, & secũdum diuersas rationes: nam prioritas naturę, quę in causa requiritur respectu effectus, non est tantum prioritas secundum vnam vel alterã considerationem, sed est absoluta prioritas, quę dici potest presuppositionis, quatenus, absolute loquendo, in causa debet presupponi esse, vt causare possit. Vnde sic concludi potest: in causa absolute supponitur esse ad esse effectus, nam effectus non habet esse nisi media causalitate, & ad causalitatẽ simpliciter supponitur esse in causa: ergo ad esse effectus simpliciter supponitur esse in causa: ergo causa simpliciter & omni ratione debet esse prior natura effectu: nam prioritas naturę non videtur esse aliud, quam quędam prioritas presuppositionis: ergo fieri non potest, vt causa sit effectus suę causę.

II. Rationes affirmatiuę partis.

In contrarium aũt est, quia Aristoteles agens de causis, illud docuit axioma, quod à cęteris Philosophis

sophis receptum est. Quapropter nõ tam inuestigamus an hoc verum sit, quam quo sensu intelligendum sit: quod præstabimus melius conferendo singulas causas inter se: nam in generali loquendo nõ est necessarium neq; possibile omnes causas esse sibi inuicem causas, siue secundũ diuersa genera, siue intra idem genus conferantur. Quia inprimis non oẽs causæ habent causam, vt constat de prima causa efficiente, & vltimo fine. Deinde, quãuis aliqua causa, efficiens v.g. habeat causam, nõ tamen habet causam à se causatam, neq; etiam semper habet causam materialem, vel formalem. Non ergo debet illud axioma vniuerse intelligi, sed indefinite, seu non repugnanter, quia nimirũ non repugnat aliquas causas esse sibi inuicem causas, vel certe quod in aliquibus etiam necessarium sit, & ideo videndum superest, in quibus non repugnet, vel necessarium sit.

Sensus quæstionis exponitur.

III. Est autem aduertendum, duobus modis posse intelligi causas esse sibi inuicem causas: primo formaliter tantum (vt sic dicam) seu secundum generales rationes causarum; secundo in particulari, & secundum easdem res causantes, & causatas. Prior sensus est facilis & sine difficultate, sed non est in præsenti præcipue intentus, quia in eo solum asseritur, efficientem causam, v.g. posse habere causam materialem: & è conuerso causam materialem posse habere causam efficientem, & sic de alijs, quod in **C** omnibus generibus manifestum est, nam & materia est effecta, & multæ causæ efficientes sunt res causatæ a materia, & quatenus actu causæ sunt, earum causalitas etiam causatur a materia. Neque in hoc sensu procedit difficultas supra tacta, quia non comparatur eadem res in ratione causæ, & causati, sed vna res comparatur ad alteram, vt ad effectum suum in quodam genere causę, ad aliam verò, vt ad causam suam in alio genere, quod genus causæ participatur ab effectu alterius, sic autẽ nullum est inconueniens, vt aliqua causa materialis, sit posterior aliqua causa efficiente a qua fit, & prior alia quam ipsa materialiter causat. Comparari ergo debẽt causæ in indiuiduo, & in eisdem rebus. Rursus autem **D** inter easdem res potest intelligi comparatio vel secundum idem, vel secundum diuersa: secundum idem, vt si vna sit causa esse alterius, & vicissim ab illa causetur quantum ad suum esse: nam cum vnaquæque causa per suum esse causet, si secundum illud etiam causetur a suo effectu, tales res, & eædẽ, & secundum idem erunt sibi inuicem causæ: Secundum diuersa autem erunt, si vna sit causa alterius secundum esse eius, alia verò sit causa alterius solum secundum causalitatem ad aliquam aliam superadditam perfectionem, quæ omnia exemplis clarius patebunt ex sequentibus.

E *Quomodo materia & forma sint sibi inuicem causę.*

IV. Dico ergo primò: Materia & forma sunt sibi inuicem causæ, & aliquo modo secũdum idem, non tamen omnino. Hæc assertio primo declaratur in materia prima, & substantialibus formis materialibus, de quibus certum est causari a materia, & quoad esse suum, quia ex ea fiunt, & in ea sustentantur, & quoad suam causalitatem, quia earum informatio eodem modo pendet a materia. E conuerso verò etiam forma est causa materiæ in suo genere, quia illã informat & actuat, & quia sine illa informatione nõ potest materia naturaliter esse. In quo est considerandum, duo contineri in hac causalitate formæ circa materiam: vnum est, quod forma perficit materiam ipsam informando illam, aliud est, **A** quod media hac informatione materia suũ esse retinet. Quantum ad primum, forma & materia sunt sibi inuicem causæ, non tamen secundum idẽ, quia illa perfectio quam forma formaliter præbet materiæ, distinctum quid est ab ipso esse materiæ, quia non est aliud ab ipsa forma, seu informatione eius. vnde sub hac ratione, forma non tam est causa materiæ absolute, & simpliciter, quam materiæ informatæ. Atque ita materia est causa formæ simpliciter, & secundum esse eius, forma vero est causa materiæ solum quatenus formata est, & secundũ hanc rationem dicimus non esse secundum idem sibi inuicem causas materiam & formam.

At vero secundum aliud, quod habet materia per **B** formam, possunt dici inuicem causari, & causare secundum idem, nã materia per suum esse causat formam, & in eodem dici potest causari ab illa, quatenus illud habere non potest sine illa, nam hoc est signum dependentiæ, & causalitatis alicuius. Tamẽ si vera sunt, quæ de his causis supra diximus, in hoc quasi circulo, non est omnino eadem proprietas, & similitudo, nam materia per suum esse directe, & per se causat ipsum esse formæ, ita vt in nulla ratione debeat, aut possit intelligi esse formę, vt quid pręsuppositum ad influxum materię, sed vt causatum per illum. At verò è conuerso esse materię simpliciter concipiendum est, vt pręsuppositum ad esse talis formę, quia est principium ipsius influxus materialis, sine quo non fit talis forma: adeo vt eius **C** naturalis effectio, si secundum propriam rationem concipiatur, non possit ita pręscindi, quin pręsupponat materiam, quia essentialiter est eductio de potẽtia materię. Igitur esse materię solum est a forma pendens, vt a conditione, & actualitate superaddita, sine qua naturaliter esse non potest, quę a multis dicitur (vt supra notaui) dependentia a posteriori, & non a priori. Ob hanc ergo causam dixi, quod licet hęc mutua causalitas sit aliquo modo secundum idem, non tamen omnino, quia nimirum directe, & immediate est secundum diuersa, consequenter vero terminatur aliquo modo ad idem, quatenus ipsummet esse materię pendet aliquo modo a forma. V.

VI. Et iuxta hæc facile explicatur conclusio in materia, & forma substantiali subsistẽte, illa enim forma non causatur a materia secundũ suum esse, sed tantum secundum informationem: est autẽ causa materiæ eodem modo, quo aliæ formæ substantiales, & ita minor quodammodo est in illa mutua causalitate difficultas. Inter subiectum item, & accidens proportionali modo interuenit illa mutua causalitas, nam subiectum est causa materialis accidentis, & propriissime causat fieri, & esse illius, quia sustentat illud: accidens verò non est proprie causa subiecti secundum esse illius, est tamen causa aliquo modo actuans, & perficiens illud, quod potius est esse causam formalem illius esse quod confert subiecto, quam ipsius subiecti. Interdum verò hæc causalitas **E** redundat aliquo modo in ipsummet subiectum, quãdo videlicet talis est connexio inter subiectum, & accidens, vt naturaliter manere non possit subiectum sine tali accidente, seu dispositione: & tunc aliquo modo dici potest talis causalitas mutua secundum idem esse subiecti: veruntamen illa non tam est causalitas proprie, & dependens a priori, quam conditio quædam necessaria secundum naturalem ordinem, vt sæpe dictum est.

Explicatur assertio in materia prima, & rationali anima.

Quomodo finis & efficiens sint sibi inuicem causæ.

VII. Dico secundo: Finis & efficiens sunt sibi inuicẽ causæ, non tantum secundum diuersa, sed etiam secundum idem. Hæc assertio quoad primam partem est Aristo. 5. Metaph. c. 2. & lib. 2. Physicor.

cap. 3.

cap. 3. Vbi non adhibet exempla huius mutuæ causalitatis, nisi inter finem, & efficiẽs. Cõmuniter aũt exponitur secundũ diuersa scilicet, finem esse causam efficientis, quoad causalitatem eius, efficiens verò esse causam finis, quoad esse illius. Ita fere D. Th. super Arist. & Alen. in Metap. & Albert. 2. physicorum tract. 2. ca. 6. sed non existimo esse omnino excludendũ, quin aliquo modo hæ duæ causæ sint sibi inuicem causæ ẽt secundũ idem, vt ex his, quæ dicemus, constabit. Nunc declaratur facile sententia cõmunis, quoad id, quod affirmat. Nã finis quẽ agens habet in agendo, non est causa esse illius, nã supponit in illo esse, vt possit, & agere, & Metaphoricè moueri a fine ad agendum, si capax sit talis motionis. Quod autem finis sit causa efficientis, quoad causalitatem patet, quia excitat, & mouet efficiẽtem causam ad agendum. Quod verò è contrario finis sit effectus agentis secundum suum esse, patet, quia eadem forma, quæ mouet agens ad agendum, est terminus actionis eius. Ratio denique à priori est, quia finis, vt causet, non requirit actualem existentiam, sed tantum esse in apprehensione: & ideo prius quam in re sit, potest mouere in suo genere agens ad agendum, & rursus potest ab eo existentiam recipere per veram efficientiam.

VIII. Aliquot obiecta cõtra resolutionem de efficiẽte, & fine. Sed obijcitur contra vtramque partem. Primo, quia finis non confert efficienti vllo modo, vt sit id, unde primum motus proficiscitur, sed à se id habet, uel ab alijs causis prioribus, ergo finis nõ est causa efficientis quoad causalitatem. Secundo, nã alias sequitur Deum quatenus efficiens est, causari à fine, quod dici nullo modo potest. Tertio è contrario uidetur, finem non solum esse causam efficientis quoad causalitatem, sed etiam, quoad esse, vt patet in exemplo Aristotelis: nam laborare, uel ambulare est causa effectiua sanitatis, causatur autem a sanitate in genere finis: causatur autem non tãtum quoad causalitatem sed etiam quoad esse: nam ipsummet esse deambulationis, seu fieri, (quod in ea idem est) est propter sanitatem. Quarto falsum etiã uidetur finem esse ab efficiente, quoad suum esse, nam finis operantis est ipsummet agens, quod non potest esse a se ipso effectiuè.

IX. Propter primam obiectionem quidã in uniuersum negãt finem esse causam efficientis, quoad causalitatem: imo in omnibus causis negant esse sibi inuicem causas, quoad causalitatem, quia nec materia habet à forma, ut sustineat formã, nec forma à materia, ut informet. Sed uereor ne sit æquiuocatio in terminis, nã loqui possumus, uel de causalitate in actu primo, uel in actu secundo. Cũ ergo dicitur, unam causam esse causam alterius, quoad eius causalitatem, propriè, ac per se est sermo de causalitate in actu secundo: argumenta aũt procedunt de actu primo. Sic. n. uerum est materiã non habere a forma sustentare, idest uim illam, quam habet ad sustentandã formã, & è contrario formã non habere a materia uim, quam habet ad informandum. Quanquam hoc posterius non sit in uniuersum uerum, sed in anima tantum rationali, nam aliæ formæ sicut habent suum esse dependenter à materia, ita, & omnem suam uim, & substantialem aptitudinem, ut per se satis constat. Vnde si etiam è contrario dicatur materia habere suum esse a forma, fatendum est ab illa etiam habere uim sustentandi formam, nos autem non ita loquimur, quia non cẽsemus propriè loquendo, habere materiam, propriè suum peculiare esse à forma, sed habere illud depẽdenter à forma, ut à posteriori conditione, ut sæpè declaratum est. At uerò quoad actualem causalitatem falsum est materiam, & formam non esse sibi inuicem causas, nam, & materia est in suo genere causa actualis informationis formæ, quia non potest forma informare, nisi materia causante materialiter ipsammet informationem formæ, & è conuerso materia similiter non potest actualiter sustinere formam, nisi eadem forma causante in suo genere ipsammet sustentationem materiæ, quidquid illa sit. Vnde re ipsa spectata hæc mutua causalitas in causando non est aliud, nisi mutuus concursus utriusque causæ ad suas proprias causalitates.

Sic igitur facile constat, quomodo finis sit causa efficientis causæ: quoad causalitatẽ eius, quidquid sit de uirtute causandi, de quo inferius dicã. Est ergo finis causa alliciens uirtutem agentis, ut causet, & consequenter in suo genere influens in actualẽ causalitatẽ eius. Ex quo ulterius colligo ẽt efficientem causam posse dici in suo genere causam finis quoad actualem causalitatem. Quãuis. n. uirtus causandi, finis, prout antecedit in intentione non sit ab ipso efficiente, tñ actualis causalitas finis nõ põt esse sine efficientia agentis, ut supra demonstratum est: & ideo sicut causa efficiens constituitur in actu secundo, concurrente fine propter quem causat, & ob hanc rõnem dicitur causari à fine quoad causalitatem suã, ita è conuerso causa finalis non constituitur in actu secundo, nisi concurrente causa efficiente in suo genere ad causalitatẽ eius, ergo habẽt in hoc mutuã inter se causalitatem in suis generibus, sicut materia, & forma inter se. Et quoad hanc partem uerũ inprimis hẽt, quod in conclusione dixi, finem, & efficiens esse sibi mutuo causas non tãtum secundum diuersa, sed etiam secundum idem. X.

Ad secundum respondeti potest primò, nõ oportere conclusionem positam uniuersè intelligi de omni fine, & de omni efficiẽte. Quod enim in principio notauimus propositionem Aristotelis nõ esse uniuersalem de omnibus causis, põt ad præsentem etiam conclusionem applicari, quia, vt statim dicemus, non oẽ efficiens dat esse illi fini, propter quem operatur, & simili modo nõ omne agens mouetur à fine ad operandum per propriam finis causalitatem. Secundo uerò dicitur, loquendo de Deo, ut de efficiente non, quoad uim efficiendi, nec quoad internam uoluntatem causandi, sed quoad actualem, & transeuntem causalitatem suam, uerum esse, hãc causalitatem, qua denominatur Deus actu efficiẽs, causari ab ipso Deo, ut fine, nam hæc causalitas Dei non est aliud quã actio eius transiens ab ipso, & in creatura recepta, q̃ vere ẽt causatur ab ipsomet Deo ut a fine, ut in superiorib. uisum est. Atque ita ẽt in Deo uerũ est non cõstitui actu agentem, nisi cõcurrente se ipso, ut fine ad suã causalitatem actiuam, & è conuerso non constitui actu finem, nisi concurrente se ipso actiuè ad suam causalitatem finalem. XI. Secundo.

Ad tertium concedendum est id totum, quod intendit; nã aliqua est causa efficiens, quæ totum suũ esse habet à fine in genere causæ finalis, quẽ, & propter quem causat. Quod non solum Aristotelis exẽplo, sed etiam alijs ostendi potest, nam finis intellectus, v. g. est intelligere: imo in uniuersum potẽtia, uel agens creatum, dicitur esse propter operationẽ: ergo in genere finis intellectus causatur ab intelligere, non solum quoad causalitatem, sed ẽt quoad esse, nam propter intellectionem fit, & est. Et hinc etiã intelligitur interdum finem esse causam agentis, non solũ quoad actualem causalitatẽ in actu secundo, sed ẽt quoad uirtutem causandi in actu primo, ut uerbi gratia sanitas est causa finalis rhabarbari, non tantũ, ut actu expellentis, uel applicati ad expellendam choleram, sed etiam quoad ipsam uirtutem innatam, quam habet ad illum effectum, nam propter hunc finem illam recepit ab authore naturæ, ut sanitatem causaret. Et hoc secundũ a fortiori colligitur ex primo, ut supra in simili dicebã, nam si ipsũ esse rei, quæ est causa efficiens, causatur finaliter a suomet effectu, multo magis uirtutis effectiua ad causandum, quæ consequitur ad ipsum XII. Tertio.

esse

esse poterit ab eodem fine causari. Atque in hoc ét A verificatur, quod in conclusione diximus, finem, & efficiens posse esse sibi inuicem causas secundum idem, nam, & finis in suo genere causat efficiēs quo ad esse eius, & efficiens in suo causat finem quoad suum esse reale. Et ratio est eadem, quæ supra tacta est, quia finis, vt causet, non supponitur esse secundum esse reale, & ideo, si supponatur apprehensus in causa efficiente aliam efficientem causam ipsiusmet finis, potest finaliter illam mouere, uel cum illa finaliter concurrere ad dādum esse illi rei, a qua postea idemmet finis secundum realem existētiam procedit, & sic domus in mente artificis, est causa finalis fabricandi serram, v.g. à qua serra domus, ipsa postea efficienter fit.

XIII. B Quapropter, cum graues authores dicunt, finem & efficiens esse sibi mutuo causas secundum diuersa, exponendi sunt, quod explicuerint id quod magis per se conuenit his causis, ac formalius, vt actu causantibus non uerò, quod excluserint omnem alium modum mutuę causalitatis, qui inter has causas haberi potest. Itaque specialiter attribuitur fini, quod sit causa agentis quoad actualem causalitatē, seu actionem, quia hoc est semper, ac per se necessariū, eo quòd omnis actio est aliquo modo propter finem: quod verò sit causa ipsius esse agenti, nō est ita per se, aut necessarium, quamuis sæpe ita contingat. Et quamuis agens etiam concurrat ad causalitatem finis, ut declarauimus, tamen hoc magis attribuitur fini, quia ipse est primus in mouendo, & in C influendo ad causalitatē agentis, ut supra etiam declaratum est. E conuerso autem efficiēs dicitur causare finem secundum esse eius, quia hoc per se, ac semper illi conuenit, quia non potest operari propter finem, nisi aliquo modo efficiat ipsum finem.

Hoc autem, (ut ad quartam obiectionem iam respondeamus) intelligendum est de fine cuius, vel etiā de fine quo, sensu formali: qui est adeptio finis obiectiui. Nam finis cui, non fit ab efficiente, ut recte probat illa quarta obiectio: nec etiam finis obiectiuus fit, sed obtinetur: finis autem cuius, est terminus intrinsecus ad quem tēdit, & terminatur actio agentis, & ideo per se, & secundum suum esse est effectus agentis. Et similiter quando bonum amatur, seu desideratur, non ut fiat, sed ut possideatur, ipsa D consecutio, uel possessio finis fit ab ipso agente, quia tota intentio, & applicatio mediorum ad illam tendit, & tunc in illa serie, illa est quidam finis, cuius gratia, & propter quem fit operatio.

Quomodo materia, & finis sint sibi inuicem causæ.

XIV. TErtio dicendum est, finem, & materiam posse mutuo sibi inuicē esse causas. Probatur, quia Aristoteles ait formam, & finem coincidere in idē numero: est autem forma non tantum finis generationis, sed etiam ipsius materiæ, quia materia natura sua est propter formam tanquam propter finem, & simul ét est propter cōpositum, quia hæc duo nō E repugnant, sed subordinata sunt. Est ergo materia effectus formæ, & compositi in genere causæ finalis: sed eadem materia est causa materialis formæ, & compositi: ergo est reciprocatio inter has duas causas in ratione causæ, & causati. Quod quidē generale est ex parte materiæ, non uero ex parte finis, sed tunc solum, quādo talis est finis, ut materia cōstet, uel ab illa pendeat, omnis enim materia ordinatur ad aliquam formam, uel compositum, ut ad finē, & ideo in quacunq. materia respectu talis intercedit semper dicta causalitas mutua: nō autem omnis finis cōstat materia, aut pendet ab illa, ut per se notū est, & ideo ex parte eius non pōt esse uniuersalis illa reciprocatio. Atque ita explicata hac assertione nulla manet in ea difficultas, & fundamētum eius A est idem, quod supra tactū est, quia finis, ut causet, non supponit præexistere realiter, & ideo potest esse causa suæ materiæ, licet ab illa realiter causetur in suo genere.

Mutua causalitas inter formam, & finem excluditur.

DIco quartò: Forma, & finis, propriè, ac p se loquendo, nūquā possūt esse sibi inuicem causæ. Loquor de forma, ut exercet genus causę formalis, & ideo dixi [proprie, & per se loquendo:] nā interdū contingit unā formā, quæ est effectus alterius in genere causæ finalis, esse causam eiusdē formę, q̄ est finis, tamen nunquā est causa formalis eius, sed B aut efficiens, aut materialis. Vt lumen gloriæ est effectus uisionis beatificæ in genere causæ finalis, & est ét causa eius, non formalis, sed efficiens: & intellectus ét est effectus eiusdem uisionis in genere finis, quia pp illā fit, & est causa eius, & materialis, & efficiens, formalis esse nō aūt pōt. Et rō cōclusionis est, nam, uel consideratur forma, ut est finis generationis, uel, ut ordinatur in aliā formā, seu operationem, ut in finem. Priori modo forma, & finis incidunt in idem numero, & ideo non pōt illa forma esse causa formalis illius finis, quia non potest esse causa formalis sui ipsius: quod secus est in causalitate finali, nā eadem forma, ut antecedēs in intentione est causa sui ipsius in executione secun- C dū causalitatē finalem, quæ non requirit præexistētiā in re. At uerò in genere formalis causæ non pōt forma causare se ipsam, sed cōpositū, quia causalitas eius cōsistit in cōpositione, & unione ad materiā.

Vt autem cōclusio quoad hanc partem omni careat difficultate, intelligenda est de forma cōparata ad proprium effectum suum, ut est compositum, quod dico, quia si cōparetur ad ipsammet unionē, uel actualē informationem, re uera in genere finis est effectus eius, nam forma est, ut informet, & propter hūc finē fit, & tamen ipsamet informatio est à forma in genere causæ formalis, tamen nō tā proprè est effectus eius, quam causalitas eius: si tamen ipsa etiam unio, uel informatio, effectus formæ uocetur in genere causæ formalis, quoad talē effectū D limitanda est posita cōclusio propter specialem cōnexionem, quam habet cū ipsa forma, ut exercet rationem formæ. Nam sicut efficiens est propter operationem, & ideo inter illa est mutua causalitas, nā operatio est causa finalis potentiæ actiuæ, & potentia est causa efficiens operationis: ita forma est propter informationē, & in suo genere est causa eius. At uerò comparando formam, prout est finis generationis, ad eandem propriam formam, ut informantem, non potest intercedere dicta mutua causalitas, quia est una, & eadem prorsus forma. XVI.

XVII. Si aūt formas duas cōparemus, quarum una ad alteram, ut ad finem ordinatur, etiā non potest illa mutua causalitas intercedere, quia una forma non E potest esse causa formalis alterius, quatenus ét forma est: si enim contingat unam formam alia accidētali informari, necesse est, ut ea, quæ informatur, exerceat sub ea rōne causalitatē materialem, nō formalem. Scio nonnullos ita loqui, ut dicāt actus immanentes dependere ab anima, uel à potētia uitali in genere causæ formalis, cum tamen ipsimet actus immanentes, sint causæ formales accidentales: & similiter dici solet passiones, uel potentias animæ pēdere ab illa in genere causæ formalis, cum tamē illā informet. Sed hæ locutiones sunt impropriæ, nam neq. actus neq. potentiæ pendent a forma, nisi aut materialiter, aut effectiuè: quia uerò illa efficientia est ualde intrinseca, aut per resultātiam naturalem, dici solet secūdarius effectus formæ, tamē propriè, & in rigore non pertinet ad effectum formalem.

Exclu-

Excluditur mutua causalitas inter efficientem causam respectu materialis, & formalis.

XVIII. Dico quinto: Causa efficiens nõ potest habere mutuam causalitatem cũ materia, vel forma sed solũ cũ finali causa, vt iã explicuimus. Sẽsus conclusionis est, qđ si aliqua causa verè, ac propriè efficiat aliquam formã, non potest ab illa causari in genere causę formalis, & è conuerso, si aliqua forma formaliter constituit aliquam rem, non põt ab illa effectiuè fieri. Et quoad has duas partes nulla est difficultas in conclusione posita. Et ratio est, primo quia causa efficiens supponitur absolutè existens ad efficiendum: ergo non potest formaliter constitui per formã quã efficit. Patet consequentia, B quia si illa res in suo esse per formã cõstituenda, est, iam forma supponitur constituta, quia iã supponitur habens esse: ergo non potest formaliter constitui per formam à se factam. Secundò, quia forma est principium agendi: ergo forma quæ est terminus actionis, non potest esse causa formalis ipsiusmet agentis: hac.n. ratione Arist. dixit 2. Physic. cap. 7. tex. 70. formam quæ fit non coincidere in idem numero cum efficiente, sed in idem specie. Ex his autem rationibus facile colligitur, conclusionẽ intelligendam esse de causalitate formali quantum ad proprium esse ipsius causæ efficientis: nam si loquamur de causalitate formali quantum ad aliquod aliud esse superadditum ipsi efficienti, sæpe accidere C potest, vt forma facta à causa efficiente suam causam informet, vt amor informat voluntatem à qua fit, non verò informat illam quoad dãdum ei illud esse, per quod ab ipsa causatur: vnde nec informat illam, vt efficiens est, sed ut subiectum, & causa materialis esse potest.

XIX. Simili modo intelligenda est, conclusio comparando efficientẽ causam ad materialem. Nam si res aliqua efficit aliquã materiã, non põt ab illa materialiter causari; & è conuerso, si vna res materialiter causat aliam, nõ potest ab illa effectiuè fieri. Et quidẽ, si sermo est tm̃ de materia prima, est res euidentissima, quia materia prima non potest fieri, nisi per creationẽ, & ideo causa eius est remotissima ab omni dependentia à materia: ergo impossibile est, D vt quicquid ex tali materia causatur, sit causa efficiens materiæ, nõ modo eiusdẽ numero, verum neque vllius oĩno. Tamen extendendo conclusionem (vt re vera intelligenda est) ad oẽm causam materialem, seu subiectiuam, ratio generalis est, quia causa efficiẽs supponitur simpliciter, & absolute existens ad agendũ, & ideo si indiget aliqua causa, vel causalitate materiali, vt sit, talis causa supponitur ante omnem efficientiam eius, ac proinde nõ potest talis res esse causa efficiens suæ materiæ. Et confirmatur, nã causa materialis est, intrinseca si comparetur ad compositum, vel est intime cõiuncta, si comparetur ad formam: ergo siue res quæ dicitur causa efficiẽs, sit compositum, siue forma, non potest efficere mate- E riam, vel subiectum à quo pendet. Patet consequentia, quia intrinseca rei constitutio, uel unio est simpliciter prior quã efficientia eius: itẽ ẽt quia intrinseca constitutio non potest esse effectiuè ab ipsamet re quæ constituitur: nec intrinseca vnio materialis potest esse effectiuè ab ipsa forma quę vnitur: alias etiã ipsa eductio formæ posset esse effectiuè ab eadẽ forma quæ educitur.

XX. *Dispositio vltima nõ est effectiue á forma.* Solent autem cõtra hanc partem nonnullæ instãtiæ afferri. Vna est de forma, & dispositione vltima; sed de hac multa dicta sunt disp. 13. de causa materiali; vbi probabilius esse ostẽdimus, dispositionem vltimam, quæ verè præparat materiam, non esse effectiuè à forma, quæ verò est effectiuè à forma: non esse præparantem materiam, nec participare causalitatem materialem, sed esse dispositionem ornantẽ, A & quasi fouentem, & conseruantem vnionem formę cum materia.

XXI. *Expulsio vnius formæ an causa materialis introductionis alterius.* Altera instantia est, de introductione vnius formæ, & expulsione alterius, nã hęc expulsio est quasi causa materialis illius. Sed hæc magis ptinet ad mutuã causalitatẽ inter materiã, & formã quã ad pręsẽs nã forma introducta nõ expellit alterã effectiuè, sed formaliter, ut supra visum est: si aũt sit sermo de forma actiuè introducẽte aliã, respectu illius, expulsio formæ nullam habet causalitatem, sed tantũ est effectus secũdarius illius actionis. Addo etiam, expulsionem formæ impropriè dici causam materialẽ introductionis alterius formæ, nam potius est remotio cuiusdam impedimenti non tam antecedens, quam B subsequens, vel concomitans, vel si aliquis est ordo, vel prioritas, est magis secundum considerationem nostram, quam secundum veram causalitatem.

XXII. *Fenestrę apertio an habeat causalitatẽ respectu ingressus lucis.* Alia instantia esse solet de apertione fenestræ, & introductione lucis, quæ magis videtur vulgaris, quã Philosophica, nam apertio fenestrę est remotio cuiusdam impedimenti simpliciter antecedens ordine naturæ, quia nullo modo est effectus introductionis lucis. Quod si fingamus fenestram aperiri ab externo vento impellẽte, & introeunte, sic apertio quidem est effectiuè ab aere impellente: tñ ille aer, vt impellens, & efficiẽs, nullo modo est effectus ipsius apertionis in genere causæ materialis, quia aer impellens non efficit illum motum fenestræ, vt introductus iam in locum eius, sed vt contingens, C & imprimens illi impetum, quod facit prius tempore, uel instante, quam in locum fenestræ introducatur, & quã fenestra ipsa à loco suo moueatur, & ita respectu illius efficientiæ nulla est causalitas materialis in effectu eius. Quod si consideretur aer, vt iã occupans locum fenestrę quę aperitur, sic nõest causa effectiua apertionis, sed formalis, per formalem nimirum incompossibilitatẽ illorum duorũ corporum in eodẽ spatio. Et secundum hanc rõnem si est mutua causalitas inter apertionẽ fenestræ, & introductionem aeris, pertinet ad materialem, & formalẽ non ad efficiẽtem; & idem iudiciũ de illa est, quod de introductione unius formæ, & expulsione alterius. Atq; ita in uniuersum uerũ est, causam efficiẽtem non habere mutuam causalitatem cũ suo effe- D ctu nisi in genere finis; neq; Aristot. unquam aliam docuit. Statim uerò occurret hic Theologis difficultas de ultima dispositione ad gratiam, quam illis remittimus: existimamus autem iuxta hæc principia uerum iudicium de illa ferendum esse.

Quomodo inter causas eiusdem generis esse possit causalitas reciproca.

XXIII. *In eodem genere causę simpliciter nulla sũt sui mutuo causæ.* Vltimo dicendum est intra idem genus causæ nõ posse duas res esse sibi inuicem causas simpliciter, & secundum idem: secundũ quid aũt, & secundum diuersas rõnes ueluti specificas intra idem genus causæ non repugnare. Prior pars est sentẽtia E Aristotelis citatis locis, quam absolutè etiam docẽt omnes eius interpretes; & põt inductione probari, nam res quæ aliam efficit, non potest ab ea uicissim fieri, & sic de cæteris. Ratio aũt in singulis põt propria reddi, nam materia, uel nõ habet materialem causam, ut materia prima, uel si habet, ut materia secunda, non potest eadem res, quam ipsa componit aut recipit, esse materia eius. *Intra causam materialem probatur.* Quia materia comparatur, ut pars, uel potentia receptiua ad suum effectum, & ad illum supponitur: si uerò ipsa habet causam materialem, ad illam comparatur, ut totum ad partem, & generationis, seu existendi ordine illam supponit: & ideo non potest esse talis circulus inter causas materiales. *Intra formalem.* Nec uerò inter formales, quia forma non habet causam formalem, ut supra dicebamus. *Intra finalem.* In causa etiã finali est res manifesta, quia cau-

sa

sa finalis, ut sic, non habet causam finalem: quod si illam habet quatenus induit aliquam rationem medij non potest in eandem rationem, quae est medium ad illam, vt in finem ordinari: alioqui in eodem ordine intentionis esset prior, & posterior, quod repugnat. In efficientibus est eadem manifesta ratio, quia res quae efficit aliam, supponitur esse, & consequenter facta, si effectione indiget: & ideo impossibile est, vt a suo effectu effectiue fiat. Quod semper intelligendum est (quod in finibus etiam est obseruandum) loquendo de actuali causalitate mutua, quae simul fit: nam loquendo tum de potentia causandi, & diuisim, non repugnat, vt res, quae nunc est finis alterius, quae fit ab illa causa, tunc, & postea ordinetur ad alteram, vt in finem ex libertate agentis. Et similiter non repugnaret vt res, quae nunc efficit aliam, fieret ab illa, si ordo causandi a principio fuisset mutatus, & res quae nunc fit ab vna causa, non fieret ab illa, sed ab alia, nam tunc sine inconuenienti posset illa efficere eandem rem a qua nunc facta est, vt supra tractaui. Nunc autem non diuisim, sed coniunctim loquimur, & sic impossibile est, vt res fiat ab eo, cui quam facit.

Infra efficientem.

XXIV.

Alia ratio generalis insinuari solet, quia alias idem esset causa sui ipsius, nam quod est causa causae, est causa causati: quod axioma tenet in causis eiusdem generis, vt omnes dicunt, & specialiter adnotauit Scot. in 4. d. 49. q. 2. & in Thaymatib. 22. conclus. vniuersali. Nihilominus potest autem interrogare aliquis, quare illa consecutio teneat in causis eiusdem generis non autem diuersorum. Deinde dubitare quis potest, quia non sequitur quod aliquid sit causa sui per se, sed tantum per accidens, sicut auus est causa nepotis, quod non videtur magnum inconueniens. Ad priorem partem videtur rationem esse, quia in diuersis generibus, hoc ipso quod mutatur causandi modus, mutatur etiam ratio essendi quae in causa supponitur ad effectum. Et consequenter id quod est causa suae causae, non est causa eius secundum id quod habet a sua causa, sed secundum aliud, vt quamuis finis sit causa sui efficientis, non est causa eius secundum esse existentiae exercitum, quod ab illo habet, sed secundum esse apprehensum. At vero si in eodem genere duo se mutuo efficerent, & secundum eundem ordinem vnum supponeretur ad aliud, & e conuerso, quod repugnat, & vnum causaret aliud secundum id quod habet esse quod ab illo habet, & e conuerso, & ideo virtute causaret se ipsum. Vnde ad alteram partem videtur illam causam dici per accidens, quia non immediate influit in effectum mediatum; tamen est causa per se sui immediati effectus, in quo virtute continetur alius effectus, & per se ab illo manat: & ideo perinde repugnat aliquid hoc modo esse causam sui, ac si per se, & immediate se efficeret.

XXV. Leuiores obiectiones contra praedicta soluuntur.

Aliae obiectiones leuiores fieri solent contra hanc conclusionem, quia in omnibus generibus causarum videtur pati calumniam: in efficientibus, quia duae manus si sint calidae, & simul se contingant, se mutuo fouent, & conseruant: si vero sint frigidae, confricatione se mutuo calefaciunt. In dispositionibus quae ad materialem causam pertinent, calor vere disponit ad raritatem, & raritas ad calorem. In finibus potentia est gratia operationis, & operatio propter potentiam. In formalibus denique, quatenus physice non inuenitur illa vicissitudo, reperitur tamen Metaphysice, dum vna differentia contrahit aliam, & vicissim potest contrahi ab illa, nam mortale contrahit rationale, vel intellectuale late sumptum, vt si homo dicatur viuens, intellectuale, mortale, & e contrario rationale contrahit mortale.

XXVI. Manus quomodo inter se frigidae qualiter se mutuo calefaciant.

Respondetur tamen ad primam, duas manus, si quae sint calidae, non se conseruare mutuo agendo, sed fortius resistendo contrario, aut repugnando il-

A lud. Si vero sint frigidae, non per se, se calefacere, sed per accidens medio motu: & tunc vna non agit in aliam, quatenus calorem recipit media confricatione alterius, sed vt mouendo, ac tangendo, quam habet, & hoc modo non est inconueniens duas res mutuo agere in se ipsas, si per se agant per proprias virtutes: & non per id quod ad inuicem recipiant, vt stomachus calefacit vinum calore formali, & innato, & vinum calefacit stomachum calore virtuali quem ex se habet; & hoc modo non repugnat duo mutuo in se efficere, id tamen non est secundum proprium esse per quod causant, & ita formaliter loquendo, non fit causa ab esse effectu suo, quod repugnare dicimus.

XXVII. Duae formae sibi mutuae dispositiones.

Ad secundam instantiam respondetur inprimis

B causam dispositiuam proprie non esse causam materialem, sed secundum quid, & reductiue, unde illa non tam est mutua causalitas materialis, quam mutua quaedam concordia, vel proportio inter duas formas in eodem subiecto existentes: in qua nulla est repugnantia. Deinde dicitur, has dispositiones semper esse aliquo modo diuersarum rationum, vt in exemplo posito de calore, & raritate, calor videtur esse non tantum dispositio, sed etiam aliquo modo efficiens, & tunc raritas non tam est dispositio praeparans, quam consequens, quae non habet propriam rationem causae. Et similia multa diximus de his causis supra disp. 13. sect. 3.

XXVIII. Duo partiales fines sibi inuicem sunt finales causae.

Denique de hac dispositionum connexione intelligi potest posterior pars conclusionis. Sed praecipue posita

C est propter instantiam tertiam, ad quam concedimus secundum diuersas rationes finium non repugnare, ut duo sint sibi inuicem fines, vt argumentum probat, tamen illud est tantum secundum quid, nam illi sunt quasi fines partiales, ex quibus vnus integer coalescit, qui totus cadit sub vnam adequatam intentionem: tamen ad illam qualemcumque, mutuam habitudinem necesse est, ut illi fines in suo genere sint aliquo modo diuersarum rationum. Ad quartum respondetur, hic non agere de causis proprijs, & realibus; differentiae autem non sunt huiusmodi, sed tantum secundum rationem: & adhuc illo modo differentiae non se mutuo contrahunt per se, sed ad summum quatenus in vno communi genere coniunguntur.

D *Satisfit rationi dubitandi positae in principio.*

XXIX.

Vltimo ex dictis manet expedita ratio dubitandi in principio posita. Nam si quis attente consideret quae diximus, nunquam duae causae ita mutuo comparantur, ut una simpliciter supponat aliam in existendo, & e conuerso, etiam ordine naturae: nam finis, ut est causa agentis, non necessario supponitur existens: ut vero est effectus, supponit causam efficientem, ut existentem. Forma item supponit materiam, non tamen materia simpliciter supponit formam, sed eam tantum requirit, ut concomitantem, seu consequentem ordine naturae. Atque ita facile uitatur circulus prioris, & posterioris in existendo, etiam secun-

E dum naturae ordinem. In causando uero secundum diuersa genera causarum nullum habet incommodum, quia, uel una causalitas talis est, ut non supponat existentiam, ut contingit in fine, uel, si existentiam requirit, non sunt sibi mutuo causae secundum esse simpliciter: & ita, si in una causa supponitur esse, secundum illud non est proprie effectus alterius sed secundum aliquid quod illi adiungitur: sicut in forma respectu materiae, & in accidentibus respectu subiecti declarauimus: & ita uitantur facile omnia incommoda in hac mutua causarum connexione, & causalitate. Atque hactenus de causis entis, & de prima principali huius operis parte dicta sint.

Primi Tomi Metaphysicarum Disputationum finis.